PATROLOGIÆ
CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;
DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS AUCTA;
INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA;
CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;
OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA; LATINA, JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXVII.

S. ATHANASIUS ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM SEU PETIT-MONTROUGE.

1857

SÆCULUM IV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

—

S. P. N. ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT

VEL QUÆ EJUS NOMINÈ CIRCUMFERUNTUR,

AD MSS. CODICES GALLICANOS, VATICANOS, ETC., NECNON AD COMMELINIANAS LECTIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA : NOVA INTERPRETATIONE, PRÆFATIONIBUS, NOTIS, VARIIS LECTIONIBUS ILLUSTRATA : NOVA SANCTI DOCTORIS VITA, ONOMASTICO, ET COPIOSISSIMIS INDICIBUS LOCUPLETATA, OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI,

NOVISSIMIS NUNC CURIS EMENDATIORA, ET QUARTO VOLUMINE AUCTA ;

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS TERTIUS.

VENEUNT QUATUOR VOLUMINA 45 FRANCIS GALLICIS.

—

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

—

1857

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XXVII CONTINENTUR

S. ATHANASIUS ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS

OPERUM PARS TERTIA. — EXEGETICA.

Ex typis MIGNE, Petit-Montrouge.

ADMONITIO

IN SEQUENTEM AD MARCELLINUM EPISTOLAM

DE INTERPRETATIONE PSALMORUM.

(Opp. S. Athan. ed. Venet. 1777, t. III.)

—

Textus Græcus sumptus est ex Prolegomenis tomi IV Veteris Testamenti juxta versionem septuaginta Interpretum, quam ex codice Alexandrino accurate edidit Joannes Ernestus Grabe, qui inter alia hæc de eadem epistola admonet : *Cæterum licet in pluribus S. Athanasii editionibus, ac in postrema celeberrimi Montfauconi, omnium optima, tom. I, part. II, pag.* 982 *usque* 1003, *iste ad Marcellinum libellus Græce ac Latine sit excusus ; eum tamen in antiquissimis ac S. Patri fere coævis membranis nostris haud parum correctiorem ac pleniorem, ut conferenti patebit, hic denuo edere placuit, absque Latina tamen versione.* Versio igitur Latina sumpta a me est ex laudata Patris Montfauconi editione Operum S. Athanasii; ad textum autem Græcum codicis Alexandrini, ubi ei non respondebat, pluribus in locis accommodata. Hac autem versione antiquiorem aliam edidit clar. mem. card. Thomasius in libro cui titulus : *Psalterium juxta duplicem editionem*, etc., et in Præfatione ad lectorem : *Hanc*, inquit, *Latinam repertam in libro ms. licet non admodum vetusto bibliothecæ Vallicellanæ proferimus, ad Græcum tamen exemplar utrumque recensitam et emendatam.* De hac epistola idem clarissimus cardinalis : *Celebre*, ait, *apud veteres omnes opusculum beati Athanasii episcopi Alexandrini* De libro Psalmorum, *quod beatus Hieronymus appellare videtur in* Catalogo scriptorum ecclesiasticorum : *De psalmorum titulis.* Sed cum adhuc lateret in tenebris, et in publicam lucem editum non fuisset verum opus B. Athanasii *De titulis psalmorum*, quod modo in publicum emittimus, haud mirum est, si doctissimus vir cum aliis pluribus deceptus est ac erravit, ratus idem opus esse librum *De titulis psalmorum* ac *Epistolam* seu *Libellum ad Marcellinum.* Quod sane cum animadvertissent Patres Benedictini, in Admonitione quam præposuerunt eidem *Epistolæ ad Marcellinum*, ita præfati sunt : *Opinantur nuperi scriptores quidam*, Epistolam ad Marcellinum *esse illud opus* De titulis psalmorum, *quod ab Hieronymo inter Athanasiana scripta enumeratur : at cum de titulis seu inscriptionibus psalmorum ne verbum quidem hac in epistola compareat, propalam nobis est, alium ab Hieronymo laudari librum*, etc. De præstantissima hac epistola præter synodum Nicænam secundam, ita meminit Cassiodorus in libro *De institutione divinarum litterarum*, cap. 4 : *Legendus est etiam libellus Athanasii Alexandrinæ civitatis episcopi, quem Marcellino post ægritudinem in locum refectionis dulcissimæ destinavit, qui inscribitur :* De libro Psalmorum ; *ubi diversa commonens, virtutem operis ipsius minutissima discussione patefecit, diversos hominum casus cum suis remediis suaviter introducens.* Argumentum ejusdem epistolæ laudati Patres Benedictini paucis verbis exhibent in hunc modum : *Primo id ponitur discriminis Psalmos inter et alios Scripturæ sacræ libros, ut qui alios legit, verba non ut sua, sed eorum, quorum libri sunt, vel eorum, qui loqui exhibentur, proferat ; qui autem Psalmos recitat, verba proferat quasi sua, et ad se proprie pertinentia. Hinc dividuntur Psalmi in varia genera, orandi scilicet, confitendi, et his similia : deindeque indicatur quo quisque psalmus casu, qua conditione, qua opportunitate cani debeat. In hisce tota versatur epistola.*

—

SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD MARCELLINUM IN INTERPRETATIONEM PSALMORUM.

1. Miror tuum in Christo propositum, dilecte Marcelline. Nam et præsentem tentationem, quamvis plurima in ea passus, probe toleras, et ascesin, seu exercitationem non negligis. Sciscitatus enim ex tuo tabellario qua ratione post ægritudinem versaris, didici te omnibus quidem divinis Scripturis vacare, potissimum tamen Psalmorum librum evolvere, maximeque studere ut cujusque psalmi veram sententiam assequare. Quamobrem te summopere laudo, cum magno eumdem librum totamque Scripturam studio prosequar. Hoc itaque modo affectus, incidi olim in quemdam senem studiosissimum, voloque tibi, quæ mihi ille de sacro Psalterio, quod manu tenebat, sermocinabatur, perscribere : habent enim quamdam gratiam, et probabilitatem cum enarratione verisimillima conjunctam. Ita enim locutus est :

2. Omnis nostra, o fili, Scriptura, cum vetus tum nova, divinitus inspirata utilisque ad doctrinam est, ut scriptum habetur. Attamen Psalmorum liber quædam observatu digna habet iis, qui attendere voluerint. Quilibet enim liber suum, quod præfert, argumentum tractat et prosequitur : verbi gratia Pentateuchus mundi originem, gesta patriarcharum, exitum Israelis ex Ægypto, et legis traditionem; Triteuchus, sortium distributionem, judicum acta, Davidis genealogiam; libri Regum et Paralipomenorum, gesta regum; Esdras, captivitatis solutionem, reditum populi, templi et urbis constructionem; Prophetæ, prophetias de adventu Salvatoris, de præceptis servandis monita, prævaricantium reprehensiones, prophetias de gentibus. At liber Psalmorum, omnium reliquorum fructus quasi insitos in se continens, cantus edit, et proprios insuper cum ipsis inter psallendum exhibet.

3. Nam quæ Genesin spectant psallit psalmo decimo octavo : *Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum*; et psalmo vicesimo tertio : *Domini est terra, et plenitudo ejus : orbis terrarum, et universi qui habitant in eo. Ipse super maria fundavit eam.* Quæ vero ad Exodum, Numeros, Deuteronomium pertinent, pulchre canit in septuagesimo septimo, centesimo decimo tertio, his verbis : *In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro, facta est Judæa sanctificatio ejus,*

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.

A α'. Ἄγαμαί σε τῆς ἐν Χριστῷ προαιρέσεως, φίλε Μαρκελλῖνε. Καὶ γὰρ καὶ τὸν παρόντα πειρασμὸν, καίτοι πολλὰ παθὼν ἐν αὐτῷ, καλῶς φέρεις, καὶ τῆς ἀσκήσεως οὐκ ἀμελεῖς. Πυνθανόμενος γὰρ τοῦ κομίσαντος τὴν ἐπιστολὴν, πῶς ἄρα καὶ μετὰ τὴν νόσον διάγεις· ἔμαθον πρὸς μὲν πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἔχειν σε τὴν σχολὴν, πυκνότερον δὲ μάλιστα τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἐντυγχάνειν, καὶ φιλονεικεῖν τὸν ἐν ἑκάστῳ ψαλμῷ νοῦν ἐγκείμενον καταλαμβάνειν. Καὶ διὰ τοῦτο τοίνυν ἀποδέχομαί σε, πολὺν ἔχων εἰς αὐτὴν τὴν βίβλον κἀγὼ πόθον, ὥσπερ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Γραφήν. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχων, συνέτυχόν τινι φιλοπόνῳ γέροντι, καὶ βούλομαι καί σοι, ἅπερ ἐκεῖνος κατέχων τὸ Ψαλτήριον περὶ αὐτοῦ μοι διηγήσατο, γράψαι· ἔχει γάρ τινα χάριν καὶ πιθανότητα μετ' B εὐλόγου τοῦ διηγήματος. Ἔλεγε γὰρ οὕτως·

β'. Πᾶσα μὲν, ὦ τέκνον, ἡ καθ' ἡμᾶς Γραφὴ, παλαιά τε καὶ καινὴ, θεόπνευστός ἐστι καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, ὡς γέγραπται· ἔχει δέ τινα πιθανὴν παρατήρησιν τοῖς προσέχουσιν ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος. Ἑκάστη μὲν γὰρ βίβλος τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα διακονεῖ καὶ ἀπαγγέλλει· οἷον ἡ Πεντάτευχος γένεσιν κόσμου καὶ τῶν πατριαρχῶν τὰς πράξεις, τήν τε ἀπ' Αἰγύπτου τοῦ Ἰσραὴλ ἔξοδον, καὶ τὴν τῆς νομοθεσίας διάταξιν· ἡ Τρίτευχος τὴν κληροδοσίαν, καὶ τῶν κριτῶν τὰς πράξεις, καὶ γενεαλογίαν τοῦ Δαβίδ· αἱ Βασιλεῖαι καὶ Παραλειπόμεναι βασιλέων πράξεις· καὶ ὁ μὲν Ἔσδρας ἀπόλυσιν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ἐπάνοδον C τοῦ λαοῦ, καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως· οἱ δὲ Προφῆται προφητείας περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος, ὑπομνήσεις τε περὶ τῶν ἐντολῶν, καὶ μέμψεις κατὰ τῶν παραβαινόντων, καὶ προφητείας τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ δέ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν, ὡς παράδεισος τὰ (1) ἐν αὐτῇ φέρουσα μελῳδεῖ, καὶ τὰ ἴδια δὲ πάλιν μετ' αὐτῶν ψάλλουσα δείκνυσι.

γ'. Τὰ μὲν γὰρ τῆς Γενέσεως ψάλλει ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ· *Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα*· καὶ ἐν τῷ κγ'· *Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν.* Τὰ δὲ τῆς Ἐξόδου καὶ τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου ᾄδει καλῶς ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ, καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρισκαιδεκάτῳ ψαλμῷ, λέγων· *Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου*

(1) Τῶν πάντων ed.

Ἰακὼβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ, Ἰσραὴλ εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ψάλλει δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἑκατοστῷ τετάρτῳ· Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρὼν, ὃν ἐξελέξατο αὐτόν· ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ. Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ ἐσκότασε, καὶ παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν. Ἐξῆρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ σκνῖφες ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν. Καὶ ὅλως ὅλον τε τὸν ψαλμὸν τοῦτόν τε καὶ ἑκατὸν πέμπτον περὶ τῶν αὐτῶν ἔστιν εὑρεῖν γεγραμμένον. Καὶ τὰ μὲν ἱερατείας καὶ τῆς σκηνῆς ἀναφωνεῖ ἐν ἐξοδίῳ σκηνῆς ἐν τῷ κη' ψαλμῷ· Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν.

δ'. Τὰ δὲ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν ἐμφαίνει πως ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἕκτῳ, λέγων· Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας, καὶ ἔσπειραν ἀγροὺς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας. Ἐπὶ γὰρ τοῦ Ναυῆ διαδέδοται αὐτοῖς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Λέγων δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ συνεχῶς· Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς· σημαίνει τῶν Κριτῶν τὴν βίβλον· τότε γὰρ κραζόντων αὐτῶν ἤγειρε κατὰ τὸν καιρὸν κριτὰς, καὶ ἔσωζε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν θλιβόντων αὐτούς. Καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν ψάλλει πως ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ, λέγων· Οὗτοι ἐν ἅρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε. Τὰ δὲ τοῦ Ἔσδρα ἐν τῷ ἑκατονεικοστῷ πέμπτῳ τῶν ἀναβαθμῶν ᾄδει· Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιὼν, ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατονεικοστῷ πρώτῳ· Εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσώμεθα. Ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ. Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ, αἱ φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ.

ε'. Τά τε τῶν Προφητῶν σχεδὸν ἐν ἑκάστῳ σημαίνει. Περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, καὶ ὅτι μὲν Θεὸς ὢν ἐπιδημήσει, οὕτως φησὶν ἐν μὲν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ· Ὁ Κύριος ἐμφανῶς ἥξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ἐν δὲ τῷ ἑκατοστῷ ἑπτακαιδεκάτῳ· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος, οὕτως ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἕκτῳ ψάλλει· Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐῤῥύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Ὁ γὰρ ἐρχόμενος Θεὸς αὐτός ἐστι καὶ Λόγος ἀποστελλόμενος. Τοῦτον δὲ τὸν Λόγον εἰδὼς ὄντα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ᾄδει φωνὴν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκα-

A *Israel potestas ejus.* Ea ipsa psallit in centesimo quarto : *Misit Moysen servum suum, Aaron, quem elegit ipsum : posuit in eis verba signorum suorum, et prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras et obscuravit, et exacerbaverunt sermones suos. Convertit aquas eorum in sanguinem : et occidit pisces eorum. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. Dixit : et venit cœnomyia et ciniphes in omnibus finibus eorum.* Atque integrum omnino psalmum istum, et centesimum quintum de iisdem rebus conscriptum esse deprehendere est. Quæ vero sacerdotium tabernaculumque spectant, refert in exitu tabernaculi, vicesimo octavo psalmo : *Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum, afferte Domino gloriam et honorem.*

B 4. Res vero Jesu Nave et Judicum tangit psalmo centesimo sexto, sic : *Et constituerunt civitates habitationis, et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas.* Nam sub Jesu Nave tradita illis fuit terra promissionis. Cum autem in eo ipso psalmo frequenter dicat : *Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos:* librum Judicum indicat. Tum enim ipsis clamantibus, variis temporibus judices excitabat, liberabatque populum ab iis qui ipsum affligerent. Regnorum quoque historias quodammodo canit in decimo nono dicens : *Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur. Ipsi impediti sunt, et ceciderunt; nos autem surreximus, et erecti sumus. Domine, salvum fac* C *regem, et exaudi nos in die qua invocaverimus te.* Quæ porro Esdram spectant in centesimo vicesimo quinto graduum decantat : *In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati.* Et rursum in centesimo vicesimo primo : *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi : In domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem. Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel.*

5. Quæ autem Prophetarum sunt, in singulis pene psalmis significat. De adventu Salvatoris, et quod Deus cum sit, venturus sit, ita in psalmo quidem quadragesimo nono ait : *Deus manifeste veniet, Deus* D *noster, et non silebit;* in centesimo decimo septimo : *Benedictus, qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis de domo Domini; Deus Dominus et illuxit nobis.* Quod autem ipse sit Patris Verbum, ita canit in centesimo sexto : *Misit Verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum.* Deus enim, qui venit, est ipsum Verbum, quod missum fuit. Hoc porro Verbum cum sciret esse Dei Filium, vocem Patris canit in quadragesimo quarto : *Eructavit cor meum Verbum bonum;* et iterum in centesimo nono : *Ex utero ante Luciferum genui te.* Quid enim aliud quis dixerit prolem Patris, quam Verbum,

et Sapientiam ipsius? Cum sciret igitur ipsum esse, in quo Pater dixit: *Fiat lux, et firmamentum, et omnia* [1], etiam liber hic Psalmorum idem continet dicens in tricesimo secundo: *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

A τοστῷ ἐννάτῳ· *Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε.* Τί γὰρ ἂν ἄλλο τις εἴποι γέννημα τοῦ Πάτρος ἢ τὸν Λόγον καὶ τὴν Σοφίαν αὐτοῦ; Τοῦτον εἰδυῖα ὄντα, ᾧ εἶπεν ὁ Πατήρ· *Γενηθήτω φῶς, καὶ στερέωμα, καὶ τὰ πάντα,* καὶ αὕτη ἡ βίβλος περιέχει λέγουσα (2)· *Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.*

6. Quin et Christum ipsum venturum minime ignoravit; imo ea de re mentionem facit psalmo quadragesimo quarto: *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Et ne quis eum secundum phantasiam venisse arbitretur, significat eum ipsum hominem futurum, illumque esse per quem omnia facta sunt, cum dicit in psalmo octogesimo sexto: *Mater Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus.* Hoc enim perinde est ac si diceret: *Et Deus erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt; et Verbum caro factum est* [2]. Quare cum ex Virgine nasciturum sciret, nequaquam id siluit, sed statim hujus rei indicium dedit in quadragesimo quarto: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, quia concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus tuus.* Hoc quippe simile est huic Gabrielis dicto: *Ave, gratia plena, Dominus tecum* [3]. Nam ubi eum Christum dixisset, humanam statim generationem ex Virgine factam declaravit his verbis: *Audi, filia.* Et Gabriel quidem ex nomine Mariam appellat, quod genere ab illa alienus esset: at David ipsam ex suo semine oriundam, filiam merito vocat.

ς'. Καὶ Χριστὸν δὲ αὐτὸν ἐρχόμενον οὐκ ἠγνόησεν· ἀλλὰ καὶ μάλιστα περὶ τούτου λέγει ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· *Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς* B *μετόχους σου.* Καὶ ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν τις ἔρχεσθαι αὐτὸν (εἶναι) νομίσῃ, σημαίνει αὐτὸν ἄνθρωπον γενησόμενον, καὶ τοῦτον εἶναι δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, λέγων ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἕκτῳ· *Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ· Ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὕψιστος.* Τοῦτο γὰρ ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν· *Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.* Διὰ τοῦτο καὶ τὸ, ἐκ Παρθένου, γινώσκων οὐκ ἐσιώπησεν, ἀλλ' εὐθὺς ἔμφασίν τινα δίδωσιν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ, λέγων· *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.* Τοῦτο γὰρ πάλιν ὅμοιόν ἐστι τοῦ λεγομένου παρὰ τοῦ C Γαβριήλ· *Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.* Καὶ γὰρ εἰρηκὼς αὐτὸν Χριστὸν, εὐθὺς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν ἐκ τῆς Παρθένου ἐδήλωσε, λέγων· *Ἄκουσον, θύγατερ.* Ἰδὲ ὁ μὲν Γαβριὴλ ἐξ ὀνόματος καλεῖ Μαρίαν, ξένος ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γένεσιν· ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυγχάνουσαν αὐτὴν εἰκότως θυγατέρα προσφωνεῖ ταύτην.

7. Ubi autem dixit Psalmorum liber hominem eum futurum esse, consequenter illum carne passibilem significat. Dum autem videt futuras Judæorum insidias, canit in secundo psalmo: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus.* In vicesimo autem primo ipsam mortis rationem ex persona Salvatoris loquitur: *In pulverem mortis deduxisti me. Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.* Quod ait autem manus et pedes suos confossos esse, quid aliud quam crucem significat? Hæc omnia postquam docuit, adjicit, non sui causa, sed propter nos id pati Dominum. Aitque rursum e persona ejus in octogesimo septimo: *Super me confirmatus est furor tuus;* in sexagesimo autem octavo: *Quæ non rapui, tunc exsol-*

ζ'. Ἄνθρωπον δὲ αὐτὸν εἰρηκυῖα γενησόμενον, ἀκολούθως καὶ παθητὸν αὐτὸν σαρκὶ σημαίνει. Τήν τε ἐπιβουλὴν παρὰ τῶν Ἰουδαίων ὁρῶσα γινομένην, ψάλλει ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ· *Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ·* ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ καὶ πρώτῳ τὴν ποιότητα τοῦ θανάτου ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρός φησιν· *Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπεῖδόν με·* D *διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.* Τὸ δὲ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὀρύττεσθαι, τί ἕτερον ἢ σταυρὸν λέγουσα σημαίνει; Πάντα ταῦτα διδάσκουσα προστίθησιν, ὅτι μὴ δι' ἑαυτὸν, δι' ἡμᾶς δὲ ταῦτα πάσχει ὁ Κύριος. Καί φησιν ἐκ προσώπου πάλιν αὐτοῦ ἐν μὲν τῷ πζ'· *Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου·* ἐν δὲ τῷ ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ· *Ἃ οὐχ ἥρπασα, τότε ἀπετίννυον.* Οὐ γὰρ

[1] Genes. I, 3 seqq. [2] Joan. I, 1, 2, 14. [3] Luc. I, 28.

(2) Ἐν τριακοστῷ δευτέρῳ ed.

ὑπεύθυνος ὢν ἀπέθνησκεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἔπασχε, A καὶ τὸν καθ' ἡμῶν θυμὸν διὰ τὴν παράβασιν ἐφ' ἑαυτὸν ἐβάσταζε, λέγοντα διὰ τοῦ Ἡσαΐου· *Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε*· καὶ λεγόντων μὲν ἡμῶν ἐν τῷ ἑκατοστῷ τριακοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· *Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ*· λέγοντος δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐν ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ· *Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων, καὶ ταπεινώσει συκοφάντην, ὅτι ἐῤῥύσατο πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ πένητα, ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός.*

η'. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς σωματικὴν αὐτοῦ ἄνοδον προμηνύει, καὶ λέγει ἐν μὲν εἰκοστῷ καὶ τρίτῳ· *Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης*· ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ· *Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.* B Τὴν μὲν κάθισιν ἀναγγέλλει, καί φησιν ἐν μὲν τῷ ἑκατοστῷ ἐννάτῳ· *Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου*· ἐν δὲ τῷ ἐννάτῳ καὶ τὴν γενομένην ἀπώλειαν τοῦ διαβόλου βοᾷ· *Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.* Καὶ γὰρ ὅτι τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔκρυψεν, ἀλλὰ καὶ κριτὴν πάντων αὐτὸν ἐρχόμενον προμηνύει ἐν μὲν οα'· *Ὁ Θεὸς, τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχούς σου ἐν κρίσει*· ἐν δὲ τῷ μθ' φησί· *Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ.* C *Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστι*· καὶ ἐν τῷ πα'· *Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ.* Καὶ μὴν καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν ἔστιν ἀπ' αὐτῆς μαθεῖν ἐπὶ πολλῶν μὲν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ μς'· *Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως*· ἐν δὲ τῷ οα'· *Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι· βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ αἱ νῆσοι δῶρα προσοίσουσι· βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβὰ δῶρα προσάξουσι· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ.* Ταῦτα μὲν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς ᾄδεται, ἐν δὲ ἑκάστῃ τῶν ἄλλων βίβλων προαπαγγέλλεται.

vebam. Non enim ideo mortuus est, quod reus esset, sed pro nobis passus est, iramque adversum nos conceptam ob prævaricationem in se sustinuit, dicente per Isaiam [a]: *Infirmitates nostras ipse suscepit;* et dicentibus nobis in centesimo tricesimo septimo : *Dominus retribuet pro me.* Spiritu quoque dicente in septuagesimo primo : *Et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem, quia liberavit pauperem a potente, et pauperem, cui non erat adjutor.*

8. Quapropter ejus quoque in cœlos ascensum prædicit, aitque in vicesimo tertio : *Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloriæ.* In quadragesimo autem sexto : *Ascendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ.* Sessionem quoque annuntiat, aitque in centesimo nono : *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* In nono autem psalmo perniciem quoque diaboli addit, et clamat : *Sedisti super thronum, qui judicas justitiam : increpasti gentes, et periit impius.* Nam quod omne judicium a Patre acceperit, id minime celavit, sed ipsum omnium judicem venturum prænuntiat in septuagesimo primo : *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis, judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in judicio.* In quadragesimo autem nono ait : *Advocabit cœlum desursum, et terram, discernere populum suum. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus, quoniam Deus judex est.* Et in octogesimo primo : *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat.* Quin et vocationem gentium ex eo ipso libro pluribus ediscere licet, præsertim ex quadragesimo sexto : *Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exsultationis.* In septuagesimo autem primo : *Coram illo procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent; reges Tharsis, et insulæ munera offerent; reges Arabum et Saba dona adducent; et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei.* Et hæc quidem in Psalmis canuntur, in singulis autem aliis libris annuntiantur.

θ'. Οὐκ ἀγνοῶν δὲ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἐν ἑκάστῃ D βίβλῳ τῆς Γραφῆς τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξαιρέτως σημαίνεται· καὶ ἔστι τοῦτο (3) πάσαις αὐταῖς ἀπάγγελμα, καὶ συμφωνία ἡ αὐτὴ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ ὥσπερ τὰ τῶν ἄλλων ἐν ταύτῃ δυνατὸν εὑρεῖν· οὕτως καὶ τὰ ταύτης ἐν ταῖς ἑτέραις πολλάκις εὑρίσκεται. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς ᾠδὴν γράφει, καὶ Ἡσαΐας ᾄδει, καὶ ὁ Ἀμβακοὺμ προσεύχεται μετ' ᾠδῆς. Πάλιν τε ἐν ἑκάστῃ βίβλῳ ἔστιν ἰδεῖν καὶ προφητείας καὶ νομοθεσίας καὶ ἱστορίας. Τὸ γὰρ αὐτὸ Πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐστί· καὶ κατὰ μὲν τὴν εἰς ἕκαστον γενομένην αὐτοῦ διαίρεσιν ἕκαστος τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ

9. Cæterum se non ignorare aiebat in singulis Scripturæ libris eadem de Salvatore potissimum significari, esseque illud omnium ipsorum commune argumentum, eamdemque Spiritus concordiam. Etenim sicut ea quæ in aliis exstant libris, in hoc reperire licet : ita quæ in hoc sunt, in aliis sæpenumero inveniuntur. Nam et Moyses canticum conscribit, et Isaias canit, et Ambacum cum cantico precatur. Rursum in quolibet libro videre est prophetias, legislationes et historias; idem namque Spiritus est in omnibus, et secundum divisionem ejus in singulis factam, unusquisque datam sibi

[a] Isa. LIII, 4.

(3) Κοινὸν edd.

gratiam administrat et implet; sive prophetia sit, sive legislatio, sive historiæ commemoratio, sive psalmorum gratia. Cum autem unus atque idem sit Spiritus, cujus sunt omnes divisiones, et qui secundum naturam indivisus est, ideo in se totus atque integer est : sed secundum subministrationem, manifestationes et divisiones Spiritus singulis fiunt, ac deinceps juxta præsentem necessitatem Spiritu edoctus quisque sermonem administrat, ita ut, quemadmodum supra dixi, legislator Moyses aliquando prophetet et canat, et prophetæ, dum vaticinantur, præcepta tradant : *Lavamini, mundi estote* [5], etc.; *Ablue malitiam cordis tui, Jerusalem* [6]; aliquando historias perscribant, ut Daniel Susannæ [7], Isaias Rabsacis et Sennacherim [8]. Eadem quoque ratione Psalmorum liber, cui proprium est cantica canere, quæ in aliis libris obiter dicuntur, hæc ille fuse loquitur cum cantico, uti dictum est. Leges tamen ipse tradit : *Desine ab ira, et derelinque furorem* [9]. *Declina a malo, et fac bonum : inquire pacem, et persequere eam* [10]. Interdum historiam habet de itinere Israelis, et prophetat de Salvatore, uti supra dictum est.

10. Communis quidem talis Spiritus gratia sit apud omnes, et in singulis facta inveniatur, et apud omnes eadem, ut necessitas postularit, et Spiritus voluerit. Neque enim refert sive plus sive minus quis habuerit ejusmodi necessitatis, ut unusquisque teneatur sine defectu proprium perfectumque ministerium implere. Psalmorum autem liber etiam sic gratiam quamdam habet singularem, eximiumque aliquid observatu dignum. Nam et alia, quæ cum cæteris libris habet affinia communiaque, hoc sibi proprium et admirandum habet, quod etiam uniuscujusque animi motus, eorumque mutationes et castigationes in se descriptas et expressas contineat, ut qui ex ipso voluerit quasi ex imagine eas accipere et intelligere, ita semetipsum efformare possit, ut illic scriptum habetur. In aliis quippe libris legem solum quis audit, præcipientem quid facere oporteat, quid secus; prophetias item audit, ut solum sciat venturum Salvatorem, historiisque attendat, unde ediscere potest regum sanctorumque acta. At in Psalmorum libro præterquam quod ea ipsa potest quivis audiens ediscere, motus insuper animæ suæ ibi deprehendit ediscitque; ac deinde secundum ea quæ patitur et a quibus detinetur, potest ex eo ipso libro exemplar quoddam sermonum eligere; ita ut non solum qui audierit, non (sine fructu) pertranseat, sed edoceatur quid dictu factuque opus sit ad curandum morbum. Sunt quidem et in aliis libris sermones, qui mala prohibeant; in hoc vero qua ratione a

A χάριν διακονεῖ καὶ πληροῖ, εἴτε προφητεία ἐστὶν, εἴτε νομοθεσία, εἴτε τῆς ἱστορίας ἡ μνήμη, εἴτε τῶν ψαλμῶν ἡ χάρις· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὗπερ καὶ πᾶσαι διαιρέσεις εἰσὶν, αὐτὸ δὲ ἀδιαίρετόν ἐστι κατὰ φύσιν· διά τοι τοῦτο τὸ ὅλον μέν ἐστιν (4) ἑκάστῳ, κατὰ δὲ τὴν διακονίαν αἱ φανερώσεις καὶ αἱ διαιρέσεις τοῦ Πνεύματος ἑκάστοις γίνονται· καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ἀποκειμένην χρείαν πολλάκις ἕκαστος, ὑποσχοῦντος τοῦ Πνεύματος, διακονεῖ τὸν λόγον· ὥστε, καθὰ προεῖπον, νομοθετοῦντα Μωϋσῆν προφητεύειν ποτὲ καὶ ᾄδειν, καὶ προφητεύοντας τοὺς προφήτας ἐντέλλεσθαί ποτε· *Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε. Ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ*· καὶ ἱστορεῖν ποτε, τὸν μὲν Δανιὴλ τὰ κατὰ Σουσάνναν, τὸν δὲ Ἡσαΐαν τὰ κατὰ τὸν Ῥαψάκην καὶ τὸν Σενναχηρείμ.
B Οὕτως γὰρ καὶ ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος, ἔχουσα τὸ ἴδιον τῶν ᾠδῶν, ὅπερ (5) ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις διεξοδικῶς εἴρηται, ταῦτα αὐτὴ τῇ κατὰ πλάτος φωνῇ μετὰ μέλους ψάλλει, καθὼς προείρηται. Νομοθετεῖ γοῦν ποτε καὶ αὐτή· *Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν*· καὶ, *Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν*. Καὶ ἱστορεῖ δέ ποτε κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ προφητεύει περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

ι'. Κοινὴ μὲν οὖν τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις ἔστω παρὰ πᾶσι, καὶ ἐν ἑκάστῳ γινομένη εὑρισκέσθω, καὶ παρὰ πᾶσιν ἡ αὐτὴ, ὡς ἐὰν ἡ χρεία ἀπαιτῇ, καὶ τὸ Πνεῦμα βούληται. Οὐ διαφέρει γὰρ τὸ πλέον
C καὶ ἔλαττον ἐν ταύτῃ τῇ χρείᾳ, ὡς ἕκαστος ἀνενδότως τὴν ἰδίαν ἀποπληροῖ καὶ τελειοῖ διακονίαν. Ἡ δέ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν καὶ οὕτως ἔχει τινὰ πάλιν χάριν ἰδίαν καὶ παρατήρησιν ἐξαίρετον· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, ἐν οἷς πρὸς τὰς ἄλλας βίβλους ἔχει τὴν σχέσιν καὶ κοινωνίαν, λοιπὸν καὶ ἴδιον ἔχει τοῦτο θαῦμα, ὅτι καὶ τὰ ἑκάστης ψυχῆς κινήματα, τάς τε τούτων μεταβολὰς καὶ διορθώσεις ἔχει διαγεγραμμένας καὶ διατετυπωμένας ἐν ἑαυτῇ· ὥστε τινὰ τὸν βουλόμενον ὡς (6) ἄπειρον ἐξ αὐτῆς λαμβάνειν καὶ κατανοεῖν, οὕτω τὸ τυποῦν ἑαυτὸν, (7) ἐκεῖ γέγραπται. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις βίβλοις μόνον τις ἀκούει τὸν νόμον προστάττοντα, ἃ (μὴ) δεῖ ποιεῖν καὶ μὴ δεῖ πράττειν· προφητείας τε κατακούει, ὥστε μόνον εἰδέναι τὸν ἐρχόμενον Σωτῆρα· καὶ ἱστορίαις δὲ προσέχει, ἐξ
D ὧν γινώσκειν δύναται τὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς τῶν ἁγίων πράξεις. Ἐν δὲ τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν, πρὸς τῷ ταῦτα μανθάνειν τὸν ἀκούοντα, ἔτι καὶ τὰ κινήματα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατανοεῖ καὶ διδάσκεται· καὶ λοιπὸν πρὸς ὃ πάσχει καὶ ἐν ᾧ συνέχεται, δύναται πάλιν ἐκ ταύτης ἔχεσθαι τὴν εἰκόνα τῶν λόγων· ὥστε μὴ μόνον ἀκούσαντα παρέρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ λέγοντα καὶ ποιοῦντα θεραπεύειν τὸ πάθος, διδάσκει (8). Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις κωλυτικοὶ λόγοι ἀπαγορεύοντες τὰ φαῦλα· ἐν ταύτῃ δὲ καὶ πῶς ἀπέχεσθαι δεῖ τετύπωται· οἷοι

[5] Isai. I, 16. [6] Jerem. IV, 14. [7] Dan. XII. [8] Isa. XXXVI, XXXVII. [9] Psal. XXXVI, 8. [10] Psal. XXXIII, 15

(4) Ἐν ἑαυτῷ ed.
(5) Ἅπερ ed.
(6) Ἀπ' εἰκόνος ed.
(7) Ὡς.
(8) Forte διδάσκεσθαι.

παράγγελμα ἐστι τὸ μετανοεῖν· τὸ δὲ μετανοεῖν παύεσθαι τῆς ἁμαρτίας ἐστίν· ἐνταῦθα δὲ καὶ πῶς μετανοεῖν, καὶ τί δεῖ λέγειν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ, τετύπωται. Καὶ πάλιν εἴρηκεν ὁ Παῦλος· *Ἡ θλίψις τῇ ψυχῇ ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει.* Ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς καὶ πῶς δεῖ φέρειν τὰς θλίψεις, καὶ τί θλιβόμενον δεῖ λέγειν, καὶ τί μετὰ τὰς θλίψεις, καὶ πῶς ἕκαστος δοκιμάζεται, καὶ τίνες οἱ λόγοι τῶν ἐλπιζόντων ἐπὶ Κύριον, γέγραπται καὶ κεχάρακται. Πάλιν τε ἐντολή ἐστιν ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν· ἀλλὰ καὶ τί δεῖ λέγειν εὐχαριστοῦντας διδάσκουσιν οἱ Ψαλμοί. Εἶτα παρ' ἑτέρων ἀκούοντες· *Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν διωχθήσονται*, παρὰ τούτων διδασκόμεθα, καὶ πῶς δεῖ φεύγοντας φωνεῖν, καὶ τίνας διωκομένους καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν ῥυσθέντας δεῖ λόγους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. Εὐλογεῖν παραγγελλόμεθα τὸν Κύριον, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ· ἀλλ' ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τυπούμεθα πῶς τε αἰνεῖν δεῖ τὸν Κύριον, καὶ τίνα ῥήματα λέγοντες ἐξομολογούμεθα πρεπόντως. Καὶ ἐφ' ἑκάστου δέ τις οὕτως ἂν εὕροι τὰς θείας ᾠδὰς, πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμῶν κινήσεις καὶ καταστάσεις κειμένας.

ια'. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο παράδοξόν ἐστι πάλιν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, ὅτι ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις βίβλοις ἃ λέγουσιν οἱ ἅγιοι, καὶ περὶ ὧν ἂν λέγωσι, ταῦτα καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, περὶ ὧν ἐκεῖνα γέγραπται, ἀπαγγέλλοντές εἰσιν· οἵ τε ἀκούοντες ἄλλους ἑαυτοὺς ἐκείνων ἡγοῦνται, περὶ ὧν ὁ λόγος φησὶ, καὶ τὰς ἐπαγγελλομένας δὲ πράξεις, ἄχρι τοῦ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν αὐτὰς, εἰς τὸ μιμεῖσθαι γίνονται. Ταύτην δὲ βίβλον ὁ λαμβάνων τὰς μὲν περὶ τοῦ Σωτῆρος προφητείας συνήθως ἐν ταῖς ἄλλαις Γραφαῖς θαυμάζων καὶ προσκυνῶν διεξέρχεται, τοὺς δὲ ἑτέρους ψαλμοὺς ὡς ἰδίους ὄντας λόγους ἀναγινώσκει· καὶ ὁ ἀκούων δὲ ὡς αὐτὸς λέγων κατανύσσεται, καὶ συνδιατίθεται τοῖς τῶν ᾠδῶν ῥήμασιν, ὡς ἰδίαν ὄντων αὐτοῦ (9). Σαφηνείας δὲ χάριν οὐκ ὀκνητέον, κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον, ἐπαναλαβόντα τὸ αὐτὸ λέγειν. Πλεῖστοι λόγοι τῶν πατριαρχῶν εἰσι, καὶ ἴδιοι παρ' αὐτῶν εἰρημένοι· καὶ Μωϋσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο· Ἠλίας τε καὶ Ἐλισσαῖος ἐπὶ τὸ Καρμήλιον ὄρος καθήμενοι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον, καὶ ἀεὶ ἔλεγον· *Ζῇ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον.* Οἵ τε τῶν ἄλλων ἁγίων προφητῶν λόγοι προηγούμενοι μέν εἰσιν οἱ περὶ τοῦ Σωτῆρος· ἔπειτα δὲ καὶ πλεῖστοι γεγόνασι τοῖς τε ἔθνεσι καὶ τῷ Ἰσραήλ. Καὶ ὅμως οὐδεὶς οὔτε τῶν πατριαρχῶν λόγους ὡς ἰδίους ἄν ποτε εἴποι, οὔτε τολμήσοι τις μιμήσασθαι καὶ εἰπεῖν τὰ Μωϋσέως ἴδια ῥήματα, οὐδὲ τοῦ Ἀβραὰμ περὶ τοῦ οἰκογενοῦς καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τὰ περὶ τοῦ μεγάλου Ἰσαὰκ, κἂν ἡ αὐτὴ χρεία τινὰ καὶ ἀνάγκη καταλάβῃ, τολμήσας ἄν τις ὡς ἴδια εἴποι. Ἂν δὲ καὶ συμπάσχῃ τις τοῖς πάσχουσι, καὶ πόθον ποτὲ λάβῃ τοῦ κρείττονος, οὔποτ' ἂν εἴποι ὡς

A malis sit abstinendum exprimitur : exempli causa, præcipitur pœnitentia; pœnitentia autem est cessatio a peccato; in hoc autem libro qua ratione sit pœnitendum, et quibus in pœnitentia verbis uti oporteat, edocetur. Rursum ait Paulus : *Tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit* [11]. In Psalmis vero scriptum expressumque est, quomodo tolerare oporteat tribulationes, quid tribulatum dicere par sit, quid post tribulationes, qua ratione quisque probetur, quinam sint sermones eorum qui sperant in Dominum. Præceptum item est in omnibus gratias agere [12]; at docent Psalmi quid, qui gratias agit, loqui debeat. Deinde cum ab aliis audiamus : *Quicunque pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* [13], a Psalmis edocemur quid
B fugientes dicere oporteat, quales in persecutione, quales post persecutionem erepti Deo sermones proferre debeamus. Jubemur Domino benedicere, Domino confiteri; at in Psalmis informamur qua ratione Deum laudare oporteat, quibusque verbis decenter confiteamur. Quin et singulis in rebus quisque reperiet divina cantica ad nos nostrosque motus motuumque temperationes accommodata.

11. Etenim hoc quoque rursus in Psalmis admirandum, quod in aliis quidem libris, quæ sancti de quibusdam dicunt, hæc ipsa qui legunt, ad eos de quibus dicuntur referant; et qui audiunt, sese alios existiment ab iis de quibus sermo habetur,
C ita ut quæ gesta dicuntur, admirationi solum habeant et imitanda sibi proponant. At librum istum, qui sumit, prophetias quidem de Salvatore, ut in aliis Scripturis more solito cum admiratione et adoratione percurrit : alios vero psalmos, quasi proprios sibi sermones legit; qui autem audierit, quasi hæc eadem ipse proferret, compungitur, atque ita canticorum verbis afficitur, quasi sua essent. Explicationis causa, ne gravemur, exemplo beati Pauli apostoli, idipsum repetere. Plurima sunt patriarcharum verba ipsis propria : nam Moyses loquebatur, et Deus respondebat; Elias et Elisæus in Carmelo monte sedentes Dominum invocabant, dicebantque semper : *Vivit Dominus, in cujus conspectu astiti hodie* [14]. Aliorum item sanctorum pro-
D phetarum verba in primis quidem de Salvatore sunt : deinde plurima dicta sunt gentibus et Israeli. Attamen nemo unquam patriarcharum verba, ut sibi propria locutus fuerit : neque Moysis verba, ut propria imitari proferreque ausus fuerit, nec Abrahami de verna, et de Ismaele, et de magno Isaaco, quamvis eadem ipsa necessitate prematur. Nec si quis patientibus compatiatur, aut rei melioris desiderio teneatur, unquam dixerit ut Moyses : *Ostende mihi teipsum* [15]; vel, *Si quidem remittis eis peccatum eorum, remitte; sin minus, dele me de libro tuo, quem scripsisti* [16]. Sed nec quisquam,

[11] Rom. v, 3-5. [12] I Thess. v, 18. [13] II Tim. III, 12. [14] III Reg. XVII, 1; IV Reg. III, 14. [15] Exod. XXXIII, 13. [16] Exod. XXXII, 32.

(9) Ἰδίων αὐτοῦ ὄντων.

prophetarum verba ut propria usurpans, his reprehenderit, vel laudaverit eos qui similia fecerint, quibus ipsi reprehenderunt, laudaveruntque; neque illud : *Vivit Dominus, in cujus conspectu hodie sto*, ut proprium sibi sermonem imitari præsumpserit. Etenim legenti libros perspicuum est, se illa verba, non ut propria, sed ut sanctorum et eorum qui per ista significantur, proferre. At qui Psalmos legit, res mira, post prophetias quæ de Salvatore et de gentibus sunt, reliqua tanquam sibi propria verba loquitur, et ea quasi de se scripta essent, quisque psallit, nec quasi alius ea dicat, vel quasi alium significent, ea accipit et percurrit; sed perinde afficitur atque si ipse de se loquatur; et quæ dicuntur, quasi ipse egerit et ex se ipse loquatur, Deo refert. Nequaquam enim illa ceu patriarcharum, aut Moysis, aliorumve prophetarum verba usurpare reformidat : sed quam maxime ut propria et de seipso scripta hæc dicere psallens confidit. Nam Psalmi tam ejus qui præcepta servavit quam ejus qui prævaricatus est, utriusque gesta continent. Necesse autem est quemvis hominem alterutrius conditionis esse, atque ita verba de utrisque posita loqui, vel si præcepta servarit, vel si prætergressus sit.

A Μωϋσῆς· *Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν*· ἢ πάλιν· *Εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ ἀφῇς, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου, ἧς ἔγραψας*. Ἀλλ᾽ οὐδὲ, τὰς τῶν προφητῶν τις λαμβάνων ὡς ἴδια ῥήματα, μέμψαιτό τις ἢ ἐπαινέσειε τούτοις τὰ ὅμοια πράξαντας, οἷς ἐμέμψαντο καὶ ἐπῄνεσαν ἐκεῖνοι· οὐδὲ τὸ, *Ζῇ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον*, μιμήσηται ἄν τις εἰπεῖν ὡς ἴδιον λόγον. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐντυγχάνων ταῖς βίβλοις φανερός ἐστι μὴ ὡς ἰδίους, ἀλλὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν δι᾽ αὐτῶν δηλουμένων λέγων τοὺς λόγους. Τοὺς δέ γε Ψαλμοὺς, τὸ παράδοξον, μετὰ τὰς περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἐθνῶν προφητείας ὁ λέγων τὰ ἄλλα ὡς ἴδια ῥήματα λαλῶν ἐστι, καὶ ὡς περὶ αὐτοῦ γραφέντας αὐτοὺς ἕκαστος ψάλλει, καὶ οὐχ ὡς ἑτέρου λέγοντος B ἢ περὶ ἑτέρου σημαίνοντος δέχεται, καὶ διεξέρχεται· ἀλλ᾽ ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λαλῶν διατίθεται· καὶ οἷά ἐστι τὰ λεγόμενα, ταῦτα ὡς αὐτὸς πράξας καὶ ἐξ ἑαυτοῦ λαλῶν ἀναφέρει τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ ὡς τὰ τῶν πατριαρχῶν ῥήματα, καὶ Μωϋσέως, καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, εὐλαβηθήσεται καὶ ταῦτα· ἀλλὰ καὶ μάλιστα ὡς ἴδια καὶ περὶ ἑαυτοῦ γραφέντα θαρσεῖ λέγων ὁ ψάλλων ταῦτα. Τὸν γὰρ φυλάξαντα τὴν ἐντολὴν, καὶ παραβάντα ταύτην, τήν τε ἑκατέρου πρᾶξιν περιέχουσιν οἱ Ψαλμοί. Ἀνάγκη δὲ πάντα ἄνθρωπον ἐν τούτοις συνέχεσθαι, καὶ ἢ ὡς φυλάξαντα τὴν ἐντολὴν, ἢ ὡς παραβάντα ταύτην, λέγειν τοὺς περὶ ἑκάστου γεγραμμένους λόγους.

12. Atque mihi quidem videtur, psallenti Psalmos esse instar speculi, ut et seipsum et proprii animi motus in ipsis contempletur, atque ita affectus eos recitet. Etenim qui legentem audit, ita canticum suscipit ac si de se diceretur : et vel propria convictus conscientia, compunctus resipiscet; vel de spe in Deum audiens vel de auxilio credentibus exhibito, quasi sibi præberetur, gaudio exsultabit, atque gratias Deo agere incipiet. Cum itaque tertium psalmum quispiam canit, suas perpendens ærumnas, quasi sua reputat illius verba; undecimum vero et decimum sextum quasi in propriam fiduciam et orationem pronuntiat; quinquagesimum autem, quasi propria pœnitentiæ suæ verba profert. Cum vero psallit quinquagesimum tertium, quinquagesimum quintum, centesimum, quadragesimum primum, non quasi alius, sed quasi ipse persecutionem pateretur, sic afficitur, et sic ista verba, quasi propria sibi, Deo canit. Ac demum quisque psalmus ita a Spiritu dictatus atque compositus est, ut in eo, quemadmodum supra dictum est, animi nostri motus deprehendantur, omnesque quasi de nobis prolati et velut nobis proprii sint, ad recordationem motuum nostrorum et ad vitæ nostræ emendationem. Quæ enim psallentes dixerunt, hæc pro forma nobis esse possunt.

ιβ΄. Καί μοι δοκεῖ τῷ ψάλλοντι γίνεσθαι τούτους ὥσπερ εἴσοπτρον, εἰς τὸ κατανοεῖν καὶ αὐτὸν ἐν αὐ- C τοῖς καὶ τὰ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς κινήματα, καὶ οὕτως αἰσθόμενον ἀπαγγέλλειν αὐτούς. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀκούων τοῦ ἀναγινώσκοντος ὡς περὶ αὐτοῦ λεγομένην τὴν ᾠδὴν καταδέχεται· καὶ ἢ ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατανυγεὶς μετανοήσει, ἢ περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἀκούων καὶ τῆς εἰς τοὺς πιστεύοντας γινομένης ἀντιλήψεως, ὡς εἰς αὐτὸν γενομένης τοιαύτης χάριτος ἀγαλλιᾶται, καὶ εὐχαριστεῖν ἄρχεται τῷ Θεῷ. Ὅτε γοῦν τὸν τρίτον ψάλλει τις εἰς τὰς ἰδίας θλίψεις συνορῶν, ὡς αὐτοῦ εἶναι νομίζει τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ ῥήματα· καὶ τότε τὸν ια΄ καὶ τὸν ις΄ ὡς εἰς τὴν ἰδίαν πεποίθησιν καὶ προσευχήν ἐστιν ἀπαγγέλλων· καὶ τὸν μὲν ν΄ ψαλμὸν ὡς αὐτός ἐστι τὰ ἴδια τῆς μετανοίας ἑαυτοῦ λέγων ῥήματα· τὸν δὲ νγ΄, καὶ τὸν νε΄, καὶ τὸν νς΄, καὶ τὸν ρμα΄, ὅτε ψάλ- D λει τις, οὐχ ὡς ἄλλου διωκομένου, ἀλλ᾽ ὡς ὢν ὁ πάσχων συνδιατίθεται, καὶ ᾄδει τῷ Κυρίῳ ὡς ἰδίους τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ὅλως οὕτως ἕκαστος ψαλμὸς παρὰ τοῦ Πνεύματος εἴρηταί τε καὶ συντέτακται, ὡς ἐν αὐτοῖς, καθὰ πρότερον εἴρηται, τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν κατανοεῖσθαι, καὶ πάντας αὐτοὺς ὡς περὶ ἡμῶν εἰρῆσθαι, καὶ εἶναι ἡμῶν αὐτοὺς ὡς ἰδίους λόγους, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ἡμῖν κινημάτων καὶ διόρθωσιν τῆς ἡμῶν πολιτείας. Ἃ γὰρ οἱ ψάλλοντες εἰρήκασι, ταῦτα καὶ ἡμῶν δύνανται τύποι καὶ χαρακτῆρες εἶναι.

13. Hæc porro rursus gratia est Salvatoris; homo quippe propter nos factus, proprium corpus pro nobis in mortem obtulit, ut omnes a morte redimeret. Quin et cœlestem probatissi-

ιγ΄. Αὕτη δὲ πάλιν τοῦ Σωτῆρός ἐστιν ἡ χάρις· ἄνθρωπος γὰρ δι᾽ ἡμᾶς γενόμενος, τὸ μὲν σῶμα τὸ ἴδιον ὑπὲρ ἡμῶν προσήνεγκεν εἰς θάνατον, ἵνα πάντας ἀπαλλάξῃ τοῦ θανάτου· τὴν δὲ οὐράνιον καὶ

εὐάρεστον ἑαυτοῦ πολιτείαν δεῖξαι θέλων ἡμῖν, ἐν ἑαυτῷ ταύτην ἐτύπωσεν, ὑπὲρ τοῦ μηκέτι τινὰς εὐχερῶς ἀπατᾶσθαι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχοντας ἐνέχυρον πρὸς ἀσφάλειαν, τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐ μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ πεποίηκεν ἃ ἐδίδαξεν, ἵνα ἕκαστος ἀκούῃ μὲν αὐτοῦ λαλοῦντος, ὡς ἐν εἰκόνι δὲ βλέπων λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ τὸ παράδειγμα τοῦ ποιεῖν, ἀκούων· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶΰς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*. Τελειοτέραν δὲ καὶ εἰς ἀρετὴν διδασκαλίαν οὐκ ἄν τις εὕροι, ἧς ὁ Κύριος ἐτύπωσεν ἐν ἑαυτῷ. Εἴτε γὰρ ἀνεξικακίαν, εἴτε φιλανθρωπίαν, εἴτε ἀγαθότητα, εἴτε ἀνδρίαν, εἴτε ἐλεημοσύνην, εἴτε δικαιοσύνην, πάντα ἐν αὐτῷ τις εὑρήσει γενόμενα, ὥστε μηδὲν εἰς ἀρετὴν λείπειν τῷ κατανοοῦντι τὸν ἀνθρώπινον βίον τοῦτον. Τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλος εἰδὼς ἔλεγε· *Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ*. Οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι νομοθέται ἄχρι τοῦ λέγειν ἔχουσι τὴν χάριν· ὁ δὲ Κύριος, ὡς ἀληθῶς Κύριος ὢν τοῦ παντὸς, καὶ κηδόμενος ὧν εἰργάσατο, οὐ μόνον νομοθετεῖ, ἀλλὰ καὶ τύπον ἑαυτὸν δέδωκεν, εἰς τὸ εἰδέναι τοὺς βουλομένους τὴν τοῦ ποιεῖν δύναμιν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πρὸ τῆς εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ ἐπιδημίας ἐνήχησε καὶ ἐν τοῖς ψάλλουσι τοῦτο, ἵν' ὥσπερ ἐν αὐτῷ τὸν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον τυπῶν ἔδειξεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν τὰ κινήματα καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν ὁ βουλόμενος καταμαθεῖν δύνηται, εὑρίσκων ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἑκάστου κινήματος θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν.

ιδ'. Εἰ γὰρ δεῖ καὶ πιθανώτερον εἰπεῖν, πᾶσα μὲν ἡ θεία Γραφὴ διδάσκαλός ἐστιν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀληθοῦς· ἡ δέ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν ἔχει καὶ τὴν εἰκόνα πως τῆς διαγωγῆς τῶν ψυχῶν. Ὡς γὰρ ὁ εἰσερχόμενος πρὸς βασιλέα τυποῦται καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς ῥήμασιν, ἵνα μὴ, παρὰ ταῦτα λέγων, ὡς ἀπαίδευτος ἐκβληθῇ· οὕτως ἡ θεία βίβλος τὸν ἐπ' ἀρετῇ τρέχοντα καὶ βουλόμενον κατανοῆσαι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐν σώματι πολιτείαν ὑπομιμνήσκει πρῶτον διὰ τῆς ἀναγνώσεως τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτω λοιπὸν τυποῖ καὶ διδάσκει τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς τοιούτοις λόγοις. Εἰσὶ μὲν οὖν, ἵνα τοῦτο πρῶτόν τις τῆς βίβλου παρατηρήσηται, οἱ μὲν ἐν διηγήματι λεγόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραινέσει, οἱ δὲ ἐν προφητείᾳ, οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, οἱ δὲ ἐν ἐξομολογήσει.

Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ ἐν διηγήματι ιη', μγ', μη', μθ', οβ', ος', οζ', πη', ρς', ριγ', ρκς', ρλς'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, ις', ξζ', πθ', ρα' ρλα', ρμα'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχίᾳ καὶ εὐχῇ καὶ δεήσει ε', ς', ζ', ια', ιβ', ιε', κδ', κζ', λ', λδ', λζ', μβ', νγ', νδ', νε', νς', νη', νθ', ξ', ξγ', πβ', πε', πζ', ρλζ', ρλθ', ρμβ'.

Καὶ ὁ μὲν ὡς ἐν ἐντυχίᾳ καὶ εὐχαριστίᾳ ρλη'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχίᾳ μόνῃ γ', κε', ξη', ξθ', ο', ογ', πη', οθ', ρη', ρκβ', ρκθ', ρλ'.

[17] Matth. xi, 29. [18] I Cor. xi, 1.

A namque suam vivendi rationem nobis exhibere volens, in semetipso illam expressit, ne quis postea ab inimico facile deciperetur, cum ad securitatem pignus habeat, nempe victoriam quam ipse de diabolo pro nobis reportavit. Quapropter non solum docuit, sed et fecit quæ docuit, ut unusquisque audiat quidem ipsum loquentem, simulque in illum quasi in imaginem respiciens, exemplum agendi ab ipso accipiat, dum audit: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* [17]. Perfectiorem porro virtutis doctrinam nemo invenerit ea quam Dominus expressit in semetipso. Nam sive injuriarum tolerantiam, sive humanitatem, sive clementiam, sive fortitudinem, sive misericordiam, sive justitiam spectes, omnia in ipso peracta repe-
B ries, adeo ut nihil ei ad virtutem desit, qui humanam Domini vitam contemplatus fuerit. Quod cum nosset Paulus ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* [18]. Græcorum siquidem legislatores verborum solumtenus gratiam habent; Dominus autem, ut revera omnium Dominus, qui sua curat opera, non modo leges condidit, sed semetipsum exemplar tradidit, ut qui voluerint, agendi rationem notam habeant. Quapropter ante illius in nos adventum, idipsum in Psalmis insonuit, ut quemadmodum in semetipso terrenum et cœlestem hominem exhibuit, sic ex Psalmis motus affectionesque animorum qui voluerit perdiscere valeat, cum in ipsis cujusque motus curationem emendationem-
C que inveniat.

14. Quodsi aliquid ad persuadendum aptius loqui oportuerit, omnis quidem Scriptura sacra virtutis est veræque fidei magistra; liber autem Psalmorum præfert quamdam imaginem institutionis vitæ animarum. Quemadmodum enim, qui regem adit, habitum verbaque sua componit et adornat, ne statim atque loquendi initium faciet, ut rudis et imperitus ejiciatur: ita divinus hic liber eum qui ad virtutem properat et Salvatoris in corpore vitæ institutum nosse cupit, primum per hanc lectionem admonet de motibus animi, atque ita deinceps informat docetque legentes. Sunt igitur (ut hoc primum in isto libro observetur) Psalmi, alii sub forma narrationis, alii prophetiæ, alii ad-
D monitionis, alii precationis, alii confessionis.

In forma narrationis hi sunt: 18, 43, 48, 49, 72, 76, 77, 88, 89, 106, 113, 126, 136.

In forma vero orationis sunt 16, 67, 89, 101, 131, 141.

Qui colloquii, precationis et obsecrationis modo, 5, 6, 7, 11, 12, 15, 24, 27, 30, 34, 37, 42, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 63, 82, 85, 87, 137, 139, 142.

Qui in forma alloquii et gratiarum actionis, 138.

Qui colloquii tantum forma, 3, 25, 68, 69, 70, 75, 78, 79, 108, 122, 129, 130.

τὸ πρωῒ ψάλλε τὸν ε'. Αἰσθόμενος δὲ ἀπειλῆς τοῦ Κυ- A ρίου, ἐὰν διὰ τοῦτο ταραττόμενον σεαυτὸν βλέπῃς, δύνασαι λέγειν τὸν ς' καὶ τὸν λζ'. Ἐὰν δὲ καὶ βουλεύωνταί τινες κατὰ σοῦ, ὡς ὁ Ἀχιτόφελ κατὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τοῦτό σοί τις ἀπαγγείλῃ, ψάλλε τὸν ζ', καὶ θάῤῥει τῷ ῥυομένῳ σε Θεῷ.

ις'. Βλέπων δὲ τὴν πανταχοῦ χάριν τοῦ Σωτῆρος ἐκτεταμένην, καὶ σωθὲν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν προσφωνεῖν θέλῃς τῷ Κυρίῳ, ψάλλε τὸν η'. Ἀλλὰ πάλιν ᾆσαι θέλεις ἐπιλήνιον, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, ἔχεις αὐτὸν πάλιν τὸν η' καὶ τὸν πγ'. Ἐπὶ δὲ τῷ κατῃργῆσθαι τὸν ἐχθρὸν καὶ σεσῶσθαι τὴν κτίσιν, μὴ καυχώμενος ἐπὶ σαυτῷ, ἀλλὰ εἰδὼς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦτο κατορθώσαντα, λέγε τὸν εἰς αὐτὸν εἰρημένον θ' ψαλμόν. Καὶ ἐὰν λίαν σέ τις ταράσσειν ἐθέλῃ, ἔχε σὺ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον, καὶ B ψάλλε τὸν ι'. Ὅταν δὲ τὴν τῶν πολλῶν ὑπερηφανίαν ἴδῃς καὶ πλεονάζουσαν τὴν κακίαν, ὥστε μηδὲν ὅσιον ἐπ' ἀνθρώποις γενέσθαι, κατάφυγε σὺ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ λέγε τὸν ια'. Ἐγχρονιζούσης δὲ τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς, μὴ ὀλιγώρει ὡς ἐπιλησθεὶς παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ παρακάλει τὸν Κύριον ᾄδων τὸν ιβ'. Ἐπειδὰν βλασφημούντων τινῶν κατὰ τῆς Προνοίας ἀκούσῃς, μὴ κοινώνει μὲν αὐτῶν τῇ ἀσεβείᾳ, ἐντυγχάνων δὲ τῷ Θεῷ, λέγε τὸν ιγ' καὶ νβ'. Καὶ λοιπὸν ἐὰν θέλῃς μαθεῖν ὁποῖός ἐστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ πολίτης, ψάλλε τὸν ιδ'.

ιζ'. Προσευχῆς σοι χρεία διὰ τοὺς ἀνθεστηκότας σοι καὶ περιέχοντάς σου τὴν ψυχὴν, ᾆδε τὸν ις', καὶ τὸν πε', καὶ τὸν πζ', καὶ τὸν ρμ'. Ἀλλὰ θέλεις μα- C θεῖν, πῶς Μωϋσῆς προσηύξατο, ἔχεις τὸν πθ'. Ἀλλ' ἐσώθης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἐῤῥύσθης ἀπὸ τῶν διωκόντων σε, ᾆδε καὶ σὺ τὸν ιζ' ψαλμόν. Θαυμάζεις τὴν τῆς κτίσεως τάξιν, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν τῆς Προνοίας χάριν, τοῦ τε νόμου τὰ ἱερὰ προστάγματα, ψάλλε τὸν ιη' καὶ τὸν κγ'. Θλιβομένους δὲ ὁρῶν, παρακάλει τούτους, ἐπευχόμενος καὶ λέγων αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ ιθ' ψαλμῷ ῥήματα. Ὁρᾷς σεαυτὸν ποιμαινόμενον καὶ εὐοδούμενον παρὰ τοῦ Κυρίου, χαίρων ἐπὶ τούτῳ ψάλλε τὸν κβ'. Οἱ ἐχθροὶ περὶ σὲ, ἀλλὰ σὺ τὴν ψυχὴν ἐπαίρων πρὸς Θεὸν, λέγε τὸν κδ', καὶ ὄψει τούτους ἁμαρτάνοντας διακενῆς. Ἐπιμένουσιν οἱ ἐχθροὶ, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χεῖρας ἔχοντες αἱμάτων πλήρεις, καὶ ζητοῦντες ἑλκῦσαί σε καὶ ἀπολέσαι, μὴ δῷς ἀνθρώπῳ τὸ κρῖμα (ὕποπτα γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα)· D ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἀξιῶν κριτὴν γενέσθαι (μόνος γὰρ αὐτὸς δίκαιος), λέγε τὰ ἐν τῷ κε', καὶ τὸν λδ', καὶ τὸν μβ'. Ἐὰν δὲ καὶ τραχύτερον ἐπίθωνται, καὶ πλῆθος ὡς παρεμβολαὶ γένωνται οἱ ἐχθροὶ, καταφρονοῦντες ὡς μήπω σου χρισθέντος, καὶ διὰ τοῦτο πολεμεῖν ἐθέλοντες· μὴ πτήξῃς, ἀλλ' ᾆδε τὸν κς' ψαλμόν. Ἐπειδὴ δὲ ἀσθενής ἐστιν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν πάλιν ἀναισχυντῶσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες, ἵνα μὴ πρὸς ἐκείνους ἔχῃς τὴν σχολὴν, κράζε πρὸς τὸν Θεὸν, λέγων τὰ ἐν τῷ κζ'. Καὶ ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῶν μαθεῖν πῶς δεῖ προσφέρειν τῷ Κυρίῳ, νοητῶς νοῶν ψάλλε τὸν κη'. Καὶ λοιπὸν ἐγκαινίζων τὸν οἶκόν σου τήν τε ψυχὴν τὴν τὸν Κύριον ὑποδεχομένην, καὶ τὸν σωματικὸν οἶκον, ἐν ᾧ σωματικῶς κατοικεῖς, εὐχαρίστει, καὶ λέγε τόν τε κθ' καὶ τὸν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ρκς'.

A mini comminationem senseris, teque ea de causa conturbatum videris, potes dicere 6 et 37. Si adversum te quipiam consilium dederint, quemadmodum Achitophel adversus Davidem, et hoc tibi aliquis renuntiet, psalle 7, et Domino confide qui te liberabit.

16. Cernens Salvatoris gratiam ubique diffusam, redemptumque genus humanum, si alloqui Dominum velis, octavum psallito. Si rursum pro torcularibus gratias agens Domino canere volueris, habes eumdem 8 et 83. Pro victoria de inimico, et creaturæ liberatione, ne in teipso glorieris, sed gnarus hoc fuisse præclarum facinus Filii Dei, recita supradictum psalmum nonum. Et si te quis metu conturbare voluerit, habe tu fiduciam in Do- B mino, et psalle decimum. Cum multorum superbiam videris improbitatemque modum excedere, ita ut nihil sanctum in hominibus reperiatur, confuge tu ad Dominum, et dic undecimum. Quodsi diuturnæ sint inimicorum insidiæ, ne animo deficias, quasi Dominus sit tui oblitus, sed invoca Dominum, canens decimum secundum. Cum autem quosdam audieris blasphemantes adversus Providentiam, noli eorum impietati communicare; sed Domino supplicans, recita 13 et 52. Quodsi postea ediscere cupis, qualisnam sit civis regni cœlorum, psalle 14.

17. Oratione opus est tibi propter adversarios tuos, et eos, qui circumdant animam tuam, cane C 16, 85, 87 et 140. At vis scire quomodo Moyses oraverit, habes octogesimum nonum. Liberatus es ab inimicis tuis et servatus a persequentibus te, cane et tu decimum septimum psalmum. Miraris naturæ ordinem et Providentiæ gratiam in illa, legisque sacra præcepta, psalle 18 et 23. Cum videris afflictos, consolare illos bene precando, ac dicendo illis verba decimi noni psalmi. Vides te a Domino pasci ac dirigi, hac in re gaudens psalle 22. Invadunt te inimici tui, at tu animam erigens ad Dominum dic 24, et videbis *inique agentes supervacue.* Exspectant inimici, nihil habentes aliud quam manus sanguine plenas, ac quærentes te vexare ac perdere, ne deferas homini judicium, suspecta enim sunt omnia humana; sed Deum judicem postulans D (solus enim ille judex), dic 25, 34, 42. Si acrius instent et præ multitudine quasi exercitus fuerint inimici, te tanquam nondum unctum despicientes, ideoque oppugnare velint; ne formides, sed cane vicesimum sextum psalmum. At quoniam imbecilla est hominum natura, si impudenter insistant insidiatores, ne attendas ipsis, sed ad Dominum clama, dicens verba vicesimi septimi. Quod si gratias agendo ediscere velis, quomodo oporteat offerre Domino, spiritualiter intelligens psalle vicesimum octavum. Et demum cum domum tuam dedicas, hoc est animam tuam, quæ Dominum excipit, imo sensibilem domum, in qua corporaliter habitas, gratias age, et dic vicesimum nonum, et ex gradualibus 126.

18. Cum autem te ab omnibus amicis et cognatis propter veritatem odio haberi perspexeris, ne ejus rei causa animum despondeas, neque notos, qui te aversantur, reformides, sed ab illis te segregans et futura respiciens, psalle tricesimum. Baptizatos autem et a corruptibili generatione redemptos cum videris, Dei clementiam admirans, cane illorum gratia tricesimum primum. Quando cum multis psallere volueris, justos viros et probe viventes congregans, psalle tricesimum secundum. Cum in hostes incideris, et prudenter illos effugeris, atque declinaveris ab eorum insidiis; si velis gratias agere, viros mansuetos congregans, psalle cum iis tricesimum tertium. Et si videris iniquorum erga malitiam studium, ne existimes malitiam in ipsis naturalem esse, ut hæretici aiunt, sed dic tricesimum quintum, videbisque ipsos sibi peccandi auctores esse. Si improbos videris multa inique perpetrare, atque adversum pusillos insurgere, et volueris aliquos admonere ne ipsis attendant, neque æmulentur illos, quia brevi futurum est ut exstinguantur, tam tibi ipsi quam aliis dic tricesimum sextum.

A ιη'. Ὅταν δὲ σαυτὸν διὰ τὴν ἀλήθειαν μισούμενον καὶ διωκόμενον παρὰ πάντων τῶν τε φίλων καὶ συγγενῶν βλέπῃς, μὴ τούτοις μηδὲ σαυτῷ κατανοῶν ὀλιγωρήσῃς, μηδ', ἂν τοὺς γνωρίμους ἴδῃς ἀποστρεφομένους σε, πτήξῃς, ἀλλ' ἐκστὰς ἀπὸ τούτων, καὶ σκοπῶν τὰ μέλλοντα, ψάλλε τὸν λ'. Τοὺς δὲ βαπτιζομένους καὶ λυτρουμένους ἀπὸ τῆς φθαρτῆς γενέσεως βλέπων, καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ᾆδε εἰς ἐκείνους τὸν λα'. Καὶ ὅταν μὲν ψάλλειν μετὰ πολλῶν ἐθέλῃς, τοὺς δικαίους ἄνδρας καὶ τοὺς ὀρθοὺς τῷ βίῳ συναγαγὼν, λέγε καὶ σὺ τὸν λβ'. Ἐμπεσὼν δὲ εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ σοφῶς αὐτοὺς διαφυγὼν, καὶ ἐκκλίνας ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν, εἰ θέλεις εὐχαριστῆσαι, συγκαλέσας τοὺς πραεῖς ἄνδρας, ἐπ' αὐτῶν ψάλλε τὸν λγ'. Καὶ ἐὰν ἴδῃς τῶν παρανομούντων
B τὴν ἐπὶ τὸ κακὸν φιλονεικίαν, μὴ νόμιζε ἐν αὐτοῖς κατὰ φύσιν τὴν κακίαν εἶναι, οἷα λέγουσιν οἱ αἱρετικοί· ἀλλὰ λέγε τὸν λε', καὶ ὄψει, ὅτι αὐτοὶ τοῦ ἁμαρτάνειν εἰσὶν αἴτιοι. Ἐὰν δὲ πολλὰ πράττοντας ἄνομα τοὺς πονηροὺς βλέπῃς, καὶ ἐπαιρομένους αὐτοὺς κατὰ τῶν μικρῶν, καὶ θέλῃς παραινεῖν τισι μὴ προσέχειν τούτοις, μηδὲ παραζηλοῦν αὐτοὺς, διὰ τὸ ταχέως αὐτοὺς ἀποσβέννυσθαι, λέγε καὶ σαυτῷ καὶ τοῖς ἑτέροις τὸν λς'.

19. Cum porro tibi attendere statueris, si irruentem videris hostem: nam adversus hujusmodi homines acrius ille insurgit: teque volueris adversus illum excitare, dic tricesimum octavum psalmum. Si irruentibus inimicis ærumnas patiaris, volueris que ediscere, quanta sit in patientia utilitas, psalle tricesimum nonum psalmum. Cum multos vides pauperes et mendicos, optasque eorum misereri, poteris quidem eos qui jam illos miserati sunt, laudare, cæterosque ad idipsum cohortari, dicendo psalmum quadragesimum. Deinde si magno Dei desiderio flagrans, audieris inimicos exprobrantes tibi, ne turberis; sed cogitans immortalem ex tali desiderio fructum, tuam spe in Deum consolare animam, et sic allevans demulcensque dolores, quibus illa premitur in hac vita, dic 41 psalmum. Cum assidue meminisse volueris beneficiorum Dei, quæ patribus collata sunt, et exitus ex Ægypto, necnon commorationis in solitudine, et quam scilicet bonus sit Deus, quam autem ingrati homines sint, habes 43, 77, 88, 104, 105, 106, 113. Cum autem ad Deum confugeris, liberatus ab ærumnis quæ tibi acciderunt, si volueris Deo gratias agere, atque enarrare ejus erga te clementiam, habes quadragesimum quintum.

ιθ'. Ἀλλὰ δὴ καὶ σὺ, προθέμενος προσέχειν σαυτῷ, ἐὰν βλέπῃς ἐπιτιθέμενον τὸν ἐχθρὸν (τότε γὰρ μᾶλλον ἐπεγείρεται κατὰ τῶν τοιούτων), καὶ θέλῃς ἐπαλείφειν σαυτὸν κατ' αὐτοῦ, ᾆδε τὸν λη' ψαλμόν. Καὶ ἐὰν, τῶν ἐχθρῶν ἐπιτιθεμένων, ὑπομένῃς τὰς θλίψεις,
C καὶ θέλῃς μαθεῖν τὴν ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὠφέλειαν, ψάλλε τὸν λθ' ψαλμόν. Βλέπων δὲ πολλοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς, καὶ θέλεις ἐλεεῖσθαι αὐτοὺς, δύνασαι τοὺς μὲν ἤδη ἐλεήσαντας ἀποδέχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τὸ ποιεῖν προτρέπεσθαι, ἐν τῷ λέγειν τὸν μ'. Εἶτα ἐὰν, πάνυ τὸν πόθον ἔχων εἰς τὸν Θεὸν, ἀκούσῃς τῶν ἐχθρῶν ὀνειδιζόντων, μὴ ταράσσου· ἀλλὰ συνιεὶς τὸν ἐκ τοῦ τοιούτου πόθου ἀθάνατον καρπὸν, παρακάλει σαυτοῦ τὴν ψυχὴν τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι, καὶ ταύτῃ ἐπικουφίζων καὶ καταπραΰνων τὰς ἐν τῷ βίῳ λύπας αὐτῆς, λέγε τὸν μα' ψαλμόν. Συνεχῶς δὲ ἀναμιμνήσκεσθαι θέλων τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ τὰς γενομένας εἰς τοὺς πατέρας, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διαγωγῆς, πῶς τε ὁ μὲν Θεὸς ἀγαθὸς, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀχάριστοι, ἔχεις τὸν μγ',
D καὶ τὸν οζ', καὶ πη', καὶ τὸν ρδ', καὶ τὸν ρε', καὶ ρς', καὶ ριγ'. Καταφυγὼν δὲ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διασωθεὶς ἀπὸ τῶν περὶ σὲ γενομένων θλίψεων, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ διηγήσασθαι τὴν εἰς σὲ γενομένην φιλανθρωπίαν, ἔχεις τὸν με'.

20. Sed peccasti, et pudore affectus pœnitentiam agis et misericordiam flagitas, habes confessionis et pœnitentiæ verba in psalmo quinquagesimo. Quod si apud regem iniquum calumniam passus es, vidcsque superbe insultantem calumniatorem, secede tu, et dic ea quæ in 51 habentur. Et cum te aliqui persequuntur, et calumniantur te, velut Ziphæi et allophyli Davidem, ne mœstus sis, sed Domino confidens eumque laudans recita 53 et 55. Quod

κ'. Ἀλλ' ἥμαρτες, καὶ ἐντραπεὶς μεταγινώσκεις καὶ ἐλεηθῆναι ἀξιοῖς, ἔχεις τοὺς τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας λόγους ἐν τῷ ν'. Εἰ δὲ καὶ διεβλήθης πονηρῷ βασιλεῖ, καὶ ὁρᾷς τὸν διάβολον καταχαυχώμενον, ἀναχώρει, καὶ λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν τῷ να'. Καὶ ὅτε μὲν διώκῃ, καὶ διαβάλλουσί τινες παραδοῦναί σε θέλοντες, ὡς οἱ Ζιφαῖοι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν Δαβὶδ, μὴ ἀκηδιάσῃς, ἀλλὰ θαῤῥῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ ὑμνῶν αὐτὸν, λέγε τὰ ἐν τῷ νγ' καὶ νε'. Ἐὰν δὲ καὶ συν-

ὁρμήσῃ ὁ διώκων, καὶ μὴ γινώσκων εἰσέλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ καὶ σὺ κρύπτῃ, μηδ' οὕτως πτήξῃς· ἔχεις γὰρ τοὺς ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ χρησμοὺς εἰς παράκλησιν καὶ στηλογραφίας λόγους, τοὺς ἐν τῷ νς' καὶ τοὺς ἐν τῷ ρμα'. Ἐὰν δὲ καὶ φυλαχθῆναι τὴν οἰκίαν κελεύσῃ ὁ ἐπιβουλεύων, καὶ διαφύγῃς, ἀνατίθει τῷ Κυρίῳ τὴν χάριν, ὡς ἐν στήλαις γράφων αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ, μνημόσυνον οὖσαν τοῦ μὴ διεφθάρθαι σε, καὶ λέγε τὰ ἐν τῷ νη' ψαλμῷ. Ἐὰν δὲ καὶ ὀνειδίζωσι θλίβοντες οἱ ἐχθροὶ, καὶ φλυαροῦντες διαβάλλωσιν οἱ δοκοῦντες εἶναι φίλοι, καὶ λυπηθῇς ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ σου πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ δύνασαι παρακαλεῖσθαι ὑμνῶν καὶ σὺ τὸν Θεὸν, καὶ λέγων τὰ ἐν τῷ νδ' ῥήματα. Καὶ πρὸς μὲν ὑποκρινομένους καὶ ἐν προσώπῳ καυχωμένους λέγε πρὸς ἐντροπὴν ἐκείνων τὸν νζ' ψαλμόν· πρὸς δὲ τοὺς ὁρμῶντας ἀγρίως κατὰ σοῦ, καὶ B θέλοντας λαβεῖν σου τὴν ψυχὴν, ἀντίθες σὺ τὴν πρὸς τὸν Θεόν σου ὑποταγὴν, καὶ θάῤῥει. Ὅσῳ γὰρ ἐκεῖνοι μαίνονται, τοσούτῳ μᾶλλον ὑποτάσσου σὺ τῷ Κυρίῳ, καὶ λέγε τὰ ἐν τῷ ξα'. Καὶ ἐὰν μὲν διωκόμενος εἰς ἐρημίαν ἀπέλθῃς, μὴ φοβηθῇς ὡς μόνος ὢν ἐκεῖ, ἔχων δὲ τὸν Θεὸν ἐκεῖ καὶ πρὸς αὐτὸν ὀρθρίζων ψάλλε τὸν ξβ'. Ἐκφοβούντων δὲ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ παυομένων τοῦ ἐνεδρεύειν, ἀλλὰ καὶ ἐξερευνώντων πᾶν κατὰ σοῦ, κἂν πλῆθος ὦσι, μὴ ὑπενδῷς· βέλη γὰρ νηπίων ἔσονται τούτων αἱ πληγαὶ, ψάλλοντός σου τὸν ξγ', καὶ τὸν ξδ', καὶ ξθ', καὶ ο'.

κα'. Καὶ ὅταν μὲν ὑμνῆσαι βούλῃ τὸν Κύριον, ᾆδε τὰ ἐν τῷ ξδ'. Ἐὰν δὲ κατηχῆσαι θέλῃς τινὰς περὶ C ἀναστάσεως, ᾆδε τὰ ἐν τῷ ξε'. Οἰκτιρμοὺς δὲ αἰτῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὕμνει αὐτὸν, ψάλλων τὸν ξς'. Ὅτε δὲ βλέπεις τοὺς μὲν ἀσεβεῖς ἐν εἰρήνῃ εὐθηνουμένους καὶ καταθυμίως ζῶντας τοὺς δὲ δικαίους θλιβομένους, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇς καὶ παρασαλευθῇς, λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν τῷ οβ' ψαλμῷ. Καὶ ὅταν μὲν ὀργισθῇ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν λαὸν, ἔχεις εἰς παράκλησιν περὶ τούτου λόγους συνετοὺς τοὺς ἐν τῷ ογ'· ὅτε δὲ χρεία σοι ἐξομολογήσεώς ἐστι, ψάλλε τὸν θ', οδ' καὶ ϟα', καὶ ρδ', καὶ ρε', καὶ ρς', καὶ ρζ', καὶ ρι', καὶ ριζ', καὶ ρκε', καὶ ρλζ'. Καὶ δυσωπῆσαι μὲν θέλων τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τῶν αἱρετικῶν, ὅτι μὴ παρ' αὐτοῖς ἔνι θεογνωσία, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, δύνασαι νοῶν ᾄδειν καὶ λέγειν τὰ ἐν τῷ οε'. Τῶν δὲ ἐχθρῶν προκαταλαβόντων τὰς διεκφυγὰς, καὶ πάνυ D θλιβόμενος, κἂν ταραχθῇς, μὴ ἀπελπίσῃς, ἀλλὰ εὔχου· καὶ ἐὰν κράζων εἰσακουσθῇς, εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, λέγων τὰ ἐν τῷ ος'. Ἐὰν δὲ ἐπιμένοντες οἱ ἐχθροὶ ἐπεισέλθωσι, καὶ μιάνωσι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τούς τε ἁγίους ἀποκτείνωσι, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ῥίψωσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα μὴ συνελκυσθεὶς καταπτήξῃς αὐτῶν τὴν ὠμότητα, σύμπασχε μὲν τοῖς πάσχουσιν, ἐντύγχανε δὲ τῷ Θεῷ, λέγων τὸν οη' ψαλμόν.

κβ'. Ἐν ἑορτῇ δὲ, θέλων ᾆσαι τῷ Κυρίῳ, συγκαλέσας τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους, ψάλλε τὰ ἐν τῷ π' καὶ ϟδ'. Τῶν δὲ ἐχθρῶν πάλιν ἐπισυναχθέντων πάντων πανταχόθεν, καὶ ἀπειλούντων κατὰ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, συνθήκας τε ποιούντων κατὰ τῆς εὐσεβείας.

A si ingruat persecutio, et imprudens persecutor in eam speluncam incidat, in qua tu absconderis, ne reformides; habes enim et in tali necessitate perutiles ad consolationem et tituli inscriptionis sermones in psalmis 56 et 141. Si autem jusserit persecutor custodiri domum tuam, et tamen effugeris, Deo refer gratiam, eamque in anima tua quasi in cippo inscribe, ut memoriale sit tuæ incolumitatis, et dic ea quæ sunt in 58. Si autem exprobrent tibi, qui te affligunt inimici tui, et qui videntur amici esse tui, obloquentes detraxerint, et in exercitatione tua ad modicum temporis contristeris, et potes sane teipsum consolari hymnis Deum celebrando ac recitando psalmum 54. Adversus hypocritas et in facie gloriantes, dic ad confusionem B eorum psalmum 57. Adversus eos autem qui in te atrociter irruunt et capere volunt animam tuam, tu opponas illis tuam erga Deum obsequentiam, et confide: quanto enim illi vehementius institerint, tanto magis te Domino submittas, et dic verba 61. Si persecutionem passus in solitudinem recesseris, ne formides quasi solus ibi degas, cum adsit tibi Deus, ad quem diliculo cane psalmum 62. Si terreant te inimici, nec finem faciant insidiarum, imo adversum te omnia scrutentur, etiamsi multi fuerint, nequaquam cedas: nam sagittæ parvulorum erunt plagæ eorum, canente te psalmos 63, 64, 69, 70.

21. Quando Deum celebrare volueris, recita sexagesimum quartum. Si aliquos de resurrectione instituas, recita 65. Postulans a Domino miserationes, lauda illum, psallens 66. Cum videris impios in pace prospere agentes et libenter viventes, justos autem afflictos, ne scandalizeris, neque commovearis, sed dic psalmum 72. Cum iratus fuerit Deus adversus populum, habes ad consolationem illius verba prudentiæ in 73. Quando confessione tibi opus erit, psalle 9, 74, 91, 104, 105, et 106, et 107, et 110, et 117, et 125, et 137. Vis gentilium et hæreticorum opiniones confundere, et commonstrare non apud illos esse Dei cognitionem, sed in sola Ecclesia, potes, considerans, canere atque dicere quæ in septuagesimo quinto habentur. Inimicis autem effugia præoccupantibus ac te summopere afflicto, licet perturberis, ne animum despondeas, sed ora: et si clamando exaudiare, gratias Deo age, recitans septuagesimum sextum. Si persistentes inimici irruperint, et domum Dei profanaverint, sanctosque trucidarint, illorumque corpora volucribus cœli projecerint, ne his perculsus reformides eorum crudelitatem, dole quidem miserorum vicem, ora autem Deum, dicens septuagesimum octavum psalmum.

22. In solemni die volens Domino canere, advocatis Dei servis, psalle octogesimum et nonagesimum quartum. Inimicis iterum undique congregatis, et domui Dei minas intentantibus, fœderaque contra pietatem facientibus, ne animo deficias ob

eorum multitudinem et potentiam : habes quasi anchoram spei verba octogesimi secundi psalmi. Quod si videris domum Dei, et æterna ejus tabernacula, atque eorum desiderio tenearis, quemadmodum Apostolus, dic octogesimum tertium psalmum. Cessante tandem ira solutaque captivitate, si volueris Domino gratias agere, habes 84 et 125. Et si cognoscere velis quid intersit discriminis catholicam inter Ecclesiam et schismata, atque schismaticos confundere, dicere potes octogesimum sextum. Si velis tibi aliisque addere fiduciam ad Dei cultum, et ostendere quod spes in Deum non confundat, sed intrepidum animum reddat, lauda Deum recitans nonagesimum. Psallere vis in Sabbato? habes nonagesimum primum.

23. Vis gratias agere Dominico die? habes 23. Vis secunda Sabbati psallere? dic quæ sunt in 47. Canere vis in Parasceve? laudem habes in 92. Tunc enim peracta crucifixione, domus ædificata est, licet inimici prohibere niterentur : quare triumphale carmen Deo canere convenit, ea scilicet, quæ tunc dicta sunt in nonagesimo secundo. Si captivitate facta, excisa fuerit domus, ac rursum ædificata, cane quæ sunt in 95. Terra a bellatoribus quiescente, atque demum in pace degente, et Domino regnante, si ea de re canere velis, habes nonagesimum sextum. Vis quarta Sabbati psallere? habes nonagesimum tertium; tunc enim traditus Dominus ultionem de morte sumere cœpit, deque ea confidenter triumphare. Cum igitur legens Evangelium, videris quarta Sabbati consilium iniisse Judæos adversus Dominum : cernens tunc ipsum confidenter agere, ut pro nobis de diabolo vindictam sumat, psalle verba psalmi 93. Rursum quando videris Domini in omnia providentiam, et dominium ejus, atque volueris nonnullos in fide ejus et obedientia instituere, suadens illis ut primo confiteantur, psalle 99. Et ubi cognoveris ejus judicandi potestatem, quod scilicet misericordia judicium temperando judicat Deus, si ad eum accedere volueris, habes ad eam rem verba psalmi centesimi.

24. Cum infirma sit natura nostra, si propter vitæ angustias, quasi inops factus animo deficias, volueris que consolationem accipere, habes psalmum 101. Et quoniam decet nos per omnia et in omnibus gratias Deo agere, cum volueris ipsum benedicere, habes ad animum tuum excitandum 102 et 103. Vis laudare Deum atque nosse quomodo et qua de causa laudandus sit, et quænam laudantem proferre deceat? habes 104, et 106, et 134, et 145, et 146, et 147, et 148, et 150. Habes fidem, sicut Dominus dixit, et credis ea quæ orando loqueris? dic centesimum decimum quintum. Sentis te operibus tuis ascendere, ita ut dicere possis : *Quæ retro sunt obliviscor, ad ea, quæ ante sunt, extendo meipsum* [20-21]? habes ad dicendum in singulis profectubus quindecim graduum cantica.

[20-21] Philipp. III, 13.

A ἵνα μὴ ἀθυμήσῃς διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν δυναστείαν αὐτῶν, ἔχεις ὥσπερ ἄγκυραν ἐλπίδος τὰ ἐν τῷ πβ' ῥήματα. Καὶ ἐὰν, βλέπων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ αἰώνια αὐτοῦ σκηνώματα, τὸν πόθον ἔχῃς εἰς αὐτὰ, ὡς εἶχεν ὁ Ἀπόστολος, λέγε καὶ σὺ τὸν πγ' ψαλμόν. Παυσαμένης δέ ποτε τῆς ὀργῆς, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας λυθείσης, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι, ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὰ ἐν τῷ πδ' καὶ ρκε'. Καὶ τὴν μὲν διαφορὰν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ σχίσματα ἐὰν θέλῃς γινώσκειν, καὶ ἐντρέπειν ἐκείνους, δύνασαι λέγειν τὰ ἐν τῷ πς' γεγραμμένα. Παραθαρσῦναι θέλων σεαυτὸν καὶ τοὺς ἑτέρους εἰς θεοσέβειαν, καὶ ὡς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ἀλλὰ καὶ ἄφοβον τὴν ψυχὴν κατασκευάζει, αἴνει τὸν Θεὸν, λέγων τὰ ἐν τῷ ϟ'. Ψάλαι θέλεις τῷ Σαββάτῳ; ἔχεις τὸν ϟα'.

B κγ'. Εὐχαριστῆσαι θέλεις τῇ Κυριακῇ; ἔχεις τὸν κγ'. Ἆσαι θέλεις δευτέρᾳ Σαββάτων; λέγε τὰ ἐν τῷ μζ'. Αἰνέσαι βούλει τῇ Παρασκευῇ; ἔχεις τὸν αἶνον ἐν τῷ ϟβ'. Τότε γὰρ, γενομένου τοῦ σταυροῦ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ᾠκοδομήθη, καίτοι τῶν ἐχθρῶν ἐπιχειρησάντων κωλῦσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπινίκιον ᾄδειν τῷ Θεῷ πρέπει τότε τὰ εἰρημένα ἐν τῷ ϟβ'. Ἐὰν δὲ καὶ, αἰχμαλωσίας γενομένης, καθαιρεθῇ ὁ οἶκος, καὶ πάλιν οἰκοδομηθῇ, ᾆδε τὰ ἐν τῷ ϟε'. Τῆς δὲ γῆς κατάστασιν λαβούσης ἀπὸ τῶν πολεμούντων, καὶ λοιπὸν ἠρεμούσης, καὶ βασιλεύσαντος τοῦ Κυρίου, ἐὰν θέλῃς ᾆσαι περὶ τούτου, ἔχεις τὸν ϟς'. Θέλεις τῇ τετράδι τοῦ Σαββάτου ψάλλειν; ἔχεις τὸν ϟγ'· τότε γὰρ παραδοθεὶς ὁ Κύριος ἐκδικεῖν ἤρξατο τὴν κατὰ τοῦ θανάτου δίκην, καὶ θριαμβεύειν αὐτὸν παῤῥησίᾳ. C Ὅτ' ἂν οὖν, ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον, ἴδῃς τῇ τετράδι τοῦ Σαββάτου συμβούλιον λαβόντας τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τοῦ Κυρίου, ὁρῶν αὐτὸν τότε παῤῥησιαζόμενον ἐν τῇ κατὰ τοῦ διαβόλου ὑπὲρ ὑμῶν ἐκδικίᾳ, ψάλλε τὰ ἐν αὐτῷ τῷ ϟγ'. Πάλιν βλέπων τὴν εἰς πάντα πρόνοιαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν κυριότητα αὐτοῦ, καὶ θέλων κατηχῆσαί τινας εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ ὑπακοὴν, πείθων αὐτοὺς πρῶτον ἐξομολογεῖσθαι, ψάλλε τὸν ϟθ'. Καὶ ἐὰν, μαθὼν αὐτοῦ τὴν κριτικὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἐλέῳ τὴν κρίσιν κεράσας κρίνει ὁ Κύριος, θελήσῃς αὐτῷ προσελθεῖν, ἔχεις εἰς τοῦτο λόγους τοὺς ἐν τῷ ρ'.

κδ'. Ἀσθενοῦς δὲ ἡμῶν τῆς φύσεως οὔσης, ἐὰν διὰ τὰς συνοχὰς τοῦ βίου ὡς πτωχὸς γενόμενος ἀκηδιάσης D ποτὲ, καὶ θέλῃς παρακληθῆναι, ἔχεις τὸν ρα' ψαλμόν. Καὶ ἐπειδὴ πρέπει διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ὅτε θέλεις εὐλογεῖν αὐτὸν, ἔχεις εἰς τοῦτο προτρέπεσθαι σαυτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ λέγειν τὸν ρβ' καὶ ργ'. Αἰνεῖν θέλεις τὸν Θεὸν, καὶ εἰδέναι πῶς καὶ ἐπὶ τίνι δεῖ αἰνεῖν, καὶ τίνας πρέπει λέγειν τὸν αἶνον; ἔχεις τὸν ρδ', καὶ τὸν ρς', καὶ ρλδ', καὶ ρμε', καὶ τὸν ρμς', καὶ τὸν ρμζ', καὶ τὸν ρμη', καὶ τὸν ρν'. Ἔχεις πίστιν, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, καὶ πιστεύεις οἷς εὐχόμενος λαλεῖς; λέγε τὸν ριε'. Ἀλλὰ ἀναβαίνοντα σαυτὸν αἴσθῃ ταῖς πράξεσιν, ὥστε λέγειν· *Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομαι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνομαι*; ἔχεις καθ' ἑκάστην προκοπὴν εἰς τὸ λέγειν τὰς ιε' τῶν ἀναβαθμῶν ᾠδάς.

κε'. Ἠχμαλωτεύθης ὑπὸ ἀλλοτρίων λογισμῶν, καὶ ἔγνως σεαυτὸν ἀπαγόμενον, καὶ μετέγνως, παῦσαι τοῦ λοιποῦ, καὶ μείνας ἐφ' οἷς ἁμαρτάνοντα σεαυτὸν κατέλαβες, κάθου, καὶ κλαῦσον καὶ σὺ, ὡς πεποίηκεν ὁ τότε λαὸς, λέγων τὰ ἐν τῷ ρλϛ'. Τοὺς δὲ πειρασμοὺς ἡγούμενος εἶναί σου δοκιμὴν, μετὰ τοὺς πειρασμοὺς ἐὰν εὐχαριστῆσαι θελήσῃς, ἔχεις τὸν ρλη' ψαλμόν. Συνέχῃ πάλιν ἀπὸ ἐχθρῶν, καὶ ῥυσθῆναι θέλεις; λέγε τὰ ἐν τῷ ρλθ'. Δεηθῆναι δὲ καὶ προσεύξασθαι θέλεις; ψάλλε τὸν ε' καὶ ρμβ'. Ἐχθρὸς τύραννος ἐπανέστη τῷ λαῷ καί σοι, ὥσπερ Γολιὰθ τῷ Δαβὶδ, μὴ πτήξῃς· ἀλλὰ πίστευε καὶ σὺ, ὡς ὁ Δαβὶδ, καὶ λέγε τὰ ἐν τῷ ρμγ'. Εἶτα θαυμάζων τὰς εἰς πάντας τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ μνημονεύων τῆς τε εἰς σὲ καὶ εἰς πάντας γενομένης ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐὰν θέλῃς διὰ ταῦτα εὐλογεῖν τὸν Θεὸν, λέγε τὰ τοῦ Δαβὶδ ῥήματα, ἅπερ καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ ρμδ' ψαλμῷ. Ἄσαι θέλεις τῷ Κυρίῳ; ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὸν ϟβ' καὶ ϟζ'. Ἐὰν μικρὸς ὢν προκριθῇς εἰς ἀρχήν τινα τῶν ἀδελφῶν σου, μὴ ἐπαίρου κατ' αὐτῶν· ἀλλὰ τῷ ἐκλεξαμένῳ Κυρίῳ διδοὺς δόξαν, ψάλλε καὶ σὺ τὸν ρνα' ἴδιον ὄντα τοῦ Δαβίδ. Ἀλλὰ θέλεις ψάλλειν ὑπακοὴν ἔχοντας τὸ Ἀλληλούϊα, ἔχεις τὸν ρδ', ρε', ρϛ', ρια', ριβ', ριγ', ριδ', ριε', ριϛ', ριζ', ριη', ρλδ', ρλε', ρμε', ρμϛ', ρμζ', ρμη', ρμθ', ρν'.

κϛ'. Ὅτε δὲ θέλῃς κατ' ἰδίαν τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ψάλλειν, ἐν ἑκάστῳ μὲν σχεδὸν εὑρίσκεις ψαλμῷ τὰ τοιαῦτα· ἔχεις δὲ μάλιστα τὸν μὲν μδ' καὶ τὸν ρθ' δηλοῦντας τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γνησίαν γέννησιν καὶ τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν· τὸν δὲ κα' καὶ ξη' προλέγοντας περὶ τοῦ θείου σταυροῦ, καὶ ὅσην δι' ἡμᾶς ἐπιβουλὴν ἀνεδέξατο, καὶ πόσα πέπονθε· καὶ τὸν μὲν β' καὶ ρη' σημαίνοντας τήν τε τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλὴν καὶ πονηρίαν, καὶ τὴν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου προδοσίαν· τόν τε κ', καὶ μθ', καὶ οα' (καὶ) δηλοῦντας τήν τε βασιλείαν αὐτοῦ καὶ κριτικὴν δύναμιν, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ πάλιν ἔνσαρκον παρουσίαν, καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν. Καὶ ὁ μὲν ιε' δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· ὁ δὲ κγ' καὶ μϛ' ἀπαγγέλλουσι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον αὐτοῦ· τὸν δὲ ϟβ', καὶ ϟε', καὶ ϟζ', καὶ ϟη' ἀναγινώσκων, θεωρῆσαι δυνήσῃ τὰς εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν παθημάτων αὐτοῦ γενομένας εὐεργεσίας.

κζ'. Τοιοῦτος μὲν οὖν ἐστι καὶ ὁ χαρακτὴρ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν, ἐχούσης αὐτῆς ἰδίους ψαλμοὺς, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ περὶ τῆς ἐν σώματι παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ πυκνοτέρας τὰς προφητείας, καθὰ προεῖπον. Διὰ τί δὲ μετὰ μέλους καὶ ᾠδῆς ψάλλονται οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἀναγκαῖον μηδὲ τοῦτο παρελθεῖν. Τινὲς μὲν γὰρ τῶν παρ' ἡμῖν ἀκεραίων, καίτοι πιστευόντων εἶναι θεόπνευστα τὰ ῥήματα, ὅμως νομίζουσι διὰ τὸ εὔφωνον καὶ τέρψεως ἕνεκεν τῆς ἀκοῆς μελῳδεῖσθαι τοὺς ψαλμούς. Οὐκ ἔστι δὲ οὕτως· οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ καὶ πιθανὸν ἐζήτησεν ἡ Γραφή· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὠφελείας ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τετύπωται διὰ πάντα μὲν, μάλιστα δὲ διὰ δύο ταῦτα· πρῶτον μὲν, ὅτι ἔπρεπε τὴν θείαν Γραφὴν μὴ μόνον τῇ συνεχείᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ κατὰ πλάτος φωνῇ τὸν Θεὸν ὑμνεῖν.

25. In captivitatem redactus es ab alienis cogitationibus, atque sensisti te seductum, et pœnitentiam egisti, in posterum desine, atque gradum sistens ubi te peccantem deprehendisti, sede, et plora, et prout fecit olim populus, dic verba psalmi 136. Tentationes probationem esse tuam ratus, si post tentationes velis gratias agere, habes 138. Ab inimicis iterum teneris, et liberari cupis? dic verba 139. Vis supplicare et orare? psalle quintum et 142. Inimicus tyrannus insurrexit in populum, et in te, sicut in David Goliath, ne timeas: sed tu quemadmodum David crede, et psalle verba 143. Deinde admirans beneficia Dei in omnes, memorque ejus erga te et erga omnes bonitatis, si propterea volueris Deo benedicere, dic Davidis verba, quæ et ipse dixit in psalmo 144. Vis Domino canere? quæ dicas suppetunt in 92 et 97. Si cum pusillus esses prælatus sis ad usum quempiam fratrum tuorum, ne adversus illos extollare: sed gloriam Domino, qui te elegit, tribuens, psalle et tu 151, qui proprius est Davidis. Sed canere vis psalmos resonantes laudem Dei, seu habentes titulum Alleluia, habes 104, 105, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 134, 135, 145, 146, 147, 148, 149, 150.

26. Cum volueris ea quæ Salvatorem proprie spectant psallere, in singulis pene psalmis hæc invenies: præcipue autem habes 44 et 109, qui præcipuam ejus ex Patre generationem, ejusque in corpore adventum significant; 21 et 68, qui de divina cruce prænuntiant, quantas pro nobis sustinuerit insidias, et quam multa passus sit; et secundum et 108, indicantes Judæorum insidias malitiamque, et Judæ Iscariotæ proditionem; et vicesimum, item 49 et 71, significantes regnum ejus et judicandi potestatem, necnon secundum ejus in carne ad nos adventum, et vocationem gentium. Et decimus quintus declarat ejus a mortuis resurrectionem: vicesimus tertius et quadragesimus sextus annuntiant ejus ad cœlos ascensum. Cum autem legeris nonagesimum secundum, et 95, et 97, et 98, beneficia Salvatoris per cruciatus ejus nobis collata poteris contemplari.

27. Talis est character libri Psalmorum ad hominum utilitatem accommodatus; quos quidem psalmos alios ad emendationem motuum singularum animarum conscriptos esse, reliquos vero de adventu in corpore Domini nostri Jesu Christi frequentiores habere prophetias, superius diximus. Quid causæ autem sit, quod ejusmodi sermones cum modulatione et cantu psallantur, nequaquam prætermittendum est. Quidam enim inter nos simpliciores, tametsi credunt verba esse divinitus inspirata, arbitrantur tamen ob soni suavitatem voluptatemque aurium psalmos cani. At nequaquam ita se res habet; non enim suave, aut demulcens quæsivit Scriptura: sed id quoque ad animæ utilitatem constitutum est, omnibus, sed duabus maxime de causis; primo, quia decuit divinam Scripturam

non compresse, sed in latitudine vocis Deum hymnis celebrare. Continua igitur oratione dicuntur legis et prophetarum verba, necnon historiæ omnes, cum Novo Testamento; fusius autem efferuntur psalmorum, odarum et canticorum verba; atque ita servatur illud, ut homines totis viribus et tota virtute Deum diligant. Secundo, quemadmodum harmonia, tibias apte componens, unum concentum efficit, ita cum in anima varii sint motus insitque vis cogitandi, concupiscendi, irascendi, ex quarum motione membrorum corporis operatio exoritur, ratio postulat hominem secum non dissentire, nec a semetipso dissidere: ita ut optima quidem cogitet, pessima vero faciat, ut Pilatus, qui dixit quidem: *Nullam causam mortis invenio in illo* [22]; attamen cum Judæorum sententia convenit: aut prava concupiscat, non possit autem perpetrare, ut senes in Susannam: aut rursum a fornicatione abstineat quidem, sed furetur; aut non furetur quidem, sed occidat; aut non occidat, sed blasphemet.

28. Ne itaque aliqua hujusmodi perturbatio in nobis sit, ratio postulat, ut anima, quæ, ut ait Apostolus [23], Christi mentem habet, ea duce utatur, atque per illam animi affectus cohibeat, et corporis membris imperet, quo rationi obsequantur; ut sicut in harmonia plectrum, ita ipse homo quasi psalterium effectus, et spiritui omnino intentus, omnibus membris motibusque suis obediat inserviatque Dei voluntati. Istiusmodi autem imperturbati et sedati animi imago typusque est harmonica illa Psalmorum lectio. Quemadmodum enim verbis, quæ proferimus, animi cogitationes prodimus atque indicamus: sic cum spiritualem in anima harmoniam, verborum modulatione, quasi symbolo significari velit Dominus, jussit ut cum modulatione psalleretur, atque psalmi cum cantu recitarentur. Et illud est animæ desiderium, ut recte affecta et composita sit, ut scriptum est [24]: *Lætatur quis in vobis? psallat.* Hoc modo si quid in ea turbulentum, asperum et incompositum est, psalmodia mitigatur: tristitia vero levatur psallentibus nobis: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me* [25]? Errorem vero suum agnoscet dicendo: *Mei autem pene moti sunt pedes* [26]. Metum autem spe confirmabit dicens: *Dominus mihi adjutor, et non timebo quid faciat mihi homo* [27].

29. Qui igitur hoc modo divina cantica non legunt, non prudenter psallunt, sed sese oblectant, culpandi sane, quia *Non est speciosa laus in ore peccatoris* [28]. Qui autem prædicto modo psallunt, ita ut verborum modulatio ex animæ numeris et ex consonantia cum spiritu proferatur, hi lingua quidem psallunt, psallentes autem et mente, non

A Κατὰ συνέχειαν μὲν οὖν εἴρηται, οἷά ἐστι τὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ ἱστορούμενα πάντα, μετὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης· κατὰ πλάτος δὲ λέγεται, οἷά ἐστι τὰ τῶν ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν καὶ ᾀσμάτων ῥήματα· καὶ οὕτως γὰρ σωθήσεται τὸ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ δυνάμεως ἀγαπᾷν τὸν Θεὸν τοὺς ἀνθρώπους. Δεύτερον δὲ, ὅτι, ὥσπερ ἁρμονία τοὺς αὐλοὺς συντιθεῖσα μίαν τὴν συμφωνίαν ἀποτελεῖ, οὕτως, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ διάφορα κινήματα φαίνεται, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῇ τὸ λογίζεσθαι, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ τὸ θυμοειδὲς, ἐκ δὲ τῆς τούτων κινήσεως καὶ ἡ τῶν μελῶν γίνεται τοῦ σώματος ἐνέργεια, βούλεται ὁ λόγος μὴ ἀσύμφωνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἑαυτῷ, μηδὲ διΐστασθαι πρὸς ἑαυτόν· ὥστε λογίζεσθαι μὲν τὰ βέλτιστα, πράττειν δὲ τῷ θυμῷ τὰ φαῦλα, ὡς ὁ Πιλᾶτος λέγων B μέν· *Οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω εἰς αὐτόν*· συντρέχων δὲ τῇ γνώμῃ τῶν Ἰουδαίων· ἢ ἐπιθυμεῖν μὲν τὰ φαῦλα, μὴ δύνασθαι δὲ πράττειν, ὡς οἱ κατὰ Σουσάννης πρεσβύτεροι· ἢ πάλιν μὴ μοιχεύειν μὲν, κλέπτειν δέ· ἢ μὴ κλέπτειν μὲν, φονεύειν δέ· ἢ μὴ φονεύειν μὲν, βλασφημεῖν δέ.

κη'. Ἵν' οὖν μὴ τοιαύτη τις ἐν ἡμῖν ταραχὴ γίνηται, θέλει τὴν ψυχὴν ὁ λόγος ἔχουσαν Χριστοῦ νοῦν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τούτῳ καθηγεμόνι χρήσασθαι, καὶ ἐν τούτῳ τῶν μὲν ἐν αὐτῇ παθητικῶν κρατεῖν, τῶν δὲ τοῦ σώματος μελῶν ἄρχειν, εἰς τὸ ὑπακούειν τῷ λόγῳ· ἵνα, ὡς ἐν ἁρμονίᾳ τὸ πλῆκτρον, οὕτως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ψαλτήριον γενόμενος, καὶ τῷ πνεύματι προσέχων ὁλοκλήρως, καὶ πᾶσι τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς κινήμασιν ὑπακούῃ, καὶ δουλεύῃ τῷ βουλή- C ματι τοῦ Θεοῦ. Τῆς δὲ τοιαύτης τῶν λογισμῶν ἀταραξίας καὶ ἀκύμονος καταστάσεως εἰκὼν καὶ τύπος ἐστὶν ἡ τῶν Ψαλμῶν ἐμμελὴς ἀνάγνωσις. Ὥσπερ γὰρ τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα γνωρίζομεν καὶ σημαίνομεν δι' ὧν προφέρομεν λόγων, οὕτως, τῆς πνευματικῆς ἐν ψυχῇ ἁρμονίας τὴν ἐκ τῶν λόγων μελῳδίαν σύμβολον εἶναι θέλων ὁ Κύριος, τετύπωκεν ἐμμελῶς τὰς ᾠδὰς ψάλλεσθαι, καὶ τοὺς ψαλμοὺς μετ' ᾠδῆς ἀναγινώσκεσθαι. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ἡ ἐπιθυμία (10) τῆς ψυχῆς, τὸ καλῶς αὐτὴν διακεῖσθαι, ὡς γέγραπται· *Εὐθυμεῖ τις ἐν ὑμῖν; ψαλλέτω.* Οὕτως τὸ μὲν ἐν αὐτῇ ταραχῶδες καὶ τραχὺ καὶ ἄτακτον ἐξομαλίζεται· τὸ δὲ λυποῦν θεραπεύεται, ψαλλόντων ἡμῶν· *Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου, καὶ ἵνα* D *τί συνταράσσεις με;* Καὶ τὸ μὲν ἐσφαλμένον ἐπιγνώσεται λέγουσα· *Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες*· τὸ δὲ φοβηθὲν ἐπιῤῥώσει τῇ ἐλπίδι ἐν τῷ λέγειν· *Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.*

κθ'. Οἱ μὲν οὖν μὴ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναγινώσκοντες τὰς θείας ᾠδὰς οὐ συνετῶς ψάλλουσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς μὲν τέρπουσιν, ἔχουσι δὲ μέμψιν, ὅτι *Οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ*· οἱ δὲ κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον ψάλλοντες, ὥστε τὴν μελῳδίαν τῶν ῥημάτων ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πρὸς τὸ πνεῦμα συμφωνίας προσφέρεσθαι, οἱ τοιοῦτοι

[22] Joan. XVIII, 38. [23] I Cor. II, 16. [24] Jac. V, 13. [25] Psal. XLI, 6, 12; XLII, 5. [26] Psal. LXXII, 2. [27] Psal. CXVII, 6. [28] Eccli. XV, 9.

(10) Εὐθυμία, gaudium.

ψάλλουσι μὲν τῇ γλώσσῃ, ψάλλοντες δὲ καὶ τῷ νοΐ, οὐ μόνον ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θέλοντας ἀκούειν αὐτῶν μεγάλως ὠφελοῦσιν. Ὁ γοῦν μακάριος Δαβὶδ, οὕτως καταψάλλων τοῦ Σαοὺλ, αὐτὸς εὐηρέστει τῷ Θεῷ, καὶ τὸν τάραχον καὶ τὸ μανικὸν πάθος τοῦ Σαοὺλ ἀπήλαυνε, καὶ γαληνιᾷν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρεσκεύαζεν. Οὕτως οἱ ἱερεῖς ψάλλοντες, εἰς ἀταραξίαν τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν καὶ εἰς ὁμόνοιαν αὐτὰς τῶν ἐν οὐρανοῖς χορευόντων προσεκαλοῦντο. Τὸ ἄρα μετὰ μέλους λέγεσθαι τοὺς ψαλμοὺς οὐκ ἔστιν εὐφωνίας σπουδὴ, ἀλλὰ τεκμήριον τῆς ἁρμονίας τῶν ἐν τῇ ψυχῇ λογισμῶν. Καὶ ἡ ἐμμελὴς δὲ ἀνάγνωσις σύμβολόν ἐστι τῆς εὐρύθμου καὶ ἀχειμάστου καταστάσεως τῆς διανοίας. Καὶ γὰρ τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις καὶ κιθάρᾳ καὶ δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, σύμβολον πάλιν ἦν καὶ σημαντικὸν τοῦ συγκεῖσθαι μὲν νομίμως τὰ μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδὰς, τοὺς δὲ λογισμοὺς τῆς ψυχῆς ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καὶ λοιπὸν τῇ ἠχῇ καὶ τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ζῇν· ὥστε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *τῷ πνεύματι τὸν ἄνθρωπον ζῇν μὲν, καὶ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν*. Οὕτως γὰρ καὶ καλῶς ψάλλων ῥυθμίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐξ ἀνισότητος εἰς ἰσότητα ἄγει· ὥστε ἐν τῷ κατὰ φύσιν αὐτὴν ἑστηκυῖαν μὴ πτοεῖσθαι ὑπό τινος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εὐφαντάσιον γίνεσθαι, καὶ πλέον αὐτὴν λαμβάνειν πόθον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Τῇ γὰρ τῶν ῥημάτων μελῳδίᾳ συνδιατιθεμένη ἐπιλανθάνεται τῶν παθῶν, καὶ χαίρουσα βλέπει πρὸς τὸν νοῦν τὸν ἐν Χριστῷ, λογιζομένη τὰ βέλτιστα.

λʹ. Δεῖ τοίνυν, ὦ τέκνον, τῶν ἐντυγχανόντων ἕκαστον ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἐντυγχάνειν μὲν ἅπασι γνησίως τοῖς ἐν αὐτῇ θεοπνεύστοις οὖσι, λαμβάνειν δὲ λοιπὸν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἐκ παραδείσου καρπῶν ὠφελείας, πρὸς ὃ τὴν χρείαν ἑαυτὸν ἔχοντα συνορᾷ. Ἡγοῦμαι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς λόγοις τῆς βίβλου τὸν πάντα βίον τῶν ἀνθρώπων, τάς τε τῆς ψυχῆς διαθέσεις, καὶ τὰ τῶν λογισμῶν κινήματα μεμετρῆσθαι καὶ περιέχεσθαι· καὶ μηδὲν πλέον τούτων ἐν ἀνθρώποις εὑρίσκεσθαι. Εἴτε γὰρ μετανοίας ἢ ἐξομολογήσεως χρεία, ἢ θλῖψις καὶ πειρασμὸς κατέλαβεν, ἢ ἐδιώχθη τις, καὶ ἢ ἐπιβουλευόμενος ἐῤῥύσθη, εἰ δὲ καὶ περίλυπός τις γέγονεν καὶ ταράττεται, καὶ πάσχει τι τοιοῦτον, οἷον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἢ καὶ συνορᾷ ἑαυτὸν μὲν προκόπτοντα, τὸν δὲ ἐχθρὸν καταργούμενον, ἢ καὶ αἰνέσαι καὶ εὐχαριστῆσαι, καὶ εὐλογῆσαι βούλεται τὸν Κύριον, ἔχει τὴν διδασκαλίαν τούτων ἐν τοῖς θείοις ψαλμοῖς. Ἐκλεγέσθω γὰρ τὰ ἐν αὐτοῖς περὶ ἑκάστου τούτων εἰρημένα, καὶ οὕτως ὡς περὶ ἑαυτοῦ γεγραμμένα λέγων, καὶ συνδιατιθέμενος τοῖς γεγραμμένοις, ἀναφέρει τῷ Κυρίῳ.

λαʹ. Μὴ περιβαλλέτω μέντοι τις αὐτὰ τοῖς ἔξωθεν πιθανοῖς ῥήμασι, μηδὲ πειραζέτω τὰς λέξεις μεταποιεῖν ἢ ὅλως ἐναλλάσσειν· ἀλλ' οὕτως ἀτεχνῶς τὰ γεγραμμένα λεγέτω καὶ ψαλλέτω, ὥσπερ εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς διακονήσαντας ἀνθρώπους αὐτὰ

sibi solum, sed etiam audire eos volentibus magnæ sunt utilitati. Beatus igitur David, cum eo modo Sauli psalleret, non solum Deo placebat, sed et perturbationem et furoris morbum ex Saule abigebat, parabatque illius animæ tranquillitatem [29]. Ita quoque sacerdotes dum psallerent, populorum animos ad tranquillitatem advocabant et ad concordiam cum iis qui in cœlis choreas agunt. Quod itaque cum modulatione psalmi dicantur, id non fit ex suavis concentus studio, sed signum est harmoniæ cogitationum animæ. Harmonicaque lectio indicium est animæ recte compositæ atque tranquillæ. Etenim Deum laudare in cymbalis bene sonantibus, in cithara et decachordo psalterio [30], argumentum illud erat et signum membra corporis, instar chordarum, rite composita esse, cogitationesque animæ sicut cymbala esse, ac denique sono, et nutu spiritus hæc omnia moveri et vivere; ac proinde, secundum quod scriptum est [31], *spiritu quidem hominem vivere, et facta corporis mortificare*. Quamobrem qui recte psallit, animam suam componit, et quasi ex inæqualitate ad æqualitatem adducit; ita ut secundum naturam consistens a nullo perterreatur, quin potius phantasiis tranquilla evadat, et majori futurorum desiderio afficiatur. Sacrorum namque verborum modulatione recte composita, passionum suarum obliviscitur, et læta respicit ad intellectum eorum quæ sunt in Christo, optima quæque cogitans.

30. Oportet igitur, o fili, ut quisquis hunc librum legit, legat quidem sincere et probo animo omnia quæ in illo habentur, utpote divinitus inspirata, ac demum ex illis, veluti ex horti fructibus, eos decerpat quos sibi utiles et necessitatibus suis ac commodos esse perspexerit. Existimo namque in hujusce libri verbis, omnem humanam vitam animæque affectiones, cogitationumque motus contineri atque describi, nihilque iis amplius in hominibus reperiri. Nam sive pœnitentia sive confessione sit opus, sive tribulatio aut tentatio apprehenderit, sive quis persecutionem passus, sive ab insidiis liberatus, sive mœstus aut turbatus sit, aut aliquid hujusmodi patiatur, quemadmodum superius dictum est, aut si videt se quidem proficere, hostem vero destrui, sive laudare, sive gratias agere, sive Domino benedicere velit, habet horum doctrinam in divinis psalmis. Licet enim illi in singulis, quod voluerit ex supradictis eligere, et quasi de se dicta essent, ea recitare; ac perinde affectum atque scriptum est, ea ipsa Deo referre.

31. Ne quis autem ea sæcularis eloquentiæ verbis exornare aggrediatur, neque conetur quispiam dicta transponere, aut ullatenus immutare; sed sine ullo artificio, prout dicta sunt, ea recitet, et psallat, ut sancti viri, qui ea ipsa nobis, ut mini-

[29] I Reg. XVI, 23. [30] Psal. CL, 3-5. [31] Rom. VIII, 13.

stri, tradidere, sua agnoscentes verba, nobiscum orent; imo potius ut Spiritus, qui in sanctis locutus est, ibi conspiciens verba sua illis inspirata, nobis opituletur. Quanto enim præstantior est sanctorum vita aliorum vita, tanto excellentiora eorum verba sermonibus nostris, atque efficaciora esse jure quis dixerit. His enim Deo placuerunt: et hæc dicentes, ut ait Apostolus [32]: *Vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.*

32. Unusquisque igitur hæc jam dicens confidat fore, ut per ea Deus supplicantes auditurus sit: sive enim tribulatur, qui hæc dicit, magnam percipiet in ipsis consolationem; sive tentatur, aut persecutionem patitur, qui ita psallit, probatior apparebit, atque a Domino protegetur, qui etiam hæc proferentem defendit; his diabolum fugabit, dæmonesque ejus abiget. Hæc porro dicens, si quidem peccaverit, sese ad pudorem vertet, atque peccandi finem faciet; si non peccaverit, se lætum conspiciet, quia iis quæ ante sunt, extenditur, atque oppugnatus ita psalmorum vi prævalebit; non commovebitur autem in æternum a veritate: imo deceptores, et qui eum in errorem deducere tentaverint, coarguet; et hujus rei sponsor non homo est, sed ipsa divina Scriptura. Deus enim præcepit Moysi [33], ut magnam Odam conscriberet, doceretque populum; atque eum, qui princeps constitutus esset, jubet scribere Deuteronomium [34], et illud præ manibus habere, semperque ejus verba meditari, quippe sufficientia sunt tum ad virtutis commonitionem, tum ad opem iis ferendam, qui sincero animo meditati ea fuerint. Sane cum in terram promissionis ingressus est Jesus Nave, conspectis gentium castris, regibus Amorrhæorum omnibus ad bellum congregatis, vice telorum gladiorumque Deuteronomium legit ad aures omnium, verbaque legis in memoriam revocavit [35], atque cum iis populum ceu armis instruxisset, inimicos superavit. Rex autem Josias, invento libro, et ad omnium aures perlecto [36], non ultra inimicos reformidavit. Et si quando bellum populo ingrueret, arca, quæ legis volumina continebat, omnes præcedebat, et id illis æque ad subsidium sufficiebat, ac quælibet acies, nisi quoddam inter bajulos ejus aut inter populum esset peccatum, aut hypocrisis, quæ prævaleret. Fide namque et probo sinceroque affectu est opus, ut lex in iis, quæ in votis sunt, suffragetur.

33. Ego certe, aiebat senex, audivi a prudentibus viris, quod olim in Israele sola Scripturarum le-

A ἐπιγινώσκοντας τὸ ἑαυτῶν συνεύχεσθαι ἡμῖν· μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ λαλῆσαν ἐν τοῖς ἁγίοις, θεωροῦν τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους ἐνηχηθέντας ἐκείνοις, συναντιλαμβάνηται ἡμῖν. Ὅσῳ γὰρ τῶν ἁγίων ὁ βίος βελτίων τῶν ἄλλων ἐστὶ, τοσούτῳ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ῥήματα τῶν παρ' ἡμῶν συντιθεμένων βελτίονα καὶ ἰσχυρότερα ἄν τις εἴποι δικαίως. Ἐν τούτοις γὰρ εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα λέγοντες, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· *Κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων, ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς*
B *αὐτῶν.*

λβ'. Οὐκοῦν καὶ νῦν ταῦτα λέγων ἕκαστος ἔστω θαῤῥῶν, ὅτι δι' αὐτῶν ταχέως ὁ Θεὸς ἐπακούσεται τοῖς δεομένοις· εἴτε γὰρ θλίβεται λέγων ταῦτα, μεγάλην ὄψεται τὴν ἐν αὐτοῖς παράκλησιν· εἴτε πειράζεται καὶ διώκεται ψάλλων οὕτως, δοκιμώτερος ἀναφανήσεται, καὶ σκεπασθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦ καὶ τὸν εἰπόντα ταῦτα σκεπάσαντος· ἐν τούτοις τὸν μὲν διάβολον ἀνατρέψει, τοὺς δὲ δαίμονας αὐτοῦ σοβήσει. Ταῦτα λέγων εἰ μὲν ἥμαρτεν, ἑαυτὸν ἐντρέψει καὶ παύσεται· εἰ δὲ μὴ ἥμαρτεν, ὄψεται ἑαυτὸν χαίροντα, ὅτι τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, καὶ ἀγωνιζόμενος μὲν ἰσχύσει ψάλλων οὕτως, οὐ σαλευθήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ
C καὶ τοὺς ἀπατῶντας καὶ πλανᾷν ἐπιχειροῦντας ἐλέγξει· καὶ τούτου οὐχ ἄνθρωπος ἐγγυητὴς, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θεία γίνεται Γραφή. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο τῷ Μωϋσῇ γράψαι τὴν μεγάλην Ὠδὴν, καὶ διδάξαι τὸν λαόν· τόν τε καθιστάμενον ἄρχοντα κελεύει γράψαι τὸ Δευτερονόμιον, ἔχειν τε τοῦτο μετὰ χεῖρας, καὶ μελετᾷν ἀεὶ τὰ ἐν αὐτῷ ῥήματα, ὡς ἀρκούντων τῶν ἐν αὐτοῖς λόγων πρός τε ὑπόμνησιν ἀρετῆς, καὶ βοήθειαν φέρειν τοῖς γνησίως αὐτοὺς μελετῶσιν. Ἀμέλει ὁπηνίκα εἰς τὴν γῆν εἰσῆλθεν ὁ τοῦ Ναυῆ, βλέπων τὰς τῶν ἐχθρῶν διατάξεις, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἀμοῤῥαίων πάντας συνελθόντας εἰς πόλεμον, αὐτὸς ἀνθ' ὅπλων καὶ ξιφῶν τὸ Δευτερονόμιον ἀναγνοὺς εἰς τὰ ὦτα πάντων, τά τε ῥήματα τοῦ νόμου ὑπομνήσας, καὶ τούτοις τὸν λαὸν καθοπλίσας, πε-
D ριγέγονε τῶν πολεμίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας, εὑρεθέντος τοῦ βιβλίου, καὶ ἀναγνωσθέντος εἰς τὰς πάντων ἀκοὰς, οὐκέτι τοὺς ἐχθροὺς ἐφοβεῖτο. Καὶ εἴ ποτε δὲ πόλεμος ἦν τῷ λαῷ, ἡ κιβωτὸς ἔχουσα τὰ πυξία τοῦ νόμου προώδευε πάντων, καὶ ἤρκεῖτο τούτοις ἀντὶ πάσης παρατάξεως εἰς βοήθειαν, εἰ μή τις ἦν παρὰ τοῖς βαστάζουσι καὶ ἐν τοῖς λαοῖς προκρατήσασα ἁμαρτία καὶ ὑπόκρισις. Πίστεως γὰρ καὶ γνησίας διαθέσεως χρεία, ἵνα ὁ νόμος εἰς τὰ κατ' εὐχὴν συνεργάζηται.

λγ'. Ἐγὼ γοῦν, ἔλεγεν ὁ γέρων, ἤκουσα καὶ παρὰ φρονίμων ἀνδρῶν, ὡς ἄρα τὸ παλαιὸν ἐν τῷ

[32] Hebr. xi, 33-35. [33] Deut. xxxi, 19. [34] Deut. xvii, 18. [35] Josue viii, 34, 35. [36] IV Reg. xxii, 8-11.

Ἰσραὴλ, μόνον ἀναγινώσκοντες τὰς Γραφὰς, ἐδίωκον δαίμονας, καὶ ἠλέγχουν τὰς παρ' αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις γινομένας ἐπιβουλάς. Ὅθεν καὶ καταγνώσεως πάσης ἀξίους εἶναι ἔλεγε τοὺς ταῦτα μὲν ἀφιέντας, συντιθέντας δὲ ἑαυτοῖς ἔξωθεν πιθανὰ ῥήματα, καὶ ἐν τούτοις ἐξορκιστὰς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας. Μᾶλλον γὰρ παίζουσι, καὶ παρέχουσιν ἑαυτοὺς ἐκείνοις εἰς τὸ χλευάζεσθαι· οἷα πεπόνθασιν Ἰουδαῖοι οἱ Σκευᾶ υἱοὶ, ἐπιχειρήσαντες καὶ αὐτοὶ τὸν τρόπον τοῦτον ἐξορκίζειν. Ταῦτα μὲν γὰρ ἀκούοντες παρὰ τῶν τοιούτων οἱ δαίμονες παίζουσι· τὰ δὲ τῶν ἁγίων ῥήματα φοβοῦνται, ἢ καὶ φέρειν αὐτὰ οὐ δύνανται. Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς τῶν Γραφῶν ῥήμασιν ὁ Κύριος, ὃν μὴ δυνάμενοι φέρειν ἔκραζον· *Δέομαί σου, μή με πρὸ καιροῦ βασανίσῃς*· ἐκαίοντο γὰρ καὶ μόνον βλέποντες παρόντα τὸν Κύριον. Οὕτως καὶ ὁ Παῦλος παρήγγειλε τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν· οὕτως καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπετάσσετο τὰ δαιμόνια. Καὶ ἐπὶ Ἐλισσαίου δὲ τοῦ προφήτου ἐγένετο χεὶρ Κυρίου, καὶ προεφήτευσε περὶ τῶν ὑδάτων τοῖς τρισὶ βασιλεῦσιν, ὅτε ἔψαλλε κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὁ ψάλλων. Οὕτως καὶ νῦν, εἴ τις κήδεται τῶν πασχόντων, ταῦτα λεγέτω, καὶ μᾶλλον τόν τε πάσχοντα ὠφελεῖ (9*), καὶ ἑαυτοῦ τὴν πίστιν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν ἐπιδείξεται· ὥστε, καὶ ταύτην ὁρῶντα τὸν Θεὸν, τελείαν τὴν θεραπείαν παρασχεῖν τοῖς δεομένοις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἅγιος γινώσκων, ἔλεγεν ἐν τῷ ριη' ψαλμῷ· *Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου*· καὶ πάλιν· *Ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.* Ἐν τούτοις γὰρ καὶ σωτηρίαν ἐκέρδαινον, λέγοντες· *Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστὶ, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου.* Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος ἐν τούτοις ἠσφαλίζετο τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν, λέγων· *Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ γένηται.* Ταῦτα καὶ σὺ μελετῶν, καὶ συνετῶς ἐντυγχάνων οὕτως τοῖς ψαλμοῖς, τὸν μὲν ἐν ἑκάστῳ νοῦν *ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος* καταλαβεῖν δυνήσῃ. Τοιοῦτον δὲ καὶ σὺ ζηλώσεις βίον, οἷον ἔσχον οἱ ταῦτα θεοφορούμενοι λαλήσαντες ἄνδρες ἅγιοι.

A ctione dæmones fugabant, et insidias ab ipsis adversum homines paratas destruebant. Quare omni damnatione dignos esse dicebat eos qui, his omissis, adscitisque aliunde verbis elegantibus, in iis sese exorcistas nominarent. Potius enim ludunt, ac se dæmonibus ridendos offerunt, sicut accidit Judæis filiis Scevæ [37], qui eo ipso modo exorcizare tentaverunt. Hæc itaque cum audiunt ab ipsis dæmones, eis illudunt; contra vero sanctorum verba reformidant, nec possunt ea sustinere. In Scripturarum namque verbis est Dominus, quem cum ferre non possent, clamabant : *Rogo te ne me ante tempus torqueas* [38]. Urebantur siquidem cum præsentem Dominum tantum viderent. Ita et Paulus imperavit impuris dæmonibus [39], ita et discipulis
B subjiciebantur dæmonia [40]. Et super Eliseum prophetam facta est manus Domini [41], cum tribus regibus prophetavit de aquis : dum scilicet psaltes juxta ejus mandatum psalleret. Eodem modo etiam nunc si quis de patientibus sollicitus sit, ista dicat, patientemque valde juvabit, suamque fidem veram firmamque comprobabit; adeo ut illam Deus intuens, perfectam sanitatem rogantibus tribuat. Id cum cognosceret sanctus ille, aiebat in centesimo decimo octavo psalmo : *In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos* [42]. Et rursum : *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ* [43]. In his enim etiam salutem consecuti sunt, dicentes : *Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate*
C *mea* [44]. Unde et Paulus his ipsis confirmabat discipulum suum dicens [45] : *Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit.* Hæc etiam tu meditans, atque ita psalmos sapienter legens, uniuscujusque sensum, *Spiritu duce*, consequi poteris. Talem vero vitam tu quoque imitaberis, qualem habuerunt, qui hæc locuti sunt deiferi sancti viri.

[37] Act. XIX, 14-16. [38] Luc. VIII, 28. [39] Act. XVI, 18. [40] Luc. X, 17. [41] IV Reg. III, 15. [42] Psal. CXVIII, 16. [43] ibid. 54. [44] ibid. 92. [45] I Tim. IV, 15.

(9*) Ὠφελήσει, ed.

ADMONITIO IN EXPOSITIONES PSALMORUM.

Duplicem habemus Athanasii expositionem in Psalmos. Priorem exhibet editio Maurina et ea est ad quam hic præfatur Montfauconius, cui etiam accedunt supplementa ab ipso postmodum edita cum Athanasii *Argumento in Psalmos*. Expositionem alteram seu librum *De titulis Psalmorum* publici juris fecit Antonelli cujus Præfationem vide infra col. 597 Edit.

I. *Expositiones sancti Athanasii in Psalmos sistimus tibi, Lector erudite, illas scilicet diu expetitas, a multis laudatas, antiquæ, mediæ, infimæ ætatis auctoribus. Quarum* ἀποσπασμάτια *quædam in prius editis exstabant. Utrum vero hi commentarii idipsum sint quod liber* De titulis psalmorum *ab Hieronymo laudatus, ut nuperi cujusdam fert opinio, non sat exploratum est; id sane si verum esset, non commode satis inscriptio posita fuisset, cum non de titulis modo, sed etiam de versiculis omnibus hic agatur. Qui proxime secundum Hieronymum hasce expositiones laudavit, est Theodoretus, si tamen quæ sequuntur non sint cujusdam amanuensis regii codicis* 228 *antiquissimi, ubi exstant* Expositiones Theodoreti in titulos psalmorum ; *nec illius verba sunt de psalmo* CIX *loquentis :* Ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος οὕτω φησί· « Τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυ-

ρίου διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν αὐτοῦ νόμον τὸν (10) πάντων κυριεύσαντα τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον αὐτοῦ, ἧς καὶ ἐπάρχεται ὁ ψαλμὸς λέγων · *Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου · Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.* Ἐχθροὺς δὲ ὁ Ἀπόστολος δηλοῖ λέγων (11) · *Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.* » *Hoc est :* Sanctus autem Athanasius ita loquitur : « Hisce verbis generationem Domini secundum carnem significat, et evangelicam ejus legem, quæ omnibus gentibus dominatur : atque ejus ascensum in cœlos, quem enarrat psalmus dicendo : *Dixit Dominus Domino meo : sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Quinam inimici sint, declarat Apostolus his verbis : *Novissima omnium destruetur mors* [46]. » *Quem locum inferius, initio commentarii in psalmum* CIX, *integrum legimus.*

II. Chronicon *autem* Alexandrinum, *septimo sæculo conscriptum, p.* 223, *hæc habet :* Καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἑρμηνεύων τὸν ρλα' ψαλμὸν, ἔγραψεν οὕτως · « *Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου.* Τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ἐπισπεύδουσιν αὐτοῦ. *Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου.* Τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα φησί· μετ' αὐτῆς γὰρ ἀνελήφθη. Οὐ γὰρ ἀποσαρκοῦται εἰς τοὺς ἀγηράτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. » *Id est :* Et sanctus Athanasius psalmum CXXXI interpretans, ita scribit : « *Surge, Domine, in requiem tuam.* Ejus in cœlos ascensum cito accedere gestiunt. *Tu et arca sanctificationis tuæ.* Sanctam ejus carnem dicit, cum illa namque assumptus est ; neque enim carnem dimittit per infinita sæcula sæculorum. » *Hæc porro habes in expositione ejusdem psalmi inferius, v.* 8. *Postrema autem verba,* μετ' αὐτῆς γὰρ ἀνελήφθη, etc., *desiderantur ibi, sive quia sæpe codices quibus usi sumus sententias detruncant, sive quia hæc fortasse glossema sunt auctoris* Chronici. *Octavo sæculo, Germanus patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad Thomam episcopum Claudiopoleos* (12) *hæc affert :* Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Ἀθανάσιος, τὸ ψαλμικὸν ἑρμηνεύων ῥητόν· *Ὁ καθήμενος ἐπὶ τὸν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι,* τοιαύτην περὶ αὐτῶν παραδίδωσιν ἔννοιαν · « Καίτοι ἐκείνων τῶν χερουβὶμ τὰ ἀρχέτυπα ἄγνωστα τὴν φύσιν ἀνθρώποις παντάπασιν ὄντα · πνεῦμα γὰρ καὶ πῦρ ὑπάρχουσι καὶ πάσης σχηματοθεσίας ἀλλότρια καὶ φύσεως. » *Hoc est :* Sed et beatus Athanasius psalmicum illud dictum explicans : *Qui sedes super cherubim, appare* [47], talem de illis tradit notitiam : « Etsi cherubinorum illorum archetypa natura sint hominibus prorsus ignota : spiritus enim et ignis sunt et aliena ab omni corporali habitu et natura. » *Qui locus ideo non comparet in expositionibus nostris, quod ab amanuensibus omissus fuerit versiculus, ut et alia multa, quod qua ratione gestum sit mox narratur. Etsi vero huic versiculo :* Qui sedes super cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin, et Manasse, *expositio sua adjicitur inferius, psal.* LXIX, *v.* 5, *ea certe secundam solum versiculi partem spectat,* manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse, *nullatenus autem primam :* Qui sedes super cherubim, *ut hinc propalam sit omissam fuisse horum interpretationem. Item Adrianus I epistola ad Carolum Magnum* (13), *hunc versiculum memorans :* Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges [48], *hæc adjicit :* « Item sancti Athanasii *De interpretatione psalmorum,* inter cætera : Civitas enim Domini, quæ sursum, Jerusalem : imago autem eorum, terrestris. Quod enim dicit tale est : Quoniam terrestris, inquit, induti sunt, imaginem, et non cœlestis, propter hoc ad nihilum redigentur. Audient enim illo tempore, *Nescio vos* [49] : utpote non indutos eadem Domini imagine. » *Hæc omnia videsis psalm.* LXXII, *v.* 20, *ad hunc versum.*

III. *Ad hæc in codice Reg.* 2219 *explicatio illius versus :* Tu es sacerdos in æternum, *ipsissimis verbis affertur, ut legitur psal.* CIX, *v.* 4. *Super hæc omnia Nicetas Heracleæ, ut habet Felckmannus inferius* Monit. in Fragm., *Expositiones Athanasii* in Psalmos, *ut nos proferimus, in Catena sua edidit, cum aliis aliorum Patrum commentariis adjunctas. Narrat Gabriel Grodecius Dantzicanus, professor Hebraicæ linguæ in Academia Lipsiana, vir doctus ac necessitudine mihi conjunctus, exstare in bibliotheca S. Salvatoris Bononiensis in codice perantiquo, expositionem Athanasii* in Psalmos *Serviana lingua, quæ est Slavicæ dialectus, sunt autem Servii Mysiæ superioris populus ; nec ambigo ex his nostris Expositionibus Slavice versam fuisse. Hæc augeri possent, verum satis superque sunt ut comprobetur Commentarium Athanasii* in Psalmos *omnibus fere secundum Athanasium sæculis laudatum fuisse. Neque desunt in hujusce operis decursu Athanasiani styli notæ pleræque. Num ubi occasio sese offert ut Christum comprobet esse Deum, id ille præstat, quo innuitur eo tempore hæc scripta fuisse, quo controversiæ de Christi deitate obortæ sunt. Sic Psal.* XLIX, *v.* 6, *in hæc verba :* Quoniam Deus judex est, *sic ille arguit :* Hic manifeste Christum dicit Deum : nam *omne judicium dedit Pater Filio* [50]. Quod si omne judicium dedit illi, et Deus judex est : ergo Christus est Deus. *Similiter Christum probat esse Deum et iisdem quibus Pater nominibus ornari psal.* LXXXIX, *v.* 25.

IV. *Peculiare est Athanasio quod solo* ἀγαπητοῦ *nomine Unigenitum Dei intelligat cujus, vocis hunc usum ex Homero confirmat ille, pag.* 507. *Eodem autem usu eam vocem habes in hisce Expositionibus psal.* LIV, *v.* 6 : Ἀλλὰ φόβος καὶ τρόμος ἐπέπεσεν τῷ προφήτῃ ὁρῶντι τὸν Ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν πάσχοντα. *Hoc est :* Sed etiam timor et tremor prophetam invasit, cernentem dilectum (sive Unigenitum) Dei hæc ab impiis pati. *Notandum item in hisce Commentariis Filium Dei passim una voce,* μονο-

[46] I Cor. XV, 26. [47] Psal. LXXIX, 20. [48] Psal. LXXII, 2. [49] Matth. XXV, 12. [50] Joan. V, 22.

(10) Infra Psal. CIX, v. 1, λόγον
(11) Infra βοῶν.
(12) Tom. VII *Concil.* p. 312.
(13) Ibid. p. 931.

γενής, *significari, quæ in opusculo in hæc verba,* Omnia mihi sunt tradita a Patre, *p.* 82, *passim item Christum nuncupat Athanasius. Athanasiana prorsus est cautio illa psal.* CXVIII, *v.* 173 : *Γενέσθω ἡ χείρ σου τοῦ σῶσαί με.* Δηλοῖ γὰρ οὐ τὴν κατ' οὐσίαν γένεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰ σωζόμενα σχέσιν, ὁποῖον καὶ τὸ· Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν. *Hoc est : « Fiat manus tua ut salvet me.* Non significat natura factam esse manum ejus, sed ejus statum erga eos qui salutem consequuntur. Quale est illud : *Esto mihi in Deum protectorem. » Nam Ariani inepte ex voce* γενέσθω, *et* ἐγένετο, *concludebant Verbum fuisse factum. Hiram consonantiam cum hoc loco reperies p.* 368, *ubi etiam illud :* Fias mihi in Deum protectorem, *affertur in medium pag. item* 380. *Nam loca describere longum esset.*

V. *Jam de codicibus nobis agendum. Memoratur a Felckmanno inferius* in Fragm. *ex indice quodam M. Crusii manuscriptorum qui tum temporis Constantinopoli erant, exstare apud illustrissimum principem Jacobum Marmoretam S. Athanasii archiepiscopi Alexandrini explicationem* in Psalterium Davidis.

Andreas Arnoldus, Norimbergensis, in præfatione sua ad Syntagma doctrinæ *nomine Athanasii ab se editum Parisiis anno* 1685, *hæc habet : «* Volebam me conferre ad recensenda sancti Athanasii capitula *in Psalmos,* sicut ex ms. antiquissimo descripseram, diversa a Latinis Angeli Politiani, et Græcis tomi II operum, nisi novæ cunctationis iter fuisset impatiens : dabo initium et finem, ut si quid monendum sit peritiores monere dignentur : Μακάριος ἀνήρ, ἕως, οὐκ ἐκάθισεν. Τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας τῷ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα τεχθησομένῳ ἀνατίθησιν ὁ Δαβίδ· διὸ ἐν πρώτοις μακαρίζει τοὺς ἐν (*lege* εἰς) αὐτὸν ἠλπικότας. *Desinit :* Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον. Νοήσεις τὴν πνοὴν, ἀφ' ὧν Μωϋσῆς ἀναγέγραφεν· ὅτι λαβὼν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς. Ab initio dicitur, tres fuisse ordines apud Judæos, γραμματέων nimirum, καὶ Φαρισαίων καὶ νομικῶν. Probabile est νομικοὺς istos esse Sadducæos, qui legem sine traditione sectabantur. » *Hæc Arnoldus :* νομικοί *autem illi sunt legisperiti in Evangelio memorati. Hæc autem Arnoldi capitula idipsum sunt quod expositiones nostræ* in Psalterium, *ut liquet ex fragmento ab initio allato, nam in fine mutilæ sunt expositiones istæ. Ut augurari porro licet ex Arnoldi verbis, capitula istæc non integra erant, sed excerpta quædam ex aliqua Catena, nec tantæ molis quantæ hæc commentaria quæ nos edimus.*

VI. *Vir clarissimus Gabriel Grodecius, supra memoratus, cum haud ita pridem bibliothecas Italiæ lustraret, Mediolano litteras ad me misit, et, qua est erga nos humanitate, hanc manuscriptorum bibliothecæ Ambrosianæ notitiam præbuit ipsis verbis.*

EX CODICE MANUSCRIPTO BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ, QUÆ EST MEDIOLANI CAR. N. N. 451, IN QUO COLLECTA SUNT OMNIA EX CODICIBUS MANUSCRIPTIS EJUSDEM BIBLIOTHECÆ HACTENUS INEDITA.

« Commentarium sancti Athanasii *in Psalmos,* mss. Græco-Lat. Græcum manuscriptum descriptum est ex codice bibliothecæ Regiæ in Escurial., Latine vero translatum (ut mihi referebat D. N.) ab Antonio Giggeo. Quod tamen esse non potest : nam in frontispicio hujus codicis hanc sequentem observationem reperi eadem manu scriptam qua versio illa Latina Commentarii *in Psalmos.*

« Vidi in bibliotheca Ambrosiana illustrissimi card. Borromæ, suggerente clarissimo doctore et lingua- « rum orientalium peritissimo D. Antonio Giggeo, viro mihi charissimo, volumen Arabicum in-16, in charta « bombacina, ut vocant, fusca, 300 et ultra annorum, in quo Arabice erant hæc duo opuscula Athanasii « *in Psalmos,* perbrevis illa synopsis Psalmorum, aut quocunque alio modo vocetur ad Marcellinum, de- « inde integri commentarii perpetui in ipsos Psalmos, quos contuli cum istis Græcis, necnon cum Eclo- « gis Catenarum. Ac licet eos laudabiles alioquin, nec indignos Athanasii offenderim, nihilominus tamen « neutiquam cum istis conveniebant : solum explicatio primi versus psalmi primi quadrabat cum ecloga « quadam Catenæ, quam suo loco notavi, et deinde in secundo versu.... quidem.... quadrabant omnia cum « istis commentariis, sed oratione et stylo nequaquam, clareque scriptum nomen Athanasii, *Athanasius* « *patriarcha Alexandriæ.* »

« In hac observatione mentio fit Antonii Giggei, manus vero eadem cum illa versionis Latinæ : ergo neutiquam Giggeus, sed quidam alius auctor versionis istius esse debet, quem indicare mihi nemo potuit. Reperi ibi sub finem etiam quædam adnotata supra psalmum CLI, cui ista nota Athanasii præfixa erat : Οὗτος ὁ ψαλμὸς καὶ ἰδιόγραφος τῷ Δαβίδ, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅτι ἐμονομάχησε τὸν Γολιάθ. Incipit commentarius : Μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου.

« *Commentarius* ejusdem sancti Athanasii *in Cantica Mariæ sororis Moysis, et Moysis.*

« *Synopsis et interpretatio vocum Hebraicarum, quæ in commentariis Athanasii reperiuntur,* ms. Hebræo-Latinum, ordine alphabetico. Incipit : *Aaron psal.* LXXVI, *vers. ult.* אירון, Spiritus, Πνεῦμα, sed communiter exponitur, *mons,* seu *montanus,* sicut et psal. LXXVIII, 6, 7.

« Excerpta quæ ad Athanasium spectant, ex catena *in Psalmos* in Cod. V. A. 40 bibliothecæ Ambrosianæ ex his omnibus auctoribus collecta : Nazianzenus, Basilius, Chrysostomus, Athanasius, Nyssenus, Hesychius, Georgius, Theodoretus episcopus Cyrensis, Severus, Origenes, Didymus, Eusebius, Esdras, Eulogius, Isidorus Pelusiota, Aretas, Apollinarius, Jovius (sic scriptum τοῦ Ἰοβίου), Justinus Philosophus, Joannes Philosophus, Ephrem, Maximus, Damascenus, Augustinus, Hieronymus, Antiochus, Adrianus, Theo-

dorus Antiochenus, Nilus, Anastasius Nicænus, et Anastasius Sinaita Antiochenus, Asterius, Olympiodorus, Epiphanius, Andreas Cretensis, Andreas Cæsariensis, Cosmas Indicopleustes, Œcumenius, Marcus.... Cassianus, Hippolytus Romanus, Herodianus, Thaumaturgus, præter alios anonymos, ut dicitur ibidem. Et editiones Psalmorum, seu translationes, quibus usi sunt in catena, ibidem dicitur, fuerunt Symmachi, Aquilæ, Theodotionis, et Septuaginta Interpretum. Codex originalis in pergamena antiquissimus, et diversa sunt plurima ab illis a Barbaro editis. In hac collectione Græce tantum.

« Extracta ex Catena Psalmorum in pergameno in cod. III, H. 14, ea quæ pertinent ad Athanasium Græce tantum.

« Periochæ et hypotheses breves Psalmorum, quæ attribuuntur Eusebio in codice VII, E. 18, Græce, excerptæ ex catena integra *in Psalmos* et attributa Athanasio, diversa tamen a catena Barbari Græce tantum.

« Fragmenta Athanasii ex variis catenis collecta *in Epistolas divi Pauli*, et ex catena *in libros Regum*, Græce. Subjicit auctor Latinæ versionis, quem supra indicavi :

« Ex commentario seu catena Titi Bostrensis *in Lucam*, ex Chrysostomo et aliis collecta, hæc reperi ex « Athanasio, quæ postea contuli cum editis a Peltano, quæ eodem modo se habent, sed nomen Athanasii « non ibi expressum, nec hic ubi desierunt, ideoque non plura descripsi, quia sublestæ essent fidei. Οὐχ « ἁπλῶς δὲ τὸ γεννώμενόν φησιν πρὸς τὴν Παρθένον ὁ ἄγγελος, ἵνα μὴ ἔξωθεν ἐπεισαγόμενον αὐτῇ σῶμα νομισθῇ, ἀλλ' ἐπήγαγε καὶ τὸ, ἐκ σοῦ · ἵνα ἐξ αὐτῆς φύσεως τὸ γεννώμενον εἶναι πιστωθῇ · ἅγιον δὲ κληθησόμενον, οὐχ ὡς ἔνοικον ἕξοντα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ μετοχῆς ἁγιασθησόμενον · ἀλλ' ὡς ὄντα κατὰ φύσιν « ἅγιον, τῷ τὸν αὐτὸν Υἱὸν ὑπάρχειν Θεοῦ καὶ ἕνα εἶναι. Ita se habebant tres codices in pergamena cum ex« presso nomine Athanasii; hoc loco translatio Peltani non exprimit postrema fideliter. »

« Et post pauca alia fragmenta allata hæc observatio ibidem reperitur :

« In *Anthologio* quodam SS. Patrum hæc reperi ex Athanasio in littera A, ordine enim alphabetico di« gesta erant capita, et omnia desumpta ex veteribus Patribus, istaque erant in voce Ἀστρολογία, ut præ « se fert titulus, cum titulo : Ὅτι εἰ κατὰ ἀστρολογίαν τὰ καθ' ἡμᾶς, Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς κατὰ « Ματθαῖον βίβλου. » Hæc in epistola Grodecii.

VII. *Ex hisce autem unum est, quod nusquam memoratum audivimus, scilicet, Commentarius Athanasii* in Cantica Mariæ et Mosis. *Hoc autem opusculum germanumne sit ex sola lectione internosci potest, cum a nullo, quod quidem norim, antiquo laudatum fuerit. Obnixe vero postulavimus ea transmitti nobis quæ in lucubrationibus nostris desiderantur, sed cum nullus istic amanuensis Græce transcribere possit, votis nostris obsequi minime potuit vir doctissimus Muratorius. Et quantum auguror conjectura, non tanti fortasse pretii sunt cætera : nam fragmenta illa* in libros Regum *et* in Matthæum, *non ex peculiari quodam commentario in hosce libros, sed ex aliis quæ jam exstant Athanasii operibus maxima pars exscripta fuere, ut infra monemus, et experientia comprobavimus. Expositiones autem* in Psalmos *eædem putantur esse quæ nostræ: synopsis vero, seu interpretatio illa vocum Hebraicarum quæ in expositionibus Athanasii exstant ut vel ex prioribus verbis æstimandum relinquitur, nihili est. De reliquis si quando lucem viderint judicium feretur.*

VIII. *Ad codices jam veniamus unde has Athanasii expositiones mutuati sumus : tres Regii sunt,* 1807 *nimirum, quem Regium primum vocamus, Reg. vero* 2, 1878, *Reg.* 3, 1879. *Regius primus est catena antiquissima ab annis plus septingentis exaratus, bonæ notæ. Incommodum tamen accidit, ut nomina scriptorum amanuensis persæpe taceret. Secundus Reg. egregie descriptus et paris antiquitatis, minus tamen accurate exaratus nomina tamen diligenter ascribit. Tertius, qui mediam secundi partem complectitur, recens est et ex secundo exscriptus, ideoque non tanti usus. Tres item Colb. sunt,* 4443, *quem primum Colb. dicimus, secundum vero* 4182; *tertium in duas partes divisum, quarum prima numerum obtinet* 4680, *secunda vero* 4681. *Colbertinus autem, quem primum dicimus, librum ad Marcellinum* De interpretatione Psalmorum *tantum exhibet. Secundus Athanasii et Theodoreti expositiones* in Psalmos, *estque plus* 700 *annorum : tertius expositiones item Athanasii cum nonnullis cæterorum Patrum, hic mendis scatet, quingentorum circiter annorum.*

Harum expositionum fragmenta quædam a Daniele Barbaro, qui postea patriarcha Aquileiensis fuit, edita fuerunt in catena Patrum Græcorum in Psalmos, *Venetiis cusa anno* 1569, *ubi ad quinquagesimum usque psalmum duntaxat expositiones ducuntur. Et accuratior quidem in multis est Corderiana. Hinc anno* 1601 *ex catena Nicetæ Heracleotæ Felckmannus excerpta quædam edidit Athanasium spectantia. Postremo Corderius anno* 1643 *prolixiorem catenam Patrum Græcorum* in totum Psalterium *edidit, tribus tomis comprehensam, in qua nævi non pauci occurrunt. Nobile autem est illud erratum quod expositiones Theodori et Theodoreti Athanasio ascribat. Et quidem, ut auguramur, hæc lapsus causa fuit : Amanuenses ubi in catenis ad marginem nomina scriptorum notant, Athanasii nomen indicant per litteram* A, *cui sequentem in Athanasii nomine,* Θ *scilicet imponunt. Ubi autem Theodori lectio est, primam similiter* Θ *describunt, cui litteram* Δ *desuper scribunt; hæc autem littera in codicibus proxime ad litteram* A *accedit, ubi igitur vidit* A, *ut putabat, superius* Θ *vero inferius describi, Athanasium his significari arbitratus est.*

IX. *Hæ autem expositiones multis in locis deficiunt, quia scilicet amanuenses non omnia descripserunt, sed pauciora attulerunt quam ferrent Athanasii codices. Raro evenit ut peregrinæ interpretationes nomen Athanasii præferant, id quoad facultas tulit ad marginem notavimus. Et sane perfacile est in hisce stylum Athanasii internoscere, tum quia in argumento plerumque ceu synopsin quamdam totius psalmi ob oculos ponit, et quidem mox afferendæ interpretationi affinem, ut hac tessera facile sit vera a falsis secernere; tum quia tam perspicuus, tam brevis atque pressus in hisce est Athanasius, ut hac item in parte a cæteris perinde distingui possit. In hisce autem vulgo sententiam exponit, ut vocant* spiritualem, *ita ut Nicetas in catena sua Theodoretum pro litterali, Athanasium fere pro* spirituali *afferat. Est tamen haud raro cum litteram attingit et quidem rectissime ad scopum Prophetæ, ut nemo non æstimaturus est. Argumenta psalmorum maximi sane pretii sunt, ubi litteralem etiam sæpe mentem apprime et acute tangit antequam ad* spiritualem *accedat. Multæ hic lectiones Aquilæ et Symmachi exstant hactenus inobservatæ a Drusio et aliis.*

Est locus psalmi LXVII, *quem alienum æstimamus et commentum olet, illud scilicet de calamo ad versum* 31. *Alia fortasse nonnulla non observata a nobis fuerint quæ erudito lectori supplenda demandamus. Psal.* LXVIII, *v.* 17, *dicitur Filius cum Patrem his verbis deprecaretur :* Transeat a me calix iste, *non in hypocrisi, non ut Satanam inescaret ac deciperet, non quod mundi voluntatem ut propriam efferret, ita locutum fuisse. Quibus aperte repugnat explicatio quæ exstat in libro* De passione Domini *tom.* IV, *quem inter suspectos haud injuria ablegavimus. Argum. psalmi* LXX *primum sub Romanis Jerosolymorum excidium memorat, quia secundum item a Romanis illatum fuit sub Adriano. Hæc de expositionibus* in Psalmos *satis sunto.*

Secundum hanc conscriptam admonitionem litteras accepi cl. V. Antonii Muratorii, qui manu propria mihi eas exscripsit in laudatum commentarium in Canticum Mariæ sororis Mosis *paucissima sane ut vides.*

En igitur Commentarii nostri specimen in Canticum Deuteronomii.

Σημαίνει καὶ αὐτὴ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἣν παρέσχεν αὐτοῖς, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐθνῶν.

Πρόσεχε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καί, *etc.*

Ἐπεὶ μέγα ἦν τὸ παράπτωμα Ἰουδαίων, καὶ ἐν οὐρανοῖς μάρτυρες οὐχ εὑρίσκοντο, τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν τὰ μεγάλα στοιχεῖα μαρτύρεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου.

Προσδοκάσθω.

Πολὺς γὰρ ὡς ὑετὸς, καὶ ἐπωφελὴς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ κατεχόμενος.

Καὶ καταβήτω.

Μετὰ πραότητος καὶ ἡσυχίας, τουτέστιν ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν, καὶ ὡς νιφετός.

Post duos alios versiculos subditur : Desunt reliqua, *atque hic finem expositiones Athanasianæ habent.*

Ex Commentario autem memorato in Psalmos, *aliquot clausulas brevissimas nostris sat dissimiles misit laudatus vir, ita ut brevitatis causa non possit judicium ferri eædemne sint illæ ac expositiones nostræ. Quidquid tandem sit, cum sæpissime nostræ ab auctoribus laudentur Athanasii nomine, hinc conficitur, ipsas non vero alias esse germanas Athanasii expositiones.*

—

ADMONITIO

In Argumentum Athanasii in Psalterium, et in supplementa subsequentia (*a*).

—

Prodit *egregium in Psalmos Argumentum ex codice bibliothecæ Ambrosianæ membranaceo* XI *sæculi, optimæ notæ : cujus singula dicta judicium peritiamque scriptoris arguunt. Orditur autem Athanasius a Psalmorum ordine, quorum perturbatam seriem promanasse putat ex Judæorum incuria et negligentia. Paternis quippe despectis legibus, inclinanteque ad simulacrorum cultum animo, libros ac scriptores priscæ religionis interpretes pessumdederunt, ita ut multi hinc inde distracti ac vetustate pene obruti sint, magna pars etiam prorsus interierint. Sub hæc autem cum in pœnam scelerum, multis attriti cladibus, in Babyloniam victorum jussu transmigrassent, quidam inter eos propheta sacros libros colligendi curam suscepit : quos ille uti sese dabant, partesque singulas uti primo occurrebant, nec nativo ordine, digessit. Hinc Psalmorum illa confusio, hinc seriei perturbatio oritur. Hæc vero ex Eusebio mutuatus videtur Athanasius, cujus etiam verba plerumque transcribit. In hoc tamen paulum variat, quod restaurandæ Scripturæ operam, quam Eusebius ab Esdra susceptam ait, ipse alicui prophetarum, nullo specialim memorato, assignet.*

(*a*) Hæc post absolutam Maurinam editionem publici juris fecit Montfauconius in *Nova Bibliotheca Patrum*. Argumentum in Psalterium mox sequitur; supplementa vero ex codice Ambrosiano deprompta distinctionis causa uncis conclusimus et priori textui inseruimus. Edit.

Quæ de Psalmorum auctoribus postea dicuntur, accurata sane et erudite proposita, magnam habent cum Origenis opusculo, a nobis propediem edendo (a), *affinitatem. Argumentum porro suum pulcherrima admonitione claudit Athanasius, ubi qua mente Psalmi sint legendi, ascetas alloquens, etsi paucis, egregie tamen edisserit.*

Supplementa Expositionum in Psalmos, ex codice Ambrosiano, dum Mediolani ageremus, exscripsimus. Estque codex ille recens, ab antiquiore Scorialensi desumptus. Nam, ut in Athanasii edito, a nobis haud ita pridem adornato, monuimus (supra, col. 53). *Expositiones illæ Athanasii, non omnibus suis partibus et numeris absolutæ sunt, sed amanuensium ausibus passim truncatæ et in compendium redactæ : quædam etiam ex catenis erutæ. Nihil moror scriptorem nuperum, qui Expositiones illas in Psalmos non esse Athanasii præpopere pronuntiavit, sed nulla oblata negandi ratione. Nihil ille curavit, imo potius dissimulavit, hoc operis omnibus post Athanasium sæculis, Athanasii nomine, allatis plerumque locis ut in hodierno Commentario exstant, a plerisque scriptoribus memorari : nihil movit affinitas styli, verbaque frequentia Athanasiani usus, nihil codicum unde prodierunt vetustas : quæ sane accurato censori, antequam sententiam ferret, serio erant excutienda. Verum ille nasuti se critici partes egisse putavit, cum, missa importune illa investigandi et disquirendi opera, incunctanter pronuntiavit,* Non sunt Athanasii. *Cui nos pari facilitate reponimus,* Sunt Athanasii : *a qua re denuo comprobanda nos exemisti, dum nihil affers quo tot scriptorum testimonia, totque alia* γνησιότητος *argumenta convellas. Nemo sane nobis dicam impingat, quod ex affectu vel præjudicata opinione spuria vel dubia opera pro germanis et assertis dederimus : nam pro virili, et ut æqui ratio postulabat,* νοθείας *vel* γνησιότητος *notas quibusque præmisimus : ac licet cuique liberum sententiæ adversum nos ferendæ arbitrium mittamus, si quis tamen hanc provinciam adeat, nonnisi excussis argumentis et notis, quas pro facultate tractatibus singulis præmisimus, judicis et censoris partes occupet.*

Lectorem monere juvat, Commentarium alium Athanasii nomine ferri in bibliotheca Justiniana Venetiis, inque Ambrosiana Mediolani, prorsus diversum ab edito, cujus initium : Ἡ μὲν προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν Ἀριμαθαῖον. *Sed cum a nemine scriptorum memoretur, vel alterius nostro gentilis opus fuerit, vel Athanasium illum magnum ementitur.*

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, ARGUMENTUM IN PSALMOS.

In Hebraico libro Psalmorum, sine numeri additione omnes psalmi inscripti sunt, atque variis modis. Alii quidem una juncti, alii divisi sunt. Statim quippe ab initio primus et secundus in textu Hebraico copulantur; contra vero nonus, qui apud nos conjunctus est, in Hebraico textu dividitur in duos. Totus porro Psalmorum liber in quinque partes distributus est. Observandum est autem ordinem psalmorum nequaquam historiæ et temporum seriem et rationem tenere; verum in multis mutari temporum ordinem, ut commonstrat liber Regnorum. Cum enim Judaicus populus idolorum cultui admodum addictus esset, in summam paternarum Scripturarum oblivionem venerunt, usque adeo ut ne Mosaicæ quidem legis liber compareret, nec quidpiam paternæ pietatis penes ipsos reliquum esset. Cum itaque prophetas interemissent, quod eorum impietates coarguerent, ac propterea in manus Assyriorum traditi, in captivitatem abducti fuissent; sub hæc quidam propheta, qui Synagogam eorum strenue curabat, cum aliis Scripturis librum quoque Psalmorum collegit : non quod simul unoque tempore psalmos omnes repererit, sed diversis temporibus; ac primos ordine posuit eos qui primi reperti fuerant : quo factum est ut ne omnes quidem ipsius Davidis psalmi ordine ponantur, atque psalmi filiorum Core, et Asaph et Salomonis, Mosis quoque, Æthan

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

A Ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἄνευ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ προσθήκης ἀνεγράφησαν οἱ πάντες καὶ διαφόρως· οἱ μέν εἰσι συνημμένοι, οἱ δὲ διῃρημένοι. Αὐτίκα γοῦν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν συνημμένοι· καὶ πάλιν ὁ ἔνατος, συνημμένος παρ' ἡμῖν, ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ διῄρηται εἰς δύο. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος εἰς μέρη πέντε διῄρηται. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι μὴ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν τῆς ἱστορίας χρόνων ἡ τῶν Ψαλμῶν σύγκειται τάξις· ἐνήλλακται δὲ παρὰ πολλοῖς τοῖς χρόνοις, ὡς ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν δηλοῖ. Πολλῆς γὰρ εἰδωλολατρείας κατακρατησάσης τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους, λήθην αὐτοὺς
B πεποιῆσθαι τῶν πατρικῶν Γραφῶν, ὡς μηδὲ φαίνεσθαι βίβλον τοῦ Μωσέως νόμου, μηδὲ μὴν τῆς τῶν πατέρων εὐσεβείας τι σώζεσθαι παρ' αὐτοῖς. Ὅτε γοῦν καὶ τοὺς προφήτας ἀνῄρουν, διελέγχοντας αὐτῶν τὰς δυσσεβείας, καὶ τούτων ἕνεκα τὸ πρῶτον τῇ τῶν Ἀσσυρίων παρεδόθησαν αἰχμαλωσίᾳ· μετὰ δὲ ταῦτά τινα τῶν προφητῶν, περὶ τῆς συναγωγῆς αὐτῶν ἐσπουδακότα, μετά γε τῶν λοιπῶν καὶ τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν συναγηοχέναι· οὐκ ἀθρόως εὑρόντα τοὺς πάντας, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους χρόνους· κατατάττειν δὲ ἐν πρώτοις τοὺς πρώτους εὑρισκομένους· διὸ μηδὲ τοῦ Δαυῒδ ἐφεξῆς εὑρίσκεσθαι τοὺς πάντας, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τῶν υἱῶν Κορὲ, καὶ τοῦ Ἀσάφ, καὶ Σολομῶντος, καὶ Μωσέως, Αἰθάμ τε τοῦ Ἰσραηλίτου, καὶ Αἰμὰν, καὶ πάλιν τοῦ Δαυῒδ, εὑρίσκεσθαι ἀναμὶξ ἐν

(a) Vide tom. XV, inter Prolegomena. Edit. Patr.

τῇ βίβλῳ τεταγμένους· οὐ καθ' οὓς ἐλέχθησαν χρόνους, ἀλλὰ καθ' οὓς εὕραντο. Τὸ δ' αὐτὸ εὕροις γεγενημένον καὶ ἐν ταῖς τῶν προφητῶν περικοπαῖς.

Τοὺς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ δωδέκατον ἀνεπιγράφους ψαλμοὺς, καὶ τοὺς ἐπιγραφὴν ἔχοντας, οὐ δηλοῦντας τίνος εἰσὶν, ἐκείνων εἶναι παῖδες Ἑβραίων φασὶ, ὧν τοὔνομα φέρεται ἐν ταῖς τῶν ἀνεπιγράφων προτεταγμέναις. Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεύτερον, ἕνα ὄντας ἄμφω, τοῦ Δαυῒδ ὑπάρχειν ἡγοῦμαι, διὰ τὸ πάντας τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῶν Ψαλμῶν ἐφεξῆς αὐτοῦ εἶναι. Ἀπὸ γοῦν τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ μ' τοῦ Δαυῒδ ἐπιγράφονται οἱ πάντες· διό μοι δοκοῦσιν ὑπάρχειν τοῦ αὐτοῦ ὅ τε πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος. Πιστοῦται δὲ λόγον ἡ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων βίβλος, ἐν ᾗ εἴρηται· *Δέσποτα, σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου στόματος παιδός σου Δαυῒδ εἰπών· Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;* Σαφῶς γὰρ διὰ τούτων τὸν β' ψαλμὸν τοῦ Δαυῒδ ἔφησεν εἶναι. Ἀποσεσιωπῆσθαι δὲ εἰκὸς ἐπ' αὐτὸν τὴν τοῦ Δαυῒδ προγραφὴν, διὰ τὸ γυμνὴν ἔχειν περὶ τοῦ Κυρίου προφητείαν, ἐν ᾗ εἴρηται· *Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.* Οἷς ἀκολούθως ἐπιλέγει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ τό· *Κύριος εἶπε πρός με· Υἱός μου εἶ σύ.* Φέρονται τοίνυν ψαλμοὶ οἱ πάντες ρν'. Τινὲς δὲ νομίζουσι τοὺς πάντας εἶναι τοῦ μακαρίου Δαυῒδ· οὐ σημαίνεται δὲ τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ πάντες ἀναφέρονται τοῦ Δαυῒδ· ἐν δὲ ταῖς ἐπιγραφαῖς δείκνυται τίς τίνος ψαλμὸς γεγένηται. Τέσσαρες γὰρ ἄρχοντες ᾠδῶν ἐξελέγησαν, σπη' ἀκόλουθοι. Τῶν οὖν τεσσάρων ἀρχόντων παράκεινται ψαλμοὶ, ὡς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ διδάσκουσιν. Ὁπόταν γὰρ λέγῃ· *Ψαλμὸς τοῖς υἱοῖς Κορὲ, Αἰθὰν, Ἀσὰφ, καὶ Αἱμάν*· αὐτοὶ ψάλλουσιν οἱ υἱοὶ Κορὲ, Αἰθὰν, Ἀσὰφ, καὶ Αἱμάν. Ὅταν εἴπῃ, *Ψαλμὸς τοῦ Ἀσὰφ*, αὐτὸς εἶπεν ὁ Ἀσάφ· ὅταν εἴπῃ, *Ψαλμὸς τοῦ Ἰδιθοὺμ*, αὐτὸς ψάλλει Ἰδιθούμ· ὁπόταν εἴπῃ, *τοῦ Δαυῒδ*, αὐτὸς λέγων ἦν Δαυΐδ· ἐπὰν δὲ λέγῃ, *τῷ Δαυῒδ*, ὑφ' ἑτέρων λέγεται εἰς τὸν Δαυῒδ. Εἰσὶ μὲν οἱ πάντες ρν', ὧν οβ' εἰσὶ τοῦ Δαυῒδ, θ' δὲ τῷ Δαυῒδ, ιβ' τοῦ Ἀσάφ, ιβ' τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἷς τοῦ Ἰδιθοὺμ, εἷς τοῦ Αἰθὰμ, εἷς τοῦ Αἱμὰν, εἷς τοῦ Σαλομὼν, δύο Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, ἀνεπίγραφοι λθ' καὶ εἷς Μωσέως· πάντες ρν'.

A Israelitæ, Æman, rursumque Davidis permistim positi in libro occurrant; non quo tempore editi, sed quo inventi fuere : quod ipsum in prophetarum periodis et clausulis reperias.

Qui psalmi vero post primum et duodecimum consequuntur sine titulo, necnon ii quibus titulus quidem præmittitur, nec tamen indicatur quo sint auctore editi, eorum esse dicunt Hebræi, quorum nomen scribitur in psalmis qui titulo vacuos antecedunt. Æstimo autem primum et secundum, qui unum constituunt psalmum, Davidis esse; quia quotquot in prima parte subsequuntur, ipsius sunt. A tertio enim ad quadragesimum omnes Davidis inscribuntur, quamobrem mihi ad ipsum videntur pertinere primus atque secundus. Quam sententiam B confirmat liber Actuum apostolorum, in quo dicitur [81] : *Domine tu fecisti cœlum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt. Deus patrum nostrorum qui dixisti per Spiritum sanctum per os David pueri tui : Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania?* His enim perspicue dixit, psalmum secundum Davidis esse. Verisimile autem est, ideo titulum, Davidis, omissum fuisse in eo psalmo, quia nudam et apertam complectitur prophetiam de Domino, qua dicitur, *Adversus Dominum et adversus Christum ejus.* Quibus consequenter adjicit ex ipsa Christi persona : *Dominus dixit ad me : Filius meus es tu* [82]. Omnes itaque psalmi, centum quinquaginta feruntur. Quidam porro arbitrantur omnes beati C Davidis esse : neque tamen id aliqua nota significatur. Et verum quidem est universos Davidi ascribi; at in titulis indicatur quo auctore quisque psalmus editus sit. Nam quatuor canticorum principes, ministri vero ducenti octoginta octo, electi fuere. Horum quatuor principum psalmi aliquot circumferuntur, ut vel ipsis docetur titulis. Quando enim dicit : *Psalmus filiis Core, Æthan, Asaph et Æman*, ab ipsis Æthan, Asaph, Æman, filiis Core psallitur. Cum dicit, *Psalmus Asaph*; ipse Asaph recitavit; cum dicit, *Psalmus Idithum*, ipse Idithum psallit : ubi dicit, *Davidis*, ipse David est qui pronuntiavit. Cum autem dicit, *Davidi*, ab aliis recitatur psalmus in Davidem. Sunt quidem omnes centum quinquaginta, quorum septuaginta duo Davidis sunt, novem D Davidi, duodecim Asaphi, duodecim filiis Core, unus Idithum, unus Ætham, unus Æman, unus Salomonis, duo Aggæi et Zachariæ; sine titulo triginta novem, unusque Mosis : omnes centum quinquaginta.

Δεῖ τοίνυν θεωρῆσαι τὸ μυστήριον τίνι λόγῳ, διαφόρων ᾠδῶν ὑπαρχόντων, καὶ μὴ πάντων τῶν ψαλμῶν ὄντων Δαυῒδ, ἀναφέρεται εἰς τὸν Δαυῒδ· καὶ τοῦτο οὐ παραδραμούμεθα. Τούτου γὰρ χάριν ἐπεγράφη, ἐπεὶ αὐτὸς αἴτιος γεγένηται τοῦ εἶναι ταῦτα· αὐτὸς γὰρ ἐξέλεξε τοὺς ᾠδούς. Αὐτὸς τοίνυν αἴτιος γενόμενος ἠξιώθη τῆς τιμῆς ταύτης, ἵνα πάντες ὅσα εἶπαν οἱ ᾠδοὶ εἰς τὸν Δαυῒδ καταλογισθῇ.

Animadvertendum itaque mysterium, quæ scilicet causa sit cur, cum diversi sint cantores, neque omnes psalmi Davidis sint, psalterium tamen ad Davidem referatur : hæc ne silentio prætermittamus. Ideo sic inscriptum fuit, quia ipse David in causa fuit cur istæc ederentur : ipse namque cantores elegit. Is igitur qui causa fuit, tanto honore dignatus est, ut quæcunque cantores dixerint, quasi Davidis reputentur esse.

[81] Act. IV, 24, 25; Psal. II, 1. [82] Psal. II, 2, 7.

Cum propheta esset David, atque interioribus A apertis oculis, probe nosset malignos spiritus gaudere de lapsu hominum, et contra dolere quasi victos de eorumdem resipiscentia et emendatione, intelligibili ac spirituali modo orationes adversum illos emittebat; ex iis hostibus qui sub aspectum cadunt assumpta metaphora. Nisi enim hac ratione prophetarum scopum interpretemur, non modo nullam animæ utilitatem, ex eorum dictis, ad mansuetudinem adipiscendam, percipiemus; verum etiam in asperam quamdam atque evangelicæ doctrinæ adversam animi duritiem ex frequentibus adversus inimicos precibus delabemur, tantum abest ut diligamus illos. Nam sexcenties ait David [33]: *Confundantur et pudore afficiantur omnes inimici mei, et non confundar ego.* Similia enim ne credamus B dixisse viros prophetas et amicos Dei alio quam superius a nobis explicato more. Atque ita intelligat oportet vir quisque sedulus ac studiosus, sicubi imprecantem prophetam inveniat, ab hostibus qui sub sensum cadunt ad intelligibiles inimicos facta translatione. Demum vacare oportet ascetam singulorum verborum intelligentiæ.

Ὅτι προφήτης ὑπάρχων ὁ Δαυῒδ, καὶ ἠνεῳγμένους ἔχων τοὺς ἔνδον ὀφθαλμοὺς, καὶ εἰδὼς, ὅτι χαίρουσι τῇ πτώσει τῶν ἀνθρώπων τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ πάλιν ἀντιλυποῦνται ἡττώμενα ἐπὶ τῇ διορθώσει τῶν ἀνθρώπων, πάντως ὅτι νοητῶς τὰς κατ' αὐτῶν προσευχὰς ἐποιεῖτο, ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν πρὸς αὐτὰ μεταβαλλόμενος. Εἰ γὰρ μὴ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκλάβωμεν τὸν σκοπὸν τῶν προφητῶν, οὐ μόνον οὐδεμίαν οἰκοδομὴν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰρημένων πρὸς κτῆσιν πραότητος ἕξομεν, ἀλλὰ καὶ σκληράν τινα καὶ ἐναντίαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας διάθεσιν ἀναληψόμεθα ἐκ τοῦ κατεύχεσθαι συχνῶς τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ ἀγαπᾷν· μυριοντάκις λέγοντος τοῦ Δαυῒδ, *Αἰσχυνθείησαν καὶ ἐντραπείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου, καὶ μὴ αἰσχυνθείην ἐγώ.* Ταῦτα δὲ οὐκ ἂν πεισθείημεν οὕτως εἰρηκέναι ἄνδρας προφήτας καὶ φίλους Θεοῦ, εἰ μὴ τῷ προειρημένῳ τρόπῳ. Οὕτω γὰρ χρὴ νοεῖν τὸν φιλόπονον, ἔνθα ἂν ἐπαρώμενον εὕροι προφήτην, ἐπὶ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν μεταβάλλοντα. Λοιπὸν δὴ κατασχολάζεσθαι τὸν ἀσκητὴν παντὸς ῥήματος τὴν κατανόησιν.

[33] Psal. xxxiv, 4.

SANCTI ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

EXPOSITIONES IN PSALMOS.

PSALMUS I. C

Argumentum.

Initium prophetiæ Christo ab ipso secundum carnem nascituro offert David. Quamobrem in primis beatos dicit qui sperant in eo.

[Beatos autem vocat eos qui non abeunt in consilium impiorum, neque stant in via peccatorum neque sedent in cathedra pestilentium. Nam tres ordines apud Judæos erant contra Salvatorem insurgentes, scribæ scilicet, Pharisæi et legisperiti, qui jure atque merito impii, peccatores et pestilentes nuncupentur. Via dicitur hæc vita, quia ii qui nascuntur, ad finem pergunt.]

1. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Potest consilium impiorum cœtus dici ac conventus improborum. Cumque noxium sit sese impiorum D cœtibus immiscere, beatum dicit eum, qui ne tantillum quidem ad illorum conventus accedit. Hujusmodi erat Joseph ab Arimathia: qui corpus Domini ac Dei sepelivit. De illo namque dictum fuit quod non astipularetur consilio eorum qui Jesum prodidere. *Et in cathedra pestilentium non sedit.* Per ca-

ΨΑΛΜΟΣ Α'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας τῷ ἐξ αὐτοῦ τεχθησομένῳ Χριστῷ ἀνατίθησιν ὁ Δαυῒδ. Διὸ ἐν πρώτοις μακαρίζει τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότας.

[Μακαρίους δὲ καλεῖ τοὺς μὴ πορευθέντας ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μήτε μὴν στάντας ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν, μήτε ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν καθεστηκότας. Τρία γὰρ ἦν τὰ τάγματα παρὰ Ἰουδαίοις κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπαναστάντα, γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, καὶ νομικοί· οἳ καὶ κληθεῖεν εἰκότως ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ λοιμοί. Ὁδὸς μὲν ὁ βίος εἴρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος τῶν γεννωμένων ἔπαξιν.]

Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Δυνατὸν δὲ βουλὴν ἀσεβῶν εἰπεῖν τὴν σύνοδον καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν πονηρῶν. Καὶ ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ τοῖς ἀθροίσμασι τῶν ἀσεβῶν παραβάλλειν, μακαρίζει τὸν μηδὲ κατὰ ποσὸν εἰς τὸ αὐτὸν αὐτοῖς ἐρχόμενον. Τοιοῦτος ὑπῆρχεν ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας, ὁ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ θάψας. Εἴρηται γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἦν συγκατατιθέμενος τῇ βουλῇ τῶν Ἰησοῦ προδοτῶν. *Καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ*

ἐκάθισε. Διὰ τῆς καθέδρας τὴν διδασκαλίαν δηλοῖ, ὥς φησιν· *Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωσέως*. Καθέδρα τοίνυν λοιμῶν ἡ διδασκαλία τῶν πονηρῶν.

A thedram, doctrinam significat, ut ipse ait [84]: *Super cathedram Moysi*. Cathedra igitur pestilentium, est doctrina iniquorum.

Ἡμέρας καὶ νυκτός. Τὸ σύντονον δηλοῖ. Οὐ γὰρ ἠμελημένως δεῖ μελετᾷν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

2. *Die ac nocte*. Fervens animi studium significat. Siquidem non est meditandum negligenter legem Domini.

[*Ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός*. Τῷ νόμῳ, τῷ ἀγγελικῷ δηλονότι. Τὸ σύντονον δηλοῖ· οὐ γὰρ ἠμελημένως δεῖ μελετᾷν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου. Οὐ γὰρ ποτὲ δεῖ τοῖς μελετᾷν, ποτὲ δὲ οὔ, ἀλλ' ἀεὶ καὶ διαπαντὸς τοῖς θείοις λογίοις προσηλῶσθαι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, *ἡμέρας καὶ νυκτός*. Καλὸς τοῦ κατορθώματος ὁ μισθός· ὁ γὰρ τῷ θείῳ σχολάζων νόμῳ καὶ τοῖς ἐκ τούτου νάμασιν ἀρδευόμενος. Καὶ ὕδωρ καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν ἀνεκάλεσεν εἰπών· *Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω*. Τῷ παρ' ὕδασι δένδρῳ ἀπείκασται ἀεὶ τεθηλότι, ἀεὶ βρίθοντι τοῖς ὡραίοις. Οἱ γὰρ τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ τοὺς μὲν τῶν πόνων καρποὺς κατὰ τὸ μέλλον κομίζονται· οἷον δέ τισι φύλλοις κἀντεῦθεν τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι κατασκιάζονται, καὶ κλέπτουσι τῇ ψυχαγωγίᾳ τὴν τῶν πόνων βαρύτητα. Τῷ τοιούτῳ πάντα εὐοδωθήσεται. Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τοῖς θείοις νόμοις διενεργήσει, τῷ τοῦ νόμου βουλήματι συναρμόττων τὸ θέλημα· πρότερον ἅπαντα τῆς κακίας ἀπαγορεύσας τὰ εἴδη, καὶ τῶν θείων νόμων ὑποδείξας τὴν τελειότητα, οὕτως ἐπήγαγε· *Πάντα ὅσα ἂν ποιῇ*.]

[*Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte*. In lege, angelica videlicet. Contentionem significat ac diligentiam; non enim remisse ac negligenter oportet legem Domini meditari. Neque modo meditandum, modo supersedendum meditatione; sed semper et assidue divinis oraculis sese addicere opus est: id enim significatur hoc dicto, *die ac nocte*. Bona est merces boni operis: qui enim divinæ vacat legi, ejus fluentis B irrigatur. Christus quoque doctrinam suam vocavit aquam, cum ait [85]: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat*. Ligno ad aquas posito comparatus est, quod semper floret, semper fructibus tempestivis onustum est. Nam virtutis athletæ laborum quidem fructus in futuro reportant, et, ceu quibusdam foliis inde emissis, spe bona adumbrantur, laborumque gravitatem hujusmodi recreatione suffurantur. Tali viro omnia semper prospere vertent. Nihil enim divinis legibus adversarium admittet, qui voluntati legis suam accommodat voluntatem: quia a principio ille omnes malitiæ species eliminavit, et declarata divinarum legum perfectione, ita infert: *Omnia quæcunque faciet*.]

***His adjicit Dan. Barbarus*:** Die autem meditatur qui in virtutibus proficit, nocte vero, qui cum perturbationes insurgunt, immotam servat animi generositatem.

Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων. Ἐξομολογήσεως, ἤτοι παραβολῆς ξύλον ὁ Χριστὸς ἀναγέγραπται ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς*. Λέγει οὖν, ὅτι οἱ πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ σῶμα αὐτοῦ ἔσονται· μετασχηματίσει γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πρὸς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. *Διεξόδους* δὲ *τῶν ὑδάτων* τὰς θείας φησὶ Γραφάς· ἐν αἷς ἁπανταχοῦ ἔστιν εὑρεῖν Χριστὸν κηρυσσόμενον. [Ξύλον ζωῆς ὁ Χριστὸς, κλάδοι οἱ ἀπόστολοι, καρπὸς αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς· ὧν τὸ μὲν εἰς ὑποτύπωσιν μαρτυρίου, τὸ δὲ βαπτίσματος. Φύλλα οἱ λόγοι· καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν ὀρθὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. Καρπὸς καὶ οἱ σωζόμενοι, ῥίζα τὸ βάπτισμα· γεωργὸς ὁ Πατήρ.] *Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ*. Καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. *Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀποῤῥυήσεται*, οὐκ ἀποπεσεῖται. *Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται*. Οὐ γάρ ἐστι πρᾶξις τῶν κατὰ Θεὸν γινομένων ἀνωφελής. [Καιρὸς τοῦ διδόναι ἡ τοῦ λαμβάνοντος ἐπιτηδειότης ἐστίν.]

C 3. *Et erit tanquam lignum quod plantatum est*, etc. Confessionis sive etiam parabolæ lignum Christus esse describitur in divinitus inspirata Scriptura, juxta illud: *Lignum vitæ est omnibus suscipientibus eam* [86]. Ait igitur eos qui in Christum crediderint, corpus ejus futuros esse. Transformabit enim corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. *Decursus* porro *aquarum*, divinas vocat Scripturas: in quibus passim Christum reperire est prædicatum. *Quod fructum suum dabit in tempore suo*. [Lignum vitæ Christus, rami apostoli, fructus sanguis et aqua ex latere fluens: quorum ille quidem in formam et exemplum martyrii, illa autem baptismatis. Folia sunt sermones; fructum ligni intelligas esse rectam fidem; folia item ipsius, præcepto- D rum observationem: fructus etiam sunt ii, qui salutem consequuntur; radix, baptisma; agricola, Pater.] Fructum ligni intelligas rectam fidem: folium autem ejus, est plena observatio mandatorum. *Et folium ejus non defluet*, non decidet. *Et omnia quæcunque faciet prosperabuntur*. Nulla enim secundum Deum actio utilitate caret. [Tempus dandi, accipientis opportunitas est.]

Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει. Διὰ τοῦτο μὲν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἀλλ' ὁμοίους εἶ-

5. *Ideo non resurgent impii in judicio*. Nimirum quia non habent radicem, sed similes sunt pulveri

[84] Matth. xxiii, 3. [85] Joan. vii, 37. [86] Prov. iii, 18.

terræ a ventis agitato. Ventum autem intelligas Dei comminationem, qua dicit [87]: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.* Qui tali audita voce jure decident, non enim constitere in Christo, qui credentium fulcrum est ac fundamentum. Nam in judicio ait, non in interrogatione. *In concilio justorum,* ait. Nam separabit justos a peccatoribus.

A ναι χοῦ γῆς ὑπὸ ἀνέμου ῥιπιζομένῳ· ἄνεμον δὲ νοήσεις τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ τὴν λέγουσαν· *Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς πῦρ τὸ αἰώνιον.* Οἱ τὴν αὐτὴν ἀκούσαντες φωνὴν καταπεσοῦνται δικαίως· οὐ γὰρ ἑστήκασιν εἰς Χριστὸν, ὅς ἐστι πιστευόντων στήριγμα καὶ θεμέλιος· τὸ γὰρ εἰς κρίσιν φησὶν, οὐκ εἰς ἐρώτησιν. *Ἐν τῇ συναγωγῇ δικαίων,* λέγει· ἀφορίζει γὰρ τοὺς δικαίους ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν

6. *Quoniam novit Dominus viam justorum. Novit,* ibi positum est pro, *honorat;* secundum id quod dictum a Deo est ad Mosem [88]: *Novi te præ omnibus,* quasi dicat : honoro te, et invenisti gratiam coram me.

Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων. Τὸ, *γινώσκει,* ἀντὶ τοῦ, *τιμᾷ,* κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Θεοῦ εἰς Μωσῆν· *Γινώσκω σε παρὰ πάντας·* ἀντὶ τοῦ τιμῶ σε, καὶ εὗρες χάριν ἐν ἐμοί.

PSALMUS II Davidi: caret inscriptione apud Hebræos.

Argumentum.

Postquam in primo psalmo Judaicæ gentis principes vocavit impios, peccatores et pestilentes; in hoc iterum eorum opera recenset hujusmodi usus nominibus, ipsis optime congruentibus. [Postquam primum psalmum per impiorum memoriam concluserat, eorumdem mentione secundum iniit psalmum, docens supra memoratum impiorum finem eos, qui furore in Salvatorem acti sunt, excepturum.]

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. Β'.

B *Ὑπόθεσις.*

Ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἀσεβεῖς τε καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ λοιμοὺς ἀποφηνάμενος τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἐν τούτῳ πάλιν δείκνυσι τὰς πράξεις διὰ τῶν τοιούτων ὀνομάτων, ὧν γεγόνασι μέτοχοι. [Μνήμῃ τῶν ἀσεβῶν συμπεράνας τὸν πρῶτον ψαλμὸν, ἐκ ταύτης πάλιν τοῦ β' τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο, διδάσκων, ὅτι τὸ προειρημένον τῶν ἀσεβῶν τέλος καὶ τοὺς κατὰ τοῦ Σωτῆρος λυττήσαντας ὑποδέξεται.]

1. *Quare fremuerunt gentes,* etc. Fremitum vocat brutam ferocitatem. Illud autem, *quare,* in communi dicitur, ut intelligatur etiam : *Quare populi meditati sunt inania?* Et qui, quæso, non inanis ipsis fuerit hujusmodi meditatio, utpote qui Salvatorem generis sui non acceperint?

Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Φρύαγμα τὸ ἄλογον φρόνημα. Ἀπὸ κοινοῦ τὸ, *ἵνα τί,* τουτέστι· *Διὰ τί οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;* Πῶς γὰρ οὐ κενὰ γέγονεν αὐτοῖς ἡ μελέτη μὴ δεξαμένοις C τὸν Σωτῆρα τοῦ γένους;

[Quæ, ait, causa tanti odii, ut in unum concurrant gentes et populi? Illud enim, *fremuerunt,* significat, tantum superbierunt, quod est cum tumore et arrogantia turbas movere et tumultuari. Translatusque est hic loquendi modus a bruto equorum impetu, nullum decorem servante, quod Judæis contigit adversus Christum insurgentibus. Quæ causa est quod in unum concurrant gentes et populi? forte etiam Israelitas vocat gentes et populos, sive Herodem et Pilatum quasi ethnicos, Judæos ut populos memorat.]

[Τίς, φησὶν, ἡ αἰτία τοσούτου μίσους εἰς ταυτὸ συνδραμεῖν ἔθνη καὶ λαούς; Τὸ γὰρ, *ἐφρύαξαν,* κατὰ τοσοῦτο ὑπερηφανεύσαντο, σημαίνει τὸ μετ' ἐπάρσεως καὶ μεγαλαυχίας τινὸς ταράσσεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι. Μετενεχθὲν ἀπὸ τῆς ἀλόγου τῶν ἵππων ὁρμῆς ἐπ' οὐδενὶ τῶν δεόντων· ὃ συνέβη τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ Χριστοῦ. Τί τὸ αἴτιον εἰς ταυτὸ συνδραμεῖν ἔθνη καὶ λαούς; Εἴτε γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας φησὶ ἔθνη καὶ λαοὺς, εἴτε τοὺς περὶ Ἡρώδην καὶ Πιλᾶτον ὡς ἐθνικοὺς, καὶ λαοὺς τοὺς Ἰουδαίους.]

[*Astiterunt reges terræ.* Ac si diceret, sese suopte consilio ad id negotii destinarunt reges, Herodes nempe et Pontius Pilatus. Ita sancti apostoli in Actibus interpretati sunt.]

[*Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς.* Τὸ, *παρέστησαν,* ἀντὶ τοῦ, ἑαυτοὺς πρὸς τοῦτο ἀφώρισαν D βασιλεῖς Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλᾶτος. Οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐν ταῖς Πράξεσιν ἡρμήνευσαν.]

2. *Et principes convenerunt in unum.* Supradicti scilicet ordines : scribæ nimirum, Pharisæi et legisperiti. *Adversus Dominum et adversus Christum ejus.* Insidiæ enim in Christum paratæ, in ipsum quoque Patrem vertunt. Nam si Pater in Filio et Filius in Patre, quomodo non una in utrumque vertatur contumelia?

Καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Τὰ προλεχθέντα τάγματα· γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομικοί. *Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.* Ἡ γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιβουλὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει τὸν Πατέρα. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐ καὶ μία ἡ εἰς αὐτοὺς ὕβρις γένοιτ' ἄν;

Adjicit Daniel Barbarus : Nam præpositiones duæ, et articuli duo, duas quoque personas inducunt : Patrem nimirum, et Filium, juxta illud, quod a Christo dictum est [89]: *Qui me recipit, recipit eum qui me misit; et qui me spernit, ambos spernit.*

[87] Matth. xxv, 41. [88] Exod. xxxii, 12. [89] Luc. x, 16.

Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν. Λείπει τὸ, λέγοντες· ἵνα ᾖ ἡ διάνοια αὕτη· Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, λέγοντες· Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν. Οὐ γὰρ ἤθελον εἴσω τῆς ἱερᾶς γενέσθαι σαγήνης, περὶ ἧς γέγραπται· *Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ.* ***Καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.*** Τὴν βαρύτητα τοῦ νόμου, περὶ οὗ εἴρηκε· *Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.*

[***Τὸν ζυγὸν αὐτῶν·*** ἡ γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιβουλὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει τὸν Πατέρα. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐκ ἂν μία τις εἴη ἡ εἰς αὐτοὺς ὕβρις;]

Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς. Ὡς ἀνόητα βουλευσαμένους· ὁ γὰρ ὑπ' αὐτῶν προσηλωθεὶς, καὶ θανάτῳ παραδοθεὶς, ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ τὰ πάντα περιέχων, κενὰς αὐτῶν καὶ ματαίας δείκνυσι τὰς βουλάς. Καὶ ὁ τούτου δὲ Πατὴρ καὶ τῶν ἁπάντων Δεσπότης τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράξεται δίκην. ***Καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.*** Ἐξουδενώσει γὰρ αὐτοὺς, φησὶ, καὶ μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται.

[***Καταγελάσει,*** ἀντὶ τοῦ, μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται. Ἀλλ' ὁ τῶν ἐπιβουλευόντων, φησὶν, ὑψηλότερος καταγελάσει, ἤτοι γέλωτα τὴν ἐκείνων ἐπιβουλὴν ἀποφανεῖ, ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειρούντων. Καὶ γὰρ μυκτηρισμός ἐστι πνεῦμα διὰ ῥινῶν ἀφιέμενον εἰς ἐξουδένωσιν τῶν μεγάλα φρυαττομένων. Καὶ τὸ μετὰ τῶν προθέσεων δὲ ταῦτα εἰρῆσθαι ἐπιτατικώτερον ἔχει τὸν γέλωτα. Καὶ οὐ μόνον, φησὶ, τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς πειραθήσονται.]

Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ. Τότε, πότε, ἢ ὅτε ἔλεγον· *Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν;* Τί δέ ἐστι τὰ ἐν ὀργῇ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα; ἢ τό· *Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι·* καὶ τό· *Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία·* καὶ τό· *Καὶ ὑμῖν οὐαὶ τοῖς νομικοῖς.*

[Στρατιὰ γὰρ αὐτοὺς Ῥωμαϊκὴ ἐξηνδραποδίσατο. Διαφέρει δὲ θυμὸς ὀργῆς, τῷ θυμὸν μὲν εἶναι ὀργὴν ἀναθυμιωμένην καὶ ἔτι ἐκκαιομένην, ὀργὴν δὲ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως. Ἀτελέστερος οὖν τῆς ὀργῆς ὁ θυμὸς, ἀποτέλεσμά τε ἡ ὀργή. Καὶ τοιούτων δὲ τῶν ῥημάτων τὴν ἑρμηνείαν διδάσκει τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Στρατιὰ γὰρ αὐτοῖς ἐπιστᾶσα Ῥωμαϊκὴ τήν τε πόλιν ἐπόρθησε καὶ ἐνέπρησε τὸν νεὼν, καὶ αὐτῶν τοὺς μὲν πλείστους θανάτῳ παρέπεμψε· τοὺς δὲ τὴν σφαγὴν ἐκφυγόντας ἐξανδραποδίσασα, δουλείᾳ παρέδωκεν. Ἐπιστῆσαι δὲ προσήκει τὸν πιστὸν, ὡς δύο προσώπων ἐφεξῆς μέμνηται, καὶ πρῶτον μὲν Κυρίου τοῦ Χριστοῦ· *Κατὰ τοῦ Κυρίου* γὰρ, ἔφη, *καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ·* εἶτα κατοικοῦντος ἐν οὐρανοῖς καὶ Κυρίου· *Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτοὺς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς·* καὶ αὖθις δὲ τὸ αὐτὸ διετήρησε σχῆμα.]

Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών. Ὡς ἀποβληθέντος τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ, τὴν εἰς

A 3. *Dirumpamus vincula eorum.* Deest illud, *dicentes*; ut hæc sit sententia : convenerunt contra Dominum et contra Christum, dicentes : Dirumpamus vincula eorum. Noluerunt enim intra sacram esse sagenam, de qua scriptum est : *Simile est regnum cœlorum sagenæ* [60]. *Et projiciamus a nobis jugum ipsorum.* Gravitatem legis, de qua dixit [61] : *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.*

[*Jugum ipsorum.* Nam insidiæ contra Christum ad ipsum recurrunt Patrem. Si namque Pater in Filio, et Filius in Patre est, quomodo non una fuerit iis illata contumelia?]

4. *Qui habitat in cœlis irridebit eos.* Tanquam B stulta consulentes : qui enim ab illis confixus est et morti traditus, cum in cœlis sit et omnia contineat, vana inaniaque declarat eorum consilia. Ejusque Pater, omniumque Dominus, dignas hujusce rei exposcet pœnas. *Et Dominus subsannabit eos.* Quasi nihilum despiciet, odio habebit, aversabitur.

[*Irridebit,* ac si diceret, odio habebit, aversabitur. Sed qui insidiatoribus, inquit, excelsior est, irridebit eos, sive risu dignas eorum insidias declarabit, utpote qui stulto negotio manum admoverint. Nam subsannatio est flatus per nares emissus, ad despectum eorum qui ingentem fremitum edunt. Quod autem præpositis superioribus hæc dicantur, ampliorem præbent risus materiam. Neque id solum- C modo, inquit, sed iram experturi sunt.]

5. *Tunc loquetur ad eos in ira sua.* Tunc; quandonam, nisi cum dicerent, *Dirumpamus vincula eorum?* Quid autem est quod in ira sua loquetur? Illud : *Væ vobis, scribæ et Pharisæi* [62]; et illud : *Et vobis quoque legisperitis, væ* [63].

[Nam Romanus exercitus in captivitatem illos abduxit. Furor autem ab ira differt, quod furor sit velut ira ebulliens et adhuc accensa; ira autem, appetitus vindictæ. Imperfectior itaque furor est quam ira : estque ira ceu complementum. Verborumque hujusmodi interpretationem palam facit vel ipse rerum exitus. Exercitus namque Romanorum ipsos D invadens urbem vastavit, atque templum incendit, et magnam partem ipsorum internecione delevit; illos autem qui mortem effugerunt, captos servituti tradidit. Animadvertat velim quisque vir fidelis, quod quasi duarum personarum mentionem deinceps faciat; primo quidem Domini Christi; siquidem, *adversus Dominum,* inquit, *et adversus Christum ejus;* deinde vero, ejus qui habitat in cœlis et Dominus est : *Qui habitat in cœlis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos;* ac rursum eodem modo assidue et consequenter procedit.]

6. *Ego autem constitutus rex ab eo super Sion.* Tanquam reprobato Israelitico populo, fidem quæ

[60] Matth. XIII, 47. [61] Matth. XI, 47. [62] Matth. XXIII, 13. [63] Luc. XI, 46.

apud gentes futura erat, enarrat. Sion vero, Ecclesiam significat.

[*Dominus dixit ad me, Filius meus*, etc., ac si diceret, Ipsa me Patris natura Filium declaravit: non jussu quodam id perficiente; sed essentia ipsa me figuram substantiæ Patris esse commonstrante. Apposite additur, *es*, quod generationem ante sæcula declarat: erat enim semper Filius. Adjecit autem illud, *hodie genui te*, ut generationem secundum carnem commonstraret: illud enim, *hodie*, tempus indicat: quare pro temporali generatione positum est. Consequenter item pro humana generatione adjiciuntur istæc, *genui te*. Hic mihi, quæso, animadvertas, quo pacto generationem unigeniti Christi sibi propriam Pater faciat.]

Et possessionem tuam terminos terræ, reges eos in virga ferrea. Id est in cruce, cujus materia lignum, cujus virtus ferrum. Juxta quosdam, Romanum imperium significat.

A τὰ ἔθνη γενομένην αὐτὸς πίστιν αὐτοῖς διηγεῖται· Σιὼν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν δηλοῖ.

[*Κύριος εἶπε πρὸς μὲ, Υἱός μου*, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀντὶ τοῦ, Ἀπεφήνατό με ἡ τοῦ Πατρὸς φύσις Υἱόν· οὐ προστάγματος ἐνεργήσαντος· ἀλλὰ τῆς οὐσίας ἀποδειξάσης ἐμὲ χαρακτῆρα τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως. Καλῶς γὰρ πρόσκειται τὸ, *εἶ*, τὴν πρὸ αἰώνων δηλοῦν γέννησιν· ἦν γὰρ ἀεὶ Υἱός. Ἐπήνεγκε δὲ τὸ, *σήμερον γεγέννηκά σε*, ἵνα τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν δείξῃ· τὸ γὰρ, *σήμερον*, χρόνου ἐστί· διὸ καὶ τέθειται περὶ τῆς χρονικῆς γεννήσεως. Ἀκολούθως δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ καὶ τὰ ἐπαγόμενα, *γεγέννηκά σε*. Ὅρα πῶς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν οἰκειοῦται ὁ Πατὴρ τοῦ μονογενοῦς τοῦ Χριστοῦ.]

B *Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς, ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ*. Τουτέστιν ἐν τῷ σταυρῷ· ἡ μὲν γὰρ ὕλη ξύλου, ἡ δὲ ἰσχὺς σιδήρου. Τινὲς δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν δηλοῦσιν.

Adjicit Dan. Barbarus: Conterit figulus vas, quod e manibus cadit: non delens sed reformans: non aliud lutum, quam vetus, aquam tantum addens, quod et Christus fecit.

10. *Et nunc, reges, intelligite*. Id est, considerate, ad pœnitentiam convertimini. *Erudimini, qui judicatis terram*. Per illud, *erudimini*, profectum significat; per illud autem, *Apprehendite disciplinam*, perfectionem.

Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε. Τουτέστι, νοήσατε, πρὸς μετάνοιαν ἐπιστράφητε. *Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν*. Τὴν μὲν προκοπὴν διὰ τοῦ, *παιδεύθητε* παριστᾷ, τὴν δὲ τελείωσιν διὰ τοῦ, *Δράξασθε παιδείας*.

Dan. Barbarus: *De via justa*, a qua qui aberrant cadunt a *via justa*.

12. *Apprehendite disciplinam*. Evangelicam videlicet: *Et ne pereatis de via justa*. Ejus scilicet qui dixit [44]: *Ego sum via*.

Δράξασθε παιδείας. Τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. *Καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας*. Τοῦ εἰρηκότος· *Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός*.

PSALMUS David quando fugiebat a facie Abessalom filii sui. III.

Argumentum.

Proposita psalmi inscriptio ita habet. Nam hoc est quod psalmus enuntiat, quod scilicet a Judaico populo vexetur prophetarum chorus. David enim significat *desideratus*; quod revera competit prophetarum choro. Sicut ergo Abessalom rebellionem excitare tentabat adversus patrem suum, seu Davidem; ita et Judæi contra patres suos prophetas insurrexerunt, non admittentes Dei mandata, imo vero obsistentes illis.

C *ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Γ'.*

Ὑπόθεσις.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει οὕτως. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ λέγει ὁ ψαλμὸς, ὅτι περ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν διώκεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Δαυῒδ γὰρ ἑρμηνεύεται πεποθημένος· ὅπερ ἐστὶν ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. Ὥσπερ οὖν ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἀνταρσίαν διεζήτει κατὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, τουτέστι τοῦ Δαυῒδ, οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανέστησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν προφητῶν, μὴ δεχόμενοι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθιστάμενοι αὐτοῖς.

Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Illud *quid* pro *vehementer* positum est.

3. *Non est salus ipsi in Deo ejus*. Deus, inquit, ejus, non salvum faciet eum. Siquidem in peccatum ejus tantum quod perpetrarat intuebantur, ejusque pœnitentiam ignorabant. Hoc autem propalam facit de Davide dictum psalmum fuisse. Illud enim insurgere, proprie dicitur de iis qui antea e subditorum erant conditione, sed postea bellum excitarunt.

4. (14) *Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea*. Quia dictum jam est, hunc psalmum ex persona Domini pronuntiari, jam dicendum est ejus

Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με; Τὸ, *τί*, ἀντὶ τοῦ *σφόδρα* κεῖται.

D *Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν Θεῷ αὐτοῦ*. Ὁ Θεὸς, φησὶν, αὐτοῦ οὐ σώσει αὐτόν· εἰς γὰρ μόνην τὴν ἁμαρτίαν ἔβλεπον ἣν ἐπεποιήκει, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν. Τοῦτο δὲ φανερώτερον δείκνυσιν ἐπὶ τοῦ Δαυῒδ λέγεσθαι τὸν ψαλμόν. Τὸ γὰρ ἐπανίστασθαι κυρίως λέγεται ἐπὶ τῶν πρότερον μὲν ἐν ὑπηκόων τάξει καθεστηκότων, μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμον ἀραμένων.

(14) *Σὺ δὲ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου*. Ἐπειδὴ ἐλέχθη, ὡς ἐκ προσώπου Κυρίου ὁ ψαλμὸς ἀπαγγέλλεται, ῥητέον ὡς καὶ αὐτοῦ ὑψοῦται ἡ

[44] Joan. XIV, 6.

(14) Hæc non sunt Athanasii, sed Didymi.

κεφαλὴ, ὁ Θεὸς οὖσα, ὅταν ἡ θεότης αὐτοῦ φανερὰ δι' A ἀποδείξεως τοῖς πιστοῖς γένηται.

caput, quod Deus est, exaltari, cum divinitas ejus fidelibus perspicue commonstratur.

[Σὺ δὲ, *Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ*. Πρέπουσα τῇ πίστει τοῦ προφήτου φωνὴ, ἀσείστως φέροντος τηλικαύτας περιστάσεις, καὶ πεποιθότος μὴ ἐγκαταλειφθήσεσθαι· ἀλλὰ πρὸς τὸ βοηθῆναι καὶ ὑψωθήσεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν ἀποληψεσθαι· τοῦτο γάρ εἶπόν τινες, *ὑψῶν τὴν κεφαλήν*. Δόξα τοίνυν τοῦ δικαίου ὁ θεὸς, ᾧ πέποιθεν· ᾧ δὲ δόξα ὁ Θεὸς, οὗτος ὑψοῦται τὴν κεφαλήν.]

[*Tu autem, Domine, susceptor meus es.* Hæc vox Prophetæ fidei apprime convenit, qui tales rerum conditiones firmo atque intrepido animo ferebat, confidebatque se minime relictum iri; imo vero non auxilium modo adfuturum, verum etiam erigendum se fore atque regnum accepturum: id enim aiunt quidam significare illud, *exaltans caput.* Gloria itaque justi Deus est, in quem spem reposuit: cujus autem gloria est Deus, hujus caput exaltatur.]

Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα. Διδάσκει ὁ λόγος, ὡς ἐν ταῖς περιστάσεσι οὐκ ἄλλῳ ἢ Θεῷ μόνῳ προσιέναι δεῖ.

5. *Voce mea ad Dominum clamavi.* Docetur in occurrentibus casibus, non ad alium quam ad Deum confugiendum.

Adjicit Dan. **Barbarus**: *De monte sancto*, id est de cœlo.

B [*Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα*. Προέταξε μὲν τὴν εὐχὴν, εἶτα μετὰ τὸ διάψαλμα τὴν εὐχαριστίαν, ἐπὶ τὸ τετυχηκέναι ὧν ᾔτησε. Νῦν μέντοι ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸς ἡμᾶς, καὶ διηγεῖται πῶς εὐξάμενος ἐπηκούσθη, καί φησι· *Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα*. Καὶ φωνὴν μὲν ὑποληπτέον τὴν νοερὰν τῆς διανοίας πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἱκεσίαν· οὐ γὰρ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν αὐδαίαν τῆς διανοίας εὐχήν.

[*Voce mea ad Dominum clamavi.* Præmisit precationem, dehinc, post diapsalma, gratiarum actionem addit de concesso postulato. At jam ad nos converso vultu, narrat quo pacto preces ejus admissæ sint, aitque: *Voce mea ad Dominum clamavi.* Per *vocem* intelligas intelligibilem mentis Deo universorum supplicationem: non enim de clamore loquitur, sed de prolata per mentem oratione.

Τὸ δέ· *ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους*, κατὰ τὴν κατέχουσαν εἴρηται δόξαν. Ἐνομίζετο γὰρ ἐν τῇ Σκηνῇ κατοικεῖν, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν καὶ οἱ χρησμοὶ τοῖς ἱερεῦσι ἐδίδοντο. Ἢ τὸ, *ἐξ ὄρους ἁγίου*, ἀντὶ τοῦ, ἐξ οὐρανοῦ· ὡς καὶ τό· *Ἐν ὄρει ἁγίῳ σου*· καὶ, *Ἐγγίσατε ὄρεσιν αἰωνίοις*, δύναται ὄρος ἅγιον εἶναι Θεοῦ ἐξ οὗ εἰσακούει τῶν εὐχομένων ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ, C περὶ οὗ εἴρηται· *Ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν*· δηλούσης τῆς λέξεως ταύτης τὴν γενομένην αὐτοῦ φανέρωσιν, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων· ἢ, ἐξ ὄρους ἁγίου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὄρος ἅγιον Θεοῦ ἡ ὑπερφυὴς γνῶσις αὐτοῦ.

Illud porro: *exaudivit me de monte*, dicitur secundum vulgarem opinionem. Putabatur enim in tabernaculo habitare, quia inde oracula sacerdotibus dabantur. Vel, *de monte sancto*, quasi dicas de cœlo; ut etiam illud, *In monte sancto tuo* [*], et *Appropinquate montibus æternis* [**]. Potest mons sanctus Dei esse ex quo exaudit orantes Deus unigenitus, illius, de quo dictum est, *Erit conspicuus mons Domini in novissimo dierum.* Quod dictum manifestationem ejus significat, quæ futura est in adventu ejus in consummatione sæculorum: aut, ex monte sancto, id est ex cœlo. Mons sanctus Dei est supernaturalis ejus cognitio.

Τὸ διάψαλμα, μουσικοῦ μέλους ἢ τροπῆς γενομένης ἢ διανοίας καὶ δυνάμεως λόγου ἐναλλαγῆς.

Diapsalma adhibetur cum musici cantus mutatio fit, aut cum sententia et vis sermonis alio vertitur.

Τὸ, *ἐξηγέρθην*, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι, τῆς θείας ἀπολαύσας τροπῆς, κρείττων ἐγενόμην τῶν προσπεσόντων κακῶν.]

Illud, *Exsurrexi*, significat, divina conversione dignatus, ingruentibus in me malis superior evasi.]

Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα. Τὸν περὶ τοῦ νοῦ ὕπνον φησὶ, δι' οὗ καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν.

6. *Ego dormivi et soporatus sum.* Mentis somnum dicit, per quem incidit in peccatum.

D [*Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι*. Πάταξον, σύντριψον, ἢ πατάξεις. Ἐπισπεύδει τὴν ἐξανάστασιν τὴν κατ' αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὴν ἄμυναν. *Ματαίως* ἔχει τοὺς ἐχθροὺς ὁ μὴ παρέχων πρόφασιν μίσους. *Ὀδόντας δὲ ἁμαρτωλῶν* ἢ τὴν ἰσχὺν λέγει τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτανόντων, ἢ τοὺς λόγους τοὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰς βλασφημίας· ἢ ὀδόντες ἁμαρτωλῶν εἰσι λογισμοὶ ἄλογοι παρὰ φύσιν ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντες. Τοῖς γὰρ λογισμοῖς ὡς ὀδοῦσι χρώμενοι πολλάκις ἀντικείμενοι προσεγγίζουσιν ἡμῖν, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας ἡμῶν, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς φυόμενα. *Φανερὰ δὲ*, φησὶν, *ἐστι τὰ ἔργα τῆς*

[Vers. 8. *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi.* Percute, contere, aut percuties. Sollicitat Deum ut contra inimicos insurgat, ad se ulciscendum. *Sine causa* inimicos habet, qui nullam præbuit odii materiam. *Dentes* autem *peccatorum*, aut vim ait esse peccantium adversus Deum, aut verba in ipsum prolata, et blasphema dicta. Aut dentes peccatorum sunt cogitationes irrationabiles, quæ præter naturam nobis incidunt. Nam cogitationibus velut dentibus usi adversarii, plerumque appropinquant nobis, ut edant carnes nostras; videlicet ea quæ ex carne nascuntur. *Manifesta autem sunt opera*

[*] Psal. XIV, 1. [**] Psal. LXXV, 5.

carnis, ait divinus Apostolus [67]. Dentes porro ait, sumpta a feris metaphora, quæ in dentibus robur habent, quibus fractis despectui habentur. Etenim homicidæ ac sanguinarii homines, ipsis carnivoris feris pejores sunt, atque iisdem comparantur.]

9. *Domini est salus.* Salvum me fac, inquit, Domine. Rogo autem, ut salus istæc in totum feratur populum. Sciendum porro est, totum psalmum ad humanum referri genus, quod cum peccasset, traditum ideo fuit spiritualibus inimicis : sed clamat in tribulatione et exauditur a Deo, salutemque consecutum est, eo quod nempe Christus a mortuis resurrexerit, ac nostros percusserit inimicos, dæmones scilicet. Ipse namque est qui *molas leonum confregit Dominus* [68]. Atque illius, sive ab illo est salus.

[*Domini est salus.* Non est mihi, inquit, spes in homine : sed abs te salutem exspecto, pariterque populus tuus qui mecum bello impetitur.

1. *In finem in carminibus PSALMUS David IV.*

Argumentum.

Hunc Psalmum post reportatam victoriam, victori dicat.

[Pro illo, *in finem*, Aquila et Theodotio interpretati sunt, *victori:* Symmachus vero, *Epinicium*, sive victoriæ carmen.]

2. *Cum invocarem audivit me Deus justitiæ meæ.* Simile est illi : *Te adhuc loquente dicet : Ecce adsum* [69]. *In tribulatione dilatasti mihi.* Non modo ab incidentibus ærumnis liberasti, sed etiam in magnam latitudinem et libertatem posuisti.] Siba et Berzel alimenta multa et tapetes Davidi obtulerunt, quando fugiens Absalonem, in desertis locis atque in montibus versabatur, quasi tres pueri in fornace, et Daniel cum leonibus. Quando tribulationum et tentationum rationem intelligimus tunc maxime dilatamur. Alio item pacto potest latitudo explicari.] *Miserere mei, et exaudi orationem meam.* Quoniam dixerat se propter justitiam suam exauditum, propterea confugit ad Dei misericordiam.

3. *Filii hominum, usquequo gravi corde.* Hæc iis dicta sunt, qui magni exercitus ope, justum opprimi posse confidebant. Hæc autem spes, inquit, et vana et mendax est.

4. *Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum.* Hoc est, scitote, qui in multitudine confiditis, quod Deus admirabilem exhibuerit eum qui confidit in ipso. *Dominus exaudiet me cum clamavero.* Tempus pro tempore alio sumitur : nam pro, exaudivit, dixit, exaudiet.

5. *Irascimini et nolite peccare. Quæ dicitis in cordibus vestris in cubilibus vestris compungimini.* Quasi suis istæc loquitur, ut et omnibus hominibus.

[67] Galat. v, 19. [68] Psal. LVII, 7. [69] Isa. LVIII, 9.

(15) Argumentum incerti auctoris.

A *σαρκὸς*, ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ὀδόντας λέγει· ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν θηρίων τοῦτό φησιν, ἃ μᾶλλον τοῖς ὀδοῦσιν ἰσχύει, καὶ συνθλωμένων, εὐκαταφρόνητα γίνονται. Καὶ γὰρ οἱ φονεῖς καὶ αἱμοχαρεῖς καὶ αὐτῶν τῶν αἱμοβόρων θηρίων χείρους εἰσὶν, ἢ τούτοις παρισοῦνται.]

Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία. Σῶσόν με, φησὶν, Κύριε. Εὔχομαι δὲ καὶ τοῦτο εἰς πάντα ἐξενεχθῆναι τὸν λαόν. Ἰστέον δὲ, ὡς ἅπας ὁ ψαλμὸς ἀναφορὰν ἔχει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἁμαρτοῦσαν μὲν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο παραδεδομένην τοῖς νοητοῖς ἐχθροῖς, βοῶσαν δὲ ἐν θλίψει καὶ ἐπακουσθεῖσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴν καὶ σωθεῖσαν διὰ τοῦ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν δηλονότι, καὶ πατάξαι τοὺς ἐχθραίνοντας ἡμῖν δαίμονας. Αὐτὸς γὰρ, *ὁ τὰς μύλας τῶν λεόντων συν-*
B *θλάσας Κύριος*. Καὶ αὐτοῦ [αὐτός, *Ambr.*] ἐστιν, ἤτοι παρ' αὐτοῦ, ἡ σωτηρία.

[*Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία.* Οὐκ ἔχω, φησὶν, εἰς ἄνθρωπον τὴν ἐλπίδα, ἀλλὰ παρὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν προσμένω, καὶ ὁ σὸς λαὸς σὺν ἐμοὶ πολεμούμενος.]

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυΐδ. Δ'.

(15) *Ὑπόθεσις.*

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πόλεμον ἀνατίθησι τῷ νικοποιῷ

[Ἀντὶ τοῦ, *εἰς τὸ τέλος*, ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων, *τῷ νικοποιῷ*, ἡρμήνευσαν· ὁ δὲ Σύμμαχος, *Ἐπινίκιον*.]

Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου. Ὅμοιον τῷ, *Ἔτι λαλοῦντός*
C *σου, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρειμι. Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι.* Οὐ μόνον, φησὶ, τῶν περιστάσεων ἐξήγαγες, ἀλλὰ καὶ εἰς εὐρυχωρίαν πολλὴν στῆναι παρεσκεύασας. [Σιβὰς καὶ Βερζὲλ τροφὰς πολλὰς καὶ τάπητας προσήγαγον τῷ Δαυΐδ, ὅτε δὴ, φυγὼν τὸν Ἀβεσσαλὼμ, διέτριβεν ἐν τοῖς ἐρήμοις καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ὥσπερ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ καμίνῳ, καὶ Δανιὴλ ἐν τοῖς λέουσιν. Ὅταν θλίψεων καὶ τῶν πειρασμῶν τοὺς λόγους ἐπιγινώσκωμεν, τότε μάλιστα πλατυνόμεθα. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν.] *Οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.* Ἐπειδὴ ἐξηκούσθη, ἔφη, ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, τούτου χάριν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς ἀνατρέχει τοῦ Θεοῦ.

Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι. Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς πιστεύσαντας τῷ πλήθει τοῦ στρατοῦ
D ἑλεῖν τὸν δίκαιον. Αὕτη δὲ ἡ ἐλπὶς, φησὶ, ματαία καὶ ψευδής ἐστιν.

Καὶ γνῶτε, ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Ἀντὶ τοῦ, Γνῶτε τοιγαροῦν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ πλήθει, ὡς θαυμαστὸν ἀπέδειξε τὸν πεποιθότα ἐπ' αὐτῷ. *Κύριος εἰσακούσεταί μου ἐν τῷ κεκραγέναι με.* Χρόνος ἀντὶ χρόνου εἴληπται· ἀντὶ τοῦ, εἰσήκουσε, γὰρ ἔφη τὸ, εἰσακούσεται, ῥῆμα

Ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε. Ὡς πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ταῦτά φησιν,

ὡς τρὶς πάντας ἀνθρώπους. Εἰ καὶ δέξησθε, φησὶ, τὴν ὀργὴν, ἀλλ' ἄπρακτον ἀπεφήνατε τῇ ἐν ἡσυχίᾳ κατανύξει. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, *Ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.*

Daniel Barbarus: Quæ dicitis in cordibus vestris. Internas cogitationes vestras in nocte condemnetis: est enim compunctio sensus quidam tanquam animæ stimulus, et aculeus: in nocte autem consilia purgatiora sunt.

Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον. Διδάσκει πῶς περιεσόμεθα τῶν ἐχθρῶν. Πῶς δὲ περιεσόμεθα; εἰ δικαιοπράττοντες, καὶ τοῦτο ὥσπερ θυσίαν ἀναπέμποντες τῷ Θεῷ. *Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;* Ταῦτα τῶν περὶ τὰς διοικήσεις τοῦ Θεοῦ ὀλιγωρούντων τὰ ῥήματα.

Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ Χριστός ἐστι, ὁ καὶ διδάξας ἡμᾶς τὰ ὄντως ἀγαθὰ, δι' ἃ καὶ τὴν νοητὴν εὐφροσύνην ἐσχήκαμεν τὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν (16).

6. *Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino.* Docet quo pacto superare hostes valeamus Quo pacto superabimus? proba edentes opera, quæ quasi sacrificium offeramus Deo. *Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?* Hæc sunt eorum verba qui ministeria Deum spectantia negligunt.

7. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Lumen mundi Christus est, qui vera nobis bona ostendit, per quæ spiritualem lætitiam habuimus in mente et in corde.

ΨΑΛΜΟΣ Ε'.

Ὑπόθεσις.

Κληρονομοῦσά ἐστιν ἡ θεοφιλὴς ψυχὴ, ἤτοι ἡ Ἐκκλησία. Τί δέ ἐστιν ἃ κληρονομεῖ; Ἃ *ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.* Εὔχεται δὲ καί τι ἂν ποιουμένη εἰσακουσθῆναι, ἑαυτῆς τό τε εὐθὲς παριστῶσα, καὶ τῶν αἰτίων διαβάλλουσα τὴν πονηρίαν.

[*Ὅτι πρὸς σὲ προσεύξομαι.* Ἐν ἀπολαύσει, φησὶ, τοῦ νοητοῦ γενομένη φωτὸς, προσεύξομαί σοι· διὸ καὶ εἰσακουσθῆναι πιστεύω.]

Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι.

Τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι. Μέγα ἀγωνίας [μέγα εἰς ἁγνείας *Ambr.*] καύχημα τὸ ἐκ τῆς κοίτης αὐτῆς παρίστασθαι τῷ Θεῷ καὶ φθάνειν ἐν εὐχαριστίᾳ τὸν ἥλιον. Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἐπόψομαι τὰ θεῖα καὶ ἅγιά σου μυστήρια ἃ ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε. *Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ.* Διὰ τοῦτο, φησὶν, εἰσακουσθήσεσθαι θαῤῥῶ, ὅτι τῶν τοιούτων οὐχ ἐπιτήδευσα οὐδὲν ὧν μεμίσηκας. Ταῦτα δέ ἐστιν ἀνομία, καὶ πονηρία, καὶ παρανομία, καὶ ψεῦδος, καὶ φθόνος, καὶ δόλος.

Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τοὺς μὲν ἐν τῇ πολιτείᾳ πταίοντας ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὠνόμασεν· τούτους δὲ μισεῖ ὁ Θεός· τοὺς δὲ ἀποπεσόντας τῆς ἀληθείας ἑτεροδόξους λαλοῦντας ψεῦδος εἶπεν, οὓς ἀπολεῖ ὁ Θεός. Καὶ τήρει διαφορὰν τοῦ, *ἐμίσησας,* καὶ, *ἀπολεῖς.* Πρῶτον μὲν εἰ χεῖρον τὸ, *ἀπολεῖς,* τοῦ, *ἐμίσησας*· δεύτερον δὲ διὰ τί τὸ μὲν εἰς *παρεληλυθότα* ἔκλινε χρόνον, τὸ δὲ εἰς *μέλλοντα.*

[*Λαλοῦντας ψεῦδος,* καὶ τοὺς τὰ εἴδωλα λέγοντας θεοὺς, καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, τοὺς ἐν τοῖς εἰδώλοις λέγοντας λόγους ψευδεῖς καὶ λοξοὺς καὶ χρησμούς.]

Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος. Μισεῖ γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφε-

PSALMUS V.

Argumentum.

Quæ hæreditatem accipit, est anima religiosa, sive Ecclesia. Quid est quod hæreditate accipit? *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt* [11]. Precatur autem, atque, ut exaudiatur, rectum sui propositum declarat, et adversariorum nequitiam.

[*Quoniam ad te orabo.* Intelligibili, inquit, lumine gaudens, ad te orabo, ac me exauditum iri confido.]

Verba mea auribus percipe, Domine.

5. *Mane astabo tibi.* Magna studii et contentionis gloria, ex ipso cubili Deo se sistere, ac in gratiarum actione solem prævertere. Sic enim, inquit, videbo divina et sancta tua mysteria, quæ præparasti diligentibus te. *Quia non Deus volens iniquitatem tu es.* Propterea, inquit, me exaudiendum esse confido, quia hujusmodi rerum, quas tu oderis, nullam habui curam. Hæc porro sunt improbitas, iniquitas, mendacium, invidia, dolus.

7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Eos qui in instituto vitæ suæ labuntur, vocavit operantes iniquitatem. Hos vero odio habet Deus. Heterodoxos autem, qui a veritate exciderunt, loquentes mendacium vocat, quos perditurus est Deus. Atque observes velim discrimen inter illud: *Odisti,* et illud: *perdes.* Et primo quidem an illud, *perdes,* pejus sit quam illud, *odisti.* Secundo quid causæ sit, quod illud in præterito tempore, hoc in futuro jaceat.

[Qui loquuntur mendacium, et qui dicunt idola esse deos, atque ipsos dæmones, qui in idolis dicunt mendacia, obliqua et oracula.]

8. *Virum sanguinum et dolosum abominatur Dominus.* Hujusmodi quippe hominem odit Deus et

[11] I Cor. II, 9.

(16) In codice Colb. 3 deest unum aut alterum folium.

aversatur. *Ego autem in multitudine misericordiæ* A *tuæ introibo in domum tuam.* Cœlestem dicit Jerusalem primogenitorum matrem. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Templum est status animæ sanctæ et virtute florentis, quem qui obtinent fidenter agunt. Christus autem utpote Filius in domo ejus requiescet, cujus nos domus. Nam tua fruens clementia, tuaque dextera protegente, continua in sacro gloriæ tuæ templo te prosequor adoratione, ait sancta et pura anima; cum enim timorem tui ubique circumferam, nunquam patiar ut eum amittam, tuæ confidens clementiæ. *Propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* Spirituales videlicet. *Cor eorum vanum est.* Id est, cor sapientium hujus sæculi; aut etiam hæreticorum. Illi enim veritatis sermonem ignorant. B

11. *Sepulcrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant.* Linguas suas leniunt, et mortifera eructant dogmata.

12. *Decidant a cogitationibus suis.* Ab his, inquit, cogitationibus, quas contra me admittunt, invidentes meo secundum Deum profectui.

[*Secundum multitudinem impietatum expelle illos,* pios scilicet efficiens. Nam qui animam persequuntur Deo grata opera edentem, Deum exasperant aperteque bello oppugnant.

13. *Et habitabis in eis.* Ipse namque et Pater ejus venient, et mansionem apud eum facient.

14. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,* C *quoniam tu benedices justo.* Tua, inquit, benedictione et providentia tuis concessa famulis, qui se tui nominis amori dedidere, ob tuam erga ipsos sollicitudinem magnifice sentient de tua quam enarrabunt potestate. Atque ita loquitur beatus Paulus: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*[71]. *Ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Coronam, inquit, pro laboribus dabis in fine, qua tanquam scuto nos proteges.

In finem, in hymnis, pro octava,

PSALMUS David. VI.

Argumentum.

Ecquid porro aliud fuerit octava, nisi resurrectionis Christi dies, qua laborum fructus percepturi D sumus; inimicis scilicet nostris cum pudore et perturbatione retrorsum abactis. Hunc porro canit psalmum, utpote diuturno tempore in pœnitentia versatus, quam obtulit pro peccato.

2. *Domine, ne in furore tuo arguas me.* Non simpliciter, sed cum furore argui recusat. Neque correptionem abnuit, sed eam quæ cum ira fiat.

3. *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum.* Nulla enim anima ante labitur in peccatum, quam ex viribus quidpiam amiserit.

[Infirmitatem adumbrat, quæ ex ægritudine animi et ex fletibus provenit.]

4. *Et anima mea turbata est valde.* Animæ scili-

[71] II Cor. x, 17.

ται. *Ἐγὼ δὲ ἐν πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου.* Τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ τὴν πρωτοτόκων μητέρα. *Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου.* Ναὸς Θεοῦ ἡ ἐνάρετος καὶ ἁγία κατάστασις, ἣν οἱ ἔχοντες μετὰ παῤῥησίας φησί. Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπαναπαύσεται, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Τῆς γὰρ σῆς ἀπολαύουσα φιλανθρωπίας καὶ τῇ σῇ δεξιᾷ φρουρουμένη τὴν διηνεκῆ σοι προσφέρω προσκύνησιν ἐν τῷ ἀφιερωμένῳ τῆς σῆς δόξης ναῷ, φησὶν ἡ ἁγία καὶ καθαρὰ ψυχή· τὸν σὸν γὰρ ἀεὶ περιφέρουσα φόβον, οὐκ ἀνέξομαι τοῦτον ἀποβαλεῖν τῇ φιλανθρωπίᾳ σου θαῤῥοῦσα. *Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου.* Τῶν νοητῶν δηλονότι. *Ἡ καρδία αὐτῶν ματαία.* Τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ καὶ τῶν αἱρετικῶν. Οὗτοι γὰρ ἀληθείας λόγον οὐκ ἴσασιν.

Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν. Τὴν γλῶσσαν αὐτῶν λεαίνουσι, καὶ τὰ νεκρὰ ἐρεύγονται δόγματα.

Ἀποπεσέτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν. Ταῦτα γάρ, φησί, τὰ διαβούλια πάντα κατ' ἐμοῦ ἐποιοῦντο τῇ κατὰ Θεόν μου προκοπῇ ἐναντιούμενοι.

[*Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν ἔξωσον αὐτούς,* εὐσεβεῖς αὐτοὺς ἐργασάμενος. Οἱ γὰρ διώκοντες τὴν φίλα τῷ Θεῷ πράττουσαν ψυχὴν Θεὸν πικραίνουσι θεομαχοῦντες σαφῶς.]

Καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς. Αὐτὸς γὰρ ἐλεύσεται καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσονται.

Καὶ καυχήσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, ὅτι σὺ εὐλογήσεις δίκαιον, Κύριε. Τῆς γὰρ σῆς εὐλογίας τε καὶ προνοίας τοῖς σοῖς χορηγουμένης θεραπευταῖς, οἳ, σφᾶς αὐτοὺς ἐραστὰς τοῦ σοῦ ὀνόματος καταστήσαντες, ἐπὶ τῇ σῇ κηδεμονίᾳ μεγάλα φρονήσουσι τὴν σὴν διηγούμενοι δύναμιν. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος λέγει Παῦλος· *Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω. Ὡς ὅπλον εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς.* Στέφανος, φησίν, ἡμῶν τῶν πόνων χαρίσῃ τὸ τέλος, τούτῳ καθάπερ ὅπλῳ τινὶ περιφράττουσα ἡμᾶς.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης,

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. Ϛ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ τίς ἂν εἴη ἡ ὀγδόη, ἢ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμος ἡμέρα, καθ' ἣν τῶν ἡμετέρων κόπων ἀποληψόμεθα καρπούς; τῶν ἐχθρῶν δηλαδὴ ἀποστρεφομένων εἰς τὰ ὀπίσω, μετ' αἰσχύνης δηλονότι καὶ ταραχῆς. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν ὡς μακρὸν χρόνον ἔχων ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἣν ὑπὲρ ἁμαρτίας προσέφερεν.

Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με. Οὐ τὸν ἔλεγχον παραιτεῖται, ἀλλὰ τὸν μετὰ θυμοῦ· οὐδὲ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ τὴν μετ' ὀργῆς.

Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι. Πᾶσα γὰρ ψυχὴ οὐ πρότερον εἰς ἁμαρτίαν πίπτει πρὶν τῆς ἰσχύος ἐνδῷ.

[Ἀσθένειαν αἰνίττεται τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐγγινομένην.]

Καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. Αἱ τῆς ψυ-

τῆς δηλονότι δυνάμεις. *Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πότε;* Τῆς πολυχρονίου μετανοίας τὸ ῥῆμα παραστατικόν.

Ἐπίστρεψον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου. Ὡς ἀπεστραμμένου αὐτοῦ δηλονότι διὰ τὴν ἁμαρτίαν. *Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου.* Πᾶν γὰρ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῷ ἐλέῳ ἀναθετέον τοῦ Θεοῦ.

Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. Ἐπειδὴ μακρός μοι γέγονε, φησὶν, ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς, δέδοικα μὴ φθάσῃ τὸν παρὰ σοῦ ἔλεον ὁ θάνατος, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐξομολογήσεως οὐκ ἔστι. Τούτου χάριν ἐπιταχῦναι τὸν ἔλεον αἰτῶ.

Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. Ἀκούσωμεν οἵαν ὁ βασιλεὺς μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Οὐχ ἁπλῶς ἔκαμεν, ἀλλ' ἐκοπίασε στενάζων· οὐχ ἁπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ τὴν κλίνην ἔλουσε, καὶ καθ' ἑκάστην νύκτα. Καὶ οὐ τὸ παρελθὸν σκοπεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγέλλεται τὰς πρὸς τὸ μέλλον διὰ πάσης τῆς ζωῆς· καὶ ὃν οἱ πολλοὶ ποιοῦνται αἰνέσεως [ἀνέσεως] καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομολογήσεως. *Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου.* Ἀντὶ μιᾶς, φησὶ, νυκτὸς, καθ' ἣν τὴν ἁμαρτίαν ἐποίησα, πολλὰς διετέλεσα νύκτας δάκρυσι βρέχων τὴν στρωμνήν μου.

Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου. Ὀφθαλμὸν δὲ τὸν νοῦν λέγει, ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς ἐστιν ὁ νοῦς. *Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου.* Ἐνταῦθα τὸν χρόνον δηλοῖ τῆς κακοπαθείας.

[Ὃν καὶ ἐν τάξει κατορθώματος κέκτηται, διὰ τὸ πολὺν εἶναι.]

Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. Ὡς ἤδη εἰσακουσθεὶς μακρὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνείρει λόγον. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ αὕτη πρὸς ἀρετὴν ὁδὸς, τὸ φεύγειν καὶ διακρούεσθαι τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας. Οὗτος γὰρ τῆς μετανοίας καρπὸς καὶ τῶν δακρύων τὸ κέρδος. Ἢ ἐλλιπῶς τοῦτο, ἀντὶ τοῦ· Δὸς εἰπεῖν τοῖς ἐπεμβαίνουσιν ἐχθροῖς· Ἀπόστητε, ὅτι εἰσηκούσθην, ὅτι προσεδέχθην ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπωσθείς.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ, ὃν ᾖσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμινεῖ. Ζ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀρχεταῖρος τοῦ Δαυῒδ ὁ Χουσὶ, ὃς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Δαυῒδ πρὸς Ἀβεσσαλὼμ ἐπὶ τῷ ἀντιπρᾶξαι τῷ Ἀχιτόφελ βουλὰς εἰσηγουμένῳ κατὰ τοῦ Δαυῒδ· ὃς καὶ ἀπελθὼν, καὶ προδοσίαν ὑποκρινάμενος, βουλῆς προστεθείσης παρὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ, αὐτῷ τε τῷ Χουσὶ καὶ τῷ Ἀχιτόφελ· καὶ τοῦ μὲν κελεύοντος ἐπιδιώκειν, τοῦ Ἀχιτόφελ, τοῦ δὲ μὴ, τοῦ Χουσί· οὐ γὰρ δεῖ ἀπράκτως, φησὶν, ἐπιέναι ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὰ πολέμια· καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ διασώσαντος τὸν Δαυῒδ· ὡς ἂν μὴ ἀνθρωπίνης ἐπικουρίας σωζόμενος, τῷ Θεῷ τὴν ὑπὲρ τούτων εὐχαριστήριον ᾠδὴν ἀναπέμπει, τὸ πᾶν ἐκείνου τῇ χάριτι ἀνατιθεὶς, ἀνθρώπων δὲ οὐδενί.

Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Ἐπειδὴ ἀνθρώπῳ, φησὶ, περὶ σωτηρίας οὐ θαρρῶ, εἰ καὶ τοῦ Χουσὶ οἱ λόγοι καλοὶ, σῶσόν με καὶ ἐκ τῶν παρόντων μὲν ἐχθρῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἐφεδρεύοντος νοητοῦ λέοντος τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ.

A cet facultates. *Et tu, Domine, usquequo?* Diuturnam pœnitentiam declarat hoc dictum.

5. *Convertere, Domine, eripe animam meam.* (Id ait) quasi Domino ob peccatum averso. *Salvum me fac propter misericordiam tuam.* Totum salutis nostræ negotium misericordiæ Dei ascribendum.

6. *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Quoniam, inquit, diuturnum mihi est pœnitentiæ tempus, timeo ne mors tuam misericordiam prævertat, ubi nullus erit confessioni locus. Cujus gratia, maturare misericordiam tuam postulo.

7. *Laboravi in gemitu meo.* Audiamus regis illius pœnitentiam, qui non solum laboravit, sed etiam ingemiscendo magno affectus est dolore; non solum collacrymatus est, sed lavit per singulas noctes B lectum suum. Neque tamen id ille respicit quod jam præteriit, sed similia facturum se pollicetur per totum vitæ tempus: et quod alii tempus laudibus insumunt, id ille confessioni deputat. *Lavabo per singulas noctes lectum meum.* Pro nocte una, inquit, quam peccando transegi, multas exegi noctes rigando lacrymis lectum meum.

8. *Turbatus est a furore oculus meus.* Mentem ait; ipsa quippe est animæ oculus. *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* Hic tempus ærumnæ declarat

[Quod in recte factorum numero reponit, quia multum fuit.]

9. *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* C Quasi jam exauditus longum contra inimicos contexit sermonem. Nec minima illa est ad virtutem via, fugere et abjicere improborum consortium. Hic enim est pœnitentiæ fructus et lacrymarum lucrum. Aut fortassis illud per ellipsin dictum est, ut intelligatur: Concede nobis ut dicamus iis qui in nos irruunt adversariis: Abscedite, quoniam exaudivit me. Quoniam ipse susceptus sum, qui peccati causa expulsus fueram.

PSALMUS Davidi, quem cantavit Domino pro verbis Chusi, filii Jemini. VII.

Argumentum.

Amicissimus Davidi erat Chusi, qui mittitur a Davide ad Abessalom, ut Achitopheli, consiliorum contra Davidem auctori, adversaretur. Qui cum D abscessisset, ac proditionem simularet, consilium postulante Abessalome Chusi et Achitopheli, atque consilium dante Achitophele, ut Davidem insequeretur; Chusi autem secus suadente, non oportere scilicet, nec e re fore, insequi virum peritum belli; iis verbis Davidem servavit. Is vero quasi non humano servatus auxilio, Deo canticum hoc in gratiarum actionem offert: ejusque gratiæ totum, ac nulli hominum ascribit.

2. *Domine Deus meus, in te speravi.* Quoniam, inquit, de mea salute nihil ab homine sperandum puto, licet Chusi consilia bona sint; tu tamen salvum me fac, et quidem ex instantibus inimicis, sed maxime a spirituali leone, qui animæ meæ insidias parat.

5. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Injuriarum oblivionem præfert, qua Deum ad misericordiam provocat. *Decidam merito ab inimicis meis inanis.* Justus post victoriam plenus onustusque ab inimicis abscedit: improbus autem ubi victus est, iis vacuus excidit, nullam habens rerum copiam.

6. *Persequatur inimicus animam meam.* Quod ait est hujusmodi : incidam in manus diaboli si quid ex supradictis admisi. (*Alio modo.*) Id est, si hoc illudve feci, ne a peccato liberer ante mortem. *Exaltare in finibus inimicorum meorum.* Id est, in robustis inimicorum meorum. Nam fines summitates significant.

7. *Et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto.* Palam his verbis adventum annuntiat Salvatoris. *Et synagoga populorum circumdabit te.* His aperte declarat Ecclesiæ fidem in ipsum.

8. *Et propter hanc in altum regredere.* Synagogam videlicet. Illud vero, *in altum*, aut venerandam significat crucem, ad quam attulit peccata nostra, aut reditum in cœlum. Abiit enim ut pro nobis sese sisteret ad conspectum Patris.

9. *Judica me, Domine, secundum justitiam meam.* Rogat iterum a suis eripi inimicis, ex malis sibi illatis ad misericordiam provocans.

A *Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά.* Τὸ ἀμνησίκακον προβάλλεται ἐκκαλούμενος δι' αὐτοῦ εἰς ἔλεον τὸν Θεόν. *Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός.* Ὁ μὲν δίκαιος νικήσας πλήρης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐξέρχεται· ὁ δὲ φαῦλος καὶ νικηθεὶς ἀποπίπτει αὐτῶν κενὸς, καὶ οὐδὲν ἔχων πληρώματος.

Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου. Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμπέσω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, εἰ τοιοῦτόν τι ἐποίησα τῶν προλεχθέντων· εἰ καὶ τὸ καὶ τὸ ἐποίησα, μὴ ἐλευθερωθείην τῆς ἁμαρτίας πρὸ τοῦ θανάτου. *Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου.* Τουτέστιν, ἐν τοῖς κραταιοῖς τῶν ἐχθρῶν μου. Πέρατα γὰρ τὰ ἄκρα δηλοῖ.

Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω. Σαφῶς περὶ τῆς θεοφανείας τοῦ
B Σωτῆρος διὰ τῶν παρόντων εὐαγγελίζεται. *Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε.* Σαφῶς διὰ τῶν παρόντων τῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν δηλοῖ.

Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον. Ταύτης μὲν τῆς συναγωγῆς δηλονότι. Τὸ δὲ, *εἰς ὕψος*, ἢ τὸν τίμιον αἰνίττεται σταυρὸν, εἰς ὃν ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἢ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀναφοίτησιν. Ἐπορεύθη γὰρ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν.

Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου. Ἀξιοῖ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σωθῆναι, ἀφ' ὧν ἔπραξαν τὸν ἔλεον ἐκκαλούμενος.

Daniel Barbarus : Justum adjutorium meum a Domino. Justa petenda sunt, ut ipsa petitionis vi et natura, momentum ejus qui servat rectos corde facile attrahendo inclinemus.

11. *Qui salvos facit rectos corde.* Nosti, inquit, cordis nostri cogitationes; quapropter tuum imploro auxilium.

12. *Deus judex justus, fortis et patiens.* His verbis aperte declarat Dei longanimitatem, qui supplicium differt, etsi non omnino parcat.

14. *Sagittas suas ardentibus effecit.* Sagittas dicit supplicium : *ardentibus*, iis scilicet qui pœnam ignis meruerunt.

15. *Ecce parturiit injustitiam.* Inimicus videlicet vitæ nostræ. *Concepit dolorem et peperit iniquitatem.* Hoc est, et deliberavit, et quod decreverat in actum deduxit.

16. *Lacum aperuit et effodit eum*, etc. Cum in Salvatorem Christum mortem parasset, morti ipse traditus est.

In finem, pro torcularibus, PSALMUS David. VIII.

Argumentum.

Olim in legali cultu, in templo erat προλήνιον q. d. protorcular, id est altare : sed post gentium vocationem, multa sunt torcularia, ipsæ scilicet Ecclesiæ, fructus eorum qui pie vivunt percipientes.

[*In finem* dictum est, quia in fine sæculorum terminum habent ea quæ prophetico spiritu prædicta sunt. De Christo namque et de Ecclesiis quæ secundum incarnationem exstiterunt, sermonem

C *Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.* Ἐπειδὴ οἶδας, φησὶ, τῆς ἡμετέρας καρδίας τὰ νοήματα, τούτου χάριν τὴν βοήθειαν ἐξαιτῶ.

Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος. Σαφῶς διὰ τῶν τοιούτων παρίστησι τὸ μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ, ἀναβολὴν μὲν ἔχοντος τῆς ἡμετέρας κολάσεως, οὐ μὴν παντελῆ συγγνώμην.

Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο. Βέλη μὲν τὴν τιμωρίαν φησὶν, *καιομένοις* δὲ τοῖς ἀξίοις πυρός.

Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν. Ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας ζωῆς. *Συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν.* Τουτέστι καὶ βεβούλευται καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγε τὰ σκέμματα.

Λάκκον ὤρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν. Θάνατον
D γὰρ κατασκευάσας κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, θανάτῳ παραδίδοται.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ ληνῶν, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. Η'.

Ὑπόθεσις.

Πάλαι μὲν ἐν τῇ νομικῇ λατρείᾳ ἦν ἐν προληνίον, τὸ θυσιαστήριον δηλονότι τὸ ἐν τῷ ναῷ· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν πολλοὶ ληνοί· αὗται δὲ ἂν εἶεν αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ τοὺς τῶν κατορθούντων ἐν θεοσεβείᾳ δεχόμεναι καρπούς.

[*Εἰς τὸ τέλος* εἴρηται, διὰ τὸ ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων πέρας σχεῖν τὰ προφητευόμενα. Περὶ Χριστοῦ γὰρ καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν λέγει Ἐκκλησιῶν. Ἐπεὶ γε καὶ ὁ Μονογενὴς ἄμπελος κέκληται, οἱ

οἱ πιστοὶ κλήματα. Εἰ δὲ βιάζεται ὁ Ἰουδαῖος, εἰς τὸν κοινὸν τὸν ψαλμὸν λέγεσθαι ἄνθρωπον· καὶ οὕτως γνωστὸν ἔστω, ὡς δια τοῦτο πάντα αὐτῷ ὑπετάγη, ὡς ἐν εἰκόνι Θεοῦ γεγονότι τοῦ μέλλοντος ἐνανθρωπῆσαι.]

Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ! Ἐκπλήττεται τὴν εἰς ἀνθρώπους δοθεῖσαν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔτι γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γνωστὸς ὁ Θεός

Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. Τῶν κατὰ Θεὸν νηπιαζόντων τῇ κακίᾳ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις σαφῶς ἀναγέγραπται εἰρηκὼς ὁ Σωτὴρ, ὅτε τοὺς παῖδας οἱ Φαρισαῖοι ἐπεστόμιζον εὐλογοῦντας αὐτόν. *Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν.* Ἢ τὸν αἰσθητὸν, ἢ τὸν νοητὸν, ἢ τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκόν· ἤλαυνον γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν· προσεποιοῦντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τοῦτο, ἄνω καὶ κάτω ταύτης αὐτοὺς ἀποστερῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· *Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ. Ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν*, τὸν διάβολον δηλονότι. Ἐπειδὴ, μετὰ τὸ ἀναγκάσαι πληρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ μέγεθος αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτήματος ἐν ὀφθαλμοῖς παριστῶν. Ἢ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἐχθρὸν μὲν τῆς ἀληθείας, ἐκδικητὴν δὲ τῷ δοκεῖν ἐκδικεῖν τὸν νόμον.

Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου. Ἐκεῖνοι μὲν ἀγανακτοῦσι τῶν νηπίων καταρτιζόντων αἶνον· ἐγὼ δὲ τὸ οὕτω μέγα καὶ περικαλλὲς, τοὺς οὐρανούς φημι, μικρόν τι ἔργον τῆς σῆς δημιουργίας, θεωρῶ.

Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους. Ταῦτα τοῦ Παύλου σαφῶς ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἐξειληφότος, ἀρκεῖσθαι τῇ ἐκδόσει χρή.

Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Εἰπὼν ὁ Θεός· *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*, ἐπήγαγε· *Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης*, καὶ τοῖς λοιποῖς κατὰ μέρος ἐπεξέρχεται, οἷς ἐπιλέγει· *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς*· τῇ γὰρ λογικῇ φύσει, ὡς ἂν ὡμοιωμένῃ Θεῷ, τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐδωρήσατο. Καὶ δύναμιν ὁ ἄνθρωπος λαβὼν τῆς θεϊκῆς εἰκόνος, ὡς βασιλεὺς ἁπάντων ἐστὶν ὁ Θεὸς, οὕτως ἄρχων κατέστη τῶν ἐπὶ γῆς. Εἰ δὲ καθολικῶς εἴρηται· *Καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου*, λέγει δὲ ἀλλαχοῦ, *Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί*· δῆλον ὡς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς κατέστησεν αὐτὸν, καὶ μήποτε ἀπορρήτως τὴν ἐν οὐρανοῖς σημαίνει διατριβὴν τῶν ἀπὸ γῆς ἐκεῖσε μεθισταμένων, ὅτε μέλλουσι βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖν, ὡς ἐπήγγελται. Λέγει δὲ καὶ Παῦλος· *Κληρονόμοι μὲν*

A habet. Quandoquidem Unigenitus vitis, fideles vero palmites vocantur [71]. Quod si contendat Judæus, psalmum in communi de homine dici; etiam hoc pacto notum sit, quod ideo omnia ipsi subjecta sunt, quia ad imaginem Dei, qui carnem assumpturus erat, factus est.]

2. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* Obstupescit ob datam nominis Dei hominibus notitiam. Non ultra enim solis iis qui in Judæa sunt notus est Deus.

3. *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem.* Eorum scilicet qui coram Deo infantes sunt quoad malitiam. Hoc autem in Evangeliis etiam scriptum est perspicue dixisse Salvatorem [72], cum pueris ipsum laudantibus os Pharisæi obturabant.
B *Propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.* Aut sensibilem, aut intelligibilem inimicum ait, aut populum Judaicum. Christum enim ceu inimicum pellebant, et simulabant se Patris ulciscendi animo id agere; quamobrem ut eam illis defensionem penitus adimeret ait [73]: *Qui odit me, odit et Patrem meum. Inimicum et ultorem*, diabolum dicit. Qui postquam compulit ad peccatum, pœnas peccatoribus infligit, peccati gravitate ob oculos ipsis posita. Aut populum Judæorum, veritatis quidem inimicum; ultorem vero, quia videbatur legem vindicare.

4. *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum.* Indignantur illi infantibus laudem perficientibus. Illud autem tantum tamque pulchrum
C opificium, cœlos nempe, ego qui sum creationis tuæ pusillum opus, contemplor.

5. *Quid est homo, quod memor es ejus; aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis.* Istbæc Paulo ad Salvatorem nostrum referente [74], id ad expositionem satis esto.

8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus* (17). Postquam dixit Deus [75]: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, adjecit: *Et dominentur piscibus maris*, et reliquis, quæ accurate recenset. Quibus etiam dicit [76]: *Crescite et multiplicamini et replete terram, et dominamini illi.* Rationabili quippe naturæ, utpote ad similitudinem Dei
D conditæ, omnium rerum imperium tradidit. Acceptaque homo divinæ imaginis virtute, ut rex omnium est Deus, ita homo terrenorum omnium constitutus est princeps. Quod si in universum dicatur: *Et constituisti eum super opera manuum tuarum*; itemque alio loco dicat [77]: *Et opera manuum tuarum sunt cæli*, palam est quod super cœlos constituerit eum, nec latenter innuit in cœlis commorationem fore eorum qui a terra illuc transferuntur, quando regni cœlorum hæreditatem accepturi sunt, uti promissum fuit. Dicit vero Paulus [78]:

[71] Joan. XV, 5. [72] Matth. XXI, 16. [73] Joan. XV, 23. [74] Hebr. II, 6, 7. [75] Gen. I, 26. [76] ibid. 28. [77] Psal. CI, 26. [78] Rom. VIII, 17.

(17) Hæc expositio apud Dan. Barbarum, Eusebii dicitur.

ejus, in...

videlicet, ad non ess...

4. *Infirmabuntur et pe...*

ait, *retrorsum mors con...*

saria potestas destrue...

inimica mors destruitur...

adversarias potestates.

5. Illud : *Quoniam fec...*

sam meam, causam afferr...

autem : *Sedisti super thro...*

cando inspectionem.

6. *Increpasti gentes, et pe...*

inimicos scilicet. *Nomen cor...*

Draconem ait spiritualem, i...

Increpasti...

θυμένων τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀπολέσθαι τὸν ἀσεβῆ, σβεσθείσης αὐτοῦ τῆς ἐπιβωμίου κνίσσης καὶ παυθείσης. Ἐπιτιμηθέντων γὰρ τῶν ἐθνῶν, καὶ πρὸς Κύριον ἐπιστρεψάντων, ὁ ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν, ἅτε υἱοῖς οὖσιν ἀπειθείας, διάβολος, ἀπώλετο μετὰ τῶν νεῶν τῶν εἰδωλικῶν· οἳ ὡς πόλεις συνεῖχον τοὺς πρὸς δυσσέβειαν ἀφορῶντας. Καὶ οὕτως ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ ἴχνος ὑπολειφθῆναι. Ἔστιν ἐκλαβεῖν τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν· τότε γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιτιμωμένων, καὶ ὁ διάβολος, ὁ κυρίως ἀσεβής, ἀφανίζεται. Αἱ πόλεις, τῆς ἐν αὐταῖς πάλαι πολιτευομένης ἀσεβείας καταλυθείσης, τὴν οἰκοδομίαν τῆς εὐσεβείας ἐδέξαντο.]

Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος. Ῥομφαίας τοῦ διαβόλου τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶ, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός. [Αἱ πόλεις αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, αἳ, ὥσπερ πόλεις ἰσχυραὶ τετειχισμέναι, τοὺς ἁλόντας αὐτῶν ἀπάτῃ ἐν αὐταῖς συλλαβοῦσαι κατεῖχον. Καὶ πόλεις ποίας λέγει ἢ ταύτας περὶ ὧν ἀλλαχοῦ λέγεται· *Ἔθηκας εἰς χῶμα πόλεις ὀχυρὰς, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια;* αἵ εἰσιν, ὡς δεδήλωται, αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις.] *Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου.* [Ὥστε ἐξάκουστον γενέσθαι αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν. Ἢ τὴν πανολεθρίαν φησὶν, ἢ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν, καὶ τὸ περιφανὲς τῆς ἀπωλείας.] Ἐξάκουστος γὰρ αὐτῶν γέγονεν ἡ ἀπώλεια.

Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι. [Συνεχῶς ἑαυτὸν καλεῖ πένητα καὶ πτωχὸν, καίτοι γε ἐν βασιλείοις. Ἤδει γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα. *Εὐκαιρίαν* λέγει τὸν τῆς θλίψεως καιρόν· ἀεὶ μὲν γὰρ τῆς βοηθείας ἐπιδεόμεθα, καὶ ἐν εὐημερίαις· ἀλλὰ πλέον ἐν θλίψει τῆς συμμαχίας ἐπαισθανόμεθα.] Τῷ πτωχῷ, τῷ πνευματικῷ λαῷ φησι. *Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν.* Ὡς· *Ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου.*

Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών. Τῇ ἐπουρανίῳ, φησὶ, Ἱερουσαλήμ. *Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.* Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τῶν Εὐαγγελίων κήρυκάς φησιν. Τίνα δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα διὰ τῶν ἑξῆς σημαίνει.

Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη. Τὰ αἵματα, φησὶ, τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκκεχυμένα ἐκζητήσει ἐπὶ τὸ ἐκδικίας ἀξιῶσαι.

[*Οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν πενήτων.* Πένητας πάλιν τοὺς δι' αὐτὸν πτωχεύοντάς φησιν, οἳ καὶ διὰ παντὸς τὰς πρὸς αὐτὸν ἱκεσίας ποιοῦντες, ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῶν γενομένων ἀδικιῶν παρὰ τῶν δαιμόνων αἰτοῦντες.]

Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο ἐγείρεις ἐκ γῆς ταπεινώσεως, ἵνα τῇ ἐπουρανίῳ συγχορεύσω Σιών.

[*Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.* Ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ. Τὸ, *ἐξαγγείλω*, ἀντὶ τοῦ, χρονίως ᾄσομαι.]

Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν. Κρίμα γὰρ ἀληθῶς δίκαιον τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπω

[81] Isa. XXV, 2. [82] Isa. XLIX, 2.

los gentilibus, periisse impium, exstincto prorsus atque deleto altarium ejus nidore. Postquam enim gentes increpatæ, et ad Dominum conversæ sunt, qui in ipsis utpote inobsequentiæ filiis vim suam exercebat, diabolus scilicet, una cum idolorum templis periit, quæ ceu civitates quædam, continebant eos qui impietatem sectabantur. Atque ita deleta sunt, ut ne vestigium quidem eorum remanserit. Potest illud de postremo quoque judicio explicari; tunc enim increpatis peccatoribus, diabolus, qui proprie impius audit, funditus peribit. Civitates porro, exstincta, quæ in ipsis ante dominabatur, impietate, ædificium pietatis susceperunt.]

7. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Frameas diaboli adversarias dicit potestates, quibus potens ille est. [Civitates sunt adversariæ potestates, quæ quasi civitates prævalidæ muris instructæ, errore deceptos complectebantur. Et cujusmodi quæso civitates ait, nisi eas de quibus alibi dicitur [81], *Redegisti in pulverem civitates potentes, ita ut cadant ipsarum fundamenta?* quæ uti declaratum est, sunt adversariæ potestates.] *Periit memoria eorum cum sonitu.* [Ita ut eorum pernicies ubique pervulgetur. Aut exitium supremum dicit, sive malorum vehementiam, et perniciei conspicuitatem.] Ejus namque pernicies ultro citroque audita fuit.

10. *Et factus est Dominus refugium pauperi.* [Sese frequenter pauperem ac mendicum vocat, etiamsi in regia versaretur. Noverat enim humana omnia vel umbris imbecilliora esse. *Opportunitatem* vocat tempus tribulationis: semper enim auxilio egemus, etiam in prosperitate: verum in ærumnis, auxiliorum usum magis experimur.] Mendico, scilicet spirituali populo ait. *Adjutor in opportunitatibus in tribulationibus.* Ut illud: *In tempore accepto exaudivi te* [82].

12. *Psallite Domino qui habitat in Sion.* In cœlesti, inquit, Jerusalem. *Annuntiate inter gentes studia ejus.* Hæc quasi ad apostolos et Evangeliorum præcones loquitur. Quæ porro sint ejusmodi studia in sequentibus indicat.

13. *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est.* Sanguinem, ait, pro illo effusum requiret, ut vindictam postulet.

[*Non est oblitus clamorem pauperum.* Pauperes rursum vocat eos qui propter ipsum mendicant, qui assidue ipsum supplices rogant, postulantque ultionem injuriarum sibi ab dæmonibus illatarum.]

15. *Qui exaltas me de portis mortis.* Ideo excitas me ex terra humiliationis, ut choreas agam in cœlesti Sion.

[*In portis filiæ Sion.* In cœlesti Jerusalem. Illud porro, *annuntiem*, intelligas, assidue canam.]

17. *Cognoscitur Dominus judicia faciens*, etc. Judicium namque plane justum est, ut ii qui mortem

homini struxere, in ea ipsa re comprehendantur. Fortasse (id ait) quia ii in quos fertur judicium, judicem cognoscent tempore judicii.

A θάνατον ἐν αὐτῷ περιληφθῆναι. Τάχα ἐπεὶ καὶ οἷς τὸ κρίμα γίνεται, γνώσονται τὸν κρίνοντα ἐν καιρῷ κρίσεως.

18. *Daniel Barbarus : Convertantur peccatores in infernum.* Dæmones scilicet, et quicunque illis servierunt. *Omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.* Græci, hæretici, Judæi.

20. *Exsurge, Domine, non confortetur homo.* Precatur Unigenitum in terris illucescere; ne superbus ille diabolus, quem in præsenti vocat hominem, supercilium ultra tollat. *Judicentur gentes in conspectu tuo.* Salutarem gentium vocationem rogat citius adesse.

Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος. Ἐπιλάμψειν τοῖς ἐπὶ γῆς εὔχεται τὸν Μονογενῆ· ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος, ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ, ἐπὶ πλείω μὴ ἐπαίρῃ τὴν ὀφρύν. *Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου.* Τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενομένην τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ἐπισπεύδων εὔχεται.

21. *Constitue, Domine, legislatorem super eos.* Ecquis legislator ille, nisi qui Novi Testamenti legem nobis induxit? *Sciant gentes quoniam homines sunt.* Per ingentem dæmonum fallaciam, in jumentorum morem commutati erant, ut de illis diceretur: *Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [32].

Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς. Καὶ B τίς ὁ νομοθέτης ἢ ὁ τὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης νόμον ἡμῖν εἰσηγησάμενος; *Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσι.* Τῇ ὑπερβολῇ τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης εἰς κτηνῶν ἦσαν μετενεχθέντες τρόπον· ὡς λέγεσθαι περὶ αὐτῶν· *Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.*

PSALMUS X secundum Hebræos.

ΨΑΛΜΟΣ Ι'.

1. *Utquid, Domine, recessisti longe.* Rogat accelerari gentium vocationem modico post tempore futuram. Idipsum autem effecit diaboli superbia.

Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν; Ἐπιταχῦναι τὴν μακρὸν ὕστερον γενησομένην κλῆσιν τῶν ἐθνῶν εὔχεται. Τοῦτο δὲ αὐτὸ πεποίηκεν ἡ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία.

2. *Dum superbit impius, incenditur pauper.* Superbia, inquit, improbi, quasi incendium est pauperi, populo scilicet tuo. *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.* Id est, comprehendentur. Nam tu es, inquit, qui comprehendis sapientes in astutia eorum [34].

Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός. Ἡ ὑπεροψία, φησί, τοῦ πονηροῦ, πύρωσις τῷ πτωχῷ σου γίνεται λαῷ· *Συλλαμβάνονται* C *ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται.* Ἀντὶ τοῦ, συλληφθήσονται. Σὺ γὰρ εἶ, φησίν, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.

3. *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ.* Tanta, inquit, fuit ejus clementia, ut, quia impii impuniti remanebant, demum apud quosdam stultissimos homines eorum vita accepta esset et laudaretur.

Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Τοσαύτη, φησί, γέγονεν ἡ ἀνεξικακία, ὡς καί, διὰ τὸ ἀτιμωρήτους μένειν τοὺς ἀσεβεῖς, λοιπὸν καὶ παρά τισι τῶν ἀνοητοτέρων ἀπόδεκτον αὐτοῖς εἶναι τὸν βίον.

4. *Exacerbavit Dominum peccator.* Exacerbavit quidem irridendo illius de providentia et de judicio verba. Multi namque cum hujuscemodi quidpiam audiunt, statim rident. Hoc autem subjungitur: *Secundum multitudinem iræ suæ.* Ut ita se habeat tota sententia: Exacerbavit Dominum, inquit, peccator, multitudinem iræ sibi thesaurizans. Illud enim, *suæ*, de exacerbante est accipiendum. Deinde quod dicitur: *non quæret*, cum interpunctione legendum, ut ita intelligatur: An ille homo Deum exacerbat, iræ sibi magnitudinem accendens, et Deus non quæret? Cum interpunctione itaque legendum, ut sit hic sensus: Annon quæret Deus? annon tribuet ipsi secundum iram, quam sibi thesaurizavit in die iræ suæ?

Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Παρώξυνε μὲν χλευάζων τοὺς περὶ προνοίας καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ λόγους. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀκούοντες τοιοῦτόν τι γελῶσιν εὐθέως· τοῦτο δὲ συνάπτεται, τὸ *Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ*· ἵνα ᾖ τὸ ὅλον οὕτως· Παρώξυνε τὸν Κύριον, φησίν, ὁ ἁμαρτωλὸς, πλῆθος ὀργῆς ἑαυτῷ θησαυρίζων. Τὸ γὰρ, *αὐτοῦ*, ἐπὶ τοῦ D παροξύναντος ληπτέον. Εἶτα τὸ ἐπιφερόμενον τοῦτο, *οὐκ ἐκζητήσει*, καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον· ἵνα ᾖ τὸ νοούμενον οὕτως· Ἆρ' οὖν ὁ μὲν παροξύνει τὸν Θεὸν, καίτοι πλῆθος αὐτῷ ἐκκαίων ὀργῆς, ὁ δὲ οὐκ ἐκζητήσει; Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ ἀνάγνωσις, ἵνα ᾖ· Οὐκ ἐκζητήσει, φησίν, ὁ Θεὸς, καὶ ἀποδώσει αὐτῷ κατὰ τὴν ὀργὴν, ἣν ἑαυτῷ ἐθησαύρισεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ;

5. *Non est Deus in conspectu ejus.* Initium omnis improbi operis est Deum non cogitare judicem. *Auferuntur judicia tua a facie ejus.* Nam qui ignorat esse Deum, ignorat item esse judicem. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Simile est illi: *Universum orbem manu comprehendam quasi nidum* [35]. *Dixit enim in corde suo: Non movebor*, etc.

Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀρχὴ πάσης πονηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν· *Ἀνταναίρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.* Ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεὸς, οὐδὲ ὅτι κριτής ἐστιν οἶδε. *Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Ὅμοιον τὸ, *Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου ὡς νοσσιάν.* Εἶπε γάρ

[32] Psal. XLVIII, 13. [34] Job V, 13. [35] Isa. X, 14, juxta LXX.

ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· **Οὐ μὴ σαλευθῶ.** Ἀντὶ τοῦ· A Οὐ μὴ σφάλω, οὐ μὴ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν· οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει.

Id est: Non inducar in errorem, non evertar in generationem, non in malis ero.

Adjicit Dan. Barb. Nam quicunque vitii particeps est, nihil grave se subiturum putat.

[*Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ.* Ἐκβαλὼν τὸν θεῖον φόβον ἐκ τῆς ψυχῆς, διαπαντὸς ἐν κακίᾳ ἐπιτρίβει. Ἀρχὴ πάσης πονηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν. *Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.* Οὐ βούλεται εἰδέναι, ὅτι κριτὴς εἶ δίκαιος· ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεὸς, οὐδὲ ὅτι κριτής ἐστιν οἶδε. *Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Τῶν πειρασμῶν οἱ μὲν προσάγονται τῇ ψυχῇ, οἱ δὲ τῷ σώματι, οἱ δὲ τοῖς πέριξ τοῦ σώματος. Καὶ οἱ μὲν ψυχῇ προσαγόμενοι λογισμοὶ ἀκάθαρτοι λέγονται, ἁμαρτίας γεννῶντες B καὶ δόγματα ψευδῆ· οἱ δὲ τῷ σώματι προσφερόμενοι πληγῶν καὶ στρεβλώσεων καὶ διωγμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θανάτων αἴτιοι γίνονται· οἱ δὲ τῶν περὶ τοῦ σώματος πειρασμοὶ περιέχουσι ζημίας χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ ἀποβολὰς τέκνων καὶ γυναικῶν ἀφαιρέσεις. Δῆλον οὖν ἐστιν ἐκ τούτων, ὅτι πάντως διά τινος τῶν κατειλεγμένων πειρασμῶν ἐκυρίευσε παντὸς δικαίου ὁ Σατανᾶς· μόνος γὰρ Χριστὸς *ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καὶ οὐχ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.*]

Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει. Παράμονον, φησὶν, ἕξειν τὴν εὐημερίαν λελόγισται. Διὸ καὶ πικρίας καὶ δόλου τὸ στόμα πεπλήρωται· καὶ μὴν ἐνεδρεύει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν ἰδίων παγίδων. Τὸ δὲ, *μετὰ πλουσίων*, τί ἂν ἕτερον νοηθείη ἢ τῶν C πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πατρὶ αὐτῶν συμπράττουσιν

Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων. Ἐν συλλόγοις δὲ καὶ ἐν συνεδρίοις καθήμενος, ἐνέδρας τινὰς καὶ μηχανὰς τοῖς ἀναιτίοις κατασκευάζει.

Κύψει καὶ πεσεῖται. Ὅταν εἴπῃ [*Ambr. add.* ὁ διάβολος]· Νενίκηκα, τότε πεσὼν αἰσχύνεται.

Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέλησται ὁ Θεός. Λέγει ταῦτα ὁ διάβολος οὐχ οὕτως ἔχων, ἀλλ' ἡμᾶς ἀπατῆσαι βουλόμενος, ἵνα σκελισθῶμεν, ἀμελεῖν τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων νομίζοντες.

Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου. Εὔχεται τὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χρηστότητα κινῆσαι· μὴ ὑψουμένης γὰρ ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τῶν ἀσεβῶν τῆς χειρὸς τοῦ D Θεοῦ, προπετέστεροι γίνονται.

[*Ὑψωθήτω ἡ χείρ σου.* Ἔπαρον τὴν χεῖρά σου, καὶ δίδαξον αὐτοὺς, ὡς τῶν ἀδικουμένων προνοῇ· καὶ ὡς ἐξ ὕπνου ἀναστὰς, ἀνωτέραν δεῖξον τῆς ἐκείνων γνώμης τὴν ἀπὸ σοῦ τιμωρίαν. Καὶ κόλασον μὲν ἐκείνους, φεῖσαι δὲ τὸν ἀδικούμενον, σφοδρότερον ἀχθεσθεὶς ταῖς ἐκείνων τόλμαις καὶ βλασφημίαις. *Ἕνεκεν τίνος*, φησὶ, *παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;*]

Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσει. Τοῦτο αἴτιον καὶ τοῦ ἐπαρθῆναι καὶ τοῦ πεσεῖν αὐτόν.

[*Non est Deus in conspectu ejus.* Expulso ex anima sua Dei timore, semper in malitia perseverat. Principium omnis malæ actionis est, non cogitare judicem Deum. *Auferuntur judicia tua a facie ejus.* Nosse non vult te judicem esse justum: qui enim non novit esse Deum, neque judicem esse novit. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Tentationes aliæ animo, corpori aliæ objiciuntur; aliæ iis quæ circum corpus versantur. Quæ animo offeruntur, cogitationes impuræ nuncupantur, quæ peccata et dogmata falsa generant; quæ corpori admoventur, sunt causæ plagarum, cruciatuum, persecutionum, carcerum, mortis; quæ circa corpus versantur tentationes, sunt pecuniarum et possessionum mulctæ, filiorum et uxorum jacturæ. Palam itaque est ex supradictis Satanam aliquo ex memoratis tentationum generibus, in justos omnes dominatum habuisse: solus quippe Christus *peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus* [88].]

7. *Cujus maledictione os plenum est.* Permanentem, inquit, se felicitatem habiturum putat, quamobrem et amaritudine et dolo os ejus plenum est, atque insidias parat pauperibus, ut laqueis suis interficiat eos. Illud porro, *cum divitibus*, quid aliud sibi voluerit, quam, cum iis qui divites in malis sunt? Illi namque cum diabolo patre suo contra pauperes una machinas parant.

8. *Sedet in insidiis cum divitibus.* In conventibus et cœtibus sedens, insidias et machinas insontibus parat.

10. *Inclinabit se et cadet.* Postquam dixit: Vici, tunc lapsus erubescit.

11. *Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus.* Hæc dicit diabolus, non quod ita se res habeat, sed quo nos decipiat, atque ut supplantemur, rati Deum humana negligere.

12. *Exsurge, Domine Deus meus.* Precatur ut Dei in puniendo mora et clementia moveatur: nam cum Dei manus contra impiorum stultitiam non attollitur, tunc petulantiores evadunt.

[*Exaltetur manus tua.* Erige manum tuam ut doceas illos, te eorum qui injuriis afficiuntur curam gerere: et quasi ex somno surgens, ostende ultionem tuam eorum consiliis superiorem esse. Atque illos quidem corrigas, sed injuria affecti misericordiam capias, vehementer commotus et concitatus eorum facinoribus ac blasphemis dictis. *Propter quid*, inquit, *irritavit impius Deum?*]

13. *Dixit enim in corde suo: Non requiret.* Atque id in causa est, quod ille exaltetur et labatur.

[88] I Petr. II, 22.

14. *Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideuras.* Tu, inquit, o Domine, omnia nosti, nihil eorum quæ fiunt ignoras, imo nec eorum quæ in mentem et cogitationem veniunt. Quin et labores hominum, furorem et indignationem eorum qui molestia affliciunt accurate nosti. Quoniam omnium cogitationes consideras, et tu es qui corda et renes scrutaris. Et cum hæc videas, longanimis tamen es, gnarus sub manu tua omnes esse, nec quemquam posse aliquo fugere. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu fuisti adjutor.* Hoc est, tuum ille exspectat auxilium.

Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς. Σὺ, φησὶν, ὦ Κύριε, πάντα γινώσκεις, καὶ οὐδέν σε τῶν πραττομένων λανθάνει, οὐδὲ τῶν ἐν διανοίᾳ καὶ λογισμοῖς ἀνιόντων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πόνους αὐτῶν καὶ τοὺς θυμοὺς τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ τοὺς παροξυσμοὺς τῶν ἀνθρώπων οἶδας ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ πάντων τοὺς λογισμοὺς κατανοεῖς, καὶ σὺ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ ταῦτα πάντα ἐφορῶν μακροθυμεῖς, εἰδὼς, ὅτι ὑπὸ τὰς σὰς χεῖρας οἱ πάντες τυγχάνουσι, καὶ οὐκ ἔστι που οὐδενὶ ἐκτὸς διαδρᾶναι. *Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχὸς, ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός.* Τουτέστι τὴν παρὰ σοῦ μένει βοήθειαν.

15. *Contere brachium peccatoris et maligni.* Hoc est, potentiam inimici. *Quæretur peccatum illius et non invenietur.* Propter ipsum scilicet peccatum. Tota sententia sic habet: Si quæsieris, inquit, peccatum maligni, non invenietur, id est, periit peccator propter ipsum peccatum.

Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Ἀντὶ τοῦ, τὴν δυναστείαν τοῦ ἐχθροῦ. *Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ.* Δι' αὐτὴν μὲν τὴν ἁμαρτίαν. Τὸ δὲ ὅλον οὕτως· Ἐὰν, φησὶν, ἐκζητήσῃς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πονηροῦ, οὐ μὴ εὑρεθῇ· τουτέστιν, ἀπολεῖται ὁ πονηρὸς δι' αὐτήν.

[Inveniuntur qui salutem a Deo consequuntur, secundum illud: *Inveni David servum meum*[87], et inventa est drachma perdita[88]; ac si inventa non fuisset, periisset. Qui pereunt, non invenientur in sæcula; manet quippe judex, ac regnat semper in futuro ac novo sæculo.]

[Εὑρίσκονται οἱ σωζόμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τό· *Εὗρον Δαυῒδ τὸν δοῦλόν μου*, καὶ, Εὑρέθη ἡ ἀπολλυμένη δραχμή· καὶ ἐπεὶ μὴ εὑρέθη, ἀπώλετο ἄν. Οἱ ἀπολλύμενοι οὐχ εὑρίσκονται εἰς τὸν αἰῶνα· μένει γὰρ ὁ δικαστὴς, καὶ βασιλεύει διαπαντὸς ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.]

16. *Dominus regnabit in æternum.* In futuro et novo sæculo.

Κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.

Daniel Barbarus. Hæc dicit ad ostendendum præsens et futurum regnum illius. Quod si Domini regnum fine caret, quod nullus regni illius finis futurus sit; justi qui ejus participes sunt, perpetuam regni possessionem adipiscentur.

Peribitis, gentes, de terra illius. In tempore enim regni ejus projicientur in ignem æternum.

Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ. Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

[Gentes vocat iniquos homines, utpote qui non vivant secundum legem, sed gentilitiam et barbaram immanitatem sectentur. Eos deleri rogat: *Peribitis*, inquit, et exitium ipsis comminatur; ut et illi respirare possint, et hi ad meliorem se frugem recipere.]

[Ἔθνη καλεῖ τοὺς ἀδίκους, ὡς μὴ κατὰ νόμον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴν καὶ βαρβαρικὴν ὠμότητα. Τούτων αἰτεῖ ἐκκοπὴν, *Ἀπολεῖσθε*, λέγων, καὶ πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπειλῶν· ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κἀκείνους σωφρονισθῆναι.]

17. *Desiderium pauperum exaudisti, Domine.* Hæc namque illorum erat concupiscentia, hoc desiderium, ut futuris donarentur bonis. *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Ad hoc namque parati, ad omnia sustinenda corde prompti sunt.

Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε. Αὕτη γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, καὶ οὗτος ὁ πόθος τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι ἀγαθῶν. *Τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.* Εἰς τοῦτο γὰρ ἑτοιμαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τῇ καρδίᾳ εὐτρεπίζονται.

[Præparatio cordis est quasi promissio facta a motibus et affectibus animi ad obsequentiam Deo reddendam.]

[Ἑτοιμασία καρδίας ἡ οἷον ὑπόσχεσις τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων πρὸς συνακολούθησιν τοῦ Θεοῦ.]

18. *Judicare pupillo et humili; ut non apponat ultra*, etc. Cum, inquit, pauperes ulciscetur, tunc non apponet ultra magnificare se homo.

Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι. Ὅτε, φησὶ, τὴν ἐκδίκησιν τῶν πτωχῶν ποιήσει, τότε οὐκ ἔτι προσθήσει τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος.

In finem PSALMUS David. X.

Argumentum.

Hunc quoque psalmum canit postquam inimicos deviceral. Hic piam sententiam mentemque præfert.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυῒδ. Ι'.*

Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον μετὰ τὸ περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν ᾄδει τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ φρονήματος ἁγιοπρεποῦς παραστατικόν (a)

[87] Psal. LXXXVIII, 1. [88] Luc. XV, 9.

(a) Ambr., παραστατικός melius; supple ψαλμός.

Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου; Πῶς μοι ἐρεῖτε, φησὶ, φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄρη δίκην στρουθίου, καίτοι πεποιθότι ἐπὶ Θεῷ; *Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον.* Μετοίκει, μετέρχου, φεῦγε ἐπὶ τὰ ὄρη, τουτέστι τὰς ἀρετάς.

Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν. Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς φυγὴν ἠρέθιζον φάσκοντες, εἰ μὴ φεύγῃ κατατοξεύειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλούς. Δηλοῖ οὖν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς βέλη εἶναι τοῦ πονηροῦ. *Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ,* ἀντὶ λεληθότως. Τοιαῦτα γὰρ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα.

Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον. Κατήνεγκε, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθορὰν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κατηρτισμένον. *Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν;* Εἰ καὶ οἱ ἐχθροὶ, φησὶ, τὰ τοιαῦτα ἔδρασαν, ἀλλ' ὁ Κύριος ὁ ναὸν ἔχων τὸν οὐρανὸν, ἐξέτασιν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀσεβῶν ποιούμενος, τοῖς μὲν ἀπονέμει τὰ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ ταῖς αἰωνίαις παραπέμπει κολάσεσι. *Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.*

[*Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον.* Ἀντὶ τοῦ, τὰ σὰ ἔργα καταλύειν σπεύδουσι δι' ἐμοῦ· ὃν γὰρ ἔχρισας βασιλέα σπουδάζουσιν ἀκυρῶσαι κατὰ τῆς σῆς ὁπλιζόμενοι ψήφου. Καὶ ταῦτα δρῶσι τὰς κατὰ φύσιν ὀρθὰς ἐννοίας καθελόντες ἐξ ἑαυτῶν, ἃς δῆθεν κατηρτίσατο.]

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν. Τὸ ἀλάθητον σημαίνει τοῦ Θεοῦ· ὀφθαλμοὺς δὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπισκοπήν. *Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.* Βλέφαρα δὲ τὴν κριτικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ τῶν πραγμάτων ἐξεταστικήν.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυΐδ. ΙΑ'.*

Ὑπόθεσις.

Εἴρηται περὶ τῆς ὀγδόης ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ. Εὔχεται δὲ ῥυσθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς. Αὐτὴ δὲ ἂν εἴη γενεὰ ἡ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· *Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην.*

Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς. Ἀφέντες γὰρ τὴν ἀλήθειαν οἱ Ἰουδαῖοι ψευδῆ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπετέλεσαν.

Χείλη δόλια ἐν καρδίᾳ. Ὅτι, διδάσκαλον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ ἀγαθὸν, ἕτερα ἐβουλεύοντο περὶ αὐτοῦ.

Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλοῤῥήμονα. Πῶς γὰρ οὐ μεγαλοῤῥήμων ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ τολμήσασα τῷ Σωτῆρι λέγειν· *Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;*

Τοὺς εἰπόντας· *Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦ-*

A 2. *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ?* Cur mihi suadetis, inquit, ut fugiam in montes sicut passer, etiamsi in Deo confidam? *Transmigra in montes sicut passer.* Transfer te, transi, fuge in montes, id est virtutes.

3. *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra.* His verbis ad fugam eum concitabant dicentes, si non fugeret, sagittis confossum iri a peccatoribus. Declarat itaque malas cogitationes esse maligni tela. *Ut sagittent in obscuro rectos corde.* Quasi dicat, latenter. Hujusmodi namque sunt spiritualium inimicorum tela.

4. *Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Compulit, inquit, inimicus hominem in corruptionem, B licet in incorruptionem conditus esset. *Justus autem quid fecit?* Etiamsi, inquit, inimici talia fecerint; at Dominus, qui templum habet cœlum, facto justorum et impiorum examine, aliis quidem impertit bona, alios in æterna supplicia dejicit. *Dominus in templo sancto suo.*

[*Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Quasi dicat, opera tua evertere satagunt propter me, nam quem unxisti regem, contra calculum tuum armati, student abrogare. Et hoc agunt postquam rectas probasque cogitationes, quæ secundum naturam sunt, eliminarunt, quas scilicet Dominus perfecerat.]

5. *Oculi ejus in pauperem respiciunt.* Significat C Dei cognitionem cui nihil latere potest. Oculos autem dicit ejus beneficam inspectionem. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Palpebras dicit ejus judicialem rerumque exploratricem providentiam.

1. *In finem, pro octava,* PSALMUS *David. XI.*

Argumentum.

De octava dictum fuit in sexto psalmo. Rogat porro liberari a generatione mala. Hæc autem generatio illa sane fuerit, quæ tempore erat Salvatoris nostri Jesu Christi: de qua ipse dixit [89]: *Viri Ninivitæ surgent, et condemnabunt generationem istam.*

2. *Salvum me fac, Deus, quoniam defecit sanctus,* D *quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.* Insidias in Christum paratas in unum complectitur. Dimissa namque veritate, Judæi mendacium contra Christum commenti sunt.

3. *Labia dolosa in corde.* Quoniam, cum eum magistrum ac bonum appellarent, longe diversa in eum consilia inibant.

4. *Disperdet Dominus universa labia dolosa, linguam magniloquam.* Quomodo non magniloqua lingua illa, quæ ausa est Salvatori dicere: *In qua potestate hæc facis, et quis tibi dedit hanc potestatem* [90]?

5. *Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabi-*

[89] Matth. xii, 41. [90] Marc. xi, 28.

mus, *labia nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est?* Quasi scilicet hæc secum reputarent, facultatem se habere quidvis pro libidine contra Salvatorem proferendi. Illud autem : *Quis noster Dominus est?* simile est illi dicto : *Hunc autem nescimus unde sit* [91].

6. *Propter miseriam inopum*, etc. Inopes et pauperes secundum spiritum intelligit. Quorum gemitu audito, Exsurgam, ait. *Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* Id est, Palam omnibus faciam salutare, quod etiam curabo evulgari ultro citroque. Ubique enim terrarum prædicatum est.

7. *Eloquia Domini. eloquia casta*, *argentum igne examinatum.* Vera, inquit, sunt verba de salutari enuntiata et promissa, quemadmodum argentum sæpe in crucibulum immissum. Illud autem, *septuplum*, pro pluries posuit; is enim est mos sacræ Scripturæ.

8. *Tu, Domine, servabis nos.* Ideo, inquit, servabis nos, quia circumdant nos impii, saluti nostræ insidiantes. Hi autem sunt adversariæ et malignæ potestates.

9. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Altitudinem dicit virtutem : multiplicationem autem illam, temporis diuturnitatem. Ut hæc sit sententia : Per virtutem et potestatem tuam, diuturnitatem temporis et vitam æternam dedisti nobis. Nam post salutarem ascensionem, in infinita sæcula vita nostra extenditur. Aut altitudinem dicit, quia scilicet similes tibi homines effecisti, quatenus eorum fert facultas : aut quia multam eorum curam habuisti.

1. *In finem, PSALMUS David. XII.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum, dum pœnitentiam delicti ageret, et una salutare nostrum annuntiaret. Unde exemplum nacti sumus, quo pacto oporteat nos, cum peccavimus, ad Deum accedere.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Quasi post diuturnam moram per pœnitentiam ad Deum accesserit, propter admissum peccatum. *Usquequo avertis faciem tuam a me?* Hanc faciem angeli semper vident.

2. *Quandiu ponam consilia in anima mea?* Angore crucior, inquit, dum animo mecum volvo, ne forte in peccato moriar, et illud maxime est quod animo meo dolores parat. *Dolorem in corde meo die ac nocte.* Corde quotidie meditando.

3. *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Nam si colentibus nobis Deum, ac religiose viventibus, deprimitur inimicus; manifestum est peccantibus nobis extolli. Exaltatio namque Satanæ, est hominum humiliatio. Siquidem, quemadmodum

[91] Joan. IX, 29.

μεν· τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν; Ὡς τοῦτο διανοουμένων, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὅ τι ἂν βούλοιντο εἰπεῖν κατὰ τοῦ Σωτῆρος. Τοῦτο δέ· *Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι;* ὅμοιον τῷ *Τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.*

Ἕνεκε τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν. Πτωχοὺς δὲ καὶ πένητας τοὺς κατὰ πνεῦμα λέγει· ὧν καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, Ἀναστήσομαι, φησί. *Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ.* Τουτέστι, Φανερὸν πᾶσι καταστήσω τὸ σωτήριον, ὃ καὶ ἐξάκουστον παρασκευάσω γενέσθαι. Ἐκηρύχθη γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον. Ἀληθεῖς, φησὶν, οἱ λόγοι οἱ περὶ τοῦ σωτηρίου ἐπηγγελμένοι, ὥσπερ καὶ τὸ ἀργύριον τὸ πολλάκις χωνευθέν. Τὸ δὲ, *ἑπταπλασίως*, ἀντὶ τοῦ πολυπλασίως τέθεικε· τοῦτο γὰρ σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ.

Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο, φησὶ, φυλάξεις ἡμᾶς, ἐπειδὴ κυκλοῦντες ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιβουλεύοντες τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν αἱ ἀντικείμεναι καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὕψος μὲν τὴν δύναμιν λέγει· πολυωρίαν δὲ τὴν πολυχρονιότητα. Ἵνα ᾖ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Διὰ τῆς σῆς ἰσχύος, πολυχρονιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δέδωκας. Μετὰ γὰρ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τὰ τῆς ζωῆς ἡμῖν ἐκτείνεται. Ἢ ὕψος λέγει, ὅτι ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατόν· ἢ ὅτι πολλῆς φροντίδος ἠξίωσας.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΙΒ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ᾄδει εἰς μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος γεγονὼς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος. Δι' οὗ ἐλάβομεν ὑπογραμμὸν, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις γενομένους προσιέναι Θεῷ.

Ἕως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος; Ὡς μακρᾶς οὔσης τῆς γινομένης αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ μετανοίᾳ πρὸς Θεὸν προσόδου. *Ἕως πότε ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;* Τούτου τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι βλέπουσι διαπαντός.

Ἕως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου; Ἀνιῶμαι γὰρ, φησὶ, βουλευόμενος κατὰ ψυχὴν μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανοῦμαι, καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρασκευάζει. *Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός.* Μεριμνᾷν ἐν τῇ καρδίᾳ καθ' ἡμέραν.

Ἕως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ; Εἰ γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, δῆλον ὅτι ἁμαρτανόντων ὑψοῦται. Ὕψος γὰρ τῷ Σατανᾷ ἡ τῶν ἀνθρώπων ταπείνωσις· ἐπειδὴ, καθάπερ ὁ Θεὸς ἐν τῇ σωτηρίᾳ ὑψοῦσθαι τῇ

ἡμετέρᾳ, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται. A

Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ὀφθαλμοὺς τοὺς τῆς διανοίας δηλοῖ. Φωτίσατε γὰρ ἑαυτοὺς φῶς γνώσεως.

Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα. Θαρρῶ, φησὶν, ἁμαρτίας ἄφεσιν δέξασθαι τῷ ἐλέει προσανέχων τῷ σῷ, δι' οὗ καὶ τὸ σωτήριον δέδωκας πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅπερ σωτήριον ἀγαλλιᾶσθαι παρασκευάσει μου τὴν καρδίαν, τὴν πάλαι ὀδυνωμένην διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ. ΙΓ'.

Ὑπόθεσις.

Διαῤῥήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον B τῆς ἐπιφανείας κηρύξῃ Χριστοῦ.

Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός. Ἐπειδὴ, μὴ λογισάμενοι, φησὶν, εἶναι Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ κρίνοντα κρίσει δικαίᾳ, πᾶσαν ἀθεμιτουργίαν εἰργάσαντο· τούτου δὴ χάριν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πρόοδον κατασημαίνει. *Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.* Ἐλθὼν, φησὶν, ὁ Κύριος οὐδ' ἕνα εὗρε χρηστότητος ἐργάτην, ἀλλὰ γὰρ ὑπεύθυνον πάσῃ πράξει ἀτόπῳ. *Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν.* Ἑαυτῶν γὰρ τῷ φάρυγγι οἱ δαίμονες ὥσπερ βρῶσιν εἶχον τὸν ἄνθρωπον, μὴ εἶναι νοοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ πλάσματος αὐτοῦ οὐ δύναται.

Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν; Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον, καὶ ἔξωθεν τὸν Κύριον προληπτέον· ἵνα ᾖ οὕτως τὸ σημαινόμενον· Καὶ πάντες ἐξέκλιναν, καὶ τοῦτο ἐποίησαν. Οὐ μέλλουσι γινώσκειν τὸν Κύριον. *Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου.* Κατήσθιον γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀναπείθοντες προσκυνεῖν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. Καὶ οὗτοι, φησὶν, ἑτέροις κακῶν εἰσηγηταὶ γενόμενοι, τὸν Κύριον οὐκ ἐπικαλέσονται. Οὕτω γὰρ ἀναγνωστέον μέλλοντα ἀντὶ τοῦ παρεληλυθότος. C

Ἐκεῖ δὲ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὗ οὐκ ἦν φόβος. Ὁ Μωσέως νόμος, φησὶ, κόλασιν ἐποίει· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἁγνός ἐστιν· ὡς υἱοὺς γὰρ φοβεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύαζε. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, φησὶ, D καθ' ὃν δὲ δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὗ οὐκ ἔστι φόβος. Οὐκ ἐκ νομικῆς ἀπειλῆς δηλονότι, ἀλλ' ἡ πρέπουσα μᾶλλον ἐλευθέροις εὐλάβεια.

Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων. Τῶν δικαιουμένων διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. *Βουλὴ πτωχοῦ κατῃσχύνατε.* Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀπομείναντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ διώξαντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ; Τοῦτο δὲ διπλῆν ἔχει τὴν προφητείαν· οὐ γὰρ μόνον τηνικάδε γενομένην τοῖς πολιορκηθεῖσι προσαγορεύει σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενομένην ἐκεῖθεν σωτήριον ἐπιφάνειαν. *Ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ.* Τοὺς ἁγίους πα-

A Deus dicitur in salute nostra exaltari; ita et diabolus in pernicie nostra extolli.

4. *Illumina oculos meos.* Oculos mentis indicat. Illuminate illos lumine cognitionis.

6. *Ego autem in misericordia tua speravi.* Confido, inquit, peccati me remissionem accepturum, dum tuam perpendo misericordiam. *Tua*, inquit, per quam salutare tuum dedisti omnibus hominibus. Quod salutare exsultationem parabit cordi meo, olim de peccato dolenti.

1. *In finem, PSALMUS David. XIII.*

Argumentum.

Diserte in præsenti psalmo declarat hominum in omnibus studiis et actibus suis impietatem iniquitatemque, ut necessitatem prædicet adventus Christi.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Quandoquidem non cogitantes Deum esse, qui respiciat omnia humana, ac qui justo judicio judicet, nullum non scelus perpetrarunt; idcirco Dominus de cœlo prospexit. Illud enim aperte Domini ad homines adventum indicat. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Cum venit, inquit, Dominus, nullum mansuetudini deditum; sed omnes nulli non pravo operi addictos, invenit. *Sepulcrum patens est guttur eorum.* In suo namque gutture dæmones hominem quasi cibum detinebant, non cogitantes non posse Deum unquam opificii sui oblivisci.

4. *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* Cum interpunctione legendum, atque illud, *Dominum*, extra accipiendum; ut hæc sit sententia: Et omnes, inquit, declinaverunt, atque id perpetrarunt. Nequaquam futurum est ut Dominum cognoscant. *Qui devorant plebem meam sicut escam panis, Dominum non invocaverunt.* Comedebant enim populum ejus, suadentes adorare creaturam et non creatorem. Atque illi, inquit, aliis malorum auctores facti, Dominum non invocabunt. Ita namque legendum futurum pro præterito.

5. *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Moysis lex, inquit, pœnam inferebat, timor autem Domini castus est: nam nos tanquam filios, Patrem timere docuit. Post illud tempus, quo scilicet adventus erit ejus, ibi timebunt ubi non est timor. Non timore qui ex legis comminatione oriatur, sed reverentia quæ liberos deceat.

6. *Quoniam Dominus in generatione justorum.* Qui justificantur per ejus adventum. *Consilium inopis confunditur.* Hæc dicit ad eos qui perseverant in incredulitate, et persequuntur eos qui in Christum credidere.

7. *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* Hoc duplicem continet prophetiam: non modo enim hic obsessis partam salutem annuntiat, sed etiam salutarem Christi adventum, multis post sæculis futurum. *Exsultabit Jacob.* Sanctos patriarchas et prophetas intelligit, qui summopere læti erunt, cum

prædictas ab ipsis promissiones Christus impleverit. Hæ autem erant, quæ omnium gentium salutem prænuntiabant.

1. *In finem, PSALMUS David. XIV.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum, docens quidnam aditum homini præbeat ad illam assequendam sortem: quapropter ita orditur:

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Habitatio est commoratio temporanea, non fixam et permanentem vitam, sed transeuntem, ac cum spe transmigrationis ad præstantiora conjunctam significans. Sancti quippe viri est hanc vitam prætereundo agere, atque ad aliam transmittere. Quæ causa est ut David de se ipso dicat [92]: *Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei.* Quis, ait, dignus erit in cœlestibus illis tabernaculis consistere? *Aut quis tabernaculum ponet in monte sancto tuo?* Postquam enim quispiam æterno illo tabernaculo dignatus fuerit, beatitudine fruetur in sæcula infinita.

2-5. *Qui incedit sine macula*, etc. Docet quibus modis beatum hujusmodi finem consecuturi sumus: primo quidem si immaculata via incedamus quæ est ipse Christus; deinde, si operemur justitiam; tertio, si cor nostrum veritatis domicilium paremus; quarto, si dolosa instructi lingua non simus; quinto, si malum proximo non inferamus; sexto, si opprobrio proximum superbe non afficiamus; septimo, si personam non accipiamus; octavo, si juramenti fidem non violemus; nono, si non feneremur; decimo, quod est omnis complementum boni, si muneribus pervii non simus. Qui horumce æquitatem ac meritum edidicerit, firmam atque immotam bonorum donationem nanciscetur.

1. *Tituli inscriptio, Davidi. XV.*

Argumentum.

Quam nunc tractamus prophetia, gentium vocationem complectitur, nec non varias inobsequentiæ accusationes adversus Israelem; itemque ipsum resurrectionis Salvatoris omnium nostrum Jesu Christi mysterium: unde arbitror canticum istud vocatum στηλογραφίαν, sive tituli aut columnæ inscriptionem fuisse, ipso Davide propheta illud ceu in columna inscribente, ad posteros transmittendum. Ejus porro verba quasi ex Christi persona canuntur. Namque ut ita sentiamus auctor nobis Petrus est [93].

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. Quasi assumpta humani generis persona, his Deum et Patrem alloquitur. Nec tantum pro se, sed etiam propter nos et pro nobis, utpote per œconomiam et incarnationem unus ex nobis effectus. Dominum itaque Patrem vocat, quod in forma servi fuerit. Conservari autem se postulat propter Ecclesiam quæ caro ipsius est. Caro namque ejus est Eccle-

A τριάρχας καὶ προφήτας φησὶ, τοὺς χαρᾷ χαίροντας ἐπὶ τῷ τῆς προλεχθείσης αὐτῶν ἐπαγγελίας ἀποπληρῶσαι τὸν Χριστόν. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων σωτηρίαν καταστημαίνουσαι.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΙΔ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν, διδάσκων τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως· διὸ ἀρχόμενός φησιν·

Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; Παροικία ἐστὶ διαγωγὴ πρόσκαιρος, οὐχ ἱδρυμένην ζωὴν, ἀλλὰ παροδικὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπὶ τὰ κρείττονα μεταστάσεως ὑποφαίνουσα. Ἁγίου γὰρ ἀνδρὸς παροδεύειν τὸν βίον τοῦτον, ἐπάγεσθαι δὲ πρὸς ἑτέραν ζωήν. Διὸ καὶ ὁ Δαυῒδ περὶ αὐτοῦ φησι· *Πάροικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς* B *πάντες οἱ πατέρες μου.* Τίς, φησὶν, ἄξιος ἔσται ἐν ἐκείναις ταῖς οὐρανίαις γενέσθαι σκηναῖς; *Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;* ἐπειδὴ ἂν γάρ τις ἀξιωθῇ τῆς μακαρίας ἐκείνης σκηνῆς, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἕξει τὴν μακαριότητα.

Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ τὰ ἑξῆς. Διδάσκει δι' ὧν τευξόμεθα τοῦ μακαρίου ἐκείνου πέρατος· καὶ πρῶτον μὲν εἰ τὴν ἄμωμον ὁδεύσωμεν ὁδὸν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός· ἔπειτα εἰ ἐργασώμεθα δικαιοσύνην· τρίτον, εἰ ἀληθείας οἶκον τὴν καρδίαν ποιήσωμεν· τέταρτον, εἰ δολίαν γλῶσσαν μὴ κτησώμεθα· πέμπτον τὸ μὴ κακὸν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι· ἕκτον τὸ μὴ ὀνειδίσαι τὸν πλησίον ὑπερηφανευόμενον· ἕβδομον C μὴ πρόσωπον θαυμάζειν· ὄγδοον τὸ μὴ παραβαίνειν ὅρκου πίστιν· ἔννατον τὸ μὴ ἐκτοκίζειν· δέκατον, ὃ καὶ τέλος ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀδωροδόκητον εἶναι. Τούτων ὁ ἐκμαθὼν τὴν κατόρθωσιν ἀσάλευτον ἕξει τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

Στηλογραφία τῷ Δαυΐδ. ΙΕ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ ἐν χερσὶ προφητεία περιέχει τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀπειθείαις τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκλήματα, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον· ὅθεν οἶμαι καὶ στηλογραφίαν ὠνομάσθαι τὴν ᾠδὴν, ἀναθέντος αὐτὴν τοῦ προφήτου Δαυῒδ D ὥσπερ ἐν στήλῃ τοῖς μετ' αὐτόν. Ἄδονται δὲ οἱ ἐν αὐτῷ λόγοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως γὰρ ἡμᾶς ὁ Πέτρος ἐδίδαξε φρονεῖν.

Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Τὸ κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν τοὺς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους· οὐχ ὑπέρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ. Φυλαχθῆναι δὲ αὐτὸν αἰτεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥ ἐστιν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ γὰρ

[92] Psal. xxxviii, 13. [93] Act. ii, 25.

αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ ταύτην αἰτεῖ. Εἰκότως οὖν καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροιτ' ἂν ἡ φυλακή.

Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἶ σύ. Πάλιν καὶ τοῦτο προτρέπων (1) τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαιοσύνην. *Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις.* Ἀγαθάς φησιν ἐν τούτοις τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκεῖνο ἀναιρεῖ· *Μὴ φάγομαι γὰρ*, φησὶν, *κρέα ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι;*

Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Ἁγίους εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ *ἐθαυμάστωσεν* ἀντὶ τοῦ, ἐδίδαξεν· τὸ δὲ, *αὐτοῦ*, τοῦ Πατρός· ἵν' ᾖ τὸ ὅλον οὕτως· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός· διὸ καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.

[*Τοῖς ἀγαθοῖς ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός.* Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, *ἐν αὐτοῖς*, τοῖς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἢ τινων τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ γῇ, ἢ ὅτι, ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ διατρίβουσι, κἂν ἐν ταύτῃ ὦσιν ἔτι τῇ γῇ. *Θελήματα* δὲ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδος ἀρεταὶ, ἃς θαυμαστοῖ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πλέον τι τούτων ἐχόντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀνδρεία ἀποστόλων καὶ μαρτύρων τῇ τῶν ἄλλως ἀνδριζομένων, οὐδὲ ἡ σωφροσύνη Ἰωσὴφ κατὰ τὰς ἑτέρων. Οὕτως δέ τις θαυμαστωθεὶς αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς πολὺ τῆς θείας ἰσχύος καὶ τοῦ μεγέθους ἀπολιπόμενος. Ὅταν γὰρ πληθυνθῶσιν αἱ ἀσθένειαι τῶν δικαίων, ταχύνουσι πρὸς τὸν Θεὸν μετανοοῦντες.]

Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν· ὅτε εἰδωλολάτρουν. *Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν.* Κἂν ἠσθένουν, φησὶ, τὸ πρότερον ἐν ἁμαρτίαις ὄντες, ἀλλ' οὖν ἀκούσαντες τοῦ κηρύγματος, ὠκέως ὑπήκουσαν. Τοῦτο γάρ ἐστι τό· *Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα*, δηλονότι εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι. *Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων.* Συνάγων, φησὶ, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, τουτέστιν οὐ παρασκευάσω διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. *Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου.* Οὐκέτι κληθήσονται, φησὶν, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐπαξίας τῶν πράξεων ἐπήγοντο προσηγορίας, εἰδωλολάτραι, πολύθεοι ὀνομαζόμενοι· νῦν δὲ οὐκέτι μνησθήσομαι τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εὐσεβεῖς αὐτοὺς καὶ ἁγίους κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ὀνομάζων.

sia, quam conservari postulat. Quæ conservatio ideo jure ac merito ad ejus personam referatur.

2. *Dixi Domino, Deus meus es tu.* Rursum hic secundum servi formam obsecrat: exhibetque una justitiam quæ in fide per confessionem præstatur. *Quoniam bonorum meorum non eges.* Hisce verbis bona ait esse sacrificia juxta legem oblata: quæ verbum fidei eliminat. *Nunquid manducabo enim*, inquit, *carnes taurorum, et sanguinem hircorum potabo* [94]?

3. *Sanctis qui sunt in terra ejus mirificavit omnes voluntates ejus in eis.* Sanctos ait eos qui sanctificati sunt in Spiritu: Christi terram, Ecclesiam dicit: illud, *mirificavit*, pro docuit, jacet: illud autem, *ejus*, id est Patris; ut tota sententia sic intelligatur: Sanctificatis in fide notam fecit Patris voluntatem: quare vocatur magni consilii Angelus [95].

[*Sanctis in terra mirificavit Deus.* Sanctificatis in fide notam fecit voluntatem Patris, *in eis* scilicet, qui in terra Dei, sive in Ecclesia erant; aut, aliquibus in terra sancta versantibus; aut quia sancti in cœlo conversationem habentes [96], in terra ejus degunt, etsi adhuc in hac terra versentur. *Voluntates* autem Dei sunt virtutes cujuscunque speciei, quas mirificat Deus in sanctis suis, qui, plus quam alii homines, in exercenda virtute facultatis habent. Non enim eadem fortitudo apostolorum et martyrum est, ac illa qua alii alio modo viriliter agunt, neque continentia Josephi, aliorum similis est. Atque ita quispiam mirificatus propriam sentit infirmitatem, ut divinæ virtuti et magnitudini plurimum inferior. Cum enim multiplicatæ fuerint infirmitates justorum, accedunt illi ad Deum pœnitentia moti.]

4. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, cum idola colerent. *Postea acceleraverunt.* Quamvis, ait, antea infirmarentur, cum in peccatis degerent, at audita prædicatione, quamprimum obtemperarunt. Nam id sibi vult illud: *Postea acceleraverunt*, videlicet quando prædicationi sunt obsecuti. *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus.* Ubi congregabo, inquit, Synagogas ex gentibus, non per sanguinem eas congregabo, id est, non curabo ut per legalem cultum me adeant, verum potius per laudes et per incruentum sacrificium. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Non ultra appellabuntur, inquit, idololatræ et athei, sed vocati et electi. Olim, condignam gestis suis nomenclaturam nacti sunt, idololatræ et polythei, id est, multos colentes deos, nuncupati. Jam vero non ulterius nominum eorum recordabor, sed pios, sanctos, vocatos, electos compellabo.

[94] *Psal.* XLIX, 13. [95] Isa. IX, 6. [96] Philipp. III, 20.

(1) In codice Ambrosiano legitur καὶ τοῦτο πρέπων, et hæc est vera lectio dum πρέπων substituatur. Mox pro δικαιοσύνην Ambr. habet δικαίωσιν. Totusque locus secundum hanc lectionem ita vertendus: *Rursum, hoc servi formam decet, exhibetque una justificationem quæ in fide per confessionem obtinetur.*

Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Eo plane modo intelligendum illud est : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Et nunc quidem animalia : sed quia vita angelicæ par in cœlo hominibus reposita est, cum ibi constitutus erit super opera manuum ejus, cœlorum et omnium quæ in illis sunt speculator erit. Beatus autem Paulus hoc etiam de Salvatore accepit [79], ut futurum in sæculo venturo. Quare ait illi Pater : *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* [80]. *Oves et boves universas.* His adumbrat eos qui crediderunt ex Israel. *Insuper et pecora campi.* His gentes indicat. *Volucres cœli,* eos dicit qui in vita sua elati et superbi sunt, qui alte sentiunt, homines admodum insipientes.

10. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* Repetit illud, admiratione stupefactus, uti jam dixi, ob datam hominibus Dei cognitionem.

In finem, pro occultis filii, PSALMUS David. IX.

Argumentum.

Hoc psalmo ea declarat quæ latenter a Salvatore facta sunt. Multa autem illa erant occulte gesta : Nativitas scilicet secundum carnem ex Maria Virgine per Spiritum sanctum : stupendæ ac miraculis insignes virtutes : mors ipsa ac descensus in infernum, resurrectio demum ex mortuis. Hæc quippe omnia occulte ab illo gesta sunt. Abscondit enim illa etiam principibus mundi hujus. Pro hisce occultis Propheta personam gerens humanæ naturæ ingreditur gratias agens ac dicens : *Confitebor tibi, Domine.* Occultorum porro illorum revelatio mors est, atque ea quæ in inferno gesta sunt : necnon resurrectio et ascensio.

2. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo In convertendo inimicum meum retrorsum,* etc. De quibusnam confessio sit declarat. Inimicum autem ejus, mortem esse ait, quæ retrorsum convertitur, videlicet, ad non esse.

4. *Infirmabuntur et peribunt a facie tua.* Quando, ait, retrorsum mors convertetur, tum omnis adversaria potestas destruetur ; nam si ultima omnium inimica mors destruitur [81], palam est prius destrui adversarias potestates.

5. Illud : *Quoniam fecisti judicium meum et causam meam,* causam affert gratiarum actionis ; hoc autem : *Sedisti super thronum,* indicat Dei in judicando inspectionem.

6. *Increpasti gentes, et periit impius.* Intelligibiles inimicos scilicet. *Nomen eorum delesti in sæculum.* Draconem ait spiritualem, id est diabolum.

[*Increpasti gentes, et periit impius.* Draconem ait aut diabolum, quia increpatio emendationem significat. Jure quis dixerit, emendatis per aposto-

[79] Hebr. II, 8. [80] Psal. CIX, 1. [81] I Cor. XV, 26.

A *Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ.* Οὕτως καὶ τὸ, *Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ,* νοητέον. Νῦν μὲν τὰ ζῶα· ἐπειδὴ δὲ βίος ἰσάγγελος ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἐν οὐρανῷ, ἐκεῖ καταστὰς ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, θεωρὸς οὐρανῶν ἔσται καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξέλαβεν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι γενησόμενον. Διό φησι πρὸς αὐτὸν ὁ Πατήρ· *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Πρόβατα καὶ βόας ἁπάσας.* Τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύοντας αἰνίττεται. *Ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου.* Διὰ τούτων τὰ ἔθνη δηλοῖ. *Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ,* τοὺς ἐπηρμένους κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντας, τοὺς ἀλογωτάτους.

B *Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!* Ἀναλαμβάνων ἀναδιπλασιάζει τὸ θαῦμα ἐκπληττόμενος, ὡς ἔφην, ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίᾳ.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυΐδ. Θ'.*

Ὑπόθεσις.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ κρυφίως πεπραγμένα τῷ Σωτῆρι δηλοῖ. Πολλὰ δὲ ἦν αὐτῷ τὰ κρυφίως πραττόμενα· ἥ τε ἐκ Παρθένου διὰ Πνεύματος ἁγίου κατὰ σάρκα γέννησις, αἵ τε παράδοξοι καὶ θαυματουργοὶ δυνάμεις, ὅ τε θάνατος αὐτὸς, καὶ ἡ εἰς ᾅδου κάθοδος, καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις. Ταῦτα γὰρ πάντα κρυφίως αὐτῷ πέπρακται. Ἀπέκρυψε γὰρ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου. C Ὑπὲρ δὴ τούτων τῶν κρυφίων ὁ προφήτης ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος εἰσέρχεται εὐχαριστῶν καὶ λέγων· *Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε.* (*Alius autem codex*) Ἐπισφράγισμα δὲ τῶν κρυφίων ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐν ᾅδου πραχθέντα, ἡ ἀνάστασίς τε καὶ ἡ ἀνάληψις.

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου . . . . ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐπὶ τίσιν ἡ ἐξομολόγησις δηλοῖ. Ἐχθρὸν δὲ αὐτοῦ τὸν θάνατον εἶναί φησι τὸν εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστρεφόμενον, τουτέστιν εἰς τὸ μὴ εἶναι.

Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου. Ἐπειδὰν, φησὶν, ἀποστραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω ὁ θάνατος, τότε δὴ καὶ πᾶσα δύναμις ἀντικειμένη D καταργηθήσεται· εἰ γὰρ ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος, δηλονότι προαναιρεθεισῶν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων.

Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου. Τὴν αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας ἀνταποδίδωσι· τὸ, *Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου* τὴν εἰς τὸ κρίνειν ἐπισκοπὴν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ.

Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής. Τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς δηλονότι. *Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα.* Τὸν δράκοντά φησι τὸν νοητὸν, ὅς ἐστιν ὁ διάβολος.

[*Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.* Τὸν δράκοντά φησιν, ἢ τὸν διάβολον· ἐπειδὴ ἡ ἐπιτίμησις καὶ διόρθωσιν σημαίνει. Εἴποι ἄν τις, διορ-

θωμένων τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀπολέσθαι τὸν ἀσεβῆ, σβεσθείσης αὐτοῦ τῆς ἐπιβωμίου κνίσσης καὶ παυθείσης. Ἐπιτιμηθέντων γὰρ τῶν ἐθνῶν, καὶ πρὸς Κύριον ἐπιστρεψάντων, ὁ ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν, ἅτε υἱοῖς οὖσιν ἀπειθείας, διάβολος, ἀπώλετο μετὰ τῶν νεῶν τῶν εἰδωλικῶν· οἳ ὡς πόλεις συνεῖχον τοὺς τὴν δυσσέβειαν ἀφορῶντας. Καὶ οὕτως ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ ἴχνος ὑπολειφθῆναι. Ἔστιν ἐκλαβεῖν τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν· τότε γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιτιμωμένων, καὶ ὁ διάβολος, ὁ κυρίως ἀσεβής, ἀφανίζεται. Αἱ πόλεις, τῆς ἐν αὐταῖς πάλαι πολιτευομένης ἀσεβείας καταλυθείσης, τὴν οἰκοδομίαν τῆς εὐσεβείας ἐδέξαντο.]

Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος. Ῥομφαίας τοῦ διαβόλου τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶ, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός. [Αἱ πόλεις αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, αἳ, ὥσπερ πόλεις ἰσχυραὶ τετειχισμέναι, τοὺς ἁλόντας αὐτῶν ἀπάτῃ ἐν αὐταῖς συλλαβοῦσαι κατεῖχον. Καὶ πόλεις ποίας λέγει ἢ ταύτας περὶ ὧν ἀλλαχοῦ λέγεται· *Ἔθηκας εἰς χῶμα πόλεις ὀχυρὰς, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια;* αἵ εἰσιν, ὡς δεδήλωται, αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις.] *Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου.* [Ὥστε ἐξάκουστον γενέσθαι αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν. Ἢ τὴν πανολεθρίαν φησὶν, ἢ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν, καὶ τὸ περιφανὲς τῆς ἀπωλείας.] Ἐξάκουστος γὰρ αὐτῶν γέγονεν ἡ ἀπώλεια.

Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι. [Συνεχῶς ἑαυτὸν καλεῖ πένητα καὶ πτωχὸν, καίτοι γε ἐν βασιλείοις. Ἤδει γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα. *Εὐκαιρίαν* λέγει τὸν τῆς θλίψεως καιρόν· ἀεὶ μὲν γὰρ τῆς βοηθείας ἐπιδεόμεθα, καὶ ἐν εὐημερίαις· ἀλλὰ πλέον ἐν θλίψει τῆς συμμαχίας ἐπαισθανόμεθα.] Τῷ πτωχῷ, τῷ πνευματικῷ λαῷ φησι. *Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν.* Ὡς· *Ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου.*

Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών. Τῇ ἐπουρανίῳ, φησὶ, Ἱερουσαλήμ. *Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.* Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τῶν Εὐαγγελίων κήρυκάς φησιν. Τίνα δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα διὰ τῶν ἑξῆς σημαίνει.

Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη. Τὰ αἵματα, φησὶ, τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκκεχυμένα ἐκζητήσει ἐπὶ τὸ ἐκδικίας ἀξιῶσαι.

[*Οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν πενήτων.* Πένητας πάλιν τοὺς δι' αὐτὸν πτωχεύοντάς φησιν, οἳ καὶ διὰ παντὸς τὰς πρὸς αὐτὸν ἱκεσίας ποιοῦντες, ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῶν γενομένων ἀδικιῶν παρὰ τῶν δαιμόνων αἰτοῦντες.]

Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο ἐγείρεις ἐκ γῆς ταπεινώσεως, ἵνα τῇ ἐπουρανίῳ συγχορεύσω Σιών.

[*Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.* Ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ. Τὸ, *ἐξαγγείλω*, ἀντὶ τοῦ, χρονίως ᾄσομαι.]

Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν. Κρίμα γὰρ ἀληθῶς δίκαιον τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπῳ

[81] Isa. xxv, 2. [81*] Isa. xlix, 2.

A los gentilibus, periisse impium, exstincto prorsus atque deleto altarium ejus nidore. Postquam enim gentes increpatæ, et ad Dominum conversæ sunt, qui in ipsis utpote inobsequentiæ filiis vim suam exercebat, diabolus scilicet, una cum idolorum templis periit, quæ ceu civitates quædam, continebant eos qui impietatem sectabantur. Atque ita deleta sunt, ut ne vestigium quidem eorum remanserit. Potest illud de postremo quoque judicio explicari; tunc enim increpatis peccatoribus, diabolus, qui proprie impius audit, funditus peribit. Civitates porro, exstincta, quæ in ipsis ante dominabatur, impietate, ædificium pietatis susceperunt.]

7. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Frameas diaboli adversarias dicit potestates, quibus potens B ille est. [Civitates sunt adversariæ potestates, quæ quasi civitates prævalidæ muris instructæ, errore deceptos complectebantur. Et cujusmodi quæso civitates ait, nisi eas de quibus alibi dicitur[81], *Redegisti in pulverem civitates potentes, ita ut cadant ipsarum fundamenta?* quæ uti declaratum est, sunt adversariæ potestates.] *Periit memoria eorum cum sonitu.* [Ita ut eorum pernicies ubique pervulgetur. Aut exitium supremum dicit, sive malorum vehementiam, et perniciei conspicuitatem.] Ejus namque pernicies ultro citroque audita fuit.

10. *Et factus est Dominus refugium pauperi.* [Sese frequenter pauperem ac mendicum vocat, etiamsi in regia versaretur. Noverat enim humana C omnia vel umbris imbecilliora esse. *Opportunitatem* vocat tempus tribulationis: semper enim auxilio egemus, etiam in prosperitate: verum in ærumnis, auxiliorum usum magis experimur.] Mendico, scilicet, spirituali populo ait. *Adjutor in opportunitatibus in tribulationibus.* Ut illud: *In tempore accepto exaudivi te* [81*].

12. *Psallite Domino qui habitat in Sion.* In cœlesti, inquit, Jerusalem. *Annuntiate inter gentes studia ejus.* Hæc quasi ad apostolos et Evangeliorum præcones loquitur. Quæ porro sint ejusmodi studia in sequentibus indicat.

13. *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est.* Sanguinem, ait, pro illo effusum requiret, D ut vindictam postulet.

[*Non est oblitus clamorem pauperum.* Pauperes rursum vocat eos qui propter ipsum mendicant, qui assidue ipsum supplices rogant, postulantque ultionem injuriarum sibi ab dæmonibus illatarum.]

15. *Qui exaltas me de portis mortis.* Ideo excitas me ex terra humiliationis, ut choreas agam in cœlesti Sion.

[*In portis filiæ Sion.* In cœlesti Jerusalem. Illud porro, *annuntiem*, intelligas, assidue canam.]

17. *Cognoscitur Dominus judicia faciens*, etc. Judicium namque plane justum est, ut ii qui mortem

homini struxere, in ea ipsa re comprehendantur. Fortasse (id ait) quia ii in quos fertur judicium, judicem cognoscent tempore judicii.

A θάνατον ἐν αὐτῷ περιληφθῆναι. Τάχα ἐπεὶ καὶ οἷς τὸ κρίμα γίνεται, γνώσονται τὸν κρίνοντα ἐν καιρῷ κρίσεως.

18. *Daniel Barbarus : Convertantur peccatores in infernum.* Dæmones scilicet, et quicunque illis servierunt. *Omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.* Græci, hæretici, Judæi.

20. *Exsurge, Domine, non confortetur homo.* Precatur Unigenitum in terris illucescere ; ne superbus ille diabolus, quem in præsenti vocat hominem, supercilium ultra tollat. *Judicentur gentes in conspectu tuo.* Salutarem gentium vocationem rogat citius adesse.

Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος. Ἐπιλάμψειν τοῖς ἐπὶ γῆς εὔχεται τὸν Μονογενῆ· ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος, ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ, ἐπὶ πλείω μὴ ἐπαίρῃ τὴν ὀφρύν. *Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου.* Τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενομένην τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ἐπισπεύδων εὔχεται.

21. *Constitue, Domine, legislatorem super eos.* Ecquis legislator ille, nisi qui Novi Testamenti legem nobis induxit? *Sciant gentes quoniam homines sunt.* Per ingentem dæmonum fallaciam, in jumentorum morem commutati erant, ut de illis diceretur: *Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [33].

Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς. Καὶ
B τίς ὁ νομοθέτης ἢ ὁ τὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης νόμον ἡμῖν εἰσηγησάμενος; *Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσι.* Τῇ ὑπερβολῇ τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης εἰς κτηνῶν ἦσαν μετενεχθέντες τρόπον· ὡς λέγεσθαι περὶ αὐτῶν· *Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.*

PSALMUS X secundum Hebræos.

1. *Utquid, Domine, recessisti longe.* Rogat accelerari gentium vocationem modico post tempore futuram. Idipsum autem effecit diaboli superbia.

2. *Dum superbit impius, incenditur pauper.* Superbia, inquit, improbi, quasi incendium est pauperi, populo scilicet tuo. *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.* Id est, comprehendentur. Nam tu es, inquit, qui comprehendis sapientes in astutia eorum [34].

3. *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ.* Tanta, inquit, fuit ejus clementia, ut, quia impii impuniti remanebant, demum apud quosdam stultissimos homines eorum vita accepta esset et laudaretur.

4. *Exacerbavit Dominum peccator.* Exacerbavit quidem irridendo illius de providentia et de judicio verba. Multi namque cum hujuscemodi quidpiam audiunt, statim rident. Hoc autem subjungitur: *Secundum multitudinem iræ suæ.* Ut ita se habeat tota sententia: Exacerbavit Dominum, inquit, peccator, multitudinem iræ sibi thesaurizans. Illud enim, *suæ*, de exacerbante est accipiendum. Deinde quod dicitur : *non quæret*, cum interpunctione legendum, ut ita intelligatur: An ille homo Deum exacerbat, iræ sibi magnitudinem accendens, et Deus non quæret? Cum interpunctione itaque legendum, ut sit hic sensus : Annon quæret Deus ? annon tribuet ipsi secundum iram, quam sibi thesaurizavit in die iræ suæ ?

5. *Non est Deus in conspectu ejus.* Initium omnis improbi operis est Deum non cogitare judicem. *Auferuntur judicia tua a facie ejus.* Nam qui ignorat esse Deum, ignorat item esse judicem. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Simile est illi : *Universum orbem manu comprehendam quasi nidum* [35]. *Dixit enim in corde suo: Non movebor*, etc.

ΨΑΛΜΟΣ Ι'.

Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν; Ἐπιταχῦναι τὴν μακρὸν ὕστερον γενησομένην κλῆσιν τῶν ἐθνῶν εὔχεται. Τοῦτο δὲ αὐτὸ πεποίηκεν ἡ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία.

Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός. Ἡ ὑπεροψία, φησὶ, τοῦ πονηροῦ, πύρωσις τῷ πτωχῷ σου γίνεται λαῷ· *Συλλαμβάνον-*
C *ται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται.* Ἀντὶ τοῦ, συλληφθήσονται. Σὺ γὰρ εἶ, φησὶν, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.

Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Τοσαύτη, φησὶ, γέγονεν ἡ ἀνεξικακία, ὡς καὶ, διὰ τὸ ἀτιμωρήτους μένειν τοὺς ἀσεβεῖς, λοιπὸν καὶ παρά τισι τῶν ἀνοητοτέρων ἀπόδεκτον αὐτοῖς εἶναι τὸν βίον.

Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Παρώξυνε μὲν χλευάζων τοὺς περὶ προνοίας καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ λόγους. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀκούοντες τοιοῦτόν τι γελῶσιν εὐθέως· τοῦτο δὲ συνάπτεται, τὸ *Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ*· ἵνα ᾖ τὸ ὅλον οὕτως· Παρώξυνε τὸν Κύριον, φησὶν, ὁ ἁμαρτωλὸς, πλῆθος ὀργῆς ἑαυτῷ θησαυρίζων. Τὸ γὰρ, *αὐτοῦ*, ἐπὶ τοῦ
D παροξύναντος ληπτέον. Εἶτα τὸ ἐπιφερόμενον τοῦτο, *οὐκ ἐκζητήσει*, καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον· ἵνα ᾖ τὸ νοούμενον οὕτως· Ἆρ' οὖν ὁ μὲν παροξύνει τὸν Θεὸν, καίτοι πλῆθος αὐτῷ ἐκκαίων ὀργῆς, ὁ δὲ οὐκ ἐκζητήσει; Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ ἀνάγνωσις, ἵνα ᾖ· Οὐκ ἐκζητήσει, φησὶν, ὁ Θεὸς, καὶ ἀποδώσει αὐτῷ κατὰ τὴν ὀργὴν, ἣν ἑαυτῷ ἐθησαύρισεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ;

Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀρχὴ πάσης πονηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν· *Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.* Ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεὸς, οὐδὲ ὅτι κριτής ἐστιν οἶδε. *Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Ὅμοιον τὸ, *Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου ὡς νοσσιάν.* Εἶπε γὰρ

[33] Psal. XLVIII, 13. [34] Job V, 13. [35] Isa. X, 14, juxta LXX.

ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐ μὴ σαλευθῶ. Ἀντὶ τοῦ· Οὐ μὴ σφάλω, οὐ μὴ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν· οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει.

A Id est: Non inducar in errorem, non evertar in generationem, non in malis ero.

Adjicit Dan. Barb. Nam quicunque vitii particeps est, nihil grave se subiturum putat.

[*Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ.* Ἐκβαλὼν τὸν θεῖον φόβον ἐκ τῆς ψυχῆς, διαπαντὸς ἐν κακίᾳ διατρίβει. Ἀρχὴ πάσης πονηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν. *Ἀνταναίρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.* Οὐ βούλεται εἰδέναι, ὅτι κριτὴς εἶ δίκαιος· ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεὸς, οὐδὲ ὅτι κριτής ἐστιν οἶδε. *Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Τῶν πειρασμῶν οἱ μὲν προσάγονται τῇ ψυχῇ, οἱ δὲ τῷ σώματι, οἱ δὲ τοῖς πέριξ τοῦ σώματος. Καὶ οἱ μὲν ψυχῇ προσαγόμενοι λογισμοὶ ἀκάθαρτοι λέγονται, ἁμαρτίας γεννῶντες B καὶ δόγματα ψευδῆ· οἱ δὲ τῷ σώματι προσφερόμενοι πληγῶν καὶ στρεβλώσεων καὶ διωγμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θανάτων αἴτιοι γίνονται· οἱ δὲ τῶν περὶ τοῦ σώματος πειρασμοὶ περιέχουσι ζημίας χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ ἀποβολὰς τέκνων καὶ γυναικῶν ἀφαιρέσεις. Δῆλον οὖν ἐστιν ἐκ τούτων, ὅτι πάντως διά τινος τῶν κατειλεγμένων πειρασμῶν ἐκυρίευσε παντὸς δικαίου ὁ Σατανᾶς· μόνος γὰρ Χριστὸς *ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καὶ οὐχ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.*]

[*Non est Deus in conspectu ejus.* Expulso ex anima sua Dei timore, semper in malitia perseverat. Principium omnis malæ actionis est, non cogitare judicem Deum. *Auferuntur judicia tua a facie ejus.* Nosse non vult te judicem esse justum: qui enim non novit esse Deum, neque judicem esse novit. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Tentationes aliæ animo, corpori aliæ objiciuntur; aliæ iis quæ circum corpus versantur. Quæ animo offeruntur, cogitationes impuræ nuncupantur, quæ peccata et dogmata falsa generant; quæ corpori admoventur, sunt causæ plagarum, cruciatuum, persecutionum, carcerum, mortis; quæ circa corpus versantur tentationes, sunt pecuniarum et possessionum mulctæ, filiorum et uxorum jacturæ. Palam itaque est ex supradictis Satanam aliquo ex memoratis tentationum generibus, in justos omnes dominatum habuisse: solus quippe Christus *peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus* [86].]

Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει. Παράμονον, φησὶν, ἕξειν τὴν εὐημερίαν λελόγισται. Διὸ καὶ πικρίας καὶ δόλου τὸ στόμα πεπλήρωται· καὶ μὴν ἐνεδρεύει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν ἰδίων παγίδων. Τὸ δὲ, *μετὰ πλουσίων*, τί ἂν ἕτερον νοηθείη ἢ τῶν C πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πατρὶ αὐτῶν συμπράττουσιν

7. *Cujus maledictione os plenum est.* Permanentem, inquit, se felicitatem habiturum putat, quamobrem et amaritudine et dolo os ejus plenum est, atque insidias parat pauperibus, ut laqueis suis interficiat eos. Illud porro, *cum divitibus*, quid aliud sibi voluerit, quam, cum iis qui divites in malis sunt? Illi namque cum diabolo patre suo contra pauperes una machinas parant.

Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων. Ἐν συλλόγοις δὲ καὶ ἐν συνεδρίοις καθήμενος, ἐνέδρας τινὰς καὶ μηχανὰς τοῖς ἀναιτίοις κατασκευάζει.

8. *Sedet in insidiis cum divitibus.* In conventibus et cœtibus sedens, insidias et machinas insontibus parat.

Κύψει καὶ πεσεῖται. Ὅταν εἴπῃ [*Ambr. add.* ὁ διάβολος]· Νενίκηκα, τότε πεσὼν αἰσχύνεται.

10. *Inclinabit se et cadet.* Postquam dixit: Vici, tunc lapsus erubescit.

Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέλησται ὁ Θεός. Λέγει ταῦτα ὁ διάβολος οὐχ οὕτως ἔχων, ἀλλ' ἡμᾶς ἀπατῆσαι βουλόμενος, ἵνα σκελισθῶμεν, ἀμελεῖν τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων νομίζοντες.

11. *Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus.* Hæc dicit diabolus, non quod ita se res habeat, sed quo nos decipiat, atque ut supplantemur, rati Deum humana negligere.

Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου. Εὔχεται τὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χρηστότητα κινῆσαι· μὴ ὑψουμένης γὰρ ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τῶν ἀσεβῶν τῆς χειρὸς τοῦ D Θεοῦ, προπετέστεροι γίνονται.

12. *Exsurge, Domine Deus meus.* Precatur ut Dei in puniendo mora et clementia moveatur: nam cum Dei manus contra impiorum stultitiam non attollitur, tunc petulantiores evadunt.

[*Ὑψωθήτω ἡ χείρ σου.* Ἔπαρον τὴν χεῖρά σου, καὶ δίδαξον αὐτοὺς, ὡς τῶν ἀδικουμένων προνοῇ· καὶ ὡς ἐξ ὕπνου ἀναστὰς, ἀνωτέραν δεῖξον τῆς ἐκείνων γνώμης τὴν ἀπὸ σοῦ τιμωρίαν. Καὶ κόλασον μὲν ἐκείνους, φεῖσαι δὲ τὸν ἀδικούμενον, σφοδρότερον ἀχθεσθεὶς ταῖς ἐκείνων τόλμαις καὶ βλασφημίαις. *Ἕνεκεν τίνος*, φησὶ, *παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;*]

[*Exaltetur manus tua.* Erige manum tuam ut doceas illos, te eorum qui injuriis afficiuntur curam gerere: et quasi ex somno surgens, ostende ultionem tuam eorum consiliis superiorem esse. Atque illos quidem corrigas, sed injuria affecti misericordiam capias, vehementer commotus et concitatus eorum facinoribus ac blasphemis dictis. *Propter quid*, inquit, *irritavit impius Deum?*]

Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσει. Τοῦτο αἴτιον καὶ τοῦ ἐπαρθῆναι καὶ τοῦ πεσεῖν αὐτόν.

13. *Dixit enim in corde suo: Non requiret.* Atque id in causa est, quod ille exaltetur et labatur.

[86] I Petr. II, 22.

14. *Vides, quoniam tu laborem et dolorem considerεs.* Tu, inquit, o Domine, omnia nosti, nihil eorum quæ fiunt ignoras, imo nec eorum quæ in mentem et cogitationem veniunt. Quin et labores hominum, furorem et indignationem eorum qui molestia afficiunt accurate nosti. Quoniam omnium cogitationes consideras, et tu es qui corda et renes scrutaris. Et cum hæc videas, longanimis tamen es, gnarus sub manu tua omnes esse, nec quemquam posse aliquo fugere. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu fuisti adjutor.* Hoc est, tuum ille exspectat auxilium.

A *Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς.* Σὺ, φησὶν, ὦ Κύριε, πάντα γινώσκεις, καὶ οὐδέν σε τῶν πραττομένων λανθάνει, οὐδὲ τῶν ἐν διανοίᾳ καὶ λογισμοῖς ἀνιόντων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πόνους αὐτῶν καὶ τοὺς θυμοὺς τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ τοὺς παροργισμοὺς τῶν ἀνθρώπων οἶδας ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ πάντων τοὺς λογισμοὺς κατανοεῖς, καὶ σὺ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ ταῦτα πάντα ἐφορῶν μακροθυμεῖς, εἰδὼς, ὅτι ὑπὸ τὰς σὰς χεῖρας οἱ πάντες τυγχάνουσι, καὶ οὐκ ἔστι που οὐδενὶ ἐκτὸς διαδράναι. *Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχὸς, ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός.* Τουτέστι τὴν παρὰ σοῦ μένει βοήθειαν.

15. *Contere brachium peccatoris et maligni.* Hoc est, potentiam inimici. *Quæretur peccatum illius et non invenietur.* Propter ipsum scilicet peccatum. Tota sententia sic habet: Si quæsieris, inquit, peccatum maligni, non invenietur, id est, peribit peccator propter ipsum peccatum.

[Inveniuntur qui salutem a Deo consequuntur, secundum illud: *Inveni David servum meum* [87], et inventa est drachma perdita [88]; ac si inventa non fuisset, periisset. Qui pereunt, non invenientur in sæcula; manet quippe judex, ac regnat semper in futuro ac novo sæculo.]

Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Ἀντὶ τοῦ, τὴν δυναστείαν τοῦ ἐχθροῦ. *Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ.*
B Δι' αὐτὴν μὲν τὴν ἁμαρτίαν. Τὸ δὲ ὅλον οὕτως· Ἐὰν, φησὶν, ἐκζητήσῃς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πονηροῦ, οὐ μὴ εὑρεθῇ· τουτέστιν, ἀπολεῖται ὁ πονηρὸς δι' αὐτήν.

[Εὑρίσκονται οἱ σωζόμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τό· *Εὗρον Δαυῒδ τὸν δοῦλόν μου*, καὶ, Εὑρέθη ἡ ἀπολλυμένη δραχμή· καὶ ἐπεὶ μὴ εὑρέθη, ἀπώλετο ἄν. Οἱ ἀπολλύμενοι οὐχ εὑρίσκονται εἰς τὸν αἰῶνα· μένει γὰρ ὁ δικαστὴς, καὶ βασιλεύει διαπαντὸς ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.].

16. *Dominus regnabit in æternum.* In futuro et novo sæculo.

Κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.

Daniel Barbarus. Hæc dicit ad ostendendum præsens et futurum regnum illius. Quod si Domini regnum fine caret, quod nullus regni illius finis futurus sit; justi qui ejus participes sunt, perpetuam regni possessionem adipiscentur.

Peribitis, gentes, de terra illius. In tempore enim regni ejus projicientur in ignem æternum.

[Gentes vocat iniquos homines, utpote qui non vivant secundum legem, sed gentilitiam et barbaram immanitatem sectentur. Eos deleri rogat: *Peribitis*, inquit, et exitium ipsis comminatur; ut et illi respirare possint, et hi ad meliorem se frugem recipere.]

C *Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ.* Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

[Ἔθνη καλεῖ τοὺς ἀδίκους, ὡς μὴ κατὰ νόμον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴν καὶ βαρβαρικὴν ὠμότητα. Τούτων αἰτεῖ ἐκκοπὴν, *Ἀπολεῖσθε*, λέγων, καὶ πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπειλῶν· ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κἀκείνους σωφρονισθῆναι.]

17. *Desiderium pauperum exaudisti, Domine.* Hæc namque illorum erat concupiscentia, hoc desiderium, ut futuris donarentur bonis. *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Ad hoc namque parati, ad omnia sustinenda corde prompti sunt.

Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε. Αὕτη γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, καὶ οὗτος ὁ πόθος τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι ἀγαθῶν. *Τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.* Εἰς τοῦτο γὰρ ἑτοιμαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τῇ καρδίᾳ εὐτρεπίζονται.

[Præparatio cordis est quasi promissio facta a motibus et affectibus animi ad obsequentiam Deo reddendam.]

[Ἑτοιμασία καρδίας ἡ οἷον ὑπόσχεσις τῶν τῆς
D ψυχῆς κινημάτων πρὸς συνακολούθησιν τοῦ Θεοῦ.]

18. *Judicare pupillo et humili; ut non apponat ultra*, etc. Cum, inquit, pauperes ulciscetur, tunc non apponet ultra magnificare se homo.

Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι. Ὅτε, φησὶ, τὴν ἐκδίκησιν τῶν πτωχῶν ποιήσει, τότε οὐκ ἔτι προσθήσει τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος.

In finem PSALMUS David. X.

Argumentum.

Hunc quoque psalmum canit postquam inimicos devicerat. Hic piam sententiam mentemque præfert.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυῒδ. Ι'.*

Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον μετὰ τὸ περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν ᾄδει τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ φρονήματος ἁγιοπρεποῦς παραστατικόν (a)

[87] Psal. LXXXVIII, 1. [88] Luc. XV, 9.

(a) Ambr., παραστατικός melius; supple ψαλμός.

Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου; Πῶς μοι ἐρεῖτε, φησὶ, φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄρη δίκην στρουθίου, καίτοι πεποιθότι ἐπὶ Θεῷ; *Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον.* Μετοίκει, μετέρχου, φεῦγε ἐπὶ τὰ ὄρη, τουτέστι τὰς ἀρετάς.

Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν. Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς φυγὴν ἠρέθιζον φάσκοντες, εἰ μὴ φεύγῃ κατατοξεύειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλούς. Δηλοῖ οὖν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς βέλη εἶναι τοῦ πονηροῦ. *Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ,* ἀντὶ λεληθότως. Τοιαῦτα γὰρ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα.

Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον. Κατήνεγκε, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθορὰν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κατηρτισμένον. *Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν;* Εἰ καὶ οἱ ἐχθροὶ, φησὶ, τὰ τοιαῦτα ἔδρασαν, ἀλλ' ὁ Κύριος ὁ ναὸν ἔχων τὸν οὐρανὸν, ἐξέτασιν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀσεβῶν ποιούμενος, τοῖς μὲν ἀπονέμει τὰ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ ταῖς αἰωνίαις παραπέμπει κολάσεσι. *Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.*

[*Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον.* Ἀντὶ τοῦ, τὰ σὰ ἔργα καταλύειν σπεύδουσι δι' ἐμοῦ· ὃν γὰρ ἔχρισας βασιλέα σπουδάζουσιν ἀκυρῶσαι κατὰ τῆς σῆς ὁπλιζόμενοι ψήφου. Καὶ ταῦτα δρῶσι τὰς κατὰ φύσιν ὀρθὰς ἐννοίας καθελόντες ἐξ ἑαυτῶν, ἃς ἄνωθεν κατηρτίσατο.]

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν. Τὸ ἀλάθητον σημαίνει τοῦ Θεοῦ· ὀφθαλμοὺς δὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπισκοπήν. *Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.* Βλέφαρα δὲ τὴν κριτικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ τῶν πραγμάτων ἐξεταστικήν.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΙΑ'.

Ὑπόθεσις.

Εἴρηται περὶ τῆς ὀγδόης ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ. Εὔχεται δὲ ῥυσθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς. Αὐτὴ δὲ ἂν εἴη γενεὰ ἡ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· *Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην.*

Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς. Ἀφέντες γὰρ τὴν ἀλήθειαν οἱ Ἰουδαῖοι ψεῦδος κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπετέλεσαν.

Χείλη δόλια ἐν καρδίᾳ. Ὅτι, διδάσκαλον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ ἀγαθὸν, ἕτερα ἐβουλεύοντο περὶ αὐτοῦ.

Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλοῤῥήμονα. Πῶς γὰρ οὐ μεγαλοῤῥήμων ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ τολμήσασα τῷ Σωτῆρι λέγειν· *Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;*

Τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦ-

A 2. *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ?* Cur mihi suadetis, inquit, ut fugiam in montes sicut passer, etiamsi in Deo confidam? *Transmigra in montes sicut passer.* Transfer te, transi, fuge in montes, id est virtutes.

3. *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra.* His verbis ad fugam eum concitabant dicentes, si non fugeret, sagittis confossum iri a peccatoribus. Declarat itaque malas cogitationes esse maligni tela. *Ut sagittent in obscuro rectos corde.* Quasi dicat, latenter. Hujusmodi namque sunt spiritualium inimicorum tela.

4. *Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Compulit, inquit, inimicus hominem in corruptionem,
B licet in incorruptionem conditus esset. *Justus autem quid fecit?* Etiamsi, inquit, inimici talia fecerint; at Dominus, qui templum habet cœlum, facto justorum et impiorum examine, aliis quidem impertit bona, alios in æterna supplicia dejicit. *Dominus in templo sancto suo.*

[*Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Quasi dicat, opera tua evertere satagunt propter me, nam quem unxisti regem, contra calculum tuum armati, student abrogare. Et hoc agunt postquam rectas probasque cogitationes, quæ secundum naturam sunt, eliminarunt, quas scilicet Dominus perfecerat.]

5. *Oculi ejus in pauperem respiciunt.* Significat
C Dei cognitionem cui nihil latere potest. Oculos autem dicit ejus beneficam inspectionem. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Palpebras dicit ejus judicialem rerumque exploratricem providentiam.

1. *In finem, pro octava, PSALMUS David. XI.*

Argumentum.

De octava dictum fuit in sexto psalmo. Rogat porro liberari a generatione mala. Hæc autem generatio illa sane fuerit, quæ tempore erat Salvatoris nostri Jesu Christi: de qua ipse dixit [89]: *Viri Ninivitæ surgent, et condemnabunt generationem istam.*

2. *Salvum me fac, Deus, quoniam defecit sanctus,*
D *quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.* Insidias in Christum paratas in unum complectitur. Dimissa namque veritate, Judæi mendacium contra Christum commenti sunt.

3. *Labia dolosa in corde.* Quoniam, cum eum magistrum ac bonum appellarent, longe diversa in eum consilia inibant.

4. *Disperdet Dominus universa labia dolosa, linguam magniloquam.* Quomodo non magniloqua lingua illa, quæ ausa est Salvatori dicere: *In qua potestate hæc facis, et quis tibi dedit hanc potestatem* [90]?

5. *Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabi-*

[89] Matth. XII, 41. [90] Marc. XI, 28.

mus, labia nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est? Quasi scilicet hæc secum reputarent, facultatem se habere quidvis pro libidine contra Salvatorem proferendi. Illud autem : *Quis noster Dominus est?* simile est illi dicto : *Hunc autem nescimus unde sit* [91].

6. *Propter miseriam inopum*, etc. Inopes et pauperes secundum spiritum intelligit. Quorum gemitu audito, Exsurgam, ait. *Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* Id est, Palam omnibus faciam salutare, quod etiam curabo evulgari ultro citroque. Ubique enim terrarum prædicatum est.

7. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum.* Vera, inquit, sunt verba de salutari enuntiata et promissa, quemadmodum argentum sæpe in crucibulum immissum. Illud autem, *septuplum*, pro pluries posuit; is enim est mos sacræ Scripturæ.

8. *Tu, Domine, servabis nos.* Ideo, inquit, servabis nos, quia circumdant nos impii, saluti nostræ insidiantes. Hi autem sunt adversariæ et malignæ potestates.

9. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Altitudinem dicit virtutem : multiplicationem autem illam, temporis diuturnitatem. Ut hæc sit sententia : Per virtutem et potestatem tuam, diuturnitatem temporis et vitam æternam dedisti nobis. Nam post salutarem ascensionem, in infinita sæcula vita nostra extenditur. Aut altitudinem dicit, quia scilicet similes tibi homines effecisti, quatenus eorum fert facultas : aut quia multam eorum curam habuisti.

1. *In finem, PSALMUS David. XII.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum, dum pœnitentiam delicti ageret, et una salutare nostrum annuntiaret. Unde exemplum nacti sumus, quo pacto oporteat nos, cum peccavimus, ad Deum accedere.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Quasi post diuturnam moram per pœnitentiam ad Deum accesserit, propter admissum peccatum. *Usquequo avertis faciem tuam a me?* Hanc faciem angeli semper vident.

2. *Quandiu ponam consilia in anima mea?* Angore crucior, inquit, dum animo mecum volvo, ne forte in peccato moriar, et illud maxime est quod animo meo dolores parat. *Dolorem in corde meo die ac nocte.* Corde quotidie meditando.

3. *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Nam si colentibus nobis Deum, ac religiose viventibus, deprimitur inimicus; manifestum est peccantibus nobis extolli. Exaltatio namque Satanæ, est hominum humiliatio. Siquidem, quemadmodum

[91] Joan. IX, 29.

A *μεν· τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;* Ὡς τοῦτο διανοουμένων, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὅ τι ἂν βούλοιντο εἰπεῖν κατὰ τοῦ Σωτῆρος. Τοῦτο δέ· *Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι;* ὅμοιον τῷ *Τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.*

Ἕνεκε τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν. Πτωχοὺς δὲ καὶ πένητας τοὺς κατὰ πνεῦμα λέγει· ὧν καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, Ἀναστήσομαι, φησί. *Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ.* Τουτέστι, Φανερὸν πᾶσι καταστήσω τὸ σωτήριον, ὃ καὶ ἐξάκουστον παρασκευάσω γενέσθαι. Ἐκηρύχθη γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον. Ἀληθεῖς, φησὶν, οἱ λόγοι οἱ περὶ τοῦ σωτη-
B ρίου ἐπηγγελμένοι, ὥσπερ καὶ τὸ ἀργύριον τὸ πολλάκις χωνευθέν. Τὸ δὲ, *ἑπταπλασίως*, ἀντὶ τοῦ πολυπλασίως τέθεικε· τοῦτο γὰρ σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ.

Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο, φησὶ, φυλάξεις ἡμᾶς, ἐπειδὴ κυκλοῦντες ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιβουλεύοντες τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν αἱ ἀντικείμεναι καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὕψος μὲν τὴν δύναμιν λέγει· πολυωρίαν δὲ τὴν πολυχρονιότητα. Ἵνα ᾖ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Διὰ τῆς σῆς ἰσχύος, πολυχρονιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δέδωκας. Μετὰ γὰρ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τὰ τῆς
C ζωῆς ἡμῖν ἐκτείνεται. Ἢ ὕψος λέγει, ὅτι ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατόν· ἢ ὅτι πολλῆς φροντίδος ἠξίωσας.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΙΒ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ᾄδει εἰς μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος γεγονὼς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος. Δι' οὗ ἐλάβομεν ὑπογραμμὸν, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις γενομένους προσιέναι Θεῷ.

Ἕως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος; Ὡς μακρᾶς οὔσης τῆς γινομένης αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ μετανοίᾳ πρὸς Θεὸν προσόδου. *Ἕως πότε ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;*
D Τούτου τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι βλέπουσι διαπαντός.

Ἕως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου; Ἀνιῶμαι γὰρ, φησὶ, βουλευόμενος κατὰ ψυχὴν μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανοῦμαι, καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρασκευάζει. *Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός.* Μεριμνᾷν ἐν τῇ καρδίᾳ καθ' ἡμέραν.

Ἕως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ; Εἰ γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, δῆλον ὅτι ἁμαρτανόντων ὑψοῦται. Ὕψος γὰρ τῷ Σατανᾷ ἡ τῶν ἀνθρώπων ταπείνωσις· ἐπειδὴ, καθάπερ ὁ Θεὸς ἐν τῇ σωτηρίᾳ ὑψοῦσθαι τῇ

ἡμετέρᾳ, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται. A

Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ὀφθαλμοὺς τοὺς τῆς διανοίας δηλοῖ. Φωτίσατε γὰρ ἑαυτοὺς φῶς γνώσεως.

Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα. Θαρρῶ, φησὶν, ἁμαρτίας ἄφεσιν δέξασθαι τῷ ἐλέει προσανέχων τῷ σῷ, δι' οὗ καὶ τὸ σωτήριον δέδωκας πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅπερ σωτήριον ἀγαλλιᾶσθαι παρασκευάσει μου τὴν καρδίαν, τὴν πάλαι ὀδυνωμένην διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ. ΙΓ'.

Ὑπόθεσις.

Διαῤῥήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον B τῆς ἐπιφανείας κηρύξῃ Χριστοῦ.

Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός. Ἐπειδὴ, μὴ λογισάμενοι, φησὶν, εἶναι Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ κρίνοντα κρίσει δικαίᾳ, πᾶσαν ἀθεμιτουργίαν εἰργάσαντο· τούτου δὴ χάριν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πρόοδον κατασημαίνει. *Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.* Ἐλθὼν, φησὶν, ὁ Κύριος οὐδ' ἕνα εὗρε χρηστότητος ἐργάτην, ἀλλὰ γὰρ ὑπεύθυνον πάσῃ πράξει ἀτόπῳ. *Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν.* Ἑαυτῶν γὰρ τῷ φάρυγγι οἱ δαίμονες ὥσπερ βρῶσιν εἶχον τὸν ἄνθρωπον, μὴ εἶναι νοοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ πλάσματος αὐτοῦ οὐ δύναται.

Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν; Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον, καὶ ἔξωθεν τὸν Κύριον προληπτέον· ἵνα ᾖ οὕτως τὸ σημαινόμενον· Καὶ πάντες ἐξέκλιναν, καὶ τοῦτο ἐποίησαν. Οὐ μέλλουσι γινώσκειν τὸν Κύριον. *Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου.* Κατήσθιον γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀναπείθοντες προσκυνεῖν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. Καὶ οὗτοι, φησὶν, ἑτέροις κακῶν εἰσηγηταὶ γενόμενοι, τὸν Κύριον οὐκ ἐπικαλέσονται. Οὕτω γὰρ ἀναγνωστέον μέλλοντα ἀντὶ τοῦ παρεληλυθότος. C

Ἐκεῖ δὲ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὗ οὐκ ἦν φόβος. Ὁ Μωσέως νόμος, φησὶ, κόλασιν ἐποίει· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἁγνός ἐστιν· ὡς υἱοὺς γὰρ φοβεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύαζε. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, φησὶ, D καθ' ὃν δὲ δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὗ οὐκ ἔστι φόβος. Οὐχ ἐκ νομικῆς ἀπειλῆς δηλονότι, ἀλλ' ἡ πρέπουσα μᾶλλον ἐλευθέροις εὐλάβεια.

Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων. Τῶν δικαιουμένων διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. *Βουλὴ πτωχοῦ κατῃσχύνεται.* Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀπομείναντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ διώξαντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ; Τοῦτο δὲ διπλῆν ἔχει τὴν προφητείαν· οὐ γὰρ μόνον τηνικάδε γενομένην τοῖς πολιορκηθεῖσι προσαγορεύει σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενομένην ἐκεῖθεν σωτήριον ἐπιφάνειαν. *Ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ.* Τοὺς ἁγίους πα-

Deus dicitur in salute nostra exaltari; ita et diabolus in pernicie nostra extolli.

4. *Illumina oculos meos.* Oculos mentis indicat. Illuminate illos lumine cognitionis.

6. *Ego autem in misericordia tua speravi.* Confido, inquit, peccati me remissionem accepturum, dum tuam perpendo misericordiam. *Tua*, inquit, per quam salutare tuum dedisti omnibus hominibus. Quod salutare exsultationem parabit cordi meo, olim de peccato dolenti.

1. *In finem, PSALMUS David. XIII.*

Argumentum.

Diserte in præsenti psalmo declarat hominum in omnibus studiis et actibus suis impietatem iniquitatemque, ut necessitatem prædicet adventus Christi.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Quandoquidem non cogitantes Deum esse, qui respiciat omnia humana, ac qui justo judicio judicet, nullum non scelus perpetrarunt; idcirco Dominus de cœlo prospexit. Illud enim aperte Domini ad homines adventum indicat. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Cum venit, inquit, Dominus, nullum mansuetudini deditum; sed omnes nulli non pravo operi addictos, invenit. *Sepulcrum patens est guttur eorum.* In suo namque gutture dæmones hominem quasi cibum detinebant, non cogitantes non posse Deum unquam opificii sui oblivisci.

4. *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* Cum interpunctione legendum, atque illud, *Dominum*, extra accipiendum; ut hæc sit sententia: Et omnes, inquit, declinaverunt, atque id perpetrarunt. Nequaquam futurum est ut Dominum cognoscant. *Qui devorant plebem meam sicut escam panis, Dominum non invocaverunt.* Comedebant enim populum ejus, suadentes adorare creaturam et non creatorem. Atque illi, inquit, aliis malorum auctores facti, Dominum non invocabunt. Ita namque legendum futurum pro præterito.

5. *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Moysis lex, inquit, pœnam inferebat, timor autem Domini castus est: nam nos tanquam filios, Patrem timere docuit. Post illud tempus, quo scilicet adventus erit ejus, ibi timebunt ubi non est timor. Non timore qui ex legis comminatione oriatur, sed reverentia quæ liberos deceat.

6. *Quoniam Dominus in generatione justorum.* Qui justificantur per ejus adventum. *Consilium inopis confunditur.* Hæc dicit ad eos qui perseverant in incredulitate, et persequuntur eos qui in Christum credidere.

7. *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* Hoc duplicem continet prophetiam: non modo enim hic obsessis partam salutem annuntiat, sed etiam salutarem Christi adventum, multis post sæculis futurum. *Exsultabit Jacob.* Sanctos patriarchas et prophetas intelligit, qui summopere læti erunt, cum

prædictas ab ipsis promissiones Christus impleverit. Hæ autem erant, quæ omnium gentium salutem prænuntiabant.

1. *In finem, PSALMUS David. XIV.*
Argumentum.

Hunc canit psalmum, docens quidnam aditum homini præbeat ad illam assequendam sortem: quapropter ita orditur:

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Habitatio est commoratio temporanea, non fixam et permanentem vitam, sed transeuntem, ac cum spe transmigrationis ad præstantiora conjunctam significans. Sancti quippe viri est hanc vitam prætereundo agere, atque ad aliam transmittere. Quæ causa est ut David de se ipso dicat [91]: *Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei.* Quis, ait, dignus erit in cœlestibus illis tabernaculis consistere? *Aut quis tabernaculum ponet in monte sancto tuo?* Postquam enim quispiam æterno illo tabernaculo dignatus fuerit, beatitudine fruetur in sæcula infinita.

2-5. *Qui incedit sine macula*, etc. Docet quibus modis beatum hujusmodi finem consecuturi sumus: primo quidem si immaculata via incedamus quæ est ipse Christus; deinde, si operemur justitiam; tertio, si cor nostrum veritatis domicilium paremus; quarto, si dolosa instructi lingua non simus; quinto, si malum proximo non inferamus; sexto, si opprobrio proximum superbe non afficiamus; septimo, si personam non accipiamus; octavo, si juramenti fidem non violemus; nono, si non feneremur; decimo, quod est omnis complementum boni, si muneribus pervii non simus. Qui horumce æquitatem ac meritum edidicerit, firmam atque immotam bonorum donationem nanciscetur.

1. *Tituli inscriptio, Davidi. XV.*
Argumentum.

Quam nunc tractamus prophetia, gentium vocationem complectitur, nec non varias inobsequentiæ accusationes adversus Israelem; itemque ipsum resurrectionis Salvatoris omnium nostrum Jesu Christi mysterium: unde arbitror canticum istud vocatum στηλογραφίαν, sive tituli aut columnæ inscriptionem fuisse, ipso Davide propheta illud ceu in columna inscribente, ad posteros transmittendum. Ejus porro verba quasi ex Christi persona canuntur. Namque ut ita sentiamus auctor nobis Petrus est [92].

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. Quasi assumpta humani generis persona, his Deum et Patrem alloquitur. Nec tantum pro se, sed etiam propter nos et pro nobis, utpote per œconomiam et incarnationem unus ex nobis effectus. Dominum itaque Patrem vocat, quod in forma servi fuerit. Conservari autem se postulat propter Ecclesiam quæ caro ipsius est. Caro namque ejus est Eccle-

A τριάρχας καὶ προφήτας φησὶ, τοὺς χαρᾷ χαίροντας ἐπὶ τῷ τὰς προλεχθείσας αὐτῶν ἐπαγγελίας ἀποπληρῶσαι τὸν Χριστόν. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων σωτηρίαν κατασημαίνουσαι.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ. ΙΔ'.
Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν, διδάσκων τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως· διὸ ἀρχόμενός φησιν·

Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; Παροικία ἐστὶ διαγωγὴ πρόσκαιρος, οὐχ ἱδρυμένην ζωὴν, ἀλλὰ παροδικὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπὶ τὰ κρείττονα μεταστάσεως ὑποφαίνουσα. Ἁγίου γὰρ ἀνδρὸς παροδεύειν τὸν βίον τοῦτον, ἐπάγεσθαι δὲ πρὸς ἑτέραν ζωήν. Διὸ καὶ ὁ Δαυῒδ περὶ αὐτοῦ φησι· *Πάρ-*
B *οικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου.* Τίς, φησὶν, ἄξιος ἔσται ἐν ἐκείναις ταῖς οὐρανίαις γενέσθαι σκηναῖς; *Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;* ἐπειδὴ ἂν γάρ τις ἀξιωθῇ τῆς μακαρίας ἐκείνης σκηνῆς, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἕξει τὴν μακαριότητα.

Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ τὰ ἑξῆς. Διδάσκει δι' ὧν τευξόμεθα τοῦ μακαρίου ἐκείνου πέρατος· καὶ πρῶτον μὲν εἰ τὴν ἄμωμον ὁδεύσωμεν ὁδὸν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός· ἔπειτα εἰ ἐργασώμεθα δικαιοσύνην· τρίτον, εἰ ἀληθείας οἶκον τὴν καρδίαν ποιήσωμεν· τέταρτον, εἰ δολίαν γλῶσσαν μὴ κτησώμεθα· πέμπτον τὸ μὴ κακὸν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι· ἕκτον τὸ μὴ ὀνειδίσαι τὸν πλησίον ὑπερηφανευόμενον· ἕβδομον
C μὴ πρόσωπον θαυμάζειν· ὄγδοον τὸ μὴ παραβαίνειν ὅρκου πίστιν· ἔννατον τὸ μὴ ἐκτοκίζειν· δέκατον, ὃ καὶ τέλος ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀδωροδόκητον εἶναι. Τούτων ὁ ἐκμαθὼν τὴν κατόρθωσιν ἀσάλευτον ἕξει τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

Στηλογραφία τῷ Δαυῒδ. ΙΕ'.
Ὑπόθεσις.

Ἡ ἐν χερσὶ προφητεία περιέχει τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀπειθείαις τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκλήματα, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον· ὅθεν οἶμαι καὶ στηλογραφίαν ὠνομάσθαι τὴν ᾠδὴν, ἀναθέντος αὐτὴν τοῦ προφήτου Δαυῒδ
D ὥσπερ ἐν στήλῃ τοῖς μετ' αὐτόν. Ἄδονται δὲ οἱ ἐν αὐτῷ λόγοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως γὰρ ἡμᾶς ὁ Πέτρος ἐδίδαξε φρονεῖν.

Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Τὸ κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν τοὺς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους· οὐχ ὑπέρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ. Φυλαχθῆναι δὲ αὐτὸν αἰτεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥ ἐστιν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ γὰρ

[91] Psal. xxxviii, 13. [92] Act. ii, 25.

αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ ταύτην αἰτεῖ. A Εἰκότως οὖν καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροιτ' ἂν ἡ φυλακή.

Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἶ σύ. Πάλιν καὶ τοῦτο πρέπων (1) τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαιοσύνην. *Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις.* Ἀγαθάς φησιν ἐν τούτοις τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκεῖνο ἀναιρεῖ· *Μὴ φάγομαι γὰρ,* φησὶν, *κρέα ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι;*

Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Ἁγίους εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ *ἐθαυμάστωσεν* ἀντὶ τοῦ, ἐδίδαξεν· τὸ δὲ, *αὐτοῦ*, τοῦ Πατρός· ἵν' B ᾖ τὸ ὅλον οὕτως· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός· διὸ καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.

[*Τοῖς ἀγαθοῖς ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός.* Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, *ἐν αὐτοῖς*, τοῖς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἢ τινων τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ γῇ, ἢ ὅτι, ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ διατρίβουσι, κἂν ἐν ταύτῃ ὦσιν ἔτι τῇ γῇ. *Θελήματα* δὲ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδος ἀρεταὶ, ἃς θαυμαστοῖ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πλέον τι τούτων ἐχόντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀνδρεία ἀποστόλων καὶ μαρτύρων τῇ τῶν ἄλλως ἀνδριζομένων, οὐδὲ ἡ C σωφροσύνη Ἰωσὴφ κατὰ τὰς ἑτέρων. Οὕτως δέ τις θαυμαστωθεὶς αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς πολὺ τῆς θείας ἰσχύος καὶ τοῦ μεγέθους ἀπολιπόμενος. Ὅταν γὰρ πληθυνθῶσιν αἱ ἀσθένειαι τῶν δικαίων, ταχύνουσι πρὸς τὸν Θεὸν μετανοοῦντες.]

Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν· ὅτε εἰδωλολάτρουν. *Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν.* Κἂν ἠσθένουν, φησὶ, τὸ πρότερον ἐν ἁμαρτίαις ὄντες, ἀλλ' οὖν ἀκούσαντες τοῦ κηρύγματος, ὠκέως ὑπήκουσαν. Τοῦτο γάρ ἐστι τό· *Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα*, δηλονότι εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι. *Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων.* Συνάγων, φησὶ, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, τουτέστιν οὐ παρασκευάσω διὰ τῆς νομικῆς D μοι προσέρχεσθαι λατρείας, δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. *Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου.* Οὐκέτι κληθήσονται, φησὶν, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐπαξίας τῶν πράξεων ἐπήγοντο προσηγορίας, εἰδωλολάτραι, πολύθεοι ὀνομαζόμενοι· νῦν δὲ οὐκέτι μνησθήσομαι τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εὐσεβεῖς αὐτοὺς καὶ ἁγίους κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ὀνομάζων.

[94] Psal. XLIX, 13. [95] Isa. IX, 6. [96] Philipp. III, 20.

(1) In codice Ambrosiano legitur καὶ τοῦτο πρέπων, et hæc est vera lectio dum πρέπων substituatur. Mox pro δικαιοσύνην Ambr. habet δικαίωσιν. Totusque locus secundum hanc lectionem ita vertendus: *Rursum, hoc servi formam decet, exhibetque una justificationem quæ in fide per confessionem obtinetur.*

sia, quam conservari postulat. Quæ conservatio ideo jure ac merito ad ejus personam referatur.

2. *Dixi Domino, Deus meus es tu.* Rursum hic secundum servi formam obsecrat: exhibetque una justitiam quæ in fide per confessionem præstatur. *Quoniam bonorum meorum non eges.* Hisce verbis bona ait esse sacrificia juxta legem oblata: quæ verbum fidei eliminat. *Nunquid manducabo enim*, inquit, *carnes taurorum, et sanguinem hircorum potabo* [94]?

3. *Sanctis qui sunt in terra ejus mirificavit omnes voluntates ejus in eis.* Sanctos ait eos qui sanctificati sunt in Spiritu: Christi terram, Ecclesiam dicit: illud, *mirificavit*, pro docuit, jacet: illud autem, *ejus*, id est Patris; ut tota sententia sic intelligatur: Sanctificatis in fide notam fecit Patris voluntatem: quare vocatur magni consilii Angelus [95].

[*Sanctis in terra mirificavit Deus.* Sanctificatis in fide notam fecit voluntatem Patris, *in eis* scilicet, qui in terra Dei, sive in Ecclesia erant; aut, aliquibus in terra sancta versantibus; aut quia sancti in cœlo conversationem habentes [96], in terra ejus degunt, etsi adhuc in hac terra versentur. *Voluntates* autem Dei sunt virtutes cujuscunque speciei, quas mirificat Deus in sanctis suis, qui, plus quam alii homines, in exercenda virtute facultatis habent. Non enim eadem fortitudo apostolorum et martyrum est, ac illa qua alii alio modo viriliter agunt, neque continentia Josephi, aliorum similis est. Atque ita quispiam mirificatus propriam sentit infirmitatem, ut divinæ virtuti et magnitudini plurimum inferior. Cum enim multiplicatæ fuerint infirmitates justorum, accedunt illi ad Deum pœnitentia moti.]

4. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, cum idola colerent. *Postea acceleraverunt.* Quamvis, ait, antea infirmarentur, cum in peccatis degerent, at audita prædicatione, quamprimum obtemperarunt. Nam id sibi vult illud: *Postea acceleraverunt*, videlicet quando prædicationi sunt obsecuti. *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus.* Ubi congregabo, inquit, Synagogas ex gentibus, non per sanguinem eas congregabo, id est, non curabo ut per legalem cultum me adeant, verum potius per laudes et per incruentum sacrificium. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Non ultra appellabuntur, inquit, idololatræ et athei, sed vocati et electi. Olim, condignam gestis suis nomenclaturam nacti sunt, idololatræ et polythei, id est, multos colentes deos, nuncupati. Jam vero non ulterius nominum eorum recordabor, sed pios, sanctos, vocatos, electos compellabo.

[*Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.* Cum idola colerent (2). Etiamsi vero multiplicentur, non perseverant : nam usque ad primum sensum et experimentum duntaxat permanent; quia justi viribus valent in Christo confortante. Aut de apostolis agere videtur, necnon de iis qui eorum opera crediderunt; in quibus conspicua fuerunt divina miracula, utpote qui divina omnia præcepta servaverint. *Multiplicatæ* autem *sunt infirmitates eorum*, aut, ut alio modo legitur, *labores*, multis instantibus populis, oratoribus, ducibus, regibus, quibus superatis omnibus, cursum confecerunt : vel brevitas et temporaria conditio tribulationum, infinitum sæculum significat. *Non congregabo conventicula.* Acceleraverunt ad obsequendum prædicationi : oportet a cædibus et sanguine mundos esse eos qui a Christo congregandi sunt. Conventicula, inquit, ex gentibus, non per sanguinem et cædes congregabo; neque curabo ut legali cultu accedatur ad me, sed potius cum laudibus ac per incruentum sacrificium.]

5. *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei,* etc. Ac si apertius diceret, Pater meus in sortem mihi et portionem gentes donavit, cui obediens fui usque ad mortem. Calix namque mortem significat, juxta illud : *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* [97].

[*Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei.* Hæreditatem vocat gentium regnum. Ecclesiæ, inquit, meæ, quæ est hæreditas mea, portio est Dominus Pater, ipseque calicis mei pars est, id est mortis. Ecclesia vero Patrem hæreditate accepit, cum præcepta ejus servavit. Ipsaque mors mea Patrem habuit in hæreditatem, quemadmodum dicitur : *Hæres Dei, cohæres Christi* [98].]

6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris meis : etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Vincula charitatis ait quæ habuit erga Ecclesiam, quæ præclara est, nimirum ipsi placita.

7. *Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum.* Hujus dicti interpretatio jacet in Actibus apostolorum (3). *Insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.* Mos Scripturæ divinæ renes vocare occultas et alte positas cogitationes : noctem vero, quod absconsum est.

8. *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear.* In quantum Deus esse intelligitur, ipse est qui firmat et sustinet omnia; in quantum vero homo factus est, probe ipsi convenit dicere se a dextris Dominum habere, ne commoveatur. Nam ubique huma-

[*Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν.* Ὅτε εἰδωλολάτρουν. Εἰ καὶ πληθύνονται, οὐ παραμένουσι· μέχρι γὰρ αἰσθήσεως καὶ μόνον εἶχον παραμενούσας, διὰ τὸ ἰσχύειν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ. Ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔοικε λέγειν, καὶ τοὺς δι' ἐκείνων πεπιστευκότας, ἐν οἷς καὶ διαφανῆ γέγονε τὰ θεῖα θαυμάσια, ὡς πάντα τετηρηκόσι τὰ θεῖα προστάγματα. Ἐπληθύνθησαν δὲ αὐτῶν αἱ ἀσθένειαι, ἢ ὡς ἑτέρως, *τὰ διαπονήματα*, πολλῶν ἐπαναστάντων δήμων, δημηγόρων, στρατηγῶν, βασιλέων, ὧν πάντων περιγενόμενοι, τὸν δρόμον ἐτέλεσαν· ἢ τὸ βραχὺ καὶ πρόσκαιρον τῶν θλίψεων, τὸν ἄπειρον αἰῶνα δείκνυσιν. *Οὐ μὴ συναγωγάς.* Ἐτάχυνον εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι· καθαροὺς εἶναι δεῖ ἀπὸ φόνων καὶ αἱμάτων τοὺς μέλλοντας συνάγεσθαι ὑπὸ Χριστοῦ. Συνάγων, φησὶ, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, οὐδὲ παρασκευάσω διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας.]

Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου. κ. τ. λ. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁ Πατήρ μου εἰς κλῆρόν μοι καὶ μερίδα τὰ ἔθνη δεδώρηται, ᾧ καὶ γέγονα ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Τὸ γὰρ ποτήριον τὸν θάνατον σημαίνει, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο.*

[*Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου.* Κληρονομίαν καλεῖ τὴν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν. Καὶ τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶν ἡ κληρονομία μου, μερίς ἐστιν ὁ Κύριος ὁ Πατὴρ, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ ποτηρίου μου μερίς ἐστι, τουτέστι τοῦ θανάτου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατορθώσασα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ὁ ἐμὸς ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα κατὰ τὸν λέγοντα· *Κληρονόμε Θεοῦ, συγκληρονόμε Χριστοῦ.*]

Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι. Τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης φησὶν, οὓς ἔσχεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ κρατίστη ἐστὶ, τουτέστιν ἀρέσκουσα αὐτῷ.

Εὐλογήσω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με. Τούτου ἡ ἑρμηνεία κεῖται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. *Ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου.* Ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ νεφροὺς ὀνομάζειν τοὺς κεκρυμμένους καὶ ἐν βάθει λογισμούς· νύκτα δὲ τὸ ἀφανές.

Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καθὸ μὲν νοεῖται Θεὸς, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτὸν καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ. Συμπλάττεται γὰρ πανταχοῦ

[97] Matth. XXVI, 39. [98] Rom. VIII, 17.

(2) Locus vitiatus.
(3) Non hujus dicti, sed eorum quæ vers. 8 leguntur, *Providebam Dominum*, etc., meminit Petrus in Actibus apostolorum, cap. II, vers. 25. EDIT.

τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῇ κενώσει πρέπον οὐκ αἰσχύνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ὅρα γοῦν ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκιμος ἐν Χριστῷ. Καὶ προσηνέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχήκαμεν αὐτὸν ἐπαμύνοντα καὶ στηρίζοντα.

[Ἐκ δεξιῶν μού ἐστι. Προφανῆ ἔλεγχον ἔχει τῆς Ἰουδαίων ἐμβροντησίας. Καὶ Πέτρος γὰρ ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς Χριστὸν ταῦτα προσήρμοσεν. Καθὸ μὲν γὰρ Θεὸς, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτῷ καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ.

B Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου. Αὐτὸς ὢν ζωὴ καὶ ζωοποιὸς, ἐζωοποιῆσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς, ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἔχων πρόσωπον, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, τοὺς ἡμῖν μᾶλλον καὶ οὐχ ἑαυτῷ πρέποντας, καθὸ νοεῖται Θεὸς, ἀναπέμπει λόγους.]

Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Τοῦτο σημαίνει, ἐν τέρψεσι καὶ εὐφροσύναις ἔσονται οἱ ἅγιοι μετὰ τὸ ἀναβιῶναι κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρόν. Ταύτην δὲ τὴν τέρψιν καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀφθαρσία, λήψεσθαι λέγουσι παρὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἐν ἡμῖν καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρός. Καὶ ὡς ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τοῦ φήσαντος λογίου· Ὃς μετασχηματίσει τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. C

Προσευχὴ τῷ Δαυΐδ. ΙϚʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.

Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνην μου. Πολλῆς πεποιθήσεως ὁ λόγος μεστός· τὸ γὰρ τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα οὐχ ὡς καυχώμενος, οὐδ' ὡς δίκαιον ἑαυτὸν ἀποφαίνων· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, Δικαίως αἰτοῦντος τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, καὶ ἀξιοῦντος ἀπαλλαγῆναι ὧν ἀδίκως ὑπομένει, μάτην ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος, καὶ ἐξάκουσον καὶ παράσχου τὴν αἴτησιν.

Ἐνώτισαι τὴν προσευχήν μου οὐκ ἐν χείλεσι δολίοις. Προσευχῆς γὰρ οὐ διὰ χειλέων δολίων, διὰ D δὲ γλώττης κεκαθαρμένης, καὶ τὰ θεῖα λόγια μελετᾷν εἰθισμένης ἐνωτίζεται ὁ Θεός.

Ἐκ προσώπου σου τὸ κρῖμά μου ἐξέλθοι. Σαφῶς εὔχεται τὸν Μονογενῆ κριτὴν ἑαυτῷ καταστῆναι. Οἱ ὀφθαλμοί σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας. Τὸ δίκαιον κρίμα ἐξαιτεῖ τοῦ Υἱοῦ, ὃ ἔκρινεν ἡμῖν.

Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτὸς, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. Ἀδικίαν εἴωθεν ἡ θεία Γραφὴ καλεῖν τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν· Ἀδικίαν γὰρ, φησὶν, εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.

Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα

A næ naturæ mensuris et terminis conformatur, et propter œconomiam sive incarnationem, non erubescit ea quæ ad evacuationem et humilitatem pertinent. Vide ergo quam præclara in Christo natura nostra evaserit. In conspectum certe Patris adducti oblatique fuimus qui per Adæ transgressionem ejecti sumus, et habuimus eum vindicem et patronum.

[*A dextris est mihi.* Manifeste coarguit Judæorum stupiditatem. Etenim Petrus apostolorum coryphæus in Actibus, hæc Christo attribuit. Nam quatenus Deus ipse est qui omnia firmat et continet; quatenus autem homo, ipsi convenit a dextris Dominum astantem habere, ne commoveatur.

Non derelinques animam meam. Licet ipse vita sit et vitam præbeat, per œconomiam dicitur a Patre vivificari. *Notas mihi fecisti vias vitæ*, qui humanitatis personam habet, utpote ad similitudinem nostri factus, sermones effert nobis magis quam sibi, quatenus Deo, competentes.]

10. *Delectatio in dextera tua usque in finem.* Hoc significat, in voluptatibus et gaudiis sancti degent postquam tempore resurrectionis revixerint. Istam autem voluptatem ac lætitiam, quæ est incorruptio, nos recepturos aiunt a Christo, qui est in nobis, et dextera est Patris. Quod autem verum id sit, palam est ex hujusmodi dicto: *Qui transformabit formam humilitatis nostræ configuratam corpori claritatis ejus* [10].

Oratio David. XVI.

Argumentum.

1. Canitur hic psalmus ex persona hominis secundum Deum perfecti.

Exaudi, Domine, justitiam meam. Magna plenus fiducia sermo: nam quod hic justitiam suam memorat, non jactabundus, nec quo se justum esse prædicet, ita loquitur; sed quasi dicat: Juste implorantem auxilium tuum, ac rogantem erui ab injuriis persequente Saule illatis, exaudi et postulata concede.

Auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis. Nam orationem non labiis dolosis oblatam, sed lingua pura, et meditandis eloquiis divinis assueta, auribus percipit Deus.

2. *De vultu tuo judicium meum prodeat.* Perspicue precatur Unigenitum sibi judicem constitui. *Oculi tui videant æquitates.* Justum Filii judicium postulat, quo judicavit de nobis.

3. *Probasti cor meum et visitasti nocte, igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.* Iniquitatem solet divina Scriptura vocare blasphemia in Deum dicta: *Iniquitatem enim*, inquit, *in excelso locuti sunt* [1].

4. *Ut non loquatur os meum opera hominum.* Do-

[10] Phil. III, 21. [1] Psal. LXXII, 8.

est id quoque cavendum esse, ut nihil mortale, nihil humanum loquamur. *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Ob jussa, inquit, tua, angustam et arctam portam ingressus sum.

5. *Perfice gressus meos in semitis tuis*, etc. Docetur his verbis ne sibi quisquam fidat; sed Deo innitatur.

[Semitæ autem Domini sunt observationes mandatorum.]

6. *Ego clamavi quoniam exaudisti me, Deus.* Illud, *exaudisti*, pro, exaudies. Non temere his verbis sum usus, sed tuam expertus clementiam. Me quippe rogantem sæpe exaudisti. *Inclina aurem tuam mihi.* Deus totus auris est, utpote cui omnia audiat.

Ego clamavi, etc. Non frustra clamo, sed quia plerumque exaudisti me, peto etiam nunc ut exaudias me. Clamor autem ille, est intenta erga Deum cogitatio.]

[*Adipem suum concluserunt.* Adipe significat inimicorum maximam prosperitatem.]

11. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Unus, inquit, scopus fuit illis ut ad terram demittant, et quæ carnem spectant sentire suadeant.

14. *Frameam tuam ab inimicis manuum tuarum.* Quælibet justi anima et potissimum eorum qui peccatores ab impietate ad pietatem revocant, ceu framea est contra malignos spiritus exacuta. Hanc igitur frameam, Domine, quam ipse contra inimicos tuos exacuisti, eripe ab inimicis manus tuæ. Quinam autem sunt inimici manus Dei, nisi qui fidei in Unigenitum, qui manus illius est, adversantur?

Domine, a paucis de terra divide eos. Precatur ut a paucis impii separentur, quod est ac si dividerentur. Quinam autem sunt pauci illi, nisi de quibus dictum est: *Multi quidem sunt vocati pauci vero electi* [1]?

τῶν ἀνθρώπων. Διδάσκει, ὡς καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι χρὴ, τὸ μηδὲν θνητὸν μηδὲ ἀνθρώπινον φθέγγεσθαι. Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς. Διὰ τὰ σὰ προστάγματα, φησὶ, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσῆλθον πύλην.

Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν ταῖς τρίβοις σου. Διδάσκει ὁ λόγος μὴ πεποιθέναι ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ δὲ τῷ Θεῷ ἐπιστηρίζεσθαι.

[Τρίβοι δὲ Κυρίου τῶν ἐντολῶν αἱ τηρήσεις.]

Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός. Τὸ εἰσήκουσας, ἀντὶ τοῦ, εἰσακούσῃς. Οὐ μάτην τούσδε τοὺς λόγους ἐχρησάμην, ἀλλὰ πεῖραν τῆς σῆς ἔχων φιλανθρωπίας· ἤκουσας γάρ μου παρακαλοῦντος πολλάκις. *Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί.* Ὅλος ὁ Θεὸς οὖς ἐστιν, ὡς τὰ πάντα ἀκούειν.

[*Ἐγὼ ἐκέκραξα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐ μάτην κράζω, ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις ἤκουσας, αἰτῶ καὶ νῦν ἀκουσθῆναι. Κραυγὴ δέ ἐστι πρὸς Θεὸν καὶ ἡ ἐκτεταμένη νόησις.]

[*Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν.* Στέαρ τὴν σφοδροτάτην εὐημερίαν τῶν ἐχθρῶν σημαίνει.]

Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ. Εἷς σκοπὸς, φησὶ, γέγονεν αὐτοῖς, οἱονεὶ κατενέγκαι εἰς γῆν, καὶ τὰ σαρκὸς πεῖσαι φρονεῖν.

Ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου. Ἑκάστη τῶν δικαίων ψυχὴ, καὶ μάλιστα τῶν ἑλκόντων τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξ ἀσεβείας εἰς θεοσέβειαν, οἱονεί πως ῥομφαία ἐστὶν ἠκονημένη κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ταύτην οὖν τὴν ῥομφαίαν, ὦ Δέσποτα, φησὶν, ἣν αὐτὸς κατὰ τῶν σῶν ἐχθρῶν ἠκόνησας, ῥῦσαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς σῆς χειρός. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ ἢ οἱ ἀνθιστάμενοι τῇ εἰς τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ πίστει, ὅστις ἐστὶ καὶ χεὶρ αὐτοῦ;

Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς. Χωρισθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ὀλίγων εὔχεται, οἱονεί πως διαμερισθῆναι. Τίνες δὲ οἱ ὀλίγοι ἢ περὶ ὧν λέλεκται· *Πολλοὶ μὲν κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί*

Daniel Barbarus: Præparata est, inquit, illis occulta pœna quæ usque ad viscera penetrabit, juxta illud quod de Juda dictum est: *Et intravit maledictio quasi aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus* [2].

Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Omnibus, inquit, pretiosis potiti sunt; ideoque ita recalcitrarunt, ut prævaricarentur. *Alio modo. De absconditis tuis,* ac si diceret, quas tu pœnas occulte nosti, ego ignoro, iis imple ventres eorum. quod periphrasi dictum, pro, eos ipsos. *Saturati sunt filiis, et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.* Omni repleti sunt iniquitate, et eam filiis transmiserunt.

[Atque ipsam reliquere parvulis filiorum suorum, scilicet usque ad abnepotes.]

15. *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo.*

Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν. Πάντων, φησὶ, τῶν τιμίων ἀπέλαυσαν· διὸ καὶ ἀπελάκτισαν οὕτως, ὡς καὶ παρανομεῖν. *Τῶν δὲ κεκρυμμένων σου* ἀντὶ τοῦ, ὧν ἐν ἀποκρύφῳ τιμωριῶν ἔχεις τὴν γνῶσιν, ἐγὼ ἀγνοῶ, τούτων ἔμπλησον τὰς γαστέρας αὐτῶν, περιφραστικῶς ἀντὶ, αὐτούς. *Ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.* Πάσης, φησὶ, παρανομίας ἐπλήσθησαν, καὶ εἰς παῖδας δὲ ταύτην παρέπεμψαν.

[Καὶ ταύτην κατέλειψαν τοῖς νηπίοις τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἤγουν μέχρι ἐκγόνων.]

Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώ-

[1] Matth xx, 16. [2] Psal. cviii, 18.

πῳ σου. Οὐχ ὁμοιωθήσομαι ἐκείνοις, οὐδὲ τῶν αὐτῶν, φησὶ, χορτασθήσομαι· ἀλλὰ τῆς σῆς δόξης ἐμπλησθήσομαι διὰ δικαίων ἔργων. A

Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαυῒδ, ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἐῤῥύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ, καὶ εἶπεν. ΙΖ'.

Ὑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς ἐπανάστασιν ἐχθρῶν καὶ ἐπίκλησιν εἰς συμμαχίαν Θεοῦ, καὶ κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀνάληψιν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων πραχθέντα, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκβολὴν, καὶ τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. Τὸ δὲ, *ἐκ χειρὸς* B *τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ*, ἀναφέροιτ' ἂν εἰς τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα.

Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου. Τῶν εὐεργεσιῶν αἰσθόμενος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ μέγιστον δῶρον, ἀνατίθησιν αὐτῷ, τὴν ἀγάπην φημί· ἣν καὶ πρώτην ὁ Σωτὴρ ἐν ἐντολαῖς ἔταξεν.

Αἰνῶν ἐπικαλέσομαι τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι. Ἐνταῦθα διδασκόμεθα χάριν μὲν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων ἀγαθῶν· αἰτεῖν δὲ πάλιν τὰ ἐνδέοντα. Εἶτα διηγεῖται τὰς παντοδαπὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις.

Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου. Οὐδενὸς, φησὶν, ἐνταῦθα πολέμου θνητοῦ μέμνηται, ἀλλὰ δυνάμεων C ἀφανῶν, ἔνδον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κυκλουσῶν. *Καὶ χείμαῤῥοι ἀνομίας ἐξετάραξάν με. Ὠδῖνες ᾅδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες θανάτου.* Χείμαῤῥοι ἀνομίας εἰσὶν οἱ παράνομοι λογισμοί· οὗτοι δὲ αὐτοὶ καὶ ὠδῖνες καλοῦνται χρονίζοντες ἐν ἡμῖν, καὶ πάλιν παγίδες, θανατοῦντες ἡμᾶς διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας.

Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ. Τὰ παραχθέντα τότε ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Κυρίου εἰσηγεῖται· πάντες γὰρ οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες ἐκινήθησαν· πᾶσά τε χώρα ἐπληροῦτο τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης. *Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν.* Ὄρη δυνάμεις εἰσὶ πονηραὶ αἱ ἐπαιρόμεναι κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Θεμέλια δὲ αὐτῶν τοὺς ἐν βάθει λο- D γισμούς φησιν. *Καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός.* Διότι ἐν μακρῷ αἰῶνι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἠπάτησαν διὰ τῆς πολυθέου δεισιδαιμονίας.

Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ. Ὀργισθεὶς, φησὶ, κατέσβεσεν αὐτῶν τὸ πῦρ δι' οὗ πάλαι τοὺς ἀνθρώπους κατέφλεγον. Καὶ τούτου σύμβολον τὸν καπνὸν τίθησι. *Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγήσεται.* Ταῦτα γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐνεργεῖ ἀφανῶς κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τὸ πῦρ αὐτῶν σβεννὺς ἑτέρῳ πυρὶ κρείττονι καὶ δυνατωτέρῳ. [Ὁρῶντες γὰρ οἱ δαίμονες τὸν Κύριον, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐκαίοντο ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.] *Ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ.* Οἱ κατὰ μετουσίαν τοῦ θείου πυρὸς φωτισθέντες.

Non ero similis illis, neque iisdem quibus illi satiabor: sed tua gloria per bona opera replebor.

1. *In finem puero Domini David, quæ locutus est Domino verba cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit.* PSALMUS XVII.

Argumentum.

Continet psalmus irruptionem inimicorum, et implorationem auxilii Dei; descensum Unigeniti, et assumptionem ejus, et post assumptionem, quæ contra dæmones acta sunt, ejectionem Israelis et gentium vocationem. Illud autem, *de manu inimicorum ejus et de manu Saulis*, ad spirituales hostes et horum principem referri potest.

2. *Diligam te, Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum et refugium meum.* Cum Dei senserit beneficia, quod omnium donorum est maximum offert ipsi, nempe charitatem, cui primas in præceptis Salvator detulit.

3. *Laudans invocavi Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.* Hic docemur gratiam referre de bonis quibus aucti sumus: et rursum postulare quæ desunt. Deinceps autem diversas enarrat inimicorum irruptiones.

5. *Circumdederunt me dolores mortis.* Non mortale hic bellum memorat, sed invisibiles potestates, intus animam ipsius circumdantes. *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis.* Torrentes iniquitatis sunt pravæ cogitationes: eæ enim ipsæ dolores vocantur cum diu in nobis perseverant, et iterum laquei, quia nos per actuale peccatum enecant.

8. *Commota est et contremuit terra.* Quæ in descensu Domini evenere narrat. Omnes enim incolæ terræ commoti sunt, regio omnis ejus fama repleta est. *Fundamenta montium conturbata sunt.* Montes sunt malignæ potestates, quæ insurrexerunt adversus Dei gloriam. Fundamenta autem eorum ait profundas cogitationes. *Et commota sunt quoniam iratus est eis Deus.* Quia diuturno temporis spatio terræ incolas deceperunt per superstitiosum multorum numinum cultum.

9. *Ascendit fumus in ira ejus.* Iratus, inquit, eorum ignem quo olim homines concremabant, restinxit. Ignisque signum fumum ponit. *Et ignis a facie ejus exardescet.* Hæc enim Dei Filius contra adversarias potestates occulte operatur ignem eorum exstinguens igne alio potiore et ardentiore. [Videntes enim dæmones Dominum, in adventu ejus comburebantur a facie ipsius.] *Carbones succensi sunt ab eo.* Ii scilicet qui per participationem divino igne sunt illuminati.

10. *Inclinavit cœlos, et descendit.* Apertissime A prophetat descensum Domini, et hoc significare videtur : *Humiliavit semetipsum usque ad mortem* [a]. *Et caligo sub pedibus ejus.* Occultum in œconomia seu incarnatione adventum significat, atque Dei invisibilitatem ; ne illius verbis ad rerum corporalium cogitationem pertrahamur.

11. *Ascendit super cherubim et volavit, volavit super pennas ventorum.* Assumptionem illius hisce indicat, cherubim et pennas ventorum nubem vocat [quæ ipsum suscepit : aut adventus Christi velocitas, aut præsentiæ et auxilii illius celeritas significatur]. De qua in Actibus scriptum : *Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum* [b].

12. *Et posuit tenebras latibulum suum.* Occultam B scilicet et latentem Salvatoris cum hominibus commorationem. *In circuitu ejus tabernaculum ejus.* Tabernaculum sanctam Ecclesiam significat, in qua pollicitus est se habitaturum. *In circuitu ejus*, ait, juxta illud : *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [c]. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Hoc ait quia quæ de illo prænuntiarunt prophetæ obscure jacent. Qui prophetæ nubes sunt appellati.

13. *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt.* Lumen, inquit, adventus illius, manifestas reddidit prophetias. [Quia autem comminationes in propheticis verbis habentur, eas grandine et carbonibus adumbravit. Vel, hoc modo : a prædicationis C splendore in conspectu ejus transeuntes apostoli, nubium instar mundum irrigarunt. Grandines autem supplicii genus sunt, ad ulciscendum infideles.] *Grando et carbones ignis.* His ea significat quæ post assumptionem ejus inimicis acciderunt, spiritualibus dico. Quemadmodum autem cum Israelem ex Ægyptiis liberaret, grandinem et ignem ceu pluviam demisit ; ita et cum omnes gentes ex dæmonum servitute liberaret, grandinem pluere fecit et carbones ignis. Isthæc autem fuerint ultrices virtutes : quibus intelligibiles illas Ægyptias potestates sustulit.

16. *Et apparuerunt fontes aquarum*, etc. Postquam sublati inimici fuerunt, apparuerunt fontes aquarum, salutare videlicet Evangelii verbum, quod D vere fuit orbis fundamentum : super eo namque fundati et constructi sumus. Vel hoc modo : fontes intellige sanctos prophetas, utpote qui salutarem sermonem scaturiant. Ita namque de illis scriptum est : *Et haurietis aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris* [d]. Fundamenta item orbis terræ, Moysis sapientissimi Scripturam accipias : in ea quippe prima basim fidei et divinæ cognitionis invenimus repositam, mysterium Christi in figura gestantem, et pariter in prophetis. *Apparuerunt* igitur, quasi dicas, ostensi sunt. Aut fontes intelligas et funda-

Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη. Λευκότατα προφητεύει τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου. Εἴη δ' ἂν σημαντικὸν τοῦ· *Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου. Καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.* Τὸ κρύφιον τῆς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πορείας δηλοῖ καὶ τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ· ἵνα μὴ δι' ὧν εἶπεν εἰς σωματικὰς ἑλκυσθῶμεν ἐννοίας.

Ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ διὰ τούτων δηλοῖ· χερουβὶμ καὶ πτέρυγας ἀνέμων τὴν νεφέλην φησὶ [ἥτις αὐτὸν ὑπέλαβεν· ἢ τὸ τῆς ἐπιφανείας ὀξὺ, τὸ τῆς παρουσίας καὶ βοηθείας τάχος] περὶ ἧς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται· *Καὶ ταῦτα εἰπὼν βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.*

Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. Τὴν ἀφανῆ καὶ λανθάνουσαν τοῦ Σωτῆρος σὺν ἀνθρώποις διατριβήν. *Κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ.* Σκηνὴν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν σημαίνει, ἐν ᾗ κατασκηνῶσαι ἐπήγγελται. *Κύκλῳ* δὲ *αὐτοῦ*, φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων.* Τουτό φησι διὰ τὸ ἀμαυρῶς τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους ἐν τοῖς προφήταις κεῖσθαι, οἵτινες καὶ νεφέλαι προσηγορεύθησαν.

Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον. Τὸ φῶς, φησὶ, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φανερὰς τὰς προφητείας ἐποίησεν. [Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπειλαὶ τοῖς προφητικοῖς ἔγκεινται λόγοις, καὶ ταύτας διὰ τῆς χαλάζης καὶ ἀνθράκων ᾐνίξατο. Ἢ οὕτως, ἀπὸ τῆς τοῦ κηρύγματος ἐκλάμψεως ἔμπροσθεν αὐτοῦ διελθόντες οἱ ἀπόστολοι νεφελῶν δίκην τὸν κόσμον κατήρδευσαν. Αἱ δὲ χάλαζαι κολάσεων εἴδη τοὺς ἀπιστοῦντας ἀμυνόμεναι.] *Χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός.* Διὰ τούτων σημαίνει τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ συμβεβηκότα τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς νοητοῖς φημι. Ὥσπερ δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγυπτίων ἐλευθερῶν χάλαζαν καὶ πῦρ ἔβρεξεν, οὕτω καὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς τῶν δαιμόνων δουλείας ἐλευθερῶν χάλαζαν ἔβρεξε καὶ ἄνθρακας πυρός. Ταῦτα δὲ εἶεν ἂν τιμωρητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν τὰς νοητὰς αἰγυπτίας καθεῖλεν.

Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν ἐχθρῶν ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· δηλαδὴ ὁ σωτήριος τοῦ Εὐαγγελίου λόγος, ὅστις καὶ θεμέλιος τῆς οἰκουμένης γέγονεν· ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπῳκοδομήθημεν. Ἢ καὶ οὕτως· πηγὰς νοήσεις τοὺς ἁγίους προφήτας, ἅτε δὴ τὸν σωτήριον ἀναβλύζοντας λόγον. Οὕτω γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν· *Καὶ ἀντλήσετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ πηγῶν τοῦ σωτηρίου.* Θεμέλια δὲ τῆς οἰκουμένης τὴν Μωϋσέως τοῦ πανσόφου Γραφήν. Κρηπῖδα γὰρ πίστεως καὶ θεογνωσίας ἐν αὐτῇ καὶ πρώτῃ τεθειμένην εὑρήκαμεν τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐν τύποις ὠδίνουσαν ἅμα τοῖς προφήταις. *Ὤφθησαν* τοίνυν ἀντὶ τοῦ, ἐφανερώθησαν. Ἤγουν πηγὰς νοήσεις καὶ

[a] Philipp. II, 8. [b] Act. I, 9. [c] Matth. XVIII, 20. [d] Isa. XII 3.

θεμέλια τῆς ὑπ' οὐρανὸν, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· A ἐναπηγάζουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν σωτήριον λόγον καὶ κρηπῖδα τῇ ὑπ' οὐρανὸν κατεβάλοντο τὴν πίστιν. Πηγὰς δὲ ὑδάτων καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης νοήσεις πάλιν τὸ σωτήριον βάπτισμα.

Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, Κύριε. Προσυπακουστέον τὸ, ἀνῃρέθησαν οἱ προλεχθέντες ἐχθροί. Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου. Οὐ παραυτὰ Θεὸς κολάζει τοὺς ἁμαρτάνοντας· ἢ γὰρ ἂν ὀρδὴν ἀπώλοντο· προαναφωνεῖ δὲ τῆς ὀργῆς τὰς κολάσεις· Παιδεύσω γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐμπνέειν αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

menta orbis, sanctos apostolos : nam et ipsi salutare verbum scaturiunt, et fundamentum orbis posuerunt, fidem videlicet. Fontes item et fundamenta orbis salutarem baptismum interpretaberis.

17. *Ab increpatione tua, Domine.* Subintellige, sublati sunt prædicti hostes. *Ab inspiratione spiritus iræ tuæ.* Non autem statim cum peccant homines eos Deus punit; nam si hoc fieret, ipsi plane interirent : nam iræ supplicia longe ante prænuntiat quam infligat. Ait enim : *Corripiam eos in ira tribulationis eorum* [8]. Et in hoc dicitur inspirare spiritum iræ suæ.

Daniel Barbarus : Misit de cœlo et accepit me. Vere humanum genus servavit, de cœlo nobis sancti Spiritus donum demittens. Theodotio : *De cœlo salutem mihi tribuit.*

Προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν. Ὕδατα B τοὺς πειρασμούς φησι.

[Ἐξ ὑδάτων πολλῶν. Ὕδατα τοὺς πειρασμούς φησι. Λέγει ὁ Δαυΐδ· Ἔλαβέ με, ἤτοι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν· ἐβαπτίσθησαν γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ὡσεὶ ψυχαὶ τρισχίλιαι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων.]

Ῥύσεταί με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με. Εἰς τὰ πεπραγμένα αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ μετανοίᾳ μετέβη. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἤδη μὲν, τῆς ἐξομολογήσεώς μου ἐπακούσας ὁ Κύριος, γέγονέ μοι ἀντιστήριγμα, μέλλοντός μου περιτρέπεσθαι καὶ μέγα πτῶμα ὑπομένειν, εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰς παντελῆ ἐξέπιπτον ἀποστασίαν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ παντελῶς ῥύσεταί με διδοὺς ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸν προφητευόμε- C νον καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τοῦτο ποιήσει εὐεργετῶν με ὁ Κύριος, Ὅτι ἠθέλησέ με. Εἰ μὴ γὰρ ἠθέλησέ με, οὐκ ἂν τὸν προφήτην αὐτοῦ πρὸς μὲ ἀπέστειλε.

Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος. Πέπεισμαι, φησὶν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ, οὐ μνημονεύσας μου τὰς ἁμαρτίας, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου ἀνταποδώσει. Τὰς γὰρ ἄλλας μου πράξεις τὰς ἐν δικαιοσύνῃ ὥσπερ ζυγῷ ἀντιπαραβάλλων καὶ ἀντιστήσας τῷ ἁμαρτήματί μου, κατὰ πολὺ πλεοναζούσας εὑρήσει τοῦ γενομένου μοι ἁμαρτήματος. Διδάσκει δὲ ὁ λόγος τὸ δύνασθαι τὸν κατά τινα ἀσθένειαν ὠλισθηκότα ἀναλαμβάνειν ἑαυτὸν διὰ δευτέρων κατορθωμάτων.

[Δικαιοσύνην τὴν καθόλου ἀρετὴν λέγει· τὴν πρα- D κτικὴν καθαρότητα χειρῶν τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας ἀμολύντους γενομένας τὸ ἀπὸ βελτίστης ἕξεως ἀποτελεῖσθαι.]

Assumpsit me de aquis multis. Aquas dicit tentationes.

[*De aquis multis.* Aquas vocat tentationes. Ait David : *Accepit me,* hoc est humanam naturam : baptizata namque sunt in die Pentecostes quasi tria millia animarum ab apostolis.]

18. *Eripiet me de inimicis meis fortissimis, et ab iis qui oderunt me,* etc. Transit ad ea enarranda quæ peccati et pœnitentiæ causa egit. Quod autem ait sic intelligito. Jam mea exaudita confessione Dominus factus est mihi in fulcrum, cum proxime esset ut ego subverterer, et in magnum casum ruerem, si post peccatum in ultimam decidissem defectionem. Cæterum prorsus ille eripiet me, et dabit peccati veniam, tempore adventus ejus a prophetis prænuntiato. Idque aget Dominus beneficium mihi tribuens, *Quoniam voluit me.* Nam si me noluisset, nequaquam prophetam suum ad me misisset.

21. *Et retribuet mihi Dominus,* etc. Persuasum mihi, inquit, est, eum tempore justi judicii peccatorum meorum immemorem, secundum justitiam meam mihi retributurum. Cum enim alia mea opera in justitia edita in lance comparabit et opponet peccato meo, multum ea peccato a me perpetrato præponderare inveniet. Docetur autem eum qui infirmitate quadam lapsus sit, posse per secunda bona opera in pristinum se gradum restituere.

[Justitiam omnem virtutem dicit; puritatem manuum in agendo, inculpatas operationes, quæ ab optimo habitu et affectu procedant.]

Daniel Barbarus : Cæterum qui hæc loquitur nihil sibi tribuit ; quare ad Salvatorem aiunt hæc referri, qui ex ejus persona hunc psalmum dictari dicunt : *Tentatum per omnia secundum similitudinem sine peccato* [9]. Justitiam vero vocat in universum actricem virtutem ; puritatem autem manuum, actrices facultates et actiones sordium immunes, et ab optimo habitu proficiscentes. Cæterum ab omni jactantia alienus benefactorum suorum causas Deo tribuit. Vias autem mandata intelligit. Non impie autem se gerit ab eo, quicunque veritatis dogmata et assertiones probe ac recte explicat.

[8] Ose. VII, 12. [9] Hebr. IV, 15.

22. *Daniel Barbarus : Nec impie gessi a Deo meo.* Justis enim qui prompte illi parent mercedem rependit : ille autem non se impie gerit qui vera dogmata suscipit.

[*Quoniam omnia judicia*, etc. Qui lapsi sunt oportet ut repetitis bonis operibus ad meliorem se frugem recipiant. Etsi autem investigari non queant judicia ejus, atque abysso consimilia sint, quia scilicet incomprehensibilia sunt ; verumtamen omnia religioso viro præsentia sunt.]

A [*Ὅτι πάντα τὰ κρίματα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὀλισθηκότας ἀναλαμβάνειν δεῖ ἑαυτοὺς διὰ δευτέρων κατορθωμάτων. Εἰ καὶ ἀνεξερεύνητα δὲ καὶ τὰ κρίματα καὶ ἀβύσσῳ ἐοικότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν πάντα ἐνώπιόν ἐστι τοῦ θεοφιλοῦς.]

23. *Daniel Barbarus : Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo.* Qui secundum Deum homo est, divinum timorem ante oculos continenter habens, cum fiducia et libertate coram Deo agit. Judicia Dei si inquirantur, inscrutabilia sunt et abyssus multa, quoniam propter obscuritatem comprehendi nequeunt. Fieri tamen haud potest, ut qui judicia Dei præ oculis habet, ægre ferat Dei providentiam, et judicio Dei cuncta disponi : nam vel ex ipso judicii nomine justum esse judicium cognoscitur : jus enim dat. Vel justitiam dicit, cum omnia judicia quæ citra justitiam fiant, eo additamento nominentur, ut non judicia, sed judicia perversa dicantur. Propterea dictum est, *Egrediatur judicium perversum* [10]. *Et justitias ejus non repuli a me.* Adhæreo, inquit, justitiis Dei. Ab illis enim recedunt, qui eas non amplectuntur. Justitiæ vero hoc loco dicuntur, quæ justitiæ causa et æquitatis lege sancita sunt, ut illud : *Si emas servum Hebræum* [11], et reliqua ; nam prius dixerat : *Hæc sunt judicia quæ propones eis* [12]. Verum cum justitias una cum judiciis nominet, purgatos ac probatos Dei sermones hæ justitiæ significare possunt. Qui sermones cum judicantur, nec argui nec perverti possint, judicia nuncupantur. Justorum quoque cogitationes ponderatæ et probatæ diligenter, cum similes æquilibrio sint, judicia merito dici possunt.

Daniel Barbarus : Et justificationes ejus non recesserunt a me. Mandata intelligit per justificationes, et decedunt ab illis qui ea non admittunt.

26. *Cum sancto sanctus eris.* Merito tuis me beneficiis dignatus es : nam sanctus cum sis, nosti cum sancto sanctificari. Si enim in peccato perseverassem, et in ruinam funditus lapsus essem, novi te quoque magnum judicem, de peccato meo æquum judicium pronuntiaturum fuisse. At quando custodivi vias tuas, ideo tu qui cum sancto sanctus es et cum innocente innocens, nequaquam rem disposuisti secundum illum perniciosum statum in quo certo tempore versatus sum, sed secundum vitam quæ exinde subsecuta est, et vitam in justitia actam, promeritam mihi retributionem in tribunali illo tuo largieris.

B *Μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ.* Εἰκότως κατηξίωσάς με τῆς σῆς εὐεργεσίας· ἐπειδήπερ, δίκαιος ὤν, οἶδας μετὰ ὁσίου ὁσιοῦσθαι. Εἰ γὰρ ἤμην ἐναπομείνας τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παντελῆ διαστροφὴν ὑπομείνας, οἶδα, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ὁ μέγας κριτὴς τῇ ἐμῇ ἁμαρτίᾳ κατάλληλον ἐπήγαγες τὸ σαυτοῦ κρίμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐφύλαξα τὰς ὁδούς σου, τούτου χάριν ὁ μετὰ ὁσίου ὁσιούμενος καὶ μετὰ ἀθώου ἀθωούμενος, οὐ κατὰ τὴν ἐν καιρῷ τινι γεγενημένην μοι διαστροφὴν ἡρμόσω, κατὰ δὲ τὴν μετὰ ταῦτα ζωήν, καὶ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ μου βίον τὴν ἀμοιβήν μοι παρέξεις ἐν τῷ σῷ δικαστηρίῳ

28. *Quoniam tu populum humilem salvum facies*, Ad chorum mittit apostolorum. *Et oculos superborum humiliabis.* Hoc tendit in Scribas et Pharisæos.

C *Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις.* Ἐπὶ τὸν χορὸν ἀναπέμπει τῶν ἀποστόλων. *Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις.* Τοῦτο εἰς τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τείνει.

29. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine.* Mentem ait. *Deus meus, illuminabis tenebras meas* ; ignorantiam, inquit, meam dissipabis.

Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε. Τὸν νοῦν φησιν. *Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου.* Τὴν ἄγνοιαν, φησί, τὴν ἐν ἐμοὶ διασκεδάσεις.

30. *Quoniam in te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum.* Quia comprehenderunt me, inquit, inimici mei, ut me circumsisterent.

Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος. Ὅτι περιέλαβόν με οἱ ἐχθροί μου, φησίν, εἰς τὸ ἀποκλεῖσαι.

[Tentationem etiam vocat voluptatem, et murum, diabolum.]

[Πειρατήριον δὲ καὶ λέγει τὰς ἡδονάς, καὶ τεῖχος τὸν διάβολον.]

31. *Deus meus, impolluta via ejus*, etc. Hæc dicens, ingratitudinem, perfidiam, immorigerum animum, et duritiem cordis ingratorum et sceleratorum Judæorum carpit. Quoniam Salvatorem nostrum Christum reprehenderunt, quasi contra divinam legem ageret. Dicta namque illius, quasi blasphema conviciis et calumniis impetebant, mutuo

D *Ὁ Θεός μου ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.* Ἐνταῦθα, φησί, τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπειθῆ γνώμην καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀχαρίστων καὶ σκληροκαρδίων Ἰουδαίων καταμέμφεται. Ἐπειδὴ ἐπελαμβάνοντο τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὡς παρὰ τὸν θεῖον πράττοντος νόμον. Καὶ μὴν καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐλοιδόρουν καὶ διέβαλλον

[10] Habac. I, 4. [11] Exod. XXI, 2. [12] ibid. 1.

ν; βλασφημεῖν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι *Βλασφημεῖ. Τίς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας;* Ἐκ πονηρᾶς συνειδήσεως καὶ κακοῦ λογισμοῦ ταῦτα πρὸς τὸν τῶν ὅλων Κύριον καὶ Θεὸν διανοούμενοι, καὶ λογιζόμενοι δὲ διελογίζοντο.

dicentes : *Hic blasphemat : quis enim potest dimittere peccata* [14]? Ex prava scilicet conscientia, et mala cogitatione hæc contra Dominum ac Deum universorum in mente versabant et cogitabant.

[*Τὰ λόγια αὐτοῦ πεπυρωμένα.* Καὶ τὰ περὶ τούτου λόγια αὐτοῦ ὡς τὸ πεπυρωμένον ἀργύριον, καθαρὰ πάσης μέμψεως, βεβασανισμένα, δεδοκιμασμένα.

[*Eloquia ejus igne examinata.* Et eloquia ejus ad rem istam, de qua agimus, pertinentia, quasi argentum igne purgatum, nulli reprehensioni obnoxia, probata et examinata.

Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής, διὸ καὶ Μονογενής, διὰ τὸ μόνος εἶναι Θεὸς ὡς ὁ Πατήρ. Εἰπὼν δὲ περὶ Χριστοῦ, ὡς φύσει Θεός, νῦν λέγει, *Ἢ τίς Θεός;* μόνον εἶναι λέγων, κατ' αὐτὸν, τὸν Πατέρα. Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ· οὐ γάρ ἐστι Θεὸς ἕτερος, ἵνα ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ παράσχῃ τὴν αἴτησιν. Ἴσως δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου τοὺς δύο προηνέγκατο στίχους· οὕτω, φησὶν, ὁ ἀληθὴς Θεὸς, ὡς ἐπεποίθειν, ἐν μὲν τῷ νικᾷν δύναμιν περιεζώννυε, καὶ ἀβλαβῆ μοι τὴν περὶ τὰ ποακτέα ἐτίθει ὁδόν.]

32. *Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?* Nam Dei Verbum solus Deus verus est, proptereaque Unigenitus, quia solus Deus est sicuti et Pater. Postquam autem de Christo, ut natura Deo, locutus est; nunc ait, *Aut quis Deus?* Solum aiens Deum Patrem secundum seipsum. Nobis autem unus Deus est Pater; non enim est alius Deus, ut iste quidem illi, alius illi vota concedat. Fortassis comparative duos versus protulit : sic, inquit, est verus Deus, uti confidebam, vincendo fortitudinem induit, et securam mihi ad recte agendum viam munivit.]

Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν. Ὅμοιον τὸ εἰρημένον· *Ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν. Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου.* Τουτέστι διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἄμωμόν με παρασκεύασε τρέχειν ὁδόν.

33. *Deus qui præcinxit me virtute.* Simili huic est dictum illud : *Donec induamini virtute ex alto* [15]. *Et posuit immaculatam viam meam.* Id est, per evangelica præcepta immaculatam viam currendam mihi munivit.

Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἱστῶν με. Τουτέστι τὰ ἄνω διδάσκει φρονεῖν.

34. *Et super excelsa statuens me.* Id est, docet me superna sentire.

[*Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου.* Ἀναλωτικοὶ γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν ἰοβόλων παθῶν· ἔλαβον γὰρ δύναμιν κατὰ τῶν νοητῶν ὄφεων, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάφοις παρεικάζονται· καὶ αὗται γὰρ ἀναλωτικαὶ τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχουσιν ὄφεων· *Ὡσεὶ ἐλάφου·* ἔλαβον γὰρ ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.]

[*Qui perfecit pedes meos.* Sancti quippe venenosas passiones absumunt, accepta scilicet virtute contra intelligibiles serpentes, quare cervis comparantur; nam illi quoque serpentes, qui sub sensum cadunt, absumunt, *tanquam cervi* : siquidem potestatem acceperant calcandi super serpentes et scorpiones et omnem virtutem inimici [16].]

Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον. Εἰς εὐχὴν γὰρ αὐτὰς ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. *Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου.* Τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατασκευάσας. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸ εὔτονον δείκνυσι καὶ τὸ ἄτρωτον, διὰ δὲ τοῦ τόξου τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμβολικῶς βραχιόνων ἀφίεσθαι βέλη.

35. *Qui docet manus meas ad prælium.* Eas enim ad orandum extendens adversariis superior evado. *Et posuisti arcum æreum brachia mea.* Virtutes illas animæ robustas, ceu arcum æreum adornasti. Per æs autem robur et impenetrabilitatem significat; per arcum vero, indicat per brachia nostra symbolice emitti tela.

[*Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον.* Ἐπισκευαστικὸν εἶναι κατὰ τὴν μάχην διδάσκων, καὶ τιθεὶς τοὺς βραχίονας ὡς τόξον, ὡσανεὶ χαλκοῦς ποιῶν κατὰ τὴν ἰσχὺν τούτους. Ἢ λέγει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατεσκεύασεν. Ὁ χαλκὸς σύμβολόν ἐστι πρακτικῆς· *Διέφθειρε* γὰρ, φησί, *τὸν χαλκόν σου,* φησὶν ὁ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ.]

[*Qui docet manus meas ad prælium.* Id est, qui docet quo pacto ad pugnam instructum esse opus sit, et brachia velut arcum constituit, et quasi ænea quoad robur efficit. Vel significat, facultates animi viriles quasi arcum æneum adornavit. Æs symbolum est virtutis agendi : *Æs tuum corrupit,* ait Ezechiel ad Jerusalem [17].]

Daniel Barbarus : Brachia mea. Manus et brachia sunt virtutes, quæ intellectuales hostes jaculantur et expugnant. Maxima vero manus est eleemosyna, quæ pauperum amatores omni materia fortiores reddit : nunquam enim infirmantur brachia miserentis.

Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας. Ὑπερήσπισάς μου, φησὶ, διὰ τοῦ σωτηρίου σου. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ τῆς οἰκονομίας ἐπιδημία.

36. *Et dedisti mihi protectionem salutis.* Protexisti me, inquit, per salutare tuum. Hoc autem significat œconomiæ adventum, sive incarnationem.

[14] Marc. II, 7. [15] Luc. XXIV, 49. [16] Luc. X, 19. [17] Ezech. XVI, 38.

prædictas ab ipsis promissiones Christus impleverit. Hæ autem erant, quæ omnium gentium salutem prænuntiabant.

A τριάρχας καὶ προφήτας φησὶ, τοὺς χαρᾷ χαίροντας ἐπὶ τῷ τὰς προλεχθείσας αὐτῶν ἐπαγγελίας ἀποπληρῶσαι τὸν Χριστόν. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων σωτηρίαν κατασημαίνουσαι.

1. *In finem, PSALMUS David. XIV.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum, docens quidnam aditum homini præbeat ad illam assequendam sortem: quapropter ita orditur:

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Habitatio est commoratio temporanea, non fixam et permanentem vitam, sed transeuntem, ac cum spe transmigrationis ad præstantiora conjunctam significans. Sancti quippe viri est hanc vitam prætereundo agere, atque ad aliam transmittere. Quæ causa est ut David de se ipso dicat [22]: *Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei.* Quis, ait, dignus erit in cœlestibus illis tabernaculis consistere? *Aut quis tabernaculum ponet in monte sancto tuo?* Postquam enim quispiam æterno illo tabernaculo dignatus fuerit, beatitudine fruetur in sæcula infinita.

2-5. *Qui incedit sine macula*, etc. Docet quibus modis beatum hujusmodi finem consecuturi sumus: primo quidem si immaculata via incedamus quæ est ipse Christus; deinde, si operemur justitiam; tertio, si cor nostrum veritatis domicilium paremus; quarto, si dolosa instructi lingua non simus; quinto, si malum proximo non inferamus; sexto, si opprobrio proximum superbe non afficiamus; septimo, si personam non accipiamus; octavo, si juramenti fidem non violemus; nono, si non feneremur; decimo, quod est omnis complementum boni, si muneribus pervii non simus. Qui horumce æquitatem ac meritum edidicerit, firmam atque immotam bonorum donationem nanciscetur.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ. ΙΔʹ.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν, διδάσκων τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως· διὸ ἀρχόμενός φησιν·

Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; Παροικία ἐστὶ διαγωγὴ πρόσκαιρος, οὐχ ἱδρυμένην ζωὴν, ἀλλὰ παροδικὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπὶ τὰ κρείττονα μεταστάσεως ὑποφαίνουσα. Ἁγίου γὰρ ἀνδρὸς παροδεύειν τὸν βίον τοῦτον, ἐπάγεσθαι δὲ πρὸς ἑτέραν ζωήν. Διὸ καὶ ὁ Δαυῒδ περὶ αὐτοῦ φησι· B *Πάροικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου.* Τίς, φησὶν, ἄξιος ἔσται ἐν ἐκείναις ταῖς οὐρανίαις γενέσθαι σκηναῖς; *Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;* ἐπειδὴ ἂν γάρ τις ἀξιωθῇ τῆς μακαρίας ἐκείνης σκηνῆς, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἕξει τὴν μακαριότητα.

Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ τὰ ἑξῆς. Διδάσκει δι' ὧν τευξόμεθα τοῦ μακαρίου ἐκείνου πέρατος· καὶ πρῶτον μὲν εἰ τὴν ἄμωμον ὁδεύσωμεν ὁδὸν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός· ἔπειτα εἰ ἐργασώμεθα δικαιοσύνην· τρίτον, εἰ ἀληθείας οἶκον τὴν καρδίαν ποιήσωμεν· τέταρτον, εἰ δολίαν γλῶσσαν μὴ κτησώμεθα· πέμπτον τὸ μὴ κακὸν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι· ἕκτον τὸ μὴ ὀνειδίσαι τὸν πλησίον ὑπερηφανευόμενον· ἕβδομον C μὴ πρόσωπον θαυμάζειν· ὄγδοον τὸ μὴ παραβαίνειν ὅρκου πίστιν· ἔννατον τὸ μὴ ἐκτοκίζειν· δέκατον, ὃ καὶ τέλος ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀδωροδόκητον εἶναι. Τούτων ὁ ἐκμαθὼν τὴν κατόρθωσιν ἀσάλευτον ἕξει τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

1. *Tituli inscriptio, Davidi. XV.*

Argumentum.

Quam nunc tractamus prophetia, gentium vocationem complectitur, nec non varias inobsequentiæ accusationes adversus Israelem; itemque ipsum resurrectionis Salvatoris omnium nostrum Jesu Christi mysterium: unde arbitror canticum istud vocatum στηλογραφίαν, sive tituli aut columnæ inscriptionem fuisse, ipso Davide propheta illud ceu in columna inscribente, ad posteros transmittendum. Ejus porro verba quasi ex Christi persona canuntur. Namque ut ita sentiamus auctor nobis Petrus est [23].

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. Quasi assumpta humani generis persona, his Deum et Patrem alloquitur. Nec tantum pro se, sed etiam propter nos et pro nobis, utpote per œconomiam et incarnationem unus ex nobis effectus. Dominum itaque Patrem vocat, quod in forma servi fuerit. Conservari autem se postulat propter Ecclesiam quæ caro ipsius est. Caro namque ejus est Eccle-

Στηλογραφία τῷ Δαυῒδ. ΙΕʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἡ ἐν χερσὶ προφητεία περιέχει τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀπειθείαις τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκλήματα, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον· ὅθεν οἶμαι καὶ στηλογραφίαν ὠνομάσθαι τὴν ᾠδὴν, ἀναθέντος αὐτὴν τοῦ προφήτου Δαυῒδ D ὥσπερ ἐν στήλῃ τοῖς μετ' αὐτόν. Ἄδονται δὲ οἱ ἐν αὐτῷ λόγοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως γὰρ ἡμᾶς ὁ Πέτρος ἐδίδαξε φρονεῖν.

Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Τὸ κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν τοὺς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους· οὐχ ὑπέρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ. Φυλαχθῆναι δὲ αὐτὸν αἰτεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥ ἐστιν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ γὰρ

[22] Psal. XXXVIII, 13. [23] Act. II, 25.

αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ ταύτην αἰτεῖ. A Εἰκότως οὖν καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροιτ' ἂν ἡ φυλακή.

Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἶ σύ. Πάλιν καὶ τοῦτο προτρέπων (1) τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαιοσύνην. Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις. Ἀγαθάς φησιν ἐν τούτοις τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκεῖνο ἀναιρεῖ· Μὴ φάγομαι γὰρ, φησὶν, κρέα ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι;

Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Ἁγίους εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ ἐθαυμάστωσεν ἀντὶ τοῦ, ἐδίδαξεν· τὸ δὲ, αὐτοῦ, τοῦ Πατρός· ἵν' ᾖ τὸ ὅλον οὕτως· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν B ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός· διὸ καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.

[Τοῖς ἀγαθοῖς ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός. Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἐν αὐτοῖς, τοῖς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἤ τινων τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ γῇ, ἢ ὅτι, ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ διατρίβουσι, κἂν ἐν ταύτῃ ὦσιν ἔτι τῇ γῇ. Θελήματα δὲ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδος ἀρεταὶ, ἃς θαυμαστοῖ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πλέον τι τούτων ἐχόντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀνδρεία ἀποστόλων καὶ μαρτύρων τῇ τῶν ἄλλως ἀνδριζομένων, οὐδὲ ἡ C σωφροσύνη Ἰωσὴφ κατὰ τὰς ἑτέρων. Οὕτως δέ τις θαυμαστωθεὶς αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς πολὺ τῆς θείας ἰσχύος καὶ τοῦ μεγέθους ἀπολιπόμενος. Ὅταν γὰρ πληθυνθῶσιν αἱ ἀσθένειαι τῶν δικαίων, ταχύνουσι πρὸς τὸν Θεὸν μετανοοῦντες.]

Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν· ὅτε εἰδωλολάτρουν. Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν. Κἂν ἠσθένουν, φησὶ, τὸ πρότερον ἐν ἁμαρτίαις ὄντες, ἀλλ' οὖν ἀκούσαντες τοῦ κηρύγματος, ὠκέως ὑπήκουσαν. Τοῦτο γάρ ἐστι τό· Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα, δηλονότι εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι. Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων. Συνάγων, φησὶ, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, τουτέστιν οὐ παρασκευάσω διὰ τῆς νομικῆς D μοι προσέρχεσθαι λατρείας, δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου. Οὐκέτι κληθήσονται, φησὶν, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐπαξίας τῶν πράξεων ἐπήγοντο προσηγορίας, εἰδωλολάτραι, πολύθεοι ὀνομαζόμενοι· νῦν δὲ οὐκέτι μνησθήσομαι τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εὐσεβεῖς αὐτοὺς καὶ ἁγίους κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ὀνομάζων.

sia, quam conservari postulat. Quæ conservatio ideo jure ac merito ad ejus personam referatur.

2. *Dixi Domino, Deus meus es tu.* Rursum hic secundum servi formam obsecrat: exhibetque una justitiam quæ in fide per confessionem præstatur. *Quoniam bonorum meorum non eges.* Hisce verbis bona ait esse sacrificia juxta legem oblata: quæ verbum fidei eliminat. *Nunquid manducabo enim*, inquit, *carnes taurorum, et sanguinem hircorum potabo* [94]?

3. *Sanctis qui sunt in terra ejus mirificavit omnes voluntates ejus in eis.* Sanctos ait eos qui sanctificati sunt in Spiritu: Christi terram, Ecclesiam dicit: illud, *mirificavit*, pro docuit, jacet: illud autem, *ejus*, id est Patris; ut tota sententia sic intelligatur: Sanctificatis in fide notam fecit Patris voluntatem: quare vocatur magni consilii Angelus [95].

[*Sanctis in terra mirificavit Deus.* Sanctificatis in fide notam fecit voluntatem Patris, *in eis* scilicet, qui in terra Dei, sive in Ecclesia erant; aut, aliquibus in terra sancta versantibus; aut quia sancti in cœlo conversationem habentes [96], in terra ejus degunt, etsi adhuc in hac terra versentur. *Voluntates* autem Dei sunt virtutes cujuscunque speciei, quas mirificat Deus in sanctis suis, qui, plus quam alii homines, in exercenda virtute facultatis habent. Non enim eadem fortitudo apostolorum et martyrum est, ac illa qua alii alio modo viriliter agunt, neque continentia Josephi, aliorum similis est. Atque ita quispiam mirificatus propriam sentit infirmitatem, ut divinæ virtuti et magnitudini plurimum inferior. Cum enim multiplicatæ fuerint infirmitates justorum, accedunt illi ad Deum pœnitentia moti.]

4. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, cum idola colerent. *Postea acceleraverunt.* Quamvis, ait, antea infirmarentur, cum in peccatis degerent, at audita prædicatione, quamprimum obtemperarunt. Nam id sibi vult illud: *Postea acceleraverunt*, videlicet quando prædicationi sunt obsecuti. *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus.* Ubi congregabo, inquit, Synagogas ex gentibus, non per sanguinem eas congregabo, id est, non curabo ut per legalem cultum me adeant, verum potius per laudes et per incruentum sacrificium. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Non ultra appellabuntur, inquit, idololatræ et athei, sed vocati et electi. Olim, condignam gestis suis nomenclaturam nacti sunt, idololatræ et polythei, id est, multos colentes deos, nuncupati. Jam vero non ulterius nominum eorum recordabor, sed pios, sanctos, vocatos, electos compellabo.

[94] Psal. XLIX, 13. [95] Isa. IX, 6. [96] Philipp. III, 20.

(1) In codice Ambrosiano legitur καὶ τοῦτο πρέπων, et hæc est vera lectio dum πρέπων substituatur. Mox pro δικαιοσύνην Ambr. habet δικαίωσιν. Totusque locus secundum hanc lectionem ita vertendus: *Rursum, hoc servi formam decet, exhibetque una justificationem quæ in fide per confessionem obtinetur.*

[*Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.* Cum idola colerent (2). Etiamsi vero multiplicentur, non perseverant : nam usque ad primum sensum et experimentum duntaxat permanent; quia justi viribus valent in Christo confortante. Aut de apostolis agere videtur, necnon de iis qui eorum opera crediderunt; in quibus conspicua fuerunt divina miracula, utpote qui divina omnia præcepta servaverint. *Multiplicatæ* autem *sunt infirmitates eorum*, aut, ut alio modo legitur, *labores*, multis instantibus populis, oratoribus, ducibus, regibus, quibus superatis omnibus, cursum confecerunt : vel brevitas et temporaria conditio tribulationum, infinitum sæculum significat. *Non congregabo conventicula.* Acceleraverunt ad obsequendum prædicationi : oportet a cædibus et sanguine mundos esse eos qui a Christo congregandi sunt. Conventicula, inquit, ex gentibus, non per sanguinem et cædes congregabo; neque curabo ut legali cultu accedatur ad me, sed potius cum laudibus ac per incruentum sacrificium.]

[*Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν.* Ὅτε εἰδωλολάτρουν. Εἰ καὶ πληθύνονται, οὐ παραμένουσι· μέχρι γὰρ αἰσθήσεως καὶ μόνον εἶχον παραμενούσας, διὰ τὸ ἰσχύειν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ. Ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔοικε λέγειν, καὶ τοὺς δι' ἐκείνων πεπιστευκότας, ἐν οἷς καὶ διαφανῆ γέγονε τὰ θεῖα θαυμάσια, ὡς πάντα τετηρηκόσι τὰ θεῖα προστάγματα. Ἐπληθύνθησαν δὲ αὐτῶν αἱ ἀσθένειαι, ἢ ὡς ἑτέρως, *τὰ διαπονήματα*, πολλῶν ἐπαναστάντων δήμων, δημηγόρων, στρατηγῶν, βασιλέων, ὧν πάντων περιγενόμενοι, τὸν δρόμον ἐτέλεσαν· ἢ τὸ βραχὺ καὶ πρόσκαιρον τῶν θλίψεων, τὸν ἄπειρον αἰῶνα δείκνυσιν. *Οὐ μὴ συναγωγάς.* Ἐτάχυνον εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι· καθαροὺς εἶναι δεῖ ἀπὸ φόνων καὶ αἱμάτων τοὺς μέλλοντας συνάγεσθαι ὑπὸ Χριστοῦ. Συνάγων, φησὶ, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, οὐδὲ παρασκευάσω διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας.]

5. *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei*, etc. Ac si apertius diceret, Pater meus in sortem mihi et portionem gentes donavit, cui obediens fui usque ad mortem. Calix namque mortem significat, juxta illud : *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* [97].

Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου. κ. τ. λ. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁ Πατήρ μου εἰς κλῆρόν μοι καὶ μερίδα τὰ ἔθνη δεδώρηται, ᾧ καὶ γέγονα ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Τὸ γὰρ ποτήριον τὸν θάνατον σημαίνει, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο.*

[*Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei.* Hæreditatem vocat gentium regnum. Ecclesiæ, inquit, meæ, quæ est hæreditas mea, portio est Dominus Pater, ipseque calicis mei pars est, id est mortis. Ecclesia vero Patrem hæreditate accepit, cum præcepta ejus servavit. Ipsaque mors mea Patrem habuit in hæreditatem, quemadmodum dicitur : *Hæres Dei, cohæres Christi* [98].]

[*Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου.* Κληρονομίαν καλεῖ τὴν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν. Καὶ τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶν ἡ κληρονομία μου, μερίς ἐστιν ὁ Κύριος ὁ Πατὴρ, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ ποτηρίου μου μερίς ἐστι, τουτέστι τοῦ θανάτου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατορθώσασα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ὁ ἐμὸς ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα κατὰ τὸν λέγοντα· *Κληρονόμε Θεοῦ, συγκληρονόμε Χριστοῦ.*]

6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris meis : etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Vincula charitatis ait quæ habuit erga Ecclesiam, quæ præclara est, nimirum ipsi placita.

Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι. Τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης φησὶν, οὓς ἔσχεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ κρατίστη ἐστὶ, τουτέστιν ἀρέσκουσα αὐτῷ.

7. *Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum.* Hujus dicti interpretatio jacet in Actibus apostolorum (3). *Insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.* Mos Scripturæ divinæ renes vocare occultas et alte positas cogitationes : noctem vero, quod absconsum est.

Εὐλογήσω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με. Τούτου ἡ ἑρμηνεία κεῖται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. *Ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου.* Ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ νεφροὺς ὀνομάζειν τοὺς κεκρυμμένους καὶ ἐν βάθει λογισμούς· νύκτα δὲ τὸ ἀφανές.

8. *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear.* In quantum Deus esse intelligitur, ipse est qui firmat et sustinet omnia; in quantum vero homo factus est, probe ipsi convenit dicere se a dextris Dominum habere, ne commoveatur. Nam ubique huma-

Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶ, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καθὸ μὲν νοεῖται Θεὸς, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτὸν καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ. Συμπλάττεται γὰρ πανταχοῦ

[97] Matth. XXVI, 39. [98] Rom. VIII, 17.

(2) Locus vitiatus.

(3) Non hujus dicti, sed eorum quæ vers. 8 leguntur, *Providebam Dominum*, etc., meminit Petrus in Actibus apostolorum, cap. II, vers. 25. Edit.

τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῇ κενώσει A πρέπον οὐκ αἰσχύνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ὅρα γοῦν ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκιμος ἐν Χριστῷ. Καὶ προσηνέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχήκαμεν αὐτὸν ἐπαμύνοντα καὶ στηρίζοντα.

[Ἐκ δεξιῶν μού ἐστι. Προφανῆ ἔλεγχον ἔχει τῆς Ἰουδαίων ἐμβροντησίας. Καὶ Πέτρος γὰρ ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς Χριστὸν ταῦτα προσήρμοσεν. Καθὸ μὲν γὰρ Θεὸς, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτῷ καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ.

B *Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου.* Αὐτὸς ὢν ζωὴ καὶ ζωοποιὸς, ἐζωοποιῆσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν οἰκονομίαν. *Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς*, ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἔχων πρόσωπον, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, τοὺς ἡμῖν μᾶλλον καὶ οὐχ ἑαυτῷ πρέποντας, καθὸ νοεῖται Θεὸς, ἀναπέμπει λόγους.]

Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Τοῦτο σημαίνει, ἐν τέρψεσι καὶ εὐφροσύναις ἔσονται οἱ ἅγιοι μετὰ τὸ ἀναβιῶναι κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρόν. Ταύτην δὲ τὴν τέρψιν καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀφθαρσία, λήψεσθαι λέγουσι παρὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἐν ἡμῖν καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρός. Καὶ ὡς ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τοῦ φήσαντος λογίου· *Ὃς μετασχηματίσει τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δό-* C *ξης αὐτοῦ.*

Προσευχὴ τῷ Δαυίδ. ΙϚ'.

Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.

Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνην μου. Πολλῆς πεποιθήσεως ὁ λόγος μεστός· τὸ γὰρ τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα οὐχ ὡς καυχώμενος, οὐδ' ὡς δίκαιον ἑαυτὸν ἀποφαίνων· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, Δικαίως αἰτοῦντος τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, καὶ ἀξιοῦντος ἀπαλλαγῆναι ὧν ἀδίκως ὑπομένει, μάτην ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος, καὶ ἐξάκουσον καὶ παράσχου τὴν αἴτησιν.

Ἐνώτισαι τὴν προσευχήν μου οὐκ ἐν χείλεσι δολίοις. Προσευχῆς γὰρ οὐ διὰ χειλέων δολίων, διὰ D δὲ γλώττης κεκαθαρμένης, καὶ τὰ θεῖα λόγια μελετᾷν εἰθισμένης ἐνωτίζεται ὁ Θεός.

Ἐκ προσώπου σου τὸ κρῖμά μου ἐξέλθοι. Σαφῶς εὔχεται τὸν Μονογενῆ κριτὴν ἑαυτῷ καταστῆναι. *Οἱ ὀφθαλμοί σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας.* Τὸ δίκαιον κρῖμα ἐξαιτεῖ τοῦ Υἱοῦ, ὃ ἔκρινεν ἡμῖν.

Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτὸς, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. Ἀδικίαν εἴωθεν ἡ θεία Γραφὴ καλεῖν τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν· *Ἀδικίαν γὰρ*, φησὶν, *εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.*

Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα

nae naturæ mensuris et terminis conformatur, et propter œconomiam sive incarnationem, non erubescit ea quæ ad evacuationem et humilitatem pertinent. Vide ergo quam præclara in Christo natura nostra evaserit. In conspectum certe Patris adducti oblatique fuimus qui per Adæ transgressionem ejecti sumus, et habuimus eum vindicem et patronum.

[*A dextris est mihi.* Manifeste coarguit Judæorum stupiditatem. Etenim Petrus apostolorum coryphæus in Actibus, hæc Christo attribuit. Nam quatenus Deus ipse est qui omnia firmat et continet; quatenus autem homo, ipsi convenit a dextris Dominum astantem habere, ne commoveatur.

Non derelinques animam meam. Licet ipse vita sit et vitam præbeat, per œconomiam dicitur a Patre vivificari. *Notas mihi fecisti vias vitæ*, qui humanitatis personam habet, utpote ad similitudinem nostri factus, sermones effert nobis magis quam sibi, quatenus Deo, competentes.]

10. *Delectatio in dextera tua usque in finem.* Hoc significat, in voluptatibus et gaudiis sancti degent postquam tempore resurrectionis revixerint. Istam autem voluptatem ac lætitiam, quæ est incorruptio, nos recepturos aiunt a Christo, qui est in nobis, et dextera est Patris. Quod autem verum id sit, palam est ex hujusmodi dicto: *Qui transformabit formam humilitatis nostræ configuratam corpori claritatis ejus* [10].

Oratio David. XVI.

Argumentum.

1. Canitur hic psalmus ex persona hominis secundum Deum perfecti.

Exaudi, Domine, justitiam meam. Magna plenus fiducia sermo: nam quod hic justitiam suam memorat, non jactabundus, nec quo se justum esse prædicet, ita loquitur; sed quasi dicat: Juste implorantem auxilium tuum, ac rogantem erui ab injuriis persequente Saule illatis, exaudi et postulata concede.

Auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis. Nam orationem non labiis dolosis oblatam, sed lingua pura, et meditandis eloquiis divinis assueta, auribus percipit Deus.

2. *De vultu tuo judicium meum prodeat.* Perspicue precatur Unigenitum sibi judicem constitui. *Oculi tui videant æquitates.* Justum Filii judicium postulat, quo judicavit de nobis.

3. *Probasti cor meum et visitasti nocte, igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.* Iniquitatem solet divina Scriptura vocare blasphemia in Deum dicta: *Iniquitatem enim*, inquit, *in excelso locuti sunt* [1].

4. *Ut non loquatur os meum opera hominum.* Do-

[10] Phil. III, 21. [1] Psal. LXXII, 8.

est id quoque cavendum esse, ut nihil mortale, nihil humanum loquamur. *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Ob jussa, inquit, tua, angustam et arctam portam ingressus sum.

A τῶν ἀνθρώπων. Διδάσκει, ὡς καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι πρὸς τὸ μηδὲν θνητὸν μηδὲ ἀνθρώπινον φθέγγεσθαι. *Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς.* Διὰ τὰ σὰ προστάγματα, φησὶ, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσῆλασα πύλην.

5. *Perfice gressus meos in semitis tuis*, etc. Docetur his verbis ne sibi quisquam fidat; sed Deo innitatur.

[Semitæ autem Domini sunt observationes mandatorum.]

Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν ταῖς τρίβοις σου. Διδάσκει ὁ λόγος μὴ πεποιθέναι ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ δὲ τῷ Θεῷ ἐπιστηρίζεσθαι.

[Τρίβοι δὲ Κυρίου τῶν ἐντολῶν αἱ τηρήσεις.]

6. *Ego clamavi quoniam exaudisti me, Deus.* Illud, *exaudisti*, pro, exaudies. Non temere his verbis sum usus, sed tuam expertus clementiam. Me quippe rogantem sæpe exaudisti. *Inclina aurem tuam mihi.* Deus totus auris est, utpote qui omnia audiat.

Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός. Τὸ *εἰσήκουσας*, ἀντὶ τοῦ, εἰσακούσῃ. Οὐ μάτην τοῖσδε τοῖς λόγοις ἐχρησάμην, ἀλλὰ πεῖραν τῆς σῆς ἔχων φιλανθρωπίας· ἤκουσας γάρ μου παρακαλοῦν-
B τος πολλάκις. *Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί.* Ὅλος ὁ Θεὸς οὖς ἐστιν, ὡς τὰ πάντα ἀκούων.

Ego clamavi, etc. Non frustra clamo, sed quia plerumque exaudisti me, peto etiam nunc ut exaudias me. Clamor autem ille, est intenta erga Deum cogitatio.]

[*Ἐγὼ ἐκέκραξα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐ μάτην κράζω, ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις ἤκουσας, αἰτῶ καὶ νῦν ἀκουσθῆναι. Κραυγὴ δέ ἐστι πρὸς Θεὸν καὶ ἡ ἐπιτεταμένη νόησις.]

[*Adipem suum concluserunt.* Adipe significat inimicorum maximam prosperitatem.]

[*Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν.* Στέαρ τὴν σφοδροτάτην εὐημερίαν τῶν ἐχθρῶν σημαίνει.]

11. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Unus, inquit, scopus fuit illis ut ad terram demittant, et quæ carnem spectant sentire suadeant.

Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ. Εἷς σκοπὸς, φησὶ, γέγονεν αὐτοῖς, οἱονεὶ κατενέγκαι εἰς γῆν, καὶ τὰ σαρκὸς πεῖσαι φρονεῖν.

14. *Frameam tuam ab inimicis manuum tuarum.* Quælibet justi anima et potissimum eorum qui peccatores ab impietate ad pietatem revocant, ceu framea est contra malignos spiritus exacuta. Hanc igitur frameam, Domine, quam ipse contra inimicos tuos exacuisti, eripe ab inimicis manus tuæ. Quinam autem sunt inimici manus Dei, nisi qui fidei in Unigenitum, qui manus illius est, adversantur?

Ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου. Ἑκάστη τῶν δικαίων ψυχὴ καὶ μάλιστα τῶν ἑλκόντων τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξ ἀσεβείας εἰς θεοσέβειαν, οἱονεί πως ῥομφαία ἐστὶν ἠκονημένη κατὰ τῶν πνευμά-
C των τῆς πονηρίας. Ταύτην οὖν τὴν ῥομφαίαν, ὦ Δέσποτα, φησὶν, ἣν αὐτὸς κατὰ τῶν σῶν ἐχθρῶν ἠκόνησας, ῥῦσαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς σῆς χειρός. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ ἢ οἱ ἀνθιστάμενοι τῇ εἰς τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ πίστει, ὅστις ἐστὶ καὶ χεὶρ αὐτοῦ;

Domine, a paucis de terra divide eos. Precatur ut a paucis impii separentur, quod est ac si dividerentur. Quinam autem sunt pauci illi, nisi de quibus dictum est: *Multi quidem sunt vocati pauci vero electi* [1]?

Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς. Χωρισθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ὀλίγων εὔχεται, οἱονεί πως διαμερισθῆναι. Τίνες δὲ οἱ ὀλίγοι ἢ περὶ ὧν λέλεκται· *Πολλοὶ μὲν κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί*

Daniel Barbarus: Præparata est, inquit, illis occulta pœna quæ usque ad viscera penetrabit, juxta illud quod de Juda dictum est: *Et intravit maledictio quasi aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus* [2].

Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Omnibus, inquit, pretiosis potiti sunt; ideoque ita recalcitrarunt, ut prævaricarentur. *Alio modo. De absconditis tuis*, ac si diceret, quas tu pœnas occulte nosti, ego ignoro, iis imple ventres eorum, quod periphrasi dictum, pro, eos ipsos. *Saturati sunt filiis, et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.* Omni repleti sunt iniquitate, et eam filiis transmiserunt.

[Atque ipsam reliquere parvulis filiorum suorum, scilicet usque ad abnepotes.]

15. *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo.*

D *Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν.* Πάντων, φησὶ, τῶν τιμίων ἀπέλαυσαν· διὸ καὶ ἀπελάκτισαν οὕτως, ὡς καὶ παρανομεῖν. *Τῶν δὲ κεκρυμμένων σου* ἀντὶ τοῦ, ὧν ἐν ἀποκρύφῳ τιμωριῶν ἔχεις τὴν γνῶσιν, ἐγὼ ἀγνοῶ, τούτων ἔμπλησον τὰς γαστέρας αὐτῶν, περιφραστικῶς ἀντὶ, αὐτούς. *Ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.* Πάσης, φησὶ, παρανομίας ἐπλήσθησαν, καὶ εἰς παῖδας δὲ ταύτην παρέπεμψαν.

[Καὶ ταύτην κατέλειψαν τοῖς νηπίοις τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἤγουν μέχρι ἐκγόνων.]

Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώ-

[1] Matth. xx, 16. [2] Psal. cviii, 18.

κῳ σου. Οὐχ ὁμοιωθήσομαι ἐκείνοις, οὐδὲ τῶν αὐτῶν, φησὶ, χορτασθήσομαι· ἀλλὰ τῆς σῆς δόξης ἐμπλησθήσομαι διὰ δικαίων ἔργων.

Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαυῒδ, ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἐῤῥύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ, καὶ εἶπεν. ΙΖ'.

Ὑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς ἐπανάστασιν ἐχθρῶν καὶ ἐπίκλησιν εἰς συμμαχίαν Θεοῦ, καὶ κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀνάληψιν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων πραχθέντα, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκβολὴν, καὶ τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. Τὸ δὲ, *ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ*, ἀναφέροιτ' ἂν εἰς τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα.

Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου. Τῶν εὐεργεσιῶν αἰσθόμενος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ μέγιστον δῶρον, ἀνατίθησιν αὐτῷ, τὴν ἀγάπην φημί· ἣν καὶ πρώτην ὁ Σωτὴρ ἐν ἐντολαῖς ἔταξεν.

Αἰνῶν ἐπικαλέσομαι τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι. Ἐνταῦθα διδασκόμεθα χάριν μὲν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων ἀγαθῶν· αἰτεῖν δὲ πάλιν τὰ ἐνδέοντα. Εἶτα διηγεῖται τὰς παντοδαπὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις.

Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου. Οὐδενὸς, φησὶν, ἐνταῦθα πολέμου θνητοῦ μέμνηται, ἀλλὰ δυνάμεων ἀφανῶν, ἔνδον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κυκλουσῶν. *Καὶ χείμαῤῥοι ἀνομίας ἐξετάραξάν με. Ὠδῖνες ᾅδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες θανάτου.* Χείμαῤῥοι ἀνομίας εἰσὶν οἱ παράνομοι λογισμοί· οὗτοι δὲ αὐτοὶ καὶ ὠδῖνες καλοῦνται χρονίζοντες ἐν ἡμῖν, καὶ πάλιν παγίδες, θανατοῦντες ἡμᾶς διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας.

Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ. Τὰ παραχθέντα τότε ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Κυρίου εἰσηγεῖται· πάντες γὰρ οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες ἐκινήθησαν· πᾶσά τε χώρα ἐπληροῦτο τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης. *Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν.* Ὄρη δυνάμεις εἰσὶ πονηραὶ αἱ ἐπαιρόμεναι κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Θεμέλια δὲ αὐτῶν τοὺς ἐν βάθει λογισμούς φησιν. *Καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός.* Διότι ἐν μακρῷ αἰῶνι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἠπάτησαν διὰ τῆς πολυθέου δεισιδαιμονίας.

Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ. Ὀργισθεὶς, φησὶ, κατέσβεσεν αὐτῶν τὸ πῦρ δι' οὗ πάλαι τοὺς ἀνθρώπους κατέφλεγον. Καὶ τούτου σύμβολον τὸν καπνὸν τίθησι. *Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγήσεται.* Ταῦτα γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐνεργεῖ ἀφανῶς κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τὸ πῦρ αὐτῶν σβεννὺς ἑτέρῳ πυρὶ κρείττονι καὶ δυνατωτέρῳ. [Ὁρῶντες γὰρ οἱ δαίμονες τὸν Κύριον, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐκαίοντο ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.] *Ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ.* Οἱ κατὰ μετουσίαν τοῦ θείου πυρὸς φωτισθέντες.

Non ero similis illis, neque iisdem queis illi satiabor: sed tua gloria per bona opera replebor.

1. *In finem puero Domini David, quæ locutus est Domino verba cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit. PSALMUS XVII.*

Argumentum.

Continet psalmus irruptionem inimicorum, et implorationem auxilii Dei; descensum Unigeniti, et assumptionem ejus, et post assumptionem, quæ contra dæmones acta sunt, ejectionem Israelis et gentium vocationem. Illud autem, *de manu inimicorum ejus et de manu Saulis*, ad spirituales hostes et horum principem referri potest.

2. *Diligam te, Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum et refugium meum.* Cum Dei senserit beneficia, quod omnium donorum est maximum offert ipsi, nempe charitatem, cui primas in præceptis Salvator detulit.

3. *Laudans invocavi Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.* Hic docemur gratiam referre de bonis quibus aucti sumus: et rursum postulare quæ desunt. Deinceps autem diversas enarrat inimicorum irruptiones.

5. *Circumdederunt me dolores mortis.* Non mortale hic bellum memorat, sed invisibiles potestates, intus animam ipsius circumdantes. *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis.* Torrentes iniquitatis sunt pravæ cogitationes: eæ enim ipsæ dolores vocantur cum diu in nobis perseverant, et iterum laquei, quia nos per actuale peccatum enecant.

8. *Commota est et contremuit terra.* Quæ in descensu Domini evenere narrat. Omnes enim incolæ terræ commoti sunt, regio omnis ejus fama repleta est. *Fundamenta montium conturbata sunt.* Montes sunt malignæ potestates, quæ insurrexerunt adversus Dei gloriam. Fundamenta autem eorum ait profundas cogitationes. *Et commota sunt quoniam iratus est eis Deus.* Quia diuturno temporis spatio terræ incolas deceperunt per superstitiosum multorum numinum cultum.

9. *Ascendit fumus in ira ejus.* Iratus, inquit, eorum ignem quo olim homines concremabant, restinxit. Ignisque signum fumum ponit. *Et ignis a facie ejus exardescet.* Hæc enim Dei Filius contra adversarias potestates occulte operatur ignem eorum exstinguens igne alio potiore et ardentiore. [Videntes enim dæmones Dominum, in adventu ejus comburebantur a facie ipsius.] *Carbones succensi sunt ab eo.* Ii scilicet qui per participationem divino igne sunt illuminati.

10. *Inclinavit cœlos, et descendit.* Apertissime A prophetat descensum Domini, et hoc significare videtur : *Humiliavit semetipsum usque ad mortem* [4]. *Et caligo sub pedibus ejus.* Occultum in œconomia seu incarnatione adventum significat, atque Dei invisibilitatem ; ne illius verbis ad rerum corporalium cogitationem pertrahamur.

11. *Ascendit super cherubim et volavit, volavit super pennas ventorum.* Assumptionem illius hisce indicat, cherubim et pennas ventorum nubem vocat [quæ ipsum suscepit : aut adventus Christi velocitas, aut præsentiæ et auxilii illius celeritas significatur]. De qua in Actibus scriptum : *Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum* [5].

12. *Et posuit tenebras latibulum suum.* Occultam B scilicet et latentem Salvatoris cum hominibus commorationem. *In circuitu ejus tabernaculum ejus.* Tabernaculum sanctam Ecclesiam significat, in qua pollicitus est se habitaturum. *In circuitu ejus*, ait, juxta illud : *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [6]. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Hoc ait quia quæ de illo prænuntiarunt prophetæ obscure jacent. Qui prophetæ nubes sunt appellati.

13. *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt.* Lumen, inquit, adventus illius, manifestas reddidit prophetias. [Quia autem comminationes in propheticis verbis habentur, eas grandine et carbonibus adumbravit. Vel, hoc modo : a prædicationis C splendore in conspectu ejus transeuntes apostoli, nubium instar mundum irrigarunt. Grandines autem supplicii genus sunt, ad ulciscendum infideles.] *Grando et carbones ignis.* His ea significat quæ post assumptionem ejus inimicis acciderunt, spiritualibus dico. Quemadmodum autem cum Israelem ex Ægyptiis liberaret, grandinem et ignem ceu pluviam demisit ; ita et cum omnes gentes ex dæmonum servitute liberaret, grandinem pluere fecit et carbones ignis. Isthæc autem fuerint ultrices virtutes : quibus intelligibiles illas Ægyptias potestates sustulit.

16. *Et apparuerunt fontes aquarum*, etc. Postquam sublati inimici fuerunt, apparuerunt fontes aquarum, salutare videlicet Evangelii verbum, quod D vere fuit orbis fundamentum : super eo namque fundati et constructi sumus. Vel hoc modo : fontes intellige sanctos prophetas, utpote qui salutarem sermonem scaturiant. Ita namque de illis scriptum est : *Et haurietis aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris* [7]. Fundamenta item orbis terræ, Moysis sapientissimi Scripturam accipias : in ea quippe prima basim fidei et divinæ cognitionis invenimus repositam, mysterium Christi in figura gestantem, et pariter in prophetis. *Apparuerunt* igitur, quasi dicas, ostensi sunt. Aut fontes intelligas et funda-

A *Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη.* Λευκότατα προφητεύει τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου. Εἴη δ' ἂν σημαντικὸν τοῦ· *Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου. Καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.* Τὸ κρύφιον τῆς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πορείας δηλοῖ καὶ τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ· ἵνα μὴ δι' ὧν εἶπεν εἰς σωματικὰς ἑλκυσθῶμεν ἐννοίας.

Ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ διὰ τούτων δηλοῖ· χερουβὶμ καὶ πτέρυγας ἀνέμων τὴν νεφέλην φησὶ [ἥτις αὐτὸν ὑπέλαβεν· ἢ τὸ τῆς ἐπιφανείας ὀξὺ, τὸ τῆς παρουσίας καὶ βοηθείας τάχος] περὶ ἧς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται· *Καὶ ταῦτα εἰπὼν βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.*

B *Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ.* Τὴν ἀφανῆ καὶ λανθάνουσαν τοῦ Σωτῆρος σὺν ἀνθρώποις διατριβήν. *Κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ.* Σκηνὴν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν σημαίνει, ἐν ᾗ κατασκηνῶσαι ἐπήγγελται. *Κύκλῳ* δὲ *αὐτοῦ*, φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων.* Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἀμαυρῶς τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους ἐν τοῖς προφήταις κεῖσθαι, οἵτινες καὶ νεφέλαι προσηγορεύθησαν.

Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον. Τὸ φῶς, φησὶ, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φανερὰς τὰς προφητείας ἐποίησεν. [Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπειλαὶ τοῖς προφητικοῖς ἔγκεινται λόγοις, καὶ C ταύτας διὰ τῆς χαλάζης καὶ ἀνθράκων ᾐνίξατο. Ἢ οὕτως, ἀπὸ τῆς τοῦ κηρύγματος ἐκλάμψεως ἔμπροσθεν αὐτοῦ διελθόντες οἱ ἀπόστολοι νεφελῶν δίκην τὸν κόσμον κατήρδευσαν. Αἱ δὲ χάλαζαι κολάσεων εἴδη τοὺς ἀπιστοῦντας ἀμυνόμεναι.] *Χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός.* Διὰ τούτων σημαίνει τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ συμβεβηκότα τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς νοητοῖς φημι. Ὥσπερ δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγυπτίων ἐλευθερῶν χάλαζαν καὶ πῦρ ἔβρεξεν, οὕτω καὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς τῶν δαιμόνων δουλείας ἐλευθερῶν χάλαζαν ἔβρεξε καὶ ἄνθρακας πυρός. Ταῦτα δὲ εἶεν ἂν τιμωρητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν τὰς νοητὰς αἰγυπτίας καθεῖλεν.

Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν ἐχθρῶν ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάD των· δηλαδὴ ὁ σωτήριος τοῦ Εὐαγγελίου λόγος, ὅστις καὶ θεμέλιος τῆς οἰκουμένης γέγονεν· ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπῳκοδομήθημεν. Ἢ καὶ οὕτως· πηγὰς νοήσεις τοὺς ἁγίους προφήτας, ἅτε δὴ τὸν σωτήριον ἀναβλύζοντας λόγον. Οὕτω γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν· *Καὶ ἀντλήσετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ πηγῶν τοῦ σωτηρίου.* Θεμέλια δὲ τῆς οἰκουμένης τὴν Μωϋσέως τοῦ πανσόφου Γραφήν. Κρηπῖδα γὰρ πίστεως καὶ θεογνωσίας ἐν αὐτῇ καὶ πρώτῃ τεθειμένην εὑρήκαμεν τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐν τύποις ὠδίνουσαν ἅμα τοῖς προφήταις. *Ὤφθησαν* τοίνυν ἀντὶ τοῦ, ἐφανερώθησαν. Ἤγουν πηγὰς νοήσεις καὶ

[4] Philipp. II, 8. [5] Act. I, 9. [6] Matth. XVIII, 20. [7] Isa. XII 3.

θεμέλια τῆς ὑπ' οὐρανὸν, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· A ἀναπηγάζουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν σωτήριον λόγον καὶ κρηπῖδα τῇ ὑπ' οὐρανὸν κατεβάλοντο τὴν πίστιν. Πηγὰς δὲ ὑδάτων καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης νοήσεις πάλιν τὸ σωτήριον βάπτισμα.

Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, Κύριε. Προσυπακουστέον τὸ, ἀνῃρέθησαν οἱ προλεχθέντες ἐχθροί. *Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου.* Οὐ παραυτὰ Θεὸς κολάζει τοὺς ἁμαρτάνοντας· ἢ γὰρ ἂν ἄρδην ἀπώλοντο· προαναφωνεῖ δὲ τῆς ὀργῆς τὰς κολάσεις· *Παιδεύσω γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν.* Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐμπνέειν αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

menta orbis, sanctos apostolos : nam et ipsi salutare verbum scaturiunt, et fundamentum orbis posuerunt, fidem videlicet. Fontes item et fundamenta orbis salutarem baptismum interpretaberis.

17. *Ab increpatione tua, Domine.* Subintellige, sublati sunt prædicti hostes. *Ab inspiratione spiritus iræ tuæ.* Non autem statim cum peccant homines eos Deus punit; nam si hoc fieret, ipsi plane interirent : nam iræ supplicia longe ante prænuntiat quam infligat. Ait enim : *Corripiam eos in ira tribulationis eorum* [a]. Et in hoc dicitur inspirare spiritum iræ suæ.

Daniel Barbarus : Misit de cœlo et accepit me. Vere humanum genus servavit, de cœlo nobis sancti Spiritus donum demittens. Theodotio : *De cœlo salutem mihi tribuit.*

Προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν. Ὕδατα B τοὺς πειρασμούς φησι.

[*Ἐξ ὑδάτων πολλῶν.* Ὕδατα τοὺς πειρασμούς φησι. Λέγει ὁ Δαυῒδ· *Ἔλαβέ με*, ἤτοι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν· ἐβαπτίσθησαν γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ὡσεὶ ψυχαὶ τρισχίλιαι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων.]

Ῥύσεταί με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με. Εἰς τὰ πεπραγμένα αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ μετανοίᾳ μετέβη. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἤδη μὲν, τῆς ἐξομολογήσεώς μου ἐπακούσας ὁ Κύριος, γέγονέ μοι ἀντιστήριγμα, μέλλοντός μου περιτρέπεσθαι καὶ μέγα πτῶμα ὑπομένειν, εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰς παντελῆ ἐξέπιπτον ἀποστασίαν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ παντελῶς ῥύσεταί με διδοὺς ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸν προφητευόμε- C νον καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τοῦτο ποιήσει εὐεργετῶν με ὁ Κύριος, *Ὅτι ἠθέλησέ με.* Εἰ μὴ γὰρ ἠθέλησέ με, οὐκ ἂν τὸν προφήτην αὐτοῦ πρὸς με ἀπέστειλε.

Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος. Πέπεισμαι, φησὶν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ, οὐ μνημονεύσας μου τὰς ἁμαρτίας, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου ἀνταποδώσει. Τὰς γὰρ ἄλλας μου πράξεις τὰς ἐν δικαιοσύνῃ ὥσπερ ζυγῷ ἀντιπαραβάλλων καὶ ἀντιστήσας τῷ ἁμαρτήματί μου, κατὰ πολὺ πλεοναζούσας εὑρήσει τοῦ γενομένου μοι ἁμαρτήματος. Διδάσκει δὲ ὁ λόγος τὸ δύνασθαι τὸν κατά τινα ἀσθένειαν ὠλισθηκότα ἀναλαμβάνειν ἑαυτὸν διὰ δευτέρων κατορθωμάτων.

[Δικαιοσύνην τὴν καθόλου ἀρετὴν λέγει· τὴν πρα- D κτικὴν καθαρότητα χειρῶν τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας ἀμολύντους γενομένας τὸ ἀπὸ βελτίστης ἕξεως ἀποτελεῖσθαι.]

Assumpsit me ae aquis multis. Aquas dicit tentationes.

[*De aquis multis.* Aquas vocat tentationes. Ait David : *Accepit me*, hoc est humanam naturam : baptizata namque sunt in die Pentecostes quasi tria millia animarum ab apostolis.]

18. *Eripiet me de inimicis meis fortissimis, et ab iis qui oderunt me*, etc. Transit ad ea enarranda quæ peccati et pœnitentiæ causa egit. Quod autem ait sic intelligito. Jam mea exaudita confessione Dominus factus est mihi in fulcrum, cum proxime esset ut ego subverterer, et in magnum casum ruerem, si post peccatum in ultimam decidissem defectionem. Cæterum prorsus ille eripiet me, et dabit peccati veniam, tempore adventus ejus a prophetis prænuntiato. Idque aget Dominus beneficium mihi tribuens, *Quoniam voluit me.* Nam si me noluisset, nequaquam prophetam suum ad me misisset.

21. *Et retribuet mihi Dominus*, etc. Persuasum mihi, inquit, est, eum tempore justi judicii peccatorum meorum immemorem, secundum justitiam meam mihi retributurum. Cum enim alia mea opera in justitia edita in lance comparabit et opponet peccato meo, multum ea peccato a me perpetrato præponderare inveniet. Docetur autem cum qui infirmitate quadam lapsus sit, posse per secunda bona opera in pristinum se gradum restituere.

[Justitiam omnem virtutem dicit; puritatem manuum in agendo, inculpatas operationes, quæ ab optimo habitu et affectu procedant.]

Daniel Barbarus : Cæterum qui hæc loquitur nihil sibi tribuit; quare ad Salvatorem aiunt hæc referri, qui ex ejus persona hunc psalmum dictari dicunt : *Tentatum per omnia secundum similitudinem sine peccato* [b]. Justitiam vero vocat in universum actricem virtutem; puritatem autem manuum, actrices facultates et actiones sordium immunes, et ab optimo habitu proficiscentes. Cæterum ab omni jactantia alienas benefactorum suorum causas Deo tribuit. Vias autem mandata intelligit. Non impie autem se gerit ab eo, quicunque veritatis dogmata et assertiones probe ac recte explicat.

[a] Ose. VII, 12. [b] Hebr. IV, 15.

22. *Daniel Barbarus : Nec impie gessi a Deo meo.* Justis enim qui prompte illi parent mercedem rependit : ille autem non se impie gerit qui vera dogmata suscipit.

[*Quoniam omnia judicia*, etc. Qui lapsi sunt oportet ut repetitis bonis operibus ad meliorem se frugem recipiant. Etsi autem investigari non queant judicia ejus, atque abysso consimilia sint, quia scilicet incomprehensibilia sunt ; verumtamen omnia religioso viro præsentia sunt.]

A [*Ὅτι πάντα τὰ κρίματα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὀλισθηκότας ἀναλαμβάνειν δεῖ ἑαυτοὺς διὰ δευτέρων κατορθωμάτων. Εἰ καὶ ἀνεξερεύνητα δὲ καὶ τὰ κρίματα καὶ ἀβύσσῳ ἐοικότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν πάντα ἐνώπιόν ἐστι τοῦ θεοφιλοῦς.]

23. *Daniel Barbarus : Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo.* Qui secundum Deum homo est, divinum timorem ante oculos continenter habens, cum fiducia et libertate coram Deo agit. Judicia Dei si inquirantur, inscrutabilia sunt et abyssus multa, quoniam propter obscuritatem comprehendi nequeunt. Fieri tamen haud potest, ut qui judicia Dei præ oculis habet, ægre ferat Dei providentiam, et judicio Dei cuncta disponi : nam vel ex ipso judicii nomine justum esse judicium cognoscitur : jus enim dat. Vel justitiam dicit, cum omnia judicia quæ citra justitiam fiant, eo additamento nominentur, ut non judicia, sed judicia perversa dicantur. Propterea dictum est, *Egrediatur judicium perversum* [10]. *Et justitias ejus non repuli a me.* Adhæreo, inquit, justitiis Dei. Ab illis enim recedunt, qui eas non amplectuntur. Justitiæ vero hoc loco dicuntur, quæ justitiæ causa et æquitatis lege sancita sunt, ut illud : *Si emas servum Hebræum* [11], et reliqua ; nam prius dixerat : *Hæc sunt judicia quæ propones eis* [12]. Verum cum justitias una cum judiciis nominet, purgatos ac probatos Dei sermones hæ justitiæ significare possunt. Qui sermones cum judicantur, nec argui nec perverti possint, judicia nuncupantur. Justorum quoque cogitationes ponderatæ et probatæ diligenter, cum similes æquilibrio sint, judicia merito dici possunt.

Daniel Barbarus : Et justificationes ejus non recesserunt a me. Mandata intelligit per justificationes, et decedunt ab illis qui ea non admittunt.

26. *Cum sancto sanctus eris.* Merito tuis me beneficiis dignatus es : nam sanctus cum sis, nosti cum sancto sanctificari. Si enim in peccato perseverassem, et in ruinam funditus lapsus essem, novi te quoque magnum judicem, de peccato meo æquum judicium pronuntiaturum fuisse. At quando custodivi vias tuas, ideo tu qui cum sancto sanctus es et cum innocente innocens, nequaquam rem disposuisti secundum illum perniciosum statum in quo certo tempore versatus sum, sed secundum vitam quæ exinde subsecuta est, et vitam in justitia actam, promeritam mihi retributionem in tribunali illo tuo largieris.

B *Μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ.* Εἰκότως κατηξίωσάς με τῆς σῆς εὐεργεσίας· ἐπειδήπερ, δίκαιος ὤν, οἶδας μετὰ ὁσίου ὁσιοῦσθαι. Εἰ γὰρ ἤμην ἐναπομείνας τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παντελῆ διαστροφὴν ὑπομείνας, οἶδα, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ὁ μέγας κριτὴς τῇ ἐμῇ ἁμαρτίᾳ κατάλληλον ἐπήγαγες τὸ σαυτοῦ κρίμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐφύλαξα τὰς ὁδούς σου, τούτου χάριν ὁ μετὰ ὁσίου ὁσιούμενος καὶ μετὰ ἀθώου ἀθωούμενος, οὐ κατὰ τὴν ἐν καιρῷ τινι γεγενημένην μοι διαστροφὴν ἡρμόσω, κατὰ δὲ τὴν μετὰ ταῦτα ζωήν, καὶ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ μου βίον τὴν ἀμοιβήν μοι παρέξεις ἐν τῷ σῷ δικαστηρίῳ

28. *Quoniam tu populum humilem salvum facies.* Ad chorum mittit apostolorum. *Et oculos superborum humiliabis.* Hoc tendit in Scribas et Pharisæos.

C *Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις.* Ἐπὶ τὸν χορὸν ἀναπέμπει τῶν ἀποστόλων. *Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις.* Τοῦτο εἰς τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τείνει.

29. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine.* Mentem ait. *Deus meus, illuminabis tenebras meas* ; ignorantiam, inquit, meam dissipabis.

Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε. Τὸν νοῦν φησιν. *Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου.* Τὴν ἄγνοιαν, φησί, τὴν ἐν ἐμοὶ διασκεδάσεις.

30. *Quoniam in te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum.* Quia comprehenderunt me, inquit, inimici mei, ut me circumsisterent.

[Tentationem etiam vocat voluptatem, et murum, diabolum.]

Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος. Ὅτι περιέλαβόν με οἱ ἐχθροί μου, φησίν, εἰς τὸ ἀποκλεῖσαι.

[Πειρατήριον δὲ καὶ λέγει τὰς ἡδονάς, καὶ τεῖχος τὸν διάβολον.]

31. *Deus meus, impolluta via ejus*, etc. Hæc dicens, ingratitudinem, perfidiam, immorigerum animum, et duritiem cordis ingratorum et sceleratorum Judæorum carpit. Quoniam Salvatorem nostrum Christum reprehenderunt, quasi contra divinam legem ageret. Dicta namque illius, quasi blasphema conviciis et calumniis impetebant, mutuo

D *Ὁ Θεός μου ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.* Ἐνταῦθα, φησί, τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπειθῆ γνώμην καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀχαρίστων καὶ σκληροκαρδίων Ἰουδαίων καταμέμφεται. Ἐπειδὴ ἐπελαμβάνοντο τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὡς παρὰ τὸν θεῖον πράττοντος νόμον. Καὶ μὴν καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐλοιδόρουν καὶ διέβαλλον

[10] Habac. I, 4. [11] Exod. XXI, 2. [12] ibid. 1.

ὁ; βλασφήμων, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι *Βλασφημεῖ. Τίς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας;* Ἐκ πονηρᾶς συνειδήσεως καὶ κακοῦ λογισμοῦ ταῦτα πρὸς τὸν τῶν ὅλων Κύριον καὶ Θεὸν διανοούμενοι, καὶ λογιζόμενοι ἃ διελογίζοντο.

[*Τὰ λόγια αὐτοῦ πεπυρωμένα.* Καὶ τὰ περὶ τουτου λόγια αὐτοῦ ὡς τὸ πεπυρωμένον ἀργύριον, καθαρὰ πάσης μέμψεως, βεβασανισμένα, δεδοκιμασμένα.

Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής, διὸ καὶ Μονογενής, διὰ τὸ μόνος εἶναι Θεὸς ὡς ὁ Πατήρ. Εἰπὼν δὲ περὶ Χριστοῦ, ὡς φύσει Θεὸς, νῦν λέγει, *Ἢ τίς Θεός;* μόνον εἶναι λέγων, κατ' αὐτὸν, τὸν Πατέρα. Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ· οὐ γάρ ἐστι Θεὸς ἕτερος, ἵνα ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ παράσχῃ τὴν αἴτησιν. Ἴσως δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου τοὺς δύο προηνέγκατο στίχους· οὕτω, φησὶν, ὁ ἀληθὴς Θεὸς, ὡς ἐπεποίθειν, ἐν μὲν τῷ νικᾷν δύναμιν περιεζώννυε, καὶ ἀβλαβῆ μοι τὴν περὶ τὰ πρακτέα ἐτίθει ὁδόν.]

Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν. Ὅμοιον τὸ εἰρημένον· *Ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν. Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου.* Τουτέστι διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἄμωμόν με παρεσκεύασε τρέχειν ὁδόν.

Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἱστῶν με. Τουτέστι τὰ ἄνω διδάσκει φρονεῖν.

[*Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου.* Ἀναλωτικοὶ γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν ἰοβόλων παθῶν· ἔλαβον γὰρ δύναμιν κατὰ τῶν νοητῶν ὄφεων, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάφοις παρεικάζονται· καὶ αὗται γὰρ ἀναλωτικαὶ τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχουσιν ὄφεων· *Ὡσεὶ ἐλάφου*· ἔλαβον γὰρ ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.]

Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον. Εἰς εὐχὴν γὰρ αὐτὰς ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. *Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου.* Τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατασκευάσας. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸ εὔτονον δείκνυσι καὶ τὸ ἄτρωτον, διὰ δὲ τοῦ τόξου τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμβολικῶς βραχιόνων ἀφίεσθαι βέλη.

[*Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον.* Ἐπιτευκτικὸν εἶναι κατὰ τὴν μάχην διδάσκων, καὶ τιθεὶς τοὺς βραχίονας ὡς τόξον, ὡσανεὶ χαλκοῦς ποιῶν κατὰ τὴν ἰσχὺν τούτους. Ἢ λέγει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατεσκεύασεν. Ὁ χαλκὸς σύμβολόν ἐστι πρακτικῆς· *Διέφθειρε γὰρ*, φησὶ, *τὸν χαλκόν σου*, φησὶν ὁ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ.]

A dicentes : *Hic blasphemat : quis enim potest dimittere peccata* [13]? Ex prava scilicet conscientia, et mala cogitatione hæc contra Dominum ac Deum universorum in mente versabant et cogitabant.

[*Eloquia ejus igne examinata.* Et eloquia ejus ad rem istam, de qua agimus, pertinentia, quasi argentum igne purgatum, nulli reprehensioni obnoxia, probata et examinata.

32. *Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?* Nam Dei Verbum solus Deus verus est, propterea que Unigenitus, quia solus Deus est sicuti et Pater. Postquam autem de Christo, ut natura Deo, locutus est; nunc ait, *Aut quis Deus?* Solum aiens Deum Patrem secundum seipsum. Nobis autem unus Deus est B Pater; non enim est alius Deus, ut iste quidem illi, alius illi vota concedat. Fortassis comparative duos versus protulit : sic, inquit, est verus Deus, uti confidebam, vincendo fortitudinem induit, et securam mihi ad recte agendum viam munivit.]

33. *Deus qui præcinxit me virtute.* Simili huic est dictum illud : *Donec induamini virtute ex alto* [14]. *Et posuit immaculatam viam meam.* Id est, per evangelica præcepta immaculatam viam currendam mihi munivit.

34. *Et super excelsa statuens me.* Id est, docet me superna sentire.

[*Qui perfecit pedes meos.* Sancti quippe venenosas C passiones absumunt, accepta scilicet virtute contra intelligibiles serpentes, quare cervis comparantur; nam illi quoque serpentes, qui sub sensum cadunt, absumunt, *tanquam cervi* : siquidem potestatem acceperant calcandi super serpentes et scorpiones et omnem virtutem inimici [15].]

35. *Qui docet manus meas ad prælium.* Eas enim ad orandum extendens adversariis superior evado. *Et posuisti arcum æreum brachia mea.* Virtutes illas animæ robustas, ceu arcum æreum adornasti. Per æs autem robur et impenetrabilitatem significat; per arcum vero, indicat per brachia nostra symbolice emitti tela.

D [*Qui docet manus meas ad prælium.* Id est, qui docet quo pacto ad pugnam instructum esse opus sit, et brachia velut arcum constituit, et quasi ænea quoad robur efficit. Vel significat, facultates animi viriles quasi arcum æneum adornavit. Æs symbolum est virtutis agendi : *Æs tuum corrupit*, ait Ezechiel ad Jerusalem [16].]

Daniel Barbarus : Brachia mea. Manus et brachia sunt virtutes, quæ intellectuales hostes jaculantur et expugnant. Maxima vero manus est eleemosyna, quæ pauperum amatores omni materia fortiores reddit : nunquam enim infirmantur brachia miserentis.

Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας. Ὑπερήσπισάς μου, φησὶ, διὰ τοῦ σωτηρίου σου. Τοῦτο δέ ἐστιν ἡ τῆς οἰκονομίας ἐπιδημία.

36. *Et dedisti mihi protectionem salutis.* Protexisti me, inquit, per salutare tuum. Hoc autem significat œconomiæ adventum, sive incarnationem.

[13] Marc. II, 7. [14] Luc. XXIV, 49. [15] Luc. X, 19. [16] Ezech. XVI, 36.

A [*Et disciplina tua correxit me.* Disciplinam evangelicam dicit; aut disciplinam, institutionem scilicet quæ ex lege accipitur : qui mihi, inquit, nulla non beneficia contulisti, dedisti quoque leges; quibus, ut oportet, instituimur. Cum enim, ait, lege edidicerim, non oportere injuriam facere, ab ea abstinui. Verum ne ob æquitatem hujusmodi, quid mihi mali eveniat, idoneum mihi mali auxilium afferas, *latitudinem* tribuens, vel disciplinam institutionis causa datam dicit, secundum illud, *Accipe disciplinam* [17]; vel laboriosum vivendi institutum, secundum illud, *Ne varvivendas disciplinam Domini* [18].]

[*Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με.* Παιδείαν τὴν εὐαγγελικὴν λέγει · ἢ παιδείαν τὴν ἐκ νόμου φησὶ παίδευσιν · οἷον διὰ πάντων με, φησὶν, εὐεργετῶν δέδωκας καὶ νόμους, δι' ὧν ἐπαιδευόμην τὸ δέον. Μανθάνων γὰρ ἐκεῖθεν ὡς οὐ δεῖ ἀδικεῖν, ἀπειχόμην τούτου. Ἀλλ' ἵνα μὴ βλάπτωμαι πάλιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιεικείας, ἱκανὴν περιέχῃς βοήθειαν, πλατυσμὸν παρεχόμενος, ἢ παιδείαν τὴν παιδευτικὴν λέγει διδασκαλίαν, κατὰ τό · *Ἐπιλάβου παιδείας* · ἢ τὴν ἐπίπονον ἀγωγὴν, κατὰ τό · *Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου.*]

Daniel Barbarus : Hoc autem est adventus providentiæ, ac dispensationis, quo me collapsum erexisti, et quam magnum malum sit peccatum ostendisti, et salute dignum fecisti. Salutare autem et salus Christus est, quem pro nobis pugnaturum Pater amandavit.

B *Et dextera tua suscepit me.* Dextera Patris Filius. *Et disciplina tua correxit me in finem.* Evangelica scilicet doctrina. *Et disciplina tua ipsa me docebit.* Illud : *Et disciplina tua ipsa me docebit*, Theodotionis est. Cujus loco Septuaginta habent : *Et disciplina tua correxit me in finem.*

37. *Dilatasti gressus meos*, etc. Statuisti enim supra petram pedes meos, quæ est fides nostra. *Et non sunt infirmata vestigia mea.* Sublatis namque offendiculis et laqueis, quæ paraverunt inimici, viam et aditum nobis munivit.

[*Dilatasti gressus meos.* Remotis, inquit, offendiculis et laqueis, quæ mihi struxerant inimici, liberam mihi viam parasti. Gressus autem vocat, quatenus C a malitia ad virtutem quis pertransit, quod quidem sub initium laboriosum et asperum iis est, qui in via angusta gradiuntur ; at in profectu dilatatur. Nam quia post virtutis labores, quietem nacturus sum, id sane vestigia confirmat mea. Statuit namque super petram pedes nostros.]

38. *Persequar inimicos meos.* Tanquam divina gratia ad cursum adornatus, de victoria confidit.

39. *Confringam illos, nec poterunt stare.* Frangit inimicos animus passionibus vacuus.

40. *Et præcinxisti me virtute.* Summam victoriæ rursum fortitudinem tribuenti Deo ascribit.

41. *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Id est, in fugam vertisti. Proprium namque fugientium D est terga dare : et sane terga dant inimici nostri dæmones, cum non ulterius cogitationes turbulentas animæ immittere valent. *Et odientes me disperdidisti :* Saulem, Achitophelem, Abessalonem et sexcentos alios.

42. *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret*, etc. Hæc de inimicis sensibilibus ait, quasi ex persona Domini. Neque enim alienigenæ deos suos in subsidium vocantes, eorum providentia et cura adjuti sunt : neque Saul, Abessalom, Semei et reliqui

Καὶ δεξιά σου ἀντελάβετό μου. Δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. *Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος.* Ἡ εὐαγγελικὴ δηλονότι διδασκαλία. *Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει.* Τὸ, *Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει*, Θεοδοτίωνός ἐστιν, ἀντὶ τοῦ, *Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος*, εἰρημένου τοῖς Ἑβδομήκοντα.

Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου. Ἔστησας γὰρ ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, ἥτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν. *Καὶ οὐκ ἠσθένησαν τὰ ἴχνη μου.* Περιελὼν γὰρ τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας, ἃς κατεσκεύαζον οἱ ἐχθροὶ, κατήρτισεν ἡμῖν τὴν πορείαν.

[*Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου.* Περιελὼν φησι τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας ἃς κατεσκεύαζον οἱ ἐχθροὶ, ἐλευθέραν μοι τὴν πορείαν ἐποίησας. Διαβήματα λέγει καθὸ ἐκ κακίας πρὸς ἀρετὴν διαβαίνει τις, ἃ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπίπονά ἐστι τῷ τὴν τεθλιμμένην ὁδεύοντι · τῇ δὲ προκοπῇ πλατύνεται. Τῷ γὰρ μετὰ τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους ἀνάπαυλαν δέχεσθαι ἰσχυροποιεῖται τὰ ἴχνη · ἔστησε γὰρ ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας ἡμῶν.]

Καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου. Ὡς κατεσκευασμένος διὰ τῆς θείας χάριτος εἰς δρόμον, περὶ τῆς νίκης θαῤῥεῖ.

Ἐκθλίψω αὐτοὺς, καὶ μὴ δύνωνται στῆναι. Ἔκθλιψιν τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀπάθεια κατεργάζεται.

Καὶ περιέζωσάς με δύναμιν. Πάλιν τὸ πᾶν τῆς νίκης τῷ δεδωκότι τὴν ἰσχὺν ἀνατίθησι.

Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον. Ἀντὶ τοῦ εἰς φυγὴν ἔτρεψας. Ἴδιον γὰρ τῶν φευγόντων νῶτα διδόναι. Νῶτα δὲ διδόασιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν δαίμονες μηκέτι λογισμοὺς ἐμπαθεῖς ἐμβαλεῖν δυνάμενοι τῇ ψυχῇ. *Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας.* Τὸν Σαοὺλ, τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν Ἀβεσσαλὼμ, καὶ μυρίους ἑτέρους.

Ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων. Ταῦτα περὶ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν φησιν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου. Οὔτε γὰρ ἀλλόφυλοι τοὺς οἰκείους καλοῦντες εἰς ἐπικουρίαν θεοὺς τῆς παρ' αὐτῶν προνοίας ἀπέλαυσαν, οὔτε ὁ Σαοὺλ καὶ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ὁ Σε-

[17] Prov. xix, 20. [18] Prov. iii, 11.

μεὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν πολέμιοι τὸν Θεὸν ἐσχήκασι σύμμαχον.

Καὶ λεπτυνῶ αὐτοὺς ὡσεὶ χοῦν. Φροῦδοι, φησί, γενήσονται παντελῶς τῆς σῆς μοι χάριτος συνεργούσης.

Ῥῦσαί με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ. Ἔτι τοῦ Κυρίου τὸ πρόσωπον ἀποστρεφομένου μὲν δι' ἀπείθειαν τῶν Ἰουδαίων, αἰτοῦντος δὲ τὰ ἔθνη εἰς κληρονομίαν αὐτοῦ. *Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν.* Ἀλλ' οὐκ ἴσμεν τὸν Δαυῒδ τῶν ἐθνῶν βασιλεύσαντα· οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα τεχθέντος ἡ προφητεία πληροῦται. Ὁ γὰρ ἐκ Δαυῒδ κατὰ σάρκα τεχθείς, Δαυῒδ καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκιήλ, ὁ Δεσπότης, λέγω, Χριστὸς, πάντων ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν· ἀεὶ μὲν ὡς Θεὸς τῶν ἁπάντων δεσπόζων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενος.

Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων ἐδούλευσέ μοι. [Τοῦ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· ἀποστρεφόμενος γὰρ τοὺς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους, αἰτεῖ τὰ ἔθνη εἰς κληρονομίαν.] Οὐκ ἀγνοίας ἐστὶ σημαντικὸν, πάντα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός· ἀλλ' ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἐμὲ μὴ λαχόντες ἀλλότριοι ἂν εἶεν καὶ ξένοι καὶ πόῤῥω τῆς ἐμῆς ἀπέχοντες οἰκειότητος.

Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό με. Ὁ κληθεὶς υἱὸς πρωτότοκος Ἰσραὴλ ἀλλότριος ἐκλήθη διὰ τὴν ἀπιστίαν υἱός. *Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν.* Πᾶν τὸ παλαιούμενον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

Ζῇ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός μου. Εὐκαίρως τὸ, *Ζῇ Κύριος* ἐπεφώνησεν. Ἐπειδὴ ἐμνημόνευσεν τῆς ἀντιλογίας τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ ἐβόων λέγοντες *Αἶρε, αἶρε· σταύρωσον αὐτόν. Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.* Εἰ καὶ *ἐταπείνωσεν ἑαυτόν*, φησί, *λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν*, ἀλλ' ὑψηλός ἐστιν. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ τὸ, *Ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.*

Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί. Ἐκ τοῦ ἀπίστου λαοῦ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι. *Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμέ.* Τὰ ἔθνη, φησὶν, ὑπετάγησαν τῷ Χριστῷ. *Ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου.* Τῶν ἀρχόντων τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ φησιν.

Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ. Τοῦ Ἰούδα λέγει.

[*Ὁ ῥύστης μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὀργίλων.* Ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπίστου. Ὀργίλοι ἐχθροὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς Σαμαρείτην αὐτὸν κερτομοῦντες. Ἀνὴρ δὲ ἄδικος ὁ Ἰούδας, ἢ Πιλᾶτος, ἀναιτίως κολάσας. Διὰ τοῦτο ἢ διὰ τὰς εἰς ἐμὲ εὐεργεσίας εὐχαριστήσω σοι ἐπὶ πάντων εἴτε Ἰουδαίων εἴτε ἐθνῶν, καὶ ἐν ὕμνοις ᾄσω τὸ ὄνομά σου.]

Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε. Ἐπειδὴ τὰ καὶ τὰ εἰργάσω, ἐγώ, φησὶν ὁ προφήτης, ἐπειδὰν σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος τὰ ἔθνη καλέσῃς,

[19] Joan. XIX, 15. [20] Philipp. II, 8. [21] ibid. 9.

(4) Hæc Origeni tribuuntur in Reg. 1.

Israelitarum hostes, Deum opitulatorem habuerunt.

43. *Et comminuam eos ut pulverem.* Vacui, inquit, erunt, tua mihi gratia fortiter auxiliante.

44. *Eripe me de contradictionibus populi.* Domino scilicet adhuc faciem avertente ob Judæorum inobsequentiam, postulante autem gentes in hæreditatem suam. *Constitues me in caput gentium* (4). (Et tamen nescimus Davidem gentibus imperasse.) Per eum itaque, qui ex Davide secundum carnem ortus est, impletur prophetia. Nam qui ex Davide secundum carnem natus est, et ipse David vocatus juxta divinum Ezechielem, nempe Dominus Christus, omnibus gentibus imperavit. Et quidem ut Deus omnibus semper imperat; postquam autem homo factus est, voluntariam credentium in ipsum servitutem subiit.

45. *Populus quem non cognovi servivit mihi.* [Ipsius Christi, qui, repulsis Judæis ut inobsequentibus, postulat gentes in hæreditatem.] (5) Non est hæc ignorantiæ nota: cuncta enim novit utpote Deus. Sed quoniam, ait, qui per diversa tempora nulla mihi necessitudine juncti erant, alieni et extranei jure dicantur, atque a mea familiaritate longe remoti.

46. *Filii alieni mentiti sunt mihi.* Israel, qui primogenitus vocabatur, alienus filius ob incredulitatem dictus est. *Filii alieni inveterati sunt.* Omne inveteratum, proximum interitui est.

47. *Vivit Dominus, et benedictus Deus meus.* Opportune illud, *Vivit Dominus*, vociferatus est. Quia commemoravit contradictionem populi, qua clamabant: *Tolle, tolle, crucifige eum* [19]. *Et exaltetur Deus salutis meæ.* Etiamsi, *humiliavit semetipsum*, inquit, *forma servi accepta* [20], excelsus nihilominus est. Simile autem huic dictum est: *Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen* [21].

48. *Deus qui das vindictas mihi.* Videlicet adversus infidelem populum Judæorum. *Et subdis populos sub me.* Gentes, inquit, Christo subditæ fuerunt. *Liberator meus de inimicis meis.* De principibus Israelitici populi.

Ab insurgentibus in me. Judam ait.

[*Liberator meus de inimicis meis iracundis.* A populo infideli. Inimici iracundi sunt Judaicus populus, qui quasi Samaritano illi maledicebant. Vir autem iniquus est Judas, aut Pilatus qui sine causa ipsum supplicio affecit. Propterea, aut propter tua erga me beneficia, gratias agam tibi in omnibus nationibus, sive Judæis sive gentibus, et hymnis celebrabo nomen tuum.]

Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine. Cum tu, Domine, ait Propheta, hæc et illa mihi præstiteris, quando tu ipse Dominus gentes vocave-

(5) In Colb. 3, hæc tribuuntur Cyrillo.

ris, per eas confitebor ego tibi, canentibus illis hymnos quos edidi. Non modo autem hoc erit, sed etiam magnificabo salutes regis eorum, scilicet gentium. Quam salutem operatus est in medio terræ. *Magnificabo*, id est, perspicue omnibus acclamabo. Nam eam, inquit, salutem operatus est, cum misericordia in sibi unctum populum est usus : siquidem in regale sacerdotium uncti sumus. Ubi autem eam populo quam mihi Davidi misericordiam feceris, idipsum quoque ad semen meum pervenire concedes. Semen quippe David est etiam gentium populus, quippe qui filius ejus effectus sit, qui ex semine David secundum carnem natus est.

I. *In finem PSALMUS Davidi. XVIII.*

Argumentum.

Initialem complectitur doctrinam hic psalmus ex persona apostolorum ad gentes. Quamobrem cœlum et solem et reliqua elementa, quos magnos illæ deos esse arbitrabantur, opificem laudare suum dicuntur.

2. *Cœli enarrant gloriam Dei.* Simile est hoc illi : *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus et divinitas* [22].

3. *Dies diei eructat verbum, et nox*, etc. Dies, inquit, et nox, mutuo sibi spatium concinno et congruenti ordine ad cursum concedentes, ipsis rebus creatorem suum prædicant.

4. *Non sunt loquelæ neque sermones*, etc. Cum interpunctione legendum. Nam ex adverso interrogans clausulam distinguit, quod autem per interrogationem opponitur est illud : et nihilne loquuntur ? Quapropter dicit : Annon aliquæ res sunt, quæ licet nullam emittant vocem, artificem denuntiant ? Enimvero ex pulchre adornata navi, fabri peritia dignoscitur : et similiter de reliquis. Prædicta itaque opificia a magnitudine, pulchritudine, concinnitate opificem prædicant : ita ut eorum prædicatio omnem pervadat orbem.

6. *In sole posuit tabernaculum suum.* In sole posuit, inquit, tabernaculum sive domum. Ubinam autem posuit nisi in cœlo et in firmamento supra memoratis ? Hanc porro domum, lectum item vocavit. Ut autem dies et nox pulchro illo ordine et consensu prædicant opificem, ita et sol quod quadam concinnitate cursum [1] conficiat iubentis potentiam declarat.

8. *Lex Domini immaculata convertens animas.* Evangelica scilicet. Ethnici utpote qui jam ex prædictis elementis edidicerint unum opificem esse, docentur demum evangelicam legem ; ita ut omnium gentium animæ ad veritatem convertantur. *Testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis.* Testimonium scilicet quod de se ipse Salvator reddidit ; et : *Ego lux in mundum veni* [23]; et : *Ego ex Patre exivi et venio* [24]; et : *Ego sum vita* [25].

A δι' αὐτῶν σοι ἐξομολογήσομαι, ᾀδόντων αὐτῶν οὓς πεποίηκα ὕμνους. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μεγαλυνῶ, φησὶ, τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῶν ἐθνῶν· ἣν ἐποίησε σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. *Μεγαλυνῶ*, τουτέστι τοῖς πᾶσι διαβοήσω λαμπρῶς. Ἐπειδὴ καὶ ταύτην εἰργάσατο, φησί. ποιῶν ἔλεον ἐπὶ τὸν χρισθέντα αὐτοῦ λαόν· εἰς βασίλειον γὰρ ἱεράτευμα ἐχρίσθημεν. Ποιῶν δὲ τῷ λαῷ τὸ ἔλεος καί μοι τῷ Δαυῒδ, παρασκευάσεις γενέσθαι αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματί μου. Σπέρμα γὰρ τοῦ Δαυῒδ καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός· ἅτε δὴ γεγονὼς τέκνον τοῦ ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα γεννηθέντος Δαυῒδ.

Εἰς τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ. ΙΗ'.

Ὑπόθεσις.

B Εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν περιέχει ὁ παρὼν ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων πρὸς τὰ ἔθνη. Διὸ καὶ οὐρανὸν, καὶ ἥλιον, καὶ τὰ ἕτερα στοιχεῖα, οὓς καὶ μεγάλους ἐνόμιζε θεοὺς ταῦτα ἀνυμνεῖν τὸν ποιητὴν αὐτῶν λέγουσιν.

Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. Ὅμοιον τὸ εἰρημένον· *Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.*

Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα καὶ νὺξ... Ἡ ἡμέρα, φησὶ, καὶ ἡ νὺξ εὐτάκτως καὶ εὐαρμόστως ἀντιπαραχωροῦσαι τοὺς δρόμους ἀλλήλαις, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὸν δημιουργὸν αὐτῶν ἀνακηρύττουσιν.

Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι. Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ
C ἀνάγνωσις. Ἀντιπίπτων δὲ, ὑποτέμνεται· τὸ δὲ ἀντιπῖπτον ἐστί· Καὶ μὴν οὐ φθέγγονται ; Διὸ λέγει· Ἆρα οὐκ εἰσὶ τινὰ πράγματα ἃ, καὶ μὴ ἀφιέντα φωνὴν, τὸν τεχνίτην ἀνακηρύττουσι; Ναὶ μὴν καὶ γὰρ ἐκ τῆς καλῶς ἡρμοσμένης νηὸς ἡ τέχνη τοῦ ναυπηγοῦ φαίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Οὐκοῦν καὶ τὰ ποιήματα τὰ προειρημένα οὕτω κηρύττει ἀπὸ μεγέθους καὶ καλλονῆς καὶ εὐαρμοστίας τὸν δημιουργόν· ὡς εἰς πᾶσαν αὐτῶν τὴν οἰκουμένην διαδραμεῖν τὸ κήρυγμα.

Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ. Τῷ ἡλίῳ, φησὶν, ἔθετο τὸ σκήνωμα, ἤτοι οἶκον. Ποῦ δὲ ἔθετο ἢ ἐν τῷ προειρημένῳ οὐρανῷ καὶ στερεώματι; Τοῦτον δὲ τὸν οἶκον καὶ παστὸν ὠνόμασεν. Ὥσπερ δὲ ἡμέρα καὶ νὺξ τῇ εὐτάκτῳ συμφωνίᾳ κηρύττουσι
D τὸν δημιουργὸν, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος, τὸ τὸν δρόμον μετά τινος εὐαρμοστίας ποιεῖσθαι, δηλοῖ τοῦ προστάττοντος τὴν δύναμιν.

Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχάς. Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι. Ὡς ἤδη δὲ ἀπὸ τῶν προειρημένων στοιχείων παιδαγωγηθέντες οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἕνα εἶναι τὸν δημιουργὸν, διδάσκονται λοιπὸν καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ὡς καὶ ἐπιστρέψαι τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τὰς ψυχὰς εἰς ἀλήθειαν. *Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια.* Ἣν ἐμαρτύρησεν περὶ ἑαυτοῦ ὁ Μονογενής· τό· *Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα*· καὶ, *Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἥκω*· καὶ, *Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή*.

[22] Rom. I, 20. [23] Joan. XII, 46. [24] Joan. XVI, 28. [25] Joan. XIV, 6.

[Σοφίζουσα νήπια, βεβαιοῦσα τοὺς ἀποστόλους, ἢ A νήπια τοὺς ἐν Χριστῷ γενομένους νηπίους φησὶ καὶ ἄφρονας, καὶ τοὺς ἀνθρώπους σοφίας ἀπείρους.]

[Quæ infantibus sapientiam tribuo, apostolos confirmo, aut per infantes intelligit eos qui in Christo infantes evadunt, aut insanos, hominesque sapientiæ e pertes.]

Daniel Barbarus : Testimonium hoc imperfectos parvulos et rudes instruit et sapientes reddit.

Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα εὐφραίνοντα καρδίαν. Ἀντὶ τοῦ, ἡ δικαίωσις ἡ γενομένη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει. Κρίνας γὰρ ἡμῶν τὴν κρίσιν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος, διδοὺς ἡμῖν εὐφροσύνην ἐν καρδίᾳ. *Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς.* Τοὺς τῆς διανοίας φησὶν ὀφθαλμοὺς πόῤῥωθεν τὴν αὐγὴν ἀναπέμπουσα.

9. *Justificationes Domini rectæ lætificantes corda.* Id est, justificatio in judicio nostro facta. Nam cum de causa judicaret nostra, ejecit principem sæculi, tribuens nobis lætitiam in corde. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos ;* mentis nimirum oculos, eminus radios immittens.

Daniel Barbarus : Mentis nimirum, docens quomodo universorum Deo serviatur.

Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα B *αἰῶνος.* Ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νομικοῦ φόβου τὸ τοιοῦτον· ἐκεῖνος γὰρ κολαστής. Ἡμῶν ἁγνεία ἐστὶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. Διὸ καὶ ἁγνὸς εἴρηται ὁ φόβος, ὡς ἁγνοὺς ποιῶν· τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου, φησὶν, ἐκκλίνει τις ἀπὸ κακοῦ. Αἰώνιος δὲ ὢν ὁ φόβος, ἐν οἷς ἂν γένηται καὶ αὐτοὺς αἰωνίους ποιεῖ.

Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή. Μισθὸς γὰρ φυλακῆς γίνεται *ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.*

10. *Timor Domini castus permanens in sæculum sæculi.* Quasi ad differentiam legalis timoris castus dicitur : ille enim pœnam spectabat. (6) Castitas autem est abstinentia a peccatis. Quare castus timor dicitur, quod castos efficiat : nam præ timore Domini declinat quis a malo. Æternus autem cum sit timor, æternos item efficit quos ingreditur.

12. *In custodiendis illis retributio multa.* Merces quippe observantiæ sunt quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [26].

Adjicit Daniel Barbarus : Non est igitur sine lucro illorum observantia ; etenim multas et pulchras retributiones habet. Hactenus autem de pietate disseruit. Hinc percurrit quæ ad justitiæ administrationem in homines, et juris actionem spectant, deque humanis delictis agit : peccata dividit in ea quæ consulto, et in ea quæ non sponte fiunt, et ex his alia ex imbecillitate, alia ex necessitate, alia ex errore fiunt.

[*Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά.* Ὁ μυ- C σταγωγηθεὶς τῷ εὐαγγελικῷ νόμῳ νέος λαὸς, καὶ τὰ κρίματα ἀληθινὰ φυλάττειν εἰπὼν, εὐχὴν ἀναπέμπει, καὶ τὸν κατὰ διάνοιαν λογισμὸν καθαρὸς εὑρεθῆναι ὡσαύτως καὶ τῶν ἐντὸς ῥυσθῆναι δαιμόνων.]

[*Etenim servus tuus custodit ea.* Qui evangelica lege imbutus est populus novus, qui judicia vera se custodire dicit, preces fundit, ut et animi cogitationibus purus deprehendatur, ab externisque similiter dæmonibus liberetur.]

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΙΘʹ.

Ὑπόθεσις.

Λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαυΐδ ἑταίρων, αὐτῷ τῷ Δαυΐδ ἐπευχομένων ποιοῦντι θυσίαν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ ῥηθέντος.

Ἐπακούσαι σου ὁ Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Προστεθείη σοι· *Σκεπάσαι σε,* φυλάξαι σε. *Ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ Σιὼν ἀντιλάβοιτό σου.* Λέγοι δ' ἂν ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος παραμυθίαν ἢ ὁ ἐνυπάρχων τῇ ψυχῇ Λόγος, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Εὐχῆς δὲ δεῖ τῷ θλιβομένῳ, καὶ τοῦ μὴ καταβαλεῖν τὰς ἐλπίδας· οὕτω γὰρ Θεὸς ἐπήκοος γίνεται.

Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου. Σωτήριος τοῦ Πατρὸς ἐν κόσμῳ ὁ Υἱός· σωτήριον τοῦ Υἱοῦ ἐν κόσμῳ ὁ σταυρός.

[*Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου.* Τὸ σωτήριον, φησὶν, ὃ δέδωκας τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, διὰ τῆς σῆς ἀναστάσεως πᾶσι φανερὸν κατέστησας.]

I. *In finem, PSALMUS Davidi. XIX.*

Argumentum.

Dicitur hic psalmus tanquam ex persona familiarium ipsius Davidis, qui ipsi Davidi sacrificium offerenti bene precantur. Refertur quoque ad personam apostolorum, quasi ea ipsa die pronuntiatus qua cruci Dominus affixus est.

2. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis :* adsit tibi : *protegat te,* id est, custodiat te.

3. *Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tuea-* D *tur te.* Hæc ad consolationem animo deficientis fortasse dixerit Verbum quod in anima exsistit, aut Spiritus sanctus. Precatione autem opus ei qui angitur, nec amittenda spes, sic namque Deus efficitur propitius.

6. *Lætabimur in salutari tuo.* Salutare Patris in mundo Filius : salutare Filii in mundo crux.

[*Exsultabimus in salutari tuo.* Salutare, inquit, quod dedisti humano generi, per tuam resurrectionem omnibus manifestum fecisti. *Sic Daniel Barbarus.*]

[26] I Cor. II 9.

(6) Hæc Daniel Barbarus tribuit Origeni.

7. *Impleat Dominus omnes petitiones tuas.* Quæ A erant petitiones, nisi, *Pater sancte, serva eos de mundo* [37] ? Palam autem est de credentibus in eum dici. [Aut Davidem aut Ezechiam dicit, tempore scilicet sacerdotum et regum, aut propter œconomiam Domini secundum carnem, et propter resurrectionem ; aut quia nobis salutem consecutis, ipse salutem obtinere dicitur, qui et curam hujusce habebit, cum unum corpus simus. Quamobrem nunc dicit : In præsenti quippe cognoscimus Christum salutem nactum, quia inde nos nostræ pignus salutis accipimus. Salvos autem fecisti nos per virtutem dexteræ tuæ. Dexteram dixit opera, virtutes magnas, auxilium : aut divina signa prædicit a Christo edenda.] *Nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum*, utpote jam illuminatus per Spiritum B sanctum circa ea quæ resurrectionem spectant.

In potentatibus salutis dexteræ ejus. Salutem, inquit, nobis tribuit magnas virtutes operatus. Opera namque hic significat eo quod virtutes dexteræ accedentibus porrigat. [Illi, inquit, his confisi ceciderunt : nos autem in nomine Domini armis instructi, salutem nacti sumus.] Dexteram hic quoque humano more loquendo vocat divinam operationem.

8. *Hi in curribus, et hi in equis.* Quemadmodum, cum Israelem eriperet a sensibilibus Ægyptiis currus Pharaonis et virtutem ejus projecit in mare : ita cum totum hominum genus liberaret a spiritualibus Ægyptiis, currus contrivit. C

10. *Domine, salvum fac regem.* Proinde tantum nacti patrocinium, supplicamus tibi, Domine, ut cum nos, tum rex noster eo fruamur assidue.

1 *In finem, PSALMUS Davidi. XX*

Argumentum.

Hunc quoque psalmum prius memorati amici regis offerunt : tanquam lætante illo quod ex semine ipsius exortum mundo sit salutare. Hoc erat enim quod ex animo peroptabat, darique sibi maxime supplicabat. Quod ubi concessum fuisset, factum ipsi est ceu corona quædam ex pretioso lapide confecta, qua caput exornaret suum. David enim apud omnes gentes cum Domino suo atque D filio secundum carnem, laudibus celebratur. Neque corona tantum fuit illi hoc salutare ; imo etiam vita, et diuturnitas incolumitatis, gloria, magnificentia, lætitia, gaudium, spes et misericordia nunquam nutans.

2. *Domine, in virtute tua lætabitur rex.*

7. *Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi.* In omnibus, inquit, generationibus celebris et præclarus erit, quod tantam a te fiduciam acceperit. Nam illud, *cum vultu tuo*, vertit Symmachus, *apud vultum tuum.* Lætitia itaque, ait, et

[37] Joan. xvii, 11.

Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου. Τίνα ἦν τὰ αἰτήματα, ἢ τὸ, *Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου ;* Δῆλον δὲ, ὅτι τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. [Ἢ τὸν Δαυῒδ ἢ τὸν Ἐζεκίαν· ἐφ' ἱερέων γὰρ καὶ βασιλέων, ἢ διὰ τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου οἰκονομίαν καὶ ἀνάστασιν· ἢ καὶ ὅτι σωζομένων ἡμῶν, αὐτὸς λέγει σώζεσθαι, οὗ καὶ μελήσει μὲν σώματος ὄντες ἑνός. Διὸ καὶ νῦν εἶπεν· Ἐν γὰρ τῷ παρόντι γινώσκομεν σωζόμενον τὸν Χριστὸν, τῷ ἀπεντεῦθεν ἀῤῥαβῶνα ἡμᾶς δέχεσθαι σωτηρίας. Ἔσωσας δὲ διὰ τῆς δυναστείας τῆς δεξιᾶς σου. Δεξιὰν τὰς πράξεις, τὰς μεγάλας δυνάμεις, τὴν βοήθειαν εἰπών· ἢ τὰς θεοσημείας προαναφωνεῖ τοῦ Χριστοῦ.] *Νῦν ἔγνων, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ*, ὡς ἤδη φωταγωγηθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως.

Ἐν δυναστείαις τῆς σωτηρίας τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ. Ἔσωσεν ἡμᾶς, φησὶ, δυνάμεις μεγάλας ἐργασάμενος. Τὰς πράξεις γὰρ ἐνταῦθα σημαίνει διὰ τὰς δεξιὰς δυνάμεις τοῖς προσιοῦσιν ὀρέγειν. [Ἐκεῖνοι μὲν, φησὶ, πεποιθότες ἐπὶ τούτοις, ἔπεσον· ἡμεῖς δὲ, ἐν ὀνόματι Κυρίου καθωπλισμένοι, ἐσώθημεν.] Δεξιὰν δὲ πάλιν ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως εἶπε, τὴν θείαν οὕτως ὀνομάζων ἐνέργειαν.

Οὗτοι ἐν ἅρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις. Ὥσπερ τῶν αἰσθητῶν Αἰγυπτίων σώζων τὸν Ἰσραὴλ, ἅρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν, οὕτω καὶ πάντων ἀνθρώπων σώζων τὸ γένος τῶν νοητῶν Αἰγυπτίων, συνέτριψε τὰ ἅρματα.

Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα. Τοιγάρτοι τοσαύτης ἀπολαύσαντες ἀντιλήψεως ἱκετεύομεν, Δέσποτα, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν ἡμέτερον βασιλέα ταύτης μεταλαγχάνειν διηνεκῶς.

Εἰς τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. Κ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον τὸν ψαλμὸν οἱ προδηλωθέντες ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἀναπέμπουσιν, ὡς ἤδη αὐτοῦ εὐφραινομένου διὰ τὸ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεγεννημένον τῷ κόσμῳ σωτήριον. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ ἐπεθύμει κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐδέετο λαβεῖν. Ὅπερ καὶ δοθὲν γέγονεν αὐτῷ οἷά τις στέφανος ἐκ λίθου τιμίου τὴν κεφαλὴν δοξάζων· δοξάζεται γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὁ Δαυῒδ μετὰ τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ υἱοῦ τὸ κατὰ σάρκα. Οὐ μόνον δὲ στέφανος αὐτῷ γέγονε τὸ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ ζωὴ, καὶ μακροημέρευσις, καὶ δόξα, καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ εὐφροσύνη, καὶ χαρὰ, καὶ ἐλπὶς, καὶ ἔλεος οὐ σαλευόμενον.

Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς.

Ὅτι δώσεις αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Ἐν ἁπάσαις, φησὶ, ταῖς γενεαῖς ἀοίδιμος ἔσται καὶ πολυθρύλλητος, τοσαύτην ἐσχηκὼς παρὰ σοῦ παῤῥησίαν. Τὸ γὰρ *μετὰ τοῦ προσώπου σου*, *παρὰ τῷ προσώπῳ σου*, τέθεικεν ὁ Σύμμαχος. Εὐφροσύνην τοί-

νηθήσει, φησὶ, καὶ διηνεκῆ θυμηδίαν τοῦ προσώπου, ἀπολαύσει τῆς σῆς εὐμενείας τυγχάνων. Αἴτιον δὲ τούτων αὐτῷ γέγονε τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναι. *Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου.* Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. *Ὁ ἑωρακὼς*, φησὶν, *ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.* Μετὰ τούτου εὐφραίνεσθαι κατ' οὐρανὸν ὡς νυμφαγωγοὶ μετὰ τοῦ νυμφίου μέλλομεν.

A voluptate afficietur vultus tui, id est, tuam nactus benevolentiam. Horum vero in causa fuit ipsi quod tibi confiderit. *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.* Vultus Patris est Filius : *Qui vidit me*, ait, *vidit et Patrem meum* [28]. Cum illo futurum ut in cœlo lætemur, velut sponsi deductores cum ipso sponso.

Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐν τῷ ἐλέει. Κρείττων ἐστὶ τῶν πολεμούντων τῆς σῆς χάριτος ἀπολαύων. Ἀπολαύει δὲ ταύτης ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ θαῤῥῶν, τῇ δὲ σῇ ἐλπίδι χρώμενος μόνῃ.

8. *Quoniam rex sperat in Domino, et in misericordia*, etc. Superior scilicet est hostibus, tuam nactus gratiam. Ea autem fruitur nulli hominum confidens, sed in te solum spem collocans.

Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου. Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον ὁ λόγος διὰ τὰ γεγονότα κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ.

9. *Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis.* Hæc ad ipsum Dominum pertinere videntur, ob mala a Judaico populo illata ipsi.

[Λέγει δὲ, ὅτι θηρεύσει τοὺς ἁμαρτήσαντας. Εἰ γὰρ ἐν τῷ τηροῦντι τὰς ἐντολὰς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τελειοῦται, δῆλον, ὡς ὁ μὴ τηρῶν μισεῖ· ὃς καὶ ἀπωλείας λέγεται.]

B [Ait autem se quasi venatu capturum peccatores. Si namque in eo, qui mandata servat, charitas Dei perficitur, palam est eum qui non servat, Deum odio habere, qui dicitur in perniciem ire.]

Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου. Ἀντὶ τοῦ, Πυρὸς ἀποδείξεις μετόχους. Τοῦτο γὰρ ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ἐν τῇ δευτέρᾳ σου ἐπιφανείᾳ, ὅταν καὶ ἀποδιδῷς ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. *Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξει αὐτοὺς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ.* Ὀργὴν φησι τὴν τιμωρίαν τὴν γενησομένην αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὕβριν.

10. *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui.* Ac si diceret : ignis consortes efficies. Id enim illi ceu thesaurum reposuerunt in secundo adventu tuo, quando reddes unicuique juxta opera sua. *Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis.* Iram vocat supplicium quo sunt, contumeliæ ipsi oblatæ causa, multandi.

Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολεῖς. Τοὺς λόγους τοὺς πονηροὺς καὶ τὰ ἐνθυμήματα. Ταῦτα δέ εἰσιν ἐπιβουλαὶ αἱ παρ' αὐτῶν, αἳ καὶ ἀνῄρηνται διὰ τῆς ἀναστάσεως. [Τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ ἄθεα δόγματα, ἃ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν, ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ἀπωλείᾳ παραδίδωσι.] *Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων.* Εὐεργεσία ἐστὶν ἁμαρτιῶν ἐκπεσεῖν καὶ ἐννοιῶν πονηρῶν. Σπέρμα γὰρ ἁμαρτίας λογισμὸς πονηρός.

11. *Fructum eorum de terra perdes.* Mala scilicet verba et malas cogitationes. Hæ sunt insidiæ ab C illis paratæ quæ per resurrectionem tolluntur. [Doctrinas et impia dogmata, quæ post ipsorum mortem Deus, utpote bonus, destruit.] *Et semen eorum a filiis hominum.* Beneficium habendum est a peccatis excidere et a pravis cogitationibus. Nam semen peccati mala cogitatio.

Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον. Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· *Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ἀποστρόφους*, τουτέστιν ὀπίσω καὶ παρακολούθημα τῶν ἐθνῶν. *Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἑτοιμάσεις τὸ πρόσωπον αὐτῶν.* Καταλέλοιπας αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιστροφῆς καιρὸν πρὸς τὸ μετανοῆσαι. Αὕτη δέ ἐστι μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν κλῆσις καὶ ἐπιστροφή.

13. *Quoniam pones eos dorsum.* Symmachus autem sic interpretatus est : *Quoniam pones eos aversos*, id est retrorsum et appendicem gentium. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Reliquisti, ait, illis conversionis tempus ad pœnitentiam. Hæc autem est vocatio et conversio post plenitudinem gentium.

[Ποιήσεις τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους. Οὓς δὲ ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, *τίθησι νῶτον* μὴ δυναμένους εἶναι πρόσωπον, πρὸς τὸ τὰ ὀπίσθια κατανοοῦντας διὰ τῶν ποιημάτων πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι. Τοὺς γὰρ μὴ οἵους τε ὁρᾷν τὸ πρόσωπον, τῷ μὴ ἔχειν καρδίαν καθαρὰν, τίθεται κατανοεῖν τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ, τὰ μετ' αὐτὸν ὄντα δημιουργήματα· ἵνα τὴν κτίσιν θεωροῦντες ἔννοιαν αὐτοῦ λάβωσι, καὶ προσβαλόντες τῷ Θεῷ αὐτῶν, τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον ἴδωσι. Περίλοιπα δὲ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνωτέρω τῶν κτισμάτων τῶν αἰσθητῶν.

[Incredulos Judæos efficies. Quos autem Deus D aversatur, eos *ponit dorsum*, quia non possunt esse vultus, ut posteriora (Dei) considerantes per ejus opificia ad ipsum reducantur. Siquidem infirmis, qui quod cor purum non habeant, non possunt vultum ejus videre, posteriora sua consideranda offert, scilicet opificia quæ post ipsum sunt ; ut, conspectis rebus creatis, in cognitionem illius deveniant, et Deo suo sese applicantes, ejus vultum videant. Reliquiæ autem Dei sunt illa, quæ rebus conditis sensum moventibus superiora sunt.

Ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου. Ὅμοιον τῷ· *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.* Τὴν δευτέραν δὲ σα-

14. *Exaltare, Domine, in virtute tua.* Simile illi : *Adveniat regnum tuum.* Hisce autem secundum

[28] Joan. xiv, 9. [29] Matth. vi, 10.

ejus adventum rogat accelerari: *Cantabimus et* A *psallemus virtutes tuas.* Tunc enim omnes justorum animæ, in supernis mansionibus constitutæ spiritualem cultum obeunt.]

1. *In finem, pro susceptione matutina,*
PSALMUS David. XXI.
Argumentum.

Canitur hic psalmus pro susceptione matutina, id est, quia nocte et caligine diabolica nos liberavit emicans unigenitum Dei Verbum, oriens ex alto, ut scriptum est [30]. Aut susceptionem matutinam appellat resurrectionis Salvatoris tempus. Resurrexit enim primo diluculo, et viam humanæ naturæ munivit ad incorruptionem. Canit vero psalmum Christus ex persona humanitatis. Aperte autem ea narrat quæ crucis tempore a Ju- B dæis illata ipsi sunt.

2. *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti?* Postulat inspectionem Patris, nostra in sese transferens, ut abrogaret [nos ipsi derelicti prius, nunc autem assumpti ac salute donati sumus. Hæc dicit ut abrogaret, etc.] maledictionem, et ad nos vultum Patris adduceret. Nos enim ob Adæ prævaricationem in aversionem et derelictionem facti sumus. *Longe a salute mea verba delictorum meorum.* Mihi, quæso, animadverte humanitatis in Christo personam, postulantem liberari a lapsibus seu a delictis, et a sermonibus ea spectantibus. Palam est autem peti justitiam cuique ho- C mini congruentem.

[*Deus, Deus meus.* Hæc Salvator loquitur ex persona humanitatis, quasi dicat, mi Deus, mi Deus, in vocativo scilicet.]

3. *Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies, et nocte, et non ad insipientiam mihi.* Cum interpunctione legendum: significat autem nobis non inutilem esse orationis fructum. Ait enim: *Non ad insipientiam mihi.* Id est, perspicue novi, futurum esse ut clamem ego, ipse exaudiat. Quia cum in sanctis habites qui mentem in te positam habent, laus et gloria ipsis es.

4. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* (7) Qui laudaris ab Israele aut ipse laus es. D

5. *In te speraverunt patres nostri, speraverunt et liberasti eos.* Patres suos secundum carnem dicit, patriarchas scilicet et prophetas. Exhibet autem spei lucrum.

[*In te speraverunt patres nostri.* Quin etiam, qui ante me secundum carnem fuerunt, scilicet prophetæ, in te confidebant meam exspectantes illustrationem, neque spe lapsi sunt, similiterque patriarchæ.]

7. *Ego autem sum vermis et non homo.* Docet

[30] Luc. I, 78.
(7) Hæc a Daniele Barbaro tribuuntur Origeni.

φῶς παρουσίαν εὔχεται διὰ τοῦτο γενέσθαι· *Ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου.* Τότε γὰρ πᾶσα δικαίων ψυχὴ, ἐν ταῖς ἄνω γενομένη μοναῖς, τὰς πνευματικὰς ἀναπέμπει λατρείας.]

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς,
ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΚΑ'.
Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ προκείμενος ψαλμὸς ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς. Τουτέστιν ὅτι νυκτὸς καὶ ἀχλύος διαβολικῆς ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς, ἐπιλάμψας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνατολὴ ἐξ ὕψους κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἢ καὶ ἀντίληψιν ἑωθινὴν τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ὀνομάζει καιρόν. Ἐγήγερται γὰρ ὄρθρου βαθέος, ὁδοποιήσας τῇ ἀνθρώπων φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδόν. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν ὁ Χριστὸς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Σαφῶς δὲ καὶ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ ἐξηγεῖται ἡμῖν

Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με; Αἰτεῖ τὴν ἐποπτείαν τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὰ ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετατιθεὶς ἵνα [*Ambr.*, ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι πρότερον, νῦν δὲ προσειλημμένοι καὶ σεσωσμένοι. Ταῦτα λέγει ἵνα, καὶ τὰ ἑξῆς] παύσῃ τὴν ἀρὰν, καὶ ἐφ' ἡμᾶς μεταγάγῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν οἱ γεγονότες ἀποστροφῇ καὶ ἐγκατάλιψις διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν. *Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου.* Σκόπει μοι πάλιν τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἐν Χριστῷ παρακαλοῦν ἀπαλλάττεσθαι τῶν πταισμάτων ἤτοι τῶν παραπτωμάτων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς λόγων. Δῆλον δὲ, ὅτι τῆς ἑκάστῳ πρεπούσης δικαιοσύνης.

[*Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου.* Ταῦτα λέγει ὁ Σωτὴρ ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ἀντὶ τοῦ· Θεέ μου, Θεέ μου.]

Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον. Σημαίνει δὲ ἡμῖν, ὅτι οὐκ ἀνόνητος τῆς προσευχῆς ὁ καρπός. Φησὶ γάρ· *Οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί.* Τουτέστιν, οἶδα σαφῶς, ὡς κεκράξομαι μὲν ἐγὼ, εἰσακούσει δὲ αὐτός. Ὅτι γε καὶ, κατοικῶν ἐν ἁγίοις τοῖς εἰς σὲ τὸν νοῦν ἔχουσιν, ἔπαινος καὶ δόξα αὐτῶν γίγνῃ.

Σὺ δὲ ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραήλ· ἢ ὁ αὐτὸς ἔπαινος ὤν.

Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν καὶ ἐῤῥύσω αὐτούς. Πατέρας ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προφήτας φησί. Δείκνυσι δὲ καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ κέρδος.

[*Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν.* Ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ σάρκα πρὸ ἐμοῦ, τουτέστιν οἱ προφῆται, ἐπὶ σοὶ προσεδόκων, τὴν ἐμὴν ἐπίλαμψιν ἀναμένοντες, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐ διεψεύσθησαν· ὡσαύτως καὶ οἱ πατριάρχαι.]

Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Τα-

ταπεινόφρονας εἶναι διδάσκει, καὶ μάλιστα προσιόντας A θεῷ. *Ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένωμα λαοῦ.* Ταῦτα σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς πεπρᾶχθαι εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ φησιν· καθ' ὃν ἐπέσειον αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι τὰς κεφαλὰς, καὶ ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν λέγοντες· *Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν.*

Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός. Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἐνηνθρώπησεν. Ὅτε γὰρ, φησὶν, *ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικός.* Ἐπιγράφεται γὰρ καὶ ἐλπίδα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καὶ τοῦτο λέγων ὡς ἄνθρωπος· ἐπειδὴ γὰρ τὸν Χριστὸν μόνον ἐκ τῆς Μαρίας ἐξέσπασεν ὁ Θεὸς, τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐκ ἐκσπωμένων, ἀλλ' ἐξερχομένων. Ἐξῆλθε γὰρ, φησὶν, Ἡσαῦ, B ᾧ ἡ δορὰ δασύς.

Ἐπὶ σὲ ἐπεῤῥίφην ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστρὸς, κ. τ. λ. Εὔχεται πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ γὰρ ὁ τῶν μαθητῶν αὐτὸν καταλέλοιπε χορός. Εἶτα προλέγει τὰ τῆς θλίψεως εἴδη.

Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί. Τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἄρχοντάς φησιν.

Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου. Ὀστᾶ αὐτοῦ φησι τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς· εἰ γὰρ σῶμα αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, εἰκότως καὶ οἱ συνέχοντες αὐτὴν νοηθεῖεν ἂν ὀστᾶ. Ἠκούσαμεν δὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὡς, συλληφθέντος αὐτοῦ παρὰ τῆς σπείρας τῶν στρατιωτῶν, διεσκορπίσθησαν οἱ μαθηταί. Καὶ ἄλλως· Τὰ ὀστᾶ τῆς σοφίας, τὰ ἅγια C δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν, ἅπερ ἐν τῷ Πάσχα μὴ συντρίβειν τοῖς Ἰουδαίοις νενομοθέτηται· *Ὀστοῦν* γὰρ *αὐτοῦ*, φησὶν, *οὐ συντριβήσετε. Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος.* Ἴδιον λύπης τὸ εἰρημένον· γέγραπται γάρ· *Ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.* Ἐλυπεῖτο δὲ ὑπέρ τε τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καὶ τοῦ προδότου, ὅτι δὴ ἀπωλείᾳ παρελαμβάνοντο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀσέβειαν.

[*Καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου.* Ἐσκέδασται, φησὶ, καὶ διεσκορπίσθη τὰ τέως ἐν ὀστῶν τάξει τὴν περὶ τὸν διδάσκαλον συμπληροῦντα σύνταξιν· ἀφέντες γὰρ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον, τὸ κατὰ πεδίον ἀφιέμενον ὕδωρ μιμησάμενοι.]

Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου. Σημαίνει διὰ D τούτων τὴν ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ συμβᾶσαν αὐτῷ δίψαν, ὅτε καὶ αἰτήσαντι πιεῖν, ὄξος προσήνεγκαν αὐτῷ μετὰ χολῆς. [Διὸ λέγει· *Καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου.*] *Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με.* Χάριτι γὰρ Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου. Οὐ γὰρ εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς χοῦν θανάτου κατήχθη ὁ Χριστός· οὐκ ἐγκατελείφθη γὰρ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ᾅδην, οὐδὲ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν.

Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί. Πάλιν τοὺς ἄρχοντας σημαίνει. *Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου.* Διὰ τοὺς ἐν σταυρῷ ἥλους φησίν.

[31] Marc. xv, 30. [32] Galat. iv, 4. [33] Gen. xxv, 25. [34] Exod. xii, 46. [35] Marc. xiv, 33. [36] Matth. xxvi, 56. [37] Psal. xv, 10.

esse humiles oportere, maximeque accedentes ad Deum. *Opprobrium hominum et abjectio plebis.* Hæc evangelista in tempore crucis factum ipsi enarrat, cum qui præteribant, capita moverent et blasphema hujusmodi verba proferrent in eum: *Si Filius Dei es, salvum fac temetipsum* [31].

10. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Hoc ait, quia secundum Patris beneplacitum factus est homo. *Ubi* namque, ait, *venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum natum ex muliere* [32]. Scriptum quippe est ipsum in Patre spem habuisse; atque id ait quatenus homo; quia solum Christum ex Maria Deus extraxit, cæteris hominibus non extractis sed egressis: *Exiit quippe*, ait, *Esau, cui pellis pilosa* [33].

11. *In te projectus sum ex utero de ventre*, etc. Precatur rursum ceu ex persona humanitatis. Nam chorus discipulorum ipsum deseruerat. Exinde prædicit futuræ calamitatis species.

13. *Circumdederunt me vituli multi.* Judæorum principes ait.

15. *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea.* Ossa ejus vocat sanctos mysteriorum ejus initiatores. Si namque corpus ejus Ecclesia est, jure qui administrant illam ossa appellentur. Audivimus autem evangelistam narrantem, quod ubi a cohorte militum captus fuisset, dispersi fuerint discipuli. Alio modo: Sapientiæ ossa sunt sacra Ecclesiæ dogmata, quæ in Paschate non comminuere Judæis lege cautum est. Ait enim: *Os non comminuetis ex eo* [34]. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens.* Proprium doloris est quod dicitur; scriptum enim est [35]: *Cœpit pavere et tædere.* Indoluit autem Christus de Judæorum et proditoris pernicie, ob ipsorum in Christum impietatem illata.

[*Et dispersa sunt omnia ossa mea.* Dissipata, inquit, et dispersa sunt, quæ apud magistrum ossium munus et ordinem implebant: relicto namque eo discipuli fugerunt [36], instar aquæ, quæ in planitie effunditur.]

16. *Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis.* His sitim significat qua in cruce laboravit, cum roganti potum acetum cum felle obtulerunt. [Quamobrem dicit: *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.*] *Et in pulverem mortis deduxisti me.* Nam Dei gratia pro universo mundo gustavit mortem. Non enim in mortem, sed in pulverem mortis deductus est Christus: nequaquam enim derelicta est anima ejus in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem [37].

17. *Quoniam circumdederunt me canes multi.* Rursum principes significat. *Foderunt manus meas et pedes meos.* De crucifixi clavis ita loquitur.

18. *Dinumeraverunt omnia ossa mea.* Attrectantes A scilicet totum corpus ipsius, et emetientes ossa singula ut explorarent ubi figerent clavos. *Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me.* Id est, irriserunt. Id autem ait ob chlamydem coccineam, spineam coronam, et calamum pro sceptro datum.

19. *Diviserunt sibi vestimenta mea.* Isthæc in Evangeliis perspicue explicata sunt.

20. *Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me.* Jam in preces sermonem commutat. [Te, inquit, opitulante et patrocinante, cum post triduum resurrexero, vanas illorum insidias ostendam.] Exemplumque nobis est, quo pacto oporteat in tentationibus Deum invocare, nec in angorem et consilii inopiam decidere, neque frangi calamita- B tibus.

21. *Erue a framea, Deus, animam meam.* His malitiam et insaniam Judæorum significat, per frameam scilicet, manum canis, os leonis, cornua unicornium. *Et de manu canis unicam meam.* Manum ea vocat quæ per hunc canem gesta sunt: ipsum autem canem appellat. *Non* enim, inquit[28], *bonum est accipere panem filiorum, et projicere catellis.*

[Framea vero fuerit diabolus, qui pungere et confodere semper conatur. *Unicam* autem vocat animam suam, quia sola relicta fuit, et ab aliis animabus segregata: universæ quippe peccatum noverunt, illa vero minime: et quia C semper sola cum carne conjuncta cum Deo Verbo est secundum hypostasin. Unus namque Christus est ex duobus adversis constans, perfectus Deus, perfectus homo. Illas autem animas quæ multo intervallo distabant adiit. Forte etiam Ecclesiam sibi astantem vocat unicam, quod maculam nullam, nullas sordes habeat, atque ex profectu in melius repleta sit inculpatis illis sexaginta reginis, et octoginta concubinis.]

22. *Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Docuit enim nos eum qui natura et vere Deus est, et consubstantialem ipsi Patrem. Rursus ut homo conjunctus est per Ecclesiam. D

24. *Qui timetis Dominum, laudate eum; universum semen Jacob, glorificate eum.* Quandoquidem Ecclesia ex gentibus juxta atque ex Judæis constat, hos atque illos ad hymnum concinendum excitat. Hos quidem a proavo suo Jacob atque Israel vocans, illos virtutis nomine compellat, quæ quidem valet generis loco homines exornare. Ita Judæos eos qui ex gentibus ad legem accederent mos erat appellare. Idque nos edocet Actuum historia. Cum oraret enim beatus Paulus, sic ait[29]: *Viri Israelitæ, et qui inter vos timetis Dominum.*

Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου. Ψηλαφῶντες κατὰ τὸ εἰκὸς ἅπαν αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναμετροῦντες ἕκαστον τῶν ὀστέων, ἵνα ἴδοιεν οὗ τοὺς ἥλους πῆξαι χρή. *Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με.* Ἀντὶ τοῦ, ἐπεγέλασαν. Ταῦτα δέ φησι διὰ τὴν κοκκίνην χλαμύδα καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, καὶ τὸν ἀντὶ σκήπτρου κάλαμον.

Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς. Σαφῶς ταῦτα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐγράφη.

Σὺ δὲ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ. Μεθίστησι τοὺς λόγους εἰς προσευχήν. [Σοῦ, φησὶ, βοηθοῦντος καὶ ἀντιλαμβανομένου, τριταῖος ἀναστὰς, ματαίαν αὐτῶν τὴν ἐπιβουλὴν ἀποδείξω.] Ὑποτύπωσις ἡμῖν γενόμενος, ὡς δεῖ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐπικαλεῖσθαι Θεὸν, καὶ μὴ καταπίπτειν εἰς ἀκηδίαν, μηδὲ ἐκλύεσθαι ὑπὸ τῶν θλίψεων.

Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου. Τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἄνοιαν διὰ τούτων σημαίνει διὰ ῥομφαίας καὶ χειρὸς κυνὸς καὶ λέοντος καὶ κεράτων μονοκερώτων. *Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου.* Τὰ ἐκ τούτου τοῦ κυνὸς γενόμενα χεῖρα, καὶ αὐτὸν κύνα ὀνομάζει· *Οὐ καλὸν* γὰρ, φησὶν, *ἐστὶ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.*

[Ῥομφαία δὲ εἴη ἂν καὶ ὁ διάβολος, ἀεὶ τιτρώσκειν ἐπιχειρῶν. *Μονογενῆ* δὲ λέγει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ μεμονῶσθαι καὶ κεχωρίσθαι τῶν ἄλλων ψυχῶν· πᾶσαι μὲν γὰρ ἐκεῖναι ἔγνωσαν ἁμαρτίαν, ἐκείνη δὲ οὔ· καὶ διὰ τὸ μόνην ἀεὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἕνωσιν ἔχειν καθ' ὑπόστασιν μετὰ τῆς σαρκός. Εἷς γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ἐκείναις δὲ ἐκ διαλειμμάτων ἐπιφοιτᾷ. Τάχα δὲ καὶ τὴν παραστᾶσαν Ἐκκλησίαν αὐτῷ λέγει μονογενῆ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἐκ τῶν ἀμώμων συμπληρουμένην κατὰ προκοπὴν ἐκ τῶν ἑξήκοντα βασιλίδων καὶ ὀγδοήκοντα παλλακῶν.]

Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. Ἐδίδασκε γὰρ ἡμᾶς τὸν φύσει καὶ ἀληθείᾳ Θεὸν καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ Πατέρα. Πάλιν ὡς ἄνθρωπος ἥνωται διὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακὼβ, δοξάσατε αὐτόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐξ ἐθνῶν καὶ ἐξ Ἰουδαίων συνέστηκε, καὶ τούτους καὶ ἐκείνους εἰς τὸν ὕμνον ἐγείρει· τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ προπάτορος ὀνομάζων Ἰακώβ τε καὶ Ἰσραὴλ, τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀρκούσης ἀντὶ γένους κοσμῆσαι. Οὕτω καὶ Ἰουδαίους τοὺς ἐξ ἐθνῶν τῷ νόμῳ προσιόντας ἔθος ἦν ὀνομάζειν. Καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἡ τῶν Πράξεων ἱστορία διδάσκει· δημηγορῶν γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὕτως ἔφη· *Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Κύριον.*

[28] Matth. xv, 26. [29] Act. xiii, 16.

Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν. Ἃ κατώρθωσεν ἡμῖν δι' A ἑαυτοῦ ὁ Μονογενὴς ἐκδιδάσκει σαφῶς.

Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου. Ἔπαινον τὴν δοξολογίαν φησίν· ἔστι δὲ ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς γενομένην ἰδεῖν, ὅτε ἦλθε φωνὴ ἄνωθεν λέγουσα· *Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω*. [Ἢ ὅτι ὥσπερ ἐγώ σε δῆλον τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησα, οὕτω καὶ σὺ πάντως τὴν αὐτὴν μοι προσάγεις τιμήν, νῦν μὲν λέγων· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου*· νῦν δὲ ἀποκαλύπτων Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς.] *Τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω*. Εὐχὴ ἡ ἐπαγγελία παρὰ τῇ θείᾳ ὀνομάζεται Γραφῇ. Οὐκοῦν τῆς ὑπακοῆς ἐκπλήρωσις ἡ γενομένη παρὰ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου ὡσαύτως ἂν νοηθείη, ἀποδοθείσης τῆς εὐχῆς παρ' αὐτοῦ τῷ Πατρί. [Εὐχὴ μὲν ἡ ἐπαγγελία παρὰ τῇ θείᾳ ὀνομάζεται Γραφῇ· Οὐκοῦν ἡ τῆς ὑπακοῆς ἐκπλήρωσις ἡ γενομένη παρὰ τοῦ Υἱοῦ Πατρί, καὶ τοῦτο μέχρι τοῦ θανάτου σαρκός. Ὡσαύ- B τως ἂν νοηθείη ἀποδοθείσης τῆς εὐχῆς παρ' αὐτοῦ τῷ Πατρί.]

25. *Quoniam non sprevit*, etc. Quæ nostri gratia Unigenitus opera edidit perspicue docet.

26. *Apud te laus mea*, etc. Laudem vocat glorificationem; videmus autem illam a Patre editam cum vox desuper audita est: *Et glorificavi et iterum glorificabo* [40]. [Aut quia sicut ego te hominibus manifestum feci, eodem prorsus modo tu mihi parem honorem conciliabis; modo dicens: *Hic est filius meus* [41], modo idipsum Petro revelans atque cæteris.] *Vota mea reddam*, etc. Precatio in divina Scriptura votum seu promissio vocatur. Itaque obsequentiæ Filii erga Patrem usque ad mortem præstitæ consummatio est, quæ tunc facta intelligitur, cum Patri precationem obtulit. [Precatio seu votum promissio vocatur in divina Scriptura: cum itaque in omnibus Patri obsecutus Filius sit, etiam usque ad mortem carnalem, pro voto Patri reddito probe accipiatur.]

Daniel Barbarus: *Vota mea*. Precatio vel votum, promissio est alicujus eorum quæ religioni sacrantur. Deprecatio vero est supplex bonorum petitio a Deo. Docet autem sermo ne prius a Deo quidquam petamus, quam donum pro accipienda gratia offeramus. Precari, hoc est, vovere prius oportet, quam deprecari. Quemadmodum satio fructuum collectionem præcedit. Oportet enim prius jacere promissionis semina, et sic inde fructus ferre.

Φάγονται πένητες, καὶ ἐμπλησθήσονται. Προσαγόρευσις τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως διὰ τούτων σημαίνεται.

Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν. Βασιλεῦσαι λέγεται τῶν ἐπὶ γῆς, C καίτοι βασιλεὺς πάντων ὢν καθὸ Θεός, διὰ τὸ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων πλάνης εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ δικαιοσύνην.

Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν. Οὐ γὰρ μόνον Ἰουδαίων Θεὸς ὁ Θεός, ὡς ἐκεῖνοι νομίζουσιν, ἀλλὰ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποιητής. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν· *Ἢ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; Οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν. Ἐπείπερ εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως*.

Ἔφαγον, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς. Τὴν πνευματικὴν δηλονότι τροφήν. Πίονας δὲ αὐτοὺς καλεῖ διὰ τὸ εὐτραφὲς τῶν θείων λογίων. *Ἐνώπιον αὐτοῦ πεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν*. Τοῦτό φησι, διὰ τὸ κλίνειν αὐτῷ γό- D νυ τοὺς πιστεύοντας. Οὗτοι δὲ οἱ πιστεύσαντες πάλαι ἦσαν. *Οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν*· τουτέστιν οἱ πεσόντες εἰς ὄλεθρον καὶ φθοράν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν Κύριον.

27. *Edent pauperes et saturabuntur*. Hisce gentium vocatio præsignificatur.

28. *Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium*. Regnare dicitur in terra etsi quatenus est Deus rex est universorum, quia scilicet convertit gentes ex errore dæmonum ad fidem suam, et ad gratitudinem et justitiam

29. *Quoniam Domini est regnum et ipse dominabitur gentium*. Deus non Judæorum solum est Deus, ut arbitrantur ipsi, sed totius humanæ opifex naturæ. Id Apostolus quoque ait [42]: *An Judæorum Deus solum? Nonne et gentium? Imo et gentium. Quoniam unus est Deus qui justificabit circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.*

30. *Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ*. Spiritualem videlicet cibum. Pingues autem vocat, ob divinorum eloquiorum succum. *In conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.* Hoc ait quia fideles genua ipsi flectere solent: hujusmodi autem olim fideles erant. *Qui descendunt in terram*; nimirum qui in perniciem ruunt et in corruptionem, quod Dominum non noverint.

Καὶ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ. Ἁγία γὰρ καὶ ἄμωμος ἡ Χριστοῦ γέγονε ζωή, ἣν πεποίηται μετὰ σαρκὸς ἐπὶ γῆς. Μόνος γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ σάρκα λαβὼν τὴν φιλαμαρτήμονα. Σπέρμα δὲ Θεοῦ νοηθεῖεν ἂν οἱ δι' αὐτοῦ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως. *Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη*. Καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἐθνῶν σημαίνει.

31. *Et anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi*. Sancta quippe et inculpata Christi vita fuit, quam cum labore et ærumna carne indutus transegit in terra. Ipse namque solus peccatum non fecit, etsi ad similitudinem nostram factus sit, et carnem assumpserit, quæ per se peccatis obnoxia est: semen autem Dei existimandi qui ab eo per fidem sunt vocati: *Annuntiabitur Domino generatio ventura*. Et hæc quoque de gentibus intelligit.

[40] Joan. XII, 28. [41] Matth. III, 17; XVII, 5. [42] Rom. III, 29, 30.

32. *Populo qui nascetur, quem fecit Dominus.* Huic simile est illud : *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt* [43].

A *Λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος.* Ὅμοιον τὸ, *Οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλὰ ἐκ Θεοῦ ἐγγεννήθησαν.*

1. *PSALMUS David. XXII.*

Argumentum.

Canitur præsens psalmus ex persona gentium exsultantium quod Dominus ipse ad pascua illas perduceret. Et sane mysticum enarrant convivium, quod illis pastor Dominus apposuit.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΚΒʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ προκείμενος ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐθνῶν ἀγαλλομένων ἐπὶ τὸ ποιμᾶναι αὐτοὺς τὸν Κύριον. Καὶ μὴν καὶ μυστικὴν ἐξηγοῦνται εὐωχίαν, ἣν παρέθηκεν αὐτοῖς αὐτὸς ὁ ποιμαίνων αὐτούς.

Daniel Barbarus. Psalmus est redeuntium a Babylonia servitute, quoniam postquam Cyrus rex eos dimisit, cum magna lætitia et copia rerum ad suos reversi sunt. Sed et hoc beatus David ante dicit. Ex persona igitur ipsorum in patriam revertentium ait.

Dominus pascit me, et nihil mihi deerit. Magnifice in Domino sentiunt qui ab illo pascuntur.

2. *In loco pascuæ ibi me collocavit.* In herbæ luxuriantis loco me collocavit, spiritualem herbam dicit. *Super aquam refectionis educavit me.* Aqua refectionis sacrum forte baptisma intelligatur, quippe quod peccatorum molem abstergat.

[Hæc, inquit, præbe mihi, prius animæ curam gerens : atque ex devio me convertas, ut recta gradiar via.]

3. *Animam meam convertit.* Ex captivitate diaboli animam meam ad se convertens, ad sua præcepta deduxit illam ex morte ad vitam. [Ut qui olim neglecta anima sua defecerit, ac per memoratum deinde cibum recreatus sit, aversus et abductus a morte, ait : *Animam meam convertit in viam justitiæ*, in evangelica scilicet dogmata. *Si ambulavero in medio umbræ mortis*, quasi Patrem alloquens. Ipsum autem Christum vocat virgam virtutis, virgam gloriosam, et virgam magnitudinis. Sicut virga corripit, ita et vis facultasque agendi docet quo pacto moderate mala feramus.] Evangelica vero dogmata indicat.

4. *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Ipsum ait Christum. Et illud : *Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion* [44]. Et, *virga gloriosa, virga maxima* [45]. Virga est erudiendi potestas ; baculus, patrocinium in consolando situm.

5. *Impinguasti in oleo caput meum.* Et hoc significat mysticum chrisma. *Et calix tuus inebrians me.* Rursum de mystica agit lætitia. *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus.* Nam qui prædicta omnia nacti sunt, in misericordia Dei positi semper erunt, insuperque habitabunt in domo ejus.

[*Parasti in conspectu meo mensam.* Mensam mysticam indicat, oleum vero chrisma mysticum, et calicem ibidem memorat.]

Κύριος ποιμαίνει με. Μέγα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ φρονοῦσιν οἱ παρ' αὐτοῦ ποιμαινόμενοι.

B *Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν.* Ἐν ὡραιότητι πόας κατεσκήνωσέ με, τὴν νοητὴν πόαν φησίν. *Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με.* Ὕδωρ ἀναπαύσεως νοηθείη ἂν τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἅτε δὴ τὸ φορτίον ἐξαλεῖφον τῶν ἁμαρτιῶν.

[Ταῦτα παρέσχε μοι, φησὶ, πρότερον τῆς ψυχῆς ἐπιμεληθεὶς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας ἐπιστρέψας πρὸς τὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ὁδεύειν.]

Τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν. Ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου ἐπιστρέψας πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχήν μου, ὡδήγησεν ἐπὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκ θανάτου εἰς ζωήν. [Ὡς παρεκλείπων πάλαι τὴν ἰδίαν ψυχὴν, διὰ τῆς εἰρημένης τροφῆς ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ ἐπιστρέφων ἐκ θανάτου, φησί· *Τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψε ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης*· τὰ εὐαγγελικά C φησι δόγματα. *Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου*, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα. Αὐτὸν δὲ τὸν Χριστόν φησι ῥάβδον δυνάμεως, καὶ ῥάβδον εὐκλεῆ, καὶ ῥάβδον μεγαλότητος. Ὥσπερ ῥάβδος παιδεύει, οὕτω καὶ πρακτικὴ μετριοπαθεῖν ἐκδιδάσκει.] Τὰ εὐαγγελικά φησι δόγματα.

Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτά με παρεκάλεσαν. Αὐτὸν τὸν Χριστόν φησιν. Καὶ τό· *Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών.* Καὶ *ῥάβδος εὐκλεὴς*, καὶ *ῥάβδος μεγαλώτατος*. Ῥάβδος ἡ παιδευτικὴ δύναμις· βακτηρία δὲ ἡ διὰ τῆς παρακλήσεως ἀντίληψις.

Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου. Καὶ τοῦτο τὸ χρίσμα τὸ μυστικόν. *Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με.* Πάλιν τὴν μυστικὴν εὐφροσύνην φησίν. D *Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας.* Οἱ γὰρ τῶν προλεχθέντων ἁπάντων μεταλαβόντες ἔσονται διαπαντὸς ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ· καὶ μὴν καὶ κατοικήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

[*Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν.* Τράπεζαν τὴν μυστικὴν λέγει, καὶ τὸ ἔλαιον τὸ χρίσμα μυστικὸν, καὶ τὸ ποτήριον λέγει.]

1. *In finem PSALMUS David una Sabbatorum. XXIII.*

Argumentum.

Daniel Barbarus. Ascensum Domini præsens psalmus nobis prænuntiat, necnon gentium doctrinam, et quemadmodum cœlesti domicilio dignatæ sunt.

Εἰς τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων. ΚΓʹ.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ὁ παρὼν ἡμῖν κηρύττει ψαλμὸς καὶ τῶν ἐθνῶν διδασκαλίαν· πῶς ἂν καὶ αὐτοὶ ἄξιοι γένωνται τῶν ἐπουρανίων σκηνῶν.

[43] Joan. I, 13. [44] Psal. CIX, 3. [45] Jer. XLVIII, 17.

Psalmus autem hic consecutione quadam vicesimo secundo præponi debebat : est enim ad eorum consolationem factus, qui in servitutem Babyloniam adducebantur; ille autem ad eos dictus est qui ab ea reducebantur. Verum (quemadmodum initio diximus) non ordinatim positi psalmi sunt, sed ut inventi sunt. Cum videret ergo beatus David graviter afflictos eos qui captivi ducebantur, propterea quod patrium solum et proprium templum relinquebant, longius repetens ipsos consolatur dicens : Ne ægre feratis Babylona : nam si honeste et cum virtute vixeritis, et studiose bonos mores vitæ quæsiveritis, ibi etiam Deum invenietis, quandoquidem omnia sua sunt, et in manu ejus sunt omnes fines terræ.

Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Τὴν βασιλείαν ἣν ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν ἐπιδημήσας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, διὰ τῶν παρόντων κηρύττει.

Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν. Ἵνα μή τις τῶν ἐχθρῶν δόξῃ εἶναι μὲν τὴν γῆν τοῦ Σατανᾶ, νυνὶ δὲ αὐτῆς βασιλεῦσαι τὸν Χριστὸν, τούτου χάριν τὸν Χριστὸν αὐτῆς ποιητὴν ἀποδείκνυσιν, ἅμα δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δηλοῖ, ὥστε τοσοῦτον μέγεθος τῆς γῆς ἐπὶ ὑδάτων στηριχθῆναι. *Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν αὐτήν.* Ἀντὶ τοῦ, διεκόσμησεν.

[Τότε γὰρ ἕδραν ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει, ὅταν τρικυμιῶν προσβαλουσῶν, ἀσειστος διαμένῃ κατὰ τὴν πίστιν, *Καὶ ἐπὶ ποταμῶν*· ὥστε καὶ ποταμοὺς τὰς διεξόδους ἀκωλύτως ποιεῖσθαι, ὄρη τε καὶ ἄλση ζωῆς ἀπονέμεσθαι, χώρας καὶ πεδιάδας εἰς οἰκίας καὶ γεωργίας ἀνθρώποις ἀφωρίσθαι.]

Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου (8); Μετὰ τὸ ἐκθέσθαι τὴν πίστιν, καὶ ἔργων διδασκαλίας ἐξηγεῖται, ἵνα δι' ἀμφοτέρων τῆς ὄντως κληρονομίας ἐπιτύχωμεν οἱ ἀκούοντες.

Ἀθῷος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ. Περὶ τούτου εἴρηται ἐν τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ψαλμῷ. *Ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.* Ματαίωσιν τὴν ὑψηλοφροσύνην φησί. *Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ.*

Οὗτος λήψεται εὐλογίαν. Τὸν τοιοῦτον γενόμενον ἀθῷον χερσὶ καὶ καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπὶ δόλῳ μὴ ὠμοκότα, ὑπισχνεῖται τὰς παρὰ Θεοῦ ληψόμενον δωρεὰς, ἤτοι εὐλογίαν καὶ ἔλεος.

Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον. Ἡ τὰ προειρημένα φυλάξασα γενεά φησιν.

Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν. Οἱ διακονοῦντες τῷ Σωτῆρι ἐπὶ γῆς ἄγγελοι, ἀναλαμβανομένου αὐτοῦ, ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι δηλοῦσιν ἀνοίγειν τὰς πύλας.

[*Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός.* Ξενίζονται δὲ αἱ δυνάμεις, ὁρῶσαι μετὰ σαρκὸς αὐτὸν ἐμψυχωμένης ψυχῆς νοερᾶς. διὸ καὶ πυνθάνονται.]

Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Ἐρωτῶσιν αἱ ἄνω δυνάμεις, τὸ παράδοξον τῆς οἰκονομίας ἐκπληττόμεναι. *Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.* Μυσταγωγοῦσι τοὺς ἄνω οἱ σὺν αὐτῷ ἀνελθόντες ἄγγελοι τὸ μυστήριον, ὅτι ὁ καταπατήσας τοὺς ἐχθροὺς τοὺς νοητοὺς δηλονότι, αὐτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος.

A *Domini est terra et plenitudo ejus.* Hisce prædicat regnum unigeniti Dei Verbi in omnes gentes.

2. *Ipse super maria fundavit eum.* Ne quis ex adversariis putaret terram Satanæ esse, jam vero ipsi dominari Christum, hujus gratia Christum ejus opificem declarat, et una potestatem ejus ostendit, qua tantam terræ molem super aquas fundavit. *Et super flumina præparavit eum.* Id est, concinnavit.

[Tunc enim Ecclesia soliditatem accipit, cum fluctibus ac tempestatibus impetita immobilis in fide perseverat : *Et super flumina;* ita ut sine obice flu-
B mina exitus reperiant, montes et silvæ ab animantibus incolantur, agri et planities in domos et agriculturam hominibus seponantur.]

3. *Quis ascendet in montem Domini?* Postquam fidem exposuit, jam operum doctrinam enarrat, ut quotquot audierimus et obtemperaverimus, per utramque, veram hæreditatem nanciscamur.

4. *Innocens manibus et mundo corde.* Hac de re dictum fuit in decimo quarto psalmo. *Qui non accepit in vano animam suam.* Vanitatem, id est superbiam. *Nec juravit in dolo proximo suo.*

5. *Hic accipiet benedictionem a Domino,* etc. Ejusmodi hominem qui fuerit innocens manibus, corde mundus, nec cum dolo juraverit, pollicetur a Deo
C donis remunerandum, scilicet benedictione et misericordia.

6. *Hæc est generatio quærentium Dominum.* Quæ scilicet prius memorata observat

7. *Attollite portas, principes, vestras.* Angeli Salvatoris in terra administri, ipso ascendente, cœlestibus virtutibus denuntiant ut portas aperiant.

[*Dominus fortis et potens.* Stupore afficiuntur potestates, cum vident illum in carne cum anima intelligendi vi prædita; quæ causa est ut sciscitentur.]

8. *Quis est iste rex gloriæ?* Interrogant supernæ virtutes, admirabilitate œconomiæ stupefactæ. *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Qui cum Christo
D ascenderunt, eos qui in cœlo erant angelos edocent mysterium, quod scilicet qui spirituales hostes conculcavit ipse sit rex gloriæ.

(8) Ambros. addit : Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ ιδ' ψαλμῷ.

1. PSALMUS David. XXIV.

Argumentum.

In præsenti psalmo cujuslibet eorum qui vocati sunt persona inducitur: eorum scilicet qui una electi sunt ut ad spiritualem vitam dirigantur. Hæc porro verba tempore martyrii recitatu opportuna sunt.

Ad te, Domine, levavi animam meam. Ceu jam ab idololatria aversi loquuntur.

3. *Neque irrideant me inimici mei.* Spirituales videlicet.

Adjicit Daniel Barbarus: Exsecrandi et impuri dæmones, diabolus cum impiis hominibus. Hæc autem dicit cum forte prævideat Christi humanitatem (incarnationem), postquam inimicorum risus cessavit.

[Iniquis quasi iniquus factus sum. Hæc enim iniquitas non frustra fuit.]

Etenim universi qui sustinent te, non confundentur. Exemplo eorum qui jam ante in Deo confisi illustres facti sunt, quia fiduciam habet, affirmat futurum esse, ut quod in votis est consequatur. *Confundantur iniqua agentes supervacue.* Hæc de iis loquitur, qui adhuc idolorum cultu detinentur.

[*Confundantur iniqua agentes*, ab iis qui spem suam in Deo posuerunt, atque clari effecti sunt, quia confidebant se posse votum consequi. Qui agunt inique, *supervacue* firmi consistere volunt. Hæc de iis dicuntur, qui adhuc in idolorum cultu persistunt.]

4. *Vias tuas, Domine, demonstra mihi.* Evangelica dogmata ait.

5. *Dirige me in veritate tua.* Hæc ait, ut qui nondum ad veritatem accesserit. *Et doce me, quia tu es Deus salvator meus.* Cum propheta ita oret ac si nondum cognoverit vias Domini, neque edidicerit incedere in semitis ejus; necdum directus sit ad veritatem Dei, nec edoctus de Deo ut salvatore, quis non reformidabit illud: *Væ illis qui sibi sapientes et judicio suo docti sunt* [46]!

7. *Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris.* Juventutem stultitiam ait. Aperta autem stultitia erat idololatriæ eorum tempus. Alio modo per delicta juventutis ea quæ in Ægypto perpetrarunt intelligit: nam et illic idolorum cultui vacarunt. Ne itaque delictorum illorum jam memineris, sed humanitatis et misericordiæ qua tunc vel ignorantes prosecutus es. *Propter bonitatem tuam, Domine.* Non enim meæ dignitatis, sed tuæ benignitatis gratia id consequi rogo.

8. *Propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* Illuminabit peccatores, indicabit peccantibus viam.

10. *Universæ viæ Domini misericordia et veritas,* etc. Nam qui divinis sermonibus assidue nutriuntur, accurate ediscunt omnes Salvatoris Christi dispensationes misericordia et veritate esse permi-

A ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΚΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ τὸ ἑκάστου τῶν κεκλημένων εἰσφέρεται πρόσωπον· ἤγουν αὐτῶν τῶν (9) συνειλεγμένων εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπευθύνεσθαι ζωήν. Ἐν καιρῷ δὲ μαρτυρίου λεκτέον τούτους τοὺς λόγους.

Πρὸς σὲ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχήν μου. Ὡς ἀποστραφέντες ἤδη τῆς εἰδωλολατρείας φασίν.

Μηδὲ καταγελασάτωσάν μου οἱ ἐχθροί. Οἱ νοητοὶ δηλονότι.

Ἐχθρὸς δὲ ὁ διάβολος μετὰ δαιμονίων καὶ τῶν ἀσεβούντων ἀνθρώπων. Ἴσως δὲ καὶ προορᾷ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐνανθρώπησιν, μεθ' ἣν καὶ τῶν ἐχθρῶν πέπαυται λόγος [γέλως].

B [Ἐγενήθην τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος. Αὕτη γὰρ ἡ ἀνομία οὐ διακενῆς ἐγένετο.]

Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ καταισχυνθῶσιν. Ἀπὸ τῶν ἤδη πεποιθότων ἐπὶ Θεῷ καὶ γενομένων λαμπρῶν, διὰ τὸ τὴν πεποίθησιν ἔχειν τῆς εὐχῆς ἐπιτεύξασθαι, διισχυρίζεται. *Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες διακενῆς.* Ταῦτα περὶ τῶν ἤδη κατεχομένων ἐν εἰδωλολατρείᾳ φησίν.

[*Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες*, ἀπὸ τῶν ἤδη πεποιθότων ἐπὶ Θεῷ καὶ γενομένων λαμπρῶν, διὰ τὸ τὴν πεποίθησιν ἔχειν τῆς εὐχῆς ἐπιτεύξασθαι. Ἰσχυρίζονται οἱ ἀνομοῦντες *διακενῆς*. Ταῦτα περὶ τῶν ἔτι κατεχομένων ἐν εἰδωλολατρείᾳ.]

C *Τὰς ὁδούς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι.* Τὰ εὐαγγελικὰ δόγματά φησιν.

Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Ὡς μηδὲ φθάσας ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ταῦτά φησιν. *Καὶ δίδαξόν με, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Σωτήρ μου.* Τοῦ προφήτου, μηδέπω ἐγνωκότος τὰς ὁδοὺς Κυρίου, μηδὲ διδαχθέντος πορεύεσθαι τρίβους αὐτοῦ, καὶ ὡς μηδέπω ὁδηγηθέντος ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ διδαχθέντος περὶ Θεοῦ ὡς Σωτῆρος, οὕτως εὐχομένου, τίς οὐκ εὐλαβηθήσεται τὸ, *Οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες;*

Ἁμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς. Νεότητα τὴν ἀφροσύνην φησίν. Ἀφροσύνη δὲ σαφὴς ὁ τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν καιρός. Καὶ ἄλλως ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ γὰρ
D εἰδωλολάτρευσαν ἐκεῖ. Μὴ οὖν ἐκείνων τῶν ἁμαρτημάτων νῦν μνησθῇς, ἀλλὰ τῆς φιλανθρωπίας, δι' ἧς καὶ τότε ἀγνοοῦντας ἐφιλανθρωπεύσω καὶ ἠλέησας. *Ἕνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε.* Οὐ γὰρ διὰ τὴν ἐμὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν τούτου τυχεῖν ἱκετεύω.

Διὰ τοῦτο νομοθετήσει ἁμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ. Φωτίσει ἁμαρτωλούς· ὑποδείξει ἁμαρτάνουσιν ὁδόν.

Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια. Οἱ γὰρ διηνεκῶς τοῖς θείοις ἐντρεφόμενοι λόγοις μανθάνουσιν ἀκριβῶς δι' ἐκείνων, ὡς πᾶσαι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαι ἐλέῳ καὶ ἀληθείᾳ

(9) Ambros. addit ἁπάντων. Mox post ζωὴν adjicit, ἐκ προσώπου δὲ οὗτος τοῦ λαοῦ παντὸς δεσμένου τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγῆναι.

[46] Isa. v, 21.

συγκέκρανται· τοῖς γὰρ μεταμελομένοις ἐφ' οἷς A ἐπλημμέλησαν τὸν ἔλεον καὶ τὴν συγγνώμην ὀρέγει· τοὺς δὲ ἀηττήτους τῆς ἀρετῆς ἀθλητὰς ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ σὺν ἀληθείᾳ τὴν ψῆφον ἐκφέρων· καὶ μέντοι καὶ τοῖς παρανομίᾳ συνεζηκόσι, καὶ μεταμελείᾳ μὴ χρησαμένοις κατὰ τοὺς τῆς ἀληθείας ὅρους ἐπιφέρει τὰς τιμωρίας.

[*Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσει γῆν.* Αἱ πράξεις, φησὶν, αἱ γενόμεναι πρόξενοι αὐτῷ τοῦ κληρονομῆσαι τὴν νοητὴν γῆν· γενήσονταί γε σπέρμα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν τοὺς κατὰ Θεὸν γεννωμένους φησίν.

Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ. Δεῖ γὰρ μὴ ὑπτίους εἶναι καὶ ἀναπεπτωκότας, θαῤῥοῦντας τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς εἰσφέρειν τὸν διὰ τῶν ἔργων πόνον.]

stas. Nam iis quos delictorum pœnitet, misericordiam offert et veniam : invictos autem virtutis athletas, victores denuntiat, et coronat cum veritate et æquitate calculum ferens : eos vero qui in peccato vitam egerunt, neque pœnitentia purgati sunt, ex veri et æqui præscripto suppliciis afficit.

[13. *Et semen ejus hæreditabit terram.* Ejus opera, inquit, in causa sunt, ut ipse intelligibilem terram hæreditate accipiat : erunt autem, inquit, semen frugi virorum, quibus intelligit eos qui secundum Deum nati sunt.

Respice in me. Oportet enim nos, confidentes in misericordia Dei, non supinos esse et abjectos, sed etiam laborem, qui in agendis occurrit, exhibere.]

13. *Daniel Barbarus : Anima ejus in bonis demorabitur.* Actiones illæ quæ ad intellectualem terram hæreditandam conciliatrices factæ fuerint, semina terræ fient bonorum viris illis qui secundum Deum renovabuntur. Hujus, inquit, semen hæreditabit terram; nam perveniet, ait, benedictio usque ad posteros suos.

Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν· B καὶ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτούς. Ἡ εὐαγγελική. Τί δὲ δηλώσει; ἢ τὴν σωτηρίας ὁδόν. Πᾶσα γὰρ, φησὶ, νομοθεσία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοῦτο βλέπει, πρὸς τὸ ἐν ἀπολαύσει τοὺς ἀγαθοὺς ποιεῖν ὧν προείλαντο. Τοῦτο γὰρ λέγει· *Δηλώσει αὐτοῖς*, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἀπολαύσει αὐτοὺς καταστήσει ὧν προείλαντο.

Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν. Πολλοῖς, φησὶν, ἀλγεινοῖς πανταχόθεν περιστοιχίζομαι. Ταύτην μου τοίνυν τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ταῖς ἐμαῖς ἀντιταλαντεύσας παρανομίαις, ὡς τὴν ἄφεσιν, καὶ τὴν συγγνώμην πάρασχε. *Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με*· ἐκ τῶν συνεχῶν μου.

Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου. Δεῖ γὰρ μὴ ὑπτίους εἶναι καὶ ἀναπεπτωκότας, θαῤ- C ῥοῦντας τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ γὰρ εἰσφέρειν τὸν διὰ τῶν ἔργων πόνον.

Ἴδε τοὺς ἐχθρούς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῶν ἐχθρῶν εἰς ἔλεον ἐκκαλεῖται τὸν Θεόν.

Ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι. Καὶ τοῦτο ἴδιον ἀρετῆς, τὸ μισεῖν μὲν τῶν φαύλων τὰς συνουσίας, τοὺς δὲ τὴν ἰσότητα τιμῶντας καὶ εὐθύτητι χρωμένους συνήθεις ἔχειν καὶ φίλους· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης ἔφη πεποιηκέναι, ἅτε δὴ θεραπεύειν τοῦτο τὸν Δεσπότην ἡγούμενος.

14. *Firmamentum est Dominus timentibus eum et testamentum ipsius manifestabit illis.* Evangelium scilicet, aut salutis viam. Tota quippe lex Christi hoc spectat ut probos optatis et delectis frui curet. Id namque ait, *manifestabit illis*, id est, exoptatis frui curabit.

17. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Multis, inquit, angoribus undique circumventus sum. Hanc itaque meam humilitatem, has ærumnas appendens cum peccatis meis, da remissionem veniamque præbe. *De necessitatibus meis erue me*, assidue scilicet prementibus.

18. *Vide humilitatem meam et laborem meum.* Oportet enim non supinos et animo fractos esse, fidentes misericordiæ Dei, sed afferre operum laborem.

19. *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt.* Ex inimicorum iniquitate sumpta occasione, Deum vocat ad misericordiam.

21. *Innocentes et recti adhæserunt mihi.* Et hoc proprium virtutis est, improborum congressus fugere, æqui autem et recti cultores in amicis et familiaribus habere. Hoc etiam Propheta se fecisse ait : ratus nimirum id esse Dominum colere.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΚΕ'.

Ὑπόθεσις.

Τῶν πεπιστευκότων εἰς Χριστὸν εἰσφέρεται τὸ πρόσωπον ἀρνουμένων καὶ διισχυριζομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς κοινωνίας τῶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην. Ἀκακίαν καλεῖ τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων. *Καὶ ἐπὶ τῷ*

1. In finem PSALMUS David. XXV.

Argumentum.

Inducitur persona eorum qui crediderunt in Christum, negantibus interea et contradicentibus communionis constitutioni Judæis, qui convenerant adversus Dominum et adversus Christum ejus.

Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Innocentiam dicit non communicare cum perfidia et vesania Judæorum. *Et in Do-*

mino sperans non infirmabor. Cum in te spem salutis reponam, firmiter et immotus consistam.

2. *Proba me, Domine, et tenta me.* Si pervestiges, inquit, profunda animæ meæ, in te solo omnem mentis sollicitudinem me reponere deprehendes. Quod cum agam, acceptus ero tibi, tuæ scilicet veritatis amans.

A *Κυρίῳ ἐλπίζων οὐ μὴ ἀσθενήσω.* Βεβαίαν, φησὶν, ἕξω τὴν στάσιν εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἀπογραψάμενος.

Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με. Εἰ ἐξετάσῃς τῆς ψυχῆς μου τὰ βάθη, φησὶν, ἐπὶ τῷ σῷ μόνῳ εὑρήσεις ἐλέει πάντα μου τῆς διανοίας τὸν πόνον ἐπανέχοντα. Τοῦτο δὲ ποιῶν εὐάρεστος ἔσομαι παρὰ σοὶ τὴν σὴν ἀγαπήσας ἀλήθειαν.

Daniel Barbarus : Ure renes meos. Quasi dicat, succende et examina intimas animi mei cogitationes, et perscrutare an ita me habeo ut dico. Porro alia est hic succensio Domini, quam Propheta optat, ab ea quæ fit ardentibus maligni sagittis. Nam Dominus deteriora consumit, et renes et corda expurgat; malignus autem libidines et affectus excitat; propterea ignis qui in rubo erat non exarsit, qui vero in judicibus est,[67] ex rhamno comburere dicitur.

4. *Non sedi cum consilio vanitatis.* Iniquissimorum judaici populi principum consilium apud eum qui corda novit et scrutatur aperte negat et respuit.

6. *Lavabo inter innocentes manus meas.* Purus, inquit, ero a fœdissimis eorum gestis. *Et circumdabo altare tuum, Domine.* Aperte in hisce rationabilem prædicat cultum.

8. *Domine, dilexi decorem domus tuæ.* [Cupio, inquit, divinam domum videre tuam, quæ gratia tua refulget.] Decor domus sunt qui ornate et religiose in Ecclesia degunt.

9. *Ne perdas cum impiis animam meam.* Rogat a supplicio eximi Judæis parato.

B *Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος.* Σαφῶς ἐπὶ τοῦ εἰδότος τὰς καρδίας ἐτάζειν τὸ τῶν παρανομωτάτων ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀρνεῖται συνέδριον.

Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου. Καθαρὸς ἔσομαι, φησὶ, τῶν μιαιφόνων αὐτῶν πράξεων. *Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε.* Σαφῶς ἐν τούτοις τὴν λογικὴν ἀνακηρύττει λατρείαν.

Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου. [Ποθῶ, φησὶ, τὸν θεῖον οἶκον ἰδεῖν, τὸν τὴν σὴν ἀποστίλβοντα χάριν.] Εὐπρέπεια τοῦ οἴκου οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ θεοσεβείας.

Μὴ συναπολέσῃς μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχήν μου. Ἔξω τῆς κολάσεως γενέσθαι εὔχεται τῆς ἀποκειμένης τοῖς Ἰουδαίοις.

10. *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Aut quia donis jus ipsi perverterent, aut quia donis proditorem corrupissent; aut quia injuste raperent, ideo dexteram eorum replebant muneribus.

C *Ὧν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων.* Ἢ ὡς καὶ αὐτῶν δώροις παρακρινόντων τὸ δίκαιον, ἢ διὰ τὸ δώροις τὸν προδότην ἐξωνήσασθαι· ἢ ἐπειδὴ ἡρπάζοντο ἀνομίαν· διὰ τοῦτο τὴν δεξιὰν αὐτῶν ἐπλήρουν δώρων.

1. *PSALMUS David priusquam liniretur. XXVI.*

Argumentum.

Instructionem adversus hostes complectitur hic Psalmus, quæ ex bonis sibi a Deo collatis nota erat, atque cum confessione rogat secundis se donis augeri. Illud autem : *Antequam ungeretur*, significat, ipsum divino Spiritu prospicere, ungendum se fore in regem, tentationibusque impetendum. Fortitudine lumbos præcinctus ad pericula propulsanda admodum præmunitur.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι. ΚϚ'.

Ὑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς κατήχησιν κατ' ἐχθρῶν, ἀφ' ὧν ἤδη ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ γινωσκομένην, καὶ αἴτησιν δευτέρων ἀγαθῶν μετ' ἐξομολογήσεως. Τὸ δὲ, *πρὸ τοῦ χρισθῆναι*, ἐκεῖνο σημαίνει, ὅτι, τῷ Πνεύματι τῷ θείῳ προεωρακὼς, ὡς χρισθήσεται μὲν εἰς βασιλέα, περιπέσει δὲ τοῖς πειρασμοῖς, ἀνδρείᾳ περιζωσάμενος τὴν ὀσφὺν εὖ μάλα περὶ τοὺς κινδύνους ἀντισοῦσθαι διαβεβαιοῦται.

Adjicit Daniel Barbarus : Vicesimus sextus, septimus, octavus et nonus psalmi idem habent argumentum. Siquidem subjecto in Assyrios eodem ex persona beati Ezechiæ dicuntur, prædicente David, et ad hoc argumentum revocante Propheta illius personam, ita ut eadem verba prædicet et affectus ostendat. Cæterum imitationem et differentiam quamdam habent hi psalmi : nam vicesimus sextus, et vicesimus septimus, victoriæ carmina sunt tantum pro deletis Assyriis : at vicesimus octavus et vicesimus nonus de incolumitate et sanitate Ezechiæ restituta mentionem faciunt.

Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Adversarias potestates despicit, quia in Domini illuminatione confidit. A te, inquit, illuminatus, omnes una hostes contemno

D *Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;* Κατευμεγεθεῖ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τῷ φωτὶ τοῦ Κυρίου θαῤῥήσας. Ὑπὸ σοῦ, φησὶ, φωτιζόμενος πάντων ὁμοῦ τῶν πολεμούντων καταφρονῶ.

Daniel Barbarus : Dominus protector vitæ meæ. Quis adeo insidiarum potens erit, ut potens Deus est ad auxilium ferendum?

[67] Judic. ix, 15.

Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας. Προσῆλθον μὲν, φησὶ, διαφθεῖραι θέλοντες· πεπόνθασι δὲ ὃ δρᾶσαι ἤλπισαν.

Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου. Καὶ γὰρ ἁγιοπρεπὴς ἡ αἴτησις γέγονε, καὶ Θεῷ δοῦναι ἀξία. *Τῷ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου.* Ἐν ταύτῃ, φησὶν, εὔχομαι διαπαντὸς οἰκεῖν, ἐν ᾗ καὶ τῆς σωτηρίας ἐπέτυχον.

Ἐν πέτρᾳ ὕψωσέν με. Σαφῶς ὁ Παῦλος τὴν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν διισχυρίζεται. *Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ.* Σαφῶς τὴν τοῦ, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἀνακηρύττει λατρείαν.

Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου. Ἀντὶ τοῦ, Εὐχαριστῶ σοι ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων, δεηθήσομαι δὲ ὑπὲρ τῶν ἑξῆς.

Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου. Τὸν εὐαγγελικὸν νόμον εὔχεται γυμνωθῆναι αὐτῷ· αὐτὸς δὲ γὰρ ἦν καὶ ἡ εὐθεῖα ὁδός.

Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἑαυτῇ. Τουτέστιν ἠσθένησεν ἡ καθ' ἡμῶν ἀδικία.

Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων. Τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ φησιν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΚΖ'.

Ὑπόθεσις.

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀπονοίας κατάρασιν ἔχει καὶ εὐχὴν τοῦ χωρισθῆναι τῆς χείρονος ἐκείνων μερίδος.

Πρὸς σὲ, Κύριε, κεκράξομαι... καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον. Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ λάκκον ὀνομάζειν τὸν ᾅδην.

Μὴ συνελκύσῃς με μετὰ ἁμαρτωλῶν. Ἁμαρτωλοὺς τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· *Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.* Αὐτοὶ δὲ καὶ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι τὸν ἀθῷον καὶ δίκαιον ἀπέκτειναν, ὃν οὐκ ἀποκτεῖναι ὁ νόμος ἐκέλευσεν. *Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν.* Τοῦτό φησιν, ὅτι, διδάσκαλον καὶ ἀγαθὸν ἀποκαλοῦντες τὸν Σωτῆρα, κακὰ διελογίζοντο κατ' αὐτοῦ.

Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου. Ἀντὶ τοῦ, Οὐκ ἠθέλησαν, φησὶ, τὴν οἰκείαν παραδέξασθαι σωτηρίαν.

Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου. Σαφῶς τὴν ἀνάστασιν ἐν τούτοις κηρύττει.

A 2. *Dum appropiant super me nocentes.* Accesserunt, inquit, animo mei perdendi, quod sperabant illaturos se mali, accidit ipsis.

4. *Ut inhabitem in domo Domini.* Etenim sancta et æqua postulatio, quam concedere Deo dignum est. *Ut videam voluptatem Domini.* In hac, inquit, precor mihi semper habitare liceat, in qua sum salutem consecutus.

6. *In petra exaltavit me.* Aperte Paulus petram esse Christum affirmat [48]. *Cantabo et psalmum dicam Domino.* Manifeste cultum per hæc verba, Sanctus, sanctus, sanctus [49], redditum prædicat.

7. *Exaudi, Domine, vocem meam.* Quasi dicat: gratias tibi de præteritis ago, supplico pro futuris.

B 11. *Legem pone mihi, Domine, in via tua.* Evangelicam legem sibi notam fieri postulat; ipsa enim recta via est.

12. *Et mentita est iniquitas sibi.* Id est, fracta est iniquitas qua impetebamur.

13. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Supernam Jerusalem intelligit.

PSALMUS David. XXVII.

Argumentum.

Præsentem canit psalmum ex persona credentium in Christum, et supplex Dei implorat auxilium; atque una Judæorum vesaniæ execrationem continet, atque a pessima illorum sorte separari postulat.

C 1. *Ad te, Domine, clamabo.... et assimilabor descendentibus in lacum.* Mos divinæ Scripturæ lacum appellare infernum.

3. *Ne simul trahas me cum peccatoribus.* Peccatores Judæorum gentem dicit, juxta illud a Salvatore dictum: *Nisi credideritis quia ego sum, in peccatis vestris moriemini* [50], ipsi interea operantes iniquitatem, cum innocentem et justum contra quam lex vetaret occiderent. *Qui loquuntur pacem cum proximo suo.* Hoc ait quia Salvatorem magistrum et bonum appellantes, mala moliebantur ipsi.

5. *Quoniam non intellexerunt opera Domini.* Quasi diceret: Noluerunt propriam admittere salutem.

D 7. *Et refloruit caro mea.* Aperte his resurrectionem prædicit.

Adjicit Daniel Barbarus: Refloret caro nostra cum spem resurrectionis accipimus; cæterum non caro, sed cor alii verterunt.

Daniel Barbarus: Ex voluntate mea confitebor ei. Dixit *ex voluntate*, ad differentiam legalis cultus, qui suppliciorum metu afficiebatur, id est, non invitam et coactam, sed voluntariam et promptam tibi laudem proferam: sic et alias dixit: *Voluntarie sacrificabo tibi* [51]: Et *voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et exaudi me* [52]. Sed quoniam verbum confiteri et damnationem peccatorum, et gratiarum actionem significat; ideo si hoc loco pro damnatione peccati commissi sumatur, innuit quod non pudore et respectu hominum peccare destitit: sed quoniam respexerit ad odium et noxam peccati: si vero sumitur pro gratiarum actione, ostendit se de omnibus gratias agere, idque summa cum voluntate præstare: nam id vel dolore vel necessitate agere, non est ex voluntate confiteri.

[48] I Cor. x, 4. [49] Isa. vi, 3. [50] Joan. viii, 21. [51] Psal. liii, 8. [52] Psal. cxviii, 108.

8. *Et protector salvationum Christi sui est.* Christum sive unctum hic vocat populum in regale sacerdotium inunctum. Ipse igitur, ait, Dominus populum protegit, ut salutem populo paret quem per se et ad se inunxit.

9. *Et pasce illos, et extolle illos usque in æternum.* Ipse namque nos pascet misso in vicem sui Paracleto. Et quidem nos extollit, id est, sublimes agit in futura et infinita sæcula.

PSALMUS David, de exitu Tabernaculi. XXVIII.

Argumentum.

Canitur præsens psalmus ejecto Israelis populo, gentibusque eorum vice accitis, quod ipsa indicat inscriptio, Exitus Tabernaculi, quæ palam nobis exitum illorum significat.

1, 2. *Afferte Domino, filii Dei.* Filios Dei sanctos apostolos vocat, quippe quos dicere docuerit: *Pater noster qui es in cœlis* [83]. *Afferte Domino filios arietum.* Filios arietum vocat eos qui per apostolos ex Judæis ad fidem Domini sunt vocati, vel etiam qui ex gentibus accesserunt, quippe qui ex irrationalibus patribus nati sunt. *Afferte Domino gloriam et honorem.* Gloriam affert Domino qui bonis operibus vacat, secundum illud quod dictum est: *Ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum* [84]. Rursus honorem affert qui bona edit opera, juxta id quod dictum est [85]: *Honora Dominum de justis tuis operibus.*

Adorate Dominum in atrio sancto ejus. Palam edicit, non oportere nos extra ecclesiam adorare: quod heterodoxorum conventuum causa dicitur. [Non oportet extra ecclesiam adorare, sed in ipsa aula Dei. Ne mihi, inquit, proprias aulas et synagogas excogitetis, una est aula sancta Dei.] Possumus item, mente sursum erecta, per atrium cœlestem mansionem intelligere.

3. *Vox Domini super aquas.* Aquas dicit eorum multitudinem qui per eas salutem consequuntur. Aquæ sunt sancti, quoniam flumina de ventre eorum fluent, [86] spiritualis videlicet doctrina', qua irrigant auditores. Super hujusmodi aquas Dominus est. Sed quod historiam spectat, Elias cum pluviæ defectus esset, audivit vocem aquarum multarum (*alius codex*). Vocem Domini ait in Jordane a Deo et Patre emissam ac dicentem [87]: *Hic est filius meus dilectus,* quam etiam tonitruo comparat.

5. *Vox Domini confringentis cedros.* Cedros hic dicit adversarias potestates. *Et confringet Dominus cedros Libani.* Cedros Libani ait sublimes Judaici populi homines: quia plerumque in divina Scriptura Libanus Jerosolyma dicitur.

6. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libanum.* Vitulus, id est altare. *Et dilectus quemadmodum filius unicornium.* Dilectus apostolorum chorus filius

A *Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ.* Χριστὸν ἐνταῦθα τὸν χρισθέντα λαὸν εἰς βασίλειον ἱεράτευμά φησιν. Αὐτὸς οὖν, φησὶν, ὁ Κύριος ὑπερασπίζει εἰς τὸ σῶσαι τὸν χρισθέντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν λαόν.

Καὶ ποίμανον αὐτοὺς, καὶ ἔπαρον αὐτοὺς ἕως τοῦ αἰῶνος. Αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς ποιμανεῖ, πέμψας ἡμῖν ἀντ' αὐτοῦ καὶ ὡς ἑαυτὸν τὸν Παράκλητον. Καὶ μὴν καὶ ἐπαίρει, τουτέστιν ὑψηλοὺς ἀποφαίνει εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας.

ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυὶδ ἐξόδου Σκηνῆς. ΚΗ'.*

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ᾄδεται ψαλμὸς, ἐκβαλλομένων μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀντεισαγομένων δὲ τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἡ λέγουσα, *Ἐξόδου Σκηνῆς,* B σαφῶς τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἡμῖν κατασημαίνουσα.

Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ. Υἱοὺς Θεοῦ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καλεῖ· ἐδίδαξε γὰρ αὐτοὺς λέγειν· *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν.* Υἱοὺς κριῶν τοὺς κληθέντας δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους εἰς τὴν πίστιν τὴν ἐν Κυρίῳ σημαίνει· ἢ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότας, ἅτε δὴ φύντας ἐξ ἀλόγων πατέρων. *Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν.* Δόξαν μὲν φέρει τις τῷ Κυρίῳ ἀγαθοεργῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν.* Τιμὴν δὲ πάλιν, ἀγαθὰς ἐπιτηδεύων πράξεις, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων.*

C *Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ.* Σαφῶς διὰ τούτων ἡμῖν παρακελεύεται, ὡς ἔξω τῆς ἐκκλησίας οὐ δεῖ προσκυνεῖν. Τοῦτο δέ φησι διὰ τὰς τῶν ἑτεροδόξων συναγωγάς. [Προσκύνησις δὲ οὐ χρὴ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοῦ τελουμένη. Μή μοι, φησὶν, ἰδίας αὐλὰς καὶ συναγωγὰς ἐπινοεῖτε· μία ἐστὶν αὐλὴ ἡ ἁγία Θεοῦ.] Δυνατὸν δὲ αὐλὴν ἐπαναβεβηκότας νοῆσαι τὴν ἐπουράνιον διαγωγήν.

Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ὕδατά φησι τῶν διὰ τούτων σωζομένων τὰ πλήθη. Ὕδατα οἱ ἅγιοι, διόπερ ποταμοὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτῶν· τουτέστι πνευματικὴ διδασκαλία, δι' ἧς ἄρδουσι τοὺς ἀκούοντας. Ἐπὶ τῶν τοιούτων οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. Ἀλλὰ καθ' ἱστορίαν Ἠλίας μετὰ τὴν ἀβροχίαν ἤκουε D φωνὴν ὑδάτων πολλῶν. Τὴν γενομένην φησὶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ λέγουσαν· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς,* ἣν καὶ βροντῇ παρεικάζει

Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Κέδρους ἐν τούτοις τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησίν. *Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.* Κέδρους Λιβάνου τοὺς ὑψηλοὺς τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ φησιν, διὰ τὸ ὠνομάσθαι πολλάκις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ.

Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον. Ὁ μόσχος τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. *Καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων.* Ὁ ἠγαπημένος,

[83] Matth. vi, 9. [84] Matth. v, 16. [85] Prov. iii, 9. [86] Joan. vii, 38. [87] Matth. iii, 17.

φησὶ, τῶν ἀποστόλων χορὸς υἱὸς γέγονε μονοκερώτων. Μονοκέρωτες δὲ οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ πατριάρχαι, ὧν υἱοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· διὰ τὸ ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὸ κέρας καὶ τὴν ἰσχὺν ἔχειν.

Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός. Αὕτη τὴν ἐπαγγελίαν σημαίνει, ἣν τοῖς ἁγίοις ἐπηγγείλατο λέγων· *Καὶ ἐὰν ἐν μέσῳ πυρὸς διέλθῃς, πῦρ οὐ κατακαύσει σε.*

Φωνὴ Κυρίου συσσείοντος ἔρημον. Τὸ, *συσσείων* ἐνταῦθα εἴρηται ἐπὶ τοῦ ἐξακούστου πάλιν, ὡς τὸ, *Εἰσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις.* Ἔρημον δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν λέγει, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. *Καὶ συσσείσει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης.* Κάδης ἁγία ἑρμηνεύεται. Ἁγία δὲ ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία κεῖται. B

Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους, καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς. Ἔλαφοι μὲν οἱ ἅγιοι· *καταρτιζομένη* δὲ ἀντὶ τοῦ, εὐτρεπίζοντος. Αὐτὸς γὰρ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψε, κατὰ τὸ, *Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.* Δρυμοὺς τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πάλαι ξύλων ἀκάρπων εἶναι μητέρα.

[*Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν.* Ὁ Κύριος, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψεν, ὥστε τοὺς δαίμονας ἀποσοβῆσαι, καὶ τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἀγαγεῖν.]

Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ. Κατακλυσμὸν τὸ πλῆθος τῶν πιστευσάντων λέγει κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι *Ἡ σύμπασα γῆ ἐνεπλήσθη τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς* ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας. *Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα·* ὅμοιον τῷ, *Ὅτι αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ.*

Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει. Ὅμοιον τῷ· *Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ.* Ὅμοιον τῷ, *Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν.*

A fuit unicorninm. Unicornes autem sunt sancti prophetæ et patriarchæ, quorum filii sunt sancti apostoli, eo quod cornu et fortitudinem in solo Deo habuerint.

7. *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Promissionem illam significat qua sanctis se obligavit dicens [58]. *Et si per medium ignis transieris, ignis non te comburet.*

8. *Vox Domini concutientis desertum. Concutiens* hic dictum est, eo quod ex sonitu audiretur, ut est illud: *Ingrediente Jesu commota est universa civitas* [59]. Desertum autem dicit Ecclesiam gentium, quæ olim deserta et destituta esset Dei cognitione. *Et commovebit Dominus desertum Cades.* Cades *sancta* interpretatur. Et vero Ecclesia Christi sancta censetur.

9. *Vox Domini præparantis cervos, et revelavit condensa.* Cervi sunt sancti. *Præparantis* autem est ceu adornantis: ipse namque sanctos apostolos adornatos et instructos misit, juxta illud: *Euntes docete omnes gentes* [60]. *Condensa* autem Ecclesiam dicit, quod esset olim infructuosarum arborum mater.

[*Et in templo ejus quivis gloriam dicit.* Dominus cum sanctos apostolos præparasset, emisit eos, ut dæmones exterrerent atque fugarent, et gentes in Dei cognitionem agerent.]

10. *Dominus diluvium inhabitare facit.* Diluvium ait esse gentium multitudinem, juxta illud quod C dictum est: *Omnis terra impleta est cognitione Domini* [61], ceu aqua multa quæ mare operiat. *Et sedebit Dominus rex in æternum*, huic simile, *quoniam ipsi curvabitur omne genu* [62].

11. *Dominus virtutem populo suo dabit:* Simile huic: *Omnia possum in eo qui me confortat Christo* [63]. *Dominus benedicet populo suo in pace*, simile huic: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* [64].

Adjicit in fine Daniel Barbarus: Desolatam ab Assyriis terram iterum reformabit et habitare faciet.

ΨΑΛΜΟΣ *ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυΐδ. ΚΘ'.*

Ἐγκαινισμὸς τοῦ οἴκου ἐστὶν, ἤτοι τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅτε τοῦ ἔξω ἀνθρώπου ἡμῶν φθειρομένου ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ ῥυσθῆναι τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ ἀνακαινισθείσης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μετανοίας, ἣ καὶ οἶκος πάλαι ἦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ψάλλει δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως, εὐχαριστίας ἀνατιθεὶς, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀσφαλῆ μένειν ἑαυτὸν εὐχόμενος, καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχων διδασκαλίαν, εἴ ποτε ἄρα τι τοιοῦτον συμβῇ, εὐχὰς ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνατείνειν.

Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με.....

Ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον. Λάκκον τὸν ᾅδην φησίν.

1. *PSALMUS cantici in dedicatione domus Davidi. XXIX.*

Dedicatio domus est, aut Ecclesiæ, aut cum exteriore nostro homine corrupto interior renovatur.

Argumentum.

D Hunc canit psalmum postquam a peccato liberatus et quasi renovata anima ejus per pœnitentiam, quæ olim domus erat Spiritus sancti. Psallit autem pro concessa venia gratias agens, et rogans tutum se in futuro servari, aliosque docet ut, si quid forte hujusmodi contingat, preces ad Deum emittant

2. *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me....*

3. *Salvasti me a descendentibus in lacum.* Lacum vocat infernum.

[58] Isa. XLIII, 2. [59] Matth. XXI, 10. [60] Matth. XXVIII, 19. [61] Psal. CIII, 24. [62] Isa. XLV, 24. [63] Philipp. IV, 13. [64] Joan. XIV, 27.

4. *Et confitemini memoriæ sanctitatis ejus.* Oportet, inquit, hymnos multiplicare, memores benignitatis ejus. A

6. *Quoniam ira in indignatione ejus.* Non ejus consilio et voluntate; sed quod singuli per peccata sua eam sibi pertrahant. Nam ejus voluntas vita est. *Ad vesperum demorabitur fletus.* His verbis significatur pœnitentiæ præstantia. Nullus enim tam ingens peccatorum numerus, quem non celeriter pœnitentia in exsultationem vertat.

7. *Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.* Causam lapsus enarrat. Quoniam, inquit, prosperis rebus, altos spiritus assumpsi, propterea conturbatus sum. Hoc vero non te compellente, sed tantum faciem tuam avertente, mihi accidit. Quando igitur, nisi tua fortitudine innitamur B ne consistere quidem possumus, fac, obsecro, ut dum tuam impleo voluntatem, decore animam meam illustres (10). Id sibi Adam in paradiso degens eventurum speravit, antequam in fraudem deduceretur: id Ezechias postquam Assyrium devicerat. Et hæc aperte docet liber Paralipomenon, cum ait exaltatum fuisse cor Ezechiæ regis [**].

9. *Ad te, Domine, clamabo....* 10. *Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem.* Precor, inquit, reduci me de lacu, quia *non confitebitur tibi pulvis.* Quod si descendero in corruptionem, neque mihi neque aliis ulla erit utilitas. Ego autem ea vita privatus sum quæ abs te obtinetur: alii vero nullam per me salutem nacti sunt. Sin vero audieris vocem meam et converteris luctum in gaudium, C et me lætitia cinxeris, non parva mihi eveniet utilitas: etenim postquam pristinam gloriam meam recuperavero, cum ea te alloquar, non cum prava conscientia. Hoc enim significat illud, *Non compungar.*

12. *Conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia.* Saccum dicit luctum, quando mos est lugentibus uti sacco. Nam saccus malitiam et ignorantiam significat: quoniam ex hædorum pilis confecti sunt sacci, qui hædi ad sinistram consistunt; ex pilis item hirci illius emissarii.

In finem, PSALMUS Davidi pro extasi. XXX.

Argumentum.

Præsentem canit psalmum quasi peccati causa in D pœnitentia adhuc versaretur et rogaret ab eo liberari. Quinimo ut jam exauditus gratias agit ac quæ ipsi pœnitentiæ tempore contigere narrat: illud autem, *pro exstasi*, nihil nisi peccatum significat, quo quasi a sana mente anima excessit: ut non ultra se assumptum iri speraret, et palam diceret: *Ego autem dixi in excessu meo, projectus sum a facie oculorum tuorum.*

2, 3. *In te, Domine, speravi... Inclina ad me aurem tuam.* Quando non potest clamor noster in al-

Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ. Προσήκει, φησὶν, ἐπιτείνειν τοὺς ὕμνους, μεμνημένους τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ. Οὐκ αὐτοῦ τοῦτο βουλομένου ποιεῖν· ἀλλ' ἑκάστῳ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἑαυτῷ ταύτην ἐπεισάγοντος. Τὸ γὰρ αὐτοῦ θέλημα ζωή ἐστιν. *Τὸ ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμός.* Τὸ εὐκατόρθωτον τῆς μετανοίας διὰ τούτων σημαίνεται. Οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον πλῆθος ἁμαρτιῶν, ὃ μὴ ταχέως ἡ μετάνοια εἰς ἀγαλλίασιν ἐκφέρει.

Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸ αἴτιον λέγει τῆς πτώσεως. Ἐπειδὴ μέγα, φησὶν, ἐν τῇ εὐημερίᾳ πεφρόνηκα, τούτου χάριν τετάραγμαι. Γέγονε δέ μοι τοῦτο, οὐ σοῦ με προσωθήσαντος, ἀλλὰ ἀποστρέψαντος μόνον τὸ πρόσωπον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἄνευ τῆς ἰσχύος τῆς σῆς οὐδὲ στῆναι δυνάμεθα, τὸ σὸν πάλιν ἐπιτελῶν θέλημα, τὸ κάλλος μου τῆς ψυχῆς διαλάμπειν παρασκεύασον. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀδὰμ ἤλπισεν ἐπὶ τοῦ παραδείσου πρὸ τῆς ἀπάτης πολιτευόμενος, καὶ ὁ Ἐζεκίας νενικηκὼς τὸν Ἀσσύριον, καὶ διδάσκει τοῦτο σαφῶς τῶν Παραλειπομένων ἡ βίβλος, ὑψωθῆναι λέγουσα τὴν καρδίαν Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως.

Πρὸς σὲ, Κύριε, κεκράξομαι..... Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; Δέομαι, φησὶν, ἀναχθῆναι ἐκ τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ οὐκ *ἐξομολογεῖταί σοι χοῦς.* Ἐν δὲ τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθορὰν οὔτε μία τις ὠφέλεια οὔτε ἐμοὶ, οὔτε ἑτέροις. Ἐγώ τε γὰρ ἀπεστερούμην τῆς παρὰ σοῦ ζωῆς· ἄλλοι δὲ οὐδαμῶς ἐτύγχανον τῆς παρ' ἐμοῦ σωτηρίας. Ἐν δὲ τῷ εἰσακοῦσαί σε τῆς φωνῆς, καὶ μεταβαλεῖν τὸν κοπετὸν εἰς χαρὰν, καὶ περιζῶσαί με εὐφροσύνην, οὐχ ἡ τυχοῦσά μοι γενήσεται ὠφέλεια. Ἀπολαβὼν γὰρ τὴν προτέραν ἐμαυτοῦ δόξαν, δι' αὐτῆς σοι λαλῶ, οὐ μετά τινος φαύλης συνειδήσεως· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· *Οὐ μὴ κατανυγῶ.*

Διέῤῥηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην. Σάκκον εἶπε τὸ πένθος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἐν πένθει καὶ σάκκῳ κεχρῆσθαι. Ὁ γὰρ σάκκος κακίαν καὶ ἀγνωσίαν σημαίνει· ἐπειδὴ καὶ τρίχες τῶν ἐρίφων εἰσὶ τῶν ἱσταμένων ἐξ εὐωνύμων, καὶ τοῦ ἀποπομπαίου χιμάρου.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ ἐκστάσεως. Λ'.

Ὑπόθεσις.

Ἄδει τὸν προκείμενον ψαλμὸν ὡς ἔτι ἐν τῇ μετανοίᾳ τῇ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὢν, καὶ ἀξιῶν αὐτῆς ἐλευθερωθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς ἤδη εἰσηκουσμένος εὐχαριστίαν ἀναφέρει· καὶ μὴν καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐν τῷ τῆς μετανοίας καιρῷ διηγεῖται. Τὸ δὲ, *ἐκστάσεως*, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν ἡμῖν κατασημαίνει, δι' ἣν ὥσπερ ἀγαθῶν φρενῶν ἐξίστατο ἡ ψυχή· καὶ ὡς μὴ ἐλπίζειν ἔτι τὴν ἀνάληψιν, φάσκειν τε σαφῶς· *Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέῤῥιμμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου.*

Ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα . . . . . . Κλῖνον

[**] II Paralip. XXXII, 25

(10) Hæc apud Danielem Barbarum Theodoreti esse feruntur.

πρός με τὸ οὖς σου. Ἐπεὶ μὴ φθάνει ἡ ἡμετέρα κραυγὴ εἰς τὸ ὕψος, κλῖνον τὸ οὖς σου πρὸς ἐμὲ, διὰ τοῦ συγκαταβαίνειν μοι.

Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης ἧς ἔκρυψάν μοι. Ἐφεδρεύσαντες γὰρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, συνελάβοντο αὐτόν. Ἐν τίνι; ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

Λυτρώσω με, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας. Ὡς ἤδη εἰσακουσθεὶς τοιαῦτά φησιν.

Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας διακενῆς. Ματαιότητάς φησι τοῦ παρόντος βίου τοὺς περισπασμούς· οὓς καὶ ἐργαζόμενοι ματαιότητα ποιοῦμεν. Παρέπεται τὸ, *διακενῆς*, τῷ φυλάσσοντι ματαιότητας.

Ἀγαλλιάσομαι, καὶ εὐφρανθήσομαι. Λύπην καὶ τὰ λοιπὰ πάθη καταπατήσας.

Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Ἀντὶ τοῦ, οὐ παραδέδωκας. *Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου.* Ἀπαλλάξας με θλίψεως, κατέστησας ἐν ἀνέσει καὶ εὐρυχωρίᾳ.

Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου, ἡ ψυχή μου καὶ ἡ γαστήρ μου. Ὥσπερ ὀφθαλμὸν τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς φησιν, οὕτω καὶ γαστέρα φησὶ τῆς ψυχῆς τὴν μνήμην· ἐν ᾗ ὥσπερ ἐν γαστρὶ τὰς λογικὰς ἀποτιθέμεθα τροφάς. *Ἡ ψυχή μου καὶ ἡ γαστήρ μου.* Ἀπέστησα τὸν ὀφθαλμόν μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ μεγάλῃ.

Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωή μου. Τὸ ἐπιτεταμένον τῆς διανοίας δηλοῖ. *Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στεναγμοῖς.* Διετέλεσα, φησὶ, στενάζων ἀπὸ τῶν κακῶν. *Ἠσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου.* Πτωχεύσας, φησὶ, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἠσθένησα. *Καὶ τὰ ὀστᾶ μου ἐταράχθησαν.* Ὀστᾶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις φησίν.

[*Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωή μου.* Ἡ ἔνδεια, φησὶ, τῶν ἀναγκαίων κατέτηξέ μου τὸ σῶμα, ὅτι ὁ Σιβὰ καὶ ὁ Βερσελεὶ ἤνεγκαν τῷ Δαυῒδ πυροὺς καὶ κριθὰς, καὶ ἄλευρα, καὶ κύαμον, καὶ φάκον, καὶ μέλι, καὶ ἕτερά τινα· καὶ τάπητας, καὶ στρώματα· καὶ προσήνεγκαν τῷ λαῷ ταῦτα, καὶ τὰς τροφάς· ὅτι ἔλεγον τὸν λαὸν πεινᾷν, καὶ ἐκλελύσθαι διψήσαντα ἐν τῇ ἐρήμῳ.]

Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος. [Νεκρὸς μὲν ἀπὸ καρδίας ἐστὶν ὁ ἐστερημένος ἀρετῶν.] Καὶ οἱ ἐχθροί μου, φησὶν, ὠνείδιζόν με, καὶ οἱ γνωστοί μου ἐφοβοῦντό με, καὶ οἱ θεωροῦντες ἀπέφευγον διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἧς ὑπεδεικνύμην μετανοίας· σάκκῳ δὲ καὶ σποδῷ κατατρυχόμενος, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς κλαίων. Διὸ καὶ φευγόντων αὐτῶν, ἐν λήθῃ γεγένημαι, ὥσπερ ἀμέλει καὶ νεκρὸς ἐδόκουν σκεύει ἐοικέναι ἀπολωλότι. Τὸ δὲ, *παρὰ πάντας*, οὐχ ὑπὲρ πάντας εἰπεῖν βούλεται, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, παρὰ πάντας· τουτέστιν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὠνειδίσθην. Οὕτω γὰρ λέγει καὶ Ἀκύλας· *Παρὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν μου ἐγενήθην ὄνειδος.*

Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν. Ψόγον τὴν ἐπιβουλήν φησιν. Λέγει δὲ, ὡς οἱ ἐχθροὶ ἐκύκλουν ἐπιβουλεύοντες. *Τοῦ λαβεῖν τὴν ψυχήν μου ἐβουλεύσαντο.* Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοὶ, Κύ-

A tum pertingere, inclina aurem tuam ad me, te attemperando mihi.

5. *Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi.* Insidiis enim ejus animæ paratis comprehenderunt eum; in quo? in peccato.

6. *Redemisti me, Domine, Deus veritatis.* Quasi jam postulatum impetrarit, hoc ait.

7. *Odisti observantes vanitates supervacue...* Vanitates appellat hujus vitæ distractiones, quibus vacantes in vanum laboramus. Subsequitur, *supervacue,* de eo scilicet qui observat vanitates.

8. *Exsultabo et lætabor.* Dolorem et reliquos animi motus conculcans.

B 9. *Nec conclusisti me in manibus inimici,* quasi dicat, non tradidisti. *Statuisti in loco spatioso pedes meos:* postquam liberasti me ab angore animi, statuisti in tranquillum et pacificum statum.

Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea et venter meus. Sicut mentem ceu animæ oculum, ita et memoriam ventrem animæ habet: in qua ceu in ventre rationabiles cibos deponimus. *Alius codex. Anima mea et venter meus.* Averti oculum meum a Judaico populo in furore et in ira magna.

10. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Intentum valde animum indicat. *Et annos meos in gemitibus* transegi gemens ob malorum vehementiam. C *Infirmata est in paupertate virtus mea.* Cum tuum auxilium emendicarem propter peccata mea, infirmatus sum. *Et ossa mea conturbata sunt.* Ossa animæ facultates appellat.

[*Quoniam defecit in dolore vita mea.* Rerum, inquit [66], necessariarum inopia, corpus meum tabe confecit, quia Siba et Bercellai Davidi attulerunt frumentum et hordeum, farinam, fabas, lentem, mel et alia quædam, necnon tapetas et velamina: atque isthæc populo cum aliis cibis obtulerunt, quia dicebant populum fame laborare, ac siti confectum solutum fuisse in deserto.]

12. *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium,* etc. [Mortuus a corde est, qui virtutibus D est vacuus.] Inimici mei, inquit, me conviciis onerabant: et noti mei fugerunt me. Et qui me videbant aufugerunt ob magnitudinem pœnitentiæ meæ; sacco enim et cinere maceratus, flebam die noctuque. Quare fugientibus illis, in oblivionem veni, et ceu mortuus esse videbar, ut vasi perdito similis essem. Illud autem *super omnes,* non sibi vult præ omnibus, sed apud omnes, id est, ab inimicis opprobrio oneratus sum. Sic enim habet Aquila: *Ab omnibus inimicis meis factus sum opprobrium.*

14. *Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.* Vituperationem insidias vocat. Ait autem quod circumdantes inimici insidiarentur. *Accipere animam meam consiliati sunt.*

[66] II Reg. XVI, 1-4.

Ego autem in te speravi, Domine. Per animam cor capiunt, per iram et cupiditates mentem occidunt.

16. *In manibus tuis sortes meæ.* Etiamsi insidiis inimici animam meam comprehendere satagant; at sortes meæ tutæ sunt in manibus tuis, quas dabis in tempore mihi, quoniam in te spem colloco meam. Quamobrem rogo in præsenti liberari ab inimicis meis. *Alius codex.* Illi, inquit, coacti, necem mihi moliuntur: ego autem te Deum novi mihi atque patronum. *Eripe me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me.* Fuge malignitatem, inquit Apostolus[87], etiamsi persequitur malignitas, persequitur tamen fornicatio, avaritia, furor, ira: reliqua defecerunt.

17. *Illustra faciem tuam super servum tuum: salvum me fac in misericordia tua.* Nam te animam meam illustrante, tristia quæque statim evanescent. Hæc una mihi, inquit, salutis ratio est, si faciem tuam illustraveris.

18. *Domine, non confundar quoniam invocavi te.* Hinc ediscimus multum peccatum inter et impietatem discriminis esse. Quapropter rogat magnus ille David a peccati se turpitudine liberari, eos autem qui in impietate vitam agunt, cum infamia morte affici.

19. *Muta fiant labia dolosa.* Rogo, inquit, obmutescere inimicos: quod eveniet si ostenderis faciem tuam.

20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine!* Utpote jam per spiritum illustratus, de futuris gratias agit. Mos autem Davidi, vocem, *quam*, per admirationem usurpare, quasi, *valde.* Magna dulcedo tua est, quam recondis et servas nobis. Illud enim, *abscondisti*, est quasi, *custodisti.* Ut etiam illud, *abscondit me in tabernaculo suo.* Utitur autem voce, *abscondisti* pro *custodisti*, quia quod absconditur custoditur. *Perfecisti eis qui sperant in te.* Quasi dicat, perfecisti in tempore congruenti.

21. *Abscondes eos in abscondito faciei tuæ.* Facies tua, inquit, tegumentum sperantibus in te factum est. *A conturbatione hominum proteges eos, in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.* Ut tegumentum, inquit, conteges eos, ita ut neque ab iis qui verbo ipsis nocere tentant, neque ab iis cui operibus oppugnant, superentur.

22. *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.* Per me, inquit, Deus glorificatus est, quoniam circumsistente me innumera hostium multitudine, et animam meam ceu magnam urbem obsidere conante, qui mei custos est vallo me muniens, misericordiam suam mirabilem ostendit.

23. *Ego autem dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum.* Cum memetipsum humiliarem, inquit,

[87] Coloss. III, 8.

A *ριε, ἤλπισα.* Διὰ τῆς ψυχῆς τὴν καρδίαν λαμβάνουσιν· διὰ γὰρ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας τὸν νοῦν θανατοῦσιν.

Ἐν ταῖς χερσίν σου οἱ κλῆροί μου. Εἰ καὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ ἐχθροὶ, ἐπιβουλεύοντες τὴν ψυχήν μου λαβεῖν, ἀλλὰ οἱ κλῆροί μου πεφυλαγμένοι εἰσὶν ἐν ταῖς χερσί σου, οὓς ἀποδώσεις μοι κατὰ καιρὸν, διὰ τὸ ἐπὶ σοί με ἐλπίζειν. Διὸ καὶ δέομαι ἐπὶ τοῦ παρόντος ῥυσθῆναι ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἀθροισθέντες τὸν ἐμὸν καττύουσι θάνατον· ἐγὼ δὲ σὲ Θεὸν οἶδα καὶ πρύτανιν. *Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με.* Φεῦγε τὴν πονηρίαν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· εἰ καὶ διώκει ἡ πονηρία, διώκει δηλονότι καὶ ἡ μοιχεία, καὶ ἡ πλεονεξία, καὶ ὁ θυμὸς, καὶ ἡ ὀργή· τὰ δὲ λοιπὰ ἀπολέλειπτο.

B *Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου· σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου.* Τῆς γὰρ σῆς μοι γενομένης ἐπιφανείας, τὰ σκυθρωπὰ παραυτίκα λυθήσεται. Οὗτός μοι, φησὶ, μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας, εἰ τὸ σὸν ἐπιφάνῃς πρόσωπον.

Κύριε, μὴ καταισχυνθείην, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σέ. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὡς πολλὴν διαφορὰν ἁμαρτία πρὸς ἀσέβειαν ἔχει. Διὸ καὶ ὁ μέγας παρακαλεῖ Δαυῒδ αὐτὸν μὲν τῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν γεγενημένης αἰσχύνης ἀπαλλαγῆναι, τοὺς δὲ ἐν δυσσεβείᾳ συζῶντας μετ' αἰσχύνης τῷ θανάτῳ παραπεμφθῆναι

Ἄλαλα γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια. Εὔχομαι, φησὶν, ἀποκωφωθῆναι τοὺς ἐχθρούς· τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ ἐπιφάνῃς τὸ πρόσωπόν σου.

C *Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε!* Ὡς ἤδη διὰ τοῦ Πνεύματος φωταγωγηθεὶς, περὶ τῶν ἐσομένων εὐχαριστίαν ἀναφέρει. Ἔθος δὲ τῷ Δαυῒδ ἐπὶ ἐκπλήξεως πολλάκις λαμβάνειν τὴν, ὡς, φωνὴν, ἀντὶ τοῦ, *σφόδρα.* Πολλή σου ἐστὶν ἡ χρηστότης, ἣν ταμιεύεις καὶ φυλάττεις ἡμῖν· τὸ γὰρ, *ἔκρυψας*, ἀντὶ τοῦ, *ἐφύλαξας*, ὡς καὶ τό· *Ἔκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ.* Κέχρηται δὲ τῷ, *ἔκρυψας*, ἀντὶ τοῦ, *ἐφύλαξας*, ἐπειδὴ τὸ κεκρυμμένον φυλάττεται. *Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ.* Ἀντὶ τοῦ, ἐξειργάσω ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

Κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου. Τὸ πρόσωπόν σου, φησὶ, σκέπη τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σὲ γένηται. *Ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων* D *σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντιλογίας γλωσσῶν.* Καθάπερ, φησὶν, σκέπη σκεπάσεις αὐτοὺς, ὥστε μήτε ὑπὸ τῶν λόγοις αὐτοῖς ἐπιχειρούντων καταβλάπτειν, μήτε ὑπὸ τῶν ἔργοις πολεμούντων ἁλίσκωνται.

Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς. Δι' ἐμοῦ, φησιν, ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη· ὅτι, μυρίων πολεμίων περὶ ἐμὲ συστάντων, καὶ δίκην μεγάλης πόλεως τὴν ἐμὴν ψυχὴν πολιορκεῖν πειρωμένων, ὁ ἐμὸς φύλαξ, φραγμὸν ἐμοὶ περιβαλὼν, τὸ ἔλεος αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔδειξεν.

Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέῤῥιμμαι. Ὁπηνίκα, φησὶν, ἐταπείνουν ἐμαυτὸν ἐν τῇ

γινομένη μοι ἐκστάσει, ὅτε καὶ ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου, ἐπέτριβον ἐμαυτὸν ὡς ἀπεῤῥιμμένος διὰ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν ταῦτα, φησὶν, ἔλεγον, σὺ δὲ ὁ φιλάνθρωπος οὐκ ἀπέῤῥιψας τὸν σὸν οἰκέτην.

Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὅσιοι αὐτοῦ. Τρέπει τὸν λόγον εἰς τὴν ἑτέρων παραίνεσιν ἐφ' ὧν εὐηργετήθη, τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι παρακαλῶν. *Καὶ ἀνταποδίδωσι τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν.* Μακροθυμεῖ μὲν ὁ Κύριος ἐπὶ τοῖς ὑπερηφάνοις, τοῖς δὲ περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν καὶ ἀνταποδίδωσιν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ, συνέσεως. ΛΑ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν κακοπάθειαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν προβαλλόμενος ὁ Δαυῒδ, ἣν ἐν τῇ μετανοίᾳ ὑπέμεινεν, μακαρίζει τοὺς τῆς ἀφέσεως τετυχηκότας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. *Συνέσεως* δὲ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμὸς, διὰ τὸ ταύτης μάλιστα δεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι δὴ σφόδρα ἐκνενευκότες ἐπὶ τὰ πάθη, ἵπποις καὶ ἡμιόνοις ἀπεικάσθησαν.

Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. Ἀφίενται μὲν αἱ ἀνομίαι διὰ βαπτίσματος, ἐπικαλύπτονται δὲ ἁμαρτίαι διὰ τῆς πικρᾶς μετανοίας.

Μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσηται ὁ Κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. Οὗτος γὰρ ἀληθῶς μακάριος, ὁ ὅλῃ καρδίᾳ προσερχόμενος τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. [Ὁ γὰρ μετὰ δόλου βαπτιζόμενος, πρὸς τῷ μὴ τυχεῖν τῆς ἀφέσεως, καὶ κρίμα ἕξει.] Τοῦ αὐτοῦ· τὸ, *ὅτι*, τῷ, *ἐπαλαιώθη*, συναπτέον, ἵν' ᾖ· *Ὅτι ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν.* Ἐσίγησα μηκέτι φωνὴν ἀφεῖναι δυνάμενος. Τί δὲ ἔκραξεν, ἢ τὴν συγγνώμην τῆς ἁμαρτίας αἰτῶν;

Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χείρ σου. Ἀγαθὸς, φησὶν, ὢν ἐπαίδευσας σφοδρῶς διὰ τῆς παιδείας ἐπιστρέφων εἰς σωτηρίαν. *Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν.* Ἄκανθαν τὴν ἁμαρτίαν φησίν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπειδὴ ἐνεπάγη, φησὶ, τῇ ψυχῇ μου ἡ ἁμαρτία, ἐταλαιπώρησα.

Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα. Τὸν τρόπον τῆς ἐξομολογήσεως σημαίνει. *Εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν. Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ.* Καὶ λέγε σὺ, φησὶ, τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος.

Ὑπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὅσιος. Ὑπὲρ τῆς ἐμοὶ, φησὶ, συγχωρηθείσης ἁμαρτίας ἕκαστος τῶν ὁσίων σοι εὔξεται. Δύο δὲ διὰ τούτων σημαίνει· ἢ ὅτι ὑπόδειγμα πᾶσι μετανοίας ἔσομαι, ἢ προφητικώτερον, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώπου Δαυῒδ πάντα τὰ ἔθνη κατὰ καιροὺς ἐξομολογεῖσθαι ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. *Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιοῦσιν.* Τὸν μετανοοῦντα, φησὶ, πλῆθος πειρασμῶν οὐκ ἐπικλύσει.

A in superveniente mihi mentis excessu, quando conturbatus est in ira oculus meus, me macerabam quasi peccati mei causa projectus. Sed ego quidem hæc dicebam : tu vero benignus cum sis, non abjecisti famulum tuum.

24. *Diligite Dominum, omnes sancti ejus.* Sermonem convertit ad aliorum exhortationem, a quibus beneficiis est affectus, alios ad confitendum evocans. *Et retribuit abundanter facientibus superbiam.* Diu quidem tolerat Dominus superbos, at abundanter facientibus superbiam promerita retribuit.

PSALMUS *ipsi David, intellectus.* XXXI.

Argumentum.

Ærumnas et calamitates multas queis in agenda B pœnitentia perfunctus est proponens David, beatos illos prædicat qui per lavacrum regenerationis veniam sunt consecuti. Intellectus autem psalmus inscribitur, quia illo egent maxime homines : nam dum affectibus plus æquo indulgent, equis et mulis similes facti sunt.

1. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Dimittuntur iniquitates per baptisma, teguntur per amaram pœnitentiam.

2. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore ejus dolus.* Ille namque vere beatus qui toto corde accedit ad sanctum baptisma. [Nam qui cum dolo baptizatur, veniam minime C consecutus, judicio quoque damnabitur.] Quod sequitur, *quoniam*, cum hac voce, *inveteraverunt*, est connectendum, ut sententia sit, *quoniam inveteraverunt ossa mea. Dum clamarem tota die* Tacui cum non possem amplius vocem emittere. Quid autem clamavit, nisi veniam peccati rogans?

4. *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua.* Bonus, inquit, cum sis, dire et graviter me castigasti, ut ad salutem adduceres. *Conversus sum in ærumna dum configitur spina.* Spinam vocat peccatum. Hæc est autem sententia : Postquam confixum est animæ meæ peccatum, in ærumnis versatus sum.

5. *Delictum meum cognitum tibi feci.* Modum confessionis significat. *Dixi : Confitebor adversum* D *me injustitiam. Justus in principio sermonis accusator est sui* [68], tu prior, inquit, enarrato peccata tua.

6. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus.* Pro venia peccati, inquit, mihi concessa, omnis sanctus ad te orabit. Duo autem hisce verbis significat : vel omnibus pœnitentiæ exemplar ero ; vel quod ad prophetiæ rationem magis accedit, quia futurum esset ut ex persona ipsius David omnes gentes suis temporibus confiterentur pro peccato ejus. (*Scilicet hunc recitando psalmum.*) *Verumtamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* Pœnitentiam agentem, inquit, multitudo tentationum non obruet.

[68] Prov. XVIII, 17.

7. *Tu es refugium meum*, etc. Cum illa de peccato dixisset, rogat a malis per eam invectis eripi. Et vero gratiosa datur responsio : ait enim illi benignus Dominus : *Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac*. Petenti liberationem ab inimicis respondet Deus, promittens se illi in via recta ducem futurum.

9. *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Hortatur peccantes, ne se efferatis et belluinis moribus dedant. *In camo et freno maxillas eorum constringes*. Ceu ad Dominum sermo dirigitur. Hujusmodi autem sententia est : Eos qui pœnitere noluerint, ceu quodam freno ad te converte.

PSALMUS David, qui caret titulo apud Hebræos.
XXXII.

Argumentum.

In præsenti docet eos qui jam in Christum crediderunt laudare Dominum suum, commonstrans præterea potestatis suæ excellentiam ; quoniam ipse redemptor est universorum, ipse Dominus, ipse improbos nihili facit, eorumque disturbat consilia ; sperantes autem in se salvos facit.

1. *Exsultate, justi, in Domino... in psalterio decem chordarum psallite illi*. Psalterium decem chordarum corpus vocat : quippe quod quinque sit sensibus præditum, et quod quinque operationes anima habeat, per singulos namque sensus singulæ operationes excitantur.

3. *Cantate ei canticum novum*. Aperte dicit legem Mosis finem accepisse.

4. *Quia rectum est verbum Domini*. Evangelicum videlicet. *Et omnia opera ejus in fide*. Credendum, inquit, iis quæ ille, ut Deum decebat, operatus est.

5. *Diligit misericordiam et judicium Dominus*. Hæc, inquit, postulat ab iis qui credunt in ipsum. *Misericordia Domini plena est terra*. Ostendere incipit ipsum rerum omnium creatarum opificem esse, et quidem primum terræ quam misericordia replesse ait : neque enim alias consisteret, nisi ea repleta esset. Et sane neque cœli unquam constitissent, nisi verbo ejus firmati fuissent, itidemque virtutes eorum, nempe divinæ et rationabiles.

[Diligit itaque misericordiam erga pœnitentes ; diligit judicium eorum qui peccare non desistunt. Tale quidpiam Isaias Deo loquitur, *Quia misericordia tua in mensuram* [69] : siquidem ipse cum judicio misericordiam præstat, in pondere et numero retribuens pro cujusque merito.]

6. *Verbo Domini cœli firmati sunt*. Et hic quoque sancta Trinitas declaratur. *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Os Dei Spiritum sanctum dicit : siquidem prophetæ cum eo afflante loquerentur, dicebant [70], *quoniam os Domini hæc locutum est*.

7. *Congregans sicut in utre aquas maris*. Congre-

[69] Isa. xxviii, 17. [70] Isa. i, 20.

A *Σύ μου καταφυγή*. Ἐκεῖνα περὶ τῆς ἁμαρτίας εἰρηκὼς, ἱκετεύει τῶν διὰ ταύτην ἐπενεχθέντων ἀπαλλαγῆναι κακῶν. Καὶ μέντοι καὶ τυγχάνει τῆς ἀποκρίσεως· λέγει γὰρ πρὸς αὐτὸν φιλάνθρωπος Κύριος· *Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ*. Εὐξαμένῳ λύτρωσιν ἐχθρῶν ἀντιφθέγγεται Θεὸς, ὁδηγήσειν ἐπαγγελλόμενος ἐν εὐθείᾳ ὁδῷ.

Μὴ γίνεσθαι ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις. Εἰσηγεῖται τοῖς ἁμαρτάνουσι, τοῖς ἀλόγοις μὴ ἐκδιδόναι αὐτοὺς πάθεσι. *Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις*. Ὡς πρὸς τὸν Κύριον ὁ λόγος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοὺς μὴ βουλομένους μετανοεῖν οἷά τινι χαλινῷ ἐπίστρεφον πρὸς ἑαυτόν.

B *ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΛΒ'.*

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ διδάσκει τοὺς ἤδη πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν, αἰνεῖν τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην, διδάσκων αὐτοὺς ἅμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν, ὅτι αὐτὸς ῥύστης τῶν ὅλων, αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς τοὺς μὲν πονηροὺς ἐξουθενεῖ, καὶ διασκεδάννυσιν αὐτῶν τὰς βουλὰς, τοὺς δὲ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν σώζει.

Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ . . . . . . ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ. Δεκάχορδον ψαλτήριον τὸ σῶμά φησιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἑκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἑκάστης.

C *Ἄσατε αὐτῷ ᾆσμα καινόν*. Σαφῶς τὸν διὰ Μωσέως νόμον τέλος ἐσχηκέναι φησίν.

Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου. Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι. *Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει*. Πιστεύειν δεῖ, φησὶ, τοῖς δι' αὐτοῦ θεοπρεπῶς ἐνεργουμένοις.

Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Ταῦτα, φησὶν, ἀπαιτεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. *Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ*. Ἄρχεται τοῦ καὶ ποιητὴν ὄντα αὐτὸν τῆς πάσης κτίσεως δεικνύναι, καὶ πρό γε τῆς γῆς ἣν καὶ ἐλέους πληρῶσαί φησιν· καὶ οὐκ ἂν ἄλλως συνεστηκέναι μὴ τούτου γέμουσα. Ἀμέλει καὶ οἱ οὐρανοὶ οὐκ ἄν ποτε συνέστησαν, εἰ μὴ τῷ λόγῳ αὐτοῦ διεκρατοῦντο, καὶ μὴν καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, τουτέστιν αἱ θεῖαι καὶ λογικαί.

D [Ἀγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ δὲ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει τῷ Θεῷ· *Ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν*· καὶ γὰρ κἀκεῖνος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι, ζυγῷ καὶ ἀριθμῷ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἀντιμετρούμενος.]

Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. Δήλωσις κἀνταῦθα τῆς ἁγίας Τριάδος. *Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν*. Στόμα Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· οἱ γὰρ προφῆται δι' αὐτοῦ λαλοῦντες ἔλεγον· *Ὅτι τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα*.

Συνάγων ὡσεὶ ἀσκὸν ὕδατα θαλάσσης. Προσ-

συλλεγόμενος, φησὶ, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καθάπερ A ἐν ἀσκῷ τινι, ταῖς νεφέλαις ἐπισυνέχει· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· *Ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς·* καὶ πάλιν· *Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους.* Καὶ τὰς ἀβύσσους, φησὶ, καθάπερ ἐν θησαυροῖς σφραγίζει, ἵνα μὴ ἀναβλύζουσαι ἐπικλύσωσι τὴν ξηράν.

Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ. Μηκέτι, φησὶ, τοῖς δαιμονίοις προσαγέτω ἡ γῆ τὸ σέβας. *Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.* Ἀκούοντες, φησὶν, αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, τῆς προτέρας στάσεως ἧς εἶχον εἰδωλολατροῦντες, δηλονότι σαλευθήτωσαν τῷ ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες.

Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. B Ἡ μὲν γένησις τὴν τῶν λογικῶν οὐσιώδη δηλοῖ· ἡ δὲ κτίσις τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον σημαίνει μεταβολήν. *Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις.*

Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν. Τῶν νοητῶν δηλονότι. *Ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων.* Ἀπράκτους γὰρ ἐπιβουλὰς πάντων ἔθηκε τῶν Ἰουδαίων, τριήμερος ἀναστήσας. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ βούλεται, ὅπερ *καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει.*

Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Τὰ δόγματα, φησὶν, ἃ βεβούλευται καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Λογισμοὶ Θεοῦ αἱ κατάλληλοι διακοσμήσεις· καρδία δὲ τὸ ἀπόκρυφον τῆς οὐσίας. C

Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ. Τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας ἐν τούτοις μακαρίους ἀποκαλεῖ.

[*Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος.* Εἶπεν, *ἐπέβλεψεν*, ἵνα μή τις αὐτὸν ἀγνοεῖν οἰηθῇ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τολμώμενα.]

[*Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ.* Ἤτοι ἡτοιμασμένου, εὐτρεπισμένου. Οἶκος γὰρ ὥσπερ Θεοῦ ἀποκεκλήρωται ὁ οὐρανός.]

Ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας αὐτῶν. Μόνος, φησὶν, ὁ Θεὸς οἶδε τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγε· *Τί διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;*

Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. D Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἡ παντοπτικὴ αὐτοῦ δύναμις· ἢ πολλάκις ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡς ἐν μέσῳ δύο φώτων ὁ Πατὴρ τῶν φώτων.

Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ. Ἐν καιρῷ, φησὶ, διωγμοῦ, μὴ συνισταμένων τῶν νοητῶν τροφῶν, αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ Πνεύματος ἁγίου θρέψει αὐτούς.

Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ. Ὡς ἤδη ἐπιδειγμένοι τὴν εἰς αὐτὸν πεποίθησιν προβάλλονται.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, *καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν.* ΛΓ'.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων ὁ Δαυΐδ τὸν Σαοὺλ, ἦλθε πρὸς Ἀβιμέλεχ, καὶ

gans, inquit, quasi in utre quodam aquam maris, in nubibus continet illam : quemadmodum et alio loco ait[11] : *Qui convocat aquam maris, et effundit eam super faciem universæ terræ.* Et rursum : *Educens nubes ab extremo terræ. Ponens in thesauris abyssos.* Et abyssos, inquit, ceu in thesauris obsignat, ne scaturientes terram inundent.

8. *Timeat Dominum omnis terra.* Ne ultra, inquit, dæmonibus terra cultum offerat. *Ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.* Qui orbem incolunt homines qui prius idolis dediti erant, audito ejus nomine commoveantur suoque pareant conditori.

9. *Quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. Factio* rationabilium substantiam denotat : creatio autem, a pejore in melius mutationem : *Si quæ enim in Christo nova creatura*[12].

10. *Dominus dissipat consilia gentium.* Spiritualium videlicet, *Reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum.* Omnium quippe Judæorum insidias irritas fecit, post triduum resurgens. Id enim sibi vult etiam illud, *in æternum manet consilium Domini.*

11. *Cogitationes cordis ejus in generationem et generationem.* Dogmata, inquit, quæ decreta sunt, sive in præsenti sive in futuro sæculo. Cogitationes Dei, id est congruentes dispositiones : cor, occultum substantiæ.

12. *Beata gens cujus est Dominus Deus ejus.* Beatos his verbis vocat eos qui in Christum crediderunt.

[13. *De cœlo respexit Dominus.* Ait, *respexit*, ne quis autumet ipsum ignorare hominum facinora.

[14. *De præparato habitaculo suo.* Id est, accurate instructo et ornato. Nam cœlum quasi ad Dei domicilium destinatum est.]

15. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* Solus, inquit, Deus novit hominum corda. Quamobrem Salvator Judæis dicebat : *Quid cogitatis mala in cordibus vestris*[13]?

18. *Ecce oculi Domini super metuentes eum.* Oculi Domini sunt omnium speculatrix ejus potestas : aut plerumque Filius et Spiritus sanctus, ita ut in medio duorum luminum sit Pater luminum.

19. *Et alat eos in fame.* Tempore, inquit, persecutionis, si non adsint spirituales cibi, ipse Dominus per Spiritum sanctum enutriet illos.

20. *Anima nostra sustinet Dominum.* Quam jam exhibuerunt fiduciam erga Dominum, nunc præ se ferunt.

1. *PSALMUS David quando immutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum et abiit XXXIII.*

Argumentum.

Cum fugeret David Saulem, venit ad Abimelech.

[11] Amos v, 8. [12] II Cor. v, 17. [13] Matth. ix, 4.

et rogatus ab eo quæ causa recessus, fugam quidem negavit; sed missum se ait ab Saule postulatum Goliathi ensem. Quoniam igitur aliud dicebat aliud sentiebat, descriptum est immutasse vultum suum. Canit autem psalmum novo populo, doctrinam introducens spiritualis et evangelici cultus. A

2. *Benedicam Dominum in omni tempore... In Domino laudabitur anima mea.* Etiamsi laude dignus sim, quia nonnihil boni in operibus meis reperitur, id non mihi sed Deo ascribendum : ipse me et illustrem effecit et præclarum efficiet. *Audiant mansueti et lætentur.* Salutem mihi a Domino concessam quilibet justus si audiat lætatus fuerit. Quod autem ille salvos faciat sperantes in se, non B id admittit ut solus hymnum edat : sed eos qui consortes sunt clementiæ Domini, consortes efficit cantici.

3. *Magnificate Dominum meum et exaltemus nomen ejus in idipsum.* Quasi non sufficiat ipse solus magnificentiam Dei enuntiare, postulat ea in re aliorum operam et auxilium.

5. *Accedite ad eum et illuminamini.* Ex concessis donis accepta fiducia, alios etiam ad id invitat.

6. *Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum.* Ediscite, inquit, ex iis quæ mihi acciderunt, fiduciam habere in Dominum universorum. Me namque vilem et abjectum et pastorem ovium, sua dignatus est providentia, atque hostibus præstantiorem exhibuit. C

7. *Castrametabitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos.* Hoc consonat cum Apostoli verbis [74]: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capturi sunt salutis.* Ita et beatus Jacob hæc precatur [75]: *Angelus qui eripuit me ex omnibus calamitatibus meis.* Eodem modo patriarcha Abraham, admirabili domestico suo ait [76]: *Dominus Deus mittet angelum suum ante faciem tuam, et accipies uxorem filio meo Isaac exinde.* Sic et beatus Zacharias ait [77]: *Angelus qui loquebatur mihi.* D

8. *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus.* Ex vero, inquit, pane gustate, qui descendit ex cœlo. *Beatus vir qui sperat in eo;* futuram enim vitam consequetur.

10. *Divites eguerunt et esurierunt.* Videlicet populus Judaicus. *Inquirentes autem Dominum non minuentur in omni bono.* Alium dicit gentium populum.

11. *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos... et labia tua ne loquantur dolum.* Doctrinam gentibus prædicandam proponit, cujus primo esse ait timorem Dei; secundo non obtrectare fratri;

τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενος παρ' αὐτοῦ, τὴν φυγὴν μὲν ἠρνήσατο· ἀπεστάλθαι δὲ εἶπε παρὰ τοῦ Σαοὺλ, ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτῆσαι τοῦ Γολιάθ. Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἄλλα δὲ ἐφρόνει, ἀναγέγραπται τὸ *ἠλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.* Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν τῷ νέῳ λαῷ, διδασκαλίαν εἰσηγησάμενος τῆς πνευματικῆς καὶ εὐαγγελικῆς λατρείας.

Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ... Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου. Εἰ καὶ ἄξιος ἐπαίνου τυγχάνω εὑρεθέντος τινὸς καλοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς πράξεσιν, τοῦτο οὐκ ἐμοὶ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀναθετέον· αὐτὸς ἐμὲ καὶ πεποίηκε περιφανῆ, καὶ ποιήσει περίβλεπτον. *Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν.* Τὴν ἐμοὶ γεγενημένην παρὰ τοῦ Κυρίου σωτηρίαν πᾶς δίκαιος ἀκηκοὼς εὐφρανθείη. Ὅτι δὴ σώζει τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν, οὐκ ἀνέχεται μόνος ὑφῆναι τὸν ὕμνον, ἀλλὰ τοὺς κοινωνοὺς τῆς πραότητος, κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς ὑμνῳδίας.

Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοὶ, καὶ ὑψώσομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιτοαυτό. Ὡς μὴ ἐξαρκῶν τὰ μεγαλεῖα ἐξαγγεῖλαι τοῦ Θεοῦ, εἰς τοῦτο αὐτὸ ὡς περισυλλαμβάνεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιοῖ καὶ συμπράττειν.

Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε. Ἀφ' ὧν ἐδέξατο πεποιθὼς, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο ἀνάγει.

Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν. Μάθετε, φησὶν, ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ θαῤῥεῖν τῷ τῶν ὅλων Θεῷ. Εὐτελῆ γὰρ ὄντα με καὶ προβατέα, τῆς οἰκείας προμηθείας ἠξίωσε, καὶ κρείττονα τῶν πολεμούντων ἀπέφηνε.

Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς. Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τοῦ Ἀποστόλου τοῖς ῥήμασι· περὶ γὰρ τῶν ἀγγέλων οὗτός φησιν· *Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς λειτουργίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.* Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ἰακὼβ προσευχόμενός φησιν· *Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυσάμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου.* Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ πρὸς τὸν θαυμάσιον οἰκέτην ἔφη· *Κύριος ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκεῖθεν.* Οὕτω καὶ ὁ μακάριος λέγει Ζαχαρίας· *Ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐμοί.*

Γεύσασθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. Τοῦ ἀληθινοῦ ἄρτου, φησὶ, γεύσασθε, τοῦ καταβάντος ἐξ οὐρανοῦ. *Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν·* ἕξει γὰρ τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν. Δηλονότι ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός. *Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ.* Τὸν ἕτερον λέγει τὸν τῶν ἐθνῶν.

Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς . . . . . καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. Διδασκαλίαν ἐθνῶν παρατίθεται, ἧς πρῶτον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναί φησι· δεύτερον τὸ

[74] Hebr. I, 14 [75] Gen. XLVIII, 16. [76] Gen. XXIV, 40. [77] Zachar. II, 3.

μὴ καταλαλεῖν ἀδελφοῦ· τρίτον, δόλου παντὸς παύειν τὰ χείλη· τέταρτον, ἀποχὴν παντὸς κακοῦ καὶ ἐπιτήδευσιν ἀγαθοῦ ἐν ἅπασιν. Ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, εἰρήνην ἐπιδιώκειν καὶ ἀντέχεσθαι αὐτῆς. Εἰρήνη δὲ ὁ Χριστός. Τούτων δὲ τὴν ἐπιτήδευσιν ζωὴν εἶναι λέγει καὶ ἡμέρας ἀγαθάς.

Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Τὸ, *ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ*, ὁ φόβος διδάσκει· τὸ δὲ, *ποίησον ἀγαθόν*, ἡ ἀγάπη. Διὸ μείζων ὁ ἀγαπῶν τοῦ φοβουμένου.

Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. Μέγαν τῇ ἐπιτηδεύσει τῆς ἀρετῆς ἀποδέδωκε μισθὸν, τὸ ἐπόπτην ἔχειν Θεόν.

Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν. Ὀστᾶ φησι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Αὐτὰ δέ εἰσι δικαιοσύνη, καρτερία, εὐσέβεια καὶ πᾶσα, ὡς εἰπεῖν, ἀρετή.

Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός. Τὸν τῆς ψυχῆς θάνατόν φησιν, ὃν καὶ διαδέξεται πῦρ αἰώνιον, σκότος ἐξώτερον, ἀκοίμητος σκώληξ, κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Γέεννα γὰρ αὐτοὺς καὶ σκότος διαδέχεται.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΛΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐκ προσώπου τοῦ πεποιθότος ἐπὶ Θεὸν καὶ πολεμουμένου ὑπὸ τῶν ἀφανῶν δυνάμεων τὰ προκείμενα λέγεται, ἢ καὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων. Εἰσάγεται δὲ καὶ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἐπὶ τῷ πάθει παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν γεγενημένα διηγουμένου, πρὸς ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τῶν πολεμουμένων διὰ Θεόν.

Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με. Τῷ προσώπῳ τῶν ἀποστόλων ἁρμόζει ἡ πρόσοδος.

Τοὺς Ἰουδαίους φησὶν, οἳ μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς εἰρήνην, πολέμους ἔχουσι, καὶ πολεμοῦσι Χριστὸν, ὅς ἐστιν εἰρήνη ἡμῶν. (*Hactenus Græca.*)

pugnans Deus benefacit, hos quidem justos, illos vero amicos faciens, et impediens actiones quæ in deterius prolabuntur.

Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου. Ὅπλον καὶ θυρεὸν καὶ ῥομφαίαν τιμωρητικὰς δυνάμεις αἰνίττεται, τὰς ἐκπεμπομένας παρὰ Κυρίου πρὸς ἐπικουρίαν τῶν δικαίων.

Εἶπον τῇ ψυχῇ μου· Σωτηρία σού εἰμι ἐγώ. Τοῦτό σε, φησὶν, αἰτῶ εἰπεῖν τῇ ψυχῇ μου, ὡς γένῃ αὐτῇ βοηθός.

Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω. Εὐεργετοῦνται οἱ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τὴν κακίαν ὁδεύοντες, ἐὰν εἰς τὰ ὀπίσω ἐπιστραφῶσιν.

Ἐλθέτω αὐτῷ ἡ παγὶς ἣν οὐ γινώσκει, καὶ ἡ θήρα ἣν ἔκρυψεν συλλαβέτω αὐτὸν, καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ. Ἀντεστράφη γὰρ εἰς κεφαλὰς πονηρῶν ἡ παγίς. Θηρεύσαντες γὰρ, εἰς θάνατον ἐθηρεύθησαν, καὶ θανάτῳ παραδίδονται.

Ἡ δὲ ψυχή μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Οἱ μὲν οὖν τὴν παγίδα ἐξηρτυκότες, καὶ τὸ τῆς διαφθορᾶς κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ πλάσαντες σκευώρημα, τὰς τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας

tertio, ab omni doloso dicto labia coercere; quarto, abstinere ab omni malo, et curam in omnibus agendi boni habere. Ad hæc omnia, pacem persequi et adipisci. Pax autem Christus est. Harumce rerum sollicitudinem, ait vitam esse et dies bonos.

14. *Declina a malo et fac bonum : inquire pacem, et persequere eam.* Illud, *declina a malo*, docet timor : hoc vero, *et fac bonum*, amor. Quare amans timente præstantior.

15. *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.* Magnam studio virtutis tribuit mercedem, quod scilicet inspectorem et tutorem habeant Deum.

21. *Custodit Dominus omnia ossa eorum.* Ossa virtutes animi dicit. Ipsa vero sunt justitia, perseverantia, pietas, et, ut dicam, virtus omnis.

22. *Mors peccatorum pessima.* Animæ mortem intelligit, quam excipient ignis æternus, tenebræ exteriores, vermis nunquam moriturus, fletus et stridor dentium. Gehenna quippe et tenebræ eos excipiunt.

PSALMUS David. XXXIV.

Argumentum.

Proposita verba dicuntur ex persona ejus qui Deo confidens ab occultis potestatibus oppugnatur, aut fortasse ex persona chori apostolorum. Inducitur item persona Christi ea enarrantis quæ sibi tempore Passionis a Judæis illata sunt mala, ad patientiæ et perseverantiæ hortamentum iis qui propter Deum impugnantur.

1. *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.* Personæ apostolorum convenit supplicatio.

Daniel Barbarus. Oppugnantes Judæos intelligit, qui, cum in se pacem non habeant, bellum habent et oppugnant Christum, qui est pax nostra. Et ex-

2. *Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi*, etc. Arma, scutum, framea, ultrices adumbrant potestates, a Domino ad opem justis ferendam immissas.

3. *Dic animæ meæ : Salus tua ego sum.* Id te rogo, inquit, ut animæ meæ dicas te illi adjutorem futurum.

4. *Avertantur retrorsum.* Bene agitur cum iis qui ex virtute ad malitiam transmeant, si convertantur retrorsum.

8. *Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio quam abscondit apprehendat eum, et in laqueum cadat in ipsum.* In caput iniquorum laqueus conversus est. Cum enim ad mortem venarentur, ipsi contra capti sunt et morti traditi.

9. *Anima autem mea exsultabit in Domino.* Qui laqueum paraverunt, et perniciem omnium nostrum Salvatori Christo moliti sunt, facinoris in ipsum, modis nuper a nobis descriptis, pœnas luent. At

anima mea, inquit, omni malo semper libera erit, perpetuo apud Deum fruens gaudio, et delectata super salutari ejus.

A εἰσπραχθήσονται δίκας, κατά γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους· ἡ δέ γε ἐμὴ ψυχὴ, φησὶν, ἔξω παντὸς ἔσται δεινοῦ διηνεκές· ἤγουν ἀκατάληκτον ἔχουσα τὸ χαίρειν ἐπὶ Θεῷ, καὶ κατευφραίνεσθαι λίαν ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.

Daniel Barbarus : *Omnia ossa*, id est, omnes homines.

10, 11. *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Hinc inducitur Christi persona ad tribunal principum sacerdotum falso delati.

Retribuebant mihi mala pro bonis et sterilitatem animæ meæ. Hoc ait, quia indigni visi sunt illi vocari filii Dei, quod maxime omnium prædicat juxta illud : *Quoties volui congregare filios tuos* [18] !

12. *Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio.* Lugebat enim eorum perniciem, ita ut doleret, vehementer angeretur, lacrymaretur, oraret pro peccato eorum.

13. *Et humiliabam in jejunio animam meam.* Ut confirmaret incarnationem, noluit jejunio abstinere. *Et oratio mea in sinu meo convertetur.* Hoc fortasse innuit illos in peccato persistere. Nihil enim, inquit, profuit ipsis precatio mea, quam ex ingenti ignorantia ad me quasi reflecti effecerunt.

14. *Quasi proximum et quasi fratrem nostrum sic complacebam.* Quasi fratrem, inquit, et amicum, ita curabam eos beneficio demereri, volens eos ad sanitatem reducere : quapropter illorum causa lugebam.

15. *Et adversum me lætati sunt et convenerunt.* Hæc, inquit, mihi opsonia, quod eorum causam dolerem, retribuerunt. *Congregata sunt super me flagella, et ignoravi.* Nullam enim causam cur me flagellis cæderent comperiebam.

16. *Dissipati sunt, nec compuncti*, etc. In varias scilicet multitudo abiit sententias, ut ait evangelista, aliis bonum, aliis malum esse dicentibus. Hisque tamen gestis nequaquam compuncti sunt, neque intellexerunt contra quem talia admitterent. Hoc autem non accusando profert, sed exoptans auxilium dari sibi. Quando, inquit, apparebis et injuria affectum ulcisceris?

17. *Restitue animam meam a malignitate eorum.* Quæcunque patitur aut loquitur, id pro nostra salute admittit. Quia descendit ipse scilicet Christus et pro nobis est incarnatus. *A leonibus unicam meam.* Leones vocat aut malas et adversarias potestates, quæ tantum non rugiebant in Christum, aut fortasse Judæorum magistratus; ita enim memorat eos per vocem Jeremiæ : *Facta est hæreditas mea quasi leo in silva, quamobrem odio habui illam* [19]. Unicam autem appellat animam suam, ponendo *unicam* pro *dilectam*. Solet enim ingens amor unigenitorum esse.

[18] Matth. XXIII, 37. [19] Jerem. XII, 8.

Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίγνωσκον ἠρώτων με. Ἐντεῦθεν εἰσάγεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον παρὰ τῇ κρίσει τῶν ἀρχιερέων συκοφαντουμένου.

Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου. Τοῦτό φησι, διὰ τὸ ἀναξίους αὐτοὺς ὀφθῆναι τοῦ κληθῆναι τέκνα Θεοῦ· ὅπερ μάλιστα ἐγνώριζεν αὐτὸς κατὰ τὸ, *Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάγειν τὰ τέκνα σου!*

B *Ἐγὼ δὲ, ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον.* Ἐπένθει γὰρ αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν, ὡς καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀδημονεῖν, καὶ δακρύειν, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου. Βεβαιῶν τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ νηστείας οὐκ ἀπέσχετο. *Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.* Τοῦτο σημαντικὸν εἴη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκείνους τῇ ἁμαρτίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ὠφελήθησαν, φησὶ, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγνοίας, τὴν προσευχὴν ὥσπερ ἐπανακάμψαι ποιήσαντες.

Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εὐηρέστουν. Ὥσπερ ἀδελφὸν, φησὶ, καὶ φίλον, οὕτως ἐσπούδαζον εὐεργετεῖν αὐτοὺς, βουλόμενος θεραπεύειν· διὸ καὶ ἐπένθουν ὑπὲρ αὐτῶν.

C *Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν.* Ταῦτά μοι, φησὶ, τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ὀδύνης ἀπεδίδουν τὰ ὀψώνια. *Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνων.* Μαστίζοντές με, φησὶ, οὐκ ἐγίνωσκον οὐδὲ εὕρισκον αἰτίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ.

Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν. Ἐμερίσθη γὰρ τὸ πλῆθος, ὡς ὁ εὐαγγελιστής φησι, τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι λεγόντων, τῶν δὲ πονηρόν. Καὶ τούτων γινομένων, φησὶν, οὐ κατενύγησαν, οὐδὲ συνῆκαν κατὰ τίνος αἱ πράξεις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐγκαλῶν εἶπεν, ἀλλὰ ποθῶν τὴν βοήθειαν. Πότε, φησὶν, ἐπιφαίνῃ καὶ ἐπαμυνεῖς ἀδικουμένῳ;

D *Ἀποκατάστησον τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν.* Πάντα ὅσα πάσχει ἢ λέγει, ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιεῖ, διὰ τὸ κατελθεῖν αὐτὸν, ἤγουν τὸν Χριστὸν, καὶ σαρκωθῆναι ἐξ ἡμῶν. *Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου.* Λέοντάς φησι ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις, αἳ μόνον οὐχὶ κατεβρυχήσαντο τοῦ Χριστοῦ, ἢ τάχα που καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς. Οὕτω γὰρ αὐτῶν διαμνημονεύει λέγων διὰ φωνῆς Ἱερεμίας· *Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ὡς λέων ἐν δρυμῷ· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν.* Μονογενῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζει, τὸ *μονογενὲς* τιθεὶς ἀντὶ τοῦ *ἠγαπημένην.* Ἀεὶ γάρ πώς ἐστιν ἐν ἀγάπῃ πλείστῃ τὸ μονογενὲς ἐν τέκνοις.

Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς. Ἀντὶ τοῦ, συντιθέντες δόλους.

Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελογίζοντο. Τὸ, Διδάσκαλε ἀγαθέ· καὶ, Ὅτι οἴδαμεν ὅτι τὴν ἀλήθειαν διδάσκεις, καὶ ὅτι οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἀνθρώπου.

Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν. Τὰς βλασφημίας τὰς ἐπὶ τῷ σταυρῷ γινομένας φησίν. Εἶπον· Εὖγε, εὖγε, εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Ὡς κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τοῦ πέρατος ἐκβεβηκότος, τὸ κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ ἐπαγαλλόμενοι τῇ θλίψει τοῦ δικαίου.

Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς, Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ. Ἄνθρωπος γενόμενος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεὸς, αἰτεῖ ὑπὲρ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀδικίας γενομένης ὑπὸ τῶν δαιμόνων δικαστὴν γενόμενον τὸν Πατέρα, αἰτεῖ ἀποσκορπίσαι τῶν ὑπερηφάνων τὴν ὕβριν. Οὕτω γὰρ οἱ μὲν εἰς αἰσχύνην ἀποστραφήσονται, φησὶν, οἱ δὲ ἀγαλλιάσαιντο, τὰς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἀνατιθέντες εὐχαριστίας.

19. *Qui oderunt me gratis et annuunt oculis.* Quasi diceret : Qui dolos struunt.

20. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, et in ira dolos cogitabant.* Illud scilicet, *Magister bone* [80]; et : *Scimus quoniam veritatem doces et non accipis personam hominis* [81].

21. *Et dilataverunt super me os suum.* Blasphemia dicta dum in cruce penderet in se conjecta memorat. *Dixerunt : Euge, euge, viderunt oculi nostri.* Ac si optatum haberent exitum, quando is ligno suspensus fuerat. Idipsum autem agunt qui exsultant de calamitate justi.

22. *Vidisti, Domine, ne sileas ; Domine, ne discedas a me.* Homo factum unigenitum Dei Verbum, non amittens esse Deus, rogat injuriæ causa nobis per dæmones illatæ judicem Patrem. Rogat dissipari superborum contumeliam. Ita enim alii in pudorem vertentur, inquit ; alii exsultabunt gratias de data salute agentes.

Εἰς τέλος τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαυΐδ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'.

Ὑπόθεσις.

Κατηγορίαν περιέχει ὁ παρὼν ψαλμὸς τῆς ὑπερηφανίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῆς κακίας ἔλεγχον· καὶ μὴν καὶ ὑμνολογίαν τῶν δικαίων κριμάτων, δι' ὧν ἐποίησε τὴν ὑπ' οὐρανόν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ὧν εὐηργέτησε διὰ Ἰησοῦ· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις εὐχὴν ἀσφαλιζομένην τοῦ μὴ πεσεῖν εἰς ὑπερηφανίαν.

Φησὶν ὁ παράνομος (10) τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ. Οἴεται, φησὶν, ὁ κακίᾳ συντεθραμμένος μηδένα θεωρεῖν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κεκρυμμένα βουλεύματα. Τὸ γὰρ, φησὶν, ἀντὶ τοῦ, ἡγεῖται ἢ ὑπολαμβάνει, τέθεικεν. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης ἀναλγησίας τὸ μὴ δεδιέναι τὸν πάντα ἐφορῶντα δεσπότην. Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Ἅπαξ προθέμενος, φησὶ, τοῦ παρανομεῖν, ἔξω τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ τίθεται φόβον. Τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ.

Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἑκὼν δὲ ταύτην ἔχει τὴν ἄγνοιαν, οὐ βουλόμενος λογιστεῦσαι τὰ πεπραγμένα, καὶ μισῆσαι τὰ κακῶς πεπραγμένα. Τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι. Οὐδὲ τοῦτο, φησὶ, λογίζεται, ὅτι ὁ Θεὸς εὑρίσκει τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ εὑρὼν αὐτὴν, μισεῖ καὶ αὐτὴν καὶ αὐτόν.

Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος. Ἀνομίαν μὲν, δι' ἃς ἐπήγαγον ὕβρεις Χριστῷ· δόλον δὲ, ὅτι καὶ παγιδεύειν αὐτὸν βουλόμενοι, χρηστοῖς προσίεσαν λόγοις. Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι. Ἑκὼν, φησὶν, ἑαυτὸν ἔξωσε τοῦ εὐπραγῆσαι.

Ἀνομίαν διελογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ· παρέστη πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ. Τὸ ἄϋπνον αὐτῶν

1. *In finem servo Domini ipsi David.*

PSALMUS XXXV.

Argumentum

Superbiæ Judaici populi accusationem continet hic psalmus, et malitiæ eorum confutationem, atque justa Dei judicia decantat, quod orbem condiderit. Ad hæc etiam gratiarum actionem Patri offert pro beneficiis per Jesum collatis : super his omnibus precationem ad cavendam superbiam.

Dixit injustus ut delinquat in semetipso. Arbitratur, inquit, qui in malitia educatus est, occulta animi ipsius consilia neminem conspicere. Nam illud, *dixit*, pro *existimat*, aut *arbitratur*, positum. Tantæ porro indolentiæ causa est, quod omnium inspectorem Dominum non reformidet. *Non est timor Dei ante oculos ejus.* Cum semel, inquit, peccandi propositum admiserit, a conspectu oculorum Dei timorem amovet. Nam timore Domini declinat quilibet a malo.

2. *Quoniam dolose egit in conspectu ejus.* Libens eam admittit ignorantiam, nolens gesta sua secum reputare, nec prave commissa aversari. *Ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.* Neque illud, inquit, considerat, quod scilicet Deus peccatum ejus deprehendat, atque eo deprehenso et peccatum et peccatorem odio habeat.

3. *Verba oris ejus iniquitas et dolus. Iniquitas,* propter oblatas Christo contumelias; *dolus* autem, cum volentes illum irretire, blandis illum sermonibus compellabant. *Noluit intelligere ut bene ageret.* Libens, inquit, sese a bono opere cohibuit.

4. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo : astitit omni viæ non bonæ.* Vigiles et insomnes noctes

[80] Luc. XVIII, 18. [81] Matth. XXII, 16.

(10) Hæc in Ambros. adnotantur, quæ ad vers. 4 spectant : Τὸ ἄϋπνον αὐτῶν τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιβουλῆς σημαίνει. *Significat eorum vigilantiam in parandis adversus Christum insidiis.*

eorum qui Christo insidias parabant significat. *Malitiam autem non odivit.* Ac si diceret, malitiam non aversatus est.

5. *Domine, in cœlo misericordia tua.* Declarat ex misericordia ejus cœlestia, id est rationabiles potestates consistere. *Et veritas tua usque ad nubes.*

6. *Justitia tua sicut montes Dei.* Veras, inquit, et firmas esse prophetarum promissiones ostendisti. Nubes enim sunt prophetæ : veras autem eas ostendisti, tantam exhibens vim justitiæ, ut montibus Dei comparari possit. *Judicia tua abyssus multa.* Cum tanta veritas atque justitia insit tibi, ignoro quæ causa sit quod tandiu toleres. Nam judicia tua inaspectabilem abyssi profunditatem imitantur. Nam sicut ejus profunditas ab hominibus percipi nequit, ita judiciorum tuorum cogitatio extra captum hominis est.

7. *Homines et jumenta salvabis, Domine.* Postquam de duobus populis hæc Apostolus dixisset [32] : *Conclusit Dominus omnes in incredulitate, ut omnes salvos faceret,* subjunxit : *Quam incomprehensibilia sunt judicia tua !* Simile hic habetur : nam duorum populorum, qui etiam per homines et jumenta significantur, salutem enarraturus : hominum scilicet Israelitarum qui instituti in lege sunt, et præstantiora cogitant : jumentorum autem, gentium nempe, utpote irrationabiliorum ; Judæi enim mysterium per leges et prophetas edocti exciderunt, gentes vero quæ nunquam illud audierant assumptæ sunt ; hac de causa antea dixit : *Judicia tua abyssus multa.* Rursum homines dicit eos qui rationabilem dignitatem servarunt ; jumenta vero, eos qui versus terram deorsum inclinantur, et terrenis pascuntur cogitatis. Non solum itaque justos, sed etiam peccatores ad salutem vocavit.

8. *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.* Id est, te protectorem adjutoremque evangelici verbi obtinebunt.

9, 10. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos,* etc. Torrens voluptatis Christus est, juxta quod dictum est [33] : *Declinabo super eos quasi torrens inundans gloriam gentium.* Est autem et fons vitæ et lumen de lumine.

12. *Non veniat mihi pes superbiæ.* Rogat nulla moveri se passione. *Et manus peccatoris non moveat me.* Neque me, inquit, pravum facinus prope te stantem dimoveat.

1. *PSALMUS ipsi David. XXXVI.*

Argumentum.

Doctrinam hic psalmus complectitur, abstinentiam a malis, bonorumque studium novo populo prædicans : utroque ad suadendum usus, spe scilicet præmiorum bonos spectantium, et supplicio malis reservato.

2. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelave-*

A τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιβουλῆς σημαίνει. *Κακίᾳ δὲ οὐ προσώχθησεν.* Ἀντὶ τοῦ, τὴν κακίαν οὐκ ἐμίσησε.

Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου. Δείκνυσιν ὡς τῷ αὐτοῦ ἐλέει καὶ τὰ οὐράνια συνέστηκε, τουτέστιν αἱ λογικαὶ δυνάμεις. *Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν.*

Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ. Ἀληθεῖς, φησὶ, καὶ βεβαίας τὰς διὰ τῶν προφητῶν ἐπαγγελίας ἔδειξας· νεφέλαι γὰρ οἱ προφῆται. Ἔδειξας δὲ ταύτας ἀληθεῖς, πλῆθος δικαιοσύνης χορηγήσας τοσοῦτον, ὡς ὄρεσι παραβάλλεσθαι Θεοῦ. *Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.* Τοσαύτην δὲ ἔχων ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην, τίνος ἕνεκεν μακροθυμεῖς ἀγνοῶ· τὸ τῆς ἀβύσσου γὰρ ἀθεώρητον μιμεῖταί σου τὰ κρίματα·
B καθάπερ γὰρ ἐκείνης ἀνθρώποις ἀθεώρητος ὁ βυθὸς, οὕτως ἀνέφικτος τῶν σῶν κριμάτων κατανόησις.

Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε. Περὶ τῶν δύο λαῶν εἰρηκὼς ὁ Ἀπόστολος, *Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας σώσῃ,* ἐπήγαγεν· *Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ!* Καὶ ἐνταῦθα ὅμοιόν ἐστιν· ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τῶν δύο λαῶν τὴν σωτηρίαν διηγήσασθαι, οἳ καὶ σημαίνονται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν· ἀνθρώπων μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὡς κατηχουμένων ἐκ τοῦ νόμου, καὶ νοούντων τὰ διαφέροντα· κτηνῶν δὲ ὡς ἀλογωτέρων τῶν ἐξ ἐθνῶν· παιδευθέντες γὰρ οἱ ἐξ Ἰουδαίων τὸ μυστήριον διὰ νόμου καὶ προφητῶν, ἐξέπεσον· οἱ δὲ οὐδέποτε ἀκηκοότες οἱ ἐξ ἐθνῶν
C προσελήφθησαν· τούτου χάριν προείρηκε· *Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.* Ἀνθρώπους λέγει πάλιν, τοὺς τὴν λογικὴν ἀξίαν φυλάττοντας· κτήνη δὲ, τοὺς εἰς γῆν κάτω νεύοντας, καὶ τὰ γήϊνα βοσκομένους φρονήματα. Οὐ μόνον οὖν δικαίους, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὺς εἰς σωτηρίαν ἐκάλεσεν.

Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσι. Τουτέστι, σκεπαστὴν καὶ βοηθὸν σὲ ἕξουσι τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, φησίν.

Μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάῤῥουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς. Χειμάῤῥους τρυφῆς ἐστιν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς χειμάῤῥους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν.* Ἔστι δὲ καὶ πηγὴ ζωῆς καὶ φῶς
D ἐκ φωτός.

Μὴ ἐλθέτω μοι ποῦς ὑπερηφανίας. Ἔξω τοῦ πάθους ἀξιοῖ γενέσθαι. *Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με.* Μηδὲ μετακινησάτω με, φησὶ, τῆς παρὰ σοὶ στάσεως πρᾶξις ἄτοπος.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΛϚ'.

Ὑπόθεσις.

Διδασκαλίαν περιέχει ὁ ψαλμὸς, εἰσηγούμενος τῷ νέῳ λαῷ ἀποχὴν μὲν τῶν πονηρῶν, ἐπιτήδευσιν δὲ τῶν ἀγαθῶν· ἐξ ἑκατέρων πείθων, ἔκ τε τῆς τοῖς ἀγαθοῖς ἡτρεπισμένης ἐλπίδος, ἔκ τε τῆς τοῖς πονηροῖς ἀποκειμένης κολάσεως.

Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου

[32] Rom. XI, 31-33. [33] Isa. LXVI, 12.

τοὺς *ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν*. Παραινεῖ φεύγειν τὴν πονηρίαν, ὡς ἔκπτωσιν εἶναι παντὸς ἀγαθοῦ ταύτης ὑπογράφων τὸ τέλος.

Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν, καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς. Γῆν λέγει τὴν θεόπνευστον Γραφὴν, ἐν ᾗ ὁ πλοῦτος τῶν ἁγίων, τουτέστιν αἱ ἐπαγγελίαι. Παραινεῖ διαπαντὸς τῶν θείων προσχέσθαι λογίων, ἔρωτι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν.

Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδόν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ποιήσει. Ἔσῃ, φησὶ, φανερῶς τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ βαδίζων ὁδόν.

Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου. Δῆλον γάρ ἐστιν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν, ὅτι *οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος*. Φῶς δὲ δικαιοσύνης γνῶσις· ἐπειδὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη κανών ἐστιν ἀρετῶν. *Καὶ τὸ κρῖμά σου ὡς μεσημβρίαν*. Ἀντὶ τοῦ· Κρινεῖ σε ἄξιον ὄντα φωτός.

Καὶ αὐτὸς ποιήσει. Ὅταν ἐπ' αὐτῷ, φησὶν, ἐλπίσῃς, τότε καὶ αὐτὸς ποιήσει. Τί δὲ ποιήσει διαδείκνυσιν ἐπενεγκών· *Ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ τὸ κρῖμά σου ὡς μεσημβρίαν*. Τότε δὲ ἐξοίσει, φησὶν, ἀντὶ τοῦ ἐμφανῆ καταστήσει, καὶ οἷον περίοπτον ἀποφανεῖ, λαθεῖν οὐκ ἐῶν τῆς εὐζωΐας τὸ κάλλος. Ἔσται γὰρ ἅπασιν ἐναργὴς ἡ δικαιοσύνη σου δίκην φωτὸς ἀναλάμπουσα, φωτὸς μεσημβρινοῦ. Μεσημβρία γε μὴν ὀνομάζεται τῆς ἡμέρας αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Οὐ μόνον, φησὶ, δικαιοῖ τὸν ἐξομολογούμενον, καὶ κρῖμα αὐτῷ προσφέρει χρηστότητος, ἀλλὰ καὶ εἰς φῶς αὐτοῦ προσφέρει τὴν δικαιοσύνην· τουτέστι γνωρίζει πᾶσιν, ὅτιπερ αὐτὸν ἐδικαίωσεν. Οἷος ἦν ὁ λῃστὴς, οὗ τὸ κρῖμα ἐν μεσημβρίᾳ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας σταυρούμενος ὁ Ἰησοῦς ἐξήγαγε, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δικαιοσύνην εἰς φῶς, τουτέστιν εἰς πάντων γνῶσιν ἤνεγκεν. Ἡ γὰρ ἐπ' αὐτῷ φωνὴ, *Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ*, εἰς φανερὸν τῇ οἰκουμένῃ, μᾶλλον δὲ φῶς τῇ οἰκουμένῃ γεγένηται, προτροπὴ πᾶσι τοῖς ἐν μετανοίᾳ τυγχάνουσιν. Οὐκ ἔσται, φησὶ, κεκαλυμμένον τὸ τῆς δικαιοσύνης λαμπρὸν, ὥσπερ νῦν, ἀλλ' ἐπιφανὲς ὥσπερ ἥλιος ἐν μεσημβρίᾳ, ὥσπερ ὁ Κύριός φησι· *Τότε οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν*.

Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἱκέτευσον αὐτόν. Αὐτὸς μὲν, φησὶ, ἄξιον ὄντα (a) φωτὸς ἀποδείξει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· σὺ δὲ ἐνταῦθα ὑποτάγηθι. *Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ*. Μὴ μιμήσῃ, φησὶν, εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγκροτουμένην.

[Μὴ θαύμαζε ἄνθρωπον παράνομον κατευθυνόμενον, μηδὲ μιμήσῃ εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγκροτουμένην, μηδὲ πράττειν ἐρεθίζου τὰ ὅμοια· ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ ῥοῦν αὐτῷ φέρεται πάντα, μὴ δάκνου μηδὲ δυσφόρει, ὅτι μὴ διδόασι δίκην οἱ πονηροὶ, ἀλλ' ἐν εὐθηνείᾳ διάγουσιν, ὡς μή τινος τὴν τίσιν εὐθύνοντος.

Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ· ἀντὶ τοῦ, μεῖζόν

A *ris facientes iniquitatem*. Malitiam fugere hortatur: docens ejus finem esse lapsum ab omni bono.

3. *Et inhabita terram, et pasceris in divitiis ejus*. Terram dicit divinitus inspiratam Scripturam, in qua sitæ sanctorum divitiæ, id est promissiones. Hortatur autem ut divinis eloquiis semper hæreamus, amore ducti bonorum quæ in eis pro sanctis sunt reposita.

5. *Revela Domino viam tuam et spera in eo, et ipse faciet*. Palam, inquit, erit te per acceptam et gratam ipsi viam incedere.

6. *Et educet quasi lumen justitiam tuam*. Manifestum enim est quod in futuro sæculo, ut ipse Dominus dicit [84], *justi fulgebunt sicut sol*. Lumen

B autem justitiæ, cognitio; quandoquidem justitia regula virtutum est. *Et judicium tuum tanquam meridiem*. Id est, Te dignum lucis judicabit esse.

Dan. Barb.: Et ipse faciet. Ubi, inquit, in eo speraveris, tunc ipse faciet. Sed quid faciet ostendit inferens: *Et educet quasi lumen justitiam tuam et judicium tuum tanquam meridiem*. Tum vero educet, inquit, pro, manifestum reddet, et quasi conspicuum declarabit, non permittens honestæ vitæ decorem et pulchritudinem latere. Erit enim justitia tua tanquam lumen omnibus manifesta, meridiana luce splendidior. Meridies diei dimidium dicitur. Non modo, inquit, confitentem justificat, et ei clementer adjudicat, verum etiam justitiam ejus in

C aperto ponit, hoc est, notum omnibus facit se illum justificasse. Cujusmodi fuit latro, cujus judicium in meridie, hoc est medio die, Jesus in cruce pendens eduxit, unaque ejus justitiam in lucem, hoc est in omnium cognitionem, produxit. Nam expressa vox illa, *Amen, amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* [85], clara mundo, atque adeo lux orbi terrarum facta est, et omnibus resipiscentibus et pœnitentibus adhortatio quædam fuit. Non enim, ait, claritas justitiæ ejus occulta erit, ut modo est, sed tanquam sol in meridie conspicua. Quemadmodum Dominus ait [86]: *Tum justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum*.

7. *Subditus esto Domino et ora eum*. Ipse quidem

D te luce dignum ostendet in futuro sæculo, tu autem hic subditus esto. *Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua*. Ne æmuleris, ait, felicitatem iniquitate comparatam.

[Ne admiratione capiaris viso homine iniquo prospere agente, neque æmuleris felicitatem ex injustitia acquisitam, neque stimuleris ad similia agenda: sed etiamsi omnia ipsi ex voto sponte succedant, ne doleas neu indigne feras, quasi improbi pœnas non luant, sed prospere agant, ceu nullo ultionem et castigationem inferente.

Melius est modicum justo; ac si dicat, melior est

[84] Matth. XIII, 43. [85] Luc. XXIII, 43. [86] Matth. XIII, 43.

(a) Deest σε. EDIT.

modica Domini misericordia, quam omnes mundi divitiæ.]

A ἐστι μικρὸν ἔλεος τοῦ Κυρίου ὑπὲρ πάντα τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου.]

8. *Desine ab ira, et derelinque furorem.* Ne respicias prosperitatem eorum, sed exspectato finem, et videbis perniciem. Ira autem est appetitus vindictæ: vindicta autem mali retributio. *Noli æmulari ut maligneris.* Probe nosti quod ii qui ad divinam se spem commiserunt, et frugi vitam delegerunt, cum tranquillitate et pace, et voluptate degunt, firmam obtinentes conscientiæ puritatem; qui autem temporaneæ prosperitati fidunt, promptam invenient mutationem, et oblivioni penitus tradentur.

Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν. Μὴ ἴδῃς αὐτῶν τὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ πρόσμεινον τὸ τέλος, καὶ ὄψει τὸν ὄλεθρον. Ὀργὴ δέ ἐστιν ὄρεξις τιμωρίας· τιμωρία δέ ἐστι κακοῦ ἀνταπόδοσις. *Μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι.* Εὖ ἴσθι, ὅτι οἱ μὲν τῆς θείας ἐλπίδος σφᾶς αὐτοὺς ἀναρτήσαντες, καὶ τὸν ἐπιεικῆ προαιρούμενοι βίον, ἐν ἀπραγμοσύνῃ καὶ εἰρήνῃ διατελοῦσι, τρυφὴν ἔχοντες μόνιμον τοῦ συνειδότος τὴν καθαρότητα· οἱ δὲ τῇ προσκαίρῳ εὐημερίᾳ θαῤῥοῦντες ταχεῖαν δέξονται τὴν μεταβολὴν, καὶ λήθῃ παραδοθήσονται παντελεῖ.

10. *Et quæres locum ejus et non invenies.* Simile dicto huic: *Impii autem radicitus peribunt* [87].

Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὕρῃς. Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· *Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὁλόῤ-* B *ῥιζοι ἀπολοῦνται.*

Daniel Barbarus. 11. *Mansueti autem hæreditabunt terram.* Terram hæreditabunt qui perniciosum iracundiæ affectum spiraverint. Ira enim et prudentes perdit, siquidem quominus honeste se gerant impediuntur. *Ira enim viri Dei justitiam non operatur* [88]. Cæterum ab ira et furore Dei securus est qui abstinet ab iis quæ iram et furorem concitant.

Et delectabuntur in multitudine pacis. Delectatio justi summa pax est, et est quædam ceu indolentia animi cum vera rerum scientia.

Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης. Τρυφὴ δικαίου, πλῆθος εἰρήνης ἐστίν· ἀπάθεια δὲ ψυχῆς, μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς.

12. *Observabit peccator justum.* Id de diabolo potest opportune accipi, atque hisce consolationem affert iis qui injuria afficiuntur. Exhibet enim peccatorem dolentem ac furentem adversus eos qui tranquillam amplexi sunt vitam; justum vero judicem deridentem ejus gesta: quippe qui mox futuram ejus mortem prospiciat.

Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου ληφθῆναι πρόσφορον, καὶ διὰ τούτων παραψυχὴν τοῖς ἀδικουμένοις προσφέρει. Δείκνυσι γὰρ τὸν μὲν παράνομον λυποῦντα καὶ μεμηνότα κατὰ τῶν ἀπράγμονα βίον ἀσπαζομένων, τὸν δὲ δίκαιον κριτὴν καταγελῶντα τῆς ἐγχειρήσεως, ἅτε δὴ τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ τελευτὴν προορῶντα.

13. *Dominus autem irridebit eum.* Irridet, inquit, peccatorum insidias adversus justum; sciens quidem quod diem statuit, in quo huic quidem æternam vitam, illi vero sempiternum supplicium retribuet.

C *Ὁ δὲ Κύριος ἐκγελάσεται αὐτόν.* Διαγελᾷ, φησὶ, τὰς κατὰ τοῦ δικαίου ἐπιβουλὰς τοῦ ἁμαρτωλοῦ· εἰδὼς, ὡς ἔστησεν ἡμέραν καθ' ἣν τῷ μὲν ἀποδώσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, τῷ δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν.

14. *Gladium evaginaverunt peccatores... gladius eorum intret in corda ipsorum.* Ea, inquit, dæmones mala sunt perpessi, quæ sanctis inferre moliebantur.

Ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν . . . ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν. Ταῦτα, φησὶ, πεπόνθασιν οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἃ ποιήσειν τοῖς ἁγίοις ἐπεβούλευσαν.

18. *Novit Dominus vias immaculatorum.* Id est, approbat et honorat. *Et hæreditas eorum in æternum erit.* Incorruptæ namque et sempiternæ sunt sanctorum mercedes.

Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων. Ἀντὶ τοῦ, ἀποδέχεται καὶ τιμᾷ. *Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς αἰῶνα ἔσται.* Ἄφθαρτοι γὰρ καὶ αἰώνιοι τῶν ἁγίων αἱ ἀνταποδόσεις.

19. *Non confundentur in tempore malo.* In persecutionum, inquit, temporibus, deficientibus magistris, ipse Dominus suopte spiritu enutriet eos qui in ipsum crediderint.

Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ. Ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν, φησὶ, καιροῖς, ἐκλειπόντων τῶν D διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας.

[*Non confundentur in tempore malo.* Malum tempus est iræ ac furoris contra impios, quando illi quidem justum Dei judicium experientur; justi autem gloriam, honorem, incorruptionem et vitam æternam consequentur.]

[*Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ.* Καιρὸς πονηρὸς ὁ τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀργῆς, ἐν ᾧ οἱ μὲν τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ πειραθήσονται· οἱ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀπολήψονται.]

21. *Mutuabitur peccator, et non solvet.* Non gratias agit, inquit, peccator, de collatis sibi a Deo beneficiis. *Justus autem miseretur, et tribuit.* Misericordiam retributionis loco solvit, Dominum suum imitatus.

Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ οὐκ ἀποτίσει. Οὐκ ἀντιδίδωσι, φησὶν, ὁ ἁμαρτωλὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν εὐεργετεῖται παρὰ Θεοῦ. *Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτείρει, καὶ δίδωσιν.* Ἀντιδίδωσι, φησὶν, οἰκτιρμοὺς, τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμούμενος.

[87] Job IV, 7. [88] Jac. I, 20.

Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν. Ὅμοιον τὸ εἰρημένον πρὸς Ἀβραάμ· *Τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι.*

Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται. Ἀποδέχεται, φησὶν, ἣν ποιεῖται κατὰ τὸν βίον πρακτικὴν πορείαν.

Ὅταν πέσῃ οὐ καταῤῥαχθήσεται. Εἰ καὶ, φησὶν, συμβῇ ὀλίγον τι παρασφαλῆναι τὸν δίκαιον, οὐκ ἀλγηθήσεται ἔχων ἀντιστηρίζοντα τὸν Θεόν.

Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους. Τοὺς νοητούς φησιν, οἵτινές εἰσιν οἱ θεῖοι λόγοι.

Καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ κληρονομήσεις, φησὶ, τὰς αἰωνίους σκηνάς.

Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν. Πολλαχοῦ τῆς δεδομένης γῆς τοῖς πραέσιν ἐμνημόνευσε, προτρεπόμενος εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς.

Στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν. Προσήκει, φησὶν, κἂν τῇ γλώττῃ, κἂν ἐν τῇ διανοίᾳ τὰ θεῖα λόγια περιφέρειν, καὶ τὴν τούτων μελέτην ποιεῖσθαι διηνεκῶς· οὕτως γὰρ τὸ πρακτέον μανθάνων ὁ τῆς ἀρετῆς ἐραστὴς, ἀτρεμὴς μενεῖ καὶ ἀσάλευτος, τῶν καταβάλλειν ἐπιχειρούντων περιγενόμενος. Ταῦτα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἔφη· *Ἀλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτὸς*, καὶ τὰ ἑξῆς. *Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσει κρίσιν.* Δικαιόκρισίαν οὐ τὴν δικαστικὴν, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀπλανοῦς καὶ ὑγιοῦς κριτηρίου.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον. Ὁ δὲ Κύριος. Διαφόρως τὰ αὐτὰ λέγει, τῇ πλείονι μελέτῃ μονιμωτέραν κατασκευάζων τὴν μνήμην. Λέγει δέ· Οὐ περιόψεται τὸν δίκαιον ὁ Δεσπότης ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν πονηρῶν, οὐδὲ συμψηφιεῖται αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν· ἀλλ' ὑπερπηδῆσαι παρασκευάσει τὰ δίκτυα. Ταύτης ἀπήλαυσεν Ἀβραὰμ τῆς προνοίας, δὶς ἁρπαγείσης τῆς Σάῤῥας· ταύτης ὁ Ἰσαὰκ, αὐτὸ τοῦτο παθών· ταύτης ὁ Ἰακὼβ, ὑπ' ἀδελφοῦ καὶ κηδεστοῦ φθονούμενος· ταύτης ὁ Ἰωσὴφ, ὑπὸ φθόνου καὶ συκοφαντίας πολεμηθείς. Καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἅπαντα; ῥᾴδιον γὰρ τοῖς φιλομαθέσι καὶ τὰ πάλαι συλλέξαι, καὶ θεωρῆσαι τὰ νέα.

Οὐδὲ μὴ καταδικάσεται αὐτὸν ὅταν κρίνηται αὐτόν. Ἀντὶ τοῦ, ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν.

Ἐν τῷ ἐξολοθρεύεσθαι ἁμαρτωλοὺς ὄψει. Ἐκκοπτομένους, φησὶ, τοὺς ἁμαρτωλοὺς θεάσῃ.

Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Κατὰ τὸ εἰρημένον· *Σκιὰ ὁ βίος ἡμῶν.*

Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν. Θεασάμενος, φησὶν, ἄνδρας πονηροὺς εὐημεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέτυχον· εἶτα τοιαῦτα ἐννοῶν καὶ δεύτερα βουλευόμενος, θεωρῆσαι αὐτοὺς οὐκ ἴσχυσα· ἀλλ' οὐδὲ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἑστάναι ἐδόκουν, οὐχ ἠδυνάμην εὑρεῖν.

Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν

A 22. *Quia benedicentes ei hæreditabunt terram.* Simile huic illud ad Abraham dictum : *Benedicentes te benedicam, et maledicentes te maledicam* [89].

23. *Apud Dominum gressus hominis dirigentur.* Recipit, ait, mercedem operum, quæ hanc agendo vitam edidit.

24. *Cum ceciderit non collidetur.* Etiamsi, inquit, contigerit aliquantum labi justum, nihil hinc illi mali eveniet, cum Deum habeat se confirmantem.

25. *Nec semen ejus quærens panes.* Spirituales scilicet, qui sunt divini sermones.

27. *Et inhabita in sæculum sæculi.* Et hæreditate, inquit, accipies æterna tabernacula.

B 29. *Justi autem hæreditabunt terram.* Plerumque datam mansuetis terram memoravit, ad ejus concupiscentiam cohortatus.

30. *Os justi meditabitur sapientiam.* Convenit, inquit, sive lingua, sive mente divina eloquia circumferre, in eorumque meditatione assidue versari. Ita enim cum quid agendum sit edidicerit qui virtutis amans est, intrepidus immotusque manebit adversus eos qui dejicere ipsum voluerint. Hæc etiam dixit psalmo primo : *Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte* [90], etc. *Et lingua ejus loquetur judicium.* Judicium justum, non forense, sed quod in illo sano et nunquam errante tribunali fertur.

C 31, 32. *Lex Dei ejus in corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus. Considerat peccator justum. Dominus autem*, etc. Variis eadem ipsa modis profert, majori illa cura et meditatione stabiliorem parans rei memoriam. Ait autem : Non negliget justum Dominus improborum insidiis appetitum, neque una calculum feret cum eis talia molientibus : sed curabit ut retia ille transiliat. Hujusmodi providentia fruebatur Abraham, Sara bis rapta : eadem Isaac, qui idipsum passus est : eadem Jacob, fratre et socero invidentibus : eadem Joseph livore et calumnia impugnatus. Ecquid opus omnia recensere ? facile namque est studioso cuique et vetera colligere, et nova animadvertere.

D 33. *Nec damnabit eum cum judicabitur illi.* Id est, quando sententia de illo feretur.

34. *Cum perierint peccatores videbis.* Accisos, inquit, videbis peccatores.

35. *Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani*, etc. Juxta illud dictum : *Umbra est vita nostra* [91].

36. *Et transivi, et ecce non erat.* Ubi vidi, inquit, homines improbos prospere agentes, mecum reputabam qua ratione id boni consecuti essent. Deinde vero hæc cogitans et alia mecum revolvens, eos denuo videre non potui : imo neque locum in quo consistere videbantur reperire facultas fuit.

37. *Custodi innocentiam, et vide æquitatem, quo-*

[89] Gen. XII, 3. [90] Psal. I, 2. [91] Job VIII, 9.

niam sunt reliquiæ homini pacifico. Et supplicium, inquit, improborum, et *reliquiæ*, id est hæreditas proborum, tibi suadeant ut simplicitatem et innocentiam secteris.

1. *PSALMUS ipsi David in rememorationem de Sabbato. XXXVII.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum assiduam memorans calamitatem, quam propter peccatum sustinuit, et Deum per sese rogat, sibi sabbatismos, seu calamitatum finem concedi.

2. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* [Dæmones, qui suppliciis inferendis deputantur, et ultrices potestates, Dei ira et furor vocantur. Supplicat itaque ne a malignis virtutibus arguatur, neque per immissionem angelorum malorum, sed per salutaria verba corripiatur.] Corripit nos Dominus, cum nos ad virtutis recordationem deducit. Sanctus autem non redargutionem aut correctionem repudiat : sed eam quæ cum ira et furore conjuncta sit.

3. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Sagittas vocat ultrices potestates. *Et confirmasti super me manum tuam.* Tetigit me, inquit, manus tua, peccati causa corripiens.

4. *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Ira tua ingruente mihi, labefactata est caro mea. *Et non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Debilitata, inquit, est virtus animæ meæ, causa autem infirmitatis peccatum est.

5. *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Fregit, inquit, me gravis peccati moles. Cruciat me permolestus putridorum fœtor vulnerum, quæ amissa prudentia, et insipientiæ subactus in me excepi. Cujus rei causa omni privatus delectatione angor et assidue crucior animo, neque ullam declinandæ tristitiæ viam invenio. *Sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Gravitatem dicit conscientiæ motum vehementer ad desperationem tendentis.

6. *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Peccatum omne, turpe et putidum est : nisi enim in insipientiam anima decidat, peccatum admittere nunquam tolerarit. Inde naturam peccati novimus. Quænam illa est? Nihil certe peccatum est nisi insipientiæ nostræ fetus.

7. *Tota die contristatus ingrediebar.* Id dicatur iis qui multum rident et lætantur.

[*Miser factus sum*, etc. Gravitatem conscientiæ indicat, quæ quasi in desperationem impellit.

8. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Quoniam, inquit, videbam inimicos mihi illudentes : intelligibiles autem inimicos significat.]

9. *Afflictus sum et humiliatus sum nimis.* Ex hujusmodi, inquit, concupiscentia, id sum consecu-

A *ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ.* Καὶ ἡ τιμωρία, φησὶ, τῶν πονηρῶν, καὶ τὸ *ἐγκατάλειμμα*, ἤτοι ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, παρασκευαζέτω σε ἐπιτηδεύειν ἁπλότητα.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου. ΛΖ'.

Ὑπόθεσις

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν, ἀναμιμνήσκων ἑαυτὸν τῆς συνεχούσης ταλαιπωρίας, ἧς ὑπέμεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἀξιοῖ δὲ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν, σαββατισμοὺς αὐτῷ δοῦναι, ἤτοι ἀνάπαυσιν τῶν συμφορῶν.

Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με. [Οἱ ταῖς κολάσεσι διακονούμενοι δαίμονες, καὶ αἱ τιμωρητικαὶ δυνάμεις, τοῦ
B Θεοῦ ὀργὴ καὶ θυμὸς λέγονται. Ἱκετεύει οὖν μὴ διὰ πονηρῶν δυνάμεων ἐλεγχθῆναι, μηδὲ δι' ἀποστολῆς ἀγγέλων σκυθρωπῶν παιδευθῆναι, ἀλλὰ διὰ λόγων σωτηρίων.] Παιδεύει ἡμᾶς ὁ Κύριος, εἰς ἀνάμνησιν ἄγων τῆς ἀρετῆς. Ὁ δὲ ἅγιος οὐ τὸν ἔλεγχον ἢ τὴν παιδείαν παραιτεῖται, ἀλλὰ τὴν μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι. Βέλη τὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις φησί. *Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου.* Καθήψατό μου, φησὶν, ἡ χείρ σου, ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας παιδεύουσα.

Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου. Λελώβημαι τὴν σάρκα, ἐπενηνεγμένης μοι τῆς ὀργῆς. *Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς
C ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου.* Ἐξησθένησε, φησὶν, ἡ δύναμις τῆς ἐμῆς ψυχῆς· ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀσθενείας, ἡ ἁμαρτία.

Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου. Κατέκαμψέ με, φησὶν, τὸ βαρὺ τῆς ἁμαρτίας φορτίον. Ἀνιᾷ δέ με καὶ τῶν σεσηπότων ἐκείνων τραυμάτων ἡ δυσοσμία, ἃ, τὴν φρόνησιν ἀποβαλὼν, καὶ τῇ ἀφροσύνῃ δουλεύσας, εἰσεδεξάμην. Οὗ δὴ χάριν πάσης θυμηδίας ἐστερημένος, ἀσχάλλω καὶ ἀλύω διηνεκῶς, καὶ τῆς σκυθρωπότητος μεταβολὴν οὐχ εὑρίσκω. *Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ.* Βαρύτητα τὴν τῆς συνειδήσεως εἰς ἀπόγνωσιν ὤθησιν μετ' ἐπιτάσεώς φησιν.

Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου. Πᾶσα γὰρ
D ἁμαρτία μυσαρά τε καὶ δυσώδης· εἰ μὴ γὰρ εἰς ἀφροσύνην καταπέσοι ἡ ψυχὴ, οὐκ ἂν ὑπομένοι τὴν ἁμαρτίαν. Ἐντεῦθεν τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας γινώσκομεν. Ὁποία τίς ἐστι, πλὴν ὅτι ἀπὸ ἀφροσύνης ἡμῖν συμβαίνουσιν αἱ ἁμαρτίαι;

Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην. Λεκτέον τοῦτο πρὸς τοὺς γελῶντας πολλὰ καὶ τερπομένους.

[*Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκ.*, καὶ τὰ ἑξῆς. Βαρύτητα τῆς συνειδήσεως ὡς εἰς ἀπόγνωσιν ὤθησιν.

Ὅτι αἱ ψόαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν. Ἐπειδήπερ φησὶν, ἐπὶ τὸ καταπαίζειν μου λοιπὸν τοὺς ἐχθρούς μου ἑώρων· τοὺς νοητοὺς δὲ λέγει.]

Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα. Ἐξ ἐκείνης, φησὶ, τῆς ἐπιθυμίας ἐτρύγησα τὸ κύπτειν

εἰς γῆν, καὶ διηνεκῶς ὀλοφύρεσθαι διὰ τὰς πικρὰς τῆς καρδίας ὀδύνας. Τούτου χάριν τῆς ἐπιθυμίας μεταβαλὼν τὴν ἐνέργειαν, ὑπουργὸν αὐτὴν κατέστησα τοῦ θείου βουλήματος. Τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν· *Ὠρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου.* Μαστίζων τὸ συνειδὸς, τὴν καρδίαν μου στεναγμοὺς ἀφιέναι ἐποίουν.

Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη. Τῆς μετανοίας, φησὶν, ὁ πόθος στήτω ἐνώπιόν σου, ᾗ ἔχω ἐπιθυμίᾳ σωθῆναι βουλόμενος. Καὶ τίς ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ; τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιτελέσαι Πάσχα.

Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου. Τὸ διαλογιστικὸν καρδίαν φησί. *Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ.* Τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκλάμπον τοῖς τῆς διανοίας αὐτοῦ ὄμμασιν.

Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν. Ἐν τῷ πεπληγέναι με, φησὶν, ἀντέστησάν μοι. Ταῦτα δὲ λέγει διὰ τὸν Ἀβεσσαλὼμ καὶ τὸν Ἀχιτόφελ. *Καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν.* Οἱ γὰρ συνυπουργοῦντες αὐτῷ ἄγγελοι ἐγκατέλιπον αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Τάχα γὰρ καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἅγιαι ὑποχωροῦσιν ἐν καιρῷ πειρασμοῦ πρὸς δοκιμὴν τοῦ πειραζομένου, ἢ πρὸς κόλασιν.

Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου. Εἰκότως, τῶν ἀγγέλων καταλιπόντων αὐτὸν, σφοδρότερον οἱ δαίμονες ἐπετίθεντο. *Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι, ἐλάλησαν ματαιότητας.* Ἐλάλουν, φησὶ, πρὸς ἑαυτοὺς, ἐπιβουλήν μοι σκευάζοντες.

Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα, φησὶν, λαλούντων αὐτῶν, οὐδὲ ἀκούειν ἐδόκουν, οὐδὲ λαλεῖν τῆς παῤῥησίας μου διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀφῃρημένης.

Ὅτι ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα . . . ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροί μου. Τῶν τοσούτων, φησὶ, συμβάντων κακῶν, μίαν ἔχω σωτηρίας ἐλπίδα, τὴν ἐκ σοῦ γενησομένην μοι ἐπικουρίαν.

Καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοῤῥημόνησαν. Μέγα, φησὶ, δέδωκε φρονεῖν αὐτοῖς κατ' ἐμοῦ ἡ ἁμαρτία σαλεύσασά μου τοὺς πόδας.

Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος, καὶ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός. Ἡδέως δέχεσθαι τὴν ἐπιστρεπτικὴν παιδείαν φησίν.

Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου. Διὰ δὴ τοῦτο κατήγορος ἐμαυτοῦ γίνομαι, καὶ πᾶσαν φροντίδα τῆς ὑγιείας ποιήσομαι.

Οἱ δὲ ἐχθροί μου ζῶσι, καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ. Καίτοι, φησὶ, μὴ ἀνεπαισθήτως ἔχων τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μεριμνῶν περὶ αὐτῆς διαπαντὸς, ὁρῶ τοὺς ἐχθρούς μου κραταιουμένους. Οὗτοι δὲ οἱ ἐχθροὶ, μηδὲν ἄδικον παρ' ἐμοῦ πεπονθότες, διαβάλλοντές μου τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πρόφασιν αὐτὴν ποιούμενοι τοῦ

A tus, ut versus terram inclinatus gemitus assidue profundam, ob acerbum animi dolorem. Quamobrem, mutato concupiscentiæ usu, administram eam divinæ voluntatis constitui. Hoc enim adjicit. *Rugiebam a gemitu cordis mei.* Castigans conscientiam meam, id efficiebam ut cor in gemitus erumperet.

10. *Et gemitus meus a te non est absconditus.* Pœnitentiæ, inquit, desiderium coram te sistatur. Toto desiderio salutem consequi expeto. Ecquod desiderium Christi? Pascha nostri causa consummare **.

11. *Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea.* Cor appellat vim animæ rationalem. *Et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.* Lumen oculorum dicit spiritum animi oculis illucescentem. B

12. *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* Cum plagis affectus essem, inquit, obstiterunt mihi. Hæc autem dicit propter Absalom et Achitophel. *Et qui juxta me erant de longe steterunt.* Angeli enim qui auxiliabantur illi, peccati causa dereliquerunt illum. Fortassis et sanctæ virtutes secedunt in tempore tentationis ad tentati probationem et experimentum, aut fortassis ad punitionem.

13. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam.* Derelinquentibus ipsum angelis hinc vehementius irruebant dæmones. *Et qui inquirebant*
C *mala mihi locuti sunt vanitates.* Mutuo colloquebantur, inquit, parantes insidias mihi.

14. *Ego autem tanquam surdus non audiebam,* etc. Dum hæc, inquit, illi loquerentur, nec audire nec loqui videbar, ablata mihi per peccatum fiducia.

16. *Quoniam in te, Domine, speravi... quia dixi: Ne quando supergaudeant mihi inimici mei.* Tantis, inquit, accidentibus malis, una superest mihi spes salutis, auxilium scilicet unum mihi affuturum.

17. *Et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* Peccatum, inquit, meum commovens pedes meos in causa fuit ut altos adversum me spiritus assumerent.

18. *Quoniam ego in flagella paratus sum, et do-*
D *lor meus in conspectu meo semper.* Libenter se correptionem conversioni suæ accommodatam excipere testificatur.

19. *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo.* Propterea et mei accusator sum, et nullam non salutis sollicitudinem geram.

20. *Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me.* Etsi, inquit, non sine sensu peccati sim, sed de ipso semper anxius sim, video inimicos meos vires sumpsisse, qui cum nihil injuriæ a me passi sint, peccatum exprobrantes meum, ipsumque ceu occasionem belli contra me gerendi accipien-

** Luc. xxii, 15.

tes, me persequebantur, se jure ac merito id agere A jactitantes. Ideoque factus apud illos ceu mortuus abominabilis : quapropter obsecro te Dominum, ne discedas a me; sed properes potius ad auxilium nobis ferendum.

κατ' ἐμοῦ πολέμου, κατεδίωκόν με, δίκαια λέγοντες ποιεῖν. Τοιγαροῦν καὶ γεγένημαι παρ' αὐτοῖς ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος· διὸ δὴ καὶ δέομαι, σὲ τὸν Κύριον μὴ ἀποστῆναι ἀπ' ἐμοῦ· σπεῦσαι δὲ μᾶλλον εἰς τὴν βοήθειαν τὴν ἡμετέραν.

21. *Ne derelinquas me, Domine Deus meus*, etc. *Daniel Barbarus**: Possunt homines quos naturæ inopia ad Deum placandum impellit, hæc pro seipsis orare : sed Christus si secum Patrem habet, salutem hominum tanquam propriam petit, qui et ipse quoque petitionem hanc secundum divinitati conjunctam humanitatem tanquam suam sibi tribuit. Hoc vero fuit id quod carni compactum, et affectibus obnoxium fuit, cum alioqui divinitatem secum haberet quæ petitionem illius ratam faceret.

1. *PSALMUS XXXVIII. In finem, ipsi Idithum Canticum David.*

Argumentum.

Sacer cantor cum esset Idithum et prophetica coronatus gratia, canticum refert ad personam ipsius B David, repræsentans illum confitentem peccatum suum.

2. *Dixi : Custodiam vias meas.* Evidens confirmati cordis argumentum. *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me.* Astantes autem ipsi spirituales inimici, peccatum exprobrabant illi.

3. *Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis.* Conviciis, ait, impetitus non convicia reddebam, cernens me bonis excidisse. *Et dolor meus renovatus est.* Pro responsione ad eos qui me conviciis onerabant, peccata mihi ipsi revocabam in memoriam. Memoria autem peccati quasi ignis in corde meo erat.

4. *Et in meditatione mea exardescet ignis.* Dum C memoriam peccati revocabam, inflammabar igne.

5. *Locutus sum in lingua mea*, etc. Illud, *in lingua*, quasi dicas, demissa voce et quasi susurrando, nec ad multos sermonem proferens. Cæterum sermo ille interrogatio erat de diebus qui ipsi superessent. Sciscitabatur autem, scire peroptans num ipsi residuum vitæ tempus foret ad pœnitentiam satis.

6. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos, et substantia mea tanquam nihilum ante te.* Etiamsi, inquit, longa adhuc mihi vita superforet, quasi nihil in conspectu tuo reputabitur. Si namque mille anni ante oculos tuos tanquam dies una, quid fuerit tempus hominis unius? Id rursum Symmachus sic interpretatus est : *Ecce quasi palmas dedisti dies* D *meos, et vita mea tanquam nihilum in conspectu tuo.* Tu namque sine initio es et sine fine, nostra autem vita ceu quibusdam palmis et mensuris mensa est. His brevitatem declarat humanæ vitæ.

7. *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens. Verumtamen in imagine pertransit homo, sed et frustra conturbatur.* Si autem in imagine, non in veritate pertransit homo, jure vanitatem præmisit, quando non veram vitam transigimus, sed in quadam imagine, neque veri boni studio agimur, quare frustra conturbamur. Vita, inquit, eorum qui in terra degunt, quippe quæ in sæcularibus versetur curis, jure vanitas æstimetur. Vel sic : Omnes vitæ

ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ'. *Εἰς τὸ τέλος, Ἰδιθοὺμ ᾠδὴ τῷ Δαυΐδ.*

Ὑπόθεσις.

Ἱεροψάλτης ὑπάρχων Ἰδιθοὺμ, καὶ προφητικῇ χάριτι κατεστεμμένος, ᾠδὴν ἀναβάλλεται, προσωποποιίαν εἰσφέρων αὐτοῦ τοῦ Δαυῒδ ἐξομολογουμένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδούς μου. Ἀπόδειξις σαφὴς ἱδρυμένης καρδίας. *Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου.* Παριστάμενοι γὰρ αὐτῷ οἱ νοητοὶ ἐχθροὶ, ὠνείδιζον αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν. Λοιδορούμενος, φησὶν, οὐκ ἀντελοιδόρουν, συνιδὼν τὴν ἔκπτωσίν μου τῶν ἀγαθῶν. *Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη.* Ἀντὶ τοῦ λέγειν πρὸς τοὺς λοιδοροῦντας, τῆς ἁμαρτίας ἀνεμίμνησκον ἐμαυτῷ. Ἡ δὲ μνήμη τῆς ἁμαρτίας οἷα πῦρ περὶ τὴν καρδίαν μου ἐγένετο.

Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. Ἐν τῷ ἀναμιμνήσκεσθαί με τοῦ ἁμαρτήματος, φησὶν, ἐκαιόμην πυρί.

Ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου· Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου. Τὸ, *ἐν γλώσσῃ*, οἷον ἠρέμα καὶ ψιθυρίζων, καὶ μὴ εἰς πολλοὺς ἐκφέρων τὸν λόγον. Ὁ δὲ λόγος ἐρώτησις ἦν περὶ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν. Ἠρώτα δὲ, μαθεῖν βουλόμενος εἰ ἐξαρκέσει αὐτῷ εἰς μετάνοιαν ὁ λοιπὸς τῶν ἡμερῶν χρόνος.

Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου· καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου. Εἰ καὶ εἰς μῆκος, φησὶ, παρατείνει μοι ζωὴ, ὡς οὐδὲν ἐνώπιόν σου λογισθήσεται. Εἰ γὰρ χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡς ἡμέρα μία, τί ἂν εἴη χρόνος ἑνὸς ἀνθρώπου; Τοῦτο πάλιν ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· *Ἰδοὺ ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου, καὶ ἡ βίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἄντικρύς σου.* Σὺ μὲν γὰρ ἄναρχος καὶ ἀπέραντος· ὁ δὲ ἡμέτερος βίος οἷόν τισι σπιθαμαῖς καὶ παλαισταῖς ἐκμεμέτρηται. Διὰ τούτου παρεδήλωσε τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταράσσεται. Εἰ δὲ, φησὶν, ἐν εἰκόνι, καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ πορεύεται ἄνθρωπος, εἰκότως ματαιότητα προεῖπεν· ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι τινί· οὐδὲ τὴν σπουδὴν τῶν ὄντων ἀγαθῶν ποιοῦμεν· διὸ καὶ μάτην ταραττόμεθα. Ὁ βίος, φησὶ, τῶν ἐπὶ γῆς, ἅτε περὶ φροντίδας στρεφόμενος κοσμικὰς, κριθείη ἂν ματαιότης. Ἢ οὕτως·

σύμπαντα τὰ ἔτη τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἀτμίς ἐστιν A ἐνώπιόν σου· ἀντὶ γὰρ ματαιότητος ὁ Σύμμαχος ἀτμὶς ἐξέδωκε. *Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά.* Ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθῆ ζῶμεν ζωὴν νῦν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι· οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδήν· διὸ μάτην ταρασσόμεθα, περὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, συνάγοντες θησαυροὺς, ὧν οὐκ ἴσμεν διαδόχους.

Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος; Εἰκότως τὴν ἐλπίδα ἐπὶ Κύριον ἔχειν φησὶν, ἅτε καταγνοὺς τῶν ἐν βίῳ περισπασμῶν. *Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστιν.* Ἡ προσδοκία, ἤτοι ἡ ὑπομονή.

Ὄνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με. Μὴ παραδῷς με, φησὶν, εἰς ὀνειδισμὸν, διὰ τὸ εἰς ἐμὲ εἶναί σε τὸν λοιδορούμενον. B

Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας. Λοιδορούμενος, φησὶν, ἐσίγων, εἰδὼς ἀκριβῶς περὶ αὐτῆς, ὅτι σὺ εἶ ὁ τιμωρίας ἤτοι παιδείας χάριν τάξας με εἰς αὐτὸ τοῦτο ὀνειδίζεσθαι.

Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγάς σου. Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας λέγει, οὐ συγχωροῦντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ. (*Reg.* 1 *sic.*) Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγει, ὡς συγχωροῦντος αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν παθεῖν. *Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον.* Πολλάκις ἤδη τὴν κολάζουσαν δύναμιν χεῖρα τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι ἐμνημονεύσαμεν. Ὅταν αὐτοὺς ἰσχυρῶς μαστίζῃ, ἐκλείπει ὁ κολαζόμενος, καθὸ τοιοῦτός ἐστιν, ἀσθενὴς δηλονότι καὶ μὴ δυνάμενος ἐφ' ἱκανὸν ἀντέχειν πρὸς μάστιγας. C

[*Πλὴν μάτην ταράσσονται.* Ὁ ἐν ἀνομίᾳ ζῶν, ὡς καὶ τοιαύτης παιδείας δεηθῆναι.]

Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον. Ἐλέγχων με, φησὶν, ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐπαίδευσας.

Τῆς δεήσεώς μου ἐνώτισαι. Ἀντὶ τοῦ, Εἰσάκουσον, καὶ συγχώρησον τὴν ἁμαρτίαν πρὸ τῆς τελευτῆς. [Τοῦτο γὰρ σημαίνει· *Ὅτι πάροικός εἰμι.*] *Ἄνες μοι, ἵνα ἀναψύξω.* Πρὸ τῆς τελευτῆς μου, φησὶν, ἁμαρτιῶν παράσχου ἄφεσιν, ἵνα θαῤῥῶν εἰς ᾅδου πορεύσωμαι. *Καὶ οὐκέτι ὑπάρξω.* Οὐχ ὑπάρξω τοιοῦτος οἷος ἂν καὶ γενοίμην ἐκ τῆς πρὸς σοῦ μοι γενομένης ἀνέσεως. Ἄνεσις δὲ Θεοῦ ἐστιν ἀπάθεια ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς.

D

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΛΘ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀναφέρεται ἡ ᾠδὴ ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ τοῦ ἀνακομισθέντος ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας. Εἶτα μεταξὺ εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον, τοὺς εὐχαριστοῦντας διδάσκων τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον· εἶτα πάλιν τῶν πιστευσάντων ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον, ἀξιούντων ῥυσθῆναι τῆς διὰ τὴν ἀπείθειαν ἁμαρτίας, ἅμα δὲ καὶ διηγουμένων αὐτοῖς τὰ συμβεβηκότα διὰ τὴν ἀπιστίαν κακά.

Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι. Ὅμοιον τῷ· *Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.*

[22] Luc. XXI, 19.

nostræ anni vapor sunt in conspectu tuo, nam pro *vanitate, vaporem* edidit Symmachus. *Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea.* Quoniam in hoc mundo non vera vivimus vita, sed quasi in imagine: neque de iis quæ vere bona sunt curamus, ideo frustra conturbamur, dum in sæcularibus versamur desideriis, et thesauros colligimus, quorum ignoramus hæredes.

8. *Et nunc quæ est exspectatio mea, nonne Dominus?* Jure se spem in Dominum repositam ait habere, utpote qui distractiones hujus vitæ cognoscat. *Et substantia mea apud te est.* Id est exspectatio, sive patientia

9. *Opprobrium insipienti dedisti me.* Ne tradas me, inquit, in opprobrium: eo quod tu in me sis qui opprobriis oneraris.

10. *Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti.* Conviciis impetitus, inquit, tacebam, probe gnarus te esse qui me supplicii aut castigationis causa ad ejusmodi opprobria destinasti.

11. *Amove a me plagas tuas.* Inflictas scilicet sibi pœnas a dæmonibus, a Deo esse dicit, utpote qui concesserit eum peccati causa torqueri. *A fortitudine enim manus tuæ ego defeci.* Plerumque jam ultricem virtutem manum Dei vocari memoravimus. Qui cum acriter flagellat, deficit qui castigatur, quatenus talis est, scilicet infirmus, qui non diu valeat verbera tolerare.

[12. *Verumtamen vane conturbantur.* Qui vivit in iniquitate, ita ut hujusmodi egeat institutione.]

13. *In increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.* Cum me, inquit, propter peccatum arguebas, me corripuisti.

14. *Auribus percipe obsecrationem meam.* Quasi dicat: Exaudi et concede mihi peccati veniam antequam moriar. [Id enim significat: *Quoniam advena sum.*] *Remitte mihi ut refrigerer.* Antequam moriar, ait, peccatorum veniam concede, ut cum fiducia in infernum sive in sepulcrum descendam. *Et amplius non ero.* Scilicet talis qualis essem ex tua mihi collata remissione. Remissio autem Dei est animæ tranquillitas cum vera rerum cognitione.

1. *In finem PSALMUS Davidi. XXXIX.*

Argumentum.

Refertur canticum ex persona novi populi de lacu miseriæ reducti. Postea inducitur Christi persona, qui eos qui gratiis agendis vacant œconomiæ modum edocet. Deinde credentium ex Israel persona introducitur, rogantium remitti sibi peccatum incredulitatis, atque una enarrantium quæ sibi mala ob infidelitatem evenerunt.

2. *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi.* Simile huic: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* [22].

3. *Et eduxit me de lacu miseriæ.* [Ecquid tibi præbuit? Postquam me exaudivit, ait, Eduxit ex profundo peccati et ex voluptate lutei corporis, sive ex portis mortis et corruptionis ibidem exsistentis, aut ex occupationibus sæculi.] *Et de luto fæcis.* Ex profundo peccatorum quæ luti instar iis detentos conspurcant. Lacus enim miseriæ est malitia et ignorantia. *Et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos.* Ait apostolus Paulus [94]: *Petra erat Christus.* Didici enim in Deo placita incedere via, id est per opera et rectam doctrinam.

4. *Et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro.* Legem evangelicam: cum enim passionibus vacamus, canimus canticum novum, renovata scilicet nostra domo. *Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.* Prædicatio enim per totum pervasit orbem.

5. *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas.* Solum esse beatum ait eum qui in Deum spem ascripsit, non autem eum qui mundanis distractus sit curis, quæ et insania et mendacium sunt.

[*Spes ejus.* Postea in cohortationem aliud adjicit: Beatus, inquit, revera, qui Deum solum habuit in spem suam, neque respexit ad præsentis vitæ sollicitudines, quæ vanitates sunt, et insaniæ falsæ, et curæ in vanum admissæ. Insania autem prudens, est vitæ præsentis status, qua mente capti multis esse videbantur prophetæ, qua de re gloriatur justus et ait: *Ego dixi in excessu meo* [95].]

6. *Multa fecisti tu, Domine Deus, mirabilia tua.* Quæ fecisti, inquit, œconomiæ tempore, multa sunt atque mirabilia: quæ aliis quoque renuntiavi. Prædicatio autem totum, inquit, pervasit orbem ut major sit credentium numerus quam qui iniri possit.

7, 8. *Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi,* etc. Hinc ipsius persona Christi Patrem alloquentis inducitur. Quandoquidem ait sacrificium et oblationem noluisti, neque placuerunt tibi holocausta secundum legem oblata; venio postquam corpus accepi quod tu mihi aptasti. Nam Spiritus sanctus et virtus Altissimi obumbravit sanctæ Virgini. Venio autem *ut faciam voluntatem tuam.* Quæ autem voluntas Patris erat, nisi ea quam ipse Dominus enarravit dicens [96]: *Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo; sed resuscitem illud in novissimo die?* Illud autem, *in capite libri,* hanc habet interpretationem. Caput Hebræi tomum appellant. Isaias vero incarnationis Unigeniti myste-

A *Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας.* [Καὶ τί σοι παρέσχεν; Εἰσακούσας εἶπεν· Ἀνήγαγεν ἐκ βάθους τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκ τῆς ἡδυπαθείας τοῦ πηλώδους σώματος, ἢ ἐκ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, καὶ ἐκεῖσε φθορᾶς, ἢ ἐκ τοῦ κόσμου περισπασμῶν.] *Καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος.* Ἐκ βάθους ἁμαρτίας αἳ ἰλύος δίκην καταπάσσουσι τοὺς ἁλόντας ἐν αὐταῖς. Λάκκος γὰρ ταλαιπωρίας, κακία καὶ ἀγνωσία. *Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.* Φησὶν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι *Ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός·* ἔμαθον γὰρ τὴν ἀρέσκουσαν Θεῷ βαδίζειν ὁδὸν, ἤτοι διὰ τῆς πρακτικῆς καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων.

Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾆσμα καινὸν, ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν. Τὸν νόμον τὸν εὐαγγε- B λικόν· μετὰ γὰρ τὴν ἀπάθειαν ᾄδομεν ᾆσμα καινὸν ἀνακαινισθέντος τοῦ οἴκου ἡμῶν. *Ὄψονται πολλοὶ, καὶ φοβηθήσονται καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον.* Διεδόθη γὰρ εἰς πάντα κόσμον τὸ κήρυγμα.

Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐπέβλεψεν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς. Μόνον τὸν τὴν ἐλπίδα ἐπιγραψάμενον εἰς Θεὸν μακάριόν φησιν, οὐ τὸν περισπασθέντα βιωτικαῖς μερίμναις, αἵτινες καὶ μανία καὶ ψεῦδός εἰσιν.

[*Ἐλπὶς αὐτοῦ.* Εἶτα καὶ εἰς προτροπὴν ἕτερον ἐπιφέρει· Μακαριστὸς, φησὶ, τῷ ὄντι, ὃς τὸν Θεὸν μόνον ἔσχεν ἐλπίδα, καὶ οὐκ ἐπέβλεψεν εἰς τὰς περὶ τὸν παρόντα βίον σπουδὰς, αἳ ματαιότητές εἰσι, καὶ μανίαι ψευδεῖς, καὶ εἰς κενὸν φροντίδες. Μανία δὲ σώφρων C ἡ τοῦ παρόντος βίου κατάστασις, δι' ἣν καὶ ἐξεστηκότες τοῖς πολλοῖς ἐδόκουν οἱ προφῆται, ἐφ' ᾗ καὶ σεμνυνόμενος καὶ ὁ δίκαιος λέγει· *Εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου.*]

Πολλὰ ἐποίησας σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου. Ἃ πέπραχας, φησὶν, ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ, πολλά ἐστι καὶ θαυμάσια· ἃ καὶ ἑτέροις ἀπήγγειλα. Ἡ δὲ ἐπαγγελία ὅλην, φησὶ, διέδραμε τὴν ὑπ' οὐρανὸν, ὡς καὶ κρείττονας ἀριθμοῦ γενέσθαι τοὺς πιστεύσαντας.

Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι (11). Ἐντεῦθεν εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον πρὸς τὸν Πατέρα λέγον. Ἐπειδὴ, φησὶ, θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, οὔτε D μὴν ηὐδόκησας ἐν ὁλοκαυτώμασι τοῖς κατὰ τὸν νόμον· ἥκω σῶμα λαβὼν ὅπερ αὐτός μοι κατηρτίσω. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον καὶ Ὑψίστου δύναμις ἐπεσκίασε τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ. Ἥκω δὲ *ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα.* Ποῖον γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἢ ὃ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξηγήσατο εἰρηκώς· *Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ;* Τὸ δὲ, *ἐν κεφαλίδι βιβλίου*, ταύτην ἔχει τὴν ἑρμηνείαν. Κεφαλίδα οἱ Ἑβραῖοι τὸν τόμον φασίν. Ἡσαΐας δὲ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον τοῦ

[94] I Cor. x, 4. [95] Psal. cxv, 11. [96] Joan. vi, 40.

(11) Hic locus citatur nomine Athanasii in Catena in Epistolas Pauli, cod. Reg. 2246, ad hunc versum Epistolæ ad Hebræos: Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.

νομικοῖς διδασκόμενος ἤκουσε· *Λαβὲ τόμον καινὸν, καὶ γράψον ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου.* Συμβαίνει ὡς οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλὰ σαρκίναις, γραφῆναι τὰ θεσπίσματα τοῦ καινοῦ νόμου, καθώς φησι δι' Ἱερεμίου τοῦ προφήτου· *Διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς,* ἵνα δηλοῖ, ὅτι τοῖς ἐνδοτάτοις καὶ νοητοῖς τῆς καρδίας ταμείοις ἡ Ἐκκλησία τὸν καινὸν παραδέξηται νόμον, καὶ τὰς ἐντολὰς σφόδρα θελήσῃ.

Εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ. Ἐκκλησία μεγάλη ἡ κατὰ πᾶν ἔθνος πιστεύουσα τῷ Σωτῆρι ψυχή· ἢ καὶ δεδικαίωται αὐτὸν ἔχουσα τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ. *Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου.* Δικαιοσύνην μὲν τὴν δι' αὐτοῦ κεκηρυγμένην φησὶ, τὴν ὑπὲρ νόμον καὶ σκιάν· τὸ δὲ, ἔγνως, ἀντὶ τοῦ, ἰδιοποίησω. *Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα.* Οὐ σεσίγηκα, φησὶ, οὐδὲ συνέσχον ἐν ἐμαυτῷ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀλήθειαν δέ φησι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ἀλλ' οὐδὲ ἔκρυψα τὸ σωτήριόν σου, τουτέστι τῆς παρὰ σοῦ δοθείσης σωτηρίας τὴν ὁδὸν, ἤτοι τὴν διὰ τῆς πίστεως χάριν. Συναγωγὴν δὲ πολλὴν, τὴν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνῶν συνειλεγμένην Ἐκκλησίαν φησίν. Ἀποκαλύπτει γὰρ ὁ Χριστὸς τοὺς περὶ ἐλέους καὶ ἀληθείας λόγους τῇ φύσει τῇ λογικῇ, καὶ τοὺς περὶ σωτηρίας. Καὶ τοὺς μὲν περὶ ἀληθείας λόγους εὑρήσει ἐν τῇ θεωρίᾳ, τοὺς δὲ περὶ σωτηρίας ἐν τῇ πρακτικῇ.

Σὺ δὲ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου ἀπ' ἐμοῦ. Διδάξαντος τοῦ Χριστοῦ τὸ περὶ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, εἰσκομίζεται τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον τοῦ μείναντος ἐν ἀπειθείᾳ. Ὡς γὰρ ἀπειθήσας τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο παρεωραμένος, καὶ ἐν παντὶ γεγονὼς κακῷ, ἀνανήφει πρὸς μετάγνωσιν, κατοικτείρεσθαι παρακαλῶν. Σημαίνεται δὲ ἡ ἐπ' ἐσχάτου καιροῦ γενησομένη κλῆσις αὐτῶν. *Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντὸς ἀντιλάβοιντό μου.* Ὁμολογοῦμεν, φησὶν, ὅτι αὐτὸς εἶς ὁ πάλαι σώζων ἡμᾶς καὶ ἀντιλαμβανόμενος. Καὶ τυχοῦσα τῆς σωτηρίας ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, δεῖται πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας διὰ τὰς παντοδαπὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων ἐπαναστάσεις, ὧν ἐν τοῖς ἑξῆς μνήμην ποιεῖται.

Ὅτι περιέσχον με κακὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Τὰ μετὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν εἰς Χριστὸν συμβεβηκότα αὐτοῖς διηγεῖται κακά. *Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἡ καρδία μου ἐγκατέλιπέ με.* Ὅμοιον ὡσεὶ ἔλεγεν· Ἴσος γέγονα τοῖς οὐκ ἔχουσι νοῦν ἢ καρδίαν· γέγονε γὰρ λαὸς μωρὸς, καὶ οὐχὶ σοφός.

Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθείησαν οἱ θέλοντές μοι κακά. Ἢ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καταβοῶσιν, ἢ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων τῶν ἐπιβουλευσάντων τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, λεγόντων αὐτῶν περὶ Χριστοῦ ποτὲ μέν· *Οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ·* ποτὲ δέ· *Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;*

A rium edoctus, audivit: *Accipe tomum novum, et scribe in ipso stylo hominis* [97]. Contingit autem non in tabulis lapideis, sed carnalibus describi præcepta novæ legis: quemadmodum ait ille per Jeremiam prophetam [98]: *Dans dabo leges meas in mentem ipsorum, et in corde eorum describam eas,* ut declaret futurum ut Ecclesia in intimis et intelligibilibus cordis receptaculis novam legem recipiat, et mandata ardenter diligat.

10. *Annuntiavi justitiam in Ecclesia magna.* Ecclesia magna est quælibet anima quæ per omnes gentes Salvatori credidit, quæ etiam justificatur, eum habens qui justificat impium. *Justitiam tuam non abscondi in corde meo.* Justitiam ab ipso præ-
B dicatam intelligit, quæ est supra legem et umbram. Illud autem, *tu scisti*, positum, pro tibi proprium fecisti. *Veritatem tuam et salutare tuum dixi.* Non silui neque retinui in memetipso veritatem tuam. Veritatem autem ait, evangelicam prædicationem. Neque salutare tuum abscondi, id est, salutis abs te datæ viam, sive gratiam quæ per fidem obtinetur. Concilium autem multum ait Ecclesiam ex Israele et ex gentibus congregatam. Revelat quippe Dominus naturæ rationali sermones de misericordia et veritate, et sermones de salute. Et sermones quidem de veritate inveniet homo in contemplatione: sermones autem de salute, in actione.

C 12. *Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me.* Postquam docuit Christus œconomiæ mysterium, inducit Israelis personam, qui in incredulitate permansit. Ut autem, quoniam misericordiæ Dei non obtemperavit, neglectus a Deo est, et nullis non affectus est malis; resipiscit, et pœnitentia motus rogat ut ex misericordia secum agatur. Significatur autem Judæorum vocatio extremis temporibus futura. *Misericordia tua et veritas tua semper suscipiant me.* Confitemur, ait, te olim fuisse qui nos servabas, et præsidio nobis eras. Et olim salutem consecuta Dei Ecclesia rogat iterum Dei providentiam et auxilium, adversus multiplices hominum atque dæmonum irruptiones, quarum memoriam in sequentibus agit.

D 13. *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus.* Mala recenset quæ ipsis secundum suam erga Christum infidelitatem obvenerunt. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, et cor meum dereliquit me.* Perinde est ac si diceret: Similis fui eis qui nec mentem nec cor habent. Factus est enim populus stultus et insipiens.

15. *Avertantur retrorsum et erubescant qui volunt mihi mala.* Aut adversus spirituales inimicos exclamant, aut adversus Scribas et Pharisæos, qui saluti animæ ejus insidiabantur de Christo dicentes, modo: *Non ejicit dæmonia nisi in Beelzebul* [99]; modo: *Dæmonium habes, quis te quærit interficere* [1]?

[97] Isa. VIII, 1. [98] Jerem. XXXI, 33. [99] Matth. XII, 24. [1] Joan. VII 20.

18. *Ego autem mendicus sum et pauper, Dominus sollicitus erit mei.* Israel ille olim admodum ferox ad pœnitentiam versus, sese pauperem et mendicum vocat. Et adjungit se Dominum spem habere suam.

Adjutor meus et protector meus tu es, Deus meus, ne tardaveris. (12) *Daniel Barbarus.* Hunc exitum, inquit, habebit Ecclesia, ut quæ prius pauper fuit et in mundo inopia graviter premeretur, tandem potentia tua ditetur, et auxilio tuo gloriosa reddatur, quod petit ne in longum protrahatur, et propter ejus petitionem nihil morabitur, juxta illud quod dicitur [a]: *Veniens veniet et non tardabit.*

1. *In finem PSALMUS David. XL.*

Argumentum.

Præsens psalmus beatos prædicat eos qui crediderunt in ipsum Christum, qui sane fidei præmia ipsis tribuit, suum scilicet auxilium. Inducitur autem ipsa Salvatoris persona maledicens Judaici populi principibus, maxime autem omnium, proditori.

2. *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* Egenum et pauperem Christum vocat, juxta id quod dictum est [b]: *Dives cum esset, inops propter nos effectus est.* Moralem hoc loco doctrinam præmisit prophetiæ, ut ex psalmo utilitas utrinque proveniret. Ecquem beatum prædicat? eum qui intelligit super egenum et pauperem, videlicet eum qui cogitat quod, hujus gratia Christus, dives cum esset, pauper effectus est, ut nos quoque pauperum utpote fratrum Creatoris et judicis nostri misereremur. Ecquod amoris erga pauperes lucrum? *In die mala liberabit eum Dominus.* Significat autem judicii diem, quæ dolores peccatoribus atque labores inferet. Liberabit Dominus, qui lux est, pauperum amantes. Nam debitor illis est humanitatis atque officii, quippe cum ab illis eleemosynam sit mutuatus; nam per Salomonem dixit: *Qui miseretur pauperis fœneratur Deo* [c]; et suopte ore: *In quantum fecisti uni ex his minimis meis, mihi fecisti* [d]. *In die mala liberabit eum Dominus.* Diem malam, tentationum impetum dicit et inimicorum vexationes. Adumbrat autem, opinor, judicii diem, terribilem sane, improborumque ultricem. Pollicetur autem puram illius paupertatis cognitionem, horribilis illius diei malis ipsum liberaturam.

[Beatus vir ille, qui de pauperibus uti consentaneum est cogitat; ac si diceret, Qui intelligere valet inopiam, quam nostri causa suscepit Christus.]

3. *Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.* Inimicorum spiritualium videlicet.

4. *Universum stratum ejus versasti in infirmitate*

A *Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης· Κύριος φροντιεῖ μου.* Ὁ πάνυ θρασὺς Ἰσραὴλ, ἐν μεταγνώσει γενόμενος, πένητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸν ἔχειν τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα ἐπιγράφεται.

Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου εἶ σύ· ὁ Θεός μου, μὴ χρονίσῃς. Εἰς δὲ ταῦτα τὰ τέλη, φησὶ, προβήσεται ἡ Ἐκκλησία πτωχεύσασα πρότερον καὶ διὰ πενίας πολλῆς ἐλθοῦσα ἐν κόσμῳ, καὶ τῇ παρὰ σοῦ πλουτήσασα δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ σοῦ δοξασθεῖσα ἐπικουρίᾳ, ἣν αἰτεῖ μὴ χρονίζειν, καὶ διὰ τὴν αἴτησιν οὐ χρονιεῖ, καθὰ λέγεται τό· *Ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ.*

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. Μ'.

Ὑπόθεσις. (*Incerto auctore.*)

B Ὁ προκείμενος ψαλμὸς μακαρίζει τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν· καὶ μὴν καὶ ἀμοιβὰς αὐτοῖς τῆς πίστεως δίδωσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Εἰσφέρεται δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον, καταλέγον τῶν τε ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότου ἐξαιρέτως.

Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Πτωχὸν καὶ πένητα τὸν Χριστὸν ἀποκαλεῖ κατὰ τὸ εἰρημένον· *Πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς.* Ἠθικὴν ἐνταῦθα διδασκαλίαν τῆς προφητείας προέταξεν, ὠφελῆσαι τὸν ψαλμὸν τὰ ἐξ ἑκατέρου βουλόμενος. Καὶ τίνα μακαρίζει; τὸν ἐπὶ πτωχὸν συνιέντα καὶ πένητα· τουτέστι τὸν νοοῦντα, ὅτι τούτου χάριν ὁ Χριστὸς πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ ἡμετέρου Δημιουργοῦ καὶ κριτοῦ ἐλεήσωμεν. C Καὶ τί τῆς φιλοπτωχίας τὸ κέρδος; *Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος.* Δηλοῖ δὲ τὴν τῆς κρίσεως ὀδύνας τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ πόνους ἐπιφέρουσαν. Ῥύσεται φῶς τοὺς φιλοπτώχους ὁ Κύριος. Χρεωστεῖ γὰρ αὐτοῖς φιλανθρωπίαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐλεημοσύνην παρ' αὐτοῖς δανεισάμενος· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σολομῶντος εἰπών· *Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεόν·* οἰκείᾳ δὲ γλώττῃ· *Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος.* Ἡμέραν πονηρὰν τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπίθεσίν φησι καὶ τὰς διώξεις τῶν ἐχθρῶν. Αἰνίττεται δὲ, οἶμαι, καὶ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν φοβερὰν οὖσαν, καὶ τῶν παρανόμων χακωτικήν. D Ὑπισχνεῖται τὴν εἰλικρινῆ γνῶσιν τῆς πτωχείας ἐκείνης· τῶν τῆς φοβερᾶς αὐτὸν ἡμέρας ἀπαλλάξαι χακῶν.

[Μακάριος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ ἐννοῶν ἃ προσῆκε περὶ τῶν πενήτων, ἀντὶ τοῦ· Ὁ συνιέναι δυνάμενος τὴν πτωχείαν, ἣν δι' ἡμᾶς ἀνείληφεν ὁ Χριστός.]

Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι αὐτὸν, καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ παραδῷ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ. Ἐχθρῶν τῶν νοητῶν δηλονότι.

Ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀῤ-

[a] Habac. II, 3. [b] II Cor. VIII, 9. [c] Prov. XIX, 17. [d] Matth. XXV, 40.

(12) Apud solum Daniel. Barbarum nomine Athanasii habetur.

φωτία αὐτοῦ. Πρὸς τὰ ἀμείνω μετενεχθήσεται, φησὶ, καὶ μεταβολὴν ἕξει πρὸς εὐρωστίαν. Ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ Γραφῇ τὴν στροφὴν ἀντὶ τῆς μεταβολῆς τιθέναι, ὡς τό· *Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί.*

Ἐγὼ εἶπα· *Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου.* Καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας ὁ Δαβὶδ εὔχεται, ἅτε δὴ ἐν ἑαυτῷ εἰδὼς ἕνα τῶν συνιέντων ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Πάλιν τὰς ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἰδίας ὁ ὑπὲρ ἀνθρώπων πάσχων λέγει, καὶ τὸν ἐπὶ ταύταις ἔλεον εἰς ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτοῦ ζητεῖ, ὃς λύει τὴν τῶν ἀγνοούντων ἐπ' αὐτῷ καταφρόνησιν, ἐκφαίνων τὴν δόξαν· ἐπ' αὐτοῦ μὲν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ κατὰ τὴν Χριστοῦ χάριν.

Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι. Ἐντεῦθεν τὸ πρόσωπον εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ, διηγούμενον B τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτῷ γεγενημένα. Μέχρι μὲν τοῦ παρόντος στίχου περὶ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰρηκέναι τὸν προφήτην ὑποληπτέον, ὡς ἑκάστῳ τῶν σπουδαίων ἁρμόττειν μᾶλλον ἢ τῷ Κυριακῷ ἀνθρώπῳ. Οὐ γὰρ, ὥς τινες ὑπειλήφασι, περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου φάσκει τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ ἔφησε μετὰ τοῦ ἄρθρου· *Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ τὸν πτωχὸν καὶ πένητα.* Τοῦτο δὲ χωρὶς ἄρθρου λεγόμενον τὸν τινὰ σημαίνει καὶ μερικόν. Μετὰ δὲ ταῦτα μέτεισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας μελῶν ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Κύριον δηλονότι Χριστὸν, ὅστις δὴ καί φησιν· *Οἱ ἐχθροί μου*, καὶ τὰ ἑξῆς. *Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;* Βαρύς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος γάρ.

C *Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει.* Ταῦτα περὶ τοῦ Ἰούδα φησίν. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐσχηκὼς εἴσοδον πρός με, διὰ τὸ τετάχθαι ἐν μαθηταῖς, δίγλωσσος καὶ πολυπράγμων ἦν· ἐλάλει γὰρ μάτην, τουτέστιν οὐκ ἀληθὴς ἦν. *Ἡ καρδία αὐτοῦ συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ.* Ἐκεκρίκει, φησὶ, παραδοῦναι τοῖς φθονοῦσιν ἐμέ. *Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό·* τὸ, *Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;*

Κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου. Τὰ κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων σκώμματα, τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων συσκευὰς σημαίνει, καὶ τὰ λεληθότα σκέμματα; τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς συμφωνοῦντας πρὸς τὸν Ἰούδαν λέγων, οἵτινες ἐψιθύριζον, τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σύμφωνα πρὸς τὸν Ἰούδαν τιθέμενοι. D *Ἐψιθύριζον*· οὐδὲ γὰρ ἐτόλμων φανερῶς ταῦτα τὸ πλῆθος εὐλαβούμενοι τίθεσθαι.

Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ. Τὸ, *Ἆραι, ἆραι, σταύρωσον αὐτόν.* Οὗτος δὲ ὅτι παράνομος ἦν, δῆλον ἐκ τοῦ εἰρημένου· *Ἀθῷον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς. Μὴ ὁ κοιμώμενος, οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι;* Διαγελᾷ τῶν Ἰουδαίων τὰ σκέμματα ὡς οἰομένων διὰ τοῦ θανάτου θραύειν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς. Ὁ δέ φησι· Πῶς νομίζετε θανάτῳ περιβαλεῖν τὴν ζωήν; Ὕπνος γὰρ

A *ejus.* Ad meliora, ait, transferetur, et revertetur ad sanitatem. Mos enim divinæ Scripturæ versionem pro mutatione ponere, ut illud: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi* [a].

5. *Ego dixi: Domine, miserere mei, sana animam meam*, etc. Et pro peccato suo David orat, utpote qui in seipso unum conspiciat ex iis qui intelligunt super egenum et pauperem (12*). Rursum hominum peccata qui pro hominibus passus est sua esse dicit, et pro his misericordiam pro nobis in sese postulat, ac ignorantium contemptum solvit, suam exhibens gloriam; in se quidem per propriam virtutem, in nobis vero per gratiam Christi.

6. *Inimici mei dixerunt mala mihi.* Hinc persona inducitur Christi, narrans quæ sibi a Judæis illata sint mala. Usque ad præsentem versum, æstimandum de tota Ecclesia catholica sermonem habuisse Prophetam, ita ut proborum cuilibet potius conveniat quam Dominico homini (13). Non enim, ut arbitrantur, de ipso solo superius locutus est: neque enim cum articulo dixisset, *Beatus ille qui intelligit super egenum et pauperem.* Nam dictum sine articulo, quemdam et specialem significaret. Posthæc ab aliis Ecclesiæ membris transit ad ipsum Christum scilicet Dominum, qui dicit: *Inimici mei*, etc. *Quando morietur et peribit nomen ejus?* Gravis nobis est vel ipso conspectu.

7. *Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur.* Hæc ait de Juda. Id autem sibi vult: Cum aditus ei ad me esset, quia in discipulorum numero constitutus erat, erat bilinguis et negotiator: vana quippe loquebatur, id est verax non erat. *Cor ejus congregavit iniquitatem sibi.* Decreverat, inquit, me invidis tradere. *Egrediebatur foras et loquebatur in idipsum:* illud nempe: *Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam* [b]?

8. *Adversum me susurrabant omnes inimici mei.* Derisiones atque insidias et conspirationes Judæorum adversum se structas significat, necnon occulta eorum consilia, principes sacerdotum cum Juda paciscentes indicans, qui susurrabant, pretium Jesu consonum cum Juda constituentes. *Susurrabant* scilicet, non ausi palam isthæc metu plebis agere.

9. *Verbum iniquum constituerunt adversum me.* Illud scilicet: *Tolle, tolle, crucifige eum* [c]. Quod autem iniquum esset, palam est ex illo: *Insontem et justum non occides* [d]. *Nunquid qui dormit non adjiciet ultra ut resurgat?* Deridet Judæorum consilia, arbitrantium posse se illum per mortem abolere quasi unum ex nobis. Ille autem ait: Qui arbitramini posse vos morte vitam circumvenire? Somnus

[a] Psal. xxix, 12. [b] Matth. xxvi, 15. [c] Joan. xix, 15. [d] Exod. xxiii, 7.

(12*) Hæc sunt Apollinarii.

(13) *Dominicus homo*, vox Athanasiana.

namque mihi passio est. Hinc consequitur arbitrari ipsum post dormitionem subsequi resurrectionem. Dormitio mors est: ergo mortem subsequetur resurrectio.

10. *Etenim homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Ludibrium, insidias, dolum. Pacis hominem Judam vocat, quia videbatur inter benevolos et amicos ejus computari, et in discipulorum numerum allectus fuerat.

11. *Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis.* Humano more propter humiliationem suam ad Patrem suum verba facit, etiamsi ille sit misericordia Dei et Patris, et resurrectio atque vita.

12. *In hoc cognovi quia voluisti me.* Rursum loquitur ut homo, ut seipsum offerat Deo et Patri. *Quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Si ex humanitatis persona hoc dicit Christus, inimicus plane intelligatur esse qui mortem nobis paravit. Sin quasi ex ipso Christo, Judæorum principes ait. Quod enim res ipsis permolesta fuerit, palam ex eo est quod ejus resurrectionem sint calumniati.

13. *Me autem propter innocentiam suscepisti.* Qui omnium est patrocinium, sibi quoque patrocinium fuisse ait. Non quod ille quatenus Deus intelligitur eo indigeat: sed homo factus cum sit, pro hominibus verba facit.

14. *Benedictus Dominus Deus Israel a sæculo.* Jam obsignat canticum in gratiarum actionem desinens. A præsenti, inquit, usque ad futurum. A præsenti igitur benedictio a nobis Deo oblata initium ducit, completurque in futuro: nam *ex parte cognoscimus et ex parte prophetamus* [10], quare ex parte benedicimus: *Cum autem venerit quod perfectum est*, inquit Paulus [11], *evacuabitur quod ex parte est.* Nam profectu ad meliora accedente, cessat quod ex parte est. Ideoque Psalmista adjunxit, *Fiat, fiat*, et duplicat orationem. Siquidem beatum est, per fidem et alia bona opera benedictionem in Deum exordiri, atque ita illam coronare in futuro sæculo, ut impiis et infidelibus Deum illic laudare nullatenus concedatur. Sciendum autem, nonnullos hanc psalmorum prophetiam in libros quinque dividere: atque ad hunc usque psalmum priorem constituere; quia in fine benedictionem in Deum seu coronam habet. Unde etiam sic sequentes quatuor partiuntur.

1. *In finem ad intelligentiam filiis Core.*
PSALMUS XLI.
Argumentum.

Sacri fuere cantores filii Core, canunt autem canticum ab auctoribus acceptum, videlicet a Davide, quæ in postremis temporibus obventura essent significantes. Inducunt etiam ipsius Israelis per-

A ἐστιν ἐμοὶ τὸ παθεῖν. Ἀναγκαίως δὲ λέγει τῇ κοιμήσει τὴν ἀνάστασιν ἕπεσθαι. Ἡ δὲ κοίμησίς ἐστιν ὁ θάνατος· ἀναγκαίως τῷ θανάτῳ ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἀνάστασις.

Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. Ἐμπαιγμὸν, ἐπιβουλὴν, δόλον. Εἰρήνης ἄνθρωπον τὸν Ἰούδαν φησὶ, διὰ τὸ δοκεῖν ἐν τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῷ τετάχθαι καὶ φίλοις· τόγε ἥκων εἰς τὸ εἶναι μαθητήν.

Σὺ δὲ, Κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς. Ἀνθρωπίνως μᾶλλον διὰ τὴν κένωσιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ποιεῖται τὸν λόγον, καίτοι αὐτὸς ὢν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή.

B *Ἐν τούτῳ ἔγνων, ὅτι τεθέληκάς με.* Λαλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, ἵνα ἑαυτὸν παραθῇ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. *Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ.* Εἰ μὲν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ταῦτα λέγει ὁ Χριστὸς, ἐχθρὸς ἂν νοηθείη ὁ τὸν θάνατον ἡμῖν κατασκευάσας· εἰ δὲ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἄρχοντάς φησιν. Ὅτι γὰρ λελύπηνται, δῆλον ἐκ τοῦ συκοφαντῆσαι αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν.

Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου. Ἡ πάντων ἀντίληψις ἀντιλήψεως τετυχηκέναι φησίν· οὐχ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς, ἀλλὰ γενόμενος ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἀνθρώπων ποιεῖται λόγους.

C *Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος.* Σφραγίζει καὶ νῦν εἰς εὐχαριστίαν τὴν προκειμένην ᾠδήν. Ἀπὸ τοῦ παρόντος, φησὶν, εἰς τὸν μέλλοντα· οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος ἡ εὐλογία παρ' ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν ἄρχεται, τελειοῦται δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· *ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν*, ὅθεν καὶ ἐκ μέρους εὐλογοῦμεν· *Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον*, φησὶν ὁ Παῦλος, *τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.* Τῇ γὰρ ἐπὶ τὸ μεῖζον προκοπῇ τὸ ἀπὸ μέρους παύεται. Διὰ τοῦτο ὁ Ψαλμῳδὸς ἐπήγαγε, *Γένοιτο, γένοιτο*, καὶ διπλασιάζει τὴν εὐχήν. Μακάριον γὰρ ἐντεῦθεν τῆς εὐλογίας τῆς εἰς τὸν Θεὸν διὰ πίστεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν κατορθώσεως ἄρξασθαι, οὕτω τε αὐτὴν στεφανῶσαι εἰς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὡς οἵ γε ἀσεβεῖς καὶ ἄπιστοι εὐλογεῖν ἐκεῖ D τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιτρέπονται. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι τὴν ψαλμικὴν ταύτην προφητείαν εἰς πέντε τινὲς διελόντες βίβλους, μέχρι τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν πρώτην νομίζουσιν· ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει στέφανον ὥσπερ τὴν εὐλογίαν τὴν εἰς Θεὸν κέκτηται. Ὅθεν οὕτω διαιροῦσι καὶ τὰς ὑπάρξεις τὰς τέσσαρας.

Εἰς τὸ τέλος εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς τοῦ Κορέ.
ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ'.
Ὑπόθεσις.

Ἱεροψάλται μὲν γεγόνασιν οἱ τοῦ Κορὲ υἱοὶ, ᾄδουσι δὲ τὴν ᾠδὴν λαβόντες παρὰ τῶν συνθέντων αὐτὴν, τουτέστι τοῦ Δαυῒδ, τὰ ἐπ' ἐσχάτων σημαίνοντες τῶν καιρῶν. Εἰσφέρουσι δὲ τὸ αὐτοῦ τοῦ

[10] I Cor. XIII, 9. [11] ibid. 10.

Ἰσραὴλ πρόσωπον ἐξομολογούμενον Χριστῷ διὰ A τῆς μεταγνώσεως, ἧς ποιήσονται ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων.

Ὃν τρόπον (14) ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ, ὁ Θεός. Αἱ λογικαὶ ἔλαφοι, διαλειπούσης αὐταῖς διὰ τὰς ἀνομίας τῆς νοητῆς πηγῆς, ἀπεκλαίοντο νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῶν.

Πότε ἥξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος. Σημαίνει τὸ λίαν ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς εἰς καιρὸν ἀφικέσθαι αὐτοὺς καθ' ὃν καὶ ἡ αὐτῶν ἔσται κλῆσις· ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐμφανεῖς γενέσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ταυτὸ δέ ἐστι καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ.

Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως B ἤχους ἑορτάζοντος. Προευαγγελίζεται ἑαυτὸν ὡς ἐν καιρῷ τευξόμενος τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καὶ ζωῆς, καὶ ταῖς θείαις αὐλαῖς ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις ἐνδιαιτησόμενος.

Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; Ἐπιτιμᾷ ταῖς λύπαις τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι ὀχυρόμενος (14*). Εἰ τετήρηται, φησὶν, ὦ ψυχὴ, καιρὸς καθ' ὃν ἡ διὰ πίστεως ἡμῶν κλῆσις εἰσάγοι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἑορταζόντων εἰς τὴν σκηνὴν, διὰ τί περίλυπος εἶ, καὶ κατατρύχῃ ταῖς λύπαις;

Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἑρμωνιεὶμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ. Ἐπειδὴ ἐταράχθη, φησὶν, ἡ ψυχή μου, ἀναμνήσαντός μου ἐμαυτὸν C τῶν σῶν θαυμασίων, ὧν τε κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἡμῖν ἔδειξας, ὧν τε κατὰ τὸ ὄρος τὸ Ἀερμὼν, παραμυθήσομαι ἐμαυτόν. Ἢ οὕτως· Γενόμενος, φησὶν, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, τουτέστιν ἀξιωθεὶς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τηνικαῦτά σου μνησθήσομαι διὰ τοῦ ῥήματος τῆς ὁμολογίας. Μνησθήσομαι δὲ καὶ τοῦ Ἑρμωνιείμ. Ἑρμωνιεὶμ δὲ ἑρμηνεύεται ὁδὸς λύχνου, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁδὸν αὐτοῖς ἀνοίγοντος φωτισμοῦ.

Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρακτῶν σου. Ἑτέρων πάλιν θαυμασίων ἀναμιμνήσκουσιν ἑαυτούς. Ὅτε γὰρ ἀλλόφυλοι κατεστράτευσαν αὐτῶν, γενομένης ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας παρὰ τοῦ Σαμουὴλ, κατηνέχθη κατὰ τῶν πολεμίων χάλαζα τοσαύτη, ὡς τοὺς ἐχθροὺς σχεδὸν ἅπαντας, οὐδενὸς αὐτοῖς ἀνθρώπων μαχομένου, πεσεῖν. Ἄβυσσον D τοίνυν ἐπ' ἀβύσσῳ τρέχουσαν καλεῖ τὴν τῆς χαλάζης φοράν. Τὸ δὲ, ἐπικαλεῖται, ἀντὶ τοῦ, ἐγκαλεῖται. Φωναὶ δὲ τῶν καταρακτῶν αἱ τῶν χαλαζῶν φοραὶ νοηθεῖεν ἄν. Ἀλλαχοῦ δὲ καταῤῥάκται οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται. Πάντες οἱ μετεωρισμοί σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διῆλθον. Ἑτέρου πάλιν ἑαυτὸν ἀναμιμνήσκει θαύματος. Διῆλθον γὰρ διὰ θαλάσσης

sonam Christo per pœnitentiam confitentem, quam in consummatione sæculorum acturi sunt.

2. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.* Rationabiles cervi, deficiente ipsis, peccatorum causa, spirituali fonte, noctu dieque suam perniciem deplorabant.

3. *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Facies Patris Verbum. His significatur summe expetere illos eo tempore ante conspectum Dei occurrere quo vocati fuerint, ut compareant ante faciem Patris: quæ eadem ipsa est atque Filii.

5. *In voce exsultationis et confessionis sonus epulantis.* Sibi ipsi prænuntiat futurum ut aliquando per Christum salutem et vitam consequatur, et in divina aula una cum aliis sanctis habitet.

6. *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?* Tristitiam reprehendit spe erga Christum munitus. Si servatum est, inquit, tempus, o anima mea, quo vocatio per fidem nostra introducet nos cum festum agentibus in tabernaculum illud, quare tristis es, et cur dolore maceraris?

7. *Propterea memor ero tui de terra Jordanis et Hermoniim a monte modico.* Quandoquidem, ait, turbata est anima mea, dum mihi in memoriam revocabo mirabilia tua, cum ea quæ in Jordane, tum ea quæ in monte Aermon ostendisti nobis, memetipsum consolabor. Aut hoc modo: Cum in Jordane fuerim, id est sacro dignatus baptismate, statim tui recordabor ob confessionis verba. Recordabor quoque Hermoniim; Hermoniim autem explicatur *via lucernæ*, quia sacrum baptisma viam ipsis aperit ad illuminationem.

8. *Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum.* Alia itidem miracula revocant in mentem. Nam cum alienigenæ bellum moverent adversus eos, cum eorum causa oblatum a Samuele sacrificium fuisset, tanta demissa vis grandinis est, ut inimici prope omnes nemine pugnante caderent. Abyssum igitur super abyssum, grandinis vehementiam dicit. Illud autem, *invocat* pro *advocat* positum. Voces autem cataractarum, grandinis imbres intelligas. Alias vero cataractæ, Dei prophetæ dicuntur. *Omnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* Aliud item miraculum memoria repetit. Nam per mare, Pharaonis improbitatem fugientes, transierunt. Et videbantur, ait, fluctuum excelsa, id est

(14) Ὃν τρόπον, κ. τ. λ. Huic versui in cod. Ambros. sequentis interpretatio aptatur, cum quadam discrepantia sic: Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος σημαίνει τὸ λίαν ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς εἰς καιρὸν ἀφικέσθαι, καθ' ὃν καὶ αὐτῶν ἔσται κλῆσις· ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐμφανεῖς γενέσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς, τουτέστι τῷ Υἱῷ. *Vultum Dei sermo significat, quod ii vehementi ejus temporis cupidine teneantur, quo tempore et ipsi advocabuntur; ita ut præsentes sint faciei Patris, id est Filio.*

(14*) *F.* ὀχυρούμενος vel ὠχυρομένος. Edit.

elationes, in eos ferri. Sed nihil læsi sunt, nam aquæ seu murus coagulatæ sunt.

[*Abyssus abyssum invocat.* Abyssus Pater, abyssus Filius. Abyssus peccatorum invocat abyssum commiserationis Dei, ut ipse peccatum frangat ejusque auctores, itemque corruptionem; [ac si dicat, Mos est tibi ut, peccatoribus supplicantibus, animo flectaris. Ecquid nos despicis qui tibi procumbimus?]

9. *In die mandabit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus.* Aliud memorat miraculum. Rapsaces enim, cum Jerosolymam obsedisset, minabatur ne Deum quidem posse eripere eos de manu Assyriorum: at Deus hisce verbis pollicitus est: *Protegam hanc urbem* [12]. Postea vero promissa complens, una nocte centum octoginta quinque millia Assyriorum occidit [13]. Et hoc est quod dicit: *In die mandabit Dominus misericordiam suam. Oratio Deo vitæ meæ.* Utpote qui jam crediderit, quæ fidelibus congruentia verba sunt profert, suam vitam adscribens ipsi.

11. *Dicam Deo, Susceptor meus es.* Populus ille qui pœnitentiam agit resumit supplicationem, magis magisque Deum evocans ad misericordiam.

PSALMUS ipsi David, qui apud Hebræos caret inscriptione. XLII.

Judica me, Deus, et discerne, etc. Hic psalmus (15) ejusdem est atque superior argumenti. Accedunt enim iterum Israelitæ salutem per Christum partam postulantes. Quamobrem ait: *Emitte lucem tuam et veritatem tuam.* Futurum namque erat ut ipse in montem sanctum illos adduceret, id est ad cœlum et ad supernas mansiones, quæ tabernacula nuncupat; necnon ad spirituale altare: futurum item erat ut ipse lætificaret eorum juventutem. Juventutem autem vocat lætitiam quæ et renovat eorum animam. Quare in cithara pollicentur se illi confessionem oblaturos. Sæpe autem monuimus citharæ nomine corpus esse intelligendum.

In finem filiis Core ad intelligentiam.

PSALMUS XLIII.

Argumentum.

Hic quoque psalmus eidem argumento insistit; estque hominum, qui antiqua beneficia recensent, et assumi postulant, quia ipsum Dominum spem sibi ascripserunt, et in nomine ejus confitentur.

Humiliata est in pulvere anima nostra. Ita loquuntur, qui depulsi a sensu eorum quæ Christi sunt, in sensum carnalem sunt delapsi.]

Deus, auribus nostris audivimus.

10. *Nunc autem repulisti, et confudisti nos. Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris.* Olim, inquit, una nobiscum pugnabas. Nunc autem non

[12] IV Reg. XIX, 33. [13] ibid. 35.

(15) Est explicatio brevis totius psalmi *Judica me.*

A μέσον τὴν τοῦ Φαραὼ φεύγοντες μοχθηρίαν. Καὶ ἐδόκουν μὲν οἱ τῶν κυμάτων μετεωρισμοὶ, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις, κατ' αὐτῶν φέρεσθαι· ἀλλ' ἠδίκουν οὐδέν· ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα.

[*Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται.* Ἄβυσσος ὁ Πατὴρ, ἄβυσσος ὁ Υἱός. Ἄβυσσος ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἐπικαλεῖται τὴν ἄβυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταῤῥάξαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς ταύτης αἰτίους καὶ τὴν φθοράν· οἷον ὅτι Ἔθος σοι τοῖς ἁμαρτωλοῖς δεομένοις σου ἐπικάμπτεσθαι. Καὶ ἵνα τί ἡμᾶς παραβλέπεις προσπίπτοντάς σοι;]

Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ νυκτὸς ᾠδὴ αὐτοῦ. Ἑτέρου πάλιν μέμνηται θαύματος. Ὁ γὰρ Ῥαψάκης, περικυκλώσας τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἠπείλει μηδὲ τὸν Θεὸν ἰσχύειν ἐξελέσθαι αὐ-
B τοὺς ἐκ χειρὸς Ἀσσυρίων· ἀλλ' ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς λέγων· *Ὑπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης.* Εἶτα τὴν ἐπαγγελίαν πληρῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἀνεῖλε τῶν Ἀσσυρίων. Καὶ τοῦτό ἐστιν· *Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Προσευχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου.* Ὡς ἤδη πεπιστευκὼς τὰ τοῖς πιστεύουσι πρέποντα ἀναφέρει ῥήματα, αὐτῷ τὴν οἰκείαν ἀναγραφόμενος ζωήν.

Ἐρῶ τῷ Θεῷ, Ἀντιλήπτωρ μου εἶ. Ἐπαναλαμβάνει τὴν ἱκετηρίαν ὁ μετανοῶν λαὸς, ἐπὶ πλεῖον ἐκκαλούμενος εἰς ἔλεον τὸν Θεόν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυῒδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΜΒ'.

C *Κρῖνόν με, ὁ Θεὸς, καὶ δίκασον.* Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῷ ὀπίσω καὶ ὁ παρὼν ἔχει ψαλμός. Προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἐξαιτούμενοι. Διό φησιν· *Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.* Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὄρος εἰσάγειν ἔμελλε, τουτέστιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονὰς, ἅσπερ καὶ σκηνώματα ὀνομάζει· καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εὐφραίνειν τὴν νεότητα. Νεότητα δὲ καλεῖ τὴν εὐφροσύνην, τὴν καὶ ἀνανεουμένην αὐτῶν τὴν ψυχήν. Διὸ καὶ ἐν κιθάρᾳ ὑπισχνοῦνται αὐτῷ προσφέρειν τὴν ἐξομολόγησιν. Κιθάραν δὲ πολλάκις τὸ σῶμα νοεῖν ἐδιδάξαμεν.

Εἰς τὸ τέλος τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'.

D *Ὑπόθεσις.*

[Καὶ ἔτι οὗτος τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται· τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας διηγουμένων, καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων διὰ τοῦ αὐτὸν ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξομολογεῖσθαι.

Ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν. Οὕτω φασὶν ἐπειδὴ, ἀπωσάμενοι φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα σαρκικὸν κατέστησαν.]

Ὁ Κύριος, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν.

Νυνὶ δὲ ἀπώσω, καὶ κατῄσχυνας ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, Θεὸς, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν. Πάλαι, φησὶν, συνεστρατήγεις ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ μόνον οὐ συνεξέρχῃ

A ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς, ὡς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγήν. Ταῦτα δέ φησιν ὁ χορὸς ὁ προφητικὸς οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμφοράς.

Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς. Ἐκλάγμασιν, φησὶν, ἡμᾶς εἰς ἀτιμίαν.

Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν [ἀλλάγμασιν] ἡμῶν. Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ᾠδή. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οὕτως, φησὶν, ἀπέῤῥιψας ἡμᾶς ὡς καὶ ὀλίγοις ἡμᾶς ἡττηθῆναι, καὶ τοὺς ἀλαλάζοντας καθ' ἡμῶν μικρούς εἶναί τινας.

Ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν. Πάντα ὅσα ἐποίησαν εἰς Χριστὸν ἀποδέδοται αὐτοῖς· ὠνείδισαν, ὠνειδίσθησαν· ἐχλεύασαν, ἀντεχλευάσθησαν· ἐκίνησαν ἐπ' αὐτῷ τὰς κεφαλὰς, ἐκίνησαν καὶ ἕτεροι τὰς κεφαλὰς ἐπ' αὐτοῖς. B

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μού ἐστιν. Μακρὰ, φησὶν, καὶ διηνεκὴς ἡ καθ' ἡμῶν γέγονε αἰσχύνη.

Ταῦτα πάντα ἦλθον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου. Ἤδη ἔφημεν, ὡς οἱ προφῆταί εἰσιν οἱ ἀναφέροντες τὴν ἱκετηρίαν ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ, οἰκειοποιούμενοι τὰ διὰ τὰς αὐτῶν ἁμαρτίας συμβάντα κακά.

Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου. Ταῦτά φασιν, ὅτι, ἀσεβήσαντες εἰς Χριστὸν, καὶ τοῦ τελεῖν τὴν κατὰ νόμον θυσίαν ἐξώσθησαν.

Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως. Τοῦτό φησιν διὰ τὸ μηδὲν ἔτι δύνασθαι φρονεῖν τῶν ἐπηρμένων· Καὶ ἤλεγξας ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ ἡμαρτηκότας. *Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου.* Τὸν σκότον τὸν γενόμενον ἐν ταῖς τῶν ἀπιστησάντων καρδίαις κατασημαίνει. C

Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τοῦτό φασιν, ὡς μηκέτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἔκπτωσιν εἰδωλολατρήσαντες, ἢ πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν προφητῶν.

Ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· *Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον.* Ὥσπερ δὲ τὰ τοῦ λαοῦ ἁμαρτήματα οἰκειοποιοῦνται, οὕτω καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀγαθὰ εἰς πρόσωπον ὥσπερ τοῦ λαοῦ ἀναφέρουσιν, καθάπερ ἑνὸς ὄντος σώματος τοῦ παντός. Ἢ καὶ οὕτως· Διὰ τὴν εἰς σὲ γεγονυῖαν ἡμῖν ἀπιστίαν, D φησὶν, εἰς τοσοῦτον ἥκομεν κακὸν, ὡς ἐοικέναι ἀνθρώποις τὴν ἐπὶ θάνατον φέρουσιν ψῆφον, καὶ μὴν καὶ προβάτοις εἰς σφαγὴν ἀγομένοις.

Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε; Τὴν πολλὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ὕπνῳ παραβάλλουσιν. *Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος.* Ἀνάστηθι, λέγει, οὐχ ὅπως ἐναλλάξῃ τὸ σχῆμα· τὸ θεῖον γὰρ ἀσχημάτιστον, ἀλλ' ἵνα κινήσῃ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν εἰς ἡμετέραν βοήθειαν. *Καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος* μήτε τοὺς ποιοῦντας, μήτε τοὺς πάσχοντας, ἵνα μήτε οἱ πάσχοντες, ὡς ὁλοκλήρως δοθέντες τοῖς πειρασμοῖς ὀλισθήσωσι, μήτε οἱ

A modo non nobiscum procedis ad pugnam; sed etiam avertisti nos, ut inimicis etiam nostris direptioni simus. Hæc autem prophetarum chorus dicit, quasi sibi proprias recensens populi calamitates.

11. *Et qui oderunt nos diripiebant sibi.* Ad ignominiam, inquit, nos tradidisti.

13. *Et non fuit multitudo in jubilationibus nostris.* Jubilatio, est victoriæ canticum. Sententia autem hæc est: Ita, inquit, nos abjecisti, ut et a paucis superemur, et qui victoriæ carmen contra nos edunt modico sint numero.

14. *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris.* Quæcunque in Christum fecerunt, ipsis vicissim illata sunt: vituperarunt, vituperati sunt: irriserunt, ir- B risi sunt: capita moverunt in eum, capita moverunt in illos alii.

16. *Tota die verecundia mea contra me est.* Diuturna, inquit, et assidua fuit verecundia nostra.

18. *Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te.* Jam diximus prophetas esse qui ex populi persona supplicationes offerunt, quasi propria sibi reputantes mala ipsi peccatorum causa obvenientia.

19. *Et declinasti semitas nostras a via tua.* Hæc aiunt, quia cum erga Christum impie egissent, a sacrificio juxta legem offerendo cohibiti sunt.

20. *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis.* C Hoc ait quia de insurgentibus malis quid æstimaret non haberet: Et coarguisti nos ob admissum in mundo peccatum. *Et cooperuit nos umbra mortis.* Tenebras significat infidelium cordibus circumfusas.

21. *Si obliti sumus nomen Dei nostri.* Hoc aiunt, quia scilicet a postremo suo lapsu non ulterius idola coluerunt, aut rursum ceu ex persona prophetarum.

22. *Quia propter te mortificamur tota die.* Simile huic est: *Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt* [16]. Quemadmodum autem populi peccata sibi propria faciunt ita et sua bona quasi ad populi personam referunt, ac si unum corpus omnes sint. Vel hoc modo: Ob nostram in te, ait, D infidelitatem in tantum ruimus mali, ut similes simus hominibus mortis sententiam ferentibus, atque ovibus ad occisionem ductis.

23. *Exsurge, quare obdormis, Domine?* Magnam Dei tolerantiam qua eorum peccata ferebat, somno comparant. *Exsurge et ne repellas in finem.* Exsurge, ait, non ut immutet habitum: divinum enim quodlibet est habitus et figuræ expers; sed ut virtutem suam ad nostrum moveat auxilium. *Et ne repellas in finem*, nec inferentes, neque patientes mala, ut ne ii qui patiuntur, quasi tentationibus prorsus dediti labantur: neque ii qui mala inferunt diu-

[16] Hebr. xi, 37.

turna judicis tolerantia audaciores effecti, magis magisque iniquitatem augeant. Rogant id gratiæ sibi tribuatur, ut adveniat Christus in novissimis temporibus, ne vitæ ejus sint expertes.

25. *Adhæsit in terra venter noster.* Hæc aicunt, quando a sensu et cogitatione eorum quæ Christum spectant aversi, in carnalem sensum deciderunt.

26. *Exsurge, Domine, adjuva nos.* Patrocinare, inquit, nobis, et da veram fidem profitentibus tempus ad conversionem.

1. *In finem pro iis qui commutabuntur filiis Core, ad intellectum canticum pro Dilecto. XLIV.*

Argumentum.

Præsens canticum Dilecto David offert, scilicet Christo, qui novissimis diebus venit et commutationem effecit, id est conversionem ex idololatria ad veram religionem. Meminit item filiorum Core, personam ad apostolos transferens. Hæc autem omnia intelligere nos oportet, quæ causa est quod, *ad intellectum*, psalmus inscribatur.

2. *Eructavit cor meum verbum bonum.* Hoc Pater ait de Filio: genitus namque est Deus ex Deo. *Dico ego opera mea regi.* Quatenus rex est utpote Deus per incarnationem imperium inisse dicitur; sic et ea quæ naturaliter novit utpote Deus, ea item dispensatione quadam audire dicitur propter humanitatem. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Quem dixit verbum, eumdem et linguam vocat suam. Calamus porro scribæ velociter scribentis vocatur, quia quidquid dicit ac jubet statim efficitur, ut illud: *Volo, mundare, et statim sanatus est* [15]: et, *Adolescens, tibi dico, surge; et statim surrexit* [16]. Imo etiam illud: *Verbum abbreviatum faciet Deus in toto orbe* [17].

3. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Comparationem boni Spiritus videre est ex iis quæ Joannes inquit: *Lex per Mosen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est* [18]. Præstans enim quoque Mosis calamus, qui legem nobis in pædagogum descripsit, sed non talis qui nomina nostra scriberet in cœlis. *Diffusa est gratia in labiis tuis:* dulciloquus namque Dominus noster est, qui ait. *Ego veni ut vitam habeant, et abundatius habeant* [19]: et, *Ego sum panis qui de cœlo descendit;* et, *qui dat vitam mundo* [20].

4. *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.* Ad pugnam nostri causa committendam excitat Unigenitum. Deinceps quoniam militarem ipsi habitum dedit, postquam gladium dixit, femur insuper commemorat. Ad eum namque, utpote Deum, gladius pertinet, nec extrinsecus affertur:

ποιοῦντες, τῇ τοῦ κριτοῦ μακροθυμίᾳ θαῤῥήσαντες, ἐπὶ πλεῖον ἀνομίας προκόψωσιν. Δοθῆναι αὐτοῖς εὔχονται τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσωσι ζωῆς.

Ἐκολλήθη εἰς χοῦν ἡ γαστὴρ ἡμῶν. Ταῦτά φασιν, ἐπειδὴ, ἀπωσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν. Ἀντιλαβοῦ, φησὶν, ἡμῶν, καὶ δίδου τὸ εὐμενὲς καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τοῖς τὴν εἰς σὲ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ. ΜΔ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν προκειμένην ᾠδὴν ἀνατίθησι τῷ Ἀγαπητῷ ὁ Δαυῒδ, τουτέστι Χριστῷ, τῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐληλυθότι, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν πεποιηκότι, τουτέστι, τὴν μεταβολὴν τὴν ἐξ εἰδωλολατρείας εἰς θεοσέβειαν. Μέμνηται δὲ καὶ τῶν υἱῶν Κορὲ, εἰς τοὺς ἀποστόλους ἀναπέμπων τὸ πρόσωπον. Ταῦτα δὲ πάντα ἀναγκαῖον συνιέναι ἡμᾶς· διὸ καὶ *εἰς σύνεσιν* ἐπιγέγραπται.

Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Τοῦτό φησιν ὁ Πατὴρ περὶ τοῦ Υἱοῦ· γεγέννηται γὰρ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. *Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.* Ὥσπερ βασιλεὺς ὑπάρχων ὡς Θεὸς εἰς βασιλείας ἀρχὴν λέγεται ἔρχεσθαι διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι αὐτόν· οὕτω καὶ ἅπερ οἶδε φυσικῶς ὡς Θεὸς, ταῦτα πάλιν ἀκούειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομικῶς. *Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου.* Ὃν εἴρηκε λόγον, τοῦτον καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ. Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξυγράφου ὠνόμασται, διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γίνεσθαι, ὡς τό· *Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη·* καὶ, *Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι· καὶ εὐθέως ἀνέστη.* Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τό· *Λόγον συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ.*

Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔστιν ἰδεῖν ἀφ' ὧν ὁ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι *Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.* Κάλαμος γὰρ καλὸς καὶ ὁ Μωσέως· ἔγραψε γὰρ ἡμῖν νόμον παιδαγωγόν· ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὡς καὶ ἔγραψε τὰ ὀνόματα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς. *Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου.* Γλυκύφωνος γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων· *Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσότερον ἔχωσι·* καὶ, *Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς·* καὶ, *διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ.*

Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Εἰς μάχην τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διεγείρει τὸν Μονογενῆ. Εἶτα καὶ ἐπειδὴ στρατιωτικὸν αὐτῷ σχῆμα δέδωκεν, ῥομφαίαν εἰπὼν, καὶ μηρὸν προσεπάγει. Αὐτοῦ γὰρ ὡς Θεοῦ, καὶ οὐχ ἔξωθεν ἡ ῥομφαία· δυνατὸς γάρ ἐστι, τουτέστι τῶν δυνάμεων

[15] Matth. VIII, 3. [16] Luc. VII, 14. [17] Isa. X, 23, juxta LXX [18] Joan. I, 17. [19] Joan. X, 10. [20] Joan. VI, 41.

Κύριος· καὶ τοῦτο κατὰ φύσιν αὐτῷ. Ἔστι δὲ καὶ ὡραῖος μὲν τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος κατανοεῖν δυναμένοις. Τῷ δὲ μηρῷ τὴν ῥομφαίαν ἐνήρμοσεν πρὸς τὴν τῶν ἀπιστούντων ἀπειλὴν καὶ τῶν ἀντικειμένων τὰς φάλαγγας. Περὶ γοῦν τῶν ἀπειθούντων φησὶν ὁ ψαλμός· Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει.

Τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου. Ὡραιότης δὲ καὶ κάλλος τοῦ στρατευσαμένου ἡ θεότης αὐτοῦ καὶ ἡ κατὰ πάντων ὑπεροχή. *Καὶ ἔντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε.* Ἔντεινον τὰ τόξα σου, φησὶ, κατευοδοῦ δὲ δεδικαιωμένους ὑπὸ σοῦ, ὧν βασιλεύεις, φησὶν, ἀπαλλάξας αὐτοὺς τοῦ τυράννου. Δείκνυσι νοερὰν οὖσαν τὴν νίκην· ὅπλων γὰρ B μνημονεύσας, μέμνηται καὶ πρᾳότητος. Πρᾴου δέ ἐστι τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ἀφεῖναι τοῖς ἀδικουμένοις. *Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου.* Ἐπειδὴ γὰρ ῥομφαίας ἐμνημόνευσεν, ἀκόλουθον καὶ δεξιᾶς ἐποιήσατο μνήμην. Δεξιὰ δὲ αὐτοῦ τὰ δεξιὰ βουλεύματα, οἷς κεχρημένος τὴν τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἐδέξατο προσβολήν.

Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ. Βέλη τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶν, οἳ καὶ ἐν καρδίᾳ καιρίας δεδώκασι πληγὰς τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων. Ταῦτα δὲ τὰ βέλη, πλήξαντα εἰς καρδίαν τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς, ἴσχυσε προσενέγκαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὑπὸ πόδας Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑποθεῖναι τοῖς ζυγοῖς. Ἐν ὑπερβατῷ δὲ οἱ C στίχοι, ἵνα ὦσιν οὕτως· Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατὲ, ἐν καρδίαις τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Οἱ κεκλημένοι διὰ τῶν ἀποστόλων, ὁμολογοῦντες τοῦ Μονογενοῦς τὴν θεότητα, φασίν· *Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.* Ἡ εὐθύτης παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ δικαιοσύνην σημαίνει. Λέγει τοίνυν, ὡς οἱ βασιλευόμενοι παρὰ Χριστοῦ, τὴν τῆς δικαιοσύνης μάθοιεν βαδίζειν ὁδόν.

Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. Ἐπειδὴ, τὴν τροπὴν παθοῦσα, ἡ ἀνθρώπων φύσις καταλείψασα τὴν δικαιοσύνην ἠγάπησε τὴν ἀνομίαν, ταύτῃ τοι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς, κατορθῶν ἐν ἑαυτῷ τῇ ἀνθρώπων φύσει τὸ ἀγαπᾷν D δικαιοσύνην καὶ μισεῖν ἀνομίαν· καὶ ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὕτη αἰτία. Διό φησιν· *Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός.* Διὰ τοῦτο δὲ, ποῖον; ἢ ὥστε καὶ τοὺς ἐν μεθέξει σου γενομένους ἀγαλλιᾶσθαι· ἅτε δὴ ὡς ἠλεημένους διὰ τὸ κατωρθῶσθαι αὐτοῖς διὰ σοῦ τὸ ἀγαπᾷν δικαιοσύνην καὶ μισεῖν ἀνομίαν. *Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου.* Ἐπὶ τοῦτο ἤλειψέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου, φησί· τὸ γὰρ ἔχρισεν, ἤλειψεν ἑρμηνεύεται. Συνῆπται δὲ ἡ τούτου ἑρμηνεία ἄνωθεν εἰς τὸ, *Ἠγάπησας δικαιοσύνην.*

Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου. Ἱμάτια τοῦ Μονογενοῦς νοηθεῖεν ἂν δυ-

A siquidem potentissimus ille est, id est, potestatum Dominus, quod illi secundum naturam competit. Est autem speciosus iis qui norunt adventum ejus, quique pulchritudinem ejus, mundanam omnem exsuperantem, possunt intelligere. Femori ille suo gladium apposuit, ut minas infidelibus intentaret, necnon manipulis adversariorum. De infidelibus itaque psalmus dicit: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit* [11].

5. *Specie tua et pulchritudine tua.* Species et pulchritudo militis illius, est deitas ejus, et præstantia qua omnes exsuperat. *Intende, prospere procede et regna.* Intende, inquit, arcus tuos, prospere procedere facito eos qui a te justificati fuerunt, in quos, ait, regnas, postquam liberasti eos a tyranno. Indicat spiritualem esse victoriam. Postquam enim arma commemoravit, de mansuetudine mentionem facit. Mansueti autem est, illatas sibi injurias dimittere. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Quando enim gladium memoravit, consequenter etiam de dextera loquitur. Dextera autem ejus sunt, dextera sive genuina consilia, queis usus peccati impetum non excepit.

6. *Sagittæ tuæ acutæ, o potens.* Sagittas vocat sanctos apostolos, qui etiam lethalia vulnera inflixere in cor inimicorum Regis regum. Hæc porro tela quæ spirituales inimicos in corde vulnerarunt, orbem potuerunt Christi pedibus submittere, et jugo regni ejus subjicere. Cæterum hi versus per hyperbaton dicuntur, ut sonent: Sagittæ tuæ acutæ, o potens, in cordibus inimicorum regis.

7. *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi.* Qui vocati per apostolos sunt confitentes Unigeniti deitatem, aiunt: *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. Virga directionis virga regni tui.* Directio in divinis Scripturis justitiam significat. Ait igitur, quibus imperat Christus in via justitiæ incedere ediscent.

8. *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem.* Quandoquidem hominum natura, mutationem perpessa, deserendo justitiam dilexit iniquitatem; ideo Unigenitus factus homo est, ut in se humanam corrigens naturam, id efficeret ut diligeret justitiam et odio haberet iniquitatem: atque isthæc fuit incarnationis causa. Quamobrem ait: *Propterea unxit te Deus.* Propterea, quare? nisi ut qui tui participes essent exsultarent, utpote qui ex misericordia tua id consecuti sint ut diligerent justitiam et odio haberent iniquitatem. *Propterea unxit te Deus, Deus tuus.* Ideo inunxit te Deus, Deus tuus, inquit: illud enim unxit, inunxit interpretatur. Hujus autem loci interpretatio superius ad hæc verba, *Dilexisti justitiam*, adjuncta fuit.

9. *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis.* Vestimenta Unigeniti probe intelligantur virtutes, ma-

[11] Psal. VII, 13.

gnificentia, gloria, juxta illud : *Dominus regnavit, decorem indutus est, indutus est Dominus virtutem et præcinxit se* [22]. Isthæc igitur gloria et magnificentia ejus, boni nobis odoris fuit, et quasi genus omne odoramenti et incensi, juxta illud alibi dictum : *Unguentum effusum nomen tuum* [23] : et illud : *In odorem unguentorum tuorum curram* [24]. (16) Est autem stacte, sive gutta, myrrhæ genus tenuissimum. Nam contrito aromate, quidquid fluidum in illo habetur in stacten sive guttam dividitur : quod crassius residuum est, myrrha vocatur. Casia autem est cortex tenuissimus, odoratissimus, qui ligneos surculos obtendit. *A domibus eburneis ex quibus delectaverunt te. Domus*, ædes splendidæ et magnifice structæ atque templa dicuntur. *Eburneas* autem dicit, ceu affabre elaboratas ac pulcherrimas. Reges vocat sanctos apostolos qui una cum Christo regnant. Filias autem eorum, animas quæ ipsorum opera ad Dei cognitionem regeneratæ sunt, quæ corda sua in templa concinnant ornatissima in Dei honorem, atque delectant ipsum. Perinde igitur est ac si diceret : Delectaberis, o Domine, a domibus eburneis, quas in honorem tuum filiæ regum adornarunt. *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato.* Regina quidem Ecclesia est, utpote regi magno desponsata. Collocatio autem a dextris, honorem significat quo fruetur in futuro sæculo. Vestitus autem pretiosus sunt, fides, spes, charitas. Sed et aliud splendidius vestimentum habet, ipsum scilicet Christum. *Quicunque* enim, ait, *in Christum baptizati estis, Christum induistis* [25].

11. *Audi, filia, et vide.* Rursus ceu ad Ecclesiam sermo est. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* Nemo quippe purus ad Christi fidem accedit, nisi præteritorum malorum memoriam omnino aboleat. Populus autem Ecclesiæ olim erant idololatræ. Domus autem patris ejus sapientes sæculi, iu quibus quasi in domo inhabitat Satanas. *Et filia Tyri in muneribus.* Ab una Tyriorum gente, gentium vocationem significat. Tyrios autem memoravit, quia ipsi potissimum piæ institutionis inimici essent.

13. *Vultum tuum deprecabuntur divites plebis.* Hoc ait Evangelium regibus prædicans, et optimatibus : Adora Ecclesiam sive ejus Dominum. *Omnis gloria filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis.* Pietatem voce, *ab intus*, significat : spiritualis namque est ornatus Ecclesiæ. Fimbrias autem dicit multiplices specie virtutes.

15. *Adducentur regi virgines post eam.* Simile huic : *Rapiemur in nubibus obviam Domino in aera* [26]. Rursum per virginem Ecclesiam indicat :

A νάμεις, μεγαλοπρέπεια, δόξα, κατὰ τό· *Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο.* Αὕτη δὴ οὖν ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια εὐώδης γέγονεν ἡμῖν, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμιάματος παντὸς κατὰ τὸ ἀλλαχοῦ εἰρημένον· *Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου·* καὶ τὸ, *Εἰς ὀσμὴν εὐωδίας σου δραμοῦμαι.* Ἔστιν ἡ στακτὴ σμύρνης εἶδος λεπτότατον· ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν γὰρ αὐτοῦ ῥυτὸν εἰς στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον σμύρνα προσαγορεύεται. Ἡ δὲ κασία φλοιός τίς ἐστι λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξυλώδη κάρφη περιτεινόμενος. *Ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων ἐξ ὧν ηὔφρανάν σε. Βάρεις* μὲν οἱ πολυτελεῖς καὶ ἐξαίρετοι οἶκοι, ἤτοι οἱ ναοί. *Ἐλεφαντίνας* δὲ τὰς ἀπεξεσμένας οἱονεὶ καὶ B περιχαλλεστάτας φησίν. Βασιλέας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἳ καὶ συμβασιλεύουσι τῷ Χριστῷ. Θυγατέρας δὲ αὐτῶν τὰς δι' αὐτῶν εἰς θεογνωσίαν ἀναγεγεννημένας ψυχὰς, αἳ καὶ ναοὺς τὰς ἑαυτῶν καρδίας ἀποτελοῦσι περικαλλεστάτους, εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ εὐφραινούσας αὐτόν. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγῃ· Εὐφρανθήσῃ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων ὧν κατεσκεύασαν εἰς σὴν τιμὴν αἱ τῶν βασιλέων θυγατέρες. *Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ.* Βασίλισσα μὲν ἡ Ἐκκλησία, ὡς νύμφη γενομένη τοῦ μεγάλου βασιλέως· ἡ δὲ στάσις ἡ ἐκ δεξιῶν τὴν τιμὴν σημαίνει ἧς ἀπολαύσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἱματισμὸς δὲ αὐτῆς ποικίλος πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· ἔχει C δὲ καὶ ἕτερον ἱμάτιον λαμπρότερον, τὸν Χριστὸν αὐτόν. *Ὅσοι* γάρ, φησὶν, *εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.*

Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε. Καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος οὗτος. *Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.* Οὐκ ἂν γάρ τις καθαρὸς τῇ διὰ Χριστοῦ προσέρχεται πίστει, μὴ παντελῆ λήθην τῶν προτέρων ποιησάμενος κακῶν. Λαὸς δὲ πάλαι τῆς Ἐκκλησίας οἱ εἰδωλολάτραι. Οἶκος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, οἱ σοφοὶ τοῦ αἰῶνος, ἐν οἷς κατοικεῖ ὥσπερ ἐν οἴκοις ὁ Σατανᾶς. *Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις.* Ἀπὸ ἑνὸς ἔθνους, τοῦ Τυρίων φημὶ, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν κατασημαίνει. Τοὺς Τυρίους δὲ ὠνόμασε, διὰ τὸ μάλιστα αὐτοὺς ἐχθροὺς εἶναι τοῦ εὐσεβοῦς πολιτεύματος.

D *Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ.* Τοῦτό φησιν εὐαγγελιζόμενος καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς ὄντας· Προσκύνησον τὴν Ἐκκλησίαν, ἤτοι τὸν ἑαυτῆς Κύριον. *Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς.* Τὸ εὐσεβὲς *ἔσωθεν* σημαίνει· νοητὸς γὰρ ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας· κροσσοὺς δὲ τὰς πολυειδεῖς ἀρετάς.

Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς. Ὅμοιον τὸ, *Ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα.* Πάλιν δὲ δ.ὰ

[22] Psal. XCII, 1. [23] Cant. I 2. [24] ibid. 3. [25] Galat. III, 17. [26] I Thess. IV, 16.

(16) In aliis catenis hæc Basilii esse dicuntur.

τῆς παρθένου τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει· Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Θεῷ. Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι. Τῆς γὰρ παρθενίας πλησίον ἡ ἐγκράτεια. Ὅσαι τοίνυν ἐγκρατεύονται ψυχαὶ δηλονότι ἀπὸ πράξεων πονηρῶν, καὶ αὗται συναπαχθήσονται. Συμβαίνει δὲ τὰς ἀπαγομένας εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν αἰώνιον εὑρεῖν. Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως. Τὸν ἐπουράνιόν φησιν.

Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοί σου. Ἐπειδὴ εἶπεν αὐτῇ, Ἐπιλάθου τοῦ πατρός σου, φησὶν, ἀντὶ τῶν πάλαι πατέρων σου, τουτέστιν ἀντὶ τῶν διδασκάλων, ἔσονταί σοι υἱοί. Υἱοὺς δὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· Οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι; Ἢ καὶ τούτους τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, οἳ γεγόνασι μὲν τῆς Ἐκκλησίας υἱοὶ, κατεστάθησαν δὲ ἄρχοντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Διὰ τῶν θείων συγγραμμάτων δηλονότι· ἐν ταῖς ἱεραῖς συλλαβαῖς μνημονεύεται τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα.

Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονταί σοι εἰς τὸν αἰῶνα. Διὰ τὸ κήρυγμα· ὡς πρὸς τὸν Χριστὸν δὲ ὁ λόγος. Διὰ τὸ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τῶν Γραφῶν τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ ὧν ἐποίησεν ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων, καὶ διδάσκειν τὰς ἐρχομένας γενεάς.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ ὑπὲρ τῶν κρυφίων.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ὁ παρὼν κατασημαίνει ψαλμὸς, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἐκβολὴν, καὶ τὴν κάθειρξιν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ἀβύσσῳ. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ὥσπερ διὰ παραβολῶν εἴρηται, εἰκότως ὑπὲρ κρυφίων ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός. Ἄδουσι δὲ αὐτὸν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν, καὶ πρό γε πάντων οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις. Ταῦτά φησι διὰ τοὺς ἐπαναστάντας αὐτοῖς παρὰ τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν διωγμούς. Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν. Διὰ τὸ ἔχειν σε, φησὶν, βοηθὸν, πάσης ταραχῆς ἐπανισταμένης ἡμῖν καταφρονήσομεν. Ἐταράττετο γὰρ ἡ πᾶσα γῆ, ἀρχομένου τοῦ κηρύγματος, τῶν μενόντων ἐν ἀπιστίᾳ ἐπανισταμένων τοῖς πιστεύουσι τῷ κηρύγματι. Καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν. Καρδίας θαλασσῶν τὰς ἀβύσσους φησίν· ὄρη δὲ τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις. Ὡς μέλλοντες οὖν εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκβάλλεσθαι οἱ δαίμονες, διήγειρον τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον. Ἀλλ' οὐ φοβηθησόμεθα τοὺς τοιούτους, φασίν.

[Βοηθὸς ἐν θλίψεσι. Διὰ τὸ ἔχειν σε, φησὶ, βοηθὸν, πάσης ταραχῆς ἐπανισταμένης ἡμῖν καταφρονήσομεν.

A Despondi enim vos virginem puram exhibere Deo. *Proximæ ejus afferentur tibi.* Nam virginitati proxima est continentia. Quotquot igitur animæ se continent a malis actibus, ipsæ quoque una abducentur. Quæ abducuntur autem lætitiam et exsultationem consequuntur. *Adducentur in templum regis.* Cœleste videlicet.

17. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.* Quoniam dixerat illi, Obliviscere patris tui, modo dicit, *pro patribus* quondam *tuis*, id est, pro magistris erunt tibi filii. Filios porro sanctos apostolos dicit, juxta illud a Domino dictum : *Filii vestri in quo ejiciunt* [27]? Aut etiam eosdem Ecclesiarum duces,
B qui facti sunt Ecclesiæ filii, et constituti a Domino Jesu sunt principes super omnem terram, juxta id quod dictum est : *Euntes docete omnes gentes* [28]. *Constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui in omni generatione et generatione.* Per divinas videlicet Scripturas : in sacris namque syllabis memoratur nomen Domini.

18. *Propterea populi confitebuntur tibi in æternum.* Per prædicationem scilicet : sermo autem est ceu ad Christum. Eo quod ipsi per Scripturas commemorent mirabilia Dei quæ edidit a generationibus antiquis, et doceant generationes venturas.

C *In finem, filiis Core, pro arcanis.*

PSALMUS XLV.

Argumentum.

Gentium vocationem, spiritualium inimicorum depulsionem, eorumque in abyssum detrusionem significat præsens psalmus. Quandoquidem autem isthæc ceu per parabolas dicta sunt; jure *pro arcanis* inscribitur psalmus. Canunt autem illum qui in Christum crediderunt, ut maxime omnium apostoli ejus.

2. *Deus noster refugium et virtus.* Hoc ait ob insurgentes adversum ipsos spiritualium et sensibilium inimicorum opera persecutiones. *Propterea non timebimus dum turbabitur terra.* Quoniam te
D adjutorem habemus, inquit, quamcunque adversum nos insurgentem perturbationem despiciemus. Turbabatur namque tota terra, cum prædicatio inchoaretur : dum ii qui in infidelitate perseverabant, adversus eos qui crediderant insurgerent. *Et transferentur montes in cor maris.* Cor maris abyssos vocat : montes autem adversarias potestates. Cum futurum esset ut dæmones dejicerentur in abyssum, excitabant ii adversus fideles bellum. Sed ejusmodi inimicos nequaquam reformidabimus, inquit.

[*Adjutor in tribulationibus.* Quoniam, inquit, te adjutorem habemus, quamcunque nobis imminentem perturbationem despiciemus

[27] Luc. XI, 19. [28] Matth. XXVIII, 19.

Aut montes dæmones dicit, qui olim excelsi A ac conspicui erant, ac proinde montibus similes.]

4. *Sonuerunt et turbatæ sunt aquæ eorum.* Aquas hic dicit multitudinem populorum, quos prædicationis novitas perturbavit. *Conturbati sunt montes in fortitudine ejus.* Vis, inquit, ejus qui prædicabatur impuros dæmones commovit, olim superbos et conspicuos, atque ideo montibus similes dictos.

5. *Fluminis impetus lætificant civitatem Dei.* Flumen evangelicum verbum appellat, quod lætificat Ecclesiam. *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Sanctus enim est qui in sanctis requiescit, habitans in sanctis, id est in Ecclesia.

B

6. *Deus in medio ejus, et non commovebitur,* in medio Ecclesiæ videlicet. *Adjuvabit eam Deus mane diluculo.* Id ait quod declinet diluculum ad matutinum. Illud autem : *adjuvabit eam,* personam Ecclesiæ respicit, quam hic repræsentant apostoli, et qui per successionem ejus sunt præfecti, quos impense roborat, ut possint prædicationi operam navare.

7. *Conturbatæ sunt gentes et inclinata sunt regna.* Pugnaverunt quidem, ait, gentes adversus Ecclesiam; sed tamen earum reges inclinati sunt, id est superati, et terga dederunt; verum postremo et ipsi Christo cervicem submisere. Dicit enim Ecclesiam celeriter constructum iri ab iis qui eam diruerant. Nam pulcherrimis eam donis auctam in C sublime extulerunt. *Dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra.* Christus scilicet in cruce. *Vocem suam,* evangelicum scilicet sermonem. Si namque anima rationalis vocem Domini audierit, commovetur, transitque ab improbitate ad virtutem et ab ignorantia ad Dei notitiam.

8. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.* Victoriam adversus spirituales hostes partam ipsi Domino ascribit. Opportune autem hic Jacobi mentio habetur ob luctam cum eo habitam.

9. *Venite et videte opera Dei, quæ posuit prodigia super terram.* Pacem prædicatione initam significat, cum ait bellum omne in terra finem habuisse. D *Prodigia* autem dicit cessationes et compressiones. Cessare fecit enim omne bellum.

10. *Arcum conteret et confringet arma, et scuta comburet igni.* Arcum, telum et scutum, pessimum indicant statum, et perversas cogitationes.

11. *Vacate et videte quoniam ego sum Deus.* Nisi quis enim mundanam omnem curam abjiciat, non potest nosse Deum. Vacatione enim opus est ad Dei cognitionem. *Exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.* Prædicationis adversus omnes gentes victoriam ipsis pollicetur.

12. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor no-*

Ἢ ὄρη τοὺς δαίμονάς φησι, τοὺς πάλαι ὑψηλοὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ ὄρεσι διὰ τοῦτο ὁμοιουμένους.]

Ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν. Ὕδατα ἐν τούτοις τὰ πλήθη φησὶν, ἃ καὶ συνετάραξε τὸ ξένον τοῦ κηρύγματος. *Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ.* Ἡ ἰσχὺς, φησὶ, τοῦ κηρυττομένου κατέσεισε τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας τοὺς πάλαι ὑψηλοὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ ὄρεσι διὰ τοῦτο ὡμοιομένους.

Τοῦ ποταμοῦ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Ποταμὸν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶν, ὃς καὶ εὐφραίνει τὴν Ἐκκλησίαν. *Ἡγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὕψιστος.* Ἅγιος γάρ ἐστιν ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, κατασκηνῶν ἐν ἁγίοις· ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία.

Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται, τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι. *Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωΐ.* Τὸ νεῦσαι πρωῒ περὶ τὸν ὄρθρον. Τὸ γὰρ, *βοηθήσει αὐτῇ,* καὶ ἐνταῦθα τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας νοηθεῖεν ἂν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ κατὰ διαδοχὴν ἡγούμενοι αὐτῆς, οὓς καὶ νευροῖ συντόνως πρὸς τὸ δύνασθαι ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κηρύγματος.

Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι. Ἐπολέμησαν μὲν, φησὶν, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔθνη· ἀλλ' ὅμως ἔκλιναν αὐτῶν οἱ βασιλεῖς, τουτέστιν ἡττηνται καὶ πεφεύγασιν· ἀλλ' ὕστερον ἔκαμψαν καὶ αὐτοὶ τῷ Χριστῷ αὐχένα. Λέγει γὰρ, ὅτι ταχὺ οἰκοδομηθήσῃ ὑφ' ὧν καθῃρέθης. Ὕψωσαν γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν, παγκάλως δῶρα προσφέροντες. *Ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὕψιστος, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ.* Ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ. *Φωνὴν αὐτοῦ* τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησίν. Ἐὰν γὰρ ἀκούσῃ φωνὴν Κυρίου ψυχὴ λογικὴ, σαλεύεται μεταβαίνουσα ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ.

Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Τὴν νίκην τὴν γενομένην κατὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἀνατίθησιν. Εὐκαίρως δὲ τοῦ Ἰακὼβ ἡ μνήμη διὰ τὴν πάλην τὴν γενομένην πρὸς αὐτόν.

Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς. Τὴν γενομένην διὰ τοῦ κηρύγματος εἰρήνην κατασημαίνει, διὰ τοῦ πάντα πόλεμον λέγειν πεπαῦσθαι ἀπὸ τῆς γῆς. *Τέρατα* δὲ τοὺς ἀφανισμοὺς, ἤτοι τὰς καταργήσεις, φησίν· κατήργησε γὰρ πάντα πόλεμον.

Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὅπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί. Τόξον νῦν, καὶ τὸ ὅπλον, καὶ ὁ θυρεὸς κατάστασιν χειρίστην σημαίνει, καὶ λογισμοὺς πονηρούς.

Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός. Εἰ μὴ γάρ τις πάσης κοσμικῆς φροντίδος γένηται ἐκτὸς, οὐ δύναται γνῶναι τὸν Θεόν. Σχολῆς γὰρ χρεία πρὸς τὸ γνῶναι τὸν Θεόν. *Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ.* Τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κηρύγματος τὴν κατὰ τῶν ἐθνῶν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται.

Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ

ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Τὴν εὐχαριστίαν ἀναδιπλασιάζουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες. A

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ

ΨΑΛΜΟΣ ΜϚʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραινούντων τοῖς ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾷν διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ νίκῃ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων.

Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας. Ἀντὶ τοῦ, Πράξεις ἀγαθὰς ἐπιτηδεύσατε. *Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως.* Ἐπινίκιος ᾠδή ἐστιν ὁ ψαλμός. Ὡς οὖν πεπτωκότων τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ᾄδειν τὰ ἔθνη παρακελεύεται.

B *Ὅτι Κύριος Ὕψιστος φοβερός.* Ὕψιστος μὲν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν γενόμενος, φοβερὸς δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. *Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.* Οὐκ ἔτι, φησὶν, οἱ πονηροὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἄρχουσιν. Δέδωκε γὰρ αὐτοῖς πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ αὐτὰ τὰ ἔθνη τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὑπέταξεν αὐτῶν τοῖς ποσίν.

Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς δεδομένοις αὐτοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου κλήροις. *Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῷ.* Καὶ τίς ἂν εἴη ἡ κληρονομία Κυρίου ἢ περὶ ἧς λέλεκται παρὰ τοῦ Πατρὸς, *Αἴτησαι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου; Τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ ἣν ἠγάπησεν.* Τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ φησι τὴν προφητείαν τὴν περὶ τῶν ἐθνῶν, περὶ ἧς εἶπεν· *Καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν*· Αὕτη δὲ C καὶ ἠγαπημένη ἐστίν. Καὶ τίνι ἠγαπημένη ἢ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τεθεικότι ὑπὲρ αὐτῆς; Ταύτην οὖν τὴν ἠγαπημένην, φησὶν, ἐξελέξατο.

Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ. Ἡ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδος διὰ τούτων τοῦ Κυρίου σημαίνεται. *Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.* Τὰς αἰνέσεις τῶν συναναβαινόντων αὐτῷ σάλπιγγος ὠνόμασε φωνήν. *Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε τῷ Βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε.* Ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι, φησὶ, τὸν ἀναβαίνοντα ὑμνοῦσι, καὶ ὑμεῖς, ὦ ἔθνη, τὴν αὐτὴν ἀποσώζοντες λειτουργίαν, ψάλατε τῷ βασιλεύσαντι Θεῷ τῆς γῆς· τῶν γὰρ κατὰ Θεὸν εὐθυμούντων ἐστὶ τὸ ψάλλειν. *Εὐθυμεῖ,* φησὶν, *ἐν ὑμῖν τις; ψαλλέτω.*

[*Ψάλλετε συνετῶς.* Μὴ διὰ κιθαρῶν, ὡς οἱ πρώην· τοῦτο γὰρ τὸ, *συνετῶς.*] D

Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. Παρεδέξαντο γὰρ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν. *Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ.* Τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἄφιξιν σημαίνει, δι' ἧς καθίσει κρῖναι τὴν οἰκουμένην.

Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ. Ὅμοιον τὸ, *Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.* Ἐν τῇ γῇ, φησὶ, τῶν πραέων τῇ ἀποδοθησομένῃ τοῖς ἁγίοις οἱ κραταιοὶ τοῦ Θεοῦ ὑπερυψώθησαν, καὶ ὑπερεδοξάσθησαν, ὡς ἐδιδάχθημεν, ἐκ τοῦ ῥήσαντος λόγου· *Καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων δώδεκα.*

A *ster Deus Jacob.* Qui in Christum crediderunt gratiarum actiones duplicant.

1. *In finem pro filiis Core.*

PSALMUS XLVI.

Argumentum.

Canitur hic psalmus ex persona sanctorum apostolorum, qui gentes hortantur ut per bona opera exsultent de parta adversus scelestos dæmones victoria.

2. *Omnes gentes, plaudite manibus.* Quasi dicat, Opera bona facere studete. *Jubilate Deo in voce exsultationis.* Victoriæ carmen hic psalmus est. Itaque utpote lapsis adversariis potestatibus, ad canendum gentes concitat.

3. *Quoniam Dominus excelsus, terribilis.* Excelsus propter Ecclesiam, terribilis contra hostes. *Rex magnus super omnem terram.* Non ultra, inquit, improbi, terrenis imperant. Dedit enim eis (nempe discipulis) potestatem calcandi super serpentes et scorpiones [29], et ipsam improborum dæmonum turbam pedibus eorum subjecit.

4, 5. *Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.* Gaudent de concessa sibi a Domino sorte. *Elegit nobis hæreditatem sibi.* Ecqua fuerit hæreditas Domini nisi ea de qua dicitur a Patre, *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* [30]? *Speciem Jacob quam dilexit.* Speciem Jacob vocat ejus de gentibus prophetiam, de qua dicit: *Et ipse erit exspectatio gentium* [31]. Ipsa quoque dilecta est. Eccui dilecta est alii, nisi ei qui animam suam pro ea posuit? Hanc itaque dilectam, inquit, elegit.

6, 7. *Ascendit Deus in jubilo.* Hisce significatur Domini ad cœlos ascensus. *Dominus in voce tubæ.* Laudes ab iis qui una ascendebant ipsi datas vocem tubæ vocat. *Psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite.* Quoniam angeli, inquit, ascendentem in cœlum hymnis prosequuntur, et vos etiam, o gentes, idem observantes ministerium, psallite Deo terræ imperanti. Eorum enim qui læto secundum Deum animo sunt est psallere. *Læto*, inquit, *animo quis est in vobis? psallat* [32].

[*Psallite sapienter.* Non cum citharis, ut ii qui ante fuere: id enim significat illud, *sapienter.*]

8. *Regnabit Deus super gentes.* Fidem namque ejus acceperunt. *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Futurum ejus adventum significat quo sedebit ut judicet orbem.

9. *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.* Simile est illud: *Sedebitis super duodecim thronos judicantes duodecim tribus Israel* [33]. *Quoniam Dei fortes terræ vehementer elevati sunt.* In terra, inquit, mansuetorum quæ sanctis assignabitur, fortes Dei vehementer exaltati sunt, et gloria mirum in modum aucti, ut edidicimus ex ea sententia: *Sedebitis super thronos duodecim.*

[29] Luc. x, 19. [30] Psal. ii, 8. [31] Gen. xlix, 10. [32] Jac. v, 31. [33] Matth. xix, 28.

1. *PSALMUS cantici, filiis Core, secunda Sabbati. XLVII.*

Argumentum.

Hic quoque psalmus ex persona sanctorum apostolorum canitur, narrantium vexationes ob prædicationem illatas, et victorias de iis partas.

2. ***Magnus Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.*** Non jam in sola, inquit, Judæa, sed in monte sancto. Montem autem hic dicit Ecclesiam, ob sublimem de Deo doctrinam.

3. ***Fundatur exsultatione universæ terræ.*** Extendit, inquit, exsultationem per omnem terram; nam in omnem terram pervasit exsultatio ejus manifestationis, et gratiam dilatavit. ***Montes Sion latera aquilonis.*** Jerusalem ad meridiem sita est: gentes ad aquilonem. Quoniam autem Judæi, utpote soli montem Sion incolentes magnifice sentiebant, hic ostenditur Sion esse gentes evangelicum sermonem excipientes. Nam Sionis sedes est boreæ climatus, qui boreæ climatus per latera significatur: nam ubi dicturus erat boreæ climatus, latera aquilonis dixit. Et prius quidem Paulus fuit latera aquilonis, a quo universa mala per orbem conflagrarunt; jam vero factus est montes Sion, habens in sese loquentem Christum, qui venit ex Sion [34], et avertit impietatem ex Jacob [35]. ***Civitas regis magni.*** Hæc latera aquilonis, ait, sive gentes, civitas jure vocentur, in quibus Deus intelligitur iis patrocinari et eos a tentationibus eripere.

4. ***Deus in domibus ejus cognoscitur, cum suscivit eam.*** Domus ii fuerint qui magni et præstantiores in civitate Dei sunt.

5-7. ***Quoniam ecce reges terræ congregati sunt.*** Bellum apostolis ob Christi prædicationem a regibus gentium illatum, sive ab inaspectabilibus dæmonibus qui olim regnabant, compressum et sublatum fuit. ***Ipsi videntes sic admirati sunt.*** Stupore, inquit, affecti et perculsi sunt, auxilium cernentes sanctis a Deo præstitum. ***Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.*** Etenim præstantia virtutis ejus qui salutem ipsis parabat, in admirationem e* *tuporem conjecit eos.

8. ***In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.*** Navibus Tharsis, utpote pretiosis copiosisque mercibus instructis, reges comparat. Spiritus autem vehemens, quo contrivit illos, virtutes quasdam intelligas quibus adversus inimicos apostolorum dimicavit.

9. ***Sicut audivimus, ita et vidimus.*** Quam, inquit, promisisti nobis, Domine, salutem, eam per opera vidimus. ***In civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri.*** Significat quo loco promissionem impletam viderint. Ubinam autem, nisi in Ecclesia,

[34] Psal. XIII, 7. [35] Psal. LXXXIV, 2.

A

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορὲ δευτέρα Σαββάτου. ΜΖʹ.

Ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ᾄδεται ὁ ψαλμὸς ἀπὸ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμοὺς, καὶ τὰς νίκας τὰς ἐπὶ τούτων γινομένας.

Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. Οὐκ ἔτι, φησὶν, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν μόνην, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἡγιασμένον. Ὄρος δὲ ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν φησὶ, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων.

Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς. Ἐξέτεινε, φησὶ, τὸ ἀγαλλίαμα ἐπὶ πάσης τῆς γῆς· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν τὸ ἀγαλλίαμα τῆς αὐτοῦ θεοφανείας καὶ τὴν χάριν ἐπλάτυνεν. ***Ὄρη Σιὼν τὰ πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ.*** B Ἡ μὲν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ νότῳ κεῖται, τὰ δὲ ἔθνη ἐν τῷ βοῤῥᾷ. Ἐπειδὴ δὲ μέγα ἐφρόνουν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς μόνοι τὴν Σιὼν οἰκοῦντες, δείκνυσιν ὁ λόγος, ὅτι Σιών ἐστι τὰ ἔθνη τὰ παραδεξάμενα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. Τὸ γὰρ ἑδραίωμα τῆς Σιὼν τὸ κλίμα ἐστὶ τοῦ βοῤῥᾶ, ὅπερ κλίμα τοῦ διὰ τῶν πλευρῶν δηλοῦται βοῤῥᾶ· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν τὸ κλίμα τοῦ βοῤῥᾶ, τὰ πλευρὰ εἴρηκεν. Πρότερον μὲν ἦν ὁ Παῦλος πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ, ἐφ' οὗ ἐξεκαύθη πάντα τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς γῆς· νῦν δὲ γέγονεν ὄρη Σιὼν, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν λαλοῦντα Χριστὸν, τὸν ἐλθόντα ἐκ Σιὼν καὶ ἀποστρέψαντα ἀσέβειαν ἀπὸ Ἰακώβ. ***Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου.*** Ταῦτα, φησὶ, τὰ πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ, ἤτοι τὰ ἔθνη, ἡ πόλις κληθεῖεν ἂν, ἐν οἷς C γινώσκεται ὁ Θεὸς ἀντιλαμβανόμενος καὶ σώζων αὐτοὺς ἐκ τῶν πειρασμῶν.

Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς. Αἱ βάρεις οἱ μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς τοῦ Θεοῦ πόλεως οἱ ἐν αὐτῇ ὑπερέχοντες εἶεν ἄν.

Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν. Ὁ πόλεμος ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα γενόμενος ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλαι βασιλευόντων, διελύθη καὶ ἠφανίσθη. ***Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν.*** Κατεπλάγησαν, φησὶ, καὶ ἐξέστησαν τὴν γενομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. ***Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς.*** Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος D τοῦ σώζοντος, τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατάπληξιν εἴργασται.

Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς. Πλοίοις Θαρσεῖς, οἱονεὶ πολυτίμοις καὶ πολυφόρτοις, τοὺς βασιλεῖς παρεικάζει. Πνεῦμα δὲ βίαιον, δι' οὗ αὐτοὺς συνέτριψε, νοήσεις τινὰς δυνάμεις δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων κατεπολέμησεν

Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως εἴδομεν. Ἣν ἐπηγγείλω, φησὶν, ὦ Δέσποτα, σωτηρίαν ἡμῖν, ταύτην δι' ἔργων τεθεάμεθα. ***Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.*** Ὅπου τὴν ἐπαγγελίαν εἶδον πληρωθεῖσαν σημαίνει. Ποῦ δὲ ἢ ἐν τῇ Ἐκκλη-

σία, ἥτις ἐστὶ πόλις τοῦ Θεοῦ; *Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς αἰῶνα.* Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ παρὰ τοῦ Κυρίου· *Ἐγὼ ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.*

Ὑπελάβομεν, ὁ Θεὸς, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου. Ἀντὶ τοῦ, τεθεάμεθα, προσεδοκήσαμεν, φησὶν, εἰς ἅπασαν τὴν γῆν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δοξασθησόμενον, ἐκ τοῦ ἐλέου τεκμαιρόμενοι μὴ περιφρονουμένους τοὺς ἀνθρώπους ἐκτὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ ἐγκαθιδρυμένοι τόπῳ τε καὶ ναῷ, τὸν παγκόσμιον ἠλπίσαμεν ἔλεον, εἰδότες τὸ ὄνομά σου καθολικὸν καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὄν.

Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς, οὕτως καὶ ἡ αἴνεσίς σου. Τοῦτό φησι, διότι πᾶσιν ἁπλῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως δέδωκε τὴν χάριν, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος.*

Εὐφρανθήτω ὄρος Σιών. Ὄρος Σιὼν, ἡ Ἐκκλησία δηλονότι. *Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας.* Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἶναί φησι ψυχάς· ἦσαν γὰρ ἐξ Ἰουδαίων. *Ἕνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε.* Κρίνας τὴν κρίσιν τῶν ἐθνῶν, ἐξήλασας τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον τῶν δαιμόνων.

Κυκλώσατε Σιὼν, καὶ περιλάβετε αὐτήν. Ταῦτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις παρακελεύεται, ὡσανεὶ τεῖχος αὐτοὺς γενέσθαι τῆς Σιὼν, τουτέστιν τοῦ θεοσεβοῦς πολιτεύματος. *Διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς.* Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ πύργοι τῆς Ἐκκλησίας ἢ οἱ κατὰ καιρὸν αὐτῆς ἡγούμενοι καὶ οἱ δίκαιοι, οἷς καὶ διηγοῦνται τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ οἱ ἀπόστολοι;

[Ταῖς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ θεοσεβὲς πολίτευμα φρουρούσαις θείαις δυνάμεσιν, ἀγγέλοις τε ἁγίοις προσφωνεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγον· Κυκλώσατε τοὺς πύργους. Τὰ γὰρ κρείττονα τῆς πόλεως ὡς ἀναγκαιότερα πρὸς παραφυλακὴν ἀριθμῷ παραδέδοται τοῖς φρουροῖς.]

Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς. Δύναμις πάλιν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὴν λόγοι, οὓς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας κελεύει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νουθετεῖν. *Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς.* Ἕκαστος, φησὶ, μέρους βασιλευέτω τῶν ἐθνῶν. Διείλαντο γὰρ, φησὶ, τὴν οἰκουμένην οἱ δώδεκα. *Ὅπως διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν.* Οἱ γὰρ ἀπόστολοι καὶ ταῖς μετ' αὐτοὺς διηγοῦνται γενεαῖς, δι' ὧν καταλελοίπασι συγγραμμάτων περὶ Χριστοῦ.

Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Τῆς διανεμήσεως τὴν αἰτίαν φησί. Τούτου χάριν διδάξατε καὶ διέλεσθε, ἵνα καὶ ταῖς ὕστερον γενησομέναις γενεαῖς ἀκουστὸν γένηται, ὅτι οὗτος ὁ δικαίως ποιμάνας λαὸν (λέγει δὲ Κύριον) οὗτός ἐστιν ὁ καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας μέλλων ποιμαίνειν.

quæ est civitas Dei? *Deus fundavit eam in æternum.* Simile illi dicto Domini: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* [36].

10. *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Quasi dicat, contemplati sumus, exspectavimus in universa terra nomen Dei glorificatum iri, conjectantes, ex misericordia Dei non contemnendos eos qui extra Israelem essent, quin et in loco et in templo constituti, misericordiam in universum orbem tuam speravimus: gnari nomen tuum ad omnes pertingere et in omnibus esse.

11. *Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua.* Hoc ait quia omnibus simpliciter et absque personarum acceptione gratiam largitus est, ut dictum est: *In Christo Jesu non est servus, neque liber* [37].

12. *Lætetur mons Sion.* Mons Sion, Ecclesia videlicet. *Et exsultent filiæ Judææ.* (17) Filias Judææ animas esse dicit apostolorum; erant enim a Judæis prognati. *Propter judicia tua, Domine.* Cum judicasses videlicet gentium causam, depulisti dæmonum bellum adversus eos excitatum.

13. *Circumdate Sion et complectimini eam.* Hæc Spiritus sanctus jubet apostolis, ut scilicet sint veluti murus Sionis; id est religiosi vitæ instituti. *Narrate in turribus ejus.* Quinam vero fuerint Ecclesiæ turres, nisi ii qui variis temporibus ejus duces fuerint, atque justi, queis apostoli narrant magnalia Dei?

[Divinas potestates, quæ Ecclesiam et religiosum institutum servant angelosque sanctos alloquitur Spiritus sanctus, dicens: Circumdate turres. Quæ enim in urbe præstantiora munimenta sunt, custodibus numero concredita sunt, ut ipsa defendant.]

14. *Ponite corda vestra in virtute ejus.* Virtus Ecclesiæ sunt qui eam confirmant sermones, quos apostolis jubet ut toto corde inter admonendum usurpent. *Et distribuite domos ejus.* Singuli, inquit, in aliquam terræ partem imperium obtineant. Nam diviserunt sibi, ait, duodecim, orbem terræ. *Ut enarretis in progenie altera.* Apostoli namque per scripta quæ reliquerunt Christum enarrant generationibus subsequentibus.

15. *Quoniam hic est Deus noster in sæculum*, etc. Distributionis causam significat. Propterea, inquit, distribuite et docete, ut generationibus post futuris notum sit, eum qui juste populum pavit (id est Dominum) eumdem ipsum esse qui per futura et infinita sæcula pascet eos.

[36] Matth. XVI, 18. [37] Galat. III, 28

(17) Aliam affert Dan. Barbarus interpretationem quæ est Didymi.

1. *In finem, filiis Core.* *PSALMUS XLVIII.* A

Argumentum.

Quæ ad divinum tribunal pertinent hoc psalmo omnibus hominibus prædicantur, necnon dies illa qua Deus condita omnia ad judicium adducet. Fortasse vero filii Core apostolorum personam gerant qui mysteriis orbem initiarunt.

2. *Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.* Sicut ad salutem totum humanum genus vocat, eodem modo ad doctrinam divini judicii, una omnes sermo evocat.

3. *Quique terrigenæ et filii hominum.* Terrigenas vocat agrestiores homines barbarosque, qui in desertis habitant, neque legibus cultos; filios hominum dicit eos qui humaniorem ducunt vitæ rationem et legibus parent. B

4. *Os meum loquetur sapientiam.* Quemadmodum ceu in varios ordines distribuit auditores, ita et doctrinam suam in modos distinguit varios. Chorus autem apostolicus est qui hæc loquitur, et qui in ore Christum habet, qui est sapientia Patris. Utpote igitur Christum in ore ferentes, et eum semper mente versantes intelligentiam obtinebant. Ita autem mens eorum ad intelligentiam acuta et expedita erat, ut etiam parabolas Salvatoris in Evangeliis descriptas intelligerent. Quamobrem cum diceret Christus [38] : *Intellexistis hæc omnia?* dicebant ei : *Etiam.* C

5. *Inclinabo in parabolam aurem meam.* Ego quidem, ait, postquam mentem meam acui ad intelligentiam parabolarum Salvatoris, in iis comprehensam sententiam assequi potui. Iis autem qui id agere ob infantiam non valent aperiam ea quæ clausa sunt, et problemata explicabo atque parabolas. Hæc autem per psalterium sive corpus meum efficiam, quod quasi organum resonat, et quo anima mea ad hymnum vertitur concinendum, per singulos sensus, membra partesque peritissime mota.

6. *Cur timebo in die mala?* Hinc orditur, postquam priorem doctrinæ partem ceu in prœmio expendit. Orditur autem per interrogationem, ut responsionem accipiat. Hæc autem est interrogatio. *Cur timebo?* nam ad vocem *timebo*, interpungendum, ut isthæc sit sententia. Si quis interrogat, inquit, *Cur timebo?* volens a me causam ediscere ejus qua occupor afflictionis, cum fiducia audiat, esse aliquam diem malam, quam ego metu perculsus exhorresco. Exhorresco autem, quoniam in illa die *iniquitas calcanei mei circumdabit me*, id est deflexio a divina via, qua per hujusce vitæ distractionem et fallaciam, divinam legem transgressus sum. Isthæc igitur impietas, inquit, circumdabit me; quasi dicat : Circumsistent me mala D

[38] Matth. XIII, 51.

Εἰς τέλος τοῖς υἱοῖς Κορέ. *ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ'*

Ὑπόθεσις.

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κηρύττεται, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἄξει ὁ Θεὸς πᾶν τὸ ποίημα εἰς κρίσιν. Ἔχοιεν δ' ἂν οἱ υἱοὶ Κορὲ τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, τῶν μυσταγωγησάντων τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Ὥσπερ ἐπὶ σωτηρίᾳ πᾶν γένος ἀνθρώπων παρακαλεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ διδασκαλίαν τῆς θείας κρίσεως ὁμοῦ πάντας ὁ λόγος ἀνακαλεῖται.

Οἵ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Γηγενεῖς μὲν τοὺς βαρυτέρους τῶν ἀνθρώπων καλεῖ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐν ἐρημίαις οἰκοῦντας, καὶ μὴ νομίμως πολιτευομένους· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων τοὺς ἡμερωτέραν πολιτείαν μετερχομένους, καὶ νόμοις διοικουμένους.

Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν. Ὥσπερ εἰς τάγματα πλεῖστα τοὺς ἀκροατὰς διεῖλεν, οὕτως καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν εἰς τρόπους ἀφορίζει διαφόρους. Ὁ χορὸς δέ ἐστιν ὁ ἀποστολικὸς ὁ ταῦτα φθεγγόμενος, καὶ ἐπὶ στόματος φέρων τὸν Χριστὸν, ὅς ἐστιν ἡ σοφία τοῦ Πατρός. Ἅτε δὴ οὖν τὸν Χριστὸν ἐπὶ στόματος φέροντες, καὶ τοῦτον εἰς νοῦν ἀεὶ ἐκμελετῶντες, σύνεσιν εἶχον. Οὕτω δὲ αὐτῶν ἠκόνητο πρὸς σύνεσιν ὁ νοῦς, ὡς καὶ τὰς παραβολὰς τοῦ Σωτῆρος τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φερομένας συνιέναι. Διὸ λέγοντος αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ· *Συνήκατε ταῦτα πάντα;* ἔλεγον αὐτῷ· *Ναί.*

Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου. Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἀκονήσας τὸν ἐμαυτοῦ νοῦν εἰς σύνεσιν τῶν σωτηρίων παραβολῶν, δεδύνημαι ἐπακολουθῆσαι τῇ φερομένῃ αὐτοῖς διανοίᾳ· τοῖς δὲ μὴ τοῦτο πράττειν δυναμένοις διὰ νηπιότητα ἀνοίξω τὰ κεκλεισμένα, καὶ διασαφήσω τὰ προβλήματα καὶ τὰς παραβολάς. Καὶ ταῦτα πράξω διὰ τοῦ ἐμαυτοῦ ψαλτηρίου, τοῦ σώματος δηλαδὴ, ὀργάνου δίκην ἐπηχοῦντος, δι' οὗ πρὸς ὕμνον τρέπεται ἡ ψυχὴ, δι' ἑκάστου αἰσθητηρίου καὶ μέλους καὶ μέρους ἐπιστημόνως κινουμένη.

Ἵνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ; Ἐντεῦθεν ἄρχεται, τῆς διδασκαλίας τὰ πρῶτα ὡς ἐν προοιμίοις διαλαλήσας. Ἄρχεται δὲ κατ' ἐρώτησιν, ἵνα καὶ ἀπόκρισιν λάβοι. Ἡ δὲ ἐρώτησίς ἐστιν αὕτη· *Ἵνα τί φοβοῦμαι;* μέχρι γὰρ τοῦ *φοβοῦμαι* δεῖ στίξαι, ἵνα ᾖ ἡ διάνοια αὕτη· Εἴ τις ἐρωτᾷ, φησὶν, *Ἵνα τί φοβοῦμαι;* τὴν αἰτίαν θέλων γνῶναι παρ' ἐμοῦ τῆς συνεχούσης με ἀγωνίας, ἀκουέτω μετὰ παῤῥησίας, ὡς ἔστιν ἡμέρα πονηρὰ, ἣν αὐτὸς φρίττων φοβοῦμαι. Φρίττω δὲ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ *ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με*, τουτέστιν ἡ παρεκτροπὴ τῆς θείας ὁδοῦ, ἣν πεποίημαι κατὰ τὸν βίον, περισπασμῷ καὶ ἀπάτῃ τὸν θεῖον παραβὰς νόμον. Αὕτη οὖν ἡ ἀσέβεια κυκλώσει με, φησίν· ἀντὶ τοῦ, Περιστήσεταί με τὰ ἔργα τὰ πονηρὰ ἃ πέπραχα, κυ-

ποιοῦντά με πανταχοῦ καὶ πολιορκοῦντα, καὶ μὴ ἐῶντά με τὴν κόλασιν ἐκφυγεῖν. Πονηρὰν τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν φησὶν, ἅτε δὴ πονηρὰν τοῖς κολαζομένοις ὑπάρχουσαν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ ἡμέραν τῆς ὀργῆς αὐτὴν ἐκάλεσεν, εἰρηκώς· *Θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς*.

Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν. Ἀπὸ κοινοῦ τὸ, Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐπὶ πλούτῳ καὶ τῇ δυνάμει θαῤῥοῦντες. Τίνα δέ ἐστιν ἃ ὀφείλουσιν ἀκούειν ἢ ἐκεῖνα, ὡς οὐδὲ αὐτοὺς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ πλοῦτος ὀνήσει; Οὐδὲν γὰρ λυτρώσεται αὐτοὺς τῆς ἐπαχθησομένης αὐτοῖς διὰ τῆς ἁμαρτίας ὀργῆς· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἀδελφὸς, φέρε εἰπεῖν, θεοφιλὴς, οὔτε ἄλλος τις ἀνθρώπων ἰσχύει λυτρώσασθαι ἐν τῇ τότε ἡμέρᾳ τινά· καὶ εἰ ὁ ἀδελφὸς οὐκ ἰσχύει, καὶ ταῦτα θεοφιλὴς, πολλῷ πλέον οὐκ ἰσχύσει ὁ πλοῦτος.

[*Ὁ ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται*· ἀδελφὸν θεοφιλῆ λέγει καὶ τίμιον.]

Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Διδάξας, ὡς οὐδὲν ὁ πλοῦτος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ὠφελεῖ, διδάσκει καὶ τὸ ὠφελοῦν. Τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ἔγκοπον καὶ ἐπίπονον βίον κτήσασθαι; Οὗτοι γὰρ καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ζωῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀξιωθήσονται. Ὁ κοπιῶν διὰ τῆς πρακτικῆς ζήσεται εἰς τέλος διὰ τῆς γνώσεως, καὶ παύσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς νῖκος. *Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος*.

Οὐκ ὄψεται καταφθορὰν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας. Εἰς τοσοῦτον γὰρ μακρὰν ἔσονται τῶν ἀσεβῶν, ὡς μηδὲ πλησιάζειν αὐτῶν τῇ ἀπωλείᾳ. Τίνες δὲ ἀποθνήσκοντες σοφοὶ ἢ περὶ ὧν λέλεκται· *Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω;* Παιδεύει γὰρ διὰ πάντων ἡ παροῦσα Γραφὴ, ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οὔτε πλούσιος ἑαυτὸν ῥύεται, οὔτε ὁ νενομισμένος σοφός. Μόνος δὲ ἐκεῖνος τεύξεται τῆς αἰωνίου ζωῆς ὁ ἐν τῷ παρόντι βίῳ κατατήξας. *Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται*. Ὁμοῦ σοφοὶ, φησὶ, καὶ ἄφρονες ἀπωλείᾳ παραδοθήσονται· οὐ διενηνόχασιν γὰρ ἀλλήλων οὐδὲν, ὁμοίως εἰδωλολατροῦντες. *Καὶ καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν*. Οὐ γὰρ ἠθέλησαν αὐτὸν οἰκεῖον ποιήσασθαι διὰ τῆς εἰς τοὺς δεομένους εὐεργεσίας.

Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Διὰ τῶν τάφων τὴν νεκρότητα σημαίνει ἣν ἐνέδυσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, οὐδὲν ὀρθὸν οὐδὲ εὐθὲς φρονήσαντες περὶ Θεοῦ. *Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν*. Αἱ σκηναὶ, φησὶν, ἐν αἷς ζῶντες ᾤκουν ἀφ' ἑτέρων εἰς ἑτέρους ἥξουσι κατὰ γενεάς· τοῦτο γὰρ καὶ ἀνωτέρω εἴρηκεν, ὅτι *καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν*. *Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν*. Δέον, φησὶ, διὰ πίστεως καὶ πολιτείας λαμπρᾶς παρασκευάσαι γραφῆναι αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οἱ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτὰ ἐπεκαλέσαντο ἐπωνύμους αὐτοῖς κτίζοντες πόλεις.

A opera quæ feci, meque undique conclusum obsidebunt, nec sinent me supplicium effugere. Malam vero judicii diem appellat, ut quæ supplicio affectis dira et gravis futura sit. Apostolus autem eam iræ diem vocavit, cum dixit [39]: *Thesaurizas tibi iram in die iræ.*

7. *Qui confidunt in virtute sua.* Quasi in commune ait illud : Audite hæc omnes qui in divitiis et in virtute confiditis. Quænam autem audiant oportet, nisi illa, quod scilicet nihil illis utilitatis in illa die divitiæ sint allaturæ? Neque enim redimet eos ab ira et vindicta ob peccatum ipsis infligenda. Itaque ne frater quidem, ut ita dicam, etiamsi religiosus sit, neque alius quispiam hominum in illa die quemquam poterit redimere. Quod

B si ne frater quidem possit, etsi religiosus, multo minus poterunt divitiæ.

8 [*Frater non redimit*, fratrem religiosum et honorabilem virum dicit.]

9. *Et pretium redemptionis animæ suæ.* Postquam docuit nihil profuturas divitias in die judicii, docet quid profuturum sit. Quid autem illud, nisi vitam laboribus plenam ducere? Isti enim promissa vita in futuro sæculo dignabuntur. Qui per actiones laborat, vivet usque in finem per cognitionem, requiescet in sæculum, vivet ad victoriam. *Et laboravit in æternum, et vivet adhuc in finem.*

10. *Non videbit interitum cum viderit sapientes*

C *morientes.* Ita longo ab impiis intervallo separabuntur, ut eorum perditioni ne minimum quidem appropinquent. Qui sunt autem illi sapientes morientes, nisi ii de quibus dictum [40] : *Perdam sapientiam sapientium, et intelligentium intelligentiam despiciam.* Docet enim ubique præsens Scriptura, quod in die judicii, neque dives seipsum redempturus sit, neque quivis sapiens existimatus. Vitam autem æternam is solus consequetur qui in hac vita se maceraverit. *Simul insipiens et stultus peribunt :* Una, inquit, sapientes et stulti perniciei tradentur : non differunt enim mutuo, simili idololatriæ generi dediti. *Et relinquent alienis divitias suas.* Neque enim illas sibi proprias et firmas constituere voluerunt, beneficiis erga egenos.

D 12. *Et sepulcra eorum domus illorum in æternum.* Per sepulcra mortalitatem significat qua induerunt animam suam, nihil probum, nihil rectum animo versantes circa Deum. *Tabernacula eorum in progenie et progenie.* Tabernacula, in quibus dum vitam agerent habitabant, ab aliis ad alios consequenter per generationes varias devenient : illud enim superius quoque dixerat, *relinquent alienis divitias suas. Vocaverunt nomina sua in terris.* Par erat, ait, ut per fidem et præclaram institutionem id efficerent, ut ipsorum nomina in cœlis describerentur; illi autem in terris vocaverunt, cum cognomines sibi urbes construerent.

[39] Rom. II, 5. [40] Isa. XXIX, 14; I Cor. I, 19.

13. *Et homo cum in honore esset non intellexit.* Quæ causa fuerit quod ipsi eo lapsi sint ut alte de se sentirent, enuntiat ille, videlicet carnis concupiscentiæ. Hoc autem est honorem proprium non intelligere, quod scilicet ad imaginem Dei facti sint. Ad similitudinem autem jumentorum insipientium, præ cœlestibus tabernaculis terram incolere delegerunt, et sepulcra a Deo concedendæ vitæ prætulerunt.

A *Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε.* Τὸ αἴτιον τοῦ ἐκπεσεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ μέγα φρονεῖν τὰ σαρκὸς ἐπιθυμήματα λέγει. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ μὴ συνιέναι τὴν τιμὴν αὐτῶν, ὅτι δὴ κατ' εἰκόνα πεποίηνται Θεοῦ. Ὁμοίως δὲ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις γῆν οἰκεῖν ἀντὶ τῶν οὐρανίων σκηνῶν κατηλλάξαντο, καὶ τάφους ἀντὶ τῆς παρὰ Θεοῦ ζωῆς.

14. *Hæc via illorum scandalum ipsis.* Viam divinæ litteræ cujusque hominis vitam appellare consueverunt, et vitæ hominum tempus. Hanc ergo, ait, asperam et odiosam vitam paravit illis, quia rectum nihil sentirent. Sed quando in illa profecerunt, tum scandala ne sentiebant quidem. *Postea vero in ore suo complacebunt*, quasi dicat, Confitebuntur pœnitentiam agentes, quod in hujusmodi via incesserint; sed quando non erit ultra pœnitentiæ tempus.

Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς. Ὁδὸν ἡ θεία Γραφὴ τὸν ἑκάστου βίον οἶδε καλεῖν, καὶ τὸν ἑκάστου τῆς ζωῆς χρόνον. Ταύτην οὖν, φησὶ, τὴν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ ἐχθρὰν κατεσκεύασεν αὐτοῖς, ἅτε μηδὲν εὐθὲς πεφρονηκότες. Ἀλλ' ὅτε μὲν προσέκοπτον ἐν αὐτῇ, οὐκ ᾐσθάνοντο τῶν σκανδάλων. B *Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν*, ἀντὶ τοῦ, Ὁμολογήσουσι μετανοήσαντες ἐφ' οἷς τοιαύτην ὥδευσαν τρίβον, ὅτε οὐχ ἕξουσι τῆς μετανοίας καιρόν.

15. *Sicut oves in inferno positi sunt.* Quando noluerunt sub bono pastore agere: sed repulso honore, perinde atque jumenta corpore corrupti sunt; idcirco pecora inferni effecti sunt, ita ut demum pastor eorum ad pascua sua abducat eos, alios quidem in ignem æternum; illos eo ubi fletus et stridor dentium, alios in tenebras exteriores.

Ὡς πρόβατα ἐν ᾅδῃ ἔθεντο. Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν ὑπὸ τὸν ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν τιμὴν ἀπωσάμενοι, παραπλησίως τοῖς κτήνεσι τὰ σώματα διεφθάρησαν· ταύτῃ τοι καὶ θρέμματα γεγόνασιν ᾅδου, ὡς λοιπὸν αὐτὸν ποιμαίνοντα αὐτοὺς εἰς τὰς αὐτοῦ νομὰς ἀπάξειν, τοὺς μὲν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τοὺς δὲ ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, τοὺς δὲ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.

Adjicit Daniel Barbarus. Cæterum juxta Symmachum: Hæc via illorum dementiæ ipsis, posteri vero illorum sermonem probabunt: non enim primis sat fuit uti dementiæ via, nisi etiam perniciosum posteris exemplum facti simile ad sui imitationem studium illis relinquerent, ut et posteri in morum suorum via sibi placerent, et illos imitatione sequerentur.

Et dominabuntur eorum justi in matutino. Non ulterius, quemadmodum in hac vita cum essent, adversus pios homines insurgunt; verum contra qui matutino tempore dignati sunt et novo lumine, impiis imperabunt. *Et auxilium eorum veterascet in inferno*, etc. Omne, inquit, auxilium eorum, scilicet virtus quam obtinebant ex gloria, morte dissolvetur. Illud enim, *veterascet*, pro solvetur positum est.

C *Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ.* Οὐκέτι ὥσπερ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὄντες, κατεξανίστανται τῶν εὐσεβῶν· τοὐναντίον δὲ οἱ τοῦ καιροῦ τῆς πρωΐας ἀξιωθέντες καὶ τοῦ νέου φωτὸς τῶν ἀσεβῶν κατακυριεύσουσι. *Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾅδῃ.* Πᾶσα, φησὶν, ἡ βοήθεια αὐτῶν, ἤτοι ἡ ἰσχὺς ἣν ἔσχον ἐκ τῆς δόξης, τῷ θανάτῳ διαλυθήσεται. Τὸ γὰρ, *παλαιωθήσεται*, ἀντὶ τοῦ, διαλυθήσεται, τέθειται.

16. *Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.* Mei, inquit, ita loquentis animam redimet Deus, ut ne una abducatur illa, et deseratur cum ovibus inferni.

Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ᾅδου, ὅταν λαμβάνῃ με. Ἐμοῦ, φησὶ, τοῦ ταῦτα λέγοντος λυτρώσεται ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸ μὴ συναπαχθῆναι αὐτὴν, καὶ ἐρημωθῆναι μετὰ τῶν τοῦ ᾅδου προβάτων.

17. *Ne timueris cum dives factus fuerit homo.* Cum didiceris, ait, qui finis erit impiorum, ne beatos prædices eos qui in vita divites et opulenti sunt, non timeas quasi omni spe interclusus, nec ut magnis orbatus præsentis vitæ bonis, animo deficias. Probe nosti quia te exspectat redemptio a morte et vita æterna. Qui autem a multis prædicatur ob divitias gloriamque, et ob illam falso nuncupatam sapientiam, nihil plus habebit, nudatus quippe omnibus, a vitæ bonis abripietur.

D *Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος.* Μαθὼν, φησὶν, οἷον ἔσται τῶν ἀσεβῶν τὸ τέλος, μὴ μακαρίσῃς τοὺς ἐν τῷ βίῳ πλουτοῦντας, μηδὲ φοβηθῇς ὡς πάσης ἀποκεκλεισμένος ἐλπίδος, μὴ ἀθυμῇς δὲ ὡς μεγάλων ἀγαθῶν τῶν παρόντων ἐστερημένος. Εὖ ἴσθι, ὅτι σὲ μὲν περιμένει ἡ ἐκ θανάτου λύτρωσις καὶ ἡ αἰώνιος ζωή· ὁ δὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδαιμονιζόμενος διὰ πλοῦτον καὶ δόξαν, καὶ διὰ τὴν ψευδώνυμον σοφίαν, οὐδὲν πλέον ἕξει· γυμνὸς γὰρ πάντων ἀπαχθήσεται τῶν τοῦ βίου.

18. *Quoniam cum interierit non sumet omnia.* Hoc solum lucri, ait, a divitiis accepisse videntur

Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα. Τοῦτο, φησὶ, μόνον ἔδοξαν κερδαίνειν οἱ ἄθεοι

ἐπὶ τοῦ πλούτου, τὸ εὐλογηθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτῶν A ἐν τῇ θνητῇ καὶ προσκαίρῳ ζωῇ. Ἐκείνων ἐπαινούντων αὐτοὺς καὶ εὐδαιμονιζόντων ἐφ' οἷς ἔδοξαν ἔχειν ἀγαθοῖς. *Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ.* Ἐπειδὴ πάντα πρόσκαιρα, φησὶ, τότε χάριν ἀποδώσει σοι τῷ δημιουργῷ ὁ τοιοῦτος, ὅταν πληθύνῃς τὰ ὄντα αὐτῷ.

Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ. Μιμήσεται, φησὶ, τῶν πατέρων τὸν ζῆλον, καὶ ἐκ πονηρῶν ὢν τὴν πονηρίαν διαδέξεται. *Ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς.* Οἱ γὰρ τοιαῦτα φρονοῦντες τυφλοὶ ταῖς ψυχαῖς γεγόνασι, μήτε ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως φωτισθέντες, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ αἰωνίου φωτὸς ἀξιωθησόμενοι.

impii, quod anima eorum in hac mortali et temporanea vita ab divitiis celebrata fuerit. Laudati scilicet et felices dicti, ob bona quæ habere videbantur. *Neque descendet cum eo gloria ejus*, etc. Quoniam, inquit, omnia temporanea, tum gratiam reddet tibi creatori hujusmodi homo, cum ejus facultates auxeris.

19. *Introibit usque in progenies patrum suorum.* Imitabitur, inquit, patrum suorum studium : et cum ex improbis ortum ducat, improbitatem excipiet. *Usque in æternum non videbit lumen.* Omnes enim qui hoc modo sentiunt, animo cæcutiunt, neque in hac mortali vita lumine cognitionis illustrati, neque in futura æterno lumine donandi.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ. ΜΘ'.

Ὑπόθεσις.

B

Ἄδει τὸν ψαλμὸν ὁ Ἀσὰφ τοῦ νομοθέτου τὸ πρόσωπον εἰσφέρων, τὰς πάλαι μὲν ἀνατρέπων θυσίας, εἰσφέρων δὲ τὰς τῆς Νέας Διαθήκης, τὰς δι' αἰνέσεως δωροφορίας. [Οἱ Ἰουδαίων πρῶτοι ἀρετῆς ἀμελοῦντες τὸ (*sic*) ἐνόμιζον εἶναι ἐν τῷ τοὺς νόμους ἀποστοματίζειν καὶ διαγγέλλειν, καὶ θυσίας προσφέρειν. Νόμου δὲ ἀνάγνωσις, καὶ θυσιῶν προσφορὰ τῆς ἐνυπαρχούσης εἰσὶν ἀρετῆς καρπός· ἄνευ δὲ ταύτης ἐκεῖνα ποιεῖν μόνον ὅμοιόν ἐστιν ἀλείφεσθαι μὲν ἐπὶ τῷ παλαίειν, αὐτῶν δὲ τῶν παλαισμάτων καταμελεῖν, ἐξ ὧν ὁ στέφανος. Πρὸς οὖν τοὺς οὕτω διακειμένους ἔλεγχον ποιεῖται ὁ μακάριος Δαυῒδ, τὸν Θεὸν εἰσάγων ὀνειδίζοντα καὶ δεικνύντα, ὅτι μὴ οὔσης ἀρετῆς, τὰς θυσίας ἀποστρέφεται, ὃ καὶ διὰ Ἡσαΐου ἔλεγεν· *Ὁ ἄνομος ὁ* C *θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ τύπτων ἄνδρα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐν εἰκόνι οὖν σχηματίζει τὸν Λόγον, καὶ εἰσάγει τὸν Θεὸν ἐξ οὐρανοῦ παραγινόμενον, καὶ καθίζοντα κριτήριον, καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων κρίνοντα ἄρχοντας, *Θεὸς θεῶν ἐλάλησε.*]

Psalmum canit Asaph, personam inferens legislatoris, qui antiqua sacrificia evertit, et quæ ad Novum Testamentum pertinent dona cum laude conjuncta affert. [Judæorum primi, neglecta virtute, religionem putabant esse sitam in recitandis et enuntiandis legibus, offerendisque sacrificiis. Lectio autem legis et sacrificiorum oblatio, virtutis intus exsistentis fructus esse debent : qua deficiente illa solum præstare, perinde fuerit ac si quis ungatur ad palæstram, et certamina ipsa nihil curet, quibus corona obtinetur. Eos itaque qui sic affecti sunt, coarguit beatus David, Deumque inducit exprobrantem ac declarantem se, si deficiat virtus, a sacrificiis abhorrere, quod per Isaiam quoque dicebat [41]. *Impius qui mihi vitulum immolabat, est quasi ille qui virum cædit*, etc. In imagine igitur Verbum adumbrat, inducitque Deum de cœlo advenientem, ac sedentem ad judicium, et de Judæorum principibus judicium ferentem, *Deus deorum locutus est.*]

Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν. Θεοὶ μὲν οἱ ἅγιοι παρὰ τῷ Θεῷ· *Δέδωκά σε τῷ Φαραὼ εἰς Θεόν·* καὶ, *Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε.* Καλοῦνται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πότε, ἢ ὅτε ἐνανθρωπήσας ἐλάλησε, καὶ πᾶσαν συνεκάλεσε τὴν γῆν; Τί δὲ ἐλάλησεν ἢ τὸ, *Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*, καὶ τό· *Δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ;* D

Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. Ἐκ γὰρ τῆς ἄνω Σιὼν καὶ δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται.

1. *Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram.* Sancti ut dii apud Deum sunt : *Dedi te Pharaoni in Deum* [42], et : *Ego dixi : Dii estis* [43]. Quandonam ita a Deo vocantur, nisi cum incarnatus locutus est, et totam convocavit terram? Quid vero locutus est, nisi : *Euntes baptizate omnes gentes* [44]; et illud : *Oportet prædicari Evangelium hoc in universo mundo* [45]?

2. *Ex Sion species decoris ejus.* Nam ex superna Sion secundo adveniet.

[*Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει.* Τὸ μὲν, *ἐκ Σιὼν*, τὴν προτέραν λέγει παρουσίαν σημαίνειν· τὸ δὲ, *ἐμφανῶς*, δευτέραν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν καὶ τὴν ἔνδοξον θεοφάνειαν ἐσιώπα ὑπ' ἀνθρώπων κρινόμενος, οὐδὲ ἐμφανῆ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἐδείκνυ· ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον ἀφίκηται, ἥξει ἐμφανῶς, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ἀλλ' ἐλέγξει τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει, ὁ δὲ Χρι-

[*Ex Sion species decoris ejus. Deus, manifeste veniet.* Illud, *ex Sion*, priorem dicit adventum significare; illud autem, *manifeste*, secundum. Quod itaque priorem ejus adventum, atque gloriosam Dei manifestationem, silebat dum ab hominibus judicaretur, neque conspicue divinitatem suam ostendebat, quando autem secundo accedet, manifeste veniet, et non silebit, sed arguet mundi peccatum. Si namque Deus manifeste veniat, Christus autem Deus

[41] Isa. LXVI, 3. [42] Exod. VII, 1. [43] Psal. LXXXI, 6. [44] Matth. XXVIII, 19. [45] Marc. XIII, 10.

sit, illud sane dictum, *manifeste*, carnem declarat.] A

3. *Deus manifeste veniet.* Non enim perinde atque in primo adventu incognito veniet; sed ut ipse ait: sicut fulgur quod omnia implet ab oriente ad occidentem. *Deus noster et non silebit.* Non sicut ante, inquit, silebat, et nihil agebat contra impios, ita tunc erit. *Ignis in conspectu ejus exardescet.* Ignis, ut propter impietatem merentes tradat comburendos: simile autem illud: *In conspectu illius volvebatur fluvius igneus.* Hæc ipsa mirabilia sane vidit Daniel [46]. *Fluvius* enim, inquit, *ignis volvebatur in conspectu ejus: thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis accensus.* Ignis autem, aut lumen ex eo manans significat; nam Christi cognitionem præcedit lumen spirituale, cujus figura est columna ignis quæ Israelem nocte ducebat; aut indicat nos omni peccatorum genere frigidos a Salvatore accensos ad studium omnis boni. Ignis vero ille ceu spiritualis, sancti Spiritus participationem inducit. Ait enim ille: *Ignem veni mittere in terram* [47]. Siquidem spiritu viventes effecti sumus quotquot tali gratia dignati sumus. Quamobrem in omni Spiritus gratia ignis manifestatio una inducitur; baptizamur enim in Christo secundum Joannis vocem in Spiritu sancto et igne. Ait item prophetarum quidam [48]: *Ipse egreditur quasi ignis conflans et quasi herba fullonum: et descendet conflans et purgans ceu aurum et argentum.* Omnem quippe maculam in nobis tabefacit Spiritus sancti virtus. Sed nihil profuit Synagogæ Judæorum, quia gratiam non admiserunt, de quibus apud Jeremiam dicit Deus [49]: *Defecit conflator ab igne, defecit plumbum. In vanum argentarius argentum signat: malitiæ eorum non tabefactæ sunt.*

4. *Advocabit cœlum desursum.* Olim qui in terra degebant partes vulpium erant, ut in Psalmis dictum est [50], impuros colentes spiritus, et in singulis locis Deum existimantes esse id quod apparebat. Sed ubi apparuit Salvator, illustravit nos vera Dei cognitionis luce, reduxit quod erraverat, obligavit quod infirmabatur; utpote pastor bonus, feras expulit ab ovili ovium; sanctificavit spiritu, munivit virtutibus angelicis, constituit omnes qui in terra fuere sanctos mysteriorum initiatores. Advocabit igitur, inquit, angelos qui in cœlis sunt, et eos qui in terra ad apostolatum allecti sunt, ut discernant populum ipsius. Nam apostoli eos quidem qui obtemperarunt, Deo obtulere, infideles autem Satanæ transmisere, tantum non dicentes: Abscedite igitur ad lucem ignis vestri, et ad flammam qua combusti estis. Judæis itaque non credentibus aiunt [51]: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* Quod autem mysteriorum dispensatoribus eorumque discipulis angeli auxilientur, declarat Pau-

στὸς Θεός ἐστι, τὸ, *ἐμφανῶς*, ἄρα τὴν σάρκα δηλοῖ.]

Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει. Οὐ γὰρ κατὰ τὴν προτέραν παρουσίαν λεληθότως· ἀλλ' ὡς αὐτός φησιν, ὡς ἀστραπὴ πληροῦσα ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν. *Ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται.* Οὐχ ὥσπερ τὸ πρότερον, φησὶν, ἐσιώπα τοῖς ἀσεβέσιν, οὕτω καὶ τότε. *Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται.* Πῦρ, ἵνα τοὺς ἀξίους διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν παραδῷ. Ὅμοιον δὲ τὸ, *Ἔμπροσθεν αὐτοῦ εἷλκε ποταμὸς πυρός.* Σφόδρα ταῦτα καὶ ὁ μακάριος ἐθεάσατο Δανιήλ. *Ποταμὸς* γὰρ, φησὶ, *πυρὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός· οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον.* (*Corderius sic.*) Τὸ δὲ πῦρ ἢ τὸ φῶς σημαίνει τὸ ἐξ αὐτοῦ· τῆς γὰρ γνώσεως τοῦ Χριστοῦ τὸ διὰ πίστεως ἡγεῖται φῶς νοητὸν, οὗ τύπος ὁ τοῦ
B Ἰσραὴλ ἐν νυκτὶ καθηγησάμενος στῦλος πυρός· ἢ ὅτι τοὺς ἀπεψυγμένους ἡμᾶς εἰς ἅπασαν ἁμαρτίαν ἀνεζωπύρησεν ὁ Σωτὴρ εἰς προθυμίαν παντὸς ἀγαθοῦ· πῦρ ὥσπερ νοητὸν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν ἐμβαλών. Ἔφη γοῦν ὅτι· *Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν·* γεγόναμεν γὰρ τῷ πνεύματι ζῶντες, ὅσοι τῆς τοιαύτης ἠξιώμεθα χάριτος. Διὸ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι πυρὸς δήλωσις συνεισφέρεται· βαπτιζόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνὴν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Ἔφη δέ τις καὶ τῶν προφητῶν· ὅτι *Αὐτὸς ἐκπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πόα πλυνόντων· καὶ καθίσεται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσίον.* Ἐκτήκει γὰρ ἅπαντα ῥύπον ἐν ἡμῖν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις. Ἀλλ' οὐδὲν ὤνησε
C τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ὅτι μὴ τὴν χάριν προσήκαντο, περὶ ὧν ἐν Ἱερεμίᾳ φησὶν ὁ Θεός· *Ἐξέλειπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρὸς, ἐξέλειπε μόλιβδος. Εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· πονηρίαι αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν.*

Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω. (*Corderius.*) Πάλαι μὲν οἱ ἐπὶ γῆς μερίδες ἦσαν ἀλωπέκων, ὡς ἐν Ψαλμοῖς πού φησι, τοῖς ἀκαθάρτοις λατρεύουσι πνεύμασι, καὶ κατὰ τόπον ἕκαστον Θεὸν ἡγούμενοι τὸ δοκοῦν. Ἀλλ' ἐπιφανεὶς ὁ Σωτὴρ, ἐνήστραψεν ἡμῖν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸ φῶς, ἐπέστρεψε τὸ πεπλανημένον, κατέδησε τὸ ἠῤῥωστηκὸς, ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς, ἀπεσόβησε τοὺς θῆρας τῆς τῶν προβάτων αὐλῆς· ἡγίασε πνεύματι, ἠσφαλίσατο δυνάμεσιν
D ἀγγελικαῖς, ἐπέστησε τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἁγίους μυσταγωγούς. Προσκαλέσεται τοίνυν, φησὶ, τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐξειλεγμένους ἐν γῇ πρὸς ἀποστολὴν, ὥστε τὸν λαὸν αὐτοῦ διακρῖναι. Οἱ γὰρ ἀπόστολοι τοὺς μὲν πειθομένους προσήνεγκαν τῷ Θεῷ, ἀπιστοῦντας δὲ τῷ Σατανᾷ παρέπεμψαν, μονονουχὶ λέγοντες· Πορεύεσθε οὖν, φησὶ, τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν καὶ τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύσατε. Τοῖς γοῦν Ἰουδαίοις ἀπιστοῦσί φασιν· *Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.* Ὅτι δὲ τοῖς μυσταγωγοῦσι καὶ τοῖς αὐτῶν

[46] Dan. VII, 10. [47] Luc. XII, 49. [48] Malach. III, 2, 3. [49] Jerem. VI, 28, 29. [50] Psal. LXII, 11
[51] Act. XIII, 46.

μαθηταῖς συμπράττουσιν ἄγγελοι, δηλοῖ λέγων ὁ Παῦλος· *Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;* Τοῦτο καὶ ἡ κλίμαξ ἐδήλωσεν, ἣν εἶδεν Ἰακὼβ τὴν ἐκ γῆς διήκουσαν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐφ' ἧς ἐπεστήρικτο Κύριος, ἄνω κάτω διαθεόντων ἀγγέλων. Τοιοῦτον καὶ τό· *Παρεμβαλεῖ Κύριος κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς*· δι' ὧν οὖν συμπράττουσι καὶ αὐτοὶ διακρίνουσι τὸν λαόν.

Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω. Τοὺς δικαίους, φησὶ, τοὺς οὐράνιον πολιτείαν ἐπιτηδεύοντας, συνάξει εἰς τὰς ἄνω μονάς. *Καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ.* Τοὺς ἁμαρτωλούς φησι καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς συνάξαι, ἐπὶ τὸ χωρίσαι τοὺς δικαίους τῶν μὴ τοιούτων.

Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὁ λόγος, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· *Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συνάξουσι τοὺς δικαίους ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τῆς γῆς· τοὺς διαθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις.* Θυσίας τὰς πνευματικὰς λέγει.

Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Δοξάσουσι, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ τὸν Θεὸν, ὅτι δὴ καὶ ἀνθρώπους τῶν οὐρανίων διατριβῶν ἠξίωσε. (*Corderius.*) Βούλεται τοὺς ὁσίους τοῦ πρότερον λαοῦ πρὸ τῆς μελλούσης κρίσεως παῦσαι τῆς θυσίας τῆς διὰ τῶν ἀλόγων ζώων σφαγῆς, ἀναλαβεῖν τὴν κατ' ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸν κριτὴν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἀνυμνοῦσιν, ὅτι ἀπὸ τῶν ὁσίων κατήρξατο, καὶ οἱ οὐρανοὶ διαγγέλλουσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, συγχαίροντες αὐτῶν τῇ σωτηρίᾳ. Τὸ δὲ τῆς γῆς οἰκητήριον τῷ μὴ τῆς οὐρανίου κλήσεως ἠξιωμένῳ τάγματι καταληφθήσεται (a). *Ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστιν.* Ἐνταῦθα προδήλως τὸν Χριστὸν λέγει Θεόν· πᾶσαν γὰρ τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ. Καὶ εἰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, ὁ δὲ Θεὸς κριτής ἐστι· Θεός ἐστιν ὁ Χριστός.

Ἄκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι. Καινῆς νομοθεσίας εἰσαγωγὴν ποιούμενος, ἵνα μή τις ἀνθρώπινον τὸν λόγον ἢ τινος ἀγγελικῆς δυνάμεως ὑπολάβοι, προτάττει τὸ, *Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σού εἰμι ἐγώ.* Ἡ δὲ διάνοια αὕτη· Μὴ νόμιζε ἕτερον εἶναί με, διὰ τὸ ἕτερα νομοθετεῖν σήμερον· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνός εἰμι ὁ παρὰ Μωσῇ τὰ περὶ θυσιῶν νομοθετήσας. Μαρτύρομαι δέ σε, ὡς οὐκ ἐγκληθήσῃ παραβὰς τοὺς παρὰ Μωσῇ νόμους. Αὐτὸς γάρ εἰμι ὁ κἀκεῖ διαταξάμενος τῷ παιδί μου συμφερόντως, καὶ νῦν τάδε μαρτύρομαι, ὅτι μὴ ἀνάγκη σοι τὰ περὶ θυσιῶν φυλάττειν νόμιμα. Κἂν γὰρ μὴ προσφέρῃς αὐτὰ, οὕτως προσενηνεγμένα ἐστί. *Τὰ γὰρ ὁλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντὸς*, κἂν μὴ προσφέρηται. Εἰ δὲ ἐξ ἅπαντος σπουδάζεις ὥσπερ τινὰ τίμια καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα προσάγειν, ἄκουε μετὰ παῤῥησίας, ὡς οὐδὲν τούτων παρὰ σοῦ δέξομαι. Περιττὰ

A lus dicens [52]: *"N\]nne omnes sunt administratorii spiritus in minister.um missi propter eos qui hæreditatem capturi sunt salutis?* Hoc item indicavit scala quam vidit Jacob a terra ad cœlum pertingentem, super qua firmiter consistebat Dominus, angelis sursum deorsum discurrentibus [53]. Ejusmodi item illud est: *Castrametabitur Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos* [54]; dum itaque illi auxiliantur, discernunt populum.

Advocabit cœlum desursum. Justos scilicet, qui cœleste institutum sectantur, congregabit in supernis mansionibus. *Et terram discernere populum suum.* Peccatores jubet omnesque in terra degentes congregare, ad separandum justos a non justis.

B

5. *Congregate illi sanctos ejus.* Quasi ad angelos est sermo, juxta illud a Domino dictum: *Et mittet angelos suos, et congregabunt justos ex quatuor ventis terræ* [55]. *Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.* Sacrificia dicit spiritualia.

6. *Et annuntiabunt cœli justitiam ejus.* Gloriam, inquit, Deo tribuent cœli, quia scilicet homines cœlestibus mansionibus dignatus est. Optat ut sancti prioris populi ante futurum judicium finem faciant sacrificii per mactationem brutorum fieri soliti, et illud assumant quod secundum scientiam

C et cognitionem offertur. Super his cœlestes virtutes judicem celebrant, quia a sanctis incipit, et cœli annuntiant justitiam ejus, de eorum salute una lætantes. Terrenum vero domicilium ei ordini relinquetur qui cœlesti vocatione dignatus non fuerit. *Quoniam Deus judex est.* Hic manifeste Christum dicit Deum: nam omne judicium dedit Pater Filio [56]. Quodsi omne judicium dedit illi, et Deus judex est: ergo Deus est Christus.

7. *Audi, populus meus, et loquar tibi.* Cum novam legislationem introduceret, ne quis humanum verbum esse, aut a quadam angelica virtute proficisci existimaret, præmittit illud: *Deus Deus tuus ego sum.* Hæc autem est sententia: Ne putes alium

D me esse, quod hodie alias sanciam leges: sed idem ipse sum qui apud Mosem de sacrificiis legem tuli. Testificor autem tibi te non culpatum iri si leges Mosis prætergressus fueris. Ipse enim ego sum qui illas tunc puero meo ad utilitatem ejus tradidi, et jam testificor, tibi non necessum esse legalia de sacrificiis præcepta servare. Etiamsi enim ea non obtuleris, nihilominus sunt oblata: nam *Holocausta tua in conspectu tuo sunt semper*, etiamsi non offerantur. Si autem omnino curas ea ceu pretiosa quædam et necessaria offerre, cum fiducia audi, me eorum nihil a te ac-

[52] Hebr. I, 14. [53] Gen. XXVIII, 12. [54] Psal. XXXIII, 8. [55] Matth. XIII, 41. [56] Joan. V, 22.

(a) Interpres legisse videtur καταλειφθήσεται. Edit.

ceptorum. Superflua enim mihi omnia sunt. Quandoquidem et quæ in agris pascuntur animantia, boves, jumenta, volucres cœli, et pulchritudo agri, omnia mea sunt, et horum nihil egeo. Quodsi quando mihi necessitas foret alimenti, non ita egenus ego sum, ut a te talia postulem: *Meus est enim orbis terræ* [57]. Sed quænam grata mihi offeres sacrificia? laudem, canticum, divinum sermonem. Cum autem hæc impleveris, tum ac si legem implesses divinam, mercedem accipies; ut cum invocaveris, exaudiaris. Et declarans quem populum alloquatur, intulit: *Israel, et testificabor tibi.* Exinde vero suum ostendit dominium: *Deus Deus tuus ego sum,* qui te Ægyptiaca servitute liberavi, qui mare in viam dedi, qui in deserto enutrivi, qui eam tibi legem dedi. Nam ne alium me legislatorem existimaveris, cernens legum diversitatem.

[*Deus Deus tuus.* Id est, qui magna miracula ab initio usque ad hoc tempus generi vestro exhibuit.]

8. *Non in sacrificiis tuis arguam te.* Nequaquam te negligentiæ in offerendis sacrificiis arguo: illa namque offers assidue; sed præcipio ne hisce justitiam circumscribas.

16. *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas?* Peccatorem hoc loco promulgatorem divinarum Scripturarum dicit. Simile autem est huic dicto: *Non speciosa laus est in ore peccatoris* [58]. Si namque omnia præcepta transgreditur, et omni malitiæ studet, et lingua utitur dolosa, cur postea divinas litteras in ore habet?

21. *Existimasti inique, quod ero tui similis.* Olim quidem, ait, diu toleravi, sed non jam id faciam: in medium enim tui arguendi causa afferam peccata tua, quæ tu quidem existimabas non ultra exsistere, neque in cujuspiam memoriam ventura esse. Ego vero utpote Deus ad lucem producam illa, atque apponentur in conspectum tuum. Neque abscondam quemadmodum tu facis, nec similis tui ero. Producam item illa, ut palam faciens pudore te afficiam. *Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua.*

22. *Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum.* Utpote clemens, post increpationem adhortationem adjicit, dans pœnitentiæ locum. Intelligite, me non ideo tandiu tolerare quod de facinoribus vestris gaudeam, sed ut dem pœnitentiæ locum. Alioquin abripit nos iniquus, sive iniquitas, nemine liberante. Eripio enim eos qui intelligunt et a malis desistunt, atque dicunt: *Injuste egimus, iniquitatem fecimus, impie egimus* [59]. Nam qui adhuc in malis versatur confiteri non potest. *Ne quando rapiat et non sit qui eripiat.* Ne quando, inquit, auferat mors animam, pœnitentiam agite; nemo enim est qui eripiat eos qui propter peccata in inferno conclusi

A γάρ μοι πάντα· ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς νεμόμενα ζῶα βόες καὶ κτήνη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ὡραιότης τοῦ ἀγροῦ, πάντα ἐμὰ τυγχάνει, καὶ ἀνενδεὴς παντὸς ὑπάρχω. Εἰ δὲ καὶ χρεία μοι γένοιτό ποτε τροφῆς, οὐχ οὕτως ἐνδεὴς ἐγὼ, ὡς παρὰ σοῦ τὰ τοιαῦτα αἰτεῖν· *Ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη.* Τίνας δέ μοι προσηνεῖς θύσεις θυσίας; τὴν αἴνεσιν, τὸν ὕμνον, τὴν θεολογίαν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα πληρώσεις, τὸ τηνικαῦτα ὡς ἂν νόμον πληρώσας θεῖον, ἀντίδοσιν λήψῃ τὸ ἐπικαλούμενος εἰσακουσθῆναι. Καὶ δεικνὺς πρὸς ποῖον λαὸν διαλέγεται, ἐπήγαγεν· *Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι.* Εἶτα τὴν οἰκείαν δείκνυσι δεσποτείαν· *Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σού εἰμι ἐγὼ,* ὁ τῆς Αἰγυπτιακῆς σε δουλείας ἐλευθερώσας, ὁ τὴν θάλατταν ὁδὸν δωρησάμενος, ὁ ἐν ἐρήμῳ διαθρέψας, ὁ τὸν
B νόμον ἐκεῖνόν σοι δεδωκώς. Μὴ γὰρ δὴ ἄλλον με νομοθέτην νομίσῃς, τῶν νόμων ὁρῶν τὸ διάφορον.

[*Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου.* Τουτέστιν, ὁ μεγάλα θαυμάσια ἀρχῆθεν μέχρι τοῦ νῦν τῷ γένει ὑμῶν ἐνδειξάμενος.]

Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε. Οὐκ ἀμέλειάν σοι, φησὶν, ἐγκαλῶ θυσιῶν· προσφέρεις γὰρ ταύτας διηνεκῶς· ἀλλὰ μὴ ταύταις ὁρίσασθαι τὴν δικαιοσύνην παρεγγυῶ.

Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; Ἁμαρτωλὸν ἐνταῦθα τὸν νομοθέτην τῶν θείων Γραφῶν φησιν. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· *Οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρ-*
C *τωλοῦ.* Εἰ γὰρ πάσας παραβαίνει τὰς ἐντολὰς καὶ πᾶσαν ἐπιτηδεύει κακίαν, καὶ δολίαν ἀποδίδωσι τὴν γλῶσσαν· τί καὶ τὰς θείας ἐπὶ στόματος φέρει Γραφάς;

Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐμακροθύμησα, ἀλλ' οὐ νῦν τοῦτο ποιήσω· παραστήσω γὰρ εἰς τὸν κατὰ σοῦ ἔλεγχον τὰ σὰ ἁμαρτήματα, ἃ δὴ σὺ μὲν ὑπέλαβες μηκέτι ὑφεστάναι, μηδὲ εἰς μνήμην ἥξειν τινός· ἐγὼ δὲ ὡς Θεὸς εἰς φῶς παράξω, καὶ προτεθήσονται ἐνώπιόν σου· οὐ κρύπτων ὥσπερ σὺ, καὶ ὡμοιωμένος σοι. Παράξω δὲ αὐτὰ, ὅπως αὐτὰ καὶ γνωρίζων αἰσχύνην καταχέω. *Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου.*

D *Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ.* Ὡς φιλάνθρωπος μετὰ τὸν ἔλεγχον ἐπιφέρει καὶ παραίνεσιν, μετανοίας τόπον διδούς. Σύνετε, ὅτι μὴ χαίρων τοῖς ὑφ' ὑμῶν γενομένοις μακροθυμῶ, καιρὸν δὲ μετανοίας διδούς. Εἰ δὲ μὴ, ἁρπάζει ἡμᾶς ὁ ἄνομος, ἤγουν ἡ ἀνομία, μηδενὸς ἡμᾶς ῥυομένου. Ῥύομαι γὰρ τοὺς νοοῦντας οἳ κακῶν εἰσι, καὶ παυσαμένους καὶ λέγοντας· *Ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν, ἠσεβήσαμεν.* Οὐ γὰρ ἔστιν ἐξομολογεῖσθαι τὸν ἔτι τὸ κακὸν ἐνεργοῦντα. *Μή ποτε ἁρπάσῃ, καὶ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος.* Μή ποτε, φησὶν, ἀφέληται τὴν ψυχὴν ὁ θάνατος, μετανοήσατε· οὐκ ἔστι γὰρ ὁ ῥυόμενος τοὺς ἐν ᾅδου κατειλημμένους ταῖς ἁμαρτίαις.

[57] vers. 12. [58] Eccli. xv. 9. [59] II Paral. vi, 37.

Ἁρπάζεται γὰρ ψυχὴ, ὡς παντελῶς ἐκπεσοῦσα A Θεοῦ.

Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με. Ἐπαναλαμβάνει τὰ εἰρημένα, τὴν λογικὴν ἐπιτελεῖν λατρείαν παρακελευόμενος. Μετὰ τὴν πολλὴν κατηγορίαν τὸ φάρμακον τῆς ἁμαρτίας ἔδειξε, τῶν μυστηρίων δηλαδὴ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἐκείνη γὰρ ἀληθῶς θυσία αἰνέσεως τὸν Θεὸν δοξάζουσα. Ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἀγγέλων αἰνοῦντες τότε καὶ μετὰ τῆς κτίσεως ἱστάμεθα. *Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἣν δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου.* Ἐν τῇ θυσίᾳ, φησὶ, τῆς αἰνέσεως ὁδός ἐστι τῆς παρὰ Θεῷ σωτηρίας.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ *ᾠδῆς τῷ Δαυΐδ. Ν'.*

Ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ.

B

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐξομολόγησιν δύο ἐγκλημάτων περιέχοντα, τῆς τε μιαιφονίας Οὐρίου καὶ μοιχείας πρὸς Βηρσαβεέ. [Ὑποδείκνυσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σωτηρίας ὁδὸν τὴν μετάνοιαν, οἷόν τινα τέχνην τῆς διηνεκοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης. Ὁ γὰρ ταύτην ἀεὶ μελετῶν καὶ κατορθῶν διαπαντὸς γίνεται νικητὴς τοῦ ἀεὶ προσπαλαίοντος. Εἰσάγει δὲ καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν, *Ῥαντιεῖς με*, λέγων. Ναὶ μὴν καὶ διδάσκει, ὡς πεφύλακται αὐτῷ τὸ τῆς προφητείας χάρισμα. Οὐ γὰρ αἰτεῖ ὡς ἐστερημένος αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀφαιρεθῆναι ἱκετεύει λέγων· *Μὴ ἀντανέλῃς.*] Εἰσάγει δὲ καὶ τῆς καθ' ὅλου γενησομένης τῶν ἁμαρτημάτων λυτρώσεως τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος C προφητείαν, καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας διδασκαλίαν. Πανταχοῦ δὲ τῶν δύο παρανομημάτων εὑρήσεις ἐξιλεούμενον.

Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. Ὡς ἐπὶ μεγάλου ἁμαρτήματος, τοῦ μεγάλου ἐλέου τοῦ Θεοῦ δέεται τυχεῖν. *Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.* Μόνων γάρ ἐστι τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμῶν τῆς μιαιφονίας ἀπολοῦσαι τὰς χεῖρας.

[Σαφέστερον δὲ ὃ λέγει ποιῶν φησιν· *Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με.* Κἀνταῦθα τὸν πλεονασμὸν ᾔτησε τῆς καθάρσεως, διὰ τὸ δεῖξαι πανταχοῦ τὸ πλημμέλημα μέγα· ἤ, ἐπεὶ παρὰ Νάθαν ἤκουσε τὴν συγχώρησιν, καὶ αἱ παντοδαπαὶ δὲ συμφοραὶ τὸ πολὺ ὑπετέμνοντο τῆς ἁμαρτίας, φησὶ νῦν, ὅτι Δέομαι ῥυμμάτων καὶ D ἐκπλύσεων, ἵνα τέλεον ὁ προστετηκὼς ἀποξεσθῇ ῥύπος.]

Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ, φησί. *Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με*, τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ. *Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω.* Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ φόνῳ εἴρηκε. *Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.* Ἄνω καὶ κάτω περιστρέφει τῆς ἁμαρτίας τὴν μνήμην τῆς ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ γινομένης, ὡς οὐκ ἐώσης αὐτὸν οὔτε ἀναχωρούσης, ἀλλὰ διαπαντὸς συνοῦσαν αὐτῷ καὶ ἄγχουσαν.

sunt. Abripitur enim anima, utpote omnino a Deo lapsa.

23. *Sacrificium laudis honorificabit me.* Repetit quæ dicta sunt, jubens iterum ut rationale sacrificium perficiatur. Post gravem et magnam accusationem, peccati remedium scilicet, mysteriorum usum et fructum indicat. Illud quippe revera sacrificium laudis est quo Deus honorificatur. Siquidem tunc cum angelis laudes canimus ac cum creatura stamus. *Et illic iter quo ostendam illi salutare meum.* In sacrificio, inquit, laudis, via est ad salutem a Deo paratam.

1. *In finem PSALMUS cantici David. L.*

2. *Cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum qui criminum duorum, cædis scilicet Uriæ et adulterii cum Bersabee, confessionem continet. [Subindicat etiam omnibus hominibus salutis viam esse pœnitentiam, ceu quamdam artem obtinendæ semper contra inimicum victoriæ. Nam qui semper de illa cogitat, eaque recte utitur, victor semper erit inimici assiduo instantis. Inducit etiam redemptionem, quæ per sanctum baptisma affertur, *Asperges me*, dicens. Imo etiam docet, conservatum sibi prophetiæ donum. Non postulat enim quasi ipso privatus, sed supplicat non auferri sibi, dicens, *Ne auferas.*] Prophetiam quoque inducit redemptionis a peccatis omnibus per sanctum baptisma futuræ, et spiritualis Dei cultus doctrinam. Passim autem invenies duorum criminum expiationem efflagitantem.

3. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Utpote magno lapsus crimine, magnam Dei misericordiam implorat (18). *Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Nam solis Dei miserationibus competit a crimine cædis abluere manus.

[Apertius autem sententiam explicans ait : *Amplius lava me.* Atque hic quoque vim copiamque purgationis expetiit, ut magnum esse facinus ostenderet : aut, quia a Nathan acceperat, veniam sibi fuisse concessam, et variæ calamitates vim peccati minuebant, nunc ait : Opus mihi est purgationibus et ablutionibus, ut jam liquefactæ et exsiccatæ sordes penitus abradantur.]

4, 5. *Amplius lava me ab iniquitate mea*, patratæ cædis, ait. *Et a peccato meo munda me*, adulterii videlicet. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Id quoque de cæde intelligendum. *Et peccatum meum contra me est semper.* Peccati memoriam ultro citroque versat, adulterii videlicet, utpote quæ nondum deseruisset eum, neque abscessisset; sed semper adesset atque in angorem animi conjiceret.

(18) Hisce quædam adjicit Dan. Barbarus, quæ sunt Hesychii.

[*Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.* Peccatum dicit adulterium. Sciendum autem est, peccatum esse a bono lapsum; iniquitatem vero prævaricationem in divinam legem: hæc sunt amborum principia. In hoc autem conveniunt, quod scilicet peccator ab eo qui secundum naturam et in natura est scopo aberraverit: humanæ quippe naturæ hic scopus positus est, ut secundum rationem vivat, semotis et procul positis iis quæ rationi adversantur. Similiter qui inique agit prævaricatur contra legem in natura datam, intemperanter se gerens. E re igitur apostolus et discipulus Christi Joannes utrumque in uno copulavit sic loquens [66]: *Omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit;* ac si diceret, Peccatum consentaneum est iniquitati. Nam quisquis inique agit, peccat; neque tamen omnis qui peccat, inique agit. Potest autem ex opposito dici, quia scilicet, *Omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit.*]

6. *Tibi soli peccavi et malum coram te feci.* Quasi dicat: Etsi peccando omnium oculos fugi, solos tuos non latui. Ideo dicit: *Et malum coram te feci.* Multis a te affectus bonis contraria rependi. Non ita porro loquitur quod injuria non affecisse Uriam existimet; nam quo pacto illud? sed quia iniquitas maxima in ipsum vertitur Deum, qui eum ex pastore in regem allegerat: aut quia, cum omnium fugeret oculos, Dei conspectum non effugit, sed per prophetam reprehensus est: aut, utpote rex legi hominum non subjacebat; ut autem religiosus, Deo soli: aut quoniam nemo redarguebat, sed solus corripiebat Deus. *Tibi*, inquit, *soli peccavi. Ut justificeris in sermonibus tuis.* Me, inquit, prævaricatum per prophetam coarguisti. Et tu quidem justus cum sis, postquam me de inimicis semper liberasti, et me regno atque prophetia ornasti; ego autem profanus et homicida sum. *Et vincas cum judicaris.* Declaratio sive confessio peccatorum.

7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Quoniam prior Dei scopus erat, ut non per matrimonium et corruptionem nasceremur: sed transgressio mandati, nuptias induxit ob Adami iniquitatem, id est, quod datam sibi a Deo legem vilipendisset. Omnes itaque qui ex Adamo oriuntur, in iniquitatibus concipiuntur, proavi sui damnatione collapsi. Illud autem: *Et in peccatis concepit me mater mea*, significat Evam omnium nostrum matrem, ceu voluptate turgentem, concepisse peccatum. Quapropter nos in matris nostræ damnationem delapsos, concipi dicimus in iniquitatibus. Declarat quo pacto ab initio natura hominum sub peccatum conciderit ex Evæ transgressione, et sub maledictione ortus ejus fuerit. Sermonem autem altius orditur, dum divini muneris magnitudinem quærit ostendere.

[66] 1 Joan. III, 4.

A [*Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.* Ἁμαρτίαν δὲ τὴν μοιχείαν. Ἰστέον, ὡς ἁμαρτία μὲν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπόπτωσίς ἐστιν· ἀνομία δὲ ἡ περὶ τὸν θεῖον νόμον πλημμέλεια· καὶ ταῦτα ἔχουσιν ἀρχὴν ἑκάτερον τούτων. Συμφέρονται δὲ καὶ κατὰ ταυτόν· ὅτε γὰρ ἁμαρτάνων τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἐν τῇ φύσει ἀπέτυχε σκοποῦ· τῇ γὰρ ἀνθρωπείᾳ φύσει σκοπὸς τὸ κατὰ τὸν λόγον ζῆν τῆς ἀλογίας πόῤῥω ἀπῳκισμένη. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἀνομῶν πλημμελεῖ περὶ τὸν ἐν τῇ φύσει δεδομένον νόμον, διαγενόμενος ἀκρατῶς. Καλῶς οὖν καὶ ἀπόστολος Ἰωάννης καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ εἰς ταυτὸν ἀμφότερα περιέστησεν εἰπών· *Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ·* ἄλλως· Ἡ ἁμαρτία κατάλληλος τῇ B ἀνομίᾳ. Πᾶς γὰρ ὁ ἀνομῶν ἁμαρτάνει, οὐ παντὸς ἁμαρτάνοντος ἀνομοῦντος. Δύναται δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου εἰρῆσθαι διὰ τό· *Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ.*]

Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. Ἀντὶ τοῦ· Τοὺς πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ παρανομήματι, τοὺς σοὺς μόνους οὐ διέλαθον. Διό φησι· *Καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα.* Πολλῶν γὰρ ἀπολαύσας παρὰ σοῦ, τοῖς ἐναντίοις ἠμειψάμην. Καὶ οὐ τοῦτο λέγει, ὡς οὐκ ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι ἡ μεγίστη παρανομία εἰς αὐτὸν τετόλμηται τὸν Θεὸν τὸν ἐκλεξάμενον καὶ βασιλέα ἐκ προβατέως πεποιηκότα· ἢ ἐπεὶ τοὺς πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς, τοὺς τοῦ C Θεοῦ οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἠλέγχθη διὰ τοῦ προφήτου· ἢ ὡς μὲν βασιλεὺς νόμῳ ἀνθρώπων οὐχ ὑπέκειτο, ὡς δὲ θεοσεβὴς τῷ Θεῷ μόνῳ· ἢ ἐπεὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἤλεγχεν, Θεὸς δὲ διωρθώσατο μόνος. *Σοὶ*, φησὶ, *μόνῳ ἥμαρτον. Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου.* Ἤλεγξάς με, φησὶ, διὰ τοῦ προφήτου παρανομήσαντα· καὶ σὺ μὲν δίκαιος ὢν καὶ τῶν ἐχθρῶν πάντοτε ῥυσάμενος, καὶ βασιλείᾳ καὶ προφητείᾳ τιμήσας· ἐγὼ δὲ βέβηλος καὶ μιαιφόνος. *Καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.* Ἀπόδειξις ἤτοι ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων.

Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Ἐπειδὴ ὁ προηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν τοῦ μὴ διὰ γάμου γενέσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς· ἡ δὲ παράβασις τῆς ἐντολῆς D τὸν γάμον εἰσήγαγε διὰ τὸ ἀνομῆσαι τὸν Ἀδὰμ, τουτέστιν ἀθετῆσαι τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα αὐτῷ νόμον. Πάντες οὖν οἱ ἐξ Ἀδὰμ γενόμενοι ἐν ἀνομίαις συλλαμβάνονται ὑποπίπτοντες τῇ τοῦ προπάτορος καταδίκῃ. Τὸ δὲ, *Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου*, σημαίνει ὅτι ἡ Εὔα, ἁπάντων ἡμῶν ἡ μήτηρ, πρώτη ἐκίσσησε τὴν ἁμαρτίαν, ὥσπερ ὀργῶσα τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τῇ τῆς μητρὸς καταπίπτοντες καταδίκῃ, κισσᾶσθαι λέγομεν ἐν ἁμαρτίαις. Δείκνυσιν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν πέπτωκεν ὑπὸ τῆς ἐν Εὔᾳ παραβάσεως, καὶ ὑπὸ κατάραν ἡ γέννησις γέγονεν. Ἄνωθεν δὲ ὑφαίνει τὸν λόγον, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς δεῖξαι βουλόμενος.

Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. Ὁ νοῦς οὗτος· Σὺ, φησὶ, Κύριε, ὁ ἀλήθεια ὤν, ἀληθείας ἀγαπῶν, βουλόμενος ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ διάγειν, ἀποκαθαριεῖς ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἁμαρτίας· καὶ οὕτως ἀποκαθαριεῖς ἡμῖν δι' ὑσσώπου ὡς καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθῆναι. Ὑσσώπῳ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν ἀφομοιοῖ, θερμὴν οὖσαν καὶ πάντα τὸν ἐν ἡμῖν ῥύπον ἀποσμήχουσαν. [Ἡ ἀποκάθαρσις δι' ὑσσώπου γενήσεται, ἤτοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὕσσωπος γὰρ βοτάνη καθαρτική.] Τὸ δὲ, *Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφιά σου ἐδήλωσάς μοι τῆς σοφίας*, δηλωτικός ἐστιν, ὡς πάντα αὐτῷ τὰ ἐσόμενα ὅσα ἐν τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ ἔθετο ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπεκάλυψεν.

B *Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι.* Εἰπὼν, ὅτι Δέδωκας νόμους θείους καὶ διατάξεις, λέγει τὸ μεῖζον, ὅτι Καθαρμούς τινας ἐν τῷ νόμῳ ἐχαρίσω, καὶ δι' ὑσσώπου ῥαντίσματος· κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν καὶ ἡμῖν νῦν παράσχου τὰ ὅμοια, ὁ αὐτὸς ὢν Θεός. Ἢ μυστήριον ἔοικέ τι αἰνίττεσθαι. Ἐπεὶ γὰρ Μωσῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου δι' ὑσσώπου ταῖς φλιαῖς διεκελεύετο ἐπιῤῥαίνεσθαι, τιμιωτέρῳ καὶ ἡμεῖς ἠγοράσθημεν αἵματι. Ἐπεὶ οὖν φυλακτήριον ἐκεῖνο ἐγένετο μή τι παθεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας ὑπὸ τοῦ ὀλοθρεύοντος, εἰκότως ὁ Δαυῒδ, τὴν τοῦ αἵματος ἐκείνου μνήμην ἐν ἀποῤῥήτῳ ποιούμενος, *Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ*, φησὶ, καὶ τὰ ἑξῆς· αἰνιττόμενος τὴν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ ἀμνοῦ γενησομένην ἅπασιν ἀποκάθαρσιν, καὶ C εὐχόμενος οἷον ταύτης τυχεῖν, ἣ μόνη ἀκριβῶς ῥύψαι δύναται καὶ χιόνος θεῖναι λευκότερον.

Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Ἀκουστήν μοι γενέσθαι, φησὶ, παρασκευάσεις πάλιν διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐσομένην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Τίς δὲ ἂν εἴη αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ γνῶσις ἡ περὶ ἀναστάσεως, ἣν ἐδίδαξεν εἰπὼν, *Ἀγαλλιάσονται ὀστέα τεταπεινωμένα;* Πότε δὲ ἀγαλλιάσονται τὰ σεσημμένα ἡμῶν ὀστᾶ ἢ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν, καθ' ὃν, ὡς ἕτερός φησι προφήτης, *Τὰ ὀστᾶ ἡμῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ;* *Ἀγαλλιάσεται ὀστέα τεταπεινωμένα.* Ἀγαλλιάσεται ἡ ἰσχὺς τῆς ψυχῆς μου, ὅτι πρότερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀσθενοῦσα.

D *Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου.* Πάλιν ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἀνατρέχει.

Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. Τὴν παλαιωθεῖσάν μου, φησὶ, ψυχὴν σεσαθρωμένην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνακαίνισον. *Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.* Ἀντὶ τοῦ, ἑδραῖον ὅμοιον· ἐπεὶ λέγει· Ἀσφάλισαι τὸν νοῦν τοῦ μηκέτι εἶναι εὔκολον καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. (19) Εὔχεται πάλιν πνεῦμα εἰς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸ προφητικόν. Καταλελοιπὼς γὰρ ἦν αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

[61] Exod. xii, 22. [62] Isa. lxvi, 14.

A 8. *Ecce enim veritatem dilexisti, incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Hæc est sententia : Tu, inquit, Domine, qui veritas es et veritatem diligis, cum velis nos in veritate degere, purgabis nos a veteri peccato : atque ita nos hyssopo mundabis, ut supra nivem candidi efficiamur. Hyssopo autem Spiritus sancti efficaciam comparat, tanquam calidam, et sordes omnes in nobis repurgantem. [Purgatio hyssopo conficietur, scilicet per Spiritum sanctum. Hyssopus namque est herba purgandi vi prædita.] Illud autem : *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*, indicantis est omnia futura, quæcunque Deus in propria sapientia reposuit, ipsi per Spiritum revelata fuisse.

9. *Asperges me hyssopo, et mundabor.* Postquam dixit : Leges dedisti divinas et constitutiones, jam quod majus est dicit : Purificationes quasdam in lege dedisti et aspersionem hyssopo factam : eodem igitur scopo et nobis quoque similia conferas, cum ipse Deus sis. Aut videtur mysterium quodpiam hic adumbrari. Quandoquidem enim Moses in Ægypto sanguinem ovis postibus hyssopo aspergere jussus erat [61], pretiosiore nos sanguine redempti sumus. Quoniam igitur sanguis ille præsidio et tutelæ fuit, ne læderentur ab exterminatore qui in aliqua domo degerent, merito David, sanguinis illius memoriam occulte faciens, *Asperges me*, inquit, *hyssopo*, etc., adumbrans purificationem illam omnibus per sanguinem veri agni Christi faciendam, et exoptans illam quæ sola potest perfecte purgare et nive candidiorem efficere.

10. *Auditui meo dabis gaudium et lætitiam.* Curabis, inquit, ut auditu excipiam per spiritum illam postremis temporibus futuram exsultationem et lætitiam. Quæ autem illa fuerit, nisi cognitio illa resurrectionis, quam hisce verbis docuit : *Exsultabunt ossa humiliata?* Quando autem ossa nostra putrida exsultabunt, nisi tempore resurrectionis, quo, ut ait alius propheta, *Ossa nostra quasi herba germinabunt* [62]? *Exsultabunt ossa humiliata.* Exsultabit robur animæ meæ, quæ prius sub peccato infirma erat.

11. *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Rursum ad confessionem recurrit.

12. *Cor mundum crea in me, Deus.* Inveteratam animam, inquit, peccato putridam renovato. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Hoc est, firmum; quasi dicat : Firma et robora mentem meam, ut non ulterius facile in peccatum labatur.

13. *Et Spiritum sanctum ne auferas a me.* Precatur rursum ut spiritus propheticus in se veniat. Ipsum enim propter peccatum reliquerat.

(19) Interpretatio hujus versus deest in codice Ambrosiano videturque esse aliena : dicitur enim Davidem in pœnam peccati amisisse spiritum prophetiæ, et rogare ut sibi iterum concedatur, cum contra in Argumento dicatur hunc psalmum prophetice scriptum esse.

14. *Redde mihi lætitiam salutaris tui.* Hoc ad humanum genus omne refertur. Lætitiam quidem salutaris, adventum Domini vocat, juxta illud a Symeone dictum [63] : *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Rogat autem ut illius particeps efficiatur. *Et spiritu principali confirma me.* Quem rectum superius vocavit spiritum, hic principalem vocat.

15. *Docebo iniquos vias tuas.* Postquam, inquit, me a peccato liberaveris, statim mihi concedas Spiritum sanctum tuum. Tunc autem prævaricatores docebo incedere vias tuas.

16. *Libera me de sanguinibus, Deus Deus salutis meæ.* Rursum pro cæde Uriæ supplicationem affert, ut aliquo modo ex ejus pollutione liberetur : vel potius, *de sanguinibus*, id est de sacrificiis per sanguinem factis, ut indicant quæ in psalmo subsequuntur sic : *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique*, etc. *Et exsultabit lingua mea justitiam tuam.* Hoc Symmachus sic interpretatus est : *Loquetur lingua mea misericordiam tuam :* nequaquam enim tacebo cum veniam sim consecutus, sed laudibus te prosequar, et beneficia tua commemorabo. Siquidem, ait, legalia sacrificia respuisti, quoniam non possunt peccata dimittere : ideo id quod diligis obtuli tibi. Hoc autem est quod per pœnitentiam et cor contritum offertur.

20. *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion.* Sion hic vocat Ecclesiam. Quando enim Deo Patri placuit omnia in Filio suo renovare, tunc et bona Ecclesiæ suæ pollicitus est. *Et ædificentur muri Jerusalem.* Muros Jerusalem, sanctos ait, sacrorum ministros, qui muniunt Ecclesiam ejus.

21. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ.* Cum, inquit, beneficia Sioni tribues, et ædificati fuerint muri Jerusalem, tunc offerentur sacrificia, non per sanguinem, sed justitiæ, laudis scilicet. *Oblationem et holocausta*, justitiæ scilicet et incruenti sacrificii. *Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Et ipsos (vitulos) justitiæ, ut sint omnia justitiæ, sacrificia, oblationes iustitiæ, holocausta justitiæ, vituli justitiæ.

Hic desinit Daniel Barbarus.

1. *In finem, intellectus David. Cum venit Doec Idumæus et nuntiavit Sauli : Venit David in domum Abimelech. LI.*

Argumentum.

Quando fugit David a facie Saulis in domum Abimelech, ac de panibus sacerdotum comedit, accepitque Goliæ gladium, abscedens quispiam rem nuntiavit Sauli [64]. Erat autem is Doec Syrus qui

A *Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου.* Εἰς ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀναφέρεται. Ἀγαλλίασιν μὲν σωτηρίου τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Συμεών· *Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου·* εὔχεται δὲ καὶ αὐτὸς αὐτοῦ μεταλαβεῖν. *Καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.* Ὅπερ εἶπεν ἀνωτέρῳ πνεῦμα εὐθὲς, ἐνταῦθα ἡγεμονικὸν καλεῖ.

Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου. Ἐπειδὴ ἄν, φησὶ, ῥυσάμενός με τῆς ἁμαρτίας, αὖθις ἐπιδῷς με τὸ σὸν ἅγιον Πνεῦμα. Τότε δὴ πάλιν τὰς σὰς ὁδοὺς βαδίζειν διδάξω τοὺς παραβαίνοντας.

Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου. Πάλιν ἱκετηρίαν ὑπὲρ τοῦ τοῦ Οὐρίου φόνου τίθεται, ὅπως ἂν ῥυσθείη τοῦ ἐξ αὐτοῦ
B μιασμοῦ· ἢ μᾶλλον, *ἐξ αἱμάτων*, τῶν δι' αἵματος θυσιῶν, ὡς τὰ ἐπαγόμενα τοῦ ψαλμοῦ διαδείκνυσιν εἰπόντος· *Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν* (20), καὶ τὰ ἑξῆς. *Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.* Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσε· *Διαλαλήσει ἡ γλῶσσά μου τὴν ἐλεημοσύνην σου·* οὐ γὰρ σιγήσω τῆς ἀφέσεως ἀπολαύσας, ἀλλ' ὑμνῶν σε διατελέσω καὶ τὰς σὰς διηγούμενος χάριτας. Ἐπειδὴ τὰς ἐν νόμῳ, φησὶ, παρῃτήσω θυσίας, οὐ γὰρ δύνανται ἀφιέναι ἁμαρτίας τούτου χάριν ἣν ἠγάπησάς σοι προσήνεγκα. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ διὰ μετανοίας καὶ καρδίας συντετριμμένης.

Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών. Σιὼν ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν φησίν. Ὅταν γὰρ
C ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιῶσαι τὰ πάντα ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, τότε καὶ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ δέδωκεν ἐπαγγελίας. *Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.* Τείχη Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἁγίους φησὶν ἱερουργοὺς τοὺς περιφράττοντας τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ.

Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης. Ὅταν, φησὶν, ἀγαθυνεῖς τὴν Σιὼν καὶ οἰκοδομηθῇ τὰ τείχη Ἱερουσαλὴμ, τότε δὴ τότε καὶ ἀνενεχθήσονται θυσίαι, οὐχ αἱ δι' αἱμάτων, ἀλλ' αἱ τῆς δικαιοσύνης, αἱ τῆς αἰνέσεως δηλονότι. *Ἀναφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα*, καὶ αὐτὰ τὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας δηλοῖ. *Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.* Καὶ αὐτοὺς δικαιοσύνης
D ὥστε εἶναι πάντα δικαιοσύνης, θυσίας, ἀναφορὰς δικαιοσύνης, ὁλοκαυτώματα δικαιοσύνης, μόσχους δικαιοσύνης.

Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως τῷ Δαυῒδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· Ἦλθε Δαυῒδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ. ΝΑ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡνίκα ἔφυγε Δαυῒδ ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ, καὶ κατήχθη φεύγων οἶκον Ἀβιμέλεχ, τῶν τε ἄρτων τῶν ἱερέων ἐγεύσατο, τήν τε ῥομφαίαν τοῦ Γολιὰθ δέδεχται· ἀπελθών τις ἀπαγγέλλει ταῦτα τῷ

[63] Luc. II, 30. [64] I Reg. XXI, 1-10.

(20) Cod. Ambros. habet, Αἱ ἐν νόμῳ θυσίαι οὐ δύνανται ἀφιέναι ἁμαρτίας. Quæ sententia inferius repetitur.

Σαοὺλ. Δωὴκ δὲ οὗτος ὁ Σύρος ὃς καὶ τοσοῦτον A ἐξεπολέμωσε τὴν ψυχὴν τοῦ Σαοὺλ, ὡς ἀποστεῖλαντα πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ἀνελεῖν, καὶ μηδὲ κτήνους αὐτῶν φείσασθαι. Ταῦτα οὖν ἀκηκοὼς ὁ Δαυῒδ τὰ προκείμενα λέγει, εἰς πρόσωπον τοῦ Σύρου ἀποτεινόμενος. Ἔχει δὲ καὶ ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ πρόσωπον καὶ τοῦ Ἰούδα. Περιέχει δὲ καὶ ἀγαθῶν ἐπαγγελίαν τῶν ἐσομένων, καὶ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἵδρυσιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ, διὰ τοῦ λέγειν· *Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ.* Διὸ δὴ καὶ *συνέσεως καὶ εἰς τὸ τέλος* ἐπιγράφεται ὁ ψαλμός. Χρεία γὰρ πολλῆς συνέσεως εἰς τὸ γνωρίσαι τῆς οἰκονομίας τοῦ κατὰ σάρκα Δαυῒδ τὸ μυστήριον.

ita animum Saulis exasperavit, ut interfectum miserit totam sacerdotum civitatem, ac ne jumentis quidem pepercerit [43]. Hæc igitur cum audisset David, isthæc loquitur Syri personam spectantia. Referuntur item hæc ad personam populi Judæorum, atque Judæ. Complectitur item futurorum bonorum promissionem, et assiduam sanctorum Dei commorationem in domo ejus, quandoquidem dicit: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei.* Quamobrem et *intellectus*, et *in finem* psalmus inscribitur. Multa enim opus intelligentia, ut ejus qui secundum carnem David est œconomiæ mysterium cognoscatur.

Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ, ὁ δυνατός; Ὡς πρὸς B εἰπὼν τὸν Σύρον, ἢ τὸν ἐνεργήσαντα ἐν αὐτῷ διάβολον, ἀποτείνει τὸν λόγον.

Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον. Τοῦτό φησι, διὰ τὸ ὥσπερ ξυρῆσαι καὶ ἐκκόψαι πᾶσαν τῶν ἱερέων τὴν πόλιν.

Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην. Ἠδίκει γὰρ καταψευδόμενος τοῦ ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων σὺν αὐτῷ, καὶ τὰ μὴ πραχθέντα κατ' αὐτοῦ λέγων· τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὡς ἐπηρώτησε τὸν Θεὸν περὶ τοῦ Δαυῒδ, ψεῦδος ἦν, καὶ οὐκ ἀλήθεια.

3. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es?* Quasi ad ipsum Syrum, aut ad diabolum eum instigantem, sermonem collimat.

4. *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* Hoc ait, quod totam sacerdotum civitatem quasi abraserit, et internecione deleverit.

5. *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Injuste namque agebat cum sacerdotem et reliquos omnes una calumniaretur, ac quæ gesta non fuissent adversus eum deferret: quod enim diceret eum (Abimelechum) Deum circa Davidem interrogasse, id mendacium, non veritas erat.

Ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν. Πάντα γὰρ πρὸς ἐπιβουλὴν, καὶ φθόνον καὶ θάνατον τοῦ ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων τῶν σὺν αὐτῷ τεθανατωμένων διεπράξατο· διὸ C *ῥήματα καταποντισμοῦ* οἱ λόγοι τῆς τοῦ Δωὴκ ψευδολογίας εἴρηται. Ἀθρόως γὰρ πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ὥσπερ ἐν βυθῷ κατεπόντισε τοῖς ἑαυτοῦ ῥήμασι. Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἰούδα.

6. *Dilexisti omnia verba præcipitationis, linguam dolosam.* Omnia enim egit ad insidias, invidiam et mortem sacerdotis reliquorumque omnium qui cum eo cæsi fuere; quare *verba præcipitationis* dicuntur, mendacia Doec. Confertim enim totam sacerdotum civitatem suis verbis quasi in profundum præcipitavit. Hæc autem jure quoque dicantur de principibus Judæorum et de ipso Juda.

Ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου. Μετετέθησαν γὰρ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν σκηνῆς, γεγονότες αἰχμάλωτοι διὰ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου σταυρόν. *Καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων.* Ὅμοιον τὸ, *Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων.*

7. *Evellat te et transferat te de tabernaculo tuo.* Translati quippe sunt de sacro tabernaculo suo, captivi propter Christi crucem effecti. *Et radicem tuam de terra viventium.* Simile illud: *Deleantur de libro viventium* [44].

[*Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθέλοι σε εἰς τέλος.* Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων Ἰουδαίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, διὰ τὸ ἠγαπηκέναι D τὰ βλαβερὰ *εἰς τέλος*, ἀντὶ τοῦ, *παντελῶς*. *Διὰ τοῦτο καθελεῖ σε*, ὡς οὐ καλῶς οἰκοδομηθέντα, ὁ καθαιρῶν ὑπερηφάνους, καὶ ὡς κακῶς φυτευθέντα, *ἐκτίλαι σε, μεταστῆσαι*, ἢ ἐκριζῶσαι, καὶ ἀπὸ τῆς κατοικήσεώς σου, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ συγκατοικεῖν, ἐκβάλοι.]

[*Propterea Deus destruet te in finem.* Hæc recte dicantur de principibus Judæorum et de ipso Juda, quia quæ damnosa erant dilexerunt usque *in finem*, ac si dicat, *semper*. *Propterea destruet te*, utpote qui non recte ædificatus fueris, qui superbos evertit, atque ut improbe satum *evellet te et emigrabit*, sive eradicabit, et a domicilio tuo, id est, ne secum habites, ejiciet te.]

Ὄψονται δίκαιοι, καὶ φοβηθήσονται. Τῶν γὰρ ἀσεβῶν ἀναιρουμένων, οἱ δίκαιοι περίφοβοι γίνονται. Καὶ σὺ μὲν, φησὶ, ταῦτα ὑπομένεις· οἱ δὲ δίκαιοι, τουτέστιν οἱ σοῦ λαοὶ, θεασάμενοι τὴν σὴν ἀπώλειαν, φόβῳ κατασχεθήσονται. Ἱκανὴ γὰρ ἡ εἰς σὲ τιμωρία κἀκείνους φοβῆσαι· καίτοι διὰ τὴν εἰς ἐκείνους εὐεο-

8, 9. *Videbunt justi, et timebunt.* Dum cæduntur enim impii, justi reformidant. Et tu quidem, inquit, hæc toleras: justi autem, hoc est populi tui, conspecta tua pernicie, formidine complebuntur. Nam sufficit supplicium de te sumptum ut illi exterreantur. Etiamsi tuo erga illos beneficio ejus-

[43] I Reg. XXII, 18, 19. [44] Psal. LXVIII, 29.

modi passurus es. *Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum.* Maluit enim proditor aurum accipere, quam adjutorem habere Jesum. *Et prævaluit in vanitate sua;* quasi dicat: Et vanum cor suum implere potuit, neque pœnitentia ductus finem fecit impietatis.

[*Sed speravit in multitudine divitiarum suarum.* Pulchre divitias et potestatem, vanitatem vocavit, secundum veram rei naturam: neque enim Doeco profuerunt, neque Assyriis, quando unius angeli adventu interempti sunt, ac insepulti jacuerunt.]

10. *Ego autem sicut oliva fructifera.* Floret namque semper eorum gloria qui credunt in Christum. [*Fructus autem Spiritus est, charitas, gaudium, pax* [67], etc. Hunc itaque fructum cum in seipso haberet sanctus ille vir, aiebat: *Ego autem sicut oliva fructifera;* olivæ autem fructiferæ se comparat, quia cum misericordia in ipso consistat et dominetur, ex consequenti hærebant et reliquæ virtutes. Eodem prorsus modo et Jobum virilem, et Josephum temperantem, cæterosque, ex virtute in ipsis obtinente ac dominante nuncupaverunt.] *Speravi in misericordia Dei in æternum.* Misericordiam Dei divinæ Scripturæ Dominum vocant, quia per eum nobis misericordia concessa est. Omnia enim in seipso instauravit et reparavit.

11. *Et exspectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.* In nomine tuo, inquit, fiduciam habebo, atque eam in conspectu omnium sanctorum tuorum annuntiabo. Erit enim mihi illud jucundum atque bonum.

1. *In finem pro Maeleth intellectus Davidi. LII.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum in gratiam apostolorum chori, qui et crediderant in Christum: qui exsultabant et lætabantur. Maeleth vero explicatur *chorus* sive *chorea.* Necessario autem ea quæ Christi incarnationem præcesserunt enuntiat, ut declaret quæ sit adventus ejus utilitas. Sciendum autem est, totum decimum tertium psalmum eamdem sententiam habere, iisdemque ferme omnibus verbis constare, ita ut ii qui interpretationem hujus perquirunt, ex illo eam aperte mutuentur.

2. *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus... Deus de cœlo prospexit super filios hominum.* Quia Deum non cogitaverunt, humana inspectantem, judicantem judicio justo, ac nefarium opus quodcunque coercentem: ideo Deus de cœlo prospexit. Id enim aperte Domini ad homines transitum significat.

4. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Non hyperbolice dicta sunt isthæc; nihil enim hyperbolice, sed cum veritate omnia in Scriptura

[67] Galat. v, 22.

A γεσίαν τοιαῦτά σου πάσχειν μέλλοντος. *Ἰδοὺ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ.* Ἠγάπησε γὰρ χρυσίον μᾶλλον ὁ προδότης λαβεῖν, ἢ βοηθὸν ἔχειν τὸν Ἰησοῦν. *Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.* Ἀντὶ τοῦ· Καὶ ἐνίσχυσε πληρῶσαι τὴν ματαίαν αὐτοῦ καρδίαν, οὐ μεταμεληθεὶς τῆς ἀσεβείας ἐπαύσατο.

[*Ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ.* Καλῶς δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δυναστείαν ματαιότητα ἐκάλεσεν ἀπὸ τοῦ πράγματος· οὔτε γὰρ τὸν Δωὴκ ὤνησαν, οὔτε Ἀσσυρίους, ὁπότε ἑνὸς ἀγγέλου παρουσίᾳ αὐτοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ἄταφοι ἔκειντο.]

Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος. Ἀειθαλὴς γὰρ B τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν ἡ δόξα. [*Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη,* καὶ τὰ ἑξῆς. Τοῦτον τοίνυν τὸν καρπὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὁ ἅγιος ἔλεγεν· *Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος·* ἐλαίᾳ δὲ κατακάρπῳ ὁμοιοῖ ἑαυτόν, ἐπειδή, ἐλεημοσύνης ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ, ἀκολούθως εἵποντο αἱ λοιπαὶ ἀρεταί. Οὕτω καὶ τὸν Ἰὼβ ἀνδρεῖον μέν, καὶ τὸν Ἰωσὴφ σώφρονα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἀρετῆς ὀνομάζοντες αὐτούς.] *Ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.* Ἔλεος τοῦ Θεοῦ αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὀνομάζουσι τὸν Κύριον, διὰ τὸ γενέσθαι ἡμῖν δι' αὐτοῦ ἔλεος· ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα, καὶ ἀνεστοιχείωσεν.

C *Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου.* Ἐν τῷ ὀνόματί σου, φησί, σχοίην πεποίθησιν, καὶ ταύτην ἐναντίον πάντων τῶν σῶν ἁγίων ἐξαγγελῶ. Ἔσται γάρ μοι τὸ πρᾶγμα χρηστόν τε καὶ ἀγαθόν.

Εἰς τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ συνέσεως τῷ Δαυΐδ. ΝΒ'.

Ὑπόθεσις.

Ἄδει τὸν παρόντα ὑπὲρ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων καὶ πιστευσάντων εἰς Χριστόν· οἳ καὶ ἠγαλλιῶντο καὶ ηὐφραίνοντο. Μαελὲθ δὲ ἑρμηνεύεται *χορός,* ἤτοι *χορεία.* Ἀναγκαίως δὲ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου λέγει, ἵνα δείξῃ ὅση τῆς παρουσίας ὠφέλεια. Ἰστέον δέ, ὡς καὶ τὴν αὐτὴν διάνοιαν πᾶσαν ὁ τρισκαιδέκατος ψαλμὸς περιέχει, καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις σχεδὸν ἁπάσας· ὥστε ἐξ ἐκείνου φανερὸν D γενέσθαι τοῖς ἐπιζητοῦσι τὴν ἑρμηνείαν.

Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός... Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδή, μὴ λογισάμενοι τὸν Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα, κρίνοντα κρίσει δικαίᾳ, καὶ πᾶσαν ἀθεμιτουργίαν εἴργοντα, τούτου χάριν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πάροδον σημαίνει.

Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. Οὐχ ὑπερβολικῶς ταῦτα εἴρηται· οὐδὲν γὰρ ὑπερβολικῶς, μετ' ἀληθείας δὲ πάντα παρὰ τῇ Γραφῇ εἴρηται. Πάντες

πάντων Ἰουδαῖοι ἐξέκλιναν τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν· Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός. Ὅθεν καὶ ἀχρεῖοι γεγόνασι, ταύτην παραλαβεῖν οὐ βουληθέντες, οὐδενὸς ποιοῦντος τὸ ἀγαθόν. Ἐν ἀγνοίᾳ γὰρ αὐτοῦ πάντες ἐτύγχανον ὑπὸ τῷ νομικοῦ πεπωρωμένοι γράμματος.

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυῒδ. Ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαυῒδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; ΝΓ'.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων ὁ Δαυῒδ τὸν Σαοὺλ ἐκάθισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Ζίφ. Εἶτα ἀπελθόντες οἱ Ζιφαῖοι πρὸς τὸν Σαοὺλ ἀπήγγειλαν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν ἀποδιδράσκων. Ἠξίουν δὲ ἐλθόντα συλλαβέσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ, μετὰ χεῖρας τὴν λύραν λαβὼν, ἅτε ἐγνωκὼς τῷ προφητικῷ πνεύματι, ὡς οὐδὲν δεινὸν πείσεται παρὰ τοῦ Σαοὺλ, τὰ προκείμενα ᾄδει. Καὶ γὰρ ἀπελθὼν εἰς σύλληψιν αὐτοῦ Σαοὺλ, ἤκουσεν ἀγγελίαν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὑπέστρεψε σπεύδων μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ. Ἔχοι δ' ἂν τὰ παρόντα ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, ὡς τὰς ἐπαναστάσεις τὰς παρὰ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, καὶ βασιλέων δὲ τῶν ἐθνῶν τὸν θυμὸν διηγούμενος, τὸν Θεὸν ἀξιοῖ ἐξ ἁπάντων σωθῆναι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Προφητικῶς τε ἀποφαίνει, ὡς περιστρέψει τοῖς ἐχθροῖς εἰς κεφαλὴν ὁ Θεὸς τὰ κακὰ, αὐτὸς δὲ τὰς ἐπινικίους προσάξει θυσίας. Διὸ καὶ *συνέσεως* ἐπιγέγραπται, εἰς τὸν εἰρημένον νοῦν ἀναπέμποντος ἡμᾶς τοῦ ψαλμοῦ.

Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με. Οὐχὶ δι' ἄλλου τινὸς ἢ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σωθῆναι ἀξιοῖ. [Ἐπειδὴ δὲ, φησὶ, τὸ σὸν ὄνομα ἐπικαλοῦμαι, ἐν αὐτῷ τούτῳ τὴν σωτηρίαν μου παράσχου. *Καὶ ἐν δυναστείᾳ σου*, τουτέστι τῷ Υἱῷ σου, *κρινεῖς με*· ἀντὶ τοῦ· Οὐκ ἄλλοις κριταῖς, ἀλλὰ τῇ δυνάμει σου εἰς ἐξέτασιν παραδοθῆναι.] *Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με.* Κρίνας γὰρ τὴν κρίσιν αὐτῶν, τοὺς μὲν ἀπωλείᾳ παρέδωκε, τοὺς δὲ ἔσωσεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ Θεὸς, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου. Δέξαι μου τὰς ἱκετείας σὺν εὐμενείᾳ. *Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.* Ὅμοιον τῷ· *Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν.*

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυῒδ. ΝΔ'.

Ὑπόθεσις.

Τῷ Πνεύματι θεωρήσας ὁ Προφήτης τὰ ἐσόμενα κατὰ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, λύπης πληρούμενος καὶ ἀμηχανίας, ἣν καὶ *ἀδολεσχίαν* ἐν τῷ παρόντι ὠνόμασε, διατελεῖ ταραττόμενος καὶ ἀπορῶν ἐν τοῖς τολμωμένοις, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἐνωτίσασθαι τὴν προσευχὴν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο αὐτῷ παρασχεῖν· εἶτα δεύτερον γνῶναι τὴν διὰ τῆς προσευχῆς ἀναπεμπομένην δέησιν· καὶ τρίτον τὴν κατάστασιν θεάσασθαι τοῦ τὴν προσευχὴν ἀναπέμποντος· καὶ οὕτως αὐτὸν καταξιῶσαι τῆς ἑαυτοῦ ἀκοῆς· διὸ ἐπιλέγει· *Πρόσχες μοι, καὶ εἰσάκουσόν μου.*

Ἐνώτισαι, ὁ Θεὸς, τὴν προσευχήν μου. Δια-

dicuntur. Omnes itaque Judæi declinaverunt a via quæ dicit [68]: *Ego sum via.* Unde et inutiles facti sunt, cum eam admittere nollent, quia nemo faceret bonum. In ignorantia enim ejus versabantur omnes a legali scriptura excæcati.

1. *In finem in carminibus intellectus David.* 2. *Cum venissent Ziphæi et dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? LIII.*

Argumentum.

Cum fugeret David a Saule, consedit in deserto Ziph. Deinde digressi Ziphæi ad Saul, in quem locum profugisset, indicarunt. Rogabant autem ut accederet, atque eum comprehenderet [69]. Ille vero, accepta manibus lyra, utpote prophetico spiritu gnarus se nihil mali a Saule passurum, hæc canit. Nam profectus ad capiendum eum Saul, nuntium accepit adventus alienigenarum, et regressu properavit cum manu virorum se comitantium. Hæc autem referri videntur ad personam apostolici chori, quasi ille narrans irruptiones Judaici populi, ac regum gentium furorem, Deum supplicet per nomen ejus ab omnibus eripi malis. Prophetice autem edicit, futurum ut mala Deus in caput inimicorum retorqueat, ipse vero in signum partæ victoriæ sacrificia offerat. Propterea *intellectus* inscribitur, psalmo nos ad supra dictam sententiam deducente

Deus, in nomine tuo salvum me fac. Per nomen ipsius, non per aliud quidpiam, salutem consequi rogat. [Quandoquidem autem, ait, nomen tuum invoco, in hoc ipso salutem mihi præbeas. *Et in virtute tua*, id est in Filio tuo, *judicabis me*; ac si diceret: Non aliis judicibus, sed virtuti tuæ examinandum me tradas.] *Et in virtute tua judicabis me.* Judicans enim eorum causam, alios perniciei tradidit, alios salvos fecit ab inimicis.

4. *Deus, exaudi orationem meam.* Bono animo meam excipe supplicationem. *Auribus percipe verba oris mei.* Simile illi: *Et nunc, Domine, considera minas eorum* [70].

1. *In finem in hymnis intellectus ipsi David. LIV.*

Argumentum.

Spiritu Propheta contemplatus quæ futura essent mala Christo per Judæos illata, ac per ipsum Judam, dolore plenus et anxietate, quam in præsenti *exercitationem* vocat: perturbatus et dubius animi, in considerando hujusmodi facinore moram extrahit, rogatque Deum ut auribus percipiat orationem suam, et id sibi concedat; secundo, ut obsecrationem precibus emissam respiciat; tertio, ut statum precantis contempletur; atque ita dignetur eum audire, quamobrem adjicit: *Intende mihi, et exaudi me.*

2. *Exaudi, Deus,* orationem meam, etc. Varias

[68] Joan. XIV, 6. [69] I Reg. XXIII, 19; XXVI, 1, seqq. [70] Act. IV, 29.

affert supplicationes, rogans admitti illas. Ne despicias, inquit, me supplicantem, sed benevolo animo intende mihi, et auxilium tribue.

3. *Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum.* Anxietate namque plenus erat, videns iniquitatem in Salvatorem admissam, quam exinde docet his verbis : *A voce inimici et a tribulatione peccatoris.* Totius autem sententiæ mens hæc est : Respice, quæso, quam contristatus sum, quam turbatus, quam exercitatione repletus sum : hisque admissis exaudi me.

4-7. *Quoniam declinaverunt in me iniquitates.* Quæcunque enim adversus Salvatorem acciderunt, ad suam ipse personam refert. [Hæc in me perpetrabant, ob illatæ jacturæ memoriam, ex irrationabili ira manentem. Ira permanens iracundia vocatur. Ea vero de causa formidolosus eram, atque turbatus, ut, morte jam imminente, atque in tantam animi concertationem et formidinem incidi, ut ne radium quidem lucis viderem, sed in tenebris degerem : putabamque omnium rerum optimam esse fugam, ac rogabam dari mihi alas avolandi causa, ut alibi quiescerem.] *Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.* Ecce cor meum, inquit, omnia mea interiora evertit : imo etiam *formido mortis cecidit super me.* Nimirum hoc de Salvatoris morte ait, ob quam formidine plenus Propheta erat, humana permotus cogitatione : aut de morte animarum, quas per hæc facinora in exitium ruere futurum erat. Sed etiam *timor* et *tremor* Prophetam invasit cernentem dilectum Dei hæc ab impiis pati; *contexerunt* autem eum *tenebræ*, quia scilicet tenebris digna essent quæ adversus Salvatorem patrata sunt. Exinde vero quasi relictus in medio eorum qui hæc agerent, nullo relicto effugii loco, nec quo declinaret a tantis malis habens, precatur se sublimem rapi, atque instar avis per aerem avolare.

9. *Exspectabam Deum qui salvum me fecit, a pusillanimitate spiritus et tempestate.* Tempestatem vocat dolorem sibi per passionem oblatum.

10. *Quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate.* Causas apponit cur eas preces fuderit.

13-15. *Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique.* Hæc ad personam proditoris jure referantur. *Tu vero, homo unanimis, dux meus et notus meus.* Quasi dicat, A me dux constitutus es, Judas scilicet. *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Perinde est ac si diceret : Ejusdem sæpe mensæ consors fuisti. *In domo Dei ambulavimus cum consensu.* Hoc ait quia sæpe cum illo in templum concesserat.

16. *Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes.* Quandoquidem noluerunt te vitam accipere, ideo mors excipiet eos. Illud autem : *Descendant in infernum viventes*, quia videlicet scientes

(21) Vide Onomast. ad vocem Ἀγαπητός.

A φόρους ἱκετείας προσφέρει δεχθῆναι ταύτας ἀντιβολῶν. Μὴ παρίδῃς γάρ με, φησὶ, ποτνιώμενον, ἀλλ' εὐμενῶς μοι πρόσχες, καὶ τὴν βοήθειαν ὄρεξον.

Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην. Ἀμηχανίας γὰρ ἐπληροῦτο, βλέπων τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος γινομένην παρανομίαν, ἣν καὶ διδάσκει ἐφεξῆς λέγων· *Ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ.* Ὁ δὲ πᾶς νοῦς οὗτος· Πρόσχες ὅπως ἐλυπήθην, ὅπως ἐταράχθην, ὅπως ἀδολεσχίᾳ πεπλήρωμαι· ἀποδεξάμενός τε ταῦτα, εἰσάκουσόν μου.

Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαι. Πάντα γὰρ τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος συμβάντα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀναφέρει πρόσωπον. [Διὰ μνησικακίαν μοι ταῦτα ἐποίουν τεχθεῖσαν ἐξ ὀργῆς ἀλόγου. Κότος ἡ ἐπίμονος ὀργή. B Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν περιδεὴς ἐγενόμην καὶ τεταραγμένος, ὡς ἐπιστάντος μοι ἤδη τοῦ θανάτου, καὶ τοσαύτη μοι ἦλθεν ἀγωνία καὶ φόβος, ὡς μηδὲ δοκεῖν τὴν ἀκτῖνα φαίνειν, ἀλλ' ἐσκοτίσθαι· καὶ ἐλογισάμην τὴν φυγὴν εἶναι πάντων ἀμείνω, καὶ ηὐχόμην γενέσθαι μοι πτέρυγας ἐπὶ τῷ μεταστῆναι καὶ ἀλλαχοῦ καταπαῦσαι.] *Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοὶ, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.* Ἰδοὺ ἡ καρδία μου, φησὶ, διέστρεψε τὰ ἔνδον μου· ἀλλὰ καὶ *δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.* Ἤτοι δὲ τοῦ σωτηρίου θανάτου λέγει, ἐφ' ᾧ δειλίας ὁ Προφήτης ἐπληροῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ κινούμενος· ἢ τοῦ τῶν ψυχῶν θανάτου, τῶν ἀπόλλυσθαι μελλόντων διὰ τὰ τοιαῦτα τολμήματα. Ἀλλὰ *φόβος* καὶ *τρόμος* ἐπέπεσε τῷ Προφήτῃ ὁρῶντι τὸν ἀγαπητὸν (21) τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ὑπὸ C τῶν ἀσεβῶν πάσχοντα, *ἔκρυπτε* δὲ αὐτὸν *σκότος*, ὡς ἂν σκότου ἀληθῶς ἄξια τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος δρώμενα. Εἶτα, ὥσπερ ἀπολειφθεὶς ἐν μέσῳ τῶν ταῦτα δρώντων, μήτε μίαν τε ἔχων ἀποφυγὴν, μηδὲ ὅποι κλίνας ἑαυτὸν ἐκτὸς τῶν κακῶν γένοιτο, εὔχεται μετέωρος ἐπαρθῆναι, καὶ πτηνὸς γενόμενος δι' ἀέρος ἐκφυγεῖν.

Προσεδεχόμην τὸν Θεὸν σῴζοντά με, ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος. Καταιγίδα ὀνομάζει τὴν διὰ τοῦ πάθους αὐτῷ συμβᾶσαν λύπην.

Ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει. Αἰτίαν παρατίθησι δι' ἣν καὶ τὴν προσευχὴν ἐποιήσατο.

D *Ὅτι, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν.* Ταῦτα εἰς πρόσωπον τοῦ προδότου ἀναφέροιτ' ἂν δικαίως. *Σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου καὶ γνωστέ μου.* Ἀντὶ τοῦ, Κατεστάθης ἡγεμὼν ὑπ' ἐμοῦ, ὁ Ἰούδας δηλονότι. *Ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα.* Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Τῆς αὐτῆς τραπέζης πολλάκις ἠξιωμένος. *Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ.* Τοῦτό φησι διὰ τὸ συνεληλυθέναι αὐτῷ πολλάκις εἰς τὸ ἱερόν.

Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες. Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησάν σε τὴν ζωὴν παραδέξασθαι, ταύτῃ τοι θάνατος διαδέξεται αὐτούς. Τὸ δὲ, *Καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες*, ὅτι

δὴ, γινώσκοντες αὐτὸν εἶναι τὸν κληρονόμον, εἶπον· A Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν· τὴν γὰρ γνῶσιν ἀντὶ τῆς ζωῆς ἐτεθείκει.

Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου. Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα. Καὶ τί ἐκέκραξεν; ἢ λυτρωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ζητούντων ἀπολέσαι αὐτήν. Διὸ δὴ καὶ εἰσήκουσται.

Ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας διηγήσομαι. Ἀντὶ τοῦ, Οὐ παύσομαι διηγούμενος, ὅτι δὴ εἰσακούσας λελύτρωσαι τὴν ψυχήν μου.

Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί. Ὅτι οἱ πολλοὶ συνίεσαν (22*) κατ' ἐμοῦ βουλόμενοι τὴν ψυχήν μου ἐξαίρειν.

Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα. Ταπεινωθήσονται, φησὶν, ἐπειδὴ οὐδὲ ἔχουσι τῆς ψυχῆς αὐτῶν B ἀντάλλαγμα. Ἅπαξ γὰρ ἀρνησάμενοι τὸ τίμιον αἷμα Χριστοῦ, τὸ εἰλημμένον ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, οὐκέτι εὐποροῦσι λύτρου.

Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι. Αὐτὸς μὲν ἐξέτεινε τὴν παρεκτικὴν χεῖρα τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ μεταλαβεῖν αὐτοὺς τῆς εὐλογίας· οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐδέξαντο· ἀλλὰ καὶ *τὴν διαθήκην ἐβεβήλωσαν*, δηλονότι τὴν εὐαγγελικήν.

Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ἐπειδὴ κακοῦργοι περὶ τὸν εὐεργέτην γεγόνασι, ταύτῃ τοι καὶ εἰς πάντα ἄνεμον αὐτοὺς διεσκόρπισε. *Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.* Πάλιν περὶ τοῦ Ἰούδα τὸν λόγον ἀποτείνεται· Τῇ καρδίᾳ, φησὶ, κατ- C εδέξατο τὸ προδοῦναι Χριστόν. Καὶ δὴ λόγους προσέφερεν ἁπαλούς τε καὶ λείους, ἀλλ' ἦσαν κακίας πλήρεις. Τίνες δὲ οἱ λόγοι ἢ τὸ, *Χαῖρε, Ῥαββὶ*, ἐπὶ προδοσίᾳ λεγόμενον;

Ἐπίῤῥιψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. Ὅμοιον τό· *Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίητε, ἢ τί ἐνδύσησθε. Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ.* Ἀντὶ τοῦ· Ἐκσπάσει τοὺς δικαίους ἐν παντὶ καιρῷ ἀπὸ πάσης ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν.

Σὺ δὲ, ὁ Θεὸς, κατάξεις αὐτοὺς εἰς φρέαρ διαφθορᾶς. Τοὺς ἐπαναστάντας δηλονότι καὶ σταυρῷ παραδόντας. Φρέαρ γὰρ διαφθορᾶς τὸν ᾅδην φησίν. *Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν.* Ἄνδρας αἱμάτων τοὺς τὸν D ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀποκτείναντάς φησιν, οἳ καὶ τῆς ζωῆς οὐ πεπληρώκασι τὸν χρόνον, τῇ Ῥωμαίων παραδοθέντες μαχαίρᾳ.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαυῒδ εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. ΝΕ'.

Ὑπόθεσις.

Δαυῒδ φεύγων τὸν Σαοὺλ ἔσχε τοὺς συνακολουθοῦντας αὐτῷ ἄνδρας ἑξακοσίους. Εἶτα παρερχόμενος εἰς Γὲθ τετίμηται παρὰ τῶν ἀλλοφύλων· ἀφώρισαν γὰρ αὐτῷ οἰκητήριον τὴν Σικελάν. Ἀναφέροιτο δ'

ipsum hæredem esse, dixerunt, *Venite, occidamus eum* [71]; nam cognitionem pro vita posuit.

17. *Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus exaudivit me.* Ego ad Dominum clamavi. Ecquid clamavit? nisi ut eriperetur anima ejus ab iis qui eam perdere quærebant. Quamobrem exauditus est.

18. *Vespere et mane et meridie narrabo.* Quasi dicat: Non finem faciam enarrandi, quod exaudiens me redemeris animam meam.

19. *Quoniam inter multos erant mecum.* Quoniam multi convenerunt contra me, volentes animam auferre mihi.

20. *Non enim est illis commutatio.* Humiliabuntur, inquit, quando non habent commutationem animæ suæ. Nam cum semel pretiosum Christi sanguinem abnegarint, qui acceptus fuit in commutationem pro vita mundi, non ultra suppetit pretium redemptionis.

21. *Extendit manum suam in retribuendo.* Ipse quidem extendit manum suam bonorum largitricem ut ipsi perciperent benedictionem; illi vero non modo non receperunt, sed etiam *contaminaverunt testamentum*, scilicet evangelicum.

22. *Divisi sunt ab ira vultus ejus.* Quoniam, inquit, in benefactorem improbi et maligni fuerunt, ideo dissipavit illos in omnem ventum. *Et appropinquaverunt corda illorum.* Rursum de Juda sermonem instituit: Corde, inquit, prodendi Christi consilium admisit. Et quidem lenia et blanda proferebat, sed quæ essent malitia plena. Quæ verba? nisi illud: *Ave, Rabbi* [72], quod in prodendo protulit.

23. *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet.* Simile illud: *Nolite solliciti esse, quid manducabitis, aut quid bibetis, aut quo operiemini* [73]. *Non dabit in æternum fluctuationem justo.* Quasi dicat: Omni tempore justos extrahet ab omni impetu inimicorum.

24. *Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.* Eos scilicet qui insurgerent, ut crucifigendum traderent. Puteum enim interitus infernum vocat. *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos.* Viros sanguinum dicit eos qui vitæ principem interfecerunt, qui etiam tempus vitæ suæ non perfecerunt, Romanorum gladio traditi.

1. *In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est, ipsi David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum allophyli in Geth. LV.*

Argumentum.

David Saulem fugiens, sexcentos viros habuit sequentes se. Deinde transiens in Geth, cum honore excipitur ab alienigenis: nam ipsi separatim in domicilium tradiderunt Sicelam [74]. Referri item

[71] Matth. XXI, 38. [72] Matth. XXVI, 49. [73] Matth. VI, 31. [74] I Reg. XXVII, 2-6.

(22*) Forte συνῄεσαν, et mox ἐξαιρεῖν. EDIT.

potest psalmus ad personam Ecclesiæ, quæ quidem olim procul a sanctis posita erat, quo tempore erat idololatriæ dedita, et dæmonibus serviebat. Eo autem a spiritualibus inimicis erepta est per eum qui ex semine David secundum carnem prodiit, qui bellum pro nobis gessit, et quasi in cippo victoriam pro nobis partam descripsit. Tunc enim eum alienigenæ honore affecerunt; id est, qui ex gentium numero crediderunt in eum.

2. *Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo.* Aut de Saule illud David ait, aut sanctus quilibet, ob ærumnas quæ in hac vita accidunt. Plerumque autem contingit ut demissus noster homo hoc gravissimum subeat bellum, tota die per Satanam impugnatus, atque ab ipso conculcatus. Licet enim hominem psalmus commemoret, attamen ipsum Satanam plerumque in divina Scriptura nominatum, aut aliquem ex ejus commilitonibus subindicat. Cæterum hæc ab ipso gentilium populo respondendo cantari consentaneum est, qui diuturno tempore per Satanam deceptus ac circumventus fuit, ejusque bellum per dæmonum insidias sustinuit : quos in sequentibus apertius subindicat.

3. *Conculcaverunt me inimici mei tota die.* Sciebat Saulem insidias sibi parare, instigantibus invisibilibus dæmonibus. Aut illud indicat : *Non est nobis pugna cum carne et sanguine, sed cum spiritualibus nequitiæ in cælestibus* [18]. *Quoniam multi bellantes adversum me, ab altitudine.* Etiamsi irrumpant, inquit, sed spe tui fretus omnes superabo. Hæc enim spes tantam mihi tribuit fortitudinem, ut eos qui mihi hostes olim erant minime reformidem.

5. *In Deo laudabo sermones meos.* Ab inimicis, inquit, bello appetitus, ut nihil lædar arma sumpsi, sermones meos omnes in cantica converti et Deo obtuli, spemque in illum collocavi : quamobrem universæ carnis timorem ejeci.

6. *Tota die verba mea exsecrabantur.* Ego quidem, ait, tota die verba mea Deo offerebam ; illi vero non finem faciebant tota die curandi ut malum mihi infligerent. *Inhabitabunt et abscondent, ipsi calcaneum meum observabunt.* Illud, *inhabitabunt*, pro, *congregabuntur*, positum est. Hæc est autem sententia : Ita, inquit, tota die in eo operam ponebant, ut dicta in me commoverent, omnesque eorum cogitationes contra me vertebantur, ut curarent omnes una convenire atque clam in me conspirationem conflare, sed nec hactenus sistere gradum, imo etiam calcaneum meum, id est vitæ meæ rationem curiosius observare, si quomodo possent me deturbare. Atque vestigia mea curiose considerabant, quocunque loco incederem, ut me comprehenderent.

[18] Ephes. VI, 12.

(22) In R. 2, tribuitur Hesychio.

A ἂν ὁ ψαλμὸς καὶ εἰς πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς πάλαι μὲν ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένης, καθ' ὃν εἰδωλολάτρει καιρὸν, καὶ δουλευούσης δαίμοσι. Ῥυσθείσης δὲ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ γεγονότος ἐκ σπέρματος τοῦ κατὰ σάρκα Δαυῒδ, τοῦ καὶ πολεμήσαντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὥσπερ ἐν στήλῃ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν νίκην γράψαντος. Τότε γὰρ καὶ τιμῆς αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἠξίωσαν, τουτέστιν οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες εἰς αὐτόν.

Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος. Ἢ περὶ τοῦ Σαοὺλ ὁ Δαυῒδ φησιν, ἢ καὶ ἅγιος πᾶς, διὰ τὰς θλίψεις ἃς ἔχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ (22). Πολλάκις δὲ καὶ ὁ καθεὶς ἡμῶν ἄνθρωπος τὸν χαλεπὸν τοῦτον ὑφίσταται πόλεμον, ὅλην τὴν B ἡμέραν παρὰ τοῦ Σατανᾶ πολεμούμενος καὶ παρ' αὐτοῦ πατούμενος. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπου ὁ ψαλμὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ὅμως τὸν Σατανᾶν αὐτὸν, ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ πολλάκις ὀνομαζόμενον, ἤ τινα τῶν ἐκεῖ στρατευομένων αἰνίττεται. Πλὴν καὶ τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν ταῦτα ὑποψάλλειν (23) ἁρμόδιον, χρόνῳ πολλῷ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἀπατηθέντα, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ πόλεμον διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ὑπομείναντα, οὓς ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον ἔφησεν αἰνιττόμενος.

Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἤδει, ὅτι Σαοὺλ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ ἐνηχούμενος παρὰ τῶν ἀοράτων δαιμόνων. Ἢ καὶ τὸ, *Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα*, δηλοῖ, *ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.* *Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ* C *ὕψους.* Εἰ καὶ ἐπανίστανται, φησὶν, ἀλλ' ἡττήσω πάντας ἐλπίζων ἐπὶ σέ. Αὕτη γάρ μοι ἡ ἐλπὶς τοσαύτην ἰσχὺν παρέσχεν, ὡς τοὺς πάλαι πολεμοῦντας μὴ δεδοικέναι με.

Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου. Πολεμούμενος παρὰ τῶν ἐχθρῶν, φησὶ, καθοπλίζω ἐμαυτὸν εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν κακὸν, ὅλους τοὺς λόγους μου ὕμνους ποιῶν καὶ ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ, καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπ' αὐτῷ ποιούμενος· διὸ καὶ πάσης σαρκὸς ἔξω τὸν φόβον ἐποιούμην.

Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο. Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ὅλην τὴν ἡμέραν ἀνετίθουν τοὺς λόγους μου τῷ Θεῷ· αὐτοὶ δὲ οὐ διέλειπον πᾶσαν ἡμέραν κατ' ἐμοῦ τὴν σπουδὴν ἑαυτῶν συντιθέν- D τες εἰς κακά. *Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν, αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι.* Τὸ, *παροικήσουσι*, ἀντὶ τοῦ, *συναχθήσονται*, τέθειται. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οὕτω, φησὶ, διὰ πάσης ἡμέρας ἐσχόλαζον τοὺς κατ' ἐμοῦ λόγους κινοῦντές, καὶ πᾶς ὁ διαλογισμὸς αὐτῶν κατ' ἐμοῦ ἐγίνετο, ὡς σπουδάζειν συνάγεσθαι αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ λαθραίας ποιεῖσθαι τὰς κατ' ἐμοῦ σκευὰς, καὶ μὴ μέχρι τούτου χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ περιεργάζεσθαί μου τὴν πτέρναν, τουτέστι τὴν τοῦ βίου πορείαν, εἴ πως σκελίσαντες δυνηθεῖεν καταβαλεῖν με. Καὶ τὰ ἴχνη δέ μου παρετήρουν ὅποι ἂν

(23) Vide Onomast.

βαδίζοιμι, ἵνα ἐπιλάβωνταί μου. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ μάτην διώκοντες κατ' ἐμοῦ ἔπραττον· σὺ δὲ, Κύριε, ἡ ἐμὴ ἐλπὶς, ἐμὲ μὲν τῆς ἀδίκου αὐτῶν κατασκευῆς ῥῦσαι· αὐτοὺς δὲ μετελθὼν τῇ σαυτοῦ ὀργῇ κατάλυε.

Ὁ Θεὸς, τὴν ζωήν μου ἐξήγγειλά σοι. Παῤῥησίαν ἔχων, φησὶ, καὶ μὴ ἐπαισχυνόμενος τῇ ἐμαυτοῦ ζωῇ, ταύτην σοι πᾶσαν ἐξήγγειλα. Σὺ δὲ ἀποδεχόμενος αὐτὴν τὰ δάκρυά μου οὐκ ἀπώσω· ἀλλὰ πρὸ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν ἔθου αὐτὰ, πιστούμενος τὴν σὴν ἐπαγγελίαν τὴν λέγουσαν· *Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρειμι.* Διὸ συνέβαινεν, ἐμοῦ εἰσακουομένου, τοὺς ἐχθρούς μου εἰς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν· ὅθεν φημί· *Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε.*

Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω. Αὐτοῖς ἔργοις, φησὶ, παρείληφα, καὶ ἔγνων ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἐπὶ ματαίῳ ἡ ἐλπίς· ἀλλὰ Θεὸν βοηθὸν ἐκτησάμην.

Ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεὸς, εὐχαὶ, ἃς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου. Ἐπειδὴ τῆς σῆς οἰκονομίας ἠξίωσας ἡμᾶς, φησὶ, καὶ ἔσωσας, τί ἀνταποδώσομέν σοι, ἢ θυσίας αἰνέσεως; *Ὅτι ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου.* Τοῦ νοητοῦ, φησὶ, τουτέστι τῆς ἀγνωσίας τῆς περὶ Θεοῦ. *Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.* Τῆς ἁμαρτίας λέγει, αὕτη γὰρ κατέφερεν εἰς θάνατον. *Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων.* Ὁ γὰρ ῥυσθεὶς τῆς ἁμαρτίας καὶ καθαρὸς ἀποτελεσθεὶς, οὗτος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρᾳ εὐαρεστήσει τῷ Κυρίῳ. Τοῦ δὲ ῥυσθῆναι ἐκ θανάτου καὶ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, μερίδα δὲ σχεῖν καὶ ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρᾳ, πρόξενος ἡμῖν γέγονεν ἡ τοῦ Κυρίου παρουσία. Διὸ καὶ *στηλογραφία* τῷ Δαυῒδ ἀναγέγραπται ὁ ψαλμός.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς τὸν Δαυῒδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. ΨΑΛΜΟΣ ΝϚ'.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων τὸν Σαοὺλ ὁ Δαυῒδ διώκοντα ἦλθεν εἰς σπήλαιον μετὰ ἀνδρῶν τετρακοσίων, ὅτε καὶ τὴν διπλοΐδα τοῦ πτερυγίου ἔτεμε τοῦ Σαούλ. Τότε δὲ καὶ τὸν ψαλμὸν ᾄδει. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὰ πεπραγμένα ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Χριστῷ, ὅτε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὀφθεὶς μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπήλασεν ἡμῶν τὴν φθοράν.

Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ἐλέησόν με. Ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος τὴν εἰς αὐτὸν ὑμνῳδίαν προσέφερεν. *Ὅτι ἐν σοὶ πέποιθε ἡ ψυχή μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ.* Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ πτέρυγας καλεῖν τὴν ἐπισκοπικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας.* Ἐπὶ τῇ σῇ οὖν βοηθείᾳ, φησὶ, τὴν ἐλπίδα ἔχω. *Ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία.* Τουτέστιν, ἕως οὗ ἐκ μέσου γένηται ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις αἱ πονηραί.

A Et hæc quidem ii qui me frustra persequebantur adversum me perpetrabant. Tu autem, Domine, spes mea, me quidem ab ea injusta conspiratione libera, ipsos autem adortus, tua ipsius ira deturba.

7. *Deus, vitam meam annuntiavi tibi.* Fiduciam, inquit, habens, nec pudore vitæ meæ affectus, eam tibi totam renuntiavi. Tu autem eam acceptam habens, lacrymas meas non repulisti, sed posuisti ante oculos tuos, tuam confirmans promissionem quæ ait [76] : *Te adhuc loquente dicam : Ecce adsum.* Quamobrem contigit, ut cum me exaudires, inimici mei retro cederent. Unde dico : *In quacunque die invocavero te.*

B 10. *Convertentur inimici mei retrorsum.* Ipsis, inquit, operibus accepi accurateque novi, non vanam esse spem meam : sed Deum me adjutorem habere.

12, 13. *In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationis tibi.* Quandoquidem tua nos œconomia dignatus es, inquit, et salutem nobis tribuisti, quid retribuemus tibi, nisi hostias laudis? *Quoniam eripuisti animam meam de morte.* Spirituali, inquit, quæ est ignorantia Dei. *Et pedes meos de lapsu.* Peccati scilicet, ipsum enim conjecit in mortem. *Placebo coram Domino in lumine viventium.* Qui enim a peccato liberatus est, et mundus est effectus, hic in futuro sæculo in regione viventium Domino placebit. Quod autem eripiamur a morte,
C liberemur a peccato, partem habeamus in terra viventium, id nobis conciliavit Domini adventus. Quamobrem tituli inscriptio ipsi David inscribitur psalmus.

1. *In finem, ne disperdas David, in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saulis in speluncam.*

PSALMUS LVI.

Argumentum.

David insequentem Saulem fugiens venit in speluncam cum viris quadringentis, quando vestimenti Saulis oram exscidit [77]. Tunc autem hunc psalmum cecinit, qui refertur etiam ad ea quæ nostram gratia Christus peregit, cum in novissimis diebus cum carne visus in terra corruptionem abegit a nobis.

D 2. *Miserere mei, Deus, miserere mei.* Ex persona humanitatis canticum ipsi offert. *Quoniam in te confidit anima mea, et in umbra alarum tuarum sperabo.* Mos est divinæ Scripturæ virtutem Dei inspectricem alas nuncupare, juxta dictum illud : *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas* [78]. In auxilio, inquit, tuo spem habeo. *Donec transeat iniquitas.* Id est, donec Satanas ex medio tollatur, ac quæ cum illo sunt malignæ potestates.

[76] Isa. LVIII, 9. [77] I Reg. XXIV, 4, 5. [78] Matth. XXIII, 37.

3. *Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.* A Confitebor, inquit, et gratias tibi benefactori reddam. *Misit de cœlo et liberavit me.* Domini adventum aperte prædicat. *Dedit in opprobrium conculcantes me.* Spirituales videlicet et adversarias potestates. [Beneficium ergo præbeas, ut mihi facultas sit dicendi cum facultate, te de cœlo nostra respicere : et nostra quidem meliorem in conditionem deduxisse, res autem adversariorum contra in opprobrium detulisse. Aut de salute loquitur, quam consecutus est in spelunca : quando inimicum suum in potestatem accepit, cui etiam pepercit. Quod quidem in contumeliam vertit ei qui periculum evasit, utpote qui servatori suo insidias strueret.] *Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam.* Misericordia et veritas Patris Filius est. B

5. *Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.* [Medius scilicet relictus inter catulos leonum Gethæorum, nempe alienigenarum. Aut quantum per me stetit, ex humana impietate dormivi conturbatus. Verum Altissimus, misso Verbo suo, liberavit animam meam, ita ut ex catulorum leonum tumultu nihil læsa sit. Quænam hæ feræ? forte filii hominum fuerint : quorum dentes et consilia sunt arma ; ac si diceret, In omnibus damnosi sunt. Sicut enim gladius acutus facile perimit, sic et lingua attenuata et acuta obtrectationibus interficit.] Catulorum leonum spiritualium videlicet. *Dormivi conturbatus.* Quoniam, inquit, ereptus sum a spiritualibus catulis leonum, ideo inquit, requiescam, etiamsi olim ab iis conturbatus sum. C *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ.* Ea significans quæ tempore passionis Domino contigerunt, cum ad Pilatum clamabant Judæi adversus Christum : *Tolle, tolle, crucifige eum* [79]; et : *Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum* [80].

6. *Exaltare super cœlos, Deus, et super terram gloria tua.* Etiamsi, inquit, demisisti teipsum propter nostram salutem ad voluntariam exinanitionem et factus es obediens usque ad mortem [81] : sed rursum ascendito ad cœlos, quia cum ascenderis totam terram gloria tua replebis.

7. *Laqueum paraverunt pedibus meis.* Eos, ait, qui me laqueis dejiciebant, curasti ut in foveam quam D fecerunt inciderent. Quamobrem hac re præclare acta super cœlos exaltare.

8. *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Rogat sibi dari Spiritum sanctum, quem missurum se in cœlum ascendens Unigenitus pollicitus est, paratum esse cor suum aiens ad eum recipiendum.

9. *Exsurge, gloria mea.* Gloriam suam spiritum propheticum appellat. *Exsurge, psalterium et cithara.* Psalterium dicit animam, citharam vocat corpus. *Exsurgam diluculo.* Quando, inquit, spiritualem lucem sentiam, exsurgam ad cantandum.

Κεκράξομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με. Ἐξομολογήσομαι, φησὶ, καὶ εὐχαριστίας ἀναθήσω σοι τῷ εὐεργέτῃ μου. *Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με.* Σαφῶς τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου κηρύσσει. *Ἔδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με.* Τὰς νοητὰς δηλονότι καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις. [Παράσχου οὖν τὴν εὐεργεσίαν, ἵνα ἐξῇ μοι λέγειν μετὰ παῤῥησίας, ὅτι ἐξ οὐρανοῦ ἐπεῖδες τὰ καθ' ἡμᾶς· καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα διωρθώσω, τὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ὀνειδισμὸν ἤγαγες. Ἢ δὴ τὴν σωτηρίαν φησὶν, ᾗ ἐσώθη ἐν τῷ σπηλαίῳ ὅτε μᾶλλον ὑπεξούσιον ἔλαβε τὸν ἐχθρὸν, εἰ δὲ (23*), ἐφείσατο. Ὃ δὴ καὶ ὄνειδος ἦν τῷ σεσωσμένῳ, ὡς μάτην ἐπιβουλεύοντι τῷ Σωτῆρι.] *Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ.* Ἔλεος καὶ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

Καὶ ἐῤῥύσατο τὴν ψυχήν μου ἐκ μέσου σκύμνων. [Μέσος δὴ ἀπολειφθεὶς σκύμνων τῶν τῆς Γὲθ ἀλλοφύλων. Ἢ τὸ ὅσον ἐπ' ἐμὲ, καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσεβείᾳ ἐκοιμήθην τεταραγμένος. Ἀλλ' ὁ Ὕψιστος, τὸν Λόγον αὐτοῦ ἀποστείλας, ἐῤῥύσατο τὴν ψυχήν μου, ὡς μηδὲν αὐτὴν ἐκ τῆς ταραχῆς τῶν σκύμνων βλαβῆναι. Τίνα δὲ τὰ θηρία ταῦτα; υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἄν· οἱ ὀδόντες ὅπλα καὶ αἱ βουλαί· ἀντὶ τοῦ, βλαπτικοὶ εἰσι διὰ πάντων. Ὥσπερ ἡ μάχαιρα, ἠκονημένη οὖσα, ῥᾳδίως ἀναιρεῖ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, τεθηγμένη οὖσα, ταῖς καταλαλιαῖς ἀναιρεῖ.] Σκύμνων τῶν νοητῶν δηλονότι. *Ἐκοιμήθην τεταραγμένος.* Ἐπειδὴ ἐῤῥύσθην, φησὶν, ἐκ τῶν νοητῶν σκύμνων, τούτου χάριν καὶ ἀναπαύσομαι, καίτοι πάλαι ὑπ' αὐτῶν ταραττόμενος. *Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη.* Ταῦτά φησι κατασημαίνων τὰ τῷ Σωτῆρι συμβάντα κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, ἡνίκα πρὸς Πιλᾶτον ἔκραζον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ τὸ, *Ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν*, καὶ ὅτι *Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοῦργος, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.*

Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. Εἰ καὶ καθῆκας, φησὶν, ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν εἰς ἑκούσιον κένωσιν, καὶ γέγονας ὑπήκοος μέχρι θανάτου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄνελθε εἰς οὐρανοὺς, ὅτι καὶ ἀνελθὼν τῆς σῆς δόξης πληρώσεις πᾶσαν τὴν γῆν.

Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου. Τοὺς καταβάλλοντάς με, φησὶ, διὰ τῶν παγίδων παρεσκεύασας εἰς αὐτὸν ὃν ὤρυξαν βόθρον ἐμπεσεῖν. Διὸ δὴ καὶ ταῦτα κατορθώσας ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑψώθητι.

Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεὸς, ἑτοίμη ἡ καρδία μου. Παρακαλεῖ δέξασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἐπηγγείλατο ἀνερχόμενος πέμψειν ὁ Μονογενὴς, ἑτοίμην εἰς τὸ δέξασθαι λέγων γεγενῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν.

Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου. Δόξαν ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικόν φησιν. *Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα.* Ψαλτήριον μὲν τὴν ψυχήν φησι, κιθάραν δὲ τὸ σῶμα καλεῖ. *Ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.* Ἐν αἰσθήσει, φησὶ, τοῦ νοητοῦ φωτὸς γενόμενος ἐπὶ τὸ ὑμνεῖν ἐξεγερθήσομαι.

[79] Joan. xix, 15. [80] Joan. xviii, 30. [81] Philipp. ii, 7, 8.

(23*) *Εἰ δέ.* Forte οὐ καί. Edit.

Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι. Τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἐπιστροφὴν εὐαγγελίζεται δι' ὧν ἐξομολογεῖται, ἅτε δὴ πάντων τῶν ἐθνῶν τοὺς αὐτοῦ ᾀδόντων ὕμνους. Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τὸν οὐρανὸν τὸ ἔλεός σου. Ὅμοιον τῷ Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου. Ἀληθεῖς, φησὶ, τὰς τῶν νεφελῶν, τουτέστι τῶν προφητῶν, διὰ τῶν πραγμάτων ἀπέδειξάς σου φωνάς.

[Ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου. Ἀληθεῖς, φησὶ, τὰς τῶν νεφελῶν, τουτέστι τῶν προφητῶν, διὰ πραγμάτων ἐπεδείξαντο φωνάς. Ἕως τῶν οὐρανῶν, ὅμοιον τῷ· Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.]

A 10. *Confitebor tibi in populis, Domine, psallam tibi in gentibus.* Omnium gentium conversionem annuntiat per confessionem suam, quia nimirum omnes gentes hymnos ejus concinunt. *Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua.* Simile huic : *Quia et ipsa creatura liberabitur a corruptione, in libertatem filiorum Dei*[81]. *Et usque ad nubes veritas tua.* Veras, inquit, nubium, id est, prophetarum voces, re ipsa comprobasti.

[*Usque ad nubes veritas tua.* Ex operibus veras, inquit, esse declaraverunt nubium, sive prophetarum voces. *Usque ad cœlos*, simile est illi : *Quoniam ipsa creatura liberabitur a corruptione in libertatem gloriæ filiorum Dei.*]

B

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαυῒδ εἰς στηλογραφίαν. ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει τῷ προλαβόντι ὁ παρὼν ψαλμὸς, μᾶλλον δὲ σαφῶς ἐξηγεῖται ποῖον κατὰ τῶν ἐπαναστάντων τῷ Σωτῆρι τὸ τέλος γέγονεν.

1. *In finem, ne disperdas, Davidi in tituli inscriptionem. PSALMUS LVII.*

Argumentum.

Eamdem ipsam quam superior bic psalmus habet inscriptionem, imo potius palam enarrat qui finis eorum fuerit, qui adversus Salvatorem insurrexerunt.

Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε. Ἐπειδὴ συνήγοντο κατὰ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐκδικοῦντες τὸν νόμον, εἰκότως αὐτοῖς τὸ προφητικὸν ἐντέλλεται πνεῦμα, εἴ γε ἄρα τοῦ δικαίου φροντίζουσιν, εὐθέα κρίνειν, τουτέστι δίκαια. Οἱ δὲ οὐκ ἔκριναν δίκαια, τὸν ἀθῷον καὶ δίκαιον ἀποκτεῖναι βουλόμενοι. Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ. Εἰ καὶ οἱ λόγοι, φησὶ, χρηστοὶ, διεκδικεῖν προσποιούμενοι τὸν νόμον· ἀλλ' ἡ καρδία πικρίας ἐστὶ πλήρης, καὶ αἱ πράξεις δὲ ὁμοίως ἀνομίας πεπλήρωνται.

2, 3. *Si vere utique justitiam loquimini.* Quia adversus Salvatorem congregabantur, quasi legis ulciscendæ causa, jure illis propheticus spiritus jubet, ut si quam juris et æqui curam habeant, recta sive justa judicent. At illi nequaquam justa judicabant, cum innoxium et justum vellent interficere. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* Etsi, inquit, C lenes videantur sermones, ex dissimulatione ulciscendæ legis; sed cor plenum acerbitate, et opera similiter iniquitate plena sunt.

Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας. Δείκνυσι τὸ μηδεμίαν αὐτοὺς τὸ παράπαν ἐσχηκότας αἰτίαν εἰς σωτηρίαν. [Διὰ γὰρ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔφη· Ἔγνων, ὅτι ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος εἶ, καὶ ἐκ κοιλίας κληθήσῃ· κοιλίαν τὸ ἅγιον βάπτισμα λέγων.] Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως. Θυμόν φησι τὴν ψυχὴν, ἣν καὶ ὁμοίαν εἶναί φησι τοῦ ἐν παραδείσῳ ὄφεως· ὃς ὑποκρινάμενος ῥήματα φιλίας, τὸν θάνατον εἰσήγαγεν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ οὗτοι παραπλησίως, Ῥαββὶ, καὶ Διδάσκαλε, λέγοντες, καὶ, Οἴδαμεν, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας, καὶ τὰ τοιαῦτα προφερόμενοι ῥήματα, ἐβουλεύοντο παραδοῦναι σταυρῷ· τούτου χάριν τῇ ὁμοιώσει τοῦ ὄφεως παρεβλήθησαν. Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς. Οὐ μόνῳ τῷ ὄφει, φησὶ, παρεικασθεῖεν ἂν, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδι ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐχούσῃ τὸν ἰὸν, μὴ βουλομένῃ τε ἐπακούειν τῶν ἐπῳδῶν εἰς τὸ τοῦ θυμοῦ παύεσθαι. Ταῦτα δέ φησιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν Ἡσαΐου φωνὴν ἐβάρυναν τὰ ὦτα, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου λόγους.

4, 5. *Alienati sunt peccatores a vulva.* Ostendit eos nullam omnino habuisse salutis causam. [Siquidem per Isaiam prophetam Judæis ait Deus : *Novi quia despicies et contemptor eris, atque ex ventre vocaberis impius.* Ventrem vocat sanctum baptisma.] *Furor illis secundum similitudinem serpentis.* Furorem animam dicit, quam similem ait serpenti illi qui in paradiso versabatur, qui simulatis amicitiæ verbis, mortem induxit. Quando igitur et hi quoque, *Rabbi*[83.84], et, *Magister*[85] dicentes, et, *Scimus quoniam a Deo venisti*[86], et hujusmodi verba proferentes, crucem D ipsi machinabantur, idcirco serpenti comparati sunt. *Sicuti aspidis surdæ et obturantis aures suas.* Non modo, inquit, serpenti comparari possunt, sed etiam aspidi, venenum in dentibus habenti, quæ nolit audire incantatores ut furorem sedet. Hæc autem ideo dicit, quia illi juxta Isaiæ vocem aures suas aggravarunt ut non audirent sermones Domini.

Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Ὀδόντας ἐν τούτῳ τὰς συκοφαντίας ἃς πεποίηνται κατὰ τοῦ Κυρίου φησὶ, καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· ἢ ὀδόντας τὴν δύναμίν φη-

7-9. *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum.* Dentes hic vocat sycophantias quas adversus Dominum struxerunt, maxime autem eas quæ resurrectionem spectarent, aut dentes virtutem appellat,

[81] Rom. VIII, 21. [83.84] Joan. III, 2. [85] Matth. XXII, 16. [86] Joan. III, 2.

quia leonum vis in dentibus est. *Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.* Despicabiles, inquit, erunt, perinde atque effusa aqua prorsusque inutiles. *Intendet arcum suum donec infirmentur.* Arcum hic vocat sententiam quam in divino tribunali laturus est. Illud autem, *donec,* pro, *et,* jacet, ut sententia sit, *et infirmabuntur. Supercecidit ignis et non viderunt solem.* Injecti, inquit, in ignem æternum, solem justitiæ non viderunt. Simile autem est illud: *Tollatur impius, ut non videat gloriam Domini*[87].

10. *Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum.* Rhamnus est spinosa arbor, loquitur autem de spinea corona. Priusquam, ait, augeantur spinæ vestræ, id est peccata vestra, et rhamnus fiant, id est efflorescant et fructum ferant, invadet vos ira divina.

11, 12. *Lætabitur justus cum viderit vindictam.* Justi, inquit, cum e medio sublatos improbos dæmonas tempore justi judicii conspicient, de justo Dei judicio gaudebunt. Quia scilicet innoxii reperti sunt, atque liberi a supplicio pro morte infligendo. Illud enim, *lavabit*, de innocente accipiendum, juxta illud, *Lavabo inter innocentes manus meas*[88]. *Utique est Deus judicans eos in terra.* Illud *utique* pro *revera* positum est. Utique est Deus judicans eos. Confitentur, vere justum esse judicium Dei in eos latum.

1. *In finem, ne disperdas, Davidi, in tituli inscriptionem, quando misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret.*

PSALMUS LVIII.

Argumentum.

Livore in Davidem ductus Saul, etiamsi beneficus sibi erat, quærebat interficere eum, modo ejaculans in eum hastam [89], modo obsidens in domo [90]. Refertur autem ad personam Salvatoris, qui ingratum Israelem beneficiis affecit, cujus personam ferebat Saul, insidiis autem ejus appetitus est. Prænuntiat quoque omnium gentium vocationem, ejecto videlicet ob impietatem Israele, ab eo quod secundum Deum est vitæ instituto.

2. *Eripe me de inimicis meis, Deus meus.* Rogat ab inimicis cum sensibilibus tum spiritualibus eripi. Isti enim iniqua agentes invidebant ipsi.

5. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine.* Simile illi est: *Quia iniquitatem non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus*[91].

6. *Intende ad visitandas omnes gentes.* Rogat converti ad Christi fidem idololatras, et ejici Israelem ob iniquitatem suam. *Ne miserearis omnibus qui operantur iniquitatem. Convertentur ad vesperam.* Causam dicit cur precetur ut non misereantur eis. Causa vero est quia conspirationem adversus Sal-

A σιν, ἐπειδὴ τῶν λεόντων ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἡ δύναμις. *Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον.* Εὐκαταφρόνητοι, φησὶν, ἔσονται ὕδατι παραπλησίως ἐσκεδασμένῳ καὶ παντελῶς ἀχρήστῳ. *Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ ἕως οὗ ἀσθενήσωσι.* Τόξον ἐν τούτοις τὴν ἀπόφασιν τὴν ἐν τῷ θείῳ βήματι γενησομένην φησί. Τὸ δὲ, ἕως οὗ, ἀντὶ τοῦ, *καὶ*, κεῖται· ἵνα ᾖ, *καὶ ἀσθενήσουσιν. Ἔπεσε τὸ πῦρ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον.* Ἐμβληθέντες, φησὶν, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον οὐκ ἐθεάσαντο. Ὅμοιον δὲ τό· *Ἀρθήτω ὁ ἀσεβὴς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου.*

Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον. Ῥάμνος ἀκανθῶδες φυτόν. Λέγει δὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Πρὶν, φησὶν, αὐξῆσαι τὰς ἀκάνθας B ὑμῶν, τουτέστι τὰς ἁμαρτίας, καὶ γενέσθαι ῥάμνον, ἀντὶ τοῦ ἐξανθῆσαι καὶ καρποφορῆσαι, μετελεύσεται ὑμᾶς ἡ θεία ὀργή.

Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν. Οἱ δίκαιοι, φησὶν, ἐκ μέσου γιγνομένους τοὺς ἀλιτηρίους θεώμενοι δαίμονας κατὰ τὸν τῆς δικαιοκρισίας καιρὸν, ἐπὶ τῷ δικαίῳ κρίματι τοῦ Θεοῦ εὐφρανθήσονται· ἅτε δὴ ἀθῶοι αὐτοὶ εὑρεθέντες τῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ κολάσεως. Τὸ γὰρ, *νίψεται*, ἐπὶ τοῦ ἀθώου ληπτέον κατὰ τό· *Νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖράς μου. Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ.* Τὸ, *ἄρα*, ἀντὶ τοῦ, *ὄντως*, τέθειται. Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτούς. Ὁμολογοῦσι, φησὶν, ὄντως δικαίαν ὑπάρχειν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

C *Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαυῒδ, εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.*

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'.

Ὑπόθεσις.

Διαφθονήσας τῷ Δαυῒδ ὁ Σαοὺλ, καίτοι εὐεργέτην ὄντα, ἐζήτει ἀποκτεῖναι, ποτὲ μὲν ἀκοντίζων τὸ δόρυ κατ' αὐτοῦ, ποτὲ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκπολιορκῶν αὐτόν. Ἀναφέρεται δὲ εἰς πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, τοῦ εὐεργετοῦντος μὲν τὸν ἀχάριστον Ἰσραὴλ, οὗ καὶ πρόσωπον εἶχεν ὁ Σαοὺλ, ἐπιβουλευομένου δὲ παρ' αὐτοῦ. Εὐαγγελίζεται δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων κλῆσιν, ἐκβαλλομένου δηλονότι διὰ τὴν δυσσέβειαν τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τοῦ Ἰσραήλ.

D *Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός.* Εὔχεται αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν ἀπαλλαγῆναι ἐχθρῶν. Οὗτοι γὰρ δὴ ἄνομα πραττόμενοι ἐφθόνουν κατ' αὐτοῦ.

Οὔτε ἡ ἀνομία μου, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε. Ὅμοιον τῷ· *Ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.*

Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη. Εὔχεται ἐπιστροφὴν γενέσθαι ἐπὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀποβολὴν δὲ τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. *Μὴ οἰκτειρήσῃς πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν.* Τὴν αἰτίαν φησὶ δι' ἧς μὴ οἰκτείρεσθαι

[87] Isa. XXVI, 10 sec. LXX. [88] Psal. XXV, 6. [89] I Reg. XIX, 10. [90] ibid. 15, 16. [91] I Petr. II, 22.

αὐτοὺς ἤρξατο. **Ἡ αἰτία δὲ**, ὅτι συστροφὴν κατὰ τοῦ A Σωτῆρος **ποιήσονται κατὰ** τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐπ' **ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν** ἐπεδήμησε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός. ***Καὶ λιμώξουσιν*** *ὡς κύων*· λιμώξουσι μὲν διὰ τὸ **μὴ δέξασθαι αὐτοὺς** τὸν ἄρτον τὸν ζωοποιόν· κύνας **δὲ αὐτοὺς διὰ** τὸ ἀναιδὲς κατονομάζει τῆς ψυχῆς. **Τὸ δέ· *Κυκλώσουσι πόλιν***, ὅτι δὴ, ἐκπεσόντες **τῆς πατρίδος νόμοις** τε βασιλικοῖς εἰργόμενοι αὐτῆς, **ἔξωθεν κύκλῳ** περιέρχονται, μόλις μακρόθεν **ποθὲν αὐτὴν θεώμενοι.**

*Ἰδοὺ **αὐτοὶ ἀποφθέγξονται** ἐν τῷ στόματι αὐτῶν*. Ἀντὶ **τοῦ, βλασφημήσουσι**. *Καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χείλεσιν* ***αὐτῶν***. **Τό·** ***Αἶρε****, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν*. ***Καὶ σὺ, Κύριε, ἐκγελάσῃ** αὐτούς*. Ἐβλασφήμουν, **φησὶ, καὶ μὴν καὶ** μέχρι σταυροῦ ἐπεβούλευσαν **λέγοντες, ὡς οὐκ** ὄψεται ὁ Θεὸς τοὺς λόγους B καὶ **τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἀλλ'** εἰ **καὶ ταῦτα** διενοήθησαν, σὺ, **Κύριε, φησὶ, καταγελάστους** αὐτοὺς **παρασκευάσεις ἐγγενέσθαι. Ἐκεῖνοι** μὲν οὖν ἐκεῖνα τολμῶσι, σὺ **δὲ καὶ ἀκούεις, καὶ** βλέπεις, καὶ γελᾷς αὐτῶν τὴν **ματαίαν μανίαν**. *Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη*. **Τὰ νοητὰ δηλονότι,** τὰ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν **κατὰ τοῦ Κυρίου ἐγείραντα** πόλεμον. Ἄνω εἶπε· *Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη*· ἐνταῦθα· *Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη*· πολλῇ δι' ὅλου τῇ τάξει τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἐν μέσῳ χρησάμενος. Δεικνὺς γὰρ, ὅτι μὴ ἁπλῶς αἰτεῖ τὴν κατ' αὐτῶν **τιμωρίαν, πρότερον** ᾔτησεν ἐπιδεῖν τε τὸν **Θεὸν καὶ ἐξετάσαι** τὰ γιγνόμενα· εἶτα διηγήσατο οἷα πράττουσιν, οὐδὲ εἶναί τινα τὸν προνοοῦντα νομίζον- C τες. **Καὶ** τότε τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν, τοῦτο λέγων, ὅτι· **Ἐπὶ τούτοις** ἀξίως αὐτοὺς κολάσεις, καὶ τῇ παρὰ σοῦ τιμωρίᾳ τὸ μηδὲν ἀποφανεῖς.

Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω. Ἐκεῖνοι μὲν, φησὶ, τὰ τοιαῦτα δεδυσσεβήκασι κατὰ σοῦ, ἐγὼ δὲ ὁ προφήτης ὁ ταῦτα λέγων, τῷ πνεύματι τὴν ἰσχύν μου καὶ τὴν βασιλείαν μου διὰ σοῦ φυλαχθησομένην ἔξω· ὅτι δὴ καὶ συναντελάβου μου, καὶ πρὸ τῶν δεήσεων τῷ ἐλέει σου περιέσφιγξας, ὡς καὶ τὴν πτῶσιν ἐπιδεῖν με τῶν ἐχθρῶν μου.

Μὴ ἀποκτείνῃς αὐτοὺς, μή ποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου. Εὔχεται μὲν μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι τὸ γένος τῶν ἐπαναστάντων κατὰ τοῦ Κυρίου· διασκορπισθῆναι δὲ μᾶλλον καὶ ἐν D αἰχμαλωσίᾳ ζῆν αὐτοὺς ἀξιοῖ διὰ *τὴν ἁμαρτίαν τοῦ στόματος αὐτῶν*, καὶ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν.

Καὶ ἐξ ἀρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται ἐν συντελείᾳ. Ἐξάκουστος, φησὶ, γένοιτο αὐτῶν ἡ συντέλεια διὰ τὰς κατάρας ἃς καταρῶνταί σε, καταψευδόμενοι τῆς σῆς δόξης. Συντέλειαν δὲ οὐ τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀπώλειαν τοῦ ἔθνους φησὶν, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δόξης αὐτῶν. Δόξα δὲ αὐτῶν αἱ κατὰ νόμον λατρεῖαι, ὁ θεῖος ναὸς, οἱ προφῆται, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ νομοδιδάσκαλοι, ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγέλων ἅπερ ἅπαντα ἀθρόως μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου μιαιφονίαν συντετέλεσται.

vatorem facturi erant, quo tempore illa in novissimo dierum in mundum cum carne advenit. *Et famem patientur ut canis*; famem quidem patientur quod panem vivificum non accepturi sint, canes autem vocat illos ob impudentiam animi. Illud autem : *Circuibunt civitatem*, quia scilicet patria lapsi, et imperatorio decreto ejus accessu prohibiti (24), extrinsecus circumeunt, vixque procul eam conspicere possunt.

8, 9. *Ecce loquentur in ore suo*. Quasi dicat, blasphemabunt. *Et gladius in labiis eorum*. Illud scilicet : *Tolle, tolle, crucifige eum* **. *Et tu, Domine, deridebis eos*. Blasphemabant, inquit, et usque ad crucem parabant insidias, dicentes, non conspiciendα a Deo fore verba et opera ipsorum. Sed etiamsi isthæc cogitaverunt, tu, Domine, eos derideri curabis. Illi quidem hæc aggredi audent, tu autem audis atque vides, ridesque vanum eorum furorem. *Ad nihilum deduces omnes gentes*. Spirituales videlicet, quæ contra Dominum bellum excitarunt. Superius dixit : *Intende ad visitandas omnes gentes*; hic vero : *Ad nihilum deduces omnes gentes*; multum accurato usus ordine orationis per ea queis in medio est usus. Ostendens enim se non simpliciter postulare ut supplicio afficiantur, primum rogavit Deum ut ea perpenderet et gesta examinaret. Exinde narravit qualia ipsi fecissent, rati neminem esse qui rebus provideret. Ac tunc de supplicio sumendo hæc subjunxit : His de causis merito de illis pœnas sumes, atque supplicio ad nihilum eos deduces.

10. *Fortitudinem meam ad te custodiam*. Illi quidem, ait, eo pacto adversum te impie egerunt : ego vero propheta qui isthæc loquor, spiritualem fortitudinem meam et regnum meum per te conservatum retinebo, quia scilicet patrocinaris mihi, et antequam precarer, me misericordia tua circumplexus es, ut etiam ruinam inimicorum meorum conspicerem.

12. *Ne occidas eos, ne quando obliviscantur legis tuæ*. Precatur ut non funditus deleatur genus eorum qui insurrexerunt adversus Dominum. Sed rogat magis ut dispergantur et in captivitate vitam agant, propter *delictum oris eorum*, et propter eorum superbiam.

13. *Et de exsecratione et mendacio annuntiabuntur in consummatione*. Evulgetur, inquit, eorum consummatio, propter maledicta quibus te onerant, gloriam tuam calumniantes. Consummationem autem, non generis universi exitium, sed eversionem gloriæ eorum appellat. Gloria autem eorum sunt legales cultus atque ritus, divinum templum, prophetæ, principes sacerdotum, doctores legis, apparitio angelorum, quæ confertim omnia post Domini cædem consummata sunt.

(24) Adrianus imperator vetuit Judæos Jerosolymam accedere.
** Joan. xix, 15.

14. *Et scient quia Deus dominatur Jacob et finium terræ*. Omni gloria spoliati, inquit, re et opere cognoscent, quod tu sis Dominus Jacob, qui in fines terræ extendisti Ecclesiam tuam.

15. *Convertentur ad vesperam*. Resumit ea quæ prius dixerat, ut prophetiam adversus eos datam firmiorem efficiat. [Quoniam dixit : *In ira consummationis, et non erunt;* ne quis opposita dixisse prophetam arbitretur, cum sic loquitur : *Disperge illos in virtute tua ;* merito eamdem vocem repetit, *Convertentur*, quod dictum nonnihil obscuritatis in versibus affert. Vult enim canum exemplum exprimere, qui cum ad escam congregantur, antequam cibum attingant, sese mutuo devorant, ac plerumque discerpuntur non sumpto cibo.]

16. *Ipsi dispergentur ad manducandum, si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.* Circuibunt quærentes verbum Domini, nec invenient. Quod si quando aliqua percepta Scripturæ divinæ sententia, videantur ea ad satietatem usque frui ; ita quoque murmurabunt, utpote qui semper murmuratores sint et adversus Deum loquantur.

17. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam.* Illi, inquit, hoc modo : Ego autem, populus scilicet ex gentibus conversus, qui tuam novi virtutem, gaudebo de tua misericordia quæ in lumine advenit in die resurrectionis tuæ. Per eum namque patrocinatus nobis es, et refugium in tribulatione effectus. Quapropter psalmos tibi Deo qui mei misertus es persolvo. *Quia fuisti adjutor meus et refugium meum.* Semper enim tuo potitus sum auxilio, ac per providentiam tuam] occurrentes effugi calamitates. Cujus rei causa te solum agnosco Deum, te misericordiæ et clementiæ fontem voco. Hæc beatus David longe ante propheticis videns oculis Judæorum calamitates prædixit; atque se promisit semper Dominum laudibus celebraturum : ac promissa complet piorum persona canticum offerens.

1. *In finem. Pro his qui immutabuntur.* 2. *In tituli inscriptionem, ipsi David, in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ et Syriam Sobal, et convertit Joab, et percussit in valle Salinarum duodecim millia.* *PSALMUS LIX.*

Argumentum.

Cum perspicua sit historia, quod accurate in secundo Regnorum descripta sit, id dicemus quod in ea utile occurrit : personam scilicet Davidis referri ad personam Domini, qui et mutationem et novitatem rerum in novissimo temporum dedit, et alienigenas gentes percussit, id est spirituales. Hæc namque Scriptura ad doctrinam et institutionem nostram enarrat. Docemur itaque, quo tempore qui ex semine David secundum carnem est inimicos percussit, et gentes sibi proprias effecit Judæorum populus, cum supplicium ob Christum (necatum) sentiret, quodammodo et ipsum

A *Καὶ γνώσονται, ὅτι ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακὼβ καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς.* Ἀπάσης τῆς δόξης ἀφαιρεθέντες, φησὶν, ἔργῳ γνώσονται, ὅτι δὴ σὺ εἶ ὁ Δεσπότης τοῦ Ἰακὼβ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐκτείνας τὴν σὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν. Ἐπαναλαμβάνει τὰ προειρημένα, βεβαιοτέραν τὴν κατ' αὐτῶν προφητείαν κατεργαζόμενος. [Ἐπειδὴ εἶπεν, *Ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξωσιν*, ἵνα μή τις ἐναντία εἰρηκέναι νομίσῃ τὸν προφήτην τῷ εἰπεῖν, *Διασκέδασον αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου*· εἰκότως τῇ ταυτολογίᾳ ἐχρήσατο τῷ, *Ἐπιστρέψουσι*· κατὰ τὸ ῥητὸν ἀσάφειαν ἔχουσιν οἱ στίχοι. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν τὸ τῶν κυνῶν ὑπόδειγμα, οἳ, συνηγμένοι ἔν τινι τροφῇ, ἀλλήλους κατεσθίουσι πρὶν τοῦ βρώματος ἅψασθαι· B διὸ καὶ μερίζονται ἀποτυγχάνοντες τροφῆς πολλάκις.]

Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν. Περιέλθωσι μὲν ζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν. Ἐὰν δὲ καί ποτε, λέξεώς τινος μετειληφότες τῆς θείας Γραφῆς, δόξωσιν εἰς κόρον ἀπολαῦσαι, καὶ οὕτω γογγύσουσιν, ἅτε ἀεὶ γογγυσταὶ ὄντες καὶ τοῦ Θεοῦ καταλαλοῦντες.

Ἐγὼ δὲ ᾄσομαι τὴν δύναμίν σου. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως, φησίν· ἐγὼ δὲ, ὁ ἐξ ἐθνῶν δηλονότι λαὸς, ἅτε τὴν σὴν δύναμιν ἐπιγνοὺς, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου τῷ γενομένῳ ἐν φωτὶ, καὶ τῇ ἀναστασίμῳ σου ἡμέρᾳ. Δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ ἀντελάβου ἡμῶν καὶ καταφυγὴ ἐν θλίψει ἐγένου. C Διὸ καὶ ψαλμοὺς ἀναπέμπω σοι τῷ Θεῷ τῷ ἐλεήσαντί με. *Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγή μου.* Ἀπήλαυσα γὰρ τῆς σῆς ἐπικουρίας ἀεὶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας τὰς προσπεσούσας διέφυγον συμφοράς. Οὗ δὴ χάριν σὲ μόνον οἶδα Θεὸν, καὶ σὲ πηγὴν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας καλῶ. Ταῦτα ὁ μακάριος Δαυῒδ πόῤῥωθεν προφητικοῖς ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰς Ἰουδαίων προείρηκε συμφορὰς, καὶ αὐτὸς ὑμνήσειν ἀεὶ τὸν Δεσπότην ὑπέσχετο· καὶ πληροῖ γε τὰς ὑποσχέσεις, διὰ τῶν εὐσεβῶν τὴν ὑμνῳδίαν προσφέρων.

Εἰς τέλος. Τοῖς ἀλλοιωθησομένοις, ἔτι εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυῒδ, εἰς διδαχὴν, ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σοβὰλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωὰβ, καὶ D *ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν Ἁλῶν ιβ' χιλιάδας.* **ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'.**

Ὑπόθεσις.

Σαφοῦς οὔσης τῆς ἱστορίας, διὰ τὸ ἀκριβῶς αὐτὴν ἀναγεγράφθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν, τὸ ἐξ αὐτῆς χρήσιμον ἐροῦμεν, ὡς ἀναφέρεται τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ Δαυῒδ εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου, τοῦ καὶ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν καινότητα τῶν πραγμάτων ἐπ' ἐσχάτου δεδωκότος τῶν καιρῶν καὶ πατάξαντος τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, τουτέστι τὰ νοητά. Ταῦτα γὰρ ἡμᾶς ἡ Γραφὴ ἐκπαιδεύει λέγουσα εἰς διδαχήν. Διδασκόμεθα οὖν, ὡς κατὰ τὸν καιρὸν καθ' ὃν τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἐπάταξεν ὁ ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα τοῦ Δαυῒδ, τὰ δὲ ἔθνη οἰκεῖα πεποίηται ὁ τῶν Ἰουδαίων λαὸς, ἐν αἰσθήσει τῆς

διὰ Χριστὸν τιμωρίας γεγονὼς, ἐπιστροφήν τινα ποιεῖται, αἰτῶν καὶ αὐτὸς τῆς διὰ Χριστὸν χάριτος ἀξιωθῆναι. Ἀποκλαίεται δὲ πρῶτον τὴν γενομένην αὐτῷ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν δυσσέβειαν καταστροφὴν, διὸ καί φησιν·

Ὁ Θεὸς, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς, ὠργίσθης καὶ ᾠκτείρησας ἡμᾶς. Ἐτιμωρήσω ἡμᾶς, φησὶ, διὰ τὴν εἰς σὲ γεγενημένην δυσσέβειαν. Ἀλλὰ καὶ ᾠκτείρησας ἡμᾶς· τὸ γὰρ, ᾠκτείρησας, ἀντὶ τοῦ, οἰκτείρησον, ἢ ἄλλως τὸ, ᾠκτείρησας, ἐλεεινοὺς καὶ ἀθλίους ἀπέφηνας, ὡς διὰ τὰς συμφορὰς καιρὸν εἶναι κατοικτείρεσθαι λοιπόν. *Συνέσεισας τὴν γῆν, καὶ συνετάραξας αὐτήν.* Τὴν Ἱερουσαλὴμ φησι, διὰ τὸ πολιορκηθῆναι αὐτὴν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ καταστραφῆναι νεών. Ἢ καὶ τὴν νοητὴν αὐτῶν γῆν φησιν, ἥτις διὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν γενομένην κατ' αὐτῶν κατακεκλόνηται. *Ἴασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη.* Πάλιν τὰ γεγενημένα διέξεισιν.

Ἔδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά. Τῷ πλήθει, φησὶ, τῶν συμφορῶν, καθάπερ οἴνῳ τινὶ κάρον ἡμῖν ἐνεποίησας, καὶ ὀδύνης ἐνέπλησας τὰς ἡμετέρας ψυχάς. *Ἐπότισας ἡμᾶς οἴνῳ κατανύξεως.* Οὕτω καὶ ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν· *Ἐπότισας ἡμᾶς οἴνῳ καρώσεως.* Οἶνον κατανύξεως τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τιμωρίας φησὶ, τὰς προανακηρυχθείσας αὐτοῖς τῆς εἰς Χριστὸν δυσσεβείας ἕνεκα. Ἀναγινώσκοντες γὰρ καὶ τῇ πείρᾳ τὰ προηγορευμένα μανθάνοντες, κατανύττονται τὸ συνειδός. *Ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου.* Σημείωσις ὁ φωτισμὸς, καθ' ὃν δύναταί τις διάκρισιν ἔχειν πνευμάτων, καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων, μακρὰν κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι. *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἡμεῖς μὲν, φησὶ, δι' ἣν ἐπράξαμεν δυσσέβειαν τετιμωρήμεθα· οἱ δὲ φοβούμενοί σε σημεῖον ἐδέξαντο (δῆλον δὲ, ὅτι ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν), ὅπως ἂν ἔξω πάσης κολαστικῆς ἐπηρείας γένοιντο. Τούτου δὲ τοῦ σημείου τύπος ἦν τὸ ἐν ταῖς φλιαῖς τῶν προβάτων ἐν Αἰγύπτῳ χριόμενον αἷμα.

Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ. Ὅμοιον τῷ· *Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ.* Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ ἐλάλησε, καὶ πρὸς τίνα ἐλάλησεν; Ἐπειδὴ ηὔξατο ἐν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ λέγων· *Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου·* τούτου χάριν ἀποκρίνεται, ὡς τὰ Σίκημα μὲν διαμεριεῖ, τουτέστι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ· ἐν Σικήμοις γὰρ ἦν. Δέδωκε γὰρ αὐτὸ ἀλλοφύλοις ἔθνεσι τοῖς πιστεύσασιν εἰς αὐτόν. *Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.* Κοιλάδα ἡ θεία Γραφὴ τὸ πάντων ἀνθρώπων οἰκητήριόν φησι. Ταύτην οὖν, φησὶ, τὴν κοιλάδα πᾶσαν εἰς σκηνὰς ἐμαυτῷ διαμετρήσω· τουτέστιν ἐκκλησιῶν πληρεστάτην ἀποτελέσω.

Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς. Διὰ Γαλαὰδ καὶ Μανασσῆ σημαίνει, ὡς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ πρώτοις Ἰουδαίοις κηρύσσει τὴν χάριν.

A converti, postulantem dari sibi gratiam per Christum. Deplorat autem primum illatam sibi ob impietatem in Christum ruinam, quare ait :

3, 4. *Deus, repulisti nos et destruxisti nos, iratus es et misertus es nobis.* Supplicium, inquit, de nobis sumpsisti ob nostram erga te impietatem. Sed misertus es nobis ; illud autem, *misertus es* pro *miserere* positum est, aut alio modo, *misertus es*, miseros effecisti, ita ut propter calamitates jam tempus sit, ut nobis misericordia impendatur. *Commovisti terram et conturbasti eam.* Jerusalem dicit, quia obsessa fuit et templum ejus solo æquatum. Aut spiritualem eorum terram dicit, quæ propter aversio- B nem quæ ipsi obvenit commota est. *Sana contritiones ejus quia commota est.* Rursum quæ gesta sunt enarrat.

5, 6. *Ostendisti populo tuo dura.* Multitudine, inquit, calamitatum, quasi vino quodam soporem nobis effecisti, ac dolore animas nostras complevisti. *Potasti nos vino compunctionis.* Ita Aquila est interpretatus : *Potasti nos vino soporis.* Vinum compunctionis, supplicia in Scripturis memorata vocat, prænuntiata illis ob ipsorum erga Christum impietatem. Dum legunt enim, et quæ prædicta sunt experientia ediscunt, conscientia compunguntur. *Dedisti metuentibus te significationem ut fugiant a facie arcus.* Significatio est illuminatio qua potest discretio haberi spirituum, necnon boni et mali. Hac enim præ- C diti notitia, fugimus a malis, longeque declinamus ab improbo opere et a maligno spiritu. *Ejusdem.* Nos, inquit, ob nostram impietatem supplicio sumus affecti : at qui timent te, signum acceperunt (palam autem est illud signum esse quo obsignati sumus), ut omni supplicio liberi sint. Hujus autem signi typus erat sanguis ovium in Ægypto postibus inspersum.

8. *Deus locutus est in sancto suo.* Simile huic : *In novissimo dierum istorum locutus est nobis in Filio* [22]. Ipse namque est sanctus Dei et Patris. Quid et cui locutus est? Postquam in præcedenti psalmo precatus fuerat : *Exaltare super cælos, Deus,* D *et super omnem terram gloria tua;* ideo respondet, se quidem Sichima divisurum, id est, regiam Israelis quæ in Sichimis erat. Nam dedit eam alienis gentibus, quæ crediderant in ipsum. *Et convallem tabernaculorum metibor.* Convallem divina Scriptura omnium hominum domicilium vocat. Hanc igitur omnem convallem in tabernacula mihi dimetiar, id est, ecclesiarum plenissimam efficiam.

9. *Meus est Galaad et meus est Manasses.* Per Galaad et Manassen significat se in adventu suo Judæis primum gratiam prædicaturum. Imo etiam

[22] Hebr. I, 2.

Ephraim et Judas duæ regiæ tribus Israel gratiam similiter accipient. Illud autem : *Fortitudo capitis mei*, positum est pro, fortitudo principatus mei. Imperii enim sui, id est, Israelis fortitudo Ephraim erat ; ex eo namque regnum Israel erat. *Moab olla spei meæ*. Olla est vas. Ait autem Moabitas qui nuper athei erant, spem in eum accepturos esse. *In Idumæam extendam calceamentum meum*. Idumæam quoque, inquit, circuibo. Idumæa item aliena gens erat. His autem nobis declaratur, gentes etiam ejus fidem amplexuras esse : quare ait : *Mihi alienigenæ subditi sunt*.

11, 12. *Quis deducet me in civitatem munitam?* Cum per Spiritum audisset propheta gentes gratiam esse accepturas, ait : *Quis deducet me in civitatem munitam?* Civitatem autem munitam vocat Ecclesiam, quæ Dei virtute circumvallata est. Hæc autem propheta ait quasi ex persona pœnitentis Judæorum populi, et optantis accipere fidem in Christum. *Aut quis deducet me usque in Idumæam?* Declarat quæ sit civitas munita. Quæ igitur est, nisi Idumæa? Per Idumæam enim significat omnes gentes quæ fidem acceperunt. *Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?* Quis alius, ait, nos in civitatem munitam duxerit, nisi tu ipse qui, propter iniquitates nostras, nos a tua familiaritate repulisti?

13. *Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis*. Non per humanam, inquit, belli societatem, ab ingruentibus nobis calamitatibus eripi speramus, sed per tuum solum auxilium. *Et vana salus hominis*. Qui sperat in salutem hominis vanam sibi spem proponit. Apertius Symmachus interpretatus est, adjiciens particulam conjunctivam ac dicens : *Da nobis auxilium de tribulatione. Etenim vana salus hominis*.

14. *In Deo faciemus virtutem*. Auxiliare, inquit, iis qui se male habent. Tu namque solus potes calamitatibus liberare. Hominum enim auxilia te non annuente vana sunt. Ejus itaque providentiam invocabimus, et in ejus virtute confidemus. Hæc enim sola sufficit ad gravia quæque solvenda, et ad inimicorum nos impugnantium potentiam opprimendam. Mutuis ceu vocibus colloquuntur, dicuntque se in solo Deo spem reposuisse. Quamobrem ait : Cum a solo Deo vim futuram nobis speraverimus, tunc nihil esse inimicos nostros reperiemus.

1. *In finem in hymnis David*. PSALMUS LX.

Argumentum.

Gratias Deo refert cum pro seipso, tum pro populo salutem per gratiam adepto. Pollicetur autem se cum in æternis degerit mansionibus incessanter laudes emissurum.

2, 3. *Exaudi, Deus, deprecationem meam*. Quoniam potentiam ac tyrannidem dæmonum respiciens, anxietate plenus sum ; ideo obsecro, ut ad

A Ἀλλὰ καὶ Ἐφραΐμ, φησὶ, καὶ ὁ Ἰούδας, αἱ δύο βασιλεῖαι τοῦ Ἰσραὴλ, ὁμοίως δέξονται τὴν χάριν. Τὸ δὲ, *Κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου*, ἀντὶ τοῦ, ἰσχὺς τῆς ἀρχῆς μου. Τῆς γὰρ ἀρχῆς αὐτοῦ ἧς ἦρχεν, τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ Ἐφραῒμ ἦν ἡ ἰσχύς· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἦν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ. *Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου*. Λέβης μὲν τὸ δοχεῖον. Λέγει δὲ, ὡς καὶ οἱ Μωαβῖται, τουτέστι τὸ πρώην ἄθεον ἔθνος ὑποδέχεται τὴν εἰς ἐμὲ ἐλπίδα. *Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου*. Καὶ ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ, φησὶν, ἐμπεριπατήσω. Ἰδουμαία δὲ πάλιν ἀλλοφύλων ἦν ἔθνος. Δηλοῦται δὲ διὰ τούτων ἡμῖν, ὡς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καὶ τὰ ἔθνη παραδέξονται· διό φησιν· *Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν*.

Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; Ἀκούσας B διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ προφήτης, ὡς τὰ ἔθνη δέχεται τὴν χάριν, φησί· *Τίς με ἀπάξει εἰς πόλιν τῆς περιοχῆς;* Πόλιν δὲ περιοχῆς τὴν Ἐκκλησίαν φησὶ, τὴν περιπεφραγμένην τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ταῦτα δὲ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ μετανοοῦντος λαοῦ τῶν Ἰουδαίων φησὶ, καὶ ἀγαπῶντος δέξασθαι τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν. *Ἤ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;* Δηλοῖ τίς ἐστιν ἡ πόλις τῆς περιοχῆς. Τίς οὖν ἐστιν ἢ ἡ Ἰδουμαία; Ἀπὸ δὲ τῆς Ἰδουμαίας πάντα τὰ ἔθνη σημαίνει τὰ τὴν χάριν ὑποδεξάμενα. *Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς;* Τίς ἄλλος, φησὶν, ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν ἀγάγοι τῆς περιοχῆς ἢ σὺ αὐτὸς, ὁ καὶ διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν τῆς σῆς οἰκειώσεως ἐκβαλών;

C *Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεων, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου*. Οὐ διὰ ἀνθρωπίνης, φησὶ, συμμαχίας τῶν ἐπελευσομένων ἡμῖν θλίψεων ἐλπίζομεν ἐλευθερωθήσεσθαι, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς σῆς μόνης ἐπικουρίας. *Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου*. Πᾶς γὰρ ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σωτηρίαν ἀνθρώπου εἰς ματαίαν ἐλπίδα ἤλπισε. Σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε, προσθεὶς τὸν σύνδεσμον καὶ εἰπών· *Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως· καὶ γὰρ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου*.

Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν. Ἐπάμυνον, φησὶ, διακειμένοις κακῶς. Σοὶ μόνῳ δυνατὸν διαλῦσαι τὰς συμφοράς. Αἵ τε τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρίαι, σοῦ μὴ νεύοντος, μάταιαι. Τὴν τοίνυν αὐτοῦ ἐπικαλεσόμεθα πρόνοιαν, καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θαῤῥήσομεν. D Αὕτη γὰρ ἀρκεῖ μόνη λῦσαι τὰ χαλεπὰ, καὶ τῶν πολεμούντων ἡμῖν καταλῦσαι τὴν δυναστείαν. Ἀλλήλοις ὥσπερ ἐπιφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ Θεῷ μόνῳ λοιπὸν τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας. Διό φησιν· Ὅταν ἐπὶ τῷ Θεῷ δυναμοῦσθαι ἐλπίσωμεν, τότε καὶ οὐδὲν ὄντας τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν εὑρήσομεν.

Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις τῷ Δαυΐδ. ΨΑΛΜΟΣ Ξ'.

Ὑπόθεσις.

Εὐχαριστίαν ἀναφέρει Θεῷ ὑπέρ τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ σωθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Ἐπαγγέλλεται δὲ καὶ ἐν ταῖς αἰωνίοις γεγονὼς μοναῖς ἀκαταλήκτως ἀναπέμπειν τὴν αἴνεσιν.

Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, τῆς δεήσεώς μου. Ἐπειδὴ εἰς τὴν καταδυναστείαν καὶ εἰς τὴν τυραννίδα τῶν δαιμόνων ἀφορῶν, ἀκηδίας πεπλήρωμαι· τούτου χάριν

ἱκετεύω, ὅπως ἐπιφανεὶς τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέλῃ χειρός. Τὸ δὲ, *Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς*, σημαίνει ὑπὲρ πάσης αὐτὸν τῆς οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτάς. *Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σὲ ἐκέκραξα.* Ἐπειδὴ γὰρ πολλοῖς σταθμοῖς ἡ Βαβυλὼν τῆς Παλαιστίνης ἀφέστηκε, τὰς ἐσχατιὰς ὑπελάμβανον τῆς οἰκουμένης οἰκεῖν οἱ ἐξανδραποδισθέντες, κἀκείνην τεταγμένοι τὴν γῆν οἰκεῖν. *Ἐν πέτρᾳ ὕψωσάς με.* Δείκνυσιν εὐθέως εἰσακουσθεὶς, κατὰ τό· *Ἔτι σοῦ λαλοῦντος, ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρειμι.* Σαφῶς τε κηρύττει διὰ τίνος ἡ σωτηρία· ὑψῶσθαι γάρ φησιν ἐν πέτρᾳ. Κρείττους γὰρ καὶ ἀνωτέρω τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων γεγόναμεν διὰ Χριστοῦ, ὃς πέτρα παρὰ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ κατωνόμασται.

Ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ἡ ὁδὸς, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ θύρα, δῆλον, ὅτι τὴν ἀγαθὴν ἡμᾶς βαδίζειν διδάξει τρίβον, εἰς αὐτὸν ἐλπίζειν παρασκευάσας. *Πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ.* Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τεῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων τῶν ἐχθρῶν.

Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει· ὅτι δὴ, εἰς τὰς ἄνω σκηνὰς γεγονὼς, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διαπαντὸς γενήσεται σκέπην.

Ἔδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου. Καὶ τίς ἡ κληρονομία ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; *Δεῦτε γὰρ*, φησὶν, *οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου*, καὶ τὰ ἑξῆς· ὥστε κληρονομεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς Χριστιανούς.

Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις. Σημαίνει ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος τῆς κληρονομίας ἐστὶν, ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προσθεῖναι. Σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶνας. *Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· Ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει;* Ἐξ ἀναστροφῆς ὁ λόγος, ἵνα ᾖ τοιοῦτος. Εἴ τις ἐκζητήσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, οὗτος ἐν τοῖς ἀτελευτήτοις αἰῶσι διαμένει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Οὕτως ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας. Οὕτως, πῶς; ἢ διαμείνας ἐνώπιόν σου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι; Τότε γὰρ τῆς μακαρίας ἐκείνης στάσεως ἀξιωθεὶς, ἀδιαλείπτως ἀναπέμψω τοὺς ὕμνους. Οὕτως, καὶ οὐκ ἄλλως δοξολογῶν ὁ ἄνθρωπος, οὐ παύσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ἀποδοῦναι Κυρίῳ τὰς εὐχάς. Οἱ πιστοὶ γὰρ οὐ παύονται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπιτελοῦντες τὰ θεῖα μυστήρια.

Εἰς τὸ τέλος. Ὑπὸ τοῦ Ἰδιθοὺμ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΞΑ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ Ἰδιθοὺμ εἷς ἦν τῶν χοροστατῶν τῶν ἐν τῷ θείῳ ναῷ. Οὗτος εἰς ἁμαρτίαν καταπεσὼν δέχεται παρὰ τοῦ Δαυΐδ τὸν ψαλμὸν, ἀνάκλησιν αὐτῷ παρασκευάζοντα τῆς ἀρετῆς. Προφητεύει δὲ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν

nostrum conspectum veniens eripias nos de manu eorum qui vim nobis inferunt. Illud autem, *A finibus terræ*, significat eum pro toto orbe terrarum supplicationes offerre. *A finibus terræ ad te clamavi.* Quoniam stationibus multis Babylon a Palæstina distat, extrema orbis inhabitare se putabant, qui in captivitatem deducti eam terram incolere jussi fuerant. *In petra exaltasti me.* Declarat se cito exauditum, juxta illud: *Adhuc te loquente dicam: Ecce adsum*[94]. Aperte autem prædicat per quem salus futura sit, exaltatum enim se in petra fuisse ait. Fortiores namque ac superiores mala inferentibus dæmonibus per Christum effecti sumus, qui a beato Paulo petra appellatus est.

4. *Deduxisti me quia factus es spes mea.* Si enim ipse via est, et ipse porta, palam est eum nos bonam incedere viam edocturum, atque curaturum ut in eum speremus. *Turris fortitudinis a facie inimici.* Quasi diceret: Turris mihi ac præsidium fuisti ut mala inferentibus inimicis nihil lædar.

5. *Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula.* Per bona quæ jam acceperat, factum ut de futuris speret: quia in supernis tabernaculis constitutus, sub ejus tegumento et præsidio semper deget.

6. *Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.* Ecqua hæreditas illa nisi regnum cœlorum? *Venite* enim, inquit, *benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*[95], et cætera; ita ut regnum Dei possideant, et Christiani in terra dicantur.

7. *Dies super dies regis adjicies.* Significatur partem hæreditatis esse vitam æternam. Illud enim est, dies super dies annis regis adjici. Significat enim per dies tempora quædam et sæcula. *Permanet in æternum in conspectu Dei, misericordiam et veritatem ejus quis requiret?* Præpostere sermo positus est, ut hæc sit sententia: Si quis requirat misericordiam et veritatem ejus, hic per infinita sæcula manet in conspectu Dei.

8. *Sic psalmum dicam nomini tuo in sæcula.* Sic, quomodo, nisi manendo in conspectu tuo in futuro sæculo? Tunc enim beata illa mansione dignatus, sine fine hymnos emittam. Sic et non alio modo, gloriam et laudes proferens homo, non finem faciet in sæculum reddendi Domino vota sua. Fideles namque non cessant quotidie divina celebrare mysteria.

1. *In finem. Ab Idithum, PSALMUS ipsi David. LXI.*

Argumentum.

Idithum unus erat ex chori moderatoribus in divino templo. Hic lapsus in peccatum a Davide psalmum accipit, qui virtutis ipsi redintegrationem paret. Prædicit autem in eo redemptionem per

[94] Isa. LVIII, 9. [95] Matth. XXV, 34.

Salvatoris œconomiam toti generi humano futuram, eversionemque spiritualium inimicorum; adhortationemque inducit qua a peccato homines avertantur, subjiciens ea quæ judicium Dei spectant. A

2, 3. *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Etiamsi, inquit, commota es, o anima mea, et a statu virtutis lapsa, sed Domino subjecta esto. Quia ipse tibi patrocinabitur, et salvam te faciet ut ne ultra commovearis. *Nam et ipse Deus meus.* Etenim et ipse salutem tribuet ei qui a vobis læsus est, et prorsus a vestra improbitate liberabit.

4. *Quousque irruitis in hominem?* Occlamat contra adversarias potestates: quia in hominis naturam ad malum propensam irruunt, quæ ea naturali infirmitate similis est *parieti inclinato, ruinæ proximo, et maceriæ depulsæ.* B

5. *Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere.* Parum enim abfuit quin ipsa vi ratiocinandi nos privarint, cogentes adorare ligna et lapides, ut diceretur de nobis: *Homo cum in honore esset non intellexit*[96]. *Cucurrerunt in siti.* Hunc, inquit, cursum emensæ sunt adversariæ potestates, quasi sitientes ut me privarent honoribus. *Ore suo benedicebant et corde suo maledicebant.* Hoc ait quia dulcia et grata nobis subjicientes, per ea nos maledictionis filios efficiunt.

7, 8. *Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea.* Rursum animam alloquitur, ad subjectionem erga Deum cohortans. Declarat autem magnitudinem tentationum, illudque Apostoli ait[97]: *Quoniam non sinet vos tentari super id quod potestis sustinere. In Deo salutare meum et gloria mea.* In eo spem salutis et gloriæ positam habeo. Id est, ipse me et salvum, et gloriosum victoremque eorum efficiet. C

[*Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea.* Parum abest quin nos ratiocinandi usu privarint, cum necessitatem nobis induxerunt adorandi ligna et lapides, ita ut de nobis dicatur: *Homo cum in honore esset non intellexit.* Sed illi quidem, o anima mea, hujusmodi sunt: tu autem *subjecta esto* servituti ejus. Deinde infert: Idipsum ab illo me spero accepturum, videlicet salutem me ipsius patrocinio consecuturum; neque enim sinet me desertorem ac transfugam ab ipso esse, sive in aliud dominium transferri. Inde quippe salutem exspecto auxiliumque ipsius, quia in eo spem reposui meam.] D

9. *Sperate in eo omnis congregatio populorum.* Postquam in ipso primo cursum paraverat ad pœnitentiam, ad idipsum alios cohortatur, atque una prophetico ore omnium gentium vocationem prænuntiat. *Effundite coram illo corda vestra.* Perinde est ac si diceret: Ne accedite ad eum corde duplici. Sed ut scriptum est[98]: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota mente tua.*

διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐσομένην λύτρωσιν, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὴν ἀνατροπήν· καὶ παραίνεσιν ἀποτροπὴν κακίας περιέχουσαν τοῖς ἀνθρώποις εἰσάγει, τὰ περὶ τῆς κρίσεως αὐτοῖς ὑποτιθέμενος τοῦ Θεοῦ.

Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχή μου; Εἰ καὶ σεσάλευσαι, φησὶ, ὦ ψυχὴ, καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐξέπεσας στάσεως, ἀλλ' ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ. Ὅτι δὴ αὐτός σου καὶ ἀντιλήψεται, καὶ σώσει τοῦ μὴ ἐπὶ πλεῖον σαλεύεσθαι. *Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου.* Καὶ γὰρ αὐτὸς παρέξει τὴν σωτηρίαν ἀδικουμένῳ παρ' ὑμῶν, καὶ ἀπαλλάξει πάντως ὑμῶν τῆς μοχθηρίας.

Ἕως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; Τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καταβοᾷ· ὅτι δὴ νενευκυίᾳ τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐπιτίθενται, καὶ ὁμοίᾳ πως οὔσῃ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν *κλίναντι τοίχῳ καὶ καταπίπτειν μέλλοντι, καὶ φραγμῷ ἀνατετραμμένῳ.*

Πλὴν τὴν τιμήν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι. Μόνον οὐχὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν, ξύλα καὶ λίθους ἀναγκάσαντες προσκυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν, ὅτι *Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκεν. Ἔδραμον ἐν δίψει.* Τοῦτον, φησὶ, τὸν δρόμον ἔτρεχον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, διψῶσαι τοῦ ἀποστερῆσαί με τῆς τιμῆς. *Τῷ στόματι αὐτῶν ηὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο.* Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ, τὰ ἡδέα ἡμῖν ὑποβάλλοντες, δι' αὐτῶν κατάρας ἡμᾶς ἀποφαίνουσι τέκνα.

Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχή μου. Πάλιν τῇ ψυχῇ διαλέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιτείνων. Ἐνδείκνυται δὲ τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου λέγει· *Ὅτι οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε ὑπενεγκεῖν. Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου.* Ἐπὶ αὐτῷ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς δόξης ἔχω τὴν ἐλπίδα. Τουτέστιν, αὐτός με καὶ περισώσει καὶ ἐπίδοξον ποιήσει, νικητὴν τούτων ἐργασάμενος.

[*Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχή μου.* Μονονουχὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν, ξύλα καὶ λίθους ἀναγκάσαντες προσκυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν· *Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκεν.* Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὦ ψυχὴ, τοιοῦτοι· σὺ δὲ *ὑποτάγηθι* τῆς δουλείας αὐτοῦ. Εἶτα ἐπάγει, ὅτι Αὐτὸ τοῦτο παρ' αὐτοῦ ἐλπίζω, τὸ σωτηρίας τυχεῖν, ἀντιλαμβανομένου, καὶ μὴ συγχωροῦντος μετανάστην γενέσθαι καὶ φυγάδα ἀπ' αὐτοῦ, ἤτοι δεσποτείαν ἑτέραν ἀλλάξασθαι. Ἐκεῖθεν γὰρ προσδοκῶ καὶ σώζεσθαι, καὶ τὸ βοηθεῖσθαι, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζειν.]

Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν. Ἐν αὐτῷ πρώτῳ παρασκευάσας τὸν εἰς μετάνοιαν δρόμον, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο παρακαλεῖ, ἅμα δὲ καὶ προφητικώτερον τὴν τῶν ἐθνῶν πάντων προαναφωνεῖ κλῆσιν. *Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν.* Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Μὴ προσέλθητε αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ· ἀλλ' ὡς γέγραπται· *Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.*

[96] Psal. XLVIII, 21. [97] I Cor. X, 13. [98] Matth. XXII, 37.

A *Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.* Εἰδὼς, ὅτι πάντες δέξονται τὴν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κλῆσιν, ταλανίζει τοὺς μὴ πιστεύοντας, καὶ μάλιστα τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητὰς, οἳ καὶ ψευδεῖς ἦσαν, ἅτε δὴ τὴν ἀλήθειαν ἀπωθούμενοι· καὶ οὐ μόνον ζυγῷ καὶ σταθμοῖς τὴν ἀδικίαν ἐπετήδευον, ἀλλὰ καὶ συνήγοντο ἐπὶ ματαιότητι. Μάταιος γὰρ ἀληθῶς ἡ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλή. *Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἅρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε.* Τοῦτό φησι πρὸς αὐτοὺς, ἐπειδὴ πλεονεξίας ἕνεκεν ἐπεβούλευσαν αὐτῷ, ἐλπίζοντες τὰς ἐκ τοῦ νόμου καρποφορίας παρ' αὐτῶν λαμβάνειν.

Ἅπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς, δύο ταῦτα ἤκουσα· ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ. Ἀπεφήνατο, φησὶ, λόγον περὶ τῆς κρίσεως ὁ Θεὸς, δι' οὗ ταῦτα τὰ δύο ἀκήκοα· B ἓν μὲν, ὅτι τοῖς μὲν δεηθεῖσιν ὀργῆς διὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ὑπερβολὴν ὀργὴν ἀποδώσει· τοῖς δὲ ἄξια πεποιηκόσιν ἐλέου, ἀπονέμοι ἔλεον. Τὸ γὰρ *κράτος* τὴν ὀργὴν ὑποσημαίνει, καὶ τὴν ἀποτομίαν τὴν κατὰ τῶν ἀξίων αὐτῆς γενομένην.

Τῷ Δαυῒδ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας. ΨΑΛΜΟΣ ΞΒ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον μὲν ᾄδει τὸν ψαλμὸν, φεύγων ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ, καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀρετῆς ἐπικαλούμενος εἰς βοήθειαν τὸν Θεόν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν πάλαι ἐν ἐρημίᾳ γεγονυῖαν παντὸς ἀγαθοῦ, εἶτα ἐπιστραφεῖσαν τῇ Χριστοῦ χάριτι.

C *Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω.* Τὸ σπουδαῖον τῆς προσεδρίας διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει. Πρὸς σὲ, φησὶ, διανίσταμαι ὄρθρου, εἰς τὸ σοὶ τούς τε ὕμνους καὶ τὰς εὐχὰς ἀναπέμψαι. *Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου.* Οὐ μόνον, φησὶν, ἡ ψυχὴ τοῦ ἔρωτος ἐμπέπλησται τοῦ θείου· ἀλλὰ γὰρ *πλέον τι καὶ ἡ σάρξ.* Οὐ γὰρ μόνον τὴν εὐσέβειαν ἡμᾶς ἐπιτηδεύειν δεῖ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἀρέσκειν Θεῷ, οἷον διὰ νηστείας, διὰ συνεχοῦς προσευχῆς, διὰ χαμευνίας, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν, εἰς τὸ δεομένοις χορηγεῖν. *Ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ.* Οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς ἐρημίας βλάβην εἰσεδεξάμην, φησὶν, ἀλλ' ὡς παρ' αὐτὴν ἑστηκὼς τὴν ἱεράν σου σκηνὴν, ὑμνῳδίαν προσφέρω. Τὸ γὰρ, *ἐν τῷ ἁγίῳ*, τὴν σκηνὴν λέγει. D Οὔπω γὰρ ὁ θεῖος νεὼς ᾠκοδόμητο. *Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι. Οὕτως*, πῶς μὴ διψῶν καὶ ἐπιποθῶν τὴν περὶ σὲ τὸν ἅγιον συνάφειαν; Τίς δ' ἂν εἴη ἅγιος ἢ ὁ Μονογενής;

Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς. Ὅτι οἱ τῷ ἐλέει προσελθόντες τοῦ Θεοῦ, τουτέστι Χριστῷ, οὐδὲν ἡγοῦνται τοῦ παρόντος βίου τὴν ζωὴν, τὴν τοιαύτην ἀναφθέγγονται φωνήν· ὑπὲρ πλήθους ζωῆς, τῆς παρούσης δηλονότι, λέγοντες εἶναι τὸ δεδομένον αὐτοῖς διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἔλεος. *Οὕτως εὐλογήσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου.* Τοῦτο δὲ παρὰ πάντα μου τὸν βίον διατελέσω ποιῶν, ὑμνῶν μὲν τῇ γλώττῃ, τὰς δὲ χεῖρας ἐκτείνων, καὶ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν αἰτῶν. *Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀρῶ τὰς χεῖράς μου.* Οὐκέτι, φησὶν, ὡς καὶ πρώην, πρὸς θεὸν ἀλλότριον τὰς χεῖρας

10, 11. *Verumtamen vani filii hominum*, etc. Gnarus omnes Evangelii vocationem accepturos, infelices prædicat eos qui non credituri sunt, maxime vero Judæorum magistros, qui et mendaces erant, utpote qui a veritate repulsi fuissent. Et non modo bilancibus et stateris injustitiam exercebant, sed etiam pro vanitate congregabantur. Vanæ quippe fuerunt eorum adversus Salvatorem insidiæ. *Nolite sperare in iniquitate, et rapinam nolite concupiscere.* Hoc ait illis quia avaritiæ causa insidiati sunt illi, sperantes legis se fructum accepturos ab eo.

12 *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi: quia potestas Dei est*, etc. Deus, inquit, declaravit sermonem de judicio, ex quo hæc duo audivi : unum quidem, quod iis qui per peccatorum magnitudinem iram expetierint, iram daturus; iis vero qui opera misericordiæ digna perpetrarint, misericordiam præstiturus sit. Illud enim, *potestas*, iram significat atque furorem adversus eos qui fuerint ira digni.

1. *Ipsi David, cum esset in deserto Judææ.* PSALMUS LXII.

Argumentum.

Et hunc canit psalmum, fugiens a facie Saulis, et per institutum vitæ cum virtute actum Dei implorat auxilium. Refertur etiam ad animam quæ olim omni vacua bono fuerat, et quæ postea per Christi gratiam conversa est.

2, 3. *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* His significat assiduitatem. Ad te, inquit, mane surgens respicio, ut hymnos tibi et orationes offeram. *Sitivit in te anima mea.* Non modo, inquit, anima mea divino amore repleta est; sed etiam *multipliciter caro mea.* Non solum enim par est nos pietatem colere, sed etiam corpore placere Deo; videlicet, per jejunium, per frequentem orationem, per chameuniam, per opera manuum, ad eleemosynam erogandam. *In terra deserta et invia.* Nullum ex deserto loco nocumentum sensi, inquit, sed quasi apud sacrum tabernaculum tuum starem, hymnum offero. Illud enim, *in sancto*, tabernaculum significat. Nondum enim divinum templum exstructum fuerat. *Sic in sancto apparui tibi. Sic*, quomodo, nisi sitiens atque exoptans tecum, qui sanctus es, conjungi? Quis vero sanctus ille fuerit nisi Unigenitus?

4, 5. *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Quoniam qui ad Dei misericordiam accedunt, id est ad Christum, nihil ducunt hujus mundi vitam, ejusmodi vocem proferunt, dicuntque misericordiam sibi per Unigenitum concessam præstantiorem esse vitæ præsentis diuturnitate. *Sic benedicam te in vita mea.* Hoc per totam vitam agere pergam, lingua scilicet hymnos cantabo, manus extendam, et tuam rogabo clementiam. *In nomine tuo levabo manus meas.* Non ultra, inquit, sicut ante feci, manus extendam ad Deum alienum, sed ad te

solum, et tuum in precationibus nomen invocabo.

6. *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* Ostendit quantum sit lucrum eorum qui in ipsum solum spem posuerint. *Et labiis exsultationis laudabit os meum.* Cum, inquit, in memoriam mihi venit nomen tuum, tunc gaudio replentur labia mea.

7. *Si memor fui tui super stratum meum.* Illud : *Si memor fui*, positum pro, *cum memor sum ;* ut sit sententia : cum memor tui essem, inquit, insomnes duxi noctes, laudibus tuis vacans, et illustria dona tua accipiens, quæ invocantibus te tribuis. *Quia fuisti adjutor meus, et in velamento alarum tuarum exsultabo.* Quandoquidem, ait, tu mihi custodiæ tuæ auxilium impendis, lætitiam excipio. Velamentum enim alarum vocat custodiæ auxilium. A te, inquit, protectus summopere gaudebo.

9. *Adhæsit anima mea post te.* Ne tantillum quidem possum a cogitatione mea memoriam tui avertere. Sed amoris incentivo adustus, ceu glutino quodam memoriæ, tibi desiderio conjunctus sum. *Me suscepit dextera tua.* Ecqua autem fuerit Patris dextera, nisi unigenitus ejus Filius?

10. *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.* Occlamat demum contra adversarias potestates, vim illatam sibi objiciens, rogans æternis ipsas tradi suppliciis (25).

12. *Rex vero lætabitur in Deo.* Postquam finem eorum enarravit qui erga Christum impii fuerunt, et declaravit in partem ipsis et sortem fore inferiora terræ, ad alium hominum statum et ordinem sermonem convertit, id est, eorum qui in Christum crediderunt, qui cum regno cœlorum dignati sint, reges jure vocantur, juxta illud dictum Apostoli : *Et utinam regnetis*[99]. Hic autem erat populus qui regnabat, quique lætabatur lætitia spirituali, quam ipsi Deus ipse largitus est. Ego, inquit, qui regnum accepi de auxilio tuo, non de ipsorum morte gaudeo. *Laudabuntur omnes qui jurant in eo.* Ita, inquit, gloria ipsorum Christus erit, eorum videlicet qui regnabunt; ut jure laudentur, quia eum juramenti Deum statuunt. Jurabunt enim per Deum verum, sicut scriptum est. *Quia obstructum est os loquentium iniqua.* Ecquinam sunt illi, nisi qui ausi sunt dicere : *Tolle de terra hujusmodi, non enim expedit eum vivere*[1]? Horum itaque os obstructum est, postquam Dominus mortem conculcasset ac post triduum resurrexisset. Ipsarumque adversariarum potestatum os obstructum fuit, ablato per gratiam peccato, ut alibi dictum est : *Et omnis iniquitas oppilabit os suum*[2]. *Deus enim est qui judicat, et quis est qui condemnet*[3]?

A ἐκτενῶ, ἀλλ' ἢ σοὶ μόνῳ, καὶ τὸ σὸν ἐν προσευχαῖς ἐπικαλούμενος ὄνομα.

Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου. Δείκνυσι πόσον τὸ κέρδος τῶν ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἠρημένων. *Καὶ χείλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου.* Ὅταν, φησὶ, τοῦ σοῦ ἐν μνήμῃ ὀνόματος γίνωμαι, τότε δὴ τότε χαρᾶς πληροῦται τὰ χείλη μου.

Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου. Τὸ, *Εἰ ἐμνημόνευον*, ἀντὶ τοῦ, *μνημονεύων*, τέθειται· ἵνα ᾖ, μνημονεύων σου, φησὶν, ἄϋπνος ἐγενόμην περὶ τὰς σὰς αἰνέσεις, καὶ τὰς φωτεινάς σου χορηγίας, ἃς τοῖς ἐπικαλουμένοις σε δίδως. *Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου, καὶ ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἀγαλλιάσομαι.* Ἐπειδὴ αὐτός μοι βοηθεῖς τῇ

B φυλακῇ τῆς σῆς βοηθείας, τὴν εὐφροσύνην δέχομαι. Σκέπην γὰρ πτερύγων καλεῖ τὴν ἀπὸ τῆς βοηθείας φυλακήν. Σκεπόμενος, φησὶ, παρὰ σοῦ χαρᾷ χαρήσομαι.

Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου. Οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὸν ἐμὸν λογισμὸν, φησὶ, τῆς σῆς ἀποστῆσαι δύναμαι μνήμης. Ἀλλὰ φίλτρῳ θερμῷ πυρσευόμενος οἷόν τινι κόλλῃ τῇ μνήμῃ, τῷ σῷ πόθῳ προσδέδεμαι. Εἶτα δείκνυσι τὸν τοῦ πόθου καρπόν. *Ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιά σου.* Καὶ τίς ἂν εἴη δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ἢ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός;

Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου. Καταχράζει λοιπὸν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἣν ὑπέμεινε προβαλλόμενος βίαν, εὐχόμενος ταῖς αἰω-

C νίοις αὐτοὺς παραδοθῆναι κολάσεσιν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ. Τὸ τέλος τῶν εἰς Χριστὸν ἀσεβησάντων διεξελθὼν, καὶ δείξας, ὡς μερὶς καὶ κλῆρος αὐτοῖς γενήσεται τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἐπὶ τὸ ἕτερον τάγμα τὸν λόγον μεθίστησι· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, οἳ, καὶ βασιλείας ἠξιωμένοι τῶν οὐρανῶν, εἰκότως καὶ βασιλεῖς ὀνομάζονται, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· *Καὶ ὤφελόν γε ἐβασιλεύσατε.* Οὗτος δὲ ἦν ὁ βασιλεύων λαὸς, ὃς εὐφραίνεται τὴν νοητὴν εὐφροσύνην, ἣν αὐτὸς αὐτῷ κεχάρισται ὁ Θεός. Ἐγὼ, φησὶν, ὁ παρὰ σοῦ τὴν βασιλείαν λαβὼν, τῇ σῇ ἐπικουρίᾳ, οὐ τῷ θανάτῳ ἐκείνων, ἐφήδομαι. *Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ.* Οὕτως, φησὶ, καὶ καύχημα αὐτῶν ἔσται Χριστὸς, τῶν βασι-

D λευσάντων δηλονότι· ὡς καὶ ὅρκιον αὐτὸν ποιουμένους ἐπαινεῖσθαι δικαίως. Ὀμοῦνται γὰρ Θεὸν ἀληθινὸν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Ὅτι ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα.* Καὶ τίνες οὗτοι ἢ οἱ τολμήσαντες εἰπεῖν, *Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν;* Τούτων δὴ οὖν ἐνεφράγη τὸ στόμα, πατήσαντος τοῦ Κυρίου τὸν θάνατον, καὶ τριημέρου ἀναστάντος. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἐνεφράγη τὸ στόμα, ἀνῃρημένης τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· *Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Θεὸς* γὰρ *ὁ δικαιῶν, καὶ τίς ὁ κατακρίνων;*

[99] I Cor. IV, 8. [1] Act. XXII, 22. [2] Psal. CVI, 42. [3] Rom. VIII, 34.

(25) A Corderio alia afferuntur quæ sunt Theodori.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΞΓ'. A

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εὐχομένων ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐχθρῶν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, διηγουμένων τε σαφῶς τὰ κατασκευασθέντα αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἅ τε ὑπομεμενήκασιν αὐτοὶ, δῆλον δὲ, ὅτι οἱ προλεχθέντες ἄρχοντες, τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας ἕνεκεν.

Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με. Δέξαι μου, φησὶ, Δέσποτα, τὴν ἱκετείαν, καὶ ῥῶσόν μου τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ δεδιέναι τὰς προσβολάς. *Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχήν μου.* Ὅμοιον τῷ· *Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παῤῥησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου.* B

Οἵτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν. Ταῦτά φησι, διὰ τὸ βλασφημοῦντας αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς ἀποστόλοις· *Παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ.* — *Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν.* Τόξου βολῇ τὰ θανατοποιὰ τῆς γλώσσης αὐτῶν παραβάλλει ῥήματα. Πῶς γὰρ οὐ θανατοποιὰ τὰ πείθειν ἐπιχειροῦντα μὴ Θεὸν πιστεύειν εἶναι τὸν Ἰησοῦν;

Ἐξάπινα κατατοξεύσουσιν αὐτὸν, καὶ οὐ φοβηθήσονται. Λοχῶντες, φησὶν, ἐξαίφνης ἐπίασιν, οὐ δεδιότες τὸν ἐφορῶντα Θεόν. *Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν* · τὸ διαβεβαιοῦσθαι· Οὐκ ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν. *Διηγήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα.* C Ἄνω καὶ κάτω, φησὶν, ἐβουλεύοντο ἀποκτεῖναι λάθρα τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων τοὺς κήρυκας. *Τίς, εἶπαν, ὄψεται αὐτούς;* Ταῦτα ἔπραττον, φησὶ, νομίζοντες μὴ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς τὸν Θεὸν τῆς τοιαύτης ἀσεβείας τὰς δίκας.

Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα. Οἱ μὲν παράνομοι, φησὶν, οὐ διέλιπον πονηρὰ κατὰ τοῦ Κυρίου βουλευόμενοι· τοῦτο γάρ ἐστι τό· *Ἐξηρεύνησαν ἀνομίαν*· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ὁ συνετὰ βουλευόμενος (τοῦτο γὰρ ἡ βαθεῖα καρδία δηλοῖ), ἅτε ἀκριβῶς νοήσας τὸ μυστήριον, τοῖς προσήκουσιν ὕμνοις κεχρημένος, ὑψώσει τὸν Θεὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· *Ὑψώσω σε, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου. Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν.* Εἰπὼν αὐτῶν τὸ κατὰ τῶν ἁγίων κηρύκων ἔπαρμα, διεξέρχεται καὶ τὴν ἔκπτωσιν. D

Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος. Τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθείη, ἐπισκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν;

Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιεῖ ἐπ' αὐτῷ. Διαφερόντως οἱ τῶν θείων νόμων ἐπιμελούμενοι θυμηδίας ἐμφορηθέντες, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα βεβαίαν ἐργάσονται. *Καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.* Καὶ τὴν παρὰ ἀνθρώπων καρπώσονται εὔκλειαν οἱ πρὸς Θεὸν διευθύνοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἔξω βαδίζειν οὐκ ἀνεχόμενοι.

1. *In finem; PSALMUS David. LXIII.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum ex persona sanctorum apostolorum, qui rogant liberari se ab inimicis evangelicæ prædicationis, et dilucide narrant quæ adversum se a principibus populi Judaici gesta sint: quæque ipsi, videlicet populi principes, impietatis erga Christum causa sint perpessi.

2. *Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor.* Accipe, inquit, Domine, supplicationem meam, et mentem confirma meam, ut ne timeam impetus inimicorum. *A timore inimici eripe animam meam.* Simile illi: *Et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum* [a] (26).

4. *Quia exacuerunt ut gladium linguas suas.* Hæc ait, quia blasphema in Jesum dicta proferentes, dicebant apostolis: *Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto* [b]. — *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcus missili lethifera linguæ eorum dicta comparat. Quomodo enim non lethifera fuerint, quæ nituntur persuadere Jesum non credi debere Deum?

6. *Subito sagittabunt eum et non timebunt.* Insidiantes, inquit, subito impetum fecerunt, non metuentes inspectorem Deum. *Firmaverunt sibi sermonem nequam,* quod affirmarent Dominum a mortuis non resurrexisse. *Narraverunt ut absconderent laqueos.* Sursum deorsum, inquit, consilium inibant quo pacto evangelicæ doctrinæ præcones clam occiderent. *Dixerunt, quis videbit eos?* Hæc, inquit, agebant rati Deum de tanta impietate pœnas non exposcere.

8. *Accedet homo et cor altum.* Iniqui homines, ait, finem non fecerunt mala contra Dominum machinandi: id enim significatur per hæc verba: *Scrutati sunt iniquitatem.* At homo Dei, qui prudentia consilia init (illud enim significat, *cor altum*), cum accurate mysterium perpenderit, hymnis usus congruentibus, Deum exaltabit, juxta illud quod alibi dictum est: *Exaltabo te, Domine Deus meus, rex meus* [c]. *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.* Postquam eorum adversus sanctos præcones impetum enarravit, jam eorum ruinam describit.

10. *Et timuit omnis homo.* Quis non timeret, inspectionem et perquisitionem a Deo adversus impios factam cernens?

11. *Lætabitur justus in Domino et sperabit in eo.* Qui divinas curant leges, ingenti gaudio perfusi, spem erga Deum firmam efficient (27). *Et laudabuntur omnes recti corde.* Gloriæ laudisque fructum apud homines ferent, qui a Deo diriguntur, nec sustinent extra viam rectam incedere.

[a] Act. IV, 29. [b] Act. V, 8. [c] Psal. XXIX, 2.

(26) Hic Corderius alia tribuit Athanasio quæ sunt Theodori.

(27) Hic alia affert Corderius, quæ sunt Theodori.

1. *In finem, PSALMUS David. Canticum Jeremiæ et Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire. LXIV.*

Argumentum.

In hoc psalmo personam inducit gentium, quæ occlamantibus licet hujus sæculi sapientibus, crediderant in Christum, et jam postulant pristinæ impietatis remissionem. Ad hæc pro iis orationem emittit, qui scilicet infructuosi olim erant, jam vero per Christi fidem frugiferi facti sunt.

2. *Te decet hymnus, Deus, in Sion.* Non ultra, inquit, iis quos olim deos æstimabamus hymnos canimus, gnari non par esse illos celebrari, qui ligna, lapides et dæmonia sunt. Sed tibi soli hoc officium convenientissimum est. *Et tibi reddetur votum in Jerusalem.* Aut Jerusalem terrenam ait, quæ est Ecclesia, aut cœlestem, ad quam cum pervenerimus laudes offeremus.

3. *Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.* His omnium gentium vocationem annuntiat juxta id quod dictum est apud Joelem [7]: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.*

4. *Verba iniquorum prævaluerunt super nos.* Verba iniquorum dicit sapientiam sapientum sæculi hujus, qua infirmi fuerunt, a vera lapsi cognitione. *Et impietatibus nostris tu propitiaberis.* Rogant liberari ab impietate in qua olim erraverant.

5. *Beatus quem elegisti et assumpsisti.* Eos qui erant virtute perfecti, et ad bravium supernæ vocationis pervenerant, beatos appellant. *Replebimur in bonis domus tuæ.* Bona domus vocat diversa Spiritus dona. *Huic enim,* inquit [8], *datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ* et reliqua dona. *Sanctum est templum tuum*, aut cœleste aut terrenum, juxta dictum illud : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* [9].

[Qui pleni estis sanctificatione (templumque illud tuum), per eloquia tua accedentes erudit atque docet justitiam tuam.]

6. *Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ.* Exaudi nos itaque et hæc nobis præbeas. In te, inquit, fines terræ sperabunt, et qui procul a mari habitant. His autem significat terminos terræ.

7. *Præparans montes in virtute sua.* Montes hic vocat adversarias potestates. *Præparans* autem ad supplicium, præparavit namque illis abyssum. Hoc autem facies, potens cum sis. *Qui conturbas profundum maris.* Mare dicit, multitudinem immundorum spirituum, quæ Christi adventu conturbatur. Quamobrem metuentes aiebant : *Venisti ante tempus torquere nos* [10].

9. *Turbabuntur gentes, et timebunt qui habitant terminos, a signis tuis.* Quando, inquit, gentes, id

A *Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. Ὠδὴ Ἰερεμίου καὶ Ἰεζεκιὴλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι. ΞΔʹ.*

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ εἰσάγει τὸ πρόσωπον τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, καταβοώντων τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, αἰτούντων τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἄφεσιν. Ἔτι τε εὐχὴν ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάλαι ἀκάρπων, γενομένων δὲ εὐφόρων διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεὸς, ἐν Σιών. Οὐκέτι, φησὶν, οἷς ἐνομίζομεν θεοῖς τοὺς ὕμνους ἀναπέμψομεν, εἰδότες ὡς ἐκείνοις μὲν οὐ πρέπει ἀνυμνεῖν, ξύλοις καὶ λίθοις καὶ δαιμονίοις οὖσιν· σοὶ δὲ μόνῳ τὸ τοιοῦτον ὀφείλημα πρεπωδέστατον. *Καὶ σοὶ ἀποδο-* B *θήσεται εὐχὴ ἐν Ἰερουσαλήμ.* Ἢ τῇ ἐπὶ γῆς φησιν, ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἢ τῇ ἐπουρανίῳ, ὅπου παραγενόμενοι τὰς αἰνέσεις ἀναπέμψομεν.

Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἥξει. Εὐαγγελίζεται διὰ τούτων τὴν κλῆσιν ἁπάντων τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Ἰωήλ· *Ἐκχεῶ ἀπὸ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.*

Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς. Λόγους ἀνόμων φησὶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, δι' ἧς καὶ ἐξησθένησαν, τῆς ἀληθοῦς ἐκπεσόντες γνώσεως. *Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν ἱλάσῃ.* Εὔχονται τῆς συμβάσης ἐν τῇ πλάνῃ ἀσεβείας ἀπαλλαγῆναι.

Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου. Τοὺς τε- C λειωθέντας κατ' ἀρετὴν, καὶ εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω φθάσαντας κλήσεως, μακαρίους ἀποκαλοῦσι. *Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου.* Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τὰ διάφορα τοῦ Πνεύματος λέγει χαρίσματα. *Ὧ μὲν* γὰρ, φησὶ, *δίδοται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως*, καὶ τὰ ἕτερα τῶν χαρισμάτων. Ἅγιος *ὁ ναός σου*· ἢ ὁ ἐπουράνιος, ἢ ὁ ἐπίγειος, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.*

[Πλήρεις ἁγιασμοῦ· καὶ τὴν σὴν δικαιοσύνην διὰ τῶν σῶν λογίων τοὺς προσιόντας παιδεύει.]

Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς. Οὐκοῦν ἐπάκουσον ἡμῶν, καὶ ταῦτα παράσχου. Εἰς σὲ, φησὶ, τὰ D πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐλπιοῦσι, καὶ οἱ μακρὰν τῆς θαλάσσης οἰκοῦντες. Δηλοῦται δὲ πάλιν διὰ τούτων τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα.

Ἑτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησίν. *Ἑτοιμάζων* δὲ εἰς τιμωρίαν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς τὴν ἄβυσσον. Τοῦτο δὲ ποιήσεις δυνατὸς ὤν. *Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης.* Θάλασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων φησὶν, ὃ καὶ συνταράττεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· *Ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς.*

Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα, ἀπὸ τῶν σημείων σου.

[7] Joel II, 28. [8] I Cor. XII, 8. [9] I Cor. III, 17. [10] Matth. VIII, 29.

Ὅτε, φησὶ, τὰ ἔθνη ταραχθήσονται, τουτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστήματα, τότε δὴ τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονταί σε, τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες. Σημεῖα δὲ τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ γεγενημένα λέγει. Ἐξόδους πρωΐας καὶ ἑσπέρας τέρψεις. Ὅταν γὰρ τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην ἄνθρωποι κατοικοῦντες, φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ τότε καὶ εἰς τὰς πρωΐας καὶ εἰς τὰς ἑσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις ἔσται αὐτοῖς, ἀγαλλιωμένοις ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἡ σὴ παρουσία.

A est, dæmonum catervæ turbabuntur, tunc qui in terminis terræ versantur homines, turbabuntur, signa magna conspicientes. Signa autem ea sunt, quæ in ejus adventu sunt edita. *Exitus matutini et vespere delectabis.* Cum enim signa magna conspicati homines qui orbem terræ incolunt, bono metu timebunt, tum et ad matutinos et ad vespertinos exitus; hoc est, omni tempore, delectatio erit eis, exsultantibus ob res præclare a te adveniente gestas.

Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν. Δείκνυσιν ἐπὶ τίσι τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἡ τέρψις. Ἐπὶ τίσι δὲ ἢ ἐπὶ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιῶσαι τὴν γῆν, καὶ μεθῦσαι αὐτὴν τῶν παρ' αὐτοῦ δηλονότι χαρισμάτων; *Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων.* Ποταμὸν ἐνταῦθα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησί· πεπληρῶσθαι δὲ αὐτὸν ὑδάτων· τίνων ἢ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν, φησὶν, ὧν τοῖς ἀξίοις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο; Εἶεν δ' ἂν αἱ ἐπαγγελίαι τό· *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*, καὶ οἱ ἑξῆς τῶν μακαρισμῶν. *Ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν.* Τροφὴν μὲν τὴν πνευματικήν φησιν. Ἡτοιμάσθαι δὲ αὐτὴν λέγει, διότι πρὸ καταβολῆς κόσμου ὥρισται τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον, ὃς *ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.*

10. *Visitasti terram et inebriasti eam.* Declarat quibus de rebus delectatio fuerit omnibus gentibus. Quibusnam, nisi quia visitatione sua terram totam dignatus est, suisque donis inebriavit eam? B *Flumen Dei repletum est aquis.* Flumen hic dicit evangelicum sermonem, et repletum aquis fuisse dicit: quibusnam, nisi divinis promissis, quæ dignis regno cœlorum pollicitus est? Promissa autem hæc fuerint: *Beati pauperes spiritu*, et reliquæ beatitudines [11]. *Parasti cibum illorum.* Cibum spiritualem dicit. Quoniam ante mundi constitutionem, decretum est mysterium Christi, qui *est panis qui de cœlo descendit et dat vitam mundo* [12].

Τοὺς αὔλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς. Αὔλακάς φησι τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, γεννήματα δὲ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς. *Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα.* Καὶ τὰ μικρὰ, φησὶ, τῶν θείων χαρισμάτων τῶν διδομένων αὐτῇ εὐφραίνειν αὐτὴν, καὶ ἀνατέλλειν παρασκευάζει, τὸν νοητὸν δηλονότι καρπόν. Νοήσεις δὲ τὰς σταγόνας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ εἰρημένου περὶ Χριστοῦ· *Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡς ἡ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν.*

11. *Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus. Rivos* dicit profunda cordium: *genimina*, pias cogitationes. *In stillicidiis ejus lætabitur germinans.* C Quantumvis parva, inquit, dona ipsi collata, eam lætari ac germinare faciunt, spiritualem scilicet fructum. Stillicidia porro ejus intelliges ex eo quod de Christo dicitur: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram* [13].

Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου. Ἐνιαυτόν φησι τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καιρὸν, καὶ στέφανον χρηστότητος ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς ἁγίους ἐν αὐτῷ στεφανοῦσθαι. *Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος.* Πεδία πάλιν τὰς τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχὰς καλεῖ. *Πιανθήσονται τὰ ὡραῖα τῆς ἐρήμου.* Ὄρη μὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς γεγενημένους τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν· ἔρημον δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως. *Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται.* Βουνοὺς τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προέδρους φησίν.

12, 13. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.* Annum dicit futuri sæculi tempus, et coronam benignitatis vocat, quia multa cum benignitate sancti in ipso coronantur. *Et campi tui replebuntur ubertate.* Campum iterum animas in ipsum credentes vocat. *Pinguescent speciosa deserti.* Montes dicit sanctos apostolos et evangelistas, qui spiritualibus donis pingues effecti sunt. Desertum vero gentium D Ecclesiam vocat, quæ deserta olim erat Dei cognitione. *Et exsultatione colles accingentur.* Colles vocat præsides Ecclesiarum.

Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων. Κριοὺς μὲν τῶν προβάτων τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν φησι. Τί δὲ ἐνδύσονται ἢ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἱμάτιον καὶ τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα; Κριοὺς ὀνομάζει προβάτων καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὡς προκύψαντας καὶ τοὺς ἐχθροὺς κερατίζειν ἰσχύοντας. καθὼς ὁ Κύριος ἔφη· *Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων.*

14. *Induti sunt arietes ovium.* Arietes ovium vocat principes populorum. Quo autem induentur, nisi vestimento incorruptibilitatis, et tunica lætitiæ? Arietes ovium, sanctos item apostolos vocat, utpote qui demisso capite irrumpant, et inimicos cornu petere valeant, quemadmodum ait Dominus: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum* [14].

[11] Matth. v, 3 seqq. [12] Joan. vi, 33. [13] Psal. lxxi, 6. [14] Matth. xi, 16.

Et valles abundabunt frumento. Illæ, inquit, olim pauperrimæ ac steriles gentium animæ, spiritualibus fructibus replebuntur. *Clamabunt, etenim hymnum dicent.* Ad meliorem, inquit, deductæ statum, valles, ac repletæ spiritualibus fructibus, hymnos tibi totis viribus offerent.

A *Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσι σῖτον.* Αἱ πάλαι, φησὶν, ἀπορώτατοι καὶ ἄγονοι τῶν ἐθνῶν ψυχαὶ πνευματικῶν καρπῶν ἔσονται πλήρεις. *Κεκράξονται· καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν.* Ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβαλοῦσαι, φησὶν, αἱ κοιλάδες καὶ πληθυνθεῖσαι νοητῶν καρπῶν, ἐκτενῶς σοι τοὺς ὕμνους ἀναπέμψουσιν.

1. *In finem canticum PSALMI Resurrectionis. LXV.*

Argumentum.

Vocationem gentium per hunc psalmum significat, annuntiatque futuram animarum resurrectionem, juxta dictum illud : *Suscitans a terra inopem* [15]. Personam item inducit apostolorum, enarrantium quanta sint pro evangelica prædicatione perpessi, et quot ærumnis ad æterna gaudia deducti sint. Insuperque Judaici populi reprobatio hic significatur.

Εἰς τὸ τέλος ᾠδὴ ΨΑΛΜΟΥ ἀναστάσεως. ΞΕ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ κατασημαίνει, καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν γενησομένην τῶν ψυχῶν αὐτῶν εὐαγγελίζεται, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὁ ἀνιστῶν ἀπὸ γῆς πτωχόν.* Καὶ μὴν καὶ τῶν ἀποστόλων εἰσφέρει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων ὅσα ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος πεπόνθασι τοῦ εὐαγγελικοῦ, καὶ ὅσαι θλίψεις εἰς αἰωνίους εὐφροσύνας B ἐξήγαγον αὐτούς. Ἔτι μὴν καὶ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ σημαίνεται ἡ ἀποβολή.

2-4. *Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite nomini ejus.* Jubilatio est victoriæ canticum, quod canitur profligatis inimicis. Cæsis itaque per Christi adventum hujus sæculi principibus, jubentur omnes gentes victoriæ cantica modulari (28). *Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua, Domine!* Cujusmodi opera, nisi divina signa, et quod impurorum dæmonum catervæ profligatæ sint? *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* Judæorum hic stuporem coarguit, qui non sivit eos miraculorum magnitudini obtemperare. *Omnis terra adoret te et psallat tibi.* Quoniam, inquit, Judæi, etiamsi ingentia per te edita signa conspexerant, mentiti tamen sunt tibi. At eorum loco te adorabit omnium gentium multitudo.

Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος, ᾀδόμενος ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς. Ὡς οὖν ἀνῃρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, διὰ τῆς παρουσίας δηλονότι Χριστοῦ, πάντα τὰ ἔθνη τοὺς ἐπινικίους ὕμνους ἀναπέμπειν παρακελεύονται. *Εἴπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου.* Καὶ ποῖα ἔργα ἢ τὰς θεοσημείας φησὶ, καὶ τὸ ἐκποδὼν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη; *Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονταί σε οἱ ἐχθροί σου.* Τῆς Ἰουδαίων ἀποπληξίας ἐνταῦθα κατηγορεῖ, ὡς μηδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς C εἰς τὸ πείθεσθαι. *Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι.* Ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι, φησὶ, καίτοι ὑπερβολὰς ὁρῶντες πραττομένας σημείων, ἐψεύσθησάν σοι. Ἀλλ' οὖν ἀντ' ἐκείνων προσκυνήσει σοι πᾶσα τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς.

5. *Venite et videte opera Dei.* Apostolorum hic personam inducit, qui gentes docent, eum qui in suo secundum carnem adventu divina signa edidit, ipsum esse qui Rubrum olim mare exsiccavit, et qui Jordanis fluenta divisit, ut filii Israel pedibus transmitterent.

Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγεται τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος αὐτός ἐστι καὶ ὁ πάλαι τὴν Ἐρυθρὰν ξηράνας θάλασσαν, καὶ μὴν καὶ τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ ἀνακόψας τὰ ῥεύματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ.

6. *Qui convertit mare in aridam.* Hujusce rei argumentum est quod olim gestum fuit, cum convertit mare in aridam. Ita Symmachus ait : *Mutavit mare in aridam: flumen pertransierunt pede.* Hic enim, inquit, Deus est qui reditum nobis concessit, et salutem dedit : qui olim mare et flumen divisit, et proavos nostros absque periculo trajicere jussit. *Ibi lætabimur in ipso.* Illud, *ibi*, tempus indicat. Ait igitur : Quo tempore ille in novum sæculum regnabit, nos una cum ipso regnabimus et ineffabili gaudio perfundemur.

Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν. Καὶ τούτου ἀπόδειξις τὰ ἤδη γενόμενα, ὅπως τὴν θάλασσαν μετέβαλεν εἰς ξηράν. Σύμμαχος οὕτως λέγει· D *Μετέβαλε θάλασσαν εἰς ξηράν· ποταμὸν διέβησαν ποδί.* Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, φησὶν, ὁ καὶ ἡμῖν τὴν ἐπάνοδον καὶ ἡμῖν σωτηρίαν δωρούμενος· ὁ πάλαι καὶ θάλατταν καὶ ποταμὸν διαστήσας, καὶ τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἀκινδύνως διαβῆναι κελεύσας. *Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ.* Τὸ ἐκεῖ χρόνου ἐστὶ σημαντικόν. Λέγει οὖν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, ἐκεῖ σὺν αὐτῷ συμβασιλεύσομεν, καὶ τῇ χαρᾷ τῇ ἀνεκλαλήτῳ εὐφρανθησόμεθα.

7. *Oculi ejus super gentes respiciunt* (29). Intentus est omnibus, omnia gesta inspicit et examinat.

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσι. Πᾶσι προσέχει, καὶ πάντα ἐξετάζει τὰ γενόμενα. Οἱ

[15] Psal. cxii, 7.

(28) Quæ habet Corderius ad hunc locum sunt Theodori.
(29) Hæc sunt Theodori.

παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ παραπικραίνοντες ἢ περὶ ὧν εἴρηται, Υἱὲ ἀνθρώπου, πορεύθητι πρὸς τὸν οἶκον τὸν παραπικραίνοντά με; Καὶ μὴν παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ πάλιν· Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.

Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεόν. Πάντες δὲ κατὰ ταυτὸν γενόμενοι, μᾶλλον αὐτὸν ἐπαινεῖτε καὶ θαυμάζετε.

[*Τοῦ θεμένου τὴν ψυχήν μου εἰς ζωήν.* Εὐφρανθήσομαι δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις θαυμασίοις, καὶ τῷ ταῦτα πεποιηκότι, ὃς, ἅτε Δεσπότης καὶ πάντα ἐφορῶν, διάκρισιν ποιεῖται τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τιμωρίαις περιβάλλει τοὺς ἀναξίους. Ὀφθαλμοὺς τοὺς ἀποστόλους λέγει.]

Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, Θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς. Τὰς θλίψεις τὰς γενησομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις προαναφωνεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικόν· ἐκ προσώπου αὐτῶν καταλέγον καὶ τὰς παγίδας, ἤτοι τὰ δεσμωτήρια, τούς τε πειρασμοὺς τοὺς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος κατασημαίνει.

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὁλοκαυτώμασι. Τὸν ἐπουράνιον δηλονότι· ὅλους γὰρ ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ Θεῷ ἐν τάξει ὁλοκαυτωμάτων. [Ὁλοκαυτώμασι δὲ νοητοῖς. Ἀλλὰ τὰ μὲν σὰ, φησὶ, Δέσποτα, τοιαῦτα· τὰ δὲ ἡμέτερα, τὸ οἷα εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν καὶ θῦσαί σοι χαριστήρια, τὸ αὐτὸ δὲ λέγει *διέστειλε* καὶ ἐλάλησε. Τοῦτο δὲ λέγει ὅσα ηὐξάμην.] *Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου.* Ἃ ηὐξάμην, φησὶ, θλιβόμενος ἀποδώσω σοι. Ηὐξάμην δὲ, ὡς τῆς θλίψεως τῆς παρούσης ῥυσθεὶς διαπαντὸς ἀναπέμψω σοι τὰς αἰνέσεις.

Ὁλοκαυτώματα μεμυαλωμένα ἀνοίσω σοι. Ὁπόσα σοι προσφέρειν προσέταξας, ἱερεύσω προθύμως. *Μεμυαλωμένα* δὲ κέκληκε τὰ εὐτραφῆ καὶ πίονα· οὕτω γὰρ καὶ ὁ νόμος προσφέρειν ἐκέλευσεν ἄμωμά τε καὶ ἄρτια. Ἐπαρᾶται δὲ καὶ ὁ προφήτης Μαλαχίας τοῖς τὰ τοιαῦτα μὲν ἔχουσιν, ἀνάπηρα δὲ προσφέρουσιν. Αὕτη δὲ καὶ τῷ Κάϊν ἐγένετο τῶν κακῶν ἐκείνων ἡ ἀρχή. Διδασκόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς τιμιωτέροις ὧν ἔχομεν τὸ θεῖον γεραίρειν. *Ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων.* Πνευματικὰ δὲ πάντα, ὡς ἔφην, καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα καὶ οἱ βόες καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται.

Δεῦτε, καὶ ἀκούσατε, καὶ διηγήσομαι. Καὶ τίνα ἕτερα διηγεῖται ἢ ἃ φθάσας ἐξηγήσατο, τὸ, ὅτι *Ἐδοκίμασας ἡμᾶς*, καὶ τὰ λοιπά;

Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος. Ἤδειν δὲ, ὅτι οὐκ ἂν, ἐμοῦ περὶ ἀδικίαν ἔχοντος, ἀκοῦσαί μου τῆς προσευχῆς ὁ Θεὸς ἀνέχοιτο. Ἀκύλας· *Ἀνωφελὲς ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, οὐκ εἰσακούσεται Κύριος.* Βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι, τὰς αἰτήσεις τῷ Θεῷ προσάγων, ἐπεμελούμην τοῦ πρέποντος, εἰδὼς, ὡς οὐδέν μοι τῆς αἰτήσεως ὄφελος, μὴ ποιοῦντι τὰ δέοντα. Καὶ ἕτερόν τι καύ-

Qui exasperant non exaltentur in semetipsis. Ecquinam fuerint ii qui exasperant, nisi de quibus dicitur: *Fili hominis, vade ad domum exasperantem me* [16]? Et illud: *Et exacerbaverunt eum in deserto* [17]: et rursum: *Nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione* [18].

8. *Benedicite, gentes, Deum nostrum.* Omnes in unum coacti ipsum laudate ac suspicite.

[9. *Qui posuit animam meam ad vitam.* Gaudebo de hujusmodi mirabilibus, deque eorum opifice: qui, utpote Dominus omniumque inspector, de terrenis discernit et judicat, indignosque homines suppliciis circumvenit. Oculos vocat apostolos.]

10. *Quoniam probasti nos, Deus, igne nos examinasti*, etc. Ærumnas apostolis ob prædicationem futuras prænuntiat Spiritus propheticus: atque ex persona eorum recenset laqueos, sive carceres; tentationesque per ignem et aquam significat (30).

13. *Introibo in domum tuam in holocaustis.* Cœlestem videlicet: nam se totos Deo ceu holocausta obtulerunt. [Holocaustis scilicet spiritualibus. Sed quæ tua sunt, Domine, hujusmodi: nostra autem isthæc, ingredi in templum tibique immolare in gratiarum actionem, idipsum autem significat *distinxerunt* (*labia mea*) atque locuta sunt. Hæc, inquit, precatus sum.] *Reddam tibi vota mea.* Reddam tibi, inquit, ea quæ vovi dum in calamitate versarer. Vovi autem me, cum præsentibus ærumnis liberatus ero, laudes semper redditurum tibi.

15. *Holocausta medullata offeram tibi.* Quæ offerri tibi jussisti alacriter immolabo. *Medullata* autem, crassa et pinguia vocat; ita enim lex jussit offerri immaculata et perfecta. Exsecratur autem Malachias propheta eos qui cum talia penes se habeant, mutila offerunt [19]. Hoc ipsum olim Caino fuit malorum exordium. Nos autem edocemur ea quæ pretiosiora sunt numini offerre. *Offeram tibi boves cum hircis.* Spiritualia omnia sunt, ut jam dixi, holocausta, boves, hirci, quos oblaturum se pollicetur.

16. *Venite, et audite, et narrabo.* Ecqua alia narraturus est, nisi ea quæ superius enarravit, nimirum: *Probasti nos, Deus*, etc.?

18. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiat me Dominus.* Sciebam equidem, si ego iniquitati hæream, non exaudiendam a Deo fore deprecationem meam. Aquila: *Inutile videns in corde meo, non exaudiet Dominus.* Hoc autem sibi vult: petitiones Deo offerens, ut de probo ac decoro curem necesse est, gnarus nihil mihi utilitatis ex petitione obventurum, nisi quæ decent agam. Glo-

[16] Ezech. XLIV, 6. [17] Psal. LXXVII, 40. [18] Psal. XCIV, 8. [19] Malach. I, 7.

(30) Hic alia habet Corderius quæ sunt Theodori.

riatur quodammodo apud Deum, quod extra iniquitatem omnem versetur, quamobrem se exaudiendum fore confidit.

1. *In finem, PSALMUS in hymnis, ipsi David. LXVI.*

Argumentum.

Rursum hic apostolorum personam inducit, qui doctrina gentes imbuunt, et rogant liberari ab iis qui doctrinæ suæ contradicunt. [Hic psalmus præcedenti consentaneus est : proprie enim agit de benedictione sacrorum, atque tota pene oratio in libro Judicum jacet. Ac si igitur futurum sit ut hoc eveniat, postquam reditum vaticinatus est, prædicat divinam incarnationem et adventum, atque futuram gentium salutem. Inscriptus autem est, *In hymnis*, quia Dei est hymnis celebrari, hominum autem est laudibus ornari.]

2. *Deus misereatur nostri et benedicat nobis*, etc. Tuam, inquit, miserationem obsecramus, Domine, rogamusque ut exhibeas vultum tuum nobis, ut viam sancti Evangelii tui gentibus omnibus prædicare possimus. *Salutare* enim, ipsius adventum ubique significat.

4. *Confiteantur tibi populi, Deus.* Prædicit Christi confessionem ab omnibus gentibus emittendam fore. *Lætentur et exsultent gentes.* Cum propheticus Spiritus de salute orbis summopere delectetur, plerumque eadem ipsa repetit, ex frequenti narratione gaudio affectus.

6. *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes* (31). Non sine causa repetit, sed ut alacriores reddat auditores. *Terra dedit fructum suum.* Spiritualis videlicet. Fructus autem sunt ejus in pietate profectus.

[*Confiteantur tibi populi, Deus.* Quemadmodum bis gentes ad hymnos concinendos excitavit, ita bis ipsas ad benedictionem quæsivit : cum bis scilicet eam benedictionem accepisset. Aut quia illæ benedictione repletæ non ignorant Deum qui super omnia est, sed dulcissimum ipsi offerunt pietatis fructum : quem si tibi offeramus, id est virtutis studium accuratum, a te benedictionem accipiemus.]

[*Benedicat nos Deus.* Sciendum homines Deum benedicentes, ipsi verba solum proferre, sed opere ipsi beneficia impendere non posse. At Deus cum benedicit, operibus verba confirmat, ac bonorum omnium copiam iis quibus benedicit elargitur. Deinde docet quomodo.]

1. *In finem, PSALMUS cantici, ipsi David. LXVII.*

Argumentum.

In hoc psalmo adventum Domini significat, necnon spiritualium hostium depulsionem, spiritualisque captivitatis solutionem. Docet insuper se ipsum

(31) In R. III, hæc dicuntur Theodoreti.

A χημα προσφέρει τῷ Θεῷ τὸ ἔξω πάσης ἀδικίας γενέσθαι· διὸ καὶ εἰσακούεσθαι θαῤῥεῖ.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις ΨΑΛΜΟΣ, τῷ Δαυῒδ. ΞϚʹ.

Ὑπόθεσις.

Πάλιν κἀνταῦθα τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον εἰσάγεται, διδασκαλίαν ποιούμενον τῶν ἐθνῶν, ῥυσθῆναί τε εὐχόμενον τῶν ἀντιλεγόντων τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν. [Ἀκόλουθος καὶ οὗτος τῷ πρὸ αὐτοῦ· ἰδίωμα γὰρ ἔχει τῆς τῶν ἱερῶν εὐλογίας, καὶ κεῖται ἐν τοῖς Κριταῖς ἡ εὐχὴ πᾶσα σχεδόν. Ὡς οὖν μέλλοντος καὶ τούτου γίνεσθαι, μετὰ τὴν ἐπάνοδον προεφητεύθη, κηρύττει δὲ καὶ τὴν θείαν ἀνθρώπησιν καὶ ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν. *Ἐν ὕμνοις* δὲ ἐπιγέγραπται, ἐπεὶ Θεοῦ τὸ ὑμνεῖσθαι, ἀνθρώπων δὲ τὸ δι' ἐπαίνων ἐγκωμιά-
B ζεσθαι.]

Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς. Τῶν σῶν οἰκτιρμῶν δεόμεθα, φησὶ, Δέσποτα, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ προσώπου σου, πρὸς τὸ δύνασθαι φανερὰν τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου σου Εὐαγγελίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κηρύξαι. *Σωτήριον* γὰρ πανταχοῦ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ φησιν.

Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ, ὁ Θεός. Πάντων τῶν ἐθνῶν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν προφητεύει. *Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἔθνη.* Ἡδόμενον τὸ προφητικὸν Πνεῦμα τῇ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης, πολλάκις τὰ αὐτὰ φθέγγεται, τῇ συνεχεῖ διηγήσει εὐφροσύνης ἀπολαῦον.

Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ, ὁ Θεὸς, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες. Οὐχ ἁπλῶς
C τὴν ταυτολογίαν τέθεικεν, ἀλλὰ προθυμοτέρους τοὺς ἀκούοντας ἐργαζόμενος. *Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς.* Ἡ νοητὴ δηλονότι. Καρπὸς δὲ αὐτῆς αἱ κατ' εὐσέβειαν προκοπαί.

[*Ἐξομολογησάσθωσάν σοι οἱ λαοὶ, ὁ Θεός.* Ὥσπερ δὶς τὰ ἔθνη πρὸς ὑμνῳδίαν διήγειρεν, οὕτω δὶς αὐτοῖς τὴν εὐλογίαν ἐζήτησεν· ἀπολαύσαντα δηλονότι καὶ αὐτῆς εὐλογίας. Ἢ ὅτι ἐπεὶ οὐκ ἀγνοοῦσιν οἱ ἐξ αὐτῆς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, ἀλλὰ τὸν ἥδιστον αὐτῷ προσφέρουσι τῆς εὐσεβείας καρπόν· ὃν εἰ προσφέρομέν σοι, ἤτοι τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιτήδευσιν, εὐλογούμεθα παρὰ σοῦ.]

[*Εὐλογήσαι ἡμᾶς ὁ Θεός.* Εἰδέναι μὲν προσήκει,
D ὡς εὐλογοῦντες ἄνθρωποι τὸν Θεὸν, λόγους αὐτῷ προσφέρουσι μόνους, ἔργῳ δὲ αὐτὸν εὐεργετῆσαι οὐ δύνανται. Ὁ δὲ Θεὸς, εὐλογῶν, βεβαιοῖ τοὺς λόγους τῷ ἔργῳ, καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν παρέχει τοῖς εὐλογουμένοις φοράν. Εἶτα διδάσκει πῶς.]

Εἰς τὸ τέλος, τῆς ᾠδῆς Δαυῒδ ΨΑΛΜΟΣ. ΞΖʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καθαίρεσιν, καὶ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀπόλυσιν. Ἔτι γε μὴν

διδάσκει, ὡς αὐτὸς εἴη ὁ καὶ πάλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγών. Πρὸς δὲ τούτοις, ὑποδεξαμένοις τὸ κήρυγμα, Πνεύματος ἁγίου δόσιν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μὴν καὶ τοῖς ἀποστόλοις εἰσάγει παράκλησιν, ἐκ πάσης θλίψεως ῥύεσθαι ἐπαγγελλόμενος, τῆς γενομένης δηλονότι διὰ τὸ κήρυγμα. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπιστρέφειν ἐκ τῶν παραπικραινόντων ὑπισχνεῖται πολλοὺς, καὶ μὴν καὶ ἐκ τῶν καταπεσόντων εἰς τὸ τῶν ἡδονῶν πέλαγος. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῶν ἀποστόλων κηρύττει τὴν ἀνάδειξιν, καὶ τίνες καὶ πόθεν ἦσαν. Πάντων τε τῶν ἐθνῶν τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν εὐαγγελίζεται. Ἐφ᾽ ἅπασι δὲ τούτοις τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἐκδιδάσκει σαφῶς. Ἔξεστι δὲ ταῦτα πάντα κατὰ μέρος τοῖς στίχοις ἐπιβαλόντα θεωρεῖν.

Ἀναστήτω ὁ Θεὸς, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ. Τὴν εἰς τὸ κρίνειν τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας παρορμὴν τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος σημαίνει. Τῇ γὰρ αὐτοῦ παρουσίᾳ τῆς τῶν ἀνθρώπων τυραννίδος ἐξηλάθησαν.

Ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν. Εὐτρεπεῖς γένεσθε, φησὶν, εἰς τὸ ταῖς ὁδοῖς ἐκείνου πορεύεσθαι, τοῦ ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν χρόνων ὀφθέντος ἐν σαρκὶ τοῖς ἐπὶ γῆς. Ἢ, *τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν*, τῷ μέχρις ᾅδου πεποιημένῳ τὴν κάθοδον. *Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.* Τὰ ἔθνη τῶν δαιμόνων δηλονότι. *Τοῦ πατρὸς ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν.* Ὀρφανῶν μὲν τῶν ἀπροστατεύτων λέγει, χηρῶν δὲ τῶν ψυχῶν, τῶν μὴ ἐχουσῶν τὸν νυμφίον Λόγον. Προστάτης γάρ ἐστι τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην οὐκ ἐχόντων βοήθειαν, οἷον ἡμεῖς. Τίς δὲ οὗτος καὶ οἷος;

Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ εἶπεν αὐτὸν ἐπιβεβηκότα ταῖς δυσμαῖς, τουτέστι μέχρι τῶν ᾅδου μυχῶν, διδάσκει πάλιν, ὡς ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς ἐν τοῖς ἰδίοις γέγονε τόποις· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδέποτε ἀφειστήκει αὐτῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει. *Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ.* Μονοτρόπους φησὶ τοὺς αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀναθέντας τὴν ἰδίαν ζωὴν, καὶ πάσης διχοψυχίας καὶ κοσμικῆς ἐπιθυμίας αὐτὴν ἀλλοτριώσαντας. Τούτους δὴ οὖν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ ἐπουρανίῳ πόλει κατοικίζειν ἐπαγγέλλεται. *Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ.* Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· *Τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε.* Δεσμοὺς δὲ καὶ σκότος τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν φησίν. *Ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις.* Τοῦτό φησιν, ὅτι, καὶ ἐν ᾅδου πορευθεὶς, καὶ τοῖς ἐκεῖ πνεύμασιν ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε. Τὸ γὰρ, *παραπικραίνοντας*, ἀντὶ τοῦ, παραπικράναντας, τέθεικεν.

Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ. Δείκνυσιν, ὡς καὶ ὁ μέχρις ᾅδου καταβὰς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι διὰ Μωσέως ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου τὸν Ἰσραήλ. Λέγει οὖν, ὅτι, ἐν τῷ προπορεύεσθαί σε τοῦ ἐξεληλυθότος σου ἐξ Αἰγύπτου λαοῦ, γῆ ἐσείσθη, τουτ-

esse, qui olim filios Israel ex Ægypto eduxerit. Ad hæc omnia iis qui prædicationem acceperint Spiritus sancti donum pollicetur. Apostolos item consolatur, pollicitus omnem prædicationis causa susceptam tribulationem removendam fore. Promittitque multorum ex iis qui ante ad iram concitabant futuram conversionem, necnon eorum qui in profundum voluptatis pelagus demersi essent. Nihilominus autem apostolorum delectum enarrat, et quinam undeque fuerint. Annuntiat item futuram omnium gentium in Dominum fidem. Ad hæc omnia Domini in cœlos ascensum palam edocet. Licet autem hæc omnia cuilibet, versibus singulis insistenti, animadvertere.

2. *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* Dei ad judicandos impuros dæmones motus significatur. Nam ejus adventu a tyrannide qua homines opprimebant expulsi sunt.

5, 6. *Iter facite ei qui ascendit super occasum.* Probe, inquit, parati estote, ut in viis ejus ambuletis, qui in novissimo temporum iis qui in terra degebant visus est in carne. Aut, *ei qui ascendit super occasum*, qui usque ad infernum descenderat. *Turbentur a facie ejus.* Dæmonum scilicet turbæ. *Patris orphanorum et judicis viduarum.* Orphanorum, id est, eorum quibus nullum patrocinium; viduarum autem, id est animarum, quibus Verbum sponsus non est. Patronus enim est infirmorum, qui humanum auxilium non habent, quales nos sumus. Quis autem et qualis est hic?

7. *Deus in loco sancto suo.* Postquam dixit ipsum ascendere super occasum, id est usque ad antra inferni: docet iterum, eum cum in cœlos ascendisset in propriis locis fuisse, etiamsi nunquam ab illis remotus fuit natura divinitatis. *Deus inhabitare facit unius moris in domo. Unius moris* vocat eos qui ipsi soli vitam suam obtulerunt, et quamlibet mentis duplicitatem et mundanam concupiscentiam abjecerunt. Polliceturque futurum ut ii in domo ipsius, id est in cœlesti civitate inhabitent. *Qui educit vinctos in fortitudine.* Simile est huic dicto: *Iis qui vincti sunt, exite: et his qui in tenebris, revelamini* [30]. Vincula autem et tenebras dæmonum cultum vocat. *Similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.* Hoc ait quia in infernum profectus, spiritibus istic versantibus prædicavit qui increduli olim fuerant. Illud enim, *qui exasperant*, positum est pro, qui exasperaverunt.

8, 9. *Deus, cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto.* Declarat, eum qui ad infernum usque descendit, eumdem ipsum esse qui olim per Mosem eduxit Israelem ex Ægypto. Ait igitur: Cum populum tuum ex Ægypto egressum præcederes, terra mota est, id est, per omnem

[30] Isa. XLIX, 9.

terram pervasit fama exitus eorum. *Terra mota est, etenim cœli distillaverunt.* Distillaverunt cœli spiritualem escam videlicet, id est manna. *A facie Dei Sinai.* Id est, Dei qui in monte Sina legem dedit. *A facie Dei Israel.* Israel est mens Deum videns.

10. *Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ.* Pluviam dicit evangelicum verbum, juxta illud: *Descendet sicut pluvia in vellus* [21]. *Voluntariam* autem, ad discrimen legalis cultus. Ille enim non voluntarius erat juxta hoc dictum: *Quis enim requisivit ipsa de manibus vestris* [22]? et illud: *Holocausta vestra non sunt accepta, et sacrificia vestra non placuerunt mihi* [23]. — *Et infirmata est, tu vero perfecisti eam.* Infirmata, inquit, est olim cum idola coleret. Perfecisti porro eam, per evangelicum verbum vocando ipsam.

11. *Animalia tua habitabunt in ea.* Animalia hic vocat eos qui vivificam escam degustarunt. *In ea,* in qua, nisi in hæreditate ipsius? *Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.* Ecquid paravit, nisi *quod oculus non vidit, nec auris audivit* [24]? Quis pauper, nisi de quo dixit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* [25]?

12. *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa.* Ipse, inquit, sanctis apostolis suis *dabit verbum*, ut possint Evangelium prædicare. Simile autem est illud: *Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris mei qui loquitur in vobis* [26]. Illud, *virtute multa*, refertur ad hæc verba, *Dominus dabit verbum*, non autem ad illud, *evangelizantibus*, ut quidam æstimarunt. Significat enim, quod magna virtute Deus verbum daturus sit evangelizantibus, id est, iis qui voluerint bona nostra annuntiare, ipse sermonem præbet, qui evangelizandi occasionem dedit.

13. *Rex virtutum dilecti.* Ipse scilicet Dominus qui dedit verbum initiantibus: ipse namque est rex dilecti populi: ipse item est virtus ejus. *Speciei domus dividere spolia.* Domus sunt qui in Christum crediderunt: species autem domus, sancti ejus discipuli et apostoli. Ait igitur, eum evangelistis daturum esse verbum, ut dividant spolia, id est ut trahant gentes ad fidem, et exspolient Satanam.

14. *Si dormiatis inter medios cleros.* Ad sanctos apostolos sermo refertur. Si, inquit, vos accipiant cleri. Cleros autem vocat eos qui ex duobus populis credidere: si in ipsis requiem habeatis, dabuntur eis *pennæ columbæ, cujus posteriora dorsi deaurata erunt.* Ait autem Spiritum sanctum accepturos esse qui apostolos receperint. Μετάφρενα vero,

A ἔστιν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξάκουστος ἡ ἔξοδος αὐτοῦ γεγένηται. *Γῆ ἐσείσθη· καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν.* Ἔσταξαν οἱ οὐρανοὶ τὴν πνευματικὴν τροφὴν δηλονότι· λέγει δὲ καὶ τὸ μάννα. *Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινά.* Ἀντὶ τοῦ, ἐν ὄρει Σινᾶ τὸν νόμον ὁρίσαντος. *Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ.* Ἰσραὴλ νοῦς ὁρῶν Θεόν.

Βροχὴν ἑκούσιον ἀφοριεῖς, ὁ Θεὸς, τῇ κληρονομίᾳ σου. Βροχὴν μὲν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶ, κατὰ τό· *Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον.* Ἑκούσιον δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς νομικῆς λατρείας. Ἐκεῖνα γὰρ οὐκ ἦν αὐτῷ ἑκούσια κατὰ τὸ εἰρημένον· *Τίς γὰρ ἐξεζήτησεν αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν*: καὶ τό· *Τὰ ὁλοκαυτώματά σου οὐκ εἰσὶ δεκτὰ, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἥδυνάν μοι.—Καὶ* B *ἠσθένησε, σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν.* Ἠσθένησε μὲν πάλαι, ὅτε εἰδωλολάτρει· κατηρτίσω δὲ αὐτὴν, διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ καλέσας κηρύγματος.

Τὰ ζῶά σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ. Ζῶα ἐνταῦθά φησι τοὺς τῆς ζωοποιοῦ τροφῆς μετειληφότας. *Ἐν αὐτῇ* δὲ, τίνι ἢ τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ; *Ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ, ὁ Θεός.* Καὶ τί ἡτοίμασεν ἢ *ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε*; Τίς δὲ ὁ πτωχὸς ἢ περὶ ὧν εἴρηκε, *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*;

Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. Αὐτὸς, φησὶ, τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ *δώσει ῥῆμα*, εἰς τὸ δύνασθαι κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον. C Ὅμοιον δὲ τό· *Μὴ μεριμνήσητε τί εἴπητε, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί εἴπητε. Καὶ οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρός μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.* Τὸ, *δυνάμει πολλῇ*, πρὸς τὸ, *Κύριος δώσει ῥῆμα*, οὐ πρὸς τὸ, *εὐαγγελιζομένοις*, ὥς τινες ἐνόμισαν. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι μετὰ πολλῆς ὁ Θεὸς τῆς ἰσχύος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις, τουτέστι, τοῦ διαγγέλλειν τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ βουλομένοις, αὐτὸς παρέχει τὸν λόγον, ὁ καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ εὐαγγελίσασθαι.

Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ. Αὐτὸς Κύριος ὁ διδοὺς ῥῆμα τοῖς μυσταγωγοῖς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαπητοῦ λαοῦ· αὐτὸς δέ ἐστι πάλιν ἡ δύναμις αὐτοῦ. *Τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου* D *διελέσθαι σκῦλα.* Οἶκος μὲν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν· ὡραιότης δὲ τοῦ οἴκου οἱ ἅγιοι αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι. Λέγει οὖν, ὅτι τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου, τουτέστι τοῖς εὐαγγελισταῖς, αὐτὸς δώσει ῥῆμα, πρὸς τὸ διελέσθαι σκῦλα, τουτέστιν ἑλκῦσαι τὰ ἔθνη τῇ πίστει, καὶ σκυλεῦσαι τὸν Σατανᾶν.

Ἐὰν κοιμηθῆτε ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων. Πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὁ λόγος. Ἐὰν, φησὶ, δέξωνται ὑμᾶς οἱ κλῆροι. Κλήρους δὲ τοὺς ἐκ τῶν δύο λαῶν πιστεύσαντας ἔφη. Ἐὰν οὖν, φησὶν, ἀναπαύσησθε ἐν αὐτοῖς, δοθήσονται αὐτοῖς *πτέρυγες περιστερᾶς, τὰ μετάφρενα ἐχούσης περικεχρυσωμένα.* Λέγει δὲ, ὡς Πνεύματος ἁγίου ἀξιωθήσονται οἱ τοὺς ἁγίους ἀπο-

[21] Psal. LXXI, 6. [22] Isa. I, 12. [23] Jerem. VI, 20. [24] I Cor. II, 9. [25] Matth. V, 3. [26] Matth. X, 19, 20.

στόλους **δεξάμενοι. Μετάφρενα** δὲ τῆς περιστερᾶς κεχρυσωμένα **φησὶ, διότι** τιμίας ἤτοι σοφὰς τὰς φρένας τῶν **δεξαμένων ποιεῖ.**

Ἐν τῷ ***διαστέλλειν*** *τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς* ἐπ' αὐτῆς. **Βασιλεῖς** μὲν τοὺς ἄρξαντας ἀποστόλους τῆς **κληρονομίας αὐτοῦ** φησι. *Χιονωθήσονται* δὲ, ἀντὶ τοῦ, **ἀποκαθαρθήσονται.** *Ἐν Σελμὼν* δὲ, ἐν ἀνταποδόσει, **ἑρμηνεύεται.** Λέγει οὖν, ὅτι οἱ δεξάμενοι τοὺς ἁγίους **ἀποστόλους** τὰς παρὰ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως **ἀνταποδόσεις**, ἤτοι ἀμοιβὰς, δέξονται τῆς ὑποδοχῆς, τὸν **καθαρμὸν** τῶν ἁμαρτιῶν.

Ὄρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πῖον. Ὄρος μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ὀνομάζει, πῖον δὲ, ὅτι εὐτραφεῖς καὶ λιπαρὰς τῶν ἐν αὐτῇ τὰς ψυχὰς ἀπεργάζεται. *Ὄρος τετυρωμένον; ὄρος πῖον· ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα;* **Καὶ** μὴν καὶ τετυρωμένον, τουτέστι γάλακτος μεστὸν, ἁπλουστέρου δηλαδὴ λόγου, κατὰ τό· *Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα.* Ἐπιτιμᾷ οὖν τοῖς τὰς τῶν αἱρετικῶν ἐκκλησίας ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τετυρωμένας. Οὐδὲν γὰρ ἐν αὐταῖς τὸ δυνάμενον τρέφειν εἰς ἕξιν πνευματικήν. Ἵνα τί τοίνυν ὑπολαμβάνετε, ὦ οὗτοι, ἕτερα ὄρη εἶναι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας τετυρωμένα, καὶ μὴ μᾶλλον τοῦτο μόνον τὸ ὄρος, *ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν κατοικῆσαι ἐν αὐτῷ;* Ὅτι γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατοικεῖ, δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς ἔφη· *Ὧδε κατοικήσω, ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν.*

Τὸ ἅρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων. Ἅρμα τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπουρανίους καὶ νοητὰς δυνάμεις φησὶν, αἷς ἐποχεῖται ὁ Θεός. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· *Χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ.* Οὗτοι δέ εἰσι καὶ εὐθηνοῦντες, ἅτε ἀπηλλαγμένοι τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἐν τούτῳ οὖν τῷ ἅρματι ἐποχούμενος τῶν μυριάδων αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος, ὁ καὶ ἐν τῷ Σινᾷ τῷ ἁγίῳ ὄρει τὸν νόμον δούς. Αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ εἰς ὕψος ἀναβὰς, λέγει δὲ τὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, τουτέστι τὰς αἰχμαλωτισθείσας ψυχὰς παρὰ τοῦ διαβόλου ἀνταιχμαλωτεύσας. Τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἐπηγγέλλετο λέγων· Ὅτ' ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, *πάντας ἑλκύσω* πρὸς ἐμαυτόν. *Ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις.* Καὶ παρὰ τίνος ἔλαβε δόματα ἀνθρώπων ἢ παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ εἰρηκότος· *Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου;*

Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνῶσαι. Οὗτοι, φησὶν, οἱ ἄνθρωποι, οὓς ἔλαβες δόματα, πάλαι ἦσαν ἀπειθοῦντες. Ἀλλὰ καὶ τούτοις, φησὶ, κατεσκήνωσας. Ἔστι δὲ δι' ὑπερβατοῦ ἡ διάνοια. *Ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις*, ὥστε κατασκηνῶσαι ἐν αὐτοῖς, δηλονότι τοῖς διδομένοις. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι, φησὶν, οὓς ἔλαβες, πάλαι ἦσαν ἀπειθεῖς. Δῆλον δὲ, ὅτι, ὅτε τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἐλάτρευον.

Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητὸς, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν. Ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι ὕμνον ἀναπέμπει τῷ Θεῷ, ὁ χορὸς δὲ δηλονότι τῶν ἀποστόλων *Κατευοδώσει ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτη-*

A *sive*, posteriora dorsi columbæ, deaurata dicit, quia pretiosas et sapientes φρένας seu mentes eorum qui acceperint efficiunt.

15. *Dum discernit cœlestis reges super eam.* Reges vocat apostolos hæreditati suæ imperantes. *Nive dealbabuntur*, quasi dicat purgabuntur : *In Selmon* interpretatur *in retributione.* Ait igitur eos qui sanctos apostolos receperint, a cœlesti rege retributiones, sive præmia accepturos, scilicet purgationem peccatorum.

16. *Mons Dei, mons pinguis.* Montem vocat Ecclesiam : pinguem dicit, quia pingues et opimas reddit animas quæ in illa degunt. *Mons coagulatus, mons pinguis, utquid suspicamini montes coagulatos?* B Coagulatum, est lacte plenum, simpliciore videlicet sermone, juxta illud : *Lacte vos potavi, non cibo* [27]. Objurgat itaque eos qui hæreticorum ecclesias coagulatas esse suspicantur. Nihil quippe inest eis quod alere possit ad spiritualem vitam. Heus vos, quid suspicamini alios extra Ecclesiam montes esse coagulatos, et non potius montem illum solum suspicitis, *in quo beneplacitum est Deo habitare in eo?* Quod enim in Ecclesia habitet, palam est ex ejus verbis : *Hic habitabo quoniam elegi eam* [28].

18, 19. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium*, etc. Currum Dei vocat cœlestes ac spirituales virtutes, quibus vehitur Deus. Simile est illi : *Millia millium ministrabant ei, et decies millies* C *dena millia assistebant ei* [29]. Hi sunt qui lætantur utpote a peccato liberati. Qui hoc denorum millium curru vehitur, Dominus est, qui et in monte sancto Sinai legem dedit. Is ipse item est qui in altum, sive in crucem ascendens, captivam duxit captivitatem [30], id est animas a diabolo in captivitatem ductas ipse iterum cepit. Id enim ipse pollicitus est quando dixit : *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* [31]. *Accepisti dona in hominibus.* A quonam accepit dona hominibus præbenda, nisi a Patre qui dixit [32] : *Postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam?*

D 20. *Etenim non credentes inhabitare.* Hi, inquit, homines, quos accepisti in dona, olim erant non credentes. Sed in illis, ait, inhabitasti. Quod per hyperbaton, sive transgressionem verborum intelligendum. *Accepisti dona in hominibus*, ita ut inhabites in eis, videlicet in eis qui dati sunt. Ii autem ipsi, ait, quos accepisti, olim non credentes erant : palam autem est id tum evenisse, quando creaturam potius quam Creatorem colebant [33].

Dominus Deus benedictus, benedictus Dominus die quotidie. Ob rem præclare gestam hymnum offert Deo chorus, ut palam est, apostolorum. *Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.* Tu,

[27] I Cor. III, 2. [28] Psal. CXXXI, 14. [29] Dan. VII, 10. [30] Ephes. IV, 8. [31] Joan. XII, 32. [32] Psal. II, 8. [33] Rom. I, 25.

inquit, Domine, aperies verbi januam, ut via prædicationis prospera sit nobis.

21. *Deus noster, Deus salvos faciendi, et Domini Domini exitus mortis.* Aperte confidere se indicat eos qui propter prædicationem ad usque mortem accesserint, educturum se generose. Suos enim ait esse exitus mortis.

22. *Verumtamen Deus confringet capita inimicorum ejus*, id est apostolici chori. Ipsos enim liberabit, inimicorum scilicet capita confringens. Assumptum autem est dictum illud ex similitudine serpentum, qui cum insurrexerint in aliquem, in capite percussi intereunt. Respicit item sermo principes Judaici populi. *Verticem capilli perambulantium in delictis suis.* Verticem capilli, caput vocat; ait porro se capita eorum confracturum, qui post peccata pœnitentiam non egerint.

23. *Dixit Dominus : Ex Basan convertam.* Basan explicatur *amaritudo*, sive *exacerbatio*. Ait igitur: ex domo exacerbantis, id est Israelis, convertar ad meipsum. *Convertam in profundum maris.* Etiam eos qui in profundum voluptatum demersi fuerant, convertam ad meipsum.

24. *Ut intingatur pes tuus in sanguine.* Docet qua ratione convertent. Et quomodo convertent, nisi de medio sublatis malignis potestatibus? Deduxerunt enim sanguinem ipsorum in terram, juxta Isaiæ vocem, ita ut pes ejus intingeretur in sanguine. Hæc autem historiæ more describuntur. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Canes dicit spiritualis ovilis custodes, sanctos prædicatores. Quorum lingua tantum non degustat sanguinem spiritualium inimicorum. Dicit itaque apostolorum vocem tantum non fore causam mortis malignorum dæmonum.

25. *Visi sunt ingressus tui, Deus.* Ingressus Dei ait res in œconomia Christi gestas: qualia sunt, partus per Virginem, signorum operationem, ascensionem in crucem, mortem quæ per dispensationem contigit, resurrectionem a mortuis, ascensum ad cœlos. Hos ingressus manifestos fuisse ait: *Ingressus Dei mei, regis mei qui est in sancto.* Vide quam aperte eum qui hos ingressus facit, et Deum et regem esse suum dicit. Ipsumque prædicat in sancto esse, id est in monte Sina, juxta id quod antea dictum est: *Dominus in eis, in Sina, in sancto.*

26. *Prævenerunt principes conjuncti psallentibus.* Principes vocat sanctos apostolos, de quibus dictum est[34]: *Constitues eos principes super omnem terram;* psallentes autem, eos qui rationalia sacrificia per laudes offerunt. Ait igitur, *prævenerunt principes*, id est priores inceperunt adorationem in spiritu

[34] Psal. XLIV, 17.

A *ρίων ἡμῶν.* Σὺ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ἀνοίξεις θύραν τοῦ λόγου, εἰς τὸ τὴν ὁδὸν τοῦ κηρύγματος κατευοδωθῆναι ἡμῖν.

Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σῶσαι, καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου. Θαρσεῖ σαφῶς, ὡς καὶ μέχρι θανάτου ἐλθόντας διὰ τὸ κήρυγμα ἐξάξει γενναίως. Αὐτοῦ γὰρ εἶναί φησι τὰς ἐξόδους τοῦ θανάτου.

Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ· αὐτοῦ μὲν τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ. Ῥυόμενος γὰρ αὐτοὺς ῥύσεται, τῶν ἐχθρῶν δηλονότι συνθραύων τὰς κεφαλάς. Ἐλήφθη δὲ ἡ λέξις ἐξ ὁμοιώσεως τῶν ὄφεων, οἳ, ἐπειδὰν ἀρθῶσι κατά τινος, τότε ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πληττόμενοι ὄλλυνται. Ἔχει δὲ ὁ λόγος ἀναφορὰν καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ. *Κορυφὴν τρι-*
B *χὸς διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.* Κορυφὴν μὲν τριχὸς πάλιν τὴν κεφαλήν φησι. Λέγει δὲ, ὡς τούτων συνθλάσει τὰς κεφαλὰς, τῶν ἀμετανόητα ἁμαρτανόντων.

Εἶπεν Κύριος· Ἐκ Βασὰν ἐπιστρέψω. Βασὰν ἑρμηνεύεται *πικρία*, ἤτοι *παραπικρασμός*. Λέγει οὖν, ὡς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ παραπικραίνοντος, τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπιστρέψω πρὸς ἐμαυτόν. *Ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης.* Καὶ τοὺς κατενεχθέντας, φησὶν, εἰς τὸν τῶν ἡδονῶν βυθὸν ἐπιστρέψω πρὸς ἐμαυτόν.

Ὅπως ἂν βαφῇ ὁ πούς σου ἐν αἵματι. Πῶς ἐπιστρέφουσι διδάσκει. Πῶς δὲ ἐπιστρέψουσιν ἢ αὐτῶν ἀναιρεθεισῶν δηλονότι τῶν πονηρῶν δυνάμεων; Κατήγαγον γὰρ αὐτῶν τὸ αἷμα εἰς γῆν, κατὰ τὴν Ἡσαΐου
C φωνὴν, ὡς καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ βαφῆναι ἐν αἵματι. Ἱστορικώτερον δὲ τὰ τοιάδε γράφει ὁ λόγος. *Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ.* Κύνας μὲν τοὺς τῆς νοητῆς ποίμνης φύλακάς φησι, τοὺς ἁγίους κήρυκας· ὧν δὲ καὶ ἡ γλῶσσα μονονουχὶ τοῦ αἵματος τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπογεύεται. Λέγει οὖν, ὡς μονονουχὶ θανάτου αἰτία τῶν πονηρῶν δαιμόνων γενήσεται ἡ τῶν ἀποστόλων φωνή.

Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ Θεός. Πορείας Θεοῦ φησι τὰς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πράξεις γενομένας· οἷον τὴν διὰ Παρθένου ἀπότεξιν, τήν τε τῶν σημείων ἐργασίαν, τήν τε ἀνάβασιν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τόν τε θάνατον τὸν γενόμενον οἰκονομικῶς, τήν τε ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον. Ταύ-
D τας τὰς πορείας φανερὰς γεγενῆσθαί φησιν· *Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ βασιλέως μου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ.* Ὅρα, ὡς σαφῶς τοῦτον τὸν τὰς πορείας πεποιημένον καὶ Θεὸν εἶναί φησι, καὶ βασιλέα ἑαυτοῦ. Καὶ αὐτὸν κηρύττει ὄντα τὸν ἐν τῷ ἁγίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ, κατὰ τὸ ὀπίσω εἰρημένον· *Κύριος ἐν αὐτοῖς, ἐν Σινᾷ, ἐν ἁγίῳ.*

Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων. Ἄρχοντας μὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ, περὶ ὧν εἴρηται· *Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν·* ψάλλοντας δὲ τοὺς τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμποντας λογικὰς θυσίας. Λέγει οὖν ὡς *οἱ ἄρχοντες ἔφθασαν*, ἤτοι ἤρξαντο πρῶτοι τῆς ἐν πνεύ-

μετὰ καὶ ἀληθεία λατρείας, τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. Νεάνιδάς φησι τὰς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἰσχυρὰς γενομένας τῶν πιστευσάντων ψυχὰς, τὰς κατακτυπούσας τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ὧν ἐν μέσῳ γεγόνασιν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, δηλονότι τῆς λατρείας ἐξάρχοντες.

Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ. Πηγαὶ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ εἶεν ἂν οἱ μακάριοι προφῆται, καὶ πρό γε τούτων ὁ νόμος. Λέγει οὖν, ὡς ἄλλοθεν οὐ προσῆκεν ἡμῖν τὸν Θεὸν ἢ ἐκ τούτων αὐτῶν ἀρυομένους ὑμνολογεῖν. Τοῦτο δέ φησι διὰ τὰ ἑτερόδοξα τῶν αἱρετικῶν συγγράμματα. Ἐκ γὰρ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν Γραφῶν ὁ Κύριος εὐλογεῖται πρὸς τῶν δυναμένων ἀντλεῖν ἐξ αὐτῶν σωτηρίου πηγὴν οὐσῶν μετ' εὐφροσύνης ὕδωρ, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· *Ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι αὐτῷ, ἕξει ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.* Ἐλεγκτέον δὲ τοὺς διαιροῦντας τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Γραφὴν, ὡς οὐ δύνανται ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖν τὸν Θεὸν, οὐκ ἔχοντες τὰς τοῦ Ἰσραὴλ πηγὰς, οὐδὲ τὸν Κύριον αὐτῶν· ἅτε καὶ τὴν θεότητα διαιρεῖν τολμῶντες.

Ἐκεῖ Βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἐκστάσει. Ἐκεῖ, ποῦ, ἢ ἐν μέσῳ τῶν ψαλλόντων; Τίς δὲ ὁ Βενιαμὶν ἢ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ἐκ φυλῆς Βενιαμίν; Τὸ δὲ *νεώτερος*, διὰ τὸ ὕστερον αὐτῷ τῶν ἀποστόλων ὀφθῆναι τὸν Κύριον. *Ἐν ἐκστάσει* δὲ διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀποκαλύψεών φησι, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον· *Εἴτε ἐξέστημεν Θεῷ, εἴτε σωφρονοῦμεν ὑμῖν.* Εἰκότως δὲ αὐτοῦ πρώτου τῶν ἄλλων ἐμνημόνευσεν, ἅτε περισσότερον τῶν ἄλλων κοπιάσαντος. *Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν.* Ἄρχοντες Ἰούδα αὐτῶν τῶν ψαλλόντων ἡγεμόνες, φησὶ, καὶ ἄρχοντες ἐχειροτονήθησαν. Ἔκ τε τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἔκ τε τῆς Ζαβουλὼν, ἔκ τε τῆς Νεφθαλείμ. Καὶ ἐκ μὲν Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ Πέτρος καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καθὸ τὸ Εὐαγγέλιον δηλοῖ· ἐκ δὲ Ἰούδα ὁ Λευῒ, ἤτοι Ματθαῖος, καὶ οἱ ἕτεροι τῶν ἀποστόλων.

Ἔντειλαι, ὁ Θεὸς, τῇ δυνάμει σου. Δύναμιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν φησι, κατὰ τό· *Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.* Παρακαλεῖ τοίνυν τὸν Πατέρα ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ἵνα δυναμώσῃ αὐτοῖς, ὃ *κατήρτισεν αὐτοῖς*. Τί δὲ κατήρτισεν αὐτοῖς ἢ τὸ σῶμα; Αἰτοῦσιν οὖν τῆς φθορᾶς ἀπαλλάξαντα τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδῦσαι, ὃ καὶ ποιήσει ὁ Κύριος ὅτε καταβήσεται ἐξ οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι.

Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ σοὶ οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα. Ναὸν μὲν αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν φησὶ, βασιλέας δὲ τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν λέγει, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς· *Ὑμεῖς δὲ βασίλειον ἱεράτευμα.* Φησὶν οὖν, ὡς οἱ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως ἀπὸ τοῦ ἐπιγείου ναοῦ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ δῶρα αὐτῷ προσκομίσουσι· δῆλον δὲ, ὅτι νοητά.

A et veritate [35], id est evangelicam. *In medio juvencularum tympanistriarum.* Juvenculas dicit credentium animas, quæ per Spiritum sanctum fortes effectæ sunt, quæ sono evangelicæ prædicationis orbem repleverunt. In quarum medio fuere sancti apostoli, utpote adorationis principes.

27. *In ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel.* Fontes Israel fuerint beati prophetæ, et ante eos lex. Dicit igitur, nequaquam par esse hymnos aliunde quam ex iis haustos offerre Deo. Hoc autem ait propter heterodoxa hæreticorum scripta. Ex legalibus quippe propheticisque Scripturis Domino benedicitur ab iis qui possunt ex illis quæ sunt fons salutis, aquam cum lætitia haurire, de qua B dicit Salvator [36]: *Qui biberit ex aqua quam ego do ei, habebit in seipso fontem vitæ salientis in vitam æternam.* Coarguendi autem sunt qui dividunt veterem Scripturam a nova, quod non possint in ecclesiis benedicere Deo, cum non habeant fontes Israelis, neque Dominum eorum, utpote qui deitatem dividere non audeant.

28. *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Ibi*, ubinam nisi in medio psallentium? Quis est autem Benjamin, nisi beatus Paulus qui ex tribu Benjamin erat? Illud autem, *adolescentulus*, dicitur, quia ipsi post alios apostolos visus est Dominus. *In excessu* autem dicitur, ob revelationum excellentiam, C juxta illud ab eo dictum: *Sive mente excedimus Deo, sive sapientes sumus vobis* [37]. Jure autem illum prius quam alios memorat, quia abundantius quam alii laboravit. *Principes Juda duces eorum.* Principes Juda, psallentium duces, inquit, et principes constituti sunt. Ex tribu Juda, ex tribu Zabulon et ex tribu Nephthali. Et ex tribu quidem Zabulon et Nephtali erant Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes, sicut Evangelium declarat [38]. Ex tribu Juda, Levi, sive Matthæus, et alii apostoli.

D 29. *Manda, Deus, virtuti tuæ.* Virtutem Patris Filium dicit, juxta illud: *Christus Dei virtus et Dei sapientia* [39]. Rogat itaque Patrem apostolicus chorus ut confirmet in eis, *quod operatus est in eis.* Quid operatus est sive perfecit in eis, nisi corpus? Postulant itaque ut liberet ipsos a corruptione, et induat incorruptionem, quod facturus Dominus est cum descendet ex cœlo et mortui resurgent incorrupti [40].

30. *A templo tuo in Jerusalem tibi offerent reges munera.* Templum suum dicit Ecclesiam; reges vero, eos qui crediderunt in Christum; juxta id quod dictum est illis [41]: *Vos autem regale sacerdotium.* Ait igitur eos qui per fidem vocati sunt a terreno templo, id est Ecclesia, ad supernam Jerusalem dona ipsi oblaturos esse, nimirum spiritualia.

[35] Joan. IV, 24. [36] ibid 13, 14. [37] II Cor. V, 13. [38] Matth. IV, 15. [39] I Cor. I, 24. [40] I Cor. XV, 52. [41] I Petr. II, 9.

Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου. Ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τῇ κατὰ Θεὸν πολιτείᾳ τῶν ἁγίων δυσμεναίνοντες, καὶ μάλιστα οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, τούτου χάριν εὔχεται ἐπιτιμηθῆναι αὐτοὺς θηρία ὄντας καλάμου. Κάλαμος δὲ τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ὃν διώδευον οἱ ἀνιόντες εἰς Ἱερουσαλήμ. Οὗτος δὲ δὴ ὁ κάλαμος καὶ μεστὸς λεόντων ἐστὶν ἐμφωλευόντων παρὰ τὸ ἕλος· οἳ καὶ ἐπεβούλευον τοῖς ἀνιοῦσιν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὥσπερ οὖν τοῖς ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνιοῦσιν ἐπεβούλευον οἱ λέοντες, οὕτως καὶ τοῖς ἐν τῇ νοητῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνιοῦσιν ἐπιβουλεύουσιν οἱ νοητοὶ λέοντες. *Ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν.* Ἑτέρους ἐναντίους τῷ κηρύγματί φησι. Τίνες δὲ οὗτοι, ἢ οἱ ἄρχοντες τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου, οἳ καὶ ταῦροι προσηγορεύθησαν; δαμάλεων ὠνομασμένων τοῦ λαοῦ. Ὅτι δὲ ταῦροι προσηγορεύθησαν, δῆλον ἐκ τοῦ· *Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με*, οἵτινες καὶ τὸ πλῆθος εἰς τὸν κατὰ τῶν κηρύκων ἔγειραν πόλεμον. *Τοῦ ἐκκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ.* Ἀργύριον μὲν τὰ θεῖα λόγια. Λέγει δέ· Διὰ τοῦτο ἐπιτίμησον τοῖς νοητοῖς καὶ αἰσθητοῖς ἐχθροῖς, ὅπως ἂν μὴ οἱ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκες συγκλεισθῶσι τοῦ μὴ κηρύττειν ἔτι. Ἢ καὶ οὕτως· Ἐπιτίμησον, φησὶ, τούτοις τε κἀκείνοις· ὅπως ἂν μὴ ἐκκλεισθῶσι τοῦ κηρύττειν οἱ κήρυκες. *Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα.* Τὰ νοητὰ δηλονότι· *πολέμους* δὲ τοὺς κατὰ τῶν ἁγίων.

Ἥξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ. Ὡς διασκορπισθέντων καὶ δεθέντων τῶν ἐχθρῶν τῶν νοητῶν, λοιπὸν ἐπὶ τὸ κήρυγμα δραμοῦνται Αἰγύπτιοί τε καὶ Αἰθίοπες. Σημαίνει δὲ διὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ἄγαν εἰδωλολάτρας καὶ ἐναντίους τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ δὲ τῶν Αἰθιόπων τὰ πέρατα τῆς γῆς. Πῶς δὲ προσέδραμεν ἡ Αἰθιοπία εἰς τὸ κήρυγμα, ἔξεστιν ἀπὸ τοῦ εὐνούχου Αἰθίοπος ἰδεῖν.

Αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς, ᾄσατε τῷ Θεῷ. Δηλοῖ, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἔθνη μετὰ τῶν ἰδίων βασιλέων πιστεύσουσιν εἰς Χριστόν.

Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐκήρυξεν ἐν τοῖς ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν μέχρις ᾅδου κατάβασιν, τούτου χάριν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ κηρύττει ἀναφοίτησιν. Τὸ δὲ, *κατ' ἀνατολὰς*, παραβολικόν ἐστιν. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὰς ἄνεισι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος οἱονεὶ ἀπὸ τῶν τοῦ ᾅδου μυχῶν ἐπέβη τοῦ οὐρανοῦ τὸν οὐρανόν. *Ἰδοὺ δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως.* Φωνὴν δυνάμεώς φησι τὴν ἐγείρουσαν πάντας τοὺς νεκρούς· καθὸ ἐν κελεύσματι αὐτοῦ ἀναστήσονται.

Δότε δόξαν τῷ Θεῷ. Οὕτω καὶ Παῦλος· *Δοξάσατε*, φησὶ, *τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν* · ἅτινά ἐστιν αὐτοῦ. Δίκαιον γὰρ τὸν εὐεργέτην διὰ πάντων δοξάζειν. *Ἐπὶ τὸν*

A 31. *Increpa feras arundinis.* Quoniam multi sunt ei, quod secundum Deum est, sanctorum instituto inimici, maximeque impuri dæmones; ideo rogat eos ceu feras increpari arundine. Calamus autem sive arundo, locus est in Palæstina, qua pertransibant qui ascendebant in Jerusalem. Ipsæ autem arundines plenæ leonibus erant, qui latibula in paludibus habebant, qui ascendentibus in Jerusalem insidiabantur. Quemadmodum igitur ascendentibus in Jerusalem leones insidiabantur; ita ascendentibus etiam in spiritualem Jerusalem spirituales leones insidiantur. *Congregatio taurorum in vaccis populorum.* Alios prædicationi adversantes indicat. Quinam illi nisi principes Judaici populi, qui tauri nuncupati sunt? vaccæ autem plebeji appellantur. Quod B autem illi tauri nuncupati fuerint, palam est ex dicto illo: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me* [42], qui multitudinem populi ad bellum contra prædicatores excitarunt. *Ut excludant eos qui probati sunt argento.* Argentum divina eloquia sunt. Ait autem: Increpa tum spirituales, tum sensibiles inimicos, ut ne præcones Evangelii intercludantur a prædicatione. Aut hoc modo: Hos atque illos, ait, increpa; ne intercludantur præcones a prædicatione. *Dissipa gentes quæ bella volunt.* Spirituales scilicet, *bellum* autem contra sanctos excitatum intelligitur.

32. *Venient legati ex Ægypto, Æthiopia præveniet manum ejus Deo.* Utpote dissipatis atque ligatis C inimicis spiritualibus, demum ad prædicationem accurrunt Ægyptii et Æthiopes. Significat autem per Ægyptios, eos qui idolorum cultui summopere dediti sunt adversariique instituto Israelitarum; per Æthiopes autem, terminos terræ. Quomodo Æthiopia ad prædicationem accurrerit, ex eunucho Æthiope conspicere licet [43].

33. *Regna terræ, cantate Deo.* Declarat alias omnes gentes cum regibus suis in Christum credituras esse.

34. *Psallite Deo qui ascendit super cælum cæli.* Quoniam in superioribus Christi passionem prædicavit, et descensum ad infernum, ideo jam ejus ad D cœlos ascensum prædicat. Illud autem: *Ad orientem*, parabolicum est. Quemadmodum enim sol ab occidente ad orientem ascendit, ita et Dominus ceu ab inferni recessibus ascendit super cœlum cœli. *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis.* Vocem virtutis appellat eam quæ mortuos omnes excitabit: cum ejus jussu suscitabuntur.

35. *Date gloriam Deo.* Ita et Paulus: *Glorificate*, inquit [44], *Deum in corpore vestro et in spiritu vestro*, quæ sunt ejus. Æquum enim est benefactorem per omnia glorificare. *Super Israel magnificentia ejus.*

[42] Psal. XXI, 13. [43] Act. VIII, 2, seqq. [44] I Cor. VI, 20.

Ἰσραὴλ ἡ *μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, εὐλογητὸς ὁ Θεός.* Ἐπειδὴ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας μνήμην ὁ λόγος πεποίηται, καθ' ἣν πάντας ἀναστήσει τοὺς νεκρούς, τούτου χάριν καὶ τὰς διαφόρως ἀποδοθησομένας τοῖς ἁγίοις τιμὰς ἡμᾶς διδάσκει, καὶ τὰ διάφορα τῶν ἁγίων τάγματα. Καὶ τὰ μὲν τάγματα διά τε τοῦ Ἰσραὴλ, διά τε τῶν νεφελῶν, διά τε τῶν ἁγίων, διά τε τοῦ λαοῦ κατασημαίνει· τὰς δὲ τιμὰς διά τε τῆς μεγαλοπρεπείας, διά τε τῆς δυνάμεως, διά τε τοῦ θαύματος, διά τε τοῦ κράτους διαδείκνυσιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις εὐλογητὸν τὸν Θεόν φησιν εἶναι. Δῆλον γὰρ, ὅτι ἐν ἐκείναις γενόμενοι οἱ ἅγιοι ταῖς μοναῖς, ταῖς ἐπουρανίοις δὲ δηλονότι, ἀδιαλείπτως εὐλογήσουσι τὸν Θεὸν, τὴν τῶν ἄνω πνευμάτων τάξιν μιμούμενοι.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δαυΐδ. ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ'.

Ὑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς προσευχὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος προσφερομένην, τάς τε αἰτίας δι' ἃς αὐτῷ τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσήνεγκαν θάνατον. Ἔτι τε αὐτὸ τὸ πάθος διηγεῖται σαφῶς, καὶ τὰς μετὰ τὸ πάθος τοῖς Ἰουδαίοις συμβησομένας συμφοράς· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰσαγωγὴν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τῆς τε ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας τὴν διδασκαλίαν, εἰς ἣν καὶ περιγράφει τὸν ψαλμόν. Ὅτι δὲ πᾶσαν ἣν ηὔξατο ὁ Σωτὴρ προσευχὴν, ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρώπου φύσεως ηὔξατο, τοῦτο ἐπισημαίνει ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ ψαλμοῦ, καί φησιν, *Ὅτι ἐξήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν.*

Σῶσόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου. Ἐπειδὴ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνέλαβε, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· εἰκότως καὶ προσεύχεται ῥυσθῆναι ἐκ τῶν πειρασμῶν, χειμάῤῥου δίκην κυκλωσάντων αὐτοῦ τὴν ψυχήν.

Ἐνεπάγην εἰς ὕλην βυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις. Ταῦτα γὰρ ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἐπεπόνθει, κατενεχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς θάνατον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τοῦ ᾅδου χῶρον· ὃν καὶ ὕλην βυθοῦ καὶ θαλάσσης βάθος ἐν τοῖς παροῦσιν ὀνομάζει.

Ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου. Τίνα ἦν ἃ ἔκραξε, καὶ ἐπὶ τίσιν, ἐν τοῖς ἑξῆς σαφῶς ἐδίδαξεν, εἰπών· *Ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων*, καὶ, *Μή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος*, καὶ τὰ ἑξῆς ἐπιλεγόμενα. Ηὔχετο γὰρ, ὡς ἔφην, ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπου φύσεως· ὅπως καταργηθῇ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, μὴ συγκλείοντος κατ' αὐτῆς τὸ στόμα τοῦ ᾅδου· διὸ καὶ λέγει· *Μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ.*

Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν. Πολλοὶ γὰρ οἱ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐπίβουλοι δαίμονες, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι παρ' ἡμῶν, καὶ σπεύδοντες ἀνελεῖν.

A *et virtus ejus in nubibus. Mirabilis Deus in sanctis ejus, Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.* Quoniam secundi ejus adventus mentio facta est, quo tempore omnes mortuos suscitabit, ideo honores sanctis vario modo concedendos nos edocet, atque diversos sanctorum ordines. Hos autem ordines, per Israelem, per nubes, per sanctos et per populum significat. Honores autem per magnificentiam, per virtutem, per miraculum et per fortitudinem indicat. Ad hæc autem omnia, benedictum dicit Deum. Manifestum enim est sanctos in cœlestibus illis mansionibus constitutos, sine fine benedicturos esse Deum, supernorum spirituum ordinem imitatos.

B 1. *In finem pro iis qui commutabuntur, ipsi David.* PSALMUS LXVIII.

Argumentum.

Continet psalmus precationem Salvatoris, ex persona humanitatis oblatam, et narrat quæ causæ fuerint quod ei mortem crucis obtulerint. Insuper ipsam passionem clare narrat, necnon calamitates quas post passionem Judæis contingere futurum est. Ad hæc etiam introducendum esse evangelicum institutum, atque doctrinam cultus qui in spiritu et veritate erit, in cujus rei limitibus psalmum circumscribit. Quod autem orationem totam Salvator ex humanæ naturæ persona obtulerit, id in fine psalmi significat, aitque : *Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vinctos suos non despexit.* C

2. *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.* Quoniam peccata nostra suscepit, pro nobis cruciatur [45] : ac jure rogat eripi se a tentationibus, quæ torrentis instar animam ejus circumdederunt.

3. *Infixus sum in limo profundi, et non est substantia*, etc. Hæc enim patiebatur humana natura, deducta per peccatum in mortem, et in ipsum inferni locum, quem limum profundi et maris altitudinem hic vocat.

4. *Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Quænam clamando dixerit et quibus de causis, in D sequentibus aperte docet dicendo : *Libera me ab iis qui oderunt me et de profundis aquarum* [46]; et : *Non me demergat tempestas aquæ* [47], etc. Rogabat siquidem, uti jam dixi, pro hominis natura, ut destrueretur mortis imperium, inferno os suum post ipsum non claudente, quamobrem dicit, *neque claudat super me puteus os suum* [48].

5. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.* Multi namque dæmones humanæ naturæ insidiantur, qui nihil a nobis læsi fuerant, et tamen necem moliuntur nobis. *Confortati sunt*

[45] Isa. LIII, 4 seq. [46] Vers. 15. [47] Vers. 16. [48] Ibid.

qui persecuti sunt me inimici mei injuste. Declarat quam injuste sententia contra eum lata sit.

6. *Deus, tu scis insipientiam meam.* Insipientiam dicit, eam quæ talis videtur hominibus, stultitiam dico passionis. Facta enim est, juxta sacrum Apostolum [49], crux Domini Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia. Tu igitur, o Pater, inquit, nosti œconomiam crucis. Hoc autem ait quia fuit obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. *Et delicta mea a te non sunt abscondita.* Simile est huic : *Qui non novit peccatum, peccatum pro nobis fecit* [50]; atque hoc est quod dicitur : *A te non sunt abscondita.*

7. *Non erubescant in me qui exspectant te, Domine, Domine virtutum.* Illud, *in me*, id est, per me, sive per meam pro iis passionem. Illud autem, *Non erubescant*, quasi dicas, ne ultra erubescant sicut olim quando ob corruptionem quam patiebantur pudore affecti erant. Hæc autem sententia : Quando, inquit, ego id in me suscepi, ut pro illis mortem gustarem, aboleatur illa per mortem ipsis olim illata infamia. Nam mors vere infamia erat, in hominem ad imaginem Dei creatum regnum obtinens. Significat itaque per ejus resurrectionem de medio tollendam esse mortem. Huic interpretationi adjungitur versus isti consimilis : *Non confundantur super me qui quærunt te.* Pulchre superius et hoc item loco dixit, *super me.* Quia enim ipse erat qui concitabat ; si victus fuisset, pudorem allaturus erat iis qui sibi obtemperassent, utpote qui per fraudem et facilitatem animi pericula adiissent.

8, 9. *Quoniam propter te sustinui opprobrium.* Postulo, inquit, ut mors de medio tollatur, quoniam obediens tibi factus ipsam accepi. *Extraneus factus sum fratribus meis.* Hoc ait quia tempore passionis ab omnibus derelictus est.

10. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.* Me abnegarunt, inquit, quia coarguebam eos quod impii in domum tuam essent. Enarrat autem historiam diserte Joannes, quod flagello ejecerit eos de templo [51]. *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Non modo, inquit, extraneus factus sum et peregrinus, sed etiam opprobria sustinebam ab iis qui per mala opera exprobrabant tibi. Nulla autem alia de causa id patiebar, nisi propter zelum domus tuæ.

11-13. *Et operui in jejunio animam meam*, etc. Dolens, inquit, de futura animarum eorum pernicie, hoc atque illud agebam. Illi vero pro quibus ejusmodi res efficiebam, omni tempore et loco me in ore versabant, exprobrantes mihi macerationes illas quas eorum causa sustinebam.

14. *Ego vero orationem meam ad te, Domine.* Etiamsi, inquit, retribuerunt mihi mala pro bonis, at ego non finem facio preces pro iis offerendi. Et

[49] I Cor. I, 23. [50] II Cor. V, 21. [51] Joan. II, 15.

A *Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως.* Δείκνυσιν, ὡς ἀδίκως ἡ κατ' αὐτοῦ ψῆφος ἐξενήνεκται.

Ὁ Θεός, σὺ ἔγνως τὴν ἀφροσύνην μου. Ἀφροσύνην φησὶ τὴν νομισθεῖσαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μωρίαν, τὴν τοῦ πάθους φημί. Γέγονε γὰρ, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία. Σὺ οὖν, ὦ Πάτερ, φησὶν, ἔγνως τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ οἰκονομίαν. Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. *Καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν.* Ὅμοιον τῷ· *Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησε.* Καὶ τοῦτό ἐστι τό· *Ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν.*

Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομένοντές σε,
B *Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων.* Τὸ μὲν, *ἐπ' ἐμὲ*, ἀντὶ τοῦ, δι' ἐμὲ, ἤτοι διὰ τοῦ ἐμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν πάθους· τὸ δὲ, *Μὴ αἰσχυνθείησαν*, ἀντὶ τοῦ, μηκέτι αἰσχυνθείησαν, ὡς πάλαι αὐτῶν ᾐσχυνομένων δι' ἣν ὑπέμειναν φθοράν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπειδὴ ἐγὼ, φησὶ, κατεδεξάμην ὑπὲρ αὐτῶν γεύσασθαι θανάτου, ἀναιρεθείη ἡ πάλαι κατ' αὐτῶν γενομένη διὰ τὸν θάνατον αἰσχύνη. Αἰσχύνη γὰρ ἦν τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντος ἀνθρώπου βασιλεύων ὁ θάνατος. Σημαίνει οὖν, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐκ μέσου γενήσεται ὁ θάνατος. Συνῆπται οὖν ἐν ταύτῃ τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ ὁ ἕτερος στίχος, ὁ τούτου παρόμοιος· *Μηδὲ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ζητοῦντές σε.* Καλῶς καὶ ἄνω εἶπε τὸ, *ἐπ' ἐμὲ*, καὶ ὧδε. Ἐπειδὴ
C γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ προτρέψας, ἡττηθεὶς αἰσχύνην ἔφερε τοῖς πεισθεῖσιν, ὡς ἀπάτῃ καὶ εὐκολίᾳ τὸν κίνδυνον ἑλομένοις.

Ὅτι ἕνεκά σου ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν. Αἰτῶ, φησὶν, ἐκποδὼν γενέσθαι τὸν θάνατον· ἐπειδὴ καί σοι γεγονὼς ὑπήκοος, αὐτὸν ἀναδέδειγμαι. *Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου.* Τοῦτό φησι διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πάθους παρὰ πάντων ἐγκατάλειψιν.

Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με. Ἠρνήσαντό με, φησὶν, ἐπειδὴ ἤλεγχον ἀσεβεῖς αὐτοὺς γενομένους περὶ τὸν οἶκον τὸν σόν. Διηγεῖται δὲ τὴν ἱστορίαν σαφῶς ὁ Ἰωάννης· ὅτε ἐξέβαλε μετὰ φραγγελίου ἐκ τοῦ ἱεροῦ. *Καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.* Οὐ μόνον ξένος
D ἐγενήθην, φησὶ, καὶ ἀπηλλοτριωμένος, ἀλλὰ καὶ ὠνειδιζόμην ἐξ ἐκείνων τῶν ἀπὸ πονηρῶν πράξεων ὀνειδιζόντων σε. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον τὰ τοιαῦτα ἔπασχον ἢ διὰ τὸν ζῆλον τοῦ οἴκου σου.

Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου. Ἀλγῶν, φησὶ, διὰ τὴν ἐσομένην αὐτῶν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, τὸ καὶ τὸ ἐποίουν. Οἱ δὲ ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ἔδρων, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἐπὶ στόματος ἐμὲ ἔφερον, ἃς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιούμην κακοπαθείας ὀνειδίζοντές με.

Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σὲ, Κύριε. Εἰ καὶ πονηρὰ, φησὶν, ἀνταπεδίδοσάν μοι ἀντὶ ἀγαθῶν, ἀλλ' οὖν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ οὐ παύομαι ποιούμε-

νος προσευχάς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν παρέθηκεν A αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ παρὰ τῷ σταυρῷ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων εὐχόμενον. *Καιρὸς εὐδοκίας.* Ὅτε ἦλθε τὸ *πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ.* Ὁ εἰς τοῦτο ἐλθών φησι· *Καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός.*

Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ. Ταῦτα ἦν ἃ καὶ προσευχόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἔκραζεν, ὡς καὶ λέγειν αὐτόν· *Ἐβράγχιασεν ὁ λάρυγξ μου.* Τὸ δὲ, *ἐβράγχιασε*, τὸ ἐκτενὲς τῆς προσευχῆς κατασημαίνει.

Μή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός. Ὅρου καὶ κατάρας φρικτῆς προκειμένης, ἵνα κἂν ἄγγελος εὐαγγελίσηται, ἢ διδάξῃ ἡμᾶς παρ' ὃ ὁ Παῦλος ἐδίδαξεν, ἀνάθεμα ἔστω. B Τίς ἐστιν ὁ ὑπερκεφαλῆσαι Παῦλον, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντα Χριστὸν δυνάμενος; Οὐκοῦν καὶ εἰς ἑαυτὸν τὴν τοιαύτην εὐχὴν ἀναφέρει, καὶ μαρτυρεῖ λέγων ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, ὅτι *ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ*, τουτέστιν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, *δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς* τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, τουτέστι πρὸς τὸν Πατέρα, *μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσήνεγκε, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας· καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν.* Ἐνταῦθα Παῦλος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν Χριστὸς, καὶ τὰ σεσιγημένα καὶ λείποντα τοῖς εὐαγγελισταῖς ἡμᾶς ἐδίδαξε, *μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς* C *καὶ δακρύων* λέγων γενέσθαι τὴν προσευχὴν, τοῦ, *Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο,* οὐκ ἐν ὑποκρίσει, οὐκ ἐπὶ τὸ δελεάσαι τὸν Σατανᾶν, οὐ τὸ τοῦ κόσμου οἰκειούμενος θέλημα· ἀλλ' ἐξ οἰκείου προσώπου ὁ Χριστὸς οἰκονομικῶς ἑκουσίως προσεύχεται μετὰ κραυγῆς, μετὰ δακρύων, μετὰ ἱδρώτων καὶ θρόμβου αἵματος, μετὰ ἀγγέλου ἐνισχύοντος, καὶ οἱονεὶ παρακαλοῦντος καὶ παρηγοροῦντος αὐτὸν, καίπερ Υἱὸς Θεοῦ ἀληθῶς ὑπάρχων. Ἀλλὰ καὶ *ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος* προσηύχετο, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς, ἀλλὰ καὶ *ἐκτενέστερον*, ἀλλὰ καὶ δὶς, καὶ τρὶς τὴν εὐχὴν τῷ Πατρὶ προσάγει. Τοῦ οὖν Παύλου, μᾶλλον δὲ πάλιν λέγω τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ Παύλῳ λαλοῦντος, εἰς ἑαυτὸν ἀναφέροντος τὴν τοιαύτην προσευχήν· τίς ἐστιν ὁ παραχαράξαι δυνάμενος, ἃ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐμαρτύρησεν;

hoc manifestum est, quod evangelista eum nobis in cruce pro crucifigentibus orantem repræsentet. *Tempus beneplaciti, Deus. Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* [52]. Qui ad hoc venit ait : *Tempus beneplaciti, Deus.*

15. *Eripe me de luto ut non infigar.* Hæc clamabat cum pro humana natura precaretur, ita ut diceret : *Raucæ factæ sunt fauces meæ.* Illud autem, *Raucæ factæ sunt*, vehementiam orationis significat.

16, 17. *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum.* Cum decretum et maledictio proposita sint, ut si vel angelus evangelizet aut doceat nos præter ea quæ Paulus docuit, anathema sit, quis est qui Paulo sive potius Christo in eo loquenti superior esse possit? Ad sese igitur (Christus) hanc precationem refert, ut testificatur Apostolus in Epistola ad Hebræos, quod *in diebus carnis suæ*, hoc est cum ad crucem venisset, *obsecrationes et supplicationes cum valido clamore atque lacrymis offerebat* ei qui poterat ipsum liberare a morte, id est Patri, et *exauditus est pro sua reverentia* [53]: licet Filius esset, edidicit ex passione sua obedientiam. Hic Paulus, imo potius qui in ipso loquebatur Christus, quæ in Evangeliis silentio prætermissa sunt, nos edocuit, quando dixit, *cum clamore valido et lacrymis* emissam fuisse orationem illam : *Pater, transeat a me calix iste* [54], non in hypocrisi, non ut Satanam inescaret et deciperet, non quod mundi voluntatem ut propriam efferret, sed ex propria persona Christus, per dispensationem, sponte precatur, cum clamore, cum lacrymis, cum sudore et gutta sanguinis, confortante angelo, et quasi consolante illum, etiamsi vere Filius Dei esset. Sed etiam *factus in agonia* precabatur, ut ait evangelista [55], imo vero *prolixius*, et usque bis terque orationem Patri offert. Paulo itaque, imo potius ipso Christo qui in Paulo loquebatur, eam orationem ad se referente : quis est qui ea adulterare possit quæ ipse Christus de se testificatus est?

Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ D *παιδός σου.* Ἐπειδὴ ἀποστραφεὶς ἦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, τούτου χάριν πάλιν αὐτὸν ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὴν τὸ πρόσωπον παρακαλεῖ.

Πρόσχες τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτὴν ἐκ τοῦ κατασχόντος, δηλονότι τοῦ θανάτου. *Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με.* Ἐξ ἧς πεπόνθαμεν ἀδικίας παρὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὸν ἔλεον τὸν ἡμέτερον διεγείρει τὸν Πατέρα.

Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὀνειδισμόν μου. Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· *Ὅτι ἕνεκέν σου ὑπήνεγκα ὀνει-*

18. *Ne avertas faciem tuam a puero tuo.* Quia Deus et Pater, propter Adæ transgressionem, humanam naturam aversabatur, ideo rogat ut convertat faciem suam ad eam.

19. *Intende animæ meæ et libera eam*, a morte videlicet occupante. *Propter inimicos meos eripe me.* Ex injuria nobis per inimicos spirituales illata, ad misericordiam nostri Patrem excitat.

20-22. *Tu scis improperium meum.* Simile est dicto illi : *Quoniam propter te sustinui opprobrium* [56].

[52] Galat. IV, 5. [53] Hebr. V, 7. [54] Matth. XXVI, 39. [55] Luc. XXII, 43. [56] Vers. 8.

Improperium exspectavit cor meum et miseriam. Hinc nobis passionem suam recenset: quam aperte evangelistæ narraverunt.

23, 24. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.* His significat ea quæ Judæis post passionem obventura erant. Perinde autem est ac si diceret: Similia sustineant iis quæ me experiri curarunt. Væ enim improbo, quia mala ipsi secundum opera manuum ejus evenient. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* Quomodo enim non tenebris offusi fuerint, cum justitiæ solem non acceperint? *Et dorsum eorum semper incurva.* Non enim temporaria eorum, quemadmodum Babylonica, captivitas fuit.

26. *Fiat habitatio eorum deserta.* Hoc ait propter vastationem quæ Hierosolymæ contigit. *Et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Ex ipsis videlicet Judæis; nemo enim eorum jam Hierosolymæ tabernacula inhabitat.

27. *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt.* Causam affert cur talia passuri sint. Simile autem est huic: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves*[87]. Hunc igitur, ait, qui juxta placitum tuum in passione percussus est, ipsi non recipientes extra propriam salutem sese expulerunt. *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Hoc ait, quia ipse quidem humiliavit semetipsum, illi vero morti tradiderunt.

28. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.* Hoc ait, quoniam post crucem et resurrectionem ipsum calumniis impetierunt (32). *Et non intrent in justitiam tuam.* Procul erunt remoti a voluptate qua justi donabuntur.

29. *Deleantur de libro viventium.* Etsi enim inscripti fuerint, ait, quia ad ipsos promissiones pertinebant; sed quoniam hæc atque illa perpetrarunt, merito delebuntur.

30-32. *Ego sum pauper et dolens, salus tua, Deus, suscepit me,* etc. Hisce evangelicum institutum prædicatur, cui imperavit ille qui secundum Deum pauper est, cui dictum est[88]: *Beati pauperes spiritu.* Ingreditur autem ille pauper chorus gratias agens de salute sibi parta ab Unigenito. Ipse namque est facies Patris. Promittit porro se non ulterius cruenta sacrificia oblaturum, sed potius sacrificium laudis et spiritualis cantici.

33. *Videant pauperes et lætentur,* etc. Hæc cum norint ii qui sunt pauperes spiritu, exsultabunt. Hæc autem dicunt apostoli propter eos qui ipsorum opera in Christum crediderunt.

34. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus.* Ecquam orationem exaudivit nisi eam quam pro iis offerebat Unigenitus? Quid postulabat autem nisi ut ipsi liberarentur ex vinculis mortis? Quamobrem

A *δισμόν. Ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου.* Ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ πάθος διηγεῖται· ὃ σαφῶς καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο.

Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα. Ἐντεῦθεν τὰ συμβησόμενα τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὸ πάθος κατασημαίνει. Ὅμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Τὰ παραπλήσια ὑπομείνοιεν ὧν πεῖραν παρεσκεύασάν με λαβεῖν. Οὐαὶ γὰρ πονηρῷ, ὅτι πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ. *Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν.* Πῶς γὰρ οὐκ ἐσκοτίσθησαν, μὴ δεξάμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον; *Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.* Οὐ γὰρ πρόσκαιρος αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπὶ Βαβυλωνίων, γέγονεν ἡ αἰχμαλωσία.

Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἠρημωμένη. Τοῦτό
B φησι διὰ τὴν πόρθησιν τὴν συμβᾶσαν τῇ Ἱερουσαλήμ. *Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν.* Ἐξ αὐτῶν δηλονότι· οὐ γάρ τις τῶν Ἰουδαίων ἔτι τὰς ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικεῖ σκηνάς.

Ὅτι ὃν σὺ ἐπάταξας αὐτοὶ κατεδίωξαν. Αἰτίας παράθεσις δι' ἣν τὰ τοιαῦτα πείσονται. Ὅμοιον δὲ τῷ· *Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα.* Τοῦτον οὖν, φησὶ, τὸν κατὰ σὴν εὐδοκίαν ἐν παταγμῷ διὰ τὸ πάθος γενόμενον αὐτοὶ οὐ παραδεξάμενοι, ἔξω που τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἀπήλασαν. *Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου παρέθηκαν.* Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, οἱ δὲ καὶ θανάτῳ περιέβαλον.

Πρόσθες ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.
C Καὶ τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτὸν ἐσυκοφάντησαν. *Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου.* Πόῤῥω γενήσονται, φησὶ, τῆς τοῖς δικαίοις ἀποδοθησομένης τρυφῆς.

Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων. Εἰ καὶ ἐνεγράφησαν, φησὶ, κατὰ τὸ αὐτῶν εἶναι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ καὶ τὰ ἐποίησαν, εἰκότως ἐξαλειφθήσονται.

Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγὼ, ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεὸς, ἀντελάβετό μου, κ.τ.λ. Ἐντεῦθεν ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία κηρύττεται, ἧς ἦρξεν ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός· ᾧ καὶ εἴρηται· *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.* Εἰσέρχεται δὲ οὗτος ὁ πτωχὸς χορὸς εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ σωτηρίᾳ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς. Αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός. Ἐπαγ-
D γέλλεται δὲ μηκέτι τὰς δι' αἱμάτων προσφέρειν θυσίας· τὰς δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικῆς ᾠδῆς.

Ἰδέτωσαν πτωχοὶ, καὶ εὐφρανθήτωσαν κ. τ. λ. Ταῦτα γνόντες, φησὶν, οἱ τῷ πνεύματι πτωχοὶ, ἀγαλλιασθήσονται. Λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι διὰ τοὺς δι' αὐτῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος. Καὶ ποίας εὐχῆς, ἢ ἧς ὑπὲρ αὐτῶν ηὔχετο ὁ Μονογενής; Περὶ τίνος δὲ ηὔχετο, ἢ ῥυσθῆναι αὐτοὺς ἐκ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν; Διό φησι· *Καὶ τοὺς πεπεδημένους*

[87] Zach. XIII, 7; Matth. XXVI, 31. [88] Matth. V, 3.

(32) Hic quædam habet Corderius quæ sunt Theodori.

αὐτοῦ οὐκ **ἐξουδένωσε.** Διέῤῥηξε γὰρ πάντων τὰ δεσμὰ, εἰρηκὼς **τοῖς ἐν** *δεσμοῖς, Ἐξέλθετε· καὶ* τοῖς ἐν τῷ *σκότει, Ἀνακαλύφθητε. Καὶ τοὺς* πεπεδημένους *αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε.* Καὶ οὐ διέπτυσεν ἡμᾶς ἐν συμφοραῖς ὄντας, καλῶς δὲ αὐτοὺς πεπεδημένους εἶπε δι' ὧν ἔπασχον ταῦτα.

Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ. Εἰ χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, πολλῷ πλέον χαρήσονται συμπάσης ἐλευθερωθείσης τῆς γῆς. Εἰ δὲ οὐρανὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων χαίρει σωτηρίᾳ, καὶ αἰνεῖ ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν· πολλῷ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ οἱ σωθέντες ἐπὶ τῆς γῆς αἰνέσουσι τὸν σώσαντα· διὸ προσέθηκε· *Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἕρποντα ἐν αὐτοῖς.* Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἔμελλον τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ παραδέχεσθαι. Τὸ δὲ, *ἐν αὐτοῖς*, καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιὼν, καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Τίνα φησὶν εἶναι τὴν Σιὼν ἢ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἧς καὶ αἱ πόλεις ᾠκοδομήθησαν, αἱ διεγηγερμέναι δηλονότι τῶν ἀνθρώπων ψυχαί; Πεσοῦσαι γὰρ ἦσαν ὅτε ἠγνόουν τὸν Θεόν. Αὗται δέ εἰσιν αἱ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀνεγερθεῖσαι. Ἰουδαία γὰρ ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται.

Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, καὶ κληρονομήσουσιν αὐτήν. Οἱ νῦν, φησὶν, αἰχμάλωτοι, τῆς ἐπανόδου τυχόντες, καὶ τὰς οἰκείας οἰκοδομήσουσι πόλεις, καὶ κατοικήσουσιν αὐτάς. Οὐχ αὐτοὶ δὲ μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτων παῖδες καὶ οἱ ἔκγονοι· τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν.

Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτὴν, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ. Δοῦλοι μὲν αὐτοῦ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς Παῦλος, δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ· σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ δι' αὐτῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.

Εἰς τέλος, **ΨΑΛΜΟΣ** *τῷ Δαυῒδ,* **ΞΘ'.**
Εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ σῶσαί με Κύριον.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος, ἀξιούσης εἰς τὸ βοηθεῖν αὐτῇ διαναστῆναι τὸν Θεόν. Οὕτω γὰρ συνέβαινεν ἐντραπῆναι μὲν τοὺς ἀντικειμένους αὐτῇ πολεμίους δαίμονας, εὐφρανθῆναι δὲ τοὺς ὅσοι χαίρουσιν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῆς.

Ὁ Θεὸς, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες, κ. τ. λ.

Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν. Διαμάρτοιεν, φησὶν, οἱ τῆς ἐμῆς σφαγῆς ἐφιέμενοι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν αἰσχύνην καρπώσαιντο.

Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, κ.τ.λ. Καὶ πάλιν κἀνταῦθα ἐν τοῖς παροῦσι στίχοις ἐπαρᾶται μὲν τοῖς αὐτὸν ἐπιβουλεύουσι, καὶ θέλουσιν αὐτὸν κακῶς παθεῖν· καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Οἱ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς ἐφηδόμενοι τράποιντο εἰς φυγὴν μετὰ αἰσχύνης, τὴν ἐμὴν ὁρῶντες μεταβολήν. *Ἀποστραφήτωσαν παραυτίκα αἰσχυνόμενοι.* Οἱ ἐπὶ τῷ γενομένῳ μοι πάλαι πτώματι διὰ τὴν τοῦ θανάτου κατάραν ἐπιχαρέντες.

ait : *Et vinctos suos non despexit.* Diripuit enim omnium vincula cum dixit iis *qui vincti sunt. Exite et iis qui in tenebris, Revelamini* [89]. *Et vinctos suos non despexit.* Et non respuit nos in calamitatibus constitutos; jure autem eos vinctos appellat quod talia paterentur.

35. *Laudent illum cœli et terra.* Si gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, multo magis gaudebunt illi cum totus orbis terrarum liberatus fuerit. Quod si cœlum gaudet de hominum salute, et de hac re laudat Deum; multo magis ii ipsi qui salutem consequuntur in terra, laudabunt eum qui salutem dedit : quapropter addit : *Mare et omnia reptilia in eis.* Hoc ait quia futurum erat ut etiam in insulis reciperetur salutare Dei. Illud autem, *in eis*, id est in terra et in mari.

36. *Quoniam Deus salvam faciet Sion, et ædificabuntur civitates Juda.* Quam esse ait Sion, nisi sanctam Ecclesiam, cujus civitates ædificatæ sunt, excitatæ scilicet hominum animæ ? Ceciderant enim quando ignorabant Dominum. Ipsæ porro per confessionem excitatæ sunt. Judæa namque *confessio* interpretatur.

37. *Et inhabitabunt ibi, et hæreditate acquirent eam.* Captivi, inquit, qui nunc reditum obtinuerunt, proprias urbes ædificabunt et inhabitabunt eas. Nec ipsi soli, sed et eorum filii et nepotes ; id enim subjungit.

Et semen servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea. Servi ejus sunt sancti apostoli, ut Paulus, servus Jesu Christi : semen autem eorum sunt ii qui per ipsos in Christum crediderunt.

In finem, PSALMUS *David,* LXIX.
1. *In rememorationem quod salvum fecerit me Dominus.*

Argumentum.

Hunc canit psalmum ex persona humanæ naturæ, rogantis Deum ut exsurgat ad auxilium ipsi. Ita enim contigit pudore affici adversarios ejus dæmones ad bellum instructos ; lætari autem eos qui gaudent de salute ipsius.

2. *Deus, in adjutorium meum intende,* etc.

3. *Confundantur et revereantur.* Qui meam necem exoptant proposito labantur, atque hinc pudorem consequantur.

4. *Avertantur retrorsum et erubescant,* etc. Rursum in præsentibus versiculis exsecratur eos qui insidias ipsi parant, et volunt eum malis affici, et ait illis : Qui de malis meis gaudent vertantur in fugam cum pudore, cernentes immutationem meam. *Avertantur statim erubescentes.* Qui de mea olim pernicie et de maledicto mortis gaudebant.

[89] Isa. XLIX, 9.

6. *Ego autem mendicus sum et pauper.* Quasi A dicat : Justitia eorum qui prius memorati sunt privatus sum, ac in paupertate vivens, divitiarum justitiæ expers sum : quapropter tuum imploro auxilium. *Adjutor meus et liberator meus es tu, Domine, ne moreris.* Tuam enim providentiam consecutus sum. Exaudi quam citissime, et ne differas postulatum concedere.

Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης. Ἀντὶ τοῦ, Τῆς τῶν προειρημένων δικαιοσύνης ἐστέρημαι, καὶ πτωχίᾳ συζῶν, τῆς δικαιοσύνης οὐκ ἔχω τὸν πλοῦτον· διὸ τῆς σῆς ἐπικουρίας ἱκετεύω τυχεῖν. *Βοηθός μου καὶ ῥύστης μου εἶ σύ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς.* Τῆς σῆς γὰρ προμηθείας τετύχηκα. Ἐπάκουσον ὅτι τάχιστα, καὶ μὴ ἀναβάλῃ τὴν αἴτησιν.

1. *PSALMUS Davidi, in finem, filiorum Jonadab et priorum captivorum. Caret inscriptione apud Hebræos. LXX.*

Τῷ Δαυῒδ ΨΑΛΜΟΣ, εἰς τὸ τέλος, τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. Ο'.

Argumentum.

Filii Jonadab viri fuere pii et justi, qui patris præcepta accurate servabant, atque ita religiosi et moribus mansueti, ut eorum virtutis testis ipse Deus, prophetam Jeremiam alloquens, fuerit [89]. B Eorum tempore prior captivitas Jerusalem sub Chaldæis fuit. Hi fortasse personam gerant apostolorum chori, qui naviter cœlestis Patris præcepta servavit, et laudibus celebratus est per beatitudines quas audierunt. Similiter et apostolorum tempore prior Hierosolymæ captivitas sub Romanis accidit. Introducuntur itaque ipsi religiosi viri, scilicet apostolorum chorus, qui per præsentem psalmum orationem et gratiarum actionem pro seipsis Deo offerunt, quod se oppressos, cum a persecutoribus ob evangelicam prædicationem, tum a spiritualibus insidiatoribus dæmonibus, liberarit. Insuperque promittunt se sacrificia laudis solum oblaturos, legali videlicet cultu C liberatos.

Ὑπόθεσις.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωναδὰβ γεγόνασιν ἄνδρες εὐλαβεῖς τε καὶ δίκαιοι, καὶ τῶν τοῦ πατρὸς ἐντολῶν φύλακες ἀκριβεῖς, καὶ οὕτω θεοσεβεῖς καὶ τὸ ἦθος χρηστοὶ, ὡς καὶ μάρτυρα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς γενέσθαι Θεὸν τῷ προφήτῃ διαλεγόμενον Ἱερεμίᾳ. Ἐπὶ τούτων δὲ καὶ ἡ πρώτη τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμαλωσία γεγένηται. Σχοῖεν δ' ἂν οὗτοι πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, τοῦ καὶ σφόδρα τὰς τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς φυλάξαντος ἐντολὰς, καὶ τοὺς ἐπαίνους εἰληφότος διὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων μακαρισμῶν. Ὁμοίως γοῦν καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ἀποστόλων, φημὶ, ἡ πρώτη τῆς Ἱερουσαλὴμ αἰχμαλωσία ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο. Εἰσάγονται οὖν οὗτοι οἱ θεοφιλεῖς, τουτέστιν ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, διὰ τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ εὐχήν τε καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναφέροντες τῷ Θεῷ, ἐφ' οἷς θλιβομένους αὐτοὺς ἀπό τε τῶν διωκόντων διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἀπό τε τῶν νοητῶν ἐπιβούλων τῆς αὐτῶν ψυχῆς δαιμόνων διέσωσεν· ἔτι τε ὑπισχνούμενοι μόνας τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμπειν θυσίας, ἀπηλλαγμένοι δηλονότι τῆς κατὰ νόμον λατρείας.

2. *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.* Ingentem fiduciam exhibet, nempe spem in Deum. *In justitia tua libera me.* Justitia Patris est Filius, per quem liberati sumus a peccato, quo in corruptione detinebamur.

Ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα. Μέγα θάρσος τῆς πεποιθήσεως αὐτῷ προβάλλεται, τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐλπίδα. *Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με.* Δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, δι' οὗ ἐῤῥύσθημεν τῆς κατεχούσης ἡμᾶς ἁμαρτίας εἰς φθοράν.

3. *Esto mihi in Deum protectorem.* Gnarus apostolicus chorus pollicitum esse Deum, quod ipse in murum ignis in circuitu futurus sit iis qui crediderint in ipsum, rogat eam promissionem re jam in se compleri. *Quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu.* Ipse namque est petra supra quam ædificati fundamentum habemus ; et ipse murus est qui continet nos, ut nihil ex incursu malorum lædamur. Libera me, inquit, ab iis hominibus qui D imperium obtinent, et ceu manu quadam nos in servitutem agunt, viris scilicet peccatorum plenis, iniquis, injustis.

Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν. Εἰδὼς ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὡς αὐτὸς ἐπήγγελται τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἔσεσθαι τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, τὴν τοιαύτην ὑπόσχεσιν ἔργῳ εἰς ἑαυτὸν πληροῦσθαι παρακαλεῖ. *Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου εἶ σύ.* Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ πέτρα, ἐφ' ἣν οἱ οἰκοδομηθέντες τὸν θεμέλιον ἔχομεν· καὶ αὐτὸς τὸ τεῖχος τὸ συνέχον ἡμᾶς, πρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς κακῶν. Ἀπάλλαξόν με, φησὶ, τούτων τῶν κρατούντων, καὶ ὑπὸ τὴν δουλείαν ὥσπερ χειρί τινι ἀγόντων ἀνδρῶν, ἁμαρτίας πεπληρωμένων, ἀνόμων τε καὶ ἀδίκων.

4. *Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui.* Peccatoris nomine Judæos intelligit, ipsi enim erant et contra legem agentes et iniqui : contra legem agentes, quia innoxios damnabant ; iniqui autem, quia nullam haberent adversus illos rationi consentaneam occasionem.

Ὁ Θεός μου, ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος. Τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τῶν Ἰουδαίων φησίν· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ καὶ παράνομος καὶ ἄδικος· παράνομος μὲν, ὅτι τοὺς ἀθώους κατέκρινεν· ἄδικος δὲ, ὅτι οὐδεμίαν εἰς αὐτοὺς εἶχεν εὔλογον πρόφασιν.

[89] Jer. xxxv, 5-19.

Ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου. Ῥῦσαί με, φησίν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ παρανόμου λαοῦ, διότι καὶ διὰ σὲ τὰ τοιαῦτα ὑπομένω καὶ διὰ τὴν εἰς σὲ ἐλπίδα, ἣν ἐδεξάμην ἐκ τῆς πρώτης καὶ ἐξ ἀρχῆς μου διὰ σοῦ γεννήσεως, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὅσοι ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι.*

Ἐπὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός. Δείκνυσιν, ὡς ὁ Χριστὸς δι' ὃν τὰ τοιαῦτα ὑπέμενον, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ ἔτι κυομένους αὐτοὺς ἐν γαστρὶ τῇ δημιουργικῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ ἐξαγαγὼν εἰς φῶς. *Ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής.* Ἐπειδή, φησί, σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος, καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός μου ἔτι ὄντα ἔσκεπες τῇ θείᾳ σου δυνάμει, καὶ ἐῤῥύσω ἐκ τοῦ παρανομοῦντος λαοῦ· τούτου χάριν καὶ αὐτὸς ἐγὼ, ἅτε τῆς οὕτω συνεχοῦς ᾐσθημένος εὐεργεσίας, οὐ παύομαι τοὺς εἰς σὲ ὕμνους ἀναπέμπων διηνεκῶς.

Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός. Σὲ ὑμνῶν καὶ δοξάζων διατελῶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας ἐγενόμην περίβλεπτος. *Ὡσεὶ τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς.* Τέρας μὲν τὸ παράδοξον καὶ μέγα τι φησίν· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ καὶ ἤρθην ὑψοῦ, φησί, καὶ μέγας τις καὶ ἐξαίρετος ἐν τοῖς πολλοῖς τεθάρσηκα ἔθνεσιν· ἀλλ' οὐχ οἰκείᾳ δυνάμει τὸ τοιοῦτον ἔσχον ἀγαθόν. Σὺ γὰρ ἧς αὐτὸς ὁ κράτιστόν με καὶ γενναῖον διὰ τῆς σαυτοῦ βοηθείας ποιῶν.

Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου. Ἐπειδὴ τῶν τοιούτων ὑπαρχθεισῶν μοι εὐεργεσιῶν, ἄνθρωπος ὢν, οὐ δύναμαι τὰς ἀξίας ἀποδοῦναι ἀμοιβάς· τούτου χάριν ἐκ τῆς σῆς σοφίας αἰνέσεώς μου τὸ στόμα πληρωθῆναι ἀξιῶ· οὕτω γὰρ καὶ μόλις τὴν σὴν δόξαν ὑμνῆσαι δυνήσομαι. *Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου.* Ἐπειδὰν, πληρωθέντος μου τοῦ στόματος αἰνέσεως, φησί, τὴν σὴν δόξαν ἄρξωμαι ὑμνεῖν, ὑμνήσω καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Δόξαν δὲ ἣν ἐπὶ γῆς ἐποιήσατο οἰκονομίαν φησὶ, δι' ἧς ἐπλήρωσε τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ. Μεγαλοπρέπειαν δὲ τὴν θεότητα λέγει, δι' ἧς πάντα ἐκεῖνα ἀνομαλῶς εἰργάσατο.

[*Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως.* Δυνατὸν μὲν διαπαντὸς αἰνεῖν τὸν Θεὸν, καὶ διαπαντὸς εὐλογεῖν, καὶ διαπαντὸς σωφρονεῖν· πῶς δὲ δυνατὸν διαπαντὸς ἐλπίζειν; Ὁ γὰρ ἐλπίζων διαπαντὸς, οὐδέποτε τυγχάνει τοῦ πράγματος ἐκείνου, οὗ ἐλπίζει τυχεῖν. Καὶ ὁ μὲν ἐρεῖ τὸ, *διαπαντὸς*, οὐ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τεθεῖσθαι, ἀλλὰ κατὰ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθητῆς· ἕτερος δὲ καὶ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τὸ διαπαντὸς ἐκλήψεται, ἵνα ᾖ τὸ πέρας τῆς ἐλπίδος ἡ γνῶσις τῆς ἁγίας Τριάδος.]

Μὴ ἀποῤῥίψῃς με εἰς καιρὸν γήρως. Γῆρας ἐνταῦθα τὴν ἀσθένειάν φησι. Λέγει οὖν, ὅτι Μὴ γένοιτο, ὦ Δέσποτα, καιρὸς καθ' ὃν ἀσθενὴς ὢν ἐπιδειχθείην! Εὔχεται οὖν μηδέποτε τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἐκπεσεῖν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἰσχὺς ἡμῶν. *Ἐν τῷ ἐκλεί-*

[61] Joan. I, 12.

A 5. *Quoniam tu es patientia mea, Domine, Domine, spes mea a juventute mea.* Libera me, inquit, a populo isto legis transgressore, quia propter te, et propter spem quam in te habui ab initio, et a mea per te generatione, illa sustineo, juxta illud: *Quotquot receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri* [61].

6. *In te confirmatus sum ex utero.* Declarat Christum propter quem illa sustinebant, ipsum esse qui adhuc eos in utero gestatos virtute sua creatrice in lucem eduxit. *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Quandoquidem, ait, tu ipse Dominus me, dum adhuc in ventre matris essem, protegebas divina tua virtute, et liberasti me ex populo contra legem agente; ideo ego, utpote qui tam frequenter B tua senserim beneficia, nunquam cesso hymnos tibi offerre.

7. *In te cantatio mea semper.* In hymnis et laudibus tuis proferendis persevero, et per providentiam tuam præclarus evasi. *Tanquam prodigium factus sum multis.* Prodigium, obstupescendum et magnum aliquid significat. Hujusmodi autem est quod ait: Etiamsi in sublime elevatus sum, inquit, et magnus præclarusque, apud multas gentes fiducia plenus sum: sed non propria mea virtute tantum boni adeptus sum. Tu enim eras qui me tuo auxilio et fortissimum et generosum efficiebas

8. *Repleatur os meum laude ut cantem gloriam* C *tuam.* Quoniam tantis beneficiis affectus, homo cum sim, non possum dignas retributiones rependere; ideo ex tua sapientia rogo os meum laude repleri, atque ita vix potero gloriam celebrare tuam. *Tota die magnificentiam tuam.* Postquam, ore meo laude repleto, tuam celebrare gloriam incœpero, tota die magnificentiam quoque tuam decantabo: gloriam autem vocat, œconomiam quam exhibuit in terra, qua terram gloria sua replevit. Magnificentiam autem vocat deitatem, per quam omnia illa variis modis effecit.

[*Repleatur os meum laude.* Possumus quidem laudare semper Deum, semper benedicere, semper D temperanter nos gerere: at qui possibile est semper sperare? Nam qui semper sperat, nunquam rem quam sperat consequitur. Alius quidem ait, illud *semper*, non sæculorum spatium spectare, sed vitam solum istam sensibilem: alter spatium quoque sæculorum illud *semper* spectare ait, ut spei terminus sit cognitio sanctæ Trinitatis.]

9. *Ne projicias me in tempore senectutis.* Senectutem hic vocat infirmitatem. Ait igitur: Absit, Domine, tempus illud quo infirmus appaream! Rogat igitur ut nunquam sua in Christum spe labatur. Ipse namque est virtus nostra. *Cum defecerit virtus*

mea ne derelinquas me. Etiamsi contigerit mihi ut, homo cum sim, in peccatum cadam, ne me propter peccatum deseras, Domine, sed me iterum revoca, clemens cum sis.

10. *Quia dixerunt inimici mei mihi.* Illud : *Quia dixerunt*, positum pro : Ne forte dicant inimici mei : Irrumpamus in eum, erit quippe nobis in prædam, Deo non opitulante.

12. *Deus meus, ne elongeris a me.* Quoniam igitur id illi dicunt, ne diutius differas auxilium. *Deus meus, in auxilium meum respice.*

13. *Confundantur et deficiant detrahentes animæ meæ.* Quandoquidem ipsi, inquit, impetum in me fecerunt, rati me a te derelictum ; si auxilium afferas, præ pudore ipsi discedent, cum vanas deprehenderint calumnias in animam meam structas. Quæ autem illæ calumniæ sunt, nisi quæ dicebant illi : *Deus dereliquit eum ?*

14. *Ego autem semper sperabo in te.* Non cessant enim per scripta sua spem erga Christum suam confiteri. *Et adjiciam super omnem laudem tuam.* Per hymnos eorum qui ipsorum opera salutem consecuti sunt.

15. *Os meum annuntiabit justitiam tuam.* Non cesso, inquit, Domine, semper justitiam tuam in ore versare. Etenim justitia Patris est Unigenitus ejus. Nam genita nobis est justitia a Deo juxta sacrum Apostolum [62]. *Tota die salutare tuum.* Semper, inquit, memor ero œconomiæ qua nobis salutem elargitus es. *Quoniam non cognovi litteraturam.* Per litteraturam aut vanas et implicatas vitæ distractiones intelligit, aut varia quæ lex offerre jubebat sacrificia. Quando, inquit, eas omnes abjeci, in supernas introibo mansiones, Domino virtutem mihi ad eam rem præbente. Simile autem est dicto huic : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis* [63] ? Cum hujusce rei causa promissionem regni cœlorum acceperunt.

16. *Introibo in potentias Domini.* Tua virtute et auxilio ingressum inveniam ad terram promissionis. *Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.* Prædictis omnibus dimissis, inquit, solius justitiæ tuæ memor ero, qua nos a peccato liberasti.

17. *Deus meus, quæ docuisti me a juventute mea.* A prima, ut ita dicam, die qua ipsos elegit, dedit illis ea quæ regnum cœlorum spectant. *Et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.* Non immemor, inquit, factus sum eorum quæ doctus fui : sed etiam ea quæ didici, aliis annuntiavi.

18, 19. *Et usque in senectam et senium.* Quoniam ipse Christus postquam resurrexit a mortuis promisit eis dicens [64]. *Ecce vobiscum sum omnibus die-*

κεν τὴν ἰσχύν μου μὴ ἐγκαταλίπῃς με. Εἰ καὶ συνέβη ἄνθρωπον ὄντα, φησὶ, ποτὲ ἁμαρτεῖν, μὴ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐγκαταλίπῃς με, Κύριε· ἀλλὰ ἀνακάλεσαι πάλιν ὡς φιλάνθρωπος.

Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοί. Τὸ, Ὅτι εἶπον, ἀντὶ τοῦ· Μήποτε εἴποιεν οἱ ἐχθροί μου, Ἐπιθώμεθα αὐτῷ· ἔσται γὰρ ἡμῖν εἰς προνομὴν, μὴ ἐπικουροῦντος Θεοῦ.

Ὁ Θεός μου, μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκεῖνοι ταῦτά φασι, μὴ ἐπιμήκιστον ὑπερθῇς τὴν βοήθειαν. *Ὁ Θεός μου, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες.*

Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλειπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχήν μου. Ἐπειδὰν, ἐκείνων ἐπιτιθεμένων, φησὶ, διὰ τὸ δόξαι με ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ σοῦ, εἰ βοηθήσῃς αὐτὸς, αὐτοὶ εἰς αἰσχύνην ἀποστραφήσονται, ἅτε ματαίας εὑρόντες, ἃς κατὰ τῆς ψυχῆς μου ἐποιήσαντο διαβολάς. Τίνες δὲ αἱ διαβολαὶ ἢ αἱ λέγουσαι· *Ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν;*

Ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιῶ ἐπὶ σέ. Οὐ παύονται γὰρ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων ὁμολογοῦντες τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστόν. *Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου.* Διὰ τῆς ὑμνολογίας τῶν δι' αὐτῶν σωζομένων.

Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου. Ἐπὶ στόματος ἀεὶ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὴν σὴν φέρειν δικαιοσύνην οὐ παύομαι. Δικαιοσύνη γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς αὐτοῦ. Ἐγεννήθη γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη ἀπὸ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον. *Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου.* Διαπαντὸς μνησθήσομαι, φησὶ, τῆς οἰκονομίας δι' ἧς ἡμῖν τὴν σωτηρίαν ἐχαρίσω. *Ὅτι οὐκ ἔγνων γραμματείας.* Γραμματείας ἢ τοὺς ματαίους καὶ πολυπλόκους τοῦ βίου περισπασμούς φησιν, ἢ τὰς διὰ τοῦ νόμου κεκελευσμένας πολυτρόπους προσάγεσθαι θυσίας. Ἐπειδὴ ταύτας συμπάσας, φησὶν, ἐπεβαλόμην, εἰς τὰς ἄνω εἰσελεύσομαι μονὰς, εἰς τοῦτο δύναμίν μοι τοῦ Κυρίου παρέχοντος. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· *Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἡμῖν ἔσται;* Ὅτε καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὴν ὑπόσχεσιν διὰ ταῦτα ἐδέχοντο.

Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου. Τῇ σῇ δυνάμει καὶ βοηθείᾳ τεύξομαι τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. *Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνου.* Πάντα τὰ εἰρημένα ἀφεὶς, φησὶ, μόνης μνημονεύσω τῆς δικαιοσύνης, δι' ἧς ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσας.

Ὁ Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς με ἐκ νεότητός μου. Ἀπὸ γὰρ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, ἡμέρας, ἧς αὐτοὺς ἐξελέξατο, παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. *Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου.* Οὐκ ἀμνήμων, φησὶν, ὧν ἐδιδάχθην γεγένημαι· ἀλλ' ἅπερ αὐτὸς ἔμαθον, ταῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγειλα.

Καὶ ἕως γήρως καὶ πρεσβείου. Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ὑπέσχετο λέγων αὐτοῖς· *Ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέ-*

[62] I Cor. I, 30. [63] Matth. XIX, 27. [64] Matth. XXVIII, 20.

A ρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· τούτου χάριν αἰτεῖ ταύτην αὐτῷ πληρωθῆναι τὴν ὑπόσχεσιν. *Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλείπῃς με, ἕως ἂν ἀπαγγείλω τὸν βραχίονά σου.* Ἐὰν μὴ ἐγκαταλείπῃς με, φησὶ, κατὰ τὴν σὴν ὑπόσχεσιν, ὦ Δέσποτα, τότε γενήσεται δυνατὸν τὸν σὸν ἀπαγγεῖλαι βραχίονα τῇ ἐξ ἐθνῶν ἐσομένῃ πιστῇ γενεᾷ. Τίς δὲ ὁ βραχίων ἐπιφέρει λέγων· *Τὴν δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου.* Καὶ δυναστείαν μὲν, διὰ τὸ δῆσαι τὸν ἰσχυρόν φησι, καὶ διαρπάσαι τὰ σκεύη αὐτοῦ· δικαιοσύνην δὲ, ὅτι ἀδίκως ἡμᾶς αἰχμαλωσίᾳ κατεχομένους ἐλύτρωσε. *Ὁ Θεὸς ἕως τῶν ὑψίστων.* Ἀπαγγελῶ, φησὶν, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς διὰ τοῦ ἰδίου ἐλυτρώσω αἵματος. Ὅμοιον δὲ τῷ· *Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς. Ὁ Θεὸς, τίς ὅμοιός σοι;* B Εὐχαριστεῖ ἐφ' οἷς, καίτοι πάλαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν δικαίως καταδεδικασμένος θανάτῳ, οὐκ ἐναπέμεινεν τῷ θανάτῳ· ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ ἀπολέλυται διὰ Χριστοῦ τῆς φθορᾶς.

Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλάς; Οἵων γάρ με καὶ ὅσων πεῖραν λαβεῖν ἐποίησας κακῶν; *Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με. Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλοσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με.* Ὁ διπλασιασμὸς ἔοικε σημαίνειν τὴν ἐπὶ τοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα πλημμελήμασι γινομένην μετάνοιαν δεκτὴν ὑπάρχειν τῷ, ὡς εἴρηται, πλεονάσαντι ἐφ' ἡμᾶς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητά τε καὶ δικαιοσύνην. Διὸ πρότερον μὲν τὸ, *ἐζωοποίησάς με*, ὡς ἐπὶ ἀναγεννήσεως εἴρηται· C δεύτερον δὲ τὸ, *παρεκάλεσας*, ὡς ἐπὶ καταπονουμένου τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀθυμίᾳ. Ἔστι μέντοι καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου μὲν λυτρώσεως τὰ πρότερα μὲν ἐκδέξασθαι, ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου δὲ παρουσίας τὰ δεύτερα νοῆσαι, ὅτε καὶ ἡ παντελὴς ἡμῖν γέγονε παράκλησις. Οἱ γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληλυθότες, εἰ καὶ ἐῤῥύσθησαν τοῦ προσκαίρου θανάτου, ἀλλ' ὑπέπιπτον τῷ αἰωνίῳ, ὡς μηδέπω τῆς ἀναστάσεως δεδωρημένης.

Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός. Οὕτω, φησὶν, ἐμαυτὸν παρασκευάσω διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐπιτήδειον γενηθῆναι πρὸς τὸ σκεῦος ὑμνολογίας κληθῆναι. Εἰ δὲ σκεῦος κληθῆναι ἐκλογῆς λέλεκται, δηλονότι καὶ σκεῦος ὑμνολογίας. *Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρᾳ.* D Τῇ τῆς ψυχῆς ἁρμονίᾳ φησίν· Ὅταν γὰρ μηδὲν ἐναντίον ἑαυτῇ μήτε κατὰ τὸν βίον μήτε περὶ τὰ δόγματα ποιῇ ἢ πάσχῃ ἡ ψυχὴ, τότε δὴ τότε νοητὴ κιθάρα κληθείη δικαίως.

Ἀγαλλιάσονται τὰ χείλη μου, ὅταν ψαλῶ σοι. Τοῦτο πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νόμου λέλεκται· ὅτι ἐκεῖνα μὲν τὰ ἐπιτάγματα ἦν φορτικὰ, ὡς δυσκατόρθωτα, ταῦτα δὲ χρηστά τε καὶ ἐλαφρὰ, ὡς καὶ ἡδονῆς ἀποπληροῦντα τοὺς ἀξιωθέντας αὐτῶν. *Καὶ ἡ ψυχή μου ἣν ἐλυτρώσω*, τῆς ἁμαρτίας τῆς φθορᾶς, τῆς δουλείας τοῦ Σατανᾶ, τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

[63] Rom. XXVIII, 21.

A *bus usque ad consummationem sæculi*, ideo rogat eam promissionem erga se impleri. *Deus meus, ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum.* Si me, inquit, juxta promissionem tuam non derelinquas, Domine, tunc futurum est ut annuntiem robustum brachium tuum fideli generationi ex gentibus futuræ. Quid autem sit brachium subinfert his verbis : *Potentiam tuam et justitiam tuam.* Potentiam dicit, quia ligavit fortem illum et diripuit vasa ejus ; justitiam vero, quia nos captivitate injuste detentos redemit. *Deus usque in altissima.* Annuntiabo, inquit, quod non modo terrena, sed etiam cœlestia per proprium sanguinem redemeris. Simile autem est illi : *Quoniam et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis* [63]. *Deus quis similis tibi ?* B Gratias agit, quod, etiamsi olim merito peccati causa morte damnatus sit, non in morte remanserit ; sed Dei clementia per Christum liberatus sit a corruptione.

20, 21. *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas ?* Qualium me quantorumque malorum experimentum sumere fecisti ? *Et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me. Multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me.* Repetitio videtur significare, pœnitentiam de peccatis post baptismum admissis acceptam ei esse, qui, ut dictum est, multiplicavit super nos bonitatem et justitiam suam. Quapropter prius, C *vivificasti me*, quasi de regeneratione dictum est : secundo autem, *consolatus es me*, quasi de eo dictum est qui admissi peccati tristitia laborat. Possunt etiam priora de liberatione ex Ægypto intelligi, et secunda de Domini adventu explicari, quando nobis plena consolatio fuit. Qui enim ex Ægypto egressi sunt, etsi liberati fuerunt a temporanea morte, at inciderunt in æternam, cum nondum resurrectionis gratia data esset

22. *Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus.* Me, inquit, per confessionem ita adornabo, ut aptus sim qui vas hymnologiæ appeller. Quod si dictus est vas electionis, dictus est etiam vas hymnologiæ. *Psallam tibi in cithara.* D Animæ, inquit, concentu. Cum enim illa nihil sibi contrarium, sive secundum vitam, sive secundum doctrinam fecerit aut passa fuerit, tunc sane spiritualis cithara jure appelletur.

23. *Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi.* Hoc ait ad discrimen legis, quia ejus quidem præcepta onerosa erant et observatu difficilia. Hæc autem mansueta ac levia sunt, ita ut eos qui illis dignati sunt voluptate repleant. *Et anima mea quam redemisti*, a peccato corruptionis, a servitute Satanæ, ab ipsa morte.

24. *Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum confusi et reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.* Cum spirituales inimici mei, inquit, de medio sublati, et qui in abysso habitant infamia et pudore affecti fuerint: tunc, utpote nemine ultra præpediente, nunquam cessabo, Domine, te hymnis celebrare.

1. *In finem*, *PSALMUS David in Salomonem.* *LXXI.*

Argumentum.

Adventus Christi hisce significatur, necnon gentium vocatio. In Salomonem autem inscribitur psalmus. Hic enim verus est Salomon pacificus, quia fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvit [66].

2. *Deus, judicium tuum regi da.* Decrevisti, inquit, o Pater, ut Unigenitus tuus illustret eos qui sunt in terra. Id igitur jam olim a te judicatum, nunc exsequere. *Et justitiam tuam filio regis.* Cum ipse sit justitia Patris, propter humanam naturam dicitur justitiam accepisse. Ipse autem est Christus Rex et filius regis. *Judicare populum tuum in justitia.* Hæc est causa incarnationis ad judicandam scilicet Satanæ adversum nos arrogantiam; quare cum propediem crucifigendus esset, aiebat: *Nunc judicium est hujus mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* [67].

3. *Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam.* Montes et colles hic evangelicas virtutes vocat, quæ olim, ob effusam impietatem, terram non incolebant, nunc autem jussæ sunt pacem cum hominibus reconciliare.

4-6. *Judicabit pauperes populi.* Pauperes dicit eos qui idololatrarum filii erant, et erant omni bono egeni. Aut universum hominum genus. Nam omnes declinaverunt, juxta psalmi vocem [68]: *Et humiliabit calumniatorem.* Diabolum dicit. *Et permanebit cum sole.* In omnia sæcula, inquit, regnum ejus extendetur. *Et ante lunam in generationem et generationem.* Iste, inquit, qui in adventu suo in terrena regnum obtinuit, ipse est ante sæcula creator omnium. *Descendet sicut pluvia in vellus.* Sine strepitu ait: sic autem loquitur ob clandestinum adventum ejus.

7. *Orietur in diebus ejus justitia.* Tempore namque adventus ejus, omne gentium bellum sublatum est. *Et abundantia pacis donec auferatur luna.* Tanta erit, inquit, in adventu ejus plenitudo pacis, ut etiam ad futura usque protendatur tempora, quibus *sol obscurabitur, et luna non dabit lucem suam* [69-71].

8. *Et dominabitur a mari usque ad mare.* Hoc ait quia omnes gentes Christi fidem receperunt: quasi dicat, Omnibus terræ finibus imperabit. Quia enim

A *Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν μελετήσει τὴν δικαιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυνθῶσι, καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.* Ὅταν ἐκ μέσου γένωνται, φησὶν, οἱ νοητοί μου ἐχθροὶ, καὶ τὴν ἄβυσσον οἰκοῦντες περιβάλωνταί αἰσχύνην· τότε δὴ, ὡς μηδενὸς ἔτι παρεμποδίζοντος, ἀκαταλήκτοις ὕμνοις αἰνέσω σε, Δέσποτα.

Εἰς τὸ τέλος, **ΨΑΛΜΟΣ** *τῷ Δαυὶδ εἰς Σαλομῶνα.* *ΟΑ'.*

Ὑπόθεσις.

Παρουσία Χριστοῦ διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνεται, καὶ κλῆσις ἐθνῶν. Εἰς Σαλομὼν δὲ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός. Οὗτος γάρ ἐστιν ἀληθὴς Σαλομὼν ὁ εἰρηναῖος, διότι καὶ πεποίηκεν ἓν ἀμφότερα, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἔλυσε.

B *Ὁ Θεὸς τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ δός.* Κέκριταί σοι, φησὶν, ὦ Πάτερ, τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν ἐπιλάμψαι τοῖς ἐπὶ γῆς. Τοῦτο οὖν, φησὶ, τὸ πάλαι κριθὲν, εἰς πέρας ἀγέσθω. *Καὶ τὴν δικαιοσύνην τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.* Αὐτὸς ὢν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, δικαιοσύνην λέγεται εἰληφέναι διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Αὐτὸς δέ ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως. *Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ.* Αὕτη τῆς ἐνανθρωπήσεως ἡ αἰτία τὸ κρῖναι τὴν καθ' ἡμῶν πλεονεξίαν τοῦ Σατανᾶ· διὸ καὶ μέλλων σταυροῦσθαι ἔφασκε· *Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.*

Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ
C *βουνοὶ δικαιοσύνην.* Ὄρη καὶ βουνοὺς ἐνταῦθα τὰς εὐαγγελικὰς δυνάμεις φησὶ, τὰς πάλαι μὲν, διὰ τὴν κεχυμένην ἀσέβειαν, μὴ ἐπιχωριαζούσας τῇ γῇ, νῦν δὲ εἰρήνην πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀναλαμβάνειν κελευομένας.

Κρινεῖ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ. Πένητας τῶν ἐξ εἰδωλολατρῶν πατέρων φησὶ τῶν πτωχευόντων ἀπὸ παντὸς καλοῦ, καὶ καθόλου πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος. Πάντες γὰρ ἐκκεκλίκασι κατὰ τὴν τοῦ ψαλμοῦ φωνήν. *Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην.* Τὸν διάβολόν φησιν. *Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ.* Εἰς αἰῶνας, φησὶν, ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐκταθήσεται. *Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν.* Οὗτος, φησὶν, ὁ βασιλεύσας ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πρὸ αἰώνων τῶν ὅλων δημιουργός. *Καταβήσεται ὡς*
D *ὑετὸς ἐπὶ πόκον.* Ἀψοφητὶ, φησί· τοῦτο δὲ εἶπε διὰ τὴν λαθραίαν αὐτοῦ παρουσίαν.

Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη. Κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἅπας πόλεμος ἀνῄρηται [*Ambros.* ἀνῄρητο] τῶν ἐθνῶν. *Καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη.* Τοσοῦτον ἔσται, φησὶ, τῆς εἰρήνης τὸ πλῆθος ὃ γενήσεται ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ὡς καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας ἐκταθῆναι χρόνους, καθ' οὓς *ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.*

Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης. Τοῦτό φησι διὰ τὸ πάντα τὰ ἔθνη παραδέξασθαι τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· ἀντὶ τοῦ, Πάντων κρατήσει τῶν

[66] Ephes. II, 14. [67] Joan. XII, 31. [68] Psal. XIII, 3. [69-71] Matth. XXIV, 29.

αρμάτων τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν τῆς γῆς τὰ μεγάλα καὶ ἄπλετα πελάγη, ἅτινά τινες Ἀτλαντικὰ καλοῦσιν, Ὠκεανὸν, ἑσπέριον καὶ ἑῷον· εἰκότως τῆς οἰκουμένης τὸ κράτος ταῖς ἔξωθεν κυκλούσαις θαλάσσαις ἐδήλωσε· καὶ τοῦτο σαφέστερον ὁ μετὰ τούτων ἐποίησε στίχος.

Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι. Σφόδρα ὑποταγήσονται οἱ πολέμιοι, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι μάχην πρὸς αὐτὸν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐπὶ γῆς πιπτόντων καὶ τὴν ὑποταγὴν σημαινόντων.

Ὅτι ἐῤῥύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου. Ἀπ' ἄκρων, φησὶ, περάτων τῆς οἰκουμένης ἕως ἄκρων προσκυνήσουσιν αὐτῷ τά τε ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, εὐχαριστοῦντες ἐφ' οἷς τῆς καταδυναστείας αὐτοὺς ἐλυτρώσατο τοῦ Σατανᾶ. *Ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν.* Ἐξαλείφων τὸ κατ' αὐτῶν χειρόγραφον καὶ χαριζόμενος καὶ τῷ τὰ πεντακόσια καὶ τῷ τὰ πεντήκοντα ὀφείλοντι. *Καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.* Σεβάσμιος, φησὶν, ἔσται παρὰ πᾶσι καὶ ἔνδοξος.

Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας. Ταῦτά φησι διὰ τὸν ἀποστείλαντα Ἡρώδην ἀνελεῖν τὰ βρέφη. Λέγει οὖν, ὡς οὐ συμπεριληφθήσεται τοῖς ἀναιρουμένοις παιδίοις. Τὸ δὲ, *Καὶ δοθήσεται αὐτῷ χρυσίον Ἀραβικὸν*, δηλοῖ σαφῶς ἃ προσήνεγκαν οἱ μάγοι δῶρα. *Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός.* Αὐτὸν ὀνομάζοντες ἐν προσευχαῖς, καὶ δι' αὐτοῦ δοῦναι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἀξιοῦντες τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῇ. Τῆς Ἐκκλησίας, φησὶ, καὶ τῆς οἰκουμένης. *Ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων*, τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. *Ὑπεραρθήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ.* Λίβανος μὲν ἡ Ἱερουσαλήμ· καρπὸς δὲ αὐτοῦ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος. Λέγει οὖν, ὡς ὑπὲρ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἔσται τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν. *Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὡσεὶ χόρτος τῆς γῆς.* Πόλιν τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει, περὶ ἧς γέγραπται· *Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.*

Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Δείκνυσιν, ὡς οὗτος ὁ μὴ ἀποκτανθεὶς μετὰ τῶν βρεφῶν ἐστιν ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὑπάρχων μετὰ τοῦ Πατρός.

Εὐλογητὸς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος. Διεξελθὼν πάντα ἃ κατορθώσει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὕμνον ἀναπέμπει αὐτῷ λέγων, ὡς αὐτὸς εἴη ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ μόνος δυνηθεὶς ταῦτα ποιῆσαι τὰ θαυμάσια. Ποῖα δὲ θαυμάσια, ἢ τὸ καταργῆσαι τὴν δυναστείαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐξελέσθαι τοὺς ἐπιβουλευομένους τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος; Σκόπει δὲ, ὡς οὐχ ἁρμόσει τῷ Σολομῶντι τῷ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ψαλμῷ· οὔτε τό· *Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ·* οὔτε τό· *Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ·* οὐδὲ τό· *Πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν.* Ἐκ πάντων οὖν τούτων δῆλον, ὅτι εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέλεκται.

ultra fines terræ magna et immensa maria sunt, quæ Atlantica quidam vocant, Oceanum, occidentale et orientale; jure orbis imperium ambiente pelago circumscribit: quod apertius subsequenti versiculo explicatur.

9. *Et inimici ejus terram lingent.* Subjecti penitus ei erunt inimici, ut nihil pugnæ adversus eum videatur, ex metaphora eorum qui in terram procidunt in obsequentiæ signum.

12-14. *Quia liberabit pauperem a potente.* Ab extremis ad extremos usque fines terræ adorabunt eum gentes atque reges, gratias agentes, quod eos a tyrannide Satanæ liberaverit. *Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum.* Delens chirographum adversus eos scriptum, et gratis debitum remittens ei qui quingenta atque ei qui quinquaginta debebat. *Et honorabile nomen eorum coram illo.* Venerandus, inquit, et gloriosus apud omnes erit.

15. *Et vivet et dabitur ei de auro Arabiæ.* Hæc ait propter Herodem qui misit occisum infantes. Ait igitur eum non una cum pueris enecandis comprehendendum fore. Illud autem: *Et dabitur ei aurum Arabicum*, declarat manifeste quæ Magi dona obtulerunt [72]. *Et adorabunt de ipso semper.* Ipsum compellantes in orationibus, et per eum a Patre dari sibi bonorum munera rogantes.

16. *Erit firmamentum in terra.* Ecclesiæ et orbis: *in summis montium*, apostolorum et prophetarum. *Superextolletur super Libanum fructus ejus.* Libanus est Jerusalem; fructus autem ejus est evangelicum verbum. Ait igitur prædicationem evangelicam superiorem fore legali cultu. *Et florebunt de civitate sicut fenum terræ.* Per civitatem designat Ecclesiam, de qua scriptum est: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* [73]

17. *Ante solem permanet nomen ejus.* Declarat eum qui non una cum infantibus interfectus est, eumdem esse qui ante mundi constitutionem cum Patre exsistit.

18. *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.* Postquam recensuit omnia quæ tempore œconomiæ beneficia terrigenis conferet, hymnum offert Deo, aiens eum esse Deum Israel, qui solus potuit hæc mirabilia facere. Quæ mirabilia, nisi destruere imperium Satanæ, et liberare eos qui insidiis appetuntur a dæmonum tyrannide? Animadverte porro nihil eorum quæ in psalmo dicuntur Salomoni uxoris Uriæ filio convenire: neque illud: *Ante solem permanet nomen ejus;* neque illud: *Omnes gentes servient ei;* neque: *Ante lunam in generationem et generationem.* Ex his itaque omnibus palam est de Domino nostro Jesu Christo dictum fuisse psalmum.

[72] Matth. II, 11. [73] Psal. LXXXVI, 3.

Et benedictum nomen gloriæ. Quamobrem par est A eum super omnia hymnis celebrare. Etiamsi enim ejus naturam, utpote inaccessibilem, ignoramus, at salutare ejus nomen edocti sumus.

1. *Defecerunt laudes David filii Jessæ.*

PSALMUS Asaph. LXXII.

Argumentum.

In hoc psalmo narrat quam sint impares homines ad capienda Dei judicia. Ipsa enim profunda sunt inscrutabilia ac prorsus incomprehensibilia [74] Qui porro ignorant cujusque œconomiæ rationes, in absurdas cogitationes incidunt. Quamobrem propositis primo ejusmodi cogitationibus, quæ propter improborum hominum felicitatem acciderant; nam, *Ecce ipsi peccatores et abundantes;* docet postea, qualis ipsorum impiorum B finis futurus sit; ut ea perspicue edocti, non moleste feramus, neque anxii simus ob inæqualitatem rerum hujus vitæ.

2. *Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde!* Narraturus prosperitatem hominum in impietate degentium, et acerbum ipsis postea paratum supplicium; præmittit illud, rectis corde bonum esse Deum, ut cognoscant qui pietatis sibi partes assumunt, solis rectis corde Deum futurum esse bonum, sed non iis qui improbe peccant. Itaque etiamsi videantur prospere agere, inquit, nemo turbetur, secum reputans quantum illos paulo postea supplicium exspectet.

C [*Mei autem pene moti sunt pedes.* Narrat hujusmodi mortem piis viris contingere, ut si quis rogetur an velit talem mortem obire, neutiquam abnuat.]

3-5. *Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns,* etc. Enarrat ea quæ ipsi mentis perturbationem excitant. Hæc autem sunt, primum, quod in alta pace impii degant; secundo, quod per totam vitam prospere agant; ita ut ad mortem usque felicitas extendatur, et tale genus mortis impii subeant, quale nemo subire abnuat si quis eum roget, an velit hujusmodi mortem obire. Ad hæc, quod si qua ipsis propter peccatum punitio infligatur, qua ad conversionem revocentur, ea non sit D gravis, sed levis et tolerabilis. Super his omnibus, quod non humanos labores experiantur, nec diurno quæstu egeant pro parandis alimentis. Hic enim labor manuum, flagelli et punitionis loco hominibus imponitur.

6. *Ideo tenuit eos superbia,* et cætera. Quia omnibus fruuntur bonis, nullo affecti malo, ideo intolerantissime superbiunt, atque ita iniqui et impii evadunt, ut impietas eorum ceu pinguis et obesa sit.

Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης. Διὸ προσήκει παρὰ πάντων αὐτὸν ὑμνεῖσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὡς ἀνέφικτον ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ τὸ σωτήριον αὐτοῦ ἐδιδάχθημεν ὄνομα.

Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαυῒδ τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ. ΟΒ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἀνθρώπων ἣν ἔχουσι περὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐξηγεῖται. Αὐτὰ μὲν γάρ ἐστι βαθέα τε καὶ ἀνεξερεύνητα, καὶ ἀκαταληψίας γέμοντα πολλῆς· οἱ δὲ τοὺς λόγους τῆς ἐν ἑκάστῳ γιγνομένης οἰκονομίας (34) ἀγνοοῦντες εἰς ἀμηχάνους ἐκπίπτουσι λογισμούς. Διὸ δὴ, πρότερον αὐτοὺς προθεὶς ἡμῖν τοὺς λογισμοὺς, οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ διὰ τὴν εὐπραγίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων ἐπισυμβαίνοντες· *Ἰδοὺ γὰρ ἁμαρτωλοὶ,* φησὶ, *καὶ εὐθηνοῦντες,* διδάσκει μετὰ τοῦτο καὶ ποῖον αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ἔσται τὸ τέλος· ὅπως ἂν, τὰ τοιαῦτα γνόντες σαφῶς, μὴ ἀπορῶμεν ἐν ταῖς ἀνωμαλίαις τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ πραγμάτων.

Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ. Μέλλων διηγεῖσθαι τὴν τῶν ἐν ἀσεβείᾳ διαγόντων ἀνθρώπων γινομένην εὐημερίαν, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ἀποκειμένην κόλασιν πικρὰν, προτάττει τὸ τοῖς εὐθέσιν ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· ὅπως ἂν γνοῖεν οἱ τὴν εὐσεβῆ αἱρούμενοι μερίδα, ὡς μόνοις τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ ἔσται ἀγαθὸς ὁ Θεός· οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς φαυλότατα ἁμαρτάνουσιν. Ὥστε, εἰ καὶ δοκοῦσιν εὐημερεῖν, φησὶ, ταραττέσθω μηδεὶς, τὸ μικρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἐκδεξόμενον κολαστήριον ἐννοῶν.

[*Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες.* Διηγεῖται τοιοῦτον τοὺς εὐσεβεῖς ὑπομένειν τὸν θάνατον, ὡς μή τινα ἀνανεύειν εἴ τις αὐτὸν ἔροιτο, εἰ βούλοιτο τοιούτου θανάτου τυχεῖν.]

Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν ὁρῶν, κ. τ. λ. Τὰ τὸν κλόνον αὐτῷ ποιήσαντα τῆς ψυχῆς ἀφηγεῖται. Ταῦτα δέ ἐστι, τὸ πρῶτον μὲν ἐν εἰρήνῃ αὐτοὺς βαθείᾳ διατελεῖν· ἔπειτα διαπαντὸς εὐημερεῖν τοῦ βίου, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν εὐημερίαν συνεκτείνεσθαι, καὶ τοιοῦτον τοὺς ἀσεβεῖς ὑπομένειν αὐτὸν, ὡς μή τινα ἀνανεύειν εἴ τις αὐτὸν ἔροιτο, εἰ βούλοιτο τοῦ τοιούτου θανάτου τυχεῖν· πρὸς δὲ τοῦτο καὶ εἰ ἄρα συνέβη ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν μάστιξ ἐπιστρεπτικὴ, ταύτην μὴ εἶναι χαλεπὴν, ἀλλ' ἐλαφράν τε καὶ εὐπαραχόμιστον· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις τὸ μὴ τῶν ἀνθρωπίνων συναπολαύειν κόπων, μηδὲ δέεσθαι τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας εἰς διατροφὴν ἀναγκαίων τροφῶν. Οὗτος γὰρ αὐτῶν ὁ διὰ χειρῶν κόπος οἷον ἀντὶ μαστίγων τοῖς ἀνθρώποις δέδοται.

Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία, εἰς τέλος. Ἐπειδὴ πάντων μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν, κακοῦ δὲ οὐδενὸς, τούτου χάριν περισσῶς ἐπετήδευσαν τὴν ὑπερηφανίαν· ἥτις καὶ ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς αὐτοὺς ἀπετέλεσε, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν παχεῖς εἶναι καὶ οἱονεὶ εὐτραφεῖς.

[74] Rom. XI, 33.

(34) Vox οἰκονομία sæpe pro incarnatione usu venit. Vulgatius autem significat totam seriem actionum Christi.

Διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας. Ἡ παράνομος εὐημερία, φησὶν, ἕξιν αὐτοῖς πονηρὰν εἰργάσατο περὶ τὴν ψυχήν. Καὶ πόθεν δῆλον ἢ ἐκ τοῦ διανοεῖσθαι αὐτοὺς καὶ λαλεῖν πονηρίαν; A

Ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν. Ἐπίτασιν τῆς πονηρίας αὐτῶν σημαίνει, ὡς λοιπὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τὴν βλασφημίαν. *Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν.* Βλάσφημα, φησὶ, προέφερον κατὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, καὶ ταῦτα ταπεινοὶ ὄντες καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ γῆς ἔχοντες.

Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου. Διὰ τοῦτο μέντοι ἐπαρθέντας αὐτοὺς καταβληθῆναι. Ὁ δὲ νοῦς οὕτως· Ὠφέλειά τις, φησὶ, καὶ ἐπιστροφὴ τῷ ἐμῷ λαῷ γενήσεται, ἡ τούτων τιμωρία. Ἑωρακότες γὰρ οἷον τοὺς ἀσεβεῖς διαδέξεται τέλος, οὐκ ἂν ποτε εἰς τοῦτο ἔλθοιεν, ἐφορᾷν τὰ ἀνθρώπινα σαφῶς ἐγνωκότες Θεόν. *Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὑρεθήσονται ἐν αὐτοῖς.* Ὅταν, φησὶ, τὴν τοιαύτην κτήσωνται γνώμην, τότε δὴ τότε τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν χρόνον καλῶς ἀναπληρώσουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὅτι· *Ἐκοιμήθη πλήρης ἡμερῶν*· τουτέστι πλήρεις αἱ ἡμέραι αὐτῶν παντὸς γεγόνασιν ἀγαθοῦ. B

Καὶ εἶπαν, πῶς ἔγνω ὁ Θεός; Ὁ μὲν ἐμὸς λαὸς, φησὶν, ἐκ τοῦ καταβληθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς ὠφεληθήσεται. Οἱ δὲ προλεχθέντες δυσσεβεῖς καὶ ἄθεοι οὕτως ἠσέβουν, ὡς σκάνδαλον γενέσθαι τοῖς ὁρῶσι τὸν βίον αὐτῶν, καὶ ἀμηχανεῖν καὶ λέγειν· Εἰ ἄρα ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα ὁ Θεός; Τὸ γὰρ, *Πῶς ἔγνω*, ἀντὶ τοῦ, Πῶς γινώσκειν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ διοικεῖν λέγεται, καὶ πῶς γνῶσιν ἔχει τῶν ἡμετέρων; C

Ἰδοὺ οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον πλούτου. Τὸ αἴτιον τοῦ σκανδάλου τῶν ὁρώντων εὐθηνουμένους τοὺς ἀσεβεῖς παρατίθεται. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ διαιωνίζειν αὐτοὺς κατὰ τὸν παρόντα βίον τῇ εὐημερίᾳ. *Καὶ εἶπα· ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου.* Κἀγὼ, φησὶ, ταῦτα ὁρῶν, ἐθορυβούμην τοῖς λογισμοῖς, κατ' ἐμαυτὸν ἐννοῶν, μήπως ἄρα ὁ ὑπὲρ ἀρετῆς πόνος ἔσται μοι μάταιος. Ἦν δὲ ὁ πόνος τὸ δικαιοσύνην ἀσκεῖν, καὶ τὸ καθαρεύειν ἀδίκου πράξεως, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων ἑαυτὸν μαστίζειν τῇ ἐξομολογήσει, καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ ἐκ κοίτης διανίστασθαι εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων κακοῦν ἑαυτόν. D

Εἰ ἔλεγον· Διηγήσομαι οὕτως· ἰδοὺ τῇ γενεᾷ τῶν υἱῶν σου ἠσυνθέτηκα. Ταῦτα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' ἐμαυτὸν, ὡς, εἰ τούτους τοὺς ὑπεισελθόντας μοι λογισμοὺς ἑτέροις ἐπαγγείλω (οὗτοι δὲ ἦσαν τό· Ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου), παντὸς σκανδάλου αὐτοῖς γενοίμην αἴτιος. Τοῦτο δὲ ποιῶν παρέβαινον τῶν σῶν υἱῶν τὰς συνθήκας, τῶν δικαίων ἀνδρῶν δηλαδή. Αὗται δὲ ἦσαν τῶν ἁγίων αἱ συνθῆκαι, τὸ μὴ ἀλλήλοις σκανδάλου αἴτιος γίνεσθαι.

Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι τοῦτο, κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου. Ὑπονοήσας, φησὶ, τὰ οὕτω βαθέα γνῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐνέβαλλον ἐμαυτὸν, ἅτε

7. *Transierunt in affectum cordis.* Iniqua illa felicitas, inquit, malum ipsis habitum in anima peperit. Et undenam id manifestum erit, nisi quia cogitant et loquuntur iniquitatem?

8, 9. *Iniquitatem in excelso locuti sunt.* Augmentum iniquitatis eorum significat, ita ut vel in ipsum Deum blasphema dicta proferre audeant. *Posuerunt in cœlum os suum*, etc. Blasphema, inquit, verba in Deum proferebant, licet viles essent et linguam in terra haberent.

10. *Ideo convertetur populus meus hic.* Ideo eos superbia elatos dejici continget. Sensus autem hic est: Utilitatem quamdam et conversionem populo meo afferet eorum supplicium. Cum viderint enim qui finis excipiet impios, nunquam ad quid simile agendum accesserint, gnari Deum humana omnia conspicere. *Et dies pleni invenientur in eis.* Cum tali erunt, inquit, mente instructi, tunc vitæ suæ tempus probe conficient, juxta illud dictum: *Dormivit plenus dierum* [14]; id est, omnes eorum dies omni bono pleni fuere.

11. *Et dixerunt: Quomodo scit Deus?* Populus meus, inquit, cum dejecti et deturbati fuerint impii, hinc utilitatem accipiet. Illi autem supradicti impii et athei tanta impietate fuerunt, ut videntibus eorum vitam offendiculo essent, ita ut hi dicerent anxii et dubii: Num Deus respicit humana? Illud enim, *Quomodo scit*, id est, Cur dicitur ea quæ nos spectant cognoscere et administrare, et quo pacto rerum nostrarum scientiam habet?

12-14. *Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias.* Causam declarat offendiculi videntium impios in abundantia esse. Hoc autem ita dicitur, quia diuturnam hanc vitam cum felicitate ducunt. *Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum*, etc. Ego, inquit, his conspectis, mente perturbatus eram, mecum reputans ne pro virtute susceptus labor inutilis esset mihi. Erat autem labor hujusmodi, justitiam exercere, omni iniquo opere purum esse, pro præteritis peccatis sese flagellare in confessione, et ad eam rem lecto surgere mane, ad sese peccati causa macerandum.

15. *Si dicebam: Narrabo sic; ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.* Hæc, inquit, mecum cogitabam, si eas cogitationes me invadentes aliis renuntiavero (erant autem illæ: *Ergo sine causa justificavi cor meum*), offendiculi ipsis causa ero. Hoc autem agens pacta filiorum tuorum prætergressus sum, justorum videlicet virorum. Hæc autem erant pacta sanctorum, ut non sibi mutuo offendiculi causa essent.

16. *Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me.* Cum existimarem, inquit, tam profunda judicia me cognoscere, in laborem me conjeci,

[14] Gen. xxv, 8.

cum ea sint profunda et inscrutabilia. Cæterum opportunum mihi ad eam cognitionem tempus assignavi: est autem illud, tempus divini tribunalis, quando reddes unicuique secundum opera sua [75].

18, 19. *Verumtamen propter dolos posuisti eis mala*, etc. Ego, inquit, opportunum mihi ad accuratam earum rerum cognitionem assignavi futurum videlicet tempus; ac prophetico spiritu futura prænoscens dico dolosos mores gravissimorum ipsis suppliciorum in causa futuros. Erit namque illis exaltatio in ruinam. Atque hujus vitæ divitiæ perinde illis judicabuntur, atque somniantium visa, inania et umbra ipsa infirmiora.

20. *Et in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges*. Civitas Domini superna est Jerusalem, *imaginem ipsorum*, id est, terreni. Hæc est autem sententia. Quandoquidem, ait, terreni imaginem gestarunt, et non cœlestis [76], ideo ad nihilum redigentur, audient enim eo tempore: *Nescio vos* [77]; utpote qui non gerant cœlestis imaginem.

21-24. *Quia inflammatum est cor meum et renes mei commutati sunt, et ego ad nihilum reductus sum, et nesciri*, etc. Quoniam *zelo zelatus sum pro Domino* [78], ita ut renes mei implerentur zelo ignis, ideo dignus habitus sum qui illuminarer, et cognoscerem quæ in civitate tua geruntur, et quæ imaginem impiorum spectant. Sed antea ut jumentum insipiens vixi [79], cum non possem divinæ providentiæ rationes attingere. Attamen non a te Deus meus, derelictus sum, neque excidi spe erga te mea, sed *semper tecum* eram. Idque non mea virtute, sed ex tua gratia effeci. Tu enim ipse ex clementia tua meam dexteram apprehendens, tenuisti ne moveantur vestigia mea, neque pedes mei nutent, nec amplius tecum consistere possint.

25, 26. *Quid enim mihi est in cœlo, et a te quia volui super terram?* etc. Quoniam, inquit, nihil mihi in cœlo est præter te solum, hinc consequenter nolui quidpiam terrenorum accipere, utpote quæ corruptibilia omnia sint et temporanea. Unum solum consequi opto, cujus desiderio memetipsum macerabam in terra: illud autem est, ut tu solus portio mea sis.

28. *Quia ecce qui elongant se a te peribunt*, etc. Tibi assidue conjungimur, o Domine, idque jure ac merito, gnari scilicet eos qui extra te consistunt in perniciem ituros in fine. Qui autem tecum sunt bonam portionem consequentur. Continget enim illis in cœlesti Jerusalem pulchram portionem obtinere. Hæc autem est, ut tuis canendis hymnis semper delectentur.

1. *Intellectus Asaph. LXXIII.*

Argumentum.

Supplicationem hisce canit Propheta, cernens postremam Israelis captivitatem: ne prorsus eos a sua protectione rejiciat, sed relinquat ipsis aliquam

A βαθέων ὄντων καὶ ἀνεξερευνήτων. Πλὴν τὸν δέοντα εἰς τὴν τούτων γνῶσιν πεπόρισμαι ἐμαυτῷ καιρόν· οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ θείου δικαστηρίου καιρὸς, ὅτε ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά, κ. τ. λ. Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἐπιτήδειον τῆς ἀκριβοῦς περὶ τούτων γνώσεως ἐθέμην ἐμαυτῷ τὸν μέλλοντα καιρόν· ὅπως, τῷ προφητικῷ πνεύματι γνοὺς τὰ ἐσόμενα, φημὶ, ὡς αἰτία πικρῶν κολάσεων αὐτοῖς ἡ τοῦ τρόπου δολιότης γενήσεται. Ἔσται γὰρ αὐτῶν εἰς πτῶσιν τὸ ὕψωμα. Καὶ οὗτος ὁ παρὼν αὐτοῖς κριθείη πλοῦτος ὥσπερ ἂν καὶ τῶν ὀνειρωττόντων τὰ φάσματα ἀνυπόστατα καὶ πάσης σκιᾶς ἀσθενέστερα.

Καὶ ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. Πόλις μὲν τοῦ Κυρίου ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ,
B εἰκὼν δὲ *αὐτῶν* ἡ τοῦ χοϊκοῦ. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ τὴν τοῦ χοϊκοῦ, φησὶ, πεφορήκασιν εἰκόνα, καὶ οὐ τὴν τοῦ ἐπουρανίου, ταύτῃ τοι καὶ ἐξουδενωθήσονται· ἀκούσονται γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ· *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς*· ἅτε μὴ φοροῦντες τὴν αὐτοῦ τοῦ ἐπουρανίου εἰκόνα.

Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν, κἀγὼ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων, κ. τ. λ. Ἐπειδὴ *ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ*, ὡς καὶ τὴν καρδίαν καὶ τοὺς νεφροὺς πληρωθῆναι ζήλῳ πυρὸς, τούτου χάριν ἠξιώθην φωτισθῆναι καὶ γνῶναι τὰ περὶ τῆς σῆς πόλεως πεποιημένα, καὶ τὰ περὶ τῆς εἰκόνος τῶν ἀσεβῶν. Ἀλλὰ δίκην κτήνους ἀλόγου διετέλεσα πρότερον, μὴ δυνάμενος ἐπιβαλεῖν τοῖς τῆς
C Προνοίας λόγοις. Ὅμως οὐκ ἀπελιπόμην σοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἐξέπιπτον τῆς ἐπὶ σὲ ἐλπίδος· συνήμην δέ *σοι διαπαντός*. Καὶ τοῦτο ἔπραττον οὐκ ἐξ ἐμῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς σῆς χάριτος. Σὺ γὰρ αὐτὸς, τῇ σαυτοῦ φιλανθρωπίᾳ τῆς ἐμῆς δεξιᾶς ἐπιλαβόμενος, συνεῖχες καὶ συνεκράτεις πρὸς τὸ μὴ διασεισθῆναί μου τὰ διαβήματα, μηδὲ τοὺς πόδας μου σαλεύεσθαι τῆς παρὰ σοὶ στάσεως.

Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ γῆς, κ. τ. λ. Ἐπειδὴ οὐδέν μοι, φησὶν, ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, πλὴν σοῦ μόνου, ἀναγκαίως οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς ἠθέλησα δέξασθαι ἅτε φθαρτῶν ὄντων ἁπάντων καὶ προσκαίρων. Ἑνὸς δὲ μόνου τυχόμην τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέτρυχον ἐμαυτὸν ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο δέ ἐστι τὸ σὲ μερίδα μοι καὶ
D μόνην γενέσθαι.

Ἰδοὺ ὅτι οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται, κ. ν. λ. Τῆς σῆς ἀντεχόμην, ὦ Δέσποτα, συναφείας, φησί· καὶ τοῦτο καλῶ, εἰδὼς, ὡς τῶν ἔξω σοῦ τυγχανόντων ὄλεθρος ἔσται τὸ πέρας. Οἱ δὲ συνόντες ἀγαθὴν ἕξουσι μερίδα. Συμβήσεται γὰρ αὐτοῖς, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ γενομένοις Ἱερουσαλὴμ, τὴν καλὴν μερίδα κληρονομεῖν. Αὕτη δέ ἐστι τὸ τοῖς σοῖς ὕμνοις ἐντρυφᾷν ἀεί.

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΟΓ'.

Ὑπόθεσις.

Ἱκετηρίαν ἐν τούτοις ὁ προφήτης ᾄδει, τὴν ἔσχατον ὁρῶν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰσραήλ· ὅπως ἂν μὴ εἰς τὸ παντελὲς αὐτοὺς ἐξέλῃ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως,

[75] Rom. II, 6. [76] I Cor. XV, 49. [77] Matth. XXV, 10. [78] III Reg. XIX, 10. [79] Psal. LXXII 23.

καταλείπη δέ τινα αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἀφορμήν. A Διαγράφει δὲ καὶ τὴν ἅλωσιν τὴν συμβᾶσαν αὐτῇ τε τῇ πόλει καὶ τῷ θείῳ ναῷ.

Ἵνα τί, ὁ Θεὸς, ἀπώσω εἰς τέλος; Ὅμοιον τῷ· Ἔφθασεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ ἤδη εἰς τέλος. Οὐ γὰρ ἔτι ἀνάπαυλαν ἕξονται τῶν κακῶν.

Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς. Διὰ τῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ἐλυτρώσω ῥάβδῳ κληρονομίας σου. Ἀπὸ κοινοῦ τό· Μνήσθητι ἧς ἐλυτρώσω ῥάβδῳ κληρονομίας σου· τουτέστι κληρονομίας εἰς βασίλειον ηὐτρεπισμένης, καθ' ὃ πρὸς αὐτοὺς εἴρηται· Ἔσεσθέ μοι ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα. Ὄρος Σιὼν τοῦτο ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ. Διὰ τὸ ἐπιφαίνεσθαι ἐν τῷ θείῳ ναῷ τὸν Θεόν. B

Ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος. Τῶν καταστρατευσαμένων κατὰ τοῦ θείου ναοῦ.

Καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου. Ἐπειδὴ ἐν τῷ Πάσχα τῇ ἑορτῇ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου ἤραντο πόλεμον, τούτου χάριν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τοῖς πολεμίοις παρεδόθησαν. Τῷ γὰρ Πάσχα συνηγμένων κατὰ τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων ἁπάντων, ἡ πολιορκία γεγένηται δικαίως ἐν ᾧ καιρῷ καὶ τῷ σταυρῷ τὸν Σωτῆρα προσήλωσαν.

Ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα. Τὰ σύμβολά φησι τοῦ πολέμου· λέγει δὲ τὰ καλούμενα παρὰ τοῖς στρατεύμασι σίγνα, ὅτι ἔθεντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πόλεως. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ ὑπερήλαντο, φησὶ, τουτέστι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον C ναὸν εἰσεπήδησαν, οὐ γινώσκοντες, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ παραδιδοὺς τὴν πόλιν αὐτοῖς διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀσέβειαν. Ἅτε δὴ τοῦτο ἀγνοήσαντες, τὴν μὲν οἰκείαν ἀπεθαύμασαν δύναμιν, ἀσθένειαν δὲ κατεψηφίζοντο τοῦ ἐν τῷ θείῳ ναῷ προσκυνουμένου Θεοῦ. Διὸ προϊών φησιν· Ἕως πότε, Κύριε, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός; Τὸ δὲ ἀναδιπλασιάσαι ἐν τῷ κατονομάζειν τὰ σημεῖα ἀποθαυμάζοντος εἴη πως ὁ θεῖος ναὸς ταῖς τῶν πολεμίων παρεδόθη χερσίν.

Ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς, κ. τ. λ. Διαγράφει ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς τε πόλεως τοῦ τε θείου ναοῦ τὴν καταστροφήν. Λιθοτομικοῖς καὶ τεκτονικοῖς ὀργάνοις χρώμενοι, καὶ τοὺς περιβόλους κατέλυον, καὶ τῶν οἰκιῶν τὰς D θύρας συνέκοπτον, τὰ εὖ καὶ καλῶς ἠσχημένα ὡς δρυμὸν διαφθείροντες.

Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου, κ. τ. λ. Μετὰ πολλῆς ἐπελθόντες ἡμῖν τῆς συμφορᾶς, ἕνα σκοπὸν εἶχον, τὸν ὑπὸ σοῦ δεδομένον καταλῦσαι νόμον. Διὰ γὰρ τῶν ἑορτῶν τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἐδήλωσε. Ταῦτα δὲ, φησὶν, ἐτόλμων, μήτε τὰς ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν ὁρῶντες θαυματουργίας, μήτε ὑπὸ προφητικῆς ἐλεγχόμενοι χάριτος. Τούτων γὰρ ἁπάντων ἐξαίφνης κατέστησαν ἔρημοι. Πάλαι γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἔσχον προφήτας, τὸν Ἀγγαῖον, τὸν Ζαχαρίαν, τὸν Μαλαχίαν. Καὶ οἱ τούτων δὲ πρεσβύτε-

salutis viam. Describit porro excidium urbis ac divini templi.

Ut quid, Deus, repulisti in finem? Simile est illi: Pervenit ad eos ira jam usque in finem. Non enim amplius requiem habebunt a malis.

2. *Memor esto congregationis tuæ quam possedisti ab initio.* Per Abraham, Isaac et Jacob. *Redemisti virga hæreditatem tuam.* In commune ponitur illud: Memor esto hæreditatis tuæ, quam virga redemisti; id est, hæreditatis ad regnum adornatæ, ut dictum est illis [80]: Eritis mihi ex omnibus gentibus genus electum, regale sacerdotium. *Mons Sion in quo habitasti in eo.* Quia Deus in divino templo apparuit.

3. *Leva manus tuas in superbias eorum in finem.* Eorum qui contra divinum templum bellum gesserunt.

4. *Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ.* Quia in solemnitate Paschæ bellum contra Dominum excitarunt, ideo eo ipso tempore inimicis suis traditi sunt. Nam in Paschate congregatis secundum legem Judæis omnibus, obsidio posita est, et jure quidem, eo ipso tempore quo Salvatorem cruci affixerunt.

5. *Posuerunt signa sua signa.* Belli symbola dicit, quæ in exercitibus signa vocantur, quæ posuerunt in via civitatis. Neque hic constiterunt, sed insilierunt, id est in ipsum divinum templum irruperunt, ignari Deum esse qui traderet illis urbem ob impietatem civium. Utpote hæc ignorantes propriam virtutem mirabantur, et infirmitatis arguebant Deum qui in divino templo adorabatur. Quare ultra progressus, ait: *Usquequo, Domine, improperabit inimicus?* Quod autem repetat vocem, signa, mirantis esse videtur, quod divinum templum inimicorum manibus traditum fuerit.

6. *Quasi in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus*, etc. Describit in præsentibus urbis ac templi excidium. Fabrilibus instrumentis usi, et septa diruerunt, et ædium januas confregerunt, quæ pulchre et affabre elaborata erant, quasi silvam excidentes.

7, 8. *Incenderunt igni sanctuarium tuum*, etc. Cum magna calamitate nostra irrumpentes, unum scopum habebant, legem scilicet a te datam abrogare. Nam per *dies festos* cultum legalem significavit. Hæc autem perpetrare, ait, ausi sunt, quia nec mirabilia tempore patrum nostrorum edita viderant, neque prophetica gratia redarguti sunt. Horum namque omnium subito expertes fuere. Siquidem olim etiam post reditum ex captivitate, prophetas habuere, Aggæum, Zachariam,

[80] I Petr. II, 9.

A Malachiam. Et qui istis antiquiores erant prophetæ, populo atque regibus futura prænuntiabant, et inimicorum insidias palam faciebant. Quod ex historia ediscere in promptu est.

9. *Signa nostra non vidimus.* Illi quidem se mutuo concitabant, ut quiescere facerent festos Domini, qui adhuc celebrabantur. Et vero verba in opus deducebant. Nos autem, dum hæc agerentur, non vidimus signa illa quorum plerumque in prioribus bellis testes oculati fuimus. Ista autem signa in auxilium nobis erant adversus instantes calamitates. Quamobrem utpote qui ea non viderimus dicimus : *Ut quid, Deus, repulisti in finem? Jam non est propheta, et nos non cognoscet amplius.* Et hoc maxime in causa est quod de salute desperemus, quod non B amplius prophetam videamus in gente nostra, qui possit nobis placare Deum.

10. *Usquequo, Deus, improperabit inimicus?* Postquam absolvit excidii descriptionem a facie inimicorum, Deum vocat ad misericordiam, et rogat animadvertere, hæc omnia ad Dei contumeliam spectare: Cum dicit, *In medio solemnitatis tuæ*, et, *Sanctuarium tuum*, et, *Tabernaculum nominis tui*, et, *Dies festos Domini*, et, *Nomen tuum in finem*.

11. *Utquid avertis manum tuam*, etc. Ut quid præscindis, inquit, bonorum dona, quæ olim quasi ex sinu tuo largiebaris nobis.

12. *Deus autem rex noster ante sæcula.* Nunc, ait, C nobis bonorum copiam præscindis : olim vero cum et Deus noster et rex noster vocari dignareris, talem nobis salutem operatus es, ut nemini lateret in terra. *Operatus est salutem in medio terræ.* Hinc occasione accepta, quidam existimarunt Jerosolymam esse terræ oculum.

13. *Tu confirmasti in virtute tua mare, contrivisti capita draconum in aquis.* Describit his verbis quo pacto olim eorum salutem operatus est. Et primo quidem quod consolidatæ sint aquæ maris quasi murus, quando ex Ægypto egressi sunt. Et hoc significat illud, *Confirmasti mare.* Secundo, quod contrita sint capita Ægyptiorum in aquis, quos ob malignitatem linguæ dracones vocat. Ac cum illis re- D gis ipsis imperantis caput, quem regem similiter draconem appellat.

[*Tu confirmasti in virtute tua mare.* Quando Pharaonem cum ducibus et curribus ob pravam mentem se propositum contrivisti quasi capita draconum in aqua : sic Ægyptios Æthiopibus conterminis dedisti in escam, ipsos ac regem ipsorum vicisti a facie Æthiopum.]

14. *Dedisti eum escam populis Æthiopum.* Ipsum Pharaonem, et quidem post bellicam expeditionem. Populos autem dicit avium catervas, quæ apud Indos sunt : quæ Ægyptiorum corpora per maris fluctus ad littus rejecta vorarunt.

ροι προφῆται τῷ λαῷ καὶ τοῖς βασιλεῦσι προῦλεγον τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν πολεμίων τὰς ἐπιβουλὰς καταδήλους ἐποίουν. Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἱστορίας καταμαθεῖν εὐπετές.

Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἴδομεν. Ἐκεῖνοι μὲν παρώξυνον ἀλλήλους, εἰς τὸ παύσειν ἔτι τελουμένας τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου, καὶ δὴ τοῖς λόγοις προσήγαγον τὰ ἔργα· ἡμεῖς δὲ καθ' ὃν ταῦτα ἐπράττετο, οὐ γεγόναμεν θεαταὶ τῶν σημείων ἐκείνων ὧν πολλάκις ἐπὶ προτέροις πολέμοις αὐτόπται γεγενήμεθα. Ταῦτα δὲ ἦν τὰ σημεῖα, ἐπικουρία τῶν συνεχόντων δεινῶν. Διὸ δὴ ὡς τούτων μὴ γενόμενοι θεαταί φαμεν· *Ἵνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι.* Καὶ τοῦτο ἡμᾶς μάλιστα ἀπευδοκεῖν τῆς σωτηρίας ποιεῖ, τὸ μηκέτι ἐν τῷ ἔθνει προφήτην ὁρᾶν τὸν δυνάμενον ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδυσωπεῖν τὸν Θεόν.

Ἕως πότε, ὁ Θεὸς, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός; Πληρώσας τὴν διαγραφὴν τῆς ἁλώσεως ἀπὸ τοῦ προσώπου τῶν ἐχθρῶν, εἰς ἔλεος ἐκκαλεῖται τὸν Θεὸν, καὶ θεᾶν, πῶς τὰ γινόμενα πάντα εἰς ὕβριν τοῦ Θεοῦ· τῷ τε εἰπεῖν· *Ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου,* καὶ τὸ, *Ἁγιαστήριόν σου,* καὶ τὸ, *Σκήνωμα τοῦ ὀνόματός σου,* καὶ, *Τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου,* καὶ, *Τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος.*

Ἵνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου, κ. τ. λ.; Ἵνα τί, φησὶν, ἀνακόπτεις τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν, ὧν πάλαι ὥσπερ ἐκ κόλπου παρεῖχες ἡμῖν.

Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος. Νῦν μὲν, φησὶν, ἀνακόπτεις ἐξ ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀναφοράν· πάλαι δὲ, καὶ Θεὸς ἡμῶν ἀξιῶν προσαγορεύεσθαι καὶ βασιλεὺς, τοιαύτην ἡμῶν ἐποιήσω τὴν σωτηρίαν ὡς μηδένα λαθεῖν τῶν ἐπὶ γῆς. *Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.* Ἐντεῦθεν λαβόντες τινὲς ἀπεφήναντο τὰ Ἱεροσόλυμα ὀφθαλμὸν εἶναι τῆς γῆς.

Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Διαγράφει τῷ λόγῳ τίνι τρόπῳ τὴν πάλαι αὐτῶν σωτηρίαν εἰργάσατο. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ παγῆναι ὡσεὶ τεῖχος τῆς θαλάσσης τὰ ὕδατα, ὅτε ἐξ Αἰγύπτου ἐξῄεσαν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, *Ἐκραταίωσας τὴν θάλασσαν·* δεύτερον δὲ, τὸ συντριβῆναι τὴν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῶν ὑδάτων κεφαλὴν, οὓς καὶ δράκοντας διὰ τὸ πονηρὸν τῆς γλώσσης ὀνομάζει· εἶτα μετ' αὐτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐξάρχοντος αὐτῶν βασιλέως, ὃν καὶ αὐτὸν ὁμοίως δράκοντα προσαγορεύει.

[*Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν.* Τὸν Φαραὼ σὺν τριστάταις καὶ ἅρμασι συντρίψας ὡς δρακοντείας κεφαλὰς, διὰ τὸ πονηρὸν τῆς γνώμης, ἐπὶ τοῦ ὕδατος· ὡς τοὺς Αἰγυπτίους πλησιοχώρους Αἰθίοψιν ὄντας παρέδωκας αὐτοῖς εἰς κατάβρωμα, αὐτοὺς καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἥττησας ἀπὸ προσώπου Αἰθιόπων.]

Ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς Αἰθίοψιν. Αὐτὸν τὸν Φαραὼ, μετὰ τῆς στρατείας δὲ δηλονότι. Λαοὺς δὲ ἐνταῦθα τὰς τῶν παρὰ Ἰνδοῖς ὀρνέων ἀγέλας φησίν· αἳ καὶ τῶν Αἰγυπτίων κατήσθιον τὰ σκηνώματα ἐκριφέντα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῇ γῇ.

Σὺ διέῤῥηξας πηγὰς καὶ χειμάῤῥους. Τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ φησὶν, ὅτε ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ πέτρας. *Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἠθάμ.* Ἠθὰμ ἑρμηνεύεται νότος· εἰς νότον γὰρ τῆς Ἰουδαίων χώρας ὁ Ἰορδάνης κεῖται.

Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἡ νύξ. Οὐ μόνον, φησι, τῶν ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ γέγονας ἡμῶν χορηγός· ἀλλὰ καὶ σύμπαντι τῶν ἀνθρώπων γένει ἀγαθῶν γεγένησαι πρόξενος· τοῦτο μὲν ἡμέραν καὶ νύκτα δημιουργήσας, τοῦτο δὲ ἥλιον καὶ σελήνην, τοῦτο δὲ θέρος καὶ ἔαρ, τοῦτο δὲ πήξας ὅρια ἐν τῇ γῇ. Ταῦτα δὲ νῦν φησι καὶ εἰς τὴν νῦν ἐπικουρίαν αὐτὸν ἐπικαλούμενος. Διό φησι· Μνήσθητι ταύτης τῆς κτίσεώς σου. Εἰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, φησὶ, τὴν κτίσιν ἐποίησας, παράσχου τὴν ἐπικουρίαν δι' οὓς ἡ κτίσις ἐγένετο.

B

Μνήσθητι ταύτης, ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ σε, Κύριε. Ἐπικαλεσαμένου διὰ τῆς κτίσεως εἰς οἶκτον τοῦ λαοῦ τὸν Θεόν· πάλιν ἑτέρῳ τρόπῳ αὐτὸν εἰς οἶκτον ἐκκαλεῖται. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ τρόπος τὸ μέγα φρονεῖν τὸν ἐχθρόν. *Καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου.* Ὅρα πάλιν ἕτερον οἰκτιρμοῦ τρόπον, ὅτι τὸ τοὺς ἐχθροὺς παροξῦναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Μὴ παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. Ἐπανέτεινε τὸν τρόπον τῶν οἰκτιρμῶν, θηρία τοὺς ἐχθροὺς ἀποκαλέσας· ὡς ἔχοντάς τι τοὺς ἡμαρτηκότας συγγνώμης διὰ τῆς ἐξομολογήσεως. Τοῦτο δὲ εὔχεται μὴ ὁμοτρόπως ἀπολέσθαι τὸν Ἰσραὴλ, ὃ γέγονε. Πολλαὶ γὰρ καὶ τῶν σταυρωσάντων μυριάδες ἐπίστευσαν, καὶ ἐσώθησαν.

C

Ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου. Ἕτερος πάλιν οἰκτιρμοῦ τρόπος· ἀφ' ὧν γὰρ ἀγαθὸς περὶ αὐτοὺς ἐγένετο διαθέμενος διαθήκην αὐτοῖς, ἀπὸ τούτων ἐπισπῶνται τὸν ἔλεον. *Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν.* Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ καὶ πλήρεις σκότους γεγόνασιν οἶκοι πολλοὶ διὰ τὰς εἰς σὲ, Κύριε, γεγενημένας παρ' αὐτῶν ἀνομίας· ἀλλὰ μὴ πᾶς ὁ λαὸς ἀποστραφῇ, μηδὲ αἰσχύνῃ παραδοθῇ. Εἶχον γάρ τινες ἐν ἑαυτοῖς σωτηρίας ἐλπίδα, οἳ καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων ἐσώθησαν, καὶ μάλιστα διὰ Πέτρου ἐν ταῖς πρώταις δημηγορίαις, ὡς κατὰ τρισχιλίους καὶ πενταχισχιλίους καὶ μυριάδας αὐτοὺς γενέσθαι.

D

[*Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου.* Σωθέντων, φησὶ, τῶν σωτηρίας ἀξίων, ὁ πτωχὸς πνεύματι, τουτέστιν ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς, κατὰ τὸ, *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*, τάς σοι πρεπούσας ἀναπέμπουσι δοξολογίας.]

Ἀνάστα, ὁ Θεὸς, δίκασον τὴν δίκην σου. Εἰς τὴν τῶν ἀπατησάντων τὸν λαὸν τιμωρίαν ἱκετεύων ἀνίστησι τὸν Θεόν. *Μνήσθητι τοῦ ὀνειδισμοῦ σου.* Πάλιν διὰ τοῦ αὐτὸν ὀνειδίζεσθαι εἰς οἶκτον ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Ἀσάφ.

ΨΑΛΜΟΣ. ΟΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων εἰσφέρεται,

A 15. *Tu dirupisti fontes et torrentes.* Loquitur de gestis in deserto, quando populum ex petra potavit. *Tu siccasti fluvios Etham.* Etham interpretatur *auster*; nam ad austrum Judæorum regionis Jordanis situs est.

16, 17. *Tuus est dies et tua est nox.* Non solum inquit, in mari Rubro et in deserto bona largitus es nobis; sed etiam toti hominum generi bona tribuis: sive diem atque noctem, sive solem et lunam condens; sive æstatem, et vernum tempus, sive terminos in terra constituens. Hoc autem nunc ait ad præsens auxilium evocans. Quare ait: Memor esto hujusce creaturæ tuæ. Si propter homines, inquit, creaturas condidisti, præbe auxilium iis quorum causa creaturæ conditæ sunt.

18. *Memor esto hujus, inimicus improperavit tibi, Domine.* Postquam per creaturæ statum ad miserationem populi Deum evocavit, alio rursum modo ad misericordiam vocat. Hic autem modus est quod inimicus magnifice sentiat. *Et populus insipiens incitavit nomen tuum.* Vide rursum aliam commiserationis rationem, quia scilicet inimici incitarunt nomen ejus.

19. *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Extendit commiserationis causam, inimicos vocans bestias. Quia qui peccarunt per confessionem veniam consequuntur. Rogat autem ut ne pari modo omnis Israel pereat, quod etiam factum est. Multæ namque myriades eorum qui Christum crucifixerunt, postea crediderunt et salutem consecutæ sunt.

20. *Respice in testamentum tuum.* Alius iterum commiserationis modus affertur, quod enim Deus erga illos bonus et clemens fuerit, testamentum dans illis, hinc misericordiam sibi attrahere conantur. *Quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.* Quod ait ejusmodi est: Etiamsi multæ domus ob iniquitatem erga te ipsarum, tenebris plenæ fuerunt: at quæso ne omnis populus abjiciatur, et infamiæ tradatur. Habuerunt enim quidam in seipsis spem salutis, qui etiam apostolorum opera salutem nacti sunt: maxime vero prioribus Petri concionibus, ubi modo ter mille, modo quinquies mille, modo etiam myriades accessere ad fidem.

[21. *Pauper et inops laudabunt nomen tuum.* Postquam, inquit, salutem consecuti sunt qui ea digni sunt, pauper spiritu, scilicet apostolorum chorus, secundum illud, *Beati pauperes spiritu* [81], congruentes tibi laudes emittit.]

22. *Exsurge, Deus, judica causam tuam.* Hac supplicatione Deum excitat ad supplicium de iis sumendum qui populum deceperunt. *Memor esto improperii tui.* Rursum quia ipse improperatus fuit ad misericordiam Deum vocat.

1. *In finem, ne corrumpas. PSALMUS Asaph.*

LXXIV.

Argumentum.

In hoc psalmo persona apostolorum inducitur,

cohortans homines ut impietatis finem faciant, A ac repræsentans ipsis horrendum illud ac divinum tribunal.

2, 3. *Confitebimur tibi, Deus . . . Narrabo omnia mirabilia tua.* Dei mirabilia enarraturum se pollicetur apostolicus chorus a persequentibus liberatus. *Ego justitias judicabo.* Hæc ait Salvator respondens eorum promissioni.

4. *Liquefacta est terra et omnes qui habitant in ea.* Cum justa judicares, inquit, liquefecisti terram, videlicet Jerosolymam, *et omnes qui habitant in ea.* Potest autem illud duplici modo intelligi, atque in bonam partem, scilicet *liquefacta est*, id est, malitiæ condonavit; et in malam, ut declaret supplicium de iis sumptum. *Ego confirmavi* columnas* B *ejus.* Columnæ Jerusalem sunt sancti apostoli, juxta id quod dictum est : *Columna et firmamentum veritatis* [81]. [Ait Apostolus : *Et cum cognovissent gratiam quæ data est mihi Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbantur columnæ esse* [82].]

5. *Dixi iniquis : Nolite inique agere.* Hic apostolorum persona effertur, quæ homines hortatur ut quiescant ab impietate. [Humiliat autem Judaicum populum ob ejus superbiam : exaltat vero populum ex gentibus ob humilitatem ejus.]

6. *Nolite extollere in altum cornu vestrum.* Nam cornuta animalia multum de cornibus gloriantur. Jubetur autem iniquis, ut ne arrogantia iniquitatem augeant, neque moveant linguam adversus C Deum.

7. *Quia neque ab exitibus, neque ab occidente, neque a desertis montibus.* Hisce totum orbem terrarum significat. Exitus autem dicit orientem, a quo sol exit; occidentem autem vesperias partes; desertos montes, septentrionem et meridiem ; quæ partes ob vehementiam frigoris et æstus habitari nequeunt. Ne, inquit, inique agatis, quia nemo in toto orbe Deum latuerit, si impium quid proferat in eum. *Hunc humiliat, et hunc exaltat.* Cum sit bonus judex, ait, impios humiliat, exaltat autem humiles corde. Hæc porro accipienda sunt de duobus populis, Judæorum scilicet et gentium. Ille namque humiliatus fuit propter arrogantiam, hic exaltatus propter humilitatem. Ipse namque constituit reges, D et deturbat, suscitat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem. Imo etiam postquam humiliavit eos qui ex circumcisione sunt, gentes exaltavit.

9. *Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.* Calix, inquit, est in manu Domini, in quem fructus hominis sive bonos sive malos quasi exprimens et bona malis commiscens, ipsum plenum efficit. Exinde vero quorum fæx non effunditur, id est, ii in quibus peccata remanent, ipsum bibunt, id est, propriis inebriabuntur malis, sicut contra sancti bibent calicem vitæ in regno cœlorum cum

παραινοῦν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀσεβείας παύεσθαι, ὑποτιθέμενον αὐτοῖς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ θεῖον δικαστήριον.

Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός. . . . Διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου. Διηγεῖσθαι τοῦ Θεοῦ τὰ θαυμάσια ὑπισχνεῖται ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, τῶν διωκόντων ἀπαλλαγείς. *Ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ.* Ταῦτα ὁ Σωτήρ φησιν ὑπακούων αὐτῶν τῇ ὑποσχέσει.

Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ. Δίκαια, φησὶ, κρίνων κατέτηξας τὴν γῆν, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλὴμ, *καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας.* Δύναται δὲ τοῦτο διττῶς νοεῖσθαι καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ, τὸ, *ἐτάκη*, ἀντὶ τοῦ, ὑπενδέδωκε τῇ πονηρίᾳ· καὶ ἐπὶ κακοῦ, ἵνα δηλώσῃ τὴν τιμωρίαν τὴν γενομένην κατ' αὐτῶν. *Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς.* Στῦλοι τῆς Ἱερουσαλὴμ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.* [Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· *Καὶ γνόντες τὴν δοθεῖσάν μοι Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι.*]

Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε. Ἐντεῦθεν τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον παραινοῦν τῆς ἀσεβείας τοῖς ἀνθρώποις παύσασθαι. [Ταπεινοῖ δὲ Ἰουδαϊκὸν λαὸν διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ· ὑψοῖ δὲ τὸν ἐξ ἐθνῶν διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ.]

Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν. Καὶ γὰρ τὰ κερασφόρα ζῶα σφόδρα ἐπὶ τοῖς κέρασι γαυριᾷ. Παρεγγυᾷ δὲ αὐτοῖς ὁ λόγος μὴ αὔξειν τῇ ἀλαζονείᾳ τὴν ἀνομίαν, μηδὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ γλῶτταν κινεῖν.

Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων. Διὰ τούτων τὸν πάντα κόσμον τῆς οἰκουμένης δηλοῖ· ἔξοδον μὲν τὴν ἀνατολὴν, ἀφ' ἧς ὁ ἥλιος ἔξεισι, δυσμὰς δὲ τὴν ἑσπέραν· ὄρη δὲ ἔρημα τά τε ἀρκτῷα καὶ τὰ νότια· ταῦτα γὰρ διὰ ἀμετρίαν κρύους τε καὶ καύσωνος ἀοίκητά ἐστι. Μὴ παρανομεῖτε τοίνυν, φησὶν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ λάθοι τὸν Θεὸν βλάσφημόν τι λέγων κατ' αὐτοῦ. *Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ.* Κριτὴς, φησὶν, ὑπάρχων ἀγαθὸς, ταπεινοῖ μὲν τοὺς ἀσεβεῖς, ὑψοῖ δὲ τοὺς ταπεινοὺς τὴν καρδίαν. Ἐκληπτέον δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τοὺς δύο λαοὺς, τῶν Ἰουδαίων τέ φημι καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν· ὁ μὲν γὰρ τεταπείνωται διὰ τὴν ἀλαζονείαν· ὁ δὲ ὑψοῦται διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην. (*Corderius.*) Αὐτὸς γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς, καὶ μεθιστᾷ, ἐγείρει ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνίστησι πένητα. Ἀλλὰ καὶ ταπεινώσας τοὺς ἐκ περιτομῆς, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὕψωσεν.

Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος. Ποτήριον, φησὶν, ἐστὶν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου χειρὶ, εἰς ὃ ἑκάστου ἀνθρώπου τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς οἱονεὶ ἐκπιέζων, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῖς πονηροῖς ἀνακιρνῶν, πλῆρες αὐτὸ ἀποτελεῖ. Εἶτα ὧν οὐκ ἐκχεῖται ὁ τρυγίας, τουτέστιν ὧν ἐναπομένουσιν αἱ ἁμαρτίαι, οὗτοι αὐτὸ ἐκπίονται· τουτέστι τοῖς ἰδίοις μεθυσθήσονται

[81] I Tim. III, 15. [82] Galat. II, 9.

κικοῖς· ὥσπερ ἀμέλει καὶ οἱ ἅγιοι πίονται τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ φωνήν· Ἕως οὗ πίω αὐτὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ὑμῶν.

Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Ἐπειδὴ ἂν, φησὶ, τοῦ ποτηρίου μεταλάβω τῆς ζωῆς, εὐφροσύνη μοι γενήσεται ἐξ αὐτοῦ.

Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω. Εἰ, ταπεινουμένων τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ὕψος αἴρεται τὸ κέρας, δηλονότι καὶ ὑψουμένων ἁγίων, συντριβήσονται τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ κέρατα. Τίνες δὲ ἂν εἶεν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἢ οἱ ἀντικείμενοι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποις πονηροὶ δαίμονες; Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου. Κέρας μὲν τὴν βασιλείαν φησὶν, ἤτοι τὴν δυναστείαν. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, φησὶ, τὴν ἰσχὺν λάβωσιν οἱ δίκαιοι, ἀνῃρημένων δηλαδὴ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, τότε δὴ τότε καὶ τοῦ Θεοῦ δειχθήσονται τὰ θαυμάσια. Διὸ καὶ ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· Διηγήσομαι τὰ θαυμάσιά σου, ὅτ' ἂν λάβω καιρόν.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ, ᾠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον. ΟΕ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ἔχεται ὑποθέσεως τῷ ὀπίσω· καὶ αὐτὸς γὰρ τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου διηγεῖται.

Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς, καὶ ἐν Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἰουδαίαν ἐνταῦθα καὶ Ἰσραὴλ τὴν ἐγνωκυῖαν τὸν Θεὸν ψυχήν φησιν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀληθὴς Ἰουδαία καὶ ὁ ἀληθὴς Ἰσραήλ.

Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ. Εἰ γὰρ περὶ τῆς ἄνω Ἰουδαίας γέγραπται, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς, δηλονότι εἰρήνης ἔσται τόπος. Καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιών. Τῇ νοητῇ φησιν, ἤτοι τῇ ἄνω, ἢ τῇ τῶν ἁγίων ψυχῇ.

[Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ. Τῇ τῶν ἁγίων ψυχῇ. Τὸ Ἑβραϊκὸν Σαλὴμ ἔχει, καὶ οἱ λοιποὶ οὕτως ἡρμήνευσαν· ὅ ἐστιν εἰρήνη. Ἐν ταύτῃ οὖν ἡ τῇ ψυχῇ, ἢ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πεπυρωμένα βέλη, ἃ ὁ πονηρὸς πέμπει, συντρίβονται, ἢ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.]

Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων. Σημαίνει διὰ τούτων τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις· αἳ συντρίβονται, ἐπειδὴ ἂν οἱ ἅγιοι τὰς ἐκεῖ λάχωσι κατοικεῖν μονάς.

Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων. Ὄρη αἰώνια τοὺς οὐρανούς φησι. Φωτίζει δὲ ἡμᾶς ἄνωθεν ὁ Θεὸς, τὸ Πνεῦμα ἡμῖν καταπέμψας ἐξ οὐρανῶν. Φωτισμὸς σὺ ὑπερμεγέθης ἀπὸ ὀρέων ἁλώσεως. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων θήρας. Φοβερὸς εἶ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων καρπίμων.

[Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων. Ἐκεῖθεν καταπέμπει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων· τὴν Σιὼν λέγει, ἀφ' ἧς ᾤοντο τὸν Θεὸν ὁρμώμενον ταῦτα ποιεῖν· οὗ καὶ ναὸς αὐτῷ ᾠκοδόμητο.]

A Domino Jesu, secundum ipsius Domini vocem: *Donec bibam illum vobiscum in regno cælorum* [88].

10. *Ego autem exsultabo in sæculum, cantabo Deo Jacob.* Cum calici vitæ participavero, tunc mihi lætitia hinc eveniet.

11. *Et omnia cornua peccatorum confringam.* Si humiliatis sanctis, peccatorum cornu in altum extollitur, sane exaltatis sanctis confringentur cornua peccatorum. Quinam fuerint peccatores, nisi maligni dæmones, hominibus Dei oppositi? *Et exaltabitur cornu justi.* Cornu dicit regnum, sive potentiam. Postquam igitur, ait, justi fortitudinem acceperint, sublatis videlicet malignis potestatibus, tunc Dei mirabilia ostendentur. Quare initio psalmi B dixit: *Narrabo mirabilia tua, cum accepero tempus.*

1. *In finem, in laudibus, PSALMUS Asaph, canticum ad Assyrium. LXXV.*

Argumentum.

Hic quoque psalmus in eodem versatur argumento quo superior; nam quæ divinum tribunal spectant enarrat.

2. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.* Judæam hic et Israel vocat animam quæ Deum novit: ipsa namque est vera Judæa et verus Israel.

C 3. *Factus est in pace locus ejus.* Si enim de superna Judæa dictum est: hinc effugit dolor, tristitia et gemitus; sane pacis locus erit. *Et habitatio ejus in Sion.* In spirituali videlicet, sive superna, aut in sanctorum anima.

[*Factus est in pace locus ejus.* In anima sanctorum. Hebraicus textus habet *Salem*, ac reliqui sic interpretati sunt: quod est *pax*. In ista igitur anima, aut in Ecclesia, tela ignea, quæ malignus ille emittit, conteruntur; vel intelligitur in superna Jerusalem.]

4. *Ibi confregit potentias arcuum.* His significat adversarias potestates, quæ confringuntur postquam sancti id consecuti sunt, ut in illis mansionibus habitent.

D 5. *Illuminas tu mirabiliter a montibus æternis.* Montes æternos dicit cœlos. Illuminat autem nos Dominus, quando mittit Spiritum de cœlis. *Illuminatio tu es perquam maxima, a montibus venationis. Illuminas tu mirabiliter a montibus venationis. Terribilis es mirabiliter a montibus fructuosis.*

[*Illuminas tu mirabiliter a montibus æternis.* Inde emittit Spiritum sanctum, scilicet a montibus æternis: Sion dicit, ex qua putabant Deum profectum talia patrare: ubi etiam templum ipsi constructum fuerat.

[88] Matth. xxvi, 29.

6. *Turbati sunt omnes insipientes corde.* Qui non A receperunt illuminationem quæ per Spiritum datur, in perturbatione et agitatione versabuntur, cum divinum tribunal apparebit. *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt.* Negligentiæ et segnitiei dediti in vita, tempore divini judicii nihil invenerunt manibus suis retinentes, qui olim in mortali vita divites erant : quomodo enim invenire possent quæ non operati sunt? *Omnes viri divitiarum in manibus suis.* Symmachus sic habet : *Omnes viri fortes manibus suis.* Nihil, inquit, profuit illis fortitudo manuum, quibus se omnium divitias direpturos sperabant. Et docens quæ causa fuerit quod nihil lucri habuerint, subjungit:

7. *Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.* Lato, inquit, adversus B eos justo judicio, quasi somno et veterno traditi sunt, id est excitare se non potuerunt. Quinam autem illi sunt, nisi qui ascenderunt equos? Equos autem divina Scriptura pro more vocat eos qui effrenate ad voluptates declinant; juxta illud: *Equi effeminati facti sunt. Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat* [84].

8. *Tu terribilis es, et quis resistet tibi?* Si enim, inquit, clauserit contra hominem, quis aperiet [85]? juxta Isaiæ vocem.

9. *De cœlo auditum fecisti judicium.* Nullus, inquit, erit eis defensionis locus cum punientur : prænuntiavit enim illis quæ divinum tribunal spectant. *Terra tremuit, et quievit.* Terram hic vocat C totam hominum naturam, quæ tunc reformidabit. Nemo enim tunc erit quin pertimescat, illa instante die.

[Cum enim, inquit, Deus sis cœlestis, judicasti et judicium fecisti manifestum, ultus inimicos Jerosolymæ.]

10. *Cum exsurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.* Divinum, inquit, tribunal mansuetis salutem tribuet : quemadmodum revera supplicia dabit peccatoribus.

11. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.* Sistemur ante horrendum illud tribunal, non solum de iis quæ fecimus, sed etiam de iis quæ cogitavimus, rationem daturi. *Et reliquiæ cogitationis diem* D *festum agent tibi.* Reliquiæ cogitationis sunt purificata cogitatio, in eo quod residuum erit per electionem gratiæ. Si igitur illo tempore pura deprehendatur cogitatio esse, tunc festivitatis tuæ particeps erit.

[*Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.* Quoniam omnis lingua, omnis cogitatio, omne ratiocinium confitebitur Domino in tempore judicii, quando etiam occulta in publicum proferentur.]

12. *Vovete et reddite Domino Deo vestro.* Ad cohortationem sermo convertitur. Quoniam, inquit,

A *Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ.* Οἱ μὴ δεξάμενοι τὸν φωτισμὸν τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐν ταράχῳ καὶ σάλῳ γενήσονται, τοῦ θείου ἐπιφανέντος δικαστηρίου. *Ὕπνωσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὗρον οὐδέν.* Ἀμελείᾳ, φησὶ, καὶ ῥᾳθυμίᾳ παραδεδωκότες τὸν βίον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας κρίσεως, ὡς οὐδὲν εὗρον ἑαυτοὺς εἰς τὰς χεῖρας κατέχοντας, οἱ πάλαι ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλούσιοι. Πῶς γὰρ καὶ εἶχον εὑρεῖν ἃ οὐκ εἰργάσαντο; *Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλούτου χερσὶν αὐτῶν.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· *Πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἰσχυροὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν.* Οὐδὲν αὐτοὺς, φησὶν, ὤνησε τῶν χειρῶν ἡ ῥώμη, δι' ἧς τῶν ἁπάντων ἁρπάσειν προσεδόκησαν πλοῦτον. Καὶ διδάσκων τί δήποτε οὐδὲν ἐντεῦθεν ἀπώναντο, ἐπήγαγεν·

B *Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακὼβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις.* Ἐξενεχθείσης, φησὶ, τῆς κατ' αὐτῶν δικαίας ψήφου, οἱονεὶ ὕπνῳ καὶ κάρῳ παραδέδονται· τουτέστιν ἀνανεύειν οὐκ ἴσχυσαν. Τίνες δὲ οὗτοι ἢ οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις; Ἵππους δὲ ἡ θεία Γραφὴ ἐξ ἔθους καλεῖ τοὺς ἀσχέτως ἐκκεκλικότας πρὸς ἡδονάς· κατὰ τὸ, *Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν· ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν.*

Σὺ φοβερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεταί σοι; Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει; κατὰ τὴν Ἡσαΐου φωνήν.

Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν. Οὐδεμίαν, φησὶν, ἀπολογίαν ἕξουσι κολαζόμενοι· προεκήρυξε γὰρ αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου. *Γῆ ἐφο-* C *βήθη, καὶ ἡσύχασε.* Γῆν ἐνταῦθα πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν φησὶν, ἣ καὶ δειλιάσει τότε. Οὐδεὶς γὰρ ἔσται τότε ὃς οὐ φοβηθείη, ἐκείνης ἐπιστάσης τῆς ἡμέρας.

[Οὐράνιος γὰρ, φησὶ, Θεὸς ὢν, ἔκρινας, καὶ τὴν κρίσιν ἐποίησας ἔνδηλον, τιμωρήσας τοὺς πολεμίους τῆς Ἱερουσαλήμ.]

Εἰς τὸ ἀναστῆναι εἰς κρίσιν τὸν Θεὸν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς. Τὸ θεῖον, φησὶ, δικαστήριον τοῖς πραέσιν ἀποδώσει τὴν σωτηρίαν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς κολάσεις ἀποδίδωσιν.

Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεταί σοι. Παραστησόμεθα ἐν ἐκείνῳ τῷ φοβερῷ βήματι, οὐ μόνον ὧν ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ ὧν βεβουλεύμεθα D εὐθύνας ἀπαιτούμενοι. *Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἑορτάσει σοι.* Ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ὁ κεκαθαρμένος ἐστὶ λογισμὸς, κατὰ τὸ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, φησὶν, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καθαρὸς εὑρέθη λογισμὸς, τότε δὴ τότε καὶ τῆς σῆς μεταλάβοι ἑορτῆς.

[Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεταί σοι. Ὅτι πᾶσα γλῶσσα, καὶ πᾶς λογισμὸς καὶ ἐνθύμημα ἐξομολογήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ κρυπτὰ θριαμβεύονται.]

Εὔξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν. Ἐπὶ παραίνεσιν ὁ λόγος τρέπεται. Ἐπειδὴ τὰ εἰρη-

[84] Jerem. v, 8. [85] Isa. xxii, 22.

μένα, φησὶν, ἔσται ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ, τούτου χάριν ἕως ἐστὲ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, εὔξασθε τῷ Κυρίῳ ἀγαθῶν ἔργων εἶναι ἐπιμεληταὶ, καὶ τούτων μὴ βραδύνητε ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν. Κομιοῦσι δὲ τὰ δῶρα, ὑπὸ τῶν γεγενημένων ἐκδειματωθέντες θαυμάτων.

Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων. Ἐπαγγείλασθε, φησὶν, ἀγαθοεργεῖν, εἰδότες, ὡς δεῖ ὑμᾶς ἐν ἐκείνῳ γενομένους τῷ τόπῳ, οἱονεὶ δῶρα τὰς ἑαυτῶν πράξεις προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Οὕτως δὲ ὁ Θεὸς φοβερός ἐστιν, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν πάλαι ἀρξάντων καὶ γενομένων πονηρῶν τὸ πνεῦμα ἀφαιρεθήσεται. Ἐν γὰρ ἐκείνῳ τῷ θείῳ καὶ φοβερῷ βήματι ἐξ ἑκάστου τῶν ἡμαρτηκότων ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ ὁ Κύριος ἔλεγε· *Διχοτομήσει τὸν δοῦλον τὸν πονηρὸν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.*

Εἰς τὸ *τέλος*, *ὑπὲρ Ἰδιθοὺμ*, **ΨΑΛΜΟΣ** *τῷ Ἀσάφ*. **ΟΣ'.**

Ὑπόθεσις.

Ἀκούσας Ἰδιθοὺμ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων· ταῦτα δὲ ἦν τάδε· *Ἵνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος;* ὑπερήλγει καὶ ἐταράττετο, τὴν παντελῆ αὐτῶν ἀποβολὴν θρηνῶν. Εἶτα συντίθησιν αὐτῷ ὁ Ἀσάφ ψαλμὸν, διδάσκων αὐτὸν, ὡς ἐν τοῖς περὶ τούτων πράγμασι πρὸς μόνον τὸν Θεὸν καταφεύγειν δεῖ, κἀκεῖθεν τὴν παραμυθίαν εὑρίσκεσθαι· διὸ καὶ ἀρχόμενός φησι·

Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ προσέσχε μοι. Διδάσκει ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ τῷ Ἰδιθοὺμ, ὡς ἐγγὺς Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.

Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσί μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην. Τοσαύτη, φησὶ, περιέκλυσε θλίψις τὴν ψυχήν μου, ὡς οὐ μόνον μεθ' ἡμέραν τὰς ἱκετείας ποιεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν τῶν νυκτῶν καταναλίσκειν εἰς προσευχάς. Ἀλλὰ ταῦτα πράττων, οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐκ εἰς κενὸν ἐκοπίασα· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, *Οὐκ ἠπατήθην.*

Ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχή μου, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην. Ἀνθρώπων μὲν παραμυθίας, φησὶν, οὐδὲ μιᾶς ἠνεσχόμην· μόνη δέ μοι ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη εὐφροσύνη καρδίας ἐγένετο. *Ἠδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου.* Ὅτε, φησὶ, λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐχρώμην· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, *Ἠδολέσχησα*, τότε δὴ τότε καὶ εἰς ὀλιγωρίαν κατεφερόμην.

Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐταράχθην καὶ οὐκ ἐλάλησα. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, ταράττεσθαι ποιεῖ τῶν ἐχθρῶν προκαταλαβόντων τῶν ἡμετέρων φυλακῶν τοὺς τόπους· τουτέστι τῶν τειχῶν τὰς ἐπάλξεις.

Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας. Ἐκεῖνα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' ἐμαυτὸν, καὶ ἐταραττόμην πῶς πάλαι μὲν ὁ Θεὸς ἐβοήθει τῷ λαῷ, νυνὶ δὲ ἀπώσατο. Καὶ

[64] Luc. XII, 46.

A ea quæ supra diximus in divino tribunali contingent, ideo, dum in præsenti vita estis, vovete Domino, vos de bonis operibus deinceps edendis curaturos, et ne tardetis ea vota implere. Afferent autem munera, perterriti de mirabilibus editis.

13. *Terribili et ei qui aufert spiritum principum.* Promittite, inquit, vos bona opera edituros, gnari oportere vos in illo loco constitutos, quasi dona opera vestra offerre Deo. Hic autem Deus terribilis est. Itaque ab iis qui olim imperarunt et improbi fuerunt spiritus auferetur. In divino namque ac terribili illo tribunali a singulis peccatoribus auferetur spiritus per baptismum datus. Et illud est quod Dominus dicebat : *Excindet servum improbum* B *dominus ejus quando venerit, et portionem ejus post infidelem ponet* [64].

1. *In finem, pro Idithum,* **PSALMUS** *Asaph.* **LXXVI.**

Argumentum.

Cum audisset Idithum quæ dicebantur de populo Hebræorum, quæ isthæc erant : *Utquid Deus repulisti in finem ?* summopere dolebat et turbabatur, lugens quod omnino abjecti fugissent. Tum in ejus gratiam Asaph psalmum edit, docens illum, in ejusmodi negotiis ad Deum esse confugiendum, atque inde consolationem mutuari oportere : quare sic orditur :

C 2. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi.* Psalmum ordiens docet Idithum, quod prope sit Dominus invocantibus eum.

3. *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis nocte contra eum, et non sum deceptus.* Tanta, inquit, tribulatio demersit animam meam ut non solum die supplicationes offerrem, sed et ipsum noctium tempus in precibus insumerem. Verum hæc agens non cucurri in vanum, non frustra laboravi : atque id sibi vult illud : *Non sum deceptus.*

4. *Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, et delectatus sum.* Nullas, inquit, hominum consolationes admittebam : sed sola Dei memoria lætitia D cordis erat mihi. *Exercitatus sum, et defecit spiritus meus.* Cum humanis, inquit, utebar ratiociniis ; id enim significat illud : *Exercitatus sum,* tunc in defectionem animi dejectus sum.

5. *Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus sum et non sum locutus.* Hoc nos, inquit, in perturbationem conjicit, quod inimici custodiarum nostrarum loca occupent, id est, murorum propugnacula.

6. *Cogitavi dies antiquos.* Illa, inquit, mecum cogitabam, et turbabar perpendens quo pacto Deus olim populo auxiliaretur, nunc autem repulerit.

Et hoc me in anxietatem animi conjiciebat: ne forte in perpetuum deserti forent. Reminiscebar illorum dierum antiquorum.

11. *Hæc mutatio dexteræ Excelsi.* Dum mecum versarem, inquit, cogitationes illas de populi abjectione, sero tandem intellexi, mutationem illam a bonis ad mala, quæ populo contigit, ob nihil aliud evenisse, nisi propter Altissimi dexteram. Quasi apertius diceret: Propter ea quæ contra Salvatorem Christum, qui est dextera Patris, facta sunt.

12. *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.* Cogitavi, inquit, quanta ipsis bona tribuerit, et qualia vicissim intulerint ei mala.

13. *Et meditabor in omnibus operibus tuis.* Etsi enim illi ita se gesserint, at ego ea quæ ab initio nobis contulisti beneficia ad finem usque recensebo: id est, nullum ex nobis collatis bonis oblivioni tradam.

14. *Deus, in sancto via tua.* Sanctum vocat aut sanctificatum apostolorum chorum, quicum stupenda illa et divina signa edebat; aut quia nemo potest venire ad Patrem nisi per Christum, qui revera sanctus est, utpote Deus. *Quis Deus magnus sicut Deus noster?* Omnibus antecellis, o Domine: solus enim quæ vis *mirabilia* operaris.

16. *Redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph.* Ipsis enim primis prædicavit Evangelium regni cœlorum. Brachium Domini, id est Christus.

17. *Viderunt te aquæ, Deus, et timuerunt.* Et quandonam aquæ videntes timuerunt, nisi quando mare increpavit et obmutuit?

18. *Vocem dederunt nubes. Etenim sagittæ tuæ transeunt.* Nubes hic vocat sanctos apostolos, qui cœlestem et evangelicum sermonem administrant. Sagittas autem vocat operationes sancti Spiritus. Perinde igitur est ac si diceret: Operationes in discipulis tuis editæ, per totum orbem auditæ sunt. Sciendum autem ipsum Christum sagittam electam apud Isaiam prophetam nuncupatum fuisse [87]. *Vox tonitrui tui in rota.* Tonitru dicit evangelicum sermonem, qui per totum orbem vehementer insonuit. Quamobrem evangelistam, filium tonitrui appellavit [88]. Rotam autem dicit hominum vitam, ut ex Ezechiele ediscere est [89]. Perinde itaque est ac si diceret: Sermo tuus evangelicus toti hominum generi traditus est. *Illuxerunt fulgura tua orbi terræ.* Ecquænam fulgura fuerint, nisi ea quæ spirituali nos lumine illustrant, sancti scilicet apostoli et evangelistæ? quibus Salvator dixit: *Vos estis lux mundi* [90]. *Commota est et contremuit terra.* Quasi dicat, Audita est ab omnibus orbem incolentibus salutaris prædicatio, per quam castus timor omnes occupavit, juxta illud: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore* [91].

A τουτό μοι τὴν ἀθυμίαν ἐκίνει, τὸ μὴ ἄρα εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτῶν ἡ ἀποστροφὴ γένηται. Ὑπεμιμνησκόμην ἐκείνων τῶν παλαιῶν ἡμερῶν.

Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. Κινῶν, φησὶ, τοὺς περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἔθνους λογισμοὺς, ὀψέ ποτε συνῆκα, ὡς ἡ μεταβολὴ αὕτη ἡ ἐξ ἀγαθῶν εἰς κακὰ γεγενημένη τῷ ἔθνει δι' οὐδὲν ἕτερον γεγένηται ἢ διὰ τὴν τοῦ Ὑψίστου δεξιάν. Ὡς εἰ σαφέστερον ἔλεγεν· Διὰ τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πεπραγμένα, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρός.

Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θαυμασίων σου. Ἐνενόησα, φησὶν, ὅσα αὐτὸς αὐτοῖς ἐνεδείξατο ἀγαθὰ, οἷα δὲ αὐτῷ ἀνταπέδωκαν κακά.

Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου. Εἰ καὶ
B οὕτως, φησὶν, ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἐγὼ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὧν εἰς ἡμᾶς ἤρξω εὐεργεσιῶν, μέχρι τέλους διεξέλθοιμι· τουτέστιν, οὐδὲν τῶν ἐν ἡμῖν γεγενημένων καλῶν λήθῃ παραδῶ.

Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ἁγίῳ ἡ ὁδός σου. Ἅγιόν φησιν ἢ τὸν ἡγιασμένον τῶν ἀποστόλων χορὸν, μεθ' ὃν ἦν ἐπιτελῶν τὰς παραδόξους θεοσημείας· ἢ ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἅγιος ὡς Θεός. *Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;* Πάντων ὑπερέχεις, Δέσποτα· μόνος γὰρ ἅπερ θέλεις *θαυματουργεῖς.*

Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακὼβ καὶ Ἰωσήφ. Αὐτοῖς γὰρ πρώτοις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρα-
C νῶν. Ὁ βραχίων Κυρίου, τουτέστιν ὁ Χριστός.

Εἴδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεὸς, καὶ ἐφοβήθησαν. Καὶ πότε αὐτὸν ἰδόντα ἐφοβήθη τὰ ὕδατα, ἢ ὅτε ἐπετίμησε τῇ θαλάσσῃ καὶ πεφίμωτο;

Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται. Νεφέλας ἐν τούτοις τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ τοὺς τὸν οὐράνιον καὶ εὐαγγελικὸν διακονοῦντας λόγον· βέλη δὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅμοιον οὖν ὡσεὶ λέγοιεν· Αἱ ἐνέργειαι αἱ εἰς τοὺς ἁγίους σου μαθητὰς ἐξάκουστοι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ γεγόνασιν. Ἰστέον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς βέλος ἐκλεκτὸν παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ ὠνόμασται. *Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ.* Βροντὴν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶ, τὸν καταχτυπήσαντα τὴν ὑπ' οὐρανόν. Διὸ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν υἱὸν ἀπεκάλεσε
D βροντῆς. Τροχὸν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον φησίν· ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἔστι μαθεῖν. Ὅμοιον οὖν ὡσεὶ λέγοι· Ὁ λόγος σου ὁ εὐαγγελικὸς παντὶ διαδέδοται ἀνθρωπίνῳ γένει. *Ἔφαναν αἱ ἀστραπαί σου τῇ οἰκουμένῃ.* Καὶ τίνες ἂν εἶεν αἱ ἀστραπαὶ ἢ αἱ τὸ νοητὸν ἡμῖν ἀστράπτουσαι φῶς, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί; οἷς ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.* Ἀντὶ τοῦ, Ἐξάκουστον τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν γέγονε τὸ σωτήριον κήρυγμα, δι' οὗ καὶ φόβος ἁγνὸς πάντας ἔλαβε, κατὰ τό· *Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.*

[87] Isa. XLIX, 2. [88] Marc. III, 17. [89] Ezech. I, 20. [90] Matth. V, 14. [91] Psal. II, 11.

Ἐν τῇ θαλάσσῃ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς. Θάλασσαν μὲν τὸν κόσμον, ὕδατα δὲ πολλὰ τὰ ἐν αὐτῷ διάφορα τῶν ἀνθρώπων γένη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο λέγων τοῖς ἀποστόλοις· *Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.* καὶ, *Ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας·* διέδραμον δὲ τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ ἐκήρυξαν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, συνόντος αὐτοῖς ἀοράτως δηλονότι τοῦ Κυρίου, κατὰ τὰς ἀψευδεῖς αὐτοῦ ἐπαγγελίας· τούτου χάριν ἐπήγαγε· *Καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται,* διὰ τὸ ἀόρατον τῆς μετ' αὐτῶν πορείας τοῦ Κυρίου. Πλὴν καὶ μόνος αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐποιήσατο ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς θαλάσσης τὴν πορείαν, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστής. A

Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου. Καὶ ὥσπερ πρόβατα οὐκ εἰδότα ὅποι τε ἄπεισι καὶ ὅποι πορεύεται, οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς διῆγες, ὑπηρέταις πρὸς τοῦτο τοῖς περὶ τὸν Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν κεχρημένος. Πάντα μέντοι ἀπὸ τοῦ· *Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου,* ἀπέδωκε πρὸς τό· *Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην.* Τούτων γὰρ, φησὶν, ὑπομιμνησκόμενος, παρεκαλούμην τὴν διάνοιαν καὶ εὐφραινόμην. Ἐννοῶν γὰρ ὅσα τε καὶ οἷα ἡμῖν ὑπῆρξε τῇ σῇ βοηθείᾳ, ἐπειθόμην, ὡς οὐκ ἄν ποτε τοσαῦτα πεποιηκὼς ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ καὶ τῇ τῶν κατεχόντων τότε ἀπαλλαγῇ, νῦν ἀνάσχοιο πάντη ὑπεριδεῖν ἡμᾶς ἐν δουλείᾳ τε ὄντας καὶ αἰχμαλωσίᾳ καὶ συμφορᾷ. *Ἐν χειρὶ Μωϋσῇ καὶ Ἀαρών.* Σὺ αὐτὸς, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ὁ μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συνὼν, καὶ πάλαι ποτὲ διὰ Μωϋσέως ἐξήγαγες ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαόν σου, στρατηγοῦντος Μωϋσέως καὶ Ἀαρών. B C

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜΟΣ. ΟΖ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν Ἀσὰφ, τῷ νέῳ λαῷ παραινῶν τῷ νόμῳ προσέχειν τῷ εὐαγγελικῷ, τοῦ τε παλαιοῦ ἐκείνου τῶν Ἰουδαίων δήμου κατηγορῶν, δι' οὗ πολλὰ εὐεργετημένοι, οὐδενὸς ἐμνημόνευσαν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τοὐναντίον ἔτρεψαν τὰς εὐχαριστίας, ἀχαριστίᾳ τὸν εὐεργέτην ἀμειβόμενοι.

Προσέχετε, λαός μου, τὸν νόμον μου. Καὶ ποίῳ λαῷ ἢ τῷ ἐξ ἐθνῶν παραινεῖ; Καὶ ποίῳ νόμῳ προσέχειν παρακελεύεται ἢ τῷ εὐαγγελικῷ; Ὅτι δὲ λαὸς αὐτοῦ τὰ ἔθνη, ὁ προφήτης Ζαχαρίας φησί· *Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. Κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν πρὸς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.* Προθύμως γὰρ, φησὶ, τῶν παρ' ἐμοῦ λεγομένων ἀκούσατε. D

Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου. Σαφῶς τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς ἡρμήνευσε πληρωθὲν, ὅτε τὰς πολλὰς παραβολὰς εἶπεν ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν. Ὅσα παρὰ τῶν πατέρων, φησὶ, δεδιδάγμεθα ἀκούσαντες, πάντα ταῦτα διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐγνώκαμεν.

Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν. Οὐχ ἑτέρᾳ, φησὶ, γενεᾷ, ἀλλὰ τοῖς τέκνοις

20. *In mari via tua et semitæ tuæ in aquis multis.* Mare vocat mundum, aquas autem multas, diversa in eo hominum genera. Quoniam autem Christus præcepit apostolis dicens [92]: *Euntes docete omnes gentes;* et, *Ecce vobiscum sum omnibus diebus;* ipsi vero totum orbem percurrerunt, et prædicaverunt omnibus gentibus, Domino invisibiliter, secundum veraces suas promissiones, ipsis assistente; ideo intulit: *Et vestigia tua non cognoscentur,* ob invisibilem Domini progressum cum eis. Cæterum ipse solus, utpote Deus, viam fecit in mari sensibili, ut ait evangelista.

21. *Deduxisti sicut oves populum tuum.* Quemadmodum oves quæ nesciunt quo vadant et ubi incedant, sic nos ipse deduxisti, administris ad hæc usus Moyse et Aarone. Omnia itaque ab his verbis: *Memor fui operum Domini,* refert ad illud: *Memor fui Dei, et delectatus sum.* Horum, inquit, recordatus, consolatio mihi et lætitia fuit. Cum enim mecum reputarem quanta et qualia nobis per auxilium tuum obvenerint, confidebam nunquam futurum esse, ut postquam pro nostra salute et pro liberatione eorum qui olim detinebantur tanta effecisti, nunc feras ut despicias nos in servitute, captivitate et calamitate consistentes. *In manu Moysi et Aaron.* Tu ipse, inquit, Domine, qui una cum sanctis apostolis es, olim per Moysen eduxisti populum tuum ex Ægypto, ducibus Moyse et Aarone.

Intellectus Asaph. PSALMUS. LXXVII.

Argumentum.

Hunc canit psalmum Asaph, novum populum admonens, ut evangelicæ legi attendat; populumque illum antiquum Judaicum accusat, quod multis acceptis beneficiis, nullius memores fuerint, sed contra loco gratiarum actionis, ingratitudine beneficum remunerarint.

1. *Attendite, popule meus, legem meam.* Ecquem populum cohortatur, nisi qui ex gentibus est? Eccui legi attendere jubet nisi evangelicæ? Quod autem gentes sint populus ejus, id ait propheta Zacharias: *Et confugient gentes multæ ad Dominum. et erunt ipsi in populum* [93]. *Inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Alacriter, inquit, verba mea audite.

2. *Aperiam in parabolis os meum.* Hoc aperte evangelista explicavit ut impletum [94], quando multas parabolas dixit Dominus in Evangeliis.

3. *Et patres nostri narraverunt nobis.* Quotquot, inquit, a patribus edidicimus, hæc omnia per opera et per ejus adventum novimus.

4. *Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera.* Non pro altera, inquit, generatione

[92] Matth. XXVIII, 19, 20. [93] Zach. II, 12. [94] Matth. XIII, 36.

sed pro filiis eorum omnia Salvatoris mirabilia opera patrata sunt: quare non cessarunt ipsis *narrantes laudes Domini et virtutes ejus.*

5. *Et legem posuit in Israel.* Legem, inquit, dedit patribus eorum, et tabernaculum testimonii, instituens eos ut per legem cognoscerent Salvatorem, qui in tempore ad genus hominum advenit.

6. *Filii qui nascentur.* His significat sanctos Salvatoris discipulos, qui mirabilia per Christum edita filiis suis annuntiant; id est, iis qui ipsorum opera ad fidem accedunt.

7. *Et non obliviscantur operum Dei.* Hæc ipsis enarrabunt, ex quibus solis poterunt Deum sibi spem ascribere.

8. *Ne fiant sicut patres eorum.* Annuntiabunt, inquit, apostoli laudes Dei iis qui per ipsum instituti sunt: ut exquirant Dei mandata, et ne patrum suorum infelicitatem imitentur. Illa namque generatio cor rectum non habuit erga Deum, neque fidem habuit cum Deo spiritus ejus. *Generatio quæ non direxit cor suum.* Illi namque spem in Deo firmam non habuerunt, quia noluerunt rectam ingredi viam; sed sententiam habuere divinis adversantem legibus.

9. *Filii Ephraim intendentes et mittentes arcubus.* Per solam tribum Ephraim totum populum Israel a Juda segregatum et divisum significavit. Ipsi enim et vitulos erexerunt, et a legali cultu desciverunt. Postquam ante tetigerat patrum malignitatem, jam eorum improbitatem ex integro recenset, atque bonorum copiam a Deo illis concessam; eorum erga Deum infidelitatem, denique perniciem quæ his de causis illos excepit. Ut iis instituti, malum zelum effugerent. Dicit autem filios Ephraim, id est totum Israelem, qui didicerunt cum malignis dæmonibus pugnare, atque ad eam rem in modum arcus adornati erant, ipso pugnæ tempore mutasse sententiam, atque Dominum et Deum negasse, ut voluntate ad Barabbam, id est ad Satanam, declinarent.

10. *Non custodierunt testamentum Dei.* Novam Evangelii traditionem dicit, atque illud: *Ecce dies venit, et disponam cum eis testamentum novum* [55]. Causa autem hic redditur, quia illud non custodientes, quod est nova lex Dei, *conversi sunt in die belli.* Non enim credebant ei dicenti: *Ego ex Patre exivi et venio* [56]. Cum enim par fuisset adversus eos pugnare qui contra Deum bellum gererent, illi adversus Deum bellum moverunt.

11. *Et obliti sunt benefactorum ejus.* Licet enim multa beneficia acceperint, omnia a memoria sua abjecerunt. Et ejusce rei argumentum illud est, quod eum tradiderint Pilato. Obliti sunt quomodo

A αὐτῶν πάντα πέπρακται τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος μεγαλουργήματα· διὸ οὐκ ἐπαύσαντο αὐτοῖς *προαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ.*

Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραήλ. Νόμον, φησὶν, ἔδωκε τοῖς πατράσιν αὐτῶν, καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, παιδαγωγῶν αὐτοὺς εἰς τὸ γνῶναι διὰ τοῦ νόμου τὸν κατὰ καιροὺς ἐπιδημήσαντα Σωτῆρα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

Υἱοὶ τεχθησόμενοι. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τοὺς ἁγίους τοῦ Σωτῆρος μαθητὰς, οἵτινες τὰ θαυμάσια ἃ κατώρθωσεν ὁ Χριστὸς, τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἀπαγγέλλουσι· τουτέστι τοῖς προσελθοῦσι δι' αὐτῶν τῇ πίστει.

Καὶ μὴ ἐπιλάθωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα διηγήσονται αὐτοῖς, δι' ὧν δυνήσονται μόνον ἐλπίδα B τὸν Θεὸν ἐπιγράψασθαι.

Ἵνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν. Ἀπαγγελοῦσι, φησὶ, τὰς αἰνέσεις τοῦ Θεοῦ τοῖς δι' αὐτοῦ παιδαγωγουμένοις οἱ ἀπόστολοι· ἵνα καὶ ἐκζητήσωσι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, καὶ μὴ τὴν τῶν πατέρων κακοδαιμονίαν μιμήσωνται. Ἐκείνη γὰρ, φησὶν, ἡ γενεὰ οὐκ ἔσχεν εὐθῆ τὴν καρδίαν πρὸς Θεὸν, οὐδὲ πίστιν ἔσχε τὸ πνεῦμα αὐτῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ. *Γενεὰ ἥτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν αὐτῆς.* Ἐκεῖνοι γὰρ βεβαίαν τὴν εἰς τὸν Θεὸν οὐκ ἐκτήσαντο πίστιν, τὴν εὐθεῖαν οὐκ ἐθελήσαντες πορείαν ὁδεῦσαι, ἀλλὰ γνώμην ἐσχηκότες τοῖς θείοις ἐναντιουμένην θεσμοῖς.

Υἱοὶ Ἐφραῒμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις. Ἀπὸ μόνης τῆς φυλῆς τοῦ Ἐφραῒμ ὅλον τὸν λαὸν C τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἀποσχισθέντα τοῦ Ἰούδα ἐδήλωσεν. Οὗτοι γὰρ καὶ τὰς δαμάλεις ἔστησαν, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀπέστησαν. Ἀψάμενος τῆς τῶν πατέρων πονηρίας, ἐφεξῆς καταλέγει πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν, τήν τε παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς ἀγαθῶν δαψίλειαν, τήν τε πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν ἀπιστίαν, τόν τε διαδεξάμενον αὐτοὺς διὰ ταῦτα ὄλεθρον· ἵνα διὰ τούτων παιδαγωγηθέντες, τὸν πονηρὸν φύγωσι ζῆλον. Λέγει δὲ, ὡς οἱ τοῦ Ἐφραῒμ υἱοὶ, τουτέστιν ἅπας Ἰσραὴλ, οἱ δεδιδαγμένοι τοῖς πονηροῖς μάχεσθαι δαίμοσι, καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ τόξον κατασκευασθέντες, παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν μετεβλήθησαν, τὸν μὲν Δεσπότην καὶ Θεὸν ἀρνησάμενοι, προσκλίναντες ἑαυτοὺς τῷ Βαραββᾷ, τουτέστι τῷ Σατανᾷ.

Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ. Τὴν D καινὴν τοῦ Εὐαγγελίου παράδοσίν φησι, καὶ τό· *Ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται, καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς διαθήκην καινήν.* Αἰτίας δέ ἐστιν ἀπόδοσις, ὅτι, ταύτην μὴ φυλάξαντες, ἥτις ἐστὶ καινὸς νόμος τοῦ Θεοῦ, *ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.* Οὐ γὰρ ἐπίστευον αὐτῷ λέγοντι· *Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω.* Δέον γὰρ βάλλειν καὶ πολεμεῖν τοὺς Θεῷ πολεμοῦντας· οἱ δὲ κατὰ Θεοῦ ἦραντο πόλεμον.

Καὶ ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ. Καίτοι, φησὶ, πολλὰ εὐεργετημένοι, πάντα ἀπὸ τῆς μνήμης ἀνεῤῥίπισαν. Καὶ τούτου ἀπόδειξις τὸ παραδοῦναι Πιλάτῳ. Ἐπελάθοντο τὸ πῶς διῆλθεν εὐεργετῶν αὐ-

[55] Baruch II, 35. [56] Joan. XVI, 27.

τοὺς πάντας, καὶ ἰώμενος τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν ἃ ἐποίησε θαυμάσια. Οὕτω, φησὶ, τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῶν θαυμασίων ἐπελάθοντο τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ ἀμέλει καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγενημένων, ὅτε αὐτοὺς ἠλευθέρου ὁ Θεός. Τοιοῦτον γάρ τι ἔοικεν ὑποσημαίνειν τὸ, *Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν·* ὡσεὶ σαφέστερον. Ἔλεγεν· Ὁμοιότροποι τῷ ζήλῳ τῶν πατέρων αὐτῶν γεγόνασι τῷ πονηρῷ· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνοι ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οὗτοι.

Διέῤῥηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ θάλασσαν διελὼν ἅπαντας διεβίβασεν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὰ ἐπὶ τῆς προτέρας λυτρώσεως διηγεῖσθαι θαυμάσια. Καταδιαιρεθείσης γὰρ εἰς διαιρέσεις πολλὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ τῶν ὑδάτων διοριζομένων καὶ ἐξ ἑκάστου μέρους μετεωριζομένων, καὶ αἰρομένων εἰς ὕψος, ὥσπερ ἐν ἀσκῷ τινι συνέκλεισεν αὐτὰ θείᾳ τινὶ δυνάμει, ὅπως μὴ διαχεόμενα ἐπικλύσῃ τὸ πλῆθος.

Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος καὶ ἀνεβάλετο. Ἀντὶ τοῦ· Ὑπερέθετο μικρὸν, καὶ οἱονεὶ ἀνέκοψε τὴν εὐεργετικὴν χεῖρα.

Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς. Οὐ μόνον, φησὶ, τῷ μάννα τὰ σώματα ἔτρεφεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ λογικῇ τινι καὶ οὐρανίῳ δυνάμει διέτρεφεν αὐτῶν τὰς ψυχάς· ὥσπερ ἀμέλει διατρέφει καὶ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ τοῦτό ἐστι μὲν καὶ ἐκ τοῦ συνδέσμου ἰδεῖν, τῷ ὥσπερ ἐν ἐπαγωγῇ εἰπεῖν τό· *Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς.* Ἔστι δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τοῦ Ἀποστόλου μαθεῖν, περὶ αὐτῶν εἰρηκότος, ὡς πνευματικὸν ἔφαγον βρῶμα. Τοῦτο δὲ ἦν ὁ νῦν ἄρτος ἀγγέλων ὀνομαζόμενος.

Καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά. Τὴν ὀρτυγομήτραν φησὶν ἐνταῦθα.

Ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Γέγονε γὰρ αὐτοῖς εἰς χολέραν ἔξιν ἡ τροφὴ, ἅτε ὅλον δι᾽ ὅλου ἐκνενευκότων εἰς τὴν τῶν κρεῶν πλησμονήν.

Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σάρξ εἰσιν, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον. Ἠλέει αὐτοὺς, φησὶ, καίτοι ὁρῶν αὐτοὺς ὁλοτρόπως ἐκκεκλικότας εἰς σάρκας, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ τὰ σαρκὸς φρονεῖν, καὶ πνεῦμα ἔχοντας, εἰς ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἀεὶ πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον εἰς τὸ μετανοεῖν, καὶ ἐκζητεῖν ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεόν. Δι᾽ οὐδὲν οὖν ἕτερον ἠλέει καὶ ἔσωσεν, ἢ διὰ τὴν οἰκείαν μόνον φιλανθρωπίαν. Διὸ καὶ προλαβὼν εἶπεν· *Αὐτὸς γάρ ἐστιν οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων.*

Οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος. Καταλέξας τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἐν ἐρήμῳ αὐτοῖς δεδομένα ἀγαθὰ, ἕτερον εὐεργεσίας καταλέγει τρόπον. Ταῦτα δὲ ἐστι τὰ περιστάντα δεινὰ τοὺς ἐχθρούς· ἥ τε εἰς αἷμα μεταβολὴ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ κυνόμυια, καὶ ὁ βάτραχος, καὶ ἡ ἐρυσίβη, καὶ ἡ ἀκρὶς, καὶ ἡ χάλαζα, καὶ ἡ πάχνη, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων ἀποστολή· καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τῆς τῶν πρωτοτόκων ἀπωλείας.

pertransierit beneficiis eos cumulans, et sanans eos qui sub potestate diaboli essent.

12. *Coram patribus eorum fecit mirabilia.* Ita beneficiorum et mirabilium Christi obliti sunt, sicut patres eorum qui in Ægypto fuere quando liberavit eos Dominus. Simile enim quidpiam videtur significare illud : *Coram patribus eorum ;* ac si apertius diceret : Similes patribus suis in malis studiis fuere; et sicut illi obliti sunt Deum, ita et isti.

13-15. *Interrupit mare et perduxit eos.* Non solum hoc, inquit, sed etiam mare dividens, omnes pertransire fecit. Hinc incipit ea quæ in priori liberatione edita sunt miracula recensere. Diviso enim in multas divisiones Rubro mari, ac separatis aquis et ex utraque parte in sublime elatis, *quasi in utre* quodam divina virtute conclusit eas, ne effusæ multitudinem demergerent.

21. *Ideo audivit Dominus et distulit.* Quasi diceret, Supersedit parum, et operatricem manum quasi cohibuit

24. *Et panem cœli dedit eis.* Non solum, inquit, manna corpora nutriebat, sed et rationabili quadam et cœlesti virtute alebat eorum animas, sicut revera etiam alit angelos. Atque illud potest ex conjunctione animadverti, quæ quasi in quadam additione jacet cum dicitur : *Et panem cœli dedit eis.* Nihilominus autem possumus id ex Apostolo ediscere, qui de illis dicit quod spiritualem cibum comederent. Illud autem erat quod hic panis angelorum vocatur.

27. *Et sicut arenam maris volatilia pennata.* De coturnice hic loquitur.

30. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum.* Versus est illis cibus in iracundiam, utpote qui omnino ad saturitatem carnium declinarint.

39. *Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens.* Miserabatur, inquit, illos, etsi videret eos omnino declinasse ad carnes, id est, ut ea quæ carnis sunt saperent, ac spiritum habere ad concupiscentiam carnis semper vadentem, nec convertentem se ad pœnitentiam, ut quæreret Deum ex tota anima. Nulla igitur alia de causa miseratus est et salvum fecit illum, nisi propter suam solum clementiam. Quare prius dixit : *Ipse enim miserator et misericors.*

42, 49. *Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis.* Postquam enumeravit bona in mari et in deserto ipsis collata, alium recenset beneficiorum modum. Hæc autem sunt mala inimicis illata, scilicet mutatio fluminis in sanguinem, cynomyia, ranæ, ærugo, locusta, grando, pruina, ignis, immissio angelorum malorum, et reliqua usque ad primogenitorum exitium.

50. *Viam fecit semitæ iræ suæ.* Cum dedisset, A inquit, mysterium agni, exitum dedit iræ, ut populum suum prætergrederetur, et ne attingeret eos qui ejus mysterium celebrarent. Sed cum custodiret eos dando semitam iræ suæ, animabus eorum, scilicet Ægyptiorum, *non pepercit a morte;* tradidit enim exterminatori.

54. *Et induxit eos in montem sanctificationis suæ.* Jerusalem ait et templum postea in illa excitatum. *Montem hunc quem acquisivit dextera ejus.* Ipse namque Christus est, dextera Patris, qui olim ante populum incedebat, et sorte dedit eis terram promissionis. *Et ejecit a facie eorum gentes.* Amorrhæum, Chettæum, et qui consequenter enumerantur. *Et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.* Expulsis ac deletis septem gentibus. B Nam pulsorum urbes domosque possederunt.

56. *Et tentaverunt et exacerbaverunt Deum excelsum.* Idololatriam, quæ judicum et regum tempore inducta fuit, enarrat. *Et testimonia ejus non custodierunt.*

57. *Et averterunt se, non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum...* Quemadmodum patres eorum, ait, in deserto, redemptore abnegato, vitulum fecerunt: ita et isti erectis vitulis sacrificabant, Deo derelicto.

58. *In iram concitaverunt eum in collibus suis.* In omnibus enim montium cacuminibus immolabant C dæmonibus, ut ait Oseas propheta [97].

59. *Audivit Deus et sprevit, et ad nihilum redegit valde Israel.* Traditi enim sunt variis captivitatibus.

60. *Et repulit tabernaculum Silom.* In Silom enim erat prius tabernaculum, quo tempore sacerdotium exercebant Heli et Samuel. *Tabernaculum ubi habitavit in hominibus.* Tabernaculum dicit arcam, quæ hominibus illis erepta est, a quinque satrapiis quæ abstulerunt illam.

61. *Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, et pulchritudinem eorum.* Virtus et pulchritudo eorum erat arca, quæ tradita est in manus Azotiorum.

62. *Et conclusit in gladio populum suum.* Cum D ducerentur enim in captivitatem moriebantur, nemine auxiliante, quia familiares eorum igne absumpti fuerant.

64. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt.* Filios Heli sacerdotis dicit: *Et viduæ eorum non plorabuntur.* Perierunt enim eodem exitio, atque viris in morte conjunctæ sunt, neque lacrymis ut solet in mortuis fieri deploratæ sunt.

66. *Et percussit inimicos suos in posteriora.* Hoc ait quia Azotios et Ascalonitas in podicibus percussit, donec remitterent arcam.

67. *Et repulit tabernaculum Joseph.* Hoc ait quia

[97] Ose. XI, 12.

Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ. Δεδωκὼς, φησὶ, τοῦ ἀμνοῦ τὸ μυστήριον, διέξοδον δέδωκε τῇ ὀργῇ, ὅπως τὸν αὐτοῦ παρέλθῃ λαὸν, καὶ μὴ ἅψηται τῶν αὐτοῦ τελούντων τὸ μυστήριον. Ἀλλὰ φυλάξας τούτους διὰ τοῦ ἐξόδον δοῦναι τῇ ὀργῇ, αὐτῶν τῶν ψυχῶν, δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων, *οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου·* παρέδωκε γὰρ τῷ ἐξολοθρευτῇ.

Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἁγιάσματος αὐτοῦ. Ἱερουσαλὴμ φησι καὶ τὸν μετὰ ταῦτα οἰκοδομηθέντα ἐν αὐτῇ ναόν. *Ὄρος τοῦτο ὃ ἐκτήσατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.* Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, ὁ καὶ πάλαι προπορευόμενος τοῦ λαοῦ, καὶ κατακληροδοτῶν αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. *Καὶ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη.* Τὸν Ἀμοῤῥαῖον καὶ τὸν Χετταῖον, καὶ τοὺς ἑξῆς δηλουμένους. *Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας.* Αὐτῶν τῶν ἐξελαθέντων καὶ ἀνῃρημένων ἑπτὰ ἐθνῶν. Τὰς γὰρ πόλεις αὐτῶν τῶν ἐκβεβλημένων καὶ τοὺς οἴκους ἐκληρονόμησαν.

Καὶ ἐπείρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον. Τὴν ἐπὶ τῶν κριτῶν γενομένην εἰδωλολατρείαν σημαίνει, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν βασιλειῶν. *Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο.*

Καὶ ἀπέστρεψαν, καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν. Ὥσπερ οἱ πατέρες αὐτῶν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν μόσχον πεποιήκασι, τὸν λυτρωτὴν ἀρνησάμενοι· οὕτω καὶ οὗτοι πάλιν τὰς δαμάλεις ἀναθέντες ἔθυον, ἐγκαταλιπόντες Θεόν.

Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν. Ἐπὶ πᾶσαν γὰρ κορυφὴν ὄρους τοῖς ἀκαθάρτοις ἔθυον δαίμοσιν, ὡς ὁ προφήτης Ὡσηέ φησιν.

Ἤκουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερεῖδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα Ἰσραήλ. Παρεδόθησαν γὰρ εἰς διαφόρους αἰχμαλωσίας.

Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σηλώμ. Ἐν Σηλὼμ γὰρ ἦν τὸ πρότερον ἡ σκηνὴ, ἡνίκα ἱεράτευσαν Ἡλεὶ καὶ Σαμουήλ. *Σκήνωμα ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις.* Σκήνωμα τὴν κιβωτόν φησιν, ἥπερ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἀφῄρηται τῶν πέντε σατραπειῶν τῶν λαβουσῶν αὐτήν.

Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ καλλονὴν αὐτῶν. Ἰσχὺς αὐτῶν καὶ μὴν καὶ καλλονὴ ἡ κιβωτὸς ἦν ἣ παραδέδοται Ἀζωτίων εἰς χεῖρας.

Καὶ συνέκλεισεν εἰς ῥομφαίαν τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἀγόμενοι γὰρ αἰχμάλωτοι, ἀπέθνησκον, οὐδενὸς αὐτοῖς ἐπικουροῦντος, διὰ τὸ προδεδαπανῆσθαι πυρὶ τοὺς ἐπιτηδείους αὐτῶν.

Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον. Τοὺς υἱοὺς Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως λέγει. *Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται.* Συνδιολώλασι γὰρ τῇ αὐτῶν ἀπωλείᾳ, καὶ τῷ τῶν ἀνδρῶν θανάτῳ συνήφθησαν, μηδὲ τῶν ἐπὶ νεκροῖς ἀξιωθεῖσαι δακρύων.

Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω. Τοῦτό φησι διὰ τὸ Ἀζωτίους καὶ Ἀσκαλωνίτας εἰς τὰς ἕδρας πατάξαι, ἄχρις οὗ τὴν κιβωτὸν ἀπέστειλαν.

Καὶ ἀπώσατο τὸ σκήνωμα Ἰωσήφ. Τοῦτό φησι

διὰ τὸ τὴν Σηλὼμ ἐν τῇ μερίδι εἶναι τοῦ Ἰωσήφ· Ἐφραῒμ δὲ υἱὸς Ἰωσήφ.

Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα. Ἀπὸ γὰρ ταύτης τοὺς βασιλέας ἐποίησεν, ὧν πρῶτος Δαυΐδ. Ἰστέον δὲ, ὡς φυλὴν ἀντὶ φυλῆς ἐξελέξατο, τὴν Ἰούδα ἀντὶ τῆς Ἰωσήφ· καὶ τόπον ἀντὶ τόπου, τὸ ὄρος Σιὼν ἀντὶ τῆς Σηλώμ.

Καὶ ᾠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ. Ἁγίασμα μὲν τὸν θεῖον ἐν Ἱερουσαλὴμ ᾠκοδομηθέντα λέγει ναόν· Μονόκερως δὲ θηρίον ἐστὶν ἀκαταμάχητον, διὰ τὸ ὀξὺ κέρας ἐπὶ μετώπου φέρειν, καὶ πάντα τούτῳ ἀναιρεῖν τὰ θηρία. Λέγει οὖν, Ὅτε οὕτως ὁ θεῖος ᾠκοδομήθη ναὸς, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τῆς ἐνούσης ἐν αὐτῷ ἰσχύος δεύτερα φαίνεσθαι.

Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτόν. Τικτομένων καὶ γεννωμένων. Ἀπὸ τῆς ποιμαντικῆς, φησὶν, ἐπιστήμης, καὶ τοῦ εἰδέναι τὰ λοχευόμενα τῶν προβάτων διαφυλάττειν, καλῶς ἀναλαβὼν καὶ τῶν λογικῶν θρεμμάτων ποιμένα πεποίηκε. *Ποιμαίνειν Ἰακὼβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.* Τουτέστι, διδάσκαλος αὐτοῖς ἀγαθῶν τρόπων ἐγένετο, δι' ὧν ἐπεδείκνυτο παιδεύσας αὐτούς.

Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς. Σύνεσιν χειρῶν πᾶσαν τὴν ἐν τῷ προσήκοντι πρᾶξιν γινομένην φησίν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ. ΟΗ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ὑπὲρ τῶν ἀναιρεθέντων πικρῶς κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Ἀντιόχου· αἰτῶν τε διὰ τῆς ἱκετείας ἐκδίκησιν γενέσθαι τῆς εἰς τὸ ἔθνος γινομένης μιαιφονίας, μεταστραφεισῶν δηλονότι τῶν συμφορῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπάγοντας αὐτάς.

Ὁ Θεὸς, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου. Πολλοὺς γὰρ εἰσαγαγὼν ὁ Ἀντίοχος, εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνέπρησε τὸν θεῖον ναόν. *Ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου.* Ἰδοὺ, φησὶ, τῶν σῶν ἐκράτησαν ἄλλοι, καὶ τὰ σὰ ὑπὸ ἀλλοφύλων κατέχεται. *Ἔθεντο Ἱερουσαλὴμ εἰς ὀπωροφυλάκιον.* Λιθολόγιος τόπος ὅπου τὴν σκηνὴν ἔχει ὁ τὰς ὀπώρας φυλάσσων.

Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ. Διὰ γὰρ ὑπερβολὴν ἀπανθρωπίας οὐδὲ θάπτειν τοῖς οἰκείοις ἐπέτρεπον οἱ πολέμιοι τοὺς νεκρούς. *Τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.* Πῶς γὰρ οὐχ ὅσιοι οἱ τὸ αἷμα ἐκχυθέντες ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς, ὧν ἦσαν οἱ Μαχαβαῖοι;

Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου. Ζήλωσον, φησὶ, διὰ τὸ σὸν ὄνομα τὸ βλασφημούμενον παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μὴ μνησθῇς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων. Τὰς ἐν Αἰγύπτῳ λέγει ἁμαρτίας ἀρχαίας.

Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν; Εἰ καὶ ἐμποδίζει, φησὶ, τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· ἀλλὰ διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποίησον ἡμῖν διὰ τὸν ὀνειδισμὸν ὃν ἐπιφέρουσι

A Silom erat in portione Joseph; Ephraim autem filius erat Joseph.

68. *Sed elegit tribum Juda.* Ex ea enim reges constituit, quorum primus fuit David. Sciendum autem tribum pro tribu elegisse Deum, tribum Juda pro tribu Josephi; et locum pro loco, montem Sion pro Silom.

69. *Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum.* Sanctificium dicit, divinum in Jerusalem excitatum templum. Unicornis autem, fera est inexpugnabilis, quia acutum in fronte cornu habet, atque illo belluas omnes interficit. Ait igitur, Cum exstructum fuit templum illud, omnes gentes virtute in illo contenta inferiores fuisse visas.

70, 71. *De post fetantes accepit illum.* Fetantes dicit B natas et recens emissas. Davidem, quod esset pastoritiæ artis peritus, et quia sciret fetas oves custodire, merito assumpsit, et rationabilium ovium pastorem constituit. *Pascere Jacob servum suum.* Id est, doctor ipsis proborum morum fuit, per ea quæ fecit erudiens eos.

72. *Et intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Intellectum manuum, omnes actus convenienti tempore editos dicit.

1. PSALMUS Asaph. LXXVIII.

Argumentum.

Hunc canit psalmum pro iis qui in tempore Antiochi dire cæsi sunt. Rogans supplicatione sua ul- C tionem cædis in populo factæ, conversis scilicet calamitatibus in eos qui ipsas intulissent.

Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam. Multas enim adducens gentes Antiochus, ingressus est Jerosolymam, et divinum templum incendit. *Polluerunt templum sanctum tuum.* Ecce, inquit, tua alii occuparunt, et quæ tua sunt ab alienigenis detinentur. *Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.* Lapidibus electis constructus est locus, ubi tabernaculum habet qui poma custodit.

2, 3. *Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli.* Ob inhumanitatis vehementiam, ne concedebant quidem cognatis ut mortuos humarent. D *Carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.* Quomodo enim sancti non fuerint quorum sanguis effusus est pro legis observantia, ex quorum erant numero Machabæi.

5, 6. *Exardescet sicut ignis zelus tuus.* Zelo accendere, inquit, propter nomen tuum ab inimicis blasphematum.

8. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Peccata dicit antiqua quæ in Ægypto admissa sunt.

10. *Ne forte dicant in gentibus : Ubi est Deus eorum?* Etiamsi, inquit, multitudo peccatorum nostrorum impedimentum est nostræ salutis : sed propter nomen tuum adjuva nos, propter convi-

cium quod proferunt in te, propter sanguinem servorum tuorum qui effusus est, propter gemitum compeditorum.

11. *Secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum.* Virtute brachii tui, ait, salvos fac eos qui a cæde residui sunt.

1. *In finem, pro iis qui commutabuntur, testimonium Asaph, PSALMUS pro Assyriis. LXXIX.*

Argumentum.

Ex prima verborum sententia rogat misericordiam assequi eos qui ab Assyrio in servitutem redacti erant. Sed sublimiore sententia, rogat pro iis qui spiritualem captivitatem passi sunt, postquam in crucem actus est Dominus a spiritualibus Assyriis, et ab eorum principe, videlicet Satana. Supplicationem ergo effundit, rogans adventum Salvatoris nostri et liberationem totius generis Israelitici.

2. *Qui regis Israel, intende.* Te, Domine, qui pastoris instar, populi sollicitudinem geris, rogo admittas deprecationem meam.

3. *Qui sedes super cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse.* Dum incederet tabernaculum, una gradiebantur tres tribus, Judas nempe, Issachar et Zabulon. Subsequebantur ad meridiem tres aliæ, Ephraim, Benjamin et Manasse. Erat autem in cherubim aureis supra arcam positis gloria Dei, qui ipsos præcedebat cum incederent. Tu itaque qui sedes super cherubim, et præcedis arcam, ita ut sis ante Ephraim, Benjamin et Manasse (nam *coram* significat in conspectu), per tuam potentiam salutem dato.

9. *Vineam de Ægypto transtulisti.* Israelem dicit. *Ejecisti gentes, et plantasti eam.* Nam cum præcederes eos, ejecisti a facie eorum gentes.

11. *Operuit montes umbra ejus.* Umbra vineæ est legalis cultus, quia lex umbram futurorum bonorum continet. Montes dicit Silom et Sion. In iis namque duobus locis tabernaculum constitutum fuit. Nihil ergo aliud significat, nisi quod legalia, quæ futurorum bonorum umbra erant, in duobus hisce montibus celebrata fuerint. *Et arbusta ejus cedros Dei.* Cedri sunt cœlestes virtutes; arbusta autem vineæ, prophetæ in populo qui in sublime efferebantur, et quiescebant in supernis et rationalibus potestatibus.

12. *Extendit palmites suos usque ad mare.* Palmites et propagines vineæ dicit omnem populi multitudinem, quæ pertingebat a flumine Euphrate ad usque mare Indicum.

13, 14. *Utquid destruxisti maceriam ejus?* Maceria ejus erat angelorum custodia, quam amovit ab eis Deus. *Et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam.* Data quippe fuit in pabulum im-

A σοί, διὰ τὸ αἷμα τὸ ἐκχυνόμενον τῶν σῶν δούλων, διὰ τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων.

Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων. Τῇ δυνάμει, φησὶ, τοῦ βραχίονός σου σῶσον τοὺς καταλειφθέντας ἐκ τῶν ἀνῃρημένων.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τοῦ Ἀσάφ, ΨΑΛΜΟΣ ὑπὲρ τῶν Ἀσσυρίων. ΟΘ'.

Ὑπόθεσις.

Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον τῆς λέξεως ἐλεηθῆναι ἀξιοῖ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου καταδουλωθέντας· κατὰ δὲ τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν, ὑπὲρ τῶν ὑπομεινάντων τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν νοητὴν, μετὰ τὸν κατὰ
B τοῦ Κυρίου σταυρὸν ὑπὸ τῶν νοητῶν Ἀσσυρίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, φημὶ δὴ τοῦ Σατανᾶ. Ἱκετείαν οὖν προβάλλεται, ἀξιῶν ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἐλευθέρωσιν τοῦ παντὸς γένους τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχες. Σὺ, Δέσποτα, τὸν ποιμένος δίκην τοῦ λαοῦ προμηθούμενον, δέξασθαί μου τὴν ἱκετείαν ἀντιβολῶ.

Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραῒμ, καὶ Βενιαμὶν, καὶ Μανασσῆ. Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς σκηνῆς ἐβάδιζον τρεῖς φυλαὶ, Ἰούδα, καὶ Ἰσάχαρ, καὶ Ζαβουλών. Ἠκολούθουν δὲ κατὰ νότον τρεῖς ἕτεραι· ἡ τοῦ Ἐφραῒμ, ἡ τοῦ Βενιαμὶν καὶ τοῦ Μανασσῆ. Ἦν δὲ ἐπὶ τῶν χρυσῶν χερουβὶμ τῶν ἐπάνω τῆς κιβωτοῦ δόξα Θεοῦ· προ-
C εβάδισε γὰρ αὐτῶν κατὰ τὴν πορείαν. Σὺ οὖν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, καὶ προπορευόμενος τῆς κιβωτοῦ, ὡς εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ Ἐφραῒμ, Βενιαμὶν καὶ Μανασσῆ (τὸ γὰρ *ἐναντίον* σημαίνει τὸ ἔμπροσθεν), διὰ τῆς σαυτοῦ δυναστείας τὴν σωτηρίαν ἐπιδίδου.

Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας. Τὸν Ἰσραὴλ φησιν. *Ἐξέβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.* Προπορευόμενος γὰρ, ἐξέβαλες ἀπὸ προσώπου αὐτῶν τὰ ἔθνη.

Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιὰ αὐτῆς. Σκιὰ μὲν τῆς ἀμπέλου ἡ κατὰ νόμον λατρεία, διὰ τὸ σκιὰν ἔχειν τὸν νόμον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ὄρη δὲ τό τε ἐν Σηλὼμ καὶ τὸ ἐν Σιὼν φησιν. Ἐν τούτοις γὰρ τοῖς δυσὶ τόποις ἵδρυτο ἡ σκηνή. Οὐδὲν οὖν ἕτερον σημαίνει, ἢ
D ὅτι τὰ ἐν νόμῳ, ἅτινα ἦν σκιὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις ἐτελεῖτο ὄρεσι. *Καὶ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ.* Κέδροι μὲν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις· ἀναδενδράδες δὲ τῆς ἀμπέλου οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ προφῆται εἰς ὕψος ἠρμένοι, καὶ ἐπαναπαυόμενοι ταῖς ἄνω καὶ λογικαῖς δυνάμεσιν.

Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης. Κλήματα καὶ παραφυάδες τῆς ἀμπέλου τὸ πᾶν πλῆθος τοῦ λαοῦ φησιν, ὃ κατέσχεν ἀπὸ ποταμοῦ Εὐφράτου μέχρι θαλάσσης τῆς Ἰνδικῆς.

Ἵνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς; Φραγμὸς ἦν αὐτῇ ἡ τῶν ἀγγέλων φυλακὴ, ἣν ἀπέστησεν ἀπ' αὐτῶν ὁ Θεός. *Καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν.* Δίδοται γὰρ εἰς βόσκημα

τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, οἵτινες καὶ νέμονται αὐτῶν τὰς ψυχὰς, τῆς νοητῆς εὐκαρπίας ἀπογυμνοῦντες.

Ὁ Θεὸς δυνάμεων, ἐπίστρεψον. Ἱκετεύω σε τοίνυν τὸν δυνατὸν Δεσπότην ἰδεῖν ἄνωθεν τῆς ἀμπέλου τὴν λώβην, καὶ θεραπείας ἀξιῶσαι τὸ πάθος. Ἡ σὴ γὰρ αὕτη πρόνοια τὴν προτέραν ἔδωκεν εὐκληρίαν.

Καὶ κατάρτισαι αὐτὴν ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιά σου. Ἐπειδὴ σὺ αὐτὴν, φησὶ, κατεφύτευσας, εἶτα γέγονεν ἐμπεπυρισμένη καὶ κατεσκαμμένη καὶ ἀπώλετο, σοῦ αὐτὴν ἐπιτιμήσαντος, κατάρτισαι αὐτὴν καὶ ἑτοίμην εἰς σωτηρίαν παρασκεύασον· παρασκεύασον δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ γὰρ, ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, διὰ τοῦ υἱοῦ ἀνθρώπου σημαίνει. Τίς δέ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἢ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί;

Γενηθήτω ἡ χείρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου. Αὕτη, φησὶν, ἡ πρᾶξις ἡ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, ἥτις καὶ διὰ τῆς χειρὸς σημαίνεται, ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου γενηθήτω, τουτέστι διὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὄντος δεξιᾶς σου. Καὶ τίς οὗτος ἢ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος; Ἐπειδὰν δὲ τοῦτο γένηται, καὶ σώσῃ ἡμᾶς, φησὶν, ἡ δεξιά σου, ὁ χρηματίσας ἀνὴρ καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, οὐκ ἄν ποτε ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ, ἅτε τῆς σῆς ζωῆς μεταλαβόντες, καὶ τῷ σῷ ἐπικληθέντες ὀνόματι, τουτέστι Χριστιανοί.

Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς. Συνεχῶς τὴν ἱκεσίαν προβάλλεται, ἐπισπεύδων τὴν ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Μονογενοῦς, δι' οὗ καὶ σωθήσονται.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ, ἀλληλούϊα. Π'.

Ὑπόθεσις.

Ἤδη τὸν ὄγδοον ἑρμηνεύοντες ἀποδεδώκαμεν εἶναι ληνοὺς τὰς Ἐκκλησίας. Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ τούτου τοῦ ψαλμοῦ ἰδεῖν, ὡς καλεῖ τὰ ἔθνη πρὸς τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον· αὐτοῖς διδασκαλίαν ποιούμενος τοῦ μήποτε ἀποστῆναι αὐτοῦ, τὴν τοῦ προτέρου λαοῦ διὰ τὴν κακίαν ἀποβολὴν λέγων.

Ἀγαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος. Παρακελεύεται οὖν τοῖς ἔθνεσι τῷ βοηθήσαντι Θεῷ, καὶ ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων αὐτοὺς ῥυσαμένῳ καταδυναστείας, τὰς ἐπινικίους ᾄδειν ᾠδάς.

Λάβετε ψαλμὸν, καὶ δότε τύμπανον. Ψαλμὸν ἐν τούτοις τὴν θείαν διδασκαλίαν φησί. Τύμπανον δὲ ὄργανόν ἐστι ἐκ δερμάτων πεποιημένον. Λέγει οὖν· Ἐπήκοοι τοῖς θείοις λογίοις γενόμενοι, *παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ. Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας.* Ψαλτήριον πάλιν τὸ σῶμά φησι, διὰ τὴν γινομένην συμφωνίαν καὶ συναρμονίαν πρὸς αὐτὸ τῆς ψυχῆς· ἵν' ἄρτιοι γένωνται οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, καὶ τὰς ψυχὰς ἀνατιθέντες τῷ Θεῷ, καὶ τὸ σῶμα, οὐ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ Κυρίῳ.

Σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι. Ὥσπερ πάλαι

A puris dæmonibus, qui etiam depascunt eorum animas, et spirituali fructuum copia exspoliant.

15. *Deus virtutum, convertere.* Deprecor te igitur potentem Dominum, ut respicias de cœlo vineæ perniciem, et remedium vulneri applices. Tua enim ipsa providentia priorem illam optimam conditionem dederat.

16, 17. *Et perfice eam quam plantavit dextera tua.* Quoniam tu, inquit, plantasti illam, ac deinde fuit *incensa igni et suffossa* atque periit, te illam corripiente, *perfice eam* et paratam redde ad salutem; præpara autem illam per filium hominis: illud enim, *super filium hominis*, per filium hominis significat. Quis autem est filius hominis nisi ipse Dominus noster, ut ipse de se in Evangeliis B dicit?

18, 19. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ.* Hæc, inquit, est operatio salutis populi, quæ per manum indicatur, *super virum dexteræ tuæ fiat*, id est per virum qui est dextera tua. Ecquis ille est nisi Filius hominis, qui est dextera Patris, etiamsi factus sit homo? Cum autem hoc factum fuerit et salvos nos fecerit dextera tua, qui vocaris vir et Filius Dei, nunquam discedemus a te, utpote qui vitæ tuæ participes simus, et tuo nomine appellemur, id est Christiani.

20. *Domine Deus virtutum, converte nos.* Assidue supplicationem emittit gestiens, ut Unigenitus appareat, per quem salutem ipsi consequentur. C

1. *In finem, pro torcularibus* PSALMUS *ipsi Asaph.* LXXX.

Argumentum.

Jam cum octavum interpretaremur diximus torcularia Ecclesias esse. Videre igitur est ex hoc quoque psalmo ipsum vocare gentes ad fidem in Dominum. Eam doctrinam præbens illis ut nunquam discedant ab ipso, prioris populi impietatis causa abjectionem significans.

2. *Exsultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob.* Jubilatio est victoriæ carmen. Cohortatur itaque gentes ut Deo auxilianti, qui a dæmonum potestate ipsos liberaverat, hymnos victoriæ D canant.

3. *Sumite psalmum, et date tympanum.* Psalmum hic vocat, divinam doctrinam; tympanum autem est instrumentum pellibus confectum. Ait igitur: Obsequentes divinis eloquiis, *exhibete corpora vestra hostiam viventem, Deo placentem*[4]. *Psalterium jucundum cum cithara.* Psalterium rursum corpus dicit, ob consensum et coaptationem animæ cum illo, ut Dei homines perfecti sint, et animas Deo dicantes et corpus, non mundo, sed Domino.

4, 5. *Buccinate in neomenia tuba.* Sicut olim Is-

[4] Rom. XII, 1.

rael sensibiles sumens tubas in neomenia buccinabat, quia hoc præceptum dederat Deus in testimonium quod liberati fuissent ex Ægyptiaca servitute; ita et novus populus evangelica usus tuba, cujus sonus in omnem terram exivit, jubet in neomeniis tuba canere, id est in renovatione mentis ejus, confitens ipse atque testificans quod illum ex spirituali Ægypto liberarit, id est ex potestate tenebrarum.

6. *Linguam quam non noverat audivit.* Populus, inquit, egressus ex Ægypto, audivit linguam quam olim non norat. Ecqua illa fuit nisi vox Dei in monte ad populum emissa?

7. *Divertit ab oneribus dorsum ejus.* Quasi dicat, ex oneribus. Dicit porro quod illos a sarcinis liberaverit, quas deferebant cum exstruerent urbes Pharaonis. *Manus ejus in cophino servierunt.* Hoc ait quia lutum et paleas in cophinis ad opus deferebant.

8. *In tribulatione invocasti me, et liberavi te.* Simile est illi: *Quia audivi gemitus eorum et vocem eorum audivi, et descendi ad liberandum eos* [1].

Exaudivi te in abscondito tempestatis. Quasi dicat, ex magna et vehementissima te angustia liberavi. *Probavi te apud aquam contradictionis.* Quando sitibundus populus ad Moysen diceret: *Da nobis aquam ut bibamus*, respondit: *Quid me conviciis oneratis et tentatis Dominum* [2]*?*

9-11. *Audi, populus meus.* Populum cohortatur, ut curet esse obsequens illi. Nam si hoc faciat, nequaquam serviet alii Deo: neque erit ipsi Dominus in Deum recentem. Ipse namque est qui olim eos ex Ægypto redemit. *Dilata os tuum, et implebo illud.* Promittit obsequentibus carnales et spirituales cibos.

12-15. *Et non audivit populus meus vocem meam,* etc. Quia me hoc pollicente, ipsi surdi fuerunt; ideo repudiavi eos, dignasque de facinoribus eorum pœnas sumpsi.

16. *Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula.* Quasi apertius diceret: Quia populus mentitus est Domino, erit ei tempus supplicii, id est tempus futuri sæculi.

17. *Et cibavit eos ex adipe frumenti.* Illi, inquit, mentiti sunt ei; ipse vero, utpote bonus, replevit eos spirituali cibo: qui est ipse Dominus, *panis vivus qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo* [3]. *Et de petra melle saturavit eos.* Petra est ipse Dominus [4]; mel, ejus divina eloquia. Ait igitur, quod eos sanctis eloquiis suis repleverit.

PSALMUS Asaph. LXXX

Argumentum.

Postquam in præcedenti psalmo de populi abjectione

A ποτὲ ὁ Ἰσραὴλ αἰσθητὰς λαμβάνων σάλπιγγας ἐν τῇ νεομηνίᾳ ἐσάλπιζε, τοῦτο πρόσταγμα δεδωκότος τοῦ Θεοῦ, καὶ μαρτύριον τοῦ ἐλευθερωθῆναι αὐτοὺς τῆς ἐξ Αἰγύπτου δουλείας· οὕτω καὶ ὁ νέος λαὸς, τῇ εὐαγγελικῇ χρώμενος σάλπιγγι, ἧς ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν, κελεύεται ἐν ταῖς νεομηνίαις σαλπίζειν, τουτέστιν ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς αὐτοῦ· ὁμολογῶν καὶ αὐτὸς καὶ μαρτυρῶν, ὅτι δὴ αὐτὸν ἐκ τῆς νοητῆς ἠλευθέρωσεν Αἰγύπτου, τουτέστιν ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους.

Γλῶσσαν ἣν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν. Ὁ λαὸς, φησὶν, ἐξελθὼν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε γλῶσσαν ἣν πάλαι οὐκ ἔγνω. Καὶ ποία αὕτη ἢ ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν γινομένη ἐν τῷ ὄρει φωνή;

Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ. Ἀντὶ
B τοῦ, ἐξ ἄρσεων. Λέγει δὲ, ὅτι τῶν βασταγμάτων αὐτοὺς ἠλευθέρωσεν, ὧν ἐπεφέροντο οἰκοδομοῦντες τὰς πόλεις τῷ Φαραώ. *Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν.* Τοῦτό φησι διότι τὸν πηλὸν καὶ τὰ ἄχυρα ἐν κοφίνοις ἐπὶ τὸ ἔργον ἐπεφέροντο.

Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐῤῥυσάμην σε. Ὅμοιον τῷ, *Ὅτι ἤκουσα τῶν στεναγμῶν αὐτῶν, καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην τοῦ ἐξελέσθαι αὐτούς. Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καταιγίδος.* Ἀντὶ τοῦ, Ἐκ μεγάλης καὶ ὑπερβαλλούσης ἐῤῥυσάμην σε θλίψεως. *Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας.* Ὅτε διψήσας ὁ λαὸς ἔλεγε πρὸς Μωσῆν· *Δὸς ἡμῖν ὕδωρ ἵνα πίωμεν*, ἔλεγε· *Τί λοιδορεῖσθέ με καὶ πειράζετε τὸν Κύριον;*

Ἄκουσον, λαός μου. Τῷ λαῷ παραίνεσιν εἰσφέ-
C ρει λέγων παρεσκευάσθαι ἐπήκοον γενέσθαι αὐτῷ. Καὶ γὰρ, εἰ τοῦτο ποιήσει, οὐκ ἂν ἑτέρῳ δουλεύῃ Θεῷ, οὐδὲ γενήσεται αὐτῷ αὐτὸς ὁ Κύριος εἰς Θεὸν πρόσφατον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ καὶ πάλαι αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου λυτρωσάμενος. *Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό.* Ὑπισχνεῖται τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ καὶ σαρκικὰς τροφὰς καὶ πνευματικάς.

Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαός μου τῆς φωνῆς μου. Ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ὑπεσχόμην ἐγὼ, αὐτοὶ δὲ τὰ ὦτα ἐκώφευσαν· τούτου χάριν ἀπεβαλόμην αὐτοὺς, ἀξίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν διδούς.

Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ἀντὶ τοῦ ψεύσασθαι τῷ Κυρίῳ τὸν λαὸν, ἔσται καιρὸς αὐτῷ τιμωρίας· οὗτος δέ ἐστιν ὁ τοῦ
D μέλλοντος αἰῶνος.

Καὶ ἐψώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ. Αὐτοὶ μὲν, φησὶν, ἐψεύσαντο αὐτῷ· αὐτὸς δὲ, ἅτε ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐνέπλησεν αὐτοὺς νοητῆς τροφῆς· αὕτη δέ ἐστιν αὐτὸς ὁ Κύριος, *ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς.* Πέτρα αὐτὸς ὁ Κύριος, μέλι δὲ τὰ θεῖα αὐτοῦ λόγια. Λέγει γοῦν, ὅτι τῶν ὁσίων αὐτοῦ λογίων ἐνέπλησεν αὐτούς.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ. ΠΑ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἀποβολὴν τοῦ λαοῦ ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ψαλμῷ, δι-

[1] Exod. II, 24. [2] Exod. XVII, 2. [3] Joan. VI, 33. [4] I Cor. X, 4.

ταῦθα καὶ τὰς αἰτίας σαφέστερον ἐκδίδωσι, δι' ἃς A αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀπεβάλετο.

Ὁ Θεὸς *ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν*. Θεοὺς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων ἐκάλεσε, τοὺς υἱοὺς κληθέντας Θεοῦ. Ἔστη οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν ὁ Θεὸς, ὅτε τὴν σωτήριον παρουσίαν πεποίηται, ὅπως διακρίνῃ αὐτοὺς, ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς πεπραγμένων ποιῶν.

Ἕως πότε κρίνετε ἀδικίαν; Τὴν ἀδικίαν τὴν γινομένην εἰς τὸν λαὸν παρ' αὐτῶν εἰς μέσον ἄγει.

Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Θεμέλια τῆς γῆς τοὺς ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου φησίν· οἵτινες καὶ πρό γε τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔδωκαν δίκην, ἐκβληθέντες τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος διὰ τοῦ λεχθέντος πρὸς ἡμᾶς λογίου· *Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω*. Ἐσαλεύθησαν B γὰρ ἧς πάλαι ποτὲ εἶχον στάσεως. Ἅτε δὴ ὡς πρώτων αὐτῶν καταργηθέντων διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἶτα τῆς ἐκβολῆς γενομένης τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπήγαγεν· *Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε· πίπτετε δὲ καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων*. Καὶ ποίων ἀρχόντων, ἢ ὧν μικρῷ πρότερον ἐδήλωσε διὰ τῶν σαλευομένων θεμελίων τῆς γῆς;

Ὠδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Ἀσάφ. ΠΒ'.

Ὑπόθεσις.

Εὐχὴν ἐνταῦθα ἀνατείνει πρὸς Θεὸν, τῆς ἀλαζονείας ἀξιῶν τὰ ἔθνη τιμωρήσασθαι τὰ τῶν Ἀσσυρίων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ συμπράξαντα πόλεμον. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἑξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ δηλούμενοι. C

Ὁ Θεὸς, τίς ὁμοιωθήσεταί σοι; μὴ σιγήσῃς μηδὲ καταπραΰνῃς, ὁ Θεός. Σοὶ μὲν, φησὶν, οὐδεὶς ἔσται ὅμοιος, ἀμνησίκακος καὶ μακροθυμῶν ἐπὶ ταῖς ἀδικίαις· ἐγὼ δὲ εὔχομαι μὴ σιγῆσαι ἐπὶ ταῖς καθ' ἡμῶν παρὰ τῶν ἐχθρῶν γενομέναις ἀδίκοις ἐφόδοις.

Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου ἤχησαν. Ἐξάκουστος, φησὶν, ἡ καθ' ἡμῶν παρ' αὐτῶν ἀδικία γεγένηται.

Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λώτ. Ἀντελάβοντο, φησὶ, καὶ συνεμαχήσαντο εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον οἱ προδηλωθέντες τοῖς υἱοῖς Λώτ. Υἱοὶ δὲ Λὼτ Μωαβῖται καὶ Ἀμμανῖται. Ἐντεῦθεν δὲ γινώσκομεν, ὅτι προσκαλοῦνται ἀλλήλους οἱ δαίμονες ἐπ' ἀπωλείᾳ ψυχῆς, πανωλεθρίαν ἡμῖν ἐπάγειν, καὶ D λήθῃ παραδοῦναι τὸν πολυθρύλλητον Ἰσραήλ. Εἶτα καταλέγει ὁμόρους, ὑφ' ὧν συγκληθέντες καὶ οἱ ἄλλοι συνῆλθον.

Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιὰμ καὶ τῷ Σισάρα. Ὥσπερ ποτὲ Μαδιὰμ καὶ ὁ Σισάρα, ἔτι τε καὶ ὁ Ἰαβεὶν ἐξαναστάντες κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐξωλοθρεύθησαν, οἱ μὲν ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσὼν, οἱ δὲ ἐν Ἀενδώρ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἐπιθέμενοι ἡμῖν μετὰ τοῦ Ἀσσοὺρ, τῆς ὁμοίας τιμωρίας τύχοιεν. Σισάρα μὲν ἄρχων τῆς δυνάμεως, Ἰαβεὶν δὲ βασιλεὺς Χαναάν. Τροποῦνται ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσὼν ἐν τοῖς Κριταῖς ἐν χειρὶ Βαρὰκ καὶ Δεββόρα γυναικὸς Ἰσραήλ.

locutus est, hic quæ causæ sint quod a Deo abjectus fuerit clarius recenset.

1. *Deus stetit in synagoga deorum.* Deos vocat principes Judæorum, qui filii Dei vocabantur. Stetit igitur in medio eorum Deus, in salutari suo adventu, ut judicaret eos, facinorum eorum convictionem afferens.

2, 3. *Usquequo judicatis iniquitatem?* etc. Iniquitatem, qua erga populum usi sunt, in medium adducit.

5-7. *Moveantur omnia fundamenta terræ.* Fundamenta terræ dicit principes sæculi hujus, qui ante Judæorum populum pœnas dederunt, a tyrannide qua nos opprimebant expulsi, per illud dictum: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* [a]. Exacti sunt a loco quem prius occupabant. Cum itaque prius illi compressi fuissent per crucem ejus, ac deinde abjectus sit Israel postquam Evangelium per totam terram prædicatum fuit, subjunxit: *Ego dixi: Dii estis. Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.* Et quibus principibus, nisi iis quos paulo ante significavit per commota fundamenta terræ

1. *Canticum PSALMI Asaph. LXXXII.*

Argumentum.

Precationem hic effundit ad Deum, rogans ut de arrogantia gentium, quæ cum Assyriis bellum gesserant adversus Jerusalem, sumat pœnas. Hæ autem gentes inferius in psalmo indicantur.

2. *Deus, quis similis erit tibi? ne taceas neque compescaris, Deus.* Nemo, inquit, tibi similis erit, immemor videlicet injuriarum, et æquanimiter tolerans iniquitates. Ego autem precor ut non taceas super iniquis incursionibus inimicorum, quibus nos adoriuntur.

3. *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt.* Publicata, inquit, fuit eorum adversum nos iniquitas.

9. *Facti sunt in adjutorium filiis Lot.* Qui superius memorati sunt auxilium et opem attulerunt filiis Lot. Filii autem Lot sunt Moabitæ et Ammonitæ. Hinc autem cognoscimus, dæmones sese mutuo provocare ad perniciem animæ, ut nos funditus perdant, et famosum illum Israelem in oblivionem ducant. Deinde finitimos enumerat, a quibus evocati alii convenerunt.

10. *Fac illis sicut Madian et Sisaræ*, etc. Sicut olim Madian, Sisara et Jabin insurgentes contra Israelem disperierunt, alii in torrente Cisson, alii in Endor; eodem modo qui cum Assur nos adoriuntur easdem pœnas luant. Sisara dux exercitus erat; Jabin autem rex Chanaan. Qui in fugam vertuntur in torrente Cisson, de qua re in libro Judicum, manu Barac et Deboræ mulieris Israelitæ [b].

[a] Joan. XII, 31. [b] Judic. IV, 14.

11. *Disperierunt in Endor.* In indecenti loco. Endor enim *indecentiam* significat. *Facti sunt ut stercus terræ.* Insepulti enim jacentes dissoluti sunt, et quasi stercus, terræ admisti.

12. *Pone principes eorum sicut Oreb.* Paria Idumæis, Ismaelitis, Moabitis, Agarenis et memoratis eorum sociis immitte mala in Oreb et in reliquos. Ipsi enim mali male perierunt.

14-16. *Deus meus, pone illos ut rotam.* Id est, ne maneant in eodem statu, sed in contrarium revolvantur. *Sicut stipulam ante faciem venti,* id est versatiles fient, ut est revera stipula spicæ. *Sicut ignis qui comburit silvam.* Fruantur, inquit, igne quem ipsi accenderunt, atque ipse ignis eos consumat, sicut et sensibilis ignis comburit silvam. Simile est autem huic dicto: *Ecce vos omnes ignem accenditis, eatis ad lumen ignis vestri, et flammæ quam accendistis* [7]. *Sicut flamma comburens montes.* Parabolicus est sermo. Quemadmodum, inquit, ignis decidens comburit montes, ita comburentur illi per supplicium a te inflictum, quod ob vehementiam et gravitatem tempestati comparavit.

17. *Imple facies eorum ignominia.* Lapsi enim optatis suis, et pudore repleti, agnoscent tuam potestatem. *Et quærent nomen tuum, Domine.* Id ait, quia ex datis pœnis utilitatem percepturi sunt. Illud, *quærent*, positum est pro, cognoscent.

1. *In finem, pro torcularibus, filiis Core,*

PSALMUS LXXXIII.

Argumentum.

Rursum pro Ecclesiis in hoc psalmo verba facit, et palam est ex eo quod pro torcularibus inscribatur.

2, 3. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum.* Tabernacula dicit sanctas ecclesias Dei, per diversa loca constructas, erga quas studio fertur religiosa anima. *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.* Perinde est ac si diceret: Et corpore et anima me obtuli ad serviendum Deo viventi et vero [8]. Illud autem, Deo viventi, ad discrimen idolorum dictum est, quæ mortua sunt et ex materia sensu carente fabrefacta.

4. *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi ubi ponat pullos suos. Altaria tua, Domine.* Passer hominum animam adumbrat, cui venando insidiatur spiritualis venator, juxta id quod dictum est: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* [9]. Turturem autem vocat animam quæ in castitate et temperantia versatur. Ait igitur omnem animam hoc inventuram perfugium, ingressum scilicet in altaria.

A *Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ.* Ἐν ἀσχήμῳ τόπῳ. Ἀενδὼρ γὰρ ἀπρέπεια δηλοῦται. *Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῇ.* Ἄταφοι γὰρ μένοντες διελύθησαν, καὶ οἷόν τις κόπρος τῇ γῇ συνεμίγησαν.

Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήβ. Τῶν Ἰδουμαίων καὶ Ἰσμαηλιτῶν καὶ Μωαβιτῶν καὶ Ἀγαρηνῶν καὶ τῶν δηλωθέντων ἑταίρων τὰ ἴσα παθεῖν παρασκεύασον τῷ Ὠρὴβ καὶ τοῖς ἑτέροις. Οὗτοι δὲ καὶ κακοὶ κακῶς ἀπολώλασιν.

Ὁ Θεός μου, θοῦ αὐτοὺς ὡς τροχόν. Τουτέστι, Μὴ μείνοιεν ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, ἀλλὰ κυλιέσθωσαν εἰς τοὔμπαλιν. *Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.* Τουτέστιν εὐρίπιστοι γενήσονται, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἡ καλάμη τοῦ στάχυος. *Ὡσεὶ πῦρ ὃ διαφλέξει δρυμόν.* Ἀπολαυέτωσαν, φησὶ, τοῦ πυρὸς ὃ αὐτοὶ B ἐξέκαυσαν, καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ αὐτοὺς καταφάγεται, ὡσπερανεὶ καὶ αἰσθητὸν πῦρ καταφάγει δρυμόν. Ὅμοιον δὲ τῷ· *Ἰδοὺ πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε, πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύσατε.* *Ὡσεὶ φλὸξ κατακαῦσαι ὄρη.* Παραβολικὸς ὁ λόγος. Ὥσπερ πῦρ ἐμπεσὸν, φησὶ, καίει ὄρη, οὕτω κατακαυθήσονται ὑπὸ τῆς παρὰ σοῦ ἐπενεχθησομένης αὐτοῖς τιμωρίας, ἥντινα καὶ καταιγίδι παρέβαλε διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ ἐπιτεταμένον.

Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας. Διαμαρτόντες γὰρ ὧν βούλονται, καὶ αἰσχύνης ἐμπλησθέντες, ἐπιγνώσονταί σου τὴν δύναμιν. *Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε.* Τοῦτο λέγει, ὡς ἔσται αὐτοῖς ἐκ τῶν τιμωριῶν ὠφέλεια. Τὸ, *ζητήσουσιν*, ἀντὶ τοῦ, C γνώσονται.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορέ,

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'.

Ὑπόθεσις.

Πάλιν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ὑπὲρ τῶν ληνῶν αὐτὸν ἐπιγεγράφθαι.

Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! Σκηνώματά φησι τὰς κατὰ τόπον ἱδρυνθείσας ἁγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εἰς ἃς καὶ πᾶσα θεοφιλὴς ἐπισπουδάζει ψυχή. *Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο εἰς Θεὸν ζῶντα.* Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Καὶ τῷ σώματι καὶ ψυχῇ παρέστησα ἐμαυτὸν εἰς τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. Τὸ δὲ, Θεῷ ζῶντι, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων εἴD ρηται· ἅτε νεκρῶν ὄντων ἐκείνων, καὶ ἐξ ὕλης ἀψύχου τυγχανόντων.

Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγὼν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε. Στρουθίον μὲν τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰνίττεται ψυχὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ θηρευτοῦ ἀγρευομένην, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐῤῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων·* τρυγόνα δὲ τὴν ἐν ἁγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ συζῶσαν ψυχήν. Λέγει οὖν, ὅτι πᾶσα ψυχὴ ταύτην εὑρήσει καταφυγὴν, τὴν εἰς τὰ θυσιαστήρια εἴσοδον.

[7] Isa. L, 11. [8] Hebr. IX, 14. [9] Psal. CXXIII, 7.

Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου· τῷ ἐπουρανίῳ δηλονότι.

Μακάριος ὁ ἀνὴρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο. Ὡς ἀντιλήπτορα, φησὶν, ἐπιγεγραμμένος, ἀγαθοὺς λογισμοὺς ἑαυτῷ καθ' ἑκάστην οἰκοδομεῖ, οὕστινας καὶ ἀναβάσεις πρὸς τὸ παρὸν εἴρηκε, διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς οἱονεὶ ἀπὸ τῶν γηΐνων ἀνάβασιν εἶναι εἰς ἐπουράνια. *Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος.* Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος τὸν θνητὸν βίον φησί. Λέγει οὖν· Ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλήσεις ἀγαθῶν λογισμῶν αὐτοὺς καθεκάστην οἰκοδομῶν. Αἴσθησις αὐτοῖς γέγονεν ἐκ τῆς σῆς ἀντιλήψεως.

Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν· πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν. Ἀμοιβὰς, φησὶ, τῶν καλῶν λογισμῶν δώσει αὐτοῖς ὁ νομοθετῶν, τουτέστιν ὁ τὸν νόμον αὐτοῖς τῆς Καινῆς δεδωκὼς Διαθήκης. Τίνες δ' ἂν εἶεν αἱ εὐλογίαι, ἢ τὸ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν πορευθῆναι; Λέγει δὲ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας τῆς κατὰ Θεὸν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα καὶ ἀπελθόντες ὄψονται τὸν Θεὸν καθώς ἐστιν.

Ἐπίβλεψον εἰς πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου. Χριστὸν ἐνταῦθα τὸν κεκλημένον λαὸν εἰς βασίλειον ἱεράτευμά φησι.

Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας. Ἡμέραν μίαν τῶν αὐλῶν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ὑποδηλοῖ. Χιλιάδας δὲ, ἤτοι χιλιάδα, οὕτω γὰρ εὕρηται ἐν τῇ Ἑβραίων Γραφῇ, τὴν κατὰ νόμον λατρείαν φησὶν, ἥτις εἰς χιλιάδα ἐτῶν κεκράτηκεν, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν τοῦ Σολομῶντος χρόνων, ἀφ' οὗ τεθεμελίωται ὁ θεῖος ναὸς, μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας. Δείκνυσιν οὖν, ὡς πολὺ τὸ μεῖζον (36) τῆς εὐαγγελικῆς πρὸς τὴν νομικὴν λατρείαν. *Ἐξελεξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου.* Οἱονεὶ ὡς εἰ λέγοι· Μικρός τις καὶ εὐτελὴς εἶναι μᾶλλον ἂν βουλοίμην τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ μέγας τῶν ἐν τῷ ἁμαρτωλῷ λαῷ. Ταῦτα τοῖς ἐν Βαβυλῶνι πρόσφορα, καὶ ἡμῖν ἐπιτήδεια. Καὶ γὰρ ἐκείνους ἐδίδασκεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος μὴ παραβλέπειν τοῦ θείου οἴκου τὴν ἐρημίαν, καὶ ἡμεῖς παιδευόμεθα τοὺς τῷ Θεῷ ἀφιερωμένους σηκοὺς ἀεὶ ποθεῖν καὶ ἀγαπᾶν.

Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ. Οἱ γὰρ ταύτην ἔχοντες τὴν διάθεσιν, τούτων ἁπάντων ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν. Ἔλεος γὰρ ἐκ τῶν θείων ἀναβλαστάνει σηκῶν, καὶ πολλὴ ἐκεῖθεν ἄφθονος τῆς ἀληθείας ἡ χορηγία. Ἐκεῖθεν γὰρ τῶν ἀγαθῶν δογμάτων τὴν διδασκαλίαν δεχόμεθα, καὶ χάριν δὲ θείαν ἐκ τῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος κρουνῶν ἀρυόμεθα· καὶ μέντοι καὶ περίβλεπτοι ἐντεῦθεν γινόμεθα, καὶ λίαν περιφανεῖς, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πᾶσαν τῶν ἀγαθῶν δεχόμεθα τὴν ἀπόλαυσιν, κακίας μὲν καὶ πονηρίας ἀπαλλαττόμεθα, ἁπλότητι δὲ καὶ ἀληθείᾳ συζῆν προαιρούμενοι.

Εἰς τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ. ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'.

Ὑπόθεσις.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν δηλοῖ,

A 5. *Beati qui habitant in domo tua.* spirituali videlicet.

6, 7. *Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit.* Qui sibi, inquit, adjutorem ascripsit, bonas sibi cogitationes quotidie instituit, quas nunc ascensiones dixit, quia in ipsis est quasi ascensus a terrenis ad cœlestia. *In valle lacrymarum.* Vallem lacrymarum mortalem vitam dicit. Ait igitur, in mortali vita replebis eos bonis cogitationibus, quotidie instituens illos. (35) Quæ sibi ex tuo patrocinio advenisse bona senserunt

8. *Etenim benedictionem dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem.* Retributiones, inquit, bonarum B cogitationum dabit illis legislator, id est qui legem Novi Testamenti dedit illis. Quæ autem fuerint illæ benedictiones, nisi quod de virtute in virtutem eant? Id est ab hoc vitæ instituto secundum Deum acto, ad supernam Jerusalem, quo cum pervenerint, videbunt Deum sicuti est.

10. *Respice in faciem Christi tui.* Christum hic appellat populum vocatum ad regale sacerdotium.

11. *Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.* Dies una in atriis Domini, id est in ecclesiis, diem resurrectionis Salvatoris significat. Millia vero, sive mille, ita enim legitur in Hebræorum Scriptura, legalem cultum vocat, qui per mille C annos perseveravit orsus a temporibus Salomonis, a quo fundatum est divinum templum usque ad adventum Salvatoris. Declarat igitur longe præstantiorem esse evangelicum quam legalem cultum. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei*, etc. Ac si diceret: Malo pusillus et vilis esse in Ecclesia, quam præpotens in populo peccatore. Hæc iis qui in Babylone erant utilia, et nobis congruentia sunt. Nam et illos edocebat gratia Spiritus, ut divinæ domus vastitatem ne despicerent: et nos erudimur ut Deo sacra templa semper exoptemus, et diligamus.

12, 13. *Dominus non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia.* Nam qui hujusmodi affectum D habent, his omnibus bonis fruuntur. Misericordia enim ex divinis templis oritur, atque largiter exhinc veritas suppeditatur. Istinc enim sanorum dogmatum doctrinam accipimus, et divinam gratiam ex sanctissimi Spiritus fontibus haurimus. Imo exinde præclari evadimus, et valde illustres, et, ut uno verbo dicam, omni bonorum copia fruimur, et a malitia improbitateque liberamur, vitam eligentes in simplicitate et veritate agere.

1. *In finem, filiis Core. PSALMUS LXXXIV.*

Argumentum.

Per hunc psalmum vocationem gentium significat

(35) Locus vitiosus.

(36) Forte μέσον.

et remissionem ob suam ad Deum conversionem A ipsis concessam. Ad hæc inducit Judaicum populum, qui post vocationem gentium peccata sua confitetur, et rogat ipse quoque ut per Christum misericordiam consequatur.

2. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Et revera Deus et Pater benedixit, sive placuit ipsi omnia in Christo instaurare. *Avertisti captivitatem Jacob.* Nam cum Judæis primum prædicaverit, multos redemit a spirituali captivitate in quam abducti fuerant. Hæc (37) significavit Dominus post prophetiam Isaiæ, quæ sic habet : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem et cæcis restitutionem visus*[10], dicens : *Hodie impleta est prophetia hæc in auribus vestris*[11]. Ipse enim est, qui nos a multorum deorum erroneo cultu et a dæmonum servitute liberavit, et catenas peccatorum solvit.

Utrumque hic propheta prædicit, filiorum Israel ex Babylone reditum, et salutem mundi : ac duplici modo totum enarrat. Sensus autem est : Deo acceptum est cor bonum ac studiosum, quod ipsius terra est, quia recipit ejus semen, ac reddit fructum centuplum.

3. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.* Quæ per fidem ad ipsum accessit, ait autem populum ex gentibus coactum, juxta illud a Zacharia propheta dictum : *In illa die confugient ad Dominum gentes multæ, et erunt ipsi in populum*[12].

5. *Converte nos, Deus salutaris noster.* Deprecationem offert ex persona populi Judæorum, rogantium ut et ipsi gratiam consequantur.

8-9. *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam.* Cum Cyrus Persarum rex, juxta Isaiæ prophetiam, redeundi potestatem dedisset, festinant patriam repetere suam, et propterea Deum precantur, ut promptam ipsis pro clementia sua salutem conferat. Citissime, inquit, o Domine, tuam nobis bonitatem ostende, ut tuam salutem consequamur, et ex his locis commigrare possimus. Cum sic propheta supplicationem quasi ex illorum persona offerat, Dei responsum accipit et ait : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Cum finem supplicandi fecisset propheta, responsum a Spiritu cum silentio excipit.

10. *Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius.* Excipiens propheta responsum quod auditurus erat a Deo de genere suo, illud notat, quod paratus sit omnibus prope adesse, si ejus timorem amplexi fuerint : continget autem iis qui Dei timorem amplexi fuerint, quod in gloria inhabitent. *Ut inhabitet gloria in terra nostra.* His significat œco-

καὶ τὴν γενομένην αὐτοῖς διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφῆς ἄφεσιν. Ἔτι τε εἰσάγει τὸν Ἰουδαίων λαὸν μετὰ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ἐξομολογούμενον ἐφ' οἷς ἥμαρτεν, ἀξιοῦντα καὶ αὐτὸν τοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλέους τυχεῖν.

Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου. Καὶ γὰρ ἀληθῶς εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. *Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ.* Αὐτοῖς γὰρ πρῶτον κηρύξας τοῖς Ἰουδαίοις, λελύτρωται πολλοὺς τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς νοητῆς αἰχμαλωσίας. Ἐδήλωσεν ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν Ἡσαΐου προφητείαν, τὴν φήσασαν· *Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν,* B εἰπών· *Σήμερον πεπλήρωται ἡ προφητεία αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.* Αὐτὸς γὰρ ὁ παύσας δουλεύοντας ἡμᾶς πολυθέῳ πλάνῃ καὶ δαίμοσι, τάς τε τῶν ἁμαρτημάτων λύσας σειράς.

Ἀμφότερα ἐνταῦθα προφητεύεται ἥ τε ἀπὸ Βαβυλῶνος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπάνοδος καὶ τῆς οἰκουμένης σωτηρία· καὶ διττῶς ὅλον ἐξηγεῖται. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Εὐδοκεῖ Κύριος τὴν ἀγαθὴν καὶ σπουδαίαν καρδίαν, γῆν αὐτοῦ τυγχάνουσαν, διὰ τὸ δέχεσθαι τὸν σπόρον τὸν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἑκατονταπλασίονα καρποφορεῖν.

Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου. Τοῦ διὰ τῆς πίστεως γενομένου αὐτοῦ λαοῦ· λέγει δὲ τὸ ἐξ ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου· *Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καταφεύξονται ἐπὶ* C *τὸν Κύριον ἔθνη πολλὰ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν.*

Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν. Ἐντεῦθεν ἱκετείαν ἀναπέμπει ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἀξιούντων καὶ αὐτοὺς τυχεῖν τῆς χάριτος.

Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου. Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλεύσαντος, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαΐου προφητείαν, δεδωκότος τῆς ἐπανόδου τὴν ἐξουσίαν, ἐπείγονται τὴν ἐνεγκοῦσαν καταλαβεῖν. Διὰ δὴ τοῦτο τὸν Θεὸν ἱκετεύουσι, ταχεῖαν αὐτοῖς διὰ φιλανθρωπίας παρασχεῖν σωτηρίαν. Τάχιστα, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὴν σὴν ἡμῖν ἀγαθότητα δεῖξον, ἵνα τύχωμεν τῆς σῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς. Οὕτω τὴν ἱκετείαν ὡς ἐξ ἐκείνων ὁ προφήτης προσενεγκὼν, D δέχεται τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόκρισιν καί φησιν· *Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός.* Παυσάμενος ὁ προφήτης ἱκεσίας, τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἀπόκρισιν ἐκδέχεται σιωπῶν.

Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ. Ἐκδεχόμενος ὁ προφήτης τὴν ἀπόκρισιν, ἣν ἀκούσομαι περὶ τοῦ γένους μου παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνο ἔγνω, ὡς πᾶσιν ἕτοιμος εἴη γενέσθαι ἐγγὺς, εἴ γε τὸν αὐτοῦ φόβον ἀσπάζοιντο· συμβήσεται δὲ τοῖς ἀσπαζομένοις τὸ ἐν δόξῃ κατασκηνῶσαι. *Τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.*

[10] Isa. LXI, 1. [11] Luc. IV, 21. [12] Zach. II, 11.

(37) Hæc dubia sunt.

Τὴν μετὰ **σαρκὸς οἰκονομίαν** τοῦ Μονογενοῦς διὰ τούτων **σημαίνει. Γέγονε** γὰρ ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς **δικαιοσύνη** καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος καὶ ἀλήθεια. **Ἐλεήσας δὲ** ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀλήθειαν· καὶ μὴν καὶ **δικαίους** ἀπέφηνεν, *εἰρηνοποιήσας τὰ πάντα ἐν αὐτῷ τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς*.

Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν. Σαφῶς τὴν διὰ τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ κηρύττει ἀλήθειαν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια, εἰ καὶ γεγένηται ἐκ γυναικός. *Δικαιοσύνη* γὰρ καὶ *ἀλήθεια κατεφίλησαν* σαφῶς διὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ ἀλήθειαν.

Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν. Ὅμοιον τὸ εἰρημένον πρὸς τὴν Παρθένον· *Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ*, καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα. Ὅταν, φησὶ, καθ' ὑπερβολὴν χρηστότητος ἐπιλάμψῃ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος, τότε καὶ ἡμεῖς, νοητὴ ὑπάρχοντες γῆ, τοὺς πνευματικοὺς καρποὺς ἀποδώσομεν τῆς δικαιοσύνης.

Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται. Εἰπὼν, ὡς δώσει ἡ νοητὴ γῆ τὸν καρπὸν, διδάσκει πῶς δώσει. Πῶς δὲ δώσει, ἢ ὅταν αὐτοῦ τοῦ ἐργαζομένου τὸ ἀγαθὸν ἡ δικαιοσύνη, προβαδίσασα εἰς τὴν ἄνω ἄγουσαν ὁδὸν, κατευθύνῃ τοῦ αὐτὴν πορευομένου τὰ διαβήματα;

Προσευχὴ τῷ Δαυΐδ. ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ'.

Ὑπόθεσις.

Φωτισθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς ὁ μακάριος Δαυΐδ, καὶ τὴν ἐσομένην παντὶ τῷ καταφεύγοντι πρὸς αὐτὸν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, εἰκότως ἀναπέμπει προσευχὴν, ἕνα καὶ αὐτὸν ἀξιῶν εὑρεθῆναι τῶν σωζομένων διὰ τῆς χάριτος.

Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσόν μου. Μέγα γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐφόδιον πρὸς τὸ εὐχόμενον ἐπακούεσθαι ἡ ταπεινοφροσύνη. *Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ*. Ταπεινοφρονήματος τῆς προσευχῆς τὸ προοίμιον. Τῆς γὰρ δικαιοσύνης ἄμφω κεκτημένοι τὸν πλοῦτον, ὅ τε Δαυΐδ καὶ ὁ Ἐζεχίας πρὸς τοῦτον μὲν οὐχ ἑώρων, εἰς δὲ τὴν τῆς φύσεως πενίαν ἀπέβλεπον, καὶ τὸν Θεὸν ἠντιβόλησαν οἰκτεῖραι ταύτην πτωχείᾳ συνεζευγμένην. Τὸ δὲ, *Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου*, ἐκ μεταφορᾶς τέθεικεν ἀῤῥώστου τινὸς ὑπὸ ἀσθενείας γεγωνότερον οὐ δυναμένου λαλεῖν, καὶ τὸν ἰατρὸν προσκλίνειν τῷ στόματι τὴν ἀκοὴν ἀναγκάζοντος.

Φύλαξον τὴν ψυχήν μου, ὅτι ὅσιός εἰμι. Ἀφ' ὧν κατώρθωσεν ἀγαθῶν ἐπακουσθῆναι ἐξαιτεῖ. *Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί*. Ἐπειδὴ ὅσιον ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν, ἐπὶ τὸ ταπεινὸν πάλιν καταφέρει τὸν λόγον, δοῦλον ἑαυτὸν ἀπογραφόμενος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἔχειν ἐπαγγειλάμενος.

A nomiam Unigeniti cum carne. Facta quippe nobis est a Deo et Patre justitia et pax et misericordia et veritas. Nosque miseratus docuit veritatem; imo et justos reddidit nos, *pacificans omnia in seipso quæ in cœlo et quæ in terra* [13].

11. *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*. Veritatem quæ per Deiparam et semper Virginem mundo exorta est aperte prædicat. Ipse namque est veritas, etiamsi ex muliere natus sit. *Justitia* enim *et pax* vere *osculatæ sunt*, per veritatem illam ex semper Virgine Deipara mundo orientem.

12. *Et justitia de cœlo prospexit*. Simile est id B quod ad Virginem dictum fuit : *Spiritus sanctus superveniet in te* [14], etc.

13. *Etenim Dominus dabit benignitatem*. Cum, inquit, ob summam benignitatem, eos qui in terra sunt illuminaverit Dominus, tunc et nos qui terra sumus spiritualis, spirituales justitiæ fructus dabimus.

14. *Justitia ante eum ambulabit*. Cum dixisset spiritualem terram daturam esse fructum suum, jam docet quo pacto datura sit. Quomodo dabit, nisi cum justitia præambulans, gressus ejus qui operatur bonum et incedit in via quæ sursum tendit, in ipsa via direxerit?

Oratio ipsi David. *PSALMUS LXXXV*.

Argumentum.

C Cum per Spiritum illuminatus nosset beatus David quæ adventum Unigeniti spectabant, atque futuram omnibus qui ad eum confugerent peccatorum remissionem, jure orationem offert, rogans ut ipse unus esse deprehendatur eorum qui per gratiam salutem consequuntur.

1. *Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me*. Opportuna sane via ut quis exaudiatur, est humilitas. *Quoniam inops et pauper sum ego*. (38) Humilitatis est proœmium in oratione. Nam justitiæ ambo divitias possidentes David atque Ezechias, ad eas non respiciebant, sed naturæ inopiam spectabant, et Deo supplicabant ut eam paupertate affectam misereretur. Illud autem : *Inclina, Domine,* D *aurem tuam*, ex metaphora positum est, quasi ex infirmitate non possit altius clamare, et medicum cogat ut aures ori admoveat.

2. *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum*. Ob bona opera quæ edidit postulat exaudiri se. *Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te*. Postquam se sanctum esse dixit, ad humilitatem rursum sermonem convertit, servum sese Domino ascribens, atque spem salutis in illum tantum habere se testificatus

[13] Coloss. I, 20. [14] Luc. I, 34.

(38) Locus suspectus, est in uno tantum codice nomine Athanasii.

3. *Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamabo.* Docemur hisce, eum qui a Deo quidpiam boni accipere voluerit, debere incessanter in precibus versari.

5. *Quoniam tu, Domine, suavis et mitis.* Docet eos qui ad Deum accedunt, ut ne anxii sint, si dona tantisper differat. Erit quippe illis propitius, utpote qui mansuetus sit et dives in misericordia.

8. *Non est similis tui in diis, Domine.* Deos vocat sanctos prophetas ad quos sermo Domini factus. Ait autem neminem prophetarum potuisse liberare homines a peccato, nisi solum Dominum, juxta id quod alibi dictum est : *Non legatus, non angelus, sed ipse Dominus salvavit nos* [15].

11. *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.* Qui pietate erga Deum instructus est, legitimum vitæ institutum amplectitur. Hujusmodi autem vita mater est lætitiæ. Merito itaque Propheta divino timore cor suum lætificari posse putavit. Ita enim alibi quoque ait [16] : *Lætetur cor quærentium Dominum*, et iterum [17] : *Memor fui Dei, et delectatus sum.*

12. *Confitebor tibi, Domine Deus meus, in tote corde meo.* Mutata repente oratione in confessionem, eo quod liberatus fuerit ab inferno, causam enuntiat cur peccaverit, insidias multorum atque potentium commemorans, iisque adumbrans invisibiles potestates, quæ Deum ante oculos non constituunt. Tu autem, Domine, ait, concessisti ea quæ minime illi exspectabant, tua clementia liberans animam meam ex inferno inferiori. Hæc autem dicit Christus astantibus regibus terræ et principibus coactis in unum contra ipsum.

13. *Quia misericordia tua magna est super me.* Quasi jam consecutus quod precibus postulavit, magnam Dei misericordiam se in sæcula laudaturum ait, quia eorum animas de manu inferi liberavit.

14. *Deus, iniqui insurrexerunt super me.* His ostendit se in peccatum illud delapsum fuisse. Quomodo autem, nisi quia synagoga quædam malignorum spirituum insurrexit, et supplantavit eum ne virtutis cursum teneret?

15, 16. *Et tu, Domine Deus meus, miserator, et misericors*, etc. Etiamsi, inquit, insurgentibus in me malignis spiritibus, in peccatum dejectus sum, ac per illud in infernum illum inferiorem, sed tu ipse, Domine, tuas illas miserationes in me effundens liberasti animam meam; quare rursum misericordiam postulo. Veniet autem mihi misericordia, eum me respicias.

17. *Fac mecum signum in bonum.* Sicut olim in Ægypto filiis Israel signum dedit Dominus, ut non læderentur ab exterminatore; ita et sibi signum

A *Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κεκράξομαι·* Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος, ὡς τὸν βουλόμενόν τι παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν ἀγαθὸν, ἀδιάλειπτον δεῖ εἶναι ἐν προσευχαῖς.

Ὅτι σὺ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικής. Διδάσκει τοὺς προσερχομένους Θεῷ μὴ ἀκηδιᾷν, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον τὴν δόσιν ἀναβάλλεται. Ἔσται γὰρ πάντως αὐτοῖς ἐπήκοος, ἅτε χρηστὸς ὢν καὶ πολὺ λίαν εἰς ἔλεος πλούσιος.

Οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε. Θεοὺς μὲν γὰρ τοὺς ἁγίους προφήτας φησὶ, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο. Λέγει δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἐξελέσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἁμαρτίας ἴσχυσεν ἢ μόνος αὐτὸς ὁ Κύριος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· *Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος*
B *ἔσωσεν ἡμᾶς.*

Εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου. Ὁ τὴν περὶ Θεὸν εὐλάβειαν κεκτημένος τὴν ἔννομον ἀσπάζεται πολιτείαν. Μήτηρ δὲ εὐφροσύνης ἡ τοιαύτη ζωή. Εἰκότως τοίνυν ὁ προφήτης τῷ φόβῳ τὴν οἰκείαν εὐφρανθῆναι καρδίαν ὑπώπτευσεν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· *Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον·* καὶ πάλιν· *Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην.*

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Μεταβαλὼν τὴν προσευχὴν εὐθὺς εἰς ἐξομολόγησιν, ἐφ' οἷς ἐρρύσθη τοῦ ᾅδου, τὴν αἰτίαν ἐξαγορεύει δι' ἣν ἥμαρτε, λέγων ἐπιβουλὴν πολλῶν τε καὶ κραταιῶν, αἰνιττόμενος τὰς ἀοράτους δυ-
C νάμεις, μὴ θεμένας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Θεόν. Σὺ δὲ, Κύριε, φησὶν, ἅπερ ἐκεῖνοι μὴ προσεδόκησαν συνεχώρησας, ῥυσάμενος τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου κατωτάτου φιλανθρωπίᾳ τῇ σῇ. Λέγει δὲ ταῦτα Χριστὸς, παραστάντων τῶν βασιλέων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἀρχόντων συναχθέντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατ' αὐτοῦ.

Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ. Ὡς ἤδη εἰς πέρας αὐτῶν ἀχθείσης τῆς προσευχῆς, τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰνέσειν φησίν· ὅτι δὴ καὶ αὐτῶν ἐκ χειρὸς ᾅδου τὰς ψυχὰς ἠλευθέρωσεν.

Ὁ Θεὸς, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ. Δείκνυσι διὰ τούτων, ὡς εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην κατέπεσεν. Πῶς δὲ, ἢ ἐκ τοῦ συναγωγήν τινα πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστῆναι καὶ ὑποσκελίσαι αὐτὸν τοῦ κατ'
D ἀρετὴν δρόμου;

Καὶ σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων. Εἰ καὶ, ἐπαναστάντων μοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, φησὶ, κατηνέχθην εἰς ἁμαρτίαν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν προκείμενον κατώτατον ᾅδην· ἀλλὰ σὺ, Κύριε, αὐτὸς, τοὺς οἰκείους οἰκτιρμοὺς καὶ ἐπ' ἐμοὶ ἐφαπλώσας, ἐρρύσω τὴν ψυχήν μου· διὸ καὶ πάλιν ἐλεεῖσθαι ἐξαιτῶ. Ἔσται δέ μοι ὁ ἔλεος διὰ τοῦ ἐπιβλέψαι σε εἰς ἐμέ.

Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν. Ὥσπερ πάλαι ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ σημεῖον δέδωκεν ὁ Θεὸς, τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ

[15] Isa. XXXIII, 2. [16] Psal. CIV, 3. [17] Psal. LXXVI, 2.

ἀνθρεντοῦ, οὕτω καὶ αὐτῷ σημεῖον δοθῆναι ἐξαιτεῖ, ὅπως ἂν καὶ φυλαχθῇ δι' αὐτοῦ, καὶ καταισχύνῃ τοὺς ἐχθρούς.

Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς. ΠϚʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἄδουσι πάλιν τὸν ψαλμὸν τοῦτον οἱ τοῦ Κορὲ υἱοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δι' αὐτοῦ κηρύσσοντες τῶν ἐθνῶν τὴν κλῆσιν, καὶ τὴν γενομένην ἐπίλαμψιν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας.

Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις. Αὐτοῦ μὲν τοῦ κληθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Λέγει δὲ, ὅτι ἐξ ἐθνῶν λαὸς ἐπῳκοδομήθη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

Ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιὼν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ. Πύλας Σιὼν τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ στοιχειώδη διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας φησί· σκηνώματα δὲ Ἰακὼβ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν. Φησὶν οὖν ὡς αἱρετωτέρα κέκριται παρὰ τῷ Θεῷ ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία τῆς κατὰ νόμον λατρείας.

Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. Πόλις μὲν ἡ Ἐκκλησία. Ποῖα δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ αὐτῆς, ἢ τὸ κατοικῆσαι ἐν αὐτῇ τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὧδε κατοικήσω, ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν;*

Μνησθήσομαι Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος. Τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς ἐμὲ, φησὶ, μνήμην εἰς ἀγαθὸν ποιήσομαι, ἢ καὶ τῶν ἐκτόπως εἰς φιληδονίαν ἐκκεκλικότων, καὶ τῶν ἄγαν εἰδωλολατρούντων. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐσήμανε διὰ τῆς Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος. Καὶ *Ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιόπων.* Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος σαφῶς, ὅτι δὴ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν ἡ Ἐκκλησία συνέστηκεν.

Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ· Ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ. Μητέρα φησὶ, δῆλον δὲ, ὅτι οἱ πεπιστευκότες τὴν Σιὼν ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιγραψόμεθα, ἐν ᾗ ὁ ἄνθρωπος, ἢ ὁ αὐτὸς ὁ θεμελιώσας αὐτήν. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ γενόμενος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, καὶ ἐπαγγελλόμενος ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιῶσαι τὴν Ἐκκλησίαν.

Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων. Τῶν λαῶν, φησὶ, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων, ὁ Κύριος διηγήσεται τὴν γραφήν. Καὶ πῶς ἂν, φησὶν, ἢ τὴν ἀπογραφὴν τὴν γενομένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν αὐτὸς αὐτοῖς διηγήσεται λέγων· *Χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς;*

Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Ὅταν, φησὶν, ἐν σοὶ πάντων ἡ κατοικία τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γένηται, τότε καὶ εὐφροσύνης ἔσονται πλήρεις.

Ὠδὴ ΨΑΛΜΟΥ τοῖς υἱοῖς Κορέ. Εἰς τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ τοῦ ἀποκριθῆναι, συνέσεως Ἐθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ. ΠΖʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ὁ τοῦ Χριστοῦ εἰσφέρεται θάνατος, ὃν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο· ὅπως καὶ τοῖς

A dari rogat, ut per illud servetur, et inimicos confundat.

1. *Filiis Core PSALMUS Cantici. LXXXVI.*

Argumentum.

Hunc rursus psalmum canunt filii Core in Ecclesiæ gratiam, vocationem gentium prædicantes, et illustrationem Unigeniti in Ecclesia futuram per œconomiam carnis

Fundamenta ejus in montibus sanctis. Ejus scilicet populi qui per fidem vocatus est. Ait autem ex gentibus ædificatum fuisse populum super fundamentum apostolorum et prophetarum.

B 2. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.* Portas Sion initialem et elementarem Ecclesiæ doctrinam dicit, tabernacula autem Jacob legalem cultum. Ait igitur optabilius apud Deum esse evangelicum institutum legali cultu.

3. *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.* Civitas est Ecclesia. Quænam gloriosa dicta sunt de illa, nisi quod in ea habitet Unigenitus, juxta dictum illud : *Hic habitabo quoniam elegi eam* [18] ?

4. *Memor ero Rahab et Babylonis.* Eorum qui ad me convertuntur, ait, memoriam ad bonum conservabo : aut eorum qui indecenter ad voluptatem declinarunt, sive eorum qui idololatriæ valde addicti fuere. Hæc enim nobis significavit per Rahab et C Babylonem. *Ecce alienigenæ et Tyrus et populus Æthiopum.* Palam his verbis edocemur ex omnibus gentibus Ecclesiam constare.

5. *Mater Sion dicet : Homo, et homo natus est in ea.* Matrem dicit, manifestum autem est nos qui credimus id Sioni sive Ecclesiæ ascripturos, in qua est homo, sive is ipse qui fundavit eam Hic autem est qui pro nobis homo factus est, et qui pollicitus est se supra petram ædificaturum Ecclesiam.

6. *Dominus narrabit in scripturis populorum et principum.* Populorum, inquit, et principum qui in ipsa Ecclesia erunt scripturam Dominus enarrabit. Et qua ratione illud, nisi quia descriptionem illam D in cœlis factam illis ipse narrabit dicens [19] : *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis ?*

7. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Quando, ait, omnium qui in Ecclesia sunt habitatio in te fuerit, tunc lætitia pleni erunt.

1. *Canticum PSALMI. In finem pro Maheleth ad respondendum, intellectus Etham Israelitæ* [Vulg. cum Hebr. *Etham Ezrahitæ*]. *LXXXVII.*

Argumentum.

In hoc psalmo Christi mors, quam pro nobis suscepit, memoratur : ut postquam spiritibus qui

[18] Psal. CXXXI, 14. [19] Luc. X, 20.

in inferno erant prædicasset, daret resurrectionem. Deflet autem Jerusalem, utpote quæ excidisset a spe in ipsum. Ipsa autem Jerusalem sive populus, olim ceu quidam chorus erat, secundum quod portio et sors ejus nuncupabatur; quamobrem pro Maheleth inscriptus est psalmus, quod dicitur, choreæ sive chori. Quoniam autem profundum est Christi mysterium, valde subtili et spirituali mente opus est ad illud intelligendum; quare, *Intellectus*, inscribitur. Dicitur autem psalmus Æman esse, in Ægypto a Moyse factus. Hic autem Æman nepos erat Israelis, utpote qui descenderet ex Zara, qui erat filius Judæ filii Israelis.

2. *Domine Deus salutis meæ, in die clamavi.* Utpote bonus, cum videret populi lapsum et discipuli perniciem, preces pro iis effundit ad Patrem, ut, improbitatis minime participes, salutem et ipsi per eum nanciscerentur.

4. *Quia repleta est malis anima mea.* Tametsi ipse peccata nostra pertulit, et pro nobis dolet, jure se malis repletum ait. *Et vita mea inferno appropinquavit.* Hoc ait quia per gratiam Dei pro universo mundo gustavit mortem.

5. *Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber.* Solus Jesus et mortuus est pro iniquitatibus populi ductus ad mortem, juxta Isaiæ vocem [20]: et mortuus cum esset solus erat liber [21]. Neque enim peccatum habebat quod ipsum morti faceret obnoxium. Quapropter dixit [22]: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum potestatem habeo sumendi eam.*

6. *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris.* Similis, inquit, factus sum hominibus vulneratis et jacentibus in sepulcris, qui cum tuum auxilium non accepissent, non acceperunt resurrectionem. Ego autem vulneratus sum, inquit, propter peccata populi, et in sepulcris fui, sed non ibi remansi, quia et post vulnerationem, et post depositionem in sepulcro, mei meministi. Resurrexi enim calcata morte.

8. *Super me confirmatus est furor tuus.* Furorem Dei vocat maledictionem mortis, hominum generi illatam. Quia igitur maledictio pro nobis factus est, ideo furorem Dei super se confirmatum dicit.

Et omnes fluctus tuos induxisti super me. Fluctus sive elationes vocat, vehementem pœnam hominibus prævaricationis causa inflictam. Significat item mortem.

9. *Longe fecisti notos meos a me.* Hoc ait quia tempore passionis omnes reliquerunt eum. *Posuerunt me abominationem sibi.* Vide quomodo etiam-

A ἐν ᾅδου κηρύξας πνεύμασι δωρήσηται τὴν ἀνάστασιν. Ἀποκλαίεται δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἅτε δὴ ἐκπεσουμένην τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος. Αὕτη δὲ ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἤτοι ὁ λαὸς, πάλαι οἷόν τις χορὸς ἦν, καθὸ καὶ μερὶς αὐτοῦ καὶ κλῆρος προσηγορεύετο· διὸ καὶ πρὸς Μαελὲθ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμὸς, ὅ ἐστι χορείας ἤτοι χοροῦ. Ἐπειδὴ δὲ βαθὺ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ λίαν λεπτῆς διανοίας δεῖ πνευματικῆς πρὸς τὸ συνιέναι αὐτό· τούτου χάριν *Συνέσεως* ἐπιγέγραπται. Λέγεται δὲ τοῦ Αἰμὰν εἶναι ὁ ψαλμὸς, ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς Μωσέως πεποιημένος. Οὗτος δὲ ὁ Αἰμὰν (39) ἀπόγονος ἦν τοῦ Ἰσραὴλ, ἅτε ἔκγονος ὢν τοῦ Ζαρὰ, ὃς ἦν υἱὸς τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ Ἰσραήλ.

Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα. B Ἅτε ἀγαθὸς ὢν, εἰδὼς τὴν ἔκπτωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν τοῦ μαθητοῦ ἀπώλειαν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Πατέρα εὐχάς· ὅπως ἂν, τῆς κακίας μὴ μεταλαβόντες, καὶ αὐτοὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τύχοιεν.

Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχή μου. Εἰ καὶ αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, εἰκότως καὶ κακῶν ἐμπέπλησταί φησι. *Καὶ ἡ ζωή μου τῷ ᾅδῃ ἤγγισε.* Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ὑπὲρ παντὸς χάριτι Θεοῦ ἐγεύσατο θανάτου.

Ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. Μόνος Ἰησοῦς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἀγόμενος εἰς θάνατον, κατὰ τὴν Ἡσαΐου φωνήν· καὶ νεκρὸς ὢν ἐλεύθερος ἦν μόνος· C οὐ γὰρ εἶχεν ἁμαρτίαν τὴν κάτοχον αὐτὸν ποιοῦσαν θανάτῳ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· *Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.*

Ὡσεὶ τραυματίαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ. Παρόμοιος, φησὶ, γέγονα ἀνθρώποις τετραυματισμένοις καὶ κειμένοις ἐν μνήμασιν, οἳ, τῆς σῆς μὴ τυχόντες ἐπικουρίας, οὐ τετυχήκασιν ἀναστάσεως. Ἐγὼ δὲ τετραυμάτισμαι, φησὶ, διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν τάφοις γέγονα, οὐ μὴν καὶ ἀπέμεινα· διότι μου καὶ μετὰ τὴν τρῶσιν καὶ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν ἐμνήσθης. Ἀνέστην γὰρ πατήσας τὸν θάνατον.

Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου. Θυμὸν τοῦ D Θεοῦ φησι τὴν ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τοῦ θανάτου κατάραν. Ἐπειδὴ τοίνυν γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, τούτου χάριν τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐπεστηρίχθαι φησί.

Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ. Μετεωρισμοὺς τὴν μετὰ σφοδρότητος ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ὑπὲρ τῆς παραβάσεως δίκην φησί. Σημαίνει δὲ πάλιν τὸν θάνατον.

Ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ. Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ πάντες αὐτὸν κατέλιπον κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν. *Ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυ-*

[20] Isa. LIII, 8. [21] Psal. LXXXVII, 6. [22] Joan. X, 18.

(39) Sic Vulgata *Eman*. Sed Græca Psalmorum exemplaria, Ἐθάμ.

τοῖς. Ὅρα πῶς καὶ μέχρι νῦν Ἰουδαῖοι τὸ Χριστοῦ ὄνομα βδελύσσονται. *Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην.* Τοῦτό φησι, διὰ τὸ κατάκλειστον αὐτὸν γενέσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχισυναγώγου.

Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας. Ἀπεκλαιόμην, φησὶν, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἰδὼν αὐτοὺς τοῦ κατὰ Θεὸν πλούτου ἐκπεσουμένους καὶ εἰς πτωχείαν κατενηνεγμένους ἐσχάτην.

Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἕνα τοίνυν πόρον δὸς τῆς τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς, τὴν σὴν, Δέσποτα, προμηθείαν. Ἐκτείνων γὰρ ἀεὶ τὰς χεῖρας ἀντιβολῶ σε. Τὴν πικρὰν δὲ τῆς ψυχῆς λύπην τοῦτο τὸ σχῆμα δηλοῖ. Ὑπὸ γὰρ τῆς χρείας ἀναγκαζόμενος, σπουδαιότερόν τις ἱκετεύει τὸν δοῦναι δυνάμενον.

B *Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; Ἰατροὶ ἀναστήσουσι;* Τὰς αἰτίας ἡμᾶς διδάσκει τῆς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ καθόδου, μονονουχὶ λέγων· Ἐπειδὴ οὔτε νεκροῖς δυνατὸν, φησὶ, ποιήσασθαι θαυμάσια, οὔτε ἰατροῖς ἀναστῆσαι, ἵνα ἐξομολογήσωνταί σοι, οὔτε μὴν οἱ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ δυνατοὶ ἦσαν γνῶναί σου τὴν ἀλήθειαν· τούτου χάριν, ὦ Πάτερ, καὶ τοῖς ἐν ᾅδου καταλελόγισμαι· ἵνα ἀναστάντες οἱ ἐν τῇ ἐπιλελησμένῃ γῇ καὶ τῶν θαυμασίων σου πεῖραν λάβωσι, καὶ διηγήσωνται οἱ πάλαι ἐν τῷ σκότει τὴν ἀλήθειάν σου.

Μὴ διηγήσεταί τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου; Μὴ δυνατὸν, φησὶ, τοὺς εἰς κόνιν διαλυθέντας νεκροὺς καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τοῦ θανάτου διάγοντας, καὶ λήθῃ παραδεδομένους, τῆς σῆς ἔσεσθαι φιλανθρωπίας, καὶ C τῶν σῶν θαυμάτων θεατὰς καταστῆσαι;

Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου; Ὥσπερ ἐν τοῖς ἀπολωλόσιν οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὕτως ἐν τοῖς ἐσκοτισμένοις οὐκ ἔστι θαυμάσια. Γῆ ἐπιλελησμένη ἐστὶ ψυχὴ λογικὴ τῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐστερημένη καρπῶν.

Ἵνα τί, Κύριε, ἀπωθεῖς τὴν ψυχήν μου, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; Ὁ μὲν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσηύχετο, οἱ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς σωτηρίας δι' ὑπερβολὴν κακίας ἀποφαίνονται· οἱονεὶ ἄπρακτον αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν καθιστῶντες εὐχήν.

Πτωχός εἰμι ἐγὼ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου. Πτωχὸς μὲν διὰ τὸ δούλου λαβεῖν μορφήν· ἐν κόποις D δὲ ἐκ νεότητος, διότι ἐκ σπαργάνων αὐτῶν ἐπεβουλεύετο παρά τε Ἡρώδου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. *Ὑψωθεὶς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην.* Ὕψωσιν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἄνοδόν φησι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ· *Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.* Τὸ δὲ, *ἐταπεινώθην*, διὰ τὴν μέχρις ᾅδου κάθοδον λέγει.

Ἐπ' ἐμὲ διῆλθον αἱ ὀργαί σου. Πᾶσαν, φησὶν, ἐκίνησας κατ' ἐμοῦ τὴν ὀργήν· καὶ ταῖς φοβερωτάταις με διετάραξας τιμωρίαις, καὶ ταύταις καθάπερ ὕδασιν ὑποβρύχιόν με πεποίηκας.

Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον καὶ

A num Judæi Christi nomen exsecrentur. *Traditus sum, et non egrediebar.* Hoc ait quia conclusus fuit in domo principis synagogæ.

10. *Oculi mei languerunt præ inopia.* Flebam, inquit, pro populo cernens eos a divitiis, quæ secundum Deum sunt, ad extremam paupertatem delapsos.

11. *Clamavi ad te, Domine, tota die.* Unum nobis exitum ut a malis liberemur præbeto, tuam, Domine, providentiam. Nam semper manus extendens te deprecor. Hic porro habitus acerbum animi dolorem indicat. Necessitate quippe coactus quilibet homo, ferventius ei supplicat qui id tribuere potest.

12. *Nunquid mortuis facies mirabilia? Medici suscitabunt?* Nos edocet quæ causa sit quod mortis tempore descenderit, tantum non ita loquens: Quoniam, inquit, neque mortui possunt mirabilia facere, neque medici suscitare ut confiteantur tibi, neque ii qui in pernicie erant nosse poterant veritatem tuam, hujus rei gratia, o Pater, reputatus sum cum iis qui sunt in inferno; ut suscitati ii qui sunt in terra oblivionis, mirabilium tuorum experimentum accipiant, et qui olim in tenebris erant enarrent veritatem tuam.

13. *Nunquid enarrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam?* Num potest, inquit, fieri, ut mortui in pulverem redacti qui in umbra mortis degunt, et oblivioni traditi sunt, tuæ sint clementiæ participes, et tuorum mirabilium speculatores?

14. *Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua?* Quemadmodum apud eos qui perierunt non est veritas; ita apud eos qui in tenebris sunt, non sunt mirabilia. Terra oblivionis, est anima rationalis fructibus Spiritus sancti privata.

15. *Utquid, Domine, repellis orationem meam, avertis faciem tuam a me?* Ille quidem pro populo precabatur, ipsi vero ob ingentem malitiam sese salute indignos reddunt, ita ut ejus orationem pro ipsis oblatam quasi inutilem efficiant.

16. *Pauper sum ego et in laboribus a juventute mea.* Pauper quidem quia servi formam accepit; in laboribus autem a juventute, quia ab ipsis incunabulis, Herodis et similium ipsi hominum insidiis appetitus est. *Exaltatus autem humiliatus sum et conturbatus.* Exaltationem dicit ascensum ad crucem, juxta id quod ab illo dictum est: *Cum exaltaveritis Filium hominis* [23]. Illud autem, *humiliatus sum*, de suo in infernum descensu ait.

17, 18. *In me transierunt iræ tuæ*, etc. Omnem iram, inquit, adversum me excitasti; et terribilissimis me suppliciis conturbasti, iisque ceu aquis me demersisti.

19. *Elongasti a me amicum et proximum, et notos*

[23] Joan. VIII, 28.

meos a miseria. Miseriam vocat passionis tempus. Ait igitur tempore passionis amicos et notos reliquisse ipsum. Ac quoniam *factus est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [31], in cruce autem relictus est a discipulis, ideo Patrem suum elongasse amicos et notos dicit.

1. PSALMUS *intellectus Ætham Israelitæ* [Vulg. cum Hebr., *Ætham Ezrahitæ*]. *LXXXVIII.*

Argumentum.

In præsentibus Christi ex semine David generationem, et ejus regnum, vaticinatur, insuperque salutarem passionem quam pro nobis sustinuit. *Intellectus* autem inscriptus est, quia spirituali mente opus est maxime ad intelligendam mysteriorum ejus profunditatem. De Æman autem, quod et ipse propheta fuerit, in præcedentibus jam enarratum est.

2. *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.* Et quas misericordias Domini? quasnam erga nos effecit, quas cantare debeamus? nimirum quod principatus et potestates de medio sustulerit, et ipsum diaboli imperium: nosque liberaverit a peccato et morte. *In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.* Veritas Patris est Filius, quem sancti in generationem et generationem in ore gestant: sermo enim quasi ab apostolico choro procedit.

3. *Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur.* Tu, inquit, o Domine, dignatus es polliceri, in æternum misericordiam magnam et mirabilem assidue ædificandam in cœlis, id est præparandam, sive excitandam. Nam quod ædificatur quodammodo excitatur et erigitur. Est autem illud salus et gratia per Christum data. Misericordia quidem Dei homines ædificat, veritas autem præparat sanctas virtutes. *Præparabitur veritas tua.* Quemadmodum salus Christi misericordia et gratia vocatur, ita quoque vocatur veritas, quæ usque ad cœlos, ait, excitata est per sanguinem, sive in terra sive in cœlo.

4. *Disposui testamentum electis meis*, Abrahamo, inquit, et Jacobo: iis enim promissiones de Christo dedit, juxta id quod dictum est: *Et benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ* [32]. *Juravi David servo meo.* Et ubinam juravit, nisi cum diceret illi: *Et erit postquam impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, exsurget de semine tuo alius, qui erit ex ventre tuo: Et præparabo in æternum regnum ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo. Et erigam regnum ejus in sæculum. Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium* [33]?

Καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.

5. *Confitebuntur cœli mirabilia tua.* Hoc ait ob Christum natum, et quod angeli pastoribus annun-

A *τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας.* Ταλαιπωρίαν τὸν τοῦ πάθους καιρὸν κατασημαίνει. Λέγει οὖν, ὡς παρὰ τὸ πάθος αὐτὸν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνώριμοι ἐγκατέλιπον. Ἐπειδὴ δὲ *γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ*, ἐν δὲ τῷ σταυρῷ καταλέλειπται παρὰ τῶν μαθητῶν· τούτου χάριν τὸν Πατέρα αὐτοῦ μακρῦναι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωρίμους λέγει.

ΨΑΛΜΟΣ συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ. ΠΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τοῖς παροῦσι τὴν ἐκ σπέρματος Δαυῒδ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ θεσπίζει, καὶ μὴν καὶ τὸ πάθος τὸ σωτήριον ὃ ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν. *Συνέσεως* δὲ ἐπιγέγραπται, ἐπειδὴ B πνευματικοῦ μάλιστα χρεία νοῦ πρὸς τὸ νοῆσαι τὸ βάθος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Αἰμὰν, ὡς καὶ οὗτος προφήτης ἦν, ἐν τοῖς προλαβοῦσι σαφῶς διηγόρευται.

Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ᾄσομαι. Καὶ ποῖα τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου, ἃ πεποίηκεν εἰς ἡμᾶς, ἃ καὶ ᾄδειν ὀφείλομεν; ἢ τὸ καθελεῖν μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸ τοῦ διαβόλου τὸ κράτος· ἐλευθερῶσαι δὲ ἡμᾶς ἁμαρτίας καὶ θανάτου. *Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου.* Ἀλήθεια μὲν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὃν καὶ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἐπὶ στόματος οἱ ἅγιοι φέρουσιν· ἔστι γὰρ ὁ λόγος ὡς ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ.

Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσε- C *ται.* Σὺ, ὦ Δέσποτα, φησὶν, ἐπαγγείλασθαι κατηξίωσας, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα διηνεχῶς ἔλεος μέγα καὶ θαυμαστὸν οἰκοδομηθήσεται· ὅ ἐστι κατασκευασθήσεται, ἤγουν ἐγερθήσεται. Τὸ γὰρ οἰκοδομούμενον ἐγείρεταί πως καὶ ἀνίσταται. Ἔστι δὲ τοῦτο ἡ διὰ Χριστοῦ σωτηρία καὶ χάρις. Τὸ μὲν ἔλεος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους οἰκοδομεῖ, ἡ δὲ ἀλήθεια ἑτοιμάζει τὰς ἁγίας δυνάμεις. *Ἑτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου.* Ὥσπερ ἡ διὰ Χριστοῦ σωτηρία ἔλεος καὶ χάρις, οὕτω καὶ ἡ ἀλήθεια πάλιν καλεῖται, ἣ καὶ μέχρις οὐρανων εγηγερται, φησὶ, διὰ τοῦ αἵματος, εἴτε ἐπὶ γῆς εἴτε ἐν οὐρανῷ.

Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου· Ἀβραὰμ, φησὶ, καὶ Ἰακώβ· τούτοις γὰρ δὴ τὰς περὶ Χριστοῦ ἐπαγγελίας δέδωκε κατὰ τὸ εἰρημένον· D *Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Ὤμοσα Δαυῒδ τῷ δούλῳ μου.* Καὶ ποῦ ὤμοσεν ἢ ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· *Καὶ ἔσται ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου· ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἑτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου.*

Ἐξομολογήσονται οι ουρανοὶ τα θαυμάσιά σου. Τοῦτό φησι διὰ τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ, καὶ ποιμέσι

[31] Philipp. II, 8. [32] Gen. XXII, 18. [33] I Paral. XVII, 11-14.

τοὺς ἀγγέλους εὐαγγελίζεσθαι λέγοντας· *Ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυΐδ.* Καὶ ἑτέρας δὲ ἐπουρανίου στρατείας πλῆθος ὀφθῆναι λεγόντων· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.*

Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; Εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, φησὶν, ὁ Μονογενὴς, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς ἑκούσιον κένωσιν, καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐστὶν ἀσύγκριτος ὑπὲρ πάντας καὶ οὐρανίους δυνάμεις· αἱ μὲν γὰρ οἰκετικὴν ἔχουσι τάγμα· ὁ δὲ Δεσπότης τῶν ὅλων ἐστὶ καὶ κύριος. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ *ἐν υἱοῖς Θεοῦ* ὅμοιός τίς ἐστιν αὐτῷ. Καὶ τοῦτο αὐτοὶ μαρτυροῦσι λέγοντες, ὅτι *Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν.* Οὐκοῦν ὁ μὲν δίδωσιν ὡς Θεὸς, οἱ δὲ πλουτοῦσι τὰ παρ' αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας καὶ φοβερός. Ὥσπερ οἱ ἀσύνετοι σκανδαλίζονται ὁρῶντες αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἀκούοντες δὲ λέγοντος αὐτοῦ· *Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια·* καὶ, *Πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι·* οὕτως οἱ ἅγιοι τοὔμπαλιν δοξάζουσιν αὐτὸν, καὶ μέγαν καὶ φοβερὸν καλοῦσι. Καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν δῆλον, ἐκ τοῦ τὸν μὲν Πέτρον ὥσπερ ἐκ στόματος ἁπάντων βοᾶν· *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος·* πάλιν δὲ τοὺς πάντας· *Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ·* ὅτε τῇ θαλάσσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπετίμησεν.

Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλῳ σου· σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης. Δείκνυσιν ὁ λόγος, ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ ἐστιν ὁ καὶ τὴν ὑγρὰν ἐξ ἀρχῆς παραγαγὼν οὐσίαν· καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τεθεικὼς ἄμμον ὅριον τῇ θαλάσσῃ, καὶ εἰρηκὼς αὐτῇ· *Μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ.* Ἔδειξε δὲ τοῦτο ὑπάρχον ἀληθὲς, ἐπιτιμήσας καὶ τῇ θαλάσσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις, ὅτε μετὰ τῶν μαθητῶν συνέπλεε. *Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν τὸν ὑπερήφανον.* Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ δήσας τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ὑπερήφανον, καὶ δεδωκὼς τοῖς αὐτοῦ *πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.*

Σοί εἰσιν οἱ οὐρανοί, καὶ σή ἐστιν ἡ γῆ. Ὥσπερ τῆς θαλάσσης Δεσπότης ἐστὶν, οὕτω καὶ τῶν οὐρανῶν κτίστης καὶ γῆς ἁπάσης. *Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας. Τὸν βοῤῥᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας. Θαβὼρ καὶ Ἑρμών.* Τὰ τέσσαρα μέρη τῆς οἰκουμένης διὰ τούτων σημαίνει· διὰ μὲν τοῦ βοῤῥᾶ τὰ ἀρκτῷα μέρη, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ τῆς ἑσπέρας. Θάλασσαν γὰρ ἡ Γραφὴ τὴν ἑσπέραν καλεῖ· διὰ δὲ τοῦ Ἑρμὼν ὄρους τὸν νότον· διὰ δὲ τοῦ Θαβὼρ ὄρους πάλιν τὴν ἀνατολήν.

Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας. Ὁ σὸς, ὦ Δέσποτα, βραχίων, φησὶν, ἐπιδειχθείη τοῖς πᾶσι μετὰ δυναστείας. Εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ πέφηνε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐμφανὴς κατέστη ἡ τῆς μεγαλειότη-

A tiaverint dicentes : *Quia natus est nobis hodie Christus Dominus in civitate David* [27]. Et quod alterius cœlestis exercitus multitudo visa fuerit dicentium : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax* [28].

7. *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino?* Etiamsi, inquit, Unigenitus factus sit homo, et demisit se ad voluntariam evacuationem, atque accepit servi formam, atqui etiam sic est incomparabilis, et omnes etiam cœlestes virtutes antecellit. Illæ namque domesticum et ministerialem habent ordinem; Dominus autem universorum est dominator. Imo vero neque *in filiis Dei* quispiam similis ei est. Et hoc ipsi testificantur dicentes : *Ex plenitudine ejus nos omnes accepimus* [29]. Et ille quidem dat B utpote Deus, hi vero ejus donis divites sunt.

8. *Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus et terribilis.* Quemadmodum imprudentes scandalizantur videntes eum in servi forma, audientesque tamen eum dicentem : *Ego sum veritas* [30]; et : *Antequam Abraham fieret ego sum* [31]; contra sancti glorificant eum, magnumque ac terribilem vocant. Quod hinc palam est, quod Petrus ceu ex omnium ore clamet : *Tu es Christus Filius Dei vivi* [32]; omnesque rursum : *Vere Filius Dei es* [33], quando mare et ventos increpavit.

9, 10. *Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris potestati maris.* Declaratur C eum qui in forma servi est, eumdem ipsum esse qui humidam substantiam produxit ; atque eumdem ipsum esse qui posuit arenam in terminum maris et dixit ei : *Hucusque venies, nec pertransibis* [34]. Hoc autem verum esse commonstravit quando increpavit mare et ventos, cum navigaret una cum discipulis. *Motum autem fluctuum ejus tu mitigas. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Ipse namque est qui ligavit fortem et superbum [35], et suis *dedit potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici* [36].

12, 13. *Tui sunt cœli, et tua est terra.* Sicut maris est Dominus, ita et cœlorum et universæ terræ conditor. *Orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti. Aquilonem et mare tu creasti. Thabor et Her-* D *mon.* Hisce verbis quatuor terræ partes significat, per aquilonem, septentrionales regiones ; per mare, occidentales. Mare namque Scriptura vocat occidentem : per montem Hermon, meridiem ; per Thabor, orientem.

14. *Tuum brachium cum potentia,* etc. Tuum, inquit, Domine, brachium omnibus ostendatur cum potentia. Etiamsi enim homo factus sit, et similis nobis apparuerit ; at perspicua fuit magnitudinis

[27] Luc. II, 11. [28] ibid. 14. [29] Joan. I, 16. [30] Joan. XIV, 6. [31] Joan. VIII, 58. [32] Matth. XVI, 16. [33] Matth. XIV, 33. [34] Job XXXVIII, 11. [35] Matth. XII, 29. [36] Luc. X, 19.

ejus præstantia. Atque id sibi vult illud : *Firmetur manus tua, exaltetur dextera tua.*

16, 17. *Beatus populus qui scit jubilationem.* Postquam prædicavit incarnationem Unigeniti, jure beatos prædicat eos qui hoc mysterium edidicerint. Hoc autem est victoriæ carmina ipsi canere. Jubilatio enim est canticum de prostratis inimicis editum. Pro nobis enim pugnam commisit ac devicit adversarias potestates. *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt.* Sanctos apostolos suos beatos prædicat, quia nomine et virtute ejus stupenda illa opera edebant.

18. *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Cornu dicit gloriam. Dicit igitur quasi Patrem alloquens : Quoniam tibi placuit mittere Unigenitum, ideo gloria nostra excitata est. Glorificati enim sumus conresuscitati cum Christo, et regnantes cum illo [37].

20. *Tunc locutus es in visione filiis tuis.* Tunc, sive, olim, ait, per visiones propheticas, filiis tuis, iis scilicet qui ad filiorum Dei adoptionem et dignitatem vocati sunt, locutus es. Quid autem locutus es nisi illud : *Posui adjutorium in potente ?* Perinde autem est ac si diceret : Dedi auxilium in potente infirmis et a Satanæ tyrannide oppressis, ut confugerent ad potentem. Potens autem ille, quem dedit nobis Pater ad auxilium, Christus omnino est ; nam est Dominus virtutum [38]. *Exaltavi electum de plebe mea. Inveni David servum meum.* Intellige Christum ex semine David, qui electus vocatus est, *propter quod et Deus exaltavit illum* [39]. Iterumque vocat illum Davidem quatenus ex semine David erat [40] ; servum item, quia in forma servi apparuit [41]. *Oleo sancto meo unxi eum.* Cum Verbum esset Deus, natus est secundum carnem ex muliere et homo prodiit, manens Deus ut erat : tunc judicium per te accipiens, nuncupatus est Christus. Nam cum Verbum esset Deus et rex ante sæcula [42], quæ nostra erant sibi propria effecit, ut nos iis quæ ipsi propria erant divites essemus.

22. *Manus enim mea auxiliabitur ei.* Ait Salvator : *Opera quæ dedit mihi Pater ut faciam, ipsa opera testificantur de me, quia ipse misit me* [43]. Et iterum : *A meipso nihil loquor. Pater autem in me manens ipse facit opera* [44]. Et hoc ipsum est quod nunc Pater de illo dicit : *Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum.*

23. *Nihil proficiet inimicus in eo.* Etiamsi dixerint : *Venite, occidamus eum, et habeamus nobis hæreditatem ejus* [45]. Sed hujusmodi consilium tam Satanæ quam Judæis inutile erat, et frustra cessit illis facinus. Resurrexit quippe Salvator tertia die, postquam mortem conculcasset et spoliasset infernum ; et ascendit ad Patrem et Deum qui est in cœlis : estque in dextera throni magnitudinis in

A τος αὐτοῦ ὑπεροχή. Καὶ τοῦτό ἐστι τό· *Κραταιωθήτω ἡ χείρ σου· ὑψωθήτω ἡ δεξιά σου.*

Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν. Κηρύξας τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, εἰκότως μακαρίζει τοὺς τὸ αὐτοῦ ἐκμαθόντας μυστήριον. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ τοὺς ἐπινικίους ᾄδειν αὐτῷ. Ἀλαλαγμὸς γάρ ἐστιν ἡ ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐχθροῖς γινομένη ᾠδή. Παρετάξατο δὲ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ νενίκηκε τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις. *Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται.* Τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἀποστόλους μακαρίζει, ὅτι δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἐποίουν ὅσα ἐποίουν παράδοξα.

Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν. Κέρας τὴν δόξαν φησί. Λέγει οὖν, ὡς πρὸς τὸν B Πατέρα· Ἐπειδὴ σὺ ηὐδόκησας ἀποστεῖλαι τὸν Μονογενῆ, τούτου χάριν ἡ δόξα ἡμῶν διεγήγερται. Ἐδοξάσθημεν γὰρ συνεγερθέντες Χριστῷ, καὶ συμβασιλεύσαντες αὐτῷ.

Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου. Τότε, ἀντὶ τοῦ, πάλαι, φησί, δι' ὁράσεων προφητικῶν τοῖς υἱοῖς σου, λέγει δὲ τοῖς κεκλημένοις εἰς τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀξίωμα, ἐλάλησας. Τί δὲ ἐλάλησας ἢ τό· *Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν;* Ὅμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Δέδωκα, φησί, βοήθειαν ἐπὶ δυνατὸν τοῖς ἀσθενέσι καὶ πλεονεκτουμένοις ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, τοῦ καταφυγεῖν ἐπὶ δυνατόν. Ὁ δέ γε δυνατὸς, ὃν δέδωκεν ἡμῖν εἰς βοήθειαν ὁ Πατὴρ, Χριστός που πάντως ἐστί· καὶ γάρ ἐστι δυνάμεων Κύριος· *Ὕψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου, εὗρον Δαυῒδ τὸν δοῦλόν μου.* Ἐν-
C νόει Χριστὸν τὸν ἐκ σπέρματος Δαυῒδ, ἐκλεκτὸν κεκλημένον, *διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε.* Δαυῒδ δὲ πάλιν αὐτὸν ὀνομάζει, καθὸ ἐκ σπέρματος ἦν Δαυῒδ· καὶ μὴν καὶ δοῦλον, διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πεφηνέναι. *Ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν.* Ὅτε Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ἐγεννήθη κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, καὶ προῆλθεν ἄνθρωπος, μένων ὡς ἦν Θεός· τότε, τὴν χρίσιν διὰ σὲ λαβὼν, ὠνομάσθη Χριστός. Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος καὶ βασιλεὺς πρὸ αἰώνων ὑπάρχων, ἰδιοποιήσατο τὰ ἡμέτερα, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ πλουτήσωμεν.

Ἡ γὰρ χείρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ. Ὁ Σωτὴρ ἔφασκε· *Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ ἵνα ποιήσω, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι*
D *αὐτός με ἀπέσταλκε·* καὶ πάλιν· *Ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ οὐδέν. Ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός.* Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει νῦν ὁ Πατὴρ περὶ αὐτοῦ· *Ἡ γὰρ χείρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίων μου κατισχύσει αὐτόν.*

Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ. Εἰ καὶ εἰρήκασι· *Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ σχῶμεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ·* ἀλλ' ἦν ἀνόνητος τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ σκέψις, καὶ εἰς ἄπρακτον ἐκβέβηκεν αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα. Ἀνεβίω γὰρ ὁ Σωτὴρ τριήμερος, πατήσας τὸν θάνατον καὶ σκυλεύσας τὸν ᾅδην· καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγα-

[37] Ephes. II, 6. [38] Psal. XXIII, 10. [39] Philipp. II, 9. [40] Rom. I 3. [41] Philipp. II, 7. [42] Psal LXXXIII, 12. [43] Joan. V, 36. [44] Joan. XIV, 10. [45] Matth. XXI, 38.

...ωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, πάντων κατάρχων μετὰ τοῦ ἰδίου γεννήτορος. Οὐκοῦν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι *Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ.*

Καὶ συγκόψω ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Παραδέδονται γὰρ τῇ Ῥωμαίων στρατείᾳ, καὶ διολώλασι παντελῶς.

Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ. Ἀλήθειαν τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν φησίν, ἣν εἰσηγήσατο ἡμῖν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα· *Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.* Καὶ τὸ ἔλεος δὲ οὐ δι' ἄλλου πεποίηκεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς ἢ διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ. Δι' αὐτοῦ γὰρ μόνου καὶ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐμάθομεν προσκύνησιν, καὶ ἠλεήθημεν, ἀναιρεθέντος θανάτου, καὶ τῆς φθορᾶς ἐκ μέσου γενομένης. *Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.* Τοῖς γὰρ ὀνόμασιν, οἷς μάλιστα πρέπουσι τῷ Πατρὶ, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς δοξάζεται· οἷόν τί φημι· Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατήρ· τοῦτό ἐστι καὶ Υἱός· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια· καὶ ἡ ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Πατὴρ ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, τοῦτο δὲ πάλιν καὶ ὁ Υἱός· αὐτὸς γάρ φησιν· *Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή.* (39) Τοῦτο ἔλεγε πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ὅτι *Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά.*

Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ. Θάλασσαν μὲν, ὡς προειρήκαμεν, τὴν ἐν δυσμαῖς χώραν φησί· ποταμοὺς δὲ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν λέγει, ἤτοι τὴν ἀνατολήν. Φησὶν οὖν, ὅτι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἡ αὐτοῦ πρᾶξις ἐκταθήσεται. *Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ.* Ἐν μὲν τῇ θαλάσσῃ τίθεται ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς ποταμοῖς ἡ δεξιὰ αὐτοῦ. Πλὴν ἐὰν θελήσῃ, ἡ θάλασσα γίνεται ποταμός· καὶ πάλιν ὁ ποταμὸς, ἐὰν τηρήσῃ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέοντα ποταμὸν, τοῦ ζῶντος ὕδατος γίνεται θάλασσα.

Αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με· Πατήρ μου εἶ σύ, Θεός μου. Πάλιν ἐνταῦθα οἰκονομικῶς ὁ σεσαρκωμένος Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ, λέγων· *Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.* Ὁ γὰρ προφήτης φησὶ περὶ αὐτοῦ, παιδίον γεννώμενον προφητεύων, Θεὸν ἰσχυρὸν ἔλεγεν αὐτὸν, Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου καὶ διαθήκην μου. Αὐτῷ μὲν τῷ πεπιστευκότι δι' αὐτοῦ λαῷ φησιν. Ἔλεος δὲ τὴν διὰ πίστεως ἄφεσιν λέγει. Διαθήκην δὲ τὴν νέαν φησὶν, ἣν καὶ πιστὴν εἶναι, ἀντὶ τῶν, ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ μένουσαν. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη διαθήκη πέπαυται διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές· οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος.

Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Οὐ παύσεται γὰρ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας ἡ δύναμις· διηνεκὴς δὲ μᾶλλον ἔσται καὶ ἀκατάληκτος.

A excelsis, omnibus imperans cum genitore suo. Verum itaque est quod dicitur : *Nihil proficiet inimicus in eo.*

24. *Et concidam a facie ipsius inimicos ejus.* Traditi namque sunt Romanorum exercitui, et funditus perierunt.

25. *Et veritas mea et misericordia mea cum ipso.* Veritatem dicit cultum in spiritu et veritate, quem induxit nobis Christus, juxta id quod dictum est ad Samaritanam mulierem : *Spiritus est Deus, et qui adorant eum in spiritu et veritate oportet adorare* [46]. Misericordiam vero non per alium nobis contulit Deus quam per unigenitum Filium suum. Per ipsum enim solum et adorationem in spiritu et veritate edidicimus, et misericordiam consecuti sumus, B deleta morte et corruptione de medio sublata. *Et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.* Nominibus enim quæ maxime Patri conveniunt, ipse quoque Filius ornatur : exempli causa dico : Deus verus est Pater; idipsum est Filius : ipse namque est veritas : et vita secundum naturam Pater est et vocatur, illud item est Filius : ipse namque ait : *Ego sum resurrectio et vita.* (39) Hoc dicebat ille ad Patrem: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* [47].

26. *Et ponam in mari manum ejus.* Mare, uti supra diximus, occidentalem regionem vocat ; flumina vero Mesopotamiam sive orientem nuncupat. C Ait itaque per omnem terram ejus opus extensum iri. *Et in fluminibus dexteram ejus.* In mari ponitur manus Christi, in fluminibus autem dextera ejus. Verum si velit, mare efficitur flumen : et contra flumen si alvei sui aquam retineat, aquæ vivæ mare efficitur.

27. *Ipse invocabit me : Pater meus es tu, Deus meus.* Hoc loco qui incarnatus est per œconomiam Deum vocat Patrem suum dicens : *Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* [48]. Nam propheta de illo loquitur, cum de puero nato prænuntians, Deum fortem vocavit illum, Patrem futuri sæculi [49].

D 29. *In æternum servabo illi misericordiam meam et testamentum meum.* Ipsi scilicet populo qui per eum credidit. Misericordiam autem vocat remissionem quæ per fidem obtinetur. Testamentum vero novum ait, quod fidele dicit, scilicet firmum, securum et manens. Nam primum illud testamentum ob infirmitatem et inutilitatem suam desiit. Nihil enim ad perfectum deduxit lex.

30. *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus.* Nunquam cessabit enim Christianorum nomen, et virtus evangelici cultus; imo potius perpetua erit et interminabilis.

[46] Joan. IV, 24. [47] Joan. XVII, 10. [48] Joan. XX, 17. [49] Isa. IX, 6.

(39) Hic deficit contextus.

36, 37. *Semel juravi in sancto meo, si David mentiar.* Simile est ei quod alio loco dicitur : *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur* [50]. *Semen ejus in æternum manebit.* Semen Davidis Christum dicit, qui secundum carnem ex semine David natus est. Qui et in æternum manebit. Non potest quippe fieri eum qui Deus sit, et vere Dei Filius, non omni modo ac ratione æternum esse.

38. *Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo.* Thronum Christi intellige Ecclesiam : in illa quippe requiescit. Erit igitur, inquit, Ecclesia Christi fulgens et illuminans orbem, manensque in æternum sicut sol et luna. Nam dictum illud ita se habet : *Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis.*

39. *Tu vero repulisti et despexisti, distulisti Christum tuum.* Quæ in veneranda cruce contigerunt, beati prophetæ annuntiant. Dicunt itaque Patri et Deo : Promisisti in æternum permansurum semen David, et thronum ejus sicut solem et lunam futurum : sed *repulisti et despexisti, distulisti Christum tuum.* Illud autem, *repulisti et despexisti*, significat, repelli et despici concessisti. Neque enim Pater repulit et despexit proprium Filium ; sed Judæi potius illud egerunt : at secundum permissionem Dei et Patris. Atque illud est quod dicitur : *Qui proprio Filio non vevercit, sed vro nobis tradidit illum* [51].

40. *Evertisti testamentum servi tui.* Distulisti, inquit, implere promissiones quæ illum spectabant : interea enim ille passus est. Quo pacto autem distulerit, ita declarat : *Evertisti*, inquit, *testamentum servi tui.* Promiseras enim eum in æternum mansurum. Et hoc ipsum fuit testamentum tuum de illo. Verum Judæi crucifixerunt eum, et reputatus est cum mortuis. Passus est, inquit, et crucifixus est. Itaque *evertisti testamentum servi tui. Profanasti in terra sanctuarium ejus.* Projecisti, ait, in terram gloriam ejus · nam ubi venit ad passionem, vilis homo ab iniquis Judæis æstimatus est. Sed non remansit mortuus, qui inter mortuos liber fuit, juxta Prophetæ vocem [52] : neque infamiam ullam conspersit ipsi passio ejus ; imo vero gloriam potius accepit, quia prostravit eum qui imperium habebat mortis [53], id est diabolum, et liberavit hominum genus. Cæterum ea quæ tunc acciderunt annuntiant prophetæ.

41. *Destruxisti omnes sepes ejus.* Sepes et præsidia sanctos apostolos dicit, qui, illo derelicto, fugerunt omnes metu perculsi [54], ac propterea dicit : *Posuisti præsidia ejus formidinem.*

42, 43. *Diripuerunt eum ..... Lætificasti omnes*

A *Ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαυῒδ ψεύσομαι.* Ὅμοιον τῷ ἀλλαχοῦ εἰρημένῳ· *Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαυῒδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει. Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει.* Σπέρμα τοῦ Δαυῒδ φησι τὸν ἐκ σπέρματος Δαυῒδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον Χριστόν. Ὃς καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Οὐ γάρ ἐστι τῶν ἐνδεχομένων, Θεὸν ὄντα καὶ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν Υἱὸν, μὴ πάντη τε καὶ πάντων εἶναι αἰώνιον.

Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου. Θρόνον Χριστοῦ ἐννόει τὴν Ἐκκλησίαν· ἐπαναπαύεται γὰρ αὐτῇ. Ἔσται οὖν, φησὶν, ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ μένουσα διηνεκῶς (40) ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Τὸ γὰρ ῥητὸν τοῦτο οὕτω φησί· *Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ*
B *ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.*

Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου. Τὰ συμβεβηκότα ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ οἱ μακάριοι προφῆται φασι. Λέγουσιν οὖν, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν· Ἐπηγγείλω, φησὶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει τὸ σπέρμα Δαυῒδ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη· ἀλλ' *ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου.* Τὸ δὲ, *ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας*, ἀντὶ τοῦ, ἀπωσθῆναι, καὶ ἐξουδενωθῆναι συγκεχώρηκας. Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ ἀπώσατο καὶ ἐξουδένωσε τὸν ἴδιον Υἱόν· Ἰουδαῖοι δὲ μᾶλλον τοῦτο πεπράχασι· πλὴν κατὰ συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ
C καὶ Πατρός. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον· *Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτόν.*

Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. Ὑπερέθου πληρῶσαι, φησὶ, τὰς ἐπαγγελίας τὰς περὶ αὐτοῦ· πέπονθε γὰρ μεταξύ. Πῶς δὲ ὑπερέθετο, λέγει· *Κατέστρεψας* φάσκων *τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου.* Ἐπηγγείλω γὰρ, φησὶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει· καὶ αὕτη γέγονεν ἡ παρὰ σοῦ περὶ αὐτοῦ διαθήκη. Ἀλλ' ἐσταύρωσαν αὐτὸν Ἰουδαῖοι, καὶ κατελογίσθη μετὰ νεκρῶν. Πέπονθε γὰρ, φησὶ, καὶ ἐσταυρώθη· οὐκοῦν *κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ.* Ἔῤῥιψας, φησὶν, εἰς τὴν γῆν τὴν δόξαν αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἧκεν εἰς τὸ παθεῖν, ψιλὸς ἄνθρωπος
D ἐνομίσθη τοῖς παρανόμοις Ἰουδαίοις. Ἀλλ' οὐ μεμένηκε νεκρὸς, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· οὔτε μὴν ἀδοξίαν τινὰ προσετρίψατο τὸ πάθος αὐτῷ, ἀλλ' ἐδοξάσθη μᾶλλον διὰ τοῦ καταργῆσαι τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἐλευθερῶσαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Πλὴν τὰ συμβεβηκότα φασὶν οἱ προφῆται.

Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ. Φραγμοὺς αὐτοῦ καὶ ὀχυρώματα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶν, οἳ καὶ, πάντες ἀφέντες αὐτὸν, ἔφυγον δειλιάσαντες· καὶ διὰ τοῦτό φησιν· *Ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν.*

Διήρπαζον αὐτόν . . . . . Εὔφρανας πάντας τοὺς

[50] Psal. CXXXI, 11. [51] Rom. VIII, 32. [52] Psal. LXXXVII, 6. [53] Hebr. II, 14. [54] Matth. XXVI, 56.
(40) Desideratur ὡς. EDIT.

ἐχθροὺς αὐτοῦ. Ἔχαιρον γὰρ καὶ ἐπέσειον αὐτῷ τὰς κεφαλὰς, ὁρῶντες αὐτὸν ἐπὶ ξύλου κρεμάμενον.

Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἀξίους ὄντας τὴν ἐσχάτην δίκην ἀποτῖσαι τοὺς σταυρώσαντας τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸν οὐ τετιμώρηται παραχρῆμα, διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν καιρὸν μετανοίας, τὸν διὰ βαπτίσματος, καὶ αὐτοῖς χαριζόμενος· τούτου χάριν ἀποστρέψαι λέγεται τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ. Τὸ δὲ, *ἀπέστρεψας*, ἀντὶ, ἐπέσχες.

Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ. Τὸ, *κατέλυσας*, ἀντὶ τοῦ, κατήνεγκας. Κατήνεγκας οὖν, φησὶν, ἤτοι παρεσκεύασας εἰς τὸ πιστεύεσθαι, ὅτι καθαρός ἐστιν. Ἐπενοήθη γὰρ εἶναι πονηρὸς, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς κατεκρίθη, *καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη. Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξας.* Ἐπειδὴ πέπονθε σαρκικῶς, καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· νομίσαντες οἱ σταυρώσαντες, ὅτι πεπονθὼς συνεστάλη, καὶ πέπαυται τοῦ καὶ ὅλως εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· διὰ τοῦτο τὰς τῶν σταυρωσάντων ὑπονοίας διερμηνεύει λέγων· *Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξας.*

Ἕως πότε, Κύριε, ἀποστρέφῃ εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ· ἡ ὀργή σου; Τουτέστι, Μέχρι τίνος ἰσχύσει τὰ τῶν Ἰουδαίων τολμήματα, ἐπισπουδαζόντων τὴν τοῦ Μονογενοῦς καὶ Σωτῆρος ἡμῶν στύρωσιν; Ὁ δὲ Σύμμαχος· *Ἕως τίνος, Κύριε, ἀποκρυβήσῃ εἰς τέλος, φλεγήσεται ὡς πῦρ ὁ θυμός σου; Μέχρι τίνος*, φησὶ, Δέσποτα, οὐκ ἐθέλεις ἰδεῖν τὰς ἡμετέρας ὀδύνας, οὐδ' ἐπιφαίνῃ καὶ λύεις τὰς συμφορὰς· ἀλλὰ καθάπερ πῦρ τὴν ὀργὴν τῇ μνήμῃ ἡμετέρων ἁμαρτάδων ἐκκαίεις;

Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις. Ἐπ' ἀφθαρσίᾳ, φησὶ, τὸν ἄνθρωπον πεποίηκας, καὶ κατ' εἰκόνα τὴν σὴν ἔπλασας αὐτόν· ἀλλὰ γέγονεν ὑπὸ φθορὰν ἐξ ἀπάτης, φησίν. Οὐκοῦν τὴν ἀφθαρσίαν ἐπίδος ἵνα σώζωνται, καθάπερ ἐπλάσθη τὸ ποίημα.

Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; Οὐδεὶς, φησὶν, οὔτε θανάτου κρείττων γενήσεται, οὔτε μὴν *ἐκ χειρὸς ᾅδου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ῥύσεται*, εἰ μὴ σὺ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὴν ἀνάστασιν ἐπιδῷς.

Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε; Ἀρχαῖα ἐλέη τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἡ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὡρισμένη εἰς ἀφθαρσίαν ἀναστοιχείωσις.

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου. Ἐπειδὴ *ὠνείδισάν* με, Κύριε, *οἱ ἐχθροί σου*, φάσκοντες ψευδεῖς εἶναι τὰς περὶ ἐμοῦ τοῖς ἔθνεσι δεδομένας ἐπαγγελίας· αὗται δὲ ἦσαν τὸ σωθῆναι αὐτὰ, καὶ ἀπαλλαγῆναι θανάτου καὶ ἁμαρτίας· ὠνείδισαν δὲ ἀφορῶντες εἰς τὸν θάνατον τὸν ἐμόν· καὶ ματαίους αὐτὰς εἶναι ἀπέφηναν· τούτου χάριν αἰτῶ σε μνησθῆναι· *τὸ γὰρ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου ὠνείδισαν*, φησίν. Εἴη δὲ τὸ ἀντάλλαγμα αὐτοῦ ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα, τὸ ἀντίλυτρον δεδομέ-

A *inimicos ejus.* Gaudebant enim et movebant capita sua, videntes eum in ligno pendentem [35].

44. *Avertisti adjutorium gladii ejus.* Quoniam eos qui unigenitum Dei et Patris Filium crucifixerunt, extremo supplicio dignos, non statim ultus est; sed per summam clementiam tempus pœnitentiæ per baptismum dedit illis; ideo dicit avertisse adjutorium gladii ejus; illud autem, *avertisti*, accipitur pro, retinuisti.

45. *Destruxisti eum ab emundatione.* Illud, *destruxisti*, pro, dejecisti, positum est, id est, providisti ut crederetur purus. Nam putabant malum esse, et quasi peccator damnatus est, *et inter iniquos reputatus* [36]. *Thronum ejus in terram collisisti.*

B Quia carnaliter passus est, et factus est inter mortuos liber, rati qui crucifixerunt eum, oppressum fuisse per passionem, ac omnino finem exsistendi fecisse nec ultra nominandum fore: ideo Propheta, eorum qui crucifixerunt existimationem interpretatur dicens: *Thronum ejus in terram collisisti.*

47. *Usquequo, Domine, avertis in finem, exardescet sicut ignis ira tua?* Id est, Usquequo Judæorum ausus prævalebunt, qui curant ut Unigenitus et Salvator noster crucifigatur? Symmachus autem: *Usquequo, Domine, absconderis in finem, exardescet ut ignis furor tuus?* Usquequo, inquit, Domine, non vis respicere dolores nostros, neque appares

C et eruis nos a calamitatibus; sed quasi ignis iram tuam per peccatorum nostrorum memoriam accendis?

48. *Memorare quæ mea substantia.* In incorruptione, inquit, hominem fecisti, et ad imaginem tuam formasti eum; sed fraude circumventus in corruptionem decidit. Itaque dato illi incorruptionem, ut salutem consequatur, in quem finem opus illud effectum est.

49. *Quis est homo qui vivet et non videbit mortem?* Nemo, inquit, aut morte superior erit, aut *redimet animam suam de manu inferi*, nisi tu, inquit, Domine, resurrectionem concesseris.

50. *Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine?*

D Antiquas Dei misericordias vocat, renovationem illam in incorruptionem, ante mundi constitutionem definitam.

51. *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum.* Quia mihi, Domine, *exprobraverunt inimici tui*, dicentes falsas esse promissiones gentibus datas quæ me spectabant. Erant autem illæ hujusmodi, quod scilicet salutem consecuturæ essent, et liberandæ a morte et a peccato. Exprobraverunt autem, mortem meam respicientes, et vanas esse promissiones illas declararunt. Ideo rogo te, ut memor sis; nam, inquit, *exprobraverunt commutationem Christi tui.* Commutatio autem ejus, videtur

[35] Matth. XXVII, 39. [36] Isa. LIII, 12.

esse mors et sanguis ipsius, qui datus est in pretium pro mundi salute. Ejusmodi pretium illi exprobraverunt, suspicati eum sub mortis imperio fuisse. Sed non remansit in ea qui est inter mortuos liber, sed potius tertia die resurrexit. Quare totum obsignat psalmum in hæc verba desinendo:

53. *Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat.* Quasi videlicet ille jam resurrexerit et ascenderit in cœlos, et benedictus fuerit, id est, confessione celebratus fuerit in sæcula cum Patre suo.

1. *Oratio Moysis hominis Dei. LXXXIX.*

Argumentum.

Hanc, ait, orationem in arcanis descripsisse Moysen, ut qui consequentibus temporibus futuri erant nossent, quomodo oporteret confiteri delapsos in calamitates, quæ ipsis in extremis temporibus acciderunt, postquam Domino inobsequentes fuerunt illumque occiderunt. Ut ne autem per temporis diuturnitatem oblivioni traderetur, Psalmis inserta fuit, et jure post psalmum octogesimum octavum qui passionem Domini significat.

Domine, refugium factus es nobis, a generatione in generationem. Imploraturus Dei misericordiam, jure prœmium ducit a beneficiis jam sæpe sibi collatis. Quæ autem beneficia generatione contulerit, advertere licet ex iis quæ sub Pharaone, quæ sub Jesu, et ex iis quæ in Babylone contigerunt.

2. *Priusquam montes fierent, et formaretur terra.* Quia carnem Domini spectantes, merum hominem esse putabant, dicebantque: *Triginta annos nondum habes et Abraham vidisti*[57]? Et hoc maxime ruinæ causa fuit illis, quod ignorarent deitatem. Quapropter jam confitentes dicunt eum ante omnia opificia Patri coexsistere.

3. *Ne avertas hominem in humilitatem.* Ab hinc confessionis exordium ducitur. Rogat autem ut quando gentes omnes ad cognitionem veritatis vocavit, ipse quoque convertatur. Tu dixisti, inquit, Domine: *Convertimini, filii convertentes, et sanabo contritiones vestras*[58]. Quia igitur conversi sumus, ne convertas nos in humilitatem seu abjectionem.

4. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, Domine,* etc. Tempus legalis cultus indicat, per cujus spatium absoluto maxime templo floruit. A Salomonis enim qui domum excitavit tempore ad usque obsidionem, quæ post venerabilem crucem contigit, computantur anni mille. Sed isti, inquit, mille anni, ut una dies in conspectu tuo computari possunt, imo vero modica diei pars. Merito autem nocti comparat, tempus præcedens Salvatoris adventum, eoquod in tenebris et in confusione omnes homines essent, quia nondum ipsis exortus erat sol justitiæ.

A νον τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· ὃ καὶ ὠνείδισαν, ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν κεκρατῆσθαι θανάτῳ. Ἀλλ' οὐκ ἀπέμεινεν ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· ἀνέστη δὲ μᾶλλον τριήμερος. Διὸ καὶ ἐπισφραγίζει ὁ ψαλμὸς τό·

Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο. Ὡς ἀναστάντος ἤδη αὐτοῦ καὶ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εὐλογουμένου, ἤτοι ἐξομολογουμένου εἰς τοὺς αἰῶνας μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρός.

Προσευχὴ Μωϋσέως ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. ΠΘ'.

Ὑπόθεσις.

Ταύτην, φησὶ, τὴν προσευχὴν ἐν ἀποῤῥήτοις ἀναγεγραφότα τὸν Μωσέα παραδοῦναι· ὅπως ἂν ἔχοιεν οἱ κατὰ καιροὺς εἰδέναι, πῶς δεῖ αὐτοὺς ἐξομολογεῖσθαι περιπεσόντας ταῖς συμφοραῖς, αἳ γεγόνασιν αὐτοῖς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων μετὰ τὴν κατὰ B τοῦ Κυρίου ἀπείθειάν τε καὶ μιαιφονίαν γενομένην. Ὅπως δὲ μὴ λήθῃ παραδοθῇ τῷ χρόνῳ, ἐντέτακται ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· καὶ εἰκότως μετὰ τὸν πη', ὃς καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου κατασημαίνει.

Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Μέλλων ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς ἔλεον, εἰκότως ἐξ ὧν ἤδη πολλάκις εὐηργέτησε ποιεῖ τὸ προοίμιον. Πῶς δὲ κατὰ γενεὰν εὐηργέτησε, τοῦτο ἴδοι τις εἴς τε τὰ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ ἀποβλέψας εἴς τε τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ, εἴς τε τὰ ἐπὶ Βαβυλῶνος.

C *Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν.* Ἐπειδὴ εἰς τὴν σάρκα ὁρῶντες τοῦ Κυρίου, ψιλὸν ἄνθρωπον ἐνόμιζον λέγοντες· *Οὔπω τριακονταετὴς γέγονας, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;* Καὶ τοῦτο αὐτοῖς μάλιστα αἴτιον τῆς ἐκπτώσεως γέγονε, τὸ ἀγνοεῖν τὴν θεότητα. Διὰ τοῦτο νῦν ἐξομολογούμενοι, σαφῶς αὐτὸν εἶναι λέγουσι τὸν πρὸ πάσης κτίσεως συνόντα τῷ Πατρί.

Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπείνωσιν. Ἐντεῦθεν ἡ ἐξομολόγησις. Ἀξιοῖ δὲ ἀφ' ὧν πάντα τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλεσε, καὶ αὐτὸς ἐπιστραφῆναι. Σὺ εἶπας, φησὶν, ὦ Δέσποτα· *Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν.* Ἐπειδὴ τοίνυν ἐπεστρέψαμεν, μὴ ἀποστρέψῃς ἡμᾶς εἰς ταπείνωσιν.

D *Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε.* Τὸν καιρὸν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας φησὶ, καθ' ὃν μάλιστα ἐπιτελεσθέντος τοῦ θείου ναοῦ ἤνθησεν. Ἀπὸ γὰρ Σολομῶντος τοῦ τὸν οἶκον ἐγείραντος μέχρι τῆς πολιορκίας τῆς μετὰ τὸν τίμιον γενομένης σταυρὸν εἰς τοῦτο συντείνει ἔτη χίλια. Ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τὰ χίλια ἔτη μία ἡμέρα λογισθείη ἐνώπιόν σου· μᾶλλον μὲν οὖν μικρὸν ἡμέρας μόριον. Εἰκότως δὲ νυκτὶ παρεικάζει τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος καιρόν· ἅτε ὡς ἐν ἀωρίᾳ καὶ συγχύσει πάντων ἀνθρώπων ὄντων, διὰ τὸ μήπω αὐτοῖς ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης.

[57] Luc. VIII, 57. [58] Jerem. III, 14.

Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται τὸ πρωΐ. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγε· Τὰ ἔτη αὐτῶν, τῶν ἀρνησαμένων σε δηλονότι, ἐν ἐξουθενήσει ἔσται πολλῇ. Γεγόνασι γὰρ καταπάτημα καὶ ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων, ἅτε τὸν λυτρούμενον καὶ σώζοντα αὐτοὺς ἀρνησάμενοι.

Τὸ πρωῒ ἀνθῆσαι καὶ παρέλθοι. *Πρωῒ* μὲν τὸν καιρὸν τῆς γενομένης αὐτοῖς ἐπιφανείας Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ κατασημαίνουσι. *Χλόην* δὲ τὴν νομικὴν λατρείαν δηλοῖ, ἅτε μικρὸν ὕστερον μαραίνεσθαι μέλλουσαν. *Τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθείη καὶ ξηρανθείη.* Ἑσπέραν φησὶ τὸν ἐπ' ἐσχάτων τοῦ αἰῶνος καιρὸν, καθ' ὃν καὶ ἐπέφανεν ὁ Μονογενής· ἐν ᾧ δὴ καὶ παρῆλθεν ἡ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἄνθησις, σκληρυνθεῖσα ἀπάτῃ τῆς ἀπειθείας.

Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου. Σαφῶς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς συμφορὰς διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα διαγορεύουσι. Καὶ Ἰουδαίοις ταῦτα, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἁρμόδια. Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, παρανομίας τίνουσα δίκας, ὑπεβλήθη ταῖς συμφοραῖς, καὶ ταῖς παντοδαπαῖς περικλύζεται τρικυμίαις. Καὶ Ἰουδαῖοι, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον.

Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου. Οὐ παρῆλθες, φησὶ, τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἅτε ἡμῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὰς εἰς τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς, διὰ τὸ εἰρηκέναι· *Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.* *Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου.* Ὡσεὶ ἔλεγεν· Ὁ βίος ἡμῶν καὶ αἱ ἐν αὐτῷ πράξεις πονηραὶ φαίνονται τῷ προσώπῳ σου. Οὐδὲν γὰρ ἠγνόησας τῶν ἐν ἡμῖν πεπραγμένων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν. Ἡ ἁμαρτία, φησὶ, τὴν σὴν ὀργὴν ἐκίνησε καθ' ἡμῶν· ἡ δὲ ὀργὴ τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν· ἡ δὲ τιμωρία τὰς ὀδύνας ἐπήνεγκεν. Ἐν ὀδύναις γὰρ τὸν ὀλίγον ἡμῶν διετελέσαμεν βίον. *Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων.* Οὐδὲν βέβαιον, φησὶν, οὐδὲ στατηρὸν ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἔχει· δίκην ἀράχνης διασπᾶται ῥᾳδίως.

Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη. Ἔοικε ταῦτα τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ εἰρημένοις· *Αἱ ἡμέραι μου μικραὶ καὶ πονηραὶ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου.* Εἰσὶ μὲν οὖν οἳ καὶ πλείονα τοῦ εἰρημένου διαβιοῦσι χρόνον· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐπ' ὀλίγων συμβαίνει. Τὸ δὲ κοινὸν καὶ ὡς ἐπὶ τῶν πλείστων κρατοῦν ἐνταῦθα διδάσκει. Ὥσπερ γὰρ τῶν πρόωρον δεχομένων τὴν τελευτὴν οὐκ ἐποιήσατο μνήμην, οὕτω των σφόδρα γερόντων τῷ μακροβίῳ καταλέλοιπεν. Ἀλλ' ὅμως, φησὶ, καὶ ὁ βραχὺς οὗτος χρόνος ὀδύνης καὶ πόνων ἐμπέπλησται. *Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθησόμεθα.* Ἐπειδὴ νεκρός τις καὶ εὐτελὴς ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐ γινώσκομεν τί ἔσται ἡμῖν μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ κράτους σου· τούτου χάριν πράως, φησὶ, παίδευσον ἡμᾶς. Τὸ γὰρ, *ἐπῆλθεν*, ἀντὶ τοῦ, ἐπέλ-

A 5. *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt mane.* Quasi apertius diceret : Anni eorum qui te abnegaverunt, in contemptum magnum venient. Fuerunt enim in conculcationem et hominibus et dæmonibus, utpote qui eum qui ipsos redimeret et salvos faceret abnegaverint.

6. *Mane floreat et transeat.* Per vocem, *mane*, significant tempus quo apparuit illis Dominus in monte Sina. *Herba* autem significat legalem cultum, utpote qui haud multo post arescere debeat. *Vespere decidat, induret et arescat :* vesperam vocat tempus in fine sæculi futurum, quo apparuit Unigenitus : in quo pertransiit flos legalis cultus, fallacia inobsequentiæ induratus.

B 7. *Quia defecimus in ira tua.* Aperte narrant calamitates ipsis ob propria peccata illatas. Et hæc cum Judæis, tum omnibus hominibus conveniunt. Hominum quippe natura, pœnas dans iniquitatis suæ, calamitatibus subjecta est et decumanis fluctibus demergitur. Judæi vero ob mentis malitiam, a libertate lapsi sunt.

8. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo.* Non prætermisisti, inquit, iniquitates nostras, quippe cum nos ipsi eas in capita nostra revocaverimus, quia diximus : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*[59]. *Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.* Ac si diceret : Vita nostra et ejus C opera, mala videntur in conspectu tuo. Nihil quippe ignoras eorum quæ in nobis acta sunt ab initio usque ad finem.

9. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus.* Peccatum, inquit, iram tuam adversum nos concitavit; ira vero supplicium intulit; supplicium dolores induxit. In doloribus quippe modicum vitæ nostræ tempus transegimus. *Anni nostri sicut aranea meditabantur.* Nihil firmum, inquit, nihil stabile naturæ nostræ inest : instar araneæ facile discerpitur.

10. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni*, etc. Isthæc similia sunt iis quæ dixit patriarcha Jacob : *Dies mei pauci et mali, non pervenerunt ad dies patrum meorum*[60]. Sunt itaque qui ultra D prædictum tempus vitam extrahunt; sed id paucis contingit. Hic autem significat quod vulgo evenit, et in pluribus contingere solet. Quemadmodum enim mentionem non fecit eorum qui præmatura morte tolluntur, sic eos qui ad extremam senectutem veniunt, utpote grandævos prætermisit. Attamen, inquit, perbreve illud tempus, doloris et laborum plenum est. *Quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.* Quoniam ceu mortua et admodum vilis est vita nostra, et ignoramus quid nobis post hæc ab imperio tuo futurum sit; ideo, inquit, cum mansuetudine corripe nos. Nam illud, *supervenit*, pro

[59] Matth. XXVII, 25. — [60] Gen. XLVII, 9.

superveniat, ait. Postulant autem correptionem accipere per Christum, qui est dextera Patris, quamobrem ait :

12, 13. *Dexteram tuam sic notam fac*, etc. In communi positum est illud, *notam fac*, ita ut sensus sit : Notam fac nobis dexteram tuam, id est, Christum; notos fac nobis eos qui in corde sapientiam habent : illi autem esse videntur apostoli et evangelistæ, quorum opera conversionis modos edidicimus.

14, 15. *Repleti sumus mane misericordia tua.* Hæc aiunt quasi jam orationis finem et scopum invenerint. Orietur namque illis Sol justitiæ in consummatione sæculi hujus.

16. *Respice in servos tuos, et in opera tua.* Illud, *respice*, rursus positum pro, respexisti, id est, inspexisti servos tuos et opera manuum tuarum. Per quam visitationem, splendorem ac lumen Dei nostri videntes, ac conversi, rectam viam incedamus, cum conversionis opera impleverimus.

17. *Et sit splendor Domini Dei nostri super nos.* Nos splendidos ac illustres effecit lumen cognitionis Dei; et Judæi post reditum conspicui item fuerunt. *Et opera manuum nostrarum dirige.* Opera sunt legis; opus autem, est illud quod in nova lege perficitur. Nam in Veteri Lege varia erant sacrificia : in Nova autem solus Filius immolatur. *Et opus manuum nostrarum dirige.* Opera manuum sunt singulæ actiones : opus manuum, est cognitio quæ ex his evenit.

Laus cantici David, caret inscriptione apud Hebræos.

XC.

Argumentum.

Postquam in octogesimo nono psalmo Judaici populi aversionem declaravit, consequenter in hoc psalmo personam inducit eorum qui per Christum consummati sunt, et per eum spirituales hostes superant, principatus videlicet et potestates, et rectores mundi tenebrarum harum, et spiritualia nequitiæ, ipsumque nefarium Satanam; qui variis modis in præsenti psalmo significantur. Timor scilicet nocturnus, sagitta volans in die, negotium perambulans in tenebris, ruina et dæmonium meridianum, mille et decem millia, aspis, basiliscus, leo et draco. Adversus hosce omnes homini Dei victoriam ascribit.

1. *Qui habitat in adjutorio Altissimi.* Propheticus spiritus, hominem qui auxilium et opem tulit, id est Christum, qui est etiam Altissimus, beatum prædicat. Quomodo non beatus qui, ut Deum cœli protectorem haberet dignus habitus est? *In protectione Dei cœli commorabitur.* Qui manet in hoc adjutorio protegitur et custoditur.

2. *Dicet Domino : Susceptor meus es tu.* Ecquis est qui hoc Domino dicit, nisi homo qui confidit in ipso, et saluti ejus innixus est?

A θοι, φησί. Αἰτοῦσι δὲ τῆς διὰ Χριστὸν παιδείας μεταλαβεῖν, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρός· διό φησι·

Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι. Ἀπὸ κοινοῦ τὸ, *γνώρισον*, ἵνα ᾖ· Καὶ γνώρισον ἡμῖν τὴν δεξιάν σου, τουτέστι Χριστόν· γνώρισον δὲ ἡμῖν τοὺς τῇ καρδίᾳ τὴν σοφίαν ἔχοντας· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ, δι' ὧν καὶ ἐμάθομεν τῆς ἐπιστροφῆς τοὺς τρόπους.

Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρωῒ τοῦ ἐλέους σου. Ὡς ἤδη τῆς εὐχῆς εὑρόντες τὸ πέρας τὰ τοιάδε φασίν. Ἀνατελεῖ γὰρ καὶ αὐτοῖς ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.

Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα
B *σου.* Τὸ, ἴδε, πάλιν ἀντὶ τοῦ, ἴδες, ἤτοι ἐπεσκέψω τοὺς δούλους σου καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Δι' ἧς ἐπισκοπῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἑωρακότες, καὶ ἐπιστρέψαντες, κατευθυνθείημεν ἐφ' οἷς τὴν τῆς ἐπιστροφῆς πρᾶξιν ἀποπληροῦμεν.

Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ ἡμᾶς λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς ἀπέφηνε τῆς θεογνωσίας τὸ φῶς· καὶ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον περίβλεπτοι πάλιν ἐγένοντο. *Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.* Ἔργα τοῦ νόμου· ἔργον τὸ ἐν τῇ Νέᾳ τελούμενον. Ἐν τῇ γὰρ Παλαιᾷ διάφοροι θυσίαι· ἐν δὲ τῇ Νέᾳ μόνος ὁ Υἱὸς θύεται. *Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.* Ἔργα
C μὲν χειρῶν ἐστιν ἡ καθ' ἑκάστην πρᾶξις· ἔργον δὲ χειρῶν, ἐκ τούτων ἐπισυμβαίνουσα γνῶσις.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυῒδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ϟ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀκολούθως μετὰ τὸ δηλῶσαι τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ τὴν ἀποστροφὴν ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ, ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸ πρόσωπον εἰσάγει τῶν διὰ Χριστοῦ τελειουμένων, καὶ νικώντων δι' αὐτοῦ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς, ἀρχὰς δηλαδὴ καὶ ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἀλιτήριον Σατανᾶν· οἳ καὶ πολυτρόπως διὰ τῶν προκειμένων κατασημαίνονται. Φόβος τε νυκτερινὸς καὶ βέλος ἡμέρας πετόμενον, καὶ πρᾶγμα διαπορευόμενον ἐν
D σκότει, καὶ σύμπτωμα καὶ δαιμόνιον μεσημβρινὸν, καὶ χιλιάδες καὶ μυριάδες, καὶ ἀσπὶς, καὶ βασιλίσκος, καὶ λέων, καὶ δράκων. Κατὰ τούτων δὴ πάντων τὴν νίκην ἀναγορεύει τῷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπῳ.

Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου. Τὸ προφητικὸν πνεῦμα τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιησάμενον βοήθειαν καὶ ἐπικουρίαν Χριστὸν, ὃς καὶ ἔστιν Ὕψιστος, μακαρίζει. Πῶς γὰρ οὐ μακάριος ὁ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ σκεπαστὴν ἔχειν ἀξιωθείς; *Ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεται.* Ὁ μένων ἐν ταύτῃ τῇ βοηθείᾳ σκέπεται καὶ φυλάσσεται.

Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ. Καὶ τίς ὁ τῷ Κυρίῳ λέγων ἢ ἄνθρωπος ὁ πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ ἐπερειδόμενος;

A *Ὅτι αὐτὸς ῥύσεταί σε ἐκ παγίδος.* Προεδίδαξεν, ὡς αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις διὰ τούτων κατασημαίνονται.

Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι. Εἰρηκότος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ὡς Θεὸς αὐτὸς ῥύσεται ἐκ τῆς τῶν θηρευτῶν παγίδος, ἔκ τε τῶν ταραχωδῶν λόγων, ἀποκρίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν παραθαρσῦνον αὐτὸν καὶ εἰς ἀνδρείαν ὑπαλεῖφον πνευματικήν· *Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι·* ὡσεὶ σαφέστερον λέγοι· Καλύψει σε ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πτερύγων αὐτοῦ· καὶ μὴν καὶ ὅπλῳ σκεπάσει σε. Οὗ δὴ γενομένου, οὐδεμία τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων παραβλάψει σε.

Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας. Ἀκάθαρτόν τινα δύναμιν νῦν βέλος ὠνόμασεν. *Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ.* B Οὐ σύγκριμα δαιμονιῶδες μεσημβρίας. Τὸν γὰρ μεσημβρινὸν δαίμονά φησιν εἶναι τῆς ἀκηδίας.

Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς. Κλίτος τὸ ἀριστερὸν μέρος σημαίνει, εἰκότως μέν. Τούτῳ δὲ τὰς χιλιάδας ἐπιβουλεύειν φησί· τοῖς γε μὴν δεξιοῖς τὰς μυριάδας. Τὰ γὰρ ἐπιδέξια τῶν πραγμάτων ἡμῶν, καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστότερα, τὸ πλῆθος τῶν πονηρῶν δυνάμεων παραλύειν ἐπιχειροῦσι.

Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις. Βλαβήσῃ μὲν οὐδὲν, φησὶν, ἐκ τῶν ἐπιβουλευόντων· συμβήσεται δέ σοι πεσόντας ἰδεῖν τοὺς ἐχθρούς.

Τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. Ἀντιφθέγγεται τὸ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν, ὅσον τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος τὸ κέρδος ἐστίν. C

Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά. Ἡ γὰρ τῆς κακίας φύσις ἔξωθεν ἐπέρχεται, τῆς ἀρετῆς οἴκοθεν τὴν πρόφασιν ἐχούσης. Εὐθῆ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον πεποίηκεν, ὃς, ζητήσας λογισμοὺς πονηροὺς, ἔξωθεν ἐπεσπάσατο τὴν κακίαν. *Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου.* Θαῤῥεῖν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀηδὲς πείσεσθαι παρακελεύεται, ἐκ τοῦ πιστεύειν ἄγγελον βοηθὸν τῶν εἰς Θεὸν πιστευόντων καταπεμπόμενον.

Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ. Τοῦτο καὶ ἐν τῷ λγʹ ἔφη ψαλμῷ· *Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.* Ἀκούωμεν δὲ καὶ Ἰακὼβ τοῦ πατριάρχου λέγοντος· *Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ* D *πάντων τῶν κακῶν μου.* Καὶ ὁ μέγας Ἀβραὰμ τὸν οἰκέτην παραθαῤῥύνων ἔφη· *Ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν.* Πανταχόθεν τοίνυν μανθάνομεν, ὡς καὶ δι' ἀγγέλων φρουρεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιθότας ὁ τῶν ὅλων Θεός. *Τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου.* Ὁ ἐν μηδενὶ πταίων, οὗτος διαφυλάσσεται ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

Μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. Ὁ πούς μὲν τὴν ψυχὴν σημαίνει, ὁ δὲ λίθος τὴν ἁμαρτίαν.

3. *Quoniam ipse liberabit te de laqueo*, etc. Jam docuit adversarias potestates hisce significari.

4, 5 *Scapulis suis obumbrabit tibi*, etc. Postquam dixisset homo Dei, quod Deus ipse liberaturus sit de laqueo venantium et a verbis turbulentis, respondet Spiritus propheticus dans ipsi fiduciam, et ad fortitudinem concitans spiritualem : *Scapulis suis obumbrabit tibi*, quasi clarius diceret : Sub umbra alarum suarum proteget te, atque etiam scuto operiet te. Quo facto nulla ex adversariis potestatibus lædet te.

6. *A sagitta volante in die*, etc. Impuram quamdam potestatem nunc sagittam vocat. *A ruina et dæmonio meridiano...* Nam meridianum dæmonem ait pigritiæ esse.

7. *Cadent a latere tuo mille*, etc. Latus sinistrum significatur, merito quidem. Huic vero lateri millia insidiari ait : dextris autem decem millia. Dexteras quippe actiones nostras, et virtutum gesta fortia ac mirabiliora, multitudo malignarum potestatum evertere conantur.

8. *Verumtamen oculis tuis considerabis.* Nihil, inquit, lædent te insidiatores. Continget autem tibi ut lapsos videas inimicos tuos.

9. *Altissimum posuisti refugium tuum.* Spiritus propheticus vicissim alloquitur spiritum hominis Dei, docens quantum sit spei erga Deum lucrum.

10. *Non accedent ad te mala.* Nam mali natura extrinsecus advenit, cum contra virtus intrinsecam habeat causam. Nam Deus fecit hominem rectum, qui quærens cogitationes malas, extrinsecus sibi malitiam attraxit. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Confidere jubet eos, quod nihil ingratum accidat, utpote qui credat missum angelum fuisse auxiliatorem eorum qui in Deum credunt.

11. *Quoniam angelis suis mandabit de te.* Idipsum in tricesimo tertio psalmo ait : *Castrametabitur angelus Domini in circuitu timentium eum* [61]. Audiamus autem patriarcham Jacob dicentem : *Angelus qui eripuit me ex omnibus malis meis* [62]. Et magnus Abraham domestico suo fiduciam addens aiebat : *Deus mittet angelum suum ante faciem tuam, et accipies uxorem Isaac filio meo exinde* [63]. Ex omni parte igitur ediscimus, quod universorum Deus eos qui credunt in ipsum per angelos custodiat. *Ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Qui in nullo delinquit, is custoditur in omnibus viis suis.

12. *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Pes animam significat, lapis peccatum.

[61] Psal. XXXIII, 8. [62] Gen. XLVIII, 16. [63] Gen. XXIV, 7.

13. *Super aspidem et basiliscum ambulabis.* Non solum, inquit, o homo Dei, nihil mali patieris; sed etiam ipsam spirituum multitudinem ad pedes tuos dejectam videbis, ita ut cum omni confidentia eorum capita calces.

14. *Quoniam in me speravit liberabo eum.* Inducit personam Dei promittentem præmium fidei, videlicet salutem. Hæc demum ait universorum Deus, docens qui sit spei fructus. Liberabo enim eum, inquit, ex prædictis cum visibilibus tum invisibilibus insidiatoribus, eum spe vallabo; custodiam eum, loquentem audiam et supplicationem excipiam. *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* Non solum ab insidiatoribus meos liberabo, sed etiam interminabilem ipsis vitam concedam, et meo salutari dignos habebo. Est autem salutare nostrum Jesus Christus, qui nos ad novum certamen inducit, et efficit ut cum illo regnemus.

15. *Clamabit ad me et ego exaudiam.* Cum magna mentis voce clamaverit ad me, me exaudientem et annuentem ipsi reperiet. Semper enim adsum illi, in quavis occasione versetur.

16. *Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.* Salutare illud est ipse Dominus noster Jesus Christus, qui nos in novum sæculum induxit, et effecit ut cum illo regnaremus.

1. *PSALMUS cantici David in die Sabbati. XCI.*

Argumentum.

Sabbatismus, sive Sabbatum, videtur esse futura hæreditas, quia labores hujusce vitæ requies excipiet, nobis præmia nostra accipientibus. Laudat igitur futuram illam requiem.

2. *Bonum est confiteri Domino.* Laudes enuntiat, et iis celebrandis die nocteque indesinenter vacaturum se promittit, pro gestis scilicet Unigeniti. Ecquid fecit aliud quam quod resurrectionem nobis paravit?

3. *Ad annuntiandum mane misericordiam tuam.* Ad annuntiandum diluculo misericordiam tuam, et firmitatem tuam in nocte

4. *In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.* Decachordum psalterium dicit corpus, quod habet quinque sensus, et quinque animæ operationes; per singulos nimirum sensus singulæ sunt animæ operationes.

5. *Quia delectasti me, Domine, in factura tua.* Cernens tua opificia et ineffabilem œconomiam tuam exsulto et gaudeo, atque ex mentis voluptate linguam ad hymnos canendos moveo.

6. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine,* etc.! Ego quidem, ait, opera tua celebrans, profunditatem cogitationum tuarum summopere miror, videns ea quæ in mundo fecisti. Sed insipientes non intelligunt profunditatem mysterii.

7. *Vir insipiens non cognoscet,* etc. Variis modis hoc enuntiat, quoniam qui mente ægrotus est et

A *Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ.* Οὐ μόνον οὐδὲν, φησὶν, ὑπομενεῖς δεινὸν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν πνευμάτων τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς πόδας ἴδοις ἐπενηνεγμένα τοὺς σούς· ὡς καὶ μετὰ πάσης ἀδείας τὰς αὐτῶν πατήσεις κεφαλάς.

Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτόν. Εἰσφέρει τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, μισθὸν τῆς πίστεως τὴν σωτηρίαν ἐπαγγελλόμενον. Ταῦτα λοιπὸν ὁ τῶν ὅλων ἔφη Θεὸς, διδάσκων τίς ὁ τῆς ἐλπίδος καρπός. Ῥύσομαι γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ἐκ τῶν εἰρημένων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐπιβούλων, τῇ ἐμῇ ἐλπίδι φραξάμενος· διὰ τοῦτο αὐτὸν φρουρήσω, καὶ καλοῦντος ἀκούσομαι, καὶ τὴν δέησιν δέξομαι. *Σκεπάσω αὐτὸν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου.* Οὐ μόνον, φησὶ, τῶν ἐπιβουλευόντων τοὺς ἐμαυτοῦ ῥύσομαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν ἀτελεύτητον B αὐτοῖς χαρίσομαι ζωήν· καὶ μὴν καὶ τοῦ σωτηρίου καταξιώσω τοῦ ἐμαυτοῦ. Εἴη δὲ τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καὶ εἰς τὸν νέον ἡμᾶς ἀγῶνα εἰσάγων, καὶ συμβασιλεύειν αὐτῷ παρασκευάζων.

Κεκράξεται πρός με, καὶ ἐπακούσομαι. Κεκραγὼς δὲ τῇ τῆς ψυχῆς μεγαλοφωνίᾳ πρὸς ἐμὲ, ἐπακούοντά με, καὶ ἐπινεύοντα αὐτῷ εὑρήσει. Ἀεὶ γὰρ αὐτῷ πάρειμι, κἂν ἐν περιστάσει τυγχάνῃ.

Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτὸν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου. Εἴη δὲ τοῦτο τὸ σωτήριον αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ εἰς τὸν νέον ἡμᾶς αἰῶνα εἰσαγαγὼν, καὶ συμβασιλεῦσαι αὐτῷ καὶ παρασκευάζων.

ΨΑΛΜΟΣ *ᾠδῆς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.* ϞΑʹ.

C *Ὑπόθεσις.*

Ὁ Σαββατισμὸς, ἤτοι τὸ Σάββατον, εἴη ἂν ἡ μέλλουσα κληρονομία, ὅτι καὶ ἀνάπαυσις τοὺς ἐνθάδε πόνους διαδέξεται, τὰς ἀμοιβὰς ἡμῶν δηλονότι ἀποληψομένων. Αἰνεῖ οὖν ἐκείνην τὴν γενησομένην ἀνάπαυσιν.

Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ. Αἴνεσιν προβάλλεται, φησὶ, καὶ ταύτην ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἀπαύστως ὑπισχνεῖται καταλέγειν ἐφ' οἷς πεποίηκεν ὁ Μονογενής. Καὶ τί πεποίηκεν ἢ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν παρεσκεύασεν;

Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου. Ἀπαγγέλλειν κατ' ὄρθρον τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν βεβαιότητά σου κατὰ νύκτα.

Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ᾠδῆς ἐν κιθάρᾳ. D Δεκάχορδον ψαλτήριον τὸ σῶμά φησιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἑκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἑκάστης.

Ὅτι εὔφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου. Ὁρῶν γάρ σου τὰς δημιουργίας καὶ τὰς ἀῤῥήτους οἰκονομίας ἀγάλλομαί τε καὶ γάνυμαι, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἡδονῇ τὴν γλῶτταν εἰς ὑμνῳδίαν κινῶ.

Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! Ἐγὼ μὲν, φησὶ, τὰ σὰ ἔργα ἀνυμνῶν, καὶ τὸ βάθος τῶν σῶν λογισμῶν ἐκπλήττομαι, ὧν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ εἰργάσω. Ἀλλ' οἱ ἄφρονες οὐ συνιᾶσι τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος.

Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται. Διαφόρως ταῦτα εἴρηκεν, ὅτι ὁ τὰς φρένας νοσῶν καὶ συνέσεως ἔρημος

τούτων οὐδὲν γινώσκει, οὔτε μὴν ἀκούσεται περὶ τούτων.

Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοὺς ὡσεὶ χόρτον. Οἱ μὴ συνιέντες, φησὶ, τὸ μυστήριον δίκην χόρτου ἔσονται, μὴ ἔχοντες τὸ βάθος δηλαδὴ, καὶ ταχέως πεσοῦνται καὶ ξηρανθήσονται.

Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου. Ὅταν, φησὶν, ἀπολοῦνται οἱ ἐχθροὶ καὶ διασκορπισθήσονται, τότε δὴ τότε τὸ ἐμὸν κέρας, τουτέστιν ἡ βασιλεία ἡ ἡτοιμασμένη, περιφανὴς γενήσεται. Ἡμεῖς δὲ οἱ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν ἔχοντες, τὴν τῶν ἐχθρῶν σου κατάλυσιν θεασάμενοι, γαυριάσομεν ἐπὶ σοὶ καὶ μέγα φρονήσομεν· ἅτε δὴ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπηλλαγμένοι, καὶ σε τὸν ὄντα προσκυνοῦντες Θεόν. Τὸν γὰρ μονόκερων ἐνταῦθα πάλιν παρήγαγεν, ἵνα διὰ τοῦ ἑνὸς κέρατος τὸν ἕνα παραδηλώσῃ Θεόν. Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ ζῶον ἓν ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως κέρας· οὕτω τῆς εὐσεβείας οἱ τρόφιμοι μίαν προσκυνήσουσι θεότητα. *Καὶ τὸ γῆράς μου ἐν ἐλαίῳ πίονι.* Μετὰ τοὺς πόνους, φησὶν, οὓς ὑπομένω, τότε δὴ οἱονεὶ ἐλαίῳ χρήσομαι εἰς βασίλειον ἱεράτευμα· καὶ τοῦτό μοι ἔσται τῶν μακρῶν πόνων τὸ γέρας.

Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου. Ἔσται μοι τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν, τὸ θεατήν με γενέσθαι πιπτόντων τῶν ἐπιβούλων μου τῆς ψυχῆς.

Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου. Οὗτοι δὲ, φησὶν, οἱ τούτοις ἀπεικασμένοι τοῖς κέδροις, φυτουργὸν μὲν ἔχουσι τὸν Θεὸν, παράδεισον δὲ τὸν θεῖον νεών. *Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνθήσουσιν.* Ἐν ταῖς ἄνω δηλονότι μοναῖς, ἃς καὶ αὐλὰς εἶναι τοῦ Κυρίου φησίν.

Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γήρᾳ πίονι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται. Τὸ, εὐπαθοῦντες, ἀντὶ τοῦ, εὖ πάσχοντες. Ἀποδοθήσεται γὰρ αὐτοῖς ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν.

Ὅτι εὐθὴς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἐπειδὰν ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς γενόμενοι ἀπολαύωσι τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, τότε δὴ τότε καὶ ταύτην ἀναγγελοῦσι τὴν φωνὴν, ὡς δίκαιος καὶ εὐθὴς ἔσται ὁ Κύριος, ὃς τοὺς μὲν παρανόμους καὶ ἀσεβεῖς δίκην χόρτου ἀποξηρανθῆναι παρεσκεύασε· τοὺς δὲ δικαίους καὶ εὐσεβεῖς οἷα κέδρους καὶ φοίνικας ἐν ταῖς ἄνω κατεφύτευσε σκηναῖς. *Ἀδικία οὐκ ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ,* διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν κακίας ἀνεπίδεκτον.

Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πρὸ τοῦ Σαββάτου, ὅτε κατῴκιστο ἡ γῆ, αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυΐδ. ϞΒʹ.

Ὑπόθεσις.

Εἰς τὸ Σάββατον ἐν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ δηλοῦται ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν καὶ βασιλεύσει τοῦ νέου αἰῶνος μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Δηλονότι τὸ, *πρὸ Σαββάτου,* ἂν εἴη ἡ πρώτη αὐτοῦ παρουσία, ὅτε καὶ ἡ γῆ κατῴκισται, τουτέστιν ὅτε ἡ Ἐκκλησία πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ τεθεμελίωται, τῶν ἁγίων ἀποστόλων δηλονότι καὶ εὐαγγελιστῶν τὸν περὶ Χριστοῦ καταγγειλάντων τῇ γῇ λόγον.

A intelligentia vacuus, nihil horum cognoscit, neque quidpiam de his audiet.

8. *Cum exorti fuerint peccatores sicut fenum.* Qui non intelligunt mysterium, ait, quasi fenum erunt, non habentes profunditatem, ac cito cadent, et arescent.

11. *Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum.* Quando, inquit, peribunt inimici et dispergentur, tunc cornu meum, videlicet regnum præparatum, præclarum erit. Nos autem, qui tua sumus cognitione instructi, cum ruinam inimicorum tuorum viderimus, gloriabimur et altum sapiemus in te, utpote a deorum multorum errore liberati, et te qui vere Deus es adorantes. Nam unicornu hic iterum proposuit, ut per unum cornu, unum significaret
B Deum. Quemadmodum enim illud animal, unum a natura cornu accepit; sic alumni pietatis unam adorabunt deitatem. *Et senectus mea in oleo pingui.* Post labores quos sustinui, inquit, tunc ceu oleo utar ad regale sacerdotium; et hoc erit mihi in diuturnorum laborum præmium.

12. *Et respexit oculus meus inimicos meos.* Id mihi inter alia bona computabitur, quod cadentibus insidiatoribus animæ meæ, hujusce rei spectator ego fuerim.

13, 14. *Plantati in domo Domini.* Hi, inquit, qui cedris illis similes sunt, cultorem habent Deum; paradisum vero, divinum templum. *In atriis Dei nostri florebunt.* In supernis scilicet mansionibus,
C quas atria esse Domini dicit.

15. *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, et bene patientes erunt.* Bene patientes, quasi dicas, bene tolerantes. Dabuntur enim illis *quæ oculus non vidit, nec auris audivit*[64].

16. *Quoniam rectus Dominus Deus noster.* Postquam in supernis mansionibus constituti parata bona nacti fuerint, hanc annuntiabunt vocem, quod justus et rectus sit Dominus, qui iniquos et impios ceu fenum arescere fecit; justos autem et pios, quasi cedros et palmas, in supernis tabernaculis plantavit. *Et non est iniquitas* in Deo, quia malitiæ capax non est.

D *In diem ante Sabbatum, quando fundata est terra, laus cantici ipsi David, XCII.*

Argumentum.

In præcedenti psalmo per hæc verba : *In diem Sabbati,* declaratur secundus Salvatoris adventus, quando regnabit in novum sæculum cum sanctis suis. Palam autem est illud, *ante Sabbatum,* designare priorem ejus adventum, quando terra habitata est, id est quando Ecclesia in toto orbe fundata est, sanctis apostolis et evangelistis de Christo sermonem per totum orbem renuntiantibus.

[64] I Cor. II, 9.

A 1. *Dominus regnavit, decorem indutus est.* Quoniam humanum genus abscedens a regno Dei, sub tyrannide Satanæ fuit, ideo advenit Unigenitus, ut illud rursum proprio sceptro subjiceret. Dei autem decorem, ipsius generis salutem esse dicit. Nisi enim incarnatus fuisset, assumpta præter peccatum natura nostra, nulla sane nobis salus fuisset. *Oportet enim eum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis* [65]. *Indutus est Dominus fortitudinem et præcinxit se.* Hisce reportatam de adversariis potestatibus victoriam nobis significat, quam ceu militaribus armis instructus retulit. *Etenim firmavit orbem terræ qui non commovebitur.* Postquam illos, adversarios scilicet dæmones, profligasset, Ecclesiam constituit supra petram, cui ne ipsæ quidem portæ inferi prævalebunt.

B 2. *Paratus thronus tuus ex tunc.* Hoc ait quia a constitutione mundi futuram per salutem ipsius definierat hominum generis salutem. Thronum quippe ait potestatem judicandi adversarios nostros dæmones. Resurrectionem autem significat Unigeniti. Tu igitur ipse, ait, Domine, qui nunc ad eam rem quasi in judiciali throno sedes, ut judicium scilicet feras et nos vindices, ante sæcula Deus.

3. *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam.* Flumina hic sanctos apostolos et evangelistas dicit, qui Dei Ecclesiam spiritualibus C fluentis lætificarunt. Dictum namque fuit illis: *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* [66].

4. *Mirabiles elationes maris.* Multæ, inquit, mystagogiæ, sententiæ apostolorum et evangelistarum fluenta, mirabiles effecerunt elationes maris. Mare autem vocat, gentium quæ crediderunt multitudinem, quarum elationes, id est sublimitates sensus, mirabiles fuere. Non enim ultra parva et humilia de Deo sentiunt, sed magna et mirabilia.

5. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Testimonia dicit promissa per sanctos prophetas gentibus facta, quæ fidelia et firma esse in novissimis D diebus ostendit, sua præsentia promissa complens. *Domum tuam decet sanctitudo, Domine.* Domus ejus Ecclesia est, cui convenit quod sit sancta, quippe quæ eum inhabitantem habeat qui solus sanctus est; cum autem id factum fuerit, nacta perpetuitatem sanctificatione fruetur.

PSALMUS David, quarta Sabbatorum, XCIII.

Argumentum.

De providentia hic sermonem habet, docens ut ne anxii simus, neque animum despondeamus, etiamsi ad quoddam temporis spatium peccantibus prosperitas, piis persecutio eveniat. Nibil

Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀποστὰν τῆς ὑπὸ Θεοῦ βασιλείας, ὑπὸ τὴν τυραννίδα γέγονε τοῦ Σατανᾶ, τούτου χάριν ἐπεδήμησεν ὁ Μονογενής, ἵνα πάλιν αὐτὸ τοῖς ἰδίοις ὑποτάξῃ σκήπτροις, ὃ καὶ ἐγένετο· Θεοῦ εὐπρέπειαν δὲ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ γένους φησίν. Εἰ μὴ γὰρ σεσάρκωται, τὴν ἡμετέραν δίχα τῆς ἁμαρτίας λαβὼν φύσιν, δηλονότι οὐκ ἂν ἡμῖν ἡ σωτηρία ἐγένετο. *Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο.* Διὰ τούτων τὴν καθαίρεσιν ἡμῖν τῶν ἀντικειμένων σημαίνει δυνάμεων, ἣν πεποίηται, ὥσπερ στρατιωτικὸν σχῆμα ἀναλαβών. *Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.* Ἐκείνους προανελὼν, τοὺς ἀντικειμένους δηλονότι δαίμονας, ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς οὐδὲ αὐταὶ κατισχύσουσιν αἱ τοῦ ᾅδου πύλαι.

Ἕτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε. Τοῦτό φησι, διὰ τὸ προωρίσασθαι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρίαν ἐσομένην διὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Θρόνον γὰρ τὴν εἰς τὸ κρίνειν τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς δαίμονας· ἀνάστασιν δὲ σημαίνει τοῦ Μονογενοῦς. Σὺ οὖν αὐτὸς, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ὁ νῦν εἰς τοῦτο ὥσπερ ἐπὶ δικαστικοῦ θρόνου καθίσας, εἰς τὸ κρίνειν δηλονότι καὶ ἐκδικεῖν ἡμᾶς, ὑπάρχεις ὁ πρὸ τῶν αἰώνων Θεός.

Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν. Ποταμοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησιν, οἳ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν τοῖς πνευματικοῖς κατεύφραναν νάμασιν. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτούς· *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.*

Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης. Αἱ πολλαὶ, φησὶ, μυσταγωγίαι, καὶ τὰ νοήματα τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν νάματα, θαυμαστοὺς πεποίηκε τῆς θαλάσσης τοὺς μετεωρισμούς. Θάλασσαν δὲ λέγει τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων τὰ πλήθη, ὧν καὶ οἱ μετεωρισμοὶ, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις τοῦ φρονήματος, θαυμασταὶ γεγόνασιν. Οὐκέτι γὰρ μικρὰ καὶ ταπεινὰ φρονοῦσι περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά.

Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα. Μαρτύρια τὰς ἐπαγγελίας φησὶν ἃς διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγείλατο, ἃς καὶ πιστὰς ἐπ' ἐσχάτων ἐπεδείξατο τῶν ἡμερῶν, τῇ οἰκείᾳ παρουσίᾳ ἔργῳ πληρῶν. *Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε.* Οἶκος μὲν αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, πρέπει δ' αὐτῇ τὸ ἁγία εἶναι, ἅτε τὸν μόνον ἅγιον ἔχουσα ἐνοικοῦντα· ἐπειδὰν δὲ τοῦτο γένηται, καὶ ἀτελευτήτου μεταλαβοῦσα ἀπολαύσει τοῦ ἁγιάσματος.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ τετράδι Σαββάτων. ϞΓ'.

Ὑπόθεσις.

Τὸν περὶ προνοίας ἐν τούτῳ εἰσάγει λόγον, διδάσκων μὴ θλίβεσθαι καὶ ἀδημονεῖν, κἂν εἰ πρὸς καιρὸν γένοιτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν εὐημερία, καὶ τοῖς εὐσεβέσι διωγμός. Οὐδὲν γὰρ τούτων ὡσαύτως μέ-

[65] I Cor. xv, 25. [66] Joan. vii, 38.

νει, ἀλλὰ μεταβαλεῖται· τοῖς μὲν ἡ θλῖψις εἰς αἰώ- A νιον ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, τοῖς δὲ μετὰ τὸ δοκοῦν τὰ χρηστὰ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας ἡ κόλασις. *Τετράδα δὲ Σαββάτων* ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ ἐν τῷ τετάρτῳ μηνί· ἀντὶ γὰρ τοῦ μηνὸς τὴν ἡμέραν τέθεικεν ἐν ᾗ τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει τὴν ἀρχὴν γενέσθαι τῶν συμφορῶν, ἐν τούτῳ ἐπιστρατευσάντων Βαβυλωνίων, ὡς Ἱερεμίας ἱστορεῖ.

Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαῤῥησιάσατο. Ὥσπερ Θεὸς οἰκτίρμων ἐστὶ, καὶ Θεὸς παρακλήσεων, οὕτω καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων. Καὶ πάλιν, τοῦτο δὲ ἐν προοιμίῳ παραμυθίαν μεγάλην τοῖς ἐκ τῶν θλίψεων ἀκηδιάσασιν ἀπεργαζόμενος. Τὸ δὲ, *ἐπαῤῥησιάσατο*, τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ θείου δικαστηρίου γενομένην ἀπόφασιν κατὰ τῶν ἀσεβῶν B δηλοῖ, ᾗ φησι· *Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι.*

Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις. Εὐχὴν ὑπὲρ τῶν θλιβομένων ἀναπέμπει, αἰτῶν αὐτοῖς ἐπικουρίαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου ἰσχύοντος Θεοῦ.

Ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχήσονται; Τὴν σφοδρὰν ἀμνησικακίαν καὶ ὑπερβάλλουσαν διὰ τούτων κατασημαίνει τοῦ Θεοῦ.

Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν. Εἰς ζῆλον τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν διεγείρει τὸν Θεὸν, λαὸν αὐτοῦ καὶ κληρονομίαν εἶναι λέγων τὴν κακουμένην παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν. Τούτων εἴρηται ἡ ἑρμηνεία ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στίχῳ, ὅμως λεχθήσεται καὶ αὖθις. Χήραν ψυχὴν καὶ προσήλυτον νοῦν ἀπο- C κτείνει ὁ κακῶς τὰς θείας Γραφὰς ἐξηγούμενος. Ὀρφανὸς δέ ἐστι νοῦς ἐστερημένος οὐρανίου Πατρός.

Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι. Πῶς γὰρ οὐκ εἰσι ματαιότητος πλήρεις αἱ αἰσθήσεις ἐκεῖναι, αἱ τῆς προνοίας τὸ ὠφέλιμον ἐξορίζειν ἐπιχειροῦσαι τοῦ λόγου;

Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε. Ἐκεῖνοι μὲν ἄθλιοι καὶ ταπεινοὶ, φησὶν, οἱ τὴν σὴν μὴ δεχόμενοι παιδείαν. Μακάριοι δὲ οἱ παρὰ σοῦ παιδευθέντες, καὶ ἐκ τοῦ σοῦ διδαχθέντες νόμου. Οὗτοι γὰρ δὴ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι πραϋνθέντες κουφισθήσονται τῶν ἀνιαρῶν, εἰδότες, ὅτι αἱ θλίψεις εἰς ἀγαθὸν τελευτῶσαι ἐκβήσονται. Ἡμέρας πονηρὰς τὰς ἡμέρας D τῆς κρίσεως λέγει.

Ἕως οὗ ὀρυγῇ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος. Μέχρι τοσούτου, φησὶν, οἱ παιδευθέντες θαῤῥοῦντες ὑπομένουσι τὰς θλίψεις, *μέχρις οὗ τῷ ἁμαρτωλῷ ὀρυγῇ βόθρος*, τουτέστιν, εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτῷ κολαστήριον ὁ ἁμαρτωλὸς βαδίσῃ. Ἁμαρτωλὸν δὲ τὸν Σατανᾶν φησιν, ἤτοι πᾶσαν ἀντικειμένην δύναμιν.

Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ Τοῦτο ἐκείνου ἂν εἴη ἀπόδοσις τοῦ εἰρημένου ἐν τοῖς ἀνωτέρω· *Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν. Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει.* Τοῦτο τοῦ ἄνω

eorum quippe eadem conditione manet, sed mutatur: his quidem, angustia in perpetuam bonorum possessionem; illis autem pro bonis quæ videbantur habere, supplicium in infinita sæcula. *Quarta* autem *Sabbatorum* inscriptus est psalmus, quia quarto mense contigit (die scilicet pro mense posito), ut civitati Dei initium calamitatum veniret, obsidentibus Babyloniis, ut narrat Jeremias.

1. *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.* Quemadmodum est Deus miserationum, et Deus consolationum, ita et Deus ultionum. Hoc autem in prœmio positum magnam iis consolationem affert qui vi calamitatum in angorem conjiciuntur. Illud autem: *Libere egit*, sententiam in divino tribunali contra impios postea ferendam significat, qua ait: *Discedite a me, maledicti* [67].

2. *Redde retributionem superbis.* Pro afflictis precatur, rogans eis auxilium a Deo qui solus valet opem ferre.

3. *Usquequo peccatores gloriabuntur?* Hisce ingentem Dei clementiam et injuriarum oblivionem significat.

5. *Populum tuum, Domine, humiliaverunt.* Ad iram adversus inimicos Deum concitat, dum ait populum et hæreditatem ejus esse quæ affligitur ab inimicis.

6. *Viduam et advenam interfecerunt.* Horum interpretatio allata est in superiori versu, attamen etiam nunc dabitur. Viduam animam et advenam mentem interficit, qui prave divinas Scripturas interpretatur. Pupillus autem est animus cœlesti Patre privatus.

11. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Quomodo autem non sunt vanitate plenæ cogitationes illæ, quæ providentiæ utilitatem repudiare student a sermone?

12. *Beatus homo quem tu erudieris, Domine.* Illi, inquit, miseri et abjecti, qui tuam institutionem non admittunt. Beati autem sunt qui a te erudiuntur, et ex tua lege edocentur. Illi enim in ærumnis mansuetiores effecti, levabuntur molestiis, gnari tribulationes illas tandem in bonum cessuras. Dies malos dicit dies judicii.

13. *Donec fodiatur peccatori fovea.* Hucusque, inquit, qui erudiuntur cum fiducia ærumnas tolerant, *donec fodiatur peccatori fovea*, id est, donec ad deputatum ipsi supplicium peccator accedat. Peccatorem autem dicit Satanam, sive omnem adversariam potestatem.

14. *Quia non repellet Dominus plebem suam.* Hoc donum erit ejus de quo in superioribus [68] dictum est: *Populum tuum, Domine, humiliaverunt et hæreditatem tuam vexaverunt. Et hæreditatem suam non derelinquet.* Hoc ex superiore versu pendet: *Quia*

[67] Matth. xxv, 41. [68] vers. 5.

non repellet Dominus plebem suam. Quasi diceret : Custodiet populum suum omni tribulationis tempore. Et eo usque gubernabit et deducet, donec divinum constituatur tribunal. Quando autem in hoc justitia sive Christus sedebit, omnes recti corde prope ipsum accedent, juxta illud : *Quoniam ipsi Deum videbunt* [69] : ita enim rem declarant quæ subsequuntur.

15. *Quoadusque justitia convertatur in judicium.* Donec Christus judicet mundum. Ipse namque *factus est nobis sapientia a Deo, justitia, sanctificatio, redemptio* [70] : *et judicium omne dedit illi Pater* [71].

16. *Quis consurget mihi adversus malignantes ?* Hæc est afflictorum vox. Ait autem : Quis mihi auxiliator fuerit adversus eos qui male in me agunt ? Deinceps ubi derepente sensit quis auxiliator sit, ait, jam olim animam ejus in infernum dejiciendam fuisse, nisi Dei adjutorium nactus esset.

18. *Si dicebam : Motus est pes meus.* Dum afflictus, inquit, conspicerem me labi, dicebam : Quando pes meus motus est ? id est, excidam a statu illo qui secundum Deum est ; statim patrocinium et misericordiam tuam sentiebam mihi auxiliantem.

19. *Consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Non me reliquisti, ait, sine consolatione : sed quot habui tribulationes, totidem consolationes a te accepi. Quæ mihi dolores in gaudium commutarunt.

20. *Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis qui fingis laborem in præcepto ?* Ideo, inquit, consolatus es cor meum in tribulationibus. Igitur non adhærebit tibi thronus iniquitatis, id est, quia utpote Deus justus judex es et nulla in judiciis tuis iniquitas erit, nam thronus judicium significat (40). Secus autem ille se habet qui fingit laborem in præcepto, videlicet adversarius dæmon, qui præcepta Dei quæ levia sunt gravia efficit, laboresque hominibus præbet in iis agendis, thronum iniquitatis diabolum vocavit ; quia thronus justitiæ Christus est qui est diabolo oppositus.

21. *Et sanguinem innocentem condemnabunt.* Illi, inquit, maligni et adversarii dæmones, omni ratione conabuntur justi animam quasi venatu capere. Sed ea de causa, inquit, condemnabuntur. Id enim significat : *Et sanguinem innocentem condemnabunt.* Ait enim pro innocente sanguine ab ipsis effuso, in judicium et supplicium tradendos fore.

22. *Et factus est mihi Dominus in refugium.* Ego autem Domini providentiæ fructum percepi, et ipse mihi est in vallum munitum.

A στίχου ἤρτηται, τοῦ, *Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ.* Ὡσεὶ λέγοι· Φυλάξει, φησὶ, τὸν λαὸν αὐτοῦ πάντα τῆς θλίψεως τὸν καιρόν. Καὶ μέχρι τοσούτου διακυβερνήσει καὶ καθοδηγήσει, ἕως τὸ θεῖον καθίσῃ δικαστήριον. Ἐπειδὰν δὲ εἰς τοῦτο ἡ δικαιοσύνη καθίσῃ, τουτέστι Χριστὸς, πάντες πλησίον αὐτῆς γενήσονται οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὸ, *Ὅτι οὗτοι τὸν Θεὸν ὄψονται.* Οὕτω γὰρ δηλοῖ τὰ ἑπόμενα.

Ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν. Ἕως οὗ ὁ Χριστὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸς γὰρ *ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις· καὶ τὴν κρίσιν δὲ πᾶσαν αὐτῷ δέδωκεν ὁ Πατήρ.*

Τίς ἀναστήσεταί μοι ἐπὶ πονηρευομένοις; Αὕτη B τῶν θλιβομένων ἡ φωνή. Λέγει δέ· Τίς μοι γένηται σύμμαχος κατὰ τῶν εἰς ἐμὲ πονηρευομένων; Εἶτα δεξάμενος αἴσθησιν ταχέως τοῦ βοηθοῦ, φησὶν, ὡς πάλαι ἂν αὐτοῦ εἰς ᾅδην κατήχθη ἡ ψυχὴ, εἰ μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ ἀντιλήψεως ἔτυχεν.

Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ πούς μου. Θλιβόμενος, φησὶν, ὁρῶν ἐμαυτὸν ὀλισθαίνοντα, εἶπον· Πότε ὁ πούς μου σεσάλευται; τουτέστι, τῆς κατὰ Θεὸν ἐκπεσοῦμαι στάσεως· εὐθὺς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ ἔλεός σου ᾐσθόμην ἐπίκουρον ἐμοί.

Αἱ παρακλήσεις σου εὔφραναν τὴν ψυχήν μου. Οὐκ ἀφῆκας, φησὶν, ἀπαραμύθητον· ἀλλ' ὅσας θλίψεις ἔσχον, τοσαύτας καὶ παραμυθίας ἐδεχόμην παρὰ σοῦ. Αἳ καὶ εἰς εὐφροσύνην τὰς λύπας μετεβίβαζον. C

Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομίας ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ προστάγματι; Διὰ τοῦτο, φησὶ, παρεκάλεσάς μου τὴν καρδίαν ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν. Ὅτι δὴ οὖν οὐ προστεθήσεταί σοι θρόνος ἀνομίας, τουτέστιν, ὅτι δίκαιος εἶ κριτὴς ὡς Θεὸς, καὶ οὐκ ἔσται ἀνομία ἐν ταῖς κρίσεσί σου· ὁ γὰρ θρόνος τὴν κρίσιν σημαίνει· ὥσπερ δὴ καὶ παρ' ἐκείνῳ τῷ κόπον συμπλάσσοντι ἐπὶ πρόσταγμα· εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ ἀντικείμενος δαίμων, ὃς καὶ ἐλαφρὰς οὔσας τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς βαρείας ποιεῖ, κόπους δὲ αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις παρέχων. Θρόνον ἀνομίας ὠνόμασε τὸν διάβολον· ἐπειδὴ καὶ θρόνος δικαιοσύνης ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὅστις ἀντίκειται τῷ διαβόλῳ.

Καὶ αἷμα ἀθῷον καταδικάσονται. Οὗτοι, φησὶν, D οἱ πονηροὶ καὶ ἀντικείμενοι δαίμονες ἐκ παντὸς τρόπου τὴν τοῦ δικαίου ζητήσουσι θηρεῦσαι ψυχήν. Ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ, φησὶ, κατακριθήσονται. Τοῦτο γὰρ σημαίνει· *Καὶ αἷμα ἀθῷον καταδικάσονται.* Λέγει γὰρ, ὡς ἀντὶ τοῦ ἀθῴως ἐκχεομένου παρ' αὐτῶν, εἰς κρίσιν καὶ κόλασιν παραδοθήσονται.

Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγήν. Ἐγὼ δὲ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου προνοίας ἀπήλαυσα, καὶ αὐτὸν ἔχω περίβολον ὀχυρόν.

[69] Matth. v, 8. [70] I Cor. i, 30. [71] Joan. v, 22.

(40) Sic augurando locum vitiosum vertimus.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυΐδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΨΑΛΜΟΣ ϞΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐντεῦθεν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς καὶ τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ Ἰσραὴλ προτρέπεται ἐπὶ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἐλθεῖν· δεικνὺς, ὡς ἐπακούσεται, εἰ προσπέσοιεν αὐτῷ, ἅτε αὐτὸς ὢν ποιητὴς, καὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἀγαπῶν. Εἰσφέρεται δὲ μετὰ τὴν τῶν ἁγίων παραίνεσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρόσωπον, αὐτοῖς τοῖς ἀπειθέσι παρακελευόμενον μὴ τὴν τῶν πατέρων μιμήσασθαι ἀπιστίαν.

Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ. Ὡς ἐπὶ ἑορτὴν ἐλθεῖν τοὺς ἀπειθεῖς παρακελεύονται, εἰς ἀγαλλίασιν αὐτοὺς καλοῦντες, ἵνα διὰ τούτων πείσωσι. *Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν.* Εὖ τὸ, *ἀλαλάξωμεν*, λέγει, δὴ ἥκοντες τοὺς ἐπινικίους ᾄσωμεν ὕμνους. Ὁ γὰρ ἀλαλαγμὸς ὕμνος ἐστὶν ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων, ὡς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις πολεμήσας ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, ἐκ μέσου πεποίηκεν.

Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει. Ὡσεὶ λέγοι· Πρὶν εἰς κρίσιν καθίσῃ, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἔστι δὲ ὁ υἱὸς, τῇ ἐξομολογήσει προλάβωμεν, καὶ εὐμενὲς αὐτοῖς καταστήσωμεν. Οὕτω γὰρ ὑμῖν συμβήσεται εἰς ἀγαθὰ τελευτᾷν· ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἀγαθὸν ἔχει τὸ πέρας· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐν Ψαλμοῖς· *Ἀλαλάξωμεν αὐτῷ.*

Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς. Δηλαδὴ τοὺς πιστεύσαντας, καὶ ὥσπερ ἀντιμισθίαν τούτου λαχόντας τὸ ὄνομα, τὸ καλεῖσθαι θεοὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Θεὸν δέδωκά σε τῷ Φαραώ.* Ἐὰν τὴν ἐξομολόγησιν προσενέγκωμεν, φησὶν, οὐκ ἀποτευξόμεθα· οἰκτειρήσει γὰρ ὡς ἴδιον αὐτοῦ λαόν.

Ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα. Δείκνυσιν, ὡς αὐτὸς, ὢν δημιουργὸς πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, οὐκ ἂν παρίδῃ τὸ ἴδιον ποίημα προσπῖπτον δι' ἐξομολογήσεως.

Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ. Καὶ ἑαυτοὺς τῶν προσκυνούντων καὶ κλαιόντων εἶναί φασιν, ὅπως ἂν προθυμοτέρους εἰς τὴν ἐξομολόγησιν παρασκευάσωσι τοὺς ἀκούοντας.

Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε. Ἐντεῦθεν παραινοῦνται παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εὐπειθεῖς εἶναι, καὶ μὴ τοιοῦτοι οἷοι ἐν τῇ ἐρήμῳ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐπεδείχθησαν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν. Ἐξεπείρασαν γὰρ τὸν Θεὸν ἄλλοτε ἄλλην πορευόμενοι ὁδὸν, καὶ οὐκ εὐθεῖαν τὴν τοῦ Κυρίου.

Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. Τρεῖς ἡμῖν ὁ λόγος καταπαύσεις σημαίνει· μίαν τὴν σαρκικὴν τὴν τοῦ Σαββάτου, καὶ ἑτέραν τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ᾗ Ἰησοῦς κατέπαυσεν αὐτούς· καὶ τρίτην τὴν ἐπουράνιον, ἣν νῦν ἡμῖν ὁ λόγος σημαίνει· οὐκ ἂν δὲ ἑτέρας ἐμέμνητο ἐνταῦθα, εἰ ἀληθῶς ἐκείνη ἐν ᾗ κατά-

A *Laus cantici ipsi David, caret inscriptione apud Hebræos. PSALMUS XCIV.*

Argumentum.

His sanctorum chorus eos qui increduli erant in Israele cohortatur ut ad salutem per Christum allatam accedant, declarans eum exauditurum esse si procidant ante illum, quia ipse est opifex, suumque amat opificium. Post illam autem a sanctis datam hortationem, inducitur ipsa sancti Spiritus persona: quæ non obtemperantibus præcipit, ut ne patrum suorum incredulitatem imitentur.

1. *Venite, exsultemus Domino.* Quasi ad festum accedere cohortantur eos qui non obtemperarent, ad lætitiam vocantes eos, ut ita persuadeant. *Jubi-*

B *lemus Deo salutari nostro.* Probe dicit, *jubilemus*, videlicet venientes canamus victoriæ cantica. Jubilatio enim, est hymnus ob devictos hostes editus. His autem significat Christum, bello adversariis potestatibus pro nobis illato, ipsas de medio sustulisse.

2. *Præoccupemus faciem ejus in confessione.* Ac si diceret: Priusquam sedeat, faciem ejus qui est filius confessione præoccupemus, et propitiam nobis reddamus. Ita enim continget vobis ut in bonum desinatis; nam confessio bonum habet terminum, et hoc palam facit illud in Psalmis, *jubilemus ei.*

3. *Et rex magnus super omnes deos.* Scilicet eos qui credunt, qui in mercedem hoc consecuti sunt

C ut dii appellentur, juxta dictum illud: *Dedi te Deum Pharaonis*[72]. Si confessionem offeramus, inquit, non spe labemur: nam nos ut proprium ipsi populum miserabitur.

5. *Quoniam ipsius est mare.* Ostendit eum cum sit opifex totius creaturæ visibilis atque invisibilis, nunquam despecturum esse opus suum, si quis confitendo procidat ante eum.

6. *Venite, adoremus et procidamus ante illum.* Se ex adorantium et plorantium numero esse dicunt, ut auditores ad confessionem promptiores efficiant.

8. *Hodie si vocem ejus audieritis.* His ab ipso Domino monentur ut obtemperantes sint, neque tales quales patres eorum in deserto fuerant.

D

9. *Secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri.* Tentaverunt enim Deum alias in aliam incedentes viam, sed non illam rectam viam Domini.

11. *Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Tres nobis requiei species significantur: carnalis una quæ est Sabbati; altera est ingressus in terram promissionis, qua illos quiescere fecit Jesus Nave; tertia cœlestis, quæ hic jam denotatur, non alterius enim hic mentio est, si tamen illa vera requies sit. Ostenditur itaque vere requiem

[72] Exod. VII, 1.

esse recessum ex hoc mundo et habitationem in supernis mansionibus.

1. *PSALMUS XCV. Canticum ipsi David. Quando domus ædificabatur post captivitatem.*

Argumentum.

In præcedenti psalmo Judæorum abjectionem vaticinatus si in infidelitate perseverarent, in hoc gentium vocationem inducit, quæ post solutionem spiritualis illorum captivitatis facta est, quando per totum orbem Ecclesia fundata fuit.

2, 3. *Cantate Domino canticum novum.* Apostolis jubet Spiritus sanctus, ut canticum novum, id est Novum Testamentum, gentibus per totum orbem enarrent. *Cantate Domino omnis terra... Annuntiate de die in diem salutare ejus.* Nunquam enim finem facient ad usque consummationem mundi Novi Testamenti mysteria nobis enuntiandi.

4. *Quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis.* Docete, inquit, gentes, nam si audiant, agnoscent ejus qui prædicatur deitatem et magnitudinem; si agnoscant, laudabunt eum. *Terribilis est super omnes deos.* Illud est maximum gentibus ad Domini timorem incitamentum, quod viderint eorum deos, ut vocabant, incendio traditos. Noverunt enim illos omnes non esse deos, sed dæmonia. Solus autem Dominus cœlestium opifex est.

5. *Quoniam omnes dii gentium dæmonia.* Qui enim dii vocabantur, maligni dæmones fuisse comperti sunt: at *Dominus noster cœlos fecit.*

6. *Sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.* Sanctificatio ejus est Ecclesia, quæ et sancta et magnifica est. Excelsus namque est Ecclesiæ ornatus.

7-9. *Afferte Domino, patriæ gentium,* etc. Patrias vocat Ecclesiarum præfectos, id est, sacerdotes et præsides. Et sane convenit operibus bonis Deum glorificare, et justis laboribus honorare illum, atque insuper spiritualia illi sacrificia offerre. Offerre nimirum in atriis sanctis ejus, scilicet in ecclesiis. *Commoveatur a facie ejus universa terra.* Futurum enim erat ut per omnem terram audiretur prædicatio, et ut terra quasi a priore suo statu commoveretur.

10. *Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur.* Fundavit enim Ecclesiam supra petram, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. *Judicabit populos in æquitate.* Venit enim et judicavit causam nostram, et improbos tyrannos exegit, impuros scilicet dæmones.

11. *Lætentur cœli et exsultet terra.* Cum totius orbis bonum ageretur cœlestes virtutes cum gaudio dicebant: *Gloria in excelsis Deo et in terra pax*[13]. *Commoveatur mare et plenitudo ejus.* Mare hic significat gentium plenitudinem, quæ commota est,

A παυσις. Δηλοῦται οὖν, ὡς ἀληθῶς κατάπαυσίς ἐστιν ἡ μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου ἀπαλλαγὴ, ἡ ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς κατοίκησις.

ΨΑΛΜΟΣ ϞΕ'. Ὠδὴ τῷ Δαυΐδ, ὅτε ὁ οἶκος ᾠκοδομήθη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ, τὴν ἀποβολὴν τῶν Ἰουδαίων θεσπίσας, εἴ γε ἐπιμένοιεν τῇ ἀπιστίᾳ, ἐν τούτῳ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν εἰσάγει, τὴν γενομένην μετὰ τὴν λύσιν τῆς νοητῆς αὐτῶν αἰχμαλωσίας, ὅτε καὶ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἡ Ἐκκλησία τεθεμελίωται.

Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν. Τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα παρακελεύεται τὸ καινὸν ᾆσμα, τουτέστι B τὴν Νέαν Διαθήκην, ἐξηγεῖσθαι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνεσιν. *Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ . . . . Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ.* Οὐ γὰρ παύσονται μέχρι συντελείας κόσμου τὰ τῆς Νέας Διαθήκης ἡμῖν λαλοῦντες μυστήρια.

Ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα. Διδάξατε, φησὶ, τὰ ἔθνη· καὶ γὰρ ὑπακούσαντα γνοῖεν τοῦ κηρυττομένου τὴν θεότητα καὶ τὴν μεγαλοσύνην, καὶ γνόντα ἐπαινέσουσι. *Φοβερός ἐστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς.* Τοῦτο μάλιστα τὰ ἔθνη ἐπὶ τὸν τοῦ Κυρίου φόβον προτρέπεται, τὸν ἐμπρησμὸν ἑωρακότα κατὰ τῶν πάλαι ὀνομαζομένων αὐτῶν θεῶν. Ἔγνωσαν γὰρ, ὡς πάντες ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν θεοὶ, ἀλλὰ δαιμόνια. Μόνος δὲ ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων ποιητής.

Ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Οἱ μὲν C γὰρ καλούμενοι θεοὶ δαίμονες ὤφθησαν πονηροὶ, ὁ δὲ *ἡμέτερος Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν.*

Ἁγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ. Ἁγίασμα αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις καὶ ἁγία ἐστὶ καὶ μεγαλοπρεπής. Ὑψηλὸς γὰρ ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν. Πατριὰς καλεῖ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, ἱερέας φημὶ καὶ προέδρους. Καὶ πρέπει διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν δοξάζειν τὸν Θεὸν, καὶ μὴν καὶ τιμᾷν ἀπὸ δικαίων πόνων αὐτῶν, ἔτι γε μὴν καὶ θυσίας αὐτῷ ἀναφέρειν νοητάς· ἀναφέρειν δὲ ἐν ταῖς θείαις αὐτοῦ αὐλαῖς, δηλαδὴ ταῖς ἐκκλησίαις. *Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.* Ἔμελλε γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξάκουστον γενέσθαι κήρυγμα, D καὶ οἱονεὶ τῆς προτέρας στάσεως σαλεύειν τὴν γῆν.

Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην ἥτις οὐ σαλευθήσεται. Ἐθεμελίωσε γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. *Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.* Ἦλθε γὰρ καὶ ἐδίκασε τὴν κρίσιν ἡμῶν, καὶ τοὺς πονηροὺς τυράννους ἐξέβαλε, τοὺς ἀκαθάρτους φησὶ δαίμονας.

Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. Ἐπὶ γὰρ τῇ κατορθώσει τῆς οἰκουμένης αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἔφασκον χαίρουσαι· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.* Θάλασσαν ἐν τούτοις

[13] Luc. II, 14.

τῶν ἐθνῶν σημαίνει τὴν πληθὺν, ἥτις καὶ σεσάλευται· τουτέστιν εἰς τὸ ὑποδέξασθαι τὸ κήρυγμα κεκίνηται. *Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ*. Διὰ τῶν πεδίων καὶ μὴν καὶ τῶν ξύλων ἁγίας ψυχὰς εἶναι σημαίνει, αἳ ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ ἠγαλλιάσαντο.

ΨΑΛΜΟΣ *Δαυῒδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται*. ϞϚʹ.

Ὑπόθεσις.

Πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου σημαίνει, καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.

Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί. Νήσους τὰς Ἐκκλησίας φησὶν, ἅτε δὴ ῥιπιζομένας ὑπὸ παντὸς πνεύματος, καὶ μὴν καὶ περιῤῥεομένας ταῖς περιστάσεσι ταῖς ἁλμυραῖς.

Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ. Τὴν λεληθυῖαν αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις κάθοδον σημαίνει, ὅτε ἐν τῇ τοῦ δούλου πέφηνε μορφῇ. *Δικαιοσύνη καὶ κρῖμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ*. Αὕτη γέγονε, φησὶ, τῆς ἀφέσεως αἰτία· τὸ κρῖναι δικαίως τὴν κρίσιν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν δηλαδὴ πρὸς τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις.

Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται. Ἔκαυσε γὰρ τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει πᾶσαν πονηρὰν καὶ ἀντικειμένην ἐνέργειαν.

Ἔφαναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ. Ἀστραπὰς αὐτοῦ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εἶναι λέγει καὶ εὐαγγελιστὰς, οἳ φωτὸς δίκην ὑπέλαμψαν τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Τὰ ὄρη ἐτάκησαν ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου. Ὄρη τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶν, αἳ καὶ κηροῦ δίκην συνετάκησαν ἀπὸ τοῦ προειρημένου δηλονότι πυρός. Ὅπερ πήγνυσιν ὁ βοῤῥᾶς, τοῦτο τήκει ὁ νότος· διὸ καλῶς λέγει ἡ νύμφη ἐν τοῖς Ἄσμασι τῶν ᾀσμάτων· *Ἐξεγείρου, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου*.

Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς· ὁρῶντες δηλονότι οὓς πάλαι ἐνόμιζον θεοὺς κηροῦ δίκην λυομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίου. *Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ*. Ἐφ' οἷς κατώρθωσε τῇ ὑπ' οὐρανὸν, φησὶν, εὐχαριστήσατε.

Ἤκουσε καὶ εὐφράνθη Σιών. Σιὼν μὲν ἡ Ἐκκλησία. Τί δὲ ἤκουσεν, ἢ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ εὐφροσύνης αὐτῇ γέγονε πρόξενον; *Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας*. Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς ὁσίας ψυχάς φησι, τὰς δι' ἐξομολογήσεως συνημμένας Θεῷ, αἳ ἠγαλλιῶντο διὰ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, ὁρῶσαι δηλονότι τοὺς τυραννήσαντας ἐκβεβλημένους, τοὺς δὲ δουλείᾳ κατεχομένους εἰς ἐλευθερίαν ἐνηνεγμένους.

Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά. Παραίνεσις εἰσάγεται τοῖς τῇ ἐλευθερίᾳ λελυτρωμένοις, διδάσκουσα πᾶν εἶδος πονηρὸν ἀποστρέφεσθαι. *Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων αὐτοῦ*.

[74] Cant. IV, 16.

A id est ad recipiendam prædicationem deducta. *Gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt. Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum*. Per campos et ligna, sanctas animas significat, quæ de salute mundi exsultaverunt.

1. *PSALMUS David quando terra ejus constituta est. XCVI.*

Argumentum.

Hic rursum salutem mundi significat, et fidem omnium gentium in ipsum.

Dominus regnavit, exsultet terra, lætentur insulæ multæ. Insulas vocat Ecclesias, utpote omni vento B agitatas, et salsis asperisque ærumnarum fluctibus circumfusas.

2. *Nubes et caligo in circuitu ejus*. Latentem ejus ad homines descensum significat, quando in servi forma apparuit. *Justitia et judicium correctio throni ejus*. Hæc, inquit, remissionis causa fuit quod juste judicaverit causam nostram quam habemus videlicet adversus malignas et adversarias potestates.

3. *Ignis ante ipsum præcedet*. Divina enim sua virtute malam omnem atque adversariam operationem combussit.

4. *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ*. Fulgura sua dicit esse sanctos apostolos et evangelistas, qui lu- C minis instar illuminaverunt orbem.

5. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini*. Montes vocat adversarias potestates, quæ sicut cera fluxerunt prædicti ignis opera. Quod aquilo coagulat, id auster liquefacit, quamobrem pulchre sponsa in Canticis canticorum ait: *Exsurge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum et fluant aromata mea* [74].

7. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia*. Videntes scilicet quos olim deos putabant instar ceræ liquefactos Domini opera. *Adorate eum, omnes angeli ejus*. Gratias agite, ait, de iis quæ in terra D præclare gessit.

8. *Audivit et lætata est Sion*. Sion est Ecclesia. Ecquid audivit, nisi evangelicam prædicationem, quæ lætitiæ ipsi causa fuit? *Et exsultaverunt filiæ Judææ*. Filias Judææ sanctas animas dicit, quæ Deo per confessionem conjunctæ sunt, quæque exsultabant propter judicia Domini, videntes scilicet ejectos tyrannos, eos autem qui in servitute detinebantur in libertatem vindicatos.

10. *Qui diligitis Dominum, odite mala*. Adhortatio inducitur iis qui in libertatem vindicati sunt, docens ut ab omni specie mala avertantur. *Custodit Dominus animas sanctorum suorum*. Qui a ma-

ligno aversi estis, sancti effecti estis. Tunc enim A continget vobis ut Dominus vos custodiat a maligno, qui proprie peccator est.

11. *Lux orta est justo.* Evangelica videlicet. *Justo* autem, huic populo scilicet qui per fidem justus est. *Et rectis corde lætitia;* in hæc verba *rectis* interpungendum, ita ut iis qui recti fuerint in corde oriatur lætitia. In communi autem illud, *orta est,* accipiendum.

PSALMUS ipsi David. XCVII.

Argumentum.

Hic quoque psalmus priorem Domini adventum significat, et fidem omnium gentium erga illum, quam dedit eis ut patribus suis pollicitus fuerat. Ea de causa hic concitantur gentes, ut cum jubi- B latione victoriæ carmen canant, quod eorum causa editum fuit.

1. *Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.* Mirabile prorsus est quod mors destructa sit, et quod humanum genus revixerit. *Salvavit sibi dextera ejus.* Mundum enim Patri obtulit Christus, qui est dextera Patris. Non enim humano egebat auxilio.

2. *Notum fecit Dominus salutare suum.* Carnalem ejus adventum salutarem scilicet significat. Juxta illud dictum a Simeone: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum* [75]. *In conspectu gentium revelavit justitiam suam.* Ejecto scilicet hujus sæculi principe, nobis autem qui olim sub tyrannide era- C mus justificatis.

3. *Recordatus est misericordiæ suæ.* Erga Jacob. Promisit enim ei futurum esse ut omnes gentes in semine ejus benedicerentur. *Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.* Nullum enim regnum non particeps est regni Christi.

5, 6. *Psallite Deo nostro in cithara.* Citharam dicit harmoniam et consensum animæ cum corpore. *In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ.* Ardens atque vehemens studium evangelicæ prædicationis per tubas ductiles significat; per corneam autem regiam dignitatem, quia ex cornu ungebant reges. Neque id tantum, sed quia cornea regni proclamationem faciebant.

7. *Moveatur mare et plenitudo ejus.* Mare vocat D præsentem vitam, ob salsedinem et molestiam sollicitudinum ejus. Mota itaque est a priori statu, id est ab idololatria.

8. *Flumina plaudent manu simul.* Flumina dicit sanctos mysteriorum initiatores, quorum prædicandi studium indicat eo quod plaudant simul. *Montes exsultabunt a conspectu Domini, quoniam venit judicare terram.* Angelicæ nimirum virtutes. Nam gaudium est super uno peccatore pœnitentiam agente [76].

[75] Luc. II, 30. [76] Luc. XV, 7.

Οἱ ἀποστραφέντες τὸν πονηρὸν, ὅσιοι γεγένησθε· Τότε δὴ συμβήσεται ὑμῖν καὶ τῆς φυλακῆς τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου τυχεῖν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· οὗτος γὰρ κυρίως ἁμαρτωλός.

Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ. Τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι. *Δικαίῳ* δὲ, τῷδε δικαίῳ λαῷ διὰ τῆς πίστεως. *Καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη·* εἰς τὸ, *τοῖς εὐθέσιν,* ὑποστίξαι δεῖ, ἵνα τοῖς γινομένοις εὐθέσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατείλῃ εὐφροσύνη. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ τὸ, *ἀνατελεῖ*, ληπτέον.

ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυΐδ.* ϞΖ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τὴν προτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν πάντων εἰς αὐτὸν πίστιν, ἣν ἐποιήσατο κατὰ τὰς ἐπηγγελμένας τοῖς πατράσιν ἐπαγγελίας. Διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη πάντα ἀλαλάζειν ὁ λόγος προτρέπεται τὸν ἐπινίκιον, ὃν ὑπὲρ αὐτῶν πεποίηται.

Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε. Θαυμαστὸν γὰρ ἀληθῶς τὸ καταργηθῆναι θάνατον, καὶ ἀναβιῶναι πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος. *Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.* Προσήγαγε γὰρ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ Χριστὸς, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρός. Οὐ γὰρ ἐδεήθη ἀνθρωπίνης βοηθείας.

Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ. Σωτήριον οὖσαν τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν σημαίνει· κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Συμεών· *Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου. Ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.* Ἐκβαλὼν μὲν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, δικαιώσας δὲ τοὺς πάλαι τυραννηθέντας ἡμᾶς.

Ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. Τοῦ Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθῆναι πάντα τὰ ἔθνη ἐπηγγείλατο. *Εἴδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.* Οὐδεὶς γὰρ τόπος ἀμέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ. Κιθάραν τὴν τοῦ σώματος πρὸς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν φησί. *Σάλπιγξιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης.* Τὸ πεπυρωμένον καὶ ἐκτεταμένον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διὰ τῶν ἐλατῶν σαλπίγγων σημαίνει· διὰ δὲ τῶν κερατίνων τὸ βασιλικὸν, καθὸ τῷ κέρατι ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς. Οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν κερατίνῃ τῆς βασιλείας τὴν ἐκφώνησιν ἐποιοῦντο.

Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Θάλασσαν τὸν βίον τὸν παρόντα σημαίνει, διὰ τὸ ἁλμυρὸν τῶν ἐν αὐτῷ φροντίδων. Κεκίνηται οὖν ἐκ τῆς προτέρας στάσεως, τουτέστι τῆς εἰδωλολατρείας.

Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό. Ποταμοὺς τοὺς ἁγίους εἶναί φησι μυσταγωγοὺς, ὧν καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦ κηρύγματος διὰ τοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κροτεῖν σημαίνει. *Τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται, ὅτι ἥκει κρῖναι τὴν γῆν.* Αἱ ἀγγελικαὶ δηλονότι δυνάμεις. Χαρὰ γὰρ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ΨΑΛΜΟΣ *τῷ Δαυΐδ.* ϞΗʹ.

Ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος τὴν Χριστοῦ βασιλείαν σημαίνει καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων αὐθάδειαν.

Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί. Ὁ Χριστός ἐστιν οὗ τὴν βασιλείαν οὐ παραδέχονται Ἰουδαῖοι ὀργιζόμενοι. *Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, σαλευθήτω ἡ γῆ.* Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ βασιλεύσων ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστιν, ὁ καὶ τοῖς χερουβὶμ ἐποχούμενος, ὑφ' οὗ καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Φησὶν οὖν· Σὺ εἶ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ὁ καὶ τὴν ἐπὶ κακῷ στάσιν μετακινήσας τῆς γῆς, γεγονὼς καθ' ἡμᾶς. Στάσιν οὖν λέγει τὴν τῆς εἰδωλολατρείας.

Κύριος ἐν Σιὼν μέγας. Σιὼν ἐστιν ἡ Ἐκκλησία, ἐν ᾗ δοξάζεται καὶ ὑψοῦται Χριστὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου.*

Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ. Μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα τὸ, Ἰησοῦς, καθὸ καὶ σωτηρία λαοῦ ἑρμηνεύεται. Μέγα πάλιν τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ᾧ μέλλει κάμψαι πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα ἐξομολογήσεται γλῶσσα, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. *Ὅτι φοβερὸν καὶ ἅγιόν ἐστι.* Φοβερὸν μὲν κατὰ τῶν ὀργιζομένων λαῶν καὶ μὴ προσδεχομένων αὐτοῦ τὴν βασιλείαν· ἅγιον δὲ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. *Καὶ τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ.* Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ ἤτοι ἡ δόξα τοῦ βασιλέως ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, ἥτις διὰ τῆς κρίσεως ἑρμηνεύεται· τούτου χάριν τοῖς μὲν ἀπειθήσασι τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ φοβερὸν, τοῖς δὲ ὑπακούουσιν ἅγιον. *Σὺ ἡτοίμασας εὐθύτητας.* Ἐν δικαιοσύνῃ γὰρ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην.

Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. Ὁ ὑψηλὸς ὡς Θεὸς καὶ ὑπὸ πόδας ἔχων πᾶσαν τὴν κτίσιν γέγονεν ἀτρέπτως ἄνθρωπος. Τοῦτον οὖν, φησὶ, τὸν γενόμενον ἀτρέπτως ἄνθρωπον ὑψοῦτε, προσκυνοῦντες αὐτὸν μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός.

Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ. Οὗτος, φησὶν, ὁ νῦν, καθὸ πέφυκεν ἄνθρωπος, βασιλεύσας τῶν ἐπὶ γῆς ἦν· ὃν καὶ πάλαι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ ἐπεκαλοῦντο. Εἰπὼν οὖν, ὅτι *Προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ*, καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν οἰκονομίαν κηρύξας, πάλιν ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς, τὴν θεότητα σημαίνει διὰ τοῦ δηλωθέντος ὄρους. Μεμένηκε γὰρ Θεὸς, εἰ καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουσας αὐτούς. Εἰ καὶ ἔδοξάν τι ἁμαρτάνειν ὡς ἄνθρωποι, οὐ παρεώρακας, φησίν. Ἠλέγχετο οὖν ἐπὶ τοῦ μόσχου ἁμαρτάνων Ἀαρὼν καὶ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.

Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ. Ἢ τὴν ἐπὶ γῆς ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ φησιν· ἢ ὄρος πάλιν αὐτὸν νοητέον τὸν Μονογενῆ, κατὰ τό· *Ἐτμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν.*

A *PSALMUS ipsi David. XCVIII.*

Argumentum.

Et hic quoque psalmus Christi regnum significat, atque principum sacerdotum arrogantiam.

1. *Dominus regnavit, irascantur populi.* Christus est cujus regnum Judæi irati non accipiunt. *Qui sedet super cherubim, moveatur terra.* Is enim ipse est qui in novissimis temporibus regnabit in terra, qui super cherubim vehitur, et sub quo mota est terra. Ait igitur : Tu es super cherubim, qui et malum terræ statum commutasti, cum ad nostram similitudinem factus es. De statu idololatriæ loquitur.

2. *Dominus in Sion magnus.* Sion est Ecclesia,
B in qua glorificatur et exaltatur Christus, juxta dictum illud : *Exaltabo te, Deus meus, rex meus* [77].

3, 4. *Confiteantur nomini tuo magno*, etc. Magnum est nomen ejus illud, Jesus, quia salus populi significat. Magnum rursus nomen illud quod est super omne nomen, cui curvabitur omne genu, et omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jesus Christus [78], etc. *Quoniam terribile et sanctum est.* Terribile adversus gentes iratas quæ non receperunt ejus regnum ; sanctum autem credentibus in eum. *Et honor regis judicium diligit.* Quoniam honor seu gloria regis justitiam diligit, quæ per judicium intelligitur ; ideo inobsequentibus mandatum ejus terribile est, sanctum autem credentibus in eum. *Tu*
C *parasti directiones.* In justitia enim judicaturus est orbem.

5. *Exaltate Dominum Deum nostrum.* Qui excelsus est utpote Deus, et sub pedes habet omnem creaturam, sine mutatione factus est homo. Hunc itaque, ait, qui sine mutatione factus est homo, exaltate, adorantes eum una adoratione cum sua carne.

6. *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus.* Hic, inquit, qui nunc quatenus homo factus est regnavit in terrena, is ipse erat quem olim Moyses et Aaron et Samuel invocabant. Postquam dixit itaque : *Adorate scabellum pedum ejus* (41), atque incarnationem œconomiamque prædicavit, rursum nos confirmans,
D divinitatem per montem illum significat : remansit quippe Deus, etiamsi propter nostram salutem carnem assumpserit.

8. *Domine Deus noster, tu exaudiebas eos.* Etiamsi in aliquo peccare visi sunt utpote homines, tu tamen non contempsisti eos. Peccati itaque arguebatur Aaron ob vitulum, et Moyses propter aquam contradictionis.

9. *Et adorate in monte sancto ejus.* Aut terrenam aut cœlestem Jerusalem dicit : aut rursum montem intelligere possumus Unigenitum, juxta illud : *Excisus est lapis de monte sine manibus* [79].

[77] Psal. CXLIV, 1. [78] Philipp. II, 10, 11. [79] Dan. II, 34.

(41) Hæc pertinent ad versum 9.

1. *PSALMUS in confessionem. XCIX.*

Argumentum.

In hoc psalmo eos qui jam accesserant ad fidem adhortatio alloquitur, ut gratiarum actiones de iis quæ gesta sunt offerant. Confessio enim hoc in loco, gratiarum actionem cum laude conjunctam significat.

2. *Jubilate Deo, omnis terra.* Redemptos jubet victoriæ carmen canere. Redempti quippe erant omnes homines. Terram autem vocat habitantes in ea. *Servite Domino in lætitia.* Hominum servitus noxium timorem efficit, Domini autem servitus timorem castum, ex quo animæ oboritur lætitia. *Introite in conspectu ejus in exsultatione.* Qui jam jubilationis lætitiam mente percepit, hic quasi stans in conspectu Christi gaudio gaudet, et hoc est exsultatio.

3. *Scitote quoniam Dominus ipse est Deus noster.* Hic Dominus, inquit, qui proprio sanguine totam redemit terram, ipse est nostræ facturæ opifex. Non enim ex nobis ipsis exstitimus, sed opus manuum ejus sumus. Quapropter et populus ejus et oves ejus sumus, ita ut ille quidem populus sit, qui rationabilior est; oves autem, qui in ordine irrationabiliorum consistunt, neque experimentum quodpiam divini eloquii habent, juxta dictum illud: *Erravi sicut ovis quæ periit* [80].

4. *Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus.* Alii sunt ut populus ejus, qui scilicet præstantiores sunt; alii ut oves pascuæ ejus, qui in inferiore gradu incedunt. Cæterum, cum omnium Deus et factor sit, omnes vocat et proprios sibi efficit. Nam homines et jumenta salvat Dominus [81]; illos quidem ut populum suum, hos vero ut oves pascuæ suæ. *Introite portas ejus in confessione.* Portas Domini Ecclesiam quæ in terra est vocat, in qua confiteri oportet, ac denuntiatis antea peccatis, beneficia nobis collata enarrare.

Ipsi David. PSALMUS C.

Argumentum.

In hoc psalmo perfectum nobis hominem describit, qui secundum Deum vitam instituit, docetque nos quod vitæ genus amplecti debeant ii, qui regnum cœlorum adipisci exoptant.

1. *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine.* Cum ea quæ scio te nobis contulisse beneficia semper in ore feram, dabitur judicium, et sane judicium justum. Justificavit enim causam nostram adversus inimicos nostros.

2, 3. *Psallam et intelligam in via immaculata. Psallam*, inquit, *hymnum*, ac si diceret apertius: Non finem faciam hymnos canendi, et viam meam semper immaculatam conservabo, tuum, o Domine, adventum exspectans. Oportet enim paratos nos esse ad Domini accessum. Tantam autem hic vir mirabilis puritatem obtinebat ut cum fiducia cla-

A

ΨΑΛΜΟΣ εἰς ἐξομολόγησιν. ϞΘʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τοῖς ἤδη προσελθοῦσι τῇ πίστει παραίνεσιν εἰσφέρει, ὑπὲρ τοῦ ἀναφέρειν ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων εὐχαριστίας. Ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἐν τούτῳ τὴν μετ' αἰνέσεως εὐχαριστίαν σημαίνει.

Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ. Τὸν ἐπινίκιον τοὺς λελυτρωμένους ᾄδειν παρακελεύεται. Ἦσαν δὲ οἱ λελυτρωμένοι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Γῆν γὰρ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν καλεῖ. *Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ.* Ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων δουλεία φόβον φθοροποιὸν ἐμποιεῖ, ἡ δὲ τοῦ Κυρίου δουλεία φόβον ἁγνὸν, ἐξ οὗ γίνεται τῇ ψυχῇ εὐφροσύνη. *Εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει.* Ὁ ἤδη

B

τοῦ ἀλαλαγμοῦ τὴν εἰς νοῦν δεξάμενος εὐφροσύνην, οὗτος ὥσπερ ἐνώπιον ἱστάμενος τοῦ Χριστοῦ χαρᾷ χαίρει, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαλλίασις.

Γνῶτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν. Οὗτος, φησὶν, ὁ Κύριος ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι πᾶσαν λυτρωσάμενος τὴν γῆν, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τοῦ ἡμετέρου ποιήματος δημιουργός. Οὐ γὰρ αὐτομάτως συνέστημεν, ἀλλὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργον ἐσμέν. Διὸ καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ πρόβατα αὐτοῦ τυγχάνομεν· ὡς εἶναι μὲν ὁ λαὸς λογικώτερος, πρόβατα δὲ οἱ τὴν ἀλογωτέραν τάξιν ἐπέχοντες, καὶ μὴ ἐν πείρᾳ τῶν θείων ὄντες λογίων, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός.*

Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. Ἄλλοι μὲν ὡς λαὸς αὐτοῦ, οἱ κρείττους· οἱ

C

δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ, οἱ ὑποβεβηκότες. Πλὴν ἀλλὰ, πάντων Θεὸς ὢν καὶ ποιητὴς, πάντας καλεῖ καὶ ἐξοικειοῦται. Ἀνθρώπους γὰρ καὶ κτήνη σώζει Θεός· τοὺς μὲν ὡς λαὸν αὐτοῦ, τὰ δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. *Εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει.* Πύλας τοῦ Κυρίου τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν φησὶν, ἐν ᾗ ἐξομολογεῖσθαι δεῖ, ἅτε πρότερον ἐξαγγέλλοντες τὰ ἁμαρτήματα, τάς τε εἰς ἡμᾶς γενομένας ἀφηγεῖσθαι εὐεργεσίας.

Τῷ Δαυΐδ. ΨΑΛΜΟΣ Ρʹ.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸν τέλειον ἡμῖν διαγράφει, τὸν κατὰ Θεὸν πολιτευόμενον, διδάσκων ἡμᾶς ποίαν δεῖ πολιτείαν ἐπιτηδεύειν τοὺς ἐπιθυμοῦντας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν.

D

Ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. Ταῦτα, φησὶν, ἐπὶ στόματος φέρων διαπαντὸς ἃ οἶδα εἰς ἡμᾶς κατορθωθέντα, δοθήσεται κρίσις, τουτέστιν ἡ δικαιοκρισία. Ἐδικαίωσε γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν τὴν δίκην ἡμῶν.

Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ. Τὸ, *ψαλῶ τὸν ὕμνον*, φησὶν, ὡσεὶ λέγοι σαφέστερον· Ὑμνῶν οὐ παύσομαι καὶ τὴν ἐμὴν ὁδὸν παρασκευάζων ἄμωμον, τὴν σὴν, ὦ Δέσποτα, παρουσίαν προσδοκῶν. Δεῖ γὰρ ηὐτρεπισμένους ἡμᾶς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ἄφιξιν. Τοσαύτην γὰρ ὁ θαυμαζόμενος οὗτος ἀνὴρ ἐκτήσατο καθαρότητα, ὡς μετὰ παῤῥησίας

[80] Psal. CXVIII, 176. [81] Psal. XXXV, 8.

βοήσαι πρὸς τὸν Θεόν· *Πότε ἥξεις πρός μέ;* Ἀντὶ τοῦ, Εὐπρεπῆ σοι τὰ βασίλεια κατέστησα, ποθῶ σου τὴν παρουσίαν, ὦ Δέσποτα, ἱμείρομαί σου τῆς ἐπιφανείας· ἀλλὰ δὸς τὸ ποθούμενον. *Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.* Οὐδένα, φησὶν, ἔσχον ἄδικον συνοικοῦντα λογισμόν· ἀλλ' ὅλως ἐμαυτῷ μετὰ καθαρότητος διεπορευόμην. *Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα.* Δεῖ γὰρ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας ἀποστρέφεσθαι.

Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή. Τὰ τοῦ διαβόλου βουλεύματα, ἅτε μηδὲν εὐθὲς ἔχοντα, σκαμβά τέ εἰσι καὶ διεστραμμένα, ἅπερ οὐδέποτε ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσδέδεγμαι. *Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον.* Οὕτω, φησὶν, ἐν οὐδενὶ μέρει ἐποιούμην τοὺς πονηροὺς, ὡς καὶ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν ἀγνοεῖν· διὸ καὶ ἀπαιρόντων οὐκ ἐγίνωσκον, οὐκοῦν οὐδὲ παρόντων εἰ παρῆσαν ἐγίνωσκον. Γνώμης δὲ ἀπόδειξις ἀνακειμένης Θεῷ τὸ τῶν κάτω μηδένα ποιεῖσθαι λόγον διὰ τὴν ἄνωθεν προσοχὴν

Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. Τὰς δὲ λάθρα γινομένας κατηγορίας οὐ προσιέμην, ἀλλὰ τοὺς τοῦτο δρᾷν πειρωμένους ἐξήλαυνον. *Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον.* Οὔτε μὴν τοὺς ἀλαζονείᾳ καὶ πλεονεξίᾳ χρωμένους ἐποιούμην συσσίτους.

Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. Συνεδρίων δέ μοι καὶ βουλῆς ἐκοινώνουν οἱ πίστει κοσμούμενοι, καὶ περὶ πολλοῦ τὰ θεῖα ποιούμενοι. Οἱ δὲ μὴ οὕτως διακείμενοι, ἀλλὰ τἀναντία φρονοῦντες ὑπερηφανείᾳ λέγω καὶ ἀδικίᾳ καὶ ἐξουδενώσει, πόῤῥω ἀπέβαλον ἀπ' ἐμοῦ, ὥστε μὴ ὁρᾷν αὐτούς.

Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. Ἁμαρτωλούς φησι τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, οὓς ταῖς ἑωθιναῖς προσευχαῖς καὶ τῇ πρὸς Θεὸν προσεδρίᾳ ἐκόλαζε. *Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.* Πόλιν Κυρίου τὴν ἁγίαν φησὶ ψυχὴν, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.*

Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ. ΡΑ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ κατὰ Θεὸν πτωχὸς, τουτέστιν ὁ τῶν προφητῶν χορὸς, ὁ λύπης πεπληρωμένος ἐπὶ τῇ τοῦ πρώτου λαοῦ καταστροφῇ, προσέρχεται τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τοῦ λαοῦ δηλονότι, ἀναπέμπων δεήσεις μετὰ νηστείας καὶ δακρύων, ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς οἰκτειρηθῇ ὁ λαός. Κηρύττει δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν, τὴν γενομένην ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου. Τὰ συμβάντα τῷ λαῷ οἰκειοποιεῖται ὁ προφητικὸς χορός.

marct ad Deum : *Quando venies ad me?* ac si diceret : Regiam tibi exornatam ac decentem paravi, tuam exopto præsentiam, o Domine, tuum adventum expeto, optatum concede. *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ*, etc. Nullam, inquit, injustam cogitationem mecum habitare concedebam, sed cum puritate ambulabam. *Facientes prævaricationes odivi.* Oportet enim non solum abstinere a malis, sed etiam aversari eos qui illa agunt.

4. *Non adhæsit mihi cor pravum.* Diaboli consilia, utpote quæ recti nihil habeant, prava sunt et perversa, quæ nunquam in corde admisi. *Declinantem a me malignum non cognoscebam.* Ita, inquit, nihili faciebam malignos, ut eorum sive præsentiam sive absentiam ignorarem. Quare abscedentibus illis non cognoscebam, ac similiter etiamsi præsentes essent, id ignorabam. Mentis autem in Deo consistentis argumentum est, terrenas res nihil curare, ob studium cœlestium.

5. *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Accusationes occulte factas non admittebam, imo vero eos qui huic rei dabant operam expellebam. *Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Nequaquam eos qui arrogantia et superbia tumebant, convivas admittebam.

6. *Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum.* Consessus atque consilii mecum participes erant qui fide erant ornati, et divina magni faciebant. Eos autem qui non ita affecti erant, sed contraria sentientes superbiæ, injustitiæ et humiliationi dabant operam, longe a me exigebam, ita ut ne respicerem quidem illos.

8. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Peccatores vocat malas cogitationes, quas cum matutinis orationibus, tum in Dei præsentia consistendo castigabat. *Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Civitatem Domini sanctam dicit animam, juxta dictum illud [81] : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.*

1. *Oratio pauperis cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam. CI.*

Argumentum.

Qui pauper secundum Deum est, id est prophetarum chorus, repletus dolore ob prioris populi excidium, ad Dominum accedit, pro ipso populo preces effundens cum jejunio et lacrymis, ut ipse populus misericorditer excipiatur. Prædicat item hic psalmus vocationem gentium, in adventu Salvatoris nostri Jesu Christi futuram

2. *Domine, exaudi orationem meam.* Quæ populo contigerunt sibi quasi propria ascribit propheticus chorus.

[81] Psal. LXXXVI, 3.

4. *Quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut cremium aruerunt.* Horum jam multo ante interpretatio data est, at rursum dicetur. Tota virtus eorum per quam consistebat cultus legalis, fracta est et periit. Erant autem illa sacerdotium, templum, sacrificia armentorum, libertas populi suis legibus vivendi. A

7. *Factus sum sicut nycticorax in domicilio.* Hoc dicit ob tenebras quæ populum interceperunt; ignorabat enim Deum. Quid autem proprium nycticoraci, nisi ut clamet nocte, quamobrem hujusmodi vocabulum sortitus est? Quoniam igitur totam noctem precando transigebat, sese jure nycticoraci confert.

8. *Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Ego, inquit, qui tempore peccati captus non fui, usque adeo derelictus sum, ut passeri uni similis sim. Tantæ sunt enim myriades peccatorum, ut etiamsi plurimi salutem consequantur, unus tamen, tot myriadibus comparati, videantur. B

9. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei.* Ridiculus fui inimicis meis : et qui olim mihi invidebant, adversus meas calamitates jurant, rogantes ne sibi paria contingant. Illud autem, *cum cinere*, consimile est septuagesimo nono psalmo : *Cibabis nos pane lacrymarum* [88]. Quod si cibi sumendi tempus dolore plenum fuit, vix aliud quodpiam tempus malis vacuum erit. *Et qui laudabant me adversum me jurabant.* Et amici, inquit, qui olim laudabant me, meas calamitates in jusjurandum adhibebant dicentes : Absit ut talia patiar qualia Israel ! C

10. *Quia cinerem tanquam panem manducabam.* Aut calamitates captivitatis significat, aut afflictionem qua se macerabant, ut populus misericordiam consequeretur.

11. *Quia elevans allisisti me.* Solus Israel enim ex omnibus gentibus excelsus erat, quippe qui solus notitiam veri Dei haberet.

12. *Dies mei sicut umbra declinaverunt.* Dies suos ait transactos in legali cultu, qui vocatur umbra futurorum bonorum. *Et ego sicut fenum arui.* Illud, *ego*, positum est pro, *populus*, nam, ut dixi, omnia quæ ad populum pertinent quasi propria sibi attribuit. D

15. *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur.* Lapides vocat eos qui post resurrectionem crediderunt in Christum, et facti sunt lapides sancti, secundum Zachariæ vocem : servos autem vocat sanctos apostolos, quorum opera qui crediderunt in Christum salvi facti sunt. Terram autem, populos, qui adhuc terreno more vivunt, et adhuc non credunt, quos commiseratione dignos ait. Servantur autem reliquiæ ad novissimum usque diem; ipsi enim per Eliam prophetam salutem consequentur.

[88] Psal. LXXIX, 6.

Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν. Ταῦτα μὲν ὑπεράνωθεν τὴν ἑρμηνείαν ἔλαβον, ῥηθήσεται δὲ καὶ αὖθις. Πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτῶν, δι' ἧς συνειστήκει τὰ τῆς κατὰ νόμον λατρείας, διεφθάρη καὶ ἀπόλωλεν. Ἦν δὲ ταῦτα ἡ ἀρχιερωσύνη, ὁ ναὸς, αἱ διὰ τῶν θρεμμάτων θυσίαι, ἡ αὐτονομία τοῦ ἔθνους.

Ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ. Τοῦτό φησι διὰ τὸν κατειληφότα σκότον τὸν λαόν· ἀγνωσίαν γὰρ ἔσχε Θεοῦ. Τί δὲ τοῦ νυκτικόρακος ἀλλ' ἢ τοῦ βοᾷν κατὰ τὰς νύκτας ἴδιον, ὅθεν ταύτην τὴν προσηγορίαν ἔλαχεν; Ἐπειδὴ τοίνυν παννύχιον ἐποίει προσευχόμενος, ἀναγκαίως ἑαυτὸν παραβάλλει τῷ νυκτικόρακι.

Ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι. Ἐγὼ, φησὶν, ὁ μὴ τῷ καιρῷ τῆς ἁμαρτίας κατειλημμένος, τοσοῦτον κατελείφθην, ὡς καὶ ἑνὶ ἐοικέναι στρουθίῳ· ἀπὸ γὰρ μυριάδων τοσούτων, εἰ καὶ πλείους ἦσαν οἱ σωζόμενοι, ἑνὶ ἂν παρεβάλλοντο ὡς πρὸς τὰς μυριάδας.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου. Καταγέλαστος ἐγενόμην τοῖς δυσμενέσιν· οἱ δὲ πάλαι με ζηλοῦντες κατὰ τῶν ἐμῶν ὀμνύουσι συμφορῶν, εὐχόμενοι μὴ ἴσα παθεῖν. Τὸ δὲ, *μετὰ σποδοῦ*, αὐτὸ παραπλήσιον τῷ ἑβδομηκοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ· *Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτῳ δακρύων.* Εἰ δὲ ὁ τῆς τροφῆς καιρὸς ὀδύνης ὑπῆρχε μεστὸς, σχολῇ γ' ἂν ἄλλος ἀπήλλακτο πάθους. *Καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὤμνυον.* Καὶ οἱ φίλοι, φησὶν, οἱ πάλαι θαυμάζοντές με, ὅρκον ἐποιοῦντο τὰς ἐμὰς συμφορὰς, λέγοντες· Μὴ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰσραὴλ πάθοιμι!

Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον. Ἢ τὰς συμφορὰς τὰς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ σημαίνει, ἢ τὴν κακοπάθειαν ἣν ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοῦ οἰκτειρηθῆναι τὸν λαόν.

Ὅτι ἐπάρας κατέῤῥαξάς με. Μόνος γὰρ ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν ὑψηλὸς ἦν ὁ λαὸς Ἰσραὴλ, ἅτε καὶ μόνος γνῶσιν ἔχων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ

Αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιὰ ἐκλίθησαν. Ἡμέρας αὐτοῦ τῆς νομικῆς λατρείας εἶναί φησιν, ἥτις καὶ σκιὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὀνομάζεται. *Κἀγὼ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθην.* Τὸ, *ἐγὼ*, ἀντὶ τοῦ, *ὁ λαός*. Οἰκειοποιεῖται γὰρ, ὡς ἔφην, πάντα τὰ τοῦ λαοῦ.

Ὅτι ηὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι. Λίθους μὲν τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασίν φησι, καὶ γενομένους λίθους ἁγίους, κατὰ τὴν Ζαχαρίου φωνήν· δούλους δὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ, δι' ὧν ἐσώθησαν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν. Χοῦν δὲ τοὺς λαοὺς, τοὺς ἔτι χοϊκώτερον ζῶντας, καὶ ἔτι νῦν ἀπιστοῦντας, καὶ αὐτοὺς δὲ οἰκτιρμῶν φησιν ἀξίους εἶναι. Τηρεῖται γὰρ εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τὸ λεῖψανον· σωθήσονται γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ Ἠλίου τοῦ προφήτου.

Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου. Εἰκότως μεταξὺ τοῦ εὐδοκῆσαι τοὺς λίθους τοῦ προτέρου λαοῦ τῶν ἐθνῶν ἐπισυνάπτει τὴν κλῆσιν. *Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου.* Οἱ βασιλεῖς ἀντὶ τοῦ, αἱ βασιλεῖαι. Οὐ γάρ ἐστι βασιλεία οὐδὲ ἔθνος ὃ μὴ προσκυνεῖ τὴν δόξαν Κυρίου.

Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών. Τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν. Ἔλεγον γὰρ οἱ ἑαυτοὺς ταπεινοῦντες προσευχόμενοι προφῆται. Καὶ σὺ, Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη.

Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν. Ἡ διὰ τοῦ ψαλμοῦ προσευχὴ, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐθνῶν ἐπαγγελία προφητευομένη, καθάπερ ἐν στήλῃ τυπωθεῖσα δέδοται τοῖς Ἰουδαίοις, εἰς τὸ φυλάττεσθαι τῷ νέῳ Ἰσραὴλ καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν γενεᾷ. *Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.*

Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ. Τὴν αἰτίαν ἡμῖν τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν παρατίθεται. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἣν ἐποίησε κλίνας οὐρανούς.

Τοῦ ἀκοῦσαι τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων. Καὶ τίνες οἱ πεπεδημένοι, ἢ οὓς σειραῖς ἁμαρτίας ἔσφιγξεν ὁ μισόκαλος δαίμων; *Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.* Οἱ υἱοὶ τῶν τεθανατωμένων εἶεν ἂν οἱ ἐξ ἐθνῶν, καθ' ἣν ἀπέθανον οἱ πατέρες αὐτῶν ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις εἰδωλολατροῦντες ἔτι.

Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ τοῦτό φησι τῆς καθόδου αἴτιον, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἀνυμνεῖν μάθοιεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ Σιών.

Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό. Τῶν ἐθνῶν ἑωρακότες διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐπὶ τὸν Κύριον συναγωγὴν οἱ προφῆται, παρεκάλεσαν καὶ αὐτοὶ καταξιωθῆναι ταύτης τῆς μακαρίας θέας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως.

Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ. Ὁ προφητικὸς χορὸς μέν ἐστιν ὁ ἀποκρινόμενος, ἤτοι ἐρωτῶν τὸν Θεόν. Ὁδὸν ἰσχύος αὐτοῦ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν φησίν. Ἦλθε γὰρ ἵνα δήσῃ τὸν ἰσχυρόν. *Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι.* Οἷός ἐστι, φησὶν, ὁ ἡμέτερος βίος ἀνάγγειλόν μοι. Ηὔχετο γὰρ ἰδεῖν εἰ φθάσει εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καθ' ἃς ἔμελλεν ἐνανθρωπήσας ἐπὶ γῆς φαίνεσθαι ὁ Μονογενής.

Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου. Ἥμισυ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἤτοι τῆς ζωῆς τὸ τέως ἐν θεωρίᾳ γενέσθαι τῆς ἐπιφανείας φησίν. Ηὔχετο οὖν πληρωθῆναι αὐτοῦ τὸν ὅλον χρόνον· καὶ εἰ οἷόν τε παρεκταθῆναι τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὅπως ἂν καὶ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως καταξιωθῇ. Οὕτω γὰρ ἂν ἔμελλεν ἡ πᾶσα αὐτοῦ ζωὴ πληροῦσθαι. *Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.* Γνοὺς ὁ προφητικὸς χορὸς διὰ τοῦ πνεύματος, ὡς οὐκ ἂν φθάσοι εἰς τὸ τῶν πραγμάτων πέρας, φησίν· Ἐγὼ δὲ κοιμηθήσομαι ἅτε θνητὸς ὤν· σὺ δὲ μόνος, ὦ Δέσποτα, καὶ εἰς ἐκείνας

A 16. *Et timebunt gentes nomen Domini.* Merito dum placent lapides prioris populi subjungit gentium vocationem. *Et omnes reges terræ gloriam tuam.* Reges positum pro regna. Non est quippe regnum neque gens quæ non adoret gloriam Domini.

17. *Quia ædificabit Dominus Sion.* Id est, Ecclesiam.

18. *Respexit in orationem humilium.* Dicebant quippe prophetæ dum orando sese humiliarent. *Et tu, Domine Deus Israel, intende, ad visitandas omnes gentes* [84].

19. *Scribatur hæc in generatione altera.* Oratio scilicet quæ in psalmo effunditur, et promissio gentibus prophetice facta, quasi in cippo insculpta
B tradita est Judæis, ut servaretur novo Israeli et Christianæ generationi. *Et populus qui creabitur laudabit Dominum.*

20. *Quia prospexit de excelso sancto suo.* Causam nobis apponit vocationis gentium. Hæc est autem adventus Salvatoris nostri Christi, quando inclinavit cœlos.

21. *Ut audiret gemitum compeditorum.* Ecquinam compediti, nisi quos catenis peccati constringit bonorum osor dæmon? *Ut solveret filios interemptorum.* Filii interemptorum fuerint gentiles, quorum patres in propriis peccatis idololatræ obierunt.

22. *Ut annuntient in Sion nomen ejus.* Et illud
C quoque ait est descensus causa, ut Ecclesia edisceret hymnis celebrare nomen ejus. Ipsa quippe est Sion.

23. *In conveniendo populos in unum.* Cum prophetæ per spiritum viderent congregationem gentium ad Christum, rogarunt ut et ipsi hoc felici spectaculo fruerentur, et rerum exitu.

24. *Respondit ei in via virtutis suæ.* Propheticus chorus est qui respondet, idem ipse qui interrogat Deum. Viam virtutis suæ, suum in terra adventum vocat. Venit quippe ut ligaret fortem. *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Qualis sit, inquit, vita nostra annuntia mihi. Precabatur autem ut indicaretur sibi, num ad eas dies perven-
D tura vita ejus esset, quibus futurum erat ut Unigenitus homo factus appareret in terra.

25. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum.* Dimidium dierum ejus sive vitæ ejus, vocat illud quod intercedebat tempus donec adventum viderent. Rogat igitur ut impleatur totum tempus suum: et si fieri possit, producatur vita sua, ut ipsum rerum exitum videre dignus habeatur. Ita enim futurum erat ut impleretur tota vita ejus. *In generationem et generationem anni tui.* Gnarus propheticus chorus per spiritum, non perventurum se ad harumce rerum finem, ait: Ego vero obdormiam utpote mortalis; tu autem solus, o Do-

(84) Psal. LVI, 8.

mine, usque ad illas generationes permanes, utpote Deus qui cœlos ab initio fecisti.

26, 27. *Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Tu solus, inquit, o Domine, æternitatem utpote Deus habes: cœli vero etsi magnum et eximium sint opificium, attamen et ipsi corruptioni subjicientur. Corruptio autem hæc erit illis in renovationem: volventur enim in meliorem formam commutati.

28, 29. *Filii servorum tuorum habitabunt.* Nam cum cœli mutati fuerint, et renovata fuerit creatura, tunc in æternis tabernaculis constituti erunt filii servorum tuorum; ii autem sunt qui per sanctos apostolos crediderunt, *et semen eorum in sæculum dirigetur.* Semen sanctorum apostolorum est evangelica et salutaris prædicatio, quæ manet in sæculum.

PSALMUS ipsi David. CII.

Argumentum.

Novus populus ex gentibus coactus, docetur in hoc psalmo Deum hymnis celebrare, qui magna ipsi beneficia contulit. Sunt autem ea, peccati destructio et resurrectionis gloria.

1. *Benedic, anima mea, Domino.* Ipse sese ad hymnum excitat, optimum sibi ad salutem remedium esse proponens, benedicere Deum. Ex eo autem quod Deus miseraturus populum esset, de justitia sua in judicando laudatur; utpote qui a corruptione liberet et regnum cœlorum det; ita ut præsens hymnus omnibus conveniat. *Et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus.* Per ea quæ intra sunt, significat Deum ex toto corde, ex tota virtute, et ex tota mente invocandum esse.

2. *Benedic, anima mea, Domino.* Perseverat sese exhortando ad canendum hymnos, probe sciens id esse officii sui pro magnis acceptis beneficiis. Nam qui divinorum beneficiorum recordatur, nunquam finem faciet hujus hymni concinendi. *Et noli oblivisci omnes retributiones ejus.* Pro magnis enim peccatis nostris retribuit nobis mansuetudinem, misericordiam, miserationes. Quæ oblivisci non oportet.

3, 4. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,* etc. Hæ sunt retributiones Dei nobis collatæ; primo quod propitiatus sit peccatis nostris; secundo, quod infirmitates nostras sanaverit; tertio, quod de interitu redemerit vitam nostram, cum peccatum de medio sustulit; quarto, quod propria usus clementia, misericordia et miserationibus, nos coronaverit adoptionis gratia; quinto, quod spiritualibus nos bonis repleverit, sese nobis donans panem vitæ.

5. *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.* Deo per regenerationem juventutem nostram quasi aquilæ renovante. Resurrectionis gratiam nobis significat. Aquilæ autem eos qui renovati sunt comparat, avi omnium maxime altivolanti, regiæ, et quæ sola potest radios solis firmiter conspicere.

A μένεις τὰς γενεὰς, ἅτε δὴ καὶ σὺ αὐτὸς ὡς Θεὸς, ὁ καὶ τοὺς οὐρανοὺς πεποιηκὼς ἐξ ἀρχῆς.

Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. Σὺ μόνος, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὸ ἀΐδιον ἅτε Θεὸς ἔχεις· οἱ δὲ οὐρανοὶ, εἰ καὶ μέγα τι καὶ ἐξαίρετον ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθήσονται φθορᾷ. Ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἑλιχθήσονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι.

Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσιν. Ὅταν γὰρ ἑλιχθήσονται οἱ οὐρανοὶ, καὶ καινὴ γένηται κτίσις, τότε δὴ τότε ἐν ταῖς αἰωνίοις σκηναῖς γενόμενοι οἱ τῶν σῶν δούλων υἱοί· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀποστόλων πεπιστευκότες. *Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.* Σπέρμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ εὐαγγελικὸν
B καὶ σωτήριον κήρυγμα, ὅπερ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΡΒ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ νέος ἐξ ἐθνῶν λαὸς ἐν τούτῳ διδάσκεται ἀνυμνεῖν τὸν Θεὸν τὸν τὰ μεγάλα εὐηργετηκότα. Ταῦτα δέ ἐστι τὰ εὐεργετήματα ἥ τε τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσις καὶ τῆς ἀναστάσεως τὸ καύχημα.

Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον. Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν ὕμνον διεγείρει, καλὸν ἑαυτοῦ τῆς σωτηρίας φάρμακον τὴν εἰς Θεὸν εὐλογίαν προβαλλόμενος. Ἐφ' οἷς δὲ Θεὸς τὸν λαὸν ἤμελλεν ἐλεεῖν δικαιοσύνῃ δοξάζεται κριτικῇ, φθορᾶς τε ἀπαλλάττων καὶ βασιλείαν διδοὺς οὐρανῶν· ὡς καὶ πᾶσιν ἁρμόττειν
C τὸν προκείμενον ὕμνον. *Καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.* Διὰ τῶν ἐντὸς τὸ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖσθαι δηλοῖ.

Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον. Ἐνδιατρίβει τῇ περὶ τὸν ὕμνον ἑαυτοῦ προτροπῇ, εἰδὼς τοῦτο ἀντὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν ἑαυτὸν ἐποφείλοντα. Ὁ γὰρ τῶν θείων εὐεργεσιῶν μεμνημένος οὐ παύσεται τοῦτο ὑμνῶν. *Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.* Ἀνταπέδωκε γὰρ ἡμῖν ἀντὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ὧν ἡμάρτομεν, χρηστότητα, ἔλεον, οἰκτιρμούς. Ὧν δεῖ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι.

Τὸν εὐιλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου. Αὗταί εἰσιν αἱ περὶ ἡμῶν ἀνταποδόσεις τοῦ Θεοῦ·
D ὅτι πρῶτον μὲν ἱλασμὸν ἔθηκε τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· δεύτερον δὲ τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας ἰάσατο· τρίτον ἐκ φθορᾶς ἡμῶν τὴν ζωὴν ἐλυτρώσατο, ἀνελὼν τὴν ἁμαρτίαν, τέταρτον οἰκείᾳ φιλανθρωπίᾳ καὶ ἐλέῳ καὶ οἰκτιρμοῖς χρώμενος ἐστεφάνωσεν ἡμᾶς τῷ τῆς υἱοθεσίας χαρίσματι· πέμπτον τῶν πνευματικῶν ἡμᾶς ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, ἑαυτὸν ἡμῖν ἄρτον ὄντα ζωῆς ἐπιδιδούς.

Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. Τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαινίζοντος ἡμῶν ὡς ἀετοῦ τὴν νεότητα. Τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν κατασημαίνει χάρισμα. Ἀετῷ δὲ τοὺς ἀνακαινουμένους παρείκασεν, ὀρνίθων ἁπάντων ὄντι ὑψηλοπετεστάτῳ καὶ βασιλικωτάτῳ, καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου μαρμαρυγαῖς μόνῳ λαμπρῶς ἐνατενίζειν δυναμένῳ.

Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρῖμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις. Οὗτος, φησὶν, ὁ Κύριος ὁ τῷ αὐτοῦ ἐλέει τὰ προειρημένα ἡμῖν χαρισάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι δίκαιον κρῖμα κρίνας, καὶ λυτρωσάμενος ἐξ Αἰγύπτου τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ δοὺς τῷ τε Μωϋσῇ καὶ παντὶ τῷ λαῷ γνῶσιν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος. Ταῦτα γὰρ καὶ τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας καὶ πάλαι καὶ νῦν γέγονεν αἰτία, φήσαντος καὶ Μωϋσέως· *Κύριος μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός· ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας*. Ταύτας οὖν αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐγνώρισε τῷ Μωϋσῇ, λεγομένας ὁδοὺς, καὶ τὰς ἀρετὰς καθ' ἃς τὰ πάντα διέπει. *Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται*. Εἰ καὶ ὠργίσθη, φησὶ, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ κατεδίκασε θανάτῳ τὸ γένος· ἀλλ' οὐκ ἐκτείνει εἰς τέλος τὴν ὀργήν· ἐπέλαμψε γὰρ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς ἀθέτησιν τῆς φθορᾶς.

Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν. Ὡς γὰρ ἴδιον πλάσμα καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ κατῳκτείρησεν.

Τὸ δὲ ἔλεος Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος. Ὅμοιον τό· *Καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς φοβουμένοις με*.

Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ. Ἅγιος γὰρ ὢν, ἐν ἁγίοις ἀναπαύεται, ταῖς ἀγγελικαῖς δηλονότι δυνάμεσιν.

Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἐπαναπαύεται μὲν, φησὶ, τοῖς ἄνω πνεύμασιν· οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐπὶ γῆς· τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀφέστηκεν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ κατεξουσιάζων τῶν ὅλων ὡς Θεός. *Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει*. Δεσπόζειν δὲ πάντων, ἀλλ' οὐ βασιλεύειν εἴρηται, ἐπεὶ μὴ πάντες ἄξιοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Διὸ τοῖς τὸν εὐαγγελικὸν κατορθοῦσι βίον τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὁ Σωτὴρ ἐπηγγείλατο. Κρατεῖ δὲ καὶ τῶν ἀξίων ὁ Κύριος.

Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. Διδάσκει τὸν προσιόντα τῇ πίστει λαὸν, ὡς ὁ τὸν ὕμνον ἐπιτηδεύων τὸ αὐτὸ τοῖς ἀγγέλοις ἕξει ἀξίωμα. Εἰ γὰρ αὕτη ἐκείνων ἡ λειτουργία, τὸ αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν· αὐτὸ δὲ τοῦτο προστάττεται ποιεῖν ἡ ψυχὴ, ἀεὶ δὴ λέγων καὶ δοξολογεῖν, δηλονότι τῆς αὐτῆς ἀξίας τυχεῖν. Ὧν γὰρ ἐπιτήδευμα τὸ αὐτὸ, τούτων καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ αὐτό.

Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. Οὐ μόνον ἄγγελοι εἰς τὸν αἶνον καλοῦνται, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερόν ἐστιν οὐράνιον τάγμα, εἴτε θρόνοι, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε κυριότητες. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ τάγματα διὰ τῶν δυνάμεων ἡμῖν κατεσήμανεν.

Τοῦ Δαυὶδ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως.
Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΡΓ'.
Ὑπόθεσις.

Διδάξας διὰ τοῦ προλαβόντος ψαλμοῦ τὸν προσελθόντα

A 6. *Faciens misericordias Dominus, et judicium omnibus injuriam patientibus*. Hic Dominus, inquit, qui sua misericordia quæ dicta sunt dedit nobis, ipse est qui olim justum judicium tulit, et redemit ex Ægypto filios Israel, ac Moysi omnique populo dedit notitiam mandatorum suorum.

7, 8. *Miserator et misericors Dominus*, etc. Hæc hujusmodi beneficii et olim et nunc causa fuere, dicente Moyse : *Dominus longanimis, multæ misericordiæ et verax; faciens misericordiam in millia* [**]. Has igitur misericordias suas notas fecit Moysi, quæ vocantur viæ et virtutes quibus omnia administrat. *Non in perpetuum irascetur*. Etiamsi, inquit, iratus est ob Adami prævaricationem, et genus nostrum B morte damnavit; sed non usque in finem extendet iram suam : illuxit enim in novissimis temporibus ad destructionem corruptionis.

14. *Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum*. Ut figmentum suum et opera manuum suarum nos miseratus est.

17. *Misericordia autem Domini ab æterno*. Simile est illud : *Et faciens misericordiam in millia timentibus me*.

18. *Et justitia illius in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus*. Sanctus enim cum sit, in sanctis requiescit, in angelicis videlicet virtutibus.

19. *Dominus in cœlo paravit sedem suam*. Requiescit, inquit, in cœlestibus spiritibus : neque tamen C terrena ab ejus regno sunt avulsa. Ipse enim est qui utpote Deus omnium dominatur. *Et regnum ipsius omnibus dominabitur*. Dominari omnibus, at non regnare, dictum est, quandoquidem non omnes regno ejus digni sunt. Quapropter iis qui evangelicam agunt vitam, regnum cœlorum Salvator pollicitus est. Imperat autem Dominus iis qui digni sunt.

20. *Benedicite Domino, omnes angeli ejus*. Docet populum qui accedit ad fidem, eum qui hymnis vacat, eamdem quam angeli dignitatem habiturum. Nam si hoc eorum ministerium est, laudare et celebrare Deum, et hoc ipsum anima facere jubetur; cum illa glorificare semper Deum dicatur, manife- D stum est eamdem consequi dignitatem. Nam quorum idem officium, eadem et dignitas.

21. *Benedicite Domino, omnes virtutes ejus*. Non solum angeli ad laudem vocantur, verum si quis alius est cœlestis ordo, sive throni, sive principatus, sive potestates, sive dominationes. Hos nimirum ordines omnes per virtutes nobis significavit.

1. *Davidis de mundi ortu. Caret inscriptione apud*
Hebræos. CIII.
Argumentum.

Postquam in præcedenti psalmo populum qui acce-

[**] Exod. xxxiv, 6.

dit ad fidem docuit hymnos offerre Deo; his docet et declarat quanta sit res ejus erga omnes providentia. Quia non modo cœlestium et aeriorum providentiam gerit, sed etiam terrenorum vel tenuissimorum; ita ut ne vilissima quidem animalia negligat, sed etiam eorum curam gerat.

Benedic, anima mea, Domino. Docet animam Deo ob magnam providentiam ejus benedicere, sicut in præcedenti de liberatione a peccatis. *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.* Ad tuam providentiam respicientes, o Domine, ejusdem providentiæ tuæ præstantiam magnificamus stupore perculsi. Ita enim nostram confessionem et decorem, id est laudem cum glorificatione induit ceu quoddam vestimentum.

2. *Amictus lumine sicut vestimento.* A spirituali lumine hymnum orditur ipsi. Ut autem alio loco dicitur lucem habitare inaccessibilem, hic eodem lumine amictus dicitur.

3. *Extendens cœlum sicut pellem.* Secundum hoc providentiæ opus proponitur, quod manu artificis cœlum quasi quoddam expansum extendatur. Una quoque formam declarat atque facilitatem opificis. Quemadmodum enim homini facile est pellem extendere, ita et Deo cœlum nondum exsistens condere. Simul aliud adumbravit sublime cogitatum, quod ad aliam vitam iter instituamus, et præsentia sint umbra futurorum, ac nondum ad adyta penetraverimus, sed adhuc in præsenti vita, ceu in scena simus. Nam scena eorum est quæ solvuntur. *Et post pauca.* Ita in cœlo commutato aliud erit vitæ et sortis genus præsenti melius. Erit enim cœlum novum et terra nova. Sed audiamus quænam de cœlo prophetæ dicant, ut ora obturemus eorum qui magnam in barba confidentiam habent, qui quæ sese ultro offerunt menti loquentes, dicunt etiam sub terra cœlum esse, contra quos stans Propheta dicebat: *Extendens cœlum sicut pellem.* Pellis non est sphæra quædam, ut nugantur ipsi; sed solum hemisphærio cuidam similis est. Quod alius propheta dicebat: *Qui statuit ut fornicem cœlum, et extendit ut tabernaculum ad habitandum in terra* [86]. Et rursum: *Non nutat, sed stat fixus* [87]. Ita dicit propheta: *Qui fixit cœlum.* Tenuitatemque ejus ad summum usque declarans ait: *Cœlum sicut fumus firmatum est. Qui tegit aquis superiora ejus.* Ostendit non temere aquarum frequentiam in aere circumferri, sed ipsum rem agere providentia quadam, ita ut nubium concinnitate et positione videantur tegi cœlorum partes.

4. *Qui ponit nubem ascensum suum.* Quasi apertius diceret: Qui ad ipsas usque nubes providentiam extendit; ascensum enim pro providentia posuit. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Declarat

A τῇ πίστει λαὸν τοὺς ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ, διὰ τῶν παρόντων διδάσκει, καὶ τῆς κατὰ πάντων προνοίας αὐτοῦ ὅσον τὸ χρῆμα δείκνυσιν. Ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐπουρανίων καὶ ἀερίων τίθεται πρόνοιαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σμικροτάτων· ὡς μηδὲ τῶν πάνυ εὐτελεστάτων ζώων ἀμελεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτων προνοεῖν.

Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον. Διδάσκει καὶ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ εὐλογεῖν τῇ ψυχῇ τὸν Θεὸν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῷ προλαβόντι ἐπὶ τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῇ. *Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα.* Ἀφορῶντες εἰς τὴν σὴν πρόνοιαν, ὦ Δέσποτα, μεγαλύνομεν τῆς σῆς προνοίας τὸ μέγεθος ἐκπληττόμενοι. Οὕτω γὰρ τὴν ἡμετέραν ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν, τουτέστι τὸν μετὰ
B δοξολογίας αἶνον, ὥσπερ τι περιβόλαιον ἀμφιέννυσιν.

Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον. Ἀπὸ τοῦ νοουμένου φωτὸς ἄρχεται τὸν ὕμνον ἀναπλέκειν αὐτῷ. Ὥσπερ δὲ ἐν ἑτέρῳ λέλεκται φῶς οἰκεῖν ἀπρόσιτον, ἐνταῦθα αὐτὸ τοῦτο τὸ φῶς ἀναβάλλεσθαι λέγεται.

Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέῤῥιν. Δεύτερον τοῦτο προνοίας τίθεται ἔργον, τὸ ἐκτείνεσθαι τὸν οὐρανὸν ὥσπερ τι ἔκταμα ἐν χερσὶ τεχνίτου. Ὁμοῦ καὶ τὸ σχῆμα παρέστησε καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ δημιουργήσαντος. Καθάπερ γὰρ ἀνθρώπῳ ῥᾴδιον ἐκτεῖναι δέῤῥιν, οὕτω καὶ τῷ Θεῷ τὸν οὐκ ὄντα ποιῆσαι οὐρανόν. Ἅμα δὲ καί τι ἕτερον ᾐνίξατο νόημα ὑψηλὸν, ὅτι πρὸς ἕτερον βίον ὁδεύομεν, καὶ τὰ παρόντα σκιὰ τῶν μελλόντων, καὶ οὐδέπω πρὸς τὰ ἄδυτα ἀφικνούμεθα, ἀλλ'
C ἔτι ἐν σκηνῇ ἐσμεν τῷ παρόντι βίῳ. Ἡ γὰρ σκηνὴ τῶν λυομένων. *Καὶ μετ' ὀλίγα·* Οὕτω καὶ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἀλλασσομένου ἕτερος ἔσται τρόπος ζωῆς καὶ λῆξις τῆς παρούσης ἀμείνων. Ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινή. Ἀλλ' ἀκουσώμεθα ὅσα περὶ οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ προφῆται, ἵνα τὰ στόματα τῶν ἐπὶ τῷ πώγωνι μέγα φρονούντων ἐμφράξωμεν· οἳ τὰ ἐπελθόντα φθεγξάμενοι, καὶ ὑπὸ γῆν οὐρανὸν εἶναι λέγουσι· πρὸς οὓς ἱστάμενος ὁ προφήτης ἔλεγε· *Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέῤῥιν.* Ἡ δέῤῥις οὐ σφαῖρά τίς ἐστι κατὰ τὴν ἐκείνων ληρῳδίαν· ἀλλ' εἰ μὴ κυκλίῳ τινὶ καὶ ἡμισφαιρίῳ προσέοικεν. Ὅπερ οὖν ἕτερος προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· *Ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν, καὶ διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν ἐπὶ τῆς γῆς.* Καὶ πάλιν, ὅτι *Οὐ περι-*
D *δινεῖται· ἀλλ' ἕστηκε πεπηγώς.* Οὕτω φησὶν ὁ προφήτης, *Ὁ πήξας τὸν οὐρανόν.* Καὶ τὴν λεπτότητα δὲ αὐτοῦ τὴν εἰς ἄκρον παριστῶν ἔλεγεν, ὅτι *Ὁ οὐρανὸς ὡσεὶ καπνὸς ἐστερεώθη. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ·* δείκνυσιν, ὡς οὐκ εἰκῇ τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα ἐν ἀέρι περιφέρεται· αὐτὸς γὰρ ἰδίᾳ προνοίᾳ ἄγει τὸ πρᾶγμα, ὡς καὶ δοκεῖν ἐστεγάσθαι τῇ τῶν νεφῶν εὐαρμονίᾳ τὰ περὶ τῶν οὐρανῶν μέρη.

Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔδειξεν· Ὁ καὶ μέχρι τῶν νεφελῶν αὐτῶν τὰ τῆς προνοίας ἐκτείνων. Τὴν γὰρ ἐπίβασιν ἀντὶ τῆς προνοίας τέθεικεν. *Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων*

[86] Isa. XL, 22. [87] Isa. LI, 6.

ἀνέμων. Δείκνυσιν, ὡς οὐδὲ ἡ τῶν ἀνέμων φορὰ A εἰκῆ φέρεται· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὥσπερ τις ἡνίοχος αὐτῶν γινόμενος, διὰ τοῦ ταῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν πτέρυξιν.

Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα. Ὁ κούφους, φησὶ, καὶ μεταρσίους τοὺς ἀγγέλους ποιῶν. *Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.* Οὕτως εἶδε Μωϋσῆς ἐν πυρὶ φλογὸς τὸν ἄγγελον λαλοῦντα αὐτῷ.

Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν. Μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ πρόνοιαν τοῦ δημιουργοῦ, πρόεισι καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ γῇ πρόνοιαν αὐτοῦ. Αὐτὸ τοῦτο τὸ, στερεὰν αὐτὴν οὖσαν καὶ βαρεῖαν ἐφ' ὑγρᾶς ἑδρασθῆναι οὐσίας.

Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ. Αὐτοῦ μὲν τοῦ τῆς γῆς στοιχείου φησί. Λέγει δὲ, ὅτι B ὥσπερ ἱματίῳ περιέβαλε τῇ ἀβύσσῳ τὴν γῆν, ἔξωθεν πᾶσαν περικυκλῶν ὕδατι. *Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα*, κ. τ. λ. Ὡς ὄρη, φησὶ, τὰ τῆς ἀβύσσου ἀνιστῶνται ὕδατα ὑψούμενα, καὶ οἱονεὶ ἀπειλοῦντα καταχλύσαι τὴν γῆν· ἀλλὰ τῷ σῷ νεύματι καὶ τῇ σῇ δυνάμει, ἥτις καὶ διὰ τῆς βροντῆς σημαίνεται, ἀναχωροῦσι, φησίν· ἢ τάχα καὶ τὰς βροντὰς διὰ τοῦτο γεγενῆσθαί φησι, πρὸς τὸ φόβον τινὰ λαμβάνειν ἀπὸ τῶν γινομένων τῆς ἀβύσσου τὰ ὕδατα. Εἰ δὲ ἐκεῖνα τοῦτο ὑπομένει, πολλῷ πλέον τὸ τοιοῦτον δεῖ ἡμᾶς παθεῖν.

Ἀναβαίνουσιν ὄρη καὶ καταβαίνουσι πεδία. Ὑψούμενα, φησὶ, τὰ ὕδατα παρεικασθείη ἂν ὄρεσιν· ἀλλ' ἁπλούμενα πάλιν ὑπὸ τοῦ σοῦ φόβου, οἱονεὶ πε- C δίας καὶ ὁμαλὴ γίνεται γῆ. Ἐθεμελίωσας γὰρ αὐτοῖς τόπον ὃν οὐχ οἷόν τε ὑπερβαίνειν αὐτά. Καὶ τοῦτό ἐστι, τό· *Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται.* Διὸ οὐδὲ ἐπικλύσαι δύνανται τὴν γῆν. Ὅμοιον δὲ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου· *Μέχρι τούτου στήσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ. Ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονταί σου τὰ κύματα.*

Ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα. Κατὰ μέρος δοξολογῶν ἐπέρχεται τῇ προνοίᾳ, καὶ τὴν μετὰ σοφίας τεθαύμακεν ἀγαθότητα, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ζώων πεφροντικότος διαμονῆς τοῦ Θεοῦ· κτίσας γὰρ αὐτὰ, καὶ τρέφει καὶ ποτίζει. Διὸ τὰ ὄρη τεμὼν, πάροδον τοῖς ὕδασιν ἐτεκτήνατο.

Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ. Οὕτω καὶ D τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἑρπετῶν καὶ θηρίων προνοεῖ, ὡς καὶ τούτοις τὸ πρὸς ζωὴν χρήσιμον ἐπιχορηγεῖν. *Προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.* Καὶ τοῦτο τῆς σῆς προνοίας ἐστὶν ἔργον, τὸ μὴ μόνον διὰ τὰς περὶ χειμάῤῥους ὥρας ἐν ταῖς φάραγξι καὶ τοῖς θάλλουσι τόποις ὕδατα δίδοσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων, ὅπως ἂν τῶν ἀγρίων ζώων τὰ ἥμερα καταφάσκωνται, ἐν ὥρᾳ διαναπαύσωνται.

Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῴων αὐτοῦ. Ποτίζει γὰρ ὄρη καὶ πεδία οὐκ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς φάραγξι πηγῶν, ἢ τῶν φερομένων κατὰ γῆς ποταμῶν, ἀλλ' ἄνωθεν τοὺς αὐτάρκεις χορηγῶν ὑετούς. *Ἀπὸ καρ-*

A non temere ferri ventorum impetum; sed ipsum esse quasi aurigam quemdam, quod ascendat super pennas ejus.

5. *Qui facit angelos suos spiritus.* Qui angelos, inquit, leves et sublimes facit. *Et ministros suos ignem urentem.* Ita vidit Moyses in flamma ignis angelum sibi loquentem.

Qui fundavit terram super stabilitatem suam. Postquam ostendit conditoris in cœlo providentiam, progreditur ad providentiam ejus erga terrena. Quod firma illa et gravis cum sit, in humida substantia fundata fuerit.

6, 7. *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus*, elementi scilicet terreni. Ait igitur, abysso ceu vestimento circumdedisse terram, totam exterius aquis ambiens. *Super montes stabunt aquæ*, etc. Abyssi aquæ, ait, instar montium sublimes insurgunt, et quasi minitantur submergere terram, sed nutu et potestate tua, quæ per tonitru significatur, recedunt: aut fortasse ideo tonitrua fieri ait, ut ex gestis rebus timore quodam afficiantur aquæ abyssi. Quod si id illis eveniat, multo magis simile nobis contingere necesse est.

8, 9. *Ascendunt montes et descendunt campi.* Exaltatæ, ait, aquæ jure montibus comparentur, sed sedatæ, inquit, per timorem tuum, quasi campus et terræ planities efficiuntur. Fundasti quippe ipsis locum, quem prætergredi non possunt. Atque illud est quod dicitur: *Terminum posuisti quem non transgredientur.* Quare inundare terram non possunt. Simile autem illud est quod mari dicit propheta: *Hactenus stabis, neque transilies. Sed in te ipso conterentur fluctus tui* [88].

10. *Inter medium montium pertransibunt aquæ.* Providentiam celebrat minutatim gesta ejus persequens, scilicet bonitatem ejus cum sapientia conjunctam miratur, necnon perseverantiam Dei in curandis brutis animantibus: nam postquam ipsa condidit, eadem nutrit et potat. Quare montes scindens, aquis transitum fabricatus est.

11. *Potabunt omnes bestiæ agri.* Ita brutis animantibus tam reptilibus quam feris providet, ut ipsis necessaria ad vitam suppeditet. *Exspectabunt onagri in siti sua.* Et illud quoque providentiæ tuæ opus est, ut non solum ad decorem circum torrentes atque in vallibus ac virentibus locis aquæ darentur; verum etiam inter medium montium, quo agrestium animantium mansuetiora confugiant et in specioso loco quiescant.

13. *Rigans montes de superioribus suis.* Rigat enim montes et campos, non ex fontibus qui in convallibus sunt, aut ex fluminibus in terra manantibus, sed desuper abundantes suppeditans pluvias,

[88] Job XXXVIII, 11.

he fructu operum tuorum satiabitur terra. Sicut aquarum copiam dedit, ita et alimentum ex terra paravit.

14, 15. *Producens fenum jumentis, et herbam servituti hominum.* Servitutem hominum vocat mansueta animalia, ut sunt bos, asinus et similia. *Ut educas panem de terra.* Ideo, inquit, jumentorum curam habuisti, ut arantibus illis necessaria ad victum inveniamus. Nostri enim gratia omnia illa beneficia confert.

16, 17. *Saturabuntur ligna campi.* Declarat ea quæ in silvis vegetant ligna, verbi gratia, cedros, et cætera, ejus nutu augenda fore. Facta sunt autem illa et propter alia quædam, quorum experimentum habemus, et ad nidos passerum. *Erodii domus dux est eorum.* Ipsorum passerum ait ducem esse seu præstare ipsis erodii nidum. Quia electis arborum celsissimis, in abietibus omnium editissimis ut plurimum nidificant.

18. *Montes excelsi cervis.* Cervis quoque, ait, in refugium montes dedit, ut eo confugerent a ferocioribus animantibus. *Petra refugium herinaciis.* Quemadmodum cervis montes dedit ad salutem, ita et recessus petrarum herinaciis sive cuniculis dedit. Quare incolumitatem nacti illi, ut superius dictum est: *De medio petrarum dabunt voces.* Laudem videlicet dantes servanti ipsos.

19. *Fecit lunam in tempora.* Recurrit iterum ad providentiam quæ in cœlis apparet. Et ob nullam aliam causam factam esse lunam dicit, nisi ad numerum et distinctionem mensium atque dierum. *Sol cognovit occasum suum.* Divino et ipse mandato obtemperans.

20. *Posuisti tenebras et facta est nox.* Hoc ait, ut ne alium diei, alium noctis opificem esse arbitremur.

23. *Exibit homo ad opus suum.* Homines nocte impediebantur quominus per vias ad colendam terram pergerent. Sed jam eunt quæsitum escam, quoniam non illis terra producit fenum aut herbam.

24, 25. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine.* Postquam sermonem de providentia complevit, ad celebrandum eum qui ista condidit jam convertitur, hinc auribus requiem parans. Deinde ad aliam providentiæ partem progreditur, humidæ naturæ transitum enarrans: quæ nunquam hujusmodi fuisset, nisi Dei providentia gubernata fuisset. *Omnia in sapientia fecisti.* Mirabile hoc est, ut et sapientia, qua hoc effecit: est enim Christus Dei virtus et Dei sapientia.

26. *Draco iste quem formasti ad illudendum ei.* Postquam de mari verba fecit draconis injecit memoriam, eum nulla alia de causa productum aiens quam ut illuderetur. Et jure quidem de mari loquens hujus meminit, quia tota vita nostra ceu

A *ποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.* Ὥσπερ τῶν ὑδάτων δέδωκε τὴν χορηγίαν, οὕτως καὶ ἀπὸ γῆς τρέφεσθαι παρεσκεύασεν.

Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Δουλείαν τῶν ἀνθρώπων τὰ ἥμερα τῶν κτηνῶν φησιν, οἷον βοῦς καὶ ὄνος καὶ τὰ ὅμοια. *Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς.* Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐφρόντισας τῶν κτηνῶν, ἵνα δι' αὐτῶν γεωργούντων τὰ πρὸς ζωὴν εὕρωμεν. Πάντα γὰρ ἐκεῖνα ἡμῶν χάριν εὐεργετεῖ.

Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου. Δείκνυσι καὶ τὰ ἐν δρυμῷ αὔξοντα ξύλα, οἷον κέδρους καὶ τὰ ἕτερα, τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν αὐξηθήσονται. Γέγονε δὲ ταῦτα καὶ δι' ἕτερα μὲν πλεῖστα, ὧν καὶ τὴν πεῖραν ἔχομεν, καὶ τῶν στρουθίων δὲ εἰς καλιάς. *Τοῦ*
B *ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν.* Αὐτῶν μὲν τῶν στρουθίων ἡγεῖσθαί φησιν ἤτοι τὴν καλιὰν τοῦ ἐρωδιοῦ, διὰ τὸ τὰ ὑψηλότατα τῶν δένδρων καταλαμβάνοντα νεοττεύειν ὡς ἐπίπαν ἐν ἐλάταις ταῖς πασῶν ὑψηλοτάταις τῶν δένδρων

Ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις. Καὶ ταῖς ἐλάφοις, φησὶ, δέδωκε τὰ ὄρη καταφυγὴν ἐπὶ τὸ ἐκφυγεῖν τῶν ζώων τὰ ἀγριώτερα. *Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.* Ὥσπερ τὰ ὄρη εἰς σωτηρίαν ταῖς ἐλάφοις ἀπέδωκεν, οὕτως καὶ τὰς καταδύσεις τῶν πετρῶν τοῖς λαγωοῖς. Διὸ δὴ καὶ αὐτοὶ ἐκ τούτων σωζόμενοι ἐν τοῖς ὀπίσω ἔλεγον τό· *Ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνάς.* Αἰνοῦντες δηλονότι τὸν σώζοντα.

Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς. Ἀνατρέχει πά-
C λιν ἐπὶ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πρόνοιαν. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον γεγενῆσθαι τὴν σελήνην φησὶν ἢ πρὸς ἀριθμὸν καὶ διάγνωσιν μηνῶν τε καὶ ἡμερῶν. *Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.* Θείῳ καὶ αὐτὸς προστάγματι πειθόμενος.

Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ. Τοῦτό φησιν, ἵνα μὴ ἄλλον δημιουργὸν τῆς ἡμέρας, καὶ ἄλλον τῆς νυκτὸς λογισώμεθα εἶναι.

Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Οἱ ἄνθρωποι ἐξιέναι τε πρὸς ὁδοὺς καὶ γῆς ἐργασίαν ἐκωλύοντο. Τανῦν δὲ νυκτὸς ἔξεισι ζητοῦντες βρῶσιν παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτοῖς ἐξανέτειλεν ἡ γῆ χόρτον ἢ χλόην.

Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε. Τὸν περὶ
D τῆς προνοίας διεξελθὼν λόγον, ἐπὶ ὕμνον τοῦ κτίσαντος τὸν λόγον μετέβαλε, διαναπαύων ὥσπερ διὰ τούτου τὴν ἀκοήν. Εἶτα πάλιν ἐφ' ἕτερον μέρος τῆς προνοίας ἔρχεται, τὴν ἐν τῇ ὑγρᾷ πορείαν ἀναγγέλλων ἡμῖν· ἥτις οὐκ ἂν ἐγένετό ποτε, μὴ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ διακυβερνώσης προνοίας. *Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.* Θαυμαστικὸν δὴ τὸ, ὡς καὶ σοφία ἐν ᾗ πάντα ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἔστι γὰρ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ. Παρενέβαλε τῷ τῆς θαλάττης λόγῳ τὴν περὶ τοῦ δράκοντος μνήμην γεγενῆσθαι· δι' οὐδὲν ἕτερον φήσας παρῆχθαι αὐτὸν, ἢ εἰς τὸ καταπαίζεσθαι. Καὶ εἰκότως ἐν τῷ περὶ τῆς θαλάσσης λόγῳ τούτου ἐμνημό-

κλύσιν· ὅτε δὴ καὶ τοῦ βίου παντὸς τοῦ ἡμετέρου ἁλμυροῦ τινος ὄντος, καὶ πανταχόθεν ῥιπιζομένου, καὶ κύμασιν ἀγρίοις συγκλονουμένου.

Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσιν. Εἴτε γὰρ ἀνθρώπων, εἴτε ζώων ἀγρίων ἀγέλαι, εἴτε κτηνῶν, εἴτε ἑρπετῶν, ἄλλως οὐκ ἂν τραφεῖεν μὴ αὐτοῦ τὰ ζωαρκῆ χορηγοῦντος.

Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσιν. Δείκνυσι διὰ τούτων, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ καὶ θανάτου καὶ ζωῆς δεσπότης.

Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Καὶ ποῖον τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ὃ εἰργάσατο ἀνακαινίσας τὴν ἡμετέραν φύσιν. Σημαίνει γὰρ διὰ τούτων τὴν ἐσομένην τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν, ὅτε Θεὸς εὐφρανθήσεται, οὐ προσκυνούμενος, ἀλλὰ σωζομένους ὁρῶν.

Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. Τὴν καθόλου κρίσιν ἐπισυνάπτει, ἣ καὶ φόβον παρέξει πᾶσι τοῖς ἐπὶ γῆς. Οὐ γάρ ἐστιν ὁ μὴ δεδοικὼς ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ θεῖον δικαστήριον. *Ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.* Ὄρη τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶν, ἃς καὶ ἐγκαύσει κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, οὗ καὶ σύμβολον ὁ καπνός.

Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου. Διαλογὴ, ἀντὶ τοῦ, ἡ ἐκλογή μου. Λέγει δὲ ὅπερ ἐξελέξατο, τὸ μόνον θέλειν ὑμνεῖν τὸν Θεὸν, ὃ καὶ ἀρέσει αὐτῷ τῷ ὑμνουμένῳ.

Ἐκλίποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐν ἐκείνῳ δηλονότι τῷ καιρῷ. Ἀκούσονται γάρ· *Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Καὶ ἄνομοι ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς.* Ἐν τῇ τῶν εὐλογούντων τὸν Θεὸν δηλονότι μερίδι ἐκλείψουσιν. *Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον.* Αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ τῶν πονηρῶν ἀποστήσει κλήρου, καὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀξιοῦσθαι ποιεῖ.

Ἀλληλούϊα. ΡΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἔστι δὲ τὸ, ἀλληλούϊα, αἶνος τῷ ἀοράτῳ. Λέγεται δὲ τοὺς ἀγγέλους ταύτῃ τῇ φωνῇ αἰνεῖν τὸν Θεὸν, ὥσπερ τὰ χερουβὶμ τό· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. Καὶ τοῦτο ἅγιοι παραδεδώκασι πατέρες, αὐτήκοοι γενόμενοι, ὥσπερ Ἡσαΐας τῶν σεραφίμ. Διαιρεῖται δὲ τὸ ἀλληλούϊα οὕτως, ἀλ, Θεὸς, ἠλ, ἰσχυρὸς, D οὔϊα, κραταιός.

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ προστάττει τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ ἐξ ἐθνῶν λαῷ φανερὰς ποιῆσαι πάσας τὰς θαυματουργίας, ἃς πεποίηται ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ Κύριος.

Ἐπαινεῖσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ. Ἔπαινος γὰρ καὶ δόξα τοῖς τὴν ἀρετὴν τοῦ Θεοῦ διηγουμένοις. *Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον.* Πόσον τὸ ἐκ τοῦ ἐξομολογεῖσθαι ὄφελος γί-

A quædam salsugo est, undique agitata, et immanibus commota fluctibus.

27, 28. *Omnia a te exspectant.* Nam sive homines, sive agrestium animalium, sive jumentorum, sive reptilium greges, ali nequaquam possunt nisi ad victum necessaria ipse suppeditet.

29. *Auferes spiritum eorum et deficient.* His ostendit ipsum esse mortis ac vitæ dominum.

31. *Lætabitur Dominus in operibus suis.* Ecquod ejus opus? Quod fecit renovans naturam. His enim significat notitiam Dei hominibus futuram, quando Deus lætabitur, non tantum quod ipse adoretur, sed quod salutem nactos videat.

B

32. *Qui respicit terram et facit eam tremere.* Universale judicium subjungit, quod terrenis omnibus terrorem incutiet. Nemo enim est quin timeat horrendum illud ac divinum tribunal. *Qui tangit montes et fumigant.* Montes adversarias dicit potestates, quas tempore judicii comburet, cujus symbolum est fumus.

34. *Jucundum sit ei eloquium meum.* Eloquium, id est electio mea. Ait autem quid illud sit quod elegerit, videlicet solum Deum hymnis celebrare, quod ipsi qui celebratur acceptum erit.

35. *Deficiant peccatores a terra.* In illo scilicet tempore. Audient enim illud: *Discedite a me, maledi-* C *cti, in ignem æternum, paratum diabolo et angelis ejus* [89]. *Et iniqui ita ut non sint.* In partibus scilicet eorum qui Deo benedicunt non erunt. *Benedic, anima mea, Domino.* Ipse enim et a malignorum sorte amovebit illos, et sanctorum partibus ascribere dignabitur.

Alleluia. CIV.

Argumentum.

Alleluia significat, laus invisibili. Dicuntur autem angeli hac voce laudare Deum, veluti cherubim illud: « Sanctus, Sanctus, Sanctus [90]. » Quod a sanctis Patribus qui hæc ipsi audierant traditum est, ut Isaias seraphim audivit. Alleluia autem sic dividitur, *al*, Deus, *el*, fortis, *uia*, robustus.

1, 2. *Confitemini Domino et invocate nomen ejus, annuntiate inter gentes opera ejus.* In hoc psalmo jubet apostolis Spiritus sanctus ut gentium populo manifestent mirabilia opera omnia quæ edidit Dominus in adventu suo.

3, 4. *Laudamini in nomine sancto ejus.* Laus enim et gloria iis qui virtutem Dei enarrant. *Lætetur cor quærentium Dominum.* Docet quanta ex confessione utilitas accedat. Nam si, inquit, quæ-

[89] Matth. xxv, 41. [90] Isa. vi, 3.

ratis eum, continget vobis lætitia in mente, et ut roboretur ac glorificetur caput nostrum.

5. *Memento mirabilium ejus quæ fecit.* Signorum nempe quæ in adventu suo edidit, sive in Novo Testamento, sive in Veteri apud Moysen et priscis illis sanctis. Multa quippe et illi per Filium Dei mirabilia fecerunt. Hæc gentibus tradi jubet ab eorum præconibus, una cum iis quæ in Novo Testamento a Salvatore facta sunt : et simul quæcunque os illius judicavit, cum per veterem tum per novam Scripturam. Jubete, inquit, hæc ceu regias leges custodiri. *Prodigia ejus et judicia oris ejus.* Prodigia, miracula scilicet ab ipso edita, ut ambulare supra mare, mortuum suscitare et cætera; judicia autem oris ejus, verba quæ diceret, cum impuros dæmones pelleret ab hominibus, aut Novi Testamenti mandata.

6. *Semen Abraham servi ejus, filii Jacob electi ejus.* Quasi ad apostolos adhuc sermo dirigitur, ut hæc sit sententia: Quasi semen Abrahæ et servi ejus, et filii Jacob et electi ejus: (ipse namque elegit illos,) annuntiate in gentibus, quod ipse sit Dominus Deus noster.

13. *Et pertransierunt de gente in gentem.* A gente Babyloniorum ad Palæstinos.

14. *Et corripuit pro eis reges.* Abimelechum ob ejus erga Saram intemperantiam.

15. *Nolite tangere christos meos.* Christi vocantur Abraham cum suis, quia in visionibus filii Dei conspectu digni habiti sunt.

16. *Et vocavit famem super terram.* Per œconomiam famem induxit, ut ejus causa descendentes in Ægyptum atque aucti terram promissionis acciperent. *Omne firmamentum panis contrivit.* Id ex ira Dei tempore famis contingere solet, ut comedentes homines non firmentur cibo.

18. *Donec veniret verbum ejus.* Id est prædictiones somniorum. Ait igitur hactenus mala perpessum esse, atque capitis periculum deflevisse, donec tempus accessit, ut visa per somnum implerentur.

22. *Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum.* Simile est illud : *Nonne per Deum venit explicatio eorum?* Non enim somnia Pharaonis explicasset, nisi Deus dedisset ipsi eorum intelligentiam.

23. *Et intravit Israel in Ægyptum, et Jacob accola fuit in terra Cham.* Filii Noe, Sem, Cham et Japhet. Chami autem filius erat Chanaan. Cujus filius Mestraim interpretatur Ægyptus, a quo nomen regio accepit. Quando igitur intravit Jacob in Ægyptum, verisimile est Cham avum Mestraimi habitasse in Ægypto, Chanaano in Palæstina habi-

A νεται διδάσκει. Εἰ γὰρ ζητήσητε, φησὶν, αὐτὸν, συμβήσεται ὑμῖν καὶ ἡ περὶ τὸν νοῦν εὐφροσύνη, καὶ τὸ κραταιωθῆναι καὶ δοξασθῆναι τὴν ἡμετέραν κεφαλήν.

Μνήσθητι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν. Ὧν πεποίηται λέγει ἐν τῇ παρουσίᾳ θεοσημειῶν, εἴτε τῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, εἴτε τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ παρὰ Μωϋσῇ καὶ τοῖς πρότερον ἁγίοις. Πολλὰ γὰρ ἐθαυματούργησαν καὶ οὗτοι διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα τοῖς ἔθνεσιν ὡς ἀγνοοῦσι παραδοῦναι κελεύει τοὺς αὐτῶν κήρυκας πρὸς τοῖς ἐν τῇ Καινῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος γεγενημένοις, ὅσα τε κέκρικεν αὐτοῦ τὸ στόμα διά τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς. Ὡς ἂν βασιλικοὺς νόμους φυλάξαι κελεύσατε. *Τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐ-*

B *τοῦ.* Τέρατα μὲν τὰ γεγενημένα θαύματα, ὡς τὸ περιπατῆσαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ νεκρὸν ἀναστῆσαι, καὶ τὰ λοιπά· κρίματα δὲ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοὺς λόγους οὓς ἔλεγεν, ἐλαύνων τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας· ἢ καὶ τὰς ἐντολὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, Υἱοῦ Ἰακὼβ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ. Ἔτι ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ λόγος, ἵνα ᾖ· Ὡς σπέρμα μὲν ὄντες τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ υἱοὶ ὄντες τοῦ Ἰακὼβ καὶ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ (αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ἐξελέξατο), ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς αὐτός ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Καὶ διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος. Ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίων ἔθνους εἰς τὸ Παλαιστίνων.

C *Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς.* Τὸν Ἀβιμέλεχ περὶ τῆς εἰς Σάῤῥαν παροινίας.

Μὴ ἅψησθε τῶν χριστῶν μου. Χριστοὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀβραὰμ, διὰ τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐπιφανείας ἠξιῶσθαι ἐν ὁράσεσιν.

Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Οἰκονομικῶς ἐποίησε γενέσθαι τὸν λιμὸν, ἵνα, δι' αὐτὸν κατελθόντες εἰς Αἴγυπτον καὶ αὐξηθέντες, τὴν γῆν ἀπολάβωσι τῆς ἐπαγγελίας. *Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψε.* Τοῦτο κατ' ὀργὴν Θεοῦ ἐν τοῖς λιμοῖς εἴωθε συμβαίνειν, τὸ μὴ στηρίζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίοντας.

Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνυπνίων φησί. Λέγει οὖν, ὅτι μέχρι

D τούτου ἐκακοπάθησε τὸν ὑπὲρ ψυχῆς ἀγῶνα κλαίων, ἕως ὁ τῶν ἐνυπνίων καιρὸς ἐπῆλθε τοῦ πληρῶσαι αὐτά.

Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν. Ὅμοιον τό· *Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστιν;* Οὐ γὰρ ἔλυσε τοὺς ὀνείρους τῷ Φαραὼ, μὴ τοῦ Θεοῦ παρασχόντος τὸ δύνασθαι συνιέναι αὐτούς.

Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακὼβ παρῴκησεν ἐν γῇ Χάμ. Υἱοὶ Νῶε, Σὴμ, Χὰμ, Ἰάφετ· τοῦ δὲ Χὰμ παῖς Χαναάν. Τούτου δὲ Μεστραῒμ ἑρμηνεύεται Αἴγυπτος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα. Ὅτε τοίνυν εἰσῆλθεν Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον εἰκὸς ἦν τὸν Χὰμ πάππον ὄντα τοῦ Μεστραῒμ ἐν Αἰγύπτῳ κατῳκηκέναι, τοῦ Χαναὰν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης οἰκοῦντος. Διὰ

δὲ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰακὼβ, ὃς εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυ- A πτον, καὶ οἱ τούτου παῖδες δηλοῦνται. Ἐν ἑβδομήκοντα γὰρ ψυχαῖς κατέβη Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, εἶπεν ἡ Γραφή. *Καὶ Ἰακὼβ παρῴκησεν ἐν γῇ Χάμ*. Χὰμ ἐγέννησε τὸν Χαναὰν, Χαναὰν δὲ τὸν Μεστραῖμ, ὃς ἑρμηνεύεται Αἴγυπτος. Διὸ καὶ Χὰμ γῆν τὴν Αἴγυπτον καλεῖ, ὡς τοῦ ἀπογόνου οὖσαν τοῦ Χάμ.

Καὶ ηὔξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα. Ὥστε τὸν Φαραὼ λέγειν, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ· *Ἰδοὺ νῦν πολυπληθεῖ τὸ ἔθνος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς*. Οὐκ ἂν δὲ αὐξηθέντες ἐκραταιώθησαν, εἰ μὴ τῆς Ἰωσὴφ ἔτυχον προστασίας καὶ τῆς τοῦ Φαραὼ δεξιώσεως.

Καὶ μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τιμᾶσθαι παρὰ B τῶν Αἰγυπτίων αὐτοὺς εἰς τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς εἰδωλολατρείαν ἐξέβησαν, τούτου χάριν παρεσκεύασε μισῆσαι αὐτοὺς καὶ τὰ βαρέα τῶν ἔργων ἐπιθεῖναι, ἵνα κακωθέντες καταφύγωσι πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εὕροι χώραν πληρωθῆναι ἡ ἐπαγγελία ἡ πρὸς Ἀβραάμ.

Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, κ. τ. λ. Μόνοις γὰρ τοῖς περὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν ἀπεκάλυψε τῷ λόγῳ τὸ, εἰς αἷμα, καὶ τὰ ἕτερα τῶν σημείων.

Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν. Ἐπειδὴ ἀφέντες τὸν δημιουργὸν Αἰγύπτιοι τῇ κτίσει ἐλάτρευον, τούτου χάριν δι' αὐτῆς αὐτοὺς τῆς κτίσεως ἐκόλαζεν, ἐξ ἀέρος λέγω δὴ, καὶ πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ ὕδατος.

C *Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα*. Οὐ γὰρ τὴν χροιὰν τῶν ὑδάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετέβαλε τῆς γεύσεως τὴν ποιότητα· ὥστε ἅπαντα διαφθαρῆναι τῶν ἰχθύων τὰ γένη.

Ἀλληλούϊα. ΡΕ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰς ἁμαρτίας καταλέγει τοῦ προτέρου λαοῦ, διδάσκων, ὡς καὶ διαγέγονεν ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ αὗται· πρῶτον μὲν παρεπίκραναν αὐτὸν διαβαίνοντες ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, εἰπόντες· *Παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὧδε ἀπολέσαι*· δεύτερον ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ· τρίτον παρώργισαν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ· τέταρτον ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρήβ· πέμπτον ἐξουδένω- D σαν γῆν ἐπιθυμητήν· ἕκτον ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ· ἕβδομον παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας· ὄγδοον τῷ μὴ ἐξολοθρεῦσαι τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς θυσίαν αὐτοῖς εἰσαγαγεῖν.

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός . . . . Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, κ. τ. λ. Οὗτοι γὰρ ἄξιοι μόνοι τὰς δυναστείας λαλεῖν τοῦ Κυρίου, οἱ τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὑπὸ Θεοῦ κεκριμένα ποιοῦντες, πάντα τε κρίσει καὶ λόγῳ διαπραττόμενοι, καὶ διὰ παντὸς ἔχοντες τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

A taute. Per Israelem autem et Jacobum, qui intravit in Ægyptum, ejus etiam filii indicantur. Nam cum septuaginta animabus descendit Israel in Ægyptum, ait Scriptura. *Et Jacob accola fuit in terra Cham*. Cham genuit Chanaan, Chanaan autem Mestraim, qui interpretatur Ægyptus. Quare Ægyptum Cham vocat, utpote quæ pertineret ad virum ex Chamo prognatum.

24. *Et auxit populum suum vehementer*. Ita ut Pharao diceret, ille scilicet qui non cognoscebat Josephum: *Ecce nunc magna est multitudo, et fortior nobis est* [91]. Nunquam enim aucti et prævalidi facti essent, nisi Josephi patrocinium et Pharaonis gratiam nacti essent.

25. *Convertit cor ejus ut odiret populum ejus*. B Quoniam in honore habiti apud Ægyptios, in similem atque illi idololatriam delapsi fuerant; ideo curavit ut odirent eos et gravia ipsis opera imponerent, ut afflicti ad Deum confugerent, et locus esset implendæ promissionis ad Abrahamum factæ.

26, 27. *Misit Moysem servum suum*, etc. Solis quippe Moysi et Aaron verbo revelavit signum mutationis aquarum in sanguinem, atque alia signa.

28. *Misit tenebras et obscuravit*. Quia Ægyptii relicto Creatore creaturæ serviebant: ideo per ipsam creaturam puniebat eos, per aerem scilicet, ignem, terram et aquam.

C 29. *Convertit aquas eorum in sanguinem*. Non enim solum aquarum colorem, sed ipsam saporis qualitatem mutavit: ita ut omnia piscium genera aqua exstinguerentur.

Alleluia. CV.

Argumentum.

In hoc psalmo recenset peccata prioris populi, docens quo pacto repudiatus ille fuerit. Sunt autem illa, primo quod exacerbaverint eum in mari Rubro, dicentes: *An quia non erant sepulcra in Ægypto, eduxit nos huc ut nos perderet* [92]? secundo, quod tentaverint Deum in deserto; tertio, quod irritaverint Moysem in castris; quarto, quod fecerint vitulum in Choreb; quinto, quod D pro nihilo habuerint terram desiderabilem; sexto, quod initiati sint Beelphegor; septimo, quod irritaverint eum ad aquas contradictionis; octavo, quod non disperdiderint gentes quas dixit Dominus illis, sed adoraverint idola, ita ut filios suos in sacrificium ipsis offerrent.

1, 2, 3. *Confitemini Domino quoniam bonus . . . . Beati qui custodiunt judicium*, etc. Ii enim soli digni sunt qui enarrent potentias Domini, qui ea quæ in Scripturis a Deo decreta sunt faciunt, atque omnia cum judicio et ratione exsequuntur, et semper ob oculos habent judicium Dei. Hi namque sunt qui

[91] Exod. I, 9. [92] Exod. XIV, 11.

faciunt justitiam, qui quod justum est opere exsequuntur.

4. *Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui.* Abhinc inducitur persona Judæorum, precantium ut consortes sint salutis gentibus datæ.

11. *Operuit aqua tribulantes eos.* Tribulantes scilicet, nam promiscua turba quæ cum ipsis egrediebatur, non tribulantium sed credentium erat.

12, 13. *Et crediderunt verbo ejus, et laudaverunt laudem ejus.* Nam cum propter bonitatem Domini additi fuissent fluctus in mari Rubro, statim credentes canticum cecinerunt in Exodo positum. Deinceps vero omnia oblivioni tradiderunt. *Et laudaverunt laudem ejus.* Quando exibant choreutriæ cum Maria dicentes : *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est* [93].

14. *Et tentaverunt Deum in inaquoso.* Illud, *tentaverunt Deum in inaquoso*, significat : irritaverunt eum statim post transitum maris Rubri.

20. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.* Gloria ipsis erat Deus, quo dimisso adoraverunt vitulum.

23. *Si non Moyses electus ejus stetisset in confractione.* Quando dixit : *Si dimittis peccatum, dimitte : si non dimittis, dele me de libro tuo hoc quem scripsisti* [94].

24. *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Quinta accusatio hæc est, post alias, de mari Rubro scilicet, de deserto, de Moyse ad iram concitato, de vitulo in Choreb. Reversi namque exploratores, male loquentes de terra, alios secum abduxerunt, excepto Jesu filio Nave, et Chaleb filio Iephone.

25. *Et murmuraverunt in tabernaculis suis.* Quando reversi exploratores mentem populi averterunt.

28. *Et initiati sunt Beelphegor.* Hoc idolum est Ammonitarum, quod vocatur a Græcis Saturnus.

30. *Et stetit Phinees et placavit.* Quando Madianitidem cum mœcho occidit. Docemur autem his quanti sit apud Deum vel unius viri pietas.

39. *Et fornicati sunt in adinventionibus suis.* Hæc docent Judicum et Regnorum libri, quod traditi sint alias aliis populis, Ammonitis, Amalecitis, Madianitis, alienigenis, eo modo scilicet castigati.

41. *Et dominati sunt eorum qui oderunt eos.* Babylonii et Assyrii dominati sunt Israelitis ob ipsorum impietates.

42. *Sæpe liberavit eos. Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo.* Ille pro innata sua erga homines clementia mansuetus illis erat, illi vero compellebant eum ut acerbus esset ipsis. Et rursum salvavit eum utpote Salvator. Illi autem perierunt, sese operibus perniciosis complicantes, donec cum ea sæpius repetiissent penitus interirent. Illud

[93] Exod. xv, 1. [94] Exod. xxxii, 31, 32.

A Οὗτοι γὰρ ἀκολούθως καὶ *ποιηταὶ δικαιοσύνης* εἰσὶν, ἐπιτελοῦντες ἔργῳ τὸ δίκαιον.

Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου. Ἐντεῦθεν τὸ τῶν Ἰουδαίων πρόσωπον εἰσάγεται, εὐχομένων μεταλαβεῖν τῆς τοῖς ἔθνεσι διδομένης σωτηρίας.

Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς. Δηλαδὴ τῶν θλιβόντων· ὁ γὰρ συνεξελθὼν ἐπίμικτος οὐ τῶν θλιβόντων ἦν, ἀλλὰ τῶν πιστευσάντων.

Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ᾖσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ. Δι' ἀγαθότητα γὰρ τοῦ Θεοῦ προστεθέντων καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ κυμάτων, παραχρῆμα μὲν πιστεύσαντες, ᾖσαν αὐτῷ τὴν ᾠδὴν τὴν ἐν Ἐξόδῳ κειμένην· εἶτα πάντα παρέδωκαν λήθῃ. *Καὶ ᾖσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.* Ὅτε ἐξῆλθον αἱ
B χορεύουσαι μετὰ Μαριὰμ λέγουσαι· *Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.*

Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ. Τὸ δὲ, *καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ*· παρώργισαν γὰρ αὐτὸν εὐθέως μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.

Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον. Δόξα ἦν αὐτοῖς ὁ Θεὸς, ὃν ἀφέντες προσεκύνησαν τῷ μόσχῳ.

Εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς ἔστη ἐν τῇ θραύσει. Ὅτε εἶπεν· *Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου σου ταύτης ἧς ἔγραψας*

Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν. Πέμπτον ἔγκλημα τοῦτο μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ τὴν ἔρημον, καὶ τὴν εἰς Μωϋσῆν παροινίαν, καὶ τὸν μόσχον τὸν
C ἐν Χωρήβ. Ἐπανελθόντες γὰρ οἱ κατάσκοποι, κακῶς λέγοντες τὴν γῆν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέστρεψαν, χωρὶς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ Χαλὲβ τοῦ Ἰεφωνῆ.

Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν. Ὅτε οἱ κατάσκοποι ἐλθόντες διέστρεψαν τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ.

Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ. Εἴδωλον τοῦτο Ἀμμανιτῶν, καλούμενον παρ' Ἕλλησι Κρόνος.

Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξιλάσατο. Ὅτε ἀνεῖλε τὴν Μαδιανῖτιν μετὰ τοῦ πορνεύσαντος. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος πόσον δύναται ἑνὸς ἀνδρὸς εὐσέβεια πρὸς Θεόν.

Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.
D Ταῦτα διδάσκουσι Κριτῶν τε καὶ Βασιλειῶν αἱ βίβλοι, ὡς παρεδόθησαν ἄλλοτε ἄλλοις, Μωαβίταις, Ἀμμανίταις, Ἀμαληκίταις, Μαδιαναίοις, ἀλλοφύλοις, τῇ παραδόσει παιδευόμενοι.

Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτοὺς οἱ μισοῦντες αὐτούς. Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἐπεκράτουν τοῖς Ἰσραηλίταις διὰ τὰς παρανομίας αὐτῶν.

Πολλάκις ἐῤῥύσατο αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν. Ὁ μὲν ἦν αὐτοῖς ἐκ φιλανθρωπίας γλυκὺς, οἱ δὲ πικρὸν ἑαυτοῖς ἠνάγκαζον φαίνεσθαι. Καὶ πάλιν ἔσωσεν αὐτὸν οἷα Σωτήρ· οἱ δὲ ἀπώλοντο ἔργοις ἀπωλείας ἑαυτοὺς περιπείραντες· μέχρι πολλάκις αὐτοὺς ποιοῦντες τέλος ἀπώλοντο. Τὸ δὲ, *πλεονάκις*, ὅμοιον τῷ· *Ποσάκις*

ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου; τὸ δέ· *Καὶ* A *ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν*, τῷ, *Οὐκ ἠθελήσατε*. Ἐπάγων γὰρ τὴν παιδείαν, πάλιν μετεδίδου φιλανθρωπίας· οἱ δὲ αὐτὸν τοῖς πολεμίοις ἠμείβοντο.

Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς. Τοῦτό φησι διὰ Κῦρον τὸν ἀπολύσαντα αὐτοὺς τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ Δαρεῖον καὶ Ἀρταξέρξην, τοὺς καὶ χρήματα δόντας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ.

Ἀλληλούϊα. ΡϚ'.

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός. Μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ εἰκότως τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν κατασημαίνει, τὴν γενομένην διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὸ καὶ αἰνεῖν προστάττει τὸν Θεὸν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἐλέῳ. B

Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βοῤῥᾶ καὶ θαλάσσης. Καὶ τίνες ἐκ τῶν τεσσάρων τῆς οἰκουμένης κλιμάτων συναχθέντες ἢ πάντα τὰ ἔθνη τὰ πάλαι ἔρημα θεοσεβείας τυγχάνοντα, καὶ μηδὲ νοτίδος θείας μεταλαβόντα, ἀλλ' ἐν πολλῷ δίψει τυγχάνοντα;

Ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὗρον. Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς πολιτεία χρηστὴ, ἀλλ' ἦσαν ἐν πλάνῃ πολλῇ.

Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν. Οὐδὲ γὰρ εἶχον ἄρτον τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου· οὐδὲ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, περὶ οὗ λέλεκται· *Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα*.

Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν. Τὴν C εἰς ἑαυτὸν πίστιν δηλαδή. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· *Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός*. *Τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου*. Τὴν Ἐκκλησίαν φησὶν, ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ... ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν. Καὶ τίς ἐκείνη ἡ ψυχὴ, ἢ ἐκείνων περὶ ὧν λέλεκται· *Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν; Καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν*. Τοῦ νοητοῦ ἄρτου δηλονότι.

Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου. Σκιὰν θανάτου οὐκ ἂν ἁμάρτοις λέγων τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὰς ἐν ἀθεότητι πράξεις· αὗται γάρ εἰσιν αἱ χωρίζουσαι ἡμᾶς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἐν ταύταις δὲ ἦμεν πρότερον, διὰ τὸ παραπικραίνειν τὸν Θεὸν, καὶ D τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παροξύνειν. Δέον γὰρ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὅλων θεωρεῖν, καὶ τὴν ἀΐδιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θειότητα ἀπὸ κτίσεως κόσμου νοεῖν· ἡμεῖς οἷα τυφλοὶ, ἐν σκότῳ καὶ σκιᾷ θανάτου διάγοντες, καὶ τὰς λογικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πεπεδημένοι καὶ πεπηρωμένοι, ἐνηλλάττομεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων. *Πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ*. Ταῖς σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται, παντὸς πτωχεύων ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ.

A autem, *sæpe*, simile est illi: *Quoties volui congregare filios tuos* [95]? Illud autem: *Et humiliati sunt in iniquitatibus suis*, illi: *Et noluistis* [96]. Cum enim castigationem immisisset, rursum misericorditer cum illis agebat, ipsi vero adversa retribuebant.

46. *Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.* Hoc ait propter Cyrum, qui dimisit eos ex captivitate, et Darium et Artaxerxem qui pecunias erogarunt ad constructionem templi.

Alleluia. CVI.

1-2. *Confitemini Domino quoniam bonus.* Post abjectionem Judaici populi, opportune vocationem gentium per apostolos factam declarat. Quare jubet laudare Deum et confiteri illi ob magnam B ipsius misericordiam.

3. *A solis ortu et occasu, ab aquilone et mari.* Ecquinam ex quatuor terræ lateribus congregati sunt nisi omnes gentes, quæ olim pietate et religione vacuæ erant, et ne stillam quidem divinam accipientes, sed ingenti siti afflictæ?

4. *Viam civitatis habitaculi non invenerunt.* Non erat eis honestum institutum vitæ, sed magno in errore versabantur.

5. *Esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis defecit.* Neque enim habebant panem confirmantem cor hominis: neque aquam vivam de qua dictum est: *Qui bibit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum* [97].

7. *Et deduxit eos in viam rectam.* Fidem scilicet C in ipsum. Ipse namque dixit: *Ego sum via* [98]. *Ut irent in civitatem habitationis.* Ecclesiam dicit, aut cœlestem Jerusalem.

8-9. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus... quia satiavit animam inanem.* Quænam illa anima, nisi eorum de quibus dictum est: *Esurientes et sitientes anima eorum in ipsis defecit? Et animam esurientem satiavit bonis*, spirituali videlicet pane.

10. *Sedentes in tenebris et umbra mortis.* Umbram mortis si dicas esse idololatriam et impietatis opera, nequaquam a vero aberraveris. Ipsæ namque sunt quæ nos separant a vera vita. In his D ce versabamur prius, quia exacerbabamus Deum, et consilium Altissimi irritabamus. Oportet enim ex magnitudine et pulchritudine creaturarum, universorum opificem contemplari, et sempiternam ejus virtutem ac divinitatem a creatura mundi intelligere. Nos utpote cæci in tenebris et umbra mortis degentes, et facultatibus animæ rationalibus præpediti et obdurati, immutavimus gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis hominis corruptibilis et volatilium, et quadrupedum. *Vinctos in mendicitate et ferro.* Catenis propriorum peccatorum unusquisque constringitur, inops omnis boni et honesti.

[95] Luc. XIII, 34. [96] ibid. [97] Joan. IV, 13. [98] Joan. XIV, 6.

11. *Quia exacerbaverunt eloquia Dei.* Divinam legem nullatenus admittentes, sed sapientibus hujus sæculi sese instituendos tradentes. *Et consilium Altissimi irritaverunt.* Quodnam erat consilium Altissimi, nisi quod velit ipse *omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*[99]?

12. *Infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.* Nemo enim poterat peccatum destruere.

13. *Et de necessitatibus eorum liberavit eos.* Ecquænam major necessitas, quam ut quis malignorum spirituum servus sit, in ignorantia mentis, animi mendicitate, et paupertate per malitiam inducta?

14. *Et vincula eorum disrupit.* Illud, *disrupit*, repentinam peccati destructionem indicat.

15-16. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus.* Eadem ipsa de beneficiis ejus repetit. *Quia contrivit portas æreas.* Descensum Salvatoris ad infernum significat, quo cum pervenisset, portas inferni aperuit, olim vinculis insolubilibus, omnibus clausas. Non enim facultas erat volentibus retrogredi; sed ipse dixit *iis qui vincti sunt: Exite, et iis qui in tenebris: Revelamini*[1].

18. *Omnem escam abominata est anima eorum.* Non enim aderat verbum quod posset eos enutrire. Portæ autem mortis sunt peccata quæ ad mortem ducunt.

22. *Et sacrificent ei sacrificium laudis.* Ad sanctos apostolos sermonem convertit; ipsi namque sunt qui mysteria Novi Testamenti nobis tradiderunt.

33. *Posuit flumina in desertum.* Judæorum volubile ac improbum genus dicit. Nam eos qui olim fame tabescebant, et spirituali cibo egentes erant, propter ea flumina collocavit.

34. *Terram fructiferam in salsuginem.* Judæorum synagogam inquit. Erant dæmones habitatores terrenæ civitatis, quem fructum impietas ferebat. Eam autem exsiccarunt ipsi apostoli sale doctrinæ, de quibus ait: *Vos estis sal terræ*[2].

35. *Posuit desertum in stagna aquarum.* Populum gentilem significat, nam commista est prophetia, duorum populorum ferens personam. Illius scilicet abjectionem, hujus introductionem.

36. *Et constituerunt civitates habitationis.* Bonam videlicet et cœlestem vitæ rationem.

37. *Et seminavit agros et plantavit vineas.* Agros intelliges ab hujusmodi dicto: *Exiit qui seminat, seminare semen suum*[3]: vineas autem Ecclesias, ut dictum est: *Vineæ floruerunt, odorem dederunt*[4].

38. *Et jumenta eorum non minoravit.* Jumenta vocat eos qui irrationabiliores sunt in Ecclesia juxta illud: *Ut jumentum factus sum apud te*[5]; et, *Homines et jumenta salvabis, Domine*[6].

A *Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.* Οὐδαμῶς τὸν θεῖον παραδεχόμενοι νόμον, ἀλλὰ τοῖς σοφοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου προνέμοντες ἑαυτούς. *Καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν.* Καὶ ποία ἦν ἡ βουλὴ τοῦ Ὑψίστου, ἢ τὸ θέλειν αὐτὸν *πάντας ἀνθρώπους σώζεσθαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν;*

Ἠσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν. Οὐ γὰρ ἴσχυέ τις τῆς ἁμαρτίας ποιήσασθαι τὴν ἀναίρεσιν.

Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. Τίς γὰρ μείζων ἀνάγκη τοῦ δεδουλῶσθαι πνεύμασι πονηροῖς ἐν ἀγνοίᾳ Θεοῦ, καὶ πτωχείᾳ ψυχῆς, καὶ πενίᾳ κακίας;

B *Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέῤῥηξε.* Τὸ, *διέῤῥηξε*, τὴν ἀθρόαν τῆς ἁμαρτίας καθαίρεσιν καταδείκνυσιν.

Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ. Τὰ αὐτὰ δεύτερον εἶπεν ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ. *Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς.* Τὴν μέχρις ᾅδου τοῦ Σωτῆρος κάθοδον σημαίνει, ἣν ποιησάμενος, ἀνεπέτασε τοῦ ᾅδου τὰς πύλας, πάλαι δεσμοῖς ἀῤῥήκτοις κεκλεισμένας πᾶσιν. Οὐ γὰρ ἦν παλινδρομῆσαι βουλομένοις· ἀλλ' αὐτὸς εἴρηκε *τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθατε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε.*

Πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν. Οὐ γὰρ ἦν ὁ διατρέφειν αὐτοὺς δυνάμενος λόγος. Πύλαι δὲ θανάτου αἱ φέρουσαι πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι.

Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως. Ἐπὶ C τοὺς ἁγίους ἀποστόλους μεταφέρει τὸν λόγον· αὐτοὶ γάρ εἰσιν οἱ τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης παραδόντες ἡμῖν.

Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον. Τὸ τῶν Ἰουδαίων εὔρυτον ἀδόκιμον γένος φησί. Τοὺς γὰρ πάλαι λιμῷ τηκομένους καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς ἐνδεεῖς ἐν ἐκείνοις κατῴκισε τοῖς ποταμοῖς.

Γῆν καρποφόρον εἰς ἅλμην. Τὴν τῶν Ἰουδαίων φησὶ συναγωγήν. Ἦσαν γὰρ οἱ δαίμονες οἰκήτορες τῆς γηΐνης πολιτείας· ἐκαρποφόρει δὲ αὐτὴν ἡ ἀσέβεια. Ἐξήραναν δὲ αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι τῷ ἅλατι τῆς διδασκαλίας, περὶ ὧν φησιν· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς.*

Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων. Τὸν ἐξ ἐθνῶν διασημαίνει λαόν· σύμμικτος γὰρ ἡ προφητεία, τῶν D δύο λαῶν εἰσφέρουσα τὸ πρόσωπον· τοῦ μὲν τὴν ἀποβολὴν, τοῦ δὲ τὴν εἰσβολήν.

Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας. Ἀγαθὴν δηλονότι καὶ οὐράνιον πολιτείαν

Καὶ ἔσπειρεν ἀγροὺς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας. Νοήσεις τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τοῦ εἰρηκότος· *Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ·* τοὺς δὲ ἀμπελῶνας τὰς Ἐκκλησίας, καθὸ εἴρηται· *Αἱ ἄμπελοι ἐκύπρισαν, ἔδωκαν ὀσμήν.*

Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν. Κτήνη τοὺς ἀλογωτέρους τῆς Ἐκκλησίας φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοῦ·* καὶ, *Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.*

[99] I Tim. II, 4. [1] Isa. XLIX, 9. [2] Matth. V, 13. [3] Matth. XIII, 3. [4] Cant. II, 13. [5] Psal. LXXII, 23. [6] Psal. XXXV, 7.

Καὶ ὠλιγώθησαν. Οἱ ἐν τῷ προτέρῳ δηλονότι A λαῷ.

Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν. Τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους φησί. Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, οὐχ ὁδῷ. Πλανῶνται γάρ, φησίν, ἀγνοήσαντες τὸν εἰπόντα· Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.

Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐν πτωχείᾳ. Καὶ τίς ὁ πένης, ἢ ἐκεῖνος περὶ οὗ εἴρηται· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι; Καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς. Ἰδίας, φησίν, ἐλογίσατο τὰς ἐκ τῶν πατριῶν ἁπάντων συναγομένας ἀγέλας.

Ὄψονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται. Καὶ τίνες οἱ εὐθεῖς, ἢ περὶ ὧν εἴρηται· Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν. Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Θεὸς ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρίνων; B

Ὠδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Δαυΐδ. ΡΖ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἡ εἰς τὰ ἔθνη γενομένη κηρύττεται. Ἤδη δὲ πάντων τῶν στίχων τῶν ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ ἐν τοῖς ὀπίσω ψαλμοῖς ἑρμηνευομένων, περιττὸν ἂν εἴη πάλιν τοῖς αὐτοῖς χρήσασθαι εἰς ἑρμηνείαν τῶν προκειμένων.

Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἡ εἰς τὰ ἔθνη γενομένη κηρύττεται. Ἤδη δὲ τῶν στίχων τούτων τὴν ἑρμηνείαν ἐν τῷ νθ' ψαλμῷ τεθείκαμεν.

Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου. Δόξα δὲ αὐτοῦ ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἕξις, καθ' ἣν διάκειται πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ διακονητικὴν ἀρετήν. C

Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου. Τοσοῦτόν σου τὸ ἔλεος, ὡς ὑπερβαίνειν ὕψος οὐράνιον, καὶ πανταχοῦ διάττουσιν αἱ τῆς σῆς ἀληθείας ἀκτῖνες, προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ διδασκάλων ταῖς ἐκείνης ῥανίσιν ἀρδευόντων τὴν γῆν.

Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, ὁ Θεός. Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς παρούσης λέξεως ὁ αὐτός ἐστι τῷ πεντηκοστῷ ἕκτῳ ψαλμῷ, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τέλους τῷ πεντηκοστῷ ἐννάτῳ. Καὶ εἴρηται τὰ εἰκότα.

Ὑψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίχιμα. Τὰ τῶν Ἰουδαίων ἔγκριτα καὶ ἐξαίρετα διαμερίζειν τοῖς ἔθνεσι καὶ εἰς κληρονομίαν καταμετρεῖν μετὰ χαρᾶς ὑπέσχετο. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς πατὴρ χαίρει πολλοὺς υἱοὺς προσλαμβάνων καὶ κτώμενος. Συμβολικῶς δὲ ταῦτα D καὶ δι' αἰνίγματος αἰνιττόμενος φθέγγεται. Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιλάδι τῶν ἐθνῶν χωρίον τοῦτο τῆς Σιχὲμ καὶ Σίχιμα λεγομένης ἐτύγχανεν. Ὁ Ἰακώβ, ἐκ Μεσοποταμίας ἀναβὰς μετὰ τῶν τέκνων, ᾤκησεν ἔνθα τὴν Δεῖνα θυγατέρα τοῦ Ἰακὼβ Ἐμὼρ ὁ υἱὸς τοῦ Σιχὲμ ἐρασθεὶς ἥρπασε καὶ ἔφθειρεν. Οἱ γὰρ τοῦ Ἰακὼβ παῖδες αὐτὸν μετὰ παντὸς λαοῦ κατέσφαξαν ἀπαντήσαντες. Οὕτω τὰ Σίχιμα, τῶν σκηνῶν κοιλάς, κτίσματα τοῦ πατριάρχου γέγονε. Τοῦτο τοίνυν τὸ χωρίον μερίζων Ἰακὼβ τοῖς παισί, τὸν κλῆρον ἐξαίρετον Ἰωσὴφ ἀπένειμεν· ἐπειδὴ τοῖς ἀδελφοῖς νέος ὢν οὐχ ἐκοινώνει τοῦ δράματος. Καὶ τούτου χάριν καταμε-

39. *Et pauci facti sunt.* Qui in priori scilicet populo erant.

40. *Effusa est contemptio super principes eorum.* Scribas et Pharisæos dicit. *Et errare fecit eos in invio, et non in via.* Errant enim, inquit, quia ignorant eum qui dixit : *Ego sum via* [7].

41. *Et adjuvit pauperem in inopia.* Ecquis pauper, nisi de quo dictum est : *Beati pauperes spiritu* [8]? *Et posuit sicut oves familias.* Proprios, inquit, sibi existimavit greges ex omnibus familiis coactos.

42. *Videbunt recti et lætabuntur.* Ecquinam recti nisi de quibus dictum est : *Vestri autem oculi beati quia vident* [9]. *Et omnis iniquitas oppilabit os suum* [10]. *Deus qui justificat, quis est qui condemnet?*

I. *Canticum PSALMI ipsi David. CVII.*

Argumentum.

In hoc quoque psalmo adventus Domini ad gentes prædicatur. Cum autem versus omnes hujus psalmi in præcedentibus explicati fuerint, supervacaneum esset iisdem ipsis uti ad horum interpretationem.

2. *Paratum cor meum, Deus.* In hoc quoque psalmo adventus Domini ad gentes prædicatur. Horum vero explicationem in quinquagesimo nono psalmo attulimus.

3. *Exsurge, gloria mea.* Gloria autem ejus est habitus contemplandi et agendi, secundum quem ad moralem et administratoriam virtutem est propensus.

5. *Quia magna est super cœlos misericordia tua.* Tanta est misericordia tua, ut cœlorum altitudinem exsuperet, et ubique transiliunt veritatis tuæ radii, prophetis, apostolis et magistris terram per ejus stillas irrigantibus.

6. *Exaltare super cœlos, Deus.* Ab initio ad hunc versum usque idem est hic psalmus atque quinquagesimus sextus, ab hoc autem versu ad finem idem atque quinquagesimus nonus. Et jam quæ competebant dicta sunt.

8. *Exaltabor et dividam Sichima.* Promittit se Judæorum præstantissima et pretiosissima gentibus divisurum et in hæreditatem distributurum. Nam utpote bonus pater, filios multos cum gaudio suscipit et possidet. Hæc porro figurate, et per ænigma atque obscure loquitur. In valle namque gentium, locus hic, Sichem aut Sichima situs erat : in quo Jacob cum ex Mesopotamia ascendisset, cum filiis suis habitavit. Ubi Dinam Jacobi filiam Emor filius Sichem, puellæ pulchritudine captus, rapuit et vitiavit. Tum filii Jacob eum cum omni populo suo obtruncarunt. Ita Sichima, convallis tabernaculorum, ad possessionem patriarchæ devoluta est. Hunc itaque locum Jacob cum terram filiis suis divideret, quasi præcipuam sortem Josepho dedit : quia juvenis cum esset, ejusmodi facinoris consors cum fratribus non fuisset. Ideoque se divisu-

[7] Joan. XIV, 6. [8] Matth. V, 3. [9] Matth. XIII, 16. [10] Rom. VIII, 33.

rum et distributurum, ut præstantiorem illam novi Joseph Christi hæreditatem figurate intelligas gentibus dividendam esse.

I. *In finem, PSALMUS David. CVIII.*

Argumentum.

Præsens psalmus passiones Christi significat, necnon supplicia de Juda et de populo Judaico sumenda. Quæcunque porro in hoc psalmo optando dicuntur, prophetice omnia dicta fuisse sciendum est. Ut cum dicit : *Diabolus stet a dextris ejus*, perinde est ac si diceret : *Stabit*. Non enim optat ut id eveniat ; sed quæ ejus improbitatis causa eventura sint ipse prænuntiat : quod etiam de aliis similiter dicendum. Habeant illi, inquit, calumniatores, qui non abscedant ab eis. Si porro judicentur, ab illis damnentur. Imo etiam si te in tempore angustiæ invocaverint, id illis in peccatum computetur, revocata peccatorum ipsorum memoria. Dies eorum abbrevia, ut ipsis adhuc viventibus ac videntibus, dignitatem illam qua nunquam vere potiti sunt alter rapiat. Deinde ipsos tolle de medio, ita ut ipsorum calamitas ad eorum posteros devolvatur ; et filii eorum sint orphani, et uxor eorum viduitate affligatur ; ac filii vi pertracti atque raptati, de patrum sceleribus pœnas luant.

2. *Deus, laudem meam ne tacueris.* In Ecclesiis Christi quantumcunque per orbem multiplicentur et exoriantur, laudat Deus Filium suum. Ait igitur Patri suo Christus : Etiamsi Judas cum me tradidit visus sibi fuerit impedire laudem meam ; at tu me laudato, deitatique meæ præbe testimonium, quam quia non credidit Judas, me tradidit. *Quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Peccatoris*, scilicet diaboli ; ipse namque peccator adversus veritatem : *dolosi* autem, Judæ nempe ; ambo enim contra Christum locuti sunt.

3, 4, 5. *Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi.... et posuerunt adversum me mala pro bonis*, etc. Verba alia amoris sunt, alia odii, alia ad neutrum pertinent. Adulabatur namque ille ceu magistrum, atque dolis id contendebat ut magistrum proderet.

6. *Constitue super eum peccatorem.* Peccator est ipse peccati inventor Satanas. Illud autem, *constitue*, positum est pro, futurum est ut constituatur. *Super eum*, super quem nisi proditorem Judam ? *Et diabolus stet a dextris ejus.* In Zacharia quoque scriptum est [1] : *Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum, stantem ante faciem angeli Domini, et diabolus stabat a dextris ejus, ut adversaretur ipsi.* Non adversatur autem Judæ.

7. *Cum judicatur exeat condemnatus.* In futuro, inquit, tribunali nullam habebit defensionis rationem. *Et oratio ejus fiat in peccatum.* Quidam sunt quorum vel ipsa oratio in peccatum evadit, ut, exempli causa, gentilium, qui idolis vel creaturæ preces fundunt ; et Judæorum qui Deum quidem orant,

[1] Zach. III, 1.

A τρεῖν καὶ μερίζειν ἐπαγγέλλεται· ἵνα τὴν ἐξαίρετον τοῦ νέου Ἰωσὴφ τοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν μερίζεσθαι συμβολικῶς νοήσῃς τοῖς ἔθνεσιν.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΡΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ψαλμὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κατασημαίνει, τάς τε ἐσομένας τιμωρίας κατά τε τοῦ Ἰούδα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ. Ὅσα δὲ εὐχτικῶς λέλεκται ἐν τῷ ψαλμῷ, ἰστέον, ὅτι προφητικῶς πάντα εἴρηται. Οἷον ὅταν λέγει· *Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ*, ἀντὶ τοῦ, *στήσεται*, λέγει. Οὐ γὰρ εὔχεται τοῦτο γενέσθαι· ἀλλ' ὃ μέλλει συμβῆναι διὰ τὴν ἐκείνου κακίαν τοῦτο προαγορεύει· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Ἔξοιεν, φησὶ, καὶ οὗτοι τοὺς διαβάλλοντας, καὶ μὴ ἀποσταῖεν αὐτῶν. Εἰ δὲ κρίνοιντο, πρὸς αὐτοὺς B κατακριθεῖεν. Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπεκαλέσαντό σε, φησὶν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἁμαρτίαν αὐτοῖς λογισθείη, μνήμης γενομένης ὧν ἥμαρτον. Σύντεμε δὲ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα, ζώντων καὶ ὁρώντων αὐτῶν, τὴν ἀξίαν, ἣν οὐδὲ ὄντως ὠνήσαντο, ἕτερος ἀφαρπάσῃ. Ἔπειτα δὲ καὶ αὐτοὺς ἄνελε, ὡς διαβῆναι τὴν συμφορὰν εἰς τοὺς ἐξ ἐκείνων· ὥστε ὀρφανωθῆναι μὲν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, χηρείᾳ δὲ ἐκδοθῆναι τὴν γυναῖκα· ὥστε τοὺς υἱοὺς βιαζομένους καὶ συρομένους ὑπὲρ πατρῴων παρανομημάτων δίκας ὑφέξειν.

Ὁ Θεὸς, τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς. Ὅσον αἱ Ἐκκλησίαι Χριστοῦ συνεστῶσιν αἱ ἀνατέλλουσαι πανταχοῦ, αἰνεῖ ὁ Θεὸς ἐν αὐταῖς τὸν Υἱόν. Λέγει οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα· C Εἰ καὶ προδιδούς με ὁ Ἰούδας, δόξει ἐμποδίζειν τὸν αἶνόν μου· οὕτως δὲ αἴνεσόν με, μαρτυρῶν μου τῇ θεότητι, ἣν μὴ πιστεύσας ἐν ἐμοὶ Ἰούδας, προδέδωκέ με. *Ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη. Ἁμαρτωλοῦ* τοῦ διαβόλου· αὐτὸς γὰρ ἁμαρτωλὸς πρὸς ἀλήθειαν· *δολίου* τοῦ Ἰούδα· ἄμφω γὰρ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλάλησαν.

Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με ἐνδιέβαλλόν με... καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, κ. τ. λ. Τῶν λόγων οἱ μέν εἰσιν ἀγάπης, οἱ δὲ μίσους, οἱ δὲ οὐδ' ἑτέρως ἔχοντες. Ἐκολάκευε γὰρ ὡς διδάσκαλον, καὶ τῷ δόλῳ ὡς ἐδόκει ἠγωνίζετο εἰς προδοσίαν τοῦ διδασκάλου.

Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν. Ἁμαρτωλὸς μὲν αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὑρετὴς ὁ Σατανᾶς· τὸ δὲ, D *κατάστησον*, ἀντὶ τοῦ, μέλλει καθίστασθαι. *Ἐπ' αὐτὸν* δὲ τίνα ἢ τὸν προδότην Ἰούδαν; *Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.* Καὶ ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ δέ φησι· *Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν*, ἑστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου, καὶ διάβολος εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ. Οὐκ ἀντίκειται δὲ τῷ Ἰούδᾳ.

Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος. Ἐν τῷ μέλλοντι, φησὶ, δικαστηρίῳ οὐδένα ἕξει λόγον ἀπολογίας. *Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν.* Εἰσί τινες ὧν αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἰς ἁμαρτίαν γίνεται, ὡς ἐθνῶν προσευχομένων εἰδώλοις, ἢ τῇ κτίσει· καὶ Ἰουδαίων οὐ διὰ Ἰησοῦ Χρι-

στοῦ προσευχομένων τῷ Θεῷ· καὶ αἱρετικῶν εὐχομένων Θεῷ οὐκ ὄντι· καὶ προσευχομένων δὲ μετὰ ὀργῆς καὶ διὰ λογισμῶν, ἢ διψυχίας, ἡ προσευχὴ γίνεται εἰς ἁμαρτίαν.

Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι. Εὐθέως γὰρ μετὰ τὴν προδοσίαν ἀγχόνῃ ἑαυτὸν μεταχειρίσας ἀπηλλάγη, καὶ οὐκ ἐφάνη. *Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.* Περὶ τοῦ Ματθίου φησίν· αὐτὸς γὰρ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην εἰς τὸν κλῆρον τῶν ἀποστόλων.

Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί. Υἱοὶ οἱ λογισμοὶ αὐτοῦ· ὀρφανοὶ γὰρ ἐγένοντο ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Γυνὴ δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· ἐχήρευσε γὰρ καὶ αὐτὴ ἐκπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς παρανομίας. *Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαιτησάτωσαν.* Οἱ γὰρ λογισμοὶ αὐτοῦ, οὓς ἔφαμεν εἶναι υἱούς, μετανάσται γενόμενοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν φιλαργυρίαν χεῖρα ἐξέτειναν εἰς τὸ ἀργύριον, ὡς ἐνδεεῖς καὶ προσαῖται.

Ἀναμνησθείη ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου. Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ· συνάπτει γὰρ τῷ προδότῃ τὸν παράνομον λαόν. Ἀνομίαν δὲ τῶν πατέρων λέγει τὸ ἀποκτεῖναι τοὺς προφήτας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· ὅτι πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἀπὸ τοῦ Ἄβελ ἕως Ζαχαρίου τοῦ προφήτου ἐκδικηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. *Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη.* Μητέρα τοῦ δυσσεβοῦς λαοῦ τὴν πονηρὰν ἐκείνην νοήσεις συναγωγήν, τὴν πολλάκις παραπικράνασαν τὸν Θεόν.

Γενηθήτω ἐναντίον Κυρίου διαπαντός· καὶ ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. Ὅσα, φησίν, ἐτόλμησαν ἀεὶ θεώμενος ὁ Θεὸς οὐδεμιᾶς αὐτοὺ ἀξιώσει φειδοῦς· ὡς περὶ πάντων δὲ τῶν ἠπιστηκότων. Καὶ οὐ μόνον λέγων Ἰούδαν, *τὸ μνημόσυνον αὐτῶν*, ἔφη πληθυντικῶς. Λέγοις δ' ἂν καὶ ἄλλως πατέρας Ἰούδα τοὺς κατὰ προδοσίαν αὐτὸν γεννήσαντας. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ διὰ τῶν ἀργυρίων αὐτὸν παρορμήσαντες. Καὶ πρῶτος ὁ ἐμβαλὼν τὴν καρδίαν αὐτοῦ Σατανᾶς, καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν τούτου τοῦ αἰῶνος ἄρχοντες, περὶ ὧν ὁ Παῦλός φησιν· *Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐ Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Καὶ ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ.* Τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα φησίν· ἢ καὶ ἄλλως, τῶν ἀρχόντων ἐκείνων τῶν κατὰ Χριστοῦ συστάντων. Οὐδὲ γὰρ σπέρμα αὐτῶν ἔμεινεν εἰς μνημόσυνον αὐτῶν.

Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος. Τὸ ἔλεος, φησίν, οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι ὃ δέδωκεν ὁ Πατὴρ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ πρὸς τοῖς αὐτοῖς τοῖς ἀπολωλόσι προβάτοις τοῦ Ἰσραήλ. Τὸ γὰρ, ποιῆσαι, ἀντὶ τοῦ, δέξασθαι, τέθεικεν.

Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν. Αὐτόν φησι τὸν Κύριον, ὃς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. *Καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.* Ἀντὶ

A sed non per Jesum Christum ; necnon hæreticorum qui Deum non vere exsistentem orant : item eorum qui cum ira et cogitationibus alienis, vel animo duplici precantur, oratio fit in peccatum.

8. *Fiant dies ejus pauci.* Nam statim a proditione, laqueo se præfocans interiit, nec ultra visus est. *Et episcopatum ejus accipiat alter.* De Mathia loquitur, qui ad apostolorum clerum justitiæ causa allectus est.

9, 10. *Fiant filii ejus orphani.* Filii sunt ejus cogitationes : orphani namque gratia Christi fuere. Uxor autem, ejus est anima, nam et ipsa vidua fuit lapsa a Christo per iniquitatem suam. *Nutantes transferantur filii ejus et mendicent.* Cogitationes B enim ejus, quas esse filios ejus diximus, a Christo remotæ, præ avaritia ad pecuniam manum extenderunt, ut egeni et mendici.

14. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini.* Populi ipsius videlicet ; proditori namque prævaricatorem populum adjungit. Iniquitatem autem patrum dicit, quod occiderint prophetas, juxta illud Domini dictum [12], quod scilicet omnis sanguinis justi effusi ab Abele usque ad Zachariam prophetam pœna sumenda sit ab hac generatione. *Et peccatum matris ejus non deleatur.* Matrem impii populi, improbam illam Synagogam intelligas, quæ plerumque Deum exasperavit.

C 15. *Fiat contra Dominum semper et dispereat de terra memoria eorum.* Cum, inquit, Deus omnia ejus facinora semper viderit, nullatenus miserabitur eum, perinde atque omnes qui non crediderunt. Neque enim de solo Juda loquitur, cum pluraliter, *memoria eorum*, dicatur. Alio modo dici potest patres Judæ indicari, qui ad proditionem genuerunt illum. Hi autem fuerint, qui per argenteos perpulerunt illum. Et primus eorum Satanas est, qui immisit in cor ejus, necnon principes sapientia præditi hujusce mundi, de quibus ait Paulus : *Nam si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* [13]. *Et dispereat de terra memoria eorum.* Memoria Judæ scilicet ; aut alio modo, principum D eorum qui adversus Christum una steterunt. Neque enim semen eorum remansit ad memoriam eorum.

16. *Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.* Noluit, inquit, misericordiam accipere, quam dedit Pater hominibus, et ipsis ovibus quæ perierant ex Israel. Nam, facere, hic positum est pro, accipere.

17. *Et persecutus est hominem inopem et mendicum.* Ipsum ait Dominum, *qui factus est pauper cum dives esset, ut nos ejus inopia ditesceremus* [14]. *Et compunctum corde mortificare.* Id est, dolentem ;

[12] Matth. XXIII, 35. [13] I Cor. II, 8. [14] II Cor. VIII, 9.

dolebat enim videns eorum perniciem. Hunc igitur qui propter eos dolebat ad mortem quærebant.

18, 19. *Et dilexit maledictionem.... et induit maledictionem sicut vestimentum.* Quando, inquit, finem facientes me benedicendi, maledicunt mihi quotidie : id namque ad hunc usque diem Judæi agunt ; ideo omnia superius memorata evenient ipsis. *Et intravit sicut aqua in interiora ejus.* Non modo enim exterius sed etiam interius circumsistunt nos mala inundantia. *Et sicut oleum in ossibus ejus.* Oleum enim habet stabilem humiditatem. Malorum porro colluviem dicit. Siquidem aqua vehementiam denotat ; oleum autem stabilitatem. Quibus inquit malis quasi vestimento operiatur, et quasi zona præcingatur.

20. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversus animam meam.* Hos percipient fructus qui odium adversum me susceperunt, et proditor qui eorum administer fuit. Cum enim eum Deo adversarium ac prævaricatorem vocarent, jure ait : *Qui detrahunt mihi apud Dominum.*

21. *Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum.* Hæc item Dominus Christus secundum humanitatem loquitur. Humana enim omnia præter peccatum implevit. Natus enim est secundum naturæ legem. Nasci enim ex muliere, id humanæ naturæ est ; supra humanam autem naturam est, nasci ex virgine. Admisit pannos et circumcisionem, necnon lactis alimentum : hostias obtulit, jejunavit, esurivit, sitivit, lassus fuit ; ita diu orasse illum in sacris Evangeliis scriptum est. Pariterque nunc humano more divinum implorat auxilium.

22. *Libera me quia egenus et pauper ego sum.* Hoc ab ipso in sacris Evangeliis dictum invenimus. Accessurus enim ad passionem ait : *Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam ? Pater, salva me ex hac hora. Abba, propterea veni in hanc horam* [15].

23. *Sicut umbra cum declinat ablatus sum.* Perinde atque umbra declinans, finem vitæ inveni : sed et instar locustarum a vento circumquaque raptarum, vitam egi, non urbem, non vicum, non domum habens, alias ad alia loca et ad montes commigrans, interdum ad desertum accurrens.

25. *Viderunt me et moverunt capita sua.* Hoc ait quia dum in cruce esset, movebant capita sua, et dicebant : ui Qtemplum solvis, salvum fac temetipsum [16].

27. *Et sciant quia manus tua hæc.* Manus vocat opus illud quo sese ex mortuis excitavit.

28. *Maledicent illi, et tu benedices ; qui insurgunt in me confundantur.* Nam pudore affecti sunt omnes, quod non esset ipsis sacerdos, nec sacrificium, nec

A τοῦ, λυπούμενον· ἐλυπεῖτο γὰρ ὁρῶν αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν. Τοῦτον οὖν τὸν δι' αὐτοὺς λυπούμενον ἐδίωκον θανατῶσαι.

Καὶ ἠγάπησε κατάραν .... καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡσεὶ ἱμάτιον. Ἐπειδὴ, φησὶν, ἀφέντες τὸ εὐλογεῖν ἐμὲ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καταρῶνται· τοῦτο γὰρ μέχρι τῆς σήμερον Ἰουδαίων παῖδες ποιοῦσιν· τούτου χάριν πάντα αὐτοῖς τὰ προλελεγμένα γενήσεται. *Καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ.* Οὐ γὰρ ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔνδοθεν περιίστανται τὰ κακὰ περικλύζοντα. *Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.* Τοῦτο γὰρ ἔχει μόνιμον τὴν ὑγρότητα. Φορὰν δέ φησι κακῶν, τοῦ μὲν ὕδατος τὸ σφοδρὸν δηλοῦντος, τοῦ δὲ ἐλαίου τὸ μόνιμον. Ὑφ' ὧν, φησὶ, καὶ ὡς ἐν ἐσθῆτι καλυπτέσθω, καὶ ὡς ζωστῆρι
B σφιγγέσθω.

Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ τῆς ψυχῆς μου. Τούτους τρυγήσουσι τοὺς καρποὺς οἱ τὸ πρὸς ἐμὲ μῖσος ἀναδεξάμενοι, καὶ ὁ τούτοις ὑπουργήσας προδότης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀντίθεον αὐτὸν καὶ παράνομον ἐκάλουν, εἰκότως εἶπε· *Τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου.*

Καὶ σὺ, Κύριε, Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Καὶ ταῦτα ἀνθρωπίνως εἴρηκεν ὁ Δεσπότης Χριστός. Πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πλὴν ἁμαρτίας πεπλήρωκεν. Ἐτέχθη γὰρ κατὰ νόμον φύσεως. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὑπὲρ ταύτην δὲ, ἐκ Παρθένου. Ἐδέξατο
C σπάργανα καὶ περιτομὴν, καὶ τὴν ἐκ γάλακτος τροφήν· καὶ θυσίας ἐξήνεγκεν, ἐνήστευσε, καὶ ἐπείνησε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασεν· οὕτω καὶ προσευχόμενος ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις διηνεκῶς ἀναγέγραπται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως τὴν θείαν ἐπικαλεῖται βοήθειαν.

Ῥῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ. Τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις εὑρίσχομεν εἰρημένον. Μέλλων γὰρ προσιέναι τῷ πάθει εἶπε· *Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. Καὶ τί εἴπω ; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. Ἀββᾶ, διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὴν ὥραν ταύτην.*

Ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀντανῃρέθην. Σκιᾷ κλιθείσῃ παραπλησίως ἐδεξάμην τοῦ βίου τὸ τέλος· ἀλλὰ καὶ δίκην περιφερομένων ὑπ' ἀνέμων ἀκρίδων διετέλεσα οὐ πόλιν ἔχων, οὐ κώμην, οὐχ οἰκίαν,
D ἄλλοτε δὲ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς ὄρη μεταβαίνων, ἔσθ' ὅτε καὶ τρέχων εἰς ἔρημον.

Εἴδοσάν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν. Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ ὄντι αὐτῷ κινεῖν τὰς κεφαλὰς, καὶ λέγειν· Ὁ καταλύων τὸν ναὸν, σῶσον σεαυτόν.

Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ἡ χείρ σου αὕτη. Χεῖρας ἐνταῦθα τὴν πρᾶξίν φησιν, ἣν εἰργάσατο ἀναστήσας ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν.

Καταράσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις, οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν. Κατῃσχύνθησαν γὰρ ἅπαντες, οὐκ ὄντος αὐτοῖς ἱερέως, οὐδὲ οὔσης

[15] Joan. XII, 27. [16] Matth. XXVII, 40.

A θυσίας, οὔτε ἱερατείας, οὔτε λογίου, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. *Ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται.* Οὐδὲ τοῦτο ἡμᾶς τὸ ῥῆμα λαβεῖν εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν ἀναγκάσει· Παύλου λέγοντος· *Ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών·* καὶ Ἡσαΐου· *Οὕτως λέγει Κύριος ὁ πλάσας με ἐν κοιλίᾳ δοῦλον ἑαυτῷ·* καὶ αὐτὸς δέ φησιν ἐν Εὐαγγελίοις, ὡς *Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι.*

Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν. Ποία γὰρ οὐκ ἔστιν Ἰουδαίοις αἰσχύνη; Τὰ μὲν ἱερὰ τὰ ἑαυτῶν ὁρῶσιν ἐκ βάθρων ἠφανισμένα· τοῦ-το δέ τε τοῦ παρ' αὐτῶν ἀτιμασθέντος καὶ σταυρωθέντος προσκυνούμενον μνῆμα· καὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πανταχοῦ τοσοῦτον ἐπιδιδούσας εἴς τε πλῆθος καὶ δόξαν. B

Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου. Ἡ ἐξομολόγησις τὴν εὐχαριστίαν σημαίνει, ἣν ποιεῖται διὰ τῶν ἐθνῶν ὁ Υἱός. *Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.* Διὰ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας αἰνεῖ τὸν Πατέρα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘʹ

Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν αὐτοῦ λόγον, τὸν πάντων καταχυριεύσαντα τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἄνοδον, ἧς κατάρχεται ὁ ψαλμὸς λέγων· *Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.*

C *Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.* Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἐχθροὶ ὁ Ἀπόστολος δηλοῖ βοῶν· *Ὅταν καταργήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας, ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.*

Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών. Τὸν εὐαγγελικόν φησι λόγον τὸν ἀπεσταλμένον, ὃς καὶ πάντων τῶν ἐχθρῶν ἐκυρίευσεν.

Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. Ἢ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως διὰ τούτων σημαίνει, ἐν ᾧ δυνάμει θείᾳ πάντας κρινεῖ ἐλθὼν μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ· ἢ τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἥτις καὶ ἡμέρα δυνάμεως προσαγορεύεται. Μετὰ σοῦ γὰρ ἔσται ἡ ἀρχή. Κατεξουσιάζει γὰρ τῶν ὅλων, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. *Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου.* Τὸ δὲ, *Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων* D *σου*, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χορείας ἐκείνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἡμῖν κατασημαίνει, τὰς παρὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς βοώσας· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε.* Ὅρα πῶς οἰκειοῦται τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς ὁ Πατήρ. Φησὶ γὰρ ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν· Πρὸ γὰρ τοῦ ὁρωμένου κόσμου τούτου καὶ διαυγοῦς φωτὸς γεννήσεως, ἐγὼ γεγέννηκά σε. Οὐχ ὅτι γαστέρα ἔχει ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ γνήσια, καὶ οὐ νόθα, ἐκ γαστρὸς πρωτοτοκίων πεφύκασιν.

Ὤμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. Ὁ

altare, nec sacerdotium, neque rationale, juxta Prophetæ vocem. *Servus autem tuus lætabitur.* Neque hoc dictum ad aliud argumentum transferre necesse nobis est; cum Paulus dicat: *Sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens* [17]; et Isaias: *Sic dicit Dominus qui formavit me ex utero servum sibi* [18]: et ipse in Evangeliis ait: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* [19].

29. *Induantur qui detrahunt mihi pudore.* Ecquod non est Judæis pudoris genus? Sancta sua vident a fundamentis diruta: sepulcrum autem ejus qui ab ipsis despectui habitus ac crucifixus est adorari: Ecclesiasque ejus ubique terrarum tantum numero et gloria augeri.

30. *Confitebor Domino nimis in ore meo.* Confessio gratiarum actionem significat, quam per gentes Filius reddit. *Et in medio multorum laudabo eum.* Per Ecclesiam namque Patrem laudat.

PSALMUS CIX.

1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis.* Hisce verbis generationem Domini secundum carnem significat, et evangelicum ejus verbum, quod omnibus gentibus dominatur: et ejus ascensum in cœlos, quem enarrat psalmus dicendo: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis.*

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quinam hostes sint declarat Apostolus cum clamat: *Cum evacuaverit principatum et potestates et rectores mundi, novissima omnium inimica mors destruetur* [20].

2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.* Evangelicum dicit verbum, quod emissum inimicis omnibus dominatum est.

3. *Tecum principium in die virtutis tuæ.* His significat aut judicii tempus, quo virtute divina omnes judicabit veniens cum sanctis angelis suis; aut tempus generationis illius, quæ etiam dies virtutis appellatur. Tecum enim erit principium. Nam dominatur universis etiamsi factus sit homo. *In splendoribus sanctorum tuorum.* Illud: *In splendoribus sanctorum tuorum,* nihil aliud significat quam choreas illas sanctorum angelorum, clamantes qua nocte natus Christus est: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax* [21]. *Ex utero ante luciferum genui te.* Vide quo pacto Pater Unigeniti generationem secundum carnem sibi propriam efficit. Ait enim Pater ad Filium: Ante mundum hunc visibilem, et splendidum lumen ego te genui. Non quod ventrem Deus habeat; sed quia germana, et non spuria, ex ventre primogenituræ oriri solent.

4. *Juravit Dominus et non pœnitebit eum.* Jura-

[17] Philipp. II, 7. [18] Isa. XLIX, 5. [19] Matth. XX, 28. [20] I Cor. XV, 26. [21] Luc. II, 14.

mentum Dei, est verbum ejus, quod auditores certiores facit, et fidem cuique dat, quæ ipse promittit ac loquitur omnino futura esse. Non enim perinde atque homo Deus jurat; sed verbum ejus nobis instar juramenti est ad veritatem; nimirum omne verbum ejus tale est ut nunquam pœniteat ipsum, quippe cum promissi juramento firmati fidem habeat. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.* Quia non oleo Melchisedec ad sacerdotium unctus est, quemadmodum Aaron, quia non cruentas obtulit hostias; quia gentium pontifex erat, et quia per panem et vinum benedixit Abrahamo.

5. *Dominus a dextris tuis confregit in die iræ suæ reges.* Diem iræ, judicii tempus esse dicit, quo homines qui olim ex fallacia dæmonum regnabant, confringet, intra abyssum concludens ipsos.

6. *Judicabit in nationibus, implebit ruinas.* Nationes, inquit, impurorum dæmonum puniens in tempore judicii, ruinis plenas ostendet, id est pœnis in inferioribus partibus terræ infligendis. *Conquassabit capita in terra multorum.* Simile illud est dicto Domini per Isaiam: *Et dejeci sanguinem ipsorum in terram* [22].

7. *De torrente in via bibet.* Torrentem vocat Scriptura tentationem. Viam autem dicit descensum ejus in terram, in qua passus est qui per torrentem descendit. *Propterea exaltabit caput.* Propterea, quare nisi quia passus est in carne? Simile autem est dictum illud: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem* [23].

PSALMUS CX. *Alleluia.*

1. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.* Ex persona apostolorum præsens psalmus inducitur, enarrantium quanta et qualia fuere in œconomia Salvatoris opera. Hæc autem docent novum populum, simul gratias agentem de salute sua, quamobrem Alleluia inscriptus est. *In consilio rectorum et congregatione.* Consilium rectorum dicit novæ Synagogæ populum, ad differentiam populi veteris Synagogæ. Illa quippe recta non est, utpote quæ semper corde erraverit.

2. *Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates ejus.* In synagoga rectorum omnes voluntates Domini exquisitæ sunt. Nullum enim ejus præceptorum est quod non requirat et impleat synagoga rectorum, semper scilicet studens ejus voluntatem implere.

3. *Confessio et magnificentia opus ejus.* Opera dicit ea quæ in œconomia sua perfecit. Laudentur illa utpote quæ magnifica sint. *Et justitia ejus manet in sæculum.* Justitiam dicit evangelicum verbum: quia omnibus æqualiter hominibus salutem proposuit.

4. *Misericors et miserator Dominus.* Olim promisit per prophetas suos, se in tempore œconomiæ

[22] Isa. XXXIV, 7. [23] Philipp. II, 8.

A ὅρκος τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστι, πληροφορῶν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πίστιν ἑκάστῳ παρέχων, ὅτι ὃ ἐπήγγελται καὶ λαλεῖ, πάντως γενήσεται. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὀμνύει Θεός· ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος αὐτοῦ ἀντὶ ὅρκου πρὸς ἀλήθειαν γίνεται, ὡς τοῦ ἀμεταμελήτου παντὸς ἐσομένου, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὅρκου τυγχάνοντος. *Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.* Ὅτι οὐ δι' ἐλαίου εἰς ἱερωσύνην ἐχρίσθη ὁ Μελχισεδὲκ, ὡς Ἀαρών· καὶ ὅτι οὐ τὰς δι' αἱμάτων προσήγαγε θυσίας· καὶ ὅτι τῶν ἐθνῶν ἦν ἀρχιερεὺς, καὶ ὅτι δι' ἄρτου καὶ οἴνου ηὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ.

Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. Ἡμέραν ὀργῆς τὸν τῆς κρί-
B σεως καιρόν φησιν, ἐν ᾗ τοὺς πάλαι βασιλεύσαντας ἐξ ἀπάτης τῶν δαιμόνων ἀνθρώπους συνθραύσει, εἰς τὴν ἄβυσσον καθείρξας αὐτούς.

Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα. Τὰ ἔθνη, φησὶ, τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ κολάζων, πτωμάτων ἀποδείξει πλήρη, τουτέστι τῆς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς τιμωρίας. *Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν.* Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ παρ' αὐτοῦ διὰ Ἠσαΐου· *Καὶ κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν.*

Ἐκ χειμάῤῥου ἐν ὁδῷ πίεται. Χείμαῤῥον ἡ Γραφὴ τὸν πειρασμόν φησιν. Ὁδὸν δὲ τὴν κατὰ γῆν αὐτοῦ πορείαν σημαίνει, ἐν ᾗ τὸ πάθος ὑπέμεινεν ὃ καὶ διὰ τοῦ χειμάῤῥου κατέρχεται. *Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλήν.* Διὰ τοῦτο, ποῖον ἢ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν
C σαρκί; Ὅμοιον δὲ τὸ εἰρημένον, τὸ, *Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου.*

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙ'. *Ἀλληλούϊα.*

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων ὁ παρὼν εἰσφέρεται ψαλμὸς, διηγουμένων ὅσα τοῦ Σωτῆρος καὶ οἷα γέγονε τῆς οἰκονομίας τὰ ἔργα. Διδάσκουσι δὲ ταῦτα καὶ τὸν νέον λαὸν, ἅμα εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ· διὸ καὶ Ἀλληλούϊα ἐπιγέγραπται. *Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ.* Βουλὴν εὐθέων εἶπε τὸν τῆς νέας συναγωγῆς λαὸν πρὸς τὴν τῆς παλαιᾶς διαστολήν. Ἐκείνη γὰρ οὐκ ἦν εὐθεῖα, ἅτε ἀεὶ πλανωμένη τῇ καρδίᾳ.

*Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα
D τὰ θελήματα αὐτοῦ.* Ἐν τῇ τῶν εὐθέων συναγωγῇ πάντα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἐξεζητημένα. Οὐ γάρ ἐστι τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων ἐντολῶν ὃ μὴ ἐκζητεῖ καὶ κατορθοῖ ἡ τῶν εὐθέων συναγωγὴ, τοῦ αὐτοῦ θέλημα διαπαντὸς σπουδάζουσα ἐπιτελεῖν.

Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἔργα φησὶν ἅπερ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ διεπράξατο. Ὑμνείσθω ἅτε μεγαλοπρεπῆ ὑπάρχοντα. *Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.* Δικαιοσύνην τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησίν· ὅτι δὴ ἐπ' ἴσης πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν σωτηρίαν προῦθηκεν.

Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος. Πάλαι μὲν ἐπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ τῆς οἰκο-

νομία; καιρῷ ποιήσειν θαυμάσια· τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἐκπληροῦν ἠθέλησε· ποῖα δὲ ἦν ἃ ἐπηγγείλατο, ἤ, *Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν*, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σημείων; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἡ κλῆσις, ἣν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐπετέλεσε. *Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν*. Τὸν νοητὸν ἄρτον φησὶ, τὸν ἐξ οὐρανῶν καταβάντα.

Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ. Διαθήκης τῆς πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ὅτι *Εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη*. *Ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ.* Ὁ ἀποστολικὸς, φησὶ, χορὸς τῷ κληθέντι πρὸς πίστιν λαῷ τὴν ἰσχὺν τῶν ἔργων ἀνήγγειλε τοῦ Χριστοῦ· ἀντὶ τοῦ· Αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἀεὶ ἐργάζεται ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ.

Ἀλληλούϊα. Τῆς ἐπιστροφῆς Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΑ'.

Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα. Ἐν τούτῳ διδάσκεται ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὡς ἡ τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσις, μακαρίους τοὺς ἐργαζομένους ἀποφαίνουσα, ἀγαθὰς προσδοκίας εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα παρέχεται.

Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Σπέρμα τὰς ἀγαθὰς πράξεις φησὶν, αἳ καὶ δύναμιν ἕξουσι πνευματικὴν εἰς ἐκείνην τὴν πραέων γῆν, εἰς τὸ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς ὧν εἰργάσαντο τὰς ἀμοιβάς.

Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος μὴ τῶν παρερχομένων λογιζέσθω· οὐδὲν γὰρ ὅμοιον παρὰ τοῖς ἁγίοις εὑρίσκεται.

Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι. Διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς διδασκαλίας. Τίς δὲ, ἢ ὁ ἀποστολικὸς χορὸς ὁ τὴν ἀγνωσίαν ἐξελάσας τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος;

Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει. Οὐ δεῖ γὰρ ἁπλῶς καὶ ἀκρίτως πᾶσι προθεῖναι τῆς μυσταγωγίας τὸν λόγον. Καὶ τοῦτο ἦν ὃ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος· *Μὴ βάλετε τὰ ἅγια τοῖς κυσίν.*

Ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται. Οὐδὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἁγίους τῶν κολαζομένων ὁ φόβος.

Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι. Πένητας κἀνταῦθα τοὺς ἐνδεεῖς νοήσεις τοῦ θείου λόγου, τὰ ἔθνη δηλονότι· οἳ γεωργῶν δίκην τὸν νοητὸν κατέσπειραν λόγον. Οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ ἱστορικῶς αὐτὸ δέξασθαι. *Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Τοῦ διανείμαντος δηλονότι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον.

Ἁμαρτωλὸς ὄψεται καὶ ὀργισθήσεται. Ἁμαρτωλὸν τὸν διάβολόν φησιν, ὃς καὶ σωζομένων τῶν ἐθνῶν ἀγανακτήσει, ἅτε τὴν πάντων διψήσας ἀπώλειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΒ'. Ἀλληλούϊα.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ἀδιάλειπτον ὕμνον προσφέρειν τῷ λυτρωσαμένῳ· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων κατασημαίνει τὴν κλῆσιν.

Αἰνεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς, ὡς, εἰ καὶ ἀν-

A mirabilia facturum, eademque ipsa implere voluit. Quænam vero promisit, nisi ea : *Tunc aperientur oculi cæcorum* [24], et reliqua signa ? imo vero ipsam gentium omnium vocationem, quam verbo et opere implevit. *Escam dedit timentibus se.* Spiritualem panem dicit, qui de cœlis descendit.

5. *Memor erit in sæculum testamenti sui.* Testamenti scilicet cum Abrahamo pacti : *In te benedicentur omnes gentes* [25]. *Virtutem operum suorum.* Apostolicus chorus, inquit, populo ad fidem vocato, virtutem operum Christi annuntiavit, scilicet ea ipsa opera quæ propria virtute semper operatur.

B *Alleluia. Reversionis Aggæi et Zachariæ. PSALMUS CXI.*

1. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis.* In hoc docetur apostolicus chorus, mandatorum observationem, beatos eos efficere qui illa opere complent, et bonam spem ad futurum sæculum præbere.

2. *Potens in terra erit semen ejus.* Semen dicit bona opera, quæ virtutem habebunt spiritualem in illa mansuetorum terra, ita ut mercedem istic operum accipiant.

3. *Gloria et divitiæ in domo ejus.* Gloria et divitiæ illæ ne existimentur fluxæ et transitoriæ esse ; nihil quippe simile in sanctis reperitur.

C 4. *Exortum est in tenebris lumen rectis.* Per cognitionem et per doctrinam. Quod autem lumen, nisi apostolicus chorus, qui per evangelicam prædicationem ignorantiam a gentibus eliminavit?

5. *Disponet sermones suos in judicio.* Non par est enim temere et inconsiderate omnibus mysteriorum verba proponere. Et hoc erat quod dicebat illis Dominus : *Nolite projicere sancta canibus* [26].

7. *Ab auditione mala non timebit.* Sanctis nullus inest timor supplicia videntibus.

9. *Dispersit, dedit pauperibus.* Pauperes etiam hic intelligas egenos divini verbi, scilicet gentes : quæ agricolarum more spirituale verbum seminarunt. Nihil enim vetat, quominus hæc historice intelligantur. *Justitia ejus manet in sæculum sæculi*, etc.

D Ejus scilicet qui evangelicum sermonem dispensat.

10. *Peccator videbit et irascetur.* Peccatorem hic diabolum vocat, qui gentibus salutem consequentibus irascetur, utpote qui omnium perniciem sitiat.

PSALMUS CXII. Alleluia.

Argumentum.

In hoc docetur novus populus, hymnum incessanter liberatori proferre : atque una significatur omnium gentium vocatio.

1. *Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini.* Docetur novus populus, etiamsi Dominus

[24] Isa. XXXV, 5. [25] Gen. XXII, 3. [26] Matth. VII, 6.

noster assumptus sit in dextera Patris, attamen etiam nunc plenam esse omnem terram et frui visitatione ejus.

7. *Suscitans a terra inopem.* Videlicet gentium populum.

9. *Qui habitare facit sterilem in domo.* Sterilis fuit gentium multitudo, quæ domus fuit spiritualis, utpote quæ Dominum inhabitantem habuerit. Fuit etiam multorum filiorum mater cum lætitia. Nam filii ejus per fidem in Christum salutem nacti sunt. Hoc autem discrimen est inter eam et Synagogam, quod Synagoga de filiis lætata non fuerit, utpote perniciei traditis.

PSALMUS CXIII. *Alleluia.*

Argumentum.

In hoc item psalmo gentium vocatio significatur. Ad hæc, doctrina ad eos qui salutem consequuntur; quod vetus testamentum, Dei esse cognoscant, et pristinam illam salutem populi ex circumcisione, per Dominum factam esse.

1. *In exitu Israel de Ægypto.... Facta est Judæa sanctificatio ejus.* Cum, inquit, liberatus est populus a servitute Ægyptiorum; tunc Judæa facta est sanctificatio ejus. Non in solum autem Israelem imperavit, sed jam, ait, omnibus gentibus gratia datur.

4. *Montes exsultaverunt ut arietes.* Cum Deus in ipsis montibus appareret, quasi exsultabant de Israelis salute.

5. *Quid est tibi, mare, quod fugisti, et tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?* Quoniam illa irrationabilia et inanimata erant, ipse eorum vice respondet.

7. *A facie Domini mota est terra*, etc. Hæc singula, ait, ob advenientem Dominum facta sunt. Hac de causa fuit terræ commotio et divisio maris. Ipse namque sterilem petram, ac humiditate omni vacuam, quæ ne incisionem quidem ob duritiem admittebat, aquarum copia inundavit, jussitque ut hinc copiosæ aquarum scaturigines emanarent. Nihil igitur, ait, mirum evenit: jussit enim opifex et divisum est mare, ac prærupta petra scaturivit aquam: cœlum manna suppeditavit, venti ortygometram congregaverunt, et reliqua omnia ipso annuente facta sunt.

1. *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Videtur adumbrare lapsum populi ex circumcisione: orationemque ipsis tradere ad confessionem, utpote qui divinam virtutem inspectricem ac providentem ultra non habeant. Docet autem eos dicere: Nos quidem indigni gratia sumus qua gentes omnes dignæ habitæ sunt. Verum propter nomen tuum, quod ab initio invocatum est super nos, illud agas. Sed ne nobis justitiæ tuæ retributionem dederis, tu qui vere Deus es, et non sicut idola, quapropter subjungit:

A ελήφθη ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὖν καὶ οὕτως πλήρης ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἀπολαύει τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν. Τὸν τῶν ἐθνῶν δηλονότι λαόν.

Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ. Στεῖρα μὲν ἡ τῶν ἐθνῶν πληθὺς, ἥτις καὶ οἶκος γέγονε πνευματικὸς, ἅτε τὸν Κύριον ἔνοικον ἔχουσα. Γέγονε δὲ καὶ πολλῶν τέκνων μήτηρ μετ' εὐφροσύνης. Ἐσώθη γὰρ αὐτῆς τὰ τέκνα διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν. Ἔχει δέ τινα καὶ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν συναγωγὴν, ὅτι ἐκείνη οὐκ εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς τέκνοις, ἅτε ἀπωλείᾳ παραδεδομένοις.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'. *Ἀλληλούϊα.*

B

Ὑπόθεσις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν κατασημαίνεται. Διδασκαλία τε πρὸς τοῦτο αὐτοῖς τοῖς σωζομένοις ἐπὶ τῷ καὶ τὴν Παλαιὰν εἰδέναι Διαθήκην, οὖσαν Θεοῦ, καὶ τὴν προτέραν σωτηρίαν τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου γεγενημένην.

Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ .... Ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ. Ὅτε, φησὶν, ἀπηλλάγη τῆς τῶν Αἰγυπτίων δουλείας· τότε ἡ Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ γέγονεν. Οὐχ αὐτοῦ δὲ Ἰσραὴλ ἦρξε μόνου, ἀλλὰ νῦν, φησὶν, εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἡ χάρις δίδοται.

Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί. Τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπιφανείας ἐν αὐτοῖς ποιουμένου, οἱονεὶ ἐσκίρτων ἐπὶ

C τῇ τοῦ Ἰσραὴλ σωτηρίᾳ.

Τί σοί ἐστι, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες, καὶ σὺ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω; Ἐπειδὴ ἄλογα ἦν ἐκεῖνα καὶ ἄψυχα, αὐτὸς ποιεῖται ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν.

Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Τοῦτο ἕκαστον, φησὶ, διὰ τὸν ἐπιφανέντα γεγένηται Κύριον. Ταύτην αἰτίαν τῆς γῆς ὁ κλόνος καὶ ἡ τῆς θαλάσσης διαίρεσις. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὴν ἄγονον πέτραν τὴν πάσης ἰκμάδος ἐστερημένην, καὶ μηδὲ τομῆς διὰ τὸ στερέμνιον ἀνεχομένην, τῇ προσχύσει τῶν ὑδάτων ἐπέκλυσε, πηγὰς ἐκεῖθεν ὑδάτων ἀφθόνους ἀναδοθῆναι κελεύσας. Οὐδὲν οὖν, φησὶ, θαυμαστὸν γεγένηται· προσέταξε γὰρ ὁ ποιητὴς, καὶ διῃρέθη τὸ πέλαγος, καὶ ἡ ἀκρότομος ἔβλυσε πέτρα, καὶ ὁ οὐρανὸς

D ἐχορήγησε μάννα, οἱ ἄνεμοι τὴν ὀρτυγομήτραν συνήθροισαν· καὶ τἄλλα πάντα αὐτοῦ γεγένηται νεύσαντος.

Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν. Ἔοικεν αἰνίττεσθαι τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ τὴν ἀπόπτωσιν· εὐχήν τε τούτοις παραδιδόναι πρὸς ἐξομολόγησιν, ὡς μηκέτι τὴν ἐπισκοποῦσαν θείαν ἔχουσι δύναμιν. Διδάσκει δὴ λέγειν ὡς ἡμεῖς μὲν ἀνάξιοι τῆς χάριτος ἧς ἅπαν ἔθνος ἠξίωται. Πλὴν διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποίησον τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Ἀλλ' οὐ δικαιοσύνης διδοὺς ἀμοιβὰς, Θεὸς ὢν ἀληθινὸς, ἀλλ' οὐχ οἷα τὰ εἴδωλα· διόπερ ἐπήγαγεν·

Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Τινῶν τῶν ἀντιγράφων ἀρχὴν ἔχει ταῦτα ἑτέρου ψαλμοῦ, ὡς εἶναι τοῦτον ἑκατοστὸν τεσσαρεσκαιδέκατον. Ἡμεῖς δὲ, τῷ Ἑβραϊκῷ ἑπόμενοι μέρει, εἶναι ταῦτα τιθέμεθα τοῦ ἑκατοστοῦ τρισκαιδεκάτου. Παιδεύονται γὰρ οἱ παῖδες οἷς εἴρηται· *Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον·* τουτέστιν ὁ νέος λαός. Ποῖον Κύριον προσῆκόν ἐστιν αἰνεῖν; Αὐτὸν δὴ τὸν ἐπὶ τῶν ἐξ Αἰγύπτου τοσαῦτα τερατουργήσαντα, μετὰ τοῦ μαθεῖν ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ πάλαι τούτων θεοί. Τὰ γὰρ εἴδωλα οὐ μόνον οὐδὲν εἶχον ὅμοιον τῷ παραδοξοποιοῦντι Θεῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῶν ἐμψύχων ἐσχάτοις, οἷς αἰσθήσεως μετέχει. Κἀκεῖνα μὲν ἔργα Θεοῦ, ταῦτα δὲ τέχνης ἀνθρώπων. Διδάσκονται δὲ λέγειν· *Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο.* Οὐχ ἀνθρώποις ἐπαρώμενοι. Μανθάνομεν δὲ οἷον τὸ τῆς εἰδωλολατρείας τέλος ἀπόκειται. Οἱ γὰρ ἀναισθήτως ἐπανέχοντες οὐδὲν αὐτῶν κατὰ γνώμην διοίσουσιν. Τοσαύτην βλάβην αὐτοῖς τῆς ἐμφωλευούσης δαιμονικῆς ἐνεργείας ποιούσης.

Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά. Ἔσονται οὕτως ἀπολλύμενοι, ὡς τὰ χρήματα καὶ οἱ θησαυρίζοντες αὐτά.

Οἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον. Ταῦτα τὰ ἔθνη φασὶν, ὅτι, ὥσπερ πάλαι πιστεύσαντα τὸν Ἰσραὴλ ἔσωσεν, οὕτω καὶ νῦν τὰ ἔθνη σώσει. *Οἱ γὰρ φοβούμενοι τὸν Κύριον,* τὰ ἔθνη εἶεν ἄν. Ὑπεξαιρουμένου γὰρ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, τουτέστι παντὸς τοῦ πλήθους, καὶ τοῦ οἴκου Ἀαρὼν καὶ τοῦ οἴκου Λευΐ· τίνας ἑτέρους εἶναι συμβαίνει τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον, ἢ τὸν ἐξ ἐθνῶν λαόν;

Προσθείη Κύριος ἐφ' ἡμᾶς, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἡμῶν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν οὗ τοὺς νόμους φυλάττομεν. Ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις ἄλλου τινὸς εἶναι τὴν διὰ Μωϋσέως νομοθεσίαν, πρὸ τῆς τούτων δόσεως τὰ περὶ τῆς κοσμοποιίας παρέδωκε· δι' ἧς ἕνα Θεὸν εἶναι διδάσκει, τὰ δὲ λοιπὰ γενητά.

Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε. Νεκροὺς καλεῖ τοὺς τῶν δαιμόνων θεραπευτὰς, τοὺς μὴ ἔχοντας ἐν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, τουτέστι τὴν γνῶσιν τοῦ μόνου Θεοῦ.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ ἀγῶνα τῶν τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν μετερχομένων σημαίνει, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτῶν νίκην, καὶ τὸν ἐσόμενον ὑπὲρ τῶν πόνων στέφανον.

Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου. Καὶ τίνα ἠγάπησε; Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος· καὶ τῆς ἀγάπης μισθὸν ἐδέξατο τὴν ὑπακοήν.

Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι. Καὶ ποίαις ἡμέραις, ἢ ταῖς τοῦ ἀγῶνος, ὅτε ἐκινδύνευσεν αὐτοῦ ἡ ψυχή;

Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου. Τὴν ὑπερβολὴν κατασημαίνει τῶν θλίψεων, τῶν γενομένων αὐτῷ διὰ

4. *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.* In quibusdam exemplaribus, hæc sunt initium alterius psalmi, ita ut hic sit centesimus decimus quartus. Nos autem Hebraicam sequentes, hæc partem esse statuimus psalmi centesimi decimi tertii. Docentur enim pueri quibus dixit : *Laudate, pueri, Dominum* [27]; id est, novus populus. Ecquem Dominum laudare convenit? Ipsum sane, qui in Ægyptios tanta prodigia edidit, postquam didicerunt quales fuerint olim illorum dii. Idola enim nedum quidquam simile Deo prodigia operanti haberent, ne infimis quidem animalibus quibus sensus est quidpiam, paria erant. Nam illa quidem sunt Dei opera, hæc autem idola, artis humanæ : docentur autem dicere : *Similes illis fiant.* Non quod hominibus mala precentur. Ediscimus autem qui finis idololatriæ deputatus sit. Qui enim quasi sensu carerent idolis animum adhibent, nihil ab eis secundum mentem differunt. Tantum scilicet ipsis nocumenti afferunt dæmonum illæ latitantes insidiæ.

8. *Similes illis fiant qui faciunt ea.* Perinde in perniciem ibunt, atque divitiæ et ii qui recondunt illas.

9. *Domus Israel speravit in Domino,* etc. Hæc dicunt gentes : quod scilicet quemadmodum olim credentem Israel salvum fecit; ita et nunc gentibus salutem tribuet. Nam *qui timent Dominum,* ii gentes fuerint. Sublata quippe domo Israel, id est omni multitudine, et domo Aaron atque Levi ; qui alii esse possint qui timent Dominum, nisi gentilis populus.

14. *Adjiciat Dominus super nos, super nos et super filios nostros.* Ipse namque est cujus leges observamus. Ne cogitet enim quispiam alius esse legem Moysis ; ante leges, mundi creationem tradidit : per quam docet unum esse Deum, reliqua vero facta.

17. *Non mortui laudabunt te, Domine.* Mortuos vocat dæmonum cultores, qui non habent in se vitam, id est solius Dei cognitionem.

Alleluia. PSALMUS CXIV.

Argumentum.

In hoc significat certamen eorum qui evangelicum vitæ institutum ingressi sunt, eorumque victoriam Dei nutu reportatam, et futuram pro laboribus coronam.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. Ecquem dilexit? Dominum Deum ex toto corde et ex tota mente, et ex tota virtute ; et in dilectionis præmium exaudivit illum Deus.

2. *Et in diebus meis invocabo.* Et in quibus diebus ; nisi in diebus certaminis cum ejus anima in periculo versabatur?

3. *Circumdederunt me dolores mortis.* Vehementiam significat afflictionum, quæ ipsi pietatis causa

[27] Psal. cxii, 1.

acciderunt, quam calamitatem et dolores mortis, et pericula inferni, et afflictionem et dolorem vocat. Sed eo quod invocaverit Deum iis omnibus superior evasit. Quare in prooemiis dicebat : *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.*

4. *O Domine, libera animam meam.* Singulariter superius : *Et in diebus meis invocavi.* Jam vero docet quæ sit invocatio. Ecquænam illa est, nisi illa : *O Domine, libera animam meam ?* Hæc autem dixit guarus eum, utpote misericordem, exauditurum esse. *Et Deus noster miseretur.* (42) Misericordia est passio eorum qui commiseratione permoti sunt erga eos qui amissa pristina dignitate humiliati sunt. Quia igitur nos ex nobilibus ignobiles evasimus, amissa paradisi commoratione ; videns Deus quales ex qualibus evasimus, miseratur nos. Nam vox misericordiæ Adamum compellavit dicens : *Ubi es* [28] ? videlicet : unde et quo delapsus es ?

6. *Custodiens parvulos Dominus.* Parvulos dicit eos qui per Spiritum sanctum in Christo regenerati sunt : qui secundum Jesu Christi præceptum, parvuli sunt, quia scilicet conversi sunt et effecti sunt sicut parvuli. Eos Dominus custodit ; neque permittit ab inimicis oppugnari, quia nondum tempus certaminis. (*Alius codex.*) Parvulos enim vocat eos qui per Spiritum sanctum in Christo Jesu regenerati sunt. Et juxta simplicem sermonis usum, in utero ipse infantes custodit : ac in eo loco tam angusto, tantaque humiditate pleno, ubi nec movendi nec respirandi facultas, impedit ne præfocentur, atque motum et escam tribuit, prohibetque ne ex frigore exstinguantur, quando ex calore vulvæ in locum aere et vento circumfusum transeunt. Aut sic : quoniam humiliatus sum sicut parvulus, et quasi infans suscepi regnum cœlorum, qui custodit parvulos Dominus salvavit me. Alio item modo : eos qui juxta præceptum Jesu Christi conversi efficiuntur ut parvuli, ipse Dominus custodit : et quia nondum tempus belli est, tentari non sinit. Sed me, utpote qui pueris longe fortior essem, magnis certaminibus humilians, inexpugnabilem tamen conservavit.

7. *Convertere, anima mea, in requiem tuam.* Requiem ejus dicit supernas mansiones, quas in certaminum præmium nanciscetur. Requies item animæ est temperantia a peccatis.

8, 9. *Quia eripuit animam meam de morte*, etc. De morte peccati, inquit, in quam metuens ne decideret, collacrymandi finem non faciebat, rogans ut ipsam effugere liceret. Quamobrem ejus pedes, id est gressus animæ, apud Deum firmi steterunt, omni lapsu liberi et superiores. Regionem autem vivorum vocat cœlestem Jerusalem, in qua qui secundum Deum pugnaverunt, utpote fortissimi victores, audient illud : *Euge, serve bone et fidelis* [29].

[28] Gen. III, 9. [29] Matth. XXV, 21.

(42) In Reg. 2 hæc dicuntur Didymi

A τὴν εὐσέβειαν, ἣν καὶ ὠδῖνας θανάτου καὶ κινδύνους ᾅδου, καὶ θλίψιν καὶ ὀδύνην ἀποκαλεῖ. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν ὑψηλότερος τούτων γέγονε, φησί. Διὸ καὶ ἐν προοιμίοις ἔλεγεν· *Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς δεήσεώς μου.*

Ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου. Ἑνικῶς ἀνωτέρω, ὅτι *Καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ταῖς ἡμέραις μου.* Τίς ἡ ἐπίκλησις διδάσκει. Καὶ ποία αὕτη, ἢ τὸ, *Ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ;* Εἶπε δὲ ταῦτα εἰδὼς, ὡς ἐλεήμων ἐπακούσεται. *Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ.* Ἔλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους παρὰ τῶν συμπαθῶς τεθειμένων γινόμενον. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐξ ἐνδόξων γεγόναμεν ἄδοξοι, τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς ἐκπεσόντες, οἷοι ἀνθ' οἵων γεγόναμεν ὁρῶν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ἐλεεῖ. Ἐλέου γὰρ
B ἀνεκαλεῖτο φωνὴ τὸν Ἀδάμ· *Ποῦ εἶ ;* δῆλον τὸ, Πόθεν ποῖ πέπτωκας ;

Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος. Νήπιά φησι τοὺς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν Χριστῷ ἀναγεννηθέντας, τοὺς κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐντολὴν νηπίους ὄντας, τῷ ἐπιστρέφθαι * καὶ γεγονέναι ὡς τὰ παιδία. Αὐτοὺς ὁ Κύριος φυλάσσει, οὐκ ἐῶν προσβαλεῖν αὐτοῖς τοὺς πολεμίους, τῷ μήπω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος. Νήπια γάρ φησι τοὺς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀναγεννηθέντας. Καὶ κατὰ τὸν ἁπλοῦν γὰρ λόγον, αὐτὸς ἐν μήτρᾳ φυλάττει τὰ βρέφη· ἐν ᾧ τῷ μόρῳ σμικρῷ καὶ τοσαύτης ὑγρότητος πλήρης καὶ μήτε κινεῖσθαι μήτ' ἀναπνεῖν συγχωροῦντα κωλύων ἀποπνιγῆναι, καὶ κί-
C νησιν διδοὺς καὶ τροφὴν, καὶ περιψυχόμενα κωλύων ἀποθανεῖν, ἐπειδὰν ἐκ τῆς ἐν μήτρᾳ θερμότητος εἰς ἀήθη τόπον προέλθοι. Ἢ καὶ οὕτως· Ἐπειδὴ ἐταπεινώθην ὡς νήπιον, καὶ ὡς παιδίον ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁ φυλάσσων τὰ νήπια Κύριος ἔσωσέ με. Καὶ ἄλλως· Τοὺς κατὰ τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ νηπιάζοντας, τὸ στραφέντας καὶ ὡς παιδία γεγονέναι, αὐτὸς ὁ Κύριος φυλάσσει, τὸ μήπω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος, ἀπειράστους τηρῶν. Ἀλλ' ἐμὲ, ὡς ὑπεραναβεβηκότα τοὺς παῖδας, διὰ μεγάλων ταπεινώσας ἀγώνων, ἀκαταγώνιστον ὅμως ἐτήρησεν.

Ἐπίστρεψον, ἡ ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου. Ἀνάπαυσιν αὐτοῦ τὰς ἄνω λέγει μονὰς, ἃς ἀπο-
D λήψεται τῶν ἀγώνων εἰς ἀντιμισθίαν. Ἀνάπαυσις δ' αὖ πάλιν τῆς ψυχῆς ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή.

Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου. Θανάτου τῆς ἁμαρτίας φησίν· ὃν καὶ δεδοικὼς μήπως ἄρα εἰς αὐτὸν κατηνέχθη, οὐ διέλειπε δακρύων, τὴν ἐξ αὐτοῦ φυγὴν αἰτῶν, οὗ δὴ χάριν καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ, τουτέστι τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἔστησαν στάσει, παντὸς ὀλίσθου κρείττους γενόμενοι. Χώραν δὲ ζώντων τὴν ἐπουράνιόν φησι Ἱερουσαλὴμ, ἐν ᾗ οἱ κατὰ Θεὸν ἀγωνισάμενοι ὡς ἄριστοι νικηφόροι ἀκούσονται τὸ, *Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ.*

* An ἐπεστράφθαι? Edit.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ΄. Ἀλληλούϊα.

Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. Εἰρηκώς· Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, ὡς εὐαρεστήσας τῷ Κυρίῳ, ἐν ταῖς ἄνω παραγενόμενος μοναῖς, φησίν· ὡς οὐκ ἂν τοῦτον προσέφερε τὸν λόγον, εἰ μὴ θαῤῥήσας ἦν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις· αἳ δὲ ἦσαν ἐλέους γέμουσαι· *Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ χαρήσονται.* Εἰ δὲ πλήρεις ἦσαν οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύων, δηλονότι τὴν ἀγαλλίασιν ἐν ἐκείναις ἀπολήψονται ταῖς μοναῖς. Τὴν δὲ λέξιν ταύτην προσφέρει Κορινθίοις ὁ Παῦλος, *Ἔχοντες*, εἰπὼν, *τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως*, κατὰ τὸ, *Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην· στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν.* Πνεῦμα πίστεως λέγων, ἤτοι τὴν ἕξιν τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐγγινομένην, ἢ τὸ ἐπιχορηγούμενον ἐκ Θεοῦ τῷ πίστιν ἔχοντι πνεῦμα. Συνᾴδει δὲ τῷ· *Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα*, τοιοῦτον καὶ τό· *Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε.* Πρῶτον πιστεύει τις, εἶτα συνιεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα λαλεῖ. Ὅτε δὲ, φησὶ, πιστεύσας ἐλάλησα μεγάλα, τότε μηδὲν ἐμαυτὸν ἰδὼν *ἐταπεινώθην σφόδρα.* Τοιοῦτον τὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ Ἰησοῦ· *Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.* Ἠλαττοῦτο γὰρ, οὐχ ἀποβαλών τι οὗπερ εἶχε μεγέθους· ἀντιπαραθέσει δὲ τῆς καθ' ὑπεροχὴν Χριστοῦ διδασκαλίας καὶ πολιτείας. Οὕτω νῦν τὸ, *ἐταπεινώθην*, οὐ κατὰ ὕψους ἀφαίρεσιν εἶπεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μείζονος ἢ καθ' ἑαυτὸν θεωρίας.

Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. Γενόμενος, φησὶν, ὑπὲρ ἄνθρωπον, πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἐξηυτέλισα. Ἡ γὰρ ἔκστασις τὴν ἀλλοίωσιν σημαίνει. Εἰρηκὼς, φησὶν, ὡς *Εὐαρεστήσω Κυρίῳ*, εἶτα εἰδὼς, ὡς πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δόλιοι· τούτου χάριν ἐταπείνουν ἐμαυτὸν καὶ ἐσκληραγώγουν ταῖς κακοπαθείαις, μήπως τῆς τοιαύτης ἐκπέσω στάσεως.

Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Ἄλλη, φησὶν, οὐκ ἔσται ἡμῖν ἀμοιβὴ ὧν εἰλήφαμεν παρὰ Θεοῦ, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομεῖναι θάνατον, καὶ ταύτῃ μιμεῖσθαι τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην. Οὗτος δὲ δὴ ὁ θάνατος καὶ τῶν σφόδρα τιμίων ἔσται παρὰ Θεῷ.

Ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου. Θαῤῥῶν δοῦλον ἑαυτὸν εἶναί φησι κατὰ τὸν ἀπόστολον· παιδίσκης δὲ υἱὸν, τῆς προτέρας εἰσαγωγῆς τῆς διὰ νόμου φησίν.

Διέῤῥηξας τοὺς δεσμούς μου. Καὶ τίνες οἱ δεσμοὶ ἢ οἱ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Σειραῖς γὰρ ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται; Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως.* Ὡς ἐν προκοπῇ γενόμενος τὰς μὲν δι' αἱμάτων παραιτεῖται, τὰς δὲ αἰνέσεως ἐπιτελεῖν ἐπαγγέλλεται.

Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω. Εὐχὰς τὰς ἐπαγγελίας φησί. Τί δὲ ἐπηγγείλατο, ἢ, τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου λαβὼν, ἐπικαλεῖσθαι αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ὁ

PSALMUS CXV. *Alleluia.*

10. *Credidi propter quod locutus sum.* Postquam dixit : Credidi propter quod locutus sum, cum Domino placuisset, in supernis mansionibus constitutus, ait : se nunquam isthæc prolaturum fuisse, nisi Dei promissionibus confidisset ; erant autem illæ misericordia plenæ, scilicet, *Beati qui nunc flent quoniam ipsi gaudebunt* [30]. Quod si oculi lacrymis fuere pleni, gaudium sane in illis mansionibus percepturi sunt. Hoc porro dictum Corinthiis profert Paulus : *Habentes*, ait, *eumdem spiritum fidei, secundum illud : Credidi, propter quod locutus sum. Corde enim creditur ad justitiam : ore autem confessio fit ad salutem ; et nos credimus, propter quod et loquimur* [31]. Cum autem spiritum fidei dicit, aut ejusdem fidei habitum intelligit, aut spiritum ex Deo ei qui fidem habet, datum. Concinit autem huic dicto : *Credidi propter quod locutus sum*, illud quoque dictum : *Nisi credideritis, non intelligetis* [32]. Primum quis credit, postea intelligit, ac deinde loquitur. Cum autem, inquit, postquam credidi, magna locutus sum, tunc videns me nihil esse *humiliatus sum nimis*. Simile est illud Joannis de Jesu loquentis : *Illum oportet crescere, me autem minui.* [33] Minuebatur enim non quod vel tantillum magnitudinis suæ amitteret ; sed in comparatione excellentissimæ Christi doctrinæ ac conversationis. Ita quoque nunc illud, *humiliatus sum*, non secundum quamdam celsitudinis suæ detractionem intelligit, sed ex majori quam pro facultate ejus speculatione.

11. *Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax.* Supra hominem effectus, inquit, omnia humana vilia et abjecta esse duxi. Nam excessus immutationem significat. Postquam dixeram, inquit : *Placebo Domino*, deinde videns omnem hominem mendacem esse : nam cogitationes hominum dolosæ sunt ; ideo memetipsum humiliabam, et me macerationibus affligebam, ne ab illo statu dilaberer.

15. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Alia, inquit, retributio, nobis non erit pro bonis quæ accepimus a Deo, nisi quod pro illo mortem sustineamus, atque ita Dominum nostrum imitemur. Hæc autem mors valde pretiosa erit apud Deum.

16. *O Domine, ego servus tuus et filius ancillæ tuæ.* Cum fiducia sese servum dicit, secundum Apostolum : ancillæ autem filium, loquens de priore initiatione per legem facta.

17. *Dirupisti vincula mea.* Et quæ vincula, nisi peccati, juxta dictum illud : *Vinculis enim peccatorum suorum unusquisque constringitur* [34]? *Tibi sacrificabo hostiam laudis.* Quasi in profectu et majore perfectione, sacrificia per sanguinem recusat, sacrificia vero laudis oblaturum se promittit.

17. *Vota mea Domino reddam.* Vota, id est promissiones. Quid autem promisit, nisi quod accepto calice Domini, invocaturus esset nomen ejus? Quod

[30] Matth. v, 5. [31] II Cor. iv, 13; Rom. x, 10. [32] Isa. vii, 9. [33] Joan. iii, 3. [34] Prov. v, 22.

faciam, inquit, cum in divinis aulis ero; id est in A Ecclesia Christi, vel in superna Jerusalem.

Alleluia. PSALMUS CXVI.

1, 2. *Laudate Dominum, omnes gentes... quoniam confirmata est super nos misericordia ejus.* Nunquam gentes talem mutationem experti fuissent, inquit, nisi peccatis nostris validior fuisset misericordia Dei. *Et veritas Domini manet in æternum.* Salutem enim dedit quam per sanctos prophetas promiserat. Id et beatus Paulus, ordiens litteras ad Romanos, ait: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis* [35]. Et iterum: *Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promis-* B *siones patrum: gentes autem super misericordia honorare Deum* [36]. Quando igitur universorum Deus implevit promissiones, et salutem quam pollicitus est dedit, ac misericordiæ fontes aperuit omnibus; et vos qui ex Judæis processistis, et vos qui ex gentibus credidistis, concordes hymnos commiscentes, benefico vicem reddite.

Alleluia. PSALMUS CXVII.

Argumentum.

Docetur novus populus compositus ex Judæis et gentibus, unum solum oportere auxiliatorem invocare, ipsum scilicet quod humanam assumpsit na- C turam Dei Verbum, atque ex ipso in tempore persecutionis auxilium omne quærere, scilicet opem ex cœlo missam: ipsique referre gratiarum actiones pro victoria, atque ab ipso vias virtutis petere: et ad hæc omnia, confiteri Domino qui nominatur lapis: reprobatus quidem ab ædificantibus, sed factus in caput anguli.

1-4. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. Dicat nunc domus Israel.* Ipsos priores confessionem inire jubet, utpote qui primi vocati fuerint per evangelicam prædicationem.

5-9. *De tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine.* Duo docet hic versus, quod tribulationes habere debeant qui accedunt ad fidem: D juxta illud: *Accedis ad serviendum Domino, præpara animam tuam ad tentationem* [37]. Et quod is qui in ærumnis versatur, non alium debeat adjutorem invocare quam ipsum Dominum, qui tribulationem nostram in latitudinem magnam deducit. Pro parvis namque laboribus magnas accipiemus mercedes.

10-14. *Omnes gentes circuierunt me... Circumdederunt me sicut apes favum, et in nomine Domini ultus sum eos.* Dei namque populus solum vocabat Deum, et nomen ejus memorans, hostes visibiles et invisibiles ulciscebatur: homines autem his insi-

καὶ ποιήσω, φησὶν, ἐπειδὰν ἐν ταῖς θείαις αὐλαῖς γενοίμην· τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛΜΟΣ ΡΙϚ'.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη... ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς. Οὐκ ἄν, φησὶ, τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἐτύγχανε τὰ ἔθνη, εἰ μὴ ἐπικρατέστερον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν τὸ ἔλεος ἐγένετο τοῦ Θεοῦ. *Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα·* ἣν γὰρ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὑπέσχετο δέδωκε σωτηρίαν. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πρὸς Ῥωμαίους γραμμάτων ἀρξάμενος· *Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις·* καὶ πάλιν δέ· *Λέγω Χριστὸν Ἰησοῦν διάκονον γενέσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν.* Ἐπειδὴ τοίνυν πεπλήρωκε τὰς ὑποσχέσεις ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, καὶ ἣν ὑπέσχετο δέδωκε σωτηρίαν, καὶ ἀνέῳξεν ἅπασι τὰς τοῦ ἐλέους πηγὰς, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ Ἰουδαίων προσεληλυθότες, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες, σύμφωνον ὑμνῳδίαν κεράσαντες, τὸν εὐεργέτην ἀμείψασθε.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'.

Ὑπόθεσις.

Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ὁ συνεστηκὼς ἔκ τε Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν, ὡς ἕνα μόνον δεῖ ἐπικαλεῖσθαι βοηθὸν, αὐτὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ διωγμοῦ τὴν ἐπικουρίαν ζητεῖν πᾶσαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ παραπεμπομένην βοήθειαν· αὐτῷ τε ἀναφέρειν τῆς νίκης τὰ χαριστήρια· αἰτεῖν τε τὰς διὰ τῶν ἀρετῶν ὁδοὺς, καὶ πρὸς τούτοις ἅπασιν ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ τῷ ὀνομαζομένῳ λίθῳ· ἀπηγορευμένῳ μὲν παρὰ τῶν οἰκοδόμων, γενομένῳ δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας.

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραήλ. Πρώτους αὐτοὺς τῆς ἐξομολογήσεως ἄρχεσθαι παρακελεύεται, ἅτε πρώτους κεκλημένους διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν. Δύο διδάσκει ὁ παρὼν στίχος, ὡς καὶ θλίψεις ἔχειν δεῖ τοὺς προσερχομένους τῇ πίστει, κατὰ τὸ, *Προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν.* Καὶ θλιβόμενον μὴ ἕτερον ἐπικαλεῖσθαι βοηθὸν ἢ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς καὶ τὴν θλῖψιν ἡμῶν εἰς εὐρυχωρίαν ἄγει πολλήν. Τῶν μικρῶν γὰρ πόνων μεγάλας ἀποληψόμεθα τὰς ἀμοιβάς.

Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με... Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ λαὸς μόνον ἐκάλει τὸν Θεὸν, καὶ τὸ ὄνομα λέγων αὐτοῦ ἠμύνετο τοὺς φαινομένους καὶ ἀφανεῖς πολεμίους· οἱ δὲ τού-

[35] Rom. I, 1, 2. [36] Rom. XV, 8, 9. [37] Eccli. II, 1.

πως ἐπιβουλεύοντες ἄνθρωποι μόναις θαῤῥοῦσιν ἀρχαῖς τε καὶ δυναστείαις ἀνθρώπων. Τὸ δὲ, *πάντα τὰ ἔθνη*, ὑπερβολικόν· τὴν γὰρ Ἰουδαίαν πᾶσαν ἐκύκλουν πάντα τὰ ἔθνη. Ἡ παρέοικε τῷ· *Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς*· δηλαδὴ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ὑπὸ δαιμόνων ἐπαγομένους, καὶ λόγους ἐπαφεῖεν σοφιστικούς. Ταῦτα γὰρ ἀνατρέψει τὰ ἔθνη. Ἔσθ' ὅτε καὶ ἀναιρεῖται τούτους ἐπικλήσει Θεοῦ, τὰς παθητικὰς ἐκκόπτων ὁρμὰς, καὶ λόγους ἀνατρέπων σοφιστικούς. Οἱ δὲ κηφῆνες, ταῖς μελίτταις παρεοικότες, ὡς καὶ λανθάνειν τοὺς ἀγνοοῦντας, οὐ κέντρον ἔχουσιν, οὐκ ἐργάζονται μέλι· σῶμα δὲ μεῖζον ἔχοντες, τῶν μελιττῶν τὸ ἔργον ἐσθίουσιν· οὓς καὶ διαφθείρουσι μετ' ἀλλήλων αἱ μέλιτται συνιστάμεναι. Ἔστιν οὖν ἡ Ἐκκλησία μέλισσα· μελιττουργὸς δὲ ἡ τὴν τοῦ Θεοῦ προτιμῶσα σοφίαν· ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, καίπερ ἀσθενοῦς οὔσης· κατὰ τὸ, *Μὴ ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης* ἔχειν τὸ κήρυγμα. Ὅμως ἔχει τὸ κέντρον ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως Θεοῦ, τὸν τῆς πίστεως ἔχουσα λόγον· ὡς καὶ ἀναιρεῖν τὰς αἱρέσεις, καθάπερ κηφῆνας, ἐλέγχῳ ταύτας διχοτομοῦσα τῆς ἀληθείας. Μία μὲν ἡ τιμήσασα τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μέλισσα· πολλαὶ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπέστησαν· οὐ μέλισσαι, ἀλλ' ὡς μέλισσαι κηφῆνες ὑπάρχουσαι· βουλόμενοι τῆς μιᾶς ἀναλῶσαι τὸ μέλι, καὶ ὡσεὶ πῦρ ἐν ἀκάνθαις ἐκκαίονται· τὸ γὰρ αἰσχρὸν ἐπιθυμιῶν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἐκκαίουσι πῦρ· καθώς φησιν ὁ Παῦλος· *Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν*. Ἀκάνθας δὲ τὰς ἡδονὰς ἡρμήνευσε τὸ Εὐαγγέλιον· ὧν τοὺς λόγους ὁ τὸν Θεὸν καλῶν ἀνατρέπει. Τὰ γὰρ ὅπλα αὐτοῦ οὐ σαρκικὰ, *ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθαιροῦντα πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ*.

Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων. Ὡς ἤδη ἀνῃρημένων τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τῶν κατὰ καιροὺς διωξάντων τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν, εἰκότως λοιπὸν τῆς ἀγαλλιάσεως αἱ φωναὶ ἀκούονται, καὶ οὐχ ἑτέρωθί που ἢ ἐν ταῖς τῶν δικαίων σκηναῖς.

Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν. Αὕτη ἡ τῆς ἀγαλλιάσεως φωνὴ ἡ γενομένη παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ὁμολογεῖν, ὅτι αὐτὴ μόνη ἡ τοῦ Κυρίου δύναμις τοὺς ἀγωνιζομένους διέσωσε καὶ ὑψηλοτέρους ἀπέδειξεν.

Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης. Πύλας δικαιοσύνης τὰς κατ' ἀρετὴν νοήσεις προκοπὰς, ἃς καὶ ὁδεύουσιν οἱ τοὺς καιροὺς τῶν θλίψεων ὑπομείναντες. *Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ*. Οἱ διὰ τῶν ἀρετῶν περιπατοῦντες εἰς ἐκείνην ἀπαντήσουσι τὴν πύλην, τὴν εἰς αὐτὴν ἄγουσαν τὴν τοῦ Κυρίου θεωρίαν. Καὶ ποία αὕτη, ἢ τῆς καρδίας καθαρότης; *Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι τὸν Θεὸν ὄψονται*.

A diantes, solis confidunt principatibus et potestatibus hominum. Illud autem, *omnes gentes*, hyperbolice dictum : nam Judæam omnem circumdabant omnes gentes. Ac simile est dicto illi : *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ;* id est cogitationes et affectus per dæmones immissos, et subdola verba ab iis inducta. Hæc enim gentes profligabunt. Contingit autem aliquando ut eas per invocationem Dei de medio tollat; passionum impetum exscindens, et dolosa verba profligans. Vespæ autem quæ apibus ita similes sunt, ut qui eas probe non norint facile decipi possint, spiculum non habent, neque mel operantur; sed cum crassiore sint quam apes mole, opus comedunt : quos (43) unum post alium interimunt apes una coactæ. Apis est Eccle-
B sia : mel autem operatur, quæ Dei sapientiam plurimi facit. Cujus labores tam reges quam privati ad sanitatem afferunt, etiamsi infirma sit, secundum illud : *Non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis*[38] prædicatio efficitur. Attamen spiculum habet in ostensionem spiritus et virtutis Dei, cum fidei sermonem habeat; ita ut hæreses, ceu vespas de medio tollat, dissecans illas argumento veritatis. Sola apis est quæ sapientiam Dei honorat. Multæ autem a Dei sapientia defecerunt, non apes quidem, sed vespæ ad similitudinem apum. Quæ vespæ ubi volunt unius apis mel absumere, quasi *ignis in spinis* comburuntur. Nam hæretici turpem cupiditatum ignem accendunt, quemadmodum Paulus ait : *Quæ
C enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere*[39]. Spinas autem voluptates esse sanctum Evangelium interpretatum est : quorum verba evertit qui Deum vocat. Arma autem ejus non carnalia, *sed potentia Deo ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei*[40].

15. *Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum*. Utpote jam de medio sublatis spiritualibus inimicis, qui variis temporibus Dei populum persecuti fuerant, jure deinceps audiuntur voces exsultationis, non alio in loco quam in tabernaculis justorum.

16. *Dextera Domini fecit virtutem*, etc. Hæc est vox exsultationis edita in Ecclesia, qua confitetur ipsam solam Domini virtutem concertantes salvos
D fecisse ac inimicis excelsiores exhibuisse.

19, 20. *Aperite mihi portas justitiæ*, etc. Portas justitiæ intelligas profectum in virtutibus, quem obtinent qui afflictionum tempora sustinent. *Hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* Qui per virtutes incedunt, ad illam pervenient portam, quæ ducit ad ipsam Domini contemplationem. Ecquænam illa est nisi cordis puritas? *Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt*[41].

[38] I Cor. II, 4. [39] Ephes. V, 12. [40] II Cor. X, 5. [41] Matth. V, 8.

(43) Locus vitiatus.

22. *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Te ipsum qui propter nos factus es lapis abjectus, reprobaverunt quidem ædificantes; sed post gentium mutationem alterius anguli caput effectus es : et quodnam illud? *Copulavit duos populos in unum novum hominem* [62].

24. *Hæc dies quam fecit Dominus*, etc. Ecquænam dies fuerit nisi resurrectionis Domini? Quænam hæc dies, nisi ea quæ gentibus omnibus salutaris est, qua lapis ille rejectus factus est in caput anguli? Significatur autem dies resurrectionis Salvatoris nostri, quæ ipsi cognominis est, scilicet Dominica.

25-27. *O Domine, salvum me fac, o Domine, bene prosperare : benedictus qui venit in nomine Domini.* Doxologia (id est cantus in honorem Trinitatis) Jerosolymitana docet, de quonam id dictum sit. Illud autem : *Benediximus vobis de domo Domini*, prophetæ dicunt iis qui credunt in Christum : Beatos, inquiunt, vos prædicabimus, quia fuistis domus spiritualis : inhabitat quippe Dominus in vobis. *Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris. Constituite diem solemnem.* Intelligendum dat, eos qui ad fidem accedent, ita impleturos divinum tabernaculum, ut præ multitudine usque ad cornua altaris pertingant. Condensa autem vocat cherubim, quæ propitiatorium adumbrabant; id enim significat illud, *condensis*. Nam condensum esse idem est quod tegere. Cherubim vero alis suis propitiatorium tegebant.

28. *Deus meus es tu, et confitebor tibi.* Hanc vocem Salvatori Christo referre edocentur.

Alleluia. CXVIII.

Argumentum.

In hoc psalmo describit sanctorum institutum vitæ, certamina, ærumnas; fraudes et irruptiones dæmonum, sexcentas cogitationes immissas, laqueos, venabula, necnon ea quibus isthæc superant, legem, eloquia divina, patientiam, supernum et cœleste commilitium; deinde post labores, bravia, coronas, præmia.

1. *Beati immaculati in via.* Qui nullatenus peccat, is immaculatus et beatus est.

2. *Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirent eum.* Non oportet enim modo legem implere, modo prævaricari. Quid enim lucri erit, si simpliciter exquirant testimonia ejus, et ex toto corde Deum non quærant?

3. *Non enim qui operantur iniquitatem in viis ejus ambulaverunt.* Igitur divinam legem ignorat qui peccat; nam cognoscere idem est ac observare illam.

A *Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.* Σοὶ αὐτῷ τῷ γεγονότι δι' ἡμᾶς λίθῳ ἀπηγορευμένῳ ἀπεδοκίμασαν μὲν οἱ οἰκοδομοῦντες· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν μεταβολὴν ἑτέρας γωνίας κεφαλὴ γέγονας· καὶ ποία αὕτη; *Συνῆψε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον.*

Αὕτη ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος. Καὶ τίς ἂν εἴη, ἢ ἡ ἀναστάσιμος τοῦ Κυρίου ἡμέρα; Ποία δὲ αὕτη ἡμέρα ἀλλ' ἢ ἡ σωτήριος τῶν ἐθνῶν ἁπάντων, καθ' ἣν ὁ ἀποβληθεὶς λίθος γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας; Σημαίνει δὲ ὁ λόγος τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τήν γε ἐπώνυμον αὐτοῦ γενομένην, δηλαδὴ Κυριακήν.

Ὦ Κύριε, σῶσον δή, ὦ Κύριε, εὐόδωσον δή. B *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.* Τοῦτο καὶ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις δοξολογία ἐπὶ τίνα φέρεσθαι ἐδίδαξεν. Τὸ δὲ, *Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου*, ταῦτα οἱ προφῆται φασι πρὸς τοὺς πιστεύοντας τῷ Χριστῷ. Μακαρίους, φασὶν, ἀποκαλέσομεν ὑμᾶς, ὅτι δὴ οἶκος γεγόνατε πνευματικός· ἐνοικεῖ γὰρ ἐν ὑμῖν ὁ Κύριος. *Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι. Συστήσασθε ἑορτήν.* Συνιέναι κελεύει τοὺς προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ πληροῦν τὴν θείαν σκηνὴν, ὡς καὶ μέχρι τῶν κεράτων φθάνειν τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τὸ πλῆθος. Πυκάζοντα δὲ τὰ χερουβίμ φησι, τὰ ἐπισκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, *πυκάζουσι.* Πυκάζειν γὰρ τὸ σκέπειν. Τὰ χερουβὶμ δὲ ἔσκεπον ταῖς πτέρυξι τὸ ἱλαστήριον.

C

Θεός μου εἶ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι. Ταύτην ἀναφέρειν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ διδάσκονται τὴν φωνήν.

Ἀλληλούϊα. ΡΙΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῶν ἁγίων διαγράφει τὴν πολιτείαν, τοὺς ἀγῶνας, τὰς θλίψεις, τὰ σκάμματα, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεις, τοὺς μυρίους ὑποβαλλομένους λογισμοὺς, τὰς παγίδας, τὰ θήρατρα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ δι' ὧν περιγένωνται, τὸν νόμον, τὰ λόγια, τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν· ἔπειτα μετὰ τοὺς πόνους, βραβεῖα, τοὺς στεφάνους, τὰς ἀμοιβάς.

D *Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ.* Ὁ μηδαμῆ μηδαμῶς ἁμαρτάνων, οὗτος ἂν εἴη ἄμωμος καὶ μὴν καὶ μακάριος.

Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. Οὐ γὰρ δεῖ ποτὲ μὲν κατορθοῦν τὸν νόμον, ποτὲ δὲ παραβάτην γενέσθαι. Τί γὰρ κέρδος τοῦ ἐξερευνῆσαι τὰ μαρτύρια αὐτοῦ ἁπλῶς, καὶ ἐξ ὅλης δὲ καρδίας τὸν Θεὸν μὴ ἐκζητεῖν;

Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν. Οὐκοῦν τὸν θεῖον νόμον οὐκ οἶδεν ὁ ἁμαρτάνων· τὸ γὰρ γινώσκειν ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι αὐτόν.

[62] Ephes. II, 15.

Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα. Ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου. Γνοὺς, ὡς τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας χωρὶς οὐ δυνατόν τινα φύλακα γενέσθαι τοῦ νόμου, εὐχῇ τοῦτο ἑαυτῷ κατορθοῖ· τὸ, *ὄφελον*, ἀντὶ τοῦ, γένοιτο, κεῖται.

Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας. Μετὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὸ ἀπὸ προαιρέσεως τίθησιν. Ἀρχὴ δὲ τῆς σωτηρίας ἡ ἐξομολόγησις.

Μή με ἐγκαταλείπῃς ἕως σφόδρα. Πάλιν τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται.

Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; Πολλῶν, φησὶν, ἐστὶν ἡ νεότης σκανδάλων μεστή. Πῶς οὖν τις ταῦτα ὑπερέβη, ἢ διὰ τοῦ ἔχειν τὴν μνήμην τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους διαπαντός; ἡ γὰρ ἔννοια τοῦ θείου νόμου καὶ καθαρτικὴ καὶ φυλακτικὴ πάντως ἐστίν.

Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε. Εἰ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, φησὶ, τοὺς Σατανικοὺς ἐκδῦναι παρασκευάζει βρόχους, ἐγὼ δὲ ἐμαυτοῦ ὅλην τὴν διάνοιαν ἀνέθηκά σοι τῷ Θεῷ· ἄξιός εἰμι τῶν σῶν ἔξω μὴ μένειν ἐντολῶν. Ἃ φησι, μὴ ἀπογνόημά τις ᾖ πρὸς ὅπερ ἐροῦμεν, ἐπιθυμίᾳ τῇ περὶ τὸν νόμον χρώμενοι, δέδωκε τὴν ἀσυνεσίαν· ἢ πολλοῖς τὴν σπουδὴν εἰς τοὐναντίον περιίστησι, καὶ ἐν οἷς δοκοῦσι κατορθοῦν ἐσφάλησαν, κατὰ τὸ λεγόμενον παρὰ Σολομῶντι· *Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι· τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ᾅδου.* Οὐκοῦν ὅστις ἐξ ἡμισείας καρδίας τὸν Θεὸν ἐπιζητεῖ, νῦν μὲν αὐτῷ, νῦν δὲ τῷ κόσμῳ σχολάζειν βουλόμενος, τοῦτον ἀποβάλλει τῶν οἰκείων ἐντολῶν, ὡς στρατιώτην ἀδόκιμον.

Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου. Εἰ μὴ γὰρ καθάπερ ἐν θησαυροῖς τις τῇ καρδίᾳ ἐναποκλείσῃ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, ἔρχεται ὁ κακοῦργος καὶ ἁρπάζει αὐτάς. Ἁμαρτάνει τῷ Θεῷ ὁ ἀξιωθεὶς λογίων ἀποῤῥητοτέρων, καὶ κρύπτεσθαι ἀπὸ τῶν πολλῶν ἀξίων, καὶ μὴ κρύπτων αὐτὰ ἀφ' ὧν δεῖ. Κίνδυνος γὰρ οὐ μόνον τὸ τὰ ψευδῆ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ ἀληθῆ, ἐπὰν ὅλως ἃ μὴ δεῖ ἀπαγγείλῃ τις· *Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς μαργαρίτας βάλλεσθαι ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, οὐδὲ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν.*

Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς τῆς ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητῆσαι τὸν Θεὸν, εὐλογεῖ αὐτὸν, εὐχαριστῶν ἤδη ἐφ' οἷς ἠξιώθη· καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖ μαθεῖν τίνα νοῦν ἔχει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς χείλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου. Ἃ μὲν ἐχρῆν κρύπτειν ἔκρυπτον, φησὶν, ἃ δὲ ἐξαγγέλλειν ἐξήγγελλον· ὅτι τῷ σῷ κριτηρίῳ τοὺς πάντας παραστῆναι δεῖ· ἵνα κομισώμεθα πρὸς ἃ ἐπράξαμεν.

Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ. Τίς ὁ κατὰ Θεὸν πλοῦτος παιδεύεται· διό φησιν· Οὐδέν με εἶλεν ἐν τῷ παρόντι

[43] Prov. XVI, 25. [44] Matth. VII, 6.

(44) Locum vitiosum augurando vertimus.

4, 5. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas!* Gnarus, sine cœlesti auxilio non posse quempiam legis esse observatorem, id oratione sibi comparat. Illud, *utinam*, positum est pro fiat.

7. *Confitebor tibi in directione cordis.* Post orationem explicat qua sit inclinatione voluntatis. Principium autem salutis, est confessio.

8. *Non me derelinquas usquequaque.* Rursum superius memoratum postulat auxilium.

9. *In quo corrigit adolescentior viam suam.* Multis, inquit, offendiculis plena est juventus. Quo pacto igitur illa quis superaverit, nisi conservando semper memoriam verborum Dei? Nam cogitatio divinæ legis, una mundat atque custodit.

10. *In toto corde meo exquisivi te.* Si Dei memoria, inquit, ad Satanicos laqueos vitandos juvat; ego vero totam cogitationem meam tibi Deo obtuli; dignus sum qui non maneam extra mandata tua (44). Quæ ait, ne in desperationem incidamus nos qui erga legem desiderio tenemur. Sunt enim quos Deus permittat in imprudentiam labi; sive etiam multis studium in contrarium convertit; ita ut in quibus se recte agere putant hallucinentur, juxta illud a Salomone dictum [43]: *Est via quæ videtur apud homines recta esse, cujus extrema veniunt ad profundum inferni.* (45) Igitur quisquis ex media cordis parte Deum quærit, et modo ipsi mox mundo vacare cupit; hunc ille a suis mandatis abjicit ut militem ignavum.

11. *In corde meo abscondi eloquia tua.* Nisi enim quilibet Dei mandata in corde ceu thesauros recondat, venit malignus ille et rapit ea. (*Alius codex.*) In Deum peccat qui dignus habetur secretiora accipere verba, quæ par erat abscondere multis, neque tamen abscondit iis quos ea ignorare oportebat. Periculosum namque est, non modo falsa loqui, sed etiam vera, quando quispiam ea quæ non oportet renuntiat: *Non oportet enim margaritas projicere ante porcos, neque dare sancta canibus* [44].

12. *Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas.* Cum senserit profectum suum, quem fecerat exquirendo Deum in toto corde suo, ipsum benedicit gratias agens de collatis bonis, et rogat ab ipso doceri, quam mentem habeant justificationes ejus.

13. *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.* Quæ abscondi oportebat, inquit, abscondebam; quæ renuntiare, renuntiabam; quia ante tribunal tuum omnes adfuturi sumus, ut accipiamus secundum opera nostra.

14. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Edocetur quænam sunt secundum Deum divitiæ; quamobrem ait: Nihil

(45) In Reg. 2 hæc dicuntur Hesychii.

me cepit in præsenti vita, non aurum, non dignitas, non potentia : sed vice omnium mihi sunt testimonia tua : hæc gaudia, hæ divitiæ meæ.

16. *In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.* Non verborum tantum tenus meditatio illa : sed ita ut qui intelligit ea exsequatur. Non enim auditores justificationum, justi sunt apud Deum, sed factores earum. Ita enim nemo unquam earum obliviscetur.

17. *Retribue servo tuo, vivifica me.* Ecquid vult dari sibi pro iis quæ attulit, nisi ut ejus mens illustretur, nisi ut cognoscat mirabilia opera Dei?

18. *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.* Vanitatem, inquit, hujusce vitæ non mihi propriam effeci, quare divinorum cognitionem mandatorum expeto, quorum alia nota, alia ignota sunt. Nota quidem sunt : *Non occides* et quæ sequuntur [45]; ignota sunt alia, verbi gratia, quare pueri octavo die circumciduntur, et qua de causa pro recens natis offeruntur sacrificia.

21. *Increpasti superbos.* Qui superbis resistit, hic increpat superbos : atqui Dominus resistit superbis, Dominus igitur increpat superbos.

22. *Aufer a me opprobrium et contemptum.* Impii in tempore persecutionis exprobrantes, me nihili facient. Rogo itaque ut vana sint opprobria eorum mihi illata. Si quando, inquit, contra carnem sensi, sed conversus rogo divinis verbis vivificari. Si quidem ita ad extremum angustiæ redactus sum, inquit, rogo liberari me ab iniquis juxta promissionem tuam.

23, 24. *Etenim sederunt principes et adversum me loquebantur*, etc. Ideo, inquit, rogavi ut auferretur opprobrium, quia adversum me loquebantur assidue. Cæterum id agentibus principibus iniquitatis, servus Dei non abscedit a justificationibus ejus : Dei verbis, quæ justificationes vocat, consiliariorum loco ad eam rem usus. Hujusmodi autem homo nullum malum admittit consiliarium. Sed principes hujus sæculi, velut contra Christum *convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus* [46]. Ad quos pertinet sapientia hujus sæculi.

25. *Adhæsit pavimento anima mea.* Ad ultimum angustiæ deductus sum, inquit, compulsus a sceleratis, et rogo salutem mihi tribui secundum promissionem tuam qua dixisti : *Et torrentes non concludent te.*

26, 27. *Vias meas enuntiavi et exaudisti me. . . . Viam justificationum tuarum intelligere me fac.* Accepta enim intelligentia mysteriorum ejus, potero circa mirabilia ejus versari et de iis sermonem habere.

28. *Dormitavit anima mea præ tædio.* Docet non posse alio modo segnitiei spiritum expelli, quam per meditationem divinorum eloquiorum. Sobrie itaque

[45] Exod. xx, 13 seq. [46] Psal. ii, 2.

A βίῳ, οὐ χρυσὸς, οὐκ ἀξίωμα, οὐ δυναστεία· ἀντὶ δὲ πάντων ἐμοὶ τὰ μαρτύριά σου, εὐφροσύνη καὶ πλοῦτος.

Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου. Οὐ μέχρι λέξεως ἡ μελέτη· ἀλλὰ τὸν νενοηκότα ποιεῖ αὐτά. Οὐ γὰρ ἀκροαταὶ δικαιωμάτων Θεοῦ δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτέ τις αὐτῶν ἐπιλήσεται.

Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζῆσόν με. Καὶ τί βούλεται ἀντιδοθῆναι αὐτῷ ἀνθ' ὧν εἰσενέγκατο, εἰς τὸ φωτισθῆναι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ γνῶναι τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; *Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.* Οὐκ οἰκείαν, φησὶ, τὴν ἐν τῷ βίῳ B πεποίημαι ματαιότητα· διὸ αἰτῶ γνῶσιν τῶν θείων δέξασθαι ἐντολῶν· αἱ μὲν γὰρ γνωσταί εἰσιν· αἱ δὲ ἄγνωστοι· γνωσταὶ μὲν ὡς τὸ, *Οὐ φονεύσεις*, καὶ τὰ ἕτερα· ἄγνωστοι δὲ τὸ, τίνος χάριν ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τὰ βρέφη περιτέμνεται· ἢ, τίνος χάριν ὑπὲρ ἀρτιγεννήτων ἀναφέρονται θυσίαι.

Ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις. Ὁ ἀντιτασσόμενος τοῖς ὑπερηφάνοις, οὗτος καὶ ὑπερηφάνοις ἐπιτιμᾷ. Κύριος δὲ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, Κύριος ἄρα καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπιτιμᾷ.

Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν. Οἱ ἀσεβεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὀνειδίζοντες ἐξουδενήσουσί με. Αἰτοῦμαι οὖν ἵνα μάταια γένωνται κατ' ἐμοῦ ὀνείδη. Καὶ εἴ ποτε, φησὶ, πεφρόνηκα κατὰ τῆς C σαρκὸς, ἀλλ' ἐπιστρέψας αἰτῶ τοῖς θείοις ζωοποιηθῆναι λόγοις· εἰ οὕτως εἰς ἐσχάτην ἧκον ἀπορίαν, φησὶν, ἐλαυνόμενος, ἐκ τῶν παρανομούντων ἀξιῶ σωθῆναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου.

Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν. Διὰ τοῦτο, φησὶν, ᾔτησα περιαιρεῖσθαι τὸ ὄνειδος, ἐπεὶ ἔργον εἶχον τὸ λαλεῖν κατ' ἐμοῦ. Πλὴν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς ἀδικίας ταῦτα ποιούντων, ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος οὐκ ἀφίσταται τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ· τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, ἅπερ ἔφη δικαιώματα, συμβούλους ἔχων πρὸς τοῦτο. Οὐδ' ἕνα δὲ πονηρὸν ὁ τοιοῦτος ἐπιδέχεται σύμβουλον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τούτου τοῦ αἰῶνος, καθάπερ ἐπὶ Χριστοῦ *συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.* Ὧν ἐστιν D ἡ σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου. Εἰς ἐσχάτην ἧκον ἀπορίαν, φησὶν, ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῶν παρανομούντων, καὶ ἀξιῶ σωθῆναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου τὴν λέγουσαν· *Καὶ χείμαῤῥοι οὐ συγκλείσουσί σε.*

Τὰς ὁδούς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου . . . Ὁδὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με. Σύνεσιν γὰρ τῶν ἐν αὐτοῖς μυστηρίων λαβὼν, ὡς καὶ ταύτην ὁδεῦσαι, δυνήσομαι περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς θαυμασίων ὁμιλεῖν τε καὶ λόγον ποιεῖσθαι.

Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκηδίας. Διδάσκει, ὡς τὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐκβάλλειν ἢ ἐκ τῆς μελέτης τῶν θείων λογίων. Νή-

φεῖν οὖν καὶ γρηγορεῖν χρὴ διὰ τὸν εἰπόντα· *Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε.*

Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην. Τὸ μὲν αἰτεῖ παρὰ Θεοῦ, τὸ δὲ ἑαυτῷ εἰσφέρειν ὁμολογεῖ.

Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα. Ματαιότης ἐστὶν ἡ περὶ τὰς θέας μανία, ἡ περὶ τῶν μὴ δεόντων θεωρία, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν δὲ ἄτοπος φαντασία, ἣν καὶ σαφηνίζει ὁ Παῦλος λέγων· *Ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ.* Ὅρα ματαιότητα νοὸς λεγομένην, ὅτ' ἂν σχῇ τις νοῦν, καὶ τούτου μὴ χρήσηται πρὸς τὴν τῶν ἀληθῶν θεωρίαν, ἀλλὰ παρέχει αὐτὸν τῷ δεσμεύοντι Σατανᾷ. Τοῦτο τοίνυν εὐχόμενός φησιν· *Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητας.* Καὶ τοῦτο γὰρ χάρις Θεοῦ. *Τοῦ αὐτοῦ.* Τὰ ἐν σώματι ὡραῖα καὶ σαρκὸς ὀφθαλμοῖς φαινόμενα καλὰ, ματαιότητα ἀποκαλεῖ.

Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου. Ἐπειδὴ παιδαγωγοῦ δίκην ἀναγκαῖος ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐν πάσαις ἐντολαῖς· τούτου χάριν ἐφιστάναι αὐτῷ αὐτὸν εὔχεται τὸν Θεόν. Τὸ δὲ, *Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου*, μετὰ τὸ ἐπιστῆσαι ὥσπερ τινὰ φύλακα τῶν θείων νόμων. Καὶ περὶ ὧν ἤδη πρότερον συνέγνω ἑαυτὸν ὀνειδῶν ἐξομολογεῖται.

Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου. Ἐπεὶ δοῦλός σου τυγχάνων φοβοῦμαί σε, βούλομαι δὲ λογικῶς καὶ κατὰ τὸν λόγον φόβον ἔχειν, στῆσον τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου, τὸν ὄντα σὸν, οὐχ ἀφ' οὗ φοβῇ σὺ, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγὼ φοβοῦμαί σε. Ἵνα μὴ δὲ ἄνευ λόγου φόβον, μηδὲ ἄνευ φόβου λόγον ἔχωμεν· ἔστησε δὲ ὁ Θεὸς τὸ λόγιον αὐτοῦ εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ, βεβαιῶν δι' ἀποδείξεως αὐτὸ τοῖς εὐλαβέσιν. Ὥσπερ γάρ τινές εἰσιν ἔχοντες ζῆλον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, οὕτως εἰσί τινες ἔχοντες φόβον Θεοῦ, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. *Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτευσα.* Ποιήσας ὁ προφήτης ὡς ἄνθρωπος ἁμαρτίαν, παρακαλεῖ, ἐπεὶ ὁρᾷ τὸν ὀνειδισμὸν παρακολουθοῦντα ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ λέγει τὸν προκείμενον στίχον. Οὐκ ἂν δὲ λέγοις τοῦτο λέγων· Περίελε τὸν ὀνειδισμόν σου. Ὅταν γὰρ ὀνειδίζομαι διὰ τὸν Χριστὸν, ἐκεῖνος ὁ ὀνειδισμὸς οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ· ὅταν δὲ ὀνειδίζομαι διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, καὶ μὴ μετανοῶ, οὐκ ὀφείλω λέγειν· *Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὃν ὑπώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά.*

Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με. Ἀμοιβὴν αἰτεῖ τὴν δικαίαν ζωὴν καὶ κατ' ἀρετὴν, οὐ μόνον φυλάξας τὰς ἐντολὰς, ἀλλὰ καὶ ἐρωτικῶς περὶ αὐτὰς διακείμενος, καὶ οὐκ ἄλλων χάριν, ἀλλ' αὐτὰς καὶ δι' αὐτὰς ἐκτελῶν. Καὶ ἐπεὶ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὁ ἐν Υἱῷ ζῆσαι βουλόμενος τοῦτό φησι.

A agere et vigilare convenit propter eum qui dicit [47]: *Vigilate et orate.*

29, 30. *Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei. Viam veritatis elegi.* Illud quidem a Deo postulat, hoc se sibi ascribere confitetur.

37. *Averte oculos meos ne videant vanitatem.* Vanitas est spectaculorum insanus amor, illicita rerum speculatio, absurda phantasia in mente recepta, quam significat Paulus his verbis: *In vanitate mentis suæ, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei* [48]. Animadverte vanitatem mentis dici, cum quis mente pollens, ea non utitur ad veritatis contemplationem; sed præbet eam Satanæ colliganti. Hoc igitur precando ait: *Averte oculos*
B *meos ne videant vanitates.* Nam et illud gratia Dei est. *Ejusdem.* Corporea quæ speciosa sunt, et oculis carnis pulchra videntur, vanitatem appellat.

38. *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Quoniam in omnibus præceptis timor Dei pædagogi instar necessarius est, ideo rogat Deum ut statuat sibi illum. Illud autem: *Amputa opprobrium meum*, dicit postquam quemdam ceu custodem divinarum legum constituit. Et jam iterum confitetur opprobria de quibus prius se sibi conscium esse dixerat.

Statue servo tuo eloquium tuum. Quia servus tuus cum sim, timeo te, voloque rationabiliter et secun-
C dum verbum timorem habere, statue eloquium tuum in timorem tuum: qui revera tuus est, non quod tu timeas, sed quia ego timeo te. Ut autem nec sine verbo timorem, nec sine timore verbum habeamus, statuit sane Deus eloquium suum in timorem suum, per certa argumenta firmans illud apud pios homines. Quemadmodum enim quidam sunt zelum habentes, sed non secundum scientiam [49], ita sunt quidam habentes timorem Dei, sed non secundum scientiam. *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.* Cum Propheta peccasset ut homo, orat et deprecatur opprobrium quod futurum videt post resurrectionem in divino tribunali, et recitat hunc versum. Neque dixeris hoc modo: Amputa oppro-
D brium tuum. Nam cum opprobriis afficior propter Christum, illud opprobrium non est meum, sed Christi est: cum autem opprobriis afficior propter peccata mea, neque pœnitentiam ago, non oportet me dicere: *Amputa opprobrium meum a me, quod suspicatus sum, quia judicia tua jucunda.*

40. *Ecce concupivi mandata tua, in æquitate tua vivifica me.* Probam et in virtute actam vitam in præmium postulat: non solum quia præcepta servavit, sed quia amoris affectu illa complectitur, nec alterius rei causa, sed illa solum quærens et propter illa agens. Et quia Filius est justitia Patris, illud ait qui in Filio vitam agere vult.

[47] Matth. xxvi, 41. [48] Ephes. iv, 17, 18. [49] Rom. x, 2.

41. *Et veniat super me misericordia tua, Domine.* Si misericordiam tuam, ait, consequar, quæ misericordia per salutare tuum ad me accedet, fiduciam habebo adversus eos qui mihi opprobrium dicunt, et adversum me insurgunt.

42. *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.* Respondebo enim non æquum esse conviciis onerari eum qui ea tenet dogmata; quæ irrident impuri illi homines a fide alieni. Ego vero ostendam illa prudentiæ atque sapientiæ plena esse. Respondebo autem verbum, *quia in verbis tuis supersperavi.*

43. *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in judiciis tuis supersperavi.* Usque ad extremum, inquit, halitum; si indigne vivamus iis quæ recte loquimur, Deus auferet verbum veritatis de ore nostro.

44. *Et custodiam legem tuam semper.* (47) Custos, inquit, ero legis tuæ: neque modo recte me geram, modo secus; sed et in præsenti et in futuro vitæ meæ tempore legem implebo.

46. *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum.* Talis fuit Paulus, talis Petrus, talis apostolorum et martyrum chorus. Hæc martyri conveniunt qui propter Christum ad reges et præsides adducitur; convenit item iis qui os aperiunt in conspectu sanctorum animo regio præditorum. Dedecore namque dignus qui verbum accipiens a Deo, non eo utitur ad Evangelium annuntiandum virtute multa. Proba namque vita fiduciam parit.

47. *Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi valde. Et levavi manus meas ad mandata tua.* Manus hic vocat operandi virtutes. Operatio enim est finis meditationis mandatorum. Nam post assumptionem Verbi mandatorum, operæ pretium est manus extendere ad mandatorum operationem; non ex tristitia aut ex necessitate, sed ex affectu. Ac postea frequenter super iis meditari, ac de iis loqui oportet.

49. *Memor esto verbi tui servo tuo.* Et cujusnam verbi memorem esse rogat, nisi, ut sit cum illis juxta promissionem suam, quæ consolatio ipsius fuit in persecutionibus?

50. *Hæc me consolata est in humilitate mea.* Septuaginta: *Reviviscere facies me.* Hæc spes per verbum tuum oblata mihi, consolata est me, et solatio mihi fuit. Nam si quando casus, aut periculum, aut mortis exspectatio, gravis morbus, aut opum jactura aut persecutio quælibet, aut aliorum quidpiam, quæ vulgo gravia existimantur, evenit mihi, spes erga te mea consolationi mihi erat. *Quia eloquium tuum vivificavit me.* Nihil æque animam rationalem vivere facit, vita scilicet ipsi propria, atque eloquium Dei. Nam dum augetur eloquium Dei, sive conceptum, sive comprehensum in hominis anima, tantumdem augentur quæ vitam spectant. Illa autem sunt,

(47) Alius codex hæc Eusebio tribuit.

A *Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε.* Εἰ τοῦ σοῦ ἐλέους τύχω, φησὶ, τοῦτο δὲ τὸ ἔλεος διὰ τοῦ σωτηρίου σου γενήσεταί μοι, παῤῥησίαν ἕξω πρὸς τοὺς ὀνειδίζοντας καὶ ἐπανισταμένους μοι.

Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου. Ἐρῶ γὰρ, ὡς οὐκ ἄξιος ὀνειδίζεσθαι τὸν τὰ τοιαῦτα δόγματα ἔχοντα, ἅτινα γελῶσιν οἱ τῆς πίστεως ἀλλότριοι οἱ μωροί. Ἐγὼ δὲ συνέσεως ἀποδείξω καὶ σοφίας πεπληρωμένα. Ἀποκριθήσομαι δὲ λόγον, *ἐπεὶ εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.*

Καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα· ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα. Μέχρι τῆς ἐσχάτης πνοῆς, φησίν. Ἐὰν
B ἀναξίως ὧν καλῶς λέγομεν βιώσωμεν, περιελεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ Θεός.

Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διὰ παντός. Φύλαξ, φησὶν, ἔσομαι τοῦ νόμου σου, οὐ ποτὲ μὲν κατορθῶν, ποτὲ δὲ οὔ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, φησὶ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ τοῦτον κατορθώσω.

Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων. Τοιοῦτος γέγονεν ὁ Παῦλος, τοιοῦτος ὁ Πέτρος, τοιοῦτος τῶν ἀποστόλων ὁ χορὸς καὶ τῶν μαρτύρων. Ἁρμόσει τοῦτο τῷ μάρτυρι τῷ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀγομένῳ διὰ Χριστόν· ἁρμόσει καὶ τοῖς ἀνοίγουσι τὸ στόμα ἐπὶ τῶν βασιλικῶν τὰς ψυχὰς ἁγίων. Αἰσχύνης γὰρ ἄξιος ὁ μὴ πρὸς τὸ
C εὐαγγελίζεσθαι δυνάμει πολλῇ ῥῆμα λαβὼν ἐκ Θεοῦ· ἡ γὰρ ἔννομος ζωὴ παῤῥησίας δημιουργός.

Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, αἷς ἠγάπησα σφόδρα. Καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Χεῖρας ἐνταῦθα τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας εἶναί φησιν. Ἡ γὰρ πρᾶξις τέλος μελέτης ἐστὶν ἐντολῶν· μετὰ γὰρ ἀνάληψιν τοῦ τῶν ἐντολῶν Λόγου καλὸν τὸ ἐπᾶραι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς τῶν ἐντολῶν πράξεις· μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ διαθέσεως· καὶ μετὰ ταῦτα συνεχῶς περὶ αὐτῶν ἀδολεσχεῖν τε καὶ διαλέγεσθαι.

Μνήσθητι τὸν λόγον σου τῷ δούλῳ σου. Καὶ ποῖος ὁ λόγος οὗ μνησθῆναι αὐτὸν ἀξιοῖ, ἢ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν, καθ' ἣν δέδωκεν αὐτοῖς ἐπαγγελίαν, ἥτις καὶ παράκλησις αὐτοῖς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγί-
D νετο;

Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου. Οἱ ἑβδομήκοντα· *ἀναζωώσεις με.* Αὕτη τις ἡ ἐλπὶς, ἐγγινομένη μοι ἀπὸ τοῦ σοῦ λόγου, παρεκάλεσέ με, καὶ παρεμυθήσατό με, εἰς τό· εἴ ποτε περιστάσεις ἢ κίνδυνος, ἢ θανάτου δοκιμὴ, νόσος χαλεπὴ, ἢ ἀπώλεια τῶν ὑπαρχόντων, ἢ διωγμοῦ, ἢ εἴ τι δή ποτε τῶν νομιζομένων χαλεπῶν κατελάμβανέ με, ἡ ἐπὶ σὲ ἐλπὶς παράκλησίς μου ἦν. *Ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.* Οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ζῆν λογικὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ὡς τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὃ γὰρ αὔξει τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νοούμενον καὶ παραλαμβανόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, κατὰ τοῦτο αὔξεται καὶ τὰ τῆς ζωῆς. Ταῦτα δέ ἐστι τὸ

σὺν ἀρετῇ ζῆν ἐνταῦθα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὴν αἰώνιον δίδωσι ζωήν.

Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ἐπολιτευόμην τηρῶν τὸ ἡγεμονικόν μου, ἵνα μὴ γένηται ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀνόμιμον. Ἐκείνων γὰρ λίαν παρανομούντων, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγὼ τὸν νόμον σου παρέβαινον.

Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην. Μεμνημένος γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος ἀποδοθησομένων ἑκάστῳ, παρακαλεῖται καὶ ἄλυπος ὁ δίκαιος μένει λέγων· *Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.* Ὧν ἐποίησας πάλαι τοῖς ἀδικοῦσι τὸν Ἰσραὴλ, μνημονεύσας κριμάτων, παρεκλήθην· εἰδὼς, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγκαταληφθήσομαι, καὶ ὡς πάντα κατὰ Θεοῦ κρίσιν τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει.

Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου. Ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, οἱ μὲν ἀνόμως ἁμαρτάνουσι, τῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν πειρασθῆναι νόμων· οἱ δὲ ἐν νόμῳ, τῷ παραβαίνειν αὐτόν. *Καὶ μετ' ὀλίγα·* Εἴ τι γὰρ πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ ἐὰν δοξάζηται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς οὖν ἡμῶν τοῖς ἁμαρτάνουσι, λυπεῖσθαι καθήκει, ὅτι τοιοῦτοί εἰσι, καὶ οὕτω διακεῖσθαι κατὰ τὸν ἅγιον τοῦτον.

Ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου. Τόπον παροικίας τὸν παρόντα βίον φησί· κατὰ τό· *Εἰδότες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοι ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς.* Ἐν ᾧ εὐρύθμως εὐφραινόμην λέγων τὰ δικαιώματά σου· τοῦτο μὲν θεωρῶν, τοῦτο δὲ πράττων αὐτά.

Διελογισάμην τὰς ὁδούς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου. Ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν γνώμην εἰς τὰς σὰς, φησὶν, ἀνέθηκα ἐντολὰς, τούτου χάριν τῶν μαρτυρίων ἐπορεύθην τὴν ὁδόν.

Ἡτοιμάσθην καὶ οὐκ ἐταράχθην. Εἰδὼς τὸ εἰρημένον· *Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν·* καὶ τοῦτο μελετῶν διαπαντὸς ἐν ταῖς ἐφόδοις οὐκ ἐταραττόμην, ἅτε μεμελετηκὼς αὐτὰς φέρειν γενναίως.

Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι. Καὶ τίνα ἦν τὰ σχοινία, ἢ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ, δι' ὧν τῆς κατὰ Θεὸν στάσεως ἐπεχείρουν καταβαλεῖν;

Μεσονύκτιον ἐγεγειρόμην τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι. Οὐ γὰρ μεθ' ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, κατ' αὐτὸ τῆς νυκτὸς τὸ μεσαίτατον, ἐν ᾧ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ὁ ὕπνος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται, ὑμνῶν σε διετέλουν, καὶ τὰς δικαίας σου ψήφους ἐπῳδήμουν. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος μετὰ τοῦ Σίλα πεποίηκε, καὶ τὸν πόδα κἀκεῖ προσδεδεμένος, μετὰ αἰκίας καὶ μάστιγος τῇ προσευχῇ τὴν ὑμνῳδίαν

A cum virtute in hac vita agere; post hæc autem et vitam largitur æternam.

51. *Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non declinavi.* In illa enim vitam agebam observans vim animæ principalem, ne fieret in corde meo verbum absconditum illegitimum. Illis enim iniquissime agentibus, ne tantillum quidem ego legem tuam transgressus sum.

52. *Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum.* Memor enim eorum quæ a sæculo usque in sæculum singulis danda sunt, consolationem justus accipit, nec in tristitia agit, dicens: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*[50]. (*Alius codex.*) Memor judiciorum quæ olim tulisti adversus B eos qui injuriam facerent Israeli, consolatus sum: gnarus, neque me in persecutionibus comprehendendum fore, atque omnia secundum Dei judicium hominibus contingere.

53. *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Peccatores, alii absque lege peccant qui nunquam leges vel tantillum experti sunt; alii in lege peccant cum transgrediuntur illam. *Et post pauca:* Si quid enim patitur membrum unum, una patiuntur omnia membra. Et si laudetur unum membrum, congaudent omnia membra[51]. Par est ergo de fratribus etiam nostris qui peccant dolere, quia scilicet tales sunt; et pari modo affectos nos esse, quo sanctus ille.

54. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco* C *peregrinationis meæ.* Locum peregrinationis præsentem vitam dicit; juxta illud: *Scientes quia peregrini et hospites erant super terram*[52]. In quo modulate lætabar narrans justificationes tuas. Sive contemplans, sive operans illas.

59. *Cogitavi vias tuas, et converti pedes meos in testimonia tua.* Quoniam, inquit, totam mentem præceptis tuis addixi, ideo in via testimoniorum tuorum incessi.

60. *Paratus sum et non sum turbatus.* Cum sciam illud: *Fili, si accedis ad serviendum Domino, præpara animam tuam ad tentationem*[53]: hæc semper meditans, in incursibus inimicorum non sum turbatus, utpote meditatione paratus ad ea fortiter fe- D renda.

61. *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Et quinam funes, nisi malæ cogitationes, quibus me a Dei gratia deturbare conabantur?

62. *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Non enim die tantum, sed etiam noctu, et sub ipsum noctis dimidium, quo majore voluptate somnus homines occupat, hymnis ad tui laudem canendis vacabam, et justa judicia tua decantabam. Hoc divinus etiam Apostolus cum Sila fecit, et alligatus pede, vulneribus et flagris oneratus, orationem hymnorum cantu temperavit, et optimarum vigiliarum

[50] Rom. VIII, 18. [51] I Cor. XII, 26. [52] Hebr. XI, 13. [53] Eccli. II, 1.

fructum percepit [54]. Divinæ namque munificentiæ A donis auctus est.

63. *Particeps ego sum omnium timentium te.* Perfectus homo particeps Christi fuerit, juxta dictum illud : *Nam Christi participes facti sumus* [55]. Hic autem quasi initiatus, se timentium Dominum participem esse dicit; neque tantum timentium, sed etiam eorum qui propter timorem Dei ejus præcepta servant. Argumentum autem timoris Dei est observatio præceptorum.

64. *Misericordia tua, Domine, plena est terra. Justificationes tuas doce me.* Prophetice quæ futura sunt enuntiat, plenam scilicet fore universam terram timentium Dominum. Et hoc, inquit, non ex alio usu quam ex tua misericordia; nam tu ipse id misericorditer facis, teipsum dans hominibus doctorem.

65. *Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine.* Docetur qui divinis eloquiis eruditus est, ne ingratus sit in Deum beneficia conferentem. Nunquam enim a peccatis liberatus fuisset, et annumeratus servis Dei, nisi divina quædam gratia eorum ipsis in causa fuisset.

67. *Priusquam humiliarer ego deliqui.* Traditus, inquit, ob pristina peccata mea, humiliatus sum, hoc ex justo Dei judicio passus. Ideoque castigationi traditus, rogo mihi doctrinam immitti, ut cognoscam humiliationem illam mihi per bonitatem et ad castigationem evenisse.

68. *Bonus es tu, Domine.* Qui justus est in omnibus, quantumvis molesta sint quæ accidunt, dicit Deo : *Bonus es tu.* Simile est illud : *Benedicam Dominum in omni tempore* [56]. — *Et in bonitate tua doce me justificationes tuas.* Et rogat a bonitate Dei edoceri, quia bonæ sunt justificationes Dei, ad cujusque meritum accommodatæ : de quibus apte dicatur : *Et justificata sunt judicia tua, Deus* [57].

69, 70. *Multiplicata est super me iniquitas superborum.* Eo usque, ait, superbiæ processerunt, ut cordi eorum id quod sequitur acciderit. *Coagulatum est sicut lac cor eorum.* Tentationibus malis gravibusque traderis, quibus in vita humiliaberis. Et docebunt te corpus tuum castigare et in servitutem redigere, nec incedere in lata et spatiosa via superborum, sed in angusta et arcta. Nam tenue est cor sanctorum, cor autem superborum pingue.

71. *Bonum mihi quia humiliasti me.* Ac si diceret: Mihi placeo in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, ut dignus videar justificationibus tuis, quærens ea quæ alias edisci non possunt.

72. *Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.* Ediscit initiatus homo quanto sit honore donatus.

73. *Manus tuæ fecerunt me.* Altera dignitas, quod

ἐκέρασε, καὶ τῆς καλῆς ἀγρυπνίας ἐτρύγησε τὸν καρπόν. Τῆς θείας γὰρ φιλοτιμίας ἀπέλαυσεν.

Μέτοχος ἐγώ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε. Ὁ μὲν τέλειος Χριστοῦ ἂν εἴη μέτοχος, κατὰ τὸ εἰρημένον· *Μέτοχοι γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν.* Ὁ δὲ παρὼν, ὡς εἰσαγόμενος, τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μέτοχον ἑαυτὸν εἶναι λέγει· οὐχ ἁπλῶς δὲ τῶν φοβουμένων, ἀλλὰ τῶν διὰ τὸ φοβεῖσθαι φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Δεῖγμα δὲ τοῦ θείου φόβου ἡ τῶν ἐντολῶν φυλαχή.

Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. Τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με. Προφητικῶς τὰ ἐσόμενά φησιν, ὡς ἔσται πᾶσα ἡ γῆ πλήρης τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας φησὶ τοῦτο χρείας γενήσεται ἢ ἐκ τοῦ σοῦ ἐλέους· καὶ αὐτὸς γὰρ τοῦτο B ἐλεητικῶς ποιεῖς, ἐπιδιδοὺς ἑαυτὸν τῶν ἀνθρώπων εἶναι διδάσκαλον.

Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε. Διδάσκεται ὁ τὰ θεῖα λόγια πεπαιδευμένος μὴ ἀναισθήτως ἔχειν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ ἄλλως ἀπήλλακτο μὲν τῆς ἁμαρτίας, κατηρίθμητο δὲ ἐν δούλοις Κυρίου, εἰ μὴ θεία τις χάρις τούτων αὐτῷ αἰτία γέγονεν.

Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα. Διὰ τὰς προτέρας μου, φησὶ, πραχθείσας ἁμαρτίας παραδοθεὶς, ἐταπεινώθην, κρίσει δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ τοῦτο παθών. Οὗ δὴ καὶ χάριν παιδείᾳ παραδοθεὶς, δέομαι διδασκαλίας ὡς ἂν γνῶ, ὅτι ἡ ταπείνωσις ἡ γενομένη μοι κατὰ χρηστότητα καὶ παιδείαν C ἐγένετο.

Χρηστὸς εἶ σὺ, Κύριε. Ὁ δίκαιος ἐπὶ πᾶσι, κἂν ᾖ πικρὰ τὰ συμβαίνοντα, λέγει τῷ Θεῷ· *Χρηστὸς εἶ σύ.* Τοιοῦτον καὶ τό· *Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. Καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.* Καὶ δεῖται τὸ χρηστῷ Θεοῦ διδαχθῆναι· ὅτι χρηστὰ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστου γινόμενα· ἐφ' οἷς λέγειν ἄξιον· *Ἐδικαιώθη τὰ κρίματά σου, ὁ Θεός.*

Ἐπληρώθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία ὑπερηφάνων. Ἐπὶ τοσοῦτον, φησὶν, ἤλασαν ὑπερηφανίας, ὡς γενέσθαι τὴν καρδίαν ἐν αὐτοῖς. *Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν.* Τοῖς πονηροῖς καὶ μοχθηροῖς πειρασμοῖς παραδοθήσῃ βίῳ καὶ πολιτείᾳ ταπεινοῦσι, καὶ διδάσκουσιν ὑποπιάζειν τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγεῖν, καὶ D μὴ ὁδεύειν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον τὴν τῶν ὑπερηφάνων, ἀλλὰ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην· λεπτὴ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἁγίων, πίων δὲ ἡ τῶν ὑπερηφάνων καρδία.

Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με. Ὡσεὶ ἔλεγεν· Εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἄξιος ὀφθῆναι τῶν σῶν δικαιωμάτων, ζητῶν ἅπερ οὐκ ἔστιν ἄλλως μαθεῖν.

Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου. Ὅσης ἠξίωται ἄνθρωπος διδάσκεται εἰσαγόμενος.

Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με. Ἕτερον ἀξίωμα τὸ

[54] Act. xvi, 25. [55] Hebr. iii, 14. [56] Psal. xxxiii, 2. [57] Psal. xviii, 10.

δεκτικὸν αὐτὸν εἶναι καὶ χωρητικὸν τῆς αὐτοῦ διανοίας. *Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.* Τῇ ἐπὶ τῆς ποιήσεως εὐχαριστίᾳ λίαν ἀκολούθως ἡ τῆς νοητικῆς δυνάμεως τῆς συνιέναι ποιούσης τὰς ἐντολάς.

Οἱ φοβούμενοί σε, ὄψονταί σε, καὶ εὐφρανθήσονται. Διδάσκει, ὡς οὐχ αὐτὸς μόνος καθέξει τὸ χάρισμα, φθάσει δὲ καὶ εἰς πάντας τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον. Τοῖς γὰρ εὐσεβέσι μόνοις ἐστὶν ἡδὺς, αἰσθητῶς δὲ ὁραθεὶς καὶ κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὰ νοήματα τῆς σοφίας ἣν ἔχει· τοῖς δὲ ἄλλοις βαρύς· ἐστι καὶ βλεπόμενος. Ὅτι ἀνόμοιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δέ φησιν· *Εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.*

Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου. Διδασκόμεθα, ὡς πάντα ἡμῖν ὁ Θεὸς δικαίως ἐπιφέρει· ὥστε ἀναγκαῖον μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς ἐν ταῖς παιδείαις, προσπίπτειν δὲ μᾶλλον, καὶ ἐκ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς τὸν ἔλεον ἐξαιτεῖν.

Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με. Ἔλεος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὃς καὶ παρεκάλεσεν ἡμῶν τὰς καρδίας τυραννουμένας ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. Ἢ καὶ οὕτως· Δέομαι κατὰ τὸν σὸν Λόγον ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου ἐπὶ παρακλήσει καὶ παραμυθίᾳ τὸ ἔλεός σου γενέσθαι. Πολλοὶ γὰρ παρακλήσεως τυχόντες ἐπατῶνται, ὡς ἐξ ἰδίας φρονήσεως τοῦτ' ἐσχηκέναι. Ὅπως μὴ ὡσαύτως τούτοις πλανηθῶ, ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου τὸ ἔλεός σου, κατὰ τὸ λόγιόν σου, γενέσθω.

Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι. Ὥσπερ ὑπέσχου, φησὶ, τὴν παράκλησιν οὕτως ποίησον, τοὺς σοὺς οἰκτείρων οἰκέτας.

Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ. Εἰ τύχοιμι, φησὶ, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας, τότε οἱ πονηροὶ δηλαδὴ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ αἰσχυνθήσονται. Ἐγὼ δὲ, ἐκείνων αἰσχυνομένων, οὐκ ἐπαρθήσομαι· ἀλλ' *ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω.*

Ἐπιστρεψάτωσάν μοι οἱ φοβούμενοί σε. Τῆς παρὰ τῶν σῶν οἰκετῶν διδασκαλίας τύχοιμι. Ἔσται δὲ τοιαύτη, οἷα καὶ ἐπιστρέφειν εἰδυῖα ψυχὰς, διὰ τὸ πλουτεῖν τὸν φόβον τὸν σόν.

Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος. Οὐκ ἂν μετὰ τοσαῦτα ἔχων καρδίαν ἄμωμον ἔλεγε· *Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος.* Τούτῳ παραπλήσιον· *Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός.* Τότε γὰρ μόνον οὐκ αἰσχυνθήσομαι, ὅταν ἀμώμως τὰς τοῦ Θεοῦ φυλάξω ἐντολάς.

Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχή μου, καὶ εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα. Διδάσκει ἡμᾶς ὁ Προφήτης ἐπιθυμεῖν τοῦ λόγου, καὶ ἐρωτικῶς ἔχειν πρὸς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ σωτήριον ἢ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου; *Εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα.* Νόει ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐπαγγελίαν. Λέγεται δὲ λόγιον καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφή. Ἐκλείπει τοίνυν οὐ μόνον ὁ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν θείαν ἀναμένων,

sit capax talis intelligentiæ. *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Post gratiarum actiones de creatione sua, valde consequenter annectuntur gratiarum actiones pro data cogitandi facultate, quæ mandata intelligere facit.

74. *Qui timent te videbunt te, et lætabuntur.* Docet non se solum eam gratiam consecuturum, sed eam omnibus timentibus Deum obventuram. Nam piis solum hominibus dulcis est; ita ut etiam sensibiliter videatur, et secundum verbum, et secundum cogitationes sapientiæ quam habet; aliis autem gravis et durus est, etiamsi videatur. Quia aliis dissimilis est vita ejus et diversæ viæ ejus, ideo dicit: *Lætabuntur, quia in verbis tuis supersperavi.*

75. *Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua.* Docemur Deum nobis omnia juste conferre; ita ut consultum sit, nos non animo concidere in castigationibus, sed eas potius amplecti, atque ex legis custodia misericordiam postulare.

76. *Fiat misericordia tua ut consoletur me.* Misericordia Patris Filius, qui consolatus est corda nostra Satanæ tyrannide oppressa. Vel etiam sic: Obsecro te, per Verbum tuum, ut mihi servo tuo ad consolationem misericordia tua accedat. Multi namque qui consolationes accipiunt decipiuntur, quasi ex sua prudentia id nacti fuerint. Ne itaque pari ego modo aberrem, mihi servo tuo fiat misericordia tua, secundum eloquium tuum.

77. *Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam.* Quemadmodum, inquit, consolationem promisisti, ita promissum imple, ac miserere domesticos tuos

78. *Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me.* Si tuum, inquit, auxilium consequar, tunc maligni dæmones et homines veritatis inimici confundentur. Ego autem, iis pudore affectis, non extollar. Sed *in mandatis tuis exercebor.*

79. *Convertantur mihi timentes te.* Domesticorum tuorum doctrina imbuar, quæ talis erit, ut sciat animas convertere, quia timore tuo dives est.

80. *Fiat cor meum immaculatum.* (48) Etiamsi cor purum habeat, ait: *Fiat cor meum immaculatum.* Huic simile est: *Cor mundum crea in me, Deus* [58]. (*Alius codex.*) Tunc, inquit, non confundar, quando immaculate Dei præcepta servabo.

81. *Deficit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum supersperavi.* Docet nos Propheta desiderare verbum, et vehementi amore salutare Dei prosequi. Ecquid aliud fuerit salutare Dei, nisi adventus Domini? *In verbum tuum supersperavi*, intellige, in promissionem. Eloquium autem vocatur etiam Scriptura divinitus inspirata. Deficit ergo non solum qui divinam promissionem exspectat, necnon

[58] Psal. L, 12.

(48) Locus vitiatus.

instantium malorum solutionem; sed etiam qui divina legit eloquia, et qui eorum mentem accurate ediscere exoptat, et consolationem oblectationemque animi habet cum invenerit.

82. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum.* In Dominum videlicet nostrum Jesum Christum, inquit. Ipsum namque *habemus advocatum apud Patrem, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, juxta apostoli vocem [59]. *Dicentes, quando consolaberis me?* Cum verbum adveniet mihi, tunc consolationem accipiam.

83. *Quia factus sum sicut uter in pruina.* Justi etsi viventes sint, quasi mortui ex ærumnis efficiuntur, ita ut utribus magis quam hominibus similes sint, refrigescentes quasi pruina congelata, qui ardorem practicæ vitæ delegerunt. *Ejusdem.* Uter in pruina efficitur, qui carnem suam exsiccat, et nihil in ea ardoris et concupiscentiæ relinquit, sed eam quasi refrigerat.

84. *Quot sunt dies servi tui?* Pauci enim sunt dies hominum super terram, in quibus rogat statim conteri Satanam sub pedibus ejus, ut anima subjiciatur divino Verbo in eam immisso.

85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes.* Aut aniles fabulas vocat Judæorum doctrinam, aut præcepta hominum et nugas sapientium hujus sæculi.

86. *Omnia mandata tua veritas, inique persecuti sunt me, adjuva me.* Gnarus se in divino tribunali mercedem accepturum pro iis quæ injuste passus est, gestit illud tempus videre.

87. *Paulo minus consummaverunt me in terra.* Parum abfuit quin ex sua persecutione me consummarent.

88. *Secundum misericordiam tuam vivifica me, et custodiam testimonia oris tui.* Os Dei sunt prophetæ qui administrant testimonia, præcepta, justificationes ejus.

In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo. In profectu versatur, et sublimiora dogmata attingit, atque æternum Patris Verbum meminit, et tantum non illud: *In principio erat Verbum* [60] dicit; deque universi ornatu loquitur, et clare naturam rerum omnem servam ejus vocat.

89. *In generationem et generationem veritas tua.* Duæ sunt generationes quæ Dei veritatem capiunt: Judæorum populus, qui habet legem et prophetas, et Ecclesia. Non in generationes itaque veritas Dei, sed in generationem primam et in generationem secundam. Aliæ autem gentes in errore versantur. Cum autem prior illa generatio rejecit veritatem et dixit: *Tolle, tolle* [61] de terra hujusmodi, transivit veritas ab illa in hanc generationem. *Fundasti terram et permanet.* Hac veritate terra fundata est. In hoc enim angulari lapide in fundamentum posito,

[59] I Joan. II, 2. [60] Joan. I, 1. [61] Joan. XIX, 15.

A καὶ τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν προσδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς θείοις ἐντυγχάνων λογίοις, καὶ τὴν τούτων διάνοιαν καταμαθεῖν ἀκριβῶς ἐφιέμενος, καὶ παράκλησιν καὶ ψυχαγωγίαν ὑπολαμβάνει τὴν εὕρεσιν.

Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου. Εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, φησίν. Αὐτὸν γὰρ *ἔχομεν παράκλητον πρὸς τὸν Πατέρα*, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν· *καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Λέγοντες, πότε παρακαλέσεις με;* Ὅταν γὰρ ἐπιδημήσει μοι λόγος, τότε παρακαλοῦμαι.

Ὅτι ἐγενήθην ὡσεὶ ἀσκὸς ἐν πάχνῃ. Νεκροὶ μὲν μᾶλλον οἱ ζῶντες ὑπὸ τῶν κακώσεων γίνονται οἱ δίκαιοι, ὡς ἀσκοῖς ἐοικέναι μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ἀπο-
B ψυχόμενοι καθάπερ πάχνη περιπηγνυμένη, τὸ θερμὸν καὶ πρακτικὸν προαιρούμενοι. *Τοῦ αὐτοῦ.* Ἀσκὸς ἐν πάχνῃ γίνεται ὁ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα κατατήξας, καὶ μηδὲν ἐν αὐτῷ πυρῶδες καὶ ἐπιθυμητικὸν ἐῶν, ἀλλ' ἀποψύξας ὥσπερ αὐτήν.

Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; Ὀλίγαι γὰρ αἱ τῶν ἀνθρώπων ἡμέραι ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αἷς εὔχεται εὐθέως συντριβῆναι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς ἂν ὑποτάσσοιτο τὴν ψυχὴν τοῦ θείου Λόγου γεγονότος ἐν αὐτῇ.

Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας. Ἢ τοὺς γραώδεις μύθους τῶν Ἰουδαίων φησὶ τὰς διδασκαλίας, ἢ καὶ τὰ ἐντάλματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς φλυαρίας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου.

Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατε-
C *δίωξάν με· βοήθησόν μοι.* Εἰδὼς, ὡς ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ ἀπολήψεται ὑπὲρ ὧν πέπονθεν ἀδικιῶν, ἐπισπεύδει ἰδεῖν καιρὸν ἐκεῖνον.

Παρὰ βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ. Μικροῦ δεῖν ἐκ τοῦ διωγμοῦ αὐτῶν.

Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου. Στόμα Θεοῦ οἱ διακονήσαντες προφῆται τοῖς μαρτυρίοις, καὶ ἐντολαῖς, τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἐν προκοπῇ γινόμενος, καὶ ὑψηλοτέρων ἅπτεται δογμάτων, τοῦ τε ἀϊδίου Λόγου τοῦ Πατρὸς μνημονεύων, καὶ μονονουχὶ τό· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, λέγων, καὶ τῆς διακοσμήσεως τοῦ παν-
D τὸς, σαφῶς τε δούλην αὐτοῦ τὴν σύμπασαν κτίσιν ἀποκαλεῖ.

Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἡ ἀλήθειά σου. Δύο εἰσὶ γενεαὶ, αἱ χωρήσασαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, ὅ τε τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἔχων τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, καὶ ἡ Ἐκκλησία. Οὐχ εἰς γενεὰς οὖν ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς γενεὰν τὴν προτέραν καὶ εἰς γενεὰν τὴν δευτέραν. Τὰ δὲ ἄλλα ἔθνη πεπλάνηνται. Ὅτε δὲ καὶ ἡ προτέρα γενεὰ ἐξέβαλε τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶπεν· Αἶρε, αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, μεταβέβηκεν ἡ ἀλήθεια ἀπ' ἐκείνης τῆς γενεᾶς ἐπὶ ταύτην τὴν γενεάν. *Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ διαμένει.* Ταύτῃ δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἡ γῆ τεθεμελίωται.

Ἐπὶ τούτῳ γὰρ τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ καταβεβλημένῳ θεμελίῳ οἰκοδομοῦνται πάντες οἱ ἐκ γῆς σωζόμενοι. Ὅθεν καὶ διαμένει ἡ γῆ, ἀῤῥαγῆ καὶ ἀσφαλῆ κρηπῖδα καὶ θεμέλιον ἔχουσα. Ἀλλὰ καὶ γῆν φωτίσασα ἡ ἀλήθεια ἡμέραν ἐποίησε, Θεοῦ ἐπιλάμψαντος αὐτήν.

Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλά σοι. Οὐκ ἀλλαττομένη, οὐδὲ τέλος λαμβάνουσα, ὡς ὁ κατὰ τὴν Παλαιὰν Γραφὴν φωτισμός. Ἐπεὶ καὶ μέχρι καιροῦ διορθώσεως τέθειτο. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπὸ Θεοῦ ὑπῆρκται. Ἐπείπερ κτίστου καὶ προνοητοῦ ὄντος, δοῦλα τὰ σύμπαντά ἐστιν αὐτοῦ.

Εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου. Εἰσβαλόντων, φησὶ, τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων πολεμούντων ἐμοὶ, εἶχον ἂν ἀπολέσθαι, εἰ μὴ ὁ σὸς νόμος εἰς στήριγμα ἐγένετο.

Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με. Τοῖς σοῖς νόμοις ὄψομαι, φησίν· ἕξω γὰρ ἐν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, καθὰ δή μοι καὶ εἴρηκας, ὅτι *ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.* Ζῶν οὖν μόνος ὁ δίκαιος, κἂν τεθνηκέναι δοκῇ· νεκροὶ δὲ οἱ ἄδικοι, κἂν ζῆν φαίνωνται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν τῆς ζωῆς σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι, τὴν δικαιοσύνην· οἱ δὲ ταύτην οὐκ ἔχοντες τοῖς οὐ παρ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἔξωθεν κινουμένοις ἀψύχοις ἐοίκασιν.

Σός εἰμι ἐγώ, σῶσόν με. Προσυπακούεται τῷ, σός εἰμι δοῦλος, σός εἰμι κατὰ χάριν υἱὸς, εἰμὶ σὸς θεράπων.

Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα. Ἀντὶ τοῦ, ἐμελέτησα, καὶ διὰ τῆς σῆς μελέτης ἄπρακτον αὐτῶν ἀπέφηνα τὴν ἐπιβουλήν.

Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα. Συντέλειαν τὴν ἐπιβουλήν φησι τὴν παρὰ τῶν δαιμόνων. Ταύτης εἶδον τὸ πέρας ἐκβὰν εἰς οὐδὲν, ὅτε καὶ πλατεῖά μοι γέγονεν ἡ ἐντολή. Τοῦτο τοῦ διὰ πάσης προκοπῆς εἰς τὸ τέλος ἀφιγμένου τῆς ἀρετῆς, ἐπὶ τὸ τέλειον ἀγαθὸν διαβαίνοντος· πολλὰς ἀρχὰς καὶ τέλη καταβαλλομένου. Ἡ γὰρ τῆς προτέρας βελτιώσεως περιγραφὴ ἀρχὴ τῆς ἐχομένης ἐστὶ, κατὰ τό· *Ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἄρχεται.*

Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε; ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μού ἐστιν. Ὁ πάντα κατὰ τὸν νόμον καὶ λέγων καὶ πράττων μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ψαλμῷ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν μελέτην καὶ τὴν νύκτα προσέθηκε τῷ μακαρίῳ γενησομένῳ. Ἐλέγομεν γὰρ, ὡς μικτός ἐστιν ἐνταῦθα τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος. Διὸ νῦν ἔχομεν ἡμέραν καὶ νύκτα· γενομένους δὲ ἁγίους οὐ διαδέξεται νύξ. Ὁ τοίνυν προκόπτων ἡμέραν μὲν ἄγει κατὰ τὸν νόμον βιούς· νύκτα δὲ, ὅτε μὴ μελετᾷ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτοῦ· Μὴ πράττῃ τι κατά. . . .

Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας

A ædificantur omnes terrigenæ qui salutem nacti sunt. Quamobrem remanet terra, infractam et inconcussam basin ac fundamentum habens. Imo etiam ipsa veritas terram illustrans diem effecit, Deo illam emittente.

91. *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi.* Non mutata neque finem accipiens, sicut illuminatio illa quæ in Veteri Scriptura memoratur. Quandoquidem usque ad correctionis tempus posita est. Hæc autem omnia Deo subjecta sunt. Nam cum creator provisorque sit, omnia ipsi famulantur.

92. *Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea.* Irrumpentibus, B inquit, malis cogitationibus, et adversariis potestatibus me oppugnantibus, futurum erat ut in perniciem irem, nisi lex tua in fulcrum mihi fuisset.

93. *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me.* Tuas, inquit, leges respiciam : in ipsis enim vita fruar, quemadmodum tu ipse dixisti mihi, *quia qui fecerit ea homo vivet in illis* [62]. Solus itaque justus vivit, etiamsi mortuus esse videatur : injusti autem mortui sunt, etiamsi vivere videantur. Illi namque vitæ constitutionem in se habent, justitiam scilicet ; hi contra cum illam non habeant, rebus inanimatis, non a se, sed extrinsecus vitam habentibus, similes sunt.

94. *Tuus sum ego, salvum me fac.* Subauditur, C servus tuus sum, filius tuus per gratiam, famulus tuus.

95. *Me exspectaverunt peccatores ut perderent me ; testimonia tua intellexi.* Id est, meditatus sum, et per meditationem hujusmodi, insidias eorum vanas effeci.

96. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.* Consummationem dicit insidias dæmonum. Harum finem vidi ad nihilum evadere, cum latum mihi factum est mandatum tuum. Hoc autem ad eum pertinet, qui omni profectu ad finem virtutis pervenit, et ad perfectum bonum accessit, qui multa initia et multos fines posuit. Nam prioris profectus circumscriptio initium est subsequentis, juxta illud : *Cum consummatur homo, tunc incipit* [63].

D 97. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est.* Qui omnia secundum legem dicit et perficit, is meditatur legem Dei. In primo autem psalmo, ad meditationem diei noctem adjicit, iis qui beati futuri sunt. Dicebamus enim hic permistam esse hominum vitam. Quamobrem nunc habemus diem ac noctem ; postquam autem sancti evasimus, nulla subsequitur nox. Qui igitur proficit diem agit dum secundum legem vivit : noctem autem, cum non meditatur eam ex toto corde..... *Hic deficit textus.*

101. *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Hoc

[62] Levit. xviii, 5. [63] Eccli. xviii, 6.

est enim custodire divinam legem, operibus eam implere.

102. *A judiciis tuis non declinavi.* Semper memini divini tribunalis.

103. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Dulcia ob rationabilem in illis positam voluptatem : imo *super mel*, per quod omnia dulcia apud homines significantur.

105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Nam qui in lumine divinæ legis ambulat, rectum et inoffensum cursum vitæ conficit.

112. *Humiliatus sum usquequaque.* Aut spiritualium inimicorum irruptionibus, aut macerationibus ex propria voluntate susceptis.

113. *Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.* Sapientes hujus sæculi ait et hæreticorum principes.

115. *Declinate a me, maligni.* Aut malas cogitationes ait, aut prædictos magistros.

117. *Adjuva me et salvus ero.* Etiamsi, inquit, adjutor meus et susceptor meus es tu, at indesinenti auxilio est opus. Quanto enim tempore hic sumus, nondum perfectum est illud, *salvus ero.* Sed ubi cum angelis Dei vivemus, tunc meditatio justificationum erit facie ad faciem, non in umbra, sed in veritate.

118. *Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis.* Hic finis exspectat eos qui Dei legem contemnunt.

119. *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ; ideo dilexi testimonia tua.* (Prævaricantes scilicet) quia divinam legem conculcare vellent.

120. *Confige timore tuo carnes meas.* Illud, *confige*, positum pro, obdura. Obdura igitur, inquit, ad castitatem carnes meas. Hoc enim solummodo dicere Christo potero: [84] *Confixus sum cruci. — A judiciis enim tuis timui.* Divinam scilicet legem timui. Non enim peccatum quis admittit, nisi sese ante extra Dei timorem collocaverit.

123. *Oculi mei defecerunt in salutare tuum.* In divinum adventum, inquit, quo sperabat et se et totum humanum genus salutem consecuturum. *Et in eloquium justitiæ tuæ.* Etiamsi quidam inique agentes, neque timorem tuum ante oculos habentes, legem tuam de medio sustulerint; at ego omni tempore hanc unam legem exsequebar, quod in meditatione perpetuo versarer.

125. *Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, et sciam testimonia tua.* Qui nullatenus servus est peccati, dicat: *Servus tuus sum ego.* Mercedem autem servitutis, intelligentiam nempe postulat, quæ datur a Deo, et apud eum quasi in thesauri theca reconditur. Nam Spiritus sapientiæ et intellectus et reliqua sunt bonorum munera. Inter enim hanc et aliam sapientiam differentiam constituens, ait in

A *μου.* Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ φυλάξαι τὸν θεῖον νόμον, τὸ ἔργοις αὐτὸν ἀποπληρῶσαι.

Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα. Διαπαντὸς ἐμεμνήμην τοῦ θείου δικαστηρίου.

Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου! Γλυκέα διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς λογικὴν τέρψιν· ἀλλ' *ὑπὲρ μέλι*, τῶν παρ' ἀνθρώποις πάντων ἡδέων δι' αὐτοῦ δηλουμένων.

Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου. Ὁ γὰρ τῷ φωτὶ τοῦ θείου νόμου περιπατῶν ὀρθὴν καὶ ἀπρόσκοπον τὴν πορείαν ποιεῖται τοῦ βίου.

Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα. Ἢ ταῖς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεσιν, ἢ ταῖς ἰδίᾳ καὶ ἐκ προαιρέσεως γινομέναις σκληραγωγίαις.

Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπη-
B *σα.* Τοὺς σοφοὺς τοῦ αἰῶνός φησι καὶ τοὺς τῶν αἱρεσιωτῶν ἄρχοντας.

Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρευόμενοι. Ἢ τοὺς πονηροὺς λογισμούς φησιν, ἢ τοὺς προειρημένους διδασκάλους.

Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι. Εἰ γὰρ καὶ, ἔφη, βοηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἶ σὺ, ἀλλὰ δεῖται βοηθείας ἀδιαλείπτου. Ἐν ὅσῳ γὰρ ἐσμεν ἐνταῦθα, οὔπω τέλειον τὸ, *σωθήσομαι*· ἀλλ' ὅταν μετὰ τῶν ἀγγέλων ζήσωμεν τοῦ Θεοῦ, τότε γὰρ καὶ μελέτη δικαιωμάτων πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, οὐ κατὰ τὴν σκιὰν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν.

Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου. Τοῦτο γὰρ περιμένει τὸ
C τέλος τοὺς τὸν νόμον ἀθετοῦντας τοῦ Θεοῦ.

Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου. Τὸ πατῆσαι βούλεσθαι τὸν θεῖον νόμον.

Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. Τὸ, *καθήλωσον*, ἀντὶ τοῦ, πῆξον. Πῆξον οὖν, φησὶν, εἰς ἁγνείαν τὰς σάρκας μου. Οὕτως γὰρ μόνως δυνηθείην εἰπεῖν Χριστῷ· *Συνεσταύρωμαι· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην.* Τὸν θεῖον δηλονότι νομον. Οὐ γὰρ ἄλλως τις ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἔξω ἑαυτὸν πρότερον καταστήσας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου. Εἰς τὴν θείαν ἐπιφάνειαν, φησὶ, δι' ἧς ἤλπιζε σωθήσεσθαι καὶ αὐτὸς καὶ ἅπαν τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. *Καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου.* Εἰ καὶ
D παρανομοῦντές τινες, καὶ τὸν σὸν πρὸ ὀφθαλμῶν οὐκ ἔχοντες φόβον, τόν σου ἐκ μέσου πεποίηνται νόμον· ἀλλ' ἐγὼ τὸν πάντα καιρὸν ἕνα ἐποιούμην τοῦτον, ἐν μελέτῃ ἔχων διαπαντός.

Δοῦλός σου εἰμὶ, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου. Ὁ μὴ δουλεύων κατ' οὐδὲν τῇ ἁμαρτίᾳ λεγέτω· *Δοῦλός σου εἰμὶ ἐγώ.* Μισθὸν δὲ δουλείας τὴν σύνεσιν ἀπαιτεῖ διδομένην παρὰ Θεοῦ καὶ παρ' αὐτῷ κειμένην ὡς ἐν θησαυροφυλακίῳ. Πνεῦμα γὰρ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τὰ ἑξῆς τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα. Πρὸς ἑτέραν γὰρ ἀντιδιαστέλλων, ἐν Παροιμίᾳ φησί· *Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ δίδωσ*

[84] Galat. II, 19

χάριν. Εἰ γὰρ πᾶσα συνεσις ἀγαθὴ, οὐκ ἂν προσέθηκεν ἀγαθή.

Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διεσκέδασαν τὸν νόμον σου. Ἐγὼ μὲν ἐποίησα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην· ἔσται δέ ποτε καί σοι καιρὸς τῷ Θεῷ τοῦ ποιῆσαι δηλονότι κρῖμα καὶ δικαιοσύνην κατὰ τῶν διασκεδασάντων τὸν νόμον σου.

Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ τὸ χρυσίον καὶ τοπάζιον. Ταῦτα συνᾴδει τῷ· *Ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου·* καὶ τῷ· *Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον. Κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστιν.*

B *Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην. Διὰ τοῦτο,* ποῖον, ἢ τὸ μελέτην ἔχειν διαπαντὸς τοῦ νόμου;

Καὶ συνετιεῖ νήπια. Νήπια νοήσεις τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ κατεχομένους καὶ βρέφεσιν ἐοικότας. Τούτους γὰρ ὁ λόγος σου, φησὶ, τῷ σῷ καταυγαζομένους φωτὶ συνέσεως ἐμφορεῖ.

Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα. Διανοίξεως δὲ δεῖται τὰ λόγια. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ διήνοιξε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. Καὶ τὴν δι' ἡδονῆς ἢ δόξης ἀπάτην ἡ διὰ τῶν λόγων σύνεσις ἐνδιδομένη κωλύει.

Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με, κ. τ. λ. Ὡς κέκρικας, φησὶν, ἐπιβλέψαι, καὶ πολλῆς ἐπισκοπῆς ἀξιῶσαι τοὺς ἀγαπῶντας τὸ ὄνομά σου· οὕτω με τῆς αὐτῆς ἀξίωσον ἐπισκοπῆς, τοῦ αὐτοῦ ἐλέους.

C *Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου.* Κατὰ τὸ λόγιον αὐτοῦ ὁ Θεὸς κατευθύνει τὰ διαβήματα τοῦ ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνοίας εἰς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν διαβαίνοντος. Ὁ γὰρ ὀρθὸς λόγος τῶν τοιούτων ἡγεῖται· Οἱ μὴ ποιοῦντες τὴν ἁμαρτίαν οὐκ εἰσὶ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας.

Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων. Συκοφαντίαν ἀνθρώπων τὴν τῶν αἱρετικῶν διδασκαλίαν φησὶ, καὶ τὴν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Τούτου τετύχηκεν αἰσθητῶς Ἰωσὴφ καὶ Σωσάννα. Τροπικῶς δὲ ἀνθρώπους τὰς πονηρὰς λέγει δυνάμεις, ἀφ' ὧν τῆς συκοφαντίας μόνου λυτροῦσθαι Θεοῦ.

D *Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου.* Τὴν παρουσίαν ἐπιποθεῖ τοῦ Κυρίου θεάσασθαι. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ χαρακτὴρ τοῦ Πατρός. *Καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.* Τὴν Νέαν Διαθήκην φησὶ, ἀφ' ἧς δεδικαίωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς.

Διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου. Πλῆθος ἠφίειν δακρύων τοὺς τὸν σὸν παραβαίνοντας νόμον ἀποθρηνῶν.

Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθὴς ἡ κρίσις σου. Τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσι, δι' ἣν ἀπεκλαίετο τοὺς παραβαίνοντας τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον· ὅτι δὴ τοῖς τοῦτον παραβαίνουσιν ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ τιμωρίαν ἠπείλησε,

A Proverbio [65]: *Intelligentia autem bona dat gratiam.* Nam si omnis intelligentia bona esset, nequaquam posuisset bona.

126. *Tempus faciendi Domino, dissipaverunt legem tuam.* Ego quidem feci judicium et justitiam: erit autem tibi quoque Deo tempus faciendi judicium et justitiam, contra eos qui dissipaverunt legem tuam.

127. *Ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion.* Hæc concinunt illi dicto: *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti* [66]: et huic: *Accipite eruditionem et non argentum, et cognitionem super aurum probatum. Nam melior est sapientia variis lapidibus: et omne pretiosum non est illa dignum* [67].

128. *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar. Propterea,* quare nisi quia semper meditabar legem?

130. *Et intellectum dat parvulis.* Parvulos intelliges eos qui in ignorantia detinentur, et infantibus similes sunt. Hos enim, inquit, verbum tuum, tuo illustratos lumine intelligentia replet.

131. *Os meum aperui et attraxi spiritum.* Apertione indigent eloquia. Quare Salvator aperuit discipulorum mentem ut intelligerent Scripturas. Et fraudem quæ aut per voluptatem aut per gloriam paratur, intelligentia quæ per verba datur impedit.

132. *Respice in me, et miserere mei,* etc. Quemadmodum, ait, decrevisti me respicere, et magna providentia tua dignari eos qui diligunt nomen tuum, ita me eadem providentia, eadem misericordia digneris.

133 *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum.* Secundum eloquium suum Deus gressus dirigit ejus qui a malitia et ignorantia ad veritatem et ad scientiam transiit. Rectus enim sermo ejusmodi rebus anteit: Qui non faciunt peccatum non sunt servi peccati.

134. *Redime me a calumnia hominum.* Calumniam hominum vocat hæreticorum, necnon sapientium hujus sæculi, doctrinam. Hoc bonum sensibili modo nactus est Joseph et Susanna. Tropice autem homines vocat malignas potestates, a quarum calumnia liberare solius Dei est.

135. *Faciem tuam illumina super servum tuum.* Domini adventum videre exoptat. Ipse namque est character Patris. *Et doce me justificationes tuas.* Novum Testamentum dicit, quo Deus et Pater eos qui super terram erant justificavit.

136. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Lacrymarum vim emittebam, deplorans eos qui transgrederentur legem tuam.

137, 138. *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.* Causam reddit, cur deploraret eos qui transgrederentur legem Dei, quia scilicet eam transgredientibus pœnas se in divino illo tribunali inflictu-

[65] Prov. XIII, 15. [66] vers. 72. [67] Prov. VIII, 10, 11.

rum comminatus, et jam ipsas adfuturas esse testificatus sit. *Mandasti justitiam testimonia tua*, etc. Quænam alia, testibus cœlo et terra, mandasti testimonia, quæ sint justitia et veritas apertissima? Sed non occultasti ea, scilicet rectissimæ sunt judiciorum tuorum regulæ, quæ tuam justitiam significant. Itaque testimonia tua sunt sacræ Scripturæ, quæ sunt justitia quidem secundum moralia præcepta, veritas autem secundum speculationem verborum.

139. *Tabescere me fecit zelus tuus, quia obliti sunt verba tua inimici mei*. Qualem suscepi zelum, si quem viderem aliquando verborum tuorum immemorem. Neque simpliciter zelum, sed talem ut tabescerem ab hujusmodi zelo pro te suscepto, si quos viderem sermonum tuorum immemores. Hujus zeli recordati sunt discipuli, de quo ex persona Domini in psalmo dicitur: *Quoniam zelus domus tuæ comedit me* [68].

140. *Ignitum eloquium tuum vehementer*. Eloquium Domini ignitum est vehementer, sublime, omni probatione superius. Et si quis hoc ignitum eloquium habeat, is omnia judicat et a nemine judicatur.

141. *Adolescentulus sum ego et contemptus*. Adolescentulus quidem est qui divinis eloquiis ceu elementis initiatur, contemptus autem quia sese humiliat.

142. *Justitia tua justitia in æternum*. Nam justitia hominum qui juste judicant, ad breve tempus judicium fert, justitia autem Dei judicium reddit æternum.

143. *Tribulationes et angustiæ invenerunt me*. In quibuslibet occasionibus, ait, legis tuæ meditationem non neglexerunt.

144. *Æquitas testimonia tua in æternum*. Quæ dedisti mihi testimonia, inquit, non ad breve tempus utilia, justitia sunt in æternum, nam justificant eum qui affectu ad ipsa accedit. *Intellectum da mihi, et vivifica me*. Nam justitia quam in præsenti tempore exercemus, retribuitur nobis, non ad paucos dies, sed in æternum. Sed vivam, inquit, si intellectum dederis mihi. In illam enim beatam vitam insipiens non ingreditur. Postulanda igitur intelligentia est ab eo qui dat omnibus toto animo postulantibus.

145, 146. *Clamavi in toto corde meo*. Primo: *Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine: justificationes tuas requiram*. Secundo: *Clamavi ad te, salvum me fac*. Nam quod loquebar secundum præcipuam animi partem, nihil aliud erat quam Deus. Magna igitur voce te invocans, magna voce promitto me tua præcepta observaturum.

147. *Præveni in maturitate et clamavi*. Maturitatem hic vocat tenebras, sive rerum confusionem. Hæc autem ait: Etiamsi improbi cum confusione omnia agerent, multa in tua lege incedens perageham.

[68] Psal. LXVIII, 10.

A καὶ ταύτην ἐντεῦθεν ἤδη διεμαρτύρατο. *Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου*, κ. τ. λ. Τὰ μετὰ μαρτύρων οὐρανοῦ καὶ γῆς τινῶν ἄλλων ἐνετείλω μαρτύρια, δικαιοσύνην ὄντα καὶ ἀλήθειαν τρανωτάτην; Ἀλλ' οὐχ ἠμαύρους· ἤγουν εὐθύτατοι τῶν σῶν κριμάτων κανόνες τὴν σὴν δικαιοσύνην μηνύουσι. Τὰ οὖν σὰ μαρτύρια αἱ θεῖαι Γραφαί· δικαιοσύνη μὲν κατὰ τὰ ἠθικὰ τυγχάνουσι παραγγέλματα, ἀλήθεια δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν λόγων.

Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου. Οἷον ζῆλον ἀνελάμβανον, εἴ ποτε ἑώρων τινὰ ἐπιλελησμένον τῶν σῶν λόγων. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ζῆλον, ἀλλὰ διὰ τὸν τιθέντα μοι ἐκτήκεσθαι ἀπὸ τοῦ ζήλου τοῦ πρὸς σὲ, εἰ ἐθεώρουν τι-
B νὰς ἐπιλανθανομένους σου τῶν λόγων. Περὶ τούτου τοῦ ζήλου ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ, ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἐν ψαλμῷ εἰρημένου. *Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με*.

Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα. Τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ πεπυρωμένον ἐστὶ σφόδρα καὶ ἐξιστάμενον, καὶ πάσῃ βασάνῳ ἀνέλεγκτον. Καὶ εἴ τις ἔχει πεπυρωμένον τοῦτο τὸ λόγιον, ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

Νεώτερος ἐγώ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος. Νεώτερος μὲν ὁ τοῖς θείοις λόγοις στοιχειούμενος, ἐξουδενωμένος δὲ διὰ τὸ ταπεινοῦν ἑαυτόν.

Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα.
C Ἡ μὲν γὰρ παρ' ἀνθρώποις δικαιοσύνη πρὸς ὀλίγον ψηφίζεται χρόνον τῷ κρινομένῳ τὸ δίκαιον, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν αἰώνιον ἀποδίδωσιν.

Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὕροσάν με. Οὐδὲ ἐν ταῖς περιστάσεσι, φησὶ, τοῦ τὸν σὸν μελετᾷν ἠμέλησαν νόμον.

Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα. Ἃ δέδωκάς μοι, φησὶ, μαρτύρια, οὐ πρὸς ὀλίγον ὄντα ὠφέλιμα, δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα τυγχάνουσι, δικαιοῦντα τὸν διαθέσει συνεγγίζοντα αὐτοῖς. *Συνέτισόν με, καὶ ζῆσόν με*. Ἣν γὰρ ἀσκοῦμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος δικαιοσύνην ἀποδίδοται οὐκ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἡμῶν, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ ζήσομαι, φησὶν, ἐάν με συνετίσῃς· εἰς ἐκείνην γὰρ τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀνόητος οὐκ εἰσέρχεται. Αἰτητέον οὖν
D σύνεσιν παρὰ τοῦ διδόντος πᾶσι τοῖς ἐξ ὅλης ψυχῆς αἰτοῦσιν αὐτόν.

Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Πρότερον· *Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώματά σου ἐκζητήσω*. Δεύτερον· *Ἐκέκραξά σοι, σῶσόν με*. Ὃ γὰρ ἐλάλουν κατὰ τὸ ἡγεμονικὸν, οὐκ ἄλλο τι ἦν ἢ ὁ Θεός. Μεγάλως οὖν σε καλέσας, μεγάλως ἐπαγγέλλομαι τὰ σὰ φυλάξαι μαρτύρια.

Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα. Ἀωρίαν τὸν σκότον, ἤτοι τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων φησί. Ταῦτα δὲ λέγει· Καίτοι τῶν παρανόμων ἐν συγχύσει πάντα ποιούντων, πολλὰ ἐν τῷ σῷ νόμῳ κατώρθουν.

Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομίᾳ. Συνήγον οἱ πολεμοῦντές με τῇ ἀνομίᾳ, φησίν. Οὐδὲ γάρ τις διώκει τὸν δίκαιον μὴ ἀνομίᾳ συνεῖναι βουλόμενος.

Ἐγγὺς εἶ σὺ, Κύριε. Ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ φησι· *Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόῤῥωθεν, λέγει Κύριος.* Ἡ δύναμις γὰρ τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ ἐστι, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας λόγον.

Κρῖνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με. Λόγον τὴν ἐπαγγελίαν φησίν· ἐπηγγείλατο γὰρ ἥξειν, καὶ σώσειν ἡμᾶς.

Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία. Ἣν ἐπλεονέκτησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου. *Ὅτι δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν.* Αὕτη ἡ αἰτία τοῦ καταδιώκειν τὸν δίκαιον, τὸ μακρὰν ἑαυτοὺς ἀποστῆσαι τοῦ θείου νόμου.

Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοί, Κύριε. Ἔγνων, φησὶν, ὡς διεμαρτύρω τὰς ἐντολὰς ἡμῖν, ὅτι βέβαιοί εἰσι καὶ ἀμετακίνητοι. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ καὶ ἐν τῷ ἄνω στίχῳ, τὸ, *Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου.*

Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην. Εἴ τινα ἑώρακα μὴ συνιέντα ἐγὼ, ἐπὶ τὸν τοιοῦτον ἐξετηκόμην ἀπὸ τοῦ ζήλου κατὰ τὴν θεοσέβειαν.

Ἰδὲ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε. Ὄψει γὰρ ἐν ἐμοὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοὺς τύπους· οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐτήρησα, ἀλλ' ἠγάπησα, μηδὲν ἔχων πρὸς ταύτας ἠναγκασμένον. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐλεοῦντός σου δέομαι πρὸς τὸ ζῆσαί με.

Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια. Αὕτη πρώτη τῶν σῶν δέδοται ἐντολῶν, τὸ ἀληθεύειν ἐν πᾶσι, καὶ πράξει, καὶ λόγῳ, καὶ διανοίᾳ.

Ἄρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν. Ἔθλιβόν με, φησὶν, οἱ κατὰ καιροὺς ἄρχοντες, ἐχθροὶ ὄντες τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' οὐ δέδοικα τὰς ἐκείνων θλίψεις, τὸν σὸν λόγον δεδοικώς. Καὶ ποῖος οὗτος, ἢ τό· *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι εἰς γέενναν;*

Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγιά σου, ὡς ὁ εὑρίσκων σκῦλα πολλά. Οὐ φόβῳ δὲ μόνον τὴν ὑπακοὴν τὴν πρὸς τοὺς θείους λόγους πεποιῆσθαί φησιν, ἀλλὰ καὶ χαρᾷ, ἥτις ἐπὶ πλούτῳ χαίρει πολλῷ. Βεβαιωτέρα δὲ τήρησις ἡ ἐν χαρᾷ γινομένη. Πολεμίων δὲ διωκόντων μνησθεὶς, καὶ σκύλων εἰκότως ἐμνήσθη. Οὐκ ἂν γὰρ, φησὶ, πάντας ἀνελὼν καὶ σκυλεύσας, τοσοῦτον ᾠήθην, ὡς ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῖς σοῖς. (*Cord.*) Ποίοις λόγοις, ἢ περὶ ὧν λέγει ὁ Παῦλος· *Πρῶτοι γὰρ ἐπιστεύσαμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ*, περὶ τῶν Ἰουδαίων φάσκων.

Ἀδικίαν ἐμίσησα, κ. τ. λ. Οὐ γὰρ κατ' ἐκείνους νεκρὸν ἤμυνα καὶ σκῦλα λαβὼν βδελύττομαι· μόνον γὰρ ὠφέλιμον ἀδικίαν βδελύττεσθαι· διό σου καὶ δεόντως τὸν νόμον νοήσας ἠγάπησα, μηδαμῶς αὐτὸν ἕλκων ἐπὶ

150. *Appropinquaverunt persequentes me iniquitati.* Qui mihi bellum inferebant, inquit, iniquitati addicti erant. Nemo enim justum persequitur, nisi iniquitati hærere velit.

151. *Prope es tu, Domine* (49). Deus alibi ait: *Deus appropinquans ego sum, et non Deus a longe, dicit Dominus* [69]. Nam Dei virtus ubique est, juxta creationis et providentiæ rationem.

154. *Judica judicium tuum et redime me, propter verbum tuum vivifica me.* Verbum dicit promissionem. Nam promisit se venturum et salutem allaturum nobis.

155. *Longe a peccatoribus salus.* Contra quam salutem superbe egerunt principes sæculi hujus. *Quia justificationes tuas non exquisierunt.* Hæc causa est cur justum persecuti sunt, quod longe abscesserint a divina lege.

156. *Misericordiæ tuæ multæ, Domine.* Novi, inquit, te testificatum esse nobis, præcepta tua firma et immota esse. Hoc enim significat in superiore versu: *Initio cognovi de testimoniis tuis.*

158. *Vidi prævaricantes, et tabescebam.* Si quem videbam non intelligentem, ejus causa ex zelo pietatis ego tabescebam.

159. *Vide quoniam mandata tua dilexi, Domine.* Videbis enim in me bonorum operum vestigia. Non tantum enim observavi, sed etiam dilexi, nulla vi ad ea impulsus. Verum nihilominus rogo te miseratorem ut vivifices me.

160. *Principium verborum tuorum veritas.* Hoc primum est præceptorum tuorum, ut veraces simus in omnibus, opere, verbo, mente.

161. *Principes persecuti sunt me gratis.* Me, inquit, affligebant, qui variis temporibus principes fuere, utpote veritatis inimici. At eorum persecutiones non reformido, sed solum verbum tuum. Quodnam illud est, nisi: *Nolite timere ab iis qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* [70]?

162. *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Non timore tantum se ad obsequendum divinis verbis adduci ait, sed etiam gaudio, quod de acceptis divitiis permagnum est. Firmior autem est observatio ex gaudio parta. Cum autem persequentes inimicos memoraverit, jure spoliorum mentionem fecit. Nam si omnes, inquit, de medio sustulissem ac spoliassem, non tanti id facerem, quanti verba tua. (*Corderius.*) Quæ verba, nisi de quibus Paulus: *Primi enim credidimus eloquia Dei* [71], de Judæis loquens?

163. *Iniquitatem odio habui*, etc. Non enim perinde atque illi, mortuum ultus sum, et raptis spoliis, ipsum abominatus sum. Nam iniquitatem solam abominari utile est. Quare tuam legem intel-

[69] Jerem. XXV, 23. [70] Matth. X, 28. [71] Rom. III, 2.

(49) In R. 2 hæc dicuntur Origenis esse.

ligens, uti par erat dilexi, nullatenus eam trahens ad terrena. Nos enim utpote una cum Christo resuscitati, superna quærimus, non terrena.

164. *Septies in die laudem dixi tibi.* Per totam vitam suam illuminatus qui justus est, in perfecta die versabitur, non interrupta per noctem, et supra mundum elevatus Deum septies laudat, eo quod supra mundum sex diebus conditum insurrexerit; nimirum in paradiso Dei constitutus, creationis et providentiæ Dei rationem contemplatus, ipsum laudat super judicia justitiæ Dei. Secundum ea vero judicia, singulorum multiplicem providentiam gessit. (*Alius codex.*) His significat laudem nunquam desinentem. Semper, ait, memor fui judiciorum tuorum, quæ juste tulisti; principibus qui superbe agebant ejectis, iis vero qui injuria afficiebantur liberatis.

170. *Appropinquet deprecatio mea... Intret dignitas mea in conspectu tuo, Domine.* Vide rectum divinorum verborum ordinem. Primum enim ponitur, *appropinquet*, deinde, quod majus est, *intret postulatio mea*: ante ingressum enim appropinquandum. Nam ubi appropinquavit quispiam domum, si sit amicus patrisfamilias, ingreditur. Quam autem deprecationem vocavit, nunc dicit dignitatem, a *dignando*. Num forte quia sunt mundanæ dignitates, ita animæ etiam dignitates sunt? Dignitas quippe est apostolum esse: dignitates item sunt ordines ecclesiastici. Dignitas autem animæ, virtutes habere, aut earum aliquam. Qui hujusmodi dignitatem obtinet hæc loquitur.

171. *Eructent labia mea hymnum.* Eructatio, ut plurimum, saturatis accidit. Novit igitur divinum verbum spiritualem escam. Ipsum igitur Verbum se panem esse ait. *Ego enim sum panis vitæ qui de cœlo descendit* [72]. Ait item: *Qui manducat meam carnem, habet vitam in semetipso* [73]. Hunc cum comedimus, hymnum eructamus. Hanc opto mihi eructationem accidere. Quod fieri nequit nisi me docueris justificationes tuas.

172. *Pronuntiet lingua mea eloquia tua.* Rogat ut ea quæ ipse loquitur sint verbum Dei, juxta illud: *Aperi os tuum verbo Dei* [74]. Hujusmodi autem homo otiosa verba non loquitur. Quare Paulus ait: *Illud enim, Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, et si quod aliud præceptum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum* [75]. Nam illud justitia est: *Diliges proximum tuum.*

173. *Fiat manus tua ut salvet me.* Significat non factam esse manum ejus, sed ejus statum erga eos qui salutem consequuntur. Quale est illud: *Esto mihi in Deum protectorem* [76].

174. *Concupivi salutare tuum, Domine.* Si velis retrogredi et superiora respicere, salutare tuum Christus est. Jesus enim significat *Dei salus.* Hic ad nos missus est. (*Alius codex.*) Opus est concupiscere

A τὰ γήϊνα. Ἡμεῖς γὰρ ὡς συνεγερθέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητοῦμεν, οὐ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σοι. Παρ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ὁ δίκαιος φωτιζόμενος ἐν ἡμέρᾳ ἔσται τελείᾳ, οὐ μεσολαβουμένῃ ὑπὸ νυκτός· καὶ αἰνεῖ τὸν Θεὸν ἑπτάκις ὑπερκόσμιος γεγονὼς, τοῦ ἄνω κεχωρηκέναι τοῦ ἐν ἓξ ἡμέραις γενομένου κόσμου· ἅτε καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ γεγενημένος, τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας Θεοῦ λόγον θεωρήσας, ἐξομολογεῖται ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· καθ' ἃ κρίματα ἑκάστων ποικίλην δημιουργίαν καὶ πρόνοιαν ἔσχεν. Τὸ ἀδιάλειπτόν φησιν. Λέγει δὲ, ὅτι διαπαντὸς ἐμνημόνευον τῶν σῶν κριμάτων, ὧν δικαίως ἐπήγαγες· τοὺς μὲν πλεονεκτήσαντας ἐκβα-
B λὼν ἄρχοντας, τοὺς δὲ ἀδικηθέντας λυτρωσάμενος.

Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου............Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου ἐνώπιόν σου, Κύριε. Ὅρα τῶν θείων ῥημάτων τὸ εὔτακτον. Πρῶτον γὰρ τὸ, *ἐγγισάτω*· εἶτα, τὸ μεῖζον, τὸ, *εἰσελθέτω τὸ ἀξίωμά μου*· πρὸ γὰρ τοῦ, εἰσέλθοι, τὸ, ἐγγίσαι. Ἐγγίσας γάρ τις οἰκίαν, ἐὰν ᾖ φίλος τοῦ οἰκοδεσπότου, εἰσέρχεται. Ἣν δὲ κέκληκε δέησιν, νῦν εἶπεν ἀξίωμα, παρὰ τὸ *ἀξιοῦν*. Μήποτε ὡς ἔστι κοσμικὰ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιώματα, οὕτω καὶ ψυχικά; Ἀξίωμα γὰρ ἀπόστολον εἶναι Χριστοῦ· ἀξιώματα καὶ τάγματα τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀξίωμα δὲ ψυχῆς καὶ τὸ ἔχειν τὰς ἀρετὰς, ἢ μίαν αὐτῶν. Ὁ τοιοῦτον ἔχων ἀξίωμα τὰ παρόντα
C φησίν.

Ἐξερεύξοιντο τὰ χείλη μου ὕμνον. Ἡ ἐρυγὴ ὡς ἐπὶ πᾶν γίνεται τοῖς κεκορεσμένοις. Οἶδεν οὖν ὁ θεῖος λόγος πνευματικὴν τροφήν. Αὐτὸς οὖν ὁ Λόγος φησὶν ἄρτος εἶναι. *Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς*· λέγει δὲ καί· *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ.* Τοῦτον δὴ φάγοντες, ὕμνον ἐρευγόμεθα. Τοιαύτης εὔχομαι τυχεῖν ἐρυγῆς. Ὅπερ ἀδύνατον, ἐὰν μή με διδάξῃς τὰ δικαιώματα.

Φθέγξοιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγιά σου. Εὔχεται ἃ δ' ἂν εἴποι λόγον εἶναι Θεοῦ, κατὰ τό· *Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ.* Ὁ δὲ τοιοῦτος ἀργὸν ῥῆμα οὐ λαλεῖ. Διό φησιν ὁ Παῦλος· *Τὸ γὰρ, Οὐ φονεύ-*
D *σεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται* τὸ, *Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.* Δικαιοσύνη γὰρ τοῦτό ἐστι τό· *Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου.*

Γενέσθω ἡ χείρ σου τοῦ σῶσαί με. Δηλοῖ γὰρ οὐ τὴν κατ' οὐσίαν γένεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰ σωζόμενα σχέσιν. Ὁποῖον καὶ τό· *Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν.*

Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε. Ἐὰν θέλῃς ἐπαναβῆναι τῷ λόγῳ, τὸ σωτήριόν σου ὁ Χριστός ἐστιν. Ἰησοῦς γὰρ ἑρμηνεύεται *Θεοῦ σωτηρία.* Οὗτος ἡμῖν ἐπέμφθη. Ἔργον ἐστὶ τὸ ἐπιποθεῖν τοῦ Θεοῦ

[72] Joan. VI, 35. [73] ibid. 55. [74] Prov. XXXI, 9. [75] Rom. XIII, 9. [76] Psal. XXX, 3.

τὸ σωτήριον. Οἱ γὰρ πολλοὶ τὸ κατὰ σάρκα ποθοῦσι. A Τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ σωθῆναι, τὸ ἐν αὐτῷ ἀναπαύεσθαι, κληρονομῆσαι τὰ ἅγια. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰώνιος ζωή. Ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ἑρμηνεύεται Θεοῦ σωτήριον, πεμφθεὶς ἡμῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ· οὗ πρὸς τὸν πόθον ὁ θέλων ὁδεῦσαι μελετήσει τὸν νόμον.

Ζήσεται ἡ ψυχή μου, καὶ αἰνέσει σε. Περὶ μελλούσης λέγει ζωῆς. *Ἡ γὰρ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.* Τότε κυρίως αἰνέσω, ὅτε βοηθῆσαί μοι· τὰ ἐπιβόητα γενόμενα τῶν κρινομένων σοι κρίματα τῷ μὲν δικαίῳ χωρὶς βασάνων, τῷ δὲ δεομένῳ διὰ βασάνων.

Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός. Μετὰ τὸ εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ ἔργα κατορθωκότος, πάλιν πρόβα- B τον ἑαυτὸν πεπλανημένον εἶναι λέγει, ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύων, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· *Ὅταν πάντα καθορθώσητε, λέγετε· Δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν.*

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΙΘ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν πρώτην ᾠδὴν τῶν ἀναβαθμῶν ᾄδει τῷ Θεῷ ὁ ἐν Βαβυλῶνι λαὸς, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι.

Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα ..... Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας. Πῶς γὰρ οὐκ ἄδικα χείλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ τὴν εἰδωλολατρείαν ὡμολογηκότα. Αὐτὴ δὲ καὶ γλῶσσα κληθείη δολία, ἅτε μηδὲν εὐθὲς λαλοῦσα περὶ Θεοῦ. C

Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα. Τί πλέον δοθῆναί σοι αἰτεῖς, φησὶν, ἢ τί θέλεις ἕτερον προστεθῆναί σοι τοῦ κατὰ τῶν δολίων χειλέων; Βέλη πυρὸς μεστὰ ἐξαφθῆναι παρὰ τοῦ δυνατοῦ. Σημαίνει δὲ τὴν κατὰ τῶν Βαβυλωνίων ὅσον οὔπω τιμωρίαν ἐσομένην.

Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη. Ἑτέραν αἴτησιν εὔχεται παρὰ Θεοῦ, τῆς παροικίας ἐλευθερωθῆναι. *Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ.* Χώρα τις ἐστὶν ἡ Κηδὰρ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τῆς πρὸς ἀνατολὰς κειμένη, καὶ μέχρι τῆς Περσῶν παρατείνουσα, ἣν γένος Σαρακηνῶν οἰκεῖ. *Πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου.*

Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός. D Κακία Βαβυλωνίων τὸ πολεμεῖν ἀντ' οὐδενὸς τοῖς εἰρηνεύουσιν. Εἰ μή τι δέοι κριτικῆς τιμωρίας, ἣν κατὰ Χαναναίων καὶ Ἀμορραίων ἐπέταττεν ὁ Θεὸς, τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπαγορεύων φιλίαν. Οἱ δὲ φαῦλοι πρὸς τούτους ἀσύμβατοι, τὴν θεοσέβειαν βδελυττόμενοι. *Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν.*

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν δευτέραν ᾠδὴν ᾄδει, προαπολυθεὶς μὲν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐν ὁδῷ δὲ ὁδεύων τῆς μακρᾶς ὁδοῦ τῆς

salutare Dei. Multi enim quæ secundum carnem sunt concupiscunt. Quod autem secundum Deum, est, in ipso salutem consequi, in ipso requiescere, sancta in hæreditatem accipere. Illud namque est salutare Dei, æterna vita. Imo etiam Jesus explicatur *Dei salutare*, quia missus est nobis ad salutem. Ad cujus desiderium si quis incedere velit, meditabitur legem.

175. *Vivet anima mea et laudabit te.* De futura vita loquitur. *Nam vita nostra abscondita est cum Christo in Deo* [77]. Tunc proprie laudabo, tunc auxiliare mihi. Laudabo scilicet judicia tua illa decantata, de justo lata sine tormentis, de noxio cum tormentis.

176. *Erravi sicut ovis quæ periit.* Postquam opera recte a se gesta narravit, rursum ait se ovem errantem fuisse, humilitati vacans, juxta illud Domini dictum: *Cum omnia perfeceritis, dicite; Servi inutiles sumus* [78].

Canticum graduum. CXIX

Argumentum.

Primum graduum canticum Deo canit populus in Babylone constitutus, pertæsus diuturnæ captivitatis, et rogans libertatem.

1, 2. *Ad Dominum cum tribularer clamavi... Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa.* Quo pacto non iniqua Babyloniorum labia, quæ idololatriam profitebantur? Hæc autem lingua recte dolosa vocetur, utpote quæ nihil rectum de Deo loquatur.

3, 4. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ.* Quid ultra dari tibi postulas, inquit, aut quid aliud vis adjici tibi adversus linguas dolosas? Sagittas igne plenas a potente incensas. Significat autem Babyloniorum ultionem mox futuram.

5, 6. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!* Aliud a Deo postulat, nimirum ut ab incolatu liberetur. *Habitavi cum habitationibus Cedar.* Cedar regio quædam est ad eremum versus orientem sita, et usque ad Persidem pertingens, quam incolit Saracenorum genus. *Multum incola fuit anima mea.*

7. *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus* (50). Ea erat malitia Babyloniorum, ut nulla de causa iis qui pacem colebant bellum inferrent. Nisi fortasse respiciat supplicium quod de Chananæis et Amorrhæis sumi præcepit Deus, vetans ne amicitiam inirent cum illis. Nulla autem est ipsis amicitia cum improbis qui veram religionem exsecrantur. *Cum loquebar illis, impugnabant me gratis.*

1. *Canticum graduum.* CXX.

Argumentum.

Secundum modulatur canticum, dum post solutam captivitatem longum iter ageret Babylone Jero-

[77] Coloss. III, 3. [78] Luc. XVII, 10.

(50) Incertus locus.

solymam. Atque inter medium montium interceptus, rogat auxilium sibi impendi, quem exaudiens propheticus Spiritus respondet : ***Dominus custodiet introitum tuum et exitum tuum.*** A

1, 2. *Levavi oculos meos in montes . . . auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram.* **Ostendens** Dei potentiam ait : *Qui fecit cœlum et terram.*

3, 4. *Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te. Ecce non dormitabit,* etc. Hanc habeto spem, et salvaberis. Illud autem, *non dormitabit*, non laborem eorum qui custodiunt exercitus, urbes, ovilia ; sed impatibilitatem Dei significat illud : *Non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel.* Videtur autem dormitare cum turbulentis hujus vitæ negotiis et insidiis agitamur. B

5. *Dominus custodiat te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.* Idipsum in decimo quinto psalmo ait : *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear* [79]. Et hoc item loco dicit : Ad dexteram manum tuam constitutus, et proteget, et custodiet, et omni providentia dignabitur.

Canticum graduum. CXXI.

Argumentum.

Tertium canticum iter agentibus prædicat ut in domum Dei concedant. Quare sic loquitur.

C

1. *Lætatus sum in iis quæ dicta sunt mihi : in domum Domini ibimus.*

2. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem.* Vox senum hæc est, qui captivitatem sustinuerunt, et narrant pedes suos quibus jam iter agerent olim stetisse in Jerusalem.

3. *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas.* Ita, inquit, civitas olim erat ; non hinc inde dispersa, sed ita constructa, ut videretur una domus esse, ex domorum continua serie et concinnitate.

4. *Illuc enim ascenderunt tribus.* Omnes tribus, inquit, quæ ex Ægypto per virtutem Domini egressæ sunt, ad eam urbem properabant, ad ferendum testimonium, sive ad gratias agendas Deo Israel. *Ad confitendum nomini Domini.* Eo quod impleverit admirabilem promissionem suam. Thronos autem domus David super eam fundatos esse ait, quoniam scilicet regnum in omnes prænuntiat David. Non unius imperium memorans, sed commune, in optimos et religiosissimos quosque, a quibus regnum Davidis erigitur per gratiam Christi : qui duodecim apostolis, super duodecim thronos sedentibus, potestatem dedit judicandi Israelem. D

5. *Quia illic sederunt throni in judicio.* Secundum historiam illic regia fuit, illic sacerdotum throni ;

[79] Psal. xv, 8.

μεταξὺ Βαβυλῶνος καὶ Ἱερουσαλήμ. Ὅς, καὶ μέσος τῶν ὀρέων ἀποληφθεὶς, εὔχεται αὐτῷ βοήθειαν γενέσθαι· οὗ καὶ ἐπακούσας, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν ἀποφθέγγεται· *Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου.*

Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη . . . . Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τοῦ Θεοῦ δεικνύντος τὸ δυνατὸν, *Τοῦ ποιήσαντος*, φησὶ, *τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.*

Μὴ δῴη εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε. Ταύτην ἔχε τὴν ἐλπίδα, καὶ σώζῃ. Τὸ δὲ, *οὐ νυστάξει*, οὐ τὸ ἐπίπονον ἀπὸ τῶν φυλαττόντων τὰς στρατιὰς καὶ πόλεις καὶ ποίμνια, ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς τὸ Θεῖον δηλοῖ τὸ, *οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων Ἰσραήλ.* Δοκεῖ δὲ νυστάζειν, ἐπειδὰν τοῖς ἀστάτοις τοῦ βίου σαλευόμεθα πράγμασι, ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς.

Κύριος φυλάξαι σε, Κύριος σκέπη σοι, ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου. Τοῦτο καὶ ἐν τῷ ιε' ἔφη ψαλμῷ· *Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.* Καὶ ἐνταῦθα πάλιν φησὶν, ὅτι Παρὰ τὴν δεξιάν σοι χεῖρα γενόμενος, καὶ σκεπάσει, καὶ φρουρήσει, καὶ πάσης ἀξιώσει προνοίας.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΑ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ τρίτη ᾠδὴ τοὺς ἔτι ὁδοιποροῦντας εὐαγγελίζεται, τὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἄφιξιν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται.

Ηὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα.

Ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ. Αὕτη τῶν γεγηρακότων ἡ φωνὴ, τῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεινάντων, διηγουμένων, ὡς ἄρα αὐτῶν οἱ πόδες, οἱ νῦν τὴν πορείαν ποιούμενοι, πάλαι ἔστησαν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις. Οὕτω, φησὶν, ἦν πάλαι ὡς πόλις, οὐ διεσπαρμένη ὧδε κἀκεῖσε· ἀλλ' οὕτως ἦν ἡρμοσμένη, ὡς δόξαι ἕνα οἶκον εἶναι τῇ συναφείᾳ καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τῶν οἰκοδομημάτων.

Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί. Πᾶσαι αἱ φυλαὶ, φησὶν, ἐξ Αἰγύπτου δυνάμει Κυρίου ἐξελθοῦσαι, εἰς αὐτὴν ἔσπευδον τὴν πόλιν μαρτυρῆσαι, ἤτοι εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραήλ. *Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου.* Ἐφ' οἷς ἐπλήρωσε τὴν θαυμασίαν ὑπόσχεσιν, θρόνους τε τοῦ οἴκου Δαυῒδ ἱδρυνθῆναί φησιν ἐπ' αὐτῆς· ἐπεὶ καὶ βασιλείαν πάντων ὁ Δαυῒδ προφητεύει· οὐχ ἑνὸς λέγων ἀρχὴν, ἀλλὰ κοινὴν, ὑπὲρ ἀρίστων καὶ θεοσεβεστάτων· δι' ὧν ἡ βασιλεία Δαυῒδ ἀνορθοῦται χάριτι τοῦ Χριστοῦ, τοῖς δώδεκα δεδωκότος ἀποστόλοις, τοῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνοις καθεζομένοις κρίνειν τὸν Ἰσραήλ.

Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν. Καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐκεῖ τὰ βασίλεια, καὶ τῶν ἱερέων οἱ θρό-

κα· ὥσπερ τινὶ διπλῷ στεφάνῳ καὶ διαδήματι καλλωπιζομένης τῆς πόλεως. Νῦν δὲ πάντων ἔκπτωσις, καὶ τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐλάχιστα λείψανα. *Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαυΐδ*. Ἐν ταύτῃ, φησὶ, τῇ πόλει, τουτέστι τῇ Ἱερουσαλὴμ, θρόνοι ἐτέθησαν βασιλικοὶ κρῖμα δίκαιον κρίνοντες· ὧν πρῶτος κατῆρξε Δαυΐδ, ἔπειτα οἱ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα. Διὸ καὶ οἶκον αὐτοῦ ὀνομάζει τοῦ Δαυΐδ.

Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ. Μαθόντες, ὦ οὗτοι, τίς ποτε ἦν Ἱερουσαλὴμ, εὔχεσθε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης αὐτῆς, μηδὲν ἐκζητοῦντες ἕτερον ἢ τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῆς συντελοῦντα.

Γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς πυργοβάρεσί σου. Ἀντὶ τοῦ, ἐν τοῖς βασιλείοις σου. Εὔχομαί σοι, φησὶ, τὰ ἀγαθὰ διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν σοὶ, πλησίον ὄντας καὶ ἀδελφούς. Ταῦτα γὰρ οἱ γεγηρακότες εὔχονται τῇ Ἱερουσαλὴμ, τὸ ἐν τοῖς τείχεσιν αὐτῆς εἶναι εἰρήνην. *Δυνάμει* γὰρ τὰ τείχη φησίν· ἢ καθ' ἕτερον λόγον τοὺς ἐν αὐτῇ ἁγίους.

Ἕνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι. Ἐπεὶ ἐν σοί ἐστιν, ὦ Ἱερουσαλὴμ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀμειβόμενός σε ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι.

civitate seu quadam duplici corona ac diademate ornata. Jam vero omnium ruina cernitur et pristinæ felicitatis reliquiæ exiguæ. *Throni super domum David*. In hac, inquit, civitate, id est in Jerusalem, throni regii positi sunt, in quibus justorum judicium redditur. Quos prior occupavit David, ac deinde qui ex illo secundum carnem orti sunt. Quapropter domum ipsius David nuncupat.

6. *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem*. Heus vos, cum didiceritis quænam olim Jerusalem esset, precamini pro pace ejus, nihil aliud requirentes quam quæ ad pacem ejus conducunt

7. *Fiat pax in virtute tua, et abundantia in turribus tuis*. Ac si dicat, in regia tua. Rogo, inquit, tibi bona, propter inhabitantes in te, qui propinqui et fratres tui sunt. Hæc senes Jerosolymæ precantur, ut scilicet pax sit in muris ejus: per hæc enim, *In virtute*, muros intelligit. Aut secundum aliam rationem, sanctos qui in ipsa erant.

9. *Propter domum Domini Dei nostri quæsivi bona tibi*. Quia, inquit, o Jerusalem, in te est domus Dei nostri, accepta referens beneficia *quæsivi bona tibi*.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΒ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ τετάρτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει τῶν ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ διὰ πολλῶν ἐτῶν τὴν ἐπάνοδον ποιουμένων. Οἱ καὶ, καμόντες κατὰ τὴν ὁδὸν, ἐλέους καὶ οἴκτου δέονται τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐξουθενημένοι παρὰ τῶν ἐθνῶν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται πρὸς αὐτοὺς παραμυθούμενον τὸ Πνεῦμα, καὶ λέγον· *Τοῖς εὐθηνοῦσι τὸ ὄνειδος*.

Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἰδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν. Τῶν μὲν ἐχόντων τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας εἰς φόβον ὀφθαλμοὶ εἰς χεῖρας κυρίων τε καὶ κυρίας· τοῦ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἔχοντος, πρὸς Κύριον τὸν Θεόν.

Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς. Ὁ ἀναδιπλασιασμὸς δηλοῖ τὸ θερμὸν τῆς αἰτήσεως, οὐχ ὡς ἄξιοι τὸν ἔλεον αἰτοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἐπονείδιστοι λίαν γενόμενοι.

Canticum graduum. CXXII.

Argumentum.

Quartum canticum orationem continet eorum qui remigrantes multis annis in itinere versati fuerant. Qui defessi in via, misericordiam et miserationem a Deo impendi sibi postulant, utpote qui a gentibus nihili penderentur. Quare consolans ipsos Spiritus sanctus, respondet et ait: *Opprobrium abundantibus*.

1, 2. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum*. Oculi eorum qui habent spiritum servitutis in timore [80] sunt in manibus dominorum et dominæ; ejus autem qui spiritum adoptionis [81] habet, ad Dominum Deum.

3. *Miserere nostri, Domine, miserere nostri*. Reduplicatio fervorem precationis ostendit. Non quasi digni simus misericordiam postulamus, sed utpote opprobriis onerati.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΓ'.

Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν.

Ὑπόθεσις.

Τὴν πέμπτην ᾠδὴν ᾄδοντες οἱ ἐπιβάντες τῆς Ἰουδαίας γῆς, εὐχὰς ἀναπέμπουσιν, ἐφ' οἷς ἐῤῥύσθησαν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν μεταξὺ ἐχθρῶν.

Canticum graduum. CXXIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis.

Argumentum.

Quintum canticum canentes qui in Judæam ascenderunt, preces emittunt, eo quod liberati sint a captivitate, et ab inimicis quos postea superarunt.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΔ'.

Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον ὡς ὄρος Σιών.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἕκτην ᾠδὴν ᾄδουσιν ἐπ' αὐτὸ τὸ ποθούμενον ὄρος γενόμενοι. Εἶτα ὁρῶντες τὴν πόλιν ἀτείχιστον, τεῖχος αὐτῇ τὴν τοῦ Κυρίου ἐπικουρίαν εὔχονται γενέσθαι, φησὶ, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐχθρῶν θαῤῥοῦσι διαφυγεῖν τὰς ἐπιβουλάς· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἐπικου-

Canticum graduum. CXXIV.

Qui confidunt in Domino sicut mons Sion.

Argumentum.

Sextum canticum canunt, postquam ad ipsum desideratum montem pervenerant. Deinde videntes urbem absque muris, murum ipsi fore postulant Domini auxilium, inquit, ac inimicorum insidias effugere posse confidunt: ex eodem nimirum auxi-

[80] Rom. VIII, 15. [81] ibid.

lio Dei, « qui non relinquit virgam peccatorum A super sortem justorum et sanctorum suorum [81]. »

5. *Pax super Israel.* Pax enim quæ omnem superat mentem [82], ei soli datur qui mente valet. Imo etiam deletis inimicis hi pace fruebantur.

Canticum graduum. CXXV.
Argumentum.

Septimum canticum canunt qui cum ad ipsam urbem pervenerint, liberationis a captivitate certitudinem habent. Rogant autem pro reliquis qui adhuc erant in Babylone, ut ipsi etiam redimerentur.

1. *In convertendo Dominus captivitatem Sion facti sumus sicut consolati.* Hæc apostoli prænun- B tiant de seipsis et de gentibus. Nam Davidis tempore nulla captivitas erat. Fortasse vero hæc de spirituali captivitate dicit. Illud enim, *dicent*, futurum prophetice significat.

2-4. *Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus,* etc. Hoc nos multis lacrymis deplorandos esse ab omnibus significat. Omnes enim Dei magnificentiam mirantur, quod nos ex acerba illa servitute liberaverit. Et nos quidem clamamus, neque enim vacamus sensu, cum reliquos captivos nondum receperimus, pro quibus ita supplicamus: *Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrens in austro.* His significant magnam adhuc C multitudinem in Babylone remanere, ita ut reditus ejus Ægyptii fluminis decursui similis dicatur. Auster hic desertum dicitur.

5, 6. *Qui seminant in lacrymis in exsultatione metent. Euntes ibant et flebant.* Rogantibus pro reliquiis captivorum, respondet Spiritus propheticus, et ait: Si fleverint pro iis qui in Babylone supersunt, reditus illis concedetur.

Canticum graduum Salomoni. CXXVI.
Argumentum.

Octavum canitur canticum jactis fundamentis templi, sperantibus Judæis fore ut ædificium immotum semper maneret. Latenter igitur prænuntiat futurum ejus denuo sub Romanis excidium. D Adjicitque prophetiam de Christi Ecclesia. Canitur porro prophetice a Salomone. Sicut etiam revera aliqui psalmi Zachariæ sunt et Aggæi. Octava autem jure intelligatur esse principium Novi Testamenti.

1. *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Hæc Judæis ait, de firmitate ædificii sui alte sentientibus.

3. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filii.* Alte de templo nolite sentire, inquit, quasi in illo vobis hæreditas data sit. Verum ea

ρίας πάλιν τοῦ Θεοῦ, « μὴ ἀφιέντος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. »

Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Ἡ γὰρ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη μόνῳ τῷ νοῦν ἔχοντι δίδοται. Ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων ἀπολωλότων, οὗτοι τῆς εἰρήνης ἀπήλαυσαν.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΕ'.
Ὑπόθεσις.

Τὴν ἑβδόμην ᾄδουσιν ᾠδὴν οἱ τὸ ἀσφαλὲς ἐσχηκότες τῆς λυτρώσεως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ γεγενῆσθαι τῇ πόλει. Παρακαλοῦσι δὲ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, τῶν ἔτι ὄντων ἐν τῇ Βαβυλῶνι, ὅπως ἂν καὶ αὐτοὶ λυτρωθῶσιν.

Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιὼν ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι. Οἱ ἀπόστολοι ταῦτα προφητεύονται περὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Κατὰ γὰρ τοὺς τοῦ Δαυῒδ χρόνους οὐκ ἦν αἰχμαλωσία. Τάχα οὖν περὶ τῆς νοητῆς ταῦτά φησι. Τὸ γὰρ, *ἐροῦσι*, προφητικῶς τὸ μέλλον δηλοῦται.

Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· Ἐμεγάλυνε Κύριος, κ. τ. λ. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς πολυθρηνήτους παρὰ πᾶσιν ἀπέφηνεν. Ἅπαντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίαν θαυμάζουσιν, ὅτι τῆς πικρᾶς ἐκείνης ἡμᾶς δουλείας ἀπήλλαξε· καὶ ἡμεῖς μέντοι βοῶμεν, οὐ γὰρ ἀναισθητοῦμεν, εἰ καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς ἀπειλήφαμεν· περὶ ὧν ἱκετεύομεν λέγοντες· *Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν ὡς χειμάῤῥους ἐν τῷ νότῳ.* Δηλοῦσι τὸ πολὺ πλῆθος ἐναπομεῖναν ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, παρεικάζειν αὐτοὺς τῷ ῥεύματι τοῦ Αἰγυπτίου ποταμοῦ. Νότον γὰρ τὴν ἔρημόν φησιν.

Οἱ σπείροντες ἐν τοῖς δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον. Τοῖς εὐξαμένοις περὶ τῶν καταλοίπων ἀποκρίνεται τὸ προφητικὸν Πνεῦμα, καί φησιν, ὅτι, Εἰ κλαύσαιεν ὑπὲρ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἔσται καὶ αὐτοῖς ἡ ἐπιστροφή.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν τῷ Σολομῶντι. ΡΚϚ'.
Ὑπόθεσις.

Ἡ ὀγδόη ᾄδεται ᾠδὴ, καταβεβλημένων ἤδη τῶν θεμελίων τοῦ ἱεροῦ· ἐλπιζόντων ἀδιάσειστον εἶναι τὸ τείχισμα. Λεληθότως οὖν προφητεύει τὴν ἐσομένην αὐτοῦ πτῶσιν πάλιν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Συνάπτει δὲ καὶ προφητείαν περὶ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ᾌδεται δὲ προφητικῶς ὑπὸ τοῦ Σολομῶνος· καθάπερ ἀμέλει καὶ Ζαχαρίου εἰσὶ ψαλμοὶ καὶ Ἀγγαίου. Ἡ δὲ ὀγδόη εἰκότως ἀρχὴ τῆς Νέας Διαθήκης.

Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. Ὡς μέγα φρονούντων τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ στερεῷ τῆς οἰκοδομῆς, τὰ τοιαῦτά φησιν.

Ὅταν δῷ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί. Μὴ μέγα φρονεῖτε, φησὶν, ἐπὶ τῷ ἱερῷ, ὡς ἐν αὐτῷ τῆς κληρονομίας

[81] Vers. 3. [82] Philipp. IV, 7.

ὑμῶν διδομένης. Οὐ γάρ ἐστιν αὕτη. Ἀλλ' ὅταν ἀναπαύσῃ τοὺς ἠγαπημένους αὐτοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ, τουτέστι τοὺς προφήτας· τότε τοῖς ἐκείνου υἱέσι τὴν κληρονομίαν δώσει. Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι ἢ οἱ μαθηταί; (*Cord.*) Ἡ γὰρ θεία ὑπόσχεσις, καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας εὐλογία, καθάπερ τις μισθὸς τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἠλπικόσι δεδώρηται. *Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρός.* Ὁ καρπὸς τῆς γαστρὸς εἴη ἂν ἡ σωτηρία τοῦ πνεύματος, κατὰ τό· *Ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς.* Τούτου τοῦ καρποῦ μισθὸς ὥσπερ καὶ κληρονομία δοθήσεται ἡ υἱοθεσία.

Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων. Ἐκτετιναγμένους τοὺς ἀποῤῥιφέντας φησὶ τοῦ προτέρου λαοῦ· ὧν οἱ υἱοὶ, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, γεγόνασι βέλη τοῦ δυνατοῦ. Δι' αὐτῶν τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις κατετόξευσεν.

Μακάριος ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν. Ἐξ αὐτῶν μακαρίζει τοὺς ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφεληθησομένους. *Οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις.* Σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος δηλοῖ.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΖ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ ἐννάτη ᾠδὴ μακαρίζει τὸν προσελθόντα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκότως δὲ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἀποστόλων μακαρίζει τοὺς πιστεύσαντας.

Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον.

Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα. Τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον δῶρον δίδοται οὐχ ἡ τυχοῦσα γυνὴ, ἀλλ' ἡ καρποῖς ἀγαθοῖς κεκοσμημένη. Γυνὴ γὰρ ἀγαθὴ, μερὶς ἀγαθή.

Καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Τὰ νοητὰ δηλονότι· Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου, εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Τὰς ἐπαγγελίας λέγει. Ὥσπερ γὰρ πρῶτοι καρποὶ τῆς θεοφιλοῦς ψυχῆς εἰσι τὰ γεννήματα, οὕτως καὶ δεύτεροι αἱ ἐπαγγελίαι.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ δεκάτη ᾠδὴ τοὺς πολλοὺς διωγμοὺς τῷ Χριστοῦ λαῷ ἐκδιδάσκει, καὶ ὥσπερ πάντα ὑπερπηδήσει κρείττων ἀεὶ τῶν ἐπιβουλευόντων γενόμενος. Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος γενέσθαι τοὺς διωγμούς.

Πλεονάκις ἐπολέμησάν με .... Κύριος δίκαιος συνέτριψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Πάντες γὰρ οἱ διώξαντες κακοὶ κακῶς ἀπολοῦνται.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΚΘ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ ἑνδεκάτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει μαρτύρων, καὶ διδασκαλίαν ἐξομολογήσεως τῷ νέῳ λαῷ. Σαφῶς δὲ ἀρετῆς ἱλασμὸν κηρύσσει, ὅς ἐστι Χριστός. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἴρηται· *Καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.*

Ἐκ βαθέων ἐξέκραξά σοι, Κύριε ....

A hæreditas vere non est. At cum dilectos suos ex priore populo requiescere fecerit, id est prophetas, tunc filiis suis hæreditatem daturus est. Ecquinam ii fuerint, nisi discipuli? (*Cord.*) Nam divina promissio, et puerorum benedictio, ceu quædam merces sperantibus in eum data est. *Merces fructus ventris.* Fructus ventris est salus spiritus, juxta illud: *Parturivimus et peperimus spiritum salutis, quem fecimus in terra* [84]. Hujusce fructus merces, ut et hæreditas dabitur, scilicet adoptio.

4. *Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum.* Excussos vocat eos ex priore populo qui abjecti sunt. Quorum filii, scilicet apostoli, fuere sagittæ potentis. Hisce enim adversarias potestates quasi sagittis confecit.

5. *Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis.* Beatos prædicat eos qui ex doctrina utilitatem percipient. *Non confundentur cum loquentur inimicis suis in portis.* Aperte prædicationis adventum significat.

Canticum graduum. CXXVII

Argumentum.

Nonum canticum beatum prædicat eum qui accedit ad timorem Dei. Jure autem postquam apostolos futuros declaravit, beatos prædicat eos qui crediderunt.

1. *Beati omnes qui timent Dominum.*

3. *Uxor tua sicut vitis abundans.* Timenti Deum dono datur non quævis mulier, sed quæ bonis
C fructibus ornata sit. Nam bona mulier, bona portio.

5. *Et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.* Spiritualia scilicet bona, *quæ oculus non vidit* [85], etc.

6. *Et videas filios filiorum tuorum, pax super Israel.* Promissiones dicit. Sicut enim primi fructus animæ erga Deum religiosæ sunt fetus ejus, sic secundi sunt promissiones.

Canticum graduum. CXXVIII.

Argumentum.

Decimum canticum multa persecutionum genera Christi populum edocet, et quo pacto omnia superaturus sit, insidiatoribus semper superior effectus. Hoc autem ait quia ab initio prædicatio-
D nis persecutiones fuerunt.

1, 4. *Sæpe expugnaverunt me.... Dominus justus contrivit cervices peccatorum.* Nam omnes qui persecuti sunt mali male peribunt.

Canticum graduum. CXXIX.

Argumentum.

Undecimum canticum orationem complectitur martyrum et doctrinam confessionis novo populo datam. Clare autem virtutis propitiationem prædicat, quæ Christus est. De ipso namque dictum est: *Et ipse propitiatio est pro peccatis nostris* [86].

1. *De profundis clamavi ad te, Domine....*

[84] Isa. xxvi, 18. [85] I Cor. ii, 9. [86] I Joan. ii, 2.

2. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Aures in Deo angelicas potestates intelligimus esse, per quas supplicationes nostræ ad Deum accedunt.

3. *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* Illa autem reduplicatio vocis, *Domine, Domine*, admirantis est divinæ clementiæ magnitudinem, apud quem esse propitiationem dicit, at non in bonis operibus nostris.

4. *Propter nomen tuum sustinui te, Domine.* Hæc sunt verba eorum qui non propter necessitatem spiritualem, sed propter venerandum nomen ipsum accedunt, *ac si in patientia currunt propositum certamen* [87], et nullo tempore abscedant a Deo, et ab iis quæ ipsi placent.

6. *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.* Oportet enim etiam in molestis rebus Dominum exspectare. Non solum enim in matutina custodia, non conspicua omnia sunt, sed etiam usque ad tenebrosa negotia et eventa. Sed oriente vero lumine, mens perspicax, lætarum rerum augmentum, tristium vacuitatem accipit; speret in illum quasi in fontem; apud illum namque est misericordia qui redemptio est et propitiatio, qui virtute multa peccata purgat.

Canticum graduum. CXXX.

Argumentum.

Duodecimum canticum docet eum qui propitiatione donatus fuit, ne fidens suo profectu exaltetur, sed humiliter sentiat.

Domine, non est exaltatum cor meum... Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me, etc. Ut quis non exaltetur, ait contrariam virtutem esse admodum utilem, quam Salvator docuit his verbis: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum* [88]. Ablactatos autem pueros dicit, tribulationem significans. Etenim nonnisi cum fletibus infans a matre discedit, dolens quod lacte privatus fuerit. Ita et ego, inquit, in ærumnis degens, semper Deum precor. Quod si non ita affectus essem, extremum supplicium luerem.

Canticum graduum. CXXXI.

Argumentum.

Decimum tertium canticum orationem continet pro Davide. Nam cum propitiatio omnibus remissionem peccatorum conciliet, necessario Spiritus propheticus, cum reliquis qui salutem consequuntur et cum Davide ait: « Domine, memento, secundum mansuetudinem ejus retribue illi. » Quemadmodum enim ille, mansuetus cum esset, dimisit Sauli injurias sibi illatas, ita et ipsi delicta remitte.

1, 2. *Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob*, etc. Cum didicisset enim ex Spiritu sancto, Dominum apud homines adventurum, daturumque

[87] Hebr. XII, 1. [88] Matth. XVIII, 3.

(50*) Locus vitiatus.

A *Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.* Ὦτα ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις νοοῦμεν, δι' ὧν αἱ δεήσεις ἡμῶν πρὸς Θεὸν εἰσέρχονται.

Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; Ὁ δὲ τοῦ, *Κύριε, Κύριε*, διπλασιασμὸς θαυμάζοντός ἐστι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὸν ὄγκον, παρ' ἧς καὶ τὸν ἱλασμὸν εἶναί φησιν, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις κατορθώμασιν.

Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε. Ταῦτα τῶν μὴ διὰ χρείαν πνευματικὴν, δι' αὐτὸ δὲ τὸ σεπτὸν ὄνομα προσιόντων, *οὕτω καὶ ἐν ὑπομονῇ τρεχόντων τὸν προκείμενον ἀγῶνα*, καὶ κατὰ μηδ' ἕνα καιρὸν ἀφισταμένων Θεοῦ καὶ τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ.

B *Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.* Δεῖ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σκυθρωποῖς προσδοκᾷν ἐπὶ Κύριον. Οὐ γὰρ μόνον ὅτε φυλακὴ πρωῒ μὴ καὶ λαμπρὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ζοφερῶν περιστάσεων. Ἀλλὰ καὶ ἀνατέλλοντος τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὁ διορατικὸς νοῦς προσθήκην λαμβάνει ἐκ Θεοῦ τῶν φαιδρῶν, καὶ τῶν σκυθρωπῶν ἀπαλλαγήν (50*)· ἐλπισάτω παρ' αὐτῷ γὰρ ὡς ἐν πηγῇ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος, τῷ αὐτῷ ὄντι λυτρώσει, καὶ τῷ ἱλασμῷ, τῷ ἱκανώσει πολλῇ τὰς ἁμαρτίας περικαθαίροντι.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΛ'.

Ὑπόθεσις.

C Ἡ δωδεκάτη ᾠδὴ τὸν καταξιωθέντα τοῦ ἱλασμοῦ διδάσκει μὴ ἐπαίρεσθαι, τῇ ἑαυτοῦ βελτιώσει θαῤῥοῦντα, ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖν.

Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου . . . . . οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ, κ. τ. λ. Πρὸς δὲ τὸ μὴ ἐπαρθῆναί φησι τὴν ἐναντίαν ἀρετὴν εἰς ὑπερβολὴν ἐπιτήδειον, ἣν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε λέγων· *Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.* Ἀπογαλακτισθέντα δὲ λέγει παιδία, τὴν θλίψιν δηλῶν. Οὐ γὰρ ἀφίσταται τῆς μητρὸς, ὀδυνώμενον ἐπὶ τοῦ στερηθῆναι τοῦ γάλακτος. Οὕτως ὢν ἐν συμφοραῖς κἀγὼ, φησὶν, ηὐχόμην ἀεὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ οὕτως εἴην, δίκην δοίην ἐσχάτην

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΛΑ'.

Ὑπόθεσις.

D Ἡ τρισκαιδεκάτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει ὑπὲρ τοῦ Δαυΐδ. Τοῦ γὰρ ἱλασμοῦ πᾶσι προξενοῦντος ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, ἀναγκαίως τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν σωζομένων, καὶ τοῦ Δαυΐδ φησι· « Κύριε, μνήσθητι, κατὰ τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀποδιδοὺς αὐτῷ. » Ὡς γὰρ αὐτὸς πρᾶος ὢν ἠφίει τῷ Σαοὺλ τὰ εἰς αὐτὸν ἀδικήματα, οὕτω καὶ αὐτῷ συγχώρησον τὰς πλημμελείας.

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυΐδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ηὔξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ, καὶ τὰ ἑξῆς. Μαθὼν γὰρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐπιδημήσει τοῖς ἀνθρώποις ὁ Κύριος,

ἄφεσιν διδοὺς τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτὸς σωθήσεσθαι διὰ ταύτης ἐλπίσας, σπεύδει μαθεῖν πότε ἔσται, καὶ ποῦ γενήσεται, τίνα δὲ τρόπον ἐπιδημήσει. Ταῦτα γνῶναι ποθῶν, εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν ἐνέβαλε κάκωσιν, ὡς πᾶσαν μὲν παραιτεῖσθαι στρωμνὴν, ἀποτάξασθαι δὲ τῷ οἴκῳ, κεῖσθαι δὲ πρὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόσωπον τοῦ ἁγιάσματος ἐπ' ἐδάφους, ὅρκῳ βεβαιώσας μὴ ἀναστῆναι πρὶν ταῦτα μαθεῖν. Ἐπὶ δὲ τῇ τούτου εὐτονίᾳ λαβὼν οἶκτον ὁ Θεὸς ἐπινεύει· ὡς ἓν ἅπαξ ὠμόσας μὴ ψεύσατο· ὅθεν ἐπήνεγκεν· *Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφραθᾷ*· αὕτη ἐστὶν ἡ Βηθλεέμ. Τίνα δὲ αὐτὴν ἢ τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι Κυρίου ἔλευσιν;

Εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. Τὸ γὰρ σπήλαιον ἐν ᾧ γεγένηται ὁ Χριστὸς ἐν πεδίοις ἐστὶν, ἤτοι τοῖς ἀγροῖς.

Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ. Τὰς κατὰ καιρὸν ἐσομένας Ἐκκλησίας σημαίνει. *Προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ.* Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν φησιν, ἔνθα πᾶς παρερχόμενος προσκυνεῖ.

Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου. Τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ἐπισπεύδουσιν αὐτοῦ. *Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου.* Κιβωτὸν τοῦ ἁγιάσματος τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα φησίν.

Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην. Οὐκέτι, φησὶ, κατὰ τὸν νόμον στολὰς, ἀλλ' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη δὲ ὁ Χριστός.

Ἕνεκεν Δαυῒδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου. Μετὰ τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπους εὐεργεσίας καὶ τοῦ Δαυῒδ μνήσθητι, ὁ ποιήσας αὐτὸν ἐπιστρέφειν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Δοῦλος γὰρ ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν.

Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαυῒδ ἀλήθειαν. Καὶ ποῦ τὸ, ὤμοσεν; ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· *Καὶ ἔσται, ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἑτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου· καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.*

Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου. Τὴν μέλλουσαν σαφῶς ἀνακηρύττει διαθήκην, ἣν εἰ ἦσαν φυλάξαντες οἱ κατὰ σάρκα υἱοὶ τοῦ Δαυῒδ, ἔμελλον ἂν μὴ ἐκπεσεῖν τῆς ἡτοιμασμένης βασιλείας.

Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα. Εἰ γὰρ ὁ πάλαι ναὸς ἔρημος διὰ μανίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' οὖν ἐκεῖ πάλιν καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως τὰ χωρία τῆς θείας ἠξίωται χάριτος.

Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω. Ἕκαστος γὰρ τῶν τοιούτων, δικαίου σπέρμα τυγχάνων, οὐκ

A multorum peccatorum remissionem, et cum speraret ipse per ejus adventum salutem se consecuturum, ediscere gestit, quandonam id erit, et ubi adventurus sit, et quonam modo peregrinaturus. Hæc edoceri exoptans, in tantam sese afflictionem conjecit, ut lectum omnem recusaverit, domui vale dixerit, et ante Deum iaceat humi prostratus ante faciem sanctuarii, juratus se nunquam surrectur... nisi hæc edisceret. Ob ejus perseverantiam misericordia motus Deus, annuit ipsi: ac postquam semel juravit non frustrabitur. Quare intulit: *Ecce audivimus eam in Ephratha*, ipsa est Bethlehem. Ecquam audivit nisi futuram peregrinationem Domini?

6. *Invenimus eam in campis silvæ.* Nam spelunca ubi natus est Christus in planitie, seu in campis

B est.

7. *Introibimus in tabernaculum ejus.* Ecclesias subsequenti tempore futuras significat. *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* Montem Olivarum dicit, ubi omnis qui pertransit adorat.

8. *Surge, Domine, in requiem tuam.* Ejus in cœlos ascensum videre gestiunt. *Tu et arca sanctificationis tuæ.* Arcam sanctificationis sanctam ejus carnem vocat.

9. *Sacerdotes tui induentur justitiam.* Non vestimenta de more, inquit, sed ipsam justitiam; justitia autem est Christus.

10. *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui.* (51) Cum beneficiorum omnibus

C hominibus collatorum, tum Davidis memento, quem propter peccatum ad conversionem adduxisti. Servus quippe est qui ex illo secundum carnem servi formam accepit.

11. *Juravit Dominus David veritatem.* Et quandonam juravit? cum diceret ei [29]: *Et erit postquam impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, exsurget ex semine tuo alius qui erit ex ventre tuo: et præparabo in sæculum regnum ejus, ipse ædificabit domum nomini meo: et erigam regnum ejus in sæculum. Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium.*

D 12. *Si custodierint filii tui testamentum meum.* Futurum testamentum aperte prænuntiat, quod si custodissent qui ex Davide secundum carnem erant, futurum erat ut a parato sibi regno non exciderent.

14. *Hæc requies mea in sæculum.* Nam si antiquum illud templum, ob Judæorum furorem desertum sit, at ibidem loca crucis, resurrectionis, ascensionis divina gratia donata sunt.

15. *Escam ejus benedicens benedicam. Pauperes ejus saturabo panibus.* Singuli namque eorum justi

[29] II Reg. VII, 12-14.

(51) Implicatus locus.

tamen cum sint non egent panibus. Scribitur quoque : *Viduam ejus*, scilicet eam quæ patrocinio caret. *Pauperes ejus saturabo panibus*. Id est, eos qui secundum Deum pauperes sunt. Panibus autem spiritualibus.

16. *Sacerdotes ejus induam salutari*. Ipse item Christus est, qui salutare est, justitia quoque supra vocatus.

17. *Illuc producam cornu David*. Quo tempore salutare apparebit, gloria Davidis orietur. *Paravi lucernam Christo meo*. Hoc de Joanne ait, juxta Domini dictum : *Ipse erat lucerna ardens et lucens* [89].

A ἐλαττοῦται ἄρτοις. Γράφεται δὲ καὶ, *Τὴν χήραν αὐτῆς*, καὶ δηλονότι τὴν ἀπροστασίαστον. *Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων*. Τοὺς κατὰ Θεὸν μὲν πτωχεύσαντας· ἄρτων δὲ τῶν νοητῶν.

Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν. Αὐτός ἐστι πάλιν ὁ Χριστὸς ἡ σωτηρία, ὁ καὶ δικαιοσύνη ἐν τοῖς ἀνωτέροις ὠνομασμένος.

Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαυΐδ. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπιφανεῖ τὸ σωτήριον, δηλονότι ἡ δόξα ἀνατελεῖ τοῦ Δαυΐδ. *Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου*. Τοῦτο περὶ Ἰωάννου φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου· *Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαινόμενος*.

Canticum graduum. CXXXII.

Argumentum.

Decimum quartum canticum declarat bonum a Salvatore, postquam illuxit hominibus, collatum, dicens :

1, 2. *Ecce quam bonum et quam jucundum. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam*. Cum congregata, inquit, fuerit Ecclesia, et quemdam seu concentum fecerit : tum unctio sancti Spiritus ac sacerdotium inducetur, primum quidem in caput Ecclesiæ, quod est Christus : deinde in barbam, quæ est decor faciei Ecclesiæ. Hic autem intelliguntur apostoli. Postremo autem ad totum corpus pertransiit, id est ad omnes qui in Ecclesia Christum induerunt.

3. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum*. *Illic*, ait, videlicet apud fratres habitantes in unum ; *et vitam ;* non quamlibet, sed immortalem. In Sion enim sanctissimi Spiritus ros vivificus in sacros apostolos demissus est, per quem omnes qui credunt benedictionem æternam consequuntur. Illorum enim cor et anima una.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΛΒ'.

B *Ὑπόθεσις.*

Ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη ᾠδὴ ἀκολούθως τῇ τοῦ Σωτῆρος ἐπιλάμψει τὸ ἐξ αὐτοῦ δωρούμενον τοῖς ἀνθρώποις καλὸν φανερὸν ποιεῖ λέγουσα.

Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν, ἢ τί τερπνόν. Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα. Ἐπειδὰν, φησὶ, συναχθείη ἡ Ἐκκλησία, καὶ μίαν ὥσπερ τινὰ ἁρμονίαν ποιήσηται, τότε δὴ τότε καὶ χρίσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἱεράτευμα προσαχθῇ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν πώγωνα, ὅς ἐστιν εὐπρέπεια τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας. Νοοῦνται δὲ διὰ τούτου οἱ ἀπόστολοι. Τὸ τελευταῖον δὲ καὶ εἰς ὅλον τὸ σῶμα μεταβέβηκε, τουτέστιν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνδεδυμένους Χριστόν.

C *Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος*. *Ἐκεῖ*, φησί· δῆλον δὲ, ὅτι παρ' αὐτοῖς τοῖς κατοικοῦσιν ἀδελφοῖς ἐπὶ τὸ αὐτό· *καὶ ζωήν*· οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον. Ἐπὶ τὴν Σιὼν γὰρ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους ζωοποιὸς κατεπέμφθη δρόσος, δι' ἧς ἅπαντες οἱ πιστεύοντες τὴν αἰώνιον εὐλογίαν καρποῦνται. Ἐκείνων γὰρ ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία.

Canticum graduum. CXXXIII.

1. *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini.*

Argumentum.

Decimum quintum canticum, jubet eos qui adhuc in Ecclesia catechumeni sunt laudare Deum. Servos autem vocat ipsos, utpote qui nondum adoptione dignati sint. 2. *In noctibus extollite manus vestras in sancta*. In noctibus adhuc consistere illos ait, quia nondum Spiritus sancti illuminatione donati sunt.

3. *Benedicat te Dominus ex Sion*. Ex Sion dicit : quia hoc nomen amabile ipsis erat, ubi erat ipsis omnis sanctificationis argumentum. Exinde vero docet ex quocunque loco invocandum esse, dicens : *Qui fecit cœlum et terram.*

Alleluia. CXXXIV.

1. *Laudate nomen Domini, laudate, servi, Domi-*

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΡΛΓ'.

Ἰδοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου.

Ὑπόθεσις.

Ἡ πεντεκαιδεκάτη ᾠδὴ τοῖς ἔτι κατηχουμένοις ἐν D τῇ Ἐκκλησίᾳ αἰνεῖν τὸν Θεὸν παρακελεύεται. Δούλους δὲ αὐτοὺς καλεῖ, ἅτε μήπω τῆς υἱοθεσίας ἠξιωμένους. *Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια*. Ἐν νυκτὶ ἔτι ἑστάναι αὐτούς φησιν, ἅτε μὴ φωτίσματος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἠξιωμένους.

Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιών. Ἐκ Σιὼν δέ φησιν· ἐπειδὴ καὶ τοὔνομα ποθεινὸν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, ἔνθα πάσης ἁγιστείας ὑπόθεσις ἦν. Εἶτα διδάσκει πανταχόθεν καλεῖν λέγων· *Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.*

Ἀλληλούϊα. ΡΛΔ.

Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύ-

[89] Joan. v, 35.

ριον. Ἔτι καὶ οὗτος τοῖς εἰσαγομένοις λέγεται ψαλμὸς, παρακελευόμενος, Αἰνεῖτε τὸν Θεόν. Τὸ γὰρ, ἀλληλοὺ, ἑρμηνεύεται, *αἰνεῖτε*, τὸ δὲ, *ἰα*, τὸν Κύριον.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν. Ψάλλειν αὐτοὺς προτρέπεται, ἀφ' ὧν ἤδη καὶ ἕτερον ἐν Αἰγύπτῳ εἰδωλολατρήσαντες. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξ Ἰακώβ. Ἐκλήθησαν δὲ εἰς τὸ ὑμνεῖν τὸν Θεόν. *Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ.* Ἀντὶ τοῦ, ἐξαίρετον· ὁ γὰρ διορατικὸς νοῦς ἐστιν Ἰσραήλ.

Ὅτι ἐγὼ ἔγνων, ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς. Ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἔγνωκεν αὐτὸν Κύριον.

Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ἀβύσσοις. Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς. Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ἔξωθεν τὴν γῆν περιέχουσιν αἱ θάλασσαι, ἀφ' ὧν τὰς νεφέλας ἀνάγει. *Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε.* Καὶ τοῦτο σύμβολον εἴη τῆς θεοπρεποῦς δυνάμεως, τὸ ἐν τῷ αὐτοῦ συμμίξαι τὸ πυρῶδες τῶν ἀστραπῶν καὶ τὸ ὕδωρ. *Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν.* Τὸ ἀκατάληπτον ἀνθρώποις τῆς τῶν ἀνέμων ἐδήλωσε φύσεως διὰ τῶν θησαυρῶν. Ὅμοιον δὲ τὸ εἰρημένον παρὰ Κυρίου· *Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει.*

Ὃς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. Τὴν τελευταίαν πληγὴν ἔθηκε πρώτην, ἐπεὶ μετ' αὐτὴν ἐδέξαντο τὴν ἐλευθερίαν. Λέγει δὲ καὶ κτηνῶν, ἐπειδὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα γεγένηται, καὶ δι' αὐτὸν καὶ κολάζεται. Ὥστε πρὸς αὔξησιν φόβου δειχθῆναι θεήλατον τὴν πληγήν.

Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ δοξολογῆσαι, ὡς ἔτι δούλοις τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀρτίως προσελθοῦσι διαλεγόμενος, παραβάλλει τῶν θεῶν ὧν ἡγοῦντο πάλαι τὸν ἔλεγχον ἀκολούθως· ὡς εἶπεν· *Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς.* Ὁ μὲν γὰρ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα πεποίηκεν· οἱ δὲ πρότερον ὑμῶν θεοὶ μόνον εἴδωλα νεκρὰ καὶ κωφὰ, οἷς ὅμοιοι γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά. Πῶς γὰρ οἱ τοῖς ἀψύχοις προσκυνοῦντες οὐκ ἀπελιθώθησαν τὰς ψυχάς; καὶ οὓς ἔφη κατὰ τὴν συνήθειαν ἄνωθεν θεοὺς, νῦν ἐπαισχύνει καὶ κέκληκεν εἴδωλα, διαβάλλων τῇ τε ὕλῃ καὶ τῇ ἐργασίᾳ.

Ἀλληλούϊα. ΡΛΕ'.

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις. Λόγος ἀρχαῖος φησιν εἰς δώδεκα τμήματα διαιρεθεῖσαν τὴν θάλασσαν, ἑκάστῃ φυλῇ μίαν ἀποδοῦναι ὁδόν.

Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Οὐκ ἔλαττον τῆς θαλάσσης τῆς ἐρήμου τὸ θαῦμα.

A num. Hic quoque psalmus initiatis dicitur, jubens laudare Deum. Nam illud, *allelu*, interpretatur, *laudate*, illud autem, *ia*, Dominum.

3. *Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus quoniam suave.* Hortatur eos ad psallendum, qui olim in Ægypto idololatriæ dediti fuerant. Hi autem erant Jacobi posteri. Vocati sunt autem ad Deum hymnis celebrandum. *Israel in possessionem sibi.* Quasi dicat, electum; perspicax enim mens Israel est.

5. *Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, et Dominus noster præ omnibus diis.* A creatrice facultate novit ipsum esse Dominum.

6, 7. *In mari et in omnibus abyssis. Educens nu-*
B *bes ab extremis terræ.* Hoc ait, quia terram exterius ambiunt maria, ex quibus nubes educit. *Fulgura in pluviam fecit.* Hoc item symbolum fuerit divinæ virtutis, quod in eodem loco fulgurum ignem cum aqua misceat. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Per thesauros declarat incomprehensibilem hominibus esse ventorum naturam. Simile autem huic est illud Domini dictum: *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis: sed nescis unde veniat aut quo vadat* [91].

8. *Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.* Postremam plagam primam ordine
C ponit, quia post ipsam libertate donati sunt. Pecora autem memorat, quia propter hominem facta sunt, et propter eum castigantur, ita ut per augmentum terroris divinitus immissam fuisse plagam perspicuum sit.

15. *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.* Postquam divinam providentiam ostendit et laudibus celebravit, gentibus quæ nuper ad fidem accesserunt, quasi etiamnum servis loquens, affert deorum quos olim colebant confutationem. Postquam dixit: *Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis.* Ipse enim tanta taliaque opera edidit; illi autem dii olim vestri, solum simulacra erant mortua, et cæca quibus similes fiant qui faciunt ea. Quomodo enim
D qui inanimata adorant non lapides animo sunt? Quos autem superius ex consuetudine deos vocavit, nunc confundit et vocat idola, et materiæ et operæ exprobrans.

Alleluia. CXXXV.

1. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.*

13. *Qui divisit mare Rubrum in divisiones.* Antiquo sermone fertur in duodecim sectiones divisum fuisse mare, ut singulis tribubus singulæ viæ darentur.

16. *Qui traduxit populum suum per desertum.* Non minus miraculum in deserto quam in mari editum

[91] Joan. III, 8

est. Multa quippe erant quæ mortem minabantur, famesa, æstus, sitis, ferarum multitudo, commodorum omnium indigentia. Illi vero nemine perterrefaciente iter agebant. Ex duobus autem fortissimis regibus, qui de robore et magnitudine gloriabantur, liberavit eos. Ex quibus Og novem longitudinis, quinque latitudinis cubitos habebat, et lecto ferreo utebatur.

19. *Sehon regem Amorrhæorum*, etc. Non sine causa aliis omissis hos memoravit reges, sed ut populo in mentem revocaret divinitus concessam victoriam. Nam de robore ipsi et potentia et corporis mole gloriabantur.

23. *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri Dominus.* Hæc verba : *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri Dominus*, aptius conveniunt iis qui a spirituali sive sensibili captivitate liberati sunt.

25,26. *Qui dat escam omni carni.* Non enim pios tantum benignus Deus curat, sed etiam usque ad bruta animantia : ita ut congruentem singulis cibum dispenset, et providentiam suam extendat a mirabilibus cœli usque ad vilissima terræ; et exhinc rursum ad usque cœlum progreditur. Quare post illud, *omni carni*, adjicit : *Confitemini Deo cœli.* Nam licet omnium sit opifex, per excellentiam tamen Deus cœli dicitur, eorum qui isthic degunt famulatu cultus. Siquidem locus ille a peccato purus et vacuus est.

Davidi per Jeremiam. PSALMUS CXXXVI.

1. *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus.* Docetur hic futurum ut ii qui multis post annis in Babylone propter iniquitatem habitaturi erant, flerent et anxii essent, cupientes bona repetere sua.

5. *Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.* Scilicet, ne supernum auxilium consequar.

6. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.* Quæ enim utilitas instrumenti ad sermonem destinati si ad officium non moveatur? Quamobrem beati viri per totam vitam de hymnis celebrandis curam habuere dicentes : *Cantabo Domino in vita mea* [22]. Erat autem illis veneranda civitas ob divinum cultum, ut ante dictum est : *Propter domum Domini Dei nostri quæsivi bona tibi.*

Si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ. Tuam, inquit, memoriam omni lætitiæ præponam. Ita enim contingit ut reliquæ omnes lætitiæ bonæ sint. Dominus item sacros cibos ante corporales inducit.

7. *Memor esto, Domine, filiorum Edom*, etc. Filii Edom ab Esau Idumæi, qui capta Jerusalem, acerbe insultabant, donec eam a fundamentis dirutam viderint.

8. *Filia Babylonis misera.* Propheticus est sermo,

A Πολλὰ γὰρ τὰ θάνατον ἀπειλοῦντα, λιμὸς, αὐχμὸς, δίψα, πλῆθος θηρίων, ἁπάντων ἐπιτηδείων ἡ ἐρημία. Οἱ δὲ μηδενὸς φοβοῦντος ἐβάδιζον. Ἐκ δὲ δύο δυνατῶν καὶ βασιλέων, οἳ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ δυναστείᾳ καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύνοντο, ἐῤῥύσατο αὐτούς. Ὢγ πηχῶν ἔχων ἐννέα τὸ μῆκος, καὶ πέντε τὸ πλάτος, καὶ σιδηρᾶν εἶχε τὴν κλίνην.

Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμοῤῥαίων. Οὐχ ἁπλῶς δὲ τοὺς ἄλλους παραλείπων βασιλέας τούτων διαφερόντως ἐμνήσθη, ἀλλὰ τὸν λαὸν τῆς θεοδότου νίκης ἀναμιμνήσκων. Ἐπὶ ῥώμῃ γὰρ οὗτοι καὶ δυναστείᾳ καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύνοντο.

Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος. Πλέον ἁρμόσει ὁ λόγος ὁ λέγων, *Ὅτι ἐν τῇ* B *ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος*, τοῖς τῆς νοητῆς δουλείας ἀπαλλαγεῖσιν, ἤτοι, τῆς αἰσθητῆς.

Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί. Οὐ γὰρ μέχρι τῶν εὐσεβούντων ἡ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ κηδεμονία, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων, ὡς ἑκάστῳ κατάλληλον διδόναι τροφὴν, ἐκτείνεσθαί τε τὴν πρόνοιαν ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν θαυμάτων μέχρι τῶν ἐπὶ γῆς σμικροτάτων· ἐντεῦθεν δὲ πάλιν διῆκεν εἰς οὐρανόν. Διὸ μετὰ τὸ, *πάσῃ σαρκὶ*, ἐπενήνοχεν· *Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.* Καὶ πάντων ὢν ποιητὴς, οὐρανοῦ κατ' ἐξαίρετον χρηματίζει Θεὸς, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ διαιτωμένων θεραπευόμενος. Καθαρὸν γὰρ ἁμαρτίας ἐστὶ χωρίον.

C *Τῷ Δαυῒδ διὰ Ἱερεμίου.* ΨΑΛΜΟΣ ΡΛϚ'.

Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν. Διδάσκει ὁ λόγος τοὺς πολλοῖς ὕστερον χρόνοις ἐσομένους ἐν Βαβυλῶνι διὰ τὴν ἀνομίαν κλαίειν, ἀδημονεῖν, ἐπιζητοῦντας τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τὴν ἀπόληψιν.

Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. Ἤτοι, μὴ τύχοιμι τῆς ἄνωθεν βοηθείας.

Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ. Τί γὰρ ὄφελος ἐῤῥῶσθαι λόγου ὄργανον, πρὸς τὸ δέον μὴ κρουόμενον; Διὸ καὶ τὴν ζωὴν ἅπασαν οἱ μακάριοι ἄνδρες τῇ περὶ τοὺς ὕμνους ἂν ἦσαν φροντίδι λέγοντες· *Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου.* Ἦν δὲ ἡ πόλις αὐτοῖς τιμία διὰ τὴν θείαν D λατρείαν, ὡς προείρηται τὸ, *Ἕνεκα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι.*

Ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου. Τὴν σὴν, φησὶ, μνήμην πάσης εὐφροσύνης προτάξω. Ἀγαθὰς γὰρ οὕτω καὶ τὰς λοιπὰς ἡμῖν εὐφροσύνας γενέσθαι συμβαίνει. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὰς ἱερὰς τροφὰς πρὸ τῶν σωματικῶν εἰσηγεῖται.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδώμ. Οἱ υἱοὶ Ἐδὼμ οἱ ἀπὸ Ἡσαῦ Ἰδουμαῖοι, οἳ καὶ ἁλούσης τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπέμβαινον πικρῶς, ἕως ἐκ θεμελίων αὐτὴν ἀνασπασθεῖσαν ἔγνωσαν.

Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος. Προφητικὸς

[22] Psal. CIII, 23.

ὁ λόγος κἀκεῖνος τῆς Βαβυλῶνος σημαίνει τὴν πόρθησιν. *Μακάριος ὃς ἀνταποδώσει τὸ ἀνταπόδομά σου.* Ἐκεῖνος, φησὶ, μακάριος ὁ ἀντιχμαλωτεύων σε.

Τῷ Δαυῒδ διὰ Ζαχαρίου. ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΖ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ψαλμὸς προφητείαν περιέχει τῆς ἁπάντων ἐθνῶν κλήσεως· ἐφ' ᾗ καὶ εὐχαριστεῖ, ὅτι οὐ μόνος αὐτὸς, βασιλεὺς ὢν, ἠξίωται τῆς θείας θεοφανείας· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς φησι τῆς αὐτῆς ἀξιωθήσεσθαι χάριτος, ὅπερ μόνον μετὰ τὴν ἐπιδημίαν γεγένηται.

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Ταύτην τῷ πλουσίῳ δέδωκεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἐντολὴν, εἰπών· *Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.* B

Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου. Ὡς παρόντων τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῦ νίκην ἀεὶ ἐπιθεωρούντων. *Καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου.* Εὐχαριστήσω, φησὶν, ἐφ' οἷς τῆς μὲν σκιᾶς λελύτρωμαι, τῆς δὲ ἀληθείας ἠξίωμαι. *Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου.* Ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν λέγει. Οὐκ ἐφ' οἷς εὖ ἔπαθον μόνον εὐχαριστῶ· ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τὴν δόξαν τὴν σὴν θεωρῶν, δημιουργήσαντος, εὐεργετοῦντος, κολάζοντος. Οὐδὲν γὰρ τῆς κτίσεως ὃ μὴ τὴν σὴν μεγαλοσύνην κηρύττῃ.

Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου. C *Πολυωρίαν* τὴν πολυχρονιότητά φησιν. Ὁ δὲ νοῦς· Δυνάμει τῇ σῇ μεταποιήσεις με ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν.

Καὶ ᾀσάτωσαν ἐν ταῖς ᾠδαῖς Κυρίου, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου. Ὠδὰς Κυρίου ἀναγέγραφεν, ἃς ᾄδειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πάντας ἐπαγγέλλεται.

Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ. Μὴ θαυμάσῃς, φησὶν, εἰ ταῦτα γενήσεται ἐν ἀνθρώποις· οὐ γὰρ ἀπηλλοτρίωται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας τὰ ἀνθρώπινα. *Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει.* Προώρισε γὰρ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀναγωγήν.

Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με. D Ὅμοιον τό· *Θλίψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. Ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου.* Ἐπενήνεκται γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱὸς, ἥτις καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς.

Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ. Κρίνας γὰρ τὴν καθ' ἡμῶν ἀδικίαν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου.

Εἰς τέλος τῷ Δαυῒδ ΨΑΛΜΟΣ *διὰ Ζαχαρίου ἐν τῇ διασπορᾷ.* ΡΛΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀναφέρεται μὲν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸ τοῦ Ζαχαρίου πρόσωπον, ἔτι ὄντων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῶν υἱῶν

A qui Babylonis excidium prænuntiat. *Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam.* Ille, inquit, beatus qui te in captivitatem duxerit.

Davidi per Zachariam. PSALMUS CXXXVII.

Argumentum.

Præsens psalmus prophetiam continet vocationis omnium gentium, de qua gratias agit, quod non solum ipse qui rex erat, Dei adventu et conspectu dignatus sit, sed etiam multos gentium reges, eadem gratia donandos ait, quod post adventum Domini duntaxat factum est.

1. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.* Hoc præceptum dedit Salvator diviti, dicens : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totis viribus tuis* [93].

2. *In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum.* Quasi scilicet præsentibus angelis, et ejus victoriam per Dei auxilium partam semper cernentibus. *Et confitebor nomini tuo super misericordia tua et veritate tua.* Gratias agam, inquit, quod ab umbra liberatus, et veritatem consecutus sim. *Quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* De gentium vocatione gratias se referre dicit. Neque tantum de collatis mihi beneficiis gratias ago, sed quod tui gloriam in omnibus contempler, creatoris scilicet, benefactoris, ultoris. Nihil quippe est in rerum natura quod magnitudinem tuam non prædicet.

3. *Diuturnam curam habebis animæ meæ virtute tua.* Πολυωρίαν dicit diuturnitatem. Hæc est autem sententia : Virtute tua transmutabis me a corruptione in incorruptionem.

5. *Et cantent in canticis Domini, quoniam magna est gloria Domini.* Cantica Domini descripsit, quæ ab omnibus ex gentium populo credentibus canenda prædicit.

6. *Quoniam excelsus Dominus et humilia respicit.* Ne mirere, inquit, si hæc apud homines futura sint, humana quippe non a Dei providentia aliena sunt. *Et alta a longe cognoscit.* Prædefinivit enim a constitutione mundi vocationem gentium, juxta divinum Apostolum, assumptionemque ad excelsa.

7. *Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me.* Simile est illud : *Tribulationem habebitis in mundo; sed confidite, ego vici mundum* [94]. *Super iram inimicorum meorum extendisti manus tuas.* Immissa quippe est adversus illos dextera Patris, id est Filius, quæ nos salvos fecit.

8. *Dominus retribuet pro me.* Postquam judicavit enim de injustitia qua læsi sumus, principem mundi ejecit.

In finem PSALMUS Davidi per Zachariam in dispersione. CXXXVIII.

Argumentum.

Refertur psalmus ad personam Zachariæ, dum filii Israel adhuc essent in captivitate et Propheta

[93] Matth. XXII, 37 [94] Joan. XVI, 33.

quoque cum illis. Describit autem rationem divinæ erga nos providentiæ, et quod non solum ad universa extendatur, sed rebus etiam singulis prospiciat; ita ut neque motus nostri neque cogitationes ab ejus providentia negligantur. Admiratur œconomiæ profunditatem, vocationem gentium aperte significat, et repugnantiam Israelitici populi adversus Christum. Propter hæc omnia in finem Davidi inscriptus est. Plerumque autem diximus, psalmos ita inscriptos ad tempus adventus Domini spectare.

1. *Domine, probasti me et cognovisti me.* Utpote qui confidat, se firmam in Christum fidem habere, nihilque sibi commune esse cum iniquitate improbi populi, eum ipsum qui corda formavit evocat in testem.

3. *Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam et funiculum meum investigasti.* Etiamsi Deus cogitationum motum videat, multo magis vitæ cursum cognoscit. *Semitam meam et funiculum meum investigasti.* Σχοινισμός est mensura quædam viæ. Dicit autem eum omnem cogitationis motum scire; per vias enim motus significat.

4. *Quoniam non est dolus in lingua mea.* Et hoc est quam maximum Davidis meritum, quod neminem læserit lingua, vel mendacio, vel perjurio, vel fraude dolove, aliaque simili ratione.

5. *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima et antiqua.* Media tacet, quia in medio sita malitia est. Non ab initio enim fuit, nec in fine erit. *Tu formasti me et posuisti super me manum tuam.* Etiamsi, inquit, me formaveris, formatum me tenes et servas; nam impositio manus Dei collatum nobis Spiritus donum significat. Quemadmodum apostoli per manuum impositionem Spiritum sanctum præbebant.

6. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est et non potero ad eam.* Ejusmodi est quod dicit: multa alia esse a Deo in se facta, quæ ipse cognoscere non possit. Nam exsuperant, inquit, facultatem meam, et eorum cognitio mente mea longe superior est, ita ut ea, nec investigare nec loqui possim. Quæcunque enim dixi parva exiguaque sunt. Divinæ siquidem virtutis notitia parvitatem meam fugit.

8. *Si ascendero in cœlum, tu illic es.* Simile illud: *Cœlum mihi thronus est* [58]. *Si descendero in infernum, ades.* Prædicit futurum Domini descensum in infernum.

9. *Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris.* Id est, si accipiam avium alas nondum defessas; id enim significat illud, *diluculo*,

A Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Προφήτου σὺν αὐτοῖς. Γράφει δὲ τῆς περὶ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας τὸν τρόπον· καὶ ὡς οὐ μόνον τῶν καθόλου ποιεῖται πρόνοιαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν κατὰ μέρος· ὡς μηδὲ τὰς κινήσεις, μηδὲ τὰς ἐνθυμήσεις ἡμῶν τῆς αὐτοῦ λείπεσθαι προνοίας. Ἀποθαυμάζει γε μὴν καὶ τῆς οἰκονομίας τὸ βάθος, τήν τε τῶν ἐθνῶν κλῆσιν κατασημαίνει σαφῶς, καὶ τὴν γεγενημένην ἀντιλογίαν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ παρὰ τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιγέγραπται τῷ Δαυΐδ. Εἴπομεν δὲ πολλάκις, ὡς οἱ οὕτω τῶν ψαλμῶν ἐπιγραφόμενοι εἰς τὸν τῆς ἐπιδημίας ἀναπέμπονται καιρόν.

Κύριε, ἐδοκίμασάς με καὶ ἔγνως με. Ὡς θαῤῥῶν βεβαίαν ἔχειν τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν, καὶ ὡς
B οὐδεμία αὐτῷ κοινωνία γέγονε τῇ τοῦ φαύλου λαοῦ παρανομίᾳ, αὐτῶν τῶν καρδιῶν τὸν πλάστην ἐπικαλεῖται μάρτυρα.

Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν, τὴν τρίβον μου καὶ τὸν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας. Εἰ καὶ τῶν διανοημάτων οἶδε τὴν κίνησιν ὁ Θεὸς, πολλῷ πλέον τῆς κατὰ τὸν βίον πορείας ἔχει τὴν γνῶσιν. *Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας.* *Σχοινισμὸς* μὲν μέτρον ἐστὶν ὡρισμένον ὁδοῦ. Λέγει δὲ, ὡς πᾶσαν κίνησιν λογισμοῦ ἐπίστασαι· τὰς γὰρ κινήσεις διὰ τῶν ὁδῶν σημαίνει.

Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου. Καὶ τοῦτο μέγιστον τῶν κατορθωμάτων τῷ Δαυΐδ, μὴ ἀδικῆσαι
C τὴν γλῶσσαν μήτε ἐν ψεύδει, μήτε ἐν ἐπιορκίᾳ, μήτε ἐν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ, καὶ πάσῃ τοιαύτῃ ἄλλῃ ὁδῷ.

Ἰδοὺ, Κύριε, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα. Τὰ μέσα παρασεσιώπηται, διὰ τὸ τὴν κακίαν εἶναι ἐν τῷ μεταξύ. Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὐδὲ ἔσται πάλιν ἐν τέλει. *Σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου.* Εἰ καὶ ἔπλασάς με, φησὶ, καὶ γεγονότα διακρατεῖς· ἡ γὰρ ἐπίθεσις τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ τὴν χορηγηθεῖσαν ἡμῖν τοῦ Πνεύματος δωρεὰν σημαίνει· ὡς οἱ ἀπόστολοι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν παρεῖχον Πνεῦμα ἅγιον.

Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν. Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὅτι ἕτερα πλεῖστά ἐστι τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένα, καὶ οὐχ οἷός τέ ἐστι διαγινώ-
D σκειν. Ὑπερβάλλει γὰρ τὴν ἐμὴν δύναμιν, φησὶ, καὶ ἐπέκεινά ἐστι τῆς ἐμῆς καταλήψεως ἡ τούτων γνῶσις, ὡς μὴ δύνασθαί με ἐξευρεῖν ἢ ἐξειπεῖν αὐτά. Ὅσα γὰρ εἶπα σμικρὰ καὶ ἐλάχιστα τυγχάνει. Τῆς γὰρ θεϊκῆς δυνάμεως ἡ κατάληψις τὴν ἐμὴν σμικρότητα διαφεύγει.

Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ. Ὅμοιον τὸ, Ὁ οὐρανός μοι θρόνος. *Ἐὰν καταβῶ εἰς ᾅδην, πάρει.* Προφητεύει τὴν γενομένην εἰς ᾅδου κάθοδον τοῦ Κυρίου.

Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης. Τουτέστιν, εἰ λάβοιμι πτέρυγας πτηνῶν

[58] Matth. v, 34.

μήπω κεκμηκότας· τοῦτο γὰρ σημαίνει το, *κατ' ὄρθρον*, νεαρὰς ἐν τῷ πέτασθαι καὶ δυνάμεως πεπληρωμένας. Ὁ δέ πως νοῦς οὗτος· Πάντα, φησὶ, περιειληφὼς Κύριος, καὶ πάντα προλαβὼν οἶδας, καὶ πανταχοῦ πάρει, καὶ πάντα πληροῖς ὡς Θεός. Εἶτα· Τίς γένωμαι, ἄν τι συμβῇ μοι ἁμάρτημα, καὶ εἰ γένοιτό μοι χρεία δρασμοῦ καὶ φυγῆς, σοῦ τοῦ Κυρίου πάντα ὑπειληφότος

Καὶ εἶπα· Ἄρα σκότος καταπατήσει με. Τὸ, *καταπατήσει*, ἀντὶ τοῦ, σκεπάσει καὶ ἀποκρύψει τῶν σῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, φησὶ, τὸ σκότος οὕτως ἐστὶν ἐν τῇ σῇ γνώσει, ὥσπερ ἂν εἴη καὶ αὐτὸ τὸ φῶς.

Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. Καθάπερ γὰρ ἐμοὶ ζοφώδης ἡ νὺξ, οὕτως ἐστί σοι φωτεινή. Νεφροὺς δέ φησιν εἶναι τοὺς φόβου ποιητικούς. Λέγει δὲ, ὅτι Σὲ διαπαντὸς ἐφοβούμην, ἐπεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον ἀεὶ τὴν σὴν κρίσιν. *Ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου.* Εἰκότως, φησὶ, τὸν σὸν φόβον ἐκτησάμην, ἐπειδὴ κυόμενόν με ἡ σὴ περιφρουρεῖ πρόνοια.

Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης. Εὐκαίρως μετὰ τὴν προειρημένην θεολογίαν τὴν ἐξομολόγησιν ἀναφθέγγεται. *Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα.* Ἥτις ἐστὶ, φησὶν, ἐμοὶ δύναμις ἀπόῤῥητος, καὶ αὐτή σοι τῷ Θεῷ φανερὰ τυγχάνει.

Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ. Οὐκ ἔλαθε, φησὶ, τῆς γυναικὸς ὁ ὄλισθος, ἣν ἐκ τοῦ ὀστέου μου λεληθότως ἐποίησας, ὕπνῳ βαρεῖ εὐνάσας με· ἀλλ' ἔγνως τὰ ἡμέτερα κρύφια, ὁ ἐκείνην κρυφίως ὑποστησάμενος. *Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.* Καὶ εἰ διαλυθείην, φησὶ, καὶ εἰς χοῦν πορευθείην, σοὶ πάλιν γνωστὸν τὸ τοιοῦτόν ἐστιν

Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου. Πρὶν γενέσθαι, φησὶ, καὶ πρὶν μορφωθῆναι, οἱ σοὶ τῆς προγνώσεως ὀφθαλμοὶ ἐθεάσαντό με καὶ προεῖδόν με, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς ἤδη ἐγκείμενον, καὶ συνηριθμημένον, καὶ ἐν τῇ βίβλῳ σου γεγραμμένον. *Ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.* Κατὰ πάσας τῆς ζωῆς αὐτῶν τὰς ἡμέρας εὐρύθμως καὶ εὐπλάστως ἑαυτοὺς διήγαγον, καὶ μηδὲ μίαν ἡμέραν αὐτοὺς ἄτυπον ἢ ἄπλαστον ἐσχηκέναι.

Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός· Ὅμοιον τό· *Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται.* *Ἐξαριθμήσομαι αὐτοὺς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.* Εὔελπίς εἰμι, φησὶ, τοὺς φίλους τιμῶν τοὺς σοὺς, ὅτι δὴ ἐν τῇ ἀναστάσει μετ' αὐτῶν στήσομαι, καὶ δι' αὐτοὺς τὴν παρὰ σοῦ κτήσομαι τιμήν. Τότε δὴ, φησὶ, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποκτενοῖντο, τουτέστι, τὰς προσηκούσας ἀπολήψονται δίκας.

Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλοὺς, ὁ Θεός. Εἰδὼς τὰς ἐσομένας κατ' αὐτῶν δίκας, ἔξω που ἀφορίζει αὐτοὺς ἑαυτοῦ. *Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς.* Τὴν αἰ-

A integris scilicet viribus ad volandum, et robore plenas. Hæc est autem sententia : Tu, Domine, qui omnia contines, omnia priusquam eveniant cognoscis, ubique præsens, omnia imples utpote Deus. Deinde, quo me vertam, si in quodpiam peccatum incidam, et si fugæ mihi necessitas incumbat, cum tu, Domine, omnia contineas?

11. *Et dixi : Forsitan tenebræ conculcabunt me. Conculcabunt*, id est, contegent et occultabunt me oculis tuis. Sed ipsæ tenebræ perinde tuæ cognitioni sunt atque lumen.

12. *Sicut et tenebræ ejus ita et lumen ejus*, etc. Quemadmodum enim mihi nox tenebrosa est, ita B est tibi lucida. Renes autem dicit, terroris incussores. Te, inquit, semper timebam, quia mihi semper judicium tuum ob oculos versabatur. *Suscepisti me de utero matris meæ.* Jure, inquit, tui timorem habui, quandoquidem me in utero versantem providentia tua conservat.

14. *Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es.* Opportune præmissa illa theologia, confessionem postea edit. *Mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.* Virtus illa quæ mihi occulta est, tibi Deo conspicua est.

15. *Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto.* Non latuit, inquit, mulieris lapsus, quam ex osse meo clam efformasti, postquam me C gravi somno oppressisses; sed abscondita nostra cognoscis, qui latenter illam exsistere fecisti. *Et substantia mea in inferioribus terræ.* Etiamsi dissolvar, inquit, et in pulverem abeam, illud etiam notum est tibi.

16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, etc. Antequam fierem, inquit, et antequam formarer, præscientiæ tuæ oculi me contemplati sunt ac præviderunt; nec simpliciter, sed ut jam positum, connumeratum et descriptum in libro tuo. *Dies formabuntur et nemo in eis.* Omnibus vitæ suæ diebus probe et ordinate sese gesserunt, ita ut ne unam quidem diem incompositam et inordinatam egerint.

D 17, 18. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* Simile est illud [11] : *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur.* Spes, inquit, mihi est quod amicos tuos honore prosequar, futurum ut in resurrectione cum illis consistam, et propter eos honorem a te accipiam. Tunc, inquit, peccatores occidantur, hoc est, promeritas pœnas luant.

19. *Si occideris, Deus, peccatores.* Gnarus suppliciorum quibus futurum est ut afficiantur, eos quodammodo ab se segregat. *Viri sanguinum, declinate a me, quia contentiosi estis in cogitationibus.*

[11] Matth. x, 41.

Causam indicat cur ab se peccatores expellat. Ideo, inquit, expelluntur, quia adversus Deum loquuntur ipsique repugnant, et frustra elati superbe agunt adversum genus humanum.

21, 22. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam?* Amicos quidem tuos diligebam et in amicitiam meam recipiebam : inimicos autem tuos perfecte oderam. Inimici autem Dei sunt primo quidem et proprie impuri dæmones : secundi post illos, qui idololatriam defendunt, et hæresum principes.

In finem PSALMUS David. CXXXIX.

1. *Eripe me, Domine, ab homine malo.* Clamat ad Deum ut ulciscatur injuriam a dæmonibus humanæ naturæ illatam, et ut iniquitatem in caput iniquorum convertat. Hæc autem etiam de sensibilibus inimicis dici possint.

2. *Qui cogitaverunt iniquitatem in corde, tota die constituebant prælia.* Non tantum enim humana ratiocinia admiserunt, sed etiam opera cogitationibus adjecerunt. Illud autem, *tota die*, Symmachus, *per singulos dies*, interpretatur.

6. *Juxta iter scandalum posuerunt mihi.* Hæc omnia, inquit, faciebant, ut cursum ejus ad Deum sisterent, laqueis pedes ejus complicantes, ut eum a Dei conspectu dejicerent.

9. *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori.* Ego, inquit, Domine, salutem expeto, ne igitur derelinquas me, ne ex hac via deturbatus tradar peccatori, scilicet diabolo. *Cogitaverunt contra me, ne derelinquas me ne forte exaltentur.* Sub tegumento alarum ejus contegi rogat, et sub potenti manu ejus, a qua nemo eripere potest; ne itaque ut in alia qualibet re magnifice sentiant.

10. *Caput circuitus eorum, labor,* etc. In ipsos, inquit, recidat consilium eorum. Hoc enim significat, caput circuitus eorum. Caput enim peccatorum est cogitatio et sensus. Insidiarum quibus me circumdederunt principium et caput, imo etiam defatigatio et labor ipsorum adversum me susceptus in ipsos recidat. Quos æquum est ignis supplicio tradi.

11. *Cadent super eos carbones in igne.* Nam ceu quodam igne ira tua absumes eos. *Dejicies eos in miserias, et non subsistent.* Decident in calamitates, ex quibus non evadent. Hoc autem contigit Sauli in bello adversus alienigenas. Ibi enim confossus finem vitæ accepit.

12. *Vir linguosus non dirigetur in terra.* Excipit impios ignis æternus. Et in hac vita vir linguosus non dirigetur usque in finem. Nemo enim contentiosus et maledicus, qui in terreno quopiam proposito versetur, dirigitur : ex eo namque quod contentiosus sit pervertitur. Cum enim hujusmodi homines peccatis dediti sint, qua ratione a virtute dirigantur? *Virum injustum mala capient in inte-*

A τίαν φησὶ δι' ἣν ἀπελαύνει ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς ἁμαρτωλούς. Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐλαύνονται, ὅτι ἀντιφθέγγονται καὶ ἀντιφιλονεικοῦσι Θεῷ, καὶ μάτην ἐπαιρόμενοι καταλαζονευόμενοι τοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου.

Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα; Ὅτι τοὺς μὲν σοὺς ἠγάπων καὶ ἀπεδεχόμην φίλους· τοὺς δὲ ἐχθρούς σου τελείως ἐμίσουν. Ἐχθροὶ δὲ τοῦ Θεοῦ πρώτως μὲν καὶ κυρίως οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες· δεύτεροι δὲ μετ' ἐκείνους οἵ τε τὴν εἰδωλολατρείαν πρεσβεύοντες, καὶ οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγοί.

Εἰς τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΡΛΘ'

Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ. Τῆς γενομένης ἀδικίας παρὰ τῶν δαιμόνων τῇ ἀνθρώπου φύσει κεκραγέναι πρὸς τὸν Θεὸν ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν, καὶ μεταστρέψαι εἰς κεφαλὴν τῶν ἀδικούντων
B τὴν ἀδικίαν. Λεχθείη δὲ καὶ ἐπὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν τὰ λεγόμενα.

Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὅλην τὴν ἡμέραν παρέτασσον πολέμους. Οὐ γὰρ μόνον πονηροῖς ἐχρήσαντο λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα προσέθηκαν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ δὲ, *ὅλην τὴν ἡμέραν*, ὁ Σύμμαχος, *κατὰ πᾶσαν ἡμέραν*, ἑρμηνεύει.

Ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἔθεντό μοι. Ταῦτα πάντα, φησὶν, ἐποίουν, ἵνα τὸν δρόμον στήσωσι τῆς κατὰ Θεὸν πορείας, τοὺς πόδας αὐτοῦ παγίσι περιβάλλοντες, ἵνα τῆς ἐν Θεῷ στάσεως αὐτὸν καταβάλωσιν.

Μὴ παραδῷς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῷ. Ἐγὼ, φησὶ, Κύριε ἐπιθυμίαν ἐπιθυμῶ σωτηρίας· μὴ οὖν ἐγκαταλείπῃς με, ὥστε ταύτης
C παρατραπέντα παραδοθῆναι ἁμαρτωλῷ, ἤτοι τῷ διαβόλῳ. *Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ· μὴ ἐγκαταλείπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν.* Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων αὐτοῦ ἀξιοῖ σκεπασθῆναι, καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα, ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται ἁρπάσαι, ἵνα μὴ ὡς ἐπί τι ἄλλο τι μεγαφρονήσωσιν.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν. Ἐπ' αὐτοὺς, φησὶν, ἔλθοι ὃ ἐβουλεύσαντο. Τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν. Κεφαλὴ γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν ὁ λογισμὸς καὶ ἡ αἴσθησις. Τῆς οὖν ἐπιβουλῆς αὐτῶν τῆς κατ' ἐμοῦ, δι' ἧς ἐκύκλωσάν με ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κεφαλὴ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ κόπος αὐτῶν, καὶ ὁ μόχθος ὁ κατ' ἐμοῦ, εἰς αὐτοὺς ἔλθοι. Οὓς καὶ δίκῃ παραδοθῆναι τῇ διὰ πυρός.

D *Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες ἐν πυρί.* Οἷον γάρ τινι πυρὶ τῇ ὀργῇ καταναλώσεις αὐτούς. *Καταβαλεῖς αὐτοὺς ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσι.* Περιπεσοῦνται συμφοραῖς, καὶ οὐ περιέσονται τούτων. Ταῦτα δὲ συμβαίνει τῷ Σαοὺλ ἐν τῷ κατὰ τοὺς ἀλλοφύλους πολέμῳ. Ἐκεῖ γὰρ σφαγεὶς ἐδέξατο τὸ τοῦ βίου τέλος.

Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκδέχεται μὲν τοὺς ἀσεβεῖς τὸ αἰώνιον πῦρ. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ βίῳ εἰς τέλος οὐ κατευθυνθήσεται γλωσσώδης. Οὐδεὶς γὰρ μάχιμός τε καὶ λοίδορος, ὅς ἐστιν ἐν τῇ γεώδει προαιρέσει, κατευθύνεται, ὑπὸ τοῦ μάχιμος εἶναι στρεβλούμενος. Φιλαμαρτήμονες γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι, πῶς ὑπ' ἀρετῆς κατευθύνονται; *Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς διαφθοράν.*

Ὥσπερ γὰρ ὑπὸ οἰκείας νόσου διαφθείρεται ἄνευ A τῆς ἑαυτοῦ *κακίας*, δίκην δοὺς τὴν προσήκουσαν. Ἱκανὴ γάρ ἐστιν ἀντὶ πάσης τιμωρίας τὴν ἔχουσαν αὐτὴν ψυχὴν ἡ κακία διαφθείρειν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυΐδ. ΡΜ'.

Ὑπόθεσις.

Ὅμοιος καὶ αὐτὸς τῷ ὀπίσω κεῖται, πλὴν δογματικώτερος.

Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σὲ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ. Ἡ κραυγὴ τὸ σύντονον τῆς διανοίας πάντως δηλοῖ. Εὐμενῶς, φησὶ, Δέσποτα, δέξαι τὴν ἐμὴν ἱκετείαν.

Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Τὰ ἀπὸ διανοίας θυμιάμασι παρεικάζει, ἅτε λεπτὰ ὄντα, καὶ τῷ μόνῳ ἀνατιθέμενα τῷ B Θεῷ. *Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή.* Τὰς πράξεις τὰς διὰ τῶν χειρῶν δηλουμένας θυσίᾳ παρεικάζει, ἅτε παχύτερα ὄντα παρὰ τὰς τῆς διανοίας αἱρέσεις. Τὸ δὲ ἑσπερινὴν φησιν, ὅτι χρὴ μέχρι τέλους πράξεις ἐπιτηδεύειν ἀγαθάς.

Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου. Ἐπειδὴ μέγα οἶδε τὸ κατορθοῦν τῆς γλώσσης τὴν φυλακὴν, τὸν Θεὸν αἰτεῖ ταύτης τὴν ἐγκράτειαν αὐτῷ χαρίσασθαι.

Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας. Τουτέστι μὴ συγχωρήσῃς παρατραπῆναι εἰς τὸ ἐναντίον τὴν ἅπαξ καλῶς κατασκευασθεῖσάν μου διάνοιαν· ἵνα μὴ νοῶ, φησὶν, ἐννοίας παρανομίας.

Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με. C Πᾶσαν μὲν παιδείαν δεξαίμην τοῦ δικαίου, τὴν εὐλογίαν δὲ καὶ τὴν κολακείαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μὴ λάβοιμι, δι' ἧς ὥσπερ ἔλαιον τὴν κεφαλήν μου καταχρίουσιν.

Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν, κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν. Ἐγγὺς, φησὶ, πέτρας γενόμενοι καταποντισθήσονται. Σημαίνει δὲ, ὡς αὐτὸς αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καταποντίσει εἰς τὴν ἄβυσσον. *Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἠδύνθησαν.* Ἔκβασις, φησὶ, τῆς κατ' αὐτῶν προλεχθείσης τιμωρίας, πίστιν ἀληθείας καὶ εὐπρεπείας τὰ ἐμὰ λάβοιεν ῥήματα.

Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐῤῥάγη ἐπὶ τῆς γῆς. Πᾶν, φησὶ, τὸ γεῶδες ἡμῶν διεῤῥήξαμεν, ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς διὰ σέ· οὕτως ὡς πᾶσαν δύναμιν ἡμῶν μέχρι D ᾅδου κατενεχθῆναι. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ, *Ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν.*

Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων θαῤῥῶ· ἀλλὰ τὴν σὴν προσμένω βοήθειαν, καὶ παρακαλῶ ταύτης τὴν ἐμὴν μὴ γυμνωθῆναι ψυχήν. *Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου.* Ἀντὶ τοῦ· Μὴ ἐκχύσῃς ἢ ἐκκενώσῃς τῆς ἐλπίδος ἧς ἔχω πρὸς σέ.

Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί. Ἐμπέσοιεν, φησὶν, εἰς τὰ ἑαυτῶν δίκτυα οἱ ἁμαρτωλοί. *Καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω.*

ritu. Quasi enim proprio sibi morbo ex sua improbitate interit, congruenti pœna mulctatus. Sola enim improbitas animam ea affectam, vice supplicii cujuslibet, in interitum conjicit.

***PSALMUS** David. CXL.*

Argumentum.

Similis est hic psalmus præcedenti; verum ad doctrinam commodior.

1. *Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci supplicationis meæ cum clamavero ad te.* Clamor contentionem mentis prorsus indicat. Benevolo, inquit, animo, Domine, excipe supplicationem meam.

2. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Quæ ex mente procedunt, incenso comparat, utpote quæ subtilia sint et Deo soli offerantur. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Opera per manus edita sacrificio comparat, quia sensibiliora sunt animi voluntatibus. Vespertinum autem ait, quia oportet ad finem usque bonis operibus vacare.

3. *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis.* Quia novit magnam rem esse linguam perfecte custodire, Deum rogat ut sibi concedat linguæ temperantiam.

4. *Non declines cor meum in verba malitiæ.* Id est, ne concedas mentem meam semel probe concinnatam in adversum vergere, ut non admittam, inquit, cogitationes iniquitatis.

5. *Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me,* etc. Omnem castigationem a justo accipiam: benedictionem autem et adulationem peccatoris ne admittam, qua veluti oleo caput meum inungunt.

6. *Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum, absorpti sunt juxta petram judices eorum.* Juxta petram constituti, ait, absorbebuntur. Significat autem ipsum Christum eos in abyssum demersurum. *Audient verba mea quoniam placuerunt.* Eventus, ait, prænuntiati contra illos supplicii aderit: hinc autem veritatis et modestiæ fidem verba mea accipient.

7. *Sicut crassitudo terræ erupta est super terram.* Quod terrenum erat in nobis, inquit, dirupimus, nosmetipsos propter te humiliantes; ita ut omnis nostra virtus ad infernum usque deprimeretur. Simile est autem illi: *Propter te mortificamur tota die* [97].

8. *Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei.* Ego vero nulli humanæ rei confido; sed tuum exspecto auxilium, et rogo ut ne anima mea illo nudetur. *In te speravi, non auferas animam meam.* Id est, ne effundas aut evacues quam in te positam spem habeo.

10. *Cadent in retiaculo ejus peccatores.* Incidant, inquit, in sua retia peccatores: *Singulariter sum ego, donec transeam.* Tunc, ait, sine timore et sol-

[97] Rom. VIII, 36.

licitudine pertransibo, cum ipsi peccatores in sua retia inciderint. Ego vero ab iis segregatus degam, donec vitæ finem accepero.

1. *Intellectus David, cum esset in spelunca, oratio. CXLI.*

Argumentum.

Oratio et nihil aliud sunt isthæc. Verum intellectu opus habent; ut ediscamus nos quo pacto inter varias occasiones, mala effugere valeamus.

2-3. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum. Effundam in conspectu ejus orationem meam.* Totam mentem suam, inquit, Domino dicavit. *Tribulationem meam ante ipsum pronuntiabo.* In curriculo, inquit, pro ipsa anima concertans, supplicationes offero, rogans tribulationes minui. Nosti utique me injuria persecutionem pati.

4. *In deficiendo ex me spiritum meum.* Hæc, ait, faciebam, malorum vehementia conspecta; nam prope mortem ipsam versabar. *Et tu cognovisti semitas meas.* Hæc verba : *Et tu cognovisti semitas meas*, sunt fidentis in vitæ cursu et in operibus. Cum videret autem spirituales hostes curantes introduci Saulem in speluncam, Davidis capiendi causa, jure dicebat : *Absconderunt laqueum mihi*, quem præsens oratio dissipavit. Nam quod homines spectabat, comprehensus spelunca, omni effugiendi via interclusus erat, nec erat qui liberaret eum, nec qui requireret animam ejus.

5. *In via hac qua ambulabam absconderunt laqueum mihi.* Si quis speluncæ locum consideret, hæc congruenter dicta fuisse reperiet. *Considerabam ad dexteram et videbam, et non erat qui cognosceret me.* Apponebant virtutem colentibus congruentia malitiæ machinamenta, videlicet ei qui cum sapientia ambulabat; abscondebant pro laqueo, sapientiam quæ secundum Deum non est; quærenti cognitionem apponebant eam quæ falso ita vocatur. Hoc porro dictum aliquam habet cum illo affinitatem, *Juxta iter scandalum posuerunt mihi.* Possunt autem hic laquei per hyperbolen declarari; in quos scilicet incidit qui non sibi cavet, de quibus dicit : *Considerabam ad dexteram.* Ambitiosioribus enim ad dexteram laquei positi sunt

Periit fuga a me, et non est qui requirat animam meam. Nulla quippe supererat fugiendi via in spelunca, cum ante ostium obsiderentur a Saule. Nemo, ait, animæ meæ salutem quærit.

6. *Clamavi ad te, Domine.* In ipsum enim solum spem salutis reponere convenit.

8. *Educ de custodia animam meam.* Hæc ait quasi ad speluncam respiciens. Symmachus autem : *Educ a conclusione animam meam. Ad confitendum nomini tuo.* Quando me, ait, ab hujusmodi ærumna et a custodia liberasti, tibi gratiarum actionis cantica rependam. *Me exspectant justi do-*

A Τότε, φησὶ, παρελεύσομαι ἀφόβως καὶ ἀμερίμνως, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοῖς ἑαυτῶν περιπέσωσι διχτύοις. Ἐγὼ δὲ τούτων κεχωρισμένως διατελέσω ἕως ἂν δέξωμαι τοῦ βίου τὸ πέρας.

Συνέσεως τῷ Δαυὶδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ, προσευχή. ΡΜΑʹ.

Ὑπόθεσις.

Προσευχὴ μὲν ἔστι καὶ οὐδὲν ἕτερον τὰ προκείμενα. Πλὴν ἀλλὰ δεῖται συνέσεως· ὅπως ἂν ἡμεῖς μάθωμεν τίνι τρόπῳ ἐν περιστάσεσιν ὄντες διαφυγεῖν δυνηθῶμεν τὰ πονηρά.

Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐδεήθην. Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου. Ὅλην ὥσπερ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἀνατέθεικε, φησὶ, τῷ Κυρίῳ. *Τὴν θλῖψιν μου ἐνώπιον* B *αὐτοῦ ἀπαγγελῶ.* Τὸν περὶ αὐτῆς, φησὶ, τῆς ψυχῆς ἀγωνιζόμενος δρόμον, τὰς δεήσεις ἀναφέρω, τὰς θλίψεις διαδοῦναι εὐχόμενος. Ὡς οὐ δικαίως διώκομαι, ἐπίστασαι, φησίν.

Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου. Ταῦτα δὲ ἔδρων, τὴν ὑπερβολὴν θεώμενος τῶν κακῶν· παρ' αὐτὸν γὰρ ἐσκηνούμην τὸν θάνατον. *Καὶ σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου*, θαῤῥοῦντος τῇ τοῦ βίου πορείᾳ καὶ ταῖς πράξεσι τὸ, *Σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου.* Ὁρῶν δὲ τοὺς νοητοὺς τῆς ψυχῆς ἐχθροὺς παρασκευάσαντας εἰσελθεῖν τὸν Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον ὑπὲρ τοῦ συλληφθῆναι τὸν Δαυὶδ, εἰκότως ἐλέγετο· *Ἔκρυψαν παγίδα μοι*, ἣν ἡ παροῦσα κατήργησε προσευχή. Τὸ γὰρ ἐπ' ἀνθρώποις, συλληφθεὶς ἐν τῷ σπηλαίῳ, δρασμοῦ παντὸς ἀποκέκλειστο, καὶ οὐκ ἦν ὁ C ῥυόμενος, ἢ ἐκζητῶν αὐτοῦ τὴν ψυχήν.

Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ᾗ ἐπορευόμην ἔκρυψαν παγίδα μοι. Εἴ τις τὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ λογίσηται τόπον, εὑρήσει προσηκόντως τὰ εἰρημένα. *Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με.* Παρατιθέντες τὰς ἀγχιθύρους κακίας τοῖς ἀσκουμένοις ἀρεταῖς. Οἷον ὁδεύοντι ἐπὶ σοφίαν, ἔκρυπτον παγίδα, σοφίαν οὐ Θεοῦ· καὶ ζητοῦντι γνῶσιν, παρετίθεσαν τὴν ψευδώνυμον. Ἔχει δέ τινα ὁμοιότητα τὸ ῥητὸν πρὸς τὸ, *Ἐχόμενα τρίβου, σκάνδαλα ἔθεντό μοι.* Δύνανται δὲ καὶ αἱ ὑπερβολαὶ δηλοῦσθαι παγίδες, εἰς ἃς ἐμπίπτει ὁ μὴ φυλαττόμενος, περὶ ὧν λέγει· *Κατενόουν εἰς τὰ δεξιά.* Τοῖς γὰρ φιλοτιμοτέροις εἰς δεξιὰ παγίδες.

D *Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχήν μου.* Οὐ γὰρ ἦν ἀποδιδράσκειν ἐκ τοῦ σπηλαίου τῶν ἔμπροσθεν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Οὐδεὶς, φησὶ, τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὴν σωτηρίαν ἐπιζητεῖ

Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ μόνῳ δεῖται τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας.

Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου. Ταῦτά φησιν ὡς πρὸς τὸν τοῦ σπηλαίου τόπον. Ὁ δὲ Σύμμαχος· *Ἔξω ποίησον ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχήν μου. Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου.* Ἐπειδὰν, φησὶ, ταύτης με τῆς θλίψεως ἀπέλυσας καὶ τῆς εἱρκτῆς, εὐχαριστηρίους ἀναπέμψω ᾠδάς.

Ἐμὲ ὑπομένουσι δίκαιοι ἕως οὗ ἀνταποδῷς μοι. A Ἐὰν ἐξαγάγῃς με, φησὶν, ἐντεῦθεν ἀμειψάμενός μου τὰς ἀγαθὰς πράξεις, καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι ἐμὲ ὑπόδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀποταμιευόμενοι, ἀποδώσουσί σοι τὰς λιτὰς καί σοι προσδραμοῦνται.

nec retribuas mihi. Si me exhinc eduxeris, inquit, in mercedem bonorum operum, reliqui justi me in exemplum præ oculis habentes, et ex iis quæ mihi contigerunt quæ ipsos spectant secum reputantes, supplicationes offerent tibi et ad te accurrent.

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυΐδ, ὅτε κατεδίωκεν αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβεσσαλώμ. ΡΜΒ'.

Ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁμοίαν ἔχει τοῦ πρὸ αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν. Εὔχεται γὰρ ἀπὸ τῶν διωκόντων ῥυσθῆναι, ὡς ὁ Ἀπόστολός φησι. Τυπικῶς δὲ ταῦτα συνέβη τοῖς ἀρχαιοτέροις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν. Διδασκόμεθα τοίνυν ἐν περιστάσεσιν ἐπὶ μόνον καταφεύγειν τὸν Θεόν. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἡ προσευχὴ καταδιωκομένης καὶ θλιβομένης ὑπὸ τοῦ πλεονεκτήσαντος Σατανᾶ, οὗ καὶ ῥυσθῆναι εὔχεται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς. B

1. *PSALMUS cantici David, quando persequebatur eum Abessalom filius ejus. CXLII.*

Argumentum.

Similis argumenti cum priore est hic psalmus. Rogat enim liberari a persequentibus, ut ait Apostolus. Figurate autem isthæc antiquioribus contigere, scriptaque sunt ad monitionem nostram. Docemur itaque in occasionibus ad solum Deum confugere. Sciendum autem est, orationem referri ad personam humanæ naturæ agitatæ et afflictæ ab arrogante illo Satana, a quo per Unigeniti adventum redimi se postulat.

Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου. Εἰσακουσθῆναι, φησὶν, ἀξιῶ διὰ τῆς σῆς ἀληθείας. Ὅμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Ἔσο μοι ὑπήκοος, τὸν Μονογενῆ σου ἀποστείλας, ὅς ἐστιν ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη.

2. *Domine, exaudi orationem meam.* Exaudiri me, inquit, postulo per veritatem tuam. Perinde autem est ac si diceret: Exaudi me, mitteque Unigenitum tuum, qui est veritas et justitia.

(Deest unum folium in Colb. 2 et 3.)

Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὡσεὶ νεκροὺς αἰῶνος. Σκοτίαν τὴν ἀγνωσίαν ἣν ἔσχε ποτὲ δηλοῖ. Οὐδὲν γὰρ διεφερόμην νεκροῦ. Νεκροὺς αἰωνίους τοὺς πάλαι εἰδωλολάτρας φησίν.

3. *Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi.* Per obscuritatem indicat ignorantiam, in qua olim versabatur. Nihil enim, inquit, differebam a mortuo. Mortuos sæculi, vocat idololatras illos veteres.

Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου. Ἐν ταῖς ἐσχάταις περιστάσεσιν, ἐπειδὰν ἐγκινδυνεύει τινὸς ἡ ψυχὴ, προσήκει τοῦτο λέγειν, οὐ μὴν ἐν ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἀναγκαίως κεχρῆσθαι. C

7. *Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.* In postremis occasionibus quando cujuspiam anima periclitatur id convenit dicere; neque tamen in humanis negotiis iis uti necesse est.

Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου. Τὴν πρωϊνὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου λέγει· ἢ τάχα καὶ τὴν πρωϊνὴν ἀνάστασιν εὔχεται παραγενέσθαι Χριστοῦ, δι' ἧς ἐλεούμεθα.

Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι. Τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας εὔχεται τυχεῖν.

Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Τῶν νοητῶν δηλονότι.

8. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam.* Matutinam Domini resurrectionem significat: aut fortasse rogat advenire matutinam Christi resurrectionem, qua misericordiam consecuti sumus.

Notam fac mihi, Domine, viam in qua ambulem. Evangelicam doctrinam consequi rogat.

9. *Eripe me de inimicis meis.* Spiritualibus videlicet.

(Hic desunt in Colb. 3 quædam folia.)

Τῷ Δαυΐδ πρὸς τὸν Γολιάθ. ΡΜΓ'. D

Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου. Ἐκ περιχαρείας τὸ προοίμιον. Ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν. Χεῖρας τὰς πράξεις φησὶν εἶναι τὰς κατὰ θεοσέβειαν γενομένας, δι' ὧν πολεμοῦμεν τὸν Σατανᾶν.

Ἄνθρωπος ματαιότητι ὡμοιώθη. Ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡμοιώθη.

Ἄστραψον ἀστραπὴν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς. Ἀστραπὴν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμά φησιν.

Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με, καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων. Ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητας. Τῶν περικυκλωσάντων ἡμᾶς λογισμῶν ὑπὸ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς. Ἢ καὶ ὕδατα τὸν τῶν Ἰουδαίων φησὶ λαὸν τὸν κυκλώσαντα τοὺς ἀπο-

Davidi adversus Goliath. CXLIII

1. *Benedictus Dominus Deus meus.* Ex gaudio tale prooemium emittitur. *Qui docet manus meas ad prælium.* Manus vocat opera cum pietate erga Deum facta, per quæ Satanam impugnamus.

3. *Homo vanitati similis factus est.* Singuli homines huic mundo similes sunt.

6. *Fulgura coruscationem, et dissipabis eos.* Fulgur vocat evangelicam prædicationem.

7. *Emitte manum tuam de alto, eripe me et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum. Quorum os locutum est vanitates.* Agit de cogitationibus quæ ex dæmonum insidiis nos circumsistunt. Aut forte aquas dicit Judæorum populum qui circumdabat apostolos, ut cohiberet ac

perderet. Atque illi ipsi fuerint filii alieni, qui vana loquuntur: et quæ vana, nisi cum Christo dicerent : *Quare tu, homo cum sis, facis teipsum Deum* [88]?

9. *Deus, canticum novum cantabo tibi*. Evangelicum scilicet; sermo autem est ex persona Davidis. *In psalterio decachordo psallam tibi*. Psalterium decachordum est corpus, quod quinque sensus habet, et quinque animæ operationes : singulis scilicet sensibus insunt singulæ operationes.

10, 11. *Qui das salutem regibus nostris*. Sanctis scilicet apostolis, quos Christus principes eorum constituit. *Qui redemisti David servum tuum de gladio maligno, eripe me, et erue me de manu filiorum alienorum*. Propter tua cum illis pacta, omnem nostri sollicitudinem geras. Gladium namque malignum, irruentium furorem et ferocitatem vocavit. Ipsos autem alienos vocat, utpote impios.

12. *Quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua*. Ejus qui secundum carnem est populi, inquit, florentes sunt ; ejus autem qui secundum spiritum, humiles. Hi namque sunt qui dicunt : *Etiamsi exterior noster homo corrumpitur, interior renovatur* [89].

Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. De ornatu terrestri loquitur. Quamobrem non templum Dei factæ sunt, sicut sanctæ credentium animæ; sed similitudo templi. Simulabant enim se secundum legem vitam agere. At in se Verbum non habebant, sed malignum spiritum.

13. *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud*. Recondiderunt enim non cœlestes, sed terrenas divitias.

14. *Oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis*, etc. Pinguia et fecunda sunt pecora eorum. *Non est ruina maceriæ neque transitus*. Magnam, inquit, felicitatem nacti sunt; quæ tamen ad finem usque non perdurabit. Illud enim in alio psalmo docuit his verbis : *Dejecisti eos dum elevarentur* [1].

15. *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: Beatus populus cujus Dominus Deus ejus*. Et illi quidem non recte judicantes, sed quæ carnem spectant magni facientes, eum qui hæc ample possideat beatum esse existimant. Verum id nequaquam felicitas est. Sed invocare Dominum Deum suum (illud est vere felicitas).

Laudatio ipsi David. CXLIV

1. *Exaltabo te, Deus meus, rex meus*. Non altitudinem ipsi dat quasi ea careat; sed aliis declarat eam ipsum obtinere. Quale est illud : *Pater, clarifica nomen tuum in terra* [2]. Non rogat enim eam accipere quam non habet, sed eam quam habet manifestari, ut indicat illud : *Clarifica me claritate quam habui apud te antequam mundus fieret* [3].

A στόλους, ἐν τῷ συσχεῖν καὶ ἀπολέσαι. Καὶ οὗτοι εἶεν υἱοὶ ἠλλοτριωμένοι, οἱ καὶ μάταια λαλοῦντες. Καὶ ποῖα μάταια, ἢ τὸ λέγειν τῷ Χριστῷ· *Πῶς σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;*

Ὁ Θεὸς, ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι. Τὴν εὐαγγελικὴν δηλονότι. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ προσώπου τοῦ Δαυῒδ ὁ λόγος ἐστίν. *Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι*. Ψαλτήριον δεκάχορδον τὸ σῶμά ἐστιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἑκάστης αἰσθήσεως γιγνομένης ἐνεργείας ἑκάστης.

Τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν. Τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, οὓς κατέστησεν ἄρχοντας αὐτῶν ὁ Χριστός. *Τῷ λυτρουμένῳ Δαυῒδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς· ῥῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων*. B Διὰ γὰρ τὰς πρὸς ἐκείνους συνθήκας πᾶσαν ἡμῶν κηδεμονίαν ποίησον. Ῥομφαίαν γὰρ πονηρὰν τῶν ἐπελθόντων τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες ἐκάλεσε· τοὺς δὲ αὐτοὺς ἀλλοτρίους, ὡς δυσσεβεῖς.

Ὧν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἱδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν. Τοῦ κατὰ σάρκα λαοῦ υἱοὶ, φησὶν, εὐθαλεῖς εἰσι· τοῦ δὲ κατὰ πνεῦμα τεταπεινωμένοι. *Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ λέγοντες· Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται*.

Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ. Τῷ ἐπιγείῳ κόσμῳ. Διὸ καὶ οὐ ναὸς Θεοῦ γεγόνασιν, ὡς αἱ ἅγιαι τῶν πιστευσάντων ψυχαὶ, ἀλλ' ὁμοίωμα ναοῦ· προσεποιοῦν- C το γὰρ τὴν κατὰ νόμον ἐπιτηδεύουσαι πολιτείαν. Ἀλλ' οὐχ ἔσχον ἐν αὐταῖς τὸν Λόγον, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Ἐθησαύρισαν γὰρ οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον πλοῦτον.

Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν. Πίονα δὲ αὐτῶν καὶ πολύγονα τὰ κτήνη. *Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος*. Πολλὴν, φησὶν, ἔσχον τὴν εὐημερίαν· ἀλλ' οὐ μέχρι τέλους αὐτοῖς στήσεται. Τοῦτο γὰρ ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ ἐδίδαξεν εἰπών· *Κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι*.

Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ. Οἱ μὴ ὀρθῶς D κρίνοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ φανταζόμενοι τὰ σαρκὸς, τὸ τούτων ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι πολλῇ μακάριον εἶναι νομίζουσιν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μακάριον· ἀλλὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

Αἴνεσις τῷ Δαυῒδ. ΡΜΔ'.

Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου. Οὐχ ὡς μὴ ἔχοντι δὲ δίδωσιν ὕψος· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις δεικνυσιν ἔχοντα. Ὁποῖον· *Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ γῇ*. Οὐ γὰρ ἣν μὴ εἶχεν αἰτεῖ, ἀλλ' ἣν καὶ εἶχε δειχθῆναι· ὡς δηλοῖ τό· *Δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι*.

[88] Joan. x, 33. [89] II Cor. iv, 16. [1] Psal. lxxii, 18. [2] Joan. xii, 28. [3] Joan. xvii, 5.

A *Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε.* Ἀρχὴ παρ' Ἑβραίοις τοῦ παρόντος στίχου τὸ Βήθ. Διδάσκει δὲ ὡς οὐ μίαν ἡμέραν παραπεμπτέον ὕμνων χωρίς. Ὅλῃ μὲν οὖν ψυχῇ καὶ διανοίᾳ ὑψοῦν δεῖ καὶ εὐλογεῖν τὸν Θεόν· τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ δοξάζειν θνητοῖς ὀνόμασί τε καὶ ῥήμασιν.

Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου. Τὴν ἀμφοτέρων φησὶ λαῶν συναχθεῖσαν Ἐκκλησίαν ἔκ τε τῶν ἐκ περιτομῆς καὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν. Ἔργα δὲ αὐτοῦ, ἃ πεποίηται ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ φησί· πολυτρόπως δὲ αὐτὰ ὑμνεῖ· δύναμιν, καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ δόξαν, καὶ ἁγιωσύνην, καὶ θαυμάσια· καὶ πάλιν δύναμιν καὶ μεγαλωσύνην καὶ χρηστότητα, καὶ δικαιοσύνην καὶ οἰκτιρμοὺς προσαγορεύων.

2. *Per singulos dies benedicam tibi.* Apud Hebræos initium præsentis versiculi est *Beth.* Docet autem, nullam esse diem absque hymnis prætermittendam. Tota igitur anima, tota mente, exaltare Deum, et benedicere illi oportet, nomenque ejus glorificare mortalibus nominibus atque verbis.

4. *Generatio et generatio laudabit opera tua*, etc. Ecclesiam ait ex ambobus populis congregatam, ex circumcisione scilicet et ex gentibus. Ejus autem opera narrat quæ in adventu suo fecit : multisque modis ea celebrat, virtutem, magnificentiam, gloriam, sanctitatem, et mirabilia dicens, ac rursum virtutem, magnitudinem, suavitatem, justitiam et miserationes.

(Desunt quædam folia in fine in C. 5.)

B *Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι.* Πρακτικῶς ἐροῦσι καὶ μετὰ ὀρθοῦ φρονήματος. Οἷόν ἐστι· *Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.* Καὶ τὸ, *Ἀλαλάξατε Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὕψιστος φοβερός.* Ταῦτα γὰρ ἐροῦσι δι' αὐτοῦ τοῦ φοβεῖσθαι καὶ σέβας ἔχειν Θεοῦ. Διηγήσονται δὲ καὶ ὡς πέρας οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην, οὐ περιγράψαντες γνώσει, ἀλλ' ὡς οὖσαν ἀκατάληπτον· μόνος γὰρ ὁ Υἱὸς γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ καὶ ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα οἷς βούλεται, ἀλλ' οὖν ὡς ἐφικτὸν γενητοῖς ἰδεῖν, κατὰ ἀναλογίαν ἧς τις ἔχει προπαρασκευῆς.

Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται. Πᾶσι μὲν αὐτὸς, ἅτε Θεὸς ὢν ἀγαθὸς, C ἐπιδέδωκε τὴν χρηστότητα, καὶ οἰκτείρει πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Σώζονται δὲ οἱ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἀπολαύειν ἐθέλουσιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΕ'.

Αἴνει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον· αἰνέσω τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, φησὶ, πάντα ὅσα ἐφρόνησεν ἠχήσονται, καὶ οὐδὲν ἔσται ὧν ἐφαντάζετο ἐπὶ γῆς.

Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι. Πνευματικὴν δηλονότι τοῖς λιμώξουσι παντὸς ἀγαθοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜϚ'.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός. Ἐν μὲν τῷ προλαβόντι αὐτὸς ἑαυτὸν παρῄνει εἰς μόνον D τὸν Θεὸν ἔχειν τὴν ἐλπίδα· ἐν δὲ τούτῳ τὸν ἀποστολικὸν χορὸν δείκνυσι διδάσκοντα τὸ πλῆθος αἰνεῖν τὸν Θεὸν, ἐφ' οἷς τὸ γένος εὐηργέτησεν.

Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος. Πραεῖς μὲν τοὺς τὴν πίστιν αὐτοῦ δεξαμένους φησὶ, τοὺς μιμησαμένους τὸν εἰπόντα· *Πρᾶός εἰμι ἐγώ.* Ἐγὼ δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μισῶ, φησὶν, οἵτινές εἰσιν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, οἱ τῷ πυρὶ ἐνοικοῦντες.

Καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Δουλείαν τῶν ἀνθρώπων φησὶ βοῦς, καὶ ἡμιόνους καὶ τὰ ἕτερα τῶν κτηνῶν.

6. *Et virtutem terribilium tuorum dicent.* Cum bonis operibus ita loquentur, et cum recta sententia. Quale est illud : *Terribile est incidere in manus Dei viventis* [a]. Et illud : *Jubilate Deo in voce exsultationis : quoniam Dominus excelsus terribilis* [b]. Hæc enim dicent quod timeant et honorent Deum. Narrabunt autem ejus magnitudinem, utpote quæ terminum non habeat, non circumscribentes eam cognitione sua, sed ut incomprehensibilem (52). Solus namque Filius cognoscit Patrem, et Pater Filium. Etiamsi vero Patrem manifestet quibus vult, at ut opificiis possibile est ipsum videre, habita ratione præparationis cujusque hominis.

7. *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt.* Omnibus ipse hominibus, utpote qui Deus bonus sit, suavitatem suam impertivit, et miseratur omnia opera sua. Salutem autem consequuntur qui suavitate ejus frui volunt.

PSALMUS CXLV.

1. *Lauda, anima mea, Dominum ; laudabo Dominum in vita mea.*

4. *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* In hora mortis, inquit, omnia cogitata ejus publica fient, nec occultum erit quidpiam eorum quæ in terra cogitavit.

7. *Dat escam esurientibus.* Spiritualem scilicet, iis qui omne bonum expetent.

PSALMUS CXLVI.

1. *Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus.* In præcedenti psalmo sese hortabatur in Deum solum spem ponere ; in hoc autem apostolicum chorum exhibet docentem multitudinem, laudare Deum de beneficiis generi hominum collatis.

6. *Suscipiens mansuetos Dominus.* Mansuetos vocat eos qui fidem ejus susceperunt, imitati eum qui dixit : *Mitis ego sum* [c]. Ego autem peccatores odio habeo, inquit, qui sunt impuri dæmones in igne habitantes.

8. *Et herbam servituti hominum.* Servitutem hominum vocat boves, mulos et reliqua jumenta.

[a] Hebr. x, 31. [b] Psal. xlvi, 2. [c] Matth. xi, 29.

(52) Nota Athanasiani styli.

IN FRAGMENTA SUBSEQUENTIA MONITUM.

—

Quæ subsequuntur fragmenta Commentariorum Athanasii in psalmos prior edidit Petrus Felckmannus sub finem appendicis ad editionem Commelinianam, hac præmissa ad lectorem admonitione.

PETRUS FELCKMANNUS LECTORI.

« Cum præmissam appendicem hucusque jam perduxissem, incidi in opera Luciferi episcopi Calaritani, cujus crebra et laudata in Athanasio nostro mentio, jam olim Lutetiæ a Joanne Tilio episcopo Meldensi edita. Quæ cum pervolverem, incidi in tres Athanasii epistolas, duas ad Luciferum, et tertiam ad solitariæ vitæ studiosos, quarum ne fama quidem ante ad nos pervenerat. Quas cum ex rerum cum aliis Athanasii epistolis similitudine et tractatione genuinas esse existimem, hic subjungendas esse putavi. Et quia eodem quoque tempore fragmenta quædam Commentariorum sancti hujus nostri in psalmos in συλλογῇ *Nicetæ Heracleotæ in Biblioth. Palatina reperi, eadem similiter, donec integra aliunde prodeant, adjeci tumultuario opere festinantibus prelis a me versa. Quanquam fortasse non omnia quæ Nicetas ex illis decerpsit, damus. Nam codex quo usi sumus in psalm.* LXXVI *deficiebat. Et verisimile non est Nicetam in reliqua psalmorum parte Athanasii explicationes, quas eatenus tam frequenter citat, omisisse.*

« Denique brevem Athanasii sententiolam, et locorum quorumdam varias lectiones ad finem subdidi, depromptas ex vetustissimo codice Biblioth. Palatinæ, qui continebat similem catenam expositionum in Jobum, ab incerto auctore concinnatam. Tu vero, benevole lector, auctarium hocce benevole acceptare, nostrisque studiis favere velis oro. » Hæc Felckmannus.

Epistolas porro memoratas a Felckmanno ad Luciferum et ad monachos, edidimus supra. Hæc autem fragmenta quod spectat, consimillima illa sunt, paucissimis exceptis, expositionibus Athanasii supra editis. Quod si quandoque nonnulla occurrant quæ in Expositionibus non compareant, non ideo repudianda, et Athanasio abjudicanda; nam, quod observasse juvabit, ad eos psalmorum versus pertinent, quorum explicatio non exstat in Expositionibus, utpote non integris ac persæpe deficientibus. Cæterum hæc excerpta non ad verbum refert Nicetas, sed plerumque quoad sententiam tantum nec raro permista cum aliorum Patrum commentariis, quorum ipse nomina affert. Etenim quando eadem omnino, nec immutata nec auctiora sunt quam in Expositionibus, ea omisimus, ne bis idem inutiliter repetatur.

—

FRAGMENTA COMMENTARIORUM D. ATHANASII

IN PSALMOS.

—

Ex Nicetæ metropolitæ Heracleæ catena expositionum, sive ut ipse vocat, Συναγωγῇ ἐξηγήσεων, ex Græcis Patribus in Psalmos collecta

Nicetas hic in proœmio tertiam ex quinque, quas sibi præmittendas esse quæstiones censuit, hanc, vel τὸ Ψαλτήριον, explicans, addito nomine Ἀθανασίου, *sequentia subjicit.*

A Est igitur psalterium instrumentum musicum constans decem chordis, de summis ipsius compagis partibus sonum perficiens, vocemque consona quadam melodia articulatæ voci similem reddens: ac dicitur, Hebræis quidem, naula; Græcis vero, cithara. Conficitur vero hoc modo: sumpto ligno recto, nihilque penitus inflexo, decem in eo chordæ tendebantur; ac singulæ seorsim in summitate ipsius psalterii fixæ constringebantur: earum autem principia desursum demittuntur. In cubito (*sive collo*) namque ipsius psalterii decem claviculæ sive paxilli trajecti vertuntur, qui chordas tendunt, remittuntve, prout vocum consonantia et proportio requirit, et ad psallentis libitum. Et hoc est, quod magnus Basilius ait, etc.

Ἔστι τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικὸν δεκάχορδον, ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον, ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελῳδίαν ἀποδιδόν· παρὰ μὲν Ἑβραίοις ναῦλα λεγόμενον, παρ' Ἕλλησι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. Κατεσκεύαστο γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, χορδαὶ δὲ ἐν τούτῳ δέκα ἐτείνοντο. Ἑκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ψαλτηρίου διῃρημένως ἐναπεσφίγγετο· αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν. Δέκα γὰρ κόλλαβοι εἴτουν πασσαλίσκοι, περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι, ἐτεινόν τε τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων πρός τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτῳδοῦ βούλημα. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, etc.

Idem explicans ista psalmi II, « Convenerunt reges terræ, » etc., ponit :

Ἀθανάσιος. Διὰ τί δὲ οἱ βασιλεῖς Ἡρώδης ὁ Ἀσκαλωνίτης καὶ Πιλᾶτος ὁ Πόντιος παρέστησαν, τουτέστι παρετάξαντο καὶ ἐπῆλθον κατὰ Χριστοῦ; Διὰ τί δὲ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀσεβεῖς, καὶ λοιμοὶ, καὶ ἁμαρτωλοὶ, Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι, καὶ νομικοὶ, εἰς ταὐτὸν συνέδραμον, καὶ κατὰ τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῦ Πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλύττησαν, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; Ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ. Τάχα μὲν οὖν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἐκείνοις τετολμημένα τοῦ Κυρίου μᾶλλον τὴν δύναμιν ἔδειξε, καὶ εἰς τοὐναντίον αὐτοῖς τὰ ἐπιχειρήματα γέγονεν, οἱονεὶ μυκτηρίζει αὐτοὺς ὁ Δαυῒδ, ὡς εἰς κενὸν πάντα τολμήσαντας· τάχα δὲ καὶ μέμφεται. Τί γὰρ δήποτε αἰτιώμενοι οἱ κατὰ Χριστοῦ συνδραμόντες σταυρῷ τοῦτον ἀνήρτησαν; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῖς ἔθνεσι μὲν δεδωκὼς τὴν σοφίαν, τοῖς δὲ βασιλεῦσι τὸ κράτος παρασχὼν, καὶ τοῖς ἄρχουσι τὴν ἀρχὴν κρατυνόμενος, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ μέγιστα τερατουργήσας καὶ βοώμενα θαύματα;

A *Athanasius.* Quæ vero causa erat, quod reges, Herodes Ascalonita et Pontius Pilatus convenirent, hoc est, conspirarent, et impetum facerent contra Christum? Aut quid rei erat, quod principes Judæorum, impii illi, pestilentissimi et facinorosissimi homines, Scribas dico, Pharisæos et legisperitos, in unum congregati sunt, et contra Dominum, hoc est Patrem, insanierunt, contraque Christum ejus, scilicet Filium? Nam qui non honorat Filium, is neque Patrem honorat [7]. Quandoquidem igitur et quæ ab illis patrata sunt, Domini potentiam adhuc magis demonstrarunt, ipsorumque conatus plane contrarium exitum sortiti sunt : idcirco videtur illos David quasi irridere, ut qui in vanum omnia tentarunt : vel fortasse etiam accusare. Qua enim, B quæso, causa culpave in Christo deprehensa concursu facto ipsum in crucem sustulerunt? Nonne ipse est, qui gentibus sapientiam dedit, qui regibus imperium tribuit, qui principibus dominatum confirmat? qui denique Judæis summa et proclamatissima illa operatus est miracula?

Et in versum sequentem scribens :

Ἀθανάσιος. (53) Ἐνταῦθα λείπει τὸ, λέγοντες, ἵνα ᾖ ἡ διάνοια αὕτη· *Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ*, λέγοντες· *Διακόψωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν*. Τίνων; τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· οὐ γὰρ ἤθελον εἴσω τῆς ἱερᾶς γενέσθαι σαγήνης· *Ἀποῤῥίψωμεν δὲ τὸν ζυγὸν*, τουτέστι τὸν εὐαγγελικὸν νόμον καὶ τὴν ἐντολὴν, περὶ οὗ γέγραπται· Ὁ ζυγός *μου χρηστός ἐστι*. Τοῦτο δὲ αὐτὸς ὀνειδίζων αὐτοῖς διὰ Ἱερεμίου ἔλεγεν· *Εἶπας· Οὐ δουλεύσω σοι*· τουτέστιν, Οὕτως ἐπολιτεύσω, ὥστε ἀποσείσασθαι τὴν ἐμὴν δουλείαν. Ἢ τοίνυν ταῦτα ἐκ προσώπου τῶν Ἰουδαίων εἴρηται ἀθετούντων τὴν εἰς τὸν Κύριον ὑποταγὴν, καὶ οὔτε αὐτῷ οὔτε τῷ Πατρὶ ὑποζεῦχθαι θελόντων· ἢ καὶ τοῖς πιστεύσασι τὸ Πνεῦμα παρεγγυᾷ καὶ λέγει· Μὴ ὁμοιωθῶμεν τοῖς ἐπιβουλεύσασι τῷ Χριστῷ, μηδὲ συνδεθῶμεν αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμόνοιαν· ἀλλὰ καὶ τὸν βαρὺν τοῦ παλαιοῦ νόμου ζυγὸν ἀποτιναξώμεθα, μηδὲν ἡγούμενοι τὰ ἐν τύποις, εἰ μὴ νοοῖντο πνευματικῶς. Ἀσυντελὲς γὰρ πρὸς ὄνησιν ἡ σκιὰ, εἰ μὴ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ζωγραφεῖ.

Athanasius. Deest hic illud, dicentes, ut hic sit sensus, *Congregati sunt contra Dominum et contra Christum ejus*, dicentes : *Dirumpamus vincula eorum*. Quorum? Patris nimirum et Filii : nolebant enim intra sacram Domini sagenam esse : *abjiciamus* vero etiam *jugum ipsorum*, hoc est, legem et præcepta Evangelii, de quo scriptum est : *Jugum meum suave est* [8]. Hoc vero etiam ipsemet Dominus C ipsis exprobrat per Jeremiam, dum ait : *Dixisti : Non serviam tibi* [9], quasi dicat, Sic te gessisti, ut servitutem meam excuteres. Aut igitur hæc tanquam ex Judæorum persona dicuntur, qui subesse Domino recusant, et nec ipsi, neque Patri ejus subjici volunt : aut certe Spiritus credentes admonet et dicit : Ne assimilemur iis qui Christo insidiati sunt, neque connectamur ipsis consentiendo : quin potius grave illud veteris legis onus abjiciamus, nihil æstimantes typos illos, nisi spiritualiter intelligantur. Umbra namque res quædam est imperfecta atque inutilis, si Christi mysterium non describit.

Et in illa verba : « Tunc loquetur ad eos in ira sua, » v. 5.

Ἀθανασίου. (54) Τότε. Πότε, ἢ ὅτε ἔλεγον· *Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν*; Τίνα δέ ἐστιν ἐν ὀργῇ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα; *Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῖς νομικοῖς, οὐαί*. Ἢ τὸ, *Τότε*, εἰς τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀναφέρεται, ὅταν *ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν*. Τότε γὰρ ταράξει αὐτοὺς λέγων· *Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι*. Ἐπειράθησαν δὲ θείας ὀργῆς, καὶ ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐτοῖς ἐπιστᾶσα στρατιὰ τήν τε πόλιν ἐνέπρησε, καὶ τὸν

D *Athanasii.* Tunc. Quando, nisi cum dicerent : *Dirumpamus vincula ipsorum?* Porro quæ sunt illa, quæ in ira ab ipso dicta sunt? Hæc scilicet : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi, quia tolletur a vobis regnum Dei* [10]. *Et vobis legisperitis, væ* [11]. Vel certe illud, *tunc*, refertur ad tempus judicii, quando *videbunt in quem transfixerunt* [12]. Tunc enim conturbabit eos, dicens : *Discedite a me, maledicti* [13]. Divinam autem iram Judæi experti sunt, cum Romanus in ipsos irruens exercitus urbem incendit, templum,

(53) Hæc habentur superius, sed breviora.

(54) Hæc item superius, sed pauciora.

[7] Joan. v, 23. [8] Matth. xi, 30. [9] Jerem. ii, 20. [10] Matth. xxi, 43. [11] Luc. xi, 46. [12] Joan. xix, 37. [13] Matth. xxv, 41.

expilavit, et denique maximam ipsorum partem morte delevit.

A ναὸν ἐπόρθησε, καὶ τοὺς πλείονας αὐτῶν θανάτῳ παρέπεμψεν.

Idem in inscriptionem psalmi tertii.

Athanasii et Cyrilli. Tertii psalmi inscriptio remittit nos ad historiam, quæ exstat in secundo libro Regnorum. Habuerat David ex diversis uxoribus complures filios. Inter hos Amnon erat primogenitus; ex alia vero conjuge suscepti Abessalom, et Thamar filia, uterque forma egregia. Hujus amore correptus Amnon, ac morbum simulans, cum a Davide visitaretur, petiit ab ipso, ut sororem sibi curatricem adesse juberet. Atque ita eam corrupit: post etiam odio habens, domo ejecit. Ipsa vero fratri Abessaloni de injuria conqueritur. Qui licet vehementer esset commotus, iram tamen dissimulat. B At aliquanto post tempore Amnonem ad cœnam vocatum interimit, metuensque patris iram, fugit: demumque post tres annos revertitur, ira Davidis jam remissa. Non illico tamen in conspectum Patris admissus, sed demum post duos annos. Tunc vero insidias Patri struere cœpit, currusque sibi et equites comparavit, sibique conciliavit eos, qui regem judicii causa adibant, sub specie benevolentiæ et clementiæ subjiciens sibi Patris subditos, cogensque ingentem transfugarum multitudinem, ut Patri insidias tenderet. Ad extremum, defecit, seque regem nuncupavit. Assumpsit vero cum multis aliis etiam Achitophelem, qui Davidi erat a consiliis, virum vafrum et industrium. Quo audito, fugit David cum iis, qui circa ipsum erant, nudis pedibus. Tunc C etiam Semei ipsum exsecratus est. Precatus vero David, ut Deus consilium Achitophelis velit facere irritum, submittit etiam Chusi, amicum suum, qui sententiæ illius contradicat, ac per sacerdotes Sadocum et Abiatharem sibi omnia significet Abessalonis consilia. Chusi vero, ubi ad parricidam pervenit, ab ipso tanquam fidelis et benevolus creditus, una cum Achitophele in medium consulere jubetur, quo pacto bellum geri oporteat. Et Achitophel quidem auctor est, ut Abessalom, prius tamen cum patris pellicibus congressus, eum a tergo persequatur, atque imparatum aggrediatur. Chusi autem, de pellicibus quidem nihil consilii dat; at ut e vestigio in patrem impetum faciat, hoc Abessaloni dissuadet. Ne, inquit, in montibus in ipsum inci- D dens, clade accepta, cum exercitum perdas, tum vero ipse in patris manus captivus pervenias. Parricida igitur dicente: *Melius est consilium Chusi, quam Achitophelis*[14], mœrore correptus Achitophel sibi ipsi laqueo vitam eripuit. Chusi vero omnia Davidi per sacerdotes significavit: jussitque insuper etiam fugere. Deinceps vero cum Abessalom rebus omnibus instructis, corruptis etiam prius patris pellicibus idque publice, patrem persequeretur, David quidem ipse in aciem non prodiit; ducibus vero suis credito exercitu præcepit ipsis, dicens: *Parcite filio meo Abessaloni*[15]. Prælio vero acri

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Sic absque copula utrumque nomen conjungens: forte ex utroque sententia conflata esse innuere volens. Ἡ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ ἐπιγραφὴ πρὸς τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν ἱστορίαν ἡμᾶς παραπέμπει. Τῷ Δαυῒδ ἐκ διαφόρων γυναικῶν παῖδες ἐγένοντο πλείονες. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἀμνὼν ἦν πρωτότοκος· ἐξ ἑτέρας δὲ ὁ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ἡ Θάμαρ, ἄμφω τὴν ὄψιν καλοί. Ταύτης ἠράσθη ὁ Ἀμνών· καὶ νοσεῖν ὑποκρινάμενος, ἐπειδὴ ὁ Δαυῒδ αὐτὸν ἐπεσκέψατο, παρεῖναι ἠξίου τὴν ἀδελφὴν αὐτὸν θεραπεύσουσαν. Καὶ διαφθείρας, εἶτα μισήσας, εὐθὺς ἐξέπεμψεν. Ἡ δὲ τῷ ἀδελφῷ Ἀβεσσαλὼμ τὴν ὕβριν ἀπήγγειλε. Κἀκεῖνος ἀγανακτεῖ μὲν, κρύπτει δὲ τὴν ὀργήν. Μετά τινα δὲ καιρὸν τὸν Ἀμνὼν εἰς δεῖπνον καλέσας, ἀπέκτεινε, καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς, ἀπέφυγε· μετὰ δὲ τρία ἔτη ἐπάνεισι, τοῦ θυμοῦ κοπάσαντος τῷ Δαυῒδ. Οὐ μὴν καὶ ὄψεως ἀξιοῦται τῆς πατρικῆς αὐτίκα, ἀλλὰ μετὰ δύο ἐνιαυτούς. Ἤρξατο δὲ ἐπιβουλεύειν τῷ πατρὶ, καὶ ἅρματα ἑαυτῷ καὶ ἱππεῖς ἐποίησε, καὶ ἰδιοποιεῖτο τοὺς ἐρχομένους κριθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα, σχήματι ἐπιεικείας ὑπαγόμενος τοὺς ὑπηκόους, καὶ πλῆθος ἀποστατῶν συναθροίζων, εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ πατρός. Καὶ τέλος ἀπέστη, καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε. Προσελάβετο δὲ σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ τὸν Ἀχιτόφελ, ὃν ὁ Δαυῒδ εἶχε σύμβουλον, ἄνδρα δεινὸν καὶ δραστήριον. Καὶ ὁ Δαυῒδ ἀκούσας, φεύγει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν γυμνοῖς τοῖς ποσίν· ὅτε καὶ Σεμεεὶ αὐτῷ κατηρᾶτο. Εὐχόμενος δὲ τὴν τοῦ Ἀχιτόφελ διασκεδασθῆναι βουλὴν ὁ Δαυῒδ, πέμπει καὶ τὸν ἑαυτοῦ φίλον Χουσὶ τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἀντιταξόμενον, καὶ διὰ τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιάθαρ δηλώσοντα αὐτῷ πᾶν ὃ ἂν βουλεύσηται ὁ Ἀβεσσαλώμ. Ὁ δὲ Χουσὶ, ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατραλοίαν τοῦτον ἀφίκετο, πιστευθεὶς ὡς εὔνους αὐτῷ, αὐτός τε καὶ Ἀχιτόφελ προτρέπονται ὅ τι δέον περὶ πολέμου εἰπεῖν. Καὶ ὁ Ἀχιτόφελ προτρέπεται, ταῖς τοῦ πατρὸς τοῦτον μιγέντα παλλακαῖς, ὀπίσω διώκειν, καὶ ἀσυντάκτῳ προσβαλεῖν. Ὁ δὲ Χουσὶ περὶ μὲν τῶν παλλακῶν οὐδὲν ἀπεφήνατο· ἐξορμᾷν δὲ εὐθὺς κατὰ τοῦ πατρὸς οὐ συνεχώρει τῷ Ἀβεσσαλώμ· ἵνα μὴ ἐν ὄρεσι, φησὶν, ἐμπεσὼν καὶ δυσφορίαις, τό τε στρατόπεδον διαφθείρῃς, καὶ αὐτὸς ταῖς τοῦ πατρὸς ληφθείης χερσί. Τοῦ δὲ πατραλοίου εἰπόντος· *Ἀγαθὴ βουλὴ Χουσὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ*, λυπηθεὶς Ἀχιτόφελ ἀπήγξατο. Ὁ δὲ Χουσὶ τῷ Δαυῒδ πάντα διὰ τῶν ἱερέων ἐδήλωσε, καὶ φεύγειν ἔτι ἐκέλευσεν. Ἐπεὶ δὲ παρασκευασάμενος ὁ Ἀβεσσαλὼμ ὀπίσω τοῦ πατρὸς κατεδίωξε, πρότερον ταῖς ἐκείνου παλλακαῖς ἐν ὑπαίθρῳ μιγεὶς, ὁ μὲν Δαυῒδ οὐκ ἐξῆλθεν αὐτὸς εἰς ἀντιπαράταξιν, ἡγεμόσι δὲ πιστεύσας τὸ στράτευμα, ἐνετείλατο αὐτοῖς λέγων· *Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ.* Τοῦ δὲ πολέμου συῤῥαγέντος ἐν τῷ δρυμῷ Ἐφραῒμ, πίπτουσι μὲν εἴκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀβεσσ

[14] II Reg. XVII, 14. [15] II Reg. XVIII, 5.

ἰὼμ· αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχεν, ἔφευγε στρέψας τὸν χαλινόν. Βαθεῖαν δὲ τὴν κόμην καὶ πολλὴν τρέφων, ἐμπλέκεται ταύτην δρυΐ· καὶ ἡ μὲν ἡμίονος ἐκ τῶν σκελῶν αὐτοῦ διωλίσθησεν· ὁ δὲ μετέωρος ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐκρεμᾶτο, ἕως, ἰδών τις αὐτὸν, ἀπαγγέλλει τῷ Ἰωάβ. Εἷς δὲ τῶν τοῦ Δαυῒδ ἡγεμόνων ἦν ὁ Ἰωάβ. Καὶ οὗτος, τρία βέλη λαβὼν ἀπὸ χειρὸς, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἐνέπηξε, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. Ὁ δὲ Δαυῒδ, ἀκούσας, πενθεῖ· *Υἱέ μου*, λέγων, *Ἀβεσσαλὼμ, υἱέ μου. Τίς δῴη τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ;* Καὶ οὕτω τοῦ τυράννου διαφθαρέντος, πάλιν ὁ Δαυῒδ τὴν βασιλείαν ἀναλαμβάνει. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον. Τὸν δὲ μετὰ χεῖρας ψαλμὸν συνέταξεν ἔτι διωκόμενος. Διὸ καὶ θρήνους ἔχει καὶ ὀλοφυρμούς. Ἀναχθήσεται δὲ καὶ εἰς Χριστὸν ὁ ψαλμὸς, τὸν ἀληθινὸν Δαυῒδ· Δαυῒδ γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος καὶ ἱκανὸς χειρί*. Τίς δ' ἂν εἴη ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς πεποθημένος ἢ ὁ Χριστὸς, *ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;* Τίς δὲ ἱκανὸς τῇ χειρὶ, εἰ μὴ ὁ ἰσχυρὸς Ἰησοῦς, ὁ τῇ δυνάμει τῆς θεότητος πάντας τοὺς ἀλλοφύλους τροπωσάμενος δαίμονας; Τοῦτον γὰρ ἐδίωκεν, ὡς ἄλλος τις Ἀβεσσαλὼμ, ὁ αἰσθητὸς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, οἱ Ἰουδαῖοι. Περὶ ὧν λέγει διὰ Ἡσαΐου· *Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν.* Συνήργει δὲ πρὸς τὴν δίωξιν, οἷά τις Ἀχιτόφελ ὁ Ἰούδας· ὃν σύμβουλον εἶχεν ὁ νοητὸς Δαυῒδ ὁ Χριστός. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἴρηται ἔν τινι τῶν ψαλμῶν· *Σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου.* Ἀλλὰ γὰρ Ἰούδας μὲν παραπλησίως τῷ Ἀχιτόφελ ἀπελθὼν ἀπήγξατο· ὁ δὲ Χριστὸς, ἀποστέλλων τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μαθητὰς εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ πόλεμον, ἐνετέλλετο, ὥσπερ ὁ Δαυῒδ, ἵνα φείσωνται τοῦ Ἀβεσσαλὼμ, οὕτω καὶ αὐτὸς, ἵνα τοὺς Ἰσραηλίτας μὴ παρόψωνται· *Ἔσεσθε γάρ μοι*, φησὶ, *κήρυκές τε καὶ μάρτυρες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.* Ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ἡμίονος καὶ αἱ τρίχες τὸν Ἀβεσσαλὼμ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν, οὕτω τοὺς Ἰουδαίους ἡ ἀλογία καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἔξω καὶ σωματικοῖς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀπεστέρησε· καὶ οὔτε τῆς γῆς ἀπολαύειν εἴασεν, οὔτε τοῦ οὐρανοῦ.

A commisso in querceto Ephraemitico, cadunt de exercitu Abessalonis vicies mille : ipse vero, laxis, prout valebat, habenis aufugit. Sed quia densam ac plurimam comam aluerat, ea in quercu quadam implicita, mula subtus ipso abeunte, ipse sublimis in arbore pendebat : donec forte conspicatus quidam id Joabo renuntiat. Erat vero hic unus de Davidis ducibus. Is ergo sumptis tribus hastis, cor Abessalonis transverberat, atque ita ipsum e medio tollit. Quo audito, lamentatur David : *O fili mi*, aiens, *Abessalom, o fili mi. Quis dederit ut ego moriar pro te* [16] ? Sic igitur, sublato tyranno, David rursum in regnum restituitur. Sed hæc posterius. Quod vero præsentem psalmum attinet, conscripsit eum David, cum adhuc persecutionem pateretur. Quamobrem etiam B planctus continet et ejulatus. Potest autem etiam de Christo intelligi, vero illo Davide. David enim si reddas, significat, *desideratum et manu promptum*. Quis autem natura et vere desideratus, nisi ipse Christus; utpote qui est *speciosus forma præ filiis hominum* [17] ? Aut quis manu tam promptus, quam est fortis Jesus, qui potentia deitatis suæ de universa allophylorum, seu dæmonum multitudine tropæa erexit? Hunc enim persecutus est, ut secundus quidam Abessalom, sensibilis ille, et secundum carnem Israel; Judæi scilicet. De quibus pronuntiat per Isaiam : *Filios genui et exaltavi : ipsi vero spreverunt me* [18]. Adjuvit vero persecutionem instar Achitophelis cujusdam, Judas; quem C consiliorum suorum participem habebat Christus, intelligibilis ille David. De illo enim dicitur in quodam psalmo : *Tu vero, o homo unanimis, dux meus, et notus meus* [19]. Judas etiam consimiliter Achitopheli seipsum laqueo suffocavit; Christus vero emittens duces suos discipulos ad bellum contra hostes suos gerendum, præcepit ipsis, quemadmodum David, ut parcerent Abessaloni, sic et ipse, ne Israelitas negligerent. *Eritis enim*, inquit, *mei præcones testesque in Jerusalem, et in universa Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ* [20]. Ad hæc quemadmodum mulus et comæ Abessalonem neci tradiderunt, sic etiam Judæos bruta ipsorum insipientia, et animus in rebus externis et corporalibus defixus, inque iis omnem spem ponens, vera vita privavit : et nec terra, neque cœlo perfrui permisit.

Deinde subsequitur Athanasii nomine argumentum psalmi VII *prout habetur superius.*

Item illa verba psalmi XI, Ὅτι ὠλιγώθησαν ἀλήθειαι, *etc., præmissa prius Chrysostomi sententia, subjicit :*

(55) Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον σαφῶς ὁ λόγος ἐνταῦθα τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν ἐλέγχει. Διὸ Μωσῆς πρὸς αὐτοὺς ἀπέτεινε φάσκων· Υἱοὶ ἀνθρώπων οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς.

D Sed secundum magnum illum Athanasium evidenter arguunt hæc verba Judæorum infidelitatem. Quare Moses ad eos respexit, cum diceret : Filii hominum, in quibus nulla fides est [21].

Et in ejusdem psalmi versum sequentem, præmissa rursum Chrysostomi explicatione.

Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων ἀληθές· *Ἕκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον*, τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς.

Cyrilli et Athanasii. Hoc etiam de Judæis verum est : *Unusquisque* enim *vana locutus est ad proximum suum*, Salvatori nostro insidias struens.

[16] II Reg. XIX, 40. [17] Psal. XLIV, 4. [18] Isa. I, 2. [19] Psal. LIV, 14. [20] Act. I, 8. [21] Deut. XXXII, 5, 6.

(55) Hæc apprime conveniunt cum interpretatione psalmi XI, ubi ad Judæos hæc referuntur.

Tum etiam Græcorum poetæ et oratores, qui cum omnino nullam ejus rei curam haberent, verane essent quæ dicerent, conscripserunt singuli, sine prævio examine, quæ ipsis videbantur, hunc solum finem habentes, ut nimirum linguæ suæ elegantiam ostentarent.

A Καὶ οἱ παρ' Ἕλλησι δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι, κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ ἀληθεῖς εἶναι φροντίσαντες, συντεθείκασιν ἀβασανίστως τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, σκοπὸν ἔχοντες ἕνα, τὸ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι γλώττης.

Item in psalm. XIII *ἐπιγραφήν.*

Athanasii. Secundum anagogen vero, aperit in hoc psalmo et explicat clarissime hominum impietatem et legis prævaricationem in omnibus suis conatibus : ut hinc necessitatem adventus Christi prædicet. Atque sic quidem divus Athanasius : secundum autem magnum Basilium, etc.

(56) *Ἀθανασίου.* Κατὰ μέντοι ἀναγωγήν, διαῤῥήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιφανείας ἀνακηρύξῃ Χριστοῦ. Καὶ οὕτως μὲν ὁ θεῖος Ἀθανάσιος· κατὰ δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον, etc.

Similiter in titulum psalm. XIV, *præmissa Theodoreti sententia, subjicit :*

Athanasius autem et Basilius, magni illi Patres, aiunt, Davidem psalmum hunc cecinisse, ut doceret, quidnam illud sit, quod hominem præparet ad beatam illam quietem consequendam. Quare, cum propositum esset in hoc psalmo hominem perfectum describere, eum, inquam, qui beatitudinis particeps futurus est, ordine ac via quadam utitur in iis quæ in ipso spectari solent, a proximis ac primis facto exordio. Sic igitur incipit, *Domine*, etc.

B (57) Ἀθανάσιος δὲ καὶ Βασίλειος, οἱ μεγάλοι Πατέρες, φασίν· ὅτι τοῦτον ᾖδει τὸν ψαλμὸν ὁ Δαυῒδ διδάσκων, τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσοι τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως. Διὸ τὸν τέλειον ἡμῖν ὁ λόγος ὑπογράψαι βουλόμενος, τὸν τῶν μακαρισμῶν, ἐπιτυγχάνειν μέλλοντα, τάξει τινὶ καὶ ὁδῷ τῶν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων χρησάμενος, ἀπὸ τῶν προσεχεστέρων καὶ πρώτων τὴν ἀρχὴν πεποίηται. Ἀρχόμενος οὖν φησι· *Κύριε*, etc.

Rursum in psalm. XV *illa verba, « Sanctis qui sunt in terra, » etc., v.* 3.

Athanasius. Sanctos esse ait hic, qui in Spiritu sunt sanctificati : Christi vero terram, Ecclesiam. Illud vero, *Mirificasti*, pro, Declarasti, ponitur. Voluntates porro ipsius Patris intelligit. Ut universorum hic sit sensus : Iis qui in fide sanctificati sunt, cognitam reddidit voluntatem Patris. Potes tamen hunc versum sic intelligere : Admirabiles reddidit Deus sanctos suos. Quare ? Quia voluntates ejus omnes in ipsis erant, et ab ipsis implebantur.

C (58) *Ἀθανάσιος.* Ἁγίους εἶναί φησιν ἐνταῦθα τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ, *Ἐθαυμάστωσας*, ἀντὶ τοῦ, Ἐφανέρωσας. Θελήματα δὲ αὐτοῦ τοῦ Πατρός· ἵν' ᾖ τὸ ὅλον οὕτω· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. Νοήσεις δὲ τὸν στίχον καὶ οὕτως· Ἐθαυμάστωσε τοὺς ἁγίους ὁ Θεός. Διὰ τί; Διότι τὰ θελήματα αὐτοῦ πάντα ἐν αὐτοῖς ἦσαν, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐγίνοντο.

Adhuc ad inscriptionem psal. XVIII.

Athanasius. Quandoquidem David hoc loco canit, ut et in XXIII psalmo, rerum omnium opificium, reprehendit eos, qui mundum a seipso et casu exstitisse dicunt, et nulla regi providentia : illos etiam, qui serviunt creaturæ præ Creatore. Quid igitur loquitur ad eos qui ex gentibus vocati sunt?

(59) *Ἀθανάσιος.* Ἐνταῦθα μέντοι ὁ Δαυῒδ, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ, ψάλλων τὰ τῆς γενέσεως, αἰτιᾶται τοὺς αὐτόματα λέγοντας ὑφεστάναι τὰ ὄντα καὶ ἀπρονόητα εἶναι, καὶ τοὺς λατρεύοντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Τί οὖν ἄρα φησὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοις; *Sic ibi sensu incompleto.*

Item in ejusdem psalmi verba ista, Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, etc., v. 4.

Porro S. Cyrillus et maximus ille Athanasius per modum interrogationis legunt, quod hic dicitur : *Nonne sunt loquelæ, aut sermones, quorum voces non audientur ?* quasi dicat David : Nonne audiuntur etiam mutarum sive rerum, sive operum voces absque sermone et lingua ? Sane, dicat aliquis. Nam quemadmodum textoris artificium clamat varia ac versicolor vestis ; ac navis, in qua nihil reprehendi potest, opificem suum prædicat ; fabrum denique ipsius opus : sic et creatura, cujus mentionem fecimus, etsi sermone ac ratione de-

D (60) Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ παμμέγας Ἀθανάσιος ἐν ἐρωτήσει ἀναγινώσκουσι τὸ, *Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν;* τουτέστιν· Ἆρα οὐκ εἰσὶ καὶ τῶν ἀφώνων, ἢ πραγμάτων, ἢ ἔργων, φωναὶ χωρὶς λόγου καὶ γλώττης; Ναὶ, φαίη ἄν τις. Ὥσπερ γὰρ τοῦ ὑφάντου τὴν τέχνην ἡ πολυποίκιλος ἐσθὴς ἀναβοᾷ, καὶ τὸν ναυπηγὸν ἡ ἀδιαβλήτως ἔχουσα ναῦς ἀνακηρύττει, καὶ τὸν σιδηρέα τὸ ἔργον αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἡ κτίσις, ἧς ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, ἄφωνος μὲν, ἤγουν ἄλογος· λαλιὰ δὲ ὥσπερ αὐτῆς τὸ θαῦμά ἐστι, καὶ

(56) Hoc argumentum superius præmittitur psalmo XII, sed priora verba, κατὰ μέντοι ἀναγωγήν, ibi desunt.

(57) Vide psal. XIV.

(58) Hæc leguntur ad versum 3 psal. XV, et paulum mutata et auctiora hic sunt.

(59) Hæc non leguntur in *Expositionibus*, sed sunt Athanasio digna.

(60) Vide ibid. superius ad versum 4.

οἷον φωνὴ τὸ κάλλος καὶ εὐταξία. Τὸ γὰρ διήγημα τὸ A οὐράνιον καὶ τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῆς ἡμέρας βοώμενον φωνὴ μὲν ἔναρθρος οὐκ ἔστιν, οὔτε λαλιὰ διὰ στόματος· διδασκαλία δὲ θείας δυνάμεως γίνεται τοῖς ἐπαΐειν ἐπισταμένοις σιωπώσης φωνῆς. Πλὴν ἄφωνον τὴν κτίσιν εἰπὼν ὁ Δαυΐδ, ἀπέφηνεν, ὅτι μήτε ἔμψυχος, μήτε λογικὴ, κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς. Ζῶον γὰρ εἶναί φασιν ἓν τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον· ζῶα δὲ ὁμοίως καὶ τὰ μέρη, ἐξ ὧν συμπληροῦται.

stituitur, loquelæ tamen instar ipsa est, admiranda ipsius magnitudo, voxque est eximia ipsius pulchritudo et ordinatissima dispositio. Cœlorum namque narratio, verbaque, quæ dies loquitur, quantumvis non constent voce articulata, neque fiant ministerio oris; docent tamen divinam potentiam eos, qui vocem mutam audire ac intelligere norunt. Quanquam etiam hoc asseruit David, cum mutam diceret creaturam, quod nimirum neque animata, neque rationalis sit, ut Græcorum sapientibus placet. Hi namque animal quoddam unum esse dicunt universum hunc mundum: imo et partes ejus, ex quibus constat, animalia existimant.

Item in titulum psal. XIX.

(61) *Εἰς τὸ τέλος* καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐπιγέ- B γραπται, μελλόντων τινῶν ἔχων προαγόρευσιν. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαυΐδ ἑταίρων, αὐτῷ τῷ Δαυΐδ ἐπευχομένων ποιοῦντι θυσίαν· ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ τῷ Χριστῷ συνευχομένων.

Inscriptio etiam hujus psalmi est, *In finem*, quia futurorum quorumdam prædictionem continet. Nam secundum magnum illum Athanasium, dicitur hic psalmus in persona amicorum Davidis, ipsi sacrificanti astantium beneque precantium. Referri tamen potest etiam ad apostolos, qui Christo, cum crucifigeretur, preces suas conjungebant.

Et in psal. XXVIII *hæc verba, « Et conteret cedros Libani, » etc., v.* 5.

(62) Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, κέδροι Λιβάνου οἱ ὑψηλοὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων λαοῦ, διὰ τὸ ὀνομάζεσθαι πολλάκις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ μόσχος τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. Συντρίβονται οὖν αὐτοί τε καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς εἰς τέλος θυσιαστήριον.

At secundum magnum Athanasium, cedri Libani dicuntur eminentiores in populo Judaico, eo quod Jerusalem persæpe Libanus vocetur in sacra Scriptura. Vitulus vero significat altare. Conteruntur igitur in finem et ipsi Judæi et eorum altare.

At in psal. XXXIV, *verba ista, « Et oratio mea in sinum meum, » etc., adnotat, v.* 13.

(63) Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον, τὸ ἀποστραφῆναι εἰς κόλπον τὴν ὑπὲρ Ἰουδαίων τοῦ Χριστοῦ C προσευχὴν σημαντικὸν ἂν εἴη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκείνους τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μηδὲν ὠφεληθῆναι, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀπονοίας τὴν προσευχὴν ὥσπερ ἀνακάμψαι ποιήσαντας. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος, θεωρῶν τὸν καταληψόμενον αὐτοὺς ὄλεθρον, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν, ἐπένθει ὑπὲρ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιαῦτα ἔπραττον, ὡς τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μὴ παραπέμπεσθαι εἰς τὰ ὦτα τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἀντιχρουομένην ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς αὐτῶν δυσσεβείας, καθέλκεσθαι καὶ ἐπαναστρέφειν πρὸς αὐτόν. Διὸ ἔλεγε· *Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.* Εἰ γὰρ σώζεσθαι ἔμελλον καὶ μεταβαλεῖν τῶν ἀσεβημάτων, εὐθυδρομοῦσα ἡ προσευχὴ τοῦ Σωτῆρος ἀκωλύτως ἂν καὶ ἀπαραποδίστως D ἐπὶ τὰ ὦτα τὰ πατρικὰ πάρῆει.

Secundum vero divum Athanasium, quod Christi precatio pro Judæis in sinum ejus revertitur, denotat eos peccato suo immanere, nec quidquam juvari eo quod insaniæ suæ exsuperantia efficiunt, ut preces Christi quasi retrorsum flectantur. Dominus enim, cum intueretur extremam perniciem quæ ipsos comprehensura erat, mœrore ingenti eorum causa afficiebatur: ipsi vero talia agebant, ut preces Christi pro ipsis neutiquam transmitterentur ad aures usque Patris, sed repercussæ quodammodo a magnitudine impietatis ipsorum retraherentur ac reverterentur ad Dominum. Ideoque aiebat: *Et oratio mea in sinum meum revertetur.* Nam si salvandi fuissent et ab impietate convertendi, transiisset utique precatio Salvatoris recto cursu, atque a nemine impedita ad aures usque paternas accessisset.

In psal. XXXVIII *verba, « Utique in imagine ambulat homo, » v.* 7.

(64) Κατὰ δὲ τοὺς πάνυ Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον· Ἐπειδὴ ἐν εἰκόνι καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ νῦν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος· ἡ γὰρ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνά ἐστιν· εἰκότως ὁ ψάλλων τὴν εἰκόνα ματαιότητα προσεῖπεν. Ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν νῦν ζῶμεν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι, οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδὴν, διὸ μάτην τα-

Sententia vero magnorum Athanasii et Cyrilli hæc est: Quandoquidem homo nunc non in veritate, sed in imagine incedit, vita enim vera demum in futuro erit sæculo, idcirco fortassis Psaltes vanitatem appellavit imaginem. Quia ergo non veram hic vivimus vitam, sed talem, quæ est quasi in imagine, neque circa vera bona versamur, idcirco

(61) Est argumentum psalm. XIX.
(62) Habetur ibid.
(63) Hæc habentur ibidem, sed multo pauciora.

(64) Expressum ex interpretatione hujus versiculi, supra.

frustra conturbamur circa mundana desideria nos volventes, ac congerentes thesauros, quorum hæredes futuros non novimus.

A ῥασσόμεθα περὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, καὶ συνάγοντες θησαυροὺς ὧν οὐκ ἴσμεν τοὺς διαδόχους.

In illa verba psal. XLI, « *Quemadmodum desiderat cervus.* »

At secundum magnos Athanasium et Cyrillum : Quia in proxime præcedente psalmo ex persona Christi ad Patrem hæc dicta sunt : *Excita me, et retribuam ipsis* [22], idcirco hic Christum cruci affigentium persona inducitur, qui intolerabiliter laborabant; cum manifestum sit, eos tandem assumendos esse, insertos, ut ait Paulus [23], propriæ oleæ. Ista igitur Israel resipiscens loquitur.

(65) Κατὰ δὲ τοὺς μεγάλους Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον· Ἐπείπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ ἐκ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πατέρα εἴρηται· *Ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς*, νῦν τὸ τῶν ἐσταυρωκότων ὑπόκειται πρόσωπον, οἳ πεπόνθασιν ἀνήκεστα, προδήλου ὄντος, ὡς ὕστερον προσληφθήσονται, ἐγκεντρισθέντες, ὥς φησι Παῦλος, τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ. Μεταγινώσκων οὖν ὁ Ἰσραὴλ ταῦτά φησιν.

Sic in versus sequentis verba, « *Sitivit anima mea ad Dominum.* »

Athanasii et Cyrilli. Quandoquidem qui Christum in crucem tulerant, dolent de suo casu ac resipiscunt, idcirco dicunt, se sitire Deum, ac fontem, qui apud ipsum est, desiderare : de quo dictum est : *Quia apud te est fons vitæ* [24]. Desiderant etiam Deo appropinquare, affectu scilicet et sanctificatione quæ est per fidem in Christo. Et quem ad mortem tradiderant atque interfecerant, principem, inquam, vitæ nostræ, eum appellant Deum viventem. Illud vero : *Quando veniam?* desiderantium est vocationem futuram, et cognoscere cupientium tempus illud, in quo etiam ipsi coram facie Dei et Patris versabuntur (quæ eadem etiam Filii est), quantumvis nunc sint a Deo aversi. Avertam enim, inquit, oculos meos a vobis. Quamobrem? Manus enim vestræ plenæ sunt sanguine.

B *Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου.* Ἀλγοῦντες ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει οἱ σταυρωταὶ τοῦ Κυρίου καὶ μεταγινώσκοντες, διψῆν λέγουσι τὸν Θεὸν, καὶ τῆς παρ' αὐτῷ πηγῆς ἐπιθυμεῖν· περὶ ἧς εἴρηται· *Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς*. Καὶ ποθοῦσιν ἐγγὺς γενέσθαι Θεοῦ, κατὰ διάθεσιν καὶ ἁγιασμὸν τὸν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. Καὶ ὃν ἀπεκτόνασι, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν, τοῦτον Θεὸν ὀνομάζουσι ζῶντα (66). Τὸ δὲ, *Πότε ἥξω ;* γλιχομένων ἐπὶ τῆς εἰς ὕστερον κλήσεως, καὶ ζητούντων μαθεῖν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν καὶ αὐτοὶ ἐμφανεῖς ἔσονται τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς (ταυτὸν δέ ἐστι καὶ τῷ τοῦ Υἱοῦ)· εἰ καὶ νῦν εἰσιν ἐν ἀποστροφῇ. Ἀποστρέψω γάρ, φησί, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. Διὰ τί; Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις.

C *Rursum in versum sequentem.*

Athanasius et Cyrillus. Quia Christus prædixerat, inquiens : Quando videritis Jerosolymam circumsessam castris [25]; ubi verbum istud in opus erupit, Romanis eam diripientibus, ejulabant : primum quidem, quod contra Deum quodammodo impegissent; deinde quod excidissent a salute, quæ ab ipso est; tertio denique, quod vicini ipsos invadentes atque conviciis insectantes dicerent : *Ubi est Deus tuus?*

(67) *Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος.* Τοῦ Σωτῆρος προειπόντος· Ὅταν ἴδητε τὴν Ἱερουσαλὴμ κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων· ὅτε πρὸς ἔργον ἐξέβη ὁ λόγος, Ῥωμαίων αὐτοὺς πορθησάντων, ἐθρήνουν· πρῶτον μὲν ὡς προσκεκρουκότες Θεῷ· εἶτα ὡς τῆς ἐξ αὐτοῦ σωτηρίας ἐκπεπτωκότες· καὶ τρίτον, ὅτιπερ αὐτοῖς οἱ ἀστυγείτονες ἐπεμβαίνοντες τὸ, *Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;* διασύροντες ἔλεγον.

In proœmio psal. XLII (68).

Athanasio vero illi magno idem videtur esse hujus psalmi argumentum atque præcedentis. Israelitæ enim rursum accedunt, salutem, quæ per Christum est, postulantes. Ideo alloquuntur Patrem : *Emitte lucem tuam et veritatem tuam.* Ipse enim eos in sanctum montem ducturus erat : hoc est, in cœlum et supernas illas mansiones (quas etiam tabernacula appellat) et ad altare intellectuale : ipse etiam eorum exhilaraturus juventutem. Juventutem vero appellat lætitiam, et renovatam ipsorum animam. Unde et promittunt se ipsi in cithara

D Ἀθανασίῳ δὲ τῷ πάνυ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχειν τῷ προτεταγμένῳ καὶ ὁ παρὼν δοκεῖ ψαλμός. Προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν αἰτούμενοι. Διό φασι πρὸς τὸν Πατέρα· *Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.* Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος εἰσάξειν ἔμελλε· τουτέστιν, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονὰς (ἃς καὶ σκηνώματα ὀνομάζει), καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εὐφραίνειν τὴν νεότητα. Νεότητα δὲ καλεῖ τὴν εὐφροσύνην, τὴν καὶ ἀνανεουμένην αὐτῶν τὴν ψυχήν. Διὸ ἐν κι-

[22] Psal. XL, 11. [23] Rom. XI, 24. [24] Psal. XXXV, 10. [25] Luc. XIX, 43.

(65) Expressum ex interpretatione hujus psalmi.
(66) Hæc habentur supra ad hunc versum.
(67) Hæc non habentur superius ad hunc versum.
(68) Vide ibid.

θάρᾳ ὑπισχνοῦνται προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἐξομολόγησιν. Κιθάραν δὲ πολλάκις τὸ σῶμα νοεῖν ἐδίδαξεν.

A oblaturos confessionem. Per citharam vero sæpe corpus intelligi docuit.

Et in ejusdem psalmi verba, « Quia tu es Deus fortitudo mea, » v. 2.

(69) **Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Θεοδώρητος.** Καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες κραταίωμα ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγράφονται· καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες τοῦτον ἰσχὺν ἑαυτῶν τίθενται· καὶ οἱ αἰχμάλωτοι παρ' ἄλλου λυτρωθῆναι οὐκ ἐλπίζουσιν.

Athanasius, Cyrillus, Theodoretus. Et qui ex circumcisione resipiscunt, Deum firmamentum suum appellant: et qui ex gentibus, ipsum fortitudinem suam dicunt: et qui captivi sunt, ab alio se liberandos non sperant.

Item in ista verba, « Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus, » v. 4.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος. Κιθάραν τὸ σῶμα λέγει, δι' οὗ πέφυκεν ὁ νοῦς ἀνακρούεσθαι, καθάπερ διὰ χορδῶν τῶν αἰσθητηρίων μελῳδίαν ἀναπέμπων Θεῷ. Δηλοῖ δὲ ἡ κιθάρα καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν ἀρετῶν. Τὴν μὲν γὰρ νέκρωσιν αἱ νευραί, τὴν δὲ συμφωνίαν αἱ ἁρμονίαι αἰνίττονται. Ἔδειξε δὲ τὴν μὲν φαιδρότητα τῇ τῆς κιθάρας προσθήκῃ, τὴν δὲ ἀγάπην ἐν τῇ προσφωνήσει τῇ δὶς ἐπαναλαμβανομένῃ· *Ὁ Θεὸς γάρ*, φησίν, *ὁ Θεός μου.* Ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, τοῦτον ἐξαίρετον Θεὸν διὰ ζῆλον καὶ πίστιν οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες ἐπιγράφονται· οἷς καὶ ἡ πνευματικὴ νεότης εὐφραίνεται, ἀντικειμένως ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Μόνος γὰρ ὁ πνεύματι καὶ φρονήματι νεάζων συγγενῶς τῷ καινῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος εἴσεισι πρὸς τὸν Θεόν, τὸν εὐφραίνοντα τὴν τοιαύτην νεότητα.

Athanasius, Cyrillus. Citharam appellat corpus, quo mens per sensus quasi per chordas quasdam B canticum Deo sursum mittit. Significat vero cithara, tum mortificationem corporis, tum consonantiam virtutum. Nam mortificationem, nervi: consonantiam vero harmoniæ innuunt. Demonstravit autem hilaritatem quidem adjectione citharæ: dilectionem autem, in allocutione illa bis repetita. Nam inquit: *Deus Deus meus:* ut discas quod Deum illum, qui supra omnia est, hunc Deum eximium propter zelum et fidem, qui ex circumcisione resipuerunt, et qui ex gentibus crediderunt, appellant. Quibus etiam spiritualis juventus lætatur, repugnans veteri homini. Ille enim solus accedit ad Deum exhilarantem ejusmodi juventam, qui spiritu et mente renovatur consimiliter novo homini et novitati spiritus.

Et in procemio psal. XLIII.

70) Κατὰ μὲν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἔτι καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται, τάς τε παλαιὰς εὐεργεσίας διηγουμένων τῶν ἐξ Ἰσραήλ, μεταγινωσκόντων καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων παρὰ Χριστοῦ, διὰ τὸ αὐτῷ ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξομολογεῖσθαι· κατὰ δὲ τὸν χρυσολόγον Πατέρα, κ. τ. λ.

C Secundum quidem magnum Athanasium, etiam hic psalmus ejusdem argumenti est cum præcedentibus, eo quod narrent Israelitæ vetera Dei in se beneficia, ac resipiscentes orent recipi a Christo, propterea quod spem suam in ipso ponant, et nomini ipsius confiteantur: at secundum aureos sermones fundentem Patrem, etc.

Item in illa verba ejusdem, « Convertisti nos retrorsum. »

(71) **Ἀθανάσιος.** Πάλαι, φησί, συνεστρατήγεις ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ μόνον οὐ συνέρχῃ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς, καὶ ἐσχάτους ἔταξας παντὸς ἐναντίου· ὡς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγήν. Καὶ περιέστηκεν ἡμᾶς ἡ τότε κατασχοῦσα τοὺς πολεμίους αἰσχύνη, καὶ γεγόναμεν ἡλαττωμένοι παρ' ἐκείνοις ὧν ἐκρατοῦμεν τὸ πρότερον, καὶ διηρπάσθημεν ὑπ' αὐτῶν οὓς διηρπάσαμεν. Ταῦτα δέ φησιν ὁ χορὸς ὁ προφητικὸς κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον (72), οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμφοράς· κατὰ δὲ τοὺς ἄλλους, ὁ τῶν Μακκαβαίων στρατός.

Athanasius. Olim, inquit, simul nobiscum ad prælia exibas: nunc vero non modo non adjungis te nobis, sed et avertisti nos, et subjecisti nos omnibus nostris D inimicis, adeo ut etiam præda facti simus odio habentibus nos. Comprehendit etiam nos ignominia, quæ olim inimicos nostros tenebat, et subacti sumus ab iis quibus ante dominabamur, direpti denique sumus ab iis quos diripuimus. Hæc porro verba ex sententia magni Athanasii sunt chori prophetici, calamitates populi quasi sibi factas reputantis: ut vero aliis placet, exercitus Machabæorum.

Rursum in verba: « Oblivisceris paupertatis nostræ, » etc., v. 23.

(73) **Ἀθανάσιος.** Ὕπνῳ μὲν οὖν παραβάλλουσι

Athanasius. Somno igitur comparant diuturnam

(69) Nihil horum habetur superius ad hunc psalmum.
(70) Hujusmodi argumentum, quod videtur sane Athanasii, non habetur in *Expositionibus*.

(71) Hæc superius ad hunc versum, sed pauciora.
(72) Vide ibidem.
(73) Hæc desunt in *Expositionibus* supra.

Dei dilationem, qua usus est erga ipsorum peccata. Precantur vero, ut sibi contingat ille Christi adventus, qui sub extrema tempora futurus erat, ne expertes sint vitæ, quæ ab ipso est : atque inquiunt : *Cur abscondis faciem tuam, et obliviisceris calamitatum et afflictionum nostrarum ?* Tu quidem, o Deus, abscondis et avertis faciem tuam, ne videas turpia, et indigna facta, atque tuo contuitu aliena. Verum quia nobis in enumeratis istis factis præclaris fiducia aliqua superest, cur abscondis faciem tuam? Cumque tot passi mala simus cultus tui ac pietatis causa, cur obliviisceris afflictionis aut paupertatis nostræ? Nam licet ea non perinde magna sint apud te, ut apud nos, sed egena et parva et paucissima : magna tamen, quatenus ex nobis sunt. Itaque supplicamus, ne obliviscaris paupertatis nostræ, o Domine : quin potius reminiscaris afflictionis, quam sustinuimus tui causa.

A τὴν πολλὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Εὔχονται δὲ δοθῆναι αὐτοῖς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσωσι ζωῆς· καί φασιν· *Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποκρύπτεις, καὶ ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν καὶ θλίψεως;* Κρύπτεις μὲν τὸ σεαυτοῦ πρόσωπον, ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέφεις, πρὸς τὸ μὴ βλέπειν τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀπρεπῆ, καὶ τῆς σῆς θέας ἀλλότρια· ἀλλ' ἐπεὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσι κατορθώμασι παῤῥησίαν ἄγομεν, ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου κρύπτεις; Τοσαῦτα δὲ παθόντων καὶ κακοπαθούντων τῆς σῆς ἕνεκεν εὐσεβείας, ἵνα τί ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν, ἤτοι τῆς πτωχείας; Εἰ γὰρ καὶ μεγάλα ταῦτα ὡς πρὸς ἡμᾶς τὰ κατορθώματα, ἀλλ' ὡς πρὸς σὲ πάντα πτωχὰ B καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγιστα· πλὴν ὡς ἐξ ἡμῶν μεγάλα. Διὸ ἱκετεύομεν μὴ λήθην ποιήσασθαι τῆς ἡμετέρας πτωχείας· μνησθῆναι δὲ καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν, ἣς ὑπεμείναμεν χάριν σοῦ, ὦ Δέσποτα.

Et in versum sequentem 25.

Athanasius. Porro depressam sibi mentem esse dicunt etiam Judæi : quia postquam ea quæ Christi sunt sentire recusarunt, deciderunt in sensum carnalem.

(74) Ἀθανάσιος. Τεταπεινῶσθαι δὲ αὐτῶν τὴν ψυχήν φασι καὶ Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ, ἀπωσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

Item in versum ultimum.

Athanasius. Deinde indicant hi versus vocationem illam et conversionem Israelitarum, quæ ultimis temporibus accidet. Qui etiam dicunt : Recipe nos, et sis nobis propitius. Tempus quoque conversionis suæ, fidem scilicet in te, o Deus, veram confitentur; subjicientes illud : *Propter nomen tuum,* diserte fatentur, quod non sint digni qui misericordiam consequantur, quod contrarii Christo fuerint. Et tamen dignum est ipso, misereri et ignoscere lapsibus humanis propter seipsum. Ait enim : *Non facio propter vos, inquit Dominus, sed propter nomen meum* [26].

C (75) Ἀθανάσιος. Καὶ τὴν ἐν ὑστέροις δὲ καιροῖς ἐσομένην τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστροφὴν καὶ κλῆσιν οἱ στίχοι σημαίνουσιν. Οἳ καί φασιν· Ἀντιλάβου δὴ ἡμῶν, καὶ δίδου τὸ εὐμενές. Καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τὴν εἰς σὲ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν· ἐπάγοντες τό· *Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου,* διαῤῥήδην ὁμολογοῦσιν, ὡς οὐκ ἄξιοι τοῦ ἐλεεῖσθαί εἰσιν οἱ κατὰ Χριστοῦ γενόμενοι. Πρέπει γε μὴν τὸ ἐλεεῖν αὐτῷ, καὶ κατοικτείρειν τοῖς ἀνθρωπίνοις πταίσμασι δι' ἑαυτόν. Φησὶ γάρ· *Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ὄνομά μου.*

Deinde sequitur argumentum in psalmum XLIV *eisdem prorsus verbis quibus habetur supra; quare omissum est.*

Et in versum primum, præmissa Basilii, Chrysostomi et Eusebii sententia, subjicit.

Magnus vero Athanasius, et divus Cyrillus, quasi hæc ex persona Dei et Patris dicerentur, intelligunt ea de Verbo, quod apud Patrem erat in principio; quod, inquiunt, quodammodo ex corde aut ipsis visceribus progenuit. De quo etiam dicit per Davidem : *Eructavit cor meum verbum bonum.* Prognatus namque est Filius, ut sermo ex mente, bonus ex bono, Deus ex Deo. Observandum porro, loqui Patrem de Filio tanquam incarnato, cum ait: *Dico ego opera mea regi.* Nam tantum non promit-

D (76) Ἀθανάσιος δὲ ὁ πάνυ καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα νοοῦσι περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου, ὃν ἐκ τῆς οἱονεὶ καρδίας ἢ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων, φασὶ, προήγαγε. Περὶ οὗ καὶ λέγει διὰ Δαυΐδ· *Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.* Γεγέννηται γὰρ, ὡς λόγος ἐκ νοῦ, ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθοῦ, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Ἄθρει δὲ ὡς περὶ ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Υἱοῦ λέγοντα τὸν Πατέρα· *Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.* Μονονουχὶ γὰρ καθυπισχνεῖται διδάσκειν αὐτὸν,

[26] Ezech. xx, 44.

74) Hæc ibi vide.
(75) Hæc auctiora sunt quam in *Expositionibus.*

(76) Expressum ex interpretatione psalmi XLIV

ὁποίοις τισὶ λόγοις χρήσεται, ἐμβιβάζων ἡμᾶς εἰς τὸ A δρᾷν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἔργα δὲ Θεοῦ φαμεν τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν, ἥτις διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων γέγονεν ἡμῖν ἐμφανής. Προσλαλῶν δὲ Χριστὸς Ἰουδαίοις τὰ χρήσιμα πρὸς σωτηρίαν, τῷ Πατρὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀνετίθει λέγων· *Ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν*· καὶ πάλιν· *Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ*. Καλεῖ δὲ αὐτὸν βασιλέα κατὰ καιρὸν ὁ Πατὴρ, ὡς ἂν μὴ τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως μέτρῳ δόξῃ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίας ἀποφέρεσθαι. Ἔμεινε γὰρ καὶ μετὰ τὴν οἰκονομίαν οὐδὲν ἧττον, ἐκ βασιλέως ὢν τοῦ Πατρὸς, βασιλεὺς, καὶ ὥσπερ βασιλεὺς ὑπάρχων καὶ Θεὸς, εἰς βασιλέως ἀρχὴν λέγεται ἔρχεσθαι, διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι. Οὕτω καὶ ἅπερ οἶδε φυσικῶς, ὡς Θεὸς, ταῦτα πάλιν ἀκούειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰ- B κονομικῶς. Χριστὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς, ᾧ τὰ ἔργα λέγει ὁ Πατήρ. Ὃν δὲ εἴρηκε Λόγον, τοῦτον καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ· ὡς οὐχ ἕτερόν τι λαλοῦντα πλὴν ὅ τι ἐν αὐτῷ πατρικόν ἐστι βούλημα. Καὶ παρ' ἡμῖν γὰρ γλῶττα διαπορθμεύει τοῖς ἔξω τὸν νοῦν. *Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξυγράφου* ὠνόμασται, διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γενέσθαι, ὡς τό· *Λέγω· Καθαρίσθητι, καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη· Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι, καὶ εὐθέως ἠγέρθη*. Ἀλλὰ καὶ ὡς κάλαμος ὀξέως ἐγγράφει ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ βούλημα τοῦ Πατρός. Βούλημα δὲ, φησὶν αὐτὸς, τοῦ Πατρὸς, *Ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ*. Ὀξὺς δὲ ὁ κάλαμος τοῦ Πατρός. Ὁ μὲν γὰρ Μωσέως νόμος διὰ τῶν κατὰ τὸ γράμμα κύκλων C ἀμυδρῶς ἐδήλου τὰ χρήσιμα· ὁ δὲ κοινὸς Σωτὴρ συντόμως ἐδήλωσε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἔστι γὰρ Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. *Καὶ λόγον*, φησὶ, *συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ*.

A tit se ipsum edocturum, cujusmodi verbis uti debeat, inducens nos, ut faciamus opera ejus. Opera vero Dei dicimus, piam conversationem, quæ per prædicationem evangelicam nobis manifestata est. Christus vero, cum exponeret Judæis quæ ad salutem facerent, ascribit ea Patri suo, inquiens: *A me ipso nihil facio;* et rursum: *Pater diligit Filium, et ostendit ipsi omnia quæ facit* [27]. Appellat vero etiam Pater Filium regem pro tempore, ne videatur mediocritate incarnationis aliquid detrahere majestati, quam per naturam habet. Mansit enim etiam post incarnationem nihilominus rex, natus ex Patre rege: et licet rex atque Deus, dicitur ad regiam dignitatem evehi, propter incarnationem. Similiter, quæcunque naturaliter novit ut B Deus, eadem rursum audire dicitur secundum humanitatem, propter dispensationem. Christus enim est rex ille, cui opera sua Pater exponit. Porro quem Verbum dixit, hunc linguam suam quoque appellat: eo quod nihil aliud quam Patris voluntatem loquatur. Nam etiam in nobis lingua, mentis sensa aliis quasi transfretare facit. Dicitur quoque, *calamus scribæ velociter scribentis*, quod quæ loquitur, illico etiam in effectum deducat: quemadmodum illud: *Mundare, et statim mundatus est* [28]. *Adolescens, dico tibi, Surge, et statim surrexit* [29]. Quanquam etiam in cordibus nostris ut calamus velociter inscribat voluntatem Patris. Voluntas autem Patris est, ut ipsemet ait: *Ut omne quod de-* C *dit mihi, nihil perdam ex eo* [30]. Velox vero est calamus Patris. Lex namque Mosis per ductus litterarum perobscure significavit ea quæ ad utilitatem hominum sunt: Salvator vero communis in compendio demonstravit nobis voluntatem Patris. Est enim magni consilii angelus. *Et verbum*, inquit, *abbreviatum faciet Dominus in universo orbe* [31].

Et in ejusdem psalmi hæc verba: « Audi, filia, et vide, » etc., postquam Basilii et Chrysostomi explicationem, qui totum hunc locum de Ecclesia intelligunt, præmisit, subjicit:

77) Ἀθανάσιος δὲ ὁ πάνυ καὶ τῇ ἁγίᾳ Θεοτόκῳ ἀντίθησι τό· *Ἄκουσον, θύγατερ*, καὶ τό· *Αὐτός ἐστι Κύριός σου*. Ὥσπερ ὅμοιόν ἐστι τό. *Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*. Εἰρηκὼς γὰρ, φησὶν, ὁ Δαυῒδ Χριστὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς καὶ τὴν D ἀνθρωπίνην γέννησιν δεδήλωκε, τὴν ἐκ παρθένου. Καὶ ὁ μὲν Γαβριὴλ κεχαριτωμένην ἁπλῶς καλεῖ, ξένος ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γέννησιν· ὁ δὲ Δαυῒδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυγχάνουσαν θυγατέρα προσφωνεῖ.

Athanasius vero ille magnus, ad sanctam quoque Deiparam refert, quod dicitur, *Audi, filia:* et istud: *Ipse enim Dominus tuus*. Cui simile est illud: *Ave, gratia plena, Dominus tecum* [31*]. Nam postquam dixit D David, Christum esse Verbum Dei, illico humanam quoque ejus ex virgine nativitatem exposuit. Et Gabriel quidem simpliciter gratia plenam appellat, eo quod alienus ab ea esset quoad genus: David vero filiam dicit, quod eam ex semine suo esse sciret.

At in inscriptionem psalmi XLVI.

(78) *Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος*. Κλῆσιν ἐθνῶν ὁ ψαλμὸς σημαίνει, ᾀδόμενος ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραινούντων τοῖς ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾷν

Athanasius et Cyrillus. Præsignificat hic psalmus vocationem gentium, cum ex persona sanctorum apostolorum canatur, qui gentes cohortantur, ut

[27] Joan. v, 20. [28] Matth. viii, 3. [29] Luc. vii, 14. [30] Joan. vi, 39. [31] Isa. xi, 23. [31*] Luc. i, 28.

(77) Hæc diversa sunt ab expositione hujus versus: ubi id de Ecclesia explicat Athanasius supra.

(78) Vide argumentum psalmi XLVI.

per actiones bonas ac præclaras exsultent ac triumphent de parta victoria de dæmonibus perniciosissimis. Inscriptus porro est, *Pro filiis Core* : non quod ipsorum causa composita hæc oda, sed quod per ipsos præcineretur, utpote ad laudes Deo offerendas constitutos. Dicuntur autem ista, ut jam præmissum, in persona sanctorum apostolorum, utpote qui jussi erant docere omnes gentes. Quia vero fides plurimorum et maximorum bonorum conciliatrix gentibus fuerat : per hanc enim vocati erant in adoptionem Dei, ac participationem Spiritus sancti, divinæ quoque naturæ communionem sortiti, ac opulenti redditi gratiis cœlestibus, participes denique facti erant spei sanctorum, idcirco igitur et quidem non absque ratione, jubentur publicas festivitates peragere.

A διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ νίκῃ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων. Ἐπιγέγραπται δὲ *Ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ*· οὐχ ὡς ὑπὲρ ἐκείνων πάντως γεγενημένης τῆς ᾠδῆς, ἀλλ' ὡς δι' αὐτῶν ὑπηρετεῖν τεταγμένων τῇ ἀναφορᾷ τῆς ᾠδῆς. Ἔστι δὲ, ὡς εἴρηται, τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, ὡς κεκελευσμένων πάντα μαθητεῦσαι τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ πλείστων ὅσων αὐτοῖς καὶ μεγάλων ἀγαθῶν προμνήστρια γέγονεν ἡ πίστις· κέκληνται γὰρ δι' αὐτῆς εἰς υἱοθεσίαν Θεοῦ, εἰς μέθεξίν τε ἁγίου Πνεύματος, θείας τε φύσεως γεγόνασι κοινωνοὶ, τά τε ἐξ οὐρανοῦ χαρίσματα πεπλουτήκασι, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος συμμέτοχοι καθεστήκασι· ταύτῃ τοι καὶ μάλα εἰκότως πανηγυρίζειν αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν.

B

Et in ejusdem psalmi verba ista : « Subjecit populos nobis, » etc., v. 4

Divus vero Athanasius, per populos et gentes intelligit Satanam, et quæ cum eo sunt malignas potestates. De quibus dixit Salvator : *Ecce dedi vobis potestatem incedendi super serpentibus et scorpionibus* [32**]. Dæmonum namque gentes subjecit pedibus apostolorum.

(79) Ὁ δὲ θεῖος Ἀθανάσιος λαοὺς καὶ ἔθνη τόν τε Σατανᾶν καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις εἶναί φησι· περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· *Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων*. Τὰ γὰρ ἔθνη τῶν δαιμόνων ὑπέταξε τοῖς τῶν ἀποστόλων ποσίν.

Item in proœmio psal. XLVII.

Athanasius. Canitur igitur et hic psalmus ex persona sanctorum apostolorum, enarrantium quas passi sunt persecutiones propter prædicationem, et victorias quas in persecutionibus retulerunt. Inscribitur autem *Canticum psalmi*, eo quod ethica philosophia cum theoretica in eo conjuncta sit.

C (80) *Ἀθανάσιος*. Ἄδεται μέντοι καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμοὺς, καὶ τὰς νίκας τὰς ἐπὶ τούτοις γενομένας. *Ὠδὴ* δὲ *ψαλμοῦ* ἐπιγέγραπται, ὡς τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδραμούσης.

Et in verba ejus : « Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, » etc., v. 5.

At secundum magnum Athanasium, significatur hic bellum, quod ob prædicationem contra apostolos gestum est, tam a visibilibus gentium regibus, quam ab invisibilibus dæmonibus, qui olim dominabantur. Qui et conturbati sunt ac mente commoti, ubi viderunt Deum sanctis suis auxiliari. Insigne enim robur servantis eos, admirationem et stuporem attulit. Deinde etiam conturbati sunt, ut qui bellum Deo intulissent, ac in summis fuere doloribus. Quod vero deinceps subjicitur, scias, naves Tharsis dici quæ ingentes divitias Salomoni afferebant, quemadmodum in historia Regnorum cognovimus. Quare etiam hic per contritas naves Tharsis, significavit exterminationem opum et potentiæ regum prædictorum. Spiritum vero violentum sumes pro potentiis intellectualibus, per quas apostolorum hostes debellavit.

(81) Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα γενόμενος πόλεμος ὑπό τε τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλαι βασιλευόντων, ἐνταῦθα σημαίνεται. Οἳ καὶ κατεπλάγησαν καὶ ἐξέστησαν, τὴν γενομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος τοῦ σώζοντος τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατάπληξιν εἴργασται. Εἶτα D ἐταράχθησαν, ὡς ἂν Θεοῦ καταστάντες πολέμιοι, καὶ ἦσαν ὡς ἐν ὠδῖσι. Τό γε μὴν ἑξῆς εἰρημένον ἐπιστήσας νοήσεις, ὡς νῆες Θαρσεῖς ἐλέγοντο, πλοῦτον φέρουσαι μέγαν τῷ Σολομῶντι, καθάπερ ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν ἐγνώκαμεν ἱστορίᾳ. Διὸ καὶ νῦν διὰ τῶν συντριβομένων πλοίων Θαρσεῖς τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυναστείας τῶν προλεχθέντων ἐδήλωσε βασιλέων. Πνεῦμα δὲ βίαιον νοητὰς δυνάμεις τινὰς νοήσεις, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων κατεπολέμησεν.

Item in illa verba : « Propter judicia tua, Domine. »

Athanasii. Quia, inquit, dijudicans gentium cau-

(82) *Ἀθανασίου*. Ὅτι κρίνας τὴν δίκην τῶν ἐθνῶν,

[32**] Luc. x, 19.

(79) Vide in argumento hujus psalmi.
(80) Vide ibidem.
(81) Ibi videsis.
(82) Vide ibid.

ἐξήλασας τὸν κατ' αὐτῶν πολέμιον δαίμονα. Εἰ δὲ A βούλει, ὄρος Σιὼν οἱ τὸ ὕψος τῆς θεολογίας πεπιστευμένοι· θυγατέρες δὲ τῆς Ἰουδαίας αἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι, ὡς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παγεῖσαι, οἳ τὸ γένος ἐξ Ἰουδαίων κατῆγον. Παρεγγυᾷ δὲ καὶ τοῖς κηρύττουσιν εὐφραίνεσθαι ἕνεκα τῶν δικαίων τοῦ Θεοῦ κριμάτων, οἷς χρησάμενος, τὴν τῆς οἰκουμένης σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο.

sam, ejecisti dæmonem ipsas impugnantem. Quodsi ita vis, mons Sion, sint quibus suprema theologia concredita est : filiæ vero Judææ, Ecclesiæ quæ per orbem terrarum dispersæ sunt, ab apostolis, qui genus ex Judæis ducebant, constitutæ. Jubet vero etiam prædicatores gaudere propter justa Dei judicia, quæ exercens orbis salutem operatus est.

Item in psal. XLIX *illa verba : « Ex Sion species decoris ejus, » etc., v. 2.*

(83) Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἐκ τῆς ἄνω Σιὼν ὁ Κύριος τὴν δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται, τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἔνδοξον, ἣν καὶ εὐπρέπειαν ὡραιότητος κέκληκεν.

At secundum magnum Athanasium, ex superna Sione secundum adventum suum constituet Dominus, illustrem, inquam, illum et gloriosum, quem etiam idcirco speciem decoris appellavit.

In psal. L *verba : « Cor mundum crea in me, Deus, » v. 12.*

(84) Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Πνεῦμα τὸν B νοῦν ἐκάλεσεν· εὐθὲς δὲ αὐτοῦ τὸ ἑδραῖον· ὡσανεὶ λέγοι· Ἀσφάλισαί μου τὸν νοῦν, τοῦ μηκέτι εὔκολον εἶναι καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

Secundum autem magnum illum Athanasium, Spiritum appellavit ipsam mentem; rectitudinem vero pro firmitate ejus dixit, quasi dixisset : Confirma mentem meam, ut nequaquam proclivis sit deinceps ad prolabendum in peccatum.

In psal. LX *illa verba : « A finibus terræ ad te clamavi, » etc., v. 3.*

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Ἀκηδιᾷ δὲ ἀληθῶς καὶ ἀδημονεῖ πᾶς θεοφιλὴς τῷ θνητῷ ἐνδιατρίβων βίῳ· ἀδημονεῖ δὲ καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων θεωρῶν. Ἐπειδὴ οὖν καὶ Δαυῒδ, εἰς τὴν καταδυναστείαν καὶ τυραννίδα τῶν δαιμόνων θεωρῶν, ἀκηδίας πεπλήρωτο, τούτου χάριν ἱκετεύει, ὅπως, ἐπιφανεὶς ὁ Κύριος, τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέληται χειρός (85). Τὸ δὲ, *ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς*, σημαίνει ὑπὲρ πάσης αὐτὸν τῆς C οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτάς. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων οὐσίας πολὺ παριστῶντα, κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· *Ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω.* Τοῦ μέντοι Συμμάχου σαφέστερον εἰπόντος, *ἐν τῷ ἀδημονεῖν*, ἐναργέστερον καὶ ἐμφαντικώτερον εἶπον οἱ Ἑβδομήκοντα, *Ἐν τῷ ἀκηδιάσαι.* Ἀδημονεῖν γὰρ καὶ ἐπὶ τοῖς μικροῖς λέγεται· ἀκηδιᾷν δὲ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις πάντως, ὅταν διὰ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν λοιπὸν τῶν ἐν μέσῳ τις περιλαμβάνεται, ἀπαγορεύῃ πρὸς αὐτὰ καὶ οἷον ἀπογινώσκει, ῥίψας τοῦ νοὸς βουλεύματα, ὡς μηκέτι φέρειν οἷός τε ὤν.

Athanasii et Eusebii. Anxius certe est et dolet omnis Dei amans, dum agit in hac vita : dolet vero etiam ob benevolentiam, videns tantam hominum multitudinem perire. Quia igitur etiam David, cum respiceret ad potentiam ac tyrannidem dæmonum, anxietate corripiebatur, idcirco supplicat Deo, ut Dominus *in carne* se manifestans, nos de manibus torquentium eruat. Illud vero, *a finibus terræ*, significat ipsum pro universo terrarum orbe preces fundere. Neque hoc tantum, sed et medium quiddam inter Dei ac hominum substantiam constituere, secundum illud Ecclesiastæ : *Deus in cælo sursum est : et tu in terra infra* [32]. Et Symmachus quidem sic clare hunc locum reddidit, *Cum dolerem.* Significantius vero et apertius Septuaginta : *Dum anxius essem.* Dolor enim etiam de minutis malis dicitur : anxietas vero de magnis tantummodo, quando, multitudine malorum circumventus quis, animum despondet ac quasi desperat, abjecto omni animi consilio, ut qui malo ferendo par non sit.

Et in vers. sequentem : « In petra exaltasti me, » v. 3.

(86) Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν κρείττους γεγόναμεν τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων διὰ Χριστοῦ, ὃς πέτρα τῷ μακαρίῳ κατωνόμασται Παύλῳ. Καὶ ἵνα τὸν νοῦν ἅπαντα τῆς ψαλμῳδίας εἴπω, εὐχαριστίαν ὁ λόγος περιέχει. Ταῦτα γάρ μοι, φησὶν, ὑπῆρξαν ὅσα προείρηκα, ἐπειδὴ σὺ αὐτὸς, ὁ Θεὸς, ἐπῆράς με,

D *Athanasius.* Secundum intellectum vero, *sive sensum spiritualem*, victoriam reportavimus de dæmonibus, qui nos infestabant, per Christum, qui a D. Paulo petra appellatur [33]. Et ut psalmi hujus sensum universum exponam, continet is gratiarum actionem. Ista enim omnia, inquit, quæ enumeravi,

[32] Eccle. v, 1. [33] I Cor. x, 4.

(83) Vide ibid.
(84) Vide supra ad hunc locum.
(85) Hæc habentur in *Expositionibus* ad hunc versum.
(86) Ibi vide superius.

acciderunt mihi quoniam tu, o Deus, exaltasti me, et extulisti me in petra, quæ apud te est, in verbo scilicet tuo : Christus enim erat petra illa. Quia igitur verbo tuo me exaltasti, atque ita sublimem fecisti, ut non amplius in medio terræ, sed in extremis ejus habitem : insuper etiam quia deduxisti me, ut jam propinquus tibi factus sim, et quia spes quoque mea factus es, qua confidens non confundar, quia denique cum hostes multi me impeterent ac quærerent animam meam, tu solus contra omnes sufficiebas, factus mihi turris fortitudinis; hæc, inquam, omnia cum a te consecutus sim, merito tibi hymnos offero, ut qui mihi omnium bonorum auctor fueris.

A καὶ ὕψωσας ἐν τῇ παρὰ σοὶ πέτρᾳ, ἥτις ἐστὶν ὁ σὸς λόγος· ἡ πέτρα γὰρ ἦν ὁ Χριστός. Ἐπεὶ τοίνυν τῷ λόγῳ σου ὕψωσάς με, καὶ μετέωρον ἐποίησας, ὡς μηκέτι κατοικεῖν τὰ μέσα τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν ἄκροις αὐτῆς γενέσθαι· ἤδη δὲ καὶ ὡδήγησάς με, ὥστε πλησίον σου φθάσαι. γέγονάς τε ἐλπίς μου, δι ἣν ἐλπίδα οὐ καταισχυνθήσομαι· ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐπικειμένων νοητῶν ἐχθρῶν, τῶν ζητούντων τὴν ψυχήν μου, ἀντὶ πάντων ἤρκεσας σὺ μόνος, πύργος ἰσχύος μοι γενόμενος· εἰκότως τούτων ἁπάντων τυχὼν, σὺ (*forte* σοὶ) τοὺς ὕμνους ἀναπέμπω, ὡς ἁπάντων μοι τῶν ἀγαθῶν γενομένῳ αἰτίῳ.

Et in versum sequentem : « Deduxisti me, » etc., v. 4.

Athanasii et Cyrilli. Quia vero viæ ducum proprium est demonstrare, quænam via tuta sit, quæ vero periculosa et perniciosa : etiam hoc Christus fecisse comperitur, dum ait : *Ego sum via et ostium* [84]. Illud vero, turris fortitudinis, idem est ac si dixisset : Murus ac tutamen mihi factus es, ut nihil mihi accidat mali, cum hi molestiam pariunt inimici. Christus namque turris est stabilis atque inconcussa.

B (87) *Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου.* Ἐπεὶ δὲ τῶν ὁδηγούντων ἴδιον τὸ δεικνύειν, ποία μὲν ἀσφαλὴς ὁδὸς, ποία δὲ σφαλερὰ καὶ βλαβερὰ μαρτύρεσθαι· καὶ τοῦτο Χριστὸς πεποιηκὼς εὑρίσκεται, ἐν τῷ λέγειν· *Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα.* Τὸ δὲ, πύργος ἰσχύος, ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Τεῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας, εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων τῶν ἐχθρῶν. Πύργος γὰρ ἑδραῖος, ἀκατάσειστος ὁ Χριστός.

Et in sequentia : « Habitabo in tabernaculo tuo, » etc., v. 5.

Athanasius, Cyrillus. Ad sensum vero : Ex bonis quæ jam a Deo acceperat, spem sibi facit etiam de futuris, quod nimirum receptus in superna tabernacula, semper sub Dei erit protectione. Quemadmodum enim qui festum aliquod acturi sunt, eo jam præ foribus exsistente, jucunditate ac lætitia quadam perfunduntur, et quod nondum præsens quasi præsens intuentur : sic etiam sancti, cum bonas spes habeant de futura vita, lætantur de ipsa. Alas vero appellat Providentiæ divinæ potestatem : a qua tectus omnis Dei amans nunquam ex tabernaculo Dei excedit, sed in æternum in ipsa permanet.

(88) *Ἀθανάσιος, Κύριλλος.* Πρὸς δὲ νοῦν, ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει, ὅτι δὴ, εἰς τὰς ἄνω σκηνὰς γεγονὼς, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διὰ παντὸς γενήσεται σκέπην. Ὥσπερ γὰρ οἱ C μέλλοντες ἐπιτελεῖν ἑορτὴν, ἐγγύς τε καὶ ἐπὶ θύραις ἔχοντες αὐτὴν, προαναπίμπλανται θυμηδίας, καὶ τὴν οὔπω παροῦσαν ὡς ἤδη παροῦσαν ὁρῶσιν· οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι, χρηστὰς ἔχοντες ἐλπίδας ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ, χαίρουσιν ἐπ' αὐτῇ. Πτέρυγας δὲ καλεῖ τὰς τοῦ Θεοῦ προνοητικὰς δυνάμεις· ὑφ' ἃς σκέπεται ὁ θεοφιλὴς, μηδέποτε τῆς σκηνῆς ἀναχωρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δι' αἰῶνος ἐν αὐτῇ κατοικῶν.

Et adhuc in verba : « Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum, » etc.

Eusebii et Athanasii. Sciendum porro, esse in his verbis obscuram significationem veræ illius hæreditatis. Ea vero est vita æterna. Sed cum ista demum in futuro sæculo danda sit, quomodo ergo ait David, *Dedisti ?* Ideo nimirum, quia licet ea exspectetur post resurrectionem, data tamen est, quia jam olim parata est iis qui suo tempore eam sunt adepturi. Observa autem, etiam timentibus Deum datam esse hæreditatem. Si itaque his qui longe inferiores sunt ea data est : multo ergo magis iis qui longe altius conscenderunt, hoc est diligentibus Deum. Quod vero indefinite dixit, timentibus, nec addidit Judæis aut gentibus, eo ipso expandit gratiam suam super universos homines.

Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου. Ἰστέον μέντοι, ὅτι ταῦτα αἴνιγμα ἔχει καὶ τῆς ἀληθοῦς κληρονομίας. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή. Ἀλλὰ μὴν αὕτη ἐν D τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοθήσεται· πῶς οὖν εἶπε, *Δέδωκας ;* Ὅτι, εἰ καὶ προσδοκᾶται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλά γε τῷ ἤδη εὐπρέπεσθαι, δέδοται τοῖς αὐτὴν κατὰ καιρὸν τὸν δέοντα ληψομένοις. Ὅρα δὲ, ὅτι καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν δέδοται ἡ κληρονομία. Εἰ οὖν αὐτοῖς ὑποδεεστέροις οὖσι, πολλῷ πλέον τοῖς ὑπεραναβεβηκόσιν, εἴτουν ἀγαπῶσι τὸν Θεόν. Ἀορίστως δὲ εἰπὼν, τοῖς φοβουμένοις, καὶ οὐ προσθεὶς, Ἰουδαίοις, ἢ Ἕλλησιν, ἥπλωσε τὴν χάριν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους· μάλιστα δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας, φοβουμένους τὸν Κύριον, εἴωθεν ἀποκαλεῖν ὁ λόγος. Ποία

[84] Joan. XIV, 6; X, 9.

(87) Vide superius in *Expositionibus.*

(88) Ita fere in *Expositionibus* supra.

ἢ ἡ κληρονομία ἀλλ' ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; ἣν A ἐν τοῖς μακαρισμοῖς εἴρηκεν ὁ Σωτήρ.

Cum primis autem, timentes Deum solet appellare Scriptura, qui ex gentibus accedunt. Quæ vero alia hæreditas est, quam regnum cœlorum? quam etiam in beatitudinibus celebravit Salvator.

Et in sequentia: « Diem supra diem regis appones, » etc., v. 7.

(89) *Εὐσεβίου, Ἀθανασίου, Κυρίλλου.* Πρὸς δὲ νοῦν σημαίνει ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος κληρονομίας ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προσθῆναι. Σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶνας. Μὴ ὑπολάβῃς δὲ, ὅτι περὶ ἑνός τινος βασιλέως τὰ τοιάδε φησίν· ἴσθι δὲ μᾶλλον, ὅτι περὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου εἰς βασιλείαν οὐρανῶν· ὃν καὶ διαμένειν φησὶν εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οἱ γὰρ σύμμορφοι γενόμενοι τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ συμβασιλεύ- B σουσιν αὐτῷ διηνεκῶς. Προειπὼν μέντοι ὁ Προφήτης, ὅτι Σὺ, ὁ Θεὸς, εἰσήκουσας τῶν εὐχῶν μου, καθ' ὑπερβατὸν συνῆψε τό· Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις. Ἤκουσας γὰρ, φησὶ, τῶν εὐχῶν μου· ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας προσέθηκας. Διὰ μέσου δὲ ἐνεβλήθη ἡ περὶ τῶν φοβουμένων τὸ ὄνομα Κυρίου μνήμη· ἐπειδὴ καὶ αὐτοῖς ἐπήγγελται τὴν κληρονομίαν ἡ προφητεία. Ἣν δὲ ἡ αἰώνιος ζωή.

Eusebii, Athanasii, Cyrilli. Sensus vero spiritualis est: indicant hæc verba, quod etiam hæc portio hæreditatis vita æterna sit. Hoc enim est, annis regis adjicere dies dierum. Denotant namque dies tempora quædam et sæcula. Cave vero ne existimes hæc talia de aliquo rege dici: quin potius scito hæc de omnibus, qui in regnum Dei vocantur, accipienda esse: quos utique etiam permansuros ait in æternum in conspectu Dei. Qui enim conformes redditi sunt passionibus ejus, ii regnabunt quoque cum ipso in perpetuum. Quia igitur Propheta præmisit, quia Tu, o Deus meus, exaudisti preces meas; adjecit per quemdam verborum trajectum illud, Dies ad dies regis adjicies. Nam, inquit, quia exaudisti preces meas, addidisti dies supra dies. Interposita vero est inter hæc mentio timentium nomen Domini, quia etiam istis a Propheta promissa est hæreditas. Hæc vero est vita æterna.

Et adhuc in sequentem versum: « Permanebit in sæculum, » etc.

(90) *Ἀθανάσιος.* Ἐξ ἀναστροφῆς δὲ ὁ λόγος, ἵνα C ᾖ τοιοῦτος· Εἴ τις ἐκζητήσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὗτος ἐν τοῖς ἀτελευτήτοις αἰῶσι διαμενεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν· *Ἔλεος καὶ ἀλήθεια διατηρήσουσιν αὐτόν.* Ταῦτα γὰρ τῆς ἀθανασίας αὐτῷ ἔσται αἴτια, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια. Κατὰ δὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα· Τίς, φησὶν, ἱκανὸς τὸν κεκρυμμένον καὶ δίκαιον τοῦ Θεοῦ ἔλεον καταμαθεῖν ἀκριβῶς; Τὰ γὰρ κρίματα αὐτοῦ ἄβυσσος πολλή.

Athanasius. Inversa est oratio: talis enim esse debet: Quicunque exquisiverit misericordiam ejus et veritatem, is permanebit in conspectu Dei in sæcula nunquam terminanda. Hoc porro magis perspicue expressit Symmachus, sic: ***Misericordia et veritas custodient ipsum.*** Hæ enim causæ erunt, quod ipse immortalitatem consequatur, Dei misericordia et veritas. At secundum Septuaginta hic est sensus: Quis potest accurate cognoscere occultam et justam Dei misericordiam? Judicia enim ejus abyssus multa.

Exinde sequitur argumentum psalmi LXIII *ad verbum ut legitur in Expositionibus, ideoque ipsum prætermisimus.*

Item in illa verba: « Qui acuerunt ut gladium, » etc., v. 4.

(91) *Ἀθανάσιος.* Πρὸς δὲ νοῦν ταῦτά φησι διὰ τὸ D βλασφημοῦντας αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς ἀποστόλοις· *Οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ;* Τοὺς μέντοι λόγους τῆς διαβολῆς ῥομφαίαν ἠκονημένην ὠνόμασεν, ἵνα δείξῃ τὸ ὀξύτερον πρὸς ἀναίρεσιν· καὶ τόξῳ τὴν γλῶσσαν τοῦ συκοφάντου παρείκασεν, ὅτι καὶ τοὺς πόῤῥω βλάπτει. Οὐδενὸς γὰρ οὔτε παρόντος οὔτε ἀπόντος ὁ λοίδορος καὶ συκοφάντης φείδεται.

Athanasius. Sensu vero secretiore dicuntur hæc in Judæorum principes, eo quod blasphemias in Jesum jacientes, dicerent apostolis: *Nonne præcipiendo præcipimus vobis, ne doceretis in nomine isto* [28]? Verba itaque calumniosa, appellavit romphæam acutam, ut innuat et ipsa acuta esse et facile perimere. Linguam vero sycophantæ comparavit sagittæ, eo quod etiam longe absentes lædat. Maledicus enim et sycophanta nulli, nec præsenti, nec absenti parcit.

Item in illa psalmi ejusdem, « Conturbati sunt omnes qui vid., » etc., v. 10.

(92) *Ἀθανάσιος.* Οἱ θεωροῦντες, φησὶ, τοὺς τοιού-

Athanasius. Quotquot vident, inquit tales viros

[28] Act. v. 28.

(89) Vide in *Expositionibus.*
(90) Hujus loci nulla est interpretatio in *Expositionibus.*
(91) Vide expositionem in hunc versum.
(92) Hujus loci nulla est interpretatio in *Expositionibus.*

tantis excidere negotiis et a proposito aberrare, A conturbantur ac corripiuntur metu, et divinam mirantur providentiam. Dum enim divinam protectionem apud se considerant, terrentur horrore divini judicii, ac intelligunt omnes Deum fuisse, qui dolos et insidias eorum irritas fecit, eo quod quæ contra me inierant consilia vana demonstrata sunt. Adeo ut jam omnes pronuntient, tuum fuisse, o Domine, hoc opus, tibique cuncta ascribant. Quis enim non metuat, ubi videt Dei animadversionem in impios, et ultionem pro injuste actis relatam?

τους καὶ τοσούτους τῶν ἐγχειρημάτων διαμαρτόντας καὶ ἀστοχήσαντας θορύβου καὶ δέους ἐπλήσθησαν, καὶ τὴν θείαν ἐθαύμασαν πρόνοιαν. Ἐν περινοίᾳ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας γενόμενοι, τὸ θεῖον κριτήριον ἔδεισαν, καὶ πάντες συνῆκαν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κατεργάζεται τὸ τῆς αὐτῶν δολιότητος ἄπρακτον, ὅτι τὰ κατ' ἐμοῦ μάταια ἠλέγχθη. Ὡς πάντας ἀπαγγέλλειν, ὅτι Σὸν, ὦ Δέσποτα, ἔργον τοῦτο, καὶ σοὶ τὰ γενόμενα ἐπιγράφουσι. (93) Τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθείη, ἐπισκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων;

Item in titulum psa.. LXIV, *præmissa Theodoreti sententia.*

Athanasius. Conjuncta porro est cum harum re- B rum prædictione etiam prophetia de salute gentium. David namque introducit hic eos qui ex gentibus in Christum crediderunt, quasi contradicentes sapientibus hujus sæculi, ac orantes prioris impietatis dimissionem. Orat deinde etiam pro iis qui olim steriles et infructuosi erant, nunc vero fertiles facti sunt per fidem in Christum. Dictum vero est jam ante, quod psalmus praxin, canticum vero theoriam denotet. Quando igitur per utrumque istorum res aliqua præclare gesta est, ethica scilicet philosophia cum theoretica concurrente, psalmus cantici exsistit. Vita enim contemplativa operibus ornata, reddit perfectum hominem.

(94) *Ἀθανάσιος.* Ἀναμέμικται δὲ τῇ περὶ τούτων προῤῥήσει καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν σωτηρίας ἡ προφητεία. Εἰσάγει γὰρ ὁ Δαυῒδ ἐνταῦθα τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν, καταβοῶντας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, αἰτοῦντάς τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἄφεσιν· ἔτι τε εὐχὴν ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάλαι ἀκάρπων, γενομένων δὲ εὐφόρων διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Εἴρηται δὲ πρότερον, ὡς πρᾶξιν μὲν ὁ ψαλμὸς, θεωρίαν δὲ ἡ ᾠδὴ δηλοῖ. Ὅταν οὖν δι' ἀμφοτέρων ᾖ τὸ ἀγαθὸν κατορθούμενον, τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδραμούσης, ψαλμὸς ᾠδῆς γίνεται. Ὁ θεωρητικὸς γὰρ ἅμα τῷ πρακτικῷ κατορθούμενος βίῳ ἄνδρα τέλειον ἀποδείκνυσιν.

In ejusdem psalmi verba, « Beatus quem elegisti, » etc., v. 5. *Postquam ex Theodoreto sensum litteralem exposuit, subjicit:*

Athanasius. Spiritualiter vero adumbrat populum C illum novum, qui Christo in sortem hæreditatis ex gentibus electus est. Aulas vero intelligere debemus Ecclesias per regiones dispersas. Alias vero beatum etiam prædicat hic Propheta eum, qui virtutibus est consummatus. Deus enim eum eligit, qui ad certandum et cursu contendendum est idoneus; qui vero victoriam jam reportavit, præclaroque fine vitam conclusit, hunc assumit in cœlum, ubi etiam ipsi tabernaculum tribuit, in propriis sibi aulis, de quibus dictum est: Multæ sunt mansiones apud Patrem [36]. Ut ita perfectius quiddam sit assumi ab eligente quam eligi. Nam ubi qui electus est omnia secundum Dei voluntatem peregerit, tunc demum cum gloria in promissa D bona assumitur, et, domicilio ejus de terrenis locis translato, illic tabernaculum figit, in palatiis, inquam, eligentis se. Quorum desiderio quidam illic adhuc constitutus cum teneretur, inquiebat: *Anima mea deficit in atria Domini* [37]. Verba ergo hæc: *Beatus quem elegisti et assumpsisti*, merito protulerint, qui præsenti vita abstractos imitantur, ac beatos prædicant.

(95) *Ἀθανάσιος.* Πρὸς δὲ διάνοιαν αἰνίττεται τὸν λαὸν τὸν νέον, τὸν ἐξ ἐθνῶν ἐκλεγέντα τῷ Χριστῷ εἰς κληρονομίαν. Αὐλὰς δὲ τὰς κατὰ χώραν Ἐκκλησίας ὑποληπτέον. Ἑτέρως δὲ καὶ τὸν τελειωθέντα ἐν ἀρεταῖς, τοῦτον καὶ ὁ Προφήτης μακαρίζει. Ἐκλέγεται μὲν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀγωνίζεσθαι καὶ δραμεῖν ἐπιτήδειον· τὸν δὲ ἤδη νενικηκότα, καὶ καλῷ τέλει τὴν ζωὴν περικλείσαντα, εἰς οὐρανὸν προσλαμβάνεται, ἔνθα καὶ σκηνὴν αὐτῷ ταῖς ἰδίαις αὐλαῖς ἀποκληροῖ· περὶ ὧν εἴρηται· Πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρί. Ὥστε τελειότερον τοῦ ἐκλεγῆναι τὸ προσληφθῆναι παρὰ τοῦ ἐκλεξαμένου. Ὅταν γὰρ ὁ ἐκλεγεὶς πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πράξῃ, τότε μετὰ δόξης εἰς τὰς ἐπαγγελίας προσλαμβάνεται, καὶ μετοικισθεὶς τοῦ περὶ γῆν τόπου, ἐκεῖ κατασκηνοῖ, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ἐκλεξαμένου. Ὧν ἐντεῦθεν ἔτι πόθον τις ἔχων, εἶπεν· *Ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.* Ὥστε τὰς λέξεις ταύτας, φημὶ δὴ τὸ, *Μακάριος, ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου*, εἰκότως προφέρουσιν οἱ τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ βίου ζηλοῦντες καὶ μακαρίζοντες.

Et in versum sequentem: præmissa rursum litterali explicatione ex Theodoreto, sequitur.

Athanasii. Horum sententia hæc. Bona domus

(96) *Ἀθανασίου.* Πρὸς δὲ νοῦν· Ἀγαθὰ τοῦ

[36] Joan. XIV, 2. [37] Psal. LXXXIII, 3.

(93) Hæc in *Expositionibus* ad secundam partem versus 10.

(94) Hæc auctiora sunt quam in *Expositionibus*.

(95) Hæc non habentur superius ad hunc versum.

(96) Horum quædam superius habentur ad hunc versum.

οἴκου τοῦ Θεοῦ τὰ τοῦ Πνεύματος διάφορα χαρίσματα. Οἶκον δὲ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Παῦλος καλεῖ. Ἐν δὲ τούτῳ θαυμαστῶς ἐπιτελεῖται ἡ ἀρετὴ, καλουμένη δικαιοσύνη. Ὁ τοίνυν πιστεύων καὶ ἔργων ἀγαθῶν πληρωθεὶς ἔχει τὸν Κύριον ἐν ἑαυτῷ. Εἴρηται γὰρ διὰ τῆς πίστεως κατοικεῖν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὸν τηροῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενος μονὴν ποιεῖται. Καὶ γίνεται ὁ τοιοῦτος ναὸς, (κατὰ τό· *Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε;*) ὃς καὶ δικαιοσύνην θαυμαστῶς κατορθοῖ, τὴν διὰ πίστεως συνισταμένην. Ἅγιος μέντοι ἐστὶν ὡς καθαρὸς, θαυμαστὸς δὲ ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ.

A Dei, dicuntur, diversa Spiritus sancti dona. Domum autem Dei vocat Paulus ipsam Ecclesiam. In hac vero domo mirabiliter perficitur virtus illa, quæ appellatur justitia. Qui igitur credit, ac bonis operibus abundat, is habet Dominum in seipso. Dictum namque est alibi, quod Christus habitet in homine interiore per fidem: et quod venturus sit cum Patre ad eum qui sermonem ejus servat, ac mansionem apud ipsum facturus. Atque ita fit hic talis domus Dei: (secundum illud: *Nescitis quoniam templum Dei estis* [38]?) qui etiam mirabiliter operatur justitiam, illam, inquam, quæ per fidem exsistit. Sanctus igitur est, quia purus; mirabilis vero propter justitiam.

Et in ejusdem psalmi verba: « Qui præparat montes, » etc., v. 7. Similiter præmissa Theodoreti sententia, subjecto Athanasii nomine, ait:

Πρὸς δὲ διάνοιαν· Σὺ, φησὶν, εἶ ὁ τὰ ὄρη, ἤγουν τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, ἑτοιμάζων εἰς τιμωρίαν (ἡτοίμασται γὰρ αὐταῖς ἡ ἄβυσσος)· τοῦτο δὲ ποιήσεις, δυνατὸς ὤν.

B Ad mentem vero: Tu, inquit, es, qui montes, hoc est adversarias potestates, præparas ad supplicia (istis enim præparata est abyssus): et hoc facies, quia potens es.

Et in versum sequentem Theodoreti explicationi hæc subjicit:

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Συνταράσσει Χριστὸς οἷόν τι κύτος καὶ πλάτος θαλάσσης τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, μὴ συγχωρήσας αὐτὰ ἠρεμεῖν ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἀπάταις· κεκινηκὼς δὲ μᾶλλον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, καὶ ὥσπερ τινὰς ἤχους κυμάτων, ἀνασαλεύσας ἁπάντων τὰς ἐπ' αὐτῷ δοξολογίας. Ἢ θάλασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων φησὶν, ὃ συνταράσσεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· *Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς.* Ἢ θάλασσαν μὲν τὸ πλῆθος καλεῖ τῶν τυράννων διὰ τὸ ἁλμυρὸν τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν, ἤχους δὲ κυμάτων τὰς κατὰ τῶν μαρτύρων ἐπιβουλὰς καὶ βασάνους. Ἃς τίς ὑπέμεινεν, εἰ μὴ τῇ δυνάμει Χριστοῦ ἐνεδυναμοῦτο καὶ ἐστηρίζετο;

Athanasii et Cyrilli. Hæc autem sic intelliguntur, Christum esse qui conturbat multitudinem gentium instar maris profundi ac latissimi, dum non sinit eas conquiescere in antiquis erroribus: sed potius commovet et perducit ad cognitionem suæ potentiæ, ac omnes ad sui laudem quasi fremitus fluctuum excitat. Vel appellat hic mare, ingentem illam multitudinem spirituum impurorum, qui conturbantur Christi adventu. Unde etiam metuentes
C dicebant: *Venisti ante tempus torquere nos* [39]. Vel certe mare quidem dicit multitudinem tyrannorum, propter salsedinem sive acerbitatem idololatriæ ipsorum; fremitus vero fluctuum, insidias et tormenta sanctis martyribus ab ipsis inflicta. Quæ quis sustinuerit, nisi qui potentia Christi roboratus atque suffultus fuerit?

Et adhuc in versum sequentem Theodoreti explicationi subjungit:

Ἀθανασίου. Παρεδήλωσε δὲ καὶ τὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κήρυγμα· ὅπερ διὰ τὸ ἀηθὲς καὶ διὰ τὸ καταλύεσθαι τὸ πατρῷον τῶν ἐθνῶν σέβας, καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀμείβεσθαι, ταραχὴν εὐθὺς καὶ ζάλην τοῖς ἀνθρώποις ἐκίνησε κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, χωρίζον νύμφην ἐκ πενθερᾶς, καὶ πατέρα ἐξ υἱοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ζάλην κατέπαυσε, καὶ τὴν εἰρήνην ἅπασιν ἐπρυτάνευσεν. Ὅτε οὖν, φησὶ, τὰ ἔθνη ταραχθήσονται, τουτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστήματα, τότε δὴ τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονταί σε, τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες, τὰ ἐπὶ τῇ σῇ παρουσίᾳ γεγενημένα.

Athanasii. Significavit vero simul etiam sanctorum apostolorum prædicationem, quæ tum quod inconsueta esset, tum etiam quod demoliretur avitum gentilium cultum, vitamque eorum ac con-
D versationem corrigeret, illico turbas ac motus dedit inter homines, ac secundum illam Domini vocem, nurum a socru, et filium a patre segregabat [40]. Quanquam post etiam motus illos sedaverit, et pacem cunctis reddiderit. Quando igitur, inquit, gentes, hoc est dæmonum examina commovebuntur, tunc te metuent homines in extremis terræ finibus constituti, miracula ingentia conspicientes, quæ sub adventum tuum edentur.

Item in sequentem v. 9.

Ἀθανασίου, Εὐσεβίου καὶ Κυρίλλου. Καὶ μέντοι ὅταν τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκου-

Athanasii, Eusebii et Cyrilli. Et quidem cum viderint magna illa signa qui orbem terrarum in-

[38] I Cor. III, 16. [39] Matth. VIII, 21. [40] Matth. X, 35.

colunt, ac timuerint sibi timore bono, tunc utique A tam matutinis quam vespertinis egressibus (hoc est, omni tempore) lætantes oblectabuntur in iis quæ Christi adventus reparavit. Porro ipsius etiam Christi duo sunt egressus, aut progressus: alter quidem mane, hoc est ante omnem æternitatem ex Patre factus, secundum illud: *Egressiones ejus a principio a diebus æternis*[41]; alter vero vesperi, ille nimirum ex virgine, qui contigit in consummatione sæculorum. Uterque autem delectationi est et gaudio. Symmachus quidem reddens, *Accessiones matutini et vesperæ laudibus efferunt*, hoc dicere videtur, quod et exoriente et desinente die acceptam Deo offerent laudem ii, qui errore derelicto, natura Deum cognoverunt.

μένην οἰκοῦντες φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς πρωΐας καὶ εἰς τὰς ἑσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις ἔσται αὐτοῖς ἀγαλλιωμένοις, ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἡ Χριστοῦ παρουσία. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ δύο ἔξοδοι, ἤγουν πρόοδοι· ἡ μὲν πρωΐας, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς γενομένη, κατὰ τό· *Αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος*· ἡ δὲ ἑσπέρας, ἡ ἐκ παρθένου, ἥτις ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἀπήντησεν. Ἑκατέρα δὲ τέρψις ἐστὶ καὶ ἀγαλλίασις. Ὁ μέντοι Σύμμαχος εἰπὼν, *Τὰς προσελεύσεις τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας ὑμνολογοῦσι*, τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι καὶ ἀρχομένης καὶ ληγούσης ἡμέρας τὴν ἀρεστὴν τῷ Θεῷ προσοίσουσιν ὑμνῳδίαν οἱ τὴν πλάνην καταλιπόντες τὸν δὲ φύσει γνόντες Θεόν.

Et in versum adhuc sequentem, litterali expositione ex Theodoreto præcedente, v. 10:

Athanasius. Secundum intellectum autem: Exsaturasti, inquit, terram universam bonis tuis desursum, implevisti gratiis spiritualibus omnes qui sub cœlo degunt; nos vero tunc errabundos, ac instar terræ aridæ et inaquosæ constitutos, fertiles, imo fecundissimos ac vere sacros reddidisti. B

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Κατεχόρεσας, φησὶ, τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν τὴν σύμπασαν γῆν· πεπλήρωκας τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τοὺς κατὰ πᾶσαν ὄντας τὴν ὑπ' οὐρανόν· ἡμᾶς δὲ τοὺς τότε πλανωμένους, γῆν ὥσπερ τινὰ ξηρὰν ὄντας καὶ ἄνυδρον, καρποφόρον ἀνέδειξας, καὶ γονιμωτάτην, καὶ ἱερὰν ἀληθῶς.

Itidem et in versum proxime sequentem.

Athanasius. Secundum autem intelligentiam fluvius Dei est unigenitus ejus Filius. Quemadmodum enim ex fonte profluit fluvius, ita etiam ex substantia generantis nascitur Filius, et est ipsi consubstantialis. Est etiam plenus aquis, quia plenitudo deitatis habitat in ipso: *Et vidimus gloriam ejus, qui plenus erat gratia et veritate*[42]. C Quanquam etiam per fluvium possit intelligi ipse Spiritus sanctus, qui plenus est aquis, hoc est variis gratiæ donis. Præparatus autem esse dicitur cibus spiritualis, eo quod ante jacta mundi fundamenta, definitum ac decretum erat Christi mysterium, qui *panis est, qui de cœlo descendit, ac dat vitam mundo*[43]. Quia, inquit, hæc est illa præparatio, veri cibi: quod ipse eum præparasti, et non aliter: quasi diceret, summa providentia ac digne majestate divina. Deo enim convenit talia præparare, quorum qui fiunt participes, ii per pœnitentiam conscendunt ad divinam dignationem.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν ποταμὸς Θεοῦ ὁ Μονογενής. Ὡς γὰρ ἀπὸ πηγῆς ἔρχεται ποταμὸς, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας, καὶ ἔστιν ὁμοούσιος αὐτῷ· ὃς πλήρης ὑδάτων ἐστίν· ἐπεὶ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ κατοικεῖ. *Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας*. Νοηθείη δ' ἂν ποταμὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πλῆρες ὑδάτων τῶν διαφόρων χαρισμάτων. Ἡτοιμάσθαι δέ φησι τὴν πνευματικὴν τροφὴν, διότι πρὸ καταβολῆς κόσμου ὥρισται τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὅς *ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ*. Ὅτι οὕτως, φησὶν, ἡ ἑτοιμασία τῆς ἀληθινῆς τροφῆς, ὡς αὐτὸς ἡτοίμασας, καὶ οὐκ ἄλλως (f. ἄλλος)· ἀντὶ τοῦ, προνοητικώτατα καὶ θεοπρεπῶς. Θεῷ γὰρ πρέπει τοιαῦτα ἑτοιμάζειν, ὧν οἱ μεταλαμβάνονται εἰς ἀξίαν Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας ἀναβαίνουσιν.

Adhuc in versum sequentem, præmissa rursus Theodoreti sententia, v. 11.

Athanasii et Eusebii. Altiori vero contemplatione: D Morare adhuc, inquit, o Domine, ac riga profunditates cordium humanorum ut sulcos, et inebria eas ac redde fertiles, ut multiplicentur fructus justitiæ ipsorum; non solum per fluvium (hoc est per gratiam sancti Spiritus), sed et per stillas rorantes a magistris, tanquam ex nubibus quibusdam: hoc est per notitiam et intellectum divinarum Scripturarum.

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Θεωρητικῶς δέ· Ἐπίμεινον, φησὶ, Δέσποτα, τὰ βάθη τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καθάπερ τινὰς αὔλακας ἄρδων, καὶ μεθύσκων, καὶ εἰς καρπογονίαν διεγείρων· ὥστε πληθυνθῆναι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν, οὐ μόνον διὰ τοῦ ποταμοῦ (τουτέστι τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος), ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φερομένων ψεκάδων, ὡς παρά τινων νεφελῶν τῶν διδασκάλων, τουτέστι διὰ τῶν νοημάτων τῶν θείων Γραφῶν.

Et in proxime annexum v. 12.

Athanasius. Quod igitur ad verborum sensum attinet, annum benignitatis benedictum appellavit

Ἀθανάσιος. Κατὰ μὲν οὖν τὸ ῥητὸν, ἐνιαυτὸν χρηστότητος εὐλογούμενον τὸν τῆς εὐθηνίας ὠνόμα-

[41] Mich. v, 2. [42] Joan. i, 14. [43] Joan. vi, 33.

σιν, ὡς τῇ τοῦ Θεοῦ χρηστότητι τὴν εὐετηρίαν δε- A χόμενον, καὶ εὐλογίας διὰ τῆς εὐθηνίας πληρούμενον· πρὸς δὲ νοῦν. *Sequentia Cyrilli sunt. Et paulo post,* *Θεοδωρήτου καὶ Ἀθανασίου.* Εἴη δ' ἂν καὶ ὁ μέλλων αἰὼν στέφανος χρηστότητος, διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς ἁγίους ἐν αὐτῷ στεφανοῦσθαι.

eum qui prosperos successus habuit, ut qui a Dei benignitate commodam aeris temperiem accepit, ac omni benedictione propter prosperam rerum fortunam fuit impletus. *Et paulo post, Theodoreti et Athanasii.* Fuerit vero corona benignitatis etiam futurum sæculum, eo quod in eo magna benignitate sancti coronandi sint.

Item in illa : « Et campi tui complebuntur pinguedine. » Præmissa Theodoreti litterali explicatione subtexit Athanasii.

Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν πεδίοις καὶ γαίαις παρεικάζει τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς. Ἃς τοῖς θείοις καὶ πνευματικοῖς χαρίσμασι καταπιαίνει Θεὸς, ἵνα δύνωνται φέρειν τοὺς τῆς εὐσεβείας καρπούς.

Sensu vero spirituali comparat David animas credentium campis et agris. Quas Deus spiritualibus et divinis donis ita pinguefacit, ut proferre possint pietatis fructus.

Et in verba : « Pinguescent speciosa deserti, » etc., v. 13.

(97) *Ἀθανασίου.* Πρὸς δὲ νοῦν ὡραῖα τοὺς ἁγίους B ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς γεγενημένους τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν. Ἔρημον δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως.

Athanasii. Secundum vero intelligentiam, speciosa ait ipsos sanctos apostolos et evangelistas, qui bene saginati fuerant spiritualibus donis. Desertum autem vocat Ecclesiam, quod olim deserta ac vacua esset cognitione Dei.

Et in verba sequentia, v. 3. Theodoreti explicationi subjiciuntur hæc.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν· Τῆς τοῦ Θεοῦ φανείσης χρηστότητος, ἡ πάλαι ἔρημος καρποφορήσει, καὶ οἱ βουνοὶ, οἱ ταῖς εἰδωλικαῖς θυσίαις μιαινόμενοι, τοὺς τὸν ἀγγελικὸν αἱρουμένους βίον δεξάμενοι, εὐφρανθήσονται. Ἢ βουνοῖς ἀπεικάζει τοὺς κατὰ καιροὺς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, καὶ λαῶν προεστηκότας, ἤτοι ποιμένας καὶ διδασκάλους. Ὥσπερ C γὰρ τῆς ἄλλης ἁπάσης γῆς ὑπερανέχουσι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἀξία ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων ἐστίν. Οὗτοι καὶ ἀγαλλίασιν περιζώννυνται, τουτέστι τὴν τοῦ πνεύματος παράκλησιν.

Athanasii, Cyrilli. Ad intellectum vero : Apparente Dei benignitate, quæ olim deserta fuerat, fructum feret, et colles idolorum sacrificiis polluti, suscipientes eos qui angelicam vitam sectantur, exsultabunt. Vel certe collibus assimilat eos, qui quibusvis temporibus sanctarum Ecclesiarum duces sunt, ac populorum præsides, sive pastores et doctores. Quemadmodum enim montes et colles cæteras omnes terræ partes altitudine excedunt, ita etiam altior est dignitas sanctorum doctorum, quam aliorum hominum. Et hi exsultatione circumcinguntur, hoc est consolatione spiritus.

Rursum in verba ista : « Et valles abundabunt frumento. »

Γρηγορίου Θεολόγου καὶ Ἀθανασίου. Αἱ μὲν τῆς γῆς τὸν αἰσθητὸν καὶ ἐφήμερον· αἱ δὲ τῶν ψυχῶν τῶν καλῶς τῷ λόγῳ γεωργουμένων τὸν πνευματικὸν καὶ αἰώνιον. Αἱ γὰρ πάλαι, φησὶν, ἀπορώταται καὶ ἄγονοι τῶν ἐθνῶν ψυχαὶ πνευματικῷ καρπῷ ἔσονται πλήρεις.

Gregorii Theologi, et Athanasii. Terrestres nimirum valles, sensibile diariumque frumentum fundent; animæ vero eorum qui præclare verbo culti sunt, spirituale illud atque æternum. Ethnicorum enim animæ, inquit, quæ olim egentissimæ erant atque infecundæ, fructu spirituali abundabunt.

Et in verba ultima, Theodoreto subjungitur.

Ἀθανάσιος. Ἁπλῶς δέ·] Ἅπαντες, φησὶν, οἱ D προλεχθέντες σὺν πάσῃ προθυμίᾳ τὸν Θεὸν ἀνυμνήσουσι, τὴν τοιαύτην μεταβολὴν τῇ τῶν ἀνθρώπων δωρησάμενον φύσει.

Athanasius. Simpliciter vero : Omnes, inquit, prædicti cum omni alacritate laudabunt Deum, qui talem permutationem naturæ hominum donavit.

In psalmi LXV *versum primum, post Theodoreti explicationem sequitur.*

Ἀθανασίου. (98) Κατὰ δὲ θεωρίαν, ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος ἐπὶ ἐχθροῖς πεπτωκόσιν ᾀδόμενος. Ὡς οὖν ἀνῃρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, πάντα τὰ ἔθνη τοὺς ἐπινικίους ὕμνους ἀναπέμπειν παρακελεύεται τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, τουτέστι τῷ Υἱῷ.

Athanasii. At secundum altiorem intelligentiam : jubilatio est hymnus, qui cantatur propter hostes devictos. Quia igitur principes sæculi hujus per Christi præsentiam sublati sunt : idcirco jubet omnes gentes, ut laudes triumphales Deo offerant, ut qui causa fuerit victoriæ ; et nomini ejus, hoc est Filio. Nam quemadmodum nos ex nomine ipsius

(97) Hæc superius suo loco habentur.
(98) Hæc habentur superius suo loco, sed pauciora.

cognoscimur, sic cognoscitur etiam Pater per Filium.

A Ὡς γὰρ ἡμεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γνωριζόμεθα, οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Rursum in sequentem versum 2. Præcedit similiter Theodoretus (99).

Cyrillus, Athanasius. At hic quidem verborum sensus est historicus. At secundum spiritualem acceptionem, valde metuenda sunt Christi opera, sive divina ejus miracula, et quod de medio nostri sustulit impurorum dæmoniorum multitudinem. Multitudo autem et abundantia potentiæ, resurrectio ipsius est: quæ quidem subvertit robur mortis; revocavit vero ad incorruptionem universam hominis naturam. Quia autem Judæi, cum spectatores essent miraculorum Christi, ubi stupere oportebat, ipsi eorum auctorem calumniabantur ac impostorem vocabant, idcirco objurgans eos Psaltes ait: Desistite, ac potius dicite ipsi: Tremenda sunt opera tua. Deinde, quoniam videbat eos sibi morem non gerere, averso ab ipsis sermone ad Christum calumniis impetitum se convertit dicens: Multa est potentia tua, quantumcunque hostes tui de te mentiti sint, sponte sua oculos claudentes ad divinum tuum lumen quod mundo apparuit, adeo ut ne quidem præcellentia miraculorum eos ad obedientiam permovere potuerit. Nam cum Dominus noster multitudine potentiæ suam ex mortuis (quod ad humanam naturam attinet, resurrectionem perfecisset, mentiebantur de eo Hebræi hostes ejus: hoc est calumniabantur ejus resurrectionem.

Κύριλλος, Ἀθανάσιος. Καὶ οὕτω μὲν πρὸς ἱστορίαν· πρὸς δὲ πνευματικὴν ἔκληψιν λίαν φοβερὰ τὰ ἔργα Χριστοῦ, εἴτουν αἱ θεοσημεῖαι, καὶ τὸ, ἐκποδὼν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη. Πλῆθος δὲ καὶ περιουσία δυνάμεως ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, καταστρέφουσα μὲν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἅπασαν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακαινίζουσα. Ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι, τῶν Χριστοῦ θαυμάτων γενόμενοι θεωροί, δέον ἐκπλήττεσθαι, τὸν τερατουργὸν ἐνδιέβαλλον, καὶ πλάνον ἐκάλουν, ἐπιπλήττων ὁ ψάλλων φησί· Παύσασθε, εἴπατε δὲ μᾶλλον αὐτῷ, ὅτι Φοβερὰ τὰ ἔργα B σου. Εἶτα ἐπεὶ ἀπειθοῦντας ἑώρα, ἀφεὶς τὸ πρὸς αὐτοὺς διαλέγεσθαι, τῷ συκοφαντουμένῳ Χριστῷ προσομιλεῖ, λέγων· Πολλή σου ἡ δύναμις, εἰ καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐψεύσαντό σε, ἑκουσίως πρὸς τὸ φανὲν τῷ κόσμῳ θεῖόν σου φῶς μύσαντες, καὶ μηδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς εἰς τὸ πείθεσθαι. Πλήθει γὰρ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκτελέσαντος τὴν οἰκείαν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ Ἑβραῖοι ἐψεύσαντο αὐτόν· τουτέστιν, ἐνδιέβαλλον τὴν ἀνάστασιν.

Et in versum proxime cohærentem 4

Athanasius, Cyrillus, Gregorius Nyssenus. Licet, inquit, Judæi te negaturi sint, subjicietur tamen tibi pro ipsis et adorabit te omnis terra, sive gentes quæ inhabitabant terram. Neque enim amplius adoratio fiet Jerosolymis: cum jam legalis umbra cessaverit secundum illud: *Adorabunt eum quisque ex loco suo* [44], et adoratio jam fiat in spiritu et veritate, eo quod congruentia peraguntur opera Dei adorationi, ipsius appellatione illis imposita. Ista porro, prædictio sunt præsentis hujus temporis, quo in omnibus gentibus universorum Deus hymnis celebratur, ac Dominus noster Jesus Christus, altissimus ab omnibus vocatur.

C (1) *Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Γρηγόριος Νύσσης.* Εἰ καὶ Ἰουδαῖοι, φησίν, ἀρνήσονταί σε, ἀντ' ἐκείνων ὑποκλιθήσεταί σοι καὶ προσκυνήσει πᾶσα ἡ γῆ, ἤτοι τὰ ἔθνη τὰ κατοικοῦντα τὴν γῆν. Οὐκέτι γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡ προσκύνησις, τῆς νομικῆς παυσαμένης σκιᾶς, κατὰ τό· *Προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ*, καὶ τῆς προσκυνήσεως γενομένης ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καταλλήλων ἔργων γινομένων τῇ προσκυνήσει Θεοῦ. τῆς αὐτοῦ προσηγορίας ἐπικληθείσης αὐτοῖς. Πρόῤῥησις δὲ ταῦτα τοῦ παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ὁ τῶν ὅλων ὑμνεῖται Θεός, καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὕψιστος παρὰ πάντων καλεῖται.

Rursum in ista verba: « Venite et videte opera Dei, » etc., 5.

Athanasius. Inducit hic apostolorum personam qui doceant gentes, quod iste qui in præsentia sua secundum carnem divina illa miracula operatus est, ipse idem sit, qui olim mare Rubrum arefecit, et Jordanis fluenta divisit, adeo ut pede eum Israelitæ transirent. Inquit igitur: Cognoscite animo atque intelligite ex singulis quæ a bono Deo effecta sunt, quam is sit in consiliis suis incomprehensibilis: admiremini etiam ineffabilem ejus sapientiam, per quam humanum genus perducit ad pie-

D (2) *Ἀθανάσιος.* Τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα οὗτος ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος, αὐτός ἐστιν ὁ πάλαι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ξηράνας, καὶ μὴν καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνακόψας τὰ ῥεύματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Φησὶν οὖν· Ἐπιστήσατε τὸν νοῦν καὶ κατανοήσατε τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γινομένων ἑκάστων, ὅπως ἐστὶν ἐν βουλαῖς ἀκατάληπτος· καὶ τὴν ἄῤῥητον αὐτοῦ σοφίαν θαυμάσατε, δι' ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος

[44] Sophon. II, 3.

(99) Hæc habentur superius ad hunc versum.
(1) Hæc superius ad hunc versum.

(2) Hæc supra, sed breviora.

ποδηγεῖ πρὸς εὐσέβειαν. Φοβεραῖς γὰρ καὶ θαυμασταῖς μηχαναῖς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων κέχρηται σωτηρίας.

A tatem. Tremendis namque et admirandis machinis usus est propter hominum salutem.

In verba ejusdem : « Ibi lætabimur, » etc., v. 6.

Præmissa explicatione ex Theodoreto, sequitur (3). *Ἀθανασίου.* Πρὸς δὲ νοῦν· Ἐκεῖ σὺν Χριστῷ βασιλεύσομεν, ἡνίκα τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, καὶ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ. Εὐφραινόμεθα δὲ ἐν τῷ ποιήσαντι τὰ δυσχερῆ ῥᾴδια.

Athanasii. Sed ad intellectum : Illic regnabimus cum Christo, cum novo ille sæculo imperabit, et lætabimur super ipso. Lætabimur vero in eo, qui quæ difficilia erant, levia reddidit.

Similiter in versum sequentem 7.

Ἀθανάσιος, Εὐσέβιος. Κατὰ δὲ πνευματικὴν ἐκδοχὴν ὀφθαλμοὺς Θεοῦ τοὺς ἀποστόλους νοήσομεν· παραπικραίνοντας δὲ τοὺς Ἰουδαίους, οὓς καὶ οἱ προφῆται οἶκον ἐκάλουν παραπικραίνοντα. Τίς γάρ, B φησιν, ὁ παραπικραίνων ἀλλ' ἢ ὁ οἶκος Ἰσραήλ; Τῷ γοῦν παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπεῖδεν ὁ Κύριος. Ὅθεν μὴ ὑψούσθωσαν οἱ ἀσεβεῖς, ὡς δυνάμενοι ἀπολέσαι τοὺς τῷ Εὐαγγελίῳ προσερχομένους· ἀλλὰ μηδ' ὁ ὑπερόπτης λαός, ἤγουν ὁ Ἰσραήλ, μέγα φρονείτω, μηδὲ κατὰ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος ὑψηλὴν ἐπαιρέτω τὴν ὀφρύν. Μὴ λεγέτω καθ' ἑαυτόν· Ἐγὼ γέγονα πρωτότοκος ἐν τέκνοις Θεοῦ· ἴστω δὲ μᾶλλον, ὅτι παρεπίκρανε τὸν κτίσαντα. Διὸ καὶ μετέστησεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπήν.

Athanasius, Eusebius. Si vero spiritualiter hæc accipiantur, oculos Dei apostolos dici intelligemus : exacerbantes vero, Judæos, quos etiam prophetæ vocarunt domum exacerbantem [48]. Quis enim est, ait Deus, qui me exacerbat, nisi domus Israel? Cum igitur Israel excidisset, respexit Deus ad gentes. Quocirca non est cur sese impii jactitent, quasi qui exterminare possint eos qui Evangelio accedunt : imo non est, ut superbus ille populus, Israelem dico, altum sapiat, neque etiam elatum tollat supercilium contra gentium multitudinem. Ne dicat apud seipsum : Ego sum primogenitus inter filios Dei, quin potius sciat quod exacerbavit Creatorem suum. Quamobrem etiam hic ad eum respicere desinit.

Eadem ratione in verba sequentia.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν οἱ ἀπόστολοι τοῖς ἐξ ἐθνῶν φασιν· Ὅταν ἀκούσητε παρ' ἡμῶν, τίνα τρόπον προσήκει δοξολογεῖν, τότε μεθ' ἡμῶν εὐλογήσατε, C οὐκ ἔτι τοὺς ψευδωνύμους θεούς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν τῆς ζωῆς δοτῆρα. Ζωὴ γὰρ ἦν ἡ τοῦ παραδείσου τρυφή, ἐν ᾧ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν.

Athanasius. Secundum mentem vero, apostoli sic alloquuntur gentiles : Ubi audieritis ex nobis, quomodo Deus sit laudibus celebrandus, tunc laudate nobiscum, non jam amplius falso sic dictos deos, sed Deum nostrum vitæ largitorem. Vita namque erat paradisi voluptas : in quo posuerat Deus hominem, ut eum coleret atque custodiret.

Eodem modo in verba : « Probasti nos, Deus, » etc., v. 10.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. (4) Πρὸς δὲ νοῦν τὰς θλίψεις τὰς γενομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα προαναφωνεῖ, ἐκ προσώπου αὐτῶν ταύτας καταλέγον. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος πυρὶ τηκόμενος εὖ μάλα διακαθαίρεται, οὕτω καὶ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ παντὸς ἀπαλλάττονται ῥύπου, ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐφόδοις προσβάλλουσαι νεανικῶς. Καὶ ἡ αὐτῶν εὐδοκίμησις διὰ πυρώσεως γίνεται, δοκιμαζομένων ὡς διὰ πυρός. Ταύτας τὰς φωνὰς τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ὁ Παῦλος ἀνατίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ πυ- D ρὸς καὶ ὕδατος τοῦ ζέοντος θυμοῦ, καὶ τῆς διακεχυμένης ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας διελθόντες, καὶ μὴ ἐναπομείναντες τούτοις τοῖς πάθεσιν, εὑρίσκουσι τὴν ἀνάψυξιν.

Athanasii, Cyrilli. At vero ad intellectum, prædicit Spiritus sanctus calamitates apostolis obventuras propter prædicationem Evangelii, enumerans eas in apostolorum persona. Quemadmodum enim argentum igne liquefactum optime perpurgatur, sic etiam sanctorum animæ tentationum insultibus strenue resistentes, ab omnibus mundantur sordibus. Earum autem probatio per combustionem efficitur : nam per ignem probantur. Has porro voces refert divus Paulus ad sanctos martyres. Quanquam etiam ii refrigerium inveniunt qui per ignem et aquam ferventis iræ, ac diffusarum voluptatum ac cupiditatum pertranseunt, si in istiusmodi animi passionibus non permanserint.

Item in verba : « Introibo in domum tuam, » etc., v. 13.

(5) *Ἀθανάσιος.* Πρὸς νοῦν φασιν οἱ ἀπόστολοι· Εἰσελευσόμεθα εἰς τὸν ναὸν τὸν ἐπουράνιον οὐκ ἐν αἰσθητοῖς, ἀλλ' ἐν νοητοῖς ὁλοκαυτώμασιν. Ὅλους γὰρ ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ Θεῷ ἐν τάξει ὁλοκαυτωμάτων.

Athanasius. Ad intellectum vero : Intrabimus, inquiunt apostoli, in domum cœlestem, non in sensibilibus, sed in intelligibilibus holocautomatis. Se namque totos, instar holocautomatum, Deo consecrarunt.

[48] Ezech. II, 5 et seqq.

(3) Hæc paulum diversa supra.
(4) Hæc superius, paulum diversa.

(5) Hæc superius, sed breviora.

Adhuc in sequentia.

Athanasius, Cyrillus, Basilius. Hæc est altior sententia : Omnia sunt spiritualia, et holocautomata, et boves, et hirci, quos oblaturum se promittit. Sacrificium quoque offertur cum arietibus. Sunt vero arietes motus atque impetus animi ab irascibili ejus parte excitati : aut certe ratiocinationes rectricis animæ facultatis, passiones quasi cornibus petentes et impugnantes. Bovem vero sacrificat, qui seipsum Deo offert hostiam vivam, per actiones honestas. Habet enim bos similitudinem quamdam cum corpore ex terra formato, cum terræ colendæ adhibeatur. Hirci vero sunt opera resipiscentiæ : illi namque pro peccato offerebantur. Suffitus autem est bonus odor quem puræ animæ exhalant.

A *Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Βασίλειος.* Πρὸς δὲ διάνοιαν· Πνευματικὰ πάντα καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα, καὶ οἱ βόες, καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μετὰ κριῶν δὲ προσφορὰ γίνεται. Εἰσὶ δὲ κριοὶ κινήσεις καὶ ὁρμαὶ ἀπὸ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὁρμὴν ἔχουσαι, ἢ λογισμοὶ ἡγεμονικοὶ τὰ πάθη κερατίζοντες. Βοῦν δὲ ἱερουργεῖ ὁ προσάγων θυσίαν ζῶσαν ἑαυτὸν διὰ πράξεως. Ἀναλογεῖ γὰρ τῷ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντι σώματι, γεωπόνον ὑπάρχον τὸ ζῶον ὁ βοῦς. Χίμαροι δὲ τὰ μετανοίας ἔργα· περὶ ἁμαρτίας γὰρ προσεφέροντο. Θυμίαμα δὲ ἡ ἀποπνέουσα τῶν καθαρῶν ψυχῶν εὐωδία.

Et in verba : « Venite, audite, » etc., 16.

Athanasius. Apostoli quidem non rerum antiquarum renovant memoriam : sed recentia Salvatoris nostri mirantur opera, quæ is omnium nostrum animabus largitus est.

B *Ἀθανάσιος.* Οἱ μέντοι ἀπόστολοι οὐκ ἀρχαίων διηγημάτων ποιοῦνται μνήμην· ἀλλὰ τὰ νέα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θαυμάζουσι κατορθώματα, ὅσα ταῖς ἁπάντων ἡμῶν ψυχαῖς ἐχαρίσατο.

Item in psal. LXVII *verba : « Sicut deficit fumus, deficiant, » etc., 3.*

Athanasii. Peccatores vero fortasse dicuntur ipsi dæmones peccati inventores : qui etiam ut fumus deficiunt, a sancto Spiritu submoti ac dispersi : et ut cera liquefiunt succumbentes adventui Christi, qui ignis dicitur consumens improbitatem. De cætero sublata dæmonum tyrannide, qui ex fide justificati sunt, lætantur.

Ἀθανασίου. Τάχα δὲ ἁμαρτωλοὶ οἱ τῆς ἁμαρτίας εὑρεταὶ δαίμονες· οἳ καὶ ὡς καπνὸς ἐκλείπουσι, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐλαυνόμενοι καὶ σκεδαννύμενοι· καὶ ὡς κηρὸς τήκονται ὑποῤῥέοντες τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὃς πῦρ λέγεται καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν. Καὶ λοιπὸν οἱ δικαιωθέντες ἐκ πίστεως, καταλυθείσης τῆς τυραννίδος τῶν δαιμόνων, εὐφραίνονται.

Item in ejusdem psalmi verba : « Parate viam ei, qui, » etc., 5.

Eusebii, Athanasii. Et sol quoque ille justitiæ formam servi suscipiens, ac radios deitatis suæ quasi subducens, deque cœlo descendens, in corpore, imo vero etiam in ipsa morte, sustulit tenebras hominum animis offusas. Et licet in nostram venerit paupertatem, propriamque gloriam per œconomiam umbra quodammodo obscurarit, cum ad homines descenderet, ac carnem inhabitare cœpisset, nihilominus tamen Dominus est nomen ipsi. Nam etiam homo factus non desiit esse Deus. Jubentur igitur sancti apostoli his verbis, ut exsultantes et laudantes pleno cursu ad gentiles ferantur, ac viam animarum ipsorum per prædicationem præparent universorum Regi. Occasus vero etiam ac noctes, fortassis sunt animæ, quæ ex sole justitiæ excident : a quibus Christus erroris tenebras depulerat, inhabitans ipsis per fidem.

C *Εὐσεβίου, Ἀθανασίου.* Καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ τὰς ἀκτῖνας τῆς αὐτοῦ ὥσπερ συστείλας θεότητος, καὶ καταδὺς ἐν τῷ σώματι, ἢ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, τὸ καταχεχυμένον τῶν ἀνθρωπείων ψυχῶν σκότος ἀπήλασε. Πλὴν εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπέβη πτωχείας, καὶ τὴν οἰκείαν οἰκονομικῶς συνεσκίασε δόξαν, τὴν εἰς ἀνθρώπους ποιησάμενος πάροδον καὶ τὴν ἔνσαρκον ἐνδημίαν, ἀλλ' οὖν Κύριος ὄνομα αὐτῷ. Καὶ γὰρ ἄνθρωπος γεγονὼς οὐκ ἀπέβαλε τὸ εἶναι Θεός. Παρακελεύεται τοίνυν ὁ λόγος τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις μετὰ χορείας καὶ ὑμνῳδίας εἰς τὰ ἔθνη δραμεῖν, καὶ τὴν ὁδὸν τῶν ψυχῶν αὐτῶν εὐτρεπίσαι τῷ τῶν ὅλων παμβασιλεῖ διὰ τοῦ κηρύγματος. Εἶεν δ' ἂν δυσμαὶ εἴτουν νύκτες καὶ αἱ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἐκπεσοῦσαι ψυχαὶ, D ὧν Χριστὸς τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἐξήλασεν, ἐνοικήσας αὐταῖς διὰ πίστεως.

Item in psalm. LXXII *verba :* Καὶ ὑπέλαβων τοῦ γνῶναι, *etc.*, v. 16.

At secundum D. Athanasium ait David, cum existimarem posse me cognoscere tam profunda tua judicia, conjeci me in molestias : cum illa sint inscrutabilia. Et tamen idoneum eorum cognoscendorum tempus mihi acquisivi. Id vero est tempus judicii, quando reddes unicuique secundum opera

(6) Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον, ὑπονοήσας, φησὶ, τὰ οὕτω βαθέα γνῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐνέβαλον ἐμαυτὸν, ἅτε ἀνεξερευνήτων ὄντων. Πλὴν τὸν δέοντα εἰς τὴν τούτων γνῶσιν ἐμαυτῷ πεπόρισμαι καιρόν. Οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ δικαστηρίου καιρὸς, ὅτε ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τότε γὰρ ἀκριβῶς οἱ

(6) Hæc superius, sed breviora.

μικρόψυχοι εἴσονται, ὁποῖον μὲν ἡ ἀρετὴ, ὁποῖον δὲ ἡ κακία.

A sua. Tunc enim accurate cognoscent, qui animo fuerunt remissiore, qualis res sit virtus, qualis etiam malitia.

Et in psal. ejusdem verba : « Quid enim mihi est in cœlo, » etc., 25.

(7) Κατὰ δὲ τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον· Ἐπειδὴ οὐδέν μοι, φησὶν, ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ πλὴν σοῦ μόνου, ἀναγκαίως οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς ἠθέλησα δέξασθαι παρὰ σοῦ, ἅτε φθαρτῶν ὄντων πάντων καὶ προσκαίρων· ἑνὸς δὲ μόνου ηὐχόμην τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέτρυχον ἐμαυτὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ σὲ μερίδα μοι καὶ μόνον γενέσθαι. Ἐξέλιπε γὰρ ἡ καρδία μου· τί ἐπιζητοῦντος; τὰς ἄνω διατριβάς.

At secundum sanctum Athanasium : Quandoquidem, inquit, cum in cœlo præter te solum nihil habeam, non debui quoque velle accipere a te quæ in terra sunt (cum omnia corruptibilia sint et momentanea), sed unum tantummodo, ut consequar oravi, cujus etiam desiderio me ipsum confeci in terra. Id vero est, ut tu mea portio, et quidem solus sis. Defecit enim anima mea : quid expetens ? illas mansiones, quæ sursum sunt.

Hactenus fragmenta ex catena Nicetæ, cujus, ut dixi, priorem saltem partem ex bibl. archipalat. nacti sumus. Quod si quis et reliquam habet, poterit quæ desiderantur adjicere. Sequentia vero similiter sunt ex cod. archipalat. biblioth. vetustissimo, continente similem συναγωγὴν *explanationum in Jobum ex Græcis Patribus contextam, ab auctore incerto. Is igitur quisquis fuit ad illa verba cap.* 41 : Δένδρα φθινοπωρινὰ ἄκαρπα, παρὰ πάπυρον, καὶ κάλαμον, καὶ βούτομον, *præmissa alia explicatione subjicit. Hæc Felckmannus.*

[*Fragmentum Athanasii in Psalmos ut ineditum exhibet card. Ang. Mai tomo* III Bibliothecæ novæ Patrum; *incipit :* Τρίτον προέκειτο ζητῆσαι τί τὸ Ψαλτήριον, etc. Ἔστι τοίνυν, etc. *Legitur supra col.* 547. EDIT.]

(7) Hæc superius, sed pauciora.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

Η

ΠΕΡΙ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΨΑΛΜΩΝ.

S. P. N. ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ

INTERPRETATIO PSALMORUM

SIVE

DE TITULIS PSALMORUM.

EPISTOLA PRÆFIXA EDITIONI ROMANÆ ANNI MDCCXLVI.

SACRO AC VENERABILI
SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ CARDINALIUM COLLEGIO, EPISCOPIS, PRESBYTERIS, DIACONIS.

Magnus Athanasius, quem laudare virtutem laudare est, aiebat S. Gregorius Nazianzenus (1), novis quotidie Arianorum calumniis vexatus, et pravorum hominum circumventus insidiis, Romam, quasi ad tutissimum communionis suæ portum confugit, ut quos nec hominum pudor, nec Dei timor retinebat, prolato ex Petri cathedra justæ damnationis decreto, Romana coerceret auctoritas. Posteaquam vero in Urbem pervenit, B. Julius, qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat, et ecclesiasticus senatus, qui ipsi assidebat, peramanter eum exceperunt (2), afflictum consolati sunt, dejectum sublevarunt, innocentem defenderunt, sanctum et omni virtutum genere cumulatum, rejectis hæreticorum criminibus, præclaro testimonio suo universo orbi declararunt. Duo autem ex Romano presbyterio, ejusdem Julii voluntate, Elpidius et Philoxenus legationem susceperunt ad Eusebianos episcopos, ut eos ad Romanam synodum, quam ipsi postulaverant, evocarent. Sed expavit ad Romanos affatus Ariana calliditas, et Romanorum fidem pertimuit, quæ, Apostolo prædicante, laudata est ; et ad eos venire renuerunt, ad quos perfidia habere non potest accessum. Itaque frustra diu exspectatis, cum delictorum suorum conscientia territi ad præstitutam diem, varias contumaciæ suæ prætexentes causas, judicio sedis apostolicæ se minime

(1) In Orat. de S. Athan. Hieron. in *Epitaphio Marcellæ*.
(2) De Athanasii itinere Romano cf. ejus *Apolog. contra Arianos*, tom. I, pag. 110, et *Hist. Arian. ad monach.*, p. 227 ; S. Cyprian. ep. 55, *ad Cornel.* ; S. Jul. in *epist. ad Danium aliosque Orientales episcopos.*

sisterent, congregata est demum Romana synodus in una ex vestris titularibus ecclesiis, ubi Romanus presbyter Vito conventus agebat. Is enim una cum Vincentio Nicænæ synodo interfuit, et quia ambo rectam Athanasii fidem morumque integritatem probe cognitam perspectamque habebant, verisimile admodum est, sicut pro Marcello Ancyrano episcopo, multo magis pro sanctissimo Alexandrino antistite testimonium eos dixisse in sacro illo conventu, qui unanimi supremoque judicio Athanasii innocentiam adversus Arianorum dolos ac fraudes vindicavit, eamque sententia sua veritatis ac justitiæ ponderata libramine, manifestam omnibus ac testatam esse voluit. Quamobrem pontifex Julius, datis deinde litteris ad clerum et populum Alexandrinum, quibus de Athanasii ad eos reditu gratulatus est, post plures laudes, quibus sanctum episcopum merito effert : Quid autem, inquit, tanto viro dignum proferri potest qui tot, et tantis periculorum exantlatis laboribus redditur tandem vobis incolumis, non beneficio nostri tantummodo, verum etiam totius concilii judicio talis declaratus ? Post hæc autem, malorum hominum odio ac invidia magis magisque gliscente, novasque semper insidias contra Athanasii nomen molientibus Arianis, Sardicensis œcumenica synodus convocata est, cui duo Romani presbyteri Archidamus et Philoxenus cum Hosio Cordubensi episcopo, nomine ac vice Julii pontificis præfuerunt ; in hac vero Athanasii fidei integritas vitæque sanctitas rursus ab universa synodo agnita est, et omnium suffragiis contra perfidos et catholicæ veritatis et Athanasii innocentiæ inimicos comprobata. Sed quorsum hæc tam longe repetita, et ab altis revocata principiis ? Nimirum, ut omnes intelligant, quam consentaneum et conveniens fuerit, ut opus S. Athanasii, cujus B. Hieronymus meminit, quod pii ac eruditi homines diu desiderarunt, et frustra quæsitum, veluti amissum ac deperditum complorarunt, cum nunc primum in lucem prodeat, illud vestro illustri nomine inscriptum, et vobis, eminentissimi Patres, dicatum in publicum edatur. Vos enim sacri illius senatus, qui magnum Athanasium ad B. Petri cathedram, ad centrum unitatis, ad fontem catholicæ communionis confugientem complexus est, fovit, tutatus est, vices tenetis et dignitatem ; imo vero cum in vestrum clarissimum cœtum præter septem, nunc vero sex cardinales episcopos urbanos seu suburbicarios, selectissimi ex toto orbe juxta sacrorum canonum præscripta (3) a Romanis pontificibus cooptandi sint, admirabili divinæ Providentiæ in Ecclesia sua dirigenda ac gubernanda consilio, eo perducta res est, ut amplissimus vester ordo e tribus supremis in Ecclesia ordinibus, nempe episcopis, presbyteris et diaconibus S. R. E. cardinalibus compositus ex universo terrarum orbe, ut sanctæ Ecclesiæ canones provide sapienterque consuluerunt, selectis atque arcessitis, non modo antiquum Romanum presbyterium repræsentet, sed Romanæ synodi, quæ a primis catholicæ fidei temporibus Romano pontifici gravissimis de rebus deliberanti semper aderat, et quam Græci ἐπιδημοῦσαν seu ἐνδημοῦσαν vocant, et ego vocabulo fortasse haud inepto *præsentem* dixerim, locum adeptus sit et auctoritatem : quin etiam, quod longe magis est, universalis quodamnodo, et domestici, ut hoc nomine utar, concilii Romano pontifici continue assidentis præstantissimam nobis speciem pulcherrimamque imaginem exhibeat, et potestatem etiam non minima ex parte dignitatemque obtineat. Ad hæc accedit, quod tenuis hæc ingenii mei facultas, et in ecclesiasticis aliisque rebus labor et industria, quæcunque ea sit, quam sentio, quam sit exigua, tota vestra est, tum ratione muneris, quo fungor, tum electione voluntatis : ratione quidem muneris, quia abhinc biennium omnium vestrum suffragiis a secretis præclarissimi collegii vestri renuntiatus sum, et humanissima animorum vestrorum significatione exceptus ; electione autem voluntatis, quia ego semper præstantissimum vestrum cœtum summo animi obsequio, et ea veneratione, qua par erat, prosecutus sum. Etenim a prima juventute, quamvis eo tempore assiduam apud duodecim viros, quos Rotæ auditores vocant, causis cognoscendis operam darem, de titulorum origine, qui a sancto Evaristo Romanis presbyteris distributi sunt, deque sacra liturgia, et de collectis seu eleemosynis, aliisque rebus, quæ ad titulos, et ecclesias vestras pertinebant, libellum in publicam lucem emisi. Nec multo post, uno ex vestro collegio et generis nobilitate, et morum integritate eximio, qui jampridem ex hac mortali vita ad cœlestem patriam, ut sperare fas est, migravit, hortante ac suadente, vestrum sanctissimum nomen, vestramque auctoritatem, quæ quorumdam improborum sermonibus impetebatur, tueri curavi prolixo opere scripto, quod nunquam prodivit in publicum, quia neque ratio temporum, quæ postea subsecuta sunt, neque reipublicæ utilitas, neque ulla ejusdem operis præstantia exigebat. Deinde vero singulari beneficentia sanctæ memoriæ Clementis XII credita mihi est custodia sanctioris archivi castri S. Angeli, et paulo post munus abbreviatoris de curia, quibus in muneribus, quoad potui, ea cura ac diligentia versatus sum, ut vos ipsi sæpius de me honorificentissimum testimonium perhibere non dubitaveritis. Interea vero iis temporum intervallis, quæ mihi a reliquis occupationibus concedebantur, multum operæ laborisque consumpsi in adornandis observationibus, longioribusque, si quando opus fuit, dissertationibus typis etiam in publicum editis, pro corrigendis ecclesiasticis Orientalium nationum libris, ut ex sententia congregationis nonnullorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, cujus ego a secretis ab eodem Clemente XII, pon-

(3) Concil. Trident. *De reform.*, sess. XXIV, cap. 1.

tificatus sui initio, cl. mem. cardinali Francisco Barberino postulante constitutus, et a sanctissimo domino nostro Benedicto XIV confirmatus fui, emendati in typographia sacræ congregationis de Propaganda Fide ad communem exterarum nationum utilitatem imprimerentur. Demum per eadem hæc tempora, quoties mihi demandatum est, et quantum ingenii mei imbecillitas aliæque occupationes sinebant, non defui in asserendis Romanæ Ecclesiæ juribus, defendendaque ejus dignitate et auctoritate, et potissimum in tuendo ejus dominio atque imperio in nobilissima ejus patrimonii parte, quæ aliorum armis occupata etiamnum immerito retinetur, donec sedatis tantorum bellorum motibus, et pacatis bellantium principum animis, per eum, qui mari et ventis imperat, ac tranquillitatem facit, spes melior Europæ et Romanæ Ecclesiæ rebus affulgeat. Quare intelligitis, eminentissimi Patres, mea omnia, qualiacunque sint, vestra esse, cum a primis juventutis annis omne meum studium, ingenium, operam, laborem atque industriam vestro nomini, et apostolicæ sedi penitus addixerim ac dicaverim. Ex his autem cognoscere potestis, quot nominibus vobis deberetur præclarum hoc magni Athanasii opus, in quo e Græco in Latinum vertendo, corruptis in locis, quoad valui, emendando, et nonnullis parvis notis illustrando auctorique suo asserendo non parum allaboravi. Ut vero munusculum hoc, quod vobis humillime offero, lubenti animo excipiatis, satis esse puto Athanasii nomen : hac una enim commendatione, certus sum vobis fore gratissimum. Nam eminentissimus Baronius, magnum ordinis vestri ornamentum et decus, in suis *Ecclesiasticis Annalibus* (4): « Adeo, inquit, post tot tantaque ejus pro recta fide certamina, Athanasii nomen posteris doctrinæ et sanctitatis fulgoribus clarum effulsit, ut quæque ipsius scripta non modo avide legerentur, sed singulari quadam reverentia colerentur. » Itaque nihil aliud mihi reliquum est, nisi ut Deum immortalem submissis precibus orem, ut vos diu sanos atque incolumes præstet cum supremo nostro, atque omnium fidelium pastore Benedicto XIV, catholicæ Ecclesiæ, plaudentibus omnibus, divinitus dato, qui quantum inter reliquos mortales dignitate ac potestate præeminet, tantum ingenio rerumque intelligentia præcellit : qui cum apostolici gradus sublimitate supra omnes sit, humanitate ac benignitate infra omnes esse videtur : qui me adhuc adolescentem singulari benevolentia complexus est : qui me non solum verbis, sed etiam præclaro exemplo suo, et ad juris tam privati quam publici notitiam assequendum, et ad hæc alia sanctiora studia, quæ in sortem Dei vocatos maxime decent, verbis suis jam olim impulit ac stimulavit : qui summus Ecclesiæ pontifex renuntiatus, postero electionis die, ut liberiores mihi ad eum aditus essent, inter familiares, qui ab intimo cubiculo sunt, primum omnium ascivit, et triennio post a secretis sacræ congregationis super rebus consistorialibus declaravit : qui demum, cum rerum ecclesiasticarum scientiam, et sacrarum litterarum studia non modo in se amet ac diligat, sed etiam in aliis esse quam maxime cupiat, parvam meam bibliothecam præclaris suis operibus *De beatificatione et canonizatione servorum Dei*, *De Jesu Christi Matrisque ejus festis*, *De missæ sacrificio* liberaliter donatis instruxit, quo munere nihil mihi splendidius magnificentiusque esse duco. Valete.

Romæ Kalendis Junii 1746

Nicolaus Antonellus
Ejusdem sac. Collegii et sac. Consistorii a secretis

(4) Ad an. 340, n. XI.

INDEX EORUM QUÆ IN PRÆFATIONE CONTINENTUR.

PRÆFATIO.

I. Neminem esse puto qui non existimet, bene de humano genere meritos esse eos principes viros, qui sedula cura ac diligenti studio libros ac scripta doctorum hominum conquisiverunt, eosque undequaque collectos in bibliothecis magnifice exstructis servarunt, ut scientias, inventa, et vitæ subsidia hominum memoriæ traderent, et sapientum monita, prudentum consilia, et clarorum virorum dicta, et facta, et cogitationes ipsas ad posteros transmitterent, quibus edocti atque eruditi melius sapientiusque vitam instituerent, eamque utilius commodiusque transigerent. Hac autem gloriæ laude cum plurimi superiori ætate floruerint, inter eos utique summum locum obtinet cardinalis Franciscus, aliique e Barberina domo, qui doctos atque excellentes viros e remotis regionibus arcessitos in domo sua tanquam in tranquillissimo portu retinuerunt, summis beneficiis cumularunt, reditibus auxerunt, dignitatibus ornarunt. Horum autem opera atque cura non solum libros typis impressos, sed etiam codices manuscriptos Græcos, Latinos, Arabes maximo in numero omnibus ex partibus summa impensa collectos in magnificentissima biblio-

theca collocarunt. Nam ex ea typis impressi in lucem prodierunt præclari scriptores, qui in tenebris delitescebant, veluti Georgius Pachymeres, Stephanus Byzantius *De urbibus*, S. Nilus, aliique : nonnulli vero emendatiores correctioresque in publicum emissi sunt, hortantibus, aut codices et sumptus commodantibus cardinalibus, et principibus Barberinis, qui communi litterarum litteratorumque hominum utilitati semper studuerunt, eosque et opera et censu, quantum in se fuit, juvarunt.

II. Inter alios autem pretiosos codices quos Barberina bibliotheca servat, exstat codex Græcus, ea forma quam *in quarto* vocant, chartaceus, non calligraphia seu characteris pulchritudine, qui recens et informis est, sed re quam continet præstantissimus. Etenim eo continetur interpretatio Græca Psalmorum sanctissimi Patris atque archiepiscopi Alexandrini Athanasii. Codex apographus est, descriptus ab Andrea Schotto, inclyto Societatis Jesu alumno, seu potius ejus jussu ab amanuensi ex altero codice bibliothecæ Augustanæ. Hunc postea codicem in potestatem venisse puto Lucæ Holstenii, qui hæredem ex asse instituit clarissimum cardinalem Franciscum Barberinum seniorem, et deinde ex illius hæreditate in Barberinam bibliothecam translatum fuisse. Doctissimus autem vir Holstenius, seu ipse Andreas Schottus, singulis paginis Græcæ interpretationis S. Athanasii paginam Psalterii Græco Latini typis impressi inseruit, adeo ut unicuique psalmo Græca sanctissimi episcopi interpretatio e regione, seu ex adversa facie posita respondeat. Præterea idem eruditissimus vir Holstenius principio codicis inscriptionem in fronte totius libri ponendam, cum in publicum, ut forte sibi faciendum proposuerat, ederetur, et brevem præfationem Latinam ascripsit, quam ego hoc loco, ne tanti viri eruditus lector elucubratiunculam desideret, ascribam ; ea autem ita se habet :

LECTORI SAL. LUCAS HOLST.

Scripserunt, ut nemini hodie ignotum, ex antiquioribus Patribus in Davidis Psalterium commentarios eruditos plurimi in catena Græcorum Patrum singulatim enumerati, in primis Origenes, et Eusebius Cæsareæ Palæstinæ episcopus : mox Theodorus Heracleotes : item Asterius Scythopolita : item Apollinaris Laodicensis versibus, credo, heroicis, qui leguntur : denique Didymus Alexandrinus, sed qui magnam interciderint partem : tum vero maxime perspicue, et κατὰ πόδα μετάφρασιν, *quam nunc damus, S. Athanasius conscripsit, sed in tenebris hactenus sepulta jacuit, ac latuit, eruta nunc tandem in lucemque revocata industria Andreæ Schotti, Societatis Jesu presbyteri, ex Augustana, vere augusta bibliotheca, unde velut ex equo Trojano boni multi exierunt scriptores Græci, antea delitescentes, idque auspiciis viri illustris Marci Velseri reipubl. duumviri, et optime de studiis patriaque meriti, et opera Davidis Hoesch. Augustani, cui Appiani Illyrica, multaque Chrysostomi, Basilii Magni, Nyssenii accepta ferimus. Psalmos etiam hymnosque Salomonis Græce ad parentis Davidis regii vatis exemplum compositos hinc habemus, ab eodem revocatos in apertam lucem, qui et Photii patriarchæ vastam dedit scriptorum ab illo lectorum* Bibliothecam : *item de patribus sanctis quasdam Basilii epistolas versionesque meliores : item sancti Cyrilli* γλαφυρὰ *in Pentateuchum Mosis, et* ἑορταστικούς, *seu Paschales sermones* XXX, *et S. Isidori Pelusiotæ epistolas prope sexcentas e Vaticana Pont. Max. bibliotheca. Consule itaque, mi lector, boni hanc S. Athanasii Psalmorum ad verbum interpretationem, et cum reliquis ejusdem sanctissimi viri comparare grave ne sit, ut partum legitimum nimisque diu in tenebris jacentem. Vale.*

Ita præfatio, cui inscriptio Græco-Latina ab ipso Holstenio vel ab Andrea Schotto præposita est hujusmodi :

ΕΙΣ ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ

Ἑρμηνεία τοῦ ἁγίου Πατρὸς ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

IN DAVIDIS REGIS AC PROPHETÆ PSALMORUM LIBRUM

S. ATHANASII ARCHIEPISC. ALEXAND. METAPHRASIS

Eruta nunc primum ex Augustana Bibliotheca ab

Andrea Schotto Societatis Jesu.

III. Codex autem, quo usus est Andreas Schottus, an Augustæ Vindelicorum nunc exstet, me latet. Illud certum est, in catalogo Græcorum codicum qui sunt in bibliotheca reip. Augustanæ Vindelicæ, quem in lucem edidit David Hœschelius anno 1595, nulla mentio est de commentario S. Athanasii *in Psalmos*, et cum per amicum scribi ad homines eruditos Augustæ commorantes curaverim, ille responsum se accepisse mihi retulit, nullum ibi codicem hujusmodi reperiri. Neque etiam mihi compertum est an Lucas Holstenius, vel Andreas Schottus ante illum in animo habuerit, interpretationem, seu metaphrasin S. Athanasii duntaxat, an vero Græcam et Latinam in lucem edere. Profecto cum anxie perquisivissem, an uspiam translatio Latina exstaret, neque in laudato codice, neque in tota bibliotheca Barberina versionem ullam Latinam invenire mihi contigit. Itaque hortante atque stimulante cl. mem. cardinali Francisco Barberino, qui, exemplo suorum majorum, et præcipue alterius cardinalis Francisci patrui sui erga litteras optime animatus singulari me benevolentia complectebatur, opusculum sanctissimi doctoris, ut melius potui, erat enim codex mendosus, e Græco in Latinum verti. In versione autem adornanda Latini sermonis puritatem, et styli elegantiam secutus non sum, sed beatissimi archiepiscopi metaphrasin de verbo ad verbum transferre curavi, et ut Græce aiunt, κατὰ πόδα, veritus ne dum verborum lenocinia

sequor, a sententia, et mente sanctissimi doctoris discederem. Albertus Fabricius scribit Hamburgi in bibliotheca Joannea exstare manuscriptam versionem Latinam S. Athanasii *in Psalmos* elaboratam ab Elia Ehingero, qui codice Græco bibliothecæ Augustanæ usus est. An illa translatio sit hujusce commentarii, seu metaphrasis, quam nunc in lucem damus, an vero alterius omnino diversæ, certo statuere non ausim, cum ad manus meas non pervenerit. Sed si conjectura agere licet, verosimillimum quidem est, hujusmodi commentarium S. Athanasio ascriptum aliis jam in lucem editis minime esse dissimilem; nam si secus foret, id ipsum animadvertere, ac lectoribus suis indicare, ut in sua *Bibliotheca* passim facere solet eruditissimus æque ac diligentissimus vir, non prætermisisset

IV. Sed quoniam idem Albertus Fabricius varias Psalmorum expositiones, quæ S. Athanasio tribuuntur, recenset (5), operæ pretium est ejus verba hoc loco referre: « Expositiones *in Psalmos*, » ait loquens de operibus sancti Athanasii, « quarum exigua apospasmatia quædam verterat Politianus, atque priores editiones Græcæ et Latinæ exhibuerant, Daniel item Barbarus nonnulla et Corderius vulgaverant in catenis Patrum *ad Psalmos*: sed Benedictini longe copiosiores in totum Psalterium, licet nec ita plenas, aut integras, e codicibus Regiis et Colbertinis catenarum, et expositionum *in Psalmos* offerunt p. 1009-1239. Mediolani in bibliotheca Ambrosiana occurrunt commentaria Athanasii *in Psalmos* Græce descripta ex codice bibl. Scorialensi, et Latine reddita sive ab Antonio Giggeo, sive alio quodam. Ex illis argumentum *in Psalmos* dignum lectu et supplementa quædam commentariorum dedit Montfauconius in *Collectione nova Patrum*, tom. II, pag. 70-101. Animadvertendum est, inquit idem vir clarissimus in *Diario Italico*, p. 12, alium etiam commentarium in ista bibliotheca, nec non in Museo Justinianeo Venetiis (adde pag. 69) occurrere, qui Athanasii nomen præfert, at Athanasii magni esse nequit. Istius initium est: Μακάριος ἀνὴρ... αὕτη ἡ προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν Ἀριμαθίας. Athanasius *in Psalmos* ex versione Latina Eliæ Ehingeri, qui codice Græco bibliothecæ Augustanæ usus fuit, exstat ms. in bibliotheca Joannea hujus urbis Hamburgensis. Habuit etiam Athanasii *in Psalmos* commentarium Græce descriptum Wagenselius ὁ μακαρίτης, unde asservat eumdem Lipsiæ in patria mea thesaurus librarius amplissimi senatus. Expositionem Athanasii *in Psalmos* Serviana lingua (est hæc Slavica dialectus) ms. in bibliotheca S. Salvatoris Bononiæ, atque Arabice una cum *Epistola ad Marcellinum* in bibliotheca Ambrosiana codice 300 annorum memorat idem Montfauconius ad Athanasium tom. I, pag. 1005 et 1006. Fragmenta commentariorum Athanasii *in Psalmos* a Petro Felckmanno collecta e Nicetæ metropolitæ Heracleæ Συναγωγῇ ἐξηγήσεων in priores psalmos 72 manuscripta in bibliotheca Palatina, pag. 1241-1262, lib. II, pag. 511. » Hactenus Fabricius.

V. Quamobrem, cum plures sint Psalmorum expositiones, quæ S. Athanasii nomen inscriptum præ se ferunt, necesse est paulum aliquid de illis disserere, quo magis compertum fiat, an ea, quam in lucem damus, tanquam genuinum ejus opus sanctissimo Doctori sit ascribenda. Ac primum verba faciam de illa quæ Mediolani in bibliotheca Ambrosiana, et Venetiis in bibliotheca Justinianea reperitur. Hanc autem sancto Athanasio abjudicat Pater Montfauconius, existimatque vel falso Athanasii nomen inscriptum esse, vel alterius Athanasii fuisse magno Athanasio recentioris. Nam in admonitione quæ proposita est supplemento commentariorum *in Psalmos* in *Nova collectione Patrum et scriptorum Græcorum*, talia scribit: «Lectorem monere juvat, commentarium alium Athanasii nomine ferri in bibliotheca Justinianea Venetiis, itaque Ambrosiana Mediolani, prorsus diversum ab edito, cujus initium: Ἡ μὲν προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν Ἀριμαθαῖον· sed cum a nemine scriptorum memoretur, vel alterius nostro gentilis opus fuerit, vel Athanasium illum magnum ementitur.» Et in *Diario Italico* (6) recensens codices a se in bibliotheca Ambrosiana inspectos: «Animadvertendum est, inquit, alium commentarium in ista bibliotheca, nec non in Museo Justinianeo Venetiis occurrere, qui Athanasii nomen item præfert: at Athanasii magni esse nequit. Germanum enim singulis ferme paginis multis post Athanasium sæculis patriarcham Constantinopolitanum memoratum novimus. Istius initium est: Μακάριος ἀνὴρ,» etc. Et in eodem *Diario* loquens de bibliotheca Justinianea ait: «Adest quoque commentarius Athanasii *in Psalmos*, cujus scriptor, vel Athanasium ementitur, vel alius ὁμώνυμος est titulus: Βίβλος τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ, καὶ θείου ὑμνογράφου, *Liber prophetæ regis, ac divini hymnorum scriptoris Davidis*. Post hæc: Ἐξήγησις τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου· *Expositio S. Patris nostri Athanasii*. Idem commentarius est, atque ille de quo in Ambrosiana supra.» Et quoniam erit fortasse aliquis rerum ecclesiasticarum studiosus, qui commentarium, cujus locis supra laudatis meminit Montfauconius, si non totum, certe ex parte inspicere desiderabit; haud ingratam me lectori rem facturum credidi, ut suam de eo sententiam tutius ferre possit, si ex eodem commentario expositionem in primum S. regis Davidis psalmum hoc loco ascripserim; eam quidem scriptam inveni in pagella inserta in nostrum codicem, et minime cum aliis codicis paginis assuta et conglutinata. Quod eo libentius facio, quia in expositione, quam in publicum edere statui, manca est interpretatio primi psalmi. Itaque illius loco supplementi vice hæc erit, quæ talis est.

(5) Lib. v *Bibl. Græc.*, pag. 304 (vet. edit.).
(6) Cap. 2, pag. 12.

A

Ψαλμ. Α'.

1. Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε.
2. Ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός.
3. Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων·
4. Ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ.
5. Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀποῤῥυήσεται,
6. Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποίησῃ κατευοδωθήσεται.
7. Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.
8. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων.
9. Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται.

Psalm. I.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit.
2. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.
3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum :
4. Quod fructum suum dabit in tempore suo,
5. Et folium ejus non defluet,
6. Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur
7. Non sic impii non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.
8. Et ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum.
9. Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.

ATHANASII INTERPRETATIO.

B

1. Ἡ μὲν προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν Ἀριμαθαῖον, ὅτι μὴ συμπαρεγένετο τοῖς Ἰουδαίοις, ἡνίκα πονηρὰ ἐβουλεύοντο. Τὸ δὲ ἴδιον τοῦ λόγου μακαρίζει πάντα ἄνθρωπον τὸν μὴ συνεδριάζοντα, μηδὲ συμπαραινοῦντα τοῖς κακὰ βουλευομένοις, τουτέστι ἀπατῶσι.

2. Οὔτε γὰρ ἄλλως κατορθοῦται ἀρετὴ, καὶ ἀποχὴ κακῶν, εἰ μὴ διὰ μελέτης τῶν θείων Γραφῶν.

3. Ὡς γὰρ τὰ ξύλα ἑστῶτα παρὰ τοῖς ὕδασι ἀεὶ θάλλουσιν, οὕτως ὁ ἀρδευόμενος τῇ τῶν Γραφῶν μελέτῃ ἀναθάλλει τὸν νοῦν ἀεὶ, καὶ ὑγεῖαν τὴν διάνοιαν κέκτηται· ξύλον δὲ λέγει τὸν σταυρὸν τοῖς ὕδασι κολυμβήθρας περιεχόμενον, καὶ θάλποντα (7) τοὺς φωτιζομένους.

4. Τῷ γὰρ ἰδίῳ καιρῷ ἐκαρποφόρησεν ὁ σταυρὸς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, τουτέστιν τὸν βότρυν τῆς ἡμῶν σωτηρίας καὶ ζωῆς.

5. Φύλλα τοῦ σταυροῦ οἱ πιστοὶ, ὡς ἐπ' αὐτοῦ γεννώμενοι, καὶ ἐν αὐτῷ μένοντες οὐκ ἀποῤῥυήσονται.

C

6. Πάντα γὰρ ὅσα διὰ τοῦ σταυροῦ γίνονται κατευοδοῦνται. Προκόπτει γὰρ, καὶ ἐνέστη, καὶ πέρας οὐκ ἔχει ἡ πίστις, ἡ ἐλπὶς, καὶ ἡ ἀγάπη.

7. Οὐδὲν γὰρ τῶν τοῦ σταυροῦ παρὰ αἱρετικοῖς ἢ Ἰουδαίοις ἢ Ἕλλησι κρατεῖ, καὶ καρποφορεῖ. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ χνοῦς σκορπίζεται· οὕτως οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τῆς ἀνοίας, καὶ ἀπιστίας ἀπέστησαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνεῤῥιπίσθησαν διὰ πάντα τῆς γῆς.

8. Οἱ γὰρ μὴ γινώσκοντες, ἢ σέβας Θεῷ μὴ προσφέροντες, μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐθύνας οὐκ ἀπαιτοῦνται, ἔχουσι γὰρ τὴν ἀπόφασιν αὐθαίρετον· οὐδὲ γὰρ εὑρίσκεται ἐν αὐτοῖς ἔργον δικαιοσύνης.

9. Ἔγνωσται γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ ἡ τῶν δικαίων ὁδὸς, καὶ ἡ τῶν ἀδίκων· καὶ τὴν μὲν σώζει, τὴν δὲ βδελύττεται, καὶ ἀποῤῥίπτει ὡς ἄχρηστον.

1. Prophetia quidem impletur in Joseph ab Arimathæa, quoniam non adfuit cum Judæis, quando improba agitaverunt consilia. Proprius quidem sermonis sensus beatum dicit omnem hominem, qui non adsidet, neque consentit molientibus prava, hoc est seductoribus.

2. Neque enim aliter virtutem assequimur, et a malis abstinemus, nisi divinarum Scripturarum meditatione.

3. Ut enim ligna, quæ prope aquas exsistunt, semper florent : ita irrigatus meditatione Scripturarum mente semper floret, et sanam intelligentiam possidet : lignum autem vocat crucem circumfusam aquis lavacri, et foventem illuminatos.

4. Nam suo tempore germinavit crux salutem nostram, hoc est botrum nostræ salutis, et vitæ.

5. Folia crucis fideles sunt, quippe per eam generati, et in ipsa manentes non defluent.

6. Omnia enim, quæ per crucem fiunt, prosperantur. Proficit enim, et permanet, et finem non habet fides, spes, et charitas.

7. Nihil enim eorum, quæ crucis sunt, apud hæreticos, aut Judæos, aut idololatras obtinet, et fructificat. Sed quemadmodum pulvis dispergitur, ita Judæi ob insipientiam, et infidelitatem defecerunt a Christo, et projecti sunt per omnem terram.

8. Qui enim non agnoscunt, aut Deum non colunt, post resurrectionem non interrogantur, et rationem vitæ reposcuntur, nam manifestam habent damnationem; nullum enim opus justitiæ in ipsis reperitur.

9. Nota enim est Deo, et justorum via, et iniquorum : et illam quidem custodit, hanc vero abominatur, et abjicit tanquam nequam.

VI. Nunc vero agendum est de altera Psalmorum expositione magno Athanasio ascripta, quæ a clarissimis PP. Benedictinis cum aliis operibus sanctissimi archiepiscopi in lucem edita est. De hac vero iidem Patres in admonitione quæ initio primi voluminis legenti occurrit, ita præfantur : « Expositiones S. Athanasii *in Psalmos* sistimus, lector erudite, illas scilicet diu expetitas, a multis laudatas antiquæ, mediæ, infimæ ætatis auctoribus. Quarum ἀποσπασμάτια quædam in prius editis exstabant. Utrum vero hi commentarii idipsum sint, quod liber *De titulis Psalmorum* ab Hieronymo laudatus, ut nuperi cujusdam fert opinio, non satis exploratum est; id sane si verum esset, non commode satis inscriptio posita fuisset, cum non de titulis modo, sed etiam de versiculis omnibus hic agatur. » At enim hujusmodi opus, quod Patres Benedictini, ut germanum, et genuinum M. Athanasii fetum in publicum emiserunt, an ejusdem sancti sit, nonnulli eruditi viri, qui illud attentius expenderunt, maxime dubitarunt. Sensit id Montfauconus, qui curam suam atque diligentiam in adornanda operum S. Athanasii editione summa cum laude collocavit; ideo cum supplementum ejusdem expositionis in *Nova Bibliotheca Patrum* postea ederet, hæc scripsit (8) : « Supplementum expositionum *in Psalmos* ex codice Ambrosiano, dum Mediolani ageremus,

(7) Leg. θάλλοντα, *germinantem*.
(8) Tom. II, pag. 69.

exscripsimus. Estque codex ille recens ab antiquiori Scorialensi desumptus. Nam ut in Athanasii edito, a nobis haud ita pridem adornato, monuimus, expositiones illæ Athanasii non omnibus suis partibus, et numeris absolutæ sunt, sed amanuensium ausibus passim truncatæ, et in compendium redactæ : quædam etiam ex catenis erutæ. Nihil moror scriptorem nuperum, qui expositiones illas *in Psalmos* non esse Athanasii præpropere pronuntiavit; sed nulla oblata negandi ratione. Nihil ille curavit, imo potius dissimulavit, hoc operis, omnibus post Athanasium sæculis, Athanasii nomine, allatis plerumque locis, ut in hodierno commentario exstant, a plerisque scriptoribus memorari : nihil movit affinitas styli, verbaque frequentia Athanasiani usus, nihil codicum, unde prodierunt, vetustas; quæ sane accurato censori, antequam sententiam ferret, serio erant excutienda. Verum ille nasuti se critici partes egisse putavit, cum, missa importuna illa investigandi et disquirendi opera, incunctanter pronuntiavit : *Non sunt Athanasii;* cui nos pari facilitate reponimus : *Sunt Athanasii;* a qua re denuo comprobanda nos exemisti, dum nihil affers, quo tot scriptorum testimonia, totque alia γνησιότητος argumenta convellas. Nemo sane nobis dicam impingat, quod ex affecta vel præjudicata opinione spuria vel dubia opera pro germanis et assertis dederimus; nam pro virili, et ut æqui ratio postulabat, νοθείας, vel γνησιότητος notas quibusque præmisimus. Ac licet cuique liberum sententiæ adversum nos ferendæ arbitrium mittamus, si quis tamen hanc provinciam adeat, nonnisi excussis argumentis, et notis, quas pro facultate tractatibus singulis præmisimus, judicis et censoris partes occupet. »

VII. Postea vero severiorem censuram in commentarium *super Psalmos*, et in alia opera in sacram Scripturam Athanasii nomine a PP. Benedictinis seu P. Montfaucono edita tulit Casimirus Oudinus in hunc modum (9) : « Quis credat unquam magnum Athanasium, in omni vita tot exsiliis, fugis et persecutionibus agitatum, tantum habuisse otii, ut commentarios in Psalmos, Jobum, Cantica, Evangelium Matthæi, et Lucæ, Epistolam ad Hebræos, et expositionem in Symbolum scriberet? Sunt hæc nugæ, et commenta recentioris Græciæ antiquis incognita scriptoribus, quorum nullus veterum mentionem unquam fecit. Miror Benedictinos monachos ita pueros fuisse, ut excerptis istis et commentariis adhibeant fidem, dubio procul, ut in hac nova sua editione, novum aliquid, licet falsum magni Athanasii produxisse videantur. Commentarius *in Psalmos* eductus ex recentiori bibliothecæ Ambrosianæ codice, qui trecentorum annorum non est, quique rectius multo ob codicis novitatem Athanasio patriarchæ Constantinopolitano tribueretur, qui sub Andronico seniore circa annum 1300 floruit, cujus ætatem refert. Imo alter commentarius *in Psalmos* in eadem bibliotheca longe prolixior sub Athanasii ejusdem nomine, quem tamen ipsius non esse evincunt citationes Patrum Athanasio recentiorum, uti fatetur ipse Bernardus de Montfauconio in *Diario Italico*, cap. 2, pag. 12, ubi Germanum multis post Athanasium sæculis patriarcham Constantinopolitanum memoratum refert. » Hæc convicia potius quam censuram acriori stomacho evomuit vir a catholicæ religionis castris transfuga et rebellis, cujus refellendæ audaciæ provinciam Benedictinis Patribus relinquo. Verum illud prætermittendum non est, quod superius admonui : commentarios *in Psalmos* Athanasii nomine ab ipsis editos ad magnum Athanasium non pertinere, non ejus unius judicium est, sed aliorum etiam doctorum virorum, qui in legendis sanctissimi archiepiscopi aliorumque veterum Patrum operibus versati sunt. Tillemontius, ut alios omittam, vir singularis eruditionis, affirmat (10), se in commentariis, de quibus agitur, aliqua aliorum scriptorum loca, quam Athanasii, cui tribuuntur, observasse. Sed hactenus de commentariis *super Psalmos* a PP. Benedictinis in publicam utilitatem evulgatis; nunc de Slavica seu Illyrica Psalmorum interpretatione, in qua itidem Athanasii nomen inscriptum occurrit, aliquid mihi dicendum superest.

VIII. Exhibet in suo *Diario Italico* (11) clar. vir Pater Bernardus Montfaucon notam codicum cœnobii Canonicorum Regularium S. Salvatoris. Inter cæteros autem commentarium *in Psalmos* sancti Athanasii Slavica lingua scriptum his verbis enuntiat : « Codex non spernendæ vetustatis, in quo psalmi charactere Slavico. » In admonitione autem, quæ præmittitur *Expositioni Psalmorum* sancti Athanasii, quam in parte secunda tomi primi operum ejusdem sanctissimi Doctoris ipse edidit, talia habentur : « Narrat Gabriel Grodecius, Dantzicanus, professor Hebraicæ linguæ in academia Lipsiana, vir doctus, ac necessitudine mihi conjunctus, exstare in bibliotheca S. Salvatoris Bononiensis in codice perantiquo expositionem Athanasii *in Psalmos* Serviana lingua, quæ est Slavica dialectus, sunt autem Servii Mysiæ superioris populi, nec ambigo ex his nostris expositionibus Slavice versam fuisse. » Sed fallitur vir eruditus : iste enim commentarius Slavica seu Illyrica, non autem Serviana lingua scriptus est; neque est in Slavicam dialectum translatus ex Græcis expositionibus, quas ipse inter opera S. Athanasii edidit, sed idem est ac ille qui Græcis litteris ac verbis scriptus et compositus Venetiis in Justinianea, et Mediolani in Ambrosiana bibliotheca reperitur, et quem, ut paulo ante dixi, non esse Athanasii, P. Montfaucon affirmat. Equidem hujus commentarii initium, nempe orationem quæ commentario præponitur, et expositionem

(9) *Comm. de script. Eccl.*, tom. I, sæc. IV, c. 8, *Diss. de op. S. Athan.*, pag. 384.
(10) *Mém. eccl.*, tom. VIII, pag. 257.
(11) Cap. 27, pag. 407.

in primum psalmum dabo, quam nactus sum et opera et cura reverendissimi P. abbatis Migliavacca, Canonici Regularis ordinis S. Salvatoris, qui etiam se ab aliis audivisse mihi narravit : P. Montfauconium, cum per Bononiam iter faceret, monasterii S. Salvatoris bibliothecam adivisse, atque in ea inspectis antiquis codicibus manuscriptis, quibus bibliotheca illa præstat, cum hunc de quo agitur attente considerasset, suasisse bibliothecario, ut nomen Athanasii deleret, atque in fronte codicis ascriberet nomen S. Cyrilli Alexandrini; et quidem ut ab amico sibi novissime significatum esse asserebat, nunc in parva scheda, quæ in eodem codice exsistit, recentiori charactere scriptum legi nomen S. Cyrilli episcopi Alexandrini; in tegmine autem codicis adhuc remanere nomen Athanasii. Qua de causa autem eruditus vir id faciendum censuerit, me latet. Itaque cujuscunque auctoris commentarius ille sit, me rem gratam curioso lectori facturum existimo, si ejus initium Illyrica, et Latina lingua hoc loco, ut paulo ante pollicitus sum, exhibeam (12).

Ter sancta Trinitas totius mundi adjuva, et dirige cor meum ad incipiendum cum intelligentia, et finiendum opus bonum a Deo inspirati hujus libri, quem sanctus Spiritus per os David eructavit, et quem aggredior recitare. Agnoscens vero meam ignorantiam, adoro te exorans, et tuum auxilium invoco, Domine Jesu Christe, doce intellectum meum non in sermonibus labiorum oblectari, sed in cognitione eloquiorum gaudere, et præparare me ad facienda opera, quæ disco et loquor, ut bonis operibus illuminatus, in tuo judicio dexteræ partis particeps fiam. Et nunc Domine, benedic, ut ex corde producto suspirio, lingua canam:

Beatus vir qui non abiit in consilium impiorum, etc.

PSALTERIUM DAVID REGIS SANCTÆ CIVITATIS FILII JESSE ET JUDÆ SECUNDUM PROGENIEM PRO PRIMO ALLELUIA INITIUM PRIMI LIBRI, QUI EST APUD JUDÆOS PSALM. I.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilium impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit.
2. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.
3. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum:
4. Quod fructum suum dabit in tempore suo.
5. Et folium ejus non defluet,
6. Et omnia quæcunque fecerit, prosperabuntur ei.
7. Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.
8. Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum.
9. Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.

ATHANASII COMMENTARIUS IN PSALMOS.

Psalmus David I.

1. Prophetia hæc adimpletur in Josepho ab Arimathæa, quoniam non venit ad Judæos, qui in Christum insidias faciebant. Proprietas autem sermonis hujus beatum dicit omnem hominem, qui non communicat, nec se immiscet iniqua consilia agentibus, aut aliquem injuste persequentibus. Quod vero additur: *Et in via*, viam esse præsentem vitam asserit; nos enim viventes ad interitum vitæ sensim accedimus.

2. Aliter enim non instruetur homo, ut recedat a malo, nisi se exercuerit lectione librorum, ac dotrina sapientum.

3. Nam prout ligna plantata ad aquas semper sunt amœna, ita intellectus sacra librorum doctrina irrigatus pulchre floret, et salutares semper cogitationes habet. Lignum etiam hoc dicitur crux fontibus baptismalibus circumdata, per quam nos lætificamur ac illuminamur.

4-6. In tempore suo fructificavit crux nostram salutem : fructus utpote vivaces, et folia crucis sunt fideles, qui per illam muniti, et in illa permanentes, non decidunt seu non defluunt ab eadem ; omnia enim, quæ propter crucem seu Christi passionem fiunt, prospere succedunt.

7. Crux enim illa, quæ ab hæreticis, Judæis, et ethnicis non colitur, apud eos non fructificat, sed tanquam pulverem eos dissipat. Sic Judæi cum ob incredulitatem ac insipientiam defecissent a Christo, dispersi sunt per universam terram.

8. Nam qui Deum non agnoverunt, vel solam hanc impietatem secum ferentes, post resurrectionem de aliis causis non interrogabuntur; jam enim habebunt damnationem libere per semetipsos volitam, nec invenietur in ipsis ullum opus justitiæ.

9. Noscit enim omnem viam tam justorum quam injustorum, et primos quidem salvat, alteros vero damnat, ac a se rejicit, utpote inutiles.

IX. Age vero, quoniam locus hic jam postulat, de auctore expositionis quam Athanasio in Barberino codice ascriptam nunc primum in lucem trado, verba faciamus. Profecto ut eam magno Athanasio tribuendam existimem, primum moveor judicio duorum doctissimorum virorum Andreæ Schotti, et Lucæ Holstenii, quorum alter ex antiquo codice Augustanæ bibliothecæ describendam curavit ; alter vero non solum præfationem, brevem quidem, sed admodum elegantem, et tanto viro dignam ascripsit, sed ulterius hoc Athanasii opus inter cætera sanctissimi doctoris præcipue excellens, et eximium esse censuit, et ut verbis Tillemontii utar (13), *comme le chef-d'œuvre de S. Athanase*. Etenim an. 1627 cum accepisset novam operum S. Athanasii editionem Parisiis adornari, septem homilias S. Athanasii nomine inscriptas, quæ adhuc lucem non viderant, ad typographum Parisiensem misit. qui ea de re lectorem monuit his verbis : « Postremo vir eruditus Lucas Holstenius, Hamburgensis, postquam nos

(12) Exhibet ille quidem hoc loco initium commentarii Illyrica et Latina lingua ; nos vero Latinam tantum versionem et interpretationem exhibemus. Si quis est curiosus lector, et Slavicæ linguæ peritus, illud videat in Romana edit., p. XIX.

(13) *Mém. eccl.* tom. VIII, p. 130, not. 110 *sur S. Athanase*.

admonuisset, habere se e Regia et Oxoniensi bibliotheca, et e manuscripto etiam codice R. P. Sirmondi e Societate Jesu homilias numero septem nondum editas, quas Latine convertisset, rogatus a nobis lubenti animo concessit, ut eas, quia serius hoc rescivimus, veluti per appendicem posteriori tomo subjiceremus. » His autem septem homiliis, quas vir eruditione æque ac pietate eximius in Latinum verterat, epistolam ad lectorem præmisit, eam exorsus in hunc modum (14) : « Cum divi Athanasii Opera recudi a typographis audirem, rem me facturum existimavi, et publice utilem, nec bonis, doctisque ingratam, si cætera sanctissimi Patris ἀνέκδοτα conquirerem, et in lucem hac occasione producerem. Collegi ergo opera tumultuaria ex Christianissimi regis bibliotheca, atque ex clar. mem. R. P. Sirmondi, meisque schedis homilias septem Athanasii nomine prænotatas : neque enim Athanasii omnes esse credat, cui vel minimum in hisce studiis judicii, quique vel obiter tantum cætera ejus scripta inspexerit ; » in fine autem ejusdem epistolæ de sancti Athanasii commentario nostro *in Psalmos*, quem, ut puto, viderat, sed non adhuc ab Andrea Schotto nactus fuerat, ita loquitur : « Cætera, quæ adhuc latent in Italiæ et Hispaniæ bibliothecis alii dabunt, præsertim commentarium perpetuum *in Psalmos*, quod ego palmarium Athanasii opus existimo. » Hæc Holstenius.

X. Quod autem magnus Athanasius scripserit etiam *super Psalmos*, nemo est qui dubitare possit. Hujus enim rei locuples testis est beatus Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* (cap. 87), ubi, enumeratis sanctissimi episcopi Athanasii operibus, inter alia recenset librum *De titulis Psalmorum*. Quæ beatissimi doctoris verba in Græcam linguam ita vertit Sophronius : Περὶ ἐπιγραφῆς Ψαλμῶν, *De inscriptione Psalmorum* Hujusmodi autem nuncupationem non bene aptari commentario *in Psalmos*, quem ediderunt Patres Benedictini, ubi de titulis Psalmorum ne verbum quidem, ipsi ingenue fassi sunt. At vero in expositionem, quam nos magni Athanasii nomine inscriptam in lucem damus, optime convenire, neminem esse puto qui inficias iverit. Siquidem initio cujusque psalmi ejus titulus seu inscriptio accurate ac diligenter explicatur : deinde convenienter, consequenterque ad tituli inscriptionem ejusque interpretationem psalmus totus exponitur.

XI. Commentarii S. Athanasii *in Psalmos* meminit etiam Nicæna synodus, et quem Hieronymus *De titulis Psalmorum* et Sophronius *De inscriptione Psalmorum* synodus vocat *Librum interpretationis Psalmorum*, eique nos docet præfixam fuisse ejusdem Athanasii *Epistolam ad Marcellinum*. Unde etiam compertum fit, librum *De titulis Psalmorum* non eumdem fuisse ac librum seu *Epistolam ad Marcellinum*, ut aliquis suspicatus est. Verba autem quæ in actione synodi sexta memoriæ traditum est lecta fuisse ab Epiphanio diacono, sunt hujusmodi : « Qui vero ab immortalitate nomen habet Athanasius, clarissime nobis in *Epistola ad Marcellinum* (15), quam præposuit libro interpretationis Psalmorum, disserit sic dicens : « Librum Psalmorum aliquis assumens, prophetias de Salvatore continuo, ut in aliis Scripturis admiratus, et adorans enarrat, » etc. Hanc autem epistolam, de qua mentio facta est in Nicæna synodo (ut occasione mihi data lectorem admoneam, factique mei rationem reddam) explicationi Psalmorum, quam in publicum emitto, adjungam, ut integrum sanctissimi Patris opus, quemadmodum ab ipso editum esse traditur, exhibeam.

XII. Erit fortasse quispiam eorum quibus volupe est, ut ita dicam, magnis clarescere inimicitiis, et emunctæ naris censoris nomen adipisci, qui contracta fronte, et grandi supercilio opusculum nostrum a sanctissimo archiepiscopo abjudicandum esse decernet, vel quia auctor interpretationis Psalmorum, quam damus, pueriliter, ut forte sibi videbitur, in explicandis Psalmorum titulis Hebraicorum nominum interpretationem sectatur, vel quia psalmos omnes in allegoricum sensum exponit. Ego autem e diverso tantum abesse existimo, ut hisce de causis Athanasii nomen e fronte commentarii expungi debeat, quin potius inde putem, duo gravissima argumenta suppetere, quibus liber magno Athanasio, cujus nomen præfert, vindicetur.

XIII. Quod ut planum faciam, opus est paucis disserere, quis primus auctor fuerit, qui Hebraica nomina juxta eorum etymologias ordine alphabetico in Græcum exposita publico usui, et sacrarum litterarum studiosorum commoditati ad sacrarum Scripturarum intelligentiam facilius assequendam prodiderit. Quod sane difficile haud est ; posteritatis enim memoriæ id mandavit Hieronymus (16) : « Qui Philo, inquit, vir disertissimus Judæorum, Origenis quoque testimonio comprobatur edidisse librum *Hebraicorum nominum*, eorumque etymologias juxta ordinem litterarum e latere copulasse. Qui cum vulgo habeatur a Græcis, et bibliothecas orbis impleverit, studii nostri fuit in Latinam linguam eum vertere. » Et antequam Hieronymus ita scriberet, Eusebius Cæsariensis de eodem Philone in sua *ecclesiastica Historia* (17) litteris tradiderat : « Sed et Hebraicorum nominum, quæ in lege et in prophetis occurrunt, interpretationes ab ipso compositæ esse dicuntur. » Philo autem, gente ac religione Judæus,

(14) Vide tom. IV Operum S. Athanasii nostræ recensionis, col. 941. Edit. Patr.
(15) Synod. Nic. II, act. 6, p. 1518.
(16) Præfat. in libro *De interpret. nom. Hebr.*
(17) Lib. II, cap. 18.

patria quidem fuit Alexandrinus. Quare si ejus liber *De nominibus Hebraicis* adeo celebris et frequens in litteratorum manibus erat, ut a Græcis vulgo haberetur, et nulla esset, teste Hieronymo, orbis bibliotheca quæ ipsum non servaret, inde conjecturam facere licet quanto in pretio quantoque in usu apud suos populares Alexandrinos, Christianos præsertim vel Hebræos, esset. Et quidem hac de re non leve argumentum vel inde sumi potest, quod hujusmodi liber neque ipsos gentiles Alexandrinos scriptores latuit, cum ex eo plura in suum usum decerpserint. Nam quæ Hesychius grammaticus Alexandrinus de Hebraicis nominibus in Lexicum suum induxit, ex eo mutuo accepisse verisimile est. Id autem jam antea animadvertisse comperi Joannem Martianæum, qui probabili conjectura hæc adnotat (18) : « Quarta species verborum et interpretationum Philonis superest, ni fallor, in Græco Lexico Hesychii, grammatici Alexandrini, qui non ab alio quam e libro Græco Judæorum disertissimi Hellenistæ, id est ex libro nominum Hebraicorum mutuari potuit nomina bene multa, quæ ipse interpretatur juxta proprietatem linguæ Hebraicæ. Nam unde fluxit apud Hesychium tanta copia nominum, quorum ratio ignorata erat ab omnibus Græcis scriptoribus profanis, nisi ab illo primo conditore voluminis Hebraicarum vocum, sive Lexici sacri, cujus usuram habuisse Alexandrinis facile licuit? » Si autem Alexandriæ Philonis liber magno in pretio habebatur apud homines a Judaica religione et Christiana veritate alienos, quisque inde conjecturam capere potest quanta apud Christianos in existimatione quantoque in usu in sacris Scripturis explicandis esset.

XIV. Quod si quispiam esset qui ea de re dubitaret, facile omnis ex animo dubitationis scrupulus evelli posset ex iis quæ de Origene tradit Hieronymus: nimirum quod in Hebraicis nominibus Veteris Testamenti fecerat Philo, id in nominibus Novi Testamenti præstitisse Origenem, ea laude atque omnium doctorum virorum approbatione, ut eum postea ipse Hieronymus imitatus sit vertendo in linguam Latinam, quæ Græce tantum circumferebantur, ut quod Græci Philonis, et Origenis labore, atque industria habebant, id Latini lectionis sacrarum Scripturarum studiosi cura, atque opera sanctissimi Doctoris adipiscerentur. Verba B. Hieronymi talia sunt (19): « Ac ne forte consummato ædificio, quasi extrema deesset manus, Novi Testamenti verba et nomina interpretatus sum; imitari volens ex parte Origenem, quem post apostolos, Ecclesiarum magistrum, nemo, nisi imperitus negabit. Inter cætera enim ingenii sui præclara monumenta etiam in hoc laboravit, ut quod Philo quasi Judæus omiserat, hic ut Christianus impleret. » Ex his vero quæ Hieronymus scripsit, duo ad rem nostram colliguntur: Hebraicorum nominum interpretationem, rem puerilem et nullius utilitatis, ut quidam autumant, minime censendam esse, cum in ea tria præclarissima omnium ætatum ingenia elaboraverint, Philo, Origenes, Hieronymus; et nostram Psalmorum metaphrasin seu commentarium in quo accurate et diligenter allata Hebraicorum nominum interpretatione, Psalmorum tituli exponuntur, auctorem præseferre scriptorem Alexandrinum, minimeque eam magni Athanasii vel ætati, vel patriæ, vel studiis, et sacræ doctrinæ repugnare, sed quam maxime convenire.

XV. Nunc vero agendum est de allegorica interpretatione, juxta quam perpetuo commentario Psalmi exponuntur. Primum allegoricæ sacrarum Scripturarum interpretationis auctorem veteres scriptores faciunt Philonem Hebræum. Scribit enim de eo in sua *Bibliotheca* (20) Photius: « Circumferuntur ejusdem alia quoque varia opuscula, quibus disputationes fere de moribus continentur, Veterisque Testamenti explanationes ad allegoriam ut plurimum ipsa littera aptata. Et vero ab hoc arbitror omnem allegoricum sacræ Scripturæ sermonem in Ecclesiam promanasse. » Is autem Alexandriæ, ubi natus erat, scripsit, et non solum inter suos, sed etiam inter Christianos celebri nomine ob sacrarum Scripturarum scientiam, et profanarum doctrinarum eruditionem fuit, imo etiam Christianæ religioni nomen dedisse, a quibusdam traditum est. Sane Hieronymus de eo scribit (21), famam fuisse, eum, cum in secunda legatione ad Caium Romam venisset, locutum esse cum apostolo Petro, ejusque habuisse amicitias, et ob hanc causam etiam Marci discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus; et ante Hieronymum idem de Philone tradiderat Eusebius Cæsariensis, qui doctissimum Judæum magnis laudibus ornat; unde constat quanto nomine et quo in honore ille esset Eusebii quoque ætate apud Christianos: Hic porro, inquit Eusebius (22), vir in dicendo copiosus, in sententiis locuples, in divinæ Scripturæ intelligentia sublimis atque excelsus, variam ac multiplicem sacrorum voluminum expositionem edidit. E Philone igitur, qui ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος, ait Josephus (23), non solum in sacris Scripturis excellenter versatus, sed etiam externis disciplinis egregie excultus præclara opera in publicum ediderat, allegoricam sacrarum Scripturarum interpretandarum rationem in Alexandrinam Christianorum scholam aliqua ex parte, et quadamtenus derivatam fuisse, quam verisimillimum esse, nemo, ut puto, negabit.

(18) Tom. II Opp. S. Hieron., p. 90 edit. Paris.
(19) Lib. III, cap. 3, n. 7.
(20) Codice CV.
(21) *De script. eccles.* n. 11.
(22) *Hist. eccl.* lib. II, cap. 18.
(23) *Antiq. Judaic.* cap. 9.

XVI. Quod autem schola Alexandrina allegoricam interpretationem secuta sit, argumento esse possunt opera Clementis et Origenis, qui ambo Alexandrinæ scholæ præfuerunt. Quorum primus in sacris Scripturis explicandis sæpissime allegoriis utitur, sed in libris *Stromatum* mysticos Scripturarum sensus potissimum amplexus est; siquidem tria sua præclara opera, *Protrepticon*, *Pædagogon*, et *Stromatum* libros eo ordine, et ratione instituit (24), ut gentilium mystagogorum, ac veterum philosophorum exemplo tres gradus, ἀποκάθαρσιν, μύησιν, ἐποπτείαν referret. Alter vero in allegoriis sectandis adeo nimius fuit, ut etiam hoc nomine a multis reprehendatur. Quare et accurata Hebraicorum nominum interpretatio, et allegorica interpretandi ratio in causa esse non possunt, cur noster Psalmorum commentarius magno Athanasio abjudicetur, sed potius argumento esse debet, cur illum sanctissimo episcopo, cujus nomen præfert, asseramus. Nam utraque intento, ut ita dicam, digito indicare videtur, auctorem commentarii scriptorem Alexandrinum fuisse, Alexandriæ natum, et in Alexandrina schola educatum. Profecto non dissimili ratione, qua Athanasius in suo commentario titulorum interpretationem prosecutus est, nonnullorum psalmorum titulos Origenem quoque explicasse, fidem facit fragmentum commentarii Origenis in Psalmos, quod ex codice Vaticano cum aliis in lucem edidit P. Montfauconius, et suæ *Hexaplorum* editioni præmisit (25); ac proinde de antiquitate usus, ac disciplinæ interpretandi in allegoricum sensum psalmos psalmorumque titulos in schola Alexandrina dubitari nequit.

XVII. Quin imo longe ante Pantæni, Clementis et Origenis ætatem, qui successivis temporibus Alexandrinam scholam rexerunt, allegoricas et mysticas Scripturarum expositiones usu apud Christianos Alexandrinos receptas fuisse, testimonio esse possunt, quæ memoriæ posteritatis tradita sunt de Therapeutis, quorum nomine veteres illos Christianos Marci evangelistæ discipulos significatos fuisse antiqui Patres (26), et plures ex recentioribus scriptoribus existimarunt. Mores enim, et instituta Therapeutarum referens Philo (27): « Totum vero, inquit, diei spatium, quod ab ortu solis ad vesperum interjacet, in meditatione philosophiæ traducunt. Sacra enim volumina lectitantes philosophantur more patrio præcepta sapientiæ a majoribus tradita allegorice explicando. Quippe existimant verba ipsa nihil aliud esse quam imagines et signa rerum abditarum, quæ per allegorias declarandæ sunt. Sunt etiam apud eos commentarii veterum quorumdam, qui sectæ illius auctores quamplurima eis monumenta doctrinæ illius, quæ in allegoriis posita est, reliquerunt. Quibus isti tanquam exemplaribus utentes morem hunc institutumque imitantur. » Ad hæc autem Philonis verba talia subdit Eusebius (28): « Hæc certe ab eo homine dicta videntur, qui nostras sacras litteras exponentes audiverit. Quos autem, ait, penes illos fuisse veterum quorumdam commentarios, verisimile est, ipsa esse Evangelia, et apostolorum scripta, et expositiones quasdam veterum prophetarum: cujusmodi plures tum in aliis Pauli Epistolis, tum in illa quæ ad Hebræos scripta est, continentur. » At enim Henricus Valesius censet libros Novi Testamenti a Philone haud significari potuisse, cum dicat συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, quales non erant Philonis ætate apostoli et evangelistæ. Ego autem Eusebii sententiam haud prorsus rejiciendam esse puto: nam sæpe παλαιῶν, seu *veterum* nomine intelliguntur, qui una tantum ætate seu generatione (29) nos præcesserunt: et quidem, si in re longe posita a nostra memoria atque ætate, uti conjectura licet, censeo Philonem commentariorum nomine inter alios libros indicare voluisse Evangelium secundum Ægyptios. Nam in eo peculiare quoddam fuisse dicendi genus allegoriis et abstrusis ac mysticis sensibus plenum, fidem faciunt fragmenta quæ ab antiquis scriptoribus ad nostram usque ætatem servata sunt. Ænigmatum enim instar illa sunt quæ ex illo Evangelio laudantur in epistola secunda S. Clementis pontificis Romani, et in libro tertio *Stromatum* alterius Clementis cognominis presbyteri Alexandrini, ex quorum scriptis aliorumque veterum Patrum nobis compertum fit, Evangelio illo, qualecunque fuerit, antiquos illos Christi in Ægypto asseclas usos fuisse. Verum enim postea temporis, cum in universo terrarum orbe fere ad omnium fidelium manus pervenissent quatuor Evangelia, aliæque canonicæ Scripturæ, quæ a sacris evangelistis, et sanctis apostolis θεοπνεύστοις, *a Deo inspiratis*, in fidelis populi utilitatem, et Ecclesiæ ædificationem nobis divini beneficentia tradita sunt; Evangelium illud allegoricum, et fere ænigmaticum, uti exorto et illucescente sole nebulæ dispelluntur, paulatim in desuetudinem abiit, et e fidelium manibus excussum est. Verumtamen posteaquam ex Ecclesia catholica Evangelium secundum Ægyptios eliminatum est, benignos receptores habuit hæreticos; quia cum abstrusos et ambiguos sensus contineret, ad suos astruendos errores obtenebrandamque veritatem, pluribus etiam de suo adjectis suppositisque, opportune eo uti posse censuerunt. Profecto Sabelliani aliique firmum inde

(24) Dan. Heins. in præf. ad Clem. Alex.
(25) Vide hujus *Patrologiæ* tom. XV.
(26) Euseb. *Hist. eccl.* l. v. c. 10; l. vi, c. 14, 15. Hieron. *De vir. illustr.*
(27) *De vit. contempl.*
(28) *Hist. eccl.* lib. ii, c. 17.
(29) Nam γενεὰ est τριακονταετία, *triginta annorum ætas*, ut Porphyrius notat in *Homericis quæstionibus*. Aulus Gellius (lib. ii *Noct. Attic.*, c. 3). codicem *Æneidos* Virgilii, quem sibi Romæ quidam grammaticus emptum in sigillariis xx aureis ostenderat, *mirandæ vetustatis* vocat, et tamen Gellius non adeo longe post Virgilii ætatem vixit.

patrocinium, ut ipsi autumabant, vel ad Trinitatis mysterium subvertendum, vel ad legitimas nuptias rejiciendas sibi compararunt. Itaque hinc factum est, ut postea hujus Evangelii a sectariis corrupti et interpolati, in pravosque sensus ejus verbis expositis, tanquam libri apocryphi, et veluti putidæ hæreticorum mercis meminerint S. Epiphanius, S. Hieronymus, Origenes, Titus Bostrensis, Theophylactus (30). Sed eo revertor, unde paulo ante digressus sum.

XVIII. Enimvero non solum Alexandriæ, sed etiam ubique Ecclesiarum Orientis primis Christianæ fidei sæculis allegorica sacrarum Scripturarum interpretatio obtinuit. Et quidem quemadmodum nimius atque immoderatus hujusmodi interpretationis usus, cum scilicet abditis Scripturarum sensibus explicandis minime inservit, sed ea scriptor ad suo indulgendum ingenio abutitur, reprehensione dignus videtur: ita e diverso laude excipiendus est, cum receptis veterum Patrum regulis ac præceptis insistit, et intra suos limites se continet. Itaque duo in hac re scopuli summopere vitandi sunt, in quorum alterum impegisse videntur, qui sequentes mysticos sensus, et allegoricas interpretationes ab historica sacrarum litterarum veritate discesserunt; apud alterum vero misere naufragium fecisse, qui mordicus litterali interpretationi inhærentes, relictis veterum sanctorum Patrum vestigiis, in devia ac prærupta abeuntes in luce divinæ eorum sapientiæ ac cœlestis doctrinæ caligaverunt. Atque ita, clausis ad evangelicum lumen oculis, per humilia reptantes, solum humana ac terrena percipientes, majestatem Dei in Christo Domino animo comprehendere nequiverunt, ideo negare ausi sunt; et sectantes humilitatem litteræ a sublimitate exciderunt Divinitatis. Ex horum numero fuerunt Ebionæi, Paulianistæ, Socinianistæ, aliique istorum sequaces. Quamobrem ne recto itinere relicto, in brevia ac syrtes aberremus, in re tam difficili, tantique momenti omnino servanda a nobis est regula, quam sibi sequendam proposuit sanctus Gregorius Nazianzenus, qui in oratione quadragesima secunda: « Nos, inquit, media quadam via inter eos qui crassiore omnino ingenio sunt, et eos qui nimio contemplationis et anagogiæ studio ducuntur, incedentes, ut nec prorsus inertes ac torpidi maneamus, nec rursus curiosiores simus quam par sit, atque a proposito argumento excidamus et evagemur (alterum enim Judaicum quodammodo et abjectum, alterum ineptum, ac somniorum conjectore dignum, paremque utrumque reprehensionem meretur), ad hunc modum de his rebus pro virium nostrarum modulo non nimis absurde nec ridicule disseremus. » Teneatur etiam altera interpretationis lex a magno Augustino aliisque Patribus tradita, ut tum solum proprietas litteræ relinquatur, si ex litterali intelligentia absurdus Scripturæ sensus, vel catholicæ Ecclesiæ doctrinæ et traditioni contrarius eliciatur. Sin secus, ita mysticum et allegoricum sensum a Patribus probatum sequi placeat, ut proprietas litteræ non repudietur. Verba Augustini in libro VIII, cap. 1 *De Genesi ad litteram*, ubi loquitur de paradiso, talia sunt: « Sane si nullo modo possent salva fide veritatis ea, quæ corporaliter hic nominata sunt, corporaliter etiam accipi, quid aliud remaneret, nisi ut ea potius figurate dicta intelligeremus, quam Scripturam sanctam impie culparemus? Porro autem si non solum non impediunt, verum etiam solidius asserunt divini eloquii narrationem hæc etiam corporaliter intellecta, nemo erit, ut opinor, tam infideliter pertinax, qui, cum ea secundum regulam fidei exposita proprie viderit, malit in propria remanere sententia, si forte illi visa fuerant, nonnisi figurate posse accipi. » Demum ad hæc et illud addendum puto, quod docet beatus Joannes Chrysostomus, omnium qui unquam fuerunt aut sunt Scripturarum interpretes, præstantissimus, et quod omnes præ oculis habere debent, qui sacras Scripturas interpretari aut legere aggrediuntur: « Neque enim, inquit (31), sapientia humana opus habet divina Scriptura, ut ea quæ scripta sunt, intelligantur, sed revelatione Spiritus, ut verum sensum eorum quæ in illis continentur, percipientes, magnam inde referamus utilitatem. »

XIX. Cæterum mysticus seu allegoricus Scripturarum sensus auctoritate Novi Testamenti innititur. Passim enim occurrunt in Evangeliis et canonicis Epistolis mystici sacræ Scripturæ sensus et allegoricæ explicationes. Quare magnus Gregorius exponens Romano populo parabolam illam de homine qui exiverat ad seminandum, recte aiebat: « Si nos vobis semen verbum, agrum mundum, volucres dæmonia, spinas divitias significare diceremus, ad credendum nobis mens forsitan vestra dubitaret; unde et idem Dominus per semetipsum dignatus est exponere quod dicebat, ut sciatis rerum significationes quærere in iis etiam quæ per semetipsum noluit explicare. Exponendo ergo quod dixit, figurate se loqui innotuit, quatenus certos vos redderet, cum vobis nostra fragilitas verborum illius figuras aperiret. » Et quidem quis unquam sibi persuaderet per duos Abrahæ filios, quorum unus natus est de ancilla, alter de libera, duo Testamenta significari, unum quidem in monte Sina in servitutem generans; alterum vero in libertatem filiorum Dei, qua Christus nos donavit [1]? Quis crederet per sacerdotem Melchisedech æternum pontificem Christum Dominum [2], per tabernaculum cœlum [3], per sanguinem hircorum, et vitulorum sanguinem ejusdem Christi Domini, per Sancta sanctorum interius cœli aditum adumbratum fuisse [4]? Quis in animum

[1] Galat. IV, 22, 23, seqq. [2] Hebr. VIII, 1 seqq. [3] Hebr. VIII, 5 seqq. [4] Hebr. IX, 5, 11 seqq.

(30) Epiph. hær. LXXII, cap. 2; Hier. præf. hom. *in Matth.*; Orig. hom. *in Luc.*; Tit. Bostren., Theoph. *ad pr. Luc.*

(31) Hom. *in Genes.*

suum induceret per animalia, quorum sanguis inferebatur pro peccato in Sancta per pontificem, corpora autem cremabantur extra castra, indicatum esse Jesum, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam civitatis Jerusalem passurum esse; nisi hæc divina et admiranda mysteria nobis apostolus Paulus aperiret[5]? Cujus in mentem unquam venisset, per Adam, qui immisso a Domino sopore, et per Evam, quam ex dormientis costa in mulierem Deus ædificavit[6], et de qua dictum est[7]: *Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una:* Christum significari et Ecclesiam, quæ ex latere Christi Domini sanguine et aqua fluente obdormientis in cruce, immisso voluntariæ mortis sopore, efformata est, et sanguine ipsius redempta, et aqua baptismi sanctificata, ob quam reliquit (32) æternum suum Patrem, descendens ipse de cœlo, ut humanam carnem susciperet, et deseruit matrem, nempe ingratam et incredulam Synagogam, unde originem, ut homo, ducebat, ut scilicet adhæreret Ecclesiæ fidelium, et ejus caput exsistens mysticum illud corpus efformaret; nisi idem beatus apostolus admiratione obstupefactus ad illa verba clamans diceret: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, et in Ecclesia*[8]. Quis hæc, et plurima alia, quæ in divinis Pauli litteris continentur, unquam crederet, nisi ea nos beatus apostolus edoceret? Neque ideo Origenes reprehenditur ab Eustathio martyre Antiocheno (33), a magno Basilio (34), Joanne Chrysostomo (35), Epiphanio, Theophilo, Hieronymo (36), aliisque, quod spiritalem Scripturarum sensum exposuerit, vel quod ingenii solertia caruerit, qua mysticos, quos revera complectitur Scriptura sensus, investigaret; sed quod ea in re nimium ingenio suo indulserit, et spreto litterali sensu allegorias quæsierit locis propemodum innumeris, a quibus prorsus alienæ sunt.

XX. Et quidem veteres Ecclesiæ doctores etiam ubi sacris Scripturis explicandis litteralem potius sensum quam allegoricum secuti sunt, spiritalem tamen ac mysticum agnoscunt ac probant, et primum corpori, alterum vero animæ comparant. Tertullianus agens de Oratione Dominica (37): « Quanquam, inquit, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Christus, et vita panis, etc. Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, et individuitatem a corpore ejus. Sed et quia carnaliter admittitur ista vox, non sine religione potest fieri et spiritalis disciplinæ. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est; cætera enim nationes requirunt. Ubi dictione illa *spiritaliter* allegoricum et mysticum verborum sensum, illa vero *carnaliter* litteralem significat. » Nec dissimiliter sanctissimus martyr Cyprianus Tertullianum, quem magistrum vocabat, secutus, loquens de eadem Orationis Dominicæ petitione (38): « Quod potest, ait, et spiritaliter, et simpliciter intelligi: quia et uterque intellectus utilitate divina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, et panis hic omnium non est, sed noster est, etc. Potest vero et sic intelligi, ut qui sæculo renuntiavimus, et divitias ejus, et pompas fide gratiæ spiritualis abjecimus, cibum nobis tantum petamus et victum. » Quibuscum consentit beatus Augustinus (39), qui loquens de paradiso ab Origene ejusque discipulis non proprie, sed figurate intellecto: « Quasi propterea, inquit, non potuerit esse paradisus corporalis, quia potest etiam spiritalis intelligi? Tanquam ideo non fuerint duæ mulieres, Agar et Sara, et ex illis duo filii Abrahæ, unus de ancilla, et alius de libera; quia duo testamenta in eis figurata dicit Apostolus; aut ideo de nulla petra, Moyse percutiente, aqua defluxerit, quia potest illic figurata significatione etiam Christus intelligi, eodem Apostolo dicente: *Petra autem erat Christus*[8*]. Nemo itaque prohibet intelligere paradisum, vitam beatorum; quatuor ejus flumina, quatuor virtutes, etc. Hæc et si qua alia commodius dici possunt de intelligendo spiritaliter paradiso, nemine prohibente, dicantur: dum tamen illius historiæ veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata teneatur. » His autem addi possunt cæteri omnes Patres quotquot in Ecclesia Dei floruerunt ab exortu Christianæ fidei ad postrema usque et ætati nostræ propiora sæcula. Quamobrem tantum abest, ut nostra Psalmorum translatio, seu interpretatio, qua Psalmorum verba de Christo et Ecclesia explicantur, Athanasio, cujus nomen inscriptum est, adimi debeat, vel tanquam inepta ac puerilis a sensatis viris et in

[5] Hebr. XIII, 11, 12. [6] Genes. II, 21. [7] ibid. 24. [8] Ephes. V, 32. [8*] I Cor. X, 4.

(32) *Si ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, ut essent duo in carne una, quomodo reliquit Patrem? quomodo matrem? Reliquit Patrem, quia « cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens. » Hoc est enim, reliquit Patrem, non quia deseruit et recessit a Patre; sed quia non ea in forma apparuit hominibus, in qua æqualis est Patri. Quomodo reliquit matrem? relinquendo Synagogam Judæorum, de qua secundum carnem natus est; et inhærendo Ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregavit.* S. Aug. tract. IX, *in cap.* II *Joan.*, n. 10.
(33) In serm. *De ventriloqua, seu Pythonissa.*
(34) Hom. 3, *in Hexaemeron.*, n. 9.
(35) Hom. 13 *in Genesim.*
(36) Hieron. *ep.* 38 *ad Pammach.*; in præf. lib. V Comment. *in Isaiam*, et præfat. *in Malach.*
(37) Cap. 6.
(38) In expl. Orat. Dom.
(39) Lib. XIII *De civit. Dei*, c. 21.

ecclesiasticis studiis et Christiana pietate excultis eadem contemni, quin potius reor argumentum hinc recte sumi posse ut sanctissimo Doctori adjudicetur.

XXI. Cardinalis Thomasius, vir et eruditione et morum sanctitate illustris, allegoricos Psalmorum sensus Christianos sensus vocat in præfatione ad Psalterium, quod cum Latina interpretatione ab eo elaborata in publicam utilitatem emisit : « Porro, inquit, ne aliqua saltem deesset vel brevis manuductio ad secretiora mysteria, sensaque Psalmorum tum de Christo et ipsius corpore Ecclesia universa, et particularibus hujus corporis, sive collegii membris, id est fidelibus, tum etiam de cœlesti patria, quos sensus recte appellaveris sensus Christianos, patefactos nobis, tanquam scisso templi velo, morte Christi, qui apostolis aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas, et quæ scripta sunt in Lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de ipso, » etc. Ita recte ac sapienter pius et doctus cardinalis ex veterum Patrum doctrina de allegorico et spiritali Psalmorum et sacræ Scripturæ sensu locutus est. Nam Origenes in libro *De principiis* (40) arguens eos qui ex circumcisione erant, quod in Salvatorem nostrum non crediderunt, sed in varios errores lapsi sunt, quia sacras Scripturas non secundum spiritalem sensum, sed secundum litteræ sonum interpretantes in via veritatis voluntario casu cæcutierunt : « Iis autem omnibus nulla, inquit, falsarum opinionum, nulla impietatis et stolidorum de Deo sermonum causa esse alia videtur, quam Scriptura non secundum spiritualem sensum intellecta, sed secundum litteralem accepta. Quapropter iis qui persuasum habent sacros libros non hominum esse commentarios, sed sancti Spiritus afflatu, voluntate Dei parentis universorum per Jesum Christum scriptos esse et ad nos pervenisse, qua via in eorum lectione insistendum esse nobis videatur, indicare conabimur, servata cœlestis secundum successionem apostolorum Ecclesiæ Jesu Christi regula. Et esse quidem mysticas quasdam dispensationes, quas divinæ Scripturæ indicant, etiam simpliciores fidelium credunt. » Ad hæc autem Origenis verba apposite subjicit Carolus de Larue (41) : « Nihil his verbis accuratius. Generale illud principium, quod mysticos in Veteri Testamento sensus ponit, apostolicæ doctrinæ pars est, et veritas certa, quæ ministerio pastorum ad nos usque pervenit. »

XXII. Profecto dubitari nequit omnia quæ in Veteri Testamento vel scripta, vel gesta fuerunt, in figura fuisse rerum quæ in Novo fieri aut contingere debebant, eaque respicere personam Messiæ, ejusque Passionem, Resurrectionem, et humani generis redemptionem, evangelicæ doctrinæ propagationem, gentilium conversionem, et quæcunque alia, quæ ad ejus divinam personam et dispensationem seu οἰκονομίαν pertinent. Quare si in explicandis Scripturis omnia ad Christum ejusque Ecclesiam prudenter referantur, neque erroris, neque ineptiæ id accusari debet, cum illa hoc consilio, et hac mente, Spiritu sancto dictante, scripta sint. Et quidem huc pertinere videntur verba illa apostoli Pauli, omnia scripta fuisse ad nostram institutionem : *Quæcunque enim*, ait, *scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt* [9]. Et de spiritali ac sublimiori Scripturarum intelligentia non improbabiliter ab aliquibus accipiuntur verba S. Lucæ, quibus refert Christum Dominum post resurrectionem suam apostolos ad Scripturas intelligendas instituisse : *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas* [10]. Ad hæc enim evangelistæ verba respiciens S. Leo scribebat ad Flavianum in præclara illa epistola contra Eutychetem : « Donato intelligentiæ lumine, sacrarum Scripturarum occulta pandebat. » Origenes autem in eumdem sensum interpretatur verba illa Joannis : *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* [11]. Respondens enim conviciis ac calumniis Celsi impii philosophi, sanctæque nostræ religionis irrisoris, ad locum illum evangelistæ hæc subjicit (42) : « Hic quærimus quænam fuerint multa illa, quæ Jesus discipulis suis dicere habebat, et quæ tum portare non poterant. Et dico : Forte quia Judæi erant apostoli, et Mosaica lege secundum litteram accepta innutriti, hæc fuerunt, quæ illis dicere habebat : Quænam esset vera lex, quarum rerum cœlestium umbra, signisque cultus Judaicus constaret; quæ futura bona præscripti de cibo, et potu, de festis, neomeniis et Sabbatis ritus adumbrarent. » Et quoniam furcifer ille affirmabat Scripturas nostras non posse allegoriam pati, reponit Origenes (43) : « Fortasse probabile quid dici ab eo videretur, si Scripturas allegoriis interpretari inventum esset recens. Cum autem id fecerint vel ipsi dogmatum parentes et scriptores, quid aliud cogitandum est, quam illa fuisse scripta sic, ut eorum præcipua mens in allegoriis contineatur. »

XXIII. Quod vero propius rem nostram attingit, nempe rationem interpretandi Psalmos de Christo Domino et Ecclesia, primis Christianæ fidei temporibus ubique receptam, et probatam fuisse, locupletissimum nobis testimonium perhibent non solum Ecclesiæ Orientalis scriptores; verum etiam multi inter Oc-

[9] Rom. xv, 4. [10] Luc. xxiv, 39. [11] Joan. xvi, 12.

(40) Lib. iv, n. 9.
(41) Præfat. in tom. II Orig., art. 5.
(42) *Contra Cels.* l. ii, n. 2.
(43) Ibid., lib. iv, n. 49.

cidentales, sed omnium instar unus sit Hilarius doctrina et sanctitate rebusque gestis scriptisque insignis, Athanasio coævus, et amicitia et fœdere adversus fidei hostes conjunctus, qui in præfatione commentariorum quos *in Psalmos* composuit, talia scribit : « Non est vero ambigendum, ea quæ in Psalmis dicta sunt, secundum evangelicam prædicationem intelligi oportere ; ut ex quacunque licet persona prophetiæ Spiritus sit locutus, sit tamen totum illud ad cognitionem adventus Domini nostri Jesu Christi, et corporationis, et Passionis, et regni, et ad resurrectionis nostræ gloriam, virtutemque referatur. » Hilario, cæteris omissis, quia longum esset omnes referre, unum adjungam Augustinum (44), qui : « Vix est, inquit, ut in Psalmis invenias voces nisi Christi et Ecclesiæ, aut Christi tantum, aut Ecclesiæ tantum. » Itaque nemini dubium esse debet tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesiæ Patres, qui primis Christianæ fidei sæculis floruerunt, spiritalem sacrarum Scripturarum sensum potissimum sibi exponendum proposuisse, præsertim in Psalmorum libris, in quibus multa vix aliter quam de Christo et Ecclesia explicari possunt. Qua in re exemplum habebant et Christi Domini, et apostolorum, qui et in Evangelio, et in canonicis epistolis plura loca Veteris Testamenti in mysticum sensum, ut antea dixi, interpretati sunt.

XXIV. Et quidem ante Christi adventum Synagoga ipsa utrumque sensum et spiritalem et litteralem agnovit, quorum primo Pharisæi, alteri vero Sadducæi studuisse videntur, licet utrique Scripturas falsis interpretationibus, divinæ veritati fabulas suas subjicientes, corruperint. Profecto plures doctissimi viri in arcanis Judæorum disciplinis ac litteris versati, censuerunt fieri non potuisse, ut omni careret fundamento Kabala Judaica (45), fœdissime licet corrupta et adulterata. Antiquis enim fabulis vulgo concedi solet aliquid veri loco fundamenti subesse : neque verisimile esse e nihilo provenisse famam et existimationem doctrinæ Kabalisticæ, a tot sæculis sermonibus hominum agitatæ. Quibus auctor quidam rerum Judaicarum peritus addit (46), si Kabala aliqua a sanctis viris et prophetis exculta et conservata sit, et si Sephiroth qua forma nunc pingi solent, vere fuerint illius Kabalæ compendium, non aliud fuisse ejus argumentum quam doctrinam gratiæ Ecclesiæ a Deo revelatam : et Sephiroth, adjungit alius scriptor Rabbinicis rebus eruditus (47), ea figura picta, qua delineari solent, exhibere speciem corporis humani, unde nobis Messiam regem, et hominem Deum repræsentari, cujus divinas virtutes et perfectiones in suo regno et persona manifestandas summatim contineri decem illis Sephiroth, nempe coronam, sapientiam, intelligentiam seu bonitatem, magnificentiam, severitatem, gloriam, victoriam, majestatem, fundamentum, regnum. Et Reuchlinus lib. II *Kabalæ* : « Antiqui Hebræi, inquit, tres istas supremas Sephiras cognoverunt in אין סוף *en soph* in Deo reperiri coæternas et consubstantiales Deo, quas ob vocum indigentias tres luces vocaverunt, de quibus aliquod vestigium habemus apud Joannem, qui de Verbo æterno testatur vers. 9, quod *erat lux vera,* » etc. Post hæc autem Reuchlini verba ita prosequitur Bartoloccius (48) : « De his lucibus earumque reali distinctione inter se, et processione unius ab altera, et identificatione cum essentia divina conspicue et diserte egit doctissimus episcopus Marsicensis Joseph Ciantes in suo libello *De sanctissima Trinitate contra Judæos*. Quibus rite intellectis (loquitur de decem illis Sephiroth), nihil video in ea doctrina aliquid contra sanam doctrinam, imo omnia consona esse Ecclesiæ catholicæ, et cum iis quæ docentur a theologis convenire. Verum tamen est, quod moderni Kabalistæ, ut mysteriis religionis Christianæ omni spiritu se opponant, totam œconomiam Sephirarum suis vanis commentationibus, et chimericis atque inanibus nominibus inficiunt, quæ ex certis sacræ Scripturæ locis, juxta artem, quam modernorum Hebræorum Kabalistæ tradunt, eliciuntur. » Verum quidquid sit de Rabbinicis hisce figuris, quas Sephiroth seu Sephiras, quod nomen numerationem seu personam significat, vocant, illud certum est, hujus vocis *Kabalæ*, ut observavit Joannes Morinus (49), triplicem esse apud inferioris ætatis Hebræos significationem : primo sumitur pro traditionibus, quas vocare solent legem oralem, quæ *Talmude* continetur (50) ; secundo pro rabbinorum et doctorum a

(44) Ad psal. LIII.

(45) Hebraice הקבלה, *Hakabalà*, Latine *traditio*.

(46) Burnet, *Archæolog. philosoph.*; auct. *Kabal. denua*. part. II.

(47) Vitring. *Obser. sac.* l. I, dissert. 2, *De Sephiroth Kabalist.*

(48) *Bibl. Rabbin.*, parte IV, pag. 232.

(49) *Exercit.* lib. II, exerc. 9, cap. 5.

(50) Rabbenù Hakkadosc, qui temporibus Antonini Pii, M. Aurelii, L. Veri, et Commodi imperatorum inter suos maxime claruit, priscorum sapientum Judæorum, ut rabbini tradunt, schedulas omnes, quibus memoriæ juvandæ causa, תורת שבעל פה *Thorath Scebuàl Pe*, oralis lex scripta erat, diligenter collegit, et ex iis circa annos Domini 189 et 194 volumen composuit, quod ab ipso משנה *Miscnà*, hoc est *repetitio legis* inscriptum est. Alia autem opuscula, quæ a priscis rabbinis, post rabbinum Hakkadosc composita sunt, veniunt sub nomine *Miscnayoth*, et vocantur *Baraycthoth*, nempe extraneæ traditiones, quarum lectionem una cum *Miscnà* conjungunt Hebræi. Totum autem istud jus Judaicum, seu legis repetitio duabus partibus coalescit *Miscnà* et *Ghemarà*. Miscnà est purus et primarius textus, quo summatim et veluti per aphorismos hujusmodi lex repetita seu jus Judaicum exhibetur. גמרא *Ghemarà* vero, quæ ita dicta est tanquam legis oralis perfectio, absolutio et consummatio, est altera pars, qua *Miscnæ* variæ explicationes et variarum opinionum discussiones conti-

Moyse in hæc usque tempora successione; tertio Kabala dicitur doctrina quædam mystica ex variis nominum divinorum combinationibus et resolutionibus litterarum alphabeti vario situ, permutatione, decussatione, decem Sephiroth, sive Dei attributis varie inter se comparatis, aliisque ejusmodi næniis orta et eruta. Ita Morinus. Et quoniam Kabalæ nomen, ut dictum est, proprie significat legem seu doctrinam a majoribus ore traditam, distingui etiam ea solet in veterem ac recentiorem. Recentior quidem, quæ in priscis rabbinorum scholis ortum et principium habuit, nihil aliud est, ut aliqui putant, quam philosophia Pythagorica, quatenus Pythagoræ dogmata posteritati innotuere, sive Platonica de Deo et rebus spiritalibus ex Scriptura illustrata, et ænigmatice ac symbolice proposita; vel potius sanctarum Scripturarum theologia symbolis Platonicorum et Pythagoricorum ænigmatibus, et rabbinorum fabulis ac puerilibus tricis obscurata. Hæc Kabalistarum libris continetur, et ad eam illustrandam incubuerunt Joannes Carolus Saracenus, Picus Mirandulanus, Joannes Reuchlinus, Paulus Riccius et auctor anonymus librorum *Kabalæ denudatæ;* cui et alia Kabalæ species posteriorum rabbinorum propria adjungenda videtur, si non tempore æqualis, certe non multo illa inferior, de qua præter Morinum a me nuper laudatum, aliosque scriptores Bartoloccius pluribus in locis suæ *Bibliothecæ Rabbinicæ* meminit, eamque detestatur his verbis: « Auctores infamis illius artis quam kabalisticam appellant, et per quam profani homines, qui kabalistæ inter Judæos dici voluere, totam sacram Scripturam litterarum permutationibus, valoribus numericis pro elementis alphabetariis acceptis, dictionibus integris in numeros resolutis, et in alium omnino usum diversum, et quandoque contrarium, et diametrice oppositum ipsi sacræ Scripturæ, ausu prorsum temerario et omnino damnando, eamdem sacram paginam deturpare conati sunt. » Altera vero antiquior est, quæ ante Christum natum inter viros vera Scripturarum scientia instructos obtinuit (51), quæque versabatur in intelligendo mystico Scripturarum sensu, et longe sublimiori illo, qui ex litterali et naturali verborum intellectu legenti occurrit: et hanc quidem scientiam fuisse, aiunt, prophetarum et sanctorum Veteris Testamenti a Moyse, et a Deo ipso servis suis traditam, quæ non solum versabatur circa allegoricos et mysticos sacrarum Scripturarum sensus, sed etiam complectebatur dogmata præcipua fidei Judaicæ de veneranda in Deo Trinitate, de adventu Messiæ, atque humani generis redemptione, animarum immortalitate atque aliis hujusmodi, quæ difficile ex verbo divino non adhuc aperte tradito, intelligi poterant.

XXV. Profecto Christus Dominus et apostoli quibusdam Veteris Testamenti locis usi sunt ad confirmandam veritatem, qui, licet ex proprio litterali sensu ad probandum id quod intendebant, suam vim haberent atque auctoritatem, longe tamen majus eis pondus accedebat ex traditione prophetarum et sanctorum veterum, unde constabat illos ad Messiam respicere, atque in illis de Redemptore agi. Quæ quidem, traditione seclusa, minoris ponderis et levioris auctoritatis apud eos fuissent, et nunc hujusmodi esse forte quibusdam videri poterunt, qui non satis animum intendunt ad tempus, et locum, et personas, quibus illa prolata sunt. Profecto, quæ de mystico et allegorico Scripturarum sensu et doctrina apud Veteris Testamenti Patres per manus, ut ita dicam, tradita dicta sunt, fidem ac probationem accipere videntur ex verbis Hilarii (52): « Qui Moyses, ait, quamvis Veteris Testamenti verba in litteris condidisset, tamen separatim quædam ex occultis legis secretiora mysteria Septuaginta senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimaverat. Cujus doctrinæ etiam Dominus in Evangeliis meminit dicens: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis servate et facite, secundum vero facta eorum nolite facere.* Doctrina ergo horum mansit in posterum, quæ ab ipso scriptore legis accepta in hoc seniorum officio et numero conservata est (53). »

pentur. Ex *Ghemarà* autem juncta *Miscnæ* תלמוד, *Talmud,* quæ vox *doctrinam* significat, constituitur. *Talmud* vero duplex est, alterum est Babylonicum, alterum vero Hierosolymitanum. Babylonici auctor fuit Raù Ascè, Babylonicus, et quia morte præventus opus perficere nequivit, postea absolutum est a Marimar, et a Mar filio Raù Ascè, circa annum Domini 500 aut 505; Hierosolymitanum vero, quod est commentarium super nonnullos, non autem super omnes *Miscnæ* libros, ex diversis rabbinorum sententiis collectum in terra Israelitica pro iis præsertim, qui eam regionem incolebant, circa annum Domini 368 scripsit Rabbi Jochanaù dialecto Hierosolymitana; et ideo Hierosolymitanum dictum est. De utroque *Talmud* plura videri poterunt apud Bartoloccium in sua *Bibliotheca Rabbinica,* ubi fuse et multifaria eruditione hisce de rebus pertractat.

(51) Rich. Sim. *Crit. Vet. Testam.,* et *in Litt. resp. ad animadvers. Claud. de Veil.;* Cunæus *De Republ. Hebr.,* lib. III, cap. 8.

(52) Com. *in Psal.* II, n. 2.

(53) Verum enim summopere cavendum est a recentiorum rabbinorum commentis, qui hujusmodi historia et traditione, quam nobis prodit Hilarius, abutuntur in suas nænias et fabulas confirmandas, et ad eas simplicioribus obtrudendas. Fabulantur enim rabbinici doctores, Deum in monte Sina præter legem scriptam alia plura oretenus Moysi tradidisse, quæ *Legis oralis* nomine complectuntur. Moysen autem Josue, Josue vero septuaginta senioribus, seniores prophetis, prophetas viris Synagogæ magnæ, quorum ultimum Simeonem, cognomento Justum, non tamen illum, qui puerum Jesum in ulnis suscepit, sed alium multo antiquiorem, tempore Alexandri Magni, Antigono Sochæo, et aliis subsequentibus viris synedrii magni, et sic deinceps usque ad Rabbenù Hakkadosc, qui ne omnino oblivioni traderentur, ac perirent, schedulas priscorum sapientum, ut ipsi affirmant, huc illuc dispersas

XXVI. At vero si rem totam præ oculis positam attentius intueamur, et quæ in Veteri Testamento scripta et quæ in Novo, et quæ a majoribus accepta nobisque tradita sint, diligentius consideremus, nemo erit, ut puto, qui facile animum suum inducat, ut credat, Moysen, prophetas, atque alios veteris legis magistros et sanctitate et scientia præstantes aliquam certam Scripturas allegorice interpretandi rationem seu doctrinam a Deo accepisse, quæ *Kabala* nominanda sit; sed potius generatim eis compertum fuisse in simplicioribus sacrarum Scripturarum verbis arcanos et sublimiores sensus reconditos esse, quos, quantum in se erat, rimati sunt atque investigaverunt. Illis autem non tam suo labore atque industria, quam summa omnipotentis Dei benignitate magis, minusque pro personarum conditione, Spiritu sancto edocente, qui spirat ubi vult, aliqua revelata fuisse, alia vero per manus quodammodo accepisse ex traditione majorum, qui similiter cœlestia mysteria velamine verborum occultata ex parte aliqua asseculi sunt. Cæterum intueri, sublato velamine, divina et superna mysteria, et dispulsis figurarum tenebris, arcanos Scripturarum sensus introspicere, ad id tempus servatum est, quo splendor Patris, lux mundi populis jacentibus in tenebris et umbra mortis exoriretur in terris. Huc autem spectare videntur verba Apostoli in Epistola ad Corinthios: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem vivificat* [11]; et paulo inferius: *Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur: sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem id ipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur), sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum... Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* [12]. Ad illa autem Apostoli verba de velamine super cor Judæorum, cum legitur Moyses, ita commentatur Origenes refellens Celsum (54), qui, Judæorum sensus eosdem esse ac Christianorum in sanctis Scripturis interpretandis, temere affirmabat. « Dicemus, inquit, in confesso esse apud utrosque, libros divino Spiritu fuisse scriptos; de illorum autem librorum interpretatione nos cum Judæis dissentire. Quippe non ut Judæi vivimus, negamusque mentem legis contineri sensu, quem legum littera præ se fert. Quinimo affirmamus, cum legitur Moyses, velamen positum esse super cor eorum, eam ob causam, quia legis Mosaicæ mens occultatur iis, qui viam a Jesu Christo monstratam ingredi recusarunt. Scimus autem, quando se quis ad Dominum, qui Spiritus est, converterit, velamen auferri, eumque *retecta facie Domini gloriam, velut in speculo, intueri* in illis sensibus, quos littera legis abscondebat, et in suam ipsius gloriam gloriæ divinæ participem fieri. Nam id, quod hic per figuram vocatur *facies*, aperte loquenti est intellectus, in quo est interioris hominis facies, quæ, perspecto vero legum sensu, tota lumine et gloria resplendet. » Quamobrem juxta verba beati Apostoli spiritalis sacrarum Scripturarum intelligentia, et sublimioris illarum sensus perfecta prorsus atque absoluta cognitio revera solis apostolis, sanctisque Patribus, et Ecclesiæ Dei vivi, quæ est columna, et firmamentum veritatis [13], et ad quam ex apostolica traditione dimanavit, tribui debet. Nam ex iis quæ circa Christum Dominum contigerunt, magna lux sacræ Scripturæ, et præcipue propheticis oraculis allata est. Præterea Christus postquam in cœlum ascendit, Spiritum sanctum, quem promiserat apostolis, misit, qui doceret eos omnem veritatem; ideo docente Spiritu veritatis pervenire apostoli potuerunt ad allegoricum seu spiritalem sacrarum Scripturarum sensum percipiendum, et eo pertingere quo Patribus Veteris Testamenti et magnis prophetis penetrare non licuit.

XXVII. Apostolorum igitur exemplo excitatos, eorumque vestigiis et doctrinæ inhærentes vetustissimos orientalis Ecclesiæ Patres mystico Scripturarum, sensui aperiendo potissimum studuisse, fidem faciunt, ut superius dixi, præter Origenem et Clementem Alexandrinum epistola quæ Barnabæ ascribitur; Commentaria *in quatuor Evangelia* Theophili episcopi Antiocheni, vel alterius antiqui scriptoris, qui Evangelium mystica interpretatione explicat, tum etiam Hebraica nomina quæ in Novo Testamento continentur diligenter interpretatur, et allegoricum sensum pie ac solerter exponit; tum alia ejusdem Theophili aliorumque veterum Ecclesiæ Patrum opuscula quæ ad nos pervenerunt. Cur autem antiqui Orientis Patres in perscrutando mystico seu spiritali Scripturarum sensu adeo diligentes et assidui fuerint, duplici ex causa evenisse, quisque, ut reor, judicabit. Prima, quia hujusmodi interpretationem aptiorem existima-

[11] II Cor. III, 5, 6. [12] ibid. 13-18. [13] I Tim. III, 15.

collegit, librumque *Miscnà* confecit, a quo cum *Ghemarà* conjuncto *Talmud* componitur. *Talmud* autem Hebræi æque ac sacram Scripturam magni faciunt; imo etiam præferunt. Est autem liber plenus ridiculis et putidis fabulis, superstitionibus, blasphemiis et impietatibus refertus, ut merito pluries fuerit a Romanis pontificibus proscriptus, et igni damnatus, et longe antea ab imperatore Justiniano ejus lectio Hebræis interdicta videtur in novella 146, tit. *De Hebræis*, verbis illis: « Quæ vero Deuterosis, quasi secundaria eruditio ab ipsis dicitur, in universum interdicimus, ut qui sacris libris comprehensa non sit, neque desuper tradita per prophetas, sed excerpta quædam virorum contineat, qui terrena duntaxat loquantur, neque quidquam in se divini habeant Numinis, etc.

(54) Orig. *contra Cels.* lib. v, n. 60.

bant ad alendam fidelium pietatem et magis accommodatam Christianæ religioni, quæ adoratores exigit in spiritu et veritate; tum etiam quia omnino necessariam esse censebant rectam Scripturarum intelligentiam, cum quædam in Veteri Testamento occurrant, quæ nisi spiritalis interpretatio adhibeatur in absurdum sensum accipi possunt. Altera autem haud dubie ea est, quia per id tempus exorta erat hæresis Gnosticorum, qui catholicorum magistros et doctores, veluti rudes atque imperitos traducentes, specie quadam sublimioris scientiæ ad se alliciebant Christianos, et novis allegoricis interpretationibus adulterantes Scripturas, fabulas suas pro nova quadam reconditaque doctrina venditabant, et non secus ac Pharisæi in veteri lege errores suos ac deliramenta simplicioribus obtrudebant. Profecto Gnosticorum hæresis a Pharisæorum fermento, a quo ut caverent, apostolos monuit Christus Dominus, originem suam ducebat. Neque enim Gnosticorum pseudo-theologia aliud erat, ut etiam alii observarunt, quam philosophia Pythagorica, atque etiam Platonica, ut ab Hebræis kabalistis exposita et interpolata est, et pluribus additis, inversis, amputatis, non parum immutata. Nam Judæorum Kabala, de qua plura superius dixi, quemadmodum et primis Ecclesiæ sæculis a rabbinis tradebatur, atque etiamnum a nonnullis rabbinicarum traditionum magistris traditur (55), agit potissimum de rerum origine et ratione, ac modo generationis seu progressionis et fluxus rerum a primo *ente*, et de earumdem rerum gradibus descensuque a summis ad ima. Non autem dissimile fuit Gnosticæ pseudo-theologiæ argumentum, ut videre licet apud Irenæum et apud Epiphanium, aliosque veteres Ecclesiæ scriptores. Non tam Gnosticos quam veteres Kabalistas circa duos potissimum versatos fuisse (56), ex veterum scriptis, quæ ad nos pervenerunt, comperitur. Primum, ut fabulosis suis commentis exponerent, quo ordine, et qua serie res omnes a Deo sint, tanquam a prima causa, quæ necessario exsistit; secundum, ut ostenderent causam primam et originem mali. Quod de Gnosticis manifesto constat ex ejusdem sancti Irenæi libris *Adversus hæreses*, ubi refert impii Valentini errores. De Kabalistis vero ex eorum libris qui ad nos pervenerunt, et quibus explicandis non solum ipsi Judæi, sed etiam aliqui eruditi viri ex Christianis inanibus variæ scientiæ promissis decepti, ex ænigmaticis sensibus ac præstigiis illusi allaborarunt. Profecto primi Gnosticorum hæresis auctores Judæi fuerunt, ac proinde in kabalisticis fabulis et ænigmatibus versati. Itaque nil mirum est si Gnostici, suorum magistrorum ænigmatica doctrina imbuti, sacras Scripturas ænigmatibus atque ambagibus verborum, mysticis atque alienis sensibus interpretarentur, et Dei Verbum fabulosis suis commentis corrumperent. Quamobrem antiqui illi primorum sæculorum Patres, ut Gnosticorum impietatem et audaciam in adulterina ac perversa Verbi Dei interpretatione rudibus ac simplicibus obtrudenda coercerent, et pestiferæ eorum doctrinæ clanculum serpenti obviam irent, investigando potissimum sacrarum Scripturarum mystico sensui studium omne ac diligentiam adhibuerunt et summopere curarunt, quod pastoralis eorum muneris præcipuum erat, ut Scripturarum allegorico sensu juxta Ecclesiæ ab apostolis acceptam doctrinam, et prædecessorum regulas exposito, Gnosticorum commentis ac fabulis spiritalis interpretationis veritatem opponerent. Quæ cum ita sint, ut paucis concludam, neminem esse puto, qui non intelligat, explicationem Hebraicorum nominum et allegoricam Scripturarum interpretationem et patriæ atque instituto Athanasii, tum etiam ejus ætati ac doctrinæ admodum consentaneam esse, minimeque adversari.

XXVIII. Verum per eadem tempora, quibus claruit Athanasius, exorta impii Arii hæresi, necesse fuit accuratius litteralem Scripturarum sensum excutere atque explicare; quoniam Ariani contextum Scripturarum subdole interpungentes, vel vim verborum astute ac subtiliter exponentes, sacrarum Scripturarum auctoritate ad suæ impietatis confirmationem abutebantur. Itaque novis subinde enascentibus erroribus, et inter Christianos effervescente disputatione, cum alii pro veritate, alii contra starent, et utrique in humanis disciplinis, et dialectica facultate, et Scripturarum lectione apprime versati essent, accurateque proprium Scripturarum sensum ad grammaticæ leges expenderent atque exigerent, in causa fuit cur deinde, disputationis necessitate suadente, litteralis Scripturarum expositio usu recepta in Oriente sit, in qua inter catholicos doctores excelluit S. Joannes Chrysostomus. Nam, ut memoriæ traditum est (57), et Patrum scripta quæ ad nos transmissa sunt, ostendunt, in litterali sacrarum Scripturarum interpretatione maxime floruit schola Antiochena. Siquidem Eusebius Emisenus, qui magistros habuit Patrophilum Scythopolitanum et Eusebium Cæsariensem, Antiochiæ diu versatus est, ibique etiam, ut puto, docuit, familiariter usus Euphronio et Flacillo ejusdem urbis episcopis (58). Exemplo autem et institutione Eusebii historiam, hoc est sensum litteralem (ita enim intelligenda videntur verba Hieronymi, quæ inferius afferam), studiose prosecutus est Diodorus Tarsensis, magister S. Joannis Chrysostomi, Theodori Mopsuesteni, Maximi Seleuciensis, et Nestorii (59-60), quem tamen potius

(55) Burnet. *Archæolog. philos.* c. 7.
(56) Vitring. *Observ. sacr.*, dissert. II, lib. I, c. 2, in not.
(57) Socr. *Hist. eccl.* lib. II, c. 9.
(58) Sozom. *Hist. eccl.*, lib. III, c. 6; Socr. *Hist. eccl.*, lib VI, c. 3
(59-60) Sozom. *Hist. eccl.*, lib. VIII, c. 2; Socr. lib. VII, c. 29.

Theodorum, a quo etiam errorum suorum virus hausit, vel certe utrumque audivisse crediderim. Joannes quidem Chrysostomus a B. Hieronymo vocatur (61) « Eusebii Emiseni, Diodorique sectator. » Theodorum vero Mopsuestenum inauspicato magistrum habuit Theodoretus episcopus Cyri, qui et S. Joannem Chrysostomum audivit, ejusque eloquentiam imitatus est ; amborum autem meminisse videtur in præfatione suorum commentariorum *ad Epistolas Pauli*, ubi ait : « Sed fortasse me arrogantiæ et temeritatis accusabunt, quod post hunc et illum, qui totius orbis sunt lumina, audeam apostolicam interpretationem aggredi. Ἀλλ' αὐθαδείας με τυχὸν, καὶ θρασύτητος γράψονται, μετὰ τὸν δεῖνα τοὺς τῆς οἰκουμένης φωστῆρας, τῆς ἀποστολικῆς ἑρμηνείας κατατολμῶντα. Et Theodori quidem Mopsuestiæ episcopi, et magistri sui errores etiam scriptis adversus S. Cyrillum libellis infeliciter tutatus est, laudibusque immodicis in sua *Ecclesiastica historia* ornavit (62). De Diodoro autem Tarsensi hæc memoriæ tradidit Hieronymus (63) : « Exstant ejus in Apostolum commentarii, et multa alia ad Eusebii magis Emiseni characterem pertinentia : cujus cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit propter ignorantiam sæcularium litterarum. » Cum Hieronymo consentiunt Socrates (64), ac Sozomenus (65), quorum primus : « Diodorus, » inquit, « ad episcopatum Tarsi promotus multos conscripsit libros, simplicem duntaxat, atque obvium Scripturarum sensum inquirens, allegoricam vero earum interpretationem refugiens. » Διόδωρος δὲ ἐπίσκοπος Ταρσοῦ γενόμενος πολλὰ βιβλία συνέγραψε, ψιλῷ τῷ γράμματι τῶν θείων προσέχων Γραφῶν, τὰς θεωρίας αὐτῶν ἐκτρεπόμενος. Alter vero non absimilia tradidit scribens : « Diodorum, qui et Tarsensis Ecclesiæ episcopus fuit, multos, audivi, libros posteris scriptos reliquisse, et sacra volumina ad litteram exposuisse, repudiatis allegoriis. Διόδωρον τὸν ἡγησάμενον τῆς ἐν Ταρσῷ ἐκκλησίας· ὃ ἐπυθόμην ἰδίων συγγραμμάτων πολλὰς καταλιπεῖν βίβλους· περὶ δὲ τὸ ῥητὸν τῶν ἱερῶν λόγων τὰς ἐξηγήσεις ποιήσασθαι, τὰς θεωρίας ἀποφεύγοντα. Quin etiam eumdem Diodorum refert Suidas (66) inter alios plures librum composuisse, cui hunc titulum fecit : Τίς διαφορὰ θεωρίας καὶ ἀλληγορίας ; « Quæ differentia sit inter theoriam et allegoriam ? » Ludolpho Kustero, qui nitidissimam Suidæ editionem adornavit, aqua hæret, nec facile se expedit in assignando discrimine inter theoriam et allegoriam. In notis enim, quibus Suidæ opus illustravit, ad verba illa Suidæ talia scribit : « Θεωρία, theoria igitur quid significet, hinc patet. Ab ea differt allegoria, quod hæc in inferioribus subsistat, nec in tam sublimi argumento versetur quam theoria : quæ ratio est, quare Diodorus, ut Suidas hic testatur, de differentia theoriæ et allegoriæ scripserit. » Ego vero mendum puto esse in textu, et pro θεωρίας seu ἀλληγορίας legendum ἱστορίας, adeo ut titulus libri fuerit : Τίς διαφορὰ θεωρίας καὶ ἱστορίας, vel τίς διαφορὰ ἱστορίας καὶ ἀλληγορίας. « De differentia sensus allegorici, et litteralis. » Nam apud Græcos ecclesiasticos scriptores theoriæ nomine significari consuevisse sensum spiritalem et allegoricum manifestum fit tum ex allatis verbis Socratis et Sozomeni, aliorumque plurimorum scriptorum', tum ex multis locis hujusmet commentarii S. Athanasii. E diverso ἱστορίας seu historiæ nomine sensum litteralem et historicum Græcos scriptores nuncupasse, res notior est, quam ulla probatione indigeat, cum plura veterum auctorum loca ad id probandum omnibus in promptu sint (67). Sed redeo ad Hieronymum, ejusque verba de Eusebio Emiseno afferam. Sanctissimus igitur doctor in *Catalogo virorum illustrium* (68) de eodem Eusebio, quem Diodorus sibi sequendum imitandumque proposuit, hæc litteris mandavit : « Eusebius Emisenus episcopus elegantis et rhetorici ingenii, innumerabiles, et qui ad plausum populi pertinent, confecit libros, magisque historiam secutus, ab his qui declamare volunt, studiosissime legitur. » Verum hac de re haud plura, cum ad rem propositam parum pertinere cuiquam videri possint. Ac vero a me hæc omnia hactenus eo consilio disputata sunt ut ostenderem, modum ac rationem sacras Scripturas in allegoricum exponendi sensum, non solum Athanasio æqualem, sed etiam ejus ætate antiquiorem fuisse. Præterea, ut manifestum facerem quibus auctoribus et quo tempore utraque sacros libros explicandi ratio tum allegorica seu mystica, tum historica seu litteralis cœperit ac floruerit. Nam id magnopere intererat, ut nostrum Commentarium jure merito sancto Athanasio, cujus nomen præfert, vindicaremus.

XXIX. Profecto inter cætera sacrarum Scripturarum volumina potissimum Psalmorum libro allegoricum convenire sensum testimonio veterum Patrum, qui in eo aperiendo operam suam collocarunt allatis Hilarii et Augustini verbis, a nobis supra ostensum est, et latius si opus esset, facile demonstrari posset ; sed inane ac superfluum est in re minime dubia testibus uti non necessariis. Clavis autem apo-

(61) In *Catal. vir. illust.*; Niceph. lib. IV, c. 54.
(62) Theod. *Hist. eccl.* lib. V, c. 40.
(63) Hieron. *Catal. vir. illustr.* c. 119.
(64) Lib. VI *Hist. eccl.*, c. 3.
(65) Lib. VIII, c. 2.
(66) In voce Διόδωρος.
(67) Vide Lexicon Suiceri in verbis Θεωρία, Ἱστορία, Ἀναγωγή, Διάνοια.
(68) C. 91.

riendi mysticos sacrorum canticorum sensus, et janua penetrandi arcana Davidicorum psalmorum adyta, est titulus cujusque psalmi, teste veteri scriptore, cujus commentarii *in Psalmos* sub nomine Hieronymi editi sunt : « Quid est titulus, inquit, nisi clavis? Ut ita dixerim, in domum non ingreditur, nisi per clavem : ita et uniuscujusque psalmi intellectus, per clavem, hoc est per titulum intelligitur, in cujus persona cantatur, aut in persona Christi, aut in persona Ecclesiæ, aut in persona Prophetæ. » Et S. Augustini titulum psalmi præconem totius psalmi vocat in expositione psalmi CXXXIV, et idem Augustinus de titulo psalmi LIII, quem in allegoricum sensum de Christo exponit : « Inde enim, inquit, pendet omnis versus qui cantatur. Si quis itaque agnoscat, quod in domus fronte præfixum est, securus intrabit, nec cum intraverit, errabit ; hoc enim in ipso poste prænotatum est, quomodo interius non erretur : » Et rursus in commentario *ad psalmum* LXIV, cujus titulum in allegoricum sensum sanctissimus Doctor interpretatur : « Agnoscenda est, ait, vox sanctæ prophetiæ ex ipso titulo psalmi. » Titulos autem inscriptos fuisse potius ad intelligendum percipiendumque psalmorum sensum allegoricum et spiritalem, quam litteralem et historicum, ideoque ad eum potissimum respicere et ad illum pertinere, testimonio sunt quæ scribit idem Augustinus in locis nuper a me laudatis, tum etiam in expositione psalmi LIX, ubi monet qua mente et consilio, Spiritu sancto dictante, tituli psalmis inscripti sint : « Verumtamen sicut solet prophèticus spiritus in psalmorum titulis recedere aliquantulum ab expressione rerum gestarum, et aliquid dicere quod in historia non invenitur, et hinc potius admonere non propter cognoscendas res gestas esse hujusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præfiguranda, » etc. Augustino in hac eadem sententia de titulis psalmorum præivit S. Hilarius, qui ad psalmum LXIII : « Psalmi, ait, superscriptio historiam non continet, simplex est, et prophetali spiritu editus... cum enim illi ipsi psalmi, qui secundum titulorum inscriptiones res gestas continere creduntur, in plurimis a tituli sui et rerum, ac personarum proprietate dissentiant, magisque per editiones nominum, atque gestorum, spiritualium operationum significent effectus. » His autem addi debet Cassiodorus, qui in Præfatione *ad Psalmos* sententiam magni Augustini more suo secutus, hæc habet : « Quasdam superscriptiones psalmorum per allusionem consimilem constat spiritualiter intuendas : quia si litteram consideras, extraneum est, cum non ea invenias in psalmis quæ continentur in titulis ; si vero trahantur ad tropicum intellectum, nimis videntur accommode. » Quare paraphrasis nostra, in qua psalmorum cujusque titulus in allegoricum sensum exponitur, ac deinde totus psalmus in eumdem sensum allegoricum seu mysticum de Christo, et Ecclesia, ejusque membris mira brevitate explicatur, sanctissimo episcopo Athanasio, cujus nomen inscriptum præfert, non solum digna reputanda est, sed etiam multo in pretio atque existimatione ab omnibus habenda videtur, cum veterum Ecclesiæ Patrum menti ac sententiæ in recte exponendis intelligendisque psalmis maxime conveniens sit, et consentanea.

XXX. Cæterum inter alia argumenta quæ ad vetustatem nostræ translationis seu interpretationis comprobandam afferri possunt, illud non minimi ponderis est, quod interpretatio versiculis respondet, in quos membratim distincti per cola et commata psalmi antiquitus scribi solebant, non autem per versus longiores, ut in recentioribus codicibus reperiuntur, et in editis libris, quibus Ecclesia et omnes vulgo nunc utuntur, retinentur. Profecto de divisione librorum sacræ Scripturæ per versiculos, seu στιχηροῦς, nos docet Hesychius Hierosolymitanus, qui, ut quidam putant, sæculo sexto vixit, id inventum, atque institutum fuisse a sanctis Patribus majoris perspicuitatis gratia, ut legens periodum per sua membra distinctam facilius orationis intellectum assequeretur (69). Imo vero jam ante Christi Domini adventum comperitur, usu receptum fuisse apud Hebræos, ut Psalmorum aliique sacræ Scripturæ libri versiculis distincti scriberentur; et fortasse inde mos iste ad Christianos devenit. Veterem versuum distinctionem secutus est Origenes in suis *Hexaplis*, quem imitatus est Hieronymus (70), qui Psalterium aliosque sacræ Scripturæ libros per versus breviores disposuit, providens, ut ipse inquit, utilitati legentium ; nam per cola scripti, et commata manifestiorem legentibus sensum tribuunt. Antiquiores utique codices Græci mille et plus annos ante scripti versuum distinctionem retinent ; et non solum Græca, sed etiam vetustiora Latina exemplaria hujusmodi descriptionem per cola et commata habent. Et quidem Psalterium ex antiquo codice Vaticano versiculis brevioribus distinctum ad publicam utilitatem et fidelium pietatis incrementum in lucem edidit ven. mem. cardinalis Thomasius, qui etiam ex divo Augustino in Enarratione secunda in psalmum XXI observat, eamdem versuum distinctionem adhibitam fuisse in Ecclesia, dum cantor ex ambone psalmum particulatim præcinebat; quod autem ipse pronuntiabat, reddebatur a Dei plebe. Verba Augustini talia sunt : « Putas ibi ponunt aures, quando

(69) Ἔστι μὲν ἀρχαῖον τοῦτο τοῖς θεοφόροις τὸ σπούδασμα, στιχηδὸν ὡς τὰ πολλά, πρὸς τὴν μελετωμένων σαφήνειαν τῆς προφητείας ἐκτίθεσθαι. HESYCH. in lib. Στιχηρόν XII *Prophetarum*, tom. VIII *Crit. sac.*, pag. 26.

(70) Præf. *in Ezechiel.*

lector ipsorum dicit : *Commemorabuntur, et convertentur ab Dominum universi fines terræ?* Eia forte unus versus est : aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit : attende, quia repetit, et surdos pulsat : *Et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium.* Adhuc surdus est, non audit ; pulsetur iterum : *Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* Tres istos versus tenete, fratres, etc. » Quibus clarissimus cardinalis hæc subjicit : « Ex quo loco apparet in cantu psalmi responsorii olim tum in Oriente, tum in Occidente usitatiore, in quo lector præcinebat versus, et populus eosdem ipsos respondendo repetebat, usurpatam fuisse antiquam illam versuum distinctionem, qui breviores erant ; non alteram sequentis ævi versuum paulo prolixiorum... Nam præterquam quod id postulabat ratio ejusmodi institutionis, nempe ut rudis populus psalmos caneret, quos nec de libro legeret, nec memoria teneret ; unde et necesse erat verba ei pauca præberi repetenda, ut membratim cæsimque totum psalmum percurreret. » Sed de hujusmodi divisione per στίχους pluribus erudite disserunt idem cardinalis Thomasius, et Henricus Valesius et Pater Martiane (71), aliique, quos consulere poterit, qui hac de re plura scire desiderat. Quod enim pertinet ad rem, de qua agitur, illud est, quod præter antiquissimum Vaticanum codicem, quo laudatus cardinalis Thomasius usus est, etiam codex Alexandrinus eodem modo habet Psalterium versiculis distinctum. Codex autem Alexandrinus scriptus est, ut fertur (72), manu Theclæ nobilis feminæ Ægyptiæ paulo post concilium Nicænum, ætate scilicet Athanasii, quem Alexandria, unde Alexandrinus dictus, secum Constantinopolim detulit Cyrillus Lucary, primum in illa, post in hac urbe Græcorum schismaticorum patriarcha, a quo deinde Carolo I Anglorum regi dono missus est. Quare cum translatio nostra versuum distinctioni codicis Alexandrini apprime respondeat, et vetustatem, et auctorem esse Athanasium, cujus nomen præfert, etiam ex hac parte quodammodo demonstrat. Non autem parvi laboris fuit, cum id animadvertissem, ita disponere sanctissimi episcopi translationem, ut singulis psalmorum versiculis subjecta ejusdem Athanasii interpretatio responderet. Erat enim confuse scripta, sæpe commistis Psalmorum cum ipsius expositionis verbis, et ita disposita, ut potius cum recentiori longiorum versuum distinctione, quæ nunc in usu apud omnes Ecclesias est, conveniret. Plura præterea aderant, ut jam a principio monui, menda et errata ; sed de textu quidem nihil immutare ausus sum ; meas vero conjecturas, notulas et emendationes in margine, apposito asterisco seu litterula, ascripsi.

XXXI. Ut vero rem mihi propositam prosequar, hanc interpretationem aut Græcum Psalmorum commentarium, quem in lucem damus, recentioris usus aut temporis haud quisquam fuisse autumet, quia in eo legitur inscriptiones seu titulos psalmorum rubro colore seu cinnabari scriptos fuisse. Siquidem morem adhibendi purpureum colorem minio vel cinnabari confectum in scribendis librorum, seu capitum, aut lectionum titulis longe ante Athanasii ætatem receptum fuisse tum apud Latinos, tum apud Græcos, et probant vetustissimi codices, et pluribus ostendunt duo eruditissimi viri ejusdem Benedictinæ congregationis Mabillonius et Montfauconus (73). Et quidem in ipso Alexandrino codice titulos psalmorum rubro colore inscriptos esse testatur Joannes Ernestus Grabe his verbis : « Sequitur inde ipsum Psalterium, in quo cujuslibet psalmi inscriptio, aut ubi nulla datur, veluti psalmi primi, prima linea minio scripta est, nec non vox διάψαλμα, quandocunque occurrit, id, quod etiam de titulis odarum, et orationum psalmis subnexarum dicendum est. » Encausto autem, quod genus atramenti erat purpurei coloris ex cocti muricis, vel triti conchylii cruore confectum, ut nemini præter imperatorem uti liceret, illudque habere, aut quærere, lege cautum est a Leone imperatore in constitutione Hilariano magistro officiorum, et patricio inscripta (74). Exstant etiamnum in archivo castri Sancti Angeli professiones fidei Græcorum imperatorum Græce tantum, vel Græce et Latine in charta pergamena scriptæ, eorumque manu encausto subscriptæ, quas ad Romanam sedem, tanquam ad caput totius catholicæ Ecclesiæ miserunt : sed eo revertor, unde digressus sum.

XXXII. Neminem ad temere abjudicandam magno Athanasio nostram metaphrasim, seu translationem ex eo commoveri velim, quod in ea non leguntur quæ ex S. Athanasio laudat S. Germanus patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Thomam in hunc modum (75) : « Beatus Athanasius illud psalmi dictum interpretans : *Qui sedes super cherubim, appare*, talem de illis tradidit intelligentiam. Et certe illorum cherubim principalia ἀρχέτυπα ignota sunt omnimodis natura hominibus : spiritus enim et ignis exsistunt, et ab omni corporali formatione atque natura extranea. » Si autem hæc Germani verba considerentur, evidens est, eum minime affirmare, quæ ex S. Athanasio laudat, ab eo in commentario *super*

(71) Card. Thomas. in præf. ad Psal. vers. dist. ; Mart. Proleg. IV, *in Bibl.* S. Hier. ; Vales. in not. ad Euseb. *Hist. eccl.*, lib. VI, c. 16.
(72) Joann. Ern. Grab. *Prol. ad Vet. Test.* LXX Interpr. ex *Cod. Alex.* c. 1, § 1.
(73) Mabill. *De re dipl.*, lib. I, c. 10, n. 3 ; Montfauc. *Palæograph.* lib. I, c. 1.
(74) Leg. *Sacri affatus*, Cod. *De divers. rescript.*
(75) *Act.* IV Conc. Nic. II, tom. IV *Concil. Hard.*, pag. 258.

Psalmos scripta fuisse. Itaque fieri potest, ut verba illa Davidica : *Qui sedes super cherubim* [14] : in alio Opere, quod B. archiepiscopus scripserat, explanaverit, et quod illud ad nostram ætatem minime pervenerit; plura enim præter ea quæ typis impressa sunt, S. Athanasium scripsisse, tum ex veteribus scriptoribus, tum ex antiquis Græcis codicibus manifestum est, et potissimum ex vetustissima catena Græcorum Patrum, quam fere totam mea manu descripsi ex alio antiquiori codice annis ab hinc octingentis scripta, ubi fragmenta afferuntur ex aliis sanctissimi episcopi operibus, præter ea quæ a Patre Montfaucono, Guillelmo Caveo, Lambecio, Fabricio, Oudino aliisque memorantur. Adrianus etiam papa hoc nomine primus in epistola ad Carolum Magnum auctoritatem affert ex commentario S. Athanasii *super Psalmos* his verbis : « Item S. Athanasii de interpretatione psalmorum inter cætera : Civitas enim Domini, quæ sursum Jerusalem [15] : imago autem eorum terrestris. Quod enim dicit, tale est : Quoniam terrestris, inquit, induti sunt imaginem, et non cœlestis, propter hoc ad nihilum redigentur. Audient enim illo tempore : *Nescio vos* [16] : utpote non indutos eadem Domini imagine. » Adriano additur *Chronicon Alexandrinum*, cujus verba, tum etiam Adriani non leguntur in nostra translatione, sed in commentario *super Psalmos* inveniuntur, quod editum est inter alia opera a P. Montfaucono ejusque sociis. Sed haud difficile est respondere præter translationem seu μετάφρασιν quam edimus, S. Athanasium etiam illum commentarium, si ita aliquibus placet, composuisse; vel certe, quod ille esset Athanasii, cum ipsius nomen præferret inscriptione deceptum Adrianum papam, ut P. Montfaucono aliisque ejus sociis contigisse videtur, crediderit. Quod sane, ut mihi persuadeam, eo magis inducor quia in eadem epistola alia sunt quæ eorum sanctorum esse, quorum nominibus ascribuntur, nemo certo asserere ac præstare voluerit. Quæ vero in *Chronico Alexandrino* habentur, ut etiam de illo aliquid dicam, integra non exstant in commentario Patrum Benedictinorum, et insuper *Chronicon* illud plura apocrypha et supposititia continet. Demum animadvertendum est, quæ referuntur veluti ex S. Athanasio a S. Germano, et ab Adriano hujusmodi sunt, ut translationi seu μετάφρασι, parum apta esse videantur, sed commentario potius et fusiori Psalmorum expositioni magis conveniant, ac proinde validum inde argumentum sumi nequit ad quæstionem movendam de auctore nostræ translationis, si in ea non reperiantur quæ translationi minime congruunt; imo potius ab hujusmodi brevibus et compendiosis expositionibus aliena videntur, ideo vel Athanasii non sunt, sed per errorem ei ascripta, vel in commentariis fusiori stylo scriptis, qui temporum forte injuria, ut plura alia deperierunt, quærenda sunt. Quæ quidem recte mea sententia dici possunt de omnibus aliis quæ sub nomine Athanasii leguntur in catenis Patrum editis a Balthazarre Corderio aliisque. Præterea pro commentario nostro seu interpretatione tuenda certe illud silentio prætermittendum non est, quod iis, quæ a S. Germano tanquam ex Athanasii scriptis allegantur, admodum consentanea sunt quæ leguntur in nostra metaphrasi ad psalmum CIII, ubi ad verba illa [17] : *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignis flammam*, hæc subjicitur interpretatio : « Manifestum quidem est, quod sancti ejus (nempe angeli) spiritus sunt, et virtutes ministrantes ei sunt ignis. » Levis etiam momenti sunt, et nullius fere ponderis, quæ in *Monito*, quod præmittitur commentario Athanasii nomine inscripto, ab iisdem Patribus Benedictinis tanquam ex Theodoreto afferuntur. Primum quia non sunt Theodoreti, ut ipsi innuunt, sed alicujus amanuensis ignoti nominis, et incertæ ætatis, ac proinde nullius auctoritatis : deinde, quia illa omnia , quæ de aliis dicta sunt, de hujus scriptoris fragmento seu testimonio dici possunt : demum ut generatim ac breviter respondeam, et paucis ostendam quam infirmum sit argumentum quod inde a clarissimis Patribus Benedictinis ducitur, ut commentarium de quo agitur S. Athanasio ascribatur, ex eo quod unus vel alter locus veterum scriptorum qui Athanasii scripta laudarunt, in eo inveniatur; exemplo utar commentariorum *in Psalmos*, qui Hieronymi nomen inscriptum habent, in quibus etsi ea quæ S. Augustinus et S. Gregorius VII et ipse Hieronymus ex suis commentariis *in Psalterium* allegat, inveniantur; tamen nunc omnes fere eruditi unanimi consensu conveniunt, non esse illos B. Hieronymo ascribendos, sed alteri scriptori, qui aliquanto post sancti doctoris ætatem scripsit.

XXXIII. At vero alius quispiam fortasse erit qui ad denegandam magno Athanasio nostram metaphrasim, inde sibi non levem conjecturam et argumentum suppetere putabit, quod auctor ejusdem translationis beatam Virginem Θεοτόκον, hoc est, *Deiparam*, nuncupat, cum Joannes Meursius in suo *Glossario* affirmet, « inditum esse hoc nomen Matri Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi a synodo V Constantinopolitana tempore Justiniani. » Enimvero si quis ita sibi persuaderet, longe a veritate aberraret. Quippe multo ante Athanasii ætatem ea voce usos esse veteres Patres, indubitatum est. Quare Socrates (76)

[14] Psal. LXXIX, 2. [15] Galat. IV, 26. [16] Matth. XXV, 12. [17] Vers. 4.

(76) *Hist. eccl.* lib. VII, c. 32.

inscitiæ arguit Nestorium, qui hanc vocem Θεοτόκον tanquam novam rejiciebat, quoniam eadem usum fuisse affirmat Origenem et Eusebium Cæsariensem. Profecto eadem vox legitur in Epistola Dionysii Alexandrini, quam *adversus Paulum Samosatenum* scripsit, et in epistola quam *adversus Arii hæresim* Alexander Alexandriæ episcopus, et Athanasii in Alexandrina sede prædecessor ad episcopum Constantinopolitanum, cognominem suum, aliosque episcopos adversus Arium ejusque errores misit; quæ utique, quantum ego censeo, scripta est ab ipso Athanasio, quo defensore, et, ut ita dicam, catholici dogmatis advocato et patrono in Nicæna synodo ipse Alexander usus est; cum enim archidiaconi munus in Ecclesia Alexandrina obtineret, verisimile est etiam scribendarum epistolarum curam ei, qui, teste Ruffino (77), Alexandri episcopi consiliis aderat, demandatam fuisse. Profecto epistolam illam auctorem habere Athanasium, eam attente consideranti, et cum aliis Athanasii operibus conferenti facile persuadebitur. Sed demum hac de re nulla in cujuspiam animo dubitatio insidere potest, si edita S. episcopi opera inspexerit; pluribus enim in locis Mariam Virginem Θεοτόκον nuncupat beatissimus Athanasius; ita in oratione tertia et quarta contra Arianos, in libro *De Incarnatione*, et in libro *contra Apollinarium*.

XXXIV. Si quis vero mihi negotium facessere velit, persuadens sibi commentarium, seu interpretationem, quade agitur, sequiori ætate scriptam fuisse ex iis quæ adnotata occurrunt in argumentum psalmi VI, et alibi in hunc modum: « Titulus præpositus continet : *In finem in hymnis pro octava Psalmus David.* Hoc autem significat: In sæculorum consummatione sancti rogabunt, ut liberentur a judicio, et digni fiant æternæ mercedis retributione: sexto enim sæculo consummatur mundus: septimo autem orbem terræ judicat Dominus: octavo vero hi abeunt in vitam æternam, et hi in supplicium æternum. Propterea dictus est psalmus: *In finem in hymnis pro octava*, eo quod liberentur sancti in octava; » id a me responsum ferat, tantum abesse, ut hinc aliquid contra ea quæ de auctore commentarii disserui, colligi possit, quin potius ejusdem antiquitas astruatur. Neque enim veteres Patres alia ratione locuti sunt de Sabbato, et de Octava, et de psalmis qui *Pro octava* inscribuntur. Ita quidem S. Barnabas in sua Epistola catholica, § 15, ubi loquitur de Sabbato ejusque sanctificatione; et in notis ad verba ejusdem Epistolæ Cotelerius affert ex codice manuscripto fragmentum Græcum S. Irenæi, cujus verba, cum admodum similia sint iis quæ in nostro commentario leguntur, non alienum erit a re nostra Latine reddita hoc loco afferre. In eo quidem, allatis Scripturæ verbis ex capite secundo Genesis, hæc subduntur: « Hoc autem est et antefactorum narratio et futurorum prophetia. Est enim dies Domini quasi mille anni. In sex igitur diebus consummata sunt quæ facta sunt. Manifestum ergo est quoniam consummatio ipsorum sextus millesimus annus est. Et septima die orbem judicat: et octava, quæ est futurum sæculum, alios quidem tradit in pœnam æternam, alios in vitam. Propter hoc dicti sunt psalmi *Pro octava.* Eadem leguntur in antiqua interpretatione Latina libri quinti *adversus hæreses* ejusdem Irænei (78): in eamdem sententiam verba facit Origenes in libro *contra Celsum* (79); Hippolytus apud Photium (80); auctor *Quæstionum et responsionum* inter opera Justini Martyris (81), et Lactantius libro septimo *Institutionum* (82); quibus addendi sunt ex Latinis S. Hieronymus in epistola ad Cyprianum; S. Augustinus *De civitate Dei* (83), et in *expositione Psalmi sexti;* Cassiodorus in libro *Variarum* (84): ex Græcis autem S. Gregorius Nazianzenus in oratione *in sanctum Pentecosten*, quæ est quadragesima quarta inter editas; Eusebius Cæsariensis in commentario *in psalmum* VI; auctor *expositionis in Psalmos* a Patribus Benedictinis S. Athanasio ascriptæ in argumento psalmi sexti; S. Joannes Damascenus in homilia *De transfiguratione Domini*, et *De fide orthodoxa* (85); aliique scriptores tum Græci, tum Latini. Horum autem verbis omissis, ne longior sim quam oportet, solum hoc loco afferam quæ eadem de re scribit S. Jacobus Nisibenus episcopus, qui ætate major quidem Athanasio fuit, sed cum eo, dum adhuc Alexandrinæ Ecclesiæ diaconus esset, in Nicæna synodo interfuit. Ejus opera, digna quidem quæ in lucem prodeant, non adhuc typis impressa sunt, et a pluribus clarissimis scriptoribus tanquam perdita deplorantur; sed apud me, et alibi fortasse manuscripta exsistunt lingua Armena. Operum autem S. Jacobi ex antiquis scriptoribus, ut id obiter admoneam, meminit Gennadius, qui ideo putat in *Catalogo ecclesiasticorum scriptorum* de illis B. Hieronymum mentionem non fecisse, quia nondum e Syro sermone in aliam linguam versa fuerant. Verba autem Gennadii talia sunt: « Hunc virum B. Hieronymus in libro Χρονικῶν, velut magnarum virtutum hominem nominans, in *Catalogo scriptorum* cur non posuerit, facile excusabitur: si consideremus ipsos tres, vel quatuor Syros, quos

(77) *Hist. eccl.* lib. I, c. 5.
(78) Lib. V, cap. 28, 29.
(79) Lib. II.
(80) *Biblioth.* cod. CCXCII.
(81) Resp. 71.
(82) Cap. 14.
(83) Lib. XX, c. 13; et XXII, c. 30.
(84) Lib. I, ep. 10.
(85) Lib. IV, cap. 23.

posuit, interpretatos in Græcum se legisse, testatum; unde constat eum ignorasse illo tempore Syram linguam vel litteras. Et ideo hunc, qui necdum in aliam versus est linguam, nescisse scriptorem. » Ita Gennadius. At vero quo tempore Hieronymus librum *De ecclesiasticis scriptoribus* composuit, optime jam callebat linguam Syriacam. Siquidem eum librum absolvit, ut ipse testatur, anno decimo quarto imperij Theodosii (86), hoc est anno Domini 392 in Bethlehemitico secessu, cum jam esset provectus ætate, annum agens sexagesimum circiter. Itaque tum vel linguam Syrorum didicerat, vel nunquam, quod certe falsum est, didicit. Ad hæc accedit, quod plures annos antequam opus *De ecclesiasticis scriptoribus* absolveret, cum Hebraicæ linguæ notitiam adeptus esset, Chaldæorum quoque ediscendæ operam sedulo dedit. Lingua autem Chaldaica et Syriaca, veluti ejusdem linguæ diversæ dialecti, adeo inter se affines sunt, ut si characterum diversitatem, seu litterarum formam et figuram, quibus in scribendo Chaldæi et Syri utuntur, et nonnullas vocum terminationes, et pauca quædam alia parvi momenti excipias, eædem pene sint, adeo ut qui alteram ex his novit, facile utramque intelligat. Insuper posito etiam quod linguam Syriacam Hieronymus ignoraret, tamen id minime impedimento esse poterat, quominus de operibus S. Jacobi Nisibeni aliquid litteris traderet, quemadmodum de S. Ephrem, ejusque libris Syriace scriptis in laudato *Catalogo illustrium virorum* mentionem fecit in hunc modum. « Multa, inquit, Syro sermone composuit. » Neque enim cum inter Syros degeret, opera S. Jacobi Nisibeni, si lingua Syrorum scripta fuissent, ac proinde ob auctoris celebritatem omnibus vulgo nota essent, ignorare eum potuisse, verisimile est. At vero non solum Hieronymi ætate, sed etiam postea temporis apud Syros et Syriacarum rerum scriptores nulla mentio est de S. Jacobi Nisibeni operibus, quippe quæ ab ipso non Syriaca, sed Armena lingua, qua utebatur S. Gregorius Illuminator, a quo rogatus ea composuit, scripta fuerunt. Itaque vel mendum irrepsit in textum Gennadii, et pro *Syro sermone* legendum est *Armeno*, vel potius, ut reor, et probabilius etiam videtur, memoria lapsus est Gennadius scribens Syriaca lingua, non autem Armena opera S. Jacobi scripta fuisse, aut conjecturam faciens ex patria Jacobi, quæ Syrorum urbs erat, qua lingua scripta fuissent opera, quorum, ut verisimile est, in Massiliensi monasterio vel solam versionem Latinam, vel aliqua excerpta, vel catalogum seu indiculum duntaxat habebat. Locus autem S. Jacobi Nisibeni, qui ad rem, quade agitur, pertinet, in sermone secundo *De dilectione*, ubi verba facit de postrema Jerusalem eversione et captivitate, talis est: « Non videantur tibi difficilia, charissime, quæ scripsi, quod in dimidio diei suæ dimisit Deus Jerusalem, quia ita scribit David in psalmo octogesimo nono: *Mille anni ante oculos Domini tanquam dies hesterna, quæ præteriit* [18]; quam sententiam explicantes doctores nostri sapientes dicunt, quod in similitudine septem dierum positus est hic mundus a Deo, et in consummatione sex mille annorum solvetur mundus hic, et erit Sabbatum Dei in similitudinem dierum Sabbati, quod est post sex dies. » Imo vero hujusmodi persuasio de duratione mundi et Sabbatismo, laudatis supra a me Patribus antiquior est, eamque ex veteri Hebræorum traditione originem sumpsisse crediderim. Siquidem ex iis quæ cap. XXV Levitici præcipiuntur de sabbatizando Sabbato, colligunt veteres rabbini mundum duntaxat per sex millia annorum duraturum, et quod septimus millenarius futurus sit Sabbatum Domini. Mille autem annos numerant pro uno die, quia in psalmo dictum est: *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit.* Et quidem in Sanhedrin ita scriptum habetur: « Sex millibus annorum durabit mundus, et uno millenario desolatus erit. Duobus millibus durabit devastatio ejus (id est inculta hominum vita), et duobus millibus lex, atque duobus millibus dies Messiæ. » Unde duo inferuntur, ut id obiter moneam, contra ipsos Hebræos: nempe jam pridem Messiam venisse, et legem Mosaicam duraturam non fuisse, nisi usque ad adventum ipsius Messiæ. Sed relictis rabbinicis traditionibus reditum faciamus ad Athanasium.

XXXV. Præter hactenus a me allata, archiepiscopo Alexandrino *Expositionem Psalmorum*, quam nunc primum in publicum edimus, alia quoque non parvi momenti vindicant. Ac primum vetustatem scriptoris commentarii, ejusque natale solum, vel domicilium Alexandriæ fuisse, aut certe non procul ab ea urbe manifesto, ut mihi videtur, indicant, quæ in expositione ad psalmum CXXV leguntur: ibi enim loquitur de Rhinocurura, seu Rhinocolura (87) tanquam de urbe quæ propius aberat e loco unde ipse scribebat. Erat autem Rhinocolura urbs in finibus Ægypti posita, hoc nomine nuncupata, ut inquit Strabo: « ab iis qui nares truncati eo fuere translati: nam Æthiopum quidam Ægyptum invadens non nece, sed nasi mutila-

[18] Psal. LXXXIX, 4.

(86) Marcell. in *Chronico*

(87) Ῥινοκόλουρα, Rhinocolura dicitur a Strabone in *Geograph.* lib. XVI, et alibi, et a Plinio lib. V, c. 13, a Ptolomæo in *Geograph.* Ῥινοκούρουρα. Rhinocurura autem ab Eusebio et Hieronymo in lib. *De situ et nomine locorum Hebraic.*, et ab eodem Hieron. *in cap.* XX *Ezech.*, tum quoque a Sozomeno, lib. VI *Hist. eccl.* cap. 21, qui etiam refert plures ibi ascetas, seu monasticæ professionis viros floruisse et clerum Ecclesiæ Rhinocerurensis communem domum et mensam, et reliqua omnia communia habuisse. Torrenti autem, qui Rhinoculuram alluebat, nomen fuisse videtur *Torrens Besor* (*I Reg.* XXX, 10), sive *Torrens deserti.* (*Amos* VI, 14.)

tione maleficia coercens eos ibi collocavit, ut propter oris deformitatem redire domum non auderent. » Saracenos autem (quos Arabas scenitas fuisse, vel ex hoc commentarii loco probari potest) in tabernaculis seu tentoriis, vel sub pellibus adhuc habitantes, et nondum urbibus potitos, sed latronum instar in proxima Ægypti loca et urbes suetos excurrere, prædasque inde avertere, non dissimiles eorum de quibus poeta cecinit:

. . . . *semperque recentes*
Convectare juvat prædas et vivere rapto (88):

Tales eos nobis exhibet auctor commentarii, quales ætate sua fuisse repræsentat Ammianus Marcellinus (89), qui: « Saraceni tamen nec amici, ait, nobis unquam, nec hostes optandi, ultro citroque discursantes, quidquid invenire poterant, momento temporis parvi vastabant, milviorum rapacium similes, qui si prædam despexerint celsius, volatu rapiunt celeri, aut nisi impetraverint, non immorantur. » Quispiam autem Saracenorum nomen audiens, nolim eum in suspicionem adduci, ut existimet, commentarium scriptum fuisse posteriori tempore, quo Saracenorum nomen cum eorum imperio late propagatum est, quod utique, regnante Heraclio imperatore, et post ejus obitum volvente sæculo septimo contigit. Siquidem Saracenorum mentio occurrit et apud Ammianum Marcellinum, quem supra laudavi, et apud Ælium Spartianum in *Pescennio Nigro*, et apud Flavium Vopiscum in *Aureliano*, et apud Procopium *De bello Persico* (90): Saracenorum meminerunt etiam Julianus in epistola ad S. Basilium, S. Augustinus quæstione vicesima *in Numeros*, Socrates (91) et Sozomenus (92) in *Historia ecclesiastica*, aliique scriptores, adeo ut nulla inde oriri possit dubitatio.

XXXVI. His autem ad commentarium nostrum magno Athanasio asserendum addantur illa quæ scripta leguntur in expositione psalmi CXXXIII, ubi auctor notos suos ac populares alloquens: « Non ignoratis, inquit, dilecti, quod cum nox ad summum deficit, dies est quindecim horarum. » Nonne hæc quasi intento digito aperte demonstrant scriptorem expositionis esse vel civem vel incolam Alexandrinum? Nam Alexandriæ Ægypti latitudo est graduum 31, minutorum primorum 11 (93), secundorum 20; in ea autem latitudine dies longissimus, computatis horis a solis ortu ad ejusdem occasum, est horarum 14, minutorum 4, quibus si hora una addatur propter crepuscula, habebitur dies longissimus horarum 15, qualem nobis exprimit ac designat auctor expositionis.

XXXVII. Præterea multa alia occurrunt, quibus tanquam notis et vestigiis Athanasius operis auctor esse deprehenditur. Et quidem ubi occasio sese offert ut Christi divinitatem comprobet, ostendatque Verbum ab æterno fuisse, et Patri consubstantiale, astruere non prætermittit, et disertis verbis constanter asserere; unde haud obscure innuitur eo tempore hæc scripta fuisse, quo hujusmodi controversiæ agitabantur. Quin etiam assiduas auctori fuisse cum hæreticis pugnas, et quotidiana certamina, qualia cum Arianis habuit Athanasius, aperte nos docent quæ leguntur in expositione psalmi CXVIII, et alibi sæpius. Quid vero illa, quæ exstant in commentario psalmi XXI, ubi ad ea verba [19]: *Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me: ad defensionem meam conspice,* alia explicatione eorumdem verborum primum proposita, deinde hæc insuper adjungitur: « Possunt etiam hæc dici ex persona ipsius Domini, qui exemplum nobis præbuit utendi his verbis tempore martyrii? » Quid vero illa alia, quæ ad versiculum psalmi sequentis [20]: *Nam, etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es,* subjiciuntur in hunc modum: « Cum ego tormenta pro te sustinuero, nullus me cruciatus terrebit, quoniam tu vires mihi præbes, ut illos perferam? Nonne manifesto indicant auctorem vel eodem tempore, quo tyrannorum persecutio adhuc in Christianos sæviebat, vel non longe ab eo fuisse?

XXXVIII. At enim agedum, quæ in nostro commentario scripta sunt cum iis quæ in aliis libris, quos nemo dubitat magni Athanasii esse, conferamus, ut ex hujusmodi comparatione, si utrobique Psalmorum verba eodem modo, et in eumdem sensum intellecta atque explicata comperiantur, certius ac dilucidius appareat, eumdem, non autem diversum et commentarii nostri, et aliorum operum, quæ S. Athanasio ab omnibus concordi suffragio ascribuntur, auctorem esse. Rem propositam brevius, quoad fieri potest, expediam.

[19] Vers. 20. [20] Vers. 4.

(88) Virgil. lib. IX *Æneid.*, vers 612 et 613.
(89) Lib. XIV, c. 5.
(90) Lib. I, c. 19.
(91) Lib. IV, c. 36.
(92) Lib. VI, c. 38.
(93) Ex libro, cui titulus: *Connaissance des temps publiée par l'ordre de l'Académie des sciences et calculée par M. Meraldi de la même Académie.*

Verba psalmi XXIII (vers. 20, juxta antiquam, quam secutus sum, divisionem): « Attollite portas, principes, vestras : » in libro *De Incarnatione Verbi Dei* (t. I, p. 55), S. Athanasius interpretatur dicta fuisse de reditu Christi in cœlum his verbis : « Quemadmodum pro omnibus corpus morti tradidit, sic etiam per idem illud iter in cœlum aperuit. » —In nostro autem commentario ad eumdem versiculum 20 et sequentes psal. XXIII hæc adnotantur : « De ipsius reditu (hoc est Christi) loquitur, quem fecit in cœlos. »

In eodem libro *De Incarnatione* (p. 26) verba psalmi CVI, vers. 39, « Misit Verbum suum, et sanavit eos, » et psal. CXVII, vers. 52, « Deus Dominus, et illuxit nobis, » explicat de adventu Verbi Dei in mundum in hunc modum : « Negligunt videre Dominum, quem Scripturæ prædixerunt orbi terrarum illuxisse, et corpore indutum apparuisse. » Ita etiam in *Oratione secunda contra Arianos*, pag. 395. — In nostro autem commentario ad versum eumdem 39 psal. CVI hæc leguntur : « Misit Deum Verbum Pater, et transfixo ejus latere nos omnes sanati sumus, » et ad vers. 52 psalmi CXVII, « Quandoquidem cum Deus esset Jesus Dominus apparuit in terra. »

Ad verba illa psalmi LXXI, vers. 1, « Deus, judicium tuum regi da : »—« Supplicant, ait, ut judicium mortis contra nos prolatum Filio detur. » In tract. in illud : « Omnia mihi tradita sunt, » p. 83. — In commentario ad verba ejusdem psalmi hæc subjiciuntur : « Filio tuo. »

In *Epistola de decretis Nicænæ synodi*, contra Arianos verba faciens : « Verum, inquit, falsa hæc sunt, quæ propugnatis : siquidem ipse fecit nos, et non ipsi nos. Ipse est, qui per suum Verbum omnia et parva, et magna fecit. » — In nostro commentario ad eadem verba psalmi XCIX hujusmodi apponitur adnotatio : « Ipse nos fecit, et non ex nobis sumus, ut aliqui dicunt. »

Verba psalmi II, vers. 15, « Ego hodie genui te, » et illa alia psalmi CIX, vers. 7, « Ex utero ante Luciferum genui te, » de æterna Verbi generatione contra Arianos explicat in *Ep. de decret. Nicænæ synodi*, pag. 172 ; item pag. 178, et in *Ep. de sententia Dionysii*, pag. 192, et in *Orat.* II *contra Arianos*, t. II, pag. 415, et in *Orat.* IV *contra Arian.*, pag. 504. — In commentario ad vers. 13 et 14 ejusdem psalmi II hæc habentur : « Et cœlis audire fecit vocem suam clamans ad me : « Tu es Filius « meus dilectus ; » et ad sequentem vers. 15, hæc alia : « Qua die te manifestavi. Nam ante sæcula absconditus eras in me Patre tuo, quemadmodum de ipso scriptum est : Exsistens in sinu Patris. » Ad vers. vero 7 psal. CIX talia leguntur : « In me eras semper, ex quo cœpi creare omnia per te, manifestavi te, quod habebam, et habeo Filium in me ipso. »

In eadem epistola, t. I, pag. 177, scribit nomen virtutis diversis rebus tribui, deinde addit : « Aliæ item sunt cœlestes virtutes. Nam inquit : Dominus virtutum nobiscum. » Psal. XLV, vers. 13.— In commentario ad eumdem psalmi versiculum : « Dominus, ait, omnis supercœlestis militiæ nobiscum est. »

In *Epistola de sententia Dionysii*, p. 197, scribit : « Nos enim quantum ad corpus ejusdem generis sumus ac Dominus, propterea ipse dixit : Narrabo nomen tuum fratribus meis. » Psalm. XXI, vers. 45. — In commentario eadem psalmi verba ita exponit : « Populo, inquit, narrabo nomen tuum : quemadmodum dixit in Evangelio : Manifestavi nomen tuum hominibus[21]. »

In *Oratione prima contra Arianos*, t. II, pag. 328, ad probandam æternitatem Filii cum Patre utitur verbis psalmi XXXV versiculi 20, « In lumine tuo videbimus lumen ; » et psalmi LXXXIX versic. 17, « et sit splendor Domini super nos ; » et psalmi CXLIV versiculi 20, « Regnum tuum regnum omnium sæculorum. » — In commentario ad eumdem versiculum psalmi XXXV subjicitur : « In ipso Filio tuo videbimus lucem : » ad v. 17 psal. LXXXIX, « Gratia ipsius ; » ad v. 20 psal. CXLIV, « Regnum sempiternum, et dominatio tua super credentes verbo Evangelii, et super non credentes. »

In eadem oratione prima ad probandam immutabilitatem Verbi affert Athanasius quæ dicuntur a sancto Davide in psalmo CI, vers. 48, « Initio tu, Domine, » etc., et vers. 53, « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. » — In commentario ad verba illa vers. 53 hæc adnotantur : « Tu autem et factus homo idem es qualis eras, et sicut dierum principium non habes, ita neque vitæ finem. »

In eadem pariter oratione allatis verbis psalmi LXXXVIII, vers. 32, 33, « et in justitia tua exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es, » talia subjicit : « Si porro Filius justitia est, non ergo ille exaltatione opus habet ; sed nos sumus, qui in justitia exaltamur, quæ nempe ipse est. » Pag. 352. — In commentario versiculus ille 32 ejusdem psalmi ita exponitur : « Et in Filio tuo glorificabuntur ; » et subsequens versiculus 33, « Quoniam in te gloriantur et corroborantur. »

In eadem similiter *Oratione prima contra Arianos*, pag. 355 : « Hæc, inquit, verba sacri cantoris « Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi (versic. 15 « psal. XLIV). Virga directionis virga regni tui. Dile« xisti justitiam, et odisti iniquitatem. Propterea « unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consorti« bus tuis. » Deinde ita prosequitur : « Attendite, o Ariani, saltemque ex hoc loco agnoscite veritatem. Consortes Domini nos omnes Psalmista appellat. Quod si ex nihilo et una e rebus factis esset Filius, ipse quoque inter consortes numeraretur. Cum autem illum Deum æternum his verbis cecinerit : Regnum tuum Deus, » etc. — In commentario ejus-

[21] Joan. XVII, 6.

dem psalmi XLIV hujusmodi brevis expositio contra eorumdem Arianorum sententiam ascribitur: « Regnum tuum sempiternum (ad vers. 16). Potestas æterna regnum tuum (ad versic. 17). Dilexisti sanctos tuos, et odisti inventores iniquitatis, diabolum nempe et angelos ejus (ad vers. 18, 19). Propterea renuntiavit te Pater per Spiritum sanctum, regem jam exsistentem : quandoquidem semper exstitisti rex supra eos qui participes fuerunt gratiæ tuæ. »

In *Oratione quarta* Arianos temere asserentes in Veteri Testamento nullam Filii, sed solius Verbi fieri mentionem refellit his verbis: « Sed etiam revera in Veteri Testamento multa de Filio occurrunt, ut in psalmo secundo: »—« Filius meus es tu: ego hodie « genui te. » Et in nono inscripto: « In finem pro oc« cultis Filii, Psalmus David. » Et in quadragesimo quarto: « In finem pro iis qui commutabantur, filiis « Core, ad intellectum, canticum pro dilecto, » etc... Quis autem dilectus est præter Filium Unigenitum, » etc. — In commentario, quæ habentur ad verba psal. II supra attuli. Psalmi autem noni inscriptio ita explicatur: « In novissimo die pro incomprehensibilibus mysteriis Filii Dei. » Interpretatio tituli psalmi XLIV deest in codice, sed eam consentaneam fuisse iis quæ in *Orat.* IV *contra Arianos* dicuntur, nempe inscriptionem ibi quoque de Verbo Dei Filio expositam fuisse, aperte indicat explicatio totius psalmi, cujus prima verba sunt: « Pater dicit manifestasse Filium suum Deum Verbum. »

In *Epistola prima ad Serapionem*, t. II, pag. 539, « Spiritus Domini universum orbem replevit. Ita enim David cecinit: « Quo ibo a Spiritu tuo? » (Psalmo CXXXVIII, vers. 11.)— In commentario ad eumdem versiculum psalmi CXXXVIII, « Ubi enim abscondere me possum a sancto tuo Spiritu, qui noscit omnia? »

In *Epistola de synodis*, pag. 609, « Et de Patre quidem scriptum est: « Dominus Deus tuus unus « Dominus est. » (*Deut.* VI, 4.) « De Filio autem: « Deus « Dominus et illuxit nobis (*Psal.* CXVII, vers. 52), et « videbitur Deus deorum in Sion (*Psal.* LXXXIII, vers. 14). » — In commentario similiter utriusque psalmi verba de Filio ita exponuntur (*Psal.* CXVII): « Quandoquidem cum Deus esset Jesus Dominus apparuit in terra. » Et psalm. LXXXIII: « Videbitur Dei Filius Deus deorum, qui tales gratia sunt, in adventu suo. »

Restaret modo, ut commentarium, seu metaphrasim nostram cum *Epistola ad Marcellinum* compararem. Quæ enim in ea beatus Athanasius affirmat a sancto Propheta dicta fuisse in Psalmis de Salvatoris adventu, et de ejus æterna generatione a Patre, eumque Patris Verbum esse, et Sapientiam (§ 5); quæ de Messia ejusque æterno regno (§ 6), de Judæorum insidiis, pravisque consiliis adversus eumdem Christum Dominum, deque ejus acerbissima passione (§ 7): item de gloriosa ejusdem in cœlum ascensione, tum etiam sessione ad dexteram Patris, de pœnis ac punitione diaboli (§ 8): demum de futuro judicio, de vocatione omnium gentium, et in fine etiam ipsorum Judæorum: hæc quoque in nostro commentario cum in eumdem sensum exposita legantur, inde magis magisque comprobatur, eumdem Athanasium commentarii nostri, seu metaphrasis auctorem fuisse, æque ac *Epistolæ ad Marcellinum*, quam S. Athanasii esse nemo dubitat, eamque sanctum Doctorem operi suo *De titulis Psalmorum* præponi voluisse, posteritatis memoriæ traditum est. Sed, quoniam res longius procederet quam oportet, et epistolam sanctissimi archiepiscopi integram exhibui, id studioso lectori faciendum relinquo.

XXXIX. Etenim, ne majori tædio legentem afficiam, ad finem dicendi propero; sed priusquam id faciam, et institutum sermonem absolvam, illud a me omittendum non est, cum Latinam hujus metaphrasis seu commentarii versionem quatuor aut quinque ab hinc annis cum eruditissimo P. Blanchino congregationis Oratorii presbytero, qui alia etiam sanctorum Patrum opuscula in lucem edere parabat, communicassem, ipse in publicum emittendi curam in se suscepit, promisitque in opere, cui titulus : *Vindiciæ canonicarum Scripturarum.* Postea autem cum ei scribendæ ecclesiasticæ historiæ munus a suæ congregationis sodalibus delatum fuisset, clarissimus vir (quem ego pluribus hoc loco jure merito laudarem, easque referrem laudes, quas immerito in me contulit, ni vererer ejus modestiam offendere, et merito censeri, alios importune laudando indebitas mihi laudes velle aucupari) fidem publico datam exsolvere nequivit. Itaque ne exspectatione sua fraudarentur rerum ecclesiasticarum amatores, et diutius desiderarent præclarum opus sanctissimi Patris, de cujus operibus recte aiebat abbas ille Cosmas (93*), et sanctitate morum et monastica professione illustris: « Si inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartam ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud; » quod ille promiserat, id ego præstare, quoad per occupationes libebat, constitui. Cunctanti autem stimulos addidit singularis benignitas excellentissimi Prænestis principis Julii Cæsaris, qui ex nobilissima Columnensi domo in Barberinam familiam ascitus spectatissimam feminam principem Corneliam Barberinæ stirpis unicum superstes germen in matrimonium duxit, et universas Barberinorum opes ac facultates possidendas custodiendasque accepit. Ipse enim, qui vetustissimi generis nobilitatem virtutum præstantia æmulatur, vereque germanus frater est non solum natalibus, sed etiam moribus eminentissimi cardinalis Prosperi, cujus magnanimitas, huma-

(93*) Ap. Joan. Moschum, lib. X, cap. 40.

nitas, probitas et præclara ingenii indoles ad dignitatem et virtutem nata, haud satis laudari pro meritis potest; ipse, inquam, præstantissimo fratri haud dissimilis codicem Græcum, quo commodius in lucem edere possem, domum deferendum tradidit. Utinam vel codex doctiorem me interpretem nactus esset, vel ego codicem correctiorem! Erat enim, ut superius dixi, mendosus, mancus, oscitanter scriptus, permistis sæpe psalmorum et interpretationis verbis, minimeque interpretatio, ut a me factum est, in versiculos juxta veterem Psalmorum divisionem distincta. Quare si quæ lectori occurrant quæ forte obscura, inepta, aliena, et minime inter se consentanea videantur, id vel codicis vitiositati vel typographi incuriæ, vel potius inscitiæ meæ in Græcis vertendis, supplendis corrigendisque, ut tribuat, velim.

—

Monitum ad Lectorem excerptum ex Antonelli præfatione Appendici præfixa.

Posteaquam Commentarius, seu Interpretatio Psalmorum magni Athanasii nomine insignita in publicum prodierat, forte fortuna contigit, ut scriptores Bibliothecæ Vaticanæ, cum codices in quibus psalterium aliique Veteris Novique Testamenti libri continentur, evolverent, in eum inciderent quo et Psalmi et Commentarius noster inerat. Qua de re statim admonitus ad Vaticanam bibliothecam me contuli, et potestate mihi a summo pontifice Benedicto XIV benigne facta, codicem mecum domum retuli, eoque cum Commentario a me in lucem edito, quo citius per occupationes licuit, collato, varias lectiones ea majori diligentia, qua potui, exscripsi, easque, ratus sum me rem gratam lectori facturum, si ad calcem Commentarii seu Interpretationis jam typis impressæ adjungerem (94). Siquidem plura quæ in nostro codice deerant, supplentur: multa ex conjectura a me emendata confirmantur: plurima prave, mendose, ac præpostero ordine scripta corriguntur. Demum divisionem Psalmorum in minores versiculos per cola et commata, ut veteres vocant, quam servatam fuisse a nostro Psalterii interprete, ex antiquo more ac consuetudine verosimiliter conjeceram, veram esse et minime commentitiam manifesto ostenditur, et multa ita se habere, ut per conjecturam fuerant a me emendata, probantur.

Codex autem exstat in Bibliotheca Vaticana inter codices Palatinos numero 44, ea forma quam vulgo in quarto vocant. Est quidem membraneus, non autem chartaceus, ut ille quo in mea editione adornanda usus sum. Scriptus est sæculo nono exeunte, ut ex charactere, tum certius ex verbis constat, quæ in adnotatione ad calcem codicis ascripta leguntur: hæc autem in Latinum versa talia sunt:

Ut dulcis navigantibus tranquillus portus
Ita et scribentibus ultimus versus.

Scriptus est liber iste interpretis Psalterii
manu Leonis Tabularii Monobasiæ
Mense Augusto 28, die 2, Ind. . . . .
anno 6045 (94*).
Lector deprecare mihi, ut per Christum
liberer ab igne gehennæ.

Codicis inscriptio, ex qua nomen auctoris Interpretationis Psalmorum certius nobis compertum fieret, majori ex parte deleta est. Litteras vero, quæ adhuc supersunt, et quæ, præ vetustate quidem jam fugientes, aliqua tamen diligentia, et cura adhibita, legi poterant, cæteris omnino deletis, hoc loco ascribam
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΨΑΛΜΩΝ . . . . ΣΙΟΥ ΤΟΥ . . . .
eas autem sic legerem:

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΨΑΛΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

INTERPRETATIO PSALMORUM MAGNI ATHANASII

Post inscriptionem sequitur primus psalmus cum interpretatione, quæ deerat in nostro codice. Sed verba psalmi et interpretationis vel vetustate, vel humiditate, vel alio casu non minima ex parte obliterata et corrupta non absque maxima difficultate legi potuerunt; ea autem quacunque potui diligentia a me descripta lector reperiet.

(94) Quæ vero Antonellus ad calcem Commentarii adjunxit, nos suis locis inseruimus

(94*) An. 6405 a creatione mundi apud Græcos, est a nativitate Christi 897.

—

SANCTI PATRIS NOSTRI

ATHANASII

DE TITULIS PSALMORUM

ΒΙΒΛΟΣ ΨΑΛΜΩΝ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

ΨΑΛΜΟΣ Α'.

1. Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,
2. Καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη,
3. Καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν·
4. Ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ,
5. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός.
6. Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον, τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων·
7. Ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ,
8. Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀποῤῥυήσεται·
9. Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδωθήσεται.
10. Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως·
11. Ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.
12. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει,
13. Οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων.
14. Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων,
15. Καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται.

A

LIBER PSALMORUM.

Psalmus David sine titulo apud Hebræos.

PSALMUS I.

1. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum,
2. Et in via peccatorum non stetit
3. Et in cathedra pestilentiæ non sedit;
4. Sed in lege Domini voluntas ejus,
5. Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.
6. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum,
7. Quod fructum suum dabit in tempore suo,
8. Et folium ejus non defluet; B
9. Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur
10. Non sic impii, non sic;
11. Sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.
12. Ideo non resurgent impii in judicio,
13. Neque peccatores in consilio justorum.
14. Quoniam novit Dominus viam justorum,
15. Et iter impiorum peribit.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας
ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI
ATHANASII
Archiepiscopi Alexandrini
INTERPRETATIO.

Psalmus primus deest: ita scriptum legitur rubris litteris in margine paginæ Psalterii Græci et Latini typis impressi, et paginis nostri codicis insertæ; in inferiori autem margine ad verba illa, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται, *iter impiorum peribit*, hæc adnotata sunt: Τὰ ἐπιτηδεύματα τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἔτι ἔσονται. *Diabolica studia, et adinventiones non amplius erunt post resurrectionem.*

Habes in sequenti pagina iterum psalmum primum cum interpretatione, prout exstat in codice Vaticano. Vide Monitum supra.

INTERPRETATIO PSALMORUM MAGNI ATHANASII. A

PSAL. I.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum,

2. Et in via peccatorum non stetit.

Quam beati sunt, qui talia et ita faciunt!

3. Et in cathedra pestilentiæ non sedit.

Joseph etiam ab Arimathæa non consedit cum Judæis.

4. Sed in lege Domini voluntas ejus,

Explorans quod Deo placitum est, et illud (*a*). .

5. Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

6. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. B

Die ac nocte meditans in lege, est veluti arbor (*b*) . . . . irrigata a (*c*) . . . . (*d*) . . . . . in paradiso (*e*) . . . . ita et (*f*) . . (*g*) . . .

7. Quod fructum suum dabit in tempore suo.

Cum (*h*) . . . tempestivum fructum præbebit.

8. Et folia ejus non defluent,

Et decor animæ non excidet.

9. Et omnia quæcunque faciet prosperabuntur.

Diligentibus autem *Deum omnia* (*i*) [1]. . .

10. Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.

(*k*) . . . . *maledicti* (*l*) . . . . . C *æternum paratum* (*m*) [2]. . . .

11. Ideo non resurgent impii in judicio,

Ad Dei interrogationem.

12. Neque peccatores in consilio justorum.

In congregatione justorum, inquit; separabit enim justos a peccatoribus.

13. Quoniam noscit Dominus viam justorum,

Quia rectæ sunt actiones, in quibus ambulant.

14. Et via impiorum peribit.

Adinventiones diaboli post resurrectionem non amplius erunt. D

[1] Rom. VIII, 28. [2] Matth. XXV, 41.

(*a*) Faciens.
(*b*) Semper bene virens, et.
(*c*) Dulci.
(*d*) Fonte.
(*e*) Indesinenter.
(*f*) Hi.
(*g*) A Domino.
(*h*) Advenerit Jesus.
(*i*) *Cooperantur in bonum.*
(*k*) Cum dicet ipsis : *Abite.*
(*l*) *In ignem.*
(*m*) *Diabolo et angelis ejus.*

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΨΑΛΜΩΝ. . . . . . ΣΙΟΥ ΤΟΥ. . . . . . .

ΨΑΛ. Α'.

1. Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,

2. Καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη.

Ὡς μακάριοι πάντες οἱ ποιοῦντες οὕτως ὡσαύτως!

3. Καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν.

Ὁ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας οὐ συγκαθέζετο τοῖς Ἰουδαίοις.

4. Ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ·

Δοκιμάζον τὸ εὐάρεστον τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτο (a)....

5. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός.

6. Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον, τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων.

Ἡμέρας καὶ νυκτὸς μελετῶν ἐν τῷ νόμῳ, ὡς δένδρον ἐστὶν (b). . . . . ποτιζόμενον ὑπὸ τῆς γλ (c). . . . . (d). . . ἐν τῷ παραδείσῳ. . . . στως (e), οὕτως καί. . . (f) τοι ὑπό. . . (g) υ.

7. Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ

Ἡνίκα παρα (h). . . . . ῦς, παραδώσει ὥριμον τὸν καρπόν.

8. Καὶ τὰ φύλλα αὐτοῦ οὐκ ἀποῤῥυήσεται.

Καὶ ἡ εὐπρέπεια τῆς ψυχῆς οὐκ ἐκπεσεῖται.

9. Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται.

Τοῖς μὲν ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνε (i). . .

10. Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

(k). . . . . *Ὑπάγετε, οἱ κατηραμένοι* (l). . . . . *αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον* (m). . . . .

11. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει,

Εἰς ἐπερώτησιν τοῦ Θεοῦ

12. Οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων.

Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν δικαίων λέγει· ἀφορίζει γὰρ αὐτοὺς δικαίους ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.

13. Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων.

Ἐπειδὴ αἱ πράξεις αὐτῶν, ἐν αἷς περιεπάτουν, ὀρθαί εἰσι.

14. Καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται.

Τὰ ἐπιτηδεύματα τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἔτι ἔσονται.

(a) Ποιῶν suppl.
(b) Ἀεὶ εὐθάλλον, καὶ suppl.
(c) Γλυκείας suppl.
(d) Πηγῆς suppl.
(e) Ἀπαύστως suppl.
(f) Οὗτοι suppl.
(g) Κυρίου suppl.
(h) Παραγίνεται Ἰησοῦς suppl.
(i) *Συνεργεῖ εἰς ἀγαθὸν* suppl.
(k) Ὅτι ἐρεῖ αὐτοῖς suppl.
(l) *Εἰς πῦρ* suppl.
(m) *Τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ* suppl.

A

Ἀνεπίγραφος. ΨΑΛ. Β'.

1. Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη,
2. Καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;
3. Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς,
4. Καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.
5. Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν,
6. Καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.
7. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς,
8. Καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.
9. Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ,
10. Καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.
11. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ.

Sine titulo. PSAL. II.

1. Quare fremuerunt gentes,
2. Et populi meditati sunt inania?
3. Astiterunt reges terræ,
4. Et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.
5. Dirumpamus vincula eorum,
6. Et projiciamus a nobis jugum ipsorum.
7. Qui habitat in cœlis irridebit eos,
8. Et Dominus subsannabit eos.
9. Tunc loquetur ad eos in ira sua
10. Et in furore suo conturbabit eos.
B 11. Ego autem constitutus sum rex ab eo.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κιννα6άρεως περιέχει· *Ἀνεπίγραφος*, ὅπερ δηλοῖ· ἀγνωσίαν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων ὑπεμφαίνειν τὸν ὑποτεταγμένον ψαλμόν. Πᾶν γὰρ τὸ ἀνεπίγραφον ἄδηλον ὑπάρχει τοῖς πολλοῖς. Ἀγνωσίαν οὖν ἐθνῶν Ἰουδαίων (1) κατηγορεῖ ὁ ὑποτεταγμένος ψαλμός· ἀγνωσίαν δὲ, ἣν ἐσχηκότες δείκνυνται περὶ τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην, καθὼς (2) γέγραπται· *Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω*· εἰ γὰρ ἔγνωσαν αὐτὸν, οὐκ ἂν αὐτὸν σταυρῷ προσέπηξαν. Τὴν οὖν ἀγνωσίαν (3) αὐτῶν ἐπειδὴ ὁ ψαλμὸς δημηγορεῖ, διὰ τοῦτο τὸ ἀνεπίγραφον (4) ἐπίκειται αὐτῷ. Ὡς πλέον πλησθήσει [πληχθῇ] ἐπιστήσας (5) ἑαυτὸν τῷ ψαλμῷ, *Τί γὰρ*, ἤρξατο λέγειν.

Titulus sive inscriptio, quæ huic psalmo præmittitur, cinnabari confecta, continet: psalmum esse *sine titulo*, quod significat: psalmum, qui subjicitur, manifestare gentium et Judæorum ignorantiam. Omne enim, quod titulum sive inscriptionem non habet, multis ignotum est. Subjectus igitur psalmus gentium et Judæorum ignorantiam accusat: ignorantiam quidem, quam de Domino suo habuisse ostenderunt, quemadmodum scriptum est: *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit* [a]; si enim eum cognovissent, eum non crucifixissent [b]. Quoniam igitur psalmus illorum increpat ignorantiam, ideo nullus in eo inscribitur titulus. Ut magis feriat, seipsum psalmo intendens, *Quare*, cœpit dicere.

C

1. Ἵνα τί κατεπήρθησαν τοῦ Θεοῦ,
2. Καὶ ἐβουλεύσαντο ἅπερ οὐκ ἠδύναντο ἐκτελέσαι κατ' αὐτοῦ;
3. Ἡρώδης ὁ βασιλεύς.
4. Πόντιον Πιλᾶτον λέγει, καὶ Ἄνναν, καὶ Καϊάφαν.
5. Τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, ἧς εἶχον οἱ ἄγγελοι πρὸς αὐτούς.
6. Λαβόντες γὰρ τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων οὐκ ἐφύλαξαν, ἀλλ' ἐδουλώθησαν τῇ ἁμαρτίᾳ.
7, 8. Ἐξουδενώσει γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως,
9. Ἐν τῇ κρίσει λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ,
10. Καὶ ἀποῤῥίψει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ.
11. Ἐγὼ δὲ ἀνεδείχθην βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν, καθὼς ὑποτέτακται ἐνταῦθα (6)· *Σὺ εἶ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός.*

1. Quid enim insurrexerunt contra Deum,
2. Et adversus eum deliberaverunt, quæ non potuerunt perficere?
3. Herodes rex.
4. Pontius Pilatus, Annas et Caiphas.
5. Vinculum dilectionis, quo angeli cum eis conjungebantur.
6. Accipientes enim legem in dispositione angelorum, non custodiverunt eam [c], sed servi facti sunt peccato.
7, 8. Nam in die judicii contemnet eos,
9. In judicio loquetur ad eos in ira sua,
D 10. Et projiciet eos a facie sua.
11. Ego enim declaratus sum rex a Patre cum ea, quæ hic subjiciuntur, dixit: *Tu es Filius meus dilectus* [d].

[a] Joan. I, 10. [b] I Cor. II, 8. [c] Act. VII, 53. [d] Matth. III, 17; XVII, 5; II Petr. I, 17.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀγνωσίας οὖν τῶν ἐθνῶν τῶν Ἰουδαίων.
(2) Καθ' ἅ.
(3) Ἄγνοιαν.
(4) Τὸ ἀνεπίγραφος.
(5) Πεισθεὶς θήσει ἐπιστήσας.
(6) Οἷ ποτε τὰ ἐνταῦθα.

12. Super Sion montem sanctum eius,
13. Prædicans præceptum ejus
14. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu,
15. Ego hodie genui te.
16. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
17. Et possessionem tuam terminos terræ.
18. Reges eos in virga ferrea,
19. Et tanquam vas figuli confringes eos.
20. Et nunc, reges, intelligite,
21. Erudimini, qui judicatis terram.
22. Servite Domino in timore:
23. Et exsultate ei cum tremore.
24. Apprehendite disciplinam,
25. Ne quando irascatur Dominus,
26. Et pereatis de via justa.
27. Cum exarserit in brevi ira ejus,
28. Beati omnes qui confidunt in eo.

A 12. Ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ,
13. Διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου.
14. Κύριος εἶπε πρός με· Υἱός μου εἶ σύ·
15. Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.
16. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου,
17. Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.
18. Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ,
19. Ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτούς.
20. Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε,
21. Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν.
22. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ·
23. Καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.
24. Δράξασθε παιδείας,
25. Μήποτε ὀργισθῇ Κύριος,
B 26. Καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας.
27. Ὅταν ἐκκαυθῇ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ,
28. Μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. *Sion* interpretatur *locus*, ubi tabernaculum. Rex igitur declaratus est a Patre in Sion, hoc est in cœlis, ubi verum tabernaculum, *quod ædificavit Dominus, non autem homo* [7].

13, 14. E cœlis audire fecit vocem suam, clamans ad me: *Tu es Filius meus dilectus.*

15. Qua die te manifestavi [8]. Nam ante sæcula absconditus eras in me Patre tuo, quemadmodum de illo scriptum est: *Exsistens in sinu Patris* [9].

16, 17. Ideo dixit in Evangelio: *Pater, quos dedisti mihi volo, ut ubi sum ego, et illi sint* [10].

18, 19. In potestate valida omnes, qui tibi non obediunt, comminues et domabis.

20. Cognoscite hunc esse Deum.

21. Si cognoscere non potestis, erudimini e divinis Scripturis, quod ipse est Deus noster.

22. Servite, inquit, ei in timore, et tremore,

23. Et in regno ejus exsultate.

24. Confirmamini in doctrina Domini,

25. Nequando vobis eam negligentibus ac despicientibus, irascatur,

26. Et vos statione sanctorum, quæ a dextris est, indignos existimet.

27. Cum ignis ultionis ante eum præcedet,

28. Beati omnes, qui in eo spem habent.

12. Τὸ *Σιὼν* ἑρμηνεύεται *τόπος*, ὅπου ἡ σκηνή. Βασιλεὺς οὖν ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ Σιὼν, τουτέστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἔνθα ἀληθινὴ σκηνὴ, *ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος*.

13, 14. Ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀκουστὴν ἐποίησε τὴν φωνὴν αὐτοῦ (1) βοῶν πρός με· *Σὺ εἶ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*.

15. Ἣν (2) ἐφανέρωσά σε. Πρὸ γὰρ τῶν αἰώνων ἀποκεκρυμμένος ἦς ἐν ἐμοὶ τῷ Πατρί σου, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· *Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός*.

16, 17. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ἐν Εὐαγγελίῳ· *Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ὅπου* (3) *εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖ-*
C *νοι ὦσιν*.

18, 19. Ἐν ἐξουσίᾳ ἰσχυρᾷ πάντας τοὺς μὴ πειθομένους σοι λεπτυνεῖς καὶ δαμάσεις.

20. Ἐπίγνωτε, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεός.

21. Ἐὰν μὴ δύνασθε ἐπιγνῶναι, παιδεύθητε ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν.

22. Δουλεύσατε, λέγει, αὐτῷ ἐν φόβῳ καὶ ἐν ῥόμῳ,

23. Καὶ ἀγαλλιᾶσθε ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

24. Ῥιζώσατε ἐν τῇ τοῦ Κυρίου διδασκαλίᾳ,

25. Μήποτε, ὡς ἀμελούντων ὑμῶν καὶ καταφρονούντων, ὀργισθῇ,

26. Καὶ ἀναξίους ὑμᾶς ἡγήσεται τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως τῶν ἁγίων.

27. Ὅταν τὸ πῦρ τῆς ἐκδικήσεως προπορεύσεται
D ἔμπροσθεν αὐτοῦ,

28. Μακάριοι πάντες οἱ τὴν ἐλπίδα ἔχοντες εἰς αὐτόν.

[7] Hebr. VIII, 2. [8] Joan. XVII, 6. [9] Joan. I, 18. [10] Joan. XVII, 24.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτοῦ, deest in Cod.
(2) Νῦν.
(3) Θέλω, ἵνα ὅπου.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ΨΑΛ. Γ'.

1. Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;
2. Πολλοὶ ἐπανέστησαν [ἐπανίστανται] ἐπ' ἐμέ.
3. Πολλοὶ λέγουσι τῇ ψυχῇ μου·
4. Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ.

Διάψαλμα.

5. Σὺ δὲ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ,
6. Δόξα μου, καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλήν μου.
7. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα·
8. Καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ.

A *Psalmus David, cum fugeret a facie Absalon filii sui.*

PSAL. III.

1. Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me?
2. Multi insurgunt adversum me.
3. Multi dicunt animæ meæ :
4. Non est salus ipsi in Deo ejus.

Diapsalma (a).

5. Tu autem, Domine, susceptor meus es,
6. Gloria mea, et exaltans caput meum.
7. Voce mea ad Dominum clamavi ;
B 8. Et exaudivit me de monte sancto suo.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Ψαλμὸς τῷ Δαυῒδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει ὁ ψαλμὸς, ὅτιπερ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν διώκεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Δαυῒδ γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*, ὅπερ (1) ἑρμηνεύεται ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. Ὥσπερ οὖν ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἀντᾶραι ἐζήτει κατὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, τουτέστι τοῦ Δαυῒδ, οὕτως καὶ Ἰουδαῖοι ἐπανέστησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προφητῶν, μὴ δεχόμενοι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀνθιστάμενοι αὐτοῖς.

Titulus, qui psalmo præmittitur, cinnabari scriptus, continet : *Psalmus David, cum fugeret a facie Absalomi filii sui.* Hoc autem est, quod psalmus significat : Cum chorus prophetarum persecutionem pateretur a populo Judaico. David enim interpretatur *desideratus*, quo nomine prophetarum chorus designatur. Quemadmodum igitur Absalon se erigere tentabat contra patrem suum, nempe Davidem, ita etiam Judæi insurrexerunt contra patres suos prophetas, non admittentes Dei præcepta, sed illis resistentes.

1. Λογισμοὶ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ.
2. Περὶ δαιμόνων λέγει.
3. Οἱ δαίμονες λέγουσι τῇ ψυχῇ μου (2)·
4. Οὐ δύναταί σε ῥύσασθαι ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν·

Τὸ διάψαλμα ἑρμηνεύεται *ἀεί*. Εἰς ὃν οὖν στίχον κεῖται, σημαίνει τὸ λεγόμενον ῥητὸν ὑπὸ τοῦ στίχου, ὅτι τοῦτο λεγόμενον ἐν τῷ στίχῳ ἐστὶν ἀεὶ, εἴτε ἀγαθόν ἐστιν ὃ λέγει ὁ στίχος, εἴτε φαῦλον· οὐ μόνον δὲ τοῦτο· ἀλλ' εἰς ὃν κεῖται τὸ διάψαλμα, σημαίνει, ὅτι περὶ τοῦ ἄλλου μέλλει λέγειν ὁ ψαλμὸς προσώπου, καὶ οὐχὶ περὶ οὗ ἔλεγεν ἕως τοῦ διαψάλματος. Αὕτη οὖν ἡ διήγησις περὶ τοῦ διαψάλματος.

5. Τοῖς γὰρ ἐπερχομένοις τῇ ψυχῇ μου δαίμοσι πολεμοῖς,
6. Τουτέστι, τὴν ἐξουσίαν δέδωκάς μοι, ἣν ἔσχον (3) πρὸ τούτου.
7. Ἀνεβόησα πρὸς αὐτόν· Κύριε, σῶσόν με,
8. Καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους (4) ἁγίου αὐτοῦ, ἤγουν τοῦ οὐρανοῦ.

C 1. Cogitationes Deo inimicæ.
2. De dæmonibus loquitur.
3. Dæmones dicunt animæ meæ :
4. Non potest Deus te liberare e nostris cupiditatibus

Diapsalma interpretatur *semper*. In eo igitur versu, in quo appositum est, notat dictum, quod eo versu continetur, semper esse, sive bonum, sive malum sit, quod versus dicit. Non id solum autem; sed etiam significat in eo versu, in quo reperitur diapsalma, quod psalmus locuturus est de alia persona, et non de illa, de qua locutus est usque ad diapsalma. Hæc autem est explicatio diapsalmatis.

5. Dæmones enim in animam meam irruentes impugnas,
D 6. Hoc est, potestatem, quam prius habebam, dedisti mihi.
7. Clamavi ad eum : Domine, salva me,
8. Et exaudivit me de monte sancto suo, scilicet e cœlo.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὅπερ ἐστὶν ὁ χορὸς τῶν προφητῶν, μὴ δεχόμενοι.
(2) Πρὸς τὴν ψυχήν μου λέγουσιν.
(3) Εἶχον.
(4) Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἤγουν. Rel. desunt.

(a) Ita. cod. Vat. — De diapsalmate, quod apud Hebræos dicitur *sela* סלה, hæc S. Hieronymus in epistola ad Marcellam : *Quidam diapsalma*, inquit, *commutationem metri dixerunt esse; alii pausationem spiritus; nonnulli, alterius sensus exordium; sunt qui rhythmi distinctionem, et quia psalmi tunc temporis juncta voce ad organum canebantur, cujusdam musicæ varietatis existiment silentium.* Harum nullam sententiam probat sanctus doctor; sed sequitur Aquilam, qui, verborum Hebræorum diligentissimus explicator, *sela*, quod *diapsalma* reddiderunt Septuaginta et Theodotion et Symmachus, *semper* transtulit. Convenit igitur cum nostro Psalterii interprete, qui insuper illud addidit, hac voce significari etiam mutationem personæ, de qua psalmus loquitur. Theodoretus autem in præfatione *Commentarii in Psalmos* talia scribit : *Diapsalma etiam variis modis exposuerunt. Nonnulli enim intermissionem operationis Spiritus sancti suspicati sunt esse : alii vaticinationis commutationem : quidam vero cantus vicissitudinem. Unus autem Aquilæ interpretationem secutus, pro* diapsalmate *posuit* semper, *cum præcedenti versu id cohærere pronuntians.*

9. Ego dormivi et soporatus sum ;
10. Et exsurrexi, quia Dominus suscepit me.
11. Non timebo millia populi circumdantis me.
12. Exsurge, Domine; salvum me fac, Deus meus.
13. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa ;
14. Dentes peccatorum contrivisti.
15. Domini est salus ;
16. Et super populum tuum benedictio tua.

A 9. Ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα·
10. Ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου·
11. Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλῳ συνεπιτιθεμένων μοι.
12. Ἀνάστα, Κύριε· σῶσόν με, ὁ Θεός μου.
13. Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως·
14. Ὀδόντας ἁμαρτωλῶν συνέτριψας.
15. Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία·
16. Καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου.

In finem, in carminibus. psalmus David.

PSAL. IV.

Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ ;
2. In tribulatione dilatasti mihi.
3. Miserere mei, et exaudi orationem meam.
4. Filii hominum, usquequo gravi corde ?
5. Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium ?
6. Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ.

ΨΑΛ. Δ'.

1. Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου.
2. Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι.
B 3. Οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.
4. Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι ;
5. Ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος ;
6. Καὶ γνῶτε, ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Unusquisque prophetarum dicit : Nullus fui in mea prædicatione propter hominum incredulitatem,
10 Novissime autem meus sermo exsurrexit, quoniam Dominus per seipsum mundum allocutus est.
11. Tentationes, ait me aggredientes.
12. Exsurge, Domine, de quo dicturus erat Thomas : *Dominus meus et Deus meus* [11].
13. Quoniam tu crucifixus pro nobis percussisti omnes rectores mundi, hoc est peccati.
14. Eorum scilicet doctrinas, quibus devorabant corda hominum qui illis auscultabant.
15. Tui quidem, qui natura ipsa Dominus es,
16. Et super sanctos tuos gratia tua ; omnis enim salus ab homine vana [12].

9. Ἕκαστος λέγει τῶν προφητῶν, ὅτι Ἐν μὲν (1) κηρύγματί μου ἀνωφελὴς ἐγενόμην διὰ τὴν ἀπείθειαν τῶν ἀνθρώπων,
10. Ὕστερον δὲ ἐξανέστη ὁ λόγος μου, ὅτι Κύριος δι' ἑαυτοῦ ἐλάλησε τῷ κόσμῳ (2).
11. Τῶν πειρασμῶν λέγει τῶν ἐπερχομένων μοι.
12. Ἀνάστα, Κύριε, περὶ οὗ μέλλει λέγειν Θωμᾶς· *Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου.*
13. Ὅτι σὺ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν (3) ἐπάταξας
C πάντας τοὺς κοσμοκράτορας τῆς ἁμαρτίας.
14. Τὰς διδαχὰς αὐτῶν τουτέστιν (4), ἐν αἷς κατήσθιον τὰς καρδίας τῶν ὑπακουόντων αὐτοῖς.
15. Σοῦ γὰρ (5) τοῦ κατὰ φύσιν Κυρίου,
16. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους σου ἡ χάρις σου· πᾶσα γὰρ σωτηρία ἀνθρώπου ματαία.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις, ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν, Εἰς ὕμνον εἴρηται ὑπὲρ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ (6), ὑπὲρ τῶν ἀθανάτων μυστηρίων δι' ὧν σώζονται οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν (7) λέγουσι καὶ τὸν ὕμνον τῷ σώσαντι αὐτοὺς τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Δαυΐδ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρί*, ὅπερ ἐστὶ Κύριος (8) ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Titulus, qui psalmo præmittitur, cinnabari scriptus, continet : *In finem in hymnis, psalmus David.* Scilicet in hymnum, hoc est in laudem, psalmus dictus est pro sanctis Dei de immortalibus mysteriis, quibus sancti Dei salvantur, et ob quæ hymnum canunt Dei Filio, qui salvavit eos. David enim interpretatur *manu potens*, qualis est Dominus Deus noster.

1. Veniens ad me opem mihi tulisti,
2. Animadvertens meam infirmitatem,
3. Non rejecisti deprecationem meam.
4. Corde lapidei.
5. Quæ in mundo sunt.
6. Intelligite quoniam Dominus servum suum glorificavit.

D 1. Παραγενόμενος πρός με, ἐβοήθησάς μοι, λέγει,
2. Προσεσχηκὼς τὸ ἀσθενές μου,
3. Μὴ ἀποῤῥίψῃς τὴν ἱκεσίαν μου.
4. Λιθοκάρδιοι.
5. Τὰ ἐν τῷ κόσμῳ.
6. Νοήσατε (9) ὅτι ὁ Κύριος ἐδόξασε τὸν δουλεύοντα αὐτῷ.

[11] Joan. xx, 28. [12] Psal. LIX, 13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐν τῷ μέν.
(2) Ἐλάλησεν αὐτῶν (αὐτά) τῷ κόσμῳ.
(3) Ἐμοῦ.
(4) Τῶν αὐτῶν τούτων.
(5) Κυρίου, ἡ σωτηρία.
(6) Τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.
(7) Διό.
(8) Ἐστὶ Ἰησοῦς.
(9) Ποιήσατε.

7. Κύριος εἰσακούσεταί μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με A πρὸς αὐτόν.
8. Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε·
9. Ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.
10. Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον.
11. Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;
12. Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε·
13. Ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου.
14. Ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου [σίτου καὶ οἴνου] καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν.
15. Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω.
16. Ὅτι σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι κατ- B ῴκισάς με.

7. Dominus exaudiet me, cum clamavero ad eum.
8. Irascimini, et nolite peccare ;
9. Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.
10. Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino.
11. Multi dicunt : Quis ostendet nobis bona ?
12. Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine ;
13. Dedisti lætitiam in corde meo
14. A fructu frumenti, vini [frumenti et vini] et olei sui multiplicati sunt.
15. In pace in idipsum dormiam et requiescam.
16. Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Ε'.

1. Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε·
2. Σύνες τῆς κραυγῆς μου [τῇ κραυγῇ μου]·
3. Πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου,
4. Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου.
5. Ὅτι πρὸς σὲ προσεύξομαι, Κύριε·
6. Τὸ πρωῒ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου.

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, psalmus David. PSAL. V.

1. Verba mea auribus percipe, Domine ;
2. Intellige clamorem meum ;
3. Intende voci orationis meæ,
4. Rex meus, et Deus meus.
5. Quoniam ad te orabo, Domine,
6. Mane exaudies vocem meam.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Οὐδενὸς (1) γὰρ παρορᾷ τῶν ἀναστεναζόντων πρὸς αὐτόν.
8, 9. *Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.*
10. Εὔξασθε καὶ ψάλατε ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ.
11. Τὸν Κύριόν σου (2), καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
12. Ἐγνώσθη ἐν ἡμῖν ὁ Υἱός σου, Κύριε. C
13. Τὸ Πνεῦμά σου λέγει τὸ ἅγιον.
14. Ἐκ τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ τῆς χάριτος τοῦ Πατρὸς (3) τοῦ ἁγίου.
15. Ἀναπαύσομαι, λέγει.
16. Σὺ μόνος κατῴκισάς με ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

7. Neminem enim despicit eorum qui ad eum ingemiscunt.
8, 9. *Sol non occidat super ira vestra* [13]
10. Orate et psallite corde puro.
11. Filium tuum et Spiritum tuum sanctum.
12. Manifestatus est in nobis Filius tuus, Domine.
13. Spiritum tuum sanctum, ait.
14. Ex supercœlesti pane, et vino, et gratia Patris sancti.
15. Requiescam, dicit
16. Tu solus habitare me fecisti in regno tuo.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ.* Τοῦτον οὖν (4) ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας λέγει τὸν ψαλμὸν τῆς μελλούσης κληρονομεῖν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Λέγει δὲ *τὸν ψαλμὸν τῷ Δαυΐδ*, λέγω δὴ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Δαυΐδ γὰρ ἑρμηνεύεται *οὗτος ἀγαπητὸς*, ὅπερ ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς τὸν (5) μονογενῆ Υἱόν.

Titulus, qui psalmo præmittitur, cinnabari scriptus, continet : *In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, psalmus David.* Hunc igitur psalmum dicit pro Ecclesia, quæ futura est hæres regni cœlorum. Dicitur autem : *Psalmus David*, scilicet Dei Filio. David enim interpretatur : *Hic dilectus*, quod dictum est a Patre ad Filium suum unigenitum [14].

1. Εἰσελεύσονται τὰ ῥήματά μου εἰς τὰς ἀκοάς σου. D
2-4. Ἀνάκρινε τὰ προσφερόμενά σοι παρ' ἐμοῦ·
5. Ὅτι σοι μέλλω προσιέναι.
6. Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι τὸ φῶς σου ἐν τῇ καρδίᾳ μου

1. Ingrediantur verba mea in aures tuas :
2-4. Expende, quæ tibi a me afferuntur ;
5. Quoniam ad te accessurus sum.
6. Cum orietur lux tua in corde meo

[13] Ephes. IV, 26. [14] Matth. III, 17; XVII, 5; II Petr. I, 17.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οὐδένα.
(2) Υἱόν σου.
(3) Πνεύματος.
(4) Τοῦτο οὖν ἐστι.
(5) Πνεύματος εἰς τόν.

7. Mane astabo tibi, et videbis me,
8. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
9. Neque habitabit juxta te malignus,
10. Neque permanebunt injusti ante oculos tuos.
11. Odisti omnes qui operantur iniquitatem,
12. Perdes omnes qui loquuntur mendacium.
13. Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.
14. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam,
15. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.
16. Domine, deduc me in justitia tua :
17. Propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.
18. Quoniam non est in ore eorum veritas ;
19. Cor eorum vanum est.
20. Sepulcrum patens est guttur eorum ·
21. Linguis suis dolose agebant.
22. Judica illos, Deus.
23. Decidant a cogitationibus suis ;
24. Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos ;
25. Quoniam irritaverunt te, Domine.

7. Τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψει με,
8. Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ.
9. Οὐ παροικήσει σοι πονηρευόμενος,
10. Οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου.
11. Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν,
12. Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος.
13. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος.
14. Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου,
15. Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου.
16. Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου
17. Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου.
18. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἀλήθεια·
19. Ἡ καρδία αὐτῶν ματαία.
20. Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν·
21. Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν.
22. Κρῖνον αὐτοὺς, ὁ Θεός.
23. Ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν·
24. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν ἔξωσον αὐτούς·
25. Ὅτι παρεπίκρανάν σε, Κύριε.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Cum omnes tenebras dispulero a me, cujus gratia me tibi sistam, et tunc me inspicies.
8. Non enim tu es Deus libenter videns tenebricosas cogitationes in corde hominis.
9. Non erit tibi amicus, qui tibi benevolo et mundo corde non servit.
10. Non enim digni æstimabuntur injusti stare coram te in æternitate.
11. Qui facit peccatum, et injustitiam facit.
12. Projicies enim eos in ignem, ubi est diabolus pater mendacii.
13. De Caino loquitur, et de reliquis ejus similibus.
14. In supernam Jerusalem.
15. In supercœlesti civitate.
16. Deduc me in Filio tuo, quia lux est.
17. Fac me incedere in luce tua propter inimicos meos, qui tenebræ sunt.
18. In doctrina eorum ;
19. Cogitatio eorum.
20. Omnes enim devorant, qui peccatis moriuntur.
21. Adulando decipiunt.
22, 23. Non prævaleat consilium eorum,
24. Quemadmodum seipsos elongaverunt a te tempore vitæ suæ, ita eos projice abs te in resurrectione ;
25. Quoniam viventes irritaverunt te.

7. Ὅτε πᾶσαν σκοτίαν ἀπελάσω ἀπ' ἐμοῦ, τοῦ παραστήσομαί σοι (1), καὶ τότε ἐπόψει με.
8. Οὐ γὰρ εἶ ὁ (2) Θεὸς ἡδέως ὁρῶν σκοτεινὰς ἐνθυμήσεις ἐν καρδίᾳ ἀνδρός.
9. Οὐκ ἔσται σοι οἰκεῖος ὁ μὴ καθαρῶς σοι δουλεύων μετ' ἐννοίας.
10. Οὐ γὰρ ἀξιωθήσονται ἀτελευτήτως ἱστάναι ἐνώπιόν σου παράνομοι.
11. Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ.
12. Βαλεῖς γὰρ αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ, ἔνθα ὁ διάβολος ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους.
13. Περὶ τῶν κατὰ τὸν Κάϊν λέγει καὶ τῶν λοιπῶν.
14. Εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.
15. Εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν.
16. Ὁδήγησόν με ἐν τῷ Υἱῷ σου, ὅτι φῶς ἐστι.
17. Διὰ τοὺς ἐχθρούς μου τοὺς ὄντας σκότος ἐν τῷ φωτί σου πορεύεσθαί με ποίησον.
18. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν·
19. Ἡ ἐνθύμησις (3) αὐτῶν.
20. Πάντας γὰρ τοὺς νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καταπίνουσιν.
21. Κολακεύοντες ἀπατῶσιν.
22, 23. Μὴ ἰσχυσάτω ἡ βουλὴ αὐτῶν·
24. Καθὼς ἑαυτοὺς ἐμάκρυναν ἀπὸ σοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ζωῆς αὐτῶν, οὕτως αὐτοὺς ἀπόῤῥιψον ἀπὸ σοῦ ἐν τῇ ἀναστάσει·
25. Ὅτι παρεπίκρανάν σε ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Παρ' ἐμαυτοῦ παραστήσομαί σοι.
(2) Art. ὁ deest.
(3) Αἱ ἐνθυμήσεις.

26. Καὶ εὐφρανθείησαν [εὐφρανθήτωσαν] πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ. A

27. Εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς.

8. Καὶ καυχήσονται ἐν σοὶ πάντες οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου·

29. Ὅτι σὺ εὐλογήσεις δίκαιον.

30. Κύριε, ὡς ὅπλῳ εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς.

26. Et lætentur omnes qui sperant in te;

27. In æternum exsultabunt, et habitabis in eis.

28. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum;

29. Quoniam tu benedices justo.

30. Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Ϛ'.

1. Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με·
2. Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με.
3. Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι·
4. Ἴασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου· B
5. Καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα.
6. Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πότε;
7. Ἐπίστρεψον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου
8. Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου.
9. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου,
10. Ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι;

In finem, in carminibus pro octava, psalmus David. PSAL. VI.

1. Domine, ne in furore tuo arguas me;
2. Neque in ira tua corripias me.
3. Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum;
4. Sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea;
5. Et anima mea turbata est valde.
6. Sed tu, Domine, usquequo?
7. Convertere, Domine, et eripe animam meam:
8. Salvum me fac propter misericordiam tuam.
9. Quoniam non est in morte, qui memor sit tui,
10. In inferno autem, quis confitebitur tibi?

ATHANASII INTERPRETATIO.

26. Ἀτελευτήτως εὐφρανθήσονται καὶ ἀγαλλιάσονται οἱ πιστεύοντες εἰς σὲ,

27. Θεωροῦντες τὸ πρόσωπόν σου διὰ παντός. C

28. *Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω,*

29. Λέγων πρὸς αὐτούς· *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου.*

30. Διὰ τοῦ σταυροῦ σου τῆς οὐρανίου βασιλείας ἠξίωσας (1) ἡμᾶς.

26. Perpetuo lætabuntur, et exsultabunt, qui credunt in te,

27. Videntes faciem tuam in æternum.

28. *Qui gloriatur, in Domino glorietur* [14*],

29. Dicens illis: *Venite, benedicti Patris mei* [15].

30. Per crucem tuam dignos nos fecisti cœlesti regno.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει· Ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ῥυσθῆναι τῆς κρίσεως οἱ ἅγιοι παρακαλοῦσι καὶ ἀξιωθῆναι τῆς αἰωνίου μισθαποδοσίας. Τῷ γὰρ ἕκτῳ αἰῶνι συντελεῖται ὁ κόσμος· τῷ δὲ ἑβδόμῳ (2) κρίνει τὴν οἰκουμένην ὁ Κύριος· τῷ δὲ ὀγδόῳ οὗτοι ἀπέρχονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον. Διὰ τοῦτο εἴρηται ὁ ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ὀγδόῃ.

Psalmo præpositus titulus, cinnabari scriptus, continet: *In finem, in hymnis pro octava, psalmus David.* Hoc autem significat: In sæculorum consummatione sancti rogabunt, ut liberentur a judicio, et digni fiant æternæ mercedis retributione. Sexto enim sæculo consummatur mundus; septimo autem orbem terræ judicat Dominus; octavo vero hi abeunt in vitam æternam; et hi in supplicium æternum [16]. Propterea dictus est psalmus pro eo quod liberentur sancti in octava.

1, 2. Κύριε, μὴ ἐκτὸς τοῦ ἐλέους σου ἐλέγξῃς με, καὶ παιδεύσῃς με. D

3. Σαθρὸς τῇ διανοίᾳ·

4. Καὶ οὐκ εἰμὶ ἐστηριγμένος (3) περὶ τὰς ἐντολάς σου.

5. Ἐν ἁμαρτήμασι πεφυρμένος εἰμὶ, λέγει.

6. 7. Ἐλθὲ, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου,

8. Διὰ τὸ εἶναι (4) ἐλεήμονα.

9. Ὁ ὅλως μνημονεύων σου ἐκκλίνει (5) ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας·

10. Ὁ γὰρ νοῦς ὁ κυριευόμενος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἐξομολογήσεταί σοι.

1, 2. Domine, ne extra misericordiam tuam arguas me, et corripias me.

3. Mente corruptus;

4. Et non sum firmatus in mandatis tuis.

5. In peccatis commistus sum, inquit.

6, 7. Veni, Domine, libera animam meam,

8. Quia misericors es.

9. Qui prorsus memor est tui, declinat a peccato;

10. Mens enim, quæ dominatur a peccato, non confitebitur tibi.

[14*] I Cor. I, 31. [15] Matth. XXV, 34. [16] ibid. 46.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀξίωσον.
(2) Καὶ τῷ ἑβδόμῳ.
(3) Ἐπεστηριγμένος.
(4) Εἶναί σε.
(5) Ἐκλίπει.

A

11. Laboravi in gemitu meo,
12. Lavabo per singulas noctes lectum meum;
13. Lacrymis meis stratum meum rigabo.
14. Turbatus est a furore oculus meus:
15. Inveteravi inter omnes inimicos meos.
16. Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem:
17. Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.
18. Exaudivit Dominus deprecationem meam:
19. Dominus orationem meam suscepit.
20. Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei:
21. Convertantur et erubescant valde velociter.

Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini. PSAL. VII.

1. Domine Deus meus, in te speravi:

11. Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου,
12. Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου
13. Ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω.
14. Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου·
15. Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου.
16. Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν·
17. Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου.
18. Ἤκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου·
19. Κύριος τὴν προσευχήν μου προσεδέξατο.
20. Αἰσχυνθείησαν καὶ ταραχθείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου.
21. Ἀποστραφείησαν καὶ καταισχυνθείησαν σφόδρα διὰ τάχους.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὃν ᾖσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενί. ΨΑΛ. Ζ'.

1. Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα·

ATHANASII INTERPRETATIO.

B

11. Gravatus peccato ingemiscam.
12. Emundabo ab omni peccato corpus meum:
13. Et in lacrymis requiem meam; hoc est Dominum lacrymis rigabo, ut meretrix in Evangelio [17].
14. Pura est a suggestione diaboli mens mea.
15. Perditus omnino sum, et in nihilum redactus.
16. Dæmones antea me ducentes ad omnem improbam cupiditatem.
17. Gemitum cordis mei.
18. Hanc non aversatus est.
19. Eam enim adimplet.
20. Confundantur, quod non amplius me in captivitatem redigere possunt, quia custodior a Domino, et hanc ob causam irascantur,

C

21. Et quam celeriter confusi recedant.

11. Βαρούμενος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας στενάξω (1).
12. Καθαρίσω ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας (2) τὸ σῶμά μου·
13. Καὶ ἐν δάκρυσι (3) τὴν ἀνάπαυσίν μου· τουτέστι τὸν Κύριον βρέξω, ὡς ἡ πόρνη ἐν Εὐαγγελίῳ.
14. Οὐ καθαρεύει ἡ διάνοιά μου ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου ὑποβολῆς.
15. Ἠφανίσθην ὅλως, εἰς οὐδὲν ἐγενόμην.
16. Οἱ δαίμονες οἱ τὸ πρότερον ὁδηγήσαντές με πρὸς πᾶσαν πονηρὰν ἐπιθυμίαν.
17. Τοῦ ὀδυρμοῦ τῆς καρδίας μου.
18. Οὐχ ἀπεστράφη ταύτην.
19. Πληροῖ γὰρ αὐτήν.
20. Ἐντραπῶσιν, ὅτι οὐχ ἔτι με αἰχμαλωτίσαι δύνανται, διὰ τὸ φυλάττεσθαί με ὑπὸ Κυρίου, καὶ ὀργισθῶσιν ἕνεκεν τούτου,
21. Καὶ ἀναστρέψουσι καταισχυνθέντες πάνυ ἐν τάχει.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὃν ᾖσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενί.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ᾖσε τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβὶδ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ προφητεύων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ μέλλοντος ἀπὸ ἁμαρτιῶν λυτροῦσθαι καὶ ἐπιστρέφειν, καὶ ἀξιοῦσθαι τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως τοῦ Χριστοῦ· Χουσὶ γὰρ ἑρμηνεύεται *Αἰθίοψ*, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ ὄντος μέλανος ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ᾖσε τὸν ψαλμὸν τῷ Κυρίῳ. Ἰεμενὶ δὲ ἑρμηνεύεται *δεξιά μου*· ἐπειδὴ ὁ λαὸς ὁ Αἰθίοψ, λέγω δὴ ὁ μέλας, ῥυσθεὶς ἐκ τῶν ἀριστερῶν, μέλλει ἵστασθαι ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ.

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus, continet: *Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini.* Hoc autem significat, quod psalmum David cecinit Filio Dei prophetans de populo, qui futurus erat, ut a peccatis liberaretur, et converteretur, et dignus fieret stare a dextris Christi. Chusi enim interpretatur *Æthiops*, hoc est: Pro populo, qui erat niger a peccatis, cecinit psalmum Domino. Jemini autem interpretatur *dextera mea*; quoniam populus Æthiops, niger, inquam, ob peccata, liberatus e sinistris stabit a dextris Dei.

D

1. Te constitui adjutorem meum omni tempore, salva me.

1. Σὲ ἐθέμην βοηθόν μου πάντοτε, σῶσόν με.

[17] Luc. VII, 38.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Στενάζω.
(2) Καθαρίσῃς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
(3) Καὶ ἐν δάκρυσί μου.

2. Σῶσόν με ἐκ (a) πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ A ῥῦσαί με.
3. Μήποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου,
4. Μὴ ὄντος λυτρουμένου, μηδὲ σώζοντος.

5. Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο,
6. Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου,
7. Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά·
8. Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός.
9. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου, καὶ καταλάβοι,
10. Καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωήν μου,
11. Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι.
12. Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου,
13. Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν σου.
14. Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστά- B ματι, ᾧ ἐνετείλω,
15. Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε.
16. Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον.
17. Κύριος κρινεῖ λαούς.

Διάψαλμα.

18. Κρῖνόν μοι, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου,

2. Salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me.
3. Nequando rapiat ut leo animam meam,
4. Dum non est, qui redimat, neque qui salvum faciat.
5. Domine Deus meus, si feci istud,
6. Si est iniquitas in manibus meis,
7. Si reddidi retribuentibus mihi mala:
8. Decidam merito ab inimicis meis inanis.
9. Persequatur utique inimicus animam meam, et comprehendat,
10. Et conculcet in terra vitam meam;
11. Et gloriam meam in pulverem deducat.
12. Exsurge, Domine, in ira tua,
13. Et exaltare in finibus inimicorum tuorum.
14. Et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto, quod mandasti,
15. Et synagoga populorum circumdabit te.
16. Et propter hanc in altum regredere.
17. Dominus judicabit populos.

Diapsalma.

18. Judica me, Domine, secundum justitiam tuam,

(a) V. 2 incipit ab ἐκ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Τῶν δαιμόνων, λέγει.
3. Ὁ αἱμοπότης διάβολος.
4. Τοῦ ἀνθισταμένου αὐτῷ ὑπὲρ ἐμοῦ. C
5. Ὁ μέλλων λέγειν·
6. Ἁρπαγή τις·
7. Εἰς αὐτὸν ἐξεδίκησά ποτε (1)·
8. Ἐκπέσω τῆς υἱοθεσίας σου ἡττησθεὶς (2) τοῖς δαίμοσιν·
9. Ἐκπέσω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, ἢ τοιοῦτον (3) ἐποίησα τῶν προλεχθέντων.
10. Καὶ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἔσομαι τὰ ἔτη μου πάντα·
11. Καὶ τὴν καρδίαν μου εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἀποκλείσει (4).
12. Εἰς ἐμὴν βοήθειαν, ἐκείνων δὲ ἀπώλειαν.
13. Δοξάσθητι εἰς τὰ τέλη τῶν ἐχθρῶν σου
14. Περὶ οὗ εἶπε τοῖς ἀποστόλοις· *Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.* D
15. Οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν οἱ συναγαγόντες τὸν κόσμον ὅλον εἰς τὴν πίστιν.
16. Περὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου (5) λέγει
17. Παιδεύσει, λέγει.
18. Ποίησόν μοι, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου.

2. Ex dæmonibus, ait.
3. Sanguipotor diabolus.
4. Qui illi resistat pro me.
5. Qui dicturus est:
6. Rapina aliqua;
7. Si unquam ultus sum in ipsum;
8. Excidam tua adoptione superatus a dæmonibus
9. Incidam in manus diaboli, si quidquam eorum quæ dicta sunt commisi.
10. Et scabellum pedum ejus ero omnibus annis meis;
11. Et cor meum in cupiditatibus suis concludet.
12. In meum auxilium, in illorum autem exitium.
13. Glorificare in novissimis inimicorum tuorum;
14. De quo dixit apostolis: *Post tres dies resurgam* [18].
15. Apostoli post resurrectionem totum mundum in fidem congregantes.
16. De assumptione Domini loquitur.
17. Corripiet, inquit.
18. Fac mihi, Domine, secundum justitiam tuam.

[18] Matth. XXVII, 63.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰ ἑαυτὸν ἐξεδίκησά ποτε.
(2) Ἡττηθείς.
(3) Εἴ τι οὖν τι.
(4) Αὐτῶν ἀναποκλείσει.
(5) Τοῦ Χριστοῦ.

19. Et secundum innocentiam meam super me. A
20. Consumetur nequitia peccatorum,
21. Et diriges justum,
22. Scrutans corda et renes Deus.
23. Justum adjutorium meum a Domino,
24. Qui salvos facit rectos corde.
25. Deus, judex justus, fortis et patiens;

26. Nunquid irascitur per singulos dies?
27. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit;
28. Arcum suum tetendit, et paravit illum.
29. Et in eo paravit vasa mortis:
30. Sagittas suas ardentibus effecit.
31. Ecce parturiit injustitiam, concepit dolorem, et peperit iniquitatem. B
32. Lacum aperuit, et effodit eum,
33. Et incidet in foveam quam fecit.
34. Convertetur dolor ejus in caput ejus,
35. Et in verticem ipsius, iniquitas ejus descendet.
36. Confitebor Domino secundum justitiam ejus,

37. Et psallam nomini Domini altissimi.

19. Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί.
20. Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν,
21. Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον,
22. Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός (a).
23. Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ,
24. Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.
25. Ὁ Θεὸς, κριτὴς δίκαιος, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακρόθυμος·
26. Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν;
27. Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει·
28. Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό.
29. Καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου·
30. Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο.
31. Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν.
32. Λάκκον ὤρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτὸν,
33. Καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο.
34. Ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ,
35. Καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται.
36. Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ,
37. Καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου.

(a) Ὁ Θεὸς δικαίως, in margine ὡς Θεός. V. 23. Ἡ βοήθειά μου, etc.; τῇ καρδίᾳ. V. 24. Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος. V. 25. Καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακρόθυμος.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Secundum dilectionem meam, quam habeo C erga te, et erga omnes, ita mihi fac.
20. Peribit, ait.
21. Illuminabis;
22. Intuens cogitationes, et uniuscujusque cupiditates.
23. Verum auxilium a Deo est, inquit.
24. Judex utique justus in futuro sæculo; cuique enim retribuet secundum opera ejus [19].
25. Fortis et longanimis: fortis quidem contra adversarias potestates: longanimis autem erga genus humanum.
26. Quemadmodum in eremo intulit iram suam in Judæos, non amplius facit.
27. Minas suas præparabit contra nos. D
28. Prædicationem ejus significat:
29. Contra diabolum, et potestates ejus;
30. Apostolos contra dæmones.
31-35. De diabolo loquitur.
36, 37. Et hymnum nomini Domini supercœlestis emittam.

19. Κατὰ τὴν ἀγάπην μου οὕτως μοι ποίησον, ἣν ἔχω πρὸς σὲ καὶ πρὸς πάντας.
20. Ἀπολεῖται, λέγει.
21. Φωταγωγήσεις·
22. Ἐφορῶν τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐπιθυμίας ἑκάστου.
23. Ἡ ἀληθὴς βοήθεια ἐκ Θεοῦ ἐστι, λέγει (1).
24. Κριτὴς μὲν δίκαιος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἑκάστῳ γὰρ ἀποδίδωσι κατὰ τὰ ἔργα (2) αὐτοῦ.
25. Ἰσχυρὸς δὲ καὶ μακρόθυμος· τὸ μὲν κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, τὸ δὲ πρὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.
26. Ὡς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπήγαγε τοῖς Ἰουδαίοις, οὐκ ἔτι ἐπάγει (3) τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, λέγει.
27. Τὴν ἀπειλὴν (4) αὐτοῦ εὐτρεπίσει καθ' ἡμῶν.
28. Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ λέγει·
29. Κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ·
30. Τοὺς ἀποστόλους κατὰ τῶν δαιμόνων.
31-35. Περὶ (5) τοῦ διαβόλου λέγει.
36 (6), 37. Καὶ ὕμνον ἀναπέμψω τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ἐπουρανίου.

[19] Rom. II, 6.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀληθὴς ἡ βοήθειά μου, λέγει.
(2) Τὸ ἔργον.
(3) Ἐπαγάγει.
(4) Τὴν ὀργήν.
(5) Ὅλα ταῦτα περί, etc.
(6) Δουλώσω ἐμαυτὸν τῷ Κυρίῳ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Η'.

1. Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!

2. Ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.

3. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον,

4. Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου,

5. Τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν.

6. Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου,

7. Σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας.

8. Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ;

9. Ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν;

10. Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους·

11. Δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτὸν,

12. Καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

13. Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ,

In finem pro torcularibus, psalmus David. *PSAL. VIII.*

1. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

2. Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.

3. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem,

4. Propter inimicos tuos,

5. Ut destruas inimicum et ultorem.

6. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum,

7. Lunam et stellas, quæ tu fundasti.

8. Quid est homo, quod memor es ejus?

9. Aut filius hominis, quoniam visitas eum?

10. Minuisti eum paulo minus ab angelis:

11. Gloria et honore coronasti eum,

12. Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

13. Omnia subjecisti sub pedibus ejus,

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν, ὃ λέγει· Ἐπ' ἐσχάτων (1) τῶν χρόνων ὑπὲρ τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς τὸν οἶνον τὸν εὐφραίνοντα καρδίας (2), τουτέστι τὸν Κύριον· διὰ τοῦτο γὰρ *ληνοὺς* αὐτοὺς εἶπε. Ψάλλει οὖν Δαβὶδ εἰς ἑαυτοὺς τὸν ψαλμὸν τῷ Κυρίῳ.

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus, continet: *In finem pro torcularibus, psalmus David.* Hoc igitur est, quod dicit: In novissimis temporibus pro iis, qui habent in se ipsis vinum lætificans corda, hoc est Dominum; idcirco enim eos dixit *torcularia.* David igitur in eorum persona psallit Domino.

1. Κύριε ὁ Θεὸς (3) ἡμῶν, ὡς ἔνδοξον τὸ ὄνομά σου παρὰ πᾶσιν ὑπάρχει! ὅτι Θεὸς ὢν πέπονθας ὑπὲρ ἡμῶν.

2. Ἡ χάρις σου ἐν τοῖς ἀποστόλοις.

3. Τὰ παιδία λέγει τὰ ἐν τῷ ἱερῷ κράζοντα, καὶ τὰ ἐν Βηθλεὲμ ἀναιρεθέντα δι' αὐτόν.

4, 5. Περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ διαβόλου λέγει.

6. Ἔργα λέγει τοὺς οὐρανοὺς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.

7. Σελήνην λέγει τὸν κόσμον, ἀστέρας δὲ τοὺς ἁγίους.

8. Οὐκ ἀπὸ γῆς ἐστιν ἕκαστος τῶν κατὰ φύσιν ἀνθρώπων;

9. Τίς (4) οὕτως αυτον ἠγάπησας;

10. Περὶ τοῦ Κυρίου λέγει καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ· ἐπειδήπερ οἱ μὲν ἄγγελοι ἀθάνατοί εἰσι, τὸν δὲ ὁμοούσιον αὐτοῦ Υἱὸν παρέδωκεν ὁ Πατὴρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον·

11. Τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὑπῆρχε δόξα.

12. Πάντας, οὓς ἔκτισας ἀνθρώπους, ἐποίησας φυλάττεσθαι ὑπ' αὐτοῦ.

13. Αὐτῷ γὰρ, ὡς δυνατὸς ᾖ, ᾧ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, ἐπιγείων (5), καταχθονίων, ἐξομολογούμενοι, ὅτι Ἰησοῦς ὡς ἀληθῶς Υἱός σου κατὰ φύσιν τῆς σῆς οὐσίας ἐστίν.

1. Domine Deus noster, quam gloriosum est nomen tuum apud omnes! quoniam cum Deus esses, passus es pro nobis.

2. Gratia tua in apostolis.

3. Pueros significat in templo clamantes et in Bethleem protper eum occisos.

4, 5. De Judæis et de diabolo loquitur.

6. Cœlos vocat opera Spiritus sancti.

7. Lunam vocat mundum, stellas autem sanctos.

8. Nonne e terra unusquisque est secundum humanam naturam?

9. Cur ita eum dilexisti?

10. De Domino loquitur, et de passione ejus; quoniam angeli quidem immortales sunt, Filium autem suum consubstantialem morti tradidit Pater pro nobis;

11. Hoc enim ei gloriæ fuit

12. Omnes, quos creasti homines, fecisti ab eo custodiri.

13. Ipsi enim, cum potens sit, omne genu flectet cœlestium, terrestrium et infernorum, confitentium quod Jesus vere Filius tuus est secundum naturam tuæ essentiæ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀπ ἐσχατου.
(2) Καρδίαν.
(3) Ὁ Κύριος.
(4) Τί.
(5) Ὡς δύναμις ῃ, παν . . . . και επιγειων καί, etc.

14. Oves et boves universas, A
15. Insuper et pecora campi,
16. Volucres cœli, et pisces maris,
17. Qui perambulant semitas maris.
18. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

In finem pro occultis filii, psalmus David.
PSAL. IX.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo;
2. Narrabo omnia mirabilia tua.
3. Lætabor et exsultabo in te;
4. Psallam nomini tuo, Altissime
5. In convertendo inimicum meum retrorsum;
6. Infirmabuntur, et peribunt a facie tua.
7. Quoniam fecisti judicium meum, et causam meam; B
8. Sedisti super thronum, qui judicas justitiam.
9. Increpasti gentes, et periit impius;
10. Nomen ejus delevisti in æternum, et in sæculum sæculi.
11. Inimici defecerunt frameæ in finem et civitates destruxisti.

14. Πρόβατα καὶ βόας ἁπάσας,
15. Ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου,
16. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης,
17. Τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν.
18. Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Θ'.

1. Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου·
2. Διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.
3. Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐν σοί·
4. Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὕψιστε,
5. Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω.
6. Ἀσθενήσουσι, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου.
7. Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου·
8. Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην.
9. Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής·
10. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
11. Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες.

ATHANASII INTERPRETATIO.

14, 15. Diversitatem significat hominum in eum credentium.

16, 17. Aves cœli nominat eos qui mentem in cœlestibus habent; pisces autem maris, qui in mundo conversantur.

18. Domine, qui redemisti nos pretioso sanguine tuo, quam honorabile et gloriosum est nomen tuum in omnibus gentibus!

14, 15. Τὴν διαφορὰν λέγει τῶν ἀνθρώπων τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν.

16, 17. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ λέγει τοὺς ἔχοντας τὴν διάνοιαν εἰς τὰ ἐπουράνια· ἰχθύας δὲ τῆς θαλάσσης τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρεφομένους.

18. Κύριε, ὁ ἐξαγοράσας ἡμᾶς τῷ τιμίῳ σου αἵματι, ὡς ἔντιμον καὶ ἔνδοξον τὸ ὄνομά σου ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις!

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει· Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ὑπὲρ τῶν ἀκαταλήπτων μυστηρίων τοῦ Υἱοῦ (1) λέγει τὸν ψαλμὸν τῷ (2) Δαβίδ.

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus, continet: *In finem, pro occultis filii, psalmus David.* Hoc igitur significat: In novissimo die pro incomprehensibilibus mysteriis Filii Dei, psalmum dicit esse David.

1. Enuntiabo, Domine, in toto corde meo; C
2. Et narrabo omnia mirabilia tua, recordatus eorum quæ a te pro nobis facta sunt.
3. Lætabor, et exsultabo in recordatione tui;
4. Et magnifice te laudabo.
5. Diabolum significat.
6. Ab adventu tuo.
7. Consumptis inimicis meis, me vindicasti.
8. Constituisti apostolos tuos magistros nostros, docens nos operari justitiam.
9. (a) Admonuisti gentes ne peccarent; et periit diabolus.
10. Diabolum ait, ex libro viventium.
11. Virtutes ejus, et principatus, et potestates significat.

1. Ἐξείπω, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου·
2. Καὶ διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου, μνησθεὶς τῶν ὑπὸ σοῦ γεγενημένων ὑπὲρ ἡμῶν.
3. Εὐφρανθήσομαι, καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῇ σῇ μνείᾳ·
4. Καὶ ἀνυμνήσω σε μεγαλοπρεπῶς.
5. Τὸν διάβολον λέγει.
6. Ἀπὸ τῆς παρουσίας σου.
7. Ἐποίησας τὴν ἐκδίκησίν μου καταναλώσας τοὺς ἐχθρούς μου.
8. Κατέστησας τοὺς ἀποστόλους σου παιδευτὰς ἡμῶν, ὁ διδάσκων δικαιοσύνην ἐργάζεται (3).
9. Ἐνουθέτησας τὰ ἔθνη, τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν· καὶ ἀπώλετο ὁ διάβολος.
10. Τὸν διάβολον λέγει ἐκ βίβλου ζώντων.
11. Τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς D ἐξουσίας λέγει.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Τοῦ Υἱοῦ*, deest in cod.
(2) Ὁ, dicit David.
(3) Ἐργάζεσθαι.

(a) Versiculus iste in codice est ultimus versus pag. 8, a tergo. Quæ sequuntur paginæ novem scriptæ sunt alio charactere prorsus dissimili, et multo magis recentiori, et continent diversam omnino interpretationem et alio stylo scriptam. Hæc autem inserta videtur ad supplendum codicis defectum, qui est, ut dixi, a versiculo decimo psalmi hujus noni usque ad versiculum decimum nonum psalmi xx.

A 12. Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου·
13. Καὶ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα μένει.
14. Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ·
15. Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ
16. Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι,
17. Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι,
18. Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι.
19. Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σοὶ οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου·
20. Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε.
21. Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών·
22. Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ·
23. Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη·
B 24. Οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων.
25. Ἐλέησόν με, Κύριε· ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου
26. Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου,
27. Ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου
28. Ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.
29. Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου.
30. Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν.
31. Ἐν παγίδι ταύτῃ, ᾗ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ ποὺς αὐτῶν.

12. Periit memoria eorum cum sonitu;
13. Et Dominus in æternum permanet.
14. Paravit in judicio thronum suum;
15. Et ipse judicabit orbem terræ in æquitate;
16. Judicabit populos in justitia,
17. Et factus est Dominus refugium pauperi,
18. Adjutor in opportunitatibus, in tribulationibus.
19. Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum;
20. Quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine
21. Psallite Domino qui habitat in Sion;
22. Annuntiate inter gentes studia ejus;
23. Quoniam requirens sanguinem eorum, recordatus est;
24. Non est oblitus clamorem pauperum.
25. Miserere mei, Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis;
26. Qui exaltas me de portis mortis,
27. Ut annuntiem omnes laudationes tuas
28. In portis filiæ Sion.
29. Exsultabimus in salutari tuo.
30. Infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt.
31. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Οὕτως ἀπώλοντο, ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, καὶ μηδὲ μνήμην αὐτῶν φέρεσθαι·
C 13. Ὁ δὲ Κύριος ἀΐδιος ζωή ἐστιν.
14. Προώρισε τὸν θρόνον αὐτοῦ.
15. Αὐτὸς γὰρ κρινεῖ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,
16. Ὀρθῶς, ἀπροσωπολήπτως
17, 18. Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν· *εὐκαιρίαις*, λέγει, ὡσανεὶ ἐν τῷ εἶναι τὸν πένητα τῇ ψυχῇ ἀβοήθητον, ἐγένου αὐτῷ βοηθός.
19. Οἱ γὰρ μὴ γνόντες αὐτὸν ἐσταύρωσαν αὐτόν.
20. Τοὺς ἐπιποθοῦντάς σε, Κύριε.
21. Ἀνυμνήσατε τὸν οἰκήσαντα Κύριον ἐν τῇ Σιών, ἔνθα ὤφθη.
22. *Ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ*· τὰ δικαιώματα λέγει.
23. *Αἷμα* λέγει τὰς ψυχὰς αὐτῶν.
D 24. *Τὴν κραυγὴν τῶν πενήτων*, τῶν ἁγίων λέγει.
25. Τῶν διαβόλων λέγει.
26. *Πύλας θανάτου* λέγει τὰς διδαχὰς τοῦ διαβόλου.
27. Ὅπως ἂν κηρύξω πάσας τὰς εὐφημίας σου.
28. *Σιὼν* μὲν ἑρμηνεύεται *σκοπευτήριον*· περὶ δὲ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ λέγει.
29. Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ πάθει σου, λέγει.
30, 31. Ἔθνη λέγει τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἐμπαγείσας, καὶ συλληφθείσας ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐν ταῖς ἀνομίαις, αἷς αὐτοὶ ἐφεῦρον· διὰ τοῦτο λέγει· *Ὁ ποὺς αὐτῶν συνελήφθη*, τουτέστι τὰ ἔσχατα αὐτῶν· τέλος γὰρ παντὸς τοῦ σώματος ὁ ποὺς ἐστι· διὸ καὶ θεωρεῖται καὶ ἀλληγορεῖται εἰς τὰ τέλη τῶν αἰώνων.

12. Ita pereant, ut eorum ruina audiatur, neque ulla eorum memoria supersit:
13. Dominus autem æterna vita est.
14. Præfinivit thronum suum.
15. Ipse enim de unoquoque judicabit secundum opera ejus,
16. Recte et sine personarum acceptione.
17, 18. Adjutor in opportunitatibus, in tribulationibus: in *opportunitatibus* dicit, veluti cum anima pauper esset, et sine adjutore, factus es ipsi adjutor.
19. Etenim non cognoscentes eum, crucifixerunt.
20. Desiderantes te, Domine,
21. Laudate Dominum, qui habitat in Sion, ubi visus est.
22. *Studia ejus*, justitias significat.
23. *Sanguinem* vocat animas eorum.
24. *Clamorem pauperum*, clamorem sanctorum vocat.
25. De diabolis ait
26. *Portas mortis* vocat, doctrinas diaboli.
27. Ut prædicem omnes laudes tuas.
28. *Sion* quidem interpretatur *specula*: de superna Jerusalem loquitur.
29. Exsultabimus in passione tua, inquit.
30, 31. *Gentes* vocat potestates inimici in fine sæculorum infixas, et comprehensas in iniquitatibus, quas ipsi invenerunt; propterea dicit: *Pes eorum comprehensus est*, hoc est eorum novissima; finis enim totius corporis pes est; propterea allegorice consideratur, et dicitur de sæculorum fine.

32. Cognoscetur Dominus judicia faciens. A

33. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

34. Convertantur peccatores in infernum;

35. Omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.

36. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis:

37. Patientia pauperum non peribit in finem.

38. Exsurge, Domine, non confortetur homo:

39. Judicentur gentes in conspectu tuo.

40. Constitue, Domine, legislatorem super eos:

41. Ut sciant gentes quoniam homines sunt.

42. Utquid, Domine, recessisti longe?

43. Despicis in opportunitatibus, in tribulationibus?

44. Dum superbit impius, incenditur pauper. B

45. Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

46. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ,

47. Et iniquus benedicitur.

48. Exacerbavit Dominum peccator;

49. Secundum multitudinem iræ suæ non quæret.

50. Non est Deus in conspectu ejus:

51. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

32. Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν.

33. Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός.

34. Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην·

35. Πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ.

36. Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλαθήσεται ὁ πτωχός·

37. Ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος.

38. Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος·

39. Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου.

40. Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς·

41. Γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν.

42. Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν;

43. Ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν;

44. Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός.

45. Συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται.

46. Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ·

47. Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται.

48. Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός·

49. Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει.

50. Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ·

51. Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

32. Cognoverunt omnes, quod potest vindictam facere. C

33. Cordis sui inquit.

34, 35. Omnes enim *peccatores*, qui nunc sunt, in terram revertentur; quoniam obliti sunt Dei qui creavit eos, et descendent in profundum inferni.

36, 37. Pauperem et inopem, vocat justum.

38. Veni, Domine, ne veluti jure suo quisque nostrum libere dominetur.

39. Demonstrentur, quod peccant.

40. Legislatorem Dominum vocat.

41. Cognoscant suam infirmitatem.

42. Sivisti nos voluntate nostra incedere.

43. In opportunitatibus dicit, videlicet cum essem omni auxilio destitutus.

44. Cum insurgit diabolus adversus justos, bellum eorum mentibus infert: D

45. Et demum quisque hominum his cogitationibus tenetur, quæ a Propheta subjiciuntur.

46, 47. Unusquisque eorum, qui aliquid mali perpetrant, et divitiis abundant, qui seipsos mundanis cupiditatibus tradunt, laudantur et glorificantur ab ipsis.

48, 49. Vehementer quidem adversus peccatorem irascitur, rursum autem longanimis est cum eo.

50, 51. Ille autem non intelligens Dei longanimitatem, non sibi proponit Deum judicem suum futurum; sed quidem in peccatum usquequaque spectat.

32. Ἐπέγνωσαν πάντες, ὅτι δύναται ἐκδίκησιν ποιεῖν.

33. Τῆς καρδίας αὐτοῦ λέγει.

34, 35. Οἱ γὰρ ὄντες εἰς τὴν γῆν ἀπελεύσονται, ὅτι ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ κτίσαντος αὐτοὺς, καὶ καταβήσονται εἰς πυθμένα ᾅδου.

36, 37. Πτωχὸν καὶ πένητα τὸν δίκαιον λέγει.

38. Ἐλθὲ, Κύριε, μὴ ὡς αὐτοδεσποτησάτω ἕκαστος ἡμῶν.

39. Δειχθήτωσαν, ὅτι διαμαρτάνουσιν.

40. Νομοθέτην τὸν Κύριον λέγει.

41. Ἐπιγνῶσι τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν.

42. Εἴασας ἡμᾶς τῷ βουλήματι ἡμῶν πορεύεσθαι.

43. Εὐκαιρίαις, λέγει, ὡσανεὶ ἐν τῷ εἶναί με ἀβοήθητον.

44. Ἐν τῷ κατεπαίρεσθαι τὸν διάβολον κατὰ τῶν δικαίων, πολεμεῖ αὐτοῖς κατὰ διάνοιαν.

45. Καὶ λοιπὸν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων κρατεῖται λογισμοῖς τοῖς ὑποκειμένοις ὑπὸ τοῦ Προφήτου.

46, 47. Ἕκαστος τῶν ποιούντων κακόν τι καὶ πλουτούντων, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ κόσμου ἐκδιδόντων ἑαυτοὺς, ἐπαινεῖται καὶ δοξάζεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν.

48, 49. Ὀργίζεται μὲν μεγάλως ἐπὶ τῷ ἁμαρτάνοντι, μακροθυμεῖ δὲ πάλιν ἐπ' αὐτῷ.

50, 51. Ἐκεῖνος δὲ, μὴ συνιὼν τὴν τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, οὐ τίθησι τὸν Θεὸν κριτὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐν πᾶσιν ὁρῶ [ὁρᾷ].

52. Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου A αὐτοῦ·

53. Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.

54. Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἄνευ κακοῦ.

55. Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας καὶ δόλου,

56. Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος.

57. Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων,

58. Ἐν ἀποκρύφοις, τοῦ ἀποκτεῖναι ἀθῷον.

59. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν·

60. Ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ.

61. Ἐνεδρεύει τοῦ ἁρπάσαι πτωχὸν,

62. Ἁρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἑλκῦσαι αὐτόν.

63. Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐτόν· B

64. Κύψει καὶ πεσεῖται, ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων.

65. Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέλησται ὁ Θεός.

66. Ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος.

67. Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὑψωθήτω ἡ χείρ σου, μὴ ἐπιλάθῃ τῶν πενήτων σου.

68. Ἕνεκεν τίνος παρώξυνεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;

69. Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσει.

70. Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς·

71. Τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου.

72. Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός.

52. Auferuntur judicia tua a facie ejus :

53. Omnium inimicorum suorum dominabitur.

54. Dixit enim in corde suo : Non movebor a generatione in generationem sine malo.

55. Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo,

56. Sub lingua ejus, labor et dolor.

57. Sedet in insidiis cum divitibus,

58. In occultis, ut interficiat innocentem.

59. Oculi ejus in pauperem respiciunt :

60. Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.

61. Insidiatur ut rapiat pauperem,

62. Rapere pauperem dum attrahit eum.

63. In laqueo suo humiliabit eum :

64. Inclinabit se et cadet, cum dominatus fuerit pauperum.

65. Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus.

66. Avertit faciem suam ne videat in finem.

67. Exsurge, Domine Deus meus, exaltetur manus tua, ne obliviscaris pauperum tuorum.

68. Propter quid exasperavit impius Deum?

69. Dixit enim in corde suo: Non requiret.

70. Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras,

71. Ut tradas eum in manus tuas.

72. Tibi derelictus est pauper :

ATHANASII INTERPRETATIO.

52. Κεχώρισται τὰ δικαιώματά σου ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. C

53. Πάντων τῶν ἀνθρώπων κατακυριεύσει.

54. Εἶπε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὁ διάβολος· Οὐκ ἂν ἀποστῶ ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

55. Ἐκκοπῆς γὰρ καὶ ἐπάρσεως γέμει τὸ στόμα αὐτοῦ.

56. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ θάνατος καὶ ὀδύνη.

57. Ἐνεδρεύει εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, διεγείρων αὐτοὺς κατὰ τῶν δικαίων.

58, 59. Ἐπιτηρεῖ τὸ [δὲ] πῶς αὐτὸν ἀπολέσει.

60-62. Δι' ἐνθυμήσεων καὶ λογισμῶν ἀνόμων ἁρπάσαι ζητεῖ τὸν δίκαιον.

63, 64. Καὶ ἐν τῷ αὐτὸν ταπεινῶσαι πολεμοῦντα τοὺς δικαίους, αὐτὸς πεσεῖται ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, ἐν τῷ τὸν Θεὸν ἀντιλαβέσθαι τῶν δικαίων.

65, 66. Εἶπε γὰρ ἐν ἑαυτῷ ὁ διάβολος· Ἐπιλέλησται ὁ Θεὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, πρόνοιαν αὐτῶν οὐ ποιεῖται. D

67. Βουλήθητι ἐπιδείξασθαι τὴν πρόνοιάν σου τὴν εἰς ἡμᾶς· μὴ τῶν ταπεινωθέντων καὶ βοώντων πρὸς σὲ τὴν μνήμην καταλείψῃς.

68. Τίνος χάριν παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;

69. Εἶπε γὰρ ὁ διάβολος ἐν ἑαυτῷ· Οὐ ζητήσει τοὺς πεπλανημένους ὁ Θεός.

70, 71. Ὁρᾷς σὺ, Κύριε, *τὸν θυμὸν καὶ τὸν πόνον*, τουτέστι τὸν διάβολον, παραδοῦναι αὐτὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ σου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἁγίων.

72. Εἰς τὴν σὴν βοήθειαν ἀφορᾷ.

52. Secesserunt justificationes tuæ ab inimico.

53. Omnium hominum dominabitur.

54. Dixit enim in corde suo diabolus : Non desistam a malo a generatione in generationem.

55. Nam perfractum, et jactantiæ plenum est os ejus.

56. In doctrina ipsius mors, et dolor.

57. Insidiatur in cordibus malorum, atque impiorum hominum, excitans eos contra justos.

58, 59. Observat autem quomodo eum perdat.

60-62. Cupiditatibus, et iniquis cogitationibus quærit rapere justum.

63, 64. Et dum se deprimit, ut bellum adversus justos gerat, ipse cadet sub eorum pedes; quoniam Deus justis subvenit.

65, 66. Dixit enim in se ipso diabolus : Oblitus est Deus humani generis, nullam de eo curam gerit.

67. Ostendere velis providentiam tuam, quam de nobis habes : ne deponas memoriam eorum, qui se humiliant, et clamant ad te.

68. Quare irritavit impius Deum?

69. Dixit enim diabolus in se ipso : Qui errarunt, non requiret Deus.

70, 71. Vides tu, Domine, *dolorem et laborem*, hoc est diabolum, ut tradas eum in adventu tuo sub potestate sanctorum.

72. Respicit in auxilium tuum.

73. Orphano tu fuisti adjutor.
74. Contere brachium peccatoris et maligni :
75. Quæretur peccatum illius, et non invenietur.
76. Regnabit Dominus in æternum, et in sæculum sæculi :
77. Peribitis, gentes, de terra illius.
78. Desiderium pauperum exaudivit Dominus.
79. Præparationi cordis eorum attendit auris tua.
80. Judica pupillo et humili,
81. Ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

A

73. Ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός.
74. Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ·
75. Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ.
76. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
77. Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ.
78. Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος.
79. Τῇ ἑτοιμασίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.
80. Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ,
81. Ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς.

In finem Psalmus David. PSALM. X.

1. In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ :
2. Transmigra in montem sicut passer?
3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum;
4. Paraverunt sagittas suas in pharetra,
5. Ut sagittent in obscuro rectos corde :
6. Quoniam quæ perfecisti, ipsi destruxerunt.
7. Justus autem quid fecit?
8. Dominus in templo sancto suo :

B

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ. ΨΑΛΜ. Ι'.

1. Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου·
2. Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον;
3. Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον
4. Ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν,
5. Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ·
6. Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον.
7. Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε;
8. Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ·

ATHANASII INTERPRETATIO.

73. Orphanum dicit eum, qui non habet humanum auxilium.

74. Dominationem diaboli.

75, 76. Quæretur peccatum ejus, et non amplius ipse diabolus invenietur; quoniam traditus est in ignem æternum : et demum Dominus solus regnabit.

77. Gentes, quæ ei non obtemperaverunt, a suo cœlesti regno alienantur.

78. Desiderium pauperum exaudit Deus et Dominus, quoniam quæ ipsi grata sunt concupiscunt.

79. Clamorem eorum, qui contriti et humiliati sunt corde, exaudivit auris tua.

80. Vindica eos, qui auxilium non habent;

81. Ne contra ipsos diabolus, et qui ab eo sunt, superbiant in terris.

C

73. Ὀρφανὸν λέγει τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν μὴ ἔχοντα.

74. Τὴν δυναστείαν τοῦ διαβόλου.

75, 76. Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸς ὁ διάβολος οὐ μὴ εὑρεθῇ· διὰ τὸ παραδοθῆναι αὐτὸν τῷ αἰωνίῳ πυρί, καὶ λοιπὸν Κύριος μόνος βασιλεύσει.

77. Ἔθνη τὰ μὴ πειθόμενα αὐτῷ ἀλλοτριοῦνται τῆς ἐπουρανίου αὐτοῦ βασιλείας.

78. Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσακούει ὁ Θεὸς καὶ Κύριος, ἐπειδὴ τὰ ἀστερὰ [ἀρεστὰ] αὐτῷ ἐπιθυμοῦσι.

79. Τῶν συντετριμμένων καὶ τεταπεινωμένων τὴν καρδίαν ἤκουσε τῆς βοῆς τὸ οὖς σου.

80. Ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἀβοηθήτων·

81. Ἵνα μὴ κατ' αὐτοὺς ὁ διάβολος καὶ οἱ αὐτοῦ τετυφωμένοι ὦσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

D

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστιν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εἴρηται ὁ ψαλμὸς εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται, *τούτων ἐπόθησα*, τουτέστι τῶν ἁγίων.

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus continet : *In finem psalmus David*, hoc est in novissimis temporibus psalmus dicitur de sanctis Dei. David enim interpretatur, *hos desideravi*, hoc est sanctos.

1. In Deo speravi, quid suadetis?

2. Extolle oculos mentis tuæ ad cœlestia, et nullam mundanarum rerum curam gere.

3-5. Quoniam dæmones cupiditates et ostentationes hujus vitæ immittunt inter tenebras mundi in corda justorum.

6. Justificationes Domini, quas ipse præparavit, ipsi subverterunt.

7. Justus autem quid horum fecit?

8. Dominus non in speluncis hæreticorum inhabitat, sed in templo sancto suo.

1. Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἤλπισα, τί συμβουλεύετε;

2. Ἔπαρον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας σου εἰς τὰ ἐπουράνια, καὶ μηδεμίαν ἔχε φροντίδα βιωτικήν.

3-5. Ὅτι οἱ δαίμονες τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἀλαζονείας τοῦ βίου καταπέμπουσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν δικαίων ἐν τῷ σκότει τοῦ κόσμου.

6. Τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου, ἃ αὐτὸς κατηρτίσατο, αὐτοὶ ἀπεστράφησαν.

7. Ὁ δὲ δίκαιος τί τοῦτο [τούτων] ἐποίησεν;

8. Κύριος οὐκ ἐν σπηλαίοις αἱρετικῶν κατοικεῖ, ἀλλ' ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.

9. Κύριος, ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ.
10. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι,
11. Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
12. Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ·
13. Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.
14. Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας·
15. Πῦρ, καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν.
16. Ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν,
17. Εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

A 9. Dominus, in cœlo sedes ejus.
10. Oculi ejus in pauperem respiciunt,
11. Palpebræ ejus interrogant filios hominum.
12. Dominus interrogat justum et impium;
13. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.
14. Pluet super peccatores laqueos,
15. Ignis et sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum.
16. Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit:
17. Æquitates vidit vultus ejus.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΙΑ'.

1. Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος·
2. Ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων.
3. Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ·
4. Χείλη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν κακά.
5. Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια
6. Καὶ γλῶσσαν μεγαλοῤῥήμονα.
7. Τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν.

In finem pro octava psalmus David. PSALM. XI.

1. Salvum me fac, Domine, quoniam defecit
B sanctus:
2. Quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum,
3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum:
4. Labia dolosa in corde, et in corde locuti sunt mala.
5. Disperdet Dominus universa labia dolosa,
6. Et linguam magniloquam:
7. Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Ἐν τοῖς ὑψίστοις.
10. Ἐπὶ τοὺς δικαίους αὐτοῦ.
11. Ἐφορᾷ Κύριος τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.
12. Ὁ Κύριος γυμνοῖ, καὶ φανεροῖ τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τοὺς λογισμοὺς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀσεβοῦς.
13-15. Ὁ δὲ κολλώμενος τῇ ἁμαρτίᾳ μισεῖ ἑαυτόν· παραδίδοται γὰρ τῷ αἰωνίῳ πυρί· ὡς Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα πρόκεινται δεῖγμα τοῦ αἰωνίου πυρὸς εἰς ἃς ἔβρεξεν ὁ Θεὸς πῦρ καὶ θεῖον.
16. Ὅτι ἀληθὴς Κύριος, καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ποιοῦντας αὐτὴν ἠγάπησεν.
17. Ὁδοὺς ὀρθὰς ἡδέως ἀγαπᾷ.

C 9. In altissimis.
10. Super justos suos.
11. Intuetur Dominus opera hominum.
12. Dominus denudat, et manifestat cogitationes animique sensus justi et impii.
13-15. Qui adhæret peccato, odit se ipsum, traditur enim igni æterno; quemadmodum Sodoma et Gomorrha, super quas ignis et sulphur divinitus pluit, in exemplum æterni ignis propositæ sunt.
16. Quoniam verax Dominus, et veritatem amat et qui eam faciunt.
D 17. Vias rectas propense diligit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν, ὃ λέγει, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ῥυσθῆναι τῆς κρίσεως οἱ ἅγιοι παραβαλοῦσιν ἀξιωθῆναι τῆς αἰωνίου μισθαποδοσίας· τῷ γὰρ ἑξακισχιλιοστῷ ἔτει συντελεῖται κόσμος, καὶ τῷ ἑβδόμῳ κρίνει τὴν οἰκουμένην· τῷ δὲ ὀγδόῳ τοὺς μὲν παραδίδωσιν εἰς κόλασιν αἰωνίαν, τοὺς δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Διὰ τοῦτο εἴρηται ὁ ψαλμὸς ὑπὲρ τῆς ὀγδόης παρὰ τὸν Δαβὶδ ἅγιον [τοῦ Δαβὶδ ἁγίου].

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus continet: *In finem pro octava psalmus David:* hoc autem est, quod significat, in consummatione sæculorum sancti obsecrant, ut liberentur a judicio et digni censeantur æternæ mercedis retributione. Nam sex millesimo anno consummatur mundus, et septimo Deus judicat; octavo autem hi traduntur in supplicium æternum, illi autem in vitam æternam [20]. Propterea psalmus *pro octava* dictus est apud sanctum Davidem [a sancto Davide].

1. Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι πάντες ἄθεοι ὑπάρχουσιν.
2. Οὐκ ἔστι διδασκαλία Θεοῦ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις.
3. Ἕκαστος δολίως ἐλάλησε πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ.
4. Ῥήματα ἀκολασίας προσφέρουσι, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἔχουσι τὴν κακίαν.
5. Τοὺς δαίμονας.
6. Τὸν Σατανᾶν λέγει.
7. Περὶ τῶν ἐναντίων δυνάμεων λέγει.

D 1. Salvum me fac, Domine, quoniam omnes athei sunt.
2. Non est doctrina Dei apud homines.
3. Unusquisque dolose locutus est proximo suo.
4. Verba intemperantiæ proferunt, et in corde suo habent malitiam.
5. Dæmones.
6. Satanam significat.
7. De contrariis potestatibus loquitur.

[20] Ps. xxv, 4.

8. Labia nostra a nobis sunt.
9. Quis noster Dominus est?
10. Propter miseriam inopum,
11. Et gemitum pauperum,
12. Nunc exsurgam (dicit Dominus):
13. Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.
14. Eloquia Domini, eloquia casta.
15. Argentum igne examinatum, probatum terræ,
16. Purgatum septuplum.
17. Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos,
18. A generatione hac, et in æternum.
19. In circuitu impii ambulant:
20. Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

In finem psalmus David. PSALM. XII.

1. Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem?

8. Τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι·
9. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;
10. Ἕνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν,
11. Καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων,
12. Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος,
13. Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ· παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ.
14. Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἁγνά.
15. Ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ,
16. Κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως.
17. Σὺ, Κύριε, φυλάξαις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσαις ἡμᾶς,
18. Ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τον αιωνα.
19. Κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι·
20. Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς B τῶν ἀνθρώπων.

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΙΒ'.

1. Ἕως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;

ATHANASII INTERPRETATIO.

8, 9. Hæc dixerint dæmones, eorumque sequaces.

10. Propter infirmitatem pusillanimorum.

11. Justorum, ait.

12. Ut adveniam.

13. In cruce dicit fiducialiter agam, et triumphabo de principatibus et potestatibus tenebrarum hujus sæculi.

14-16. Est argentum, quod septies igne examinatum probius evadit; ita igitur eloquia Domini septem diebus probata, hoc est singulis diebus probatiora inveniuntur ab exquirentibus ea.

17, 18. Tu, Domine, circumdabis nos, et custodies nos nunc, et in futuro sæculo.

19. Dæmones circumambulant in mundo, sive in cordibus hominum.

20. Domine, in virtute tua traxisti ad teipsum filios hominum.

8, 9. Ταυτα οἱ δαίμονες ἂν εἴποισαν (a), καὶ οἱ τούτοις ἑπόμενοι.

10. Ἕνεκεν τῆς ἀσθενείας τῶν ὀλιγοψύχων.

C 11. Τῶν δικαίων, λέγει.

12. Ἐπὶ τὸ παραγενέσθαι.

13. Τῷ σταυρῷ, λέγει, παῤῥησιάσομαι, καὶ θριαμβεύσω τὰς ἀρχὰς, τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου.

14-16. Ἔστιν ἀργύριον ὅπερ πυρούμενον ἕβδομον θαυμαστότερον γίνεται· οὕτως οὖν τὰ λόγια Κυρίου ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις δοκιμαζόμενα, τουτέστι καθ' ἑκάστην, δοκιμώτερα εὑρίσκονται τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτά.

17, 18. Σὺ, Κύριε, κυκλώσεις ἡμᾶς, καὶ φρουρήσεις ἡμᾶς ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

19. Ἐν τῷ κόσμῳ ἢ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες περιπατοῦσι.

20. Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εἵλκυσας πρὸς σεαυ- D τὸν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· τουτέστιν εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ τὰ [τῷ] διὰ τῆς δυναστείας τῶν παθημάτων αὐτοῦ καταργήσαντι τὸν θάνατον, καὶ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τούτου τὸν διάβολον. Ὡσαύτως δὲ ἡ αὐτὴ ἐπιγραφὴ, ὡς οἶμαι, εἴρηται καὶ εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἔχει γάρ· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· ὡσανεὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται τῷ μόνῳ, λέγω δὴ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, φημὶ δὴ τῷ ἀβοηθήτῳ. Οὐ μόνον γὰρ Δαβὶδ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρὶ*, ἀλλὰ καὶ *μόνος*, ὅπερ ὑπῆρχε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Titulus, qui psalmo præmittitur, cinnabari scriptus continet: *In finem, psalmus David*: hoc est in fine sæculorum psalmus iste dictus est manu potenti Dei Filio, qui potentia suæ passionis destruxit mortem et diabolum, qui hujus potestatem habebat. Similiter eadem inscriptio, ut existimo, dicta est etiam in genus humanum. Habet enim: *in finem psalmus David*, videlicet in fine plenitudinis temporum psalmus iste dictus est ei, qui solus erat, scilicet humano generi, quod solum, inquam, et auxilio destitutum erat. Etenim David non modo interpretatur *manu potens*, sed etiam *solus*, quale fuit genus humanum ante adventum Filii Dei.

1. Ex persona humanitatis loquitur.

1. Ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος λέγει.

(a) *Εἴποισαν*. Forte εἴποσαν, ut εἴδοσαν. Edit.

2. Ἕως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;
3. Ἕως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου,
4. Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός;
5. Ἕως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ;
6. Ἐπίβλεψον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεός μου.
7. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον.
8. Μήποτε εἴποι ὁ ἐχθρός μου· Ἴσχυσα πρὸς αὐτόν.
9. Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ·
10. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα.
11. Ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου.
12. Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με· B
13. Καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου.

2. Usquequo avertis faciem tuam a me?
3. Quandiu ponam consilia in anima mea,
4. Dolorem in corde meo per diem et noctem?
5. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
6. Respice, et exaudi me, Domine Deus meus.
7. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.
8. Ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum.
9. Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero:
10. Ego autem in misericordia tua speravi.
11. Exsultabit cor meum in salutari tuo.
12. Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi:
13. Et psallam nomini Domini altissimi.

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. **ΨΑΛΜ. ΙΓ'.**

1. Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός.
2. Διεφθάρησαν, καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν.
3. Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.
4. Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων,

In finem psalmus David. **PSALM. XIII.**

1. Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.
2. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis.
3. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
4. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Βδελύσσῃ μου τὴν δέησιν.
3. Ἕως πότε τὰς βουλὰς τῶν δαιμόνων δέξομαι ἐν τῇ ψυχῇ μου;
4. Ὀδύναι γάρ εἰσι διὰ παντὸς τῆς καρδίας μου.
5. Καταδυναστεύσει μου.
6. Προσεσχηκὼς τὴν τυραννίδα, ἣν τυραννοῦμαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.
7. Τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου φώτισον, ἵνα μὴ ἐναπομείνω τῇ ἁμαρτίᾳ.
8. Μήποτε εἴποι ὁ διάβολος· Περιγέγονα αὐτοῦ.
9. Τοὺς δαίμονας λέγει.
10. Ἐγὼ δὲ ἤλπισα, ὅτι σώσεις με ἐν τῷ σταυρῷ σου.
11. Ἐπὶ τῷ Υἱῷ σου.
12. Ὕμνον ἀναπέμψω τῷ Κυρίῳ τῷ ἰασαμένῳ τὴν D ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς μου.
13. Καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ἐπουρανίου.

2. Abominaris precationem meam.
3. Usquequo excipiam consilia dæmonum in anima mea?
4. Dolores enim omni tempore cordi meo sunt.
5. In me dominabitur.
6. Considerans tyrannidem, qua opprimor ab inimico.
7. Oculos cordis mei illumina, ut non permaneam in peccato.
8. Ne quando dicat diabolus: Superavi eum.
9. Dæmones significat.
10. Ego autem speravi, quod salvabis me in cruce tua.
11. In Filio tuo.
12. Hymnum cantabo Domino, qui sanavit infirmitatem animæ meæ,
13. Et psallam nomini Domini supercœlestis.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· τουτέστιν, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου τῆς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν λέγει. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*, ὅπερ ἐστὶν καὶ παρὰ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις [Υἱὸς] τοῦ Θεοῦ.

Titulus, qui psalmo præponitur, cinnabari scriptus continet: *In finem, psalmus David:* hoc est, pro adventu Domini dicit in novissimis diebus. David enim interpretatur *desideratus*, qualis est, et apud suum Patrem, et apud homines, Dei Filius.

1. Ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ αὐτοῦ εἶπαν περὶ τοῦ σταυρωθέντος.
2. Ὑπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν τῶν πονηρῶν ἐμολύνθησαν, καὶ βδελυκτοὶ ἐγένοντο παρὰ τῷ Θεῷ.
3. Οὐκ ἔστι ποιῶν τι χρήσιμον.
4. Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπεῖδεν ἐπὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

1. Satanas, et qui ejus sunt, dixerunt de crucifixo.
2. Improbis eorum factis contaminati sunt, et abominabiles facti sunt apud Deum.
3. Nemo est, qui utile aliquid faciat.
4. Dominus e cœlo respexit super omnes filios hominum:

5. Ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum.
6. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
7. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
8. Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem,
9. Qui devorant plebem meam sicut escam panis?
10. Dominum non invocaverunt.
11. Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor:
12. Quoniam Dominus in generatione justorum.
13. Consilium inopis confudistis;
14. At Dominus spes ejus est. B
15. Quis dabit ex Sion salutare Israel?
16. Cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ,
17. Exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.

In finem psalmus David. PSALM. XIV.

1. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?

5. Τοῦ ἰδεῖν, εἰ ἔστι συνιῶν, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν.
6. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν·
7. Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.
8. Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν,
9. Οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου;
10. Τὸν Κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο·
11. Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὗ οὐκ ἦν φόβος·
12. Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων.
13. Βουλὴν πτωχοῦ κατῃσχύνατε·
14. Ὁ δὲ Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ ἐστι.
15. Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ;
16. Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ,
17. Ἀγαλλιάσεται Ἰακὼβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραήλ.

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΙΔ'.

1. Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου;

ATHANASII INTERPRETATIO.

5. Qui mente Deum concipiat, illumque quærat. C
6. Omnes recesserunt, simul inutiles facti sunt,
7. Non est faciens bonum, non est neque unus eorum, qui a Deo deficiunt.
8. Iniquitatem operantes non cognoscent Dominum.
9. Opprimentes justum.
10. Non eum posuerunt sibi adjutorem.
11. De mundo loquitur.
12. In medio ipsorum inambulat, et inhabitat.
13. Non accepistis justorum doctrinam.
14. Æternæ retributionis.
15. Nisi ipse per se ipsum largietur salutem omnibus in eum credentibus: Israel enim interpretatur *vir videns Deum*,
16. In cruce, dicit.
17. Populum dicit, qui ex Judæis et gentibus D crediturus est: Jacob enim *supplantator* interpretatur, quales erant Judæi: Israel autem *gentes* significat.

5. Ἄνω λαβεῖν τὸν Θεὸν, καὶ ζητεῖν τοῦτον.
6. Πάντες ἀπέστησαν, ἅμα ἄχρηστοι ἐγένοντο.
7. Οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνὸς τῶν ἀποστατούντων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.
8. Οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν οὐ γνώσονται τὸν Κύριον.
9. Οἱ καταδυναστεύοντες τὸν δίκαιον.
10. Οὐκ ἔθεντο αὐτὸν βοηθόν.
11. Εἰς τὸν κόσμον λέγει.
12. Ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐμπεριπατεῖ, καὶ ἐνοικεῖ.
13. Τὴν διδαχὴν τῶν δικαίων οὐκ ἐδέξασθε.
14. Τῆς αἰωνίου μισθαποδοσίας.
15. Εἰ μὴ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ χαρίσεται τὴν σωτηρίαν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. Ἰσραὴλ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν*.
16. Ἐν τῷ σταυρῷ, λέγει.
17. Τὸν λαὸν ἐξ Ἰουδαίων, καὶ ἐξ ἐθνῶν μέλλοντα πιστεύειν λέγει. Ἰακὼβ γὰρ *πτερνιστὴς* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Ἰσραὴλ θετὰ [Ἰσραὴλ δὲ τὰ] *ἔθνη*.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν σημαίνει, ὅπερ εἴρηται εἰς τοὺς σωζομένους ἁγίους ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*, τουτέστιν ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, ὃν ὁ Κύριος ποθήσας εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτοὺς, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς θάνατον ὑπὲρ τοῦ πεποθημένου χοροῦ τῶν ἁγίων.

Titulus, qui psalmo præponitur, continet: *in finem psalmus David.* Hoc autem significat, quod dictus est de sanctis, qui salvi fiunt in consummatione sæculi. David enim interpretatur *desideratus:* hoc est chorus sanctorum, quem Dominus desiderans usque in finem dilexit, et tradidit morti se ipsum pro desiderato sanctorum choro.

1. In civitate tua sancta.

1. Ἐν τῇ πόλει σου τῇ ἁγίᾳ.

2. Ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;
3. Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην
4. Λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
5. Ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ,
6. Οὐδὲ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακόν·
7. Καὶ ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ.
8. Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος·
9. Τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει.
10. Ὁ ὀμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀθετῶν·
11. Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ·
12. Καὶ δῶρα ἐπ' ἀθώοις οὐκ ἔλαβεν.
13. Ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

A 2. Aut quis requiescet in monte sancto tuo?
3. Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam:
4. Qui loquitur veritatem in corde suo:
5. Qui non egit dolum in lingua sua:
6. Nec fecit proximo suo malum:
7. Et opprobrium non accepit adversus proximos suos.
8. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus:
9. Timentes autem Dominum glorificat.
10. Qui jurat proximo suo, et non decipit:
11. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram:
12. Et munera super innocentes non accepit.
13. Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

Στηλογραφία τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΙΕ'.

1. Φύλαξόν με, Κύριε· ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.
2. Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Κύριός μου εἶ σὺ,
3. Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις.
4. Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ· ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος,
5. Πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς.

B *Tituli inscriptio, ipsi David. PSALM. XV.*

1. Conserva me, Domine; quoniam speravi in te.
2. Dixi Domino: Deus meus es tu,
3. Quoniam bonorum meorum non eges.
4. Sanctis, qui sunt in terra ejus, mirificavit Dominus,
5. Omnes voluntates suas in eis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
3. Πορευόμενος ἐν πίστει, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην.
4. Ἀνυποκρίτως οὕτως.
5. Ὁ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀγάπην ἔχων.
6. Οὐκ ἐχάρη κακῶς πασχόντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.
7. Οὔτε ὠνείδισεν αὐτοὺς ἐφ' οἷς ἥμαρτον.
8. Ἀνθιστάμενος τῷ Θεῷ, λέγει.
9. Αὐτῷ τῷ φοβεῖσθαι αὐτοὺς αὐτόν.
10. Μὴ ψευδόμενος.
11. Πνίγει γὰρ τὸν πτωχὸν ὁ τόκος· πνιγομένου δὲ τοῦ πτωχοῦ, ὁρᾷ πάντες ἡ ἁμαρτία τὸν ἐπὶ τόκων δανείσαντα [ὁρῶσι πάντες τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἐπὶ τόκων δανείσαντος]· ἄλλως τε καὶ πλεονεξία σαφὴς, ὅταν ἄν τις, ἃ δέδωκε, μόνα λαβεῖν οὐκ ἀνέχεται.
12. Περὶ τοῦ παντελῶς μηδὲν λαμβάνειν τὸν δανείζοντα χαρίσματος ἕνεκεν ἢ τόκου παρὰ τοῦ δανειζομένου.

2. In superna Jerusalem.
3. Procedens in fide, et operans justitiam:
C 4. Ita sine simulatione.
5. Erga omnes homines habens charitatem,
6. Non gavisus est malis suorum inimicorum,
7. Neque opprobravit eis quæ peccaverunt.
8. Deo resistens, ait.
9. Ob id ipsum, quod eum timent.
10. Non mentiens.
11. Suffocat enim pauperem fœnus; suffocato autem paupere omnes vident peccatum fœnerantis: alio modo manifesta etiam avaritia est, cum quis, quæ dedit, sola accipere non sustinet.
12. Quod nihil omnino accipere oportet, qui mutuo dat, vel gratiæ, vel fœnoris causa ab eo, qui mutuatur.

D

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Στηλογραφίᾳ τῷ Δαβίδ*· τοῦτο οὖν λέγει, τὰς τῶν ἁγίων πολιτείας στήλας διαγράφει. Εἴρηται οὖν ὁ ψαλμὸς παρὰ τοῦ Δαβὶδ εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἀρετάς.

Titulus, qui psalmo præponitur, continet: *Tituli inscriptio ipsi David;* hoc autem significat, Sanctorum vitæ institutum, et conversationem quasi in cippo describit. Dictus est igitur psalmus a Davide de virtutibus sanctorum.

1. Ὅτι σε ἐθέμην βοηθὸν, φύλαξόν με.
2. Ἐπέγνω [Ἐπέγνων] τὴν ἑαυτοῦ δεσποτείαν.
3. Τῶν χρημάτων μου οὐ χρείαν ἔχεις.
4. Τοὺς ἁγίους ἐδόξασεν.
5. Ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ τὰ αἱρετά.

1. Quoniam te posui adjutorem, custodi me.
2. Agnovi ipsius dominationem;
3. Divitiis meis non indiges.
4. Sanctos glorificavit;
5. In sanctis ejus, quæ optabilia sunt.

6. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.
7. Postea acceleraverunt.
8. Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus,
9. Nec memor ero nominum eorum per labia mea.
10. Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei.
11. Tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi
12. Funes ceciderunt mihi in præclaris:
13. Etenim hæreditas mea præclara est mihi.
14. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum,
15. Insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.
16. Providebam Dominum in conspectu meo semper.
17. Quoniam a dextris est mihi ne commovear.
18. Propter hoc lætatum est cor meum,
19. Et exsultavit lingua mea,
20. Insuper et caro mea requiescet in spe
21. Quoniam non derelinques animam meam in inferno
22. Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
23. Notas mihi fecisti vias vitæ,

A 6. Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν.
7. Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν.
8. Οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων,
9. Οὐδ' οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου.
10. Κύριος ἡ μερὶς τῆς κληρονομιας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου.
11. Σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί.
12. Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις·
13. Καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοι ἐστίν.
14. Εὐλογήσω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με,
B 15. Ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου.
16. Προεωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς,
17. Ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.
18. Διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου,
19. Καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου,
20. Ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι·
21. Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου,
22. Οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.
23. Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Ipsorum tentationes multiplicatæ sunt
7. Postea transiverunt.
8. De dæmonibus, ait.
9. Adversariarum potestatum, inquit.
10. Dominus pars et æternæ meæ retributionis, et requietis meæ.
11. Æterna tua refrigeria.
12. Cogitationes bonæ mihi venerunt a Domino, inquit.
13. Promissio regni cœlorum æterna est.
14. Cognoscam ipsum:
15. Donec quievi a mundanis rebus; et tunc omne desiderium meum in ipso fuit.
16. Præ oculis semper habui Dominum opitulantem mihi.
17. Et deducentem me in vias dexteras, ne ab eis declinem.
18. Propterea spirituali gaudio repletus sum:
19. Laudavi ipsum ore meo:
20. Exspectabo resurrectionem mortuorum.
21. Non relinques illam in receptaculis mortis, sed liberans eam educes.
22. De Domino loquitur.
23. Præcepta tua me docuisti.

C 6. Οἱ πειρασμοὶ αὐτῶν ἐπληθύνθησαν.
7. Μετὰ ταῦτα παρῆλθον.
8. Τῶν δαιμόνων, λέγει.
9. Τῶν ἐναντίων δυνάμεων, λέγει.
10. Κύριος μερὶς καὶ τῆς αἰωνίας μου μισθαποδοσίας καὶ τῆς ἀναπαύσεώς μου.
11. Τὰς αἰωνίους σου ἀναπαύσεις.
12. Λογισμοὶ ἀγαθοὶ ἦλθόν μοι περὶ [παρὰ] τοῦ Κυρίου, λέγει.
13. Ἡ ἐπαγγελία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀτελεύτητός ἐστιν.
14. Ἐπιγνώσομαι αὐτόν·
15. Ἕως δ' ἂν ἡσύχασα ἐκ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων· καὶ τότε ἡ ἐπιθυμία μου πᾶσα γέγονεν ἐν αὐτῷ.
D 16. Πρὸ ὀφθαλμῶν μου εἶχον πάντοτε τὸν Κύριον ἀντιλαμβανόμενόν μου,
17. Καὶ ὁδηγοῦντα εἰς τὰς ὁδοὺς τὰς δεξιὰς, ἵνα μὴ ἐκκλίνω ἀπ' αὐτῶν.
18. Διὰ τοῦτο χαρᾶς πνευματικῆς ἤμην πεπληρωμένος.
19. Ἐδόξασα αὐτὸν ἐν τῷ στόματί μου.
20. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.
21. Οὐκ ἂν ἐάσῃς αὐτὴν εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ λυτρωσάμενος ἀναγάγεις αὐτήν.
22. Περὶ τοῦ Κυρίου λέγει.
23. Τὰς ἐντολάς σου ἐδίδαξάς με.

24. Πληρώσεις με ευφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου A σου·
25. Τερπνότητες ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος.

Προσευχὴ τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΙϚʹ.

1. Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου·
2. Πρόσχες τῇ δεήσει μου·
3. Ἐνώτισαι τὴν προσευχήν μου οὐκ ἐν χείλεσι δολίοις.
4. Ἐκ προσώπου σου τὸ κρῖμά μου ἐξέλθοι·
5. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέτωσαν εὐθύτητας [ὀρθότητας *cod. Barb.*].
6. Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός·
7. Ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία·
8. Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν B ἀνθρώπων.
9. Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς.
10. Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν ταῖς τρίβοις σου,
11. Ἵνα μὴ σαλευθῶσι τὰ διαβήματά μου.

24. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo:
25. Delectationes in dextera tua usque in finem.

Oratio David. PSALM. XVI.

1. Exaudi, Domine, justitiam meam:
2. Intende deprecationem meam:
3. Auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis.
4. De vultu tuo judicium meum prodeat:
5. Oculi mei videant æquitates.
6. Probasti cor meum, et visitasti nocte:
7. Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas;
8. Ut non loquatur os meum opera hominum.
9. Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.
10. Perfice gressus meos in semitis tuis,
11. Ut non moveantur vestigia mea.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Πληρωθῶ εὐφροσύνης, ὅταν ἴδω τὸ πρόσωπόν σου.
25. Χαρὰ μετὰ τῶν ἁγίων διαπαντός. C

24. Implebor lætitia, cum videro faciem tuam.
25. Gaudium æternum cum sanctis.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Προσευχὴ τῷ Δαβίδ*· τουτέστι, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἰρήκαμεν μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτιπερ ἑρμηνεύεται Δαβὶδ οὕτως, *ἀγαπητός*, ὡς ἐκ τούτου λαμβάνεσθαι τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱόν· ὅπερ ἔστι καὶ νῶν [νῦν] ὑπολαβεῖν· ὅτι ἡ προσευχὴ ἡ εἰρημένη ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ εἴρηται. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἑτέρως εἰπεῖν εἰς τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν, ἐπειδὴ καὶ ἑτέρως τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*, ὅπερ ἀναγκαῖον λαβεῖν εἰς τὸν τῶν ἁγίων χορὸν, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεποθημένον, ὡς δὲ αὐτοὺς λέγειν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ὑποτεταγμένον ψαλμόν.

Titulus præpositus continet: *oratio David;* hoc est Dei Filio. Nam superius diximus, quod David interpretatur hoc modo, *dilectus*. Hinc autem est, ut accipiatur de unigenito Dei Filio, quemadmodum etiam nunc accipiendum est: nempe, quod oratio, quæ psalmo continetur, dicta est Dei Filio. Aliter etiam explicari potest eadem inscriptio, quoniam et aliter nomen David interpretatur, nempe *desideratus*, quod necesse est accipere de sanctorum choro, qui a Deo desideratus est, ita ut ipsi ad Dei Filium psalmum, qui subjicitur, dicant.

1. Τῆς δικαίας μου αἰτήσεως.
2. Εὐτυχε αὐτῇ.
3. Ἐνώτισαι τὴν προσευχήν μου τὴν ἀληθινήν.
4. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου τὸ θέλημά μου ἔστω.
5. Οἱ τῆς καρδίας μου ὀφθαλμοὶ γνῶσιν ἐχέτωσαν D περὶ τὸ σὸν θέλημα.
6. Εἶδες τὴν καρδίαν μου οὖσαν ἐν ἁμαρτίαις, καὶ ἐβοήθησάς μοι.
7. Ἐκαθάρισάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία.
8. Ὅπως ἂν μὴ ποιήσω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.
9. Διὰ τὰς ἐπαγγελίας τῆς βασιλείας σου ἐγὼ ἐφύλαξα τὰ προστάγματά σου.
10. Κατάρτισαι τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ δικαιώματα.
11. Τὰ ὀρθὰ νοήματά μου ἵνα μὴ ἀποστῶσιν ἀπ' ἐμοῦ.

1. Justam meam postulationem.
2. Propitius ei sis;
3. Exaudi orationem meam non fictam, sed veram.
4. In veritate tua voluntas mea sit.
5. Oculi cordis mei cognoscant voluntatem tuam.
6. Vidisti cor meum, quod erat in peccatis, et opem mihi tulisti,
7. Emundasti me, et non est inventa in me iniquitas.
8. Ne faciam opera hominum:
9. Propter promissiones regni tui ego custodivi præcepta tua.
10. Perfice cor meum in justificationibus.
11. Recti animi mei sensus ne a me discedant.

12. Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus : A
13. Inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.
14. Mirifica misericordias tuas,
15. Qui salvos facis sperantes in te :
16. A resistentibus dexteræ tuæ,
17. Custodi me ut pupillam oculi.
18. Sub umbra alarum tuarum proteges me,
19. A facie impiorum, qui me afflixerunt.
20. Inimici mei animam meam circumdederunt,
21. Adipem suum concluserunt :
22. Os eorum locutum est superbiam.
23. Projicientes me nunc circumdederunt me.
24. Oculos suos statuerunt declinare in terram.
25. Susceperunt me, sicut leo paratus ad prædam, B
26. Et sicut catulus leonis habitans in abditis.
27. Exsurge, Domine, præveni eos, et supplanta eos :
28. Eripe animam meam ab impio,
29. Framea tua ab inimicis manus tuæ :
30. Domine a paucis de terra,
31. Divide eos in vita eorum.
32. Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.
33. Saturati sunt filiis,
34. Et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.
35. Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo,
36. Satiabor cum apparuerit mihi gloria tua. C

12. Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι ἐπήκουσάς μου, ὁ Θεός·
13. Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοὶ, καὶ εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων μου.
14. Θαυμάστωσον τὰ ἐλέη σου,
15. Ὁ σώζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.
16. Ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου
17. Φύλαξόν με ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ.
18. Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με,
19. Ἀπὸ προσώπου ἀσεβῶν τῶν ταλαιπωρησάντων με.
20. Οἱ ἐχθροί μου τὴν ψυχήν μου περιέσχον,
21. Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν·
22. Τὸ στόμα αὐτῶν ἐλάλησεν ὑπερηφανίαν.
23. Ἐκβάλλοντές με νῦν περιεκύκλωσάν με.
24. Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ.
25. Ὑπέλαβόν με, ὡσεὶ λέων ἕτοιμος εἰς θήραν,
26. Καὶ ὡσεὶ σκύμνος οἰκῶν ἐν ἀποκρύφοις.
27. Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς·
28. Ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς,
29. Ῥομφαίᾳ σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου·
30. Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς,
31. Διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν.
32. Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν·
33. Ἐχορτάσθησαν υἱῶν,
34. Καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.
35. Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου,
36. Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Propterea ad te clamavi expertus jam quod exaudis eos, qui te deprecantur.
13. Benignus mihi esto, et imple quæ a te posco.
14, 15. Magnifica misericordiam tuam in me.
16. 17. De dæmonibus loquitur :
18. In justificationibus tuis adjuva me;
19. Dæmonum, qui peccare me fecerunt.
20. Dæmones.
21. Voluptates suas statuerunt declinare in terram.
22. Putaverunt se deos esse.
23. Abstrahentes me a te circumdederunt me.
24. Consilium eorum est efficere, ut a te declinem.
25, 26. Sicut leo, et catulus habitant in corde meo.
27. Veni, Domine, et compedi eos sub pedes meos. D
28-31. Domine, celeriter dispelle eos ab hominibus :
32. Projectos abs te devoraverunt.
33, 34. *Saturati sunt*, sed iniquis.
35. Cum venerit judicare terram.
36. Cibus meus, *cum apparuerit mihi gloria tua* in futuro sæculo, est in gloriæ tuæ visione.

12. Διὰ τοῦτο ἐβόησα πρὸς σὲ, ἤδη πεῖράν σου ἔχων, ὅτι εἰσακούεις τῶν δεομένων σου.
13. Εὐμενής μοι γενοῦ, καὶ πλήρωσον ἅπερ αἰτῶ σε.
14. 15. Μεγάλυνον τὸ ἔλεός σου εἰς ἐμέ.
16, 17. Περὶ τῶν δαιμόνων λέγει.
18. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου βοήθησόν μοι.
19. Τῶν δαιμόνων τῶν ποιησάντων ἁμαρτῆσαί με.
20. Οἱ δαίμονες.
21. Τὰς ἡδονὰς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ.
22. Ἡγήσαντο ἑαυτοὺς εἶναι θεούς.
23. Ἀποσπάσαντές με ἀπὸ σοῦ, περιεκύκλωσάν με.
24. Ἡ βουλὴ αὐτῶν ἐστι ποιῆσαί με ἐκκλῖναι ἀπὸ σοῦ.
25, 26. Ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος οἰκοῦσιν ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
27. Ἐλθὲ, Κύριε, καὶ συμπόδισον αὐτοὺς ὑπὸ τοὺς πόδας μου.
28-31. Κύριε, ἐν τάχει διασκέδασον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων.
32. Τοὺς ἀπεῤῥιμένους ἀπὸ σοῦ κατέπιαν.
33, 34. *Ἐχορτάσθησαν*, ἀλλὰ τῶν ἀνομούντων.
35. Ὅταν ἔλθῃ κρῖναι τὴν οἰκουμένην.
36. Ἡ τροφή μου, *ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου* ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐστὶν εἰς τὸ ὁρᾷν με τὴν δόξαν σου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(15) *Ἃ ἐλάλησεν*. Hæc delenda videntur.

A *Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβὶδ, ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἐῤῥύσατο αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ, καὶ εἶπεν· ΨΑΛ. ΙΖ'.*

1. Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχύς μου.

2. Κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου,

3. Ὁ Θεός μου, βοηθός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν·

4. Ὑπερασπιστής μου, καὶ κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου.

5. Αἰνῶν ἐπικαλέσομαι τὸν Κύριον, καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι.

6. Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου,

7. Καὶ χείμαῤῥοι ἀνομίας ἐξετάραξάν με.

B 8. Ὠδῖνες ᾅδου περιεκύκλωσάν με·

9. Προέφθασάν με παγίδες θανάτου.

10. Καὶ ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον·

11. Καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου ἐκέκραξα.

12. Ἤκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου·

In finem puero, Domini David, quæ locutus est Domino verba cantici hujus in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit : PSAL. XVII.

1. Diligam te, Domine, fortitudo mea.

2. Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus,

3. Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum :

4. Protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus.

5. Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.

6. Circumdederunt me dolores mortis,

7. Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

8. Dolores inferni circumdederunt me :

9. Præoccupaverunt me laquei mortis.

10. In tribulatione mea invocavi Dominum :

11. Et ad Deum meum clamavi.

12. Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam :

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβίδ*· τουτέστιν, ἃ ἐλάλησεν (15) ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων τῷ δουλεύοντι τῷ Κυρίῳ λαῷ πεποθημένῳ· τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα ἑρμηνεύεται τὸ, Δαβίδ. Εἶτα τὸ, *Ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἐῤῥύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ*, φημὶ δὴ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἐῤῥύσατο αὐτόν. Εἶτα· *Καὶ ἐχθρὸς* [ἐκ χειρὸς] *Σαοὺλ*· ὅπερ ἑρμηνεύεται *καὶ χειρὸς τοῦ διαβόλου*, τοῦ αἰτουμένου πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸ πειρᾶσαι· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ Σαοὺλ, *αἰτητός* [αἰτητής]. Καθὼς πάλαι ἐπειράσατο καὶ τὸν Ἰὼβ, ᾐτήσατο πειρᾶσαι καὶ τοὺς ἀποστόλους, ὡς ὁ Κύριος αὐτὸ τοῦτο τῷ Πέτρῳ λέγει· *Πέτρε, Πέτρε, ποσάκις ᾐτήσατο ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον!*

Titulus præpositus continet : *In finem puero Domini David :* Hoc est, in fine sæculorum servienti Domino populo desiderato. Ita enim hic interpretatur David. Deinde : *quæ locutus est Domino verba cantici hujus in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus*, immundorum, inquam, spirituum liberavit eum. Postea : *et de manu Saul :* quod interpretatur, *et de manu diaboli*, qui petit omnem hominem ad eum tentandum. Saul enim interpretatur *petitus* [*petitor*]. Quemadmodum olim tentavit et Job, expetivit tentare etiam apostolos, sicut Dominus hoc ipsum Petro dixit : *Petre, Petre, quoties Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum* [21] !

1. Πόθον ἐνδείξομαι ἐν σοὶ, Κύριε, ὁ δυναμῶν με C εἰς πᾶσαν ἀρέσκειάν μου.

2. Κύριος, διαχωρίζων ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν ἐπιβουλὴν τῶν ἐχθρῶν μου, ὃν τρόπον διαχωρίζει τὸ στερέωμα ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατι.

3. Ὁ Θεός μου ἀφαιρῶν ἀπ' ἐμοῦ πᾶν βάρος, *καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν.*

4. Σκεπαστής μου, καὶ βασιλεὺς τῆς σωτηρίας μου, καὶ ἀντιποιούμενός μου.

5. Περὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων λέγει.

6. Πέριξ τῆς ψυχῆς μου συνέστησαν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

7. Ὡς ῥεύματα ὑδάτων, οὕτως ἐνέῤῥηξάν μοι.

8. Καὶ ἐνθυμήσεις σκοτειναὶ, καὶ ζοφώδεις περιεκύκλωσαν τὴν καρδίαν μου.

9. Ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμὲ αἱ τῶν ἐναντίων δυ- D νάμεων παγίδες.

10. Εἰς βοήθειάν μου.

11. Ἐν πόνῳ τῆς καρδίας μου ἐβόησα.

12. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγει.

1. Affectum meum ostendam in te, Domine, qui vires mihi tribuis ad omnem meam voluntatem.

2. Dominus separans a me omnes insidias inimicorum meorum, quemadmodum firmamentum dividit aquas ab aquis.

3. Deus meus auferens a me omne pondus, *et sperabo in eum.*

4. Defensor meus, et rex salutis meæ, et vindex meus.

5. De immundis spiritibus loquitur.

6. Circa animam meam constiterunt adversariæ potestates.

7. Tanquam aquarum fluctus, ita in me irruperunt.

8. Et tenebrosæ, et caliginosæ cogitationes cor meum circumdederunt.

9. Invaluerunt super me adversariarum potestatum laquei.

10. In auxilium meum.

11. In labore cordis mei clamavi.

12. De cœlo dicit.

[21] Luc. xxii, 31.

13. Et clamor meus in conspectu ejus, introibit in aures ejus. A
14. Et commota est, et contremuit terra;
15. Et fundamenta montium conturbata sunt.
16. Et commota sunt; quoniam iratus est eis.
17. Ascendit fumus in ira ejus;
18. Et ignis a facie ejus exardescet,
19. Carbones succensi sunt ab eo.
20. Et inclinavit cœlos, et descendit:
21. Et caligo sub pedibus ejus.
22. Et ascendit super cherubim, et volavit;
23. Volavit super pennas ventorum.
24. Et posuit tenebras, latibulum suum:
25. In circuitu ejus tabernaculum ejus,
26. Tenebrosa aqua in nubibus aeris.
27. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, B
28. Grando, et carbones ignis.
29. Et intonuit de cœlo Dominus:
30. Et Altissimus dedit vocem suam:
31. Misit sagittas suas; et dissipavit eos:
32. Et fulgura multiplicavit; et conturbavit eos.
33. Et apparuerunt fontes aquarum;

13. Καὶ ἡ κραυγή μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ.
14. Καὶ ἐσαλεύθη, καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ·
15. Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν,
16. Καὶ ἐσαλεύθησαν· ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς.
17. Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ·
18. Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγήσεται·
19. Ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ.
20. Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη·
21. Καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.
22. Καὶ ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ, καὶ ἐπετάσθη·
23. Ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων.
24. Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ·
25. Κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ,
26. Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων.
27. Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον,
28. Χάλαζα, καὶ ἄνθρακες πυρός.
29. Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος·
30. Καὶ ὁ Ὕψιστος ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ·
31. Ἐξαπέστειλε βέλη, καὶ ἐσκόρπισεν αὐτούς·
32. Καὶ ἀστραπὰς ἐπλήθυνε, καὶ συνετάραξεν αὐτούς.
33. Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων·

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Perveniat ad eum supplicatio mea, et exaudiar.
14. Terrestria;
15. Potestates inimici. C
16. Contremuerunt comminatione ejus.
17. Defecerunt, perierunt dæmones, tanquam fumus.
18. Videntes enim Dominum in adventu ejus, exarserunt a facie ipsius.
19. Sermones Domini.
20. Et advenit in terram, et implevit, quod promiserat.
21. *Caligo* diabolus est.
22, 23. Cherubim interpretatur *cognitio*, et *intelligentia:* super justos igitur dicit, quod *ascendit:* etenim similiter apostolorum animas *ventos* dixit.
24. Tenebrarum filios a se abalienavit.
25. Fideles ejus D
26. Sermo parabolarum in prophetis.
27. Ante adventum ipsius Domini sermo prophetarum promulgatus est.
28. Sermones prophetarum significat, qui quidem duri erant, exurentes autem peccatores.
29. Intonuit Spiritus sanctus adventum suum.
30. Apostolos.
31. Apostolos contra dæmones.
32. *Multiplicavit*, inquit, *loquentibus apostolis variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui illis*[22].
33, 34. Et concurrerunt omnes, et admirati sunt

13. Φθασάτω πρὸς αὐτὸν ἡ ἱκεσία μου, καὶ εἰσακουσθήσομαι.
14. Τὰ καταχθόνια.
15. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.
16. Ἔντρομα γεγένηνται διὰ τὴν ἀπειλὴν αὐτοῦ.
17. Ἐξέλιπον, ἀπώλοντο οἱ δαίμονες ὡς καπνός.
18. Ὁρῶντες γὰρ τὸν Κύριον ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἐκαίοντο ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ.
19. Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου.
20. Καὶ παρεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πεπλήρωκεν ὃ ἐπηγγείλατο.
21. *Γνόφος* ὁ διάβολός ἐστιν.
22, 23. Χερουβὶμ ἑρμηνεύεται *γνῶσις* καὶ *σύνεσις*· εἰς τοὺς δικαίους οὖν λέγει, ὅτι *ἐπέβη*· καὶ γὰρ *ἀνέμους* τὰς ψυχὰς τῶν ἀποστόλων εἴρηκεν ὡσαύτως.
24. Τοὺς τοῦ σκότους ἀπηλλοτρίωσεν ἑαυτοῦ.
25. Οἱ πιστοὶ αὐτοῦ.
26. Ὁ λόγος τῶν παραβολῶν ἐν τοῖς προφήταις.
27. Πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὁ λόγος τῶν προφητῶν προεκήρυττεν [προεκηρύχθη].
28. Τοὺς λόγους λέγει τῶν προφητῶν, σκληροὺς μὲν ὄντας, καίοντας δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας.
29. Ἐβρόντισε τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν.
30. Τοὺς ἀποστόλους.
31. Τοὺς ἀποστόλους κατὰ τῶν δαιμόνων.
32. *Ἐπλήθυνε*, λέγει, *τὸ λαβεῖν* [τῷ λαλεῖν] *τοὺς ἀποστόλους ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.*
33, 34. Καὶ συνέδραμον πάντες, καὶ ἐθαύμαζον

[22] Act. II, 4.

34. Καὶ ἀνεκαλύφθη τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, A
35. Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, Κύριε,
36. Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου.
37. Ἐξαπέστειλεν ἐξ ὕψους, καὶ ἔλαβέ με·
38. Προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν.
39. Ἐῤῥύσατό με ἐξ ἐχθρῶν μου δυνατῶν,
40. Καὶ ἐκ τῶν μισούντων με·
41. Ὅτι ἐστερεώθησαν ὑπὲρ ἐμέ.
42. Προέφθασάν με ἐν ἡμέρᾳ κακώσεώς μου·
43. Καὶ ἐγένετο Κύριος ἀντιστήριγμά μου.
44. Καὶ ἐξήγαγέ με εἰς πλατυσμόν·
45. Ῥύσεταί με, ὅτι ἠθέλησέ με.
46. Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου,
47. Καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι. B
48. Ὅτι ἐφύλαξα τὰς ὁδοὺς Κυρίου,
49. Καὶ οὐκ ἠσέβησα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου
50. Ὅτι πάντα τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐνώπιόν μου·
51. Καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ.
52. Καὶ ἔσομαι ἄμωμος μετ' αὐτοῦ·
53. Καὶ φυλάξομαι ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου.
54. Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου,

34. Et revelata sunt fundamenta orbis terrarum:
35. Ab increpatione tua, Domine,
36. Ab inspiratione spiritus iræ tuæ.
37. Misit de summo, et accepit me;
38. Assumpsit me de aquis multis.
39. Eripuit me de inimicis meis fortissimis,
40. Et ab iis, qui oderunt me:
41. Quoniam confortati sunt super me.
42. Prævenerunt me in die afflictionis meæ·
43. Et factus est Dominus protector meus.
44. Et eduxit me in latitudinem:
45. Salvum me faciet, quoniam voluit me.
46. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam:
47. Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.
48. Quia custodivi vias Domini:
49. Nec impie gessi a Deo meo:
50. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo.
51. Et justitias ejus non repuli a me.
52. Et ero immaculatus cum eo.
53. Et observabo me ab iniquitate mea.
54. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam,

ATHANASII INTERPRETATIO.

οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ θεωροῦντες, καὶ βλέποντες τοὺς ἀποστόλους λαλοῦντας τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· C πηγὰς γὰρ καὶ *θεμέλια* αὐτοὺς λέγει.

35. Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας σου,

36. Καὶ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.

37, 38. Ἐβαπτίσθησαν γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς παρὰ τῶν ἀποστόλων ψυχαὶ ὡς τρισχίλιαι· διὰ τοῦτο λέγει ἐκ προσώπου τῶν πεπιστευκότων.

39, 40. Τουτέστι τῶν δαιμόνων.

41. Ἐῤῥύσθησαν γὰρ βαπτισθέντες ἐκ τῶν κατεξουσιαζόντων αὐτῶν δαιμόνων.

42. Ὅτε ἠσθένουν τῇ ψυχῇ, συνέκλεισάν με.

43, 44. Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἔστησέ με εἰς ἀνάπαυσιν.

45. Ἀφ' οὗ περιεποιήσατό με, ῥύσεταί με τοῦ λοιποῦ.

46. Καὶ λοιπὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως ἀνταποδώσει μοι.

D 47. Κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν ἔργων μου.

48. Τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

49. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἑτέρῳ οὐκ ἐλάτρευσα.

50. Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀπόβλητόν ἐστι παρ' ἐμοί, ἀλλὰ πρὸ ὀφθαλμῶν μου ἔχω αὐτά.

51. Καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἀδιαλείπτως μελέτη μού ἐστι.

52. Καὶ ἀεὶ ἄσπιλος αὐτῷ τηρηθείην.

53. Τηρήσω ἐμαυτὸν τοῦ μὴ περιπεσεῖν ταῖς προτέραις μου ἐπιθυμίαις.

54-56. Καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ μισθαποδοσίᾳ μοι ἀποδῷ ὧν εἰργασάμην ἐνώπιον αὐτοῦ, ὁ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

habitantes Jerusalem considerantes, et videntes apostolos loquentes magnalia Dei[23]: *fontes* enim, et *fundamenta* eos vocat.

35. A doctrina tua,

36. Et ab operatione Spiritus sancti.

37, 38. Et baptizatæ sunt in die Pentecostes ab apostolis animæ quasi tria millia[24]: propterea hæc, dicit ex persona eorum, qui crediderunt.

39, 40. Hoc est dæmonum.

41. Baptizati enim liberati sunt a dæmonibus, qui eis dominabantur.

42. Quando anima infirmus eram concluserunt me.

43, 44. Per baptismum me in requie constituit.

45. Ex quo me acquisivit, deinceps me liberabit.

46. Et demum judicii tempore retribuet mihi.

47. Secundum puritatem mearum operationum.

48. Præcepta ejus habens in corde meo.

49. Extra eum nulli alii servivi.

50. Quoniam nullum suorum præceptorum despicatum est apud me, sed præ oculis meis ipsa habeo.

51. Et justificationes ejus assidua meditatio mea sunt.

52. Et sine labe ipsi semper servatus sum.

53. Custodiam me ipsum, ne decidam in priores meas cupiditates.

54-56. Et in justa ejus retributione reddet mihi, quæ operatus sum coram ipso, qui unicuique retribuit secundum opera ejus.

[23] Act. II, 7. [24] ibid. 41.

55. Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi,
56. In conspectu oculorum ejus.
57. Cum sancto sanctus eris :
58. Et cum viro innocente innocens eris :
59. Et cum electo electus eris :
60. Et cum perverso perverteris.
61. Quoniam tu populum humilem salvum facies :
62. Et oculos superborum humiliabis.
63. Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine.
64. Deus meus, illuminabis tenebras meas.
65. Quoniam in te eripiar a tentatione :
66. Et in Deo meo transgrediar murum.
67. Deus meus impolluta via ejus :
68. Eloquia Domini igne examinata.
69. Protector est omnium sperantium in se :
70. Quoniam quis Deus præter Dominum ?
71. Aut quis Deus præter Deum nostrum ?
72. Deus, qui præcinxit me virtute,
73. Et posuit immaculatam viam meam ;
74. Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum,
75. Et super excelsa statuens me :
76. Qui docet manus meas ad prælium.
77. Et posuisti arcum æreum brachia mea :

A 55. Καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι,
56. Ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ.
57. Μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ,
58. Καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῷος ἔσῃ·
59. Καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ·
60. Καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις.
61. Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις,
62. Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις.
63. Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε.
64. Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου.
65. Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου,
66. Καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος.
67. Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ·
B 68. Τὰ λόγια Κυρίου πεπυρωμένα.
69. Ὑπερασπιστής ἐστι πάντων τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν·
70. Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου;
71. Ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;
72. Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν,
73. Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου·
74. Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου,
75. Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἱστῶν με·
76. Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον.
77. Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου·

ATHANASII INTERPRETATIO.

57-60. Hoc dicit, quicunque præsidet, hujus et mores imitatur, et partis consors erit.

61. Se ad te convertentes.

62. Dæmonum, eorumque sectatorum.

63. Oculos mentis meæ.

64. Omnem cogitationem a diabolo clam in me disseminatam veluti a te procedentem, hanc notam mihi fac alienam a te esse, ut eam repellam.

65. A voluptatibus vitæ.

66. Diabolum.

67. Singula ejus mandata nullam reprehensionem habent.

68. Munda, et splendidissima.

69. Scilicet propugnator, defensor, custos.

70, 71. Solus Deus verus; ipse est Deus in cœlo et in terra.

72. Spiritu sancto, dicit.

73. Aberrantem a scopo, præcipiens angelis suis, ut me custodirent [25].

74. Effecit, ut ego serpentes et scorpiones, tanquam cervi, conculcarem atque occiderem.

75. Super præcepta sua.

76. Mentem meam, inquit armari contra diabolum.

77. Validum effecisti cor meum ne me tela inimici interficerent.

57-60. Τοῦτο λέγει, ὅστις προεδρεύει, τούτου καὶ τοὺς τρόπους μιμεῖται, καὶ τῆς μερίδος μέτοχος γενήσεται.

C 61. Τοὺς ἐπιστρέφοντας.

62. Τῶν δαιμόνων, καὶ τῶν ἐξακολουθούντων αὐτοῖς.

63. Τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ [μου].

64. Πᾶσαν ἐνθύμησιν ἐν ἐμοὶ ὑποσπαρεῖσαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου ὡς δῆθεν παρὰ σοῦ οὖσαν, ταύτην γνώρισόν μοι ἀλλοτρίαν σου ὑπάρχουσαν, ἵνα ταύτην ἀπώσωμαι.

65. Τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου.

66. Τὸν διάβολον.

67. Μέμψιν οὐδεμίαν ἔχει ἑκάστη ἐντολὴ αὐτοῦ·

68. Καθαρὰ, ὑπερέκλαμπρα.

69. Ἀντὶ τοῦ ὑπέρμαχος, σκεπαστής, φύλαξ.

70, 71. Μόνος Θεὸς ἀληθινός· αὐτός ἐστι Θεὸς ἐν
D οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

72. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγει.

73. Ἀπόσκοπον ἐντειλάμενος τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ διαφυλάττειν με.

74. Καταπατεῖν, καὶ φονεύειν τοὺς ὄφεας καὶ τοὺς σκορπίους ἐποίησέ με, ὡς τοὺς ἐλάφους.

75. Ἐπὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

76. Τὴν διάνοιάν μου λέγει ὁπλίσασθαι κατὰ τοῦ διαβόλου.

77. Τὴν καρδίαν μου ἐποίησας ἰσχυρὰν, ἵνα τὰ βέλη τοῦ ἐχθροῦ μὴ θανατοῦσί με.

[25] Psal. xc, 11.

78. Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας.
79. Καὶ ἡ δεξιά σου ἀντελάβετό μου·
80. Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος·
81. Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει.
82. Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου ὑποκάτω μου,
83. Καὶ οὐκ ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου.
84. Καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου, καὶ καταλήψομαι αὐτούς·
85. Καὶ οὐκ ἀποστραφήσομαι, ἕως ἂν ἐκλείπωσιν.
86. Ἐκθλίψω αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι·
87. Πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου.
88. Καὶ περιέζωσάς με δύναμιν εἰς πόλεμον·
89. Συνεπόδισας πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ ὑποκάτω μου.
90. Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον·
91. Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας.
92. Ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων·
93. Πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν.
94. Καὶ λεπτυνῶ αὐτοὺς ὡσεὶ χνοῦν κατὰ πρόσωπον ἀνέμου·
95. Ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς.
96. Ῥῦσαί με ἀπὸ ἀντιλογιῶν λαοῦ·
97. Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν.
98. Λαὸς, ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι.

A 78. Et dedisti mihi protectionem salutis.
79. Et dextera tua suscepit me:
80. Et disciplina tua correxit me in finem:
81. Et disciplina tua, ipsa me docebit.
82. Dilatasti gressus meos subtus me:
83. Et non sunt infirmata vestigia mea.
84. Persequar inimicos meos; et comprehendam illos:
85. Et non convertar donec deficiant.
86. Confringam illos; nec poterunt stare:
87. Cadent subtus pedes meos.
88. Et præcinxisti me virtute ad bellum:
89. Et supplantasti omnes insurgentes in me, subtus me.
90. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum:
B 91. Et odientes me disperdisti.
92. Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret;
93. Ad Dominum; nec exaudivit eos
94. Et comminuam eos ut pulverem ante faciem venti:
95. Ut lutum platearum delebo eos.
96. Eripe me de contradictionibus populi:
97. Constitues me in caput gentium.
98. Populus quem non cognovi, servivit mihi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

78. Ἔδωκάς μοι γὰρ ὑπερασπισμὸν τὸν σταυρόν σου.
79. Ὁ Υἱός σου ἀντελάβετό μου.
80, 81. Τὸ πτωχεῦσαί σε, λέγει, καὶ γενέσθαι ἄνθρωπον ἀνώρθωσέ με, καὶ διδάξει με.
82. Ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου, τοῦ πορεύεσθαί με ἐν ταῖς ὁδοῖς σου.
83. Αἱ ἐνθυμήσεις μου.
84. Περιγένωμαι τῶν λογισμῶν τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῷ φθάσαι με τὴν κακίαν αὐτῶν.
85. Καὶ οὐ παύσομαι ἕως ἂν ἀνιστῶσιν.
86. Διώξω αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀντιστήσονται.
87. Ὑποτάξω αὐτοὺς ὑπ' ἐμέ.
88. Περιέζωσάς με τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματός σου ἐν αὐτῇ ὁπλίζεσθαι, καὶ ἀνθίστασθαι ταῖς μεθοδείαις τοῦ διαβόλου.
89. Ἔδωκάς μοι ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.
90. Ἔδωκάς μοι αὐτοὺς ὑποχειρίους.
91. Τοὺς δαίμονας.
92, 93. Κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν Εὐαγγελίῳ· *Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ἦλθες πρὸ καιροῦ ἀπολέσθαι ἡμᾶς.*
94. Ἡνίκα ἐμφυσήσω αὐτοῖς ἀφανεῖς γενήσονται.
95. Ἐξαλείψω αὐτοὺς ἐκ τῆς καρδίας μου.
96. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν ἀντιστρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἡδονῶν.
97. Κατακυριεύειν με τῶν ἐθνικῶν πράξεων.
98, 99. Περὶ τοῦ κηρύγματος τῶν ἐθνῶν λέγει, καὶ τῆς ὑπακοῆς αὐτῶν.

78. Nam dedisti mihi crucem tuam in protectionem.
79. Filius tuus suscepit me.
C 80, 81. Pauperem (inquit et hominem te factum esse, correxit me, et docebit me.
82. Dilatasti cor meum, ut procederem in viis tuis.
83. Cogitationes meæ.
84. Consiliorum inimici, eorum malitiam antevertendo victor ero.
85. Nec cessabo, donec insurgunt.
86. Persequar eos, nec consistent.
87. Sub me eos subjiciam.
88. Præcinxisti me gratia sancti Spiritus tui, ut ipsa armatus diaboli insidiis resisterem.
89. Potestatem mihi dedisti deambulandi super serpentes et scorpiones et super omnem potestatem inimici. D
90. Eos mihi subjecisti.
91. Dæmones.
92, 93. Quemadmodum in Evangelio scriptum est: *Quid nobis, et tibi, Jesu Fili Dei altissimi? venisti ante tempus perdere nos*[26].
94. Cum contra eos insufflabo disperibunt.
95. Ex corde meo abolebo eos.
96. Eripe me ex voluptatibus, quæ in membris meis militant contra me.
97. Ad dominandum actionibus gentilitatis.
98, 99. De prædicatione, quæ gentibus facta est loquitur, et de earum obedientia.

[26] Matth. VIII, 29.

99. In auditu auris obedivit mihi. A
100. Filii alieni mentiti sunt mihi :
101. Filii alieni inveterati sunt :
102. Et claudicaverunt a semitis suis.
103. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus :
104. Et exaltetur Deus salutis meæ.
105. Deus, qui das vindictas mihi :
106. Et subdis populos sub me :
107. Liberator meus de inimicis meis iracundis :
108. Et ab insurgentibus in me, exaltabis me :
109. A viro iniquo eripies me.
110. Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine ;
111. Et nomini tuo psalmum dicam.
112. Magnificans salutes regis ejus :
113. Et faciens misericordiam christo suo David, B
114. Et semini ejus usque in sæculum.

In finem psalmus David.
PSALM. XVIII

1. Cœli enarrant gloriam Dei :
2. Et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.
3. Dies diei eructat verbum :
4. Et nox nocti indicat scientiam.
5. Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum :

99. Εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μου.
100. Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι·
101. Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν,
102. Καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν.
103. Ζῇ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός μου·
104. Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου,
105. Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοὶ,
106. Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμὲ,
107. Ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου ὀργίλων.
108. Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ ὑψώσεις με·
109. Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.
110. Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε,
111. Καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.
112. Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ,
113. Καὶ ποιῶν ἔλεος τῷ χριστῷ αὐτοῦ τῷ Δαβὶδ,
114. Καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος.

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ
ΨΑΛΜ. ΙΗ'.

1. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ·
2. Ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.
3. Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα·
4. Καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν.
5. Οὐχ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

100, 101. Judæi desciverunt a Deo, et deleti sunt.
102. Claudicantes a divinis præceptis.
103. Etsi propter nos mortuus est, vivit tamen, C et benedictus est in æternum.
104. Et assumatur in cœlum Deus, qui salvat me.
105. Vim, et potentiam præbens mihi contra adversarias potestates.
106. Adversarias potestates.
107. De ipsis spiritibus.
108. A cogitationibus, inquit.
109. A Satana.
110, 111. Glorificabo te.
112. Enarrans promissiones populi.
113, 114. Populo, inquit, populo desiderato a Domino, et ejus operationibus, David enim *desideratus* interpretatur : semen autem ejus sunt opera ejus justa.

100, 101. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέστησαν ἀπὸ του Θεοῦ, καὶ εἰς ἀφανισμὸν γεγόνασι.
102. Χωλάναντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.
103. Εἰ καὶ ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ ζῇ, καὶ εὐλογητός ἐστι δι' αἰῶνος.
104. Καὶ ἀναληφθήτω ὁ Θεὸς ὁ σώζων με.
105. Δύναμιν καὶ ἐξουσίαν διδούς μοι κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
106. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
107. Τῶν αὐτῶν πνευμάτων.
108. Τῶν λογισμῶν, λέγει.
109. Τοῦ Σατανᾶ.
110, 111. Δοξάσω σε.
112. Διηγούμενος τὰς ἐπαγγελίας τοῦ λαοῦ.
113, 114. Τῷ λαῷ, λέγει· τῷ λαῷ τῷ πεποθημένῳ ὑπὸ Κυρίου, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Δαβὶδ γὰρ *πεποθημένος* ἑρμηνεύεται· σπέρμα δὲ αὐτοῦ τὰ ἔργα αὐτοῦ τὰ δίκαια ὑπάρχει.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβίδ.* Περὶ τῆς παρουσίας οὖν τοῦ Κυρίου λέγει τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβὶδ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Titulus cinnabari inscriptus continet : *In finem David.* Canit igitur hunc psalmum David de adventu Domini, et de consummatione sæculi.

1. Apostoli passiones ejus. D
2. Sanctorum firmamentum annuntiat justificationes ejus.
3. Apostoli laudem populo.
4. Prophetæ Judæis.
5. Non est qualiscunque loquela, aut sermo apostolorum, seu prophetarum, quorum prædicationes usque nunc ab hominibus non audiuntur.

1. Οἱ ἀπόστολοι τὰ παθήματα αὐτοῦ.
2. Τὰ δικαιώματα ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα τῶν ἁγίων.
3. Οἱ ἀπόστολοι τῷ λαῷ τὸν αἶνον.
4. Οἱ προφῆται τοῖς Ἰουδαίοις.
5. Οὐχ ἔστιν οἱαδηποτοῦν λαλιὰ, ἢ λόγος τῶν ἀποστόλων, ἢ τῶν προφητῶν, ὧν ἄχρι τοῦ δεῦρο οὐκ ἀκούονται τὰ κηρύγματα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

6. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν· A
7. Καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.
8. Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ·
9. Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ,
10. Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ·
11. Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ,
12. Καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ·
13. Καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τῆς θέρμης αὐτοῦ.
14. Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς·
15. Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια.
16. Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα B καρδίαν·
17. Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς.
18. Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος·
19. Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό·
20. Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν·
21. Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.
22. Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά·

6. In omnem terram exivit sonus eorum:
7. Et in fines orbis terræ verba eorum.
8. In sole posuit tabernaculum suum:
9. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo,
10. Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam:
11. A summo cœlo egressio ejus,
12 Et occursus ejus usque ad summum cœli:
13. Nec est qui se abscondat a calore ejus.
14. Lex Domini immaculata, convertens animas:
15. Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.
16. Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda:
17. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.
18. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi:
19. Judicia Domini vera, justificata in semetipsa:
20. Desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum:
21. Et dulciora super mel et favum.
22. Etenim servus tuus custodit ea:

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Εἰς πᾶν ἔθνος καὶ γένος διεδόθη ἡ διδασκαλία C αὐτῶν.
7. Καὶ περιῆλθε τὰ ῥήματα αὐτῶν, ἔνθα ἐστὶν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς.
8. Ἐν τῷ Υἱῷ ἔθετο τοὺς πιστούς.
9. Ὁ αὐτὸς Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος.
10. Τὴν παρουσίαν αὐτοῦ σημαίνει.
11. Ὅτε ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη.
12. Τὴν ἄνοδον αὐτοῦ λέγει.
13. Τὴν πίστιν αὐτοῦ.
14. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀναμάρτητος, ὡς Θεὸς ἐπιστρέφων ἐκ σκότους τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ φῶς αὐτοῦ τὸ θαυμαστόν.
15. Ὅτε ἐμαρτύρησεν ἐν τῷ ὄρει ὁ Πατὴρ περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱὸς, καὶ ἐπιστώσατο τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. D
16. *Τὰ δικαιώματα Κυρίου* οὐδὲν ἔχουσιν ἑαυτοῖς σκολιὸν οὐδὲ στραγγαλιῶδες, ἀλλὰ πάντα ὀρθά.
17. Ἡ ἐντολὴ Κυρίου καθαρὰ, ἰωμένη, καὶ λαμπρύνουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν.
18. Ἔνθα ὁ φόβος Κυρίου, ἁγνὸς ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος διαμένει καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
19. Τὰ θεσπίσματα τοῦ Κυρίου ἀψευδῆ μεμαρτυρημένα, ὅτι αὐτὸ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγουσι, καὶ οὐδὲν ἕτερον· εἴτε περὶ τῆς μισθαποδοσίας, εἴτε περὶ κρίσεως διηγοῦνται.
20. Τοῖς ἐκζητοῦσιν ταῦτα.
21. Τοῖς συνιοῦσιν αὐτά.
22. Ὁ δοῦλός σου ὑπάρχων φυλάσσει αὐτά.

6. In omnes gentes, ac nationes eorum doctrina disseminata est.
7. Et verba eorum pervenerunt ubicunque terrarum homines sunt.
8. Fideles in Filio posuit.
9. Ipse Dominus e cœlo veniens.
10. Adventum suum significat.
11. Quando inclinavit cœlos, et descendit.
12. Ascensionem suam significat.
13. A fide sua.
14. Filius Dei impeccabilis, ut Deus convertens a tenebris animas hominum in admirabilem suam lucem.
15. Quando Pater in monte testimonium perhibuit de Filio suo, quod ipse est Filius suus unigenitus, et discipulos ejus in fide confirmavit.
16. *Justitiæ Domini* nihil perversum habent, nihil distortum, sed omnia recta.
17. Purum est mandatum Domini sanans, et illustrans oculos cordis.
18. Ubi est timor Domini, purus manet homo ille, et in præsenti et in futuro sæculo.
19. Oracula Domini sine mendacio et testificata, quod hoc ipsum est, quod enuntiant, et nihil aliud, sive de mercedis retributione, sive de judicio loquantur.
20. Exquirentibus hæc.
21. Intelligentibus ipsa.
22. Qui servus tuus est, custodit ea.

23. In custodiendis illis retributio multa.

24. Delicta quis intelligit?

25. Ab occultis meis munda me:

26. Et ab alienis parce servo tuo.

27. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero:

28. Et emundabor a delicto maximo.

29. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei:

30. Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

31. Domine adjutor meus, et redemptor meus.

A 23. Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή.

24. Παραπτώματα τίς συνήσει;

25. Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με·

26. Καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου.

27. Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι

28. Καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης.

29. Καὶ ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τὰ λόγια τοῦ στόματός μου

30. Καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου ἐνώπιόν σου διαπαντός.

31. Κύριε βοηθέ μου, καὶ λυτρωτά μου.

In finem, psalmus David. PSAL. XIX.

1. Exaudiat te Dominus in die tribulationis:

2. Protegat te nomen Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto:

4. Et de Sion tueatur te.

5. Memor sit omnis sacrificii tui:

6. Et holocaustum tuum pingue fiat.

7. Tribuat tibi secundum cor tuum:

8. Et omne consilium tuum confirmet.

9. Lætabimur in salutari tuo:

10. Et in nomine Dei nostri magnificabimur.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΙΘ'.

1. Ἐπακούσαι σου Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως·

B 2. Ὑπερασπίσαι σου τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.

3. Ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου·

4. Καὶ ἐκ Σιὼν ἀντιλάβοιτό σου·

5. Μνησθείη πάσης θυσίας σου·

6. Καὶ τὸ ὁλοκαύτωμά σου πιανάτω.

7. Δῴη σοι Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν σου

8. Καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρώσαι.

9. Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου·

10. Καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

23. In servandis illis quisque nostrum pro mercede habet vitam æternam.

24. Cordis cogitationes.

25. De iisdem cogitationibus loquitur.

26. Ab incursibus inimici libera me.

27. Cogitationes, ait.

28. Et a diaboli dominatione sublevabor.

29. Oratio mea, inquit.

30. Et desiderium cordis mei in lege tua die ac nocte.

31. Domine, qui defendis et liberas me a diabolo, et ministris ejus.

23. Ἐν τῷ κρατεῖν αὐτὰ ἕκαστον ἡμῶν, ἀνταπόδοσιν ἔχει ζωὴν ἀτελεύτητον.

C 24. Τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ λογισμούς.

25. Τῶν αὐτῶν λογισμῶν λέγει.

26. Τῶν εἰσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ ῥῦσαί με.

27. Οἱ λογισμοὶ, λέγει.

28. Καὶ κουφισθήσομαι τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου.

29. Ἡ εὐχή μου, λέγει.

30. Καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου ἐν τῷ νόμῳ σου ἡμέρας καὶ νυκτός.

31. Κύριε, ὁ ἀνθιστάμενος καὶ λυτρούμενός με ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο λέγει, ὃ περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος εἴρηται.

Titulus præpositus continet: *In finem, psalmus David.* Hoc autem significat, quod de consummatione sæculi psalmus dictus est.

1, 2. Ipse enim dixit: *Invoca me in die tribulationis tuæ, et eruam te, et glorificabis me* [17].

3. Filium ejus.

4. E cœlo significat. *Sion* enim interpretatur locus, ubi est tabernaculum.

5. Sancti, inquit.

6. Sanctificet animam, et corpus tuum.

7. Bonas tuas petitiones.

8. Propositum tuum in ipsum.

9. In ejus pro nobis adventu.

10. Gloriabimur.

D 1, 2. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν· *Ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.*

3. Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ.

4. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγει. *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται τόπος, ὅπως [ὅπου] ἡ σκηνή.

5. Ἁγίας, λέγει.

6. Ἁγιάσει [ἁγιάσαι] σου τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα.

7. Τὰ αἰτήματά σου τὰ ἀγαθά.

8. Τὴν πρόθεσίν σου τὴν εἰς αὐτόν.

9. Ἐν τῇ παρουσίᾳ τῇ ὑπὲρ ἡμῶν.

10. Καυχησόμεθα.

[17] Psal. XLIX, 15.

11. Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου. A
12. Νῦν ἔγνων, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ·
13. Ἐπακούσεται αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ·
14. Ἐν δυναστείαις ἡ σωτηρία τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ.
15. Οὗτοι ἐν ἅρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις·
16. Ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἐπικαλεσόμεθα.
17. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν, καὶ ἔπεσον·
18. Ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν, καὶ ἀνωρθώθημεν.
19. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα·
20. Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε.

11. Impleat Dominus omnes petitiones tuas.
12. Nunc cognovi, quoniam salvum fecit Dominus Christum suum :
13. Exaudiet illum de cœlo sancto suo :
14. In potestatibus salus dexteræ ejus.
15. Hi in curribus, et hi in equis :
16. Nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.
17. Ipsi obligati sunt, et ceciderunt :
18. Nos autem surreximus, et erecti sumus.
19. Domine, salvum fac regem :
20. Et exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Κ'.

1. Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς· B
2. Καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλλιάσεται σφόδρα.
3. Τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ ἔδωκας αὐτῷ·
4. Καὶ τὴν θέλησιν τῶν χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐστέρησας αὐτόν.
5. Ὅτι προέφθασας αὐτὸν ἐν εὐλογίαις χρηστότητος·
6. Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου.
7. Ζωὴν ᾐτήσατό σε, καὶ ἔδωκας αὐτῷ
8. Μακρότητα ἡμερῶν εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς αἰῶνα αἰῶνος·
9. Μεγάλη ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σου·

In finem, psalmus David. PSAL. XX.

1. Domine, in virtute tua lætabitur rex :
2. Et super salutare tuum exsultabit vehementer.
3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei :
4. Et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.
5. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis :
6. Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.
7. Vitam petiit a te, et tribuisti ei
8. Longitudinem dierum in sæculum, et in sæculum sæculi :
9. Magna est gloria ejus in salutari tuo :

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ, καὶ σοὶ συμφέροντα.
12. Τὸν λαὸν αὐτοῦ λέγει.
13. Γνωστὴ ἔσται ἡ φωνὴ ἑαυτοῦ παρὰ τῷ Θεῷ.
14. Τῶν ἁγίων, λέγει. C
15, 16. Ἡμεῖς δὲ [ἐν] τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ ἐπικαλεσόμεθα.
17. Οἱ δαίμονες.
18. Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν διεγείραντος ἡμᾶς, καὶ ἰασαμένου.
19. Τὸν λαὸν λέγει.
20. Ἐν οἱῳδηποτοῦν καιρῷ δεηθῶμέν σου.

11. Quæ ipsi sunt placita, et tibi utilia.
12. Populum ejus significat.
13. Ipsius vox nota erit apud Deum.
14. Sanctorum, inquit.
15, 16. Nos autem in nomine Jesu invocabimus.
17. Dæmones.
18. Jesu Deo nostro suscitante nos, et sanante.
19. Populum significat.
20. Quocunque tempore te deprecemur.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τουτέστιν, εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ὁ ψαλμὸς εἴρηται τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ λαῷ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ. *Δαβὶδ* γὰρ [εἰς] ἀμφότερα ἑρμηνεύεται, καὶ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν *τὸν ἀγαπητόν*, καὶ εἰς τὸν λαὸν τὸν ἅγιον *τὸν πεποθημένον* ὑπὸ Κυρίου.

Titulus præpositus continet : ***In finem, psalmus David.*** Hoc est, quod in fine sæculorum psalmus dictus est Dei Filio, et populo sancto ejus. ***David*** enim de utroque interpretatur, et de Filio Dei ***dilecto***, et de populo sancto ***desiderato*** a Domino.

1. Ὁ λαὸς ὁ πιστός. D
2. Τῷ σταυρῷ σου.
3. Τὰ αἰτήματα αὐτοῦ τὰ ἀγαθά.
4. Δεδώρησαι γὰρ αὐτῷ προθύμως μελετᾷν ἐν τῷ νόμῳ σου, καὶ ἀναγγέλλειν τὴν αἴνεσίν σου.
5. Ὅτι ηὐτρέπισας αὐτῷ εὐλογίας ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.
6. Τὸν Κύριον λέγει· παντὸς γὰρ πιστοῦ κεφαλὴ ὁ Υἱός ἐστιν.
7, 8. Τὴν αἰώνιον ζωὴν λέγει.
9. Μέγα τὸ καύχημα αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ σου.

1. Populus fidelis.
2. Super crucem tuam.
3. Petitiones ejus bonas.
4. Nam ei donasti prompte meditari in lege tua, et annuntiare laudem tuam.
5. Quoniam præparasti ipsi benedictiones in regno tuo.
6. Dominum significat : cunctorum enim fidelium caput est Filius.
7, 8. Vitam æternam dicit.
9. Magna est gloriatio ejus in cruce tua.

A 10. Gloriam, et magnum decorem impones super eum.

11. Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi :

12. Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

13. Quoniam rex sperat in Domino :

14. Et in misericordia Altissimi non commovebitur.

15. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis :

16. Dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.

17. Pones eos, ut clibanum ignis in tempore vultus tui.

18. Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis.

19. Fructum eorum de terra perdes ;

B 20. Et semen eorum a filiis hominum.

21. Quoniam declinaverunt in te mala :

22. Cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire :

23. Quoniam pones eos dorsum :

24. In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

25. Exaltare, Domine, in virtute tua.

26. Cantabimus et psallemus virtutes tuas.

10. Δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτόν.

11. Ὅτι δώσεις αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος·

12. Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου.

13. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον·

14. Καὶ ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Ὑψίστου οὐ μὴ σαλευθῇ.

15. Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου·

16. Ἡ δεξιά σου εὕροι πάντας τοὺς μισοῦντάς σε.

17. Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου.

18. Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξει αὐτοὺς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ.

19. Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπολεῖς,

20. Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων.

21. Ὅτι ἔκλιναν εἰς σὲ κακά·

22. Διελογίσαντο βουλὰς, αἷς [*in marg. cod.* ἃς] οὐ μὴ δύνωνται στῆναι [στῆσαι].

23. Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον

24. Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἑτοιμάσεις τὸ πρόσωπον αὐτῶν.

25. Ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου.

26. Ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. In regno tuo.

C 11. Dicens ad eum : *Veni, benedictus Patris mei* [28].

12. Videns faciem tuam in regno tuo lætabitur.

13. Populus fidelis.

14. Cum Deus ipse venerit, confirmabitur.

15. Filius tuus confringet inimicos tuos.

16. Ipse unigenitus Filius tuus, qui sedit a dextris tuis, per quem fecisti omnia, veluti per dexteram concludet eos omnes in supplicium æternum.

17. Quia in sæculorum consummatione dabis eos in ignem æternum.

18. Alios quidem in fletum, et stridorem dentium tradet : alios autem in ignem inexstinguibilem.

19. In æternum doctrinam eorum disperdes.

D 20. Adinventiones eorum iniquas.

21. Alii quidem insurgentes in te in adventu tuo; alii autem resistentes veritati tuæ.

22. Pugnare contra te voluerunt.

23, 24. Quoniam pones eos in supplicium cum iis, qui perierunt.

25. Glorificare Domine in potentia fortitudinis tuæ tempore judicii.

26. In præpositis psalmis laudantes narrabimus judicia tremendi tui tribunalis.

10. Ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

11. Λέγων πρὸς αὐτόν· *Δεῦρο, ὁ εὐλογημένος τοῦ Πατρός μου.*

12. Θεωρῶν τὸ πρόσωπόν σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου εὐφρανθήσεται.

13. Ὁ πιστὸς λαός.

14. Ἐν τῷ τὸν Θεὸν ἐλθεῖν αὐτὸν, ἐστηριγμένος ἔσται.

15. Ὁ Υἱός σου συντρίψει τοὺς ἐχθρούς σου.

16. Ὁ αὐτὸς μονογενὴς Υἱός σου ὁ ἐκ δεξιῶν σου καθήμενος, δι' οὗ ἐποίησας τὰ πάντα, ὡς διὰ δεξιᾶς συγκλείσει πάντας αὐτοὺς εἰς αἰωνίαν κόλασιν.

17. Ὅτι ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος δώσεις αὐτὸς [αὐτούς] εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

18. Τοὺς μὲν γὰρ εἰς τὸν κλαυθμὸν καὶ βρυγμὸν τῶν ὀδόντων παραδῷ, τοὺς δὲ ἀσβέστῳ πυρί.

19. Τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἀφανιεῖς εἰς τὸν αἰῶνα.

20. Τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν τὰ ὄνομα (1).

21. Οἱ μὲν ἐπανίστανται [ἐπανιστάντες] (2) σοι ἐν τῇ παρουσίᾳ σου· οἱ δὲ ἀνθιστάμενοι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.

22. Ἀντᾶραι ἠθέλησαν κατὰ σοῦ.

23, 24. Ὅτι θήσεις αὐτοὺς εἰς τιμωρίαν μετὰ τῶν ἀπολλυμένων.

25. Δοξάσθητι, Κύριε, ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος σου ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως.

26. Ἀνυμνοῦντες ἐν τοῖς προκειμένοις ψαλμοῖς διηγησόμεθα τὰ κριτήρια τοῦ φοβεροῦ σου βήματος.

[28] Matth. xxv, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἄνομα.

(2) Ἐπαναστάντες

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΑ'.

1. Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;
2. Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου.
3. Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ,
4. Καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί.
5. Σὺ δὲ ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ.
6. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν,
7. Ἤλπισαν, καὶ ἐῤῥύσω αὐτούς·
8. Πρὸς σὲ ἐκέκραξαν, καὶ ἐσώθησαν,
9. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν, καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν.
10. Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος,
11. Ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα [*in marg. cod.* ἐξουδένωμα] λαοῦ.
12. Πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με·
13. Ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν.
14. Ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν·
15. Σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν.
16. Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός·

A *In finem, pro susceptione matutina, psalmus David.* PSAL. XXI.

1. Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?
2. Longe a salute mea verba delictorum meorum.
3. Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies,
4. Et nocte, et non ad insipientiam mihi.
5. Tu autem in sancto habitas, laus Israel.
6. In te speraverunt patres nostri,
7. Speraverunt, et liberasti eos:
8. Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt,
9. In te speraverunt, et non sunt confusi.
10. Ego autem sum vermis, et non homo;
B 11. Opprobrium hominum, et abjectio plebis.
12. Omnes videntes me, deriserunt me:
13. Locuti sunt labiis, et moverunt caput.
14. Speravit in Domino, eripiat eum:
15. Salvum faciat eum, quoniam vult eum.
16. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre:

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ψαλμὸς εἴρηται ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ περὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς γενομένης ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ, ἡνίκα ἀνέτειλεν ἡμῖν φῶς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ πάθους τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου.

Titulus præpositus continet: *In finem, pro susceptione matutina, psalmus David.* Hoc autem significat, quod psalmus dictus est a Davide de susceptione, quæ facta est nobis a Deo nostro Jesu, cum nobis sedentibus in tenebris et umbra mortis, per ipsius passionem lux orta est [39].

1. Ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ λέγει.
2. Διὰ τὰ παραπτώματά μου ἐμακρύνθη ἡ σωτηρία μου.
3. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν προφητῶν.
4. Ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων βοήσομαι, καὶ οὐκ εἰς μάτην μοι γενήσεται.
5. Ἐν τῷ Πατρὶ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος (2) τῶν ἁγίων.
6-9. Νῶε, Λὼτ, Ἰακὼβ, Μωϋσῆς, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ οἱ Κριταί.
10, 11. (3) Ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου λέγει τὸ ἐπὶ γῆς ὀφθῆναι (4) ἀναστρεφόμενον, καὶ ἐπὶ ξύλου (5) τοῦ σταυροῦ αὐτὸν τεθνάναι ἐμπαγέντα τῷ (6) ξύλῳ ὑπὸ τῶν ἥλων, καὶ γενόμενον (7) δέλεαρ τῷ διαβόλῳ.
12, 13. (8) Ὄντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν λέγοντες· *Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,* κινοῦντες τὰς κεφαλὰς ἔλεγον ταῦτα.
14, 15. Ἔλεγον οἱ ἀρχιερεῖς· *Πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν· ῥυσάσθω αὐτόν* (9).
16. Ὁ ἐσταυρωμένος λέγει τῷ Πατρί· *Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἑωσφόρου ἐγέννησάς με* (10).

C 1. Ex persona populi loquitur.
2. Propter delicta mea longe facta est a me salus mea.
3. In principio prophetarum.
4. In consummatione sæculorum clamabo, neque id mihi frustraneum erit.
5. In Patre habitas, laus sanctorum.
6-9. Noe, Lot, Jacob, Moyses, Jesus Nave, et Judices.
10, 11. Ex persona Domini dicit, quomodo conversatus in terris apparuit, et in crucis ligno mortuus est clavis ligno affixus, et esca factus est diabolo. [Tanquam vermis ad capiendum piscem.]
D 12, 13. Cum enim in cruce esset, prætereuntes blasphemabant eum dicentes: *Si Filius Dei es, descende de cruce* [40-40], moventes capita sua hæc dicebant.
14, 15. Dicebant principes sacerdotum: *Confidit in Deo: liberet eum* [41].
16. Crucifixus dicit Patri: *Ex utero ante luciferum genuisti me* [42].

[39] Isa. IX, 2. [40-40] Matth. XXVII, 40. [41] ibid. 43. [42] Psal. CIX, 3.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(2) Ὁ ἐπάνω τῶν ἁγίων.
(3) N. 10, 11, in cod. n. 10 tantum
(4) Αὐτὸν ὀφθῆναι.
(5) Τοῦ ξύλου.
(6) Οὖν τῷ.
(7) Καὶ γενόμενον, etc., desunt in cod.
(8) N. 12, 13, in cod. n. 11-13.
(9) Αὐτῶν, εἰ θέλει αὐτόν.
(10) Γεγέννηκάς με.

17. Spes mea ab uberibus matris meæ :
18. In te projectus sum ex utero :
19. De ventre matris meæ, Deus meus es tu :
20. Ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est,
21. Quoniam non est, qui adjuvet me.
22. Circumdederunt me vituli multi,
23. Tauri pingues obsederunt me :
24. Aperuerunt super me os suum,
25. Sicut leo rapiens, et rugiens.
26. Sicut aqua effusus sum,
27. Et dispersa sunt omnia ossa mea.
28. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.
29. Aruit tanquam testa virtus mea :
30. Et lingua mea adhæsit faucibus meis :
31. Et in pulverem mortis deduxisti me.
32. Quoniam circumdederunt me canes multi :
33. Concilium malignantium obsedit me.

A 17. Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου·
18. Ἐπὶ σὲ ἐπεῤῥίφην ἐκ μήτρας·
19. Ἀπὸ γαστρός μητρός μου Θεός μου εἶ σύ·
20. Μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλίψις ἐγγὺς,
21. Ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν μοι.
22. Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοὶ,
23. Ταῦροι πίονες περιέσχον με·
24. Ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν,
25. Ὡς λέων ἁρπάζων, καὶ ὠρυόμενος.
26. Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην,
27. Καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου.
28. Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου·
29. Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου,
B 30. Καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου·
31. Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με.
32. Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί·
33. Συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με.

ATHANASII INTERPRETATIO.

17. *Spes mea ab uberibus matris meæ :* Mariæ matris Domini, aut significat facientes voluntatem Patris ejus, qui in cœlis est, hoc est discipulos, hoc modo : Spes tua in me ex doctrina discipulorum meorum est.

17. (1) *Ἐπὶ σὲ ἐπεῤῥίφην ἐκ μητρός*· Μαρία (2) τοῦ Κυρίου λέγει τοὺς ποιοῦντας τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, τουτέστι τοὺς μαθητάς. Ἡ ἐλπίς σου (3) ἡ εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς διδαχῆς τῶν μαθητῶν μού ἐστιν. [Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου· Μαρίας τοῦ Κυρίου, ἢ λέγει τοὺς ποιοῦντας τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, τουτέστι τοὺς μαθητὰς, οὕτως· Ἡ ἐλπίς σου ἡ εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς διδαχῆς τῶν μαθητῶν μού ἐστιν.]

18. Illud autem : *In te projectus sum ex utero,* quando Gabriel, cum esset ipse in utero Virginis, de eo dixit, quod Filius Dei est.

18. Τὸ δὲ, *Ἐπὶ σὲ ἐπεῤῥίφην* (4) *ἐκ μήτρας,* ὅταν ὁ Γαβριὴλ, ὄντος αὐτοῦ ἐν μήτρᾳ τῆς Παρθένου ἔλεγε περὶ αὐτοῦ, ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν.

19. Et in ventre cum essem ejus, quam mihi matrem esse voluisti, spectasti me tu solus, Pater : quis sum.

C 19. Καὶ ἐν τῇ γαστρί με ὄντα, ἧς ἠβουλήθην [ἠβουλήθης] μητρός μου, τεθέασαί με σὺ μόνος, Πάτερ· τὸ τίς εἰμι.

20. *Ne discesseris a me :* ego enim in te, Pater, et tu in me. Passurus sum, quod apud homines est tribulatio, non apud me.

20. *Οὐκ ἀποστῇς* (5) *ἀπ' ἐμοῦ*· ἐγὼ γὰρ ἐν σοὶ, Πάτερ, καὶ σὺ ἐν ἐμοί. Πάσχειν μέλλω, ὃ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστι θλίψις, οὐ γὰρ [παρ'] (6) ἐμοί.

21. Ipse enim sibi ipsi auxiliatur, utpote omnipotens, et rerum omnium dominus.

21. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ βοηθῶν (7), ὡς παντοδύναμος καὶ ἐξουσιαστής.

22-25. De Judæis loquitur, quando circumdederunt eum, et clamabant : *Tolle, tolle, crucifige eum*[43].

22-25. Περὶ τῶν Ἰουδαίων λέγει, ὅτε ἐκύκλωσαν αὐτὸν, καὶ ἔκραζον· *Ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν.*

26, 27. Ossa sua Judæorum populum dicit.

26, 27. Ὀστᾶ ἑαυτοῦ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων λέγει.

28. Cor suum rursus populum Judæorum dicit, quia ejus eloquia in cordibus eorum erant.

28. Καρδίαν ἑαυτοῦ τὸν λαὸν πάλιν τῶν Ἰουδαίων λέγει, διὰ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἶναι.

29. Judæos significat.

29. Τοὺς Ἰουδαίους (8) λέγει.

30. Defecit enim ex ore ipsorum fons vitæ, et propterea adhæsit in sitim populus Judæorum.

30. Ἐξέλιπε γὰρ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν ἡ πηγὴ
D τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκολλήθη εἰς δίψαν ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.

31. Ad Judæos me misisti.

31. Πρὸς τοὺς Ἰουδαίους με ἀπέστειλας.

32, 33. Judæi enim circumdederunt me.

32, 33. Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι ἐκύκλωσάν με.

[43] Joan. XIX, 15.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 17, in cod. n. 17, 18.
(2) Μητέρα.
(3) Οὖν.
(4) Ἐστίν. Τὸ δέ· Ἐπὶ σὲ ἐπιρίφην, etc.
(5) Οὐκ ἂν ἀπέστης.
(6) Γὰρ ἐν ἐμῇ.
(7) Βοηθῶ.
(8) Τοὺς αὐτοὺς Ἰουδ.

34. Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου·
35. Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου.
36. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπεῖδόν με.
37. Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς·
38. Καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.
39. Σὺ δὲ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ.
40. Εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες.
41. Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου,
42. Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου.
43. Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος,
44. Καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου.
45. Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου·
46. Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.
47. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν.

A 34. Foderunt manus meas, et pedes meos :
35. Dinumeraverunt omnia ossa mea.
36. Ipsi vero consideraverunt, et inspexerunt me.
37. Diviserunt sibi vestimenta mea :
38. Et super vestem meam miserunt sortem.
39. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me :
40. Ad defensionem meam conspice.
41. Erue a framea, Deus, animam meam,
42. Et de manu canis unicam meam.
43. Salva me ex ore leonis,
44. Et a cornibus unicornium humilitatem meam.
45. Narrabo nomen tuum fratribus meis :
B 46. In medio ecclesiæ laudabo te.
47. Qui timetis Dominum, laudate eum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

34. Τοὺς ἥλους τοὺς ὑπὸ (1) τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ λέγει.

35. Τῷ κατὰ πάντων τῶν μελῶν προσαγαγεῖν (2) αὐτοὺς τιμωρίας αὐτῷ· ἐφραγγέλωσαν γὰρ αὐτὸν, καὶ ἐῤῥάπισαν, καὶ ἐκολάφισαν, καὶ εἶθ' οὕτως ἐσταύρωσαν.

36. Ὅτε ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁρῶντες αὐτὸν ἔλεγον· *Οὐά!* (3) *ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.*

37, 38. Οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν στρατιῶται.

39, 40. Πρῶτον μὲν ὁ προφήτης λέγει πρὸς αὐτὸν, ὅτι *Σὺ, Κύριε*, ταῦτα (4) ὑπομένων ὑφ' [ὑπὲρ] ἡμῶν, μιμούμενος ἡμᾶς, [*μὴ*] *μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ*, τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, *ἀλλ' εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν εὐδοκίμησον* (5). Ἔστι δὲ καὶ ἐκ προσώπου αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγεσθαι ταῦτα, ὑποτύπωσιν ἡμῖν διδοὺς τὸ τοιούτοις λόγοις κεχρῆσθαι ἐν καιρῷ μαρτυρίου.

41, 43. Αὐτὸς προσεύχεται νῦν, Θεὸς ὢν, ῥυσθῆναι ἀπὸ τοῦ διαβόλου, ἵνα σὺ, ἄνθρωπος ὢν, μὴ ἀμελήσῃς (6).

44. Τὸ κέρας τοῦ μονοκέρωτος ὑψηλόν ἐστι, καὶ ἀναιρετικόν· περὶ οὖν τῆς καρδίας τῶν Ἰουδαίων τῆς δολίας καὶ ὑψηλῆς λέγει.

45. (7) *Τῷ λαῷ*, λέγει, *διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου*· ὡς εἴρηκεν ἐν Εὐαγγελίῳ· *Ἐφανέρωσα τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀνθρώποις.*

46. (8) Περὶ τῶν ἁγίων λέγει.

47. (9) Τοὺς πιστοὺς λέγει.

34. Claves in pedibus, et manibus ejus significat.

35. Per omnia ipsius membra admovendo ei cruciatus. Ipsum enim flagellaverunt, et alapis percusserunt, et colaphizarunt, atque ita deinde crucifixerunt

36. Quando in cruce eum videntes dixerunt : *Vah! alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere* [44].

37, 38. Milites, qui eum crucifixerunt.

39, 40. Primum quidem propheta ad eum dicit :
C *Tu, Domine*, hæc patiens pro nobis, imitans nos, *ne elongaveris auxilium tuum a me*, hoc est populo Judaico, *sed complaceat tibi in auxilium nostrum venire*. Possunt etiam hæc dici ex persona ipsius Domini, qui exemplum nobis præbuit his sermonibus utendi tempore martyrii.

41-43. Ipse nunc orat, cum Deus sit, ut liberetur a diabolo : ne tu cum sis homo, negligenter agas.

44. Cornu unicornis elevatum est, et mortiferum : de corde igitur Judæorum doloso et superbo loquitur.

45. *Populo*, inquit, *narrabo nomen tuum*; quemadmodum dixit in Evangelio : *Manifestavi nomen*
D *tuum hominibus* [45].

46. De sanctis loquitur.

47. Fideles significat.

[44] Matth. XXVII, 42. [45] Joan. XVII, 6.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπι.
(2) Αὐτοῦ προσάγειν αὐτ.
(3) Οὐχί.
(4) Ὁ ταῦτα.
(5) Εὐδόκησον.
(6) Ἀμελεῖς.
(7) In cod. n. 45, 46.
(8) In cod. n. 47.
(9) In cod. n. 48.

48. Universum semen Jacob, glorificate eum.
49. Timeat eum omne semen Israel :
50. Quoniam non sprevit, neque offensus est deprecatione pauperis,
51. Nec avertit faciem suam a me :
52. Et cum clamarem ad eum, exaudivit me.
53. Apud te laus mea :
54. In ecclesia magna confitebor tibi :
55. Vota mea reddam in conspectu timentium [in conspectu Domini omnium timentium] eum.
56. Edent pauperes, et saturabuntur :
57. Et laudabunt Dominum, qui requirunt eum :
58. Vivent corda eorum in sæculum sæculi.
59. Reminiscentur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ ;
60. Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium.
61. (a) Quoniam Domini est regnum,
62. Et ipse dominatur gentium.
63. Manducaverunt, et adoraverunt omnes pingues terræ :

A 48. Ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακὼβ, δοξάσατε αὐτόν.
49. Φοβηθήτω δὴ ἀπ' αὐτοῦ ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραήλ·
50. Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν, οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ,
51. Οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ·
52. Καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέ μου.
53. Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου·
54. Ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἐξομολογήσομαί σοι·
55. Τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω ἐνώπιον τῶν [ἐνώπιον τῷ Κυρίῳ πάντων τῶν] φοβουμένων αὐτόν.
56. Φάγονται πένητες, καὶ ἐμπλησθήσονται·
57. Καὶ αἰνέσουσι Κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν·
58. Ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος.
59. Μνησθήσονται, καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς
B Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς·
60. Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν.
61. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία,
62. Καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν.
63. Ἔφαγον, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς·

(a) Vers. 61, 62 desunt in cod. Barberin.

ATHANASII INTERPRETATIO.

48, 49. Personam, quæ supra orat, timeat utique omne genus eorum, qui corde mundi sunt. Israel enim interpretatur *mens videns Deum*.

50, 51. Quoniam non despexit hominum genus, nec permisit eos perire, abominatus ob eorum peccata, neque in finem oblitus est figmenti sui.

52. Et dum eum invocarem, ut ipse in auxilium meum veniret, exaudivit me; et non solum venit, sed etiam passus est pro me.

53. Hoc est, quod in Evangelio dixit Dominus : *Est Pater meus, qui glorificat me*[46].

54. Hoc adimplens in Evangelio dixit : *Confitebor tibi, Pater Domine cœli et terræ*[47].

55. Quæ promisi per prophetas, impleoo.

56. Justificationes Domini, et implebuntur Spiritu sancto.

57. Hymnos speciosos de eo cantabunt oblectati ejus pulchritudine.

58. Letale peccatum in ipsis non admittent.]

59. Recordabuntur ejus, qui ipsos fecit.

60. Tribus terræ.

61, 62. Ipse enim est rex regum, et Dominus dominantium, et solus Dominus totius humani generis, utpote qui solus proprio sanguine eos redemit.

63. Participaverunt gratiam Dei animo po.entes.

48, 49. Ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀνωτέρω προσευχομένου φοβηθήτω δὴ ἅπαν τὸ γένος τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ· Ἰσραὴλ γὰρ ἑρμηνεύεται *νοῦς ὁρῶν τὸν* C *Θεόν*.

50, 51. Ὅτι οὐκ ἀπεφρόνησε (1) τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς ἀπόλλυσθαι βδελυσσόμενος ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν, οὐδὲ εἰς τέλος τοῦ πλάσματος αὐτοῦ ἐπελάθετο.

52. Καὶ ἐν τῷ καλεῖν αὐτὸν ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς βοήθειάν μου, εἰσήκουσέ μου· καὶ οὐ μόνον ἐλήλυθεν, ἀλλὰ καὶ πέπονθεν ὑπὲρ ἐμοῦ.

53. Τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἔλεγεν ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος· *Ἔστιν ὁ Πατήρ μου ὁ δοξάζων με*

54. Τοῦτο πληρῶν ἐν Εὐαγγελίῳ ἔλεγεν· *Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε Πάτερ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς*.

55. Ἅπερ ἐπηγγειλάμην διὰ τῶν προφητῶν, πληρώσω.

D 56. Τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐμπλησθήσονται Πνεύματος ἁγίου.

57. Ὕμνους ὡραιότητος εἴπωσιν εἰς αὐτὸν οἱ τερπόμενοι τοῦ κάλλους αὐτόν (2).

58. Ἁμαρτίαν θανατηφόρον οὐ δέξονται ἐν αὐτοῖς.

59. Μνησθήσονται τοῦ πεποιηκότος αὐτούς.

60. Αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.

61, 62. Αὐτὸς γάρ ἐστι βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, καὶ μόνος Δεσπότης παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὡς μόνος αὐτοὺς ἐξαγοράσας τῷ ἰδίῳ αἵματι.

63. Μετέλαβον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ οἱ δυνατοὶ τῇ

[46] Joan. VIII, 54. [47] Matth. x, 25.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οὐ κατεφρόνησε.

(2) Αὐτοῦ.

64. Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν. A
65. Καὶ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ,
66. Καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ.
67. Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη·
68. Καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ
69. Λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΒ'.

1. Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει·
2. Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν·
3. Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με.
4. Τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν·
5. Ὡδήγησέ με ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης,
6. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.
7. Ἐὰν γὰρ καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου,
8. Οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. B
9. Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὗταί με παρεκάλεσαν
10. Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με·
11. Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου

64. In conspectu ejus cadent omnes, qui descendunt in terram.
65. Et anima mea illi vivit,
66. Et semen meum serviet ipsi.
67. Annuntiabitur Domino generatio ventura:
68. Et annuntiabunt justitiam ejus
69. Populo, qui nascetur, quem fecit Dominus.

Psalmus David. PSAL. XXII.

1. Dominus pascit me, et nihil mihi deerit.
2. In loco pascuæ ibi me collocavit:
3. Super aquam refectionis educavit me.
4. Animam meam convertit:
5. Deduxit me super semitas justitiæ,
6. Propter nomen suum.
7. Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis,
8. Non timebo mala; quoniam tu mecum es.
9. Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.
10. Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me:
11. Impinguasti in oleo caput meum:

ATHANASII INTERPRETATIO.

64. Πάντες οἱ τὰ γήϊνα φρονοῦντες.
65. Αὐτῷ μὲν ἡ ψυχή μου (1)· τῷ δὲ κόσμῳ τεθανάτωται·
66. Καὶ πᾶσά μου ἐνθύμησις ὑποταγήσεται αὐτῷ.
67. Δεκτὴ ἔσται τῷ Κυρίῳ. C
68. Κηρύξουσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
69. *Τεχθησομένῳ*, λέγει, ἐν τῷ βαπτίσματι.

64. Omnes, qui terrena cogitant.
65. Ipsi quidem anima mea, mundo autem mortua est:
66. Et omnis mea cogitatio subdetur ipsi.
67. Accepta erit Domino.
68. Prædicabunt præcepta ejus.
69. *Qui nascetur*, inquit, in baptismo.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστι *ψαλμὸς τῷ γεγονότι ποιμένι τῶν προβάτων*. Δῆλον γὰρ, ὅτι ὁ Δαβὶδ ποιμὴν ἦν προβάτων. Ψαλμὸς οὖν τῷ Δαβὶδ, λέγω δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ καλῷ Ποιμένι· διὸ ἐπάγει πρὸς αὐτὸν λέγων·

Titulus præpositus continet: *Psalmus David*, hoc est, *psalmus ei, qui fuit pastor ovium*. Siquidem manifestum est, quod David erat pastor ovium. Psalmus igitur David, Dei, inquam, Filio, qui Pastor bonus fuit: ideo subdit ad eum dicens:

1. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τεθεικὼς ὑπὲρ ἡμῶν (3).
2. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἔνθα οἱ ἅγιοι αὐτοῦ ἀνθοῦσιν.
3. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος ἁγίου.
4, 5. Ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου ἐπιστρέψας τὴν ψυχήν μου (4) πρὸς ἑαυτὸν ὡδήγησεν (5) ἐπὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ,
6. Ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. D
7. Εἰς τὸ τιμωρηθῆναί με ὑπὲρ σοῦ.
8. Οὐ πτοήσει με πᾶσα τιμωρία, ὅτι σὺ ἐνισχύεις με ὑπομένειν ταύτας.
9. Ὁ Υἱός σου καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐπέστρεψάν με.
10. Τὴν ἐπουράνιον λέγει τράπεζαν τὸ μυστήριον τὸ ἀθάνατον.
11. Τὸ ἔλαιον λέγει τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

1. Bonus pastor, qui posuit animam suam pro nobis.
2. In Ecclesia Dei, ubi sancti ejus florent.
3. In gratia Spiritus sancti.
4, 5. E diaboli captivitate animam meam ad se convertens deduxit in præcepta sua,
6. Pro nomine ejus.
7. Cum ego tormenta pro te sustinuero.
8. Nullus me cruciatus terrebit, quoniam tu vires mihi præbes, ut illos perferam.
9. Filius tuus, et Spiritus sanctus tuus converterunt me.
10. Cœlestem mensam vocat mysterium immortale.
11. Oleum dicit gratiæ Spiritus sancti.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ ψυχή μου ζῇ.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(3) Τίθησιν ὑπὲρ προβάτων.
(4) N. 4. Ἐκ τῆς... τὴν ψυχήν μου.
(5) N. 5. Ὡδήγησέ με... αὐτοῦ.

A

12. Et calix tuus inebrians, quam præclarus est :

13. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ :

14. Et ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.

Prima Sabbati, psalmus David. PSAL. XXIII.

1. Domini est terra, et plenitudo ejus,
2. Orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo.
3. Quia Ipse super maria fundavit eum :
4. Et super flumina præparavit eum.
5. Quis ascendet in montem Domini?
6. Aut quis stabit in loco sancto ejus?
7. Innocens manibus, et mundo corde :
8. Qui non accepit in vano animam suam ·

B

9. Nec juravit in dolo proximo suo :
10. Hic accipiet benedictionem a Domino,
11. Et misericordiam a Deo salutari suo.
12. Hæc est generatio quærentium eum :
13. Quærentium faciem Dei Jacob.
14. Attollite portas, principes, vestras :
15. Et elevamini, portæ æternales :
16. Et introibit rex gloriæ.
17. Quis est iste rex gloriæ?
18. Dominus fortis, et potens,
19. Dominus potens in prælio.

12. Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον·

13. Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου·

14. Καὶ τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τῆς μιᾶς Σαββάτου. ΨΑΛ. ΚΓ'.

1. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς,
2. Ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ.
3. Αὐτὸς γὰρ ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν,
4. Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν αὐτήν.
5. Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου;
6. Ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ;
7. Ἀθῶος χερσὶ, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ,
8. Ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
9. Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ·
10. (a) Οὗτος λήψεται εὐλογίαν παρὰ Κυρίου,
11. Καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ Θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ.
12. Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον,
13. Ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.
14. Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν·
15. Καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι·
16. Καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.
17. Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;
18. Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατὸς,
19. Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ.

(a) Οὗτος λήψεται εὐλογίαν παρὰ Θεοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ, καὶ ἐλεηθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτόν. *Hic accipiet benedictionem a Deo Salvatore suo, et misericordiam consequetur a Deo, qui salvum facit eum.* In marg. cod. Barberin.

ATHANASII INTERPRETATIO.

C

12. Immortalem potum divini sanguinis significat.
13. Indesinenter mihi erit.
14. In superna Jerusalem.

12. Τὴν ἀθάνατον πόσιν τοῦ θείου αἵματος λέγει
13. Ἀδιαλείπτως μοι (1) ἔσται.
14. Εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τῆς μιᾶς Σαββάτου.* Τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἴρηται ὁ ψαλμὸς παρὰ τοῦ Δαβὶδ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David prima Sabbatorum.* Hoc autem significat, quod psalmus dictus est a Davide de resurrectione Domini.

1. In principio enim fecit terram.

2. Omnia autem, quæ in ea sunt, et qui habitant in ea, ipse fecit.

3. Terra enim ex aqua jussu ejus consistit.

4. Ut per eum flumina transirent.

5. In cœlestem civitatem, inquit.

6. Quis dignus æternis mansionibus?

7. Omnem a se abjiciens iniquitatem, et omnia ad Dei voluntatem faciens.

8. Quæ in mundo sunt, non dilexit.

9. Neque pejeravit, neque mentitus est.

10, 11. Nunc, et in futuro sæculo.

12. Diligentium Dominum.

D

13. Desiderantium ipsum videre.

14-19. De descensu loquitur, quem fecit in inferiores partes terræ, et spoliavit infernum.

1. Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησε τὴν γῆν (3).

2. Πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτῇ αὐτὸς ἐποίησε, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ.

3. Γῆ γὰρ ἐξ ὕδατός ἐστι συνεστῶσα τῇ αὐτοῦ κελεύσει.

4. Εἰς τὸ διοδεύειν τοὺς ποταμοὺς ἐν αὐτῇ.

5. Εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν, λέγει.

6. Τίς ἄξιος (4) τῶν αἰωνίων μονῶν;

7. Ὁ πᾶσαν ἀδικίαν ἀποῤῥίπτων ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ πάντα ποιῶν εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα.

8. Οὐκ ἠγάπησε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ.

9. Οὐκ ἐπιώρκησεν, οὐδὲ ἐψεύσατο.

10, 11. Ἐν τῷ νῦν (5) καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

12. Ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

13. Ἐπιθυμούντων αὐτὸν θεάσασθαι.

14-19. Περὶ τῆς καταβάσεως λέγει, ἧς ἐποιήσατο τὰ (6) κατώτερα μέρη τῆς γῆς, καὶ ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀδιάλειπτόν μοι.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περι.
(3) Γῆν καὶ πάντα.
(4) Πᾶς ἀξιούμενος.
(5) N. 10. Καὶ ἐν τῷ νῦν, etc. N. 11. Καὶ ἐλεηθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτόν.
(6) Εἰς τά.

20. Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν·
21. Καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι·
22. Καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης·
23. Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;
24. Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΔ'.

1. Πρὸς σὲ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχήν μου·
2. Ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ πέποιθα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα
3. Μηδὲ καταγελασάτωσάν με οἱ ἐχθροί μου·
4. Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ καταισχυνθῶσιν.
5. Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ ἀνομοῦντες διακενῆς.
6. Τὰς ὁδούς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι,
7. Καὶ τὰς τρίβους σου δίδαξόν με.
8. Ὁδήγησόν με ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου [ἐπὶ τὴν ἀλήθειάν σου],
9. Καὶ δίδαξόν με, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ σωτήρ μου·

A 20. Attollite portas, principes, vestras:
21. Et elevamini, portæ æternales:
22. Et introibit rex gloriæ:
23. Quis est iste rex gloriæ?
24. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Psalmus David. PSAL. XXIV.

1. Ad te, Domine, levavi animam meam;
2. Deus meus, in te confido, non erubescam.
3. Neque irrideant me inimici mei:
4. Etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.
5. Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.
B 6. Vias tuas, Domine, demonstra mihi,
7. Et semitas tuas educe me:
8. Dirige me in veritate tua [in veritatem tuam],
9. Et doce me, quia tu es Deus salvator meus:

ATHANASII INTERPRETATIO.

20-24. Περὶ τῆς ἐπανόδου (1) αὐτοῦ λέγει, ἧς (2) ἐποιήσατο εἰς οὐρανούς.

20-24. De ipsius reditu loquitur, quem in cœlos fecit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Διπλῶς οὖν ἡ ἐπιγραφὴ νοεῖται, καὶ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱὸν, καὶ εἰς τοὺς αὐτῷ ἀνακειμένους· ἡ γὰρ ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Δαβὶδ ποτὲ μὲν ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρὶ*, ὅπερ οὐχ ἕτερος εἴη τις εἰμὴ [εἰ μὴ] ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός· ποτὲ δὲ *πεποθημένος*, ὅπερ (4) φθάνει εἰς τοὺς αὐτῷ προστρέχοντας. Οὕτως οὖν εἰς ἀμφοτέρους τὸν ψαλμὸν εὑρήσεις εἰρημένον· οἱ γὰρ καταφεύγοντες (5) εἰς αὐτὸν, τὸν ψαλμὸν αὐτῷ προσφέρουσι. *Ψαλμὸς* οὖν *τῷ Δαβὶδ*, τῷ [τὸ μὲν] ἵνα (6) προσφέρηται· τὸ δὲ ἵνα προσφέρῃ· δύο γὰρ ἑρμηνειῶν εἴπαμεν εἶναι τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David.* Dupliciter autem inscriptio intelligitur, et de Filio Dei unigenito, et de illis, qui ei se dedicant. Nomen enim David nunc interpretatur *manupotens*, qui nullus alius est, quam Dei Filius; nunc vero *desideratus*, quod convenit in eos, qui ad ipsum accurrunt. Ita igitur psalmum de utrisque dictum invenies: qui enim ad ipsum confugiunt, psalmum ipsi dicunt. *Psalmus* igitur *David*, partim quidem quatenus illi dicitur, partim quatenus isti dicunt. Duplicem enim diximus nomen interpretationem habere.

1. Σοὶ προσήγαγον (7) αὐτήν.
2. Μηδὲ ἐν τῷ νῦν, μηδὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
3. Μηδὲ καταπαιξάτωσάν μου.
4, 5. Γέγραπται γάρ· *Ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων* (8) *δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*· οὐκοῦν ὁ ὑπομείνας εἰς τὸ τέλος, οὗτος σωθήσεται.
6, 7. Νήπιος γάρ εἰμι, καὶ δέομαι τῆς σῆς διδασκαλίας.
8, 9. Ὁδήγησόν με (9) τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι.

C 1. Ad te eam adduxi.
2. Neque nunc, neque in futuro sæculo.
3. Ne mihi illudant.
4, 5. Nam scriptum est: *Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum* [44]. Itaque permanens in finem hic salvus erit.
6, 7. Infans enim sum, et opus habeo tua doctrina.
8, 9. Deduc me Spiritu sancto tuo.

[44] Act. XIV, 21.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Ἀνόδου.
(2) Ἦν.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(4) Ἅπερ.
(5) Καταφυγόντες.
(6) Τῷ μὲν ἵνα... τῷ δέ, etc.
(7) Προσήγαγα.
(8) *Θλίψεων εἰσελεύσονται εἰς*, etc., ὁ ὑπομήνας.
(9) Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν πίστιν σου· σὺ γάρ εἶ ἡ τοῦ Πατρὸς ῥάβδος. Καὶ δίδαξόν με τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, *Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς, ὁ Σωτήρ μου.*

10. Et te sustinui tota die. A
11. Reminiscere miserationum tuarum, Domine,
12. Et misericordiarum tuarum, quæ a sæculo sunt.
13. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris :
14. Secundum misericordiam tuam memento mei tu,
15. Propter bonitatem tuam, Domine.
16. Dulcis et rectus Dominus,
17. Propter hoc legem dabit delinquentibus in via.
18. Diriget mansuetos in judicio,
19. Docebit mites vias suas.
20. Universæ viæ Domini misericordia et veritas,
21. Requirentibus testamentum ejus, et testimonia ejus.
22. Propter nomen tuum, Domine,
23. Et propitiare peccato meo; multum est enim. B
24. Quis est homo, qui timet Dominum?
25. Legem statuet ei in via, quam elegit.
26. Anima ejus in bonis demorabitur :
27. Et semen ejus hæreditabit terram.
28. Firmamentum est Dominus timentibus eum :

10. Καί σε ὑπέμεινα ὅλην τὴν ἡμέραν.
11. Μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου, Κύριε,
12. Καὶ τὰ ἐλέη σου, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνός εἰσιν.
13. Ἁμαρτίας νεότητάς μου, καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς·
14. Κατὰ τὸ ἔλεός σου μνήσθητί μου σύ,
15. Ἕνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε.
16. Χρηστὸς καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος·
17. Διὰ τοῦτο νομοθετήσει ἁμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ.
18. Ὁδηγήσει πραεῖς ἐν κρίσει,
19. Διδάξει πραεῖς ὁδοὺς αὐτοῦ.
20. Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια,
21. Τοῖς ἐκζητοῦσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ.
22. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε,
23. Καὶ ἱλάσθητι τῇ ἁμαρτίᾳ μου· πολλὴ γάρ ἐστι.
24. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον;
25. Νομοθετήσει αὐτῷ ἐν ὁδῷ, ᾗ ᾑρετίσατο.
26. Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν ἀγαθοῖς αὐλισθήσεται·
27. Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσει γῆν.
28. Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. Quando sum in luce, exspecto te, et promissionem tuam.

11, 12. Recordare, Domine, quoniam misericors es, et quod a sæculo consuevisti misereri eorum, qui tibi se prosternunt. C

13. Obliviscere omnium peccatorum meorum, quæ juvenis, et ignorantia ductus commisi.

14, 15. *Propter bonitatem tuam, Domine.* Quemadmodum magna est tua misericordia, ita mei recordatus dignum fac me misericordia tua, quoniam tu facilis es ad excipiendum, et omnibus teipsum præbes.

16. Quoniam bonus est, et misericors,

17. Propterea peccatores ad se convertit.

18, 19. Deducet in veritatem eos, qui ei non resistunt, et docebit eos, qui ei auscultant, quomodo perveniant in regnum cœlorum.

20, 21. Omnia mandata Domini misericordia, et fides sunt volentibus implere Vetus Testamentum D secundum ea, quæ a Domino, et ab ipsis apostolis dicta sunt.

22, 23. Agnus Dei exsistens, et tollens peccatum meum; multum enim est.

24. Quis est ille, qui cogitet Deum inspectorem habere?

25. Erudiet eum in præceptis suis.

26. In locis supercœlestis civitatis.

27. Supernam terram significat.

28. Auxiliator est Dominus timentium eum.

10. Ἡνίκα εἰμὶ ἐν τῷ φωτὶ, ἀπεκδέχομαί σε, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν σου.

11, 12. Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι οἰκτίρμων εἶ, καὶ ὅτι ἀπ' αἰῶνος εἴωθε (1) ἐλεεῖν τοὺς προσπίπτοντάς σοι.

13. Λήθην πάντων ποίησον τῶν ἁμαρτιῶν μου, ὧν πεποίημαι νέος ὤν, καὶ ἀγνοίᾳ φερόμενος

14, 15. *Ἕνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε.* Ὥσπερ μέγα σου τὸ ἔλεός ἐστιν, οὕτως μου μνησθεὶς ἀξίωσόν με τοῦ ἐλέους σου, ἕνεκεν τοῦ εἶναί σε εὐπάρχον [εὐπαράδοχον] (*a*), καὶ πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχειν.

16. Ἐπειδὴ ἀγαθός ἐστι καὶ ἐλεήμων,

17. Διὰ τοῦτο τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφει πρὸς αὐτόν.

18, 19. Ὁδηγήσει εἰς ἀλήθειαν τοὺς μὴ ἀνθισταμένους αὐτῷ, καὶ διδάξει τοὺς ὑπακούοντας αὐτῷ, πῶς ἔλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

20, 21. Πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ Κυρίου ἐλεημοσύνη καὶ πίστις εἰσὶ τοῖς θέλουσι πληρῶσαι τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κατὰ (2) ὑπὸ τοῦ Κυρίου λαληθέντα, καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτῶν.

22, 23. (3) Ὁ ὑπάρχων Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν μου· πολλὴ γάρ ἐστιν.

24. Τίς ἐστιν ἐκεῖνος ὁ ἐννοῶν (4) ἔφορον ἔχειν τὸν Θεόν;

25. Στοιχειώσει αὐτὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ.

26. Ἐν τόποις τῆς ἐπουρανίου πόλεως.

27. Τὴν ἄνω λέγει γῆν.

28. Βοηθός ἐστι Κύριος ὁ τῶν (5) φοβουμένων αὐτόν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἴωθας.
(2) Καὶ τά.
(3) Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὁ Ἀμνὸς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, ἆρον τήν.
(4) Ὁ ἐννοούμενος.
(5) Βοήθεια λέγει Κύριος τῶν, etc.

(*a*) Legendum potius εὐπάροχον. Edit.

29. Καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτοῖς.
30. Οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντὸς πρὸς τὸν Κύριον,
31. Ὅτι αὐτὸς ἐκσπάσει ἐκ παγίδος τοὺς πόδας μου.
32. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με·
33. Ὅτι μονογενὴς καὶ πτωχός εἰμι ἐγώ.
34. Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν·
35. Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με.
36. Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου·
37. Καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.
38. Ἴδε τοὺς ἐχθρούς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν·
39. Καὶ μῖσος ἄδικον ἐμίσησάν με.
40. Φύλαξον τὴν ψυχήν μου, καὶ ῥῦσαί με·
41. Μὴ καταισχυνθείην, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ σέ.
42. Ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι, ὅτι ὑπέμεινά σε, Κύριε.
43. Λύτρωσαι, ὁ Θεὸς, τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ.

A 29. Et testamentum ipsius manifestabit illis.
30. Oculi mei semper ad Dominum,
31. Quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
32. Respice in me, et miserere mei :
33. Quia unicus et pauper sum ego.
34. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt :
35. De necessitatibus meis erue me.
36. Vide humilitatem meam et laborem meum :
37. Et dimitte universa delicta mea.
38. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt :
39. Et odio iniquo oderunt me.
40. Custodi animam meam, et erue me :
41. Non erubescam, quoniam speravi in te.
42. Innocentes et recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. B
43. Libera, Deus, Israel ex omnibus tribulationibus suis.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΕ'.

1. Κρῖνόν μοι, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην·

Psalmus David. PSAL. XXV.

1. Judica me, Domine; quoniam ego in innocentia mea ingressus sum :

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Διδάξει αὐτούς.
30. Τῆς καρδίας μου λέγει.
31. Ἀπὸ ἁμαρτιῶν (1).
32. Πρόσχες τὸ ἀσθενές μου, καὶ ἐλέησόν με.
33. Μηδὲν (2) ἔχων.
34. Αἱ ἁμαρτίαι μου.
35. Ἀπὸ ἁμαρτιῶν (3).
36, 37. Ἔπιδε, ὅτι χοῦς εἰμι, καὶ πρόσχες τὸ δυνατὸν τῶν ἐπιθεμένων μοι πολεμίων (4), καὶ σπλαγχνισθεὶς ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.
38. Τοὺς δαίμονας λέγει.
39. Μηδὲν ἀδικηθέντα (5) ὑπ' ἐμοῦ.
40. Ἐκ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
41. Μὴ ἀλλοτριώσεις με ἑαυτοῦ, ὅτι ἤλπισα, ὅτι προσδέξῃ με.
42. Χαρᾶς ἐπληρούμην μεμνημένος τῶν ἐπαγγελιῶν σου.
43. Τὸν νοῦν, λέγει, τὸν ὁρῶντα τὸν Θεὸν λύτρωσαι.

29. Docebit eos.
30. Cordis mei, inquit.
31. A peccatis.
32. Attende infirmitatem meam, et miserere mei.
C 33. Nihil habens.
34. Peccata mea.
35. A peccatis.
36, 37. Inspice quoniam pulvis sum, et considera potentiam inimicorum irruentium in me, et miseratus dimitte omnia peccata mea.
38. Dæmones significat.
39. Nulla enim injuria a me affecti sunt.
40. A contrariis potestatibus
41. Me a te ipso non alienabis, quoniam speravi, quod me excipies.
42. Gaudio impletus sum, promissionum tuarum recordatus.
D 43. Mentem, inquit, quæ videt Deum, libera.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· (6) *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστι, *Ψαλμὸς τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ*. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρὶ*, ὅπερ ἐστὶν *ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*, (7) καθὰ ὁ προφήτης Ἐζεκιὴλ δείκνυται λέγων

Titulus præpositus continet : *Psalmus David*, hoc est : *Psalmus Filio Dei*. David enim interpretatur *potens manu*, quod est *Filius Dei*, quemadmodum propheta Ezechiel ostendit, dicens in visione cherubim :

1. Θέλησον, Κύριε (8), καταδικάσαι ἐμοὶ, καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις, ὅτι ἐγὼ μὲν πάσῃ ἀκακίᾳ κέχρημαι εἰς αὐτοὺς, [αὐτοὶ] δὲ εἰς ἐμὲ πονηρά [πονηρίᾳ].

1. Velis, Domine, judicare inter me et Babylonios, quoniam ego quidem in eos omni innocentia usus sum ; ipsi autem in me omni nequitia.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.
(2) Μηδένα.
(3) Ἐκ τῶν ἀνομιῶν μου.
(4) Πολέμων, καὶ ὡς σπλαγ.
(5) Ἀδικηθέντες.
(6) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ.
(7) Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, etc.
(8) Ἐλέησόν με λέγει, Κύριος. Reliqua desunt in cod.

2. Et in Domino sperans, non infirmabor. A
3. Proba me, Domine, et tenta me:
4. Ure renes meos, et cor meum.
5. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est:
6. Et complacui in veritate tua.
7. Non sedi cum concilio vanitatis :
8. Et cum iniqua gerentibus non introibo :
9. Odivi ecclesiam malignantium.
10. Et cum impiis non sedebo.
11. Lavabo inter innocentes manus meas :
12. Et circumdabo altare tuum, Domine,
13. Ut [ut ego] audiam vocem laudis,
14. Et enarrem universa mirabilia tua. B
15. Domine, dilexi decorem domus tuæ,
16. Et locum habitationis gloriæ tuæ.
17. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam :
18. Et cum viris sanguinum vitam meam :

2. Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων, οὐ μὴ ἀσθενήσω.
3. Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με·
4. Πύρωσον τοὺς νεφροὺς μου καὶ τὴν καρδίαν μου·
5. Ὅτι τὸ ἔλεός σου κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μού ἐστι,
6. Καὶ εὐηρέστησα ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.
7. Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος·
8. Καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω.
9. Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων·
10. Καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ μὴ καθίσω.
11. Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου·
12. Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε,
13. Τοῦ ἀκοῦσαι φωνῆς [Τοῦ ἀκοῦσαί με φωνὴν] αἰνέσεώς σου,
14. Καὶ διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.
15. Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου,
16. Καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου.
17. Μὴ συναπολέσῃς μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχήν μου,
18. Καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἱμάτων τὴν ζωήν μου·

ATHANASII INTERPRETATIO.

ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τῶν χερουβίμ· *Ὡς φωνὴ* (1) *παρεμβολῆς*. Οὐκοῦν τῷ εἰπεῖν αὐτὸν, *Ὡς φωνὴ ἱκανοῦ* (a), ἀκηκοέναι τὴν φωνὴν εἴρηκε τοῦ Θεοῦ Λόγου. *Ἱκανὸς* γὰρ *χειρὶ* ὁ Θεὸς Λόγος ἂν εἴη. Εἰρήκαμεν γὰρ, ὅτι *Ψαλμὸς τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ*, ἐπειδὴ Δαβὶδ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρὶ*, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς Λόγος, καθὰ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ μεμαθήκαμεν.

Ut vox potentis. Profecto dicendo ipsum, *Ut vox potentis*, vocem audivisse, dixit Dei Verbi. *Potens* enim *manu* Deus Verbum utique est. Diximus itaque, quod *Psalmus Filio Dei;* quoniam David interpretatur *potens manu*, quod est Deus Verbum, quemadmodum a propheta Ezechiele didicimus.

2. Habeo enim confortantem me Deum, in quem C spero.
3, 4. Ut cordium cognitor nosti omnia quæ in me, quomodo sunt circa te.
5. Quoniam misericordia tua, quam mihi præcepisti, ut indigentibus facerem, ante oculos meos est.
6. Et in hoc faciendo fidelis repertus sum coram te.
7. Non acquievi iniquorum murmurationibus.
8. Neque cum eis consociatus sum.
9. Multitudinem, inquit, odio habui eorum, qui insurgunt in eum, qui fecit eos.
10. Non consiliabor.
11. Animæ manus significat.
12. Et tibi ministrabo. D
13, 14. Lectionem significat : *Et* [*ut*] *enarrem omnia mirabilia tua.*
15. Populum fidelem.
16. Ubi inhabitas.
17. Ne me constituas a sinistris tuis.
18. Homicidarum.

2. Ἔχω γὰρ τὸν ἐνδυναμοῦντά με Θεὸν (2), εἰς ὃν ἐλπίζω.
3, 4. Ὡς καρδιογνώστης οἶδας πάντα τὰ ἐν ἐμοὶ, πῶς εἰσι περὶ σέ.
5. Ὅτι τὸ ἔλεός σου, ὃ προσέταξάς μοι ποιεῖν εἰς τοὺς χρείαν ἔχοντας, πρὸ ὀφθαλμῶν μού ἐστιν.
6. Καὶ ἐν τῷ ποιεῖν με τοῦτο πιστὸς εὑρέθην ἐνώπιόν σου.
7. Οὐ συνανεπαυσάμην γογγυσμοῖς (3) πονηροῖς.
8. Οὐδὲ συνεθέμην αὐτοῖς.
9. Πλῆθος, λέγει, ἐμίσησα ἐπανισταμένων κατὰ τοῦ ποιήσαντος αὐτούς.
10. Οὐ (4) μὴ συνεδρεύσω.
11. Τὰς τῆς ψυχῆς (5) χεῖρας λέγει.
12. Καὶ λειτουργήσω σοι.
13, 14. Τὴν ἀνάγνωσιν λέγει· *Καὶ* (6) *διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.*
15. Τὸν λαὸν τὸν πιστόν.
16. Ἔνθα κατοικεῖς.
17. Μὴ στήσῃς με ἐξ ἀριστερῶν σου.
18. Ἀνθρωποκτόνων.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὡς φωνὴ ἱκανοῦ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὰ φωνὴ τοῦ Λόγου, ὡς φωνὴ παρεμβολῆς, etc., εἴρηκε τοῦ Θεοῦ Λόγον. Οὐκοῦν ὁ ἱκανὸς χειρὶ ὁ Θεὸς Λόγος εἴη. Αὐτὸν (*fort.* αὐτὸς) οὖν τὸν ψαλμὸν προφέρει· τὸ γὰρ εἰπεῖν ἐνταῦθα ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Εἰρήκαμεν γὰρ ψαλμός, etc.

(2) Χριστόν.
(3) Λογισμοῖς.
(4) Καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ, etc.
(5) Ψυχῆς μου
(6) Καὶ, etc. *desunt in cod.*

(a) Σ., Θ., βροντὴ Θεοῦ ἱκανοῦ. Ο', φωνὴ Θεοῦ *σαδδαΐ*. Ἀ., ἱκανοῦ. Hexapl. Orig. ap. Montfauc. *Vox Dei omnipotentis*, vers. vulg.

19. Ὧν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι· A
20. Ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων.
21. Ἐγὼ δὲ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην·
22. Λύτρωσαί με, Κύριε, καὶ ἐλέησόν με.
23. Ὁ πούς μου ἔστη ἐν εὐθύτητι·
24. Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογήσω σε, Κύριε.

19. In quorum manibus iniquitates sunt;
20. Dextera eorum repleta est muneribus.
21. Ego autem in innocentia mea ingressus sum:
22. Redime me, et miserere mei.
23. Pes meus stetit in directo:
24. In Ecclesiis benedicam te, Domine.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, πρὸ τοῦ χρισθῆναι. ΨΑΛ. ΚϚʹ.

Psalmus David, priusquam liniretur. PSAL. XXVI.

1. Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;
2. Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;
3. Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου·
4. Οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν. B
5. Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου·
6. Ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω [ἐλπιῶ].
7. Μίαν ᾐτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ζητήσω,
8. Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου,

1. Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo?
2. Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?
3. Dum appropinquant super me nocentes, ut edant carnes meas;
4. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.
5. Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum:
6. Si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.
7. Unam petii a Domino, hanc requiram,
8. Ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ,

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Τῶν διὰ πλοῦτον ἐκκλινόντων.
20. Ἕτοιμοι ἦσαν ἀεὶ συναινεῖν ἐν πάσῃ ἀδικίᾳ.
21. Οὐκ ἐν δόλῳ, οὐκ ἐν μνησικακίᾳ.
22. Καὶ τοῦ νῦν αἰῶνος τοῦ πονηροῦ λύτρωσαί με, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει ἐλέησόν με (1). C

19. Ob divitias declinantium [*a lege tua*].
20. Prompti semper erant ad consentiendum omni injustitiæ.
21. Neque in dolo, neque in recordatione injuriarum.
22. Et a præsenti sæculo malo libera me, et in futuro judicio miserere mei.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς* (3) *τῷ Δαβὶδ, πρὸ τοῦ χρισθῆναι.* Πρὸ τοῦ φωτίσματος εἰς τοὺς κατηχουμένους εἴρηται ὁ ψαλμὸς (4) τῷ Δαβὶδ εἰπεῖν τῷ Δαβὶδ [εἶπε τῷ Δαβὶδ], τουτέστι *τοῖς ἐξουθενημένοις*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα, *ἐξουθένημα*. Λέγεται δὲ καὶ *ἱκανὸς χειρὶ*, καὶ *πεποθημένος*, καὶ *τοῦτον ἐπόθησα*, καὶ *οὗτος ἀγαπητὸς*, καὶ *τὸν πεποθημένον* [ὁ πεποθημένος], καὶ *μόνος*. Λοιπὸν πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ψαλμοῦ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ λαμβάνομεν [τοῦ ὀνόματος Δαβὶδ λαμβάνομεν].

Titulus præpositus continet: *Psalmus David antequam liniretur.* Psalmus David dictus est in catechumenos ante illuminationem (nempe ante baptismum). Dixit, David, hoc est *contemptis*. Ita enim interpretatur David nomen, *contemptio*. Exponitur etiam et *manu potens*, et *desideratus*, et *hunc desideravi*, et *hic dilectus*, et *desideratus*, et *solus*. Cæterum consequenter ad Psalmum interpretationem nominis David accipimus.

1. Κύριος φωτίζων, καὶ σώζων με ἐκ πάντων, *τίνα φοβηθήσομαι;* D
2. Κύριος πρόνοιαν ποιεῖται τῆς ζωῆς μου, *ἀπὸ τίνος δειλιάσω;*
3. Τοὺς δαίμονας λέγει.
4. (5) Τὰς αὐτὰς ἐναντίας δυνάμεις λέγει.
5, 6. Ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος ὁρατὸς ἢ ἀόρατος, ἐν τῇ πίστει τοῦ Κυρίου ἐγὼ ἐλπίζω τροποῦσθαι αὐτόν.
7. Μίαν αἴτησιν ᾐτησάμην παρὰ Κυρίου.
8. Εἰς τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ βασιλείαν.

1. Dominus illuminans, et ex omnibus salvans me, *quem timebo?*
2. Dominus curam gerit vitæ meæ, *a quo trepidabo?*
3. Dæmones dicit.
4. Ipsas contrarias potestates dicit.
5, 6. *Si exsurgat adversus me prælium* visibile aut invisibile, in fide Domini ego spero, in fugam illud converti.
7. Unam postulationem postulavi a Domino.
8. In cœlesti ejus regno.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 23. Τεθεμελίωμαι, λέγει, ἐπὶ σέ. N. 24. Ἐν τοῖς πιστοῖς λαοῖς δοξάσω σε.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Ψαλμός *deest in cod.*
(4) Ὁ ψαλμός. Τὸ δὲ εἰπεῖν τῷ Δαβὶδ, etc.
(5) N. 4. Ὁμοίως περὶ αὐτῶν λέγει. N. 5. Τὰς αὐτάς, etc, N. 6. Ἐάν, etc.

9. Ut videam voluptatem Domini,
10. Et visitem templum sanctum ejus.
11. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo,
12. In die malorum meorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.
13. In petra exaltavit me;
14. Et nunc ecce exaltavit caput meum super inimicos meos.
15. Circuivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam laudis et jubilationis:
16. Cantabo, et psalmum dicam Domino.
17. Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te:
18. Miserere mei, et exaudi me.
19. Tibi dixit cor meum: Dominum quæram.
20. Exquisivit te facies mea:
21. Faciem tuam, Domine, requiram.
22. Ne avertas faciem tuam a me:
23. Et ne declines in ira a servo tuo.
24. Adjutor meus esto, ne derelinquas me:
25. Neque despicias me, Deus salutaris meus.
26. Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me:
27. Dominus autem assumpsit me.
28. Legem pone mihi, Domine, in via tua:

A 9. Τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου,
10. Καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ.
11. Ὅτι ἔκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ,
12. Ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου (a) ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ.
13. Ἐν πέτρᾳ ὕψωσέ με.
14. Καὶ νῦν ἰδοὺ ὕψωσε κεφαλήν μου ἐπ' ἐχθρούς μου.
15. Ἐκύκλωσα, καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν (b) αἰνέσεως καὶ ἀλαλαγμοῦ·
16. Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ.
17. Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου, ἧς ἐκέκραξα πρὸς σέ (c)·
18. Ἐλέησόν με, καὶ εἰσάκουσόν μου.
19. Σοὶ εἶπεν ἡ καρδία μου· Κύριον ζητήσω.
B 20. Ἐξεζήτησέ σε τὸ πρόσωπόν μου·
21. Τὸ πρόσωπόν σου, Κύριε, ζητήσω.
22. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ·
23. Καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου.
24. Βοηθός μου γενοῦ, μὴ ἀποσκορπίσῃς με·
25. Καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ὁ Θεὸς ὁ σωτήρ μου.
26. Ὅτι ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλιπόν με·
27. Ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με.
28. Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου·

(a) Hic desinit n. 11 in cod. Barb.
(b) V. 16, Θυσίαν, etc., τῷ Κυρίῳ.
(c) Πρὸς σέ desunt in cod.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9, 10. Gloriam ejus.
11. Ut me custodiret in puritate, animam et membra mea.
12. Infirmum me peccatis sanavit Dominus in ejus baptismo, et seipsum me induit. Nam baptisterium est locus absconditus Ecclesiæ.
13. Ædificavit me Dominus in ipso.
14. Et dominari inimicis meis me fecit.
15. Mente pura orationem meam ad eum transmisi.
16. Laudans eum, et clamans in exsultatione ad ipsum.
17, 18. Orationem refert.
19. Conglutinatus sum tibi.
20, 21. Anima mea videre te desiderat.
22. Ne auferas Spiritum sanctum tuum a me.
23. Ne iratus relinquas me.
24, 25. Neque deficiat mihi lux tua, ne cæcus efficiar in visione mentis meæ.
26, 27. Nullum auxilium me habente, tibi me vindica.
28. Statue me in lege tua.

C 9, 10. Τὴν δόξαν αὐτοῦ (1).
11. Φυλάττειν με ἐν ἁγνείᾳ, τὴν ψυχὴν καὶ τὰ μέλη μου.
12. Ἀσθενοῦντά με ἐν ἁμαρτίαις ἰάσατο ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ, καὶ ἑαυτόν με ἐνέδυσε. Τὸ γὰρ φωτιστήριον ἀπόκρυφόν ἐστι τῆς Ἐκκλησίας.
13. Ὠκοδόμησέ με ὁ Κύριος ἐν αὐτῷ.
14. Ἄρχειν με τῶν ἐχθρῶν μου πεποίηκεν.
15. Ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ μου τὴν εὐχήν μου ἀνέπεμψα αὐτῷ.
16. Αἰνῶν αὐτὸν, καὶ βοῶν ἐν ἀγαλλιάσει πρὸς αὐτόν.
17, 18. Διηγεῖται τὴν εὐχήν (2).
19. Συνεταξάμην σοι.
20, 21. Ἡ ψυχή μου θεωρῆσαί σε ἐπιθυμεῖ.
D 22. Μὴ ἀντανέλῃς τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἀπ' ἐμοῦ.
23. Μὴ ὀργισθεὶς (3) ἐγκαταλείψῃς με.
24, 25. Μὴ ἐκλείψῃ (4) τὸ φῶς σου ἀπ' ἐμοῦ, ἵνα μὴ τυφλωθῶ εἰς ὅρασιν τῆς διανοίας μου.
26, 27. Μηδεμίαν ἀντίληψιν ἔχοντος (5), σοὶ περιποίησαί με.
28. Ἐπίστησόν με τὸν νόμον σου (6)

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) In cod. n. 9. tantum. N. 10. φυλάττειν. n. 11. Ἀσθενοῦντά με, etc. ἐνέδυσεν. N. 12. Τὸ γάρ, etc.
(2) Εὐχὴν ἑαυτοῦ.
(3) Ὀργισθείς etc.
(4) Ἐκλίψῃς, etc., ἵνα μὴ τυφλωθῇ ἡ ὅρασις, etc.
(5) Μοῦ ἔχοντος, σὺ περιποίησόν μου.
(6) Τῷ νόμῳ σου.

29. Καὶ ὁδήγησόν με ἐν τρίβῳ εὐθείᾳ ἕνεκα (a) τῶν ἐχθρῶν μου.
30. Μὴ παραδῷς με εἰς ψυχὰς θλιβόντων με·
31. Ὅτι ἐπανέστησάν μοι μάρτυρες ἄδικοι,
32. Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἑαυτῇ.
33. Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων.
34. Ὑπόμεινον τὸν Κύριον
35. Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.

A

29. Et dirige me in semitam rectam, propter inimicos meos.
30. Ne tradideris me in animas tribulantium me:
31. Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui:
32. Et mentita est iniquitas sibi.
33. Credo videre bona Domini in terra viventium.
34. Exspecta Dominum:
35. Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΖʹ.

1. Πρὸς σὲ, Κύριε, κεκράξομαι, ὁ Θεός μου·
2. Μὴ παρασιωπήσῃς ἀπ' ἐμοῦ.
3. Μήποτε παρασιωπήσῃς ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον.
4. Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σὲ,
5. Ἐν τῷ αἴρειν με χεῖράς μου πρὸς ναὸν ἅγιόν σου.
6. Μὴ συνελκύσῃς με μετὰ ἁμαρτωλῶν [Μὴ συνελκύσῃς μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχήν μου]·
7. Καὶ μετὰ ἐργαζομένων ἀδικίαν μὴ συναπολέσῃς με·

Psalmus David. PSAL. XXVII.

1. Ad te, Domine, clamabo, Deus meus:
2. Ne sileas a me.
3. Ne quando taceas a me, et assimilabor descendentibus in lacum.

B

4. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te,
5. Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
6. Ne simul trahas me cum peccatoribus [Ne simul trahas cum peccatoribus animam meam]:
7. Et cum operantibus iniquitatem ne perdas me:

(a) V. 30. Ἕνεκα, etc., usq. ad θλιβόντων με.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Καὶ τὸν Ἰωσὴφ πλανώμενον ὁδήγησον (1).
30. Διὰ τοὺς ἐχθρούς μου μὴ ἐάσῃς με.
31. Διδάσκαλοι αἱρετικῶν.
32. Καὶ ψεῦδός ἐστιν ἡ διδασκαλία αὐτῶν, ἣν ἑαυτοῖς ἐφεῦρον, καὶ οὐχὶ παρὰ σοῦ.
33. Ἃ ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.
34. *Ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.*
35. Μὴ ἐκλυέσθω, ἀλλὰ δυναμούσθω (2) ἡ καρδία σου· *καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.*

C

29. Et tanquam Joseph errantem in via dirige.
30. Propter inimicos meos ne dimittas me.
31. Magistri hæreticorum.
32. Et mendax est doctrina eorum, quam sibi ipsi invenerunt, non autem acceperunt a te.
33. Quæ promisit diligentibus se.
34. *Qui enim permanserit usque in finem, hic salvus erit.*
35. Ne dissolvatur, sed confortetur cor tuum, *et sustine Dominum.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· [*Ψαλμὸς*] τῷ *Δαβίδ*· ὡσανεὶ προσευχὴ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἑαυτὸν χωρήσαντος τοῦ κόσμου. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *μόνος* (3).

Titulus præpositus continet: *Psalmus David:* veluti oratio populi seipsum separantis a mundo. David enim interpretatur *solus.*

1. Στενάξω πρὸς σέ.
2. Μὴ παρακούσῃς μου.
3. Μήποτε ἀφρόντιστόν με ἐάσῃς, καὶ ἐξισωθῶ τοῖς ἑαυτοῖς ἐπιῤῥίπτουσιν ἐν ἁμαρτίαις (4).
4. *Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου* ἐν τῷ προσφέρειν αὐτὴν ἐνώπιόν σου.
5. Ἐν τῷ αἴρειν με τὴν διάνοιάν μου εἰς τὸν οὐρανόν.
6. (5) Μὴ παράδος με τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τῷ αἰωνίῳ πυρί.

1. Ingemiscam ad te.
2. Ne me inauditum prætereas.
3. Nequando me neglectum dimittas, et adæquer

D

projicientibus se in peccata.
4. *Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ,* dum eam profero coram te.
5. Dum extollo mentem meam in cœlum.
6. Ne tradas me diabolo et angelis ejus in ignem æternum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὡς, etc., ὡδήγησας.
(2) Ἐνδυναμούσθω.
(3) Ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· τοῦ Δαβίδ, ὡς ἂν ᾖ προσευχὴ τοῦ λαοῦ τοῦ ἑαυτοῦ χωρήσαντος, etc.
(4) Ἑαυτοὺς... εἰς ἁμαρτίαν.
(5) N. 6, 7. Μὴ παράδος με μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων, etc. N. 8, 9. . . . καὶ μηνιαστῶν.

8. Qui loquuntur pacem cum proximo suo:
9. Mala autem in cordibus eorum.
10. Da illis, Domine, secundum opera eorum,
11. Et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.
12. Secundum opera manuum eorum tribue illis:
13. Redde retributionem eorum ipsis.
14. Quoniam non intellexerunt opera Domini,
15. Et in opera manuum ejus:
16. Destrues illos, et non ædificabis eos.

17. Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.
18. Dominus adjutor meus et protector meus.
19. In ipso speravit cor meum, et adjutus sum:
20. Et refloruit caro mea:
21. Et ex voluntate mea confitebor ei.
22. Dominus fortitudo plebis suæ;
23. Et protector salvationum Christi sui est.

24. Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hæreditati tuæ.
25. Et rege eos, et extolle illos usque in æternum.

A 8. Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίων αὐτῶν·
9. Κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.
10. Δὸς αὐτοῖς, Κύριε, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν,
11. Καὶ κατὰ τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν.
12. Κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν δὸς αὐτοῖς·
13. Ἀπόδος τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν αὐτοῖς.
14. Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου,
15. Καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ.
16. Καθελεῖς αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ οἰκοδομήσεις αὐτούς.

17. Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.
18. Κύριος βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου.
B 19. Ἐπ' αὐτῷ ἤλπισεν ἡ καρδία μου, καὶ ἐβοηθήθην·
20. Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου·
21. Καὶ ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι αὐτῷ
22. Κύριος κραταίωμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ·
23. Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἐστιν.

24. Σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.
25. Καὶ ποίμανον αὐτοὺς, καὶ ἔπαρον αὐτοὺς ἕως τοῦ αἰῶνος.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7, 9. Cum dæmonibus, et hypocritis, et insanis.
10. Quemadmodum duplices sunt, da illis duplicem afflictionem.
11. Secundum injustitias eorum.
12, 13. Quemadmodum consueverunt mala singulis dare, ita da ipsis.
14, 15. Quoniam nec opera Domini scire volunt, nec judicia ejus.
16. Percuties eos, et non sanabis; non enim pœnitebunt.
17. *Benedictus Dominus, quoniam* implevit *vocem deprecationis meæ.*
18. Dominus protegens me, et insurgens in inimicos meos.
19. Ei seipsum tradidit cor meum, et confortatum est ab eo.
20. In resurrectione.
21. Prompte tibi serviam, et tradam meipsum tibi.
22. Dominus virtus populi sui.
23. Sanctorum Filii sui protector est.
24. Et nunc et in futuro sæculo.
25. Glorifica eos in regno tuo.

C 7, 9. Τῶν δαιμόνων, καὶ ὑποκριτῶν, καὶ μανιαστῶν.
10. (1) Καθὼς εἰσι δισσοὶ, δὸς αὐτοῖς δισσὸν σύντριμμα.
11. Καθὼς τὰς ἀδικίας αὐτῶν.
12, 13. Καθὼς πονηρὰ εἰώθασιν ἑκάστῳ διδόναι, οὕτως δὸς αὐτοῖς.
14, 15. Ὅτι ἔργα Κυρίου εἰδέναι οὐ θέλουσιν, οὐδὲ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.
16. Πατάξεις αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ ἰάσῃ· οὐ γὰρ μετανοήσουσιν (2).
17. *Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι* ἐπλήρωσε *τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.*
18. Κύριος σκέπων με, καὶ ἐπανιστάμενος τοῖς ἐχθροῖς μου.
D 19. Αὐτῷ ἑαυτὴν ἐξέδωκεν ἡ καρδία μου, καὶ ἐνεδυναμώθη ὑπ' αὐτοῦ.
20. Ἐν τῇ ἀναστάσει.
21. Προθύμως δουλεύσω σοι, καὶ ἐκδώσω σοι ἐμαυτόν (3).
22. Κύριος δύναμις τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
22. Τῶν ἁγίων τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ὑπερασπιστής ἐστιν.
24. Καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
25. Δόξασον αὐτοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 10. Κακὰ δὸς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. N. 11. Καθὼς εἰσι, etc. N. 12. Κατὰ τάς (*non* καθώς). N. 13. Καθὼς πονηρά, etc.

(2) Ἰάσῃς αὐτούς· οὐ γὰρ μετ.

(3) Δουλεύσω σοι ἐμαυτόν.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ἐξόδου σκηνῆς.

ΨΑΛ. ΚΗ'.

1. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ·
2. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν.
3. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν·
4. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ·
5. Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ.
6. Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων·
7. Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε·
8. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν.
9. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ·
10. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ.
11. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους·
12. Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου·
13. Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τοῦ [τὸν] Λιβάνου·
14. Καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων.
15. Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός.
16. Φωνὴ Κυρίου συσσείοντος ἔρημον·

Psalmus David, exitus e tabernaculo.

PSAL. XXVIII.

1. Afferte Domino, filii Dei;
2. Afferte Domino filios arietum.
3. Afferte Domino gloriam et honorem:
4. Afferte Domino gloriam nomini ejus:
5. Adórate Dominum in atrio sancto ejus.
6. Vox Domini super aquas:
7. Deus majestatis intonuit;
8. Dominus super aquas multas.
9. Vox Domini in virtute;
10. Vox Domini in magnificentia.
11. Vox Domini confringentis cedros:
12. Et confringet Dominus cedros Libani:
13. Et comminuet eas tanquam vitulum Libani:
14. Et dilectus quemadmodum filius unicornium.
15. Vox Domini intercidentis flammam ignis.
16. Vox Domini concutientis desertum:

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ἐξόδου σκηνῆς*· τουτέστιν, ὁ ψαλμὸς τῷ (2) Δαβὶδ εἴρηται, περὶ ὧν ὀφείλει ἕκαστος προσφέρειν Θεῷ, τὸ ἀγαθὸν [τῶν ἀγαθῶν] ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἔργῳ καὶ λόγῳ· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐκπορεύονται πάντα. Διὰ τοῦτο εἶπεν· *Ἐξόδου σκηνῆς*, λέγω δὴ τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τῆς καρδίας.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David, exitus e tabernaculo:* nempe Psalmus a Davide dictus est de iis quæ quisque debet offerre Deo, bona ex corde suo, opere et sermone; ex corde enim omnia procedunt. Ideo inquit: *Exitus e tabernaculo*, nempe exeuntia ex corde.

1. (3) Τοὺς ἀποστόλους λέγει.
2. Τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων.
3. Τὸν ἐξ Ἰουδαίων καὶ ἐξ ἐθνῶν λαόν.
4. Τοὺς πιστεύσαντας τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπίσαντας τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.
5. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
6. Τὸ κήρυγμα εἰς τὰ ἔθνη.
7. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους.
8. Ὁμοίως ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ κήρυγμα αὐτοῦ.
9. Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ποιῶν (4) δυνάμεις.
10. Τὸ ὄνομα Κυρίου ἐνδοξαζόμενον.
11. Τοὺς δαίμονας λέγει.
12. Τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων λέγει.
13. Οὕτως συντρίψει τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ὡς μόσχον ὃν ἐποίησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃν ἐλέπτυνε Μωϋσῆς.
14. Καὶ ὁ λαὸς ὁ πιστὸς ἔχει κατὰ τοῦ μετώπου αὐτοῦ κέρας ὑψηλὸν, ὡς υἱὸς μονοκερώτων.
15. Ὅτε εἶπε τῷ λῃστῇ· *Μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.*
16. Ἀκίνητον ὄντα τὸν κόσμον τῆς εἰδωλολατρείας μετήγαγεν εἰς πίστιν ὁ λόγος αὐτῶν (5).

1. Apostolos significat.
2. Discipulos apostolorum.
3. Populum ex Judæis et gentibus.
4. Credentes Domino, et in ejus nomine sperantes.
5. In superna Jerusalem.
6. Prædicatio in gentibus.
7. Spiritus sanctus sui ipsius adventum super apostolos.
8. Item ejus prædicatio in gentibus.
9. Ejus prædicatio faciens virtutes.
10. Nomen Domini glorificatum.
11. Dæmones significat.
12. Significat magistros Judæorum.
13. Ita confringet principes et populos Judæorum, ut vitulum, quem in eremo fecerant, Moyses comminuit.
14. Et populus fidelis habet in fronte sua cornu elevatum, ut filius unicornium.
15. Quando dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso* [81].
16. Mundum, qui ab idololatria amoveri non poterat, sermo apostolorum traduxit in fidem.

[81] Luc. XXIII, 43.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ.
(2) Τοῦ.
(3) N. 1. Οἱ ἄγγελοι.
(4) Ποιοῦν.]
(5) Αὐτοῦ.

17. Et commovebit Dominus desertum Cades.
18. Vox Domini præparantis cervos :
19. Et revelabit condensa.
20. Et in templo ejus omnes dicent gloriam.
21. Dominus diluvium inhabitare faciet :
22. Et sedebit Dominus rex in æternum.
23. Dominus virtutem populo suo dabit,
24. Dominus benedicet populo suo in pace.

17. Και συσσείσει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης.
18. Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους·
19. Καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς.
20. Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν.
21. Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ·
22. Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα.
23. Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει,
24. Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ.

In finem. Psalmus cantici in dedicatione domus David. PSAL. XXIX.

1. Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me :
2. Nec delectasti inimicos meos super me.
3. Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me.
4. Domine, eduxisti ab inferno animam meam :
5. Salvasti me a descendentibus in lacum.
6. Psallite Domino, sancti ejus ;
7. Et confitemini memoriæ [memoriam] sanctitatis ejus :

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ. ΨΑΛ. ΚΘ.

1. Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με·
2. Καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ.
3. Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκέκραξα πρὸς σὲ, καὶ ἰάσω με.
4. Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου·
5. Ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον.
6. Ψάλατε τῷ Κυρίῳ, οἱ ὅσιοι αὐτοῦ·
7. Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ [τὴν μνήμην] τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

17. Cades interpretatur *illuminata :* mundum igitur significat, quem transtulit in sui ipsius cognitionem.
18. Apostolos.
19. Gentes significat.
20. Et omnes in ejus templo glorificabunt eum.
21. Baptismum significat.
22. In cœlo et in terra.
23. Spiritum sanctum significat.
24. Pater in Filio suo fidelibus benedicet.

17. Κάδης ἑρμηνεύεται *διηλλαγμένη* (1)· τὸν κόσμον οὖν λέγει, ὃν μετέβαλεν εἰς ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ.
18. Τοὺς ἀποστόλους.
19. Τὰ ἔθνη λέγει.
20. Καὶ πάντες ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ δοξάσουσιν αὐτόν.
21. Τὸ βάπτισμα λέγει.
22. Ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.
23. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει.
24. Ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ εὐλογήσει τοὺς πιστούς.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τοῦ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει· Ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς ταύτης εἴρηται, ἐπειδὴ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος καινοποιήσει τοὺς πιστοὺς πάντας ὁ Κύριος, ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν· οἶκος γὰρ αὐτοῦ ἡμεῖς ἐσμεν, καθὼς εἶπεν· *Ἐνοικήσω ἐν αὐτῷ καὶ ἐμπεριπατήσω*, καὶ ὅτι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει αὐτούς (2).

Titulus præpositus continet : *In finem psalmus cantici in dedicatione,* seu renovatione, *domus David.* Hoc igitur significat : Psalmus cantici hujus dictus est, quia in sæculi fine Dominus renovabit omnes fideles, exsuscitans eos a mortuis. Domus enim ejus nos sumus, quemadmodum dixit : *Inhabitabo in eo, et inambulabo* [82], et quoniam in regnum suum introducet eos.

1. Glorificabo te, Domine, quoniam restaurabor.
2. Contrarias potestates.
3. Ex corde meo clamavi.
4. E peccato.
5. A dæmonibus.
6. Mundi corde.
7. Cum vos Domini memineritis, glorificate eum.

1. Δοξάσω σε, Κύριε, ὅτι ἀνακαλέσομαι (3).
2. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
3. Ἐκ τῆς καρδίας μου ἐκέκραξα.
4. Ἐκ τῆς ἁμαρτίας (4).
5. Τῶν δαιμόνων.
6. Οἱ (5) καθαροὶ τῇ καρδίᾳ.
7. Ἐν τῷ μνημονεύειν ὑμᾶς τοῦ Κυρίου, δοξάσατε αὐτόν.

[82] II Cor. VI, 16.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐνδιηλλαγμένης.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ. τῷ Δαβίδ, etc. Εἴρηται δὲ εἰς τὸ τέλος, etc., ἐκαινοποίησε πάντας τοὺς πιστοὺς ὁ Κύριος, etc., οἶκος γὰρ τούτου, etc. Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καί, etc., καὶ ὅτι εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσαγάγει αὐτούς.
(3) Ὅτι ἀν. desunt in cod.
(4) Ἁμαρτίας μου.
(5) Ψάλατε τῷ Κυρίῳ, οἱ, etc.

A

8. Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ,
9. Καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ.
10. Τὸ ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς,
11. Καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις.
12. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα.
13. Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν·
14. Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος.
15. Πρὸς σὲ, Κύριε, κεκράξομαι·
16. Καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι.
17. Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;
18. Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς·

B

19. Ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου;
20. Ἤκουσε Κύριος, καὶ ἠλέησέ με
21. Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου.
22. Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί·
23. Διέῤῥηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην
24. Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ·
25. Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί σοι.

8. Quoniam ira in indignatione ejus;
9. Et vita in voluntate ejus:
10. Ad vesperum demorabitur fletus:
11. Et ad matutinum lætitia.
12. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.
13. Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem:
14. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.
15. Ad te, Domine, clamabo:
16. Et ad Deum meum deprecabor.
17. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?
18. Nunquid confitebitur tibi pulvis;
19. Aut annuntiabit veritatem tuam?
20. Audivit Dominus, et misertus est mei:
21. Dominus factus est adjutor meus.
22. Convertisti planctum meum in gaudium mihi.
23. Conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia:
24. Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar:
25. Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτοῦ ὀργὴ ἐπέρχεται, καθ' ὧν ἀγανακτεῖ.
9. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ.
10. Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ πένθος ἐστί.

C

11. Καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ φωτὸς ἀγαλλίασις.
12. Ἐγὼ δὲ, ὅταν ἥμαρτον, ἔλεγον· Οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ κακά.
13. Σὺ δὲ, πρὸ τοῦ ἁμαρτεῖν με, ἔδωκας τῇ ψυχῇ μου τὴν χάριν σου.
14. Ὕστερον δὲ ἡμαρτηκότος μου, ἀπεστράφης με, καὶ ἐν ἀγῶνι πολλῷ ἐγενόμην μνημονεύων τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως.
15. Πρὸς σὲ τὸν ποιητήν μου βοήσομαι.
16. Καὶ πρὸς σὲ τὸν ἔφορόν μου δεηθήσομαι.
17. Ἔλεγον ἐμαυτῷ· Τίς ὠφέλεια τῇ ψυχῇ μου ἐν τῷ ἁμαρτάνειν με;
18, 19. Ἢ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐξομολογήσασθαί σοι δύναμαι;

D

20, 21. *Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου*, ταῦτά μου προσευχομένου (1).
22. Τὸ πένθος τῆς ἁμαρτίας μου.
23. Τὴν ἁμαρτίαν μου διέῤῥηξας, καὶ περιέζωσάς με τὴν χάριν σου.
24. Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ καρδία μου, καὶ οὐ μὴ μεταμεληθῶ.
25. Οὐχ ἐν καιρῷ μὴ δουλώσω (2) σοι ἐμαυτὸν, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα.

8. In indignatione ejus ira advenit in illos contra quos indignatur.
9. In præceptis ejus.
10. In peccato luctus est.
11. Et in operibus lucis exsultatio.
12. Ego autem cum peccavi, dixi: Non advenient in me mala.
13. Tu autem, priusquam peccarem, dedisti animæ meæ gratiam tuam.
14. Postea autem peccante me, aversatus es me, et in angore multo fui propter recordationem diei judicii.
15. Ad te factorem meum clamabo.
16. Et ad te inspectorem meum deprecabor.
17. Dicebam mihimetipsi: Quæ utilitas in peccando animæ meæ?
18, 19. An postquam mortuus fuero confiteri tibi possum?
20, 21. Ita me deprecante, *Dominus factus est adjutor meus.*
22. Luctum peccati mei.
23. Peccatum meum conscidisti, et circumdedisti me gratia tua.
24. Ut cantet tibi cor meum, et non me pœnitebit.
25. Non ad tempus me ipse tibi in servitutem addicam, sed in æternum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ταῦτά μου προσ. hæc tantum in cod.

(2) Καιρῷ τινι δουλ.

In finem, psalmus David pro extasi.
PSAL. XXX.

1. In te, Domine, speravi, non confundar in æternum :
2. In justitia tua libera me, et eripe me.
3. Inclina ad me aurem tuam :
4. Accelera ut eruas me.
5. Esto mihi in Deum protectorem,
6. Et in domum refugii, ut salvum me facias.
7. Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu :
8. Et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.
9. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi :
10. Quoniam tu es protector meus, Domine.
11. In manus tuas commendabo spiritum meum :
12. Redemisti me, Domine Deus veritatis.
13. Odisti [omnes] observantes vanitates supervacue.
14. Ego autem in Domino speravi :
15. Exsultabo, et lætabor in misericordia tua.
16. Quoniam respexisti humilitatem meam :
17. Salvasti de necessitatibus animam meam :
18. Et non conclusisti me in manibus inimicorum :

A *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐκστάσεως.*
ΨΑΛ. Λ'.

1. Ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα·
2. Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με.
3. Κλῖνον πρός με τὸ οὖς σου·
4. Τάχυνον τοῦ ἐξελέσθαι με.
5. Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστὴν,
6. Καὶ εἰς οἶκον καταφυγῆς τοῦ σῶσαί με.
7. Ὅτι κραταίωμά μου, καὶ καταφυγή μου εἶ σύ·
8. Καὶ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὁδηγήσεις με, καὶ διαθρέψεις με.
9. Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης, ἧς ἔκρυψάν μοι·
B 10. Ὅτι σὺ εἶ ὁ ὑπερασπιστής μου, Κύριε.
11. Εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου·
12. Ἐλυτρώσω με, Κύριε ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας.
13. Ἐμίσησας τοὺς [πάντας τοὺς] διαφυλάσσοντας ματαιότητας διακενῆς.
14. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἤλπισα·
15. Ἀγαλλιάσομαι καὶ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου.
16. Ὅτι ἐπεῖδες ἐπὶ [ἐπί deest] τὴν ταπείνωσίν μου·
17. Ἔσωσας ἐκ τῶν ἀναγκῶν τὴν ψυχήν μου·
18. Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ψαλμὸς* (1) *τῷ Δαβὶδ, ἐκστάσεως*, τουτέστι τὸν ψαλμὸν· εἴρηκεν ὁ Δαβὶδ εἰς τοὺς τελείως ἐκστάντας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐπιστρέψαντας ἐπὶ τὸν Κύριον.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David pro exstasi*, seu pro discessu, hoc est, psalmum dixit David de discedentibus omnino a peccatis, et se ad Dominum convertentibus.

1. Omnem meam sollicitudinem habens in te.
2. Ne reprobus fiam, Domine.
3. Benignas aures mihi præbe.
4. Et festina ad me liberandum.
5. *Esto mihi in Deum* opitulantem mihi.
6. Qui enim ad te venit non ejicietur.
7. Quoniam virtus mea et munimentum meum es tu.
8. Et propter nomen tuum deduc me, et enutri me in justificationibus tuis.
9. Ex peccato inhabitante in corde meo.
10. Quoniam tu es protector meus, Domine.
11. Animam meam, inquit.
12. Redemisti me ex servitute mendacii tu, qui es Deus populi veritatis.
13. Odisti permanentes in peccato.
14. Constituente extra errorem.
15. Cum misericordiam a te consecutus fuero, exsultabo et lætabor in corde meo.
16. Quoniam animadvertisti infirmitatem meam.
17. Ex peccatis.
18. Diaboli.

C 1. Τὴν μέριμνάν μου πᾶσαν ἐπὶ σὲ ἔχων (2).
2. Μὴ ἀδόκιμος γένωμαι, Κύριε.
3. Εὐμενῆ μοι τὰ ὦτα (3) παράσχου.
4. Καὶ σπεῦσον τοῦ ἐξελέσθαι με.
5. *Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν* ἀντιποιούμενόν μου.
6. Ὁ γὰρ ἐρχόμενος πρὸς σὲ οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔξω.
7. Ὅτι ἰσχύς μου καὶ τεῖχός μου εἶ σύ.
8. Καὶ διὰ τοῦ ὀνόματός σου (4) ὁδήγησόν με, καὶ διάθρεψόν με ἐν τοῖς δικαιώμασί μου (5).
9. Τῆς ἐνοικούσης ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἁμαρτίας.
10. Ὅτι σὺ εἶ ὁ σκεπαστής μου, Κύριε.
11. Τὴν ψυχήν μου, λέγει.
12. Ἐλυτρώσω με τῆς δουλείας τοῦ ψεύδους ὁ τοῦ λαοῦ τῆς ἀληθείας Θεός.
D 13. Ἐμίσησας τοὺς ἐπιμένοντας τῇ ἁμαρτίᾳ.
14. Τῷ ἐκτῶς (6) πλάνης παρέχοντι.
15. Ἐν τῷ ἐλεεῖσθαί με ὑπὸ σοῦ ἀγαλλιάσομαι, καὶ εὐφρανθήσομαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου
16. Ὅτι προσέσχες τῇ ἀσθενείᾳ μου.
17. Ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν.
18. Τοῦ διαβόλου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· εἰς τὸ τέλος ψαλμός, etc.

(2) N. 1. Μή, etc. ἐπὶ σὲ ἐθέμην, μὴ ἀδ., etc. N. 2. Ἐν τῷ Υἱῷ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με.

(3) Ὦτά σου.

(4) Τὸ ὄνομά σου.

(5) Σου.

(6) Ἐκτός.

19. Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου.
20. Ἐλέησόν μου, Κύριε, ὅτι θλίβομαι·
21. Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου,
22. Ἡ ψυχή μου, καὶ ἡ γαστήρ μου.
23. Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωή μου·
24. Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στεναγμοῖς.
25. Ἠσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου·
26. Καὶ τὰ ὀστᾶ μου ἐταράχθησαν.
27. Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος·
28. Καὶ τοῖς γείτοσί μου σφόδρα,
29. Καὶ φόβος τοῖς γνωστοῖς μου.
30. Οἱ θεωροῦντές με ἔξω ἔφυγον ἀπ' ἐμοῦ·
31. Ἐπελήσθην ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας·
32. Ἐγενήθην ὡσεὶ σκεῦος ἀπολωλός.
33. Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν·
34. Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι αὐτοὺς ἅμα ἐπ' ἐμὲ,
35. Τοῦ λαβεῖν τὴν ψυχήν μου ἐβουλεύσαντο.
36. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα.
37. Εἶπα· Σὺ εἶ ὁ Θεός μου·
38. Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κλῆροί μου.
39. Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου,
40. Καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με.

A 19. Statuisti in loco spatioso pedes meos.
20. Miserere mei, Domine, quoniam tribulor:
21. Conturbatus est in ira oculus meus,
22. Anima mea, et venter meus.
23. Quoniam defecit in dolore vita mea;
24. Et anni mei in gemitibus.
25. Infirmata est in paupertate virtus mea:
26. Et ossa mea conturbata sunt.
27. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium:
28. Et vicinis meis valde,
29. Et timor notis meis.
30. Qui videbant me foras fugerunt a me:
31. Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde:
B 32. Factus sum tanquam vas perditum.
33. Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu:
34. In eo dum convenirent ipsi simul adversum me,
35. Accipere animam meam consiliati sunt.
36. Ego autem in te, Domine, speravi.
37. Dixi, Deus meus es tu:
38. In manibus tuis sortes meæ.
39. Eripe me de manu inimicorum meorum,
40. Et a persequentibus me.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου.
20. Ὅτι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις μοι ἥμαρτόν σοι.
21. Ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἡ διάνοιά μου.
22. Καὶ ἡ γαστὴρ, λέγει, τῆς ψυχῆς μου· λέγω δὴ, ἔνθα συνέλαβον τὴν ἁμαρτίαν.
23. Ἐν ἁμαρτίᾳ, λέγει.
24. Ὁ πᾶς χρόνος μου βαρούμενος ὑπὸ ἁμαρτιῶν.
25. Ἐν ἀβοηθησίᾳ.
26. Συμπέφυρμαι τῇ ἁμαρτίᾳ.
27. (1) Πάντες, λέγει, οἱ ἐχθροί μου, τουτέστιν οἱ δαίμονες μετὰ τὸ ἁμαρτῆσαί με, ὀνειδίζουσί με.
28. Οἱ ἐν ἐμοὶ μένοντες.
29. Οἱ δὲ γνῶσιν ἔχοντες ὁρῶντές με φοβοῦνται, μὴ δὲ αὐτοὶ οὕτως ἡττηθῶσιν.
30. Οἱ ἄγγελοί σου ἀφίσταντο ἀπ' ἐμοῦ.
31. Ὡσεὶ (2) νεκρὸς λήθῃ γίνεται ἀπὸ καρδίας τῶν ζώντων, οὕτως κἀγὼ ἐγενόμην.
32. Ἄχρηστον λέγει.
33. (3) Ὅτι ἀκούω τῶν δαιμόνων ὀνειδιζόντων με ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
34, 35. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ γεγόνασι τοῦ αἰχμαλωτίσαι με.
36, 37. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, ὅτι ἐξ αὐτῶν λυτρώσῃ με (4)· σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεός μου.
38. Ἐν ταῖς χερσί σου ἔθηκα τὴν ψυχήν μου.
39, 40. Τῶν ἐναντίων δυνάμεων, λέγει.

C 19. In mandatis tuis.
20. Quoniam præteritis temporibus tibi peccavi.
21. A diabolo mens mea.
22. Et venter, ait, animæ meæ: Ubi, inquam, concepi peccatum.
23. In peccato, dicit.
24. Omne meum tempus gravatum a peccatis.
25. In auxilii inopia.
26. Subjectus et commistus sum peccato.
27. Omnes, inquit, inimici mei, hoc est dæmones, postquam ego peccavi, me probris afficiunt.
28. Qui in me manent,
29. Qui autem cognoscunt, videntes me timent, ne ipsi quandoque similiter succumbant.
D 30. Angeli tui a me discesserunt.
31. Sicut mortuus oblivioni traditur in corde viventium, ita et ego factus sum.
32. Inutile, inquit.
33. Quoniam audio dæmones opprobrantes mihi in corde meo.
34, 35. Cum simul congregati sunt, ut me captivum ducerent.
36, 37. Ego autem in te, Domine, speravi, quod me ab illis liberabis; tu enim es Deus meus.
38. In manibus tuis posui animam meam.
39, 40. A contrariis potestatibus inquit.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 27, 28, 29. Λέγει, οἱ ἐχθροί μου, etc., ὀνειδίζουσί μοι, οἱ ἐν ἐμοί, etc., μὴ καὶ αὐτοὶ οὕτως ἡττηθῶσιν.

(2) Ὡς ὁ.

(3) N. 33. Ἀκούω, etc., με. N. 34, Ἐν τῇ καρδίᾳ μου. N. 35. Ἐπί, etc.

(4) Λυτρώσεις με.

41. Illustra faciem tuam super servum tuum :
42. Salvum me fac in misericordia tua.
43. Domine, non confundar, quoniam invocavi te.
44. Erubescant impii, et deducantur in infernum :
45. Muta fiant labia dolosa,
46. Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem,
47. In superbia et contemptu.
48. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine :
49. Quam abscondisti timentibus te :
50. Perfecisti eis, qui sperant in te,
51. In conspectu filiorum hominum.
52. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ,
53. A conturbatione hominum :
54. Proteges eos in tabernaculo a contradictione linguarum.
55. Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam in civitate munita.
56. Ego autem dixi in excessu mentis meæ :
57. Projectus sum a facie oculorum tuorum.
58. Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.
59. Diligite Dominum, omnes sancti ejus :

41. Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου·
42. Σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου.
43. Κύριε, μὴ καταισχυνθείην, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε.
44. Αἰσχυνθείησαν ἀσεβεῖς, καὶ καταχθείησαν εἰς ᾅδου.
45. Ἄλαλα γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια,
46. Τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν,
47. Ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουδενώσει.
48. Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε·
49. Ἧς ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε.
50. Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σὲ,
51. Ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων.
52. Κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου,
53. Ἀπὸ (a) ταραχῆς ἀνθρώπων·
54. Σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντιλογίας γλωσσῶν.
55. Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς.
56. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου·
57. Ἀπέῤῥιμμαι ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου.
58. Διὰ τοῦτο εἰσήκουσας τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ.
59. Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὅσιοι αὐτοῦ·

(a) V. 53. Ἀπό, etc., αὐτούς. V. 54. Ἐν σκηνῇ, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

41, 42. Visita me servum tuum, et salva me in misericordia tua.
43. Ne despicias me.
44. Dæmones.
45. Aggressus immundorum spirituum.
46. Contra Deum et servos ejus.
47. In jactantia et despicientia.
48, 49. Bonorum tuorum, quæ præparasti sanctis tuis.
50. Incomparabilia parasti sperantibus in te.
51. In conspectu eorum qui a sinistris stabunt.
52. Custodies eos in Filio tuo.
53. A potestate hominum eripiens gratia tua.
54. Custodies eos in tabernaculo, quod compegit Dominus in cœlis.
55. Multiplicavit misericordiam suam super populum fidelem.'
56, 57. Ego autem dixi in peccato meo.
58. Quia confessus sum tibi peccata mea in humilitate cordis mei, exaudisti gemitum animæ meæ.
59. Omnes qui odistis improba, diligite Dominum.

41, 42. Ἐπισκοπὴν ποίησόν μου τοῦ δούλου σου, καὶ σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου.
43. Μὴ παρακούσῃς μου (1).
44. Οἱ δαίμονες.
45. Αἱ εἰσβολαὶ (2) τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.
46. Κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ.
47. Ἐν ἀλαζονείᾳ καὶ ὑπεροψίᾳ.
48, 49. Τῶν ἀγαθῶν σου, ὧν ἡτοίμασας τοῖς ἁγίοις σου.
50. Ἀσύγκριτα ηὐτρέπισας τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ.
51. Ἐνώπιον τῶν ἐξ ἀριστερῶν ἑστώτων
52. Φυλάξεις αὐτοὺς ἐν τῷ Υἱῷ σου.
53. (3) Ἀπὸ δυναστείας ἀνθρώπων ῥυσάμενος τῇ χάριτί σου.
54. Φυλάξεις αὐτοὺς ἐν τῇ σκηνῇ, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
55. Ἐπλήθυνε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τὸν λαὸν τὸν πιστόν.
56, 57. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου.
58. Διὰ τὸ ἐξομολογήσασθαί σοι τὰς ἁμαρτίας μου ἐν ταπεινώσει τῆς καρδίας μου, εἰσήκουσας τοῦ δερμοῦ (4) τῆς ψυχῆς μου.
59. Πάντες οἱ μισοῦντες πονηρὰ (5), ἀγαπήσατε τὸν Κύριον.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κύριε, μὴ παρακούσῃς μου.
(2) Ἐκβολαί, etc.
(3) N. 53. Ἀπό, etc., φυλάξεις αὐτούς. N. 54. Ἐν τῇ, etc.
(4) Ὀδυρμοῦ.
(5) Πᾶν πονηρόν.

60. Ὅτι ἀληθείας ἐκζητεῖ Κύριος.

61. Καὶ ἀνταποδίδωσι τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν.

62. Ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν,

63. Πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ· συνέσεως. ΨΑΛ. ΛΑ'.

1. Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι·

2. Καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.

3. Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν·

4. Οὐδέ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος.

5. Ὅτι ἐσίγησα, ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου,

6. Ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν.

7. Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χείρ σου·

8. Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν.

9. Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα·

10. Καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα.

11. Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ·

12. Καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου·

13. Ὑπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὅσιος ἐν καιρῷ εὐθέτῳ·

A 60. Quoniam veritates requirit Dominus;

61. Et retribuit abundanter facientibus superbiam.

62. Viriliter agite, et confortetur cor vestrum,

63. Omnes qui speratis in Domino·

Psalmus David; intellectus. PSAL. XXXI.

1. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates;

2. Et quorum tecta sunt peccata.

3. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum;

4. Nec est in ore ejus dolus.

5. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea,

6. Dum clamarem tota die.

7. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua:

B 8. Conversus sum in ærumna, dum configitur mihi spina.

9. Delictum meum cognitum feci:

10. Et injustitiam meam non abscondi.

11. Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino:

12. Et tu remisisti impietatem cordis mei;

13. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno:

ATHANASII INTERPRETATIO.

60. Ἀγαθὰ ἔργα.

61. Τοῖς ποιοῦσιν ἁμαρτίαν, λέγει.

62. Μὴ ἐκλύσθωσαν (1) ὑμῶν αἱ καρδίαι, ἀλλὰ δυναμούσθωσαν.

63. Πάντες οἱ τὴν ἐλπίδα ἔχοντες ἐπὶ Κύριον.

60. Bona opera.

61. Facientibus peccatum, dicit.

62. Ne dissolvantur corda vestra, sed confirmentur.

63. Omnes, qui spem habetis in Domino.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· [*Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*] τοῦ *Δαβὶδ συνέσεως*. Τοῦτο οὖν σημαίνει, ὅτι οἱ ἡμαρτηκότες εἰς σύνεσιν ἐρχόμενοι ἐπιστρέφουσι. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐξουδένωμα*, ὅπερ ἐστὶν (3) οἱ ἡμαρτηκότες.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David*, *intellectus*. Hoc igitur significat, quod peccatores in intellectum venientes convertuntur. David enim interpretatur *contemptio*, quales sunt peccatores.

1, 2. Τοὺς ἐν τῷ βαπτίσματι λέγει.

3. Ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

4. Ψεῦδος λέγει.

5, 6. (4) Ὅτι ἐσίγησα ἀπὸ τοῦ εὔχεσθαί με ἀδιαλείπτως, καὶ ἠφανίσθην ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

7. Καὶ λοιπὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὠργίζου μοι.

8. *Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν*· εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐξ ἧς (5) ἐῤῥύσω με· καὶ ἐκολλήθησάν μοι ἁμαρτίαι.

9, 11. Εἶπα ἐπιστρέψας πρὸς σέ· Ἐξομολογήσομαί (6) σοι λέγων· *Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου· οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.*

12. Σὺ δὲ μόνον ἀκούσας (7) ταῦτα λέγοντος, εἶπας· *Οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν· ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη.*

13. Καὶ λοιπὸν πάντες οἱ ἄγγελοί σου χαίροντες (8) ἐδόξασάν σε δι' ἐμέ.

C 1, 2. Eos dicit, qui baptizati sunt.

3. In die judicii.

4. Mendacium, inquit.

5, 6. Quoniam silui desistens ab indesinenter orando, ideo consumptus sum a peccato.

7. Et deinceps die ac nocte iratus es mihi.

8. *Conversus sum in ærumna*: in peccato, a quo me liberasti, et conglutinata sunt mihi peccata.

9, 11. Dixi conversus ad te, Confitebor tibi dicens: *Pater, peccavi in cœlum et coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus* [33].

12. Tu autem solum audiens hæc dicentem dixisti: *Hic filius meus mortuus erat et revixit; periit* D *erat, et inventus est* [34].

13. Et proinde omnes angeli tui gaudentes te glorificaverunt propter me.

[33] Luc. xv, 21. [34] ibid. 32.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐκλυέσθωσαν.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(3) Εἰσίν.
(4) N. 5, 6, 7. Ὅτι... καί· deest in cod. ὠργίζου μοι.
(5) Ὅτι ἐστράφην εἰς τὴν ἀνομίαν, ἐξ ἧς, etc.
(6) Ἐξωμολογησάμην.
(7) Ἤκουσας.
(8) Ἄγγελοι συγχαίροντες.

14. Verumtamen in diluvio aquarum multarum A ad eum non approximabunt.
15. Tu meum es refugium a tribulatione, quæ circumdedit me.
16. Exsultatio mea, erue me a circumdantibus me.
17. Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, qua gradieris:
18. Firmabo super te oculos meos.
19. Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.
20. In camo et freno maxillas eorum constringe [constringes],
21. Qui non approximant ad te.
22. Multa flagella peccatoris:
23. Sperantem autem in Domino misericordia B circumdabit.
24. Lætamini in Domino, et exsultate, justi;
25. Et gloriamini, omnes recti corde.

14. Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν, πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιοῦσι.
15 Σύ μου εἶ καταφυγὴ ἀπὸ θλίψεως τῆς περιεχούσης με.
16. Τὸ ἀγαλλίαμά μου, λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με.
17. Συνετιῶ σε, καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ πορεύσῃ·
18. Ἐπιστηριῶ ἐπὶ σὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου.
19. Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις.
20. Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις [ἄγξαι, in marg. cod. ἄγξεις],
21. Τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ.
22. Πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ·
23. Τὸν δὲ ἐλπίζοντα ἐπὶ Κύριον ἔλεος κυκλώσει.
24. Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον, καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι·
25. Καὶ καυχᾶσθε, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

Psalmus David. Sine inscriptione apud Hebræos.
PSAL. XXXII.

1. Exsultate, justi, in Domino:
2 Rectos decet collaudatio.
3. Confitemini Domino in cithara.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.
ΨΑΛ. ΛΒ'.

1. Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ·
2. Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις.
3. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ·

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Lacrymis suis delentur peccata sua.
15. Hæc clamat se convertens cum lacrymis. C
16. A peccatis meis, inquit.
17. Dominus ad eum dicit: Ego te docebo, qua via incedes.
18. Et in ea custodiam te.
19. Et amplius ne pecca, tanquam intellectum non habens.
20. Sed corpori tuo et animæ frena injiciens in servitutem redige, cum tibi non obediunt.
21. Qui tibi non obtemperant.
22. Multa erant flagella tua,
23. Sed quoniam sperasti in misericordia mea, ab ipsis liberatus es.
24. Æterna lætitia et exsultatione.
25. *Qui enim gloriatur, in Domino glorietur* [88].

14. Διὰ τῶν δακρύων αὐτοῦ ἐξαλείφονται αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ.
15. Ταῦτα βοᾷ ὁ ἐπιστρέφων μετὰ δακρύων:
16. Τῶν ἁμαρτιῶν μου, λέγει.
17. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν λέγει· Ἐγώ σε διδάσκω [διδάξω] ἐν ποίᾳ ὁδῷ πορεύσῃ.
18. Καὶ φυλάξω σε ἐν αὐτῇ.
19. Καὶ μηκέτι ἁμάρτανε, ὡς μὴ ἔχων σύνεσιν.
20. Ἀλλὰ τὸ σῶμά σου καὶ τὴν ψυχὴν (1) χαλιναγωγῶν δουλαγώγει, ὅταν μὴ πείθονταί σοι.
21. Τῶν μὴ (2) πειθομένων σοι.
22. Πολλαί σου ἦσαν αἱ μάστιγες.
23. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἤλπισας (3) ἐπὶ τὸ ἔλεός μου, ἐῤῥύσθης ἀπ' αὐτῶν.
24. Εὐφροσύνην αἰώνιον καὶ ἀγαλλίασιν.
25. *Ὁ γὰρ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ παρέχει [περιέχει· *Ψαλμὸς*] (4) τῷ Δαβίδ. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*, ὅπερ ἐστὶ λαβεῖν εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων, ὅτι πεποθημένος ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Τῷ οὖν *πεποθημένῳ* χορῷ εἴρηται ὁ ψαλμὸς, τουτέστι τοῖς οὖσι κατὰ τὸν Δαβὶδ τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ὀνόματος καὶ ταῖς ἐντολαῖς.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David*. David enim interpretatur *desideratus*, quod accipere licet de choro sanctorum, quoniam desideratus est a Domino. A choro igitur sanctorum *desiderato* dictus est psalmus: hoc est, ab iis qui David, juxta nominis interpretationem et mandatorum observantiam, assimilantur.

1. Gaudete semper in Domino. D
2. Rectos decet laudare Dominum.
3. Mortificantes vosmetipsos mundo, ita hymnis laudabitis eum.

1. Χαίρετε πάντοτε ἐν Κυρίῳ.
2. Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἰνεῖν τὸν Κύριον.
3. Νεκρώσαντες ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ, οὕτως ὑμνήσετε αὐτόν.

[88] I Cor. I, 31.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ψυχήν σου.
(2) Τῶν μελλόντων μή, etc.
(3) Ἤλπισεν.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· τῷ, etc.

4. Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ.
5. Ἄσατε αὐτῷ ᾆσμα καινόν·
6. Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ.
7. Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου·
8. Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει.
9. Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος·
10. Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ.
11. Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν·
12. Καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.
13. Συνάγων ὡσεὶ ἀσκὸν ὕδατα θαλάσσης·
14. Τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους.
15. Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ·
16. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.
17. Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν·
18. Αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.
19. Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν·
20. Ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν·
21. Καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων.
22. Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει·

A 4. In psalterio decem chordarum psallite illi.
5. Cantate ei canticum novum:
6. Bene psallite ei in vociferatione.
7. Quia rectum est verbum Domini:
8. Et omnia opera ejus in fide.
9. Diligit misericordiam et judicium Dominus:
10. Misericordia Domini plena est terra.
11. Verbo Domini cœli firmati sunt:
12. Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.
13. Congregans sicut utrem aquas maris:
14. Ponens in thesauris abyssos.
15. Timeat Dominum omnis terra;
16. Ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
17. Quoniam ipse dixit, et generata sunt:
18. Ipse mandavit, et creata sunt.
19. Dominus dissipat consilia gentium:
20. Reprobat autem cogitationes populorum:
21. Et reprobat consilia principum.
22. Consilium autem Domini in æternum manet:

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Διὰ τῶν δέκα ἐντολῶν δοξάσατε αὐτόν.
5. Ἆσμα λέγει καθαρόν.
6. Ἐκ τῆς καρδίας ὑμῶν.
7. Ἀληθὴς ἡ ἐπαγγελία (1) αὐτοῦ.
8. Ἃ (2) ποιεῖτε, ἐν πίστει ποιεῖτε.
9. Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μου ἐκλιπέτωσάν σοι (3).
10. Ἥπλωται τὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἐπὶ (4) πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου.
11. (5) Περὶ τῶν ἀποστόλων λέγει.
12. Καὶ ὅτι ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν λέγων· *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον*, ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· τὰς γὰρ δυνάμεις, ἃς ἐποίουν οἱ ἀπόστολοι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐπετέλουν, ᾧ ἔλαβον ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.
13. Συνήγαγον τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου νενεκρωμένα (6) ὡς ἀσκόν.
14. Ἐν τοῖς ἀποστόλοις τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.
15. Ὡς εἰδυῖα αὐτὸν ἑαυτῆς δημιουργόν.
16. Μετατεθῶσι πάντες εἰς τὸν Κύριον.
17. Ἐν τῷ βαπτίσματι.
18. Ἀνεκαίνισε γὰρ αὐτούς.
19. Τὰς προτέρας ἀποῤῥίπτει ἀπὸ τῶν καρδιῶν αὐτῶν.
20. Καὶ ἀλλοτριοῖ προτέρους αὐτῶν λογισμούς.
21. Καὶ τὰς βουλὰς τῶν δαιμόνων διασκεδάζει.
22. Ἡ διδαχὴ αὐτοῦ.

4. Per observantiam decem præceptorum glorificate eum.
5. Canticum, inquit, mundum.
6. Ex corde vestro.
7. Vera promissio ejus.
8. Quæ facitis, facite in fide.
9. Misericordia et fides nunquam tibi deficiant.
10. Super omnem hominis animam expansa est
C misericordia tua, Domine.
11. De apostolis loquitur.
12. Et quod insufflavit in faciem eorum dicens: *Accipite Spiritum sanctum* [86], cum resurrexit a mortuis. Etenim miracula, quæ faciebant apostoli, per Spiritum sanctum faciebant, quem ex ore ejus acceperunt.
13. Gentes mundi mortuas peccato congregaverunt velut utrem.
14. In apostolis justificationes ejus.
15. Ut quæ scit eum creatorem suum fuisse.
16. Transferantur omnes in Dominum.
17. In baptismo.
18. Eos enim renovavit.
19. Priora projicit consilia e cordibus eorum.
D
20. Et immutat anteriores eorum cogitationes.
21. Et consilia dæmonum dissipat.
22. Doctrina ejus.

[86] Joan. xx, 22.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εὐαγγέλια.
(2) Καὶ πάντα ἅ, etc.
(3) Μὴ... σε, non σοι.
(4) Ἔλεος Κυρίου ἐπί, etc.
(5) N. 11. Περί, etc., ὅτε ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, τάς etc., ἐπετέλουν, ᾧ, etc., αὐτοῦ.
(6) Συνήγαγεν... νεκρωμένα ὡσεί, etc.

23. Cogitationes cordis ejus in generationem et generationem. A

24. Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus:

25. Populus, quem elegit in hæreditatem sibi [suam].

26. De cœlo respexit Dominus;

27. Vidit omnes filios hominum.

28. De præparato habitaculo suo,

29. Respexit super omnes qui habitant terram,

30. Qui finxit singillatim corda eorum;

31. Qui intelligit omnia opera eorum.

32. Non salvatur rex per multam virtutem:

33. Et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ:

34. Fallax equus ad salutem: B

35. In abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.

36. Ecce oculi Domini super metuentes eum:

37. Sperantes super misericordia ejus;

38. Ut eruat a morte animas eorum;

39. Et alat eos in fame.

40. Anima autem nostra sustinet Dominum:

41. Quoniam adjutor et protector noster est:

42. Quia in eo lætabitur cor nostrum;

43. Et in nomine sancto ejus speravimus.

23. Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

24. Μακάριον τὸ ἔθνος, οὗ ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ·

25. Λαὸς, ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῷ [ἑαυτοῦ].

26. Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος·

27. Εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

28. Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ,

29. Ἐπέβλεψεν ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν,

30. Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν·

31. Ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν.

32. Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν·

33. Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ.

34. Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν·

35. Ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται.

36. Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν·

37. Τοὺς ἐλπίζοντας [in marg. cod. *γράφεται καὶ* τοῖς ἐλπίζουσιν] ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ·

38. Ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν·

39. Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ.

40. Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ·

41. Ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστιν·

42. Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν·

43. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἠλπίσαμεν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

23. Illuminatio ejus. C

24. Sanctorum gentem et populum ejus significat.

25. Complacuit, inquit, salvum facere.

26. Semper enim homines respexit.

27, 29. Intuitus est e cœlo sancto suo hominum genus, et eis omnibus consuluit atque providit.

30. In baptismo.

31. Gaudet præterea eorum operibus.

32. In die judicii.

33. Salus a Domino et in præsenti et in futuro sæculo unicuique datur.

34. Non autem ut in præsenti equum habens, tunc poterit in eo aufugere.

35. Non enim cujusque potentia salvabit eum tempore judicii. D

36, 37. Delectatur enim subjectione et spe, quam in eo habent.

38. A morte æterna.

39. Non famem panis significat, sed famem audiendi verbum Domini.

40. Anima nostra exspectat semper misericordiam ab eo.

41. Quoniam ipse semper curæ nos habet.

42. Inhabitante ipso in nobis.

43. Quoniam potens est salvare nos.

23. Ὁ φωτισμὸς αὐτοῦ.

24. (1) Τὸ τῶν ἁγίων ἔθνος καὶ τὸν αὐτοῦ λαὸν λέγει.

25. Εὐδόκησε τοῦ σῶσαι, λέγει.

26. Ἀεὶ γὰρ ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους.

27-29. Ἐπεῖδεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρόνοιαν αὐτῶν πάντων πεποίηται.

30. Ἐν τῷ βαπτίσματι.

31. Χαίρει (2) λοιπὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν.

32. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

33. Παρὰ Κυρίου ἡ σωτηρία καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἑκάστῳ δίδοται.

34. Οὐδὲ ὁ ἵππος (3) ἔχων ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τότε δυνήσεται ἐν αὐτῷ φεύγειν.

35. Οὐ γὰρ ἡ δυναστεία ἑκάστου σώζει [σώσει] αὐτὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως.

36, 37. Ἐρᾶται ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ ἐλπίδι, ἣν ἔχουσιν εἰς αὐτόν.

38. Τοῦ αἰωνίου θανάτου.

39. Οὐ λέγει λιμὸν ἄρτου, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (4).

40. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν περιμένει πάντοτε τὸ παρ' αὐτοῦ ἔλεος.

41. Ὅτι αὐτὸς ἀεὶ φροντίδα ἡμῶν ποιεῖται.

42. Κατασκηνοῦντος αὐτοῦ ἐν ἡμῖν.

43. Ὅτι δύναται σῶσαι ἡμᾶς.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ τῶν, etc., λέγει. N. 26, 27. Ἀεὶ γάρ, etc. N. 28, 29. Ἐπεῖδεν ἐκ. etc.

(2) Χαίρει γάρ, etc.

(3) Οὐδὲ ἵππον.

(4) Λόγον Θεοῦ.

44. Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ.

A 44. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὅτε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν. ΨΑΛ. ΛΓ'.

1. Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ·
2. Διαπαντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου.
3. Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου·
4. Ἀκουσάτωσαν πρᾳεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν.
5. Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί·
6. Καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό.
7. Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου·
8. Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐῤῥύσατό με.
9. Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε·
10. Καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ.
11. Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ·
12. Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν.

Psalmus David, cum immutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit. *PSAL. XXXIII.*

1. Benedicam Dominum in omni tempore:
2. Semper laus ejus in ore meo.
3. In Domino laudabitur anima mea:
4. Audiant mansueti et lætentur.
5. Magnificate Dominum mecum:
6. Et exaltabimus nomen ejus in idipsum.
7. Exquisivi Dominum, et exaudivit me.
8. Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
9. Accedite ad eum, et illuminamini:
10. Et facies vestræ non confundentur.
B 11. Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum:
12. Et ex omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

44. Ὡς ἠλπίσαμεν, ὅτι τὸ ἔλεός σου ἀμέτρητον καὶ ἀνεξιχνίαστόν ἐστιν εἰς ἡμᾶς, οὕτως ἡμῖν αὐτὸ παράσχου, Κύριε.

44. Quemadmodum speravimus, quod misericordia tua super nos immensa et investigabilis est, ita nobis eam exhibe, Domine.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὴν ὄψιν αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν.* Αὕτη οὖν ἐστιν ἡ ἑρμηνεία· Περὶ τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ νεκρῶν ἔργων ἐπὶ τὸν Κύριον εἴρηται. Λέγει γάρ· *Τῷ Δαβὶδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται, *τοῦτον ἐπόθησα. Ὁπότε δὲ ἠλλοίωσε τὴν ὄψιν αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ*, τουτέστιν ὅταν τις τὸ πρόσωπον τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀλλοιώσῃ ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς ἀγαθὸν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τῶν πατέρων ἡμῶν· ἑρμηνεύεται γὰρ Ἀβιμέλεχ, *Πατρός μου βασιλεία*, ὅπερ νοεῖται εἰς τὸν Κύριον, ὥς φησι τῷ ἀλλοιοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν· *Τέκνον, ἀφέωνταί σοι ἁμαρτίαι σου.*

Titulus præpositus continet: *Psalmus David, cum immutavit faciem suam coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit.* Hæc igitur est interpretatio: Psalmus dictus est de iis qui se convertunt e mortuis operibus ad Dominum. Dicit enim David. quod interpretatur, *hunc desideravi. Cum immutavit faciem suam coram Abimelech,* hoc est cum quis faciem cordis sui immutavit a malo in bonum coram Rege patrum nostrorum. Abimelech enim interpretatur *regnum Patris mei*, quod intelligitur de Domino, quandoquidem ait immutanti faciem cordis sui a malo in bonum: *Fili, dimittuntur tibi peccata tua*[87].

1, 2. (2) Ἀπαύστως, λέγει.
3. Ἀσιγήτως ὁ ἔπαινος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου.
4. Παρὰ Κυρίου, λέγει.
5. Αἱ ἅγιαι δυνάμεις.
6. Καὶ δοξάσωμεν αὐτὸν ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ ὑμᾶς (3) ἐν οὐρανῷ.
7. Διὰ τῆς δεήσεως, λέγει (4).
8. Τῶν ἁμαρτιῶν μου.
9, 10. Αἱ καρδίαι ὑμῶν.
11. Ὁ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ.
12. Ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ.

C 1, 2. Indesinenter, dicit.
3. Laus ejus in ore meo nunquam conticescet.
4. A Domino, inquit.
5. Sanctæ potestates.
6. Et glorificabimus eum nos in terra, quemadmodum vos in cœlo.
7. Per orationem, inquit.
8. E peccatis meis.
9, 10. Corda vestra.
11. Humilis corde.
12. Ab omni tentatione.

[87] Marc. II, 5.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Τῷ Δαβὶδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμελὲχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν. Αὕτη οὖν ἐστιν ἡ ἑρμηνεία· τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ νεκρῶν ἔργων ἐπὶ τὸν Κύριον λέγει. Τῷ γὰρ Δαβὶδ εἴρηκεν, ὅπερ ἑρμηνεύεται, τοῦτον ἐπόθησα. Πότε δὲ τοῦτον ἐπόθησεν (fort. leg. οὗτος πεποθημένος). Πότε (lege ὁπότε) δὲ ἠλλοίωσε τὴν ὄψιν αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμελέχ· τουτέστιν ὅταν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀλλοιώσει (lege ἠλλοίωσεν) ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐνώπιον τοῦ D βασιλέως πατέρων ἡμων. Ἑρμηνεύεται γὰρ Ἀβιμελὲχ, πατρός μου βασιλεία. Ὅπερ νοεῖται εἰς τὸν Κύριον, ὥς φησι τῷ ἀλλοιοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν· Τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

(2) N. 1. Ἀπαύστως, λέγει. N. 2. Ἀσιγήτως. N. 3. Παρὰ τοῦ, etc. N. 4. Αἱ ἅγιαι. N. 5, 6. Καὶ δοξάσωμεν, etc.

(3) Ὑμεῖς.

(4) Λέγει, ἐξεζήτησα.

13. Castrametabitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos.

14. Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus:

15. Beatus vir, qui sperat in eo.

16. Timete Dominum, omnes sancti ejus:

17. Quoniam non est inopia timentibus eum.

18. Divites eguerunt et esurierunt:

19. Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

20. Venite, filii, audite me:

21. Timorem Domini docebo vos.

22. Quis est homo qui vult vitam,

23. Diligens dies videre bonos?

24. Prohibe linguam tuam a malo:

25. Et labia tua ne loquantur dolum.

26. Diverte a malo, et fac bonum:

27. Inquire pacem, et persequere eam.

28. Oculi [Quoniam oculi] Domini super justos;

29. Et aures ejus in preces eorum.

30. Vultus autem Domini super facientes mala;

31. Ut perdat de terra memoriam eorum.

32. Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos,

A 13. Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.

14. Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος·

15. Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν.

16. Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ·

17. Ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

18. Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν·

19. Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ.

20. Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου·

21. Φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς.

22. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν,

23. Ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς;

24. Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ·

B 25. Καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον.

26. Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν·

27. Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν.

28. Ὀφθαλμοὶ [ὅτι ὀφθαλμοὶ] Κυρίου ἐπὶ δικαίους·

29. Καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν.

30. Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά·

31. Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.

32. Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν,

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Ut super tribus pueris in camino ignis.

14. Immortale donum, dicit.

15. Quod enim quisque ab eo sperat obtinere, illud accipiet, et amplius accipiet.

16. Qui enim sancti esse vultis, timete eum.

17. Quoniam nullum bonum deest timentibus eum.

18. Deficientibus divitiis, in quibus speraverunt. Proprie autem Judæorum populum significat.

19. Divitiæ enim eorum sunt Dominus, qui bonus et indeficiens est, in cujus manu omnia sunt; ipse enim ea fecit.

20-23. Desiderans æterne vivere, et dies interminabiles quærens videre.

24. A convicio.

25. Prohibe a mendacio.

26. Ab omni peccato.

27. Dominum, et sequere eum.

28, 29. Gaudet videns eos propter opera eorum, et delectatur audiens deprecationem eorum, quoniam, quæ placita ei sunt, ab eo petunt.

30. Irascitur autem, atque indignatur super facientes mala.

31. Et ex hac terra et futura.

32. Sicut in tempestate maris discipuli *clamaverunt* et ex omni æstu animam a corpore separatam

13. Ὡς ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων τὴν (1) κάμινον τοῦ πυρός.

C 14. Τῆς ἀθανάτου δωρεᾶς, λέγει.

15. Ὃ γάρ τις ἐλπίζει κομίσασθαι (2) ἀπ' αὐτοῦ, τοῦτο λήψεται, καὶ περισσότερον λήψεται.

16. Ὅσοι ἅγιοι θέλετε εἶναι, φοβεῖσθε αὐτόν.

17. Ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν λείπει τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

18. Ἐκλείψαντος τοῦ πλούτου (3), ἐφ' ᾧ ἐπεποίθησαν. Κυρίως (4) δὲ τὸν τῶν Ἰουδαίων φησὶ λαόν.

19. Ὁ γὰρ πλοῦτος αὐτῶν Κύριός ἐστιν, ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀνέκλειπτος (5), οὗ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πάντα ἐστίν· αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν αὐτά.

20-23. (6) Ὁ ἐν ἐπιθυμίᾳ ἔχων ἀϊδίως ζῆν, καὶ τὰς ἡμέρας τὰς ἀτελευτήτους ζητῶν ἰδεῖν.

24. Ἀπὸ λοιδορίας.

25. Κώλυσον (7) ἀπὸ ψεύδους.

D 26. Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

27. Τὸν Κύριον, καὶ ἀκολούθει αὐτῷ.

28, 29. Χαίρει ὁρῶν αὐτοὺς διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ τέρπεται ἀκούων τῆς δεήσεως αὐτῶν, ὅτι τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ αἰτοῦνται παρ' τοῦ (8).

30. Θυμοῦται δὲ, καὶ ὀργίζεται ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας κακά.

31. Καὶ ἐκ ταύτης τῆς γῆς καὶ τῆς μελλούσης.

32. Καθάπερ ἐν τῷ κλύδωνι τῆς θαλάσσης οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐκ παντὸς τοῦ κλύδωνος ψυχὴν σώμα-

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς τήν.
(2) Κομίσασθαι ἀγαθὸν παρ' αὐτοῦ, οὕτω etc.
(3) Αὐτῶν πλ.
(4) *Κυρίως* et reliqua desunt in cod.
(5) Ἀνεκλειπής, etc.
(6) N. 20, 21. Οἱ ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ διδαχθῆναι, ἔλθετε, καὶ ἀκούσατέ. N. 22, 23. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ ἐν ἐπιθυμίᾳ, etc.
(7) Καὶ τὰ χείλη σου κώλυσον.
(8) Αὐτοῦ.

33. Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐῤῥύσατο αὐτούς.

34. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν [τῇ καρδίᾳ],

35. Καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει.

36. Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων,

37. Καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

38. Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν·

39. Ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται.

40. Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός·

41. Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσι.

42. Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ·

43. Καὶ οὐ μὴ πλημμελήσωσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν.

A

33. Et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

34. Juxta Dominus iis qui tribulato sunt corde:

35. Et humiles spiritu salvabit.

36. Multæ tribulationes justorum,

37. Et ex omnibus his liberabit eos Dominus.

38. Custodit Dominus omnia ossa eorum

39. Unum ex his non conteretur.

40. Mors peccatorum pessima :

41. Et qui oderunt justum, delinquent.

42. Redimet Dominus animas servorum suorum ;

43. Et non delinquent omnes, qui sperant in eo.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΛΔ'.

B

1. Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με·

2. Πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με·

3. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου.

Psalmus David. PSAL. XXXIV.

1. Judica, Domine, nocentes me :

2. Expugna impugnantes me :

3. Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium meum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τος χωριζομένην, καὶ (1) βοώντων πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσε, καὶ εἰσακούει αὐτῶν.

33. Τῶν πειρασμῶν τοῦ ἐχθροῦ.

34. Τοῖς πραέσι (2).

35. Τοὺς ταπεινόφρονας (3), λέγει, σώσει, οὐ τοὺς ταπεινολόγους, καὶ ταπεινοσχήμους.

36. Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

37. Διὰ γὰρ αὐτὸν θλίψεις ὑπομένουσιν.

38. Τὴν ἰσχὺν τῆς (4) ψυχῆς αὐτῶν.

C

39. Ἐν οὐδενὶ ἐάσει φθαρῆναι αὐτοὺς ὑπὸ ἁμαρτίας.

40. Ἡ ἁμαρτία.

41. Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν Θεὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ [δούλους] ἁμαρτήσουσιν.

42. Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

43. Καὶ οὐ μὴ ἁμάρτωσι (5) πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν.

liberavit, et clamantes ad eum exaudivit, et nunc exaudit eos.

33. A tentationibus inimici.

34. Mitibus.

35. De se humiliter sentientes salvabit, inquit; non verbis, et specie tenus humiles.

36. In hoc mundo.

37. Nam propter eum tribulationes patiuntur.

38. Fortitudinem animæ eorum.

39. Nullatenus sinet corrumpi eos a peccato.

40. Peccatum.

41. Et qui odio habent Deum et servos ejus, peccabunt.

42. Ab omni peccato.

43. Et non peccabunt omnes, qui sperant in eo.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ Δαβὶδ καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐποίησε τῶν ἁρπαγέντων προβάτων, καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ πολεμήσας τὴν νίκην πεποίηται πατάξας τὸν Γολιάθ. Ὅπερ εὑρίσκομεν γεγενημένον ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ· ὅτι καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐποίησε τῶν καταπονουμένων ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ πολεμήσας καὶ καταβαλὼν τὸν διάβολον, νίκην δεδώρηται τῷ γένει ἡμῶν. Ἀληθῆ δὲ ταῦτά σοι παρίστησιν οὗτος ὁ ψαλμὸς οὕτως (6).

Titulus præpositus continet : *Psalmus David.* Hoc autem significat, quod psalmus iste ad Dei Filium pertinet. David enim et raptas oves vindicavit, et pro populo pugnans, percusso Goliath, victoriam obtinuit. Quod invenimus a Dei Filio factum esse : quoniam et ab adversariis potestatibus oppressos vindicavit, et, inita pugna, prostratoque diabolo, victoriam donavit generi humano. Has autem veritates tibi ita exhibet hic psalmus.

D

1. Ὅτι δίκαιος εἶ κριτής.

2. Τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.

3. Τοῦ σταυροῦ σου, λέγει, καὶ τῆς πίστεώς σου.

1. Quoniam justus es judex.

2. Potestates inimici.

3. Crucis tuæ, inquit, et fidei tuæ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Παντὸς δὲ κλύδωνος ψυχῆς καὶ χειμαζομένων καὶ, etc.

(2) Πράοις.

(3) Ταπεινοφρονοῦντας.

(4) Πᾶσαν τὴν ἰσχὺν λέγει τῆς, etc.

(5) Ἁμαρτήσουσιν.

(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· τῷ Δαβίδ, etc. Οὗτος εἴρηται τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, etc. Γεγενημένον καὶ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι, etc. Καὶ πολεμήσας τὸν πόλεμον τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, λέγω δὴ τὸν διάβολον, etc. Ἀληθῆ δὲ ταῦτα οἷον παρίστησιν αὐτὸς ὁ ψαλμὸς οὕτως.

4. Effunde frameam, et conclude adversus eos A qui persequuntur me.

5. Dic animæ meæ : Salus tua ego sum.

6. Confundantur et revereantur quærentes animam meam.

7. Avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala.

8. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti :

9. Et angelus Domini coarctans eos.

10. Fiat via illorum tenebræ et lubricum :

11. Et angelus Domini persequens eos.

12. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui :

13. Supervacue exprobraverunt animam meam.

14. Veniat illi laqueus, quem ignorat :

15. Et captio, quam abscondit, apprehendat eum : B

16. Et in laqueum cadat in ipsum.

17. Anima autem mea exsultabit in Domino :

18. Et delectabitur super salutari suo.

19. Omnia ossa mea dicent : Domine, Domine, quis similis tibi ?

20. Eripiens inopem de manu fortiorum ejus ;

21. Et egenum et pauperem a diripientibus eum.

4. Ἔκχεον ῥομφαίαν, καὶ σύγκλεισον ἐξεναντίας τῶν καταδιωκόντων με.

5. Εἰπὸν τῇ ψυχῇ μου · Σωτηρία σού εἰμι ἐγώ.

6. Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου.

7. Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ καταισχυνθήτωσαν οἱ λογιζόμενοί μοι κακά.

8. Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χνοῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου·

9. Καὶ ἄγγελος Κυρίου ἐκθλίβων αὐτούς

10. Γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος καὶ ὀλίσθημα·

11. Καὶ ἄγγελος Κυρίου καταδιώκων αὐτούς.

12. Ὅτι δωρεὰν ἔκρυψάν μοι διαφθορὰν παγίδος αὐτῶν.

13. Μάτην ὠνείδισαν τὴν ψυχήν μου.

14. Ἐλθέτω αὐτῷ παγὶς, ἣν οὐ γινώσκει·

15. Καὶ ἡ θήρα, ἣν ἔκρυψε, συλλαβέτω αὐτόν·

16. Καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ.

17. Ἡ δὲ ψυχή μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ·

18. Τερφθήσεται ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.

19. Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι · Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι ;

20. Ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ·

21. Καὶ πτωχὸν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτόν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4, 5. Et gratia Spiritus sancti circumdans animam meam, dic ipsi : Ne timeas, *salus tua ego sum.*

6. Atque ita demum *confundantur et revereantur* potestates inimici. C

7. Similiter eædem potestates.

8. Exsufflabit dæmones ex corde meo Spiritus sanctus tuus.

9. Et illuminatio tua expellens eos ex corde meo.

10. Inopes consilii præ timore concidant.

11. Et gratia tua persequetur eos.

12. Cum nulla res mihi esset cum ipsis, mundanas voluptates in corde meo posuerunt.

13. Afflixerunt, inquit, animam meam.

14. Veniat diabolo dies judicii, quod non exspectat.

15. Et mors, quam ipse invenit.

16. Et in gehennam ignis projicietur in ipsam. D

17. Gaudebit in Domino in æternum.

18. In judiciis ejus.

19. Omnis virtus mea, inquit.

20. Humilem corde, inquit, eripiens a spiritibus immundis.

21. Ab inimicis visibilibus et invisibilibus liberat eos, et in præsenti, et in futuro sæculo.

4, 5. Καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου (1) Πνεύματος κυκλώσας τὴν ψυχήν μου, εἰπὲ αὐτῇ · Μὴ φοβοῦ, *σωτηρία σού εἰμι ἐγώ.*

6. Καὶ οὕτω λοιπὸν *αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν* αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.

7. Ὁμοίως αἱ αὐταὶ δυνάμεις.

8. Ἐκφυσήσει τοὺς δαίμονας ἐκ τῆς καρδίας μου τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.

9. Καὶ ὁ φωτισμός σου διώκων αὐτοὺς ἐκ τῆς καρδίας μου.

10. Ἐν ἀπορίᾳ ὄντες ἀπὸ τοῦ φόβου (2) πεσέτωσαν.

11. Καὶ ἡ χάρις σου διώξει αὐτούς.

12. Οὐδὲν ἔχοντός μου πρὸς αὐτοὺς ἔθηκαν τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

13. Ἔθλιψαν, λέγει, τὴν ψυχήν μου.

14. Ἐλθέτω τῷ διαβόλῳ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, ὅπερ (3) οὐ προσδοκᾷ.

15. Καὶ ὁ θάνατος, ὃν αὐτὸς ἐφεῦρεν (4).

16. Καὶ ἐν τῇ γεέννῃ τοῦ πυρὸς βληθήσεται (5) ἐν αὐτῇ.

17. Χαρήσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἀϊδίως.

18. Ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

19. Πᾶσα ἡ ἰσχύς μου, λέγει.

20. Τὸν πτωχὸν τῇ καρδίᾳ, διαλέγει (6), ῥυόμενος ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.

21. Ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν ῥύεται (7) αὐτοὺς, καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἁγίου σου.
(2) Φόβου σου.
(3) Ὅτε.
(4) Ἐφηῦρεν.
(5) Βληθήσονται.
(6) Λέγει.
(7) Ῥύσεται.

22. Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον, ἠρώτων με·
23. Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν·
24. Καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου.
25. Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον·
26. Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου·
27. Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.
28. Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφῷ ἡμετέρῳ, οὕτως εὐηρέστουν·
29. Ὡς πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων οὕτως ἐταπεινούμην.
30. Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν·
31. Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνων.
32. Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν·
33. Ἐπείρασάν με, ἐξεμυκτήρισάν με μυκτηρισμῷ.
34. Ἔβρυξαν ἐπ' ἐμὲ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν.
35. Κύριε, πότε ἐπόψῃ;
36. Ἀποκατάστησον τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν·

A 22. Surgentes mihi testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me :
23. Retribuebant mihi mala pro bonis ;
24. Et sterilitatem animæ meæ.
25. Ego autem, cum ipsi molesti essent mihi, induebar cilicio :
26. Et humiliabam in jejunio animam meam :
27. Et oratio mea in sinu meo convertetur.
28. Quasi proximo, quasi fratri nostro, sic complacebam :
29. Quasi lugens et contristatus, sic humiliabar.
30. Et adversum me lætati sunt, et convenerunt :
31. Congregata sunt super me flagella, et igno-
B ravi.
32. Dissipati sunt, nec compuncti :
33. Tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione.
34. Frenduerunt super me dentibus suis.
35. Domine, quando respicies ?
36. Restitue animam meam a malignitate eorum :

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Ἀναστάντες λογισμοὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου, ἃς οὐκ ἤθελον, ἐνέβαλόν μοι.

23, 24. Καὶ τὸ σπαρέν μοι παρὰ τοῦ Κυρίου (1) ἐλάμβανον, τὰ δὲ ἑαυτῶν ὑπετίθουν μου (2), καὶ ἄκαρπον ἐποίουν τὴν ψυχήν μου.

25, 26. Ἐγὼ δὲ, ἐν τῷ τοὺς ἀκάρπους λογισμοὺς τῇ καρδίᾳ μου ἐπιμένειν (3), ἐπένθουν μετὰ δακρύων καὶ νηστειῶν προσευχόμενος, εἴ πως ὁ Θεὸς συμπαθήσας ἐλεήσει με.

27. Καὶ ἡ αἴτησίς μου εἰσακουσθεῖσα ποιήσει με συλλαβεῖν ἔργα δικαιοσύνης.

28, 29. Ὡς τινὰ τῶν φίλων μου, ἢ τῶν ἀδελφῶν μου πενθῶν, οὕτως ἐμαυτὸν ἐπένθουν διὰ τὴν οἰκοῦσαν (4) ἐν ἐμοὶ ἁμαρτίαν, καὶ οὕτως διὰ τῶν δακρύων μου εὐηρέστουν.

30. Ἐκεῖνοι δὲ, ὡς εἶδόν με πενθοῦντα, συναχθέντες εὐφραίνονται [εὐφράνθησαν] (5) ἐπὶ τῇ θλίψει μου.

31. Συναχθέντων αὐτῶν ἐπ' ἐμὲ, οὐδενὶ αὐτῶν ἐκολλώμην.

32. Ἀπέκοπτον αὐτοὺς ἐκ τῆς καρδίας μου (6), καὶ οὐδὲν οὕτως ἐπαύοντο.

33. Ἐπείραζόν με (7), καὶ κατέπαιζον τῆς ἀσθενείας μου.

34, 35. Βρύχοντες ἀπ' ἐμοῦ [ἐπ' ἐμὲ] (8) *τοὺς ὀδόντας αὐτῶν*· ἐγὼ δὲ ἔλεγον· *Κύριε* (9), *πότε ἐπόψῃ;*

36. Λύτρωσαι *τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν.*

22. Surgentes cogitationes in corde meo, voluptates vitæ, quas nolebam, injecerunt mihi.

23, 24. Quod erat in me satum a Domino, sup-
C positis mihi suis, abstulerunt, effeceruntque animam meam infructiferam.

25, 26. Ego autem, cum steriles cogitationes in corde meo permanerent, lugebam cum lacrymis et jejuniis orans, si quando Deus compatiens misereretur mei.

27. Et petitio mea exaudita faciet me concipere opera justitiæ.

28, 29. Veluti aliquem ex amicis meis, vel ex fratribus meis plorans, ita me deplorabam propter inhabitans in me peccatum, et ita lacrymis meis complacebam.

30. Illi autem ut me gementem viderunt, simul congregati lætati sunt in tribulatione mea.

31. Congregatis ipsis in me, nulli eorum adhæ-
D rebam.

32. Abscindebam eos ex corde meo, et ita neutiquam quiescebant.

33. Tentabant me, et irridebant infirmitatem meam.

34, 35. Frendebant *super me dentibus suis*, ego autem dicebam : *Domine, quando respicies ?*

36. Libera *animam meam a malignitate eorum.*

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Θεοῦ.
(2) Μοι.
(3) Ἐπιμένειν ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
(4) Ἐνοικοῦσαν.
(5) Εὐφραίνοντο.
(6) Ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ οὐδὲ οὕτως οὐκ ἐπαύοντο.
(7) Με ἔτι, καί.
(8) Κατ' ἐμοῦ.
(9) Κύριε, πρόσχες μοι.

37. A leonibus unicam meam.
38. Confitebor tibi in ecclesia magna.
39. In populo gravi laudabo te.
40. Non supergaudeant mihi, qui adversantur mihi inique :
41. Qui oderunt me gratis ; et annuunt oculis.
42. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur ;
43. Et in iracundia dolos cogitabant.
44. Dilataverunt super me os suum :
45. Dixerunt, euge, euge : viderunt oculi nostri.
46. Vidisti, Domine, ne sileas :
47. Domine, ne discedas a me.
48. Exsurge, Domine, et intende judicio meo,
49. Deus meus, et Dominus meus in causam meam.
50. Judica me, Domine, secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi :
51. Non dicant in cordibus suis : Euge, euge animæ nostræ :
52. Nec dicant : devoravimus eum,
53. Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis :
54. Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me :
55. Exsultent et lætentur, qui volunt justitiam meam :

A 37. Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου.
38. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἐκκλησίᾳ πολλῇ·
39. Ἐν λαῷ βαρεῖ αἰνέσω σε.
40. Μὴ ἐπιχαρείησάν μοι οἱ ἐχθραίνοντές μοι ἀδίκως·
41. Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν, καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς.
42. Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν·
43. Καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελογίζοντο.
44. Ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν·
45. Εἶπον· Εὖγε, εὖγε· εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν.
46. Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς·
47. Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ.
48. Ἐξεγέρθητι, Κύριε, καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου,
49. Ὁ Θεός μου, καὶ ὁ Κύριός μου εἰς τὴν δίκην
B μου.
50. Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ μὴ ἐπιχαρείησάν μοι.
51. (a) Μὴ εἴποισαν ἐν καρδίαις αὐτῶν· Εὖγε, εὖγε τῇ ψυχῇ ἡμῶν·
52. Μηδὲ εἴποιεν· Κατεπίομεν αὐτόν.
53. Αἰσχυνθείησαν καὶ ἐντραπείησαν ἅμα οἱ ἐπιχαίροντες τοῖς κακοῖς μου·
54. Ἐνδυσάσθωσαν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν οἱ μεγαλοῤῥημονοῦντες ἐπ' ἐμέ.
55. Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθήτωσαν οἱ θέλοντες τὴν δικαιοσύνην μου·

(a) V. 51, Κύριε, etc., μοι οἱ ἐχθροί μου. V. 52, Μηδὲ εἴποιεν ἐν καρδίᾳ αὐτῶν, etc. V. 53, Μηδὲ εἴποισν, etc. V. 54, Αἰσχυνθείησαν, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

37. Ab adversariis potestatibus rapientibus animam meam desolatam.
38. Inter sanctos tuos narrabo auxilium, quod mihi a te allatum est.
39. Et in populo multo laudabo te.
40, 41. Importune me odio habentes, et meditantes me interficere.
42, 43. Veluti mussitationes pietatis subeuntes tentabant me devorare.
44. Quærebant me deglutire.
45. Et dicunt : Ah ! ah ! cadentem eum videmus.
46, 47. *Vidisti, Domine*, ne sinas me auxilio tuo destitui.
48, 49. Ita præscribe mihi vitam meam instituere, quemadmodum tibi est beneplacitum.
50. Domine Deus meus, tu mei dominare, et non isti satellites inimici.
51. Ne gaudeant corda eorum de lapsu meo.
52. Neque glorientur, lucrati fuimus eum.
53. De iisdem immundis spiritibus loquitur.
54. Edicentes me interfecturos.
55. De me, quod a contrariis potestatibus liberatus sim, sanctæ tuæ virtutes exsultent.

C 37. Ἀπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων τῶν ἁρπαζόντων τὴν ψυχήν μου τὴν μεμονωμένην (1).
38. Ἐπὶ τῶν ἁγίων σου διηγήσομαι τὴν παρὰ σοῦ μοι γεγενημένην (2) βοήθειαν.
39. Καὶ ἐπὶ λαοῦ πολλοῦ αἰνέσω σε.
40, 41. Οἱ μισοῦντές με ἀκαίρως καὶ βουλευόμενοι ἀνελεῖν με.
42, 43. Ὡς γογγυσμοὶ (3) θεοσεβείας ὑπεισερχόμενοι ἐπεχείρουν καταφαγεῖν με.
44. Καταπιεῖν με ἐζήτουν.
45. Καὶ λέγουσι· Ναὶ ναὶ ὁρῶμεν αὐτὸν πίπτοντα.
46, 47. *Εἶδες, Κύριε*, μὴ ἐάσῃς με ἀβοήθητον.
48, 49. (4) Οὕτως ὁρισόν μοι πολιτεύεσθαι, ὡς ἔστιν σοι εὐάρεστον.
D 50. Κύριε ὁ Θεός μου, σύ μου κυρίευσον, καὶ μὴ οὗτοι οἱ τοῦ ἐχθροῦ δορυφόροι.
51. Μὴ χαρῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν ἐπὶ τῇ πτώσει μου.
52. Μηδὲ καυχήσονται, ὅτι ἐκερδήσαμεν.
53. Περὶ τῶν αὐτῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων λέγει.
54. Οἱ ἐπαγγελλόμενοί με ἀνελεῖν.
55. Ῥυσθέντος μου ἀπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων ἀγαλλιάσθωσαν αἱ ἅγιαί σου δυνάμεις.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μεμαινομένην.
(2) Γενομένην.
(3) Λογισμοὶ... καταβαλεῖν με.
(4) N. 48. Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἑαυτὸν διήγειρον, εἰς τὸ ἰδεῖν τὴν ἀδικίαν μου. N. 49. Ἣν ἔχω πρὸς τὰς τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. N. 50. Οὕτως, etc. N. 51. Κύριε. N. 52. Μηδὲ καυχήσονται, ὅτι ἐκέρδησάν με. N. 53. Μὴ καυχήσονται αἱ, etc. N. 54. Περὶ τῶν, etc.

56. Καὶ εἰπάτωσαν διαπαντός· μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος,
57. Οἱ θέλοντες τὴν εἰρήνην τοῦ δούλου αὐτοῦ.
58. Καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσει τὴν δικαιοσύνην σου·
59. Ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν ἔπαινόν σου.

A

56. Et dicant semper: Magnificetur Dominus,
57. Qui volunt pacem servi ejus.
58. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam:
59. Tota die laudem tuam.

Εἰς τὸ τέλος· τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΛΕ'.

1. Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ·
2. Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ·
3. Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ·
4. Τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ, καὶ μισῆσαι.
5. Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος·
6. Οὐκ ἠθουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι.
7. Ἀνομίαν διελογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ·
8. Παρέστη πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ·
9. Κακίᾳ δὲ οὐ προσώχθισε.
10. Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου·
11. Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν.
12. Ἡ δικαιοσύνη σου ὡ- δον Θεοῦ·

In finem: servo Domini David. *PSALMUS XXXV.*

1. Dicit injustus, ut delinquat in semetipso;
2. Non est timor Dei ante oculos ejus:
3. Quoniam dolose egit in conspectu ejus;
4. Ut inveniret iniquitatem suam, et odio haberet.
5. Verba oris ejus iniquitas et dolus:

B

6. Noluit intelligere ut bene ageret:
7. Iniquitatem meditatus est in cubili suo:
8. Astitit omni viæ non bonæ:
9. Malitiam autem non odivit.
10. Domine, in cœlo misericordia tua.
11. Et veritas tua usque ad nubes.
12. Justitia tua sicut montes Dei:

ATHANASII INTERPRETATIO.

56. Καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου δι' ἐμέ.
57. Οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι.
58. Καὶ λοιπὸν μελετήσω ἐν τοῖς προστάγμασί σου.
59. Ἐν τῷ φωτὶ ἀπαύστως ἀνυμνήσω σε.

56. Et propter me glorificent nomen tuum.
57. Sancti angeli Dei.
58. Et posthac in præceptis tuis meditabor.
59. Incessanter laudabo te in luce.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων τῷ λαῷ τῷ δουλεύοντι τῷ Κυρίῳ τῷ πεποθημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς μὲν τὴν τοῦ διαβόλου πονηρίαν (2) [καὶ] ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν τὸ πῶς πᾶσιν ἀνθρώποις πλουσίως ἐκχέει τὸν ἑαυτοῦ ἔλεον καὶ τὴν χάριν (3).

Titulus præpositus continet: *In finem servo Domini David.* Hoc igitur significat, quod psalmus iste dictus est in consummatione sæculorum populo, qui servit Domino, et ab eo desideratus est: de nequitia quidem et insurrectione diaboli adversus genus humanum; de bonitate autem Dei, et erga homines benevolentia, quomodo in universum humanum genus divitias misericordiæ et gratiæ suæ effundit.

1. *Φησὶν* ὁ ἁμαρτάνειν θέλων ἐν ἑαυτῷ·
2. Οὐκ ἔστι κρίσις Θεοῦ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
3, 4. Τοῦτο δὲ λέγει ὁ τοιοῦτος, ὅτι οὐ προέθετο τοῦ (4) ἐπιγνῶναι τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν καὶ παίσασθαι.
5. Ἡ ἐνθύμησις τῆς καρδίας αὐτοῦ.
6. Οὐκ ἠθέλησεν ἐπιγνῶναι, καὶ ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν.
7. Ἀλλ' ἡ ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀνομία τυγχάνει (5).
8, 9. (6) Οὐδ' ἐνέμεινεν ἐν μιᾷ κακίᾳ, ἀλλὰ διαφόρους ἐπενόησεν ἑαυτῷ.
10. Ἐν τοῖς τὰ οὐράνια φρονοῦσι τὸ ἔλεός σου.
11. Τῶν αὐτῶν ἁγίων, λέγει.
12. Οἱ δίκαιοι (7).

C

1. *Dicit* peccare volens in semetipso:
2. Non est divinum judicium in futuro sæculo.
3, 4. Hoc autem is dicit, quoniam non proposuit agnoscere peccatum suum et abigere.
5. Cogitatio cordis ejus.
6. Noluit agnoscere et facere bonum.
7. Sed requies animæ ejus iniquitas est.
8, 9. Neque in una mansit iniquitate, sed diversas sibi excogitavit.
10. In cogitantibus cœlestia misericordia tua.
11. Usque ad ipsos sanctos, dicit.

D

12. Justi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Πονηρὰν ἐπαν.
(3) Τὴν ἑαυτοῦ χάριν.
(4) Τοῦ *deest in cod*.... καὶ παύσασθαι.
(5) Ὑπάρχει.
(6) N. 8. Τέρπεται ἐπιμένων πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ.
N. 9. Οὐκ... ἐποίησεν ἑαυτῷ.
(7) Οἱ δίκαιοί σου.

13. Judicia tua abyssus multa.
14. Homines et jumenta salvabis, Domine.
15. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus!
16. Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt:
17. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ:
18. Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.
19. Quoniam apud te fons vitæ:
20. In lumine tuo videbimus lumen
21. Prætende misericordiam tuam scientibus te;
22. Et justitiam tuam his, qui recto sunt corde.
23. Non veniat mihi pes superbiæ:
24. Et manus peccatoris non moveat me.
25. Ibi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem:
26. Expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Psalmus David. PSALMUS XXXVI.

1. Noli æmulari in malignantibus;
2. Neque zelaveris facientes iniquitatem.
3. Quoniam tanquam fenum velociter arescent:

A 13. Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.
14. Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.
15. Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός!
16. Οἱ δὲ υἱοὶ ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσι.
17. Μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου·
18. Καὶ τὸν χειμάῤῥουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς.
19. Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς·
20. Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς.
21. Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε·
22. Καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.
23. Μὴ ἐλθέτω μοι ποὺς ὑπερηφανίας·
24. Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με.
B 25. Ἐκεῖ ἔπεσον πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν·
26. Ἐξώσθησαν, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΛϚʹ.

1. Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις·
2. Μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν.
3. Ὅτι ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Judicia tua immensa.
14. Incedentes voluntate tua.
15. Quemadmodum multiplicasti genus humanum, ita et misericordiam tuam in omnes homines effudisti.
16. Sub tuo auxilio.
17. A gratia tua.
18. Sancto tuo Spiritu.
19. Quoniam apud te Patrem Filius est.
20. In ipso Filio tuo videbimus lucem.
21. Credentibus in te.
22. Et justam tuam retributionem in sempiternum dona mundis corde.
23. Nullum peccatum me supplantet.
24. Non glorietur de me potentia inimici.
25, 26. Cadunt utique gaudentes in peccato.

13. Τὰ δικαιώματά σου ἀμέτρητα.
14. Τοὺς πορευομένους τῷ βουλήματί σου
15. Ὡς ἐπλήθυνας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, οὕτως καὶ τὸ ἔλεός σου ἐπὶ πάντας αὐτοὺς ἐξέχεας.
C 16. Ὑπὸ τὴν σὴν βοήθειαν.
17. Ἀπὸ τῆς χάριτός σου.
18. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
19. Ὅτι παρὰ σοὶ τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός.
20. Ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου ὀψόμεθα φῶς.
21. Τοῖς πιστεύουσιν εἰς σέ.
22. Καὶ τὴν δικαίαν σου μισθαποδοσίαν ἀτελευτήτως δώρησαι τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ.
23. Μὴ πτερνήσει [πτερνήσῃ] με πᾶσα ἁμαρτία.
24. Μὴ καυχήσῃ μου (1) δυναστεία τοῦ ἐχθροῦ.
25, 26. Ναὶ πίπτουσι (2) χαίροντες ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Τῷ Δαβίδ.* Ἑρμηνεύεται δὲ *πεποθημένος* καὶ *ἐξουθενημένος*· ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος ληπτέον, διὰ τὸ εἰρῆσθαι τὸν ψαλμὸν εἰς τοὺς δικαίους τοὺς πεποθημένους ὑπὸ Θεοῦ· τοὺς (4) ἀσεβεῖς τοὺς ἐξουθενημένους. Γέγραπται γάρ· *Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν.*

Titulus præpositus continet: *Psalmus David.* David autem interpretatur *desideratus* et *contemptus*; quod in præsenti ita accipiendum est, propterea quod psalmus dictus est in justos a Deo desideratos: in impios a Deo contemptos. Scriptum est enim: *Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis, quia injusta cogitatio eorum* [88].

1. Noli assimilari *malignantibus.*
2. Neque te comparaveris ad illorum actiones.
3. *Quoniam tanquam fenum* decor divitiarum suarum,

D 1. Μὴ ὁμοίου *τοῖς πονηρευομένοις*·
2. Μηδὲ ἐξισοῦται (5) [ἐξισοῦ σε] ταῖς ἐκείνων πράξεσι.
3. Ὅτι (6, ὡσεὶ χόρτος ἡ εὐπρέπεια τῶν χρημάτων αὐτῶν.

[88] Psalm. CXVIII, 118.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κατισχύσῃ μου.
(2) Ἀνατρέπονται γὰρ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ μὴ δυνάμενοι στῆναι, πίπτουσι χαίροντες, etc.
(3) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάσεως περιέχει· τῷ Δαβίδ. Τῷ Δαβὶδ δὲ ἑρμ. πεπ.
(4) Καὶ εἰς τούς, etc.
(5) Ἐξισοῦ.
(6) N. 3, 4. Ὅτι... αὐτῶν ταχὺ μαρανθήσεται, καὶ ἐκ τῆς δόξης τοῦ πλούτου αὐτῶν ταχὺ ἀπ., etc.

4. Καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται.

5. Ἔλπισον ἐπὶ Κύριον, καὶ ποίει χρηστότητα·

6. Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν·

7. Καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς.

8. Κατατρύφησον τοῦ Κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου.

9. Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδόν σου,

10. Καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ποιήσει.

11. Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου·

12. Καὶ τὸ κρῖμά σου ὡς μεσημβρίαν.

13. Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἱκέτευσον αὐτόν.

14. Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ·

15. Ἐν ἀνθρώπῳ ποιοῦντι παρανομίαν.

16. Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν·

17. Μὴ παραζήλου, ὥστε πονηρεύεσθαι·

18. Ὅτι οἱ πονηρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται·

19. Οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

20. Καὶ ἔτι ὀλίγον, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξῃ ὁ ἁμαρτωλός·

21. Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὕρῃς.

22. Οἱ δὲ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν·

23. Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης.

A 4. Et quemadmodum olera herbarum cito decident.

5. Spera in Domino, et fac bonitatem;

6. Et inhabita terram;

7. Et pasceris in divitiis ejus.

8. Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.

9. Revela ad Dominum viam tuam,

10. Et spera in eo, et ipse faciet:

11. Et educet quasi lumen justitiam tuam.

12. Et judicium tuum tanquam meridiem.

13. Subditus esto Domino, et ora eum.

14. Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua;

B 15. In homine faciente injustitias.

16. Desine ab ira, et derelinque furorem:

17. Noli æmulari, ut maligneris;

18. Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur:

19. Sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.

20. Et adhuc pusillum, et non erit peccator.

21. Et quæres locum ejus, et non invenies.

22. Mansueti autem hæreditabunt terram:

23. Et delectabuntur in multitudine pacis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Ταχὺ ἀποπεσοῦνται θανάτῳ παραδοθέντες.

5. Καὶ ποίει πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

6, 7. Καὶ οἴκει ἐπὶ τῆς γῆς ποιμαινόμενος ὑπὸ Κυρίου· πλοῦτος γὰρ τῆς γῆς ὁ Κύριος ὑπάρχει, ὁ πλουτῶν αὐτὴν ἄνθεσι διαφόροις καὶ δένδρεσι παντοδαποῖς.

8. Ἀγάπησον τὸν Κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς, (1) καὶ τὰ θελήματά σου ποιήσει.

9. *Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον* τὴν καρδίαν σου,

10. Καὶ αὐτὸς ὁδηγήσει σε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

11. Καθαράν, λέγει.

12. Πεφωτισμένην.

13-15. Ταπείνωσον σεαυτὸν (2) ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα· μὴ, ἐὰν ἴδῃς τοὺς ἁμαρτάνοντας εὐθηνοῦντας, ὀργισθῇς ἐν τῇ καρδίᾳ σου δι' αὐτοὺς, καὶ θελήσῃς γενέσθαι τοιοῦτος ὁποῖος κἀκεῖνος.

16. Ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐκ ἀπεργάζεται (3).

17. Μὴ μιμοῦ τὸ κακόν.

18. Ὅτι οἱ ποιοῦντες τὸ κακὸν ἐξολοθρευθήσονται.

19. Οἱ δὲ ἀπεκδεχόμενοι τοῦ Κυρίου τὴν ἐπιφάνειαν, αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

20. Ὀλίγον γάρ ἐστι, καὶ παρέρχεται ὁ κόσμος.

21. Παραδίδοται γὰρ ἕκαστος τῶν ἁμαρτανόντων τῇ αἰωνίᾳ κολάσει (4).

22. Τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ λέγει.

23. Εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

C 4. Cito decident morti traditi.

5. Et fac omne opus bonum.

6, 7. Et habita in terra nutritus a Domino: divitiæ enim terræ Dominus sunt, ditans eam diversis floribus et omni genere arborum.

8. Dilige Dominum ex tota anima, et faciet voluntates tuas.

9. *Revela ad Dominum* cor tuum,

10. Et ipse deducet te in omne opus bonum.

11. Mundam, inquit.

12. Illuminatum dicit.

13-15. Humilia teipsum sub potenti ejus manu: ne, si videris peccatores prospere agentes, indigneris propter eos in corde tuo, et velis talem fieri,

D quales illi sunt.

16. Ira enim hominis justitiam Dei non operatur.

17. Ne imiteris malum.

18. Quoniam facientes malum *exterminabuntur.*

19. Exspectantes autem Domini adventum, ipsi hæreditabunt regnum cœlorum.

20. Pusillum enim est, et mundus pertransit.

21. Singuli enim peccatores æternæ punitioni traduntur.

22. Supernam Jerusalem significat.

23. In sæculum sæculi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ψυχῆς σου, καὶ τά *et rel. desunt in cod.*

(2) N. 13. Ταπείνωσον ἑαυτὸν... χεῖρα. N. 14, 15. Μὴ... γενέσθαι τοσοῦτος, ὁποῖοι κἀκεῖνοι.

(3) Οὐ κατεργάζεται.

(4) Εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

24. Observabit peccator justum :
25. Et stridebit super eum dentibus suis.
26. Dominus autem irridebit eum :
27. Quoniam prospicit, quod veniet dies ejus.
28. Gladium evaginaverunt peccatores ;
29. Intenderunt arcum suum [suum, rem amaram] ;
30. Ut dejiciant pauperem et inopem ;
31. Ut trucident rectos corde.
32. Gladius eorum intret in cor [corda] ipsorum ;
33. Et arcus eorum confringantur.
34. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas :
35. Quoniam brachia peccatorum conterentur.
36. Confirmat autem justos Dominus.
37. Novit Dominus vias immaculatorum :
38. Et hæreditas eorum in æternum erit.
39. Non confundentur in tempore malo :
40. Et in diebus famis saturabuntur.
41. Quia peccatores peribunt :
42. Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint ipsi et exaltati,
43. Deficientes quemadmodum fumus deficient.
44. Mutuatur peccator, et non solvet :
45. Justus autem miseretur, et tribuet.

A 24. Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον·
25. Καὶ βρύξει ἐπ' αὐτὸν τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ.
26. Ὁ δὲ Κύριος ἐκγελάσεται αὐτόν·
27. Ὅτι προβλέπει, ὅτι ἥξει ἡ ἡμέρα αὐτοῦ.
28. Ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί·
29. Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν [αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν]·
30. Τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα·
31. Τοῦ σφάξαι τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.
32. Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὴν καρδίαν [εἰς καρδίας] αὐτῶν·
33. Καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη.
34. Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ ὑπὲρ πλοῦτον ἁμαρτωλῶν πολύν.
35. Ὅτι βραχίονες ἁμαρτωλῶν συντριβήσονται·
B 36. Ὑποστηρίζει δὲ τοὺς δικαίους ὁ Κύριος.
37. Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων·
38. Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται.
39. Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ·
40. Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται.
41. Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται·
42. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι,
43. Ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον.
44. Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ οὐκ ἀποτίσει·
45. Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτείρει, καὶ δίδωσιν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Diabolus et ejus ministri observant fideles.
25. Quærens ipsum perdere.
26. Eum infirmum ostendet; et ejus voluntatem irritam faciet.
27. Dies punitionis ejus.
28. Dæmones peccatum.
29. Mundi cupiditates.
30. Justum.
31. Sanctos.
32. Conversa est iniquitas eorum in ipsos.
33. Ignita dæmonum tela significat.
34. Amplius est justo paulum misericordiæ Domini, quam omnes mundi divitiæ.
35. Quoniam omnis eorum potentia peribit.
36. Immotos eos custodit in æternum.
37. Ejus enim sunt opera sanctorum.
38. Et regnum cœlorum eorum est.
39. In die judicii.
40. Non panis famem significat, sed gratiæ Dei.

41-43. Dæmones et qui illis obsequuntur, in nihilum redigentur.
44. Peccata peccatis addit, et pœnitentiam non agit, deprecans pro illis.
45. Justus autem offert Deo per eleemosynas divitias suas.

C 24. Ὁ διάβολος καὶ οἱ αὐτοῦ παρατηροῦνται τοὺς πιστούς.
25. Ζητῶν αὐτὸν ἀναλῶσαι.
26. Ἀσθενῆ αὐτὸν ἀναδείξει, (1) καὶ τὴν βουλὴν αὐτοῦ ματαιώσει.
27. Ἡ ἡμέρα τῆς κολάσεως αὐτοῦ.
28. Οἱ δαίμονες τὴν ἁμαρτίαν.
29. Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου.
30. Τὸν δίκαιον.
31. Τοὺς ἁγίους.
32. Ἐπέστρεψεν ἡ κακία αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.
33. Τὰ πεπυρωμένα βέλη τῶν δαιμόνων λέγει.
34. Μεῖζόν ἐστιν μικρὸν ἔλεος τοῦ Κυρίου τῷ δικαίῳ ὑπὲρ πάντα τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου.
35. Ὅτι πᾶσα ἡ δυναστεία αὐτῶν ἀπολεῖται.
D 36. Ἀσαλεύτους αὐτοὺς διαφυλάττει εἰς τοὺς αἰῶνας.
37. Αὐτοῦ γάρ εἰσι τὰ ἔργα τῶν ἁγίων.
38. Καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἐστιν (2).
39. Ἐν ἡμέρᾳ (3) κρίσεως.
40. Οὐ λιμὸν ἄρτου λέγει, ἀλλὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.
41-43. Οἱ δαίμονες καὶ οἱ πειθόμενοι αὐτοῖς εἰς οὐδὲν γενήσονται.
44. Προστίθησιν ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίας, καὶ οὐ μεταμελεῖται προσφέρων δεήσεις ὑπὲρ αὐτῶν.
45. Ὁ δὲ δίκαιος προσφέρει τῷ Θεῷ δι' ἐλεημοσυνῶν τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀποδείξει.
(2) Ἔσται.
(3) Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρ.

46. Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν· A
47. Οἱ δὲ καταρώμενοι αὐτὸν ἐξολοθρευθήσονται.
48. Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται·
49. Καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.
50. Ὅταν πέσῃ, οὐ καταραχθήσεται·
51. Ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτῷ [αὐτοῦ].
52. Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ ἐγήρασα·
53. Καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον,
54. Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους.
55. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ, καὶ δανείζει ὁ δίκαιος·
56. Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς εὐλογίαν ἔσται.
57. (a) Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ,
58. Καὶ ποίησον ἀγαθὸν, καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος.
59. Ὅτι Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν· B
60. Καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει τοὺς ὁσίους αὐτοῦ·
61. Εἰς τὸν αἰῶνα φυλαχθήσονται.
62. Ἄνομοι δὲ ἐκδιωχθήσονται,
63. Καὶ σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσεται.
64. Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν.
65. Καὶ κατασκηνώσουσιν εἰς αἰῶνα αἰῶνος ἐπ αὐτῆς.
66. Στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν·

46. Quia benedicentes ei, hæreditabunt terram :
47. Maledicentes autem ei disperibunt.
48. A Domino gressus hominis diriguntur :
49. Et viam ejus volet valde.
50. Cum ceciderit, non collidetur :
51. Quia Dominus supponit manum ipsi [suam].
52. Junior fui, etenim senui;
53. Et non vidi justum derelictum,
54. Nec semen ejus quærens panem.
55. Tota die miseretur et commodat justus :
56. Et semen illius in benedictione erit :
57. Declina a malo,
58. Et fac bonum, et inhabita in sæculum sæculi.
59. Quia Dominus amat judicium :
60. Et non derelinquet sanctos suos :
61. In æternum conservabuntur,
62. Injusti autem expellentur,
63. Et semen impiorum exterminabitur.
64. Justi autem hæreditabunt terram :
65. Et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.
66. Os justi meditabitur sapientiam :

(a) Vers. 57, Ἔκκλινον, etc., ἀγαθόν. ỷ 58, Καὶ κατασμήνου, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

46. Οἱ δοξάζοντες αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν κληρονομήσουσι τὴν μέλλουσαν πόλιν.
47. Οἱ δὲ βλασφημοῦντες αὐτὸν, ἢ ἀρνούμενοι ἐξολοθρευθήσονται (1). C
48. Διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἕκαστος [ἕκαστον] τῶν πιστῶν ὁδηγεῖ (2) εἰς τὸ ἀγαθόν.
49. Ἐρᾶται τῆς πολιτείας αὐτοῦ πάνυ.
50. Ἐὰν (3) οὐχ ἁμάρτῃ, οὐχ ἀπομένοι τῇ ἁμαρτίᾳ.
51. Ὅτι διὰ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ ἐγείρει αὐτόν.
52. Οὕτως κἀγώ ποτε ἡμάρτανον, νῦν δὲ τέλειος ἐν Χριστῷ ἐγενόμην.
53. *Καὶ οὐκ εἶδον* (4) πότε ἦλθέ μοι ταῦτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
54. Οὐδὲ τὴν καρδίαν αὐτοῦ λιπομένην τῶν χαρισμάτων Θεοῦ.
55. Ἀεὶ ἐν τῷ φωτὶ ὢν δι' ἐλεημοσύνης δανείζει τῷ Θεῷ.
56. Τὰ ἔργα αὐτοῦ λέγει. D
57. Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.
58. Εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.
59. Δικαιοσύνην.
60. Τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
61. Εἰς τὸν νῦν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα.
62. Εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.
63. Τὰ ἔργα τῶν ἀσεβῶν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.
64. Τὴν μέλλουσαν λέγει.
65. Καὶ οἰκήσουσιν εἰς τὰς ἀτελευτήτους μονὰς αὐτῆς.
66. Τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ.

46. Glorificantes eum bonis operibus hæreditabunt futuram civitatem.
47. Blasphemantes autem eum, aut negantes exterminabuntur.
48. Unumquemque fidelium gratia sua in bonum deducet.
49. Ejus vivendi rationem amat multum.
50. Si peccat, non perseverat in peccato.
51. Quoniam misericordia sua erigit eum.
52. Ita etiam ego quondam peccavi, nunc autem perfectus factus sum in Christo
53. *Et non vidi :* quando venerunt mihi hæc a Domino.
54. Neque cor ejus divinis donis destitutum.
55. In luce semper exsistens per eleemosynam feneratur Deo.
56. Opera ejus significat.
57. Ab omni peccato.
58. In vita futura.
59. Justitiam.
60. Sanctos ejus.
61. In præsenti sæculo et in futuro.
62. In tenebras exteriores.
63. Opera impiorum in ignem æternum.
64. Futuram dicit.
65. Et habitabunt in sempiternis ejus mansionibus.
66. Divina judicia.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐξολοθρευθήσονται εἰς τὸν αἰῶνα.
(2) Ὁδηγεῖται.
(3) Ὅταν.
(4) Εἶδόν ποτε καθέντα τινὰ αὐτῶν ὑπό, etc.

67. Et lingua ejus loquetur judicium :

A 67. Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσει κρίσιν·

68. Lex Dei ejus in corde ipsius,

68. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ,

69. Et non supplantabuntur gressus ejus.

69. Καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ·

70. Considerat peccator justum, et quærit mortificare eum.

70. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον, καὶ ζητεῖ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

71. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus :

71. (a) Ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ·

72. Nec damnabit eum :

72. Οὐδ' οὐ μὴ [οὐδὲ μὴ *in cod. Barb.*] καταδικάσηται αὐτὸν,

73. Cum judicabitur illi :

73. Ὅταν κρίνηται αὐτῷ [αὐτόν *in cod. Barb.*].

74. Exspecta Dominum, et custodi viam ejus :

74. Ὑπόμεινον τὸν Κύριον, καὶ φύλαξον τὴν ὁδὸν αὐτοῦ·

75. Et exaltabit te, ut hæreditate capias terram.

75. Καὶ ὑψώσει σε τοῦ κατακληρονομῆσαι γῆν·

76. Cum perierint peccatores videbis.

76. Ἐν τῷ ἐξολοθρεύεσθαι ἁμαρτωλοὺς, ὄψει [ὄψῃ *id. cod. Barb.*].

77. Vidi impium superexaltatum,

B 77. Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον,

78. Et elevatum sicut cedros Libani :

78. Καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου·

79. Et transivi, et ecce non erat :

79. Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν·

80. Et quæsivi eum, et non est inventus locus ejus :

80. Καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ·

81. Custodi innocentiam, et vide æquitatem :

81. Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα·

82. Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

82. Ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ.

83. Injusti autem disperibunt simul :

83. Οἱ δὲ παράνομοι ἐξολοθρευθήσονται ἐπὶ τὸ αὐτό·

84. Reliquiæ impiorum interibunt.

84. Τὰ ἐγκαταλείμματα τῶν ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσονται.

85. Salus autem justorum a Domino :

85. Σωτηρία δὲ τῶν δικαίων παρὰ Κυρίου·

(a) Vers 71. Καὶ ζητεῖ. ŷ 72. δέ, etc. ŷ 73. Οὐδὲ μὴ κατ . . . αὐτῷ. ŷ 74. Ὑπόμεινον, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

67. Veritatem, inquit.

C 67. Ἀλήθειαν λέγει.

68. Fides Dei sui in corde ejus.

68. Ἡ πίστις τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

69. Et nunquam discedet ab eo.

69. Καὶ (1) ἀποστήσεταί ποτε ἀπ' αὐτοῦ.

70. Bello peccati.

70. (2) Διὰ τοῦ πολέμου τῆς ἁμαρτίας.

71. Non ipse sinet superari improbis ejus cupiditatibus.

71. Οὐκ ἂν αὐτὸς συγχωρήσῃ ἡττηθῆναι ταῖς πονηραῖς ἐπιθυμήσεσιν αὐτοῦ.

72. Cum impugnat eum

72. Ὅταν πολεμῇ αὐτόν.

73. *Loco dicendi :* cum ipse judicabitur.

73. Ἀντὶ τοῦ, ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν.

74. Præstolare Dominum, et custodi fidem et mandata ejus.

74. Ἀπεκδέχου τὸν Κύριον, καὶ φύλασσε τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

75. Et glorificabit te in regno suo.

75. Καὶ δοξάσει σε ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

76. Cum traduntur igni æterno.

76. Ὅταν παραδίδωνται τῷ αἰωνίῳ πυρί.

77, 78. Diabolum.

77, 78. Τὸν διάβολον.

79. Et transivi sub Deo in resurrectione, et non amplius inventus est diabolus : traditur enim igni æterno.

79. Καὶ παρῆλθον (3) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ οὐκ ἔτι εὕρηται ὁ διάβολος· παραδίδοται D γὰρ τῷ αἰωνίῳ πυρί.

80. Alienatus enim est e loco justorum.

80. Ἠλλοτρίωτο γὰρ τοῦ τόπου (4) τῶν δικαίων.

81. Tene Dominum in teipso, et fac omne opus bonum.

81. Κράτει τὸν Κύριον ἐν ἑαυτῷ, καὶ ποίει πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

82. Quoniam retributio est diligentibus eum.

82. Ὅτι ἐστὶ μισθαποδοσία τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν

83. Simul in consummatione omnes peribunt injusti, neque unus relinquetur.

83. Ὁμοῦ ἅμα ἐν τῇ συντελείᾳ πάντες ἀπολοῦνται οἱ παράνομοι, καὶ οὐδὲ εἷς περιλειφθήσεται.

84. Opera eorum cum ipsis peribunt.

84. Τὰ ἔργα αὐτῶν σὺν αὐτοῖς ἀπολοῦνται.

85. Et in præsenti et in futuro sæculo.

85. Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ οὐκ, etc.
(2) N. 70. ὁ διάβολος. n. 71. Διά, etc. n. 72. Οὐκ ἂν αὐτὸν συγ . . . ἐπιθυμίαις, etc. n. 73. Ὅταν πολεμεῖται αὐτόν, versiculus Ἀντί deest in cod. n. 74. Ἀποδέχου.
(3) Παρήχθη . . . εὑρέθη ὁ, etc.
(4) Τῶν τόπων αὐτοῦ, etc.

86. Καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστιν ἐν καιρῷ θλίψεως. A
87. Καὶ βοηθήσει αὐτοῖς Κύριος, καὶ ῥύσεται αὐτούς,
88. Καὶ ἐξελεῖται αὐτοὺς ἐξ ἁμαρτωλῶν·
89. Καὶ σώσει αὐτούς, ὅτι ἤλπισαν ἐπ' αὐτόν.

86. Et protector eorum est in tempore tribulationis.
87. Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos,
88. Et eruet eos a peccatoribus:
89. Et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ· εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου. ΨΑΛ. ΛΖ'.

1. Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με·
2. Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με.
3. Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι·
4. Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου.
5. Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου·
6. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου.
7. Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου· B
8. Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ.
9. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου,
10. Ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου.

Psalmus David: in commemoratione de Sabbato, PSAL. XXXVII.

1. Domine, ne in furore tuo arguas me:
2. Neque in ira tua corripias me.
3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi:
4. Et confirmasti super me manum tuam.
5. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ
6. Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
7. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum:
8. Sicut onus grave gravatæ sunt super me.
9. Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ,
10. A facie insipientiæ meæ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

86. Πρόνοιαν αὐτῶν ἀεὶ ποιούμενος.
87. Τῇ χειρὶ αὐτοῦ σκέπων, καὶ δυναμῶν αὐτοὺς ἐν ὑπομονῇ πολλῇ.
88. Καὶ λυτρώσεται αὐτοὺς ἐκ τῶν δαιμόνων, καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτῶν.
89. Εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν αὐτοῦ, εἰς ἣν ἠλπίσαμεν (1).

86. Curam illorum semper gerens.
87. Manu sua protegens, et confortans eos in multa patientia.
88. Et liberabit eos ex dæmonibus, eorumque administris.
89. In æterno ejus regno, in quo speraverunt.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2). *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Σαββάτου*· τουτέστιν, ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται τῷ δικαίῳ τῷ κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἡνίκα ὑπεμνήσθη τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως, λέγω δὴ τοῦ ἑπτακισχιλιοστοῦ ἔτους· Σάββατον γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀνάπαυσις*.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David in commemoratione de Sabbato:* hoc est, psalmus iste dictus est ab homine justo, qualis erat David cum recordatus est diei judicii, septem millesimi, inquam, anni: Sabbatum enim *requies* interpretatur.

1. Κύριε, μὴ θυμωθῇς (3), καὶ ἀποστραφῇς με, καὶ πάντες γνῶσιν, ὅτι ἀβοήθητός εἰμι. C
2. Μηδὲ πάλιν ὀργισθῇς μοι (4), καὶ ἐάσῃς με ὑπὸ τῶν δαιμόνων μαστίζεσθαι.
3. Αἱ πληγαί σου, λέγει.
4. Καὶ ἐταπείνωσάς με.
5. (5) Οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἁμαρτήμασί μου ἴασις, ὅτι ὀργίζει με [ὠργίζου μοι].
6. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς ψυχῆς μου· αἱ γὰρ ἁμαρτίαι μου πολεμοῦσί μοι.
7. Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου κατεδυνάστευσάν μου.
8. Καὶ οὐκ ἐῶσί με ἀνανεῦσαι πρὸς σέ.
9, 10. Καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν με ἰάσεως παρὰ σοῦ, εἱλκωμένος εἰμὶ ὅλος, καὶ βδελυκτὸς ἐγενόμην παρὰ σοὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου (6).

1. Domine, ne mihi succenseas, neque averseris me, et omnes agnoscant, quod sum sine auxilio.
2. Neque rursus irascaris mihi, et sinas me flagellari a dæmonibus.
3. Plagæ tuæ, inquit.
4. Et humiliasti me.
5. Non est in peccatis meis sanitas, quoniam iratus es mihi.
6. Non est pax in fortitudine animæ meæ; mea enim peccata pugnant contra me
7. Quoniam iniquitates meæ prævaluerunt contra me.
8. Et non sinunt me ad te respicere.
9, 10. Et quia a te sanitatem non sum assecutus, totus ulceribus plenus sum, et abominabilis factus D sum apud te ob peccatum meum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἤλπισαν.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Θυμωθεὶς μοι ἀποστ.
(4) Ὀργισθεὶς μοι ἐάσ.
(5) N. hic deest in cod. n. 5, 6. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη.
(6) Μου deest in cod.

11. Miser factus sum, et curvatus usque in finem.

12. Tota die contristatus incedebam.

13. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus :

14. Et non est sanitas in carne mea.

15. Afflictus sum et humiliatus sum nimis :

16. Rugiebam a gemitu cordis mei.

17. Domine, ante te omne desiderium meum :

18. Et gemitus meus a te non est absconditus.

19. Cor meum conturbatum est :

20. Dereliquit me virtus mea :

21. Et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.

22. Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt :

23. Et qui juxta me erant de longe steterunt :

24. Et vim faciebant, qui quærebant animam meam :

25. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates :

26. Et dolos tota die meditati sunt.

27. Ego autem tanquam surdus non audiebam :

A 11. Ἐταλαιπώρησα, καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους·

12. Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην.

13. Ὅτι αἱ ψόαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων·

14. Καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου.

15. Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα.

16. Ὠρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου

17. Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου.

18. Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη·

19. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη·

20. Ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου·

21. Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ.

22. Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξεναντίας μου

B ἤγγισαν, καὶ ἔστησαν·

23. Καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν·

24. Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου·

25. Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι ἐλάλησαν ματαιότητας·

26. Καὶ δολιότητας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν.

27. Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον·

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Servus factus sum, inquit, omni peccato.

12. Quotidie incedebam in peccatis.

13. Quoniam omnis fortitudo animæ meæ impleta est omni iniquitate

14. Et non est sanitas in carnalibus operationibus meis.

15. Infirmata est, inquit, anima mea usque in finem.

16. Plorabo solum non audens te deprecari.

17. Domine, nosti, quod misericordia tua indigeo.

18. Quare ingemiscam, non ignoras.

19, 20. Inquinato corde meo ab omni peccato, gratia tua me deseruit.

21. Et non amplius illuminat oculos cordis mei gratia tua.

22. Dona tua, quæ antea habebam, ablata sunt mihi.

23. Sanctæ tuæ virtutes.

24. Et demum trahunt me ad seipsos dæmones.

25. Et omnem iniquitatem et peccatum in animam meam incessanter injiciunt.

26. Omni tempore cogitationes quasdam veluti prima specie honestas quæsiverunt subjicere in corde meo.

27. Ego autem tanquam non audiens, quæ ab ipsis dicuntur, hoc modo ea non committam.

11. Κατεδούλομαι [Κατεδουλόμην], λέγει, πάσα ἁμαρτία (1).

12. Δι' ὅλου ἐν ἁμαρτίαις ἐπορευόμην.

13. Ὅτι πᾶσα ἡ ἰσχὺς τῆς ψυχῆς μου πεπλήρω-

C ται πάσης ἀνομίας (2).

14. Καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν ταῖς σαρκικαῖς πράξεσί μου.

15. Ἠσθένησε, λέγει, ἡ ψυχή μου ἕως τέλους (3).

16. Στενάξω (4) μόνον μὴ τολμῶν δεηθῆναί σου.

17. Κύριε, οἶδας, ὅτι τοῦ ἐλέους σου χρήζω.

18. Ουκ αγνοεῖς διὰ τί στενάξω (5).

19, 20. Θολωθείσης γὰρ τῆς καρδίας μου ὑπὸ πάσης ἁμαρτίας, ἐγκατέλιπέ με ἡ χάρις σου.

21. Καὶ οὐκ ἔτι φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου ἡ χάρις σου.

22. Τὰ χαρίσματά σου, ἃ εἶχον τὸ πρότερον, ἀφῃρέθησαν ἀπ' ἐμοῦ.

D 23. Αἱ ἅγιαί σου δυνάμεις.

24. Καὶ λοιπὸν ἕλκουσί με πρὸς ἑαυτοὺς οἱ δαίμονες.

25. Καὶ πᾶσαν ἀνομίαν καὶ ἁμαρτίαν ἐμβάλλουσιν ἀπαύστως τῇ ψυχῇ μου.

26. Δι' ὅλου ἐνθυμήσεις τινὰς ὡς εὐλογοφανεῖς ἐσκέποντο (6) ὑποτιθέναι ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

27. Ἐγὼ δὲ, ὡς μὴ ἀκούων τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα, οὕτως οὐκ ἐπιτελῶ ταῦτα.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πάσῃ ἁμαρτίᾳ.
(2) Ἁμαρτίας.
(3) Ἕως τέλους deest.
(4) Στενάζων.
(5) Στενάζω.
(6) Ἐσκέπτοντο.

28. Καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ · A
29. Καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων,
30. Καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς.
31. Ὅτι ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα ·
32. Σὺ εἰσακούσῃ, Κύριε ὁ Θεός μου.
33. Ὅτι εἶπον, Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροί μου ·
34. Καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου, ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοῤῥημόνησαν.
35. Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος ·
36. Καὶ ἡ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.
37. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ ·
38. Καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου.
39. Οἱ δὲ ἐχθροί μου ζῶσι, καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ. B
40. Καὶ ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως.
41. Οἱ ἀνταποδιδόντες μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν,
42. Ἐνδιέβαλλόν με, ἐπεὶ κατεδίωκον ἀγαθωσύνην (a).
43. Μὴ ἐγκαταλίπῃς με, Κύριε,
44. Ὁ Θεός μου, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ.
45. Πρόσχες εἰς τὴν βοήθειάν μου, Κύριε τῆς σωτηρίας μου.

28. Et sicut mutus non aperiens os suum :
29. Et factus sum sicut homo non audiens,
30. Et non habens in ore suo redargutiones.
31. Quoniam in te, Domine, speravi :
32. Tu exaudies me, Domine Deus meus.
33. Quia dixi, Nequando supergaudeant mihi inimici mei :
34. Et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.
35. Quoniam ego in flagella paratus sum .
36. Et dolor meus in conspectu meo est semper.
37. Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo:
38. Et cogitabo pro peccato meo.
39. Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me :
40. Et multiplicati sunt, qui oderunt me inique.
41. Qui retribuunt mihi mala pro bonis,
42. Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.
43. Ne derelinquas me, Domine :
44. Deus meus, ne discesseris a me :
45. Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

(a) In textu legitur δικαιοσύνην, sed supra ascriptum est ἀγαθοσύνην.

ATHANASII INTERPRETATIO.

28. Οὐκ ἀνταπεκρινάμην (1) αὐτοῖς. C
29. Ἀνήκοος διέμενον μὴ πληρῶν ὅπερ ἤθελον.
30. Ὡς μὴ δυνάμενος αὐτοὺς ἐλέγχειν.
31. Ὅτι εἰς τὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἤλπισα.
32. Διὰ τοῦτο εἰσακούσεις (2), Κύριε ὁ Θεός μου.
33. *Ὅτι εἶπον* · Κύριε, ἐὰν μὴ εἰσακούσῃς μου, χαίρονται οἱ ἐχθροί μου.
34. Καὶ ἐν τῷ ἀπὸ ἀσθενείας πίπτειν με, ἐκεῖνοι ἀγαλλιῶνται.
35. Ὅτι ὑπόκειμαι τῇ αἰωνίᾳ κολάσει.
36. Καὶ τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ἤδη προβλέπω.
37. Ἐξομολογοῦμαί σοι τὴν ἀνομίαν μου.
38. Καὶ μετανοήσω ὑπὲρ ὧν ἔπραξα κακῶν.
39. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ διαβόλου κατισχύουσί μου. D
40. Καὶ πολλοὶ ἐγένοντο ἐπ' ἐμέ.
41. Οἱ τὴν σὴν διδασκαλίαν λαβόντες ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας δεδωκότες μοι.
42. Πρὸς ἑαυτοὺς συνεβουλεύοντο (3) ἀπολέσαι με, ἐπειδὴ θέλω μετανοῆσαι.
43, 44. (4) Μὴ ἐάσῃς με, Κύριε ὁ Θεός μου.
45. Ἀλλ' ἐλθὲ εἰς τὴν βοήθειάν μου.

28. Nec eis contra respondi.
29. Veluti non audiens manebam non implens, quod volebant.
30. Tanquam non valens eos redarguere.
31. Quoniam in misericordia tua, Domine, speravi.
32. Propterea exaudies me, Domine Deus meus.
33. *Quia dixi :* Domine, si me non exaudis, gaudent inimici mei.
34. Et cum præ infirmitate decido, illi exsultant.
35. Quoniam obnoxius sum æterno supplicio.
36. Et jam prospicio ignem æternum.
37. Confitebor tibi iniquitatem meam.
38. Et pœnitentiam agam de iis, quæ feci mala.
39. Principes autem diaboli invaluerunt contra me.
40. Et multi fuerunt adversus me.
41. Qui auferentes doctrinam tuam a me, et suas mihi dederunt cupiditates.
42. Secum ipsi consilium iniverunt, ut me perderent, quoniam pœnitentiam agere volebam.
43, 44. Ne dimittas me, Domine Deus meus.
45. Sed in auxilium meum veni.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀπεκρινόμην.
(2) Διὰ τοῦτο εἰσάκουσον.
(3) N. 42. Συνεβουλεύοντο τὸ πῶς ἀπολ . . . . μετανοῆσαι · καὶ ἀπέῤῥιψάν με τὸν ἀγαπητὸν, ὡσεὶ νεκρὸν ἐβδελυγμένον.
(4) N. 43, 44, 45. Μὴ, etc., ἀλλ' ἐλθὲ εἰς τὴν, etc

In finem, Idithum canticum David.
PSAL. XXXVIII.

1. Dixi. Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.
2. Posui ori meo custodiam,
3. Cum consisteret peccator adversum me.
4. Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis :
5. Et dolor meus renovatus est.
6. Concaluit cor meum intra me :
7. Et in meditatione mea exardescet ignis.
8. Locutus sum in lingua mea : notum fac mihi, Domine, finem meum,
9. Et numerum dierum meorum, quis est ?
10. Ut sciam quid desit mihi.
11. Ecce mensurabiles posuisti dies meos :
12. Et substantia mea, tanquam nihilum ante te :
13. Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.

Diapsalma.

14. Verumtamen in imagine pertransit homo :
15. Tamen frustra conturbatur :

(a) Vat. cod. Pal.

A *Εἰς τὸ τέλος τῷ Ἰδιθοὺμ, ᾠδὴ τῷ Δαβίδ.*
ΨΑΛ. ΛΗʹ.

1. Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδούς μου, τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν με ἐν γλώσσῃ μου.
2. Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν,
3. Ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου.
4. Ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν·
5. Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη.
6. Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου·
7. Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ.
8. Ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου· γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου.
9. Καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου, τίς ἐστιν ;
10. Ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ.
B 11. Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου,
12. Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιόν σου·
13. Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν.

Διάψαλμα (a).

14. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος·
15. Πλὴν μάτην ταράσσεται.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος τῷ Ἰδιθοὺμ* (2), *ᾠδὴ τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει· ἡ ᾠδὴ τῷ Δαβὶδ αὕτη ἐλέχθη εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων τῷ ἑνὶ κριτῇ τῷ ἐρχομένῳ. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ Ἰδιθοὺμ, *ἑνὸς κριτοῦ ἐρχομένου.*

Titulus præpositus continet : *In finem Idithum canticum David.* Hoc autem significat, quod canticum istud dictum est a Davide uni judici advenienti. Ita enim interpretatur Idithum : *unus judex adveniens.*

1. Deliberavi haud amplius producere sermones, qui mihi ab inimico suggeruntur.
2. Proposui nullum verbum otiosum producere ex ore meo.
3. Diabolum significat.
4. Abducens meipsum a bonis mundi, et solitarius sedens meipsum in silentio humiliabam.
5. Et recordatus sum peccati mei.
6. Ingemuit cor meum intra me.
7. Et præ dolore exarsi.
8. Et oravi dicens : Da mihi, Domine, ut sciam, quando me oportet astare tuo tribunali.
9. Et quod dies mei pauci sunt.
10. Ut tandem cognoscam, quid de præceptis tuis prætermisi.
11. Miserabiles significat, et demetitos.
12. Pulvis sum, inquit.
13. Verumtamen opera hominum, quæ in hoc mundo, sunt vanitas.
14. Veluti umbra transcurrit homo.
15. Et hic, et illic intempestive perturbatur.

C 1. Ἐβουλευσάμην μὴ πάλιν (3) τοὺς λόγους τοὺς παρὰ τοῦ ἐχθροῦ μοι ὑποβαλλομένους.
2. Ἐθέμην τοῦ μηδένα λόγον ἀργὸν προάγειν (4) ἐκ τοῦ στόματός μου.
3. Τὸν διάβολον λέγει.
4. Ἄρας ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, καὶ καθεσθεὶς κατὰ μόνας, ἐταπείνουν ἑαυτὸν ἡσυχάζων.
5. Καὶ ὑπεμνησκόμην τῆς ἁμαρτίας μου.
6. Ἔτενεν (5) ἡ καρδία μου ἐντός μου.
7. Καὶ ἐφλεγόμην ἀπὸ τῆς ὀδύνης (6).
8. Καὶ προσηυχόμην λέγων· Δός μοι, Κύριε, εἰδέναι, ὅτι παραστῆναί με δεῖ τῷ βήματί σου.
9. Καὶ ὅτι αἱ ἡμέραι μου ὀλίγαι εἰσίν.
10. Ἵνα γνῶ λοιπὸν τί παρέλειψα τῶν ἐντολῶν σου.
D 11. Οἰκτρὰς λέγει, καὶ μετρητάς (7).
12. Χοῦς εἰμι, λέγει.
13. Πλὴν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ματαιότης ἐστίν.
14. Ὡσεὶ (8) σκιὰ διατρέχει ὁ ἄνθρωπος
15. Καὶ ἀκαίρως ὧδε κἀκεῖ θορυβεῖται.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ἰδιθοὺμ ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ· αὕτη ἐλέχθη, etc.
(3) Μὴ λαλεῖν . . . ἐχθροῦ μου.
(4) Προαγαγεῖν.
(5) Ἔστενεν.
(6) Ὀδύνης τῆς ἐν τῇ ψυχῇ μου.
(7) Καὶ μετρητάς deest in cod.
(8) Καὶ ὡς.

16. Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά. A
17. Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ ὁ Κύριος;
18. Καὶ ἡ υποστασις μου παρὰ σοῦ ἐστιν.
19. Ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με·
20. Ὄνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με.
21. Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι (a) σὺ ἐποίησας.
22. Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγάς σου·
23. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον.
24. Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον·
25. Καὶ ἐξέτηξας ὡς ἀράχνην τὴν ψυχήν μου [αὐτοῦ *cod. Barb.*].
26. Πλὴν μάτην πᾶς [μάτην ταράσσεται πᾶς, etc.] B ἄνθρωπος.

Διάψαλμα (*b*).

27. Εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, Κυριε, καὶ τῆς δεήσεώς μου [μου ἐνώτισαι].
28. (*c*) Ἐνώτισαι τῶν δακρύων μου.
29. Μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι πάροικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοί·
30. Καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου.

16. Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea.
17. Et nunc quæ exspectatio mea? nonne Dominus?
18. Et substantia mea a te est.
19. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:
20. Opprobrium insipienti dedisti me.
21. Obmutui, et non aperui eos meum, quoniam tu fecisti.
22. Amove a me plagas tuas:
23. A fortitudine enim manus tuæ ego defeci.
24. In increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem:
25. Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.
26. Verumtamen vane omnis [vane perturbatur omnis, etc.] homo.

Diapsalma.

27. Exaudi orationem meam, Domine, deprecationem meam [meam auribus percipe]:
28. Auribus percipe lacrymas meas.
29. Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te;
30. Et peregrinus, sicut omnes patres mei.

(*a*) Ὅτι, etc., desunt.
(*b*) Vat. cod. Pal.

(*c*) V. 28, Τῶν δακρύων μου μὴ παρασιωπήσῃς. V. 29, Ὅτι πάρ. ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ. V. 30, Καί, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Θησαυρίζει γὰρ, καὶ οὐ γινώσκει τίς αὐτῶν C κυριεύει (1).
17. Καὶ νῦν τὸ ὑπομένειν με τὸ ἀγαθὸν (2) παρὰ τοῦ Κυρίου ἔχω.
18. Καὶ ἡ συνιστῶσά με χάρις παρὰ σοῦ ἐστιν.
19. Καθάρισόν με, λέγει, τῶν ἀνομιῶν μου.
20. Καταγελῶντά (3) με ἔχει ὁ διάβολος διὰ τὰς ἁμαρτίας μου.
21. Οὐκ ἔτι ὑπακούω τῇ ἁμαρτίᾳ, ὅτι σὺ ἐποίησας τοῦτό με ποιῆσαι.
22. Ἱλάσθητί μοι, λέγει.
23. Ἀπὸ γὰρ τῆς προσδοκίας τοῦ λογίζεσθαί με, ὅτι μέλλει (4) με κρίνειν ἴσον θανάτου ἐγενόμην.
24. Ἐλεγχόμενος παρὰ σοῦ διὰ τὰς ἀνομίας μου ἐδιδάχθην μὴ ἁμαρτάνειν. D
25. Καὶ ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς ψυχῆς μου ἐτάκην ὅλως.
26. Πλὴν οὐδέν ἐστιν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων.
27. Μὴ ἀπώσῃ τὴν προσευχήν μου, ἀλλὰ μακροθύμως ταύτην (5) ἄκουσον.
28. Μὴ παρίδῃς τὰ δάκρυά μου.
29. Ὅτι ἐναπόγραφός σού εἰμι ἐγώ.
30. Καὶ ἐπὶ τῆς γῆς παρεπίδημός εἰμι· ἡ γὰρ ἄνω Ἱερουσαλὴμ πόλις μου ἐστί.

16. Thesaurizat enim, et ignorat, quis eorum dominus erit.
17. Et nunc superest mihi, ut bonum a Domino exspectem.
18. Et gratia, quæ me sustentat, a te est.
19. Munda me, inquit, ab iniquitatibus meis.
20. Derisui me habet diabolus propter peccata mea.
21. Non amplius ausculto peccato, quoniam tu fecisti ut ego id facerem.
22. Miserere mei, dicit.
23. Ob exspectationem enim, dum mecum reputo, quod tu me judicaturus es perinde ac mortuus factus sum.
24. Correptus a te propter iniquitates meas edoctus sum non peccare.
25. Et præ afflictione animæ meæ penitus contabui.
26. Verumtamen nihil est omnis homo.
27. Ne repellas orationem meam, sed patienter hanc audi.
28. Ne despicias lacrymas meas.
29. Quoniam ascriptitius tuus sum ego.
30. Et in terra peregrinus sum: superna enim Jerusalem civitas mea est.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κυριεύσει.
(2) Ἀγαθὸν οὐχὶ παρὰ τοῦ Κυρίου ἔχω;
(3) Καταγέλωτα.
(4) Μέλλεις.
(5) Ταύτης ἄκουσον, καὶ δεήσεώς μου.

31. Remitte mihi ut refrigerer;

32. Priusquam abeam, et amplius non ero.

In finem, psalmus David. *PSAL. XXXIX.*

1. Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi:

2. Et exaudivit preces meas.

3. Et eduxit me de lacu miseriæ,

4. Et de luto fæcis :

5. Et statuit super petram pedes meos :

6. Et direxit gressus meos.

7. Et immisit in os meum, canticum novum :

8. Carmen Deo nostro.

9. Videbunt multi et timebunt, et sperabunt in Domino.

10. Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus;

11. Et non respexit in vanitates et insanias falsas.

12. Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua :

13. Et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi :

14. Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum.

A 31. Ἄνες μοι, ἵνα ἀναψύξω·

32. Πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ ὑπάρξω.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. *ΨΑΛ. ΛΘ'.*

1. Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι·

2. Καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου.

3. Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας.

4. Καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος·

5. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου·

6. Καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

7. Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾆσμα καινόν·

8. Ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν

9. Ὄψονται πολλοὶ καὶ φοβηθήσονται, καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον.

10. Μακάριος ἀνὴρ, οὗ ἐστι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπὶς αὐτοῦ·

B 11. Καὶ οὐκ ἐπέβλεψεν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς.

12. Πολλὰ ἐποίησας σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου·

13. Καὶ τοῖς διαλογισμοῖς σου οὐκ ἔστι τίς ὁμοιωθήσεταί σοι.

14. Ἀπήγγειλα καὶ ἐλάλησα, ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ ἀριθμόν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

31, 32. Parce mihi priusquam rursus abeam in terram, ex qua sumptus sum.

31, 32. Συγχώρησόν μοι πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν πάλιν εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθην.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβίδ* (2). Τοῦτο οὖν λέγει τοὺς ἕως τέλους κολλᾶσθαι τῷ Κυρίῳ, καὶ μὴ ἀφίστασθαι αὐτῆν.

Titulus præpositus continet : *In finem psalmus David*. Hoc igitur significat illos, qui usque in finem Domino adhærent, et ab ipso non deficiunt.

1. Indesinenter permanens in oratione mea.

2. Exspectans enim misericordiam ejus ipsa non fraudabitur.

3, 4. Peccatorum meorum.

5. In præceptis suis obfirmavit mentem meam.

6. In omne opus bonum direxit cor meum.

7, 8. Et charitate sua effecit, ut eum glorificarem.

9. Videntes omnes veniam, quam peccatis meis elargitus est, obstupefacti credent in ejus misericordiam.

10. Nam sperans in eum, omnia bona, quæ postulat, ab eo reportat, neque petitione sua excidit.

11. In maleficia, inquit, aut divinationes, aut astronomias, aut veneficia, aut idololatrias, aut incantationes, aut ligaturas, aut aliquid hujusmodi.

12. Inenarrabilia sunt beneficia tua.

13, 14. Et qui tanta bona nobis provideat, non est alius, et hæc ipsa enarravi, et dixi, quod innumera sunt.

C 1. Ἀδιαλείπτως ὑπομένων (3) τῇ προσευχῇ μου.

2. Οὐ (4) γὰρ περιμένων αὐτοῦ τὸ ἔλεος, οὐ μὴ στερηθῇ τούτου.

3, 4. Τῶν ἁμαρτιῶν μου.

5. Εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐπεστήριξε (5) τὴν διάνοιάν μου.

6. Εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν κατεύθυνε τὴν καρδίαν μου.

7, 8. Καὶ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐποίησέ με δοξάζειν αὐτόν.

9. Ἑωρακότες πάντες τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὧν ἐχαρήσατό μοι, ἐκπλησσόμενοι πιστεύσουσιν (6) ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

10. Ὁ γὰρ ἐλπίζων ἐπ' αὐτὸν πᾶσαν αἴτησιν ἀγαθῶν κομίζεται (7) παρ' αὐτοῦ, οὐχ ἂν αὐτῆς ἐκτὸς γένηται.

D 11. Εἰς μάστιγας (8) λέγει, ἢ μαντείας, ἢ ἀστρονομίας, ἢ φαρμακείας, ἢ εἰδωλολατρείας, ἢ ἐπαοιδίας, ἢ περὶ ἄμμασιν, ἤ τι τῶν τοιούτων.

12. Ἀνεκδιήγητοί εἰσιν αἱ εὐεργεσίαι σου.

13, 14. (9) Καὶ οὕτως ἀγαθὰ βουλευόμενος περὶ ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἄλλος, καὶ αὐτὰ ταῦτα διηγησάμην, καὶ ἐλάλησα, ὅτι ὑπὲρ ἀριθμόν εἰσι.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

(2) Τῷ Δαβὶδ ψαλμός... λέγει ἕως τοῦ τέλους... ἀφίστασθαι αὐτοῦ.

(3) Ἐπέμενον τῇ προσευχῇ. Deest μου.

(4) Ὁ.

(5) Ἐπέστησεν.

(6) Πιστεύουσιν.

(7) Κομίζεσθαι... γίνεται.

(8) Μαγίας λέγει, ἢ εἰς μαντείας... ἢ ἐπαοιδίας, etc.

(9) N. 13. Καὶ οὕτως, etc., ἄλλος. N. 14. Καὶ αὐτά, etc., εἰσι. N. 15. Θυσίαν, etc.

15. Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας·
16. Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι·
17. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζήτησας.
18. Τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω.
19. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ,
20. Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεός μου, ἠβουλήθην [ἐβουλήθην],
21. Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου.
22. Εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ·
23. (a) Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω· Κύριε, σὺ ἔγνως.
24. Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
25. Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα·
26. Οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου,
27. Καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ὑπὸ συναγωγῆς πολλῆς.

15. Sacrificium et oblationem noluisti :
16. Corpus autem perfecisti mihi.
17. Holocausta et pro peccato non postulasti :
18. Tunc dixi, ecce venio.
19. In capite libri scriptum est de me,
20. Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui,
21. Et legem tuam in medio ventris mei.
22. Annuntiavi justitiam in ecclesia magna :
23. Ecce labia mea non prohibebo : Domine, tu scisti.
24. Justitiam tuam non abscondi in corde meo :
25. Veritatem tuam et salutare tuum dixi :
26. Non abscondi misericordiam tuam,
27. Et veritatem tuam a concilio multo.

(a) V. 23, Ἰδοῦ, etc. τὴν δικαιοσύνην. V. 24, Οὐκ, etc.. τὴν ἀλήθειάν σου. V. 25, Τὴν ἀλήθειάν σου, καὶ τό, etc. V. 26. Οὐκ, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

15. Θυσίαν γὰρ καὶ προσφορὰν ἢ ὁλοκαυτώματα (1) περὶ τῶν ἁμαρτιῶν οὔτε ἠθέλησας, οὔτε ἐζήτησας
16. Σὰρξ δὲ γενόμενος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἔδωκεν (2).
17. Ἀλλὰ ψυχὰς ἀνθρώπων ἐζήτησας ἁγνάς σοι προσέρχεσθαι καὶ αἰνεῖν σε.
18. Εἰρηκὼς τοῦτο αὐτὸς ὁ λαλῶν, πάρειμι.
19. Ὁ Θεὸς Λόγος λέγει· Ἐν ἀρχῇ παντὸς εὐαγγελίου περὶ ἐμοῦ γέγραπται, περὶ οὗ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔλεγεν· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, καὶ μετ' ὀλίγα ἐπήγαγεν, *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.*
20. Ὁ αὐτὸς Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα λέγει, ὅτι τὸ θέλημά σου ἐβουλήθην ποιῆσαι, *ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.*
21. Κατὰ (3) πρόσταγμά σου ἔτεκον ἐπὶ τῆς γῆς μετ' ὀδύνης, ἣς εἶχον ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.
22. Διὰ τῶν ἀποστόλων, λέγει, εὐηγγελισάμην τῷ κόσμῳ.
23. Τοὺς ἀποστόλους λέγει χείλη [σου] τοὺς κηρύξαντας ἐκ προσώπου αὐτῶν (4).
24. Τοὺς αὐτοὺς (5) πάλιν λέγει καρδίαν ἑαυτοῦ.
25. Τοῖς αὐτοῖς ἀποστόλοις.
26. Οὐκ ἐπεστειλάμην (6) ἀναγγεῖλαι τῷ λαῷ σου, ὅτι ἐπιστρέφειν θέλεις τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ ζητεῖν αὐτόν.
27. Καὶ τὴν πίστιν δὲ τὴν εἰς σὲ ἐφανέρωσαν.

15. Sacrificium enim, et oblationem, aut holocausta pro peccatis neque voluisti, nec quæsivisti.
16. Caro autem factus seipsum pro nobis dedit.
17. Sed animas hominum puras ad te accedere et te laudare quæsivisti.
18. Hoc ipse locutus dicens, adsum.
19. Deus Verbum dicit, in principio totius Evangelii de me scriptum est, de quo et evangelista Joannes dixit : *In principio erat Verbum*, et post pauca subjecit, *et Verbum caro factum est* [59].
20. Ipse Filius ad Patrem dicit : quoniam voluntatem tuam volui facere, *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [60].
21. Juxta præceptum tuum peperi in terra cum dolore, quem pro genere humano sustinui.
22. Per apostolos, inquit, mundo annuntiavi.
23. Apostolos, ex persona sua prædicantes labia sua vocat.
24. Ipsos rursus cor suum vocat.
25. Ipsis apostolis.
26. Non refugi annuntiare populo tuo, velle te peccatorem convertere et ipsum quærere.
27. Et fidem tuam manifestavi.

[59] Joan. I, 1, 14 [60] Philipp. II, 8.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁλοκαύτωμα... τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
(2) Ἔδωκας.
(3) Καὶ τὰ προστάγματα σου.
(4) Αὐτοῦ.
(5) Τοὺς ἀποστόλους λέγει πάλιν, etc.
(6) Ὑπεστάλην μὴ ἂν... καὶ ζῆν αὐτόν.

28. Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me : A

29. Misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me [suscipiat me].

30. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus ;

31. Comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem :

32. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei,

33. Et cor meum dereliquit me.

34. Complaceat, Domine, ut eruas me :

35. Domine, ad adjuvandum me respice.

36. Confundantur et revereantur simul qui quærunt animam meam, ut auferant eam. B

37. Avertantur retrorsum et revereantur, qui volunt mihi mala.

38. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: euge, euge.

39. Exsultent et lætentur super te omnes quærentes te, Domine,

40. Et dicant semper, magnificetur Dominus,

41. Qui diligunt salutare tuum [tuum semper].

42. Ego autem mendicus sum et pauper, Dominus sollicitus erit mei.

28. Σὺ δὲ Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου ἀπ' ἐμοῦ·

29. Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντὸς ἀντελάβοντό μου [ἀντελάβετό μου].

30. Ὅτι περιέσχον με κακὰ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός·

31. Κατέλαβόν με αἱ ἀνομίαι μου, καὶ οὐκ ἠδυνήθην τοῦ βλέπειν·

32. Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου,

33. Καὶ ἡ καρδία μου ἐγκατέλιπέ με.

34. Εὐδόκησον, Κύριε, τοῦ ῥύσασθαί με·

35. Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι πρόσχες.

36. Καταισχυνθείησαν [αἰσχυνθείησαν] καὶ ἐντραπείησαν ἅμα οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου, τοῦ ἐξᾶραι αὐτήν.

37. Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ καταισχυνθείησαν οἱ θέλοντές μοι κακά.

38. Κομισάσθωσαν παραχρῆμα αἰσχύνην αὐτῶν, οἱ λέγοντές μοι· Εὖγε, εὖγε.

39. Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ (a) πάντες οἱ ζητοῦντές σε, Κύριε,

40. Καὶ εἰπάτωσαν διαπαντὸς, μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος,

41. Οἱ ἀγαπῶντες τὸ σωτήριόν σου [σου διαπαντός].

42. Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης, Κύριος φροντιεῖ με.

(a) Ἐπὶ σοί deest in cod.

ATHANASII INTERPRETATIO.

28. Deinde qui crediderunt dicunt Domino : C

29. Filius tuus et sanctus tuus Spiritus susceperunt me semper.

30. Peccata, inquit.

31. Dominatæ sunt mihi iniquitates meæ et hebetarunt oculos cordis mei.

32. Pro immensurabiliter, et investigabiliter.

33. Et demum factus sum tanquam insipiens.

34. Libera me gratia tua, Domine.

35. Ad me erigendum festina.

36. Contrariæ potestates.

37. Similiter contrariæ potestates, te eas persequente, avertantur.

38. Et qui volunt ruinam meam, videntes me a te adjuvari, statim accipiant confusionem. D

39. Et sancti tui glorificabunt te videntes, quod convertisti me.

40. Et indesinenter exaltabunt te.

41. Diligentes crucem tuam.

42. Ego autem humilis, et miser sum, sed Dominus curam mei geret.

28. Λοιπὸν οἱ πεπιστευκότες λέγουσι πρὸς τὸν Κύριον (1).

29. Ὁ Υἱός σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἀντελάβοντό (2) μου πάντοτε.

30. Αἱ ἁμαρτίαι (3), λέγει.

31. Κατεκυρίευσάν με αἱ ἀνομίαι μου, καὶ ἤμβλυναν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου.

32. Ἀντὶ (4) τοῦ· ἀμετρήτως, καὶ ἀνεξιχνιάστως.

33. Καὶ ὡς ἄνους ἐγενόμην λοιπόν.

34. Ἐλευθέρωσόν με διὰ τῆς σῆς χάριτος, Κύριε.

35. Εἰς τὸ ἀναστῆσαί (5) με σπεῦσον.

36. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

37. Ὁμοίως αἱ ἐναντίαι δυνάμεις διωκόμεναι ὑπὸ σοῦ ἀποστραφείησαν.

38. Καὶ οἱ θέλοντες τὴν πτῶσίν μου, ὁρῶντές με βοηθούμενον ὑπὸ σοῦ, εὐθέως λάβωσιν αἰσχύνην.

39. Καὶ οἱ ἅγιοί σου δοξάσουσί σε ὁρῶντες, ὅτι ἐπέστρεψάς με.

40. Καὶ ἀδιαλείπτως δοξάσουσί σε.

41. Οἱ ἀγαπῶντες τὸν σταυρόν σου.

42. Ἐγὼ δὲ ταπεινός εἰμι, ἀλλ' ὁ Κύριος πρόνοιάν μου ποιεῖται.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Θεόν.
(2) Ἀντελάβετό μου διαπαντός.
(3) Ἁμαρτίας μου.
(4) Ἐπληθύνθησαν γὰρ ἀμετρ.
(5) Ἀναστῆσαί μου.

13. Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου εἶ σὺ (a), ὁ Θεός (b) μου, μὴ χρονίσῃς.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Μ'.

1. Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα·
2. Ἐν ἡμέρᾳ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος.
3. Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν, καὶ ζῆσαι αὐτὸν, καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ,
4. Καὶ μὴ παραδῷ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ.
5. Κύριος βοηθῆσαι αὐτῷ ἐπὶ κλίνης ὀδύνης αὐτοῦ.
6. Ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ αὐτοῦ.
7. Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με·
8. Ἴασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι.
9. Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι·
10. Πότε ἀποθανεῖται, καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;
11. Καὶ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει (c) ἡ καρδία αὐτοῦ,
12. Συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ·
13. Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό.

13. Adjutor meus et protector meus es tu. Deus meus, ne tardaveris.

In finem psalmus David. PSAL. XL.

1. Beatus qui intelligit super egenum et pauperem:
2. In die mala liberabit eum Dominus.
3. Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra:
4. Et non tradat eum in manus inimicorum ejus.
5. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus:
6. Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.
7. Ego dixi: Domine, miserere mei:
8. Sana animam meam, quia peccavi tibi.
9. Inimici mei dixerunt mala mihi:
10. Quando morietur, et peribit nomen ejus?
11. Et ingrediebatur ut videret, vana loquebatur cor ejus,
12. Congregavit iniquitatem sibi.
13. Egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum.

(a) *Εἶ σύ* deest in cod.
(b) V. 14, Ὁ Θεός μου, etc.
(c) V. 12, Ἡ καρδία, etc., τὸ ἑαυτῷ. V. 13, Ἐπὶ αὐτό, etc., οἱ ἐχθροί μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Πολεμεῖς τοὺς πολεμοῦσί με, καὶ σκέπεις (1) ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων μοι, ὁ Θεός (2) μου, μὴ ἐάσῃς με.

13. Impugnas impugnantes me, et protegis ab adversantibus mihi: Deus meus, ne derelinquas me.

Ἡ προκειμενη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ ὧν μέλλει πάσχειν ἐπ' ἐσχάτων (4) τῶν ἡμερῶν ὁ Ἀγαπητὸς τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Κύριος. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβὶδ, *οὗτος ἀγαπητός*.

Titulus præpositus continet: *In finem psalmus David.* Hoc igitur significat, quod psalmus dictus est de futuro judicio, et de iis quæ passurus est ultimis diebus Dilectus Patris, hoc est Dominus; ita enim interpretatur David, *hic dilectus*.

1. *Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.*
2. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, λέγει, ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος. *Κατακαυχᾶται γὰρ ἔλεος κρίσεως*, καθὼς (5) γέγραπται.
3. Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ῥυσάμενος αὐτὸν ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως.
4, 5. *Καὶ μὴ παραδῷ αὐτὸν* ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ (6).
6. Πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἀπέῤῥιψας.
7, 8. Ταῦτα τῷ Κυρίῳ λέγει ὁ ἡμαρτηκώς.
9. Εἶτα μετέρχεται εἰς τοὺς Ἰουδαίους.
10. Ταῦτα ἔλεγον εἰς ἑαυτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι (7) συμβουλευόμενοι ἀνελεῖν αὐτόν.
11. Περὶ τοῦ Ἰούδα λέγει, ὅτι δολίως ἐλάλει τῷ Κυρίῳ.
12. Προσέθετο παραδοῦναι τὸν Κύριον
13. Ἐξελθὼν γὰρ συνετίθετο τοῖς Ἰουδαίοις, πῶς αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς.

1. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* [61].
2. In die judicii, inquit, liberabit eum Dominus: *Gloriatur* enim *misericordia adversus judicium*, quemadmodum scriptum est [62].
3. In futuro sæculo liberans eum ab æterno supplicio.
4, 5. *Et non tradat eum* peccatis suis.
6. Omnia peccata ejus projecisti.
7, 8. Hæc Domino dicit peccator.
9. Deinde pertransit ad Judæos.
10. Hæc dicebant intra se ipsi Judæi deliberantes eum interficere.
11. De Juda loquitur, quod dolose loquebatur Domino:
12. Secum statuit tradere Dominum.
13. Egrediens enim convenit cum Judæis, quomodo eum ipsis traderet.

[61] Matth. v, 6, 7. [62] Jac. ii, 13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μοι, καὶ σκέπεις με.
(2) Ν. 14, Ὁ Θεός, etc.
(3) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ.
(4) Ἐσχάτου.
(5) Καθά.
(6) Ν. 5, Ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.
(7) Αὐτοί.

14. Adversum me susurrabant omnes inimici mei, A
15. Adversum me cogitabant mala mihi.
16. Verbum iniquum constituerunt adversum me:
17. Nunquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?
18. Etenim homo pacis meæ, in quo speravi,
19. Qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.
20. Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis.
21. In hoc cognovi, quoniam voluisti me;
22. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me.
23. Me autem propter innocentiam suscepisti;
24. Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.
25. Benedictus Dominus Deus Israel,
26. A sæculo et in sæculum, fiat, fiat. B

14. Κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου,
15. Κατ' ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι.
16. Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ·
17. Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι;
18. Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα,
19. Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν.
20. Σὺ δὲ, Κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς.
21. Ἐν τούτῳ ἔγνων, ὅτι τεθέληκάς με·
22. Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ.
23. Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου·
24. Καὶ ἐβεβαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς τὸν αἰῶνα.
25. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ.
26. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο.

In finem, in intellectum filiis Core.

PSAL. XLI.

1. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum;

Εἰς τὸ τέλος, εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς Κορέ.

ΨΑΛ. ΜΑ'.

1. Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων·

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Et ipsi Judæi consilium inierunt cum Juda,
15. Ut eum comprehenderent,
16. Ut ipsum interficerent.
17. Mortem Domini significat, et quod seipsum resuscitavit.
18. Hic enim est pax nostra dicens: *Pacem meam do vobis* [88]. C
19. De Juda loquitur, et ejus proditione.
20. Demum populus a Domino liberatus dicit ad eum: Tu, Domine, qui hæc sustinuisti, resuscita nos per mortem tuam, et dominabimur potestatibus inimici.
21, 22. Hinc cognovimus, quoniam voluisti salvare nos, eo quod nos liberasti a diabolo.
23. Propterea suscepisti me, quia sincero corde credidi,
24. Et promisisti mihi regnum cœlorum.
25, 26. Benedictus Dominus Deus cordium videntium eum a præsenti sæculo, et usque in sempiternum. Amen Amen. Israel enim interpretatur *mens videns Deum*. Illud autem *fiat* loco *Amen* ponitur. D

14. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι συνεβουλεύοντο μετὰ τοῦ Ἰούδα,
15. Ἵνα κρατήσωσιν αὐτὸν,
16. Ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.
17. Τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου λέγει, καὶ ὅτι ἑαυτὸν ἀνέστησεν.
18. Οὗτος (1) γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ εἰπών· *Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.*
19. Περὶ τοῦ Ἰούδα λέγει, καὶ τῆς προδοσίας αὐτοῦ.
20. Λοιπὸν ὁ ῥυσθεὶς διὰ τοῦ Κυρίου λαὸς λέγει πρὸς αὐτόν· Σὺ, Κύριε, ὁ ταῦτα ὑπομείνας, ἀνάστησον ἡμᾶς διὰ τοῦ θανάτου σου, καὶ κυριεύσομεν τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ.
21, 22. Ἐντεῦθεν ἐγνώκαμεν ὅτι ἠθέλησας σῶσαι ἡμᾶς, ἀφ' ὧν ἐῤῥύσω ἡμᾶς ἐκ τοῦ διαβόλου.
23. Διὰ τοῦτο ἀντελάβου μου, ὅτι ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐπίστευσα.
24. Καὶ ἐπηγγείλω μοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
25, 26. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τῶν καρδιῶν τῶν ὁρώντων αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νῦν αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ ἀτελευτήτου. Ἀμὴν, ἀμήν. Ἰσραὴλ μὲν γὰρ ἑρμηνεύεται *νοῦς ὁρῶν Θεόν*· τὸ δὲ *γένοιτο* ἀντὶ τοῦ *ἀμὴν* πρόκειται.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Εἰς τὸ τέλος, εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς Κορέ*· τουτέστιν, οἱ ἀντιλέγοντες διὰ τὰς ἁμαρτίας (3) τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Κορέ εἰσιν· ἐπειδὴ κἀκεῖνος ἀντιλογικὸς γεγένηται πρὸς τὸν Θεόν· τοῖς οὖν οὕτως ἀντιλογικοῖς οὖσι τὸ πρότερον, ἐπὶ τέλος (4) δὲ ἐπὶ σύνεσιν ἀγαθὴν ἐλθοῦσιν, εἴρηκε τὸν ψαλμόν.

Titulus præpositus continet: *In finem, in intellectum filiis Core:* hoc est, qui contradicunt Domino propter peccata, filii Core sunt, quoniam et ille contradictor Deo exstitit: his igitur ita prius contradicentibus, in finem autem in bonum intellectum venientibus psalmum dixit.

1. Quemadmodum cervus, posteaquam edit ser-

1. Ὥσπερ ἡ ἔλαφος μετὰ τὸ ἐσθίειν τὸν ὄφιν τρέχει

[88] Joan. XIV, 27.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτός.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Τῆς ἁμαρτίας.
(4) Τέλει.

2. Οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ, ὁ Θεός. A
3. Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα.
4. Πότε ἥξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;
5. Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτὸς,
6. Ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;
7. Ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχήν μου.
8. Ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ,
9. Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορτάζοντος.
10. Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; B
11. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ·
12. Σωτήριον τοῦ προσώπου μου καὶ ὁ Θεός μου.
13. Πρὸς ἐμαυτὸν ἡ ψυχή μου ἐταράχθη·
14. Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου,

2. Ita desiderat anima mea ad te, Deus.
3. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum:
4. Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?
5. Fuerunt lacrymæ meæ mihi panes die ac nocte,
6. Dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?
7. Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam;
8. Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei,
9. In voce exsultationis et confessionis soni festa celebrantis.
10. Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?
11. Spera in Deo, quoniam confitebor illi:
12. Salutare vultus mei et Deus meus.
13. Ad meipsum anima mea conturbata est:
14. Propterea memor ero tui de terra Jordanis,

ATHANASII INTERPRETATIO.

ἐπὶ τὴν γῆν (1) τοῦ ὕδατος πρὸς τὸ πιεῖν, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ τοῦ ὄφεως ἀδικηθῇ·

2, 3. Οὕτως κἀγὼ ζητῶ ἐλθεῖν πρὸς σὲ, καὶ πιεῖν τοῦ Πνεύματός σου τοῦ ἁγίου, ἵνα μὴ θανατωθῶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. C

4. Πότε καταξιωθῶ τοιοῦτος γενέσθαι, ἵνα μὴ ἀποστρέφηταί με ὁ Θεὸς προσεγγίζοντα (2) αὐτῷ.

5. Κεκορεσμένος εἰμὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς θλίψεως τῆς οὔσης νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

6. Ἀπὸ τοῦ ὀνειδίζεσθαί με ὑπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων (3).

7. Ταῦτα ἐμνημόνευον καὶ διελύθην (4) ὅλως ἀπὸ τῆς θλίψεως.

8. Καὶ ἔτεινα (5) τὴν διάνοιάν μου εἰς τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Θεοῦ.

9. Ὅπου ἡ φωνὴ τῆς ἀγαλλιάσεως, καὶ τῆς ἐξομολογήσεως (6) τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων τῶν ἀεὶ ἑορταζόντων. D

10, 11. Καὶ ἔλεγον τῇ ψυχῇ μου· Ἵνα τί περίλυπος εἶ; Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ, καὶ ἐξομολόγησαι (7) αὐτῷ.

12. Σωτηρία γάρ τῆς ψυχῆς μου ὁ Θεός μού ἐστιν.

13. Λοιπὸν ἡ ψυχή μου ἐν ἐμοὶ μετὰ δακρύων ἔλεγεν.

14. Διὰ τὸ εἶναι σε ἐλεήμονα μνημονεύω (8) σου ἐκ τῶν κατωτάτων τῆς γῆς. Ἰορδάνης γὰρ ἑρμηνεύεται *γῆ κατωτάτη*.

pentem, currit ad terram irriguam, ut bibat, ne a serpentis veneno lædatur;

2, 3. Ita etiam ego quæro venire ad te, et bibere Spiritum sanctum tuum, ne interficiar a peccato.

4. Quando dignus efficiar talis fieri, ut me Deus ad ipsum accedentem non aversetur.

5. Saturatus sum tribulatione multa, quæ est die ac nocte in corde meo.

6. Dum contumeliis afficior a contrariis spiritibus.

7. Hæc recordabar, et penitus consumptus sum tribulatione.

8. Et intendi mentem meam in cœlum in tabernaculum Dei.

9. Ubi vox exsultationis, et confessionis angelorum, et sanctorum festa semper celebrantium.

10, 11. Et dicebam animæ meæ: Quare tristis es? spera in Deum, quoniam misericors est, et confitere ipsi.

12. Salus enim animæ meæ Deus meus est.

13. Demum anima mea intra me cum lacrymis dicebat.

14. Quoniam tu misericors es, memor sum tui ex inferioribus terræ. Jordanis enim interpretatur *terra infera*.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πηγήν.
(2) Ἀποστρέφηται ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐφορᾷ με προσεγγ.
(3) N. 6 deest.
(4) Μνημονεύων διελύθην.
(5) Ἀνέτεινα.
(6) *Καὶ τῆς ἐξομολογήσεως* deest in cod.
(7) Ἐξομολογήσομαι.
(8) Μνημονεύσω.

15. Et Hermoniim a monte modico.

16. Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum :

17. Omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt.

18. In die mandabit Dominus misericordiam suam,

19. Et nocte canticum ejus apud me.

20. Oratio Deo vitæ meæ.

21. Dicam Deo : Susceptor meus es, quare oblitus es mei ?

22. Et quare contristatus incedo dum affligit me inimicus ?

23. Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi inimici mei.

24. Dum dicunt ipsi mihi per singulos dies : Ubi est Deus tuus ?

25. Quare tristis es, anima mea ? et quare conturbas me ?

26. Spera in Deo, quoniam confitebor illi :

27. Salutare vultus mei et Deus meus.

A 15. Καὶ Ἑρμωνιεὶμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.

16. Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρακτῶν σου·

17. Πάντες οἱ μετεωρισμοί σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διῆλθον.

18. Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ,

19. Καὶ νυκτὸς ᾠδὴ αὐτῷ παρ' ἐμοί.

20. Προσευχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου.

21. Ἐρῶ τῷ Θεῷ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ· διὰ τί μου ἐπελάθου ;

22. (a) Καὶ ἵνα τί σκυθρωπάζων πορεύομαι ἐν τῷ ἐκθλίβειν τὸν ἐχθρόν ;

B 23. Ἐν τῷ καταθλᾶσθαι τὰ ὀστᾶ μου, ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου.

24. Ἐν τῷ λέγειν αὐτούς μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου ;

25. Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου ; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με ;

26. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ·

27. Σωτήριον τοῦ προσώπου μου καὶ ὁ Θεός μου.

(a) V. 22, Διὰ τί ἀπώσομαι ; καὶ ἵνα, etc., ἐχθρόν ;

ATHANASII INTERPRETATIO.

C 15. Et a peccato meo, dicit. Nam Hermoniim interpretatur *dolor anathematis*, quod est peccatum.

16. Cor meum invocat misericordiam tuam in voce cultus mei.

17. Omnes sermones tui illuminantes mentem meam ad supercœlestium altitudines, et fulgor tuus, qui in ipsis est, ad cor meum pervenerunt.

18. Expergiscenti mihi a peccato exhibet Dominus misericordiam suam.

19. Et demum requies mea canticum ejus apud me est.

20. Oro ad Dominum vitæ meæ,

21. Et dico ipsi : Susceptor meus es.

22. Et quare obtenebratus incedo, dum mihi dominatur diabolus.

23, 24. Dum anima mea peccato conteritur, conviciantur mihi dæmones.

25. Ego autem dico animæ meæ : Quare tristis es ?

26. Spera in Domino, quoniam misericors est. et confitere ipsi.

27. Salus enim animæ meæ Deus meus est.

15. Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου, λέγει. Ἑρμονιεὶμ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀναθέματος λύπη*, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία.

16. Ἡ καρδία μου τὸ ἔλεός σου ἐπικαλεῖται ἐν τῇ φωνῇ τῆς λατρείας μου (1).

17. Πάντες οἱ λόγοι σου οἱ φωτίζοντες τὴν διάνοιάν μου ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν ἐπουρανίων, καὶ ἡ ἀπειλή σου [ἀστραπή σου], οἱ [ἡ] ἐν αὐτοῖς (2), εἰς τὴν καρδίαν μου ἦλθον.

18. Ἐν τῷ ἀνανῆψαί με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας παρέχει Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

19. Καὶ λοιπὸν ἡ ἀνάπαυσίς μου ᾠδὴ αὐτοῦ (3) ἐστι παρ' ἐμοί.

20. Προσεύχομαι τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου,

D 21. Καὶ λέγω αὐτῷ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ.

22. Καὶ ἵνα τί ἐσκοτισμένος πορεύομαι ἐν τῷ καταδυναστεύειν μου τὸν διάβολον ;

23, 24. Ἐν τῷ συντρίβεσθαι τὴν ψυχήν μου ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὀνειδίζουσί με οἱ δαίμονες.

25. Ἐγὼ δὲ λέγω τῇ ψυχῇ μου· Ἵνα τί περίλυπος εἶ ;

26. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Κύριον, ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ, καὶ ἐξομολόγησαι (4) αὐτῷ.

27. Σωτηρία γὰρ τῆς ψυχῆς μου ὁ Θεός μού ἐστιν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Σου.
(2) Καὶ αἱ ἀπειλαί σου, αἱ ἐν αυτοῖς.
(3) Αὐτῷ.
(4) Θεὸν... ἐξομολογήσομαι.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΜΒ'.

A

1. Κρῖνόν μοι, ὁ Θεὸς, καὶ δίκασον τὴν δίκην μου ἐξ ἔθνους οὐχ ὁσίου·
2. Ἀπὸ ἀνθρώπου ἀδίκου καὶ δολίου ῥῦσαί με·
3. Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς κραταίωμά μου.
4. Ἵνα τί ἀπώσω με;
5. Καὶ ἵνα τί σκυθρωπάζων πορεύομαι ἐν τῷ ἐκθλίβειν τὸν ἐχθρόν;
6. Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου·
7. Αὐτά με ὡδήγησαν, καὶ ἤγαγόν με εἰς ὄρος ἅγιόν σου,
8. Καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου.
9. Καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ,
10. Πρὸς τὸν Θεὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου·
11. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν κιθάρᾳ, ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου.
12. Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με;
13. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ·
14. Σωτήριον τοῦ προσώπου μου καὶ ὁ Θεός μου.

B

Psalmus David. PSAL. XLII.

1. Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta:
2. Ab homine iniquo et doloso erue me:
3. Quia tu es Deus fortitudo mea.
4. Quare me repulisti?
5. Et quare tristis incedo dum affligit me inimicus?
6. Emitte lucem tuam et veritatem tuam:
7. Ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum,
8. Et in tabernacula tua.
9. Et introibo ad altare Dei;
10. Ad Deum, qui lætificat juventutem meam:
11. Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus.
12. Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me?
13. Spera in Deo, quoniam confitebor illi:
14. Salutare vultus mei et Deus meus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· τουτέστιν, ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται τῷ πταίσαντι, καὶ ἐν μετανοίᾳ ἐλθόντι. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐξουθενημένος* καὶ *ἠλεημένος*, ἅπερ ἀμφότερα εὑρήσεις εἰς τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ εἰς μετάνοιαν ἐλθόντα.

Titulus inscriptus continet: *Psalmus David*. Hoc est, hic psalmus dictus est ab eo, qui cecidit, et in pœnitentiam venit. David enim interpretatur *neglectus* et *misericordiam consecutus*, utrumque convenit in eum, qui peccat, et ad pœnitentiam convertitur.

1. Σπλαγχνίσθητι, ὁ Κύριος (2), καὶ ὁρῶν με ἀδικούμενον ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, λύτρωσαί με.
2. Ἀπὸ τοῦ διαβόλου, λέγει (3).
3. Ὅτι σὺ εἶ ἡ βοήθειά μου.
4. Ἵνα τί ἀπέῤῥιψάς με;
5. Καὶ ἵνα τί ἐσκοτισμένος πορεύομαι ἐν τῷ καταδυναστεύειν μου τὸν διάβολον;

C

6. Ἐξαπόστειλον τὸν Υἱόν σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
7, 8. Αὐτά με νῦν ὡδήγησαν [καὶ ἤγαγον], ὑπομνησθῆναι τῆς οὐρανίου πολιτείας καὶ τῶν αἰωνίων σου ἀναπαύσεων (4).
9. Καὶ τῇ διανοίᾳ εἰσέλθω εἰς τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ.
10. Τὸν εὐφραίνοντα, λέγει, ψυχήν μου.
11. Δοξάσω, λέγει, ἐν τῇ ψυχῇ μου, καὶ ἐν τῷ σώματι, νεκρώσας τῇ ἁμαρτίᾳ ὅλον ἑαυτόν· κιθάρα γὰρ ξύλον ἐστὶ ξηρὸν ἔχον νεῦρα, ἀόρατον φωνὴν ἀποτεκοῦσα (5) κατ' ἐνέργειαν τοῦ κινοῦντος αὐτήν.
12. Ἵνα τί οὕτως ἀπέγνως ἑαυτῆς;

D

13. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν σώζοντα τοὺς προσφεύγοντας αὐτῷ, ὅτι κἀγὼ μέλλω αὐτῷ ἐξομολογήσασθαι (6).
14. Αὐτός ἐστιν ὁ Θεός μου (7).

1. Miserere, Domine, et videns me inique pertractatum a contrariis potestatibus libera me.
2. A diabolo, inquit.
3. Quoniam tu es auxilium meum.
4. Quare me projecisti?
5. Et quare obtenebratus incedo, dum mihi dominatur diabolus?
6. Mitte Filium tuum, et Spiritum sanctum tuum.
7, 8. Ipsa me nunc deduxerunt et adduxerunt, ut recordarer cœlestis conversationis, et æternarum tuarum requietum.
9. Et mente ingredior ad supercœleste altare Dei.
10. Lætificantem, inquit, animam meam.
11. Glorificabo, inquit, in anima mea, et in corpore mortificans totum meipsum peccato: cithara enim est lignum aridum habens nervos, invisibilem vocem emittens secundum operationem eam moventis.
12. Quare ita de te ipsa desperasti?
13. Spera in Deum, qui salvat ad se confugientes, quoniam et ego ipsi confessurus sum.
14. Ipse est Deus meus.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ὁ Θεός.
(3) Λέγει, ῥῦσαί με.
(4) Ἀπολαύσεων.
(5) Ἀποτελοῦσα.
(6) Ἐξομολογεῖσθαι.
(7) Μου, καὶ σωτήρ μου.

In finem : filiis Core ad intellectum.
PSAL. XLIII.

1. Deus, in auribus nostris audivimus,
2. Patres nostri annuntiaverunt nobis
3. Opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.
4. Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos :
5. Afflixisti populos, et expulisti eos.
6. Nec enim in gladio suo possederunt terram :
7. Et brachium eorum non salvavit eos :
8. Sed dextera tua et brachium tuum, et illuminatio vultus tui,
9. Quoniam complacuisti in eis.
10. Tu es ipse rex meus et Deus meus,
11. Qui mandas salutes Jacob.
12. In te inimicos nostros ventilabimus cornu,
13. Et in nomine tuo spernemus insurgentes nobis.
14. Non enim in arcu meo sperabo:
15. Et gladius meus non salvabit me.

A *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν.*
ΨΑΛ. ΜΓ.

1. Ὁ Θεὸς, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν,
2. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν
3. Ἔργον, ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις.
4. Ἡ χείρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε, καὶ κατεφύτευσας αὐτούς·
5. Ἐκάκωσας λαοὺς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς.
6. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν·
7. Καὶ ὁ βραχίων αὐτῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς·
8. Ἀλλ' ἡ δεξιά σου, καὶ ὁ βραχίων σου, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου,
9. Ὅτι εὐδόκησας ἐν αὐτοῖς.
10. Σὺ εἶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου,
B 11. Ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ.
12. Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν,
13. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν.
14. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπιῶ·
15. Καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν* (a)· καὶ ἑτέρως δὴ (2) τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν εἴπομεν· λέγει γάρ· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν*. Τὸ δὲ Κορὲ ἑρμηνεύεται *φαλακρός* (3). Τοῖς οὖν γυμνὸν ἔχουσι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς καρδίας ἀπὸ ἔργων (4), ἐπὶ τέλει δὲ εἰς σύνεσιν ἐρχομένων ὁ ψαλμὸς οὗτος εἴρηται.

Titulus inscriptus continet : *In finem, filiis Core ad intellectum....*; et alia interpretatione ita hæc explicamus : dicit enim : *In finem, filiis Core ad intellectum*. Core autem interpretatur : *Calvus*. Itaque ab habentibus mentem cordis nudatam ab operibus, in fine autem in intellectum venientibus psalmus iste dictus est.

C 1. A fidelibus viris accepimus, quæ narraturi sumus.
2. Moyses et prophetæ in Scripturis narraverunt de gentibus, quas ejecit Deus.
3. Quomodo in omnibus bellis debellasti variis modis inimicos eorum.
4. Filius tuus disperdidit eos, et in hæreditatem dedit filiis Israel.
5. Vulneratos eos in fugam conjecisti.
6. Non enim eorum armis possederunt terram promissionis,
7. Et potentia eorum non salvavit eos;
8. Sed unigenitus Filius tuus, qui est splendor gloriæ tuæ.
9, 10. *Tu es ipse*, qui et tunc, et in novissimis temporibus.
11. Qui per te ipsum enarras mandata tua.
D 12. In te, dicit, e medio tollemus inimicos nostros, hoc est cogitationes cordis nostri.
13. Diabolos significat.
14. Non enim in potentia mea sperabo.
15. Et arma mea non salvabunt me

1. Παρὰ πιστῶν ἀνδρῶν παρειλήφαμεν, ἃ μέλλομεν διηγεῖσθαι (5).
2. Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται διὰ τῶν Γραφῶν διηγήσαντο περὶ τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξέβαλεν ὁ Θεός.
3. Τὸ πῶς ἐν ἑκάστῳ πολέμῳ αὐτὸς διαφόρως ἐπολέμησας τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν.
4. Ὁ Υἱός σου ἐξωλόθρευσεν αὐτοὺς, καὶ κατεκληροδότησε (6) τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ.
5. Τιτρωσκομένους αὐτοὺς φυγάδας ἐποίησας.
6. Οὐ γὰρ ἐν τοῖς ὅπλοις αὐτῶν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας,
7. Καὶ ἡ δυναστεία αὐτῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς·
8. Ἀλλ' ὁ μονογενής σου Υἱὸς, ὁ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης σου.
9, 10. (7) *Σὺ εἶ ὁ αὐτὸς* ὁ τότε, καὶ ἐπ' ἐσχάτων (8) τῶν χρόνων.
11. Ὁ δι' ἑαυτοῦ διηγούμενος τὰ προστάγματά σου.
12. Ἐν σοὶ, λέγει, ἀναιροῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, λέγω δὴ τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν λογισμούς.
13. Τοὺς διαβόλους (9) λέγει·
14. Οὐ γὰρ ἐν τῇ δυναστείᾳ μου ἐλπιῶ.
15. (10) Καὶ τὰ ὅπλα μου οὐ σώσει με

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Δέ.
(3) Φαλάκρωμα.
(4) Ἔργων ἀγαθῶν.
(5) Διηγήσασθαι.
(6) Κατεκληρονόμησε.
(7) N. 9, Ὅτι ηὐδόκησας αὐτούς. N. 10, Σὺ εἶ, etc.
(8) Ἐσχάτου.
(9) Δαίμονας.
(10) N. 15 deest.

(a) Aliquid deesse videtur.

16. Ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς· A
17. Καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατῄσχυνας.
18. Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν·
19. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τὸν αἰῶνα.
20. Νυνὶ δὲ ἀπώσω καὶ κατῄσχυνας ἡμᾶς·
21. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, ὁ Θεὸς, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν.
22. Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.
23. Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς.
24. Ἔδωκας ἡμᾶς ὡς πρόβατα βρώσεως·
25. Καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι διέσπειρας ἡμᾶς
26. Ἀπέδου τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς·
27. Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν ἡμῶν.
28. Ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν· B
29. Μυκτηρισμὸν καὶ χλευασμὸν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.
30. Ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι,
31. Κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς.
32. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μού ἐστι,
33. Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με.
34. Ἀπὸ φωνῆς ὀνειδίζοντος, καὶ καταλαλοῦντος (a)·

(a) Παρακαλοῦντος, in margine cod. ut in textu.

16. Salvasti enim nos de affligentibus nos:
17. Et odientes nos confudisti.
18. In Deo laudabimur tota die:
19. Et in nomine tuo confitebimur in sæculum.
20. Nunc autem repulisti et confudisti nos:
21. Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris.
22. Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros.
23. Et qui oderunt nos diripiebant sibi.
24. Dedisti nos tanquam oves escarum;
25. Et in gentibus dispersisti nos.
26. Vendidisti populum tuum sine pretio:
27. Et non fuit multitudo in commutationibus nostris.
28. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris:
29. Subsannationem et derisum his qui in circuitu nostro.
30. Posuisti nos in similitudinem in gentibus,
31. Commotionem capitis in populis.
32. Tota die verecundia mea contra me est,
33. Et confusio faciei mei cooperuit me.
34. A voce exprobrantis et obloquentis:

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Ἐκ τῶν ἐναντίων δυνάμεων. C
17. Τὰς αὐτὰς (1) δυνάμεις.
18. Ἐν τῷ Θεῷ καυχησόμεθα ἀεὶ ὄντες ἐν τῷ φωτί.
19. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιόν σου ποιήσομεν.
20. Τὸν λαὸν λέγει τῶν Ἰουδαίων.
21. Καὶ ἐν τοῖς ἄρχουσι τῶν Ἰουδαίων οὐκ εὐδοκήσει.
22. Παρέδωκας, λέγει, τοὺς Ἰουδαίους ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν.
23. Τὰς ψυχὰς ἡμῶν οἱ δαίμονες διήρπαζον.
24. Καὶ ἡμᾶς (2) ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὡς ὑπὸ λύκων ἁρπάζεσθαι.
25. Καὶ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ πεπραμένοι ἐσμὲν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν.
26. Δούλους εἴασας ἡμᾶς εἶναι τῆς ἁμαρτίας (3).
27. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ βοῶν πρὸς σὲ μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων. D
28. Αἰσχύνην κατέλιπες ἡμᾶς τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ.
29. Καταγέλωτα, λέγει, τοῖς δαίμοσιν.
30. Λαλῶν γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ἐν τοῖς ἔθνεσι, τοὺς Ἰουδαίους (4) παραβολὴν ἤγαγεν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις.
31. Καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξουσίας, ἣν εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι, μετήγαγεν εἰς τὰ ἔθνη.
32. Ἀπαύστως ἡ ἁμαρτία μου μετ' ἐμοῦ ἐστιν.
33. Καὶ ἡ αὐτὴ ἁμαρτία τῆς ψυχῆς μου σκοτίζει με.
34. Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ διαβόλου.

16. A contrariis potestatibus.
17. Easdem potestates.
18. In Deo gloriabimur semper exsistentes in luce.
19. Et in nomine tuo quæ placita tibi sunt coram te faciemus.
20. Populum Hebræorum significat.
21. Et in principibus Judæorum non complacebit.
22. Tradidisti, inquit, Judæos concupiscentiis cordium eorum.
23. Animas nostras dæmones diripuerunt.
24. Et nos a peccatis veluti a lupis rapi.
25. Et veluti in captivitatem venditi sumus peccatis nostris.
26. Servos sivisti nos esse peccati.
27. Et non est clamans ad te cum clamore valido et lacrymis [**].
28. Ad ignominiam reliquisti nos iis qui in mundo sunt.
29. Ludibrium, inquit, dæmonibus.
30. Loquens enim in Evangeliis in gentibus, in parabolam Judæos adduxit non semel, sed sæpius.
31. Et principatum potestatis, quam habebant Judæi, transtulit in gentes.
32. Indesinenter peccatum meum mecum est.
33. Et ipsum peccatum animæ meæ obtenebrat me.
34. A doctrina diaboli.

** Hebr. v, 7.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτὰς ἐναντίας, etc.
(2) Ἔδωκας ἡμᾶς.
(3) Ἐάσας . . . τῆς ἀνομίας.
(4) Τοῖς Ἰουδαίοις.

35. A facie inimici et persequentis.
36. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te :
37. Et inique non egimus in testamento tuo :
38. Et non recessit retro cor nostrum.
39. Et declinasti semitas nostras a via tua :
40. Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis :
41. Et cooperuit nos umbra mortis.
42. Si obliti sumus nomen Dei nostri;
43. Et si expandimus manus nostras ad deum alienum :
44. Nonne Deus requiret ista?
45. Ipse enim novit abscondita cordis.
46. Quoniam propter te mortificamur tota die :
47. Æstimati sumus sicut oves occisionis.
48. Exsurge, quare obdormis, Domine?
49. Exsurge, et ne repellas in finem.
50. Quare faciem tuam avertis?
51. Oblivisceris inopiæ nostræ et tribulationis nostræ?
52. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra :
53. Conglutinatus est in terra venter noster.
54. Exsurge, Domine, adjuva nos :

A 35. Ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκοντος.
36. Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου·
37. Καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου·
38. Καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν·
39. Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου·
40. Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως·
41. Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου.
42. Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν·
43. Καὶ εἰ διεπετάσαμεν χεῖρας ἡμῶν πρὸς θεὸν ἀλλότριον·
44. Οὐχὶ ὁ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα;
45. Αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας.
46. Ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν,
47. Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.
B 48. Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;
49. Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος.
50. Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις;
51. Ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν;
52. Ὅτι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν·
53. Ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν.
54. Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

35. A peccato, quod ab inimico est in me, et quod non sinit me stare in præceptis tuis.
36. Horum omnium rei facti recordati sumus, quod misericors es.
37. Et non increduli fuimus testamento tuo.
38. Et non in finem recessimus a te.
39. Et propter peccata nostra abstulisti a nobis justificationes tuas.
40. Et corripuisti nos in mundo peccantes.
41. Et omnis tribulatio ac dolor circuminsidet animæ nostræ.
42. Non obliti sumus nominis tui, Domine.
43. Et ad neminem alium intendimus cor nostrum.
44. Nonne Deus sanctorum suorum vindictam faciet?
45. Gemitum nostrum.
46. Sancti prophetæ.
47. Apostoli, et martyres, et mortificantes membra sua peccato.
48. Excitet te deprecatio mea.
49. Veni et ne derelinquas nos usque in finem.
50. Quare non reconcilias nos?
51. Non excipis deprecationem nostram cum confessione peccatorum.
52. Quoniam anima mea serva facta est peccati.
53. Et terrenis actibus inhæsit anima nostra.
54. Veni, Domine, in auxilium nostrum.

35. Ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τῆς παρὰ τοῦ ἐχθροῦ (1) οὔσης ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐάσης (a) με στῆναι ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου.
36. Τούτων πάντων ὑπεύθυνοι γενόμενοι ἐμνήσθημεν, ὅτι ἐλεήμων εἶ.
37. Καὶ οὐκ ἠπιστήσαμεν τῇ διαθήκῃ σου (2).
38. Καὶ οὐκ εἰς τέλος ἀπέστημεν ἀπὸ σοῦ.
39. Καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπέσπασας ἀφ' ἡμῶν τὰ δικαιώματά σου.
40. Καὶ ἤλεγξας ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ ἡμαρτηκότας.
41. Καὶ πᾶσα θλίψις, καὶ ὀδύνη περίκειται τῇ ψυχῇ ἡμῶν.
42. Οὐκ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε.
43. Καὶ πρὸς ἄλλον τινὰ οὐκ ἀνετείναμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν.
D 44. Οὐχὶ ὁ Θεὸς ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ;
45. Τὸν στεναγμὸν ἡμῶν.
46. Οἱ ἅγιοι προφῆται.
47. Οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ οἱ νεκροῦντες τὰ ἑαυτῶν μέλη ἐν (3) ἁμαρτίᾳ
48. Διαγείρει σε ἡ δέησίς μου.
49. Ἐλθὲ, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς ἕως τέλους
50. Ἵνα τί οὐ διαλλάσσῃ ἡμᾶς;
51. Οὐ προσδέχῃ τὴν δέησιν ἡμῶν κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν (4).
52. Ὅτι ἐδουλώθη τῇ ἁμαρτίᾳ ἡ ψυχή μου (5).
53. Καὶ τῶν γηΐνων πράξεων ἐγκεκόλληται ἡ ψυχὴ ἡμῶν.
54. Ἐλθὲ, Κύριε, εἰς βοήθειαν ἡμῶν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐχθροῦ. Reliqua desunt.
(2) N. 37 deest.
(3) Τῇ.
(4) Ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
(5) Ἀνομίᾳ ἡ ψυχὴ ἡμῶν.

(a) Ἐάσης. Forte οὐκ ἐώσης. Edit.

55. Καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. A

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ.

ΨΑΛ. ΜΔ'.

1. Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν·
2. Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.
3. Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου.
4. Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων·
5. Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου·
6. Διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.
7. Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ·
8. Τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου,
9. Καὶ ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε,
10. Ἕνεκεν ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης· B
11. Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου.
12. Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ
13. Λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται,
14. Ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.
15. Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

55. Et redime nos propter nomen tuum.

In finem : pro iis, qui commutabuntur filiis Core ad intellectum, canticum pro Dilecto.

PSALM. XLIV.

1. Eructavit cor meum verbum bonum
2. Dico ego opera mea regi.
3. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.
4. Speciosus forma præ filiis hominum .
5. Diffusa est gratia in labiis tuis :
6. Propterea benedixit te Deus in æternum.
7. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime,
8. Specie tua, et pulchritudine tua,
9. Et intende, et prospere procede, et regna,
10. Propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam :
11. Et deducet te mirabiliter dextera tua.
12. Sagittæ tuæ acutæ, potentissime :
13. Populi sub te cadent,
14. In corde inimicorum regis.
15. Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

55. Καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς διὰ τὸ ὄνομά σου.

55. Et redime nos propter nomen tuum.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ* (2).

Titulus psalmo inscriptus continet : *In finem, pro iis, qui commutabuntur, filiis Core ad intellectum, canticum pro Dilecto.*

1. Ὁ Πατὴρ λέγει περὶ (3) τοῦ φανερῶσαι τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν τὸν Θεὸν Λόγον. C
2. Ὁ Κύριος ἀναγγελεῖ τῷ πιστῷ λαῷ τὰ ἑαυτοῦ ἔργα.
3. Ὁ Πατὴρ λέγει· Τὸ Πνεῦμά μου τὸ ἅγιον κάλαμός ἐστι τοῦ Υἱοῦ μου· ἐν αὐτῷ γὰρ γράφει τὰς καρδίας τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν.
4. Ὁ Υἱός μου ἄσπιλός ἐστι καὶ ἄμωμος ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
5. Τοῖς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ τοις ἔθνεσιν ἀναγγείλας [ἀναγγείλασι]. Καὶ [οἱ] ἀναγγελοῦσι, χείλη αὐτοῦ (4) εἴρηκεν.
6. Τὸν πιστὸν λαὸν ὁ Κύριος εὐλόγησεν.
7. Ἐν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ ἀναγέννησον τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ.
8. Τῷ λόγῳ σου καὶ τῇ χάριτί σου. D
9. Καὶ ἐνίσχυσον τοὺς ἁγίους (5), καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῶν κατευόδωσον, καὶ βασίλευσον.
10. Διὰ τοὺς ἁγίους σου.
11. Καὶ ἔχοντές σε οἱ ἅγιοι ἐν ἑαυτοῖς, ἀγάγωσί σε τοῖς ἔθνεσι διὰ τοῦ κηρύγματος.
12. Οἱ ἀπόστολοί σου ἠκονημένοι διὰ τῆς χάριτός σου,
13. Ὑποταγήσονταί σοι ἔθνη διὰ τῆς πίστεώς σου (6).
14. Ἔτι (7) ὄντες ἐν ταῖς ἁμαρτίαις.
15. Ἡ βασιλεία σου ἀτελεύτητος.

1. Pater loquitur de manifestatione Filii sui Dei Verbi.
2. Dominus annuntiabit populo fideli opera sua.
3. Pater dicit : Spiritus meus sanctus calamus est Filii mei : in ipso enim scribit corda credentium in eum.
4. Filius meus incontaminatus est, et immaculatus super filios hominum.
5. Annuntiantibus ejus prædicationem gentibus, et qui annuntiabunt, labia ejus vocat.
6. Populum fidelem Dominus benedixit.
7. In Spiritu sancto tuo regenera credentes in te.
8. Verbo tuo, et gratia tua.
9. Et corrobora sanctos, et prædicationem eorum prospere dirige, et regna.
10. Propter sanctos tuos.
11. Et sancti habentes te in se ipsis adducent te gentibus per prædicationem.
12. Apostoli tui, quos exacuit gratia tua.
13. Subjicientur tibi gentes per fidem tuam.
14. Adhuc permanentes in peccatis.
15. Regnum tuum sempiternum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ. etc.
(2) Explicatio tituli deest in utroque codice.
(3) *Περί* deest.
(4) Διαγγείλασιν, καὶ ἀναγγελοῦσιν, χείλη αὐτούς,
(5) Ἁγίους σου.
(6) *Σου* deest.
(7) Οἱ.

16. Virga directionis virga regni tui.
17. Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem :
18. Propterea unxit te Deus, Deus tuus,
19. Oleo lætitiæ præ consortibus tuis.
20. Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis,
21. A domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te
22. Filiæ regum in honore tuo :
23. Astitit regina a dextris tuis,
24. In vestitu deaurato circumdata varietate.
25. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam :
26. Et obliviscere populum tuum et domum patris tui.
27. Et concupiscet rex decorem tuum :
28. Quoniam ipse est Dominus tuus, et adorabis eum.
29. Et filia Tyri in muneribus.

A 16. Ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.
17. Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν·
18. Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου,
19. Ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.
20. Σμύρνα, καὶ σταχτὴ, καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου,
21. Ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, ἐξ ων εὔφρανάν σε
22. Θυγατερες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου·
23. Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου,
24. Ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.
25. Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου.
B 26. Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαου σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.
27. Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου·
28. Ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ.
29. (a) Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις.

(a) V. 29, Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ θυγατέρες Τύρου ἐν δώροις V. 30, Τό, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Potestas æterna regnum tuum.
17. Dilexisti sanctos tuos, et odisti inventores iniquitatis, diabolum nempe, et angelos ejus.
18, 19. Propterea renuntiavit te Pater per Spiritum sanctum regem jam exsistentem : quandoquidem semper exstitisti rex supra eos, qui participes fuerunt gratiæ tuæ; Melchisedech, inquam, et David, et Ezechia, et Josia, et quotquot his similes fuerunt.
20. *Myrrha* interpretatur *melodia ipsorum*. Melodiam igitur eorum, et gentium fragrantiam significat, quam a doctrina collegit.
21. Ab urbibus firmis et decoris, hoc est a sanctis, unde lætificatus es.
22. Animæ sanctorum glorificabunt te.
23. Ecclesia.
24. In multifaria sapientia ornata.
25. Audi, dicit Ecclesiæ ex gentibus prædicationem Domini, et attende oculis cordis præceptis Domini, et ausculta eum.
26. Et obliviscere gentilitatis, et idololatriæ.
27. Dominus fidem tuam.
28. Quoniam ipse est Dominus tuus, et ipsi flectitur omne genu in cœlo et in terra [65].
29. Et filia confusionis, nempe idololatriæ, adducta est ad fidem. *Tyrus* enim interpretatur *confusio*.

[65] Isa. XLV, 24; Rom. XIV, 11; Philip. II, 10.

16. Ἐξουσία αἰώνιος ἡ βασιλεία σου.
17. Ἠγάπησας τοὺς ἁγίους σου, καὶ ἐμίσησας τοὺς εὑρετὰς τῆς ἀνομίας, φημὶ δὴ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ.
C 18, 19. Διὰ τοῦτο ἀνέδειξέ σε ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου βασιλέα ὄντα· ἐπειδήπερ ὑπῆρχες ἀεὶ βασιλεὺς ὑπὲρ τοὺς γενομένους μετόχους τῆς χάριτός σου· λέγω δὴ Μελχισεδὲχ, καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἐζεχία, καὶ Ἰωσία, καὶ ὅσοι κατ' αὐτούς.
20. *Σμύρνα* ἑρμηνεύεται *μελῳδία αὐτῶν*. Τὴν οὖν μελῳδίαν αὐτῶν (1), καὶ τὴν εὐωδίαν τῶν ἐθνῶν λέγει, ἣν ἐπισυνήγαγεν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας (2).
21. Ἀπὸ τῶν πόλεων τῶν ἰσχυρῶν, τῶν εὐπρεπῶν, τουτέστι τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν εὐφράνθης.
22. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων δοξάσουσί σε.
23. Ἡ Ἐκκλησία.
24. Ἐν τῇ σοφίᾳ τῇ πολυποικίλῳ κεκοσμημένη.
D 25. Ἄκουσον, λέγει τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐξ ἐθνῶν, τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου, καὶ πρόσχες τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς καρδίας ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπάκουσον αὐτοῦ.
26. Καὶ ἐπιλάθου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς εἰδωλολατρείας.
27. Ὁ Κύριος τῆς πίστεώς σου.
28. Ὅτι αὐτός ἐστι Δεσπότης σου, καὶ αὐτῷ κλίνει (3) [πᾶν] γόνυ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.
29. Καὶ τῆς συγχύσεως θυγάτηρ, λέγω δὴ τῆς εἰδωλολατρείας, προσηνέχθη ἐν πίστει. *Τύρος* γὰρ *σύγχυσις* ἑρμηνεύεται.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatič

(1) *Αὐτῶν* deest.
(2) Διδασκαλίας σου.
(3) Κλινεῖς.

30. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι A τοῦ λαοῦ.
31. Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν,
32. Ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.
33. Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς·
34. Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι.
35. Ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει·
36. Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως.
37. Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου·
38. Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.
39. Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ B καὶ γενεᾷ.
40. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονταί σοι,
41. Εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ, ὑπὲρ τῶν κρυφίων. **Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΜΕ'.**

1. Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις,
2. Βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρα.

30. Vultum tuum deprecabuntur divites plebis.
31. Om... gloria filiæ regis ab intus,
32. In fimbriis aureis circumamicta varietatibus.
33. Adducentur regi virgines post eam:
34. Proximæ ejus afferentur tibi.
35. Afferentur in lætitia et exsultatione:
36. Adducentur in templum regis.
37. Pro patribus tuis nati sunt filii tui:
38. Constitues eos principes super omnem terram.
39. Memor ero nominis tui in omni generatione et generatione.
40. Propterea populi confitebuntur tibi,
41. In æternum, et in sæculum sæculi.

In finem pro filiis Core, pro arcanis. Psalmus David.
PSAL. XLV.

1. Deus noster refugium et virtus,
2. Adjutor in tribulationibus quæ invenerunt nos nimis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

30. Δοξάσουσι τὴν παρουσίαν σου οἱ ἅγιοι (1). C
31. Πᾶσα ἡ χάρις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας.
32. Ἐν χαρίσμασι πεπληγμένοις (2) τιμίοις καὶ ποικίλοις περιβεβλημένη ἡ Ἐκκλησία
33. Προσενεχθήσονται τῷ Κυρίῳ ψυχαὶ νήπιαι ἀκολουθεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ.
34. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων
35. Αἱ αὐταὶ ψυχαὶ ἀπενεχθήσονται ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ.
36. Εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ
37. Ὅτι πρότερον οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων γεννηθέντες ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἐγένοντο υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας.
38. Ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους.
39. Ἀδιαλείπτως. D
40, 41. Δοξάσουσί σε καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (3).

30. Adventum tuum sancti glorificabunt.
31. Omnis Ecclesiæ pulchritudo in occulto cordis.
32. Ecclesia circumamicta multiplicibus donis variis, et pretiosis.
33. Adducentur Domino animæ infantes sequendo Ecclesiam.
34. Animæ sanctorum.
35. Ipsæ animæ adducentur in gaudio inenarrabili et glorificato.
36. In supercœlestem Jerusalem.
37. Quoniam prius sacerdotes Judæorum geniti in lavacro facti sunt filii Ecclesiæ.
38. Episcopos, et presbyteros, et diaconos.
39. Indesinenter.
40, 41. Glorificabunt te, et in præsenti, et in futuro.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ, ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός.* Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ὑπὲρ τῶν υἱῶν τῆς ἀντιλογίας, τουτέστι τῶν ἐθνῶν τῶν υἱῶν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων παθημάτων τοῦ Χριστοῦ ὁ ψαλμὸς εἴρηται.

Titulus præpositus continet: *In finem pro filiis Core, pro arcanis psalmus.* Hoc autem est, quod significat in consummatione sæculorum pro filiis contradictionis, scilicet pro gentibus filiis peccati, et pro passionibus Christi in consummatione sæculorum psalmus dictus est.

1. Οἱ ἀπόστολοι κηρύσσουσι τοῖς ἔθνεσιν.
2. Βοηθός ἐστιν ὁ Θεὸς τοῦ λυτρώσασθαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

1. Apostoli gentibus prædicant.
2. Adjutor est Deus ad liberandos nos a multitudine peccatorum nostrorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἄγγελοι.
(2) Πεπλεγμένοις.
(3) Μέλλοντι αἰῶνι.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

3. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra. A

4. Et transferentur montes in cor maris.

5. Sonuerunt et turbatæ sunt aquæ eorum:

6. Conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

7. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.

Diapsalma.

8. Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

9. Deus in medio ejus, et non commovebitur:

10. Adjuvabit eam Deus mane diluculo.

11. Conturbatæ sunt gentes, et inclinata sunt regna:

12. Dedit vocem suam Altissimus, mota est terra.

13. Dominus virtutum nobiscum:

14. Susceptor noster Deus Jacob. B

15. Venite et videte opera Dei,

16. Quæ posuit prodigia super terram.

17. Auferens bella usque ad fines terræ:

18. Arcum conteret et confringet arma,

19. Et scuta comburet in igne.

3. Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν,

4. Καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν.

5. Ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν·

6. Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ.

7. Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ.

Διάψαλμα (a).

8. Ἡγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὕψιστος.

9. (b) Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται·

10. Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωῒ πρωΐ.

11. Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι·

12. Ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὕψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ.

13. Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν·

14. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

15. Δεῦτε, καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ,

16. Ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς.

17. Ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς·

18. Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὅπλον,

19. Καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί.

(a) Ita in cod.
(b) V. 9. Deest in cod., sed exstat in marg. recent. charactere.

ATHANASII INTERPRETATIO.

3. Propterea non amplius timemus, insurgentibus in nos terrenis spiritibus.

4. Et justificationes Dei erunt in cordibus gentium. C

5. Territæ sunt et ululant adversariæ potestates.

6. Domini virtute dissolutæ sunt eædem contrariæ potestates.

7. Dona enim sancti Spiritus illuminaverunt Ecclesiam Dei.

8. Sanctificavit chorum sanctorum Dominus.

9. Deus in cordibus populi, et immobiles permanent in fide.

10. Adjuvabit Deus Ecclesiam in splendore lucis suæ.

11. Dissipati sunt dæmones, et superatæ sunt vires inimici.

12. Prædicavit Deus verbum suum, et auscultaverunt gentes. D

13. Dominus omnis supercœlestis militiæ nobiscum est.

14. Susceptor noster Deus Jacob, Christus, inquam, qui providet nobis.

15. Advocant gentes apostoli.

16. Quæ fecit mysteria in terra.

17. Dissolvit bella totius mundi.

18, 19. Potestates inimici.

3. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι φοβούμεθα, ἐπεγειρομένων ἡμῖν γηΐνων πνευμάτων.

4. Καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἐθνῶν.

5. Ἐφοβήθησαν καὶ ἀλαλάζουσιν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

6. Διελύθησαν (1) αἱ αὐταὶ ἐναντίαι δυνάμεις ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ Κυρίου.

7. Τὰ γὰρ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφώτισαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

8. Ἡγίασε τὸν χορὸν τῶν κυρίων [ἁγίων] ὁ Κύριος (2).

9. Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς καρδίαις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀκίνητοι διαμένουσιν ἀπὸ τῆς πίστεως.

10. Βοηθήσει ὁ Θεὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ φωτὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ.

11. Διελύθησαν οἱ δαίμονες, καὶ (3) ἡττήθησαν αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις.

12. Ἐκήρυξεν ὁ Θεὸς (4) τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ὑπήκουσαν αὐτοῦ τὰ ἔθνη.

13. Ὁ Δεσπότης πάσης ἐπουρανίου στρατιᾶς μεθ' ἡμῶν ἐστι.

14. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ, λέγω δὲ Χριστὸς, ὁ προνοῶν ἡμῶν.

15. Προσκαλοῦνται τὰ ἔθνη οἱ ἀπόστολοι.

16. Ἃ ἐποίησε μυστήρια ἐπὶ τῆς γῆς.

17. Τοὺς πολέμους ὅλου (5) τοῦ κόσμου διέλυσεν.

18, 19. Τὰς τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις (6).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ διελύθησαν.
(2) Versiculus 8 deest in cod.
(3) *Καὶ* deest.
(4) Ὁ Κύριος.
(5) Ὅλους.
(6) N. 18. Τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν θάνατον. N. 19. Τὰς τοῦ ἐχθροῦ, etc.

20. Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός.
21. Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ·
22. Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν·
23. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

20. Vacate et cognoscite quoniam ego sum Deus.
21. Exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.
22. Dominus virtutum nobiscum:
23. Susceptor noster Deus Jacob.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ. ΨΑΛ. ΜϚ'.

1. Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας·
2. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως·
3. Ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερός,
4. Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.
5. Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν.
6. Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῷ,
7. Τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ, ἣν ἠγάπησεν.

Διάψαλμα (a).

8. Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ·
9. Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.
10. Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε·
11. Ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε·
12. Ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός·
13. Ψάλατε συνετῶς.

In finem, pro filiis Core. PSAL. XLVI.

1. Omnes gentes, plaudite manibus;
2. Jubilate Deo in voce exsultationis,
3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis,
4. Rex magnus super omnem terram.
5. Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.
6. Elegit nobis hæreditatem sibi,
7. Speciem Jacob, quam dilexit.

Diapsalma.

8. Ascendit Deus in jubilo:
9. Dominus in voce tubæ.
10. Psallite Deo nostro, psallite:
11. Psallite regi nostro, psallite.
12. Quoniam rex omnis terræ Deus,
13. Psallite sapienter.

(a) Ita cod. Vatic.

ATHANASII INTERPRETATIO.

20. Παύσασθε ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
21. Δοξασθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ.
22. Ὁ ἐξουσιαστὴς πασῶν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων μεθ' ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀναστρέφεσθαι μέλλει.
23. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὑπάρχων ὁ Θεὸς, ὁ τὰ ἔσχατα τοῦ κόσμου συναγαγὼν πρὸς ἑαυτὸν παντελῶς. *Ἰακὼβ* γὰρ ἑρμηνεύεται *κρατῶν ἔσχατα.*

20. Cessate a peccatis.
21. Glorificabor in gentibus, et in populo Judæorum in me credentium.
22. Dominator omnium supercœlestium potestatum nobiscum in terra versabitur.
23. Susceptor noster exsistens Deus, qui postrema mundi ad se ipsum congregat. *Jacob* enim interpretatur *postrema tenens.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ ψαλμός*· τουτέστιν, εἰς τὸ τέλος τῶν καιρῶν ὑπὲρ τῶν υἱῶν τῆς ἀντιλογίας τῶν ἐπιστρεφόντων (2) ὁ ψαλμὸς εἴρηται.

Titulus inscriptus continet: *In finem, pro filiis Core psalmus.* Hoc est in fine temporum pro filiis contradictionis se convertentibus psalmus dictus est.

1. Ἀγαλλιᾶσθε ταῖς καρδίαις.
2. Δοξάσατε αὐτόν.
3. Οὐκ ἔτι αἱ ἐπίγειαι δυνάμεις βασιλεύουσιν ἡμῶν.
4. Ἀλλὰ βασιλεύει πάσης τῆς γῆς ὁ Ὕψιστος ὁ φοβερός.
5. Ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.
6. Τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐξελέξατο.
7. Καὶ οὓς ἠγάπησεν ἐκ τοῦ λαοῦ Ἰουδαίων (3).
8. Τὴν ἀνάληψιν λέγει τοῦ Θεοῦ Λόγου.
9. Δοξαζόμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων δυνάμεων.
10. Καὶ ἡμεῖς ἐπὶ γῆς δοξάσομεν αὐτόν.
11. Τῷ πρὸ αἰώνων.
12. Ὁ βασιλεύς ἐστιν (4) ἐφ' ἡμᾶς.
13. Δοξάσατε αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.

1. Cordibus exsultate.
2. Glorificate eum.
3. Non amplius terrenæ potestates nobis dominantur.
4. Sed excelsus et terribilis regnat in universa terra.
5. Potestatem nobis dedit ambulandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici [44].
6. Elegit sanctos apostolos,
7. Et quos dilexit de populo Judæorum.
8. Assumptionem significat Dei Verbi.
9. Glorificatus a sanctis virtutibus.
10. Et nos glorificabimus eum in terra.
11. Regi ante sæcula.
12. Rex est super nos.
13. Glorificate eum in veritate.

[44] Luc. x, 19.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ἀντιλογίας, λέγω δὴ ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν τῶν υἱῶν τῆς ἁμαρτίας, τῶν ἐπιστρ.
(3) N. 7. Ἐκ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.
(4) Ὅτι βασιλεὺς ᾖ, etc.

14. Regnavit Deus super gentes;
15. Deus sedet super sedem sanctam suam.
16. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham:
17. Quoniam Dei fortes terræ vehementer elevati sunt.

A

14. Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη·
15. Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ.
16. Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ·
17. Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.

Psalmus cantici filiis Core, secunda Sabbati.
PSAL. XLVII.

1. Magnus Dominus, et laudabilis nimis,
2. In civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.
3. Bene fundata exsultatione universæ terræ;
4. Montes Sion latera aquilonis,
5. Civitas regis magni.
6. Deus in domibus ejus cognoscitur,
7. Cum suscipiet [suscipit] eam.
8. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt,
9. Convenerunt in unum.
10. Ipsi videntes sic admirati sunt.
11. Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.
12. Ibi dolores ut parturientis:
13. In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
14. Sicut audivimus, sic et vidimus:

Ψαλμὸς ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορὲ, δευτέρᾳ Σαββάτου.
ΨΑΛ. ΜΖ'.

1. Μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα,
2. Ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ.
3. Εὐρίζῳ ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς·
4. Ὄρη Σιὼν τὰ πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ,
5. Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου.
6. Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται,
7. Ὅταν ἀντιλαμβάνηται [ἀντιλαμβάνεται] αὐτῆς.

B

8. Ὅτι ἰδοὺ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν,
9. Διῆλθοσαν ἐπὶ τὸ αὐτό.
10. Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν,
11. Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτῶν.
12. Ἐκεῖ ὠδῖνες ὡς τικτούσης·
13. Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς.
14. Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἴδομεν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Convertens eorum captivitatem.
15. A dextris Patris
16. Apostoli cum Domino.
17. Quoniam electi Dei multum confortati sunt.

14. Ἐπιστρέψας (1) αὐτῶν τὴν αἰχμαλωσίαν.
15. Ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός.
16. Οἱ ἀπόστολοι μετὰ τοῦ Κυρίου (2).
17. Ὅτι οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ πάνυ ἐνίσχυσαν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ψαλμὸς ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς* (4), *δευτέρᾳ Σαββάτου*. Τοῦτο οὖν λέγει ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς ταύτης περὶ *τῶν υἱῶν* τῆς ἀναπαύσεως (5). Λέγω δὴ μετὰ τὸ τὴν κρίσιν γενέσθαι εἰς τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου (6) κατάπαυσιν. *Σάββατον* γὰρ *κατάπαυσις* (7) ἑρμηνεύεται.

Titulus inscriptus continet: *Psalmus cantici filiis, secunda Sabbati*. Hoc igitur significat, quod psalmus cantici hujus canitur de *filiis* requietis. Dico autem posteaquam judicium factum fuerit, cum Dominus secundo requieverit: *Sabbatum* enim *requies* interpretatur.

1. Mirabilis est et glorificatus,
2. In superna Jerusalem.
3. Gaudens fide gentium.
4. Quibus antea diabolus illudebat, electi sunt supernæ Jerusalem.
5. Ecclesia Dei nostri Jesu Christi.
6, 7. Deus in sanctis ejus manifestatur.
8. Apostoli.
9. Ad prædicandum.
10. Quoniam in terris apparuit.
11. Populus Judæorum.
12. In synagoga Judæorum.
13. In magna ira conteres Judæorum principes, qui habent in seipsis Scripturarum cognitionem. *Tharsis* enim interpretatur *inspectio lætitiæ*.
14. Quemadmodum audivimus de adventu Dei nostri.

C

1. Θαυμαστός ἐστι καὶ δεδοξασμένος,
2. Εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.
3. Χαίρων ἐπὶ τῇ πίστει τῶν ἐθνῶν.
4. Εἰς οὓς ἂν ἐπαίσατο τὸ (8) πρότερον ὁ διάβολος, ἐκλεκτοί εἰσι τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
5. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
6, 7. Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῆς (9) φανεροῦται.
8. Οἱ ἀπόστολοι.
9. Εἰς τὸ κήρυγμα (10).
10. Ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη.
11. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.
12. Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων.
13. Ἐν ὀργῇ μεγάλῃ συντρίψεις τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, τοὺς ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τὴν τῶν Γραφῶν γνῶσιν. *Θαρσεῖς* γὰρ ἑρμηνεύεται *κατασκοπὴ εὐφροσύνης*.

D

14. Καθάπερ ἠκούσαμεν περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπέστρεψας.
(2) Υἱοῦ.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(4) Υἱοῖς Κορέ.
(5) Υἱῶν τῶν τῆς ἀναστάσεως.
(6) Θεοῦ.
(7) Ἀνάπαυσις.
(8) Ἀνεπαύετο.
(9) Αὐτοῦ.
(10) Τὰ κηρύγματα.

15. Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, A
16. Ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
17. Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα.
18. Ὑπελάβομεν, ὁ Θεὸς, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου.
19. Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς.
20. Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου.
21. Εὐφρανθήτω ὄρος Σιὼν,
22. Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας,
23. Ἕνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε.
24. Κυκλώσατε Σιὼν, καὶ περιλάβετε αὐτήν·
25. Διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς.
26. Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς·
27. Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς,
28. Ὅπως ἂν διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν· B
29. Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν,
30. Εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·
31. Αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ. ΨΑΛ. ΜΗ'.

1. Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη,
2. Ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.

15. In civitate Domini virtutum,
16. In civitate Dei nostri.
17. Deus fundavit eam in æternum.
18. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui.
19. Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terræ.
20. Justitia plena dextera tua.
21. Lætetur mons Sion,
22. Et exsultent filiæ Judæ,
23. Propter judicia tua, Domine.
24. Circumdate Sion, et complectimini eam,
25. Narrate in turribus ejus.
26. Ponite corda vestra in virtute ejus;
27. Et distribuite domos ejus,
28. Ut enarretis in progenie altera
29. Quoniam hic est Deus noster,
30. In æternum, et in sæculum sæculi:
31. Ipse pascet nos in sæcula.

In finem, filiis Core. PSAL. XLVIII.

1. Audite hæc, omnes gentes,
2. Auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.

ATHANASII INTERPRETATIO.

15, 16. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
17. Ἀσάλευτός ἐστιν εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.
18. Διηγησάμεθα (1) τὰ παθήματά σου. C
19. Ὡς ἀτελεύτητόν ἐστι τὸ ὄνομά σου, οὕτως καὶ ἡ αἴνεσίς σου.
20. Ὁ λαὸς ὁ ἑστὼς ἐκ δεξιῶν μου (2).
21. Ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
22. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων.
23. Ἕνεκεν τῆς ἀνταποδόσεώς σου, Κύριε.
24. Οἰκήσατε τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς κατάσχεσιν αὐτὴν ἔσχετε (*a*).
25. Ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῆς διηγήσασθε τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.
26. Θέσθε τὴν διάνοιαν ὑμῶν εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
27. Καὶ μερίσεσθε (*b*) τὰς μονὰς αὐτῆς.
28. Ὅπως ἂν διηγήσασθε ἐν (*c*) τῷ χρόνῳ τῶν ἁγίων.
29. *Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν.*
30, 31. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς (3). D

15, 16. In superna Jerusalem.
17. Immobilis est in sempiterna sæcula.
18. Narravimus passiones tuas.
19. Sicut sempiternum est nomen tuum, ita et laus tua.
20. Populus stans a dextris tuis.
21. Superna Jerusalem.
22. Animæ sanctorum.
23. Propter retributionem tuam, Domine.
24. Habitate supernam Jerusalem, et possidete eam.
25. Narrate in sanctis ipsius justificationes ejus.
26. Ponite mentem vestram in præceptis illius.
27. Et dividite mansiones ejus.
28. Ut enarretis in tempore sanctorum.
29. *Quoniam hic est Deus noster*
30, 31. Pastor bonus, qui pascet nos.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*· περὶ τοῦ τέλους τῶν υἱῶν τῆς ἀπειθείας ὁ ψαλμὸς λέγει. *Κορὲ* λέγει *ἀπειθὴς* (5) *τῷ Θεῷ γεγένηται*· διότι καὶ τοὺς τοιούτους υἱοὺς αὐτοῦ καλεῖ ἡ Γραφή.

Titulus inscriptus continet: *In finem, filiis Core psalmus*. De fine filiorum inobedientiæ psalmus loquitur. *Core* significat, *inobediens Deo factus est*, propterea tales ejus filios vocat psalmi inscriptio.

1. Παιδεύθητε ταῦτα, ἃ μέλλω λέγειν, πάντα τὰ ἔθνη.
2. Ἐκδέξασθε τὰ ὦτα ὑμῶν ἃ ἐρῶ ὑμῖν (6).

1. Discite hæc, quæ dicturus sum, omnes gentes.
2. Excipite auribus vestris, quæ dicam vobis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Διηγησόμεθα.
(2) Σου.
(3) N. 29, 30, 31, leguntur conjunctim, ac post ἡμᾶς hæc adduntur, εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεὶς ὑπὲρ ἡμῶν.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(5) Κορὲ γὰρ ἀπ.
(6) Εἰσδέξασθε εἰς τὰ... ὑμῖν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.

(*a*) *Ἔσχετε*. Forte ἔχετε, vel ἴσχετε. Edit.
(*b*) *Μερίσεσθε*. Leg. vid. interp., μερίσασθε. Ed.
(*c*) *Διηγήσασθε*. Forte διηγήσησθε. Edit.

3. Quique terrigenæ et filii hominum,
4. Simul in unum dives et pauper.
5. Os meum loquetur sapientiam,
6. Et meditatio cordis mei prudentiam.
7. Inclinabo in parabolam aurem meam,
8. Aperiam in psalterio propositionem meam.
9. Cur timeo in die mala?
10. Iniquitas calcanei mei circumdabit me.
11. Qui confidunt in virtute sua,
12. Et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.
13. Frater non redimit, redimet homo,
14. Non dabit Deo placationem suam,
15. Et pretium redemptionis animæ suæ.
16. Et laborabat in æternum, et vivet in finem.
17. Non videbit interitum,
18. Cum viderit sapientes morientes?
19. Simul insipiens et stultus peribunt:
20. Et relinquent alienis divitias suas.

A

3. Οἵ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων,
4. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης.
5. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν,
6. Καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν.
7. Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου·
8. Ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου.
9. Ἵνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ;
10. Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με.
11. Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν,
12. Καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι.
13. Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος·
14. Οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ,
15. Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.
16. Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς

B

τέλος.
17. Οὐκ ὄψεται καταφθοράν,
18. Ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας;
19. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται·
20. Καὶ καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

3. Terreni filii hominum.
4. Eamdem doctrinam vobis omnibus propositurus sum.
5. Apostoli per prædicationem loquentur sapientiam ejus, non hujus sæculi.
6. Et meditatio credentium in me intelligentia est.
7. Adducam in parabolam mysterium meum.
8. Describam in psalterio propositionem meam.
9. Tempore passionis meæ.
10. Judas ultimus discipulorum meorum insurget in me.
11. Principes Judæorum.
12. Scribæ et Pharisæi Scripturarum scientia elati.
13. Non frater noster est, qui redimit nos, hoc est nostræ naturæ et conditionis, sed Deus per gratiam factus homo liberabit nos.
14. Et non dabit seipsum placationem pro anima sua, sed pro omnibus.
15. Neque pretium aliquod dabit, ut liberet animam suam.
16. Et passus est in mundo, sed vivit in æternum.
17. Hic quidem non novit corruptionem; neque enim possibile erat, ut ipse corruptione teneretur.
18. Omnes autem sapientes hujus sæculi ipse morientes videbit.
19. Simul omnes peribunt non confitentes ipsum esse Deum.
20. Dæmonibus animas suas tradent.

3. Οἱ γήϊνοι υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.
4. Τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν πᾶσιν ὑμῖν μέλλω προτιθέναι (1).
5. Οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ κηρύγματος λαλήσουσι σοφίαν αὐτοῦ, [οὐκ] αἰῶνος (2) τούτου.
6. Καὶ ἡ μελέτη τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ σύνεσίς ἐστιν.

C

7. Ἀγάγω εἰς παραβολὴν τὸ μυστήριόν μου.
8. Ἀναγράψω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημα.
9. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους μου.
10. Ἰούδας ὁ ἔσχατος τῶν μαθητῶν μου ἐπισυστεῖ (3) [ἐπισυστήσει] μοι.
11. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.
12. Οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐπὶ τῇ γνώσει (4) τῶν Γραφῶν ἐπαιρόμενοι.
13. Οὐκ ἀδελφὸς ἡμῶν ἐστιν ὁ λυτρούμενος ἡμᾶς, τουτέστιν ὁ τῆς (5) ἡμετέρας φύσεως, ἀλλ' ὁ Θεὸς κατὰ χάριν γενόμενος ἄνθρωπος λυτρώσεται ἡμᾶς.
14. Καὶ οὐδὲ ἑαυτὸν δώσει ἐξίλασμα τὴν (6) ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ πάντας.
15. Οὐδὲ τιμήν τινα δώσει, ἵνα λυτρώσηται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

D

16. Καὶ πέπονθε τῷ (7) κόσμῳ, ἀλλὰ ζῇ ἀτελευτήτως.
17. Οὗτος μὲν οὐκ εἶδε διαφθοράν· οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῆς φθορᾶς.
18. Πάντας δὲ τοὺς σοφοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου αὐτὸς ὄψεται ἀποθνήσκοντας.
19. Ὁμοθυμαδὸν πάντες ἀπολοῦνται οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν εἶναι Θεόν.
20. Τοῖς δαίμοσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐμπιστεύσουσι.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Λέγει πᾶσιν... προτίθεσθαι.
(2) Σοφίαν οὐ τοῦ αἰῶνος.
(3) Ἐπισυστῇ μοι.
(4) Γραμματεῖς αὐτῶν, καί, etc., ἐπὶ τὴν γνῶσιν.
(5) Οὐ τῆς.
(6) Καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν δώσει ἐξίλασμα τήν, etc.
(7) Ἐν τῷ.

21. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα· A

22. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν·

23. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν.

24. Καὶ ἄνθρωπος, ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε·

25. Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

26. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς·

27. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν.

Διάψαλμα (a).

28. Ὡς πρόβατα ἐν ᾅδῃ ἔθεντο·

29. Θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. B

30. Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ.

31. Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾅδῃ,

32. Ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν ἐξώσθησαν.

33. Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ᾅδου,

34. Ὅταν λαμβάνῃ με.

35. Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος,

36. Ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

(a) Ita cod. Vatic.

21. Et sepulcra eorum domus illorum in æternum :

22. Tabernacula eorum in progeniem et progeniem :

23. Vocaverunt nomina sua in terris suis.

24. Et homo cum in honore esset, non intellexit.

25. Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

26. Hæc via illorum scandalum ipsis :

27. Et postea in ore suo complacebunt.

Diapsalma.

28. Sicut oves in inferno positi sunt :

29. Mors depascet eos.

30. Et dominabuntur eorum justi in matutino.

31. Et auxilium eorum veterascet in inferno,

32. A gloria eorum expulsi sunt.

33. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi,

34. Cum acceperit me.

35. Ne timueris cum dives factus fuerit homo,

36. Aut cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

21. Καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανοῦνται. C

22. Ἡ νέκρωσις αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

23. Περιεποιήσαντο τὰς γηΐνας ἡδονὰς αὐτῆς (1).

24. Καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν, ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγένηνται.

25. Ἀλλ' ὡς ἵπποι θηλυμανεῖς εὑρέθησαν (2).

26. Ἡ τρυφὴ καὶ ἀπάτη τοῦ βίου τούτου παγὶς αὐτοῖς.

27. Καὶ μετὰ ταῦτα τὴν σπατάλην τοῦ βίου τούτου ἐράσουσιν (3).

28. Ὡς ἄλογα ζῶα τῇ ἡδονῇ τοῦ βίου ἑαυτοὺς παρέδωκαν.

29. Θάνατος αὐτῶν κυριεύσει.

30. Οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ κρινοῦσιν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀναστάσει. D

31. Καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ πλοῦτος αὐτῶν σὺν αὐτοῖς εἴη εἰς ἀπώλειαν.

32. Καὶ τῆς υἱοθεσίας, ἧς εἶχον τὸ πρότερον, ἐξέπεσαν.

33. Ὅμως ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ τῆς ἁμαρτίας τοῦ θανάτου.

34. Ὅταν περιποιεῖταί με.

35. Μὴ φοβοῦ, ὅταν εὐθηνεῖ ἄνθρωπος.

36. Ἢ ὅταν ἀξιώμασι καὶ τιμαῖς μεγίσταις περιβέβληται ὁ οἶκος αὐτοῦ.

21. Et in peccatis suis morientur.

22. Interitus eorum in sæculum sæculi.

23. Comparaverunt sibi terrenas voluptates.

24. Et non cognoverunt, quod secundum Dei imaginem facti sunt.

25. Sed veluti equi in feminas insanientes inventi sunt

26. Deliciæ et illecebræ hujus vitæ laqueus ipsis.

27. Et post hæc luxum hujus sæculi amabunt.

28. Ut bruta animalia voluptatibus vitæ se ipsos tradiderunt.

29. Mors eis dominabitur.

30. Sancti Dei judicabunt eos in resurrectione.

31. Et sapientia, et divitiæ eorum cum ipsis erunt in perditionem.

32. Et ab adoptione, quam antea habebant, exciderunt.

33. Verumtamen Deus liberabit animam meam e peccato mortis.

34. Cum possederit me.

35. Ne timeas, cum prosperatur homo.

36. Et cum domus ejus dignitatibus et maximis honoribus circumdata est.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἑαυτοῖς.
(2) Ηὑρέθησαν.
(3) Ἐ(ωνται.

37. Quoniam cum interierit ipse, non sumet A omnia,
38. Neque descendet cum eo gloria ejus [gloria domus ejus].
39. Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur,
40. Confitebitur tibi cum benefeceris ei.
41. Introibit usque in progeniem patrum suorum,
42. Usque in æternum non videbit lumen.
43. Et homo cum in honore esset, non intellexit.
44. Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

Psalmus Asaph. PSAL. XLIX.

1. Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram.
2. Ab ortu solis usque ad occasum.
3. Ex Sion species decoris ejus :
4. Deus manifeste veniet, Deus noster,
5. Et non silebit.
6. Ignis in conspectu ejus exardescet :
7. Et in circuitu ejus tempestas valida.

37. Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα,
38. Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ [δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ].
39. Ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται,
40. Ἐξομολογήσεταί σοι, ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτόν.
41. Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ,
42. Ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς.
43. Καὶ ἄνθρωπος, ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε·
44. Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛ. ΜΘ'

1. Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν B γῆν,
2. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν.
3. Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ·
4. Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει, ὁ Θεὸς (a) ἡμῶν,
5. Καὶ οὐ παρασιωπήσεται.
6. Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται
7. Καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά.

(a) Vers. 5, Ὁ Θεός, etc., παρασιωπήσεται.

ATHANASII INTERPRETATIO.

37, 38. *Nihil enim intulimus in mundum ; haud dubium, quod nec auferre quid poterimus* [67].
39. Quoniam anima ejus in hoc sæculo beata prædicabitur.
40. Confitebitur tibi in judicio, cum humiliabis eum.
41. Tradetur enim in locum diaboli et angelorum ejus.
42. Est enim in tenebris exterioribus [68].
43. Nam cum esset secundum Dei imaginem, non cognovit factorem suum.
44. Similis inventus est jumentis recalcitrantibus, et resilientibus.

37, 38. *Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν* (1) *εἰς τὸν κόσμον· δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνησόμεθα.*
39. Ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μακαρισθήσεται.
40. Ἐξομολογήσεταί σοι ἐν τῇ κρίσει, ὅταν ταπεινώσεις αὐτόν.
41. Παραδοθήσεται γὰρ εἰς τὸν τόπον τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.
42. Εἰς τὸ σκότος γάρ ἐστι (2) τὸ ἐξώτερον.
43. Κατ' εἰκόνα γὰρ Θεοῦ ὤν, οὐκ ἐπέγνω τὸν ποιήσαντα αὐτόν.
44. Ἴσος εὑρέθη τῶν ἀποσκιρτώντων καὶ ἀποστάντων κτηνῶν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ψαλμὸς τῷ* Ἀσάφ, τουτέστι ψαλμὸς (4) τῷ κριτῇ. *Ἀσὰφ γὰρ κριτὴς* ἑρμηνεύεται.

Titulus inscriptus continet : *Psalmus Asaph*, hoc est psalmus Judici. *Asaph* enim *judex* interpretatur.

1, 2. Deus hominum Dominus per prædicationem locutus est, et vocavit omnes ad fidem suam ab ortu solis usque ad occasum.
3. E cœlis adventus gratiæ ejus.
4. In consummatione sæculi rursus veniet.
5. Redarguet enim omnes peccatores.
6. Flumen et lacus ignis.
7. Ventus vehemens magis magisque accendens flammam ignis illius.

1, 2. Θεὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων Κύριος ἐλάλησε διὰ τοῦ κηρύγματος, καὶ ἐκάλεσε πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ D πίστιν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἕως δυσμῶν.
3. Ἐκ τῶν οὐρανῶν ἡ παρουσία τῆς χάριτος αὐτοῦ.
4. Ἐν τῇ συντελείᾳ πάλιν τοῦ αἰῶνος ἔλθῃ (5).
5. Ἐλέγξει γὰρ πάντας τοὺς ἡμαρτηκότας.
6. Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ λίμνη τοῦ πυρός.
7. Ἄνεμος σφοδρὸς ἐξάπτων μειζόνως τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς ἐκείνου.

[67] I Tim. vi, 7. [68] Matth. viii, 12 ; xxii, 13 ; xxv, 30.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰσενέγκαμεν ἐν τῷ κόσμῳ .... τί τις δυνήσεται.
(2) Ἔσται.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(4) *Ψαλμός* deest.
(5) *Ἔλθῃ* deest in cod.

8. Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, A
9. Τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ.
10. Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ,
11. Τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις.
12. Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ·
13. Ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστιν.
14. Ἄκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ,
15. Καὶ διαμαρτύρομαί σοι·
16. Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σού εἰμι ἐγώ.
17. Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε·
18. Τὰ δὲ ὁλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.
19. Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους,
20. Οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. B
21. Ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ,
22. Κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες.
23. Ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ·
24. Καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν.
25. Ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω·
26. Ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

8. Advocabit cœlum sursum et terram,
9. Ut discernat populum suum.
10. Congregate illi sanctos ejus,
11. Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.
12. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus :
13. Quoniam Deus judex est.
14. Audi, populus meus, et loquar tibi, Israel,
15. Et testificabor tibi :
16. Deus Deus tuus ego sum.
17. Non in sacrificiis tuis arguam te :
18. Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
19. Non accipiam de domo tua vitulos,
20. Neque de gregibus tuis hircos.
21. Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum,
22. Jumenta in montibus, et boves.
23. Cognovi omnia volatilia cœli :
24. Et pulchritudo agri mecum est.
25. Si esuriero, non dicam tibi :
26. Meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8, 9. Στήσει τοὺς τὰ οὐράνια φρονήσαντας, καὶ τοὺς τὰ γήινα, καὶ ἕκαστον κρινεῖ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

10. Στήσει αὐτοὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ

11. Ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ καὶ πίστει ὀρθῇ.

12, 13. Ἀνυμνήσουσιν οἱ ἅγιοι τὴν δόξαν αὐτοῦ, C ὁμολογοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστιν.

14. Διὰ τὸ τὸν Θεὸν μέλλειν κρίνειν τὴν οἰκουμένην, παραινῶ σοι, εἰς ὑπακοὴν εὐτρέπισόν μοι τὰ ὦτά σου, καὶ διδάξω σε.

15. Καὶ διαμαρτύρομαί σοι, ἃ μέλλεις φυλάττειν, ὁ λαὸς ὁ τοῦ Θεοῦ. *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *λαὸς ἰσχυρός*.

16. Ἐγὼ (1) ὁ Θεὸς, φημὶ, ὁ Θεός σου.

17. Ὅτι οὐκ ἔτ' (2) ἐμοὶ προσφέρεις θυσίας τῷ Θεῷ σου, ἀλλὰ δαίμοσι, καὶ εἰδώλοις, καὶ δένδρεσι.

18. Τὰ δὲ κρύφια τῆς καρδίας σου ὁρῶ διαπαντός.

19. Τοὺς κερατίζοντας καὶ σκιρτῶντας ὑμῶν ὡς μοσχάρια οὐ δέχομαι.

20. Τοὺς τριχώδεις, τουτέστι τοὺς πόρνους καὶ βεβήλους, οὐ δέχομαι (3). D

21. Τὰ ἔθνη λέγει.

22. Τοὺς ἁγίους ἐν ταῖς Γραφαῖς καὶ τοὺς ἀποστόλους.

23. Τὰς ψυχὰς λέγει τὰς ἐπὶ τὰ οὐράνια ἀνιπταμένας.

24. Οἱ πεπιστευκότες ἐν τῷ κόσμῳ.

25. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς παρουσίας μου.

26. Πάντες οἱ λαοὶ τῶν ἐθνῶν.

8, 9. Sistet sibi eos, qui cœlestia cogitarunt, et qui terrena, et unumquemque judicabit secundum opera sua.

10. Constituet eos a dextris suis.

11. In misericordia et fide recta.

12, 13. Laudabunt sancti gloriam ejus, confitentes quod Deus judex est.

14. Quoniam Deus judicaturus est mundum, hortor te, ut mihi præpares aures tuas ad audiendum, et docebo te.

15. Et testificabor tibi, quæ a te custodienda sunt, popule Dei. *Israel* enim interpretatur *populus fortis*.

16. Ego Deus, inquit, Deus tuus.

17. Quoniam non amplius mihi offers sacrificia Deo tuo, sed dæmonibus, et idolis, et arboribus.

18. Occulta autem cordis tui video semper.

19. Petulcos, et lascivientes tanquam vitulos ex vobis non accipio.

20. Pilosos, hoc est fornicatores, et immundos non accipio.

21. Gentes significat.

22. Sanctos in Scripturis, et apostolos.

23. Animas significat, sursum ad cœlestia evolantes.

24. Qui crediderunt in mundo.

25. Tempore mei adventus.

26. Omnes gentium populi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς, ὁ Θεός.
(2) Ἔτι.
(3) Ὡς Ἡσαῦ, τουτέστι... δέξομαι.

27. Nunquid manducabo carnes taurorum? A
28. Aut sanguinem hircorum potabo?
29. Immola Deo sacrificium laudis,
30. Et redde Altissimo vota tua.
31. Et invoca me in die tribulationis tuæ:
32. Eruam te, et glorificabis me.
33. Peccatori autem dixit Deus:
34. Quare tu enarras justitias meas?
35. Et assumis Testamentum meum per os tuum?

36. Tu vero odisti disciplinam:
37. Et projecisti sermones meos retrorsum.
38. Si videbas furem, currebas cum eo:
39. Et cum adultero [adulteris] portionem tuam ponebas.
40. Os tuum abundavit malitia: B
41. Et lingua tua concinnabat dolos.
42. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris:
43. Et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum.
44. Hæc fecisti, et tacui:
45. Existimasti iniquitatem, quod ero tui similis.
46. Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua.
47. Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum:

27. Μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων;
28. Ἢ αἷμα τράγων πίωμαι;
29. Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως·
30. Καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου.
31. Καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου·
32. Καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.
33. Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός·
34. Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;
35. Καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;
36. Σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν·
37. Καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω.
38. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ·
39. Καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις.
40. Τὸ στομα σου ἐπλεόνασε κακίαν·
41. Καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δολιότητας.
42. Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις·
43. Καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθει σκάνδαλον.
44. Ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα·
45. Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος.
46. Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου.
47. Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ·

ATHANASII INTERPRETATIO.

27, 28. Non accipiam vestrorum petulcorum principum carnales, et sanguinolentas cupiditates. C
29. Honora eum bonis operibus.
30. Et quæ Domino promisisti, adimple.
31. Et cum inimicus impugnabit animam tuam, invoca me.
32. Et liberabo te, et gratias mihi ages.
33. Perseveranti in peccato, sive diabolo.
34. Quare tu non custodiens ea, hæc enarras?
35. Et vis esse legis magister exponens Testamentum meum.
36, 37. Qui igitur alium doces, cur te ipsum non instruis?
38. Dicens non furandum, furaris;
39. Dicens non mœchandum, mœcharis [a].
40. Mendacio. D
41. Nihil rectum.
42. Conviciabaris.
43. Calumniabaris.
44. Hactenus enim, te peccante, patienter tuli.

45. Existimasti me hypocritam esse, uti et tu es.

46. In die judicii.
47. Cogitate hæc, qui non custoditis Dei mandata.

27, 28. Μὴ καταδέξομαι τὰς τῶν ἀρχόντων ὑμῶν τῶν κερατιζόντων σαρκικὰς καὶ αἱματώδεις ἐπιθυμίας.
29. Δόξασον αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν.
30. Καὶ πλήρωσον τῷ Κυρίῳ ἃ ἐπήγγειλας (1).
31. Καὶ ἡνίκα ὁ ἐχθρὸς πολεμεῖ τὴν ψυχήν μου (2), ἐπικάλεσαί με.
32. Καὶ ῥύσομαί σε, καὶ εὐχαριστήσεις μοι.
33. Τῷ ἐπιμένοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, ἢ τῷ διαβόλῳ.
34. Ἵνα τί σὺ, μὴ φυλάττων αὐτὰ, ἐκδιηγῇ ταῦτα;
35. Καὶ θέλεις εἶναι νομοδιδάσκαλος διηγούμενος τὴν διαθήκην μου.
36, 37. Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, διὰ τί σεαυτὸν οὐ παιδεύεις;
38. Ὁ λέγων μὴ κλέπτειν κλέπτεις.
39. Ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν μοιχεύεις.
40. Ψεῦδος.
41. Οὐδὲν ὀρθόν.
42. Ἐλοιδόρεις.
43. Ψευδοκατηγόρεις (3).
44. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἁμαρτανοντός σου ἐμακροθύμησα.
45. Ἐνόμισας, ὅτι ὑποκριτής εἰμι, ὡς καὶ σύς (4) [σὺ εἶς].
46. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.
47. Νοήσατε ταῦτα, οἱ μὴ φυλάσσοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

[a] Rom. II, 20-22.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπηγγείλω αὐτῷ.
(2) Σου.
(3) Ψεῦδος κατηγορίας.
(4) Σύ.

48. Μήποτε ἁρπάσῃ, καὶ οὐ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος.
49. Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με·
50. Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς, ᾗ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου [ἢ... σωτήριον τοῦ Θεοῦ].

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεὲ τὴν γυναῖκα Οὐρίου. ΨΑΛ. Ν'.

1. Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου·
2. Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.
3. Ἐπιπλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου·
4. Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.
5. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω·
6. Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.
7. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα·

A 48. Ne quando rapiat, et non sit qui eripiat.
49. Sacrificium laudis honorificabit me :
50. Et illic iter, quo ostendam illi salutare [quod... salutare Dei] meum.

In finem, psalmus David, cum ingrederetur ad ipsum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee uxorem Uriæ. PSAL. L.

1. Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam :
2. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.
3. Amplius lava me ab iniquitate mea :
4. Et a peccato meo munda me.
5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco :
6. Et peccatum meum coram me [te] est semper.
7. Tibi soli peccavi : et malum coram te feci :

ATHANASII INTERPRETATIO.

48. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου.
49. Ὁ συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ τεταπεινωμένῃ λατρεύων μοι, οὗτος δοξάζει με· ἐπειδὴ διὰ τῆς ταπεινώσεως δείκνυσιν, ὅτι παρίσταται μετὰ φόβου καὶ ἀληθείας τῷ Θεῷ (1).
50. Καὶ ἐν τῇ πίστει μου δείξω αὐτῷ τὰς ἐντολάς μου.

B 48. Tempore mortis.
49. Qui me corde contrito et humiliato colit et servit, hic me glorificat, quoniam humilitate ostendit, quod astat Deo cum timore et veritate.
50. Et in fide mea ostendam illi præcepta mea.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ.* Αὕτη οὖν ἡ ἑρμηνεία τοῦ γράμματος. *Δαβὶδ* [γὰρ] ἑρμηνεύεται *ἐξουδένημα*. *Βηρσαβεὲ* δὲ, πρὸς ἣν εἰσῆλθεν, ἑρμηνεύεται *φρέαρ πλησμονῆς*. *Νάθαν* δὲ ὁ προφήτης, ὁ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὸν, ἑρμηνεύεται *δόσις*. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι *ὁ ἐξουδενημένος* ἦν τὸ πρότερον διὰ (3) τὰς ἁμαρτίας· *εἰς τὸ τέλος*, τουτέστι μετὰ ταῦτα, ὅτε εἰσέλθῃ *εἰς τὸ φρέαρ τῆς πλησμονῆς*, λέγω δὴ τοῦ βαπτίσματος, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ προφήτης ὁ λεγόμενος *δόσις*· φημὶ δὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πάντα προεῖπε, καὶ λέγει· καὶ λοιπὸν ἄρχεται λέγειν ὁ φωτιζόμενος τὸν προκείμενον ψαλμόν.

Titulus præpositus continet : *In finem, psalmus David, cum ingrederetur ad ipsum Nathan propheta quando intravit ad Bersabee.* Inscriptionis interpretatio talis est. *David* enim interpretatur *contemptio.* Bersabee autem, ad quam intravit, interpretatur *puteus redundantiæ*. Nathan autem propheta qui ingressus est ad eum, interpretatur *donum*. Hoc igitur significat, quod *contemptus* erat antea propter peccata ; *in finem :* hoc est postea cum intravit *in puteum abundantiæ*, videlicet baptismatis, venit ad eum propheta qui dicitur *donum*, scilicet Spiritus sanctus : qui omnia prædicit et loquitur, et demum illuminatus incipit canere subjectum psalmum.

1. Ἀπὸ τῆς αἰτήσεώς σου (4) [μου] τοῦ ἐλέους σου δείκνυμι πᾶσι τὸ πῶς ἥμαρτον.
2. Τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου νικήσει τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου.
3. Ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματός σου ἰσχύσει (5), ὥστε φθάσαι αὐτὸ καὶ ἕως τῆς ψυχῆς μου.
4. Ὁ θεῖος καὶ ἐπουράνιος Ἀμνὸς, ὁ αἴρων τὴν ἀνομίαν (6) τοῦ κόσμου.
5. Ἐγὼ οἶδα πῶς ἥμαρτόν σοι.
6. Ὁρῶ (7) τὰς πράξεις μου τὰς πονηρὰς ἑστώσας ἔμπροσθέν σου.
7. Εἰς σὲ ἥμαρτον, τὴν εἰκόνα σου φθείρας τῇ ἁμαρτίᾳ· λέγω δὴ ἐμαυτόν.

C 1. Postulatione mea misericordiæ tuæ ostendo omnibus, quantum peccavi.
2. Multitudo misericordiarum tuarum superabit multitudinem peccatorum meorum.
3. Tantum aqua baptismatis tui poterit ut ipsa usque ad animam meam perveniat.
4. Divinus et supercœlestis Agnus, qui tollis iniquitatem mundi.
5. Ego novi quomodo tibi peccavi.
6. Video pravas meas actiones stantes coram te.
7. Contra te peccavi, imaginem tuam corrumpens peccato, hoc est me ipsum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ταπεινώσεως οὕτως δείκνυσιν, ὅτι Θεῷ παρίσταται μετὰ φόβου, καὶ εὐλαβείας.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Ὅτι ἐξουδενημένος τὸ πρότερον ὢν διά, etc.
(4) *Σου* deest.
(5) Ἰσχύει.
(6) Τὰς ἀνομίας.
(7) Ὁρῶν.

8. Ut justificeris in sermonibus tuis, A
9. Et vincas cum judicaris.
10. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum:
11. Et in peccatis concepit me mater mea.
12. Ecce enim veritatem dilexisti:
13. Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.
14. Asperges me hyssopo et mundabor:
15. Lavabis me, et super nivem dealbabor.
16. Auditui meo dabis gaudium et lætitiam:
17. Exsultabunt ossa humiliata.
18. Averte faciem tuam a peccatis meis:
19. Et omnes iniquitates meas dele.

20. Cor mundum crea in me, Deus:
21. Et spiritum rectum innova in visceribus meis. B
22. Ne projicias me a facie tua:
23. Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

24. Redde mihi lætitiam salutaris tui:
25. Et Spiritu principali confirma me.

8. Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου
9. Καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.
10. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην·
11. Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.
12. Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας·
13. Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι.
14. Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι·
15. Πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.
16. Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην·
17. Ἀγαλλιάσονται ὀστέα τεταπεινωμένα.
18. Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου·
19. Καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.
20. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός
21. Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.
22. Μὴ ἀποῤῥίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου·
23. Καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.
24. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου·
25. Καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8, 9. Quoniam prædixisti nobis, quod peccatum mors est, et inexcusabilis est omnis homo coram te.

10. Ecce enim in iniquitatibus, quas feci, conclusus sum. C

11. Et cum essem in peccatis suscepit me lavacrum.

12. Ecce enim me Satanæ renuntiantem amasti.

13. Et symbolum fidei tuæ me docuisti.

14. Asperges me per Spiritum sanctum sanguine Filii tui, et emundabor.

15. Et aqua lateris tui mundum me et immaculatum reddes.

16. Et demum docebis me præcepta tua.

17. Exsultabit fortitudo animæ meæ, ob peccatum antea infirma.

18. Deprecor te, ne amplius eorum recorderis

19. Eas omnes dele. D

20. Cor meum in baptismate purum effice.

21. Et fac ut Spiritus sanctus tuus habitet in anima mea et in mente mea.

22. Ne indignum me reputes gratia tua.

23. Arrham adoptionis.

24. Consigna me signo Spiritus tui.

25. Et sancto Spiritu ob divinitatem omnipotenti conforta me.

8, 9. (1) Ὅτι προεῖπες ἡμῖν, ὅτι ἡ ἁμαρτία θάνατός ἐστι, καὶ ἀναπολόγητός ἐστι πᾶς ἄνθρωπος ἐνώπιόν σου.

10. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις, ἃς ἔπραξα συγκεκλεισμένος εἰμί.

11. Καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὄντα με συνέλαβέ με ἡ κολυμβήθρα.

12. Ἰδοὺ γὰρ ἀποταξάμενόν με τῷ Σατανᾷ ἠγάπησας.

13. Καὶ τὸ σύμβολον (2) τῆς πίστεώς σου ἐδίδαξάς με.

14. Ῥαντιεῖς με τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ αἷμα (3) τοῦ Υἱοῦ σου, καὶ καθαρισθήσομαι.

15. Καὶ τῷ ὕδατι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς σου ἄσπιλον καὶ ἄμωμον ἀναδείξεις με.

16. Καὶ λοιπὸν διδάξεις με τὰς ἐντολάς σου.

17. Ἀγαλλιάσεται ἡ ἰσχὺς τῆς ψυχῆς μου, ἡ τὸ πρότερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀσθενοῦσα.

18. Δέομαί σου· μὴ μνησθῇς αὐτῶν ἔτι.

19. Ὅλας αὐτὰς ἀφάνισον (4).

20. Ἁγνὴν ποίησον ἐν (5) τῷ βαπτίσματι τὴν καρδίαν μου.

21. Καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐνοικεῖν ποίησον ἐν τῇ ψυχῇ μου καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ μου.

22. Μὴ ἀνάξιόν με ἡγήσῃ τῆς χάριτός σου.

23. Τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς υἱοθεσίας.

24. Σφράγισόν με τῇ σφραγῖδι τοῦ Πνεύματός σου.

25. Καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τῷ τῇ θεότητι αὐτοκρατορικῷ (6) δυνάμωσόν με.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) n. 8. Ὅτι, etc., n. 9. Καὶ ἀναπολόγητός, etc.
(2) Σύμβουλον.
(3) Τῷ αἵματι τοῦ, etc.
(4) Ἀφανεῖς ποίησον.
(5) Ἐν deest.
(6) Ἁγίῳ σου... αὐτοκρατορικῶς.

26. Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου·
27. Καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.
28. Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου·
29. Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.
30. Κύριε, τὰ χείλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου
31. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν·
32. Ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.
33. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον·
34. Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.
35. Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών·
36. Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.
37. Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης,
38. Ἀναφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα·
39. Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.

A 26. Docebo iniquos vias tuas :
27. Et impii ad te convertentur.
28. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ :
29. Exsultabit lingua mea justitiam tuam.
30. Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam :
31. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique :
32. Holocaustis non delectaberis.
33. Sacrificium Deo spiritus contribulatus
34. Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.
35. Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion :
36. Ut ædificentur muri Jerusalem.
37. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ,
38. Oblationes et holocausta :
39. Tunc imponent super altare tuum vitulos.

ATHANASII INTERPRETATIO.

26. Καὶ διηγήσομαι τοῖς μὴ εἰδόσι σε τὴν εἰς σὲ πίστιν καὶ τὸ σὸν ἔλεος.
27. Καὶ ἀκούοντες ἀσεβεῖς, ὅτι οὕτως συγχωρεῖς τοῖς πιστεύουσιν εἰς σὲ, ἐπιστρέφουσιν (1).
28. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεων.
29. Μελετήσει ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγιά σου.
30. Πλήρωσον τὰ χείλη τῆς καρδίας μου τῆς χάριτός σου, ἵνα τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου.
31. Οὐδὲν ἠθέλησας λαβεῖν παρ' ἐμοῦ, ἐπεὶ ἔδωκα ἂν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν μου.
32. Σεαυτὸν γὰρ μέλλεις σφαγὴν (2) διδόναι ὑπὲρ ἡμῶν.
33. Ταπεινωθέντα με ἐξομολογήσασθαί (3) σοι.
34. Καρδίαν ἐξομολογουμένην σοι οὐκ ἀποῤῥίπτεις.
35. Ὑπακοὴν ποίησον, Κύριε, τῷ θελήματί σου τὴν καρδίαν μου. *Σιὼν* γὰρ *σκοπευτήριον* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ἡ *καρδία*.
36. Καὶ αἱ ἐντολαί σου πληρωθῶσιν ἐν τῇ διανοίᾳ μου. *Ἱερουσαλὴμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *αὐτὸ* (4) *πνεῦμα χάριτος*.
37. Τότε, ὅτ' ἄν τις πληρώσῃ τὰς ἐντολάς σου, εὐπρόσδεκτός ἐστιν ἡ εὐχὴ (5) αὐτοῦ παρὰ σοί.
38. Καὶ ἡ προσευχή μου, καὶ ὅλος εὐπρόσδεκτός σοί εἰμι.
39. Τότε περιεστῶτες ἐν τῷ ἐπουρανίῳ θυσιαστηρίῳ οἱ ἅγιοι ἄγγελοί σου δοξάσουσί σε, ὅτι ἠλέησάς με.

26. Et narrabo nescientibus te fidem tuam et misericordiam tuam.
27. Et impii audientes, quod ita veniam præbes C credentibus in te, convertentur.
28. Libera me a potestatibus inimici.
29. Cogitabit lingua mea eloquia tua.
30. Imple labia cordis mei gratia tua, ut os meum annuntiet laudem tuam.
31. Nihil voluisti a me accipere, quoniam dedissem utique pro peccatis meis.
32. Te ipsum enim traditurus es victimam pro nobis.
33. Humiliatum me confiteri tibi.
34. Cor tibi confitens non rejicis.
35. Fac, Domine, obtemperare voluntati tuæ cor meum. *Sion* enim interpretatur *specula*, quale est *cor*.
36. Et præcepta tua impleantur in mente mea. D *Jerusalem* enim interpretatur *ipse spiritus gratiæ*.
37. Tunc cum quis impleverit præcepta tua, acceptabilis est oratio ejus apud te.
38. Et oratio mea, et ego totus tibi gratus, et acceptabilis sum.
39. Tunc circumstantes in supercœlesti altari sancti angeli tui glorificabunt te, quoniam misertus es mei.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οἱ ἀσεβεῖς... ἐπιστρέψουσιν.
(2) Ἑαυτὸν γὰρ μέλλεις εἰς σφαγήν, etc.
(3) Ἐξομολογῆσαι.
(4) Αὐτοῦ.
(5) Εὐπρόσδεκτοί εἰσιν αἱ εὐχαί.

In finem, intellectus David, cum venit Doec Idumæus et annuntiavit Sauli, et dixit ei : Venit David in domum Abimelech. PSAL. LI

1. Quid gloriatur in malitia.
2. Potens in iniquitate tota die?
3. Injustitiam cogitavit lingua tua :
4. Sicut novacula acuta fecisti dolum.
5. Dilexisti malitiam super benignitatem :
6. Iniquitatem magis, quam loqui æquitatem.
7. Dilexisti omnia verba præcipitationis, linguam dolosam.
8. Propter hoc Deus destruet te in finem :
9. Evellet te et emigrare faciet te de tabernaculo tuo :
10. Et radicem tuam de terra viventium.
11. Videbunt justi et timebunt :

A *Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· Ἦλθε Δαβὶδ εἰς οἶκον Ἀβιμέλεχ. ΨΑΛ. ΝΑ'.*

1. (a) Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ
2. Ὁ δυνατὸς ἀνομίαν ὅλην τὴν ἡμέραν,
3. Ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶσσά σου
4. Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον.
5. Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην·
6. Ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνην.
7. Ἠγάπησας πάντα τὰ ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν.
8. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθέλοι σε εἰς τέλος·
9. Ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου·

B

10. Καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων.
11. Ὄψονται δίκαιοι, καὶ φοβηθήσονται·

(a) V. 1. Τί, etc., ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός. V. 2, 3. Ἀνομίαν, etc., V. 5, 6. Ἠγάπησας, etc., ὑπὲρ τοῦ λαλῆσαι δικαιοσύνην.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος συνέσεως τῷ Δαβὶδ*, ἐν τῷ ἐλθεῖν (2) Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν (3) αὐτῷ· Ἦλθε Δαβὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅταν τις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ τέλει (4) εἰς σύνεσιν ἔλθῃ τοῦ ἀγαθοῦ, τότε αἱ (5) ἐναντίαι δυνάμεις συμβουλεύονται μετὰ τοῦ διαβόλου τὸ πῶς ἀποβλέπουσι (6) [ἀποβάλλωσι] τὸν ἐπιστρέφοντα. *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *οὗτος ἀγαπητὸς*, τουτέστιν *ὁ ἐπιστρέφων*. Δωὴκ δὲ ὁ Ἰδουμαῖος ἑρμηνεύεται *πειρασμὸς ἐκλείπων*, ὅπερ εἰσὶν *αἱ ἐναντίαι δυνάμεις*. Σαοὺλ δὲ ἑρμηνεύεται *αἰτητὸς* [αἰτητής]· λέγω δὴ *ὁ διάβολος*, ὁ πάντας τοὺς δικαίους αἰτῶν πειράζειν. *Ἀβιμέλεχ* δὲ ἑρμηνεύεται πρὸς ὃν εἰσῆλθεν ὁ ἐπιστρέψας, *πατρός μου βασιλέα* [βασιλεὺς], ὅπερ ἐστὶν *ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*, ὁ βασιλεὺς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Titulus inscriptus continet : *In finem intellectus David : cum venit Doec Idumæus, et annuntiavit Sauli, et dixit ei : Venit David in domum Abimelech.* Hoc igitur significat, cum quis a peccato tandem in cognitionem boni venerit, tunc contrariæ potestates consultant cum diabolo, quomodo qui se convertit, perdant. *David* enim interpretatur *hic dilectus :* hoc est, *qui se convertit*. Doec autem Idumæus interpretatur, *tentatio deficiens :* quales sunt *contrariæ potestates*. Saul autem interpretatur *petitus* [*petitor*] : hoc est *diabolus*, qui omnes justos tentare postulat. *Abimelech* autem, ad quem venit se convertens, interpretatur *rex patris mei*, qualis est *Filius Dei*, qui est rex patrum nostrorum.

1. Quid gloriatur diabolus in malitia sua?
2. In iniquitate qua indesinenter cingitur.
3. Et injustitiam suggeris.
4. Nudam et inhonoratam reddis omnem animam, quemadmodum novacula efficit barbam et caput.
5. Magis amas interfectorem, quam bonos sermones loquentem.
6, 7. Delectaris blasphemia et omni improba doctrina.
8. Propterea in consummatione sæculorum in æternum te perdet.
9. Exstirpabit te, ab imperio tuo te eliminabit.
10. Et memoriam tuam tollet a recordatione viventium.
11. In die judicii.

C

1. Τί καυχᾶται ὁ διάβολος ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ (7);
2. Ἐν τῇ ἀνομίᾳ ᾗ περιβάλλεται (8) ἀπαύστως.
3. Καὶ ἀδικίαν ὑποβάλλεις.
4. Γυμνὴν καὶ ἄτιμον ἀποδεικνύεις πᾶσαν ψυχὴν, ὥσπερ τὸ ξυρὸν ἀποδείκνυσι τὸν πώγωνα καὶ τὴν κεφαλήν.
5. (9) Ἡδέως ἔχεις τὸν φονευτὴν μᾶλλον ἢ τὸν κἂν ἕως λόγου ἀγαθοῦ λαλοῦντα.
6, 7. Ἡδέως ἔχεις βλασφημίαν καὶ πᾶσαν διδαχὴν πονηράν.
8. Διὰ τοῦτο ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἀπολεῖ σε εἰς τέλος
9. Ἐκριζώσει σε, κατασπάσει σε ἀπὸ τῆς δυναστείας σου.
10. Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου ἀρεῖ (10) ἀπὸ τῆς μνήD μης τῶν ζώντων.
11. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Εἰσελθεῖν.
(3) Εἶπεν.
(4) Τελέσει.
(5) Τουτέστιν αἱ.
(6) Ἀπολέσωσιν.
(7) Δυνάμει.
(8) Καὶ τῇ ἀνομίᾳ προβάλλεται, etc.
(9) N. 5. 6. Ἡδέως. N. 7. Ἡδέως, etc.
(10) Ἄρῃ.

12. Καὶ ἐπ' αὐτὸν γελάσονται, καὶ ἐροῦσιν·
13. Ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ·
14. Ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ·
15. Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.
16. Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ·
17. Ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
18. Ἐξομολογήσομαί σοι εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἐποίησας·
19. Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι ρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, συνέσεως τῷ Δαβίδ.

ΨΑΛ. ΝΒ'.

1. Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός.
2. Διεφθάρησαν, καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἀνομίαις·
3. Οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν.
4. Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων,

A 12. Et super eum ridebunt, et dicent :
13. Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorium suum :
14. Sed speravit in multitudine divitiarum suarum :
15. Et prævaluit in vanitate sua.
16. Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei :
17. Speravi in misericordia Dei in æternum, et in sæculum sæculi.
18. Confitebor tibi in sæculum, quia fecisti :
19. Et exspectano nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

In finem, pro Maeleth, intellectus David.

B *PSAL. LII.*

1. Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus.
2. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus :
3. Non est qui faciat bonum.
4. Deus de cœlo prospexit super filios hominum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Χαίροντες εἴπωσιν·
13. Οὗτος ἦν ὁ ἀνθιστάμενος τῷ Θεῷ.
14. Ἀλλ' ἐθάρει (1) [ἐθάῤῥησεν] ἐπὶ τῇ ἀλαζονείᾳ ἑαυτοῦ.
15. Καὶ ἴσχυσεν ἐν τῇ ἀνομίᾳ, ἣν ἐφηῦρεν (2).
16. Ὁ δὲ χορὸς τῶν ἁγίων πλήρης ἐστὶν ἐλέους καὶ καρπῶν εἰρηνικῶν.
17. Ἀδιαλείπτως πέποιθα ἐπὶ τὸ ἀμέτρητον ἔλεος τοῦ Θεοῦ.
18. Δοξάσω σε εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι (3) σύ με εἰς τοῦτο ἤγαγες.
19. Καὶ διαμενῶ (4) ἀεὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου, ὅτι τοῦτο ἀγαθόν ἐστι πᾶσι τοῖς ἁγίοις σου.

C 12. Gaudentes dicent
13. Hic erat, qui Deo adversabatur.
14. Sed confisus est in jactantia sua.
15. Et prævaluit in iniquitate quam invenit.
16. Chorus autem sanctorum plenus est misericordia, et fructibus pacificis.
17. Indeficienter confisus sum in immensa Dei misericordia.
18. Glorificabo te in æternum, quoniam tu me huc usque adduxisti.
19. Et permanebo semper in nomine tuo, quoniam hoc bonum est omnibus sanctis tuis.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, συνέσεως τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν [ὃ λέγει] ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ὑπὲρ τοῦ Κυρίου λέγει ὁ ψαλμὸς, πῶς (6) ἐπιστρέφει τὸν λαὸν λυτρούμενος αὐτὸν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δυναστείας. *Μαελὲθ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀπαρχή*· ἀπαρχὴ δὲ *ὁ Χριστός* ἐστιν. *Εἰς σύνεσιν* [Συνέσεως] δὲ *τῷ Δαβίδ*, τουτέστιν ὅταν ἔλθῃ εἰς σύνεσιν ὁ λαὸς ὁ ποθούμενος· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *ὁ Δαβίδ*.

Titulus præpositus continet : *In finem pro Maeleth, intellectus David.* Hoc igitur est [quod significat] : Psalmus loquitur de Domino in fine sæculorum, quomodo convertit populum, liberans eum ex potestate diaboli. *Maeleth* enim interpretatur *primitiæ :* primitiæ autem *Christus* est : *Intellectus* autem *David*, hoc est, cum in intellectum venerit populus desideratus ; ita enim interpetatur *David*.

1. Ὁ διάβολος καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες περὶ τοῦ τεχθέντος ἐκ τῆς Παρθένου.
2. Κατεφθάρησαν καὶ προσώζεσαν ἐν ἁμαρτίαις.
3. Τῶν ἀπειθούντων τῷ Θεῷ τῷ ἀγαθῷ, καὶ κολλωμένοις (7) τῷ πονηρῷ.
4. Κατανοεῖν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

D 1. Diabolus et omnes qui ejus sunt dixerunt de nato ex Virgine.
2. Corrupti sunt et putruerunt in peccatis.
3. Eorum qui Deo optimo resistunt, et adhærent malo.
4. Ut cognosceret opera hominum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐθάῤῥει.
(2) Ἴσχυεν . . . ἐφεῦρεν.
(3) Σε ἀπαύστως, ὅτι, etc.
(4) Διαμείνω
(5) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ.
(6) Ὅς.
(7) Κολλωμενων.

5. Ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum.
6. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
7. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
8. Nonne scient omnes, qui operantur iniquitatem?
9. Qui devorant plebem meam ut cibum panis, Dominum [Deum] non invocaverunt:
10. Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
11. Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent:
12. Confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.
13. Quis dabit ex Sion salutare Israel?
14. Cum converterit Deus captivitatem plebis suæ,
15. Exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.

5. Τοῦ ἰδεῖν, εἰ ἔστι συνιῶν, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν.
6. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν·
7. Οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.
8. Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;
9. Οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου τὸν Κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο·
10. Ἐκεῖ ἐφοβήθησαν φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος.
11. Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων.
12. Κατῃσχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς.
13. Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ;
14. Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι τὸν Θεὸν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ,
15. Ἀγαλλιάσεται Ἰακὼβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραήλ.

In finem, in hymnis intellectus David, cum venissent Ziphæi, et dixissent Saul: Nonne David absconditus est apud nos? PSAL. LIII.

1. Deus, in nomine tuo salvum me fac

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; ΨΑΛ. ΝΓ.

1. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με·

ATHANASII INTERPRETATIO.

5. Ut videat si est credens in eum.
6. Omnes defecerunt a Deo et simul perierunt.
7. Non est neque unius eorum opus gratum Deo.
8. Non noverunt Deum facientes iniquitatem.
9. Absumentes sanctos meos occisione gladii Deum non timuerunt.
10. Sed potius regnum mundi hujus timuerunt.
11. Dissecabit partem hypocritarum.
12. In die judicii dicet eis: *Non novi vos*[79].
13. Quis alius poterit dare salutem populo in Sion?
14. Nisi Deus Verbum ibi crucifixus, cum per mortem suam captivitatem nostram convertit.
15. Exsultabit populus Judæorum, qui crediderunt: similiter autem et gentium, quæ crediderunt.

5. Τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι πιστεύων εἰς αὐτόν.
6. Πάντες ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ (1) ἅμα ἀπώλοντο.
7. Οὐκ ἔστιν ἑνὸς αὐτῶν ἔργον δεκτὸν παρὰ τῷ (2) Θεῷ.
8. Οὐκ οἴδασι τὸν Θεὸν οἱ ποιοῦντες τὴν ἀνομίαν.
9. Οἱ ἀναλισκόμενοι (3) τοὺς ἁγίους μου ἐν φόνῳ μαχαίρας, τὸν Θεὸν οὐκ ἐφοβήθησαν.
10. Ἀλλὰ μᾶλλον τὴν βασιλείαν τοῦ κόσμου τούτου ἐφοβήθησαν.
11. Διχοτομήσει τὸ μέρος τῶν ὑποκριτῶν.
12. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἐρεῖ αὐτούς (4)· *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς*.
13. Τίς ἄλλος δυνήσεται (5) τὴν σωτηρίαν δοῦναι τῷ λαῷ ἐν τῇ Σιών;
14. Εἰ μὴ ὁ ἐν αὐτῇ σταυρωθεὶς Θεὸς Λόγος, ὅταν ἐπιστρέψῃ τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου.
15. Ἀγαλλιάσεται ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν τῶν πεπιστευκότων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως ἐν ὕμνοις τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν;* Δαβὶδ οὖν ἑρμηνεύεται ἐξουθέ-

Titulus qui inscribitur continet: *In finem, intellectus in hymnis David, cum venissent Ziphæi, et dixissent Saul: Nonne David absconditus est apud nos?* David igitur interpretatur *contemptus*; Ziphæi au-

1. Deus nomen tuum requiescat super me.

1. Ὁ Θεὸς, τὸ ὄνομα σου ἐπαναπαύεψαι (7) [ἐπαναπαυέσθω] ἐπ' ἐμέ.

[79] Matth. xxv, 12.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Καὶ* deest.
(2) *Τῷ* deest.
(3) Ἀναλίσκοντες.
(4) Αὐτοῖς.
(5) Δύνηται.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(7) Τῷ ὀνόματί σου ἐπαναπαυέσθω.

2. Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με.
3. Ὁ Θεὸς, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·
4. Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.
5. Ὅτι ἀλλότριοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ·
6. Καὶ κραταιοὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου·
7. Καὶ οὐ προέθεντο τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν.
8. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Θεὸς βοηθεῖ μοι·
9. Καὶ ὁ Κύριος ἀντιλήπτωρ τῆς ψυχῆς μου.
10. Ἀποστρέψῃ [Ἀποστρέψει] τὰ κακὰ τοῖς ἐχθροῖς μου·
11. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου ἐξολόθρευσον αὐτούς.
12. Ἑκουσίως θύσω σοι,
13. Ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὅτι ἀγαθόν.
14. Ὅτι ἐκ πάσης θλίψεως ἐῤῥύσω με
15. Καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου.

A 2. Et in virtute tua judicabis me.
3. Deus, exaudi orationem meam:
4. Auribus percipe verba oris mei.
5. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me:
6. Et fortes quæsierunt animam meam:
7. Et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
8. Ecce enim Deus adjuvat me
9. Et Dominus susceptor animæ meæ.
10. Avertes [avertet] mala inimicis meis·
11. Et in veritate tua disperde illos.
12. Voluntarie sacrificabo tibi:
13. Confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum.
B 14. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me:
15. Et super inimicos meos despexit oculus meus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τημα· Ζιφαῖοι δὲ ἑρμηνεύονται *ἀναθάλλοντες*. Σαοὺλ δὲ ἑρμηνεύεται *αἰτητός*. Τοῦτο οὖν λέγει· οἱ δαίμονες τῷ διαβόλῳ λέγουσιν· Ἰδοὺ συγκεκλεισμένοι (1) ἔχομεν τὸν ἐξουθενημένον ἐκεῖνον· λοιπὸν ὁ (2) συλληφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τέλει εἰς σύνεσιν ἔλθῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀνυμνεῖ τὸν Θεὸν, καὶ δέεται αὐτοῦ λέγων·

tem interpretantur *repullulantes*. Saul vero interpretatur *petitus*. Hoc igitur significat, dæmones diabolo dicunt: Ecce conclusum habemus contemptum illum. At demum comprehensus ab ipsis, cum tandem divina ope venit in intellectum, laudat Deum, et precatur ipsum, dicens:

2. Καὶ κατὰ τὴν δύναμίν σου βοήθησόν με (3).
3. Εἰς τὰ ὦτά σου εἰσακουσθήτω ἡ προσευχή μου.
4. Πάντων ὁμοῦ (4) τῶν ῥημάτων ἀκοῦσαι καταξίωσον· μηδὲν αὐτῶν ἀπόβλητον ἔστω παρὰ σοί.
5. Οἱ δαίμονες.
6. Ὁμοίως αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
7. Καὶ οὐκ ἐλογίσαντο, ὅτι ὁ Θεὸς δυνατός ἐστι τοῦ ῥύσασθαί με ἀπ' αὐτῶν.
8. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Θεὸς λυτροῦταί με καθ' ἑκάστην (5).
9. Καὶ ὡς Δεσπότης μου ἀντιποιεῖται τοῦ πλάσματος αὐτοῦ.
10. Ἀποστρέψει (6) [Ἀποστρέψεται] ἡ ὀδύνη αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.
11. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπέλασον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ψυχῆς μου.
12. Ἵνα λοιπὸν ἐν μηδενὶ κατεχόμενος δοξάσω σε.
13. Ἀνυμνήσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἀγαθόν ἐστιν ἐπαναπαυόμενον ἐπί τινα.
14. Πάσης ἁμαρτίας (7).
15. Καὶ τῇ διανοίᾳ προσέσχον μετ' ὀργῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μου.

C 2. Et secundum tuam potentiam adjuva me.
3. In auribus tuis audiatur oratio mea.
4. Dignare audire omnia verba mea; nullum eorum a te rejiciatur.
5. Dæmones.
6. Similiter adversariæ potestates.
7. Et non cogitaverunt, quod Deus potens est ab ipsis me liberare.
8. Ecce enim Deus liberat me quotidie.
9. Et veluti Dominus meus protegit figmentum suum.
10. Convertetur dolor eorum in ipsos.
11. Gratia sancti Spiritus expelle eos ab anima
D mea.
12. Ut demum nulla in re detentus te glorificem.
13. Laudabo nomen tuum, quoniam bonum est, cum super aliquem requiescit.
14. Ex omni peccato.
15. Et mente attendi cum ira contra inimicos meos.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Συγκεκλεισμένον.
(2) Λοιπὸν οὖν ὁ.
(3) Βοηθήσεις μοι.
(4) Μου.
(5) Ἑκάστην ἀπ' αὐτῶν.
(6) Ἐπιστρέψει.
(7) Ἁμαρτίας λέγει.

In finem, in hymnis [Psalmus] intellectus David. PSAL. LIV.

1. Exaudi, Deus, orationem meam,

2. Et ne despexeris deprecationem meam

3. Intende mihi, et exaudi me.

4. Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum,

5. A voce inimici, et a tribulatione peccatoris.

6. Quoniam declinaverunt in me iniquitatem, et in ira molesti erant mihi.

7. Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.

8. Timor et tremor venit super me:

9. Et contexerunt me tenebræ.

10. Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam?

11. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

A *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις [ψαλμὸς] συνέσεως τῷ Δαβίδ.* ΨΑΛ. ΝΔ'.

1. Ἐνώτισαι, ὁ Θεὸς, τὴν προσευχήν μου,

2. Καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέησίν μου·

3. Πρόσχες μοι, καὶ εἰσάκουσόν μου.

4. Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην,

5. Ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ.

6. Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν, καὶ ἐν ὀργῇ ἐνεκότουν μοι.

7. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοὶ, καὶ δειλία (a) θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.

8. Φόβος καὶ τρόμος ἦλθεν ἐπ' ἐμέ·

9. Καὶ ἐκάλυψέ με σκότος.

B 10. Καὶ εἶπα· Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς· καὶ πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω;

11. Ἰδοὺ ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ηὐλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ.

(a) V. 8. Καὶ δειλία, etc. V. 9. Φόβος, etc., σκότος. V. 10. Καὶ περιστερᾶς. V. 11. Καὶ πετασθήσομαι etc. V. 12. Ἰδού, etc. V. 13. Προσεδεχόμην, etc. V. 14. Ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, etc. V. 15. Καταπόντισον, etc.

THANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος λέγεται παρὰ τοῦ ἐπὶ τέλει ἐπιστρέφοντος, καὶ δεομένου τοῦ Θεοῦ ἐν ὕμνοις ῥυσθῆναι ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου δυνάμεων, ἡνίκα ἀποτάξηται τῷ κόσμῳ. *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *οὗτος ἀγαπητὸς* ὅπερ ἐστὶν ὁ (2) *ἀποτασσόμενος τῷ κόσμῳ.*

Titulus præpositus continet: *In finem in hymnis psalmus David.* Hoc igitur significat, quod psalmus iste dicitur ab eo, qui in finem se convertit, et Deum in hymnis precatur, ut liberetur a potestatibus diaboli, cum mundo renuntiaverit. *David* enim interpretatur *hic dilectus*, qualis est *qui mundo vale dicit.*

1. Exaudi, Deus, orationem meam.

2. Et ne derelinquas eam acceptam non esse apud te.

3. Quoniam usque nunc aversus a me fuisti, nunc libenter me audi.

4. Dolore affectus sum in afflictione mea, et timui.

5. A dominatione diaboli et peccati.

6. Quoniam adhæserunt mihi, et cum ira multa obtenebrant me.

7. Ob futurum judicium.

8, 9. Agon multus mihi est, et non novi quid faciam.

10. Et dixi: Quis dignabitur me gratia sancti Spiritus, et auferam me ipsum a mundo, et conticescam?

11. Secessi a mundo, solitarius requievi

C 1. Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, τὴν προσευχήν μου (3).

2. Καὶ μὴ καταλίπῃς αὐτὴν ἀπρόσδεκτον εἶναι παρὰ σοῦ (4).

3. Ἐπειδὴ ἕως τοῦ νῦν ἀπεστραμμένος ὑπῆρχες, νῦν (5) ἡδέως μου ἄκουσον.

4. Ἐλυπήθην ἐν τῇ μερίμνῃ μου, καὶ ἐφοβήθην.

5. Ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας.

6. Ὅτι ἐκολλήθησάν μοι, καὶ μετ' ὀργῆς πολλῆς σκοτίζουσί με.

7. (6) Διὰ τὴν μέλλουσαν γενέσθαι κρίσιν.

8, 9. Ἀγὼν πολύς μοί ἐστι, καὶ οὐκ οἶδα τί ποιήσω.

D 10. Καὶ εἶπα·. Τίς καταδιώξει [καταξιώσει] με τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ λάβω ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ ἡσυχάσω;

11. Ἀνεχώρησα ἐκ τοῦ κόσμου, ἀνεπαυσάμην καταμόνας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ ὁ, etc.
(3) Ἄκουσον, ὁ Θεὸς, τῆς προσευχῆς μου.
(4) Σοί.
(5) Ἀπεστραμμένος μου ἦς, καὶ νῦν, etc.

(6) N. 7. Ἐθλίβειν. n. 8. Διὰ τὴν, etc. n. 9. Ἀγών, etc. n. 10. Καὶ εἶπα, etc. n. 11. Καὶ λάβω, etc. n. 12. Ἀνεχώρησα, etc. καὶ ἀνεπαυσάμην, etc. n. 13. Καὶ λοιπόν, etc. n. 14. Ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν, etc. n. 15. Θανάτωσον, etc. n. 16. Ὅτι ᾐσθόμην, etc.

12. Προσεδεχόμην τὸν Θεὸν τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, καὶ ἀπὸ καταιγίδος. A

13. Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν·

14. Ὅτι εἶδον ἀνομίαν, καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει.

15. Ἡμέρας καὶ νυκτὸς κυκλώσει αὐτὴν ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς·

16. Καὶ ἀνομία καὶ κόπος ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ ἀδικία.

17. Καὶ οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος.

18. Ὅτι, εἰ ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν.

19. Καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ. B

20. Σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμων μου, και γνωστέ μου·

21. Ὃς [Ὡς mss.] ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα·

22. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ.

23. Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς,

24. Καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες·

25. Ὅτι πονηρία ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν, ἐν μέσῳ αὐτῶν.

26. Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου.

12. Exspectabam Deum, qui salvum me facit a pusillanimitate spiritus et tempestate.

13. Præcipita, Domine, et divide linguas eorum :

14. Quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.

15. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus :

16. Et iniquitas et labor in medio ejus, et injustitia.

17. Et non defecit de plateis ejus usura, et dolus.

18. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

19. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.

20. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus :

21. Qui [Quippe] simul mecum dulces capiebas cibos :

22. In domo Dei ambulavimus in consensu.

23. Veniat mors super illos,

24. Et descendant in infernum viventes :

25. Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.

26. Ego ad Deum clamavi, et Dominus exaudivit me :

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Λοιπὸν προσεδεχομην τὸν Θεὸν τὸν λυτρούμενόν με ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ. C

13. Θανάτωσον, Κύριε, καὶ σύντριψον κακίαν αὐτῶν.

14. Ὅτι αἴσθομαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

15. Ἀπαύστως ἡμέρας καὶ νυκτὸς περικαθέζεταί μοι ἡ ἁμαρτία.

16. Πεπλήρωται ἡ διάνοιά μου λογισμῶν.'

17. Καὶ οὐκ ἀφίσταται ἀπὸ τῆς καρδίας μου ἡ προϋπάρχουσα ἁμαρτία.

18. Καὶ ὅτε ὁ ἐχθρὸς ὠνείδιζέ με, ὑπέφερον.

19. Καὶ πάλιν ὅτε τὴν ἀπάτην τοῦ βίου ἐνέβαλέ μοι, οὐχ ἠνεχόμην [ἠνεσχόμην] αὐτοῦ.

20. Σοὶ δὲ λέγω τῇ διανοίᾳ μου· Τὸ ἡγεμονικόν μου·

21. Τὸ μετ' ἐμοῦ τὰ λόγια του Θεοῦ ἡδέως ἔχον· D

22. Πορευθῶμεν ἅμα εἰς προσευχήν.

23. Καὶ ἔρχεται ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς λογισμοὺς τοὺς κακούς.

24. Καὶ ἀφανεῖς γίνονται περὶ χρήματος (1) (a).

25. Ὅτι κακία πολλὴ ἐν τῇ καρδίᾳ, ὅταν οἰκοῦσιν (2) ἐν αὐτῇ.

26. Ἐγὼ ἀδικούμενος ὑπ' αὐτῶν ἀνεβόησα πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὁ Κύριος ἐβοήθησέ μοι (3).

12. Denique exspectabam Deum, qui me liberat ab incursibus inimici.

13. Mortifica, Domine, et contere malitiam eorum.

14. Quoniam sensi in corde meo.

15. Incessanter die ac nocte circumassidet mihi peccatum.

16. Repleta est mens mea cogitationibus.

17. Et non discessit a corde meo, quod antea exsistebat peccatum.

18. Et cum inimicus maledixit mihi, toleravi.

19. Et rursus cum deceptionem vitæ mihi injecit, ipsum non sustinui.

20. Tibi autem dico mens mea, Principatum in me tenes :

21. Mecum eloquia Dei suaviter habens :

22. Ivimus simul ad orationem.

23. Et venit ira Dei super cogitationes malas.

24. Et evanescunt in ipso rerum usu.

25. Quoniam malitia multa in corde est, cum ipsi in eo habitant.

26. Ego læsus ab ipsis clamavi ad Deum, et Dominus adjuvit me.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γίνονται παραχρῆμα.
(2) Οἰκήσουσιν.
(3) Εἰσήκουσέ μου.

(a) Χρήσεως. In cod. Barb. hoc verbum exstat in textu nigra lineola subternotatum.

27. Vespere, et mane, et meridie narrabo,

28. Et annuntiabo, et exaudiet vocem meam.

29. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi:

30. Quoniam inter multos erant mecum.

31. Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula

Diapsalma.

32. Non enim est illis commutatio, quoniam non timuerunt Deum.

33. Extendit manum suam in retribuendo:

34. Contaminaverunt testamentum ejus:

35. Divisi sunt ab ira vultus ejus.

36. Et appropinquaverunt corda eorum.

37. Molliti sunt sermones eorum super oleum,

38. Et ipsi sunt jacula.

39. Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet:

40. Non dabit in æternum fluctuationem justo.

41. Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.

42. Viri sanguinum, et dolosi,

43. Non dimidiabunt dies suos.

A 27. (a) Ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ μεσημβρίας διηγήσομαι,

28. Καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου.

29. Λυτρώσεται ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν ἐγγιζόντων μοι·

30. Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί.

31. Εἰσακούσεται ὁ Θεὸς, καὶ ταπεινώσει αὐτοὺς, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων.

Διάψαλμα.

32. Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα, ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν.

33. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι.

34. Ἐβεβήλωσαν τὴν διαθήκην αὐτοῦ·

35. Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ,

36. Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.

B 37. Ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτῶν ὑπὲρ ἔλαιον,

38. Καὶ αὐτοί εἰσι βολίδες.

39. Ἐπίῤῥιψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει·

40. Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ.

41. Σὺ δὲ, ὁ Θεὸς, κατάξεις αὐτοὺς εἰς φρέαρ διαφθορᾶς.

42. Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος,

43. Οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν.

(a) Vers. 27, Ἑσπέρας, etc. ἀπαγγελῶ. Vers 28, Καὶ εἰσα., etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

27. Sine intermissione orans confitebor tibi.

28. Et quoties clamabo ad eum, ut impleat petitionem meam, et curam mei sumet.

29. Liberabit gratia sua animam meam ab improbis cogitationibus.

30. Quoniam multæ erant in corde meo.

31. Deprecationem meam in finem adducet, et substernet eos pedibus meis Deus, qui ante sæcula.

32. Non enim ipsis parcet.

33. Detinere me voluit inimicus, cum me Deus liberaret a peccato.

34. Contaminaverunt homines iniquitate.

35. Decepti sunt homines a dæmonum malitia.

36. Et corda eorum conclusa sunt.

37. Deceptione peccati.

38. Tanquam arcus sublati sunt ab ipso.

39. Deprecare Dominum, et ipse te vivificabit.

40. Non patietur unquam tentari justum [71]

41. In futuro sæculo dæmones.

42. Inimici potestates.

43. Erant enim immortales; tradentur autem in ignem æternum ipsis præparatum.

C 27. Ἀπαύστως δεόμενος (1) ἐξομολογήσομαί σοι.

28. Καὶ ὁσάκις ἂν (2) ἀναβοήσω πρὸς αὐτὸν πληρῶσαι τὸ αἴτημά μου, καὶ πρόνοιάν μου ποιήσεται.

29. Λυτρώσεται διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν.

30. Ὅτι πολλοὶ ἦσαν ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

31. Εἰς πέρας ἀγαγεῖ τὴν δέησίν μου καὶ ὑποστρώσει αὐτοὺς τοῖς ποσί μου ὁ προαιώνιος Θεός.

32. Οὐ γὰρ συγχωρήσεται (3) αὐτοῖς.

33. Κατασχεῖν με ἠθέλησεν ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ τὸν Θεὸν λυτροῦσθαί με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

34. Ἐμόλυναν τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἀνομίας.

35. Ἠπατήθησαν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς κακίας τῶν δαιμόνων.

D 36. Καὶ συνεκλείσθησαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.

37. Τῇ ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας.

38. Ὡς τόξον ἐπάρθησαν ἀπ' αὐτοῦ (4).

39. Δεήθητι τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτός σε ζωοποιήσει.

40. Οὐκ ἐάσει ποτὲ πειρασθῆναι τὸν δίκαιον.

41. Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοὺς δαίμονας.

42. Αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις.

43. Ἦσαν γὰρ ἀθάνατοι· παραδοθήσονται δὲ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς.

[71] I Cor. x, 13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δὲ ἐσόμενος.
(2) Ἂν deest: paulo post, αἴτημά σου, καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσηται.
(3) Συγχωρηθήσεται.
(4) Ἐν αὐτοῖς.

14. Ἐγὼ δὲ, Κύριε, ἐλπιῶ ἐπὶ σέ. A

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. ΨΑΛ. ΝΕ'.

1. Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος·
2. Ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν, ἔθλιψέ με.
3. Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν·
4. Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ὕψους.
5. Ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι·
6. Ἐγὼ δὲ ἐλπιῶ ἐπὶ σέ.
7. Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου·
8. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα οὐ φοβηθήσομαι, τί ποιήσει μοι σάρξ. B
9. Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους ἐβδελύσσοντο
10. Κατ' ἐμοῦ πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν εἰς κακόν.

14. Ego autem, Domine, sperabo in te.

In finem, pro populo, qui a sanctis longe factus est, David, in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. PSAL. LV.

1. Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo:
2. Tota die impugnans tribulavit me.
3. Conculcaverunt me inimici mei tota die:
4. Quoniam multi bellantes adversum me ab altitudine.
5. Die non timebo.
6. Ego vero in te sperabo:
7. In Deo laudabo sermones meos:
8. In Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi caro.
9. Tota die verba mea exsecrabantur.
10. Adversum me omnes cogitationes eorum in malum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Ἐγὼ δὲ ἐλπίζω ἐπὶ σὲ, ὅτι λυτροῦσαί με [νῦν λυτρώσῃ με], καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι πάσης τιμωρίας.

14. Ego autem spero in te, quod nunc liberabis me, et in illo sæculo ab omni supplicio.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. Τῶν ἀπὸ τῶν ἁγίων δὲ μεμακρυμμένου* [ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου]· τουτέστιν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν τῶν τὸ πρότερον μεμακρυμμένων ἀπὸ τῶν ἁγίων. Εἶτα, *τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν*· λέγω δὴ ἐπὶ τέλει ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν τοῦ Κυρίου εὐάρεστον πολιτείαν· ὥσπερ γὰρ στήλην τινὰ διαγράφει ταύτην· *τὸν δὲ Δαβὶδ* εἰς τὸν Κύριον θεωρητέον, διὰ τὸ ἑρμηνεύεσθαι αὐτὸν *ἱκανὸν χειρί*· εἶτα· *Ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. Ἀλλόφυλοι* ἑρμηνεύονται *πίπτοντες ποτήματι* (2). *Ἐν Γὲθ* δὲ ἑρμηνεύεται *ἐν ληνῷ*. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅταν τις κατέχεται ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πολιτείαν, ἄρχεται λέγειν τῷ Θεῷ τὸν παρακείμενον ψαλμόν.

Titulus præpositus continet: *In finem, pro populo, qui a sanctis longe factus est, David, in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. Pro populo, qui a sanctis longe factus est*, hoc est pro gentibus, quæ antea se elongaverunt a sanctis. Deinde *David, in tituli inscriptionem;* dico autem in fine pro se convertentibus ad conversationem Domino acceptam; veluti enim titulum quemdam hanc describit: Illud autem *David*, allegorice intelligendum est de Domino, quoniam *David* interpretatur *manu fortis:* deinde: *cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. Allophyli* interpretantur, *potu cadentes; in Geth* autem interpretatur *in torculari*. Hoc igitur significat: cum quis teneretur in corde suo a contrariis potestatibus et conversus ad Dominum conversationem incipit dicere Deo appositum psalmum.

1. Περὶ τοῦ διαβόλου λέγει. C
2. Ἀπαύστως ἐμβάλλων μοι τὰς ἑαυτοῦ ἐνθυμήσεις.
3. Οἱ δαίμονες καὶ αὐτοὶ ὁμοίως, ἀπαύστως.
4. Οἱ λογισμοὶ οἱ πετάμενοι, καὶ εἰσιόντες ἐν ταῖς καρδίαις (3).
5, 6. Ὢν ἐν τῷ φωτί σου νῦν (4) οὐκ ἔτι φοβοῦμαι· ἀλλ' ἐλπιῶ ἐπὶ σοί.
7. Τὴν εὐχήν μου (5) προσενέγκω.
8. Τουτέστιν, οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἁμαρτία.
9. Πάντοτε τὴν εὐχήν μου, ἣν ἀνέπεμπον τῷ Θεῷ, ἐκεῖνοι ἔφευγον.
10. Καὶ λοιπὸν συνεβουλεύοντο τὸ πῶς παγιδεύσωσί με. D

1. De diabolo loquitur
2. Incessanter injiciens mihi suas cupiditates
3. Dæmones etiam ipsi similiter, sine intermissione.
4. Cogitationes advolantes, et ingredientes in corda.
5, 6. Exsistens nunc in luce tua, non amplius timeo, sed sperabo in te.
7. Orationem meam affero.
8. Hoc est, non timebo quid faciet mihi peccatum.
9. Semper orationem meam, quam ad Deum mittebam, illi fugiebant.
10. Et demum consultabant quomodo me laqueis irretirent.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Πτώματα.
(3) Πετόμενοι... εἰς τὰς καρδίας.
(4) *Σου νῦν* desunt.
(5) Μου λέγει.

11. Inhabitabunt, et abscondent :
12. Ipsi calcaneum meum observabunt,
13. Sicut sustinuerunt animam meam.
14. Pro nihilo salvos facies illos
15. In ira populos confringes.
16. Deus, vitam meam annuntiavi tibi :
17. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut et in promissione tua.
18. Convertentur inimici mei retrorsum :
19. In quacunque die invocavero te
20. Ecce cognovi quoniam Deus meus es tu.
21. In Deo laudabo verbum,
22. In Domino laudabo sermonem.
23. In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.
24. In me, Deus, vota, quæ reddam laudationis tuæ.
25. Quoniam eripuisti animam meam de morte,
26. Oculos meos a lacrymis,
27. Et pedes meos de lapsu.
28. Placebo coram Domino in lumine viventium.

A 11. Παροικήσουσι, καὶ κατακρύψουσιν·
12. Αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι,
13. Καθάπερ ὑπέμειναν τὴν ψυχήν μου.
14. Ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς σώσεις αὐτούς
15. Ἐν ὀργῇ λαοὺς κατάξεις.
16. Ὁ Θεὸς, τὴν ζωήν μου ἐξήγγειλά σοι·
17. Ἔθου τὰ δάκρυά μου ἐνώπιόν σου, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ σου.
18. Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω·
19. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε
20. Ἰδοὺ ἔγνων, ὅτι Θεός μου εἶ σύ.
21. Ἐπὶ τῷ Θεῷ αἰνέσω ῥῆμα,
22. Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ αἰνέσω λόγον.
23. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα, οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιή- B σει μοι ἄνθρωπος;
24. Ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεὸς, εὐχαὶ, ἃς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου.
25. Ὅτι ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου,
26. Τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων,
27. Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.
28. Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων.

In finem, ne disperdas, David, in tituli inscriptionem. Cum ipse fugeret a facie Saul in speluncam. PSAL. LVI.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. ΨΑΛ. ΝϚ'.

1. Miserere mei, Deus, miserere mei :
2. Quoniam in te confidit anima mea.

1. Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ἐλέησόν με·
2. Ὅτι ἐπὶ σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχή μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Exspectabunt et observabunt quomodo me C comprehendant.
12. Exspectant supplantare me.
13, 14. Quomodo ipsi exspectant ut importune perdant animam meam, ipse eos dejecit.
15. Eorum multitudinem.
16. Primam meam conversationem confessus sum tibi.
17. Ipse autem effudi lacrymas, quemadmodum denuntiasti pœnitentibus ut facerent.
18. Recedent dæmones confusi.
19. Ex ea die, qua te invocavi.
20. Cognovi, quod Deus meus es tu.
21. In Deo, dicit, gloriabor
22. Orationem meam.
23. Quid faciat mihi diabolus?
24. Permanebunt, Domine, gratiarum actiones, quas reddam gloriæ tuæ.
25. A peccato.
26. A dæmonibus.
27. A casu.
28. Gratias agam Domino in viis sanctorum.

11. Παραμενοῦσι καὶ τηρήσουσι τὸ πῶς πιάσωσί με.
12. Ἐκδέχονται σκελίσαι με
13, 14. Ὡς αὐτοὶ ἐκδέχονται ἀπολέσαι τὴν ψυχήν μου ἀκαίρως, αὐτὸς κατέβαλεν (1) αὐτούς.
15. Τὸ πλῆθος αὐτῶν.
16. Τὴν προτέραν μου ἀναστροφὴν ἐξωμολογησάμην σοι (2).
17. Αὐτὸς δὲ ἐξέδωκα τὰ δάκρυα, καθὼς ἐπηγγείλαμεν (3) τοῖς μετανοοῦσι ποιεῖν.
18. Ἀναχωρήσουσιν οἱ δαίμονες αἰσχυνόμενοι.
19. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπεκαλεσάμην σε.
20. Ἔγνων, ὅτι Θεός μου εἶ σύ.
21. Ἐπὶ τῷ Θεῷ, λέγει, καυχήσομαι.
22. Τὴν εὐχήν μου.
D 23. Τί ποιήσει μοι ὁ διάβολος;
24. Διαμενοῦσι, Κύριε, αἱ εὐχαριστίαι, ἃς ἀποδώσω τῇ δόξῃ σου.
25. Ἐκ τῆς ἁμαρτίας.
26. Ἀπὸ τῶν δαιμόνων.
27. Ἀπὸ πτώματος.
28. Εὐχαριστήσω (4) τῷ Κυρίῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν ἁγίων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν*

Titulus præpositus continet : *In finem ne corrumpas, David, in tituli inscriptionem, cum ipse fugeret a*

1, 2. Deprecor te, Deus, miserere mei, quoniam confidi in te, quia misericors es.

1, 2. Δέομαί σου, ὁ Θεὸς, ἐλέησόν με, ὅτι πεποίθα σοι, ὅτι ἐλεήμων εἶ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κατέβαλε.
(2) Σου sed melius σοι.
(3) Ἐξέδωκας... ἐπηγγείλω.
(4) Εὐαρεστήσω.
(5) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

3. Καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ,
4. Ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία.
5. Κεκράξομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον,
6. Τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με.
7. Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με·
8. Ἔδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με.
9. Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ·
10. Καὶ ἐῤῥύσατο τὴν ψυχήν μου ἐκ μέσου σκύμνων·
11. Ἐκοιμήθην τεταραγμένος.
12. Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη·
13. Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα.
14. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός·
15. Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.
B 16. Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου·
17. Καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου.
18. Ὤρυξαν πρὸ προσώπου μου βόθρον·
19. Καὶ ἐνέπεσον εἰς αὐτόν.

Διάψαλμα (a).

20. Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός·
21. Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ᾄσομαι, καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.

(a) Cod. Palat.

A 3. Et in umbra alarum tuarum sperabo,
4. Donec transeat iniquitas.
5. Clamabo ad Deum altissimum :
6. Deum qui benefecit mihi.
7. Misit de cœlo, et liberavit me :
8. Dedit in opprobrium conculcantes me.
9. Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam :
10. Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum :
11. Dormivi conturbatus.
12. Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ.
13. Et lingua eorum gladius acutus.
14. Exaltare super cœlos, Deus :
15. Et in omni terra gloria tua,
16. Laqueum paraverunt pedibus meis :
17. Et incurvaverunt animam meam.
18. Foderunt ante faciem meam foveam :
19. Et inciderunt in eam.

Diapsalma.

20. Paratum cor meum, Deus :
21. Paratum cor meum, cantabo, et psalmum dicam in gloria mea.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. Τοῦτο οὖν δηλοῖ, ὅταν τις φεύγῃ ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸν μονήρη βίον, μηκέτι διαφθείρει (1) εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πολιτείαν, ἀλλὰ βοᾷν [βοᾷ] πρὸς αὐτὸν τὸν προκείμενον ψαλμόν. Σαοὺλ γὰρ εἰς τὸν διάβολον ἑρμηνεύεται, καθὼς πολλάκις εἰρήκαμεν.

facie Saul in speluncam. Hoc igitur significat, cum quis fugit a facie Saul in vitam solitariam, non amplius corrumpit conversationem Domini, sed clamando ad eum appositum psalmum dicit. Saul enim pro diabolo accipitur, quemadmodum sæpe diximus.

C 3. Καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν δύων σου διαθηκῶν ἐλπιῶ·
4. Ἕως οὗ συντελεσθῇ ὁ κόσμος.
5. Δεηθήσομαι, λέγει, τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου·
6. Τὸν δωρησάμενον (2) τὰ ἑαυτοῦ πάντα.
7. Τὸν Θεὸν Λόγον ἐξαπέστειλεν ὁ Πατήρ.
8. Τοὺς δαίμονας λέγει.
9. Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.
10. Ἐκ μέσου τῶν δαιμόνων.
11. Ἀνεπαυσάμην μετὰ φροντίδος τῶν ἁμαρτιῶν μου.
12. Τῶν ἀνθρώπων αἱ διδασκαλίαι θανατηφόροι εἰσίν.
13. Καὶ ἡ λαλιὰ αὐτῶν ἠκονημένη εἰς κακά.
14. Δοξάσθητι ἐν τοῖς ἁγίοις σου, ὁ Θεός.
15. Καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ἡ πίστις σου.
D 16. Οἱ δαίμονες τὴν (3) ἁμαρτίαν.
17. Καὶ εἵλκυσαν τὴν ψυχήν μου.
18. Ηὐτρέπισάν μοι τοῦ πεσεῖν εἰς τὴν ἁμαρτιαν, καὶ ἐμὲ μὲν ἐῤῥύσω·
19. Ἐκεῖνοι δὲ ἐνέμειναν ἐν αὐτῇ.
20. Εἰς τὸ θέλημά σου.
21. Ἀνυμνῶν σου καὶ λέγων τὰς δωρεὰς ἃς ἐχαρίσω μοι.

3. Et in refrigerio duorum testamentorum tuorum sperabo :
4. Donec consummetur mundus.
5. Deprecabor, inquit, Deum altissimum :
6. Qui sua omnia donavit.
7. Deum Verbum misit Pater.
8. Dæmones significat.
9. Filium suum et sanctum suum Spiritum.
10. De medio dæmonum.
11. Requievi sollicitus de peccatis meis.
12. Doctrinæ hominum mortiferæ sunt.
13. Et loquela eorum acuta ad malum.
14. Glorificare in sanctis tuis, Deus.
15. Et in omni mundo fides tua.
16. Dæmones peccatum.
17. Et traxerunt animam meam.
18. Paraverunt mihi ut caderem in peccatum, et me quidem liberasti.
19. Ipsi autem in eo permanserunt.
20. In voluntatem tuam.
21. Laudans et enarrans dona tua, quæ elargitus es mihi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Διαφθείρῃς. (2) Δωρησάμενόν μοι. (3) Εις τήν.

22. Exsurge, gloria mea :
23. Exsurge, psalterium et cithara :
24. Exsurgam diluculo.
25. Confitebor tibi in populis, Domine.
26. Et psalmum dicam tibi in gentibus.
27. Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua :
28. Et usque ad nubes veritas tua.
29. Exaltare super cœlos, Deus :
30. Et super omnem terram gloria tua.

A 22. (a) Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου·
23. Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα.
24. Ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.
25. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε·
26. Ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν.
27. Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου·
28. Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.
29. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, ὁ Θεός·
30. Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptionem. *PSAL. LVII.*

1. Si vere utique justitiam loquimini :
2. Recta judicate filii hominum.
3. Etenim in corde iniquitates operamini in terra :
4. Injustitiam manus vestræ concinnant.
5. Alienati sunt peccatores a vulva :

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν. *ΨΑΛ. ΝΖ'.*

1. Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε,
2. Εὐθείας κρίνατε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.
B 3. Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίαν ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ·
4. Ἀδικίαν αἱ χεῖρες ὑμῶν συμπλέκουσιν.
5. Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας·

(a) Vers. 22, Ἄσομαι, καὶ ψαλῶ σοι· deest ἐν τῇ δόξῃ μου. Vers. 23, Ἐξεγέρθητι, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Gratia tua.
23. Spiritus sanctus tuus.
24. In luce tua.
25. Glorificabo te, dicit.
26. Cum crucifixus es pro universo mundo.
27. Quoniam glorificata est a terra usque ad cœlos passio tua.
28. Et fides tua in sanctos.
29. Ascende in cœlos :
30. Et in omni terra passio tua glorificabitur.

22. Ἡ χάρις σου.
23. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
24. Ἐν τῷ φωτί σου.
25. Δοξάσω σε, λέγει.
26. Ὅταν (1) σταυρωθεὶς [σταυρωθῇς] ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου.
27. Ὅτι ἐδοξάσθη ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῶν οὐρανῶν
C τὸ πάθος σου.
28. Καὶ ἡ πίστις (2) σου εἰς τοὺς ἁγίους.
29. Ἀναλήφθητι εἰς τοὺς οὐρανούς (3).
30. Καὶ ἐν τῇ γῇ πάσῃ τὸ πάθος σου δοξασθήσεται

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν.* Τοῦτο οὖν λέγει· ἕως τέλους μὴ διαφθείρῃς κατὰ (5) Θεόν σου πολιτείαν· ὡς γὰρ πολλάκις εἰρήκαμεν, ἡ στηλογραφία εἰς τὴν πολιτείαν θεωρεῖται.

Titulus præpositus continet : *In finem, ne corrumpas, David in tituli inscriptionem.* Hoc igitur significat usque in finem, ne corrumpas secundum Deum conversationem tuam : ut enim sæpe diximus tituli inscriptio allegorice explicatur de conversatione seu vitæ institutione.

1. Si revera estis Christiani :
2. Justa et digna de vos ipsis consulite.
3. Etenim in hominibus extrinsecus justi apparetis; intus vero omnem errorem colitis.
4. Et corda vestra adinventiones quasdam componunt.
5. Tales abalienati sunt a meo lavacro.

1. Εἰ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοί ἐστε,
2. Δίκαια καὶ ἄξια βουλεύεσθε περὶ ἑαυτοῦ (6) [ἑαυτῶν].
D 3. Καὶ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις φαίνεσθε δίκαιοι ἔξωθεν· ἔσωθεν δὲ νέμετε (7) πάσης πλάνης.
4. Καὶ αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐξερευνήσεις τινὰς συντιθεῖσιν (8).
5. Οἱ τοιοῦτοι ἀπηλλοτριώθησαν ἀπ' ἐμοῦ τῆς (9) κολυμβήθρας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁ γάρ.
(2) Τὴν πίστιν, at melius ἡ πίστις... ἁγίους σου.
(3) Οὐρανοὺς, ὁ Θεός.
(4) Ἡ διὰ τῆς κιννα βάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβίδ*, etc.
(5) Τὴν κατά, etc.
(6) Ἐμοῦ.
(7) Γέμετε.
(8) Συντίθουσιν.
(9) Ἀπὸ τῆς, etc.

A

6. Ἐπλανήθησαν ἀπὸ γαστρὸς, ἐλάλησαν ψευδῆ.
7. Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως,
8. Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς, καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς·
9. Ἥτις οὐχ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾳδόντων, φαρμακοῦ τε,
10. (a) Φαρμακευομένη παρὰ σοφοῦ.
11. Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν·
12. Τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος.
13. Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον·
14. Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀσθενήσουσιν.
15. Ὡσεὶ κηρὸς τακεὶς, ἀνταναιρεθήσονται·
16. Ἔπεσε πῦρ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ οὐχ εἶδον τὸν ἥλιον.
17. Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον·

B

18. Ὡσεὶ ζῶντας, ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται αὐτούς (b).
19. Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν·
20. Τὰς χεῖρας αὐτοῦ νίψεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ.
21. Καὶ ἐρεῖ ἄνθρωπος· Εἰ ἄρα ἐστὶ καρπὸς τῷ δικαίῳ·
22. Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ.

6. Erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.
7. Furor illis secundum similitudinem serpentis :
8. Sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas :
9. Quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici,
10. Quæ incantatur a sapiente.
11. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum :
12. Molas leonum confregit Dominus.
13. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.
14. Intendet arcum suum, donec infirmentur.
15. Sicut cera quæ fluit, auferentur :
16. Cecidit ignis super eos, et non viderunt solem.
17. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum :
18. Sicut viventes, sicut in ira absorbet eos.
19. Lætabitur justus cum viderit vindictam :
20. Manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
21. Et dicet homo : Si utique est fructus justo :
22. Utique est Deus judicans eos in terra.

(a) Vers. 10, Φαρμακοῦ τε, etc., σοφοῦ.
(b) In marg. cod. ὑμᾶς.

ATHANASII INTERPRETATIO.

C

6. Πλάνην γὰρ (1) ἔλαβον ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος.
7. Ἡ διδαχὴ αὐτῶν θανατηφόρος, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ ὄφεως.
8. Ἀπὸ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέφουσιν.
9. Οὕτως οὐδὲ οὗτοι ἀκούουσι τῶν διδασκόντων αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν.
10. Οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν τῇ σοφίᾳ τοῦ κόσμου τούτου ἀπατῶσιν αὐτούς.
11. Τὰς διδασκαλίας αὐτῶν.
12. Τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν.
13. Ἡ ἡμέρα (2) τῆς κρίσεως ἀποῤῥίψει αὐτούς.
14. Ἐνισχύσει τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ἕως τῆς συντελείας.
15. Ὡς ὁ κηρὸς (3) ἐν τῷ πυρὶ ἀναλίσκεται, οὕτως ἔσται ἡ ἀπώλεια αὐτῶν·
16. Κατεκυρίευσεν αὐτῶν ὁ Σατανᾶς, καὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν Κύριον.
17, 18. Πρὸ τοῦ τὰς ἀνομίας ὑμῶν κεκολλῆσθαι τῷ διαβόλῳ, ὡς ἔτι ἐστὲ ζῶντες, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ κατέπιεν ὑμᾶς διὰ τὴν πλάνην τῆς αἱρέσεως ὑμῶν.
19. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως.
20. Ἀθῷον ἑαυτὸν δείξει (4) ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
21. Καὶ ἐρεῖ ἕκαστος· Ὄντως ἐστὶν μισθαποδοσία τῷ δικαίῳ.
22. Ὄντως ἐστὶν ὁ ποιῶν αὐτῶν τὴν ἐκδίκησιν.

6. A baptismo enim errorem amplexi sunt.
7. Doctrina eorum mortifera, ut filius serpentis.
8. Avertunt auditum a veritate.
9. Ita neque isti audiunt docentes eos veritatem.
10. Magistri eorum sapientia hujus mundi decipiunt eos.
11. Ipsorum doctrinas.
12. Duces eorum.
13. Dies judicii projiciet eos.
14. Corroborabit sermonem prædicationis suæ usque ad consummationem.
15. Ut cera igne consumitur, sic erit perditio eorum.
16. Dominatus est eis Satanas, et non cognoverunt Dominum.
17, 18. Priusquam vestræ iniquitates adhæreant diabolo, ut adhuc viventes estis, in ira sua devorabit vos propter errorem hæresis vestræ.
19. In tempore retributionis.
20. Purum se ipsum ostendet a peccato.
21. Et dicet unusquisque : Vere est justo retributio.
22. Profecto est faciens eorum vindictam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πλάνην, ἣν παρέλαβον.
(2) Τῇ ἡμέρᾳ... ἀποῤῥίψεις.
(3) Ὡσεὶ κηρός, etc.
(4) Ἀποδείξει.

5. Ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum. A
6. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
7. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
8. Nonne scient omnes, qui operantur iniquitatem?
9. Qui devorant plebem meam ut cibum panis, Dominum [Deum] non invocaverunt:
10. Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
11. Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent:
12. Confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.
13. Quis dabit ex Sion salutare Israel?
14. Cum converterit Deus captivitatem plebis suæ, B
15. Exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.

5. Τοῦ ἰδεῖν, εἰ ἔστι συνιῶν, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν.
6. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν·
7. Οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.
8. Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;
9. Οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου τὸν Κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο·
10. Ἐκεῖ ἐφοβήθησαν φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος.
11. Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων.
12. Κατῃσχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς.
13. Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ;
14. Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι τὸν Θεὸν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ,
15. Ἀγαλλιάσεται Ἰακὼβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραήλ.

In finem, in hymnis intellectus David, cum venissent Ziphæi, et dixissent Saul: Nonne David absconditus est apud nos? PSAL. LIII.

1. Deus, in nomine tuo salvum me fac

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; ΨΑΛ. ΝΓ.

1. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με·

ATHANASII INTERPRETATIO.

5. Ut videat si est credens in eum.
6. Omnes defecerunt a Deo et simul perierunt.
7. Non est neque unius eorum opus gratum Deo. C
8. Non noverunt Deum facientes iniquitatem.
9. Absumentes sanctos meos occisione gladii Deum non timuerunt.
10. Sed potius regnum mundi hujus timuerunt.
11. Dissecabit partem hypocritarum.
12. In die judicii dicet eis: *Non novi vos*[79].
13. Quis alius poterit dare salutem populo in Sion?
14. Nisi Deus Verbum ibi crucifixus, cum per mortem suam captivitatem nostram convertit.
15. Exsultabit populus Judæorum, qui crediderunt: similiter autem et gentium, quæ crediderunt. D

5. Τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι πιστεύων εἰς αὐτόν.
6. Πάντες ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ (1) ἅμα ἀπώλοντο.
7. Οὐκ ἔστιν ἑνὸς αὐτῶν ἔργον δεκτὸν παρὰ τῷ (2) Θεῷ.
8. Οὐκ οἴδασι τὸν Θεὸν οἱ ποιοῦντες τὴν ἀνομίαν.
9. Οἱ ἀναλισκόμενοι (3) τοὺς ἁγίους μου ἐν φόνῳ μαχαίρας, τὸν Θεὸν οὐκ ἐφοβήθησαν.
10. Ἀλλὰ μᾶλλον τὴν βασιλείαν τοῦ κόσμου τούτου ἐφοβήθησαν.
11. Διχοτομήσει τὸ μέρος τῶν ὑποκριτῶν.
12. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἐρεῖ αὐτούς (4)· *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς*.
13. Τίς ἄλλος δυνήσεται (5) τὴν σωτηρίαν δοῦναι τῷ λαῷ ἐν τῇ Σιών;
14. Εἰ μὴ ὁ ἐν αὐτῇ σταυρωθεὶς Θεὸς Λόγος, ὅταν ἐπιστρέψῃ τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου.
15. Ἀγαλλιάσεται ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν τῶν πεπιστευκότων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως ἐν ὕμνοις τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν;* Δαβὶδ οὖν ἑρμηνεύεται ἐξουθε-

Titulus qui inscribitur continet: *In finem, intellectus in hymnis David, cum venissent Ziphæi, et dixissent Saul: Nonne David absconditus est apud nos?* David igitur interpretatur *contemptus*; Ziphæi au-

1. Deus nomen tuum requiescat super me.

1. Ὁ Θεὸς, τὸ ὄνομά σου ἐπαναπαύεψαι (7) [ἐπαναπαυέσθω] ἐπ' ἐμέ.

[79] Matth. xxv, 12.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Καὶ* deest.
(2) *Τῷ* deest.
(3) Ἀναλίσκοντες.
(4) Αὐτοῖς.
(5) Δύνηται.
(6) Ἡ διὰ τῆς κιννάβαρεως περ.
(7) Τῷ ὀνόματί σου ἐπαναπαυέσθω.

2. Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με.
3. Ὁ Θεὸς, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·
4. Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.
5. Ὅτι ἀλλότριοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ·
6. Καὶ κραταιοὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου·
7. Καὶ οὐ προέθεντο τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν.
8. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Θεὸς βοηθεῖ μοι·
9. Καὶ ὁ Κύριος ἀντιλήπτωρ τῆς ψυχῆς μου.
10. Ἀποστρέψῃ [Ἀποστρέψει] τὰ κακὰ τοῖς ἐχθροῖς μου·
11. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου ἐξολόθρευσον αὐτούς.
12. Ἑκουσίως θύσω σοι,
13. Ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὅτι ἀγαθόν.
14. Ὅτι ἐκ πάσης θλίψεως ἐῤῥύσω με
15. Καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου.

A 2. Et in virtute tua judicabis me.
3. Deus, exaudi orationem meam :
4. Auribus percipe verba oris mei.
5. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me :
6. Et fortes quæsierunt animam meam :
7. Et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
8. Ecce enim Deus adjuvat me
9. Et Dominus susceptor animæ meæ.
10. Avertes [avertet] mala inimicis meis·
11. Et in veritate tua disperde illos.
12. Voluntarie sacrificabo tibi :
13. Confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum.
B 14. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me :
15. Et super inimicos meos despexit oculus meus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τημα· Ζιφαῖοι δὲ ἑρμηνεύονται *ἀναθάλλοντες*. Σαοὺλ δὲ ἑρμηνεύεται *αἰτητός*. Τοῦτο οὖν λέγει· οἱ δαίμονες τῷ διαβόλῳ λέγουσιν· Ἰδοὺ συγκεκλεισμένοι (1) ἔχομεν τὸν ἐξουθενημένον ἐκεῖνον· λοιπὸν ὁ (2) συλληφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τέλει εἰς σύνεσιν ἔλθῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀνυμνεῖ τὸν Θεὸν, καὶ δέεται αὐτοῦ λέγων·

tem interpretantur *repullulantes*. Saul vero interpretatur *petitus*. Hoc igitur significat, dæmones diabolo dicunt: Ecce conclusum habemus contemptum illum. At demum comprehensus ab ipsis, cum tandem divina ope venit in intellectum, laudat Deum, et precatur ipsum, dicens :

2. Καὶ κατὰ τὴν δύναμίν σου βοήθησόν με (3).
3. Εἰς τὰ ὦτά σου εἰσακουσθήτω ἡ προσευχή μου.
4. Πάντων ὁμοῦ (4) τῶν ῥημάτων ἀκοῦσαι καταξίωσον· μηδὲν αὐτῶν ἀπόβλητον ἔστω παρὰ σοί.
5. Οἱ δαίμονες.
6. Ὁμοίως αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
7. Καὶ οὐκ ἐλογίσαντο, ὅτι ὁ Θεὸς δυνατός ἐστι τοῦ ῥύσασθαί με ἀπ' αὐτῶν.
8. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Θεὸς λυτροῦταί με καθ' ἑκάστην (5).
9. Καὶ ὡς Δεσπότης μου ἀντιποιεῖται τοῦ πλάσματος αὐτοῦ.
10. Ἀποστρέψει (6) [Ἀποστρέψεται] ἡ ὀδύνη αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.
11. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπέλασον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ψυχῆς μου.
12. Ἵνα λοιπὸν ἐν μηδενὶ κατεχόμενος δοξάσω σε.
13. Ἀνυμνήσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἀγαθόν ἐστιν ἐπαναπαυόμενον ἐπί τινα.
14. Πάσης ἁμαρτίας (7).
15. Καὶ τῇ διανοίᾳ προσέσχον μετ' ὀργῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μου.

C 2. Et secundum tuam potentiam adjuva me.
3. In auribus tuis audiatur oratio mea.
4. Dignare audire omnia verba mea; nullum eorum a te rejiciatur.
5. Dæmones.
6. Similiter adversariæ potestates.
7. Et non cogitaverunt, quod Deus potens est ab ipsis me liberare.
8. Ecce enim Deus liberat me quotidie.
9. Et veluti Dominus meus protegit figmentum suum.
10. Convertetur dolor eorum in ipsos.
11. Gratia sancti Spiritus expelle eos ab anima
D mea.
12. Ut demum nulla in re detentus te glorificem.
13. Laudabo nomen tuum, quoniam bonum est, cum super aliquem requiescit.
14. Ex omni peccato.
15. Et mente attendi cum ira contra inimicos meos.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Συγκεκλεισμένον.
(2) Λοιπὸν οὖν ὁ.
(3) Βοηθήσεις μοι.
(4) Μου.
(5) Ἑκάστην ἀπ' αὐτῶν.
(6) Ἐπιστρέψει.
(7) Ἁμαρτίας λέγει.

In finem, in hymnis [*Psalmus*] *intellectus David.* **PSAL. LIV.**

1. Exaudi, Deus, orationem meam,
2. Et ne despexeris deprecationem meam
3. Intende mihi, et exaudi me.
4. Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum,
5. A voce inimici, et a tribulatione peccatoris.
6. Quoniam declinaverunt in me iniquitatem, et in ira molesti erant mihi.
7. Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.
8. Timor et tremor venit super me :
9. Et contexerunt me tenebræ.
10. Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam ?
11. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

A *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις* [*ψαλμὸς*] *συνέσεως τῷ Δαβίδ.* **ΨΑΛ. ΝΔ'.**

1. Ἐνώτισαι, ὁ Θεὸς, τὴν προσευχήν μου,
2. Καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέησίν μου·
3. Πρόσχες μοι, καὶ εἰσάκουσόν μου.
4. Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην,
5. Ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ.
6. Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν, καὶ ἐν ὀργῇ ἐνεκότουν μοι.
7. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοὶ, καὶ δειλία (a) θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.
8. Φόβος καὶ τρόμος ἦλθεν ἐπ' ἐμέ·
9. Καὶ ἐκάλυψέ με σκότος.

B

10. Καὶ εἶπα· Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς· καὶ πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω;
11. Ἰδοὺ ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ηὐλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ.

(a) V. 8. Καὶ δειλία, etc. V. 9. Φόβος, etc., σκότος. V. 10. Καὶ περιστερᾶς. V. 11. Καὶ πετασθήσομαι etc. V. 12. Ἰδού, etc. V. 13. Προσεδεχόμην, etc. V. 14. Ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, etc. V. 15. Καταπόντισον, etc.

THANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος λέγεται παρὰ τοῦ ἐπὶ τέλει ἐπιστρέφοντος, καὶ δεομένου τοῦ Θεοῦ ἐν ὕμνοις ῥυσθῆναι ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου δυνάμεων, ἡνίκα ἀποτάξηται τῷ κόσμῳ. *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *οὗτος ἀγαπητὸ-* ὅπερ ἐστὶν ὁ (2) *ἀποτασσόμενος τῷ κόσμῳ.*

Titulus præpositus continet: *In finem in hymnis psalmus David.* Hoc igitur significat, quod psalmus iste dicitur ab eo, qui in finem se convertit, et Deum in hymnis precatur, ut liberetur a potestatibus diaboli, cum mundo renuntiaverit. *David* enim interpretatur *hic dilectus*, qualis est *qui mundo vale dicit.*

1. Exaudi, Deus, orationem meam.
2. Et ne derelinquas eam acceptam non esse apud te.
3. Quoniam usque nunc aversus a me fuisti, nunc libenter me audi.
4. Dolore affectus sum in afflictione mea, et timui.
5. A dominatione diaboli et peccati.
6. Quoniam adhæserunt mihi, et cum ira multa obtenebrant me.
7. Ob futurum judicium.
8, 9. Agon multus mihi est, et non novi quid faciam.
10. Et dixi : Quis dignabitur me gratia sancti Spiritus, et auferam me ipsum a mundo, et conticescam ?
11. Secessi a mundo, solitarius requievi

C

1. Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, τὴν προσευχήν μου (3).
2. Καὶ μὴ καταλίπῃς αὐτὴν ἀπρόσδεκτον εἶναι παρὰ σοῦ (4).
3. Ἐπειδὴ ἕως τοῦ νῦν ἀπεστραμμένος ὑπῆρχες, νῦν (5) ἡδέως μου ἄκουσον.
4. Ἐλυπήθην ἐν τῇ μερίμνῃ μου, καὶ ἐφοβήθην.
5. Ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας.
6. Ὅτι ἐκολλήθησάν μοί, καὶ] μετ' ὀργῆς πολλῆς σκοτίζουσί με.
7. (6) Διὰ τὴν μέλλουσαν γενέσθαι κρίσιν.
8, 9. Ἀγὼν πολύς μοί ἐστι, καὶ οὐκ οἶδα τί ποιήσω.

D

10. Καὶ εἶπα· Τίς καταδιώξει [καταξιώσει] με τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ λάβω ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ ἡσυχάσω;
11. Ἀνεχώρησα ἐκ τοῦ κόσμου, ἀνεπαυσάμην καταμόνας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ ὁ, etc.
(3) Ἄκουσον, ὁ Θεὸς, τῆς προσευχῆς μου.
(4) Σοί.
(5) Ἀπεστραμμένος μου ἧς, καὶ νῦν, etc.
(6) N. 7. Ἐθλίβειν. n. 8. Διὰ τήν, etc. n. 9. Ἀγών, etc. n. 10. Καὶ εἶπα, etc. n. 11. Καὶ λάβω, etc. n. 12. Ἀνεχώρησα, etc. καὶ ἀνεπαυσάμην, etc. n. 13. Καὶ λοιπόν, etc. n. 14. Ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν, etc. n. 15. Θανάτωσον, etc. n. 16. Ὅτι ᾐσθόμην, etc.

12. Προσεδεχόμην τὸν Θεὸν τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, καὶ ἀπὸ καταιγίδος. A
13. Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν·
14. Ὅτι εἶδον ἀνομίαν, καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει.
15. Ἡμέρας καὶ νυκτὸς κυκλώσει αὐτὴν ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς·
16. Καὶ ἀνομία καὶ κόπος ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ ἀδικία.
17. Καὶ οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος.
18. Ὅτι, εἰ ὁ ἐνθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν.
19. Καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοῤῥημόνησεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ. B
20. Σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου·
21. Ὅς [Ὡς mss.] ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα·
22. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ.
23. Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς,
24. Καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου ζῶντες·
25. Ὅτι πονηρία ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν, ἐν μέσῳ αὐτῶν.
26. Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου.

12. Exspectabam Deum, qui salvum me facit a pusillanimitate spiritus et tempestate.
13. Præcipita, Domine, et divide linguas eorum:
14. Quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.
15. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus:
16. Et iniquitas et labor in medio ejus, et injustitia.
17. Et non defecit de plateis ejus usura, et dolus.
18. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.
19. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.
20. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus:
21. Qui [Quippe] simul mecum dulces capiebas cibos:
22. In domo Dei ambulavimus in consensu.
23. Veniat mors super illos,
24. Et descendant in infernum viventes:
25. Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.
26. Ego ad Deum clamavi, et Dominus exaudivit me:

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Λοιπὸν προσεδεχόμην τὸν Θεὸν τὸν λυτρούμενόν με ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ. C
13. Θανάτωσον, Κύριε, καὶ σύντριψον κακίαν αὐτῶν.
14. Ὅτι αἴσθομαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
15. Ἀπαύστως ἡμέρας καὶ νυκτὸς περικαθέζεταί μοι ἡ ἁμαρτία.
16. Πεπλήρωται ἡ διάνοιά μου λογισμῶν.[1]
17. Καὶ οὐκ ἀφίσταται ἀπὸ τῆς καρδίας μου ἡ προϋπάρχουσα ἁμαρτία.
18. Καὶ ὅτε ὁ ἐχθρὸς ὠνείδιζέ με, ὑπέφερον.
19. Καὶ πάλιν ὅτε τὴν ἀπάτην τοῦ βίου ἐνέβαλέ μοι, οὐχ ἠνεχόμην [ἠνεσχόμην] αὐτοῦ.
20. Σοὶ δὲ λέγω τῇ διανοίᾳ μου· Τὸ ἡγεμονικόν μου·
21. Τὸ μετ' ἐμοῦ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἡδέως ἔχον· D
22. Πορευθῶμεν ἅμα εἰς προσευχήν.
23. Καὶ ἔρχεται ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς λογισμοὺς τοὺς κακούς.
24. Καὶ ἀφανεῖς γίνονται περὶ χρήματος (1) (a).
25. Ὅτι κακία πολλὴ ἐν τῇ καρδίᾳ, ὅταν οἰκοῦσιν (2) ἐν αὐτῇ.
26. Ἐγὼ ἀδικούμενος ὑπ' αὐτῶν ἀνεβόησα πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὁ Κύριος ἐβοήθησέ μοι (3).

12. Denique exspectabam Deum, qui me liberat ab incursibus inimici.
13. Mortifica, Domine, et contere malitiam eorum.
14. Quoniam sensi in corde meo.
15. Incessanter die ac nocte circumassidet mihi peccatum.
16. Repleta est mens mea cogitationibus.
17. Et non discessit a corde meo, quod antea exsistebat peccatum.
18. Et cum inimicus maledixit mihi, toleravi.
19. Et rursus cum deceptionem vitæ mihi injecit, ipsum non sustinui.
20. Tibi autem dico mens mea, Principatum in me tenes:
21. Mecum eloquia Dei suaviter habens:
22. Ivimus simul ad orationem.
23. Et venit ira Dei super cogitationes malas.
24. Et evanescunt in ipso rerum usu.
25. Quoniam malitia multa in corde est, cum ipsi in eo habitant.
26. Ego læsus ab ipsis clamavi ad Deum, et Dominus adjuvit me.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γίνονται παραχρῆμα.
(2) Οἰκήσουσιν.
(3) Εἰσήκουσέ μου.

(a) Χρήσεως. In cod. Barb. hoc verbum exstat in textu nigra lineola subternotatum.

27. Vespere, et mane, et meridie narrabo,
28. Et annuntiabo, et exaudiet vocem meam.
29. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi :
30. Quoniam inter multos erant mecum.
31. Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula

Diapsalma.

32. Non enim est illis commutatio, quoniam non timuerunt Deum.
33. Extendit manum suam in retribuendo :
34. Contaminaverunt testamentum ejus :
35. Divisi sunt ab ira vultus ejus.
36. Et appropinquaverunt corda eorum.
37. Molliti sunt sermones eorum super oleum,
38. Et ipsi sunt jacula.
39. Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet :
40. Non dabit in æternum fluctuationem justo.
41. Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.
42. Viri sanguinum, et dolosi,
43. Non dimidiabunt dies suos.

A 27. (a) Ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ μεσημβρίας διηγήσομαι,
28. Καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου.
29. Λυτρώσεται ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν ἐγγιζόντων μοι·
30. Ὅτε ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί.
31. Εἰσακούσεται ὁ Θεὸς, καὶ ταπεινώσει αὐτοὺς, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων.

Διάψαλμα.

32. Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα, ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν.
33. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι.
34. Ἐβεβήλωσαν τὴν διαθήκην αὐτοῦ·
35. Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ,
36. Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.
B 37. Ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτῶν ὑπὲρ ἔλαιον,
38. Καὶ αὐτοί εἰσι βολίδες.
39. Ἐπίῤῥιψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός τε διαθρέψει·
40. Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ.
41. Σὺ δὲ, ὁ Θεὸς, κατάξεις αὐτοὺς εἰς φρέαρ διαφθορᾶς.
42. Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος,
43. Οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν.

(a) Vers. 27, Ἑσπέρας, etc. ἀπαγγελῶ. Vers 28, Καὶ εἰσα., etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

27. Sine intermissione orans confitebor tibi.
28. Et quoties clamabo ad eum, ut impleat petitionem meam, et curam mei sumet.
29. Liberabit gratia sua animam meam ab improbis cogitationibus.
30. Quoniam multæ erant in corde meo.
31. Deprecationem meam in finem adducet, et substernet eos pedibus meis Deus, qui ante sæcula.
32. Non enim ipsis parcet.
33. Detinere me voluit inimicus, cum me Deus liberaret a peccato.
34. Contaminaverunt homines iniquitate.
35. Decepti sunt homines a dæmonum malitia.
36. Et corda eorum conclusa sunt.
37. Deceptione peccati.
38. Tanquam arcus sublati sunt ab ipso.
39. Deprecare Dominum, et ipse te vivificabit.
40. Non patietur unquam tentari justum [71]
41. In futuro sæculo dæmones.
42. Inimici potestates.
43. Erant enim immortales ; tradentur autem in ignem æternum ipsis præparatum.

C 27. Ἀπαύστως δεόμενος (1) ἐξομολογήσομαί σοι.
28. Καὶ ὁσάκις ἂν (2) ἀναβοήσω πρὸς αὐτὸν πληρῶσαι τὸ αἴτημά μου, καὶ πρόνοιάν μου ποιήσεται.
29. Λυτρώσεται διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν.
30. Ὅτι πολλοὶ ἦσαν ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
31. Εἰς πέρας ἀγαγεῖ τὴν δέησίν μου καὶ ὑποστρώσει αὐτοὺς τοῖς ποσί μου ὁ προαιώνιος Θεός.
32. Οὐ γὰρ συγχωρήσεται (3) αὐτοῖς.
33. Κατασχεῖν με ἠθέλησεν ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ τὸν Θεὸν λυτροῦσθαί με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
34. Ἐμόλυναν τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἀνομίας.
35. Ἠπατήθησαν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς κακίας τῶν δαιμόνων.
D 36. Καὶ συνεκλείσθησαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.
37. Τῇ ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας.
38. Ὡς τόξον ἐπάρθησαν ἀπ' αὐτοῦ (4).
39. Δεήθητι τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτός σε ζωοποιήσει.
40. Οὐκ ἐάσει ποτὲ πειρασθῆναι τὸν δίκαιον.
41. Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοὺς δαίμονας.
42. Αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις.
43. Ἦσαν γὰρ ἀθάνατοι· παραδοθήσονται δὲ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς.

[71] I Cor. x, 13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δὲ ἐσόμενος.
(2) Ἂν deest : paulo post, αἴτημά σου, καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσηται.
(3) Συγχωρηθήσεται.
(4) Ἐν αὐτοῖς.

44. Ἐγὼ δὲ, Κύριε, ἐλπιῶ ἐπὶ σέ.

44. Ego autem, Domine, sperabo in te.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. ΨΑΛ. ΝΕ'.

In finem, pro populo, qui a sanctis longe factus est, David, in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. PSAL. LV.

1. Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος·

1. Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo:

2. Ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν, ἔθλιψέ με.

2. Tota die impugnans tribulavit me.

3. Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν·

3. Conculcaverunt me inimici mei tota die:

4. Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ὕψους.

4. Quoniam multi bellantes adversum me ab altitudine.

5. Ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι·

5. Die non timebo.

6. Ἐγὼ δὲ ἐλπιῶ ἐπὶ σέ.

6. Ego vero in te sperabo:

7. Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου·

7. In Deo laudabo sermones meos:

8. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα οὐ φοβηθήσομαι, τί ποιήσει μοι σάρξ.

8. In Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi caro.

9. Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους ἐβδελύσσοντο

9. Tota die verba mea exsecrabantur.

10. Κατ' ἐμοῦ πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν εἰς κακόν.

10. Adversum me omnes cogitationes eorum in malum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

44. Ἐγὼ δὲ ἐλπίζω ἐπὶ σὲ, ὅτι λυτροῦσαί με [νῦν λυτρώσῃ με], καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι πάσης τιμωρίας.

44. Ego autem spero in te, quod nunc liberabis me, et in illo sæculo ab omni supplicio.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. Τῶν ἀπὸ τῶν ἁγίων δὲ μεμακρυμμένου* [ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου]· τουτέστιν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν τῶν τὸ πρότερον μεμακρυμμένων ἀπὸ τῶν ἁγίων. Εἶτα, *τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν*· λέγω δὴ ἐπὶ τέλει ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν τοῦ Κυρίου εὐάρεστον πολιτείαν· ὥσπερ γὰρ στήλην τινὰ διαγράφει ταύτην· *τὸν δὲ Δαβὶδ* εἰς τὸν Κύριον θεωρητέον, διὰ τὸ ἑρμηνεύεσθαι αὐτὸν *ἱκανὸν χειρί*· εἶτα· *Ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. Ἀλλόφυλοι* ἑρμηνεύονται *πίπτοντες ποτήματι* (2). *Ἐν Γέθ* δὲ ἑρμηνεύεται *ἐν ληνῷ*. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅταν τις κατέχεται ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πολιτείαν, ἄρχεται λέγειν τῷ Θεῷ τὸν παρακείμενον ψαλμόν.

Titulus præpositus continet: *In finem, pro populo, qui a sanctis longe factus est, David, in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. Pro populo, qui a sanctis longe factus est,* hoc est pro gentibus, quæ antea se elongaverunt a sanctis. Deinde *David, in tituli inscriptionem;* dico autem in fine pro se convertentibus ad conversationem Domino acceptam; veluti enim titulum quemdam hanc describit: Illud autem *David*, allegorice intelligendum est de Domino, quoniam *David* interpretatur *manu fortis:* deinde: *cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. Allophyli* interpretantur, *potu cadentes; in Geth* autem interpretatur *in torculari*. Hoc igitur significat: cum quis teneretur in corde suo a contrariis potestatibus et conversus ad Dominum conversationem incipit dicere Deo appositum psalmum.

1. Περὶ τοῦ διαβόλου λέγει.

1. De diabolo loquitur

2. Ἀπαύστως ἐμβάλλων μοι τὰς ἑαυτοῦ ἐνθυμήσεις.

2. Incessanter injiciens mihi suas cupiditates

3. Οἱ δαίμονες καὶ αὐτοὶ ὁμοίως, ἀπαύστως.

3. Dæmones etiam ipsi similiter, sine intermissione.

4. Οἱ λογισμοὶ οἱ πετάμενοι, καὶ εἰσιόντες ἐν ταῖς καρδίαις (3).

4. Cogitationes advolantes, et ingredientes in corda.

5, 6. Ὢν ἐν τῷ φωτί σου νῦν (4) οὐκ ἔτι φοβοῦμαι· ἀλλ' ἐλπιῶ ἐπὶ σοί.

5, 6. Exsistens nunc in luce tua, non amplius timeo, sed sperabo in te.

7. Τὴν εὐχήν μου (5) προσενέγκω.

7. Orationem meam affero.

8. Τουτέστιν, οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἁμαρτία.

8. Hoc est, non timebo quid faciet mihi peccatum.

9. Πάντοτε τὴν εὐχήν μου, ἣν ἀνέπεμπον τῷ Θεῷ, ἐκεῖνοι ἔφευγον.

9. Semper orationem meam, quam ad Deum mittebam, illi fugiebant.

10. Καὶ λοιπὸν συνεβουλεύοντο τὸ πῶς παγιδεύσωσί με.

10. Et demum consultabant quomodo me laqueis irretirent.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Πτώματα.
(3) Πετόμενοι... εἰς τὰς καρδίας.
(4) *Σου νῦν* desunt.
(5) Μου λέγει.

11. Inhabitabunt, et abscondent :
12. Ipsi calcaneum meum observabunt,
13. Sicut sustinuerunt animam meam.
14. Pro nihilo salvos facies illos
15. In ira populos confringes.
16. Deus, vitam meam annuntiavi tibi :
17. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut et in promissione tua.
18. Convertentur inimici mei retrorsum :
19. In quacunque die invocavero te
20. Ecce cognovi quoniam Deus meus es tu.
21. In Deo laudabo verbum,
22. In Domino laudabo sermonem.
23. In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.
24. In me, Deus, vota, quæ reddam laudationis tuæ.
25. Quoniam eripuisti animam meam de morte,
26. Oculos meos a lacrymis,
27. Et pedes meos de lapsu.
28. Placebo coram Domino in lumine viventium.

A 11. Παροικήσουσι, καὶ κατακρύψουσιν·
12. Αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι,
13. Καθάπερ ὑπέμειναν τὴν ψυχήν μου.
14. Ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς σώσεις αὐτούς
15. Ἐν ὀργῇ λαοὺς κατάξεις.
16. Ὁ Θεός, τὴν ζωήν μου ἐξήγγειλά σοι·
17. Ἔθου τὰ δάκρυά μου ἐνώπιόν σου, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ σου.
18. Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω·
19. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε
20. Ἰδοὺ ἔγνων, ὅτι Θεός μου εἶ σύ.
21. Ἐπὶ τῷ Θεῷ αἰνέσω ῥῆμα,
22. Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ αἰνέσω λόγον.
23. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα, οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;
B 24. Ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, εὐχαί, ἃς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου.
25. Ὅτι ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου,
26. Τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων,
27. Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.
28. Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων.

In finem, ne disperdas, David, in tituli inscriptionem. Cum ipse fugeret a facie Saul in speluncam. PSAL. LVI.

1. Miserere mei, Deus, miserere mei :
2. Quoniam in te confidit anima mea.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβίδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. ΨΑΛ. ΝϚʹ.

1. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με·
2. Ὅτι ἐπὶ σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχή μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Exspectabunt et observabunt quomodo me comprehendant.
12. Exspectant supplantare me.
13, 14. Quomodo ipsi exspectant ut importune perdant animam meam, ipse eos dejecit.
15. Eorum multitudinem.
16. Primam meam conversationem confessus sum tibi.
17. Ipse autem effudi lacrymas, quemadmodum denuntiasti pœnitentibus ut facerent.
18. Recedent dæmones confusi.
19. Ex ea die, qua te invocavi.
20. Cognovi, quod Deus meus es tu.
21. In Deo, dicit, gloriabor
22. Orationem meam.
23. Quid faciat mihi diabolus?
24. Permanebunt, Domine, gratiarum actiones, quas reddam gloriæ tuæ.
25. A peccato.
26. A dæmonibus.
27. A casu.
28. Gratias agam Domino in viis sanctorum.

C 11. Παραμενοῦσι καὶ τηρήσουσι τὸ πῶς πιάσωσί με.
12. Ἐκδέχονται σκελίσαι με
13, 14. Ὡς αὐτοὶ ἐκδέχονται ἀπολέσαι τὴν ψυχήν μου ἀκαίρως, αὐτὸς κατέβαλεν (1) αὐτούς.
15. Τὸ πλῆθος αὐτῶν.
16. Τὴν προτέραν μου ἀναστροφὴν ἐξωμολογησάμην σοι (2).
17. Αὐτὸς δὲ ἐξέδωκα τὰ δάκρυα, καθὼς ἐπηγγείλαμεν (3) τοῖς μετανοοῦσι ποιεῖν.
18. Ἀναχωρήσουσιν οἱ δαίμονες αἰσχυνόμενοι.
19. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπεκαλεσάμην σε.
20. Ἔγνων, ὅτι Θεός μου εἶ σύ.
21. Ἐπὶ τῷ Θεῷ, λέγει, καυχήσομαι.
22. Τὴν εὐχήν μου.
D 23. Τί ποιήσει μοι ὁ διάβολος;
24. Διαμενοῦσι, Κύριε, αἱ εὐχαριστίαι, ἃς ἀποδώσω τῇ δόξῃ σου.
25. Ἐκ τῆς ἁμαρτίας.
26. Ἀπὸ τῶν δαιμόνων.
27. Ἀπὸ πτώματος.
28. Εὐχαριστήσω (4) τῷ Κυρίῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν ἁγίων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβίδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν*

Titulus præpositus continet : *In finem ne corrumpas, David, in tituli inscriptionem, cum ipse fugeret a*

1, 2. Deprecor te, Deus, miserere mei, quoniam confidi in te, quia misericors es.

1, 2. Δέομαί σου, ὁ Θεός, ἐλέησόν με, ὅτι πεπίστευκά σοι, ὅτι ἐλεήμων εἶ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κατέβαλε.
(2) Σου sed melius σοι.
(3) Ἐξέδωκας... ἐπηγγείλω.
(4) Εὐαρεστήσω.
(5) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

3. Καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ,
4. Ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία.
5. Κεκράξομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον,
6. Τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με.
7. Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με·
8. Ἔδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με.
9. Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ·
10. Καὶ ἐῤῥύσατο τὴν ψυχήν μου ἐκ μέσου σκύμνων·
11. Ἐκοιμήθην τεταραγμένος.
12. Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη·
13. Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα.
14. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός·
15. Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.
16. Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου·
17. Καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου.
18. Ὤρυξαν πρὸ προσώπου μου βόθρον·
19. Καὶ ἐνέπεσον εἰς αὐτόν.

Διάψαλμα (a).

20. Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός·
21. Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ᾄσομαι, καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.

A 3. Et in umbra alarum tuarum sperabo,
4. Donec transeat iniquitas.
5. Clamabo ad Deum altissimum:
6. Deum qui benefecit mihi.
7. Misit de cœlo, et liberavit me:
8. Dedit in opprobrium conculcantes me.
9. Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam:
10. Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum:
11. Dormivi conturbatus.
12. Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ.
13. Et lingua eorum gladius acutus.
14. Exaltare super cœlos, Deus:
15. Et in omni terra gloria tua,
B 16. Laqueum paraverunt pedibus meis:
17. Et incurvaverunt animam meam.
18. Foderunt ante faciem meam foveam:
19. Et inciderunt in eam.

Diapsalma.

20. Paratum cor meum, Deus:
21. Paratum cor meum, cantabo, et psalmum dicam in gloria mea.

(a) Cod. Palat.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τῷ αὐτὸν *ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον*. Τοῦτο οὖν δηλοῖ, ὅταν τις φεύγῃ ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸν μονήρη βίον, μηκέτι διαφθείρει (1) εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πολιτείαν, ἀλλὰ βοᾷν [βοᾷ] πρὸς αὐτὸν τὸν προκείμενον ψαλμόν. Σαοὺλ γὰρ εἰς τὸν διάβολον ἑρμηνεύεται, καθὼς πολλάκις εἰρήκαμεν.

facie Saul in speluncam. Hoc igitur significat, cum quis fugit a facie Saul in vitam solitariam, non amplius corrumpit conversationem Domini, sed clamando ad eum appositum psalmum dicit. Saul enim pro diabolo accipitur, quemadmodum sæpe diximus.

3. Καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν δύων σου διαθηκῶν ἐλπιῶ·
4. Ἕως οὗ συντελεσθῇ ὁ κόσμος.
5. Δεηθήσομαι, λέγει, τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου·
6. Τὸν δωρησάμενον (2) τὰ ἑαυτοῦ πάντα.
7. Τὸν Θεὸν Λόγον ἐξαπέστειλεν ὁ Πατήρ.
8. Τοὺς δαίμονας λέγει.
9. Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.
10. Ἐκ μέσου τῶν δαιμόνων.
11. Ἀνεπαυσάμην μετὰ φροντίδος τῶν ἁμαρτιῶν μου.
12. Τῶν ἀνθρώπων αἱ διδασκαλίαι θανατηφόροι εἰσίν.
13. Καὶ ἡ λαλιὰ αὐτῶν ἠκονημένη εἰς κακά.
14. Δοξάσθητι ἐν τοῖς ἁγίοις σου, ὁ Θεός.
15. Καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ἡ πίστις σου.
16. Οἱ δαίμονες τὴν (3) ἁμαρτίαν.
17. Καὶ εἵλκυσαν τὴν ψυχήν μου.
18. Ηὐτρέπισάν μοι τοῦ πεσεῖν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐμὲ μὲν ἐῤῥύσω·
19. Ἐκεῖνοι δὲ ἐνέμειναν ἐν αὐτῇ.
20. Εἰς τὸ θέλημά σου.
21. Ἀνυμνῶν σου καὶ λέγων τὰς δωρεὰς ἃς ἐχαρίσω μοι.

C 3. Et in refrigerio duorum testamentorum tuorum sperabo:
4. Donec consummetur mundus.
5. Deprecabor, inquit, Deum altissimum:
6. Qui sua omnia donavit.
7. Deum Verbum misit Pater.
8. Dæmones significat.
9. Filium suum et sanctum suum Spiritum.
10. De medio dæmonum.
11. Requievi sollicitus de peccatis meis.
12. Doctrinæ hominum mortiferæ sunt.
13. Et loquela eorum acuta ad malum.
14. Glorificare in sanctis tuis, Deus.
15. Et in omni mundo fides tua.
D 16. Dæmones peccatum.
17. Et traxerunt animam meam.
18. Paraverunt mihi ut caderem in peccatum, et me quidem liberasti.
19. Ipsi autem in eo permanserunt.
20. In voluntatem tuam.
21. Laudans et enarrans dona tua, quæ elargitus es mihi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Διαφθείρῃς. (2) Δωρησάμενόν μοι. (3) Εἰς τήν.

22. Exsurge, gloria mea :
23. Exsurge, psalterium et cithara :
24. Exsurgam diluculo.
25. Confitebor tibi in populis, Domine.
26. Et psalmum dicam tibi in gentibus.
27. Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua :
28. Et usque ad nubes veritas tua.
29. Exaltare super cœlos, Deus :
30. Et super omnem terram gloria tua.

A

22. (*a*) Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου·
23. Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα.
24. Ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.
25. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε·
26. Ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν.
27. Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου·
28. Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.
29. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός·
30. Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptionem. *PSAL. LVII.*

1. Si vere utique justitiam loquimini :
2. Recta judicate filii hominum.
3. Etenim in corde iniquitates operamini in terra :
4. Injustitiam manus vestræ concinnant.
5. Alienati sunt peccatores a vulva :

B

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν. ΨΑΛ. ΝΖ'.

1. Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε,
2. Εὐθείας κρίνατε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.
3. Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίαν ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ·
4. Ἀδικίαν αἱ χεῖρες ὑμῶν συμπλέκουσιν.
5. Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας·

(*a*) Vers. 22, Ἄσομαι, καὶ ψαλῶ σοι· deest ἐν τῇ δόξῃ μου. Vers. 23, Ἐξεγέρθητι, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Gratia tua.
23. Spiritus sanctus tuus.
24. In luce tua.
25. Glorificabo te, dicit.
26. Cum crucifixus es pro universo mundo.
27. Quoniam glorificata est a terra usque ad cœlos passio tua.
28. Et fides tua in sanctos.
29. Ascende in cœlos :
30. Et in omni terra passio tua glorificabitur.

C

22. Ἡ χάρις σου.
23. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
24. Ἐν τῷ φωτί σου.
25. Δοξάσω σε, λέγει.
26. Ὅταν (1) σταυρωθεὶς [σταυρωθῇς] ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου.
27. Ὅτι ἐδοξάσθη ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ πάθος σου.
28. Καὶ ἡ πίστις (2) σου εἰς τοὺς ἁγίους.
29. Ἀναλήφθητι εἰς τοὺς οὐρανούς (3).
30. Καὶ ἐν τῇ γῇ πάσῃ τὸ πάθος σου δοξασθήσεται

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν.* Τοῦτο οὖν λέγει· ἕως τέλους μὴ διαφθείρῃς κατὰ (5) Θεόν σου πολιτείαν· ὡς γὰρ πολλάκις εἰρήκαμεν, ἡ στηλογραφία εἰς τὴν πολιτείαν θεωρεῖται.

Titulus præpositus continet : *In finem, ne corrumpas, David in tituli inscriptionem.* Hoc igitur significat usque in finem, ne corrumpas secundum Deum conversationem tuam : ut enim sæpe diximus tituli inscriptio allegorice explicatur de conversatione seu vitæ institutione.

1. Si revera estis Christiani :
2. Justa et digna de vos ipsis consulite.
3. Etenim in hominibus extrinsecus justi apparetis; intus vero omnem errorem colitis.
4. Et corda vestra adinventiones quasdam componunt.
5. Tales abalienati sunt a meo lavacro.

D

1. Εἰ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοί ἐστε,
2. Δίκαια καὶ ἄξια βουλεύεσθε περὶ ἑαυτοῦ (6) [ἑαυτῶν].
3. Καὶ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις φαίνεσθε δίκαιοι ἔξωθεν· ἔσωθεν δὲ νέμετε (7) πάσης πλάνης.
4. Καὶ αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐξερευνήσεις τινὰς συντιθεῖσιν (8).
5. Οἱ τοιοῦτοι ἀπηλλοτριώθησαν ἀπ' ἐμοῦ τῆς (9) κολυμβήθρας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁ γάρ.
(2) Τὴν πίστιν, at melius ἡ πίστις... ἁγίους σοῦ.
(3) Οὐρανοὺς, ὁ Θεός.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβίδ*, etc.
(5) Τὴν κατά, etc.
(6) Ἐμοῦ.
(7) Γέμετε.
(8) Συντίθουσιν.
(9) Ἀπὸ τῆς, etc.

6. Ἐπλανήθησαν ἀπὸ γαστρὸς, ἐλάλησαν ψευδῆ. A
7. Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως,
8. Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς, καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς·
9. Ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾳδόντων, φαρμακοῦ τε,
10. (a) Φαρμακευομένη παρὰ σοφοῦ.
11. Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν·
12. Τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος.
13. Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον·
14. Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀσθενήσουσιν.
15. Ὡσεὶ κηρὸς τακεὶς, ἀνταναιρεθήσονται·
16. Ἔπεσε πῦρ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον.
17. Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον·
18. Ὡσεὶ ζῶντας, ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται αὐτούς (b). B
19. Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν·
20. Τὰς χεῖρας αὐτοῦ νίψεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ.
21. Καὶ ἐρεῖ ἄνθρωπος· Εἰ ἄρα ἐστὶ καρπὸς τῷ δικαίῳ·
22. Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ.

6. Erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.
7. Furor illis secundum similitudinem serpentis :
8. Sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas :
9. Quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici,
10. Quæ incantatur a sapiente.
11. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum :
12. Molas leonum confregit Dominus.
13. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.
14. Intendet arcum suum, donec infirmentur.
15. Sicut cera quæ fluit, auferentur :
16. Cecidit ignis super eos, et non viderunt solem.
17. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum :
18. Sicut viventes, sicut in ira absorbet eos.
19. Lætabitur justus cum viderit vindictam :
20. Manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
21. Et dicet homo : Si utique est fructus justo :
22. Utique est Deus judicans eos in terra.

(a) Vers. 10, Φαρμακοῦ τε, etc., σοφοῦ.
(b) In marg. cod. ὑμᾶς.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Πλάνην γὰρ (1) ἔλαβον ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος. C
7. Ἡ διδαχὴ αὐτῶν θανατηφόρος, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ ὄφεως.
8. Ἀπὸ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέφουσιν.
9. Οὕτως οὐδὲ οὗτοι ἀκούουσι τῶν διδασκόντων αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν.
10. Οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν τῇ σοφίᾳ τοῦ κόσμου τούτου ἀπατῶσιν αὐτούς.
11. Τὰς διδασκαλίας αὐτῶν.
12. Τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν.
13. Ἡ ἡμέρα (2) τῆς κρίσεως ἀποῤῥίψει αὐτούς.
14. Ἐνισχύσει τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ἕως τῆς συντελείας.
15. Ὡς ὁ κηρὸς (3) ἐν τῷ πυρὶ ἀναλίσκεται, οὕτως ἔσται ἡ ἀπώλεια αὐτῶν·
16. Κατεκυρίευσεν αὐτῶν ὁ Σατανᾶς, καὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν Κύριον.
17, 18. Πρὸ τοῦ τὰς ἀνομίας ὑμῶν κεκολλῆσθαι τῷ διαβόλῳ, ὡς ἔτι ἐστὲ ζῶντες, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ κατέπιεν ὑμᾶς διὰ τὴν πλάνην τῆς αἱρέσεως ὑμῶν.
19. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως.
20. Ἀθῶον ἑαυτὸν δείξει (4) ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
21. Καὶ ἐρεῖ ἕκαστος· Ὄντως ἐστὶν μισθαποδοσία τῷ δικαίῳ.
22. Ὄντως ἐστὶν ὁ ποιῶν αὐτῶν τὴν ἐκδίκησιν.

6. A baptismo enim errorem amplexi sunt.
7. Doctrina eorum mortifera, ut filius serpentis.
8. Avertunt auditum a veritate.
9. Ita neque isti audiunt docentes eos veritatem.
10. Magistri eorum sapientia hujus mundi decipiunt eos.
11. Ipsorum doctrinas.
12. Duces eorum.
13. Dies judicii projiciet eos.
14. Corroborabit sermonem prædicationis suæ usque ad consummationem.
15. Ut cera igne consumitur, sic erit perditio eorum.
16. Dominatus est eis Satanas, et non cognoverunt Dominum.
17, 18. Priusquam vestræ iniquitates adhæreant diabolo, ut adhuc viventes estis, in ira sua devorabit vos propter errorem hæresis vestræ.
19. In tempore retributionis.
20. Purum se ipsum ostendet a peccato.
21. Et dicet unusquisque : Vere est justo retributio.
22. Profecto est faciens eorum vindictam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πλάνην, ἣν παρέλαβον.
(2) Τῇ ἡμέρᾳ... ἀποῤῥίψεις.
(3) Ὡσεὶ κηρός, etc.
(4) Ἀποδείξει.

A *In finem, ne disperdas, David, in tituli inscriptionem, cum misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret.* *PSAL. LVIII.*

1. Eripe me de inimicis meis, Deus :
2. Et ab insurgentibus in me libera me.
3. Eripe me de operantibus iniquitatem :
4. Et de viris sanguinum salva me.
5. Quia ecce ceperunt animam meam .
6. Irruerunt in me fortes.
7. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine :
8. Sine iniquitate cucurri, et direxi.
9. Exsurge in occursum meum, et vide :
10. Et tu, Domine Deus virtutum, Deus Israel,
11. Intende ad visitandas omnes gentes :
12. Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ, εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ. καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν ΨΑΛ. ΝΗʹ.

1. Ἐξέλου με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός·
2. Καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαί με.
3. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν·
4. Καὶ ἐξ ἀνδρῶν αἱμάτων σῶσόν με.
5. Ὅτι ἰδοὺ ἐθήρευσαν τὴν ψυχήν μου
6. Ἐπέθεντο ἐπ' ἐμὲ κραταιοί.
7. Οὔτε ἡ ἀνομία μου, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε·
8. Ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον, καὶ κατεύθυνα.
9. Ἐξεγέρθητι εἰς συνάντησίν μου, καὶ ἴδε·
10. Καὶ σὺ, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ Θεὸς B τοῦ Ἰσραὴλ,
11. Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη·
12. Μὴ οἰκτειρήσῃς πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν.* Τοῦτο οὖν λέγει· εἰς ἀρετήν τινα τοῦ Κυρίου, ἥτις ἐστὶ στηλογραφία, *μὴ διαφθείρῃς* ἕως *τέλους*. Εἶτα· *Ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ, καὶ ἐφύλαξεν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτὸν*, τουτέστιν, οὕτως καὶ ὁ διάβολος ἀποστέλλει ἐπιτηρῆσαι τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι. Μὴ διαφθείρῃς οὖν ἕως τέλους [τινά] τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ λέγε τὸν ὑποτεταγμένον ψαλμόν. Πολλάκις γὰρ εἴπαμεν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος καὶ *τοῦ Σαοὺλ*, καὶ *τοῦ Δαβὶδ*, ὁτὲ μὲν εἰς τὸν Κύριον καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ ἑρμηνεύεται, ὁτὲ δὲ εἰς τὸν διάβολον.

Titulus præpositus continet : *In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptionem.* Hoc igitur dicit : *ne* in aliquam Domini virtutem, quæ est tituli inscriptio, *disperdas* (hoc est, ne pecces) usque *in finem.* Deinde : *Cum misit Saul, et custodivit domum ejus, ut interficeret eum*, hoc est, ita etiam diabolus mittit custodire domum ejus, ut interficiat. Ne disperdas igitur usque in finem aliquod mandatorum Domini, sed dic subjectum hic psalmum. Sæpe enim diximus interpretationem nominis *et Saul et David* nunc accipi de Domino, et de iis qui Domini sunt, nunc vero de diabolo.

C

1, 2. De cogitationibus in corde meo.
3. A voluptatibus militantibus in membris meis.
4. De contrariis potestatibus.
5. Quoniam ecce constringunt animam meam.
6. Dæmones.
7. Neque iniquitas mea dulcis mihi est, neque peccatum meum, Domine.
8. Odio habens iniquitatem cucurri in mandatis tuis, et direxi in corde meo.
9. Veni in auxilium meum.
10, 11. Tu ipse, Domine, veni, et per adventum tuum sana omnes gentes.
12. Contrariis potestatibus.

1, 2. Τῶν ἐν (2) καρδίᾳ μου λογισμῶν.
3. Τῶν ἡδονῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς βέλεσί μου (3).
4. Τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
5. Ὅτι ἰδοὺ συνέχουσι τὴν ψυχήν μου.
6. Οἱ δαίμονες.
7. Οὔτε ἡ ἀνομία μου ἡδέα [ἡδεῖα] μοί ἐστιν, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε.
8. Μισήσας (4) τὴν ἀνομίαν, ἔδραμον ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, καὶ κατεύθυνα ἐν τῇ καρδίᾳ μου.
9. Ἐλθὲ εἰς τὴν ἀντίληψίν μου.
10, 11. Σὺ αὐτὸς, Κύριε, ἐλθὲ, καὶ διὰ τῆς σῆς παρουσίας ἴασαι πάντα τὰ ἔθνη.
12. (a) Τὰς ἐναντίας δυνάμεις.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννάβάρεως περιέχει· Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβὶδ, μὴ διαφθείρῃς εἰς στηλογραφίαν, ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν. Τοῦτο οὖν λέγει εἰς ἀρετήν τινα Κυρίου, ἥτις ἐστὶ στηλογραφία, μὴ διαφθείρῃς ἕως τέλους. Εἶτα· Ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτὸν, τουτέστιν, D οὕτως καὶ ὁ διάβολος ἀποστέλλει ἐπιτηρῆσαι τὸν πιστὸν, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν. Μὴ διαφθείρῃς οὖν ἕως τέλους τῶν ἐντολῶν, etc.

(2) Ἐν τῇ.

(3) Μέλεσί μου.

(4) Ἐμίσησα.... εἰς τὰς ἐντολάς σου, καὶ κατηύθηνα.

(a) *N.* 12 *deest.*

Διάψαλμα (a). A

13. Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν, λιμώξουσιν ὡς κύων, καὶ κυκλώσουσι πόλιν.

14. Ἰδοὺ αὐτοὶ ἀποφθέγξονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν

15. (b) Καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτῶν·

16. Ὅτι τίς ἤκουσε; Καὶ σὺ, Κύριε, ἐκγελάσεις αὐτούς·

17. Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη.

18. Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω·

19. Ὅτι σὺ, ὁ Θεὸς, ἀντιλήπτωρ μου εἶ.

20. Ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεος αὐτοῦ προφθάσει με·

21. Ὁ Θεός μου δείξει μοι ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου.

22. Μὴ ἀποκτείνῃς αὐτοὺς, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου.

23. Διασκόρπισον αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου·

B 24. Καὶ κατάγαγε αὐτοὺς, ὁ ὑπερασπιστής μου Κύριε.

25. Ἁμαρτία στόματος αὐτῶν λόγος χειλέων αὐτῶν·

26. Καὶ συλληφθήτωσαν ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ αὐτῶν.

27. Καὶ ἐξ ἀρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται ἐν συντελείᾳ,

28. Ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξωσι.

29. Καὶ γνώσονται, ὅτι ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς.

Diapsalma.

13. Convertentur ad vesperam, famem patientur ut canis, et circuibunt civitatem.

14. Ecce ipsi loquentur in ore suo :

15. Et gladius in labiis eorum :

16. Quoniam quis audivit? Et tu, Domine, deridebis eos :

17. Ad nihilum deduces omnes gentes.

18. Fortitudinem meam ad te custodiam :

19. Quia tu, Deus, susceptor meus es.

20. Deus meus, misericordia tua præveniet me :

21. Deus meus ostendet mihi super inimicos meos.

22. Ne occidas eos, ne quando obliviscantur legis tuæ.

23. Disperge illos in virtute tua :

24. Et depone eos, protector meus Domine.

25. Delictum oris eorum, sermo labiorum ipsorum :

26. Et comprehendantur in superbia sua :

27. Et de exsecratione, et mendacio annuntiabuntur in consummatione,

28. In ira consummationis, et non erunt.

29. Et scient, quia Deus dominatur Jacob, et finium terræ.

(a) Cod. Palat.
(b) Vers. 15. Καὶ ῥομφαία, etc., ἤκουσε. Vers. 16, Καὶ σὺ, etc., αὐτούς.

ATHANASII INTERPRETATIO.

C 13. Ἔρχονται ἐν σκότει κυκλοῦντες τὴν ψυχὴν, καὶ κατεσθίειν ζητοῦσιν ὡς κύνες.

14. Ἰδοὺ αὐτοὶ οὗτοι πιθανότητάς τινας λαλοῦσι (1).

15. Καὶ ἀναιροῦσιν ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τοὺς ἀκούοντας αὐτῶν.

16. Καὶ σὺ, Κύριε, ἀπελάσεις αὐτούς.

17. Τὰ ἔθνη αὐτὰ ταῦτα.

18. Τὴν βοήθειάν μου παρὰ σοῦ αἰτήσω.

19. Ὅτι σὺ ὑπάρχεις Θεός μου.

20. Ὁ ἐφορός μου (2), τὸ ἔλεος αὐτοῦ σκεπάσει με.

21. Τοῖς δαίμοσι (3).

22. Μὴ παντελῶς ποιήσῃς αὐτοὺς μὴ εἶναι, μήποτε ὡς μὴ ὑπάρχοντες οὐκ ἔτι μνημονεύσουσι τῶν κολάσεων, ὧν ἐπάγεις αὐτοῖς.

23. Ἀλλὰ διασκόρπισον αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. D

24. Καὶ εἰς τάρταρα τῆς γῆς κατάγαγε αὐτούς.

25. Διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ τοὺς λόγους (4) οὓς ἐλάλησαν κατὰ σοῦ.

26. Καὶ καταδικασθῶσιν ἐν τῇ ἀνταρσίᾳ αὐτῶν.

27. Καὶ τῆς ἐκκοπῆς (5), καὶ τοῦ ψεύδους, οὗ ἐλάλησαν, καὶ ἐδίδαξαν ἐν τῷ κόσμῳ.

28. Καὶ ἐν τῇ ὀργῇ τῆς συντελείας οὐ μὴ ὑπάρξωσιν.

29. Καὶ τότε γνώσονται, ὅτι τῷ Θεῷ δουλεύσουσι πᾶσαι φυλαὶ γλῶσσαι (6).

13. Veniunt in tenebris circumdantes animam, et devorare quærunt ut canes.

14. Ecce hi ipsi plausibilia quædam loquuntur.

15. Et occidunt in sermonibus suis audientes eos.

16. Et tu, Domine, dejicies eos.

17. Gentes hujusmodi.

18. Auxilium meum a te postulabo.

19. Quoniam tu es Deus meus.

20. Prospector meus, misericordia tua proteget me.

21. Dæmonibus.

22. Ne facias eos prorsus non exsistere, nequando utpote non exsistentes non recordentur amplius suppliciorum quæ ipsis infers.

23. Sed disperge illos in ignem æternum.

24. Et in tartara terræ deduc eos.

25. Propter peccata oris ipsorum, et sermones quos locuti sunt adversus te.

26. Et condemnentur in rebellione sua.

27. Et de effrenatione oris, et mendacio quod locuti sunt, et docuerunt in mundo.

28. Et in ira consummationis non subsistent.

29. Et tunc cognoscent, quod Deo servient omnes tribus et linguæ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Λαλήσουσι.
(2) Αὐτοῦ. *sed melius* μου. *Paulo post* προφθάσει με.
(3) Δαίμοσι λέγει.
(4) Λόγους αὐτῶν, etc.
(5) Ἐκκοπῆς τοῦ ψεύδους.
(6) Ὅτι Ἰησοῦ τῷ Θεῷ . . . . αἱ φυλαὶ καὶ γλῶσσαι.

30. Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canis, A
31. Et circuibunt civitatem.
32. Ipsi dispergentur ad manducandum:
33. Si vero non fuerint saturati et murmurabunt.
34. Ego autem cantabo fortitudinem tuam.
35. Et exsultabo mane misericordiam tuam.
36. Quia factus es susceptor meus,
37. Et refugium meum in die tribulationis meæ.
38. Adjutor meus es, tibi psallam:
39. Quia tu, Deus, susceptor meus es:
40. Deus meus misericordia mea.

30. Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν, καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων,
31. Καὶ κυκλώσουσι πόλιν.
32. Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν·
33. Ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσι [γογγύσωσιν].
34. Ἐγὼ δὲ ᾄσομαι τῇ δυνάμει σου [τὴν δύναμίν σου]
35. Καὶ ἀγαλλιάσομαι τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου.
36. (a) Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου,
37. Καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου.
38. Βοηθός μου εἶ, σοὶ ψαλῶ·
39. Ὅτι σὺ ὁ Θεὸς ἀντιλήπτωρ μου εἶ·
40. Ὁ Θεός μου τὸ ἔλεός μου.

In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem David in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal: et convertit Joab; et percussit Edom in valle Salinarum, duodecim millia. PSALMUS LIX. B

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαβὶδ εἰς διδαχὴν, ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σοβάλ· καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωὰβ καὶ ἐπάταξε τὴν Ἐδὼμ ἐν τῇ φάραγγι τῶν Ἁλῶν, δώδεκα χιλιάδας. ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'.

1. Deus, repulisti nos, et destruxisti nos:

1. Ὁ Θεὸς, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς·

(a) Vers. 36, 37, sub unico numero.

ATHANASII INTERPRETATIO.

30. Adducentur in consummatione latrantes ut canis. C
31. Extra Hierusalem.
32. Ipsi projicientur.
33. Cibo æterno.
34. Murmurabunt quidem dæmones, ego autem laudabo potentiam tuam quoniam illos superasti.
35. Et propter misericordiam tuam exsultabo in æterna luce.
36, 39. In te ipse mea recipis.
40. Deus meus, cujus misericordia reficior.

30 (1) Ἀχθήσονται ἐν τῇ συντελείᾳ ὑλακτοῦντες ὡς κύων.
31. Ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ.
32. Αὐτοὶ ἀποῤῥιφήσονται.
33. Τῆς αἰωνίου τροφῆς.
34. Γογγύσουσι μὲν οἱ δαίμονες, ἐγὼ δὲ ἀνυμνήσω τὴν δύναμίν σου, ὅτι τούτων περιεγένου.
35. Καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐν τῷ ἀϊδίῳ φωτὶ διὰ τὸ ἔλεός σου.
36-39. (2) Εἰς σεαυτὸν ἀναδέχῃ τὰ κατ' ἐμέ.
40. Ὁ Θεός μου, οὗ (3) εὐσπλαγχνος [εὐσπλαγχνίᾳ] καταρτίζομαι.

Ἡ προκειμένη (4) ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαβὶδ εἰς διδαχὴν, ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σωβὰλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωὰβ, καὶ ἐπάταξε τὸν Ἐδὼμ ἐν τῇ φάραγγι τῶν Ἁλῶν, δώδεκα χιλιάδας.* Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέ-

Titulus præpositus continet: *In finem, pro iis qui immutabuntur in tituli inscriptionem, David in doctrinam: cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal, et convertit Joab, et percussit Edom in valle Salinarum, duodecim millia.* Hoc igitur est quod significat, quod in fine qui immutantur; hoc est qui trans-

1. Deus, projecisti nos a dono adoptionis, qua honorasti nos a principio. D

1. Ὁ Θεὸς, (5) ἀπέῤῥιψας ἡμᾶς τοῦ χαρίσματος τῆς υἱοθεσίας, ἧς ἐτίμησας ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *N.* 30. Ἀχθήσονται... ὑλακτοῦντες ὡς κύων ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ. *N.* 32, 33, *sub unico numero. N.* 33. Ἐὰν δὲ ἀποῤῥιφῶσιν, ὀλολύξωσι. *N.* 34. Γογγύσουσι μὲν οἱ δαίμονες. *Hæc verba in cod. desunt, reliqua habentur:* Ἐγώ, etc.

(2) N. 36, 37. Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου, καὶ καταφυγή μου ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. N. 38. Ὁ Θεὸς ἀπαύστως. N. 39. Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς, εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχῃ, etc.

(3) Δι' οὗ εὐσπλάγχνως.

(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., τὴν Μεσοποταμίαν Συρίαν, etc., καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν, etc., φημὶ δὴ εἰς τὴν διδαχήν, etc., καὶ, λοιπὸν τὴν ἔπαρσιν τοῦ μετεωρισμοῦ, ὡς ἂν ᾖ, etc., τουτέστι τὸν θάνατον, καὶ ἐπάταξε τὸ χάσμα τῶν δύο, τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, δώδεκα χιλιάδας. Εἶπε δὲ τὸ πᾶν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Συρία ἑρμηνεύεται *μετεωρισμός*. Μεσοποταμία ἑρμηνεύεται *ἐπαιρομένη κλήσει τινί*. Σωβὰλ ἑρμηνεύεται *ματαία παλαίωσις*. Ἁλῶν ἑρμηνεύεται *δίς*.

(5) Ὁ Θεὸς *et reliqua usque ad* τῆς υἱοθεσίας *desunt in cod.*

A

2. Ὠργίσθης, καὶ ᾠκτείρησας ἡμᾶς.
3. Συνέσεισας τὴν γῆν, καὶ συνετάραξας αὐτήν·
4. Ἴασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη.
5. Ἔδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά.
6. Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως.
7. Ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, (a) τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου.
8. Ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου.
9. Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.
10. Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ·
11. Ἀγαλλιάσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα·
12. Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.
13. Ἐμός ἐστι Γαλαάδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς·

2. Iratus es, et misertus es nobis.
3. Commovisti terram, et conturbasti eam.
4. Sana contritiones ejus, quia commota est.
5. Ostendisti populo tuo dura:
6. Potasti nos vino compunctionis.
7. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.
8. Ut liberentur dilecti tui:
9. Salvum fac dextera tua, et exaudi me.
10. Deus locutus est in sancto suo:
11. Lætabor, et partibor Sichimam:
12. Et convallem tabernaculorum metibor.
13. Meus est Galaad, et meus est Manasses:

(a) Vers. 8, Τοῦ... Υ. 9, Ὅπως.

ATHANASII INTERPRETATIO.

γει, ὅτι ἐπὶ τέλει οἱ ἀλλοιούμενοι, τουτέστιν οἱ μεταβαλλόμενοι ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθὸν, εἰς στηλογραφίαν ἔρχονται, λέγω δὴ εἰς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν· εἶτα· *Τῷ Δαβὶδ εἰς διδαχὴν*, φημὶ καὶ εἰς διδαχὴν *τοῦ ἱκανοῦ τῇ χειρὶ*, ὅπερ εἰς τὸν Κύριον ἀναφέρεται · καὶ λοιπὸν *ἐνεπύρισε* τὴν ἔπαρσιν τοῦ μετεωρισμοῦ ὡσανεὶ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν μετεωρισμὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ παλαιώσεως, τουτέστι τὸν θάνατον· *δώδεκα* γὰρ *χιλιάδες* [χιλιάδας] εἶπε διὰ τὸ πᾶν τῆς ἁμαρτίας τοῦ θανάτου.

feruntur a malo in bonum, veniunt in tituli inscriptionem, dico autem ad bonam vitæ institutionem. Deinde: *David in doctrinam*, et in doctrinam, inquam, *manu fortis;* quod ad Dominum refertur. Et demum: *Succendit* elevationem sublimitatis; nempe peccatum, et sublimitatem peccati et vetustatis: hoc est mortem: *Duodecim enim millia* dixit, propter omne genus peccati mortalis.

B

2. Οὐκ εἰς τέλος ἀπεστράφης, οὐδὲ ἐπελάθου ἡμῶν.
3. Οἱ ἐξ ἐθνῶν (1) ἀκούσαντες διὰ τοῦ κηρύγματος, ὅτι ἔστησας ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλεις κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ.
4. Ἴασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ὑπήκουσέ σοι.
5. Πάντα τὰ προστάγματά σου.
6. Τὴν χάριν σου εἰς ἐπιστροφὴν
7. Τοῖς (2) πιστοῖς γνῶσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
8. Ἀπ' αὐτῆς (3) τῆς ἁμαρτίας.
9. Ἐπάκουσόν μου, καὶ σῶσον ἐν τῷ Υἱῷ σου.
10. Ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ.
11. *Σίκιμα* ἑρμηνεύεται *ἀναβαίνουσα*. Τὴν οὖν ἀναβαίνουσαν ψυχὴν πρὸς μὲ, ἢ αὐτὴν (4) τὴν Ἐκκλησίαν ἀποχωρίσω ἀπὸ τοῦ κόσμου ἐμαυτῷ.

C

12. Καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν (5) ταπεινῶν ἐμπεριπατήσω.
13. *Γαλαὰδ* ἑρμηνεύεται *κατοικία μαρτυρίου* (6). *Μανασσῆς* ἑρμηνεύεται *ἐπιλανθανόμενος*. Τοῦτο οὖν λέγει· *Ἐμός ἐστι Γαλαάδ*, ὁ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μέτοικος γινόμενος πρὸς ἐμὲ ἐν μαρτυρίᾳ (7)· καὶ *ἐμός ἐστι Μανασσῆς*, ὁ ἐπιλανθανόμενος τῶν προτέρων αὐτοῦ πονηρῶν πράξεων.

2. Non in finem aversatus es, neque oblitus es nostri.
3. Qui ex gentibus sunt audientes per prædicationem, quod statuisti diem, in quo judicaturus es orbem in justitia.
4. Sana contritiones ejus, quoniam obedivit tibi.
5. Omnia mandata tua.
6. Gratia tua ad conversionem.
7. Fidelibus cognitionem, ut fugiant a peccato.
8. Ab ipso peccato.
9. Exaudi me, et salva in Filio tuo
10. Pater in Filio.
11. *Sichima* interpretatur *ascendens*. Ascendentem igitur animam ad me, seu ipsam Ecclesiam separabo mihi a mundo.
12. Et in anima humilium inambulabo.
13. *Galaad* interpretatur *inhabitatio testimonii*. *Manasses* interpretatur *oblitus*. Hoc igitur significat, *Meus est Galaad:* qui a peccato transmigraverit ad me in testimonio: et, *meus est Manasses*, qui oblitus est pristinarum suarum malarum actionum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οἱ ἐξ ἐθνῶν *desunt*.
(2) Ἔδωκας τοῖς, etc.
(3) Τοῦ φυγεῖν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. N. 9. Ἀπὸ αὐτῆς.
(4) Πρὸς μὲν τὴν αὐτὴν, etc.
(5) Καὶ τὴν ψυχὴν τῶν, etc.
(6) Μετοικία μαρτυρίας.
(7) Εἰς μαρτυρίαν.

14. Et Ephraim fortitudo capitis mei.
15. Juda rex meus :
16. Moab olla spei meæ.
17. In Idumæam extendam calceamentum meum :
18. Mihi alienigenæ subditi sunt.
19. Quis deducet me in civitatem munitam?
20. Aut quis deducet me usque in Idumæam?
21. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?
22. Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?
23. Da nobis auxilium de tribulatione :
24. Et vana salus hominis.
25. In Deo faciemus virtutem :
26. Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

In finem, in hymnis David. PSALMUS LX.

1. Exaudi, Deus, deprecationem meam :

A

14. Καὶ Ἐφραῒμ κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου.
15. Ἰούδας βασιλεύς μου·
16. Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου.
17. Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου·
18. Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.
19. Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;
20. Ἢ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;
21. Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς;
22. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, ὁ Θεὸς, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν;
23. Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως·
24. Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.
25. Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν·
26. Καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Ξ'.

B

1. Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, τῆς δεήσεώς μου·

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. *Ephraim* interpretatur *consolator*, consolator autem est Spiritus sanctus. Fortitudo igitur mentis meæ est Spiritus sanctus : caput enim sæpe significat nobiliorem mentis partem.

15. *Judas :* notum autem, quod ex Juda Dominus ortus est.

16. *Ex Ruth Moabitide* genus ducit sancta Maria; ideo propter virginitatem *Moab* hic nominatur. Virgo igitur olla Domini facta est, quia et in utero suo concepit Dominum super naturam, non secundum naturam.

17. *Idumæa* regio erat Esau. *Esau* autem interpretatur *hirsutus*, quales erant gentes propter asperitatem cordis eorum : ad has igitur, inquit, transitum meum faciam.

18. Auscultaverunt autem et crediderunt prædicationi meæ.

19. In cœlestem civitatem quis me deducet, nisi tu ejus conditor?

20. Aut quis deducet me in tabernaculum tuum æternum?

21, 22. Nisi tu, Deus, qui projecisti nos.

23. Reduc nos a peccato in tuam cognitionem.

24. Omnis salus humana inanis.

25. Dei cruce armabimur.

26. Et ipsa crux abiget immundos dæmones.

14. *Ἐφραῒμ* ἑρμηνεύεται *παράκλητος*· ὁ δὲ παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστι. Κραταίωσις οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον (1) τῆς διανοίας μου· ἡ κεφαλὴ γὰρ πολλάκις εἰς τὸ ἡγεμονικὸν τῆς διανοίας θεωρεῖται.

15. *Ἰούδας* (2)· δῆλον γὰρ, ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος.

16. *Ἐκ τῆς Ῥοὺθ τῆς Μωαβίτιδος* κατάγεται ἡ ἁγία Μαρία (3)· ὡς οὖν διὰ τὴν παρθένον *Μωὰβ* καλεῖται. Ἡ Παρθένος οὖν λέβης τοῦ Κυρίου γεγένηται, διὰ τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς συλληφθείσης καὶ τὸν Κύριον ὑπὲρ φύσεως, καὶ κατὰ φύσιν.

C

17. Χώρα (4) ἦν τοῦ Ἡσαῦ ἡ *Ἰδουμαία*. *Ἡσαῦ* δὲ ἑρμηνεύεται *τριχώδης*, ὅπερ ἦσαν τὰ ἔθνη διὰ τὴν τραχύτητα τῆς καρδίας αὐτῶν. Ἐπὶ τούτους οὖν, λέγει, τὴν πορείαν μου ποιήσομαι.

18. Ὑπήκουσαν δὲ (5) ἐπίστευσαν τῷ κηρύγματί μου.

19. Εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν τίς ἀπάξει με (6), εἰ μὴ σὺ ὁ δημιουργὸς αὐτῆς;

20. Ἢ τίς ὁδηγήσει με εἰς τὴν σκηνήν σου τὴν ἀτελεύτητον;

21, 22. (7) Εἰ μὴ σὺ, ὁ Θεὸς, ὁ ἀποῤῥίψας ἡμᾶς

23. Ἀνάγαγε ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἐπίγνωσίν σου.

24. Πᾶσα σωτηρία ἀνθρωπίνη ματαία.

25. Ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Θεοῦ ὁπλισόμεθα.

D

26. Καὶ αὐτὸς ὁ σταυρὸς ἀπελάσει τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (8)· *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν ἐστιν, ὃ λέγει·
Titulus præpositus continet : *In finem, in hymnis David.* Hoc igitur est quod significat : in fine in hym-

1. Accepta fiat coram te deprecatio mea.

1. Δεκτὴ γένηται ἐνώπιόν σου ἡ δέησίς μου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, *desunt.*
(2) Ἰούδας *deest*, δῆλον.... Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁ πρὸ αἰώνων βασιλεύς.
(3) *Μαρία.* Ὡς οὖν διὰ τὴν Ῥοὺθ τὴν Μωαβίτιδα, καὶ τὴν Μαρίαν τὴν παρθένον Μωὰβ καλεῖ. Ἡ παρθένος οὖν λέβης, etc., συλληφθῆναι τὸν Κύριον ὑπὲρ φύσιν, etc.
(4) Χώρα μὲν ἦν, etc., τριχῶδες, etc., ἐπὶ ταῦτα, etc.
(5) Καί.
(6) Πολιτείαν τίς ἀπάξει με.
(7) N. 21. Εἰ μὴ, etc. N. 22. Καὶ οὐκ ἐξελεύσει ὁ Θεὸς, ὡς εἷς τῶν βασιλέων, ἢ τῶν ἀρχόντων ἡμῶν.
(8) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

2. Πρόσχες τῇ προσευχῇ μου.
3. Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σὲ ἐκέκραξα, ἐν τῷ (a) ἀκηδιάσαι τὴν καρδίαν μου·
4. Ἐν πέτρᾳ ὕψωσάς με.
5. Ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου,
6. Πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ.

Διάψαλμα (*b*).

7. Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας.
8. Σκεπασθήσομαι ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου.
9. Ὅτι σὺ, ὁ Θεὸς, εἰσήκουσας τῶν εὐχῶν μου·
10. Ἔδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου.
11. Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις,
12. Τὰ ἔτη αὐτοῦ ἕως ἡμέρας γενεᾶς καὶ γενεᾶς.
13. Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.
14. Ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει;
15. Οὕτω ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας [τὸν αἰῶνα].
16. Τοῦ ἀποδοῦναί με τὰς εὐχάς μου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας.

A 2. Intende orationi meæ:
3. A finibus terræ ad te clamavi, dum anxiaretur cor meum:
4. In petra exaltasti me.
5. Deduxisti me, quia factus es spes mea,
6. Turris fortitudinis a facie inimici.

Diapsalma.

7. Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula·
8. Protegar in velamento alarum tuarum.
9. Quoniam tu, Deus, exaudisti orationem meam:
10. Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.
11. Dies super dies regis adjicies,
12. Annos ejus usque in diem generationis et generationis.
B 13. Permanebit in æternum in conspectu Dei.
14. Misericordiam et veritatem ejus quis requiret?
15. Sic psalmum dicam nomini tuo in sæcula [sæculum]:
16. Ut reddam vota mea de die in diem.

(*a*) Vers. 4, Ἐν τῷ, etc., ὕψωσάς με.
(*b*) Cod. Palat. ut infra.

ATHANASII INTERPRETATIO.

μέχρι τέλους εἰς ὕμνον εἴρηται *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρὶ*, ὡς εἴρηκα (1) πολλάκις.

num dictus est Psalmus *manu forti*, hoc est Filio Dei. David enim interpretatur *manu fortis*, ut sæpius dixi.

2. Μὴ ἀποστραφῇς τὴν προσευχήν μου.
3. Ὅλων τῶν γηίνων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καθαρίσας τὴν διάνοιάν μου, οὕτως ἐδεήθην σου.
4. Ἐν τῷ νυστάξαι εἰς τὴν ἁμαρτίαν τὴν καρδίαν μου, ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἐθεμελίωσάς με.
5. Ἐν τῷ φωτὶ τῆς χάριτός σου ὡδήγησάς με.
6. Τεῖχος ἰσχυρόν μοι (2) ὑπάρχεις φεύγοντι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
7. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διαμένω (3) [διαμενῶ] διαπαντός.
8. Φυλαχθήσομαι ὑπὸ τῶν δύο Διαθηκῶν σου (4).
9. Πληρώσας με τοῦ φωτισμοῦ σου.
10. Τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔδωκας τοῖς ποιοῦσι τὸ θέλημά σου.
11. Καὶ τῷ ἀξιωθέντι πιστῷ σου λαῷ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοῦ φωτὸς τῆς χαριτός σου προσθήσεις αὐτῷ καὶ τοῦ ἀϊδίου φωτὸς ἀπολαῦσαι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
12. Καὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἀτελεύτητός ἐστιν (5).
13. Καὶ ἀχώριστός ἐστι τοῦ ὁρᾷν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.
14. Τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοκρισίαν τίς (6) καταλάβῃ;
15. Οὕτως ψαλῶ σοι (7) ἀπαύστως, ὡς ὀφείλων, ἐν εὐχαριστίαις.
16. Ἀνυμνεῖν σε καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

C 2. Ne averseris orationem meam.
3. Cum ab omnibus rebus terrenis, quæ in mundo sunt, mundasses mentem meam, ita te deprecatus sum.
4. Cum dormitaret in peccato cor meum in præceptis tuis fundasti me.
5. In luce gratiæ tuæ deduxisti me.
6. Murus fortissimus mihi es fugienti a peccato.
7. In justificationibus tuis permanebo semper.
8. Custodiar sub duobus Testamentis tuis.
9. Replens me illuminatione tua.
10. Regnum cœlorum dedisti facientibus voluntatem tuam.
D 11. Et populo tuo fideli, qui in hoc sæculo dignus factus est luce gratiæ tuæ, adjicies ipsi etiam fruitionem æternæ lucis in venturo sæculo.
12. Et vita ejus sempiterna est.
13. Et inseparabilis est a visione gloriæ Dei.
14. Miserationem ejus et justum judicium quis comprehendet?
15. Sic psalmum dicam tibi incessanter, ut debeo, in gratiarum actionibus.
16. Ut laudem te et in præsenti sæculo et in futuro.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πολλάκις εἰρήκαμεν.
(2) Μου.
(3) Διαμείνω.
(4) Σου deest.
(5) Ἔσται.
(6) Αὐτοῦ τίς.
(7) Σοι deest, ἀπαύστως ὄφελον ἐν, etc.

In finem, pro Idithum psalmus David.
PSAL. LXI.

1. Nonne Deo subjecta erit anima mea?
2. Ab ipso enim Salutare meum.
3. Nam et ipse Deus meus et Salutaris meus,
4. Susceptor meus, non movebor amplius.
5. Quousque irruitis in hominem?
6. Interficitis universi vos:
7. Tanquam parieti inclinato et maceriæ depulsæ?
8. Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere.
9. Cucurri in siti.
10. Ore suo benedicebant, corde [et corde, etc.] suo maledicebant.

Diapsalma.

11. Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea:
12. Quoniam ab ipso patientia mea.
13. Quin ipse Deus meus et Salvator meus:
14. Adjutor meus, non emigrabo.

A *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθοὺμ ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.*
ΨΑΛ. ΞΑ'.

1. Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχή μου;
2. Παρ' αὐτῷ γὰρ τὸ Σωτήριόν μου.
3. Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου καὶ Σωτήρ μου,
4. Ἀντιλήπτωρ μοῦ, οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον.
5. Ἕως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον;
6. Φονεύετε πάντες ὑμεῖς,
7. Ὡς τοίχῳ κεκλισμένῳ καὶ φραγμῷ ὠσμένῳ;
8. Πλὴν τὴν τιμήν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι.
9. Ἔδραμον ἐν δίψῃ.
10. Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο.

B *Διάψαλμα* (a).

11. Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχή μου·
12. Ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ ὑπομονή μου.
13. Ὅτι αὐτὸς Θεός μου καὶ Σωτήρ μου·
14. Ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μὴ μεταναστεύσω

(a) Codex Palat.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθοὺμ ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· τοῦτο οὖν λέγει· ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ὑπὲρ *τοῦ ἑνὸς κριτοῦ τοῦ ἐρχομένου*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Ἰδιθούμ· εἶτα· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστι ψαλμὸς, *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβίδ. Οὐκοῦν σαφῶς λέγει περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἑνὸς κριτοῦ ἐρχομένου *ἱκανοῦ χειρὶ ὄντος* (2).

Titulus præpositus continet: *In finem, pro Idithum psalmus David.* Hoc igitur significat: in fine sæculorum pro *uno judice venturo;* ita enim interpretatur *Idithum.* Deinde: *Psalmus David,* hoc est psalmus *manu forti,* ita enim interpretatur *David.* Itaque manifeste loquitur de Filio Dei, qui unicus Judex venturus est, et *manu fortis est.*

1. Neque justum neque utile est animæ meæ ulla in re adversari Deo.
2. Nam apud eum vita mea et in præsenti sæculo.
3. Nam et ipse est creator meus et Salvator meus.
4. Non discedam ab eo usque in finem.
5. Quousque humana potentia et auxilio utimini?
6. Et occiditis inferiores vobis:
7. Veluti muro cadenti, et maceriæ disjectæ?
8. Ita mandata mea repelluntur.
9, 10. Veluti currens in siti, qui ore quidem bibit, cor autem ejus nihil potus excipit: ita etiam isti ore eorum eloquia mea accipiunt, cor autem eorum longe abest.
11. Tu autem, anima mea, Deo subjecta esto.
12. Quoniam apud ipsum retributio mea.
13. Nam et ipse Deus meus et Salvator meus.
14. Susceptor meus est; nulli alteri adhærebo.

C 1. Οὐ δίκαιον καὶ συμφέρον ἐστὶ τῇ ψυχῇ μου ἐν μηδενὶ ἀνθίστασθαι τῷ Θεῷ.
2. Παρ' αὐτῷ γὰρ ἡ ζωή μου καὶ ἐν τῷ νῦν (3) ὄντι.
3. Καὶ γὰρ αὐτός ἐστι δημιουργός μου καὶ Σωτήρ μου.
4. Οὐ μὴ ἀποστῶ ἀπ' αὐτοῦ ἕως τέλους.
5. Ἕως πότε τῇ ἀνθρωπίνῃ δυναστείᾳ καὶ βοηθείᾳ χρῆσθε (4);
6. Καὶ φονεύετε τοὺς ὑποδεεστέρους ὑμῶν·
7. Ὡς τοίχῳ πίπτοντι καὶ φραγμῷ ῥιφέντι;
8. Οὕτως τὰ προστάγματά μου ἀπωθοῦνται.
9, 10. Ὡς ὁ τρέχων ἐν τῇ (5) δίψῃ τῷ μὲν στόματι πίνει, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ οὐδὲν δέχεται τοῦ πόματος· οὕτω καὶ οὗτοι τῷ στόματι αὐτῶν τὰ λόγιά μου δέχονται, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥωθεν (6) ἀπέχει.
D 11. Σὺ δὲ, ψυχή μου, τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι.
12. Ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ μισθαποδοσία μου.
13. Καὶ γὰρ (7) αὐτὸς Θεός μου καὶ Σωτήρ μου.
14. Ἀντιλήπτωρ μού ἐστιν· οὐ μὴ ἄλλῳ τινὶ κολληθῶ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ὄντως.
(3) Νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.
(4) Κεχρῆσθαι;
(5) Τῇ deest.
(6) Πόῤῥω.
(7) Καὶ γάρ, etc, τῷ, desunt.

15. Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου. A
16. Ὁ Θεὸς τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ.
17. Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν (a).
18. Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν·
19. Ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν.

Διάψαλμα.

20. Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων·
21. Ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς, τοῦ ἀδικῆσαι·
22. Αὐτοὶ ἐκ ματαιότητος ἐπὶ τὸ αὐτό.
23. Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν·
24. Καὶ ἐπὶ ἅρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε·
25. Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν.
26. Ἅπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς, δύο ταῦτα ἤκουσα
B
27. (b) Ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ,
28. Καὶ σοῦ (c), Κύριε, τὸ ἔλεος.
29. Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ· ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας. ΨΑΛ. ΞΒ'.

1. Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω.

(a) In marg. cod. λαοῦ.
(b) Vers. 27, 28, sub unico num.
(c) Σοὶ in marg. cod.

15. In Deo salutare meum et gloria mea.
16. Deus auxilii mei, et spes mea in Deo.
17. Sperate in eo, omnis congregatio populorum.
18. Effundite coram illo corda vestra:
19. Quia Deus adjutor noster.

Diapsalma.

20. Verumtamen vani filii hominum:
21. Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant.
22. Ipsi de vanitate in idipsum.
23. Nolite sperare in iniquitate:
24. Et rapinas nolite concupiscere.
25. Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.
26. Semel locutus est Deus, duo hæc audivi:
27. Quia potestas Dei,
28. Et tua, Domine, misericordia.
29. Quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Psalmus David: cum esset ipse in deserto Idumææ. *PSALM. LXII.*

1. Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

ATHANASII INTERPRETATIO.

15. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἡ ζωή μου καὶ τὸ καύχημά μου.
16. Ὁ Θεός μου βοηθός μου γίνεται ἀεὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐλπίς μου ἐπ' αὐτῷ ἐστι.
17. Καὶ ὑμεῖς οὖν, ἐπ' αὐτὸν (1) ἐλπίσατε πάντες. C
18. Τῷ ἑτοίμως βοηθοῦντι τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτὸν προσενέγκατε αὐτῷ τὰς καρδίας ὑμῶν.
19. Ἀντίκειται τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν.
20. Οἱ τὰ ἀνθρώπινα φρονοῦντες.
21. Δόλιοι καταδυναστεύοντες καὶ ἀδικοῦντες.
22. Ἐκ πλεονεξίας συναγαγεῖν ἑαυτοῖς ἡ φροντὶς αὐτῶν ἐστιν.
23-25. *Οἱ γὰρ πλουτεῖν θέλοντες ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.*
26. Τὰ αὐτὰ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ἐν τοῖς προφήταις τὰ δύο ταῦτα·
27. *Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.*
28. Καὶ ποιήσεις ἔλεον τῷ πλησίον σου ὡς ἑαυτῷ.
D
29. Αὐτὸς γὰρ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

15. In Deo vita mea, et gloriatio mea.
16. Deus meus adjutor meus est semper, et ideo spes mea in ipso est.
17. Et vos igitur omnes, sperate in eum.
18. Prompte opitulanti sperantibus in eo afferte ipsi corda vestra.
19. Adversatur inimicis nostris.
20. Humana cogitantes
21. Dolosi impotenter dominantes, et injuste agentes
22. Ut sibi e turpi lucro congregent, cura eorum est.
23-25. *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli*[72].
26. Eadem locutus est Deus et in lege, et in prophetis hæc duo:
27. *Diliges Dominum Deum tuum*[73].
28. Et facies misericordiam proximo tuo sicut tibi ipsi[74].
29. Ipse enim unicuique reddet juxta opera sua[75].

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ· ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας.* Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει. *Δαβὶδ* ἑρμηνεύεται *ἐξουθένημα*, ἔρημος καὶ (3) *ὁ κόσμος* θεωρεῖται. *Ἰδουμαία* δὲ ἑρμηνεύεται *ἐκλείπουσα*· τουτέστιν ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ ἐξουθενημένος ὢν (4) ἐστι τῷ κόσμῳ τῷ ἐκλεί-

Titulus præpositus continet: *Psalmus David: cum esset ipse in deserto Idumææ.* Hoc igitur est, quod significat. *David* interpretatur *abjectio*, et *deserti* nomine *mundus* allegorice intelligitur: *Idumæa* autem interpretatur *deficiens*: nempe peccator, qui coram Deo contemptus et abjectus est, manens in mundo

1. Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, ἐπὶ τὸ φῶς σου θέλω ἐλθεῖν.

1. Deus Deus meus, ad lucem tuam volo venire.

[72] I Tim. VI, 9. [73] Deut. VI, 5; Matth. XXII, 37. [74] Levit. XIX, 18; Matth. XXII, 39. [75] Rom. II, 6.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσατε πάντες τῷ ἑτοίμως, etc., ἐπ' αὐτόν. N. 18. Προσενέγκατε.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Δέ.
(4) Ὁ ὢν ἔτι ἐν τῷ, etc.

2. Sitivit te anima mea :
3. Quam multipliciter tibi caro mea.
4. In terra deserta, et invia, et inaquosa :
5. Sic in sancto apparui tibi :
6. Ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.
7. Quoniam melior est misericordia tua super vitas :
8. Labia mea laudabunt te,
9. Sic benedicam te in vita mea :
10. Et in nomine tuo levabo manus meas.
11. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea :
12. Et labiis exsultationis laudabit os meum.
13. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabar in te.
14. Quia fuisti adjutor meus :
15. Et in velamento alarum tuarum exsultabo.
16. Adhæsit anima mea post te :
17. Me autem suscepit dextra tua.
18. Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.

A 2. Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου·
3. Ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου.
4. Ἐν γῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀβάτῳ, καὶ ἀνύδρῳ
5. Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι·
6. Τοῦ ἰδεῖν τὴν δύναμίν σου καὶ τὴν δόξαν σου.
7. Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς·
8. Τὰ χείλη μου ἐπαινέσουσί σε.
9. Οὕτως εὐλογήσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου·
10. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀρῶ τὰς χεῖράς μου.
11. Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου·
12. Καὶ χείλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου.
13. Εἰ ἐμνημόνευσόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις ἐμελέτων εἰς σέ·
B 14. Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου·
15. Καὶ ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἀγαλλιάσομαι.
16. Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου·
17. Ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιά σου.
18. Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου·

ATHANASII INTERPRETATIO.

ποντι, θέλων ἐπιστρέψαι καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, πάλιν μετὰ (1) βάπτισμα ἡμαρτηκὼς, καὶ θέλων μετανοῆσαι λέγει τὸν ψαλμὸν τοῦτον.

deficiente, cum vult converti, et venire ad baptisma, et rursus post baptisma cum peccaverit, et vult pœnitentiam agere, dicit hunc psalmum.

2. Desideravit te anima mea.
3. Multipliciter innumerabiliter.
4. Quoniam tanquam nihil sum coram te : siquidem neque radix, neque flos, neque fructus est in me.
5. Sic in domo sancta tua accessi ad te.
6. Ut discerem resurrectionem tuam et passionem tuam.
7. Quoniam multo melior est misericordia tua quam voluptates et divitiæ hujus sæculi.
8. Labia cordis mei laudabunt te.
9. Semper.
10. Intendo ad te cor meum.
11. Gratia tua.
12. Corde exsultante laudabit te os meum.
13. Si meminero tui in quiete animæ meæ, in mandatis tuis meditabor.
14. Quia semper in mandatis tuis corroboravi me.
15. Et in duobus tuis Testamentis exsultabo.
16. Vestigia tua sequetur.
17. Tu autem ipse deduxisti me dextera tua.
18. Dæmones.

C 2. Ἐπεθύμησέ σε ἡ ψυχή μου.
3. Ποσαχῶς ἀναριθμήτως.
4. Ὅτι ὡς οὐδέν εἰμι ἐνώπιόν σου· ἐπειδὴ οὔτε ῥίζα, οὔτε ἄνθος, οὔτε καρπός ἐστιν ἐν ἐμοί.
5. Οὕτως ἐν τῷ οἴκῳ (2) τῷ ἁγίῳ σου προσῆλθόν σοι
6. Τοῦ μαθεῖν τὴν ἀνάστασίν (3) σου καὶ τὸ πάθος σου.
7. Ὅτι πολὺ βέλτιον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ αἰῶνος τούτου.
8. Τὰ χείλη τῆς καρδίας μου ἀνυμνήσουσί σε.
9. Διαπαντός.
10. Ἀνατείνω πρὸς σὲ τὴν καρδίαν μου.
11. Τῇ χάριτί σου (4).
D 12. Τῆς καρδίας ἀγαλλιωμένης, αἰνέσει τὸ στόμα μου.
13. Ἐὰν μνημονεύσω σου ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς ψυχῆς μου, ἐν τοῖς προστάγμασί σου μελετήσω.
14. Ὅτι ἀεὶ ἐν τοῖς προστάγμασί σου ἐνεδυνάμωσά με (5).
15. Καὶ ἐν ταῖς δυσί σου Διαθήκαις ἀγαλλιάσομαι.
16. Τοῖς ἴχνεσί σου ἐξακολουθήσει (6).
17. Αὐτὸς δὲ ὡδήγησάς με τῇ δεξιᾷ σου.
18. Οἱ δαίμονες.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μετὰ τὸ, etc.
(2) Ναῷ. Paulo post deest σου.
(3) Ἀνάπαυσίν, etc.
(4) Τῆς χάριτός σου.
(5) Ἐνεδυνάμωσάς με.
(6) Ἐξακολουθήσω.

19. Εἰσελεύσονται εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς.
20. Παραδοθήσονται εἰς χεῖρας ῥομφαίας·
21. Μερίδες ἀλωπέκων ἔσονται.
22. Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ·
23. Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ·
24. Ὅτι ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα.

A 19. Introibunt in inferiora terræ :
20. Tradentur in manus gladii :
21. Partes vulpium erunt.
22. Rex vero lætabitur in Deo :
23. Laudabitur omnis qui jurat in eo .
24. Quia obstructum est os loquentium iniqua.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΞΓ'.

1. Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, τῆς φωνῆς μου, ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σέ·
2. Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξέλου τὴν ψυχήν μου.
3. Σκέπασόν με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων,
4. Ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν.
5. Οἵτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν,
6. Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν, πρᾶγμα πικρὸν,
7. Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν ἀποκρύφοις ἄμωμον·
8. Ἐξάπινα κατατοξεύσουσιν αὐτὸν, καὶ οὐ φοβηθήσονται [φοβηθήσεται.]
9. Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν·
10. Διηγήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα.
11. Εἶπον· Τίς ὄψεται αὐτούς;

In finem, psalmus David. PSALM. LXIII.

1. Exaudi, Deus, vocem meam, cum deprecor ad te :
2. A timore inimici eripe animam meam.
3. Protege me a conventu malignantium.
4. A multitudine operantium iniquitatem.
5. Qui exacuerunt ut gladium linguas suas,
B 6. Intenderunt suum arcum, rem amaram,
7. Ut sagittent in occultis immaculatum :
8. Subito sagittabunt eum, et non timebunt [timebit].
9. Firmaverunt sibi sermonem nequam :
10. Narraverunt ut absconderent laqueum :
11. Dixerunt : Quis videbit eos?

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Εἰς τὰ τάρταρα τῆς γῆς· *ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.*
20. Εἰς κόλασιν αἰώνιον.
21. Τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν ὑποκριτῶν οἱ δαίμονες μερίδες εἰσίν.
22. Ὁ πιστὸς λαός.
23. Δοξασθήσεται ὁ πιστεύων τῷ Κυρίῳ· ὅρκος γὰρ λόγος πιστούμενός ἐστι.
24. Τῶν δαιμόνων καὶ τῶν αἱρετικῶν.

19. In tartara terræ : *ibi erit fletus et stridor dentium.*
20. In supplicium æternum.
21. Hæreticorum et hypocritarum dæmones partes sunt.
22. Populus fidelis.
23. Glorificabitur credens Domino; juramentum enim est sermo cui fides habetur.
24. Dæmonum et hæreticorum.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*· περὶ τῶν ἐστὶ συντελείᾳ (2) τῶν αἰώνων ἐσομένων ὁ ψαλμὸς λέγεται παρὰ τὸν Κύριον τὸν [τῷ] Δαβίδ (3).

Titulus præpositus continet : *In finem, psalmus David.* De iis quæ futura sunt in consummatione sæculorum psalmus dicitur ad Dominum a Davide.

1. Προσκαλούμενός (4) σε εἰς βοήθειαν εἰσάκουσον τῆς δεήσεως ἧς προσάγω σοι.
2. Τοῦ διαβόλου.
3. Τῶν αἱρετικῶν.
4. Τῶν δαιμόνων.
5. Οἱ δαίμονες κατήρτισαν τοὺς αἱρετικούς.
6. Καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς πλάνης αὐτῶν ἐπλεόνασαν.
7. Τοῦ ῥήματα βλάσφημα λέγειν κατὰ τὸν Θεόν (5).
8. Ἑτοίμως ῥήματα ἀσεβείας λέγουσι κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ φοβοῦνται.
9. Τὰς ἐξηγήσεις αὐτῶν τὰς διαβολικάς.
10. Συνεγράψαντο πιθανολογίας, δι' ὧν παγιδεύουσι τοὺς ἀνθρώπους.
11. Λογίζονται, οὐδεὶς δύναται αὐτοῖς ἀντιστῆναι (6).

C 1. Invocans te in adjutorium, exaudi orationem quam tibi affero.
2. Diaboli.
3. Hæreticorum.
4. Dæmonum.
5. Dæmones præpararunt hæreticos.
6. Et doctrinam erroris eorum auxerunt.
7. Ad dicenda verba blasphema contra Deum.
8. Temere dicunt verba impietatis contra Deum, et non timent.
9. Diabolicas eorum enarrationes.
10. Conscripserunt sermones persuasibiles, quibus illaqueant homines.
D 11. Cogitant, neminem posse eis resistere.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Τῶν οὖν ἐπὶ συντ.
(3) Παρὰ τῶν κατὰ τὸν Δαβὶδ δικαίων.
(4) Προσκαλουμένου.
(5) Τοῦ Θεοῦ.
(6) Ἀντιθῆναι.

12. Scrutati sunt iniquitatem :
13. Defecerunt scrutantes scrutinio.
14. Accedet homo, et cor profundum :
15. Et exaltabitur Deus.
16. Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum :
17. Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
18. Conturbati sunt omnes, qui videbant eos :
19. Et timuit omnis homo.
20. Et annuntiaverunt opera Dei,
21. Et facta ejus intellexerunt.
22. Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo :
23. Et laudabuntur omnes recti corde.

A 12. Ἐξηρεύνησαν ἀνομίαν·
13. Ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις.
14. Προσελεύσεται ἄνθρωπος, καὶ καρδία βαθεῖα·
15. Καὶ ὑψωθήσεται ὁ Θεός.
16. Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν
17. Καὶ ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν.
18. Ἐταράχθησαν πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτούς·
19. (a) Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος.
20. Καὶ ἀνήγγειλαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ,
21. Καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ συνῆκαν.
22. Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιεῖ ἐπ' αὐτόν·
23. Καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

In finem, psalmus cantici David : (canticum Jeremiæ et Ezechielis, de populi transmigratione quando profecturi erant.) PSAL. LXIV.

1. Te decet hymnus, Deus, in Sion :

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ· (ᾠδὴ Ἱερεμίου καὶ Ἰεζεκιὴλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι.) ΨΑΛ. ΞΔ'. B

1. Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεὸς, ἐν Σιών·

(a) Vers. 19, 20, sub unico num.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. In philosophia quædam perversa loquuntur contra Deum.
13. Perierunt nullam quærentes veritatem.
14. Veniet ad homines habentes gratiam in Scripturis.
15. Et glorificabitur Deus in ipsis.
16. Verba enim eorum existimata acuta esse, infirma inveniuntur contra hominem Dei.
17. Et confusi sunt in doctrina eorum.
18. Obstupuerunt omnes qui eos victos viderunt.
19, 20. Et miratus est omnis homo, et ita dixit : Gratia Dei est in homine qui confundit hæreticos.
21. Et veritatem Dei cognoverunt.
22. Exsultabit homo qui hæreticos superavit.
23. Et laudabuntur omnes qui recte cogitant de Domino.

12. Ἐν φιλοσοφίᾳ τινὶ διεστραμμένα λαλοῦσι (1) κατὰ τοῦ Κυρίου.
13. Ἀπώλοντο ζητοῦντες οὐδὲν ἀληθές.
14. Ἐλεύσεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας C χάριν (2) ἐν ταῖς Γραφαῖς.
15. Καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς (3).
16. Τὰ ῥήματα γὰρ αὐτῶν τὰ νομιζόμενα ἠκονημένα εἶναι (4) ἀνίσχυρα εὑρίσκονται πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον.
17. Καὶ κατῃσχύνθησαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν.
18. Ἐξενίσθησαν πάντες οἱ ὁρῶντες αὐτοὺς ἡττηθέντας.
19, 20. Καὶ ἐθαύμασε πᾶς ἄνθρωπος, καὶ εἶπεν οὕτως· Χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ καταισχύνοντι τοὺς αἱρετικούς.
21. Καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπέγνωσαν.
22. Ἀγαλλιάσεται ὁ ἄνθρωπος (5), ὁ τοὺς αἱρετικοὺς νικήσας.
23. Καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ ὀρθῶς φρονοῦν- D τες περὶ τοῦ Κυρίου.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει· ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν γίνεται (7) ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς ταύτης εἴρηται τῷ *Δαβίδ*, τουτέστιν *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, ὅς ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Titulus præpositus continet : *In finem, psalmus cantici David.* Hoc igitur significat : pro iis quæ futura sunt in novissimis diebus ut fiant a Domino, psalmus cantici hujus dicitur *David*, hoc est *manu forti*, qualis est Dominus Deus noster.

1. Te decet hymnus, Deus, in corde sitienti : *Sion* enim interpretatur *sitiens.*

1. Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεὸς, ἐν καρδίᾳ διψώσῃ (8)· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *διψῶσα.*

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Λαλήσουσιν.
(2) Πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ἔχων χάριν, etc.
(3) Αὐτῷ.
(4) *Εἶναι*, deest.
(5) Ἄνθρωπος ἐκεῖνος.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(7) Γίνεσθαι.
(8) Διψώσῃ σε.

2. Καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ. A
3. Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σάρξ ἥξει.
4. Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς.
5. Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν σὺ ἱλάσῃ.
6. Μακάριος, ὃν ἐξελέξω, καὶ προσέλαβου·
7. Κατασκηνώσει ἐν ταῖς αὐλαῖς σου.
8. Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου·
9. Ἅγιος ὁ ναός σου, θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ.
10. Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
11. Ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσσῃ μακράν.
12. Ἑτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ,
13. Περιεζωσμένος ἐν δυναστείᾳ.
14. Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης,
15. Ἤχους κυμάτων αὐτῆς τίς ὑποστήσεται; B
16. Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα ἀπὸ τῶν σημείων σου·
17. Ἐξόδους πρωΐας, καὶ ἑσπέρας τέρψεις.
18. Ἐπισκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν·
19. Ἐπλήθυνας τοῦ πλουτίσαι αὐτήν.

2. Et tibi reddetur votum in Hierusalem.
3. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.
4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos:
5. Et impietatibus nostris tu propitiaberis.
6. Beatus, quem elegisti et assumpsisti:
7. Inhabitabit in atriis tuis.
8. Replebimur in bonis domus tuæ:
9. Sanctum templum tuum, mirabile in æquitate.
10. Exaudi nos, Deus Salvator noster,
11. Spes omnium finium terræ, et eorum qui in mari longe.
12. Præparans montes in virtute sua
13. Accinctus potentia:
14. Qui conturbas profundum maris,
15. Sonum fluctuum ejus quis sustinebit?
16. Turbabuntur gentes, et timebunt qui habitant terminos a signis tuis:
17. Exitus matutini, et vespere delectabis.
18. Visitasti terram, et inebriasti eam:
19. Multiplicasti locupletare eam.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τῇ ὁρώσῃ σε ἀποδοθήσεταί σοι εὐχή· *Ἱερουσαλὴμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὅρασις εἰρήνης*.
3. Εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ὅτι πάντες τῷ βήματί σου παραστησόμεθα (1).
4. Ἡ διδαχὴ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ κατίσχυεν (2) ἡμῶν.
5. Ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. C
6. Μακάριος ὃν ἐῤῥύσω ἐκ (3) τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐφύλαξας αὐτόν.
7. Ἐν ταῖς αἰωνίαις ἀναπαύσεσιν.
8. Ἐμπλησθῶμεν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ σου.
9. Ὁ λαὸς ὁ πιστεύων εἰς σὲ, ἐν οἷς αὐτὸς κατοικεῖς.
10. Πρόσδεξαι τοὺς ὕμνους ἡμῶν, οὓς σοι προσφέρομεν.
11. Τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν πάντων.
12. Ταπεινῶν τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
13. Ἐρχόμενος ἐν δυναστείᾳ.
14. Ὁ συντρίβων τὸ κέρας τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου.
15. Τὰς ὑποβολὰς τῶν ἐξουσιῶν τοῦ ἐχθροῦ τίς ὑποφέρει;
16. Ἔμφοβα ἔντρομα (4) γενήσονται τὰ ἔθνη ἀπὸ τῶν θαυμάτων σου, ὧν ἀκηκόασιν. D
17. Ἐν τῷ φωτί σου ἐξαγάγεις τὰ ἔθνη, καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος πληρώσεις αὐτὰ ἀγαλλιάσεται.
18. Ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθης, καὶ πάσης εὐφροσύνης ἐπλήρωσας τοὺς ἀνθρώπους.
19. Ἐπλήθυνας τὰ χαρίσματά σου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

2. Et anima vidente te reddetur tibi oratio: *Jerusalem* enim interpretatur *visio pacis*.
3. Exaudi orationem meam, quoniam omnes ante tribunale tuum statuemur.
4. Doctrina diaboli et ministrorum ejus prævaluit contra nos.
5. Agnus Dei qui tollit peccatum mundi.
6. Beatus quem liberasti a peccatis suis, et custodisti eum.
7. In æternis refrigeriis.
8. Replebimur justificationibus populi tui.
9. Populus credens in te, in ipso tu habitas.
10. Excipe hymnos nostros, quos tibi offerimus.
11. Judæorum et omnium gentium.
12. Humilians contrarias potestates.
13. Veniens in potentia.
14. Conterens cornu principis mundi hujus.
15. Insidias potestatum inimici quis sustinebit?
16. Timidæ ac trepidæ fient gentes ob mirabilia tua quæ audiverunt.
17. In luce tua educis gentes, et in consummatione sæculi implebis eas exsultatione.
18. In terra visus es, et omni lætitia replevisti homines.
19. Multiplicasti dona tua in Ecclesia.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Παριστάμεθα.* In marg. cod. hæc leguntur eodem charactere, Ἐν ἄλλοις, παραστησόμεθα. Hæc autem adnotatio ostendit vetustatem hujus interpretationis seu commentarii, cujus plures codices mss. sæculo IX jam exstabant.

(2) Κατίσχυσεν.

(3) Ἀπό.

(4) Καὶ ἔντρομα γενήσονται τὰ ἔθνη, καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος πληρώσῃς αὐτὰ ἀγαλλιάσεως.

20. Ftumen Dei repletum est aquis : A
21. Parasti cibum illorum, quoniam ita præparatio.
22. Rivos ejus inebria :
23. Multiplica genimina ejus.
24. In stillicidiis ejus lætabitur germinans.
25. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ :
26. Et campi tui implebuntur ubertate.
27. Pinguescent speciosa deserti :
28. Et exsultatione colles accingentur.
29. Induti sunt arietes ovium :
30. Et valles abundabunt frumento :
31. Clamabunt, etenim hymnum dicent.

'n finem, canticum psalmi resurrectionis. B

PSAL. LXV.

1. Jubilate Dŏmino, omnis terra :
2. Psalmum dicite nomini ejus.
3. Date gloriam in laude ejus.
4. Dicite Deo : Quam terribilia sunt opera tua !

20. Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων·
21. Ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν, ὅτι οὕτως ἡ ἑτοιμασία.
22. (a) Τὰς αὔλακας αὐτῆς μέθυσον·
23. Πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς.
24. Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα.
25. Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου·
26. Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος.
27. Πιανθήσονται τὰ ὡραῖα τῆς ἐρήμου·
28. Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται.
29. Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων·
30. Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσι σῖτον·
31. Κεκράξονται, καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν.

Εἰς τὸ τέλος, ᾠδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως.

ΨΑΛ. ΞΕ'.

1. Ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ·
2. Ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ·
3. Δότε δόξαν ἐν αἰνέσει αὐτοῦ.
4. Εἴπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου.

(a) Codex Palat.

ATHANASII INTERPRETATIO.

20. Spiritus sanctus Dei requievit super gentes.
21. Eloquia tua præparasti eis.
22. Corda fidelium reple gratia tua.
23. Et auge opera justitiæ eorum.
24. Cum gratia tua descenderit super populum, in lætitia facient fructum pœnitentiæ.
25. Populo, qui credidit.
26. Et mansueti corde implebuntur Spiritu sancto.
27. Participabunt gratia tua, quos e mundo elegisti. C
28. Et filii prophetarum gaudebunt.
29. Gratia sancti Spiritus apostoli.
30. Animæ humiles abundabunt germinibus justitiæ.
31. Glorificabunt, et hymnis te laudabunt.

20. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀνεπαύσατο ἐπὶ τὰ ἔθνη.
21. Τὰ λόγιά σου ηὐτρέπισας αὐτοις.
22. Τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἔμπλησον τῆς χάριτός σου.
23. Καὶ πλεόνασον τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν.
24. Ἐν τῷ τὴν χάριν σου κατιέναι ἐπὶ τὸν λαὸν, ἐν εὐφροσύνῃ ποιήσουσι καρπὸν μετανοίας.
25. Τὸν λαὸν τὸν πεπιστευκότα.
26. Καὶ οἱ πραεῖς τῇ καρδίᾳ πληθήσονται Πνεύματος ἁγίου.
27. Μεταλάβωσι τῆς χάριτός σου, οὓς ἐξελέξω ἐκ τοῦ κόσμου.
28. Καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν χαρίσονται.
29. Τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος οἱ ἀπόστολοι.
30. Αἱ ψυχαὶ αἱ ταπειναὶ πληθυνοῦσι γεννήματα δικαιοσύνης.
31. Δοξάζονται, καὶ ἀνυμνήσουσί (1) σε.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Εἰς τὸ τέλος, ᾠδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως.* Τουτέστιν, εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ἡ ᾠδὴ αὕτη εἴρηται μετὰ ψαλμοῦ (3) περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τῶν (4) ἐθνῶν ἐπιστροφῆς.

Titulus præpositus continet : *In finem, canticum psalmi resurrectionis.* Hoc est, in fine sæculorum hoc canticum psalmi dictum est de resurrectione Domini, et conversione gentium.

1, 2. In voce valida laudate Dominum in psalmis, omnes gentes. D
3. Et in fine uniuscujusque psalmi gloriam præbete ei.
4. Dicite Deo : Quomodo inenarrabiliter conceptus es, et natus es in terra ?

1, 2. Ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ ἀνυμνήσατε τὸν Κύριον ἐν ψαλμοῖς, πάντα τὰ ἔθνη.
3. Καὶ ἐν τῷ τέλει ἑκάστου ψαλμοῦ δόξαν αὐτῷ προσαγάγετε (5).
4. Εἴπατε τῷ Θεῷ· Ὡς ἀνεκδιηγήτως συνελήφθης, καὶ ἐτέχθης ἐπὶ τῆς γῆς;

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ δοξάζοντες ἀνυμν.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Εἴρηται τοῦ ψαλμοῦ.
(4) Κυρίου, καὶ τῆς τῶν.
(5) Δόξαν ἀναπέμψατε αὐτῷ.

5. Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονταί σε οἱ ἐχθροί σου. A

6. Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλάτωσάν σοι·

7. Ψαλάτωσαν δὴ τῷ ὀνόματί σου, Ὕψιστε.

8. Δεῦτε, καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ

Διάψαλμα (a).

9. Ὡς φοβερὸς ἐν βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

10. Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν·

11. Ἐν ποταμῷ διελεύσονται ποδί.

12. Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ,

13. Τῷ δεσπόζοντι ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος

14. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσιν·

15. Οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς. B

16. Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεὸν ἡμῶν·

17. Καὶ ἀκουτίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ.

18. Τοῦ θεμένου τὴν ψυχήν μου εἰς ζωήν.

19. Καὶ μὴ δόντος εἰς σάλον τοὺς πόδας μου.

20. Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον.

5. In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

6. Omnis terra adoret te et psallat tibi:

7. Psalmum dicat nomini tuo, Altissime.

8. Venite, et videte opera Dei:

Diapsalma.

9. Quam terribilis in consiliis super filios hominum.

10. Qui convertit mare in aridam:

11. In flumine pertransibunt pede.

12. Ibi lætabimur in ipso,

13. Qui dominatur in virtute sua in æternum:

14. Oculi ejus super gentes respiciunt:

15. Qui exasperant non exaltentur in semetipsis.

16. Benedicite, gentes, Deum nostrum:

17. Et auditam facite vocem laudis ejus.

18. Qui posuit animam meam ad vitam:

19. Et non dedit in commotionem pedes meos.

20. Quoniam probasti nos, Deus, igne examinasti nos, sicut examinatur argentum.

(a) Codex Palat.

ATHANASII INTERPRETATIO.

5. Καὶ ἐν τῷ πάθει καὶ (1) τῇ ἀναστάσει σου ἀρνήσονταί σε Θεὸν οἱ Ἰουδαῖοι.

6. Τὰ ἔθνη πάντα πιστεύσουσι, καὶ δοξάσουσί σε.

7. Ἀνυμνήσουσι τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου (2).

8. Τῇ καρδίᾳ ἡμῶν προσέχετε (3) τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ. C

9. Ὅτι ἡ διδαχὴ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐνδοξοτέρα ἐστὶ τῆς σοφίας τῶν ἀνθρώπων.

10. Ὁ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου θανατῶν

11. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζήσουσιν ἀφόβως.

12. Ἐν τῇ χάριτι (4) τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εὐφρανθησόμεθα ὁρῶντες τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

13. Πατὴρ γάρ ἐστι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

14. Οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἐθνῶν πορεύονται.

15. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, μὴ καυχᾶσθε λέγοντες· *Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν.*

16. Οὐκ ἔτι γὰρ μόνων Ἰουδαίων ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν. D

17. Καὶ ὑπακούσατε τῷ κηρύγματι τῆς δόξης αὐτοῦ.

18. Τοῦ μεταγαγόντος ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν.

19. Καὶ μὴ ἐάσαντός με ἕως τέλους τῇ ἁμαρτίᾳ συναπολέσθαι.

20. Ὅτι εἴδης [εἶδες], ὅτι ὑπακούομεν (5) τῷ κηρύγματί σου· (6) πᾶσαν ἀκαθαρσίαν οὖσαν ἐν ἡμῖν ἐποίησας ἡμᾶς ἀποθέσθαι.

5. Et in passione, et in resurrectione tua negabunt te Deum Judæi.

6. Gentes omnes credent, et glorificabunt te.

7. Laudabunt magnificum nomen tuum.

8. Cordibus vestris attendite justificationibus ejus.

9. Quoniam doctrina gratiæ ejus gloriosior est humana sapientia.

10. Qui mortificat peccatum mundi.

11. In gratia sancti Spiritus secure vivent.

12. In gratia venturi sæculi lætabimur videntes gloriam Dei.

13. Pater enim est venturi sæculi.

14. Apostoli ad prædicationem gentium proficiscuntur.

15. Populi Judæorum ne gloriemini dicentes· *Semen Abrahæ sumus*[76].

16. Non amplius enim solum Judæorum est Deus, sed etiam gentium[77].

17. Et auscultate prædicationi gloriæ ejus.

18. Qui transfert a morte in vitam.

19. Et non passus est me usque in finem cum peccato perire.

20. Quoniam vidisti, quod obtemperamus prædicationi tuæ: omnem immunditiam, quæ erat in nobis, fecisti ut nos deponeremus.

[76] Joan. VIII, 33. [77] Rom. III, 29.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐν τῷ πλήθει, καί.
(2) Τὸ ὄνομά σου μεγαλοπρεπῶς.
(3) Πρόσθετε.
(4) Χαρᾷ.
(5) Ὅτι ἴδης, ὅτι ὑπακούσομεν.
(6) N. 21. Πᾶσαν, etc. N. 22. Ἤγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν σύνταξίν σου. N. 23. Ἤλεγξας, etc.

21. Induxisti nos in laqueum :
22. Posuisti tribulationes in dorso nostro :
23. Imposuisti homines super capita nostra.
24. Transivimus per ignem, et aquam :
25. Et eduxisti nos in refrigerium.
26. Introibo in domum tuam in holocaustis :
27. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea :
28. Et locutum est os meum in tribulatione mea.
29. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso et arietibus :
30. Offeram tibi boves cum hircis.
31. Venite, audite, et narrabo vobis, omnes qui timetis Deum.

Diapsalma.

32. Quanta fecit animæ meæ.
33. Ad ipsum ore meo clamavi :
34. Et exaltavi sub lingua mea :
35. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiat me Dominus.

A 21. (a) Εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα
22. Ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν·
23. Ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.
24. Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος·
25. Καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν.
26. Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὁλοκαυτώμασιν·
27. Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου, ἃς διέστειλε τὰ χείλη μου·
28. Καὶ ἐλάλησε τὸ στόμα μου ἐν τῇ θλίψει μου.
29. Ὁλοκαυτώματα μεμυελωμένα ἀνοίσω σοι μετὰ (b) θυμιάματος καὶ κριῶν·
30. Ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων.
31. Δεῦτε, ἀκούσατε, καὶ διηγήσομαι ὑμῖν, παντες
B οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν.

Διάψαλμα.

32. Ὅσα ἐποίησε τῇ ψυχῇ μου.
33. Πρὸς αὐτὸν τῷ στόματί μου ἐκέκραξα·
34. Καὶ ὕψωσα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν μου.
35. Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος.

a) Vers. 21. Ἐπύρωσας, etc. ✝ 22. Εἰσήγαγες, etc. ✝ 23. Ἔθου, etc.
b) Vers. 30. Μετά, etc. ✝ 31. Ἀνοίσω, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO

21. Induxisti nos in cognitionem tuam.
22. Redarguisti iniquitates nostras, et humiliasti nos.
23. Constituisti nobis duces sanctos tuos.
24. Per baptismum tuum.
25. Et duxisti nos liberatos a peccatis nostris in refrigerium.
26. Ingrediemur in supernam Jerusalem perfecte emundati.
27. Implebo quæ promisi tibi in baptismo.
28. Et in quæ conveni adhuc exsistens in peccato.
29. Totum meipsum adducam tibi cum oratione, et operibus justitiæ progredientibus ante te.
30. Membra mea, et animam meam dedicabo tibi.
31. Venite, audite quomodo salvavit me.
32. Non solum condonavit mihi peccata, sed etiam filium suum me fecit.
33. Solum invocavi eum.
34. Et confessus sum ipsum lingua mea.
35. Si sincero corde non credidi ipsi, non me exaudiat Dominus.

21. Εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν σύνεσίν σου.
22. Ἤλεγξας ἡμῶν τὰς ἀνομίας, καὶ ἐταπείνωσας ἡμᾶς.
C 23. Κατέστησας τοὺς ἁγίους σου ἡγεῖσθαι ἡμῶν.
24. Διὰ τοῦ βαπτίσματός σου.
25. Καὶ (1) εἰς ἀνάπαυσιν ἤγαγες ἡμᾶς λυτρωθέντας τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
26. Εἰσελευσόμεθα εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ κεκαθαρισμένοι ὁλοτελῶς (2).
27. Πληρώσω ἃ ἐπηγγειλάμην σοι διὰ τοῦ βαπτίσματος.
28. Καὶ ἃ συνεθέμην ἔτι ὢν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.
29. Ὅλον ἐμαυτὸν προσαγάγω σοι μετὰ (3) προσευχῆς καὶ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης τῶν προπορευομένων ἔμπροσθέν σου.
30. Τὰ μέλη μου, καὶ τὴν ψυχήν μου ἀνάθωμαί σοι [ἀναθήσομαί σοι].
31. Δεῦτε, ἀκούσατε πῶς ἔσωσέ με.
D 32. Οὐ μόνον συνεχώρησέ μοι τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ υἱὸν ἑαυτοῦ ἐποίησέ με.
33. Μόνον ἐπεκαλεσάμην αὐτόν.
34. Καὶ ὡμολόγησα αὐτὸν τῇ (4) γλώσσῃ μου.
35. Εἰ μὴ ἐν ἀληθινῇ καρδίᾳ ἐπίστευσα αὐτῷ, μὴ εἰσακουσάτω μου ὁ Κύριος.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 25. Καὶ deest.
(2) Ὁλοτελεῖς.
(3) Μετὰ προσευχῶν, καί, etc., ἔμπροσθέν μου.
N. 31. Τὰ μέλη, etc., ἀνάθωμαί σοι. N. 32, in cod. 33, Τὰς ἁμαρτίας μου, etc.
(4) Ἐν τῇ.

36. Διὰ τοῦτο εἰσήκουσέ μου ὁ Θεός·
37. Πρόσεσχε τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.
38. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἀπέστησε τὴν προσευχήν μου καὶ τὸ ἔλεος (a) αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ
ΨΑΛ. ΞϚʹ.

1. Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς, καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς
2. (b) Ἐπιφάναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς,
3. Καὶ ἐλεήσαι ἡμᾶς.
4. Τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδόν σου,
5. Ἐν πᾶσιν ἔθνεσι τὸ σωτήριόν σου.
6. Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ, ὁ Θεός·
7. Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες.
8. Εὐφρανθήτωσαν, καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἔθνη·
9. Ὅτι κρινεῖς λαοὺς ἐν εὐθύτητι,
10. Καὶ ἔθνη ἐν τῇ γῇ ὁδηγήσεις.

Διάψαλμα.

11. Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ, ὁ Θεός
12. Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες·
13. Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς.
14. Εὐλογήσαι ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐλογήσαι ἡμᾶς ὁ Θεός (c).
15. Καὶ φοβηθήτωσαν αὐτὸν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς.

(a) Vers. 39, καὶ τὸ ἔλεος, etc.
(b) Vers. 2, 3, vers. unus.
(c) Ὁ Θεός deest.

A 36. Propterea exaudivit me Deus :
37. Attendit voci deprecationis meæ.
38. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me.

In finem, in hymnis, psalmus cantici David.
PSAL. LXVI.

1. Deus misereatur nostri, et benedicat nobis :
2. Illuminet vultum suum super nos,
3. Et misereatur nostri.
4. Ut cognoscamus in terra viam tuam :
5. In omnibus gentibus salutare tuum.
6. Confiteantur tibi populi, Deus :
7. Confiteantur tibi populi omnes.
8. Lætentur, et exsultent gentes :
B 9. Quoniam judicabis populos in æquitate,
10. Et gentes in terra diriges.

Diapsalma.

11. Confiteantur tibi populi, Deus :
12. Confiteantur tibi populi omnes
13. Terra dedit fructum suum.
14. Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus :
15. Et metuant eum omnes fines terræ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36, 37. (1) Ὅτι ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς μου προσῆλθον· διὰ τοῦτο εἰσήκουσέ μου.

38. Οὐκ ἀπώσατο τὴν προσευχήν μου, ἀλλὰ ἐδέξατο αὐτὴν δωρησάμενός μοι τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

36, 37. Quoniam ex tota anima mea accessi ad eum, propterea exaudivit me.

38. Non repulit orationem meam, sed suscepit eam donans mihi misericordiam suam.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις* [*ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ*]· τουτέστι περὶ τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν ὁ ψαλμὸς ᾄδεται.

Titulus præpositus continet : *In finem, in hymnis* [*psalmus cantici David*] : hoc est de plenitudine temporum psalmus canitur.

1. Ὁ Θεὸς εὐσπλαγχνισθήσεται (3) εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐλεύσεται ἐπὶ τῆς γῆς.

2, 3. Πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁραθείημεν, καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς (4).

4, 5. (5) Τὸ κήρυγμα τοῦ σταυροῦ σου.

6. Ὁμολογήσουσί σε οἱ λαοὶ, ὅτι Θεὸς εἶ.

7. Ἐν τῇ χάριτί σου.

8. Ὅτι παρέστησαν αὐτοὺς εἰς τὰ ἔργα ἀγαθά.

9, 10. Τῷ φωτὶ τῆς χάριτος.

11. Ἀνυμνήσουσί σε.

12. Δοξάσουσί σε.

13. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως προσαγάγωσιν ἔργα δικαιοσύνης οἱ πιστεύσαντες τῷ Κυρίῳ.

14. *Οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου* (6) δηλονότι.

15. Αὐτῷ γὰρ λοιπὸν μόνῳ λατρεύσουσι, καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ.

C 1. Deus miseratione commovebitur erga nos, et veniet in terram.

2, 3. Facie ad faciem videbitur [78], et miserebitur nostri.

4, 5. Prædicationem crucis tuæ

6. Confitebuntur te populi Deum esse.

7. In gratia tua.

8. Quoniam se exhibuerunt in opera bona.

9, 10. Luce gratiæ.

11. Laudabunt te.

12. Glorificabunt te.

13. In die judicii credentes Domino afferent opera justitiæ.

14. Videlicet *Benedicti Patris mei* [79].

15. Ipsi enim soli, et nulli alteri demum serD vient.

[78] I Cor. XIII, 12. [79] Matth. XXV, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 36, ὅτι, etc. N. 37, 38, οὐκ, etc.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ... ἐν ὕμνοις ψαλμὸς ᾠδῆς, τουτέστιν... ὁ ψαλμὸς λέγει.
(3) Σπλαγχνισθήσεται.
(4) Ἑωράθη ἡμῖν, καὶ ἠλέησεν ἡμᾶς.
(5) N. 4. Τοῦ μαθεῖν ἕκαστον τὴν πίστιν. N. 5. Τοῦ σταυροῦ σου τὸ κήρυγμα. N. 6. Ἐξομολογήσουσί σε λαοὶ πάντες. N. 7. Ὁμολογήσουσί σε λαοὶ ὅτι Θεὸς σὺ εἶ. N. 8. Ἐν τῇ χάριτί σου. N. 9. Ὅτι παρέστησας αὐτοὺς εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. N. 10. Τῷ, etc., χάριτός σου.
(6) Ἐρεῖ γὰρ αὐτοῖς ὁ Κύριος· « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου. »

In finem cantici [*psalmus cantici*], *psalmus David.*
PSAL. LXVII.

1. Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus :

2. Et fugiant qui oderunt eum a facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficiant :

4. Sicut fluit cera a facie ignis,

5. Sic pereant peccatores a facie Dei.

6. Et justi lætentur, et exsultent in conspectu Dei,

7. Delectentur in lætitia.

8. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus :

9. Iter facite ei qui ascendit super occasum : Dominus nomen illi :

10. Et exsultate in conspectu ejus.

11. Turbentur a facie ejus :

12. Patris orphanorum, et judicis viduarum.

13. Deus in loco sancto suo :

14. Deus, qui inhabitare facit unius moris in domo :

A *Εἰς τὸ τέλος ᾠδῆς* [*ψαλμὸς ᾠδῆς*], *ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΞΖ'.*

1. Ἀναστήτω ὁ Θεὸς, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ.

2. Καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν.

3. Ὡς ἐκλείπει καπνὸς, ἐκλιπέτωσαν·

4. Ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς,

5. Οὕτως ἀπολοῦνται (a) οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

6. (b) Καὶ οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν, ἀγαλλιάσθωσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,

7. Τερφθήτωσαν ἐν εὐφροσύνῃ.

8. Ἄσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ·

9. Ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν· Κύ-
B ριος ὄνομα αὐτῷ·

10. Καὶ ἀγαλλιᾶσθε ἐνώπιον αὐτοῦ.

11. Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ·

12. Τοῦ πατρὸς τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν.

13. Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ.

14. Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ·

(a) In marg. cod., ἀπόλοιντο.
(b) Vers. 6. Καὶ, etc., εὐφρανθήτωσαν. Διάψαλμα. Vers. 7. Ἀγαλλιάσθωσαν, etc. Vers. 8. Τερφθήτωσαν, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ*· τουτέστι, περὶ τῶν εἰς τὸ τέλος τῶν Χριστοῦ [εἰς τὸν Χριστὸν] μελλόντων πιστεύειν ὁ ψαλμὸς ᾄδεται τῷ *ἱκανῷ χειρί*· Δαβὶδ γὰρ οὕτως ἑρμηνεύεται, ὅς ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *In finem*, *psalmus cantici David :* hoc est de iis, qui in finem in Christum credituri sunt psalmus canitur *manu forti :* David enim ita interpretatur, qui est Filius Dei.

1. Veniet Dominus, et conterentur dæmones.

2. Ipsi dæmones videntes eum clamabunt : [*sine*] *quid nobis et tibi, Jesu Nazarene, venisti huc ante tempus perdere nos* [80] ?

3, 4. Contrariæ potestates.

5. In adventu ejus videntes eum consumentur.

6. Credentes in ipsum, et facientes voluntatem ejus, videntes ipsum gaudebunt.

7. Spiritus sancti,

8. Angelorum opus peragite super terram.

9. Præparate corda vestra ei qui descendit e cœlis.

10. Quoniam digni facti sunt videre adventum ejus.

11. Inimici potestates.

12. Animarum, quæ tanquam infantes, et sine adjutorio sunt.

13. Deus habitat non solum in cœlo, sed etiam in terra.

14. Qui secundum Christum vitam monasticam agunt.

[80] Matth. VIII, 29; Luc IV, 33.

C 1. Ἐλεύσεται ὁ Κύριος (2), καὶ συντριβήσονται οἱ δαίμονες.

2. Οἱ αὐτοὶ δαίμονες, ὁρῶντες αὐτὸν, βοήσουσιν· *Αἷα* [*ἔα*] (3) *τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς.*

3, 4. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

5. Ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ὁρῶντες αὐτὸν καταναλίσκονται (4).

6. Οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτὸν, καὶ οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ, θεασάμενοι (5) αὐτὸν, χαρίσονται.

7. Πνεύματος ἁγίου,

8. Ἀγγέλων ἔργον ἐπιτελέσατε ἐπὶ τῆς γῆς.

9. Ἑτοιμάσατε τὰς καρδίας ὑμῶν τῷ καταβεβηκότι ἀπὸ τῶν οὐρανῶν.

10. Ὅτι ἠξιώθησαν ἰδεῖν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.

D 11. Αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις.

12. Τῶν νηπίων ψυχῶν, καὶ τῶν ἀβοηθήτων οὐσῶν.

13. Ὁ Θεὸς οἰκεῖ οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γῆς.

14. Τοὺς κατὰ Χριστὸν (6) μονάζοντας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ. Mox pro Χριστοῦ habet χρόνων, etc. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρί*. Ἱκανὸν δὲ χειρὶ εἶπε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.
(2) Ὁ Θεός.
(3) Αἷα deest
(4) N. 4, 5... καταναλίσκοντο.
(5) N. 7. Θεασάμενοι, etc. N. 8. Πνεύματος, etc. N. 9. Ἀγγέλων, etc. N. 10. Ἑτοιμάσατε, etc., τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν. N. 11. Ὅτι ἠξιώθητε, etc
(6) Θεόν.

15. Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ,

16. Ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις.

17. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου,

18. Ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, γῆ ἐσείσθη·

19. (a) Καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ,

20. Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ.

21. Βροχὴν ἑκούσιον ἀφοριεῖς, ὁ Θεὸς, τῇ κληρονομίᾳ σου·

22. Καὶ ἠσθένησε· σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν.

23. Τὰ ζῶά σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ·

24. Ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ, ὁ Θεός.

25. Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ.

26. Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ·

27. Τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα.

28. Ἐὰν κοιμηθῆτε ἀναμέσον τῶν κλήρων·

29. Πτέρυγες περιστερᾶς περιηργυρωμέναι,

15. Qui educit vinctos in fortitudine,

16. Similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.

17. Deus, cum egredereris in conspectu populi tui:

18. Cum pertransires in deserto, terra mota est:

19. Etenim cœli distillaverunt a facie Dei Sinai,

20. A facie Dei Israel.

21. Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ:

22. Et infirmata est; tu vero perfecisti eam.

23. Animalia tua habitabunt in ea:

24. Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

25. Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa.

26. Rex virtutum dilecti:

27. Speciei domus dividere spolia.

28. Si dormiatis inter medios cleros:

29. Pennæ columbæ deargentatæ,

(a) Vers. 19. Γῆ, etc. usque ad ἔσταξαν. ỳ 20. Ἀπὸ προσώπου usque ad Ἰσραήλ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

15. Τοὺς αὐτοὺς μονάζοντας ἐκ τῶν δεσμῶν τῶν ἁμαρτιῶν λυτρούμενος ἐν ἰσχύϊ (1) κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

16. Τοὺς διὰ τῶν ἁμαρτιῶν (2) παραπικραίνοντας αὐτὸν πρότερον, ὕστερον δὲ μετανοήσαντας, καὶ κατοικοῦντας ἐν τάφοις, τουτέστιν ἐν ταῖς μοναῖς, ἐξάγει ἐν ἀνδρείᾳ κατὰ τοῦ διαβόλου.

17. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων, ὀφθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς τοῖς ἀνθρώποις.

18. Ἐν τῷ ὁδοιπορεῖν σε ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ ἔθνη (3) μετετέθησαν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὴν ἐπίγνωσίν σου.

19. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοί σου τὸν λόγον σου ἔταξαν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν.

20. Ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ σου.

21. Τὸ κήρυγμα τοῖς ἔθνεσιν.

22. Καὶ ἠσθένησαν τὰ ἔθνη, καὶ ὁ Κύριος ἰασάμενος κατήρτισεν αὐτὰ εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ.

23. Οἱ πιστοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

24. Τῷ λαῷ τῷ ταπεινῷ τῇ καρδίᾳ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.

25. Τοῖς ἀποστόλοις.

26. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ.

27. Τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ λαοῦ δίδωσι διάφορα χαρίσματα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

28. Ἐὰν ἀναπαύσησθε ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ.

29. Αἱ δύο διαθῆκαι, αἱ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι λαληθεῖσαι πᾶσαν καθαρότητα ἔχουσαι.

15. Eosdem monachos e vinculis peccatorum redimens in fortitudine contra peccatum.

16. Qui prius exacerbaverant eum peccatis, deinde pœnitentes, et habitantes in sepulcris, hoc est in monasteriis, educit in fortitudine contra diabolum.

17. Deus, cum tu procederes ex sinu Patris, ut appareres in terra hominibus.

18. Cum tu iter faceres in mundo, gentes translatæ sunt ab idololatria in cognitionem tuam.

19. Etenim apostoli tui sermonem tuum distillaverunt in eorum corda.

20. A Filio tuo.

21. Prædicationem gentibus.

22. Et gentes infirmatæ sunt, et Dominus cum sanavisset, perfecit eas in voluntatem suam.

23. Fideles in Ecclesia.

24. Populo humili corde supernam Hierusalem.

25. Apostolis.

26. Sanctus Spiritus Filii.

27. Electis populi dat Spiritus sanctus diversa dona.

28. Si requieveritis in mandatis Dei.

29. Duo testamenta, quæ a Spiritu sancto enuntiata sunt, omnem habent puritatem.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἰσχύϊ δὲ αὐτούς, etc.

(2) Ἁμαρτιῶν αὐτῶν, etc., τὸ πρότερον, etc., μετανοήσαντας· κατοικοῦντας δέ, etc., ἐξάγειν ἀνδρείᾳ, etc

(3) N. 19. Ἔθνη, etc., ἔσταξαν, etc., pro ἔταξαν.

30. Et posteriora dorsi ejus in pallore auri.

31. Dum discernit cœlestis reges super eam,

32. Nive dealbabuntur in Selmon.

33. Mons Dei, mons pinguis:

34. Mons coagulatus, mons pinguis:

35. Utquid suspicamini montes coagulatos?

36. Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo:

37. Etenim Dominus habitabit in finem.

38. Currus Dei decem millibus multiplex.

39. Millia abundantium:

40. Dominus in eis in Sina in sancto.

41. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem:

42. Accepisti dona in hominibus:

43. Etenim non credentes inhabitare.

44. Dominus Deus benedictus, benedictus Dominus die quotidie:

45. Prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.

Diapsalma.

46. Deus noster, Deus salvos faciendi:

47. Et Domini, Domini exitus mortis.

A 30. Καὶ τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσίου.

31. Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς.

32. Χιονωθήσονται ἐν Σελμών.

33. Ὄρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πῖον·

34. Ὄρος τετυρωμένον ὄρος πῖον.

35. Ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα;

36. Τὸ ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ·

37. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατασκηνώσει εἰς τέλος.

38. Τὸ ἅρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον·

39. Χιλιάδες εὐθηνούντων

40. Κύριος ἐν αὐτοῖς ἐν Σινᾶ εν τῷ ἁγίῳ.

41. Ἀνέβης εἰς ὕψος, ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν.

42. Ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις

B 43. Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνῶσαι.

44. Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητὸς, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν·

45. (a) Κατευοδώσαι ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν

Διάψαλμα.

46. Ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν·

47. Καὶ τοῦ Κυρίου, Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου.

(a) Vers. 45. Εὐλογητὸς, etc., χανευοδώσει.

ATHANASII INTERPRETATIO.

30. Et cognitio divinæ Scripturæ veluti aurum effulget.

31, 32. Cum miserit Dominus apostolos in mundum, emundabuntur in auxilio ejus.

33. Virginem, et Deiparam significat,

34. Obsignatam videlicet virginitate.

35. Populus Judæorum, qui corde coagulati sunt.

36. Ut non existimetis virginem corruptam.

37. Etenim Dominus in consummatione sæculi habitabit in ea.

38. Novum testamentum, et fides Dei.

39. Et multitudo fidelium.

40. Filius in sanctis, qui sunt in mandato Patris sui.

41. Assumptus es in gloria accipiens captivos in servitutem redactos a diabolo.

42. Dono accepisti homines.

43. Etenim fecisti ut qui tibi erant antea infideles, nunc permaneant in præceptis tuis.

44. Æternus et sine principio.

45. Et dirigat cor nostrum in præcepta sua.

46. Jesus Dominus noster.

47. Primus enim ipse resurgens a morte fecit exitum iis qui dormierunt.

30. Καὶ ἡ γνῶσις τῆς θείας Γραφῆς, ὡς χρυσίον ἐξαστράπτει.

31, 32. (1) Ἐν τῷ τὸν Κύριον ἀποστέλλειν τοὺς C ἀποστόλους εἰς τὴν οἰκουμένην, καθαρισθήσονται ἐν τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ.

33. Τὴν Παρθένον λέγει καὶ Θεοτόκον,

34. Συνεσφραγισμένη τῇ παρθενίᾳ δηλονότι.

35. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, οἱ τῇ καρδίᾳ τετυρωμένοι.

36. Ἵνα (2) μὴ δοκῆτε τὴν Παρθένον φθαρεῖσαν.

37. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος κατασκηνώσει ἐν αὐτῇ.

38. Ἡ νέα διαθήκη καὶ ἡ πίστις τοῦ Θεοῦ.

39. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν.

40. Ὁ Υἱὸς ἐν τοῖς ἁγίοις, τοῖς ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

41. Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ λαβὼν τοὺς (3) αἰχμαλώ- D τους, τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

42. Ἔλαβες δόματα τοὺς ἀνθρώπους.

43. Καὶ γὰρ ἐποίησας τοὺς ἀπειθοῦντάς σοι τὸ πρότερον νῦν ἐπιμένειν ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου (4).

44. Ἀΐδιος καὶ ἄναρχος.

45. Καὶ κατευθύνει [κατευθῦναι] (5) τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

46. Ἰησοῦς ὁ Κύριος ἡμῶν.

47. Πρῶτος γὰρ αὐτὸς ἀναστὰς ἐκ τοῦ θανάτου ἐποίησεν ἔξοδον τοῖς κεκοιμημένο

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 31. Ἐν τῷ, etc. N. 32. Καθαρίσονται. N. 33. Τὴν, etc., mox pro καί præfert τήν. N. 34. Συνεσφιγμένην (sed leg. vid. συνεσφραγισμένην) τὴν παρθενίαν αὐτῆς δηλοῖ.

(2) Ἵνα τί.

(3) Τούς deest.

(4) Σου deest.

(5) Κατευθυνεῖ.

48. Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ,
49. Κορυφὴν τριχὸς διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.
50. Εἶπε Κύριος· Ἐκ Βασὰν ἐπιστρέψω,
51. Ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης.
52. Ὅπως ἂν βαφῇ ὁ ποῦς σου ἐν αἵματι·
53. Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ.
54. Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ Θεὸς,
55. Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου τοῦ βασιλέως, τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ.
56. Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενα ψαλλόντων,
57. Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν.
58. Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν,
59. Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ.
60. Ἐκεῖ Βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἐκστάσει
61. (a) Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν·

48. Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum,
49. Verticem capilli perambulantium in delictis suis.
50. Dixit Dominus: Ex Basan convertam,
51. Convertam in profundum maris.
52. Ut intingatur pes tuus in sanguine:
53. Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.
54. Visi sunt ingressus tui, Deus,
55. Ingressus Dei mei regis, qui est in sancto.
56. Prævenerunt principes conjuncti psallentibus,
57. In medio juvencularum tympanistriarum.
58. In Ecclesiis benedicite Deo,
59. Domino de fontibus Israel.
60. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu:
61. Principes Juda duces eorum·

(a) ỷ. 61, 62, *Sub unico numero, sicuti et* 66 *et* 67; *item* 81 *et* 82.

ATHANASII INTERPRETATIO.

48. Τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
49. Τὸν διάβολον τὸν τὴν κακίαν ἐφευρόντα εἰς ἁμαρτίαν.
50. Εἶπε Κύριος· Τοὺς (1) ἐκ τῆς αἰσχύνης ἐπιστρέψω· *Βασὰν* γὰρ ἑρμηνεύεται *αἰσχύνη*, ἥτις ἐστὶν ὁ κόσμος.
51. Ἐπιστρέψω αὐτοὺς ἐπὶ τὸ βάπτισμα.
52. Ὅπως ἂν τὰ τελευταῖα τῶν μελῶν σου, τουτέστι τὰ ἔθνη, βαπτισθῶσιν ἐν τῷ αἵματί σου.
53. Τῶν ἐθνῶν αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἐβάφη ἐν τῷ αἵματί σου τῷ θανάτῳ (2), ὅτε ἐπέστρεψαν ἐκ τῶν ἐθνῶν.
54. Τὰ δικαιώματά σου ἐπεγνώσθησαν.
55. Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ὄντος ἐν τῷ Πατρί.
56. Οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναζόντων ἦλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου κατέχοντος (3) τοὺς ἑαυτῶν μαθητάς.
57. Ἐν μέσῳ τῶν ψυχῶν τῶν νεωστὶ (4) ἀποταξαμένων καὶ νεκρουσῶν τὰ μέλη ἑαυτῶν.
58. Ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν (5), καθὼς γέγραπται· *Ὅτι ὑμεῖς ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν*.
59. Κύριον ἐκ τῶν καρδιῶν ὑμῶν δοξάζετε (6)· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται, *νοῦς ὁρῶν Θεόν*.
60. Τὸν Παῦλον λέγει.
61. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Θεοῦ αἰνετοῦ· *Ἰούδας* γὰρ ἑρμηνεύεται, *Θεὸς αἰνετός*.

48. Contrariarum potestatum.
49. Diabolum inventorem malitiæ in peccatum.
50. Dixit Dominus: eos, qui ex confusione sunt, convertam: *Basan* enim interpretatur *ignominia*, seu *confusio*, qualis est mundus.
51. Convertam eos ad baptismum.
52. Ut postrema membra tua, hoc est gentes, baptizentur in sanguine tuo.
53. Ipsarum gentium, et lingua tincta est in sanguine tuo per mortem, quando converterunt se ex gentibus.
54. Justificationes tuæ cognitæ sunt.
55. Præcepta Filii, qui est in Patre.
56. Præsides monachorum venerunt obviam Domino secum habentes suos discipulos.
57. In medio animarum, qui recenter renuntiaverunt mundo, et mortificaverunt membra sua.
58. In membris vestris benedicite Deo, quemadmodum scriptum est: *quia vos templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis* [81].
59. Domino e cordibus vestris glorificate: *Israel* enim interpretatur, *mens videns Deum*.
60. Paulum significat.
61. Apostoli Dei laudabilis: *Judas* enim interpretatur, *Deus laudabilis*.

[81] I Cor. III, 16.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τούς abest a cod.
(2) In textu τῷ θανάτῳ. In marg. cod. adnotatur ἐν ἄλλοις τῷ ἀθανάτῳ, ex quo apparet, quod superius etiam monui, tanti fuisse sæc. IX hanc interpretationem, seu commentarium, ut jam plura exstarent exemplaria, quibus scriptor nostri codicis usus est.
(3) Κατέχοντες.
(4) Νεωστί deest: paulo post νεκρωσάντων.
(5) Εὐλογήσατε τὸν Κύριον.
(6) Κύριος, etc., δοξάζεται, etc.; sed mel. Κύριον . . . δοξάζετε.

62. Principes Zabulon,
63. Principes Nephthali.
64. Manda, Deus, virtuti tuæ :
65. Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.
66. A templo tuo in Hierusalem,
67. Tibi offerent reges munera.
68. Increpa feras arundinis :
69. Congregatio taurorum in vaccis populorum :
70. Ut excludantur ii, qui probati sunt argento.
71. Dissipa gentes quæ bella volunt :
72. Venient legati ex Ægypto :
73. Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
74. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.
75. Qui ascendit super cœlum cœli ad orientem.
76. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis.
77. Date gloriam Deo :
78. Super Israel magnificentia ejus :
79. Et virtus ejus in nubibus.
80. Mirabilis Deus in sanctis suis :

A 62. Ἄρχοντες Ζαβουλὼν,
63. Ἄρχοντες Νεφθαλείμ.
64. Ἔντειλαι, ὁ Θεὸς, τῇ δυνάμει σου.
65. Δυνάμωσον, ὁ Θεὸς, τοῦτο, ὃ κατηργάσω ἐν ἡμῖν.
66. Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ,
67. Σοὶ οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα.
68. Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου·
69. Ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμαλεσι τῶν λαῶν·
70. Τοῦ ἐγκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ.
71. Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα.
72. Ἥξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου·
73. Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ.
B 74. Αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς, ᾄσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ Κυρίῳ,
75. Τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς.
76. Ἰδοὺ δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως.
77. Δότε δόξαν τῷ Θεῷ·
78. Ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ·
79. Καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις.
80. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

62, 63. Ipsi apostoli, quoniam erant ex tribu Zabulon, et Nephthalim.
64. Gratiæ tuæ.
65. Fidem tuam.
66, 67. Ex anima et corpore afferent tibi opera fideles justi in superna Hierusalem.
68. Dæmones, et Judæos.
69. Principes, et scribæ Judæorum.
70. Quando conjecerunt in carcerem ipsi Judæi, et Pharisæi apostolos, quemadmodum in Actis narratur [62]: quia loquebantur verbum Dei.
71. Populos Judæorum volentes voluptates, et concupiscentias vitæ.
72. Venient apostoli e carcere loquentes verbum in templo.
73. Judæi, qui crediderunt in illa die animarum quasi quinque millia [63].
74. Apostoli stantes in templo loquimini populo verba vitæ hujus.
75. Qui assumptus est super cœlos.
76. Apostolis prædicationem ejus.
77. Unigenito Dei Filio.
78. Gratia sua super eos, qui mente eum vident.
79. Et sanctus ejus Spiritus in apostolis.
80. Glorificatur Deus in sanctis suis.

62, 63. Οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ ἐκ τῆς φυλῆς Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ ἦσαν.
C 64. Τῇ χάριτί σου.
65. Τὴν πίστιν σου.
66, 67. Ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος σοὶ προσαγάγωσιν ἔργα δίκαιοι πιστοὶ ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
68. Τοῖς δαίμοσι καὶ τοῖς Ἰουδαίοις.
69. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν Ἰουδαίων.
70. Ὅτε ἐνέκλεισαν εἰς φυλακὴν οἱ αὐτοὶ Ἰουδαῖοι καὶ Φαρισαῖοι τοὺς ἀποστόλους [ὡς] ἐν ταῖς Πράξεσι· διὰ τί [διότι] ἐλάλουν τὸν λόγον τῷ Θεῷ [τοῦ Θεοῦ] (1).
71. Τοὺς δήμους των Ἰουδαίων τοὺς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ βίου θέλοντας.
72. Οἱ ἀπόστολοι ἐλεύσονται ἐκ τῆς φυλακῆς, λαλοῦντες τὸν λόγον ἐν τῷ ἱερῷ.
D 73. Οἱ πεπιστευκότες Ἰουδαῖοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ πεντακισχίλιαι.
74. Οἱ ἀπόστολοι σταθέντες ἐν τῷ ἱερῷ, λαλεῖτε τῷ λαῷ τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης.
75. Τῷ ἀναληφθέντι ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.
76. Τοῖς ἀποστόλοις τὸ κήρυγμα αὐτοῦ.
77. Τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.
78. Ἡ χάρις αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὁρῶντας αὐτὸν τῇ διανοίᾳ.
79. Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀποστόλοις.
80. Δοξάζεται ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

[62] Act. IV, 3. — [63] Act. II, 41 ; IV, 4.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οἱ αὐτοὶ Φαρισαῖοι τοὺς ἀποστόλους ἐν ταῖς Πράξεσιν διὰ τί ἐλάλουν τῷ λόγῳ (*leg.* τὸν λόγον) τῷ λαῷ.

81. Ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ. A

82. Εὐλογητὸς ὁ Θεός.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΞΗ'.

1. Σῶσόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου.

2. Ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις.

3. Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταιγὶς κατεπόντισέ με.

4. Ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου.

5. Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν Θεόν μου.

6. Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς B μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν.

7. Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως.

8. Ἃ οὐχ ἥρπαζον, τότε ἀπετίννυον.

9. Ὁ Θεὸς, σὺ ἔγνως τὴν ἀφροσύνην μου,

10. Καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν.

11. Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων·

81. Deus Israel; ipse dabit virtutem, et fortitudinem plebi suæ:

82. Benedictus Deus.

In finem, pro iis qui commutabuntur, psalmus David. PSAL. LXVIII.

1. Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

2. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia.

3. Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.

5. Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

6. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

7. Confortati sunt, qui persecuti sunt me, inimici mei injuste:

8. Quæ non rapui, tunc exsolvebam.

9. Deus, tu scis insipientiam meam,

10. Et delicta mea a te non sunt abscondita.

11. Non erubescant in me qui exspectant te, Domine, Domine virtutum:

ATHANASII INTERPRETATIO

81, 82. Ὁ Θεὸς τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ, αὐτὸς δώσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ· δεδοξασμένος γάρ ἐστιν ἐν αὐτοῖς.

81, 82. Deus eorum qui corde mundi sunt, ipse dabit Spiritum sanctum eis, qui ipsi obediunt, nam glorificatus est in ipsis.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τοῦτο οὖν λέγει, ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ὑπὲρ τῶν μεταβληθέντων ἐθνῶν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν Κύριον, καὶ τῶν Ἰουδαίων τῶν μεταβληθέντων ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἁμαρτίαν. *Ψαλμὸς τῷ* (2) *Δαβίδ*· ὡσανεὶ ψαλμὸς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet: *In finem, pro iis, qui commutabuntur, psalmus David.* Hoc igitur significat, in fine sæculorum pro gentibus, quæ translatæ sunt a peccato in Dominum, et pro Judæis, qui a mandatis Dei se transtulerunt in peccatum. *Psalmus David:* videlicet psalmus *manu forti*, hoc est Dei Filio

1. Ἐλθὲ, ὁ Θεὸς, εἰς βοήθειάν μου, ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ κόσμου κατέχουσί με. C

2. Δεδούλωμαι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ οὐκ ἰσχύω ἀποστῆναι.

3. Ἦλθον εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἁμαρτία κατεκυρίευσέ με (3).

4. Εἰς ἀπόγνωσιν λοιπὸν (4) ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσακούεσθαι τὴν δέησίν μου.

5. Ἀπὸ τοῦ δακεύειν (5) με, καὶ περιμένειν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ μου.

6. Πολλοί εἰσιν οἱ δαίμονες οἱ ἀντικείμενοί μοι (6).

7. Περὶ τῶν αὐτῶν ἐναντίων δυνάμεων λέγει.

8. Ἃ ἐμίσουν, ταῦτα ἔπραττον.

9. Ὁ Θεὸς, σὺ οἶδας τὴν ἁμαρτίαν μου.

10. Καὶ αἱ ἀνομίαι μου φανεραί εἰσιν (7).

11. Μὴ, διὰ τὸ ἁμαρτάνειν με, (8) ἔχωσι παῤῥησίαν οἱ ἅγιοί σου τοῦ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἐμοῦ. D

1. Veni, Deus, in adjutorium meum, quoniam cupiditates mundi detinent me.

2. In servitutem redactus sum a peccato, et nequeo absistere.

3. Veni in voluptates, et concupiscentias mundi, et peccatum dominatum est in me.

4. Demum in desperationem veni, eo quod oratio mea non exaudiretur.

5. Dum flerem, et exspectarem misericordiam Dei mei.

6. Multi sunt dæmones, qui mihi adversantur.

7. De ipsis adversariis potestatibus loquitur.

8. Quæ oderam, hæc faciebam.

9. Deus, tu nosti peccatum meum.

10. Et iniquitates meæ manifestæ sunt.

11. Ne timeant sancti tui propter peccata mea pro me intercedere.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ψαλμὸς δὲ τῷ, etc.
(3) Μου.
(4) Ἦλθον.
(5) Δακρύειν.
(6) Μου.
(7) Σοί εἰσιν.
(8) Μή.

12. Neque confundantur super me, qui quærunt te, Deus Israel.
13. Quoniam propter te sustinui opprobrium:
14. Operuit confusio faciem meam.
15. Extraneus factus sum fratribus meis:
16. Et peregrinus filiis matris meæ.
17. Quoniam zelus domus tuæ comedit me:
18. Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.
19. Et operui in jejunio animam meam:
20. Et factum est [factus sum] in opprobria mihi.
21. Et posui vestimentum meum cilicium:
22. Et factus sum illis in parabolam.
23. Adversum me loquebantur qui sedebant in portis,
24. Et in me psallebant qui bibebant vinum.
25. Ego vero oratione mea ad te, Domine:
26. Tempus beneplaciti.
27. Deus, in multitudine misericordiæ tuæ exaudi me.
28. In veritate salutis tuæ.
29. Eripe me de luto, ut non infigar:
30. Liberatus sum ab iis, qui oderunt me, et de profundis aquarum.

12. Μηδὲ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ζητοῦντές σε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ.
13. Ὅτι ἕνεκά σου ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν.
14. Ἐκάλυψεν ἐντροπὴ τὸ πρόσωπόν μου.
15. Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου·
16. Καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρός μου.
17. Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με·
18. Καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.
19. Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου.
20. Καὶ ἐγενήθη [ἐγενήθην] εἰς ὀνειδισμοὺς ἐμοί.
21. Καὶ ἐθέμην τὸ ἔνδυμά μου σάκκον·
22. Καὶ ἐγενόμην αὐτοῖς εἰς παραβολήν.
23. Κατ' ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι ἐν πύλαις·
24. Καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες οἶνον.
25. Ἐγὼ δὲ (a) τῇ προσευχῇ μου πρὸς σὲ, Κύριε·
26. (b) Καιρὸς εὐδοκίας.
27. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐπάκουσόν μου.
28. Ἐν ἀληθείᾳ τῆς σωτηρίας σου.
29. Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ·
30. Ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με καὶ ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων.

(a) In marg. cod. Κἀγώ.
(b) Vers. 26. Καιρὸς εὐδοκίας ὁ Θεός. Vers. 27. Ἐν τῷ, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Et deprecatio sanctorum tuorum, quam pro me fundunt, infirma non fiat.
13. Quoniam propter spem, quam habeo in te, despicio tribulationes.
14. Infamia peccati mei.
15. Baptizatis.
16. Ablutis in lavacro.
17. Qui mihi est contra peccatum.
18. Ratiocinationes dæmonum.
19. Et abstinui ab omni malo.
20. Propter sermones, quibus exprobraverunt mihi dæmones.
21. Fletum significat.
22. In derisum.
23. Contrariæ potestates contra me consultabant.
24. Et in me aspexerunt gaudentes in malis.
25. Ego autem oro ad te, Domine.
26. Ecce tempus acceptabile deprecationis meæ.
27. Ecce nunc dies salutis meæ propter multitudinem misericordiæ tuæ.
28. In certa salute, quæ mihi a te est.
29. Reduc me a peccato, ne permaneam.
30. Liberatus sum ab immundis spiritibus, et ab eorum cupiditatibus.

12. Καὶ τῶν ἁγίων σου ἡ δέησις ἡ ὑπὲρ ἐμοῦ μὴ ἀνίσχυρος γένηται.
13. Ὅτι διὰ τὴν ἐπὶ σὲ ἐλπίδα ὑπερορῶ θλίψεις.
14. Ἡ αἰσχύνη τῆς ἁμαρτίας μου.
15. Τοῖς ἐν τῷ βαπτίσματι.
16. Τοῖς ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ.
17. Οἱ [Ὅς μοι κατὰ] τῆς ἁμαρτίας ὑπάρχοι (1).
18. Οἱ λογισμοὶ τῶν δαιμόνων.
19. Καὶ ἀπέσχον (2) ἀπὸ παντὸς κακοῦ.
20. Διὰ (3) τῶν λογισμῶν, ὧν ὠνείδιζόν με οἱ δαίμονες.
21. Λέγω δὴ πένθος.
22. Εἰς καταγέλωτα.
23. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις κατ' ἐμοῦ ἐβουλεύοντο.
24. Καὶ εἰς ἐμὲ εἶδον οἱ εὐφραινόμενοι ἐπὶ τοῖς κακοῖς.
25. Ἐγὼ δὲ δέομαι πρὸς σὲ, Κύριε.
26. Ἰδοὺ (4) καιρὸς εὐπρόσδεκτος τῆς δεήσεώς μου.
27. Ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας μου διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου.
28. Ἐν τῇ ἀπλανεῖ σωτηρίᾳ μου τῇ παρὰ σοί (5).
29. Ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνάγαγέ με, ἵνα μὴ ἀπομείνω.
30. Ῥυσθείην ἐκ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὑπουργοί.
(2) Ἀπεσχόμην
(3) Καὶ διά.
(4) Ἰδοὺ νῦν.
(5) Σοῦ.

31. Μή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος· A
32. Μηδὲ καταπιέτω με βυθός·
33. Μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ.
34. Εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου·
35. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ
36. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου·
37. Ὅτι θλίβομαι, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.
38. Πρόσχες τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν.
39. Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με.
40. Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὀνειδισμόν μου, καὶ τὴν αἰσχύνην μου, καὶ τὴν ἐντροπήν μου.
41. Ἐναντίον σου πάντες οἱ θλίβοντές με.
42. Ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου (a), καὶ ταλαιπωρίαν. B
43. Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε·
44. Καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον.
45. Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν·
46. Καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.
47. Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα,

(a) In marg. cod., ἡ καρδία μου.

31. Non me demergat tempestas aquæ:
32. Neque absorbeat me profundum:
33. Neque urgeat super me puteus os suum.
34. Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua
35. Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.
36. Ne avertas faciem tuam a puero tuo:
37. Quoniam tribulor, velociter exaudi me.
38. Intende animæ meæ, et libera eam:
39. Propter inimicos meos eripe me.
40. Tu enim scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam:
41. In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me.
42. Improperium exspectavit anima mea, et miseriam.
43. Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit:
44. Et qui consolaretur, et non inveni.
45. Et dederunt in escam meam fel.
46. Et in siti mea potaverunt me aceto.
47. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

31, 32. (1) Μή μου κατακυριευσάτω ἐπιθυμία τῶν δαιμόνων. C
33. Μηδὲ συγκλείσῃ με ἐν ἑαυτῷ ὁ διάβολος.
34. Ὠφέλιμόν (2) ἐστιν.
35. Ὅσον ὑπάρχεις οἰκτίρμων, βοήθησόν με (3).
36. Μὴ ὀργισθῇς, Δέσποτα, τῷ σῷ οἰκέτῃ.
37. Ὅτι θλίβομαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου ταχὺ ἐπάκουσόν (4) μου.
38. Προνόησον τῇ ψυχῇ μου (5).
39. Εἰ καὶ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος (6) δυσωπῆσαί σε, ἀλλὰ διὰ τὸ μισεῖν σε τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
40. Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὀνειδισμόν μου τὸν παρ' αὐτῶν, καὶ τὴν αἰσχύνην ἣν ἔχω, καὶ τὴν ἐντροπήν.
41. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις εἰσὶν αἱ θλίβουσαί με.
42. Παρὰ πᾶσιν ὄνειδος καὶ βδελυκτὸς ἐγενόμην. D
43. Λοιπὸν ὁ Κύριος λέγει, ὅτι Περιέμεινα ἰδεῖν τινα συλλυπούμενον τῷ ἁμαρτάνοντι, καὶ οὐδεὶς ὅλως.
44. Νουθετοῦντας ἐξεζήτησα (7) ἐλθὼν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ οὐχ εὗρον.
45. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.
46. Ὁμοίως (8) ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.
47. Ἡ καρδία αὐτῶν εἴτω [ἔστω] εὐτρεπισμένον (9) τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

31, 32. Non amplius in me dominetur concupiscentia dæmonum.
33. Neque concludat me in se ipso diabolus.
34. Utilis est.
35. Quantum es misericors adjuva me.
36. Ne irasceris, Domine, servo tuo.
37. Quoniam tribulor propter peccatum meum, velociter exaudi me.
38. Provide animæ meæ.
39. Et si ego dignus non sim ut te exorem, verumtamen quoniam odisti contrarias potestates.
40. Tu enim scis opprobrium meum, quod ab eis mihi est, et confusionem, quam habeo, et pudorem.
41. Contrariæ potestates sunt, quæ tribulant me.
42. Apud omnes probrosus, et abominabilis factus sum.
43. Demum Dominus dicit, quoniam exspectavi videre aliquem condolentem peccatori, et nemo omnino fuit.
44. Admonentes quæsivi veniens in terram, et non inveni.
45. In cruce.
46. Similiter in cruce.
47. Cor eorum sit præparatum diabolo, et angelis ejus.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 31. Μή, etc. N. 32. Ὁ διάβολος. N. 33. Μηδέ usque ἑαυτῷ.
(2) Ὅτι ὠφέλιμόν ἐστι τὸ ἔλεός σου.
(3) Μοι.
(4) Ἐπάκουσόν.
(5) Προνόησαι τῆς ψυχῆς μου.
(6) Εἰ καὶ ἐγὼ ἀνάξιός εἰμι. Mox μισεῖν .... δυνάμεις, ῥῦσαί με.
(7) Καὶ νουθετοῦντας ἐζήτησα.
(8) Ὁμοίως πάλιν, etc.
(9) Ἤτω εὐτρεπισμένη.

48. Et in retributionem, et in scandalum.
49. Obscurentur oculi eorum, ne videant :
50. Et dorsum eorum semper incurva.
51. Effunde super eos iram tuam :
52. Et furor iræ tuæ comprehendat eos.
53. Fiat habitatio eorum deserta :
54. Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet.
55. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt :
56. Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
57. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum :
58. Et non intrent in justitiam tuam.
59. Deleantur de libro viventium :
60. Et cum justis non scribantur.
61. Pauper et dolens sum ego :
62. Salus tua, Deus, suscepit me.
63. Laudabo nomen Dei [Dei mei] cum cantico :
64. Magnificabo eum in laude.
65. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas.
66. Videant pauperes et lætentur.

A

48 Καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον.
49. Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν·
50. Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.
51. Ἔκχεον ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν σου·
52. Καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς.
53. Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἠρημωμένη
54. Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν.
55. Ὅτι ὃν σὺ ἐπάταξας, αὐτοὶ κατεδίωξαν.
56. Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν.
57. Πρόσθες ἀνομίαν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ αὐτῶν·
58. Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου.
59. Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων·

B

60. Καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν.
61. Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ·
62. Ἡ σωτηρία σου ὁ Θεὸς ἀντιλάβοιτό (a) μου.
63. Αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ [Θεοῦ μου] μετ' ᾠδῆς·
64. Μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει.
65. Καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς.
66. (b) Ἰδέτωσαν πτωχοί, καὶ εὐφρανθήτωσαν.

(a) Ἀντελάβετο ms. et cod. Pal.
(b) V. 66. Κέρατα, etc. V. 67. Ἰδέτωσαν, etc. V. 68. Ἐκζητήσατε, etc., usq. ὑμῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

48. Et in præsenti sæculo (*retributionem*) accipiant, et in futuro condemnentur, quia scandalo sunt.
49. Oculi mentis eorum.
50. Et non resipiscant a peccatis eorum, sed in ipsis moriantur.
51. Igne comburi fac eos e cœlo.
52. Et nemo eorum salvetur.
53. Mentem eorum significat.
54. Sine auxilio sint.
55. Quoniam, quem tu misisti in mundum, ipsi occiderunt.
56. Lancea transfixerunt.
57. Quemadmodum ipsi contenti non fuerunt me crucifixisse, sed aliam etiam plagam mihi intulerunt.
58. In regnum tuum.
59. E cœlis.
60. In cœlis.
61. Mendicavit in servitutem redactum genus nostrum.
62. Et sepultura et resurrectio tua, Deus, suscepit me.
63. Hymnis celebrabo eum in exsultatione.
64. Glorificabo eum in laude.
65. Super populum Judæorum petulcum, et lascivientem in peccatis.
66. Pauperes corde,

C

48. Καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀπολάβωσι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κατακριθῶσιν, ὡς σκάνδαλον ὄντες.
49. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας αὐτῶν.
50. Καὶ μὴ ἀνανεύσωσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἀποθανοῦνται.
51. Πυρικαύστους αὐτοὺς (1) ποίησον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
52. Καὶ μηδεὶς αὐτῶν διασωθῇ.
53. Τὴν διάνοιαν (2) αὐτῶν λέγει.
54. Ἀβοήθητοι ὦσιν.
55. Ὅτι ὃν σὺ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον. αὐτοὶ ἐφόνευσαν.
56. Λόγχῃ (3) ἐξεκέντησαν.
57. Ὥσπερ αὐτοὶ οὐκ ἠρκέσθησαν σταυρώσαντές με, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν πληγὴν ἐπήγαγόν μοι.

D

58. Ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.
59. Ἐκ τῶν οὐρανῶν.
60. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
61. Ἐπτώχευσε δουλωθὲν τὸ γένος ἡμῶν.
62. Καὶ ἡ ταφὴ καὶ ἡ ἀνάστασίς σου, ὁ Θεὸς, ἀντελάβετό μου.
63. Ἀνυμνήσω αὐτὸν ἐν ἀγαλλιάσει.
64. Δοξάσω αὐτὸν ἐν αἰνέσει.
65. Ὑπὲρ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων τοὺς (4) κερατίζοντας, καὶ σκιρτῶντας ἐν ταῖς ἁμαρτίαις.
66. Οἱ τῇ καρδίᾳ πτωχοί.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτοὺς deest.
(2) Ἡ διάνοια.
(3) Τῇ λόγχῃ ἐξεκέντησάν με.
(4) N. 66. Τοὺς κερ., etc. N. 67. Οἱ τῇ, etc., usque ad ἔθνη.

67. Ἐκζητήσατε τὸν Θεὸν,
68. Καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.
69. Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος·
70. Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν.
71. Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ,
72. Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἕρποντα ἐν αὐτῇ·
73. Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών·
74. Καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας·
75. Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, καὶ κληρονομήσουσιν αὐτήν.
76. Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων σου καθέξουσιν αὐτήν.
77. Καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ.

A 67. Quærite Deum,
68. Et vivet anima vestra.
69. Quoniam exaudivit pauperes Dominus:
70. Et vinctos suos non despexit.
71. Laudent illum cœli et terra,
72. Mare et omnia reptilia in eo:
73. Quoniam Deus salvam faciet Sion;
74. Et ædificabuntur civitates Juda:
75. Et inhabitabunt ibi, et hæreditate acquirent eam.
76. Et semen servorum tuorum possidebit eam.
77. Et qui diligunt nomen tuum habitabunt in ea.

Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβὶδ, εἰς ἀνάμνησιν, εἰς τὸ σῶσαί με, Κύριος. ΨΑΛ. ΞΘ'.

1. Ὁ Θεὸς, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες.
2. Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον.
3. Αἰσχυνθήτωσαν, καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου.
4. Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ καταισχυνθήτωσαν οἱ βουλόμενοί μοι κακά.

In finem, David, in rememorationem quod salvum me fecerit Dominus. PSAL. LXIX.

B 1. Deus, in adjutorium meum intende:
2. Domine, ad adjuvandum me festina.
3. Confundantur, et revereantur, qui quærunt animam meam.
4. Avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala.

ATHANASII INTERPRETATIO

67. Τουτέστι τὰ ἔθνη.
68. Εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
69. Τῶν ἁγίων (1).
70. Τοὺς προσφεύγοντας αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
71. Οἱ ἐπουράνιοι καὶ οἱ ἐπίγειοι.
72. Ὁ κόσμος καὶ οἱ ἀναστρεφόμενοι ἐν αὐτῷ.
73. Τὴν ψυχὴν τὴν διψῶσαν αὐτόν. *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *διψῶσα*.
74. Καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ καρδίαι, αἱ τῷ Θεῷ ἐξομολογούμεναι. *Ἰουδαία* γὰρ ἑρμηνεύεται *Θεῷ ἐξομολογούμενος* (2).
75. Τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.
76. Καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων σου κρατήσουσιν αὐτήν.
77. Καὶ αὐτοὶ ἅγιοι σκηνώσουσιν (3) ἐν αὐτῇ.

67. Hoc est gentes.
68. In sæculum sæculi.
69. Sanctos.
70. Confugientes ad eum a peccatis
71. Cœlestes, et terreni.
C 72. Mundus, et qui in eo versantur.
73. Animam sitientem eum. *Sion* enim interpretatur *sitiens*.
74. Et ædificabuntur corda confitentia Deo. *Judæa* enim interpretatur *confitens Deo*.
75. Supernam Jerusalem.
76. Et opera sanctorum tuorum obtinebunt eam.
77. Et ipsi sancti habitabunt in ea

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβὶδ, εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ σῶσαί με, Κύριος* (5). Τοῦτο οὖν ἐστιν, ἐπὶ τέλος (6) ὁ ἐξουθενημένος, ἢ ὅταν ἔλθῃ εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ σωθῆναι αὐτὸν ὑπὸ Κυρίου λέγει τὸν ψαλμόν. *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐξουθενημένος*, ὅπερ ἦ ὁ δίκαιος, [ὃς] εὑρίσκεται παρὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐξουθενημένος, ἢ ὁ ἁμαρτωλὸς ὀνειδιζόμενος.

Titulus præpositus continet: *In finem, David in rememorationem, quod salvum me fecerit Dominus*. Hoc igitur est, in fine contemptus, aut cum venerit in rememorationem, quod salvum eum fecerit Dominus dicit psalmum. *David* enim interpretatur *contemptus*, qualis est justus, qui invenitur contemptus ab iis qui in mundo sunt, aut qualis est peccator opprobriosus.

1. Ὁ Θεὸς, εὐδόκησον εἰς τὸ ἀντιλαβέσθαι μου.
2. Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαι ὑπὲρ ἐμοῦ παραγίνου (7).
3. Μὴ ποιήσωσι (8) τὸ θέλημα αὐτῶν ἐν μηδενί.
4. Μηδὲν ἀνύσαντες (9) παραυτίκα αἰσχυνόμενοι οἱ λέγοντές μοι· Εὖγε, εὖγε.

D 1. Complaceat tibi, Deus, mihi opem ferre
2. Domine, ad ferendum pro me auxilium adveni.
3. Voluntatem suam nulla in re exsequantur.
4. Nihil proficientes statim erubescant dicentes mihi: Euge, euge.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἁγίων λέγει.
(2) Ἐξομολογουμένη.
(3) Οἱ αὐτοὶ ἅγιοι οἰκήσουσιν.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(5) Κύριον.
(6) Ἐπὶ τέλει, etc. Εἶτα ὅτε ἔλθῃ, etc.
(7) Πολεμῆσαι... παραγένου.
(8) Ποιήσω.
(9) N. 4. Μηδὲν ἀνύσαντες ἐν ἐμοί, οὕτως ἀπελεύσονται. N. 5. Ἀπαράκλητοι, etc., αὐτὴν ἀπώλειαν.

5. Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi : Euge, euge. A
6. Exsultent et lætentur in te omnes, qui quærunt te Deus.
7. Et dicant semper : Magnificetur Dominus [Deus].
8. Qui diligunt salutare tuum.
9. Ego vero egenus sum, et pauper, Deus, adjuva me.
10. Adjutor meus, et liberator [protector] meus es tu, Domine ; ne moreris.

5. Ἀποστραφήτωσαν παραυτίκα αἰσχυνόμενοι οἱ λέγοντές μοι· Εὖγε, εὖγε.
6. Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές σε, ὁ Θεός (a).
7. Καὶ λεγέτωσαν διαπαντός· Μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος [ὁ Θεός].
8. Οἱ ἀγαπῶντες τὸ σωτήριόν σου.
9. Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης, ὁ Θεὸς, βοήθησόν μοι.
10. Βοηθός μου, καὶ ῥύστης μου εἶ σὺ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς.

Psalmus David filiorum Jonadab, et priorum captivorum : sine titulo apud Hebræos.
PSAL. LXX.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων· ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΨΑΛ. Ο'.

1. In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. B
2. In justitia tua libera me, et eripe me :
3. Inclina ad me aurem tuam, et salva me.
4. Esto mihi in Deum protectorem,
5. Et in locum munitum, ut salvum me facias :
6. Quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu.

1. Ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα.
2. Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με·
3. Κλῖνον πρὸς μὲ τὸ οὖς σου, καὶ σῶσόν με.
4. Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστὴν,
5. Καὶ εἰς τόπον ὀχυρὸν τοῦ σῶσαί με·
6. Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου εἶ σύ.

(a) Κύριε. At in marg. cod., ὁ Θεός, charact. divers.

ATHANASII INTERPRETATIO.

5. Re infecta statim recedent, qui dicunt mihi : Utique utique videamus ejus interitum.
6. Se ad te convertentes.
7. Glorificetur Deus.
8. Diligentes voluntatem tuam.
9. Pauper sum justitia.
10. Adjutor et liberator meus es tu ex inimicis meis, Domine, ne cuncteris C

5. Ἄπρακτοι παραχρῆμα ἀναχωρήσουσιν οἱ λέγοντές μοι· Ναὶ ναὶ ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν.
6. Οἱ ἐπιστρέφοντες πρὸς σέ.
7. Δοξασθήτω ὁ Θεός.
8. Οἱ ἀγαπῶντες τὸ θέλημά σου.
9. Τῇ δικαιοσύνῃ πτωχός εἰμι.
10. Βοηθὸς καὶ ῥύστης μου εἶ σὺ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε, μὴ βραδύνῃς.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων· ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.* Τοῦτο οὖν λέγει *ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Κυρίῳ. Εἶτα τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ (2), ὅπερ ἐστὶ τῶν υἱῶν τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ, ὡσανεὶ τῶν ἁγίων. Ἰωναδὰβ γὰρ ἑρμηνεύεται *Θεοῦ ἑκουσιότης*. Εἶτα καὶ *τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων*, τουτέστι τῶν (3) ὑποκειμένων τῇ ἁμαρτίᾳ τὸ πρότερον, ὕστερον δὲ ἐπιστρεψάντων.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David filiorum Jonadab, et priorum captivorum : sine titulo apud Hebræos.* Hoc autem significat *psalmus David manu forti*, hoc est Domino. Deinde, *filiorum Jonadab*, videlicet filiorum beneplaciti Dei, quemadmodum sancti sunt. *Jonadab* enim interpretatur *Dei spontaneus*. Et deinde, *priorum captivorum*, hoc est eorum, qui prius subjacebant peccato, et deinde conversi sunt.

1. In te speravi, Domine, quod custodiar, et nulla in re inveniar offendens coram te.
2. In Filio tuo libera me, et eripe me a peccatis meis. D
3. Exaudi me, et salva me.
4. Esto mihi in Deum protectorem.
5. In supernam Jerusalem.
6. Quoniam auxilium meum et refugium meum es tu.

1. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, Κύριε, ὅτι φυλαχθήσομαι, καὶ (4) ἐν μηδενὶ εὑρεθῶ πταίσας ἐνώπιόν σου.
2. Ἐν τῷ Υἱῷ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦμαι (5) ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου.
3. Ἐπάκουσόν μου, καὶ σῶσόν με (6).
4. Ἔστω (7) μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν.
5. Εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ.
6. Ὅτι βοήθειά μου καὶ καταφυγή (8) εἶ σύ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Λέγει ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ, etc.
(3) Λέγω δὴ τῶν, etc.
(4) Καὶ deest.
(5) Ἐξελοῦ με.
(6) Ἔτι ἀκούσας σῶσόν με.
(7) Ἔσο.
(8) Βοήθεια καὶ καταφυγή μου, etc.

7. Ὁ Θεός μου, ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ· A
8. Ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος.
9. Ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε·
10. Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου.
11. Ἐπὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός·
12. Ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής·
13. Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός.
14. Ὡσεὶ τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς·
15. Καὶ σὺ βοηθός μου κραταιός.
16. Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως,
17. Ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου·
18. Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειαν σου.
19. Μὴ ἀποῤῥίψῃς με εἰς καιρὸν γήρως·
20. Ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχύν μου, μη εγκαταλίπῃς με. B
21. Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοι·
22. Καὶ οἱ φυλάσσοντες τὴν ψυχήν μου,
23. Ἐβουλεύσαντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ,
24. Λέγοντες· Ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτὸν·
25. Καταδιώξατε, καὶ καταλάβετε αὐτόν·
26. Ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος.
27. Ὁ Θεός μου, μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ.
28. Ὁ Θεός μου, εις τὴν βοήθειάν μου πρόσχες.

7. Deus meus, eripe me de manu peccatoris :
8. De manu contra legem agentis et iniqui.
9. Quoniam tu es patientia mea, Domine:
10. Domine, spes mea a juventute mea.
11. In te confirmatus sum ex utero :
12. De ventre matris meæ tu meus es protector.
13. In te cantatio mea semper.
14. Tanquam prodigium factus sum multis :
15. Et tu adjutor fortis.
16. Repleatur os meum laude,
17. Ut cantem gloriam tuam :
18. Tota die magnitudinem tuam.
19. Ne projicias me in tempore senectutis :
20. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
21. Quia dixerunt inimici mei mihi :
22. Et qui custodiebant animam meam,
23. Consilium fecerunt in unum,
24. Dicentes : Deus dereliquit eum
25. Persequimini, et comprehendite eum
26. Quia non est qui eripiat.
27. Deus meus, ne elongeris a me:
28. Deus meus, in auxilium meum respice.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Τοῦ διαβόλου (1) λέγει.
8. Τοῦ αὐτοῦ.
9. Ὅτι σὺ εἶ ἡ παράκλησίς μου, Κύριε. C
10. Σὺ εἶ ἐλπίς μου ἀφ' οὗ ἐνεποιήθην (2).
11. Ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος.
12. Ἐκ τῆς κολυμβήθρας.
13. Ἡ προσδοκία μου.
14. Ὡσεὶ παίγνιον (3) τοῖς δαίμοσι.
15. Καὶ σὺ βοηθός μου ἰσχυρός.
16. Τῆς χάριτός σου.
17. Τὴν ὡραιότητα (4) τῆς δυνάμεώς σου.
18. Κοιταζόμενος, καὶ διανιστάμενος, καὶ πορευόμενος ὑμνήσω τὸ μέγεθος τὸ ἀκατάληπτον τῆς εὐπρεπείας σου
19. Μὴ ἀποῤῥίψῃς με, ὅταν ἐγγὺς γίνομαι (5) ἀφανισμοῦ.
20. Ἐν τῷ ἀσθενεῖν τὴν ψυχήν μου μὴ ἐάσῃς με. D
21. Ὅτι ἀπειλοῦσί με (6) οἱ δαίμονες.
22. Καὶ οἱ ἐκδεχόμενοι παγιδεῦσαί με.
23. Συνταγὰς ἔχουσι κατ' ἐμοῦ,
24. Λέγοντες· Ὁ Θεὸς εἴασεν αὐτόν.
25. Κρατήσατε αὐτὸν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτου.
26. Ὅτι οὐδεὶς δύναται αὐτὸν ῥύσασθαι ἐξ ἡμῶν.
27. Ὁ Θεός μου, μὴ ἐάσῃς με.
28. Ὁ ἐφορός μου, προνοητής μου εὐδόκησον εἶναι.

7. Diaboli, inquit.
8. Ejusdem.
9. Quoniam tu es consolatio mea, Domine.
10. Tu es spes mea, ex quo ingenitus sum.
11. A baptismo.
12. Ex lavacro.
13. Exspectatio mea
14. Tanquam ludibrium dæmonibus.
15. Et tu adjutor meus validus.
16. Gratia tua
17. Pulchritudinem potentiæ tuæ.
18. Dormiens et surgens, et ambulans laudabo magnitudinem incomprehensibilem decoris tui.
19. Ne abjicias me cum prope es, ut disperearn.
20. Ne dimittas me cum anima mea infirmatur.
21. Quoniam mihi minantur dæmones.
22. Et qui exspectant laqueis me irretire.
23. Fœdus iniverunt contra me,
24. Dicentes : Deus dimisit eum.
25. Tenete eum, et dominamini in ipsum
26. Quoniam nemo potest illum a nobis liberare.
27. Deus meus, ne dimittas me.
28. Inspector meus complaceat tibi ut provisor meus sis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐκ χειρὸς τοῦ διαβόλου. Deest λέγει.
(2) Ἐνεωποιήθην.
(3) Παίγνιον ἐγενήθην.
(4) Θεότητα
(5) Γένωμαι.
(6) Μοι

29. Confundantur et deficiant detrahentes animæ meæ.

30. Operiantur confusione et pudore qui quærunt mala mihi.

31. Ego autem semper sperabo in te :

32. Et adjiciam super omnem laudem tuam.

33. Os meum annuntiabit justitiam tuam,

34. Tota die salutare tuum.

35. Quoniam non cognovi litteraturas

36. Introibo in potentia Domini

37. Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.

38. Deus meus, quæ docuisti me a juventute mea :

39. Et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

40. Et usque in senectam et senium : Deus meus, ne derelinquas me :

41. Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est.

42. Potentiam tuam et justitiam tuam,

43. Deus, usque in altissima, quæ fecisti mihi magnalia.

44. Deus, quis similis tibi ?

45. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas !

29. Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλιπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχήν μου.

30. Περιβαλλέσθωσαν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.

31. Ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιῶ ἐπὶ σέ,

32. Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου.

33. Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου

34. Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου.

35. Ὅτι οὐκ ἔγνων γραμματείας,

36. Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου·

37. Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνου.

38. Ὁ Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς με ἐκ νεότητός μου·

39. Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου.

40. Καὶ ἕως γήρους καὶ πρεσβείου· ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με·

41. Ἕως ἂν ἀπαγγελῶ τὸν βραχίονά σου τῇ γενεᾷ πάσῃ τῇ ἐρχομένῃ

42. (a) Τὴν δυναστείαν σου, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου,

43. Ὁ Θεὸς, ἕως τῶν ὑψίστων, ἃ ἐποίησάς μοι μεγαλεῖα.

44. Ὁ Θεὸς, τίς ὅμοιός σοι;

45. Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς καὶ κακάς.

(a) Vers. 42. Τὴν δυναστείαν, etc., *usque ad* ὑψίστων. Vers. 43. Ἃ ἐποίησας, etc., *usque ad* ὅμοιός σοι.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Infirmi fiant qui insidiantur animæ meæ.

30. Infecta eorum voluntate.

31. Incessanter.

32. Totum cor meum tradam ad te glorificandum.

33. Meditabitur eloquia tua.

34. Indesinenter præcepta tua.

35. Distentiones aut mundi sapientiam [a].

36. Gloriabor in præceptis tuis.

37. Præcepta tua.

38. Sacras litteras, quas me docuisti a juventute mea.

39. Et usque nunc eas meditabor.

40. Et usque ad extremum meum spiritum in ipsis custodi me.

41. Donec narrem in superna Jerusalem sanctis tuis auxilium tuum, quo mihi subvenisti.

42. Et fortitudinem tuam magnam et veram usque in sanctos tuos.

43. Misericordiam quam ostendisti.

44, 45. Constituisti mentem meam, ut cognoscerem peccata, quæ feci.

[a] Eccle. I, 13, *juxt. LXX.*

29. Ἀνίσχυροι γίνονται (1) οἱ ἐπιβουλεύοντες τῇ ψυχῇ μου.

30. Μὴ γενομένου (2) τοῦ θελήματος αὐτῶν.

31. Ἀπαύστως.

32. Τὴν καρδίαν μου ὅλην δῶ (3) εἰς τὸ δοξάζειν σε.

33. Μελετήσει τὰ λόγιά σου.

34. Ἀπαύστως τὰς ἐντολάς σου.

35. Περισπασμοὺς ἢ τὴν σοφίαν (4) τοῦ κόσμου.

36. Καυχήσομαι ἐν τοῖς προστάγμασί σου.

37. Τὰ προστάγματά σου.

38. Τὰ ἱερὰ γράμματα, ἃ ἐδίδαξάς με ἀπὸ νεότητός (5) μου.

39. Καὶ μέχρι νῦν (6) αὐτὰ μελετήσω.

40. Καὶ ἕως ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς ἐν αὐτοῖς φύλαξόν με.

41. Ἕως οὗ εἴπω ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ τοῖς ἁγίοις σου τὴν βοήθειάν σου, ἐν ᾗ ἀντελάβου μου.

42. Καὶ τὴν ἰσχύν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἀληθινὴν ἕως (7) τῶν ἁγίων σου.

43. Ἃ ἐπεδείξω σπλάγχνα (8).

44, 45. Ἐπέστησας τὸν νοῦν μου ἐπιγνῶναι με τὰς ἁμαρτίας μου, ἃς ἐποίησα.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γένωνται οἱ διαβουλεύοντες.
(2) Γενόμενοι... αὐτοῦ.
(3) Δός.
(4) Ὅτι οὐκ οἶδα τὴν σοφίαν.
(5) Νηπιότητος.
(6) Τοῦ νῦν.
(7) Καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἕως.
(8) Εἰς ἐμὲ σπλάγχνα.

46. Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με· A
47. Καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με (a).
48. Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλωσύνην σου·
49. Καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς μου.
50. Καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με.
51. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε (b)·
52. Ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός.
53. Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρᾳ, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ.
54. Ἀγαλλιάσονται τὰ χείλη μου, ὅταν ψάλω σοι·
55. Καὶ ἡ ψυχή μου, ἣν ἐλυτρώσω.
56. Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν (c) μελετήσει τὴν δικαιοσύνην σου·
57. Ὅταν αἰσχυνθῶσι, καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι. B

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς Σαλομών.

ΨΑΛΜ. ΟΑ'.

1. Ὁ Θεός, τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ δός·
2. Καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.
3. Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ·

46. Et conversus vivificasti me:
47. Et de abyssis terræ reduxisti me.
48. Multiplicasti super me magnificentiam tuam:
49. Et conversus consolatus es me.
50. Et de abyssis terræ iterum reduxisti me.
51. Nam et ego confitebor tibi in populis, Domine.
52. In vasis psalmi veritatem tuam, Deus:
53. Psallam tibi in cithara, sanctus Israel.
54. Exsultabunt labia mea, cum cantavero tibi:
55. Et anima mea, quam redemisti.
56. Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam:
57. Cum confusi, et reveriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

In finem, Psalmus David in Salomonem.

PSALM. LXXI.

1. Deus, judicium tuum regi da:
2. Et justitiam tuam filio regis.
3. Judicare populum tuum in justitia:

(a) Πάλιν ἀνήγαγές με. Emendatum fuit πάλαι manu recenti, sed πάλιν legebatur ut in vers. 50.
(b) Ἐν λαοῖς, Κύριε desunt.
(c) Ὅλην τὴν ἡμέραν desunt; at in marg. cod. legitur diver. charact. tantum ὅλην.

ATHANASII INTERPRETATIO.

46. Καὶ ἐποίησάς με μετανοῆσαι διὰ τῆς χάριτός σου, καὶ ζωοποιηθῆναι ἐν τῷ βαπτίσματι.
47. Ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν μου.
48. Καὶ πάλιν ἡμαρτηκότος μου οὐ παρεῖδές με.
49. Ἀλλ' ἐπιστρέψας με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐνουθέτησάς με. C
50. Καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου διὰ τῆς μετανοίας ἐρρύσω με ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν μου.
51. Διηγήσομαι πᾶσι, τὸ πῶς με ἠλέησας.
52. Ἐν τῇ γλώσσῃ μου καὶ ἐν τοῖς χείλεσί μου (1).
53. Νεκρώσαι (2) τὸ σῶμά μου διὰ τῆς ἐγκρατείας οὕτως ἀνυμνήσω σε.
54. Τὰ χείλη τῆς καρδίας μου.
55. Ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.
56. Ἐν τῷ νόμῳ σου ἐπιζητεῖ, ὅ τι ἀρεστὸν ἐν σοί ἐστιν (3).
57. Οἱ δαίμονες.

46. Et fecisti me gratia tua pœnitere. et vivificari in baptismo.
47. E peccatis meis.
48. Et rursus cum peccassem, non neglexisti me.
49. Sed convertens me a peccato sanctis Scripturis me admonuisti.
50. Et rursus secundo per pœnitentiam eripuisti me ab iniquitatibus meis.
51. Narrabo omnibus quomodo misertus es mei.
52. In lingua mea, et in labiis meis.
53. Mortificando corpus meum per continentiam ita laudabo te.
54. Labia cordis mei.
55. Ex inimicis suis.
56. In lege tua quæret, quodcunque placitum in ea tibi est.
57. Dæmones.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς Σαλομών* Τοῦτο οὖν λέγει· ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν εἰς τὸν εἰρηνικώτατόν ἐστιν ὁ ψαλμὸς, λέγω δὴ εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν· *Σαλομὼν* γὰρ *εἰρηνικὸς* ἑρμηνεύεται.

Titulus præpositus continet: *In finem: Psalmus David in Salomonem.* Hoc igitur significat: in ultimis diebus in summe pacificum est psalmus. Dico autem in Dominum Jesum. *Salomon* enim interpretatur *pacificus*.

1. Τῷ Υἱῷ σου. D
2. Τοῖς ἁγίοις σου.
3. Ποιεῖν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ σου πορεύεσθαι,

1. Filio tuo.
2. Sanctis tuis.
3. Facere, ut populus tuus in justitia tua ambulet

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μου deest
(2) Νεκρώσας.
(3) Ἐπιζητήσω, τί τὸ ἀρεστόν ἐστί σοι.

(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· εἰς Σαλομών. Τοῦτο, etc. Paulo post Σολομών.

4. Et pauperes tuos in judicio.
5. Suscipiant montes pacem populo :
6. Et colles justitiam.
7. Judicabit pauperes populi :
8. Et salvos faciet filios pauperum :
9. Et humiliabit calumniatorem.
10. Et permanebit cum sole,
11. Et ante lunam in generatione et generationes.
12. Descendet sicut pluvia in vellus :
13. Et sicut gutta stillans super terram.
14. Orietur in diebus ejus justitia,
15. Et abundantia pacis, donec auferatur luna.
16. Et dominabitur a mari usque ad mare,
17. Et a fluminibus usque ad terminos orbis terrarum.
18. Coram illo procident Æthiopes :
19. Et inimici ejus terram lingent.
20. Reges Tharsis, et insulæ munera offerent :
21. Reges Arabum et Saba dona adducent.

(*a*) *Kaí* deest.

A 4. Καὶ τοὺς πτωχούς σου ἐν κρίσει.
5. Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ·
6. Καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην.
7. Κρινεῖ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ·
8. Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων·
9. Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην.
10. Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ,
11. Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς καὶ (*a*) γενεῶν.
12. Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον·
13. Καὶ ὡσεὶ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν.
14. Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη,
15. Καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη.
B 16. Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης,
17. Καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης.
18. Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες·
19. Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι.
20. Βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ νῆσοι δῶρα προσοίσουσι·
21. Βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβᾶ δῶρα προσάξουσι.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Et pauperes spiritu in veritate.
5. Prophetæ prædicabunt Domini adventum.
6. Et apostoli ipsum Dominum annuntiabunt.
7. Adducet pauperes spiritu.
8. Et salvos faciet apostolorum discipulos.
9. Diabolum.
10. Et permanebit cum sanctis.
11. Et ante mundum elegit eos.
12. Descendet e cœlis emundans omnem iniquitatem.
13. Dona sua in apostolis.
14. Sancti.
15. Pax multa erit in eis usque ad consummationem sæculi.
16. A principio mundi usque ad finem.
17. Et a gentibus usque ad reliquos omnes populos.
18. Procident coram eo denigrati a peccatis.
19. Dæmones.
20. Apostoli, et populus fidelium adducent animas suas. Dicemus autem et aliam interpretationem. *Tharsis* interpretatur *inspectio gaudii*, quod convenit apostolis, eo quod visitarent ejus populum. *Insulæ* vero *Ecclesiæ* dictæ sunt, quia omnes in ipsis salvantur.
21. Item similiter apostoli, et se convertentes adducent se ipsos in donum Domino. Dicamus

4. Καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι ἐν ἀληθείᾳ.
5. Οἱ προφῆται κηρύξουσι τὸν Κύριον ἐρχόμενον.
C 6. Καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸν αὐτὸν κηρύξουσιν.
7. Ἀγάγει τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι.
8. Καὶ σώσει τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων.
9. Τὸν διάβολον.
10. (*a*) Καὶ συμπαραμενεῖ τοῖς ἁγίοις.
11. Καὶ πρὸ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο αὐτούς.
12. Καταβήσεται ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καθαίρων πᾶσαν ἀνομίαν.
13. Τὰ χαρίσματα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀποστόλοις.
14. Οἱ ἅγιοι.
15. Ἡ (1) εἰρήνη πολλὴ ἔσται ἐν αὐτοῖς ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.
16. Ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἕως [ἐσχάτης] ἀρχῆς.
17. Καὶ (2) ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἕως τῶν λοιπῶν πάντων.
D 18. Προσπέσουσιν (3) αὐτῷ οἱ μελανωθέντες ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν.
19. Οἱ δαίμονες.
20. Οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ λαὸς τῶν πιστῶν τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς προσαγάγωσιν. Λέξωμεν δὲ καὶ ἄλλως τὴν ἑρμηνείαν· *Θαρσεῖς* ἑρμηνεύεται *κατασκοπὴ χαρᾶς*, ὅπερ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, διὰ τὸ ἐπισκέπτεσθαι αὐτοῦ (4) τὸν λαόν. *Νῆσοι* δὲ *αἱ Ἐκκλησίαι* εἴρηνται, διὰ τὸ πάντας ἐν αὐταῖς σώζεσθαι.
21. Ὁμοίως πάλιν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἐπιστρέφοντες προσαγάγωσιν ἑαυτοὺς δῶρα τῷ Κυρίῳ. Εἴ-

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Kaí* pro ἡ.
(2) *Kaí* deest.
(3) Προπεσοῦνται, etc., τῆς ἁμαρτίας.
(4) Αὐτούς, etc., εἴρηνται, etc.

(*a*) N. 10. Deest.

22. Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς A τῆς γῆς·
23. Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ.
24. Ὅτι ἐῤῥύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου,
25. Καὶ πένητα, ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός.
26. Φείσεται πτωχοῦ καὶ πένητος·
27. Καὶ ψυχὰς πενήτων σώσει.
28. Ἐκ τόκου, καὶ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν·
29. Καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτῶν.
30. Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας·
31. Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός·
32. Ὅλην τὴν ἡμέραν εὐλογήσουσιν αὐτόν.
33. Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῇ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων· B
34. Ὑπεραρθήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ·
35. Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὡσεὶ χόρτος τῆς γῆς.
36. Ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας·
37. Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
38. Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς·

22. Et adorabunt eum omnes reges terræ :
23. Omnes gentes servient ei.
24. Quia liberabit pauperem a potente,
25. Et pauperem, cui non erat adjutor.
26. Parcet pauperi et inopi :
27. Et animas pauperum salvas faciet.
28. Ex usuris, et iniquitate redimet animas eorum.
29. Et honorabile nomen ejus coram illis.
30. Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiæ·
31. Et adorabunt de ipso semper :
32. Tota die benedicent ei.
33. Et erit firmamentum in terra in summis montium :
34. Superextolletur super Libanum fructus ejus :
35. Et florebunt de civitate sicut fenum terræ :
36. Erit nomen ejus benedictum in sæcula :
37. Ante solem permanet nomen ejus.
38. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ :

ATHANASII INTERPRETATIO.

πωμεν δὲ καὶ ἄλλως τὴν ἑρμηνείαν. *Σαβᾶ* ἑρμηνεύεται *ἐπιστροφή*· *Ἀράβων* δὲ ἑρμηνεύεται *τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος*, ἐπειδὴ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει τὸν νόμον ἐδέξαντο. Τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐστί. Διὰ τοῦτο C οὖν τοὺς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων στόμα [*Σαβᾶ* καὶ] *Ἄραβας* (1) ἐκάλεσε.

22. Οἱ βασιλεύοντες κατὰ τῆς ἁμαρτίας.
23. Ἐξαγορασθήσονται ὑπ' (2) αὐτοῦ.
24. Τοὺς πτωχοὺς (3) ἐκ τοῦ διαβόλου.
25. Τὸν πιστεύοντα παλαιόν (4).
26. Τῶν ἁγίων.
27. Τῶν προσφευγόντων ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
28. Ἐκ τῆς προϋπαρχούσης αὐτῶν ἁμαρτίας.
29. Δεδοξασμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς ἐστιν (5).
30. Οἱ ἀπόστολοι δοθῶσιν αὐτῷ ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων.
31. Ἀπαύστως κηρύξουσι περὶ αὐτοῦ.
32. Ἀδιαλείπτως δοξάσουσιν αὐτόν. D
33. Ἔσται βεβαίωσις τῶν προφητικῶν λόγων (6) τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων.
34. Ὁ λαὸς ὁ πιστὸς ὑπὲρ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων.
35. Καὶ (7) ἐκλάμψουσιν ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
36. Εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.
37. Ἀνάρχως καὶ ἀπερινοήτως.
38. Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἁγιασθήσονται οἱ πιστεύοντες (8) αὐτῷ.

autem et aliam interpretationem. *Saba* interpretatur *conversio : Arabes* autem *gens Judæorum*, quoniam in monte Sina legem acceperunt ; Sina autem mons in Arabia est. Ideo igitur Judæorum populum *Saba* et *Arabes* vocavit.

22. Regnantes contra peccatum.
23. Redimentur ab ipso.
24. Pauperes a diabolo.
25. Fidelem veterem.
26. Sanctis.
27. Eorum qui ad ejus misericordiam confugiunt
28. Ex præcedentibus eorum peccatis.
29. Glorificatum est nomen ejus in ipsis.
30. Apostoli dabunt [dabuntur] ei ex gente Judæorum.
31. Incessanter de eo prædicabunt.
32. Indesinenter ipsum glorificabunt.
33. Erit confirmatio propheticorum sermonum prædicatio apostolorum.
34. Populus fidelis super populum Judæorum.
35. Et affulgebunt in superna Jerusalem.
36. In infinita sæcula.
37. Sine principio, et incomprehensibiliter.
38. In nomine ejus credentes in ipsum sanctificabuntur.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἰουδαίων ἀποστόλους Ἄραβας, etc.
(2) Γὰρ ὑπ'.
(3) Πιστούς.
(4) Λαόν.
(5) *Ἐστιν* deest.
(6) Τῶν λόγων τῶν προφητῶν.
(7) *Καί* deest.
(8) Πιστεύσαντες.

39. Omnes gentes beatificabunt eum.
40. Benedictus Dominus Deus Israel:
41. Qui facit mirabilia solus.
42. Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, et in sæculum sæculi.
43. Et replebitur majestate ejus omnis terra:
44. Fiat, fiat.

A 39. Πάντα τα ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.
40. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ (a) Ἰσραήλ·
41. Ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.
42. Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
43. (b) Καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ·
44. Γένοιτο, γένοιτο.

Defecerunt laudes David filii Jesse. Psalmus Asaph. PSALM. LXXII.

1. Quam bonus Deus Israel his qui recto sunt corde!
2. Mei autem pene moti sunt pedes:
3. Pene effusi sunt gressus mei.
4. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.
5. Quia non est respectus in morte eorum:

Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαβίδ, υἱοῦ Ἰεσσαί. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜ. ΟΒ'.

1. Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ!
2. Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες·
3. Παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου.
4. Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, (c) εἰρήνην B ἁμαρτωλῶν θεωρῶν.
5. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν,

(a) *Τοῦ* non legitur.
(b) Vers. 43, 44, unic. num.
(c) Vers. 5, Εἰρήνην, etc. Vers. 6, Καὶ στερέωμα, etc. Vers. 7, Ἐν κόπῳ, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

39. Fideles glorificabunt eum.
40. Sanctificatus secundum naturam erit Deus sanctorum.
41. Miraculorum patrator, et antea, et post adventum suum.
42. Et sanctificatum nomen excellentiæ ejus in præsenti sæculo, in sæculo judicii, et in sæculum interminabile.
43, 44. Et implebitur omnis terra fide ejus, amen, amen.

39. Οἱ πιστοὶ δοξάσουσιν αὐτόν.
40. Ἡγιασμένος κατὰ φύσιν ἔσται ὁ Θεὸς τῶν ὁσίων.
41. Ὁ θαυματοποιὸς καὶ πρὸ τῆς παρουσίας, καὶ μετὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.
C 42. Καὶ ἡγιασμένον τὸ ὄνομα τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα ἐστῶτα (1), καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῆς κρίσεως, καὶ εἰς τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα
43, 44. Καὶ πληρωθήσεται τῆς πίστεως αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ Ἀμὴν, ἀμήν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἐξέλιπον ὕμνοι* (2) *Δαβὶδ τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί· ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.* Τοῦτο οὖν λέγει· Ἐξέλιπον πάντῃ (3) οἱ ὕμνοι τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. *Δαβὶδ* γὰρ ἐνταῦθα *ἐξουθένημα* ἑρμηνεύεται, ὅπερ εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ψαλμὸς κατηγορεῖ αὐτῶν ὡς τελείως (4) αὐτῶν ἐκκλινάντων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα· *Τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί* [Ἰεσσαὶ δὲ ἑρμηνεύεται] *μεταλλοίωσις* (5)· μετεβλήθησαν γὰρ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Τηλαυγέστερον δὲ αὐτὸ σημαίνει λέγων· *Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ*, τουτέστι *συναγωγῇ*. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *τῷ Ἀσάφ*.

Titulus præpositus continet: *Defecerunt laudes David filii Jesse, psalmus Asaph.* Hoc igitur significat: defecerunt penitus laudes populi Judæorum. *David* enim interpretatur hoc loco *contemptio*, quod convenit Judæis: hac enim de re et psalmus eos accusat, ut prorsus a Deo declinantes. Deinde: *Filii Jesse*: *Jesse* autem interpretatur *immutatio*. Conversi enim sunt a Deo in idololatriam. Apertius autem id significat dicens: *Psalmus Asaph*, hoc est *Synagogæ*, ita enim interpretatur *Asaph*.

1. Bonus est Deus iis qui mente eum vident.
2. Ego autem pene declinavi et cecidi.
3. Pene consensi peccato.
4. Quoniam videbam peccatores hic in deliciis esse, pene quæsivi talem fieri.
5. Quoniam non pœnitet eos de peccatis suis.

D 1. Ἀγαθός ἐστιν ὁ Θεὸς τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸν τῇ διανοίᾳ.
2. Ἐγὼ δὲ παρὰ μικρὸν ἐξέκλινα καὶ ἐξέπεσα (6).
3. Παρ' ὀλίγον συνένεσα (7) [συνένευσα] τῇ ἁμαρτίᾳ.
4. Ὅτι εἶδον τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν ἀπολαύσει ὄντας ἐνταῦθα, ἔζησαν παρὰ μικρὸν τοιοῦτο (8) γενέσθαι.
5. Ὅτι οὐ μεταμέλονται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὑπεροχῆς αὐτοῦ εἰς τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, etc.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι*, etc.
(3) Πάντες.
(4) Πλιῶς.
(5) Ἰεσσαί, ὅπερ ἑρμηνεύεται τῷ Ἰεσσαὶ *μεταλλοίωσις*.
(6) *Καὶ ἐξέπεσα* deest.
(7) Συνέπεσα.
(8) Ἐζήτησα κάτω παρὰ μικρὸν τοιοῦτος, etc.

6. Καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν. A
7. Ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσί·
8. Καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται.
9. Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία αὐτῶν εἰς τέλος (a)·
10. Περιεβάλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἑαυτῶν.
11. Ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν·
12. Διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας.
13. Διενοήθησαν, καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ·
14. Ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.
15. Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν·
16. Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς.
17. Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου ἐνταῦθα·
18. Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὑρεθήσονται ἐν αὐτοῖς.
19. Καὶ εἶπον· Πῶς ἔγνω ὁ Θεός;
20. Καὶ εἰ ἔστι γνῶσις ἐν τῷ Ὑψίστῳ; B
21. Ἰδοὺ οὗτοι οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες
22. Εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον πλούτου.
23. Καὶ εἶπα· Ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου;

(a) *Αὐτῶν εἰς τέλος* desunt.

6. Et firmamentum in plaga eorum.
7. In laboribus hominum non sunt :
8. Et cum hominibus non flagellabuntur.
9. Ideo tenuit eos superbia eorum in finem :
10. Operti sunt iniquitate et impietate sua.
11. Prodibit quasi ex adipe iniquitas eorum :
12. Transierunt in affectum cordis.
13. Cogitaverunt, et locuti sunt in nequitia :
14. Iniquitatem in excelso locuti sunt.
15. Posuerunt in cœlum os suum :
16. Et lingua eorum transivit in terra.
17. Ideo convertetur populus meus hic :
18. Et dies pleni invenientur in eis.
19. Et dixerunt : Quomodo scivit Deus ?
20. Et si est scientia in Excelso ?
21. Ecce ipsi peccatores, et abundantes :
22. In sæculo obtinuerunt divitias.
23. Et dixi : Ergo sine causa justificavi cor meum ?

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Καὶ ἐπιμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ (1).
7. Οὐ λογίζονται ἑαυτοὺς ἵνα ὡς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων.
8. Οὐδὲ ὅτι μετὰ τῶν ἀνθρώπων μέλλουσι κρίνεσθαι. C
9. Διὰ τοῦτο οὐ μετεμελήθησαν ἐπὶ τῇ σπάρσει (2) τῆς καρδίας αὐτῶν.
10. Ταῖς ἑαυτῶν ἁμαρτίαις καὶ ἀδικίαις σφίγγονται.
11. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἰσχυρὰ ἡ ἁμαρτία αὐτῶν ἀναδειχθῇ (3).
12. Ἐξηκολούθησαν.
13. Ἐσκέψαντο, καὶ ἐλάλησαν πονηρὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ.
14. Ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ Κυρίου (4) ἐλάλησαν.
15. Δυσφημοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ.
16. Καὶ ἡ διδαχὴ αὐτῶν κατέσχεν ἐπὶ τῆς γῆς.
17. Διὰ τοῦτο τὸν λαόν μου ἐπισυναγάγη [ὁ λαός μου ἐπισυναγάγηται] ἐν (5) βασιλείᾳ μου. D
18. Καὶ οὐδὲν σκοτεινὸν ἔργον ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῦ φωτὸς πάντων [πάντα] (6).
19. Καὶ εἶπαν οἱ ἀσεβεῖς· Πόθεν οἶδεν ὁ Θεός τι περὶ ἐμοῦ (7);
20. Καὶ εἰ ὅλως ἐστὶ φροντὶς περὶ τούτων τῷ Θεῷ;
21. Ἐν τῷ κόσμῳ εὐθηνοῦντες (8).
22. Εἰς τὸν αἰῶνα τὸν νῦν (9).
23. Καὶ ἐλογισάμην καθ' ἑαυτόν· Ἄρα μὴ εἰς μάτην οὐκ ἐξέδωκα εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου τὴν καρδίαν μου;

6. Et manent in peccato.
7. Non considerant seipsos veluti reliquos homines.
8. Neque quod cum aliis hominibus judicandi sunt.
9. Propterea eos non pœnituit propter elationem cordis eorum.
10. Constringuntur peccatis, et iniquitatibus suis.
11. In die judicii grave ostendetur eorum peccatum.
12. Secuti sunt.
13. Consideraverunt, et locuti sunt improba contra Deum.
14. Verba blasphema locuti sunt contra Dominum.
15. Murmurantes contra Deum.
16. Et doctrina eorum obtinuit super terram.
17. Propterea populus meus congregabitur in regno meo.
18. Et nullum opus tenebrosum in ipsis, sed omnia lux erunt.
19. Et dixerunt impii : Unde scivit Deus aliquid de me ?
20. Et si ulla est cura de his Deo ?
21. In mundo prospere agentes.
22. In hoc sæculo.
23. Et apud me ipsum cogitavi : Ergo frustra abstinui cor meum a mundi divitiis ?

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Ἁμαρτίᾳ αὐτῶν.
(2) Ἐπάρσει.
(3) Ἀναδειχθείη.
(4) Θεοῦ.
(5) Ἐπισυναγάγω ἐν τῇ.
(6) Ἀλλὰ πλήρη τοῦ φωτὸς πάντα.
(7) Ὁ Θεὸς, τί ποιοῦμεν.
(8) Εὐθηνοῦσιν.
(9) Νῦν κατέσχον πλούτου.

24. Et lavi inter innocentes manus meas.
25. Et fui flagellatus tota die :
26. Et castigatio mea in matutinis.
27. Si dicebam, narrabo sic :
28. Ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
29. Et existimabam ut cognoscerem :
30. Hoc labor est ante me.
31. Donec intrem in sanctuarium Dei :
32. Et intelligam in novissimis eorum.
33. Verumtamen propter dolos eorum posuisti eis mala :
34. Dejecisti eos dum allevarentur.
35. Quomodo facti sunt in desolationem?
36. Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.
37. Velut somnium surgentis,
38. Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.
39. Quia inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt.

A 24. Καὶ ἐνιψάμην ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου.
25. Καὶ ἐγενόμην μεμαστιγωμένος ὅλην τὴν ἡμέραν·
26. Καὶ ὁ ἔλεγχός μου εἰς τὰς πρωΐας.
27. Εἰ ἔλεγον, διηγήσομαι οὕτως·
28. Ἰδοὺ τῇ γενεᾷ τῶν υἱῶν σου ἠσυνθέτηκα.
29. Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι·
30. Τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου (a).
31. Ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ·
32. Καὶ συνῶ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν.
33. Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά·
34. Κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι.
35. Πῶς (b) ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν;
36. Ἐξάπινα ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν
B αὐτῶν.
37. Ὡσεὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου,
38. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.
39. Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν.

(a) Ἐνάντιόν μου. At in marg., ἐνώπιόν μου.
(b) Vers. 35, Πῶς, etc., ἐξάπινα. Vers. 36, Ἐξέλιπον, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Et emundavi mentem meam ab ipsis.
25. Et plaga statim venit super me, solum quia hoc dixi.
26. Et evigilans, cor me damnavit.
27, 28. Et dicebam Deo: Narrabo generationi filiorum tuorum, cui præcepta dedisti, quod si ita cogitavi, et æmulatus sum peccatorum divitias, etiam flagellatus sum a Deo.
29, 30. Consideravi et cognovi, quod tribulatio constitit in mundo adversus me.
31. Donec revertar ad Deum meum.
32. Et tunc videbo, quæ erunt omnia novissima peccatorum.
33. Verumtamen propter peccata eorum præparasti eis supplicia æterna.
34. Dispersisti eos a te propter superbiam cordis eorum.
35. Quomodo exterminati sunt?
36. Mortui sunt, et perierunt propter injustas eorum divitias.
37. Quemadmodum dormiens amat sæpe se ipsum in divitiis esse, expergefactus autem nihil invenit, ita contigit etiam his circa divitias suas.
38. Domine, in superna Jerusalem abjicies eos a facie tua.
39. Quoniam tribulatus sum in mundo, et omnino consumptus.

24. Καὶ ἐκαθάρισα τὴν διάνοιάν μου ἀπ' αὐτῶν.
25. Καὶ πληγὴ εὐθέως ἦλθεν ἐπ' ἐμὲ, μόνον εἶπα τοῦτο.
26. Καὶ ἀνανήφουσα, κατεγίνωσκέ μου ἡ καρδία.
C 27, 28. Καὶ ἔλεγον (1) τῷ Θεῷ· Διηγήσομαι τῇ γενεᾷ τῶν υἱῶν σου, ᾗ ἐνετείλω, ὅτι, ἵνα [ἐὰν] οὕτως λογίσωμαι, καὶ ζηλώσω [ἐλογισάμην, καὶ ἐζήλωσα] τὸν πλοῦτον τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἐμαστιγώθην παρὰ τοῦ Θεοῦ.
29, 30. Ἐνεθυμήθην, καὶ ἔγνω, ὅτι θλίψις σύνεστιν [συνέστη] ἐν τῷ κόσμῳ τῷ κατέναντι (2) [κατέναντί μου].
31. Ἕως οὗ ἀναλύσω πρὸς τὸν Θεόν μου.
32. Καὶ τότε ὁρῶ τί ἔσται πάντα τὰ ἔσχατα τῶν (3) ἁμαρτωλῶν.
33. Ὅμως (4) διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν εὐτρέπισας αὐτοῖς κολάσεις αἰωνίας
34. Διεσκόρπισας αὐτοὺς ἀπὸ σοῦ διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς καρδίας αὐτῶν.
D 35. Πῶς ἐγένοντο εἰς ἀφανισμόν;
36. Ἀπέθανον, καὶ ἀπώλοντο διὰ τὸν ἄδικον πλοῦτον αὐτῶν.
37. Ὥσπερ ὁ ἐνυπνιαζόμενος ἐρᾷ (5) πολλάκις ἑαυτὸν ἐν πλούτῳ ὄντα, δι' ὑπρισθεὶς δὲ οὐδὲν ἔχει, οὕτω γέγονε καὶ τούτοις ὁ πλοῦτος αὐτῶν.
38. Κύριε, ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἀποῤῥίψεις αὐτοὺς ἀπὸ (6) προσώπου σου.
39. Ὅτι ἐθλιβόμην ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἐτάκην ὅλως.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ εἰ ἔλεγον, etc., ὅτι οὕτως λογίσομαι, etc. Ultimum *καὶ* deest.
(2) Καὶ ἐνεθυμήθην, καὶ ἔγνων, ὅτι θλίψις νῦν ἐστιν ἐν τῷ κόσμῳ τῷ κατὰ Θεὸν ὄντι.
(3) Ἔσται τὰ ἔσχατα πάντων τῶν, etc.
(4) Ὁμοίως, etc., εὐτρέπισα, etc., sed altera lectio præferenda.
(5) Ὁρᾷ, etc., mox διυπνισθεὶς, etc., οὕτως γέγονεν οὐδὲν καί, etc.
(6) Ἀπὸ τοῦ.

40. Κἀγὼ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων· A
41. Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί.
42. Κἀγὼ διαπαντὸς μετὰ σοῦ·
43. Ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου·
44. Καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδήγησάς με·
45. Καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με.
46. Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ;
47. Καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς;
48. Ἐξέλιπεν ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου, ὁ Θεὸς (a) τῆς καρδίας μου·
49. Καὶ ἡ μερίς μου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.
50. Ὅτι ἰδοὺ οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται·
51. Ἐξωλόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ.
52. Ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ ἀγαθόν ἐστι·
53. Τίθεσθαι ἐν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐλπίδα μου. B
54. Τοῦ ἐξαγγεῖλαί με πάσας τὰς αἰνέσεις σου,
55. Ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.

40. Et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi:
41. Jumentum factus sum apud te.
42. Et ego semper tecum:
43. Tenuisti manum dexteram meam·
44. Et in consilio tuo deduxisti me:
45. Et cum gloria suscepisti me.
46. Quid enim mihi est in cœlo?
47. Et a te quid volui super terram?
48. Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei:
49. Et pars mea Deus in æternum.
50. Quia ecce qui elongant se a te, peribunt:
51. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.
52. Mihi autem adhærere Deo, bonum est:
53. Ponere in Domino Deo spem meam.
54. Ut annuntiem omnes laudes tuas,
55. In portis filiæ Sion.

(a) Vers. 49, Ὁ Θεός, etc., τὸν αἰῶνα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

40. Καὶ ἐξουδενωμένος ἤμην παρ' αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἔμελέ μοι.
41. Καὶ ὡς κτῆνος ἤμην παρὰ σοὶ τῷ βουλήματι ἐπιθέμενος πάντῃ (1).
42. Ὁ Κύριος λέγει πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐγὼ διὰ τοῦτο ἤμην διαπαντὸς μετὰ σοῦ.
43, 44. Καὶ ὡς κτῆνος, ὅπου ἐὰν ὡδήγησέ (2) με ἡ χείρ σου καὶ τὸ θέλημά σου, ἐπορευόμην. C
45. Καὶ νῦν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου μετὰ δόξης προσελάβου με.
46. Τί γάρ μοί ἐστιν ἄλλο ἐν τῷ οὐρανῷ, εἰ μὴ διὰ τῆς χάριτός σου δοξασθήσομαι (3) ὑπὸ σοῦ;
47. Καὶ ἔτι ὢν ἐν τῇ γῇ τοῦτο ἠθέλησα παρὰ σοῦ.
48. Οὐδὲν θέλημα τῆς καρδίας μου, ἢ τῆς σαρκός μου ἐποιούμην.
49. Ἀλλ' ἐν (4) παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν ὁ Θεός μου ὑπάρχει.
50, 51. Οἱ ἀποσχοινίζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ (5) ἀπολοῦνται.
52. Ἐμοὶ δὲ τὸ ἀχώριστον εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμητέον (6) ἐστί.
53. Πᾶσαν τὴν μέριμνάν σου (7) ἐπίῤῥιψον ἐπ' αὐτόν. D
54. Τοῦ διηγεῖσθαί (8) με τὰς εὐεργεσίας σου.
55. Ἀπαύστως ἀνυμνοῦντά σε ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

40. Et contemptus fui ab ipsis, et neglexi.
41. Et veluti jumentum fui apud te, omni voluntati tuæ deditus.
42. Et Dominus dicit ad eum, et ego propterea fui semper tecum.
43, 44. Et veluti jumentum, quocunque deduxit me manus tua, et voluntas tua, procedebam.
45. Et nunc in regno tuo cum gloria suscepisti me.
46. Quid enim mihi est aliud in cœlo, nisi ut per gratiam tuam a te glorificer?
47. Et adhuc vivens in terra hoc volui a te.
48. Nullam voluntatem cordis mei, et carnis meæ effeci.
49. Sed omni in re, et in omnibus Deus meus est.
50, 51. Sejungentes seipsos a te peribunt.
52. Mihi autem non separari a Deo in votis est.
53. Omnem curam tuam jacta super eum [88].
54. Ut enarrem beneficientias tuas.
55. Indesinenter te laudans in superna Jerusalem.

[88] Psalm. LIV, 23.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῷ βουλήματί σου ἐπιθόμην πάντα.
(2) Ὁδηγήσει.
(3) Δοξασθῆναί με.
(4) Ἀλλὰ τὰ πάντα ἐν, etc.
(5) N. 50. Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἀποσχοινίζοντες ἀπὸ σου ἑαυτούς, etc. N. 51. Περὶ εἰδώλων λέγει.
(6) Ἐπιθυμητόν.
(7) Μου.
(8) Διηγήσασθαί.

Intellectus Asaph. *PSALM. LXXIII.*

1. Ut quid, Deus, repulisti in finem?
2. Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?
3. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio :
4. Redemisti virgam hæreditatis tuæ :
5. Mons Sion, in quo habitasti in eo.
6. Leva manus tuas in superbias eorum in finem :
7. Quanta malignatus est inimicus in sancto tuo?
8. Et gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ.
9. Posuerunt signa sua signa, et non cognoverunt,
10. Sicut in exitu super summum.
11. Quasi in silva lignorum, securibus exciderunt januas ejus :
12. In idipsum in securi, et ascia dejecerunt eam.
13. Incenderunt in igne sanctuarium tuum :
14. In terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

A *Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛ. ΟΓ'.*

1. Ἵνα τί, ὁ Θεὸς, ἀπώσω εἰς τέλος;
2. Ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου;
3. Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου, ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς·
4. Ἐλυτρώσω ῥάβδον κληρονομίας σου·
5. Ὄρος Σιὼν τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ.
6. Ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος.
7. Ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ ἁγίῳ σου (a),
8. Καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου.
9. Ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα, καὶ οὐκ
B ἔγνωσαν,
10. Ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω.
11. Ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων, ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας (b) αὐτῆς·
12. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέῤῥαξαν αὐτήν.
13. Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου (c)·
14. Εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσαν τὸ σκήνωμα τοῦ ὀνόματός σου.

(a) Ἐν τοῖς ἁγίοις σου. At in marg. eod. charact., ἐν τῷ ἁγίῳ σου.
(b) Ῥίζας. In marg. autem eod. charact. θύρας.
(c) Τοῦ Θεοῦ pro σου

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Συνέσεως τῷ Ἀσάφ*. Τοῦτο οὖν λέγει περὶ τῶν εἰς σύνεσιν ἐρχομένων ἐκ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπιστρεφόντων ἐπὶ τὸν Κύριον. Ἀσὰφ γὰρ ἑρμηνεύεται *συναγωγή*.

Titulus præpositus continet : *Intellectus Asaph*. Hoc igitur significat : de venientibus in intellectum ex populo Judæorum, et se convertentibus ad Dominum. *Asaph* enim interpretatur *synagoga*.

1. Gentem Judæorum.
2. Minatus es iratus eo quod ipsi epularentur supra montes, et sub arbores idololatrantes.
3. Memor esto, quod ab initio propter misericordiam tuam possedisti eos, ut salvares ex Ægypto.
4. Sanctos tuos.
5. In choro sanctorum.
6. Contra dæmones.
7. Diabolus contra populum fidelem.
8. Judæi qui te crucifixerunt.
9. Cognoverunt voces prophetarum veras esse, et falso eas interpretati sunt.
10. Auxerunt nunc peccata, quæ peccaverunt in exitu Ægypti
11. Ut ligna infructifera ad comburendum parata, ita facti sunt eorum principes.
12. In peccatis, et iniquitatibus exsistentes conciderunt.
13. Contaminaverunt peccato templum Dei.
14. Carnalibus concupiscentiis, quas perpetrarunt, ita ut blasphemaretur Deus.

C 1. Τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων.
2. Ἠπείλησας θυμωθεὶς ἐπιβόσκεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ τὰ δένδρα εἰδωλολατροῦντας.
3. Μνήσθητι, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς διὰ τὸ ἔλεός σου ἐκτήσω αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου ἐπὶ τὸ (2) σῶσαι.
4. Τοὺς ἁγίους σου.
5. Ἐν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων.
6. Κατὰ τῶν δαιμόνων.
7. Ὁ διάβολος κατὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ.
8. Οἱ Ἰουδαῖοι σταυρώσαντές σε.
9. Ἔγνωσαν τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν, ὅτι ἀληθεῖς εἰσι, καὶ παρελογίσαντο αὐτάς.
10. Πλέον νῦν ἥμαρτον, ὧν ἥμαρτον εἰς τὴν ἔξοδον Αἰγύπτου.
D 11. Ὡς ξύλα ἄκαρπα εἰς καῦσιν ὄντα, οὕτως ἐγένοντο οἱ ἄρχοντες αὐτῶν.
12. Ἐν ἁμαρτίαις καὶ ἀνομίαις ὄντες κατέπεσον (3).
13. Διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐμόλυναν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ.
14. Δι' ὧν ἔπραττον σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν βλασφημεῖσθαι τὸν Θεόν (4).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Διὰ τό.
(3) Κατέπεσαν.
(4) Τὸν Θεὸν παρεσκεύαζον.

15. Εἶπον (a) ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν αἱ συγγένειαι αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτό· A
16. Δεῦτε καὶ καταπαύσωμεν πάσας τὰς ἑορτὰς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς γῆς.
17. Τὰ σημεῖα αὐτῶν οὐχ εἴδομεν·
18. Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι.
19. Ἕως πότε, ὁ Θεὸς, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός;
20. Παροξυνεῖ ὁ ὑπεναντίος τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος;
21. Ἵνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου;
22. Καὶ τὴν δεξιάν σου ἐκ μέσου τοῦ κόλπου σου εἰς τέλος;
23. Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων,
24. Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.
25. Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν·
26. Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος. B
27. Σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος·
28. Ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι.
29. Σὺ διέῤῥηξας πηγὰς καὶ χειμάῤῥους·
30. Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἠθάμ [Αἰθάμ].
31. Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα, καὶ σή ἐστιν ἡ νύξ·
32. Σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον.
33. Σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὅρια τῆς γῆς·

15. Dixerunt in corde suo cognationes eorum simul:
16. Venite et quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.
17. Signa nostra non vidimus:
18. Non est amplius propheta, et nos non cognoscet amplius.
19. Usquequo, Deus, improperabit inimicus?
20. Irritabit adversarius nomen tuum in finem?
21. Utquid avertis manum tuam?
22. Et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?
23. Deus autem rex noster ante sæcula,
24. Operatus est salutem in medio terræ.
25. Tu confirmasti in virtute tua mare:
26. Tu contrivisti [confregisti] capita draconum in aqua
27. Tu confregisti [contrivisti] caput draconis:
28. Dedisti eum escam populis Æthiopum
29. Tu dirupisti fontes et torrentes:
30. Tu siccasti fluvios Etham.
31. Tuus est dies, et tua est nox:
32. Tu fabricatus es auroram et solem.
33. Tu fecisti omnes terminos terræ:

(a) Εἶπαν, etc. In marg. cod. ἡ συγγένεια.

ATHANASII INTERPRETATIO.

15, 16. (1) Οἱ συγγενεῖς αὐτῶν οἱ δαίμονες ἐβουλεύσαντο· Ἐκκλῖναι ποιήσωμεν πάντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. C
17. Οὐχ ὁρῶμεν ἑαυτοὺς ἀποβλήτους ὄντας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων.
18. Οὐκ ἔστι τις ἐπὶ τῆς γῆς ὁ εὐαρεστῶν αὐτῷ, καὶ ἡμᾶς οὐκ ἔτι πολεμήσει.
19. Ἕως πότε καυχᾶται ὁ διάβολος;
20. Ὁ αὐτός (2).
21, 22. Ἵνα τί ἀποκρύπτεις, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησας, τὸν Υἱόν σου τὸν μονογενῆ ἐν ἑαυτῷ, καὶ οὐ φανεροῖς αὐτὸν ἕως τέλους;
23. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος ὁ Υἱός σου βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος (3).
24. Ἐσταυρώθη.
25. Σὺ ἐστήριξας ἐν τῇ πίστει σου τὸν λαόν (4) σου. D
26, 27. (5) Τοῦ διαβόλου.
28. Ἔδωκας τὸν διάβολον εἰς ἀνάλωσιν τοῖς ἁγίοις σου. *Αἰθίοπες* γὰρ ἑρμηνεύονται *ταπεινοὶ*, ὅπερ εἰσὶ τῇ καρδίᾳ οἱ ἅγιοι.
29. Τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν.
30. Τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων. *Αἰθὰμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὑψηλὸς παροργισμὸς*, ὅπερ ἦσαν Ἰουδαῖοι (6).
31. Σή ἐστι καὶ ἡ πρώτη παρουσία, ἐν ᾗ ἐφώτισας τὰ πάντα, σή ἐστι καὶ ἡ συντέλεια τῶν αἰώνων.
32. Σὺ ἐποίησας υἱοὺς φωτὸς, καὶ ὡς τὸν ἥλιον λάμπειν τοὺς ἁγίους.
33. Τὰς ἐντολάς σου.

15, 16. Cognati eorum dæmones consultaverunt dicentes: Faciamus, ut omnes deficiant a Deo.
17. Non videmus nos ipsos projectos esse ab hominibus.
18. Nemo est in terra, qui ipsi complaceat, et nos non impugnabit amplius.
19. Usquequo gloriatur diabolus?
20. Ipse.
21, 22. Ut quid abscondis, per quem omnia fecisti, Filium tuum unigenitum in seipso, et non manifestas eum usque in finem?
23. Deus enim Verbum Filius tuus rex noster ante sæcula.
24. Crucifixus est.
25. Tu confirmasti populum tuum in fide tua.
26, 27. Diaboli.
28. Dedisti diabolum in consummationem sanctis tuis. *Æthiopes* enim interpretantur *humiles*, quales sunt corde sancti.
29. Apostolos, et eorum discipulos.
30. Populum Judæorum. *Ætham* enim interpretatur *alta irritatio*, quales erant Judæi
31. Tuus est prior adventus in quo omnia illuminasti, tua quoque est sæculorum consummatio.
32. Tu fecisti filios lucis, et uti solem splendere sanctos.
33. Præcepta tua.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 15. Καὶ οἱ συγ., etc., ἐβουλεύσαντο. N. 16. Ἐκκλῖναι, etc.
(2) Ὁ αὐτὸς διάβολος.
(3) Προαιώνιος.
(4) Τὸν κόσμον.
(5) N. 26. Τοῦ διαβόλου. N. 27, 28. Ἔδωκας, etc.
(6) Οἱ Ἰουδαῖοι.

A

34. Æstatem et ver tu plasmasti ea,
35. Memor esto hujus.
36. Inimicus improperavit Domino :
37. Et populus insipiens incitavit nomen tuum.
38. Ne tradas bestiis animam confitentem tibi :
39. Animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
40. Respice in testamentum tuum :
41. Quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.
42. Ne avertatur humilis factus, et confusus :
43. Pauper, et inops laudabunt nomen tuum.
44. Exsurge, Deus, judica causam tuam [meam]:

B

45. Memor esto improperiorum tuorum, quæ ab insipiente sunt tota die.
46. Ne obliviscaris vocem servorum tuorum :
47. Superbia eorum, qui oderunt te, ascendit semper [ascendit ad te semper].

In finem : ne corrumpas. Psalmus cantici Asaph. PSALM. LXXIV.

1. Confitebimur tibi, Deus :

34. Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἔπλασας αὐτά,
35. Μνήσθητι ταύτης.
36. Ἐχθρὸς ὠνείδισε τὸν Κύριον·
37. Καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου.
38. Μὴ παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι.
39. Τῶν ψυχῶν τῶν πενήτων σου μὴ ἐπιλάθῃ εἰς τέλος.
40. Ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου·
41. Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν.
42. Μὴ ἀποστραφήτω τεταπεινωμένος, καὶ (a) κατῃσχυμμένος·
43. Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου.
44. Ἀνάστα, ὁ Θεὸς, δίκασον τὴν δίκην σου [μου]·
45. Μνήσθητι τοῦ ὀνειδισμοῦ σου, τοῦ ὑπὸ ἄφρονος ὅλην τὴν ἡμέραν.
46. Μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φωνῆς τῶν οἰκετῶν σου·
47. Ἡ ὑπερηφανία τῶν μισούντων σε ἀνέβη διαπαντός [ἀνέβη πρὸς σὲ διαπ.].

Εἰς τὸ τέλος· μὴ διαφθείρῃς. Ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜ. ΟΔ'.

1. Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός·

(a) Καί deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

C

34. Sanctos tuos in quibus crescit lux tua, et germinant flores donorum tuorum, tu fecisti.
35. Memor esto igitur testamenti hujus.
36. Diabolus.
37. Judæorum populus.
38. Ne tradas dæmonibus supplices se tibi prosternentes.
39. Sanctorum tuorum.
40. In eosdem sanctos tuos.
41. Dæmones sibi adhærentibus.
42. Ne abjicias confugientem ad te.
43. Pauperes corde.
44, 45. Exsurge, et memor esto eorum, quæ fecit Satanas in hoc sæculo.

D

46. Sanctorum tuorum.
47. Superbia dæmonum, et hæreticorum cognita tibi est.

34. Τοῖς ἁγίοις [Τοὺς ἁγίους] σου, ἐν οἷς αὔξει τὸ φῶς σου, καὶ βλαστάνει τὰ ἄνθη τῶν χαρισμάτων σου, σὺ ἐποίησας.
35. Μνήσθητι οὖν τῆς τοιαύτης διαθήκης.
36. Ὁ διάβολος.
37. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.
38. Μὴ παραδῷς τοῖς δαίμοσι τοὺς προσπίπτοντάς σοι.
39. Τῶν ἁγίων σου.
40. Εἰς τοὺς αὐτοὺς ἁγίους σου.
41. Οἱ δαίμονες τῶν κολλωμένων αὐτῶν (1).
42. Μὴ ἀποβάλλῃ τὸν προσφεύγοντά σοι.
43. Οἱ πτωχοὶ τῇ καρδίᾳ.
44, 45. (2) Ἀνάστηθι, καὶ μνήσθητι ὧν ἐποίησεν ὁ Σατανᾶς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ.
46. Τῶν ἁγίων σου.
47. Ἡ ὑπερηφανία τῶν δαιμόνων καὶ τῶν αἱρετικῶν ἐγνωσμένη σοί ἐστιν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς· ᾠδῆς τῷ Ἀσὰφ ψαλμός*. Τοῦτο οὖν παραινεῖ ὁ ψαλμός· Μηδεὶς διαφθείρῃ (4) ἕως τέλους τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ψαλμὸς δὲ τῷ Ἀσὰφ, ὅπερ ἑρμηνεύεται *συναγωγή*, καὶ *συλλέγων*. Ταῦτα δὲ εἰς τὸν Κύριον ἑρμηνεύονται (5), τὸ *συλλέγων*, καὶ εἰς τὸν κόσμον, τῷ *συναγωγή*.

Titulus præpositus continet : *In finem, ne corrumpas, Psalmus cantici Asaph.* Hoc igitur psalmus suadet, ut nemo corrumpat usque in finem aliquod Dei præceptum. Psalmus autem *Asaph*, quod interpretatur *congregatio*, et *congregans*. Hæc autem *congregans* interpretatur de Domino, *congregatio* autem de mundo.

1. Confitebimur, Deus, nos servitio tuo addictos esse.

1. Ὁμολογήσομεν ἑαυτοὺς δεδουλῶσθαί σοι, ὁ Θεός.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτοῖς.
(2) N. 44. Ἐλθὲ, Κύριε· κρῖνον τὴν οἰκουμένην N. 45. Μνήσθητι τῶν ἐποίησεν etc.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως γρ. Mox ψαλμὸς τῷ Ἀσὰφ ᾠδῆς.
(4) Μὴ διαφθείρῃς.
(5) Ἑρμηνεύεται. Mox τὸ συναγωγή.

2. Ἐξομολογησόμεθά σοι, καὶ ἐπικαλεσόμεθα (*a*) τὸ A ὄνομά σου.
3. Διηγήσομαι τὰ θαυμάσιά σου·
4. Ὅταν λάβω καιρὸν, ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ.
5. Ἐτάκη ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ·

Διάψαλμα.

6. Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς.
7. Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε·
8. Καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι· Μὴ ὑψοῦτε κέρας.
9. Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν·
10. Καὶ μὴ λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν.
11. Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν,
12. Οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων, ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστι.
B
13. Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ.
14. Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου, οἴνου (*b*) ἀκράτου πλῆρες κεράσματος.
15. Καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη·
16. Πίωνται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς.
17. Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα·
18. Ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

2. Confitebimur tibi, et invocabimus nomen tuum.
3. Narrabo mirabilia tua :
4. Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.
5. Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea :

Diapsalma.

6. Ego confirmavi columnas ejus.
7. Dixi iniquis: Nolite inique agere :
8. Et delinquentibus : Nolite exaltare cornu.
9. Nolite extollere in altum cornu vestrum ;
10. Et nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
11. Quia neque ab oriente, neque ab occidente,
12. Neque a desertis montibus, quoniam Deus judex est.
13. Hunc humiliat, et hunc exaltat :
14. Quia calix in manu Domini, vini meri plenus misto.
15. Et inclinavit ex hoc in hoc, verumtamen fæx ejus non est exinanita :
16. Bibent omnes peccatores terræ.
17. Ego autem gaudebo in sæculum :
18. Cantabo Deo Jacob.

(*a*) Vers. 2. Καὶ ἐπικαλεσόμεθα, etc. Vers. 3. Διηγήσομαι πάντα τά, etc.
(*b*) Vers. 15, Οἴνου, etc. V. 16 Καὶ ἔκλινεν, etc. V. 17, Πλὴν ὁ, etc. V. 18, Πίωνται, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO

2. Δεηθῶμεν ἐπικεκλῆσθαι τὸ ὄνομά σου ἐφ' ἡμᾶς. C
3. Κηρύξω τὰ θαυματουργήματά σου.
4. Ἐν τῇ παρουσίᾳ μου λέγει ὁ Κύριος.
5. Ὑπὸ (1) τῆς ἁμαρτίας.
6. Τοὺς ἀποστόλους.
7. Τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων.
8. Τοῖς αὐτοῖς λέγει Ἰουδαίοις.
9. Μὴ λέγετε, ὅτι *Τέκνα Ἀβραάμ ἐσμεν*.
10. Καὶ μὴ λέγετε τῷ Υἱῷ, ὅτι *Ἄνθρωπος εἶ* (2) *σὺ, καὶ οὐχὶ Θεός*·
11, 12. Οὔτε τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν ἀνθρώπων (3) καὶ μέχρι δυσμῶν, ἢ τῶν ἐναντίων δυνάμεών τις κριτής ἐστιν ἢ μόνος ὁ Θεός.
13. Τὸν μὲν (4) εἰς γῆρας ἄγει, τὸν δὲ προκόπτειν τῇ ἡλικίᾳ [οὐ] ποιεῖ.
D
14. Ὅτι ὁ θάνατος πάντων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐστι, καὶ τοῦ (5) βρέφους, καὶ τοῦ νέου, καὶ τοῦ τελείου, καὶ τοῦ εἰς γῆρας ὄντος.
15. Καὶ ἤγαγεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πρεσβύτου εἰς τὸ βρέφος· ὅμως αὐτὸς ὁ θάνατος ἀκμὴν πέρας οὐκ ἔλαβεν.
16. Ἕως σου ἔλθῃ εἰς πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς.
17. Εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα λέγει.
18. Ὕμνον ἀναπέμψω τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

2. Orabimus, ut invocetur nomen tuum super nos.
3. Prædicabo mirabilia opera tua.
4. In adventu meo dicit Dominus.
5. A peccato.
6. Apostolos.
7. Populo Judæorum.
8. Iisdem Judæis loquitur.
9. Nolite dicere, *Filii Abrahæ sumus* [86].
10. Et nolite dicere Filio, *Homo tu es, et non Deus* [87].
11, 12. Neque hominum ab ortu usque ad occasum, aut adversariarum potestatum aliquis judex est, præterquam solus Deus.
13. Hunc quidem ad senectutem adducit, illum autem ætate progredi non facit.
14. Quoniam mors omnium in ejus potestate est, et infantis, et juvenis, et viri, et senis.
15. Et adduxit eum a sene usque ad infantem : verumtamen ipsa mors adhuc finem non accepit.
16. Usquequo veniat in omnes peccatores terræ.
17. In futurum sæculum dicit ·
18. Hymnum reddam Deo Jacob.

[86] Joan. VIII, 33 37. [87] Joan. X, 33.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Ἐτάκησαν ὑπὸ, etc.
(2) Τῷ Ἰησοῦ· Ἄνθρωπος εἶ, etc.
(3) Τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν, etc. Mox εἰ μὴ μόνος, etc.
(4) Μὲν γάρ, etc., προκόπτειν τὴν διάνοιαν ποιεῖ.
(5) N. 15. Καὶ τοῦ, etc., καὶ τοῦ γηράσαντος. N. 16. Καὶ διήγαμεν αὐτὸ ἐκ τοῦ, etc. N. 17. Ὅμως, etc. N. 18. Ἕως οὗ ἔλθῃ, etc.

19. Et omnia cornua peccatorum confringam : A

20. Et exaltabitur cornu justi.

In finem, in laudibus : Psalmus Asaph. Canticum ad Assyrium. PSAL. LXXV.

1. Notus in Judæa Deus :

2. In Israel magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locus ejus :

4. Et habitatio ejus in Sion.

5. Ibi confregit potentias arcuum,

6. Scutum et gladium et bellum.

7. Illuminas tu mirabiliter a montibus æternis :

8. Turbati sunt omnes insipientes corde.

9. Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt,

10. Omnes viri divitiarum in manibus suis.

B 11. Ab increpatione tua, Deus Jacob,

12. Dormitaverunt qui ascenderunt equos.

13. Tu terribilis es, et quis resistet tibi ?

14. Ex tunc ira tua.

15. De cœlo auditum fecisti judicium :

19. Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω·

20. Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις· ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. Ὠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον. ΨΑΛ. ΟΕ'.

1. Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός·

2. Ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

3. Καὶ ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ·

4. Καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιών.

5. Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων,

6. Ὅπλον καὶ ῥομφαίαν καὶ πόλεμον.

7. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων·

8. Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ.

9. Ὕπνωσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὗρον οὐδὲν,

10. Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλούτου ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

11. Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακὼβ,

12. Ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις.

13. Σὺ φοβερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεταί σοι;

14. Ἀπὸ τότε ἡ ὀργή σου.

15. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Regna adversariarum potestatum.

20. In regno cœlorum.

19. Τῶν ἐναντίων δυνάμεων τὰς βασιλείας.

20. Ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις· ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. Ὠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.* Ἀσὰφ (2) ἑρμηνεύεται *συλλέγων*. Ἀσσύριος δὲ ἑρμηνεύεται *κατευθύνων*. Τοῦτο (3) λέγει ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων, εἰς ὕμνον ὁ ψαλμὸς εἴρηται (4), τουτέστι τῷ Κυρίῳ ᾠδῆς [Ἀσὰφ ᾠδή]· τὸ δὲ *πρὸς τὸν Ἀσσύριον* πρὸς τὸν διάβολον λέγει.

Titulus præpositus continet : *In finem, in laudibus, psalmus Asaph, canticum ad Assyrium. Asaph* interpretatur *colligens. Assyrius* autem interpretatur *dirigens :* hoc dicit in fine sæculorum, psalmus dictus est in laudem Asaph, hoc est, Domino canticum. Illud autem *ad Assyrium* contra diabolum significat.

1. Visus est in Judæa Deus. C

2. In hominibus videntibus eum, quod Deus est, magnum nomen ejus.

3. In Jerusalem enim erat locus ejus, *Salem* enim *pax* interpretatur.

4. Illic enim habitavit in Sion.

5, 6. Crucifixus enim in Sion, et Jerusalem, contrivit principatus, et potestates diaboli.

7. Prophetarum scripturas tu nobis mirabiliter aperis.

8. Judæi dicebant : *Unde hic litteras scit cum non didicerit* [88] ?

9. Custodientes sepulcrum Jesu.

10. Omnes principes Judæorum dederunt argentum militibus.

D 11. A jussione.

12. Milites *facti sunt velut mortui* [89].

13. Nihil enim est, quod sustinere possit excedentem gloriam tuam.

14. Ex quo peccare cœpit genus humanum.

15. E cœlo auditum est, quod judicium est.

1. Ἑωράθη ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός.

2. Ἐν τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς, μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

3. Ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ γὰρ ἦν ὁ τόπος αὐτοῦ. *Σαλὴμ* (5) γὰρ *εἰρήνη* ἑρμηνεύεται.

4. Ἐκεῖ γὰρ κατῴκει ἐν τῇ Σιών.

5, 6. Σταυρωθεὶς γὰρ ἐν τῇ Σιὼν καὶ (6) Ἱερουσαλὴμ, ἔτριψε τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου.

7. Τὰς Γραφὰς ἡμῖν σὺ θαυμαστῶς διανοίγεις τῶν προφητῶν.

8. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον· *Πόθεν οὗτος οἶδε γράμματα μὴ μεμαθηκώς;*

9. Οἱ τηροῦντες τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ.

10. Πάντες οἱ ἄνδρες [ἄρχοντες] τῶν Ἰουδαίων ἔδωκαν ἀργύρια τοῖς στρατιώταις.

11. Ἀπὸ τῆς κελεύσεως (7).

12. Οἱ στρατιῶται *ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί*.

13. Οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ δυνάμενον φέρειν τὴν ἄστεκτον δόξαν σου.

14. Ἀφ' οὗ ἤρξατο ἁμαρτάνειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων (8).

15. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀκουστὸν ἐγένετο, ὅτι ἐστὶ κρίσις.

[88] Joan. VII, 15. [89] Matth. XXVIII, 4.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ἀσὰφ γὰρ, etc.
(3) Τοῦτο οὖν, etc.
(4) Εἴρηται τῷ συλλέγοντι.
(5) Ἱερουσαλήμ, etc.
(6) Καὶ τῇ, etc., συνέτριψε.
(7) Κελεύσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ.
(8) In cod. legitur tantum τῶν ἀνθρώπων.

16. Γῆ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασεν. ἐν τῷ ἀναστῆναι A εἰς κρίσιν τὸν Θεόν·
17. Τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς.
18. Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεταί σοι·
19. Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἑορτάσουσί σοι.
20. Εὔξασθε καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν.
21. Πάντες οἱ κύκλῳ αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα,
22. Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων,
23. Φοβερῷ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ· ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

ΨΑΛΜ. ΟϚʹ.

1. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα,
2. Φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ προσέσχε μοι.
3. Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα,

16. Terra tremuit et quievit, cum exsurgeret in judicium Deus:
17. Ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.
18. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi:
19. Et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.
20. Vovete, et reddite Domino Deo vestro.
21. Omnes qui in circuitu ejus afferent munera,
22. Terribili et auferenti spiritum principum.
23. Terribili apud reges terræ.

In finem, pro Idithum: Psalmus Asaph.

PSALM. LXXVI.

1. Voce mea ad Dominum clamavi,
2. Voce mea ad Deum, et intendit mihi.
3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi,

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Τὰ ἔθνη πάντα ἐπαίσαντο ἀπὸ τῆς καρδίας (1) B τοῦ κόσμου, ἐν τῷ τὸν Θεὸν ἐλθεῖν ἐπὶ τῆς γῆς.
17. Τοὺς καταπραϋνομένους [καταπαυομένους] (2) ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
18. Ὅταν οἱ λογισμοί μου κατηγοροῦσιν, ἢ καὶ ἀπολογοῦνται.
19. Τῶν ἐνδεικνυμένων *τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτοῖς* (3) *τῆς συνειδήσεως*.
20. Ἃ ἐπηγγείλασθε ἐν τῷ βαπτίσματι πληρώσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν.
21. Οἱ ἅγιοι αὐτοῦ ἀγάγωσιν αὐτῷ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης,
22. Τῷ ἰσχυρῷ, καὶ δυνατῷ τῷ (4) ἀφαιροῦντι τὰς ψυχὰς τῶν ἐν ἐξουσίᾳ ὄντων.
23. Δυνατοῖς ὑπὲρ τοὺς βασιλέας (5) τῆς γῆς. C

16. Gentes omnes mundi corde conciderunt, cum Deus venit in terram.
17. Cessantes a peccato.
18. Cum cogitationes meæ accusabunt, aut defendent.
19. Ostendentium *opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia* [**].
20. Quæ promisistis in baptismo Domino Deo nostro implete.
21. Sancti ejus afferent ipsi opera justitiæ.
22. Forti et potenti auferenti animas eorum, qui sunt in potestate.
23. Potenti super reges terræ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ· ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.* Τοῦτο οὖν λέγει· Ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος *ὑπὲρ κριτοῦ τοῦ ἐρχομένου* (7)· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ *Ἰδιθούμ*. Εἶτα· *Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ*, τουτέστι *ψαλμὸς τῷ συλλέγοντι*. Ἀσὰφ γὰρ ἑρμηνεύεται *συλλέγων*, ὅπερ ἐστὶν ὁ Κύριος, ὁ πάντας συνάγων (8).

Titulus præpositus continet: *In finem, pro Idithum, psalmus Asaph.* Hoc igitur significat: in consummatione sæculi *pro Judice adveniente;* ita enim interpretatur *Idithum*. Deinde: *psalmus Asaph*, hoc est, *psalmus colligenti. Asaph* enim interpretatur *colligens*, qualis est Dominus, qui omnes congregat

1. Ἐκ πόνου καὶ συνοχῆς τῆς καρδίας μου ἐβόησα πρὸς σὲ (9), Κύριε ὁ Θεός.
2. Καὶ ἡ φωνή μου ἠκούσθη παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ προσέσχε, τοῦ πληρῶσθαι (10) τὴν δέησίν μου.
3. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἁμαρτίας μου τὸν Θεὸν ἐπεζήτησα. D

1. E labore, et cordis mei angustia clamavi ad te, Domine Deus.
2. Et vox mea audita est a Deo, et intendit, ut impleret deprecationem meam.
3. Tempore peccati mei Deum exquisivi.

[**] Rom. II, 15.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπαύσαντο ἀπὸ τῆς κακίας.
(2) Τοὺς καταπραϋνομένους, etc.
(3) Αὐτῶν.
(4) *Τῷ* deest: mox ζώντων pro ὄντων.
(5) Δυνατῷ ὑπὲρ τοὺς βασιλεῖς.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(7) Ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς κριτοῦ.
(8) Συλλέγων.
(9) Ἐφώνησα πρὸς σέ. Deest *Κύριε ὁ Θεός.*
(10) Προσέσχε μοι, τοῦ πληρῶσαι.

A 4. Manibus meis nocte coram eo, et non sum deceptus.
5. Renuit consolari anima mea:
6. Memor fui Dei, et delectatus sum:
7. Exercitatus sum, et defecit spiritus meus.
8. Anticipaverunt vigilias oculi mei:
9. Turbatus sum, et non sum locutus.
10. Cogitavi dies antiquos:
11. Et annos æternos in mente habui, et meditatus sum:
12. Nocte cum corde meo exercitabar, et scopebat spiritus meus.
13. Nunquid in æternum projiciet Dominus?
14. Et non apponet ut complacitior sit adhuc?
15. Aut in finem misericordiam suam abscindet, consummavit verbum a generatione in generationem?
16. Nunquid obliviscetur misereri Deus
17. Aut continebit in ira sua misericordias suas?

4. Ταῖς χερσί μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην.
5. Ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχή μου·
6. Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην·
7. Ἠδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου.
8. Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου·
9. Ἐταράχθην, καὶ οὐκ ἐλάλησα.
10. Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας·
11. Καὶ ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην, καὶ ἐμελέτησα.
12. Νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου.
13. Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπώσεται Κύριος;
14. Καὶ οὐ προσθήσει τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι;
B 15. (a) Ἢ εἰς τέλος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει, συνετέλεσε ῥῆμα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;
16. Μὴ ἐπιλήσεται τοῦ οἰκτειρῆσαι ὁ Θεός,
17. Ἢ συνέξει ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ;

(a) Vers. 15. Ἢ εἰς τέλος ἀποκόψει τὸ ἔλεος αὐτοῦ. V. 16. Συνέτελε, etc. V. 17. Μὴ ἐπιλήσεται, etc. V. 18. Ἢ συνέξει, etc. V. 19. Καὶ εἶπα, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Corde meo in silentio eum deprecatus sum, et non deceptus sum a cogitationibus subeuntibus mihi.
5. Desperavit de se anima mea propter subingredientia in eam.
C 6. Verumtamen Domini recordatus lætatus sum.
7. Cogitavi mecum, quæ ad me spectabant, et ad nihilum redactus sum.
8. Præmunivi mente mea mihi ipsi.
9. Turbatus sum a cogitationibus meis, et silui.
10. Et cogitavi dies meos præteritos, in quibus peccavi.
11. Et in mente habui vitam æternam, et æternum supplicium.
12. In silentio manens conferebam hæc in corde meo, et in sollicitudine multa fui dicens:
13. Nunquid perpetuo projiciet me Deus?
D 14. Et non permanebit voluntas ejus erga me?
15. Aut omnino misericordiam suam abscindet a me?
16. Nunquid super me cessabit Deus misereri?
17. Aut propter iram suam contra me a largiendis mihi miserationibus suis se continebit?

4. Τῇ καρδίᾳ μου ἐν ἡσυχίᾳ ἐδεήθην αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἠπατήθην ὑπὸ τῶν λογισμῶν τῶν ὑπερεχομένων (1) μοι.
5. Ἀπεῖπεν ἑαυτῆς ἡ ψυχή μου διὰ τὰ ὑπεισερχόμενα αὐτῇ.
6. Ὅμως εὐφράνθην μνησθεὶς τοῦ Κυρίου (2).
7. Ἐνεθυμήθην τὰ κατ' ἐμαυτὸν, καὶ εἰς ὀλίγον ἦλθον.
8. Προησφαλισάμην τῇ διανοίᾳ μου [ἐμαυτῷ] ἑαυτῷ (3).
9. Ἐταρασσόμην ὑπὸ τῶν ἐνθυμήσεών μου, καὶ ἡσύχασα.
10. Καὶ διελογιζόμην τας προτέρας μου ἡμέρας, ἐν αἷς ἥμαρτον.
11. Καὶ ἐμνήσθην τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως (4).
12. Ἐν ἡσυχίᾳ ὢν συνέβαλλον ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ ἐν ἀγῶνι πολλῷ ἐγενόμην λέγων·
13. Ἆρα μὴ τελείως ἀποῤῥίψει με ὁ Θεός (5);
14. Καὶ οὐχ ἐπιμενεῖ τοῦ θελῆσαί με;
15. Ἢ (6) τελείως τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει ἀπ' ἐμοῦ;
16. Μὴ ἐπὶ ἐμοῦ ἄρα παύσεται ὁ Θεὸς τοῦ μὴ οἰκτειρῆσαι;
17. Ἢ διὰ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ τὴν πρὸς ἐμὲ συνέξει πρὸς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ τοῦ μὴ δοῦναι;

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὑπεισερχομένων.
(2) Ὅμως ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ ηὐφράνθην.
(3) Τὴν διάνοιάν μου εἰς ἑαυτόν.
(4) Κοιτάσεως.
(5) Ὁ Κύριος.
(6) N. 15. Ἀπ' ἐμοῦ λέγει. N. 16. Ἐγὼ οἶδα, ὅτι ἐθέσπισε τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ ἐλέην ἀδιαλείπτως. N. 17. Μὴ ἐπὶ ἐμοῦ ἄρα παύσεται τοῦ οἰκτηρῆσαι ὁ Θεός; N. 18. Ἢ διὰ τὴν, etc., συνέξει τοὺς οἰκτιρμούς, etc., *πρός* non exstat in cod. N. 19. Καὶ εἶπα· deest *Κύριε*.. mox ἵλεώς μοι γενοῦ.

18. Καὶ εἶπα · Νῦν ἠρξάμην ·
19. Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.
20. Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου ·
21. Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θαυμασίων σου·
22. Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου ·
23. Καὶ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασί σου ἀδολεσχήσω.
24. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ἁγίῳ ἡ ὁδός σου ·
25. Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;
26. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια.
27. Ἐγνώρισας ἐν τοῖς λαοῖς τὴν δύναμίν σου ·
28. Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου τὸν λαόν σου,
29. Τοὺς υἱοὺς Ἰακὼβ καὶ Ἰωσήφ.
30. Εἴδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεός ·
31. Εἴδοσάν σε ὕδατα, καὶ ἐφοβήθησαν.
32. Ἐταράχθησαν ἄβυσσοι, πλῆθος ἤχους ὑδάτων·
33. Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι,
34. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται·
35. Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ.

A 18. Et dixi : Nunc cœpi :
19. Hæc mutatio dexteræ Excelsi.
20. Memor fui operum Domini :
21. Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.
22. Et meditabor in omnibus operibus tuis :
23. Et in adinventionibus tuis exercebor.
24. Deus, in sancto via tua :
25. Quis Deus magnus sicut Deus noster?
26. Tu es Deus, qui facis mirabilia :
27. Notam fecisti in populis virtutem tuam :
28. Redemisti in brachio tuo populum tuum,
29. Filios Jacob et Joseph.
30. Viderunt te aquæ, Deus :
31. Viderunt te aquæ et timuerunt.
B 32. Turbati sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum :
33. Vocem dederunt nubes,
34. Etenim sagittæ tuæ transeunt :
35. Vox tonitrui tui in rota.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Καὶ εἶπα · Κύριε, ὡς νῦν ἀρξαμένου μου κολλᾶσθαί σοι, ἔλεός μου γενοῦ.
19. Καὶ τὸ οὕτως μεταβληθῆναί με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν φόβον σου τῆς χάριτός σού ἐστιν.
20. Καὶ λοιπὸν ἐν νῷ ἔλαβον τί ἐστι τὸ εὐάρεστον (1) τῷ Κυρίῳ.
21. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς μνησθήσομαι τῶν δικαιωμάτων σου.
22. Καὶ ἐπιμενῶ πᾶσιν αὐτοῖς.
23. Καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς δικαιοσύνης σου τερφθήσομαι.
24. Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ Υἱῷ σου ἡ πίστις σου.
25. Περὶ οὗ Παῦλος ἔφη · *Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων.*
26. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ἰασάμενος ἐν (2) τῇ παρουσίᾳ σου πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου.
27. Ἐφανέρωσας τοῖς ἀνθρώποις τὸν Χριστόν σου.
28. Ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου.
29. Τοὺς τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν. *Ἰωσὴφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὀνείδου* [ὀνείδους] *ἀφαίρεσις*, ὅπερ εἰσὶ τὰ (3) ἔθνη.
30. Ἐπέγνωσάν σε οἱ δαίμονες.
31. Ἔλεγον γὰρ οἱ δαίμονες · *Τί σοι* [Ἔα τί ἡμῖν καὶ σοί. etc.] *ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ* (4);
32. Ἔκραζον γὰρ αὐτὸ (5) [τοῦτο αὐτό] · *Δεόμεθά σου, μὴ βασανίσῃς ἡμᾶς*· τὸ πλῆθος τοῦ λεγεῶνος τὸ εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθόν.
33. Οἱ προφῆται προανεφώνησαν περὶ αὐτοῦ.
34. Τὰ λόγιά σου ἠκούσθησαν.
35. Τὸ κήρυγμά σου ἐν τῷ κόσμῳ.

18. Et dixi : Domine, veluti nunc incipiente me adhærere tibi, esto misericordia mea.
19. Et ita me transferri a peccato in timorem tuum, gratiæ tuæ est.
20. Et demum in mente accepi, quod est beneplacens Domino.
21. Quoniam ab initio memor ero justificationum tuarum.
C 22. Et in omnibus ipsis permanebo.
23. Et delectabor in operibus justitiæ tuæ.
24. Deus, in Filio tuo fides tua.
25. De quo Paulus dicebat : *Magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus* [91].
26. Tu es Deus, qui sanasti in adventu tuo omnes qui erant sub dominatione diaboli.
27. Manifestasti Christum tuum hominibus.
28. In ipso Filio tuo.
29. Judæos et gentes. *Joseph* enim interpretatur *ablatio opprobrii*, quales erant gentes.
D 30. Cognoverunt te dæmones.
31. Dicebant enim dæmones : *Quid nobis et tibi*, etc., *Sanctus Dei* [92] ?
32. Clamaverunt enim hoc ipsum : *Obsecramus te ne torqueas nos* [93] : multitudo legionis descendens in abyssum.
33. Prophetæ prænuntiaverunt de ipso.
34. Eloquia tua audita sunt.
35. Prædicatio tua in mundo.

[91] Tit. II, 13; I Tim. II, 6. [92] Matth. VIII, 29; Marc. I, 24; Luc. IV, 34. [93] Marc. V, 7; Luc. VIII, 28.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀρεστόν.
(2) Ἐν deest.
(3) Ὀνείδου ἀφαίρεσις ὅπερ ἐστὶν τά, etc.
(4) Οἱ δαίμονες · Οἴδαμέν σε, τίς εἶ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.
(5) Αὐτῷ.

36. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: A
37. Commota est et contremuit terra.
38. In mari viæ tuæ.
39. Et semitæ tuæ in aquis multis:
40. Et vestigia tua non cognoscentur.
41. Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et Aaron.

Intellectus Asaph. PSALM. LXXVII.

1. Attendite, popule meus, legem meam:
2. Inclinate aurem vestram in verba oris mei.
3. Aperiam in parabolis os meum:
4. Loquar propositiones ab initio.
5. Quanta audivimus et cognovimus ea,
6. Et patres nostri narraverunt nobis:
7. Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera. B

36. Ἔφαναν αἱ ἀστραπαί σου τῇ οἰκουμένῃ·
37. Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.
38. Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου (a)·
39. Καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς·
40. Καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται.
41. Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου, ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών.

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜ. ΟΖ'.

1. Προσέχετε, λαός μου, τῷ νόμῳ μου·
2. Κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.
3. Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου·
4. Φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς·
5. Ὅσα ἠκούσαμεν, καὶ ἔγνωμεν αὐτὰ,
6. Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν.
7. Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν.

(a) In marg. cod. ἡ ὁδός σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36. Apostoli, inquit.
37. Cum timore audiverunt gentes.
38, 39, 40. Quoniam Dominus ambulavit supra mare stadia viginti quinque, aut triginta, ut inquit evangelista [91], quæ sunt plus minus tria millia.

41. In potestate filii tui. *Moyses* enim et *Aaron* de ipso interpretantur. *Moyses* quidem interpretatur *ablatio ex aqua*, quod ad Dominum refertur, assumptus enim est e mundo. C *Aaron* autem interpretatur *mons virtutis*, istud ipsum quoque convenire in Dominum invenies, quemadmodum Daniel dixit: quod *abscissus est lapis de monte sine manu, et implevit universam terram* [92]: hoc est Dominus.

36. Οἱ ἀπόστολοι, λέγει (1).
37. Μετὰ φόβου ὑπήκουον (2) τὰ ἔθνη.
38-40. Ὅτι περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης σταδίους, Κύριε, ἢ τριάκοντα [Κύριος εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα], ὡς (3) εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅπερ εἰσὶ χίλια τρίτον παρ' ὀλίγων [τρία παρ' ὀλίγον].

41. Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Υἱοῦ σου. *Μωϋσῆς* γὰρ καὶ *Ἀαρὼν* εἰς αὐτὸν ἑρμηνεύεται (4). *Μωϋσῆς* μὲν ἑρμηνεύεται *ἀναίρεσις ὕδατος*, ὅπερ εἰς τὸν Κύριον ἀναφέρεται· ἀνελήφθη γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου· *Ἀαρὼν* δὲ ἑρμηνεύεται *ὄρος δυνάμεως*, ὅπερ καὶ αὐτὸ εἰς τὸν Κύριον εὑρήσεις, καθὼς ὁ Δανιὴλ εἴρηκεν· ὅτι *Ἐτμήθη λίθος ἄνευ χειρὸς* (5) [ἀπεσχίσθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν vers. LXX], *καὶ ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην*· τουτέστιν, ὁ Κύριος.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Συνέσεως τῷ Ἀσάφ*, τουτέστι τῷ *λαῷ* τῷ εἰς σύνεσιν ὄντι. *Ἀσὰφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *συναγωγή*.

Titulus præpositus continet: *Intellectus Asaph*, hoc est *populo*, qui in intellectu est. *Asaph* enim interpretatur *congregatio*.

1. Intendite oculis mentis vestræ in legem meam.
2. Auscultate verbis oris mei. D
3. In Evangeliis.
4. Loquar in initio Evangelii parabolas.
5. Quæcunque audivimus a prophetis de te, et ipsis oculis vidimus ea.
6. Prophetæ.
7. In singulis generationibus ea enuntiantes.

1. Ἐνατενίσατε τῷ νόμῳ μου τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας (7) ὑμῶν.
2. Ὑπακούσατε τοῖς ῥήμασι τοῦ στόματός μου.
3. Ἐν Εὐαγγελίοις.
4. Φθέγξομαι ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου παραβολάς.
5. Ὅσα ἠκούσαμεν παρὰ τῶν προφητῶν περὶ σοῦ, καὶ αὐταῖς ὄψεσιν εἴδομεν αὐτά.
6. Οἱ προφῆται.
7. Κατὰ γενεὰν αὐτὰ (8) διηγούμενοι.

[91] Joan. VI, 19. [92] Dan. II, 34, 35.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Λέγει deest.
(2) Ὑπήκουσαν.
(3) Ὅτε περιεπάτησεν ἐν τῇ θαλάσσῃ σταδίους εἴκοσι πέντε, ἢ τριάκοντα, ὡς, etc., χίλια τεσσαρατρίτην παρολίγον.
(4) Ἑρμηνεύονται.
(5) Χειρῶν.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(7) Καρδίας.
(8) Αὐτά deest.

8. Ἀπαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου,

A

9. Καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ,

10. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε.

11. Καὶ ἀνέστησε μαρτύριον ἐν Ἰακώβ·

12. Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραήλ.

13. Ὅσα ἐνετείλατο τοῖς πατράσιν ἡμῶν,

14. Τοῦ γνωρίσαι αὐτὰ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν.

15. Ὅπως ἂν γνῷ γενεὰ ἑτέρα, υἱοὶ τεχθησόμενοι·

16. Καὶ ἀναστήσονται, καὶ ἀπαγγελοῦσιν (a) αὐτὰ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν.

17. Ἵνα θῶνται ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν ἐλπίδα αὐτῶν·

18. Καὶ μὴ ἐπιλάθωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ·

19. Καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκζητήσωσιν.

20. Ἵνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν,

21. Γενεὰ σκολιὰ καὶ παραπικραίνουσα·

B

22. Γενεά, ἥτις οὐ κατεύθυνε (b) τὴν καρδίαν ἑαυτῆς,

23. Καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

24. Υἱοὶ Ἐφραῒμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξον [τόξοις],

25. Ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

(a) Ἀναγγελοῦσιν. At in marg. ἀπαγγελοῦσιν.
(b) Κατηύθυνε. At in marg. κατεύθυνε.

8. Narrantes laudes Domini,

9. Et virtutes ejus,

10. Et mirabilia ejus, quæ fecit.

11. Et suscitavit testimonium in Jacob.

12. Et legem posuit in Israel.

13. Quanta mandavit patribus nostris,

14. Ut nota faceret ea filiis suis.

15. Ut cognoscat generatio altera, filii qui nascentur:

16. Et exsurgent et narrabunt ea filiis suis.

17. Ut ponant in Deo spem suam:

18. Et non obliviscantur operum Dei:

19. Et mandata ejus exquirant.

20. Ne fiant sicut patres eorum,

21. Generatio prava et exasperans;

22. Generatio, quæ non direxit cor suum,

23. Et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

24. Filii Ephraim intendentes et mittentes arcum [arcubus],

25. Conversi sunt in die belli.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων.

9. (1) Ἐπί τε τοῦ Φαραώ.

10. Καὶ τῶν λοιπῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ.

C

11. Τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

12. Τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἐν τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸν Θεὸν τῇ πίστει· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραήλ*.

13. Τοῖς προφήταις (2) προεμαρτύρησε τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα.

14. Τοῖς μέλλουσι καταντᾷν εἰς τὰ τέλη τῶν αἰώνων, τουτέστιν ἡμῖν.

15, 16. Κηρύξουσιν αὐτά.

17. Τὴν πίστιν αὐτῶν.

18. Τῶν παθημάτων αὐτοῦ.

19. Τὰς ἐν Εὐαγγελίοις.

20. Οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

21. Ὁ αὐτὸς λαὸς τῶν Ἰουδαίων.

22. Ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἐπίστευσαν αὐτόν (3).

D

23. Οὐκ ἐνεπίστευσαν τῷ Θεῷ, περὶ ὧν αὐτοῖς ἐπηγγείλατο.

24. Υἱοὶ ηὐξημένοι ἀντεπολέμουν τῷ Κυρίῳ. *Ἐφραῒμ* (4) γὰρ *ηὐξημένος* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἦν ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.

25. (5) Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου, οὗ ἐποιεῖτο ὁ Κύριος δι' αὐτούς, καὶ ἡμᾶς πρὸς τὸν διάβολον, ἀπεστράφησαν τὸν Κύριον τῇ ἀπιστίᾳ.

8. In Judæis.

9. Et in Pharaone.

10. Et in reliquis inimicis Israel.

11. Crucem suam.

12. Pater Filium in videntibus ipsum Deum per fidem; ita enim interpretatur *Israel*.

13. Prophetis prænuntiavit passiones in Christo.

14. Qui occursuri sunt in finibus sæculorum, hoc est nobis.

15, 16. Eas prædicabunt.

17. Fidem suam.

18. Passionum ejus.

19. Quæ in Evangeliis sunt.

20. Qui fuerunt in deserto.

21. Ipse populus Judæorum.

22. In adventu ejus eum non crediderunt.

23. Non crediderunt Deo de iis, quæ ipsis mandaverat.

24. Filii, qui aucti fuerant, repugnabant Domino. *Ephraim* enim interpretatur *auctus*, qualis erat Judæorum populus.

25. Et tempore belli, quod gessit Dominus propter ipsos, et propter nos contra diabolum, aversati sunt Dominum ob infidelitatem.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 9, 10. Ἐπὶ τῷ Φαραώ, καὶ τῶν, etc., usque ad Ἰσραήλ.
(2) N. 13. Τοῖς προφήταις. N. 14. Προμαρτύρασθαι, etc. N. 15. Τοῖς μέλλουσι, etc. N. 16. Κηρύξουσιν αὐτά.
(3) Αὐτῷ.
(4) Ἐφραΐμ, etc., mox ὅπερ ἐστιν.
(5) N. 25, 26. Καὶ ἐν τῷ, etc. N. 27. Καὶ τοῖς, etc., usq. ad καὶ τοῦ νόμου οὐκ ἠθέλησαν πείθεσθαι. N. 28, 29. Ἐπελάθοντο τὸ πῶς, etc.

26. Non custodierunt testamentum Dei.
27. Et in lege ejus noluerunt ambulare.
28. Et obliti sunt benefactorum ejus,
29. Et mirabilium ejus, quæ ostendit eis.
30. Coram patribus eorum, quæ fecit mirabilia,
31. In terra Ægypti, in campo Taneos
32. Interrupit mare, et perduxit eos :
33. Et statuit aquas quasi utrem.
34. Et deduxit eos in nube diei :
35. Et tota nocte in illuminatione ignis.
36. Interrupit petram in eremo :
37. Et adaquavit eos velut in abysso multa :
38. Et eduxit aquam de petra :
39. Et eduxit tanquam flumina aquas.
40. Et apposuerunt adhuc peccare ei :
41. In iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.
42. Et tentaverunt Deum in cordibus suis,

A 26. Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ.
27. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἠβουλήθησαν (a) πορεύεσθαι.
28. Καὶ ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ (b),
29. Καὶ τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ὧν ἔδειξεν (c) αὐτοῖς.
30. Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν, ἃ ἐποίησε θαυμάσια,
31. Ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἐν πεδίῳ Τάνεως.
32. Διέῤῥηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς·
33. Παρέστησεν ὕδατα ὡσεὶ ἀσκόν.
34. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ ἡμέρας·
35. Καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρός.
36. Διέῤῥηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ·
37. Καὶ ἐπότισεν αὐτοὺς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ.
B 38. Καὶ ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας·
39. Καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμοὺς ὕδατα.
40. Καὶ προσέθεντο ἔτι τοῦ ἁμαρτάνειν αὐτῷ
41. Παρεπίκραναν τὸν Ὕψιστον ἐν ἀνύδρῳ.
42. Καὶ ἐξεπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

(a) Ἤθελον. At in marg. ἠβουλήθησαν.
(b) Τοῦ Θεοῦ. In marg. αὐτοῦ.
(c) Ἔδωκεν. In marg. ἔδειξεν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

26. In iis quæ de Domino dicta sunt per prophetas.

27. Et ea quæ legis erant, noluerunt facere.

28, 29. Obliti sunt quomodo pertransivit ipsis omnibus benefaciens, et sanans omnes qui possidebantur a diabolo.

30. Coram principibus Judæorum, quæ fecit mirabilia.

31. In terra obtenebrata in gente, quæ nihil sublime agit. *Taneis* enim interpretatur *humilia jussus*, hoc est Judæi.

32. Aperuit corda eorum, ut cessarent a pristina eorum conversatione.

33. Et advocavit gentes mortuas ob peccatum.

34. In luce sua.

35. Et omnem tenebrosam priorem ipsorum conversationem commutans, in illuminatione gratiæ suæ deduxit eos.

36. Latus suum in mundo aperuit.

37. Sanguine suo adaquavit justificationes suas.

38. Ex latere suo.

39. Et ipsa aqua, quæ fluxit ex latere ejus illuminavit gentes.

40. Increduli Judæi.

41. Contristaverunt Spiritum sanctum in sterilitate animæ eorum.

42. Filium Dei in adventu suo.

26. Καὶ τοῖς εἰρημένοις περὶ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν προφητῶν.

C 27. Καὶ τὰ τοῦ νόμου οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι.

28, 29. Ἐπελάθοντο πῶς διῆλθεν εὐεργετῶν αὐτοὺς πάντας, καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

30. Ἔμπροσθεν τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων, ἃ ἐποίησε θαυμάσια.

31. Ἐν τῇ γῇ (1) ἐσκοτισμένῃ ἐν τῷ ἔθνει τῷ μηδὲν τέλειον ποιοῦντι. *Τάνις* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐντελλόμενος ταπεινά*, τουτέστιν οἱ Ἰουδαῖοι.

32. Διήνοιξε τὰς καρδίας αὐτῶν, τοῦ παύσασθαι (2) τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς.

33. Καὶ προσεκαλέσατο τὰ ἔθνη νενεκρωμένα (3) ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

34. Ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

D 35. Καὶ ὅλην τὴν σκοτεινὴν (4) τὴν προτέραν αὐτῶν ἀναστροφὴν μεταβαλὼν, ἐν τῷ φωτισμῷ τῆς χάριτος αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς

36. Τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ διήνοιξε.

37. Διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐπότισε (5) τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

38. Ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ.

39. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἐφώτισε τὰ ἔθνη.

40. Οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι.

41. Ἐλύπησαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ ἀκαρπίᾳ τῆς ψυχῆς αὐτῶν.

42. Τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῇ γῇ τῇ, etc., mox ἐντελλόμενοι.
(2) Interpretatio hujus vers. incipit a verbo παύσεσθαι.
(3) Νικώμενα.
(4) Τὴν σκοτίαν, ἣν τὴν προτέραν, etc.
(5) Ἐπότισεν αὐτούς, etc.

43. Τοῦ αἰτῆσαι βρώματα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. A
44. (a) Καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ·
45. Κἂν εἶπον· Μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἑτοιμάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ;
46. Ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραν, καὶ ἐῤῥύησαν ὕδατα.
47. Καὶ χείμαῤῥοι κατεκλύσθησαν.
48. Μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι;
49. Ἢ ἑτοιμάσαι τράπεζαν τῷ λαῷ αὐτοῦ;
50. Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος, καὶ ἀνεβάλετο·
51. Καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακώβ.
52. Καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.
53. Ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν ἐν (b) τῷ Θεῷ.
54. Οὐδὲ ἤλπισαν ἐπὶ τὸ σωτήριον αὐτοῦ.
55. Καὶ ἐνετείλατο νεφέλαις ὑπεράνωθεν·
56. Καὶ θύρας οὐρανοῦ ἀνέῳξε.
57. Καὶ ἔβρεξεν αὐτοῖς μάννα φαγεῖν· B
58. Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς.
59. Ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος·

43. Cum peterent escas animabus suis.
44. Et male locuti sunt de Deo:
45. Et dixerunt: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?
46. Quoniam percussit petram et fluxerunt aquæ·
47. Et torrentes inundaverunt.
48. Nunquid et panem poterit dare?
49. Aut parare mensam populo suo?
50. Ideo audivit Dominus et distulit;
51. Et ignis accensus est in Jacob:
52. Et ira ascendit in Israel.
53. Quia non crediderunt in Deo:
54. Nec speraverunt in salutari ejus.
55. Et mandavit nubibus desuper:
56. Et januas cœli aperuit.
57. Et pluit illis manna ad manducandum
58. Et panem cœli dedit eis.
59. Panem angelorum manducavit homo:

(a) Vers. 44. Καί, etc., usque ad εἶπον. V. 45. Μὴ δυνήσεται, etc.
(b) Ἐπί. In marg. ἐν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

43. Ἐν τῷ (1) ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας.

44. Ὅτε ἤρχοντο ἐξ Αἰγύπτου.

45. Ἀδύνατος τοῦ (2) ποιῆσαι τοῦτο ἔλεγον.

46, 47. (3) Νόμισον ἐκ τῆς πέτρας ἐδυνήθη ἐξαγαγεῖν ὕδωρ, διέξοδον, πλῆθος ὑδάτων· C

48. Μὴ δὲ (4) ἄρτον ἔχει, πόθεν Θεὸς δοῦναι ἐν τῇ ἐρήμῳ;

49. Ἄρτους καὶ κρέα;

50. Διὰ τοῦτο ἀκούσας αὐτῶν τότε ὁ Κύριος, μετὰ ταῦτα ἐχόρτασεν αὐτοὺς ἐν παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε τοὺς δώδεκα κοφίνους [*ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις*], καὶ τὰς ἑπτὰ σπυρίδας, ἵνα δείξῃ αὐτοῖς, ὅτι δύναται ἑτοιμάσαι τράπεζαν ἐν τῇ (5) ἐρήμῳ.

51. Καὶ θυμωθεὶς, εἰς ἀφανισμὸν ἔδωκεν αὐτούς (6).

52. Καὶ κατέφαγεν πλῆθος ἐξ αὐτῶν.

53, 54. Ὅτι οὔτε τὸ πρότερον οὔτε ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐπίστευσαν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. D

55. Τοῖς μετὰ ταῦτα προφήταις τοῖς [οἷς] περιέλαβον, μηκέτι (7) αὐτοῖς λαληθῆναι τὸν λόγον τῆς ζωῆς.

56. Τοὺς ἀποστόλους, δι' ὧν ἀνέῳξεν (8), εἰσέρχονται εἰς οὐρανοὺς οἱ πιστοί.

57. Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν αὐτοῖς.

58. Τὸν αὐτὸν Κύριον Ἰησοῦν τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ.

59. Τὸν ζωοποιοῦντα τοὺς ἀνθρώπους (9) ἔφαγεν ἕκαστος τῶν πιστευόντων αὐτῷ, ὅτι ἐστι Θεός.

43. Cum ipsi concupiscerent carnales concupiscentias.

44. Quando venerunt ex Ægypto.

45. Impotens est, dicebant, ad hoc faciendum.

46, 47. Puta, quoniam ex petra potuit educere aquas, exitum, multitudinem aquarum:

48. Nunquid autem panem habet, quem Deus dare possit in deserto?

49. Panem et carnem?

50. Ideo cum audivisset eos tunc Dominus, postea satiavit ipsos in adventu suo in deserto, quando [*tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos, et septem sportas* **], ut ostenderet eis, quod potest parare mensam in deserto.

51. Et iratus in interitum dedit eos.

52. Et ex eis multitudinem devoravit.

53, 54. Quoniam neque ante, neque in adventu ipsius Filio Dei crediderunt.

55. Post hæc prophetis, quos comprehenderunt, ne amplius eis loquerentur verbum vitæ.

56. Apostolos, per quos aperuit, unde fideles in cœlos ingrediantur.

57. Filium suum ad eos misit.

58. Ipsum Dominum Jesum credentibus in eum.

59. Vivificantem homines, manducavit unusquisque credentium ei, quod est Deus.

** Matth. xv, 37; Marc. vi, 43; viii, 8.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς τό.
(2) Ἀδύνατός ἐστι τοῦ, etc., τοῦτο non legitur.
(3) N. 46. Νόμισον ἐκ πέτρας, ἠδυνήθη ἐξαγαγεῖν ὕδωρ. N. 47. Διέξοδοι πλήθους ὑδάτων.
(4) Δὲ καὶ Θεός non leguntur.
(5) Τῇ deest.
(6) Αὐτοὺς ἔδωκεν.
(7) Τοῖς περὶ Ἄγαβον, μηκέτι, etc.
(8) Ἀνέῳξεν non legitur; εἰς τοὺς οὐρανούς, etc.
(9) Ἀγγέλους, etc. Deest αὐτῷ καὶ Θεός.

60. Cibaria misit eis in abundantia,
61. Transtulit austrum de cœlo :
62. Et induxit in virtute sua africum.
63. Et pluit super eos sicut pulverem carnes :
64. Et sicut arenam maris volatilia pennata.
65. Et ceciderunt in medio castrorum eorum,
66. Circa tabernacula eorum.
67. Et manducaverunt et saturati sunt nimis :
68. Et desiderium eorum attulit eis :
69. Non sunt fraudati a desiderio suo.
70. Adhuc esca erat in ore ipsorum,
71. Et ira Dei ascendit super eos.
72. Et occidit plurimos eorum :
73. Et electos Israel compedivit.
74. In omnibus his peccaverunt adhuc :
75. Et non crediderunt in mirabilibus ejus.
76. Et defecerunt in vanitate dies eorum :
77. Et anni eorum cum festinatione.
78. Cum occideret eos, tunc quærebant eum :
79. Et revertebantur, et diluculo veniebant ad Deum.

A 60. Ἐπισιτισμὸν ἀπέστειλεν αὐτοῖς εἰς πλησμονήν.
61. Ἀπῆρε νότον ἐξ οὐρανοῦ·
62. Καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ λίβα.
63. Καὶ ἔβρεξεν ἐπ' αὐτοὺς ὡσεὶ χοῦν σάρκας·
64. Καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά.
65. Καὶ ἐπέπεσον ἐν μέσῳ τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν,
66. Κύκλῳ τῶν σκηνωμάτων αὐτῶν.
67. Καὶ ἔφαγον, καὶ ἐνεπλήσθησαν σφόδρα·
68. Καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἤνεγκεν αὐτοῖς.
69. Οὐκ ἐστερήθησαν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν.
70. Ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.
71. Καὶ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀνέβη ἐπ' αὐτούς.
72. Καὶ ἀπέκτεινεν ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν·
73. Καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Ἰσραὴλ συνεπόδισεν.
74. Ἐν πᾶσι τούτοις ἥμαρτον ἔτι·
B 75. Καὶ οὐκ ἐπίστευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ.
76. Καὶ ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι αὐτῶν·
77. Καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν μετὰ σπουδῆς.
78. Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν·
79. Καὶ ἐπέστρεφον, καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεόν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

60. Vitam sempiternam.
61. Transtulit populum Judæorum de promissis suis.
62. Et adduxit eis ex Occidente Vespasianum.
63, 64. Multitudinem exercitus.
65. Pars eorum descendit in castra Judæorum.
66. Circumdederunt eos.
67. Plagis ab eo illatis.
68. Et sermonem quem locuti sunt crucifigentes Dominum dicentes : *Nos Cæsaris sumus* [97], attulit eis.
69. Quod exquisiverunt et adepti sunt.
70. Ex quo dicebant hoc in ore suo.
71. Fuit ipsa ira a Deo super eos.
72. Et occidit multitudinem eorum.
73. Et eorum reliquos, qui censebantur pios esse tradidit in servitutem.
74. Et rursus permanserunt in peccato.
75. Et non crediderunt eis, quæ facta sunt ipsi a Deo.
76. Et in vanitate mentis eorum perierunt.
77. Et anni eorum cum festinatione defecerunt.
78. Cum occideret eos scilicet quærebant eum.
79. Et veniebant, et confitebantur eum.

60. Ζωὴν ἀτελεύτητον (1).
61. Μετέστησε τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ (2).
62. Καὶ ἤγαγεν αὐτοῖς ἐκ τῆς Δύσεως Οὐεσπασιανόν (3).
C 63, 64. (4) Τὸ πλῆθος τοῦ στρατευομένου.
65. Τὰ μέλη αὐτῶν κατῆλθον εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν Ἰουδαίων.
66. Ἐκύκλωσαν αὐτούς.
67. Τὰς πληγὰς τὰς ἐναχθείσας (5) [ὑπ'] αὐτοῦ.
68. Καὶ τὸν λόγον, ὃν ἔλεγον σταυροῦντες τὸν Κύριον, ὅτι *Ἡμεῖς τοῦ Καίσαρός ἐσμεν*, ἤνεγκεν αὐτοῖς.
69. Ὃ ἐπεζήτησαν, καὶ ἔλαχον (6).
70. Ἀφ' οὗ ἔλεγον τοῦτο ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.
71. Ἦν αὐτὴ ἡ ὀργὴ ἐπ' αὐτοὺς περὶ (7) Θεοῦ.
72. Καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν ἀπέκτεινε.
73. Καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτῶν τοὺς νομιζομένους θεοσεβεῖς εἶναι εἰς δουλείαν ἔδωκεν.
D 74. Καὶ πάλιν ἐπέμενον τῇ ἁμαρτίᾳ.
75. Καὶ οὐκ ἐπίστευσαν τοῖς γεγενημένοις αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
76. Καὶ ἐν ματαιοτητι τοῦ νοὸς αὐτῶν ἀπώλοντο (8).
77. Καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν μετὰ σπουδῆς ἐξέλιπεν (9).
78. Ὅταν ἀπέκτεινεν (10) αὐτοὺς δῆθεν ἐξεζήτουν αὐτόν
79. Καὶ ἤρχοντο, καὶ ἐξωμολογοῦντο αὐτόν (11).

[97] Joan. xix, 15.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀνεκλιπῆ.
(2) Ἐκ τῶν ἐθνῶν τῶν πατρῴων αὐτοῦ.
(3) Τὸν Οὐεσπασιανόν.
(4) N. 63. Τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματος. N. 64. Τὰ βέλη αὐτῶν, καὶ ἦλθον εἰς. N. 65, 66. Καὶ ἐκύκλωσαν αὐτούς.
(5) Ἐνεδήσας αὐτοῖς.
(6) Ἔλαβον.
(7) Παρά.
(8) Ἀπολοῦντο.
(9) Αὐτῶν ματαίως ἐξέλιπον.
(10) Ἀπέκτενεν.
(11) Αὐτῷ.

80. Καὶ ἐμνήσθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστι· A
81. Καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος λυτρωτὴς αὐτῶν ἐστι.
82. Καὶ ἠγάπησαν αὐτὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν·
83. Καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτῷ.
84. Ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ·
85. Οὐδὲ ἐπιστώθησαν ἐν τῇ Διαθήκῃ αὐτοῦ.
86. Αὐτὸς δέ (*a*) ἐστιν οἰκτίρμων·
87. Καὶ ἱλάσεται ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν·
88. Καὶ οὐ διαφθερεῖ.
89. Καὶ πληθυνεῖ, τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ·
90. Καὶ οὐχὶ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ.
91. Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σάρξ εἰσι,
92. Πνεῦμα πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον.
93. Ποσάκις παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ;
94. Παρώργισαν αὐτὸν ἐν γῇ (*b*) ἀνύδρῳ; B
95. Καὶ ἐπέστρεψαν, καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεόν·
96. Καὶ τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ παρώξυναν.
97. Καὶ (*c*) οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ,
98. Ἡμέρας, ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς (*d*) ἐκ χειρὸς θλίβοντος.

80. Et rememorati sunt quia Deus adjutor est eorum:
81. Et Deus excelsus redemptor eorum est.
82. Et dilexerunt eum in ore suo:
83. Et lingua sua mentiti sunt ei.
84. Cor autem eorum non rectum cum eo:
85. Nec fideles habiti sunt in Testamento ejus.
86. Ipse autem est misericors:
87. Et propitius fiet peccatis eorum:
88. Et non disperdet.
89. Et abundabit, ut averteret iram suam:
90. Et non accendet omnem iram suam.
91. Et recordatus est, quia caro sunt,
92. Spiritus vadens, et non rediens.
93. Quoties exacerbaverunt eum in deserto?
94. In iram concitaverunt eum in terra inaquosa?
95. Et conversi sunt, et tentaverunt Deum
96. Et Sanctum Israel exacerbaverunt.
97. Et non recordati sunt manus ejus,
98. Die, qua redemit eos de manu tribulantis

(*a*) Γάρ. In marg. δέ.
(*b*) Γῇ deest in textu; at leg. in marg.
(*c*) Καί non legitur.
(*d*) Αὐτούς deest in textu; legitur in marg.; mox θλιβόντων, in marg. θλίβοντος.

ATHANASII INTERPRETATIO.

80, 81. Καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν ὅσα ἐποίησε τοῖς δυσὶ βασιλεῦσι τῶν Ἀμοῤῥαίων, καὶ τῶν Ἀμαλὴκ ἐν τῇ ὁδῷ. C
82. Καὶ συνετίθεντο τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ τῷ στόματι αὐτῶν.
83. Ἠρνήσαντο αὐτόν.
84. Ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπεῖχεν ἀπ' αὐτῶν (1).
85. Οὐδὲ ἠνείχοντο ἐπιθέσθαι (2) τῆς Διαθήκης αὐτοῦ.
86. Αὐτὸς δὲ μακρόθυμός ἐστιν.
87. Καὶ ἱλατεύει ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν.
88. Καὶ οὐκ ἀπόλλει (3) αὐτοὺς ἐκδεχόμενος τὴν μετάνοιαν αὐτῶν.
89. Καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπιμενεῖ (4) τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ.
90. Καὶ οὐκ ὀργίζει τελείως.
91. Μνημονεύει γάρ, ὅτι πλῆθός εἰσι. D
92. Ὅτι (5) ἐὰν ἀναχωρήσῃ αὐτῶν ἡ ψυχή, οὐκ ἔτι δύνανται μετανοῆσαι.
93, 94. Παρώξυναν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.
95, 96. Καὶ ἐποίουν ἑαυτοὺς τοὺς μετανοοῦντας.
97. Οὐκ ἐμέμνηντο τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.
98. Ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ λυτρούμενος αὐτοὺς ἐκ χειρὸς Φαραώ.

80, 81. Et ascendit in cor eorum quidquid fecit duobus regibus Amorrhæorum, et Amalec in via.
82. Et assensi sunt mandatis ejus ore suo.
83. Negabant eum.
84. Cor autem eorum longe aberat ab eo.
85. Neque sustinuerunt intendere Testamento ejus.
86. Ipse autem longanimis est.
87. Et propitius redditur peccatis eorum.
88. Et non perdit eos exspectans eorum pœnitentiam.
89. Et multum exspectabit ob suam bonitatem.
90. Et non irascitur usque in finem.
91. Recordatur enim, quod multitudo sunt.
92. Quod si recesserit ab eis anima, non amplius possunt pœnitere.
93, 94. Irritaverunt in corde eorum.
95, 96. Et finxerunt se ipsos pœnitentes.
97. Non recordati sunt pœnitentiæ ejus.
98. Quod ipse est, qui liberavit eos de manu Pharaonis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτοῦ.
(2) Πείθεσθαι τῇ Διαθήκῃ, etc.
(3) Ἀπολλύει.
(4) Ἐπιμένει.
(5) N. 92. Ὅτε ἄν, etc. N. 93, 94. Παρώξυναν non legitur. N. 95. Καί, etc. N. 96. Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

99. Sicut posuit in Ægypto signa sua,
100. Et prodigia sua in campo Taneos.
101. Et convertit in sanguinem flumina eorum,
102. Et imbres eorum, ne biberent.
103. Misit in eos cynomyiam, et comedit eos:
104. Et ranam, et disperdidit eos.
105. Et dedit ærugini fructus eorum:
106. Et labores eorum locustæ.
107. Occidit in grandine vineas eorum:
108. Et moros eorum in pruina.
109. Et tradidit grandini jumenta eorum.
110. Et possessionem eorum igni.
111. Misit in eos iram indignationis suæ,
112. Indignationem et iram et tribulationem,
113. Immissionem per angelos malos.
114. Viam fecit semitæ iræ suæ:
115. Et non pepercit a morte animarum eorum:
116. Et jumenta eorum in morte conclusit.
117. Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti,

A 99. Ὡς ἔθετο ἐν Αἰγύπτῳ τα σημεῖα αὐτοῦ,
100. Καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ ἐν πεδίῳ Τάνεως.
101. Καὶ μετέστρεψεν εἰς αἷμα τοὺς ποταμοὺς αὐτῶν,
102. Καὶ τὰ ὀμβρήματα αὐτῶν, ὅπως μὴ πίωσιν.
103. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν, καὶ κατέφαγεν αὐτούς.
104. Καὶ βάτραχον, καὶ διέφθειρεν αὐτούς.
105. Καὶ ἔδωκε τῇ ἐρυσίβῃ τοὺς καρποὺς αὐτῶν,
106. Καὶ τοὺς πόνους αὐτῶν τῇ ἀκρίδι.
107. Ἀπέκτεινεν ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν·
108. Καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχνῃ.
109. Καὶ παρέδωκεν εἰς χάλαζαν τὰ κτήνη αὐτῶν·
110. Καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν τῷ πυρί.
111. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ,
B 112. Θυμὸν καὶ ὀργὴν, καὶ θλίψιν,
113. Ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν·
114. Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ·
115. Καὶ οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου τῶν ψυχῶν αὐτῶν.
116. Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν εἰς θάνατον συνέκλεισε.
117. Καὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ,

ATHANASII INTERPRETATIO.

99. Quanta fecit in Ægypto.
100. Et mirabilia ejus in punitionibus.
101. *Et quoniam noluerunt habere Deum in cognitione, tradidit eos peccato eorum* [98].
102. Et corda eorum non dignatus est gratia sua.
103. Gentes, quæ eos in captivitatem redegerunt.
104. Et contrarias potestates.
105. Et tradidit concupiscentiæ corda eorum.
106. Et filios eorum in captivitatem gentibus.
107. In ira dejecit eorum gentem,
108. Et duritiam cordis eorum ob peccatum.
109. Et impios eorum tradidit in interitum,
110. Et multitudinem eorum diabolo.
111. Permisit ut in eos dominarentur adversariæ potestates.
112. Concupiscentias mundi.
113. Per immundos spiritus.
114. Concessit, ut tyrannide opprimerentur.
115. Quoniam noluerunt.
116. Et redarguit insipiens cor eorum exsistens in peccato.
117. Et post hæc contrivit laqueos diaboli.

99. Ὅσα (1) ἐποίησεν ἐν Αἰγύπτῳ.
100. Καὶ τὰ θαύματα (2) αὐτοῦ ἐν ταῖς κολάσεσι.
101. *Καὶ καθὼς οὐκ ἠθέλησαν τὸν* [*Θεὸν*] *ἔχειν* (3) *ἐν ἐπιγνώσει, εἴασεν αὐτοὺς τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν.*
C 102. Καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν οὐκ ἠξίωσε τῆς χάριτος αὐτοῦ.
103. Τὰ ἔθνη τὰ αἰχμαλωτίσαντα αὐτούς.
104. Καὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
105. Καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ παρέδωκε τὰς καρδίας αὐτῶν.
106. Καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς αἰχμαλωσίαν τοῖς ἔθνεσιν,
107. Ἐν ὀργῇ κατέβαλε τὸ ἔθνος αὐτῶν.
108. Καὶ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν τῇ ἁμαρτίᾳ.
109. Καὶ παρέδωκεν εἰς ἐξολόθρευσιν τοὺς ἀσεβέστους [ἀσεβεῖς] (4) αὐτῶν.
110. Καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν τῷ διαβόλῳ.
111. Εἴασεν αὐτοὺς κυριεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
D 112. Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου.
113. Διὰ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.
114. Συνεχώρησεν αὐτοὺς καταδυναστεύεσθαι.
115. Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν (5).
116. Καὶ ἤλεγξε τὴν ἀσύνετον αὐτῶν καρδίαν οὖσαν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.
117. Καὶ μετὰ ταῦτα συνέτριψε τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας (6).

[98] Rom. I, 28.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἃ pro ὅσα.
(2) Θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.
(3) Τὸν Θεὸν ἔχειν non legitur. Mox ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.
(4) Ἀσυνέτους.
(5) Ἠθέλησεν.
(6) Δυνάμεις.

118. Ἀπαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν, ἐν τοῖς σκηνώμασι Χάμ. A
119. Καὶ ἀπῆρεν ὡς πρόβατα τὸν λαὸν αὐτοῦ.
120. Καὶ ἀνήγαγεν αὐτοὺς ὡσεὶ ποίμνιον ἐν ἐρήμῳ.
121. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐπ' ἐλπίδι, καὶ οὐκ ἐδειλίασαν.
122. Καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐκάλυψε θάλασσα.
123. Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἁγιάσματος αὐτοῦ,
124. Ὄρος τοῦτο, ὃ ἐκτήσατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.
125. Καὶ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη·
126. Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας.
127. Καὶ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν B τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.
128. Καὶ ἐπείρασαν, καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον·
129. Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο.
130. Καὶ ἀπέστρεψαν, καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν·
131. Μετεστράφησαν εἰς τόξον στρεβλόν.
132. Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν·

118. Primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.
119. Et abstulit sicut oves populum suum :
120. Et perduxit eos tanquam gregem in deserto :
121. Et deduxit eos in spe, et non timuerunt :
122. Et inimicos eorum operuit mare.
123. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ,
124. Montem hunc, quem acquisivit dextera ejus.
125. Et ejecit a facie eorum gentes :
126. Et sorte divisit eis in funiculo distributionis.
127. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.
128. Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum :
129. Et testimonia ejus non custodierunt.
130. Et averterunt se, et non servaverunt pactum, quemadmodum et patres eorum :
131. Conversi sunt in arcum pravum.
132. Et in iram concitaverunt eum in collibus suis :

ATHANASII INTERPRETATIO.

118. Ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν τοῦ διαβόλου, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως. *Χὰμ γὰρ τολμηρὸς* ἑρμηνεύεται.
119. Καὶ ἐῤῥύσατο ὡς ἀπ' ἐλέου (1) τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ. C
120. Καὶ ἀνήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς φθορᾶς τῆς ἁμαρτίας τοῦ (2) βαπτίσματος.
121. Καὶ ὡδήγησαν (3) αὐτοὺς ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὴν ἁμαρτίαν.
122. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐθανάτωσε τὸ βάπτισμα.
123. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (4).
124. Ἡ Ἐκκλησία ἣν (5) περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.
125. Τοὺς δαίμονας ἐκ τῶν καρδιῶν αὐτῶν.
126. Ἐμέρισεν αὐτοῖς τὰ χαρίσματα τῆς χάριτος αὐτοῦ.
127. Καὶ ἡγεῖσθαι ἐποίησεν αὐτῶν τοὺς ἀποστόλους.
128. Οἱ μὴ πιστεύσαντες αὐτῷ Ἰουδαῖοι.
129. Τὰς μαρτυρίας τὰς εἰρημένας περὶ αὐτοῦ διὰ D τῶν προφητῶν.
130. Καὶ ἠρνήσαντο αὐτὸν, καθὼς οἱ πατέρες αὐτῶν.
131. Εἰς διδασκαλίαν οὐκ ὀρθήν.
132, 133. Ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

118. A principe eorum diabolo, et omni ejus potestate. *Cham* enim interpretatur *audax*.
119. Et veluti præ miseratione liberavit credentes in ipsum.
120. Et reduxit eos a corruptione peccati per baptismum.
121. Et deduxit eos in fide, et non timuerunt peccatum.
122. Adversarias potestates mortificavit baptismus.
123. In Ecclesiam.
124. Ecclesiam, quam comparavit proprio sanguine unigenitus Filius Dei.
125. Dæmones ex cordibus eorum.
126. Divisit eis dona gratiæ suæ.
127. Et constituit duces eorum apostolos.
128. Judæi, qui ipsi non crediderunt.
129. Testimonia dicta de ipso per prophetas.
130. Et negaverunt eum, quemadmodum patres eorum.
131. In doctrinam perversam.
132, 133. In cordibus eorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀπὸ λέοντος
(2) Διὰ τοῦ.
(3) Ὡδήγησεν.
(4) Τὴν Ἐκκλησίαν λέγει.
(5) Τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν, etc.

133. Et in sculptilibus suis ad æmulationem provocaverunt eum.
134. Audivit Deus, et sprevit,
135. Et ad nihilum redegit valde Israel.
136. Et repulit tabernaculum Silo,
137. Tabernaculum, quod habitavit in hominibus.
138. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum;
139. Et pulchritudinem eorum in manus inimicorum.
140. Et conclusit in gladio populum suum:
141. Et hæreditatem suam sprevit.
142. Juvenes eorum comedit ignis:
143. Et virgines eorum non sunt lamentatæ.
144. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt:
145. Et viduæ eorum non plorabuntur.
146. Et excitatus est tanquam dormiens Dominus,
147. Tanquam potens, et crapulatus a vino:
148. Et percussit inimicos suos in posteriora:
149. Opprobrium sempiternum dedit illis.
150. Et repulit tabernaculum Joseph:

A
133. Καὶ ἐν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν παρεζήλωσαν αὐτόν.
134. Ἤκουσεν ὁ Θεὸς, καὶ ὑπερεῖδε,
135. Καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα τὸν Ἰσραήλ.
136. Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σιλὼμ,
137. Σκήνωμα, ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις.
138. Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν.
139. Καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῶν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν.
140. Καὶ συνέκλεισεν ἐν ῥομφαίᾳ τὸν λαὸν αὐτοῦ.
141. Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ ὑπερεῖδε.
142. Τοὺς νεανίσκους αὐτῶν κατέφαγε πῦρ·
143. Καὶ αἱ παρθένοι αὐτῶν οὐκ ἐπενθήθησαν.
144. Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον,
B
145. Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυσθήσονται.
146. Καὶ ἐξηγέρθη ὡς ὁ ὑπνῶν Κύριος
147. Ὡς δυνατὸς, καὶ κεκραιπαληκὼς ἐξ οἴνου.
148. Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω·
149. Ὄνειδος αἰώνιον ἔδωκεν αὐτοῖς.
150. Καὶ ἀπώσατο τὸ σκήνωμα Ἰωσήφ·

ATHANASII INTERPRETATIO.

134. Reliquit eos.
135. Reprobavit eos.
136. Et repulit gentem Judæorum, unde ipse dignatus est hominem fieri. *Silo* enim interpretatur *non est eorum*.
137. *Et in terra visus est, et cum hominibus conversatus est* [22].
138. Et gentibus tradidit Scripturas prophetarum.
139. Et mandata, quæ ipsi habebant, dedit in corda gentium.
140. Et redarguit Judæos omnes exsistentes sub peccato.
141. Populum Judæorum incredulum.
142. Peccatum.
143. Animæ eorum pœnitentiam non egerunt.
144. Magistri eorum cum peccato mortui sunt.
145. Corda eorum auxilio destituta non resipuerunt.
146. Et resurrexit a mortuis tertia die.
147. Tanquam fortis, et ex passione vulneratus.
148. Et contrivit potentiam immundorum spirituum.
149. Eos perpetuo infirmos effecit.
150, 151. Et repulit non resipiscentes, sed ad-

34. Κατέλιπεν αὐτούς.
135. Ἀπεδοκίμασεν αὐτούς (1).
136. Καὶ ἀπώσατο τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ὅθεν αὐτὸς κατηξίωσε γενέσθαι ἄνθρωπος. *Σιλὼμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *οὐκ ἔστιν αὐτῶν* (2).
C
137. *Καὶ ἐπὶ τῆς* (3) *γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.*
138. Καὶ τοῖς ἔθνεσι παρέδωκε τὰς Γραφὰς τῶν προφητῶν.
139. Καὶ τὰς ἐντολὰς, ἃς εἶχον αὐτοὶ, ἔδωκεν (4) εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐθνῶν.
140. Καὶ ἤλεγξε τοὺς Ἰουδαίους πάντας ὄντας ὑπὸ ἁμαρτίας (5).
141. Τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων τὸν ἀπειθοῦντα.
142. Ἡ ἁμαρτία.
143. Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν οὐ μετεμελήθησαν.
144. Οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν τῇ ἁμαρτίᾳ συναπέθανον.
145. Αἱ καρδίαι αὐτῶν αἱ (6) ἀβοήθητοι οὐ μετενόησαν
D
146. Καὶ ἐξανέστη ἐκ τῶν (7) νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ.
147. Ὡς ἰσχυρὸς, καὶ ᾑματωμένος (8) ἐκ τοῦ πάθους.
148. Καὶ συνέτριψε τὸ κράτος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.
149. Ἀσθενεῖς αὐτοὺς (9) ἐποίησεν ἀδιαλείπτως.
150, 151. (10) Καὶ ἀπώσατο τοὺς μὴ μετανοοῦντας,

[22] Baruch III, 38.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἀπεδοκίμασεν αὐτοὺς τελείως.
(2) Αὐτός.
(3) Τῆς deest.
(4) Ἔδωκαν (leg. tamen ἔδωκεν).
(5) Ὑφ' ἁμαρτίαν.
(6) Αἱ deest.
(7) Τῶν non exstat.
(8) Αἱματωμένος, mendose.
(9) Αὐτούς deest.
(10) N. 150. Καὶ, etc. Προστίθοντας. Mox ἐφ' ἁμαρτίας. Ἰωσ. γὰρ ἑρμ. *προστίθων*. N. 151. Τοὺς καρποφοροῦντας τῇ ἁμαρτίᾳ. Ἐφραῒμ γὰρ ἑρμηνεύεται *καρποφόρος*.

151. Καὶ τὴν φυλὴν Ἐφραῖμ οὐκ ἐξελέξατο.
152. Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα,
153. Τὸ ὄρος τὸ Σιὼν, ὃ ἠγάπησε.
154. Καὶ ᾠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ,
155. Ἐν τῇ γῇ ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα.
156. Καὶ ἐξελέξατο Δαβὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ,
157. Καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων,
158. Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτὸν,
159. Ποιμαίνειν Ἰακὼβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ,
160. Καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.
161. Καὶ ἐποίμανεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκακίᾳ τῆς καρδίας αὐτοῦ·
162. Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς.

A 151. Et tribum Ephraim non elegit.
152. Et elegit tribum Juda,
153. Montem Sion, quem dilexit.
154. Et ædificavit sicut unicornis sanctificium suum,
155. In terra quam fundavit in sæcula.
156. Et elegit David servum suum :
157. Et sustulit eum de gregibus ovium,
158. De post fœtantes accepit eum :
159. Pascere Jacob servum suum,
160. Et Israel hæreditatem suam,
161. Et pavit eos in innocentia cordis sui :
162. Et in intellectibus manuum suarum deduxit B eos.

Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛ. ΟΗ'

1. Ὁ Θεὸς, ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου.
2. Ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου.

Psalmus Asaph. PSAL. LXXVIII.

1. Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam :
2. Polluerunt templum sanctum tuum

ATHANASII INTERPRETATIO.

ἀλλὰ προστιθοῦντας ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίαις. *Ἰωσὴφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *προστιθῶν τῇ ἁμαρτίᾳ*. *Ἐφραΐμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *καρποφόρος*.

152. Τοὺς ἐξομολογουμένους αὐτῷ. *Ἰούδας* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐξομολογούμενος*.

153. Τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν (1) εἰς τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ. *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐντολή*.

154. Τὸ (2) πλῆθος τῶν ἁγίων ἔχειν [ἔχον] κατὰ τοῦ μετώπου τὸν σταυρὸν, ὥσπερ ὁ μονόκερως τὸ κέρας αὐτοῦ.

155. Τὴν Ἐκκλησίαν (3).

156. Τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, τὸν πεποθημένον. C *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*.

157. Ἐκ τῶν φυλῶν τῶν Ἰουδαίων ἐξελέξατο αὐτὸν τὸν χορόν.

158. Μετὰ τοὺς προφήτας ἔλαβε τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων.

159. Ποιμαίνειν τὸν λαὸν τὸν ἄπλαστον, τουτέστι τὸν ἄκακον.

160. Καὶ τοὺς ὁρῶντας Θεὸν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραήλ*.

161. Καὶ ἐποίμανεν αὐτοὺς ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων.

162. Καὶ ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἀποστόλων ἐφώτισεν αὐτούς.

dentes peccata peccatis. *Joseph* enim interpretatur *addens peccato. Ephraim* autem *fructifer*.

152. Confitentes ei. *Judas* enim interpretatur *confitens*.

153. Ecclesiam fidelium in mandato suo. *Sion* enim interpretatur *mandatum*.

154. Multitudinem sanctorum habentem in fronte crucem, sicut unicornis cornu suum.

155. Ecclesiam.

156. Chorum apostolorum desideratum. *David* enim interpretatur *desideratus*.

157. Ex tribubus Judæorum ipsum chorum elegit.

158. Post prophetas accepit chorum apostolorum.

159. Ut pasceret populum simplicem, hoc est innocentem.

160. Et videntes Deum mente sua; ita enim interpretatur *Israel*.

161. Et pavit eos in choro apostolorum.

162. Et in doctrinis apostolorum illuminavit eos

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ψαλμὸς τῷ *συλλέγοντι*, τουτέστι τῷ *Υἱῷ τοῦ Θεοῦ*.

Titulus præpositus continet : *Psalmus Asaph*, quod interpretatur psalmus *colligenti : hoc* est *Dei Filio*.

1. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις εἰς τοὺς δούλους σου.
2. Τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα τῶν δούλων σου.

D 1. Contrariæ potestates in servos tuos.
2. Animas, et corpora servorum tuorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῶν πιστῶν τῶν, etc.
(2) Τὸ πλῆθος, etc. Ἔχει, etc. Ὁ μονοκέρωτος.
(3) Τὴν Ἐκκλησίαν λέγε..
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως προ.

3. Posuerunt Hierusalem velut [in] pomorum custodiam : A

4. Posuerunt morticinia servorum tuorum escas volatilibus cœli :

5. Carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

6. Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem.

7. Et non erat qui sepeliret.

8. Facti sumus opprobrium vicinis nostris :

9. Subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

10. Usquequo, Domine, irasceris in finem ?

11. Accendetur velut ignis zelus tuus ?

12. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt,

13. Et in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt. B

14. Quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt.

15. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum :

16. Cito anticipent nos misericordiæ tuæ, Domine :

17. Quia pauperes facti sumus nimis.

18. Adjuva nos, Deus salutaris noster :

19. Propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos :

20. Et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

3. Ἔθεντο Ἱερουσαλὴμ ὡς [εἰς] ὀπωροφυλάκιον·

4. Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ·

5. Τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.

6. Ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ κύκλῳ (a) Ἱερουσαλήμ.

7. Καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.

8. Ἐγενήθημεν ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν·

9. Μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.

10. Ἕως πότε, Κύριε, ὀργισθήσῃ εἰς τέλος;

11. Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου;

12. Ἔκχεον τὴν ὀργήν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη, τὰ μὴ γινώσκοντά σε.

13. Καὶ ἐπὶ βασιλείας, αἳ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπεκαλέσαντο.

14. Ὅτι κατέφαγον τὸν Ἰακὼβ, καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ ἠρήμωσαν.

15. Μὴ μνησθῇς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων·

16. Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σου, Κύριε·

17. Ὅτι ἐπτωχεύσαμεν σφόδρα.

18. Βοήθησον ἡμῖν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν·

19. Ἕνεκεν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, ῥῦσαι ἡμᾶς·

20. Καὶ ἱλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου.

(a) Vers. 7. Κύκλῳ, etc., usque ad θάπτων.

ATHANASII INTERPRETATIO.

3. Cor nostrum videns posuerunt in desolationem. C

4. Adversariæ potestates Judæos mortuos ob peccatum posuerunt in consumptionem.

5. Filios Abraham, et Isaac, et Jacob ipsos Judæos immundis spiritibus.

6. Animas eorum in perditionem.

7. In universo mundo non est mortificans peccatum.

8. Adversariis potestatibus.

9. Ipsis similiter.

10. Quare omnino iratus es.

11. Contra dæmones.

12. In ipsos exercitus inimici.

13. Potestates diaboli.

14. Judæorum populum, et corda eorum. D

15. Quæ tot, tantisque temporibus congregatæ sunt.

16. Antequam absolvamus vitam nostram.

17, 18. Quoniam omnino denudati sumus auxilio tuo, nunc elargire nobis istud, Deus Salvator noster.

19. Quoniam benignus es.

20. Quoniam misericors, et faciens misericordias nominaris.

3. Τὴν καρδίαν ἡμῶν τὴν ὁρῶσαν (1) ἔθεντο εἰς ἐρήμωσιν.

4. Ἔθεντο εἰς ἀνάλωσιν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις τοὺς Ἰουδαίους τοὺς νεκρωθέντας διὰ τῆς ἁμαρτίας

5. Τοὺς υἱοὺς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ τοὺς αὐτοὺς Ἰουδαίους τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν.

6. Τὰς ψυχὰς αὐτῶν εἰς ἀπώλειαν.

7. Ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ οὐκ ἔστιν ὁ θανατῶν τὴν ἁμαρτίαν.

8. Ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι.

9. Τοῖς αὐτοῖς (2) ὁμοίως (a).

10. Διὰ τί τελείως ὀργισθῇς;

11. Κατὰ τῶν δαιμόνων.

12. Ἐπὶ τὰς αὐτὰς τοῦ ἐχθροῦ στρατιάς.

13. Αἱ τοῦ διαβόλου δυνάμεις.

14. Τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν.

15. Τῶν ἐπὶ τοσούτων χρόνων συναχθεισῶν.

16. Πρὸ τοῦ πληρῶσαι ἡμᾶς τὸν βίον ἡμῶν.

17, 18. Ὅτι γυμνοὶ γεγόναμεν πάντη ἀπὸ τῆς σῆς βοηθείας, νῦν δώρησαι ἡμῖν ταύτην, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν.

19. Ὅτι φιλάνθρωπος ὑπάρχεις.

20. Ὁ ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὀνομάζει.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁρῶσάν σε.

(2) Τοῖς αὐτοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν.

(a) Post pag. 112 quæ sequitur pagina desideratur ; ob idque deest textus et commentarius a vers. 12 psalmi hujus LXXVIII, una cum interpretatione tituli psalmi sequentis.

21. Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν; A

22. Καὶ γνωσθήτω ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν,

23. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος τῶν δούλων σου τοῦ ἐκκεχυμένου.

24. Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὁ στεναγμὸς τῶν πεπεδημένων.

25. Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου,

26. Περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.

27. Ἀπόδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν ἑπταπλασίονα εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν,

28. Τὸν ὀνειδισμὸν αὐτῶν, ὃν ὠνείδισάν σε, Κύριε.

29. Ἡμεῖς δὲ λαός σου καὶ πρόβατα νομῆς σου.

30. Ἀνθομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα·

31. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἐξαγγελοῦμεν τὴν αἴνεσίν σου. B

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τῷ Ἀσάφ, ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου.

ΨΑΛ. ΟΘ'.

1. Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχες·

21. Ne forte dicant gentes : Ubi est Deus eorum?

22. Et innotescat in nationibus coram oculis nostris,

23. Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est.

24. Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

25. Secundum multitudinem brachii tui,

26. Posside filios mortificatorum.

27. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum,

28. Improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.

29. Nos autem populus tuus, et oves pascuæ tuæ,

30. Confitebimur, tibi, Deus, in sæculum :

31. In generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.

In finem : pro his, qui commutabuntur, testimonium Asaph, psalmus pro Assyrio.

PSAL. LXXIX.

1. Qui regis Israel, intende :

ATHANASII INTERPRETATIO.

21. Τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα. C

22. Καὶ ἐπιγνῶσιν αἱ αὐταὶ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὅτι ὁρώντων ἡμῶν ποιεῖς τὴν ἐκδίκησιν.

23. Ὑπὲρ τῶν ἀπολομένων ψυχῶν τῶν δούλων σου.

24. Καταξιωθῇ εἰσελθεῖν πρὸς σὲ ἡ ἐξομολόγησις τῶν δεδεμένων ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

25. Κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ Υἱοῦ σου.

26. Περιποίησαι διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν τοὺς ὄντας υἱοὺς τῶν παραπτωμάτων.

27. Ἀδιαλείπτως τὴν κόλασιν εὐτρέπισον ταῖς τοῦ διαβόλου δυνάμεσιν.

28. Ὅτι κατεκαυχῶντο ὡς ἀνίκητοι ὄντες.

29. Ἡμεῖς δὲ κλῆρός σου, καὶ πρόβατά σου τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, καὶ τῶν σῶν αὐλῶν.

30. Ἀλλήλοις διηγησόμεθα, καὶ κατὰ πᾶσαν γενεάν. D

31. Τὴν δόξαν τῆς φιλανθρωπίας σου.

21. Immundi spiritus.

22. Et cognoscant ipsæ potestates inimici quod nobis spectantibus vindictam facis.

23. De animis servorum tuorum, quæ perierunt.

24. Digna fiat ingredi ad te confessio eorum, qui sunt constricti a peccato.

25. Secundum fortitudinem Filii tui.

26. Posside sanguine tuo in salutem filios transgressionum.

27. Perpetuum supplicium præpara potestatibus diaboli.

28. Quoniam gloriati sunt tanquam insuperabiles.

29. Nos autem hæreditas tua, et oves tuæ, qui es Pastor verus, et tui ovilis.

30. Invicem narrabimus, et in omni generatione.

31. Gloriam benignitatis tuæ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τῷ Ἀσάφ, ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου*· τουτέστιν, ὑπὲρ τῷ τέλει ἀλλοιουμένων ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ἀναστροφῆς ἐπὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἄμεμπτον πολιτείαν. Εἶτα *μαρτύριον τῷ Ἀσάφ*, ὅπερ ἐστὶν ἑρμηνευόμενον καὶ δηλούμενον *μαρτύριον τῷ συλλέγοντι*, τουτέστι *τοῦ Υἱοῦ* [τῷ Υἱῷ] *τοῦ Θεοῦ*. Εἶτα *ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου*, ὅπερ καὶ τοῦτο ἑρμηνεύεται *ὑπὲρ τοῦ κατευθύνοντος*, ὡσανεὶ τοῦ κατευθύνοντος τὴν καρδίαν σου.

Titulus præpositus continet : *In finem, pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, psalmus pro Assyrio :* hoc est pro iis, qui in finem commutabuntur ab improba vitæ conversatione in rectam et irreprehensibilem. Deinde *testimonium Asaph*, quod ea significatione sumptum est, perinde ac diceret : *Testimonium colligenti*, hoc est, *Dei Filio*. Postea *psalmus pro Assyrio*, quod etiam interpretatur *pro dirigente* nempe dirigente cor tuum.

1. Ὁ ποιμαίνων τοὺς ὁρῶντάς σε τὸν Κύριον (1), καὶ Θεὸν τῇ διανοίᾳ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραήλ*.

1. Qui regis videntes te Dominum, et Deum mente : ita enim interpretatur *Israel*.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κύριον, καὶ desunt.

2. Qui deducis velut ovem Joseph.
3. Qui sedes super cherubim, manifestare,
4. Coram Ephraim et Benjamin et Manasse.
5. Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.
6. Deus, converte nos,
7. Et ostende faciem tuam, et salvi erimus.
8. Domine Deus virtutum,
9. Quousque irasceris super orationem servorum tuorum?
10. Cibabis nos pane lacrymarum:
11. Et potum dabis nobis in lacrymis in mensura.
12. Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris:
13. Et inimici nostri subsannaverunt nos.
14. Domine Deus virtutum, converte nos:
15. Et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Diapsalma.

16. Vineam de Ægypto transtulisti.
17. Ejecisti gentes, et plantasti eam.

A

2. Ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ
3. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι.,
4. Ἐναντίον Ἐφραῒμ καὶ Βενιαμὶν καὶ Μανασσῆ.
5. Ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς.
6. Ὁ Θεὸς, ἐπίστρεψον ἡμᾶς,
7. Καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.
8. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων,
9. Ἕως πότε ὀργίζῃ ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου;
10. Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων·
11. Καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ.
12. Ἔθου ἡμᾶς εἰς ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν

B

13. Καὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐμυκτήρισαν ἡμᾶς.
14. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς·
15. Καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Διάψαλμα.

16. Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας.
17. Ἐξέβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Convertentem se, et liberatum a peccatis suis. *Joseph* enim interpretatur *ablatio opprobrii*.
3. Deus Verbum appare.
4. Coram afferentibus fructum, et filiis dexteræ tuæ, et obliviscentibus priorum malarum actionum. *Ephraim* interpretatur *fructum ferens*. *Benjamin* interpretatur *oblivio*.
5. Divina charitate motus propter humanum genus veni ad salvandum nos.
6. Ex peccato.
7. Et manifesta Filium tuum super terram, et salvi erimus.
8, 9. Prophetæ dicunt.
10. In tribulatione est vita nostra.
11. In dolore assidue.
12. Nam omnes homines contradicunt prædicationi nostræ.
13. Nos irrisui habent.
14. Ex peccato.
15. Appare super terram, et salvi erimus.
16. Populum Judæorum, ut cessaret a peccato, hortatus es per legem.
17. A doctrinis gentium eos cessare fecisti, et plantasti in lege tua.

C

2. Τὸν ἐπιστρέφοντα, καὶ ῥυσθέντα τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. *Ἰωσὴφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὀνείδου ἀφαίρεσις*.
3. Ὁ Θεὸς Λόγος ὡράσθητι (1).
4. Ἐνώπιον τῶν καρποφορούντων, καὶ τῶν υἱῶν τῆς δεξιᾶς σου, καὶ τῶν ἐπιλανθανόντων (2) προτέρων πονηρῶν πράξεων. *Ἐφραῒμ* ἑρμηνεύεται *καρποφορῶν*. *Βενιαμὶν* ἑρμηνεύεται *ἐπιλησμονή*.
5. Θείᾳ ἀγάπῃ κινούμενος διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς (3)
6. Ἐκ τῆς ἁμαρτίας.
7. Καὶ (4) φανέρωσον τὸν Υἱόν σου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ σωθησόμεθα.
8, 9. Οἱ προφῆται λέγουσιν.
10. Ἐν θλίψει ἐστὶν ἡμῖν ἡ ζωή.
11. Ἐν (5) ὀδύνῃ ἀδιαλείπτως.

D

12. Ἀντιλέγουσι γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι τῷ κηρύγματι ἡμῶν.
13. Καταγέλωτα (6) ἔχουσιν ἡμᾶς.
14. Ἐκ τῆς ἁμαρτίας.
15. Ὀράθητι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ σωθησόμεθα.
16. Τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων τῆς ἁμαρτίας παύσασθαι παρῄνεις (7) διὰ τοῦ νόμου.
17. Τὰς τῶν ἐθνῶν διδασκαλίας παύσασθαι αὐτοὺς πεποίηκας, καὶ ἐν τῷ νόμῳ σου κατεφύτευσας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὀράθητι.
(2) Ἐπιλανθανομένων, etc. Ἐφραῒμ γάρ, etc. Βενιαμὶν ἑρμηνεύεται *υἱὸς δεξιᾶς*. Μανασσῆς ἑρμηνεύεται *ἐπιλησμονή*.
(3) Ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ὑμᾶς θεία, etc.
(4) Καί abest.
(5) Καὶ ἐν.
(6) Καὶ καταγ.
(7) Παραινεῖς.

18. Ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς.
19. Καὶ κατεφύτευσας τὰς ῥίζας αὐτῆς, καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν.
20. Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιὰ αὐτῆς·
21. Καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ.
22. Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης,
23. Καὶ ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας αὐτῆς.
24. Ἵνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς·
25. Καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν;
26. Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ·
27. Καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν.
28. Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον δή·
29. Καὶ ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἴδε,
30. Καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην.
31. Καὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιά σου.
32. Καὶ ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ.
33. Ἐμπεπυρισμένη πυρί, καὶ ἀνεσκαμμένη·
34. Ἀπὸ ἐπιτιμήσεως τοῦ προσώπου σου ἀπολοῦνται.

A 18. Dux itineris fuisti in conspectu ejus :
19. Et plantasti radices ejus, et implevit terram :
20. Operuit montes umbra ejus :
21. Et arbusta ejus cedros Dei.
22. Extendit palmites suos usque ad mare,
23. Et usque ad flumina propagines ejus.
24. Utquid destruxisti maceriam ejus :
25. Et vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam ?
26. Exterminavit eam aper de silva :
27. Et singularis ferus depastus est eam.
28. Deus virtutum, convertere jam :
29. Et respice de cœlo, et vide,
B 30. Et visita vineam istam.
31. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua.
32. Et super filium hominis, quem confirmasti tibi.
33. Incensa igni, et suffossa :
34. Ab increpatione vultus tui peribunt.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Τὰς ἐντολάς σου προσέθηκεν (1) αὐτῇ.
19. Τοὺς λόγους τῶν προφητῶν.
20. Ἐθανάτωσε τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἡ βοήθεια αὐτῆς, τουτέστιν ὁ Θεὸς αὐτῆς.
21. Καὶ αἱ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαι ἐφύλαξαν τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ (2).
22. Τοὺς ἀποστόλους ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον.
23. (2*) Καὶ ἕως ποταμῶν τὰς διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων.
24. Ἵνα τί ἀφεῖλου τὴν βοήθειαν τῆς συναγωγῆς·
25. Καὶ κατακυριεύουσιν αὐτῆς αἱ ἐναντίαι δυνάμεις;
26. Ὁ θάνατος διὰ (3) τῆς ἁμαρτίας.
27. Καὶ ὁ διάβολος κατανήλωσεν αὐτήν (4).
28. Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς.
29. Καὶ εὐσπλαγχνίσθητι ἐξ οὐρανοῦ, καὶ πρόσχες.
30. Καὶ ἐπίσκεψαι τὴν Συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων.
31. Καὶ κατάρτισαι αὐτὴν τὴν Συναγωγὴν ἐν πίστει (5), ἣν ἐφύτευσεν ὁ Υἱός σου καὶ ἡ χείρ σου.
32. Καὶ ἐπὶ Υἱὸν ἀνθρώπου πιστεύειν, ὃν διεβεβαιώσω (6) εἶναί σου Υἱὸν ἀΐδιον.
33. Ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐφθάρη, καὶ ἠφανίσθη.
34. Ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ Υἱοῦ σοῦ συντριβήσονται αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

C 18. Præcepta tua apposuisti ei.
19. Sermones prophetarum.
20. Mortificavit adversarias potestates auxilium ejus, hoc est Deus ejus.
21. Et divinæ doctrinæ custodiverunt sanctos Dei.
22. Misit apostolos in mundum.
23. Et usque ad flumina doctrinas apostolorum.
24. Utquid abstulisti auxilium Synagogæ :
25. Et dominantur in ea adversariæ potestates ?
26. Mors per peccatum.
27. Et diabolus consumpsit eam.
28. Deus virtutum, veni ad nos.
D 29. Et de cœlo miserere, et attende.
30. Et visita Synagogam Judæorum.
31. Et perfice eamdem Synagogam in fide, quam plantavit Filius tuus, et manus tua.
32. Et credere in Filium hominis, quem confirmasti esse Filium tuum æternum.
33. A peccato corrupta est, et consumpta.
34. Adventu Filii tui conterentur adversariæ potestates.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Προσέθηκας.
(2) Ἁγίους αὐτοῦ.
(2*) In cod. deest comment. hujus versus.
(3) Ὁ διὰ τῆς.
(4) Κατανάλωσεν.
(5) Ἐν τῇ πίστει. Hæc autem ultima verba καὶ ἡ χείρ σου, desunt in cod.
(6) Ἀνθρώπου πιστεύειν, καὶ καταρτίσαι αὐτοὺς ἐν ἑαυτῷ· διεβεβαιώσω, etc.

35. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, A
36. Et super filium hominis, quem confirmasti tibi.
37. Et non discedimus a te [a te, et a gloria misericordiæ tuæ] :
38. Vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.
39. Domine Deus virtutum, converte nos :
40. Et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

In finem, pro torcularibus, psalmus Asaph.

PSAL. LXXX.

1. Exsultate Deo adjutori nostro :
2. Jubilate Deo Jacob.
3 Sumite psalmum, et date tympanum,
4. Psalterium jucundum cum cithara.
5. Buccinate in neomenia tuba,
6. In insigni die solemnitatis vestræ. B
7. Quia præceptum in Israel est :
8. Et judicium Deo Jacob.

35. Γενηθήτω ἡ χείρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου,
36. Καὶ ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ.
37. Καὶ οὐ μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ·
38. Ζωώσεις ἡμᾶς, καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεσόμεθα.
39. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς·
40. Καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν, ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

ΨΑΛ. *ΠΓ*.

1. Ἀγαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν·
2. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ.
3. Λάβετε ψαλμὸν, καὶ δότε τύμπανον,
4. Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας.
5. Σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι,
6. Ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν.
7. Ὅτι πρόσταγμα τῷ Ἰσραὴλ ἐστι·
8. Καὶ κρῖμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

35. Fiat nobis auxilium tuum per hominem, qui est dextera tua.

36. Et super Filium hominem, quem per te ipsum testatus es esse Filium tuum coæternum.

37. Et si in ipso opitulaberis nobis, non amplius discedemus a te.

38. Et per eum vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.

39. Revoca nos, et manifesta Filium tuum, et salvi erimus.

40. Ostende nobis figuram substantiæ tuæ [1] tibi in omnibus æqualem, et salvi erimus.

35. Γενηθήτω ἡμῖν ἡ βοήθειά σου διὰ ἀνδρὸς τὶς [ὅστις] (1) ὑπάρχει ἡ δεξιά σου.

36. Καὶ ἐπὶ Υἱὸν ἄνθρωπον, ὃν δι' αὐτοῦ ἐμαρτύρουν [δι' ἑαυτοῦ ἐμαρτύρεις] (2) εἶναί σου Υἱὸν ἄναρχον.

C 37. Καὶ ἐὰν ἐν αὐτῷ βοηθήσῃς ἡμῖν, οὐκ ἔτι ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ.

38. Καὶ διὰ τοῦ (3) ζωώσεις ἡμᾶς, καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεσόμεθα.

39. Ἀνακάλεσαι ἡμᾶς, καὶ φανέρωσον τὸν Υἱόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

40. Ὑπόδειξον ἡμῖν τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεώς σου τὸν ἴσον σου ἐν πᾶσι, καὶ σωθησόμεθα.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν, ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ*. Ἐπὶ τέλει (5) τῶν αἰώνων ὑπὲρ τῶν δεχομένων ἐν ἑαυτοῖς τὸν οἶνον τῆς εὐφροσύνης τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν (6). Εἶτα· *Τῷ Ἀσὰφ ψαλμὸς τῷ συλλέγοντι*, τουτέστιν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ψαλμός. Τοῦτο γὰρ (7) ἑρμηνεύεται Ἀσὰφ *συλλέγων*.

Titulus præpositus continet : *In finem, pro torcularibus, psalmus Asaph*. In fine sæculorum pro excipientibus in semetipsis vinum lætitiæ Dominum nostrum Jesum. Deinde : *psalmus Asaph* perinde ac diceret, *colligenti :* hoc est psalmus Filio Dei. Nam Asaph *colligens* interpretatur.

1. Gaudete in Domino semper. D
2. Canticis spiritualibus ipsum glorificate.
3. Excipite gratiam Dei, et mortificate membra vestra peccato.
4. Corda vestra grata facite Deo mortificantes vos ipsos peccato.
5. Prædicate in gratia prædicationis.
6. In tempore passionis Dei nostri.
7, 8. Quoniam ita præcepit apostolis suis, qui eum viderunt. *Israel* enim interpretatur *vir videns Deum*.

1. Χαίρετε ἐν τῷ (8) Κυρίῳ πάντοτε.
2. Ὠδαῖς πνευματικαῖς αὐτὸν δοξολογεῖτε.
3. Δέξασθε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τῇ ἁμαρτίᾳ.
4. Τὰς καρδίας ὑμῶν ἡδείας ποιήσατε τῷ Θεῷ νεκρώσαντες ἑαυτοὺς τῇ ἁμαρτίᾳ.
5. Κηρύξατε ἐν τῇ χάριτι τοῦ κηρύγματος.
6. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
7, 8. (9) Ὅτι οὕτως ἐνετείλατο τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ τοῖς αὐτὸν θεασαμένοις. *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν*.

[1] Hebr. I, 3.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Διὰ τοῦ ἀνδρὸς, ἥτις, etc.
(2) Ἀνθρώπου, ὃν δι' αὐτοῦ ἐμαρτύρουν.
(3) Καὶ δι' αὐτοῦ.
(4) Ἡ διὰ τῆς κιννάβαρεως περ-.
(5) Τοῦτο οὖν λέγει ἐπὶ τέλει.
(6) Ἰησοῦν Χριστόν.
(7) Τῷ συλλέγοντι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ, etc.
(8) Τῷ deest.
(9) N. 7. Ὅτι, etc. N. 8. Καὶ θέλημα τῷ Θεῷ ἔθετο αὐτό.

9. Μαρτύριον εν τῷ Ἰωσὴφ ἔθετο αὐτόν· A
10. Ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου.
11. Γλῶσσαν ἣν οὐκ ἔγνω, ἤκουσεν.
12. Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ·
13. Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν·
14. Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐῤῥυσάμην σε·
15. Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ καταιγίδος·
16. Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας.

Διάψαλμα.

17. Ἄκουσον, λαός μου, καὶ διαμαρτύρομαί σοι, Ἰσραὴλ (a)
18. Ἐὰν ἀκούσῃς μου, οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος·
19. (b) Οὐδὲ προσκυνήσεις θεῷ ἀλλοτρίῳ.
20. Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου·
21. Ὁ ἀναγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· B
22. Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό.
23. Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαός μου τῆς φωνῆς μου·
24. Καὶ Ἰσραὴλ οὐ προσέσχε μοι.
25. Καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὸς [αὐτοὺς] κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν·

9. Testimonium in Joseph posuit illud :
10. Cum exiret ipse de terra Ægypti :
11. Linguam quam non noverat, audivit.
12. Divertit ab oneribus dorsum ejus :
13. Manus ejus in cophino servierunt.
14. In tribulatione invocasti me, et liberavi te :
15. Exaudivi te in abscondito tempestatis :
16. Probavi te apud aquam contradictionis.

Diapsalma.

17. Audi, populus meus, et contestor te Israel :
18. Si audieris me, non erit in te Deus recens :
19. Neque adorabis deum alienum.
20. Ego enim sum Dominus Deus tuus :
21. Qui eduxi te de terra Ægypti :
22. Dilata os tuum, et implebo illud.
23. Et non audivit populus meus vocem meam ·
24. Et Israel non intendit mihi.
25. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum :

(a) Vers. 18. Ἰσραήλ· Ἐάν, etc. V. 19. Οὐκ ἔσται, etc.
(b) Vers. 20. Οὐδέ, etc. V. 21. Ἐγὼ γάρ, etc. V. 22. Ὁ ἀναγαγών σε, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Τὸ πάθος αὐτοῦ μνημόσυνον ἔθετο ἐν τῷ λαῷ τῷ καθαριζομένῳ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν (1). *Ἰωσὴφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὀνείδου ἀφαίρεσις*, οἵπερ εἰσὶν οἱ φωτιζόμενοι.

10. Ἐν (2) τῷ τὸν λαὸν λυτροῦσθαι τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. C

11. Τὸ κήρυγμα τοῦ Κυρίου, ὅπερ οὐκ ᾔδεισαν, ἤκουσαν τὰ ἔθνη.

12. Ἀπέστησε, καὶ ἀπεστράφη μετὰ ταῦτα τὸ σκληροτραχεῖν (3) τῶν Ἰουδαίων.

13. Οἱ ἀπόστολοι ἐν τῷ κόσμῳ τῷ πεπληγμένῳ τὸ κήρυγμα διηκόνουν.

14. Πρὸς τὸν λαὸν λέγει· Ἐν ἁμαρτίαις ὢν ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐῤῥυσάμην σε.

15. Ἐπήκουσά σου ἐν τῷ σκότει τῆς (4) ἁμαρτίας.

16. Ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος.

17, 18. (5) Ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος διαμαρτύρεται αὐτῷ· ἀνὴρ ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν, ἐὰν ἀκούσῃς μου, οὐκ ἔστι ἐν σοί, ὡς πρὸ τούτου μὲν μὴ ὤν, μετὰ ταῦτα λέγων.

19. Οὐδὲ κτίσμα προσθήκην τινὰ προσκυνήσεις πλὴν τῆς Τριάδος. D

20, 21. Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ Δεσπότης, καὶ Δημιουργός σου, ὁ διὰ τοῦ πάθους μου ἀναγαγών σε ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

22. Ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ λαβὲ Πνεῦμα ἅγιον.

23. Καὶ οἱ ἀπιθοῦντες (a) Ἰουδαῖοι οὐκ ἐπίστευσάν μου.

24. Οἱ αὐτοὶ Ἰουδαῖοι ἠρνήσαντό με.

25. Καὶ εἴασα αὐτοὺς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν.

9. Passionem suam memoriam posuit in populo emundato a peccatis. *Joseph* enim interpretatur *oblatio opprobrii*, quod convenit illuminatis.

10. Cum liberaret populum a peccatis eorum.

11. Dominicam prædicationem : quam non noverant, audiverunt gentes.

12. Discessit, et retro conversa est post hæc pervicacia Judæorum.

13. Apostoli in mundo stupore perculso prædicationem administrabant.

14. Ad populum loquitur : Exsistens in peccatis invocasti me, et liberavi te.

15. Exaudivi te in tenebris peccati.

16. In baptismo.

17, 18. In baptismo contestatus est ei ; vir videns Deum, si audieris me, non erit in te, quemadmodum nec antea fuit, ut postea dicit.

19. Neque rem creatam additamentum aliquod adorabis, sed solam Trinitatem.

20, 21. Ego enim sum Dominus, et Creator tuus, qui per passionem meam eduxi te e servitute peccati.

22. Aperi os tuum, et accipe Spiritum sanctum.

23. Et increduli Judæi mihi non crediderunt.

24. Iidem Judæi negaverunt me.

25. Et dimisi eos in concupiscentiis cordium eorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἁμαρτιῶν αὐτῶν, etc.; ὥσπερ pro οἵπερ.
(2) N. 10. Ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος.
(3) N. 12. Ἀπεστράφη μ. τ. τ. σκληροτράχηλον, etc.
(4) Σκότει ὄντος τῆς.
(5) N. 17. Ἐπί, etc. N. 18. Ἀνήρ, etc. N. 19. Οὐκ ἔσται ἐν σοί, πρὸ τούτου Θεὸς μὲν μὴ ὤν, μετὰ ταῦτα δὲ ὤν. N. 20. Οὐδὲ κτίσμα, ἢ προσθήκην, etc. N. 21. Ἐγὼ γάρ etc. N. 22. Ὁ διὰ σοῦ πάθους μου.

(a) Ἀπιθοῦντες. Forte ἀπιστοῦντες. Edit.

26. Ibunt in adinventionibus suis.
27. Si populus meus audisset me :
28. Israel in viis meis si ambulasset.
29. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem :
30. Et super tribulantes eos, misissem manum meam.
31. Inimici Domini mentiti sunt ei :
32. Et erit tempus eorum in sæcula.
33. Et cibavit eos ex adipe frumenti :
34. Et de petra melle saturavit eos.

Psalmus Asaph. PSAL. LXXXI.

1. Deus stetit in synagoga deorum :
2. In medio autem deos dijudicat.
3. Usquequo judicatis iniquitatem :
4. Et facies peccatorum sumitis?

Diapsalma.

5. Judicate egeno et pupillo :
6. Humilem et pauperem justificate.
7. Eripite pauperem, et egenum :
8. De manu peccatoris liberate eum.

A 26. Πορεύσονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.
27. Εἰ ὁ λαός μου ἤκουσέ μου.
28. Ἰσραὴλ ταῖς ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη·
29. Ἐν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐταπείνωσα·
30. Καὶ ἐπὶ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς ἐπέβαλον ἂν τὴν χεῖρά μου.
31. Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ·
32. Καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.
33. Καὶ ἐψώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ·
34. Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς.

Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛ. ΠΑ'.

1. Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν (a).
2. Ἐν μέσῳ δὲ Θεοῦ [θεοὺς] διακρινεῖ.
3. Ἕως πότε κρίνετε ἀδικίαν·
B 4. Καὶ πρόσωπα ἁμαρτωλῶν λαμβάνετε;

Διάψαλμα.

5. Κρίνατε ὀρφανῷ καὶ πτωχῷ·
6. Ταπεινὸν καὶ πένητα δικαιώσατε.
7. Ἐξέλεσθε πένητα καὶ πτωχόν·
8. Ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ ῥύσασθε αὐτόν.

(a) Θεῶν deest in textu. At marg. cod. charact. adnotatur, ἐν ἄλλοις θεῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

26. In iniquitatibus suis.
27. Ipsi Judæi.
28. In justificationibus meis.
29. Diaboli potestates.
30. Super immundos spiritus.
31. Judæi, quæ ei promiserant in monte Sina adimplere, non fecerunt.
32. Et maledictio eorum perpetua est.
33. Fideles pane cœlesti (cibavit).
34. Et de gratia sua eloquiis suis saturavit eos.

26. Ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν.
27. Οἱ αὐτοὶ Ἰουδαῖοι.
28. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου (1).
29. Τὰς τοῦ διαβόλου δυνάμεις.
30. Ἐπὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα.
C 31. Οἱ Ἰουδαῖοι, ἃ συνέθεντο αὐτῷ ἐν ὄρει Σινᾶ πληροῦν, οὐκ ἐποίησαν.
32. Καὶ ἡ κατάρα αὐτῶν ἀτελεύτητός ἐστι (2).
33. Τοὺς πιστοὺς τὸν οὐράνιον ἄρτον.
34. Καὶ ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐχόρτασεν αὐτούς.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *ψαλμὸς εἰς τὸν λέγοντα* (4) *καὶ εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων* (5)· τὰ γὰρ ἀμφότερα ἑρμηνεύεται τῷ Ἀσάφ, καὶ *συλλέγων*, καὶ *συναγωγή*· τὸ οὖν πρῶτον εἰς τὸν Θεὸν, τὸ δὲ (6) δεύτερον εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

Titulus præpositus continet : *Psalmus Asaph*, quod interpretatur *psalmus in colligentem, et in Synagogam* seu *congregationem* Judæorum, utroque enim modo interpretatur *Asaph*, et *colligens*, et *synagoga*, seu *congregatio* : primum igitur in Deum, deinde in Judæos.

1. Deus Verbum advenit in medio Judæorum.
2. In manifesto autem redarguit eos.
3. Usquequo nihil verum facitis;
4. Hominibus placetis?
5. Justum judicium judicate, et opitulamini pupillo et pauperi.
6. Et humilibus ac pauperibus subvenite.
7. Injuria affectum.
8. Vindicate oppressum.

1. Ὁ Θεὸς Λόγος παρεγένετο ἐν μέσῳ τῶν Ἰουδαίων
2. Ἐν δὲ τῷ (7) φανερῷ ἐλέγχει αὐτούς.
3. Ἕως πότε οὐδὲν ἀληθὲς ποιεῖτε·
4. Ἀνθρωπαρεσκεῖτε;
D 5. Τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε, καὶ βοηθήσατε ὀρφανῷ καὶ πτωχῷ.
6. Καὶ τοῖς ταπεινοῖς καὶ πένησι συνέρχεσθε (8).
7. Ἀδικούμενον.
8. Ποιήσατε ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μου.
(2) Ἔσται.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ-.
(4) Συλλέγοντα.
(5) Τῶν Ἰουδαίων deest.
(6) Τοῦτο οὖν ἑρμηνεύεται· τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸν Κύριον, τὸ δέ, etc.
(7) Καὶ ἐν τῷ, etc.
(8) Ὑπεισέρχεσθαι.

9. (a) Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν· A
10. Ἐν σκότει διαπορεύονται·
11. Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς.
12. Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες·
13. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε
14. Καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.
15. Ἀνάστα, ὁ Θεὸς, κρῖνον τὴν γῆν.
16. Ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν.

9. Nescierunt (a), neque intellexerunt :
10. In tenebris ambulant :
11. Movebuntur omnia fundamenta terræ.
12. Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes :
13. Vos autem sicut homines morimini :
14. Et sicut unus de principibus caditis.
15. Surge, Deus, judica terram :
16. Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Ὠδὴ ψαλμοῦ τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜ. ΠΒ'.

1. Ὁ Θεὸς, τίς ὁμοιωθήσεταί σοι;
2. Μὴ σιγήσῃς, μηδὲ καταπραΰνῃς, ὁ Θεός.
3. Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου ἤχησαν·
4. Καὶ οἱ μισοῦντές σε ἦραν κεφαλήν. B
5. Ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργεύσαντο γνώμην·
6. Καὶ ἐδουλεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου.
7. Εἶπον (b)· Δεῦτε, καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτοὺς ἐξ ἔθνους

Canticum psalmi Asaph. PSALM. LXXXII.

1. Deus, quis similis erit tibi?
2. Ne taceas, neque compescaris, Deus.
3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt :
4. Et qui oderunt te extulerunt caput.
5. Super populum tuum malignaverunt consilium :
6. Et cogitaverunt adversus sanctos tuos :
7. Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente

(a) Vers. 9, 10, sub unico vers.]
(b) Εἶπαν. In marg. εἶπον.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Οὐδὲ (1) ἐπέγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν ὥσπερ αὐτοῖς προσέταξα·
10. Ἀλλὰ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ πορεύονται.
11. Μετατεθήτωσαν πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὰς ἐντολὰς τῶν Ἰουδαίων. C
12. Ἐγὼ εἶπα εἶναι ὑμᾶς θεοὺς τῆς χάριτός μου (2), καὶ υἱοὺς τοῦ Πατρός μου.
13. Ὑμεῖς δὲ ὡς γῆ καὶ σποδὸς ἐν ταῖς γηΐναις ἐπιθυμίαις ἐναπομένετε.
14. Καὶ ὡς ὁ διάβολος πίπτετε ἀπὸ τῶν οὐρανίων ἐντολῶν εἰς γηΐναν (3).
15. Τῇ (4) τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ σῶσον τὸν κόσμον.
16. Ὅτι σὺ περιποιήσεις (5) εἰς σωτηρίαν τῷ ἰδίῳ σου αἵματι πάντα τὰ ἔθνη.

9. Neque cognoverunt, neque intellexerunt quomodo ipsis præcepi;
10. Sed in peccato ambulant.
11. Transferantur omnes gentes in præcepta Judæorum.
12. Ego dixi, esse vos deos gratia mea, et filios Patris mei.
13. Vos autem veluti terra c. cinis permanetis in terrenis concupiscentiis.
14. Et tanquam diabolus à cœlestibus præceptis caditis in terrena.
15. Tertia die, et salva mundum.
16. Quoniam tu proprio tuo sanguine omnes gentes ad eas salvandas acquires.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· (6) ὁμοίως τοῦ πρώτου ψαλμοῦ τὴν ἑρμηνείαν ἔχει εἰς τὸν Κύριον καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

Titulus præpositus continet : similiter ac antecedens psalmus interpretationem habet in Dominum, et Judæos.

1. Οὐκ ἔστιν οὕτως δυνατὸς καὶ δίκαιος. D
2. Μὴ μακροθυμήσῃς ἐπὶ τοῖς γινομένοις.
3. Οἱ δαίμονες ὑψώθησαν (7).
4. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατεπήρθησάν σου.
5. Ἐπὶ τὸν λαόν σου ἐδολιεύσαντο.
6. Κατὰ τῶν προφητῶν.
7. Οἱ δαίμονες κατὰ τῶν ἁγίων εἶπαν· Δεῦτε, καὶ ἄρωμεν αὐτῶν τὴν μνήμην ἀπὸ τῆς γῆς.

1. Non est aliquis ita potens et justus.
2. Ne diutius feras quæ patrata sunt.
3. Dæmones exaltati sunt.
4. Et Judæi contra te elevati sunt.
5. Contra populum tuum dolose egerunt
6. Contra prophetas.
7. Dæmones dixerunt contra sanctos : Venite, et tollamus eorum memoriam e terra.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οὔτε, etc., οὔτε συνιοῦσιν ἅπερ αὐτοῖς, etc.
(2) Τῇ χάριτί μου.
(3) Πίπτει, etc., εἰς τὰ γήϊνα.
(4) Ἀνάστα, ὁ Θεὸς, τῇ τρίτῃ, etc.
(5) Περιποίησαι.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ὠδὴ ψαλμοῦ τῷ Ἀσάφ· ὁμοίως τοῦ πρὸ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν, etc.
(7) Ἤχησαν.

8. Et non memoretur nomen Israel ultra.
9. Quoniam cogitaverunt unanimiter simul,
10. Adversum te testamentum disposuerunt.
11. Tabernacula Idumæorum, et Ismaelitæ
12. Moab, et Agareni,
13. Gebal, et Ammon, et Amalec,
14. Alienigenæ cum habitantibus Tyrum
15. Etenim et Assur venit cum illis:
16. Facti sunt in adjutorium filiis Lot.
17. Fac illis sicut Madian et Sisaræ,
18. Sicut Jabin in torrente Cisson:
19. Disperierunt in Endor:
20. Facti sunt ut stercus terræ.
21. Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana:
22. Omnes principes eorum.

A **8. Καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἔτι.**
9. Ὅτι ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ
10. Κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο.
11. Τὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων, καὶ οἱ Ἰσμαηλῖται,
12. Μωὰβ, καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ,
13. Γεβὰλ, καὶ Ἀμμὼν, καὶ Ἀμαλὴκ,
14. Ἀλλόφυλοι μετὰ τῶν κατοικούντων Τύρον·
15. Καὶ γὰρ καὶ Ἀσσοὺρ συμπαρεγένετο μετ' αὐτῶν·
16. Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λώτ.
17. Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιὰμ καὶ τῷ Σισάρᾳ,
18. Ὡς τῷ Ἰαβεὶμ [Ἰαβὴν] ἐν τῷ χειμάῤῥῳ Κισσῶν.
19. Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ·
20. Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῇ.
B **21. Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρὴβ καὶ Ζὴβ (a), καὶ Ζεβεὲ, καὶ Σαλμανᾶν·**
22. Πάντας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν.

(a) **Vers. 22. Καὶ Ζὴβ, etc.**

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Videntium Deum mente.

9, 10. Et dæmones cum Judæis consilium inivérunt contra te.

11. Deficientes dæmones, et exaudientes eos Judæi.

12, 13. Et hospitantes in peccato. *Gebal* **interpretatur** *populus deficiens*, **quæ omnia de Judæis interpretantur.**

14. Judæi cum dæmonibus habitantibus idololatriam: qualis est gens Judæorum. *Tyrus* **autem interpretatur** *angustia*, **quale est peccatum.**

15. *Asur* interpretatur *insidiæ*, quod de populo Judaico dictum est.

16. Adjutores fuerunt filiis diaboli. *Lot* enim interpretatur *exclusus*, qualis est diabolus.

17, 18. Fac illis sicut iniquitati, et diabolo. *Sisar* enim interpretatur *elevans rebelles*. *Jabin* interpretatur *ignominia exsiccata* in duritia eorum.

19. Disperiit intelligentia generationis eorum. *Endor* enim interpretatur *oculus generationis*.

20. Perditio facti sunt in mundo.

21. Ut *corvum aridum*, ita enim interpretatur *Oreb*, et ut *lupum*, et ut *victimam*, et ut *umbram fluctuationis*. Hæc est enim illorum nominum interpretatio.

22. In gladio consume ut illos

8. Τῶν ὁρώντων Θεὸν (1) τῇ διανοίᾳ.

9, 10. (2) Καὶ οἱ δαίμονες ἅμα τοῖς Ἰουδαίοις συνεβουλεύσαντο συμβουλίαν κατὰ σοῦ.

11. Οἱ ἐκλείποντες δαίμονες, καὶ οἱ εἰσακούοντες C **αὐτοὺς (3) Ἰουδαῖοι.**

12, 13. (4) Καὶ οἱ προσηλυτεύοντες τῇ ἁμαρτίᾳ. *Γεβὰλ* **ἑρμηνεύεται** *λαὸς ἐκλείπων*, **ἅπερ ἀμφότερα εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἑρμηνεύονται.**

14. Οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν κατοικούντων (5) δαιμόνων τὴν εἰδωλολατρείαν· ἀλποτήματι ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. *Τύρος* **δὲ** *συνοχὴ* **ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία.**

15. *Ἀσσοὺρ* ἑρμηνεύεται *ἐνεδρον*, ὅπερ εἰς τὸν Ἰουδαῖον (6) εἴρηται.

16. Βοηθοὶ γεγόνασι τοῖς υἱοῖς τοῦ διαβόλου. *Λὼτ* γὰρ *ἀποκεκλεισμένος* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ διάβολος.

17, 18. (7) Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ ἀδικίᾳ καὶ τῷ διαβόλῳ. *Σισάρα* γὰρ ἑρμηνεύεται *αἴρων ἀποστάτους*. D *Ἰαβὶμ* ἑρμηνεύεται *αἰσχύνη ξηραινομένη* ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν.

19. Ἐξωλοθρεύθη ἡ διάνοια τῆς γενεᾶς αὐτῶν. *Ἀενδὼρ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὀφθαλμὸς γενεᾶς*.

20. Ἀπώλεια γεγόνασιν ἐν τῷ κόσμῳ.

21. (8) Ὡς *κόρακα ξηρὸν*, τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ὠρὴβ*, καὶ ὡς λύκον, καὶ ὡς θυσιασμὸν [θυσίασμα], καὶ ὡς *σκιὰν σάλου*. Αὕτη γὰρ ἑρμηνεία τῶν ὀνομάτων.

22. Ἐν ῥομφαίᾳ ἀνάλωσον ὡς ἐκείνους.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸν Θεόν.
(2) N. 9. Ὅτι οἱ δαίμονες συνεβουλεύσαντο. Συμβούλιον ἔθεντο κατὰ σοῦ.
(3) Αὐτῶν Ἰουδαῖοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ τῶν ὀνομάτων ἑρμηνεία.
(4) N. 12. Ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ οἱ προσηλυτεύοντες, τουτέστιν τῇ ἁμαρτίᾳ. N. 13. Γεβὰλ ἑρμηνεύεται *σχίσμα παλαιόν*. Ἀμὼν δὲ ἑρμηνεύεται *υἱὸς λαοῦ μου*. Ἀμαλὴκ δὲ ἑρμηνεύεται *λαὸς ἐκλείπων*, etc.
(5) Κατοικούντων deest. Εἰδωλολατρείαν. Ἀλλόφυλοι γὰρ ἑρμηνεύονται πίπτοντες ποτήματι, ὅπερ ἐστὶν, etc.
(6) Ἰούδαν.
(7) N. 17. Ποίησον, etc., *αἴρων ἀποστασίαν*. N. 18. Ἰαβίν, etc., *ξηραινομένη*. Κισσὼν δὲ ἑρμηνεύεται *σκληρότης*. Ὡσαύτως οἱ Ἰουδαῖοι ὑπῆρχον αἰσχύνη ξηραινομένη ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν.
(8) N. 21. Ὡς κόρακα, etc. usque ad Ὠρήβ. N. 22. Καὶ ὡς λύκον, καὶ ὡς θυσιασμὸν, καὶ ὡς σκιὰν σάλου. Αὕτη, etc.

23. Οἵτινες εἶπον · Κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς τὸ A ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ.

24. Ὁ Θεός μου, θοῦ αὐτοὺς ὡς τροχόν·

25. Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.

26. Ὡσεὶ πῦρ, ὃ διαφλέξει δρυμόν·

27. Ὡσεὶ φλὸξ, ἣ (a) κατακαύσει ὄρη.

28. Οὕτω καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν τῇ καταιγίδι σου·

29. Καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου συνταράξεις αὐτούς.

30. Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας·

31. Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε.

32. Αἰσχυνθήτωσαν, καὶ ταραχθήτωσαν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·

33. Καὶ ἐντραπήτωσαν, καὶ ἀπολέσθωσαν.

34. Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ὄνομά σοι Κύριος·

35. Σὺ μόνος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορὲ B *ψαλμός*. ΨΑΛΜ. ΠΓ'.

1. Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!

(a) Ἢ deest in textu, legitur in marg. κατακαῦσαι.

23. Qui dixerunt: Hæreditate possideamus nobis sanctuarium Dei.

24. Deus meus, pone illos ut rotam:

25. Et sicut stipulam ante faciem venti.

26. Sicut ignis, qui comburet silvam:

27. Et sicut flamma, quæ comburet montes.

28. Ita persequeris illos in tempestate tua:

29. Et in ira tua conturbabis eos.

30. Imple facies eorum ignominia:

31. Et quærent nomen tuum, Domine.

32. Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi:

33. Et confundantur et pereant

34. Et cognoscant, quia nomen tibi Dominus.

35. Tu solus altissimus in omni terra.

In finem, pro torcularibus filiis Core psalmus. *PSALM. LXXXIII.*

1. Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum!

ATHANASII INTERPRETATIO.

23. Αἰχμαλωτίσωμεν τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν ναὸν αὐτοῦ (1) διαρπάσωμεν.

24. Κιλιουμένους (2) ὑπὸ τῶν ἑλκόντων αὐτοὺς εἰς ἁμαρτίαν.

25. Ὧδε κἀκεῖ περιφερομένους ὑπὸ τῶν καταδυναστευομένων (3).

26. Ὡς ξύλα ἄκαρπα ἀνάλωσον αὐτούς.

27. Ὡς ἡ θειότης σου κατακαίει τὴν ἐναντίαν δύναμιν (4).

28. Ἐν τῷ θυμῷ σου. C

29. Ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν συναπολέσεις (5) αὐτούς.

30. Τὰς καρδίας αὐτῶν.

31. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιγνώσονται (6) τὴν βοήθειάν σου καὶ τὰς εὐεργεσίας σου.

32. Διαπαντὸς οἱ μὴ πειθόμενοί σου (7).

33. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

34, 35. Ἐν τῇ δόξῃ τῆς παρουσίας σου (8) ἐπιγνῶσιν, ὅτι ὃν ἐξουθένουν Υἱὸν ἀνθρώπου, οὗτος Κύριος πάντων ἐστὶ, καὶ αὐτῷ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι σὺ εἶ Κύριος ὕψιστος εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν.

23. In captivitatem abducamus populum ejus, et templum ejus diripiamus.

24. In orbem versatos a trahentibus eos in peccatum.

25. Huc illos circumdelatos a dominantibus.

26. Ut ligna infructifera consume eos.

27. Sicut divinitas tua comburit contrariam potestatem.

28. In indignatione tua.

29. Cum eorum iniquitatibus perdes eos.

30. Corda eorum.

31. Et post ea cognoscent auxilium tuum, et beneficia tua.

32. Semper, qui tibi non obediunt.

33. In die judicii.

34, 35. In gloria adventus tui cognoscant, quod quem contempserunt Filium hominis, hic Dominus omnium est, et ipsi omnis lingua confitebitur, quoniam tu es Dominus altissimus in gloria Dei Patris. D Amen.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (9)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*, ὅπερ ἑρμηνεύεται· εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ὑπὲρ τῶν ἐχόντων ἐν ταῖς καρδίαις (10) τὸν οἶνον τῆς εὐφροσύνης τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν. Εἶτα *τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*. Κορὲ γὰρ ἑρμηνεύεται *φαλακρός*· ὁ δὲ φαλακρὸς παρὰ τῷ νόμῳ *καθαρός* ἐστιν.

Titulus præpositus continet: *In finem*, *pro torcularibus filiis Core psalmus*, quod interpretatur in fine sæculorum pro habentibus in cordibus vinum lætitiæ Dominum nostrum Jesum. Deinde *filiis Core psalmus*. *Core* enim interpretatur *calvus*. Calvus autem secundum legem *mundus* est.

1. Αἱ αἰώνιαί σου ἀναπαύσεις.

1. Æterna tua refrigeria.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτῶν.
(2) Κοιμωμένους.
(3) Καταδυναστευόντων αὐτούς.
(4) Θεότης, etc., τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
(5) Συναπολεῖς.
(6) Ἐπιγνῶσιν.
(7) Σοι.
(8) Ἐν τῇ ἐνδόξῳ σου παρουσίᾳ, etc. Πατρὸς ἡμῶν.
(9) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(10) Καρδίαις αὐτῶν.

2. Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.
3. Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum
4. Etenim passer invenit sibi domum :
5. Et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos :
6. Altaria tua, Domine virtutum, rex meus et Deus meus.
7. Beati qui habitant in domo tua :
8. In sæcula sæculorum laudabunt te.

Diapsalma.

9. Beatus vir, cui est auxilium ipsi abs te :
10. Ascensiones in corde suo disposuit,
11. In valle lacrymarum in loco, quem posuit.
12. Etenim benedictionem dabit legislator :
13. Ibunt de virtute in virtutem :
14. Videbitur Deus deorum in Sion.
15. Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam :

Diapsalma.

16. Auribus percipe, Deus Jacob.
17. Protector noster aspice, Deus :

A 2. Ἐπιποθεῖ, καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.
3. Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα.
4. Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν·
5. Καὶ τρυγὼν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς.
6. Τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων, ὁ βασιλεύς (a) μου καὶ ὁ Θεός μου.
7. Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου·
8. Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσί σε.

Διάψαλμα.

9. Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ ἐστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί (b).
10. Ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο,
11. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν (c)
B τόπον, ὃν ἔθετο.
12. Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν.
13. Πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν·
14. Ὀφθήσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών.
15. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·

Διάψαλμα.

16. Ἐνώτισαι, ὁ Θεὸς Ἰακώβ.
17. Ὑπερασπιστὰ ἡμῶν, ἴδε, ὁ Θεός·

(a) Vers. 7. Ὁ βασιλεύς μου, etc. V. 8. Μακάριοι πάντες οἱ, etc.
(b) Οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ σοῦ. At in marg. σοί.
(c) Τόν deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* [1].
3. Tota anima, et corpore in Deo inhæreo.
4. Omnis anima sanctorum apud Deum requiem habet.
5. Et Filius Dei habet rursus ubi habitare faciat sanctos suos.
6. Corda sanctorum tuorum, regnans et dominans in me.
7. In superna Jerusalem.
8. Incessanter.
9. In quo inhabitavit gratia tua.
10. Cœlestia cogitat, et operatur.
11. Humilians se, et plorans corde suo inhærente tibi.
12. In regno suo, dicit Dominus : *Venite, benedicti Patris mei, accipite paratum vobis regnum* [2].
13. Ibunt ex gratia, quæ hic est in ipsis, in futuram vitam.
14. Videbitur Dei Filius Deus deorum, qui tales gratia sunt, in adventu suo.
15. Imple petitiones meas.
16. Audi, Deus Jacob.
17. Attende, Deus.

C 2. *Ἐπιποθῶ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι.*
3. Ὅλως τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι πρόσκειμαι ἐπὶ τὸν Θεόν.
4. Πᾶσα ψυχὴ ἁγίων ἔχει ἀνάπαυσιν παρὰ τῷ Θεῷ.
5. Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει πάλιν ὅπου (1) κατοικήσει τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
6. Αἱ καρδίαι τῶν ἁγίων σου (2), ὁ βασιλεύων (3), καὶ ὁ δεσπόζων μου.
7. Εἰς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
8. Ἀκαταπαύστως.
9. Εἰς ὃν ἐπεσκήνωσεν ἡ χάρις σου.
10. Τὰ ἐπουράνια φρονεῖ, καὶ πολιτεύεται.
11. Ταπεινῶν, καὶ (4) πενθῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τῇ ἀνακειμένῃ σοι.
D 12. Ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν (5) λέγει ὁ Κύριος· *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, ἀπολάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν.*
13. Πορεύσονται ἐκ τῆς χάριτος τῆς οὔσης ἐν αὐτοῖς ἐνταῦθα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.
14. Ὀραθήσεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ (6) τῶν κατὰ χάριν θεῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.
15. Πλήρωσον τὰ αἰτήματά μου.
16. Ἄκουσον, ὁ Θεὸς Ἰακώβ.
17. Πρόσχες, ὁ Θεός.

[1] Philipp. I, 23. [2] Matth. xxv, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πόλιν, ποῦ etc., αὐτοῦ deest.
(2) Σου non legitur.
(3) N. 7. Ὁ βασιλεύων μου, καὶ, etc. N. 8. Εἰς τὴν ἄνω.
(4) Ταπεινῶν ἑαυτὸν, καὶ, etc.
(5) Αὐτοῦ, etc., βασιλείαν πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου.
(6) Ὁ Θεός, etc.

18. Καὶ (a) ἐπίϐλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου.

19. Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας.

20. Ἐξελεξάμην παραῤῥιπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ (b) οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν.

21. Ὅτι ἔλεος καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ Κύριος ὁ Θεὸς,

22. Χάριν καὶ δόξαν δώσει.

23. Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ.

24. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ.

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ. **ΨΑΛΜ. ΠΔ'.**

1. Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου·

2. Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώϐ.

3. Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου·

4. Ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

5. Κατέπαυσας πᾶσαν τὴν ὀργήν σου·

A 18. Et respice in faciem Christi tui.

19. Quia melior est dies una in atriis tuis, super millia :

20. Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.

21. Quia misericordiam et veritatem diligit Dominus Deus

22. Gratiam et gloriam dabit.

23. Dominus non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia.

24. Domine Deus virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

In finem, filiis Core. PSALM. LXXXIV.

B 1. Benedixisti, Domine, terram tuam :

2. Avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitates plebi tuæ :

4. Operuisti omnia peccata eorum.

5. Mitigasti omnem iram tuam ·

(a) Καὶ non legitur.
(b) Vers. 21. Ἢ οἰκεῖν, etc. Vers. 22. Ὅτι ἔλεος, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Ἀντιλαϐοῦ (1) τῶν ἁγίων σου.

19. Ὅτι μεῖζον τὸ ἀΐδιον φῶς τῆς βασιλείας σου ὑπὲρ τὰς ἓξ χιλιάδας τῶν ἐνιαυτῶν τοῦ νῦν αἰῶνος.

20. Συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ (2) Θεοῦ, (3) ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν ἐν τοῖς πλουσίοις τοῦ νῦν αἰῶνος τοῖς μὴ ποιοῦσι τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.

21. Ὅτι τῇ ἐλεημοσύνῃ καὶ πίστει εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.

22. Ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοῖς ποιοῦσι ταῦτα δώσει χάριν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δοξάσει αὐτούς.

23. Οὐ γὰρ στερήσει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τοὺς μηδὲν πονηρὸν ποιοῦντας.

24. Ὁ πιστεύων εἰς σέ.

18. Suspice sanctos tuos.

19. Quia melior est æterna lux regni tui super sex millia annorum præsentis sæculi (a).

20. Potius vexari cum populo Dei, quam temporaria voluptate peccati frui inter divites præsentis C sæculi, qui non faciunt Dei voluntates.

21. Quoniam misericordia, et fide delectatur Deus.

22. Hæc facientibus in hoc sæculo dabit gratiam, et in futuro glorificabit eos.

23. Non enim privabit futuris bonis eos, qui nihil improbum faciunt.

24. Qui in te credit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμὸς*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *τοῖς υἱοῖς τῆς ἁμαρτίας*. Κορὲ γὰρ ἀντιλογίᾳ σχήσατο [ἐσχίσατο] (5) πρὸς τὸν Θεόν. Οὐκοῦν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀντιλογίας, τουτέστι τῆς ἁμαρτίας, τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν ὁ ψαλμὸς εἴρηται περὶ τῶν εἰς τὰ τέλη τῶν αἰώνων παρασχεθέντων αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *In finem, filiis Core psalmus*, quod interpretatur *filiis peccati*. Core enim contradictione separatus est adversus Deum. Igitur filiis contradictionis, hoc est peccati, populo Judæorum et gentium psalmus dictus est de iis, quæ in fine sæculorum præbita sunt ipsis a Deo.

D 1. Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησας σῶσον (6) τὸν κόσμον.

2. Ἐῤῥύσω τοὺς (7) Ἰουδαίους τοὺς πιστεύοντάς σοι ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

3. Συνεχώρησας πάντας (8) τὸν κόσμον [πάσας ἀνομίας τῷ κόσμῳ].

4. Λήθην πεποίηκας πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν του κόσμου [τοῦ αὐτοῦ] σου.

5. Μετεϐλήθης ὅλως (9) εἰς ἔλεος.

1. Desiderio desiderasti salvare mundum.

2. Liberasti Judæos credentes tibi e servitute peccati.

3. Condonasti omnes iniquitates mundo.

4. In oblivionem tradidisti omnia peccata ejusdem mundi.

5. Totus conversus es in misericordiam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἀντιλαϐοῦ.
(2) Τοῖς ἁγίοις τοῦ, etc.
(3) N. 21. Ἢ πρόσκαιρον, etc., τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. N. 22. Ὅτι ἐλεημοσύνῃ, etc., Κύριος ὁ Θεός.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναϐάρεως περ.
(5) Ἐχρήσατο.
(6) Σῶσαι τὸν κόσμον σου.
(7) Αὐτοὺς τοὺς, etc.
(8) Παντὶ τῷ κόσμῳ σου.
(9) Ὅλος εἰς ἔλεος.

(a) Vide Psal. VI et XI et Præfationem.

6. Avertisti ab ira indignationis tuæ.
7. Converte nos, Deus salutaris noster.
8. Et averte iram tuam a nobis.
9. Nunquid in æternum irasceris nobis?
10. Aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
11. Deus, tu conversus vivificabis nos:
12. Et plebs tua lætabitur in te.
13. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam:
14. Et salutare tuum da nobis.
15. Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.
16. Quoniam loquetur pacem in plebem suam,
17. Et super sanctos suos, et super eos, qui convertunt cor ad eum.
18. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius,
19. Ut inhabitet gloria in terra nostra.
20. Misericordia et veritas obviaverunt:
21. Justitia et pax osculatæ sunt.
22. Veritas de terra orta est:
23. Et justitia de cœlo prospexit.

A 6. Ἀπέστρεψας ἀπὸ ὀργῆς θυμοῦ σου.
7. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν·
8. Καὶ ἀπόστρεψον τὸν θυμόν σου ἀφ' ἡμῶν.
9. Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ὀργισθῇς ἡμῖν;
10. Ἢ διατενεῖς τὴν ὀργήν σου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;
11. Ὁ Θεὸς, σὺ ἐπιστρέψας ζωώσεις ἡμᾶς·
12. Καὶ ὁ λαός σου εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοί.
13. Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου·
14. Καὶ τὸ σωτήριόν σου δῴης ἡμῖν.
15. Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός.
16. Ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτου,
17. Καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν.
B 18. Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ,
19. Τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.
20. Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν·
21. Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν.
22. Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε·
23. Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Propitius factus es universo generi humano. C
7. Ad te ipsum congrega nos.
8. Et cessare fac maledictum, quod fuit ab Adam, et Cain, et reliquis.
9. Nunquid permanebit sententia illa semper?
10. Transeuntem de generatione in generationem?
11. Deus tu, qui convertisti nos ex morte peccati, vivifica per gratiam tuam.
12. Credentes in te.
13. Filium tuum.
14. Spiritum sanctum tuum.
15. Adjiciam jam mentem meam iis, quæ ab eo dicta sunt in adventu suo.
16. Quoniam pacem suam donabit nobis.
17. Et super apostolos suos, et super omnes credentes in eum.
18. Verumtamen proxima est salus timentium eum, et credentium ipsi.
19. Ut gratia Dei veniat in corda nostra.
20. Gentium et Judæorum populus simul crediderunt.
21. Similiter Judæorum, et gentium populi conjuncti sunt invicem in fide et charitate.
22. Opera justitiæ de cordibus hominum.
23. Filius Dei advenit.

6. Ἵλεως γενοῦ παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.
7. Ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς πρὸς ἑαυτόν.
8. Καὶ παῦσον τὴν κατάραν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, καὶ Κάϊν, καὶ τῶν λοιπῶν.
9. Μὴ ἐπιμείνῃ ἡ ἀπόφασις ἐκείνη διὰ παντός;
10. Διερχομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;
11. Ὁ Θεὸς, σὺ ἐπιστρέψας ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας, ζωοποίησον διὰ τῆς χάριτός σου.
12. Οἱ πιστεύοντες ἐν σοί (1).
13. Τὸν Υἱόν σου.
14. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
15. Ἐπιστήσω τὸν νοῦν μου λοιπὸν τοῖς λεγομένοις (2) ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.
16. Ὅτι τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην δωρήσεται ἡμῖν.
D 17. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, καὶ εἰς (3) πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.
18. Ὅμως πλησίον ἐστὶν ἡ σωτηρία τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ πιστευόντων αὐτῷ.
19. Τοῦ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν (4).
20. Τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων (5) λαὸς ἐπίστευσαν ἅμα.
21. Ὁμοίως οἱ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν (6) [λαοὶ] ἡνώθησαν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ ἀλλήλοις.
22. Τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ἐκ τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων.
23. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ παραγέγονε.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς σέ.
(2) Λεγομένοις μοι.
(3) Ἐπί.
(4) Ὑμῶν.
(5) Ὁ τῶν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων.
(6) Οἱ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν, etc.

24. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα·
25. Καὶ ἡ γῆ ὑμῶν [ἡμῶν] δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς.
26. Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται·
27. Καὶ θήσει εἰς ὁδὸν τὰ διαβήματα αὐτοῦ.

Προσευχὴ τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. *ΠΕ'.*

1. Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.
2. Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ.
3. Φύλαξον τὴν ψυχήν μου, ὅτι ὅσιός εἰμι·
4. Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σέ [σοί].
5. Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κεκράξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν.
6. Εὔφρανον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου·
7. Ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου.
8. Ὅτι σὺ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικὴς,
9. Καὶ πολυέλεος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις σε.
10. Ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν προσευχήν μου·
11. Καὶ πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.
12. Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου ἐκέκραξα πρὸς σὲ, ὅτι ἐπήκουσάς μου.

A 24. Etenim Dominus dabit benignitatem :
25. Et terra nostra dabit fructum suum.
26. Justitia ante eum ambulabit :
27. Et ponet in via gressus suos.

Oratio David. PSALM. LXXXV.

1. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me :
2. Quoniam inops et pauper sum ego.
3. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum :
4. Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te
5. Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die.
6. Lætifica animam servi tui :
B 7. Quoniam ad te animam meam levavi.
8. Quoniam tu, Domine, suavis et mitis,
9. Et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.
10. Auribus percipe, Domine, orationem meam :
11. Et intende voci deprecationis meæ.
12. In die tribulationis meæ clamavi ad te, quia exaudisti me.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν δωρήσεται ἡμῖν.
25. Τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης.
26. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς, καὶ τὸ πλῆθος τῶν προφητῶν.
27. Καὶ ἐντελεῖται ἐν πίστει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

24. Spiritum suum sanctum, et bonum donabit nobis.
25. Genus humanum opera justitiæ.
26. Joannes Baptista, et multitudo prophetarum.
27. Et præcipiet in fide justificationes ejus.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Προσευχὴ τῷ Δαβίδ*, τουτέστι τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρί*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβίδ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *Oratio David*, hoc est, *manu forti*; ita enim interpretatur David, qualis est Filius Dei.

C 1. Εὐμενές μοι ποίησον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσον τῆς προσευχῆς μου (2).
2. Τῇ καρδίᾳ.
3. Ἀσφάλισαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι σε ἐγὼ σέβομαι.
4. Σῶσόν με τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεὸς, ὅτι ἐλπίζω, ὅτι σώζεις με.
5. Ἀδιαλείπτως προσεύχομαι ἐν καρδίᾳ πεφωτισμένῃ.
6. Διὰ τῆς χάριτός σου.
7. Τῷ θελήματι (3) αὐτὴν ἀνεθέμην.
8. Ἀγαθὸς καὶ πραΰς.
9. Καὶ ἀμέτρητος σὺ ἐν τῷ ἐλεεῖν τοὺς καταφεύγοντας ἐπὶ σέ.
10. Ἄκουσον.
11. Καὶ ἔργον ἀποτέλεσον τὴν προσευχήν μου (4).
D 12. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἀπολέσθαι με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδεήθην σου, ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτε ἐπήκουσάς μου.

1. Benignam mihi fac aurem tuam, et exaudi orationem meam.
2. Corde.
3. Muni animam meam, quoniam ego te colo.
4. Salva me servum tuum, Deus, quoniam spero quod me salvabis.
5. Indesinenter oro corde illuminato.
6. Per gratiam tuam.
7. In voluntate tua eam reposui.
8. Bonus, et mitis.
9. Et immensa est misericordia tua erga eos, qui confugiunt ad te.
10. Audi.
11. Et opus effice orationem meam.
12. In tempore, quo perii a peccato deprecatus sum te; quoniam et alias me exaudisti.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ., etc. Δαβὶδ *ἱκανὸς χειρὶ*, ὅπερ, etc.
(2) Ἐπιθυμητή σου ἤτω ἡ προσευχή μου.
(3) Θελήματί σου.
(4) Τῇ προσευχῇ μου.

13. Non est similis tui in diis, Domine :
14. Et non est secundum opera tua.
15. Omnes gentes, quascunque fecisti, venient,
16. Et adorabunt coram te, Domine,
17. Et glorificabunt nomen tuum.
18. Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia :
19. Tu es Deus solus.
20. Deduc me, Domine, in via tua :
21. Et ingrediar in veritate tua.
22. Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.
23. Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo :
24. Et glorificabo nomen tuum in æternum.
25. Quia misericordia tua magna est super me :
26. Et eruisti animam meam ex inferno inferiori.
27. Deus, iniqui insurrexerunt super me :
28. Et synagoga potentium quæsierunt animam meam :
29. Et non proposuerunt te in conspectu suo.
30. Et tu, Domine Deus meus, miserator, et misericors,

(a) Vers. 18, 19, sub unico vers.

A

13. Οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε·
14. Καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου.
15. Πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι,
16. Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε,
17. Καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου.
18. (a) Ὅτι μέγας εἶ σὺ, καὶ ποιῶν θαυμάσια·
19. Σὺ εἶ Θεὸς [ὁ Θεὸς] μόνος.
20. Ὁδήγησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου·
21. Καὶ πορεύσομαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.
22. Εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου.
23. Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου·
24. Καὶ δοξάσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα.

B

25. Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ·
26. Καὶ ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου κατωτάτου.
27. Ὁ Θεὸς, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ·
28. Καὶ συναγωγὴ κραταιῶν ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου,
29. Καὶ οὐ προέθεντό σε ἐνώπιον αὐτῶν.
30. Καὶ σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων.

ATHANASII INTERPRETATIO

13. Benignus.
14. Ita liberans, et salvans.
15. Ad tremendum tuum baptisma.
16. Flectet omne genu.
17. Et omnis lingua confitebitur tibi, *Quia Dominus Jesus in gloria Dei Patris* [a]. Amen.
18, 19. Inenarrabilis.
20, 21. Duc me, Domine, in fide tua in omne opus bonum.
22. Gratia sancti Spiritus tui impleatur cor meum, ut timeam nomen tuum.
23. Interminabiliter laudabo te.
24. In omni tempore.
25. Quoniam condonasti mihi multitudinem peccatorum meorum.
26. E diabolo.
27. Adversariæ potestates.
28. Exercitus diaboli.
29. Et non cogitaverunt, quod tu ipse inspectas quæ ipsi faciunt.
30. Et novi, Domine Deus meus, quoniam miserator et misericors es.

[a] Philipp. II, 10, 11.

C

13. Φιλάνθρωπος.
14. Οὕτως λυτρούμενος, καὶ σώζων.
15. Εἰς τὸ βάπτισμά σου (1) τὸ φοβερόν.
16. Κάμψει πᾶν γόνυ.
17. Καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖταί σοι (2), *ὅτι Κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός*. Ἀμήν.
18, 19. Ἀνεκδιήγησις [ἀνεκδιήγητος] (3).
20, 21. (4) Ἄγαγέ με, Κύριε, ἐν τῇ πίστει σου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.
22. Τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματός σου πληρωθήτω ἡ καρδία μου, ἵνα φοβῶμαι (5) τὸ ὄνομά σου.
23. Ἀνυμνήσω σε ἀμετεωρίστως.
24. Διαπαντός.
25. Ὅτι πλῆθος ἁμαρτιῶν μου συνεχώρησας (6).

D

26. Τοῦ διαβόλου.
27. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
28. Ἡ (7) στρατιὰ τοῦ διαβόλου.
29. Καὶ οὐκ ἐλογίσαντο, ὅτι ἐφορᾷς αὐτὸς (8), ἃ ποιοῦσιν.
30. Καὶ οἶδα, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι οἰκτίρμων εἶ καὶ ἐλεήμων

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Βῆμά σου.
(2) Σοι deest.
(3) Ἀνεκδιήγητα.
(4) N. 20. Ἄγαγέ, etc., πίστει σου. N. 21. Καὶ πορεύσομαι εἰς πᾶν, etc.
(5) Μου, ἵνα φοβοῦμαι.
(6) Συνεχώρησαν, male.
(7) Ἡ non legitur.
(8) Αὐτούς.

31. Μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός· A
32. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με.
33. Δὸς τὸ κράτος σου τῷ παιδί σου·
34. Καὶ σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου.
35. Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν·
36. Καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντές με, καὶ αἰσχυνθήτωσαν.
37. Ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι, καὶ παρεκάλεσάς με.

31. Patiens, et multæ misericordiæ, et verax :
32. Respice in me, et miserere mei.
33. Da imperium tuum puero tuo :
34. Et salvum fac filium ancillæ tuæ.
35. Fac mecum signum in bonum :
36. Ut videant, qui oderunt me, et confundantur.
37. Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμὸς ᾠδῆς. *ΨΑΛΜ. ΠϚ'.*

1. Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις·
2. Ἀγαπᾷ (a) Κύριος τὰς πύλας Σιὼν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ.
3. Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.
4. Μνησθήσομαι Ῥαὰβ, καὶ Βαβυλῶνος τοῖς γινώσκουσί με. B

Διάψαλμα.

5. Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι, καὶ Τύρος, καὶ λαὸς τῶν Αἰθιόπων, οὗτοι (b) ἐγενήθησαν ἐκεῖ.

Filiis Core psalmus cantici. PSALM. LXXXVI.

1. Fundamenta ejus in montibus sanctis :
2. Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob.
3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.
4. Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me.

Diapsalma.

5. Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

(a) Ἀγαπᾷ, etc. Ὑπὲρ, etc. Vers. duo sub unico num.
(b) Vers. 6. Οὗτοι, etc. Μήτηρ, etc. Καὶ ἄνθρωπος, etc., vers. tres sub unico num. V. 7. Καὶ αὐτὸς, etc. V. 8. Κύριος, etc. Διάψαλμα. V. 9. Καὶ ἀρχόντων, etc. V. 10. Ὡς, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

31. Ἀνεξίκακος, καὶ ἀδιαλείπτως ἐλεεῖς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ. C
32. Πρόσχες, Κύριε, καὶ ἐλέησόν με.
33. Δὸς τὴν χάριν σου τῷ δούλῳ σου.
34. Καὶ σῶσον τὸν λαὸν τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων.
35. Νεκρὸν ὄντα με ζωοποίησον.
36. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
37. Ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι, καὶ ἀνέπαυσάς με ἐκ τοῦ κόπου καὶ φορτίου (1) τῶν ἁμαρτιῶν μου.

31. Patiens, et indesinenter misereris, et in veritate.
32. Attende, Domine, et miserere mei.
33. Da gratiam tuam servo tuo.
34. Et salva populum synagogæ Judæorum.
35. Mortuum me vivifica.
36. Contrariæ potestates.
37. Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et recreasti me a labore, et onere peccatorum meorum

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμὸς ᾠδῆς*, τουτέστι τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ὁ (3) ψαλμὸς ᾄδεται.

Titulus præpositus continet : *Filiis Core psalmus cantici :* hoc est mundis corde psalmus canitur.

1. Αἱ μαρτυρίαι τῆς παρουσίας καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ ἐν τοῖς προφήταις. D
2. Τοὺς ἀποστόλους ἀγαπᾷ Κύριος ὑπὲρ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων.
3. Μεγάλα καὶ (4) θαυμαστὰ εἴρηται περὶ σοῦ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
4. Τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰουδαίων (5) τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ. *Ῥαὰβ* ἑρμηνεύεται *πλατυνθεῖσα*. *Βαβυλὼν* δὲ ἑρμηνεύεται *σύγχυσις*, ὅπερ εἰσὶ τὰ ἔθνη.
5. Καὶ ἰδοὺ *οἱ πιστεύοντες* (6)· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀλλόφυλοι*. Εἶτα *Τύρος*, τουτέστιν ἡ *συν-*

1. Testimonia adventus, et passionum ejus in prophetis.
2. Apostolos diligit Dominus supra multitudinem Judæorum.
3. Magna, et mirabilia dicta sunt de te, superna Jerusalem.
4. Ecclesiæ Judæorum credentium in me. *Rahab* interpretatur *dilatata*. *Babylon* autem interpretatur *confusio*, quales sunt gentes.
5. Et ecce *credentes :* ita enim interpretantur *alienigenæ*. Deinde *Tyrus*, hoc est *angustia*, et populus

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ τοῦ φορτίου.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Ὁ deest.
(4) Καί deest.
(5) Τῶν ἐθνῶν τῶν. Ῥαὰβ γὰρ ἑρμηνεύεται συγχυσις, ὅπερ ἐστὶ τὰ ἔθνη.
(6) Οἱ πεσόντες, etc., τουτέστι συνοχὴ, καὶ ὁ λαὸς ὁ ταπεινὸς, etc

6. Mater Sion, dicet homo :
7. Et homo natus est in ea
8. Et ipse fundavit eam Altissimus.
9. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum horum, qui fuerunt in ea.
10. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Ætham Israelitæ. PSALM. LXXXVII.

1. Domine Deus salutis meæ,
2. Die clamavi et nocte coram te.
3. Intret in conspectu tuo oratio mea :
4. Inclina aurem tuam ad precem meam.
5. Quia repleta est malis anima mea :
6. Et vita mea inferno appropinquavit.

A 6. Μήτηρ Σιὼν, ἐρεῖ ἄνθρωπος·
7. Καὶ ἄνθρωπος ἐγενήθη ἐν αὐτῇ·
8. Καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὕψιστος.
9. Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν, καὶ ἀρχόντων τούτων, τῶν γεγενημένων ἐν αὐτῇ.
10. Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως Αἰθὰμ τῷ *Ἰσραηλίτῃ*. ΨΑΛ. ΠΖ'.

1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου,
2. Ἡμέρας ἐκέκραξα καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου.
3. Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μου·
4. Κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν δέησίν μου.
5. Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχή μου·
B 6. Καὶ ἡ ζωή μου τῷ ᾅδῃ ἤγγισε

ATHANASII INTERPRETATIO.

[populus Æthiopum] humilis denigratus a peccato, hi omnes in lavacro renovati sunt.

6. Matrem vocant Ecclesiam, ubi confessio singulorum fidelium.

7, 8. Et Altissimus homo advenit in eam, et ipse fundavit eam.

9. Dominus hæc ipsa narrabit in Scripturis Judæorum, et apostolorum, et evangelistarum, qui sunt in Ecclesia fidelium.

10. Sicut exercitus sanctorum angelorum semper lætantium, ita est habitatio in te.

οχὴ, καὶ λαὸς [λαὸς τῶν Αἰθιόπων) ὁ ταπεινὸς ὁ μεμελανωμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, οὗτοι πάντες ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἀνενεώθησαν.

6. Μητέρα καλοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἡ ὁμολογία ἑκάστου τῶν πιστῶν.

7, 8. (1) Καὶ ὁ Ὕψιστος ἄνθρωπος παραγέγονεν ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν.

9. Ὁ Κύριος αὐτὰ ταῦτα διηγήσεται ἐν τῇ Γραφῇ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πιστῶν.

10. Ὡς αἱ τῶν ἁγίων ἀγγέλων στρατιαὶ τῶν ἀεὶ C χαιρόντων, οὕτως ἐστὶν ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως* Αἰθὰμ τῷ *Ἰσραηλίτῃ*. Αὕτη οὖν ἑρμηνεία τοῦ ἐπιγράμματος. *Κορὲ ἀντιλογικὸς* γεγένηται πρὸς τὸν Θεόν. *Μαελὲθ* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀπαρχή*. *Αἰθὰμ* δὲ ἑρμηνεύεται *ὑψηλός*. *Ἰσραηλίτης* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀνὴρ ὁρῶν τὸν Θεόν*. Ἡ ᾠδὴ οὖν τοῦ ψαλμοῦ τοῖς ἀντιλογικοῖς ἔτι, τουτέστι τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων ὑπὲρ τῆς ἀπαρχῆς, ὡσανεὶ τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίνοντος εἰς σύνεσιν αὐτῷ τῷ ὑψηλῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ τῷ ὁρῶντι τὸν Πατέρα. *Οὐδεὶς ἑώρακε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ τοῦ Πατρὸς ὤν*, καθὼς εἴρηκεν ἐν Εὐαγγελίῳ. Ἐκ προσώπου οὖν τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς τὸν Κύριόν ἐστιν ὁ ψαλμός

Titulus præpositus continet : *Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Ætham Israelitæ.* Hæc igitur est interpretatio inscriptionis. *Core contradictor* factus est contra Deum. *Maheleth* autem interpretatur *primitiæ*. *Ætham* autem interpretatur *altissimus*. *Israelita* autem interpretatur *Vir videns Deum*. Canticum igitur psalmi est etiamnum contradicentibus, hoc est populo Judæorum pro primitiis, nempe Christo respondente in intellectum, ipsi Altissimo Dei Filio videnti Patrem. *Nemo vidit Patrem, nisi qui Patris est :* quemadmodum dixit in Evangelio [a]. Ex persona igitur Judæorum convertentium se ad Dominum est psalmus.

1. Domine Deus vitæ meæ.
2. Incessanter.
3. Non prohibebunt peccata mea ne ad te accedat deprecatio mea.
4. Libenter excipe supplicationem meam.]
5. Quia repleta est peccatis anima mea.
6. Et propterea vita mea Christus inferno appropinquavit, ut liberaret me.

D 1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς μου.
2. Ἀπαύστως.
3. Μὴ κωλύσουσιν αἱ ἁμαρτίαι μου τοῦ προσεγγίσαι σοι τὴν δέησίν μου.
4. Ἡδέως μου δέξαι τὴν ἱκεσίαν (3).
5. Ὅτι ἐπλήσθη ἁμαρτιῶν ἡ ψυχή μου.
6. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ζωή μου ὁ Χριστὸς τῷ ᾅδῃ ἤγγισεν, ἵνα ῥύσηταί με.

[a] Joan I, 18; VI, 46.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 6. Καὶ ὁ, etc. N. 8. Ὁ Κύριος, etc., τῶν Ἰουδαίων. N. 9. Καὶ τῶν ἀποστόλων, etc. N. 10. Ὡς αἱ, etc., ἐν σοὶ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., τοῦ ἀποκριθῆναι συνέσεως, etc., τοῖς ἀντιλογικοῖς ἐστιν, etc., τοῦ Χριστοῦ. Ἀποκρίνονται εἰς, etc., ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὤν, etc., τῶν ἐπιστρεφόντων ἐστὶν ὁ ψαλμός.

(3) Δέησιν.

7. Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον·

8. Ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

9. Ὡσεὶ τραυματίαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ (a), ὧν οὐκ ἐμνήσθης ἔτι·

10. Καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς χειρός σου ἀπώσθησαν.

11. Ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ,

12. Ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου.

13. Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου·

14. Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ.

15. Ἐμάκρυνας τους γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ·

16. Ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς.

17. Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην·

18. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας.

19. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε, ὅλην (b) τὴν ἡμέραν·

20. Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου.

21. Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια;

Διάψαλμα.

22. Ἢ ἰατροὶ ἀναστήσουσι, καὶ ἐξομολογήσονταί σοι;

23. Μὴ διηγήσεταί τις ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;

(a) Ἐν τάφοις. In marg. ἐν τάφῳ.
(b) Vers. 20. Ὅλην, etc., χεῖράς μου.

A 7. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum:

8. Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

9. Sicut vulnerati dormientes in sepulcro, quorum non es memor amplius:

10. Et ipsi de manu tua repulsi sunt.

11. Posuerunt me in lacu inferiori,

12. In tenebrosis et in umbra mortis.

13. Super me confirmatus est furor tuus:

14. Et omnes elevationes tuas induxisti super me.

15. Longe fecisti notos meos a me:

16. Posuerunt me abominationem sibi.

17. Traditus sum et non egrediebar:

B 18. Oculi mei languerunt præ inopia.

19. Clamavi ad te, Domine, tota die:

20. Expandi ad te manus meas.

21. Nunquid mortuis facies mirabilia?

Diapsalma.

22. Aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi?

23. Nunquid narrabit aliquis in tenebris mirabilia tua?

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Καὶ προσελογίσθη ὁ Κύριος μετὰ τῶν ἀσθενούντων καὶ (1) ἀποθνησκόντων.

8. Καὶ ἐγένετο ὁ Κύριος ὡς ἄνθρωπος (2) ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, τουτέστι μὴ χρεωστῶν θάνατον.

9. Ὡς οἱ ἁμαρτωλοὶ οἱ ἀποθανόντες, ὧν οὐκ ἔστι (3) μνημόνευσις.

10. Ἀπώσθησαν γὰρ ζῶντες ἐκ τῆς βοηθείας σου.

11. Οἱ δαίμονες ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

12. Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ θανάτου.

13. Ὠργίσθης μοι.

14. Τὰς ἀπειλάς σου.

15. Τοὺς προφήτας.

16. Μεμισημένον.

17. Ἐκρατούμην ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἠδυνάμην ἀποστῆναι.

18. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας μου ἠσθένησαν (4) ἀπὸ τοῦ ἀβοήθητόν με εἶναι.

19. Δέομαί σου,

20. Τὴν καρδίαν μου ἀνέτεινα πρὸς σέ.

21. Μὴ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν με ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ (5) τὰ θαυμάσιά σου;

22. Ἢ ἰατροὶ δύνανται ἀναστῆσαί με, ἵνα ἐξομολογήσωμαί σοι;

23. Μὴ ἐν τῷ τάφῳ δωρήσει μοι συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων μου (6);

7. Et reputatus est Dominus cum infirmis et morientibus.

8. Et factus est Dominus tanquam homo sine adjutorio inter mortuos liber, hoc est non debens

C mortem.

9. Sicut peccatores morientes, quorum nulla est memoria.

10. Viventes enim depulsi sunt de auxilio tuo.

11. Dæmones in peccato.

12. In concupiscentiis mundi et mortis.

13. Iratus es mihi.

14. Minas tuas.

15. Prophetas.

16. Odiosum.

17. Detentus sum a peccato, et non potui abscedere.

18. Oculi mentis meæ infirmati sunt, quod sine adjutorio essem.

19. Deprecor te,

D 20. Cor meum ad te intendi.

21. Nunquid postquam mortuus fuero facies super me mirabilia tua?

22. Aut medici possunt me suscitare ut confitear tibi?

23. Nunquid in sepulcro dabit mihi veniam peccatorum meorum?

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῶν ἀσθενούντων, καὶ desunt.
(2) Ὁ κόσμος ἄνθρωπος.
(3) Ἔτι.
(4) Οἱ ὀφθαλμοί μου τῆς διανοίας ἠσθένησαν, etc.
(5) Εἰς ἐμὲ, deest τά.
(6) Τὴν συγχ. τ. ἁ. ἡμῶν;

24. Et veritatem tuam in perditione?
25. Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua?
26. Et justitia tua in terra oblivioni tradita?
27. Et ego ad te, Domine, clamavi:
28. Et mane oratio mea præveniet te.
29. Ut quid, Domine, repellis animam meam?
30. Avertis faciem tuam a me?
31. Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea:
32. Exaltatus autem, humiliatus sum, et conturbatus.
33. In me transierunt iræ tuæ:
34. Et terrores tui conturbaverunt me.
35. Circumdederunt me sicut aqua tota die:
36. Circumdederunt me simul.
37. Elongasti a me amicum,
38. Et proximum et notos meos a miseria.

24. Καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῇ ἀπωλείᾳ;
25. Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;
26. Καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένῃ;
27. Κἀγὼ πρὸς σὲ, Κύριε, ἐκέκραξα·
28. Καὶ τὸ πρωῒ ἡ προσευχή μου προφθάσει σε.
29. Ἵνα τί, Κύριε, ἀπωθῇ τὴν ψυχήν μου;
30. Ἀποστρέψεις (a) τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;
31. Πτωχός εἰμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου·
32. Ὑψωθεὶς δὲ, ἐταπεινώθην, καὶ ἐξηπορήθην.
33. Ἐπ' ἐμὲ διῆλθον αἱ ὀργαί σου·
34. Οἱ φοβερισμοί σου ἐξετάραξάν με.
35. Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ ὕδωρ ὅλην (b) τὴν ἡμέραν·
36. Περιέσχον με ἅμα.
37. Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον,
38. Καὶ πλησίον, καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας.

Intellectus Æthan Israelitæ. PSAL. LXXXVIII.
1. Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.

Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ (c). ΨΑΛΜ. ΠΗ'.
1. Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ᾄσομαι·

(a) Ἀποστρέψῃς. In marg. Ἀποστρέψεις.
(b) Vers. 36. Ὕδωρ, etc. Vers. 37. Ἐμάκρυνας, etc. Vers. 38. Καὶ τοὺς γνωστούς μου, etc.
(c) Ἰσραηλίτου in cod. mss.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Et discam facere justificationes tuas, postquam reversus fuero in terram, ex qua sumptus sum?
25. Nunquid qui in peccato sunt, possunt cognoscere mirabilia tua?
26. Et justitia tua nunquid potest intelligi in corde derelicto?
27. Non aliud auxilium mihi proposui nisi te.
28. Cum lux tua in corde meo exoritur, oratio mea te præstolabitur.
29. Projicis me?
30. Non exaudis me?
31. Sine adjutorio sum, et in peccatis a principio.
32. Gloriatus autem humiliatus sum et abjectus.
33. Tolerantiæ in lege tua.
34. Minæ tuæ.
35. Continuerunt me.
36. Indesinenter.
37. Omnes sanctos tuos.
38. Prophetas et apostolos ab omni peccato.

24. Καὶ μάθω τὰ δικαιώματά σου ποιεῖν μετὰ τὸ ἀναλῦσαί με εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθην;
25. Μὴ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὄντες δύνανται τὰ θαυμάσιά σου γνῶναι;
26. Καὶ ἡ δικαιοσύνη σου μὴ δύναται γνωσθῆναι (1) ἐν καρδίᾳ ἐγκαταλελειμμένῃ;
27. Οὐκ ἄλλην βοήθειαν ἐθέμην (2) εἰ μὴ σε.
28. Ἐν τῷ τὸ φῶς σου ἀνατέλλειν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἡ προσευχή μου περιμενεῖ (3) σε.
29. Ἀποῤῥίπτεις με;
30. Οὐκ εἰσακούεις (4) μου;
31. Ἀβοήθητός εἰμι, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐξ ἀρχῆς.
32. Μεγαλαυχήσας δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἀπεῤῥίφην.
33. Αἱ καρτερίαι (5) ἐν τῷ νόμῳ σου.
34. Αἱ ἀπειλαί σου.
35. Συνέσχον με.
36. Ἀδιαλείπτως.
37. Ἕκαστον τῶν ἁγίων σου (6).
38. Τοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (7)· *Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ*· τουτέστι, τῆς χάριτος τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ σπείραντος Θεοῦ ψαλμὸς, περιέχει (8). Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ ἡ χάρις αὐτοῦ ὑπάρχει. Αἰθὰμ δὲ ἑρμηνεύεται *ὑψηλός*. Ἰσραηλίτου δὲ ἑρμηνεύεται *σπείραντος Θεοῦ*.

Titulus appositus continet: *Intellectus Æthan Israelitæ:* hoc est, gratiæ Altissimi Dei seminantis psalmus. Intellectus enim bonus gratia ipsius est. *Æthan* autem interpretatur *Altissimus*. *Israelita* autem interpretatur *Deus seminans*.

1. Quæ fecisti in singulis generationibus filiis hominum.

1. Ἃ ἐποίησας καθ' ἑκάστην γενεὰν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γνωρισθῆναι.
(2) Καὶ ἐγὼ οὐκ ἄλλην ἐθέμην βοήθειαν, etc.
(3) Περιμένει.
(4) Εἰσακούσεις.
(5) Αἱ κατάραι αἱ, etc.
(6) Σου deest.
(7) Ἡ διὰ τῆς κιννανάρεως περ., etc. Τοῦ Ἰσραηλίτου, etc.
(8) Περιέχει abundare videtur

2. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν A σου ἐν τῷ στόματί μου.
3. Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται·
4. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἑτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου.
5. Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου·
6. Ὤμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου.
7. Ἕως τοῦ αἰῶνος ἑτοιμάσω τὸ σπέρμα σου·
8. Καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὸν θρόνον σου.

Διάψαλμα.

9. Ἐξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου, Κύριε·
10. Καὶ γὰρ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν Ἐκκλησίᾳ ἁγίων.
11. Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ;
12. Ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; B
13. Ὁ Θεὸς, ὁ ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων,
14. Μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περὶ κύκλῳ αὐτοῦ.
15. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, τίς ὅμοιός σοι;
16. Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλου σου.
17. Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης·
18. Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις.

2. In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.
3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur:
4. In cœlis præparabitur veritas tua.
5. Disposui testamentum electis meis:
6. Juravi David servo meo.
7. Usque in æternum præparabo semen tuum:
8. Et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.

Diapsalma.

9. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine:
10. Etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum.
11. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino?
12. Similis erit Domino in filiis Dei?
13. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum,
14. Magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.
15. Domine, Deus virtutum, quis similis tibi?
16. Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.
17. Tu dominaris potestati maris:
18. Motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Τὰ προστάγματά σου κηρύξω.
3. Ὅτι ἐπηγγείλω ἀδιαλείπτως τὸν ἠλεημένον λαὸν περιποιῆσαι (1) εἰς οἰκοδομήν.
4. Ἐν τοῖς ἁγίοις ἡ πίστις (2).
5. Ἐπηγγειλάμην τοῖς ἁγίοις τὴν βασιλείαν μου (3). C
6. Τοῖς κατὰ τὸν Δαβὶδ πραεῖς [πραέσι] τῇ καρδίᾳ (4).
7. Προαγάγω ἐν τῷ κόσμῳ.
8. Τὴν βασιλείαν σου.
9. Διηγήσονται οἱ ἀπόστολοι καὶ (5) οἱ ἅγιοι τὰ θαυμάσιά σου.
10. Καὶ γὰρ τὴν πίστιν σου ἐν τῷ πλήθει τῶν ἁγίων.
11, 12. (6) Τίς τῶν προφητῶν ἢ τῶν ἁγίων ἰσοδύναται εἶναι τοῦ Κυρίου [τῷ Κυρίῳ]; Ἐκεῖνοι γὰρ κατὰ χάριν αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ εἰσι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ κατὰ φύσιν.
13. Ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.
14. Ἀκατάληπτος καὶ παντοδύναμός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
15. Φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων. D
16. Οἱ ἅγιοί σου.
17. Πάσης ὁμοῦ τῆς οἰκουμένης ἐξουσίαν (7) ἔχεις ὡς δημιουργὸς αὐτῆς.
18. Τοὺς πειρασμοὺς αὐτῆς ἀνισχύρους ποιεῖς.

2. Præcepta tua prædicabo.
3. Quia indesinenter denuntiasti populum misericordiam adeptum possidere in ædificationem.
4. In sanctis fides.
5. Annuntiavi sanctis regnum meum.
6. Juxta David mitibus corde.
7. Producam in mundo.
8. Regnum tuum.
9. Narrabunt apostoli et sancti mirabilia tua.
10. Etenim fidem tuam in multitudine sanctorum.
11, 12. Quis prophetarum aut sanctorum æqualis esse potest Domino? Illi enim gratia ejusdem Jesu sunt Dei filii, ipse autem natura.
13. In cordibus eorum.
14. Incomprehensibilis et omnipotens est super omnes sanctos suos.
15. Benignus et misericors.
16. Sancti tui.
17. Totius simul universi potestatem habes ut ejusdem creator.
18. Tentationes ejus infirmas facis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Περιποιεῖσθαι.
(2) Πίστις σου.
(3) Σου.
(4) Πραεῖς οὖσι κατὰ τὴν καρδίαν μου.
(5) Οἱ ἀπόστολοι, καὶ desunt.
(6) N. 11, Τίς... ἴσος δύναται εἶναι τοῦ Κυρίου. N. 12, Ἐκεῖνοι... τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.
(7) Σὺ ἐξουσίαν.

A

19. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum:
20. In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.
21. Tui sunt cœli et tua est terra:
22. Orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti.
23. Aquilonem et mare tu creasti:
24. Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt:
25. Tuum brachium cum potentia.
26. Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua.
27. Justitia et judicium, præparatio sedis tuæ.
28. Misericordia et veritas præcedent faciem tuam:
29. Beatus populus qui scit jubilationem.
30. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt:
31. Et in nomine tuo exsultabunt tota die:
32. Et in justitia tua exaltabuntur.
33. Quoniam gloria virtutis eorum tu es:
34. Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν ὑπερήφανον·
20. Ἐν τῷ βραχίονι τῆς δυνάμεώς σου διεσκόρπισας τοὺς ἐχθρούς σου.
21. Σοί εἰσιν οἱ οὐρανοὶ, καὶ σή ἐστιν ἡ γῆ·
22. Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας.
23. Τὸν βοῤῥᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας·
24. Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται·
25. Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας.
26. Κραταιωθήτω ἡ χείρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιά σου.
27. Δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἑτοιμασία τοῦ θρόνου σου.
28. Ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύσονται πρὸ προσώπου σου·

B

29. Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν.
30. Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται·
31. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν·
32. Καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑψωθήσονται.
33. Ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ.
34. Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Diabolum.
20. In fortitudine Filii tui perdidisti contrarias potestates.

C

21. Tui sunt sancti tui in cœlo, et gentes credentes in te: similiter et cœlum et terra tua sunt, quia ea creasti.
22. Omnes simul homines fundasti in fide tua.
23. Adversantes tibi Judæos, et mundum tu rursus renovasti.
24. Electi tui et peccatores in nomine tuo gaudebunt.
25. Filius tuus qui potens est.
26. Regnet Filius tuus, et glorificetur tuus Unigenitus.
27. Severitas et æquitas in tuo tribunali.

D

28. In præsenti autem sæculo fides et misericordia acceptæ apud te.
29. Qui ex corde suo gemit.
30. In gratia Filii tui.
31. Indesinenter in æterna futura luce gaudebunt.
32. Et in Filio tuo glorificabuntur.
33. Quoniam in te gloriantur et corroborantur.
34. Et in voluntate tua et Filii tui dirigetur potestas nostra, quam nobis ab initio dedisti.

19. Τὸν διάβολον.
20. Ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ Υἱοῦ σου ἀπώλεσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
21. Σοί εἰσιν (1) οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοί σου, καὶ τὰ ἔθνη τὰ πιστεύοντα εἰς σέ· ὁμοίως καὶ κατὰ τὸ δημιουργητικὸν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ.
22. Πάντας ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐθεμελίωσας ἐν τῇ πίστει σου.
23. Τοὺς ἐναντιουμένους σοι Ἰουδαίους καὶ τὸν κόσμον σὺ πάλιν ἀνεκαίνισας.
24. Οἱ ἐκλεκτοί σου καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου χαρίσονται.
25. Σὸς ὁ Υἱὸς ὁ δυνατός (2).
26. Βασιλευέτω (3) ὁ Υἱός σου, καὶ δοξασθήτω ὁ Μονογενής σου.
27. Αἰσηρότης (4) καὶ ἀπροσωποληψία ἐν τῷ βήματί σου.
28. Ἐν δὲ τῷ νῦν αἰῶνι πίστις καὶ ἐλεημοσύνη δεκταὶ παρὰ σοί.
29. Ὁ ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ πενθεῖ (5).
30. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ Υἱοῦ σου.
31. Ἀδιαλείπτως ἐν τῷ ἀϊδίῳ φωτὶ τῷ μέλλοντι χαρίσονται.
32. Καὶ ἐν τῷ Υἱῷ σου δοξασθήσονται.
33. Ὅτι ἐν σοὶ καυχῶνται καὶ δυναμοῦνται.
34. Καὶ ἐν τῷ θελήματί σου, καὶ τοῦ Υἱοῦ σου ἀνορθωθήσεται (6) ἡ ἐξουσία ἡμῶν, ἣν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Σοί εἰσι καὶ οἱ, etc. Ὅμως καί, etc. Leg. vid., ὁμοίως.
(2) Ὁ σὸς Υἱὸς δυνατός.
(3) Βασιλευσάτω.
(4) Αὐστηρότης.
(5) Πενθῶν.
(6) Ἀνορθωθήτω.

35. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ ἀντίληψις, A
36. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ βασιλέως ἡμῶν.
37. Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου,
38. Καὶ εἶπας· Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν·
39. Ὕψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου.
40. Εὗρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου·
41. Ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν.
42. Ἡ γὰρ χείρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ·
43. Καὶ ὁ βραχίων μου κατισχύσει αὐτόν.
44. Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ·
45. Καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν.
46. Καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ·
47. Καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι.
48. Καὶ ἡ ἀλήθειά μου, καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ· B
49. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.
50. Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ·
51. Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ.
52. Αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με· Πατήρ μου εἶ σὺ,
53. Θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου.
54. Κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν,
55. Ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

35. Quia Domini assumptio,
36. Et sancti Israel regis nostri.
37. Tunc locutus es in visione filiis tuis,
38. Et dixisti : Posui adjutorium in potente :
39. Exaltavi electum de plebe mea.
40. Inveni David servum meum :
41. Oleo sancto meo unxi eum.
42. Manus enim mea auxiliabitur ei.
43. Et brachium meum confortabit eum.
44. Nihil proficiet inimicus in eo :
45. Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.
46. Et concidam a facie ipsius inimicos ejus :
47. Et odientes eum in fugam convertam
48. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso :
49. Et in nomine meo exaltabitur cornu ejus :
50. Et ponam in mari manum ejus :
51. Et in fluminibus dexteram ejus.
52. Ipse invocabit me : Pater meus es tu
53. Deus meus, et susceptor salutis meæ.
54. Et ego primogenitum ponam illum,
55. Excelsum præ regibus terræ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

35, 36. Ὅτι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ C ἁγίου Πνεύματος ἡ ἀντίληψις ἡμῖν (1).
37. Τότε τοῖς Ἰουδαίοις ἐν αἰνίγμασι διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησας,
38. Καὶ εἶπας· Τῷ Υἱῷ μου βοηθήσω ὑμῖν.
39. Τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐξελεξάμην καὶ ἐδόξασα.
40. Εὗρον (2) λαὸν τὸν πεποθημένον.
41. Ἐν τῷ Πνεύματί μου τῷ ἁγίῳ τὸν αὐτὸν πιστὸν λαὸν ἠγάπησα (3).
42. Ὁ γὰρ Υἱός μου ὑπερασπίζει αὐτόν.
43. Καὶ αὐτὸς ὁ Υἱός μου ἐνισχύει (4) αὐτόν.
44. Οὐ κατακυριεύσει ὁ διάβολος αὐτοῦ.
45. Ὁ αὐτὸς ἀντικείμενος οὐκ ἂν δυνηθῇ αὐτοῦ.
46. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
47. Τοὺς δαίμονας ὑποτάξω αὐτοῖς. D
48. Καὶ τὸ Πνεῦμά μου τὸ ἅγιον, καὶ ὁ Υἱός μου ἀχώριστοι ἔσονται τοῦ πιστοῦ λαοῦ.
49. Ἡ βασιλεία τοῦ λαοῦ.
50. Ἐν τῷ κόσμῳ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ.
51. Καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
52. Τὸ, *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*.
53. *Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς* (5) *εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*.
54. Ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
55. Δεδοξασμένον ὑπὲρ τοὺς βασιλέας (6).

35, 36. Quoniam Patris et Filii et Spiritus sancti assumptio nostra.
37. Tunc Judæis in ænigmatibus per prophetas locutus es,
38. Et dixisti : In Filio meo adjuvabo vos.
39. Chorum sanctorum apostolorum elegi et glorificavi.
40. Inveni populum desideratum.
41. In Spiritu sancto meo eumdem fidelem populum dilexi.
42. Nam Filius meus protegit ipsum.
43. Et idem Filius meus confortat eum.
44. Non dominabitur in eum diabolus.
45. Idem adversarius nihil poterit adversus eum.
46. Adversarias potestates.
47. Dæmones subjiciam ipsis,
48. Et Spiritus sanctus meus, et Filius meus non separabuntur a populo fideli.
49. Regnum populi.
50. In mundo dominationem ejus.
51. Et in gentibus præcepta ipsius.
52. *Pater noster qui es in cælis*.
53. *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* *.
54. In regnum cœlorum.
55. Glorificatum super reges.

* Matth. vi, 9-13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡμῶν.
(2) N. 40. Εὗρον τὸν λαὸν τὸν πεποθημένον· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβίδ.
(3) Ἡγίασα.
(4) Ἐνισχύσει.
(5) Με pro ἡμᾶς. Ita etiam mox.
(6) Παρὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς.

56. In æternum servabo illi misericordiam meam : A
57. Et testamentum meum fidele ipsi.
58. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus :
59. Et thronum ejus sicut dies cœli :
60. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam,
61. Et in judiciis meis non ambulaverint
62. Si justitias meas profanaverint :
63. Et mandata mea non custodierint,
64. Visitabo in virga iniquitates eorum .
65. Et in verberibus peccata eorum.
66. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis.
67. Neque nocebo in veritate mea. B
68. Neque profanabo testamentum meum :
69. Et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.
70. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar ?
71. Semen ejus in æternum manebit [manet] :
72. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo.
73. Et sicut luna perfecta in æternum :
Diapsalma.
74. Et testis in cœlo fidelis.

56. Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου·
57. Καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ.
58. Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ·
59. Καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ.
60. Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου,
61. Καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν·
62. Ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσι·
63. Καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν·
64. Ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν,
65. Καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἀδικίας αὐτῶν
66. Τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν·
67. Οὐδ' οὐ μὴ ἀδικήσω ἐν τῇ ἀληθείᾳ μου.
68. Οὐδ' οὐ μὴ βεβηλώσω τὴν διαθήκην μου·
69. Καὶ τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων μου οὐ μὴ ἀθετήσω.
70. Ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι ;
71. Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ [μένει]·
72. Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου.
73. Καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα·
Διάψαλμα
74. Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.

ATHANASII INTERPRETATIO.

56. Indesiuenter.
57. Et passiones fideles ipsi.
58. Opera justitiæ ejus.
59. Et regnum ipsius interminabile.
60. In concupiscentiis cordium eorum sequentur. C
61. Et declinabit cor eorum in vanitatem.
62. In intemperantias convertentur.
63. Et omnino a me discedent.
64. Quem enim diligo, corrigo et castigo.
65. Flagello autem in infirmitate et tribulatione, omnem filium exspectans ad pœnitentiam.
66. Castigans autem eos non morti tradam.
67. Neque projiciam eos convertentes se in præceptis meis.
68. Neque omnino exterminabuntur.
69. Et quæ promitto non destituo.
70. Semel constitui in filio meo David, non mentiar. D
71. Sancti.
72. Regnum ipsorum effulgebit.
73. Similiter regnum ipsius fundatum est.
74. Hoc dicitur de Patre, et de Filio, et de Spiritu sancto : de Patre quidem, quoniam e cœlo dixit : *Hic est Filius meus dilectus*[1] : de Filio autem

56. Ἀδιάλειπτον.
57. Καὶ τὰ παθήματα (1) πιστὰ αὐτῷ.
58. Τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.
59. Καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀτελεύτητον.
60. Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἐξακολουθήσουσι.
61. Καὶ ἐκκλίνῃ ἡ καρδία αὐτῶν εἰς ματαιότητα.
62. Ἐν ἀσελγείαις τραπήσονται.
63. Καὶ παντελῶς ἀποστήσουσιν (2) ἀπ' ἐμοῦ.
64. Ὃν γὰρ ἀγαπῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω.
65. Μαστίζω δὲ ἐν ἀῤῥωστίᾳ καὶ θλίψει, πάντα υἱὸν εἰς μετάνοιαν ἀπεκδεχόμενος.
66. Παιδεύων δὲ αὐτοὺς οὐ μὴ θανατώσω.
67. Οὐδὲ μὴ (3) ἀποῤῥίψω αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας ἐν τοῖς προστάγμασί μου.
68. Οὐδὲ μὴ τελείως εἰς ἀφανισμὸν ἔσονται (4).
69. Καὶ ἅπερ ἐπαγγέλλομαι, οὐ μὴ παρεκλείπω (5).
70. Ἅπαξ ὥρισα ἐν τῷ υἱῷ μου τῷ Δαβὶδ, οὐ ψεύσομαι.
71. Οἱ ἅγιοι (6).
72. Ἡ βασιλεία αὐτῶν (7) ἐκλάμψει.
73. Τεθεμελιωμένη ὁμοίως ἡ βασιλεία αὐτοῦ.
74. Λέγεται τοῦτο ἐπὶ (8) τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εἶπεν· *Οὗτός ἐστιν ὁ*

[1] Matth. xvii, 5.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Παθήματά μου.
(2) Παντὶ ἀποστῶσιν.
(3) Οὐδ' οὐ μὴ
(4) Ἔστωσαν.
(5) Ἐπαγγέλλομαι, οὐ μὴ παραλείπω.
(6) Τουτέστιν οἱ ἅγιοι.
(7) Αὐτοῦ.
(8) Τοῦτο καὶ ἐπὶ, etc.

75. Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας,
76. Ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου,
77. Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου·
78. Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ.
79. Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ·
80. Ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν.
81. Διήρπαζον αὐτὸν πάντες οἱ διοδεύοντες ὁδόν (a)·
82. Ἐγενήθη ὄνειδος τοῖς γείτοσιν αὐτοῦ.
83. Ὕψωσας τὴν δεξιὰν τῶν θλιβόντων αὐτόν·
84. Εὔφρανας πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
85. Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ·
86. Καὶ οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ.
87. Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ·
88. Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξας.
89. Ἐσμίκρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ·
90. Κατέχεας αὐτοῦ [αὐτῷ] αἰσχύνην.

Διάψαλμα.

91. Ἕως πότε, Κύριε, ἀποστρέφῃ εἰς τέλος;
92. Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου;
93. Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις·

A 75. Tu vero repulisti et despexisti,
76. Distulisti Christum tuum,
77. Evertisti testamentum servi tui:
78. Profanasti in terra sanctuarium ejus.
79. Destruxisti omnes sepes ejus:
80. Posuisti firmamentum ejus formidinem.
81. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam:
82. Factus est opprobrium vicinis suis.
83. Exaltasti dexteram deprimentium eum:
84. Lætificasti omnes inimicos ejus.
85. Avertisti adjutorium gladii ejus:
86. Et non es auxiliatus ei in bello.
87. Destruxisti ab emundatione sua:
88. Et sedem ejus in terra collisisti.
B 89. Minorasti dies temporis ejus:
90. Perfudisti eum confusione.

Diapsalma.

91. Usquequo, Domine, avertis in finem?
92. Exardescet sicut ignis ira tua?
93. Memorare quæ mea substantia:

(a) Οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν. At in marg., οἱ διοδεύοντες ὁδόν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Υἱός μου ἀγαπητός (1)· περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ πέπονθεν ἐπὶ τῆς γῆς· περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ἐμαρτύρησε περὶ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν· *Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.*

75. Σὺ δὲ, ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, ἀπώσω, καὶ ἐξουδένωσας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν βασιλέα σου.
76. Τὸν Χριστὸν ἕτερον παρ' αὐτὸν ἀπεκδεχόμενος.
77. Τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.
78. Ἀφεῖλου (2) τὴν χάριν σου ἀπὸ τοῦ ἁγιάσματος αὐτῶν.
79. Ἔλαβες τὴν βοήθειάν σου ἀπ' αὐτῶν.
80. Τὸ θράσος αὐτῶν (3) μετέβαλες εἰς δειλίαν.
81. Ἠχμαλώτευσαν αὐτοὺς τὰ ἔθνη.
82. Εἰς δουλείαν γεγόνασι τοῖς ἔθνεσι (4).
83. Καταχυριεύεσθαι αὐτοὺς συνεχώρησας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.
84. Εἴασας αὐτοὺς σαλευθῆναι (5) ὑπ' αὐτῶν.
85. Ἀνίσχυροι γεγόνασιν.
86. Πρόνοιαν αὐτῶν οὐκ ἔτι ἐποίησω (6).
87. Τὴν περιτομὴν ἑαυτῶν κατέλεγεν (7).
88. Τὴν δόξαν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν εἰς σποδὸν κατήγαγες.
89. Τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐστερήθησαν.
90. Καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
91. Ὁ προφήτης δέεται ὑπὲρ αὐτῶν· *Διὰ τί τελείως ἀποστρέφῃ αὐτούς;*
92. Ἐπ' αὐτοὺς ἐν τῇ παρουσίᾳ σου
93. Ὅτι γῆ καὶ σποδός εἰμι.

quia passus est in terra; de sancto autem Spiritu, quia testimonium perhibuit de Filio, quemadmodum Dominus dixit: *Cum autem venerit Paracletus Spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me*[a].

C 75. Tu autem, popule Judæorum, repulisti, et despexisti Filium Dei regem tuum.
76. Alium Christum præter eum exspectans.
77. Populi Judæorum.
78. Abstulisti gratiam tuam a sanctuario eorum.
79. Abstulisti adjutorium tuum ab ipsis.
80. Audaciam eorum convertisti in formidinem.
81. In captivitatem abduxerunt eos gentes.
82. In servitutem facti sunt gentibus.
83. Permisisti ut homines in eos dominarentur.
84. Sivisti eos ab ipsis jactari
85. Infirmi facti sunt.
D 86. Non amplius curam de illis gessisti.
87. Eorum circumcisionem reprobasti.
88. Gloriam eorum et superbiam in pulverem deduxisti.
89. Æterna vita privati sunt.
90. Et in præsenti et in futuro sæculo.
91. Propheta pro ipsis deprecatur: *Quare perpetuo averseris eos?*
92. Super eos in adventu tuo.
93. Quod terra et pulvis sum.

[a] Joan. xv, 26.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁ ἀγαπητός.
(2) Ἀφεῖλας.
(3) Τὸ θάρσος αὐτοῦ.
(4) Ἔθνεσιν αὐτοῦ.
(5) Σχυλευθῆναι.
(6) Ποιήσω.
(7) Αὐτῶν κατέλυσαν

94. Nunquid enim vane constituisti omnes filios A hominum?

95. Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem?

96. Eruet animam suam de manu inferi.

97. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine,

98. Quas jurasti David in veritate tua?

99. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,

100. Quod continui in sinu meo multarum gentium.

101. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine,

102. Quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

103. Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat. B

Oratio Moysi hominis Dei. PSAL. LXXXIX.

1. Domine, refugium factus es nobis in generatione et generatione.

(a) 'Ανθεώπῳ in ed.

94. Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;

95. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;

96. Ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ᾅδου.

97. Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε,

98. Ἃ ὤμοσας τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου;

99. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου,

100. Οὗ ὑπέσχου [ὑπέσχον] ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἐθνῶν.

101. Οὗ ὠνείδισαν οἱ ἐχθροί σου, Κύριε,

102. Οὗ ὠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου.

103. Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο.

Προσευχὴ Μωϋσῇ ἀνθρώπου (a) τοῦ Θεοῦ
ΨΑΛΜ. ΠΘ'.

1. Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

94. Nunquid fecisti homines, ut perderes?

95, 96. Quis hominum potest vivere, et non videre mortem? Et si viderit mortem, quis potest eruere animam suam, nisi tu solus, qui propter nos homo factus es? Etenim non solum se ipsum suscitavit, sed *multa corpora sanctorum, qui dormierant* [*].

97, 98. Ubi sunt misericordiæ, quas promisisti Filio tuo facere super omnes? C

99, 100. Recordare, Domine, quod opprobriis afficimur ab adversariis potestatibus dicentibus: Ubi sunt, quæ promisit Deus ostendere genti David?

101. Judæi.

102. Quando conviciati sunt Filio tuo, qui dedit se ipsum commutationem pro populo tuo, qui unctus est.

103. Amen, amen.

94. Μὴ γὰρ ἐπὶ τὸ ἀπολέσαι πεποίηκας τοὺς ἀνθρώπους;

95, 96. Τίς δύναται τῶν ἀνθρώπων ζῆσαι, καὶ μὴ ἰδεῖν θάνατον; Καὶ ἐὰν ἴδῃ θάνατον, τίς δύναται ῥύσασθαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, εἰ μὴ σὺ (1) μόνος ὁ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος; Οὐ μόνον γὰρ ἑαυτὸν ἀνέστησεν, ἀλλὰ *καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἤγειρεν*.

97, 98. Ποῦ εἰσιν, ἃ ἐπηγγείλω τῷ Υἱῷ σου ποιεῖν ἐπὶ πάντας ἐλέη;

99, 100. Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι ὀνειδιζόμεθα ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων λεγόντων· Ποῦ εἰσιν ἃ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς δείκνυσθαι ἔθνει τοῦ Δαβὶδ (2);

101. Οἱ Ἰουδαῖοι (3).

102. Ὅτε ὠνείδισαν τὸν Υἱόν σου τὸν δεδωκότα ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου τοῦ χρισθέντος.

103. Ἀμὴν, ἀμήν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Προσευχὴ τῷ Μωϋσεῖ ἀνθρώπου* (4) *τοῦ Θεοῦ*. Αὕτη οὖν ἑρμηνεία ὑπάρχει. *Μωϋσῆς ἀνάληψις* ἑρμηνεύεται. Πᾶς οὖν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ προσεύχεται τὸν προκείμενον ψαλμὸν τῇ ἀναλήψει, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ εἶπε, *προσευχὴ Μωϋσέως* (5), ἀλλὰ τῷ *Μωϋσεῖ* ὡσανεὶ τῇ ἀναλήψει [τουτέστι] τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καθὼς (6) προείπαμεν, ὅτι ἕκαστος τῶν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων οὕτως προσεύχεται, καθὼς ὁ ψαλμὸς περιέχει.

Titulus præpositus continet: *Oratio Moysi hominis Dei*. Hæc igitur interpretatio est. *Moyses assumptio* interpretatur. Omnis igitur homo Dei orat appositum psalmum assumptioni, hoc est Filio Dei. Non enim dixit, *oratio Moysis*, sed *Moysi*, perinde ac si dixisset assumptioni, hoc est Filio Dei, sicut antea diximus, quod unusquisque homo Dei ita orat quemadmodum psalmus continet.

1. Ab Abel, et in singulis generationibus.

1. Ἀπὸ Ἄβελ, καὶ (7) καθ' ἑκάστην γενεάν.

[*] Matth. XXVII, 52.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰ μὴ μόνος σύ, etc.
(2) Ἀναδείκνυσθαι ἔθνη τοῦ Θεοῦ;
(3) Deest *οἱ Ἰουδαῖοι*.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Προσευχὴ* D *Μωϋσεῖ ἀνθρώπῳ*, etc.
(5) Τοῦ Μωϋσέως.
(6) Ἀναλήψει τ. Υ. τ. Θ. καθά, etc.
(7) *Καὶ* deest.

2. Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, A
καὶ τὴν οἰκουμένην,

3. Καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.

4. Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπείνωσιν·

5. Καὶ εἶπας· Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.

6. Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε, ὡς (a) ἡμέρα,

7. Ἡ ἐχθὲς, ἥτις διῆλθε, καὶ φυλακὴ ἐν νυκτὶ,

8. Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται.

9. Τὸ πρωῒ ὡσεὶ χλόη παρέλθοι·

10. Τὸ πρωῒ ἀνθῆσαι, καὶ παρέλθοι·

11. Τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθείη, καὶ ξηρανθείη.

12. Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου·

13. Καὶ ἐν τῷ θυμῷ σου ἐταράχθημεν. B

14. Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον [ἐνώπιόν] σου·

15. Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου.

2. Priusquam montes fierent, et formaretur terra et orbis,

3. Et a sæculo, et usque in sæculum tu es.

4. Ne avertas hominem in humilitatem:

5. Et dixisti: Convertimini, filii hominum.

6. Quoniam mille anni ante oculos tuos, Domine, tanquam dies [tanquam in nocte],

7. Dies hesterna, quæ præteriit, et custodia in nocte,

8. Quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt.

9. Mane sicut herba transeat:

10. Mane floreat et transeat:

11. Vespere decidat, induret et arescat.

12. Quia defecimus in ira tua:

13. Et in furore tuo turbati sumus.

14. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo:

15. Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

(a) Vers. .. Ὡς, etc., νυκτί.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2, 3. (1) Ὡς γὰρ ἀΐδιος Θεὸς πάντων προϋπάρχων, ὡς πάντων Δημιουργὸς, οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχετο, οὔτε ζωῆς τέλος.

4. Μὴ οὕτως ἐάσῃς ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις ὄντας ἀπο-
στρέψαι εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθημεν. C

5. Καὶ εἶπας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν αὐτόν.*

6. Ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως.

7. Ὡς ἡ παρελθοῦσα ἡμέρα, οὕτως διέρχεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως· καὶ ὥσπερ ἐν νυκτὶ (2) φυλακή ἐστιν, οὕτως καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀσφάλεια ἔσεται, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

8. Αἱ κολάσεις αὐτῶν, ἐν αἷς ἀναρίθμητοι ἔσονται (3).

9. Ἡ νηπιότης ὡς χλόη παρέλθοι.

10. Καὶ πάλιν εὐθέως ἡ νηπιότης ἀνθήσει εἰς νεότητα, καὶ αὐτὴ ὁμοίως παρελεύσεται.

11. Ὅταν δὲ γηράσῃ, συγκαμφθήσεται καὶ τελευ-
τήσει. D

12. Ὅτι ἡμαρτηκότων ἡμῶν διὰ τῆς παρακοῆς ὠργίσθης, καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς (4).

13. Ὅτι ἐλήφθη με, καὶ (5) θυμωθέντος σου ἀφανισμὸς ἐγενόμεθα.

14. Ἀναγεγραμμέναι εἰσὶν ἡμῶν αἱ ἀνομίαι ἐνώπιόν σου.

15. Ἡ ζωὴ ἡμῶν γένηται πεφωτισμένη διὰ τῆς παρουσίας σου.

2, 3. Nam sicut Deus æternus ante omnia exsistens, ut omnium Creator, neque habuit dierum principium, neque habebit vitæ finem.

4. Ne ita sinas nos in peccatis exsistentes reverti in terram, ex qua sumpti sumus.

5. Et dixisti: *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat* [10].

6. Dies judicii,

7. Sicut dies, quæ præteriit, ita transit et dies judicii: et quemadmodum in nocte custodia est, ita et post diem judicii securitas erit, et æternæ vitæ et æterni supplicii.

8. Supplicia eorum, in quibus sine ulla temporis mensura permanebunt.

9. Infantia sicut herba transeat.

10. Et rursus statim adolescentia adolescet in juventutem, et ipsa similiter pertransibit.

11. Cum autem senuerit incurvabitur et morietur.

12. Quoniam peccantibus nobis per inobedientiam iratus es et avertisti nos.

13. Quoniam reliquisti me, et te irascente exterminati sumus.

14. Descriptæ sunt iniquitates nostræ coram te.

15. Vita nostra illuminetur adventu tuo.

[10] Ezech. XXXIII, 11.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 2. Ὡς, etc., προϋπάρχεις, etc. N. 3. Οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχεις, etc.

(2) Παρέρχεται καὶ ἡ τῆς κρίσεως ἡμέρα· καὶ ὥσπερ ἐν τῇ νυκτί, etc., ἀσφάλειά ἐστιν.

(3) Αἷς παραδοθήσονται ἀναρ.

(4) Ἡμᾶς, ὅθεν ἐλήφθημεν.

(5) N. 13. Καὶ θυμωθέντος σου εἰς ἀφανισμόν, etc.

6. Mater Sion, dicet homo :
7. Et homo natus est in ea
8. Et ipse fundavit eam Altissimus.
9. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum horum, qui fuerunt in ea.
10. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Æthan Israelitæ. PSALM. LXXXVII.

1. Domine Deus salutis meæ,
2. Die clamavi et nocte coram te.
3. Intret in conspectu tuo oratio mea :
4. Inclina aurem tuam ad precem meam.
5. Quia repleta est malis anima mea :
6. Et vita mea inferno appropinquavit.

A 6. Μήτηρ Σιὼν, ἐρεῖ ἄνθρωπος·
7. Καὶ ἄνθρωπος ἐγενήθη ἐν αὐτῇ·
8. Καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὕψιστος.
9. Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν, καὶ ἀρχόντων τούτων, τῶν γεγενημένων ἐν αὐτῇ.
10. Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ. ΨΑΛ. ΠΖ'.

1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου,
2. Ἡμέρας ἐκέκραξα καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου.
3. Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μου·
4. Κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν δέησίν μου.
5. Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχή μου·
B 6. Καὶ ἡ ζωή μου τῷ ᾅδῃ ἤγγισε

ATHANASII INTERPRETATIO.

[populus Æthiopum] humilis denigratus a peccato, hi omnes in lavacro renovati sunt.

6. Matrem vocant Ecclesiam, ubi confessio singulorum fidelium.

7, 8. Et Altissimus homo advenit in eam, et ipse fundavit eam.

9. Dominus hæc ipsa narrabit in Scripturis Judæorum, et apostolorum, et evangelistarum, qui sunt in Ecclesia fidelium.

10. Sicut exercitus sanctorum angelorum semper lætantium, ita est habitatio in te.

οχὴ, καὶ λαὸς [λαὸς τῶν Αἰθιόπων] ὁ ταπεινὸς ὁ μεμελανωμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, οὗτοι πάντες ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἀνενεώθησαν.

6. Μητέρα καλοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἡ ὁμολογία ἑκάστου τῶν πιστῶν.

7, 8. (1) Καὶ ὁ Ὕψιστος ἄνθρωπος παραγέγονεν ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν.

9. Ὁ Κύριος αὐτὰ ταῦτα διηγήσεται ἐν τῇ Γραφῇ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πιστῶν.

10. Ὡς αἱ τῶν ἁγίων ἀγγέλων στρατιαὶ τῶν ἀεὶ C χαιρόντων, οὕτως ἐστὶν ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως* Αἰθὰμ τῷ *Ἰσραηλίτῃ*. Αὕτη οὖν ἑρμηνεία τοῦ ἐπιγράμματος. *Κορὲ ἀντιλογικὸς* γεγένηται πρὸς τὸν Θεόν. *Μαελὲθ* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀπαρχή*. *Αἰθὰμ* δὲ ἑρμηνεύεται *ὑψηλός*. *Ἰσραηλίτης* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀνὴρ ὁρῶν τὸν Θεόν*. Ἡ ᾠδὴ οὖν τοῦ ψαλμοῦ τοῖς ἀντιλογικοῖς ἔτι, τουτέστι τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων ὑπὲρ τῆς ἀπαρχῆς, ὡσανεὶ τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίνοντος εἰς σύνεσιν αὐτῷ τῷ ὑψηλῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ τῷ ὁρῶντι τὸν Πατέρα. *Οὐδεὶς ἑώρακε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ τοῦ Πατρὸς ὤν*, καθὼς εἴρηκεν ἐν Εὐαγγελίῳ. Ἐκ προσώπου οὖν τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς τὸν Κύριόν ἐστιν ὁ ψαλμός

Titulus præpositus continet : *Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Ætham Israelitæ.* Hæc igitur est interpretatio inscriptionis. *Core contradictor* factus est contra Deum. *Maheleth* autem interpretatur *primitiæ*. *Æthan* autem interpretatur *altissimus*. *Israelita* autem interpretatur *Vir videns Deum*. Canticum igitur psalmi est etiamnum contradicentibus, hoc est populo Judæorum pro primitiis, nempe Christo respondente in intellectum, ipsi Altissimo Dei Filio videnti Patrem. *Nemo vidit Patrem, nisi qui Patris est :* quemadmodum dixit in Evangelio [a]. Ex persona igitur Judæorum convertentium se ad Dominum est psalmus.

1. Domine Deus vitæ meæ.
2. Incessanter.
3. Non prohibebunt peccata mea ne ad te accedat deprecatio mea.
4. Libenter excipe supplicationem meam.]
5. Quia repleta est peccatis anima mea.
6. Et propterea vita mea Christus inferno appropinquavit, ut liberaret me.

D 1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς μου.
2. Ἀπαύστως.
3. Μὴ κωλύσουσιν αἱ ἁμαρτίαι μου τοῦ προσεγγίσαι σοι τὴν δέησίν μου.
4. Ἡδέως μου δέξαι τὴν ἱκεσίαν (3).
5. Ὅτι ἐπλήσθη ἁμαρτιῶν ἡ ψυχή μου.
6. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ζωή μου ὁ Χριστὸς τῷ ᾅδῃ ἤγγισεν, ἵνα ῥύσηταί με.

[a] Joan I, 18; VI, 46.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 6. Καὶ ὁ, etc. N. 8. Ὁ Κύριος, etc., τῶν Ἰουδαίων. N. 9. Καὶ τῶν ἀποστόλων, etc. N. 10. Ὡς αἱ, etc., ἐν σοὶ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

(2) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περιέχει, etc., τοῦ ἀποκριθῆναι συνέσεως, etc., τοῖς ἀντιλογικοῖς ἐστιν, etc., τοῦ Χριστοῦ. Ἀποκρίνονται εἰς, etc., ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὤν, etc., τῶν ἐπιστρεφόντων ἐστὶν ὁ ψαλμός.

(3) Δέησιν.

7. Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον· A

8. Ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

9. Ὡσεὶ τραυματίαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ (a), ὧν οὐκ ἐμνήσθης ἔτι·

10. Καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς χειρός σου ἀπώσθησαν.

11. Ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ,

12. Ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου.

13. Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου·

14. Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ.

15. Ἐμάκρυνας τους γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ·

16. Ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς.

17. Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην·

18. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας. B

19. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε, ὅλην (b) τὴν ἡμέραν·

20. Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου.

21. Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια;

Διάψαλμα.

22. Ἢ ἰατροὶ ἀναστήσουσι, καὶ ἐξομολογήσονταί σοι;

23. Μὴ διηγήσεταί τις ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;

7. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum:

8. Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

9. Sicut vulnerati dormientes in sepulcro, quorum non es memor amplius:

10. Et ipsi de manu tua repulsi sunt.

11. Posuerunt me in lacu inferiori,

12. In tenebrosis et in umbra mortis.

13. Super me confirmatus est furor tuus:

14. Et omnes elevationes tuas induxisti super me.

15. Longe fecisti notos meos a me:

16. Posuerunt me abominationem sibi.

17. Traditus sum et non egrediebar:

18. Oculi mei languerunt præ inopia.

19. Clamavi ad te, Domine, tota die:

20. Expandi ad te manus meas.

21. Nunquid mortuis facies mirabilia?

Diapsalma.

22. Aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi?

23. Nunquid narrabit aliquis in tenebris mirabilia tua?

(a) Ἐν τάφοις. In marg. ἐν τάφῳ.
(b) Vers. 20. Ὅλην, etc., χεῖράς μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Καὶ προσελογίσθη ὁ Κύριος μετὰ τῶν ἀσθενούντων καὶ (1) ἀποθνησκόντων.

8. Καὶ ἐγένετο ὁ Κύριος ὡς ἄνθρωπος (2) ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, τουτέστι μὴ χρεωστῶν θάνατον. C

9. Ὡς οἱ ἁμαρτωλοὶ οἱ ἀποθανόντες, ὧν οὐκ ἔστι (3) μνημόνευσις.

10. Ἀπώσθησαν γὰρ ζῶντες ἐκ τῆς βοηθείας σου.

11. Οἱ δαίμονες ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

12. Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ θανάτου.

13. Ὠργίσθης μοι.

14. Τὰς ἀπειλάς σου.

15. Τοὺς προφήτας.

16. Μεμισημένον.

17. Ἐκρατούμην ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἠδυνάμην ἀποστῆναι.

18. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας μου ἠσθένησαν (4) ἀπὸ τοῦ ἀβοήθητόν με εἶναι.

19. Δέομαί σου,

20. Τὴν καρδίαν μου ἀνέτεινα πρὸς σέ. D

21. Μὴ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν με ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ (5) τὰ θαυμάσιά σου;

22. Ἢ ἰατροὶ δύνανται ἀναστῆσαί με, ἵνα ἐξομολογήσωμαί σοι;

23. Μὴ ἐν τῷ τάφῳ δωρήσει μοι συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων μου (6);

7. Et reputatus est Dominus cum infirmis et morientibus.

8. Et factus est Dominus tanquam homo sine adjutorio inter mortuos liber, hoc est non debens mortem.

9. Sicut peccatores morientes, quorum nulla est memoria.

10. Viventes enim depulsi sunt de auxilio tuo.

11. Dæmones in peccato.

12. In concupiscentiis mundi et mortis.

13. Iratus es mihi.

14. Minas tuas.

15. Prophetas.

16. Odiosum.

17. Detentus sum a peccato, et non potui absistere.

18. Oculi mentis meæ infirmati sunt, quod sine adjutorio essem.

19. Deprecor te,

20. Cor meum ad te intendi.

21. Nunquid postquam mortuus fuero facies super me mirabilia tua?

22. Aut medici possunt me suscitare ut confitear tibi?

23. Nunquid in sepulcro dabit mihi veniam peccatorum meorum?

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῶν ἀσθενούντων, καὶ desunt.
(2) Ὁ κόσμος ἄνθρωπος.
(3) Ἔτι.
(4) Οἱ ὀφθαλμοί μου τῆς διανοίας ἠσθένησαν, etc.
(5) Εἰς ἐμὲ, deest τά.
(6) Τὴν συγχ. τ. ἁ. ἡμῶν;

8. Et non memoretur nomen Israel ultra.
9. Quoniam cogitaverunt unanimiter simul,
10. Adversum te testamentum disposuerunt.
11. Tabernacula Idumæorum, et Ismaelitæ
12. Moab, et Agareni,
13. Gebal, et Ammon, et Amalec,
14. Alienigenæ cum habitantibus Tyrum
15. Etenim et Assur venit cum illis:
16. Facti sunt in adjutorium filiis Lot.
17. Fac illis sicut Madian et Sisaræ,
18. Sicut Jabin in torrente Cisson:
19. Disperierunt in Endor:
20. Facti sunt ut stercus terræ.
21. Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana:
22. Omnes principes eorum.

A 8. Καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἔτι.
9. Ὅτι ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ
10. Κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο.
11. Τὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων, καὶ οἱ Ἰσμαηλῖται,
12. Μωάβ, καὶ οἱ Ἀγαρηνοί,
13. Γεβάλ, καὶ Ἀμμὼν, καὶ Ἀμαλὴκ,
14. Ἀλλόφυλοι μετὰ τῶν κατοικούντων Τύρον·
15. Καὶ γὰρ καὶ Ἀσσοὺρ συμπαρεγένετο μετ' αὐτῶν·
16. Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λώτ.
17. Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιὰμ καὶ τῷ Σισάρᾳ,
18. Ὡς τῷ Ἰαβεὶμ [Ἰαβὴν] ἐν τῷ χειμάῤῥῳ Κισσῶν.
19. Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ·
20. Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῇ.
B 21. Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρὴβ καὶ Ζὴβ (*a*), καὶ Ζεβεὲ, καὶ Σαλμανᾶν·
22. Πάντας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν.

(*a*) Vers. 22. Καὶ Ζὴβ, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Videntium Deum mente.

9, 10. Et dæmones cum Judæis consilium inivenrunt contra te.

11. Deficientes dæmones, et exaudientes eos Judæi.

12, 13. Et hospitantes in peccato. *Gebal* interpretatur *populus deficiens*, quæ omnia de Judæis interpretantur.

14. Judæi cum dæmonibus habitantibus idololatriam: qualis est gens Judæorum. *Tyrus* autem interpretatur *angustia*, quale est peccatum.

15. *Asur* interpretatur *insidiæ*, quod de populo Judaico dictum est.

16. Adjutores fuerunt filiis diaboli. *Lot* enim interpretatur *exclusus*, qualis est diabolus.

17, 18. Fac illis sicut iniquitati, et diabolo. *Sisar* enim interpretatur *elevans rebelles*. *Jabin* interpretatur *ignominia exsiccata* in duritia eorum.

19. Disperiit intelligentia generationis eorum. *Endor* enim interpretatur *oculus generationis*.

20. Perditio facti sunt in mundo.

21. Ut *corvum aridum*, ita enim interpretatur *Oreb*, et ut *lupum*, et ut *victimam*, et ut *umbram fluctuationis*. Hæc est enim illorum nominum interpretatio.

22. In gladio consume ut illos

8. Τῶν ὁρώντων Θεὸν (1) τῇ διανοίᾳ.

9, 10. (2) Καὶ οἱ δαίμονες ἅμα τοῖς Ἰουδαίοις συνεβουλεύσαντο συμβουλίαν κατὰ σοῦ.

11. Οἱ ἐκλείποντες δαίμονες, καὶ οἱ εἰσακούοντες C αὐτοὺς (3) Ἰουδαῖοι.

12, 13. (4) Καὶ οἱ προσηλυτεύοντες τῇ ἁμαρτίᾳ. *Γεβὰλ* ἑρμηνεύεται *λαὸς ἐκλείπων*, ἅπερ ἀμφότερα εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἑρμηνεύονται.

14. Οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν κατοικούντων (5) δαιμόνων τὴν εἰδωλολατρείαν· ἀλποτήματι ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. *Τύρος* δὲ *συνοχὴ* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία.

15. *Ἀσοὺρ* ἑρμηνεύεται *ἔνεδρον*, ὅπερ εἰς τὸν Ἰουδαῖον (6) εἴρηται.

16. Βοηθοὶ γεγόνασι τοῖς υἱοῖς τοῦ διαβόλου. *Λὼτ* γὰρ *ἀποκεκλεισμένος* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ διάβολος.

17, 18. (7) Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ ἀδικίᾳ καὶ τῷ διαβόλῳ. *Σισάρα* γὰρ ἑρμηνεύεται *αἴρων ἀποστασίους*. *Ἰαβὶμ* ἑρμηνεύεται *αἰσχύνη ξηραινομένη* D ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν.

19. Ἐξωλοθρεύθη ἡ διάνοια τῆς γενεᾶς αὐτῶν. *Ἀενδὼρ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὀφθαλμὸς γενεᾶς*.

20. Ἀπώλεια γεγόνασιν ἐν τῷ κόσμῳ.

21. (8) Ὡς *κόρακα ξηρὸν*, τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ὠρὴβ*, καὶ ὡς λύχον, καὶ ὡς θυσιασμὸν [θυσίασμα], καὶ ὡς *σκιὰν σάλου*. Αὕτη γὰρ ἑρμηνεία τῶν ὀνομάτων.

22. Ἐν ῥομφαίᾳ ἀνάλωσον ὡς ἐκείνους.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸν Θεόν.

(2) N. 9. Ὅτι οἱ δαίμονες συνεβουλεύσαντο. Συμβούλιον ἔθεντο κατὰ σοῦ.

(3) Αὐτῶν Ἰουδαῖοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ τῶν ὀνομάτων ἑρμηνεία.

(4) N. 12. Ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ οἱ προσηλυτεύοντες, τουτέστιν τῇ ἁμαρτίᾳ. N. 13. Γεβὰλ ἑρμηνεύεται *σχίσμα παλαιόν*. Ἀμὼν δὲ ἑρμηνεύεται *υἱὸς λαοῦ μου*. Ἀμαλὴκ δὲ ἑρμηνεύεται *λαὸς ἐκλείπων*, etc.

(5) Κατοικούντων deest. Εἰδωλολατρείαν. Ἀλλόφυλοι γὰρ ἑρμηνεύονται πίπτοντες ποτήματι, ὅπερ ἐστὶν, etc.

(6) Ἰούδαν.

(7) N. 17. Ποίησον, etc., *αἴρων ἀποστασίαν*. N. 18. Ἰαβὶν, etc., *ξηραινομένη*. Κισσὼν δὲ ἑρμηνεύεται *σκληρότης*. Ὡσαύτως οἱ Ἰουδαῖοι ὑπῆρχον αἰσχύνη ξηραινομένη ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν.

(8) N. 21. Ὡς κόρακα, etc. usque ad Ὠρήβ. N. 22. Καὶ ὡς λύχον, καὶ ὡς θυσιασμὸν, καὶ ὡς σκιᾶς σάλου. Αὕτη, etc.

23. Οἵτινες εἶπον· Κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ. A
24. Ὁ Θεός μου, θοῦ αὐτοὺς ὡς τροχόν·
25. Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.
26. Ὡσεὶ πῦρ, ὃ διαφλέξει δρυμόν·
27. Ὡσεὶ φλὸξ, ἣ (a) κατακαύσει ὄρη.
28. Οὕτω καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν τῇ καταιγίδι σου·
29. Καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου συνταράξεις αὐτούς.
30. Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας·
31. Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε.
32. Αἰσχυνθήτωσαν, καὶ ταραχθήτωσαν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·
33. Καὶ ἐντραπήτωσαν, καὶ ἀπολέσθωσαν.
34. Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ὄνομά σοι Κύριος·
35. Σὺ μόνος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

23. Qui dixerunt : Hæreditate possideamus nobis sanctuarium Dei.
24. Deus meus, pone illos ut rotam :
25. Et sicut stipulam ante faciem venti.
26. Sicut ignis, qui comburet silvam :
27. Et sicut flamma, quæ comburet montes.
28. Ita persequeris illos in tempestate tua :
29. Et in ira tua conturbabis eos.
30. Imple facies eorum ignominia:
31. Et quærent nomen tuum, Domine.
32. Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi :
33. Et confundantur et pereant
34. Et cognoscant, quia nomen tibi Dominus .
35. Tu solus altissimus in omni terra.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός. ΨΑΛΜ. ΠΓ'. B

1. Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!

In finem, pro torcularibus filiis Core psalmus.
PSALM. LXXXIII.

1. Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum !

(a) Ἢ deest in textu, legitur in marg. κατακαῦσαι.

ATHANASII INTERPRETATIO.

23. Αἰχμαλωτίσωμεν τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν ναὸν αὐτοῦ (1) διαρπάσωμεν.
24. Κιλιουμένους (2) ὑπὸ τῶν ἑλκόντων αὐτοὺς εἰς ἁμαρτίαν.
25. Ὧδε κἀκεῖ περιφερομένους ὑπὸ τῶν καταδυναστευομένων (3).
26. Ὡς ξύλα ἄκαρπα ἀνάλωσον αὐτούς.
27. Ὡς ἡ θειότης σου κατακαίει τὴν ἐναντίαν δύναμιν (4).
28. Ἐν τῷ θυμῷ σου. C
29. Ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν συναπολέσεις (5) αὐτούς.
30. Τὰς καρδίας αὐτῶν.
31. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιγνώσονται (6) τὴν βοήθειάν σου καὶ τὰς εὐεργεσίας σου.
32. Διαπαντὸς οἱ μὴ πειθόμενοί σου (7).
33. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.
34, 35. Ἐν τῇ δόξῃ τῆς παρουσίας σου (8) ἐπιγνῶσιν, ὅτι ὃν ἐξουθένουν Υἱὸν ἀνθρώπου, οὗτος Κύριος πάντων ἐστὶ, καὶ αὐτῷ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι σὺ εἶ Κύριος ὕψιστος εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν. D

23. In captivitatem abducamus populum ejus, et templum ejus diripiamus.
24. In orbem versatos a trahentibus eos in peccatum.
25. Huc illos circumdelatos a dominantibus.
26. Ut ligna infructifera consume eos.
27. Sicut divinitas tua comburit contrariam potestatem.
28. In indignatione tua.
29. Cum eorum iniquitatibus perdes eos.
30. Corda eorum.
31. Et post ea cognoscent auxilium tuum, et beneficia tua.
32. Semper, qui tibi non obediunt.
33. In die judicii.
34, 35. In gloria adventus tui cognoscant, quod quem contempserunt Filium hominis, hic Dominus omnium est, et ipsi omnis lingua confitebitur, quoniam tu es Dominus altissimus in gloria Dei Patris. Amen.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (9)· *Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*, ὅπερ ἑρμηνεύεται· εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ὑπὲρ τῶν ἐχόντων ἐν ταῖς καρδίαις (10) τὸν οἶνον τῆς εὐφροσύνης τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν. Εἶτα *τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*. Κορὲ γὰρ ἑρμηνεύεται *φαλακρός*· ὁ δὲ φαλακρὸς παρὰ τῷ νόμῳ *καθαρός* ἐστιν.

Titulus præpositus continet : *In finem*, *pro torcularibus filiis Core psalmus*, quod interpretatur in fine sæculorum pro habentibus in cordibus vinum lætitiæ Dominum nostrum Jesum. Deinde *filiis Core psalmus*. *Core* enim interpretatur *calvus*. Calvus autem secundum legem *mundus* est.

1. Αἱ αἰώνιαί σου ἀναπαύσεις.

1. Æterna tua refrigeria.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτῶν.
(2) Κοιμωμένους.
(3) Καταδυναστευόντων αὐτούς.
(4) Θεότης, etc., τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
(5) Συναπολεῖς.
(6) Ἐπιγνῶσιν.
(7) Σοι.
(8) Ἐν τῇ ἐνδόξῳ σου παρουσίᾳ, etc. Πατρὸς ἡμῶν.
(9) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(10) Καρδίαις αὐτῶν.

2. Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.
3. Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum
4. Etenim passer invenit sibi domum :
5. Et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos :
6. Altaria tua, Domine virtutum, rex meus et Deus meus.
7. Beati qui habitant in domo tua :
8. In sæcula sæculorum laudabunt te.

Diapsalma.

9. Beatus vir, cui est auxilium ipsi abs te :
10. Ascensiones in corde suo disposuit,
11. In valle lacrymarum in loco, quem posuit.
12. Etenim benedictionem dabit legislator :
13. Ibunt de virtute in virtutem :
14. Videbitur Deus deorum in Sion.
15. Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam :

Diapsalma.

16. Auribus percipe, Deus Jacob.
17. Protector noster aspice, Deus :

A 2. Ἐπιποθεῖ, καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.
3. Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα.
4. Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν·
5. Καὶ τρυγὼν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς.
6. Τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων, ὁ βασιλεύς (a) μου καὶ ὁ Θεός μου.
7. Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου·
8. Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσί σε.

Διάψαλμα.

9. Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ ἐστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί (b).
10. Ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο,
11. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν (c)
B τόπον, ὃν ἔθετο.
12. Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν.
13. Πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν·
14. Ὀφθήσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών.
15. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·

Διάψαλμα.

16. Ἐνώτισαι, ὁ Θεὸς Ἰακώβ.
17. Ὑπερασπιστὰ ἡμῶν, ἴδε, ὁ Θεός·

(a) Vers. 7. Ὁ βασιλεύς μου, etc. V. 8. Μακάριοι πάντες οἱ, etc.
(b) Οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ σοῦ. At in marg. σοί.
(c) Τόν deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* [1].
3. Tota anima, et corpore in Deo inhæreo.
4. Omnis anima sanctorum apud Deum requiem habet.
5. Et Filius Dei habet rursus ubi habitare faciat sanctos suos.
6. Corda sanctorum tuorum, regnans et dominans in me.
7. In superna Jerusalem.
8. Incessanter.
9. In quo inhabitavit gratia tua.
10. Cœlestia cogitat, et operatur.
11. Humilians se, et plorans corde suo inhærente tibi.
12. In regno suo, dicit Dominus : *Venite, benedicti Patris mei, accipite paratum vobis regnum* [2].
13. Ibunt ex gratia, quæ hic est in ipsis, in futuram vitam.
14. Videbitur Dei Filius Deus deorum, qui tales gratia sunt, in adventu suo.
15. Imple petitiones meas.
16. Audi, Deus Jacob.
17. Attende, Deus.

C 2. *Ἐπιποθῶ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι.*
3. Ὅλως τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι πρόσκειμαι ἐπὶ τὸν Θεόν.
4. Πᾶσα ψυχὴ ἁγίων ἔχει ἀνάπαυσιν παρὰ τῷ Θεῷ.
5. Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει πάλιν ὅπου (1) κατοικήσει τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
6. Αἱ καρδίαι τῶν ἁγίων σου (2), ὁ βασιλεύων (3), καὶ ὁ δεσπόζων μου.
7. Εἰς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
8. Ἀκαταπαύστως.
9. Εἰς ὃν ἐπεσκήνωσεν ἡ χάρις σου.
10. Τὰ ἐπουράνια φρονεῖ, καὶ πολιτεύεται.
11. Ταπεινῶν, καὶ (4) πενθῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τῇ ἀνακειμένῃ σοι.
D 12. Ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν (5) λέγει ὁ Κύριος· *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, ἀπολάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν.*
13. Πορεύσονται ἐκ τῆς χάριτος τῆς οὔσης ἐν αὐτοῖς ἐνταῦθα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.
14. Ὀραθήσεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ (6) τῶν κατὰ χάριν θεῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.
15. Πλήρωσον τὰ αἰτήματά μου.
16. Ἄκουσον, ὁ Θεὸς Ἰακώβ.
17. Πρόσχες, ὁ Θεός.

[1] Philipp. I, 23. [2] Matth. XXV, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πόλιν, ποῦ etc., αὐτοῦ deest.
(2) Σου non legitur.
(3) N. 7. Ὁ βασιλεύων μου, καὶ, etc. N. 8. Εἰς τὴν ἄνω.
(4) Ταπεινῶν ἑαυτὸν, καὶ, etc.
(5) Αὐτοῦ, etc., βασιλείαν πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου.
(6) Ὁ Θεός, etc.

18. Καὶ (a) ἐπίβλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου.

19. Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας.

20. Ἐξελεξάμην παραῤῥιπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ (b) οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν.

21. Ὅτι ἔλεος καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ Κύριος ὁ Θεὸς,

22. Χάριν καὶ δόξαν δώσει.

23. Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ.

24. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ.

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ. ΨΑΛΜ. ΠΔ'.

1. Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου·

2. Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ.

3. Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου·

4. Ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

5. Κατέπαυσας πᾶσαν τὴν ὀργήν σου·

A 18. Et respice in faciem Christi tui.

19. Quia melior est dies una in atriis tuis, super millia :

20. Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.

21. Quia misericordiam et veritatem diligit Dominus Deus

22. Gratiam et gloriam dabit.

23. Dominus non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia.

24. Domine Deus virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

In finem, filiis Core. PSALM. LXXXIV.

B 1. Benedixisti, Domine, terram tuam :

2. Avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitates plebi tuæ :

4. Operuisti omnia peccata eorum.

5. Mitigasti omnem iram tuam ·

(a) Καὶ non legitur.
(b) Vers. 21. Ἢ οἰκεῖν, etc. Vers. 22. Ὅτι ἔλεος, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Ἀντιλαβοῦ (1) τῶν ἁγίων σου.

19. Ὅτι μεῖζον τὸ ἀΐδιον φῶς τῆς βασιλείας σου ὑπὲρ τὰς ἓξ χιλιάδας τῶν ἐνιαυτῶν τοῦ νῦν αἰῶνος.

20. Συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ (2) Θεοῦ, (3) ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν ἐν τοῖς πλουσίοις τοῦ νῦν αἰῶνος τοῖς μὴ ποιοῦσι τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.

21. Ὅτι τῇ ἐλεημοσύνῃ καὶ πίστει εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.

22. Ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοῖς ποιοῦσι ταῦτα δώσει χάριν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δοξάσει αὐτούς.

23. Οὐ γὰρ στερήσει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τοὺς μηδὲν πονηρὸν ποιοῦντας.

24. Ὁ πιστεύων εἰς σέ.

18. Suspice sanctos tuos.

19. Quia melior est æterna lux regni tui super sex millia annorum præsentis sæculi (a).

C 20. Potius vexari cum populo Dei, quam temporaria voluptate peccati frui inter divites præsentis sæculi, qui non faciunt Dei voluntates.

21. Quoniam misericordia, et fide delectatur Deus.

22. Hæc facientibus in hoc sæculo dabit gratiam, et in futuro glorificabit eos.

23. Non enim privabit futuris bonis eos, qui nihil improbum faciunt.

24. Qui in te credit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *τοῖς υἱοῖς τῆς ἁμαρτίας*. Κορὲ γὰρ ἀντιλογίᾳ σχεήσατο [ἐσχίσατο] (5) πρὸς τὸν Θεόν. Οὐκοῦν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀντιλογίας, τουτέστι τῆς ἁμαρτίας, τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν ὁ ψαλμὸς εἴρηται περὶ τῶν εἰς τὰ τέλη τῶν αἰώνων παρασκεθέντων αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *In finem, filiis Core psalmus*, quod interpretatur *filiis peccati*. Core enim contradictione separatus est adversus Deum. Igitur filiis contradictionis, hoc est peccati, populo Judæorum et gentium psalmus dictus est de iis, quæ in fine sæculorum præbita sunt ipsis a Deo.

1. Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησας σῶσον (6) τὸν κόσμον.

2. Ἐῤῥύσω τοὺς (7) Ἰουδαίους τοὺς πιστεύοντάς σοι ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

3. Συνεχώρησας πάντας (8) τὸν κόσμον [πάσας ἀνομίας τῷ κόσμῳ].

4. Λήθην πεποίηκας πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν του κόσμου [τοῦ αὐτοῦ] σου.

5. Μετεβλήθης ὅλως (9) εἰς ἔλεος.

D 1. Desiderio desiderasti salvare mundum.

2. Liberasti Judæos credentes tibi e servitute peccati.

3. Condonasti omnes iniquitates mundo.

4. In oblivionem tradidisti omnia peccata ejusdem mundi.

5. Totus conversus es in misericordiam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἀντιλαβοῦ.
(2) Τοῖς ἁγίοις τοῦ, etc.
(3) N. 21. Ἢ πρόσκαιρον, etc., τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. N. 22. Ὅτι ἐλεημοσύνῃ, etc., Κύριος ὁ Θεός.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(5) Ἐχρήσατο.
(6) Σῶσαι τὸν κόσμον σου.
(7) Αὐτοὺς τοὺς, etc.
(8) Παντὶ τῷ κόσμῳ σου.
(9) Ὅλος εἰς ἔλεος.

(a) Vide Psal. VI et XI et Præfationem.

6. Avertisti ab ira indignationis tuæ.
7. Converte nos, Deus salutaris noster.
8. Et averte iram tuam a nobis.
9. Nunquid in æternum irasceris nobis?
10. Aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
11. Deus, tu conversus vivificabis nos:
12. Et plebs tua lætabitur in te.
13. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam:
14. Et salutare tuum da nobis.
15. Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.
16. Quoniam loquetur pacem in plebem suam,
17. Et super sanctos suos, et super eos, qui convertunt cor ad eum.
18. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius,
19. Ut inhabitet gloria in terra nostra.
20. Misericordia et veritas obviaverunt:
21. Justitia et pax osculatæ sunt.
22. Veritas de terra orta est:
23. Et justitia de cœlo prospexit.

A 6. Ἀπέστρεψας ἀπὸ ὀργῆς θυμοῦ σου.
7. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν·
8. Καὶ ἀπόστρεψον τὸν θυμόν σου ἀφ' ἡμῶν.
9. Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ὀργισθῇς ἡμῖν;
10. Ἢ διατενεῖς τὴν ὀργήν σου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;
11. Ὁ Θεὸς, σὺ ἐπιστρέψας ζωώσεις ἡμᾶς·
12. Καὶ ὁ λαός σου εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοί.
13. Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου·
14. Καὶ τὸ σωτήριόν σου δῴης ἡμῖν.
15. Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός.
16. Ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτου,
17. Καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν.
B 18. Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ,
19. Τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.
20. Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν·
21. Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν.
22. Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε·
23. Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Propitius factus es universo generi humano. C
7. Ad te ipsum congrega nos.
8. Et cessare fac maledictum, quod fuit ab Adam, et Cain, et reliquis.
9. Nunquid permanebit sententia illa semper?
10. Transeuntem de generatione in generationem?
11. Deus tu, qui convertisti nos ex morte peccati, vivifica per gratiam tuam.
12. Credentes in te.
13. Filium tuum.
14. Spiritum sanctum tuum.
15. Adjiciam jam mentem meam iis, quæ ab eo dicta sunt in adventu suo.
16. Quoniam pacem suam donabit nobis.
17. Et super apostolos suos, et super omnes credentes in eum.
18. Verumtamen proxima est salus timentium eum, et credentium ipsi.
19. Ut gratia Dei veniat in corda nostra.
20. Gentium et Judæorum populus simul crediderunt.
21. Similiter Judæorum, et gentium populi conjuncti sunt invicem in fide et charitate.
22. Opera justitiæ de cordibus hominum.
23. Filius Dei advenit.

6. Ἵλεως γενοῦ παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.
7. Ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς πρὸς ἑαυτόν.
8. Καὶ παῦσον τὴν κατάραν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, καὶ Κάϊν, καὶ τῶν λοιπῶν.
9. Μὴ ἐπιμείνῃ ἡ ἀπόφασις ἐκείνη διὰ παντός;
10. Διερχομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;
11. Ὁ Θεὸς, σὺ ἐπιστρέψας ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας, ζωοποίησον διὰ τῆς χάριτός σου.
12. Οἱ πιστεύοντες ἐν σοί (1).
13. Τὸν Υἱόν σου.
14. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.
15. Ἐπιστήσω τὸν νοῦν μου λοιπὸν τοῖς λεγομένοις (2) ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.
16. Ὅτι τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην δωρήσεται ἡμῖν.
D 17. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, καὶ εἰς (3) πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.
18. Ὅμως πλησίον ἐστὶν ἡ σωτηρία τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ πιστευόντων αὐτῷ.
19. Τοῦ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν (4).
20. Τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων (5) λαὸς ἐπίστευσαν ἅμα.
21. Ὁμοίως οἱ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν (6) [λαοὶ] ἡνώθησαν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ ἀλλήλοις.
22. Τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ἐκ τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων.
23. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ παραγέγονε.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς σέ.
(2) Λεγομένοις μοι.
(3) Ἐπί.
(4) Ὑμῶν.
(5) Ὁ τῶν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων.
(6) Οἱ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν, etc.

24. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα·
25. Καὶ ἡ γῆ ὑμῶν [ἡμῶν] δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς.
26. Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται·
27. Καὶ θήσει εἰς ὁδὸν τὰ διαβήματα αὐτοῦ.

Προσευχὴ τῷ Δαβίδ. ΨΑΛΜ. ΠΕ'.

1. Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.
2. Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ.
3. Φύλαξον τὴν ψυχήν μου, ὅτι ὅσιός εἰμι·
4. Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σέ [σοί].
5. Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κεκράξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν.
6. Εὔφρανον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου·
7. Ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου.
8. Ὅτι σὺ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικὴς,
9. Καὶ πολυέλεος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις σε.
10. Ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν προσευχήν μου·
11. Καὶ πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.
12. Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου ἐκέκραξα πρὸς σὲ, ὅτι ἐπήκουσάς μου.

A 24. Etenim Dominus dabit benignitatem :
25. Et terra nostra dabit fructum suum.
26. Justitia ante eum ambulabit :
27. Et ponet in via gressus suos.

Oratio David. PSALM. LXXXV.

1. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me :
2. Quoniam inops et pauper sum ego.
3. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum :
4. Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te
5. Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die.
6. Lætifica animam servi tui :
B 7. Quoniam ad te animam meam levavi.
8. Quoniam tu, Domine, suavis et mitis,
9. Et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.
10. Auribus percipe, Domine, orationem meam :
11. Et intende voci deprecationis meæ.
12. In die tribulationis meæ clamavi ad te, quia exaudisti me.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν δωρήσεται ἡμῖν.
25. Τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης.
26. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς, καὶ τὸ πλῆθος τῶν προφητῶν.
27. Καὶ ἐντελεῖται ἐν πίστει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

24. Spiritum suum sanctum, et bonum donabit nobis.
25. Genus humanum opera justitiæ.
26. Joannes Baptista, et multitudo prophetarum.
27. Et præcipiet in fide justificationes ejus.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Προσευχὴ τῷ Δαβίδ*, τουτέστι *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβίδ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *Oratio David*, hoc est, *manu forti*; ita enim interpretatur David, qualis est Filius Dei.

C 1. Εὐμενές μοι ποίησον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσον τῆς προσευχῆς μου (2).
2. Τῇ καρδίᾳ.
3. Ἀσφάλισαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι σε ἐγὼ σέβομαι.
4. Σῶσόν με τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεὸς, ὅτι ἐλπίζω, ὅτι σώζεις με.
5. Ἀδιαλείπτως προσεύχομαι ἐν καρδίᾳ πεφωτισμένῃ.
6. Διὰ τῆς χάριτός σου.
7. Τῷ θελήματι (3) αὐτὴν ἀνεθέμην.
8. Ἀγαθὸς καὶ πρᾶος.
9. Καὶ ἀμέτρητος σὺ ἐν τῷ ἐλεεῖν τοὺς καταφεύγοντας ἐπὶ σέ.
10. Ἄκουσον.
11. Καὶ ἔργον ἀποτέλεσον τὴν προσευχήν μου (4).
D 12. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἀπολέσθαι με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδεήθην σου, ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτε ἐπήκουσάς μου.

1. Benignam mihi fac aurem tuam, et exaudi orationem meam.
2. Corde.
3. Muni animam meam, quoniam ego te colo.
4. Salva me servum tuum, Deus, quoniam spero quod me salvabis.
5. Indesinenter oro corde illuminato.
6. Per gratiam tuam.
7. In voluntate tua eam reposui.
8. Bonus, et mitis.
9. Et immensa est misericordia tua erga eos, qui confugiunt ad te.
10. Audi.
11. Et opus effice orationem meam.
12. In tempore, quo perii a peccato deprecatus sum te; quoniam et alias me exaudisti.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ., etc. Δαβὶδ *ἱκανὸς χειρὶ*, ὅπερ, etc.
(2) Ἐπιθυμητή σου ἤτω ἡ προσευχή μου.
(3) Θελήματί σου.
(4) Τῇ προσευχῇ μου.

13. Non est similis tui in diis, Domine :
14. Et non est secundum opera tua.
15. Omnes gentes, quascunque fecisti, venient,
16. Et adorabunt coram te, Domine,
17. Et glorificabunt nomen tuum.
18. Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia :
19. Tu es Deus solus.
20. Deduc me, Domine, in via tua :
21. Et ingrediar in veritate tua.
22. Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.
23. Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo :
24. Et glorificabo nomen tuum in æternum.
25. Quia misericordia tua magna est super me :
26. Et eruisti animam meam ex inferno inferiori.
27. Deus, iniqui insurrexerunt super me :
28. Et synagoga potentium quæsierunt animam meam :
29. Et non proposuerunt te in conspectu suo.
30. Et tu, Domine Deus meus, miserator, et misericors,

(a) Vers. 18, 19, sub unico vers.

A 13. Οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε·
14. Καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου.
15. Πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι,
16. Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε,
17. Καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου.
18. (a) Ὅτι μέγας εἶ σὺ, καὶ ποιῶν θαυμάσια·
19. Σὺ εἶ Θεὸς [ὁ Θεὸς] μόνος.
20. Ὁδήγησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου·
21. Καὶ πορεύσομαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.
22. Εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου.
23. Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου·
24. Καὶ δοξάσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα.
B 25. Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ·
26. Καὶ ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου κατωτάτου.
27. Ὁ Θεὸς, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ·
28. Καὶ συναγωγὴ κραταιῶν ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου,
29. Καὶ οὐ προέθεντό σε ἐνώπιον αὐτῶν.
30. Καὶ σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων.

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Benignus.
14. Ita liberans, et salvans.
15. Ad tremendum tuum baptisma.
16. Flectet omne genu.
17. Et omnis lingua confitebitur tibi, *Quia Dominus Jesus in gloria Dei Patris* [1]. Amen.
18, 19. Inenarrabilis.
20, 21. Duc me, Domine, in fide tua in omne opus bonum.
22. Gratia sancti Spiritus tui impleatur cor meum, ut timeam nomen tuum.
23. Interminabiliter laudabo te.
24. In omni tempore.
25. Quoniam condonasti mihi multitudinem peccatorum meorum.
26. E diabolo.
27. Adversariæ potestates.
28. Exercitus diaboli.
29. Et non cogitaverunt, quod tu ipse inspectas quæ ipsi faciunt.
30. Et novi, Domine Deus meus, quoniam miserator et misericors es.

[1] Philipp. II, 10, 11.

C 13. Φιλάνθρωπος.
14. Οὕτως λυτρούμενος, καὶ σώζων.
15. Εἰς τὸ βάπτισμά σου (1) τὸ φοβερόν.
16. Κάμψει πᾶν γόνυ.
17. Καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖταί σοι (2), *ὅτι Κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός*. Ἀμήν.
18, 19. Ἀνεκδιήγησις [ἀνεκδιήγητος] (3).
20, 21. (4) Ἄγαγέ με, Κύριε, ἐν τῇ πίστει σου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.
22. Τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματός σου πληρωθήτω ἡ καρδία μου, ἵνα φοβῶμαι (5) τὸ ὄνομά σου.
23. Ἀνυμνήσω σε ἀμετεωρίστως.
24. Διαπαντός.
25. Ὅτι πλῆθος ἁμαρτιῶν μου συνεχώρησας (6).
D 26. Τοῦ διαβόλου.
27. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
28. Ἡ (7) στρατιὰ τοῦ διαβόλου.
29. Καὶ οὐκ ἐλογίσαντο, ὅτι ἐφορᾷς αὐτὸς (8), ἃ ποιοῦσιν.
30. Καὶ οἶδα, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι οἰκτίρμων εἶ καὶ ἐλεήμων

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Βῆμά σου.
(2) Σοι deest.
(3) Ἀνεκδιήγητα.
(4) N. 20. Ἄγαγέ, etc., πίστει σου. N. 21. Καὶ πορεύσομαι εἰς πᾶν, etc.
(5) Μου, ἵνα φοβοῦμαι.
(6) Συνεχώρησαν, male.
(7) Ἡ non legitur.
(8) Αὐτούς.

31. Μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός· A
32. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με.
33. Δὸς τὸ κράτος σου τῷ παιδί σου·
34. Καὶ σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου.
35. Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν·
36. Καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντές με, καὶ αἰσχυνθήτωσαν.
37. Ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι, καὶ παρεκάλεσάς με.

31. Patiens, et multæ misericordiæ, et verax :
32. Respice in me, et miserere mei.
33. Da imperium tuum puero tuo :
34. Et salvum fac filium ancillæ tuæ.
35. Fac mecum signum in bonum :
36. Ut videant, qui oderunt me, et confundantur.
37. Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμὸς ᾠδῆς. ΨΑΛΜ. ΠϚ'.

1. Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις·
2. Ἀγαπᾷ (a) Κύριος τὰς πύλας Σιὼν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ.
3. Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ θεοῦ.
4. Μνησθήσομαι Ῥαὰβ, καὶ Βαβυλῶνος τοῖς γινώσκουσί με. B

Διάψαλμα.

5. Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι, καὶ Τύρος, καὶ λαὸς τῶν Αἰθιόπων, οὗτοι (b) ἐγενήθησαν ἐκεῖ.

Filiis Core psalmus cantici. PSALM. LXXXVI.

1. Fundamenta ejus in montibus sanctis :
2. Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob.
3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.
4. Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me.

Diapsalma.

5. Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

(a) Ἀγαπᾷ, etc. Ὑπὲρ, etc. Vers. duo sub unico num.
(b) Vers. 6. Οὗτοι, etc. Μήτηρ, etc. Καὶ ἄνθρωπος, etc., vers. tres sub unico num. V. 7. Καὶ αὐτὸς, etc. V. 8. Κύριος, etc. Διάψαλμα. V. 9. Καὶ ἀρχόντων, etc. V. 10. Ὡς, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

31. Ἀνεξίκακος, καὶ ἀδιαλείπτως ἐλεεῖς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ. C
32. Πρόσχες, Κύριε, καὶ ἐλέησόν με.
33. Δὸς τὴν χάριν σου τῷ δούλῳ σου.
34. Καὶ σῶσον τὸν λαὸν τῆς συναγωγῆς των Ἰουδαίων.
35. Νεκρὸν ὄντα με ζωοποίησον.
36. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.
37. Ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι, καὶ ἀνέπαυσάς με ἐκ τοῦ κόπου καὶ φορτίου (1) τῶν ἁμαρτιῶν μου.

31. Patiens, et indesinenter misereris, et in veritate.
32. Attende, Domine, et miserere mei.
33. Da gratiam tuam servo tuo.
34. Et salva populum synagogæ Judæorum.
35. Mortuum me vivifica.
36. Contrariæ potestates.
37. Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et recreasti me a labore, et onere peccatorum meorum

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιεχει (2)· *Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμὸς ᾠδῆς*, τουτέστι τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ὁ (3) ψαλμὸς ᾄδεται.

Titulus præpositus continet : *Filiis Core psalmus cantici* : hoc est mundis corde psalmus canitur.

1. Αἱ μαρτυρίαι τῆς παρουσίας καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ ἐν τοῖς προφήταις. D
2. Τοὺς ἀποστόλους ἀγαπᾷ Κύριος ὑπὲρ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων.
3. Μεγάλα καὶ (4) θαυμαστὰ εἴρηται περὶ σοῦ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
4. Τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰουδαίων (5) τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ. *Ῥαὰβ* ἑρμηνεύεται *πλατυνθεῖσα*. *Βαβυλὼν* δὲ ἑρμηνεύεται *σύγχυσις*, ὅπερ εἰσὶ τὰ ἔθνη.
5. Καὶ ἰδοὺ *οἱ πιστεύοντες* (6)· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀλλόφυλοι*. Εἶτα *Τύρος*, τουτέστιν ἡ *συν-*

1. Testimonia adventus, et passionum ejus in prophetis.
2. Apostolos diligit Dominus supra multitudinem Judæorum.
3. Magna, et mirabilia dicta sunt de te, superna Jerusalem.
4. Ecclesiæ Judæorum credentium in me. *Rahab* interpretatur *dilatata*. *Babylon* autem interpretatur *confusio*, quales sunt gentes.
5. Et ecce *credentes* : ita enim interpretantur *alienigenæ*. Deinde *Tyrus*, hoc est *angustia*, et populus

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ τοῦ φορτίου.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Ὁ deest.
(4) Καί deest.
(5) Τῶν ἐθνῶν τῶν. Ῥαὰβ γὰρ ἑρμηνευεται συγχυσις, ὅπερ ἐστὶ τὰ ἔθνη.
(6) Οἱ πεσόντες, etc., τουτέστι συνοχὴ, καὶ ὁ λαὸς ὁ ταπεινὸς, etc

6. Mater Sion, dicet homo :
7. Et homo natus est in ea
8. Et ipse fundavit eam Altissimus.
9. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum horum, qui fuerunt in ea.
10. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Ætham Israelitæ. PSALM. LXXXVII.

1. Domine Deus salutis meæ,
2. Die clamavi et nocte coram te.
3. Intret in conspectu tuo oratio mea :
4. Inclina aurem tuam ad precem meam.
5. Quia repleta est malis anima mea :
6. Et vita mea inferno appropinquavit.

A 6. Μήτηρ Σιὼν, ἐρεῖ ἄνθρωπος·
7. Καὶ ἄνθρωπος ἐγενήθη ἐν αὐτῇ·
8. Καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὕψιστος.
9. Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν, καὶ ἀρχόντων τούτων, τῶν γεγενημένων ἐν αὐτῇ.
10. Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ. ΨΑΛ. ΠΖ'.

1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου,
2. Ἡμέρας ἐκέκραξα καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου.
3. Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μου·
4. Κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν δέησίν μου.
5. Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχή μου·
B 6. Καὶ ἡ ζωή μου τῷ ᾅδῃ ἤγγισε

ATHANASII INTERPRETATIO.

[populus Æthiopum] humilis denigratus a peccato, hi omnes in lavacro renovati sunt.

6. Matrem vocant Ecclesiam, ubi confessio singulorum fidelium.

7, 8. Et Altissimus homo advenit in eam, et ipse fundavit eam.

9. Dominus hæc ipsa narrabit in Scripturis Judæorum, et apostolorum, et evangelistarum, qui sunt in Ecclesia fidelium.

10. Sicut exercitus sanctorum angelorum semper lætantium, ita est habitatio in te.

οχὴ, καὶ λαὸς [λαὸς τῶν Αἰθιόπων] ὁ ταπεινὸς ὁ μεμελανωμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, οὗτοι πάντες ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἀνενεώθησαν.

6. Μητέρα καλοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἡ ὁμολογία ἑκάστου τῶν πιστῶν.

7, 8. (1) Καὶ ὁ Ὕψιστος ἄνθρωπος παραγέγονεν ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν.

9. Ὁ Κύριος αὐτὰ ταῦτα διηγήσεται ἐν τῇ Γραφῇ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πιστῶν.

10. Ὡς αἱ τῶν ἁγίων ἀγγέλων στρατιαὶ τῶν ἀεὶ C χαιρόντων, οὕτως ἐστὶν ἡ κατοικία ἐν σοί.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὠδὴ ψαλμοῦ τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελὲθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως* Αἰθὰμ τῷ *Ἰσραηλίτῃ*. Αὕτη οὖν ἑρμηνεία τοῦ ἐπιγράμματος. *Κορὲ ἀντιλογικὸς* γεγένηται πρὸς τὸν Θεόν. *Μαελὲθ* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀπαρχή*. *Αἰθὰμ* δὲ ἑρμηνεύεται *ὑψηλός*. *Ἰσραηλίτης* δὲ ἑρμηνεύεται *ἀνὴρ ὁρῶν τὸν Θεόν*. Ἡ ᾠδὴ οὖν τοῦ ψαλμοῦ τοῖς ἀντιλογικοῖς ἔτι, τουτέστι τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων ὑπὲρ τῆς ἀπαρχῆς, ὡσανεὶ τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίνοντος εἰς σύνεσιν αὐτῷ τῷ ὑψηλῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ τῷ ὁρῶντι τὸν Πατέρα. *Οὐδεὶς ἑώρακε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ τοῦ Πατρὸς ὤν*, καθὼς εἴρηκεν ἐν Εὐαγγελίῳ. Ἐκ προσώπου οὖν τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς τὸν Κύριόν ἐστιν ὁ ψαλμός.

Titulus præpositus continet : *Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum sermonem intellectus Ætham Israelitæ*. Hæc igitur est interpretatio inscriptionis. *Core contradictor* factus est contra Deum. *Maheleth* autem interpretatur *primitiæ*. *Ætham* autem interpretatur *altissimus*. *Israelita* autem interpretatur *Vir videns Deum*. Canticum igitur psalmi est etiamnum contradicentibus, hoc est populo Judæorum pro primitiis, nempe Christo respondente in intellectum, ipsi Altissimo Dei Filio videnti Patrem. *Nemo vidit Patrem, nisi qui Patris est :* quemadmodum dixit in Evangelio [a]. Ex persona igitur Judæorum convertentium se ad Dominum est psalmus.

1. Domine Deus vitæ meæ.
2. Incessanter.
3. Non prohibebunt peccata mea ne ad te accedat deprecatio mea.
4. Libenter excipe supplicationem meam.]
5. Quia repleta est peccatis anima mea.
6. Et propterea vita mea Christus inferno appropinquavit, ut liberaret me.

D 1. Κύριε ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς μου.
2. Ἀπαύστως.
3. Μὴ κωλύσουσιν αἱ ἁμαρτίαι μου τοῦ προσεγγίσαι σοι τὴν δέησίν μου.
4. Ἡδέως μου δέξαι τὴν ἱκεσίαν (3).
5. Ὅτι ἐπλήσθη ἁμαρτιῶν ἡ ψυχή μου.
6. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ζωή μου ὁ Χριστὸς τῷ ᾅδῃ ἤγγισεν, ἵνα ῥύσηταί με.

[a] Joan I, 18; VI, 46.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 6. Καὶ ὁ, etc. N. 8. Ὁ Κύριος, etc., τῶν Ἰουδαίων. N. 9. Καὶ τῶν ἀποστόλων, etc. N. 10. Ὡς αἱ, etc., ἐν σοὶ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., τοῦ ἀποκριθῆναι συνέσεως, etc., τοῖς ἀντιλογικοῖς ἐστιν, etc., τοῦ Χριστοῦ. Ἀποκρίνονται εἰς, etc., ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὤν, etc., τῶν ἐπιστρεφόντων ἐστὶν ὁ ψαλμός.

(3) Δέησιν.

7. Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον·

8. Ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

9. Ὡσεὶ τραυματίαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ (a), ὧν οὐκ ἐμνήσθης ἔτι·

10. Καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς χειρός σου ἀπώσθησαν.

11. Ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ,

12. Ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου.

13. Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου·

14. Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ.

15. Ἐμάκρυνας τους γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ·

16. Ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς.

17. Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην·

18. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας.

19. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε, ὅλην (b) τὴν ἡμέραν·

20. Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου.

21. Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια;

Διάψαλμα.

22. Ἢ ἰατροὶ ἀναστήσουσι, καὶ ἐξομολογήσονταί σοι;

23. Μὴ διηγήσεταί τις ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;

(a) Ἐν τάφοις. In marg. ἐν τάφῳ.
(b) Vers. 20. Ὅλην, etc., χεῖράς μου.

A 7. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum:

8. Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

9. Sicut vulnerati dormientes in sepulcro, quorum non es memor amplius:

10. Et ipsi de manu tua repulsi sunt.

11. Posuerunt me in lacu inferiori,

12. In tenebrosis et in umbra mortis.

13. Super me confirmatus est furor tuus:

14. Et omnes elevationes tuas induxisti super me.

15. Longe fecisti notos meos a me:

16. Posuerunt me abominationem sibi.

17. Traditus sum et non egrediebar:

B 18. Oculi mei languerunt præ inopia.

19. Clamavi ad te, Domine, tota die:

20. Expandi ad te manus meas.

21. Nunquid mortuis facies mirabilia?

Diapsalma.

22. Aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi?

23. Nunquid narrabit aliquis in tenebris mirabilia tua?

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Καὶ προσελογίσθη ὁ Κύριος μετὰ τῶν ἀσθενούντων καὶ (1) ἀποθνησκόντων.

8. Καὶ ἐγένετο ὁ Κύριος ὡς ἄνθρωπος (2) ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, τουτέστι μὴ χρεωστῶν θάνατον.

9. Ὡς οἱ ἁμαρτωλοὶ οἱ ἀποθανόντες, ὧν οὐκ ἔστι (3) μνημόνευσις.

10. Ἀπώσθησαν γὰρ ζῶντες ἐκ τῆς βοηθείας σου.

11. Οἱ δαίμονες ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

12. Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ θανάτου.

13. Ὠργίσθης μοι.

14. Τὰς ἀπειλάς σου.

15. Τοὺς προφήτας.

16. Μεμισημένον.

17. Ἐκρατούμην ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἠδυνάμην ἀποστῆναι.

18. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας μου ἠσθένησαν (4) ἀπὸ τοῦ ἀβοήθητόν με εἶναι.

19. Δέομαί σου,

20. Τὴν καρδίαν μου ἀνέτεινα πρὸς σέ.

21. Μὴ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν με ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ (5) τὰ θαυμάσιά σου;

22. Ἢ ἰατροὶ δύνανται ἀναστῆσαί με, ἵνα ἐξομολογήσωμαί σοι;

23. Μὴ ἐν τῷ τάφῳ δωρήσει μοι συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων μου (6);

7. Et reputatus est Dominus cum infirmis et morientibus.

8. Et factus est Dominus tanquam homo sine adjutorio inter mortuos liber, hoc est non debens
C mortem.

9. Sicut peccatores morientes, quorum nulla est memoria.

10. Viventes enim depulsi sunt de auxilio tuo.

11. Dæmones in peccato.

12. In concupiscentiis mundi et mortis.

13. Iratus es mihi.

14. Minas tuas.

15. Prophetas.

16. Odiosum.

17. Detentus sum a peccato, et non potui absistere.

18. Oculi mentis meæ infirmati sunt, quod sine adjutorio essem.

19. Deprecor te,

D 20. Cor meum ad te intendi.

21. Nunquid postquam mortuus fuero facies super me mirabilia tua?

22. Aut medici possunt me suscitare ut confitear tibi?

23. Nunquid in sepulcro dabit mihi veniam peccatorum meorum?

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῶν ἀσθενούντων, καὶ desunt.
(2) Ὁ κόσμος ἄνθρωπος.
(3) Ἔτι.
(4) Οἱ ὀφθαλμοί μου τῆς διανοίας ἠσθένησαν, etc.
(5) Εἰς ἐμὲ, deest τά.
(6) Τὴν συγχ. τ. ἁ. ἡμῶν;

24. Et veritatem tuam in perditione? A
25. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua?
26. Et justitia tua in terra oblivioni tradita?
27. Et ego ad te, Domine, clamavi:
28. Et mane oratio mea præveniet te.
29. Ut quid, Domine, repellis animam meam?
30. Avertis faciem tuam a me?
31. Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea:
32. Exaltatus autem, humiliatus sum, et conturbatus.
33. In me transierunt iræ tuæ:
34. Et terrores tui conturbaverunt me.
35. Circumdederunt me sicut aqua tota die:
36. Circumdederunt me simul. B
37. Elongasti a me amicum,
38. Et proximum et notos meos a miseria.

24. Καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῇ ἀπωλείᾳ;
25. Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;
26. Καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένῃ;
27. Κἀγὼ πρὸς σὲ, Κύριε, ἐκέκραξα·
28. Καὶ τὸ πρωῒ ἡ προσευχή μου προφθάσει σε.
29. Ἵνα τί, Κύριε, ἀπωθῇ τὴν ψυχήν μου;
30. Ἀποστρέφεις (a) τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;
31. Πτωχός εἰμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου·
32. Ὑψωθεὶς δὲ, ἐταπεινώθην, καὶ ἐξηπορήθην.
33. Ἐπ' ἐμὲ διῆλθον αἱ ὀργαί σου·
34. Οἱ φοβερισμοί σου ἐξετάραξάν με.
35. Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ ὕδωρ ὅλην (b) τὴν ἡμέραν·
36. Περιέσχον με ἅμα.
37. Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον,
38. Καὶ πλησίον, καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας.

Intellectus Ætham Israelitæ. PSAL. LXXXVIII.

1. Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.

Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ (c). ΨΑΛΜ. ΠΗ'.

1. Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ᾄσομαι·

(a) Ἀποστρέφῃς. In marg. Ἀποστρέφεις.
(b) Vers. 36. Ὅλην, etc. Vers. 37. Ἐμάκρυνας, etc. Vers. 38. Καὶ τους γνωστους μου, etc.
(c) Ἰσραηλίτου in cod. mss.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Et discam facere justificationes tuas, postquam reversus fuero in terram, ex qua sumptus sum?
25. Nunquid qui in peccato sunt, possunt cognoscere mirabilia tua? C
26. Et justitia tua nunquid potest intelligi in corde derelicto?
27. Non aliud auxilium mihi proposui nisi te.
28. Cum lux tua in corde meo exoritur, oratio mea te præstolabitur.
29. Projicis me?
30. Non exaudis me?
31. Sine adjutorio sum, et in peccatis a principio.
32. Gloriatus autem humiliatus sum et abjectus.
33. Tolerantiæ in lege tua.
34. Minæ tuæ.
35. Continuerunt me.
36. Indesinenter.
37. Omnes sanctos tuos. D
38. Prophetas et apostolos ab omni peccato.

24. Καὶ μάθω τὰ δικαιώματά σου ποιεῖν μετὰ τὸ ἀναλῦσαί με εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθην;
25. Μὴ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὄντες δύνανται τὰ θαυμάσιά σου γνῶναι;
26. Καὶ ἡ δικαιοσύνη σου μὴ δύναται γνωσθῆναι (1) ἐν καρδίᾳ ἐγκαταλελειμμένῃ;
27. Οὐκ ἄλλην βοήθειαν ἐθέμην (2) εἰ μὴ σε.
28. Ἐν τῷ τὸ φῶς σου ἀνατέλλειν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἡ προσευχή μου περιμενεῖ (3) σε.
29. Ἀποῤῥίπτεις με;
30. Οὐκ εἰσακούεις (4) μου;
31. Ἀβοήθητός εἰμι, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐξ ἀρχῆς.
32. Μεγαλαυχήσας δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἀπεῤῥίφην.
33. Αἱ καρτερίαι (5) ἐν τῷ νόμῳ σου.
34. Αἱ ἀπειλαί σου.
35. Συνέσχον με.
36. Ἀδιαλείπτως.
37. Ἕκαστον τῶν ἁγίων σου (6).
38. Τοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (7)· *Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ*· τουτέστι, τῆς χάριτος τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ σπείραντος Θεοῦ ψαλμὸς, περιέχει (8). Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ ἡ χάρις αὐτοῦ ὑπάρχει. *Αἰθὰμ* δὲ ἑρμηνεύεται *ὑψηλός*. *Ἰσραηλίτου* δὲ ἑρμηνεύεται *σπείραντος Θεοῦ*.

Titulus appositus continet: *Intellectus Ætham Israelitæ:* hoc est, gratiæ Altissimi Dei seminantis psalmus. Intellectus enim bonus gratia ipsius est. *Ætham* autem interpretatur *Altissimus*. *Israelita* autem interpretatur *Deus seminans*.

1. Quæ fecisti in singulis generationibus filiis hominum.

1. Ἃ ἐποίησας καθ' ἑκάστην γενεὰν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γνωρισθῆναι.
(2) Καὶ ἐγὼ οὐκ ἄλλην ἐθέμην βοήθειαν, etc.
(3) Περιμένει.
(4) Εἰσακούσεις.
(5) Αἱ κατάραι αἱ, etc.
(6) Σου deest.
(7) Ἡ διὰ τῆς κινναξάρεως περ., etc. Τοῦ Ἰσραηλίτου, etc.
(8) Περιέχει abundare videtur

2. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου. A
3. Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται·
4. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἑτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου.
5. Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου·
6. Ὤμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου.
7. Ἕως τοῦ αἰῶνος ἑτοιμάσω τὸ σπέρμα σου·
8. Καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὸν θρόνον σου.

Διάψαλμα.

9. Ἐξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου, Κύριε·
10. Καὶ γὰρ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν Ἐκκλησίᾳ ἁγίων.
11. Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ;
12. Ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; B
13. Ὁ Θεὸς, ὁ ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων,
14. Μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περὶ κύκλῳ αὐτοῦ.
15. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, τίς ὅμοιός σοι;
16. Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλου σου.
17. Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης·
18. Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις.

2. In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.
3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur:
4. In cœlis præparabitur veritas tua.
5. Disposui testamentum electis meis:
6. Juravi David servo meo.
7. Usque in æternum præparabo semen tuum:
8. Et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.

Diapsalma.

9. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine:
10. Etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum.
11. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino?
12. Similis erit Domino in filiis Dei?
13. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum,
14. Magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.
15. Domine, Deus virtutum, quis similis tibi?
16. Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.
17. Tu dominaris potestati maris:
18. Motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Τὰ προστάγματά σου κηρύξω.
3. Ὅτι ἐπηγγείλω ἀδιαλείπτως τὸν ἠλεημένον λαὸν περιποιῆσαι (1) εἰς οἰκοδομήν.
4. Ἐν τοῖς ἁγίοις ἡ πίστις (2).
5. Ἐπηγγειλάμην τοῖς ἁγίοις τὴν βασιλείαν μου (3). C
6. Τοῖς κατὰ τὸν Δαβὶδ πραεῖς [πραέσι] τῇ καρδίᾳ (4).
7. Προαγάγω ἐν τῷ κόσμῳ.
8. Τὴν βασιλείαν σου.
9. Διηγήσονται οἱ ἀπόστολοι καὶ (5) οἱ ἅγιοι τὰ θαυμάσιά σου.
10. Καὶ γὰρ τὴν πίστιν σου ἐν τῷ πλήθει τῶν ἁγίων.
11, 12. (6) Τίς τῶν προφητῶν ἢ τῶν ἁγίων ἰσοδύναται εἶναι τοῦ Κυρίου [τῷ Κυρίῳ]; Ἐκεῖνοι γὰρ κατὰ χάριν αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ εἰσι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ κατὰ φύσιν.
13. Ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.
14. Ἀκατάληπτος καὶ παντοδύναμός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
15. Φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων. D
16. Οἱ ἅγιοί σου.
17. Πάσης ὁμοῦ τῆς οἰκουμένης ἐξουσίαν (7) ἔχεις ὡς δημιουργὸς αὐτῆς.
18. Τοὺς πειρασμοὺς αὐτῆς ἀνισχύρους ποιεῖς.

2. Præcepta tua prædicabo.
3. Quia indesinenter denuntiasti populum misericordiam adeptum possidere in ædificationem.
4. In sanctis fides.
5. Annuntiavi sanctis regnum meum.
6. Juxta David mitibus corde.
7. Producam in mundo.
8. Regnum tuum.
9. Narrabunt apostoli et sancti mirabilia tua.
10. Etenim fidem tuam in multitudine sanctorum.
11, 12. Quis prophetarum aut sanctorum æqualis esse potest Domino? Illi enim gratia ejusdem Jesu sunt Dei filii, ipse autem natura.
13. In cordibus eorum.
14. Incomprehensibilis et omnipotens est super omnes sanctos suos.
15. Benignus et misericors.
16. Sancti tui.
17. Totius simul universi potestatem habes ut ejusdem creator.
18. Tentationes ejus infirmas facis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Περιποιεῖσθαι.
(2) Πίστις σου.
(3) Σου.
(4) Πραεῖς οὖσι κατὰ τὴν καρδίαν μου.
(5) Οἱ ἀπόστολοι, καὶ desunt.
(6) N. 11, Τίς... ἴσος δύναται εἶναι τοῦ Κυρίου. N. 12, Ἐκεῖνοι... τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.
(7) Σὺ ἐξουσίαν.

19. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum: A
20. In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.
21. Tui sunt cœli et tua est terra :
22. Orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti.
23. Aquilonem et mare tu creasti :
24. Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt :
25. Tuum brachium cum potentia.
26. Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua.
27. Justitia et judicium, præparatio sedis tuæ.
28. Misericordia et veritas præcedent faciem tuam :
29. Beatus populus qui scit jubilationem. B
30. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt :
31. Et in nomine tuo exsultabunt tota die :
32. Et in justitia tua exaltabuntur.
33. Quoniam gloria virtutis eorum tu es :
34. Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν ὑπερήφανον·
20. Ἐν τῷ βραχίονι τῆς δυνάμεώς σου διεσκόρπισας τοὺς ἐχθρούς σου.
21. Σοί εἰσιν οἱ οὐρανοὶ, καὶ σή ἐστιν ἡ γῆ·
22. Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας.
23. Τὸν βοῤῥᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας·
24. Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται·
25. Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας.
26. Κραταιωθήτω ἡ χείρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιά σου.
27. Δικαιοσύνη καὶ κρῖμα ἑτοιμασία τοῦ θρόνου σου.
28. Ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύσονται πρὸ προσώπου σου·
29. Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν.
30. Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται·
31. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν·
32. Καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑψωθήσονται.
33. Ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ.
34. Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Diabolum.
20. In fortitudine Filii tui perdidisti contrarias potestates.
21. Tui sunt sancti tui in cœlo, et gentes credentes in te : similiter et cœlum et terra tua sunt, quia ea creasti. C
22. Omnes simul homines fundasti in fide tua.
23. Adversantes tibi Judæos, et mundum tu rursus renovasti.
24. Electi tui et peccatores in nomine tuo gaudebunt.
25. Filius tuus qui potens est.
26. Regnet Filius tuus, et glorificetur tuus Unigenitus.
27. Severitas et æquitas in tuo tribunali.
28. In præsenti autem sæculo fides et misericordia acceptæ apud te. D
29. Qui ex corde suo gemit.
30. In gratia Filii tui.
31. Indesinenter in æterna futura luce gaudebunt.
32. Et in Filio tuo glorificabuntur.
33. Quoniam in te gloriantur et corroborantur.
34. Et in voluntate tua et Filii tui dirigetur potestas nostra, quam nobis ab initio dedisti.

19. Τὸν διάβολον.
20. Ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ Υἱοῦ σου ἀπώλεσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
21. Σοί εἰσιν (1) οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοί σου, καὶ τὰ ἔθνη τὰ πιστεύοντα εἰς σέ· ὁμοίως καὶ κατὰ τὸ δημιουργητικὸν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ.
22. Πάντας ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐθεμελίωσας ἐν τῇ πίστει σου.
23. Τοὺς ἐναντιουμένους σοι Ἰουδαίους καὶ τὸν κόσμον σὺ πάλιν ἀνεκαίνισας.
24. Οἱ ἐκλεκτοί σου καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου χαρίσονται.
25. Σὸς ὁ Υἱὸς ὁ δυνατός (2).
26. Βασιλευέτω (3) ὁ Υἱός σου, καὶ δοξασθήτω ὁ Μονογενής σου.
27. Αἰσηρότης (4) καὶ ἀπροσωποληψία ἐν τῷ βήματί σου.
28. Ἐν δὲ τῷ νῦν αἰῶνι πίστις καὶ ἐλεημοσύνη δεκταὶ παρὰ σοί.
29. Ὁ ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ πενθεῖ (5).
30. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ Υἱοῦ σου.
31. Ἀδιαλείπτως ἐν τῷ ἀϊδίῳ φωτὶ τῷ μέλλοντι χαρίσονται.
32. Καὶ ἐν τῷ Υἱῷ σου δοξασθήσονται.
33. Ὅτι ἐν σοὶ καυχῶνται καὶ δυναμοῦνται.
34. Καὶ ἐν τῷ θελήματί σου, καὶ τοῦ Υἱοῦ σου ἀνορθωθήσεται (6) ἡ ἐξουσία ἡμῶν, ἣν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Σοί εἰσι καὶ οἱ, etc. Ὅμως *καί*, etc. Leg. vid., ὁμοίως.
(2) Ὁ σὸς Υἱὸς δυνατός.
(3) Βασιλευσάτω.
(4) Αὐστηρότης.
(5) Πενθῶν.
(6) Ἀνορθωθήτω.

35. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ ἀντίληψις, A
36. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ βασιλέως ἡμῶν.
37. Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου,
38. Καὶ εἶπας· Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν·
39. Ὕψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου.
40. Εὗρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου·
41. Ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν.
42. Ἡ γὰρ χείρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ·
43. Καὶ ὁ βραχίων μου κατισχύσει αὐτόν.
44. Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ·
45. Καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν.
46. Καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ·
47. Καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι.
48. Καὶ ἡ ἀλήθειά μου, καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ· B
49. Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.
50. Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ·
51. Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ.
52. Αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με· Πατήρ μου εἶ σύ,
53. Θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου.
54. Κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν,
55. Ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

35. Quia Domini assumptio,
36. Et sancti Israel regis nostri.
37. Tunc locutus es in visione filiis tuis,
38. Et dixisti : Posui adjutorium in potente :
39. Exaltavi electum de plebe mea.
40. Inveni David servum meum :
41. Oleo sancto meo unxi eum.
42. Manus enim mea auxiliabitur ei.
43. Et brachium meum confortabit eum.
44. Nihil proficiet inimicus in eo :
45. Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.
46. Et concidam a facie ipsius inimicos ejus :
47. Et odientes eum in fugam convertam
48. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso :
49. Et in nomine meo exaltabitur cornu ejus :
50. Et ponam in mari manum ejus :
51. Et in fluminibus dexteram ejus.
52. Ipse invocabit me : Pater meus es tu
53. Deus meus, et susceptor salutis meæ.
54. Et ego primogenitum ponam illum,
55. Excelsum præ regibus terræ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

35, 36. Ὅτι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ ἀντίληψις ἡμῖν (1). C
37 Τότε τοῖς Ἰουδαίοις ἐν αἰνίγμασι διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησας,
38. Καὶ εἶπας· Τῷ Υἱῷ μου βοηθήσω ὑμῖν.
39. Τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐξελεξάμην καὶ ἐδόξασα.
40. Εὗρον (2) λαὸν τὸν πεποθημένον.
41. Ἐν τῷ Πνεύματί μου τῷ ἁγίῳ τὸν αὐτὸν πιστὸν λαὸν ἠγάπησα (3).
42. Ὁ γὰρ Υἱός μου ὑπερασπίζει αὐτόν.
43. Καὶ αὐτὸς ὁ Υἱός μου ἐνισχύει (4) αὐτόν.
44. Οὐ κατακυριεύσει ὁ διάβολος αὐτοῦ.
45. Ὁ αὐτὸς ἀντικείμενος οὐκ ἂν δυνηθῇ αὐτοῦ.
46. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
47. Τοὺς δαίμονας ὑποτάξω αὐτοῖς. D
48. Καὶ τὸ Πνεῦμά μου τὸ ἅγιον, καὶ ὁ Υἱός μου ἀχώριστοι ἔσονται τοῦ πιστοῦ λαοῦ.
49. Ἡ βασιλεία τοῦ λαοῦ.
50. Ἐν τῷ κόσμῳ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ.
51. Καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
52. Τὸ, *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*
53. *Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς* (5) *εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.*
54. Ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
55. Δεδοξασμένον ὑπὲρ τοὺς βασιλέας (6).

35, 36. Quoniam Patris et Filii et Spiritus sancti assumptio nostra.
37. Tunc Judæis in ænigmatibus per prophetas locutus es,
38. Et dixisti : In Filio meo adjuvabo vos.
39. Chorum sanctorum apostolorum elegi et glorificavi.
40. Inveni populum desideratum.
41. In Spiritu sancto meo eumdem fidelem populum dilexi.
42. Nam Filius meus protegit ipsum.
43. Et idem Filius meus confortat eum.
44. Non dominabitur in eum diabolus.
45. Idem adversarius nihil poterit adversus eum.
46. Adversarias potestates.
47. Dæmones subjiciam ipsis,
48. Et Spiritus sanctus meus, et Filius meus non separabuntur a populo fideli.
49. Regnum populi.
50. In mundo dominationem ejus.
51. Et in gentibus præcepta ipsius.
52. *Pater noster qui es in cœlis.*
53. *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* *.
54. In regnum cœlorum.
55. Glorificatum super reges.

* Matth. vi, 9-13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡμῶν.
(2) N. 40. Εὗρον τὸν λαὸν τὸν πεποθημένον· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Δαβίδ.
(3) Ἡγίασα.
(4) Ἐνισχύσει.
(5) Με pro ἡμᾶς. Ita etiam mox.
(6) Παρὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς.

56. In æternum servabo illi misericordiam meam : A
57. Et testamentum meum fidele ipsi.
58. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus :
59. Et thronum ejus sicut dies cœli :
60. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam,
61. Et in judiciis meis non ambulaverint
62. Si justitias meas profanaverint :
63. Et mandata mea non custodierint,
64. Visitabo in virga iniquitates eorum .
65. Et in verberibus peccata eorum.
66. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis.
67. Neque nocebo in veritate mea. B
68. Neque profanabo testamentum meum :
69. Et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.
70. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar ?
71. Semen ejus in æternum manebit [manet] :
72. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo.
73. Et sicut luna perfecta in æternum :
Diapsalma.
74. Et testis in cœlo fidelis.

56. Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου·
57. Καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ.
58. Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ·
59. Καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ.
60. Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου,
61. Καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν·
62. Ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσι·
63. Καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν·
64. Ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν,
65. Καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἀδικίας αὐτῶν
66. Τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν·
67. Οὐδ' οὐ μὴ ἀδικήσω ἐν τῇ ἀληθείᾳ μου.
68. Οὐδ' οὐ μὴ βεβηλώσω τὴν διαθήκην μου·
69. Καὶ τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων μου οὐ μὴ ἀθετήσω.
70. Ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι ;
71. Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ [μένει]·
72. Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου.
73. Καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα·
Διάψαλμα
74. Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.

ATHANASII INTERPRETATIO.

56. Indesinenter.
57. Et passiones fideles ipsi.
58. Opera justitiæ ejus.
59. Et regnum ipsius interminabile.
60. In concupiscentiis cordium eorum sequentur. C
61. Et declinabit cor eorum in vanitatem.
62. In intemperantias convertentur.
63. Et omnino a me discedent.
64. Quem enim diligo, corrigo et castigo.
65. Flagello autem in infirmitate et tribulatione, omnem filium exspectans ad pœnitentiam.
66. Castigans autem eos non morti tradam.
67. Neque projiciam eos convertentes se in præceptis meis.
68. Neque omnino exterminabuntur.
69. Et quæ promitto non destituo.
70. Semel constitui in filio meo David, non mentiar. D
71. Sancti.
72. Regnum ipsorum effulgebit.
73. Similiter regnum ipsius fundatum est.
74. Hoc dicitur de Patre, et de Filio, et de Spiritu sancto : de Patre quidem, quoniam e cœlo dixit : *Hic est Filius meus dilectus*[7] : de Filio autem

56. Ἀδιάλειπτον.
57. Καὶ τὰ παθήματα (1) πιστὰ αὐτῷ.
58. Τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.
59. Καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀτελεύτητον.
60. Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἐξακολουθήσουσι.
61. Καὶ ἐκκλινῇ ἡ καρδία αὐτῶν εἰς ματαιότητα.
62. Ἐν ἀσελγείαις τραπήσονται.
63. Καὶ παντελῶς ἀποστήσουσιν (2) ἀπ' ἐμοῦ.
64. Ὃν γὰρ ἀγαπῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω.
65. Μαστίζω δὲ ἐν ἀῤῥωστίᾳ καὶ θλίψει, πάντα υἱὸν εἰς μετάνοιαν ἀπεκδεχόμενος.
66. Παιδεύων δὲ αὐτοὺς οὐ μὴ θανατώσω.
67. Οὐδὲ μὴ (3) ἀποῤῥίψω αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας ἐν τοῖς προστάγμασί μου.
68. Οὐδὲ μὴ τελείως εἰς ἀφανισμὸν ἔσονται (4).
69. Καὶ ἅπερ ἐπαγγέλλομαι, οὐ μὴ παρεκλείπω (5).
70. Ἅπαξ ὥρισα ἐν τῷ υἱῷ μου τῷ Δαβὶδ, οὐ ψεύσομαι.
71. Οἱ ἅγιοι (6).
72. Ἡ βασιλεία αὐτῶν (7) ἐκλάμψει.
73. Τεθεμελιωμένη ὁμοίως ἡ βασιλεία αὐτοῦ.
74. Λέγεται τοῦτο ἐπὶ (8) τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εἶπεν· *Οὗτός ἐστιν ὁ*

[7] Matth. XVII, 5.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Παθήματά μου.
(2) Παντὶ ἀποστῶσιν.
(3) Οὐδ' οὐ μὴ
(4) Ἔστωσαν.
(5) Ἐπαγγέλλομαι, οὐ μὴ παραλείπω.
(6) Τουτέστιν οἱ ἅγιοι.
(7) Αὐτοῦ.
(8) Τοῦτο καὶ ἐπὶ, etc.

75. Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, A
76. Ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου,
77. Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου·
78. Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ.
79. Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ·
80. Ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν.
81. Διήρπαζον αὐτὸν πάντες οἱ διοδεύοντες ὁδόν (a)·
82. Ἐγενήθη ὄνειδος τοῖς γείτοσιν αὐτοῦ.
83. Ὕψωσας τὴν δεξιὰν τῶν θλιβόντων αὐτόν·
84. Εὔφρανας πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
85. Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ·
86. Καὶ οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ.
87. Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ·
88. Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξας.
89. Ἐσμίκρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ· B
90. Κατέχεας αὐτοῦ [αὐτῷ] αἰσχύνην.

Διάψαλμα.

91. Ἕως πότε, Κύριε, ἀποστρέφῃ εἰς τέλος;
92. Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου;
93. Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις·

75. Tu vero repulisti et despexisti,
76. Distulisti Christum tuum,
77. Evertisti testamentum servi tui:
78. Profanasti in terra sanctuarium ejus.
79. Destruxisti omnes sepes ejus:
80. Posuisti firmamentum ejus formidinem.
81. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam:
82. Factus est opprobrium vicinis suis.
83. Exaltasti dexteram deprimentium eum:
84. Lætificasti omnes inimicos ejus.
85. Avertisti adjutorium gladii ejus:
86. Et non es auxiliatus ei in bello.
87. Destruxisti ab emundatione sua:
88. Et sedem ejus in terra collisisti.
89. Minorasti dies temporis ejus:
90. Perfudisti eum confusione.

Diapsalma.

91. Usquequo, Domine, avertis in finem?
92. Exardescet sicut ignis ira tua?
93. Memorare quæ mea substantia:

(a) Οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν. At in marg., οἱ διοδεύοντες ὁδόν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Υἱός μου ἀγαπητός (1)· περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ πέπονθεν ἐπὶ τῆς γῆς· περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ἐμαρτύρησε περὶ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν· *Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.* C

75. Σὺ δὲ, ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, ἀπώσω, καὶ ἐξουδένωσας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν βασιλέα σου.

76. Τὸν Χριστὸν ἕτερον παρ' αὐτὸν ἀπεκδεχόμενος.

77. Τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

78. Ἀφεῖλου (2) τὴν χάριν σου ἀπὸ τοῦ ἁγιάσματος αὐτῶν.

79. Ἔλαβες τὴν βοήθειάν σου ἀπ' αὐτῶν.

80. Τὸ θράσος αὐτῶν (3) μετέβαλες εἰς δειλίαν.

81. Ἠχμαλώτευσαν αὐτοὺς τὰ ἔθνη.

82. Εἰς δουλείαν γεγόνασι τοῖς ἔθνεσι (4).

83. Καταχυριεύεσθαι αὐτοὺς συνεχώρησας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

84. Εἴασας αὐτοὺς σαλευθῆναι (5) ὑπ' αὐτῶν.

85. Ἀνίσχυροι γεγόνασιν.

86. Πρόνοιαν αὐτῶν οὐκ ἔτι ἐποιήσω (6). D

87. Τὴν περιτομὴν ἑαυτῶν κατέλεγεν (7).

88. Τὴν δόξαν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν εἰς σποδὸν κατήγαγες.

89. Τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐστερήθησαν.

90. Καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

91. Ὁ προφήτης δέεται ὑπὲρ αὐτῶν· *Διὰ τί τελείως ἀποστρέφῃ αὐτούς;*

92. Ἐπ' αὐτοὺς ἐν τῇ παρουσίᾳ σου

93. Ὅτι γῆ καὶ σποδός εἰμι.

quia passus est in terra; de sancto autem Spiritu, quia testimonium perhibuit de Filio, quemadmodum Dominus dixit: *Cum autem venerit Paracletus Spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me* [a].

75. Tu autem, popule Judæorum, repulisti, et despexisti Filium Dei regem tuum.

76. Alium Christum præter eum exspectans.

77. Populi Judæorum.

78. Abstulisti gratiam tuam a sanctuario eorum.

79. Abstulisti adjutorium tuum ab ipsis.

80. Audaciam eorum convertisti in formidinem.

81. In captivitatem abduxerunt eos gentes.

82. In servitutem facti sunt gentibus.

83. Permisisti ut homines in eos dominarentur.

84. Sivisti eos ab ipsis jactari

85. Infirmi facti sunt.

86. Non amplius curam de illis gessisti.

87. Eorum circumcisionem reprobasti.

88. Gloriam eorum et superbiam in pulverem deduxisti.

89. Æterna vita privati sunt.

90. Et in præsenti et in futuro sæculo.

91. Propheta pro ipsis deprecatur: *Quare perpetuo averseris eos?*

92. Super eos in adventu tuo.

93. Quod terra et pulvis sum.

[a] Joan. xv, 26.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὁ ἀγαπητός.
(2) Ἀφεῖλας.
(3) Τὸ θάρσος αὐτοῦ.
(4) Ἔθνεσιν αὐτοῦ.
(5) Σχυλευθῆναι.
(6) Ποιήσω.
(7) Αὐτῶν κατέλυσαν

94. Nunquid enim vane constituisti omnes filios A hominum?

95. Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem?

96. Eruet animam suam de manu inferi.

97. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine,

98. Quas jurasti David in veritate tua?

99. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,

100. Quod continui in sinu meo multarum gentium.

101. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine,

102. Quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

103. Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat. B

Oratio Moysi hominis Dei. PSAL. LXXXIX.

1. Domine, refugium factus es nobis in generatione et generatione.

(a) Ἀνθεώπῳ in ed.

94. Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;

95. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;

96. Ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ᾅδου.

97. Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε,

98. Ἃ ὤμοσας τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου;

99. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου,

100. Οὗ ὑπέσχου [ὑπέσχον] ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἐθνῶν.

101. Οὗ ὠνείδισαν οἱ ἐχθροί σου, Κύριε,

102. Οὗ ὠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου.

103. Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο.

Προσευχὴ Μωϋσῇ ἀνθρώπου (a) τοῦ Θεοῦ
ΨΑΛΜ. ΠΘ'.

1. Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

94. Nunquid fecisti homines, ut perderes?

95, 96. Quis hominum potest vivere, et non videre mortem? Et si viderit mortem, quis potest eruere animam suam, nisi tu solus, qui propter nos homo factus es? Etenim non solum se ipsum suscitavit, sed *multa corpora sanctorum, qui dormierant* [*].

97, 98. Ubi sunt misericordiæ, quas promisisti Filio tuo facere super omnes? C

99, 100. Recordare, Domine, quod opprobriis afficimur ab adversariis potestatibus dicentibus: Ubi sunt, quæ promisit Deus ostendere genti David?

101. Judæi.

102. Quando conviciati sunt Filio tuo, qui dedit se ipsum commutationem pro populo tuo, qui unctus est.

103. Amen, amen.

94. Μὴ γὰρ ἐπὶ τὸ ἀπολέσαι πεποίηκας τοὺς ἀνθρώπους;

95, 96. Τίς δύναται τῶν ἀνθρώπων ζῆσαι, καὶ μὴ ἰδεῖν θάνατον; Καὶ ἐὰν ἴδῃ θάνατον, τίς δύναται ῥύσασθαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, εἰ μὴ σὺ (1) μόνος ὁ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος; Οὐ μόνον γὰρ ἑαυτὸν ἀνέστησεν, ἀλλὰ *καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἤγειρεν.*

97, 98. Ποῦ εἰσιν, ἃ ἐπηγγείλω τῷ Υἱῷ σου ποιεῖν ἐπὶ πάντας ἐλέη;

99, 100. Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι ὀνειδιζόμεθα ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων λεγόντων· Ποῦ εἰσιν ἃ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς δείκνυσθαι ἔθνει τοῦ Δαβὶδ (2);

101. Οἱ Ἰουδαῖοι (3).

102. Ὅτε ὠνείδισαν τὸν Υἱόν σου τὸν δεδωκότα ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου τοῦ χρισθέντος.

103. Ἀμὴν, ἀμήν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Προσευχὴ τῷ Μωϋσεῖ ἀνθρώπου* (4) *τοῦ Θεοῦ*. Αὕτη οὖν ἑρμηνεία ὑπάρχει. *Μωϋσῆς ἀνάληψις* ἑρμηνεύεται. Πᾶς οὖν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ προσεύχεται τὸν προκείμενον ψαλμὸν τῇ ἀναλήψει, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ εἶπε, *προσευχὴ Μωϋσέως* (5), ἀλλὰ τῷ *Μωϋσεῖ* ὡσανεὶ τῇ ἀναλήψει [τουτέστι] τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καθὼς (6) προείπαμεν, ὅτι ἕκαστος τῶν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων οὕτως προσεύχεται, καθὼς ὁ ψαλμὸς περιέχει.

Titulus præpositus continet: *Oratio Moysi hominis Dei*. Hæc igitur interpretatio est. *Moyses assumptio* interpretatur. Omnis igitur homo Dei orat appositum psalmum assumptioni, hoc est Filio Dei. Non enim dixit, *oratio Moysis*, sed *Moysi*, perinde ac si dixisset assumptioni, hoc est Filio Dei, sicut antea diximus, quod unusquisque homo Dei ita orat quemadmodum psalmus continet.

1. Ab Abel, et in singulis generationibus.

1. Ἀπὸ Ἄβελ, καὶ (7) καθ' ἑκάστην γενεάν.

[*] Matth. XXVII, 52.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰ μὴ μόνος σύ, etc.
(2) Ἀναδείκνυσθαι ἔθνη τοῦ Θεοῦ;
(3) Deest *οἱ Ἰουδαῖοι*.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· *Προσευχὴ* D *Μωϋσεῖ ἀνθρώπῳ*, etc.
(5) Τοῦ Μωϋσέως.
(6) Ἀναλήψει τ. Υ. τ. Θ. καθά, etc.
(7) *Καὶ* deest.

2. Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, καὶ τὴν οἰκουμένην, A
3. Καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.
4. Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπείνωσιν·
5. Καὶ εἶπας· Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.
6. Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε, ὡς (*a*) ἡμέρα,
7. Ἡ ἐχθὲς, ἥτις διῆλθε, καὶ φυλακὴ ἐν νυκτὶ,
8. Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται.
9. Τὸ πρωῒ ὡσεὶ χλόη παρέλθοι·
10. Τὸ πρωῒ ἀνθῆσαι, καὶ παρέλθοι·
11. Τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθείη, καὶ ξηρανθείη.
12. Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου·
13. Καὶ ἐν τῷ θυμῷ σου ἐταράχθημεν. B
14. Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον [ἐνώπιόν] σου·
15. Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου.

2. Priusquam montes fierent, et formaretur terra et orbis,
3. Et a sæculo, et usque in sæculum tu es.
4. Ne avertas hominem in humilitatem:
5. Et dixisti: Convertimini, filii hominum.
6. Quoniam mille anni ante oculos tuos, Domine, tanquam dies [tanquam in nocte],
7. Dies hesterna, quæ præteriit, et custodia in nocte,
8. Quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt.
9. Mane sicut herba transeat:
10. Mane floreat et transeat:
11. Vespere decidat, induret et arescat.
12. Quia defecimus in ira tua:
13. Et in furore tuo turbati sumus.
14. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo:
15. Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

(*a*) Vers. .. Ὡς, etc., νυκτί.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2, 3. (1) Ὡς γὰρ ἀΐδιος Θεὸς πάντων προϋπάρχων, ὡς πάντων Δημιουργὸς, οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχετο, οὔτε ζωῆς τέλος.
4. Μὴ οὕτως ἐάσῃς ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις ὄντας ἀποστρέψαι εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθημεν. C
5. Καὶ εἶπας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν αὐτόν.*
6. Ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως.
7. Ὡς ἡ παρελθοῦσα ἡμέρα, οὕτως διέρχεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως· καὶ ὥσπερ ἐν νυκτὶ (2) φυλακή ἐστιν, οὕτως καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀσφάλεια ἔσεται, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως.
8. Αἱ κολάσεις αὐτῶν, ἐν αἷς ἀναρίθμητοι ἔσονται (3).
9. Ἡ νηπιότης ὡς χλόη παρέλθοι.
10. Καὶ πάλιν εὐθέως ἡ νηπιότης ἀνθήσει εἰς νεότητα, καὶ αὐτὴ ὁμοίως παρελεύσεται.
11. Ὅταν δὲ γηράσῃ, συγκαμφθήσεται καὶ τελευτήσει. D
12. Ὅτι ἡμαρτηκότων ἡμῶν διὰ τῆς παρακοῆς ὠργίσθης, καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς (4).
13. Ὅτι ἐλήφθη με, καὶ (5) θυμωθέντος σου ἀφανισμὸς ἐγενόμεθα.
14. Ἀναγεγραμμέναι εἰσὶν ἡμῶν αἱ ἀνομίαι ἐνώπιόν σου.
15. Ἡ ζωὴ ἡμῶν γένηται πεφωτισμένη διὰ τῆς παρουσίας σου.

[10] Ezech. XXXIII, 11.

2, 3. Nam sicut Deus æternus ante omnia exsistens, ut omnium Creator, neque habuit dierum principium, neque habebit vitæ finem.
4. Ne ita sinas nos in peccatis exsistentes reverti in terram, ex qua sumpti sumus.
5. Et dixisti: *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat* [10].
6. Dies judicii,
7. Sicut dies, quæ præteriit, ita transit et dies judicii: et quemadmodum in nocte custodia est, ita et post diem judicii securitas erit, et æternæ vitæ et æterni supplicii.
8. Supplicia eorum, in quibus sine ulla temporis mensura permanebunt.
9. Infantia sicut herba transeat.
10. Et rursus statim adolescentia adolescet in juventutem, et ipsa similiter pertransibit.
11. Cum autem senuerit incurvabitur et morietur.
12. Quoniam peccantibus nobis per inobedientiam iratus es et avertisti nos.
13. Quoniam reliquisti me, et te irascente exterminati sumus.
14. Descriptæ sunt iniquitates nostræ coram te.
15. Vita nostra illuminetur adventu tuo.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 2. Ὡς, etc., προϋπάρχεις, etc. N. 3. Οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχεις, etc.
(2) Παρέρχεται καὶ ἡ τῆς κρίσεως ἡμέρα· καὶ ὥσπερ ἐν τῇ νυκτί, etc., ἀσφάλειά ἐστιν.
(3) Αἷς παραδοθήσονται ἀναρ.
(4) Ἡμᾶς, ὅθεν ἐλήφθημεν.
(5) N. 13. Καὶ θυμωθέντος σου εἰς ἀφανισμόν, etc.

16. Quoniam omnes dies nostri defecerunt :
17. Et in ira tua defecimus.
18 Anni nostri sicut aranea meditabuntur :
19. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni :
20. Si autem in potentatibus octoginta anni :
21. Et amplius eorum labor, et dolor.
22. Quoniam supervenit mansuetudo super nos, et corripiemur.
23. Quis novit potestatem iræ tuæ ?
24. Et iræ timore tuo iram tuam dinumerare ?
25. Dexteram tuam sic notam fac mihi :
26. Et eruditos corde in sapientia.
27. Convertere, Domine, usquequo ?
28. Et deprecabilis esto super servos tuos.
29. Repleti sumus mane misericordia tua, Domine :
30. Et exsultavimus, et delectati sumus
31. In omnibus diebus nostris.
32. Lætati sumus.
33. Pro diebus quibus nos humiliasti :
34. Annis quibus vidimus mala.

A 16. Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον·
17. Καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν.
18. Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων·
19. Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη·
20. Ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις ὀγδοήκοντα ἔτη·
21. Καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος.
22. Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθησόμεθα.
23. Τίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ὀργῆς σου ;
24. Καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου τὸν θυμόν σου ἐξαριθμήσασθαι ;
25. Τὴν δεξιάν σου οὕτω γνώρισόν μοι·
26. Καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ.
27. Ἐπίστρεψον, Κύριε, ἕως πότε ;
B 28. Καὶ παρακλήθητι ἐπὶ τοῖς δούλοις σου.
29. Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρωῒ τοῦ ἐλέους σου, Κύριε (a)·
30. Καὶ ἠγαλλιασάμεθα, καὶ εὐφράνθημεν,
31. (b) Ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.
32. Εὐφρανθείημεν [εὐφράνθημεν]·
33. Ἀνθ' ὧν ἡμερῶν ἐταπείνωσας ἡμᾶς·
34. Ἐτῶν, ὧν εἴδομεν κακά.

(a) *Κύριε* non legitur.
(b) Vers. 31, 32, sub unico num.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Quoniam jam completum est hoc sæculum.
17. Nam priori sæculo nongentorum erat vita hominum, nunc autem diminuta est in centum viginti annos.
18. Anni nostri miserabiles et infirmi facti sunt.
19-21. Nam ad septuaginta et octoginta annos pervenimus : si autem longius vixerit homo, labor est, et dolor propter peccatum, quod est in mundo.
22. Quoniam Filius Dei venit, et edocti sumus contemnere hanc vitam.
23. Quis novit æterna supplicia ?
24. Habens timorem tuum potest cognoscere judicium tuum.
25. Potentiam tuam per timorem tuum fac me intelligere.
26. Et humiles corde repletos gratia tua fac me agnoscere.
27. Veni ad nos, Domine.
28. De anterioribus temporibus peccati.
29. Exoriente te, impleti sumus gratia tua.
30. In Spiritu sancto.
31. In omni opere bono.
32. In præsenti sæculo.
33, 34. Tempore peccati.

C 16. Ὅτι λοιπὸν πεπλήρωται ὁ αἰὼν οὗτος.
17. Ὁ γὰρ πρότερος αἰὼν (1) ἐνναχοσίων ἐτῶν ἦν ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, νῦν δὲ ἠλαττώθησαν εἰς ρκ' ἔτη.
18. Τὰ ἔτη ἡμῶν οἰκτρὰ καὶ ἀνίσχυρα γεγόνασιν.
19-21. Εἰς ἑβδομήκοντα γὰρ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἐφθάσαμεν· ἐὰν δὲ πλείονα ζήσῃ ἄνθρωπος, κόπος ἐστὶ καὶ πόνος διὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν οὖσαν ἐν τῷ κόσμῳ.
22. Ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθε, καὶ παιδευόμεθα καταφρονεῖν τῆς ζωῆς ταύτης.
23. Τίς οἶδε τὰ αἰωνίου κολάσεως ;
24. Ὁ ἔχων τὸν φόβον σου δύναται ἐπιγνῶναι τὴν κρίσιν σου.
25. Τὸ δυνατόν σου διὰ τοῦ φόβου σου ποίησόν (2)
D με εἰδέναι.
26. Καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ τοὺς πεπληρωμένους τῇ χάριτί σου (3) ποίησόν με εἰδέναι.
27. Ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς, Κύριε.
28. Περὶ τῶν προτέρων χρόνων τῆς ἁμαρτιας.
29. Ἀνατείλαντός σου, ἐπληρώθημεν τῆς χάριτός σου.
30. Ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.
31. (4) Ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ.
32. Ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.
33, 34. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἁμαρτιας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ γὰρ πρότερον ὁ αἰών, etc.
(2) Ποιήσομαι εἰδέναι.
(3) Τῆς χάριτός σου.

(4) N. 31, 32, Ἐν παντί, etc. N. 33, Ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. N. 34, Ἐν τῷ καιρῷ, etc.

35. Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου· A
36. Καὶ ὁδήγησον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν.
37. Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς·
38. Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον ἐφ' ἡμᾶς·
39. Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.

35. Et respice in servos tuos, et in opera tua:
36. Et dirige filios eorum.
37. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos:
38. Et opera manuum nostrarum dirige super nos.
39. Et opus manuum nostrarum dirige.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.
ΨΑΛ. Ϟ'.

1. Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου,
2. Ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεται.
3. Ἐρεῖ (a) τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ,
4. Καὶ καταφυγή μου, ὁ Θεός μου· καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν·
5. Ὅτι αὐτὸς ῥύσεταί σε ἐκ παγίδος θηρευτῶν, B

Laus cantici David sine titulo apud Hebræos.
PSAL. XC.

1. Qui habitat in adjutorio Altissimi,
2. In protectione Dei cœli commorabitur.
3. Dicet Domino: Susceptor meus es tu:
4. Et refugium meum, Deus meus: sperabo in eum:
5. Quoniam ipse liberabit te de laqueo venantium,

(a) Vers. 3, Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτωρ μου εἶ σὺ, καὶ καταφυγή μου. V. 4, 5, Ὁ Θεός μου, ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν. Ὅτι αὐτὸς ῥύσεταί με, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO

35. Τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ.
36. Τὰ ἔργα αὐτῶν τὰ ἀγαθά.
37. Ἡ χάρις αὐτοῦ.
38. Καὶ τὰς δεήσεις τῶν καρδιῶν ἡμῶν τὰς ἀγαθὰς πλήρωσον ἐν ἡμῖν (1).
39. Καὶ τὴν θέλησιν τῆς δεήσεως ἡμῶν κατεύθυνον εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

35. Credentes in te.
36. Opera eorum bona.
37. Gratia ipsius.
38. Et bonas nostrorum cordium supplicationes adimple in nobis.
39. Et voluntatem deprecationis nostræ dirige in omne opus bonum.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις* (3), τουτέστι τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ, *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, τοῦτο λέγει, ὡς νομίζω· Οὗτος ὁ ψαλμὸς οὐκ ἀναγέγραπται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἑβραίων. Προστάσσει γὰρ αὐτοῖς ὁ ψαλμὸς ἐπιμένειν τῷ (4) Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι οὐκ ἠθέλησαν ἐμμεῖναι. Οὐκοῦν δικαίως ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμὸς ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις, ὡσανεὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, ὡς μεμφόμενος αὐτοὺς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· *Αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ βοηθείᾳ μου* (5), *κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος.*

Titulus præpositus continet: *Laus cantici David sine titulo apud Hebræos*, hoc est *manu forti*, nempe Dei Filio. Illud autem, *sine titulo* aut *inscriptione apud Hebræos*, hoc, ut reor, significat: hic psalmus inscriptus non est in cordibus Hebræorum. Præcipit enim ipsis psalmus, ut permaneant in Deo ejusque adjutorio, Hebræi autem noluerunt permanere. Itaque recte psalmus inscriptus est sine titulo apud Hebræos, utpote qui non permanserunt in adjutorio Altissimi, ut eos redarguens, et alio loco dicit: [*Quoniam*] *Ipsi non permanserunt in adjutorio meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus* [11].

1. Ὁ πᾶσαν τὴν μέριμναν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ ἔχων C ἐπὶ (6) τὸν Θεόν.
2. Τετείχισται ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ.
3. (7) Λέγει γὰρ προσευχόμενος τῷ Κυρίῳ· Οὐκ ἐᾷς με, Κύριε, κυριευθῆναι ὑπό τινος
4. Ἀπὸ πάσης χειμασίας λιμήν μου ὑπάρχεις, ὁ Θεός μου· πιστεύω γὰρ εἰς σέ.
5. Ἀπὸ πάσης φιλαργυρίας.

1. Omnem curam spei suæ habens in Deo.
2. Munitus est gratia ipsius.
3. Dicit enim orans Dominum: Ne sinas ut me, Domine, aliquis dominetur.
4. Ab omni tempestate portus mihi es, Deus meus; credo enim in te.
5. Ab omni avaritia.

[11] Jer. XXXI, 32; Hebr. VIII, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐφ' ἡμᾶς.
(2) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ.
(3) Παρ' Ἑβραίοις: Τοῦτο οὖν λέγει· Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, τουτέστι, etc.
(4) Ἐν τῷ.

D (5) Διαθήκῃ μου.
(6) Πρός.
(7) N. 3. Κύριε ὁ Θεός μου, ἀντιλήπτωρ μου εἶ σύ. N. 4, 5. Ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας. N. 6. Καὶ πάσης διδασκαλίας διαβολικῆς. N. 7. Ἐν τοῖς ᾄσμασιν, etc.

6. Et a verbo aspero.
7. Scapulis suis obumbrabit tibi :
8. Et sub pennis ejus sperabis.
9. Scuto circumdabit te veritas ejus :
10. Non timebis a timore nocturno.
11. A sagitta volante in die :
12. A negotio perambulante in tenebris.
13. Ab incursu et dæmonio meridiano.
14. Cadent a latere tuo mille,
15. Et decem millia a dextris tuis :
16. Ad te autem non appropinquabit.
17. Verumtamen oculis tuis considerabis :
18. Et retributionem peccatorum videbis.
19. Quoniam tu es, Domine, spes mea :
20. Altissimum posuisti refugium tuum.
21. Non accedet ad te malum :
22. Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
23. Quoniam angelis suis mandavit de te,
24. Ut custodiant te in omnibus viis tuis.
25. In manibus portabunt te :

(a) Ἐν deest.

A 6. Καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους.
7. Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι·
8. Καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς.
9. Ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ·
10. Οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ.
11. Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας·
12. Ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου,
13. Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ.
14. Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς,
15. Καὶ μυριὰς ἐκ δεξιῶν σου·
16. Πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἐγγιεῖ.
17. Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις·
18. Καὶ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτωλῶν ὄψει.
19. Ὅτι σὺ, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου·
20. Τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου.
B 21. Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά·
22. Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν (a) τῷ σκηνώματί σου.
23. Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ,
24. Τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου.
25. Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε·

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Et ab omni diabolica doctrina.
7. In donis suis refocillabit te.
8. Et in duobus Testamentis ejus credens salvus fies.
9. Invulnerabilem te custodiet gratia ipsius.
10. Ab omni comminatione diaboli.
11. Ab astu dæmoniaco.
12. Ab omni voluptate diaboli.
13. Ab omni peccato permanente, et dæmonio effundente in te concupiscentias pravas.
14. Signato te signo crucis suæ.
15. Omnes adversariæ potestates conterentur.
16. Et earum nulla approximabit tibi.
17. Vigila tamen mentis oculis.
18. Et in die judicii videbis æternum supplicium diaboli, et angelorum ejus, eorumque, qui eis obtemperarunt.
19-21. *Non accedent ad te mala*, et dic : *Tu, Domine, spes mea :* Dominus autem ad eum dicit: *Pone me adjutorem tuum, non approximabit aliquod malum.*
22. Et potestas diaboli in te non dominabitur.
23, 24. Quoniam præcipiet angelis suis, ut ab omni deceptione te liberent.
25. Et te deducant in omne opus bonum.

6. Καὶ ἀπὸ πάσης διδασκαλίας διαβόλων.
7. Ἐν τοῖς χαρίσμασιν ἀναπαύσει σε.
8. Καὶ ἐν ταῖς δυσὶν αὐτοῦ Διαθήκαις πιστεύσας σωθήσῃ.
C 9. Ἄτρωτόν σε φυλάξει (1) ἡ χάρις αὐτοῦ.
10. Ἀπὸ πάσης ἀπειλῆς τοῦ διαβόλου (2).
11. Ἀπὸ (3) λογισμοῦ δαιμονιώδους.
12. Ἀπὸ πάσης ἡδονῆς (4) τοῦ διαβόλου.
13. Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας ἐπιμενούσης, καὶ δαιμονίου ἐκχέοντος εἰς ἐπιθυμίας πονηράς.
14. (a) Σημειωσαμένου σου τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.
15. Πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις συντριβήσονται.
16. Καὶ οὐδεὶς αὐτῶν πλησιάσει σοι.
17. Ὅμως νῆφε τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς.
18. Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὄψῃ τὴν αἰώνιον κόλασιν τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ των αὐτοῖς πειθομένων (5).
19-21. *Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ*, καὶ λέγε (6)· *Σὺ, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου*· ὁ δὲ Κύριος· *Ἐμὲ θοῦ βοηθόν σου, οὐ πλησιάσει κακόν τι.*
D 22. Καὶ δυναστεία τοῦ διαβόλου οὐ κυριεύσει σου (7).
23, 24. (8) Ὅτι προστάξει τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ λυτροῦσθαί σε ἀπὸ πάσης πλάνης.
25. Καὶ ὁδηγοῦσί σε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Διαφυλάξει.
(2) Ἀπὸ πάσης πλάνης ἐχθροῦ.
(3) Ἀπό non legitur.
(4) Πλάνης.
(5) Καὶ πᾶσι τοῖς πειθομένοις.
(6) N. 19. Καὶ λέγε, etc., desunt præcedentia.
N. 20, 21. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἐμέ, etc. οὐ πλησιάσει σοι κακόν. *Τι* non legitur.
(7) Σοι.
(8) N. 23. Ὅτι, etc. N. 24. Λυτρώσασθαί σε, etc. N. 25. Αὐτοὶ δὲ ὁδηγοῦσί σε, etc.

(a) N. 14, 15, 16, unus comment.

26. Μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. A
27. Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ·
28. Καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.
29. Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτόν
30. Σκεπάσω αὐτὸν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου.
31. Κεκράξεται πρὸς μὲ, καὶ ἐγὼ ἐπακούσομαι αὐτοῦ·
32. Μετ' αὐτοῦ εἰμι ἐν θλίψει·
33. Ἐξελοῦμαι αὐτὸν, καὶ δοξάσω αὐτόν.
34. Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν·
35. Καὶ δείξω αὐτῷ τὸ Σωτήριόν μου.

26. Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
27. Super aspidem, et basiliscum ambulabis:
28. Et conculcabis leonem et draconem.
29. Quoniam in me speravit, et liberabo eum
30. Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
31. Clamabit ad me, et ego exaudiam eum:
32. Cum ipso sum in tribulatione:
33. Eripiam eum, et glorificabo eum.
34. Longitudine dierum replebo eum:
35. Et ostendam illi Salutare meum.

Ψαλμὸς ᾠδῆς, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.
ΨΑΛΜ. ϞΑ'.

Psalmus cantici, in diem Sabbati. PSALM. XC.

1. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ,
2. Καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου, Ὕψιστε.
3. Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, B
4. Καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα,
5. Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ᾠδῆς ἐν κιθάρᾳ.
6. Ὅτι εὔφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου·

1. Bonum est confiteri Domino,
2. Et psallere nomini tuo, Altissime.
3. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,
4. Et veritatem tuam per noctem,
5. In decachordo psalterio cum cantico in cithara.
6. Quia delectasti me, Domine, in factura tua:

ATHANASII INTERPRETATIO.

26. Μήποτε κατὰ Θεὸν ἐπιτελοῦντός (1) σου ἔργον ἐνθυμηθῇς, τίς ἐπιθυμία τοῦ διαβόλου, καὶ ἐκκλίνῃς ἀπ' αὐτῆς.

27. Ἐπὶ τὴν ἰοβόλον καὶ τυραννικὴν ἐνέργειαν τοῦ διαβόλου κατισχύσεις.

28. Καὶ τὸ κράτος αὐτῶν συντρίψεις (2).

29. Ὅτι ἐμὲ βοηθὸν ἔθετο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

30. Φυλάξω αὐτὸν, ὅτι πεπίστευκεν εἰς ἐμέ.

31. Τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιήσω.

32. Βοηθὸς αὐτοῦ ἔσομαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀπολογίας. C

33. Ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως λυτρωσάμενος αὐτὸν, μεταστήσω αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ μου.

34. Εἰς (3) τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις εἰσαγάγω αὐτόν.

35. Τὴν ἀνταπόδοσίν μου.

26. Ne forte obeunte te opus secundum Deum ea cogites, quæ sunt concupiscentia diaboli, sed declines ab ipsa.

27. Super venenatam, et tyrannicam diaboli operationem prævalebis.

28. Et eorum potentiam conteres.

29. Quoniam me adjutorem posuit in corde suo.

30. Custodiam eum, quoniam credidit in me.

31. Voluntatem ejus faciam.

32. Adjutor ejus ero in die defensionis.

33. E supplicio æterno liberans eum transferam eum in regnum meum.

34. In æterna refrigeria introducam ipsum.

35. Retributionem meam.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ψαλμὸς ᾠδῆς, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *εἰς τὴν συντέλειαν*. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ *Σάββατον*, ὅπερ ἑρμηνευόμενον λέγεται *κατάπαυσις*.

Titulus præpositus continet: *Psalmus cantici, in diem Sabbati*, quod interpretatur *in consummationem*. Hoc enim declarat dictio illa *Sabbatum* quod interpretatur *requies*.

1. Τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας διηγεῖται τῷ Κυρίῳ (5). D

2. Ἐν μελέτῃ ἐπαινοῦσά [ἐπαίνεσίν] σοι (6) προσφέρειν.

3. Τοῦ διηγεῖσθαι φανερῶς τὸ πῶς ἠλεήθης (7).

4. Καὶ κατὰ (8) πάσης ἁμαρτίας προσφέρειν τὴν ἀλήθειαν τῶν προσταγμάτων σου.

5. Ἐν ταῖς δέκα ἐντολαῖς νεκρώσας τὸ σῶμα ἐν τῇ διανοίᾳ ἐν ψαλμοῖς ᾄδειν τῷ Κυρίῳ (9).

6. Τὴν καρδίαν μου διὰ τῶν ἐντολῶν σου.

1. Abscondita cordis enarrare Domino.

2. In meditatione laudem tibi afferre.

3. Ad manifestandum quomodo misertus es.

4. Et ad proferendam contra omne peccatum veritatem præceptorum tuorum.

5. In decem præceptis mortificato corpore canere mente psalmos Domino.

6. Cor meum in mandatis tuis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐνθυμηθέντος σου ἔργον, ἐνθύμησις τῆς ἐνεργείας τοῦ διαβόλου συναντιποάττει.
(2) Αὐτοῦ συντρίψει.
(3) N. 32, 33 34. Εἰς, etc., ἀγάγω αὐτόν, adducam ipsum.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ., etc., ἑρμηνεύεται. Ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν συντέλειάν ἐστιν εἰρημένος. Τοῦτο γάρ, etc.
(5) Τὰ κατὰ τῆς καρδίας διηγεῖσθαι τῷ Θεῷ.
(6) Ἐν ἐλέει ἐπαίνους σοι, etc.
(7) Ἠλεήθην.
(8) Κατά, etc., deest *καί*.
(9) Θεῷ.

7. Et in operibus manuum tuarum exsultabo.
8. Quam magnificata sunt opera tua, Domine :
9. Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
10. Vir insipiens non cognoscet :
11. Et stultus non intelliget hæc.
12. Cum exorti fuerint peccatores sicut fenum,
13. Et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.
14. Ut intereant in sæculum sæculi.
15. Tu autem Altissimus in æternum, Domine.
16. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt.
17. Et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem.
18. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum ;
19. Et senectus mea in oleo uberi.
20. Et despexit oculus meus inimicos meos :
21. Et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.
22. Justus ut palma florebit :
23. Sicut cedrus in Libano multiplicabitur.
24. Plantati in domo Domini,

A

7. Καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιάσομαι.
8. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε·
9. Σφόδρα ἐβαθύνθησαν οἱ διαλογισμοί σου.
10. Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται·
11. Καὶ ἀσύνετος οὐ συνήσει ταῦτα.
12. Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοὺς ὡσεὶ χόρτον,
13. Καὶ διέκυψαν πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.
14. Ὅπως ἂν ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
15. Σὺ δὲ Ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε.
16. Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου, Κύριε, ὅτι (a) ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου ἀπολοῦνται.
17. Καὶ διασκορπισθήσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

B

18. Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου·
19. Καὶ τὸ γῆράς μου ἐν ἐλαίῳ πίονι.
20. Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου·
21. Καὶ ἐν τοῖς ἐπανισταμένοις ἐπ' ἐμὲ πονηρευομένοις ἀκούσεται τὸ οὖς μου.
22. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει·
23. Ὡσεὶ κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται.
24. Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου,

(a) Vers. 17. Ὅτι, etc., ἀπολοῦνται. V. 18. Καὶ διασκορπισθήσονται, etc. V. 19. Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκερώτων, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. In præceptis Spiritus tui.
8. Glorificata sunt judicia tua.
9. Investigabiles sunt voluntates tuæ.
10. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei* [12].
11. Nam qui in divitiis et dignitatibus sunt, perturbantur curis sæculi.
12. Visi sunt solum glorificati in mundo.
13. In futuro judicio.
14. In igne æterno.
15. Indesinenter glorificatus es.
16. Dæmones.
17. Qui obediunt ipsis, erunt in perditionem.
18. In cœlis erit subsistentia mea.
19. Et mea novissima in multo refrigerio.
20. Et vidit oculus meus, quomodo viri impii tradantur in punitionem æternam.
21. Et audiam sententiam prolatam a Domino contra adversarias potestates.
22. Mundus corde invenietur in regno cœlorum.
23. In incorruptibilia sæcula permanebit.
24. In superna Jerusalem.

7. Ἐν τοῖς προστάγμασι τοῦ Πνεύματός σου.
8. (a) Ἐδοξάσθησαν τὰ κρίματά σου.
9. Ἀνεξιχνίαστοί (1) εἰσιν αἱ βουλαί σου.
10. (2) *Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ.*

C

11. Ἐν πλούτῳ γὰρ καὶ ὑπεροχῇ ὄντες συγχωροῦνται [συγχεοῦνται] ὑπὸ τῆς τοῦ βίου μερίμνης.
12. Ἑωράθησαν μόνον δεδοξασμένοι ἐν τῷ κόσμῳ.
13. Εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν.
14. Εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.
15. Δεδοξασμένος εἶ ἀπαύστως.
16. Οἱ δαίμονες.
17. Οἱ πειθόμενοι αὐτοῖς εἰς ἀπώλειαν ἔσονται.
18. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔσται ἡ ὕπαρξίς μου.
19. Καὶ τὰ τέλη μου ἐν ἀναπαύσει πολλῇ.
20. Καὶ εἶδεν ὁ ὀφθαλμός μου πῶς παραδίδονται εἰς κόλασιν αἰώνιον οἱ ἀσεβεῖς ἄνδρες.
21. Καὶ κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων ἐκφερομένην τὴν ἀπόφασιν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀκούσω.

D

22. Καθαρὸς εὑρεθήσεται τῇ καρδίᾳ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
23. Εἰς ἀφθάρτους αἰῶνας διαμενεῖ (3).
24. Ἐν (4) τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

[12] I Cor. II, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀνεξιχνίαστοί εἰσιν αἱ ἐντολαί σου.
(2) N. 10, 11. Ψυχικός, etc. N. 12. Ἐν πλούτῳ, etc. Οὐ συγχωροῦνται, etc. N. 13. Ἑωράθησαν, etc. N. 14. Εἰς τήν, etc. N. 15. Δεδοξασμένος, etc. N. 16. Οἱ δαίμονες. N. 17. Εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. N. 18. Οἱ πειθόμενοι αὐτῶν, etc. N. 19. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔσται ἡ ὕμνησίς μου.
(3) Ἄφθαρτος διαμείνῃ.
(4) N. 24. Ἐν τῇ, etc. usque διαπαντός. N. 25. Ἐκλάμψουσιν, etc. N. 26. *Εἰς* deest. Ἀτελευτήτους αἰῶνας διαμείνωσιν εὐθηνοῦντες. N. 27. Ἐν ἀγαθοῖς, etc. N. 28. Ἐπειδὴ ἀληθὴς Κύριος, etc. N. 29. Καὶ οὐδὲν ψεῦδος, etc.

(a) Deest commentarius iste in cod., sed num. 8 et 9 sunt sub unico comment. n. 9.

25. Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν. A
26. Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γήρᾳ πίονι.
27. Καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται (a) τοῦ ἀναγγεῖλαι·
28. Ὅτι εὐθὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν·
29. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὅτε κατῴκιστο ἡ γῆ (b).
ΨΑΛΜ. ϞΒʹ.

1. Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο.
2. Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.
3. Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.
4. Ἕτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε·
5. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.
6. Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ, Κύριε· B
7. Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν.
8. Ἀροῦσιν οἱ ποταμοὶ ἐπιτρίψεις αὐτῶν·

25. In atriis Dei nostri florebunt.
26. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi:
27. Et bene patientes erunt ut annuntient:
28. Quoniam rectus Dominus Deus noster;
29. Et non est iniquitas in eo.

Laus cantici David, in die ante Sabbatum, quando fundata est terra. PSALM. XCII.

1. Dominus regnavit, decorem indutus est:
2. Indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se.
3. Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.
4. Parata sedes tua ex tunc:
5. A sæculo tu es.
6. Elevaverunt flumina, Domine;
7. Elevaverunt flumina voces suas.
8. Elevaverunt flumina fluctus suos.

(a) Vers. 28. Τοῦ ἀναγγεῖλαι ὅτι, etc.
(b) Sine titulo apud Hebræos.

ATHANASII INTERPRETATIO.

25. Διαπαντὸς ἐκλάμψουσιν εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις.
26. Εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας διαμενοῦσιν.
27. Εὐθηνοῦντες ἐν ἀγαθοῖς ἔσονται, τοῦ ψάλλειν τῷ Θεῷ.
28, 29. Ἀληθὴς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐδὲν ψεῦδος παρὰ τῷ Θεῷ.

25. Semper effulgebunt in æternis refrigeriis
26. In infinita sæcula permanebunt.
27. Bene agentes erunt in bonis, ut psallant Deo.
28, 29. Verax Dominus Deus noster, et nullum mendacium in Deo est.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ*, [*εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὅτε κατῴκιστο*] *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*. Τοῦτο δὲ (2) λέγει· αἶνος τῇ χειρὶ, τουτέστι τῷ *Υἱῷ ψαλμὸς*, καὶ [τό· *εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὅτε κατῴκιστο*], ὅτι βασιλεύει διὰ τῆς πίστεως ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἑβραῖοι οὐκ ἐδέξαντο τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐπιγέγραπται *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ὡσανεὶ οὐ γέγραπται ταῖς (3) καρδίαις αὐτῶν, περὶ οὗ διαγορεύει ὁ ψαλμός.

Titulus præpositus continet: *Laus cantici David* [*in die ante Sabbatum, quando fundata est terra*] *sine titulo apud Hebræos*. Hoc autem significat: laus *manu potenti*, hoc est, *Psalmus Dei Filio*, et [illud: *in die ante Sabbatum, quando fundata est terra*,] quia per fidem regnat super omnes gentes. Quoniam autem Hebræi non susceperunt regnum Dei, ideo inscribitur *sine titulo* seu *inscriptione* apud Hebræos, tanquam si diceret, quod inscriptus non est in cordibus eorum ille, de quo loquitur psalmus.

1. Ἐβασίλευσεν (4) ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸν πιστὸν λαὸν περιεποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ. C
2. Ἐξῆλθεν εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου.
3. Ἐστερέωσε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, *Καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*.
4. Ἀεὶ ὑπῆρχεν ἡ βασιλεία σου.
5. Ὁ ὀφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς.
6. Οἱ εὐαγγελισταὶ τὸ κήρυγμα αὐτῶν.
7. Ἀνύψωσαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ μετὰ παῤῥησίας τὸ κήρυγμα αὐτῶν.
8. Ἀποχωρίσουσιν οἱ εὐαγγελισταὶ τὰς ἑαυτῶν διδασκαλίας,

1. Regnavit super cœlos, et fidelem populum acquisivit sanguine suo.
2. Exivit in bellum contra diabolum.
3. Firmavit Ecclesiam in fide sua, *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [13].
4. Semper exstitit regnum tuum.
5. Qui visus est super terram.
6. Evangelii præcones prædicationem suam.
7. Exaltaverunt magna voce cum fiducia prædicationem suam.
8. Separabunt doctrinas suas Evangelii prædicatores,

[13] Matth. XVI, 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Τοῦτο οὖν λέγει· Αἶνος ᾠδῆς τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ τ. τ. Υ. τοῦ Θεοῦ· περὶ γὰρ τῆς παρουσίας αὐτοῦ D λέγει ὁ ψαλμὸς, καὶ ὅτι βασ., etc.
(3) Οὐκ ἐγγέγραπται ἐν ταῖς, etc.
(4) Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, etc.

9. A vocibus aquarum multarum.

10. Mirabiles elationes maris:

11. Mirabilis in altis Dominus.

12. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis:

13. Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.

Psalmus David quarta Sabbati. PSAL. XCIII.

1. Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.

2. Exaltare, qui judicas terram:

3. Redde retributionem superbis.

4. Usquequo peccatores, Domine?

5. Usquequo peccatores gloriabuntur?

6. Effabuntur et loquentur iniquitatem

7. Loquentur omnes, qui operantur injustitiam. B

8. Populum tuum, Domine, humiliaverunt:

9. Et hæreditatem tuam vexaverunt.

10. Viduam, et pupillum interfecerunt:

A 9. Ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν.

10. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης·

11. Θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος.

12. Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα·

13. Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τετράδι Σαββάτου.
ΨΑΛ. ϞΓ'.

1. Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, Θεὸς (a) ἐκδικήσεων ἐπαῤῥησιάσατο.

2. Ὑψώθητι, ὁ κρίνων τὴν γῆν·

3. Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις.

4. Ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ, Κύριε;

5. Ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχήσονται;

6. Φθέγξονται καὶ λαλήσουσιν ἀδικίαν;

7. Λαλήσουσι πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

8. Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν·

9. Καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν.

10. Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν·

(a) Vers. 2. Ὁ Θεός, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. A doctrina hujus mundi, scilicet a sapientia mundana.

10. Glorificati sancti in mundo.

11. Glorificatus in sanctis Dominus.

12. Passiones tuæ creditæ sunt in mundo.

13. Populum tuum decet gratia tua in infinita sæcula.

9. Ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ, τουτέστι τῆς σοφίας τῆς ἐν τῷ κόσμῳ.

10. Δεδοξασμένοι οἱ ἅγιοι ἐν τῷ κόσμῳ.

11. Δεδοξασμένος ἐν τοῖς ἁγίοις ὁ Κύριος.

12. Τὰ παθήματά σου ἐπιστεύθησαν ἐν τῷ κόσμῳ.

13. Τῷ λαῷ σου πρέπει ἡ χάρις σου εἰς τοὺς (1) ἀτελευτήτους αἰῶνας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ τετράδι Σαββάτου*· ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν· *Ψαλμὸς* [*τῷ Δαβὶδ, τουτέστι*] *τῷ ἰσχυρῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα *τετράδι Σαββάτου*, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι περὶ νηστειῶν καὶ ἐγκρατείας δηλοῖ ὁ ψαλμός· οὕτως γὰρ (3) ἔθος ἔχειν τὴν τετράδα. Τοῦ δὲ (4) *Σαββάτου* σημαίνει, ὅτι καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ὁ ψαλμὸς εἴρηται (5). Κατάπαυσις γὰρ τὸ Σάββατον εἴρηται.

Titulus præpositus continet; *Psalmus David quarta Sabbati*: ut sæpius diximus: *Psalmus David*, hoc est, *manu forti*, nempe Dei Filio. Deinde *quarta Sabbati*, quod significat, psalmum agere de jejuniis, et continentia; ita enim mos est accipere numerum quaternarium. Dictio autem illa *Sabbati* indicat, quod etiam de futuro judicio psalmus dictus est. Sabbatum enim requies interpretatur

1. Unigenitus Dei Filius, quando visus est in C terra, et cum hominibus conversatus est [14], dicebat Judæorum sacerdotibus: *Ego palam locutus sum in templo* [15].

2. Glorificare, Fili Dei.

3. In die judicii.

4. Deliciabuntur in mundo?

5. In jactantia, et rapinis suis.

6. Contra te, Domine.

7. Gloriabuntur in jactantiis suis.

8. Credentes in te occiderunt.

9. Sanctos tuos in carceribus concluserunt.

10. Egenos populi tui.

1. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτε (6) ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, ἔλεγεν τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῦσιν· *Ἐγὼ παῤῥησίᾳ ἐλάλησα ἐν τῷ ἱερῷ.*

2. Δοξάσθητι, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

3. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

4. Ἐντρυφῶσι τῷ κόσμῳ;

5. Ἐπὶ τῇ ἀλαζονείᾳ καὶ ἁρπαγῇ αὐτῶν.

6. Κατὰ σοῦ, Κύριε (7).

7. Καυχήσονται ἐν ταῖς ἀλαζονείαις αὐτῶν.

8. Τοὺς πιστεύοντας εἰς σὲ ἀπέκτειναν.

9. Τοὺς ἁγίους σου ἐν φυλακαῖς κατέκλεισαν.

10. Τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ σου.

[14] Baruch III, 38. [15] *Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, et in templo.* Joan. XVIII, 20.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 14. Εἰς τούς, etc.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(3) Τοῦτο γάρ, etc.
(4) Δέ deest.

D (5) Ὁ ψαλμὸς εἴρηκεν.
(6) N. 2. Ὅτε, etc. Ἔλεγε γὰρ τοῖς τ. Ἰ. ἱερεῦσιν, etc. N. 3. Δοξάσθητι, etc.
(7) *Κύριε*, non legitur.

11. Καὶ προσήλυτον ἐφόνευσαν.
12. Καὶ εἶπον· Οὐχ ὄψεται Κύριος·
13. Οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ.
14. Σύνετε δὴ, ἄφρονες, ἐν τῷ λαῷ·
15. Καὶ μωροὶ ποτὲ, φρονήσατε.
16. Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει;
17. Ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐχὶ κατανοεῖ;
18. Ὁ παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει;
19. Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν;
20. Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
21. Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε
22. Καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξῃς αὐτόν.
23. Τοῦ πραῧναι αὐτὸν ἀφ' ἡμερῶν πονηρῶν·
24. Ἕως οὗ ὀρυγῇ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος.
25. Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ·
26. Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει.
27. Ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν.
28. Καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

29. Τίς ἀναστήσεταί μοι ἐπὶ πονηρευομένοις [πονηρευομένους];

A 11. Et advenam occiderunt.
12. Et dixerunt: Non videbit Dominus:
13. Neque intelliget Deus Jacob.
14. Intelligite, insipientes in populo:
15. Et stulti aliquando, sapite.
16. Qui plantavit aurem, non audit?
17. Aut qui finxit oculum, non considerat?
18. Qui corripit gentes, non arguet?
19. Qui docet hominem scientiam?
20. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.
21. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine·
22. Et de lege tua docueris eum.
23. Ut mitiges ei a diebus malis:
24. Donec fodiatur peccatori fovea.
B 25. Quia non repellet Dominus plebem suam;
26. Et hæreditatem suam non derelinquet.
27. Quoadusque justitia convertetur in judicium:
28. Et qui juxta illam omnes, qui recto sunt corde.
29. Quis consurget mihi adversus malignantes?

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Καὶ τῶν πενήτων κατεδυνάστευσαν
12. Οὐ ποιεῖται πρόνοιαν τῶν ἀνθρώπων.
13. Οὐδὲ νοεῖ τὰ γεγενημένα (1).
14. Νοήσατε, οἱ λέγοντες (2) εἶναι Θεόν.
15. Καὶ οἱ ἀσύνετοι, ἀνανήψατε.
16. Ὁ ἰασάμενος τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ὅτε Πέτρος ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον μόνον ἀψάμενος, καὶ (3) αὐτὸς ὁ ἰασάμενος ἄρα οὐκ ἀκούει;
17. Ὁ τοῦ ἐκ γεννητῆς τυφλοῦ τῷ ἰδίῳ πτύσματι τοὺς ὀφθαλμοὺς πλάσας (4);
18, 19. Ὁ ἐνοικῶν εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ διδάσκων αὐτοὺς τὸ θέλημα αὐτοῦ οὐκ ἔχει ἐλέγξαι ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως;
20. Ὅτι ἀνωφελεῖς εἰσιν αἱ σοφίαι τῶν ἀνθρώπων.
21. Διὰ τῆς χάριτός σου, ὃν ἂν παιδεύσῃς ἐπιγνῶναι τὰ προστάγματά σου,
22. Διδάξεις (5) αὐτὸν ἐπιτελεῖν αὐτά.
23. Τοῦ τὴν εἰρήνην σου δοῦναι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ (6).
24. Ἕως οὗ τὸ αἰώνιον πῦρ δέξηται τὸν διάβολον.
25. Ὅτι οὐκ ἀποῤῥίψῃ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ.

26. Καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ οὐ παρίδῃ.
27. Ἕως οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ κρῖναι τὴν οἰκουμένην.
28. Καὶ πλησίον (7) αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ.
29. Τίς ἂν ἕτερος ἦλθε πολεμῆσαι κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων

11. Et pauperes potentia sua oppresserunt.
12. Non prospicit hominibus.
13. Neque quæ facta sunt noscit.
C 14. Intelligite, dicentes non esse Deum.
15. Et insipientes, resipiscite.
16. Qui solo tactu sanavit servum principis, quando Petrus ei abscidit auriculam [16], num ipse, qui aurem sanavit, non audit?
17. Qui oculos cæci a nativitate proprio sputo formavit [17]?
18, 19. Qui inhabitat in cordibus credentium in eum, et docet ipsos voluntatem suam, redarguere nequibit vos in die judicii?
20. Quoniam inutiles sunt humanæ scientiæ.
21. Quem per gratiam tuam erudieris ad cognoscenda præcepta tua,
22. Docebis eum eadem implere.
23. Ut des pacem tuam in corde ejus.
D 24. Donec æternus ignis excipiat diabolum.
25. Quoniam non abjiciet Dominus populum suum.
26. Et sanctos suos non despiciet.
27. Quoadusque Dei Filius veniet ad judicandum mundum.
28. Et juxta eum omnes sancti ipsius.
29. Quisnam alius veniet ad pugnandum contra adversarias potestates?

[16] Luc. xxii, 50, 51. [17] Joan. ix, 6, 7.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γινόμενα.
(2) Οἱ μὴ λέγοντες.
(3) Τὸ ὠτίον αὐτοῦ ἀψάμενος μόνον ἰάσατο τὸ οὖς, καὶ, etc.
(4) Πλάσας, ὡς νομίζεται, οὐκ ἐφορᾷ;
(5) Καὶ διδάξεις, etc.
(6) Αὐτῶν.
(7) Καὶ πλησίοι, etc., οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

30. Aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem? A

31. Nisi quia Dominus adjuvit me:

32. Paulo minus habitasset in inferno anima mea.

33. Si dicebam: Motus est pes meus:

34. Misericordia tua, Domine, adjuvabat me.

35. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

36. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis,

37. Qui fingis laborem in præcepto?

38. Captabunt in animam justi:

39. Et sanguinem innocentem condemnabunt.

40. Et factus est mihi Dominus in refugium:

41. Et Deus meus in adjutorium spei meæ.

42. Et reddet illis Dominus [secundum] iniquitatem ipsorum. B

43. (a) Et secundum malitiam eorum:

44. Disperdet illos Dominus Deus [noster]

30. Ἢ τίς συμπαραστήσεταί μοι ἐπὶ τοῖς ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν;

31. Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἐβοήθησέ μοι·

32. Παρὰ βραχὺ παρῴκησε τῷ ᾅδῃ ἡ ψυχή μου.

33. Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ πούς μου·

34. Τὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἐβοήθει μοι.

35. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου, αἱ παρακλήσεις σου εὔφραναν τὴν ψυχήν μου.

36. Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομίας,

37. Ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ πρόσταγμα;

38. Θηρεύσουσιν ἐπὶ ψυχὴν δικαίου·

39. Καὶ αἷμα ἀθῷον καταδικάσονται.

40. Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγήν·

41. Καὶ ὁ Θεός μου εἰς βοηθὸν ἐλπίδος μου.

42. Καὶ ἀποδώσει αὐτοῖς Κύριος τὴν [κατὰ τὴν] ἀνομίαν αὐτῶν.

43. Καὶ κατὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν

44. Ἀφανιεῖ αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς [ἡμῶν].

(a) Vers. 43, 44, vers. unus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

30. Aut quis mihi opem feret contra immundos spiritus?

31. Nisi Deus Dei Filius adjuvisset me.

32. Paulo minus permansissem in morte peccati.

33. Si videbam me ipsum in tentatione, et clamabam ad te. C

34. Nisi Dei Filius adjuvit me.

35. Secundum multitudinem adversariarum potestatum insurgentium in corde meo superabundavit gratia tua, et ejiciens illorum cogitationes in lætitiam et gaudium animam meam convertit.

36. Nunquid inhabitat in corde meo dominatio diaboli.

37. Volens vitam instituere secundum Dei præcepta.

38. Captabunt enim dæmones, si fieri potest, etiam animas justas.

39. Et animas sanctorum tanquam peccati reas calumniabuntur. D

40. Ad ipsum enim confugiens liberatus sum ab inimicis meis.

41. Ex ipsis me redemit.

42. In die judicii.

43, 44. Et secundum eorum malitiam tradet in supplicium æternum.

30. Ἢ τίς συναντελάβεταί (1) μοι ἐπὶ τὰ πνεύματα ἀκάθαρτα;

31. Εἰ μὴ ὁ Θεὸς τοῦ Θεοῦ ἐβοήθησέ μοι.

32. Παρ' ὀλίγον ἐναπέμεινα τῷ θανάτῳ τῆς ἁμαρτίας.

33. Εἰ ἔβλεπον ἑαυτὸν πειραζόμενον, καὶ ἐβόων πρὸς σέ.

34. Εἰ (2) μὴ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐβοήθησέ μοι.

35. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων δυνάμεων τῶν ἐπανισταμένων ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις σου, καὶ ἐκβαλὼν τὰς ἐκείνων ἐνθυμήσεις εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν μετέβαλε τὴν ψυχήν μου.

36. Μὴ ἐνοικείτω ἐν τῇ καρδίᾳ μου δυναστεία τοῦ διαβόλου.

37. Ὁ κατὰ τὸ (3) πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ἀσκεῖσθαι βουλόμενος.

38. Θηρεύσουσι γὰρ οἱ δαίμονες, εἰ δυνατὸν, καὶ ψυχὰς δικαίας (4).

39. Καὶ τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς συκοφαντοῦσιν, ὡς ὑποκειμένας ἁμαρτίᾳ (5).

40. Αὐτῷ γὰρ προσδραμὼν ἐῤῥύσθην ἐν (6) τῷ ἐχθρῷ μου.

41. Ἐλυτρώσατό με (7) ἐξ αὐτῶν.

42. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

43, 44. Καὶ κατὰ τὴν κακίαν αὐτῶν παραδώσει εἰς (8) κόλασιν αἰώνιον.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Συναντελάβετό μοι πνεύματα, etc.
(2) Εἰ εὐσπλαγχνία σου, Κύριε, ἐβοήθει μοι.
(3) Τό deest.
(4) Δικαίων.
(5) Ἁμαρτίαις.
(6) Ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, et ita leg.
(7) Γάρ με.
(8) Πονηρίαν αὐτῶν παραδώσει αὐτοὺς εἰς, etc.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. A

ΨΑΛ. ϞΔ'.

1. Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ·

2. Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν.

3. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει·

4. Καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ

5. Ὅτι Θεὸς μέγας Κύριος·

6. Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν [ἐπὶ πάντας τοὺς λαούς].

7. Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ [ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ· ὅτι ἐν τῇ χειρί, etc.] αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς·

8. Καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ εἰσιν.

9. Ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν· B

Laus cantici David, sine titulo apud Hebræos.

PSAL. XCIV.

1. Venite exsultemus Domino :

2. Jubilemus Deo salutari nostro :

3. Præoccupemus faciem ejus in confessione :

4. Et in psalmis jubilemus ei.

5. Quoniam Deus magnus Dominus :

6. Et rex magnus super omnem terram [super omnes populos] :

7. Quia in manu [Quoniam non repellet Dominus plebem suam, quia in manu, etc.] eius fines terræ :

8. Et altitudines montium ipsius sunt.

9. Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud :

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, αἶνος ᾠδῆς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ *Υἱῷ τοῦ Θεοῦ*. Εἶτα *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις* ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν (2)· οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ ψαλμοῦ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Τοῦ γὰρ ψαλμοῦ καλοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὸν Κύριον, καὶ πάλιν λέγοντος· *Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν* (3). Λαλοῦντος δὲ αὐτοῖς τοῦ Κυρίου ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, οὐχ ὑπήκουσαν αὐτοῦ· διὸ ἐπιγέγραπται ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. Τῆς γὰρ παραγγελίας τοῦ ψαλμοῦ οὐχ ὑπήκουσαν ὡς μὴ ἔχοντες αὐτὸν ἐν αὐτοῖς (4). Οὐκοῦν *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις ὁ ψαλμὸς*, ὡσανεὶ ἀπρόσδεκτος· οὐ γὰρ ὑπήκουσαν αὐτοῦ.

Titulus præpositus continet : *Laus cantici David sine titulo apud Hebræos*, ut sæpe diximus, laus cantici *manu forti*, hoc est, *Dei Filio*. Deinde *sine titulo apud Hebræos :* non enim, ut sæpe diximus, habent doctrinam psalmi in cordibus suis. Nam psalmo vocante eos ad Dominum, et rursus dicente : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Loquente vero ipsis Domino in adventu suo non audiverunt eum, ideo inscribitur sine titulo apud Hebræos. Psalmi enim denuntiationem non audiverunt. ut qui non habebant illum in se ipsis. Itaque *sine titulo apud Hebræos psalmus*, quippe qui ab ipsis exceptus non est, non enim illi auscultaverunt.

1. Δεῦτε, πληρωθῶμεν πάσης χαρᾶς ἐν (5) Κυρίῳ. C

2. Δεηθῶμεν μετὰ δακρύων τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ· τὸ γὰρ *Σωτὴρ*, *Ἰησοῦς* (6) ἑρμηνεύεται.

3. Καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ δεηθῶμεν αὐτοῦ.

4. Καὶ ψάλλοντες ἱκετεύσωμεν αὐτόν.

5. Ἰησοῦς Χριστός (7)· καθὼς ὁ Ἀπόστολος αὐτὸν λέγει μέγαν Θεὸν ἐν τῷ εἰπεῖν· *Τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν.*

6. Ἐπὶ πάντα δὲ (8) τὰ ἔθνη βασιλεύσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ.

7. Ὁ λαὸς ὁ πιστός.

8. Οἱ λόγοι τῶν (9) προφητῶν.

9. Ὅτι αὐτοῦ ἐστι πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸ, καὶ τὸ πρῶτον (10) ἐδημιούργησεν αὐτοὺς, καὶ πάλιν ἐν τῷ βαπτίσματι ἀνεκαίνισεν. D

1. Venite, impleamur omni gaudio in Domino.

2. Deprecemur cum lacrymis Dominum nostrum Jesum ; *Salvator* enim *Jesus* interpretatur.

3. Et ante adventum ipsius obsecremus eum.

4. Et psallentes supplicemus ipsi.

5. Jesus Christus : quemadmodum Apostolus eum vocat magnum Deum dicens, *Magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis* [18].

6. Super omnes autem gentes regnabit per fidem suam.

7. Populus fidelis.

8. Prophetarum sermones.

9. Quoniam ipsius est universa hominum multitudo, et ipse, et primum creavit eos, et deinde in baptismo renovavit,

[18] Tit. II, 13, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.

(2) *Ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν*, hæc desunt in cod.

(3) Ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, etc.

(4) Ἑαυτοῖς, paulo post παρ' αὐτοῖς pro παρ' Ἑβραίοις.

(5) Πλησθῶμεν πάσης χάριτος ἐν τῷ, etc.

(6) Τῷ γὰρ Σωτῆρι Ἰησοῦ, etc.

(7) Ἰησοῦς ὁ Χριστός, etc., ὃς δέδωκεν.

(8) *Δὲ* deest.

(9) Οἱ λοιποὶ τῶν, etc.

(10) Καὶ αὐτός, καὶ τὸ πρότερον, etc., ἀνεκαίνισεν αὐτούς.

10. Et aridam manus ejus formaverunt.
11. Venite adoremus, et procidamus ei :
12. Et ploremus coram Domino, qui fecit nos :
13. Quia ipse est Deus noster :
14. Et nos populus pascuæ ejus :
15. Et oves manus ejus.
16. Hodie, si vocem ejus audieritis :
17. Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione :
18. Secundum diem tentationis in deserto :
19. Ubi tentaverunt me patres vestri :
20. Probaverunt me, et viderunt opera mea.
21. Quadraginta annis offensus fui generationi illi :
22. Et dixi : Semper errant corde.
23. Ipsi vero non cognoverunt vias meas :
24. Ubi juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam.

A 10. Καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν.
11. Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ·
12. Καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς.
13. Ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν·
14. Καὶ ἡμεῖς λαὸς νομῆς αὐτοῦ.
15. Καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ.
16. Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε·
17. Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.
18. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ·
19. Οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν
20. Ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου.
21. Τεσσαράκοντα ἔτη προσώχθισα (a) τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ·
B 22. Καὶ εἶπα· Ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ.
23. Αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου·
24. Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου· Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

a) Vers. 21, Προσώχθισα, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. Et cor omnium creavit Spiritus sanctus ejus in lavacro incorruptibilitatis.

11. Primum flectamus ei genua, tanquam rei, et tunc postulemus veniam eorum, quorum debitores sumus.

12. Confitebimur coram Domino, qui regeneravit nos.

13. Qui intuetur omnes.

14. Et nos populus ovilis ejus.

15. Et oves dexteræ ejus.

16. Ex quo visus est in terris, audite et vocem ejus, et prædicantium ipsum.

17. Ne sitis corde lapideo.

18. Sicut majores nostri, qui exacerbaverunt eum in eremo.

19. Nequaquam vos eum ita tentabitis in adventu suo, quemadmodum patres vestri tentaverunt me.

20. Experti sunt omnia, quæ intulit eis.

21. Quadraginta annos permansi in illa generatione indignatus eorum operibus, et patienter ferens.

22. Et dixi : Non est fides in ipsis.

23. Ipsi autem noluerunt cognoscere mandata ea.

24. Ut constitui de ipsis : Si introibunt in æterna mea refrigeria.

10. Καὶ τὴν καρδίαν πάντων ἔκτισε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ (1) ἐν τῷ λουτρῷ τῆς ἀφθαρσίας.

11. Πρῶτον αὐτῷ κλίνωμεν γόνυ, ὡς ὑπεύθυνοι ὄντες, καὶ τότε συγχώρησιν αἰτήσωμεν, ὧν ὀφείλομεν αὐτῶν.

C 12. Ἐξομολογησόμεθα ἐνώπιον Κυρίου τοῦ ἀνακαινίσαντος ἡμᾶς.

13. Ὃς ἐφορᾷ πάντας.

14. Καὶ ἡμεῖς λαὸς τῆς αὐλῆς αὐτοῦ.

15. Καὶ πρόβατα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ.

16. Ἀφ' οὗ ὀφθῇ (2) ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀκούετε τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ τῶν κηρυσσόντων αὐτόν.

17. Μὴ γίνεσθε λιθοκάρδιοι.

18. (3) Ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν οἱ παραπικράναντες αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

19. Μηδὲ ὑμεῖς οὕτως αὐτὸν μέλλετε πειράζειν ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν ἐπείρασάν με.

20. Ἔχουσι πεῖραν πάντων ὧν ἐπήγαγεν (4) αὐτοῖς.

D 21. Τεσσαράκοντα ἔτη παρέμεινα ἐν γενεᾷ (5) ἐκείνῃ ὀργιζόμενος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ μακροθυμῶν.

22. Καὶ εἶπα (6)· Οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς.

23. Αὐτοὶ δὲ οὐκ ἠθέλησαν εἰδέναι τὰς ἐντολάς μου.

24. Ὡς ὥρισα περὶ αὐτῶν· Εἰ (7) εἰσελεύσονται εἰς τὰς αἰωνίους μου ἀναπαύσεις.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πάντων τῶν ἀνθρώπων ἔκτισε τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, etc.
(2) Ὀφθείς, etc., ἀκούσετε, etc.
(3) N. 18. Ὡς οἱ πρὸ ὑμῶν οἱ παραπικραίνοντες, etc. Μὴ καὶ ὑμεῖς, etc. usque ad αὐτοῦ. N. 19, Ὡς καὶ οἱ πατέρες, etc.
(4) Ἐπήγαγον.
(5) Ἐν τῇ γενεᾷ.
(6) Εἶπον.
(7) Εἰ deest.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυῒδ, ὅτε ὁ οἶκος ᾠκοδόμητο μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν· ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΨΑΛ. ϞΕʹ.

1. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν·

2. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ.

3. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ·

4. Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ Σωτήριον αὐτοῦ.

5. Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ·

6. Ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

7. Ὅτι μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα,

8. Φοβερούς [φοβερός, etc.] ἐστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς.

9. Ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια·

10. Ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν.

11. Ἐξομολόγησις καὶ ὡραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ [αὐτῶν]·

12. Ἁγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ.

A *Laus cantici David, quando domus ædificabatur post captivitatem : sine titulo apud Hebræos.* PSAL. XCV.

1. Cantate Domino canticum novum :

2. Cantate Domino, omnis terra.

3. Cantate Domino, benedicite nomini ejus :

4. Annuntiate de die in diem Salutare ejus.

5. Annuntiate inter gentes gloriam ejus :

6. In omnibus populis mirabilia ejus.

7. Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis,

8. Terribilis est super omnes deos.

9. Quoniam omnes dii gentium dæmonia ·

10. Dominus autem cœlos fecit.

B 11. Confessio, et pulchritudo in conspectu ejus [eorum] :

12. Sanctimonia, et magnificentia in sanctificatione ejus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ὠδὴ τῷ Δαβὶδ, ὁπότε ὁ οἶκος ᾠκοδομήθη* (2) *μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν· ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*· σαφῶς εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ *ᾠδὴ τῷ Δαβὶδ τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί* ἐστι, τουτέστι τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα, *ὁπότε ὁ οἶκος ᾠκοδομήθη*, ὡσανεὶ οἱ πιστοὶ ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καθὼς ὁ Ἀπόστολος λέγει (3)· *Χριστὸς δὲ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ· οὗ οἶκος ἡμεῖς ἐσμεν* [Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ· οὗ οἶκός ἐσμεν ὑμεῖς]. Εἶτα, *μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν*, φημὶ μετὰ τὴν τοῦ ἐχθροῦ αἰχμαλωσίαν, ἣν ἐξηχμαλώτευσε (4) τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, τότε *ᾠκοδομήθη ὁ οἶκος, οἱ πιστοὶ*, ὡς προειρήκαμεν· εἶτα λοιπὸν *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ἐγκείμενα οὐκ ἠθέλησαν νοῆσαι, ὡς μὴ ἔχοντες αὐτὸν ἐγγράφως. Διὸ καλῶς ἐπιγέγραπται *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*.

Titulus præpositus continet : *Canticum David, quando domus ædificata est post captivitatem : sine titulo apud Hebræos :* diserte diximus, quod *Canticum David* idem est ac *manu forti*, hoc est Unigenito Dei Filio. Deinde, *quando domus ædificata est*, videlicet cum fideles ædificati sunt à Domino, quemadmodum Apostolus dicit : [*Christus vero tanquam filius in domo sua : quæ domus sumus nos.*] *Christus vero in domo sua, cujus domus nos sumus* [19]. Deinde *post captivitatem*, post captivitatem, inquam, inimici, qua captivum duxit genus humanum, tunc *ædificata est domus*, hoc est *fideles*. ut antea diximus : mox demum *sine titulo apud Hebræos*. Nam quæ in ipso continentur noluerunt intelligere, perinde ac si psalmum scriptum non haberent. Ideo apte inscribitur *sine titulo* seu *inscriptione apud Hebræos*.

1. Δοξάσατε τὸ πάθος αὐτοῦ.

2. Πάντα τὰ ἔθνη.

3. Ἄδοντες τοὺς ὕμνους αὐτοῦ, λέγετε τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ.

4. Διηγήσασθε (5), ὅτι διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ σωζόμεθα.

5. Κηρύξατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ πάθος αὐτοῦ.

6. Τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

7. Ὅτι ἄξιός ἐστι τοῦ δοξάζεσθαι διὰ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ.

8. Ἐπὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις.

9. Πνεύματα ἀκάθαρτα τηρούμενα εἰς κρίσιν αἰώνιον (6) πυρός.

10. Εἰς οὓς ἐκεῖνοι ἀνελθεῖν οὐδαμῶς (7).

11. Οἱ πιστεύοντες αὐτῷ.

12. Ἡ χάρις αὐτοῦ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ.

C 1. Laudate Passionem ejus.

2. Omnes gentes.

3. Cantantes hymnos suos, dicite beneficentias ejus.

4. Narrate, quod per mortem ejus salvi facti sumus.

5. Prædicate in gentibus ejus Passionem.

6. Resurrectionem ipsius,

7. Quoniam dignus est, ut glorificetur propter potentiam suam.

8. Super adversarias potestates.

9. Spiritus immundi reservati in judicium æternum ignis [20].

10. In quos illi nullo modo ascendere possunt.

11. Credentes ei.

D 12. Gratia ejus super populum suum.

[19] Hebr. III, 6. [20] II Petr. II, 4; Jud. 6.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ.
(2) Ὠκοδόμητο, etc., ita et infra
(3) Λέγει· Οὗ οἶκος, etc.
(4) Φημὶ δὲ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣν ἐξηχμαλώτισεν, etc.
(5) Διηγεῖσθαι.
(6) Αἰωνίου, etc.
(7) Οὐ τολμῶσιν.

13. Afferte Domino, patriæ gentium, A
14. Afferte Domino gloriam et honorem ·
15. Afferte Domino gloriam nomini ejus.
16. Tollite hostias, et introite in atria ejus :
17. Adorate Dominum in atrio sancto ejus.
18. Commoveatur a facie ejus universa terra :
19. Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.
20. Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur.
21. Judicabit populos in æquitate.
22. Lætentur cœli, et exsultet terra :
23. Commoveatur mare, et plenitudo ejus :
24. Gaudebunt campi, et omnia, quæ in eis sunt.
25. Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum
26. A facie Domini, quia venit : B
27. Quoniam venit judicare terram.
28. Judicabit orbem terræ in æquitate :
29. Et populos in veritate sua.

Psalmus David : quando terra ejus restituta est : sine titulo apud Hebræos. *PSAL. XCVI.*

1. Dominus regnavit, exsultet terra :

13. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν,
14. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν·
15. Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ.
16. Ἄρατε θυσίας, καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ.
17. Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ.
18. Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.
19. Εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι Κύριος ἐβασίλευσε.
20. Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.
21. Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.
22. Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ·
23. Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς·
24. Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.
25. Τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ,
26. Ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται·
27. Ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν.
28. Κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ·
29. Καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ· ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ ἀποκαθίσταται· ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. ΨΑΛ. ϞϚʹ.

1. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

13, 14. Populum fidelem.
15. Credentes in nomen ejus.
16. Facientes misericordiam communicate mysteriis ipsius. Talibus enim sacrificiis placatur Deus.
17. In corde mundo, C
18. Transferantur ab errore in veritatem omnes gentes ob adventum ejus.
19. Prædicate in gentibus, quod contrivit adversarias potestates.
20. Omnium corda in fide sua renovavit.
21. Docebit gentes facere veritatem.
22. Supercœlestes virtutes, et multitudo credentium.
23. Turbetur mundus, et in ipso principatus, et potestates.
24. Animæ mansuetorum et humilium.
25. Gentes quæ prius quidem erant infructiferæ, nunc autem credentes.
26. Ut videatur in terra. D
27. Et rursus in glorioso ejus adventu.
28. Universum mundum.
29. Sine acceptione personarum.

13, 14. Τὸν πιστὸν λαόν.
15. Τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
16. Ἐλεημοσύνην ποιοῦντες κοινωνεῖτε τοῖς μυστηρίοις αὐτοῦ. Τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.
17. Ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ.
18. Μετατεθῶσιν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ (1) τῆς παρουσίας αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη.
19. Κηρύξατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι συνέτριψε τὰς ἐναντίας δυνάμει
20. Ἀνεκαίνισε τὰς καρδίας πάντων ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ.
21. Διδάξει ποιεῖν τὰ ἔθνη ἀλήθειαν.
22. Αἱ ἐπουράνιοι δυνάμεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν πιστευόντων.
23. Ταραχθήτω ὁ κόσμος, καὶ ἐν αὐτῷ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι.
24. Αἱ ψυχαὶ τῶν πραέων καὶ ταπεινῶν.
25. Τὰ ἔθνη τὰ πρότερον μὲν ὄντα ἄκαρπα, νῦν δὲ πεπιστευκότα.
26. Ὀφθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς.
27. Καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ.
28. Πάντα τὸν κόσμον.
29. Ἀπροσωπολήπτως.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Τῷ Δαβὶδ ὁπότε ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἀποκαθίσταται* [*ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ ἀποκαθίσταται*]· *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν (3), καὶ πάλιν λέγω τῷ *ἱκανῷ*

Titulus appositus continet : *Psalmus David : quando in terram suam restitutus est* [*terra ejus restituta est*] : *sine titulo apud Hebræos*, ut sæpe diximus, et rursum dico *psalmus David* interpretatur *manu forti*.

1. Per fidem regnavit : exsultent gentes, quoniam regnavit super eas

1. Διὰ τῆς πίστεως ἐβασίλευσεν· ἀγαλλιάσθωσαν τὰ ἔθνη, ὅτι ἐβασίλευσεν ἐπ' αὐτά.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *Διὰ* et *πάντα τὰ ἔθνη*. Des. hæc verba in cod.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Τῷ Δαβὶδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται, etc.
(3) Εἴρηκα.

2. Εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί.
3. Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ·
4. Δικαιοσύνη καὶ κρῖμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ.
5. Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται·
6. Καὶ φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτου.
7. Ἔφαναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ·
8. Εἶδε, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ.
9. Τὰ ὄρη ὡσεὶ κηρὸς ἐτάκησαν ἀπὸ προσώπου Κυρίου·
10. Ἀπὸ προσώπου Κυρίου πάσης τῆς γῆς.
11. Ἀνήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ·
12. Καὶ εἴδοσαν πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ.
13. Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς,
14. Οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν.
15. Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ·
16. Ἤκουσε, καὶ εὐφράνθη ἡ (a) Σιών,

A 2. Lætentur insulæ multæ.
3. Nubes et caligo in circuitu ejus :
4. Justitia, et judicium correctio sedis ejus.
5. Ignis ante ipsum præcedet :
6. Et inflammabit in circuitu inimicos ejus.
7. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ :
8. Vidit, et commota est terra :
9. Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini :
10. A facie Domini omnis terra :
11. Annuntiaverunt cœli justitiam ejus :
12. Et viderunt omnes populi gloriam ejus.
13. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia,
B 14. Qui gloriantur in simulacris suis.
15. Adorate eum, omnes angeli ejus :
16. Audivit, et lætata est Sion,

(a) Ἡ deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τῇ χειρὶ ἑρμηνεύεται τῷ Δαβίδ, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· εἶτα· *ὅτε ἐν* (1) *τῇ γῇ αὐτοῦ καθίσταται*, ὡσανεὶ ὅτε τὸν κόσμον αὐτοῦ περιφερόμενον (2) τῇ ἁμαρτίᾳ ῥυσάμενος, καὶ εἰς κατάσχεσιν ἀγαγὼν παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ. Εἶτα· *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, λέγω δὴ τὴν τῷ (3) ψαλμῷ βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ῥηθεῖσαν οὐ προσεδέξαντο, ἀλλὰ ἀπώσαντο. Οὐκοῦν δικαίως εἴρηται ὁ ψαλμὸς *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ἐγκείμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀβέβαια γεγένηνται παρ' αὐτοῖς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

hoc est Dei Filio. Deinde : *quando in terram suam restitutus est* [*terra ejus restituta est*], nimirum cum mundum suum in peccatis immersum liberavit, et in possessionem omnis boni operis deduxit. Postea : *sine titulo apud Hebræos*, Regnum, inquam, Dei Filii in psalmo annuntiatum ipsi non admiserunt, imo repulerunt. Itaque psalmus inscriptus est : *sine titulo apud Hebræos*, quæ enim in ipso continentur de Filio Dei, irrita facta sunt apud eos propter eorum perfidiam.

2. Αἱ ἐκκλησίαι τῶν πιστῶν (4).
3. Οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες ἐκτὸς αὐτοῦ.
4. Οἱ πεπιστευκότες αὐτῷ λαοί, εὐτρεπίσαντες τὰς καρδίας ἑαυτῶν, ἐδέξαντο ἐν αὐτοῖς (5) τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.
5. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.
6. Καὶ κατακυριεύσει (6) τοῦ ἀπειθοῦντος αὐτῷ.
7. Οἱ ἀπόστολοι ἐφώτισαν τὰ ἔθνη διὰ κηρύγματος.
8. Ἀνέβλεψον (7) τὰ ἔθνη τῇ διανοίᾳ, καὶ ἠκολούθησαν τῇ πίστει.
9. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου.
10. Ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ Δεσπότου τῶν ἐθνῶν.
11. Οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ κηρύγματος.
12. Καὶ ἐφωτίσθησαν πάντες τῷ πάθει (8) αὐτοῦ.
13. Ξύλοις, καὶ λίθοις, καὶ πάσαις ὕλαις κτισταῖς.
14. Ὅτι (9) τὸ καύχημα αὐτῶν τύφλωσιν, καὶ κώφωσιν, καὶ νέκρωσιν εἶχον.
15. Οἱ πιστοὶ οἱ δουλεύοντες αὐτῷ.
16. Ἐν (10) ἄνω Ἱερουσαλήμ.

C 2. Ecclesiæ fidelium.
3. Increduli Judæi, et gentiles extra ipsum.
4. Populi, qui crediderunt ei præparantes corda sua exceperunt in ipsis regnum Dei.
5. In die judicii.
6. Et subjugabit non credentem sibi.
7. Apostoli lucem attulerunt gentibus prædicatione.
8. Mente respexerunt gentes, et secutæ sunt fidem.
9. Adversariæ potestates defecerunt adveniente Domino.
10. Adveniente gentium Domino.
11. Apostoli per prædicationem.
D 12. Et illuminati sunt omnes passione ejus.
13. Ligna, et lapides, et omnes materias creatas.
14. Quoniam gloriationem suam in cæcis, mutis, et mortuis habuerunt.
15. Fideles servientes ipsi.
16. In superna Jerusalem.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ, etc.
(2) Συμπεριφερόμενον τ. ἁ. ῥ. εἰς κατάστασιν ἤγαγεν παντός, etc.
(3) Ἐν τῷ.
(4) Ἐθνῶν.
(5) Ἑαυτοῖς.
(6) Κατακαύσει τοὺς ἀπειθοῦντας, etc.
(7) Ἀνέβλεψαν.
(8) Τὸ πάθος.
(9) Οἱ τό, etc., ἔχοντες.
(10) Ἡ ἄνω, etc.

17. Et exsultaverunt filiæ Judæ,
18. Propter judicia tua. Domine.
19. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram :
20. Nimis exaltatus es super omnes deos.
21. Qui diligitis Dominum, odite malum;
22. Custodit Dominus animas sanctorum suorum :
23. De manu peccatoris liberabit eos.
24. Lux orta est justo :
25. Et rectis corde lætitia.
26. Lætamini justi in Domino :
27. Et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

Psalmus David. PSAL. XCVII.

1. Cantate Domino canticum novum ;
2. Quia mirabilia fecit Dominus.
3. Salvavit eum dextera ejus.
4. Et brachium sanctum ejus.
5. Notum fecit Dominus salutare suum :
6. In conspectu gentium revelavit justitiam suam.

A 17. Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας,
18. Ἕνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε.
19. Ὅτι σὺ Κύριος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν·
20. Σφόδρα ὑπερυψώθης ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς.
21. Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά·
22. Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων αὐτοῦ·
23. Ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ ῥύσεται αὐτούς.
24. Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ·
25. Καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη.
26. Εὐφράνθητε, δίκαιοι, ἐν τῷ Κυρίῳ·
27. Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ϞΖ'.

1. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν·
2. Ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος.
B 3. Ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ·
4. Καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ.
5. Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ·
6. Ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

17. Animæ sanctorum, et quæ repositæ sunt in superna Hierusalem.
18. Propter ea, quæ de nobis deliberasti, et fecisti.
19. Quoniam tu, Domine, glorificatus es in universo mundo.
20. Vere demonstratus es, quod tu es solus Deus, non autem illi, qui dii dicuntur.
21. Diligentes Dominum fugite omne peccatum.
22. Colentium eum.
23. Ex diaboli potestate.
24. Gratia sua in cordibus fidelium.
25. Et mundis corde Spiritus ejus sanctus.
26, 27. Exsultate, et glorificate eum memoriam habentes sanctitatis ejus, qua sanctificati estis, et vos sanctificat.

17. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων, καὶ (1) ἀνακείμεναι τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
18. Ἕνεκεν ὧν ἐβουλεύσω περὶ ἡμῶν, καὶ ἐποίησας.
19. Ὅτι σὺ εἶ δεδοξασμένος, Κύριε, ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.
20. Ἀληθῶς ἐδείχθης, ὅτι σὺ εἶ Θεὸς (2) μόνος· οὐ γὰρ οἱ λεγόμενοι θεοί.
C 21. Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, φεύγετε πᾶσαν ἁμαρτίαν.
22. Τῶν σεβομένων αὐτόν (3).
23. Ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δυναστείας.
24. Τὴν χάριν [Ἡ χάρις] αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν (4) πιστῶν.
25. Καὶ (5) τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.
26, 27. Ἀγαλλιᾶσθε, καὶ δοξάζετε αὐτὸν, μνημονεύοντες τοῦ ἁγιασμοῦ (6) αὐτοῦ, οὗ ἡγιάσθητε, καὶ ἁγιάζει ὑμᾶς.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (7)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστι *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David*, hoc est *manu forti*, Domino nostro Jesu Christo.

1. Mundum.
2. In terra.
3. Filius ejus acquisivit omnes sibi ipsi, et Patri suo.
4. Unigenitus Deus Verbum.
5. Manifestavit Pater Filium suum.
6. Per prædicationem revelavit Pater Dominum nostrum Jesum Christum

D 1. Καθαρόν.
2. Ἐπὶ τῆς γῆς.
3. Ὁ Υἱὸς αὐτοῦ περιεποιήσατο πάντας (8) ἑαυτῷ καὶ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ.
4. Ὁ μονογενὴς Θεὸς Λόγος.
5. Ἐφανέρωσεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ.
6. Διὰ τοῦ κηρύγματος ἀπεκάλυψεν ὁ Πατὴρ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αἱ pro καί.
(2) Ὁ Θεός, etc.
(3) Αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.
(4) Τοῦ πιστοῦ λαοῦ.
(5) Καί *deest*.
(6) Ἁγιάσματος αὐτοῦ, οὗ ἡγιάσθη... ἡμᾶς.
(7) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(8) Αὐτῷ πάντας.

7. Ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ· A
8. Καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ.
9. Εἴδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
10. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ·
11. Ἄσατε, καὶ ἀγαλλιᾶσθε, καὶ ψάλατε.
12. Ψάλατε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ, ἐν (a) κιθάρᾳ, καὶ φωνῇ ψαλμοῦ·
13. Ἐν σάλπιγξιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης.
14. Ἀλαλάξατε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Κυρίου·
15. Σαλευθήτω ἡ θάλασσα, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς,
16. Ἡ οἰκουμένη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ.
17. Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό·
18. Τὰ ὄρη (b) ἀγαλλιάσονται, B
19. Ἀπὸ προσώπου Κυρίου· ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἥκει κρῖναι τὴν γῆν.
20. Κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ·
21. Καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ϞΗ'.

1. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί·

7. Recordatus est misericordiæ suæ Jacob :
8. Et veritatis suæ domui Israel.
9. Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.
10. Jubilate Deo, omnis terra :
11. Cantate, et exsultate, et psallite.
12. Psallite Domino in cithara, in cithara, et voce psalmi :
13. In tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ.
14. Jubilate in conspectu regis Domini :
15. Moveatur mare, et plenitudo ejus,
16. Orbis terrarum, et omnes qui habitant in eo·
17. Flumina plaudent manu simul :
18. Montes exsultabunt,
19. A conspectu Domini : quoniam venit, quoniam venit judicare terram :
20. Judicabit orbem terrarum in justitia :
21. Et populos in æquitate.

Psalmus David. PSAL. XCVIII.

1. Dominus regnavit, irascantur populi :

(a) Vers. 13, Ἐν, etc. Vers. 14, Ἐν σάλπιγξιν, etc. Vers. 15, Ἀλαλάξατε, etc.
(b) Vers 18, Τὰ ὄρη, etc., ἔρχεται. Vers. 19, Ὅτι, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Ἐμνήσθη τοῦ ἐλεῆσαι τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων,
8. Καὶ τὸ γένος τῶν προφητῶν τῶν ὁρώντων τὸν Θεὸν τῇ διανοίᾳ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραήλ*.
9. Ἐφωτίσθησαν πάντα τὰ ἔθνη τῷ (1) πάθει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. C
10. Δοξάζετε αὐτὸν, πάντα τὰ ἔθνη.
11. (2) Τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νεκρώσαντες τὰ μέλη ὑμῶν διὰ τῆς ἐγκρατείας.
12. Ἐν τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος ὑμῶν καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
13. Ἐν τοῖς κηρύγμασι τῶν προφητῶν καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.
14. Κηρύξατε ἐν παντὶ τόπῳ.
15. Εἰς σύνεσιν ἀγαθὴν ἔλθῃ πᾶς ὁ κόσμος.
16. Ἡ συναγωγὴ καὶ αἱ φυλαὶ αὐτῆς.
17. Τὰ ἔθνη χαρήσονται ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.
18. Οἱ προφῆται διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.
19. Ὅτι ἦλθεν ἀντιλαβέσθαι τὸν ἄνθρωπον (3).
20. Καταρτίσει (4) τὴν συναγωγὴν εἰς τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης. D
21. Καὶ τὰ ἔθνη καταρτίσει εἰς τὴν ἀλήθειαν.

7. Recordatus est misereri populi Judæorum,
8. Et generis prophetarum videntium mente Deum : ita enim interpretatur *Israel*.
9. Illuminatæ sunt omnes gentes passione Dei nostri.
10. Glorificate eum, omnes gentes.
11. Patri, et Filio, et Spiritui sancto mortificantes membra vestra per continentiam.
12. In mortificatione corporis vestri, et gratia Spiritus sancti.
13. In prædicationibus prophetarum, et in doctrina Domini, quæ in Evangelio continetur.
14. Prædicate in omni loco.
15. In intellectum bonum veniat mundus universus.
16. Synagoga, ejusque tribus.
17. Gentes gaudebunt in cordibus suis.
18. Prophetæ propter adventum ejus,
19. Quoniam venit ad hominem suscipiendum.
20. Præparabit synagogam in opera justitiæ.
21. Et gentes præparabit in veritatem.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ψαλμὸς τῷ
Titulus præpositus continet : *Psalmus David sine titulo apud Hebræos*, psalmus *manu forti* Filio Dei.

1. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐβασίλευσε διὰ τῆς πίστεως ἐπὶ τὸν κόσμον, σπαρασσέσθωσαν ἀπὸ μανίας οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι.

1. Filius Dei regnavit per fidem in mundo, disrumpantur præ furore increduli Judæi.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ πάθος.
(2) N. 11. Τῷ Πατρί, etc. usque Πνεύματι. N. 12. Ψάλατε αὐτῷ νεκρώσαντες, etc. N. 13. Ἐν τῇ νεκρώσῃ, etc., τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. N. 14. Ἐν τοῖς κηρύγμασιν, etc. N. 15. Κηρύξατε, etc.
(3) Τῶν ἀνθρώπων.
(4) Καταρτῆσαι, ita et in n. seq.
(5) Ἡ διὰ τῆς κιννβάρεως περιέχει.

2. Qui sedes super cherubim, moveatur terra.
3. Dominus in Sion magnus,
4. Et excelsus super omnes populos.
5. Confiteantur [omnes] nomini tuo magno:
6. Quoniam terribile, et sanctum est:
7. Et honor regis judicium diligit.
8. Tu parasti directiones:
9. Judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.
10. Exaltate Dominum Deum nostrum:
11. Et adorate scabellum pedum ejus:
12. Quoniam sanctus est.
13. Moyses, et Aaron in sacerdotibus ejus,
14. Et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus,
15. Invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos.
16. In columna nubis loquebatur ad eos.
17. Quoniam custodiebant testimonia ejus,

A 2. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, σαλευθήτω ἡ γῆ.
3. Κύριος ἐν Σιὼν μέγας,
4. Καὶ ὑψηλός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς λαούς.
5. Ἐξομολογησάσθωσαν [πάντες] τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ·
6. Ὅτι φοβερὸν καὶ ἅγιόν ἐστι.
7. Καὶ τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ.
8. Σὺ ἡτοίμασας εὐθύτητας·
9. Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακὼβ σὺ ἐποίησας.
10. Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν·
11. Καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ·
12. Ὅτι ἅγιός ἐστι.
13. Μωϋσῆς, καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ,
14. Καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα
B αὐτοῦ,
15. Ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν.
16. Ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς.
17. Ὅτι ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ,

ATHANASII INTERPRETATIO.

ἱκανῷ τῇ χειρὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*· ἀπρόσδεκτος (1) γάρ ἐστιν παρ' Ἑβραίοις ὁ ἐγκείμενος ἐν τῷ ψαλμῷ, τουτέστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Deinde *sine titulo apud Hebræos :* exceptus enim non est ab Hebræis, qui in psalmo continetur, hoc est Dei Filius.

2. *Qui sedes super Cherubim*, in cognitionem veniant gentes.
3. In animabus sitientibus eum magnus est. *Sion* enim interpretatur *sitiens*.
4. Glorificatus in gentibus.
5. Peccata sua.
6. Quoniam honorabile, et immortale est.
7. Et gloria Filii Dei verum diligit.
8. Mandata tua ante constitutionem mundi.
9. Legem, et prophetas in populo Judæorum tu dedisti.
10. Glorificate.
11, 12. Crucem ejus.
13. Fideles veluti Moyses in prædicatione, et omnis Ecclesia. *Aaron* enim interpretatur *mons virtutis*, qualis est Ecclesia fidelium.
14. Populus habens nomen Dei, hoc est Christianus. Nam *Samuel* interpretatur *nomen ejus Deus*.
15. Fideles.
16. In apostolis, qui ex prophetis erant, prædicavit eis.
17. Quoniam crediderunt in doctrinas ejus,

C 2. *Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ*, εἰς (2) ἐπίγνωσιν ἔλθῃ τὰ ἔθνη.
3. Ἐν ταῖς ψυχαῖς ταῖς διψώσαις αὐτὸν μέγας ἐστίν. *Σιὼν* γὰρ *διψῶσα* ἑρμηνεύεται.
4. Δεδοξασμένος ἐν τοῖς ἔθνεσι.
5. Τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
6. Ὅτι ἔντιμον καὶ ἀθάνατόν ἐστι.
7. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀληθὲς ἀγαπᾷ.
8. Τὰς ἐντολάς σου (3) πρὸ καταβολῆς κόσμου.
9. Τὸν νόμον καὶ (4) προφήτας ἐν τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων σὺ ἔδωκας.
10. Δοξάσατε (5).
11, 12. Τῷ σταυρῷ αὐτοῦ.
13. Οἱ πιστοὶ ὡς Μωϋσῆς εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία. *Ἀαρὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὄρος*
D *δυνάμεως*, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν.
14. Ὁ λαὸς ὁ ἔχων τὸ ὄνομα (6) τοῦ Θεοῦ, τουτέστι Χριστιανός. *Σαμουὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὄνομα αὐτοῦ ὁ Θεός*.
15. Οἱ πιστοί (7).
16. Ἐν τοῖς ἀποστόλοις τοῖς (8) ἐκ τῶν προφητῶν ἐκήρυξεν αὐτοῖς.
17. Ὅτι ἐπίστευσαν (9) ἐν τοῖς μαθήμασιν αὐτοῦ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τουτέστιν ἀπρόσδεκτος παρ' Ἑβραίοις ἐν τῷ ψαλμῷ βασιλεύς, etc.
(2) Ἐπὶ γνῶσιν.
(3) Μου.
(4) Καὶ τούς, etc.
(5) Δοξάσατε αὐτόν.
(6) Ὀνόματα.
(7) Οἱ πιστοὶ ὑπῆρχον.
(8) Τοῖς deest.
(9) Ἐπίστευον, etc., παθήμασιν.

18. Καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ, ἃ ἔδωκεν αὐτοῖς. A
19. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουες αὐτῶν·
20. Ὁ Θεὸς, σὺ εὔιλατος ἐγίνου αὐτοῖς,
21. Καὶ ἐκδικῶν ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν.
22. Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν·
23. Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ·
24. Ὅτι ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

18. Et præcepta ejus, quæ dedit illis.
19. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos:
20. Deus tu propitius fuisti eis,
21. Et ulciscens in omnes adinventiones eorum.
22. Exaltate Dominum Deum nostrum:
23. Et adorate in monte sancto ejus:
24. Quoniam sanctus Dominus Deus noster.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἐξομολόγησιν. **ΨΑΛ. ϞΘ'.**

Psalmus David in confessione. ***PSAL. XCIX.***

1. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ·
2. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ.
3. Εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει.
4. Γνῶτε, ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν·
5. Αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς·
6. Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. B
7. Εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει·
8. Εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ ἐν ὕμνοις.
9. Ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ·
10. Ὅτι χρηστὸς Κύριος.
11. Εἰς τὸν αἰῶνα τὸ [αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ] ἔλεος αὐτοῦ·

1. Jubilate Deo, omnis terra:
2. Servite Domino in lætitia.
3. Introite in conspectu ejus in exsultatione.
4. Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus noster.
5. Ipse fecit nos, et non ipsi nos:
6. Nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus.
7. Introite portas ejus in confessione,
8. Atria ejus in hymnis.
9. Confitemini illi, laudate nomen ejus:
10. Quoniam suavis est Dominus.
11. In æternum [in sæculum sæculi] misericordia ejus:

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Τὰς παραδόσεις τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου. C
19. Σὺ (1) ἐπλήρους τὰ αἰτήματα αὐτῶν.
20. Διὰ τοῦ τιμίου σου σώματος καὶ αἵματος.
21. Καὶ πολεμῶν καὶ συντρίβων τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν.
22. Δοξάσατε αὐτόν.
23. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
24. Κατὰ φύσιν μόνος αὐτός.

18. Traditiones mysterii mortis.
19. Tu adimplebas petitiones eorum.
20. Per pretiosum tuum corpus, et sanguinem.
21. Et impugnans, et conterens eorum inimicos.
22. Glorificate eum.
23. In superna Jerusalem.
24. Secundum naturam solus ipse.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ψαλμὸς πάντας εἰς πίστιν, καὶ ἐξομολόγησιν.*

Titulus præpositus continet: ***Psalmus omnes ad fidem, et confessionem.***

1. Δεήθητε τοῦ Θεοῦ μετὰ δακρύων.
2. Ὑπάγητε (3) αὐτῷ μετὰ προθυμίας.
3. Προσέλθετε (4) αὐτῷ μετὰ χαρᾶς.
4. Πιστεύσατε (5) τῷ σταυρωθέντι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν. D
5. Αὐτὸς ἡμᾶς ἐποίησε (6), καὶ οὐχὶ ἐξ ἡμῶν τὸ εἶναι, ὥς τινες λέγουσιν.
6. Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα τῆς ποίμνης αὐτοῦ.
7. Τῇ (7) διανοίᾳ ὑμῶν.
8. Εἰσαγάγετε ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὰς εὐχὰς ὑμῶν.
9. Ἐξομολογοῦντες τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, καὶ εὐχαριστοῦντες αὐτῷ.
10, 11. Ὅτι ἀγαθὸς Κύριος, καὶ (8) ἀτελεύτητον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

1. Orate Deum cum lacrymis.
2. Subjicite vos illi cum alacritate.
3. Accedite ad eum cum gaudio.
4. Credite crucifixo, quod ipse est Dominus noster.
5. Ipse nos fecit, et non ex nobis sumus, ut aliqui dicunt.
6. Nos autem populus ejus, et oves gregis ejus.
7. Mente vestra.
8. Introducite in cœlos preces vestras.
9. Confitentes peccata vestra, et gratias ipsi agentes.
10, 11. Quoniam bonus Dominus, et æternum nomen ejus.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σύ, etc.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ψαλμὸς εἰς ἐξομολόγησιν· προτρέπεται γὰρ ὁ ψαλμὸς πάντας, etc.
(3) Ὑποτάγητε.
(4) Προσέλθατε.
(5) Ἐπιστεύσατε.
(6) Ἔπλασεν, *plasmavit*.
(7) N. 7. Τῇ, etc., εὐχὰς ὑμῶν. N. 8, 9, ὁμολογοῦντες τ. ἁ. ὑ., εὐχαριστήσατε, etc.
(8) Καί non legitur.

12. Et usque in generationem, et generationem A [generationes] veritas ejus.

Psalmus David. PSAL. C

1. Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine:

2. Psallam et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

3. Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

4. Non proponebam ante oculos meos rem injustam:

5. Facientes prævaricationes odivi.

6. Non adhæsit mihi cor pravum:

7. Declinantem a me malignum non cognoscebam.

8. Detrahentem secreto proximo suo, hunc per- B sequebar.

9. Superbo oculo, et insatiabili corde, eum hoc non edebam.

10. Oculi mei ad fideles terræ,

11. Ut sedeant ipsi mecum.

12. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

12. Καὶ ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς [γενεῶν] ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. Ρ'.

1. Ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε·

2. Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, πότε ἥξεις πρός με.

3. Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.

4. Οὐ προετιθέμην [προεθέμην] πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον·

5. Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα.

6. Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή·

7. Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον.

8. Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον [τοῦ πλησίου] αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.

9. Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ, καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον.

10. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς,

11. Τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ.

12. Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει.

ATHANASII INTERPRETATIO.

12. Et fides ejus sempiterna.

12. Καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ ἀτελεύτητος.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, τουτέστι *τῷ εὐαρεστοῦντι ἐν πᾶσι Θεῷ*. Ἑρμηνεύεται γὰρ τῷ (2) τοῦ *Δαβίδ* ὄνομα *τοῦτον ἐποίησα* [*ἠγάπησα*], ὡσανεὶ τῶν ἐν πᾶσι Θεῷ εὐαρεστῶν.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David*, hoc est *ei*, *qui in omnibus complacet Deo*. Interpretatur enim *David* nomen *hunc feci* [*dilexi*], nempe eum, qui in omnibus Deo complacet.

1. Beneficentiam tuam, et fidem tuam medita- C bor, Domine.

2. Intelligam, quæ psallam in corde puro, cum inhabitabit in me gratia tua, Domine.

3. Permanebam in exsultatione cordis mei in medio membrorum meorum.

4. Non recepi in mente cordis mei rem pravam.

5. Cogitationes diabolicas.

6. Doctrina diaboli.

7. Absistente parum a me maligno, non cunctabar, sed inspiciebam.

8. Cogitationem suggerentem mihi aliquid pravum contra aliquem hominem ejiciebam e corde meo.

9. Sensus superbiæ, et avaritiæ non alui in D corde meo.

10, 11. Mens mea in præceptis tuis, ut permaneant ipsa in corde meo.

12. Spiritus sanctus tuus hic mihi ministrabat gratiam tuam.

1. Τὴν εὐποιΐαν σου καὶ τὴν πίστιν σου μελετήσω, Κύριε.

2. Ἐννοήσω (3) ἅπερ ψαλῶ ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ, ὅταν ἐπισκηνώσει ἡ χάρις σου, Κύριε.

3. Διετέλουν ἐν ἀγαλλιάσει τῆς καρδίας μου ἐν μέσῳ τῶν μελῶν μου.

4. Οὐκ ἐδεχόμην ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς καρδίας μου πρᾶγμα (4) πονηρόν.

5. Ἐνθυμήσεις δαιμονικάς.

6. Διδασκαλία τοῦ διαβόλου.

7. Ἀφισταμένου μικρὸν ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἤμελλον (5), ἀλλ' ἐνηφόρῳ [ἐναφώρων].

8. Τὸν λογισμὸν τὸν ὑποβάλλοντά μοί τι πονηρὸν κατά τινος τῶν ἀνθρώπων ἐξέβαλον ἐκ τῆς καρδίας μου.

9. Ἐνθυμήσεις (6) ὑπερηφανίας καὶ φιλαργυρίας, οὐκ ἔτρεφον ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

10, 11. Ἡ διάνοιά μου ἐν τοῖς προστάγμασί σού ἐστι τοῦ διαμένειν αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

12. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον τοῦτό (7) μοι ἐλειτούργει τὴν χάριν σου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περιέχει.
(2) Τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα, τοῦτον ἐπόθησα, ὡσανεὶ τὸν ἐ. π. θ. εὐαρεστοῦντα.
(3) Ψαλῶ, καὶ συνήσω ἅπερ ψάλλω ἐν, etc., ἐπισκηνώσει, etc.
(4) Λόγον.
(5) Ἠμέλουν, ἀλλ' ἐνεφον.
(6) Ἐνθύμησιν, etc., ἔτρεφον, etc.
(7) Αὐτό μοι.

13. Οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν. A

14. Λαλῶν ἄδικα, οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου.

15. Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον [ἀπέκτενον] πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς,

16. Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.

13. Non habitabat in medio domus meæ, qui facit superbiam.

14. Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

15. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.

16. Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ. ΨΑΛ. ΡΑ'.

Oratio pauperi, cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam. PSAL. CI.

1. Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·

2. Καὶ ἡ κραυγή μου πρὸς σὲ ἐλθέτω.

3. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ·

4. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ θλίβωμαι, κλῖνον πρός με τὸ οὖς σου. B

5. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.

6. Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου·

7. Καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.

1. Domine, exaudi orationem meam·

2. Et clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam a me·

4. In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

5. In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me.

6. Quia defecerunt sicut fumus dies mei:

7. Et ossa mea sicut cremium aruerunt.

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Οὐ κατῴκει (1) ἐν τῇ καρδίᾳ μου λογισμὸς τοῦ διαβόλου.

14. Ὑποτιθέμενός μοι ἐνθυμήσεις ἀδίκους οὐκ ἴσχυσεν ἐν τῇ διανοίᾳ μου.

15. Ἐν γὰρ τῇ χάριτί σου φωτιζόμενον (2) πάντας αὐτοὺς νεκροὺς ἀπέλυον.

16. Τοῦ ἀποῤῥῖψαι ἐκ (3) τῆς καρδίας μου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, καὶ πάσας τὰς ἐνθυμήσεις τῶν ἐναντίων δυνάμεων. C

13. Non habitabat in corde meo diabolica cogitatio.

14. Subjiciens mihi cogitationes injustas non prævaluit in mente mea.

15. Nam gratia tua illuminatus omnes eos mortuos [21] dimittebam.

16. Ut projicerem ex corde meo omnes operantes iniquitatem, et omnes cogitationes adversariarum potestatum.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Προσευχὴ τῷ πτωχῷ*, τουτέστι *τῷ ἁμαρτωλῷ*. Εἶτα· *ὅταν ἀκηδιάσῃ*, ὡσανεὶ ὅταν εἰς ἀπόγνωσιν ἔλθῃ ἑαυτοῦ· *καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέει τὴν δέησιν αὐτοῦ*· λέγω δὴ μετανοῶν, ἐφ' οἷσπερ ἐκρίψει ἑαυτὸν ἐπ' ἐδάφους, καὶ μετὰ δακρύων ἰσχυρῶν καὶ στεναγμῶν ἀλαλήτων ἐξομολογεῖται τῷ Κυρίῳ οὐ σχήματι, ἀλλ' ἔργοις καὶ λόγοις.

Titulus præpositus continet: *Oratio pauperi*, hoc est *peccatori*. Deinde: *cum anxius fuerit*, perinde ac si diceret cum in desperationem sui ipse venerit: *et coram Domino effuderit deprecationem suam*, pœnitens, inquam, eorum, pro quibus seipsum prosternit super terram, et cum lacrymis validis, et gemitibus inenarrabilibus confitetur Domino non habitu corporis, sed verbis et operibus.

1. Κύριε, εἰσελθέτω εἰς τὰ ὦτά σου ἡ προσευχή μου.

2. Τῆς καρδίας μου ὁ στεναγμός.

3. Διὰ τὰς ἁμαρτίας μου.

4. Μόνον θλιβόμενον [θλιβόμενος] (5) βοήσω πρὸς σέ.

5. Συντόμως πλήρωσόν μου τὴν αἴτησιν. D

6. Ὅτι ἐν ἁμαρτίᾳ (6) γεγήρακα.

7. Καὶ ἡ ἰσχύς (7) μου συγκέχαυται, καὶ μεμελάνωται ὡσεὶ φρύγανον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

1. Domine, ingrediatur in aures tuas oratio mea.

2. Gemitus cordis mei.

3. Propter peccata mea.

4. Solum, cum tribulor, clamabo ad te.

5. Confestim imple petitionem meam.

6. Quia in peccato consenui.

7. Et virtus mea combusta est, et denigrata est a peccato, veluti cremium.

[21] Ephes. II, 1.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κατῴκησεν.

(2) Φωτιζόμενος.

(3) Ἀπὸ τῆς paulo post deest καί, deinde εἰς τὸν αἰῶνα δυνάμεων pro τῶν ἐναντίων δυνάμεων, sed vet. alt. lectio.

(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἔναντι Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ· προσευχὴ τῷ πτωχῷ, τουτέστι τῷ ἁμαρτωλῷ· ὅταν ἀκηδιάσῃ, ὡσανεὶ ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπίγνωσιν· εἶτα μετανοῶν ἐφ' οἷς ἔπραξεν, ῥίψει ἑαυτόν, etc., ἐξομολογήσεται τῷ Κυρίῳ ἔργῳ, οὐ σχήματι, καὶ λόγῳ.

(5) Φωτίζομαι βοῆσαι.

(6) Ἁμαρτίαις.

(7) Ἰσχὺς τῆς ψυχῆς μου, etc. Ὡσεὶ φρύγανον desunt.

8. Percussus sum ut fenum,
9. Et aruit cor meum :
10. Quia oblitus sum comedere panem meum.
11. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.
12. Similis factus sum pelicano solitudinis :
13. Factus sum sicut nycticorax in domicilio.
14. Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.
15. Tota die exprobrabant mihi inimici mei :
16. Et qui laudabant me adversum me jurabant.
17. Quia cinerem tanquam panem manducabam :
18. Et potum meum cum fletu miscebam.
19. A facie iræ tuæ, et indignationis tuæ :
20. Quia elevans allisisti me.
21. Dies mei sicut umbra declinaverunt :
22. Et ego sicut fenum arui.
23. Tu autem, Domine, in æternum permanes :

A 8. Ἐπλήγην ὡσεὶ χόρτος,
9. Καὶ ἐξηράνθη ἡ καρδία μου·
10. Ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου.
11. Ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου ἐκολλήθη τὸ ὀστοῦν μου τῇ σαρκί μου.
12. Ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ·
13. Ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ.
14. Ἠγρύπνησα, καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος [ἐγενήθην, etc., δώματι].
15. Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου·
16. Καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὤμνυον.
17. Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον·
18. Καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων.
B 19. Ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου, καὶ τοῦ θυμοῦ σου·
20. Ὅτι ἐπάρας κατέῤῥαξάς με.
21. Αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιὰ ἐκλίθησαν·
22. Κἀγὼ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθην.
23. Σὺ δὲ, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα μένεις·

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Concidi vulneratus a peccato.

9. Quia gratia Spiritus tui non erat in me.

10. Quoniam neglexi meditari in lege tua.

11. Ob gemitum consumptus sum, et ossa penitus evasi.

12. Siculi pelicanus in loco arido deprehensus omnino consumitur, ita et ego consumptus sum in peccato, cum gratia tua mihi deesset.

13. Nycticorax in tenebris degit, et in nocte clamat : ita igitur, inquit, et ego manens in tenebris peccati, plorans clamo.

14. Multos insidiatores habet passer solitarius, anguem, et abominanda reptilium, et multa volatilium ; in ictu igitur oculi somnum ipse capit, quia circumspicit, ne insidiator aliquis ei superveniat : ita igitur, inquit, et ego eram sollicitus, ne aliqua adversariarum potestatum in me irrueret.

15. Incessanter dæmones contra me gloriabantur.

16. Et qui prius gaudebant mea prodigalitate, post hæc me irridebant dicentes, ne ita fiam, tanquam iste.

17. In pœnitentia mea.

18. Defluebant lacrymæ meæ in potum meum, cum bibebam.

19. Quia cognovi, quod aversatus es me.

20. Et quod projecisti me a te.

21, 22. Eo quod non haberem pinguedinem aquæ gratiæ tuæ

23. Immortalis.

8. Συνέπεσα πληγεὶς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

9. Ἀπὸ τοῦ χάριν (1) τοῦ Πνεύματός σου μὴ εἶναι ἐν ἐμοί.

10. Ὅτι ἠμέλησα (2) μελετᾷν ἐν τῷ νόμῳ σου.

11. Ἀπὸ τοῦ στενάζειν με ἐξετάκην, καὶ ὅλως ὀστέον γέγονα.

C 12. Ὥσπερ ὁ πελεκὰν (3) ἐν ἀνύδρῳ τόπῳ εὑρεθεὶς ὅλως κατατήκεται, οὕτως κἀγὼ κατανηλώθην ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, τῆς χάριτός σου μὴ οὔσης ἐν ἐμοί

13. Ὁ νυκτικόραξ ἐν σκότει διάγει, καὶ ἐν νυκτὶ βοᾷ· οὕτως οὖν, λέγει, κἀγὼ, ἐν σκότει τῆς ἁμαρτίας ὢν, ὀδυρόμενος βοῶ.

14. Πολλοὺς ἐπιβούλους ἔχει τὸ στρουθίον, τὸν ὄφιν, καὶ τὰ μυσαρὰ τῶν ἑρπετῶν, καὶ πολλὰ τῶν πετεινῶν· ἐν ῥιπῇ οὖν ὀφθαλμοῦ ἐστιν ὁ ὕπνος αὐτοῦ, διὰ τὸ περιβλέπεσθαι αὐτὸ μή τις τῶν ἐπιβούλων (4) ἔρχεται ἐπ' αὐτῷ· οὕτως οὖν, λέγει, κἀγὼ ἤμην μεριμνῶν, μή τις ἐπιῤῥίψῃ μοι τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

15. Ἀπαύστως οἱ δαίμονες κατεκαυχῶντό μου (5).

16. Καὶ οἱ τὸ πρότερον χαίροντες ἐπὶ τῇ ἀσωτίᾳ μου, μετὰ ταῦτα κατεγέλων μου λέγοντες· Οὕτως μὴ γένωμαι, ὡς οὗτος. D

17. Ἐν τῇ μετανοίᾳ μου.

18. Κατέῤῥει τὰ δάκρυά μου ἐν τῷ πόματί μου, ὡς ἔπινον.

19. Διὰ τὸ ἐπιγνῶναί με, ὅτι ἀπεστράφης με.

20. Καὶ ὅτι ἀπέῤῥιψάς με ἀπὸ σοῦ.

21, 22. (6) Ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχειν με πιότητα τοῦ ὕδατος τῆς χάριτός σου.

23. Ἄφθαρτος.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὴν χάριν.
(2) Ἠθέλησα μελετῶν.
(3) Πελεκᾶνος.
(4) Ἐπιβούλων αὐτοῦ, etc. Κἀγὼ non legitur.
(5) Μοί.
(6) N. 21. Ἀνωφελεῖς μοι γεγόνασιν. N. 22. Ἀπό, etc., ἑαυτῷ πιότητα.

24. Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. A

25. Σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιών·

26. Ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτήν, ὅτι ἥκει καιρός.

27. Ὅτι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς·

28. Καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι.

29. Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου [ὄνομά σου, Κύριε]·

30. Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου.

31. Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών·

32. Καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

33. Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν [ἐθνῶν]·

34. Καὶ οὐκ ἐξουδένωσε τὴν δέησιν αὐτῶν.

35. Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν· B

36. Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.

37. Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ·

38. Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψε,

39. Τοῦ ἀκοῦσαι τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων,

40. Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.

24. Et memoriale tuum in generationem et generationem.

25. Tu exsurgens misereberis Sion :

26. Quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.

27. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus :

28. Et terræ ejus miserebuntur.

29. Et timebunt gentes nomen Domini [nomen tuum, Domine] :

30. Et omnes reges terræ gloriam tuam.

31. Quia ædificabit Dominus Sion :

32. Et videbitur in gloria sua.

33. Respexit in orationem humilium [gentium] :

34. Et non sprevit precem eorum.

35. Scribatur hæc in generatione altera :

36. Et populus qui creatur laudabit Dominum.

37. Quia prospexit de excelso sancto suo :

38. Dominus de cœlo in terram aspexit,

39. Ut audiret gemitus compeditorum,

40. Ut solveret filios interemptorum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

24. Ἀτελεύτητον.

25. Σιὼν *ἄβεστος* [ἄσβεστος] (1) ἑρμηνεύεται· τὴν οἰκουμένην οὖν λέγει.

26. Τῆς παρουσίας σου (2).

27. Ὅτι θέλουσιν (3) οἱ ἅγιοί σου, τουτέστιν ὁ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, τὰ ἔθνη ἐπὶ σοὶ πιστεύειν. C

28. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἤδη καταφθαρέντων ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ᾠκτείρησαν (4).

29. Ὑπακούσωσι τῷ κηρύγματι (5) αὐτοῦ.

30. Οἱ βασιλεύοντες κατὰ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτός σου φοβηθήσονται τὸν σταυρόν σου.

31. Τὴν ἄσβεστον (6), τὴν διψῶσαν, τουτέστι τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν· τὰ γὰρ ἀμφότερα ἑρμηνεύεται *Σιών*, καὶ *ἄβεστος* [ἄσβεστος], καὶ *διψῶσα*.

32. Ἐπὶ γῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

33. Τῶν ἁγίων.

34. Καὶ οὐ παρεῖδε τὴν ἱκεσίαν αὐτῶν, ἣν ἐποίουν (7) ὑπὲρ ἡμῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

35. Ἡ φιλανθρωπία αὕτη τοῦ Θεοῦ γνωρισθήτω (8) διὰ τῆς γραφῆς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. D

36. Ὁ ἐν τῷ βαπτίσματι ἀνακαινιζόμενος (9).

37. Ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελήλυθε.

38. Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν παρεγένετο.

39. Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν (10) τῶν καταπονουμένων ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

40. Τοῦ λυτρώσασθαι τὰ τέκνα τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

24. Sempiternum.

25. Sion *inexstinguibilis* interpretatur : mundum igitur significat.

26. Adventus tui.

27. Quoniam volunt sancti tui, hoc est chorus prophetarum, et apostolorum, ut gentes in te credant.

28. Et miserti sunt multitudinis eorum qui corrupti erant a peccato.

29. Obedient prædicationi ejus.

30. Regnantes contra peccatum per gratiam tuam, timebunt crucem tuam.

31. Inexstinguibilem, et sitientem, hoc est Ecclesiam ex gentibus ; utroque enim modo interpretatur *Sion*, et *inexstinguibilis*, et *sitiens*.

32. Super terram in adventu suo.

33. Sanctorum.

34. Et non despexit supplicationem eorum, quam die, noctuque pro nobis faciebant.

35. Benignitas ipsa Dei nota fiat per scripturam filiis hominum.

36. Qui in baptismo renovatur.

37. Quia de cœlo descendit.

38. Dominus de cœlo in terram advenit.

39. Ut vindicaret oppressos a peccato.

40. Ut redimeret filios peccati et mortis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἄβατος.
(2) Ὅτι ἥκει καιρὸς τῆς παρουσίας μου.
(3) Θελήσουσιν, etc., ἐν σοί, etc.
(4) Ὠκτείρησας.
(5) Τὸ κήρυγμα.
(6) Ἄβατον, etc., τὸ Σιών, καὶ ἄβατος, etc.
(7) Εἴ τι ἐποίουν.
(8) Γνωρίσει σοι δ. τ. γ. πᾶσι τοῖς, etc.
(9) Ἀνακαινούμενος.
(10) Τὴν ἐκδίκησιν.

41. Ut annuntient in Sion nomen Domini.
42. Et laudem ejus in Hierusalem.
43. In conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.
44. Respondit ei in via virtutis suæ :
45. Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.
46. Ne revoces me in dimidio dierum meorum :
47. In generationem generationum anni tui.
48. Initio tu, Domine, terram fundasti :
49. Et opera manuum tuarum sunt cœli.
50. Ipsi peribunt : tu autem permanes :
51. Et omnes sicut vestimentum veterascent.
52. Et sicut opertorium vertes eos, et mutabuntur :
53. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
54. Filii servorum tuorum habitabunt :
55. Et semen eorum in sæculum dirigetur.

A 41. Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα Κυρίου,
42. Καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ.
43. Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, [καὶ] (a) βασιλεῖς τοῦ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ.
44. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ·
45. Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι.
46. Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου·
47. Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.
48. Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας·
49. Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί.
50. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται· σὺ δὲ διαμένεις·
51. Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.
52. Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται·
53. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλεί-
B ψουσιν.
54. Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσι·
55. Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.

(a) Vers. 43, Καὶ βασιλεῖς, etc. Vers 44, Ἀπεκρίθη, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

41. Ut prædicaretur in mundo peccatorum remissio in nomine Domini nostri Jesu Christi.
42. In superna Hierusalem.
43. In conveniendo gentes per prædicationem.
44. Auscultaverunt gentes Domino credendo passionem ejus.
45. Concede mihi, te deprecor, ut prorsus persuasum, certumque habeam, paucos esse dies hujus sæculi.
46. Ne me transferas ab hoc mundo, priusquam impleverim præcepta tua.
47. Sempiterni.
48. Natus es in terra.
49. Qui in eos assumptus es.
50. Novós autem cœlos, et novam terram exspectamus juxta tuam promissionem.
51. Corrumpentur.
52. Tanquam liber cœli involventur.
53. Tu autem et factus homo, idem es qualis eras, et sicut dierum principium non habes, ita neque vitæ finem.
54. Qui sunt per fidem filii prophetarum, et apostolorum habitabunt in superna Hierusalem.
55. Et opera justitiæ eorum permanebunt in sæculum sempiternum.

41. Τοῦ κηρυχθῆναι ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
42. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
43. Ἐν τῷ ἐλθεῖν διὰ τοῦ κηρύγματος τὰ ἔθνη.
44. (1) Ὑπήκουσαν τὰ ἔθνη τῷ Κυρίῳ πίστει τοῦ πάθους αὐτοῦ.
45. Δέομαί σου, δός μοι πληροφορηθῆναι, ὅτι αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος τούτου ὀλίγαι εἰσίν.
C 46. Μή με μεταστήσῃς ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου μὴ τελειώσαντά με τὰς ἐντολάς σου.
47. (2) Ἀτελεύτητα.
48. Ἐτέχθης ἐπὶ τῆς γῆς.
49. Τοῦ ἀναληφθέντος ἐν αὐτοῖς.
50. Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς, καὶ καινὴν γῆν προσδοκῶμεν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ.
51. Καταφθαρήσονται.
52. Εἰληθήσονται (3) οἱ οὐρανοὶ ὡς βιβλίον.
53. Σὺ δὲ καὶ γενόμενος (4) ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς εἶ ὁποῖος ἦς, καὶ ὥσπερ ἀρχὴν ἡμερῶν οὐκ ἔχεις, οὕτως οὐδὲ ζωῆς τέλος.
54. Οἱ διὰ τῆς πίστεως υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων κατασκηνώσουσιν ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
D 55. Καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν εἰς τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα μενεῖ.

ddenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 44. Καὶ τοὺς βασιλεῖς τοῦ δουλεῦσαι διὰ τῆς πίστεως τῷ Κυρίῳ. N. 45. Ὑπήκουσαν, etc., ἐν τῇ πίστει.

(2) N. 47, 48. Ὁ τεχθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς.

(3) Εἰλιγήσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον.

(4) Γενάμενος.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΒ'.

1. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον·
2. Καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.
3. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον·
4. Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.
5. Τὸν εὐϊλατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας σου [πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου]·
6. Τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου·
7. Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου·
8. Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς.
9. Τὸν ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου·
10. Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου·
11. Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος·
12. Καὶ κρῖμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις.
13. Ἐγνώρισε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωϋσῇ·
14. Τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ θελήματα αὐτοῦ.
15. Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος,
16. Μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.
17. Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται·
18. Οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ.

A

Psalmus David. PSAL. CII.

1. Benedic, anima mea, Domino :
2. Et omnia, quæ intra me sunt nomini sancto ejus
3. Benedic, anima mea, Domino :
4. Et noli oblivisci omnes retributiones ejus.
5. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis :
6. Qui sanat omnes infirmitates tuas.
7. Qui redimit de interitu vitam tuam :
8. Qui coronat te in misericordia et miserationibus.
9. Qui replet in bonis desiderium tuum :
10. Renovabitur ut aquilæ juventus tua.

B

11. Faciens misericordias Dominus :
12. Et judicium omnibus injuriam patientibus.
13. Notas fecit vias suas Moysi :
14. Filiis Israel voluntates suas.
15. Miserator et misericors Dominus.
16. Longanimis et multum misericors.
17. Non in perpetuum irascetur :
18. Neque in æternum comminabitur.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Τῷ Δαβὶδ ψαλμός*, τουτέστι *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ* τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David*, hoc est *manu forti* Dei Filio.

1, 2, 3. Ἡ ψυχή μου, καὶ ἡ καρδία μου (2), καὶ ἡ ἰσχύς μου, εὐλόγει τὸν Κύριον.

4 (3) Ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ εἶναί σε παρήγαγε.

5 Καὶ τῷ αἵματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐλυτρώσατό σε ἀπὸ θανάτου τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐπηγγείλατό σοι ζωὴν αἰώνιον.

6. Διὰ τοῦ πάθους τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου.

7. Διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου.

8. Τὸν χαρισάμενόν σοι τὸ βασιλεύειν ἐν τῇ χάριτι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

9. Τὸν πληροῦντα (4) τῶν χαρισμάτων τὴν καρδίαν σου.

10. Ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

11. Παρέχων τὰ ἐλέη αὐτοῦ ὁ Κύριος.

12. Καὶ ἐκδικῶν πάντας (5) τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

13. Τῷ λαῷ (6) ἀνενεχθέντι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος. *Μωϋσῆς* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀναίρεσις ὕδατος*.

14. Τοῖς υἱοῖς τῶν ὁρώντων τὸν Θεὸν ἐγνώρισε τὰς ἐντολὰς καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ.

15, 16. Οἰκτείρει (7) πάντας ὁ Κύριος, καὶ μακροθυμεῖ, καὶ πληθύνει τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

17, 18 Οὐκ ἀποστραφήσεται (8) ἡμᾶς.

C

1, 2, 3. Anima mea, et cor meum et virtus mea, benedicite Domino.

4. Quoniam ex nihilo te adduxit ut esses.

5. Et sanguine Filii sui redemit te a morte peccati, et promisit tibi vitam æternam :

6. Per passionem Filii sui de interitu vitam tuam.

7. Per gratiam Spiritus sancti.

8. Qui donavit tibi, ut regnares in gratia Filii sui, et Spiritus sancti.

9. Qui implet cœlestibus donis cor tuum.

10. In baptismo, et in regno cœlorum.

D

11. Præbens misericordias suas Dominus.

12. Et vindicans omnes oppressos a diabolo.

13. Populo, qui sublatus est e baptismo. *Moyses* enim interpretatur *sublatio ab aqua*.

14. Filiis videntium Deum nota fecit præcepta, et voluntatem suam.

15, 16. Miseretur omnium Dominus, et longanimis est, et multiplicat misericordiam suam.

17, 18. Non aversabitur nos.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννάβαρεως περ., etc., Ψαλμός deest.

(2) Μου καὶ ἡ διάνοιά μου, καὶ ἡ ἰσχύς μου. Reliqua desunt.

(3) N. 4. Ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναί σε παρήγαγεν, καὶ τῷ αἵματι τοῦ Υἱοῦ (suppl. ex cod. Barb. αὐτοῦ ἐλυτρώσατό σε ἀπὸ θανάτου) τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐ. ζ. αἰών. N. 5, Διὰ τοῦ, etc., desunt ex φθορᾶς τὴν ζωήν σου. N. 6, 7. Διὰ τῆς χάριτος, etc.

(4) Πληροφοροῦντα.

(5) Πάντας deest.

(6) Τῷ λαῷ τῷ, etc., εὕρεσις ὕδατος.

(7) Οἰκτείρει πάντας, καὶ ἐλεεῖ ὁ Κύριος, καὶ μακροθυμεῖ πρὸς πάντας, καὶ πληθύνει, etc.

(8) Ἀποστραφῇ.

A 19. Non secundum iniquitates nostras [peccata nostra] fecit nobis :

20. Neque secundum peccata nostra [iniquitates nostras retribuit nobis.

21. Quoniam secundum altitudinem cœli a terra,

22. Corroboravit Dominus misericordiam suam super timentes se.

23. Quantum distat ortus ab occidente,

24. Longe fecit a nobis iniquitates nostras.

25. Quomodo miseretur pater filiorum :

26. Misertus est Dominus timentibus se.

27. Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum :

28. Recordatus est, quoniam pulvis sumus.

29. Homo sicut fenum dies ejus :

30. Tanquam flos agri sic efflorebit.

B 31. Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet :

32. Et non cognoscet amplius locum suum.

33. Misericordia autem Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum.

34. Et justitia illius in filios filiorum,

35. His qui servant testamentum ejus,

36. Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

37. Dominus in cœlo paravit sedem suam :

38. Et regnum ipsius omnibus dominatur.

39. Benedicite Domino, omnes angeli ejus,

40. Potentes virtute facientes verbum illius,

19. Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας [ἁμαρτίας] ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν·

20. Οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας [ἀνομίας] ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν.

21. Ὅτι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς,

22. Ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

23. Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν,

24. Ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν.

25. Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱούς·

26. Ὠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

27. Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν·

28. Ἐμνήσθη, ὅτι χοῦς ἐσμεν.

29. Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ·

30. Ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει.

31. Ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει·

32. Καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ.

33. Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

34. Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν,

35. Τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ,

36. Καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι αὐτάς.

37. Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ·

38. Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει.

39. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ,

40. Δυνατοὶ ἰσχύϊ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ,

ATHANASII INTERPRETATIO.

C 19. Non oblitus est nostri, quemadmodum nos ejus obliti sumus in peccatis.

20. Neque ita fecit, quemadmodum digni sumus, ut nos ipse abominaretur.

21, 22. Immensam et investigabilem misericordiam elargitus est timentibus eum.

23, 24. Nos enim lucis filios effecit, peccata autem nostra dissolvit in baptismo.

25, 26. Propter miserationes ejus passus est pro nobis.

27, 28. Quoniam terra et pulvis sumus.

29. Germinavit, floruit, exaruit.

30. Ditescit, et glorificatur in vita sua.

31. Quoniam angelus superveniens accepit animam illius, et defecit.

D 32. Et non amplius revertitur.

33. Gratia, et benignitas ejus.

34. Et retributio ejus.

35, 36. His, qui ei beneplacent.

37. Habuit, et habet.

38. Cœlestibus, et terrestribus, et inferis.

39, 40. Obedientes ei in omnibus.

19. Οὐκ ἐπελάθετο ἡμῶν, καθὼς ἡμεῖς ἐπελαθόμεθα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις.

20. Οὐδὲ καθὼς ἄξιοί ἐσμεν τοῦ βδελυχθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, οὐκ ἐποίησε τοῦτο.

21, 22. Ἀμέτρητον καὶ ἀνεξιχνίαστον ἐδωρήσατο ἔλεος (1) τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

23, 24. Ἡμᾶς γὰρ υἱοὺς φωτὸς ἀνέδειξε, τὰς δὲ ἁμαρτίας ἡμῶν κατέλυσεν ἐν τῷ βαπτίσματι.

25, 26. [Διὰ] Τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἔπαθον (2) ὑπὲρ ἡμῶν.

27, 28. Ὅτι γῆ καὶ σποδός ἐσμεν.

29. Ἐβλάστησεν (3), ἤνθησεν, ἐξηράνθη.

30. Πλουτεῖ, καὶ δοξάζεται ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

31. Ὅτι ἄγγελος ἐπιστὰς (4) ἔλαβε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἐξέλιπεν.

32. Καὶ οὐκ (5) ἔτι ὑποστρέφεται.

33. Ἡ χάρις καὶ ἡ φιλανθρωπία αὐτοῦ.

34. Καὶ (6) ἡ μισθαποδοσία αὐτοῦ

35, 36. Τοῖς εὐαρεστοῦσιν αὐτῷ.

37. Εἶχε, καὶ ἔχει.

38. Ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων.

39, 40. Οἱ ὑπακούοντες αὐτῷ εἰς πάντα.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ ἔλεος.
(2) Ἔπαθεν.
(3) Ἐβλάστησεν, ηὔξησεν ἤνθησεν, ἐξηράνθη.
(4) Ἐπιστὰς αὐτῷ.
(5) Καὶ οὐκ ἐπιστραφῇ οὐκ ἔτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.
(6) Καί deest.

41. Τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. A
42. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ,
43. Λειτουργοὶ αὐτοῦ, οἱ (*a*) ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.
44. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ,
45. Ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ·
46. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον.

41. Ad audiendam vocem sermonum ejus.
42. Benedicite Domino, omnes virtutes ejus,
43. Ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
44. Benedicite Domino, omnia opera ejus,
45. In omni loco dominationis ejus:
46. Benedic, anima mea, Domino.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως [*γενέσεως*]. *ΨΑΛ. ΡΓ'.*

1. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον·
2. Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης [ἐμεγαλύνθη] σφόδρα.
3. Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω·
4. Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον.
5. Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέῤῥιν· B
6. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ.
7. Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ·

Psalmus David pro creatione mundi.
PSAL. CIII.

1. Benedic, anima mea, Domino :
2. Domine Deus meus, magnificatus es [magnificatus est] vehementer.
3. Confessionem et decorem induisti :
4. Amictus lumine sicut vestimento.
5. Extendens cœlum sicut pellem :
6. Qui tegit in aquis superiora ejus.
7. Qui ponit nubes ascensum suum :

(*a*) Οἱ non legitur.

ATHANASII INTERPRETATIO.

42, 43. Ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.

44-46. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ πιστοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν ᾧ εἰσιν οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ διάκονοι τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὥσπερ γὰρ (1) οἱ τοῦ κόσμου τούτου βασιλεῖς ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς δεσπόζουσι, καθιστῶσι (2) τοὺς ἑαυτῶν πιστοὺς ἄνδρας, οὕτως καὶ ὁ Κύριος εἰς οὓς οἶδε τόπους ὅτι τῆς δεσποτείας C αὐτοῦ εἰσι, τοὺς ἑαυτοὺς πιστοὺς οἰκέτας καθίστησι διοικεῖν τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις, ὥστε ἀπὸ τῶν (3) τόπων ἡ δεσποτεία γνωρίζεται.

42, 43. Episcopi, presbyteri, diaconi facientes voluntatem ejus.

44-46. Benedicite Domino, omnes fideles ejus in omni loco, in quo sunt magistri, et ministri donorum ejus. Nam quemadmodum reges hujus mundi in locis, in quibus dominantur, constituunt viros sibi fideles, ita etiam Dominus in locis, quos novit esse dominationis suæ, habitatores constituit sibi fideles, ut administrent quæ ad ipsa loca pertinent, ut a locis dominatio cognoscatur.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, τουτέστιν ὅτε πᾶς ὁ κόσμος ἀνεκαινοποιήθη τῶν ἐθνῶν. Εἶτα, *τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ* (5), τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα, *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ὡσανεὶ τὸν λαλήσαντα ἐν τῷ ψαλμῷ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ οὐκ οἴδασιν οἱ Ἑβραῖοι.

Titulus præpositus continet : *Pro mundi creatione Psalmus David sine titulo apud Hebræos*, hoc est quando mundus universus gentium renovatus est. Deinde *David*, quod interpretatur *manu forti*, (scilicet) Dei Filio. Deinde : *sine titulo apud Hebræos*, perinde ac si diceret : Dei Filium, qui locutus est in psalmo, Hebræi non noverunt.

1. Διηγοῦ πάντα (6), ἅπερ ἐποίησεν εἰς ἀπόλαυσιν σήν.
2. Ἐπεδείξω (7) τὸ σοφὸν καὶ δυνατὸν διὰ τῶν ἔργων σου.
3. Τὸν λαὸν τῶν ἁγίων περιεποιήσω. D
4. Ἔμπροσθεν (8) τῶν μαθητῶν αὐτοῦ *γέγονε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λευκὰ, ὡς τὸ φῶς*. Προβαλλόμενος ἕκαστος [Περιβαλλόμενος ἕκαστον] τῶν ἁγίων αὐτοῦ ὡς σκέπην.
5, 6. Ὁ βοήθειαν παρέχων ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ χαρίσματα αὐτοῦ.
7. Ὁ ἐμβατεύων εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.

1. Narra omnia, quæ fecit, ad tuam voluptatem.
2. Ostendisti sapientiam, et potentiam operibus tuis.
3. Populum sanctorum acquisivisti.
4. Coram discipulis suis *vestimenta ejus facta sunt alba, sicut lux* [22]. Circumdatus singulis sanctis suis veluti tegumento.
5, 6. Qui in auxilium præbet gentibus dona sua.
7. Qui ascendit in sanctos suos.

[22] Matth. xvii, 2.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γάρ deest.
(2) Καὶ καθιστῶσιν.
(3) Οἰκονομούντων τὸν τόπον ἡ, etc.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως. Τῷ Δαβίδ, τουτέστιν ὅτε πᾶς, etc.
(5) Χειρὶ, τουτέστι τῷ, etc.
(6) Πάντα, ὅσα, etc.
(7) Ἐπιδείξω.
(8) N. 4. Ὅτε ἐν τῷ ὄρει μετεμορφώθη ἔμπροσθεν, etc. N. 5, Προβαλλόμενος, etc., ὡς σκέπην. N. 6. Ὁ βοήθειαν. etc. N. 7. Ὁ ἐμβατεύων, etc.

8. Qui ambulat super pennas ventorum. A
9. Qui facit angelos suos spiritus :
10. Et ministros suos ignis [ignem urentem] flammam.
11. Qui fundasti terram super stabilitatem suam :
12. Non inclinabitur in sæculum sæculi.
13. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus :
14. Super montes stabunt aquæ.
15. Ab increpatione tua fugient :
16. A voce tonitrui tui formidabunt.
17. Ascendunt montes, et descendunt campi,
18. In locum, quem fundasti eis.
19. Terminum posuisti, quem non transgredientur :
20. Neque convertentur operire terram.

8. Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων,
9. Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα·
10. Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς [πῦρ φλέγον] φλόγα.
11. Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς·
12. Οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
13. Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ·
14. Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα.
15. Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται·
16. Ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.
17. Ἀναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσι πεδία,
18. Εἰς τὸν τόπον, ὃν ἐθεμελίωσας αὐτά.
19. Ὅριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσονται·
20. Οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Qui inambulat in cordibus apostolorum. B

9, 10. Manifestum quidem est, quod sancti ejus spiritus sunt, et virtutes ministrantes ei ignis sunt. Verumtamen sensus allegoricus hoc significat, qui facit annuntiantes voluntatem suam spirituales et administrantes sibi ignem comburentem contra adversarias potestates. Versiculus autem, in quo est hoc signum limnisci sub duobus [super duo sigla] OB, ad septuaginta duos interpretes pertinet, et per particulam, quæ post versiculum est, indicat; per duas autem punctiones, sive puncta, duo juga [duo sigla, seu notas compendiarias] septuaginta duorum interpretum significat (*a*).

11. Qui mundum fundasti in fide ejus.

12. Portæ enim inferi non prævalebunt adversus fidem tuam. C

13. Justificationes ejus sicut] vestimentum dicit.

14. In adventu prophetarum restiterunt eorum doctrinæ dæmones.

15. A sermone autem adventus tui dissipabuntur.

16. A voce præcepti tui dispergentur.

17. Elevati sunt sicut montes, et dejecisti eos in terram.

18. In ignem, quem præparasti eis.

19. Diem judicii, quam non præteribunt.

20. Neque revertentur ad dominandum in hominibus. D

8. Ὁ ἐμπεριπατῶν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀποστόλων.

9, 10. Δῆλον μέν ἐστιν, ὅτι οἱ ἅγιοι (1) αὐτοῦ Πνεύματά εἰσι, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ (2) λειτουργοῦσαι αὐτῷ πῦρ εἰσιν. Ὅμως ἡ θεωρία τοῦτο λέγει· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀναγγέλλοντας τὸ (3) βούλημα αὐτοῦ πνευματικοὺς, καὶ τοὺς λειτουργοῦντας αὐτῷ πῦρ φλέγον κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων. Ὁ στίχος δὲ, ἐν ᾧ ἐστι τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ λημνίσκου, ὑπὸ δύο ζυγῶν ᾧ [ὑπὲρ δύο σιγλῶν] τῶν ΟΒʹ ἑρμηνευτῶν εἴρηται, καὶ διὰ μὲν τῆς κεραίας τῆς μετὰ τὸν στίχον δηλοῖ· διὰ δὲ τῶν δύο στιγμῶν ἤτοι νύγματα [νυγμάτων], τὰς δύο ζυγὰς [σίγλας] τῶν ἑρμηνευτῶν ἐσήμανεν. *Ita in Cod. ms. Barb.*

11. Ὁ τὸν κόσμον θεμελιώσας ἐν (4) τῇ πίστει αὐτοῦ.

12. Πύλαι γὰρ ᾅδου οὐ κατισχύσουσι τῆς πίστεως αὐτοῦ.

13. Τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ὡς ἱμάτιον λέγει.

14. Ἐπὶ τῆς παρουσίας τῶν προφητῶν ἀνθίσταντο τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν οἱ δαίμονες.

15. Ἀπὸ δὲ (5) τοῦ λόγου τῆς παρουσίας σου ἀφανεῖς γενήσονται.

16. Ἀπὸ φωνῆς τοῦ προστάγματός σου διαλυθήσονται.

17. Ὑψώθησαν ὡς ὄρη, καὶ κατέβαλες αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν.

18. Εἰς τὸ πῦρ, ὃ ἡτοίμασας αὐτοῖς.

19. Τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἣν οὐχ ὑπερβήσονται.

20. Οὐδὲ ἀναλύσουσι κυριεῦσαι (6) τῶν ἀνθρώπων.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἄγγελοι.
(2) Αἱ, deest.
(3) Τῷ βουλήματι.
(4) Ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ. Mel. alt. lectio ubi tamen legendum videtur σοῦ non αὐτοῦ.
(5) Δέ non legitur.
(6) Κυριεῦσαι πάλιν.

(*a*) *Notet sibi unusquisque, vel jacentem lineam, vel signa radiantia, id est, obelos* ÷, *vel astericos* ※, *et ubicunque viderit virgulam* ÷ *præcedentem ab ea usque ad duo puncta, quæ impressimus, sciat in septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem stellæ similitudinem perspexerit, de Hebræis voluminibus additum noverit, æque usque ad duo puncta, juxta Theodotionis duntaxat editionem, qui simplicitate sermonis a septuaginta interpretibus non discordat.* Præfat. sancti Hieron. ad Paul. et Eustoch. *in Psalt.*, etc.

21. Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγξιν·
22. Ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα.
23. Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ·
24. Προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.
25. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει·
26. Ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.
27. Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῴων αὐτοῦ.
28. Ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.
29. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι,
30. Καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.
31. Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς·
32. Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.
33. Τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ·
34. Καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.
35. Χορτασθήσονται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου,
36. Αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσας.
37. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι·

A 21. Qui emittis fontes in convallibus :
22. Inter medium montium pertransibunt aquæ.
23. Potabunt omnes bestiæ agri :
24. Exspectabunt onagri in siti sua.
25. Super ea volucres cœli habitabunt :
26. De medio petrarum dabunt voces.
27. Rigans montes de superioribus suis.
28. De fructu operum tuorum satiabitur terra.
29. Producens fenum jumentis.
30. Et herbam servituti hominum.
31. Ut educas panem de terra :
32. Et vinum lætificet cor hominis.
33. Ut exhilaret faciem in oleo :
B 34. Et panis cor hominis confirmet.
35. Saturabuntur ligna campi.
36. Et cedri Libani, quas plantavit.
37. Illic passeres nidificabunt :

ATHANASII INTERPRETATIO.

21. Ὁ ἐξαποστέλλων τοὺς ἀποστόλους εἰς τὰ ἔθνη.
22. Ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν διελεύσονται οἱ εὐαγγελισταί.
23. Τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελιστοῦ (1) κηρύξουσι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῦ κόσμου.
24. Προσδέξονται τὰ ἔθνη τὸ κήρυγμα εἰς ἀπάντησιν (2) τῶν ψυχῶν.
25. Ἐπ' αὐτὰ τὰ ἔθνη κατοικήσει τὰ χαρίσματα αὐτοῦ.
26. Ἐκ μέσου τῶν καρδιῶν αὐτῶν δοξάσουσιν αὐτόν (3).
27. Ποτίζων τὰ ἔθνη (4) ἐκ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ.
28. Ἀπὸ τῆς χάριτος τῶν προσταγμάτων σου ἐμπλησθήσονται αἱ ψυχαὶ τῶν ἐθνῶν.
29. Ὁ μαραίνων τὸν πλοῦτον τῶν ἀσεβῶν.
30. Καὶ [ἐξανατέλλων] τὰ προστάγματα αὐτοῦ ταῖς ψυχαῖς, καὶ τοῖς μέλεσι τῶν ἐπεγνωκότων τὴν ἀλήθειαν.
31. Τὸ σύστημα τῶν πεπιστευκότων (5).
32. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς.
33. Τοῦ πληρῶσαι τῆς χάριτος αὐτοῦ πᾶσαν καρδίαν ἐν τῷ ἐλέει αὐτοῦ.
34. Ὁ ἐπουράνιος ἄρτος (6) ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς.
35. Τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων τῶν (7) πλήρες ἔργων ἀγαθῶν χορτασθήσεται τῆς χάριτος αὐτοῦ.
36. Οἱ αὐτοὶ ἅγιοι ἄσηπτοι, καὶ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ οἱ φυτευθέντες ἐν τῇ πίστει παρὰ τοῦ Κυρίου. *Λίβανος* γὰρ *λευκασμὸς* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ Κύριος ὁ λευκαίνων (8) πάντας.
37. Τὰ ἔθνη ἐν τοῖς ἀποστόλοις.

21. Qui emittis apostolos in gentes.
22. Per medium gentium pertransibunt prædicatores Evangelii.
23. Sermonem Evangelii prædicabunt omnibus gentibus mundi.
24. Exspectabunt gentes prædicationem in refrigerium animarum.
25. Super ipsas gentes habitabunt ejus dona.
C 26. E medio cordium suorum glorificabunt eum.
27. Rigans gentes de donis suis.
28. Gratia mandatorum tuorum implebuntur animæ gentium.
29. Marcescere faciens divitias impiorum.
30. Et exoriri faciens præcepta sua animis, internisque sensibus agnoscentium veritatem.
31. Congregationem credentium.
32. Dominus noster Jesus.
33. Ut impleat gratia sua cor omnium in misericordia ipsius.
34. Supercœlestis panis Dominus noster Jesus.
D 35. Multitudo sanctorum plena operibus bonis satiabitur gratia ipsius.
36. Ipsi sancti incorruptibiles, et mundi corde plantati in fide a Domino. *Libanus* enim interpretatur *dealbatio*, quod convenit Domino, qui dealbat omnes.
37. Gentes in apostolis.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εὐαγγελίου ποιήσαντες πᾶσι, etc.
(2) Ἀνάπαυσιν.
(3) Τὸν Θεόν.
(4) Ὄρη.
(5) Πεπιστευκότων ἐθνῶν.
(6) Αὐτός *pro* ἄρτος.
(7) Τὸ πλῆρες, etc., χορτασθήσονται τῆς χάριτός σου.
(8) Λευκαίνων.

38. Erodii domus dux est eorum.
39. Montes excelsi cervis :
40. Petra refugium leporibus.
41. Fecit lunam in tempora :
42. Sol cognovit occasum suum.
43. Posuisti tenebras et facta est nox :
44. In ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ.

45. Catuli leonum rugientes ut rapient,
46. Et quærant a Deo escam sibi.
47. Ortus est sol, et congregati sunt :
48. Et in cubilibus suis collocabuntur.
49. Exibit homo ad opus suum,
50. Et ad operationem suam usque ad vesperam.
51. Quam magnificata sunt opera tua, Domine :

38. Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν.
39. Ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις·
40. Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.
41. Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς·
42. Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.
43. Ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ·
44. Ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.
45. Σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι,
46. Καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς.
47. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, καὶ συνήχθησαν·
48. Καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται.
49. Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ.
50. Καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.
51. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε·

ATHANASII INTERPRETATIO.

38. *Erodii* interpretatur *imperantis*. In habitatione igitur Domini imperantis merito apostoli duces sunt gentium.

39. Mandata cœlestia interficientibus venenata animalia.

40. Dominus humilibus, et mansuetis, et promptis ad proficiscendum refugium est.

41, 42. Dominus locutus est de morte sua.

43. Posuisti tenebras in synagoga propter incredulitatem eorum : nocti enim per prophetam assimilasti eam.

44. In tenebris degunt Judæi non credentes illi.

45, 46. Gentes clamant ad Deum, ut rapiant ejus regnum. *Catulos* dixit *gentes*, quoniam catulus, quando natus est, intra tres dies oculos aperit, ita etiam gentes per triduam commemorationem Domini in baptismo visum receperunt. Nam in tribus submersionibus baptismi tres noctes mortis Domini repræsentantur, quoniam in submersione nihil videre possunt tanquam in nocte, in tribus autem emersionibus baptismi tres dies Domini exprimuntur, quoniam velut in die cuncta conspiciunt in emersione : hæc *catuli* est interpretatio.

47. Resurrexit Dominus, et crediderunt, et venerunt ad eum in Dei Ecclesias.

48. Et in æternis requietibus.

49. Quisque fidelium prompte seipsum tradet in divina mandata.

50. Et in opera justitiæ usque ad consummationem.

51. Quam superabundarunt dona tua.

38. *Ἐρωδιοῦ* (1) ἑρμηνεύεται *κατάρχοντος*. Τοῦ Κυρίου οὖν κατάρχοντος τῇ κατοικίᾳ, εἰκότως οἱ ἀπόστολοι ἡγοῦνται τῶν ἐθνῶν.

39. Αἱ ἐντολαὶ αἱ ἐπουράνιαι (2) τοῖς ἀναιροῦσι τὰ ἰοβόλα τῶν θηρίων.

40. Ὁ Κύριος (3) τοῖς ταπεινοῖς, καὶ πραέσι, καὶ προθύμοις ἐπὶ τὴν πορείαν καταφυγὴ ὑπάρχει.

41, 42. Ὁ Κύριος ἔλεγε (4) περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

43. Ἔθου σκότος ἐν τῇ συναγωγῇ διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν· νυκτὶ γὰρ ὡμοίωσας (5) αὐτὴν διὰ τοῦ προφήτου.

44. Ἐν σκότει διατελοῦσιν οἱ ἀπειθοῦντες αὐτῷ Ἰουδαῖοι.

45, 46. (6) Τὰ ἔθνη βοῶσι πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἁρπάσαι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. *Σκύμνους* εἴρηκε *τὰ ἔθνη*, ἐπειδὴ ὁ σκύμνος, ὅτε τεχθῇ, διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀναβλέπει· οὕτως οὖν καὶ τὰ ἔθνη διὰ τῆς τριημέρου μεμνήσεως τοῦ Κυρίου ἐν τῷ βαπτίσματι ἀνέβλεψαν. Ἐν γὰρ ταῖς τρισὶ καταδύσεσι τοῦ βαπτίσματος τὰς τρεῖς νύκτας τοῦ θανάτου Κυρίου μιμοῦνται, ἐπειδὴ ἐν τῇ καταδύσει οὐδὲν δύνανται βλέπειν ἐν νυκτί· ἐν δὲ ταῖς τρισὶν ἀναλύσεσι τοῦ βαπτίσματος τὰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ Κυρίου μιμοῦνται, ἐπειδὴ ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ πάντα καθορῶσιν ἐν τῇ ἀναλύσει· αὕτη οὖν ἑρμηνεία τοῦ *σκύμνου*.

47. Ἀνέστη ὁ Κύριος, καὶ ἐπίστευσαν, καὶ ἦλθε πρὸς αὐτὸν εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας.

48. Καὶ εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις.

49. Πᾶς τῶν πιστῶν προθύμως ἐπιδῷ ἑαυτὸν εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ.

50. Καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ἕως τῆς συντελείας.

51. Ὡς ὑπερεπλεόνασαν (7) τὰ χαρίσματά σου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐρωδιοῦ, etc., τοῦ κατάρχοντος ἡ κατοικία, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, etc.
(2) Ἐπουράνιοι.
(3) Ὁ Χριστός, etc., ὑπάρχων.
(4) Προέλεγεν.
(5) Ὡμομοίωσας.
(6) N. 45. Τὰ ἔθνη, etc. Σκύμνοι εἴρηκεν, etc. Ἐπειδὴ γάρ, etc., μιμήσεως τοῦ Κυρίου, etc., τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, etc., δύναται βλέπειν, ὡς ἐν νυκτί, etc., ἀναδύσεσιν τοῦ, etc., ἐν ἡμέρᾳ πάντα καθαίρωσιν (*leg. ut in cod. Barb.* καθορῶσιν) ἐν τῇ ἀναδύσει, etc. N. 46. Τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. N. 47. Ἀνέστη ὁ Κύριος, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. N. 48. Εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις. N. 49. Πᾶς, etc.
(7) Ὑπερεπλεόνασεν, τ. χ. σ. Κυριε.

52. Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας·
53. Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου.
54. Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος·
55. Ἐκεῖ ἑρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς,
56. Ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.
57. Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται·
58. Δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.
59. Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν [αὐτοῖς] εἰς εὔκαιρον·
60. Δόντος σου αὐτοῖς, συλλέξουσιν.
61. Ἀνοίξαντός σου [δέ σου] τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος·
62. Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται.
63. Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι·
64. Καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.
65. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται·
66. Καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.
67. Ἤτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας·
68. Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.
69. Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.

A 52. Omnia in sapientia fecisti :
53. Impleta est terra possessione tua.
54. Hoc mare magnum, et spatiosum manibus :
55. Illic reptilia, quorum non est numerus,
56. Animalia pusilla cum magnis.
57. Illic naves pertranseunt :
58. Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.
59. Omnia a te exspectant ut des escam ipsorum [ipsis] in tempore :
60. Dante te illis, colligent.
61. Aperiente [autem] te manum, omnia implebuntur bonitate.
62. Avertente autem te faciem, turbabuntur.
63. Auferes spiritum eorum, et deficient .
B 64. Et in pulverem suum revertentur.
65. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur
66. Et renovabis faciem terræ.
67. Sit gloria Domini in sæcula :
68. Lætabitur Dominus in operibus suis.
69. Qui respicit terram, et facit eam tremere.

ATHANASII INTERPRETATIO.

52. Πάντα τὰ χαρίσματά σου ἐν τῇ πολυποικίλῳ σου σοφίᾳ κατήρτισας (1).
53. Ὁ κόσμος (2) τῶν ἁγίων σου.
54. Ἡ οἰκουμένη.
55. Οἱ δαίμονες.
56. Οἱ ἄνθρωποι.
57. Οἱ ἅγιοι ἔχοντες ἐν αὐτοῖς (3) τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῶν (4) τρέφοντες τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.
58. Ὁ διάβολος ὁ (5) καταπαιζόμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων σου.
59. Τὰ ἔθνη ἀπεκδέχονται τὴν παρὰ σοῦ τροφὴν, ἣν αὐτοῖς δώσεις ἐν εἰρήνῃ.
60. Δεδωκότος σου αὐτοῖς, τὰς ἐντολάς σου δέξονται.
61. Φανερώσαντος δέ σου τὸν Κύριον Υἱὸν, ὁ (6) κόσμος σου πλησθήσεται τοῦ Πνεύματός σου τοῦ ἁγίου.
62. Ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀποστρέψαντος τὸ πρόσωπόν σου, εἰς ἀφανισμὸν ἔσονται (7).
63. Λάβῃς τὴν χάριν ἀπ' αὐτῶν, καὶ διαλυθήσονται.
64. Καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἐναπομένωσιν (8).
65. Ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ.
66. Καὶ ἀνανεώσεις τὴν διάνοιαν τῆς καρδίας αὐτῶν.
67, 68. (9) Τοῖς ἁγίοις.
69. Ἐπὶ τὸ σύστημα τῶν δαιμόνων.

52. Omnia dona tua, in multifaria tua sapientia perfecisti.
53. Mundus sanctis tuis.
54. Orbis terrarum.
C 55. Dæmones.
56. Homines.
57. Sancti habentes in seipsis eloquia Dei, et eisdem alentes humanum genus.
58. Diabolus delusus a sanctis tuis.
59. Gentes exspectant a te escam, quam ipsis dabis in pace.
60. Cum tu dederis ipsis mandata tua, excipient.
61. Manifestante autem te Dominum Filium, mundus tuus implebitur Spiritu sancto tuo.
62. Avertente te faciem tuam a Judæis ad nihilum redigentur.
D 63. Auferes gratiam ab ipsis, et peribunt.
64. Et in peccato suo permanebunt.
65. Super credentes in te.
66. Et renovabis mentem cordis eorum.
67, 68. In sanctis.
69. Dæmonum cœtum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κατήρτισα.
(2) Ἐπληρώθη ὁ κόσμος, etc.
(3) Ἑαυτοῖς.
(4) Δι' αὐτῶν.
(5) Ὁ deest.
(6) Τὸν Υἱόν σου, ὁ, etc.
(7) Γενήσονται.
(8) Ἐναπομείνωσιν.
(9) N [illegible] Ἀπαύστως. N. 68. Τοῖς ἁγίοις.

70. Qui tangit montes et fumigant.
71. Cantabo Domino in vita mea :
72. Psallam Deo meo quandiu sum.
73. Jucundum sit ei eloquium meum :
74. Ego vero delectabor in Domino.
75. Deficiant peccatores a terra,
76. Et iniqui ita ut non sint :
77. Benedic, anima mea, Domino.

Alleluia. PSAL. CIV.

1. Confitemini Domino, et invocate nomen ejus :
2. Annuntiate inter gentes opera [magnalia] ejus.
3. Cantate ei, et psallite ei [laudate eum] :
4. Narrate omnia mirabilia ejus.
5. Laudamini in sancto [nomine] ejus :
6. Lætetur cor quærentium Dominum.
7. Quærite Dominum, et confirmamini :
8. Quærite faciem ejus semper.
9. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit,

A 70. Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.
71. Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου·
72. Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.
73. Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου·
74. Ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.
75. Ἐκλείποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς,
76. Καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς·
77. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΔʹ.

1. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ·
2. Ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ.
3. Ἄσατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ.
4. Διηγήσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ·
5. Ἐπαινεῖσθε ἐν τῷ ἁγίῳ [ὀνόματι] αὐτοῦ·
B 6. Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον.
7. Ζητήσατε τὸν Κύριον, καὶ κραταιώθητε·
8. Ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διαπαντός.
9. Μνήσθητε τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε,

ATHANASII INTERPRETATIO.

70. Qui urit contrarias potestates, et deficiunt.
71. In futuro sæculo.
72. In præsenti tempore.
73. Placebit ipsi laudatio mea.
74. Gaudebo.
75. Dæmones a terra sanctorum, cujus hæredes ipsi futuri sunt.
76. Adversariæ potestates, et qui illis obediunt.
77. Glorifica.

70. Ὁ φλέγων τὰς ἐναντίας δυνάμεις καὶ ἐκλείπουσιν.
71. Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
72. Ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.
73. Ἀρέσει αὐτῷ ἡ ὑμνολογία μου.
74. Χαρήσομαι.
75. Οἱ δαίμονες ἀπὸ τῆς γῆς τῶν ἁγίων ἧς μέλλουσι κληρονομεῖν.
76. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις, καὶ οἱ πειθόμενοι αὐτοῖς.
77. Δοξολόγει (1).

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ἀλληλούϊα, αἶνος*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν*.
Titulus præpositus continet: *Alleluia, laus*, quod interpretatur *laudate eum, qui Deus est*.

1. Enarrate peccata vestra Domino, orate eum.
2. Prædicate gentibus præcepta ejus.
3. Exsultantes glorificate eum.
4. Quoniam cum Deus esset, propter nos factus est homo manens Deus, et passus est, et resurrexit, et assumptus est unde propter nos descendens non fuerat separatus.
5. Ex bona vestra conversatione honorabiles sitis, et Deo et hominibus.
6. Implebitur spiritu cor credentium in Dominum.
7. Credite in Deum, et confortamini.
8. Postulate gratiam ipsius indesinenter.
9. In memoriam revocate, quemadmodum pertransivit benefaciens, et sanans omnes, qui sub potestate erant diaboli.

C 1. Ἐξαγορεύονται [Ἐξαγορεύεσθε] (3) τὰς ἁμαρτίας ἡμᾶς τῷ Κυρίῳ, ἱκετεύσατε αὐτόν.
2. Κηρύξατε τοῖς (4) ἔθνεσι τὰ προστάγματα αὐτοῦ.
3. Ἀγαλλιώμενοι δοξάσατε (5) αὐτόν.
4. Ὅτι, Θεὸς ὤν, γέγονε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος μείνας Θεός, καὶ πέπονθε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη ὅθεν δι' ἡμᾶς κατελθὼν οὐκ ἐχωρίσθη.
5. Ἐκ τῆς καλῆς ὑμῶν ἐπιστροφῆς ἔντιμοι γίνεσθε (6), καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.
6. Πλησθήσεται πνεύματος καρδία πιστευόντων εἰς τὸν Κύριον.
7. Πιστεύσατε εἰς τὸν Θεὸν (7), καὶ δυναμοῦσθε.
8. Αἰτήσασθε τὴν χάριν αὐτοῦ ἀδιαλείπτως.
9. Ὑπόμνησιν λάβετε, ὡς διῆλθεν εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντα· τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ
D διαβόλου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δοξολογεῖ.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(3) Ἐξαγορεύοντες, etc. ὑμῶν, etc. ἱκετεύετε, etc.
(4) Ἐν τοῖς.
(5) Ἀγαλλιώμενος δόξαζε, etc.
(6) Γενέσθε.
(7) Κύριον.

10. Τὰ τέρατα αὐτοῦ, καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ. A
11. Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ,
12. Υἱοὶ Ἰακὼβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.
13. Αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν,
14. Ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ.
15. Ἐμνήσθη εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ,
16. Λόγου, οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας γενεάς,
17. Ὃν διέθετο τῷ Ἀβραάμ,
18. Καὶ τοῦ ὅρκου αὐτοῦ τῷ Ἰσαάκ.
19. Καὶ ἔστησεν αὐτὸν τῷ Ἰακὼβ εἰς πρόσταγμα
20. Καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθήκην αἰώνιον.
21. Λέγων· Σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναάν·
22. Σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν.
23. Ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς,
24. Ὀλιγοστοὺς καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ. B
25. Καὶ διῆλθεν ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος·
26. Καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον.

10. Prodigia ejus, et judicia oris ejus.
11. Semen Abraham servi ejus,
12. Filii Jacob electi ejus.
13. Ipse Dominus Deus noster,
14. In universa terra judicia ejus.
15. Memor fuit in sæculum testamenti sui,
16. Verbi, quod mandavit in mille generationes.
17. Quod disposuit Abraham,
18. Et juramenti sui Isaac.
19. Et statuit illud Jacob in præceptum,
20. Et Israel in testamentum æternum.
21. Dicens : Tibi dabo terram Chanaan,
22. Funiculum hæreditatis vestræ
23. Cum essent ipsi numero modici,
24. Paucissimi et incolæ ejus.
25. Et pertransierunt de gente in gentem :
26. Et de regno ad populum alterum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. Αἱ ἰάσεις καὶ αἱ διδασκαλίαι τοῦ λόγου τῆς χάριτος αὐτοῦ (1).
11. Οἱ πιστοὶ ὡς Ἀβραάμ.
12. Οἱ ἀπόστολοι ὡς Ἰακὼβ, τουτέστι καθαροὶ τῇ καρδίᾳ.
13. Ὁ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς καὶ ἐπὶ γῆς ὀφθείς (2).
14. Τὰ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις προστάγματα αὐτοῦ.
15. Ἐπλήρωσεν ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.
16. Περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ, οὗ προέλεγε καθ' ἑκάστην γενεὰν διὰ τῶν προφητῶν. C
17. Ὅτι εἶπε τῷ Ἀβραάμ· Ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει καὶ τῷ φωτί.
18. Καὶ τὴν πίστιν αὐτῷ τῷ λαῷ τῆς χάριτος (3) [χαρᾶς]. Ὅρκος γὰρ πίστις ἐστίν. *Ἰακὼβ* δὲ ἑρμηνεύεται *χάρις*.
19. Καὶ ἐπλήρωσεν αὐτὴν ἀσάλευτον τὴν ἐπαγγελίαν τῆς πίστεως τῷ λαῷ τῷ τὰ τέλη τῶν Ἰουδαίων κατασχόντι.
20. Καὶ τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἁγίοις πᾶσι τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, καὶ ὁμολογοῦσιν αὐτόν, ὡς Θεὸν (4) κατ' οὐσίαν, ὥσπερ ὁ *Ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν Θεόν*.
21. Λέγων τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων· Ὑμῖν δώσω πάντα τὸν κόσμον τῶν ἐθνῶν. *Χαναὰν* γὰρ ἑρμηνεύεται *προσκυνῶν τὴν* (5) *ἀνομίαν*, ὅπερ ἦσαν τὰ ἔθνη. D
22. Ἀπέραντον πλῆθος τῆς κληρονομίας ὑμῶν.
23. Ἦσαν γὰρ δώδεκα.
24. Ἰδιώτας τῷ λόγῳ, καὶ πτωχοὺς ἐν τῷ κόσμῳ.
25. Κηρύσσοντες τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (6).
26. Καὶ ἐκ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων διῆλθον κηρύσσοντες εἰς τὰ ἔθνη.

10. Sanationes, et doctrinæ verbi gratiæ ipsius
11. Fideles sicut Abraham.
12. Apostoli sicut Jacob, hoc est mundi corde :
13. Qui a principio, idem et in terra visus est.
14. Præcepta ejus, quæ in Evangeliis continentur.
15. Implevit in tempore novissimo quæ de regno suo promiserat..
16. De passione sua, quam prædixit in singulis generationibus per prophetas.
17. Quoniam dixit Abraham : Erit semen tuum sicut astra cœli multitudine, et luce [33].
18. Et fidem eidem populo gratiæ [lætitiæ] ; nam juramentum fides est. *Jacob* autem interpretatur *gratia*.
19. Et implevit ipsam incommutabilem promissionem fidei populo detinenti novissima Judæorum.
20. Et apostolis et sanctis omnibus videntibus eum in similitudinem hominum et confitentibus eum ut Deum secundum essentiam, quemadmodum *Israel videns Deum* interpretatur.
21. Dicens choro apostolorum : Vobis dabo omnem mundum gentium. *Chanaam* enim interpretatur *adorans iniquitatem*, quales erant gentes.
22. Infinitam multitudinem hæreditatis vestræ
23. Erant enim duodecim.
24. Sermone imperiti et pauperes in mundo
25. Prædicantes regnum Dei.
26. Et de populo Judæorum pertransierunt ad prædicandum in gentibus

[33] Gen. xv, 5 ; xvi, 10.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Χάριτός σου.
(2) Ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη.
(3) Αὐτοῦ τῷ λαῷ τῆς χάριτος, etc., Ἰσαὰκ δέ, etc.
(4) Εἰς Θεόν, etc.
(5) *Τήν* deest.
(6) Θεοῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνη.

27 Non reliquit hominem nocere eis:
28. Et corripuit pro eis reges.
29. Nolite tangere christos meos.
30. Et in prophetis meis nolite malignari.
31. Et vocavit famem super terram:
32. Omne firmamentum panis contrivit.
33. Misit ante eos virum:
34. In servum venundatus est Joseph.
35. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus·
36. Ferrum pertransiit animam ejus.
37. Donec veniret verbum ejus:
38. Eloquium Domini inflammavit eum.
39. Misit rex, et solvit eum:
40. Princeps populi et dimisit eum.
41. Constituit eum Dominum domus suæ,
42. Et principem omnis possessionis suæ.
43. Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum,

A 27. Οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς·
28. Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς.
29. Μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου·
30. Καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε.
31. Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν
32. Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψεν.
33. Ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον
34. Εἰς δοῦλον ἐπράθη Ἰωσήφ.
35. Ἐταπείνωσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ·
36. Σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ.
37. Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ.
38. Τὸ λόγιον Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτόν.
39. Ἀπέστειλε βασιλεύς, καὶ ἔλυσεν αὐτόν·
40. Ἄρχων λαοῦ, καὶ ἀφῆκεν αὐτόν.
41. Κατέστησεν αὐτὸν Κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ,
42. Καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς κτήσεως αὐτοῦ.
43. Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτὸν,

ATHANASII INTERPRETATIO.

27. Non reliquit quempiam eorum, qui tunc imperium obtinebant, ut apostolos superarent.

28. Herodem et Neronem interfecit.

29. Apostolos.

30. Erant enim iidem apostoli etiam prophetæ, annuntiantes quæ futura sunt in regno cœlorum.

31. In Synagogam intulit non famem panis, sed famem audiendi verbum Domini [24].

32. Omnem eorum mundanam doctrinam dedit in perditionem.

33. *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes* [25].

34. Humanum genus venditum erat in servitutem ab Adam ob peccatum: nam *Joseph* interpretatur *addidi*.

35. Domuerunt adversariæ potestates genus humanum peccato.

36. In mortem incidit anima universi humani generis.

37. Donec venit unigenitus Filius Dei.

38. Doctrina et adventus Domini mundavit genus humanum.

39. Pater Filium misit, et solvit totum mundum a peccatis suis.

40. Liberos ipsos effecit a dominatione peccati.

41. Pater Filium suum declaravit Dominum omnium sanctorum, et dixit: *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite.*

42. Principem et Dominatorem omnis simul cœlestis et terrestris, et infernæ creaturæ.

43. Apostolos ejus.

B 27. Οὐχ ἀφῆκέ τινα τῶν τότε κρατούντων καταδυναστεῦσαι τῶν ἀποστόλων.

28. Ἡρώδην καὶ Νέρωνα ἐθανάτωσεν.

29. Τῶν ἀποστόλων.

30. Ἦσαν γὰρ οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι καὶ προφῆται, λέγοντες τὰ μέλλοντα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

31. Ἐν τῇ συναγωγῇ ἤνεγκεν οὐ λιμὸν ἄρτου, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (1).

32. Πᾶσαν αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν τὴν κοσμικὴν εἰς ἀφανισμὸν ἔδωκεν.

33. *Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης*

34. Τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς δουλείαν ἦν πεπραμένος (2) τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ· *Ἰωσὴφ* γὰρ ἑρμηνεύεται *προσέθηκα.*

C 35. Ἐδάμασαν ἐναντίαι (3) δυνάμεις τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τῇ ἁμαρτίᾳ.

36. Εἰς θάνατον ἐπέπεσεν (4) ἡ ψυχὴ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

37. Ἕως οὗ ἦλθεν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

38. Ἡ διδαχὴ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἐκαθάρισε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

39. Ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἀπέστειλε, καὶ ἔλυσε πάντα τὸν κόσμον ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

40. Ἐλευθέρους αὐτοὺς πεποίηκε τοῦ κυριεύεσθαι (5) ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.]

41. Ὁ Πατὴρ ἀνέδειξε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ Κύριον πάντων τῶν ἁγίων, καὶ εἴρηκεν, ὡς *Οὗτός* (6) *ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, αὐτοῦ ἀκούετε.*

D 42. Ἄρχοντα καὶ ἐξουσιαστὴν πάσης ὁμοῦ τῆς ἐπουρανίου, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων (7) κτίσεως.

43. Τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ.

[24] Amos VIII, 11. [25] Joan. I, 6.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Θεοῦ.
(2) Πεπραμένον, etc., προσέθηκεν.
(3) Αἱ ἐναντίαι.
(4) Ὑπέπεσεν, etc. Τοῦ deest.
(5) Τοῦ μὴ κυριεύεσθαι.
(6) Ἁγίων αὐτοῦ, εἰρηκώς· Οὗτος, etc.
(7) Ἐπιγείου, καὶ καταχθονίου, etc.

44. Καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσαι.
45. Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον·
46. Καὶ Ἰακὼβ παρῴκησεν ἐν γῇ Χάμ.
47. Καὶ ηὔξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα·
48. Καὶ ἐκραταίωσεν αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
49. Μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ·
50. Τοῦ δολιοῦσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ.
51. Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ,
52. Ἀαρὼν, ὃν ἐξελέξατο ἑαυτῷ.
53. Ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ,
54. Καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ.
55. Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν·
56. Ὅτι παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ.
57. Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα·
58. Καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν.
59. Ἐξεῖρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους
60. Ἐν τοῖς ταμιείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν.

A 44. Et senes ejus prudentiam doceret.
45. Et intravit Israel in Ægyptum :
46. Et Jacob accola fuit in terra Cham.
47. Et auxit populum suum vehementer :
48. Et firmavit eum super inimicos ejus.
49. Convertit cor ejus ut odiret populum ejus :
50. Et dolum faceret in servos ejus.
51. Misit Moysen servum suum,
52. Aaron, quem elegit sibi.
53. Posuit in eis verba signorum suorum,
54. Et prodigiorum suorum in terra Cham.
55. Misit tenebras et obscuravit :
B 56. Quia exacerbaverunt sermones suos :
57. Convertit aquas eorum in sanguinem :
58. Et occidit pisces eorum.
59. Edidit terra eorum ranas
60. In penetralibus regum ipsorum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

44. Καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους ἐν πλήθει τῆς (1) χάριτος αὐτοῦ.
45. Ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων εἰσῆλθεν ἐν τῇ θλίψει τοῦ κόσμου. *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *νοῦς ὁρῶν τὸν Θεὸν*, ὅπερ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι. *Αἴγυπτος* δὲ ἑρμηνεύεται *θλῖψις*.
46. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ παρῴκησεν ἐν τῷ κόσμῳ.
47. Καὶ κατήρτισε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
48. Ἐνίσχυσε τοὺς ἁγίους ὑπὲρ τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
49. Ἀπεστράφη τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.
50. Ἐπειδὴ ἐδολιεύσαντο κατὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ.
51. Ἐξαπέστειλε τὸν χορὸν τῶν ἁλιέων (2). *Μωϋσῆς* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀναίρεσις ἀφ' ὕδατος*. Ἀπὸ γὰρ τῆς θαλάσσης ἀνείλετο τοὺς ἀποστόλους· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.
52. *Ἀαρὼν* ἑρμηνεύεται *ὄρος δυνάμενος* (3), ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.
53. Τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἔθετο ἐν τῷ λαῷ.
54. Καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ, ὧν ὑπέμεινε τῇ (4) συναγωγῇ τῶν τολμηρῶν ἀνθρώπων. *Χὰμ* γὰρ *τολμηρὸς* ἑρμηνεύεται.
55. Ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.
56. Ὅτι οὐκ ἐφύλαξαν τὰ προστάγματα αὐτοῦ.
57. Ἀφείλετο αὐτῶν τὴν χάριν, καὶ εἴασε αὐτοὺς δουλεύειν τῇ ἁμαρτίᾳ.
58. Τὰς ψυχὰς αὐτῶν τὰς ἐν κόσμῳ (5) νηχομένας.
59. Αἱ καρδίαι αὐτῶν τὰς ἐπιθυμίας τῶν δαιμόνων.
60. Ἐν ταῖς διανοίαις τῶν ἀρχόντων αὐτῶν.

44. Et episcopos et presbyteros in plenitudine gratiæ suæ.
45. Chorus apostolorum ingressus est in tribulationem mundi. *Israel* enim interpretatur *mens videns* C *Deum*, quales erant apostoli. *Ægyptus* autem interpretatur *tribulatio*.
46. Filius Dei habitavit in mundo.
47. Et perfecit sanctos suos.
48. Corroboravit sanctos super adversarias potestates.
49. Aversatus est gentem Judæorum propter suam infidelitatem.
50. Quoniam dolos fecerunt contra prophetas suos.
51. Misit chorum piscatorum. *Moyses* enim interpretatur *assumptio ab aqua*. E mare siquidem sustulit apostolos : erant enim piscatores.
52. *Aaron* interpretatur *mons virtutis*, qualis est D Ecclesia fidelium, quam comparavit sibi sanguine suo.
53. Præcepta sua posuit in populo.
54. Et passionum suarum, quas passus est in congregatione audacium hominum. *Cham* enim *audax* interpretatur.
55. In congregationem eorum propter eorum infidelitatem.
56. Quia non custodiverunt ejus præcepta.
57. Abstulit eis gratiam, et permisit eos servire peccato.
58. Animas eorum in mundo natantes.
59. Corda eorum concupiscentias dæmonum.
60. In mentibus principum eorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐμπλῆσαι τῆς, etc.
(2) Ἁλιέων, ὧν Μωϋσῆς ἑρμηνεύεται ἀναίρεσις ὕδατος, etc. ἀνήλατο, etc.
(3) Δυνάμεως.
(4) Ἐν τῇ.
(5) Ἐν τῷ κόσμῳ.

61. Dixit, et venit cœnomyia,
62. Et ciniphes in omnibus finibus eorum.
63. Posuit pluvias eorum grandinem,
64. Ignem comburentem in terra ipsorum.
65. Et percussit vineas eorum et ficulneas eorum :
66. Et contrivit omne lignum finium eorum,
67. Dixit, et venit locusta,
68. Et bruchus, cujus non erat numerus.
69. Et comedit omne fenum in terra eorum [omnem fructum terræ eorum]:
70. Et comedit omnem fructum terræ eorum [omne fenum in terra eorum].
71. Et percussit omne primogenitum in terra eorum [in terra Ægypti] :
72. Primitias omnis laboris eorum.
73. Et eduxit eos in argento et auro :
74. Et non erat in tribubus eorum infirmus.
75. Lætata est Ægyptus in protectione eorum :
76. Quia incubuit timor eorum super eos.
77. Expandit nubem in protectionem eis :
78. Et ignem ut luceret eis per noctem,
79. Petierunt, et venit coturnix :

A 61. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια,
62. Καὶ σκνῖπες ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν.
63. Ἔθετο τὰς βροχὰς αὐτῶν χάλαζαν,
64. Πῦρ καταφλέγον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν.
65. Καὶ ἐπάταξε τὰς ἀμπέλους αὐτῶν καὶ τὰς συκᾶς αὐτῶν·
66. Καὶ συνέτριψε πᾶν ξύλον ὁρίου αὐτῶν.
67. Εἶπε, καὶ ἦλθεν ἀκρὶς,
68. Καὶ βροῦχος, οὗ οὐκ ἦν ἀριθμός.
69. Καὶ κατέφαγε πάντα χόρτον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν·
70. Καὶ κατέφαγε πάντα τὸν καρπὸν τῆς γῆς αὐτῶν,
71. Καὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν·
B 72. Ἀπαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν.
73. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.
74. Καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν,
75. Εὐφράνθη Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν·
76. Ὅτι ἐπέπεσεν ὁ φόβος αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.
77. Διεπέτασε νεφέλην εἰς σκέπην αὐτοῖς·
78. Καὶ πῦρ τοῦ φωτίσαι αὐτοῖς τὴν νύκτα.
79. Ἤτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα·

ATHANASII INTERPRETATIO.

61. Permisit, et venerunt gentes contra ipsos.
62. Et plaga insanabilis super eorum animas.
63. Reliquit eos obedire doctrinæ dæmonum.
64. Diabolum, qui consumpsit eorum gentem.
65. Animas eorum, quia infructiferæ manebant.
66. Omnem hominem earum tribuum fructum non ferentem,
67. Permisit, ut venirent gentes adversus eos.
68. Gens Romanorum valde eos numero excedens.
69, 70. Perdidit omnem eorum gentem.
71. Et occidit omnem Judæum in Jerusalem; ipsum enim populum Scriptura primogenitum antea dixit.
72. Cum ipsis primoribus interfecerunt omnem eorum multitudinem.
73. Judæos autem ipsi credentes eduxit ex Jerusalem in gratia sua.
74. Et nullus Judæorum credentium inventus est, qui vulneratus fuerit in bello.
75. In eorum interitu.
76. Quia custodiebant eos,
77. Expandit auxilium suum credentibus :
78. Gratiam suam, ut mundum illuminaret,
79. Cœlestia sua dona dedit fidelibus :

61. Συνεχώρησε, καὶ ἦλθε τὰ ἔθνη κατ' αὐτῶν.
62. Καὶ πληγὴ ἀνίατος ἐπὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν.
63. Εἴασεν αὐτοὺς διδαχῇ (1) τῶν δαιμόνων πείθεσθαι.
C 64. Τὸν διάβολον καταφθείροντα τὸ ἔθνος αὐτῶν.
65. Τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ἐπειδὴ ἄκαρποι ἔμενον (2).
66. Πάντα ἄνθρωπον τῶν φυλῶν αὐτῶν μὴ καρποφοροῦντα.
67. Τὰ ἔθνη συνεχώρησεν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν [αὐτούς] (3).
68. Τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων λαὸν ἐκλείποντα (4) [λίαν ἐκλεῖπον] αὐτούς.
69, 70. Ἐξωλόθρευσεν ἅπαν (5) τὸ ἔθνος αὐτῶν.
71. Καὶ ἐφόνευσε πάντα Ἰουδαῖον ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸν γὰρ τὸν λαὸν ἡ Γραφὴ πρωτότοκον ἔλεγε πρότερον.
72. Ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῶν ἐφόνευσαν πᾶν τὸ πλῆθος αὐτῶν.
73. Τοὺς δὲ πιστεύσαντας αὐτῷ Ἰουδαίους ἐξήγαγεν
D ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ χάριτι αὐτοῦ.
74. Καὶ οὐχ εὑρέθη τις τῶν πιστευσάντων Ἰουδαίων ὁ πληγεὶς ἐν τῷ πολέμῳ.
75. Ἐπὶ τῇ (6) ἀπωλείᾳ αὐτῶν.
76. Ὅτι ἐφρουροῦντο (7) αὐτούς.
77. Τὴν βοήθειαν αὐτοῦ ἥπλωσε τοῖς πιστεύουσι (8)·
78. Τὴν χάριν (9) αὐτοῦ φωτίσαι τὸν κόσμον.
79. Τὰ χαρίσματα αὐτοῦ ἔδωκε τοῖς πιστοῖς·

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῇ διδαχῇ
(2) Διέμενον.
(3) Αὐτόν habet etiam cod. Vat.
(4) Ἐκλίχοντα. Forte legendum ἐκλιχνεύοντα.
(5) Πάντα.
(6) Ἐν τῇ.
(7) Ἐφοβοῦντο.
(8) Αὐτοῦ τοῖς πιστοῖς.
(9) Καὶ τὴν χάριν, etc.

80. Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἐνέπλησεν αὐτούς. A
81. Διέῤῥηξε πέτραν, καὶ ἐῤῥύησαν ὕδατα·
82. Ἐπορεύθησαν ἐν ἀνύδροις ποταμοί.
83. Ὅτι ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου αὐτοῦ,
84. Τοῦ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.
85. Καὶ ἐξήγαγε τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει·
86. Καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν εὐφροσύνῃ.
87. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν·
88. Καὶ πόνους λαῶν κατεκληρονόμησαν.
89. Ὅπως ἂν φυλάξωσι τὰ δικαιώματα αὐτοῦ·
90. Καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐκζητήσωσι.

80. Et pane cœli saturavit eos [panem cœli dedit eis].
81. Disrupit petram, et fluxerunt aquæ:
82. Abierunt [Et abierunt] in siccis flumina.
83. Quoniam memor fuit verbi sancti sui
84. Quod habuit ad Abraham puerum suum.
85. Et eduxit populum suum in exsultatione:
86. Et electos suos in lætitia.
87. Et dedit illis regiones gentium:
88. Et labores populorum possederunt.
89. Ut custodiant justificationes ejus:
90. Et legem ejus requirant [requirent].

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΕ'.

1. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός·
2. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου; B
4. Ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;
5. Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ (a) ποιοῦντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ.

Alleluia. *PSAL. CV.*

1. Confitemini Domino, quoniam bonus.
2. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
3. Quis loquetur potentias Domini?
4. Auditas faciet omnes laudes ejus?
5. Beati qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore.

(a) Vers. 6. Καὶ ποιοῦντες, etc. V. 7. Μνήσθητι, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

80. Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν (1) εἰς μετάληψιν (a).

81. Τὴν πλευρὰν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ (2) διήνοιξε, καὶ ἐπότισε τὸν κόσμον.

82. Ἐπορεύθησαν ἐν τοῖς ἔθνεσιν οἱ εὐαγγελισταί.

83, 84. (3) Οὗ ἐπηγγείλατο λέγων τῷ Ἀβραάμ· Ἐν τῇ πίστει σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη.

85. Ἐκ τοῦ κόσμου τούτου τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ἐῤῥύσατο. C

86. Καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἐν χαρᾷ.

87. Τὰς αἰωνίους ἀνέπαλιν (4).

88. Τὰς μονὰς τῶν ἁγίων.

89. Ἀτελευτήτως διαμένωσιν (5) εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Θεοῦ.

90. Καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐξακριβώσαντες πληρώσουσι.

80. Filium suum unigenitum dedit in participationem.

81. Latus Filii sui aperuit, et potum dedit mundo.

82. Abierunt in gentes Evangelii præcones.

83, 84. Quod promiserat Abraham dicens. In fide tua benedicentur omnes gentes [26].

85. Ex hoc mundo fideles suos liberavit.

86. Et sanctos suos in gaudio.

87. Æterna refrigeria.

88. Sanctorum mansiones.

89. In sempiternum permaneant in Dei baptismo.

90. Et legem ejus accurate ac diligenter impleant.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν*.

Titulus appositus continet: *Alleluia;* quod interpretatur *laudate eum qui Deus est.*

Ἐξαγγείλατε αὐτῷ τὰς προτέρας ἐν τῇ ἀγνοίᾳ D ὑμῶν πράξεις, ὅτι ἀγαθός ἐστιν.

2. Καὶ ἀδιάλειπτον τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

3, 4. Τίς δυνηθῇ διηγήσασθαι μόνον τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου, ἃς παρέχει τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα ἀκούοντες ὑμνῶσιν (7) αὐτόν;

5. (8) Μακάριοι οἱ πιστεύοντες, ὅτι ἔστι κρίσις, καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ποιοῦντες ἀγαθόν.

1. Enuntiate ipsi priores vestras actiones, quas in ignorantia commisistis, quoniam bonus est.

2. Et indefectibilis misericordia ejus.

3, 4. Quis poterit narrare solum beneficentias Domini, quas præbet hominibus, ut audientes laudent eum?

5. Beati credentes, quod est judicium, et facientes justitiam, et nocte ac die bonum operantes.

[26] Gen. XXII, 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἔδωκεν αὐτοῖς, etc.
(2) *Αὐτοῦ* deest.
(3) N. 83, Οὗ, etc. N. 84, 85. Ἐκ τοῦ.
(4) Ἀναπαύσεις.
(5) Διαμείνωσιν.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(7) Ὑμνοῦσιν.
(8) N. 5, Μακάριοι usque ad κρίσις. N. 6. Καὶ νυκτός, etc. τὸ ἀγαθόν. Desunt καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην.

(a) Μετάληψις, *communio* seu participatio Eucharistiæ. Vid. *Lex.* Suic.

6. Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui:
7. Visita nos in salutari tuo.
8. Ad videndum in bonitate electorum tuorum,
9. Ad lætandum in lætitia gentis tuæ,
10. Ut lauderis cum hæreditate tua.
11. Peccavimus cum patribus nostris:
12. Injuste egimus, iniquitatem fecimus.
13. Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua:
14. Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ:
15. Et irritaverunt ascendentes in mare Rubrum.
16. Et salvavit eos propter nomen suum:
17. Ut notam faceret potentiam suam.
18. Et increpuit mare Rubrum, et exsiccatum est;
19. Et deduxit eos in abysso sicut in deserto,
20. Et salvavit eos de manu odientis [odientium]:
21. Et redemit eos de manu inimicorum.

A 6. Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου·
7. Ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου.
8. Τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου,
9. Τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου,
10. Τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου.
11. Ἡμάρτομεν μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν·
12. Ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν.
13. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν Αἰγύπτῳ οὐ συνῆκαν τὰ θαυμάσιά σου·
14. Οὐκ ἐμνήσθησαν τοῦ πλήθους τοῦ ἐλέους σου·
15. Καὶ παρεπίκραναν ἀναβαίνοντες ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ.
16. Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ·
B 17. Τοῦ γνωρίσαι τὴν δυναστείαν αὐτοῦ.
18. Καὶ ἐπετίμησε τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐξηράνθη·
19. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἀβύσσῳ ὡς ἐν ἐρήμῳ.
20. Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ χειρὸς μισοῦντος·
21. Καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Memento nostri, Domine, quoniam tibi placuit ut venires ad eos qui credituri erant.
7. Visita nos infirmos in passione tua,
8. Ad faciendam misericordiam nobiscum in bonitate, quam facis erga Dei electos.
9. Ad lætandum in gratia, quam præbes sanctis tuis.
10. Ut digni efficiamur beatitudine eorum, qui beneplacent tibi.
11, 12. Nos et patres nostri crucifigentes te inique egimus.
13. Patres nostri, cum in tenebris essent, non intellexerunt magnitudinem misericordiæ tuæ.
14. Non recordati sunt immensitatis misericordiæ tuæ, qui cum Deus esses, dignatus es hominem fieri, et manifestari hominibus,
15. Et mente elati irritaverunt te mundana turpitudine.
16. Et eorum infirmos, aut a diabolo possessos salvavit propter benignitatem nominis sui.
17. Ut ostenderet ipsis suam potentiam.
18. Et increpuit verbo gratiæ suæ peccatum mundi, et mortificavit illud.
19. Et credentes ei deduxit in baptismo, in illuminatione ut filios Israel in eremo.
20, 21. Baptismus principes Satanæ mortificavit.

6. Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ὅτι εὐδοκεῖς τοῦ ἐλθεῖν [πρὸς] τοὺς πιστεύσοντας (1).
7. Ἐπίσκεψαι ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς ἐν τῷ πάθει σου·
8. Τοῦ δὲ ἡμᾶς (2) ἐλεῆσαι ἐν τῇ ἀγαθότητι ἣν ποιεῖν [ποιεῖς] τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ.
C 9. Τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ χάριτι ἣν (3) παρέχεις τοῖς ἁγίοις σου.
10. Τοῦ ἀξιωθῆναι μακαριασμοῦ (4) τῶν εὐαρεστησάντων σοι.
11, 12. Ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ σταυρώσαντές σε ἠνομήσαμεν.
13. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν (5) σκότει ὄντες οὐ συνῆκαν τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐσπλαγχνίας σου.
14. Οὐκ ἐμνήσθησαν τὸ ἀμέτρητον (6) ἐλέους σου, ὅτι Θεὸς ὢν ἠξίωσας ἄνθρωπος γενέσθαι, καὶ ὀφθῆναι τοῖς ἀνθρώποις.
15. Καὶ παρεπίκρανάν σε ἐπαιρόμενοι τῇ διανοίᾳ ἐν (7) τῇ αἰσχύνῃ τοῦ κόσμου.
16. Καὶ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτῶν, ἢ καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἔσωσε διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ φιλάνθρωπον.
D 17. Ἵνα φανερώσῃ αὐτοῖς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ.
18. Καὶ ἐπετίμησε διὰ τοῦ λόγου τῆς χάριτος αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ κόσμου, καὶ ἐνέκρωσεν αὐτήν.
19. Καὶ τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ ὡδήγησεν ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν φωτισμῷ· ὡς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ.
20, 21. (8) Τὸ βάπτισμα τοὺς ἄρχοντας τοῦ Σατανᾶ ἐθανάτωσεν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐλθεῖν, καὶ σῶσαι τοὺς πιστεύοντάς σοι.
(2) Τοῦ καὶ ἡμᾶς, etc. ἣ ποιεῖς τοῖς ἐκλεκτοῖς, etc.
(3) Ἥ.
(4) Τοῦ μακαρισμοῦ.
(5) Ἐν τῷ, etc.
(6) Ἄμετρον.
(7) Διανοίᾳ κατὰ σοῦ, ἐν, etc.
(8) N. 20, 21, 22. Τό, etc. N. 23. Πάντας γὰρ αὐτούς, etc

22. Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς·
23. Εἷς ἐξ αὐτῶν οὐχ ὑπελείφθη.
24. Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ.
25. Καὶ ᾖσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.

26. Ἐτάχυναν, ἐπελάθοντο τῶν ἔργων αὐτοῦ·
27. Οὐχ ὑπέμειναν τὴν βουλὴν αὐτοῦ.
28. Καὶ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ·
29. Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ.
30. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ αἴτημα αὐτῶν·
31. Ἐξαπέστειλε πλησμονὴν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν.
32. Καὶ παρώργισαν τὸν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ,
33. Τὸν (a) Ἀαρὼν τὸν ἅγιον Κυρίου.
34. Ἠνοίχθη ἡ γῆ, καὶ κατέπιε Δαθάν·
35. Καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρών.
36. Καὶ ἐξεκαύθη πῦρ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν·
37. Φλὸξ κατέφλεξεν ἁμαρτωλούς.

(a) Τόν deest.

A 22. Operuit aqua tribulantes eos:
23. Unus ex eis non remansit.
24. Et crediderunt verbo ejus [verbis]:
25. Et cecinerunt laudem [laudaverunt laudem] ejus.
26. Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus:
27. Et non sustinuerunt consilium ejus.
28. Et concupierunt concupiscentiam in deserto:
29. Et tentaverunt Deum in inaquoso.
30. Et dedit eis petitionem ipsorum:
31. Misit saturitatem in animas eorum.
32. Et irritaverunt Moysen in castris,
33. Aaron sanctum Domini.
34. Aperta est terra, et deglutivit Dathan:
35. Et operuit super congregationem Abiron.
36. Et exarsit ignis in synagoga eorum.
B 37. Flamma combussit peccatores.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22, 23. Πάντας γὰρ συνέτριψεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

24. Οἱ βαπτισθέντες ἐπίστευσαν τοῖς ῥηθεῖσι παρ' αὐτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ τῆς ἀποκειμένης βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

25. Καὶ ἐδόξασαν αὐτόν.

26. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων

27. Οὐ διέμειναν ἐν τῷ νόμῳ καὶ ταῖς φωναῖς τῶν προφητῶν.

28. Καὶ μᾶλλον ἠγάπησαν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κόσμου τούτου.

29. Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ταῖς μὴ ἐχούσαις χάριν Θεοῦ, λέγοντες αὐτῷ· *Σημεῖον θέλομεν ἰδεῖν ἀπὸ σοῦ.*

30. Ὅπερ (1) ἠθέλησαν.

31. Ἐκ τῶν πέντε (2) ἄρτων, καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐχόρτασεν αὐτούς.

32, 33. (3) Καὶ ἐπέμειναν παροργίζοντες τὸν Υἱὸν ἐν τῷ κόσμῳ. *Μωϋσῆς* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀνάληψις*, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀνελήφθη γάρ. *Ἀαρὼν* ἑρμηνεύεται *ὄρος δυνάμεως*· τὸν οὖν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγει, τὸν κατὰ φύσιν ἅγιον.

34. Ἠνοίχθη ἡ ψυχὴ τῶν ἀπειθούντων τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἑαυτοὺς τὴν ἁμαρτίαν [ἡ ἁμαρτία] αὐτῶν· *Δαθὰν* γὰρ *κρίσις δεδομένη* ἑρμηνεύεται (4).

35. *Ἀβειρὼν* ἑρμηνεύεται *πατέρων ὑψηλῶν*. Ἐκάλυψεν οὖν ἡ ἁμαρτία τὴν συναγωγὴν τὸ μὲν πρῶτον τῶν Πατέρων τῶν ἁγίων, [δεύτερον δὲ] τῶν ἀρχόντων (5) τῶν τετυφλωμένων.

36. Καὶ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

37. Καὶ ἀνομία κατηνάλωσεν αὐτούς.

22, 23. Omnes enim contrivit in aqua.

24. Baptizati autem crediderunt ea quæ dicta sunt in Evangeliis de regno cœlorum, quod eis repositum est.

25. Et glorificaverunt eum.

26. Populus Judæorum.

27. Non permanserunt in lege et dictis prophetarum.

C 28. Et magis dilexerunt mundi hujus oblectationem.

29. Et tentaverunt Deum in cordibus eorum gratiam Dei non habentibus, dicentes ipsi: *Volumus a te signum videre* [26].

30. Quod voluerunt.

31. Quinque panibus, et rursus septem satiavit eos [27].

32, 33. Et perseveraverunt irritantes Filium in mundo. *Moyses* enim interpretatur *assumptio*, quod convenit Dei Filio, qui assumptus est. *Aaron* interpretatur *mons virtutis*: itaque significat Dei Filium, qui secundum naturam sanctus est.

34. Aperta est anima non obtemperantium Domino, et peccatum eorum suscepit ipsos; nam *Dathan judicium datum* interpretatur.

D 35. *Abiron* interpretatur *pater excelsus*. Peccatum igitur cooperuit synagogam antea Patrum sanctorum, et deinde principum eorum, qui excæcati sunt.

36. Et abundavit peccatum in corde eorum.

37. Et iniquitas consumpsit eos

[26] Matth. XII, 32. [27] Matth. XIV, 16; XV, 34; Marc. VI, 38; VIII, 1; Joan. VI, 10.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὅπερ, etc.
(2) Πέντε γάρ.
(3) N. 32. Καὶ ἐ. π. τ. Υἱ. τοῦ Θεοῦ usque ad ἀνελήφθη γάρ. N. 33. Ἀαρὼν ἑ. ὄ. δυνατόν, etc.
(4) Ἔλαβον ἐφ' ἑαυτοὺς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν. Δαθὰν γὰρ ἑρμηνεύεται κρίσις δεδομένη.
(5) Τὸ δὲ δεύτερον βούλεται ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀρχόντων, etc.

38. Et fecerunt vitulum in Choreb :
39. Et adoraverunt sculptile.
40. Et mutaverunt gloriam suam
41. In similitudinem vituli comedentis fenum.
42. Et obliti sunt Deum, qui salvavit eos :

43. Qui fecit magnalia in Ægypto,
44. Mirabilia in terra Cham,
45. Terribilia in mari Rubro.
46. Et dixit ut disperderet eos :
47. Si non Moyses electus ejus
48. Stetisset in confractione in conspectu ejus,
49. Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.

50. Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem :
51. Non crediderunt verbo ejus.
52. Et murmuraverunt [murmurabant] in tabernaculis suis :

(a) Καί deest.

A 38. Καὶ ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρὴβ·
39. Καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ.
40. Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ
41. Ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον.
42. Καὶ (a) ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτούς·

43. Τοῦ ποιήσαντος μεγάλα ἐν Αἰγύπτῳ,
44. Θαυμάσια ἐν γῇ Χάμ,
45. Φοβερὰ ἐπὶ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς.
46. Καὶ εἶπε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς·
47. Εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ
48. (b) Ἔστη ἐν τῇ θραύσει ἐνώπιον αὐτοῦ,
49. Τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς.

50. Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν·
B 51. Οὐκ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ.
52. Καὶ ἐγόγγυσαν [ἐγόγγυζον] ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν·

(b) Vers. 48 omissus est ab antiquo scriptore.

ATHANASII INTERPRETATIO.

38. Et fecerunt sibi ipsis cor insipiens in mentis suæ obcæcatione. *Choreb* enim interpretatur *exsiccatio*, qualis est cæcitas.

39. Et in servitutem redacti sunt a peccato.

40. Et gloriam intellectus, quem dedit eis Deus, transmutaverunt in mentem reprobam.

41. Et assimilati sunt jumento insipienti, et quemadmodum illud fenum edit, quod in ignem mittitur, ita et isti peccatum suscipiunt, quod in combustionem projicitur.

42. Et obliti sunt Salvatorem mundi.

43. Qui magna fecit in tenebris mundi; *Ægyptus* enim *tenebræ* interpretatur.

44. In synagoga Judæorum. *Cham* enim *audax* interpretatur, qualis est Judæorum populus.

45. Terribilia in mundo iniquitatis.

46. Et dixit Pater, ut disperderet eos.

47, 48. Nisi Filius ejus stetisset in cruce dicens : *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt* [28].

49. Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos. *Moyses* enim *assumptio* interpretatur, quod convenit Domino nostro Jesu, qui assumptus est.

50. Deiparam Mariam injuriis afficientes, et Domino de ipsa dicentes : *Nos ex fornicatione nati non sumus* [29].

51. Non crediderunt, quod Filius Dei esset.

52. Murmuraverunt in se ipsis dicentes : *Nonne hic est fabri filius* [30] ?

38. Καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀσύνετον καρδίαν ἐν τῇ πηρώσει τῆς διανοίας αὐτῶν. *Χωρὴβ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ξηρασμός*, ὅπερ ἐστὶ πήρωσις.

39. Καὶ ἐδουλώθησαν τῇ ἁμαρτίᾳ.

C 40. Καὶ τὴν (1) δόξαν τῆς συνέσεως, ἧς ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς, μετέβαλον εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

41. Καὶ ὡμοιώθησαν κτήνει ἀσυνέτῳ, καὶ ὥσπερ ἐκεῖνα χόρτον ἐσθίει τὸν εἰς τὸ πῦρ βαλλόμενον, οὕτως καὶ οὗτοι τὴν ἁμαρτίαν μεταλαμβάνουσι τὴν εἰς καῦσιν βαλλομένην.

42. Καὶ ἐπελάθοντο τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου.

43. Τοῦ ποιήσαντος μεγάλα ἐν τῷ σκότει τοῦ κόσμου. *Αἴγυπτος* γὰρ *σκότος* ἑρμηνεύεται (2).

44. Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων. *Χὰμ* γὰρ *τολμηρὸς* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.

45. Φοβερὰ ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἀνομίας.

46. Καὶ εἶπεν ὁ Πατὴρ τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς.

D 47, 48. Εἰ μὴ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ἔστη (3) ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ λέγων· *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν*.

49. Ὅπως ἀποστρέψῃ τὸν θυμὸν αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς. *Μωϋσῆς* γὰρ *ἀνάληψις* ἑρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς· ἀνελήφθη γάρ.

50. Τὴν Θεοτόκον Μαρίαν ὀνειδίζοντες, τῷ Κυρίῳ περὶ αὐτῆς καὶ λέγοντες· *Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα*.

51. Οὐκ ἐπίστευσαν, ὅτι ὁ Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ.

52. Ἐγόγγυζον καθ' ἑαυτοὺς λέγοντες· *Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;*

[28] Luc. xxiii, 34. [29] Joan. viii, 41. [30] Matth. xiii, 55; Joan. vi, 42.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 40. Καὶ τὴν etc., usque ad ἀσυνέτῳ. N. 41. Καὶ ὥσπερ, etc.

(2) Ἑρμηνεύεται σκότωσις.

(3) Ἔστη non legitur.

53. Οὐκ εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου.
54. Καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς,
55. Τοῦ καταβαλεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ.
56. Καὶ τοῦ καταβαλεῖν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι.
57. Καὶ διασκορπίσαι αὐτοὺς ἐν ταῖς χώραις.
58. Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ·
59. Καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν.
60. Καὶ παρώξυναν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν·
61. Καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἡ πτῶσις.
62. Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξιλάσατο·
63. Καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.
64. Καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην,
65. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἕως τοῦ αἰῶνος.
66. Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας·
67. Καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτούς.
68. Ὅτι παρεπίκραναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ·
69. Καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ.

A 53. Non exaudierunt vocem Domini.
54. Et elevavit manum suam super eos,
55. Ut prosterneret eos in deserto.
56. Et ut dejiceret semen eorum in nationibus :
57. Et dispergeret eos in regionibus.
58. Et initiati sunt Beelphegor :
59. Et comederunt sacrificia mortuorum.
60. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis :
61. Et multiplicata est in eis ruina.
62. Et stetit Phinees et placavit :
63. Et cessavit quassatio.
64. Et reputatum est ei in justitiam,
65. In generationem et generationem usque in
B sempiternum.
66. Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis :
67. Et vexatus est Moyses propter eos.
68. Quia exacerbaverunt spiritum ejus :
69. Et distinxit in labiis suis.

ATHANASII INTERPRETATIO

53. Οὐκ εἰσήκουσαν τῆς μαρτυρίας τοῦ Πατρὸς ἐπ' οὐρανῶν βοώσης (1)· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*.
54. Καὶ ὠργίσθη αὐτοῖς (2).
55. Τοῦ συναπολέσθαι (3) αὐτοὺς τῇ ἁμαρτίᾳ.
56. Καὶ τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς τῇ τῶν ἐθνῶν ἀναστροφῇ.
57. Καὶ ἀποστρέψαι (4) αὐτοὺς ἐν ταῖς τοῦ βίου ἀπάταις.
58. Καὶ ἐλάτρευσαν τῷ διαβόλῳ διὰ τῆς ἀνομίας· *Βεελφεγὼρ* γὰρ ἑρμηνεύεται *εἶδος ἀσχημοσύνης, καὶ δαιμοχαιρῶν*.
59. Καὶ μετέλαβον τὰς ἐπιθυμίας τὰς νεκρούσας τὴν ψυχὴν αὐτῶν.
60. Ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν.
61. Καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν συνέπεσε τῇ ἁμαρτίᾳ.
62. Καὶ Στέφανος πάλιν προσηύξατο περὶ αὐτῶν λιθαζόμενος λέγων· *Κύριε, μὴ θήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην*. *Φινεὲς* γὰρ ἑρμηνεύεται *στόμα αὐτοῦ σιγῶν*· τοῦτο γὰρ εἰπὼν ἐκοιμήθη.
63. Καὶ ἐπαύσατο ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.
64, 65. Καὶ ἐλογίσθη τῷ Στεφάνῳ εἰς δικαιοσύνην.
66. Καὶ παρώργισαν τὸν Κύριον μὴ πιστεῦσαι (5) τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ.
67. Καὶ ἠσθένησεν ὁ νόμος δι' αὐτούς.
68. Ὅτι παρώργισε τὸν λαλήσαντα δι' αὐτοῦ (6).
69. Οὐκ ἔτι ἐλάλει αὐτοῖς ὁ νόμος.

53. Non exaudierunt Patris testimonium e cœlis clamans : *Hic est Filius meus dilectus* [31].
54. Et iratus est eis.
C 55. Ut ipsos perderet cum peccato.
56. Et ut traderet eos gentium subversioni.
57. Et averteret eos in deceptiones vitæ.
58. Et coluerunt diabolum per iniquitatem : *Beelphegor* enim interpretatur *species deformitatis, et dæmonem amans*.
59. Et acceperunt concupiscentias occidentes eorum animam.
60. In peccatis eorum.
61. Et multitudo eorum concidit peccato.
62. Et rursus Stephanus cum lapidaretur oravit pro eis dicens : *Domine, ne statuas illis hoc peccatum* [32]. *Phinees* enim interpretatur *os ejus silens*
D hoc enim dicens obdormivit.
63. Et cessavit ira Dei.
64, 65. Et reputatum est Stephano in justitiam.
66. Et irritaverunt Dominum ejus baptismo non credendo.
67. Et lex infirmata est propter eos.
68. Quia irritaverunt loquentem per eum.
69. Non amplius eis loquebatur lex.

[31] Matth. XVII, 5. [32] Act. VII, 59.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Βοῶντος, etc., ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα.
(2) Ἐπ' αὐτούς.
(3) Συναπολέσαι.
(4) Ἀποῤῥῖψαι.
(5) Πιστεύσαντες.
(6) Παρώργισαν τ. λ. ἐν αὐτῷ.

70. Non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis: A
71. Et commisti sunt inter gentes:
72. Et didicerunt opera eorum.
73. Et servierunt sculptilibus eorum:
74. Et factum est illis in scandalum.
75. Et immolaverunt filios suos, et filias suas dæmoniis.
76. Et effuderunt sanguinem innocentem,
77. Sanguinem filiorum suorum et filiarum,
78. Quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
79. Et cæde polluta est terra in sanguinibus [eorum]:
80. Et contaminata est [terra] in operibus eorum:
81. Et fornicati sunt in adinventionibus suis. B
82. Et iratus est furore Dominus in populum suum:
83. Et abominatus est hæreditatem suam.
84. Et tradidit eos in manus inimicorum [gentium]:
85. Et dominati sunt eorum, qui oderunt eos.
86. Et tribulaverunt eos inimici eorum:
87. Et humiliati sunt sub manibus eorum:

70. Οὐκ ἐξωλόθρευσαν τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς·
71. Καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι·
72. Καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν.
73. Καὶ ἐδούλευσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν·
74. Καὶ ἐγενήθη αὐτοῖς εἰς σκάνδαλον.
75. Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις.
76. Καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῷον,
77. Αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων,
78. Ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν.
79. Καὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασι [αὐτῶν]·
80. Καὶ ἐμιάνθη [ἡ γῆ] ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν·
81. Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.
82. Καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ·
83. Καὶ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.
84. Καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐνθρῶν·
85. Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ μισοῦντες αὐτούς.
86. Καὶ ἔθλιψαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν·
87. Καὶ ἐταπεινώθησαν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

70. Non projecerunt carnales concupiscentias, quas dixit illis Dominus.
71. Et adhæserunt dæmonibus.
72. Et didicerunt eorum doctrinas.
73. Iniquitatibus. C
74. Et comprehensi sunt in illis.
75. Corpora et animas eorum interfecerunt in peccato.
76-78. Et dedecoraverunt genus eorum electum redigentes in servitutem animas, et eorum corpora per ea, quibus perpetraverunt iniquitatem. *Chanaan* enim interpretatur *adoratio iniquitatis*.
79, 80. Et mortificata est tota Judæorum synagoga in peccatis.
81. Adhærentes dæmonibus, et discedentes a Deo.
82. Et iratus est in populum antea suum.
83. Ipsos Judæos.
84. Permisit, ut in eos dominarentur contrariæ potestates. D
85. Dæmones.
86. In servitutem redegerunt eos potestates inimici.
87. Et subjugati sunt a potestatibus immundorum spirituum.

70. Οὐκ ἀπέῤῥιψαν τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἃς εἶπεν αὐτοῖς Κύριος.
71. Καὶ ἐκολλήθησαν τοῖς δαίμοσι.
72. Καὶ ἔμαθον τὰς διδαχὰς αὐτῶν.
73. Ταῖς ἀνομίαις.
74. Καὶ ἐπαγιδεύθησαν ἐν αὐτοῖς (1).
75. Τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐθανάτωσαν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.
76-78. Καὶ κατῄσχυναν τὸ γένος αὐτῶν τὸ ἐκλεκτὸν δουλώσαντες τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν, δι' ὧν ἐπετέλουν τὴν ἀνομίαν. *Χαναὰν* γὰρ ἑρμηνεύεται *προσκύνησις ἀνομίας* (2).
79, 80. (3) Καὶ ἐνεκρώθη ὅλη ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις.
81. Κολληθέντες τοῖς δαίμοσι, καὶ ἀποστάντες τοῦ Θεοῦ.
82. Καὶ ὠργίσθη ἐπὶ τὸν πρότερον λαὸν αὐτοῦ.
83. Αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους.
84. Συνεχώρησεν αὐτοὺς καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
85. Οἱ δαίμονες.
86. Κατεδουλώσαντο αὐτοὺς αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις.
87. Καὶ ὑπετάγησαν ὑπὸ τὰς ἐξουσίας τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐταῖς.
(2) Προσκυνῶν ἀνομίαν.
(3) N. 79. Καί, etc. ἁμαρτίαις αὐτῶν. N. 80, 81. Κολληθέντες, etc., ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

88. Πλεονάκις ἐῤῥύσατο αὐτούς· A
89. Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν·
90. Καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν.
91. Καὶ εἶδε Κύριος ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς·
92. Ἐν τῷ αὐτὸν εἰσακοῦσαι τῆς δεήσεως αὐτῶν.
93. Καὶ ἐμνήσθη τῆς διαθήκης αὐτοῦ·
94. Καὶ μετεμελήθη κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.
95. Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμούς,
96. Ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς.
97. Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν·
98. Καὶ ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν·
99. Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ·
100. Τοῦ ἐγκαυχᾶσθαι ἐν τῇ αἰνέσει σου. B
101. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ·
102. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
103. Καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· Γένοιτο, γένοιτο.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. *ΡϚ'.*

1. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός·

88. Sæpe liberavit eos.
89. Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo:
90. Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.
91. Et vidit Dominus, cum ipsi tribularentur:
92. Et audivit orationem eorum.
93. Et memor fuit testamenti sui:
94. Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.
95. Et dedit eos in misericordias,
96. In conspectu omnium, qui ceperant eos.
97. Salvos nos fac, Domine Deus noster:
98. Et congrega nos de nationibus:
99. Ut confiteamur nomini sancto tuo:
100. Et gloriemur in laude tua.
101. Benedictus Dominus Deus Israel:
102. A sæculo, et usque in sæculum.
103. Et dicet omnis populus: Fiat, fiat.

Alleluia. PSAL. CVI.

1. Confitemini Domino, quoniam bonu

ATHANASII INTERPRETATIO.

88. Πολλάκις συνεχώρησεν αὐτούς.
89. Αὐτοὶ δὲ παρώργιζον αὐτὸν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ αὐτῶν.
90. Καὶ κατενύγησάν τινες αὐτῶν.
91. Τοὺς (1) λυπουμένους αὐτῶν. C
92. Καὶ δεομένων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσεν αὐτῶν.
93. Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι καὶ αὐτοὶ σπέρμα Ἀβραὰμ εἰσι.
94. Καὶ ἐσπλαγχνίσθη.
95. Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἐλέους (2).
96. Καὶ ἐναντιοῦσθαι τοῖς δαίμοσι τοῖς αἰχμαλωτεύσασιν αὐτούς.
97. Καὶ τοῦ βοᾷν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν.
98. Ἐκ (3) τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
99. Τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν.
100. Ἐν (4) τοῖς προστάγμασί σου.
101. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τῶν διανοιῶν τῶν ὁμολογούντων σε, ὅτι Θεὸς εἶ. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Ἰσραήλ, *νοῦς ὁρῶν τὸν* (5) *Θεόν*. D
102. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν μέλλοντα.
103. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῶν πιστῶν λέγει· Ἀμὴν, ἀμήν.

88. Sæpe condonavit eis.
89. Ipsi autem irritaverunt eum in infidelitate sua.
90. Et aliqui eorum compuncti sunt.
91. Ipsos contristatos.
92. Et deprecantibus ipsis illum, exaudivit eos.
93. Et recordatus est, quod et ipsi semen Abraham sunt.
94. Et misertus est.
95. Et dedit eos in cognitionem misericordiæ.
96. Et repugnare dæmonibus redigentibus eos in captivitatem.
97. Et clamare ad eum per baptismum: Domine Deus noster.
98. Ex contrariis potestatibus.
99. Peccata nostra.
100. In præceptis tuis.
101. Benedictus Dominus Deus mentium confitentium te Deum esse. Ita enim interpretatur Israel, *mens videns Deum*.
102. A præsenti sæculo, et in futurum.
103. Et universus fidelium populus dicat: Amen, amen.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἑρμηνεύεται, *αἰνέσατε, καὶ* (6) *ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν*.

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, quod interpretatur, *laudate, et exaltate eum, qui Deus est.*

1. (7) Προσαγάγετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ.

1. Afferte animas vestras Domino.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ εἶδε Κύριος τούς, etc.
(2) Ἐλθεῖν.
(3) Καὶ ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς ἐκ, etc.
(4) Τοῦ ἐγκαυχᾶσθαι ἐν etc.
(5) *Τόν* deest.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Deest *καί*.
(7) N. 1. Προσαγάγετε, usque ad ἐστιν. N. 2. Ὅτι, etc.

2. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
3. Dicant qui redempti sunt a Domino :
4. Quos redemit de manu inimici :
5. Et de regionibus congregavit eos :
6. A solis ortu, et occasu, ab aquilone, et mari.
7. Erraverunt in solitudine in inaquoso :
8. Viam civitatis habitaculi non invenerunt
9. Esurientes, et sitientes :
10. Anima [Animæ] eorum in ipsis defecit [defecerunt].
11. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur :
12. Et de necessitatibus eorum eripuit eos.
13. Et deduxit eos in viam rectam,
14. Ut irent in civitatem habitationis.
15. Confiteantur Domino misericordiæ ejus,
16. Et mirabilia ejus filiis hominum.
17. Quia satiavit animam inanem :
18. Et animam esurientem satiavit bonis.

A 2. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Εἰπάτωσαν οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου·
4. Οὓς ἐλυτρώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ·
5. Καὶ ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγεν αὐτούς·
6. Ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ δυσμῶν, καὶ βοῤῥᾶ, καὶ θαλάσσης.
7. Ἐπλανήθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν ἀνύδρῳ·
8. Ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὗρον
9. Πεινῶντες, καὶ διψῶντες·
10. Ἡ ψυχὴ [Αἱ ψυχαὶ] αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλιπε [ἐξέλιπον].
11. Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς·
12. Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐῤῥύσατο αὐτούς.
13. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν,
B 14. Τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου.
15. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ,
16. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
17. Ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν·
18. Καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Quoniam bonus est, quoniam infinita est misericordia ejus.
3. Dicant liberati a Domino per baptismum, quoniam bonus, et indeficiens est misericordia ejus.
4. Diaboli.
5. Et circuivit Jesus urbes et regiones prædicans regnum Dei, et sanans omnem morbum et omnem infirmitatem.
6. A populo Judæorum, et gentium.
7. Erraverunt in mundo in idololatria, et omni actione infructifera.
8. Præceptum cœlestis civitatis non invenerunt.
9. Ut refocillarentur eorum animæ.
10. Exarserunt, et consumptæ sunt eorum animæ a peccato.
11. Et clamaverunt ad Deum cum possiderentur a peccato.
12. De adversariis potestatibus.
13. In fidem veritatis suæ.
14. Ut invenirent requiem in superna Jerusalem.
15. Narrabunt omnibus misericordias ejus.
16. Immensam ejus bonitatem filiis hominum.
17. Qui confortavit omnem animam infirmam.
18. Et implevit donis Spiritus sui boni.

2. Ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ὅτι ἀτελεύτητον τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Εἰπάτωσαν οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου τῷ βαπτίσματι, ὅτι ἀγαθὸς, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀδιάλειπτόν C ἐστι (1).
4. Τοῦ διαβόλου.
5. Καὶ περιῆγεν ὁ (2) Ἰησοῦς τὰς πόλεις, καὶ τὰς χώρας κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰώμενος πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν.
6. Ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν.
7. Ἐπλανήθησαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ καὶ πάσῃ πράξει ἀκάρπῳ.
8. (3) Ἐντολὴν τῆς ἐπουρανίου πόλεως οὐχ εὗρον.
9. Ἵνα ἀναπαύσωνται αἱ ψυχαὶ αὐτῶν.
10. Ἐξεκαίοντο, καὶ κατετήκοντο αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.
11. Καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν, ὅτι κατεδυναστεύοντο ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.
12. Ἐκ (4) τῶν ἐναντίων δυνάμεων.
D 13. Εἰς τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ.
14. Τοῦ εὑρεῖν αὐτοὺς ἀνάπαυσιν τῇ (5) ἄνω Ἱερουσαλήμ.
15. Διηγήσονται πᾶσι τὰ ἐλέη αὐτοῦ.
16. Καὶ τὴν ἀμέτρητον αὐτοῦ ἀγαθότητα τοῖς (6) υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
17. Ὅτι πᾶσαν ψυχὴν ἀσθενῆ (7) ἐνεδυνάμωσεν.
18. Καὶ ἐνέπλησε τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐν τῷ βαπτίσματι ὑπὸ Κυρίου, etc., διαπαντός ἐστιν.
(2) Περιῆγε γὰρ ὁ, etc.
(3) N. 8. Ἐντολὴν usque ad αὐτῶν. N. 9. Ἐξεκαίοντο, etc.
(4) *Ἐκ* deest.
(5) Ἐν τῇ.
(6) *Τοῖς*, etc., desunt.
(7) Ἀσθενοῦσαν.

19. Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, A
20. Πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ.
21. Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ·
22. Καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν.
23. Καὶ ἐταπεινώθη ἐν κόποις ἡ καρδία αὐτῶν·
24. Ἠσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν.
25. Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς·
26. Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς.
27. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου·
28. Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέῤῥηξεν.
29. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ,
30. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. B
31. Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς·
32. Καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασεν.
33. Ἀντελάβετο αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν
34. Διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐταπεινώθησαν
35. Πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν·
36. Καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.

19. Sedentes in tenebris et umbra mortis,
20. Vinctos in mendicitate et ferro.
21. Quia exacerbaverunt eloquia Dei :
22. Et consilium Altissimi irritaverunt.
23. Et humiliatum est in laboribus cor [anima] eorum :
24. Infirmati sunt, nec erat qui adjuvaret.
25. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur :
26. Et de necessitatibus eorum salvavit [liberavit] eos.
27. Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis :
28. Et vincula eorum disrupit.
29. Confiteantur Domino misericordiæ ejus,
30 Et mirabilia ejus filiis hominum.
31. Quia contrivit portas æreas :
32. Et vectes ferreos confregit.
33. Suscepit eos de via iniquitatis eorum :
34. Propter injustitias enim suas humiliati sunt.
35. Omnem escam abominata est anima eorum .
36. Et appropinquaverunt usque ad portas mortis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Ἐγκεκλεισμένοι (1) ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ θανάτου.
20. Ῥερημμένους [Πεπεδημένους] ἐν θλίψει, καὶ ὀδύνῃ ἰσχυρᾷ. C
21. Ὅτι ἐναντία τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ πεποιήκασι.
22. Μὴ ποιήσαντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.
23. Ἐδουλώθη ἐν ἁμαρτίᾳ (2) ἡ καρδία αὐτῶν.
24. Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἠσθένησαν, καὶ οὐδεὶς ἴσχυε βοηθῆσαι αὐτοῖς.
25. Καὶ ἐδεήθησαν ἐν τῷ κυριεύεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.
26. Καὶ ἐκ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἔσωσεν αὐτούς.
27. Τῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου.
28. Καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὰς πονηρὰς ἐκ τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἀπέῤῥιψεν.
29. Ἀνυμνήσατε (3) τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου.
30. Καὶ διηγήσονται τὴν ἀμέτρητον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. D
31. Ὅτι συνέτριψε τὰς ἐναντίας δυνάμεις.
32. Καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας ἀπώλεσεν.
33. Ἐῤῥύσατο αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν τῆς πονηρᾶς.
34. Διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐδουλώθησαν.
35. Ἐξετάκησαν αἱ ψυχαὶ αὐτῶν καὶ ἀπεγνώσθησαν.
36. Ἕως (4) τῆς συντελείας παρ' ὀλίγον ὁ θάνατος ἐκυρίευσε τῶν ἀνθρώπων.

19. Inclusos in peccato mortis.
20. Fractos [compeditos] tribulatione, et dolore valido.
21. Quoniam contraria sermonibus Dei fecerunt.
22. Non facientes voluntatem ejus.
23. Subjugatum est in peccato cor eorum,
24. Et animæ eorum infirmatæ sunt, et nemo potuit eis auxiliari.
25. Et deprecati sunt, cum in eos dominaretur peccatum.
26. Et ex immundis spiritibus salvavit eos.
27. Ex diaboli potestate.
28. Et disjecit improbas concupiscentias ex eorum cordibus.
29. Laudate misericordias Domini.
30. Et narrabunt immensam ejus benignitatem.
31. Quoniam contrivit adversarias potestates.
32. Et perdidit principes tenebrarum peccati.
33. Liberavit eos ex improba eorum conversatione.
34. Nam in servitutem redacti sunt propter eorum iniquitates.
35. Contabuerunt animæ eorum et desperaverunt.
36. Usque ad consummationem paulo minus mors dominata est in hominibus.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐγκεκλεισμένους.
(2) Ἁμαρτίαις.
(3) Ἀνυμνοῦσιν.
(4) Ἕως γάρ.

7. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : A
38. Et de necessitatibus eorum liberavit eos.
39. Misit verbum suum, et sanavit eos :
40. Et eripuit eos de interitionibus eorum.
41. Confiteantur Domino misericordiæ ejus,
42. Et mirabilia ejus filiis hominum.
43. Et sacrificent ei sacrificium laudis,
44. Et annuntient opera ejus in exsultatione.
45. Qui descendunt in mare in navibus,
46. Facientes operationem in aquis multis.
47. Ipsi viderunt opera Domini,
48. Et mirabilia ejus in profundo.
49. Dixit, et stetit spiritus procellæ : B
50. Et exaltati sunt fluctus ejus.
51. Ascendunt usque ad cœlos :
52. Et descendunt usque ad abyssos :

37. Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς·
38. Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς.
39. Ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς·
40. Καὶ ἐῤῥύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν.
41. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ,
42. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
43. Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως·
44. Καὶ ἐξαγγειλάτωσαν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει.
45. Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις,
46. Ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς.
47. Αὐτοὶ εἶδον [εἴδοσαν] τὰ ἔργα Κυρίου,
48. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ.
49. Εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος·
50. Καὶ ὑψώθη τὰ κύματα αὐτῆς.
51. Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν·
52. Καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων·

ATHANASII INTERPRETATIO.

37. Clamaverunt ad Dominum et Deum cum detinerentur a peccatis suis.

38. Et de potentia diaboli salvavit eos.

39. Misit Deum Verbum Pater, et transfixo ejus latere nos omnes sanati sumus, ut inquit Isaias: *Livore ejus omnes sanati sumus* [33].

40. Nam morte sua contrivit mortem.

41. Glorificabunt misericordias ejus. C

42. Et narrabunt filiis hominum, quod in similitudinem nostram factus [34], passus est propter nos Deus Verbum, et resurrexit.

43. Et laudabunt eum in cordibus suis.

44. Et narrabunt passiones ejus, et resurrectionem, gloriantes et gaudentes.

45. Apostoli dicentes : *Nobis autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* [35].

46. Erant enim piscatores.

47. Suis oculis conspexerunt passionem et resurrectionem.

48. Cum navigarent in regionem Gadarenorum.

49. Spiritu præcepti ejus descendit procella venti. D

50. Mare excitatum est.

51. Et coibant [conscendebant] fluctus in navem.

52. Et complebantur, et commoti sunt.

37. Ἀνεβόησαν πρὸς Κύριον καὶ Θεὸν (1) ἐν τῷ συνέχεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

38. Καὶ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου δυναστειῶν ἔσωσεν αὐτούς.

39. Ἀπέστειλε τὸν Θεὸν Λόγον ὁ Πατὴρ, καὶ κεντηθέντος αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν, ὡς Ἡσαΐας λέγει· *Τῷ μώλωπι αὐτοῦ πάντες ἰάθημεν* (2).

40. Τῷ γὰρ θανάτῳ αὐτοῦ τὸν θάνατον συνέτριψεν.

41. Δοξάσουσι (3) τὰ ἐλέη αὐτοῦ.

42. Καὶ διηγήσονται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἐν ὁμοιώματι ἡμῶν γενόμενος πέπονθε δι' ἡμᾶς ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἀνέστη.

43. Καὶ ἀνυμνήσουσιν (4) αὐτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

44. Καὶ διηγήσονται τὰ παθήματα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καυχώμενοι καὶ χαίροντες.

45. Οἱ ἀπόστολοι λέγοντες· *Ἡμῖν δὲ μὴ γῇ* (5) *καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

46. Ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς (6).

47. Αὐτόπται γεγόνασι τῶν παθημάτων (7) καὶ τῆς ἀναστάσεως.

48. Ὅτε ἔπλεον εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.

49. Τῷ Πνεύματι τοῦ (8) προστάγματος αὐτοῦ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου.

50. Διηγείρετο (9) ἡ θάλασσα.

51. Καὶ συνέβαλλον [συνέβαινον] τὰ κύματα εἰς τὸ πλοῖον.

52. Καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινήθησαν (10).

[33] Isa. LIII, 5. [34] Philipp. II, 7. [35] Galat. VI, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πρὸς τὸν Θεόν, etc.
(2) Κεντηθέντος τοῦ Θεοῦ Λόγου την, etc., καθὼς Ἡσαΐας, etc. Τῷ μώλωπι αὐτοῦ τοῦ ἀποσταλέντος Λόγου ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν.
(3) Δοξάσωσιν.
(4) Ἀνυμνοῦσιν.
(5) Εἴη.
(6) Ἁλιεῖς· ὅμως καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐποιήσαντο ἐργασίαν πολλὴν, κηρύσσοντες αὐτοῖς.
(7) Παθημάτων αὐτοῦ, etc
(8) Τὸ Πνεῦμα τοῦ, etc.
(9) Καὶ διηγείρετο.
(10) Ἐκινδύνευον.

53. Ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο.
54. Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων·
55. Καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη.
56. Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς·
57. Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς.
58. Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὔραν·
59. Καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς.
60. Καὶ εὐφράνθησαν, ὅτι ἡσύχασαν·
61. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ.
62. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ,
63. Καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
64. Ὑψωσάτωσαν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ·
65. Καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνεσάτωσαν αὐτόν.
66. Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον·
67. Καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψαν.
68. Γῆν καρποφόρον εἰς ἅλμην,
69. (a) Ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.
70. Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων·

(a) Vers. 69, 70, 71, sub unico comment.

A

53. Anima eorum in malis tabescebat.
54. Turbati sunt, et moti sunt sicut ébrius :
55. Et omnis sapientia eorum devorata est.
56. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur :
57. Et de necessitatibus eorum eduxit eos.
58. Et mandavit procellæ, et stetit in auram :
59. Et siluerunt fluctus ejus.
60. Et lætati sunt, quia siluerunt :
61. Et deduxit eos in portum voluntatis suæ.
62. Confiteantur Domino misericordiæ ejus,
63. Et mirabilia ejus filiis hominum.
64. Exaltent eum in ecclesia plebis :
65. Et in cathedra seniorum laudent eum.

B

66. Posuit flumina in desertum :
67. Et exitus aquarum in sitim.
68. Terram fructiferam in salsuginem,
69. A malitia inhabitantium in ea.
70. Posuit desertum in stagna aquarum

ATHANASII INTERPRETATIO.

53. Ἐφοβήθησαν, καὶ ὠλιγοψύχησαν.
54. Καὶ ἐν ἀγῶνι πολλῇ γέγονα (1).
55. Καὶ πᾶσα ἡ τέχνη αὐτῶν ἡττήθη ὑπὸ τοῦ κλύδωνος· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.
56. Καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· *Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα.*
57. Καὶ ἐκ τῶν κυμάτων καὶ τοῦ λαίλαπος τοῦ ἀνέμου ἐξήγειρεν (2) αὐτούς
58. Ἐπετίμησε γὰρ τῷ ἀνέμῳ, καὶ ἐπαύσατο, καὶ μόνον αὔραν παρεῖχεν εἰς ἀνάψυξιν αὐτοῖς.
59. *Καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.*
60. Καὶ ἐπλήσθησαν χάριτος, ὅτι (3) διεσώθησαν.
61. Κατέπλευσαν γὰρ εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.
62. Διηγήσονται ἐν Εὐαγγελίῳ (4).
63. Καὶ αὐτὰ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ σὺν τοῖς λοιποῖς τοῖς (5) υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
64. Δοξάσουσι αὐτὸν διὰ τοῦ κηρύγματος ἐν τοῖς ἔθνεσιν.
65. Καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν ἁγίων αἰνεσάτωσαν αὐτόν.
66. Τὰς φυλὰς τῶν Ἰουδαίων.
67. Καὶ ἀπὸ τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἀφελεῖ (6) τὴν χάριν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.
68, 69. Τὴν συναγωγὴν τὴν ἄτεκνον.
70, 71. Καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν βρύειν τὴν χάριν αὐτοῦ.

[36] Matth. VIII, 25. [37] Ibid. 26.

53. Et timuerunt, et animo dejecti sunt.
54. Et in agone multo fuerunt.
55. Et omnis ars eorum superata est a tempestate, erant enim piscatores.

C

56. Et clamaverunt ad Jesum : *Domine, salva nos, perimus* [36].
57. Et ex fluctibus et venti procella sublevavit eos.
58. Increpavit enim ventum, et quievit, et solum auram emisit in eorum refrigerium.
59. *Et facta est tranquillitas magna* [37].
60. Et impleti sunt gaudio, quoniam salvi facti sunt.
61. Navigaverunt enim in regionem Gadarenorum.
62. Narrabunt in Evangelio.
63. Et hæc mirabilia ejus, et alia filiis hominum.
64. Glorificabunt eum per prædicationem in gentibus.

D

65. Et in requie sanctorum laudent eum.
66. Tribus Judæorum.
67. Et e cordibus eorum auferet gratiam suam propter eorum infidelitatem.
68, 69. Synagogam sterilen
70, 71. Et corda eorum ut germinent gratiam suam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Γεγόνασιν.
(2) Ἐξήγαγεν, etc.
(3) Καὶ ἐπληρώθησαν χαρᾶς, ὅτι, etc.
(4) Εὐαγγελίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ.
(5) *Τοῖς* deest.
(6) Ἀφεῖλεν.

71. Et terram sine aqua in exitus aquarum.
72. Et collocavit illic esurientes:
73. Et constituerunt civitates habitationis.
74. Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas:
75. Et fecerunt fructum nativitatis.
76. Et benedixit eis, et multiplicati sunt [nimis]:
77. Et jumenta eorum non minoravit.
78. Et pauci facti sunt, et vexati sunt.
79. A tribulatione malorum et dolore.
80. Effusa est contemptio super principes eorum:
81. Et errare fecit eos in invio, et non in via.
82. Et adjuvit pauperem de inopia:
83. Et posuit sicut oves familias.
84. Videbunt recti, et lætabuntur:
85. Et omnis iniquitas oppilabit os suum.
86. Quis sapiens et custodiet hæc?
87. Et intelliget misericordias Domini?

A 71. Καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων.
72. Καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ πεινῶντας·
73. Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας.
74. Καὶ ἔσπειραν ἀγροὺς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας·
75. Καὶ ἐποίησαν καρπὸν γεννήματος.
76. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐπληθύνθησαν [σφόδρα]·
77. Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνε.
78. Καὶ ὠλιγώθησαν, καὶ ἐκακώθησαν
79. Ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης.
80. Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν (a)·
81. Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῷ.
82. Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας·
83. Καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς.
B 84. Ὄψονται εὐθεῖς, καὶ εὐφρανθήσονται·
85. Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς.
86. Τίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα;
87. Καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου;

(a) Αὐτῶν deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

72. Multitudinem gentium in Ecclesia.

73. Eorum corda.

74. Apostoli corda gentium.

75. Gentes fructum justitiæ.

76. Fideles.

77. Et humiles inter eos, et mites non contempsit.

78. Populus Judæorum.

79. A tribulatione malorum, et doloris, quam intulerunt eis gentes, quæ in eos dominatæ sunt.

80. Judæorum.

81. Et demisit eos incedere in concupiscentia cordium suorum.

82. Populum ex gentibus.

83. Gentes.

84. Sanctæ virtutes gaudentes clamabunt: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax* [38], etc.

85. Et omnis contraria potestas confusa conticescet cum sua doctrina.

86, 87. Non dicit: Quis sapiens hujus mundi? sed quis repletus sapientia abscondita, ut mentem suam advertat ad ea, quæ hic dicta sunt, et cognoscat misericordias Domini immensas, et investigabiles?

72. Τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

73. Τὰς καρδίας αὐτῶν.

74. Οἱ ἀπόστολοι τὰς καρδίας τῶν ἐθνῶν.

75. Τὰ ἔθνη καρπὸν δικαιοσύνης.

76. Τοὺς πιστούς.

77. Καὶ τοὺς ταπεινοὺς αὐτῶν, καὶ (1) πραεῖς οὐκ ἐξουδένωσεν.

78. Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων.

79. Ἀπὸ θλίψεως (2) κακῶν καὶ τῆς ὀδύνης τῆς C γενομένης αὐτοῖς παρὰ τῶν ἐθνῶν τῶν κυριευσάντων αὐτούς.

80. Τῶν Ἰουδαίων.

81. Καὶ εἴασεν αὐτοὺς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν καρδιῶν αὐτῶν (3) πορεύεσθαι.

82. Τῷ (4) ἐξ ἐθνῶν λαῷ.

83. Τὰ ἔθνη.

84. Αἱ ἅγιαι δυνάμεις χαιρόμεναι βοήσωσι· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη* (5), καὶ τὰ ἑξῆς.

85. Καὶ πᾶσα ἐναντία δύναμις καταισχυνθεῖσα παύσεται μετὰ τῆς διδαχῆς αὐτῶν (6).

86, 87. Οὐ λέγει· Τίς σοφὸς τοῦ κόσμου τούτου; D ἀλλὰ τῆς ἀποκεκρυμμένης σοφίας τίς ἐμπεπλησμένος, ἵνα πρόσχῃ τῇ διανοίᾳ [πρὸς] ταῦτα τὰ εἰρημένα ἐνταῦθα, καὶ ἐπιγνῷ τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου τὰ ἀμέτρητα καὶ ἀνεξιχνίαστα;

[38] Luc. II, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ταπεινοὺς τῷ πνεύματι, καὶ, etc.
(2) Θλίψεων, etc., κυριευσάντων αὐτῶν.
(3) Deest πορεύεσθαι.
(4) Τῷ λαῷ τῶν ἐξ ἐθνων.
(5) Εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
(6) Αὐτῆς.

Ὠδὴ ψαλμὸς [ψαλμοῦ] τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΖ'.

1. Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεὸς, ἑτοίμη (a) ἡ καρδία μου·

2. Ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.

3. Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου·

4. Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα·

5. Ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.

6. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε·

7. Ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν.

8. Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου

9. Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.

10. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός·

11. Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

12. Ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου

13. Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.

14. Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ·

15. Ὑψωθήσωμαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα·

(a) Vers. 2, Ἑτοίμη, etc., δόξῃ μου.

Canticum psalmi David. PSAL. CVII.

1. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum:

2. Cantabo et psallam in gloria mea.

3. Exsurge, gloria mea:

4. Exsurge, psalterium et cithara:

5. Exsurgam diluculo.

6. Confitebor tibi in populis, Domine:

7. Et psallam tibi in nationibus.

8. Quia magna est super cœlos misericordia tua:

9. Et usque ad nubes veritas tua.

10. Exaltare super cœlos, Deus:

11. Et super omnem terram gloria tua.

12. Ut liberentur dilecti tui:

13. Salvum fac dextera tua, et exaudi me.

14. Deus locutus est in sancto suo:

15. Exaltabor, et dividam Sichimam·

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ὠδὴ ψαλμοῦ τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται τὸ ᾆσμα τοῦ ψαλμοῦ τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ (2).

Titulus præpositus continet: *Canticum psalmi David*, quod interpretatur, Canticum psalmi *manu forti*· hoc est Dei Filio.

1. Εἰς τὸ δοξάζεσθαι (3) τὴν χάριν σου.

2. Ἐν ἀγαλλιάσει τῆς χάριτός σου ψαλῶ (4).

3. Ἐλθὲ ἐν τῇ διανοίᾳ μου, ὁ Θεός (5).

4. Καὶ διανίστασο (6) τὸ πνεῦμά μου σὺν τῇ διανοίᾳ μου.

5. Ὅταν φωτίσῃς με διὰ τῆς χάριτός σου, τότε ἐξερθήσομαι (7) τῇ καρδίᾳ.

6. Ἀνυμνήσω σε ἐν λαοῖς, Κύριε.

7. Δοξάσω σε ἐν τοῖς ἔθνεσιν.

8. Διηγοῦμεν (8) πᾶσιν, ὅτι πολὺς ὁ μισθὸς ὁ ἀποκείμενος τοῖς ἀγαπῶσί σε.

9. Καὶ ἡ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἕως τῶν ἁγίων (9) τῶν κεχωρισμένων ἐκ τῆς γῆς.

10. Ἀναλήφθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός.

11. Καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη τὸ κήρυγμα τῶν παθημάτων σου (10).

12. Οἱ πιστεύοντες εἰς σέ.

13. Ἐπάκουσόν μου, καὶ σῶσον τῇ ἰσχύϊ σου.

14. Λοιπὸν ὁ Θεὸς Λόγος ἀποκρίνεται διὰ τοῦ χοροῦ τῶν προφητῶν·

15. Ὅταν σταυρωθῶ, τότε πάντας τοὺς πιστοὺς ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. *Σίκιμα* γὰρ ἑρμηνεύεται ἡ *ἀναβαίνουσα*, τουτέστιν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία· ἢ πάλιν ἡ ποθοῦσα ψυχὴ τὸν Κύριον· χωρίζει γὰρ (11) ἐκ τοῦ κόσμου· ἢ πάλιν ἔστιν ἄλλως θεωρῆσαι τὸν Κύριον λέγοντα, ὅτι Ὅταν σταυρωθῶ, τὰ χαρίσματά μου διαμερίσω τοῖς πιστεύουσιν εἰς ἐμέ.

1. Ad glorificandam gratiam tuam.

2. In exsultatione gratiæ tuæ psallam.

3. Veni in mentem meam, Deus

4. Et assurge, spiritus meus cum mente mea.

5. Cum illuminabis me gratia tua, tunc exsurgam corde.

6. Laudabo te in populis, Domine.

7. Glorificabo te in gentibus.

8. Narrabimus omnibus, quoniam multa merces reposita est diligentibus te.

9. Et promissio futurorum bonorum usque ad sanctos, qui separati sunt a terra.

10. Ascende super cœlos, Deus.

11. Et super omnes gentes prædicatio passionum tuarum.

12. Credentes in te.

13. Exaudi me, et salva fortitudine tua.

14. Deinde Deus Verbum respondet per chorum prophetarum:

15. Cum crucifixus fuero, tunc omnes fideles traham ad me ipsum. *Sichima* enim interpretatur *ascendens*, hoc est Ecclesia ex gentibus; aut aliter anima desiderans Dominum, secedit enim de mundo; aut iterum alio modo allegorice explicari hæc possunt de Domino dicente: Cum crucifixus fuero, dividam dona mea credentibus in me.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(2) Θεοῦ εἴρηται.
(3) Δέξασθαι.
(4) *Ψαλῶ* non legitur.
(5) Καρδίᾳ μου, ὁ Θεός μου.
(6) Διαναστήσω.
(7) Ἐξεγερθήσομαι.
(8) Διηγούμενος.
(9) Ἁγίων σου.
(10) Μαθητῶν σου.
(11) Γὰρ αὐτήν.

16. Et convallem tabernaculorum dimetiar.
17. Meus est Galaad, et meus est Manasses :
18. Et Ephraim susceptio capitis mei :
19. Judas rex meus.
20. Moab lebes spei meæ :
21. In Idumæam injiciam [extendam] calceamentum meum :
22. Mihi alienigenæ subditi facti sunt.
23. Quis deducet me in civitatem munitam?
24. Aut quis deducet me usque in Idumæam?
25. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?
26. Et non exibis, Deus, in virtutibus nostris?
27. Da nobis auxilium de tribulatione :
28. Quia vana salus hominis.

A 16. Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.
17. Ἐμός ἐστι Γαλαάδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς·
18. Καὶ Ἐφραῒμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου·
19. Ἰούδας βασιλεύς μου.
20. Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου·
21. Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλῶ [ἐκτενῶ] τὸ ὑπόδημά μου·
22. Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.
23. Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;
24. Ἢ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;
25. Οὐχὶ σὺ, ὁ Θεὸς ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς;
26. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, ὁ Θεὸς, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν;
27. Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως·
28. Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Et cor seipsum humilians inhabitabo, et inambulabo.

17. *Galaad* interpretatur *peregrinus* : *Manasses* interpretatur *oblitus*. Meus igitur est, inquit, qui a peccato fugiens, et peregrinus factus apud me, et oblitus est præcedentium suarum improbarum actionum.

18. *Ephraim* interpretatur *consolator*. Spiritus sanctus Consolator, ait, susceptio cordis mei est.

19. Et Filius Dei rex meus : manifestum enim est, Deum Verbum ex Judæis ortum esse, quando ipse factus est caro ex Virgine.

20. In quinquagesimo nono psalmo hunc eumdem versum positum invenies, eamdemque interpretationem.

21. *Idumæa* interpretatur *deficiens* : in mundum igitur deficientem ingrediar.

22. *Allophyli* (Latine alienigenæ) interpretatur *cadentes potu* : gentes igitur, quæ prius ceciderant propter potum peccati, subditæ factæ sunt mihi per fidem.

23. Quis deducet me in supernam Hierusalem?

24. *Ad Idumæam*, videlicet ad Ecclesiam ex gentibus, antea deficientem.

25. Nonne tu, Deus, deduces nos ad eam, qui prius nos abjecisti?

26. Non egredieris ut unus regum, aut principum nostrorum.

27. Libera nos a peccato.

28. Nam cunctorum hominum potentia inanis.

B 16. Καὶ τὴν καρδίαν τὴν ταπεινοῦσαν ἑαυτὴν (1) ἐνοικήσω, καὶ ἐμπεριπατήσω.

17. *Γαλαὰδ* ἑρμηνεύεται *μέτοικος*· *Μανασσῆς* ἑρμηνεύεται *ἐπιλανθανόμενος*. Ἐμὸς οὖν ἐστι, λέγει, ὁ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας φεύγων, καὶ μέτοικος γενόμενος παρ' ἐμοὶ, καὶ ὅς ἐστι λανθανόμενος (2) τῶν προτέρων αὐτοῦ πονηρῶν πράξεων.

18. *Ἐφραῒμ* ἑρμηνεύεται *παράκλητος*. Πνεῦμα (3) τὸ ἅγιον, λέγει, Παράκλητος ἀντίληψις τῆς καρδίας μου.

19. Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ βασιλεύς μου· δῆλον γὰρ (4) ἐξ Ἰουδαίων ἀνέσταλκεν ὁ Θεὸς Λόγος, ὅταν αὐτὸς γέγονε σὰρξ ἐκ τῆς Παρθένου.

20. Ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ τὸν αὐτὸν στίχον εὑρήσεις ἐγκείμενον, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐ-
C τήν (5).

21. *Ἰδουμαία* ἑρμηνεύεται *ἐκλείπουσα*· ἐπὶ τὴν οἰκουμένην οὖν τὴν ἐκλείπουσαν ποιήσομαι τὴν πορείαν μου.

22. *Ἀλλόφυλοι* ἑρμηνεύεται (6) *πίπτοντες πόματι*· τὰ ἔθνη οὖν τὰ πρότερον πίπτοντα διὰ τοῦ πόματος τῆς ἁμαρτίας ὑπετάγησάν μοι διὰ τῆς πίστεως.

23. Τίς ἀπαγάγει (7) με εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ;

24. *Πρὸς* (8) *τὴν Ἰδουμαίαν*, ἤγουν πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν τὴν τὸ πρότερον ἐκλείπουσαν.

25. Οὐχὶ σὺ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὁδηγήσεις πρὸς αὐτὴν ὁ τὸ (9) πρότερον ἡμᾶς ἀποῤῥίψας,

26. Οὐκ ἐξελεύσῃ (10) ὡς εἷς τῶν βασιλέων ἢ τῶν ἀρχόντων ἡμῶν.

D 27. Λύτρωσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

28. Πάντων γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ (11) δυναστεία ματαία.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὴν ταπεινὴν οὖσαν ἑαυτήν, etc.
(2) Καὶ ὁ ἐπιλανθανόμενος.
(3) Τὸ Πνεῦμα, etc., τὸ Παράκλητον.
(4) Γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Θεός, etc., ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν.
(5) Αὐτοῦ λέγουσαν περὶ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Κυρίου.
(6) Ἑρμηνεύονται πίπτοντες πτώματα, etc., διὰ τοῦ πτώματος, etc.
(7) Ἀπάγει.
(8) Ἢ τίς ὁδηγήσει με τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐξ ἐθνῶν, τὴν τό, etc.
(9) Σὺ τό, etc.
(10) Καὶ οὐκ ἐξελεύσει.
(11) Ἡ deest.

29. Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, A
30. Καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΗ'.

1. Ὁ Θεὸς, τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς·
2. Ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη.
3. Ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσσῃ δολίᾳ·
4. Καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με·
5. Καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν.
6. Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με ἐνδιέβαλλόν με·
7. Ἐγὼ δὲ προσηυχόμην.
8. Καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν·
9. Καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου.
10. Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν·
11. Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ B
12. Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν, ἐξέλθοι καταδεδικασμένος·

29. In Deo faciemus virtutem :
30. Et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

In finem : Psalmus David. PSAL. CVIII.

1. Deus, laudem meam ne tacueris :
2. Quia os peccatoris, et os dolosi super me apertum est.
3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa :
4. Et sermonibus odii circumdederunt me :
5. Et expugnaverunt me gratis.
6. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi :
7. Ego autem orabam.
8. Et posuerunt adversum me mala pro bonis :
9. Et odium pro dilectione mea.
10. Constitue super eum peccatorem :
11. Et diabolus stet a dextris ejus.
12. Cum judicatur ipse, exeat condemnatus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Ἐν τῷ Θεῷ διὰ τῆς πίστεως δύναμιν θῶμεν (1).
30. Καὶ αὐτὸς ἀσθενεῖς ποιήσει τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

29. In Deo per fidem virtutem reponimus.
30. Et ipse infirmos reddet inimicos nostros.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὅτι ὁ ψαλμὸς εἰς τὰ τέλη εἴρηται τῶν μελλόντων συμβῆσαι τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *Quod Psalmus dictus est de iis quæ in fine eventura erant manu forti*, hoc est Dei Filio.

1. Ὁ Θεὸς ὁ Πατήρ μου, ὁ μόνος με γινώσκων, C τὴν δόξαν μου φανέρωσον τίς ὑπάρχει.
2. Ὅτι ὡς ἕνα τῶν ἀνθρώπων οὗτος ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ (3) Ἰούδας μετὰ δόλου ἦλθεν φιλῆσαί με λέγων· *Χαῖρε, Ῥαββί*.
3. Συνέθετο μετὰ τῶν Ἰουδαίων λαβεῖν (4) ἀργύρια παρ' αὐτῶν, καὶ παραδοῦναί με.
4. Καὶ βουλευσάμενοι ἐκύκλωσάν με.
5. Καὶ μετὰ ξύλων καὶ μαχαιρῶν ἐλθόντες ἐκράτησάν με ἀδίκως.
6. Ὑπὲρ ὧν ὤφειλον ἀγαπᾷν με, ὅτι τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτῶν ἰασάμην, κατηγόρουν μου (5).
7. Ἐγὼ δὲ προσηυχόμην τύπον τοῖς μαθηταῖς μου διδοὺς ἐν καιρῷ πειρασμοῦ οὕτως προσεύχεσθαι.
8. Καὶ ὥρισαν ἀναιρεθῆναί με ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἀεὶ παρέσχον αὐτοῖς. D
9. Καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης, ἧς ἐγὼ ἠγάπησα αὐτοὺς (6), ἐμίσουν με.
10, 11. Ἀρχέτω αὐτοῦ, καὶ κυριευσάτω ἀπ' ἀρχῆς (7) ἁμαρτωλὸς ὁ διάβολος.
12. Ἀναπολόγητος ἔστω ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως

1. Deus Pater meus, qui solus me cognoscis, gloriam meam manifesta qualis est.
2. Quoniam veluti ad unum ex hominibus, ita peccator Judas cum dolo venit ad osculandum me dicens : *Ave, Rabbi* [39].
3. Convenit cum Judæis argentum ab eis accipere ut me traderet.
4. Et inito consilio circumdederunt me.
5. Et cum fustibus et gladiis venientes comprehenderunt me injuste.
6. Pro iis ob quæ debebant me diligere, quod eorum infirmos sanavi, accusabant me.
7. Ego autem orabam, exemplum præbens meis discipulis tempore tribulationis similiter orare.
8. Et statuerunt me interficere pro bonis quæ semper eis præbui.
9. Et pro dilectione qua eos ego dilexi, odio me habuerunt.
10, 11. In eo imperium ac dominationem exerceat diabolus, qui fuit ab initio peccator.
12. Inexcusabilis sit in die judicii.

[39] Matth. XXVI, 49.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δυναμωθῶμεν.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Τοῦτο οὖν δηλοῖ, Ὅτι, etc. Συμβήσεσθαι τῷ, etc.
(3) Ὁ deest.
(4) Λαμβάνειν.
(5) Μοι.
(6) Ἀγαπήσεως ἧς ἠγάπησα αὐτοὺς ἐγὼ, etc.
(7) Αὐτοῦ ὁ ἀπ' ἀρχῆς, etc.

13. Et oratio ejus fiat in peccatum. A

14. Fiant dies ejus pauci :

15. Et episcopatum ejus accipiat alter.

16. Fiant filii ejus orphani :

17. Et uxor ejus vidua.

18. Nutantes transferantur filii ejus et mendicent :

19. Ejiciantur de habitationibus suis.

20. Scrutetur fenerator omnem substantiam eius :

21. Et diripiant alieni labores ejus.

22. Non sit illi adjutor

23. Nec sit qui misereatur pupillis ejus.

24. Fiant nati ejus in interitum:

25. In generatione una deleatur nomen ejus.

26. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini : B

27. Et peccatum matris ejus non deleatur.

28. Fiant contra Dominum semper :

29. Et dispereat de terra memoria eorum.

30. Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam :

13. Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν.

14. Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι

15. Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.

16. Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί·

17. Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ χήρα.

18. Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπαιτησάτωσαν·

19. Ἐκβληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν.

20. Ἐξερευνησάτω δανειστὴς πάντα, ὅσα ὑπάρχει αὐτῷ·

21. Καὶ διαρπασάτωσαν ἀλλότριοι τοὺς πόνους αὐτοῦ.

22. Μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ·

23. Μηδὲ γενηθήτω οἰκτίρμων τοῖς ὀρφανοῖς αὐτοῦ.

24. Γενηθήτω τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς ἐξολόθρευσιν·

25. Ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

26. Ἀναμνησθείη ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου·

27. Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη.

28. Γενηθήτωσαν ἐναντίον Κυρίου διαπαντός·

29. Καὶ ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.

30. Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος·

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Et cor ejus fiat in tenebras.

14. Eadem enim die abiens se suspendit.

15. Matthias, non autem publicanus.

16. Opera ejus inutilia.

17. Et anima ejus direpta. C

18. In egestate intellectus mens ejus consistat.

19. Excidat ab ipso mens ejus ob improbas concupiscentias adnatas in corde suo.

20. Nullum peccatum eius condonabit Dominus.

21. Et adversariæ potestates dominabuntur in anima et membris ejus.

22. Nullus ei adjutor inveniatur.

23. Neque Dominus misereatur ullius improbarum ejus actionum.

24. Opera ejus.

25. Statim ex libro viventium.

26. Patrum ejus, qui in eremo semper Domino adversati sunt. D

27. Synagogæ.

28. Fiant semper contrarii Domino.

29. Et dispereat de terra viventium memoria pervicacium Judæorum.

30. Pro eo quod ita cogitavit.

13. Καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ γενέσθω εἰς σκότος.

14. Αὐθήμερον γὰρ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.

15. Ματθίας, οὐχ ὁ τελώνης.

16. Τὰ ἔργα αὐτοῦ μάταια (1).

17. Καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ διαρπαζομένη.

18. Ἐν ἐνδείᾳ συνέσεως καταστῶσιν αἱ φρένες αὐτοῦ.

19 Ἐκβληθήτωσαν ἀπ' αὐτοῦ αἱ φρένες αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τεχθέντων πονηρῶν ἐνθυμήσεων.

20. Μηδεμίαν ἁμαρτίαν (2) αὐτοῦ συγχωρήσει ὁ Κύριος.

21. Καὶ (3) αἱ ἐναντίαι δυνάμεις κατακυριεύσουσι τῆς ψυχῆς καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ.

22. Μηδεὶς εὑρεθῇ βοηθὸς αὐτῶν (4).

23. Μηδὲ οἰκτειρήσῃ ὁ Κύριός τι τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν πονηρῶν.

24. Τὰ ἔργα αὐτοῦ (5).

25. παραχρῆμα ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς.

26. Τῶν Πατέρων αὐτοῦ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐναντιουμένων ἀεὶ τῷ Κυρίῳ.

27. Τῆς συναγωγῆς.

28. Γενηθήτωσαν (6) ἀεὶ ἐναντιούμενοι τῷ Κυρίῳ.

29. Καὶ (7) ἐξολοθρευθείη ἐκ τῆς γῆς τῶν ζώντων τὸ μνημόσυνον τῶν ἀπειθούντων Ἰουδαίων.

30. Ἀνθ' ὧν οὕτως ἐπενοήσατο (8).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὰ μάταια.
(2) Αὐτῷ ἁμαρτίαν, etc.
(3) *Kal* deest.
(4) Εὑρεθείη βοηθῶν αὐτῷ.
(5) Αὐτοῦ, λέγει.
(6) Γενέσθωσαν.
(7) *Kal* deest.
(8) Ἀπενοήσατο

31. Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχὸν, A

32. Καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.

33. Καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ·

34. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

35. Καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον·

36. Καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ·

37. Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.

38. Γενηθήτω αὐτῷ ὡς ἱμάτιον ὃ περιβάλλεται·

39. Καὶ ὡσεὶ ζώνη ἣν διαπαντὸς περιζώννυται.

40. Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου,

41. Καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ κατὰ τῆς ψυχῆς μου.

42. Καὶ σὺ, Κύριε Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ [ἔλεος] B ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου·

43. Ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου [Κύριε].

44. Ῥῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ·

45. Καὶ ἡ καρδία μου τετάρακται ἐντός μου

46. Ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν, ἀντανῃρέθην·

47. Ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες.

31. Et persecutus est hominem inopem et mendicum,

32. Et compunctum corde mortificare.

33. Et dilexit maledictionem, et veniet ei:

34. Et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

35. Et induit maledictionem sicut vestimentum:

36. Et intravit sicut aqua in interiora ejus:

37. Et sicut oleum in ossibus ejus.

38. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur:

39. Et sicut zona qua semper præcingitur.

40. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum,

41. Et qui loquuntur mala adversus animam meam.

42. Et tu, Domine Domine, fac mecum [misericordiam] propter nomen tuum:

43. Quia suavis misericordia tua [Domine]

44. Libera me quia egenus et pauper ego sum:

45. Et cor meum conturbatum est intra me.

46. Sicut umbra cum declinat, ablatus sum:

47. Et excussus sum sicut locustæ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

31. Καὶ κατεδίωξε τὸν πλούσιον τὸν δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα.

32. Τὸν πρᾷον τῇ καρδίᾳ.

33. Καὶ ἡ ἀγάπη (1) θάνατον, καὶ ἥξει αὐτοῖς.

34. Καὶ οὐκ ἠθέλησε τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ ἀποστήσεται ἀπ' αὐτοῦ. C

35. Τὸν θάνατον ὡς ἱμάτιον.

36. *Πρηνὴς γὰρ γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.*

37. Περιεχύθη ὁ θάνατος ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ.

38. Ἔστω μετ' αὐτοῦ διὰ παντὸς ἡ (2) ἁμαρτία περιπτυσσομένη αὐτόν.

39. Περισφίγγου (3) αὐτὴν ἀεί.

40. Τοῦτο γενέσθω ἐπὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ.

41. Καὶ [κατὰ] τῶν ἐναντίων δυνάμεων, τῶν συμβουλευομένων ἀπολέσθαι (4) τὴν ψυχήν μου.

42. Καὶ σὺ, Κύριε Κύριε, ὅτι τὸ ὄνομά σου φιλάνθρωπον λέγεται καὶ ἐστὶν, οὕτως καὶ ποίησον μετ' ἐμοῦ· D

43. Ὅτι ἀγαθὸν τὸ ἔλεός σου.

44. Ῥῦσαί με, ὅτι πτωχός εἰμι, καὶ πένης ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς ψυχῆς μου.

45. Καὶ ἡ καρδία μου ἐν ἀγῶνι πολλῷ καθέστηκεν·

46. Ἀσθενησάσης αὐτῆς καὶ ἐκκλινάσης [Ἀσθενήσασαν αὐτὴν καὶ ἐκκλίνασαν] εἰς ἁμαρτίαν ἐθανάτωσας (5).

47. Κατεῤῥίφην ἀπὸ τῶν ἀερίων πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

31. Et persecutus est divitem propter nos pauperem factum.

32. Mitem corde.

33. Et dilexit mortem, et veniet ei.

34. Et noluit vitam æternam, et aberit ab eo.

35. Mortem ut vestimentum.

36. *Et suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus* [**].

37. Circumdiffusa est mors in membris ejus.

38. Sit cum ipso semper peccatum circumdans eum.

39. Coangustet eum semper.

40. Hoc fiat contra diabolum et angelos ejus.

41. Et [contra] adversarias potestates, quæ ineunt consilia, ut perdant animam meam.

42. Et tu, Domine Domine, quoniam nomen tuum benignum dicitur, et est, ita etiam fac mecum:

43. Quoniam bona misericordia tua.

44. Libera me, quoniam mendicus et pauper sum in fortitudine animæ meæ.

45. Et cor meum in agone multo constitit:

46. Ipsum autem infirmatum, et delapsum in peccatum morti tradidisti.

47. Projectus sum ab aeriis immundis spiritibus.

** Act. I, 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἠγάπησεν, etc., αὐτῷ.
(2) Ἡ *deest.*
(3) Καὶ περισφίγγουσα, etc.
(4) Ἀπολέσαι.
(5) Εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐθανατώθη.

48. Genua mea infirmata sunt a jejunio :
49. Et caro mea immutata est propter oleum.
50. Et ego factus sum opprobrium illis :
51. Viderunt me et moverunt capita sua.
52. Adjuva me, Domine Deus meus :
53. Et salvum me fac secundum misericordiam tuam.
54. Et sciant quia manus tua hæc :
55. Et tu, Domine, fecisti eam.
56. Maledicent illi, et tu benedices :
57. Qui insurgunt in me confundantur :
58. Servus autem tuus lætabitur.
59. Induantur qui detrahunt mihi, pudore :
60. Et operiantur sicut diploide confusione sua.
61. Confitebor Domino nimis in ore meo :
62. Et in medio multorum laudabo eum.
63. Quia astitit a dextris pauperis,
64. Ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

A 48. Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας·
49. Καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον.
50. Κἀγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς·
51. Εἴδοσάν με, ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν.
52. Βοήθησόν μοι, Κύριε ὁ Θεός μου·
53. Καὶ σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου.
54. Καὶ γνώτωσαν ὅτι ἡ χείρ σου αὕτη·
55. Καὶ σὺ, Κύριε, ἐποίησας αὐτήν.
56. Καταράσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις·
57. Οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν·
58. Ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται.
59. Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν·
60. Καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοΐδα αἰσχύνην αὐτῶν.
B 61. Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου·
62. Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.
63. Ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος,
64. Τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχήν μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

48. Maceravi me ipsum in jejuniis confitens tibi.

49. Et facta est species mea tanquam mortui, ut misericordiam a te consequerer.

50. Et veluti ludibrium me habent adversariæ potestates videntes me in pœnitentia.

51. Et aspicientes minantur mihi.

52. Impugna insurgentes in me.

53. Immensam.

54. Et cognoscant, quod manus tua potest me adjuvare et salvare.

55. Et tu, Domine, præparasti eam in auxilium.

56. Volent me perdere, et tu me servabis in salutem.

57. Nihil potentes mihi facere adversariæ potestates confundantur.

58. Ego autem, et omnis servus tuus lætabitur in gratia tua.

59. Principes mundi.

60. Adversariæ potestates.

61. Incessanter confitebor salutem mihi factam a Deo.

62. Et super omnia laudabo eum.

63. Quoniam astitit protegens me, et non permittens quempiam ex iis qui mihi insidiabantur ad me accedere.

64. Ut liberaret a contrariis potestatibus animam meam.

48. Ἐξέτηξα ἐμαυτὸν ἐν (1) νηστείαις ἐξομολογούμενός σοι.

49. Καὶ γέγονεν ἡ εἰδέα μου ὡσεὶ νεκροῦ, διὰ τὸ ἐλεηθῆναί με παρὰ σοῦ.

50. Καὶ ὡς ὀνειδός με (2) ἔχουσιν αἱ ἐναντίαι δυ- C νάμεις ὁρῶσαί με ἐν τῇ μετανοίᾳ.

51. Καὶ βλέποντες (3) ἀπειλοῦσί μοι.

52. Πολέμησον τοὺς ἐπανισταμένους μοι.

53. (4) Τὸ ἀμέτρητον.

54. Καὶ ἐπιγνῶσιν, ὅτι ἡ χείρ σου δύναται βοηθῆναι, καὶ σῶσαί με.

55. Καὶ σὺ, Κύριε (5), ηὐτρέπισας αὐτὴν εἰς βοήθειαν.

56. Θελήσουσι ἀπολέσθαι με, καὶ σὺ περιποιήσεις με εἰς σωτηρίαν.

57. Μηδὲν δυνάμενοι ποιῆσαί μοι (6) αἱ ἐναντίαι δυνάμεις αἰσχυνθήτωσαν.

58. Ἐγὼ δὲ καὶ πᾶς δοῦλός σου εὐφρανθησόμεθα ἐν τῇ χάριτί σου.

59. Οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου (7).

D 60. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

61. Ἀπαύστως ὁμολογήσω τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ μοι (8) γενομένην σωτηρίαν.

62. Καὶ ἐπὶ πάντων ἀνυμνήσω αὐτόν.

63. Ὅτι παρέστη ὑπερασπίζων μου, καὶ μὴ συγχωρῶν τινα τῶν ἐπιβούλων μου πλησιάσαι μοι (9).

64. Τοῦ λυτρώσασθαι ἐκ τῶν ἐναντίων δυνάμεων τὴν ψυχήν μου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἐξετείναξα ἑαυτὸν ἐν, etc., mel. Ἐξέτηξα.
(2) Ὀνειδόν με.
(3) Βλέποντές με.
(4) N. 53, 54. *Τὸ ἀμέτρητον* deest. Καὶ ἐπιγνῶσιν, etc., βοηθῆσαι καὶ σῶσαι.
(5) Σὺ γὰρ, Κύριε, etc., βοήθειαν καὶ σωτηρίαν.
(6) Δυνάμεναι ποιῆσαί με.
(7) Σκότους.
(8) Μου.
(9) Με.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΘ'.

1. Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου·
2. Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.
3. Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών·
4. Καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου.
5. Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου,
6. Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου·
7. Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἑωσφόρου ἐγέννησά σε.
8. Ὤμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται·
9. Σὺ ἱερεὺς (a) εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

A *Psalmus David*. PSAL. CIX.

1. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis:
2. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
3. Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion:
4. Et dominare in medio inimicorum tuorum.
5. Tecum principium in die virtutis tuæ,
6. In splendoribus sanctorum tuorum:
7. Ex utero ante Luciferum genui te.
8. Juravit Dominus, et non pœnitebit eum:
9. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

(a) Cod. Σὺ εἶ βασιλεύς. Leg. ἱερεύς, ut constat ex comment. seu interpret.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, *Ψαλμὸς τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet: *Psalmus David*, quod interpretatur, ut sæpius diximus, *Psalmus manu forti*, hoc est Dei Filio.

B 1. Εἶπεν ὁ Πατὴρ τῷ ἐξαγοράσαντί με τῷ τιμίῳ αἵματι αὐτοῦ· *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου* (2), ἵνα πάντες γνῶσιν, ὅτι σὺ εἶ ἡ δόξα μου.

2. Ἕως ἂν οἱ ἀέριοι, καὶ ἐπίγειοι, καὶ καταχθόνιοι ἐχθροί σου γόνυ κάμψουσι δεδεμένοι δεσμοῖς (3) ἀϊδίοις, ἐξομολογούμενοι, ὅτι ὄντως Κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν τοῦ ἑαυτοῦ Πατρός.

3. Ἐν δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ μεγάλῃ ἐλεύσεται ἀπὸ τοῦ Πατρός· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *τόπος*, ὅπου ἡ *σκηνή*.

4. Καὶ βασιλεύσεις (4) ἀτελευτήτως κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου.

5. Ἔμπροσθέν σου ὁ σταυρὸς τοῦ πάθους σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐνδόξου σου παρουσίας.

6. Ὅταν οἱ ἅγιοί σου ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος.

C 7. Ἐν ἐμοὶ ἧς ἀεὶ ἀφ' οὗ ἠρξάμην δημιουργεῖν τὰ πάντα διὰ σοῦ· ἐφανέρωσά σε, ὅτι εἶχον, καὶ ἔχω Υἱὸν ἐν (5) ἑαυτῷ.

8. Ἔθετο ὁ Πατὴρ βουλὴν ἀσάλευτον καὶ ἀμετάβλητον.

9. Σὺ εἶ ὄντως ἱερεὺς ἀληθής, ὁ καθάρας πάντα τὸν λαόν σου (6) ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ· οὐ δεήσεις ἢ ἱκεσίας ποιησάμενος πρός τινα, ἀλλὰ τῷ τιμίῳ αἵματι πάντας καθαρίσας. Τὸ δέ, *κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ*, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Πρῶτον μὲν ὁ Μελχισεδὲκ ἱερεὺς ἀνεδείχθη οὐκ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευῒ τῆς ἱερατείας, ὥσπερ οὔτε ὁ Κύριος, ὅτε εὐδόκησεν ἐπὶ τῆς γῆς τεχθῆναι, οὐκ ἐκ τοῦ Λευῒ ἐτέχθη· δεύτερον δὲ τὰς δεκάτας, ἃς ἐδίδου ὁ ἱερεὺς τῷ Θεῷ, ταύτας προσήνεγκεν Ἀβραὰμ τῷ Μελχισεδέκ. Ἐπειδὴ D κατὰ πάντα τύπον ἔφερεν ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

1. Dixit Pater ei, qui me redemit pretioso sanguine suo: *Sede a dextris meis*, ut omnes noscant quoniam tu es gloria mea.

2. Donec aerei et terrestres et infernales inimici tui genu flectent vincti vinculis æternis, confitentes quia vere est Dominus Jesus in gloria Patris sui [41].

3. In virtute et potestate magna veniet a Patre. *Sion* enim interpretatur *locus* ubi est *Tabernaculum*.

4. Et regnabis in æternum adversus inimicos tuos.

5. Ante te crux passionis tuæ in die gloriosi tui adventus.

6. Quando sancti tui fulgebunt sicut sol [42].

7. In me eras semper, ex quo cœpi creare omnia per te: manifestavi te quod habebam et habeo Filium in me ipso.

8. Posuit Pater voluntatem immobilem atque immutabilem.

9. Tu es utique sacerdos verus, emundans omnem populum tuum a peccatis suis, neque deprecationes aut supplicationes faciens ad aliquem, sed pretioso sanguine omnes emundans. Illud autem: *secundum ordinem Melchisedech*, in hunc modum se habet. Primum quidem Melchisedech sacerdos renuntiatus est, non ex tribu Levi sacerdotali, quemadmodum neque Dominus, cum ei placuit nasci in terra, non ex tribu Levi natus est: deinde decimas, quas dabat sacerdos Deo, has obtulit Abraham Melchisedech [43]. Quoniam in omnibus figuram gerebat Melchisedech Filii Dei.

[41] Philipp. II, 10, 11. [42] Matth. XIII, 43. [43] Gen. XIV, 20.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννααβάρεως περιέχει.
(2) Desunt *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου*.
(3) Δεσμίοις.
(4) Βασίλευε.
(5) *Ἐν* deest.
(6) Λαὸν αὐτοῦ ἀ. τ. ἁ. αὐ. δεήσεις ἱκεσίας, etc., τῷ τιμίῳ σου αἵματι πάντα ἐκαθάρισας, etc., ὥσπερ οὗτος Κύριος, etc., τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

10. Dominus a dextris tuis confregit in die iræ suæ reges. A

11. Judicabit in nationibus, implebit ruinas:

12. Conquassabit capita in terra multorum.

13. De torrente in via bibet:

14. Propterea exaltabit caput.

Alleluia. PSAL. CX.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,

2. In consilio justorum et congregatione.

3. Magna opera Domini,

4. Exquisita in omnes voluntates ejus.

5. Confessio et magnificentia opus ejus:

6. Et justitia ejus manet in sæculum sæculi.

10. Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν (a) ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς.

11. Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα·

12. Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν.

13. Ἐκ χειμάῤῥου ἐν ὁδῷ πίεται·

14. Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλήν.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙʹ.

1. (b) Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου·

2. Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ.

3. Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου

4. Ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ.

5. Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ·

6. Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ B αἰῶνος.

(a) Vers. 11, Συνέθλασεν, etc. Vers. 12, Κρινεῖ, etc. Vers. 13, Συνθλάσει, etc.
(b) In marg. ad vers. 1, legitur Ἀσάφ; ad vers. 2 et 3, Γήθ; ad vers. 4, Γάμελ; ad vers. 5, Δάλεθ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. Tu a dextris Patris, et Spiritus sanctus tuus a dextris tuis; Spiritu enim oris ejus perdet Dominus diabolum et potestates ejus [44].

11. Faciet vindictam in nationibus [45], et omnes principatus inimici mortificabit.

12. Dæmonum.

13. Ex multitudine gentium in fide bibet eorum salutem.

14. Propterea pristinum principatum super omnia quæ in terra sunt, et potestatem quam dedit nobis in Adam, rursus nobis restituet.

10. Σὺ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐκ δεξιῶν σου (1)· τῷ γὰρ (2) Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀναλώσει ὁ Κύριος τὸν διάβολον καὶ τὰς ἐξουσίας αὐτοῦ.

11. Ποιήσει ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ πάσας τοῦ ἐχθροῦ τὰς ἀρχὰς θανατώσει.

12. Τῶν δαιμόνων.

13. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ πίστει πίεται τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

14. Διὰ τοῦτο τὴν προτέραν ἀρχὴν κατὰ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκεν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ, πάλιν ἀποκατέστησεν (3) ἡμῖν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *αἰνέσατε, ὑμνήσατε, πάντα, θεόν*.

Titulus præpositus continet: (a) *Alleluia*, quod interpretatur, *laudate et exaltate eum qui Deus est.*

1. Cum cœpero loqui, nihil celabo eorum quæ in corde meo sunt. C

2. Cum congregabuntur sancti in die judicii.

3. Magna enim eorum retributio a Domino. Nam *Geth* [*Beth*] interpretatur *lacus*, quod est lætitia.

4. Probata opera sanctorum in omnes voluntates Domini. Illud enim *Gimel* interpretatur *retributio*, scilicet operationis sanctorum.

5. Qui inventi sunt in misericordia et fide, ostensi sunt Domini esse.

6. Et sanctorum multitudo manet in æternitate: hæc enim est interpretatio. D

1. Ἐν τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν (5), οὐκ ἀποκρύψω τι τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

2. Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

3. Μεγάλη ἡ ἀνταπόδοσις αὐτοῦ [αὐτῶν] παρὰ τοῦ Κυρίου (6). Τὸ γὰρ *Γήθ* [Βήθ] ἑρμηνεύεται *ληνὸς*, ὅπερ ἐστὶν εὐφροσύνη.

4. Δεδοκιμασμένα τὰ ἔργα τῶν ἁγίων κατὰ πάντα τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου. Τὸ γὰρ *Γαμὲν* (7) [Γίμελ] ἑρμηνεύεται *ἀνταπόδοσις*, τουτέστι τοῦ ἔργου τῶν ἁγίων.

5. Οἱ ἐν ἐλεημοσύνῃ καὶ πίστει εὑρεθέντες τοῦ Κυρίου ἀνεδείχθησαν (8).

6. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων μένει ἀτελευτήτως· ἡ [αὕτη] (9) γὰρ ἑρμηνεία ἐστίν.

[44] II Thess. II, 8. [45] Psal. CXLIX, 7.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πατρὸς κατὰ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ ἐκ δεξιῶν σου.
(2) N. 11. Τῷ γάρ, etc., deest art. ὁ.
(3) Ἀποκαταστήσει.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν.
(5) Λαλεῖν με, etc., καρδίᾳ μου· ἑρμηνεύεται γὰρ τὸ Ἀσὰφ ἀρχὴ στόματος.
(6) Αὐτοῖς παρὰ Κυρίου.
(7) Γαμέλ, etc., τὰ ἔργα τῶν ἁγίων.
(8) Ἀνεδείχθησαν. Δάλεθ γὰρ ἑρμηνεύεται ἀνάκρισις.
(9) Ἡ γὰρ ἑρμηνεύεταί ἐστιν.

(a) Psalmus iste est carmen alphabeticum. Vid. Hieron. *in Præfat. in lib. Reg.* et al. Scr.

7. Μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ,
8. Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος·
9. Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
10. Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ·
11. Ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ,
12. Τοῦ δοῦναι αὐτοῖς κληρονομίαν ἐθνῶν.
13. Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια καὶ κρίσις.
14. Πισταὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ·
15. Ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·
16. Πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι.
17. Λύτρωσιν ἀπέστειλε [ἀπέστειλε Κύριος, etc.] τῷ λαῷ αὐτοῦ·
18. Ἐνετείλατο εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκην αὐτοῦ·
19. Ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
20. Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου·
21. Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν·
22. Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

A 7. Memoriam fecit mirabilium suorum,
8. Misericors et miserator Dominus :
9. Escam dedit timentibus se.
10. Memor erit in sæculum testamenti sui :
11. Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo,
12. Ut det illis hæreditatem gentium,
13. Opera manuum ejus, veritas et judicium.
14. Fidelia omnia mandata ejus :
15. Confirmata in sæculum sæculi
16. Facta in veritate et æquitate.
17. Redemptionem misit [misit Dominus] populo suo :
18. Mandavit in æternum testamentum suum :
19. Sanctum et terribile nomen ejus.
B 20. Initium sapientiæ timor Domini :
21. Intellectus bonus omnibus facientibus eam :
22. Laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Ἐμνημόνευσεν, ὡς προεῖπε διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ, ἐλθεῖν, καὶ (1) διὰ τῶν παθημάτων αὐτοῦ σῶσαι ἡμᾶς.
8. Ἐλεήμων γὰρ καὶ οἰκτίρμων ὑπάρχει ὁ Κύριος.
9. Ἑαυτὸν γὰρ τροφὴν, καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
10. Ἀδιαλείπτως μνησθήσεται τῶν ἁγίων αὐτοῦ.
11. Τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν (2) τῶν προλεχθέντων ἐφανέρωσε τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ.
12. Τοῦ δοῦναι τοῖς ἀποστόλοις ἐξουσίαν κυριεῦσαι διὰ (3) τοῦ κηρύγματος πάντων τῶν ἐθνῶν.
13. Τὰ ἔργα τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πίστις καὶ δικαιοσύνη.
14. Ἀληθεῖς αἱ ἐπαγγελίαι αὐτοῦ.
15. Καὶ ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα αὐτοῦ (4).
16. Κατηρτισμένα (5), ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ.
17. Ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.
18. Ἐνετείλατο τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ φυλάσσειν τὰ προστάγματα αὐτοῦ.
19. Ἔνδοξον τοῖς ἁγίοις καὶ φοβερὸν τοῖς δαίμοσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
20. Καὶ ἀρχαὶ (6) πίστεως τὸ φοβηθῆναι τὸν Κύριον.
21. Χάρις δὲ Πνεύματος ἁγίου ἐστὶ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον.
22. Ἀτελεύτητος μένει (7) ἡ αἴνεσις τοῦ Κυρίου.

7. Recordatus est, ut prædixit per suos prophetas, venire, et per passionem suam salvare nos.
8. Misericors enim et miserator est Dominus.
9. Se ipsum enim in escam, et eloquia sua dedit timentibus eum.
10. Indesinenter recordabitur sanctorum suorum.
11. Virtutem [hoc est arcanum sensum] Scripturarum de iis quæ prædicta fuerunt, manifestavit apostolis suis.
12. Ut daret apostolis potestatem dominandi super omnes gentes per prædicationem.
13. Opera apostolorum ejus fides et justitia.
C 14. Veræ promissiones ejus.
15. Et sine pœnitentia dona ipsius.
16. Perfecta in fide et justitia.
17. Pater Filium suum unigenitum dedit pro mundi vita.
18. Præcepit credentibus ei custodire mandata sua.
19. Gloriosum sanctis, et terribile dæmonibus nomen ejus.
20. Et initium fidei timere Dominum (*a*).
21. Gratia autem Spiritus sancti est omnibus timentibus Dominum.
D 22. Sine fine manet laudatio Domini

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὧν προεῖπεν δ. τ. π. τοῦ ἐλεεῖν, *καί*, etc., σωθῆναι ἡμᾶς.
(2) Προφητῶν (leg. potius videtur προφητειῶν.)
(3) *Διά* deest.
(4) Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ.
(5) Κατηρτισμέναι.
(6) Ἀρχή, etc., *καί* et *τό*.
(7) *Μένει* deest.

(*a*) Aliam affert Dan. Barbarus interpretationem, quæ est Didymi.

Alleluia. PSAL. CXI.

1. Beatus vir, qui timet Dominum :
2. In mandatis ejus volet nimis.
3. Potens in terra erit semen ejus :
4. Generatio rectorum benedicetur.
5. Gloria et divitiæ in domo ejus :
6. Et justitia ejus manet in sæculum sæculi.
7. Exortum est in tenebris lumen rectis.
8. Misericors et miserator et justus :
9. Jucundus vir qui miseretur et commodat :
10. Disponet sermones suos in judicio :
11. Quia in æternum non commovebitur.
12. In memoria æterna erit justus :
13. Ab auditione mala non timebit.
14. Paratum cor ejus sperare in Domino :
15. Confirmatum est cor ejus, non timebit

A

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙΑ'.

1. Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον·
2. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.
3. Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ·
4. Γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται.
5. Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ·
6. Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
7. Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσιν·
8. Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων καὶ δίκαιος.
9. Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν·
10. Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει·
11. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται.
12. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος·
13. Ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται.
B 14. Ἑτοίμη ἡ καρδία αὐτοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον·
15. Ἐστήρικται ἡ καρδία αὐτοῦ, οὐ μὴ φοβηθῇ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *αἰνέσατε*, *ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν*.

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, quod interpretatur, *laudate et exaltate eum qui Deus est.*

1. Quia abstinet ab omni malo.
2. Studet implere ejus præcepta.
3. In terra viventium pretiosa erunt opera ejus.
4. Chorus eorum, qui corde mundi sunt, glorificabitur.
5. Omnis gratia et justitia in sorte sanctorum.
6. Et eorum retributio sempiterna.
7. Ostendit in mundo sanctis Filium suum.
8, 9. Bonus vir, qui in charitate communicat cum proximo suo dona, quæ ipsi a Deo data sunt.
10. Dicet enim Domino in judicio : *Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque talenta lucratus sum* [46].
11. Impletus est enim gaudio et exsultabit (*a*).
12. Dicet enim ipsi Dominus : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* [47].
13. Non amplius enim erit ei adversarius.
14. Paratum est semper cor ejus ad placendum Deo.
15. Perfectum [fundatum] est cor ejus in Deo.

1. Ὅτι ἀφίσταται ἀπὸ παντὸς κακοῦ.
2. Σπουδάζει πληρῶσαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
3. Ἐν τῇ γῇ τῶν ζώντων τίμια ἔσονται τὰ ἔργα αὐτοῦ.
4. Τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ ὁ χορὸς δοξασθήσεται.
C
5. Πᾶσα χάρις καὶ δικαιοσύνη ἐν τῷ κλήρῳ τῶν ἁγίων.
6. (2) Καὶ ἡ μισθαποδοσία αὐτῶν ἀτελεύτητος.
7. Ἀνέδειξεν ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ἁγίοις τὸν Υἱὸν αὐτοῦ.
8, 9. (3) Ἀγαθὸς ἀνὴρ ὁ ἐν ἀγάπῃ μεταδιδοὺς τῷ πλησίον αὐτοῦ, ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ δοθέντος αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ.
10. Λέγει γὰρ τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ κρίσει· *Κύριε, πέντε τάλαντα μοι παρέδωκας, ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα.*
11. Πεπλήρωται γὰρ χαρᾶς, καὶ ἀγαλλιάσεται.
12. Λέγει γὰρ (4) αὐτῷ ὁ Κύριος· *Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ, καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ*
D *Κυρίου σου.*
13. Οὐκ ἔτι γὰρ ἔσεται ὁ ἀντικείμενος αὐτῷ.
14. Ηὐτρέπισται πάντοτε ἡ καρδία αὐτοῦ εἰς (5) εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ.
15. Τετελείωται [τεθεμελίωται] ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν τῷ Θεῷ.

[46] Matth. xxv, 20. [47] ibid. 21.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(2) *N.* 6, 7. Καί, etc., ἀτέλευτος, ὃς ἀνέδειξεν, etc.
(3) *N.* 8. Κύριος ὁ Θεός. *N.* 9. Ἀγαθὸς ἀνὴρ ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ, etc.
(4) *N.* 11. Λέγει γάρ, etc. *N.* 12. Οὐκ ἔτι, etc. *N.* 13. Πεπλήρωται γὰρ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως
(5) Εἰς τήν.

(*a*) *Comment. sub num.* 11, *non legitur in cod., sed exstat inferius ad n.* 13, *et hic legitur comment. n.* 12, *et ita deinceps præpostero ordine, ut videtur.*

16. Ἕως οὗ ἐπίδῃ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
17. Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν·
18. Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
19. Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ.
20. Ἁμαρτωλὸς ὄψεται, καὶ ὀργισθήσεται·
21. Τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ βρύξει, καὶ τακήσεται·
22. Ἐπιθυμία ἁμαρτωλοῦ ἀπολεῖται.

Ἀλληλούϊα. ΡΙΒ'.

1. Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον·
2. Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.
3. Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον
4. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
5. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν
6. Αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.
7. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος·
8. Ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ.

A 16. Donec despiciat inimicos suos.
17. Dispersit, dedit pauperibus:
18. Justitia ejus manet in sæculum sæculi:
19. Cornu ejus exaltabitur in gloria.
20. Peccator videbit et irascetur:
21. Dentibus suis fremet et tabescet:
22. Desiderium peccatoris peribit.

Alleluia. CXII.

1. (a) Laudate, pueri, Dominum:
2. Laudate nomen Domini.
3. Sit nomen Domini benedictum
4. Ex hoc nunc, et usque in sæculum.
5. A solis ortu usque ad occasum
6. Laudabile nomen Domini.
B 7. Excelsus super omnes gentes Dominus:
8. Super cœlos gloria ejus.

(a) Vers. 1 et 2. Vers. unicus. Vers. 3 et 4: in cod. est 2. Vers. 5 et 6: in cod. 3. Vers. 7 et 8: in cod. 4. Vers. 9: in cod. 5. Vers. 10 et 11: in cod. 6. Vers. 12: in cod. 7. Vers. 13 et 14: in cod. 8. Vers. 15: in cod. 9, et sic deinceps.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Ἀφ' οὗ ἴδῃ, ὅτι παρεδόθησαν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ὁ διάβολος καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

17, 18. (1) Ὡς ὁ Κύριος πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, καὶ τὰ χαρίσματα αὐτοῦ ἔδωκε πᾶσιν· ὁμοίως καὶ οὗτος ἐποίησε, πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ δέδωκεν τοῖς ἔθνεσιν· διὰ τοῦτο ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

19. Ἐρεῖ (2) αὐτῷ ὁ Κύριος· *Δεῦρο εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.*

20. Ὁ διάβολος ὁρῶν τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν δικαίων.

21. Ὁ διάβολος εἰς τὴν αἰώνιον ὑπάρχει (3) κόλασιν.

22. Ἡ πρόσκαιρος ἀπόλαυσις γὰρ (4) τοῦ κόσμου ἀπολεῖται.

16. Ex quo vidit, quod traditi sunt igni æterno diabolus et angeli ejus.

17, 18. Quemadmodum Dominus, cum dives esset, pauper factus est propter nos, et dona sua omnibus elargitus est; ita etiam iste fecit, omnes suas divitias dedit pauperibus: propterea justitia ejus
D manet in sæculum sæculi.

19. Dicet ei Dominus: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [48].

20. Diabolus videns retributionem justorum.

21. Diabolus in æterno supplicio exsistit.

22. Temporaria enim oblectatio mundi peribit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Ἀλληλούϊα, ὅπερ ἐστὶ, αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν.*

Titulus præpositus continet: *Alleluia,* hoc est, *laudate eum qui Deus est.*

1. (6) Οἱ ἀπόστολοι τῇ καρδίᾳ.
2. Ἀδιαλείπτως.
3. Ἐν πᾶσιν ἔθνεσι·
4. Καὶ πάλιν, ἀφ' οὗ ἀνατέλλει τὸ φῶς αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ ἕως τῆς συντελείας·
5, 6. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ ἕως τῆς γῆς αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.
7. Δεδοξασμένος.
8. Ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἡ χάρις αὐτοῦ.

1. Apostoli corde.
2. Indesinenter.
3. In omnibus gentibus:
4. Et iterum, ex quo exorta est lux ejus in mundo,
D propter ipsius adventum et usque ad consummationem:
5, 6. Et rursus a cœlis usque ad terram laudate nomen Domini.
7. Glorificatus.
8. Super sanctos gratia ejus.

[48] Matth. xxv, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *N.* 17. Ὡς, etc., δέδωκεν πᾶσιν, etc., ουτος ἐποίησεν οὕτως, πάντα, etc., τοῖς πένησιν non ἔθνεσιν. *N.* 18. Διὰ τοῦτο, etc.

(2) Ἐρεῖ γάρ, etc., ὁ εὐλογημένος τοῦ Πατρός μου, ἀπόλαβε τήν, etc.

(3) Ὑπάρχων.

(4) Γάρ et ἀπολεῖται desunt.

(5) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περ., etc., ὅπερ ἑρμηνεύεται αἰνέσατε, ὑμνήσατε τόν, etc.

(6) *N.* 1. Οἱ, etc. *N.* 2. Ἀτελευτήτως. *N.* 3. Ἐν πᾶσιν ἔθνεσιν· καὶ [πάλιν, ἀφ ου ἀνατέλλαι τό, etc., usque ad τὸ ὄνομα Κυρίου. Deest δεδοξασμένος. *N.* 8, in cod. 4. Ἐπὶ τοὺς ἁγίους, etc. *N.* 9, in cod. 5. Τίς ἐστιν οὕτως φιλάνθρωπος; *N.* 10, 11, in cod. 6, Ὅτι, etc. *N.* 11, in cod. 7..... ὧν, αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. *N.* 13. 14, in cod. 8. Ὁ, etc. *N.* 15, in cod. 9. Τοῦ, etc. *N.* 16, in cod. 10. Μετὰ τῶν ἀγγέλων, etc. *N.* 17, in cod. 11. Τὴν Ἐκκλησίαν, etc., τὴν τὸ πρότερον, etc., πίστεως εἰς βασιλείαν σου. *N.* 18, in cod. 12. Τήν, etc.

9. Quis sicut Dominus Deus noster?
10. Qui in altis habitat:
11. Et humilia respicit [respicit et alta a longe cognoscit],
12. In cœlo et in terra.
13. Suscitans a terra inopem.
14. Et de stercore erigens pauperem,
15. Ut collocet eum cum principibus,
16. Cum principibus populi sui.
17. Qui habitare facit sterilem in domo,
18. Matrem in filiis lætantem.

Alleluia. CXIII

1. In exitu Israel de Ægypto,
2. Domus Jacob de populo barbaro.
3. Facta est Judæa sanctificatio ejus:
4. Israel potestas ejus.
5. Mare vidit et fugit:

A 9. Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν;
10. Ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν·
11. Καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν [ἐφορῶν, καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γιγνώσκων],
12. Ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ·
13. Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν,
14. Καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα,
15. Τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων,
16. Μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.
17. Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ,
18. Μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην.

Ἀλληλούϊα. ΡΙΓ'.

1. Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου,
2. Οἴκου Ἰακὼβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου.
B 3. Ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ·
4. Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ.
5. Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν·

ATHANASII INTERPRETATIO.

9-11. Quod in cœlo habitans humiles et peccatores adeo dilexit.

9-11. Ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικῶν τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς οὕτως ἠγάπησεν.

12. Qui in cœlo manens, et in terram advenit.

12. Ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ ὢν καὶ ἐπὶ γῆς παραγέγονεν.

13, 14. Qui genus humanum, quod ceciderat ob terrenas et flagitiosas concupiscentias, sublevavit, et gloriam ei donavit adoptionis.

13, 14. Ὁ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν γηΐνων καὶ ἀσώτων ἐπιθυμιῶν πεσὸν ἀναστήσας, καὶ δοξάσας διὰ τῆς υἱοθεσίας.

15. Ut dignum faceret genus humanum deliciis angelorum.

15. Τοῦ ἀξιῶσαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἀγγέλων.

16. Cum sanctis, qui sunt cum angelis suis.

16. Μετὰ τῶν ἁγίων τῶν συνόντων τοῖς ἁγίοις [ἀγγέλοις] αὐτοῦ.

17. Introducens per fidem Ecclesiam gentium antea infructiferam.

17. Ὁ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν τὴν πρότερον ἄκαρπον εἰσάγων διὰ τῆς πίστεως.

18. In supernam Hierusalem in sanctis gaudentem.

18. Τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ χαίρουσαν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα*, ὅ ἐστιν, *αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν*.

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, hoc est, *laudate eum qui Deus est*.

1. *Israel* interpretatur *populus fortis: Ægyptus* autem *obtenebratio*. Dum igitur liberati sunt fideles a tenebris peccati.

C 1. *Ἰσραὴλ* ἑρμηνεύεται *λαὸς ἰσχυρός*· Αἴγυπτος δὲ (2) *σκότωσις*· ἐν τῷ οὖν τοὺς πιστεύοντας ῥυσθῆναι ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας.

2. Fidelium tenentium extrema. *Jacob* enim interpretatur *tenens extrema*: illud autem, *ex populo barbaro*, notum est [significat], quod fidelis populus egrediens e tenebris recessit a barbaris, hoc est a contrariis potestatibus.

2. Τῶν πιστῶν τῶν κατασχόντων τὰ ἔσχατα. Ἰακὼβ γὰρ ἑρμηνεύεται *κρατῶν ἔσχατα*· τὸ δὲ, *ἐκ λαοῦ βαρβάρου*, δῆλον [δηλοῖ] ὅτι ὁ πιστὸς λαὸς ἐξελθὼν ἐκ τοῦ σκότους ἀνεχώρησε τῶν βαρβάρων, τουτέστι τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

3. Et demum Ecclesia facta est ei sanctificatio per baptismum; *Judæa* dicitur propterea quod gratia in ipsa est Dei, qui dignatus est ex Juda nasci. Secundum autem nominis interpretationem *Judæa* interpretatur *confitens Deo*. Cum igitur anima Deo confitetur, fit ipsa confessio sanctificatio, eo quod auferantur peccata.

3. Καὶ λοιπὸν γίνεται αὐτῷ ἡ Ἐκκλησία ἁγίασμα διὰ τοῦ βαπτίσματος. *Ἰουδαία* λέγεται διὰ τὸ τὴν χάριν εἶναι ἐν αὐτῇ τοῦ καταξιώσαντος Θεοῦ ἐξ Ἰούδα τεχθῆναι. Κατὰ δὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος *Ἰουδαία* ἑρμηνεύεται *Θεῷ ἐξομολογούμενος* (3). Ὅταν οὖν ψυχὴ Θεῷ ἐξομολογήσεται, γίνεται αὐτὴ ἡ ἐξομολόγησις ἁγίασμα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως (4) τῶν ἁμαρτιῶν.

4. Et viri videntes Deum, hoc est, apostoli, principes ejus: ita enim interpretatur Israel, *vir videns Deum*.

D 4. Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ ὁρῶντες Θεὸν (5), τουτέστι οἱ ἀπόστολοι, ἄρχοντες αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν*.

5. Idololatria fugit videns Deum in terra.

5. Ἡ εἰδωλολατρεία ἔφυγεν ἰδοῦσα Θεὸν ἐπὶ γῆς (6).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα, ὅπερ ἑρμηνεύεται αἰνεῖτε, etc.
(2) Δὲ ἑρμηνεύεται, etc.
(3) Ἐξομολογουμένη.
(4) Ἀφέσεως.
(5) Τὸν Θεόν, etc.
(6) Τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς.

6. Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω.
7. Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί·
8. Καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων.
9. Τί σοί ἐστι, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες;
10. Καὶ σὺ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;
11. Τὰ ὄρη, ὅτι ἐσκιρτήσατε ὡσεὶ κριοί;
12. Καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων;
13. Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ,
14. Ἀπὸ πρώσοπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ·
15. Τοῦ στρέψαντος τὴν πέτραν εἰς λίμνας ὑδάτων,
16. Καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς πηγὰς ὑδάτων.
17. Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν,
18. Ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν.
19. Ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου·
20. Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν;

A 6. Jordanis conversus est retrorsum.
7. Montes exsultaverunt ut arietes:
8. Et colles sicut agni ovium.
9. Quid est tibi, mare, quod fugisti?
10. Et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum?
11. Montes, quia exsultastis sicut arietes?
12. Et colles sicut agni ovium?
13. A facie Domini mota est terra,
14. A facie Dei Jacob:
15. Qui convertit petram in stagna aquarum,
16. Et rupem in fontes aquarum.
17. Non nobis, Domine, non nobis,
18. Sed nomini tuo da gloriam.
19. Super misericordia tua et veritate tua:
20. Nequando dicant gentes, ubi est Deus eo-
B rum?

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Ὁ (1) Ἰορδάνης ἑρμηνεύεται *τῇ ἐσχάτῳ*· πλῆθος οὖν τῶν ἐθνῶν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς Δεσπότην, καὶ Δημιουργὸν Ἰησοῦν.

7. Οἱ προφῆται ἀγάλλονται καὶ ἐπὶ τῇ (2) ἐπιστροφῇ τῶν ἐθνῶν·

8. Καὶ οἱ ἐκ τῶν προφητῶν ἀνατείλαντες, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι ὥσπερ οἱ βουνοὶ ἐκ τῶν ὀρέων.

9. Τί σοί ἐστιν, εἰδωλολατρεία, ὅτι ἔφυγες, ὅπερ ἐπὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἐποίησας;

10. Καὶ ὑμεῖς, τὰ ἔθνη πάντα, ὅτι ἀπέστητε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας;

11. Καὶ ὑμεῖς, οἱ προφῆται, ὅτι οὕτως ἀγαλλιᾶσθε;

12. Ὁμοίως καὶ ὑμεῖς, οἱ ἐκ τῶν προφητῶν ἀπόστολοι, τί οὕτως χαίρετε;

13. Ὁμοῦ δὲ πάντες ἀποκρίνονται· ἡ μὲν εἰδωλολατρεία ἀποδυρομένη, τὰ δὲ ἔθνη, καὶ οἱ προφῆται, καὶ οἱ ἀπόστολοι χαίροντες βοῶσιν, ὅτι, ὀφθέντος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, πάντες μετετέθησαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ.

14. Ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ κηρυχθέντος (3)· *Ἰακὼβ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀκοή*.

15. Τοῦ μεταβαλόντος (4) τὴν λιθίνην καρδίαν τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν χάριν· *Δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς*, καθὼς εἶπεν [Ἰωάννης, ἐγεῖραι τέκνα] υἱῷ· *Ἔγειρον τέκνα τῷ Ἀβραὰμ ἐκ τῶν λίθων τούτων.*

16. Καὶ τὴν σκληροτάτην αὐτῶν διάνοιαν εἰς τὰ χαρίσματα αὐτοῦ.

17. Οὐχ ὅτ' ἄξιοί ἐσμεν, τοῦτο (5) ἐποίησας·

18. Ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομά σου, ὅτι φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων εἶ.

19. Διὰ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.

20. Ἵνα μὴ καυχήσωνται αἱ ἐναντίαι δυνάμεις λέγουσαι· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας αὐτούς;

6. *Jordanis* interpretatur *in extremo*: multitudo igitur gentium secessit ab idololatria, et venit ad antiquum Dominum, et Creatorem Jesum.

7. Prophetæ exsultant etiam in conversione gentium:

8. Et qui ex prophetis orti sunt, hoc est apostoli sicut colles ex montibus.

9. Quid est tibi, idololatria, quod fugisti, quod sub prophetis non fecisti?

10. Et vos, gentes omnes, quod abscessistis ab idololatria?

11. Et vos, prophetæ, quod adeo exsultastis?

12. Similiter etiam vos, qui ex prophetis estis
C apostoli, cur ita gaudetis?

13. Simul omnes respondent: idololatria quidem lamentans, gentes autem, et prophetæ, et apostoli gaudentes clamant, quoniam, apparente Deo in terra, omnes translati sunt in ejus cognitionem.

14. Ab adventu Dei, qui annuntiatus est: *Jacob* enim interpretatur *auditio*.

15. Qui transmutat lapidea gentium corda in gratiam: *Quoniam potens est Deus*, quemadmodum dixit Joannes, *suscitare filios Abraham de lapidibus istis* [49].

16. Et durissimam illarum mentem in ejus dona.

17. Non quia nos digni simus, hoc fecisti:

D 18. Sed ut glorificetur nomen tuum, quoniam benignus et misericors es.

19. Propter misericordiam tuam et veritatem tuam.

20. Ne glorientur adversariæ potestates dicentes: ubi est Deus qui fecit eos?

[49] Matth. III, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἰορδάνης ἑρμηνεύεται γῆ ἐσχάτη. Τὸ πλῆθος, etc.
(2) Ἀγαλλιῶνται ἐπὶ τῇ, etc.
(3) Τοῦ κηρυχθέντος.
(4) Μεταβάλλοντος, etc., τὴν χάριν αὐτοῦ, etc., καθὼς εἶπεν Ἰωάννης· Ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.
(5) Ἐσμὲν, Κύριε· οὐχ ὅτι ἄξιοί ἐσμεν, τοῦτο, etc.

21. Deus autem noster in cœlo et in terra,
22. Omnia quæcunque voluit fecit.
23. Simulacra gentium argentum et aurum,
24. Opera manuum hominum.
25. Os habent, et non loquentur :
26. Oculos habent, et non videbunt.
27. Aures habent, et non audient :
28. Nares habent, et non odorabunt.
29. Manus habent, et non palpabunt :
30. Pedes habent, et non ambulabunt :
31. Non clamabunt in gutture suo.
32. Similes illis fiant [Neque enim est spiritus in ore ipsorum : similes illorum fiant] qui faciunt ea,
33. Et omnes qui confidunt in eis.
34. Domus Israel speravit in Domino :
35. Adjutor et protector eorum est.

A 21. Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ,
22. Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησε.
23. Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον,
24. Ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.
25. Στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν·
26. Ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὄψονται.
27. Ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούσονται·
28. Ῥῖνας ἔχουσι, καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται.
29. Χεῖρας ἔχουσι, καὶ οὐ ψηλαφήσουσι·
30. Πόδας ἔχουσι, καὶ οὐ περιπατήσουσιν·
31. Οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν.
32. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο [Οὐδὲ γάρ ἐστιν πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν· ὅμοιοι αὐτῶν γένωνται] οἱ ποιοῦντες αὐτά,
33. Καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.
B 34. Οἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον·
35. Βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστιν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

21-23. Avaritia enim gentiliter viventium idololatria est, quemadmodum dixit Apostolus [89]. Quæ autem dicta sunt de idolis manifesta omnibus sunt, quod formam quidem habent, nulla autem inest operatio in membris, et ea, quæ dicuntur in apposito psalmo de iis qui illa faciunt, vel in illis confidunt, verissima sunt; sed conveniens duxi, descendere ad allegoriam, et singulis versibus subjicere propriam sententiam sensus allegorici.

24. Opus concupiscentiarum hominum est avaritia.

25. Nullum enim bonum loquentur gaudentes pecuniis.

26. Tanquam non habentes oculos ad eorum perditionem progredientur.

27. Non enim auscultabunt præceptis Dei.

28. Non enim beneplaciti Dei participes erunt.

29. Non enim exquisiverunt invenire portam vitæ, hoc est Dominum.

30. Claudicaverunt enim, perversas sequentes vias in actionibus suis.

31. Non invocabunt Dominum.

32. Peribunt non secus ac pecuniæ, qui eas thesaurizant.

33. Et omnes in pecuniis sperantes.

34. Mente autem Deum videntes speraverunt non in pecuniis, sed in Domino.

35. Et ideo confortat eos, iisdemque prospicit.

21-23. (1) Ἡ γὰρ φιλαργυρία τῶν ἐθνικῶς ζώντων εἰδωλολατρεία ἐστὶ, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Τὰ δὲ εἰρημένα περὶ τῶν εἰδώλων δῆλα πᾶσίν εἰσιν, ὅτι χαρακτῆρα μὲν ἔχουσιν, ἐνέργεια δὲ μηδεμία ὑπάρχει ἐν τοῖς λεγομένοις μέλεσιν (2), καὶ ἡ ἀπόφασις δὲ ἡ εἰρημένη ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ περὶ τῶν ποιούντων αὐτὰ, καὶ περὶ τῶν πεποιθότων ἐπ' αὐτοῖς ἀληθὲς ὑπάρχει· ἀλλὰ δίκαιον ἡγησάμην καὶ ἐπὶ τὴν ἀλληγορίαν ἐλθεῖν, καὶ ὑποθῆναι ἑκάστοις στίχοις (3) τὸ ἴδιον νόημα τῆς θεωρίας.

24. Ἔργα ἐπιθυμιῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ φιλαργυρία.

25. Οὐδὲν γὰρ ἀγαθὸν λαλήσουσιν (4) οἱ τοῖς χρήμασι χαίροντες.

C 26. Ὡς μὴ ἔχοντες γὰρ ὀφθαλμοὺς κατὰ τῇ ἑαυτῶν ἀπωλείᾳ (5) πορεύσονται.

27. Οὐ γὰρ ὑπακούσωσι τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν.

28. Οὐ γὰρ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ (6) μετέχουσιν.

29. Οὐ γὰρ ἐξεζήτησαν εὑρεῖν τὴν θύραν τῆς ζωῆς, τουτέστι τὸν Κύριον (7).

30. Ἐχώλαναν γὰρ διεστραμμένας ὁδοὺς πορευθέντες ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν.

31. Οὐ μὴ ἐπικαλέσονται τὸν Κύριον.

32. Ἔσονται οὕτως ἀπολλύμενοι ὡς τὰ χρήματα οἱ θησαυρίζοντες αὐτά.

33. Καὶ πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ τοῖς χρήμασι.

34. (8) Οἱ δὲ τῇ διανοίᾳ Θεὸν ὁρῶντες ἤλπισαν οὐκ ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλ' ἐπὶ Κύριον.

35. Καὶ (9) διὰ τοῦτο ἐνισχύει αὐτοὺς, καὶ πρόνοιαν αὐτῶν ποιεῖται. D

[89] Coloss. III, 5.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) *N.* 21, 22. Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. *N.* 23. Ἡ γὰρ φιλαργυρία, etc.
(2) Μέλεσιν αὐτῶν.
(3) Παραθῆναι ἑκάστῳ στίχῳ.
(4) Λαλοῦσιν.
(5) Τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας.
(6) Εὐωδίας τοῦ Χριστοῦ.
(7) Χριστόν.
(8) N. 33, 34. Οἱ δέ etc.
(9) *Καὶ* non legitur.

36. Οἶκος Ἀαρὼν ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον· A
37. Βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστιν.
38. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον ἤλπισαν ἐπὶ Κύριον [ἐπ' αὐτόν]·
39. Βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστι.
40. Κύριος μνησθεὶς ἡμῶν, εὐλόγησεν ἡμᾶς·
41. Εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἰσραήλ·
42. Εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἀαρών.
43. Εὐλόγησε τοὺς [Εὐλόγησε πάντας τοὺς] φοβουμένους τὸν Κύριον,
44. Τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων.
45. Προσθείη Κύριος ἐφ' ὑμᾶς,
46. Ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν.
47. Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ·
48. Τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. B
49. Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ·
50. Τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.
51. Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε·
52. Οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾅδου.
53. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομεν τὸν Κύριον,
54. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

36. Domus Aaron speravit in Domino:
37. Adjutor et protector eorum est.
38. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino [in eum].
39. Adjutor et protector eorum est.
40. Dominus memor fuit nostri, et benedixit nobis:
41. Benedixit domui Israel:
42. Benedixit domui Aaron.
43. Benedixit timentibus [omnibus qui timent] Dominum,
44. Pusillis cum majoribus.
45. Adjiciat Dominus super vos,
46. Super vos, et super filios vestros.
47. Benedicti vos a Domino:
48. Qui fecit cœlum et terram.
49. Cœlum cœli Domino:
50. Terram autem dedit filiis hominum.
51. Non mortui laudabunt te, Domine:
52. Neque omnes, qui descendunt in infernum:
53. Sed nos, qui vivimus, benedicemus Domino,
54. Ex hoc nunc, et usque in sæculum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36, 37. (1) Οἱ πιστεύοντες, ὅτι ἔστι κρίσις, καὶ λογιζόμενοι, ὡς λόγον ἀποδώσουσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, οὐκ ἐπὶ δυναστείᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ Κύριον ἐλπίζουσιν.

38, 39. Οἱ πιστεύοντες ὁμοίως ἐπὶ Κύριον καὶ λογιζόμενοι, ὅτι ἔστι κρίσις, καὶ τὰ λοιπά. C

40. Τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

41. Τῶν ὁρώντων αὐτὸν τῇ διανοίᾳ εὐλόγησε τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *νοῦς ὁρῶν Θεόν*.

42. Τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν· *ὄρος* γὰρ *δυνάμεως* *Ἀαρὼν* ἑρμηνεύεται.

43. Τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ.

44. Ἀπὸ τῶν ἐσχάτων τῶν ἡμῶν (2) πεπιστευκότων ἕως τῶν προφητῶν.

45, 46. Τὴν χάριν αὐτοῦ (3).

47. Οἱ πιστοὶ καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

48. Τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα.

49. Τὸ κατοικητήριον τῶν ἁγίων τοῦ Κυρίου ἐστίν (4). D

50. Τοῖς δὲ ἀνθρώπινα φρονοῦσιν ὡς κτήνη κατέλειπεν αὐτοὺς τὰ γήϊνα φρονεῖν (5).

51. Οὐ δοξάσουσί σε οἱ νενεκρωμένοι τῇ (6) ἁμαρτίᾳ.

52. Οὐδὲ οἱ πορευόμενοι ἐν ἀνομίᾳ.

53. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ δοξάσομεν τὸν Κύριον.

54. Ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ (7) εἰς τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα.

36, 37. Credentes futurum judicium, et cogitantes rationem se reddituros pro animabus suis, non in hominum potentia, sed in Domino sperant.

38, 39. Item credentes in Dominum, et cogitantes futurum judicium, et reliqua.

40. Credentibus in ipsum.

41. Videntium eum mente benedixit animis, et corporibus: *Israel* enim interpretatur *mens videns Deum*.

42. Ecclesiæ gentium: *mons* enim *virtutis* interpretatur *Aaron*.

43. Humilibus corde.

44. Ab ultimis inter nos credentibus usque ad prophetas.

45, 46. Gratiam suam.

47. Fideles et in præsenti, et in futuro sæculo.

48. Visibilia, et invisibilia.

49. Habitaculum sanctorum Domini est

50. Qui autem humana sapiunt, tanquam jumenta, reliquit eos terrena sapere.

51. Non glorificabunt te, qui peccato mortui sunt.

52. Neque ambulantes in iniquitate.

53. Sed nos viventes per gratiam ejus glorificabimus Dominum.

54. Ex hoc nunc, et usque in sæculum sempiternum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 36, 37, Καὶ οἱ ἀμετακίνητοι καὶ ἑδραῖοι ὡς ὄρος δυνατὸν οὐκ ἐπὶ πλούτῳ [πλούτου] ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐπὶ Κύριον. Ἀαρὼν γὰρ ἑρμηνεύεται ὄρος δυνατόν. N. 38, 39. Οἱ πιστεύοντες, ὅτι ἔστιν κρίσις etc.

(2) Ἡμερῶν.

(3) Αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα ὑμῶν, λέγει.

(4) Τοῦ λαοῦ τῶν ἁγίων τοῦ Υἱοῦ ἐστιν.

(5) Γηΐνους κατέλιπεν αὐ. τ. γ. κρατεῖν.

(6) Ἐν τῇ.

(7) Νῦν αἰῶνος, καί, etc.

Alleluia. *PSAL. CXIV.*

A

1. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.
2. Quia inclinavit aurem suam mihi :
3. Et in diebus meis invocabo.
4. Circumdederunt me dolores mortis :
5. Pericula inferni invenerunt me :
6. Tribulationem et dolorem inveni :
7. Et nomen Domini invocavi.
8. O Domine, libera animam meam :
9. Misericors Dominus et justus :
10. Et Deus noster miseretur.
11. Custodiens parvulos Dominus :
12. Humiliatus sum, et liberavit me.
13. Convertere, anima mea, in requiem tuam : B

Ἀλληλούϊα. *ΨΑΛ. ΡΙΔ'.*

1. Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.
2. Ὅτι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί·
3. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι.
4. Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου·
5. Κίνδυνοι ᾅδου εὗροσάν με.
6. Θλίψιν καὶ ὀδύνην εὗρον·
7. Καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην.
8. Ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου
9. Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος·
10. Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ.
11. Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος·
12. Ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με.
13. Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου·

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἐστὶν, *αἰνέσατε* [καὶ] *ὑμνήσατε τὸν Θεόν.* Εἶτα *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, τουτέστι τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι [οὐ] πεποιήκασιν· οὔτε γὰρ ᾔνεσαν, οὔτε ὕμνησαν τὸν ὄντα Θεόν· εἰς εἰδωλολατρείαν γὰρ καὶ ἀποστασίαν (1) ἐτράπησαν τὸ πρότερον, ἐπὶ τέλει δὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐσταύρωσαν.

Titulus præpositus continet : *Alleluia*, hoc est *laudate* [*et*] *exaltate Deum.* Deinde *sine titulo apud Hebræos*, scilicet hoc Hebræi [non] fecerunt, neque laudaverunt Dominum, neque glorificaverunt eum, qui Deus est : quoniam prius rebellaverunt, et idololatrati sunt, et demum ipsum Deum crucifixerunt.

1. Credidi, quod Dominus exaudiet gemitum confessionis meæ.

2. Quia cognovi, quod ob benignitatem paratus est ad me exaudiendum.

3. Et cum experrectus fuero a somno peccati mei, invocabo eum.

4. In me dominati sunt dolores peccati usque ad mortem. C

5. Concupiscentiæ inimici detinuerunt me.

6. Et illuminante me Deo expergefactus sum, et inveni rursus iniquitatem, et peccatum in me.

7, 8. Et Dominum deprecatus sum dicens : Oro te, Domine, libera animam meam.

9. Et Deus noster miseretur, et misericors est Dominus, et non despiciet me justificatum : novit enim, quod velle absistere a peccato adjacet mihi [a]; quomodo autem, non agnosco :

10. Miseretur, et ab eo me liberabit.

11. Nam parvulos animo custodit Dominus

12. Cum dominaretur in me peccatum, salvavit.

13. Subjecta igitur esto, anima mea, auferenti a te laborem, et onus tuum, et qui per gratiam suam prolapsum te sublevavit.

[a] Rom. VII, 18.

1. Ἐπίστευσα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τοῦ κλαυθμοῦ τῆς ἐξομολογήσεώς μου.

2. Ὅτι ἔγνων, ὅτι διὰ φιλανθρωπίαν ἕτοιμός ἐστι τοῦ εἰσακοῦσαί μου.

3. Καὶ ὅταν ἀνανήψω ἐκ τοῦ ὕπνου τῆς ἁμαρτίας μου, ἐπικαλέσομαι αὐτόν.

4. Ἐκυρίευσάν με ἃς συνέλγεια ἁμαρτάνει [εἰς ἐμὲ αἱ συναλγεῖαι τῆς ἁμαρτίας] ἕως θανάτου (2).

5. Αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ ἐχθροῦ οὐ (3) κατέσχον με.

6. Καὶ φωτίσαντός με τοῦ Θεοῦ ἀνένηψα, καὶ εὗρον πάλιν ἀνομίαν καὶ ἁμαρτίαν ἐν ἐμοί.

7, 8. (4) Καὶ ἐδεήθην τοῦ Κυρίου λέγων· Δέομαί σου, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου.

9. Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, καὶ ἐλεήμων ἐστὶν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἂν παρίδῃ με δικαιούμενον· οἶδε γὰρ, ὅτι παράκειταί μοι τὸ θέλειν ἀποστῆναι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· τὸ δὲ πῶς, οὐ γινώσκω.

10. Ἐλεεῖ, καὶ ῥύσεταί με ἀπ' αὐτῆς.

11. Τοὺς γὰρ νηπίους τῇ ψυχῇ φυλάσσει ὁ Κύριος.

12. Κυριευόμενόν με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἔσωσεν.

13. Ὑποτάγηθι οὖν, ψυχή μου, τῷ αἴροντι ἀπὸ σοῦ τὸν κόπον καὶ τὸ φορτίον σου, καὶ διὰ τῆς χάριτος D αὐτοῦ ἀναπεσόντα (5) σε.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις· ὅπερ ἑρμηνεύεται, *αἰνέσατε, ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν.* Εἶτα ἀνεπίγραφος, etc., οὔτε γὰρ ὕμνησαν, etc., εἰς εἰδωλολατρείας γὰρ, καὶ ἀποστασίας, etc.

(2) Ἐκυρίευσάν μου, ἃς συνέλαβον ἁμαρτίας ἕως θανάτου.

(3) Οὐ non exstat.

(4) N. 7. Καί, etc. N. 8. Δέομαί. N. 9, 10. Unicus Comment. cujus initium est ab his verbis : Ἐλεήμων ἐστίν, etc., παρίδει με ἀδικούμενον· οἶδεν γὰρ ὅτι θέλειν παράκειταί μοι, etc., οὐ γιγνώσκω· ἐλεεῖ δὲ, καὶ ῥύεταί με ἀπ' αὐτῆς.

(5) *Ἀναπεσόντα σε.* Leg. videtur, ἀναπαύοντί σε.

14. Ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. A

15. Ὅτι ἐξείλετο [ἐξήλατο] τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου·

16. Τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων·

17. Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.

18. Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙΕ'.

1. Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα·

2. Ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθην σφόδρα.

3. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.

4. Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;

5. Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι·

6. Καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

7. Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον B παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

8. Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ.

14. Quia Dominus benefecit tibi.

15. Quia eripuit animam meam de morte:

16. Oculos meos a lacrymis:

17. Et pedes meos a lapsu:

18. Placebo Domino in regione vivorum.

Alleluia. PSAL. CXV.

1. Credidi, propter quod locutus sum·

2. Ego autem humiliatus sum nimis.

3. Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.

4. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

5. Calicem salutaris accipiam:

6. Et nomen Domini invocabo.

7. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.

8. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Ὅτι τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐχαρίσατό σοι.

15. Ὅτι, ἀπελάσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἀπ' ἐμοῦ, ἀπέσπασέ με ἀπ' αὐτῶν.

16. Τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου ἀπὸ τῶν ὀδυνῶν τῶν ἐχουσῶν με.

17. Καὶ τοὺς (1) μηκέτι ἀκολουθοῦντάς με τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ἁμαρτίας συμπίπτειν με.

18. (2) Διαπαντός.

14. Quia divitias suas donavit tibi.

15. Quia ejiciens a me adversarias potestates ab eis me eripuit:

16. Oculos mentis meæ a doloribus habentibus me.

17. Et *pedes*, ne amplius sequentes me concupiscentia peccati corruam.

18. In æternum.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἐστὶν ἑρμηνεία ὁμοίως τῶν πρὸ (3) αὐτοῦ ψαλμῶν.

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, cujus interpretatio est eadem ac in superioribus

1. Ἐπίστευσα, ὅτι πέπονθεν ὁ Θεὸς, διὸ καὶ τοῦτο C κηρύσσω πᾶσιν.

2. Τὸ (4) πρότερον ἐταπεινώθην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πάνυ.

3. Καὶ ὅταν ἀπετιθέμην τὰ τοῦ κόσμου πάντα, καὶ (5) εἶπα· Ὄντως ὑπόδικός ἐστι πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ.

4. Ἵνα παραλείπω τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀχθῆναί με ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὅσα ἐδημιούργησε καὶ εἰς ἀπόλαυσιν, τίς δύναται αὐτῷ ἀνταποδοῦναι, ὅτι οὕτως ἀπειθοῦντός μου αὐτῷ οὐκ ἀπεστράφη με, ἀλλ' ἑαυτὸν ἕως θανάτου ἔδωκε, καὶ ὑπὲρ τῆς (6) σωτηρίας μου;

5. (7) Οὐδὲν οὖν ἄλλο δύναμαι αὐτῷ ἀνταποδοῦναι εἰ μὴ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανεῖν, καὶ τοῦτο διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ.

6, 7. Ἐν ἐκκλησίαις ὑμνήσω αὐτόν. D

8. (8) Ὅτι ἔνδοξος ὁ θάνατος (9) ἐνώπιον αὐτοῦ τῶν οὕτως ἐκδιδόντων ἑαυτοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ.

1. Credidi quod Deus passus est, proptérea et hoc omnibus prædico.

2. Antea enim humiliatus sum a peccato vehementer.

3. Et cum renuntiassem omnibus, quæ in mundo sunt, tum dixi: Utique subditus est omnis mundus Deo [88].

4. Ut omittam, quod ex nihilo ab eo eductus sum, et quanta creavit etiam ad oblectationem, quis potest ipsi retribuere, quod me ita ei inobediente, non me aversatus est, sed se ipsum in mortem tradidit, et pro mea salute?

5. Nihil igitur aliud possum ei retribuere, nisi pro ipso mori, et hoc per ejus gratiam.

6, 7. In ecclesiis laudabo eum.

8. Quoniam gloriosa mors coram ipso ita se ipsos tradentium pro eo.

[88] Rom. III, 19.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ τοῦ μηκέτι ἀκολουθοῦντά με, etc. Ultimum με deest.

(2) Non legitur Comment. n. 18.

(3) Ἡ διὰ τῆς κιννιαβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα, τὴν ἑρμηνείαν ἔχει ὁμοίως τὴν πρό, etc.

(4) Ἐγὼ δὲ τό, etc.

(5) Ἀπεθέμην, etc., πάντα ἔγνων, καί, etc.

(6) Τοῦ ἐκ τοῦ μή, etc., καὶ ὅσα, καὶ οἷα ἐδημιούργησε πρὸς ἀπόλαυσίν μου, ὅτι δύναμαι αὐτῷ, etc., ἀπειθοῦντός μου αὐτῷ, etc., ἔδωκεν ὑπὲρ τῆς, etc.

(7) N. 5, 6. Οὐδὲν ἄλλο δύναμαι, etc., μετὰ τῆς χάριτός σου.

(8) Comment. qui legitur sub n. 6, 7, deest in cod. sicut N. 7 hujus psalmi.

(9) N. 8 Ἔνδοξος θάνατος, etc.

9. O Domine, ego servus tuus, A
10. Ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ:
11. Dirupisti vincula mea.
12. Tibi sacrificabo hostiam laudis.
13. Et nomen Domini invocabo.
14. Vota mea Domino reddam,
15. In conspectu omnis populi ejus.
16. In atriis domus Domini,
17. In medio tui, Jerusalem.

Alleluia. PSAL. CXVI.

1. Laudate Dominum, omnes gentes:
2. Laudate eum, omnes populi.
3. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus:
4. Et veritas Domini manet in æternum.

Alleluia. PSAL. CXVII. B

1. Confitemini Domino, quoniam bonus,

9. Ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σος,
10. Ἐγὼ δοῦλος σὸς, καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου.
11. Διέῤῥηξας τοὺς δεσμούς μου.
12. Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως·
13. Καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπικαλέσομαι.
14. Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω.
15. (*a*) Ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
16. Ἐν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου,
17. Ἐν μέσῳ σου, Ἱερουσαλήμ.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙϚʹ.

1. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη·
2. Ἐπαινέσατε αὐτὸν, πάντες οἱ λαοί.
3. Ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς.
4. Καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙΖʹ.

1. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς,

(*a*) Vers. 15, 16, 17, hoc modo leguntur suo unico vers. Ἐν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐν μέσῳ σου, Ἱερουσαλήμ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Precor te, Domine, pretioso sanguine tuo redemptus sum.

10. Ego vestigia tua sequor, et filius sum obedientiæ tuæ.

11. Projecisti peccata mea.

12. Adorabo te, in anima contritus glorificabo te.

13. Et a nomine tuo postulabo, quæ ad salutem pertinent.

14, 15. Fructus pœnitentiæ, quos promisi et afferre.

16. In requietibus æternis.

17. In superna Jerusalem.

9. Δέομαί σου, Κύριε, ἐν τῷ τιμίῳ σου αἵματι ἠγοράσθην.

10. Ἐγὼ τοῖς ἴχνεσί σου ἐξακολουθῶ, καὶ υἱός εἰμι τῆς ὑπακοῆς σου (1).

11. Ἀπέῤῥιψας τὰς ἁμαρτίας μου.

12. Σοὶ λατρεύσω, ἐν ψυχῇ συντετριμμένος (2) δοξάσω σε.

13. Καὶ παρὰ τοῦ ὀνόματός σου αἰτήσω τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα.

14, 15. (3) Τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας, οὓς ὑπεσχόμην προσενεγκεῖν αὐτῷ.

16. Εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις.

17. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἐστὶν, *αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν*· ἀνεπίγραφος, τουτέστι οὐ τοῖς Ἑβραίοις λαλεῖ ὁ ψαλμὸς ἀνηκοΐας, ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσιν (4)

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, quod est, *laudate eum qui est Deus*, *sine titulo:* hoc est non loquitur psalmus Hebræis, qui aures obstruxerunt, sed gentibus.

1. Vos, laudate Dominum, quoniam gratiam suam C abstulit Judæis propter eorum incredulitatem, et dedit vobis.

2. Admiramini ejus bonitatem, quoniam Deus exsistens factus est homo propter nos immutabiliter et incomprehensibiliter.

3. Quoniam super omnes misericordiam suam confirmavit.

4. Et fides ejus manet in nobis.

1. Ὑμεῖς αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι τὴν χάριν αὐτοῦ ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ ὑμῖν δέδωκεν (5).

2. Θαυμάσατε τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, ὅτι, Θεὸς ὢν, γέγονε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἀτρέπτως καὶ ἀκαταλήπτως.

3. Ὅτι ἐπὶ πάντας τὸ ἔλεος αὐτοῦ περιεπήξατο (6).

4. Καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ διαμένει ἐν (7) ἡμῖν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἀλληλούϊα*, ὅ ἐστιν *αἰνέσατε τὸν ὄντα Θεόν* (8)

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, quod est, *laudate eum qui Deus est.*

1. Laudate eum in toto corde.

1. Ἀνυμνήσατε αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ (9).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Σου non legitur.

(2) Συντετριμμένῃ καί, etc.

(3) N. 14. Τούς, etc., μετανοίας σου (leg. videtur μου) ὑπεσχόμην προσενέγκαι αὐτῷ. N. 15, 16, D 17. Εἰς τάς, etc., Ἱερουσαλήμ.

(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. Τὴν δὲ ἑρμηνείαν τοῦ Ἀλληλούϊα ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου στίχου ἔχει. Εἶτα, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις, λαλεῖ ὁ ψαλμὸς διὰ τὴν ἀνηκοΐαν αὐτῶν, ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσιν.

(5) Ἀπείθειαν αὐτῶν, καὶ ἡμῖν δέδωκεν.

(6) Ὅτι πάντας, etc., περιεπτύξατο.

(7) Ἐν deest.

(8) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα, ὅπερ, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐπιτρέπει πᾶσιν ἀνυμνεῖν τὸν Θεὸν, καθὼς καὶ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ψαλμοῦ αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ.

(9) Ἀνυμνεῖτε αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ὑμῶν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν.

2. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι ἀγαθὸς,
4. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
5. Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἀαρὼν, ὅτι ἀγαθὸς,
6. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
7. Εἰπάτωσαν δὴ πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς,
8. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
9. Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον,
10. Καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν.
11. Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;
12. Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, κἀγὼ ἐπόψομαι τοὺς ἐχθρούς μου.
13. Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον,
14. Ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον.
15. Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον,
16. Ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχουσι [ἄρχοντας]
17. Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με·
18. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
19. Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με·

A 2. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
3. Dicat nunc domus Israel, quoniam bonus,
4. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
5. Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus,
6. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
7. Dicant nunc omnes timentes Dominum, quoniam bonus,
8. Quoniam in sæculum misericordia ejus.
9. De tribulatione invocavi Dominum,
10. Et exaudivit me in latitudine.
11. Dominus mihi adjutor, et non timebo, quid faciat mihi homo?
12. Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos.
13. Bonum est confidere in Domino,
B 14. Quam confidere in homine.
15. Bonum est sperare in Domino,
16. Quam sperare in principibus.
17. Omnes gentes circumierunt me:
18. Et nomine Domini ultus sum in eos.
19. Circumdantes circumdederunt me:

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Ὅτι ἀνελλιπὲς τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Ἡ καρδία τῶν ὁρώντων Θεὸν τῇ διανοίᾳ (1).
4. Ὅτι ἀνελλιπὲς (2) τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
5. Εἰπάτω δὴ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, ὅτι ἀγαθός ἐστιν· Ἀαρὼν γὰρ ἑρμηνεύεται *ὄρος δυνάμεως*.
6. Ὅτι ἥπλωται ἐπὶ πάντας τοὺς βουλομένους τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
7. Εἰπάτωσαν δὴ πάντες οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι ἀγαθός ἐστιν,
8. Ὅτι τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς ἐστιν (3).
9. Ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας κρατούμενος ἐδεήθην αὐτοῦ (4).
10. Καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀνάπαυσιν τοῦ φωτὸς αὐτοῦ.
11. Ἀφ' οὗ αὐτὸς περιασπίζει (5) μου, τί δειλιῶ τινα τῶν γηΐνων δυνάμεων;
12. Κύριος ἀντιλαμβάνεταί μου, κἀγὼ μόνον ἵσταμαι ὁρῶν τοὺς ἄρχοντας τοῦ σκότους συντριβομένους ὑπ' αὐτοῦ.
13, 14. (6) Ἀγαθὸν θαῤῥεῖν, καὶ καυχᾶσθαι ἐπὶ τὸν Κύριον, ἢ πεποιθέναι ἐπὶ γηΐνῃ δυναστείᾳ.
15, 16. Ἀγαθὸν ἐν ὑπομονῇ περιμένειν τὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν.
17. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἐκύκλωσάν με.
18. Καὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ συνέτριψα αὐτὸν [αὐτάς] (7).
19. Καὶ πάλιν ἐπέμειναν ἐπιμονῇ.

2. Quoniam indeficiens misericordia ejus.
3. Cor videntium Deum mente.
4. Quoniam indeficiens misericordia ejus.
5. Dicat nunc chorus sanctorum, quoniam bonus est: *Aaron* enim interpretatur *mons virtutis*.
6. Quoniam explicata est super omnes volentes misericordia ejus.
C 7. Dicant nunc omnes humiles corde, quoniam bonus est,
8. Quoniam super eos misericordia ejus est.
9. In tenebris peccati detentus deprecatus sum eum.
10. Et exaudivit me, et adduxit me in requiem lucis suæ.
11. Ex quo ipse me protegit, quid timebo terrenas potestates?
12. Dominus opitulatur mihi, et ego solus sto videns tenebrarum principes ab eo contritos.
13, 14. Bonum confidere, et gloriari in Domino, quam fiduciam habere in terrena potestate.
D 15, 16. Bonum in patientia exspectare frui futuris bonis, quam temporariam capere peccati voluptatem.
17. Contrariæ potestates circumdederunt me
18. Et cruce Christi contrivi eas.
19. Et rursus perseveranter perstiterunt.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰπάτω δὴ καρδία τῶν ὁρώντων τὸν Θεὸν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν.
(2) Ἀτελεύτητον.
(3) Ἔστι διαπαντός.
(4) Σου.
(5) Ὑπερασπίζει.
(6) N. 13. Ἀγαθὸν, etc. N. 14. Ἢ θαῤῥεῖν ἐπὶ γηΐνην δυναστείαν.
(7) Αὐτούς.

20. Et nomine Domini ultus sum in eos
21. Circumdederunt me sicut apes:
22. Et exarserunt sicut ignis in spinis:
23. Et nomine Domini ultus sum in eos.
24. Impulsus eversus sum ut caderem:
25. Et Dominus suscepit me.
26. Fortitudo mea et laus mea Dominus.
27. Et factus est mihi in salutem.
28. Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum.
29. Dextera Domini fecit virtutem:
30. Dextera Domini exaltavit me:
31. Dextera Domini fecit virtutem.
32. Non moriar, sed vivam:
33. Et narrabo opera Domini.
34. Castigans castigavit me Dominus:
35. Et morti non tradidit me.
36. Aperite mihi portas justitiæ;
37. Ingrediens in eas confitebor [ut ingrediens, etc., confitear, etc.] Domino.
38. Hæc porta Domini,

A 20. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
21. Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον
22. Καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις·
23. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
24. Ὠσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν·
25. Καὶ ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου.
26. Ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος·
27. Καὶ ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν.
28. Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων.
29. Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν·
30. Δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέ με·
31. Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν.
32. Οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι·
33. Καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα Κυρίου.
B 34. Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος·
35. Καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.
36. Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης·
37. Εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ,
38. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου

ATHANASII INTERPRETATIO.

20. Et invocatione Domini ejeci eas.

21. Tentaverunt nidificare in me, et vitæ voluptates congregare in corde meo.

22. Et carnales concupiscentias accenderunt in me.

23. Et ego rursus invocans gratiam Domini exstinxi eas.

24. Irrumpentes subito irruerunt super me.

25. Et Dominus non permisit ut ipsæ in me dominarentur.

26. Ipse confortat me adversus illas.

27. Etenim salus mea est.

28. Gaudium ineffabile, et gratia Dei in animis, et membris sanctorum.

29, 30. Filius Dei corroboravit me.

31. Filius Dei confortavit me contra diabolum.

32. Non amplius in me dominabitur peccatum, sed vivificabor gratia sua.

33. Et narrabo quæ mihi fecit.

34. Visitans me ostendit mihi Dominus fugere a peccato.

35. Et non permisit in perpetuum me perire cum iniquitate mea.

36, 37 Revelate mihi sensus Scripturarum, ut instructus in ipsis subjiciam me ipsum Domino.

38. Fides ejus.

20. Καὶ τῇ ἐπικλήσει του Κυρίου ἀπήλασα αὐτόν [αὐτάς] (1).

21. Ἐπεχείρουν νεοσσεύειν εἰς ἐμὲ, καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου συνάγειν εἰς τὴν (2) καρδίαν μου.

22. Καὶ ἐπιθυμίας σαρκικὰς ἐξέκαιον (3) ἐν ἐμοί.

23. Καὶ πάλιν ἐγὼ ἐπικαλούμενος τὴν χάριν τοῦ Κυρίου κατέσβεννον [κατέσβεσα] (4) αὐτάς.

C 24. (5) Ἐπιῤῥίψαντες αἰφνίδιον ἐνέῤῥηξάν μοι.

25. Καὶ ὁ Κύριος οὐ συνεχώρησε κυριευθῆναί με ὑπ' αὐτῶν.

26. Αὐτὸς δυναμοῖ με κατ' αὐτῶν (6).

27. Καὶ γὰρ ὑπάρχει μοι σωτηρία.

28. Χαρὰ ἀνεκλάλητος, καὶ χάρις Θεοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς, καὶ τοῖς (7) μέλεσι τῶν ἁγίων.

29, 30. (8) Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνίσχυσέ με.

31. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνεδυνάμωσέ με κατὰ τοῦ διαβόλου.

32. Οὐκ ἔτι κυριευθήσομαι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ζωοποιηθήσομαι διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

33. Καὶ διηγήσομαι ἃ ἐποίησεν μετ' ἐμοῦ.

34. Ἐπισκεψάμενός με (9) ὑπέδειξέ μοι φεύγειν
D ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ Κύριος.

35. Καὶ οὐ συνεχώρησέ με (10) ἕως τέλους συναπολέσθαι τῇ ἀνομίᾳ μου.

36, 37. (11) Ἀποκαλύψετέ μοι τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν, ἵνα, συνετισθεὶς ἐν αὐταῖς, δουλώσω ἐμαυτὸν τῷ Κυρίῳ.

38. Ἡ πίστις αὐτοῦ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτους.
(2) Ἐννοσσεύειν, etc., συναίρειν εἰς τήν, etc.
(3) Ἐπιθυμίαις σαρκικαῖς ἐξέκαιον, etc.
(4) Κατεσκήνουν.
(5) N. 24, 25. Ἐπιῤῥίψαντες αἰφνίδιον ἔῤῥηξάν μοι, καὶ ὁ Κύριος συνεχώρησε μὴ κυριευθῆναι, etc.
(6) Αὐτῶν, καὶ δοξάσω αὐτόν.
(7) Ἐν τοῖς.
(8) N. 29. Ὁ Υἱός, etc. N. 30. Ὁ Υἱός, etc. N. 31, 32, 33. Οὐκ ἔτι, etc. usque μετ' ἐμοῦ.
(9) Με deest. φυγεῖν pro φεύγειν.
(10) Μοι.
(11) N. 36. Ἀποκαλύψετέ, etc. N. 37, ἵνα συνετισθεὶς αὐτάς, etc.

39. Δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.
40. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου
41. Καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.
42. Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
43. Οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.
44. Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη·
45. Καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
46. Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος·
47. Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.
48. Ὦ Κύριε, σῶσον δή·
49. Ὦ Κύριε, εὐόδωσον δή·
50. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.
51. Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου
52. Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.
53. Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν,
54. Ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.

A 39. Justi intrabunt in eam.
40. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me :
41. Et factus es [factus est] mihi in salutem.
42. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes,
43. Hic factus est in caput anguli.
44. A Domino factum est istud :
45. Et est mirabile in oculis nostris.
46. Hæc est dies, quam fecit Dominus
47. Exsultemus et lætemur in ea.
48. O Domine, salvum me fac :
49. O Domine, bene prosperare :
50. Benedictus qui venit in nomine Domini.
51. Benediximus vobis de domo Domini :
52. Deus Dominus et illuxit nobis.
53. Constituite diem solemnem in condensis,
54. Usque ad cornu altaris.

ATHANASII INTERPRETATIO.

39. Οἱ μισοῦντες τὰ πονηρά.

40. Ταπεινώσω ἐμαυτὸν ὑπὸ τὴν χάριν σου, ὅτι ἐπήκουσάς μου.

41. Καὶ ὑπάρχεις μου σωτηρία (1).

42. Τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ἐξουδένωσαν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου τούτου.

43. Οὗτος ἀνεδείχθη τὰ ἐπουράνια πάντα, καὶ τὰ ἐπίγεια μόνον (2) περιέχων, καὶ πάντα συνιστῶν, καὶ ἐπάνω πάντων ὤν, καὶ μείζων πάντων ὑπάρχων.

44. Παρὰ τοῦ Πατρὸς ἡ μαρτυρία αὕτη γεγένηται λέγοντος· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός.*

45. *Καὶ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.*

C 46. Ἡ πίστις αὐτοῦ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθές (3).

47. Ἀγαλλιασώμεθα οὖν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ (4), καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.

48. Δεόμεθά σου, Κύριε (5).

49. Κατάρτισαι τὰς καρδίας ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ πορεύεσθαι.

50. Τοῦτο εἴρηται παρὰ τῶν παίδων τῶν Ἰουδαίων, ὅταν εἶδον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πώλου καθήμενον, καὶ ἔλαβον τὰ βάϊα.

51. Οἱ ἀπόστολοι κηρύσσουσι [ἐκήρυξαν] Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι λέγοντες· Εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν τὰ εἰρημένα τῶν προφητῶν περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι πεπλήρωνται (6).

52. Ὡς γὰρ ὢν ὁ (7) Θεὸς Ἰησοῦς Κύριος ὤφθη ἐπὶ τῆς γῆς.

D 53. Λοιπὸν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἀποστόλους· Συστήσασθε χαρὰν ἀνεκλάλητον τοῖς ἀποθεμένοις τὴν σκληρότητα τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἤδη ἀνθοῦσιν ἐν τῇ πίστει.

54. Ἅμα ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν ἀγαλλιᾶσθε.

B 39. Odio habentes mala.

40. Humiliabo me ipsum sub gratia tua, quoniam exaudisti me.

41. Et salus mea es.

42. Filium hominis, quem reprobaverunt principes Judæorum, et sapientes hujus mundi

43. Hic declaratus est solus continens omnia, cœlestia, et terrena, et omnia confirmans, et super omnia, et major omnibus exsistens.

44. A Patre ei testimonium redditum est dicente : *Hic est Filius meus dilectus* [34].

45. *Et nos vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ, et veritatis* [35].

46. Fides ejus est lux vera :

47. Exsultemus igitur in Spiritu sancto, et lætemur in ea.

48. Precamur te, Domine.

49. Perfice corda nostra, ut in veritate procedant.

50. Hoc dictum est a pueris Judæorum, cum viderunt eum sedentem super pullum, et acceperunt palmas [36].

51. Apostoli prædicant [prædicaverunt] Judæis et gentilibus dicentes : Annuntiavimus vobis, quæ dicta sunt a prophetis de Domino, impleta esse.

52. Quandoquidem, cum esset Deus, Jesus Dominus visus est in terra.

53. Deinde Dominus ad apostolos dicit : Constituite gaudium ineffabile deponentibus duritiam cordis sui, et jam in fide florentibus.

54. Una cum cœlestibus virtutibus exsultate.

[34] Matth. XVII, 5. [35] Joan. I, 14. [36] Matth. XXI, 7, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μοι εἰς σωτηρίαν.
(2) Μόνος.
(3) Ἀληθινόν.
(4) Ἀγαλλιασώμεθα σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, etc.
(5) Δέομαί σου, Κύριε.
(6) Εὐαγγελιζόμεθα, etc., πεπλήρωται.
(7) Ὁ deest.

55. Deus meus es tu, et confitebor tibi : A
56. Deus meus es tu, et exaltabo te.
57. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me.
58. Et factus es mihi in salutem.
59. Confitemini Domino, quoniam bonus,
60. Quoniam in sæculum misericordia ejus.

Alleluia (†) *PSAL. CXVIII.*

1. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

2. Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirent eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua, custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas. B

6. Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

55. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι·
56. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ ὑψώσω σε.
57. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου·
58. Καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.
59. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς,
60. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙΗ'.

1. Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου.

2. Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν.

3. Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.

4. Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου, τοῦ φυλάξασθαι σφόδρα.

5. Ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου, τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου.

6. Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

55, 56. Unusquisque credentium audiens amorem, et viscera crucifixi propter nos, dicit : *Deus meus es tu, et confitebor*, me ipsum redemptum esse pretioso tuo sanguine.

57, 58. Deus meus es tu, et glorificabo te : tradam me ipse, quoniam non aversatus es me, sed ostensus es adjutor mihi in salutem.

59. In toto corde deprecamini eum, quoniam bonus est.

60. Quoniam non avertit a nobis misericordiam suam.

55, 56. (1) Ἕκαστος τῶν πιστευσάντων, ἀκούσας τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ σταυρωθέντος δι' ἡμᾶς, λέγει· *Θεός μου εἶ σὺ, καὶ* ἐμαυτὸν *ὁμολογήσω* ἐξηγοράσθαι τῷ τιμίῳ σου αἵματι.

57, 58. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ δοξάσω σε· ἐκδώσω ἐμαυτὸν, ὅτι οὐκ ἀπεστράφης με, ἀλλ' ἀπεδείχθης βοηθός μου εἰς σωτηρίαν.

59. Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ προσεύχεσθε αὐτῷ, ὅτι ἀγαθός ἐστιν.

60. Ὅτι οὐκ ἀπεστράφη ἀφ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· Ἀλληλούϊα, ὅπερ ἑρμηνεύεται [*αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεὸν*] διάφορος [διαφόρως], εἰς ὕμνον καὶ αἶνον ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ προτρεπομένου.

Titulus præpositus continet : *Alleluia*, quod interpretatur [*laudate eum, qui Deus est*] varie nos adhortante Deo ad canticum et laudem.

1. Beati, qui secundum Job, abstinent ab omni C opere malo.

2. Beati qui, in singulis actionibus probant quid beneplacitum, et perfectum coram Deo. Ferventes circa charitatem ejus non dormitabunt, curam habentes, quomodo eum in ipsis hospitio accipient.

3. Non enim dicentes se esse Christianos, et concupiscentias mundi habentes, ejus mandatis obediunt.

4. Tu dixisti : *Maledictus omnis qui facit opus Dei negligenter* [**].

5. Det gratia tua, ut instruantur voluntates cordis mei ad fructificandum me in justificationibus tuis.

6. In die judicii non audiam a te illud *Non novi te*, si mens mea illuminata fuerit in omnibus præ- D ceptis tuis.

[**] Jer. XLVIII, 10.

1. Μακάριοι οἱ κατὰ τὸν Ἰὼβ, οἱ ἀπεχόμενοι ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος.

2. Μακάριοι οἱ καθ' ἑκάστην πρᾶξιν δοκιμάζοντες τί τὸ εὐάρεστον καὶ τέλειον παρὰ τῷ Θεῷ. Θερμοὶ ὄντες περὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ οὐχ ὑπνώσουσι μεριμνῶντες, πῶς αὐτὸν δέξωνται ἔνοικον αὐτοῖς.

3. Οὐ γὰρ οἱ λεγόμενοι εἶναι Χριστιανοὶ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου ἔχοντες, τοῖς πράγμασιν [προστάγμασιν] αὐτοῦ πείθονται.

4. Σὺ εἶπας· *Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ τοῦ Κυρίου ἀμελῶς*.

5. Δῴη ἡ χάρις σου συνετισθῆναι τὰ θελήματα τῆς καρδίας μου τοῦ καρποφορεῖν με ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

6. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐ μὴ ἀκούσω παρὰ σοῦ τὸ, *Οὐκ οἶδά σε*, ἂν ἡ διάνοιά μου πεφώτισται [ἐπὶ] πάσας τὰς ἐντολάς σου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 55. Ἕκαστος, etc., καὶ ἑαυτόν, etc. N. 56. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ δοξάσω σε. N. 57. Ἐκδώσω, etc. N. 58, ἀλλ' ἀπέδειξας.

(†) Divisio versiculorum hujus psalmi in codice Vaticano omnino diversa erat, ideo necesse fuit integrum fere psalmum cum sua interpretatione ascribere, omissis solum nonnullis versiculis, in quibus sive

7. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας ἐν τῷ μεμαθηκέναι με τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. A
8. Τὰ δικαιώματά σου φυλάξω, μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως σφόδρα.
9. Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου.
10. Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε, μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.
11. Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι.
12. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.
13. Ἐν τοῖς χείλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου.
14. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.
15. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω, καὶ κατανοήσω τὰς ὁδούς σου.
16. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.
17. Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τοὺς λόγους σου

7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.
8. Justificationes tuas custodiam, non me derelinquas usquequaque.
9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.
10. In toto corde meo exquisivi te, ne repellas me a mandatis tuis:
11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.
12. Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas.
13. In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.
14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum,
B sicut in omnibus divitiis.
15. In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.
16. In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.
17. Retribue servo tuo, vivifica me, et custodiam sermones tuos.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Ἐκδῷ ἐμαυτόν σοι ἐν ἀληθινῇ καρδίᾳ, ἐν τῷ ἀκοῦσαί με, καὶ πιστεῦσαι περὶ τῆς μελλούσης δικαίας ἀνταποδόσεως.
8. Τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐάσω, μόνον, μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως τέλους.
9. Πῶς τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ἐπελάθετό τις; Ἐν τῷ μνημονεύειν αὐτὸν τῶν εἰρημένων παρὰ σοῦ, ὅτι μέλλουσιν ἀκούειν οἱ ἁμαρτωλοί· *Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον*, καὶ τὰ ἑξῆς.
10. Ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς μου ἐπεπόθησά σε, μὴ ἀνάξιον ἡγήσῃς με τῆς χάριτός σου.
11. Ἐν πάσῃ φυλακῇ ἐτήρουν ἑαυτὸν, μὴ ἐλθὼν ὁ πονηρὸς λάβῃ ἀπὸ τῆς καρδίας μου τὰ λόγιά σου, καὶ μείνω χέρσος.
12. Δεδοξασμένος εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.
13. Οὐχ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ διδάξαι, καὶ διαμαρτύρασθαι πάντα τὰ θελήματά σου.
14. Οὕτως χαρᾶς πληροῦμαι, ὅταν ποιῶ τὰς ἐντολάς σου, ἅπαξ ὡς πλοῦτον θησαυρίζων ἑαυτῷ ἐν τῷ οὐρανῷ.
15. Ἐν ταῖς Γραφαῖς σου ἀναγνῶ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας μου ἐπιγνῶ τὴν δύναμιν αὐτῶν.
16. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ πληρώσω αὐτοὺς ἔργοις.
17. Δός μοι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ζωοποιηθήσομαι δι' αὐτῆς, καὶ πληρώσω τοὺς λόγους σου δι' ἔργων.

7. Tradam me ipsum tibi sincero corde, cum audivero, et credidero de futura justa retributione.
8. Justificationes tuas non dimittam, solum ne
C derelinquas me usque in finem.
9. Quomodo juvenilium cupiditatum quis obliviscetur? Dum ipse meminerit quæ a te dicta sunt, quod peccatores audituri sunt: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* [57], etc.
10. Ex tota anima mea desideravi te, ne me indignum existimes gratia tua.
11. Omni custodia meipsum custodiebam, ne veniens malus accipiat e corde meo eloquia tua, et terrenus remaneam.
12. Glorificatus es, Domine, doce me justificationes tuas.
13. Non me subduxi, quominus docerem et testificarer omnes voluntates tuas.
D 14. Ita gaudio impleor cum exsequor mandata tua, veluti, ut uno verbo dicam, divitias congerens mihimetipsi in cœlo.
15. In Scripturis tuis legam, et oculis mentis meæ intelligam earum virtutem.
16. Noctes, atque dies, in sermonibus tuis meditabor, et illos operibus implebo.
17. Da mihi gratiam sancti Spiritus, et ipsa vivificabor, et implebo sermones tuos operibus.

[57] Matth. xxv, 41

in psalmo sive in interpretatione, nulla varietas ac diversitas erat, neque illos ad divisionem versiculorum indicandam necesse erat ascribere. ANTONELLUS. Quæ vero Antonellus ascripsit, nos post finem psalmi hujus addemus.

18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia A de lege tua.

19. Incola ego sum in terra, non abscondas a me mandata tua.

20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.

21. Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.

22. Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi.

23. Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur, servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

24. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ.

25. Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me B secundum verbum tuum.

26 Vias meas enuntiavi et exaudisti me, doce me justificationes tuas.

27. Viam justificationum tuarum instrue me, et exercebor in mirabilibus tuis.

28. Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

18. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.

19. Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου.

20. Ἐπεπόθησεν ἡ ψυχή μου τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά σου ἐν παντὶ καιρῷ.

21. Ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις, ἐπικατάρατοι οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

22. Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν, ὅτι τὰ μαρτύριά σου ἐξεζήτησα.

23. Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες, καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν· ὁ δὲ δοῦλός σου ἠδολέσχει ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

24. Καὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἐστὶ, καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου

25. Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου.

26. Τὰς ὁδούς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου· δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

27. Ὁδὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με, καὶ ἀδολεσχήσω ἐν τοῖς θαυμασίοις σου.

28. Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκηδίας, βεβαίωσόν με ἐν τοῖς λόγοις σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Separa tenebras e corde meo, et lux tua illuceat, et agnoscam legis tuæ præcepta.

19. Non habeo civitatem hic permanentem, sed futuram in cœlis inquiro, cujus tu artifex et fabri- C cator es; ne indignum me existimes agnoscere voluntatem tuam.

20. Desiderat anima mea, et non detrectat facere judicia tua nocte atque die.

21. Diabolum et angelos ejus: In interitum reservati sunt, qui a tuis præceptis se avertunt, et in pristinas iniquitatis suæ conversationes revertuntur.

22. Adime a me veterem illam improbam concupiscentiam, quia delector in præceptis tuis, unde singuli homines laudes ac testimonium accipiunt.

23. Etenim principes tenebrarum harum consultaverunt adversum me, ego autem, quem redemisti pretioso tuo sanguine, considerabam Scriptu- D ras tuas.

24. Etenim meditans die ac nocte, quæ contestatus es mihi, et hæc suadeo animæ meæ.

25. Humiliatus sum coram te, vivifica me sicut vult gratia tua.

26. Confessus sum tibi pristina in ignorantia mea peccata, et statim misertus es mei: dona igitur mihi gratiam tuam.

27. Illuminationem Scripturarum tuarum fac me intelligere per gratiam tuam, præ delectatione non cessabo loqui in magnitudine sermonum tuorum.

28. Submersa est anima mea a peccato, sed excita me gratia tua in verbis tuis

18. Διαχώρισον τὸ σκότος ἐκ τῆς καρδίας μου, καὶ τὸ φῶς σου λάμψον, καὶ ἐπιγνῶ τὰ προστάγματα τοῦ νόμου σου.

19. Οὐκ ἔχω πόλιν ὧδε μένουσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπιζητῶ, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς αὐτὸς ὑπάρχεις· μὴ ἄξιον ἡγήσῃ με τοῦ γνῶναι τὸ θέλημά σου.

20. Ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου, καὶ οὐκ ὀρέννυται [ἀρνεῖται] τὰ κρίματά σου ποιεῖν νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

21. Τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· Ἐπὶ ἀπωλείᾳ τετήρηνται οἱ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου λαβόντες ἑαυτοὺς, καὶ εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν πονηρίας ἀναστροφὰς πορευόμενοι.

22. Ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐπιθυμίαν τὴν πονηρὰν, ὅτι ἡδέως ἔχω τὰ προστάγματά σου, δι' οὗ μεμαρτύρηται ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων.

23. Καὶ γὰρ οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους τούτου βουλεύσονται κατ' ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ ὃν ἐξηγόρασας τῷ τιμίῳ σου αἵματι ἐπεσκεπτόμην τὰς Γραφάς σου

24. Καὶ γὰρ μελετῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἃ διεμαρτύρω μοι, καὶ αὐτὰ συμβουλεύω τῇ ψυχῇ μου.

25. Ἐταπεινώθην ἐνώπιόν σου, ζωοποίησόν με καθὼς θέλει ἡ χάρις σου.

26. Ἐξωμολογησάμην τὰς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ μου ἁμαρτίας, καὶ εὐθὺς ἠλέησάς με· δώρησαι οὖν μοι τὴν χάριν σου.

27. Τὸν φωτισμὸν τῶν Γραφῶν σου συνέτισόν με διὰ τῆς χάριτός σου, ἀπὸ τῆς τέρψεως [οὐ] παύσομαι λέγειν ἐν τῇ μεγαλειότητι τῶν λόγων σου.

28. Βεβύθισται ἡ ψυχή μου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ διέγειρόν με τῇ χάριτί σου ἐν τοῖς λόγοις σου.

29. Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ A σου ἐλέησόν με.

30. Ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην, καὶ τὰ κρίματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

31. Ἐκολλήθην τοῖς μαρτυρίοις σου, Κύριε, μή με καταισχύνῃς.

32. Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου.

33. Νομοθέτησόν με, Κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου, καὶ ἐκζητήσω αὐτὴν διαπαντός.

34. Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου, καὶ φυλάξω αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.

35. Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα.

36. Κλῖνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, καὶ μὴ εἰς πλεονεξίαν. B

37. Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με.

38. Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου.

39. Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου, ὃν ὑπώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά.

40. Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με.

29. Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei.

30. Viam veritatis elegi, et judicia tua non sum oblitus.

31. Adhæsi testimoniis tuis, Domine, noli me confundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

33. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.

36. Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.

37. Averte oculos meos ne videant vanitatem; in via tua vivifica me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia judicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua, in æquitate tua vivifica me.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Ἀπέλασον τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐλέησόν με ὁδηγῶν με ἐν τῷ νόμῳ σου.

30. Πεπόθηκα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ἐμνημόνευον γὰρ τὸ βῆμά σου τὸ φοβερόν. C

31. Ἀκολουθεῖν ἠρξάμην τοῖς προστάγμασί σου, Κύριε, μὴ ἀδόκιμόν με ἐάσῃς ἐν αὐτοῖς.

32. Προθύμως ποιῶ τὸ θέλημά σου, ὅταν ἀνοίξῃς τὴν καρδίαν μου ἐγγράψας ἐν αὐτῇ τὸν νόμον σου.

33. Στήριξον ἐν τῇ διανοίᾳ μου τὸ πῶς ἐπιτελέσω τὰ δικαιώματά σου, καὶ ἐπιποθήσω ἀεὶ αἰτεῖσθαι (1) παρὰ σοῦ τὴν χάριν ταύτην.

34. Φώτισόν με, καὶ ἐπιζητήσω τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν σου, καὶ σπουδάσω πληρῶσαι αὐτὴν δι' ἔργων ἀγαθῶν.

35. Ἐπεὶ νήπιός εἰμι, καὶ οὐκ οἶδα βαδίζειν ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ζητῶν καὶ τὴν ὁδὸν αὐτῶν· κράτησον τῇ χάριτί σου τὴν ψυχήν μου, καὶ ποίησόν με πατεῖν ἐν αὐταῖς.

36. Ὑπόταξον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά D σου, καὶ [οὐχ] εἰς τὴν πλεονεκτοῦσάν με ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ὦ δεδουλωμένος.

37. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου, τοῦ μὴ προσχεῖν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κόσμου· ἐν τῷ Υἱῷ σου ζωοποίησόν με.

38. Στήριξον εἰς τὴν καρδίαν μου τὸ λόγιόν σου μετὰ τοῦ φόβου σου.

39. Ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ τὴν αἰσχύνην [ἣν] προσεδόκησα ἔχειν ἐπὶ τοῦ βήματός σου, ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι σου ἀγαθαί.

40. Ἰδοὺ ἐδίψησα ποιεῖν τὰς ἐντολάς σου, πότισόν με τὴν χάριν σου.

29. Expelle a me mundi concupiscentias, et miserere mei deducens me in lege tua.

30. Desideravi Filium Dei, qui est via veritatis; recordatus enim sum tremendi tui tribunalis.

31. Institui sequi præcepta tua, Domine, ne me reprobum in ipsis dimittas.

32. Alacriter facio voluntatem tuam, cum aperueris cor meum inscribens in ipso legem tuam.

33. Confirma in mente mea quomodo perficiam justificationes tuas, et desiderabo semper a te hanc gratiam.

34. Illumina me, et exquiram interpretationem tuarum Scripturarum, et studebo eam implere per opera bona.

35. Quoniam infans sum, et novi ambulare in præceptis tuis, quærens adhuc eorum viam: apprehende gratia tua animam meam, et fac ut in ipsis ambulem.

36. Subjice cor meum testimoniis tuis, et non circumvenienti me peccato, ne redigar in servitutem.

37. Illumina oculos mentis meæ, ne adhæream mundi voluptatibus: in Filio tuo vivifica me.

38. Confirma in corde meo eloquium tuum cum timore tuo.

39. Aufer a me pudorem, quem subire exspectavi in tuo tribunali, quia bonæ sunt promissiones tuæ.

40. Ecce sitivi facere mandata tua, pota me gratia tua.

(1) Vox αἰτεῖσθαι abundare videtur

41. Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in judiciis tuis supersperavi.

44. Et custodiam legem tuam semper, in sæculum et in sæculum sæculi.

45. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi.

46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, et exercebar in justificationibus tuis.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50. Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum vivificavit me.

51. Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non declinavi.

A 41. Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε, τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λόγον σου.

42. Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου.

43. Καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα, ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα.

44. Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διαπαντὸς εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

45. Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

46. Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην.

47. Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ἃς ἠγάπησα σφόδρα.

B 48. Καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου, ἃς ἠγάπησα, καὶ ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

49. Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου, ὧν ἐπήλπισάς με.

50. Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου, ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.

51. Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

41. Et veniat super me Spiritus tuus sanctus vivificans, quemadmodum mihi promisisti.

42. Et da mihi gratiam, ut ego loquar e sanctis tuis Scripturis contra omnes hæreticos, et Judæos, et gentiles, quoniam desideravi sermones tuos.

43. Et ne auferas a me gratiam tuam usque in finem, quoniam totus effusus sum in præceptis tuis.

44. Et indesinenter faciam legem tuam, habens eam in me ipso, et in præsenti, et futuro sæculo.

45. Et exsultavit cor meum, quoniam sollicitus fui facere voluntatem tuam.

46. Et recogitabam in mente mea præcepta tua, et restiti regibus tenebrarum, et non sunt in me dominati.

47. Et in corde meo explicabam Scripturas, quia earum desiderio effusus sum.

48. Et intendi mentem cordis mei in contemplationem Scripturarum tuarum, quas dilexi, et permansi probans et dijudicans quæ in tuis Scripturis continentur.

49. Recordare, quod promisisti misereri mei, si in sermonibus tuis versabor.

50. Hæc promissio tua consolata est me, quando eram in peccato meo, quoniam dixisti : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat* [58].

51. Contemnentes præcepta tua impie agunt usque in finem, ego autem a lege tua non recessi.

41. Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον τὸ ζωοποιοῦν, καθὼς ἐπήγγειλάς μοι.

42. Καὶ δός μοι τὴν χάριν τοῦ λέγειν με ἀπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν σου πρὸς πάντας αἱρετικούς, Ἰου-

C δαίους τε καὶ Ἕλληνας, ὅτι ἐπεπόθειν [ἐπεπόθησα] ἐπὶ τοὺς λόγνυς σου.

43. Καὶ μὴ ἀφέλῃς ἀπ' ἐμοῦ τὴν χάριν σου ἕως τέλους, ὅτι ἐν τοῖς προστάγμασιν ὅλως ἐκκέχυμαι.

44. Καὶ ποιήσω ἀδιαλείπτως τὸν νόμον σου ἔχων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

45. Καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ καρδία μου, ὅτι μεριμνῶν [ἐμερίμνησα] τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου.

46. Καὶ ἐμνημόνευον ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἀπὸ τῶν προσταγμάτων σου, καὶ ἀνθιστάμην τοῖς τοῦ σκότους βασιλεῦσι, καὶ οὐκ ἐκυριευόμην ὑπ' αὐτῶν.

47. Καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐπέλυον τὰς Γραφάς, ὅτι ἐκκέχυμαι ποθεῖν αὐτάς.

48. Καὶ ἐνέτεινον τὴν διάνοιαν τῆς καρδίας μου εἰς

D τὴν θεωρίαν τῶν Γραφῶν σου, ἃς ἠγάπησα, καὶ ἐπέμενον δοκιμάζων, καὶ ἀνακρίνων τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς σου.

49. Μνήσθητι. ὅτι ἐπήγγειλας ἐλεεῖν με, ἐὰν ἐπιστρέψωμεν τοῖς λόγοις σου.

50. Αὕτη ἡ ἐπαγγελία σου παρεμυθήσατό με, ὅταν ἤμην ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου, ὅτι εἴρηκας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψειν, καὶ ζῇν αὐτόν.*

51. Οἱ ἐξουδενοῦντες τὰ προστάγματά σου ἀσεβοῦσιν ἕως τέλους· ἐγὼ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου σου οὐκ ἀφιστάμην.

[58] Ezech. XXXIII, 11

52. Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην. A

53. Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου.

54. Ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.

55. Ἐμνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, καὶ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

56. Αὕτη ἐγενήθη μοι, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα.

57. Μερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου.

58. Ἐδεήθην τοῦ προσώπου σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου.

59. Διελογισάμην τὰς ὁδούς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου. B

60. Ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου.

61. Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

62. Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην, τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

63. Μέτοχος ἐγώ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε, καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου.

52. Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum.

53. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

55. Memor fui nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam.

56. Hæc facta est mihi, quia justificationes tuas exquisivi.

57. Portio mea es, Domine, dixi custodire legem tuam.

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.

59. Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua.

60. Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus.

62. Media nocte surgebam, ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ.

63. Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.

ATHANASII INTERPRETATIO.

52. Μόνον ἐν νῷ λαβὼν τὰ προστάγματά σου, τὰ ἐξ ἀρχῆς, Κύριε, χαίρεται ἡ καρδία μου.

53. Πολλὴ θλῖψις εἶχέ με, ὅταν ἑώρων τοὺς ἁμαρτάνοντας καταφρονοῦντας τοὺς νόμους σου.

54. Ἀεὶ ἐν τοῖς δικαιώμασί σου ἐτερπόμην, [ἐν] παντὶ τόπῳ τῆς γῆς ὑπάρχων. C

55. Ἁμαρτίας μοι ὑπεισελθούσης, ἐμνήσθην, ὅτι Θεός μου εἶ, καὶ ἀπέστην ἀπ' αὐτῆς· τοῦτο γὰρ ἐνελείλω μοι [ἐνετείλω μοι].

56. Αὕτη μοι βοήθεια ὑπῆρξεν, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐπεπόθησα μᾶλλον ἢ τὴν ἁμαρτίαν.

57. Σὺ εἶ ἡ ζωή μου, Κύριε· συνεθέμην γὰρ τοῦ πληρῶσαι τὸν νόμον σου.

58. Ἐδεήθην ἐλθεῖν [τὴν χάριν σου], ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐλέησόν με, καὶ ἀπόστειλον αὐτὴν, καθὼς εἴρηκας· *Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.*

59. Ἐν νῷ ἔλαβον, ὅτι ἐν ἁμαρτίαις πορεύομαι, καὶ μετανοήσας κατέφυγον εἰς τὰ παθήματά σου.

60. Ἕως θανάτου ηὐτρέπισα τὴν ψυχήν μου εἰς τὸ θέλημά σου, καὶ οὐκ ἦν μοι δυσχερὲς τὸ πληροῦν τὰς ἐντολάς σου. D

61. Λογισμοὶ τῶν ἐναντίων δυνάμεων εἰς ἐπιθυμίας ὑπεισήρχοντό μοι· ἐμνημόνευον γὰρ, ὅτι οἱ πορνεύσαντες ἐν τοῖς κατακλυσμοῖς ἀπώλοντο, καὶ οἱ Σοδομῖται ἐθραύθησαν [συνεκαύθησαν].

62. Ὅταν πάντες ὕπνῳ κατείχοντο, ἐγὼ νηφούσῃ τῇ διανοίᾳ παριστάμενος ἐλάτρευόν σοι ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς.

63. Ὁρῶν ἕκαστον τῶν εὐαρεστούντων σοι, σημειοῦμαι, πῶς ἕκαστος αὐτῶν πολιτεύεται, καὶ ἀφ' ἑκάστου κρατῶ παρ' ἐμαυτῷ, ἐκτελῶν αὐτὸ ὡς ἐκεῖνος.

52. Solum recordatus præceptorum tuorum, quæ ab initio sunt, Domine, exsultat cor meum.

53. Multa tribulatio tenuit me, cum videbam peccatores contemnentes leges tuas.

54. Semper in justificationibus tuis delectabar, ubique terrarum exsistens.

55. Subingrediente in me peccato, recordatus sum, quod Deus meus es, et abstiti ab eo, hoc enim præcepisti mihi.

56. Hoc mihi auxilio fuit, quod justificationes tuas desideravi magis, quam peccatum.

57. Tu es vita mea, Domine: proposui enim implere legem tuam.

58. Deprecatus sum, ut veniret gratia tua, in toto corde meo, miserere mei, et mitte eam, quemadmodum dixisti: *Petite, et dabitur vobis* [59].

59. Recordatus sum, quod in peccatis ambulo, et pœnitens confugi ad passiones tuas.

60. Usque ad mortem præparavi animam meam in voluntatem tuam, et non erat mihi difficile implere præcepta tua.

61. Suggestiones contrariarum potestatum ad excitandas cupiditates in me subingressæ sunt: recordatus autem sum, quod adulterantes in diluvio perierunt, et Sodomitæ concremati sunt.

62. Cum omnes somno detinebantur, ego vigili mente astans serviebam tibi in psalmis, et hymnis et canticis spiritualibus.

63. Spectans singulos, qui placent tibi, observo, quomodo quisque eorum vitam instituit, et a singulis aliquid accipiens teneo apud me ipsum, peragens hoc ipsum, sicut ille.

[59] Matth. vii, 7

64. Misericordia tua, Domine, plena est terra, A justificationes tuas doce me.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.

66. Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum custodivi.

68. Bonus es tu, et in bonitate tua doce me justificationes tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam B justificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.

73. Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me, da mihi intellectum, et discam mandata tua.

74. Qui timent te videbunt me, et lætabuntur: quia in verba tua supersperavi.

64. Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ, τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με.

65. Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε, κατὰ τὸν λόγον σου.

66. Χρηστότητα, καὶ παιδείαν, καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα.

67. Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα, διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα.

68. Χρηστὸς εἶ σὺ, Κύριε, καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

69. Ἐπληθύνθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία ὑπερηφάνων· ἐγὼ δὲ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς σου.

70. Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν· ἐγὼ δὲ τὸν νόμον σου ἐμελέτησα.

71. Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

72. Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου.

73. Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με, συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.

74. Οἱ φοβούμενοί σε ὄψονταί με, καὶ εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

64. Non est homo, cujus non miserearis, atque etiam mei misereberis, et docebis me justificationes tuas.

65. Omnem tuam bonitatem implevisti in me, quemadmodum mihi promisisti.

66. Charitatem, et humilitatem, et virtutem Scripturarum tuarum scire me per gratiam tuam concede mihi, quia credidi quod est retributio justis atque injustis.

67. Priusquam subjicerer tibi, ego in te multa C peccavi, propterea nunc, quod præcepisti mihi, custodivi.

68. Bonus es, Domine, et in Spiritu tuo bono doce me justificationes tuas et cognoscere et facere.

69. Multitudo cupiditatum et cogitationum diabolicarum irruit in me: ego autem nequaquam tradidi in ipsas cor meum, nam mentem meam habebam in præceptis tuis.

70. Obduratum est cor eorum, ego autem mentem meam in timore tuo habeo.

71. Bonum mihi, quod mansuefecisti cor meum, ut excipiam gratiam tuam.

72. Bonæ mihi sunt divitiæ, quas dedisti mihi di- D cens: *Accipite Spiritum sanctum* [60], qui super omnes divitias est, quas quispiam unquam animo conceperit.

73. Tu ab initio, cum ego lutum essem, et terra, formasti me secundum tuam imaginem, et similitudinem, et nunc corruptum cor meum a terrenis concupiscentiis renova illud, et fac, cum tua imago sit, ut habeat in se inscripta præcepta tua.

74. Sancti tui et omnes angeli tui exsultabunt videntes quod me pœnituit.

64. Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃν οὐκ ἐλεεῖς, κἀμὲ ἐλεήσεις, καὶ διδάξεις με τὰ δικαιώματά σου.

65. Πᾶσαν τὴν ἀγαθωσύνην σου ἐπλήρωσας εἰς ἐμὲ, καθὼς ἐπηγγείλω μοι.

66. Ἀγάπην, καὶ ταπείνωσιν, καὶ τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν σου εἰδέναι με διὰ τῆς χάριτός σου δώρησαί μοι, ὅτι ἐπίστευσα, ὅτι ἔστιν ἀνταπόδοσις δικαίων καὶ ἀδίκων.

67. Πρὸ τοῦ με ὑποταγῆναί σοι, ἐγὼ εἰς σὲ πολλὰ ἥμαρτον, διὰ τοῦτο νῦν ὅπερ ἐνετείλω μοι, ἐφύλαξα.

68. Ἀγαθὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἐν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἀγαθῷ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου, καὶ γινώσκειν, καὶ ποιεῖν.

69. Πλῆθος ἐπιθυμιῶν καὶ ἐνθυμήσεων διαβολικῶν ἐπέστη μοι· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὅλως ἐξέδωκα εἰς αὐτὰ τὴν καρδίαν μου· τὴν γὰρ διάνοιάν μου εἶχον εἰς τὰς ἐντολάς σου.

70. Ἐσκλήρυται ἡ καρδία αὐτῶν, ἐγὼ δὲ τὴν διάνοιάν μου εἰς τὸν φόβον σου ἔχω.

71. Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐπράϋνας τὴν καρδίαν μου, ὅπως ἂν δέξωμαι τὴν χάριν σου.

72. Ἀγαθός μοι ὁ πλοῦτος ὃν ἔδωκάς μοι λέγων· *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον* ὑπὲρ πάντα πλοῦτον, ὃν ἐάν τις ἐνθυμηθῇ.

73. Σὺ ἐν ἀρχῇ πηλὸν ὄντα με, καὶ γῆν, ἔπλασας κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ νῦν φθαρείσης τῆς καρδίας μου ὑπὸ τῶν γηΐνων ἐπιθυμιῶν ἀνακαίνισον αὐτὴν, καὶ ποίησον, ὡς σὴν οὖσαν εἰκόνα, τὰς ἐντολὰς ἔχειν ἐν αὐτῇ ἐγγεγραμμένας.

74. Οἱ ἅγιοί σου καὶ πάντες οἱ ἄγγελοί σου ἀγαλλιάσονται ὁρῶντες, ὅτι μετενόησα.

[60] Joan. xx, 20.

75. Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά A σου, καὶ ἀληθείᾳ ἐταπείνωσάς με.

76. Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου.

77. Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι, ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστίν.

78. Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ· ἐγὼ δὲ ἀδολεσχήσω ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου.

79. Ἐπιστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες τὰ μαρτύριά σου.

80. Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ.

81. Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχή μου, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

82. Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου, B λέγοντες· Πότε παρακαλέσεις με;

83. Ὅτι ἐγενήθην ὡς ἀσκὸς ἐν πάχνῃ, τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

84. Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν;

85. Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε.

75. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tua humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo.

77. Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam: quia lex tua meditatio mea est.

78. Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

79. Convertantur mihi timentes te, et qui noverunt testimonia tua.

80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

81. Defecit in salutare tuum anima mea, et in verba tua supersperavi.

82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

83. Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus.

84. Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me judicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine.

ATHANASII INTERPRETATIO.

75. Φωτισθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτός σου ἔγνων, ὅτι δίκαιά εἰσι τὰ προστάγματά σου, καὶ ἅπερ ἀπεφήνω ἐν αὐτοῖς κατ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ δικαίως ὥρισας.

76. Ἀλλὰ πάλιν γένοιτο τὸ ἔλεός σου παραμυθούμενόν με, ὅτι οὕτως εἶπας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον* C *τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.*

77. Ἐπισκηνώσει ἡ χάρις σου εἰς ἐμὲ, καὶ νεκρωθέντα με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ζωοποιήσει, ὅτι ἠρξάμην μελετᾷν τὸν νόμον σου.

78. Αἰσχυνθήτωσαν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις, ὅτι αὗταί με ἐξῃχμαλώτισαν· ἐγὼ δὲ ἐπιστήσω τὴν διάνοιάν μου εἰς τὰ θελήματά σου.

79. Κατηχήσουσι, καὶ διδάξουσιν οἱ ἔχοντες τὴν χάριν σου, καὶ εἰδότες τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων σου Γραφῶν.

80. Καθαρισθήτω ἡ καρδία μου ὑπὸ τῆς χάριτός σου εἰς τὰ δικαιώματά σου, μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ἐπιθυμίαν ἢ φροντίδα γηίνην, ἵνα μὴ πάλιν αἰσχυνθῶ εἰς τὸ βῆμά σου.

81. Διψᾷ ἡ ψυχή μου τὴν σωτηρίαν σου [τὸ σωτήριόν σου], πότισόν με τὰ λόγιά σου. D

82. Ἐξετάκην ὅλος ἀπ' ἐπιθυμίας μεριμνῶν, πότε ποτίσεις με τὴν χάριν σου.

83. Ὅτι ἐνεκρώθην, καὶ ἐξηράνθην ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου, οἶδα, καὶ μνημονεύω, ὅτι εἶπας ἐν τοῖς δικαιώμασί σου τὸν ἁμαρτωλὸν ἀντιλαμβάνεσθαι.

84. Πόσας ἄλλας ἔχω ζῆσαι ἡμέρας; πότε τοσοῦτον χρόνον δώσει [δώσεις] μοι ἐξουσίαν πατεῖν ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ [τῶν ἐχθρῶν], ὅσον αὐτοί μοι κατεδυνάστευσαν;

85. Ὑπέθεντό μου τὸ πρότερον οἱ δαίμονες τὰς ἑαυτῶν ἀπάτας, ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ θέλεις, Κύριε.

75. Illuminatus gratia tua cognovi, quod justa sunt præcepta tua, et quæ in ipsis pronuntiasti contra me peccatorem, juste definivisti.

76. Sed rursus fiat misericordia tua consolans me, quoniam ita dixisti: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat* [61].

77. Habitet gratia tua in me, et me mortuum ob peccatum vivificabit, quoniam cœpi meditari legem tuam.

78. Erubescant contrariæ potestates, quod ipsæ me in captivitatem redegerunt, ego autem firmabo mentem meam in præceptis tuis.

79. Instruent, et docebunt, qui habent gratiam tuam, et qui noverunt potestatem sanctarum tuarum Scripturarum.

80. Emundetur cor meum a gratia tua in justificationibus tuis, non habens in seipso cupiditatem et curam terrenarum rerum, ne rursus confundar ante tuum tribunal.

81. Sitit anima mea salutare tuum, pota me eloquiis tuis.

82. Consumptus sum totus ob desiderium anxie cogitans, quando me potabis gratia tua.

83. Quoniam mortificatus sum, et arefactus in peccato meo, novi et recordatus sum, quod dixisti tuis in justificationibus suscipere peccatorem.

84. Quot alii mihi supersunt dies vitæ? quando tanto tempore dabis mihi potestatem conculcandi omnem inimicorum potentiam, quanto ipsi in me dominati sunt?

85. Subdiderunt mihi dæmones pristinas suas fallacias, sed non quemadmodum tu vis, Domine.

[61] Ezech. xxxii, 2.

20. Et nomine Domini ultus sum in eos
21. Circumdederunt me sicut apes:
22. Et exarserunt sicut ignis in spinis:
23. Et nomine Domini ultus sum in eos.
24. Impulsus eversus sum ut caderem:
25. Et Dominus suscepit me.
26. Fortitudo mea et laus mea Dominus.
27. Et factus est mihi in salutem.
28. Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum.
29. Dextera Domini fecit virtutem:
30. Dextera Domini exaltavit me:
31. Dextera Domini fecit virtutem.
32. Non moriar, sed vivam:
33. Et narrabo opera Domini.
34. Castigans castigavit me Dominus:
35. Et morti non tradidit me.
36. Aperite mihi portas justitiæ;
37. Ingrediens in eas confitebor [ut ingrediens, etc., confitear, etc.] Domino.
38. Hæc porta Domini,

A 20. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
21. Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον
22. Καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις·
23. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
24. Ὠσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν·
25. Καὶ ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου.
26. Ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος·
27. Καὶ ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν.
28. Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων.
29. Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν·
30. Δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέ με·
31. Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν.
32. Οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι·
33. Καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα Κυρίου.
B 34. Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος·
35. Καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.
36. Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης·
37. Εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ,
38. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου

ATHANASII INTERPRETATIO.

20. Et invocatione Domini ejeci eas.

21. Tentaverunt nidificare in me, et vitæ voluptates congregare in corde meo.

22. Et carnales concupiscentias accenderunt in me.

23. Et ego rursus invocans gratiam Domini exstinxi eas.

24. Irrumpentes subito irruerunt super me.

25. Et Dominus non permisit ut ipsæ in me dominarentur.

26. Ipse confortat me adversus illas.

27. Etenim salus mea est.

28. Gaudium ineffabile, et gratia Dei in animis, et membris sanctorum.

29, 30. Filius Dei corroboravit me.

31. Filius Dei confortavit me contra diabolum.

32. Non amplius in me dominabitur peccatum, sed vivificabor gratia sua.

33. Et narrabo quæ mihi fecit.

34. Visitans me ostendit mihi Dominus fugere a peccato.

35. Et non permisit in perpetuum me perire cum iniquitate mea.

36, 37 Revelate mihi sensus Scripturarum, ut instructus in ipsis subjiciam me ipsum Domino.

38. Fides ejus.

20. Καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Κυρίου ἀπήλασα αὐτόν [αὐτάς] (1).

21. Ἐπεχείρουν νεοσσεύειν εἰς ἐμὲ, καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου συνάγειν εἰς τὴν (2) καρδίαν μου.

22. Καὶ ἐπιθυμίας σαρκικὰς ἐξέκαιον (3) ἐν ἐμοί.

23. Καὶ πάλιν ἐγὼ ἐπικαλούμενος τὴν χάριν τοῦ Κυρίου κατέσβεννον [κατέσβεσα] (4) αὐτάς.

C 24. (5) Ἐπιῤῥίψαντες αἰφνίδιον ἐνέῤῥηξάν μοι.

25. Καὶ ὁ Κύριος οὐ συνεχώρησε κυριευθῆναί με ὑπ' αὐτῶν.

26. Αὐτὸς δυναμοῖ με κατ' αὐτῶν (6).

27. Καὶ γὰρ ὑπάρχει μοι σωτηρία.

28. Χαρὰ ἀνεκλάλητος, καὶ χάρις Θεοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς, καὶ τοῖς (7) μέλεσι τῶν ἁγίων.

29, 30. (8) Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνίσχυσέ με.

31. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνεδυνάμωσέ με κατὰ τοῦ διαβόλου.

32. Οὐκ ἔτι κυριευθήσομαι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ζωοποιηθήσομαι διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

33. Καὶ διηγήσομαι ἃ ἐποίησεν μετ' ἐμοῦ.

34. Ἐπισκεψάμενός με (9) ὑπέδειξέ μοι φεύγειν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ Κύριος.

D 35. Καὶ οὐ συνεχώρησέ με (10) ἕως τέλους συναπολέσθαι τῇ ἀνομίᾳ μου.

36, 37. (11) Ἀποκαλύψετέ μοι τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν, ἵνα, συνετισθεὶς ἐν αὐταῖς, δουλώσω ἐμαυτὸν τῷ Κυρίῳ.

38. Ἡ πίστις αὐτοῦ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτους.
(2) Ἐννοσσεύειν, etc., συναίρειν εἰς τήν, etc.
(3) Ἐπιθυμίαις σαρκικαῖς ἐξέκαιον, etc.
(4) Κατεσκήνουν.
(5) N. 24, 25. Ἐπιῤῥίψαντες αἰφνίδιον ἔῤῥηξάν μοι, καὶ ὁ Κύριος συνεχώρησε μὴ κυριευθῆναι, etc.
(6) Αὐτῶν, καὶ δοξάσω αὐτόν.
(7) Ἐν τοῖς.
(8) N. 29. Ὁ Υἱός, etc. N. 30. Ὁ Υἱός, etc. N. 31. 32, 33. Οὐκ ἔτι, etc. usque μετ' ἐμοῦ.
(9) Με deest. φυγεῖν pro φεύγειν.
(10) Μοι.
(11) N. 36. Ἀποκαλύψετέ, etc. N. 37, ἵνα συνετισθεὶς αὐτάς, etc.

59 Δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. A
40. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου
41. Καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.
42. Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
43. Οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.
44. Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη·
45. Καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
46. Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος·
47. Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.
48. Ὦ Κύριε, σῶσον δή·
49. Ὦ Κύριε, εὐόδωσον δή·
50. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.
51. Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου
52. Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.
53. Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν,
54. Ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.

39. Justi intrabunt in eam.
40. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me :
41. Et factus es [factus est] mihi in salutem.
42. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes,
43. Hic factus est in caput anguli.
44. A Domino factum est istud :
45. Et est mirabile in oculis nostris.
46. Hæc est dies, quam fecit Dominus
47. Exsultemus et lætemur in ea.
48. O Domine, salvum me fac :
49. O Domine, bene prosperare :
50. Benedictus qui venit in nomine Domini.
51. Benediximus vobis de domo Domini :
52. Deus Dominus et illuxit nobis.
53. Constituite diem solemnem in condensis,
54. Usque ad cornu altaris.

ATHANASII INTERPRETATIO.

39. Οἱ μισοῦντες τὰ πονηρά. B

40. Ταπεινώσω ἐμαυτὸν ὑπὸ τὴν χάριν σου, ὅτι ἐπήκουσάς μου.

41. Καὶ ὑπάρχεις μου σωτηρία (1).

42. Τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ἐξουδένωσαν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου τούτου.

43. Οὗτος ἀνεδείχθη τὰ ἐπουράνια πάντα, καὶ τὰ ἐπίγεια μόνον (2) περιέχων, καὶ πάντα συνιστῶν, καὶ ἐπάνω πάντων ὤν, καὶ μείζων πάντων ὑπάρχων.

44. Παρὰ τοῦ Πατρὸς ἡ μαρτυρία αὕτη γεγένηται λέγοντος· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός.*

45. *Καὶ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.*

46. Ἡ πίστις αὐτοῦ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθές (3). C

47. Ἀγαλλιασώμεθα οὖν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ (4), καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.

48. Δεόμεθά σου, Κύριε (5).

49. Κατάρτισαι τὰς καρδίας ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ πορεύεσθαι.

50. Τοῦτο εἴρηται παρὰ τῶν παίδων τῶν Ἰουδαίων, ὅταν εἶδον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πώλου καθήμενον, καὶ ἔλαβον τὰ βάϊα.

51. Οἱ ἀπόστολοι κηρύσσουσι [ἐκήρυξαν] Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι λέγοντες· Εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν τὰ εἰρημένα τῶν προφητῶν περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι πεπλήρωνται (6).

52. Ὡς γὰρ ὢν ὁ (7) Θεὸς Ἰησοῦς Κύριος ὤφθη ἐπὶ τῆς γῆς.

53. Λοιπὸν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἀποστόλους· Συστήσασθε χαρὰν ἀνεκλάλητον τοῖς ἀποθεμένοις τὴν σκληρότητα τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἤδη ἀνθοῦσιν ἐν τῇ πίστει. D

54. Ἅμα ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν ἀγαλλιᾶσθε.

39. Odio habentes mala.

40. Humiliabo me ipsum sub gratia tua, quoniam exaudisti me.

41. Et salus mea es.

42. Filium hominis, quem reprobaverunt principes Judæorum, et sapientes hujus mundi

43. Hic declaratus est solus continens omnia, cœlestia, et terrena, et omnia confirmans, et super omnia, et major omnibus exsistens.

44. A Patre ei testimonium redditum est dicente : *Hic est Filius meus dilectus* [83].

45. *Et nos vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ, et veritatis* [84].

46. Fides ejus est lux vera :

47. Exsultemus igitur in Spiritu sancto, et lætemur in ea.

48. Precamur te, Domine.

49. Perfice corda nostra, ut in veritate procedant.

50. Hoc dictum est a pueris Judæorum, cum viderunt eum sedentem super pullum, et acceperunt palmas [85].

51. Apostoli prædicant [prædicaverunt] Judæis et gentilibus dicentes : Annuntiavimus vobis, quæ dicta sunt a prophetis de Domino, impleta esse.

52. Quandoquidem, cum esset Deus, Jesus Dominus visus est in terra.

53. Deinde Dominus ad apostolos dicit : Constituite gaudium ineffabile deponentibus duritiam cordis sui, et jam in fide florentibus.

54. Una cum cœlestibus virtutibus exsultate.

[83] Matth. XVII, 5. [84] Joan. I, 14. [85] Matth. XXI, 7, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Μοι εἰς σωτηρίαν.
(2) Μόνος.
(3) Ἀληθινόν.
(4) Ἀγαλλιασώμεθα σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, etc.
(5) Δέομαί σου, Κύριε.
(6) Εὐαγγελιζόμεθα, etc., πεπλήρωται.
(7) Ὁ deest.

55. Deus meus es tu, et confitebor tibi ; A
56. Deus meus es tu, et exaltabo te.
57. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me.
58. Et factus es mihi in salutem.
59. Confitemini Domino, quoniam bonus,
60. Quoniam in sæculum misericordia ejus.

Alleluia (†) *PSAL. CXVIII.*

1. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

2. Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirent eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua, custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas B justificationes tuas.

6. Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

55. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι·
56. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ ὑψώσω σε.
57. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου·
58. Καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.
59. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς,
60. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΙΗ.

1. Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου.

2. Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν.

3. Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.

4. Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου, τοῦ φυλάξασθαι σφόδρα.

5. Ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου, τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου.

6. Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολά· σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

55, 56. Unusquisque credentium audiens amorem, et viscera crucifixi propter nos, dicit : *Deus meus es tu, et confitebor*, me ipsum redemptum esse pretioso tuo sanguine.

57, 58. Deus meus es tu, et glorificabo te : tradam me ipse, quoniam non aversatus es me, sed ostensus es adjutor mihi in salutem.

59. In toto corde deprecamini eum, quoniam bonus est.

60. Quoniam non avertit a nobis misericordiam suam.

55, 56. (1) Ἕκαστος τῶν πιστευσάντων, ἀκούσας τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ σταυρωθέντος δι' ἡμᾶς, λέγει· *Θεός μου εἶ σὺ, καὶ* ἐμαυτὸν *ὁμολογήσω* ἐξηγοράσθαι τῷ τιμίῳ σου αἵματι.

57, 58. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ δοξάσω σε· ἐκδώσω ἐμαυτὸν, ὅτι οὐκ ἀπεστράφης με, ἀλλ' ἀπεδείχθης βοηθός μου εἰς σωτηρίαν.

59. Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ προσεύχεσθε αὐτῷ, ὅτι ἀγαθός ἐστιν.

60. Ὅτι οὐκ ἀπεστράφη ἀφ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· Ἀλληλούϊα, ὅπερ ἑρμηνεύεται [*αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεὸν*] διάφορος [διαφόρως], εἰς ὕμνον καὶ αἶνον ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ προτρεπομένου.

Titulus præpositus continet : *Alleluia*, quod interpretatur [*laudate eum, qui Deus est*] varie nos adhortante Deo ad canticum et laudem.

1. Beati, qui secundum Job, abstinent ab omni C opere malo.

2. Beati qui, in singulis actionibus probant quid beneplacitum, et perfectum coram Deo. Ferventes circa charitatem ejus non dormitabunt, curam habentes, quomodo eum in ipsis hospitio accipient.

3. Non enim dicentes se esse Christianos, et concupiscentias mundi habentes, ejus mandatis obediunt.

4. Tu dixisti : *Maledictus omnis qui facit opus Dei negligenter* [30].

5. Det gratia tua, ut instruantur voluntates cordis mei ad fructificandum me in justificationibus tuis.

6. In die judicii non audiam a te illud *Non novi te*, si mens mea illuminata fuerit in omnibus præ- D ceptis tuis.

1. Μακάριοι οἱ κατὰ τὸν Ἰὼβ, οἱ ἀπεχόμενοι ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος.

2. Μακάριοι οἱ καθ' ἑκάστην πρᾶξιν δοκιμάζοντες τί τὸ εὐάρεστον καὶ τέλειον παρὰ τῷ Θεῷ. Θερμοὶ ὄντες περὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ οὐχ ὑπνώσουσι μεριμνῶντες, πῶς αὐτὸν δέξωνται ἔνοικον αὐτοῖς.

3. Οὐ γὰρ οἱ λεγόμενοι εἶναι Χριστιανοὶ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου ἔχοντες, τοῖς πράγμασιν [προστάγμασιν] αὐτοῦ πείθονται.

4. Σὺ εἶπας· *Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ τοῦ Κυρίου ἀμελῶς.*

5. Δῴη ἡ χάρις σου συνετισθῆναι τὰ θελήματα τῆς καρδίας μου τοῦ καρποφορεῖν με ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

6. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐ μὴ ἀκούσω παρὰ τοῦ τὸ, *Οὐκ οἶδά σε*, ἂν ἡ διάνοιά μου πεφώτισται [ἐπὶ] πάσας τὰς ἐντολάς σου.

[30] Jer. XLVIII, 10.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 55. Ἕκαστος, etc., καὶ ἑαυτόν, etc. N. 56. Θεός μου εἶ σὺ, καὶ δοξάσω σε. N. 57. Ἐκδώσω, etc. N. 58, ἀλλ' ἀπέδειξας.

(†) Divisio versiculorum hujus psalmi in codice Vaticano omnino diversa erat, ideo necesse fuit integrum fere psalmum cum sua interpretatione ascribere, omissis solum nonnullis versiculis, in quibus sive

7. Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας ἐν τῷ A μεμαθηκέναι με τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

8. Τὰ δικαιώματά σου φυλάξω, μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως σφόδρα.

9. Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου.

10. Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε, μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

11. Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι.

12. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

13. Ἐν τοῖς χείλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου.

14. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ. B

15. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω, καὶ κατανοήσω τὰς ὁδούς σου.

16. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.

17. Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τοὺς λόγους σου

7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.

8. Justificationes tuas custodiam, non me derelinquas usquequaque.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

10. In toto corde meo exquisivi te, ne repellas me a mandatis tuis:

11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

12. Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas.

13. In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.

14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

15. In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.

16. In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.

17. Retribue servo tuo, vivifica me, et custodiam sermones tuos.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7. Ἐκδῶ ἐμαυτόν σοι ἐν ἀληθινῇ καρδίᾳ, ἐν τῷ ἀκοῦσαί με, καὶ πιστεῦσαι περὶ τῆς μελλούσης δικαίας ἀνταποδόσεως.

8. Τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐάσω, μόνον, μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως τέλους. C

9. Πῶς τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ἐπελάθετό τις; Ἐν τῷ μνημονεύειν αὐτὸν τῶν εἰρημένων παρὰ σοῦ, ὅτι μέλλουσιν ἀκούειν οἱ ἁμαρτωλοί· *Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον*, καὶ τὰ ἑξῆς.

10. Ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς μου ἐπεπόθησά σε, μὴ ἀνάξιον ἡγήσῃς με τῆς χάριτός σου.

11. Ἐν πάσῃ φυλακῇ ἐτήρουν ἑαυτὸν, μὴ ἐλθὼν ὁ πονηρὸς λάβῃ ἀπὸ τῆς καρδίας μου τὰ λόγιά σου, καὶ μείνω χέρσος.

12. Δεδοξασμένος εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

13. Οὐχ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ διδάξαι, καὶ διαμαρτύρασθαι πάντα τὰ θελήματά σου.

14. Οὕτως χαρᾶς πληροῦμαι, ὅταν ποιῶ τὰς ἐντολάς σου, ἅπαξ ὡς πλοῦτον θησαυρίζων ἑαυτῷ ἐν τῷ οὐρανῷ. D

15. Ἐν ταῖς Γραφαῖς σου ἀναγνῶ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας μου ἐπιγνῶ τὴν δύναμιν αὐτῶν.

16. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ πληρώσω αὐτοὺς ἔργοις.

17. Δός μοι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ζωοποιηθήσομαι δι' αὐτῆς, καὶ πληρώσω τοὺς λόγους σου δι' ἔργων.

7. Tradam me ipsum tibi sincero corde, cum audivero, et credidero de futura justa retributione.

8. Justificationes tuas non dimittam, solum ne derelinquas me usque in finem.

9. Quomodo juvenilium cupiditatum quis obliviscetur? Dum ipse meminerit quæ a te dicta sunt, quod peccatores audituri sunt: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* [57], etc.

10. Ex tota anima mea desideravi te, ne me indignum existimes gratia tua.

11. Omni custodia meipsum custodiebam, ne veniens malus accipiat e corde meo eloquia tua, et terrenus remaneam.

12. Glorificatus es, Domine, doce me justificationes tuas.

13. Non me subduxi, quominus docerem et testificarer omnes voluntates tuas.

14. Ita gaudio impleor cum exsequor mandata tua, veluti, ut uno verbo dicam, divitias congerens mihimetipsi in cœlo.

15. In Scripturis tuis legam, et oculis mentis meæ intelligam earum virtutem.

16. Noctes, atque dies, in sermonibus tuis meditabor, et illos operibus implebo.

17. Da mihi gratiam sancti Spiritus, et ipsa vivificabor, et implebo sermones tuos operibus.

[57] Matth. xxv, 41.

in psalmo sive in interpretatione, nulla varietas ac diversitas erat, neque illos ad divisionem versiculorum indicandam necesse erat ascribere. ANTONELLUS. Quæ vero Antonellus ascripsit, nos post finem psalmi hujus addemus.

18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.

A 18. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.

19. Incola ego sum in terra, non abscondas a me mandata tua.

19. Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου.

20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.

20. Ἐπεπόθησεν ἡ ψυχή μου τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά σου ἐν παντὶ καιρῷ.

21. Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.

21. Ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις, ἐπικατάρατοι οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

22. Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi.

22. Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν, ὅτι τὰ μαρτύριά σου ἐξεζήτησα.

23. Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur, servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

23. Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες, καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν· ὁ δὲ δοῦλός σου ἠδολέσχει ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

24. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ.

24. Καὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἐστὶ, καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου

25. Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.

B 25. Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου.

26 Vias meas enuntiavi et exaudisti me, doce me justificationes tuas.

26. Τὰς ὁδούς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

27. Viam justificationum tuarum instrue me, et exercebor in mirabilibus tuis.

27. Ὁδὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με, καὶ ἀδολεσχήσω ἐν τοῖς θαυμασίοις σου.

28. Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

28. Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκηδίας, βεβαίωσόν με ἐν τοῖς λόγοις σου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

18. Separa tenebras e corde meo, et lux tua illuceat, et agnoscam legis tuæ præcepta.

18. Διαχώρισον τὸ σκότος ἐκ τῆς καρδίας μου, καὶ τὸ φῶς σου λάμψον, καὶ ἐπιγνῶ τὰ προστάγματα τοῦ νόμου σου.

19. Non habeo civitatem hic permanentem, sed futuram in cœlis inquiro, cujus tu artifex et fabricator es; ne indignum me existimes agnoscere voluntatem tuam.

C 19. Οὐκ ἔχω πόλιν ὧδε μένουσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπιζητῶ, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς αὐτὸς ὑπάρχεις· μὴ ἄξιον ἡγήσῃ με τοῦ γνῶναι τὸ θέλημά σου.

20. Desiderat anima mea, et non detrectat facere judicia tua nocte atque die.

20. Ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου, καὶ οὐκ ὀρέννυται [ἀρνεῖται] τὰ κρίματά σου ποιεῖν νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

21. Diabolum et angelos ejus: In interitum reservati sunt, qui a tuis præceptis se avertunt, et in pristinas iniquitatis suæ conversationes revertuntur.

21. Τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· Ἐπὶ ἀπωλείᾳ τετήρηνται οἱ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου λαβόντες ἑαυτοὺς, καὶ εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν πονηρίας ἀναστροφὰς πορευόμενοι.

22. Adime a me veterem illam improbam concupiscentiam, quia delector in præceptis tuis, unde singuli homines laudes ac testimonium accipiunt.

22. Ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐπιθυμίαν τὴν πονηρὰν, ὅτι ἡδέως ἔχω τὰ προστάγματά σου, δι' οὗ μεμαρτύρηται ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων.

23. Etenim principes tenebrarum harum consultaverunt adversum me, ego autem, quem redemisti pretioso tuo sanguine, considerabam Scripturas tuas.

23. Καὶ γὰρ οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους τούτου βουλεύσονται κατ' ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ ὃν ἐξηγόρασας τῷ τιμίῳ
D σου αἵματι ἐπεσκεπτόμην τὰς Γραφάς σου

24. Etenim meditans die ac nocte, quæ contestatus es mihi, et hæc suadeo animæ meæ.

24. Καὶ γὰρ μελετῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἃ διεμαρτύρω μοι, καὶ αὐτὰ συμβουλεύω τῇ ψυχῇ μου.

25. Humiliatus sum coram te, vivifica me sicut vult gratia tua.

25. Ἐταπεινώθην ἐνώπιόν σου, ζωοποίησόν με καθὼς θέλει ἡ χάρις σου.

26. Confessus sum tibi pristina in ignorantia mea peccata, et statim misertus es mei: dona igitur mihi gratiam tuam.

26. Ἐξωμολογησάμην τὰς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ μου ἁμαρτίας, καὶ εὐθὺς ἠλέησάς με· δώρησαι οὖν μοι τὴν χάριν σου.

27. Illuminationem Scripturarum tuarum fac me intelligere per gratiam tuam, præ delectatione non cessabo loqui in magnitudine sermonum tuorum.

27. Τὸν φωτισμὸν τῶν Γραφῶν σου συνέτισόν με διὰ τῆς χάριτός σου, ἀπὸ τῆς τέρψεως [οὐ] παύσομαι λέγειν ἐν τῇ μεγαλειότητι τῶν λόγων σου.

28. Submersa est anima mea a peccato, sed excita me gratia tua in verbis tuis

28. Βεβύθισται ἡ ψυχή μου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ διέγειρόν με τῇ χάριτί σου ἐν τοῖς λόγοις σου.

29. Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ A σου ἐλέησόν με.

30. Ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην, καὶ τὰ κρίματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

31. Ἐκολλήθην τοῖς μαρτυρίοις σου, Κύριε, μή με καταισχύνῃς.

32. Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου.

33. Νομοθέτησόν με, Κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου, καὶ ἐκζητήσω αὐτὴν διαπαντός.

34. Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου, καὶ φυλάξω αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.

35. Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα.

36. Κλῖνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, καὶ μὴ εἰς πλεονεξίαν. B

37. Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με.

38. Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου.

39. Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου, ὃν ὑπώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά.

40. Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με.

29. Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei.

30. Viam veritatis elegi, et judicia tua non sum oblitus.

31. Adhæsi testimoniis tuis, Domine, noli me confundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

33. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.

36. Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.

37. Averte oculos meos ne videant vanitatem; in via tua vivifica me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia judicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua, in æquitate tua vivifica me.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Ἀπέλασον τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐλέησόν με ὁδηγῶν με ἐν τῷ νόμῳ σου.

30. Πεπόθηκα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ἐμνημόνευον γάρ τὸ βῆμά σου τὸ φοβερόν. C

31. Ἀκολουθεῖν ἠρξάμην τοῖς προστάγμασί σου, Κύριε, μὴ ἀδόκιμόν με ἐάσῃς ἐν αὐτοῖς.

32. Προθύμως ποιῶ τὸ θέλημά σου, ὅταν ἀνοίξῃς τὴν καρδίαν μου ἐγγράψας ἐν αὐτῇ τὸν νόμον σου.

33. Στήριξον ἐν τῇ διανοίᾳ μου τὸ πῶς ἐπιτελέσω τὰ δικαιώματά σου, καὶ ἐπιποθήσω ἀεὶ αἰτεῖσθαι (1) παρὰ σοῦ τὴν χάριν ταύτην.

34. Φώτισόν με, καὶ ἐπιζητήσω τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν σου, καὶ σπουδάσω πληρῶσαι αὐτὴν δι' ἔργων ἀγαθῶν.

35. Ἐπεὶ νήπιός εἰμι, καὶ οὐκ οἶδα βαδίζειν ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ζητῶν καὶ τὴν ὁδὸν αὐτῶν· κράτησον τῇ χάριτί σου τὴν ψυχήν μου, καὶ ποίησόν με πατεῖν ἐν αὐταῖς.

36. Ὑπόταξον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά D σου, καὶ [οὐχ] εἰς τὴν πλεονεκτοῦσάν με ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ὦ δεδουλωμένος.

37. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου, τοῦ μὴ προσχεῖν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κόσμου· ἐν τῷ Υἱῷ σου ζωοποίησόν με.

38. Στήριξον εἰς τὴν καρδίαν μου τὸ λόγιόν σου μετὰ τοῦ φόβου σου.

39. Ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ τὴν αἰσχύνην [ἣν] προσεδόκησα ἔχειν ἐπὶ τοῦ βήματός σου, ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι σου ἀγαθαί.

40. Ἰδοὺ ἐδίψησα ποιεῖν τὰς ἐντολάς σου, πότισόν με τὴν χάριν σου.

29. Expelle a me mundi concupiscentias, et miserere mei deducens me in lege tua.

30. Desideravi Filium Dei, qui est via veritatis; recordatus enim sum tremendi tui tribunalis.

31. Institui sequi præcepta tua, Domine, ne me reprobum in ipsis dimittas.

32. Alacriter facio voluntatem tuam, cum aperueris cor meum inscribens in ipso legem tuam.

33. Confirma in mente mea quomodo perficiam justificationes tuas, et desiderabo semper a te hanc gratiam.

34. Illumina me, et exquiram interpretationem tuarum Scripturarum, et studebo eam implere per opera bona.

35. Quoniam infans sum, et novi ambulare in præceptis tuis, quærens adhuc eorum viam: apprehende gratia tua animam meam, et fac ut in ipsis ambulem.

36. Subjice cor meum testimoniis tuis, et non circumvenienti me peccato, ne redigar in servitutem.

37. Illumina oculos mentis meæ, ne adhæream mundi voluptatibus: in Filio tuo vivifica me.

38. Confirma in corde meo eloquium tuum cum timore tuo.

39. Aufer a me pudorem, quem subire exspectavi in tuo tribunali, quia bonæ sunt promissiones tuæ.

40. Ecce sitivi facere mandata tua, pota me gratia tua.

(1) Vox αἰτεῖσθαι abundare videtur

41. Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in judiciis tuis supersperavi.

44. Et custodiam legem tuam semper, in sæculum et in sæculum sæculi.

45. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi.

46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, et exercebar in justificationibus tuis.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50. Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum vivificavit me.

51. Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non declinavi.

A 41. Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε, τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λόγον σου.

42. Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου.

43. Καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα, ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα.

44. Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διαπαντὸς εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

45. Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

46. Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην.

47. Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ἃς ἠγάπησα σφόδρα.

B 48. Καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου, ἃς ἠγάπησα, καὶ ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

49. Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου, ὧν ἐπήλπισάς με.

50. Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου, ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.

51. Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

41. Et veniat super me Spiritus tuus sanctus vivificans, quemadmodum mihi promisisti.

42. Et da mihi gratiam, ut ego loquar e sanctis tuis Scripturis contra omnes hæreticos, et Judæos, et gentiles, quoniam desideravi sermones tuos.

43. Et ne auferas a me gratiam tuam usque in finem, quoniam totus effusus sum in præceptis tuis.

44. Et indesinenter faciam legem tuam, habens eam in me ipso, et in præsenti, et futuro sæculo.

45. Et exsultavit cor meum, quoniam sollicitus fui facere voluntatem tuam.

46. Et recogitabam in mente mea præcepta tua, et restiti regibus tenebrarum, et non sunt in me dominati.

47. Et in corde meo explicabam Scripturas, quia earum desiderio effusus sum.

48. Et intendi mentem cordis mei in contemplationem Scripturarum tuarum, quas dilexi, et permansi probans et dijudicans quæ in tuis Scripturis continentur.

49. Recordare, quod promisisti misereri mei, si in sermonibus tuis versabor.

50. Hæc promissio tua consolata est me, quando eram in peccato meo, quoniam dixisti : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat* [58].

51. Contemnentes præcepta tua impie agunt usque in finem, ego autem a lege tua non recessi.

41. Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον τὸ ζωοποιοῦν, καθὼς ἐπήγγειλάς μοι.

42. Καὶ δός μοι τὴν χάριν τοῦ λέγειν με ἀπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν σου πρὸς πάντας αἱρετικούς, Ἰου-

C δαίους τε καὶ Ἕλληνας, ὅτι ἐπεπόθειν [ἐπεπόθησα] ἐπὶ τοὺς λόγους σου.

43. Καὶ μὴ ἀφέλῃς ἀπ' ἐμοῦ τὴν χάριν σου ἕως τέλους, ὅτι ἐν τοῖς προστάγμασιν ὅλως ἐκκέχυμαι.

44. Καὶ ποιήσω ἀδιαλείπτως τὸν νόμον σου ἔχων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

45. Καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ καρδία μου, ὅτι μεριμνῶν [ἐμερίμνησα] τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου.

46. Καὶ ἐμνημόνευον ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἀπὸ τῶν προσταγμάτων σου, καὶ ἀνθιστάμην τοῖς τοῦ σκότους βασιλεῦσι, καὶ οὐκ ἐκυριευόμην ὑπ' αὐτῶν.

47. Καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐπέλυον τὰς Γραφὰς, ὅτι ἐκκέχυμαι ποθεῖν αὐτάς.

48. Καὶ ἐνέτεινον τὴν διάνοιαν τῆς καρδίας μου εἰς

D τὴν θεωρίαν τῶν Γραφῶν σου, ἃς ἠγάπησα, καὶ ἐπέμενον δοκιμάζων, καὶ ἀνακρίνων τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς σου.

49. Μνήσθητι, ὅτι ἐπήγγειλας ἐλεεῖν με, ἐὰν ἐπιστρέψω ἐν τοῖς λόγοις σου.

50. Αὕτη ἡ ἐπαγγελία σου παρεμυθήσατό με, ὅταν ἤμην ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου, ὅτι εἴρηκας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψειν, καὶ ζῇν αὐτόν.*

51. Οἱ ἐξουδενοῦντες τὰ προστάγματά σου ἀσεβοῦσιν ἕως τέλους· ἐγὼ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου σου οὐκ ἀφιστάμην.

[58] Ezech. XXXIII, 11

52. Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην. A

53. Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου.

54. Ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.

55. Ἐμνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, καὶ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

56. Αὕτη ἐγενήθη μοι, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα.

57. Μερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου.

58. Ἐδεήθην τοῦ προσώπου σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου.

59. Διελογισάμην τὰς ὁδούς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου. B

60. Ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου.

61. Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

62. Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην, τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

63. Μέτοχος ἐγώ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε, καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου.

52. Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum.

53. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

55. Memor fui nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam.

56. Hæc facta est mihi, quia justificationes tuas exquisivi.

57. Portio mea es, Domine, dixi custodire legem tuam.

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.

59. Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua.

60. Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus.

62. Media nocte surgebam, ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ.

63. Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.

ATHANASII INTERPRETATIO.

52. Μόνον ἐν νῷ λαβὼν τὰ προστάγματά σου, τὰ ἐξ ἀρχῆς, Κύριε, χαίρεται ἡ καρδία μου.

53. Πολλὴ θλῖψις εἶχέ με, ὅταν ἑώρων τοὺς ἁμαρτάνοντας καταφρονοῦντας τοὺς νόμους σου.

54. Ἀεὶ ἐν τοῖς δικαιώμασί σου ἐτερπόμην, [ἐν] C παντὶ τόπῳ τῆς γῆς ὑπάρχων.

55. Ἁμαρτίας μοι ὑπεισελθούσης, ἐμνήσθην, ὅτι Θεός μου εἶ, καὶ ἀπέστην ἀπ' αὐτῆς· τοῦτο γὰρ ἐνείλω μοι [ἐνετείλω μοι].

56. Αὕτη μοι βοήθεια ὑπῆρξεν, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐπεπόθησα μᾶλλον ἢ τὴν ἁμαρτίαν.

57. Σὺ εἶ ἡ ζωή μου, Κύριε· συνεθέμην γὰρ τοῦ πληρῶσαι τὸν νόμον σου.

58. Ἐδεήθην ἐλθεῖν [τὴν χάριν σου], ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐλέησόν με, καὶ ἀπόστειλον αὐτὴν, καθὼς εἴρηκας· *Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.*

59. Ἐν νῷ ἔλαβον, ὅτι ἐν ἁμαρτίαις πορεύομαι, καὶ μετανοήσας κατέφυγον εἰς τὰ παθήματά σου.

60. Ἕως θανάτου ἡτοίμασα τὴν ψυχήν μου εἰς τὸ θέλημά σου, καὶ οὐκ ἦν μοι δυσχερὲς τὸ πληροῦν τὰς D ἐντολάς σου.

61. Λογισμοὶ τῶν ἐναντίων δυνάμεων εἰς ἐπιθυμίας ὑπεισήρχοντό μοι· ἐμνημόνευον γὰρ, ὅτι οἱ πορνεύσαντες ἐν τοῖς κατακλυσμοῖς ἀπώλοντο, καὶ οἱ Σοδομῖται ἐθραύθησαν [συνεκαύθησαν].

62. Ὅταν πάντες ὕπνῳ κατείχοντο, ἐγὼ νηφούσῃ τῇ διανοίᾳ παριστάμενος ἐλάτρευόν σοι ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς.

63. Ὁρῶν ἕκαστον τῶν εὐαρεστούντων σοι, σημειοῦμαι, πῶς ἕκαστος αὐτῶν πολιτεύεται, καὶ ἀφ' ἑκάστου κρατῶ παρ' ἐμαυτῷ, ἐκτελῶν αὐτὸ ὡς ἐκεῖνος.

52. Solum recordatus præceptorum tuorum, quæ ab initio sunt, Domine, exsultat cor meum.

53. Multa tribulatio tenuit me, cum videbam peccatores contemnentes leges tuas.

54. Semper in justificationibus tuis delectabar, ubique terrarum exsistens.

55. Subingrediente in me peccato, recordatus sum, quod Deus meus es, et abstiti ab eo, hoc enim præcepisti mihi.

56. Hoc mihi auxilio fuit, quod justificationes tuas desideravi magis, quam peccatum.

57. Tu es vita mea, Domine: proposui enim implere legem tuam.

58. Deprecatus sum, ut veniret gratia tua, in toto corde meo, miserere mei, et mitte eam, quemadmodum dixisti: *Petite, et dabitur vobis* [59].

59. Recordatus sum, quod in peccatis ambulo, et pœnitens confugi ad passiones tuas.

60. Usque ad mortem præparavi animam meam in voluntatem tuam, et non erat mihi difficile implere præcepta tua.

61. Suggestiones contrariarum potestatum ad excitandas cupiditates in me subingressæ sunt: recordatus autem sum, quod adulterantes in diluvio perierunt, et Sodomitæ concremati sunt.

62. Cum omnes somno detinebantur, ego vigili mente astans serviebam tibi in psalmis, et hymnis et canticis spiritualibus.

63. Spectans singulos, qui placent tibi, observo, quomodo quisque eorum vitam instituit, et a singulis aliquid accipiens teneo apud me ipsum, peragens hoc ipsum, sicut ille.

[59] Matth. VII, 7

64. Misericordia tua, Domine, plena est terra, A justificationes tuas doce me.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.

66. Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum custodivi.

68. Bonus es tu, et in bonitate tua doce me justificationes tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam B justificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.

73. Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me, da mihi intellectum, et discam mandata tua.

74. Qui timent te videbunt me, et lætabuntur: quia in verba tua supersperavi.

64. Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ, τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με.

65. Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε, κατὰ τὸν λόγον σου.

66. Χρηστότητα, καὶ παιδείαν, καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα.

67. Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα, διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα.

68. Χρηστὸς εἶ σὺ, Κύριε, καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

69. Ἐπληθύνθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία ὑπερηφάνων· ἐγὼ δὲ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς σου.

70. Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν· ἐγὼ δὲ τὸν νόμον σου ἐμελέτησα.

71. Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

72. Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου.

73. Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με, συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.

74. Οἱ φοβούμενοί σε ὄψονταί με, καὶ εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

64. Non est homo, cujus non miserearis, atque etiam mei misereberis, et docebis me justificationes tuas.

65. Omnem tuam bonitatem implevisti in me, quemadmodum mihi promisisti.

66. Charitatem, et humilitatem, et virtutem Scripturarum tuarum scire me per gratiam tuam concede mihi, quia credidi quod est retributio justis atque injustis.

67. Priusquam subjicerer tibi, ego in te multa C peccavi, propterea nunc, quod præcepisti mihi, custodivi.

68. Bonus es, Domine, et in Spiritu tuo bono doce me justificationes tuas et cognoscere et facere.

69. Multitudo cupiditatum et cogitationum diabolicarum irruit in me: ego autem nequaquam tradidi in ipsas cor meum, nam mentem meam habebam in præceptis tuis.

70. Obduratum est cor eorum, ego autem mentem meam in timore tuo habeo.

71. Bonum mihi, quod mansuefecisti cor meum, ut excipiam gratiam tuam.

72. Bonæ mihi sunt divitiæ, quas dedisti mihi di- D cens: *Accipite Spiritum sanctum* [60], qui super omnes divitias est, quas quispiam unquam animo conceperit.

73. Tu ab initio, cum ego lutum essem, et terra, formasti me secundum tuam imaginem, et similitudinem, et nunc corruptum cor meum a terrenis concupiscentiis renova illud, et fac, cum tua imago sit, ut habeat in se inscripta præcepta tua.

74. Sancti tui et omnes angeli tui exsultabunt videntes quod me pœnituit.

64. Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃν οὐκ ἐλεεῖς, κἀμὲ ἐλεήσεις, καὶ διδάξεις με τὰ δικαιώματά σου.

65. Πᾶσαν τὴν ἀγαθωσύνην σου ἐπλήρωσας εἰς ἐμὲ, καθὼς ἐπηγγείλω μοι.

66. Ἀγάπην, καὶ ταπείνωσιν, καὶ τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν σου εἰδέναι με διὰ τῆς χάριτός σου δώρησαί μοι, ὅτι ἐπίστευσα, ὅτι ἔστιν ἀνταπόδοσις δικαίων καὶ ἀδίκων.

67. Πρὸ τοῦ με ὑποταγῆναί σοι, ἐγὼ εἰς σὲ πολλὰ ἥμαρτον, διὰ τοῦτο νῦν ὅπερ ἐνετείλω μοι, ἐφύλαξα.

68. Ἀγαθὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἐν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἀγαθῷ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου, καὶ γινώσκειν, καὶ ποιεῖν.

69. Πλῆθος ἐπιθυμιῶν καὶ ἐνθυμήσεων διαβολικῶν ἐπέστη μοι· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὅλως ἐξέδωκα εἰς αὐτὰ τὴν καρδίαν μου· τὴν γὰρ διάνοιάν μου εἶχον εἰς τὰς ἐντολάς σου.

70. Ἐσκλήρυται ἡ καρδία αὐτῶν, ἐγὼ δὲ τὴν διάνοιάν μου εἰς τὸν φόβον σου ἔχω.

71. Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐπράϋνας τὴν καρδίαν μου, ὅπως ἂν δέξωμαι τὴν χάριν σου.

72. Ἀγαθός μοι ὁ πλοῦτος ὃν ἔδωκάς μοι λέγων· *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον* ὑπὲρ πάντα πλοῦτον, ὃν ἐάν τις ἐνθυμηθῇ.

73. Σὺ ἐν ἀρχῇ πηλὸν ὄντα με, καὶ γῆν, ἔπλασας κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ νῦν φθαρείσης τῆς καρδίας μου ὑπὸ τῶν γηΐνων ἐπιθυμιῶν ἀνακαίνισον αὐτὴν, καὶ ποίησον, ὡς σὴν οὖσαν εἰκόνα, τὰς ἐντολὰς ἔχειν ἐν αὐτῇ ἐγγεγραμμένας.

74. Οἱ ἅγιοί σου καὶ πάντες οἱ ἄγγελοί σου ἀγαλλιάσονται ὁρῶντες, ὅτι μετενόησα.

[60] Joan. xx, 20.

75. Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά A σου, καὶ ἀληθείᾳ ἐταπείνωσάς με.

76. Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου.

77. Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι, ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστίν.

78. Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ· ἐγὼ δὲ ἀδολεσχήσω ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου.

79. Ἐπιστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες τὰ μαρτύριά σου.

80. Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ.

81. Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχή μου, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

82. Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου, B λέγοντες· Πότε παρακαλέσεις με;

83. Ὅτι ἐγενήθην ὡς ἀσκὸς ἐν πάχνῃ, τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

84. Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν;

85. Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε.

75. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tua humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo.

77. Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam: quia lex tua meditatio mea est.

78. Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

79. Convertantur mihi timentes te, et qui noverunt testimonia tua.

80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

81. Defecit in salutare tuum anima mea, et in verba tua supersperavi.

82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

83. Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus.

84. Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me judicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine.

ATHANASII INTERPRETATIO.

75. Φωτισθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτός σου ἔγνων, ὅτι δίκαιά εἰσι τὰ προστάγματά σου, καὶ ἅπερ ἀπεφήνω ἐν αὐτοῖς κατ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ δικαίως ὥρισας.

76. Ἀλλὰ πάλιν γένοιτο τὸ ἔλεός σου παραμυθούμενόν με, ὅτι οὕτως εἶπας· *Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον* C *τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.*

77. Ἐπισκηνώσει ἡ χάρις σου εἰς ἐμὲ, καὶ νεκρωθέντα με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ζωοποιήσει, ὅτι ἠρξάμην μελετᾷν τὸν νόμον σου.

78. Αἰσχυνθήτωσαν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις, ὅτι αὗταί με ᾐχμαλώτισαν· ἐγὼ δὲ ἐπιστήσω τὴν διάνοιάν μου εἰς τὰ θελήματά σου.

79. Κατηχήσουσι, καὶ διδάξουσιν οἱ ἔχοντες τὴν χάριν σου, καὶ εἰδότες τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων σου Γραφῶν.

80. Καθαρισθήτω ἡ καρδία μου ὑπὸ τῆς χάριτός σου εἰς τὰ δικαιώματά σου, μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ἐπιθυμίαν ἢ φροντίδα γηΐνην, ἵνα μὴ πάλιν αἰσχυνθῶ εἰς τὸ βῆμά σου.

81. Διψᾷ ἡ ψυχή μου τὴν σωτηρίαν σου [τὸ σωτή- D ριόν σου], πότισόν με τὰ λόγιά σου.

82. Ἐξετάκην ὅλος ἀπ' ἐπιθυμίας μεριμνῶν, πότε ποτίσεις με τὴν χάριν σου.

83. Ὅτι ἐνεκρώθην, καὶ ἐξηράνθην ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου, οἶδα, καὶ μνημονεύω, ὅτι εἶπας ἐν τοῖς δικαιώμασί σου τὸν ἁμαρτωλὸν ἀντιλαμβάνεσθαι.

84. Πόσας ἄλλας ἔχω ζῆσαι ἡμέρας; πότε τοσοῦτον χρόνον δώσει [δώσεις] μοι ἐξουσίαν πατεῖν ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ [τῶν ἐχθρῶν], ὅσον αὐτοί μοι κατεδυνάστευσαν;

85. Ὑπέθεντό μου τὸ πρότερον οἱ δαίμονες τὰς ἑαυτῶν ἀπάτας, ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ θέλεις, Κύριε.

75. Illuminatus gratia tua cognovi, quod justa sunt præcepta tua, et quæ in ipsis pronuntiasti contra me peccatorem, juste definivisti.

76. Sed rursus fiat misericordia tua consolans me, quoniam ita dixisti: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat* [11].

77. Habitet gratia tua in me, et me mortuum ob peccatum vivificabit, quoniam cœpi meditari legem tuam.

78. Erubescant contrariæ potestates, quod ipsæ me in captivitatem redegerunt, ego autem firmabo mentem meam in præceptis tuis.

79. Instruent, et docebunt, qui habent gratiam tuam, et qui noverunt potestatem sanctarum tuarum Scripturarum.

80. Emundetur cor meum a gratia tua in justificationibus tuis, non habens in seipso cupiditatem et curam terrenarum rerum, ne rursus confundar ante tuum tribunal.

81. Sitit anima mea salutare tuum, pota me eloquiis tuis.

82. Consumptus sum totus ob desiderium anxie cogitans, quando me potabis gratia tua.

83. Quoniam mortificatus sum, et arefactus in peccato meo, novi et recordatus sum, quod dixisti tuis in justificationibus suscipere peccatorem.

84. Quot alii mihi supersunt dies vitæ? quando tanto tempore dabis mihi potestatem conculcandi omnem inimicorum potentiam, quanto ipsi in me dominati sunt?

85. Subdiderunt mihi dæmones pristinas suas fallacias, sed non quemadmodum tu vis, Domine.

[11] Ezech. XXXII, 2.

86. Omnia mandata tua veritas : inique persecuti A sunt me, adjuva me.

87. Paulo minus consummaverunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

88. Secundum misericordiam tuam vivifica me, et custodiam testimonia oris tui.

89. In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo :

90. In generationem et generationem veritas tua: fundasti terram, et permanet.

91. Ordinatione tua perseverat dies : quoniam omnia serviunt tibi.

92. Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea.

93. In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me. B

94. Tuus sum ego, salvum me fac : quoniam justificationes tuas exquisivi.

95. Me exspectaverunt peccatores, ut perderent me, testimonia tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.

86. Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατεδίωξάν με, βοήθησόν μοι.

87. Παρὰ βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἐγκατέλιπον τὰς ἐντολάς σου.

88. Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου.

89. Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ·

90. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἡ ἀλήθειά σου· ἐθεμελίωσας τὴν γῆν, καὶ διαμένει.

91. Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά.

92. Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου.

93. Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με.

94. Σός εἰμι ἐγώ, σῶσόν με, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα.

95. Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με, τὰ μαρτύριά σου συνῆκα.

96. Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

86. Novi quod justus judex es in omnes : fugiente me ab ipsis, et volente ad te venire, qui secundum naturam Dominus meus es, persequuntur me quærentes me prædari, adjuva me.

C 87. Ita valide in me irruerunt, ut paulo minus interfecissent me in peccato ; ego autem in corde meo dicebam animæ meæ : Recordare quid tibi præceperit Deus.

88. Quemadmodum misericordia tua immensa et investigabilis est, ita gratiam tuam da mihi vivificantem me, et implebo præcepta quæ mandasti mihi.

89. In corde, in quo familiariter inhabitas, incessanter est voluntas tua.

90. In sanctis, qui omni tempore complacuerunt tibi, vere est fides tua : fundasti mundum in fide tua, *et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [63].

D 91. Dono gratiarum tuarum permanet lux tua, quoniam tu Dominus es cœlestium, et terrestrium, et infernorum.

92. Nisi saltem nunc cœpissem discere legem tuam, sed mansissem ut prius, omnimode periturus eram in peccato meo.

93. Non utique obliviscar passionum tuarum, quoniam me mortuum sanguine tuo vivificasti.

94. Omnino redemisti me pretioso tuo sanguine; salva me, quoniam, audita prædicatione tua, credidi.

95. Me quæsiverunt contrariæ potestates perdere in idololatria ; dicta autem a te de fide in te, et spe audiens credidi.

96. Omnis gloriæ, et carnalis voluptatis vidi fi-

86. Οἶδα, ὅτι δίκαιος κριτὴς εἶ εἰς πάντας· φεύγοντός μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ θέλοντος ἐλθεῖν πρὸς σὲ τὸν κατὰ φύσιν μου Δεσπότην, καταδιώκουσί με ζητοῦντες ἁρπάσαι με· βοήθησόν μοι.

87. Οὕτως ἰσχυρῶς ἐπέβησάν με, ὅτι παρὰ μικρὸν ἐθανάτωσάν με ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· ἐγὼ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔλεγον τῇ ψυχῇ μου· Μνημόνευε τί σοι ἐντέταλται ὁ Θεός.

88. Καθὼς τὸ ἔλεός σου ἀμέτρητον, καὶ ἀνεξιχνίαστόν ἐστιν, οὕτω τὴν χάριν σου δός μοι τὴν ζωοποιοῦσάν με, καὶ πληρώσω τὰ προστάγματα, ἃ ἐνετείλω μοι.

89. Εἰς τὴν καρδίαν, ἐν ᾗ οἰκείως ἐμπεριπατεῖς, ἀπαύστως ἐστὶ τὸ θέλημά σου.

90. Εἰς τοὺς ἁγίους τοὺς καθ' ἑκάστην εὐαρεστήσαντάς σοι ὄντως ἐστὶν ἡ πίστις σου· ἐθεμελίωσας τὸν κόσμον ἐν τῇ πίστει σου, *καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*.

91. Τῇ δωρεᾷ τῶν χαρισμάτων σου διαμένει τὸ φῶς σου, ὅτι ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων αὐτὸς δεσπόζεις.

92. Εἰ μὴ κἂν νῦν ἠρξάμην μανθάνειν τὸν νόμον σου, ἀλλ' ἔμεινον οὕτως ὡς τὸ πρότερον, παντὶ τρόπῳ εἶχον ἀπολέσθαι ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου.

93. Οὐκ ἂν ἐπιλάθωμαί ποτε τῶν παθημάτων σου, ὅτι νεκρόν με ὄντα ἐν τῷ αἵματί σου ἐζωοποίει [ἐζωοποίησας].

94. Ἐξηγόρασάς με τῷ τιμίῳ σου αἵματι τελείως· σῶσόν με, ὅτι, ἀκούσας τὸ κήρυγμά σου, ἐπίστευσα.

95. Ἐμὲ ἐζήτησαν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἀπολέσαι ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ· τὰ δὲ λεχθέντα παρὰ σοῦ περὶ τῆς εἰς σὲ πίστεως καὶ ἐλπίδος ἀκοῦσαι [ἀκούσας] ἐπίστευσα.

96. Πάσης δόξης, καὶ ἀπολαύσεως σαρκικῆς εἶδον

[63] Matth. XVI, 18

97. Ὡς ἠγάπησα τὸν νομον σου, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μού ἐστιν. A

98. Ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου ἐσόφισάς με τὴν ἐντολήν σου· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐμοί ἐστιν.

99. Ὑπὲρ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνῆκα, ὅτι τὰ μαρτύριά σου μελέτη μού ἐστιν.

100. Ὑπὲρ πρεσβυτέρους συνῆκα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

101. Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου, ὅπως ἂν φυλάξω τοὺς λόγους σου.

102. Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα· ὅτι σὺ ἐνομοθέτησάς με.

103. Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου.

104. Ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου συνῆκα· διὰ τοῦτο ἐμίσησα πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας. B

105. Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου.

106. Ὤμοσα, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

97. Ut dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est.

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.

99. Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

100. Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi.

101. Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.

102. A judiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti mihi.

103. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

104. A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis.

105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.

106. Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

τέλος· οἱ δὲ τὴν ἐντολήν σου φυλάττοντες ἀτελευτήτου δόξης, καὶ ἀπολαύσεως ἀξιοῦνται.

97. Ὡς μόνος ἠρξάμην ἀγαπᾷν τὸν νόμον σου, ἀδιαλείπτως λοιπὸν φωτίζομαι, καὶ προσκόπτω ἐν αὐτῷ.

98. Ταῖς γὰρ ἐναντίαις δυνάμεσι καὶ πᾶσι τοῖς αἱρετικοῖς οὐκ ἔδωκας τοιαύτην χάριν, ὡς ἐμοί, τοῦ εἰδέναι τὰς ἐντολάς σου, ὅτι ἐμοὶ ἀδιαλείπτως ἐδωρήσω τὴν χάριν αὐτήν. C

99. Ὑπὲρ τοὺς παλαιοτέρους μου τῇ ἡλικίᾳ ἐφωτίσθην τὰ λόγιά σου, ὅτι νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν αὐτοῖς μελετῶ.

100. Ὑπὲρ τοὺς πρὸ ἐμοῦ ὄντας τῇ γνώσει συνῆκα τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπόθησα.

101. Ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας πονηρᾶς ἐπαυσάμην, ὅπως πληρώσω εἰς σὲ καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην.

102. Ἐν τοῖς προστάγμασί σου πλαγεὶς οὐκ ἐπορεύθη, ὅτι σὺ τῆς χάριτός σου [ἐπορεύθην, ὅτι σὺ τῇ χάριτί σου] ὁδηγήσεις με.

103. Τὸ μὲν πρῶτον ἰδικὸν τοῦτό ἐστι, ὅτι ὑπὲρ τὸ μέλι γλυκύτερά εἰσι τὰ λόγιά σου· ἐκεῖνο γὰρ οὔτε εἰς τὴν καρδίαν μου εἰσέρχονται [εἰσέρχεται], καὶ μετὰ λαβεῖν αὐτὸ, εὐθέως ἡ γλυκύτης αὐτοῦ παύεται· D ταῦτα δὲ διαμένοντα εἰς τὴν καρδίαν μου πλεονάζουσιν εἰς ἐμὲ τὴν γλυκύτητα αὐτῶν· τὸ δὲ ἀλληγορῆσαι τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὑπὲρ πᾶσαν ἡδύτητα τοῦ κόσμου γλυκύτερά εἰσι τὰ λόγιά σου, ὅτι τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως ἔχουσι τὴν προσδοκίαν.

104. Ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου συνεπείσθην· διὰ τοῦτο ἀπεστράφην πᾶσαν ἁμαρτίαν.

105. Ὅταν σκότος ἐπέλθῃ μοι τῆς ἁμαρτίας, φαίνει μοι ὄνομά σου, μὴ προσκόψαι [προσκόψαντά με] τῇ ἁμαρτίᾳ πεσεῖν, ἢ πληγῆναι ἔτι τῆς διανοίας μου [τῇ διανοίᾳ μου], καὶ φωτίζει με, τί ποιήσω.

106. Ὁ ὅρκος πίστις ἐστί· πιστεύσας οὖν εἰς σὲ, ἐστήριξα τὴν καρδίαν μου, τοῦ πληρῶσαι τὸ θέλημα τῆς ἀγαθότητός σου.

nem: custodientes autem mandatum tuum digni facti sunt interminа gloria, et voluptate.

97. Ut solum cœpi diligere legem tuam, indesinenter postea illuminor, et proficio in ipsa.

98. Nam contrariis potestatibus, et omnibus hæreticis non dedisti talem gratiam, sicut mihi, ut intelligerem mandata tua, quoniam mihi indesinenter donasti eam gratiam.

99. Super omnes seniores me illuminatus sum in eloquiis tuis, quoniam nocte ac die in ipsis meditor.

100. Super omnes, qui antecedebant me cognitione, intellexi virtutem Scripturarum, quoniam mandata tua desideravi.

101. Ab omni pravo peccato cessavi, ut erga te et proximum charitatem implerem.

102. In præceptis tuis territus ambulavi, quoniam tu deduces me gratia tua.

103. Primus quidem proprius sensus hic est, quod melle dulciora sunt eloquia tua; illud enim neque in cor meum ingreditur, et postquam acceptum est, statim cessat ejus dulcedo; hæc autem, cum perseverant in corde meo, augent in me suam dulcedinem: allegorice autem hoc significat, quod eloquia tua dulciora sunt omni mundi dulcedine, quoniam exspectationem habent æternæ voluptatis.

104. A justificationibus tuis edoctus sum, propterea abominatus sum omne peccatum.

105. Cum peccati tenebræ ingruunt mihi, apparet mihi nomen tuum, ne offendens in peccatum, cadam, aut etiam mente mea percutiar, et illuminat me, quid faciam.

106. Juramentum fides est: credens igitur in te, obfirmavi cor meum, ut impleam voluntatem bonitatis tuæ.

107. Humiliatus sum usquequaque : Domine, vivifica me secundum verbum tuum. A

108. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et judicia tua doce me.

109. Anima mea in manibus meis semper, et legem tuam non sum oblitus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi, et de mandatis tuis non erravi.

111. Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum : quia exsultatio cordis mei sunt.

112. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem.

113. Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.

114. Adjutor et susceptor meus es tu, et in verbum tuum supersperavi. B

115. Declinate a me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei.

116. Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivifica me, et non confundas me ab exspectatione mea.

117. Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper.

107. Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα· Κύριε, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου.

108. Τὰ ἑκούσια τοῦ στόματός μου εὐδόκησον δὴ, Κύριε, καὶ τὰ κρίματά σου δίδαξόν με.

109. Ἡ ψυχή μου ἐν ταῖς χερσί σου διαπαντὸς, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

110. Ἔθεντο ἁμαρτωλοὶ παγίδα μοι, καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν σου οὐκ ἐπλανήθην.

111. Ἐκληρονόμησα τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἀγαλλίασμα τῆς καρδίας μού εἰσιν.

112. Ἔκλινα τὴν καρδίαν μου, τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαιώματά σου εἰς τὸν αἰῶνα δι' ἀντάμειψιν.

113. Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

114. Βοηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἶ σὺ, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

115. Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρευόμενοι, καὶ ἐξερευνήσω τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ μου.

116. Ἀντιλαβοῦ μου κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ ζῆσόν με, καὶ μὴ καταισχύνῃς με ἀπὸ τῆς προσδοκίας μου.

117. Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι, καὶ μελετήσω ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διαπαντός.

ATHANASII INTERPRETATIO.

107. Antea cum dominaretur in me peccatum, multa inique gessi coram te ; vivifica me, quemadmodum dixisti : *Qui credit in me, habet vitam æternam* [61].

108. Et incerta, et abscondita sapientiæ tuæ manifesta mihi. C

109. Tu tradidisti te ipsum usque ad mortem, et non sum oblitus dilectionis erga te, et proximum.

110. Dæmones mihi injecerunt pecuniæ cupiditatem, et non erravi ; recordatus sum enim te dixisse [62] : Quam difficile, qui pecunias habent, ingredientur in regnum cœlorum.

111. Occultavi, dum video manifestationem tuorum testimoniorum, gaudium ineffabile esse cordi meo.

112. In æternum tradidi totum me ipsum ad placendum tibi omni tempore propter æternam bonorum tuorum retributionem.

113. Volentes abducere me a veritate, aversatus sum, præcepta autem tua defixi in corde meo. D

114. Tu in omnibus protegis me, credidi enim quæ dicta sunt a te de beata spe.

115. Recedite a me, adversariæ potestates, et firmabo mentem meam, quomodo impleam præcepta Dei mei.

116. Libera me ex laqueis diaboli quemadmodum promisisti dicens : Mors non amplius in vo dominabitur, et non permittes me superatum privari æterna vita.

117. Circumda gratia tua cor meum, et custo-

107. Κυριευθεὶς τὸ πρότερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πολλὰ ἠνόμησα ἐνώπιόν σου · καθὼς εἰρήκαμεν [ζῆσόν με, καθὼς εἴρηκας]· *Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον.*

108. Καὶ τὰ ἄδηλα, καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου φώτισόν με.

109. Σὺ ἐξέδωκας ἑαυτὸν ἕως θανάτου, καὶ τῆς εἰς σὲ ἀγάπης καὶ τοῦ πλησίον οὐκ ἐπελαθόμην.

110. Οἱ δαίμονες ἐνέβαλόν μοι φιλαργυρίαν, καὶ οὐκ ἐπλανήθην· ἐμνημόνευον γάρ σου εἰπόντος, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

111. Κατεκρύψησα ἐν τῷ εἰδέναι με τὴν φανέρωσιν τῶν μαρτυρίων σου, ὅτι χαρὰ ἀνεκλάλητός ἐστι τῇ καρδίᾳ μου.

112. Εἰς τὸν αἰῶνα ἐξέδωκα ἐμαυτὸν ὅλον εἰς τὸ εὐαρεστῆσαι διὰ παντὸς διὰ τὴν αἰωνίαν ἀνταπόδοσιν τῶν ἀγαθῶν σου.

113. Τοὺς θέλοντάς με ἀποστῆσαι τῆς ἀληθείας ἀπεστρεφόμην, τὰ δὲ προστάγματά σου περιεπυσσόμην [περιεπηξάμην] ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

114. Σὺ ἐν πᾶσιν ὑπερασπίζεις μου· ἐπίστευσα γὰρ τοῖς εἰρημένοις παρὰ σοῦ περὶ τῆς μακαρίας ἐλπίδος.

115. Ἀναχωρήσατε ἀπ' ἐμοῦ, αἱ ἐναντίαι δυνάμεις, καὶ ἐπιστήσω τὸν νοῦν μου, πῶς πληρώσω τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ μου.

116. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου, καθὼς ἐπηγγείλω λέγων· Θάνατος ὑμῶν οὐ μὴ κυριεύσει, καὶ μὴ συγχωρήσῃς ἡττηθέντα με στερηθῆναι τῆς αἰωνίου ζωῆς.

117. Κύκλωσον τῇ χάριτι σου τὴν καρδίαν μου,

[61] Joan. vi, 47. [62] Marc. x. 24.

118. Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας A ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου· ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν.

119. Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου.

120. Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην.

121. Ἐποίησα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην· μὴ παραδῷς με τοῖς ἀδικοῦσί με.

122. Ἔκδεξαι τὸν δοῦλόν σου εἰς ἀγαθόν· μὴ συκοφαντησάτωσάν με ὑπερήφανοι.

123. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου, καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου.

124. Ποίησον μετὰ τοῦ δούλου σου κατὰ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με. B

125. Δοῦλός σού εἰμι ἐγὼ, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου.

126. Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ· διεσκέδασαν τὸν νόμον σου.

127. Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ χρυσίον, καὶ τοπάζιον.

118. Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis: quia injusta cogitatio eorum.

119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.

120. Confige timore tuo carnes meas: a judiciis enim tuis timui.

121. Feci judicium et justitiam: non tradas me calumniantibus me.

122. Suscipe servum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.

124. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, et justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, et sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendi Domino: dissipaverunt legem tuam.

127. Ideo dilexi mandata tua super aurum, et topazion.

ATHANASII INTERPRETATIO.

καὶ φυλαχθήσομαι, καὶ εἰρήνης οὔσης ἐν ἐμοὶ, οὐδεμία μοι ἄχλη [ἄλλη] ἔσται φροντὶς, ἢ μὴ τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου διαπαντός.

118. Ὅτι οἱ μὲν ἐπίστευσαν εἶναί σε Θεὸν, οἱ δὲ τῇ ἀσελγείᾳ, καὶ τῇ πλεονεξίᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐξ- C έδωκαν ἑαυτούς.

119. Ἐλογισάμην, ὅτι ἀπολλύμενοί εἰσι πάντες οἱ τῇ ἀσελγείᾳ κεκολλημένοι· διὰ τοῦτο ποθῶ τὰ μαρτύριά σου· ὅτι ζωὴ αἰώνιός εἰσιν.

120. Πεπηγέναι ποίησον ἀσάλευτον ἐν τοῖς μέλεσί μου τὸν φόβον σου, ἵνα νενεκρωμένος ὑπάρχω τῇ ἁμαρτίᾳ· ἤκουσα γὰρ περὶ τῶν αἰωνίων κολάσεων, καὶ ἐφοβήθην.

121. Ἐπίστευσα καθὼς ἐνετείλω μοι, καὶ τὸ θέλημά σου πεπλήρωκα· μὴ συγχωρήσῃς κυριευθῆναί με ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

122. Μακροθύμησον εἰς τὴν μετάνοιάν μου, μὴ εὕρωσιν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἀφορμήν τινα κατηγορεῖσθαί με πρὸς σέ.

123. Ὅλος ὁ πόθος μοί ἐστι τὸ δέξασθαι τὴν χάριν D σου, καὶ πληρῶσαι ἅπερ ἐνετείλω μοι.

124. Καὶ τὰ δικαιώματά σου ποίησον μετ' ἐμοῦ, ὡς εἴωθε τὸ ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐλέους καὶ τῇ χάριτί σου κατάρτισαι τὴν καρδίαν μου ἐπιτελεῖν τὰ δίκαια μετὰ σοῦ.

125. Ἐξηγόρασάς με τῷ τιμίῳ αἵματι, καὶ ὑπέταξά σοι ἐμαυτόν· δός μοι τὴν χάριν, ἵνα ἐπιγνῶ πῶς ἐπιτελεῖν ἅπερ ἐνετείλω μοι.

126. Νῦν ἐστιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σου ἀγωνίσασθαι ἕως θανάτου, ἐπειδὴ ἠρνήσαντο τὴν πίστιν σου.

127. Διὰ τοῦτο μᾶλλον τὰς ἁγίας σου Γραφὰς ἐκράτησα ὑπὲρ τὸ χρυσίον τὸ ἐξαίρετον. *Τοπάζιον* γὰρ *ἀγαθὸν* ἑρμηνεύεται· ἐπεὶ οὖν οὗτος ὁ πλοῦτος

diar, et cum pax erit in me, nulla alia mihi cura erit, nisi facere voluntatem tuam semper.

118. Quoniam alii quidem crediderunt te Deum esse, alii autem lasciviæ et avaritiæ, et reliquis vitiis se ipsos tradiderunt.

119. Cogitavi, quod perditi sunt omnes, qui adhærent libidini, ideo amo testimonia tua, quoniam sunt vita æterna.

120. Fac ut immobilis configatur timor tuus in membris meis, ut mortuus sim peccato, audivi enim de æternis suppliciis, et timui.

121. Credidi quomadmodum mihi præcepisti, et voluntatem tuam implevi; ne permittas, ut in me dominentur contrariæ potestates.

122. Patienter me exspecta ad pœnitentiam, ne adversariæ potestates causam aliquam inveniant accusandi me apud te.

123. Omne meum desiderium est gratiam tuam accipere, et implere quæ mihi præcepisti.

124. Et justificationes tuas fac mecum, quemadmodum consuevit misericordia tua, et secundum magnitudinem misericordiæ etiam perfice gratia tua cor meum, ut tecum, quæ justa sunt, perficiat.

125. Redemisti me pretioso sanguine, et subjeci tibi me ipsum, da mihi gratiam, ut agnoscam quomodo perficiam quæ præcepisti mibi.

126. Nunc tempus est decertare pro tua veritate usque ad mortem, quoniam negaverunt fidem tuam.

127. Propterea tenui magis sanctas tuas Scripturas, quam aurum electum. *Topazion* enim interpretatur *bonum*: quia igitur præsentes di-

128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar : A omnem viam iniquam odio habui.

129. Mirabilia testimonia tua : ideo scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, et attraxi spiritum : quia mandata tua desiderabam.

132. Aspice in me, et miserere mei secundum judicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia.

134. Redime me a calumniis hominum, et custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum tuum, B et doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei : quia non custodivi legem tuam.

137. Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.

138. Mandasti justitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis.

128. Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην· πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα.

129. Θαυμαστὰ τὰ μαρτύριά σου· διὰ τοῦτο ἐξερεύνησεν αὐτὰ ἡ ψυχή σου.

130. Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ, καὶ συνετιεῖ νηπίους.

131. Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπεπόθουν.

132. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με κατὰ τὸ κρῖμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά μου.

133. Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ μὴ κατακυριευσάτω μου πᾶσα ἀνομία.

134. Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων, καὶ φυλάξω τὰς ἐντολάς μου.

135. Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου, καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

136. Διεξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου· ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

137. Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθεῖς αἱ κρίσεις σου.

138. Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου, και ἀλήθειαν σφόδρα.

ATHANASII INTERPRETATIO.

vitiæ temporariæ sunt, neque propter mandata tua æternæ exsistunt, ideo magis dilexi præcepta tua.

128. Propterea ad omnes tuas voluntates paratus eram, et omne peccatum abominatus sum, quoniam C in retributionem respicio.

129. Testimonia tua admiratione plena sunt ei, qui illa intelligere potest ; propterea desideravi agnoscere vim tuarum Scripturarum.

130. Interpretatio Scripturarum tuarum illuminat, et in intellectum adducit, qui infantes sunt in intelligendo.

131. Sitiens gratiam tuam deprecatus sum te, et dedisti mihi Spiritum sanctum tuum, quoniam desiderabam agnoscere Scripturarum interpretationem.

132. Quemadmodum respicis diligentes te cum misericordia et miseratione , ita etiam me aspice, et miserere mei.

133. Fac cor meum prompte sequi voluntatem D tuam, et non poterit omnis diaboli potestas abducere me ab amore tuo.

134. Libera me ab omni dæmonum incursu, et implebo mandata tua.

135. Lux gratiæ tuæ fac, ut exoriatur in corde meo, et doce me intelligere, et facere justificationes tuas.

136. Fluvios lacrymarum deduxi ab oculis meis gemens, et cogitans quod non custodivi legem tuam.

137. Justus judex es, Domine, et non est personarum acceptio apud te.

138. Præcepisti facere justitiam in tui testimonium, et nihil per simulationem.

πρόσκαιρός ἐστιν, οὐδὲ διὰ τῶν ἐντολῶν σου αἰώνιος ὑπάρχει, διὰ τοῦ [τοῦτο] μᾶλλον ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου.

128. Διὰ τοῦτο πρὸς πάντα τὰ θελήματά σου ἕτοιμος ἤμην, καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀπεστρεφόμην, ἐπειδὴ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν ἀποβλέπω.

129. Πάσης ἐκπλήξεως μετὰ [μεστὰ] εἰσι τὰ μαρτύριά σου δυναμένῳ αὐτὰ νοῆσαι· διὰ τοῦτο ἐπεθύμησα γνῶναι τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν σου.

130. Ἡ ἑρμηνεία τῶν Γραφῶν σου φωτίζει, καὶ εἰς σύνεσιν ἄγει τοὺς νηπίους ὄντας περὶ τοῦ νοῆσαι.

131. Διψῶν τὴν χάριν σου ἐδεήθην σου, καὶ ἔδωκάς μοι τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, ἐπειδὴ ἐπεπόθουν τὴν ἑρμηνείαν γνῶναι τῶν Γραφῶν.

132. Καθὼς ἐφορᾷς τοὺς ἀγαπῶντάς σε μετὰ ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν, οὕτως κἀμὲ ἔπιδε, καὶ ἐλέει με.

133. Τὴν προθυμίαν τῆς καρδίας μου ποίησον ἐξακολουθεῖν τῷ θελήματί σου, καὶ μὴ ἰσχύσῃ πᾶσα δύναμις τοῦ διαβόλου ἀποστῆσαί με τῆς πρὸς σὲ ἀγάπης.

134. Λύτρωσαί με ἀπὸ πάσης ἀφορμῆς τῶν δαιμόνων, καὶ πληρώσω τὰς ἐντολάς σου.

135. Τὸ φῶς τῆς χάριτός σου ἀνάτειλον ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ δίδαξόν με νοεῖν, καὶ ποιεῖν τὰ δικαιώματά σου.

136. Ποταμοὺς δακρύων κατήγαγον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου κλαίων, καὶ ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐκ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

137. Δικαιοκρίτης εἶ, Κύριε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία παρὰ σοί.

138. Προσέταξας εἰς μαρτυρίαν σου δικαιοσύνην ποιεῖν, καὶ μηδὲν καθ' ὑπόκρισιν.

139. Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου· ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου. A

140. Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό.

141. Νεώτερος ἐγώ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος, τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

142. Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ νόμος σου ἀλήθεια.

143. Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὕροσάν με, αἱ ἐντολαί σου μελέτη μου.

144. Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα, συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι.

145. Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε, τὰ δικαιώματα σου ἐκζητήσω.

146. Ἐκέκραξά σοι, σῶσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύριά σου. B

147. Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

139. Tabescere me fecit zelus meus : quia obliti sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego et contemptus, justificationes tuas non sum oblitus.

142. Justitia tua, justitia in æternum, et lex tua veritas.

143. Tribulatio et angustiæ invenerunt me, mandata tua meditatio mea est.

144. Justitia testimonia tua in æternum, intellectum da mihi, et vivam.

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine, justificationes tuas requiram.

146. Clamavi ad te, salvum me fac, et custodiam mandata tua.

147. Præveni in maturitate, et clamavi : quia in verba tua supersperavi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

139. Ἐμαράνθην ὅλος ἀπὸ τοῦ ζήλου περ. σε, ὅτι ὁρῶ τοὺς αἱρετικοὺς ἐναντία τῶν Γραφῶν σου λαβόντας περὶ τῆς πίστεώς σου.

140. Ἐπειδὴ πῦρ αὐτὸς ὑπάρχει [ὑπάρχεις], πεπυρακτωμένα καὶ τὰ λόγιά σού εἰσι πρὸς τὸ κατακαίειν ξύλα, χόρτον, καλάμου [καλάμην], τουτέστι ταῖς πονηραῖς πράξεσι [τὰς πονηρὰς πράξεις]. Ὁ δὲ δοῦλός σου ὑπάρχων ἀγαπᾷ τὸ λόγιόν σου, ἐπειδὴ πεπυρωμένον ὑπάρχων καταφθείρει τὰς ἀκάνθας τοῦ βίου.

141. Ἐγὼ νῦν ἠρξάμην τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς σὲ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάντες ὄνειδός με ἔχουσιν ὡς ἁμαρτωλόν· ἐγὼ δὲ ὀνειδιζόμενος ὑπ' αὐτῶν τὰ δικαιώματά σου ἐφύλαττον. C

142. Ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πάντα ὅσα ἐπηγγείλω περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀλήθειά ἐστιν.

143. Ἔνδεια, καὶ διωγμὸς εὕροσάν με, ἐγὼ δὲ ὑπεμνησκόμην (*a*), ὅτι περιεῖπας· *Μακάριοι οἱ πεινῶντες* [*καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην*], *καὶ μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι.*

144. Δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ μαρτύριά σου καὶ εἰς τὸν νῦν, καὶ εἰς μέλλοντα αἰῶνα· συνέτισόν με αὐτά, καὶ ζήσομαι δι' αὐτῶν.

145. Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω· ἐπιβλέψω γὰρ εἰς τὰς Γραφάς σου, καὶ ἐπὶ γνῶσιν τί [καὶ ἐπέγνωκα τί] οὐκ ἐπλήρωσα ἐν αὐταῖς, καὶ τοῦτό σοι ἀποπληρώσω. D

146. Ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδίας μου πρὸς σέ· βεβυθισμένον ὄντα με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας σῶσον, ὡς ἔσωσας τὸν Πέτρον ἐν τῷ κλύδωνι τῆς θαλάσσης, καὶ οὐκ ἂν ἐάσω τὰ μαρτύριά σου.

147. Ὡς ἑώρακα ἡσυχάζουσαν τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν ἐνοχλουσῶν αὐτήν, ἐξωμολογούμην σοι τὰς ἁμαρτίας μου· ἤλπισα γὰρ εἰς τοὺς λόγους σου, ὅτι ἧς εἰρηκώς· *Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.*

139. Emarcui totus ob zelum erga te, quoniam video hæreticos contraria fidei tuæ sumentes e Scripturis tuis.

140. Quoniam ignis ipse es, et ignita eloquia tua sunt ad comburendum ligna, fenum, stipulam [64], hoc est improbas actiones. Qui autem servus tuus est, diligit eloquium tuum, quoniam, cum ignitum sit, vitæ spinas comburit.

141. Ego nunc cœpi convertere me a peccatis meis ad te, et omnes me opprobrio habent, tanquam peccatorem ; ego autem opprobratus ab ipsis justificationes tuas custodivi.

142. Faciens justitiam justus est in æternum, et ea omnia, quæ de venturis bonis promisisti, veritas sunt.

143. Indigentia et persecutio invenerunt me, ego autem recordatus sum, quoniam dixisti : *Beati qui esuriunt* [*et sitiunt justitiam*], *et beati estis, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint* [65].

144. Justitia sunt testimonia tua, et in præsenti, et in futuro sæculo, fac ut ea intelligam, et per ipsa vivam.

145. Domine, patienter mecum age, et omnia reddam tibi : respiciam enim in Scripturas tuas, et cognoscam quid non implevi in ipsis, et hoc tibi adimplebo.

146. *Clamavi* in dolore cordis mei ad te ; submersum me a peccato salva, quemadmodum salvasti Petrum in fluctu maris, et non relinquam testimonia tua.

147. Ut vidi animam meam quiescentem a perturbantibus eam, confessus sum tibi peccata mea; speravi enim in sermonibus tuis, quoniam dixisti : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* [66].

[64] I Cor. III, 12. [65] Matth. V, 6, 11. [66] Matth. XI, 28.

(*a*) Lege ὑπεμιμνησκόμην, ὅτιπερ εἶπας, ut col. 1217, N. 164.

148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.

149. Vocem meam audi secundum misericordiam tuam, Domine, [et] secundum judicium tuum vivifica me.

150. Appropinquaverunt persequentes me iniquitati, a lege autem tua longe facti sunt.

151. Prope es tu, Domine, et omnes viæ tuæ veritas.

152. Initio cognovi de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea.

153. Vide humilitatem meam, et eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

154. Judica judicium meum, et redime me : propter eloquium tuum vivifica me.

155. Longe a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt:

156. Misericordiæ tuæ multæ, Domine, secundum judicium tuum vivifica me.

157. Multi qui persequuntur me, et tribulant me : a testimoniis tuis non declinavi.

158. Vidi prævaricantes, et tabescebam : quia eloquia tua non custodierunt.

159. Vide, quoniam mandata tua dilexi : Domine, in misericordia tua vivifica me.

148. Προέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον τοῦ μελετᾷν τὰ λόγιά σου.

149. Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε, κατὰ τὸ ἔλεός σου, [καὶ] κατὰ τὸ κρῖμά σου ζῆσόν με.

150. Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου ἐμακρύνθησαν.

151. Ἐγγὺς εἶ σὺ, Κύριε, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου ἀλήθεια.

152. Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐθεμελίωσας αὐτά.

153. Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἐξελοῦ με, ὅτι τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

154. Κρῖνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με.

155. Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία, ὅτι τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν.

156. Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοὶ, Κύριε, κατὰ τὸ κρῖμά σου ζῆσόν με.

157. Πολλοὶ οἱ ἐκδιώκοντές με, καὶ θλίβοντές με· ἐκ τῶν μαρτυρίων σου οὐκ ἐξέκλινα.

158. Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην, ὅτι τὰ λόγιά σου οὐκ ἐφυλάξαντο.

159. Ἴδε, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα· Κύριε, ἐν τῷ ἐλέει σου ζῆσόν με

ATHANASII INTERPRETATIO.

148. Vigilaverunt oculi cordis mei ad suaviter excipiendam lucem Scripturarum tuarum.

149. Sicut immensa est misericordia tua, ita exaudi me, et secundum voluntatem tuam ita vivifica me.

150. Attulerunt adversariæ potestates improbas cupiditates; ut vero viderunt in me exsistentem legem tuam, disparuerunt.

151. Prope es tu, Domine, volentibus ad te confugere, et omnia mandata tua non sunt onerosa.

152. Ab initio cognovi e Scripturis tuis, quod invicta [immutabilia] sunt mandata tua.

153. Recordare, quod terra et pulvis sum, et eripe me ab adversariis potestatibus, quoniam indesinenter sollicitus sum, quomodo impleam legem tuam.

154. Quandoquidem justus judex exsistis, me inique oppressum a dæmonibus libera, et sermone tuo vivifica me.

155. Quoniam dixisti : Nemo vestrum inique agat: morti traditi sunt peccatores, quia respuerunt promissionem vitæ venturæ.

156. Novi immensas esse miserationes tuas, secundum voluntatem tuam vivifica me.

157. Contrariæ potestates. Nam recordatus sum te dixisse : *In patientia possidebitis animas vestras* [67]; et : *Qui sustinuerit in finem, hic salvus erit* [68].

158. Observavi pereuntes, et præ tribulatione tabescebam, quia voluntati tuæ resistebant.

159. Qui omnium corda noscis, novisti suave mihi esse implere præcepta tua, Domine, miserens mei, et adjuvans me vivifica me gratia tua.

148. Ἀνῆψαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας μου τὸ ἡδέως δέξασθαι τὸ φῶς τῶν Γραφῶν σου.

149. Καθὼς ἀμέτρητόν ἐστι τὸ ἔλεός σου, οὕτως ἄκουσόν μου, καὶ καθὼς θέλεις, οὕτως ζῆσόν με.

150. Προσέφερον αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἐπιθυμίας πονηράς· ὡσεὶ [ὡς δὲ] εἶδον ἐν ἐμοὶ ὄντα τὸν νόμον σου, ἀφανεῖς ἐγένοντο.

151. Πλησίον εἶ σὺ, Κύριε, τῶν θελόντων προσφεύγειν σοι, καὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου οὐκ εἰσὶ βαρεῖαι.

152. Ἐξ ἀρχῆς συνετίσθην ἐκ τῶν Γραφῶν σου, ὅτι ἀνίκητά [ἀκίνητά] εἰσι τὰ προστάγματά σου.

153. Μνήσθητι, ὅτι γῆ καὶ σποδός εἰμι, καὶ ἐξελοῦμαι [ἐξελοῦ με] ἐκ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, ὅτι μεριμνῶ ἀδιαλείπτως τὸ πῶς πληρώσω τὸν νόμον σου.

154. Ὡς δικαιοκρίτης ὑπάρχεις, ἀδικούμενόν με ὑπὸ τῶν δαιμόνων λύτρωσαι, καὶ διὰ τὸν λόγον σου ἔτισόν με [ζῆσόν με].

155. Ὅτι εἶπας· Οὐδὲν [οὐδεὶς] ὑμῶν οὐ μὴ ἀδικήσῃ· τεθανατωμένοι εἰσὶν οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὅτι τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ζωῆς τῆς μελλούσης οὐκ ἠθέλησαν.

156. Οἶδα ὅτι ἀμέτρητοί εἰσιν οἱ οἰκτιρμοί σου, ὡς θέλεις, ζῆσόν με.

157. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις. Ἐμεμνήμην γὰρ εἰπόντος σου· *Ἐν ὑπομονῇ κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν*, *καὶ ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.*

158. Προσεῖχον τοὺς ἀπολλυμένους, ἐξετηκόμην ἀπὸ τῆς θλίψεως, ὅτι τῷ βουλήματί σου ἀνθίσταντο.

159. Καρδιογνώστα πάντων, οἶδας, ὅτι ἡδέως ἔχω πληρῶσαι τὰς ἐντολάς σου, Κύριε· ἐλεῶν με, καὶ βοηθῶν με, ζῆσόν με διὰ τῆς χάριτός σου.

[67] Luc. XXI, 19. [68] Marc. XIII, 13.

160. Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

161. Ἄρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων σου ἐδειλίασεν ἡ καρδία μου.

162. Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγιά σου, ὡς ὁ εὑρίσκων σκῦλα πολλά.

163. Ἀδικίαν ἐμίσησα, καὶ ἐβδελυξάμην· τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

164. Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

165. Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον.

166. Προσεδόκων τὸ σωτήριόν σου, Κύριε, καὶ τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα.

167. Ἐφύλαξεν ἡ ψυχή μου τὰ μαρτύριά σου, καὶ ἠγάπησεν αὐτὰ σφόδρα.

168. Ἐφύλαξα τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ μαρτύριά σου· ὅτι πᾶσαι αἱ ὁδοί μου ἐναντίον σου, Κύριε.

169. Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε, κατὰ τὸ λόγιόν σου συνέτισόν με.

A 160. Principium verborum tuorum veritas, et in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

161. Principes persecuti sunt me gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum.

162. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.

163. Iniquitatem odio habui, et abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

164. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.

165. Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

166. Exspectabam salutare tuum, Domine, et mandata tua dilexi.

167. Custodivit anima mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer. B

168. Servavi mandata tua et testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo, Domine.

169. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine, juxta eloquium tuum da mihi intellectum.

ATHANASII INTERPRETATIO.

160. Ἀρχὴ τῶν προσταγμάτων σου τὸ πιστεύειν εἰς σέ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀπόδοσις ἑκάστου κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

161. Αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἦλθον κατέχειν με εἰς ματαιότητα ματαιοτήτων, καὶ ἐπιμνησθεὶς τῆς αἰωνίου κρίσεως ἐφοβήθη ἡ καρδία μου εἶναι σὺν αὐτοῖς.

162. Οὕτως χαίρω εἰς τὰ λόγιά σου, ὡς ὁ εὑρίσκων θησαυρὸν ἀμέτρητον.

163. Πᾶσαν ἁμαρτίαν ἐμίσησα, καὶ βδελύσσομαι· τὸ δὲ ἀγαπᾷν σε καὶ τὸν πλησίον, χαρά μού ἐστιν.

164. Τὸ μὲν πρῶτον· ἀπαύστως ᾔνεσά σοι, ἐπιτελῶ διεγείρων ἀγαθὴν τὴν δικαιοσύνην σου· καὶ ἑτέρως δὲ πάλιν νοεῖται· ὅτι διὰ τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων τοῦ φωτός σου τῶν ἐν τοῖς προστάγμασι τῆς δικαιοσύνης σου ᾔνεσά σε ἔργῳ καὶ λόγῳ.

165. Οἱ πόθον ἔχοντες πληρῶσαι τὸν νόμον σου οὐ πολεμοῦνται ὑπό τινος, οὐδέ ἐστιν ἐν αὐτοῖς ἐπιθυμία τις πονηρά· ἔχοντες γὰρ ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀμέτρητον χάριν σου, ἣν ἠγάπησας, βοηθοῦσι, καὶ διδάσκουσιν αὐτούς.

166. Ἀπέβλεπον εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, Κύριε, καὶ διὰ τοῦτο ἅπερ προσέταξάς μοι, ἡδέως εἶχον.

167. Μέμνηται ἀεὶ τῶν παθημάτων σου ἡ ψυχή μου, καὶ ἐγκείμενά ἐστιν ἀεὶ διὰ τῆς μνήμης εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῆς πάνυ.

168. Ἐφύλαξα ἐν ἐμαυτῷ ὅπερ προσέταξάς μοι, καὶ διεμαρτύρουν μοι πάντες σφόδρα, ὥσπερ ἐπιτελῶν [ὅπερ ἐπετέλουν] ἔργῳ καὶ λόγῳ.

169. Οὕτως ἰσχυράν, καὶ δυνατὴν ποίησόν τὴν δέησίν μου, ὥστε δυνηθῆναι αὐτὴν ἀνελθοῦσαν πλησίον σου εὑρεθῆναι. Ἢ πάλιν· Αὐτὸς ἑαυτὸν κλίνας διὰ τῆς φιλανθρωπίας πλησίον αὐτῆς γένου [γενοῦ], ἵνα οὔτε [οὕτως] ἐγγίσῃ μου, καὶ καθὼς εἶπας, *Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν*, δός μοι αἰτουμένῳ τὴν χάριν σου, καὶ ἐν αὐτῇ συνέτισόν με.

160. Initium mandatorum tuorum credere in te, et in venturo sæculo retributionem cuique secundum opera ejus.

161. Contrariæ potestates venerunt, ut detinerent me in vanitate vanitatum, et recordatus æterni ju- C dicii extimuit cor meum esse cum ipsis.

162. Ita gaudeo in eloquiis tuis, sicut qui immensum thesaurum invenit.

163. Odio habui, et abominor omne peccatum; diligere autem te et proximum, gaudium meum est.

164. Primum quidem: incessanter laudavi te, perago excitans justitiam tuam bonam: aliter autem etiam intelligitur: quod per septem lucis tuæ dona, quæ in præceptis justitiæ tuæ sunt, opere, et verbo laudavi te.

165. Qui desiderant implere legem tuam, a nemine impugnantur, neque est in ipsis aliqua improba cupiditas: habentes enim in seipsis immensam tuam gratiam, quam dilexisti, adjuvant, et docent eos.

D 166. Respexi in æternam vitam, Domine, et propterea quæ præcepisti mihi, suavia mihi fuerunt.

167. Recordata est semper passionum tuarum anima mea, et recordatione semper infixæ sunt in mente ejus valde.

168. Custodivi in me ipso quod præcepisti mihi, et testabantur mihi omnes vehementer, quod opere et sermone perficiebam.

169. Ita validam ac potentem redde precationem meam, ut proxime ad te valeat ipsa pervenire. Aut alio modo: humanitate te ipsum inclinans prope eam sis, ut hoc modo mihi appropinques, et quemadmodum dixisti: *Petite, et dabitur vobis*[69], da mihi petenti ratiam tuam, et in ipsa da mihi intellectum.

[69] Matth. VII, 7.

170. Intret postulatio mea in conspectu tuo, Domine, secundum eloquium tuum eripe me.

171. Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas.

172. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.

173. Fiat manus tua ut salvet me, quoniam mandata tua elegi.

174. Concupivi salutare tuum Domine, et lex tua meditatio mea est.

175. Vivet anima mea, et laudabit te, et judicia tua adjuvabunt me.

176. Erravi sicut ovis quæ periit, quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

A 170. Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου ἐνώπιόν σου, Κύριε, κατὰ τὸ λόγιόν σου ῥῦσαί με.

171. Ἐξερεύξαιντο τὰ χείλη μου ὕμνον, ὅταν διδάξῃς με τὰ δικαιώματά σου.

172. Φθέγξαιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγιά σου, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη.

173. Γενέσθω ἡ χείρ σου τοῦ σῶσαί με, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ᾑρετισάμην.

174. Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε, καὶ ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι.

175. Ζήσεται ἡ ψυχή μου, καὶ αἰνέσει σε, καὶ τὰ κρίματά σου βοηθήσει μοι.

176. Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός· ζήτησον B τὸν δοῦλόν σου, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην.

ΨΑΛ. ΡΙΗ'. PSAL. CXVIII.

1. Μακάριοι, etc. Beati, etc.

2. Οἱ πορευόμενοι, etc. Qui ambulant, etc.

3. Μακάριοι, etc. Beati, etc.

4. Ἐν ὅλῃ, etc. In toto, etc.

5. Οὐ γάρ, etc. Non enim, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

170. Aperi portas cœlorum tuorum, et deprecationem meam recipe, quemadmodum dixisti: *Invoca me in die tribulationis tuæ, et eruam te, et glorificabis me* [70]: ita nunc excipiens deprecationem meam libera me.

171. Hymnum rependam glorificans te, cum illuminabis me ad intelligendas et faciendas justificationes tuas.

172. Loquar confidenter sermonem tuum, quoniam ab initio usque in finem justitia sunt, quæ mandasti nobis.

173. Præpara gratiam tuam ad custodiendum me, quoniam præcepta tua elegi.

174. Desideravi, Domine, cognoscere manifestationem præceptorum tuorum, propterea exquiro singularum Scripturarum explicationem.

175. Vivifica animam meam per gratiam tuam, et ejus auxilio te laudabit: et judicia tua arma mihi sint adversus contrarias potestates.

176. Erravi relinquens te verum pastorem: sed cognoscis ubi sum; fac ut velis me reperire, quoniam etiam errabundus exsistens, tanquam ovis clamans quæro te, et gregem tuum, timens ne propter meum peccatum et in prædam sim contrariis potestatibus.

170. Ἄνοιξον τὰς πύλας τῶν οὐρανῶν σου, καὶ τὴν παράκλησίν μου δέξαι, καθὼς εἶπας· *Ἐπικαλέσεταί με* [*ἐπικάλεσαί με*] *ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με*· οὕτως νῦν, δεξα- C μένου μου τὴν παράκλησιν, ῥῦσαί με.

171. Ἀνέπεμψα [Ἀναπέμψω] ὕμνον δοξάζων σε, ὅταν φωτίσῃς με τὰ δικαιώματά σου, καὶ νοεῖν, καὶ πράττειν.

172. Λαλήσω τὸν λόγον σου μετὰ παῤῥησίας, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους δικαιοσύνη εἰσὶν, ἅπερ ἐνετείλω ὑμῖν [ἡμῖν].

173. Εὐτρέπισον τὴν χάριν σου [εἰς τὸ] φυλάττειν με, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξελεξάμην.

174. Ἐπεπόθησα γνῶναι, Κύριε, τὴν φανέρωσιν τῶν προσταγμάτων σου· διὰ τοῦτο ἐπιζητῶ ἑκάστης Γραφῆς τὴν ἐπίλυσιν.

175. Ζωοποίησον τὴν ψυχήν μου διὰ τῆς χάριτός σου, καὶ αἰνέσει [σε] δι' αὐτῆς· καὶ τὰ κρίματά σου ὅπλα μοι γένοιντο κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

D 176. Ἐπλανήθην καταλιπών σε τὸν ἀληθινὸν ποιμένα· ἀλλὰ γινώσκεις ποῦ εἰμι· θέλησον εὑρεῖν με, ὅτι καὶ πεπλανημένος ὢν ὡς πρόβατον ἀναβοῶν ζητῶν [ζητῶ] σε, καὶ τὴν σὴν ποίμνην, φοβούμενος, μήποτε διὰ τῆς ἁμαρτίας μου καὶ θηριάλωτος γένωμαι ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Ἑρμηνεύεται διαφόρως καὶ πολυτρόπως εἰς, etc. ἡμᾶς προτρεπόμενον. Titulus præpositus cinnabari scriptus continet, etc. Interpretatur diverse et varie ad hymnos et laudem nos exhortans.

1. Μακάριοι οἱ κατὰ τὸν Ἰώβ. Τὸ Ἄλεφ, τὸ διὰ τῆς κινναβάρεως παρακείμενον, ἑρμηνεύεται *ἀρχὴ στόματος*, τουτέστιν ὁ δυνάμενος μὴ πταίειν ἐν λόγῳ, οὗτος τέλειος ἀνήρ. Beati, qui secundum Job. *Aleph* cinnabari versui ascriptum interpretatur *principatus oris*, hoc est, qui potest non offendere in verbo, hic perfectus vir [71].

2. Οἱ ἀπεχόμενοι, etc. Qui abstinent, etc.

3. Μακάριοι, etc. Beati, etc.

4. Θερμοί, etc., τὸ πῶς, etc., ἔνοικον ἐν αὐτοῖς. Ferventes, etc., quomodo eum accipiant inhabitantem in se ipsis.

5. Οἱ γὰρ λεγόμενοι, etc., τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ οὐ πείθονται. Dicentes enim se esse, etc., præceptis ejus non obediunt.

[70] Psal. XLIX, 15. [71] Jac. III, 2.

6. Σύ, etc. Tu, etc., τοῦ deest.
7. Ὄφελον, etc. Utinam, etc.
8. Τότε, etc. Tunc, etc.
9. Ἐξομολογήσομαι, etc. Confitebor, etc
10. Ἐν τῷ μεμαθηκέναι, etc. In eo, quod didici, etc.
11. Τὰ δικαιώματά σου, etc. Justificationes tuas, etc.
12. Ἐν τίνι, etc. In quo, etc.
13. Ἐν τῷ φυλάξασθαι, etc. In custodiendo, etc.
14. Ἐν ὅλῃ, etc. In toto, etc.
15. Ἐν τῇ καρδίᾳ, etc. In corde, etc.
16. Εὐλογητός, etc. Benedictus, etc.
17. Ἐν τοῖς χείλεσί μου, etc. In labiis meis, etc.
18. Ἐν τῇ ὁδῷ, etc. In via, etc.
19. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς, etc., καὶ κατανοήσω τα θαυμάσιά σου. In mandatis, etc., et considerabo mirabilia tua.
20. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, etc. In justificationibus tuis, etc.
21. Οὐκ ἐπιλήσομαι, etc. Non obliviscar, etc.

A 22. Ἀνταπόδος, etc. Retribue, etc.
23. Ἀποκάλυψον, etc. Revela, etc.
24. Πάροικος, etc. Incola, etc.
25. Μὴ ἀποκρύψῃς, etc. Non abscondas, etc.
26. Ἐπεπόθησεν, etc. Concupivit, etc.
27. Ἐπετίμησας, etc. Increpasti, etc.
28. Ἐπικατάρατοι, etc. Maledicti, etc.
29. Περίελε, etc. Aufer, etc.
30. Καὶ γάρ, etc. Etenim, etc.
31. Καὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου, etc. Nam et testimonia tua, etc.
32. Ἐκολλήθη, etc. Adhæsit, etc.
33. Τὰς ὁδούς μου, etc. Vias meas, etc.
34. Ὁδόν, etc. Viam, etc.
35. Ἐνύσταξεν, etc. Dormitavit, etc.
B 36. Ὁδόν, etc. Viam, etc.
37. Ὁδὸν ἀληθείας, etc., καί deest. Viam veritatis, etc.
42. Ὁδήγησόν με, etc. Deduc me, etc.
45. Κλῖνον, etc. Inclina, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Σὺ εἶπας, etc., τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς. Tu dixisti, etc., opera Dei negligenter.
7. Δώῃ, etc. Det, etc.
8. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεώς σου μή, etc. In die judicii non audiam, etc.
9. Ἐκδῶ, etc. Tradam, etc.
10. Ἐν τῷ ἀκοῦσαί με, etc. Cum audiero, etc.
11. Τὰ δικαιώματά σου, etc. Justificationes tuas, etc.
12. Πῶς τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιλάθεταί τις; Τὸ διὰ τῆς κιννάβαρεως παρακείμενον ὄνομα, τὸ *Βὴθ*, ἑρμηνεύεται *οἶκος*. Δηλοῖ δὲ, ὅτι οὕτω κατορθοῖ νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐν τῷ εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ οἶκον Θεοῦ. Quomodo juvenilium cupiditatum quis obliviscitur? Illud cinnabari ascriptum nomen: *Beth* interpretatur *domus*. Significat autem, quod ita corrigit adolescentior viam suam, si anima et membra ipsius sint domus Dei.
13. Ἐν τῷ, etc., τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Cum recordatus sum, quæ a te dicta, etc., in ignem æternum, quod paratum est diabolo et angelis ejus [72].
14. Ἐξ ὅλης, etc., ἡγήσῃ, etc. Ex tota, etc., existimes, etc.
17. Οὐχ ὑπεστειλάμην τοῦ διδάξαι, etc. Non refugi docere, etc.
18. Οὕτως χαρᾶς, etc. Ita gaudio, etc.
19. Ἐν ταῖς Γραφαῖς σου, etc., τῆς καρδίας μου, etc. In scripturis tuis, etc., cordis mei, etc.
20. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Die noctuque.
21. Καὶ πληρώσω αὐτοὺς ἔργῳ. Et implebo eos opere.
22. Δός, etc., τοῦ ἁγίου σου, etc. Da, etc., sancti tui Spiritus, etc.

23. Διαχώρισον τὸ σκότος σου, etc. Separa tenebras, etc.
24. Οὐκ ἔχω, etc. Non habeo, etc.
25. Μὴ ἀνάξιον ἡγήσῃ με τοῦ γνῶναί με τό, etc. Ne indignum existimes me agnoscere me voluntatem tuam.
C 26. Ἐπιποθεῖ, etc., καὶ οὐ κορέννυται τά, etc. Desiderat anima mea, et non satiatur facere.
27. Τῷ διαβόλῳ, etc. Diabolum, etc.
28. Ἐπὶ ἀπωλείᾳ, etc., πονηρὰς ἀναστροφὰς πορευόμενοι. In interitum, etc., ad pristinas iniquas suas conversationes revertuntur.
29. Ἄφελε, etc., μεμαρτύρησαι ἕκαστον τῶν, etc. Adime, etc.
30. Καὶ γάρ, etc. ἐπεσκεπτόμην, etc. Etenim, etc.
31. Καὶ γὰρ μελετῶν, etc. Etenim, etc.
32. Ἐταπεινώθην, etc. Humiliatus sum, etc.
33. Ἐξωμολογησάμην σοι, etc., καὶ εὐθέως ἠθέλησάς με, etc. Confessus sum tibi, etc., et statim voluisti me, etc.
34. Τὸν φωτισμόν, etc., καὶ ἀπὸ τῆς τέρψεως οὐ
D παύσομαι μελετῶν ἐν τῇ, etc. Illuminationem, etc., et præ delectatione non cessabo meditans in, etc.
35. Βεβύθισται, etc. Submersa est, etc.
36. Ἀπέλασον, etc. Expelle, etc., secundum με deest.
37. Ἐπεπόθησά σε τόν, etc. Μνημονεύω γάρ τό, etc. Desideravi te filium, etc., memini enim tremendi, etc.
42. Ἐπειδὴ νήπιος, etc. βαδίσαι, etc., ζητήσω δὲ τήν, etc., με περιπατεῖν, etc. Quoniam infans, etc., incedere, etc., quæram autem viam, etc., et fac me inambulare in ipsis.
43 Ὑπόταξον, etc., καὶ μὴ εἰς τήν, etc., ἵνα εἰμί, etc. Subjice, etc., et non, etc., ut sim, etc.

[72] Matth. xxv, 41.

44. Ἀπόστρεψον, etc. Averte, etc.
45. Ἐν τῇ ὁδῷ, etc. In via, etc.
46. Στῆσον, etc. Statue, etc.
47. Περίελε, etc. Aufer, etc.
48. Ἰδού, etc. Ecce concupivi, etc.
49. Καὶ ἔλθοι, etc. Et veniat, etc.
50. Καὶ ἀποκριθήσομαι, etc. Et respondebo, etc.
51. Ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοὺς λόγους σου. Quia speravi, etc.
52. Καὶ μή, etc. Et ne auferas, etc.
53. Καὶ φυλάξω, etc. Et custodiam, etc.
54. Καὶ ἐπορευόμην, etc. Et ambulabam, etc.
55. Καὶ ἐλάλουν, etc. Et loquebar, etc.
56. Καὶ ἐμελέτων, etc., αἷς ἠγάπησα, etc. Et meditabar, etc.
57. Καὶ ἦρα, etc. Et levavi, etc.
58. Καὶ ἠδολέσχουν, etc. Et exercebar, etc.
59. Μνήσθητι, etc. Memor, etc.
60. Αὕτη, etc. Hæc me, etc.
61. Ὅτι τὸ λόγιόν σου, etc. Quia eloquium tuum, etc.
62. Ὑπερήφανοι παρηνόμουν, etc. Superbi inique etc.

A 63. Ἐμνήσθην, etc. Memor fui, etc.
64. Ἀθυμία, etc. Defectio, etc.
65. Ψαλτά, etc. Cantabiles, etc.
66. Ἐμνήσθην, etc. Memor fui, etc.
67. Αὕτη, etc. Hæc facta est, etc.
68. Μερίς μου, etc., φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου. Portio mea, etc., custodire leges tuas.
69. Ἐδεήθην, etc. Deprecatus sum, etc.
70. Διελογισάμην, etc. Cogitavi, etc.
71. Ἡτοιμάσθην, etc. Paratus sum, etc.
72. Σχοινία, etc. Funes, etc.
73. Καὶ τοῦ νόμου, etc. Et legem, etc.
74. Μεσονύκτιον, etc. Media nocte, etc.
75. Μέτοχος, etc. Particeps, etc.
76. Τοῦ ἐλέους, etc. Misericordia tua, etc.
B 77. Χρηστότητα, etc., κατὰ τὸ λόγιόν σου. Bonitatem, etc.
81. Ἐπληθύνθη, etc. Multiplicata est, etc.
82. Ἐτυρώθη, etc. Coagulatum est, etc.
85. Αἱ χεῖρές σου, etc. Manus tuæ, etc.
86. Συνέτισόν με, etc. Da mihi intellectum, etc.
87. Οἱ φοβούμενοί σε, etc. Qui timent, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO

44. Φώτισον, etc., προσχεῖν με εἰς, etc. Illumina, etc., ne ego adhæream, etc.
45. Ἐν τῷ Υἱῷ σου ζῆσόν με. In Filio tuo, etc.
47. Ἄφελε, etc., τὴν αἰσχύνην, καὶ δός μοι παῤῥησίαν σχεῖν ἐπὶ τοῦ, etc. Aufer a me pudorem, et da mihi fiduciam habere in, etc.
49. Καὶ ἔλθοι, etc. ζωοποιοῦν με καθὼς ἐπηγγείλω μοι. Et veniat, etc., vivificans me, quemadmodum promisisti mihi.
50. Καὶ δός μοι, etc., et da mihi, etc.
51. Ὅτι ἐπεπόθησα ἐπί, etc. Quoniam desideravi, etc.
52. Καὶ μή, etc., προστάγμασί σου ἐκκέχυμαι. Et me, etc., in præceptis tuis effusus sum.
53. Καὶ ποιήσω, etc. τὸν νόμον ἔχων, etc., καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Et faciam, etc.
54. Καὶ ἠγαλλιάσατο, etc., ὅτι μεριμνῶ τοῦ, etc. Et exsultavit, etc.
56. Καί, etc., ἐπέλυον ἐν ἑαυτῷ τάς, etc., ἐκκέχυμαι πόθῳ ἐν αὐταῖς. Et, etc., dissolvebam in me ipso, etc., effusus sum desiderio in ipsis.
57. Καὶ ἀνέτεινον, etc., ὧν ἠγάπησα. Et intendi, etc.
58. Καὶ ἐπέμενον, etc. Et permansi, etc.
59. Μνήσθητι, ὅτι ἐπηγγείλω μοι, etc., ἐὰν ἐπιστρέψω ἐν, etc. Recordare, quod promisisti mihi, etc., si versabor in, etc.
60. Αὕτη, etc. Hæc, etc.
61. Ὅτι ἧς εἰρηκώς, etc., τὸ ἐπιστρέψαι, καί, etc.
62. Οἱ ἐξουδενοῦντες, etc. Contemnentes, etc.
63. Μόνον, etc. Solum, etc.
64. Πολλή, etc. ὅταν ἐθεώρουν τούς, etc., τοῦ νόμου σου. Multa, etc. cum aspiciebam, etc., legem tuam

65. Ἀεί, etc., ἐν παντὶ τόπῳ, etc. Semper, etc., in omni loco, etc.
66. Ἁμαρτίας, etc. Τοῦτο γὰρ ἐνετείλω μοι. Subingrediente in me peccato, etc., hoc enim præcepisti mihi.
C 69. Ἐδεήθην ἐλθεῖν ἐν ὅλῃ, etc., καὶ ἀπόστειλον τὴν βοήθειάν σου, καθὼς εἶπας· Αἰτεῖτε, etc. Deprecatus sum venire in toto, etc., et mitte auxilium tuum, sicut dixisti: *Petite*, etc.
72. Λογισμοί, etc., εἰς ἐπιθυμίαν, etc. Suggestiones, etc.
73. Ἐμνημόνευον γάρ, etc., ἐν τῷ κατακλυσμῷ, etc., ἐκεραυνοβολήθησαν. Recordabar enim, etc., in diluvio, etc., fulminibus perculsi sunt.
74. Ὅταν, etc. παριστάμην λατρεύων σοι, etc. Cum, etc., astiti serviens tibi.
76. Οὐκ ἔστιν, etc., κἀμὲ ἐλέησον, καὶ δίδαξόν με, etc. Non est, etc., et miserere mei, et doce me, etc.
D 81. Πλῆθος, etc., εἰς αὐτὰς τήν, etc., ἔσχον εἰς τάς, etc. Multitudo, etc.
82. Ἐσκλήρυνται αἱ καρδίαι αὐτῶν κατ' ἐμοῦ. Ἐγὼ δέ, etc., εἰς τὸν νόμον σου ἔχω. Obdurata sunt corda eorum contra me, ego autem, etc., in lege tua habeo.
85. Σὺ ἐν ἀρχῇ, etc., ἔπλασάς με κατ', etc. Tu ab initio, etc., formasti me secundum, etc.
86. Καὶ νῦν, etc., ἀνακαίνισον αὐτήν, ὡς τὴν οὖσαν, etc., τὰς ἐντολάς σου ἔχειν ἐν ἑαυτῇ, etc. Et nunc, etc., renova illud, ut quod est tua imago, præcepta tua habeat in seipso inscripta.
87. Οἱ ἅγιοι σου, etc., ὁρῶντές με, etc. Sancti tui, etc., videntes me, etc.

88. Ἔγνων, etc. Cognovi, etc.
89. Καὶ ἀληθείᾳ, etc. Et veritate, etc.
90. Γενηθήτω, etc. Fiat misericordia, etc.
91. Ἐλθέτωσαν, etc. Veniant, etc.
92. Αἰσχυνθήτωσαν, etc. Confundantur, etc.
93. Ἐπιστρεψάτωσάν με, etc. Convertantur mihi, etc.
94. Γενηθήτω, etc. Fiat cor meum, etc.
95. Ἐκλείπει, etc., καὶ εἰς τοὺς λόγους, etc. Defecit, etc., et in tuos sermones, etc.
96. Ἐξέλιπον, etc. Defecerunt, etc.
97. Ὅτι, etc. Quia, etc.
98. Τὰ δικαιώματά σου, etc. Justificationes tuas, etc.
99. Πόσαι, etc. Quot sunt, etc.
100. Διηγήσαντό μοι, etc., ἀδολεσχίαν, etc. Narraverunt mihi, etc., fabulationem, etc.
101. Πᾶσαι, etc. Omnia, etc.
102. Ἀδίκως, etc., βοήθησόν με, etc. Inique, etc., adjuva me.
103. Παρά, etc. Paulo minus, etc.
104. Κατά, etc. Secundum, etc.
105. Εἰς τὸν αἰῶνα, etc. In æternum, etc.
106. Εἰς γενεάν, etc. In generationem, etc.
107. Ἐθεμελίωσας, etc. Fundasti, etc.
108. Τῇ διατάξει, etc. Ordinatione, etc.
109. Εἰ μή, etc. Nisi, etc.
110. Εἰς τόν, etc. In æternum, etc.
111. Σός εἰμι, etc. Tuus sum, etc.
112. Ἐμέ, etc. Me exspectaverunt, etc.
113. Πάσης, etc. Omnis, etc.
114. Πλατεῖα, etc. Latum, etc.
115. Ὡς, etc. Quomodo, etc.
116. Ὅλην, etc. Tota, etc.
117. Ὑπὲρ τούς, etc., ἐμή ἐστιν. Super inimicos, etc.
118. Ὑπὲρ πάντας, etc. Super omnes, etc.
119. Ὑπέρ, etc. Super senes, etc.
120. Ἐκ πάσης, etc. Ab omni via, etc.
121. Ἀπὸ τῶν, etc. A judiciis, etc.
122. Ὡς, etc. Quam dulcia, etc.
123. Ἀπὸ τῶν, etc. A mandatis, etc.
124. Λύχνος, etc. Lucerna, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

88. Φωτισθείς, etc. Illuminatus, etc.
89. Καὶ ἅπερ, etc. Et quæ, etc.
90. Ἀλλὰ πάλιν γένοιτο τό, etc. Sed, etc.
91. Ἐπισκηνώσει, etc., ζωοποίησον, ὅτι, etc. Habitet, etc., vivifica, quoniam, etc.
93. Κατηχήσουσι, etc., καὶ ἰδόντες τῶν ἁγίων Γραφῶν. Instruent, etc., et videntes, etc., sanctarum Scripturarum.
94. ~~Καταρτισθήτω~~, etc. Perficiatur, etc.
95. Διψᾷ, etc. Sitit, etc.
96. Ἐξετάκη ὁ λόγος, etc. Consumptus est sermo, etc., *legend. ut in cod. Barb.* Ἐξετάκην ὅλος.
97. Ὅτι, etc. Quoniam, etc.
98. Οἶδα, καὶ μνημονεύω, etc., τῶν ἁμαρτωλῶν ἀντιλαμβάνεσθαι. Novi, et recordor, etc., peccatoribus subvenire.
99. Πόσας, etc., δώσεις μοι, etc., μου κατεδυνάστευσαν; Quot, etc., dabis mihi, etc., in me dominati sunt?
100. Ὑπέθεντό μοι τό, etc., ἀλλ' οὐχ οὕτως οὐ θέλεις, Κύριε. Subdiderunt mihi, etc., sed non sic vis, Domine, etc.
101. Οἶδα, ὅτι δικαιοκρίτης εἶ εἰς πάντα. Novi, quod justus judex es in omnem.
102. Φεύγοντός μου, etc. Fugiente me, etc.
103. Οὕτως, etc., ἐπέβησάν μοι, etc., ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ μου, ἐγώ, etc. Ita, etc., irruerunt mihi, etc., in peccato meo, ego, etc.
104. Καθώς, etc., τὰ προστάγματά σου, etc. Quemadmodum, etc., præcepta tua, etc.
105. Εἰς τὴν καρδίαν, ἐν ᾗ οἰκεῖς, καὶ ἐμπεριπατεῖς, etc. In corde, in quo habitas, et inambulas, etc.
106. Εἰς τοὺς ἁγίους σου τοὺς καθ' ἑκάστην γενεάν, etc. In sanctis tuis, qui, etc.
107. Ἐθεμελίωσας πάντα τὸν κόσμον, etc. Fundasti omnem mundum, etc.
110. Οὐκ ἄν, etc., ἐζωοποίησας. Non utique, etc., vivificasti.
112. Ἐμέ, etc., παρὰ σοῦ περὶ τῆς σῆς ἐλπίδος ἀκούσας ἐπίστευσα. Me, etc., dicta autem a te de tua spe audiens credidi.
113. Πάσης, etc., εἶδον πέρας. Omnis, etc., vidi finem.
114. Οἱ δέ, etc. Custodientes autem, etc.
115. Ὡς μόνον, etc., ἀγαπᾷν τὸ ὄνομά σου. Ut solum, etc., nomen tuum.
116. Ἀδιαλείπτως, etc., καὶ προκόπτω ἐν αὐτῷ. Indesinenter, etc., et proficio in ipsa.
117. Ταῖς γάρ, etc., τὴν χάριν ταύτην. Nam contrariis, etc., hanc gratiam.
118. Ὑπέρ, etc. Super, etc.
119. Ὑπὲρ τοὺς πρό, etc. Super omnes, etc.
120. Ἀπὸ πάσης, etc. Ab omni, etc.
121. Ἐν τοῖς, etc., πλάγιος οὐκ ἐπορεύθην, ὅτι σὺ τῇ χάριτί σου, etc. In præceptis tuis transversim non abivi, quoniam tu gratia tua deduxisti me.
122. Τὸ μὲν πρῶτον τὸ ἰδικόν, etc., ἐστί μοι τὰ δικαιώματά σου· καὶ μετὰ τὸ παραλαβεῖν αὐτό, etc., αὐτοῦ πέεται, etc. Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν, etc. Primus quidem proprius, etc., dulciores sunt mihi justificationes tuæ, etc., et postquam acceptum est, etc., statim excidit ejus dulcedo, etc.
123. Ἀπὸ τῶν, etc., συνετίσθην. A justificationibus, etc.
124. Ὅταν, etc., φαίνει μοι ὁ νόμος σου τῷ μὴ προσκόψαντί μοι [προσκόψαι με] τῇ ἁμαρτίᾳ μου πεσεῖν ἢ πληγῆναί τι τῆς, etc. Cum, etc., apparet mihi lex tua, ne offendens in peccatum cadam, aut aliquid mentis meæ vulneretur, et illuminat me, ut sciam quid faciam?

125. Ὤμοσα, etc. Juravi, etc.
126. Ἐταπεινώθην, etc. Humiliatus sum, etc.
127. Τὰ ἑκούσια, etc. Voluntaria, etc.
128. Καὶ τὰ κρίματα, etc. Et judicia, etc.
129. Ἡ ψυχή μου, etc. Anima mea, etc.
130. Ἔθεντο, etc. Posuerunt, etc.
131. Ἐκληρονόμησα, etc. Hæreditavi, etc.
132. Ἔκλινα, etc. Inclinavi, etc.
133. Παρανόμους, etc. Iniquos, etc.
134. Βοηθός μου, etc. Adjutor, etc.
135. Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, etc. Declinate, etc.
136. Ἀντιλαβοῦ, etc., καὶ ζήσομαι, etc. Suscipe, etc.
137. Βοήθησόν μοι, etc. Adjuva me, etc.
138. Ἐξουδένωσας, etc. Sprevisti, etc.
139. Παραβαίνοντας, etc. Prævaricantes, etc.
140. Καθήλωσον, etc. Confige, etc.
141. Ἐποίησα, etc. Feci, etc.
A 142. Ἔκδεξαι, etc. Suscipe, etc.
143. Οἱ ὀφθαλμοί μου, etc. Oculi mei, etc.
144. Ποίησον, etc. Fac, etc.
145. Δοῦλός σου, etc. Servus tuus, etc.
146. Καιρός, etc. Tempus, etc.
147. Διὰ τοῦτο, etc. Ideo, etc.
148. Διὰ τοῦτο, etc. Propterea ad, etc.
149. Θαυμαστά, etc. Mirabilia, etc.
150. Ἡ δήλωσις, etc. Declaratio, etc.
151. Τὸ στόμα, etc. Os meum, etc.
152. Ἐπίβλεψον, etc., τὸ ὄνομά σου, etc. Aspice, etc., nomen tuum, etc.
153. Τὰ διαβήματά μου, etc. Gressus meos, etc.
154. Λύτρωσαί με, etc. Redime me, etc.
159. Ἐξέτηξέ με, etc. Tabescere me, etc.
B 160. Πεπυρωμένον, etc. Ignitum, etc.
161. Καὶ ὁ δοῦλός σου, etc. Et servus tuus, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

125. Ὁ ὅρκος, etc. Juramentum, etc.

126. Κυριευθείς, etc., ἐνώπιόν σου· καὶ ζῆσόν με, καθὼς εἴρηκας· ὁ, etc. Antea cum dominaretur, etc., coram te; et vivifica me: quemadmodum dixisti, etc.

127. Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.

128. Καὶ τὰ ἄδηλα, etc. Et incerta, etc.

129. Σὺ ἐξέδωκας, etc. Tu tradidisti, etc.

130. Οἱ δαίμονες ἐπέβαλόν μοι, etc. Dæmones injecerunt mihi, etc.

131. Κατετρύφησα ἐν, etc., ἔστιν ἐν τῇ, etc. Deliciatus sum in sciendo manifestationem, etc., quoniam gaudium ineffabile est in corde meo.

132. Ἐξέδωκα, etc., εὐαρεστῆσαί σοι διά, etc. Tradidi totum meipsum ad placendum tibi, etc.

133. Τούς, etc., περιεπτυσσόμην ἐν, etc. Volentes, etc., præcepta autem tua amplexus sum in corde meo.

134. Σύ, etc., τοῖς εἰρημένοις μοι, etc., Tu, etc., quæ dicta sunt a te mihi de, etc.

135. Ἀναχωρήσατε, etc., τὸ πῶς, etc. Recedite, etc.

136. Ῥῦσαί με, etc. Libera me, etc.

137. Κύκλωσον, etc., οὐδέν μοι ἄλλη ἔσται, etc. Circumda, etc., nulla mihi alia erit cura, etc.

138. Ὅτι οἱ μὲν οὐκ ἐπίστευσαν, etc. Quoniam alii quidem non crediderunt, etc.

139. Ἐλογισάμην, etc., οἱ τῆς ἀσελγείας κεκολλημένοι, etc., ἐστίν. Cogitavi, etc.

140. Πεπηγέναι, etc. Fac ut immobilis, etc.

141. Ἐπίστευσα εἰς σὲ καθώς, etc. Credidi in te quemadmodum, etc.

142. Μακροθύμησον, etc., κατηγορῆσαί μου πρὸς σέ. Patienter me exspecta, etc.

143. Ὅλος ὁ πόθος μού ἐστι τὸ δέξασθαί με τήν, etc. Omne, etc.

144. Ποίησον μετ' ἐμοῦ, etc., τοῦ ἐλέους σου, etc., τὰ δικαιώματά σου. Fac mecum, etc., misericordiæ tuæ, etc., ut justificationes tuas efficiam.

145. Ἐξηγόρασας, etc., τιμίῳ σου, etc., τὴν χάριν σου, etc., τὸ πῶς, etc. Redemisti, etc., pretioso tuo, etc., gratiam tuam, etc.

146. Νῦν ἐστιν, etc. Nunc tempus est, etc.

147. Διὰ τοῦτο, etc. Ἐπειδὴ οὖν οὗτος ὁ πλοῦτος πρόσκαιρος, ὁ δὲ διὰ τῶν ἐντολῶν σου πλοῦτος αἰώνιος ὑπάρχει, διὰ τοῦτο μᾶλλον, etc. Nunc est, etc., C quia igitur præsentes divitiæ temporariæ sunt, divitiæ autem ex præceptis tuis æternæ exsistunt, propterea magis dilexi, etc.

148. Διὰ τοῦτο, etc., ἀπέβλεπον. Propterea, etc., respiciebam.

149. Πάσης ἐκπλήξεως μεστά εἰσι, etc., τῷ δυναμένῳ, etc. Διὰ τοῦτο οὖν, etc., τῶν Γραφῶν. Testimonia tua plena sunt, etc., propterea igitur, etc.

150. Ἡ ἑρμηνεία περὶ τὸ νοῆσαι. Interpretatio, etc.

151. Διψῶν, etc., ἐπειδὴ ἐπεθύμουν ἐπιγνῶναι τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν σου. Sitiens, etc., quoniam desiderabam agnoscere interpretationem tuarum Scripturarum.

152. Καθὼς ἐφόρεσας τούς, etc., καὶ ἐλέησόν με. D Quemadmodum respexisti, etc., et miserere mei.

153. Τὴν προθυμίαν, etc. Fac cor meum, etc.

154. Λύτρωσαί με ἀπὸ πάσης συκοφαντίας καὶ ἀφορμῆς, etc. Libera me ab omni fraude et incursu, etc.

159. Ἐμαράνθην, etc., λαλοῦντας περί, etc. Emarcui totus, etc., hæreticos contraria Scripturis tuis loquentes de fide tua.

160. Ἐπειδή, etc., ὑπάρχεις, etc., καλάμην, τουτέστιν αἱ πράξεις αἱ πονηραί. Quoniam ignis ipse exsistis, etc., stipulam, hoc est pravas operationes.

161. Ὁ δὲ δοῦλός σου, etc., τὰς ἐν ἑαυτῷ ἀκάνθας τοῦ βίου. Qui autem servus, etc., vitæ spinas in se ipso comburit.

162. Νεώτερός εἰμι ἐγὼ, καί, etc. Adolescentulus sum ego, etc. A
166. Ἐξέκραξα, etc. Clamavi, etc.
167. Τὰ δικαιώματά σου, etc. Justificationes, etc.
168. Ἐξέκραξα, etc. Clamavi ad te, etc.
169. Προέφθασα, etc. Præveni, etc.
170. Εἰς τοὺς λόγους, etc. In sermones tuos, etc.
171. Προέφθασαν, etc. Prævenerunt, etc.
172. Τῆς φωνῆς μου, etc., κατὰ τὸ λόγιόν σου, κατὰ τό, etc. Vocem meam, etc., secundum eloquium tuum, secundum judicium tuum, etc.
175. Προσήγγισαν, etc. Appropinquaverunt, etc.
177. Κρῖνον, etc. Judica, etc.
178. Μακράν, etc. Longe a peccatoribus, etc.
179. Οἱ οἰκτιρμοί σου, etc. Misericordiæ tuæ, etc.
180. Πολλοί, etc., καὶ ἐκ τῶν, etc. Multi qui, etc. B
181. Εἶδον, etc. Vidi prævaricantes, etc.
182. Ἴδε, ὅτι, etc. Vide quoniam, etc.
183. Ἀρχή, etc. Principium verborum, etc.
184. Ἄρχοντες, etc. Principes, etc.
185. Καὶ ἀπὸ τῶν λόγων, etc. Et a verbis, etc.
186. Ἀγαλλιάσομαι, etc. Lætabor, etc.
187. Ἀδικίαν, etc. Iniquitatem, etc.
188. Ἑπτάκις, etc. Septies in die, etc.
189. Εἰρήνη, etc. Pax multa, etc.
192. Ἐφύλαξα, etc. Servavi, etc.
193. Ἐγγισάτω, etc. Appropinquet, etc.
194. Κατὰ τὸ λόγιόν σου, etc. Juxta eloquium tuum, etc.
195. Εἰσέλθοι, etc. Intret, etc.
196. Ἐξερεύξονται, etc. Eructabunt, etc.
197. Φθέγξαιτο, etc. Pronuntiabit, etc.
198. Γενέσθω, etc. Fiat manus tua, etc.
200. Ζήσεται, etc. Vivet anima mea, etc.
201. Ἐπλανήθην, etc. Erravi, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

162. Ἐγὼ νῦν, etc., καὶ πάντες εἰς ὄνειδός με, etc. Ego nunc, etc.

164. Ἔνδεια, etc., ὅτιπερ εἶπες· Μακάριος, etc., ὅταν διώξωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς. Indigentia, etc., quoniam dixisti : Beati, etc., cum persequentur vos et exprobrabunt vobis.

165. Δικαιοσύνη, etc., καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μέλλοντα, σύνετισόν με, etc. Justitia, etc.

166. Κύριε, etc. Domine, etc.

167. Ἐπιβλέψω, etc., καὶ ἐπιγνῶ τί, etc. Respiciam, etc., et cognoscam quid non, etc. C

168. Ἐν ὀδύνῃ, etc., βοῶ πρὸς σέ, etc. In dolore cordis mei clamo ad te, etc.

169. Ὡς ἑώρακα, etc., ἐξομολογοῦμαί σοι, etc. Ut vidi, etc., confiteor tibi, etc.

170. Ἤλπισα, etc. Speravi, etc.

171. Ἀνένηψαν οἱ, etc., τοῦ ἡδέως, etc. Vigilaverunt, etc.

172. Καθώς, etc., καὶ καθὼς θέλεις, ζῆσόν με. Sicut, etc., et quemadmodum vis vivifica me.

173. Προσέφερόν μοι αἱ, etc., ὡς δὲ εἶδον ἐν ἐμοί, etc. Attulerunt mihi adversariæ, etc., ubi vero viderunt in me, etc.

177. Ὡς δικαιοκρίτης ὑπάρχων, etc., λύτρωσαί με, καὶ διὰ λόγον σου συνέτισόν με, ὅτι εἶπας· *Οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ*. Quandoquidem, etc., libera me et sermone tuo instrue me, quoniam dixisti : *Nihil vos lædet*. D

178. Τεθανατωμένοι, etc. Morti traditi sunt, etc.

179. Οἶδα, etc. Novi, etc.

180. Ἐμεμνήμην, etc. Recordatus sum, etc.

181. Προσεῖχον, etc., καὶ ἐτηκόμην, etc. Observavi, etc.

182. Οἶδας, ὅτι, etc., καὶ βοηθῶν μοι, etc. Novisti, etc.

183. Ἀρχή, etc., πιστεύειν σοι, etc., ἀποδώσεις, etc. Initium, etc., credere tibi, etc., reddes unicuique, etc.

184. Αἱ ἐναντίαι, etc. Contrariæ, etc.

185. Καὶ ὑπομνησθείς, etc. Et recordatus, etc.

186. Οὕτως χαίρω ἐγώ, etc. Ita ego gaudeo, etc.

187. Πᾶσαν, etc., χαρά μοί ἐστιν. Odio habui, etc., gaudium mihi est.

188. Τὸ μὲν πρῶτον, etc., ᾔνεσά σε, ἐπιτελῶν διὰ ἔργων ἀγαθῶν τήν, etc. Primum quidem incessanter laudavi te peragens per bona opera justitiam tuam, etc.

189. Οἱ πόθον, etc., ἣν ἠγάπησαν βοηθοῦσαν, καὶ διδάσκουσαν αὐτούς. Qui, etc., quam dilexerunt ad juvantem et docentem eos.

192. Ἐφύλαξα ἐν αὐτῷ ἅπερ προσέταξάς μοι, καὶ διεμαρτύρω μοι, ὅτι πάντα ἐφορᾷς ἅπερ ἐπιτελῶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. Custodivi in meipso quæ constituisti mihi, et contestatus es mihi, quod omnia inspicis quæcunque efficio opere vel sermone.

193. Οὕτως, etc., γενοῦ, ἵνα οὕτως ἐπισίσης μοι [ἐγγίσῃς μου]. Ita, etc.

194. Καὶ καθώς, etc. Et quemadmodum, etc.

195. Ἄνοιξον, etc., ἐπικάλεσαί με, etc. Aperi, etc., invoca me, etc.

197. Λαλήσω, etc., ἐνετείλω ἡμῖν. Loquar, etc.

198. Εὐτρέπισον, etc., τοῦ φυλάττειν, etc. Præpara, etc.

200. Ζωοποίησον, etc., καὶ αἴνεσαι (a) δι' αὐτῆς, etc., γένονται, etc. Vivifica, etc.

201. Ἐπλανήθην, etc., εἰμὶ νῦν. Θέλησον οὖν, etc., ἀναβοῶ ἐπιζητῶν σε, etc. Erravi, etc., ubi sum nunc. Fac ut velis igitur reperire me, etc., clamo quærens te, etc.

(a) In cod. Barb., αἰνέσει σε.

Canticum Graduum. PSAL. CXIX. A

1. Ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me.

2. Domine, libera animam meam a labiis iniquis,

3. Et a lingua dolosa.

4. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

5. Sagittæ potentis acutæ

6. Cum carbonibus desolatoriis.

7. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est,

8. Habitavi cum habitantibus Cedar:

9. Multum incola fuit anima mea.

10. Cum his, qui oderunt pacem eram pacificus:

11. Cum loquebar illis, impugnabant me gratis. B

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΙΘ.

1. Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου·

2. Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων,

3. Καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας.

4. Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν;

5. Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα

6. Σὺν τοῖς ἄνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς.

7. Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη,

8. Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ·

9. Πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου.

10. Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός·

11. Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *ἐξομολόγησις τῶν ἐρχομένων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν*, ἀνιέναι εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν, καὶ τὰς τούτου ἐντολάς. Ἀναβαθμοὶ οὖν διὰ τοῦτο εἴρηνται (2), ὅτι, ὥσπερ ἐξ ὑδάτων, οὕτως ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τῶν ἔργων ταύτης (3) ἄρχονται οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ τῶν Ἀναβαθμῶν ἐξομολογεῖσθαι, καὶ καθεξῆς καθ' ἕκαστον βαθμὸν ἀνιέντο [ἀνιόντες] ὑψηλοτέρους δείκνυσθαι τούτοις· τελειοτέρους δὲ καὶ τελειοτέρας (4) ἐξομολογήσεις, καὶ εὐχαριστίας ἀναπέμπειν.

Titulus præpositus continet: *Canticum Graduum*, quod interpretatur *confessio venientium a peccatis*, ut ascendant ad fidem Domini, ejusque præcepta. Gradus igitur ideo dicti sunt, quoniam quemadmodum ex aquis [baptismi], ita ab idololatria, et hujus operibus incipiunt, qui convertuntur, a primo psalmo graduum confiteri, et deinceps per singulos gradus ascendentes his gradibus, quos ascenderunt, sublimiores ostendi; perfectiores autem perfectiores etiam confessiones, et gratiarum actiones referre.

1. Cum redactus essem in servitutem a peccato, C ad Dominum lacrymans clamavi, et exaudivit me.

2, 3. Domine, deprecor te, libera animam meam a contrariis potestatibus, et diabolo.

4. Deus autem audiens eum dicit ipsi: Quid tibi dabo, et quali auxilio succurram, ut liberem te ab idololatria?

5, 6. Mittam tibi apostolos Filii mei, cum verbis ejus desolantibus idololatriam, et omnem potentiam inimici.

7. Confitetur deinde hic dicens: Hei mihi, quod omnem meam vitam consumpsi luxuriose vivendo.

8. Et mansi mutus, et adorans idola potestatum tenebrarum: *Cedar* enim *tenebræ* interpretatur.

9. Vecors fui, et omnem meam spem in ipsis re- D positam habui.

10. Amicus eram potestatum diaboli, quæ inimicæ sunt.

11. Cum serviebam ipsis, dominabantur in me captivum me deducentes in cupiditates inutiles, et vanas.

1. Ἐν τῷ εἶναί με δεδουλωμένον τῇ ἁμαρτίᾳ πρὸς Κύριον ἀνεβόησα μετὰ δακρύων, καὶ εἰσήκουσέ μου.

2, 3. Κύριε, δεόμενός σου (5), ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων καὶ τοῦ διαβόλου.

4. Ὁ δὲ Θεὸς, ἀκούσας (6) αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτόν· Τί σοι δωρήσομαι, καὶ μετὰ ποίας βοηθείας πρὸς τὸ ῥυσθῆναί σε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας;

5, 6. Ἀποστελῶ (7) σοι τοὺς ἀποστόλους τῷ Υἱῷ μου μετὰ τῶν λόγων αὐτοῦ τῶν ἐρημούντων τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ πᾶσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

7. Ἐξομολογεῖται λοιπὸν οὗτος λέγων· Οὐαί μοι (8), ὅτι πάντα τὸν βίον μου ἀνήλωσα ζῶν ἀσώτως.

8. Καὶ διέμενον κωφὸς καὶ (9) σεβόμενος τὰ εἴδωλα τῶν τοῦ σκότους δυνάμεων· ἑρμηνεύεται γὰρ (10) *Κηδὰρ σκότος*.

9. Ἀπονηπιόθεν (11) [ἀπενοήθην] τὴν ἐλπίδα μου πᾶσιν ἐν ἑαυτοῖς εἶχον.

10. Φίλος ἤμην τῶν τοῦ διαβόλου δυνάμεων τῶν ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης.

11. Ὅταν ἐλάτρευον αὐτοῖς, κατεδυνάστευόν μου αἰχμαλωτίζοντες (12) εἰς ἐπιθυμίας ἀνωφελεῖς, καὶ ματαίας.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(2) Ἑρμηνεύονται.
(3) Αὐτῆς.
(4) Ἀναβαθμὸν ἀνιέντες, ὡς εἰς βαθμοὺς ὑψηλότεροι δείκνυσθαι, τουτέστι τελειότεροι, καὶ τελειοτέρας, etc.
(5) Δέομαί σου, etc. *Καί* deest
(6) Εἰσακούσας.
(7) Ἀποστέλλω, etc., τοῦ Υἱοῦ μου.
(8) Οὕτως λέγων· Οὐαί μοί ἐστιν, etc.
(9) Πεποιθὼς, καί, etc.
(10) Οὖν.
(11) Ἀπὸ νηπιόθεν, etc., πᾶσαν ἐν αὐτοῖς εἶχον.
(12) Ἐλάλουν, etc, αἰχμαλωτίζοντές με, etc.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚ´.

1. Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν (a) ἥξει ἡ βοήθειά μου.
2. Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου,
3. Τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
4. Μὴ δώῃς εἰς σάλον τὸν πόδα σου,
5. Μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε.
6. Ἰδοὺ οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ.
7. Κύριος φυλάξοι σε,
8. Κύριος σκέπη σοι [σου] ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου.
9. Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε·
10. Οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα.
11. Κύριος φυλάξοι σε ἀπὸ παντὸς κακοῦ·
12. Φυλάξοι τὴν ψυχήν σου ὁ Κύριος.

(a) Vers. 2. Πόθεν ἥξει, etc. Vers. 3. Ἡ βοήθειά, etc., τὴν γῆν.

Canticum Graduum. PSAL. CXX.

1. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.
2. Auxilium meum a Domino,
3. Qui fecit cœlum et terram.
4. Non det in commotionem pedem tuum,
5. Neque dormitet qui custodit te.
6. Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel.
7. Dominus custodit te:
8. Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.
9. Per diem sol non uret te:
10. Neque luna per noctem.
11. Dominus custodit te ab omni malo:
12. Custodiat animam tuam Dominus.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*· ἐξομολόγησις (1) τῶν ἀνιέντων ἀπὸ τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἐπὶ τὸν δεύτερον, τουτέστιν ἀπὸ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἅμα νήφειν τῇ (2) διανοίᾳ, καὶ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ ἐπιγινώσκειν, ὅτιπερ παρὰ Θεοῦ ἐστιν.

Titulus præpositus continet: *Canticum Graduum;* confessio ascendentium a primo gradu in secundum, hoc est a confessione peccatorum ad simul evigilandum mente, et ad agnoscendum auxilium suum, quod a Deo est.

1. Ἀνέτεινα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου ἀκοῦσαι παρὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν, πόθεν ἐλεύσεται ἡ βοήθειά μου.

2, 3. Καὶ ἤκουσα ἐν αὐταῖς, ὅτι ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου ἔσεται (3) τοῦ δημιουργοῦ πάντων τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων.

4. Παραγγελεῖ (4) αὐτῷ λοιπὸν ὁ Θεός· Μηκέτι εἰς τὸν ὄλισθον τῶν προτέρων σου ἁμαρτημάτων περιπάτει [περιπατεῖν]. *Σάλος* γὰρ *πειρασμὸς* ἑρμηνεύεται.

5. Μηδὲ δὲ ὑπνώσῃ ὁ νοῦς σου τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ γρηγορείτω, καὶ προσευχέσθω τοῦ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν.

6. Ἰδοὺ [οὐδὲ] στιγμήν, οὐδὲ χρόνον παραλείπει (5) ὁ Θεὸς ἐφορῶν, καὶ φυλάσσων τὸν νοῦν τὸν ὁρῶντα αὐτόν. *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὁρῶν Θεόν*.

7, 8. Κύριος ἐκ δεξιῶν σού ἐστιν φυλάσσων καὶ σκέπων (6) εἰς τὰ ἔργα δικαιοσύνης.

9. Ἐν τῷ φωτὶ ὢν (7) [ὄντα] πᾶσα θέρμη πειρασμοῦ οὐ ξηρανεῖ σε· ἔχεις γὰρ ἐν ἑαυτοῖς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς.

10. Οὐδὲ ἡ ἀπάτη τοῦ βίου τούτου ἐν τῷ σκότει κυριεύσει σου.

11, 12. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὁ Κύριος οὐ συγκαύσει σε· οὐ γὰρ μέλλεις ἔχειν τοιαῦτα ἔργα, μεθ' ὧν ὠφείλεις τῷ πυρὶ παραδοθῆναι, οὐδὲ ἡ πρόσκαιρος δόξα τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου ἡ κατ' ὀλίγον φθίνουσα, ὥσπερ ἡ σελήνη, καταδυναστεύσει σου (8).

1. Intendi oculos mentis meæ ad audiendum a sanctis Scripturis, unde veniet auxilium mihi.

2, 3. Et ex ipsis audivi, quod auxilium meum erit a Domino creatore visibilium omnium et invisibilium.

4. Denuntiabit deinde ipsi Deus: Ne amplius incedas in lubrico anteriorum tuorum peccatorum. *Salos* enim *tentatio* interpretatur.

5. Neque mens tua dormiat in posterum in peccato, sed vigilet, et oret, ne incidat in tentationem.

6. Ecce neque punctum, neque momentum prætérit Deus, in quo non aspiciat, et custodiat mentem videntem eum. *Israel* enim interpretatur *videns Deum.*

7, 8. Dominus a dextris tuis est custodiens, et protegens in opera justitiæ.

9. In luce permanentem omnis tentationis æstus non te exuret; habes enim in teipso fontem vitæ.

10. Neque deceptio hujus vitæ in tenebris dominabitur tibi.

11, 12. In die judicii Dominus non te comburet, non enim habiturus est talia opera, quibuscum igni tradendus sis neque temporaria gloria principum hujus mundi paulatim deficiens, sicut luna, dominabitur in te.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ὠ. τ. Ἀ. ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις, etc.
(2) Τῆς πρώτης ἐξομολογήσεως τ. ἀ. ἄρχεται ἀνανήφειν τῇ, etc.
(3) Ἔσται, etc., desunt duo τῶν.
(4) Παραγγέλλει, etc., περιπατήσῃς, etc.
(5) Χρόνον οὐ παραλείπει, etc., τῶν ὁρώντων, etc., νοῦς ὁρῶν, etc.
(6) Φυλάσσων σε, καὶ σκέπων σε, etc.
(7) Φωτί σου ὄντος, etc., ἐν ἑαυτῷ.
(8) Καταδυναστεύει σου.

13. Dominus custodiat introitum tuum et exitum A tuum,

14. Ex hoc nunc et usque in sæculum.

Canticum graduum. PSAL. CXXI.

1. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi:

2. In domum Domini ibimus.

3. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem :

4. Jerusalem quæ ædificatur ut civitas;

5. Cujus participatio ejus in idipsum.

6. Illuc enim ascenderunt tribus,

7. Tribus Domini, testimonium Israel,

8. Ad confitendum nomini Domini [nomini tuo, Domine].

9. Quia illic sederunt sedes in judicio, B

13. Κύριος φυλάξοι τὴν εἴσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου

14. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΑ'.

1. (a) Εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι·

2. Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα.

3. Ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλὴμ (b).

4. Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις

5. Ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό.

6. Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ,

7. Φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τοῦ Ἰσραὴλ,

8. Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου [ὀνόματί σου, Κύριε].

9. Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν,

(a) Vers. 1 et 2. Vers. unus.
(b) *Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλήμ.* Hæc verba addita sunt in cod. alio charact.

ATHANASII INTERPRETATIO.

13. Dominus custodiat auditum tuum, ne auscultes peccato, et cor tuum, ne educat pravas et perniciosas cupiditates.

14. Ex hoc nunc et usque in finem.

13. Ὁ Κύριος φυλάξοι τὴν ἀκοήν σου τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι τῇ (1) ἁμαρτίᾳ, καὶ τὴν καρδίαν τοῦ μὴ ἐξαγαγεῖν πονηροὺς καὶ ἐπιθυμίας βλαβεράς.

14. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τῆς (2) συντελείας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου βαθμοῦ τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐξομολογήσεως, καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ τῆς κατηχήσεως ἀνιέντων (4) ἐπὶ τὸν τρίτον βαθμὸν τοῦ σπουδάζειν λοιπὸν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ (5) ἐξομολογεῖσθαι, καὶ παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ θέλοντες φωτισθῆναι.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur *confessio ascendentium* a primo gradu internæ confessionis, et a secundo gradu institutionis seu catechismi in tertium gradum desiderii veniendi demum in domum Dei et confitendi Dei sacerdotibus, et ab ipsis audire verbum Dei, volentes illuminari (nempe baptizari).

1, 2. Impletus sum gaudio audiens ab iis, qui C mihi consilio aderant : Adeamus Ecclesiam Dei.

3. Deinde ingrediens loquitur ad seipsum : Ascenderunt pedes mei in atria tua, ubi Spiritus gratiæ Domini est : ita enim *Jerusalem* interpretatur *Spiritus gratiæ ejus.*

4. Ecclesia Dei ædificata et munita divina gratia : *Portæ enim inferi non prævalebunt adversus eam* [73].

5. Cujus gratiæ sancti tui participes sunt et ego.

6, 7. Ad ipsam enim ascenderunt apostoli, apostoli Domini testes, qui viderunt Deum : *Israel* enim interpretatur, ut antea dixi, *videns Deum.* D

8. Ad prædicandum in nomine Domini remissionem peccatorum.

9. Quia in Ecclesia sederunt apostoli cum episcopis et presbyteris.

1, 2. Ἐπληρώθην χαρᾶς (6) ἀκούσας παρὰ τῶν συμβουλευόντων μοι· Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἀπέλθοιμεν.

3. Εἶτα εἰσελθὼν ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν [ἑαυτόν]· Ἐπέβησαν οἱ πόδες μου ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, ἔνθα τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἐστί· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἱερουσαλὴμ, Πνεῦμα αὐτοῦ χάριτος.*

4. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ οἰκοδομουμένη καὶ τειχιζομένη ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· *Πύλαι γὰρ ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.*

5. Τῆς χάριτος οἱ ἅγιοί σου μετέχουσιν, ἧς καὶ αὐτός (7).

6, 7. (8) Ἐν αὐτῇ γὰρ ἀνέβησαν οἱ ἀπόστολοι, οἱ ἀπόστολοι Κυρίου οἱ μάρτυρες, οἱ ἑωρακότες τὸν Θεόν· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται, ὡς προεῖπον, *ὁρῶν Θεόν.*

8. Τοῦ κηρύξαι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου (9) ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

9. Ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκάθισαν οἱ ἀπόστολοι σὺν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις.

[73] Matth. XVI, 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Κύριος φυλάξει τ. ἀ. σ. τ. μ. ὑπακούειν, etc., λογισμοὺς πονηρούς, etc.
(2) Τῆς, deest.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει.
(4) Ἀνιόντων.
(5) Κυρίου.
(6) Χαρᾶς ἐπληρώθην, etc. τοῦ Θεοῦ ἀπελθεῖν.
(7) Τῆς αὐτῆς χάριτος οἱ ἅγιοί σου μετέχουσιν καὶ αὐτοί.
(8) N. 6. Ἐν αὐτῇ γάρ εἰσιν οἱ ἀπόστολοι. N. 7. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου, etc. προεῖπον, καὶ πάλιν λέγω· ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν.
(9) Ὀνόματί σου, Κύριε, etc.

10. Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ.
11. Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλὴμ,
12. Καὶ εὐθηνία τοῖς ἀγαπῶσί σε.
13. Γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου,
14. Καὶ εὐθηνία ἐν ταῖς πυργοβάρεσί σου.
15. Ἕνεκα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τῶν πλησίον μου,
16. Ἐλάλουν δὴ εἰρήνη [εἰρήνην] περὶ σοῦ.
17. Ἕνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΒ'.

1. Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου,
2. Τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ.
3. Ἰδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν·

A 10. Sedes super domum David,
11. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem,
12. Et abundantia diligentibus te.
13. Fiat pax in virtute tua,
14. Et abundantia in turribus tuis.
15. Propter fratres meos et proximos meos,
16. Loquebar pacem de te.
17. Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

Canticum Graduum. PSAL. CXXII.

1. Ad te levavi oculos meos,
2. Qui habitas in cœlis.
3. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum

ATHANASII INTERPRETATIO.

10. Καθὼς εἴπαμεν, οἱ ἀπόστολοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ *τοῦ ἱκανοῦ τῇ χειρί*· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Δαβὶδ ἱκανὸς χειρὶ* (1), ὅπερ ἐστὶν οἱ Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.

11. Λοιπὸν οἱ ἐλθόντες ἐπὶ τὸ φωτισθῆναι δέονται λέγοντες τοῖς ἀποστόλοις· Παρακαλέσατε ἱκανῶς καταλλαγῆναι ἡμῖν (2) τὸν Θεὸν, ἵνα καὶ ἡμεῖς δεξώμεθα τὴν χάριν αὐτοῦ· ὡς γὰρ προείπαμεν, *Ἱερουσαλὴμ* ἑρμηνεύεται *Πνεῦμα αὐτοῦ χάριτος*.

12. (3) Καὶ εὐθηνήσει ἡ καρδία αὐτῶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τῶν ἁγίων.

13-15. (4) Ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων λέγει πρὸς τὸν Θεόν· Ἕνεκεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀδελφῶν ἡγουμένων, καὶ τῶν πλησίον ἡμῶν γενομένων διὰ τῆς πίστεως,

16. Ἐλαλήσαμεν αὐτοῖς τὸν λόγον σου καὶ τὴν εἰς σὲ ἐλπίδα.

17. Ἕνεκα τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἁγίων ᾔτησα (5) [ᾐτήσαμεν] χαρίσματα τοῦ Πνεύματός σου ἁγίου.

B 10. Sicut diximus, apostoli in Ecclesia *manu fortis* : ita enim *David* interpretatur *manu fortis*, qualis est Dei Filius.

11. Demum venientes ad illuminationem (nempe ad baptismum), precantur dicentes apostolis : Orate valde, ut Deus nobis reconcilietur, ut etiam nos accipiamus gratiam ejus : sicut enim antea diximus, *Jerusalem* interpretatur *Spiritus gratiæ ejus*.

12. Et abundabit cor eorum in præceptis sanctorum.

13-15. Chorus apostolorum dicit ad Deum : Propter salutem nostrorum fratrum, qui præiverunt, et eorum qui proximi nostri facti sunt per fidem,

16. Locuti sumus ipsis verbum tuum, et spem in te.

17. Propter perfectionem sanctorum postulavimus dona sancti tui Spiritus.

C Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ τοῦ τρίτου βαθμοῦ τῆς θεοσεβείας ἐπὶ τὸν τέταρτον εἰς σύνεσιν ἐρχομένων, καὶ γινωσκόντων ἑαυτοὺς (7) ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ταπεινουμένων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ δεομένων αὐτοῦ, ὥστε ἐλεηθῆναι.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a tertio gradu cultus erga Deum in quartum gradum eorum, qui intelligunt et cognoscunt se ipsos in peccatis, humiliant se coram Deo, eumque deprecantur, ut ipsorum misereatur.

1, 2. Οὐκ ἔτι τὴν ἐλπίδα μου ἔχω ἐπὶ τῇ ματαιότητι τῶν εἰδώλων· ἀνένευσα γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου πρὸς σὲ τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικοῦντα.

3. Ὥσπερ (8) ἕκαστος τῶν δούλων ἀφορᾷ, καὶ τὸ ζῆν, καὶ τὸ θανεῖν αὐτὸν ἐν τῷ Δεσπότῃ αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐνώπιόν σου παριστάμεθα ἴο [οἷον] βούλημά σόν ἐστι ποιῆσαι εἰς ἡμᾶς· ἀπολογίαν γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐνώπιόν σου.

1, 2. Non amplius meam spem repositam habeo in idolorum vanitate ; sustuli enim oculos mentis meæ ad te, qui habitas in cœlis.

3. Quemadmodum unusquisque servorum intuetur vitam suam, et mortem in Domini sui potestate D esse ; ita etiam nos coram te astamus, exspectantes, quid velis in nos facere : neque enim coram te habemus defensionem.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τῇ χειρὶ, etc., ὁ Υἱός.
(2) Ἡμῖν deest.
(3) N. 12. Καὶ βλαστῆσαι ἡμᾶς, καὶ καρποφορῆσαι διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, οὕτως ὡς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.
(4) N. 13. Προσεύχονται λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι λέγοντες· Γενέσθω δὴ ἐν αὐτοῖς εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου. N. 14. Καὶ εὐθήνησεν ἡ καρδία, etc., ut in n. 12. N. 15. Ὁ χορὸς τῶν, etc. Σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καί, etc.
(5) Ἠτήσατο, etc., σου τοῦ ἁγίου.
(6) Ἡ διὰ κινναβάρεως περ-.
(7) Τῶν εἰς σ. ἐ. κ. συγγινωσκόντων ἑαυτοῖς, etc.; καὶ ταπεινουμένων, etc.
(8) Καὶ ὥσπερ ἕ. τ. δ. τῶν ἡμαρτηκότων ἀσύγγνωστα ἀφορᾷ τὸ ζῆν, etc., αὐτοῦ εἶναι, etc., παριστάμεθα βούλημα, etc.

4. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ : A

5. Ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum,

6. Donec misereatur nostri.

7. Miserere nostri, Domine, miserere nostri :

8. Quia multum repleti sumus despectione.

9. Quia multum repleta est anima nostra.

10. Opprobrium abundantibus,

11. Et despectio superbis.

Canticum Graduum. PSAL. CXXIII.

1. Nisi quia Dominus erat in nobis;

2. Dicat nunc Israel :

3. Nisi quia Dominus erat in nobis,

4. Cum exsurgerent homines in nos,

5. Forte vivos deglutissent nos. B

4. Ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς·

5. Οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν,

6. Ἕως οὗ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς.

7. Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς·

8. Ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδενώσεως.

9. Ἐπὶ πλεῖον ἐπλήσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν.

10. Τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθηνοῦσι,

11. Καὶ ἡ ἐξουδένωσις τοῖς ὑπερηφάνοις.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΓ'.

1. Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν·

2. Εἰπάτω δὴ Ἰσραήλ·

3. Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν,

4. Ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς·

5. Ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Et sicut omnis ancilla, quæ peccavit, pavens et tremens astat dominæ suæ exspectans, aut morti tradi, aut vita donari :

5, 6. Ita etiam nos nunc exspectamus, aut vitam nobis a Deo concedi, aut justam peccatorum nostrorum retributionem.

7. Precamur te, Domine, miserere nostri.

8. Impleti enim sumus omni iniquitate et peccato.

9. Insanabilis est multitudo peccatorum nostrorum.

10, 11. Dominus autem ad eos : Ne timeatis ob peccata, pro quibus ad me conversi estis ; iniquitates vestræ vertentur super contrarias potestates, et condemnatio vestra erit super principatus et potestates diaboli. C

4. Καὶ ὡς ἑκάστη παιδίσκη, ἡμαρτηκυῖα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου παρίσταται τῇ κυρίᾳ αὐτῆς ἐκδεχομένη ἢ θανατῶσαι, ἢ (1) χαρίσεται [χαρίσασθαι] αὐτῇ τὸ ζῆν·

5, 6. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπεκδεχόμεθα νῦν (2) ἢ τὴν ζωὴν δοθῆναι ἡμῖν παρὰ Θεοῦ, ἢ τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

7. Δεόμεθά σου, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.

8. Πεπληρωμένοι γάρ ἐσμεν πάσης ἀνομίας καὶ ἁμαρτίας.

9. Ἀνήκαστόν [Ἀνήκεστόν] (3) ἐστι τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

10, 11. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτούς· Μὴ φοβεῖσθε, ἀνθ' ὧν ἐπεστρέψατε (4) πρός με· αἱ ἀνομίαι ὑμῶν ἐπὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ τὸ κατάκριμα ὑμῶν ἐπὶ τὰς τοῦ διαβόλου ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ (6) τετάρτου βαθμοῦ τῆς θεοσεβείας ἐπὶ τὸν πέμπτον· τουτέστι (7) μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν φωτισθέντες, καὶ μεμνημένοι πῶς (8) ἐκυριεύοντο ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων τὸ πρότερον· καὶ ὅτι μὴ (9) ὁ Θεὸς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐῤῥύσατο αὐτοὺς ἐξ αὐτῶν, ἤμελλον ἀποθνήσκειν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a quarto gradu cultus erga Deum in quintum : hoc est eorum, qui post confessionem illuminati sunt, et in memoriam revocant, quomodo fuerunt prius sub dominio contrariarum potestatum ; et quod nisi Deus eos ab ipsis baptismate liberasset, morituri erant in eorum peccato.

1. Nisi Jesus Dei Filius Dominus noster venisset, et apparuisset super terram, et cum hominibus conversatus esset.

2. Dicat autem populus mente illuminatus. D

3. Quod nisi ipse Dominus advenisset.

4. Cum in nos irruerent contrariæ potestates.

5. Omnino uti adhuc eramus in terra viventes, morti traditi fuissemus.

1. Εἰ μὴ Ἰησοῦς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν ἦλθε, καὶ ὤφθη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.

2. Εἰπάτω δὴ ὁ λαὸς ὁ φωτισθεὶς τὴν διάνοιαν.

3. Ὅτι εἰ μὴ αὐτὸς ὁ Κύριος παρεγένετο.

4. Ἐν τῷ τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐπέρχεσθαι καθ' ἡμῶν.

5. Παντὶ τρόπῳ, ὡς ἔτι (10) ἦμεν ἐπὶ τῆς γῆς, ζῶντες ἂν ἐθανατώθημεν.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰ θανατώσει αὐτὴν, ἢ, etc.
(2) Νῦν deest.
(3) Ἀνίκαστον, etc., ἁμαρτιῶν μου. Fort. leg. ἀνίκητον.
(4) Ἐπιστρέψατε.
(5) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περ-.
(6) Ἀπὸ τοῦ.
(7) Τουτέστι τῶν.
(8) Φωτισθέντων, καὶ μεμνημένων τὸ πῶς
(9) Εἰ μή.
(10) Ὅτε.

6. Ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, A
7. Ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς.
8. Χείμαῤῥον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν·
9. Ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον.
10. Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν.
11. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐῤῥύσθη
12. Ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων.
13. Ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ ἡμεῖς ἐῤῥύσθημεν.
14. Ἡ βοήθεια ἡμῶν ἐν ὀνόματι Κυρίου,
15. Τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΔ'.

1. Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιών.
2. Οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

6. Cum irasceretur furor eorum in nos,
7. Forsitan aqua absorbuisset nos.
8. Torrentem pertransivit anima nostra:
9. Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
10. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
11. Anima nostra sicut passer erepta est
12. De laqueo venantium.
13. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus.
14. Adjutorium nostrum in nomine Domini,
15. Qui fecit cœlum et terram.

Canticum Graduum. PSAL. CXXIV.

1. Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion:
2. Non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Ἐν τῷ τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας (1), καὶ τοὺς B κοσμοκράτορας τοῦ σκότους βρύχειν ἐφ' ἡμᾶς.

7. Πάντως ἡ ὁρμὴ τῆς δυναστείας αὐτῶν κατήγαγεν ἂν ἡμᾶς εἰς τὰ κατώτατα τῆς ἀβύσσου.

8. Τὰς ὁρμὰς τῆς ἡδονῆς (2) καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ διαβόλου, δι' ὧν κατασύρει πάντας.

9. Ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου τὴν ἀκράτητον.

10. Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐ συνεχώρησεν ἕως τέλους ἀπολέσαι (3) ἡμᾶς ὑπὸ τῶν διδασκομένων αὐτῶν.

11, 12. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐῤῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν ἐναντίων δυνάμεων· θηρευθεὶς (4) γὰρ ὑπάρχει ὑπ' αὐτῶν διὰ τὰς γηίνας ἐπιθυμίας, ὡς στρουθίον.

13. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἐλθὼν συνέτριψε τὴν ἁμαρτίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἡμεῖς ἐῤῥύσθημεν. C

14, 15. Καὶ τοῦ λοιποῦ ἡ βοήθεια ἡμῶν ἐν (5) τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστι τοῦ δημιουργοῦ πάντων.

6. Cum principatus, et potestates, et rectores tenebrarum mundi fremerent in nos.

7. Impetus utique eorum potentiæ forsitan deduxisset nos in inferiora abyssi.

8. Impetus voluptatis, et concupiscentiarum diaboli, quibus omnes pertrahit.

9. Forsitan pertransisset anima nostra diaboli tyrannidem insuperabilem.

10. Benedictus Dominus, qui non permisit usque in finem nos perdi ab eorum doctrinis.

11, 12. Anima nostra, ut passer liberata est ex laqueo contrariarum potestatum; irretita enim ab ipsis fuit terrenis concupiscentiis, veluti passer.

13. Sed Dominus veniens per baptismum contrivit peccatum, et nos liberati sumus.

14, 15. Et demum auxilium nostrum est in nomine Domini Jesu Christi creatoris omnium

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ τοῦ πέμπτου βαθμοῦ τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἀνελθὼν (7) [ἀνελθόντων] ἐπὶ τὸν ἕκτον βαθμόν· τουτέστιν ἐξομολόγησις τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπιγινωσκόντων τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ· τὸ πῶς ἀντιλαμβάνεται τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας αὐτῷ πῶς παραδίδωσιν εἰς κόλασιν αἰωνίαν (8).

Titulus præpositus continet: *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a quinto gradu spei in Christum in sextum gradum: hoc est confessio agnoscentium post baptismum Christi virtutem: quomodo opitulatur credentibus in eum, et non credentes quomodo tradit in supplicium æternum.

1. Οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δυνατοὶ D ἰσχύϊ ὑπάρχουσιν, ὡς ἡ ἐντολὴ (9) τοῦ Θεοῦ. *Σιὼν* ἑρμηνεύεται *ἐντολή*.

2. Ἀμετακίνητοι ἔσονται οἱ διαμένοντες ἐν τῷ Πνεύματι τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἑρμηνεύεται γὰρ (10) *Πνεῦμα αὐτοῦ χάριτος*.

1. Credentes in Filium Dei potentes virtute sunt, sicut mandatum Dei. *Sion* enim interpretatur *mandatum*.

2. Immobiles erunt permanentes in Spiritu gratiæ ipsius. *Jerusalem* enim interpretatur *Spiritus gratiæ ejus*.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὰς ἐξουσίας.
(2) Τῶν ἡδονῶν.
(3) Ἀπολέσθαι, etc., τῶν διδασκαλιῶν.
(4) Θηρευθεῖσα γὰρ ὑπῆρχεν.
(5) Ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ ἐστι τοῦ δημιουργοῦ τῶν, etc.
(6) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περιέχει.
(7) Ἀνιόντων.
(8) Αἰώνιον.
(9) Αἱ ἐντολαί, etc., Σιὼν γάρ, etc.
(10) Γὰρ Ἱερουσαλήμ, etc.

3. Montes in circuitu ejus,
4. Et Dominus in circuitu populi sui,
5. Ex hoc nunc et usque in sæculum.
6. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum
7. Super sortem justorum :
8. Ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.
9. Benefac, Domine, bonis, et rectis corde.
10. Declinantes autem in obligationes,
11. Adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.
12. Pax super Israel.

Canticum Graduum. PSAL. CXXV.

1. In convertendo Dominus captivitatem Sion,

A 3. Ὄρη κύκλῳ αὐτῆς,
4. Καὶ ὁ Κύριος κύκλῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
5. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
6. Ὅτι οὐκ ἀφήσει Κύριος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν
7. Ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων
8. Ὅπως ἂν μὴ ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν.
9. Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.
10. Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς
11. Ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν
B ἀνομίαν.
12. Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΕ'.

1. Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών,

ATHANASII INTERPRETATIO.

3. Montes exsistunt in circuitu Jerusalem.
4, 5. Et Dominus Jesus, mons implens mundum, in circuitu est populi sui, et nunc et in futuro sæculo.
6. Non enim sinet Dominus potestatem, et adversariam potentiam.
7. (*Super sortem*) sanctorum ejus.
8. Ne justi, dominantibus in eos dæmonibus, tradant animas suas concupiscentiis vitæ.
9. Da, Deus, bona bonis, et obedientibus præceptis tuis ex corde.
10, 11. Dedentes autem seipsos in lascivias corruptioni, tradet Dominus in ignem æternum cum diabolo et angelis ejus.
12. Gratia Filii Dei super mundos corde.

3. Ὄρη ὑπάρχουσι κύκλῳ τῆς Ἱερουσαλήμ.
4, 5. Καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, τὸ ὄρος τὸ πληροῦν τὴν οἰκουμένην, κύκλῳ ἐστὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.
6. (1) Οὐ γὰρ συγχωρήσει Κύριος κατ' ἐξουσίαν, καὶ τὴν ἐναντίαν δύναμιν.
7. Τῶν ἁγίων αὐτοῦ.
8. Ἵνα μὴ οἱ δίκαιοι, κυριευθέντες ὑπὸ τῶν δαιμόνων, ἐκδώσωσι τὰς ψυχὰς (2) αὐτῶν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ βίου.
9. Ἀγαθὰ δώρησαι, ὁ Θεὸς, τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς ὑπακούουσι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐκ καρδίας.
10, 11. (3) Τοὺς δὲ εἰς ἀσελγείας ἐκδεδωκότας ἑαυτοὺς τῇ φθορᾷ παραδώσει Κύριος τῷ αἰωνίῳ πυρὶ
C μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.
12. Ἡ χάρις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς καθαροὺς τῇ καρδίᾳ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ὠδὴ Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ τοῦ πέμπτου βαθμοῦ [ἀπὸ τοῦ ἕκτου βαθμοῦ τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ ἀνιέντων ἐπὶ τὸν ἕβδομον βαθμὸν] τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἀνιέντων ἐπὶ τὸν ἕκτον βαθμὸν, τουτέστιν ἐξομολόγησις τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπιγινωσκόντων τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ· τὸ πῶς ἀντιλαμβάνεται τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας αὐτῷ παραδίδωσιν εἰς κόλασιν αἰώνιον.

Titulus (†) præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a quinto gradu spei in Christum in sextum gradum [a sexto gradu cognitionis Christi ascendentium in septimum gradum], hoc est confessio agnoscentium post baptismum Christi virtutem : quomodo opitulatur credentibus in eum, et non credentes tradit in supplicium æternum.

1. In tempore quando convertit Dominus Jesus servitutem cordis nostri, cum serviebamus contrariis potestatibus. *Sion* enim interpretatur *specula*, quod est cor.

1. Ἐν τῷ καιρῷ ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς τὴν δουλείαν τῆς καρδίας ἡμῶν, ὅταν ἐδουλεύσαμεν (5) ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι. *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύε-
D ται *σκοπευτήριον*, ὅπερ ἐστὶν ἡ καρδία.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 6, 7, Comment. unus, Οὐ γάρ, etc., κατεξουσιάζειν τὰς ἐναντίας δυνάμεις τῶν, etc.
(2) Καρδίας.
(3) N. 10, Τούς, etc. N. 11. Παραδώσει, etc. N. 12, Ἡ χαρὰ τοῦ, etc.
(4) Ἡ διὰ τῆς κιννωβάρεως περιέχει· Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ τοῦ ἕκτου βαθμοῦ τῆς εἰς Χριστὸν τελειότητος ἐπὶ τὸν ἕβδομον βαθμὸν, τὸν μνήμην γεννῶντα τοῖς πιστοῖς, καὶ παρασκευάζοντα αὐτοὺς διηγεῖσθαι τὰ περὶ τῆς γενομένης αὐτοῖς παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀντιλήψεως, καὶ παράκλησις (leg. videtur παρακλήσεως) ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὴν προτέραν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, ἣν ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ ἀπώλεσεν, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου.
(5) Ἐδουλεύσαμεν.

(†) In describenda explicatione titulorum psalmorum graduum multipliciter, et non uno in loco errasse videtur librarius. Manifestus quidem hoc loco scribæ error est : cum interpretatio tituli hujus psalmi eadem atque illa psalmi antecedentis sit. Quomodo autem pauca mutando corrigerem, ad margi-

2. Ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι.
3. Τότε ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν,
4. Καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως.
5. Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν·
6. Ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν.
7. Ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν·
8. Ἐγενήθημεν εὐφραινόμενοι.
9. Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν,
10. Ὡς χειμάῤῥους ἐν τῷ νότῳ.

A 2. Facti sumus sicut consolati.
3. Tunc repletum est gaudio os nostrum,
4. Et lingua nostra exsultatione.
5. Tunc dicent inter gentes :
6. Magnificavit Dominus facere cum eis.
7. Magnificavit Dominus facere nobiscum :
8. Facti sumus lætantes.
9. Converte, Domine, captivitatem nostram,
10. Sicut torrens in austro.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Ἐγενόμεθα ὡς (1) ἀνάπαυσιν· *Ὁ γὰρ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς Θεός.*

3. Τότε ἐπλήσθημεν Πνεύματος ἁγίου·

4. Καὶ ἠρξάμεθα λαλεῖν ἑαυτοῖς (2) *ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ᾄδοντες, καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.*

5, 6. (3) Τότε ἔλεγον αἱ ἐναντίαι δυνάμεις· Εὐδόκησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ σῶσαι αὐτούς.

7. Ἡμεῖς δὲ πάλιν καυχώμενοι ἐν Κυρίῳ λέγομεν· Ἥπλωσεν ἐπὶ πάντας, καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

8. Εὑρέθημεν πλησθέντες τῇ χάριτι (4) αὐτοῦ.

9, 10. Ὁ χειμάῤῥους οὗτος, περὶ οὗ λέγει ὁ Προφήτης, ἐν τῷ νότῳ ἐστὶν ἐν τῇ Ῥινοκουρούρᾳ (5), ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς Αἰγύπτου· διὸ καὶ ὁ Προφήτης εἴρηκεν, *ὡς ὁ χειμάῤῥους ἐν τῷ νότῳ.* Τοῦτο οὖν μεμαθήκαμεν παρὰ πλειόνων, ὅτιπερ οἱ Σαραχηνοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν Ῥινοκουρούραν, ἢ [ὡς] καὶ κατέρχονται μέχρι τοῦ νῦν, καὶ παιδεύουσιν ὥσπερ [πορθοῦσιν ὅπερ] εὑρίσκουσι, καὶ ἀνέρχονται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Ὁ δὲ χειμάῤῥους οὗτος, περὶ οὗ εἶπεν ὁ Προφήτης, ἐκ τῶν Σαραχηνῶν κατέρχεται· κατὰ βούλησιν οὖν Θεοῦ, ἡνίκα γένηται ὑετὸς λάβρος, πληθύνει ὁ χειμάῤῥους, ὥστε κατέρχεσθαι αὐτὸν σφοδρῶς, λαμβάνοντα τὰς σκηνὰς τῶν Σαραχηνῶν, καὶ αὐτοὺς δὲ ἀπόλλυσιν, ἅπερ δὲ διήρπασαν λαβὼν φέρει εἰς τὴν Ῥινοκουρούραν, ὅθεν καὶ ἐλήφθησαν ἀπὸ τῶν Σαραχηνῶν τὸ πρότερον· καὶ ἡμεῖς δὲ, γενόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἐθεασάμεθα τὸν χειμάῤῥουν. Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει ὁ Προφήτης ἐκ προσώπου τῶν πεπιστευκότων· ὅτι, ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ χειμάῤῥους τοὺς μὲν αἰχμαλωτίζοντας ἀπόλλυσι, τὰ δὲ ληφθέντα παρ' αὐτῶν σκῦλα ἀποκαθίστησιν, ἐξ ὧν καὶ ἐλήφθησαν, οὕτω ποίησον καὶ αὐτὸς, καὶ τὰς μὲν ἐναντίας δυνάμεις τὰς αἰχμαλωτισάσας ἡμᾶς θανάτωσον τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ ὕδατος ἀπόδος ἡμῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἀφείλαντο ἡμῖν αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. Αὕτη οὖν ἡ διήγησις *τοῦ χειμάῤῥου*, καὶ αὕτη ἡ αἰτία τοῦ εἰρηκέναι τὸν Προφήτην.

2. Facti sumus veluti in requie : *Qui enim consolatur humiles, consolatus est nos Deus* [74].

3. Tunc repleti sumus Spiritu sancto :

4. Et cœpimus nobismetipsis loqui *in psalmis,* B *et hymnis, et canticis spiritualibus cantantes, et psallentes in cordibus nostris nomini ejus* [75].

5, 6. Tunc dixerunt contrariæ potestates : Complacuit Filio Dei ipsos salvos facere.

7. Nos autem rursus gloriantes in Domino dicimus : Expandit super omnes, et super nos misericordiam suam.

8. Inventi sumus repleti gratia ipsius.

9, 10. Torrens iste, de quo loquitur Propheta, est in parte australi in Rhinocerura, quæ est principium Ægypti; ideo et Propheta dixit, *veluti torrens in austro.* Hoc enim didicimus a pluribus, quod Saraceni deveniebant in Rhinoceruram, ut etiamnum veniunt, et depopulantur quæcunque inveniunt, et revertuntur in loca sua. Torrens autem C iste, de quo loquitur Propheta, ex Saracenorum terra originem habet : secundum igitur Dei voluntatem, cum copiosus imber cadit, adeo crescit torrens, ut vehementer se inferat trahens secum tabernacula Saracenorum, et ipsos quidem perdit, quæcunque autem rapuerunt, accipiens fert Rhinoceruram, unde et antea capta fuerunt a Saracenis : et nos quidem cum essemus in ea civitate vidimus torrentem. Hoc igitur est, quod dicit Propheta ex persona credentium : quod quemadmodum ille torrens eos, qui alios in captivitatem abduxerunt, perdit, capta autem ab ipsis spolia restituit eis, quibus et erepta fuerant; ita fac et ipse, et contrarias potestates, qui captivos nos duxerunt, interfice aqua baptismi, eadem autem aqua redde D nobis gloriam, et libertatem, quam nobis eripuerunt potestates inimici. Hæc igitur est explicatio dictionis illius, *sicut torrens*, et hæc causa, cur Propheta ejus meminerit.

[74] II Cor. VII 6. [75] Ephes. V, 4.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς ἀνάπαυσιν, etc., ὁ Θεός.
(2) Ἐν ἑαυτοῖς.
(3) N. 5, Τότε, etc., τοῦ deest. N. 6, 7, Ἡμεῖς, etc., ἐν τῷ Κυρίῳ, etc., εἰς πάντας ἡμᾶς, etc.
(4) Τῆς χάριτος, etc.
(5) Ἐν τῇ Ῥινοκούρᾳ, etc., ὡς χειμάῤῥους, etc.,

nem ascripsi; recte autem, an secus benigni lectoris judicio relinquam. Neque enim mihi spes est, omnia ad rectam et veram lectionem revocare posse, et quæ sanctus doctor scripsit, et nunc manca et mutila ac corrupta leguntur, in integrum restituere.

11. Qui seminant in lacrymis, in exsultatione A metent.
12. Euntes ibant, et flebant
13. Mittentes semina sua.
14. Venientes autem venient cum exsultatione,
15. Portantes manipulos suos.

Canticum Graduum Salomonis. PSAL. CXXVI.

1. Nisi Dominus ædificaverit domum :
2. In vanum laboraverunt qui ædificant eam.
3. Nisi Dominus custodierit civitatem :
4. Frustra vigilavit qui custodit eam.

11. Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι.
12. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον
13. Βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν.
14. Ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει,
15. Αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Σολομών.
ΨΑΛ. ΡΚϚʹ.

1. Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον,
2. Εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.
3. Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν,
4. Εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Beati flentes in præsenti sæculo peccata sua B corde mundo, quoniam consolabuntur in regno cœlorum.

12, 13. Totam suam vitam traducunt in metu, nocte ac die cum lacrymis operantes salutem suam.

14, 15. In resurrectione venientes venient in exsultatione accipientes vitam æternam.

11. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ, ὅτι παρακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

12, 13. Τὸν βίον αὐτῶν πάντα ἐπετέλουν μετὰ φόβου (1), νυκτὸς καὶ ἡμέρας μετὰ δακρύων κατεργαζόμενοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν

14, 15. Ἐν τῇ (2) ἀναστάσει ἐρχόμενοι ἐλεύσονται ἐν ἀγαλλιάσει ἀπολαμβάνοντες τὴν αἰώνιον ζωήν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Σολομών*, ὅπερ ἑρμηνεύεται τῶν σωθέντων διὰ τοῦ βαπτίσματος τῷ εἰρηνικωτάτῳ, τουτέστιν Ἰησοῦ τῇ εἰρήνῃ ἡμῶν· τοῦτο οὖν λέγω, λοιπὸν μετὰ τὸν ἕβδομον βαθμὸν τῆς γνώσεως [τῆς δυνάμεως] τοῦ Χριστοῦ εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν ἀνέρχονται εἰς τὸν ὄγδοον ὡσανεὶ εἰς τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ, τῷ διδάσκοντι αὐτοὺς, ὅτιπερ οὐκ ἦν δυνατὸν σωθῆναι ἡμᾶς διὰ τοῦ λόγου τοῦ λαληθέντος δι' ἀγγέλων (4) καὶ τῶν προφητῶν, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ Κύριος, αὐταῖς ὄψεσι παραγενόμενος, ἔσωσεν ἡμᾶς· καὶ ὅτι αὐτοὶ προφῆται (5) ἐν ὀδύνῃ διῆγον, ὅτι οὐκ ἠδύναντο ἐπιστρέψαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἵνα σωθῇ, εἰ μὴ ὡς προεῖπον, ὁ Κύριος παραγέγονεν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ψαλμοῦ (6).

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum Salomoni*, quod interpretatur canticum eorum, qui salvi facti sunt per baptismum summe Pacifico, nempe Jesu, qui est pax nostra [76] : hoc igitur dico, demum post septimum gradum agnitionis [virtutis] Christi in altiorem gradum ascendunt scilicet in octavum, videlicet in cœlestia Christi dona docentis fieri non potuisse, ut salvaremur sermone, quem locuti sunt angeli, et prophetæ, nisi ipse Dominus nostris aspectibus se præbens salvos nos fecisset : et quod ipsi prophetæ in dolore vitam agebant, quia non poterant convertere genus humanum, ut salvaretur nisi ut antea dixi, Dominus advenisset, ut ipse primus psalmi versus dicit.

1, 2. Nisi ipse Dominus adventu suo ædificasset C Ecclesiam, quemadmodum dixit Petro : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* [77], inutiles fuissent labores prophetarum in generatione hominum.

3, 4. Nisi Dominus custodierit omnem hominem, frustra elaboravit quicunque videtur esse aliquid.

1, 2. (7) Ἐὰν μὴ αὐτὸς ὁ Κύριος τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ ᾠκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς εἴρηκε τῷ Πέτρῳ· *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*, ὀφελεῖς ὑπῆρχον οἱ κόποι τῶν προφητῶν ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων.

3, 4. Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πάντα ἄνθρωπον, εἰς μάτην ἐκόπιεν ἕκαστος τῶν δοκούντων εἶναί τι.

[76] Ephes. II, 14. [77] Matth. XVI, 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

εἰς τὴν Ῥινοκούραν, ἢ καί, etc., καὶ παρεδρεύουσιν ἅπερ εὑρίσκουσι, καὶ ἀπέρχονται, etc., ὑετὸς λάβρος, etc., ἀπόλλυσι. Τὰ δὲ αὐτῶν πάντα ἀναγκαίως, καὶ ἅπερ διήρπασαν, etc. Ῥινοκούραν, ὅθεν καὶ ἐλήφθησαν τὰ αὐτὰ σκῦλα ὑπὸ τῶν, etc. Ὅτι, ὥσπερ ὁ χειμάῤῥους, etc., καὶ αὐτός, etc., τὰς αἰχμαλωτισάσας ἡμᾶς, etc., πάλιν ἀποδώσει ἡμῖν, etc., ἣν ἀφείλαντο ἡμῶν, etc.

(1) Φόβου, καὶ τρόμου,

(2) Τῇ δέ.

(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Σολομῶν, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν, etc.

(4) Ἀγγέλου.

(5) Οἱ προφῆται.

(6) Ψαλμοῦ αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ.

(7) N. 1. Ἐάν, etc. Ἀνωφελεῖς, etc. Τῷ γένει, etc. N. 2, 3, 4. Ἐὰν μὴ Κύριος, etc. Ἐκοπίασεν, etc.

A 5. Εἰς μάτην ὑμῖν ἐστι τὸ [τοῦ] ὀρθρίζειν·
6. Ἐγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι,
7. Οἱ ἐσθίοντες ἄρτον ὀδύνης.
8. Ὅταν δῷ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον.
9. Ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί·
10. Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρός.
11. Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ·
12. Οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων.
13. Μακάριος, ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν·
14. Οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ [αὐτῶν] ἐν πύλαις.

5. Vanum est vobis ante lucem surgere :
6. Surgite postquam sederitis,
7. Qui manducatis panem doloris.
8. Cum dederit dilectis suis somnum.
9. Ecce hæreditas Domini, filii :
10. Merces fructus ventris.
11. Sicut sagittæ in manu potentis :
12. Ita filii excussorum.
13. Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis :
14. Non confundentur cum loquentur inimicis suis in porta.

ATHANASII INTERPRETATIO.

B 5. Ὑμῖν τοῖς προφήταις εἰς μάτην ἐστὶ τὸ (1) ὀρθρίζειν ὑμᾶς, καὶ λαβεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπείθειαν τῶν ἀνθρώπων.

6. Ὅμως μετὰ τὴν κοίμησιν ὑμῶν ἀνίστασθε· ὁ λόγος γὰρ ὑμῶν μέλλει κηρύσσεσθαι, καὶ ἄγειν πάντας εἰς τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ.

7. Οἱ νῦν, διὰ τὸ μηδένα ὑμῶν ἀκούειν, με (2) ὀδύνης ἐσθίοντες τὸν ἑαυτῶν ἄρτον.

8. Πότε (3) διεγείρεσθε, ὅταν ὁ Κύριος μέλλων συλλαμβάνεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ, τουτέστι τοῖς ἀποστόλοις· *Καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε· ἤγγικε γὰρ ὁ παραδιδούς με.*

9. Ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου υἱοὶ ὑμῶν τῶν προφητῶν, οἱ ἀπόστολοι.

C 10. Καὶ ὁ μισθὸς τοῦ πόνου ὑμῶν καὶ τῆς ὀδύνης, ἧς ἔχετε (4) τότε κυριεύσοντες, τούτους τοὺς ἀποστόλους ἡμῖν ἔτεκεν.

11. Ὡς βέλη πεμπόμενα παρά τινος εὐστόχου καὶ ἰσχυροῦ, οὕτως εἰσὶν οἱ ἀπόστολοι ὑπὸ Κυρίου πεμπόμενοι εἰς τὸ κήρυγμα.

12. Οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν, τῶν μὴ ἐχόντων ἐν αὐτοῖς (5) σῖτα, ἢ βρῶσιν τὴν ἀφανίζουσαν.

13. Μακάριος, ὅτι [ὅστις] (6) τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὰ εἰρημένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, καὶ μαθὼν αὐτὰ, καὶ πληρῶν.

D 14. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὐ καταισχύνονται, ὅταν μεταβαίνωσιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐναντίαι δυνάμεις ἑστῶσαι ἔξωθεν τῶν πυλῶν τοῦ οὐρανοῦ ζητοῦσι κατ' αὐτῶν εὑρεῖν τινα πρᾶξιν πονηρὰν (7) εἰς αὐτοὺς, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ὡς ἡμαρτηκότων.

5. Vobis, prophetæ, vanum est ante lucem surgere, et sumere verbum Dei propter hominum incredulitatem.

6. Verumtamen post dormitionem vestram resurgite; vester enim sermo prædicabitur, et adducet omnes ad Dei fidem.

7. Nunc autem, quia nemo vos audit, cum dolore editis panem vestrum.

8. Tandem resurgetis, cum Dominus comprehendetur a Judæis inter suos dilectos, hoc est apostolos, et dixerit : *Dormite jam et requiescite, appropinquavit enim qui me tradet* [78].

9. Ecce hæreditas Domini filii vestri, o prophetæ, apostoli.

10. Et merces laboris vestri, et doloris quem habebatis tunc prædicantes, eosdem apostolos nobis peperit.

11. Sicut tela missa ab aliquo perito et forti sagittario; ita sunt apostoli missi a Domino ad prædicandum.

12. Filii prophetarum non habentium in se ipsis frumentum, aut escam deficientem.

13. Beatus quicunque habens desiderium eorum, quæ dicta sunt ab apostolis, et discit ipsa et implet.

14. Tales enim non confunduntur, cum decedunt ex hoc mundo, et contrariæ potestates stantes extra cœli portas quærunt contra ipsos invenire aliquam improbam actionem, ut eos tanquam peccatores Deo accusent.

[78] Matth. xxvi, 45, 46.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τοῦ ὀρθρίζειν ὑμᾶς, καὶ λαλεῖν, etc.
(2) Μετ' ὀδύνης ἤσθιον, etc.
(3) Πότε δὲ ἐγείρεσθε, ὅταν ὁ Ἰησοῦς ὁ μέλλων, etc., Ἰουδαίων εἴπῃ τοῖς, etc. Mox deest καί et γάρ.
(4) Εἴχετε τότε κηρύσσοντες.
(5) Ἐν ἑαυτοῖς σῖτα, ἢ βρῶσίν τινα, etc.
(6) Ὁ.
(7) Πονηρὰν πεπραχότας αὐτούς, etc.

A

Canticum Graduum. PSAL. CXXVII.

1. Beati omnes qui timent Dominum,
2. Qui ambulant in viis ejus.
3. Labores manuum tuarum manducabis :
4. Beatus es, et bene tibi erit :
5. Uxor tua sicut vitis abundans
6. In lateribus domus tuæ.
7. Filii tui sicut novellæ olivarum
8. In circuitu mensæ tuæ.
9. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.
10. Benedicat tibi Dominus ex Sion,
11. Et videas bona Jerusalem
12. Omnibus diebus vitæ tuæ.
13. Et videas filios filiorum tuorum :

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΖ'.

1. Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον,
2. Οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.
3. Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι·
4. Μακάριος εἶ, καὶ καλῶς σοι ἔσται.
5. Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα
6. Ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου.
7. Οἱ υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν
8. Κύκλῳ τῆς τραπέζης σου.
9. Ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον.
10. Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιὼν,
11. Καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ
12. Πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.
13. Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου·

B

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ τῆς γνώσεως [τῶν χαρισμάτων] τοῦ Χριστοῦ, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ὀγδόου βαθμοῦ ἀνιόντων εἰς τὸν Θεὸν, λέγω δὴ τοῦ εἰδέναι αὐτοὺς, ὅτι πληρῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ πῶς ἡ μισθαποδοσία αὐτῶν [τῆς μισθαποδοσίας αὐτὸς] ἀξιοῦται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a cognitione [donorum] Christi, hoc est ab octavo gradu in Deum, nempe ad intelligendum, quomodo implens mandata Christi dignus ipse retributione censebitur a Deo in die judicii.

C

1. Beati qui auscultant sermonem Dei.

2. Qui sectantur vestigia ejus.

3. Fructus justitiæ, quos cum tribulatione, quæ in mundo est, producis, postea impleberis iisdem in regno Dei.

4. Sanctorum beatitudine dignus fies, et in gaudium Dei tu introibis.

5, 6. Anima tua, veluti vitis, plena omnis lætitiæ; ita est in membris corporis tui hinc, et inde habens fructus justitiæ : *Per arma justitiæ a dextris et a sinistris per gloriam et ignobilitatem*[79], etc.

7, 8. Opera justitiæ tuæ cum misericordia et fructibus pacificis stipantia, et protegentia cor tuum.

9. Ecce ita beatus prædicabitur homo faciens Dei voluntatem.

10. Dominus enim dicet omnibus hujusmodi hominibus in cœlesti civitate : *Venite, benedicti Patris mei*[80], etc.

11, 12. Et fruetur quisque æternis bonis, quæ Dominus promisit diligentibus se[81] in sempiterna sæcula.

13. Retributionem operum tuorum.

1. Μακάριοι οἱ ὑπακούοντες τὸν λόγον (2) τοῦ Θεοῦ.

2. Οἱ ἐξακολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ.

3. Τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης, οὓς (3) μετὰ θλίψεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐκτελεῖς, ὕστερον ἐμπλησθήσῃ αὐτῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

4. Τοῦ μακαρισμοῦ τῶν ἁγίων ἀξιωθήσῃ, εἰς τὴν χαρὰν (4) τοῦ Θεοῦ σὺ εἰσελεύσεις.

5, 6. Ἡ ψυχή σου, ὡς ἄμπελος, γέμουσα ἁπάσης εὐφροσύνης· οὕτως ἐστὶν ἐν τοῖς μέλεσι τοῦ σώματός σου, ἔνθεν αὐτῆς, καὶ ἔνθεν ἔχουσα καρποὺς δικαιοσύνης, *Διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν* (5) *δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης, καὶ ἀτιμίας*, καὶ τῶν λοιπῶν.

7, 8. Τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης σου μετὰ ἐλέους καὶ καρπῶν εἰρηνικῶν εἰσι συσφίγγοντα καὶ σκέποντα

D

τὴν καρδίαν σου.

9. Ἰδοὺ οὕτως μακαρισθήσεται ἄνθρωπος (ὡς (6) μέλλων λέγειν [a]) ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

10. Ἐρεῖ γὰρ παντὶ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ ὁ Κύριος, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει· *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου* (7), καὶ τὰ ἑξῆς.

11, 12. Καὶ ἀπολαύσει ἕκαστος (8) τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ὧν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.

13. Τὴν (9) ἀνταπόδοσιν τῶν ἔργων σου.

[79] II Cor. VI, 7, 8. [80] Matth. XXV, 34. [81] I Cor. II, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Ἀνιόντων εἰς τὸν ἔννατον, λέγω. δὴ, etc. Ὅτι ὁ πληρῶν, etc. Πόσης μισθαποδοσίας ἀξιοῦται, etc. Ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου.

(2) Τῷ λόγῳ.

(3) Οὓς νῦν μετά, etc.

(4) Χάριν τοῦ Θεοῦ σου εἰσελθεῖν.

(5) Διὰ τῶν δεξιῶν.

(6) Ὡς μέλλω λέγειν, πᾶς ἄνθρωπος, ὁ, etc.

(7) Μου, ἀπολάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου.

(8) Ἕκαστος τοιοῦτος τῶν.

(9) Καὶ ἴδοις τήν, etc.

(a) Verba intra parenthesim posita expungenda videntur.

14. Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. A

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΗ'.

1. Πλεονάκις ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου·

2. Εἰπάτω δὴ Ἰσραήλ·

3. Πλεονάκις ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου·

4. Καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι.

5. Ἐπὶ τὸν νῶτόν μου [τοῦ νώτου μου] ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοί·

6. Ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

7. Κύριος δίκαιος [ὁ Κύριος δικαίως] συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν·

8. Αἰσχυνθήτωσαν, καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω πάντες οἱ μισοῦντες Σιών.

14. Pacem super Israel.

Canticum Graduum. PSAL. CXXVIII.

1. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea:

2. Dicat nunc Israel,

3. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea:

4. Etenim non potuerunt mihi.

5. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores:

6. Prolongaverunt iniquitatem suam.

7. Dominus justus [juste] concidit cervices peccatorum:

8. Confundantur, et convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

ATHANASII INTERPRETATIO.

14. Καὶ οὐκ ἔτι ἐστὶν (1) ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ B ὁ πολεμῶν τινα· εἰρήνη γάρ ἐστι· ἐπειδὴ καὶ τεχνίτης, καὶ δημιουργὸς αὐτῆς ὑπάρχει Ἰησοῦς, καὶ εἰρήνη ἡμῶν.

14. Neque amplius est in superna Jerusalem bellum ullum, sed pax est: quoniam et artifex, et opifex illius Jesus exsistit[88], qui et pax nostra.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὠδὴ Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ [ἐννάτου] τοῦ Θεοῦ βαθμοῦ ἀναβαινόντων ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, τουτέστι μετὰ τὴν γνῶσιν τοῦ εἰδέναι τὰ τῆς μελλούσης μισθαποδοσίας, μέμνηνται δὲ ἅπερ ὑπέμειναν ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ πῶς ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐῤῥύσθησαν, ἔτι γε μὴν εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν ἀνιόντες τοῦ προγινώσκειν ἅπερ συνέβη τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐξιοῦσι τὸν βίον τοῦτον.

Titulus præpositus continet: *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a [nono] Dei gradu (*a*) in Jesum, hoc est post cognitionem, qua cognoverunt, quæ ad mercedem futuram pertinent, recordantur, quæ perpessi sunt a contrariis potestatibus, et quomodo gratia Domini Jesu liberati sunt et etiamnum quidem in altiorem cognitionem ascendentes ad prænoscendum, quæ eventura sunt peccatoribus decedentibus ex hac vita.

1. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐζήτουν αἰχμαλωτίζειν με οἱ C δαίμονες, ὅτε ἤμην νήπιος τῇ κατὰ Θεὸν φρονήσει.

1. Multo tempore quæsiverunt me dæmones in captivitatem redigere, quoniam intelligentia secundum Deum infans eram.

2, 3. Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν διηγησάσθωσαν οἱ φωτισθέντες τὴν διάνοιαν ἐπιγνῶναι τὸν Θεὸν, τὸ πῶς ἐπολεμοῦντο ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

2, 3. Ex toto corde suo enarrent, qui mente illuminati sunt ad cognoscendum Deum, quomodo impugnabantur a contrariis potestatibus.

4. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἀντελαμβάνετό μου.

4. Quoniam Dominus opitulatus est mihi.

5, 6. Ἔτι (3) μὲν τοὺς δύο στίχους λαβεῖν εἰς τὸν Κύριον, τουτέστιν ἡνίκα ἐφραγελλώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· ὅμως καὶ πρὸς τὰ ἄνω δεδομένα [λεγόμενα] θεωροῦνται ἐκ τῶν ἀποῤῥιφέντων ὀπίσω μου πονηρῶν πράξεων, καὶ πάλιν ἐπετίθουν μοι αὐτὰς, καὶ ἐπέμενον ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν ἐπικείμενοί μοι.

5, 6. Hi duo quidem versiculi accipi etiam possunt de Domino, hoc est cum a Judæis flagellatus est: verumtamen et apposite ad ea quæ supra dicta sunt, allegorice possunt explicari de improbis actionibus, quas post me projeceram, et rursus eas mihi imposuerunt, et diu permanserunt incumbentes mihi.

7. Ἀλλ' ὁ Κύριος, ὁ μηδένα παρορῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, ἐθανάτωσε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ D σκότους.

7. Sed Dominus, qui neminem credentium in se despicit, mortificavit principatus, et potestates tenebrarum.

8. Ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὁ διάβολος, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ πειθόμενοι αὐτοῖς καταδικασθήτωσαν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ, οἱ ἀποστρεφόμενοι πᾶσαν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. *Σιὼν* γὰρ *ἐντολὴ* ἑρμηνεύεται.

8. In die ventura judicii diabolus, et angeli ejus, et omnes, qui ipsis obediunt condemnentur in ignem æternum, qui aversati sunt omne Domini mandatum. *Sion* enim *mandatum* interpretatur.

[88] Hebr. XI, 10.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἔσται, etc. Ἰησοῦς ἡ εἰρήνη ἡμῶν.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ὠδὴ τῶν, etc., ἀπὸ τοῦ ἐννάτου βαθμοῦ, etc., ἐπὶ τὸν δέκατον, τουτέστι, etc., μέμνηται ἅπερ, etc., καὶ τὸ πῶς, etc., ἅπερ συμβαίνει τοῖς, etc.
(3) Ἔστι μέν, etc., ἐφραγγελώθη· καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὅμως, καὶ πρὸς τὰ ἀποδεδομένα, ἃ θεωροῦνται, etc., πράξεων πάλιν, etc., ἐπικείμεναί μοι.

(*a*) Divinæ scilicet retributionis.

9. Fiant sicut fenum tectorum,

10. Quod priusquam evellatur [evellatur illud], exaruit.

11. De quo non implevit manum suam qui metit,

12. Et sinum suum, qui manipulos colligit.

13. Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos ·

14. Benediximus vobis in nomine Domini.

Canticum Graduum. PSAL. CXXIX.

1. De profundis clamavi ad te, Domine :

2. Domine, exaudi vocem meam.

3. Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

A 9. Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων,

10. Ὃς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι [ἐκσπασθῆναι αὐτὸν] ἐξηράνθη.

11. Οὗ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων,

12. Καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων.

13. Καὶ οὐκ εἶπον [εἶπαν] οἱ παράγοντες· Εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς·

14. Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΚΘ'.

1. Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε·

2. Κύριε (a), εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου.

3. Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

(a) Vers. 2. Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, usque ad προσέχοντα. Vers. 3. Εἰς τὴν, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Ita in ignem projecti.

10. Qui ante finem in mundo exsistentes interempti sunt a peccato.

11, 12. Ab his non invenit unusquisque angelorum accipientium eorum animas, fere unam drachmam justitiæ, et unusquisque angelorum, qui cum ipsis fuerunt in vita ipsorum, et afferens eorum opera Deo, non invenit semen justitiæ in eis ad offerendum Deo.

13. Et angeli sancti missi in mundum propter eos qui hæredes salutis futuri sunt, videntes ipsos abeuntes ex hoc mundo non salutaverunt eos.

14. Neque ipsis dixerunt : Pax vobis ; hoc enim est nomen Domini.

B 9. Οὕτως εἰς πῦρ βαλλόμενοι.

10. Οἱ (1) πρὸ τοῦ τέλους ὄντες εν τῷ κόσμῳ νενεκρωμένοι ὑπῆρχον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

11, 12. (2) Ἀπὸ τῶν τοιούτων οὐχ εὗρεν ἕκαστος τῶν ἀγγέλων τῶν τὰς ψυχὰς αὐτῶν λαμβανόντων, ὡσεὶ μίαν δραχμὴν δικαιοσύνης, καὶ ἕκαστος ἄγγελος τῶν συνόντων αὐτοῖς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν προσφέρων τῷ Θεῷ, οὐχ εὗρεν ἐν αὐτοῖς σπέρμα δικαιοσύνης ἀνενεγκεῖν τῷ Θεῷ.

13. (3) Καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ἀποστελλόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπαγομένους ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οὐχ ἠσπάσαντο αὐτούς.

14. Οὐδὲ εἶπον αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄνομα Κυρίου.

C Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου βαθμοῦ τῆς γνώσεως τοῦ εἰδέναι τὰ τῆς μελλούσης κρίσεως· λοιπὸν ἀδιαλείπτως νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν μετὰ ὀδυρμῶν δεόμενοι τοῦ Θεοῦ πρὸ τοῦ ἀφεθῆναι αὐτοῖς εἴ τι πάρεστιν αὐτῶν ἁμάρτημα πεπραγμένον.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a decimo gradu cognitionis (Christi in undecimum) ad sciendum ea, quæ ad futurum judicium pertinent : deinde indesinenter nocte, atque die ex corde suo deprecantur cum lacrymis Deum pro remissione peccati, si quod superest ab eis commissum.

1. Ex corde meo gemitu inenarrabili clamavi ad te.

2, 3. Inclinans teipsum ad me exhibe mihi aures tuas promptas ad audiendum, quæ tibi confessurus sum.

1. Ἐκ τῆς καρδίας μου στεναγμὸν ἀλάλητον (5) ἀνεβόησα πρὸς σέ

2, 3. Ὑποκλίνας μοι ἑαυτὸν (6), παράσχου μοι τὰ ὦτά σου ἕτοιμα εἰς τὸ ἀκοῦσαι, ἅπερ μέλλω ἐξομολογεῖσθαί μοι.

D

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Οἱ πρὸ τοῦ τελευτήσουσιν ὡς ἐντὶ ἦσαν ἐν τῷ, etc.

(2) N. 11. Ἀπό, etc. N. 12. Καὶ ἕκαστος ἄγγελος, etc.

(3) N. 13. Καὶ οἱ, etc., usque τούτου. N. 14. Οὐχ ἠσπάσαντο αὐτούς, οὐδὲ εἶπον, etc.

(4) Ἡ διὰ τῆς κιννα6άρεως περιέχει, etc., τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἑνδέκατον ἀνιέντων, τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ εἰδέναι, etc., μετὰ ὀδυρμοῦ δεομένων τοῦ Θεοῦ, etc., αὐτοῖς, εἴ τί περ αὐτοῖς ἐστιν ἁμάρτημα, etc.

(5) Στεναγμῷ ἀλαλήτῳ.

(6) Ἑαυτήν, sed leg. ἑαυτόν, etc., ἐξομολογεῖσθαί σοι.

4. Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς [παρατηρήσει], Κύριε· A

5. Κύριε, τίς ὑποστήσεται (a);

6. Ὅτι παρὰ σοὶ ἱλασμός ἐστιν.

7. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε.

8. Ὑπέμεινεν ἡ ψυχή μου εἰς τὸν λόγον σου [εἰς τοὺς λόγους σου]·

9. Ἤλπισεν ἡ ψυχή μου ἐπὶ τὸν Κύριον.

10. Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς,

11. Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.

12. Ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος,

13. Καὶ πολλὴ παρ' αὐτῷ λύτρωσις·

14. Καὶ αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΛʹ.

1. Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου·

(a) Vers. 4, 5, vers. unicus.

4. Si iniquitates observaveris, Domine :

5. Domine, quis sustinebit?

6. Quia apud te propitiatio est :

7. Propter legem tuam sustinui te, Domine.

8. Sustinuit anima mea in verbo ejus [in verbis tuis] :

9. Speravit anima mea in Domino.

10. A custodia matutina usque ad noctem,

11. A custodia matutina speret Israel in Domino.

12. Quia apud Dominum misericordia,

13. Et copiosa apud eum redemptio :

14. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.

Canticum Graduum David. PSAL. CXXX.

1. Domine, non est exaltatum cor meum :

ATHANASII INTERPRETATIO.

4, 5. Ἐὰν προσχῇς ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, καὶ (1) πρὸ B αὐτῆς οὕτω ποιήσῃς ὑμῖν, Κύριε, Κύριε, τίς περιλειφθήσεται;

6. Ὅτι σὺ εἶ *ὁ ἱλασμὸς τῶν* (2) *ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ μόνον δὲ περὶ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.*

7. Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος ὑπάρχεις, διὰ τοῦτο κἀγὼ ἀπεκδέχομαι παρὰ σοῦ ἐλεηθῆναι.

8. Καὶ ὑπομένει (3) ἡ ψυχή μου εἰς τὰς ἐντολάς σου.

9. Ἔλπισον, (4) ἡ ψυχή μου, εἰς τὸν Κύριον, ὅτι οὐχ ἂν ἀπεῤῥίφης ἀπ' αὐτοῦ.

10. Φυλάττων αὐτὸν (5) τοῦ μὴ ἁμαρτῆσαι ἡμέρας καὶ νυκτός.

11. Καὶ συντηρῶν ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ φωτὸς, ἐλπισάτω πᾶς ἀνὴρ τῶν ὁρώντων τὸν Θεὸν τῇ C διανοίᾳ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Ἰσραὴλ, *ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν.*

12. *Ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ* (6) *τὸ ἔλεος* δίδοται τοῖς ἀνθρώποις.

13. Καὶ αὐτὸς διὰ τοῦ τιμίου αἵματος (7) πάντας ἐξαγοράσει τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

14. Καὶ τὰς ἀνομίας πάντων (8) ἐξαλείψει.

4, 5. Si attendas iniquitates nostras, et secundum eas, ita facias nobis, Domine, Domine, quis relinquetur?

6. Quoniam tu es *propitiatio pro peccatis nostris : non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi* [83].

7. Quoniam misericors, et benignus es, propterea etiam ego exspecto misericordiam consequi a te.

8. Et permanet anima mea in præceptis tuis.

9. Spera, anima mea, in Domino, quoniam non projecta es ab ipso.

10. Custodiens meipsum, ne peccem die ac nocte.

11. Et conservans se ipsum in operibus lucis, speret omnis homo videns Deum mente : ita enim *Israel* interpretatur, *vir videns Deum.*

12. *Quia apud Dominum misericordia* [84] impertitur hominibus.

13. Et ipse pretioso sanguine omnes redimet credentes in eum.

14. Et omnium iniquitates delebit.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (9)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου βαθμοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ὡσανεὶ ἀπὸ τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ τῆς ἐλπίδος, καὶ τελειότητος τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀναβέβηκεν εἰς τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης ὕψος.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum David*, quod interpretatur confessio *manu forti*, hoc est Dei Filio, ascendentium ab undecimo gradu in Jesum, videlicet a gradu confessionis, et spei, et perfectionis, quæ est in Christo, ascendit in altitudinem humilitatis.

1. Κύριε, οὐκ ἐλογισάμην εἶναί σου ἄξιος. D

1. Domine, non existimavi me esse dignum te.

[83] I Joan. II, 2. [84] Psal. CXXIX, 7.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ πρὸς αὐτὰς οὕτως ἡμῖν ποιήσεις, Κύριε, καὶ τίς, etc.
(2) Περὶ τῶν, etc.
(3) Ὑπέμεινεν.
(4) Ἤλπισεν, etc., ἐπὶ τόν, etc., ἀπεῤῥίφην, etc.
(5) Ἑαυτόν, etc.
(6) Τοῦ Κυρίου.
(7) Τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος.
(8) Αὐτῶν pro πάντων.
(9) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., βαθμοῦ ἐπὶ τὸν δωδέκατον, ὡσανεί, etc.

2. Neque elati sunt oculi mei :
3. Neque ambulavi in magnis :
4. Neque in mirabilibus super me.
5. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam :
6. Sicut ablactatus est super matre sua :
7. Ita retributiones in anima mea.
8. Speret Israel in Domino
9. Ex hoc nunc et usque in sæculum.

Canticum Graduum. PSAL. CXXXI.

1. Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus.
2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob.
3. Si introiero in tabernaculum domus meæ : B

A 2. Οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου·
3. Οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις·
4. Οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ.
5. Εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν, ἀλλὰ (a) ὕψωσα τὴν ψυχήν μου·
6. Ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ·
7. Ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου.
8. (b) Ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον
9. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΛΑʹ.

1. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ.
2. Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ηὔξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ.
3. Εἰ (c) εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα οἴκου μου·

(a) Vers. 6. Ἀλλά, etc. Vers. 7. Ὡς τό, etc. Vers. 8. Ὡς ἀνταποδώσεις, etc.
(b) Vers. 9. Ἐλπισάτω, etc. Vers. 10. Ἀπὸ τοῦ, etc.
(c) Εἰ deest.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Neque mens mea aliquid hujusmodi habet.

3, 4. Neque concupivi in sacerdotali aliqua dignitate constitui.

5-7. Nisi, sicut puer cognitione præditus se submittit matri suæ, ita etiam ego humiliavi me ipsum coram te, imo cogitavi, quomodo tibi complacerem; fiat retributio animæ meæ in medio superborum.

8, 9. Gratia autem Dei talibus dicit : Ne timeatis, sperate in Domino ex hoc nunc et usque in finem.

2. Οὐδὲ ἡ διάνοιά μου ἔχει (1) τι τοιοῦτον.

3, 4. Οὐδὲ (2) ἐπεθύμησα ἱερατικοῦ τινος ἀξιώματος ἐντὸς γενέσθαι.

5-7. Εἰ μὴ, ὡς τὸ παιδίον τὸ γνῶσιν ἔχον ταπεινοῦται ὑπὸ τὴν μητέρα αὐτοῦ, οὕτω κἀγὼ ἐταπείνουν ἐμαυτὸν ἐνώπιόν σου, ἀλλ' ἐλογισάμην, ὅπερ εὐηρέστησά σοι· γένοιτο ἀνταπόδοσις τῇ ψυχῇ μου ἐν τοῖς ὑπερηφάνοις.

8, 9. Ἡ χάρις δὲ τοῦ Θεοῦ λέγει τοῖς τοιούτοις· Μὴ φοβεῖσθε, ἐλπίσατε ἐπὶ τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν C καὶ ἕως τῆς συντελείας.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ὅπερ ἑρμηνεύεται ἐξομολόγησις τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ τοῦ κυρίου βαθμοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, τουτέστιν ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης εἰς πλείονα φωτισμὸν ἀναβέβηκεν. Ἐκδέδωκε γὰρ ἑαυτὸν ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκδοῦναι δὲ αὐτὸν ὅλον τῷ Θεῷ, ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις ὡσανεὶ μείζοσιν ἐντολαῖς λοιπὸν ἀνιὼν εὑρίσκεται· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τοῦ κυρίου βαθμοῦ ἀνιών τις ἐπιφαίνεται, οὕτω καὶ οὗτος ἐπὶ τὸν μείζονα τοῦ Χριστοῦ ἀναβέβηκεν.

Titulus præpositus continet : *Canticum Graduum*, quod interpretatur confessio ascendentium a gradu principali in Jesum, hoc est ab humilitate in majorem illuminationem ascendit. Nam qui renuntiando omnibus, quæ in mundo sunt, tradidit se ipsum totum Deo, in altiora, in majora nempe præcepta deinde ascendens invenitur : quemadmodum enim e principali gradu ascendens quispiam conspicuus fit, ita etiam iste in majorem Christi illuminationem pervenit.

1. Recordare, Domine, populi tui secundum David, facientis perinde ac ipse voluntates tuas. D

2. Quemadmodum credidit Domino, subjecit se ipsum Deo auscultationis : *Jacob* enim interpretatur *auscultatio*.

3. Si in posterum curam geram corporis mei.

1. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ λαοῦ σου τοῦ ποιοῦντος οὕτως τὰ θελήματά σου.

2. Ὡς ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ, ἐτάξατο ἑαυτὸν τῷ Θεῷ τῆς ὑπακοῆς· ἑρμηνεύεται γὰρ *Ἰακὼβ ἀκοή* (4).

3. Εἰ πρόνοιαν τοῦ λοιποῦ ποιήσομαι (5) τοῦ σώματός μου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἔσχεν τι, etc.
(2) N. 3. Οὐδέ, etc. N. 4-6, juxta divisionem quæ supra, εἰ μή, ὡς, etc., ἔχον τεταπείνωται ὑπό, etc., ἐταπείνουν ἑαυτόν usque ad εὐηρέστησά σοι N. 8. Γένοιτο, etc., ὡς τοῖς, etc. N. 9, 10. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, etc., καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου βαθμοῦ ἐπὶ τὸν τρισκαιδέκατον, τουτέστιν ἀπὸ τῆς, etc., ἀποτάξασθαι μέν, etc., ἐκδοῦναι δὲ ἑαυτὸν ὅλον τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ταῖς, etc., λοιπὸν ἀνιὼν εὑρίσκεται· ὥσπερ ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου βαθμοῦ ἀνιών τις ἐπὶ τὸν τρισκαιδέκατον ὑψηλότερος ἀναφαίνεται, οὕτω καὶ οὗτος ἐπὶ τὸν μείζονα φωτισμὸν τοῦ Κυρίου ἀναβέβηκεν.
(4) Ὑπακοή.
(5) Ποίησον μετὰ τοῦ σώματός μου.

4. Εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου. A
5. Εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου,
6. Καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν,
7. Καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου,
8. Ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ,
9. Σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ.
10. Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ·
11. Εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ.
12. Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ·
13. Προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ.
14. Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου,
15. Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου.
16. Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην,
17. Καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται [ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται].
18. Ἕνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου

4. Si ascendero in lectum strati mei.
5. Si dedero somnum oculis meis,
6. Et palpebris meis dormitationem,
7. Et requiem temporibus meis.
8. Donec inveniam locum Domino,
9. Tabernaculum Deo Jacob.
10. Ecce audivimus eam in Ephratha·
11. Invenimus eam in campis silvæ.
12. Introibimus in tabernacula ejus :
13. Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
14. Surge, Domine, in requiem tuam,
15. Tu et arca sanctificationis tuæ.
16. Sacerdotes tui induentur justitiam,
17. Et sancti tui exsultabunt [exsultatione exsultabunt]. B
18. Propter David servum tuum

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. Εἰ μὴ ἐπ' (1) ἐδάφους ὕπνωσα τοῦ λοιποῦ.

5, 6. Εἰ παύσομαι ἀγρυπνῶν, καὶ προσευχόμενος, καὶ μελετῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῷ νόμῳ σου.

7. Καὶ εἰ δώσω ἄνεσιν τῇ διανοίᾳ τῆς καρδίας μου περὶ τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν.

8, 9. Ἕως οὗ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ οἰκοδομήσω ἐμαυτὸν οἶκον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνάπαυσιν τῷ Θεῷ ὑπακοῆς (2)· εἴπαμεν γὰρ, *Ἰακὼβ* ἑρμηνεύεται *ὑπακοή*. C

10. Ἰδοὺ ἠκούσαμεν ἐν Εὐαγγελίῳ, ὅτι αὕτη (3) ἐστὶν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ Θεοῦ, ὅταν τις πωλήσῃ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ δῷ πτωχοῖς, καὶ ἀπέλθῃ, καὶ ἀποτάξηται· *Ἐφραθὰ* γὰρ ἑρμηνεύεται παραδιδόντος *καρποφορίαν*.

11. Εὕρομεν (4) τὴν ἀνάπαυσιν ταύτην εἰς τὴν ἔρημον, ἔνθα τὸ πλῆθός ἐστι τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐχόντων ἡπλωμένας τὰς καρδίας πρὸς τὸν Θεόν· δῆλον, τοὺς μοναχοὺς λέγει.

12. Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ μοναστήρια πρὸς τὸ ἀποτάξασθαι.

13. Τὸν σταυρὸν αὐτοῦ προσκυνήσομεν, ἔνθα ἐπάγησαν οἱ πόδες αὐτοῦ.

14. Προσεύχονται οἱ ἡγούμενοι ὑπὲρ τῶν ἀποτασσομένων, λέγοντες· Ἐλθὲ, Κύριε, εἰς τὴν καρδίαν τούτων τῶν τὴν ἀνάπαυσίν σου τελούντων (5). D

15. Σὺ ἐλθὲ, καὶ ἡ χάρις σου σὺν τοῖς ἁγίοις σου πᾶσιν.

16. Ἡμεῖς οἱ ἱερεῖς σου ἐνδυσόμεθα (6) διὰ τῆς διδασκαλίας τούτους τοὺς τῆς δικαιοσύνης υἱούς.

17. Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοί σου καὶ πᾶσα ἡ ἀδελφότης ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῇ ἀποταγῇ τούτων τῶν προελθόντων.

18. Διὰ τὸν χορὸν τὸν πεπυθημένον τῶν ἁγίων σου· *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*.

4. Nisi in futurum humi somnum capiam :

5, 6. Si cessavero vigilare, et orare, et meditari die ac nocte in lege tua.

7. Et si dedero requiem menti cordis mei in Scripturis perscrutandis.

8, 9. Donec gratia tua ædificabo me ipsum in domum Domino, et requiem Deo auscultationis : diximus enim quod *Jacob* interpretatur *auscultatio*.

10. Ecce audivimus in Evangelio, quod hæc est requies Dei, cum quis vendiderit omnia bona sua, et dederit pauperibus, et abiverit, et omnibus renuntiaverit : *Ephratha* enim interpretatur de eo, qui præbet *fructuum ubertatem*.

11. Invenimus requiem hanc in eremo, ubi est multitudo virorum habentium corda sua expansa ad Deum (manifestum est, quod monachos significat).

12. Introibimus in monasteria ad renuntiandum *mundo*.

13. Crucem ejus adorabimus, ubi confixi sunt pedes ejus.

14. Orant præsides monachorum pro iis, qui *mundo* renuntiarunt, dicentes : Veni, Domine, in cor istorum, qui requiem tuam efficiunt.

15. Veni tu, et gratia tua cum omnibus sanctis tuis.

16. Nos sacerdotes tui induemur per doctrinam his justitiæ filiis.

17. Et omnes angeli tui, et omnis fraternitas exsultabunt in renuntiatione *seu professione* horum, qui *ad monasticam vitam* venerunt.

18. Propter chorum desideratum sanctorum tuorum : *David* enim interpretatur *desideratus*.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπ' deest.
(2) Τῆς ὑπακοῆς· εἴπαμεν γὰρ, ὅτι Ἰακὼβ, etc.;
(3) Τοιαύτη, etc.
(4) Εὕραμεν, etc., πρὸς τὸν Θεὸν, τουτέστι τούς, etc.
(5) Ἐκτελούντων.
(6) Ἐνδυσόμεθα τούτους δ. τ. δ. τοὺς τῆς δ. αὐτοῦ υἱούς.

19. Non avertas faciem Christi tui.
20. Juravit Dominus David veritatem,
21. Et non frustrabitur eam [eum] :
22. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.
23. Si custodierint filii tui testamentum meum,
24. Et testimonia mea hæc, quæ docebo eos,
25. Et filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam.
26. Quoniam elegit Dominus Sion :
27. Elegit eam in habitationem sibi.
28. Hæc requies mea in sæculum sæculi ;
29. Hic habitabo, quoniam elegi eam.
30. Viduam ejus benedicens benedicam :
31. Pauperes ejus saturabo panibus.
32. Sacerdotes ejus induam salutari,
33. Et sancti ejus exsultatione exsultabunt.
34. Illuc producam cornu David :

A 19. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου.
20. Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν,
21. Καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτὴν [αὐτόν]·
22. Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.
23. Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου,
24. Καὶ τὰ μαρτύριά μου ταῦτα, ἃ διδάξω αὐτούς,
25. Καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἕως τοῦ αἰῶνος καθιοῦνται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.
26. Ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών·
27. Ἡρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτῷ.
28. Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα αἰῶνος·
29. Ὧδε κατοικήσω, ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν.
30. Τὴν χήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω·
31. Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων.
B 32. Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν,
33. Καὶ οἱ ὅσιοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται.
34. Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Non auferas a nobis gratiam Filii tui.

20, 21. Iis rebus, quas promisit Dominus diligentibus se, non privabit eos : *David* enim interpretatur *dilectus*.

22. Filii vestri, quos paritis per gratiam meam, ipsi hæreditabunt regnum cœlorum : hæc dicit omnibus præsidibus monachorum.

23, 24. Qui sub potestate sunt uniuscujusque vestrum, si habeant in corde suo testamentum meum, et has meas passiones, quas ut discant, eos illumino gratia mea ;

25. Et in sempiternum opera justitiæ eorum regnabunt.

26. Quoniam elegit Dominus cor faciens præcepta sua : *Sion* enim interpretatur *specula*, quale est cor.

27. In tali corde libenter inhabitabit Deus.

28. Requiescam in tali corde, et nunc, et in futuro sæculo.

29. In ipso inhabitabo, et inambulabo, quoniam dilexi illud.

30. Ejus hospitalitatem benedicens benedicam.

31 Mansuetudinem ejus, et silentium saturabo eloquiis meis.

32. Deprecationes ejus, et supplicationes salute circumdabo.

33. Et opera ejus immaculata in regno cœlorum exsultabunt.

34. In superna Jerusalem excitabo regnum in populo desiderato : *David* enim interpretatur *desideratus*.

19. Μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν τὴν χάριν τοῦ Υἱοῦ σου.

20, 21. Ἃ ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, οὐ μὴ στερήσῃ αὐτούς (1). *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἀγαπητός*.

22. Τὰ τέκνα ὑμῶν, ἃ τίκτετε διὰ τῆς χάριτός μου, αὐτὰ κληρονομήσουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ταῦτα πρὸς ἕκαστον τῶν ἡγουμένων λέγει.

C 23, 24. (2) Ἐὰν οἷόν τε ὑπὸ τὴν χεῖρα ἑνὸς ἑκάστου ὑμῶν ἔχωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν διαθήκην μου, καὶ τὰ παθήματά μου ταῦτα, ἃ φωτίσω αὐτοὺς εἰδέναι διὰ τῆς χάριτός μου.

25. Καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν βασιλεύσουσι ἀτελευτήτως.

26. Ὅτι ἐξελέξατο Κύριος καρδίαν τὴν ποιοῦσαν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *σκοπευτήριον*, ὅπερ ἐστὶν ἡ καρδία.

27. Ἐν τῇ τοιαύτῃ καρδίᾳ ἡδέως ἐνοικήσει (3) ὁ Θεός.

28. Ἀναπαύσομαι ἐν τῇ τοιαύτῃ καρδίᾳ καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

29. Ἐν αὐτῇ ἐνοικήσω, καὶ ἐμπεριπατήσω, ὅτι ἠγάπησα αὐτήν

30. Τὸ φιλόξενον αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω.

D 31. Τὸ πρᾷον αὐτῆς καὶ ἡσύχιον χορτάσω τῶν λογίων μου.

32. Τὰς δεήσεις αὐτῆς, καὶ ἱκεσίας περιβαλῶ σωτηρίαν.

33. Καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς τὰ ἄμωμα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀγαλλιάσονται.

34. Ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐξανατελῶ τὴν βασιλείαν τῷ λαῷ τῷ ποθουμένῳ· *Δαβὶδ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ποθούμενος*.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτόν, etc.
(2) N. 23. Ἐὰν οἱ ὄντες ὑπό, etc. N. 24. Καὶ τὰ παθήματά μου, etc.
(3) Ἐνοικεῖ, etc.

35. Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου.
36. Τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην.
37. Ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου.
Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΛΒ'.
1. Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν, ἢ τί τερπνὸν,
2. Ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό;
3. Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα,
4. Τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών.
5. Τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ᾤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ·

A 35. Paravi lucernam Christo meo.
36. Inimicos ejus induam confusione:
37. Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.
Canticum graduum David. PSAL. CXXXII.
1. Ecce quam bonum, et quam jucundum,
2. Habitare fratres in unum!
3. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam,
4. Barbam Aaron,
5. Quod descendit in oram vestimenti ejus:

ATHANASII INTERPRETATIO.

35. Θεωρεῖται (1) μὲν εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ πρὸς τὰ δεδομένα [λεγόμενα] δὲ ἀλληγορεῖται τὸ, *Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου*, τουτέστιν· Ηὐτρέπισα φῶς ἀΐδιον τῷ λαῷ μου τῷ χρισθέντι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος.

36. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς πειθομένους αὐταῖς (2), καὶ ἐχθροῖς οὖσι τοῦ λαοῦ μου, ἐνδύσω αἰσχύνην αἰώνιον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

37. Ἐπὶ δὲ τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἐπελεύσεται ἡ χάρις μου, καὶ ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ (3) ἥλιος.

35. Spiritualiter quidem explicatur de Joanne Baptista, et de Domino nostro Jesu Filio Dei. Ad ea autem quæ dicta sunt, allegorice etiam illud, *Paravi lucernam Christo meo*, exponitur in hunc B modum: Paravi lucem æternam populo meo, qui unctus est gratia Spiritus sancti per baptismum.

36. Contrarias virtutes, et principatus, et potestates diaboli, et eos qui illis obediunt, et qui inimici sunt populo meo, induam confusione æterna in die judicii.

37. Super chorum autem sanctorum veniet gratia mea, et fulgebunt tanquam sol.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (4)· *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν τῷ Δαβίδ*, τουτέστι τέρψις ὑπάρχουσι καὶ ἀγαλλίασις τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ οἱ ἀναβαίνοντες εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀποταγῆς· ἐπειδὴ γὰρ ὁ πρὸ αὐτοῦ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἀποτασσομένων τῷ κόσμῳ εἴρηται, διὰ τοῦτο ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ οὐ λέγει μόνον, ὡς ἐν τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἀναβαθμοῖς, *Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν*, ἀλλὰ προστίθησι τὸ *τῷ Δαβίδ*, ἵνα δῆλον ᾖ, ὅτι τούτου τοῦ ἀναβαθμοῦ ἡ ᾠδὴ *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, ὡσανεὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, εἴρηται. Ὠδὴ γὰρ τέρψις ἐστίν· εἶτα *τῶν Ἀναβαθμῶν*, λέγω δὴ τῶν ἀνελθόντων ἀπὸ τοῦ τρισκαιδεκάτου ἀναβαθμοῦ ἐπὶ τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον. Εἶτα *τῷ Δαβίδ*, ὡς προεῖπον, ἑρμηνεύεται *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, φημὶ δὴ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· ὡς προεῖπον οὖν, τέρψεις (5) ὑπάρχουσι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ οἱ ἀναβαίνοντες εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀποταγῆς, ὡς καὶ ὁ πρῶτος στίχος δηλοῖ, ἀπὸ τούτου Κυρίου (6) λέγοντος.

Titulus præpositus continet: *Canticum Graduum David*, hoc est oblectationi et gaudio sunt Dei Filio, qui ascendunt in perfectam cognitionem monasticæ renuntiationis: quoniam psalmus qui præcedit, ex persona dictus est eorum, qui mundo renuntiarunt, propterea in hoc psalmo non dicit solum, ut in præcedentibus psalmis gradualibus: *Canticum Graduum*, sed additur *David*: adeo, ut manifestum sit, quod canticum hujus gradus *manu forti*, hoc est Dei Filio dictum est: Canticum autem oblectatio est. Deinde verbum illud *Graduum* explico de iis qui ascendunt a decimo tertio gradu ad decimum quartum. Deinde: *David*, quod, ut antea dixi, interpretatur, *manu forti*, hoc est Dei Filio: quemadmodum igitur superius dixi, oblectationi sunt Dei Filio, qui ascendunt ad perfectam cognitionem renuntiationis, sicut primus versiculus declarat, a quo Dominus ita sermonem exorditur.

1, 2. Τί τοιοῦτο καλὸν, ἢ τί τερπνὸν ὡς τοὺς ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ ὁμοῦ εἶναι συμψύχως (7), καὶ ἓν φρονοῦντες;

3-5. Ὡς τὸ μύρον τὸ πνευματικὸν, ᾧπερ (8)

C 1, 2. Quid ita pulchrum, aut jucundum, sicut ii, qui mundo renuntiant, cum simul sint unanimes, et unum sentientes?

3-5. Sicut unguentum spirituale, quo unctus est

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Θεωρεῖ, etc., καὶ πρὸς τὰ ἀποδεδομένα δέ, etc.
(2) Αὐτοῖς.
(3) Deest art. ὁ.
(4) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν, τουτέστι τέρψις, etc.
(5) Τέρψις.
(6) Δηλοῖ, αὐτὸ τοῦτο τοῦ Κυρίου, etc.
(7) Συμψύχους τὸ ἓν φρονοῦντας;
(8) Ὅπερ ἐχρίσθη, etc., τῷ κόσμῳ κατὰ Θεὸν, καὶ ὄντες, etc., καὶ ἱρεως, etc., καὶ ἐγένετο, etc., ἐχρίετο ὁ ἱερεὺς, ὅταν προεχειρίζετο, etc., κάλαμος δὲ εὐωδίας ἐστίν, etc. Ὅπερ ἡρμηνεύθη σμύρνα, etc. ὅπερ ἡρμηνεύθη τὸ κιννάμωμον, etc. Τὸ τῆς ἱερέως (leg. ἱρεως) ὄνομα, etc. Τῆς χάριτος, καὶ τὴν γρηγόρησιν, etc. Διὰ τοῦτο οὖν ἀπείκασεν αὐτούς, etc. Καὶ ἐπὶ τὸ περιστόμιον τοῦ ἱματίου· τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ᾤα τοῦ ἐνδύματος, τὸ περιστόμιον τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον, καὶ ἐπληροῦτο ἀναγκαίως τοῦ μύρου ἀμφότερα, etc. Ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τουτέστιν εἰς τὴν διάνοιαν· πληροῖ γὰρ τῆς, etc. Πληροῖ δὲ καὶ κύκλῳ γλυκύτητος διδασκαλίαν τῆς ψυχῆς, etc. Καὶ πάλιν ἔστι συνιδεῖν, etc. Τὸ μύρον ἐκεῖνο ἀπείκασεν αὐτούς, ἐπειδήπερ ἐκ τῶν τεσσάρων ἐκείνων εἰρήκαμεν, etc. Εἰς τὸ ἔλαιον, etc. Μεστὴ ἐλέους, etc. Μύρον ἐκκενωθὲν εὐωδίας· ἀναγκαίως, etc. Τοῦ Χριστοῦ κατὰ χάριν μέλλοντος, εἰκότως, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Aaron, ita sunt, et qui mundo morientes ipsi renuntiarunt, et unanimes sunt. Nam illud unguentum componebatur ex myrrha, et cinnamomo, et calamo bene olenti, et iride (*a*) : hæc enim miscebantur in oleo, atque ita fiebat unguentum unguentorum, quo ungebatur sacerdos, cum initiabatur ad sacra Deo facienda : ita enim præceperat Deus Moysi in libro Exodi [95]. *Myrrha* igitur interpretatur *concentus eorum; cinnamomum* autem *possessio immaculata; calamus* vero *benevolens* est *Spiritus sanctus*. Dominus enim inquit : *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis* [96], scilicet Spiritus; *iris* autem interpretatur *vigilantia*. Ita igitur etiam isti compositi exsistunt, renuntiantes, inquam, mundo secundum Deum, propter eorum concentum, quod interpretatur *myrrha;* et propter possessionem immaculatarum suarum operationum, quod interpretatur *cinnamomum;* et propter gratiam Spiritus sancti, qui est *calamus benevolens;* et propter animæ vigilantiam, quam significat *iridis* nomen. Hæc igitur habentes, qui mundo renuntiant, scilicet concentum inter ipsos et possessionem immaculatarum actionum, et fragrantium gratiæ, et vigilantiam, miscent ea cum misericordia, et fit unguentum Deo in odorem suavitatis. Propterea igitur assimilat eos unguento effuso in caput sacerdotis. Aliam etiam interpretationem accipere possunt iidem psalmi versiculi. Nam cum unguentum electum effunditur in caput sacerdotis, necessario descendit in ejus barbam, quemadmodum dixit psalmus : et in superhumerale, quod ejus collum circuit, et necessario utraque unguento implentur, barba scilicet et ora vestimenti ejus. Ita igitur, inquit, sunt etiam qui unanimiter secundum Deum mundo renuntiant; effunditur enim in ipsos Spiritus sanctus a Deo, qui est unguentum spirituale, et descendens in caput, hoc est in mentem, implet gratia sua etiam minimos cordis sensus, veluti barbam. Circumimplet etiam dulcedinis doctrina animam, perinde ac oram vestimenti, ut dicat : *Christi bonus odor sumus in iis, qui salvi fiunt* [97]. Rursus animadvertere licet, quod propter hoc idem unguentum, unguento illi eos assimilavit, quoniam ex iis quatuor, quæ recensuimus, præparatur unguentum illud in oleo; ita etiam isti ex quatuor Evangeliis præparati sunt in Dei charitate, quæ est plena olei, et fructuum pacificorum. Non solum autem in hunc modum, sed etiam aliter intelligere licet mentem hujusmodi psalmi, quam ob causam unguento illi spirituali eos assimilaverit, quoniam omnino isti membra sunt Christi, de quo propheta inquit : *Unguentum novum nomen tuum.* Apposite igitur, veluti divini unguenti, videlicet Christi, secundum gratiam membra exsistentes, merito etiam unguento iidem assimilati sunt.

A ἐχρίσθη Ἀαρὼν, οὕτως εἰσὶ καὶ οἱ ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ κατὰ Θεὸν ὄντες, καὶ οἱ ὄντες ὁμόψυχοι. Ἐκεῖνο γὰρ τὸ μύρον κατεσκεύαστο ἀπὸ σμύρνης, καὶ κινναμώμου, καὶ καλάμου εὐώδους, καὶ ἴρεως· ἐμίγνυτο γὰρ ταῦτα ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἐγίνετο μύρον μυρεψικὸν καὶ τούτῳ ἐχρίσατο ὁ ἱερεὺς, ὅταν προεχειρίζετο ἱερατεύειν τῷ Θεῷ· οὕτω γὰρ ἦν προστάξας ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου. Ἑρμηνεύεται οὖν *σμύρνα μελῳδία αὐτῶν· κιννάμωμον* δὲ ἑρμηνεύεται *κτῆσις ἄμωμος· κάλαμος* δὲ *εὐώδης* ἐστὶ *τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον*· ὁ γὰρ Κύριός φησιν· *Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου*, τουτέστι τὸ Πνεῦμα· ἱερέως [ἶρις] δὲ ἑρμηνεύεται *γρηγόρησις*. Οὕτως οὖν καὶ οὗτοι ὑπάρχουσι συγκείμενοι, λέγω δὴ οἱ ἀποταξάμενοι κατὰ Θεὸν διὰ μελῳδίας αὐτῶν, B ὅπερ ἑρμηνεύεται *σμύρνα*· καὶ διὰ τῆς κτήσεως τῶν ἔργων αὐτῶν τῶν ἀμώμων, ὅπερ ἑρμηνεύεται *τὸ κιννάμωμον*· καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ ἐστὶν *ὁ κάλαμος ὁ εὐώδης*· καὶ διὰ τῆς ἐγρηγόρσεως τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἡρμηνεύθη τὸ τοῦ ἱερέως ὄνομα. Ταῦτα οὖν ἔχοντες οἱ ἀποταξάμενοι, τὴν μελῳδίαν αὐτῶν, καὶ τὴν κτῆσιν τῶν ἔργων τῶν ἀμώμων, καὶ τὴν εὐωδίαν τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐγρήγορσιν, μίσγουσιν αὐτὰ ἐλεημοσύνῃ, καὶ ἔστι μύρον τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Διὰ τοῦτο οὖν ἀπηκλ. . . [ἀπεικάζει] αὐτοὺς τῷ μύρῳ τῷ βληθέντι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἱερέως. Καὶ ἄλλην δὲ ἑρμηνείαν ἔχουσιν οἱ αὐτοὶ στίχοι. Ἡνίκα γὰρ ἐπέχεε τὸ μύρον τὸ προλεχθὲν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἱερέως, ἀναγκαίως κατῄει ἐπὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ τὸ μύρον, καθὼς εἴ- C ρηκεν ὁ ψαλμὸς, καὶ ἐπὶ τὸ περιστόμιον τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον, καὶ ἐπληροῦντο ἀναγκαίως τοῦ μύρου τὰ ἀμφότερα, ὅ τε πώγων καὶ ἡ ᾤα τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Οὕτως οὖν, λέγει, εἰσὶ καὶ οἱ ὁμοψύχως κατὰ Θεὸν ἀποταξάμενοι· ἐπιχέεται γὰρ αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ τὸ μύρον, καὶ κατελθὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, τουτέστιν εἰς διάνοιαν, πληροῖ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ τὰ λεπτὰ νοήματα τῆς καρδίας, ὡσανεὶ τὸν πώγωνα. Πληροῖ καὶ κύκλῳ γλυκύτητος τὴν διδασκαλίαν τῆς ψυχῆς [τῆς διδασκαλίας τὴν ψυχὴν], ὅπερ ἐστὶν ἡ ᾤα τοῦ ἐνδύματος, ἵνα λέγῃ· *Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις*. Καὶ πάλιν ἔστι συνιδεῖν, ὅτι διὰ τοῦτο τὸ μύρον ἐκεῖνο τὸ μύρον [ἐκείνῳ τῷ μύρῳ] ἀπείκασεν αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἐκ τῶν τεσσάρων ἐκείνων, ὧν εἰρή- D καμεν, κατεσκεύαστο εἰς ἔλαιον ἐκεῖνο τὸ μύρον· οὕτως οὖν καὶ οὗτοι ἐκ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἥτις ὑπάρχει μεστὴ ἐλαίου καὶ καρπῶν εἰρηνικῶν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἔστιν ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν· διὰ ποίαν αἰτίαν τῷ μύρῳ ἐκείνῳ τῷ πνευματικῷ ἀφωμοίωσε τοὺς τοιούτους· ἐπειδὴ ὄντως οἱ τοιοῦτοι Χριστοῦ μέλη τυγχάνουσι, περὶ οὗ ὁ προφήτης λέγει· *Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι*· ἀναγκαίως οὖν ὡς τοῦ θείου μύρου, ὡσανεὶ Χριστοῦ, κατὰ χάριν μέλη ὄντες, εἰκότως καὶ αὐτοὶ μύρῳ ἀπεικάσθησαν.

[95] Exod. XXX, 23, 24. [96] Psal. XLIV, 2. [97] II Cor. II, 15.

(*a*) Herba aromatica ; *casia* dicitur in Latin. vulg. edit.

6. Ὡς δρόσος Ἀερμὼν ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη A Σιών.

7. Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν,

8. Ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος.

6. Sicut ros Hermon, qui descendit in montes Sion.

7. Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem,

8. Vitam usque in sæculum.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν. ΨΑΛ. ΡΛΓ'.

1. Ἰδοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου.

2. Οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου,

3. Ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν.

Canticum graduum. PSAL. CXXXIII.

1. Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini.

2. Qui statis in domo Domini,

3. In atriis domus Dei nostri.

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. *Δρόσος Ἀερμὼν* ἑρμηνεύεται *δρόσος ἐνδοξαζόμενος*· B τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι οὕτως ὑπάρχουσι, περὶ ὧν ἄνω εἰρήκαμεν, ὡς ἡ χάρις τοῦ (1) Πνεύματος ἡ πολυποίκιλος, ἡ κατιοῦσα ἐπὶ τοὺς προφήτας, καὶ ἐπουρανίου πόλεως· *ἡ δρόσος γὰρ ἡ ἐνδοξαζομένη*, δῆλον, ὅτι τὰ χαρίσματά εἰσι τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τὸ λεπτότατον αὐτῶν, καὶ ὠφέλιμον· τὰ δὲ ὄρη δηλονότι οἱ προφῆταί εἰσιν· ἡ δὲ *Σιὼν* σαφῶς ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐν πολλοῖς ἀποδέδεικται. Οὕτως οὖν καὶ οὗτοι ὁμοψύχως ἀποταξάμενοι ἔχουσι διάφορα χαρίσματα, καὶ ὡς ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ὄντες, οὕτως πολιτεύονται.

7, 8. Ὅτι ἐκεῖ εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος λέγειν· *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, ἀπολάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας*. C

6. *Ros Hermon* interpretatur *ros glorificatus:* hoc igitur significat, quod ita sunt ii, de quibus supra locuti sumus, sicut gratia Spiritus multifaria, quæ descendit in prophetas, et quæ supercœlestis civitatis est; *ros* enim *glorificatus* evidens est, quod sunt dona Spiritus sancti propter eorum sublimitatem et utilitatem. montes autem prophetæ nimirum sunt: *Sion* autem manifeste supernam Jerusalem multis in locis significare ostensum est. Ita igitur etiam isti unanimiter mundo renuntiantes habent diversa dona, et perinde ac in superna Jerusalem essent, ita vitam agunt.

7, 8. Quoniam illic in superna Jerusalem promisit Dominus se dicturum: *Venite, benedicti Patris mei, accipite præparatum vobis regnum ante constitutionem mundi* [88] *in sempiterna sæcula.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν τῷ Δαβίδ*, ὅ ἐστιν, ὅτι ἡ ᾠδὴ αὕτη τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ Δαβίδ ἐστι· τουτέστιν, οὐκ ἔτι ἐκ προσώπου τῶν ἐπιστρεψάντων ἐστὶν ἡ ᾠδή, ἀλλὰ τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρί*, λέγω δὴ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ Δαβὶδ ὄνομα *ἱκανὸς χειρί*. Προστάσσει γὰρ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀποταξαμένοις καὶ κατοικοῦσιν ἅμα ἐπὶ τὸ αὐτὸ λατρεύειν αὐτῷ ἐν εἰλικρινεῖ διανοίᾳ.

Titulus præpositus continet: *Canticum graduum David*, hoc est, quod hoc canticum graduum David est: nempe non amplius ex persona eorum, qui se converterunt canticum hoc dicitur, sed ad manu fortem pertinet, hoc est ad Dei Filium: ita enim interpretatur nomen David *manu fortis*. Ipse enim Dei Filius præcipit iis qui mundo renuntiarunt, et simul in unum habitant, ut sincero corde illi serviant.

1. Ὑμῖν λέγω τοῖς ἀποταξαμένοις· [Ἰδοὺ δὴ] Ἱκανῶς (3) *εὐλογεῖτε τὸν Κύριον*, τουτέστιν ἐμέ· τὸ γὰρ δὴ ἱκανῶς ἑρμηνεύεται [*ἰδοὺ δὴ* ἑρμηνεύεται], οἱ (4) ἐκδεδωκότες ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ, οἱ τῇ διανοίᾳ νήφοντες, καὶ ἀνιστάμενοι, αὐτὴν παριστῶντες τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ὕψει τῶν οὐρανῶν.

2, 3. Καὶ ἑδραῖοι ὄντες ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν αὐταῖς αὐλιζόμενοι. D

1. Vobis dico, qui mundo renuntiastis: Abundanter *benedicite Dominum*, hoc est me: illud enim *ecce nunc* abundanter, seu affatim interpretatur de iis, qui seipsos tradiderunt in Christi patientiam, mente vigilantes, atque assurgentes, illam præsentantes voluntati Dei in sublimitate cœlorum.

2, 3. Et firmi exsistentes in Dei præceptis, et in ipsis immorantes.

[88] Matth. xxv, 34.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τοῦ ἁγίου Πνεύματος, etc. Τοὺς προφήτας τῆς ἐπουρανίου, etc. Τὰ δὲ ὄρη, δῆλον, ὅτι οἱ, etc. Ἀποδέδεκται, etc. Οὗτοι οἱ ὁμοψύχως κατὰ Θεὸν ἀποταξάμενοι, etc.

(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Τῷ Δαβίδ, ὅπερ ἑρμηνεύεται, ὅτι, etc. Τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα, etc.

(3) N. 1. Comment. incipit a verb. Ἱκανως.

(4) N. 2. Πάντες λέγει οἱ ἐκδεδωκότες ἑ. εἰ. τ. ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. N. 3. Οἱ τῇ διανοίᾳ νήφοντες, καὶ ἀνατεταμένην αὐτήν, etc. usque τῶν οὐρανῶν. N. 4, 5, 6. Ἐν ταῖς ἐπερχομέναις, etc. usque ad εὐχαριστίας τὸν Κύριον.

4. In noctibus extollite manus vestras in Sancta, A

5. Et benedicite Dominum.

6. Benedicat te Dominus ex Sion :

7. Qui fecit cœlum et terram.

4. Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ Ἅγια,

5. Καὶ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

6. Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιὼν,

7. Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

4. In supervenientibus vobis incursibus tenebrarum, hoc est inimici, intendite corda vestra in cœlos, respicientes reposita vobis bona.

5. Et operibus justitiæ, et gratiarum actionibus Dominum glorificate.

6, 7. Mittet tibi Dominus ex sanctis suis altitudinibus gratiam suam protegentem te, et sanctificantem.

Quare autem numerus psalmorum gradualium B est quindecim psalmorum, gratia Jesu Domini nostri dicemus. Vobis omnibus manifestum est, quod omnes, qui secundum Deum proficiunt, sunt filii lucis, et filii diei, quemadmodum hoc ipsum dicit Apostolus scribens Thessalonicensibus : *Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei* [89] ; et rursus paucis interjectis : *Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus* [90] ; et rursus ipse Dominus de se ipso hæc eadem dicit in Evangelio ; diem se ipsum, et lucem esse designans dicendo : *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quoniam lucem hujus mundi videt* [91] ; et rursus : *Ego sum lux mundi* [92]. Porro ut antea diximus, qui Domino adhærent, diei et lucis filii sunt. Non ignoratis etiam hoc, dilecti, quod cum nox ad extremum deficit, dies est horarum quinde- C cim. Propterea igitur et graduales quindecim sunt, ut notum sit omnibus, quod sunt de die lucis perfecta, hoc est de luce ascendentium per gradus in perfectionem secundum ascensionem in Christo. Non autem propter hoc solum, sed etiam propter illud, quod decimo tertio gradu, in psalmo inquam : *Memento, Domine, David* [93], locutus est de iis qui mundo renuntiarunt, ut significaret, quod tales plurima luce donantur. Ascenderunt enim gradum qui Jesus est, et pervenerunt in altiorem cognitionem lucis Christi. Defecit enim apud eos nox peccati ; etenim se ipsos dederunt ad ascendendum quidem in lucem diei, videlicet Christi per quindecim gradus, ut omnibus manifestum sit, quod apud eos D omnino nox defecit, et infirmatum est peccatum, quemadmodum antea dixi ; gradus igitur horis perfecti diei comparati sunt, et expositi ex persona veræ lucis, et filiorum ejus.

4. Ἐν ταῖς ἐπερχομέναις ὑμῖν εἰσβολαῖς τοῦ σκότους, τουτέστι τοῦ ἐχθροῦ, ἀνατείνατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀποβλέποντες τὰ ἀποκείμενα ὑμῖν ἀγαθά.

5. Καὶ δοξάζετε διὰ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐχαριστίας τὸν Κύριον.

6, 7. (1) Καταπέμψει σοι Κύριος ἐκ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ὑψωμάτων τὴν χάριν αὐτοῦ σκέπουσάν σε καὶ ἁγιάζουσαν.

Διὰ τί δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀναβαθμῶν δέκα καὶ πέμπτων ψαλμῶν ὑπάρχει, λέξομεν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. Δῆλον πᾶσιν ὑμῖν ἐστιν, ὅτιπερ οἱ κατὰ Θεὸν προκόπτοντες υἱοὶ φωτός εἰσι, καὶ υἱοὶ ἡμῶν [ἡμέρας], ὡς αὐτὸ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος γράφων Θεσσαλονικεῦσιν· *Ὅτι πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας*· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· *Ἡμεῖς δὲ, ἡμέρας ὄντες νήφωμεν*· καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ ταὐτὰ λέγει ἐν Εὐαγγελίῳ, ἡμέραν ἑαυτὸν καὶ φῶς διαγράφων διὰ τοῦ λέγειν· *Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει*· καὶ πάλιν· *Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου*. Οὐκοῦν, ὡς προείπαμεν, οἱ τῷ Κυρίῳ κολλώμενοι τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ φωτός εἰσιν υἱοί. Οἴδατε καὶ τοῦτο, ἀγαπητοὶ, ὅτιπερ, ὅταν ἡ νὺξ τὸ τέλειον ἐκλείψει, δέκα καὶ πέμπτων ὡρῶν γίνεται ἐν ἡμέρᾳ. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἀναβαθμοὶ δέκα καὶ πέμπτοι εἴρηνται, ἵνα δῆλον ᾖ πᾶσιν, ὅτι περὶ τῆς τελείας ἡμέρας τοῦ φωτὸς, τουτέστι τοῦ ἐν Χριστῷ κατὰ πρόσβασιν εἰς τελειότητα φωτὸς ἀνερχομένων ἐν βαθμοῖς. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἐν τρισκαιδεκάτῳ βαθμῷ, λέγω δὴ εἰς τὸ, *Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ*, εἴρηκε περὶ τῶν ἀποτεσσάρων βαθμῶν τῷ κόσμῳ [ἀποταξάντων τῷ κόσμῳ], ἵνα σημαίνῃ, ὅτι πλείονος φωτὸς ἀξιοῦνται οἱ τοιοῦτοι. Ὑπερέβησαν γὰρ τὸν Ἰησοῦν βαθμὸν, καὶ εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν ἀναβεβήκασι τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ. Ἐξέλιπε γὰρ παρ' αὐτοῖς νὺξ τῆς ἁμαρτίας· ἑαυτοὺς γὰρ δεδώκασι ἀναβαίνειν μὲν ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας, ὡσανεὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοὺς δέκα καὶ πέμπτους ἀναβαθμοὺς, ἵνα δῆλον ᾖ πᾶσιν, ὅτι παρ' αὐτοῖς τὸ τέλειον ἐξέλιπεν ἡ νὺξ, καὶ ἀνίσχυρος γίνεται ἡ ἁμαρτία, καθὼς προεῖπον· οἱ ἀναβαθμοὶ οὖν ταῖς ὥραις τῆς τελείας ἡμέρας ἀφωμοιωμένοι εἰσὶ, διηγούμενοι ἐκ προσώπου τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, καὶ τῶν τούτου υἱῶν.

[89] I Thessal. v, 5. [90] ibid. 8. [91] Joan. xi, 9. [92] Joan. viii, 12. [93] Psal. cxxxi, 1.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 7, 8. Καταπέμψει, σοι, etc. Διὰ τί δὲ καὶ ὁ ἀριθμός, etc. Καὶ πέντε ψαλμῶν, etc. Ἰησοῦ Χριστοῦ, etc. Καὶ υἱοὶ ἡμέρας, ὡσαύτως τοῦτο λέγει, etc. Τὰ αὐτὰ λέγει, etc. Διὰ τοῦτο λέγει, ἐάν, etc. Τοῦ κόσμου τούτου, etc. Οἴδατε δὲ καί, etc. Δέκα καὶ πέντε ὡρῶν γίνεται ἡ ἡμέρα. Διὰ τοῦτο οὖν οἱ ἀναβαθμοὶ πέντε καὶ δέκα εἴρηνται, etc. Τοῦ φωτὸς, τοῦτ' ἔστιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀναστροφῆς διηγοῦνται τὴν ἀνάβασιν τῆς προκοπῆς τῶν ἐν Χριστῷ κατά, etc. Ὡς ἐν βαθμοῖς, etc. Καὶ διὰ τοῦτο τῷ τρισκαιδεκάτῳ ἀναβαθμῷ, etc. Τῷ Δαβὶδ, εἴρηκε περὶ τῶν ἀποτασσομένων τῷ κόσμῳ, ἵνα σημαίνῃ, ὅτιπερ πλείονος φωτὸς ἠξίωται ὁ τοιοῦτος. Ὑπερέβη γὰρ τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν (leg. vid. ἀναβαθμὸν) καὶ εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν ἀναβέβηκεν τοῦ φωτός, etc. Παρ' αὐτῶν (leg. vid. παρ' αὐτῷ) ἡ νὺξ τῆς ἁμαρτίας· ἑαυτὸν γὰρ δέδωκεν ἀναβαίνειν, etc. Ἐπὶ τοὺς ιε' ἀναβαθμούς, etc. Παρ' αὐτῷ, etc. Γεγένηται ἡ ἁμαρτία. etc. Ἐκ προσώπου, etc.

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΛΔ'.

A

1. Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου,
2. Αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον.
3. Οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου,
4. Ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν.
5. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος.
6. Ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν.
7. Ὅτι τὸν Ἰακὼβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος,
8. Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ [ἑαυτοῦ].
9. Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι ὁ (a) μέγας ὁ Κύριος·
10. Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς.
11. Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν
12. Ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ,
13. Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.
14. Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς,

B

15. Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.

(a) Deest uterque art. ὁ

Alleluia. PSAL. CXXXIV.

1. Laudate nomen Domini,
2. Laudate, servi, Dominum.
3. Qui statis in domo Domini,
4. In atriis domus Dei nostri.
5. Laudate Dominum, quia bonus Dominus:
6. Psallite nomini ejus, quoniam suave.
7. Quoniam Jacob elegit sibi Dominus,
8. Israel in possessionem sibi [sui].
9. Quia ego cognovi, quod magnus est Dominus:
10. Et Deus noster præ omnibus diis.
11. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit
12. In cœlo, et in terra,
13. Et in mari, et in omnibus abyssis.
14. Educens nubes ab extremo terræ:
15. Fulgura in pluviam fecit.

ATHANASII INTERPRETATIO.

(1) *Explicatio tituli hujus psalmi deest in codice Barberino.*

1. Ἐπαινεῖτε τὴν ὡραιότητα αὐτοῦ.

2. Οἱ ὑποτασσόμενοι αὐτῷ.

3. Οἱ ἀδιαλείπτως παριστάμενοι τῇ διανοίᾳ τῷ Θεῷ.

4. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

5. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι οὐ βούλεταί τινα ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν θέλει (2) χωρῆσαι, καὶ τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι.

6. Ἀνυμνεῖτε (3) τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ, ὅτι τοῦτο ὑμῖν ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν.

7. Ὅτι τὸν λαὸν τὸν ὄντα κατὰ τὸν Ἰακὼβ ἄπλαστον τῇ καρδίᾳ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος.

8. Τῇ (4) καρδίᾳ τὸν Θεὸν [ὁρῶντας] περιεποιήσατο εἰς πλοῦτον ἑαυτῶν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.

9. Συνετισθεὶς παρ' αὐτοῦ ἐπέγνων τὴν μεγαλειότητα αὐτοῦ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

C

10. Καὶ (5) αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν δυνατώτερός ἐστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς, οἵπερ εἰσὶ λεγόμενοι μέν, οὐκ ὄντες δὲ θεοί, εἴτε ἐν τῷ οὐρανῷ, εἴτε ἐν τῇ γῇ.

11, 12. (6) Τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ οὐδεὶς οὔτε ἀντιστῆναι ἐδυνήθη, οὔτε ἀνθίσταται.

13. Καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ θανάτῳ ἑαυτοῦ πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε, καὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις συνέτριψεν.

14. Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τοῦ κόσμου ἀνέδειξε προφήτας τοὺς περὶ τὸν Ἄγαβον (7), καὶ Συμεῶνα τὸν καλούμενον Νήγερ, καὶ Λούκιον τὸν Κυρηναῖον, καὶ Μαναὴν τὸν Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφον.

15. Τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ φαίνειν τῷ κόσμῳ ἀπὸ ἀνατολῶν (8) καὶ ἕως δυσμῶν, καὶ ὡς ὑετὸν κατιέναι τὸν λόγον αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν τὴν ξηρανθεῖσαν διὰ τῆς ἁμαρτίας.

D

1. Laudate pulchritudinem ejus,

2. Qui ei subditi estis.

3. Indesinenter mente astantes Deo.

4. In cœlis.

5. Laudate Dominum, quoniam neminem vult perire, sed omnes venire ad pœnitentiam [94], et æternis suis bonis frui.

6. Glorificate nomen ejus corde puro, quoniam id vobis evadet in salutem.

7. Quoniam populum, perinde ac Jacobum, corde simplicem, sibi elegit Dominus.

8. Corde Deum [videntes] acquisivit sibi in divitias per proprium sanguinem.

9. Ab ipso edoctus cognovi magnitudinem suam per virtutem mortis ejus.

10. Et ipse Dominus noster potentior est super omnes deos, qui etsi dicuntur dii, revera non sunt, sive in cœlo, sive in terra [95].

11, 12. Nam voluntati ejus nemo resistere potest, neque resistit.

13. Et in cœlo, et in terra, et in aquis baptismi in morte sua omnia, quæcunque voluit fecit, et contrarias potestates contrivit.

14. Ultimis diebus mundi ostendit prophetas Agabum et Simonem, qui vocabatur Niger, et Lucium Cyrenensem, et Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus [96].

15. Apostolos ejus apparere fecit mundo ab oriente usque in occidentem, et veluti pluviam descendere sermonem eorum in cor arefactum peccatis.

[94] II Petr. III, 9. [95] I Cor. VIII, 5. [96] Act. XIII, 1.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κιννάβαρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται Ἀλληλούϊα, ὅπερ δηλοῖ ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ψαλμοῦ, τουτέστιν· Αἰνεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

(2) Θέλει non legitur.

(3) Ἀνυμνεῖτε αὐτὸν ἐν καρδίᾳ, etc.

(4) Ἰσραὴλ ἑρμηνεύεται ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν, καὶ νοῦς ὁρῶν Θεόν· τὸν λαὸν τὸν ὁρῶντα, τῇ καρδίᾳ τὸν Θεὸν περιεποιήσατο εἰς πλοῦτον ἑαυτῷ διά, etc.

(5) Καὶ ὅτι αὐτός, etc.

(6) N. 11. Τῷ, etc. Ἠδυνήθη, etc. N. 12, 13. Καὶ ἐ. τ. οὐ. γάρ, καί, etc. Καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, etc.

(7) Ἄγαβ, καὶ Συμεῶνα, rel. desunt usque σύντροφον.

(8) Ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν αὐτῶν εἰς τήν, etc.

16. Qui producit ventos de thesauris suis.
17. Qui percussit primogenita Ægypti,
18. Ab homine usque ad pecus.
19. Misit signa et prodigia
20. In medio tui, Ægypte,
21. In Pharaonem, et omnes servos ejus.
22. Qui percussit gentes multas :
23. Et occidit reges fortes.
24. Sehon regem Amorrhæorum :
25. Et Og regem Basan,
26. Et omnia regna Chanaan.
27. Et dedit terram eorum hæreditatem,
28. Hæreditatem Israel populo suo.
29. Domine, nomen tuum in æternum :
30. Et memoriale tuum in generationem et generationem.

A 16. Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.
17. Ὃς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου,
18. Ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους.
19. Ἐξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα
20. Ἐν μέσῳ σου, Αἴγυπτε
21. Ἐν Φαραὼ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ.
22. Ὃς ἐπάταξεν ἔθνη πολλά·
23. Καὶ ἀπέκτεινε βασιλεῖς κραταιούς·
24. Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμοῤῥαίων,
25. Καὶ τὸν Ὢγ βασιλέα τῆς Βασὰν,
26. Καὶ πάσας τὰς βασιλείας Χαναάν.
27. Καὶ ἔδωκε τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν,
28. Κληρονομίαν Ἰσραὴλ λαῷ αὐτοῦ.
29. Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα·
30. Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γε-
B νεάν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Eosdem apostolos dicit instructos præceptis ipsius circumivisse totam terram.

17. Principatus tenebrarum. *Ægyptus* enim *tenebræ* interpretatur.

18. A diabolo, et usque ad potestates ejus, quæ ipsi obediunt, quemadmodum de illis scriptum est in Job.

19, 20. Emisit per apostolos suos in tenebris signa, et prodigia per sanationes, quas perpetrarunt,

21. In diabolum et angelos ejus.

22. Adversarias virtutes in baptismo

23. Potestates et principatus diaboli.

24. *Sehon* enim interpretatur *tentatio vehemens* : *Amorrhæorum* interpretatur *exacerbantium aquarum* : diabolum igitur manifeste significat regem dæmonum exacerbantium omnem animam.

25. *Og* rursus interpretatur *congregans* : *Basan* autem interpretatur *ignominia acuta* [*ignominia siccitatis*, aut *sicca*] : manifestum est igitur, quod mortem significat dominantem per peccatum.

26. Et omnes principatus, et potestates, ut antea dixi, colentium iniquitatem; hoc enim significat verbum illud, *Chanaan*, *colentium iniquitatem*.

27, 28. Et gentes, quas prius ipsæ per peccatum tenebant, eas dedit apostolis in hæreditatem, hoc est in possessionem hominibus videntibus eum : *Israel* enim interpretatur *vir videns Deum*.

29. Indelebile.

30. Et memoria passionum tuarum perpetuo permanet.

16. Τοὺς αὐτοὺς ἀποστόλους λέγει, τοὺς κατασταθέντας ἐκ τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ περιοδεῦσαι πᾶσαν τὴν γῆν.

17. Τὰς ἀρχὰς τοῦ σκότους· Αἴγυπτος γὰρ *σκότος* ἑρμηνεύεται.

18. Ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἕως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τῶν ὄντων εἰς ἀκουστὴν [ὑπακοὴν] (1), καθὼς γέγραπται περὶ αὐτῶν ἐν τῷ Ἰώβ.

19, 20. Ἐξαπέστειλε διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ ἐν τῷ σκότει σημεῖα, καὶ τέρατα διὰ τῶν ἰάσεων, ὧν ἐπετέλουν,

21. Ἐπὶ διάβολον (2) καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ.

22. Τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐν τῷ βαπτίσματι (3).

23. Τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ διαβόλου.

C 24. *Σηὼν* γὰρ (4) ἑρμηνεύεται *πειρασμὸς θερμός*· *Ἀμοῤῥαίων* ἑρμηνεύεται *πικραινόντων ὑδάτων*· οὐκοῦν τὸν διάβολον σαφῶς λέγει τὸν βασιλέα τῶν δαιμόνων τῶν πικραινόντων πᾶσαν ψυχήν.

25. *Ὢγ* πάλιν ἑρμηνεύεται *ἀθροίζων*· *Βασὰν* δὲ ἑρμηνεύεται *αἰσχύνη ξυρά* [*αἰσχύνη ξηρασίας* aut *ξηρά*] (5)· δῆλον οὖν, ὅτι θάνατον λέγει τὸν βασιλεύοντα τῆς ἁμαρτίας.

26. (*a*) Καὶ πάσας τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, ὡς προεῖπον, τῶν προσκυνούντων τῇ ἀνομίᾳ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Χαναὰν προσκυνούντων ἀνομίαν*.

27, 28. Καὶ τὰ ἔθνη, ἃ (6) τὸ πρότερον αὐτοὶ εἶχον διὰ τῆς πλάνης, ἔδωκαν αὐτὰ τοῖς ἀποστόλοις κληρονομῆσαι, τουτέστι περιποιήσασθαι τοῖς ἀνδράσι τοῖς θεασαμένοις αὐτόν· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται
D *ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν*.

29. Ἀνεξάλειπτον.

30. Καὶ ἡ μνήμη τῶν παθημάτων σου ἀεὶ διαμένει (7).

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Εἰς ἄβυσσον, καθὼς, etc.
(2) Ἐπὶ τὸν διάβολον, etc.
(3) Βαπτίσματι συνέτριψεν.
(4) Γάρ deest.
(5) Ξηρά, etc., ὅτι τὸν θάνατον, etc.
(6) Τά pro ἅ τό, etc., ἔδωκεν, etc.
(7) Διαμενεῖ.

(*a*) Non legitur in cod. comment. ad hunc vers., quia et in psalmo desideratur vers. 26.

31. Ὅτι κρινεῖ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ· A
32. Καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.
33. Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.
34. Στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν·
35. Ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐχ ὄψονται.
36. Ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται [ἀκούσονται]·
37. Οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.
38. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά,
39. Καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.
40. Οἶκος Ἰσραήλ, εὐλογήσατε τὸν Κύριον·
41. Οἶκος Ἀαρὼν, εὐλογήσατε τὸν Κύριον·
42. Οἶκος Λευῒ, εὐλογήσατε τὸν Κύριον·
43. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, εὐλογήσατε τὸν Κύριον. B
44. Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιὼν,
45. Ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

31. Quia judicabit Dominus populum suum :
32. Et in servis suis deprecabitur.
33. Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.
34. Os habent, et non loquentur :
35. Oculos habent, et non videbunt.
36. Aures habent, et non audient :
37. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.
38. Similes illis fiant qui faciunt ea,
39. Et omnes qui confidunt in eis.
40. Domus Israel, benedicite Domino :
41. Domus Aaron, benedicite Domino :
42. Domus Levi, benedicite Domino :
43. Qui timetis Dominum, benedicite Domino.
44. Benedictus Dominus ex Sion,
45. Qui habitat in Jerusalem.

ATHANASII INTERPRETATIO.

31. Ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν ἐκδίκησιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

32. Καὶ ἐπὶ τοῖς ὑπακούουσι τῷ λόγῳ τοῦ Εὐαγγελίου ἑαυτὸν δυσωπήσας καταλλαγήσεται.

33. Τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἐθνικῶς βιούντων δεδούλωται (1) τῇ φιλαργυρίᾳ· τὸ μὲν ἰδικὸν ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται δῆλόν ἐστιν, ἡ δὲ θεωρία τοῦτο βούλεται.

34. Οὐδὲν γὰρ εἰρηνικὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.

35. Ἐν σκότει γὰρ διαπορευόμενοι (2) οὐκ ἀνανήφουσιν. C

36. Οὐχ ὑπακούουσι γὰρ τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν, ὡς καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς τοιούτους ἔλεγεν· *Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.*

37. Οὐδὲ (3) γὰρ ἔχουσι Πνεῦμα ἅγιον.

38. Ὁμοίως τῶν χρημάτων τῷ πυρὶ παραδοθήσονται οἱ θησαυρίζοντες αὐτά.

39. Καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι.

40. Οἱ εὐθεῖαν ἔχοντες τὴν καρδίαν πρὸς τὸν Θεὸν, δοξάσατε τὸν Κύριον· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται *εὐθύτης Θεοῦ.*

41. Οἱ ἑδραῖοι ὄντες περὶ τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, δοξάσατε (4) τὸν Κύριον· *Ἀαρὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὄρος δυνατόν.* D

42. Οἱ προσκείμενοι τῷ Θεῷ, δοξάσατε τὸν Κύριον· *Λευῒ* (5) γὰρ ἑρμηνεύεται *προσκείμενος.*

43. Οἱ εὐλαβεῖς τῇ καρδίᾳ, ἐγκωμιάσατε αὐτόν.

44, 45. *Σιὼν* ἑρμηνεύεται *διψῶσα*· *Ἱερουσαλὴμ* ἑρμηνεύεται *ὅρασις εἰρήνης*· ἐκ καρδίας οὖν διψώσης (6) εὐλογητὸς Κύριος ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ.

31. Quoniam Dominus vindicabit populum suum a contrariis potestatibus.

32. Et in obedientibus verbo Evangelii sui se ipsum exorans reconciliabitur.

33. Corpora, et animæ eorum, qui gentiliter vivunt, inserviunt avaritiæ : proprie autem quid significet alibi etiam dictum est, allegoria autem hanc exigit explicationem.

34. Nihil enim pacificum in ore ipsorum.

35. In tenebris semper ambulantes ad sobrietatem mentis non redeunt.

36. Non enim obediunt divinis præceptis, sicut et Dominus istis dixit : *Qui habet aures audiendi audiat.*

37. Neque enim habent Spiritum sanctum.

38. Perinde ac pecuniæ igni tradentur thesaurizantes eas.

39. Et omnes, qui confidunt in incerto divitiarum.

40. Qui rectum habetis cor ad Deum glorificate Dominum : *Israel* enim interpretatur *rectitudo Dei.*

41. Qui firmi estis in fide et præceptis Dei, glorificate Dominum : *Aaron* enim interpretatur *mons fortis.*

42. Appositi Deo glorificate Dominum : *Levi* enim interpretatur *appositus.*

43. Pii et timentes corde, exaltate eum.

44, 45. *Sion* interpretatur *sitiens : Jerusalem* interpretatur *visio pacis :* ex corde igitur sitiente benedictus Dominus, qui habitat in ipso.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δεδούλωνται.
(2) Πορευόμενοι.
(3) Quæ sub n. 37 desunt. At 37, 38, ita : Ὁμοίως τῶν χρημάτων παραδοθήσονται τῷ αἰωνίῳ πυρὶ θησαυρίζοντες αὐτά.
(4) Δοξάσατε τὸν Κύριον, deest in cod.
(5) Λευῒς γάρ, etc.
(6) Διψώσης αὐτὸν, εὐλογητός, etc.

Alleluia. PSAL. CXXXV.

1. Confitemini Domino, quoniam bonus :
2. Quoniam in æternum misericordia ejus.
3. Confitemini Deo deorum :
4. Quoniam in æternum misericordia ejus.
5. Confitemini Domino dominorum :
6. Quoniam in æternum misericordia ejus.
7. Qui facit mirabilia magna solus :
8. Quoniam in æternum misericordia ejus.
9. Qui fecit cœlos in intellectu :
10. Quoniam in æternum misericordia ejus
11. Qui firmavit terram super aquas :
12. Quoniam in æternum misericordia ejus.
13. Qui fecit luminaria magna solus :
14. Quoniam in æternum misericordia ejus.

A

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛΜ. ΡΛΕ'.

1. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός·
2. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν·
4. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
5. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων·
6. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
7. Τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ·
8. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
9. Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει·
10. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
11. Τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων·
12. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
13. Τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ·
14. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

B

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα.* Ἔν τισι δὲ ἀντιγράφοις εὕραμεν μετὰ τὸ, *Ἀλληλούϊα*, καὶ *τῆς διπλῆς* [*διττῆς*] ἐπιγεγραμμένης, ὡς καὶ ἐνταῦθα προγέγραπται. Τὸ *Ἀλληλούϊα*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἑρμηνεία, *αἰνεῖτε τὸν Θεόν*· τὸ δὲ, *τῆς διπλῆς*, τοῦτο δηλοῖ, ὡς ὅτιπερ τῆς δευτέρας διαθήκης ἐστὶν οὗτος ὁ αἰών [αἶνος]. Ἐπειδὴ καθ' ἓν ἕκαστον, ὃ ἐποίησεν εἰς ἡμᾶς, πλουσίως ἐπεδείξατο τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καθὼς αὐτὸς ὁ ψαλμὸς τοῦτο δηλοῖ ἐφ' ἑκάστου, ὧν ἐποίησεν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν λέγων· *Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.*

Titulus præpositus continet : *Alleluia.* In quibusdam autem exemplaribus invenimus post verbum *Alleluia*, et hoc verbo *duplicis* inscripto, ut etiam hic inscriptum est. *Alleluia*, ut sæpe diximus, interpretatur, *laudate Deum* : Illud autem *duplicis* hoc significat, quod veluti secundi testamenti est hæc laus. Siquidem in unoquoque, quod fecit erga nos, ditissime ostendit misericordiam suam, quemadmodum ipse psalmus hoc declarat, ad singula, quæ fecit in novissimis diebus, dicens : *Quoniam in æternum misericordia ejus.*

1, 2. Confitemini Domino peccata vestra, quoniam injuriarum non recordatur, quia misericors est.

3. Confitemini Deo sanctorum, qui dii secundum gratiam ejus facti sunt.

5. Confitemini ei, qui dominator est omnium, qui in sublimitate sunt.

7. Et in filiis Israel, et in glorioso ejus adventu.

9. Qui implet spiritu intelligentiæ sanctos suos, in quibus inhabitat, et inambulat, et perficit eos in spiritualem intelligentiam.

11. Corda gentium in fide sua in aquis baptismi.

13. Apostolos suos, quemadmodum ipsis dixit : *Vos estis lux mundi*, et : *Sic luceat lux vestra coram hominibus* [27] etc.

C

1, 2. Ἐξαγοράσατε (2) τῷ Κυρίῳ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, ὅτι οὐ μνησικακεῖ, διότι ἐλεήμων ὑπάρχει.

3. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν ἁγίων, τῶν κατὰ χάριν αὐτοῦ θεῶν γεγονότων.

5. Ἐξομολογεῖσθε τῷ δεσπόζοντι πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων.

7. Καὶ ἐπὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ.

9. Τῷ ἐμπλήσαντι (3) τοὺς ἁγίους αὐτοῦ πνεῦμα συνέσεως, ἐν οἷς κατοικεῖ, καὶ ἐμπεριπατεῖ, καὶ καταρτίσαντι αὐτοὺς εἰς σύνεσιν πνευματικήν.

11. Τὰς (4) καρδίας τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος.

13. Τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, καθὼς ἔλεγεν αὐτοῖς· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου*· καὶ, *Οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων* (5), καὶ τὰ ἑξῆς.

D

[27] Matth. v, 14, 16.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα τῆς διπλῆς. Ἔν τισι, etc., καὶ τῆς διπλῆς ἐπιγεγραμμένον, etc., ἑρμηνεύεται, Αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν, etc., ὡς ὅτι περὶ τῆς δευτέρας διαθήκης ἐστὶν οὗτος ὁ αἶνος, etc., ὧν ἐποίησεν, etc., ὁ ψαλμὸς αὐτὸ τοῦτο ἐπιλέγει ἐφ' ἑκάστου, etc.

(2) Ἐξαγορεύσατε, etc., ὅτι οὐ μνησικακεῖ, etc., ὑπάρχει ἐν πᾶσιν.

(3) Τῷ ἐμπιπλάσαντι, etc., καὶ ἐγκαταστήσαντι αὐτούς, etc.

(4) Τῷ στερεώσαντι τὰς καρδίας, etc.

(5) Ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

15. Τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας· A

16. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

17. Τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός·

18. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

19. Τῷ πατάξαντι Αἴγυπτον σὺν τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῶν·

20. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

21. Καὶ ἐξαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ ἐκ μέσου αὐτῶν·

22. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

23. Ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ·

24. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

25. Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις·

26. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

27. Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς [ἐκ μέσου αὐτῶν] B

28. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

29. Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν Ἐρυθράν.

(*a*) Vers. 29, 30, desunt in cod.

15. Solem in potestatem diei

16. Quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Lunam et stellas in potestatem noctis:

18. Quoniam in æternum misericordia ejus.

19. Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum:

20. Quoniam in æternum misericordia ejus.

21. Qui eduxit Israel de medio eorum:

22. Quoniam in æternum misericordia ejus.

23. In manu potenti et brachio excelso:

24. Quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui divisit mare Rubrum in divisiones:

26. Quoniam in æternum misericordia ejus.

27. Et eduxit Israel per medium ejus [ex medio eorum]:

28. Quoniam in æternum misericordia ejus.

29. (*a*) Et excussit Pharaonem et virtutem ejus in mari Rubro:

ATHANASII INTERPRETATIO.

15. Τοὺς (1) ἁγίους ἄρχειν τοῦ λαοῦ τοῦ φωτὸς, αὐτὸς [περὶ αὐτῶν] γὰρ εἴρηται, ὅτι *τότε ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος*.

17. Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τοὺς προφήτας ἄρχειν τῶν τότε Ἰουδαίων. C

19. Τῷ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων συντρίψαντι σὺν ταῖς ἀρχαῖς καὶ (2) ταῖς ἐξουσίαις αὐτῶν.

21. Καὶ ῥυσαμένῳ τὸν λαὸν φωτισθέντα (3) τῇ διανοίᾳ ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν.

23. Ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ τῷ μονογενεῖ

25. Τῷ τὸν κόσμον διαμερίσαντι τοῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ κηρύγματι αὐτῶν. Τὸ μὲν ειδικὸν (4) γεγενημένον τότε ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἐπὶ Μωϋσέως, ὡς πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἱστοροῦσι, ὅτιπερ εἰς δύο καὶ δέκα μέρη διεῖλε τότε τὴν θάλασσαν τὴν Ἐρυθράν, ἵνα ἑκάστη φυλὴ ἰδίαν ὁδὸν ὁδεύσῃ δι' αὐτῆς· διὸ καὶ οὕτω λέγει ὁ ψαλμὸς, *τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν*, καὶ οὐκ εἶπεν *εἰς διαίρεσιν*, ἀλλ' *εἰς διαιρέσεις*. Αὕτη οὖν ἡ ἱστορία ἡ γενομένη ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ εἰς τύπον ὑπῆρχε τοῦ κόσμου D τοῦ μέλλοντος διαιρεῖσθαι τοῖς δύο καὶ δέκα ἀποστόλοις παρὰ Κυρίου.

27. (*a*) Καὶ αὐτὸν τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων τῶν θεασαμένων αὐτὸν διαγαγὼν διὰ μέσου τῆς οἰκουμένης.

29. Καὶ συντρίψαντι τὸν διάβολον, καὶ (5) τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι· Ἐρυθρὰν δὲ θάλασ-

15. Sanctos præesse populo lucis, de ipsis enim dictum est, quod *tunc fulgebunt sicut sol* [**], etc.

17. Vetus Testamentum et prophetas præesse olim Judæis.

19. Qui contrivit omnem dæmonum multitudinem cum principatibus et potestatibus eorum.

21. Et qui eripuit populum mente illuminatum ex illorum servitute.

23. In Filio suo unigenito.

25. Qui divisit mundum apostolis in eorum prædicatione. Quod speciale quidem contigit tunc in mari Rubro sub Moyse, quemadmodum multi veterum scribunt, quod mare Rubrum divisum est in duodecim partes, adeo ut quælibet tribus sua via per illud incederet; ideoque ita dicit psalmus, *qui divisit mare Rubrum*, et non ait *in divisionem*, sed *in divisiones*. Id ipsum igitur, quod ex historia traditum est, contigisse in mari Rubro, in figura fuit mundi, qui dividendus erat a Domino duodecim apostolis.

27. Et ipsum apostolorum chorum videntium eum, per medium mundum deduxit.

29. Et contrivit diabolum, et potentiam ejus in baptismo; mare autem Rubrum ideo vocat bapti-

[**] Matth. XIII, 4.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Του ἄρχειν του λαοῦ του φωτός· αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, etc.

(2) Καί deest.

(3) Καὶ φωτισθέντα τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν. Ἰσραὴλ γὰρ ἑρμηνεύεται νοῦς ὁρῶν Θεόν.

(4) Τὸ μὲν ἰδικός, etc., ὡς δώδεκα μέρη δ. τ. τ. θ. Ἐρυθράν, etc., ἡ ἱστορία ἡ γεναμένη, etc., τοῖς δώδεκα ἀποστόλοις παρὰ τοῦ Κυρίου, etc.

(5) N. 29 incipit ab his verbis, Καὶ τήν, etc.

(*a*) Commentarius, seu interpretatio n. 27 et 28 deest in cod., sed ejus loco exstat interpr. quæ est n. 29 et 30, qui duo vers. in cod. deficiunt.

30. Quoniam in æternum misericordia ejus. A
31. Qui traduxit populum suum per desertum:
32. Quoniam in æternum misericordia ejus.
33. Qui percussit reges magnos:
34. Quoniam in æternum misericordia ejus.
35. Et occidit reges fortes:
36. Quoniam in æternum misericordia ejus.
37. Sehon regem Amorrhæorum:
38. Quoniam in æternum misericordia ejus.
39. Et Og regem Basan:
40. Quoniam in æternum misericordia ejus.
41. Et dedit terram eorum hæreditatem:
42. Quoniam in æternum misericordia ejus.
43. Hæreditatem Israel servo suo:
44. Quoniam in æternum misericordia ejus.
45. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri B Dominus:
46. Quoniam in æternum misericordia ejus.
47. Et redemit nos ab inimicis nostris:
48. Quoniam in æternum misericordia ejus.
49. Qui dat escam omni carni:

30. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
31. Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ·
32. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
33. Τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους·
34. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
35. Καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς·
36. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
37. Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμοῤῥαίων·
38. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
39. Καὶ τὸν Ὢγ βασιλέα τῆς Βασάν·
40. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
41. Καὶ δόντι τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν·
42. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
43. Κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ·
44. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
45. Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν Κύριος·
46. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
47. Καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν·
48. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
49. Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί·

ATHANASII INTERPRETATIO.

smum, quia quemadmodum in mari vivescunt ejus pisces, ita et in hoc mundo natantes vivificantur homines baptizati in sanguine Domini nostri Jesu: propterea enim dicitur Rubrum, ut sanguis Domini nobis significetur.

51. Qui gubernat populum suum in mundo.

33. Principatus diaboli.

35. Et potestates ejus.

37. *Seon* interpretatur *tentatio calida* seu *vehemens*, qualis est diabolus rex mundanarum voluptatum: *Amorrhæorum* autem interpretatur *aquarum exacerbantium*, quales sunt contrariæ potestates exacerbantes omnem animam. C

39. *Og* interpretatur *congregans*: *Basan* autem interpretatur *ignominia sicca*: mortem igitur significat congregantem quidem mortuos, dominantem autem per peccatum.

41. Et dedit populo fideli supernam Jerusalem, in qua isti habitabant priusquam e cœlo projicerentur.

43. Hæreditatem sanctis suis.

45. Quia vidit nos in servitutem redactos a contrariis potestatibus, et misericordia motus est, et misertus est nostri. D

47. Et redemit nos passione sua ab immundis spiritibus.

49. Sensus quidem proprius manifestus est, interpretatio autem allegorica verborum Prophetæ hoc significat: qui præbet seipsum cibum in vitam æternam omni homini volenti.

σαν διὰ τοῦτο λέγει τὸ βάπτισμα ἐπεὶ (1) ὡς ἐν τῇ θαλάσσῃ ζωογονοῦνται οἱ ἰχθύες αὐτῆς, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ νηχόμενοι ἄνθρωποι ζωοποιοῦνται, βαπτιζόμενοι ἐν τῷ αἵματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ· διὰ γὰρ τοῦτο εἴρηται Ἐρυθρὰ, ἵνα τὸ αἷμα τοῦ (2) Κυρίου σημαίνῃ ἡμῖν.

31. Τῷ ποιμαίνοντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

33. Τὰς ἀρχὰς τοῦ διαβόλου·

35. Καὶ τὰς ἐξουσίας αὐτοῦ.

37. *Σηὼν* (3) ἑρμηνεύεται *πειρασμὸς θερμὸς*, ὅς ἐστιν ὁ διάβολος ὁ βασιλεὺς τῶν ἡδονῶν τοῦ κόσμου. *Ἀμοῤῥαίων* δὲ ἑρμηνεύεται *πικραινόντων ὑδάτων*, ὅπερ εἰσὶν αἱ ἐναντίαι δυνάμεις, αἱ πικραίνουσαι πᾶσαν ψυχήν.

39. *Ὢγ* ἑρμηνεύεται *ἀθροίζων*· *Βασὰν* δὲ ἑρμηνεύεται *αἰσχύνη ξηρά*· τὸν θάνατον οὖν λέγει τὸν συνάγοντα μὲν τοὺς νεκροὺς, βασιλεύοντα δὲ τῆς ἁμαρτίας.

41. Καὶ δόντι τῷ λαῷ τῷ πιστῷ τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐν ᾗ οὗτοι κατῴκουν πρὸ τοῦ ῥιφῆναι (4) ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

43. Κληρονομίαν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

45. Ὅτι εἶδεν (5) ἡμᾶς δεδουλωμένους ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ ἐσπλαγχνίσθη, καὶ ἠλέησεν ἡμᾶς.

47. Καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς διὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.

49. Τὸ μὲν εἰδικὸν δῆλόν ἐστιν, ἡ δὲ ἑρμηνεία τοῦ (6) Προφήτου τοῦτο δηλοῖ· ὁ ἑαυτὸν παρέχων τροφὴ εἰς ζωὴν αἰώνιον παντὶ ἀνθρώπῳ βουλομένῳ.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐπειδή.
(2) Τοῦ Ἰησοῦ σημάνῃ ἡμῖν.
(3) Σιών, etc. (leg. Σηών) ὅπερ ὑπάρχει ὁ διάβολος ὁ βασιλεύων, etc., ἅπερ εἰσίν, etc.
(4) Ῥιφῶσιν ἀπ' οὐρανῶν.
(5) Εἶδεν.
(6) Τῆς προφητείας.

50. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

51. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ·

52. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ διὰ Ἰερεμίου. ΨΑΛ. ΡΛϚ.

1. Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος,

2. Ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν,

3. Ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιὼν [τὴν Σιών].

4. Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις, ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν.

5. Ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς, λόγους ᾠδῶν·

6. Καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς, ὕμνον·

7. Ἄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών.

8. Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;

A 50. Quoniam in æternum misericordia ejus.

51. Confitemini Deo cœli.

52. Quoniam in æternum misericordia ejus.

Psalmus David Jeremiæ. PSAL. CXXXVI.

1. Super flumina Babylonis,

2. Illic sedimus et flevimus,

3. Cum recordaremur Sion.

4. In salicibus, in medio ejus suspendimus organa nostra.

5. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum,

6. Et qui abduxerunt nos, hymnum :

7. Cantate nobis de canticis Sion.

8. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

ATHANASII INTERPRETATIO.

51, 52. Δοξάζετε τὸν Θεὸν τοῦ χοροῦ [οἱ χοροὶ] τῶν ἁγίων, διηγούμενοι τὰ (1) προλεχθέντα, ὅτι ἀτελεύτητον τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

B 51, 52. Glorificate Deum, chori sanctorum, narrantes quæ ante dicta sunt, quoniam sine fine misericordia ejus.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Τῷ Δαβὶδ διὰ Ἰερεμίου, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.* Αὕτη οὖν ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἐπιγράμματος, *τῷ ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν *ἐξομολόγησις διὰ τοῦ βαπτίσματος τῶν προτέρων πονηρῶν πράξεων.* Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ *διὰ Ἰερεμίου*, παροχὴ ὕδατος ὡσανεὶ τὸ βάπτισμα, καὶ μνήμη τῶν προσερχομένων τῷ φωτίσματι Ἰουδαίων, πῶς αἱ ἐναντίαι δυνάμεις ἠνάγκαζον αὐτοὺς λατρεύειν αὐταῖς. Τὸ δὲ, *ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις*, ἀπρόσδεκτος λέγει τοῖς ἀπειθοῦσι Ἰουδαίοις· οὐ προείλαντο γὰρ τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ.

Titulus præpositus continet : *David per Jeremiam, sine titulo apud Hebræos.* Inscriptionis autem interpretatio talis est : *manu forti*, nempe Dei Filio, *confessio per baptismum priorum malarum actionum.* Ita enim interpretatur illud *per Jeremiam* præbitio aquæ, nimirum baptismus, et recordatio Judæorum advenientium ad illuminationem, quomodo contrariæ potestates cogebant eos ipsas colere. Illud autem *sine titulo apud Hebræos* significat receptum non fuisse ab incredulis Judæis; non enim præelegerunt baptismum Christi.

1. (*a*) *Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς συγχύσεως.* Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Βαβυλῶνος*, ἐν αἷς ἐδελεάσθημεν, καὶ ἐξεκλύσθημεν (3), ἐναπομείναντες.

2, 3. Ἐκεῖ ἐκλαύσαμεν μνησθέντες τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *ἐντολή.*

4. Ἡ ἰτέα τέρψιν μὲν ἔχει τοῦ ἰδεῖν, ἄκαρπον δὲ δένδρον ὑπάρχει. Τοῦτο οὖν λέγει (4), ὅτι ἐν ταῖς ἀπάταις καὶ ματαιότητι τοῦ βίου ἀπεκρέμαντο τῇ ἐπιθυμίᾳ τὰ μέλη ἡμῶν ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως, τουτέστι τῆς ἁμαρτίας.

5-7. Ὅτι ἐκεῖ, ἐν τῇ συγχύσει ὄντων ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας, λοιπὸν καὶ ἠπάτων ἡμᾶς αἱ ἐναντίαι δυνάμεις αἰχμαλωτεύσασθαι (5) ἡμᾶς τοῦ λατρεύειν, καὶ σέβεσθαι αὐτὰς, καὶ λέγειν ἡμῖν· Δοξάσατε ἡμᾶς ὡς τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ γὰρ *Σιὼν* πάλιν ἑρμηνεύεται *τόπος ὅπου ἡ σκηνὴ*, ὡσανεὶ ὁ οὐρανός.

8. Ἡμεῖς δὲ πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐλέγομεν· Πῶς ὑμῖν λατρεύσωμεν τοῖς δαίμοσι τοῖς γηΐνοις (6) τοῖς ἀλλοτρίοις;

C 1. *In concupiscentiis confusionis :* ita enim interpretatur *super flumina Babylonis*, in quibus inescati, et submersi sumus permanentes;

2, 3. Illic flevimus recordati mandati Dei : *Sion* enim interpretatur *mandatum.*

4. Salix aspectu quidem delectabilis, sed arbor infructifera est. Hoc igitur significat, quod in deceptionibus et vanitatibus vitæ ob concupiscentiam suspensa fuerunt membra nostra in medio confusionis, hoc est peccati.

5-7. Quoniam illic, dum in confusione peccati essemus, demum etiam nos deceperunt contrariæ potestates redigendo nos in captivitatem ad colendum et adorandum eas, ac dicendo nobis : Glorificate nos sicut Deum cœli. Nam *Sion* D etiam interpretatur *locus ubi tabernaculum*, videlicet cœlum.

8. Nos autem contrariis potestatibus diximus. Quomodo vos colemus, qui estis dæmones terrestres alieni?

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ταῦτα τὰ προλεχθέντα, ὅτι ἀτελεύτητόν ἐστιν, etc.

(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Τῷ Δαβὶδ ᾠδὴ διά, etc. Καὶ μνήμη τῶν προερχομένων, etc. Τὸ πῶς, etc. Οὐ προσῆλαντο γὰρ τῷ βαπτίσματι του Χριστοῦ.

(3) Καὶ ἐξεκλύσθημεν, deest.

(4) Λέγει, ὡς νομίζω, ὅτι, etc. Τοῦ βίου τούτου, etc.

(5) Αἰχμαλωτεύσασαι.

(6) Τοῖς γηΐνοις deest.

(*a*) N. 1, 2, 3. Unicus comment. *Et submersi sumus* deest.

9. Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.

10. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.

11. Si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.

12. Memor esto, Domine filiorum Edom, in die Jerusalem.

13. Qui dicunt : Exinanite, exinanite usque ad fundamentum ejus.

14. Filia Babylonis misera :

15. Beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

16. Beatus, qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram.

Psalmus David. PSAL. CXXXVII.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo :

9. Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου.

10. Κολληθείη [Κολληθῇ] ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ.

11. Ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.

12. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ, τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ.

13. Τῶν λεγόντων· Ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε ἕως τῶν θεμελίων αὐτῆς.

14. Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος·

15. Μακάριος, ὃς ἀνταποδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν.

16. Μακάριος, ὃς κρατήσει, καὶ ἐδαφιεῖ τὰ νήπια σου [καὶ ἐδαφιεῖ αὐτὰ] πρὸς τὴν πέτραν.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΛΖ'.

1. Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.

ATHANASII INTERPRETATIO

9. Et exsistens in peccato, si oblitus fuero tui, Jesu pax nostra, decidam ab auxilio tuo : *Jerusalem* enim interpretatur *visio pacis*, hoc est Dei Filius. Apparuit enim mundo pax exsistens.

10. Deficiat anima mea quærens gratiam sancti Spiritus, et non assequens, nisi tui meminero, et convertar ad te.

11. *Jerusalem* interpretatur *spiritus gratiæ*; hoc igitur, ut reor, significat : nisi rebus omnibus, quæ in mundo sunt, præferam gratiam sancti Spiritus, cum evigilaverit cor meum.

12, 13. *Edom* interpretatur *deficiens*, qualis est diabolus. Dicit igitur, memor etiam esto exprobrationis contrariarum potestatum, quæ filiæ mali sunt dicentis : Deficit, deficit genus fidelium ; et rursus in eodem versu, *in die Jerusalem*, hoc est in illuminatione supernæ scientiæ per lavacrum immortalitatis.

14. Infelix anima, quæ filia es confusionis, scilicet peccati : *Babylon* enim interpretatur *confusio*.

15. Beatus, inquit, est, qui ita in servitutem suam redegerit peccatum, quemadmodum ipse prius a peccato in servitutem redactus est.

16. Beatus, qui carnalium concupiscentiarum dominus effectus contriverit eas ad petram, hoc est Christum. *Petra* autem *erat Christus*, quemadmodum dicit Apostolus [99].

9. Καὶ ἐν ἁμαρτίᾳ (1) ὢν ἐὰν ἐπιλάθω σου, Ἰησοῦ ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ἀποπέσω τῆς βοηθείας σου· *Ἱερουσαλὴμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὅρασις εἰρήνης*, τουτέστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἑωράθη γὰρ τῷ κόσμῳ εἰρήνη ὑπάρχων.

10. Ἐκλείψῃ ἡ ψυχή μου ζητοῦσα τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μὴ τυγχάνουσα, ἐὰν μή σου μνησθῶ, καὶ ἐπιστραφῶ πρὸς σέ.

11. *Ἱερουσαλὴμ* ἑρμηνεύεται *πνεῦμα* (2) *χάριτος*· τοῦτο οὖν λέγει, ὡς νομίζω, ἐὰν μὴ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προτιμήσω τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῷ ἀνανήφειν τὴν καρδίαν μου.

12, 13. *Ἐδὼμ* ἑρμηνεύεται *ἐκλείπων* [ἐκλείπουσα] (3), ὅπερ ἐστὶν ὁ διάβολος. Μνήσθητι οὖν, λέγει, καὶ τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, τῶν υἱῶν τοῦ πονηροῦ τοῦ λέγοντος· Ἐκλείπει, ἐκλείπει τὸ γένος τῶν πιστῶν· καὶ πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν στίχον· *Τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλὴμ*, τουτέστι τὸν φωτισμὸν τῆς ἄνωθεν γνώσεως διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀθανασίας.

14. Ταλαίπωρος ψυχὴ ἡ οὖσα θυγάτηρ τῆς συγχύσεως, ὡσανεὶ τῆς ἁμαρτίας· *Βαβυλὼν* (4) γὰρ ἑρμηνεύεται *σύγχυσις*.

15. Μακάριος, λέγει, ἐστὶν ὃς οὕτως καταδουλώσει ἑαυτῷ τὴν ἁμαρτίαν, ὥσπερ αὐτὴ πρότερον κατεδούλωσεν αὐτόν.

16. Μακάριος ὃς, κυριεύσας τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, συντρίψει (5) αὐτὰς πρὸς τὴν πέτραν, τουτέστι τὸν Χριστόν· *ἡ γὰρ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς*, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος.

6) *Explicatio tituli hujus psalmi deest in codice Barberino, forsitan quia eadem est atque antecedentis, videlicet :* Psalmus David, *hoc est* manu forti, *nempe Dei Filio.*

1. Populus eorum, qui illuminati sunt dicit : Tradidi me ipsum tibi.

1. Ὁ λαὸς τῶν φωτιζομένων λέγει· Ἐκδέδωκά σοι ἐμαυτόν.

[99] I Cor. x, 4.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἁμαρτίαις ὤν, ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, etc.

(2) Πνεῦμα αὐτοῦ χάριτος, etc. Πνεύματός σου etc

(3) Ἐκλεῖπον, etc. Τῶν λεγόντων· Ἐκλείπη, ἐκλείπῃ, etc. Τῆς ἄνωθεν γενέσεως, etc.

(4) Βαβυλῶνος.

(5) Καὶ συντρίψεις αὐτάς, etc.

(6) Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Τῷ Δαβίδ, τουτ' ἔστιν τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί· λέγω δὴ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ

2. Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι·
3. Ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.
4. Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου·
5. Καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου,
6. Ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου·
7. Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν [πάντας] τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου.
8. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσομαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου·
9. Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου.
10. Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς·
11. Ὅτι ἤκουσαν πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός σου.
12. Καὶ ᾀσάτωσαν ἐν ταῖς ὁδοῖς Κυρίου [ὁδοῖς σου, Κύριε]·
13. Ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου.
14. Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ·
15. Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει.

A 2. Et in conspectu angelorum psallam tibi.
3. Quoniam audisti omnia verba oris mei.
4. Adorabo ad templum sanctum tuum:
5. Et confitebor nomini tuo,
6. Super misericordia tua, et veritate tua:
7. Quoniam magnificasti super omne [omnes] nomen sanctum tuum.
8. In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me:
9. Multiplicabis me in anima mea virtute tua.
10. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ:
11. Quia audierunt omnia verba oris tui.
B 12. Et cantent in viis Domini [viis tuis, Domine]:
13. Quoniam magna est gloria Domini.
14. Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit:
15. Et alta a longe cognoscit.

ATHANASII INTERPRETATIO.

2. Καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τῶν παρεστώτων τῷ φωτίσματί σου ἀνυμνήσω σε.
3. Ὅτι προσεδέξω τὴν ἐξομολόγησίν μου, καὶ ἠξίωσάς με τῆς χάριτός σου.
4. Εἰσελθὼν ἐν τῷ (1) ἁγίῳ ναῷ σου προσκυνήσω σοι, μετὰ τὸ φωτισθῆναί με.
5. Καὶ ἐξομολογήσω (2) ἐμαυτὸν δεδουλῶσθαι τῷ ὀνόματί σου,·
6. Διὰ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, ἣν ἐποίησας εἰς ἐμέ.
7. Ὅτι καὶ ἐπὶ (3) πάντας δεδόξασται τὸ ὄνομά σου.
8. Ἀφ' οὗ ἠξίωσάς με τῆς υἱοθεσίας, μόνον βοῶ (4)· *Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*, εὐθὺς ἀκούεις μου.
9. Εἰς τὰ ὕψη ἐντολῶν σου ἀναγάγεις (5) τὴν ψυχήν μου τῇ δυνάμει σου.
10. Δοξάσουσί με πάντες οἱ πεπιστευκότες εἰς σέ.
11. Ὅτι ἐδέξαντο, καὶ ἐπλήρωσας (6) ἅπερ αὐτοῖς ἀπηγγειλω.
12. Καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας ἀνυμνήσουσί (7) σε, Κύριε.
13. Ὅτι ἀνεκλάλητός (8) ἐστιν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.
14. Ὅτι τοσοῦτος, καὶ τηλικοῦτος ὢν, καὶ κατοικῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πρόνοιαν ποιῆσαι (9) ἁμαρτωλῶν, καὶ ταπεινῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν ἡμῶν.
15. Καὶ τοὺς ἁγίους (10) ἀπὸ προκαταβολῆς κόσμου προέγνω, καὶ προώρισεν.

2. Et inter sanctos angelos astantes luci tuæ glorificabo te.
3. Quoniam accepisti confessionem meam, et dignatus es me gratia tua.
C 4. Ingrediens in templum sanctum tuum adorabo te, postquam illuminatus fuero.
5. Et confitebor, me ipsum servum esse nominis tui,
6. Propter misericordiam tuam, et veritatem tuam, quam fecisti in me.
7. Quoniam et super omnes glorificatum est nomen tuum.
8. Ex quo dignatus es me adoptione, vix dum clamo: *Pater noster, qui es in cœlis* [1], statim me exaudis.
9. In altitudines præceptorum tuorum deduces animam meam virtute tua.
10. Glorificabunt te omnes, qui in te crediderunt.
11. Quia acceperunt, et implevisti, quæ illis denuntiasti.
D 12. Et in exsultatione cordis laudabunt te, Domine.
13. Quoniam ineffabilis est benignitas Dei.
14. Quoniam talis, et tantus exsistens, et in cœlis habitans, curam geris de peccatoribus, ac vilibus hominibus, hoc est nobis.
15. Et sanctos a constitutione mundi præscivit, et prædestinavit.

[1] Matth. VI, 9.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐν τῷ ναῷ σου τῷ ἁγίῳ, etc.
(2) Ὁμολογήσω.
(3) Ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς δεδόξασται, etc.
(4) Βοήσω πρὸς σέ· Πάτερ μου, etc., ἄκουσόν με
(5) Ἀνάγαγε.
(6) Ἐπλήρωσαν ἅπερ αὐτοῖς ἐνετείλω.
(7) Ἀνυμνήσωσί σε, etc.
(8) Ἀνέκλειπτος, etc., τοῦ Κυρίου.
(9) Καταξιοῖ ποιεῖσθαι, etc.
(10) Ἁγίους αὐτοῦ πρό, etc.

16. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me :

17. Super iram inimicorum meorum extendisti manus tuas [manum tuam] :

18. Et salvum me fecit dextera tua.

19. Dominus retribuet pro me :

20. Domine, misericordia tua in sæculum.

21. Opera manuum tuarum ne despicias.

In finem : Psalmus David. PSAL. CXXXVIII.

1. Domine, probasti me, et cognovisti me :

2. Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longe.

4. Semitam meam et funiculum meum investigasti,

5. Et omnes vias meas prævidisti :

6. Quia non est dolus in lingua mea.

7. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima et antiqua :

A 16. Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με [ζήσῃς με].

17. Ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας χεῖράς σου [χεῖρά σου].

18. Καὶ ἔσωσέ με ἡ δεξιά σου.

19. Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ.

20. Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν αἰῶνα·

21. Τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρίδῃς.

Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΛΗ'.

1. Κύριε, ἐδοκίμασάς με, καὶ ἔγνως με.

2. Σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου.

3. Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν.

4. Τὴν τρίβον μου καὶ σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας,

B 5. Καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες·

6. Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου.

7. Ἰδού, Κύριε, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα·

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Si in via angusta præceptorum tuorum ambulavero, vivificabis me.

17. Cum inimici mei quærerent me interficere, opitulatus es mihi per adventum tuum.

18. Et salvum me fecit gratia tua.

19. Dominus debellabit contrarias potestates propter ea, pro quibus me impugnaverunt.

20. Et nunquam oblivioni tradetur misericordia tua hæc, quam fecisti generi humano.

21. Et usque in finem ne despicias, quos fecisti secundum imaginem tuam.

16. Ἐὰν ἐν τῇ ὁδῷ τῇ στενῇ τῶν ἐντολῶν σου πορευθῶ, ζήσεις με.

17. Ἐν τῷ τοὺς ἐχθρούς μου ζητεῖν (1) με τοῦ ἀνελεῖν, ἀντελάβου μου διὰ τῆς παρουσίας σου.

18. Καὶ ἔσωσέ με ἡ χάρις σου.

19. Κύριος καταπολεμήσει τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ὑπὲρ ὧν ἐπολέμησάν με.

20. Καὶ ἀληθάργητον τὸ ἔλεός σου τοῦτο, ὃ ἐποίησας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

21. Καὶ ἕως τέλους μὴ παρίδῃς, οὓς ἐποίησας κατ' εἰκόνα σήν.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2)· *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται περὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν μελλόντων ἔσεσθαι, εἴρηται ὁ ψαλμὸς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρί*, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Titulus appositus continet : *In finem psalmus David*, quod interpretatur de iis, qui in novissimis diebus futuri sunt, dictus est psalmus *manu forti*, hoc est Dei Filio.

C 1. Domine, discernens cogitationes meas, et mentem cordis mei cognovisti, qualis incedam coram te.

2. Tu cognovisti, quæ sit requies cordis mei, et desiderium animæ meæ.

3. Tu priusquam ego fierem, scivisti quæ cogitaturus sum.

4. Conversationem meam in hoc mundo, et qualium operationum bonarum me, an malarum seriem expleturus eram, vel sum in diebus meis, tu usque in finem ad minimum novisti earum exitum.

5. Actiones meas præcognoscis.

6. Et novisti, quod non dico falsa.

7. Tu enim futura et præterita novisti. Aliter etiam potest versiculus iste allegorice explicari; quoniam secundum Prophetam dictum est : *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima, et antiqua*, hoc est, tu habiturus es novissimas omnes gentes, et antiquas Judæorum progenies.

1. Κύριε, διακρίνας τὰς ἐνθυμήσεις μου καὶ τὴν διάνοιαν τῆς καρδίας μου ἔγνως, ὁποῖος ἀποβήσομαι ἐνώπιόν σου.

2. Σὺ ἔγνως, τί ἐστιν ἡ ἀνάπαυσις τῆς καρδίας μου, καὶ ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς μου.

3. Σὺ πρὸ τοῦ με γενηθῆναι εἴδης [οἶδας] (3) ἅπερ μέλλω διαλογίζεσθαι.

4. Τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀναστροφήν μου, καὶ ὁποίων ἔργων ἀγαθῶν, ἢ πονηρῶν ἤμελλον, ἢ μέλλω ἐκτελεῖν πλοκὴν ἐν ταῖς ἡμέραις μου, σὺ ἕως τέλους κατάλεπτον οἶδας τὴν ἀπόβασιν αὐτῶν.

5. Τὰς (4) πράξεις μου προγινώσκεις.

6. Καὶ οἶδας, ὅτι οὐ λέγω ψευδῆ.

D 7. Σὺ γὰρ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, καὶ τὰ γεγονότα (5) ἐπίστασαι. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως θεωρῆσαι τὸν στίχον, ὅτι κατὰ Προφήτην εἴρηται· *Ἰδού, Κύριε, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα, καὶ τὰ ἀρχαῖα*, τουτέστι, σὺ μέλλεις ἔχειν πάντα τὰ ἔσχατα ἔθνη, καὶ τὰ ἀρχαῖα τῶν Ἰουδαίων γένη.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic

(1) Ζητεῖν τοῦ ἀνελεῖν με, etc.
(2) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc, περὶ τῶν ἐπ'. etc., τῇ χειρί, τουτ' ἔστιν τῷ, etc.
(3) Ἤδεις.
(4) Καὶ πάσας τάς, etc.
(5) Προγεγονότα, etc., κατὰ προφητείαν, etc.

A 8. Σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου.
9. Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ·
10. Ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν.
11. Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου;
12. Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;
13. Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ·
14. Ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, πάρει.
15. Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον,
16. Καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης·
17. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με·
18. Καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου.
19. Καὶ εἶπα· Ἄρα σκότος καταπατήσει με.
20. Καὶ νὺξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου.
21. Ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ,

8. Tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.
9. Mirabilis facta est scientia tua ex me:
10. Confortata est, non potero ad eam.
11. Quo ibo a Spiritu tuo?
12. Et quo a facie tua fugiam?
13. Si ascendero in cœlum, tu illic es:
14. Si descendero in infernum, ades.
15. Si sumpsero pennas meas diluculo,
16. Et habitavero in extremis maris:
17. Etenim illuc manus tua deducet me:
18. Et tenebit me dextera tua.
19. Et dixi: Forsitan tenebræ conculcabunt me:
20. Et nox illuminatio in deliciis meis.
21. Quia tenebræ non obscurabuntur a te,

B

ATHANASII INTERPRETATIO.

8. Σὺ ἐδημιούργησάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν βοήθειάν σου σκέπουσάν με.

9. Μνησθεὶς τὸ, τίς ὑπάρχει ἡ δύναμίς σου, ἔξω (1) ἐμαυτοῦ γέγονα ἀποθαυμάζων ἐν ἐμαυτῷ.

10. Ἀνείκαστος ὑπάρχει ἡ δύναμίς σου, οὐ δύναμαι ἀντιστῆναι πρὸς αὐτήν.

11. Ποῦ γὰρ δύναμαι κρυβῆναι (2) ἀπὸ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα, τὸ γινῶσκον [τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, τοῦ γινώσκοντος] τὰ πάντα;

12. Καὶ ἀπὸ σοῦ τὰ (3) πάντα ἐφορῶντος, ποῦ δύναμαι φυγεῖν; ὅτι *πάντα γυμνὰ, καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου.* C

13. Ἀχώριστος (4) εἶ τῶν πατρικῶν κόλπων.

14. Ἐθανατώθης γὰρ δι' ἐμέ.

15. Τοῦτό μοι μόνον περιλείπεται, ἐὰν ἄρα ἀναλάβω τὰς ἐνθυμήσεις τῆς καρδίας μου, καταφύγω ἐν τῷ φωτίσματι τῆς πίστεώς σου (5).

16. Καὶ δώσω ἐμαυτὸν εἰς τὸ βάπτισμα.

17, 18. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χάρις (6) σου ὁδηγήσει με, καὶ περικρατήσει με.

19. Καὶ ἐλογισάμην κατ' ἐμαυτὸν λέγων· Ἄρα οὕτως ἀνάσχωμαι ἕως τέλους κυριεύεσθαι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας;

20. Καὶ ἐλογισάμην δοῦναι ἐμαυτὸν (7) τῇ καταδύσει τοῦ βαπτίσματος, ὅτι φωτισμὸς καὶ τρυφή μού D ἐστι τὸ λουτρὸν τῆς ἀθανασίας· ἐκεῖ γὰρ καταλιμπάνω τὰς ἁμαρτίας μου.

21. Ὅτι πᾶσα ψυχὴ ἐν σκότει καθημενη, ελθουσα ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὐκ ἔτι σκοτισθήσεται, ἀπὸ τοῦ σε τὸ ἀληθὲς (8) φῶς ἐπιβῆναι ἐν αὐτῇ.

8. Tu creasti me, et posuisti super me auxilium tuum protegens me.

9. Recordatus, quæ sit potentia tua, extra me ipsum factus sum præ admiratione.

10. Investigabilis est virtus tua, non possum contra eam resistere.

11. Ubi enim abscondi possum a Spiritu sancto tuo, qui noscit omnia?

12. Et a te, qui omnia vides, quo possum fugere? quoniam *omnia nuda, et aperta oculis tuis* [a].

13. Inseparabilis es a sinu Patris.

14. Morti enim traditus es propter me.

15. Hoc solum mihi reliquum est, si forte assumam cogitationes cordis mei, et confugiam ad illuminationem fidei tuæ.

16. Et dabo me ipsum in baptismum.

17, 18. Etenim illuc gratia tua deducet me, et in me dominabitur.

19. Et mecum cogitavi dicens: An ita patiar usque in finem dominari in me peccatum?

20. Et cogitavi tradere me ipsum baptismatis immersioni, quoniam illuminatio, et deliciæ meæ sunt lavacrum immortalitatis: ibi enim relinquo peccata mea.

21. Quia omnis anima in tenebris sedens cum venerit ad baptismum, non amplius obtenebrabitur, quoniam tu, qui vera lux es, ascendis in ipsam.

[a] Hebr. IV, 13.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐξ ἑαυτοῦ γέγονα, etc., ἐν ἑαυτῷ.
(2) Κρυβῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου τὸ πάντα γιγνώσκοντα (leg. vid. γιγνῶσκον).
(3) Σοῦ τοῦ τὰ, etc.
(4) Ἀχώριστος γάρ, etc.
(5) Σοῦ deest.
(6) Ἡ χείρ σου.
(7) Ἑαυτόν, etc.
(8) Ἀληθινὸν φῶς ἐπιβῆναι ἐν ταύτῃ.

22. Et nox sicut dies illuminabitur :

23. Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.

24. Quia tu possedisti renes meos :

25. Suscepisti me de utero matris meæ.

26. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es :

27. Mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.

28. Non est occultatum os meum a te,

29. Quod fecisti in occulto,

30. Et substantia mea in inferioribus terræ :

31. Imperfectum meum viderunt oculi tui.

32. Et in libro tuo omnes scribentur :

33. Dies formabuntur, et nemo in eis.

34. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus :

35. Nimis confortatus est principatus eorum.

A 22. Καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται·

23. Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς.

24. Ὅτι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου·

25. Ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου.

26. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης.

27. Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα.

28. Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ,

29. Ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ,

30. Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.

31. Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου.

32. Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται·

33. Ἡμέρας πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.

34. Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός·

B 35. Λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Et quæ in peccatis ægrotat anima sublevata in baptismo, veluti dies illuminabitur, exoriente te in ipsa.

23. Ita enim omnis anima illuminata a te, imitatur in baptismo triduum mortis tuæ et resurrectionis, noctem atque diem.

24. Quia tu redemisti omnem meam virtutem pretioso tuo sanguine.

25. Adjutorem mihi dedisti statim a lavacro Spiritum sanctum tuum.

26. Tradam totum me ipsum tibi, quia excellenter glorificatus es.

27. Admirationis plenæ sunt passiones tuæ, et anima mea credit in ipsis usque in finem.

28. Non despiciatur a te infirmitas animæ meæ,

29. Et substantia ipsius inveterata in peccatis.

30. Renovasti enim me in occulto, hoc est in baptismo, cor meum.

31. Corruptelam, et inutilitatem mentis meæ non despexisti, sed ei providisti.

32. Et qui digni facti sunt baptismo tuo, omnes in libro vitæ scripti sunt in cœlis.

33. In luce baptismi renovantur, et nemo alius illic, nisi tu solus in ipsis.

34. Mihi autem deinceps honorabiles sunt apostoli tui, ad quos dixisti : *Vos amici estis* [a].

35. Fortiter dominata est potentia prædicationis eorum.

22. Καὶ ἡ (1) ἐν ἁμαρτίαις ἐπινοσοῦσα ψυχὴ, διεγερθεῖσα ἐν τῷ βαπτίσματι, ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται, ἀνατείλαντός σου ἐν αὐτῇ.

23. Οὕτως (2) γὰρ μιμεῖται ἐν τῷ βαπτίσματι πᾶσα ψυχὴ φωτιζομένη ὑπὸ σοῦ τὴν τριήμερον τοῦ θανάτου σου καὶ τῆς ἀναστάσεως νύκτα καὶ ἡμέραν.

24. Ὅτι σὺ ἐξηγόρασας πᾶσαν τὴν ἰσχύν μου

C τῷ (3) τιμίῳ σου αἵματι.

25. Βοηθόν (4) μοι δέδωκας εὐθέως ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.

26. Ἐκδώσω σοι ὅλον ἐμαυτὸν, ὅτι ὑπερβαλλόντως δεδόξασαι.

27. Ἐκπλήξεως μεστὰ (5) ὑπάρχουσι τὰ παθήματά σου, καὶ ἡ ψυχή μου πιστεύει ἐν αὐτοῖς ἕως τέλους.

28. (6) Οὐ παρεωράθη παρὰ σοῦ τὸ ἀσθενὲς τῆς ψυχῆς (7) μου,

29. Καὶ ἡ ὑπόστασις αὐτῆς ἡ παλαιωθεῖσα ἐν ἁμαρτίαις.

30. Ἀνεκαίνισας γάρ με ἐν κρυφῇ, τουτέστιν ἐν τῷ βαπτίσματι τὴν καρδίαν μου.

31. Τὸ διεφθαρμένον μου, καὶ ἄχρηστον τῆς διανοίας οὐ παρεῖδες, ἀλλ' ἐποιήσω πρόνοιαν.

D 32. Καὶ οἱ ἀξιωθέντες τοῦ βαπτίσματός σου πάντες ἐν βίβλῳ σμιλίῳ (8) ἐτάγησαν [τῆς ζωῆς ἐγράφησαν] ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

33. Ἐν τῷ φωτὶ τοῦ βαπτίσματος ἀνακαινοῦνται, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐκεῖ εἰ μὴ σὺ μόνος ἐν αὐταῖς (9).

34. Ἐμοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τίμιοι (10) ὑπάρχουσιν οἱ ἀπόστολοί σου, πρὸς οὓς εἰρήκαμεν· *Ὑμεῖς φίλοι ἐστέ.*

35. Ἰσχυρῶς κατεδυνάστευσεν ἡ ἐξουσία τοῦ κηρύγματος αὐτῶν.

[a] Joan. xv, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ὑπνοῦσα ψυχὴ, etc., ὡς ἡ ἡμέρα, etc.
(2) Οὕτω, etc.
(3) Ἐν τῷ, etc.
(4) Βοηθῶν μοι, etc
(5) Μεστά, etc.
(6) N. 28, 29, 30. Comm. unicus.
(7) Τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ὑπόστασις τῆς ψυχῆς μου ἡ, etc.
(8) Ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐνετάγησαν, etc.
(9) Αὐτοῖς.
(10) Τιμῆς, etc., πρὸς οὓς εἴρηκας· Ὑμεῖς φίλοι μού ἐστε.

36. Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται· A
37. Ἐξηγέρθην, καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ.
38. Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλούς, ὁ Θεός·
39. Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ·
40. Ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς·
41. Λήψονται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις [σου].
42. Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα;
43. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου [τοῖς ἐχθροῖς σου] ἐξετηκόμην;
44. Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς·
45. Εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.
46. Δοκίμασόν με, ὁ Θεός, καὶ γνῶθι τὴν καρδίαν μου·
47. Ἔτασόν με, καὶ γνῶθι τὰς τρίβους μου.
48. Καὶ ἴδε, εἰ ὁδὸς [εἰ ἔστιν ὁδὸς] ἀνομίας ἐν ἐμοί· B
49. Καὶ ὁδήγησόν με ἐν ὁδῷ αἰωνίᾳ.

36. Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur:
37. Exsurrexi, et adhuc sum tecum.
38. Si occideris, Deus, peccatores:
39. Viri sanguinum, declinate a me:
40. Quia contentiosi estis in cogitationibus:
41. Accipient in vanitate civitates [tuas].
42. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam?
43. Et super inimicos tuos tabescebam?
44. Perfecto odio oderam illos
45. Inimici facti sunt mihi.
46. Proba me, Deus, et scito cor meum:
47. Interroga me, et cognosce semitas meas.
48. Et vide, si via [si est via] iniquitatis in me:
49. Et deduc me in via æterna.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36. Δώδεκά εἰσι, καὶ τὸν κόσμον ὅλον διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν περιποιήσονται εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας.

37. Ἐζωοποιήθην διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἀδιαλείπτως ἔσομαι μετὰ σοῦ.

38. Ἐὰν θανατώσῃς ταύτας τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ὁ Θεός·

39. Τοῖς δαίμοσι λέγει· Αἱμοπόται μισάνθρωποι, ἀναχωρήσατε ἀπ' ἐμοῦ·

40. Ὅτι ἐνθυμήσεις πονηρὰς ὑποτίθεσθε πολεμοῦντες (1).

41. Αἰχμαλωτίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς μάτην· πάλιν γὰρ ἐπιστρέψουσι πρὸς σέ. C

42. Ἐγὼ δὲ πάντας τοὺς ἀνθισταμένους τῇ ἀληθείᾳ σου, Κύριε, ἐμίσησα.

43. Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπειθοῦσιν (2) ἐξετηκόμην ἀπὸ τοῦ ζήλου. Καὶ ἄλλως δὲ νοεῖται ὁ αὐτὸς στίχος· καὶ ἐπὶ ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι διὰ τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας.

44. Οὔτε προσηγόρευον τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς σου.

45. Οὕτως ἐβδελυσσόμην αὐτούς, ὡς ἐπισυστῆναι αὐτοὺς ἅμα ἐπ' ἐμέ, εἰς τὸ φονεῦσαί με.

46. Ἐπίσκεψαι τὴν καρδίαν μου, καὶ πρόσχες, εἰ (3) εἰς πάντα ἐπακούει σου.

47. Ἀνάκρινον τὴν καρδίαν μου, καὶ ἐπίγνωθι τὰς ἐνθυμήσεις μου. D

48. Καὶ ἐὰν εὕρῃς ἐν ἐμοὶ ἐπιθυμίαν πονηράν, φυγάδευσον αὐτὴν τῇ χάριτί σου.

49. Καὶ ὁδήγησόν με ἐν τῇ αἰωνίῳ (4) ζωῇ.

36. Duodecim sunt, et totum mundum sermone suo in filios et filias per adoptionem spiritualem acquirent.

37. Baptismo vivificatus sum, et indesinenter ero tecum.

38. Si morti tradideris, Deus, has contrarias potestates:

39. Dæmonibus dicit: Sanguipotores osores hominum, recedite a me:

40. Quia cogitationes pravas pugnantes subjicitis:

41. Captivas abducent animas hominum in vanitate, rursus enim convertentur ad te.

42. Ego autem omnes adversantes veritati tuæ, Domine, oderam.

43. Et super inobedientes tibi tabescebam præ zelo. Aliter autem intelligitur iste versiculus in hunc modum et super contrarias potestates jejunio et continentia tabescebam.

44. Neque salutabam inimicos fidei tuæ.

45. Ita eos abominatus sum, ut simul ipsi consisterent in me, ut me occiderent.

46. Visita cor meum, et attende, si in omnibus tibi obtemperet.

47. Dijudica cor meum, et agnosce cogitationes meas.

48. Et si inveneris in me concupiscentias malas, ejice eas, gratia tua.

49. Et deduc me in vitam æternam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πολεμοῦντές με.
(2) Ἀπειθοῦσι τοῖς προστάγμασί σου ἐξετηκόμην, etc., δὲ νοητέον τὸν αὐτὸν στίχον· καί, etc.
(3) Ἵνα εἰς, etc.
(4) Αἰωνίᾳ, etc.

In finem : Psalmus David. *PSAL. CXXXIX.*

1. Eripe me, Domine, ab homine malo :
2. A viro iniquo eripe me.
3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde :
4. Tota die constituebant prælia.
5. Acuerunt linguas suas sicut serpentis :
6. Venenum aspidum sub labiis eorum.
7. Custodi me, Domine, de manu peccatoris
8. Ab hominibus iniquis eripe me :
9. Qui cogitaverunt supplantare gressus meos.
10. Absconderunt superbi laqueum mihi.
11. Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis :
12. Juxta iter scandala posuerunt mihi.

A *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* ΨΑΛ. ΡΛΘ.

1. Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ·
2. Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.
3. Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ·
4. Ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους.
5. Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως·
6. Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν.
7. Φύλαξόν με, Κύριε, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ·
8. Ἀπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων ἐξελοῦ με·
9. Οἵτινες διελογίσαντο τοῦ (a) ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου.
10. Ἔκρυψαν ὑπερήφανοι παγίδα μοι·
11. Καὶ σχοινίοις διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου·
12. Ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθεντό μοι.

(a) Vers. 3. *Omnes*, etc. ŷ 4. *Qui*, etc., et sic deinceps, *h. e.* vers. in cod. Vat. sunt n. 8.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβὶδ ψαλμὸς*, ὅπερ ἑρμηνεύεται περὶ τῶν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων μελλόντων ἔσεσθαι τοῖς ἀνθισταμένοις τῇ ἀληθείᾳ, καὶ περὶ τῆς μισθαποδοσίας τῶν ἁγίων εἴρηται ψαλμὸς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τουτέστιν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Δαβὶδ*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

Titulus præpositus continet : *In finem psalmus David*, quod interpretatur de iis, quæ in fine sæculorum futura sunt illis, qui resistunt veritati, et de retributione sanctorum : dictus est psalmus *manu forti*, hoc est Dei Filio, ita enim interpretatur *David*, ut pluries diximus.

1. Libera me, Domine, ab iis, qui speciem quidem habent pietatis, ejus autem denegant virtutem. B

2. Ab omni viro, qui armatus est contra veritatem.

3. Qui simulationem habent in se ipsis.

4. Semper festini sunt ad fundendum sanguinem.

5. Decipiunt bonis in speciem sermonibus, et fictis laudibus animas simplicium, quemadmodum serpens sermonibus suis Evam decepit.

6. Doctrina eorum, et admonitio mortifera est, veluti venenum aspidis.

7. Ab hujusmodi hominibus custodi me, Domine, quoniam manus diaboli sunt.

8. Eripe me ab hominibus detinentibus veritatem in injustitia [b].

9. Qui meditati sunt persuasibiles sermones ad deducendum me a Christi fide. C

10. Congregaverunt sibi ipsis, qui Dei veritati resistunt, sermones quosdam captiosos, volentes me illaqueare.

11. Et nexus quosdam eorum, qui in sermone suo perversi sunt, ad comprehendendum me tetenderunt mihi.

12. Et quæstiones quasdam noxias, et inutiles injecerunt mihi.

1. Λύτρωσαί με, Κύριε, ἐκ τῶν ἐχόντων μόρφωσιν μὲν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι (2).

2. Ἀπὸ παντὸς ὁπλιζομένου κατὰ τῆς ἀληθείας (3)·

3. Οἵτινες τὴν ὑπόκρισιν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς.

4. Ἀδιαλείπτως ταχινοί εἰσι τοῦ ἐκχέαι αἷμα.

5. Διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἀπατῶσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκάκων, ὥσπερ ὁ ὄφις διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ Εὔαν ἐξηπάτησεν.

6. Ἡ διδασκαλία αὐτῶν καὶ ἡ νουθεσία θανατηφόρος τυγχάνει, ὡς ὁ ἰὸς τῆς ἀσπίδος.

7. Φύλαξόν με, Κύριε, ἐκ τῶν τοιούτων, ὅτι χεὶρ τοῦ διαβόλου ὑπάρχουσιν.

8. Ἀπὸ ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων ἐξελοῦ με.

9. Οἵτινες ἐσκέψαντο (4) πιθανότητας λόγων ἀπὸ τοῦ καταγαγεῖν με ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

10. Συνήγαγον ἑαυτοὺς [ἑαυτοῖς] (5) οἱ τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἀνθιστάμενοι λόγους τινὰς ζητημάτων παγιδεῦσαί με θέλοντες.

11. Καὶ πλοκάς τινας (6) τῶν διεστραμμένων αὐτῶν λόγων προσέτεινάν μοι ἐπὶ τὸ λαβέσθαί μου.

12. Καὶ ζητήσεις τινὰς βλαβερὰς καὶ ἀνωφελεῖς προσεβάλοντό (7) μοι.

[b] Rom. I 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιεχει, etc.
(2) Ἠρνημένων.
(3) Ἀληθείας, ῥῦσαί με.
(4) Ἐψεύσαντο πιθανότητας τινας λόγων, etc.
(5) Ἐν ἑαυτοις, etc.
(6) Τινὰς διεστραμμένων αὐτῶν λόγων προέτεινάν μοι ἐπὶ τὸ λαβέσθαι μοι.
(7) Προεβάλοντό μοι.

13. Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Θεός μου εἶ σύ.
14. Ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.
15. Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς σωτηρίας μου,
16. Ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.
17. Μὴ παραδῷς με (a), Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῷ.
18. Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν.
19. Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν.
20. Κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν καλύψει αὐτούς·
21. Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες·
22. Ἐν πυρὶ καταβαλεῖς αὐτούς [ἐν τῇ γῇ].
23. Ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσιν.
24. Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς·
25. Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει [θηρεύσῃ] εἰς διαφθοράν.
26. Ἔγνων, ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν,

(a) Με deest.

13. Dixi Domino : Deus meus es tu.
14. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.
15. Domine, Domine, virtus salutis meæ,
16. Obumbrasti super caput meum in die belli.
17. Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori.
18. Cogitaverunt contra me, ne dereunquas me, ne forte exaltentur.
19. Caput circuitus eorum.
20. Labor labiorum ipsorum operiet eos :
21. Cadent super eos carbones:
22. In ignem dejicies eos [in terra].
23. In miseriis non subsistent.
24. Vir linguosus non dirigetur in terra :
25. Virum injustum mala capient in interitu.
26. Cognovi, quia faciet Dominus judicium inopum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

13, 14. (1) Ἐγὼ δὲ εἶπα τῷ Κυρίῳ· Θεός μου εἶ σὺ ὁ σταυρωθείς· ἄκουσον, Κύριε, τοῦ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου.
15. Κύριε, Κύριε, τὰ παθήματά σου εἰσὶν εἰς σωτηρίαν μου.
16. Κατέπεμψας τὴν χάριν σου φρουρεῖν τὴν καρδίαν μου ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιθέσεως τῆς ψευδωνύμου αὐτῶν συνέσεως (2).
17. Μὴ συγχωρήσῃς, Κύριε, τῷ διαβόλῳ ἀποστῆσαί με τῆς πίστεώς σου· αὕτη γὰρ ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία μου.
18. Ἐσκέψαντό τινας ἐξερευνήσεις κατ' ἐμοῦ (3), πρὸς τὸ ἀπατῆσαί με· μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου, μήποτε καυχήσωνται, ὡς ἠδικήσαντο.
19. Τὸ φρόνημα τῆς καρδίας αὐτῶν ἀσθενὲς ὑπάρχει (4).
20. Ἀσθενῆσαι ποίησαι (5) καὶ τοὺς λόγους τῆς σοφίας αὐτῶν, καὶ πεσοῦντε [ἐπιπεσοῦνται] ἅμα αὐτῶν.
21. Οἱ γὰρ λόγοι τῆς χάριτός (6), οὓς λαλήσω πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἄνθρακες [σου] ἐπιπεσοῦνται ἐπ' αὐτούς.
22. Καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ νεκρώσεις αὐτούς.
23. Ἐν ταῖς ταλαιπωρίαις τῶν σεσοφισμένων αὐτῶν λόγων οὐ μὴ δυνηθῶσιν ἀντιστῆναι πρὸς σὲ τὴν ἀλήθειαν (7).
24. Ἀνδριζόμενος κατὰ σοῦ, καὶ λαλῶν διεστραμμένως (8), οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἄνω Ἱερουσαλήμ.
25. Ἄνδρα ἀνθιστάμενον τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ λοιπαὶ ἁμαρτίαι περικυκλώσουσι, φυλάττουσαι αὐτὸν εἰς ἀπώλειαν.
26. Οἶδα, ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

13, 14. Ego autem dixi Domino : Deus meus es tu, qui crucifixus es; audi, Domine, gemitum cordis mei.
15. Domine, Domine, passiones tuæ sunt in meam salutem.
16. Misisti gratiam tuam ad custodiendum cor meum in tempore oppositionis falsæ eorum scientiæ.
17. Ne permittas, Domine, diabolo, ut me avertat a fide tua, quoniam ipsa est desiderium meum.
18. Meditati sunt adinventiones quasdam contra me, ut me deciperent ; ne auferas a me gratiam tuam, nequando glorientur, quod me inique oppresserunt.
19. Sensus cordis eorum infirmus est.
20. Infirmos effice etiam sermones sapientiæ eorum, et una cum ipsis concident.
21. Sermones enim gratiæ, quos loquar ad ipsos, veluti carbones cadent super eos.
22. Et Spiritu sancto tuo occides eos.
23. In miseriis sermonum suorum, quos excogitaverunt, non potuerunt resistere veritati tuæ.
24. Obstinatus contra te, et perverse loquens non ingredietur in supernam Jerusalem.
25. Hominem resistentem divinæ veritati et reliqua peccata circumdabunt, quæ custodient eum in interitum.
26. Novi, quod faciet Dominus vindictam sanctorum suorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 13, Ἐγώ, etc. N. 14, Ἄκουσον τοῦ στεναγμοῦ, etc.
(2) Γενέσεως· leg. videtur συνέσεως.
(3) Ἀπ' ἐμοῦ· μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου ἀπ' ἐμοῦ, etc., ὡς ἤδη νικήσαντες.
(4) Ὑπάρχον.
(5) Ποιήσει, etc., ἅμα σὺν αὐτοῖς.
(6) Χάριτός σου, etc.
(7) Πρὸς τὴν ἀλήθειαν.
(8) Διεστραμμένα, etc., εἰς τὴν ἄνω, etc.

In finem : Psalmus David. PSAL. CXXXIX.

1. Eripe me, Domine, ab homine malo :
2. A viro iniquo eripe me.
3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde :
4. Tota die constituebant prælia.
5. Acuerunt linguas suas sicut serpentis :
6. Venenum aspidum sub labiis eorum.
7. Custodi me, Domine, de manu peccatoris
8. Ab hominibus iniquis eripe me :
9. Qui cogitaverunt supplantare gressus meos.

10. Absconderunt superbi laqueum mihi.
11. Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis :
12. Juxta iter scandala posuerunt mihi.

(*a*) Vers. 3. *Omnes*, etc. ỳ 4. *Qui*, etc., et sic deinceps,

A Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ

1. Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου ... σου·
2. Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με. ... φ σου.
3. Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ...
4. Ὅλην τὴν ἡμέραν παρετά...
5. Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐ... ν μου·
6. Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ ...
7. Φύλαξόν με, Κύρ... ου ὡς θυμίαμα
8. Ἀπὸ ἀνθρώπων ...
9. Οἵτινες διελ... υσία ἑσπερινή.
ῥήματά μου.
10. Ἐκρυ... ῷ στόματί μου·
11. Κ... περὶ τὰ χείλη μου.
12. ... ρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας,

ATHANASII INT...

... ἀδίκησιν τῶν καταπονουμένων νῦν διὰ ... τὸν ἐλπίδα.

... ην γὰρ αὐτῶν τῶν ἁγίων ουοεις ετερος τῶν ... ν ἐστὶν ὁ δοξάζων σε.

29. Καὶ οὕτως πάντοτε ἔσονται οἱ (1) ἅγιοι σου χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ θεωροῦντες τὴν δόξαν σου, καὶ ἀπαύστως ὑμνοῦντές σε.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τ*... συντελείᾳ τῶν αἰώνων μελλόντων ἔσεσθαι τοῖς ἁγίων εἴρηται ψαλμὸς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρί*. ... πολλάκις εἰρήκαμεν. ... *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *ψαλμὸς τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὸ τοῦ *Δαβίδ* ὄνομα· καὶ ἄλλας δὲ ... τοῦτο ἑρμηνεύεται, ὡς προγέγραπται.

Titulus præpositus continet : *In fin*... rum futura sunt illis, qui resistunt ... hoc est Dei Filio, ita enim interpr... *Psalmus David*, quod interpretatur, psalmus *manu forti*, nempe Dei Filio; ... *David* nomen significat ; alias etiam significationes habet hoc nomen ; hic ... scriptum est.

1. Libera me, Domine, ab ... dem habent pietatis, ejus a...
2. Ab omni viro, qui ... tatem.
3. Qui simulation...
4. Semper fest...
5. Decipiunt ... fictis laudibu... serpens se...
6. Dor... veluti ...
7. ... ne ...

C 1. ... in dolore cordis mei clamavi ad te, ... exaudi me.
2. ... labori cordis mei,
3. ... illud ingemuerit ad te.
4. ... Sursum elevans gratia tua orationem meam, ... trahens ad seipsam, ut incensum detinet ... apud se.
5. Exclamatio cordis mei ita inveniatur coram ... veluti sacrificium, quod offerunt sancti angeli ... convertentes se ad te a ministerio eorum qui ... heredes futuri sunt salutis.
6, 7. Muni, Domine, os meum, et gratiam tuam mihi circum labia mea, ne prodeat ex ore meo sermo impurus, et de verbo otioso rationem reddere debeam, sed potius si quid est ad ædificationem audientium, ut id loquar, et impleatur in me illud : *Aperuit os suum*, etc.
8. Ne permittas cor meum, ut se tradat in verba simulationis,

1. Κύριε, ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδίας μου ἀνεβόησα πρὸς σὲ, εἰσάκουσόν μου.
2. Πρόσχες τῷ πόνῳ τῆς καρδίας μου,
3. Ἐν τῷ στένειν αὐτὴν πρὸς σέ.
4. Ἀνειμησαμένη (3) [Ἀνιμησαμένη] ἡ χάρις σου τὴν προσευχήν μου, καὶ ἡδέως ἑλκύσασα πρὸς ἑαυτὴν, ὡς θυμίαμα κατέχει παρ' ἑαυτῇ.
5. Ἡ ἀναβόησις (4) τῆς καρδίας μου οὕτως εὑρεθῇ ἐνώπιόν σου, ὡς ἡ θυσία, ἣν ἀναπέμπουσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοί σου ἐπιστρέφοντες πρὸς σὲ ἀπὸ τῆς διακονίας τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν.
6, 7. Ἀσφάλισαι, Κύριε, τὸ στόμα μου, καὶ τὴν χάριν σου δός μοι περὶ τὰ χείλη μου, ἵνα μὴ ἐκπορεύηται ἐκ τοῦ στόματός μου λόγος (5) σαπρὸς, καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου εὑρεθῶ λόγον διδοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον εἴ τι D πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων ἵνα λέγω, καὶ πληρωθῇ ἐν ἐμοὶ τὸ, *Διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ*.
8. Μὴ συγχωρήσῃς τὴν καρδίαν μου δοῦναι ἑαυτὴν εἰς λόγους ὑποκρίσεως,

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἔσονται σὺν σοὶ οἱ, etc.
(2) *Ante titulum seu inscriptionem psal. CXL legitur hujusmodi adnotatio de Diapsalmate, quæ exstat etiam post tertium psalmum, supra :* Τὸ διάψαλμα οὖν ἑρμηνεύεται ἀεί· εἰς ὃν οὖν στίχον κεῖται σημαίνει τὸ λεγόμενον ῥητὸν ὑπὸ τοῦ στίχου, ὅτι τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐν τῷ στίχῳ ἐστίν· ἀεὶ, εἴτε ἀγαθόν ἐστιν ὃ λέγει ὁ στίχος, εἴτε φαῦλον. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ ἕως οὗ (*leg.* εἰς) ὃν κεῖται τὸ διάψαλμα, σημαίνει, ὅτι περὶ ἄλλου λέγει ὁ ψαλμὸς προσώπου, καὶ οὐχὶ περὶ οὗ ἔλεγεν ἕως τοῦ διαψάλματος. Αὕτη οὖν ἡ διήγησις περὶ τοῦ διαψάλματος.
(2*) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., ἑρμηνεύεται τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα, etc., ἔχει τὸ τοῦ Δαβίδ ὄνομα· ὅμως ἐνταῦθα τοῦτο ἑρμηνεύεται, ὃ γέγραπται.
(3) Ἀνισαμένη· forte leg. ἀνισταμένη, etc.. κατάσχῃ. etc.
(4) Ἀνάβασις, etc.
(5) Πᾶς λόγος, etc., εἴτε πρὸς οἰκοδομὴν, etc., ἐν ἐμοὶ τὸ, Ἄνοιγε στόμα σὸν λόγῳ Θεοῦ.

Τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, A
῀ὺν ἀνθρώποις ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν·
οὐ μὴ συνδυάσω μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν.
ʹσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με·

ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κε-

-ροσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις

ʹα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν·
ά μου, ὅτι ἠδυνήθησαν.
ἐπὶ τῆς γῆς·

παρὰ τὸν ᾅδην.
. ὀφθαλμοί μου,
ˆης τὴν ψυχήν μου. B
,, ἧς συνεστήσαντό μοι,
. τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνο-

ν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί·

9. Ad excusandas excusationes in peccatis,
10. Cum hominibus operantibus iniquitatem :
11. Et non communicabo cum electis eorum.
12. Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me :
13. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum :
14. Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum.
15. Absorpti sunt juncti petræ judices eorum :
16. Audient verba mea, quoniam potuerunt.
17. Sicut crassitudo terræ disrupta est super terram :
18. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum.
19. Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei,
20. In te speravi, non auferas animam meam.
21. Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi,
22. Et a scandalis operantium iniquitatem.

23. Cadent in retiaculo ejus peccatores :

ATHANASII INTERPRETATIO.

.οῦ συντιθεῖν τινας ἀφορμὰς ἔθελον εὐλό-.ους (1).

10. Μετὰ ἀνθρώπων τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ σου, ἀλλ᾽ ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαινόντων·

11. Καὶ οὐ μὴ σύνθωμαι τὴν διδασκαλίαν τῶν (2) ἱερέων αὐτῶν.

12. Παιδεύσει με πᾶς ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, καὶ λαλῶν ἀλήθειαν ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ, καὶ ἐπιπλήξει μοι. C

13. Ἡ δὲ ἀγάπη, καὶ ἡ (3) κολακία τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας μὴ πλησιάσει τῇ διανοίᾳ μου.

14. Ὅτι διὰ πάντων τοῦτο (4) προσεύχομαι, τὸ τοῖς ἴχνεσι τῶν ἁγίων ἀκολουθῆναι.

15. Ἀνηλώθησαν (5) καταλειφθέντες ὑπὸ τῶν ἁγίων οἱ ἄρχοντες τῶν ἀσεβῶν.

16. Ἰσχύσει ἡ (6) δέησίς μου ἐνώπιόν σου, καὶ πληρωθήτω ἅπερ ᾐτησάμην σε.

17. Εἶδον τὸν Σατανᾶν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ συντριβέντα ὡσεὶ βῶλον (7) γῆς.

18. Πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῶν διεφθάρη ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ θανάτου.

19. Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας μου ἀνατεταγμένοι ὑπάρχουσιν. D

20. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου τὴν συνιστῶσαν τὴν ψυχήν μου.

21. Φύλαξόν με ἀπὸ πάσης αὐτῶν διδασκαλίας νομιζόμενον (8) ἔχειν τινὰ τροφὴν τῇ ψυχῇ, ἐν ἑαυτῇ οὔσης δὲ συλλήψεως εἰς θάνατον.

22. Καὶ ἀπὸ τῶν δαιμόνων τῶν ὑποτιθέντων μοι τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου.

23. Συλληφθῶσιν ἐν ταῖς ἀπάταις (9) τοῦ βίου οἱ ἐν τῷ πελάγει αὐτοῦ διάγοντες.

9. Ad aliquos speciosos prætextus componendos.

10. Cum hominibus non obtemperantibus legi tuæ, sed sine timore se ipsos gubernantibus :

11. Et non assentiar doctrinæ sacerdotum ipsorum.

12. Corripiet me omnis, qui facit justitiam, et loquitur veritatem in visceribus Christi, et objurgabit me.

13. Dilectio autem, et adulatio inimicorum veritatis non approximabit menti meæ.

14. Quoniam semper hoc deprecor, ut sequar vestigia sanctorum.

15. Consumpti sunt principes impiorum a sanctis derelicti.

16. Potens erit deprecatio mea coram te, et implebuntur quæ te rogavi.

17. Vidi Satanam de cœlo cadentem, et contritum veluti glebam terræ.

18. Omnis eorum virtus corrupta est in concupiscentiis mortis.

19. Quoniam ad te, Domine, oculi mentis meæ elevati sunt.

20. In te speravi, ne auferas gratiam tuam confirmantem animam meam.

21. Custodi me ab omni eorum doctrina, quæ existimatur habere aliquem cibum animæ, exsistente autem in ea decipula ad mortem.

22. Et a dæmonibus subjicientibus mihi voluptates vitæ.

23. Comprehendentur in fallaciis vitæ, qui in pelago ipsius vivunt.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐθέλω εὐλόγους.
(2) Συνθῶμαι τῇ διδασκαλίᾳ τῶν, etc.
(3) Ἡ deest.
(4) Ὅτι δεῖ, καὶ διαπαντὸς τοῦτο, etc., ἐξακολουθεῖν τῶν ἁγίων.
(5) Ἀνήλθοσαν, etc., ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄρχοντες, etc.
(6) Ἰσχύει ἡ, etc.
(7) Βῶλον, etc.
(8) Νομιζομένης, etc.
(9) Ταῖς συνεῤῥαμμέναις ἀπάταις, etc.

22. Et nox sicut dies illuminabitur :
23. Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.
24. Quia tu possedisti renes meos :
25. Suscepisti me de utero matris meæ.
26. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es :
27. Mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.
28. Non est occultatum os meum a te,
29. Quod fecisti in occulto,
30. Et substantia mea in inferioribus terræ :
31. Imperfectum meum viderunt oculi tui.
32. Et in libro tuo omnes scribentur :
33. Dies formabuntur, et nemo in eis.
34. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus :
35. Nimis confortatus est principatus eorum.

A 22. Καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται·
23. Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς.
24. Ὅτι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου·
25. Ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου.
26. Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης.
27. Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα.
28. Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ,
29. Ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ,
30. Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.
31. Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου.
32. Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται·
33. Ἡμέρας πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.
34. Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός·
B 35. Λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Et quæ in peccatis ægrotat anima sublevata in baptismo, veluti dies illuminabitur, exoriente te in ipsa.

23. Ita enim omnis anima illuminata a te, imitatur in baptismo triduum mortis tuæ et resurrectionis, noctem atque diem.

24. Quia tu redemisti omnem meam virtutem pretioso tuo sanguine.

25. Adjutorem mihi dedisti statim a lavacro Spiritum sanctum tuum.

26. Tradam totum me ipsum tibi, quia excellenter glorificatus es.

27. Admirationis plenæ sunt passiones tuæ, et anima mea credit in ipsis usque in finem.

28. Non despiciatur a te infirmitas animæ meæ,

29. Et substantia ipsius inveterata in peccatis.

30. Renovasti enim me in occulto, hoc est in baptismo, cor meum.

31. Corruptelam, et inutilitatem mentis meæ non despexisti, sed ei providisti.

32. Et qui digni facti sunt baptismo tuo, omnes in libro vitæ scripti sunt in cœlis.

33. In luce baptismi renovantur, et nemo alius illic, nisi tu solus in ipsis.

34. Mihi autem deinceps honorabiles sunt apostoli tui, ad quos dixisti : *Vos amici estis*[a].

35. Fortiter dominata est potentia prædicationis eorum.

22. Καὶ ἡ (1) ἐν ἁμαρτίαις ἐπινοσοῦσα ψυχή, διεγερθεῖσα ἐν τῷ βαπτίσματι, ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται, ἀνατείλαντός σου ἐν αὐτῇ.

23. Οὕτως (2) γὰρ μιμεῖται ἐν τῷ βαπτίσματι πᾶσα ψυχὴ φωτιζομένη ὑπὸ σοῦ τὴν τριήμερον τοῦ θανάτου σου καὶ τῆς ἀναστάσεως νύκτα καὶ ἡμέραν.

24. Ὅτι σὺ ἐξηγόρασας πᾶσαν τὴν ἰσχύν μου
C τῷ (3) τιμίῳ σου αἵματι.

25. Βοηθὸν (4) μοι δέδωκας εὐθέως ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.

26. Ἐκδώσω σοι ὅλον ἐμαυτὸν, ὅτι ὑπερβαλλόντως δεδόξασαι.

27. Ἐκπλήξεως μεστὰ (5) ὑπάρχουσι τὰ παθήματά σου, καὶ ἡ ψυχή μου πιστεύει ἐν αὐτοῖς ἕως τέλους.

28. (6) Οὐ παρεωράθη παρὰ σοῦ τὸ ἀσθενὲς τῆς ψυχῆς (7) μου,

29. Καὶ ἡ ὑπόστασις αὐτῆς ἡ παλαιωθεῖσα ἐν ἁμαρτίαις.

30. Ἀνεκαίνισας γάρ με ἐν κρυφῇ, τουτέστιν ἐν τῷ βαπτίσματι τὴν καρδίαν μου.

31. Τὸ διεφθαρμένον μου, καὶ ἄχρηστον τῆς διανοίας οὐ παρεῖδες, ἀλλ' ἐποιήσω πρόνοιαν.

D 32. Καὶ οἱ ἀξιωθέντες τοῦ βαπτίσματός σου πάντες ἐν βίβλῳ σμιλίῳ (8) ἐτάγησαν [τῆς ζωῆς ἐγράφησαν] ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

33. Ἐν τῷ φωτὶ τοῦ βαπτίσματος ἀνακαινοῦνται, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐκεῖ εἰ μὴ σὺ μόνος ἐν αὐταῖς (9).

34. Ἐμοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τίμιοι (10) ὑπάρχουσιν οἱ ἀπόστολοί σου, πρὸς οὓς εἰρήκαμεν· *Ὑμεῖς φίλοι ἐστέ.*

35. Ἰσχυρῶς κατεδυνάστευσεν ἡ ἐξουσία τοῦ κηρύγματος αὐτῶν.

[a] Joan. xv, 14.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ὑπνοῦσα ψυχή, etc., ὡς ἡ ἡμέρα, etc.
(2) Οὕτω, etc.
(3) Ἐν τῷ, etc.
(4) Βοηθῶν μοι, etc
(5) Μεστά, etc.
(6) N. 28, 29, 30. Comm. unicus.
(7) Τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ὑπόστασις τῆς ψυχῆς μου ἡ, etc.
(8) Ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐνετάγησαν, etc.
(9) Αὐτοῖς.
(10) Τιμῆς, etc., πρὸς οὓς εἴρηκας· Ὑμεῖς φίλοι μού ἐστε.

36. Ἐξαριθμήσομαι αὐτοὺς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται·
37. Ἐξηγέρθην, καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ.
38. Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλοὺς, ὁ Θεός·
39. Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ·
40. Ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς·
41. Λήψονται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις [σου].
42. Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα;
43. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου [τοῖς ἐχθροῖς σου] ἐξετηκόμην;
44. Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς·
45. Εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.
46. Δοκίμασόν με, ὁ Θεὸς, καὶ γνῶθι τὴν καρδίαν μου·
47. Ἔτασόν με, καὶ γνῶθι τὰς τρίβους μου.
48. Καὶ ἴδε, εἰ ὁδὸς [εἰ ἔστιν ὁδὸς] ἀνομίας ἐν ἐμοί·
49. Καὶ ὁδήγησόν με ἐν ὁδῷ αἰωνίᾳ.

36. Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur :
37. Exsurrexi, et adhuc sum tecum.
38. Si occideris, Deus, peccatores :
39. Viri sanguinum, declinate a me :
40. Quia contentiosi estis in cogitationibus :
41. Accipient in vanitate civitates [tuas].
42. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam ?
43. Et super inimicos tuos tabescebam ?
44. Perfecto odio oderam illos
45. Inimici facti sunt mihi.
46. Proba me, Deus, et scito cor meum :
47. Interroga me, et cognosce semitas meas.
48. Et vide, si via [si est via] iniquitatis in me :
49. Et deduc me in via æterna.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36. Δώδεκά εἰσι, καὶ τὸν κόσμον ὅλον διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν περιποιήσονται εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας.
37. Ἐζωοποιήθην διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἀδιαλείπτως ἔσομαι μετὰ σοῦ.
38. Ἐὰν θανατώσῃς ταύτας τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ὁ Θεός·
39. Τοῖς δαίμοσι λέγει· Αἱμοπόται μισάνθρωποι, ἀναχωρήσατε ἀπ' ἐμοῦ·
40. Ὅτι ἐνθυμήσεις πονηρὰς ὑποτίθεσθε πολεμοῦντες (1).
41. Αἰχμαλωτίζουσι τας ψυχας τῶν ἀνθρώπων εἰς μάτην· πάλιν γὰρ ἐπιστρέψουσι πρὸς σέ.
42. Ἐγὼ δὲ πάντας τοὺς ἀνθισταμένους τῇ ἀληθείᾳ σου, Κύριε, ἐμίσησα.
43. Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπειθοῦσιν (2) ἐξετηκόμην ἀπὸ τοῦ ζήλου. Καὶ ἄλλως δὲ νοεῖται ὁ αὐτὸς στίχος· καὶ ἐπὶ ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι διὰ τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας.
44. Οὔτε προσηγόρευον τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς σου.
45. Οὕτως ἐβδελυσσόμην αὐτοὺς, ὡς ἐπισυστῆναι αὐτοὺς ἅμα ἐπ' ἐμὲ, εἰς τὸ φονεῦσαί με.
46. Ἐπίσκεψαι τὴν καρδίαν μου, καὶ πρόσχες, εἰ (3) εἰς πάντα ἐπακούει σου.
47. Ἀνάκρινον τὴν καρδίαν μου, καὶ ἐπίγνωθι τὰς ἐνθυμήσεις μου.
48. Καὶ ἐὰν εὕρῃς ἐν ἐμοὶ ἐπιθυμίαν πονηρὰν, φυγάδευσον αὐτὴν τῇ χάριτί σου.
49. Καὶ ὁδήγησόν με ἐν τῇ αἰωνίῳ (4) ζωῇ.

36. Duodecim sunt, et totum mundum sermone suo in filios et filias per adoptionem spiritualem acquirent.
37. Baptismo vivificatus sum, et indesinenter ero tecum.
38. Si morti tradideris, Deus, has contrarias potestates :
39. Dæmonibus dicit : Sanguipotores osores hominum, recedite a me :
40. Quia cogitationes pravas pugnantes subjicitis :
41. Captivas abducent animas hominum in vanitate, rursus enim convertentur ad te.
42. Ego autem omnes adversantes veritati tuæ, Domine, oderam.
43. Et super inobedientes tibi tabescebam præ zelo. Aliter autem intelligitur iste versiculus in hunc modum et super contrarias potestates jejunio et continentia tabescebam.
44. Neque salutabam inimicos fidei tuæ.
45. Ita eos abominatus sum, ut simul ipsi consisterent in me, ut me occiderent.
46. Visita cor meum, et attende, si in omnibus tibi obtemperet.
47. Dijudica cor meum, et agnosce cogitationes meas.
48. Et si inveneris in me concupiscentias malas, ejice eas, gratia tua.
49. Et deduc me in vitam æternam.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Πολεμοῦντές με.
(2) Ἀπειθοῦσι τοῖς προστάγμασί σου ἐξετηκόμην, etc., δὲ νοητέον τὸν αὐτὸν στίχον· καί, etc.
(3) Ἵνα εἰς, etc.
(4) Αἰωνίᾳ, etc.

In finem : Psalmus David. *PSAL. CXXXIX.*

1. Eripe me, Domine, ab homine malo :
2. A viro iniquo eripe me.
3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde :
4. Tota die constituebant prælia.
5. Acuerunt linguas suas sicut serpentis :
6. Venenum aspidum sub labiis eorum.
7. Custodi me, Domine, de manu peccatoris
8. Ab hominibus iniquis eripe me :
9. Qui cogitaverunt supplantare gressus meos.
10. Absconderunt superbi laqueum mihi.
11. Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis :
12. Juxta iter scandala posuerunt mihi.

A *Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* *ΨΑΛ. ΡΛΘ.*

1. Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ·
2. Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.
3. Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ·
4. Ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους.
5. Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως·
6. Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν.
7. Φύλαξόν με, Κύριε, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ·
8. Ἀπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων ἐξελοῦ με·
9. Οἵτινες διελογίσαντο τοῦ (a) ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου.
10. Ἔκρυψαν ὑπερήφανοι παγίδα μοι·
11. Καὶ σχοινίοις διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου·
12. Ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθεντό μοι.

(a) Vers. 3. *Omnes*, etc. ℣ 4. *Qui*, etc., et sic deinceps, *h. e.* vers. in cod. Vat. sunt n. 8.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβὶδ ψαλμός*, ὅπερ ἑρμηνεύεται περὶ τῶν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων μελλόντων ἔσεσθαι τοῖς ἀνθισταμένοις τῇ ἀληθείᾳ, καὶ περὶ τῆς μισθαποδοσίας τῶν ἁγίων εἴρηται ψαλμὸς τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρί*, τουτέστιν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Δαβίδ*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

Titulus præpositus continet : *In finem psalmus David*, quod interpretatur de iis, quæ in fine sæculorum futura sunt illis, qui resistunt veritati, et de retributione sanctorum : dictus est psalmus *manu forti*, hoc est Dei Filio, ita enim interpretatur *David*, ut pluries diximus.

1. Libera me, Domine, ab iis, qui speciem quidem habent pietatis, ejus autem denegant virtutem.

2. Ab omni viro, qui armatus est contra veritatem.

3. Qui simulationem habent in se ipsis.

4. Semper festini sunt ad fundendum sanguinem.

5. Decipiunt bonis in speciem sermonibus, et fictis laudibus animas simplicium, quemadmodum serpens sermonibus suis Evam decepit.

6. Doctrina eorum, et admonitio mortifera est, veluti venenum aspidis.

7. Ab hujusmodi hominibus custodi me, Domine, quoniam manus diaboli sunt.

8. Eripe me ab hominibus detinentibus veritatem in injustitia [1].

9. Qui meditati sunt persuasibiles sermones ad deducendum me a Christi fide.

10. Congregaverunt sibi ipsis, qui Dei veritati resistunt, sermones quosdam captiosos, volentes me illaqueare.

11. Et nexus quosdam eorum, qui in sermone suo perversi sunt, ad comprehendendum me tetenderunt mihi.

12. Et quæstiones quasdam noxias, et inutiles injecerunt mihi.

B 1. Λύτρωσαί με, Κύριε, ἐκ τῶν ἐχόντων μόρφωσιν μὲν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι (2).

2. Ἀπὸ παντὸς ὁπλιζομένου κατὰ τῆς ἀληθείας (3)·

3. Οἵτινες τὴν ὑπόκρισιν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς.

4. Ἀδιαλείπτως ταχινοί εἰσι τοῦ ἐκχέαι αἷμα.

5. Διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἀπατῶσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκάκων, ὥσπερ ὁ ὄφις διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ Εὔαν ἐξηπάτησεν.

6. Ἡ διδασκαλία αὐτῶν καὶ ἡ νουθεσία θανατηφόρος τυγχάνει, ὡς ὁ ἰὸς τῆς ἀσπίδος.

7. Φύλαξόν με, Κύριε, ἐκ τῶν τοιούτων, ὅτι χεὶρ τοῦ διαβόλου ὑπάρχουσιν.

8. Ἀπὸ ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων ἐξελοῦ με.

C 9. Οἵτινες ἐσκέψαντο (4) πιθανότητας λόγων ἀπὸ τοῦ καταγαγεῖν με ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

10. Συνήγαγον ἑαυτοὺς [ἑαυτοῖς] (5) οἱ τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἀνθιστάμενοι λόγους τινὰς ζητημάτων παγιδεῦσαί με θέλοντες.

11. Καὶ πλοκάς τινας (6) τῶν διεστραμμένων αὐτῶν λόγων προσέτεινάν μοι ἐπὶ τὸ λαβέσθαί μου.

12. Καὶ ζητήσεις τινὰς βλαβερὰς καὶ ἀνωφελεῖς προσεβάλοντό (7) μοι.

[1] Rom. I 18.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιεχει, etc.
(2) Ἠρνημένων.
(3) Ἀληθείας, ῥῦσαί με.
(4) Ἐψεύσαντο πιθανότητάς τινας λόγων, etc.
(5) Ἐν ἑαυτοις, etc.
(6) Τινὰς διεστραμμένων αὐτῶν λόγων προέτεινάν μοι ἐπὶ τὸ λαβέσθαι μοι.
(7) Προεβάλοντό μοι.

13. Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Θεός μου εἶ σύ. A
14. Ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.
15. Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς σωτηρίας μου,
16. Ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.
17. Μὴ παραδῷς με (a), Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῷ.
18. Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν.
19. Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν.
20. Κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν καλύψει αὐτούς·
21. Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες·
22. Ἐν πυρὶ καταβαλεῖς αὐτούς [ἐν τῇ γῇ].
23. Ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσιν.
24. Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· B
25. Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει [θηρεύσῃ] εἰς διαφθοράν.
26. Ἔγνων, ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν,

(a) Ms deest.

13. Dixi Domino : Deus meus es tu.
14. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.
15. Domine, Domine, virtus salutis meæ,
16. Obumbrasti super caput meum in die belli.
17. Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori.
18. Cogitaverunt contra me, ne dereunquas me, ne forte exaltentur.
19. Caput circuitus eorum.
20. Labor labiorum ipsorum operiet eos :
21. Cadent super eos carbones:
22. In ignem dejicies eos [in terra].
23. In miseriis non subsistent.
24. Vir linguosus non dirigetur in terra :
25. Virum injustum mala capient in interitu.
26. Cognovi, quia faciet Dominus judicium inopum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

13, 14. (1) Ἐγὼ δὲ εἶπα τῷ Κυρίῳ· Θεός μου εἶ σὺ ὁ σταυρωθείς· ἄκουσον, Κύριε, τοῦ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου.

13, 14. Ego autem dixi Domino : Deus meus es tu, qui crucifixus es; audi, Domine, gemitum cordis mei.

15. Κύριε, Κύριε, τὰ παθήματά σου εἰσὶν εἰς σωτηρίαν μου.

15. Domine, Domine, passiones tuæ sunt in meam salutem.

16. Κατέπεμψας τὴν χάριν σου φρουρεῖν τὴν καρδίαν μου ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιθέσεως τῆς ψευδωνύμου αὐτῶν συνέσεως (2). C

16. Misisti gratiam tuam ad custodiendum cor meum in tempore oppositionis falsæ eorum scientiæ.

17. Μὴ συγχωρήσῃς, Κύριε, τῷ διαβόλῳ ἀποστῆσαί με τῆς πίστεώς σου· αὕτη γὰρ ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία μου.

17. Ne permittas, Domine, diabolo, ut me avertat a fide tua, quoniam ipsa est desiderium meum.

18. Ἐσκεψαντό τινας ἐξερευνήσεις κατ' ἐμοῦ (3), πρὸς τὸ ἀπατῆσαί με· μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου, μήποτε καυχήσωνται, ὡς ἠδικήσαντο.

18. Meditati sunt adinventiones quasdam contra me, ut me deciperent ; ne auferas a me gratiam tuam, nequando glorientur, quod me inique oppresserunt.

19. Τὸ φρόνημα τῆς καρδίας αὐτῶν ἀσθενὲς ὑπάρχει (4).

19. Sensus cordis eorum infirmus est.

20. Ἀσθενῆσαι ποίησαι (5) καὶ τοὺς λόγους τῆς σοφίας αὐτῶν, καὶ πεσοῦντε [ἐπιπεσοῦνται] ἅμα αὐτῶν.

20. Infirmos effice etiam sermones sapientiæ eorum, et una cum ipsis concident.

21. Οἱ γὰρ λόγοι τῆς χάριτος (6), οὓς λαλήσω πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἄνθρακες [σου] ἐπιπεσοῦνται ἐπ' αὐτούς.

21. Sermones enim gratiæ, quos loquar ad ipsos, veluti carbones cadent super eos.

22. Καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ νεκρώσεις αὐτούς.

22. Et Spiritu sancto tuo occides eos.

23. Ἐν ταῖς ταλαιπωρίαις τῶν σεσοφισμένων αὐτῶν D λόγων οὐ μὴ δυνηθῶσιν ἀντιστῆναι πρὸς σὲ τὴν ἀλήθειαν (7).

23. In miseriis sermonum suorum, quos excogitaverunt, non potuerunt resistere veritati tuæ.

24. Ἀνδριζόμενος κατὰ σοῦ, καὶ λαλῶν διεστραμμένως (8), οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἄνω Ἱερουσαλήμ.

24. Obstinatus contra te, et perverse loquens non ingredietur in supernam Jerusalem.

25. Ἄνδρα ἀνθιστάμενον τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ λοιπαὶ ἁμαρτίαι περικυκλώσουσι, φυλάττουσαι αὐτὸν εἰς ἀπώλειαν.

25. Hominem resistentem divinæ veritati et reliqua peccata circumdabunt, quæ custodient eum in interitum.

26. Οἶδα, ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

26. Novi, quod faciet Dominus vindictam sanctorum suorum.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 13, Ἐγώ, etc. N. 14, Ἄκουσον τοῦ στεναγμοῦ, etc.
(2) Γενέσεως· leg. videtur συνέσεως.
(3) Ἀπ' ἐμοῦ· μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου ἀπ' ἐμοῦ, etc., ὡς ἤδη νικήσαντες.
(4) Ὑπάρχον.
(5) Ποιήσει, etc., ἅμα σὺν αὐτοῖς.
(6) Χάριτός σου, etc.
(7) Πρὸς τὴν ἀλήθειαν.
(8) Διεστραμμένα, etc., εἰς τὴν ἄνω, etc.

A

27. Et vindictam pauperum.

28. Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo :

29. Et habitabunt recti cum vultu tuo.

Psalmus David. *PSAL. CXL.*

1. Domine, clamavi ad te, exaudi me :

2. Intende voci deprecationis meæ,

3. Cum clamavero ad te.

4. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo :

5. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

6. Pone, Domine, custodiam ori meo :

7. Et ostium circumstantiæ circa labia mea.

8. Non declines cor meum in verba malitiæ,

27. Καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων.

28. Πλὴν δίκαιοι ἐξομολογήσονται τῷ ὀνόματί σου·

29. Καὶ κατοικήσουσιν εὐθεῖς σὺν τῷ προσώπῳ σου.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΜ'.

1. Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σὲ, εἰσάκουσόν μου·

2. Πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου,

3. Ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ.

4. Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου·

5. Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή.

6. Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου·

7. Καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου.

8. Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας,

ATHANASII INTERPRETATIO.

B

27. Et vindictam eorum, qui nunc laboribus oppressi sunt propter spem in Christum.

28. Etenim præter ipsos sanctos nullus est alius injustorum, qui te glorificet.

29. Et ita semper erunt sancti tui gaudio ineffabili videntes gloriam tuam, et incessanter laudantes te.

27. Καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῶν καταπονουμένων νῦν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα.

28. Πλὴν γὰρ αὐτῶν τῶν ἁγίων ουοεις ετερος τῶν ἀδίκων ἐστὶν ὁ δοξάζων σε.

29. Καὶ οὕτως πάντοτε ἔσονται οἱ (1) ἅγιοι σου χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ θεωροῦντες τὴν δόξαν σου, καὶ ἀπαύστως ὑμνοῦντές σε.

(2) Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (2*)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *ψαλμὸς τῷ ἱκανῷ τῇ χειρί*, τουτέστι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὸ *τοῦ Δαβίδ* ὄνομα· καὶ ἄλλας δὲ ἑρμηνείας ἔχει τὸ αὐτὸ ὄνομα· ἐνταῦθα τοῦτο ἑρμηνεύεται, ὡς προγέγραπται.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David*, quod interpretatur, psalmus *manu forti*, nempe Dei Filio; hoc enim, ut supra diximus, *David* nomen significat; alias etiam significationes habet hoc nomen; hic ita interpretatur, ut modo scriptum est.

C

1. Domine, in dolore cordis mei clamavi ad te, exaudi me.

2. Intende labori cordis mei,

3. Cum illud ingemuerit ad te.

4. Sursum elevans gratia tua orationem meam, et suaviter trahens ad seipsam, ut incensum detineat apud se.

5. Exclamatio cordis mei ita inveniatur coram te veluti sacrificium, quod offerunt sancti angeli tui convertentes se ad te a ministerio eorum qui hæredes futuri sunt salutis.

6, 7. Muni, Domine, os meum, et gratiam tuam mihi circum labia mea, ne prodeat ex ore meo sermo impurus, et de verbo otioso rationem reddere debeam, sed potius si quid est ad ædificationem audientium, ut id loquar, et impleatur in me illud : *Aperuit os suum*, etc.

D

8. Ne permittas cor meum, ut se tradat in verba simulationis,

1. Κύριε, ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδίας μου ἀνεβόησα πρὸς σὲ, εἰσάκουσόν μου.

2. Πρόσχες τῷ πόνῳ τῆς καρδίας μου,

3. Ἐν τῷ στένειν αὐτὴν πρὸς σέ.

4. Ἀνειμησαμένη (3) [Ἀνιμησαμένη] ἡ χάρις σου τὴν προσευχήν μου, καὶ ἡδέως ἑλκύσασα πρὸς ἑαυτὴν, ὡς θυμίαμα κατέχει παρ' ἑαυτῇ.

5. Ἡ ἀναβόησις (4) τῆς καρδίας μου οὕτως εὑρεθῇ ἐνώπιόν σου, ὡς ἡ θυσία, ἣν ἀναπέμπουσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοί σου ἐπιστρέφοντες πρὸς σὲ ἀπὸ τῆς διακονίας τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν.

6, 7. Ἀσφάλισαι, Κύριε, τὸ στόμα μου, καὶ τὴν χάριν σου δός μοι περὶ τὰ χείλη μου, ἵνα μὴ ἐκπορεύηται ἐκ τοῦ στόματός μου λόγος (5) σαπρὸς, καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου εὑρεθῶ λόγον διδοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον εἴ τι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων ἵνα λέγω, καὶ πληρωθῇ ἐν ἐμοὶ τὸ, *Διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ.*

8. Μὴ συγχωρήσῃς τὴν καρδίαν μου δοῦναι ἑαυτὴν εἰς λόγους ὑποκρίσεως,

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἔσονται σὺν σοὶ οἱ, etc.

(2) *Ante titulum seu inscriptionem psal. CXL legitur hujusmodi adnotatio de Diapsalmate, quæ exstat etiam post tertium psalmum, supra :* Τὸ διάψαλμα οὖν ἑρμηνεύεται ἀεί· εἰς ὃν οὖν στίχον κεῖται σημαίνει τὸ λεγόμενον ῥητὸν ὑπὸ τοῦ στίχου, ὅτι τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐν τῷ στίχῳ ἐστίν· ἀεὶ, εἴτε ἀγαθόν ἐστιν ὃ λέγει ὁ στίχος, εἴτε φαῦλον. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ ἕως οὗ (*leg.* εἰς) ὃν κεῖται τὸ διάψαλμα, σημαίνει, ὅτι περὶ ἄλλου λέγει ὁ ψαλμὸς προσώπου, καὶ οὐχὶ περὶ οὗ ἔλεγεν ἕως τοῦ διαψάλματος. Αὕτη οὖν ἡ διήγησις περὶ τοῦ διαψάλματος.

(2*) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., ἑρμηνεύεται τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα, etc., ἔχει τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα· ὅμως ἐνταῦθα τοῦτο ἑρμηνεύεται, ὃ γέγραπται.

(3) Ἀνισαμένη· forte leg. ἀνισταμένη, etc.. κατάσχῃ, etc.

(4) Ἀνάβασις, etc.

(5) Πᾶς λόγος, etc., εἴτε προς οἰκοδομὴν, etc., ἐν ἐμοὶ τὸ, Ἄνοιγε στόμα σὸν λόγῳ Θεοῦ.

9. Τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, A
10. Σὺν ἀνθρώποις ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν·
11. Καὶ οὐ μὴ συνδυάσω μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν.
12. Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με·
13. Ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου·
14. Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν.
15. Κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν·
16. Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἠδυνήθησαν.
17. Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐῤῥάγη ἐπὶ τῆς γῆς·
18. Διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ αὐτῶν παρὰ τὸν ᾅδην.
19. Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου,
20. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου. B
21. Φύλαξόν με ἀπὸ παγίδος, ἧς συνεστήσαντό μοι,
22. Καὶ ἀπὸ σκανδάλων τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν.
23. Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί·

9. Ad excusandas excusationes in peccatis,
10. Cum hominibus operantibus iniquitatem:
11. Et non communicabo cum electis eorum.
12. Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me:
13. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum:
14. Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum.
15. Absorpti sunt juncti petræ judices eorum:
16. Audient verba mea, quoniam potuerunt.
17. Sicut crassitudo terræ disrupta est super terram:
18. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum.
19. Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei,
20. In te speravi, non auferas animam meam.
21. Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi,
22. Et a scandalis operantium iniquitatem.
23. Cadent in retiaculo ejus peccatores:

ATHANASII INTERPRETATIO.

9. Τοῦ συντιθεῖν τινας ἀφορμὰς ἤθελον εὐλόγους (1).
10. Μετὰ ἀνθρώπων τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ σου, ἀλλ' ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαινόντων·
11. Καὶ οὐ μὴ σύνθωμαι τὴν διδασκαλίαν τῶν (2) ἱερέων αὐτῶν.
12. Παιδεύσει με πᾶς ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, καὶ λαλῶν ἀλήθειαν ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ, καὶ ἐπιπλήξει μοι. C
13. Ἡ δὲ ἀγάπη, καὶ ἡ (3) κολακία τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας μὴ πλησιάσει τῇ διανοίᾳ μου.
14. Ὅτι διὰ πάντων τοῦτο (4) προσεύχομαι, τὸ τοῖς ἴχνεσι τῶν ἁγίων ἀκολουθῆναι.
15. Ἀνηλώθησαν (5) καταλειφθέντες ὑπὸ τῶν ἁγίων οἱ ἄρχοντες τῶν ἀσεβῶν.
16. Ἰσχύσει ἡ (6) δέησίς μου ἐνώπιόν σου, καὶ πληρωθήτω ἅπερ ᾐτησάμην σε.
17. Εἶδον τὸν Σατανᾶν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ συντριβέντα ὡσεὶ βόλιν (7) γῆς.
18. Πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῶν διεφθάρη ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ θανάτου.
19. Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας μου ἀνατεταγμένοι ὑπάρχουσιν. D
20. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν χάριν σου τὴν συνιστῶσαν τὴν ψυχήν μου.
21. Φύλαξόν με ἀπὸ πάσης αὐτῶν διδασκαλίας νομιζόμενον (8) ἔχειν τινὰ τροφὴν τῇ ψυχῇ, ἐν ἑαυτῇ οὔσης δὲ συλλήψεως εἰς θάνατον.
22. Καὶ ἀπὸ τῶν δαιμόνων τῶν ὑποτιθέντων μοι τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου.
23. Συλληφθῶσιν ἐν ταῖς ἀπάταις (9) τοῦ βίου οἱ ἐν τῷ πελάγει αὐτοῦ διάγοντες.

9. Ad aliquos speciosos prætextus componendos.
10. Cum hominibus non obtemperantibus legi tuæ, sed sine timore se ipsos gubernantibus:
11. Et non assentiar doctrinæ sacerdotum ipsorum.
12. Corripiet me omnis, qui facit justitiam, et loquitur veritatem in visceribus Christi, et objurgabit me.
13. Dilectio autem, et adulatio inimicorum veritatis non approximabit menti meæ.
14. Quoniam semper hoc deprecor, ut sequar vestigia sanctorum.
15. Consumpti sunt principes impiorum a sanctis derelicti.
16. Potens erit deprecatio mea coram te, et implebuntur quæ te rogavi.
17. Vidi Satanam de cœlo cadentem, et contritum veluti glebam terræ.
18. Omnis eorum virtus corrupta est in concupiscentiis mortis.
19. Quoniam ad te, Domine, oculi mentis meæ elevati sunt.
20. In te speravi, ne auferas gratiam tuam confirmantem animam meam.
21. Custodi me ab omni eorum doctrina, quæ existimatur habere aliquem cibum animæ, exsistente autem in ea decipula ad mortem.
22. Et a dæmonibus subjicientibus mihi voluptates vitæ.
23. Comprehendentur in fallaciis vitæ, qui in pelago ipsius vivunt.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐθέλω εὐλόγους.
(2) Συνθῶμαι τῇ διδασκαλίᾳ τῶν, etc.
(3) Ἡ deest.
(4) Ὅτι δεῖ, καὶ διαπαντὸς τοῦτο, etc., ἐξακολουθεῖν τῶν ἁγίων.
(5) Ἀνήλθοσαν, etc., ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄρχοντες, etc.
(6) Ἰσχύει ἡ, etc.
(7) Βόλον, etc.
(8) Νομιζομένης, etc.
(9) Ταῖς συνεῤῥαμμέναις ἀπάταις, etc.

24. Singulariter sum ego donec transeam. A

Intellectus David, cum esset in spelunca orans.
PSAL. CXLI.

1. Voce mea ad Dominum clamavi :
2. Voce mea ad Dominum [ad Deum] deprecatus sum.
3. Effundo in conspectu ejus orationem meam :
4. Tribulationem meam ante ipsum pronuntio,
5. In deficiendo ex me spiritum meum,
6. Et tu cognovisti semitas meas.
7. In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.
8. Considerabam ad dexteram, et videbam :
9. Et non erat qui cognosceret me :
10. Periit fuga a me : B

24. Καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ, ἕως ἂν [ἕως οὗ] παρέλθω

Συνέσεως τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχόμενον. ΨΑΛ. ΡΜΑ'.

1. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα·
2. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον [πρὸς τὸν Θεὸν] ἐδεήθην.
3. Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου·
4. Τὴν θλῖψιν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελῶ.
5. Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου,
6. Καὶ σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου.
7. Ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ ἐπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι.
8. Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ ἐπέβλεπον·
9. Καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με.
10. Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ·

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Συνέσεως τῷ Δαβὶδ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχόμενον.* Τοῦτο οὖν ἐστι· τὸ τοῦ Δαβὶδ ὄνομα διαφόρως ἑρμηνεύεται, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν· ὅτε γὰρ εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου εὑρήσεις αὐτὸ κείμενον, ἑρμηνεύεται *ἱκανὸς χειρί*· ὅτε δὲ εἰς πρόσωπον τῶν δικαίων, ἑρμηνεύεται *πεποθημένος*· ὅτε δὲ εἰς πρόσωπον τῶν ἁμαρτανόντων καὶ ἐπιστρεφόντων εὑρήσεις αὐτὸ κείμενον, *ἐξουθενημένον* διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. [Ψαλμὸς οὖν εἴρηται] εἰς τὸν λαὸν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ εἰς σύνεσιν ἐλθόντα, καὶ ἐν σπηλαίῳ ἑαυτὸν κατακλείσαντα, καὶ προσευχόμενον μετὰ δακρύων ἰσχυρῶν ἐξομολογούμενον· ὡς δὲ αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ψαλμὸς σαφῶς τοῦτο διδάσκει.

Titulus præpositus continet : *Intellectus David, cum esset ipse in spelunca orans.* Ita igitur res est : nomen *David* varie interpretatur, ut sæpius diximus : modo enim positum invenies ad significandam personam Domini, et tunc interpretatur *manu fortis :* modo autem ad personam justorum, et tunc interpretatur *desideratus :* modo vero ad personam eorum, qui peccarunt, et se converterunt, illud positum invenies, et tunc interpretatur *contemptus* ob peccata sua. Psalmus igitur dictus est de populo, qui peccavit, et in intellectum venit, et claudens se in spelunca, orat cum lacrymis validis, et confitetur : quod autem hoc ipsum significet, similiter et psalmus ipse manifeste hoc docet.

24. Non me ipse tradam in servitutem peccato, C donec perficiam cursum meum.
1. In dolore cordis mei ingemui ad te.
2. Et non audens aperire labia mea coram ipso, deprecatus sum ad eum fletibus inenarrabilibus.
3. Propterea effundo in conspectu ejus lacrymas animæ meæ.
4. Et confitebor ante ipsum peccata mea coram ipso, quæ priusquam ego eloquar, novit.
5. Et nunc, et in ultimis diebus meis.
6. Et tu, qui omnium corda nosti, cognoscis improbas meas actiones.
7. In omni tempore vitæ meæ, inseruerunt in corde meo pravas vitæ cupiditates.
8. Et evigilans reputabam in me ipso, an forte aliquod bonum coram te fecissem.
9. Et nullum penitus in me erat repositum opus D bonum.
10. Et cogitabam ad quem confugerem, et incertus, atque inops consilii eram.

24. Οὐκ ἂν δουλώσω ἐμαυτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἕως ἂν τελέσω τὸν δρόμον μου.
1. Ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδίας μου ἐστέναξα πρὸς σέ.
2. Καὶ μὴ τολμῶ (2) τὰ χείλη μου ἀνοῖξαι ἐνώπιον αὐτοῦ, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις πρὸς αὐτὸν ἐδεήθην.
3. Διὸ δάκρυα (3) τῆς ψυχῆς μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκχεῶ.
4. Καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ἅσπερ οἶδε πρὸ τῶν ἐμῶν ῥημάτων, ἐνώπιον αὐτοῦ ἐξομολογήσομαι.
5. Καὶ νῦν, καὶ (4) εἰς τὰ ἔσχατα τῶν ἡμερῶν μου.
6. Καὶ σὺ, καρδιογνῶστα πάντων, γινώσκεις τὰς πονηράς μου πράξεις.
7. Ἐν παντὶ χρόνῳ τῆς ζωῆς μου ἐνεφύτευσαν εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν πονηρὰν τοῦ βίου ἐπιθυμίαν.
8. Καὶ ἀνανήψας ἐλογιζόμην ἐν ἑαυτῷ, εἰ ἄρα ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐνώπιόν σου.
9. Καὶ παντελῶς οὐκ ἦν ἐν ἐμοὶ ἀποκείμενον ἔργον ἀγαθόν (5).
10. Καὶ διελογιζόμην τὸ πρὸς τίνα φύγω, καὶ ἐν (6) ἀμηχανίᾳ ἤμην.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· etc. Ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχῇ. Τοῦτο, etc., εἰρήκαμεν, καὶ διαφόρως καὶ λαμβάνεται· ὅτε γάρ, etc., τῶν δικαίων εὑρήσεις αὐτὸ κείμενον, ἑρμηνεύεται, etc., κείμενον ἑρμηνεύεται ἐξουθενημένος, τουτέστι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Νῦν οὖν αὐτὸ τοῦτο τὸ Δαβὶδ ὄνομα ἔστι λαβεῖν εἰς τὸν λαόν, etc., ἰσχυρῶν ὡς καὶ αὐτὸ τοῦτο, etc., σαφῶς αὐτὸ τοῦτο διδάσκει.

(2) Τολμῶν, etc.

(3) Τὰ δάκρυα, etc. *Διό* deest.

(4) *Καί* deest.

(5) Ἔργον τι ἀγαθόν.

(6) Τὸ ποῦ, ἢ πρὸς τίνα φυγὼν ἀεὶ ἐν, etc.

11. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχήν μου. A
12. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ, Κύριε,
13. Εἶπα· Σὺ εἶ ἡ ἐλπίς μου,
14. Μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων.
15. Πρόσχες πρὸς τὴν δέησίν μου·
16. Ὅτι ἐταπεινώθην σφόδρα.
17. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με·
18. Ὅτι ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ.
19. Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου,
20. Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου.
21. Ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῷς μοι.

11. Et non est qui requirat animam meam.
12. Clamavi ad te, Domine,
13. Et dixi : Tu es spes mea
14. Portio mea in terra viventium.
15. Intende ad deprecationem meam :
16. Quia humiliatus sum nimis.
17. Libera me a persequentibus me :
18. Quia confortati sunt super me.
19. Educ de custodia animam meam,
20. Ad confitendum nomini tuo.
21. Me exspectabunt justi, donec retribuas mihi.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὁπότε κατεδίωκεν αὐτὸν Ἀβεσαλωμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ΨΑΛ. ΡΜΒ'.

1. Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου·
2. Ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.

Psalmus David, quando persequebatur eum Absalon filius ejus. PSAL. CXLII.

1. Domine, exaudi orationem meam :
2. Auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρόνοιάν μου ποιούμενος τῆς ψυχῆς. B

12, 13. Ὡς οὖν εἶδον, ἐμαυτὸν ἀπήλπισα, καὶ μετὰ (1) δακρύων ἀνεβόησα πρὸς σὲ, Κύριε, καὶ εἶπα· Ἀπολογίαν οὐκ ἔχω ἐνώπιόν σου· εἰς δὲ τὴν φιλανθρωπίαν σου ἐλπίζω, ὅτι ἐλεήσεις με.

14. Κληρονομία εἶ (2) ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ τῇ πόλει τῶν ἁγίων σου.

15, 16. Πρόσχες πρὸς τὴν δέησίν μου, καὶ πλήρωσον αὐτὴν, ὅτι δεδουλωμένος εἰμὶ τῇ ἁμαρτίᾳ (3).

17. Ῥῦσαί με ἀπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων τῶν θελόντων με ἀποστῆσαι ἀπὸ σοῦ.

18. Ὅτι, ἐμοῦ ἡμαρτηκότος, αὗται ἰσχυρότεραί μου (4) γεγόνασιν. C

19. Ἐξάγαγε ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ τοῦ σκότους τῶν ἀνομιῶν τὴν ψυχήν μου·

20. Ὅπως, ἐλθὼν ἐν τῷ φωτί σου, δυνηθῶ ἐξομολογήσασθαί σοι, ἅπερ πέπρακταί μοι· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι.

21. Ἐμὲ ὑπομενοῦσι πάντες οἱ δίκαιοί σου (5), καὶ αἱ ἅγιαί σου δυνάμεις, ἵνα ἐπιστρέψω, καὶ ἀντὶ τοῦ πένθους, οὗ ἔχω ἐν τῇ ψυχῇ μου, δώρησαί μοι εὐφροσύνην, συγχωρήσας μοι τὰ παραπτώματα, καὶ λοιπὸν συνήθως χαρὰν ποιήσωσιν ὑμνοῦντές σε ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, τουτέστιν ἐμοί.

11. Neque enim erat, qui provideret animæ meæ.

12, 13. Cum igitur aspicerem me ipsum, desperavi, et cum lacrymis clamavi ad te, Domine, et dixi : Defensionem non habeo coram te; in benignitate autem tua spero, quod misereberis mei.

14. Hæreditas es in superna Jerusalem civitate sanctorum tuorum.

15, 16. Intende ad deprecationem meam, et imple illam, quoniam in servitutem redactus sum a peccato.

17. Libera me a contrariis potestatibus, quæ volunt me a te avertere.

18. Quia me peccante, ipsæ fortiores me factæ sunt.

19. Educ e vinculis, e tenebris iniquitatum animam meam,

20. Ut veniens in lucem tuam possim confiteri tibi, quæ facta sunt mihi : omne enim, quod manifestatur, lux est.

21. Me exspectabunt omnes justi tui, et sanctæ tuæ virtutes, ut convertar, et pro mœrore, quem habeo in anima mea, dona mihi lætitiam condonans mihi peccata, et tum de more lætitia exsultabunt laudantes te super uno peccatore pœnitentiam agente [a], hoc est super me.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὁπότε αὐτὸν κατεδίωκεν Ἀβεσαλὼμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Δαβὶδ* οὖν ἑρμηνεύεται ἔνθα *πεποθημένος*, τουτέστι ὁ ἐπιστρέφων πρὸς τὸν Κύριον λαὸς τῶν Ἰου-

Titulus præpositus continet : *Psalmus David, quando persequebatur eum Absalom filius ejus. David* igitur hic interpretatur *desideratus*, hoc est populus Judæorum convertens se ad Dominum. Deinde

1, 2. (7) Κύριε, πλήρωσον τὴν προσευχήν μου, καὶ ἄκουσον τὴν δέησίν μου ἐν τῷ Υἱῷ σου ὑπάρχων.

1, 2. Domine, imple orationem meam, et audi deprecationem meam in Filio tuo exsistens.

[a] Luc. xv, 10.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἑαυτὸν ἀπηλπισμένον μετά, etc.
(2) Κληρονομία μου εἶ, etc.
(3) Ἁμαρτίᾳ πάνυ.
(4) Ἰσχυρότεροί μου, etc.
(5) Ὑπομένουσι πάντες οἱ ἅγιοί σου, etc., χαρὰν ποιήσουσιν, etc.
(6) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. ὅτε αὐτόν, etc., τῶν Ἰουδαίων. Εἰ τότε αὐτόν, etc., τῆς εἰρήνης ὡσανεὶ ὁ δρομαῖος, etc., τοῦ κατασχεῖν εἰς σωτηρίαν, etc., ἔλεγεν μετὰ καὶ τῆς ἄλλης, etc., τῷ στίχῳ τῷ ὀκτὼ καὶ δεκάτῳ ψαλμῷ· ὁμοίως καὶ τοῦτο, etc., ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ἀναβεβηκέναι αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῷ λέγειν αὐτόν, etc., συλλαβεῖν αὐτὸ εἰς, etc., ὅτιπερ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ κατεδίωκε, δῆλον εὑρήσῃς καὶ τοῦτο. Ὁ γάρ, etc., Ἰησοῦς Υἱός, etc.
(7) N. 1. Κύριε, etc. N. 2. Καὶ ἄκουσον, etc.

3. Exaudi me in tua justitia,
4. Et non intres in judicium cum servo tuo :
5. Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
6. Quia persecutus est inimicus animam meam :
7. Humiliavit in terra vitam meam.
8. Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi,
9. Et anxiatus est super me spiritus meus :
10. In me turbatum est cor meum.

A

3. Εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου,
4. Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου·
5. Ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν.
6. Ὅτι κατεδίωξεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου·
7. Ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωήν μου.
8. Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος,
9. Καὶ ἠκηδίασεν ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου·
10. Ἐν ἐμοὶ ἐταράχθη ἡ καρδία μου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

δαίων. Ἢ *τότε* [εἶτα, ὁπότε] *αὐτὸν κατεδίωκεν* Ἀβεσαλὼμ *ὁ υἱὸς αὐτοῦ*· Ἀβεσαλὼμ ἑρμηνεύεται *πατὴρ εἰρήνης*· τὸν λαὸν οὖν τὸν ἐπιστρέφοντα τῶν Ἰουδαίων κατεδίωκεν ὁ πατὴρ τῆς εἰρήνης Ἰησοῦς ὡσανεὶ ὁ δρομέως [δρομεύς]· κατελήλυθεν Ἰησοῦς ἐκ τῶν οὐρανῶν τοῦ κατασχεῖν αὐτὸν εἰς σωτηρίαν. Τοῦτο γὰρ μεμνημένος ὁ Προφήτης ἔλεγεν· μετὰ δὲ τῆς ἄλλης ἑρμηνείας τῆς παρακειμένης τῷ στίχῳ τοῦ ὀγδοδεκάτου ψαλμοῦ ὁμοίως δὲ τοῦτο δηλῶν τὸ καταβεβηκέναι αὐτὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῷ λέγειν αὐτόν· *Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν, ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ*. Αὕτη οὖν ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἐπιγράμματος· Ψαλμὸς τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων τῷ ἐπιστρέψαντι πρὸς τὸν Θεὸν, ὅτε ὁ πατὴρ τῆς εἰρήνης Ἰησοῦς κατεδίωκεν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. συλλαβεῖν αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν. Τὸ δὲ εἰπεῖν ἐν τῷ ἐπιγράμματι, *ὅτε ὁ υἱὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ κατεδίωκε*, δῆλον εὑρήσεις τοῦτο. Ὁ γὰρ Πατὴρ τῆς εἰρήνης Ἰησοῦς, ὁ Υἱὸς γεγονὼς κατὰ χάριν ἰδίαν τῶν Ἰουδαίων, οὕτως ἐσπούδαζε συλλαβεῖν αὐτοὺς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν.

quando eum persequebatur Absalom filius ejus : Absalom interpretatur *pater pacis :* populum igitur Judæorum convertentem se persequebatur pater pacis Jesus veluti cursor : descendit enim Jesus e cœlo, ut eum apprehenderet, ac salvum faceret. Hoc enim commemorans Propheta cecinit (juncta quidem alia interpretatione apposita versiculo psalmi decimi octavi, qui hoc ipsum significat, descendisse eum de cœlis), dicens : *Exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus.* Hæc igitur est interpretatio inscriptionis : Psalmus populo Judæorum convertenti se ad Deum, quando pater pacis Jesus persequebatur e cœlis genus humanum, ut comprehenderet eum, et salvaret. Quod autem dicitur in inscriptione : *quando filius patrem suum persequebatur*, manifesto id comperies. Pater enim pacis Jesus, Filius per gratiam suam Judæorum factus, ita studuit comprehendere eos sub alas suas, ut salvos faceret.

3. Et imple eam per ipsum.

4. Et ne velis rationem mecum ponere, hoc est examen facere iniquitatum mearum.

5. Quoniam non est justus, neque unus : *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria tua, justificati gratis gratia tua* [a].

6. Comprehendit diabolus animam meam.

7. Mortificavit in terrenis concupiscentiis animam meam.

8. Quemadmodum mortuos in monumentis includunt, et dimittunt eos in fetore suæ corruptionis, ita etiam mihi fecit diabolus. Conclusit enim me in fœtore peccatorum meorum, ut corrumperer, et ita computrui, ut fœtorem eorum, quæ feci, non ferret anima mea, sed se ipsam abominaretur.

9. Et conscientia cordis mei,

10. Cum recordarer futuri judicii, timore correpta est

B

3. Καὶ πλήρωσον αὐτὴν δι' αὐτοῦ.

4. Καὶ μὴ θελήσῃς συνᾶραι λόγον μετ' ἐμοῦ, τουτέστιν ἐξέτασιν ποιήσασθαι τῶν ἀνομιῶν μου (1).

5. Ὅτι οὐκ ἔστιν δίκαιος, οὔτε εἷς· *Πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης σου, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ σῇ χάριτι.*

6. Συνέσχεν (2) ὁ διάβολος τὴν ψυχήν μου.

7. Ἐθανάτωσεν εἰς τὰς γηΐνας ἐπιθυμίας τὴν ψυχήν μου.

8. Ὡς τοὺς (3) νεκροὺς ἐν τοῖς μνήμασιν ἀποκλείουσι, καὶ ἐῶσιν αὐτοὺς ἐν τῇ δυσωδίᾳ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν, οὕτως πεποίηκέ μοι καὶ ὁ διάβολος. Ἀπέκλεισε γάρ με ἐν τῇ δυσωδίᾳ τῶν ἁμαρτιῶν μου διαφθείρεσθαι, καὶ οὕτως προσώζουσα, ὥστε τὴν δυσωδίαν ὧν ἔπραξα μὴ φέρειν τὴν ψυχήν μου, ἀλλ' ἑαυτὴν βδελύττεσθαι.

C

9. Καὶ τὸ συνειδὸς τῆς καρδίας μου,

10. Μνησθέντος μου τῆς μελλούσης κρίσεως, φόβῳ συνεσχέθη.

[a] Rom. III, 10, 23.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἁμαρτιῶν μου.
(2) Ὅτι συνέσχεν, etc.
(3) N. 8, 9. Ὡς τούς, etc., ἀποκλείουσιν οἱ τεθνηκότες αὐτοὺς, καί, etc., τῆς φθορᾶς αὐτῶν, etc. τῶν ἁμαρτιῶν διαφθείρεσθαι, καὶ οὕτως προσώζεσα, etc., μὴ φθείρειν τήν, etc., βδελύσσεσθαι. N. 10. Καὶ τό, etc. usque ad συνεσχέθη.

11. Ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων·
12. Ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου,
13. Ἐν ποιήμασι τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων.
14. Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου·
15. Ἡ ψυχή μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι.
16. Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε·
17. Ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου.
18. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ,
19. Καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον.
20. Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρωὶ τὸ ἔλεός σου·
21. Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.
22. Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν, ἐν ᾗ πορεύσομαι·
23. Ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου.
24. Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε,
25. Πρὸς σὲ κατέφυγον.
26. Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου.

11. Memor fui dierum antiquorum:
12. Meditatus sum in omnibus operibus tuis,
13. In factis manuum tuarum meditabar.
14. Expandi manus meas ad te:
15. Anima mea sicut terra sine aqua tibi.
16. Velociter exaudi me, Domine:
17. Defecit spiritus meus.
18. Non avertas faciem tuam a me,
19. Et similis ero descendentibus in lacum.
20. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam:
21. Quia in te speravi.
22. Notam fac mihi viam, in qua ambulem:
23. Quia ad te levavi animam meam.
24. Eripe me de inimicis meis, Domine,
25. Ad te confugi.
26. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Ἐμνήσθην γὰρ τῶν προτέρων μου ἡμερῶν τῶν παλαιωθεισῶν ἐν ἀνομίαις.

12. Καὶ ἠρξάμην ἐπιστρέψας γυμνάζειν ἐμαυτὸν (1) ἐν τοῖς ἔργοις τῆς εὐσεβείας.

13. Καὶ ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησάς με, ἐπειρώμην τοιοῦτος εὑρεθῆναι ἐνώπιόν σου.

14. Ἀνατείνας τὴν καρδίαν μου, μετ' ὀδύνης ἐβόησα (2) πρὸς σέ

15. Ἄκαρπος ὑπάρχει, καὶ κεχώρισται μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον.

16. Δέομαί σου, Κύριε· ταχὺ πλήρωσον ὅπερ αἰτοῦμαι (3)·

17. Τεθανάτωμαι γὰρ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

18. Μὴ βδελύξῃ με διὰ τὸ (4) ὄνομά σου.

19. Καὶ ὅμοιος γένωμαι τῶν μὴ ὁρώντων τοῦτο τὸ φῶς, καὶ πιπτόντων εἰς βόθρον, καὶ ἀπὸ τοῦ κἀμὲ οὕτως ἐμπίπτειν (5), καὶ ἐναπομένειν τῇ ἁμαρτίᾳ.

20, 21. (6) Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, οὕτως ἐλέησόν με.

22. Ὥστε πάντας γνῶναι, ὅτιπερ ἠλέησάς με ἐν τῷ τὸ φῶς σου ἀνατεῖλαι ἐν ἐμοί.

23. Ὅτι σοι προσήγαγον τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἀπὸ σκότους εἰμὶ [ἐσκοτισμένος] τῶν πρώτων μου ἁμαρτιῶν, καὶ οὐκ οἶδα τὸ πῶς πορευθῶ πρὸς τὸ ἐγγίσαι σοι, δός μοι τὴν ὁδηγοῦσάν με πρὸς σέ.

24. Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν δαιμόνων, Κύριε.

25. Ὅτι ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν θέλω εἶναι.

26. Καὶ ἐπειδὴ νήπιός εἰμι ἀκμὴν ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, κατήχησόν με, τί τὸ τέλειον καὶ εὐάρεστον ἐνώπιόν σου.

11. Memini enim anteriorum dierum meorum, qui inveteraverunt in iniquitatibus.

12. Et conversus cœpi meipsum exercere in operibus pietatis.

13. Et quemadmodum ab initio me creasti, talem conatus sum inveniri coram te.

14. Extendens cor meum, cum dolore clamavi ad te.

15. Infructifera est et desolata, non habens in se ipsa Spiritum sanctum tuum.

16. Deprecor te, Domine, celeriter imple quod peto;

17. Nam mortificatus sum a peccato.

18. Ne abomineris me propter nomen tuum.

19. Et similis fiam illis non videntibus hanc lucem et incidentibus in foveam, quia etiam ego sic incidi, et permansi in peccato.

20, 21. Quia in te speravi, ideo miserere mei.

22. Ut omnes noscant, quod mei misertus es, dum lux tua exoritur in me.

23. Quia tibi obtuli animam meam, quoniam a tenebris anteriorum meorum peccatorum obtenebratus sum, et ignoro quo progrediar, ut appropinquem tibi, da mihi gratiam tuam deducentem me ad te.

24. Eripe me a dæmoniis, Domine.

25. Quoniam sub tuum dominium esse volo.

26. Et quia infans sum adhuc in mandatis tuis, instrue me, quid perfectum et placitum sit coram te.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἑαυτόν, etc.
(2) Ἀνεβόησα, etc.
(3) Πλήρωσον, Κύριε, ὅπερ αἰτοῦμαί σε.
(4) Βδελύξει με τό, etc.
(5) Πιπτόντων καὶ ἀπὸ τούτου, καὶ ἐμὲ οὕτως ἐκπίπτειν, etc.
(6) N. 20, 21. Ὅτι, etc. usque ad ἐν ἐμοί. N. 22, 23. Ὅτι σοι προσήγαγον τ. ψ. μ. ἔτι ἀπὸ τοῦ σκότους εἰμὶ τῶν πρώτων μου, etc. N. 24, 25. Comment. unus. Ἐξελοῦ με, etc., τὴν σὴν δεσποτείαν, etc.

27. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. A
28. Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate.
29. Educes de tribulatione animam meam,
30. Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.
31. Et perdes omnes qui tribulant animam meam.
32. Quoniam ego servus tuus sum.

27. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ·
28. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, ζήσεις με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου.
29. Ἐξάξεις ἐκ θλίψεως τὴν ψυχήν μου,
30. Καὶ ἐν τῷ ἐλέει σου ἐξολοθρεύσεις τοὺς ἐχθρούς μου.
31. Καὶ ἀπολεῖς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου·
32. Ὅτι ἐγὼ δοῦλός σου εἰμί.

Psalmus David, adversus Goliath. PSAL. CXLIII.

1. Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium,
2. Et digitos meos ad bellum.
3. Misericordia mea et refugium meum,

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, πρὸς τὸν Γολιάθ. ΨΑΛ. ΡΜΓ'.

1. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ (a) διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν.
2. Τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον,
3. Ἔλεός μου καὶ καταφυγή μου,

(a) Vers. 2. Διδάσκων.

ATHANASII INTERPRETATIO.

27. Tui, qui bonus es, bonus et sanctus Spiritus deducet me, ut perveniam in supernam Jerusalem. B
28. Quia Deus vivens es, et hoc tibi nomen, et me etsi mortificatum vivifica in Filio tuo justo judice,
29. Educes me ex tenebris et vinculis inhærentibus animæ meæ.
30. Et videns plagas animæ meæ, quas fecerunt mihi inimici mei, commiserere, et æterno igni trade illos.
31. Et omnes, qui subjiciunt cordi meo improbas vitæ concupiscentias, disperde in gehennam ignis.
32. Quoniam ego pretioso tuo sanguine redemptus sum.

27. Σοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα (1) ὁδηγήσει με καταντῆσαι ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.
28. (2) Ὅτι ζῶν ὑπάρχων, καὶ τοῦτο ὄνομά σοι, κἀμὲ τὸν νεκρωθέντα ζωοποίησον ἐν τῷ Υἱῷ σου τῷ δικαιοκρίτῃ.
29. Ἐξάξεις με ἐκ τοῦ σκότους καὶ τῶν δεσμῶν τῶν προκειμένων τῇ ψυχῇ μου.
30. Καὶ ὁρῶν τοὺς μώλωπας τῆς ψυχῆς μου, οὓς πεποίηκάν μοι οἱ ἐχθροί μου, εὐσπλαγχνίσθητι (3), καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παράδος αὐτούς.
31. Καὶ πάντας τοὺς ὑποτιθεμένους τῇ καρδίᾳ μου τὰς τοῦ βίου πονηρὰς ἐπιθυμίας ἀπώλεσον εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.
32. Ὅτι ἐγὼ τῷ τιμίῳ αἵματι (4) ἐξηγοράσθην.

C

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (5)· *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, πρὸς τὸν Γολιάθ*· τοῦτο οὖν λέγει τῷ λαῷ τῷ πεποθημένῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν διάβολον· ἑρμηνεύεται γὰρ τὸ τοῦ *Δαβὶδ* ὄνομα *πεποθημένος*, καὶ τὸ τοῦ *Γολιὰθ* ὄνομα *μετοικίζων*, τουτέστιν *αἰχμαλωτίζων*, ὅπερ σαφῶς ὁ διάβολός ἐστιν, ὁ πάντας αἰχμαλωτίζων.

Titulus præpositus continet : *Psalmus David adversus Goliath ;* hoc igitur dicit psalmus populo desiderato a Deo adversus diabolum : etenim nomen *David* interpretatur *desideratus*, et nomen *Goliath* interpretatur *transmigrare faciens :* hoc est *in captivitatem ducens*, qualis manifeste diabolus est, qui omnes in captivitatem ducit.

1. Secundum naturam benedictus Dominus Deus meus, qui gratia sancti Spiritus sui docet cor meum se ipsum præparare adversus omnem tentationem.
2. Et mentem meam resistere omnibus telis ignitis inimici.
3. Requies mea et protectio mea.

1. Κατὰ φύσιν εὐλογητὸς ὁ Κύριος ὁ (6) Θεός μου, ὁ (7) τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτοῦ διδάσκων τὴν καρδίαν μου εὐτρεπίζειν ἑαυτὴν πρὸς πάντα πειρασμόν.
2. Καὶ τὴν διάνοιάν μου ἀνθίστασθαι πρὸς πάντα τὰ βέλη τοῦ ἐχθροῦ τὰ πεπυρωμένα.
3. Ἀνάπαυσίς μου, καὶ σκέπη μου.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ ἅγιον ἀγαθὸν Πνεῦμα, etc.
(2) N. 28. Ὅτι ζῶν ὑπάρχεις, etc. usque ad ζωοποίησον. N. 29. Ἐν τῷ, etc. usque ad ψυχῇ μου.
(3) Σπλαγχνίσθητι, etc.
(4) Τιμίῳ σου αἵματι.
(5) Ἡ διὰ τῆς κιννταβάρεως περιέχει· Τῷ Δαβὶδ πρὸς τὸν Γολιάδ, etc., καὶ τὸ τοῦ Γολιὰδ ὄνομα ἑρμηνεύεται μετοικίζων, etc.
(6) Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ, etc.
(7) N. 2. Ὁ τῇ, etc.

4. Ἀντιλήπτωρ μου καὶ ῥύστης μου, A
5. Ὑπερασπιστής μου, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤλπισα,
6. Ὁ ὑποτάσσων τὸν λαόν μου ἐπ' ἐμέ [ὑπ' ἐμέ].
7. Κύριε, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ;
8. Ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίζῃ αὐτῷ [αὐτόν];
9. Ἄνθρωπος ματαιότητι ὡμοιώθη·
10. Αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιὰ παράγουσι.
11. Κύριε, κλῖνον οὐρανούς, καὶ κατάβηθι·
12. Ἄψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται.
13. Ἄστραψον ἀστραπήν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς·
14. Ἐξαπόστειλον τὰ βέλη σου, καὶ συνταράξεις αὐτούς.
15. Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους·
16. Ἐξελοῦ με, καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν,
17. Ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων·
18. Ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, B

4. Susceptor meus et liberator meus,
5. Protector meus, et in ipso speravi,
6. Qui subdit populum meum sub me.
7. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei?
8. Aut filius hominis, quia reputas eum?
9. Homo vanitati similis factus est:
10. Dies ejus sicut umbra prætereunt.
11. Domine, inclina cœlos, et descende:
12. Tange montes, et fumigabunt.
13. Fulgura coruscationem, et dissipabis eos:
14. Emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.
15. Emitte manum tuam de alto:
16. Eripe me, et libera me de aquis multis,
17. De manu filiorum alienorum:
18. Quorum os locutum est vanitatem,

ATHANASII INTERPRETATIO

4. Ὑπὲρ ἐμοῦ ἐδίδων [ὁ διδοὺς] (1) ἑαυτὸν ἕως θανάτου, καὶ ῥυόμενός με.

5. Πρόνοιάν μου ποιεῖται, καὶ πᾶσαν τὴν μέριμνάν μου ἐπ' αὐτὸν ἐπέῤῥιψα.

6. Ὁ ἐνχύων με (2) ὑποπιάζειν μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγεῖν αὐτό.

7. Κύριε, τί ἐστιν (3) ἄνθρωπος, ὅτι κατηξίωσας αὐτῷ ὀφθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς;

8. Ἢ τί ἐστι (4) πάλιν υἱὸς πηλοῦ, ὅτι οὐκ ἐπιλανθάνεις αὐτοῦ, ἀδιαλείπτως καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ τοσαύτην ποιούμενος;

9. Ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡμοιώθη. C

10. Ἀνωφελεῖς καὶ ἀνυπόστατοι.

11. Κύριε, κλίνας σου τοὺς οὐρανούς, ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς.

12. Πλησίον μόνον γενοῦ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, καὶ εὐθέως ἄρξονται καταφλέγεσθαι.

13. Ὀράθητι μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θεασάμενοι τὸ ἀπαύγασμα, εἰς τὴν (5) γῆν πεσοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

14. Ἀπόστειλον τοὺς ἀποστόλους σου κατ' αὐτῶν ἠκονημένη [ὡς βέλη ἠκονημένα] (6), ὀξεῖς ὄντας τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀσθενεῖς εἰς αὐτοὺς ποιήσωσιν.

15. Τῷ Θεῷ Πατρὶ πάλιν προσεύχεται λέγων· Πέμψον τὸν Υἱόν σου ἐκ τῶν ἁγίων σου ὑψωμάτων.

16. Ἐλευθέρωσόν με δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν πνευμάτων τούτων πονηρῶν (7) τῶν πολλῶν, τῶν βυθιζόντων με. D

17. Ἐκ τῆς δυναστείας τῶν υἱῶν τοῦ πονηροῦ, τῶν ἐναντίων δυνάμεων·

18. Ὧν ἡ διδασκαλία πᾶσα οὐδὲν ζωοποιὸν ἔχει, ἀλλὰ πάντα (8) εἰς διαφθορὰν καὶ ἀπώλειαν.

4. Pro me dedit se ipsum usque ad mortem, et liberavit me.

5. Providet mihi, et ego omnem curam meam super ipsum projeci.

6. Corroborans me, ut castigem corpus meum, et ipsum in servitutem redigam.

7. Domine, quid est homo, quod dignatus es ipsi manifestari super terra?

8. Aut quid rursus est filius luti, quoniam non oblivisceris illius, et indesinenter tantam de ipso curam habes?

9. Unusquisque hominum huic mundo assimilatur

10. Inutiles atque instabiles.

11. Domine, inclinans cœlos tuos veni ad nos.

12. Prope tantummodo fias contrariis potestatibus, et statim incipient comburi.

13. Appare solum in terra, et videntes splendorem cadent in terram sub hominibus.

14. Mitte apostolos tuos, veluti tela exacuta contra easdem potestates, acutos exsistentes gratia sancti Spiritus, et infirmas in ipsos reddent.

15. Deum Patrem rursus orat dicens: Mitte Filium ex sanctis tuis altitudinibus.

16. Libera me per ipsum a spiritibus istis malis et multis, submergentibus me.

17. E potestate filiorum improbi, hoc est a contrariis potestatibus:

18. Quarum omnis doctrina nihil vivificans habet, sed omnia in corruptionem et exitium.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δίδον, etc. leg. διδούς aut διδῶν, deest με.
(2) Ὁ ἐνισχύων με, etc.
(3) Κύριε, τίς ἐστιν, etc. αὐτὸν ὀφθῆναι, etc.
(4) Ἢ τίς ἐστι, etc. πεποίησαι;
(5) Ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ προσώπου σου εἰς τήν, etc.
(6) Ἠκονημένους, etc., ἀσθενεῖς αὐτοὺς ποιήσουσιν.
(7) Τούτων τῶν πονηρῶν, etc.
(8) Πάντας. etc.

19. Et dextera eorum, dextera iniquitatis.
20. Deus, canticum novum cantabo tibi :
21. In psalterio decachordo psallam tibi.
22. Qui das salutem regibus :
23. Qui redemisti David servum tuum de gladio maligno [liberabit eum].
24. Eripe me, et erue me de manu filiorum alienorum :
25. Quorum os loeutum est vanitatem,
26. Et dextera eorum, dextera iniquitatis.
27. Quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua.
28. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi.
29. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.
30. Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis :

A 19. Καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας.
20. Ὁ Θεὸς, ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι.
21. Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι·
22. Τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσι·
23. Τῷ λυτρουμένῳ Δαβὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς [ῥύσεται αὐτόν].
24. Ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων·
25. Ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιοτητα,
26. Καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας.
27. Ὧν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἱδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν.
28. Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι (a) ὡς ὁμοίωμα ναοῦ.
29. Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ B τούτου εἰς τοῦτο.
30. Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν·

(a) Vers. 29, Περικεκοσμημμέναι ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου. Vers. 30, Τὰ ταμιεῖα, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

19. Non solum sinistra earum perditio est, sed etiam earum dextera mors exsistit.
20. Mundum, immaculatum de passione tua.
21. Gratia sancti Spiritus in decem præceptis perficiens me ipsum, glorificabo te bonis operibus.
22. Qui vivificas gratia tua sanctos regnantes in terra contra peccatum, et in cœlo in infinita sæcula.
23. Qui tradidit se ipsum morti in redemptionis pretium pro populo desiderato, ut eriperet nos a diabolo.
24. Libera, et abstrahe me e dominio contrariarum potestatum :
25. Quarum doctrina disseminat in hominibus iniquitatem, et peccatum :
26. Et earum potentia hæc est, ut aliquid rapiant, et vi in servitutem redigant.
27. Et in concupiscentiis, et dæmonum iniquitatibus geniti abundant divitiis, et gloria, et conspecti ab hominibus in eorum fallacia laudantur, tanquam novellæ plantationes validæ, et florentes.
28. Et animæ eorum omni pretioso amictu coopertæ, et auro, et argento, et lapide pretioso circumstipatæ.
29. Corda eorum plena omni iniquitate, et peccato, et ex uno improbo desiderio transeunt in aliam pejorem concupiscentiam.
30. Iidem homines cum peccati cupidi sint, inventores sunt malorum, educentes e cordibus suis pravas cogitationes.

19. Οὐ μόνον τὰ ἀριστερὰ αὐτῶν ἀπώλειά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν θανάτου (1) ὑπάρχει.
20. Καθαρὰν, ἄμωμον ὑπὲρ τοῦ πάθους σου.
21. Ἐν τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς δέκα ἐντολαῖς καταρτίσας ἐμαυτὸν, δοξάσω σε δι' ἔργων ἀγαθῶν.
22. Τῷ ζωοποιοῦντι διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τοὺς C ἁγίους τοὺς ἐν τῇ γῇ βασιλεύοντας κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐν οὐρανῷ εἰς (2) τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.
23. Τῷ δεδωκοτι ἑαυτὸν ἀντίλυτρον τῷ θανάτῳ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ πεποθημένου, ὅπως ἐξέληται (3) ἡμᾶς ἐκ τοῦ διαβόλου.
24. Ῥῦσαι, καὶ (4) ἀπόσπασόν με ἐκ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐναντίων δυνάμεων·
25. Ὧν ἡ διδαχὴ διέσπειρε ἀνομίαν (5) καὶ ἁμαρτίαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις·
26. Καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν αὕτη ἐστὶν, τί ἵνα ἁρπάσωσι (6), καὶ βίᾳ καταδουλώσωνται.
27. Καὶ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ταῖς ἀνομίαις (7) τῶν δαιμόνων γεγεννημένοι, εὐθηνοῦσι πλούτῳ καὶ δόξῃ, ὁρώμενοι παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ἀπάτῃ D αὐτῶν ἐπαινούμενοι ὡς νεόφυτα ἰσχυρὰ καὶ εὐθαλῆ.
28. (8) Καὶ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν πάσῃ περιβολῇ πολυτελεῖ ἠμφιεσμέναι, καὶ χρυσῷ, καὶ ἀργύρῳ, καὶ λίθῳ πολυτελεῖ δορυφορούμεναι.
29. Αἱ καρδίαι αὐτῶν πεπληρωμέναι πάσης ἀνομίας καὶ ἁμαρτίας, καὶ ἐκ τούτου τοῦ πονηροῦ ἐπιτηδεύματος εἰς ἄλλο δεινότερον μετέρχονται ἐπιθύμημα.
30. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, τῆς ἁμαρτίας ὄντες ἐπιθυμηταὶ, ἐφευρεταί εἰσι κακῶν, ἐξάγοντες ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν διαλογισμοὺς πονηρούς.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Θάνατος, etc.
(2) Οὐρανῷ βασιλεύοντας εἰς, etc.
(3) Ἐξελεῖται, etc.
(4) Ῥῦσαί με, καί, etc.
(5) Πᾶσαν ἀνομίαν.
(6) Αὕτη ἐστὶ τὸ, τί ἁρπάσωσιν, etc.
(7) Καὶ ἀνομίαις, etc.
(8) N. 28, Καὶ ψυχαὶ αὐτῶν πᾶσαι usque ad ἠμφιεσμέναι. N. 29, juxta suprascriptam divisionem : Καὶ χρυσῷ, etc. N. 30, Αἱ καρδίαι, etc. N. 31, Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι οἱ τῆς ἁμαρτίας, etc. N. 32, Οἱ διδάσκαλοι, etc. N. 33, Οὐκ ἔστι τινὰ ἐπιβῆναι τοῖς, etc.

31. Οἱ βόες αὐτῶν παχεῖς.
32. Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος·
33. Οὐδὲ κραυγὴ ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῶν.
34. Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν, ᾧ ταῦτά ἐστι·
35. Μακάριος ὁ λαὸς, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.

A 31. Boves eorum crassæ.
32. Non est ruina maceriæ, neque transitus :
33. Neque clamor in plateis eorum.
34. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt :
35. Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

Αἴνεσις τῷ Δαβίδ. ΨΑΛ. ΡΜΔ'.

1. [In marg. ad vers. 1. Ἀλέφ] Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου ὁ βασιλεύς μου·
2. Καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα,
3. Καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
4. [Βήθ] Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε,
5. Καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα,

Laudatio ipsi David. PSAL. CXLIV.

1. [Aleph] Exaltabo te, Deus meus rex meus :
2. Et benedicam nomini tuo in sæculum,
3. Et in sæculum sæculi.
4. [Beth] Per singulos dies benedicam tib'
5. Et laudabo nomen tuum in sæculum,

ATHANASII INTERPRETATIO.

31. Οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν σπαταλῶντες ἐν ταῖς εὐωχίαις αὐτῶν, καὶ μεγαλαυχοῦντες κατὰ τῆς ἀληθείας.

32. Οὐκ ἔστι τινὰ ἐπιμῆναι τοῖς κτήμασιν αὐτῶν, οὐδὲ παρελθεῖν ἑαυτοῖς· πάσῃ γὰρ φυλακῇ τηροῦνται.

33. Οὐδέ τινα τολμῆσαι ἐν ταῖς (1) οἰκίαις αὐτῶν· τοσοῦτον φόβον ἔχουσιν.

34. Καὶ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἐμακάρισαν, ᾧ ταῦτα ὑπῆρξεν

35. Ἐγὼ δὲ λέγω· Μακάριος ὁ λαὸς, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ, πλοῦτος αὐτοῦ καὶ δόξα ὑπάρχων (2). Καὶ ἄλλως δὲ ἔστι θεωρῆσαι τοὺς προκειμένους στίχους πάλιν εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ· ὅτι τῶν μὲν δαιμόνων τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες εἰσὶ, καθὰ ἑρμηνεύεται περὶ αὐτῶν· ἐν δὲ τοῖς δικαίοις οὐκ ἔτι τὴν βοήθειαν [βόσκημα] αὐτῶν παλαιωθῆναι, καὶ πεσεῖν [βόσκειν]· οὐδὲν γὰρ ὑπερηφανίας ἐν ταῖς διανοίαις αὐτῶν· ἐμακάρισαν αἱ Γραφαὶ, ᾧ ταῦτα ὑπάρχει λέγουσαι· *Μακάριος ὁ λαὸς, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.*

B 31. Magistri eorum luxuriantes in comessationibus suis, et gloriantes contra veritatem.

32. Non est qui possessiones eorum invadat, neque eas pertranseat : omni enim custodia servantur.

33. Neque quispiam in eorum domibus aliquid audet, adeo illos omnes timent.

34. Et demum beatum homines dixerunt, cui talia sunt.

35. Ego autem dico : Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus divitiæ ipsius et gloria exsistit. Et aliter etiam præpositos versus allegorice interpretari iterum licet de sanctis ejus : quoniam dæmonum quidem oves, et boves sunt, secundum quod allegorice de ipsis interpretantur. In justis
C autem non amplius auxilium [pecus] eorum veterascere, et cadere [pascere]; nulla enim superbia in mentibus eorum; beatum dixerunt Scripturæ, cui hæc sunt, dicentes : *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (3)· *Αἴνεσις τῷ Δαβίδ*, τουτέστι τῷ *ἱκανῷ τῇ χειρὶ*, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Δαβίδ*, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

Titulus præpositus continet : *Laus David*, hoc est *manu forti*, id est Dei Filio : ita enim interpretatur *David*, ut sæpius diximus (†).

1. Δοξάσω σε, ὁ Θεὸς (4) ὁ βασιλεύς μου, ὁ διδάξας με γνῶναι· τὸ γὰρ παρακείμενον τῷ στίχῳ ὄνομα τὸ Ἀλὲφ ἑρμηνεύεται *διδασκαλία*.

2. Ἐν (5) τῷ νῦν,

3. Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

4. Καθ' ἑκάστην πρᾶξιν τοῦ φωτός σου δοξάσω σε ἐν τῇ καρδίᾳ μου (6)· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ συλλαβὴ ἡ παρακειμένη τῷ στίχῳ· ἑρμηνεύεται γὰρ τὸ *Βήθ*, *οἶκος*, ὅπερ ἐστὶν ἡ καρδία.

5. Οὐ διαλείψῃ ὕμνος ἐκ τοῦ στόματός μου ἐκπορευόμενος ἐν (7) τῷ νῦν αἰῶνι.

1. Glorificabo te, Deus rex meus, qui docuisti me scientiam : nam nomen *Aleph* versui ascriptum interpretatur *doctrina*.

2. In præsenti,

3. Et in futuro sæculo.

4. Secundum singulas actiones lucis tuæ glorificabo te in corde meo, hoc enim significat syllaba versui apposita : *Beth* enim interpretatur *domus*, quæ est cor.

5. Non cessabit hymnus prodiens ex ore meo in præsenti sæculo.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τολμῆσαι λαλῆσαι ἐν ταῖς, etc.

(2) Δόξα ὑπάρχει, etc., ὅτι τῶν μὲν εὐδαιμόνων τὰ πρόβατα, καὶ αἱ βόες, etc., οὐκ ἔστι τὴν βοήθειαν αὐτῶν παλαιωθῆναι, καὶ πεσεῖν, οὐδὲ τελευτὴν αὐτῶν· ἀεὶ γὰρ ζῶσιν· οὐδὲ ὑπερηφανία ἐν ταῖς, etc.

(3) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc., εἰρήκαμεν, ἱκανὸς χειρὶ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(4) Ὁ Θεός μου, etc. ὁ διδάξας με γνῶσιν· τὸ γὰρ τῆς κινναβάρεως παρακείμενον, etc.

(5) N. 2, 3. Καὶ ἐν τῷ νῦν, etc., αἰῶνι.

(6) *Μου* deest, συλλαβὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως τῷ στίχῳ παρακειμένη, etc.

(7) N. 5, 6. Comm. unicus . . . καὶ ἐν τ. ν. α'. καὶ ἐ. τ. α. καὶ εἰς τὰς αἰωνίους αὐλάς σου.

(†) Quatuor psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, etc. In centesimo decimo octavo psalmo, singulas litteras octoni versus sequuntur. In centesimo quadragesimo quarto singuli versus deputantur. Hier. in Epist. ad Paulam, de interpret. Alphab. Hebr.

6. Et in sæculum sæculi.

7. [Gamel.] Magnus Dominus et laudabilis nimis.

8. Et magnitudinis ejus non est finis.

9. Generatio et generatio laudabit opera tua,

10. [He] Et potentiam tuam pronuntiabunt.

11. [ה] Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur.

12. [Vau] Et mirabilia tua narrabunt,

13. Et virtutem terribilium tuorum dicent,

14. [Zeei] Et magnitudinem tuam narrabunt [et potentiam tuam loquentur].

15. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt.

A 6. Καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

7. [Γαμέλ] Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα,

8. [Δαλέθ] Καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας.

9. Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου.

10. [Ἤ] Καὶ τὴν δύναμίν σου ἀπαγγελοῦσι.

11. Τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ἁγιωσύνης σου λαλήσουσι,

12. [Οὐαῦ] Καὶ τὰ θαυμάσιά σου διηγήσονται

13. Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι,

14. [Ζηεί] Καὶ τὴν μεγαλωσύνην σου διηγήσονται [καὶ τὴν δυναστείαν σου λαλήσουσιν].

15. Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται,

B

ATHANASII INTERPRETATIO

6. Et in futuro judicio, et in sæculis æternæ aulæ tuæ.

7. Thorax meus in bello Dominus, et usque in finem laudabilis est in corde meo: hoc enim significat nomen *Gamel* versui ascriptum; interpretatur enim *thorax*, quod est *Dominus noster*, quemadmodum dixit Apostolus.

8. Et non est creatura capiens eum.

9. Qui geniti sunt ex gratia tua admirabuntur mandata tua: nomen enim *Daleth* versui appositum interpretatur *generatio*.

10. Syllaba versui ascripta, quæ *He* dicitur, interpretatur *area*, quæ est *Dominus*, atque etiam interpretatur *suscipite*: Popule, igitur (simul conjungens syllabæ interpretationes hunc sensum invenies), Dominus est, suscipite. Propterea etiam versus hoc ipsum significat dicens: Quia Deus es, prædicabunt te.

11, 12. Splendorem gloriæ faciei tuæ narrabunt, quando transformatus es ante eos, et mirabilia tua quæ fecisti in adventu tuo narrabunt in mundo: interpretatur enim *Vau in ipso*, hoc est in adventu et in mundo:

13, 14. Et virtutem mirabilium tuarum curationum dicent in Evangelio, et immensam tuam misericordiam narrabunt: nomen enim, versui ascriptum, quod dicitur *Zain*, *misericordia* interpretatur.

15. Memoriam immensæ tuæ bonitatis prædicabunt, quoniam cum Deus esses, sustinuisti crucem confusione contempta [7].

6. Καὶ ἐν τῇ κρίσει, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς αἰωνίου αὐλῆς σου.

7. Θώραξ μου ἐν πολέμῳ ὁ Κύριος, καὶ αἰνετός ἐστι τῇ καρδίᾳ μου ἕως τέλους· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ (1) *Γαμέλ* ὄνομα τὸ τῷ στίχῳ παρακείμενον· ἑρμηνεύεται γὰρ *θώραξ*, ὅπερ ἐστὶν *ὁ Κύριος ἡμῶν*, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος.

8. Καὶ οὐκ ἔστιν κτίσις ἡ χωροῦσα αὐτόν

9. Οἱ γεννώμενοι ἐκ τῆς χάριτός σου θαυμάσουσι τὰ προστάγματά σου· τὸ γὰρ παρακείμενον τῷ στίχῳ ὄνομα τὸ *Δαλέθ* (2) ἑρμηνεύεται *γέννησις*.

10. Ἡ συλλαβὴ ἡ τῷ στίχῳ παρακειμένη *Ἤ* λεγομένη (3) ἑρμηνεύεται *ἅλωναι*, ὅπερ ἐστὶν *ὁ Κύριος*, καὶ πάλιν ἑρμηνεύεται *δέξασθε*· ὁ λαὸς, οὖν, ἅμα C τὰς ἑρμηνείας τῆς συλλαβῆς συνάψας, εὑρήσεις, Κύριός ἐστιν, δέξασθε. Διὸ καὶ ὁ στίχος αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ λέγων· Ὅτι Θεὸς εἶ, κηρύξουσί σε.

11, 12. (4) Τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ προσώπου σου διηγήσονται, ὅτε μετεμορφώθης ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ τὰ θαύματά σου, ἃ ἐποίησας ἐν τῇ παρουσίᾳ σου, διηγήσονται ἐν τῇ οἰκουμένῃ· ἑρμηνεύεται γὰρ *Οὐαῦ, ἐν αὐτῇ*, τουτέστιν ἐν τῇ παρουσίᾳ καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ·

13, 14. Καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἰάσεών σου τῶν φοβερῶν λέξουσιν ἐν Εὐαγγελίῳ, καὶ τὸ ἀμέτρητόν σου ἔλεος διηγοῦνται· τὸ γὰρ παρακείμενον τῷ στίχῳ, ὃ λέγεται *Ζαΐν*, ἑρμηνεύεται *ἔλεος*.

D 15. Τὸ μνημόσυνον τῆς ἀμετρήτου σου ἀγαθότητος κηρύξουσιν, ὅτι Θεὸς ὢν ὑπέμεινας σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας.

[7] Hebr. xii, 2.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Τὸ διὰ τῆς κινναβάρεως ὄνομα τῷ στίχῳ παρακείμενον τὸ Γαμέλ, ὅπερ ἑρμηνεύεται θώραξ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Κύριος, καθώς, etc.

(2) Τὸ γὰρ ὄνομα διὰ τῆς κινναβάρεως παρακείμενον τῷ στίχῳ τῷ Δαλέθ, etc.

(3) Ἡ λεγομένη Ἤ ἑρμηνεύεται Ἀδοναΐ, ὅπερ ἐστὶν Κύριος, καὶ πάλιν ἑρμηνεύεται ἔστι, καὶ πάλιν ἑρμηνεύεται δέξασθε· ὅλας οὖν ἅμα τάς, etc

(4) N. 11. Τό, etc. τοῦ προσώπου αὐτοῦ, etc. μετεμορφώθη, etc. N. 12, Καὶ τὰ θαυμάσιά σου, ἃ, etc. τὸ Οὐαῦ ἐν, etc. N. 13, Καὶ τήν, etc. N. 14, Καὶ τὸ ἀμέτρητόν, σου, etc. τὸ γὰρ διὰ τῆς κινναβάρεως τῷ στίχῳ παρακείμενον ὃ λέγεται Ζηεί, etc.

16. [Ἠθ] Καὶ τῇ δικαιοσύνῃ σου ἀγαλλιάσονται. A
17. Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος,
18. Μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.
19. Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι,
20. Καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.
21. [Ἰώθ] Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντα τὰ ἔργα σου,
22. [Χάμ] Καὶ οἱ ὅσιοί σου εὐλογησάτωσάν σε.
23. Δόξαν τῆς βασιλείας σου ἐροῦσι,
24. [Σαβέδ] Καὶ τὴν δυναστείαν σου λαλήσουσι.
25. Τοῦ γνωρίσαι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν δυναστείαν σου,
26. Καὶ τὴν δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς βασιλείας σου.
27. Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων,
28. Καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

16. [Heth] Et justitia tua exsultabunt.
17. Miserator et misericors Dominus,
18. [ח] Patiens et multum misericors.
19. [ט] Suavis Dominus universis,
20. Et miserationes ejus super omnia opera ejus.
21. [Joth] Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua,
22. [כ Kam] Et sancti tui benedicant tibi.
23. Gloriam regni tui dicent,
24. [ל Sabed] Et potentiam tuam loquentur.
25. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam,
26. Et gloriam magnificentiæ regni tui.
27. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum,
28 Et dominatio tua, in omni generatione et generatione.

ATHANASII INTERPRETATIO.

16. Καὶ τῇ ἀνατροφῇ, ᾗ ἀνετράφης (1) ἐν τῷ κόσμῳ, μαθόντες ἐν αὐτῇ πολιτεύσονται. Ἡ γὰρ τῷ στίχῳ παρακειμένη συλλαβὴ, ἡ λεγομένη *Χὴθ*, ἑρμηνεύεται *ἔκστασις*· ἔκστασις γὰρ εἶχε, καὶ ἔχει πάντας, ὅτι ἐστὶ Θεὸς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τῆς γῆς συνανεστράφη. B

16. Et conversationem, qua conversatus es in mundo, ediscentes in ipsa vivent. Nam syllaba versui ascripta, quæ dicitur *Cheth*, interpretatur *stupor* : stupor enim habuit, et habet omnes, quod Deus est, et cum hominibus in terra conversatus est.

17, 18. Ἀπὸ τῶν παθημάτων, ὧν ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν, δείκνυται.

17, 18. Ex iis quæ pro nobis passus est, ostenditur.

19. Ἀγαθὸς Κύριος τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις.

19. Bonus Dominus erga omnes homines.

20. Καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον.

20. Et miserationes ejus super omnem hominem.

21. Ἐξομολογήσουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅτι σὺ εἶ κυριεύων πάντων· τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ τῷ στίχῳ (2) παρακείμενον ὄνομα τὸ λεγόμενον *Ἰώθ*, ὃ ἑρμηνεύεται *κυριεύων*.

21. Confitebuntur omnes homines, quoniam tu es dominator omnium; hoc enim significat nomen *Joth* versui ascriptum, quod interpretatur *dominans*.

22. Καὶ οἱ τῷ πνεύματι ζῶντες, καὶ (3) κοπιῶντες ἐν τοῖς ἔργοις τῆς δικαιοσύνης δοξάσουσί σε. Τὸ γὰρ τῷ στίχῳ παρακείμενον *Χὰμ* ἑρμηνεύεται *θέρμη*, καὶ [κόπον] ὅμως, τουτέστι τὸ θερμὸν τῆς πίστεως, καὶ ἐπίπονον τῶν ἁγίων ἐνταῦθα δηλοῖ. C

22. Et spiritu viventes, et laborantes in operibus justitiæ glorificabunt te. Nam *Cham* versui appositum interpretatur *calor* et *labor*, hoc est, calorem fidei, et laborem sanctorum in hoc mundo significat.

23, 24. Καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀναγγελοῦσι· τὸ γὰρ παρακείμενον τοῦτο δηλοῖ (4), ἐπειδὴ ἑρμηνεύεται *Σαμὲς* [Λαμέδ] *ῥάβδος*, τουτέστι *βάσανος*·

23, 24. Et æternum supplicium annuntiabunt : nomen siquidem ascriptum hoc significat, quia *Sames* [Lamed] interpretatur *virga*, hoc est *cruciatus :*

25, 26. (5) Τοῦ σημᾶναι πᾶσι τὴν κρίσιν τῆς παρουσίας σου, καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

25, 26. Ut significent omnibus judicium adventus tui, et retributionem æternorum bonorum in regno tuo.

27.. Ἀτελεύτητος,

27. Sine fine,

28. Καὶ ἐπὶ τοὺς πιστεύσαντας τῷ λόγῳ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ πιστεύσαντας.

28. Et super omnes credentes verbo Evangelii, D et super non credentes.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἀναστροφῇ, ᾗ ἀνεστράφης, etc. πολιτεύονται, etc., συλλαβὴ, ἡ διὰ τῆς κιννα6άρεως, ἡ λεγομένη Ἠθ, etc., καὶ ἔχει πάντας, ὅτι Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφης.

(2) Τὸ διὰ τῆς κιννα6άρεως τῳ στίχῳ, etc., Ἰώθ· ἑρμηνεύεται γὰρ κυριεύων.

(3) Ζέοντες, καί, etc., παρακείμενον, τὸ λεγόμενον Χὰμ ἑρμηνεύεται θέρμη, καὶ ὅμως, etc.; leg. vid. ὠμός.

(4) Τὸ γὰρ τῷ στίχῳ παρακείμενον ὄνομα τοῦτο δηλοῖ, etc., ἑρμηνεύεται τὸ Σαβὲδ ῥάβδος, etc.

(5) N. 25, Τοῦ, etc., τῆς ἐξουσίας σου. N. 26, Καὶ τὴν, etc.

29. [ם Sam (1)] Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, A

30. Et sanctus in omnibus operibus suis.

31. [ס Kam] Allevat Dominus omnes qui corruunt,

32. Et erigit omnes elisos.

33. [ע Mei] Oculi omnium in te sperant,

34. Et tu das escam illorum in tempore opportuno [escam eis temporibus opportunis].

35. [פ Phe] Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.

29. [Σάμ] Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ,

30. Καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

31. [Χάμ] Ὑποστηρίζει Κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας,

32. Καὶ ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατεῤῥαγμένους.

33. [Μεΐ] Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι,

34. Καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ [αὐτοῖς ἐν εὐκαιρίαις]·

35. [Φή] Ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Verax, firmus, immutabilis in iis, quæ definivit in judicio; hoc enim significat syllaba, quæ dicitur *Sam*, hoc est *stabilivit*, et etiam interpretatur *illic*, hoc est in judicio. B

30. Et irreprehensibilis in omnibus quæ creavit; et in omnibus præceptis suis; et in omnibus quæ suscepit, et passus est propter nostram salutem.

31. Subjicit Dominus gratiam suam.

32. Et surgere facit omnes prolapsos in faciem, hoc est in corda sua, et infirmatos in peccatis: syllaba enim apposita, quæ dicitur *Cham*, *sustentaculum* interpretatur, perinde ac si diceret subjicit se ipsum Dominus, et portat infirmos, ut versus significat: et permanentes mente sua in peccatis, veluti ex somno suscitat, compungens eos gratia sua, et surgere faciens, ut confiteantur, et vigilent deinceps, ne amplius peccent. C

33. Corda omnium credentium in te gratiam recipiunt.

34. Et tu, cum mens eorum quiescit ab omni mundana cura, et concupiscentia, illuminas eos scientia præceptorum tuorum.

35. Abundanter donando gratiam sancti Spiritus omni homini, qui adhæret voluntati tuæ: *Phe* enim interpretatur *os*, hoc est insufflans ipsum in faciem sanctorum et dicens: *Accipite Spiritum sanctum*[a]. D

29. Ἀληθής, ἑδραῖος, ἀμετακίνητος, ἐφ' οἷς ὥρισεν ἐν τῇ κρίσει· τοῦτο γὰρ βούλεται ἡ συλλαβὴ (1) ἡ λεγομένη *Σάμ*, ὅ ἐστιν *ἐστήριξε*, καὶ πάλιν ἑρμηνεύεται *ἐκεῖ*, τουτέστιν ἐν τῇ κρίσει.

30. Καὶ ἄμεμπτος ἐν πᾶσιν, οἷς ἐδημιούργησεν, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐν πᾶσιν, οἷς κατεδέξατο, καὶ πέπονθε (2) διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν.

31. (3) Ὑποτίθησι Κύριος τὴν χάριν αὐτοῦ.

32. Καὶ ἀνέστησε πάντας τοὺς καταπίπτοντας ἐπὶ τὰ πρόσωπα, τουτέστιν ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἀσθενοῦντας ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· ἡ δὲ παρακειμένη συλλαβὴ ἡ λεγομένη *Χάμ* ὅμως ἑρμηνεύεται, ὡσανεὶ ὑποτίθησιν ἑαυτὸν ὁ Κύριος, καὶ βαστάζει τοὺς ἀσθενεῖς, ὡς ὁ στίχος δηλοῖ· καὶ τοὺς ἐναπομείναντας τῇ διανοίᾳ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἐξ ὕπνου διεγείρει, κατανύγων αὐτοὺς τῇ χάριτι αὐτοῦ, καὶ ἀναστάντας αὐτοὺς ἐξομολογεῖσθαι, καὶ νήφειν τοῦ λοιποῦ τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν.

33. Αἱ καρδίαι πάντων τῶν πιστευόντων εἰς σὲ τὴν χάριν ἀπεκδέχονται.

34. Καὶ σὺ, ὅταν ἡσυχάζει ὁ νοῦς αὐτῶν (4) ἀπὸ πάσης βιωτικῆς φροντίδος καὶ ἐπιθυμίας, φωτίζεις αὐτοὺς τὴν γνῶσιν τῶν προσταγμάτων σου.

35. Πλουσίως δώρησαι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος (5) παντὶ ἀνθρώπῳ προχειμένῳ τῷ θελήματί σου· τὸ γὰρ *Φή* ἑρμηνεύεται *στόμα*, τουτέστι τὸ ἐμφυσᾷν αὐτὸν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων, καὶ λέγειν· *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον*.

[a] Joan. xx, 22.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως συλλαβὴ ἡ λεγομένη Σάμ, ἑρμηνεύεται, στηρίξαι καί, etc., τουτέστιν ἐκεῖ.
(2) Πέποιθεν.
(3) N. 31, Ὑποτίθησι, etc., καὶ ἀνίστησι πάντας τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ καταπίπτοντας, etc., ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν· ἡ δὲ παρακειμένη διὰ τῆς κινναβάρεως συλλαβὴ, ἡ λεγομένη Χάμ, etc., ὑποτίθησιν αὐτὸν ὁ, etc., τοὺς ἀσθενεῖς, καθὼς καὶ ὁ στίχος τοῦτο δηλοῖ. N. 32, Καὶ τοὺς ἐναπομείναντας, etc., τῇ χάριτι αὐτοῦ ἀναστάντας, etc.
(4) Αὐτῶν ὁ νοῦς, etc., τῶν προσταγμάτων σου τῶν δυναμούντων αὐτούς.
(5) Τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, etc., προσκειμένῳ, etc., τὸ γὰρ Φή, τὸ διὰ τῆς κινναβάρεως, ἑρμηνεύεται, etc.

(1) Deest in textu Hebræo littera נ, quia deficit versus, qui ab illa incipere debebat, nempe נאמן, id est *Fidelis*, ut advertunt Vatablus, et Simeon de Muis, aliique. Hunc autem versum necesse est, vel librariorum culpa excidisse, vel de industria ab Hebræis fuisse sublatum. Nam illum in textu Hebræo originali antea exstitisse probat ordo litterarum alphabeti Hebraici, certoque confirmat versio Septuaginta, aliæque Græcæ versiones; et præter Vulgatam, quæ ex Septuaginta sumpta est, etiam Arabica et Syriaca, quæ omnes versum illum habent, et consequenter in codicibus Hebræis, unde adornatæ sunt, legerunt. Quare merito contra Masoretarum veneratores inquit Grotius: *Quomodo ad hæc respondebunt, qui nos jubent per omnia Masoretarum stare decretis?* Et insuper hac de re digna quidem observatione sunt, quæ adnotat Clarius referens: *veteres Hebræos dixisse tempore Messiæ hunc versum, qui tum deerat, reponendum quod cernimus*, ait, *factum*.

36. Δίκαιος Κύριος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ,
37. Καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.
38. [Κώφ] Ἐγγὺς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν,
39. Πᾶσι τοις ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.
40. [Ῥής] Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει,
41. Καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ σώσει αὐτούς.
42. [Σέμ] Φυλάσσει Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν,
43. Καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσει,
44. [Θαῦ] Αἴνεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου,
45. Καὶ εὐλογείτω πᾶσα σὰρξ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ,
46. Εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

A

36. [צ] Justus Dominus in omnibus viis suis,
37. Et sanctus in omnibus operibus suis.
38. [ק Koph] Prope est Dominus omnibus invocantibus eum,
39. Omnibus invocantibus eum in veritate.
40. [ר Res] Voluntatem timentium se faciet,
41. Et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.
42. [ש Sem] Custodit Dominus omnes diligentes se,
43. Et omnes peccatores disperdet.
44. [ת Thau] Laudationem Domini loquetur os meum,
45. Et benedicat omnis caro nomini sancto ejus,
46. In sæculum, et in sæculum sæculi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

36. Ἀβαρὴς ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ· βαρεῖαι γὰρ οὐκ εἰσίν (1).

B

37. Καὶ ἐπαινεθήσεται ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ (2).

38. Μόνον εἰ θεάσηταί (3) τινα μέλλοντα ἀναβοᾷν πρὸς αὐτὸν, εὐθέως παραγίνεται αὐτὸς πρὸς αὐτόν· ἡ συλλαβὴ γὰρ ἡ λεγομένη *Κώφ* ἑρμηνεύεται *ἔκκρουμα*, τουτέστιν ἀναβόησις.

39. Πᾶσι τοῖς ἐκ πίστεως ἀδιακρίτως αὐτὸν ἐπικαλουμένοις.

40. Ἡ συλλαβὴ ἡ παρακειμένη τῷ στίχῳ ἡ λεγομένη *Ῥὴς* ἑρμηνεύεται *κεφαλὴ* (4), καὶ *ὁρατός*· σωτηρία οὖν ἐστι τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, καὶ γνωστὸς αὐτοῖς πάλιν ἔσεται ὁ Κύριος.

41. Καὶ τὴν ἀναβόησιν, ἣν ποιοῦνται νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐκφυγεῖν τὴν μέλλουσαν κρίσιν, πληρώσει ὁ Κύριος· ἀξιώσει γὰρ (5) αὐτοὺς τῆς αἰωνίου χάριτος.

C

42. Ἡ συλλαβὴ ἡ παρακειμένη τῷ στίχῳ, ἥτις (6) ἐστὶν *Σέμ*, ἑρμηνεύεται *ὄνομα*· τὸ ὄνομα οὖν τοῦ Κυρίου ἐπικεκλημένον ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν φυλάττει αὐτούς.

43. Παραδώσει τῷ αἰωνίῳ πυρί.

44. Ἡ τῷ στίχῳ παρακειμένη συλλαβὴ ἡ λεγομένη *Θαῦ* (7) ἑρμηνεύεται *σημεῖον*, καὶ *κλίσις*, ἢ *συντέλεια*· τὴν δόξαν οὖν τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος ἐν τῷ ψαλμῷ, λέγει, διηγήσομαι.

45. Καὶ δοξαζέτω δι' ἔργων ἀγαθῶν πᾶς ἄνθρωπος τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

46. Καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

D

36. Non onerosus in omnibus præceptis suis: nam graves non sunt.

37. Et laudabitur in omnibus operibus suis.

38. Si solum viderit aliquem, qui clamaturus sit ad eum, statim advenit ipse ad illum: syllaba enim dicta *Coph* interpretatur *sonus*, hoc est clamor.

39. Omnibus ex fide non ficta eum invocantibus.

40. Syllaba versui apposita, quæ dicitur *Res* interpretatur *caput* et *visibilis*: salus igitur est timentibus eum, et notus ipsis rursum Dominus erit.

41. Et clamorem, quem emittunt nocte atque die, ut fugiant venturum judicium, exaudiet Dominus; nam donabit eos gratia æterna.

42. Syllaba versui apposita, quæ est *Sem*, interpretatur *nomen*: nomen igitur Domini invocatum super diligentes eum custodit illos.

43. Tradet igni æterno.

44. Syllaba versui ascripta, quæ vocatur *Thau*, interpretatur *signum* et *inclinatio*, aut *consummatio*: gloriam igitur crucis suæ, et consummationem sæculi in psalmo, inquit, narrabo.

45. Et glorificet operibus bonis omnis homo nomen sanctum ejus.

46. Et nunc et in futuro sæculo.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Αὐτοῦ, καθὼς ὁ Ἀπόστολος λέγει· Καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν.
(2) Τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.
(3) Μόνον θεάσηται, etc., ἡ συλλαβὴ γὰρ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως, ἡ λεγομένη, etc., ἔκκρουσμα, etc.
(4) Ἑρμηνεύεται ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως συλλαβὴ ἡ π. τ. στ. ἡ λ. Ῥής, κεφαλὴ, etc. οὖν ἔσται, etc., πάλιν ἔσται, etc.
(5) Πληρώσει, ὃς ἀξιώσει γάρ, etc.
(6) Ἡ συλλαβὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως τῷ στίχῳ παρακειμένη, ἥτις, etc.
(7) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως συλλαβὴ τῷ στίχῳ παρακειμένη, ἡ λεγομένη, Θαῦ, etc., καὶ κλίσις, καὶ συντέλεια, etc.

Alleluia. Aggæi et Zachariæ. PSAL. CXLV.

1. Lauda, anima mea, Dominum,
2. Laudabo Dominum in vita mea :
3. Psallam Deo meo quandiu fuero.
4. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus.
5. Exibit spiritus ejus,
6. Et revertetur in terram suam.
7. In illa die peribunt omnes cogitationes ejus.
8. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus :
9. Spes ejus in Domino Deo ipsius,
10. Qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt :

A *Ἀλληλούϊα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. ΨΑΛ. ΡΜΕ´.*

1. Αἴνει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον,
2. Αἰνέσω Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου·
3. Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.
4. Μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ (a) υἱοὺς ἀνθρώπων οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία.
5. Ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ,
6. Καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ·
7. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ.
8. Μακάριος, οὗ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ βοηθὸς αὐτοῦ·
9. Ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ,
10. Τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς·

(a) Vers. 5. Καὶ ἐπὶ υἱούς, etc. V. 6. Ἐξελεύσεται, etc., ἀποστρέψει, etc., usque ad αὐτοῦ. V. 7. Ἐν ἐκείνῃ, etc., οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου· ἀλληλούϊα* οὖν ἑρμηνεύεται *αἰνέσατε, ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν· Ἀγγαίου* δὲ ἑρμηνεύεται *ἑορτάζοντος· Ζαχαρίου* δὲ ἑρμηνεύεται *νίκη λέοντος*. Αἰνέσατε οὖν τὴν ἑορτὴν τῶν παθημάτων τοῦ λέοντος τοῦ νικητοῦ, Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Διὸ καὶ ὁ Προφήτης αὐτὸ τοῦτο ἄρχεται διὰ τοῦ λέγειν· *Αἴνει, ἡ ψυχή μου.*

Titulus præpositus continet : *Alleluia, Aggæi, et Zachariæ : alleluia* igitur interpretatur *laudate, et hymnum dicite Deo vero : Aggæi* autem interpretatur *festum agentis : Zachariæ* vero interpretatur *victoriæ leonis*. Laudate igitur festum passionis leonis, qui victoriam retulit, Jesu Domini nostri. Propterea et Propheta ex hoc ipso exorditur dicendo : *Lauda, anima mea*, etc.

1. Laudes dignas repende Domino tuo, qui redemit te proprio sanguine.

2, 3. Laudabo eum, donec accipiat spiritum meum, et rursus postquam acceperit ipse spiritum meum, illic laudabo eum.

4. Nolite confugere ad auxilium eorum, qui in sublimitate sunt, neque ad filios hominum, qui non possunt se ipsos salvare, sed in illum sperate, qui dictus est Filius hominis propter propriam humanitatem, Salvator autem cum sit generis humani.

5, 6. Uniuscujusque hominis morientis redit substantia in terram, ex qua sumpta est : ille autem Filius hominis, etiam postquam mortuus fuit propter nos, et incorruptus permansit propria virtute, et mortuos vivificavit.

7. In die judicii occulta hominum judicabit Deus, accusantibus cogitationibus unumquemque de actionibus suis *.

8. Beatus homo, cujus inseparabilis adjutor ejus est Deus.

9. Et omnem suam curam projiciet in ipsum.

10. Mare, et omnia quæ in eis sunt, Creator visibilium, et invisibilium omnium.

B 1. Ἐπαίνους ἀξίους ἀνάπεμπε τῷ Δεσπότῃ σου τῷ ἐξαγοράσαντί σε τῷ ἰδίῳ αἵματι.

2, 3. Ἀνυμνήσω αὐτὸν ἕως ἂν δέξηται τὸ πνεῦμά μου, καὶ πάλιν μετὰ τὸ δέξασθαι αὐτὸν τὸ πνεῦμά μου, ἐκεῖ ἀνυμνήσω αὐτόν.

4. (2) Μὴ καταφύγετε ἐπὶ τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, μηδὲ ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, τοὺς μὴ δυναμένους ἑαυτοὺς σῶσαι· ἀλλ' ἐπ' ἐκεῖνον ἐλπίσατε τὸν λεγόμενον Υἱὸν ἀνθρώπου διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, Σωτῆρα δὲ ὄντα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

5, 6. Ἑκάστου ἀνθρώπου τελευτήσαντος ὑποστρέφει ὑπόστασις εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη· ἐκεῖνος δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μετὰ τὸ θανεῖν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ ἄφθαρτος διέμεινεν οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ

C τοὺς νεκροὺς ἐζωοποίησεν.

7. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων κρινεῖ ὁ Θεός, κατηγορούντων τῶν λογισμῶν ἕκαστον (3) περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

8. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, οὗ ὁ Θεὸς τοῦ ἀπελάστου [ἀπέλαστος] βοηθὸς (4) αὐτοῦ ἐστιν.

9. Καὶ πᾶσαν τὴν μέριμναν αὐτοῦ ἐπιῤῥίψει ἐπ' αὐτόν.

10. Τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, τὸν (5) Δημιουργὸν τῶν ἀοράτων καὶ ὁρατῶν πάντων.

* Rom. II, 15, 16.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Ὑμνήσατε τὸν Κύριον. Ἀγγέου, etc. Αἰνέσατε οὖν, ὑμνήσατε τὴν ἑορτήν, etc., τοῦ νικητοῦ, τουτέστιν Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ, etc., ἄρχεται. Διὰ τοῦτο λέγει· Αἴνει, etc.

(2) N. 4. Μὴ καταφύγητε ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων N. 5. Μηδὲ ἐπί, etc., usque ad Σωτῆρα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. N. 6. Ἑκάστου, etc., καὶ ἄφθαρτος ἔμεινεν, etc.

(3) Ἑκάστου, etc.

(4) Ἀπλάστου λαοῦ βοηθός, etc.

(5) N. 10. Incipit ab his verbis, τὸν δημιουργόν, etc.

11. Τὸν φυλάσσοντα ἀλήθειαν εἰς τὸν αἰῶνα· A
12. Ποιοῦντα κρῖμα τοῖς ἀδικουμένοις·
13. Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι.
14. Κύριος λύει πεπεδημένους·
15. Κύριος σοφοῖ τυφλούς·
16. Κύριος ἀνορθοῖ κατεῤῥαγμένους·
17. Κύριος ἀγαπᾷ δικαίους·
18. Κύριος φυλάσσει τοὺς προσηλύτους.
19. Ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται,
20. Καὶ ὁδὸν ἁμαρτωλῶν ἀφανιεῖ.
21. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ (a) Θεός σου Σιὼν,
22. Εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

Ἀλληλούϊα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. ΨΑΛ. ΡΜϚ'.

1. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός·

11. Qui custodit veritatem in sæculum :
12. Facit judicium injuriam patientibus :
13. Dat escam esurientibus.
14. Dominus solvit compeditos :
15. Dominus illuminat cæcos :
16. Dominus erigit elisos :
17. Dominus diligit justos :
18. Dominus custodit advenas.
19. Pupillum, et viduam suscipiet,
20. Et vias peccatorum disperdet.
21. Regnabit Dominus in sæcula Deus tuus Sion,
22. In generationem et generationem.

Alleluia. Aggæi et Zachariæ. PSAL. CXLVI.

1. Laudate Dominum, quoniam bonum est psalmus :

(a) Vers. 22. Ὁ Θεός σου, etc., usque ad καὶ γενεάν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Τὸν ἀψευδῆ Θεὸν τὸν φρουροῦντα πᾶσαν καρδίαν τῶν ἁγίων αὐτοῦ. B

12. Ποιοῦντα ἐκδίκησιν καὶ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς καταπονουμένοις, ἢ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

13. Τὸ μὲν ἰδικὸν δῆλόν ἐστιν, ὅτι αὐτὸς τρέφει πᾶσαν σάρκα· ὅμως δὲ (1) καὶ τοῦτο θεωρεῖται, ὅτι τοῖς ποθοῦσι τὴν χάριν αὐτοῦ πλουσίως αὐτὴν παρέχει.

14. Τοὺς συνεσφιγμένους ὑπὸ τῶν ἰδίων (2) ἁμαρτιῶν ἀπαλλάττει αὐτοὺς διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ.

15. Τοὺς πεπηρωμένους (3) τὴν διάνοιαν σοφοῖ αὐτοὺς, οὐ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ τὴν ἀνίκητον [ἀκίνητον] καὶ ἀτελεύτητον.

16. Κύριος ἀνεγείρει τοὺς καταπεσόντας ἐν ταῖς ἁμαρτίαις. C

17. Ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ (4) θεῖναι ὑπὲρ αὐτῶν.

18. Τοὺς προσφεύγοντας αὐτῷ σκέπει τῇ χάριτι αὐτοῦ.

19. Τὸ μὲν εἰδικὸν δῆλόν ἐστιν, ὅτι ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλαμβάνεται· περὶ δὲ τοῦ νεανίσκου λέγει, οὗ ἀνέστησεν ὁ Κύριος ἐν τῇ Ναῒν, καὶ τῆς τούτου μητρός.

20. Καὶ πᾶσαν τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν ἀπάτην, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου συντελέσει.

21, 22. (5) Ἀτελευτήτως ὁ Θεός σου ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον ὑπάρχει· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *τόπος ὅπου ἡ σκηνὴ*, τουτέστιν ὅπου τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον. D

11. Qui verax Deus est custodiens corda omnia sanctorum suorum.

12. Vindicans, et in præsenti, et in futuro sæculo afflictos, aut ab hominibus, aut a contrariis potestatibus.

13. Proprius quidem sensus manifestus est, quod ipse omnem carnem alit : verumtamen id allegorice etiam explicari potest, quod desiderantibus gratiam suam abundanter ipsam exhibet.

14. Constrictos a propriis peccatis liberat eos gratia sua.

15. Mente excæcatos sapientes reddit eos, non sapientia hujus mundi, sed insuperabili [immutabili] et æterna.

16. Dominus erigit lapsos in peccata.

17. Adeo ut et animam suam pro ipsis posuerit.

18. Confugientes ad ipsum protegit gratia sua.

19. Sensus quidem proprius manifestus est, quod pupilli et viduæ curam suscipit : allegorice autem loquitur de juvene, quem Dominus suscitavit in urbe Nain, et de illius matre.

20. Et omnem concupiscentiam, et deceptionem et doctrinam principum hujus sæculi conficiet.

21, 22. In æternum Deus tuus superna Jerusalem, ubi supercœleste altare exsistit : *Sion* enim interpretatur *locus ubi tabernaculum*, hoc est ubi supercœleste altare.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (6)· *Ἀλληλούϊα, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου· ἀλληλούϊα* οὖν ἑρμηνεύε-

Titulus præpositus continet : *Alleluia, Aggæi, et Zachariæ : alleluia* igitur interpretatur *laus et hym-*

1. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἡδὺ τῷ Θεῷ τὸ ψάλλειν (7) αὐτῷ.

1. Laudate Dominum, quoniam jucundum est Deo, ut ipsi psallatur.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Δέ deest.
(2) Ἰδίων deest.
(3) Πεπορωμένους leg. videtur πεπηρωμένους.
(4) Αὐτῶν, leg. αὐτοῦ.
(5) N. 21. Ἀτελευτήτως. N. 22. Ὁ Θεὸς ἡ ἄνω, etc., τουτέστιν τόπος, ὅπου, etc.
(6) Ἡ διὰ τῆς κιννναβάρεως περιέχει, etc., ἑρμηνεύεται μνήμη Κυρίου, etc., αἶνος, ὕμνος τῷ Θεῷ τῷ ὄντι παρά, etc.
(7) Ψάλαι, etc.

2. Deo nostro sit jucunda laudatio.
3. Ædificans Jerusalem Dominus :
4. Dispersiones Israelis congregabit.
5. Qui sanat contritos corde;
6. Et alligat contritiones eorum,
7. Qui numerat multitudinem stellarum,
8. Et omnibus eis nomina vocat.

A

2. Θεῷ ἡδυνθείη αἴνεσις.
3. Οἰκοδομῶν Ἱερουσαλὴμ ὁ Κύριος·
3. Τὰς διασπορὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει.
5. Ὁ ἰώμενος τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν·
6. Καὶ δεσμεύων τὰ συντρίμματα αὐτῶν.
7. Ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἄστρων,
8. Καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν.

ATHANASII INTERPRETATIO.

ται *αἶνος καὶ ὕμνος*· Ἀγγαίου δὲ ἑρμηνεύεται *ἑορτάζοντος*· *Ζαχαρίου* δὲ ἑρμηνεύεται *μνήμης Κυρίου*. Σαφῶς οὖν τοῦτο λέγει, αἶνος καὶ ὕμνος τῷ ὄντι Θεῷ παρὰ τοῦ ἑορτάζοντος λαοῦ τὴν μνήμην τῶν παθημάτων αὐτοῦ.

nus : *Aggæi* autem *festum agentis* : *Zachariæ* autem interpretatur *memoriæ Domini*. Aperte igitur hoc significat, laus et hymnus Deo vero a populo, qui festum agit memoriæ passionis ejus.

2. Delectabitur enim hujusmodi laude Deus.

B

3. *Jerusalem* interpretatur *visio pacis*, quale est cor fidele : singula igitur hujusmodi corda ædificat Dominus. Verumenimvero supernam Jerusalem ipse ædificavit; et multitudo angelorum dicitur Jerusalem, et omnibus manifestum est, quod ipse eos ædificat domum spiritualem, quemadmodum inquit apostolus [10].

4. Dispersa membra sanctorum, hoc est populos, qui ex Judæis sunt, et qui ex gentibus, congregabit per passionem suam. Aliam etiam interpretationem hujus versus dicam. *Israel* interpretatur *videns Deum* : mentis igitur videntis eum omnem captivitatem congregabit, et in suam liberam potestatem ipsam restituet.

2. Τερφθήσεται γὰρ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αἰνέσει ὁ Θεός.

3. *Ἱερουσαλὴμ* ἑρμηνεύεται *ὅρασις εἰρήνης*, ὅπερ ὑπάρχει καρδία πιστή· ἑκάστην οὖν τοιαύτην καρδίαν οἰκοδομεῖ ὁ Κύριος. Ὅμως δὲ (1) τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ αὐτὸς ἐδημιούργησε, καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἀγγέλων λέγεται Ἱερουσαλὴμ, καὶ δῆλόν ἐστι πᾶσι, ὅτιπερ αὐτὸς αὐτοὺς οἰκοδομεῖ οἶκον πνευματικὸν, καθὼς (2) εἶπεν ὁ Ἀπόστολος.

4. Τὰ διεσκορπισμένα μέλη τῶν ἁγίων, τουτέστι τοὺς ἐξ Ἰουδαίων λαοὺς, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἐπισυνάξει διὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ. Καὶ ἄλλην δὲ τῷ αὐτῷ στίχῳ ἑρμηνείαν λέξομεν. *Ἰσραὴλ* (3) ἑρμηνεύεται *ὁρῶν Θεόν*· τῆς διανοίας οὖν τῆς ὁρώσης αὐτὸν πᾶσαν αἰχμαλωσίαν ἐπισυνάξει, καὶ εἰς τὴν αὐτῆς αὐτεξουσιότητα αὐτὸν ἀποκαταστήσει.

Interpretatio versiculi quinti usque ad decimum octavum non exstat in cod. Barb.

5, 6. Et concupiscentias eorum conterentes antea corda hominum alligans vinculis æternis, et tradens igni æterno, hoc est contrarias potestates.

C

7, 8. Manifestum quidem est, quod ipse ut factor, novit quantitatem earum stellarum, quas fecit. De sanctis etiam allegorice explicari possunt, quæ de stellarum numero dicuntur; similiter enim et horum numerum agnoscit. Nisi enim prævideret quæ sit eorum quantitas, non præparasset ipsis civitatem, quæ posset eos excipere. Numerans igitur multitudinem stellarum, perspiciens et probans quale charisma, et quantum possit unusquisque sanctorum accipere, et ita exhibens. Deinde sequitur in psalmo : *Et omnibus eis nomina vocans* : mos enim in Ecclesia est sanctos suos alios quidem vocare apostolos, alios autem prophetas, alios autem magistros; deinde lectores, deinde interpretes Scripturarum ex una lingua in aliam. Hic igitur mos est, inquam, omnibus eis nomina vocans (*a*).

D

5, 6. Καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν τὰς πρότερον συντριβούσας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων δεσμεύων δεσμοῖς ἀϊδίοις, καὶ παραδιδοὺς τῷ αἰωνίῳ πυρὶ, τουτέστι τὰς ἐναντίας δυνάμεις.

7, 8. Δῆλον μέν ἐστιν, ὅτι, ὡς πεποιηκὼς, οἶδε τὴν ποσότητα ὧν πεποίηκεν. Καὶ εἰς τοὺς ἁγίους δὲ θεωρεῖται ὁ τούτων ἀριθμὸς, καὶ ὁμοίως πάλιν καὶ αὐτῶν γινώσκει τὸν ἀριθμόν. Εἰ μὴ γὰρ προΐδη (3*) πόση ἔσται ἡ ποσότης αὐτῶν, οὐκ ἂν προητοίμασεν αὐτοῖς πόλιν τὴν δυναμένην αὐτοὺς δέξασθαι. Ὁ ἀριθμῶν οὖν πλήθη ἄστρων, ὁ θεωρῶν καὶ δοκιμάζων ποῖον χάρισμα, καὶ πόσον δύναται δέξασθαι ἕκαστος τῶν ἁγίων, καὶ οὕτω παρέχων. Εἶτα, *Καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν*· ἔθνος γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἁγίους αὐτῆς τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ διδασκάλους· εἶτα δυνάμεις, οἵτινες ὑπάρχουσιν οἱ διάκονοι· εἶτα τοὺς ἐπιτελοῦντας τὰς ἰάσεις· εἶτα ἀναγνώστας· εἶτα τοὺς ἑρμηνεύοντας ἀπὸ τῆσδε τῆς γλώσσης εἰς τήνδε τὰς Γραφάς. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ, πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν.

[10] I Petr. II, 5.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καί pro δέ.
(2) Καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, desunt hæc ultima verba in cod.
(3) Ἰσραὴλ γὰρ ἑρμηνεύεται νοῦς ὁρῶν, etc., αὐτὴν ἀποκαταστήσει.
(3*) L., προῄδει. Edit.

(*a*) Ex hujusmodi autem loquendi ratione, qua hoc loco interpres noster varios sanctorum fidelium ordines in B. Pauli Epistolis expressos refert, quisque rerum ecclesiasticarum peritus ejus vetustatem conjicere potest, tum etiam ex iis quæ in explicatione vers. 12, psal. XXVI, leguntur : nempe baptisterium fuisse locum occultum in ecclesia. Nam primis Ecclesiæ sæculis et in ipsa urbe Alexandria baptisterium

9. Μέγας (a) ὁ Κύριος ἡμῶν,
10. Καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ,
11. Καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμός.
12. Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος·
13. Ταπεινῶν δὲ ἁμαρτωλοὺς ἕως τῆς γῆς.
14. Ἐξάρξατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει·
15. Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ.
16. Τῷ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις,
17. Τῷ ἑτοιμάζοντι τῇ γῇ ὑετόν.
18. Τῷ ἐξανατέλλοντι ἐν ὄρεσι χόρτον,
19. Καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.
20. Διδόντι τοῖς κτήνεσι τροφὴν αὐτῶν,
21. Καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.

A 9. Magnus Dominus noster,
10. Et magna virtus ejus,
11. Et sapientiæ ejus non est numerus.
12. Suscipiens mansuetos Dominus :
13. Humilians autem peccatores usque ad terram.
14. Præcinite Domino in confessione :
15. Psallite Deo nostro in cithara.
16. Qui operit cœlum nubibus,
17. Et parat terræ pluviam.
18. Qui producit in montibus fenum,
19. Et herbam servituti hominum.
20. Qui dat jumentis escam ipsorum,
21. Et pullis corvorum invocantibus eum.

(a) Vers. 9. Μέγας, etc., usque ad αὐτοῦ. Vers. 10. Καὶ τῆς, etc. Vers. 11. Ἀναλαμβάνων, etc. Vers. 12. Ταπεινῶν, etc., ἕως γῆς, et sic deinceps in cod. vers. recensentur.

ATHANASII INTERPRETATIO.

9, 10. Ὁ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον. B

11. *Ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;* σὺν τῷ Πατρὶ γὰρ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι βουλευσάμενος, θανατωθεὶς ἐζωοποίησε τοὺς νεκρούς.

12. Προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς μὴ ἀνθισταμένους τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ.

13. Παραδοὺς δὲ τὸν διάβολον τηρεῖσθαι, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ τοὺς πειθομένους αὐτοῖς ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.

14. Διανοίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, ἐξομολογούμενοι αὐτῷ.

15. Νεκρώσαντες τὰ μέλη ὑμῶν, δοξάσατε αὐτὸν ἐν αὐτοῖς. C

16. Τῷ σκέποντι τὸν χορὸν τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐν τοῖς χαρίσμασιν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Καὶ ἄλλως δὴ λέξωμεν· Τὸν πληροῦντα τὸν παράδεισον τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

17. Τῷ εὐτρεπίζοντι τὸ κήρυγμα αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ. Ὅμως καὶ ἄλλως λέξωμεν· Τῷ ἑτοίμως παρέχοντι καρδίᾳ πιστῇ τὴν χάριν αὐτοῦ.

18. (1) Τὰ ἄνθη τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν.

19. Καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ εἰς ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς μέλεσι τῶν ἀνθρώπων.

20. Διδόντι τοῖς ἀσυνέτοις σύνεσιν τοῦ μεταλαμβάνειν τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ τῶν ζωοποιούντων αὐτούς. D

21. Καὶ τοῖς τῶν μεμελανωμένων καὶ ἀκαθάρτων ἐθνῶν τέκνοις διδοὺς τροφὴν τὴν χάριν αὐτοῦ, τοῖς διὰ τῆς πίστεως ἀναβοῶσι πρὸς αὐτόν.

9, 10. Qui per mortem suam profligavit eum, qui mortis imperium habebat, hoc est diabolum.

11. *O altitudo divitiarum, et sapientiæ, et scientiæ Dei! quam imperscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim novit mentem Domini, et quis consiliarius ejus fuit*[11]? Nam cum Patre et cum Spiritu sancto inito consilio, morti traditus mortuos vivificavit.

12. Advocat ad se ipsum non adversantes præceptis suis.

13. Tradidit autem diabolum, et angelos ejus, et obedientes ipsis, ut custodirentur in inferioribus terræ.

14. Aperite corda vestra Domino, confitentes ipsi.

15. Mortificantes membra vestra, glorificate eum in ipsis.

16. Qui protegit chorum sanctorum ejus in donis Spiritus sancti. Et aliter quidem explicabimus, dicendo : Qui implet paradisum sanctis suis.

17. Qui præparat prædicationem suam universæ terræ. Verumtamen et aliter explicando dicemus : Qui prompte exhibet cordi fideli gratiam suam.

18. Flores ejus charismatum in gentibus.

19. Et eloquia ejus in requiem animis et membris hominum.

20. Qui dat insipientibus intellectum ad comprehendenda ejus præcepta, quibus vivificantur.

21. Et filiis gentium, quæ denigratæ et immundæ sunt, clamantibus ad eum per fidem in cibum gratiam suam præbet.

[11] Rom. XI, 33.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 17. Τῷ ἐξανατέλλοντι τὰ ἄνθη, etc. N. 18. Καὶ τὰ λόγια, etc. N. 19. Διδόντι, etc., τοῦ μεταλαβεῖν, etc. N. 20. Καὶ τῶν μεμελανωμένων, etc. N. 21. Οὐχ ἐν, etc. N. 22. Οὐδὲ τῷ, etc. N. 23. Ἀλλ' ἐν κ. σ. καὶ τεταπεινωμένῃ, etc. εὐδοκεῖ κατοικεῖν. N. 24. Καὶ ἐν τ. μ. π. ἐφ' ἑ. ὁ. εἰ. δίκαιοι· ἐλπίζοντας (leg. ἐλπίζουσιν) δὲ, ὅτι διὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, etc.

fuisse locum ab ecclesia sejunctum et ecclesiam adeuntibus absconditum declarant potissimum ea, quæ de cæde Proterii episcopi Alexandrini ab Evagrio et Liberato diacono, aliisque tradita sunt. Sæculo autem sexto certum est, baptisteria in propatulo et in narthece ecclesiæ ædificata fuisse.

22. Non in fortitudine equi voluntatem habebit : A
23. Nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
24. Beneplacitum est Domino super timentes eum,
25. Et in eis qui sperant super misericordia ejus.

Alleluia. Aggæi et Zachariæ, PSAL. CXLVII.
1. Lauda, Hierusalem, Dominum,
2. Lauda Deum tuum, Sion.
3. Quoniam confortavit seras portarum tuarum :
4. Benedixit filiis tuis in te.
5. Qui posuit fines tuos pacem,
6. Et adipe frumenti satiat te.

22. Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει·
23. Οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκιεῖ.
24. Εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν,
25. Καὶ ἐν (a) τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἀλληλούϊα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. ΨΑΛ. ΡΜΖ'.
1. Ἐπαίνει, Ἱερουσαλὴμ, τὸν Κύριον,
2. Αἴνει τὸν Θεόν σου, Σιών.
3. Ὅτι ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς των πυλῶν σου·
4. Εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί.
5. Ὁ τιθεὶς τὰ ὅριά σου εἰρήνην,
6. Καὶ στέαρ πυροῦ ἐμπιπλῶν σε.

(a) Vers. 24. in cod. Καὶ ἐν πᾶσι τοῖς, etc.

ATHANASII INTERPRETATIO.

22. Non in fortitudine insipientis voluntatem habebit, ut inhabitet gratia sua. B

23. Neque magnitudine, et corde cujusque delectatur.

24. Sed in corde contrito et humiliato a timore suo beneplacitum est ei, et inhabitat.

25. Et non in eis, qui confidunt in se ipsis quod sint justi; sed in eis qui sperant, quod ob ejus bonitatem digni fient misericordia.

22. Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἀσυνέτου θελήσει ἐνοικῆσαι τὴν χάριν αὐτοῦ.

23. Οὐδὲ τῷ μεγέθει, καὶ τῇ καρδίᾳ ἑκάστου τέρπεται

24. Ἀλλ' ἐν καρδίᾳ συντετριμμένῃ, τεταπεινωμένῃ ὑπὸ τοῦ φόβου αὐτοῦ εὐδοκεῖ, καὶ κατοικεῖ.

25. Καὶ ἐν τοῖς μὴ πεποιθόσιν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι ἐλπίζοντας· διὸ καὶ [ἀλλ' ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν, ὅτι καὶ]διὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ ἀξιωθήσονται ἐλέους.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα*, Ἀγγαίου καὶ *Ζαχαρίου*, ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν λέγω, *ἀλληλούϊα* ἑρμηνεύεται *αἰνεῖτε τὸν Θεόν*· Ἀγγαίου δὲ ἑρμηνεύεται *νίκη λέοντος* Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἣν ἐποιήσατο διὰ τῆς παρουσίας καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ.

Titulus præpositus continet : *Alleluia, Aggæi et Zachariæ :* ut dixi, et rursus dico, *alleluia* interpretatur *laudate Deum : Aggæus* autem interpretatur *victoria Leonis* Jesu Domini nostri, quam retulit adventu et passione sua.

1. Visio pacis glorifica Dominum, hoc est Ecclesia ex gentibus, in qua visa est, et videtur pax totius mundi Dominus noster Jesus : *Hierusalem* enim interpretatur *visio pacis*. C

2. Lauda Deum tuum, Ecclesia ipsius, in qua est sanctuarium gratiæ ejus : *Sion* enim interpretatur *locus ubi tabernaculum.*

3. Quoniam corroboravit potentiam apostolorum, per quos omnes ingrediuntur ad te.

4. Sanctificavit eos in ventre suo, hoc est in lavacro.

5. Portæ enim inferi non prævalebunt adversus te [11].

6. Et adipe supercœlestis frumenti satiat te, quod moritur in terra, et germinare facit spicas D suas in toto mundo [12].

1. Ὅρασις τῆς εἰρήνης, δόξασον τὸν Κύριον, τουτέστιν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἐν ᾗ ἑωράθη, καὶ ὁρᾶται εἰρήνη (2) τοῦ παντὸς κόσμου ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς· *Ἱερουσαλὴμ* γὰρ ἑρμηνεύεται *ὅρασις εἰρήνης*.

2. Αἴνει τὸν Θεόν σου, ἡ αὐτοῦ (3) Ἐκκλησία, ἔνθα τὸ ἁγίασμα τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐστι· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *τόπος ὅπου ἡ σκηνή*.

3. Ὅτι ἐνεδυνάμωσε τὰς δυναστείας τῶν ἀποστόλων, δι' ὧν πάντες εἰσέρχονται πρὸς σέ.

4. Ἡγίασεν αὐτοὺς ἐν τῇ γαστρί σου, τουτέστιν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ.

5. Πύλαι γὰρ ᾅδου οὐ κατασχύσουσί σε (4).

6. Καὶ τὸ στέαρ τοῦ ἐπουρανίου σίτου ἐμπιπλῶν σε, τοῦ ἀποθανόντος ἐν τῇ γῇ, καὶ (5) ἀνατείλαντος τοὺς στάχυας αὐτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.

[11] Matth. XVI, 18. [12] Joan. XII, 24, 25.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κιννα6άρεως περιέχει, etc., ὡς προειρήκαμεν, etc., αἰνεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν. Ἀγγαίου δὲ ἑρμηνεύεται ἑορτάζοντος· Ζαχαρίου δὲ ἑρμηνεύεται νίκη λέοντος, etc.

(2) Ἡ εἰρήνη, etc.
(3) Αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, etc.
(4) Κατισχύσουσί σου.
(5) Εἰς τὴν γῆν, καί, etc.

7. Ὁ ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ·
8. Ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ.
9. Διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον·
10. Ὁμίχλην ὡσεὶ σποδὸν πάσσοντος.
11. Βάλλοντος κρύσταλλον αὐτοῦ ὡσεὶ ψωμούς·
12. Κατὰ πρόσωπον ψύχους αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται;
13. Ἐξαποστελεῖ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τήξει αὐτά·
14. Πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ῥυήσεται ὕδατα.
15. Ὁ ἀπαγγέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῷ Ἰακὼβ,
16. Δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ.
17. Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει.
18. Καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς.

A 7. Qui emittit eloquium suum terræ:
8. Velociter currit sermo ejus.
9. Qui dat nivem sicut lanam:
10. Nebulam sicut cinerem spargit.
11. Mittit crystallum suum sicut buccellas:
12. Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?
13. Emittet eloquium suum, et liquefaciet ea:
14. Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.
15. Qui annuntiat verbum suum Jacob:
16. Justitias et judicia sua Israel.
17. Non fecit taliter omni nationi.
18. Et judicia sua non manifestavit eis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

7, 8. (1) Ὁ ἀποστέλλων τὸ κήρυγμα αὐτοῦ διὰ B τῶν προφητῶν τῆς συναγωγῆς τῇ γηίνῃ [τῇ γῇ], ἕως, τοῦ κόσμου τοῦ ἐν τάχει παριόντος, κηρυχθήσεται ὁ λόγος αὐτοῦ.

9. Τὸ καθαρὸν (2) τοῦ λόγου λέγει καὶ ἁπαλὸν τοῖς βουλομένοις, καὶ ὅτιπερ τοῖς ἐπιμελῶς ἐργαζομένοις λόγον γίνεται, ὡς ἀπὸ ἐρέας, περιβόλαιον τῇ ψυχῇ.

10. Τὸ λεπτότατον καὶ δυσνόητον ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἐγκείμενον δηλοῖ· ὅτιπερ τὰ πλησίον ὄντα τοῦ ἀναγινώσκοντος λόγια οὐ συγχωρεῖται ἡ διάνοια αὐτοῦ καθορᾶν διὰ τὴν οὖσαν ἐν ἑαυτοῖς (2*) λεπτότητα, ὥσπερ ὁμίχλης ἐπικειμένης ἐν αὐτοῖς· χρεία οὖν ἵνα ἀνατείλῃ ἐν τῇ διανοίᾳ ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ παραγάγῃ (3) τὴν ἐπικειμένην ὁμίχλην, ἵν' οὕτω δυνηθῇ καθαρῷ τῷ ὄμματι τῆς καρδίας ἰδεῖν ὁ ἀναγινώσκων C τὸν ἐγκείμενον νοῦν.

11. Τὸ σκληρὸν τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τηλαυγὲς, ὥσπερ τὸ κρύσταλλον· σημαίνει δὲ (4) καὶ τὸ ζωοποιοῦν αὐτοῦ, ὥσπερ ὁ ψωμός.

12. Τὸ φρικῶδες καὶ φοβερὸν τοῦ νόμου (5) ἐδήλωσεν, ὡς νομίζω.

13. Ἐξαποστελεῖ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, καὶ διαλύσει αὐτὰ, ἑρμηνεύων ἡμῖν τὰ σκληρὰ καὶ δυσνόητα τοῦ νόμου (6).

14. Ἐπιφοιτήσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτῶν ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος.

15. Ὁ φανερῶν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τῷ λαῷ τῷ ἐσχάτῳ. *Ἰακὼβ* γὰρ ἑρμηνεύεται *κρατῶν ἔσχατα*.

D 16. Καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ φανερῶν τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸν τῇ διανοίᾳ.

17. Ἕως γὰρ τῆς παρουσίας αὐτοῦ οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, τὸ (7) τὸν λόγον αὐτοῦ ἀκοῦσαι ἐκ στόματός μου.

18. Καὶ οὕτω τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν, ὡς τοῖς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν πιστεύσασιν εἰς αὐτόν.

7, 8. Qui emittit prædicationem suam terræ, per prophetas synagogæ, donec, mundo celeriter pertranseunte, prædicabitur sermo ejus.

9. Puritatem sermonis ejus significat, et facilitatem volentibus, et quod diligenter operantibus sermonem fit animæ eorum, veluti operimentum ex lana.

10. Subtilitatem, et intelligendi difficultatem, quæ in sermonibus ejus est, significat: quoniam cum prope legentem sint eloquia, non conceditur menti ipsius ea introspicere propter eorum subtilitatem, perinde ac si nebula ea obtegeret; opus est igitur, ut in mente exoriatur sol justitiæ, et abigat incubantem nebulam, ut ita possit lector puro cordis oculo videre sensum latentem.

11. Durum, ac dilucidum esse sermonem ejus, sicut crystallum: significat autem etiam vivificum esse, veluti buccellam.

12. Ostendere voluit, ut puto, timendum ac tremendum esse sermonem ejus.

13. Emittet Filium suum unigenitum solem justitiæ, et dissolvet ea (hoc est eloquia interpretans nobis obscura et difficilia legis).

14. Adveniet Spiritus sanctus ejus in homines, et fluent ex ipsorum ventre flumina aquæ vivæ [14].

15. Qui manifestat Filium suum populo novissimo. *Jacob* enim interpretatur *tenens extrema*.

16. Et præcepta sua manifestat iis, qui mente eum vident.

17. Usque enim ad adventum ejus nulli genti ita fecit, ut verbum suum ex ore ejus audirent.

18. Neque ita judicia sua manifestavit, ut in ultimis diebus credentibus in eum.

[14] Joan. VII, 38, 39.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) N. 7. Ὁ ἀποστέλλων, etc., προφητῶν τῇ συναγωγῇ τῇ γηίνῃ. N. 8. Ἕως τοῦ κόσμου ἐν τάχει, etc.
(2) Τὸ ἀκάθαρτον, leg. tamen vid. καθαρόν.
(2*) L., αὐτοῖς. EDIT.
(3) Παραγαγεῖν, etc., καρδίας ἐπιδεῖν, etc.
(4) Δέ deest.
(5) Τοῦ νόμου ἐδήλωσεν, ὡς λογίζομαι. — Λόγου in marg. cod. Barberin.
(6) Βίου.
(7) Τῷ τόν, etc., στόματος αὐτοῦ.

Alleluia. Aggæi et Zachariæ. PSAL. CXLVIII.

1. Laudate Dominum de cœlis :
2. Laudate eum in excelsis.
3. Laudate eum, omnes angeli ejus.
4. Laudate eum, omnes virtutes ejus.
5. Laudate eum, sol et luna :
6. Laudate eum, omnes stellæ et lumen.
7. Laudate eum, cœli cœlorum,

A *Ἀλληλούϊα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. ΨΑΛ. ΡΜΗ'.*

1. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν·
2. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις.
3. Αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.
4. Αἰνεῖτε αὐτὸν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ·
5. Αἰνεῖτε αὐτὸν, ἥλιος καὶ σελήνη·
6. Αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς.
7. Αἰνεῖτε αὐτὸν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν,

ATHANASII INTERPRETATIO.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει (1)· *Ἀλληλούϊα, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου*· εἴρηκα δὲ πολλάκις, ὅτι τὸ *ἀλληλούϊα* ἑρμηνεύεται *αἰνεῖτε τὸν Θεόν*· *Ἀγγαίου* δὲ ἑρμηνεύεται *ἑορτάζοντος*· *Ζαχαρίου* δὲ ἑρμηνεύεται *μνησκομένη* [*μνημονευομένου*] *Κυρίου*, καὶ πάλιν *νίκη τοῦ λέοντος*. Οὐκοῦν αἶνος Θεῷ τῶν ἑορταζόντων τὴν μνήμην καὶ τὴν νίκην τοῦ λέοντος, τουτέστι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν παρουσίαν καὶ τὸ πάθος.

Titulus præpositus continet : *Alleluia, Aggæi et Zachariæ :* sæpius autem dixi quod *alleluia* interpretatur, *laudate Deum : Aggæi* autem interpretatur, *festum agentis : Zachariæ* autem interpretatur, *qui memor est Domini* atque etiam *victoria leonis*. Laus igitur Deo eorum qui festum agunt, recolentes memoriam et victoriam leonis, hoc est, adventum et passionem Domini nostri Jesu Christi.

1-4. Cum enim natus est Deus in terra propter nostram salutem, clamaverunt de cœlis, et ex excelsis omnes cœlestes exercitus : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus beneplacitum*[15]; similiter etiam quotidie laudant eum : quod autem dicit nunc Propheta manifeste e Scriptura demonstratum est. Nimirum hic nobis indicavit glorificationem factam in ejus adventu a cœlesti exercitu, quemadmodum scriptum est.

B 1-4. Ἡνίκα γὰρ ἐτέχθη ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὁ Θεὸς (2), ἀνεβόησαν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐκ τῶν ὑψίστων πᾶσαι αἱ οὐράνιαι στρατιαί· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία*· ὁμοίως καὶ καθ' ἑκάστην ἀνυμνοῦσιν αὐτόν. Ὃ δὲ λέγει νῦν ὁ προφήτης, σαφῶς ἀπὸ τῆς Γραφῆς ἀποδέδεικται· ὅτι τὴν γενομένην ὑπὸ τῆς οὐρανίου στρατιᾶς δοξολογίαν ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐδήλωσεν ἡμῖν ἐνταῦθα, καθὼς γέγραπται.

5, 6. Sensus quidem proprius manifestus est, quod scilicet ex aspectu, et ex eo quod præstitutum sibi cursum conficiant, gloriam præbent factori suo : *Ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*[16*]. Verumtamen, quod mystice significatur in versibus, de quibus agitur, certe ex titulo seu inscriptione intelligere licet : videlicet laudem, quam in passione sua ei præbuerunt luminaria et lux, indicavit nobis : cum enim confixus est in cruce, tenebris suffusa demonstrarunt, illum esse, qui ea creando effecerat, ut lux essent.

5, 6. Τὸ μὲν εἰδικὸν δῆλόν ἐστιν, ὅτι διὰ τῆς θέας, καὶ τοῦ τελεῖν αὐτὰ τὸν προσταχθέντα αὐτοῖς δρόμον, δοξάζουσιν αὐτὸν τὸν ποιήσαντα τὰ αὐτά (3)· *Ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*. Ὅμως τὸ εἰρη-
C μένον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἔστι συνιδεῖν, ὅτι τὴν ἐν τῷ πάθει αὐτοῦ γενομένην αἴνεσιν ὑπὸ τῶν φωστήρων καὶ τοῦ φωτὸς ἐδήλωσεν ἡμῖν· ἡνίκα γὰρ ὑπῆρχε πεπηγὼς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, σκοτισθέντα ἀπέδειξαν ἐκεῖνον τὸν τὴν ὑπόστασιν τοῦ εἶναι αὐτὰ φῶς δημιουργήσαντα.

7. Manifeste etiam cœli cœlorum laudaverunt eum, inclinantes quidem se ipsi ejus virtuti in ejus ad nos adventu, et rursus se ipsi aperientes, cum a nobis reversus est, unde descendens inseparabilis manserat. Verumtamen aliam quoque mysticam explicationem de hoc versu adducam tibi, charissime. Nam : *Laudate eum, cœli cœlorum :* hoc est, apostoli omnibus sanctis sublimiores, laudate eum prædicatione vestra.

7. Σαφῶς καὶ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν ᾔνεσαν (4) αὐτὸν, κλίναντες μὲν ἑαυτοὺς τῇ αὐτοῦ δυνάμει ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίᾳ, ἀνεῳγότες δὲ πάλιν αὐτῷ, ὅταν ἀφ' ἡμῶν ἀνῄει, ὅθεν κατελθὼν ἀχώριστος ἔμεινεν. Ὅμως δὲ καὶ ἄλλην σοι παράγω θεωρίαν περὶ τούτου, ἀγαπητέ· *Αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν*· τουτέστιν, οἱ ἀπόστολοι οἱ ὑψηλότεροι
D πάντων τῶν ἁγίων, αἰνέσατε αὐτὸν διὰ τοῦ κηρύγματος ὑμῶν.

[15] Luc. II, 14. [16*] Matth. v, 16.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει, etc. Εἰρήκαμεν δὲ πολλάκις, etc., αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν. Ἀγγαίου δὲ ἑρμηνεύεται μνησκομένου Κυρίου, καὶ πάλιν, etc., sed mel. alt. lect., ἑορτάζοντος, etc.

(2) Ὁ Θεὸς αὐτῶν, etc., καὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις πᾶσαι, etc., ὅμως καὶ καθ' ἑκάστην ἀπαύστως ἀνυμνοῦσιν, etc., καθὼς προγέγραπται.

(3) Ποιήσαντα αὐτὰ, ὥς που περὶ τῶν ἀνθρώπων εἴρηται, ὅπως ἴδωσιν, etc., καὶ δοξάσουσιν, etc.; ἔστιν ὑμῖν ἰδεῖν, ὅτι, etc., ἀπέδειξεν ἐκεῖνον, etc., τοῦ εἶναι σαφῶς δημιουργήσαντα.

(4) Ἀνήνεσαν αὐτόν, etc. Ὅμως καὶ ἄλλην σοι παράγω θεωρίαν περὶ τούτου, ὦ ἀγαπητέ, etc.

8. Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν,
9. Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου·
10. Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν·
11. Αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.
12. Ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα,
13. Καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·
14. Πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται.
15. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς,
16. Δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι.

A

8. Et aqua quæ super cœlos,
9. Laudent nomen Domini :
10. Quia ipse dixit, et facta sunt :
11. Ipse mandavit, et creata sunt.
12. Statuit ea in æternum,
13. Et in sæculum sæculi :
14. Præceptum posuit, et non præteribit.
15. Laudate Dominum de terra,
16. Dracones et omnes abyssi.

ATHANASII INTERPRETATIO.

8, 9. Τὸ μὲν ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ᾔνεσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε, σαφῶς ἀποδεῖξαν τὴν δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ, ὅτι προστάγματι αὐτοῦ καὶ καταβέβηκεν εἰς τὴν γῆν, ὅθεν ἀνήχθη ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ, καὶ πάλιν ἀναβέβηκε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ὅθεν κατελήλυθεν, τουτέστιν ἐκ τῶν οὐρανῶν· ὅμως τάχα νῦν εὑρήσεις τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν [δουλοῦν] τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς μὲν εὑρισκόμενον τῶν οὐρανῶν, ὡσανεὶ τῶν πεπιστευκότων, ἐκχεόμενοι (1) δὲ πάλιν ἑαυτούς [ἐκχεόμενον δὲ ὑπὲρ αὐτούς]· ὡς γὰρ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν κατέκλυσε, καὶ ἀπώλεσε πάντας τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ· οὕτω τὸ καὶ τοῦ βαπτίσματος εὑρισκόμενον ὑπεράνω, λέγω δὲ ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν πιστευσάντων, κατακλύζει καὶ ἀπόλλυσι τὰς ἐναντίας δυνάμεις· ὡς ἐν τῷ κατακλυσμῷ πεποίηκεν ἐπὶ τοὺς ἀνόμους τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν τὸ ὕδωρ.

B

8, 9. Aqua quidem, quæ super cœlos est laudavit eum sub Noe, manifeste ostendens virtutem Creatoris, quoniam præcepto ejus et descendit in terram, unde assumpta fuerat in mundi creatione; et rursus ascendit post diluvium, unde venerat, hoc est e cœlis; tamen forte nunc invenies aquam quæ supra cœlos est, esse [significare] aquam baptismi, quæ supra caput quidem invenitur cœlorum, hoc est credentium, effusa vero super ipsos. Nam sicut aqua, quæ super cœlos est, submersit, et perdidit omnes Dei inimicos; ita aqua baptismi inventa super, inquam, caput credentium, submergit et perdit contrarias potestates, quemadmodum in diluvio fecit adversus iniquos aqua, quæ super cœlos est.

10. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν ἀναγεννηθῆναι αὐτοὺς δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος.

11. Αὐτὸς γὰρ ἐνετείλατο τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ λέγων· *Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, καὶ οὕτως ἀνεκαινοποιήθησαν ἐν τῷ βαπτίσματι.

12, 13. Δῆλα μέν εἰσι τὰ περὶ τῶν εἰδικῶν· ἡ δὲ προφητεία περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος ἐστὶν, δηλοῖ, ὅτι τοὺς ἐν τῷ βαπτίσματι ὁ Κύριος προσέταξε ζῇν ἀτελευτήτως, καθὼς ἐν Εὐαγγελίῳ εἴρηκεν· *Πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται.*

14. Τὴν ἡμέραν τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως.

15. 16. Αἱ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις αἱ ἕρπουσαι ἐπὶ τῆς γῆς συντριβεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μὴ βουλόμεναι ὁμολογεῖν τῆς ἀϊδίου θεότητος αὐτοῦ αὐθεντίαν τε καὶ δύναμιν βοῶσαι· *Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἦλθες πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς;* καὶ ὅπως κριτὴν τοῦ μέλλοντος καὶ μὴ βουλόμεναι ὁμολογεῖν αὐτὸν, καθὰ προείπαμεν.

C

10. (a) Ipse enim dixit eos regenerandos esse per aquam et Spiritum.

11. Ipse enim præcipit apostolis suis dicens : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* [16], et ita renovati sunt in baptismo.

12, 13. Manifesta quidem sunt, quæ ad sensum proprium spectant; prophetia autem earum rerum, de quibus nobis sermo est, significat, quod renatos in baptismo, Dominus constituit, ut vivant in æternum, quemadmodum in Evangelio dixit : *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet* [16*].

14. Diem justæ retributionis.

15, 16. Potestates inimici repentes super terram contritæ ab ipso, et nolentes confiteri æternæ divinitatis ejus auctoritatem et virtutem clamantes : *Sine, quid nobis et tibi, Jesu Christe Fili Dei, venisti ante tempus perdere nos* [17]? et tanquam judicem futuri nolentes etiam confiteri ipsum, ut præ-

D diximus.

[16] Matth. xxviii, 19. [16*] Joan. xi, 25. [17] Marc. i, 23; Luc. iv, 35.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ἐκχεόμενον δὲ πάλιν ἐπ' αὐτοὺς, ὡς τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω, etc., οὕτως καὶ τὸ τοῦ βαπτίσματος, etc., λέγω δὴ, etc., ὡς ἐν τῷ κατακλυσμῷ πεποίηκεν, etc.

(a) *Comment. a vers. 10, usque ad finem desideratur una cum versiculis Psalmi, qui alternatim cum interpretatione, quæ interlinearis est, seu singulis psalmorum versiculis interposita, scripti sunt. Integra enim pagina deest in codice. Sequens autem pagina incipit ab his verbis commentarii, seu interpretationis versiculi quinti psalmi sequentis* CXLIX.

17. Ignis grando, nix, crystallum, spiritus procellæ, A
18. Quæ faciunt verbum ejus,
19. Montes et omnes colles,
20. Ligna fructifera et omnes cedri,
21. Bestiæ et universa pecora,
22. Serpentes et volucres pennatæ,
23. Reges terræ et omnes populi,
24. Principes et omnes judices terræ,
25. Juvenes et virgines,
26. Senes cum junioribus,
27. Laudent nomen Domini :
28. Quia exaltatum est nomen ejus solius.

17. Πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος,
18. Τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ,
19. Τὰ ὄρη καὶ πάντες οἱ βουνοὶ,
20. Ξύλα καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι,
21. Τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη,
22. Ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτὰ,
23. Βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ πάντες λαοὶ,
24. Ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς,
25. Νεανίσκοι καὶ παρθένοι,
26. Πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων,
27. Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου·
28. Ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνου.

ATHANASII INTERPRETATIO.

17, 18. Nimirum igni assimilati sunt sancti B apostoli comburentes contrarias potestates, quoniam ex igne, qui hæc omnia consumit, constituti sunt, et impleti sunt, hoc est Spiritu sancto. Similiter perinde ac grando sunt iidem apostoli, cadentes enim super serpentes et scorpiones, et omnem inimici potestatem, conculcaverunt eos eorumque potentiam [18] : nix autem etiam sunt propter cordis munditiem ; et crystallum quoque sunt propter eorum claritudinem et fidei firmitatem : itaque ignis, grando, nix, crystallum significant hoc loco apostolos, quemadmodum demonstratum est. Spiritum autem procellæ invenies illum obtemperantem ei in fluctu maris, quando dicebant apostoli : *Quis est hic, quia et venti et mare obediunt ei* [19]? de quo etiam Propheta dixit in libro Psalmorum [20] : C *Et imperavit procellæ, et stetit in aere, et siluerunt fluctus ejus.* Apostoli igitur simul et ventus erant tunc in idipsum ; apostoli quidem spectantes miraculum, ventus autem cedens verbo imperii : ideo subjicit de apostolis et spiritu tempestatis : *Quæ faciunt verbum ejus.*

19, 20. Sublimes præceptis, et humiles corde facientes fructum justitiæ, et incorrupti permanentes.

21. In eremis viventes, et mansueti corde.

22. Corpora et animæ sanctorum.

23. Episcopi, et omnes populi credentes. D

24. Presbyteri, et qui mundo renuntiarunt.

25. Qui malo resistunt, et mundi sunt corde.

26. Qui ante speraverunt in Christo, et cognitione perfecta aguntur, et florent in fide.

27. Unanimiter omnes uno ore et uno corde laudabunt nomen Domini.

28. Quoniam nomen ejus demonstratum est omnium dominans.

17, 18. Δηλονότι τῷ πυρὶ ἐοίκασιν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, τὰς ἐναντίας δυνάμεις καταφλέγοντες· ἐπειδὴ καὶ ἐκ τοῦ πυρὸς ταῦτα πάντα καταναλίσκοντος ἐτάχθησαν, καὶ ἐνεπληρώθησαν, τουτέστι Πνεύματος ἁγίου. Ὁμοίως καὶ χάλαζα τυγχάνουσιν οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι· ἐμπίπτοντες γὰρ εἰς τοὺς ὄφεας καὶ σκορπίους, καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, κατεπάτουν αὐτοὺς, καὶ τὴν αὐτῶν δύναμιν· χιὼν δὲ πάλιν ὑπάρχουσι διὰ τὸ καθαρὸν αὐτῶν τῆς καρδίας, καὶ κρύσταλλός εἰσι διὰ τὸ τηλαυγὲς αὐτῶν, καὶ ἰσχυρὸν τῆς πίστεως· οὐκοῦν πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα οἱ ἀπόστολοι, καθὼς ἀποδέδεικται. Πνεῦμα δὲ καταιγίδος εὑρήσεις ἐκεῖνο τὸ ὑπακοῦσαν αὐτῷ ἐν τῷ κλύδωνι τῆς θαλάσσης, ὅτε ἔλεγον οἱ ἀπόστολοι· *Τίς ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ ἄνεμοι, καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;* περὶ οὗ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν· *Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὔραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς.* Οἱ ἀπόστολοι οὖν ὁμοῦ, καὶ ὁ ἄνεμος ἦν ἐπαναυτὸν [ἐπὶ τὸ αὐτὸ] τότε· οἱ μὲν ἀπόστολοι ἑωρακότες τὸ θαῦμα, ὁ δὲ ἄνεμος καταπτήξας τῷ λόγῳ τοῦ προστάγματος· διὰ γὰρ τοῦτο ἐπάγει περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ πνεύματος τῆς καταιγίδος· *Τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ.*

19, 20. Οἱ ὑψηλοὶ ταῖς ἐντολαῖς, καὶ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ ποιοῦντες καρπὸν δικαιοσύνης, καὶ ἄσηπτοι διαμένοντες.

21. Ἐν ταῖς ἐρήμοις διαιτώμενοι, καὶ πραεῖς τῇ καρδίᾳ.

22. Τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ των ἁγίων.

23. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ πάντες λαοὶ οἱ πιστεύοντες.

24. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενοι.

25. Οἱ ἀνθιστάμενοι τῷ πονηρῷ, καὶ ἁγνὴν ἔχοντες τὴν καρδίαν.

26. Οἱ προηλπικότες ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τῇ γνώσει τελείως φερόμενοι, καὶ οἱ ἀνθοῦντες περὶ τὴν πίστιν.

27. Ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἀνυμνήσουσι τὸ ὄνομα Κυρίου πάντες.

28. Ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπεδείχθη κυριεῦον πάντων.

[18] Luc. x, 19. [19] Matth. viii, 27. [20] Psal. cvi, 29.

29. Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ, A
30. Καὶ ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ.
31. Ὕμνος πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ,
32. Τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λαῷ ἐγγίζοντι αὐτῷ.

Ἀλληλούϊα. *ΨΑΛ. ΡΜΘ'.*

1. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν·
2. Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων.
3. Εὐφρανθήτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτὸν,
4. Καὶ υἱοὶ Σιὼν ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν.
5. Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ,

29. Confessio ejus super terram et cœlum,
30. Et exaltabit cornu populi sui.
31. Hymnus omnibus sanctis ejus,
32. Filiis Israel, populo appropinquanti sibi.

Alleluia. PSAL. CXLIX.

1. Cantate Domino canticum novum :
2. Laus ejus in ecclesia sanctorum.
3. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum,
4. Et filii Sion exsultent in rege suo.
5. Laudent nomen ejus in choro,

ATHANASII INTERPRETATIO.

29. Καὶ ἐπὶ γῆς γὰρ ὄντες αὐτῷ ἐξομολογούμεθα B τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ πάλιν ἐν οὐρανῷ πάντας ἡμᾶς δεῖ παραστῆναι τῷ βήματι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος.

30. Καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ λαοῦ ἀτελεύτητον ποιήσει.

31. Ἔπαινος πᾶσι τοῖς ὁσίοις.

32. Τοῖς υἱοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τῶν ὁρώντων αὐτὸν τῇ διανοίᾳ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται *Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὁρῶν Θεόν.*

29. Nam et in terra exsistentes peccata nostra ipsi confitemur, et rursus in cœlo omnes nos oportet stare ante tribunal ipsius Christi, quemadmodum dixit Apostolus [21].

30. Et regnum populi efficiet sempiternum.

31. Laus omnibus sanctis.

32. Filiis sanctorum apostolorum videntium eum mente; ita enim interpretatur *Israel, vir videns Deum.*

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει· *Ἀλληλούϊα*, ὅπερ ἑρμηνεύεται *αἰνέσατε, ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν.*

Titulus præpositus continet: *Alleluia*, quod interpretatur *laudate, hymnum dicite Deo vero.*

1. Ὕμνον ἀναπέμψατε τῷ Κυρίῳ καθαρόν· ὅμως C καὶ ἄλλως νοεῖται ὁ αὐτὸς στίχος, ὅτι ὕμνον δόξης εἴπατε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ὃν οὐδεὶς εἴρηκε τῶν ἔμπροσθεν γενεῶν, εἰ μὴ μόνον ἡμεῖς, οἱ θεασάμενοι καὶ ἀκούσαντες τὸν Θεόν.

2. Ἡ γὰρ αἴνεσις αὐτοῦ λέγεται ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων, τουτέστιν ἐν συστροφῇ τῶν ἁγίων. Ὅμως καὶ ἄλλως νοεῖται ὁ αὐτὸς στίχος· Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις καὶ ἐν τοῖς μέλεσι τῶν ἁγίων· Ὑμεῖς γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ναὸς Θεοῦ ἐστε*· καὶ πάλιν· *Οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναός ἐστι τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ.*

3. Εὐφρανθήτω ὁ λαὸς ὁ πεφωτισμένος τὴν διάνοιαν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, καὶ ἐν ἀρχῇ D καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι· *Ἰσραὴλ* γὰρ ἑρμηνεύεται, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, *νοῦς ὁρῶν Θεόν.*

4. Καὶ οἱ υἱοὶ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πόλεως ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν· *Σιὼν* γὰρ ἑρμηνεύεται *τόπος ὅπου ἡ σκηνή.*

5. Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλοις τοῖς μέλεσιν αὐτῶν· ὡς γὰρ ὁ χορὸς ὑπόκειται ὑπὸ (1) διαφόρων ἀνθρώπων, οὕτω καὶ τὰ μέλη σύγκεινται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἐν ὅλοις οὖν τοῖς σώμασι καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αἰνέσατε αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν.

1. Hymnum mundum emittite Domino : aliter etiam hic versiculus intelligi potest, scilicet, hymnum gloriæ dicite Domino de passione ejus, quem nulla dixit præteritarum generationum nisi solum nos, qui vidimus et audivimus Deum.

2. Laus enim ejus dicitur in ecclesia sanctorum, hoc est in congregatione sanctorum. Verumtamen aliter etiam interpretari potest idem versus : nempe, laus ejus in cordibus et in membris sanctorum : Vos enim, inquit Apostolus, *templum Dei estis* [22]; et rursus : *An nescitis, quoniam corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo* [23]?

3. Lætetur populus mente illuminatus in Domino, qui fecit eum, et ab initio, et in baptismo. *Israel* enim interpretatur, ut sæpius diximus, *mens videns Deum.*

4. Et filii cœlestis civitatis Hierusalem exsultent in Domino Jesu ipsorum rege : *Sion* enim interpretatur *locus ubi tabernaculum.*

5. Laudent eum in toto corde, et in totis membris suis ; quemadmodum enim chorus componitur a diversis hominibus, ita etiam membra composita sunt in homine : in toto igitur corpore et corde laudate eum per bona opera.

[21] Hebr. x, 14. [22] I Cor. III, 16; II Cor. VI, 16. [23] I Cor. VI, 19.

Addenda et corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Ὑπὸ διαφόρων ἰδίων κύκλῳ, οὕτω τοῖς σώμασι, καθὰ προείπαμεν, καὶ ἐν τῇ, etc.

6. In tympano et psalterio psallant ei. A
7. Quia beneplacitum est Domino in populo suo,
8. Et exaltabit mansuetos in salutem.
9. Exsultabunt sancti in gloria :
10. Et lætabuntur in cubilibus suis.
11. Exaltationes [exaltatio] Dei in gutture eorum,
12. Et gladii ancipites in manibus eorum.
13. Ad faciendam vindictam in nationibus,
14. Increpationes in populis.
15. Ad alligandos reges eorum in compedibus,
16. Et nobiles eorum in manicis ferreis.
17. Ut faciant in eis judicium conscriptum .
18. Gloria hæc est omnibus sanctis ejus.

6. Ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ.
7. Ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ,
8. Καὶ ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ.
9. Καυχήσονται ὅσιοι ἐν δόξῃ·
10. Καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν.
11. Αἱ ὑψώσεις [ἡ ὕψωσις] τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν,
12. Καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν.
13. Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν,
14. Ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς.
15. Τοῦ δῆσαι τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν ἐν πέδαις,
16. Καὶ τοὺς ἐνδόξους αὐτῶν ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς.
17. Τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτοῖς κρῖμα ἔγγραπτον·
18. Δόξα αὕτη ἔσται πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ

ATHANASII INTERPRETATIO.

6. Et mortificantes se ipsos, et repleti Spiritu B sancto glorificabunt eum.

7. Quia voluntas ejus in ipsis est.

8. Et glorificabit obedientes in præceptis suis in vitam æternam.

9. Gloriabuntur apostoli in ipso Domino et in cruce ipsius, quemadmodum dicit Apostolus : *Qui autem gloriatur in Domino glorietur* [24]; et : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* [25].

10. Et exsultabunt in æternis requietibus.

11. Prædicationem divinæ passionis inclamabunt.

12. Veteris et Novi Testamenti sensus in cordibus eorum. Attamen etiam aliter intelligitur : C scilicet, dona sancti Spiritus in manibus eorum ; quotquot enim opus habentibus imponebant manus, dabant ipsis Spiritum sanctum, et quotquot infirmis manus imponebant, sanabant eos. Ægritudines enim, hoc est contrarias potestates, mortificabant virtute sancti Spiritus.

13. Ad liberandas gentes a contrariis potestatibus, quæ antea in ipsas dominabantur.

14. Ad redarguendam in populis audaciam, qua contra Deum usi sunt.

15. Ad alligandos dæmones regnantes in illis per peccatum.

16. Principatus et potestates inimici vinculis æternis sub caliginem tradiderunt, ut custodirentur in diem judicii [26]. D

17, 18. Ut faciant vindictam in populis et gentibus.

6. Καὶ νεκρώσαντες ἑαυτοὺς, καὶ πλησθέντες Πνεύματος ἁγίου ἀνυμνήσουσιν αὐτόν.

7. Ὅτι θέλημα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς ἐστι.

8. Καὶ δοξάσει τοὺς ὑπακούοντας ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

9. Καυχήσονται οἱ ἀποστόλοι ἐν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος· *Ὁ δὲ καυχώμενος ἐν τῷ Κυρίῳ καυχάσθω*· καὶ, *Ἐμοὶ* (1) *δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

10. Καὶ ἀγαλλιάσονται εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις.

11. Τὸ κήρυγμα τῶν παθημάτων τοῦ Θεοῦ ἀναβοῶσι ν.

12. Τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης τὰ νοήματα ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Ὅμως δὲ (2) ἄλλως νοεῖται· [ὅτι] ὧν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν. Ὅσοις γὰρ ἐπέθηκαν τὰς χεῖρας χρείαν ἔχουσιν, ἐδίδουν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον· καὶ ὅσοις ἀῤῥώστοις ἐπετίθουν τὰς χεῖρας, ἰῶντο αὐτούς. Τὰ γὰρ πάθη, τουτέστι τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ἐθανάτουν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

13. Τοῦ ἐλευθερῶσαι τὰ ἔθνη ἀπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων τῶν τὸ πρότερον καταδυναστευόντων αὐτῶν.

14. Τοῦ ἐλέγξαι ἐν τοῖς λαοῖς (3) τὴν τόλμαν αὐτῶν, τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην.

15. Τοῦ δῆσαι τοὺς δαίμονας τοὺς βασιλεύοντας αὐτῶν διὰ τῆς ἁμαρτίας.

16. Τὰς (4) ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ ἐχθροῦ δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφου παρέδωκαν τηρεῖσθαι εἰς ἡμέραν κρίσεως.

17, 18. Τοῦ ποιεῖν (5) ἐν τοῖς λαοῖς καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκδίκησιν.

[24] I Cor. I, 31. [25] Galat. VI, 14. [26] Jud. 6.

Addenda et Corrigenda ex cod. Vatic.

(1) Καὶ ἐμοὶ μὴ εἴη καυχᾶσθαι, εἰ μὴ, etc.; mel. sup.

(2) Ὅμως καὶ ἄλλως νοητέον τὰ χαρίσματα, etc. Ὅσοις γὰρ ἐὰν ἐπέθηκαν, etc. Τὰ γὰρ πάθη ἔκοπτον ἀπ' αὐτῶν, τὰς δὲ ποιούσας τὰ πάθη, τουτέστιν, etc., ἐθανάτουν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ δυνάμει.

(3) Λαοῖς τῶν Ἰουδαίων, etc.

(4) Καὶ τάς, etc. ὑπὸ ζόφον παρέδωκεν, etc.

(5) Τοῦ ποιῆσαι, etc. ἐκδίκησιν κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

A

Ἀλληλούϊα. ΨΑΛ. ΡΝʹ.

1. Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ·

2. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

3. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ·

4. Αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ.

5. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος·

6. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ.

7. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ·

8. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ.

9. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις·

10. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ.

Alleluia. PSAL. CL.

1. Laudate Dominum in sanctis ejus :

2. Laudate eum in firmamento virtutis ejus.

3. Laudate eum in virtutibus ejus :

4. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

5. Laudate eum in sono tubæ :

6. Laudate eum in psalterio et cithara.

7. Laudate eum in tympano et choro :

8. Laudate eum in chordis et organo.

9. Laudate eum in cymbalis benesonantibus :

10. Laudate eum in cymbalis jubilationis.

ATHANASII INTERPRETATIO.

Interpretatio, seu expositio ultimi psalmi deest in codice Barberino.

B

ΨΑΛ. ΡΝʹ.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἡ διὰ τῆς κινναβάρεως περιέχει· Ἀλληλούϊα, ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν λέγω· *Αἰνέσατε, ὑμνήσατε τὸν ὄντα Θεόν.*

1. Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις προστάγμασιν αὐτοῦ.

2. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Ἐν τῇ πίστει τῆς χάριτος αὐτοῦ.

3. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ·

Ἐν τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ.

4. Αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ.

Καθὼς ἀνίκητος ὑπάρχεις (a).

5. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος·

C

Ἐν τῷ κηρύγματι αὐτοῦ.

6. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ.

Ἐν τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀνυμνοῦντες αὐτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ τοῖς χείλεσιν ὑμῶν.

7. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χόρῳ·

Τῇ νεκρώσει παντὸς τοῦ σώματος ὑμῶν ἀνυμνήσατε αὐτόν.

8. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ.

Χορδαὶ, λογίζομαι, νεῦρά ἐστι, καθ' ἑαυτὰ μὲν νεκρὰ ὄντα, καὶ ἀποδεδεμένα ἐν ξύλῳ τινί· κινούμενα δὲ ὑπό τινος τῶν τεχνιτῶν, φωνὴν ἀποτελοῦσιν· ὄργανον δὲ αὐλοὶ συγκείμενοί εἰσι, καὶ ἀλλήλοις μεταδίδωσι τὸ μέλος ἐμπνεόμενα ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ἡνίκα ἔχουσι τοὺς πρὸς τοῦτο αὐτοὺς κινοῦντας. D Αἰνεῖτε οὖν αὐτὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ταῖς λεπταῖς, καὶ ἰσχυραῖς, καὶ ταῖς ἀποδεδεμέναις τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐνεργουμένῃ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ μεταδιδοῦσα ἀπὸ τούτου εἰς τοῦτο, καὶ πληροῦσα πάσας ὁμοῦ τὰς ἐντολὰς, καὶ πᾶσιν ἀκουομένη, εἰ διατυγχάνει, ὡσεὶ τοῦ ὀργάνου φωνή.

9. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις·

Ἀνυμνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς χείλεσι τοῦ σώματος ὑμῶν.

10. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ.

Καὶ ἐν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις τῆς διανοίας ὑμῶν.

(a) Leg. ὑπάρχει.

PSAL. CL.

Titulus præpositus cinnabari scriptus continet: *Alleluia*, ut antea dixi, et iterum dico : *Laudate, hymnis celebrate Deum, qui est.*

1. Laudate Deum in sanctis ejus :

Laudate Deum in sanctis ejus, et in sanctis præceptis ejus.

2. Laudate eum in firmamento virtutis ejus.

In fide charitatis ejus.

3. Laudate eum in virtutibus ejus :

In passionibus ejus.

4. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

Cum invincibilis sit.

5. Laudate eum in sono tubæ :

In prædicatione ejus.

6. Laudate eum in psalterio et cithara.

In gratia Spiritus sancti laudantes eum in corde, et lingua, et labiis vestris.

7. Laudate eum in tympano et choro :

Mortificatione totius corporis vestri laudate eum.

8. Laudate eum in chordis et organo.

Chordæ, ut puto, nervi sunt in se ipsis quidem mortui, et colligati in quodam ligno, moti autem ab aliquo perito artifice vocem efficiunt. Organum autem fistulæ compactæ sunt, et invicem harmoniam emittunt spiritu inflatæ, cum habent, qui eas ad id moveant. Laudate igitur eum in præceptis subtilibus, et validis, et illigatis mortificationi corporis, et in charitate, quæ efficitur a Spiritu sancto, et tradita ex hoc in illud, et implens omnia simul præcepta, et ab omnibus audita, si adsit, velut organi vox.

9. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus :

Laudate eum in labiis corporis vestri.

10. Laudate eum in cymbalis jubilationis.

Et in gemitibus inenarrabilibus mentis vestræ.

11. Omnis spiritus laudet Dominum. A **11.** Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κυριον.

ATHANASII INTERPRETATIO.

11. Omnis spiritus laudet Dominum.

Psallite spiritu, psallite et mente, hoc est glorificate Deum et anima et corpore vestro.

11. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.

Ψάλατε τῷ πνεύματι, ψάλατε καὶ τῷ νοΐ, τουτέστι, δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ὑμῶν.

IN EXCERPTA IN JOB ADMONITIO

Athanasii fragmenta isthæc ex Nicetæ Heraclectæ catena desumpta habentur in prius editis. Sed jam auctiora et emendatiora prodeunt ex codice Regio 2434. Sunt autem excerpta et expressa ex variis Athanasii operum locis, sed non iisdem verbis. Non enim fertur Athanasius commentaria in Jobum edidisse.

—

Athanasii. Quod autem Scriptura dicat : *Facti sunt ei septem filii* [27], id nobis adversus Ariomanitas fert opem : qui quasi magnas hæresis suæ suppetias illud usurpant, quod ab Apostolo B de Unigenito dictum est : *Fidelem ei qui fecit ipsum* [28] : atque acriter contendunt, Filium Dei rem esse factam. At hujusmodi fulcrum quasi calamus contritus est ipsis. Quando namque substantia est quid factum aut creatum, tunc illud, *creavit*, et *fecit*, proprie de iis rebus dicuntur, et significant rem factam. Cum autem substantia proles est et filius, tunc illud, *fecit*, et *factum est*, et *creavit*, non proprie usurpantur, neque rem factam significant, sed pro illa voce, *genuit*, ista, *fecit*, indifferenter quis utitur. Itaque sese Ariani damnaturi sunt, si Scripturæ sacræ proprietatem ediscant. Nam si factos, editos, creatos, a se genitos liberos parentes dicant, non tamen naturam illi abnegant. Ezechias igitur. ut in Isaia scriptum est, orando C dicebat : Ex hoc die filios faciam, voce, *faciam*, usus pro voce, *gignam*, dum de iis qui a se gignendi erant loqueretur. Neque differt ullatenus.

Et hic de Job dictum est : *Facti sunt ei filii septem* [29]. Quemadmadmodum et Moyses in lege ait : Si facti fuerint.

Primum quærendum, an filius est. Hoc enim commonstrato, cadit illa de re facta vel creata suspicio : omnibusque perspicuum est, dictionem quæ sic habet, *qui fecit eum*, nullam eorum hæresi utilitatem afferre, imo potius damnationem. Ostensum enim fuit, vocem, *factus est*, etiam pro germanis et naturalibus filiis in divina Scriptura usurpari. Quare cum demonstratum sit Dominum D esse naturalem ac verum filium, licet de illo dicatur, *factus est*, aut conditus fuit, id nequaquam ita dicitur ac si sit ipse res creata, sed indifferenter ea voce utuntur sancti viri.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Τό γε (1) μὴν λέγειν τὴν Γραφήν· *Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ ἑπτὰ υἱοί*, καὶ πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας ἡμῖν συμβαλεῖται· οἳ ὡς μέγα βοήθημα τῆς αἱρέσεως αὐτῶν κατέχουσι τὸ περὶ τοῦ Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Ἀποστόλου λεγόμενον· *Πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν*· καὶ φιλονεικοῦσι ποίημα εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν. Ἔστι δὲ αὐτοῖς κάλαμος τεθλασμένος τοῦτο τὸ ἔρεισμα. Ὅταν μὲν γὰρ ἡ οὐσία ποίημα ᾖ καὶ κτίσμα, τηνικαῦτα τὸ, *ἐποίησε*, καὶ τὸ, *ἔκτισε*, κυρίως ἐπὶ αὐτῶν λέγεται, καὶ σημαίνει τὸ ποίημα· ὅταν δὲ ἡ οὐσία γέννημα ᾖ καὶ υἱὸς, τότε, *ἐποίησε*, καὶ τὸ, *ἐγένετο*, καὶ τὸ, *ἔκτισεν*, οὐκ ἔτι κυρίως ἐπ' αὐτοῦ κεῖται, οὐδὲ ποίημα σημαίνει, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *ἐγέννησε* τῷ *ἐποίησεν* ἀδιαφόρως τις κέχρηται ῥήματι. Ὥστε καταγνώσονται ἑαυτῶν οἱ Ἀρειανοὶ, εἰ μάθοιεν τὸ τῆς Γραφῆς ἰδίωμα· καὶ γὰρ εἰ ποιουμένους, καὶ γινομένους, καὶ κτιζομένους τοὺς ἐξ αὐτῶν φυομένους λέγοιεν οἱ γονεῖς, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀρνοῦνται τὴν φύσιν. Ὁ γοῦν Ἐζεχίας, ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ γέγραπται, εὐχόμενος ἔλεγεν· Ἀπὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω, ἀντὶ τοῦ, γεννήσω, τὸ *ποιήσω* εἰρηκὼς, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ φυομένους εἰπών. Καὶ οὐ διαφέρεται.

Κἀνταῦθα δὲ περὶ τοῦ Ἰὼβ εἴρηται· *Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ υἱοὶ ἑπτά*· ὥσπερ καὶ Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ φησίν· Ἐὰν γένωνται.

Χρὴ πρότερον ζητεῖν, εἰ υἱός ἐστιν. Τούτου γὰρ ἀποδεικνυμένου, παύεται ἡ περὶ τοῦ ποιήματος καὶ κτίσματος ὑπόνοια, καὶ φανερὰ πᾶσιν ἀπόδειξις, ὡς ἡ λέξις ἡ λέγουσα, *τῷ ποιήσαντι αὐτὸν*, οὐκ εἰς ὄνησίν ἐστι τῇ αἱρέσει αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς κατάγνωσιν. Δέδεικται γὰρ, ὅτι ἡ τοῦ, *ἐποίησε*, λέξις καὶ ἐπὶ τῶν γνησίων καὶ τῶν φύσει τέκνων ἐν τῇ θείᾳ κεῖται Γραφῇ. Ὅθεν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνυμένου φύσει καὶ γνησίου υἱοῦ, κἂν λέγηται ἐπ' αὐτοῦ (sic) τὸ, *ἐποίησεν*, ἢ ἐγένετο, οὐχ ὡς ποιήματος ὄντος αὐτοῦ λέγεται, ἀλλ' ἀδιαφόρως τῇ λέξει χρῶνται οἱ ἅγιοι.

[27] Job I, 2. [28] Hebr. III, 2. [29] Job I, 2.

(1) Hæc expressa sunt ex *oratione* II *contra Arianos*.

Nicetæ Heracleotæ Catena in Job, *quædam alia habet excerpta ex Athanasii operibus jam editis, tantum afferemus quæ nusquam exstant vel admodum mutata sunt.*

Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ διαβόλῳ· Πόθεν παραγέγονας;

Ἀθανασίου. Ἅμα δὲ (2) ἐν τούτοις παρίσταται, εἰ καὶ τὰ γενητὰ πάντα ἐν μεμερισμένοις τόποις εἰσὶ, φωστῆρες μὲν ἐν τῷ στερεώματι, νέφη δὲ ἐν τῷ ἀέρι. Καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν· οἱ δὲ ἄγγελοι ἀποστέλλονται εἰς διακονίας, καὶ ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσιν ἐπὶ τῆς κλίμακος. Κἀνταῦθα, *Ἦλθον*, φησὶ, *παραστῆναι ἐνώπιον Κυρίου.* Καὶ πεῦσις γίνεται πρὸς τὸν διάβολον· *Πόθεν παραγέγονας;* Ὥστε ἐν τόπῳ εἰσὶ, καὶ ἔνθα ἀποστέλλονται, ἐκεῖ πάρεισι· μόνος δὲ ὁ Θεὸς, ἀπερίγραπτος· τὸν πανταχοῦ παρόντα ζητοῦσιν, ἵν' εὕροιεν ἐν χωρίῳ τινὶ συγκλειόμενον τὸν ἀόριστον. Ἀλλὰ τὸ παραστῆναι, τοῦτό ἐστι τὸ τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ τυπωθῆναι, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ὁλικῶς ἀνατείνεσθαι. Θεοῦ μὲν γὰρ ἐνώπιόν ἐστι πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ αὐτὴ ἡ ἀποστατικὴ καὶ πονηροτάτη, κατὰ τὸ ἀπερίγραπτον τῆς οὐσίας ἐκείνης· ἰδίως δὲ οἱ ἄγγελοι πάρεισι τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν τῆς θείας ἀγάπης ἀκόρεστον ἔρωτα.

Ἀθανάσιος. Ἠγωνίζετο μὲν οὖν ὁ Ἰὼβ, καὶ μέγας ἦν ὁ πειρασμός· μείζων δὲ ἐφαίνετο ὁ ἀθλητὴς τοῦ πειρασμοῦ. Καὶ πολὺς μὲν ἔῤῥεεν ὁ πειράζων, καὶ χαλεπὸς ἦν ὁ μαχόμενος· ἀνδρειότερος δὲ ἐφαίνετο ὁ πειραζόμενος, νικῶν τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ προσβολὰς τοῦ πονηροῦ τῷ μεγέθει τῆς διανοίας. Γνώρισμα τῆς ἀνδρείας ἐστὶν ἡ ὑπομονή. Ταύτῃ γὰρ ἕκαστος τῶν ἁγίων φέρων τὰ συμβάντα ἐν τῷ βίῳ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ, ἴσχυε κατὰ τοῦ διαβόλου· ἅπερ τὸ Πνεῦμα θέλον ἡμᾶς ἀμφότερα κτᾶσθαι, προστάττει λέγον ἐν τῷ ψαλμῷ· *Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.* Ὁ γὰρ ὑπομένων ἀνδρεῖός ἐστι, καὶ ὁ ἀνδρεῖος ὑπομονητικὸς ἂν εἴη. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ διὰ τὸ ὑπομένειν ἐκραταιοῦτο, καὶ διὰ τὸ ἀνδρείως φέρειν τοὺς πόνους ὑπέμεινε, καὶ τὴν γυναῖκα διωθεῖτο, ἐξαπατηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὄφεως, καὶ φθαρεῖσαν τὰ νοήματα. Ἐπειδὴ γὰρ ὅλως ἐστὶ μισητὴς ὁ τῆς κακίας εὑρετὴς, καὶ μόνον φαινόμενος ζητῶν τίνα ἁρπάσει καὶ καταπιεῖ· διὰ τοῦτο ὃ μὲν ἔστιν αὐτὸς ὑποκρύπτει καὶ σκέπει· ὑποκρινόμενος δὲ τῇ φαντασίᾳ τὴν πᾶσι ποθουμένην ἀλήθειαν, τὸν ἴδιον ἰὸν ἐπιβάλλει τοῖς ἀκολουθήσασιν αὐτῷ. Οὕτω καὶ τὴν Εὔαν ἠπάτησεν, οὐ τὰ ἴδια λαλῶν, ἀλλ' ὑποκρινόμενος τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν παραποιῶν. Οὕτω καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ ὑπέβαλε, πείσας αὐτῇ ὑποκρίνεσθαι φιλανδρίαν, διδάξας δὲ βλασφημεῖν εἰς τὸν Θεόν. Οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ὁ δόλιος παίζει ταῖς φαντασίαις ὑποκλέπτων καὶ σύρων ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον τῆς κακίας βόθρον.

Εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησεν.

Ἀθανασίου. Ἡ δὲ τῶν γεννητῶν καὶ κτιστῶν φύσις

A *Et ait Deus diabolo : Unde venis* [30]?

Athanasii. His quoque præsens adest, licet condita omnia divisis in locis sint; luminaria quidem in firmamento, nubes in aere. Et quidem hominibus constituit terminos gentium : angeli vero ad ministeria mittuntur, atque in scala ascendunt et descendunt. Et hoc in loco ait : *Venerunt ut se sisterent coram Domino.* Interrogaturque diabolus : *Unde venis?* In loco itaque sunt angeli, et quo mittuntur illic adsunt; solus vero Deus est incircumscriptus. Tum eum qui præsens ubique est perquirunt, ut conclusum quodam in loco inveniant eum qui definitus non est. Verum illud, se sistere Domino, idipsum est quod voluntatibus obsequi illius, B ac ei ubique præsto esse. Universæ quippe creatæ res coram Deo sunt; imo ipsæ quoque scelestissimæ quæ prævaricatæ sunt, secundum incircumscriptam illius substantiæ naturam. Angeli vero proprie adsunt Deo, pro insatiabili suo divinæ charitatis amore.

Athanasius. Job itaque decertabat, magnaque tentatio erat; fortior tamen erat athleta tentatione. Instabat tentator, atque atrociter oppugnabat; sed acrior erat qui tentabatur, ac conatus impetusque maligni præ animi magnitudine superabat. Fortitudinis argumentum est patientia : ea enim sanctorum quilibet occurrentes in sæculo ferens ærumnas atque dolores, diabolo prævaluit, quæ ambo cum velit Spiritus sanctus ut obtineamus, præcipit C in Psalmo : *Viriliter age et confortetur cor tuum, et sustine Dominum* [31]. Nam qui sustinet is fortis est, qui fortis, is patiens fuerit. Quamobrem beatus Job, quia tolerabat, robustior evasit : et quia viriliter labores sustinebat, uxoremque repellebat a serpente deceptam, ac mente corruptam. Cum enim malitiæ auctor, hominum sit osor, ac solum quærat quem rapiat ac devoret, ideo se qui sit occultat ac contegit. Ac simulans in phanthasia illam omnibus desideratam veritatem, venenum iis qui sequuntur immittit suum. Ita Evam decepit, non sua loquendo, sed Dei verba simulando, eorumque sententiam depravando. Ita Jobi uxorem immisit, cum suasisset ipsi ut amorem erga maritum præ- D ferret ac simularet : ac docuisset eam blasphemare in Deum. Ita homines subdolus ille phantasiis illudit, quemque decipiendo ac pertrahendo in profundum malitiæ suæ.

Si contra liberos suos non credit, contra angelos autem suos pravum quidpiam excogitavit [32].

Athanasii. Genitorum creatorumque natura mu-

[30] Job I, 7. [31] Psal. XXVI, 14. [32] Job IV, 18.

(2) Hæc ad finem usque expressa videntur ex *Epist.* I *ad Serapionem.*

tabilis est, utpote quæ sit extra Dei substantiam, atque ex non exsistentibus exsistat. Quamobrem, *omnis homo mendax* [33]; et, *omnes peccaverunt et Dei gloria privantur* [34]. Diabolus autem, qui in medio cherubinorum erat, ac sigillum similitudinis factus est, excidit e cœlis quasi fulgur [35]. Nosque angelos judicabimus[36], eos nimirum, qui suum non servavere principatum. Et hoc loco : si contra liberos suos non credit, ac simpliciter loquendo, creatæ res ejusmodi naturæ sunt ut mutentur. Sola autem divina natura est immutabilis.

Juxta papyrum , calamum et caricem.

Fortassis per arundinem et papyrum, vilitatem ac paupertatem diaboli adumbrat Scriptura.

Viscera ejus scuta ænea.

Athanasius. Olim multus erat inimicus in fraudibus adversus homines parandis, suisque phantasiis plurimos decipiebat, ejusque fraudes ægre deprehendi poterant; ita ut spiritus de illo diceret : *Quis revelabit faciem indumenti ejus* [37]? et cætera. Neque enim quod erat, idipsum esse apparebat, sed qua forma ad fraudem uti volebat, eam sibi, fictitiam licet, assumebat. Quamobrem multi ab illo decipiebantur : cum autem advenit Salvator, tum omnis fallacia illius propalam facta est. Nam ejus gesta, quæ olim latitabant, per Christi gratiam cognoscuntur : et quibus olim homines fefellerat, iisdem jam ab hominibus proteritur. Fides quippe omni diabolico impetu, et dæmonum furore fortior est.

A τρεπτή ἐστι, ἅτε δὴ ἔξωθεν οὖσα τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ὑποστᾶσα. Διὸ *πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης*· καὶ, *πάντες ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.* Ὁ δὲ διάβολος, ἐν μέσῳ τῶν χερουβὶμ ὤν, καὶ ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως γενόμενος, ἐξέπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ὡς ἀστραπή. Καὶ ἀγγέλους κρινοῦμεν, τοὺς μὴ τηρήσαντας δηλαδὴ τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν. Καὶ ἐνταῦθα, εἰ κατὰ παιδίων αὐτοῦ οὐ πιστεύει, καὶ ἁπλῶς τὰ κτίσματα τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν, καὶ τρέπεται. Μόνη δὲ ἡ θεία φύσις ἀναλλοίωτος.

Παρὰ πάπυρον, καὶ κάλαμον, καὶ βούτομον.

Τάχα δὲ διὰ τοῦ καλάμου καὶ τοῦ παπύρου τὴν εὐτέλειαν καὶ τὴν πενίαν τοῦ διαβόλου αἰνίττεται ἡ Γραφή.

B *Τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἀσπίδες χαλκεαι.*

Ἀθανάσιος. Πάλαι μὲν οὖν πολὺς ἦν ὁ ἐχθρὸς πανουργευόμενος κατὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ φαντασίαις αὐτοῦ πολλοὺς ἠπάτα, καὶ δυσχερὴς ἦν ἡ τῆς ἀπάτης αὐτοῦ κατάληψις· ὥστε καὶ τὸ πνεῦμα λέγειν περὶ αὐτοῦ· *Τίς ἀποκαλύψει πρόσωπον ἐνδύματος αὐτοῦ;* καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐ γὰρ ὅπερ ἦν, τοῦτο καὶ ἐφαίνετο, ἀλλὰ πρὸς ὃ ἐπανουργεύετο, πρὸς τοῦτο καὶ ἐφαντασίου ἑαυτόν. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἠπατῶντο ὑπ' αὐτοῦ· ὅτε δὲ ἐπεδήμησεν ὁ Σωτὴρ, τότε ἡ πᾶσα φαντασία αὐτοῦ ἐδειγματίσθη· ἃ γὰρ ἠγνοεῖτο πάλαι ποιῶν, ταῦτα τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ γινώσκεται, καὶ ἐν οἷς ἠπάτα πάλαι τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τούτοις ὑπ' C αὐτῶν καταπατεῖται. Πάσης γὰρ διαβολικῆς ἐπιθέσεως καὶ μανίας δαιμόνων ἰσχυροτέρα ἡ πίστις.

ADMONITIO IN FRAGMENTA SUBSEQUENTIA IN CAN

—

Expositiones Athanasii in Canticum canticorum memorat Photius his verbis : Πεποίηται δὲ αὐτῷ, φησὶ, καὶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστὴν, καὶ εἰς τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων ὑπομνήματα, ὥσπερ καὶ εἰς τὸν Ψαλτῆρα, καὶ ἐν ἑτέροις πολλοῖς. Commentaria, *inquit*, edidit in Ecclesiasten, in Canticum canticorum, quemadmodum et in Psalterium et in alia multa. *Hæc porro fragmenta prodeunt ex expositionibus in Cantica editis a Joanne Meursio anno* 1617.

In gregibus amicarum tuarum quasi errabunda [38]. Ille sic eam alloquitur : Nosce teipsam prius, ut me quoque cognoscere possis. Si te nosse non possis : si non noveris, neque scias teipsam, egredere tu ad calcanea et vestigia, et pasce capellas tuas, ac nutries peccata virtutum loco. *In tabernaculis pastorum* [39], in concupiscentiis adversariarum potestatum, quæ te pascunt.

Vocavi eum, nec respondit mihi. Surgam et circuibo civitatem [40].

Athanasius. Legem legam, prophetas legam; investigabo Evangelia. Hæc autem ait divino amore compuncta : *In lecto meo in noctibus* [41]. Lectum

D *Ἐπ' ἀγέλαις ἑταίρων σου ὡς ῥεμβομένη.*

Αὐτὸς πρὸς αὐτήν· Γνῶθι σεαυτὴν πρῶτον, ἵνα καὶ ἐμὲ γνῶναι δυνηθῇς. Ἐὰν μὴ γνῷς ἑαυτήν· εἰ οὐκ ἔγνως· εἰ μὴ οἶδας, ἔξελθε σὺ ἐν πτέρναις κατ' ἴχνη, καὶ ποίμαινε τὰς ἐρίφους σου· καὶ θρέψῃς ἁμαρτίας ἀντὶ ἀρετῶν. *Ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων*· ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν ἐναντίων δυνάμεων τῶν ποιμαινόντων σε.

Ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ (3) *μου. Ἀναστήσομαι καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει.*

Ἀθανασίου. Ἀναγνώσομαι τὸν νόμον, ἀναγνώσομαι τοὺς προφήτας, ἐρευνήσω τὰ Εὐαγγέλια. Ταῦτα δὲ κατανυγεῖσα τῷ θείῳ πόθῳ φησί· *Ἐπὶ κοίτην μου*

[33] Psal. cxv, 2. [34] Rom. iii, 23. [35] Luc. x, 18. [36] I Cor. vi, 3. [37] Job xli, 4. [38] Cant. i, 6. [39] ibid. 7. [40] Cant. iii, 1, 2. [41] ibid. 1.

(3) De significatione vocis ὑπακούω jam superius actum fuit et agetur in *Onomastico*

ἐν νυξίν. Κοίτην ὀνομάζει τὴν τελειοτέραν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν, καὶ νύκτα λέγει τὸν τῆς κοίτης καιρόν. Διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς νυκτὸς ἐνδείκνυται τῶν ἀοράτων τὴν θεωρίαν, καθ' ὁμοιότητα Μωϋσέως, τοῦ ἐν τῷ γνόφῳ γεγονότος ἐν ᾧ ἦν ὁ Θεός.

A vocat perfectiorem boni participationem; noctem vero dicit lecti tempus. Nomine porro noctis, indicat invisibilium rerum contemplationem, ad similitudinem Moysis, qui in caligine fuit, in qua versabatur Deus.

Τοῦ αὐτοῦ.

Οὐ γὰρ ᾔδειν τίς ἦν ὁ τρώσας με. Θεογνωσίαν μοι κοιμωμένῃ ἐνέσπειρεν ὁ Λόγος. Ταχέως διαναστᾶσα, ζητῶ τὸν τρώσαντα, καὶ παρακαλῶ αὐτῷ ὀφθῆναί μοι, καὶ περιέρχομαι ζητοῦσα τὸν ἀδελφιδοῦν μου.

Ejusdem.

Ignorabam enim quis esset qui me vulnerasset. Mihi decumbenti Dei cognitionem indidit Verbum. Ac protinus surgens quæro eum qui me vulneravit, rogoque illum ut coram me se sistat, ac circumeo quærens patruelem meum.

Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιὼν, ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομών.

Ἰουδαίους ἐντρέπει λέγουσα, Ἐξέλθετε, ἀντὶ τοῦ, Ἕως πότε τῇ σκιᾷ παρακάθησθε; ἰδοὺ γὰρ ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος, ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ. Τὸ στερεὸν τῶν λογισμῶν, ἢ οἱ ἐσωτέρω λίθοι ἅγιοι. *Ἐν τῷ στεφάνῳ, ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ.* Ἔθηκας γὰρ, φησὶ, *ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου.*

Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ.

Πνεῦσόν μοι, ὦ Λόγε, καὶ δίδαξόν με τὰ λόγιά σου, καὶ τὰ προστάγματά σου κατάγραψον ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας μου. Ἑτοίμη γέγονα λοιπόν· δύναμαι, τῇ σῇ χάριτι βοηθουμένη, καὶ κυβερνωμένη τῇ ἀοράτῳ σου καὶ παντοδυνάμῳ χειρὶ, καὶ λόγων ἀκοῦσαι θείων, καὶ μυστηρίων μέτοχος γενέσθαι.

Egredimini et videte, filiæ Sion, regem Salomonem [42].

Judæos pudore afficit dicendo *Egredimini*, quasi diceret: Quousque in umbra sedetis? ecce enim B ex Juda Dominus ortus est, charitatem a filiabus Jerusalem. Cogitationum firmitas, aut interiores sancti lapides. *In corona qua coronavit eum mater sua* [43]. *Posuisti* enim, ait, *super caput ejus coronam de lapide pretioso* [44].

Descendat patruelis meus in hortum suum [45].

Affla me, o Verbum, et doce me eloquia tua, ac præcepta tua conscribe in tabula cordis mei. Parata jam sum: possum, tua auxiliante gratia, tua invisibili et omnipotente gubernante manu, et verba audire divina, et mysteriorum esse particeps.

APPENDIX AD FRAGMENTA IN CANTICA.

ADMONITIO.

Homilia subsequens, otiosi et imperiti hominis opusculum, ex codice ms. bibliothecæ Ambrosianæ num. 55, prodit: eo tempore, ut æstimare licet, editum, quo Manichæi in Oriente turbas dabant, quod præsertim octavo, nono et decimo sæculo contigit: nam scriptor iste Manichæos, ut tunc vigentes commemorat. Jerosolymam vero adiisse se testificatur, ubi locum Christi suspendio consecratum ad septentrionem Jerosolymorum situm affirmat. Hasce quales quales merces tibi, lector erudite, sistimus: quia, etsi supposititiæ, suo fructu non vacant, ut pluribus est a nobis alias comprobatum.

Τοῦ αὐτοῦ Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων.

1. Ποθητοὶ οἱ λόγοι καὶ ἐράσμιοι, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνάγοντες, καὶ πτεροποιοῦντες τοὺς πιστούς. Πτεροποιοῦσι γὰρ ἀληθῶς αἱ θεῖαι Γραφαὶ τοὺς πιστοὺς τῷ πόθῳ τῶν οὐρανίων. Τοῦτον γὰρ τὸν πόθον ἔχων εἷς τις τῶν ἁγίων ἔλεγε· *Τίς δώῃ μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω;* Ὁ πόθος τῶν οὐρανίων αὐτὸν εἷλκε, καὶ ἐπτεροποιεῖτο αὐτὸν τῶν ἁγίων ὁ νοῦς, ἐπιλανθανομένων τῶν γηίνων καὶ τῶν ἐπουρανίων μεριμνώντων. Τὸν γὰρ νοῦν ἑαυτῶν δόντες εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ποθοῦντες τὰ οὐράνια, ἐπελανθάνοντο τῶν γηίνων. Τοῦτον γὰρ τὸν πόθον ἔχων καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἔλε-

C *Ejusdem S. Athanasii archiepiscopi Alexandriæ in Canticum canticorum.*

1. Desiderabiles sermones, amabiles atque in cœlum adducentes, alas quoque fidelibus addentes. Divinæ quippe Scripturæ fideles ex cœlestium rerum desiderio revera alis instruunt. Quo desiderio motus sanctorum quispiam dicebat: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam* [46]? Trahebat ipsum cœlestium rerum desiderium, alas eidem addebat mens illa sanctorum, qui terrenorum obliviscuntur, atque unam cœlestium gerunt sollicitudinem. Cum enim ipsi sancti mentem totam cœlo dedissent, et cœlestium duntaxat cupidine tenerentur, veniebant in terrenarum

[42] Cant. III, 11. [43] ibid. [44] Psal. XX, 4. [45] Cant. VI, 1. [46] Psal. LIV, 7.

rerum oblivionem. Hoc item desiderio motus Paulus apostolus dicebat : *Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis* [47]. Viden' sanctos alis instructos? Nam alas addunt revera sermones hujusmodi. Quorum namque mens non accepit alas, audita hujusmodi lectione? Vide mihi, quæso, beatæ illius animæ desiderium quæ ait : *Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum, et fluant aromata mea* [48]. Vide mihi, quæso, fiduciam beatæ illius animæ, quanta confidentia ad sui exercitationem tentationes provocet. *Surge*, inquit, *aquilo, et veni, auster*, ac si diceret : Ego firmatus sum supra petram, accedant venti et impingant in me, alter ex illa, alter ex alia parte : neminem ego formido, petram habeo me sustinentem et portantem : domum quippe meam supra petram ædificavi, accedentibusque ventis nihil extimui. Nosse vis quæ sit petra illa, in qua stabat beata hujusmodi anima? audi quomodo eam interpretatur Paulus dicens : *Petra autem erat Christus* [49]. Super hanc petram consistens nihil reformidat, imo etiam diabolum ab aquilone venientem non pertimescit, nec magis illum qui venit ab austro. Quando in petra fundatus sum in ipsaque consisto, nihil sane metuo : quamvis mortem interminetur, non paveo, nec metuo persecutionem. Paratus sum ad confitendum : non timeo famem, quia Verbum adest mihi quod vires addat : nam dico perinde atque B. Paulus : *Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo* [50]. Si mihi tribulatio accidat, ipsam sustineo; persecutio si veniat, martyrium subeo; si fames eveniat, Verbum adest quod mihi cibum subministret; si gladius accedat, adest ille qui plusquam omnis gladius anceps penetrat usque ad compagines et medullas; si voluptas carnis accidat mihi, gladio ancipiti ipsam reseco, et abjicio ac meipsum castro, non admoto gladio, ut quidam homines; sed, ut dixit Dominus : *Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum* [51]. Siquidem homines alios homines castrant non propter regnum cœlorum, sed propter regnum mulierum suarum, ut scilicet eas custodiant : itemque superbiæ causa id agunt. Vis scire qui sint ii qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum? Joseph propter regnum cœlorum sese castravit; cum enim a domina sua in cubiculo teneretur, nemoque adesset, illa vim inferente ut lasciviem suam satiaret, ipse sese castravit, ejus scilicet voluntati non obtemperando.

2. Idipsum quoque beata Susanna fecit, cum sola in horto deprehensa fuit a duobus senioribus, adulterio cum illa misceri conantibus (improbi senes ac Domino perosi), de quibus Salomon dicebat, imo potius Dominus per Salomonem : *Tres species hominum odit anima mea, senem adulterum, pauperem superbum et divitem mendacem* [52]. Viden'

A γε· *Κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως*. Ὁρᾷς τοὺς ἁγίους πτεροποιουμένους; Πτεροποιοῦσι γὰρ αὐτοὺς ἀληθῶς οἱ λόγοι οὗτοι. Τίνων γὰρ οὐκ ἐπτεροποιήθη ὁ νοῦς ἀκηκοότων τοῦ ἀναγνώσματος; Ἰδὲ γάρ τὸν πόθον τῆς μακαρίας ψυχῆς ταύτης λεγούσης· *Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου*. Ἰδὲ τὴν πεποίθησιν τῆς μακαρίας ταύτης ψυχῆς, πῶς θαῤῥοῦσα ἑαυτῇ ἐκκαλεῖται τοὺς πειρασμοὺς πρὸς δοκιμασίαν ἑαυτῆς. *Ἐξεγέρθητι*, λέγει, *βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε*. Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐγὼ ἐστήριγμαι ἐπὶ τὴν πέτραν, ἐρχέσθωσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσβαλλέτωσάν μοι, ὁ μὲν εἷς ἐν τούτῳ τῷ μέρει, καὶ ὁ ἄλλος ἐν τῷ ἄλλῳ μέρει· ἐγὼ οὐ φοβοῦμαι οὐδένα· ἔχω τὴν πέτραν τὴν βαστάζουσάν B με· τὴν γὰρ οἰκίαν μου ἐπὶ τὴν πέτραν ᾠκοδόμησα, καὶ ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς ἀνέμους οὐκ ἐφοβήθην. Θέλεις δὲ γνῶναι τίς ἐστιν ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς ἕστηκεν αὐτὴ ἡ μακαρία ψυχή; ἄκουε τοῦ Παύλου πῶς ἑρμηνεύει αὐτὴν καὶ λέγει· *Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός*. Ἐπὶ ταύτης τῆς πέτρας στήκουσα οὐ πτοεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ βοῤῥᾶ ἐρχόμενον διάβολον οὐ φοβεῖται, οὐδὲ πάλιν τὸν ἐκ νότου. Ὅσον γὰρ τεθεμελίωμαι καὶ ἕστηκα ἐπὶ τὴν πέτραν, οὐδὲν φοβοῦμαι· κἂν ἀπειλῇ μοι θάνατον, οὐ πτοοῦμαι, οὐ φοβοῦμαι διωγμόν. Ἕτοιμός εἰμι τοῦ ὁμολογῆσαι· οὐ φοβοῦμαι λιμὸν, ἔχων τὸν ἐνδυναμοῦντά με Λόγον· καὶ λέγω κἀγὼ κατὰ τὸν μακαριώτατον Παῦλον· *Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με, Χριστῷ*. Θλίψις μοι ἐὰν ἔλθῃ, ὑπομέ- C νω αὐτήν· διωγμὸς ἐὰν ἔλθῃ μοι, μαρτυρῶ· λιμὸς ἐὰν ἔλθῃ μοι, ἔχω τὸν τρέφοντά με Λόγον· μάχαιρα ἐὰν ἔλθῃ, ἔχω τὸν ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον τὸν διικνούμενον μέχρις ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν· ἡδονὴ σαρκὸς ἐὰν ἔλθῃ μοι, τῇ διστόμῳ μαχαίρᾳ ἀποτέμνω αὐτὴν, καὶ ἀποβάλλω καὶ εὐνουχίζω ἐμαυτόν· οὐ μάχαιραν ἐπιβάλλων, καθάπερ τινὲς τῶν ἀνθρώπων ποιοῦσιν, ἀλλὰ, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι *Εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἀνθρώπους εὐνουχίζουσιν οὐ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν γυναικῶν ἑαυτῶν καὶ διὰ τήρησιν, καὶ διὰ ὑπερηφανίαν. Θέλεις δὲ ἀκοῦσαι τίνες εἰσὶν οἱ εὐνουχίσαντες ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ἰδοὺ Ἰωσὴφ διὰ τὴν βασι- D λείαν τῶν οὐρανῶν εὐνούχισεν ἑαυτόν· κρατηθεὶς γὰρ ὑπὸ τῆς δεσποίνης εἰς τὸν κοιτῶνα, καὶ μηδενὸς ὄντος ἐν τῷ τόπῳ, κἀκείνης ἀναγκαζούσης τοῦ τελέσαι τὴν ἑαυτῆς ῥᾳθυμίαν, αὐτὸς εὐνούχισε μὴ συγκαταθέμενος αὐτῇ.

2. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ μακαρία Σουσάννα πεποίηκεν, εὑρεθεῖσα μόνη ἐν τῷ παραδείσῳ· κατασχόντες γὰρ αὐτὴν οἱ δύο πρεσβύτεροι, θέλοντες μοιχευθῆναι αὐτὴν, παράνομοι γέροντες οἱ μισητοὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ· τούτοις δὲ καὶ Σολομὼν ἔλεγεν, μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος διὰ Σολομῶντος, ὅτι *Τρία εἴδη ἐμίσησεν ἡ ψυχή μου, γέροντα μοιχὸν, καὶ πτωχὸν ὑπερήφανον*,

[47] Philip. III, 14. [48] Cant. IV, 16. [49] I Cor. X, 4. [50] Philipp. IV, 13. [51] Matth. XIX, 12. [52] Eccli. XXV, 4.

καὶ πλούσιον ψεύστην· ὁρᾷς, ὅτι μισητοὶ ὄντως A παρὰ τῷ Κυρίῳ ἐκεῖνοι οἱ γέροντες; ὅτε οὖν ἐπανέστησαν τῇ μακαρίᾳ Σουσάννῃ, μηδενὸς ὑπάρχοντος ἐν τῷ τόπῳ, θέλοντες τὴν ῥαθυμίαν ἑαυτῶν ἐκτελέσαι, αὕτη, συμβουλευσαμένη ἐν ἑαυτῇ τῷ λογισμῷ, εὐνούχισεν ἑαυτὴν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἄνθρωπον τηρῆσαι οὐ δύναται· οὐδὲ μήτηρ θυγατέρα ἑαυτῆς, οὐδὲ παιδίσκη κυρίαν, ἐὰν μὴ ὁ εὐσεβὴς λογισμὸς φύλαξ γένηται τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο, ὦ ἄνερ, εὐνουχίσας σεαυτὸν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ σὺ, ὦ γύναι, ἔτι ἀσφαλέστερον νοήσασα τὸ ῥητὸν, ἐπισκεψαμένη, δοκίμασον σεαυτὴν λέγουσα τό· *Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε· διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου.* Ὅτε γὰρ Κύριος καὶ Σωτὴρ B ἡμῶν ἐσταυρώθη, ὅτε ὁ ἥλιος ἐσκότασεν, καὶ ἡ γῆ ἐσείετο, ὅτε αἱ πέτραι ἐσχίζοντο, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνοίγοντο· φόβος συνεῖχε τότε τοὺς μαθητὰς, μὴ εἰδότας τό· *Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης·* τότε οἱ μαθηταὶ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ὁμοθυμαδὸν ἦσαν εἰς κέλλιον κρυπτόμενοι. Μὴ παρὼν δὲ ἐνταῦθα Ἰουδαῖος χλευαζέτω, μηδὲ ἀκούων Ἕλλην γελάτω. Ἐν τούτῳ γὰρ τὴν ἐλπίδα ἔχομεν· διὰ τοῦτο καὶ παῤῥησιαζόμενος λαλῶ. Οὗτος γὰρ ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, αὐτός ἐστιν ἡ σωτηρία ἡμῶν· ἡ γὰρ τούτου σταύρωσις κάθαρσις ἁμαρτιῶν ἦν. Καὶ ἦν θέαμα μέγα τότε γιγνόμενον, ὅτι, τοῦ σώματος σταυρουμένου, ἡ ἁμαρτία ἔπιπτεν. Εἰ μὴ γὰρ ἦν οὗτος ἐσταυρωμένος ἄχρι τοῦ νῦν, εἴλομεν τοὺς μώλωπας καὶ τὰς ἀσθενείας ἐν τῷ C σώματι. Καὶ θεωρῶν ἡμῶν ὁ διάβολος τὸ ἀσθενὲς κατεγαυρία ἡμῶν ἐπανιστάμενος καθ' ἡμῶν. *Εἶπε γὰρ ὁ ἐχθρός· Διώξας καταλήψομαι.* Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος, κατελθὼν, πρὸς οὐδένα ἦλθεν εἰ μὴ πρὸς τὸν διάβολον· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ διδοὺς ἡμῖν τὰ τραύματα, καὶ διαφθείρας ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀσθενείαις. Διὰ τοῦτό φησι ὁ Κύριος λέγων· *Ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς σὲ, τὸ ὄρος τὸ διεφθαρμένον, τὸ διαφθεῖρον πᾶσαν τὴν γῆν.* Διὰ τοῦτο οὖν φησι· Μὴ γελάτω Ἰουδαῖος, τῶν μαθητῶν κρυπτομένων, καὶ τοῦ σώματος σταυρουμένου. Τοῦ γὰρ σώματος κινουμένου ἐν τῷ σταυρῷ, ὁ Λόγος ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην· καὶ οἱ θυρωροὶ τοῦ ᾅδου βλέποντες ἔπτησσον· τότε αἱ γυναῖκες παρεκάθηντο τῷ σώματι ἐν τῷ μνημείῳ κλαίουσαι.

3. Τότε οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἔσω ἐν τῷ κελλίῳ D κρυπτόμενοι λεγέτωσαν. *Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε. διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου.* Τὸ μὲν σῶμα τὸ ἐν τῷ βοῤῥᾷ κείμενον ἐξεγειρέσθω, ὁ δὲ Λόγος ἐκ τοῦ νότου ἐρχέσθω. Ἆρ' οὖν ἐν τῷ βοῤῥᾷ ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου; Καὶ γεγόναμεν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐν ᾧ ἦν σταυρωθεὶς ὁ Κύριος, καὶ ἦν ἐκ βοῤῥᾶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Διὰ τοῦτο ὁ Δαυῒδ παρατετηρημένως ἔλεγεν· *Ὄρη Σιὼν, τὰ πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ, ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου.* Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ὅτε γεγόναμεν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Χριστὸς, καὶ ἦμεν ἑστῶτες ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ προσευ-

quam odiosi apud Dominum senes illi? Cum itaque beatæ Susannæ imminerent, nemine tum in loco præsente, suæ satiandæ libidinis percupidi; ipsa consilio apud semetipsam habito, sese castravit propter regnum cœlorum. Homo quippe non potest hominem custodire, neque mater filiam, neque ancilla dominam, nisi pia cogitatio custos hominis adfuerit. Ideoque, homo, quisquis sis, qui teipsum castrasti propter regnum cœlorum : et tu, mulier, tecum habita illius sententiæ ratione, teipsam examines et dicas : *Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum, et fluant aromata mea.* Cum enim Dominus et Salvator noster crucifixus est, cum sol obnubilatus est, terraque tremuit, cum petræ scinderentur, sepulcra aperirentur, tum formido discipulos occupavit, ignaros illius sententiæ, *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis* [83] : tum discipuli propter metum Judæorum unanimiter erant in conclavi absconditi. Ne quis Judæus istic præsens irrideat, neu quis Græcus hæc audiens cachinnos effundat. In hoc uno spem habemus, quapropter cum fiducia loquor. Hic enim qui pendet in ligno, ipse est salus nostra; nam supplicium crucis quod subiit, purgatio peccatorum nostrorum erat. Fuitque tunc spectaculum grande, quod crucifixo corpore, peccatum caderet. Nisi enim crucifixus esset, plagis vibicibusque in corpore atque infirmitatibus afficeremur. Conspecta namque diabolus imbecillitate nostra, adversum nos superbiebat, imminebatque nobis : nam *Dixit inimicus : Persequar et comprehendam* [84]. Quamobrem cum descendisset Dominus, neminem adversus adiit, nisi diabolum : ille enim erat qui vulnera nobis inflixerat, nosque corruperat in infirmitatibus nostris. Quapropter ait Dominus : *Ecce ego ad te, mons corrupte, qui corrumpis universam terram* [85]. Ideo inquit, Ne rideat Judæus, discipulis latentibus, atque corpore crucifixo. Cum enim corpus in cruce penderet, Verbum spoliavit infernum, ac infernales ostiarii illo conspecto exhorruerunt : quo tempore mulieres corpori astabant, in monumento lacrymantes.

3. Tunc dicant discipuli Domini in conclavi latentes : *Surge, aquilo, et veni, auster : perfla hortum meum, et fluant aromata mea.* Corpus quidem ex parte aquilonis jacens exsurgat, Verbum vero ex austro veniat. Num ad aquilonem jacuit corpus Domini? Nos certe in loco fuimus, in quo crucifixus est Dominus, eratque ab aquilone Hierosolymæ. Idcirco David caute et consideranter ait : *Montes Sion, latera aquilonis, civitas regis magni* [86]. Ideoque nos quando locum adiimus ubi crucifixus est Christus, cum stantes versus orientem precaremur, eumdem locum in quo Dominus cruci fuerat affixus, ad aquilonem esse deprehendimus.

[83] Matth. xxvi, 31. [84] Exod. xv, 9. [85] Jerem. li, 25. [86] Psal. xlvii, 3.

Idcirco discipuli, ut dictum est, in conclavi intus latentes, dicant, *Surge, aquilo, et veni, auster, excitare cum aquilone*, id est, ex austro ad corpus accede. Idipsum enim in prophetis scriptum est: *Deus ex Theman veniet* [57]. Postquam triduo ad aquilonem corpus jacuisset, venit Servator ab austro, et accipit corpus quod in aquilone jacebat; discipulosque quo loco considebant adit. Tunc demum intrante Jesu, flatu repletus hortus fuit, et fluxerunt aromata. Tunc discipuli Domino dixerint: O Domine, cum tu cruci affixus es et infernum spoliasti, nos in cella eramus unanimiter congregati lucemque tuam quærentes; lux vero nobis præsentia tua est; qua privati, magnis in tenebris versabamur; atque hæc tunc adversum nos proferebantur: *Anima eorum in malis tabescebat* [58]. In malis namque tunc constituti, te non videbamus; nunc autem conspicati aquilonem surrexisse venisseque austrum, hortum flatu repletum esse, et aromata fluxisse vidimus.

4. Tunc accedat Thomas ad considerandum corpus, videatque vestigia clavorum, ac dicat: Hortus flatu auraque repletus est, et fluxerunt aromata. Aromata porro nostra sunt incorruptio, quam corpus induit: ideo quippe Paulus ait: *Oportet incorruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* [59]. Quandonam corpus induit incorruptionem, nisi quando Verbum requievit in ipso; scilicet quando Salvator resurrexit, et cum mulieres accesserunt ut ipsum contingerent, ait illis: *Ne me tangite, nondum enim ascendi ad Patrem meum?* Quocirca si teipsum castrasti, tu, o homo, sive tu, o mulier, audite desiderium beatæ illius animæ, quomodo Verbi cupidine accensa dicat: *Descendat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum* [60]. At enim tunc hortatur Verbum ut veniat in hortum, et comedat fructum pomorum suorum. Hortum æstimo esse mundum, in quem hortatur ipsum ut descendat et comedat fructum pomorum suorum. Poma autem sunt homines; fructus vero pomorum, opera legis, ad quem comedendum fructum rogabat ut descenderet. Ita quoque nos, si fructus legis paratos habeamus quos offeramus Domino, ipsum Verbum rogemus ut descendat et comedat fructum pomorum suorum; ipsius enim poma atque opificia sumus creati ad opera bona.

5. Quapropter rogemus ipsum. Quo pacto rogabimus? Per supplicationes et orationes, non ore clamando, sed cogitatione in nobis ipsis precando. Quid enim clamosa precaris voce, ac si dormiat Deus? Nam *ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel* [61]. Idipsum enim ait Jeremias: *Vigilavit super impietates meas* [62]. Idem Esaias locu-

A χόμενοι, καὶ ἦν βορεινὸς ὁ τόπος ὅπου ἦν σταυρωθεὶς ὁ Κύριος. Διὰ τοῦτο οὖν οἱ μαθηταὶ ἐν τῷ κελλίῳ ἔσω κρυπτόμενοι λεγέτωσαν· *Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, ἐξεγέρθητι σὺν βοῤῥᾷ*, τουτέστιν, ἐκ τοῦ νότου εἰς τὸ σῶμα. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς προφήταις γέγραπται, ὅτι *Ὁ Θεὸς ἐκ Θεμὰν ἥξει.* Τριημέρου δὲ κειμένου τοῦ σώματος ἐν τῷ βοῤῥᾷ, ἔρχεται ὁ Σωτὴρ ἐκ τοῦ νότου, καὶ λαμβάνει τὸ σῶμα τὸ ἐν τῷ βοῤῥᾷ κείμενον, καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἦσαν. Τότε λοιπὸν, εἰσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἔπνευσεν ὁ κῆπος, καὶ ἔῤῥευσαν τὰ ἀρώματα. Τότε λεγέτωσαν οἱ μαθηταὶ τῷ Κυρίῳ· Ὦ Κύριε, ὅτε σὺ ἐσταυρώθης, καὶ ἐσκύλευες τὸν ᾅδην, ἡμεῖς ἦμεν ἐν κελλίῳ ὁμοθυμαδὸν συνερχόμενοι καὶ ζητοῦντες τὸ παρὰ σοῦ φῶς· φῶς δὲ ἡμῖν ἡ σὴ B παρουσία. Μὴ βλέποντες δὲ τὴν σὴν παρουσίαν, ἦμεν ἐν σκότει πολλῷ συνεχόμενοι· καὶ ἐλέγετο καθ' ἡμῶν τοῦτο, ὅτι, *Ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο.* Ἐν κακοῖς γὰρ ἦμεν τότε, οὐκ ἐβλέπομέν σε· νῦν δὲ ὅτε εἴδομεν, ὅτι ἐξεγέρθη ὁ βοῤῥᾶς καὶ ἦλθεν ὁ νότος, τότε ἔπνευσεν ὁ κῆπος, καὶ ἔῤῥευσαν τὰ ἀρώματα.

4. Τότε προσερχέσθω ὁ Θωμᾶς κατανοῆσαι τὸ σῶμα, καὶ ἰδεῖν τοὺς τύπους τῶν ἥλων, καὶ ἐν τῷ κατανοῆσαι αὐτὸν καὶ ἰδεῖν τοὺς τύπους τῶν ἥλων λεγέτω· Ἔπνευσεν ὁ κῆπος, καὶ ἔῤῥευσαν τὰ ἀρώματα. Ἀρώματα δὲ ἡμῶν ἡ ἀφθαρσία τοῦ σώματος, ἣν ἐνεδύσατο. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· *Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.* Πότε δὲ ἐνεδύσατο τὸ σῶμα τὴν ἀφθαρσίαν εἰ μὴ διὰ τῆς C ἀναπαύσεως τοῦ Λόγου; ἀμέλει γε ὅτε ἀνέστη ὁ Σωτὴρ, καὶ ἦλθον αἱ γυναῖκες ἅψασθαι αὐτοῦ, ἔλεγεν αὐταῖς· *Μή μου ἅπτεσθε· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου.* Διὰ τοῦτο, εἰ εὐνούχισας σεαυτὸν, ὦ ἄνερ, καὶ σὺ, ὦ γύναι, ἀκούσατε τὸν πόθον τῆς μακαρίας ταύτης ψυχῆς, πῶς ποθοῦσα τοῦ Λόγου λέγει· *Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ.* Τότε μὲν γὰρ παρεκάλει τὸν Λόγον καταβῆναι εἰς τὸν κῆπον καὶ φαγεῖν καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ· πρὸς μὲν γὰρ τὸν κῆπον τὸν κόσμον εἶναι, ἐφ' ὃν παρεκάλει αὐτὸν καταβῆναι καὶ φαγεῖν καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ· τὰ δὲ ἀκρόδρυα εἶναι τοὺς ἀνθρώπους· τὸν δὲ καρπὸν εἶναι τῶν ἀκροδρύων τὰς πράξεις τοῦ νόμου· ὃν παρεκάλει D αὐτὸν καταβῆναι καὶ φαγεῖν. Οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰ ἔχομεν ἑτοίμους τοῦ νόμου ἀποδοῦναι τοὺς καρποὺς τῷ Κυρίῳ, παρακαλῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Λόγον καταβῆναι καὶ φαγεῖν τὸν καρπὸν τῶν ἀκροδρύων αὐτοῦ· αὐτοῦ γὰρ ἐσμεν ἀκρόδρυα καὶ ποιήματα κτισθέντες ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς.

5. Διὰ τοῦτο καὶ παρακαλωμεν αὐτόν. Πῶς δὲ αὐτὸν παρακαλοῦμεν; Διὰ δεήσεων καὶ προσευχῶν, οὐχ ἵνα τῷ στόματι κράζωμεν, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ ἐν ἑαυτοῖς εὐχόμενοι. Τί γὰρ εὐχόμενος κράζεις, ὡς τοῦ Θεοῦ κοιμωμένου; *Ἰδοὺ γὰρ οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ.* Τοῦτο δὲ καὶ Ἱερεμίας ἔλεγεν· *Ἐγρηγόρησεν ἐπὶ τὰ ἀσεβήματά*

[57] Habac. III, 3. [58] Psal. CVI, 26. [59] I Cor. XV, 53. [60] Cant. V, 1. [61] Psal. CXX, 4. [62] Thren. I, 14.

μου· τοῦτο δὲ καὶ Ἡσαΐας ἔλεγεν· *Ἔτι σου λαλοῦντος ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρειμι.* Οὐ γὰρ ἀναμένει ὁ Θεὸς τοὺς ἐκ τῶν χειλέων λόγους. Ἀμέλει γε ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἔλεγεν, ὅτι *Οἶδεν ὁ Θεὸς ὧν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.* Διὰ τοῦτο μὴ ὡς ἐξ ἔργου εὐχόμενοι κράζωμεν· ἀλλ' εἰ καὶ τῷ στόματι εὔχῃ, εὔχου καὶ τῷ νοΐ· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· *Ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῷ νοΐ. Ἐκ βαθέων* γὰρ, φησὶ, *ἐκέκραξά σοι, Κύριε.* Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γυνὴ ἐν ταῖς Βασιλείαις ὅτε ηὔχετο κράζουσα, ὁ ἱερεὺς ἐφίμωσε τὸ στόμα αὐτῆς, ἡγησάμενος αὐτὴν, ὅτι ἐμέθυεν· καὶ ὅμως ἐκείνη, τῷ νοΐ εὐχομένη, καὶ εἰσηκούσθη, καὶ ἔτεκε τὸν Σαμουήλ. Διὰ τοῦτο καὶ σὺ τί εὐχόμενος κράζεις, ὡς τοῦ Θεοῦ μὴ ἀκούοντος; Ἄκουε τοῦ λέγοντος, ὅτι *Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει;* Εἰ μὲν γὰρ σὺ ἔχων ὦτα ἀκούεις, πόσῳ μᾶλλον ὁ ποιητὴς ὤτων; Διὰ τοῦτο παρὰ Κυρίῳ μὴ εὐχόμενοι κράζωμεν, ὡς τοῦ Θεοῦ μὴ ἀκούοντος· καὶ γὰρ σιωπώντων ὁ Θεὸς ἀκούει. Θεωρεῖς γὰρ τὸν πόθον τὸν ἐν ταύτῃ τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ, πῶς, παρακαλούσης αὐτῆς καὶ λεγούσης· *Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ·* πῶς εὐθέως λέγει ὁ Λόγος· *Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη;* ὡς οὐδὲν ταχύτερον· ἔτι γὰρ αὐτῆς λαλούσης, εὐθέως ὑπήκουσε· θεωρεῖς τὸ γεγραμμένον· *Ὅτι καὶ ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, Ἰδοὺ πάρειμι;* Ἅμα γὰρ ἐν τῷ αὐτὴν παρακαλεῖν καὶ λέγειν· *Κατάβηθι, ὦ Λόγε, εἰς τὸν κῆπόν σου, καὶ φάγε τὸν καρπὸν τῶν ἀκροδρύων σου,* εὐθέως ὑπήκουσεν αὐτῇ λέγων· *Εἰσῆλθον εἰς τὸν κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη.*

6. Διὰ τί δὲ καὶ νύμφην καὶ ἀδελφὴν αὐτὴν ὀνομάζει; Πᾶς γὰρ νυμφίος οὐκ ὀνομάζει τὴν νύμφην αὐτοῦ ἀδελφήν· ὧδε δὲ καὶ ἀδελφὴν καὶ νύμφην αὐτὴν ὀνομάζει, ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ θάλαμος ἐπαδόμενος σαρκός. Ὅταν μὲν γὰρ ὀνομάζει αὐτὴν νύμφην, διὰ τὸν Λόγον, τὸν μνηστευθέντα τὴν ψυχήν. Τοῦτο γὰρ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· *Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ.* Ὅταν δὲ καὶ ἀδελφὴν αὐτὴν ὀνομάζει, διὰ τὴν σάρκα ἣν ἐφόρεσε. Τοῦτο γὰρ εἷς τῶν προφητῶν σημαίνων περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν· *Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου.* Διὰ τοῦτο μηδεὶς νομιζέτω σαρκικοὺς εἶναι τοὺς λόγους τούτους. Ὅτε μὲν γὰρ παρεκάλει αὐτὸν ἡ μακαρία αὕτη ψυχὴ λέγουσα· *Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ*, ὅταν μὲν γὰρ ἀκούσῃ ψυχὴν, μὴ μίαν ψυχὴν ὑπολάμβανε, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο τοίνυν παρακαλοῦμεν αὐτὸν λέγοντες· *Κατάβηθι, ὦ Λόγε, εἰς τὸν κῆπόν σου, καὶ φάγε τὸν καρπὸν τῶν ἀκροδρύων σου·* καὶ εὐθέως αὐτὸς ἐπήκουσεν· *Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη· ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου.* Πότερον παρεκάλεσάς με καταβῆναι καὶ φαγεῖν τοὺς καρπούς; Ἰδοὺ καταβέβηκα· δός μοι τοὺς καρπούς. Ὁ μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων λόγος εὐ-

A tus est: *Adhuc te loquente, dicam: Ecce adsum* [63]. Non enim Deus exspectat verba labiis prolata. Et sane Salvator in Evangelio ait: *Scit Deus quorum opus habeatis antequam petatis ab ipso* [64]. Ideo ne quasi perfunctorie clamemus in precando; sed, si ore precaris, precare et mente. Id enim et Paulus aiebat: *Psallam spiritu, psallam et mente* [65]. *De profundis,* inquit alius, *clamavi ad te, Domine* [66]. Quamobrem et mulier in libris Regum, cum clamando precaretur, sacerdos ipsam coercuit, ratus ebriam esse [67]; et tamen illa cum mente precaretur, optatum consecuta, Samuelem peperit. Quid ergo tu clamas in oratione, ac si Deus non audiat? Audi eum qui dicit, *Qui plantavit aurem non audiet* [68]? Nam si tu, quia aures habes, audis, quanto
B magis aurium opifex? Ne clamemus itaque ad Dominum precando, quasi Deus non audiat: Deus enim vel silentes audit. Viden' desiderium beatæ illius animæ, quo pacto hortante illa his verbis: *Descendat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum* [69], extemplo et nulla interposita mora Verbum dicat, *Intravi in hortum meum, soror mea sponsa* [70]? Nihil celerius; ipsa quippe loquente, subito respondit. Viden' quod scriptum est: *Quoniam adhuc te loquente, dicam: Ecce adsum* [71]? Cum primum enim ipsa hortata est atque dixit, *Descende*, o Verbum, *in hortum tuum, et comede fructum pomorum tuorum*, subito respondit illi dicens: *Intravi in hortum meum, soror*
C *mea sponsa.*

6. Quid est quod sponsam et sororem eamdem vocat? Non enim quivis sponsus sponsam suam sororem nuncupaverit. Hic vero et sororem et sponsam ipsam compellat, scilicet ut ostenderet non esse thalamum carnis voluptuosum. Nam cum sponsam vocat, id agit Verbi causa, quod animam desponsavit. Idipsum enim Paulus ait: *Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo* [72]. Cum autem ipsam sororem nuncupat, id ait, propter carnem quam gestavit. Id quippe prophetarum aliquis indicat, hæc de ipso loquens, *Narrabo nomen tuum fratribus meis* [73], Ideo nemo arbitretur sermones hujusmodi carnales esse. Cum enim ipsum
D beata illa anima hortatur dicens: *Descendat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum*, ubi animam audis, ne unam suspicere animam, sed totum mundum. Quamobrem invitemus ipsum his verbis. *Descende*, o Verbum, *in hortum tuum, et comede fructum pomorum tuorum;* et ipsum subito respondebit, *Ingressus sum in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Num concitasti me ut descenderem et comederem fructus? Ecce descendi, da mihi fructus. Judæorum quidem sermo pro uvis spinas statim profert, et pro ficis tribulos.

[63] Isa. LIX, 9. [64] Matth. VI, 8. [65] I Cor. XIV, 15. [66] Psal. CXXII, 1. [67] I Reg. I, 14. [68] Psal. XCIII, 9. [69] Cant. V, 1. [70] Ibid. [71] Isa. LIX, 9. [72] II Cor. XI, 2. [73] Psal. XXI 23.

Quandonam autem ipsi hujusmodi fructus obtulerunt, nisi quando crucifigebatur? Petiit enim potum ex fructibus vineæ, et vini loco obtulerunt illi acetum. Viden' fructum eorum, quo pacto in acetum versus sit? Dicat proinde Salvator, Evocasti me ut descenderem et comederem poma, ecce veni sitibundus, et acetum mihi obtulisti : veni etiam esuriens ad ficum, et folia solum inveni. Utinam vel folia tantum invenissem, dum ne aridum lignum : ideoque ipsi maledixi. Descendi enim ut comederem fructus pomorum; et cum descendissem, ecce deprehendi sanguinem super sanguine commistum, fornicarios, adulteros et sanguinem innocentem effusum. Inveni vos sculpentes lapides et rem sculptam Deum vocantes, ac demum pro fructibus myrrham reperi, atque tui causa abducor ad mortem. *Descendi ut comederem fructus pomorum :* et ecce propter te loco messis mortem accipio; myrrham meto cum aromatibus. At utinam postquam myrrham pro messe recepi, vel ita tandem salutem nanciscamini, ac scelerum finem faciatis, nec dicatur adversum vos id quod in vicesimo nono psalmo habetur, *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem* [74]? Descendi enim propter te, ac mortem myrrhamque pro messe accepi; ac non solum myrrham, sed etiam cum aromatibus. Quo pacto autem cum aromatibus? Quando enim myrrham messui, scilicet mortem, corpus in monumento depositum fuit : cum resurrexit idem corpus incorruptum, tunc apparuerunt aromata : aromata porro erant incorruptio corporis.

7. Quapropter pulchre sic loquitur : *Myrrham meam messui cum aromatibus meis : comedi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo* [75]. Viden' Verbum ad omnem ætatem emissum? Quod Judæis quidem utpote infantibus mel et lac in alimentum præbeat; mel et lac cum audis, legem existima; nam ipsis utpote infantibus lac datum est; perfectis vero panis et vinum datum. Solida enim esca est panis atque vinum, scilicet Evangelium. Quamobrem pulchre Salvator ait : *Comedi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* Viden' quo pacto ubique idipsum dicat? Ipsius enim est tam Novum quam Vetus Testamentum. Ideo væ Judæis qui mel et lac comedunt. Similiter et Manichæi panem et vinum edunt; catholica autem Ecclesia illa duo una comedit, panem cum melle, bibitque vinum cum lacte. Et cum panem comedimus, una cum Verbo mel item absumimus. Scriptum item fuit ut agnus in Pascha comederetur. Agnum itaque sumo et cum ipso Verbo manduco; nec agnum solum edo, sed etiam Verbum, quod sicut agnus ad occisionem ductum est. Ideo pulchre dicit : *Comedi panem meum cum melle meo, et bibi vinum meum cum lacte meo :* et subito prosequitur : *Comedite, vicini mei,*

A θέως φέρει ἀντὶ σταφυλῶν ἀκάνθας, καὶ ἀντὶ συκῶν τριβόλους. Πότε δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ τούτους τοὺς καρποὺς, εἰ μὴ ὅτε ἐσταυροῦτο; Ἤτησε γὰρ πιεῖν ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου, καὶ ἀντὶ οἴνου προσήνεγκαν αὐτῷ ὄξος. Ὁρᾷς τὸν καρπὸν αὐτῶν ὅτι ὤξηκε; Λεγέτω τοίνυν ὁ Σωτήρ· Παρεκάλεσάς με καταβῆναι, καὶ φαγεῖν ἀπὸ τῶν ἀκροδρύων, καὶ ἰδοὺ ἦλθον διψῶν, καὶ ὄξος μοι προσήνεγκας· καὶ ἦλθον πάλιν πεινῶν ἐπὶ τὴν συκῆν, καὶ φύλλα μόνον εὗρον. Εἴθε δὲ κἂν φύλλα μόνον εὑρίσκειν, καὶ μὴ τὸ ξύλον ξηρόν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ κατηρασάμην αὐτήν. Καταβέβηκα γὰρ φαγεῖν τοὺς καρποὺς τῶν ἀκροδρύων, καὶ ἰδοὺ καταβὰς εὗρον αἵματα ἐφ' αἵμασιν μισγόμενα, πορνεύοντας καὶ μοιχεύοντας, καὶ αἵματα ἀθῷα ἐκχυνόμενα. Εὗρον ὑμᾶς γλύφοντας λίθους, καὶ Θεὸν
B ὀνομάζοντας· καὶ λοιπὸν ἀντὶ ἀκροδρύων σμύρναν· καὶ εἰς θάνατον ἄγομαι διὰ σέ. *Καταβέβηκα τοῦ φαγεῖν τοὺς καρποὺς τῶν ἀκροδρύων·* καὶ ἰδοὺ θάνατον τρυγῶ διὰ σέ· σμύρναν τρυγῶ μετὰ ἀρωμάτων. Ἀλλ' εἴθε τρυγήσαντός μου τὴν σμύρναν σωθέντες ἦτε καὶ πεπαυμένοι τῶν κακῶν, καὶ μὴ λεγέτω καθ' ὑμῶν τὸ ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ λεγόμενον· *Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν;* Καταβέβηκα γὰρ διὰ σὲ, καὶ θάνατον ἐτρύγησα καὶ σμύρναν· ἀλλ' οὐ μόνον τὴν σμύρναν, ἀλλὰ μετὰ ἀρωμάτων. Πῶς δὲ καὶ μετὰ ἀρωμάτων; Ὅτε γὰρ ἐτρύγησα τὴν σμύρναν, τουτέστι τὸν θάνατον· ὅτε ἐτέθη ἐν τῷ μνημείῳ, καὶ ἀνέστησεν τὸ σῶμα ἄφθαρτον, τότε ἐφάνησαν τὰ ἀρώματα· ἀρώματα δὲ ἦν ἡ ἀφθαρσία τοῦ σώματος.

C 7. Διὰ τοῦτο καλῶς λέγει· *Ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου.* Θεωρεῖς τὸν Λόγον τὸν πρὸς πᾶσαν ἡλικίαν γιγνόμενον; καὶ τοῖς Ἰουδαίοις νηπίοις οὖσιν διδοὺς τροφὴν μέλι καὶ γάλα· μέλι δὲ καὶ γάλα ἐὰν ἀκούσῃς, τὸν νόμον νόμιζε· ὡς γὰρ νηπίοις αὐτοῖς οὖσιν ἐδόθη τὸ γάλα· τοῖς δὲ τελείοις ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δίδοται· στερεὰ γάρ ἐστι τροφὴ καὶ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τουτέστι τὸ Εὐαγγέλιον. Διὰ τοῦτο τοίνυν καλῶς λέγει ὁ Σωτήρ· *Ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου.* Θεωρεῖς πῶς πανταχοῦ λέγει; Αὐτοῦ γάρ ἐστι καὶ ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιά. Διὰ τοῦτο οὐαὶ τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς τὸ μέλι καὶ γάλα ἐσθίουσιν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Μανιχαῖοι τὸν
D ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐσθίουσιν· ἡ δὲ Καθολικὴ Ἐκκλησία τὰ δύο ὁμοῦ ἐσθίει, τὸν ἄρτον μετὰ τοῦ μέλιτος, καὶ πίνει τὸν οἶνον μετὰ τοῦ γάλακτος· καὶ ἐσθίοντες μὲν τὸν ἄρτον συναναλίσκομεν τῷ λόγῳ καὶ τὸ μέλι. Καὶ τὸ πρόβατον γέγραπται ἐσθίειν τὸ Πάσχα. Λαμβάνω τὸ πρόβατον καὶ συναναλίσκω αὐτὸ τῷ Λόγῳ· καὶ οὐκ ἐσθίω τὸ πρόβατον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον Λόγον. Διὰ τοῦτο καλῶς λέγει· *Ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, καὶ ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου·*

[74] Psal xxix, 10. [75] Cant. v, 1.

καὶ εὐθέως λέγει· *Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.* Ἰδὲ τὸν Σωτῆρα πῶς νηπίοις παραγγέλλει φαγεῖν· τοῖς δὲ μείζοσι λέγει, *Καὶ πίετε*· τοῖς δὲ τελείοις ἔλεγεν, ὅτι *Καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.* Ἀμέλει γε Παῦλος, τέλειος ὤν, καὶ μεμεθυσμένος τὴν θείαν ταύτην μέθην, ἔλεγεν· *Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν Θεῷ, εἴτε σωφρονοῦμεν ὑμῖν.* Μὴ νομίσῃς δὲ αὐτὸν, ὅτι ἀπὸ οἴνου ἦν ἐξιστάμενος· αὐτὸς γὰρ παρήγγειλε· *Μὴ μεθύσκετε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία*· ἀλλ', *Ὀλίγῳ οἴνῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου.* Τιμοθέῳ γράφει· εἰ δὲ ἄλλοις παραγγέλλει, πόσῳ μᾶλλον ἑαυτῷ; Ἐκεῖνος γὰρ μεμεθυσμένος ἦν καλὴν καὶ θείαν ἀπὸ τοῦ Λόγου μέθην. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς συναριθμηθῆναι μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

et bibite, inebriamini, fratres [76]. Vide quo pacto Salvator infantibus præcipiat ut comedant, majoribus dicat, *Et bibite*; perfectis, *Et inebriamini, fratres.* Sane Paulus cum perfectus esset, et divina ista ebrietate plenus, dicebat: *Sive enim mente excedimus Deo, sive sapientes sumus vobis* [77]. Ne putes autem illum exhausto vino mente excessisse; ipse namque præcepit his verbis: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria* [78]: sed Timotheo scribit: *Vino modico utere propter stomachum tuum* [79]. Quod si aliis hoc præcipiat, quanto magis sibiipsi? Ille quippe inebriatus erat bona illa et divina Verbi ebrietate. Faxit autem Deus, ut nos cum illo annumeremur in regno cœlorum, in Christo Jesu. Amen.

[76] Cant. v, 1. [77] II Cor. v, 13. [78] Ephes. v, 18. [79] I Tim. v, 23.

MONITUM

IN SERMONES SIVE COMMENTARIOS IN MATTHÆUM.

—

An Athanasius sermones, sive commentarios in Matthæum *dederit, necne, re ex conjecturis solum ponderata, olim ambigere fas erat; siquidem catenæ* in Evangelium Matthæi, *Athanasii nonnulla circumferentes, notato solum Athanasii nomine, nec commentaria, nec sermones homiliasve memorabant. Et quia locorum hujusmodi, quædam erant ex operibus jam cusis excerpta, hinc mihi suboluit cætera, quæ in editis non exstabant ex amissis sancti Doctoris operibus deprompta fuisse. Jam vero omnis suspicandi vel ambigendi causa levatur: in codicibus enim cum Italicis tum Gallicis, in quos sub hæc incidimus, commentaria et sermones Athanasii* in Matthæum *diserte memorata deprehendimus; imo etiam ex sermone sexto et nono ad manuscriptorum fidem non pauca damus. Nec mirum, quod hæc commentaria, modo* ἑρμηνεῖαι, *sive* interpretationes, *modo* λόγοι *sive* sermones, *aut melius* libri *vocitentur. Hic enim mos Græcorum est, ut prolixa opera et* συντάγματα, *in* λόγους, *sive libros distribuant. Qua ratione illa* in Matthæum *interpretatio in multos libros sive sermones distincta fuit. Et vero videmus in sequentibus,* ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου λόγον ϛ', ex interpretatione Evangelii secundum Matthæum sermonem sextum *afferri. Quæ sane commonstrant iis vocibus,* ἑρμηνεία *et* λόγος, *quæ Athanasii interpretationibus præmittuntur, idem significari opus.*

Horum itaque commentariorum jam fragmenta aliquot ex manuscriptis et catenis sub finem Athanasii operibus edidimus, sed plerumque manca et lacera. Cum porro multa plura, inobservata pridem ex manuscriptis nuper accesserint, ad nativum ordinem omnia restituimus. Fateorque tamen me, quia compendio studere soleam, aliquandiu hæsisse, num isthæc recens eruta tantum, prætermissis aliis jam editis, sejunctim ederem; et lectorem subinde ad jam edita remitterem. At tum amicorum suasu, tum meopte consilio ac nutu, importunum scrupulum abegi; sive quia non satis cautum lectoris otio videbatur, si ad varia identidem loca, non enim simul omnia, inter legendum amandaretur; sive præsertim quia pauca illa jam publicata, ut plurimum initio, medio et fine mutila sunt, ac interdum duplo triploque auctiora ex manuscriptis prodeunt.

Quia vero solent, quæ peregrinis in locis exstant, peregrinum olere, fatemur nos de fragmento ex Athanasii commentario avulso, De novem insanabilibus morbis Herodis, *ac inter Athanasiana, quo fors tulerat conjecto, aliquando dubitasse. Verum ubi, proprio in loco positum, conferre licuit cum aliis* in Mathæum *interpretationibus eamdem in eo facile Athanasii manum agnovimus. Quæ porro hic de novem Herodis morbis narrat, ex Josepho ad verbum pene mutuatus est: aliaque de Herodis natalibus erudite ex eodem Josepho et ex Africano edisserit.*

Alius fortasse suboriatur scrupulus, quod ad interpretationem illius, « Beati mundo corde [80-81]*, » Athanasius illud Jobi, « Nemo mundus a sorde, etiamsi unius diei vita ejus sit super terram* [82]*, » de sordibus corporeis in-*

[80-81] Matth. v, 8. [82] Job xiv, 4.

telligendum pugnet, negetque contra hæreticorum quorumdam (sic ille) opinionem, infantium animis sordes, sive peccata inesse. Verum, ut ipse nec obscure interpretatur, de sordibus sive peccatis actualibus, ut vocant, agitur, quæ inesse pueris nemo sanus dixerit. Quod si quis reponat, cur Jobi dictum ad peccatum originale non referat Athanasius, huic regeram, Athanasium et si qui alii affinia locuti sunt, pro sordibus animæ propriis, delicta solum a quolibet homine admissa habuisse; neque tamen ignorasse, ex Adami lapsu, universos ejus posteros, debitum mortis tam animæ quam corporis contraxisse. Et alias non integer locus est, sed mutilus: quod si exstarent omnia, haud dubie hanc Athanasii mentem esse ex serie deprehenderemus. De his pluribus in præfatione.

Hic porro præclara multa occurrunt contra fatum et genethliacos; de abdicandis episcopis, presbyteris et diaconis improbe se gerentibus: de mysteriorum Christi sive sacræ Eucharistiæ distributione per diaconum agenda: qui intelligendum sit illud: Blasphemia in Filium hominis remittetur, in Spiritum sanctum secus: *contra eos qui lunam inter numina censerent, quo ævum Athanasianum indicatur, quando multiplicium deorum error adhuc vigebat in orbe. Et his similia bene multa.*

Quo tempore autem hæc commentaria edita fuerint, nonnisi ex loco illo augurari licet ubi sanctus Doctor arguit Apollinarium impietatis. Nam uti ex ipsius Athanasii in synodo Antiochena, anno 362, testimonio, nec non ex Procli loco in synodo Constantinopolitana exploratum est; postremis solum vitæ annis Athanasius cum Apollinario in apertum bellum prorupit, eumque ut hæresiarcham per hominum ora traduxit. Fortasse dici posset etiam Athanasium, cum hæc commentaria prius edidisset, clausulam illam in Apollinarium postea adjunxisse; quam rem non semel præstitisse sanctum Doctorem docuimus alias.

—

EX SERMONIBUS SIVE COMMENTARIIS IN EVANGELIUM MATTHÆI.

—

Liber generationis Jesu Christi.

Et sacerdos et rex Christus erat: sacerdos quidem, ut qui se obtulerit hostiam pro omnibus; rex vero, ut qui adversus peccatum et mortem regnaverit.

A

Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(4) Καὶ ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς ὁ Χριστὸς ἐτύγχανεν· ἱερεὺς μὲν ὡς ἑαυτὸν προσαγαγὼν θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν, βασιλεὺς δὲ ὡς κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ θανάτου βασιλεύσας.

Generationes quatuordecim.

Quæ causa est cur cum in hisce generationibus duodecim tantum personæ compareant, quatuordecim tamen generationes inveniantur [56]? Pro persona, arbitror, evangelista transmigrationem posuit; et pro alia persona, Christum.

Γενεαὶ δεκατέσσαρες

Καὶ πῶς ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν γενεῶν, δώδεκα προσώπων κειμένων, δεκατέσσαρες γενεαὶ εὑρίσκονται; Οἶμαι, ὅτι καὶ τὴν μετοικεσίαν αὐτὴν ἀντὶ προσώπου ὁ εὐαγγελιστὴς τέθεικε· καὶ ἀντὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὸν Χριστόν.

Athanasii Alexandrini liber interpretationis Evangelii secundum Matthæum.

Vidimus enim stellam ejus in oriente [57]. Si pro singulis hominibus stella in cœlo esset, quare tertia die cœlum infinitis innumerisque stellis repletum est cum tamen Adam sexta die efformatus sit?

(5) *Ἀθανασίου Ἀλεξανδ. βίβλος τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγ.*

Εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ. Εἰ δὲ ἦν καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον ἀστὴρ ἐν τῷ οὐρα-
B νῷ, πῶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ οὐρανὸς κατέγεμε τῶν ἀπείρων καὶ ἀναριθμήτων ἄστρων, τοῦ Ἀδὰμ πλασθέντος τῇ ϛ' ἡμέρᾳ·

Et interjectis quibusdam ex Chrysostomo.

Quod autem neque fatum, neque genesis, id est ortus hora, neque cursus astrorum nostra dirigant, vel hinc palam est. Nam si inde omnia gesta pendeant, non ex hominum voluntate et electione, cur furti reum domesticum verberas? quid causæ est quod adulteram uxorem ad tribunal trahas? quare de improbis factis pudore suffunderis? quid est quod contumeliosa verba non feras; sed si quis te mœchum aut fornicatorem, aut ebriosum, aut quid simile appellet, id contumeliam vocas? Nam si peccatum non ex sententia prodiret tua, neque crimen

Ὅτι γὰρ οὔτε εἱμαρμένη, οὔτε γένεσις, οὔτε δρόμος ἀστέρων τὰ καθ' ἡμᾶς διοικεῖ, ἐντεῦθεν δῆλον. Εἰ γὰρ ἐκεῖθεν ἤρτηται τὰ γινόμενα πάντα, καὶ οὐ τῆς προαιρέσεως τῶν ἀνθρώπων, τίνος ἕνεκεν μαστιγοῖς τὸν οἰκέτην κεκλοφότα; τίνος ἕνεκεν μοιχευθεῖσαν τὴν γυναῖκα εἰς δικαστήριον ἕλκεις; τίνος ἕνεκεν αἰσχύνῃ πονηρὰ πράττων; τίνος ἕνεκεν οὐδὲ τὰ ῥήματα φέρεις ὀνειδιζόμενα· ἀλλ' ἐάν τίς σε καλέσῃ μοιχὸν, ἢ πόρνον, ἢ μέθυσον, ἢ τι τοιοῦτον,
C ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς; Εἰ γὰρ μὴ τῆς σῆς γνώμης τὸ ἁμαρτάνειν, οὔτε ἔγκλημα τὸ γινόμενον, οὔτε

[56] Matth. I, 17. [57] Matth. II, 2.

(4) Edit. Athan., p. 1006, ex catena a P. Possino edita *in Matthæum*.

(5) Ex codice Regio 1993, x sæculi fol., 42.

ὕβρις τὸ λεγόμενον. Νῦν δὲ καὶ δι' ὧν τοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐ συγγινώσκεις, καὶ δι' ὧν αὐτὸς αἰσχύνῃ τὰ κακὰ πράττων, καὶ λανθάνειν σπουδάζεις, καὶ δι' ὧν τοὺς ταῦτά σοι προσφέροντας ὑβριστὰς νομίζεις· διὰ πάντων ὁμολογεῖς, ὅτι οὐκ ἀνάγκῃ δέδεται τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ προαιρέσεως ἐλευθερίᾳ τετίμηται. Τοῖς γοῦν ἀνάγκῃ συνεχομένοις συγγινώσκειν οἴδαμεν· κἂν ὑπὸ δαίμονός τινος ὀχλούμενός τις τὸν χιτῶνα διαῤῥήξῃ τὸν ἡμέτερον, ἢ πληγὰς ἐπενέγκῃ, οὐ μόνον ουκ ὀνειδίζομεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦμεν καὶ συγγινώσκομεν. Τί δήποτε; ὅτι οὐχὶ τῆς προαιρέσεως ἐλευθερία, ἀλλ' ἡ τοῦ δαίμονος βία εἰργάσατο ταῦτα. Ὥστε, εἰ καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς κατὰ τὴν εἱμαρμένην ἐγίνοντο, συνέγνωμεν ἄν· ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάγκης, διὰ τοῦτο οὐ συγγινώσκομεν, οὔτε δεσπόται οἰκέταις, οὔτε ἄνδρες γυναιξὶν, οὔτε γυναῖκες ἀνδράσιν, οὔτε διδάσκαλοι μαθηταῖς, οὔτε πατέρες παισὶν, οὔτε ἄρχοντες ἀρχομένοις· ἀλλὰ πικροὶ τῶν τετολμημένων ἐξετασταὶ καὶ τιμωροὶ γινόμεθα, καὶ δικαστήρια καταλαμβάνομεν, καὶ πληγαῖς ὑποβάλλομεν, καὶ ἐπιτιμήσεσι χρώμεθα, καὶ πάντα πράττομεν ὅπως ἀπαλλάξωμεν αὐτοὺς τῶν κακῶν.

A id egisse, neque contumelia esset id prædicari. Nunc porro cum peccantibus non ignoscas, cum improba gerendo te pudeat, cum latere studeas, cum eos qui talia tibi proferunt pro contumeliosis habeas; sane fateris ex his omnibus, hæc nostra non necessitate quadam colligari, sed voluntatis libertate honorata esse. Iis sane qui necessitate tenentur, ignoscere solemus: ac si quis, compellente dæmonio, tunicam discindat nostram, aut plagas inferat, non solum illi non exprobramus, sed misericordia moti ignoscimus ipsi. Cur hoc? quia non ex voluntatis arbitrio, sed dæmonis impulsu id egit. Itaque si alia quoque peccata ex necessitate a fato inducta admitterentur, veniam daremus utique: quia vero scimus ea non ex necessitate provenire; B ideo non parcimus, non domini domesticis, non viri uxoribus, non uxores viris, non magistri discipulis, non patres filiis, non principes subditis; sed acerbi facinorum inquisitores, et ultores sumus; tribunalia adimus, plagis subjicimus, et castigatione utimur: nihilque non agimus ut a malis nos eripiamus.

(6) Τὸ, *Ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ*, σημεῖον τῆς τῶν μάγων ἐπιεικείας καὶ πίστεως. Οἱ γὰρ τοιοῦτον διάστημα διανύσαντες διὰ τὸ προσκυνῆσαι τὸν Χριστὸν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ ἐν τῇ ἐκείνων χώρᾳ τὸ τοιοῦτον μυστήριον γεγένητο; Ἀποδεκτέοι οὖν οἱ ἄνδρες τῆς πίστεως, καὶ ἐπαινετέοι τῆς ἀρετῆς κατὰ πάντα τρόπον.

Illud, *Venimus adorare eum*, magorum probitatis atque fidei signum est. Qui enim tantum itinerit intervallum Christi adorandi gratia confecerunt, quid non facturi erant si in sua regione tantum mysterium editum fuisset? Commendandi itaque viri hujusmodi sunt propter fidem suam, atque omnino virtutis suæ causa laudandi.

Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς κατὰ Ματθαῖον ἑρμηνείας.

Περὶ τῶν ἐννέα ἀνιάτων παθῶν τῆς τοῦ Ἡρώδου τελευτῆς.

C *Athanasii Alexandrini ex interpretatione in Matthæum.*

De novem insanabilibus morbis, quibus Herodes afflictus interiit.

(*Vide tom. II, col.* 1251.)

(7) *Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον.*

Οὗτος ὁ λόγος ἔλεγχός ἐστιν ἀκριβὴς τῆς τοῦ Ἀπολλιναρίου ἀθεότητος, εἰπόντος μὴ λαβεῖν τὸν Χριστὸν ψυχὴν νοερὰν, ἀλλ' εἶναι σῶμα μόνον ἄνευ ψυχῆς καὶ λόγου.

(8) *Ἡ δὲ τροφὴ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον.* Ὅτι δὲ καὶ ἡ βοτάνη τίς ἐστιν ἀκρὶς λεγομένη, ὁ Σολομὼν ἡμᾶς διδάσκει λέγων· *Ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον, καὶ παχυνθήσεται ἡ ἀκρίς.* Ἀλλ' οὐδὲ πόα τίς ἐστι τὸ μέλι ἄγριον, ἀλλὰ μέλι ὄντως ἄγριον, πικρότατον ὂν, καὶ πάσῃ γεύσει πολέμιον.

Τὸ, *Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ*, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι καθαριεῖ ὑμᾶς· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ, ὃς καὶ ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐξουσίαν ἔχει.

Surgens accipe puerum [58].

Hæc loquendi ratio probe arguit Apollinarium impietatis: qui dixit, Christum non accepisse animam intelligendi vi præditam; sed solum corpus sine anima et ratione exstitisse.

Cibus autem ejus erant acrides, et mel silvestre [59]. D Quod herbæ genus quoddam sit *acris* dictum, id nos Salomon edocet his verbis: *Florebit amygdalum, et coagulabitur acris* [60]. Sed mel illud silvestre, non herba, sed mel revera silvestre, acerbissimum ac gustui ingratissimum est.

Illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto* [61], id denotat, quod ipse vos purgaturus sit: quia scilicet id præstare non valet Joannis baptisma; sed Christi, qui etiam remittendi peccata potestatem habet.

[58] Matth. II, 20. [59] Matth. III, 4. [60] Eccl. XII, 5. [61] Matth. III, 11.

(6) Edit. Athan., p. 1006, ex Possini catena *in Matthæum*.

(7) Ibid.

(8) Eamdem hujus vocis, ἀκρίς, interpretationem videsis apud Isidorum Pel., l. I, ep. 142 fusius enarratam.

Si Filius Dei es[62]. Qui ad singulas tentationes ita A diabolus interrogat: *Si Filius Dei es?* Id nimirum ait ad eorum similitudinem, quæ jam olim in paradiso dixit: Adamum enim sic alloquitur: *Qua die comederitis, aperientur oculi vestri*[63]; quo ostenderet illis, se a Deo fuisse deceptos. Quamobrem hic quoque ad singula dicta assidue repetit, *Si Filius Dei es;* id est, si vox quæ te Filium vocavit vera est, quare non confirmas eam, agendo quæ tibi dico?

Docens in synagogis eorum[64]. Palam Christus et cum fiducia docet; ut credant illi (Judæi) doctrinam suam non esse legi contrariam. Quod scilicet maxime omnium Judæos in furorem adversus eum concitabat. B

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam[65]. Esurientes ac sitientes justitiam dicit eos, qui alacri ac fervido animo justitiam exercent. *Saturabuntur* enim, ait, et in hac vita, eo quod paucis contenti sint; multoque magis in futura, utpote cum Christo semper versaturi, ubi neque dolor neque luctus erit.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt[66]. Quia quisquis omni cupiditatis affectione cor suum purgavit, propria in pulchritudine divinæ naturæ videt imaginem. Apta enim est animæ puritas ad Deum per seipsam speculandum [*sive*, in seipsa exprimendum].

Athanasii Alexandrini.

C **Ex sermone sexto interpretationis in Evangelium Matthæi, in illud: *Nemo mundus a sorde, etiamsi unius diei fuerit vita ejus super terram*[67].**

At ignorant sane hæretici illud, *Nemo mundus a sorde, etiamsi unius diei fuerit vita ejus*, de naturali sorde quam ex utero matris egressus infans secum affert, dictum fuisse. Quamobrem ait legislator Moyses[68], mulierem enixam immundam esse, pro masculo quadraginta diebus, pro femina, octoginta, ob majorem scilicet naturæ humiditatem. Quod si non ita esset ut lex Moysis effert, vel ex ipsa naturæ ratione argumenta adversum mutuari liceret. Quod enim peccatum admittere infans valeat, cujus vita unius diei fuerit? Adulterium? minime gentium, cum non in voluptate vigeat. D Fornicationem? nihilo magis, cum non sit talis concupiscentiæ capax. Cædem? At mortifera tela gestare nequit. Perjurium? sed articulatim vociferari non valet. Avaritiam? sed neque alienam novit pecuniam, neque suam. Imo etiam injuriarum prorsus immemores parvuli sunt; nam donec ad virilem ætatem pervenerint, verberati precantur, atque pulsi non sese vindicant. Unde et Dominus iis qui in se credunt ait: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlo-*

[62] Matth. IV, 3. [63] Gen. III, 4. [64] Matth. IV, 23. [65] Matth. V, 6. [66] Matth. 8. [67] Job XIV, 4. [68] Levit. XII, 2-5.

(9) Ex codice Regio 1993, x sæculi, f. 319.

Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τί καθ' ἑκάστην πεῖραν τοῦτο ἐρωτᾷ τὸν Χριστὸν ὁ διάβολος, λέγων· *Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ;* Καθ' ὁμοιότητα τοῖς πρότερον αὐτῷ λελεγμένοις ἐν τῷ παραδείσῳ ταῦτα φθέγγεται. Εἶπε γὰρ πρὸς τὸν Ἀδάμ· *Ἧ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί*· δεικνύων αὐτοῖς δῆθεν, ὡς ἠπατημένοι εἰσὶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ συνεχῶς ἐπιφέρει ἐνταῦθα καθ' ἕκαστον τῶν ἑαυτοῦ λόγων, τὸ, *Εἰ Υἱὸς εἶ Θεοῦ*, τουτέστιν, εἰ ἡ φωνὴ ἀληθής ἐστιν ἡ καλέσασά σε Υἱὸν, τί οὐ ταύτην βεβαιοῖς τῷ πράττειν ἃ σοι λέγω;

Διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν. Φανερῶς ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ παῤῥησίας διδάσκει· ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι ἃ διδάσκει, οὐκ ἐναντία τυγχάνει τῷ νόμῳ· ὃ δὴ καὶ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐξέμηνε κατ' αὐτοῦ.

Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. Πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην λέγει τοὺς μετὰ προθυμίας καὶ ὀρέξεως τὴν δικαιοσύνην ποιοῦντας. *Χορτασθήσονται* γὰρ, φησὶ, καὶ ἐνταῦθα ὡς ὀλίγοις ἀρκούμενοι· πολλῷ δὲ πλέον ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ὡς ἀεὶ μετὰ Χριστοῦ διάγοντες· ἔνθα οὔτε λύπη οὔτε στεναγμός ἐστιν.

Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ Θεὸν ὄψονται. Ὅτι ὁ πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθάρας ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα. Ἱκανὴ γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης ἐστὶ τὸν Θεὸν δι' ἑαυτῆς κατοπτρίζεσθαι.

Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας.

(9) Περὶ τοῦ, *Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς*, τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου λόγου ς'.

Ἀλλ' οὔτε ἴσασιν οἱ αἱρετικοὶ τὸ, *Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ*· ὅτι ἐῤῥέθη περὶ τοῦ φυσικοῦ ῥύπου, ὃ ἐπικομίζεται τὸ βρέφος ἐξερχόμενον ἐκ τῆς νηδύος τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Διὸ καὶ ὁ νομογράφος Μωϋσῆς ἔφη τὴν τίκτουσαν γυναῖκα εἶναι ἀκάθαρτον, ἐπὶ μὲν τῷ ἄῤῥενι μ' ἡμέραις, ἐπὶ δὲ τῷ θήλει π' διὰ τὸ ὑγρότερον τῆς φύσεως. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν οὕτως ὡς ἔχει ὁ νόμος Μωϋσέως, καὶ ἡ φυσικὴ ἀκολουθία δώσει λόγον ἐξεναντίας· ποίαν δύναται ποιῆσαι τὸ παιδίον ἁμαρτίαν, οὗ μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ; Μοιχείαν; οὐ πάντως· οὐ γὰρ ἀκμάζει ἐν τῇ ἡδονῇ. Πορνείαν; οὐδὲ οὕτως, ὄντα ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ὀρέξεως. Φόνον; ἀλλ' ἀμηχανεῖ βαστάσαι ὅπλον θανάτου. Ἐπιορκῆσαι; ἀλλὰ τέως λείπεται τῆς ἐνάρθρου φωνῆς. Πλεονεκτῆσαι; ἀλλ' οὐκ ἔχει γνῶσιν τῶν ἀλλοτρίων χρημάτων, ἀλλ' οὔτε τῶν ἰδίων. Τῆς δὲ ἀνεξικακίας εἰσὶ πεπληρωμένα τὰ νήπια· ἕως γὰρ ἀνδρυθῶσι, καὶ τυπτόμενα παρακαλεῖ, καὶ διωκόμενα οὐκ ἀμύνεται. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος ἔφη τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· *Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*. Ἐπεὶ

οὖν τούτων τῶν ἁμαρτημάτων τὰ βρέφη ἀμύητα ὑπάρχει, ποίαν ἁμαρτίαν ἔχει τὸ ἀνθημερινὸν παιδίον, εἰ μὴ καθὼς ἔφημεν τὸν σωματικὸν ῥύπον· οὔτε μὴν ὁ λέγων ἔφη· *Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίας*, ἀλλ' *ἀπὸ ῥύπου*.

(10) Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας,

Πῶς νοητέον τὸ, *Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ*.

Μοιχεύει γυναῖκα τῇ καρδίᾳ ἐκεῖνος, ὁ συνδιατιθέμενος τῇ πράξει, ἀπεκώλυσε δὲ τὸν τοιοῦτον, ἢ τόπος, ἢ χρόνος, ἢ φόβος τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων. Ὅτι δὲ πολλοὶ, μὴ δράσαντες τὴν ἀσέβειαν, ὡς μοιχοὶ ἐκολάσθησαν, ῥαδίως ἐστὶ τοὺς πάντας πληροφορηθῆναι ἐκ τοῦ Ὁλοφέρνους. Σπεύδοντος γὰρ δρᾶσαι τὸ μύσος, ἡ Ἰουδὶθ, ὡς νόμος δικαιοσύνης, σπασαμένη τὸ ξίφος ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἐπικαλεσαμένη εἰς βοήθειαν καὶ ὑπερασπισμὸν τὸν δοτῆρα τῶν νόμων Θεὸν, καὶ συνεργὸν τῆς σωφροσύνης. Ὡσαύτως καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι, εἰρηκότες τῇ Σωσάννῃ, *Ἰδοὺ ἐν ἐπιθυμίᾳ σού ἐσμεν*, καίπερ τοῦτο μὴ πράξαντες, ὡς μοιχοὶ ἐκολάσθησαν, καὶ τὴν ζημίαν ἔσχον θάνατον. Ἐὰν οὖν καὶ ἄρτι τίς ἐστι τοιοῦτος, ἀκόλαστος, ἀκρατὴς, ἐπιθυμῶν ἀλλοτρίων γυναικῶν, κατὰ διάνοιαν μοιχεύει· ὁ γὰρ ἡγεμονεύων τῶν παθῶν, καθαρεύων ἀπὸ ὀφλήματος, ἀπὸ αἰσχρολογίας, οὗτος οὐκ ἔστι μοιχὸς, ἀλλὰ παθοκρατορικός· ἀναστέλλων τὸ ἐπαχθὲς τῆς ἡδονῆς τῷ θεϊκῷ φόβῳ ὡς κῦμα θαλάσσιον ἀνακοπτόμενον ὑπὸ ἰσχυρᾶς καὶ στερεᾶς πέτρας.

(11) *Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ*, καὶ τὰ ἑξῆς. Βαδίζοντες τὴν ἀπλανῆ καὶ ζωηφόρον ὁδὸν, ὀφθαλμὸν μὲν ἐκκόψωμεν σκανδαλίζοντα· μὴ τὸν αἰσθητὸν (12)· καὶ γὰρ πηροὶ μοιχοί· ἀλλὰ τὸν νοητόν. Οἷον ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος, οἱ ὄντες ὀφθαλμοὶ τῆς Ἐκκλησίας, κακῶς ἀναστρέφωνται, καὶ σκανδαλίζωσι τὸν λαὸν, χρὴ αὐτοὺς ἐκβάλλεσθαι. Συμφέρον γάρ ἐστιν ἄνευ αὐτῶν συναθροίζεσθαι εἰς εὐκτήριον οἶκον, ἢ μετ' αὐτοὺς ἐμβληθῆναι, ὡς μετὰ Ἄννα καὶ Καϊάφα, εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ χεὶρ, ὁ διάκονος, ἐὰν ἀναξίως τι πράττῃ, χωριζέσθω τοῦ θυσιαστηρίου (13). Ὁ δὲ ποῦς, ὁ ὑπηρέτης, ἐὰν κακῶς τρέχῃ εἰς τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν λῆψιν τῶν χρημάτων κατὰ τὸν Γιεζῆ, δεῖ καὶ τοῦτον τῆς λειτουργίας ἀποξενοῦσθαι ὡς χαλεπὸν καὶ ἀσύνετον ἄνθρωπον· ἵνα ἡ Ἐκκλησία ἀσκανδαλίστως συναγομένη διαφυλαχθήσηται.

(14) Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας,

Βιβλίου τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

Προσέχετε δὲ τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πα-

A *rum* [69]. Cum itaque delictorum hujusmodi prorsus imperiti parvuli sint; quod, quæso, peccatum admittat puerulus ipsa die natus, nisi, uti diximus, corpoream sordem? Neque enim ita dicitur, *Nemo mundus* a peccato, sed, *a sorde*.

Athanasii Alexandrini.

Quo pacto intelligendum illud: *Qui respicit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo* [70].

Mœchatur corde cum muliere, qui perficiendo operi consensit; sed ab illicito et pravo congressu, aut loco, aut tempore, aut metu Romanarum legum coercitus est. Quod autem multi, qui exterius in peccatum non proruperunt, quasi mœchi supplicio affecti fuerint, omnibus palam facere in promptu B est ex Holopherne. Nam cum fœdum opus peragere gestiret, Judith, ceu lex quædam justitiæ, districto gladio caput ejus abscidit, invocato prius ad opem et patrocinium legum datore et continentiæ opitulatore Deo. Eodem quoque modo senes duo, cum Susannæ dixissent: *Ecce in concupiscentia tui sumus* [71], etiamsi facinus non perpetrassent, ut mœchi plexi ac morte mulctati sunt. Si hoc ergo tempore quispiam sit hujusmodi, intemperans, lascivus, alienas uxores appetens, is animo fornicatur. Nam qui in affectus suos imperium habet, a quovis delicto purus et ab obscenis dictis, hic mœchus non est, sed cupiditatis victor; quippe qui voluptatis impetum divino metu, quasi decumanum maris fluctum C a solida et firma petra repressum, coerceat.

Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te [72], et cætera. Incedentes autem in via nulli errori obnoxia et vivifica, oculum eruamus si nobis offendiculo sit; non quidem sensilem illum, nam cæci quoque mœchi sunt, sed spiritualem; ut si, verbi causa, episcopus et presbyter, qui sunt Ecclesiæ oculi, improbe versentur, et populo lapsus occasio sint, abjiciendos oportet. Præstat enim in domo orationis, remotis illis, conventus agere, quam, velut cum Anna et Caipha, cum eis injici in gehennam ignis. Similiter si diaconus, qui pro manu habetur, indignum quid egerit, ab altari segregetur. Minister vero qui pro pede reputatur, si improbe ad mendacium, et ad munera, ut Giezi [73], accipienda decur- D rat; hunc quoque opus est, ut pravum et imprudentem hominem, a ministerio submovere; ut Ecclesia sine offensione congregata servetur.

Athanasii Alexandrini

Ex libro interpretationis in S. Evangelium.

Attendite ne eleemosynam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est [74].

[69] Matth. XVIII, 3. [70] Matth. V, 28. [71] Dan. 13, 20. [72] Matth. V, 29. [73] IV Reg. V, 20-23. [74] Matth. VI, 1.

(10) Edit. Athan. ex codice Barociano, p. 1026.

(11) Edit. Athan., p. 1027, ex codice Vaticano 392. Verum auctiora et emendatiora prodeunt ex codice Reg. 1993, f. 320, et ex cod. Colbert. 504.

(12) Hæc desunt in edit., sed habentur in mss.

(13) Quæ sequuntur ad finem usque ex mss. deprompta, desiderantur in edit.

(14) Hæc prodeunt ex cod. Reg. 1993, X sæculi f. 134, longe auctiora iis quæ in edito leguntur, p. 503.

Hortatur itaque nos Unigenitus, ut ne eleemosynam faciamus coram hominibus; non ut cunctemur fratres nostros fovere, ac egenis bene facere; sed ut ne, vanæ laudis appetentium Pharisæorum exemplo, præsentem gloriam aucupemur: sed potius mercedem fidelis et accuratæ eleemosynæ a Deo in futuro exspectemus, qui non tantum de munere delectatur, quantum de opima et bona largientis voluntate, ut ex inopis viduæ, quæ duo minuta in gazophylacium misit, exemplo ediscere valemus.

Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Id est, voluntates carnis Spiritus sancti consilium ne noverint. Qui vero fieri potest, ut dum quis facit eleemosynam, manus ejus sinistra in partem operis ac beneficii non veniat? Oportet enim ambas manus se invicem in præstando beneficio prorsus juvare. Nam læva manu pecuniam sive crumenam tenente, dextera bonum semen in agro cordis pauperum spargit, ut spicam metat, non culmo hærentem; sed vitam sempiternam et immortalem in cruce suspensam. Non vult autem Unigenitus sinistras carnalesque cogitationes scire quid faciat manus dextera sancti Spiritus, ne forte bono proposito et opimæ voluntati aversentur dicentes: Opus nobis est ad multos annos cibos sumptusque curare, vestes varias, ornatas domos, argenteum ferculum, depositum aureum, mancipia ad ministerium, vicos et agros ad proventus. Dextræ enim partes sancti Spiritus nihil horum omnino curant vel concupiscunt, huic Dominicæ voci fidem habentes: *Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis*[75]. Sic certe non noverit sinistra quid faciat dextera. Cum enim mens puro Deo placendi desiderio affecta, totisque nitens viribus ne ab officio recedat, legitime decertat; tunc sane nullius neque membri alicujus recordatur, nisi ejus quod ad præsens opus usu veniat; haud secus atque artifex, qui quovis tempore solum sibi necessarium instrumentum respicit. Insuper, si nulla incredulitatis in fide ratio subsit, nec lux possit esse tenebrarum causa, nec cum Christo diabolus commonstrari valeat; manifestum sane est neque cum ratione esse posse, id quod rationi omnino contrarium est. Quod si cum ratione prorsus esse non possit id quod est rationi contrarium; qui ad virtutum rationem evectus est, situm rationi contrarium nescit, sed unam virtutem cognoscit; atque ideo neque dexteram quoad excessum, neque sinistram quoad defectum novit. Utrobique enim occurrit quod rationi aperte contrarium est.

Orantes autem ne multum loquamini[76]. Longas hic orationes, sed non frequentes aversatur. Jubet enim sine intermissione orare.

A *τρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* Συμβουλεύει δὲ ἡμῖν ὁ Μονογενὴς μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· οὐχ ἵνα μέλλωμεν περιστέλλεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἐν τῷ εὖ ποιεῖν τοῖς δεομένοις· ἀλλ' ἵνα μὴ μέλλωμεν θηρεύειν παροῦσαν δόξαν κατὰ τοὺς κενοδόξους Φαρισαίους· ἐκδέχεσθαι δὲ μᾶλλον παρὰ Θεοῦ τὴν ἀμοιβὴν ἐν τῷ μέλλοντι τῆς πιστῆς καὶ περισπουδάστου ἐλεημοσύνης, ὃς καὶ χαίρει οὐ τοσοῦτον ἐπὶ τῷ δόματι, ὅσον ἐπὶ τῇ πλουσίᾳ καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει τοῦ μεταδιδόντος, ὡς ἔστι πληροφορηθῆναι ἐκ τῆς πενιχρᾶς χήρας βαλούσης τὰ δύο λεπτὰ εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

Σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω, φησὶν, *ἡ ἀριστερὰ χεὶρ τί ποιεῖ ἡ δεξιά.* Τουτέστι μὴ εἰδέναι τὰ τῆς σαρκὸς θελήματα τὴν σκέψιν τοῦ
B ἁγίου Πνεύματος. Πῶς δὲ καὶ οἷόν τέ ἐστι τοῦ ποιοῦντος τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα μὴ συνεργεῖν εἰς τὸ ἔργον τῆς εὐποιίας; Χρὴ γὰρ παντὶ πάντως τὰς ἑκατέρας χεῖρας συνεργεῖν ἀλλήλαις εἰς τὴν εὐποιίαν. Τῆς γὰρ ἀριστερᾶς χειρὸς κατεχούσης τὸ χρῆμα, ἤτοι τὸ βαλάντιον, ἡ δεξιὰ χεὶρ σπείρει τὸν καλὸν σπόρον εἰς τὴν χώραν τῆς καρδίας τῶν πενήτων, ἵνα θερίσῃ στάχυν μὴ καλάμῃ προσανατεταμένον, ἀλλὰ τὴν προηρτημένην τῷ σταυρῷ ἀΐδιον καὶ ἀθάνατον ζωήν. Οὐ βούλεται δὲ ὁ Μονογενὴς εἰδέναι τοὺς σαρκικοὺς λογισμοὺς τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα μή ποτε τῇ ἀγαθῇ προθέσει καὶ τῇ πλουσίᾳ προαιρέσει προσεμποδίζωσι λέγοντες· Ὀφείλομεν ἔχειν πολλῶν ἐτῶν τροφὴν καὶ
C ἀναλώματα, ἱμάτια διάφορα, οἴκους κεκαλλωπισμένους, παράθεσιν ἀργυρέαν, χρυσίον ἐναπόθετον, ἀνδράποδα εἰς ὑπηρεσίαν, χωρία καὶ ἀγροὺς εἰς προσόδους. Τὰ γὰρ δεξιὰ μέρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐδὲν τούτων φροντίζουσιν ἢ ἐνθυμοῦνται τὸ σύνολον, πιστεύοντα τῇ δεσποτικῇ φωνῇ· *Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.* Καὶ οὕτω δ' ἂν οὐ γνώσεται ἡ ἀριστερὰ τί ποιεῖ ἡ δεξιά. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς ἀμετεωρίστῳ καὶ τεταμένῃ ἐπιθυμίᾳ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἐξ ὁλοκλήρου ἀγωνιῶν μὴ ἐκπέσῃ τοῦ προσήκοντος, ἀγωνίζεται νομίμως· τότε οὐδενὸς οὔτε μέλους ἑτέρου λαμβάνει ἔννοιαν, εἰ μὴ μόνον τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὸ προκείμενον, ὡς ὁ τεχνίτης καθ' ἕκαστον καιρὸν, ἐμβλέπων μόνῳ τῷ χρησιμεύοντι αὐτῷ σκεύει.
D Ἔτι εἰ οὐδεὶς ἀπιστίας ἐν τῇ πίστει λόγος, οὐδὲ σκότους αἴτιον κατὰ φύσιν ὑπάρχει τὸ φῶς, οὐδὲ Χριστῷ συνενδείκνυσθαι πέφυκεν ὁ διάβολος· δῆλον, ὡς οὐδὲ τῷ λόγῳ συνυπάρχει τὸ παρὰ παντὶ παράλογον. Εἰ δὲ τῷ λόγῳ συνεῖναι παντελῶς οὐ δύναται τὸ παράλογον, ὁ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρετῶν ἀναχθεὶς τὴν παρὰ τὸν λόγον οὐκ ἐπίσταται θέσιν, μόνην δὲ γινώσκει τὴν ἀρετήν· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε δεξιὰν διὰ τῆς ὑπεροχῆς, οὔτε ἀριστερὰν διὰ τῆς ἐλλείψεως ἐπίσταται. Ἐπ' ἀμφοῖν γὰρ θεωρεῖται σαφῶς τὸ παράλογον.

Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε. Μακρὰς ἐνταῦθα ἀποτρέπεται εὐχάς· ἀλλ' οὐ πολλάς. Ἀδιαλείπτως γὰρ κελεύει προσεύχεσθαι.

[75] Matth. VI, 33. [76] Matth. VI, 7.

(15) *Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας,*

A *Περὶ τοῦ μὴ θησαυρίζειν ἐπὶ γῆς*, βίβλος τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον, λόγος Θ'.

Μὴ θησαυρίζητε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, φησὶν ὁ Χριστὸς, *ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι. Θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς· ὅπου σὴς καὶ βρῶσις οὐκ ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσιν*. Οἱ δὲ ἐπακούσαντες τούτων τῶν ῥημάτων εἶπον· Καλή ἐστι σφόδρα ἡ συμβουλία καὶ ἀπόδεκτος ἡ γνώμη, τοῦ παρὰ τὴν γῆν μᾶλλον ἐν οὐρανοῖς ἀποθησαυρίζειν τὰ παρόντα τοῦ βίου. Ἀλλὰ πῶς θήσομεν τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον ἐν οὐρανοῖς, ἀμηχανοῦμεν. Ἔστι γὰρ σφόδρα ὑψηλὸς ὁ οὐρανὸς, καὶ οὐ δυνάμεθα τῇ χειρὶ ἐφικέσθαι αὐτοῦ. B Οὔτε δὲ ὁρῶμεν ἐκείνην τὴν κλίμακα, ἣν ἐθεάσατο ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ, ἵνα δι' αὐτῆς ἀνελθόντες ἀποθησώμεθα ἐν τῷ οὐρανῷ τὰ ὑπάρχοντα ἡμῶν. Ὁ δὲ Κύριος· Κἂν ὁ οὐρανός ἐστι σφόδρα ὑψηλὸς, δύνασθε εἰς αὐτὸν ἀποθησαυρίσαι τὸν ἀσυλαγώγητον θησαυρὸν τῆς δικαιοσύνης. Δὸς πτωχῷ καὶ πένητι ὧν χρήζει, καὶ εὑρήσεις αὐτὰ ἀποκείμενα ἐν τῷ οὐρανῷ σῶα, ἀμόλυντα, ἀδιάφθορα. Ἔχεις δὲ καὶ κλίμακα διήκουσαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν, τὸν σωτήριον σταυρόν· ἀναβαθμίδας δὲ τὰ δόγματα τῶν ἀχράντων Εὐαγγελίων. Ἀνάβηθι οὖν δι' αὐτῶν εἰς τὰς ἐπουρανίους μονὰς, ἵνα δοξασθῇς εἰς τὸν αἰῶνα. Πρόσεχε δὲ καὶ τῷ λεγομένῳ παρ' ἐμοῦ· *Ὁ λύχνος τοῦ σώματός σου ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός σου. Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου* C *ἁπλοῦς ἐστιν, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται*. Γίνεται δὲ τὸ σῶμα σκοτεινὸν, τοῦ ὀφθαλμοῦ πονηροῦ ὄντος, οὐ παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ δημιουργοῦ· πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς καλὰ λίαν· ἀλλὰ παρὰ τὸν μοχθηρὸν καὶ ἐθελόκακον τρόπον τοῦ κεκτημένου αὐτόν. Ὀφθαλμὸν δὲ πονηρὸν ἀκούων, συνετὲ ἀκροατὰ, νόει εἶναι μὴ τὸν ὄντα ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλὰ τὸν ὑπάρχοντα πονηρὸν λογισμὸν ἐν τῇ ἀφωτίστῳ καρδίᾳ. Εἰ δὲ καὶ συμβαίη τὸν σωματικὸν ὀφθαλμὸν σκοτισθῆναι ἐκ πολλῆς φορᾶς ῥεύματος καὶ ὀδύνης τοῦ κρανίου· ἀλλ' οὔτε ἡ σωματικὴ τύφλωσίς τινα ἀποξενοῖ τῶν μελλόντων καὶ ἀϊδίων ἀγαθῶν.

Athanasii Alexandrini,

Quod *non sit thesaurizandum in terra*, liber interpretationis Evangelii secundum Matthæum: sermo IX.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, inquit Christus, *ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlis: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur* [77]. Qui porro hujusmodi verba audierunt, dixere: Probum utique consilium, probabilisque sententia, ut in cœlis potius quam in terra bona præsentia recondantur. Verum quo pacto aurum argentumve reponamus in cœlis, nulla sane ratio subest. Nam sublime admodum est cœlum, ut ipsum manu contingere nequeamus. Neque enim scalam illam conspicimus, quam vidit patriarcha Jacob, ut ea conscensa, bona nostra reponamus in cœlo. Ad hæc Dominus: Etiamsi admodum excelsum sit cœlum, potestis tamen ibi thesaurum justitiæ nunquam expilandum reponere. Da pauperi et inopi quæ opus ipsi sunt, et ea ipsa in cœlo reposita invenies, salva, immaculata, incorrupta. Habes quoque scalam, quæ a terra ad cœlum usque pertingit, videlicet salutarem crucem; gradus vero, intemeratorum Evangeliorum dogmata. Per ipsa igitur ad cœlestes mansiones conscende, ut æterna gloria afficiaris. Animadverte illud a me dictum: *Lucerna corporis tui est oculus: si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; sin autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit* [78]. Corpus vero tenebrosum efficitur, si oculus nequam est, non opificis vitio: omnia enim quæcunque fecit Dominus admodum bona sunt; sed ob improbos perversosque mores ejus, cujus est oculus. Cum porro nequam oculum audis, prudens auditor, ne oculum capiti hærentem intelligas, sed pravam cogitationem in tenebroso corde latentem. Quod si contingat corporeum oculum ex copioso fluxu ac dolore cranii obscurari; at corporea cæcitas a futuris ac sempiternis bonis nullum amovet.

D (16) *Ἀθανασίου,*

Εἰς τό· *Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;*

Διαφέρει δὲ ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς, καθὸ αὕτη μέν ἐστι πνεῦμά τι ζωτικόν· ἡ δὲ τροφὴ γηΐνη καὶ εὐδιάλυτος· τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος, ἐπεὶ τὸ μέν ἐστιν ἔργον θεϊκῶν χειρῶν, τὸ δὲ πόκος ἀλόγου βοσκήματος. Πολλοὶ δὲ, ἀκούοντες ψυχὴν ἐσθίουσαν, ξενίζονται ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὁρῶντες τὴν χεῖρα τῷ στόματι κομίζουσαν τὰ σιτία. Ἀλλὰ σὺ, ἀγαπητὲ, μὴ ξενισθῇς ψυχὴν ἀκούων ἐσθίουσαν. Καὶ γὰρ οὕτως ἐστὶ καὶ

Athanasii,

In illud: *Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum* [79]?

Differt autem anima ab esca, quatenus hæc quidem est spiritus vivificans; illa vero terrena est facileque solvitur. Corpus vero præstat vestimento, quia illud quidem divinarum manuum opificium est, hoc vero, vellus pecoris irrationabilis. Multi porro audientes comedentem animam, ob vocis insolentiam stupent, dum vident manum ori alimenta admovere. At tu, dilecte, ne mireris, dum animam

[77] Matth. VI, 19, 20. [78] Matth. VI, 22. [79] ibid 25.

(15) Hæc prodeunt ex cod. Reg. 1993.
(16) Prodeunt hæc ex codice Reg. 1993, fol. 86, editis multum absimilia et longe auctiora.

A comedere audis. Ita sane neque alio modo res se habet. Comedit porro anima quæ ori immittuntur: quia ex natura sua calida est, juxta Sapientiæ verbum: *Anima calida est ut ignis accensus* [80]. Sicut ergo ignis immissa in lebetem concoquit; eodem modo ignea anima, alimenta in ventrem inducta digerit et absumit. Etiamsi porro ψυχή, id est anima, vocetur; non ita dicitur quod sit natura sua ψυχρά, id est frigida, ut ex simplicioribus quidam arbitrati sunt; sed quia ex multo calore, humida exsiccat; quod etiam ex solis vi et efficacia planum evadit: nam cum calidus igneusque sit, lutum exsiccat, humidumque omne in vaporem solvit. Quod autem anima ex natura sua calida sit, vel mortuorum exemplo, frater, persuasum habeas.
B Etenim, cum anima a corpore separata est, rigent omnia membra, nihilominus quam hiberna glacies, niveque frigidiora evadunt. Ex iis item quæ tempore famis contingunt, potes quoque rem propositam comprobare: donec enim anima cibi copia fruitur, corpus viget sane valetque viribus; at deficiente cibo, ipsum corpus absumit et corrumpit. Neque enim potest corpus absque cibo animæ calori obsistere, quemadmodum neque vas æneum clibano impositum ignis vehementiam sine aqua ferre valet; prorsus enim funditur et liquescit. Eodem prorsus modo lebes corporis, deficiente cibo, ab ignea anima absumptus omnino pessumdatur. In summa autem eo maxime spectat illud Domini
C effatum: *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, aut corpori vestro quid induamini* [81]; quia plus est anima quam esca, et corpus plus quam vestimentum [82]. Si itaque Dei gratia præstantioribus majoribusque bonis affecti sumus, multo magis hisce minoribus vilioribusque replebimur.

Quærite primum regnum Dei [83]. Regnum Dei nihil aliud est quam futurorum bonorum possessio; id est, Dei contemplatio ac cognitio, quantum humanæ est facultatis.

S. Athanasii, quod non judicandum sit, ex Evangelio secundum Matthæum.

Nolite judicare, ut non judicemini; in quo enim judicio judicabitis, judicabimini: et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis [84]. Ait vero Dominus
D ea ipsa atque æqualia iis accidere qui judicant, atque iis qui metiuntur: non quemadmodum aiunt hæretici, se ipsos in errorem deducentes, *non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant* [85]. Ili namque per insanos atque perniciosos pœnitentiæ ritus pecuniæ quæstum aucupantes, aiunt non judicandum sive damnandum esse eum qui peccata mortalia admittit: ait quippe Dominus: *Nolite judicare ut non judicemini.* Quod si ita se res habet ut affirmant ipsi, Noe sane vir justus damnatus fuit, quod derisorem Chamum judicave-

οὐκ ἄλλως πως. Ἐσθίει δὲ ψυχὴ τὰ παραπεμπόμενα τῷ στόματι· ἐπεί ἐστι τὴν φύσιν θερμὴ κατὰ τὸν λόγον τῆς Σοφίας· *Ψυχὴ θερμὴ ὡς πῦρ καιόμενον.* Ὥσπερ οὖν τὸ πῦρ τὰ βαλλόμενα εἰς τὸν λέβητα ἕψει, οὕτως καὶ ἡ πυρώδης ψυχὴ τὰ παραπεμπόμενα σιτία τῇ κοιλίᾳ λεπτύνει καὶ δαπανᾷ. Κἂν δὲ ψυχὴ λέγηται, οὐ λέγεται διὰ τὸ εἶναι ψυχρὰ τῇ οὐσίᾳ, ὥς τινες τῶν ἁπλουστέρων ᾠήθησαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκ πολλῆς θερμότητος ἀναξεραίνειν αὐτὴν τὰ ὑγρά, ὡς ἔστιν πληροφορηθῆναι καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου· ὢν γὰρ θερμὸς καὶ πυρώδης, πηλὸν ξηραίνει, καὶ πᾶν ὑγρὸν ἀνιμᾶται. Ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ θερμή ἐστι κατὰ φύσιν, πείθου, ἀδελφέ, καὶ ἐκ τῶν ἀποθνησκόντων. Ἢ γὰρ ἀποχωρισθῇ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, πάντα τὰ μέλη εὑρίσκονται κρυσταλλώδη, καὶ οὐδὲν ἧττον πάγου χειμερίου ἢ χιόνος ψυχρότερα. Καὶ δὴ ἀπὸ τῶν λιμῶν ἔστι δοκιμάσαι τὸ λεγόμενον· ἕως γὰρ ἔχει ἡ ψυχὴ τὴν τροφὴν εἰς ἀφθονίαν, τὸ σῶμα θάλλει καὶ ἁδρύνεται· ὁπηνίκα δὲ ἀπορήσει σιτίων, αὐτὸ τὸ σῶμα κατεσθίει καὶ φθείρει. Οὐ γὰρ δύναται τὸ σῶμα ἄνευ τροφῆς ἀντέχειν πρὸς τὴν θερμότητα τῆς ψυχῆς, ὡς οὔτε ἀγγεῖον χαλκοῦν ἑστὼς ἐπὶ κλιβάνου οὐ δύναται ἄνευ ὕδατος φέρειν τὴν σφοδρότητα τοῦ πυρός· ἐκφρύγεται γὰρ καὶ διαλύεται τέλειον. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ λέβης τοῦ σώματος, μὴ ἔχων τὴν τροφήν, παρὰ τῆς πυρώδους ψυχῆς ὑπολιχμώμενος ἀπόλλυται παντάπασι. Κεφάλαιον δὲ πᾶν ἐπὶ πᾶσι τὸ λεχθὲν πρὸς τοῦ Κυρίου· *Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, ἢ τῷ σώματι τί ἐνδύσησθε·* ἐπὶ πλεῖόν ἐστιν ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. Εἰ τοίνυν τῶν κρειττόνων καὶ μειζόνων ἠξιώθημεν τῇ χάριτι τοῦ κρείττονος, πολλῷ μᾶλλον τῶν βραχυτέρων καὶ καταδεεστέρων ἐμπλησθῶμεν.

Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Βασιλεία Θεοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἀλλ' ἢ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἡ ἀπόλαυσις· τουτέστιν ἡ τοῦ Θεοῦ θεωρία τε καὶ γνῶσις, ὅσον ἐφικτὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ.

(17) *Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν, τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου.*

Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Λέγει δὲ ὁ Κύριος τὰ αὐτὰ καὶ τὰ ἴσα πάσχειν τὸν κρίνοντα καὶ τὸν μετροῦντα, οὐ καθὼς φασιν αἱρετικῶν παῖδες ψευδόμενοι ἑαυτούς, καὶ *μὴ εἰδότες τί λέγουσιν, ἢ περὶ ὧν διαβεβαιοῦνται.* Οὗτοι γὰρ ἐμπορευόμενοι τὰ χρήματα διὰ τῶν ἀνοήτων καὶ ἐπιζημίων μετανοιῶν θέλουσι λέγειν, ὅτι οὐ δεῖ κρίνειν τὸν δράσαντα θανατικὰς ἁμαρτίας. Εἶπε γὰρ ὁ Κύριος· *Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.* Εἰ δὲ οὕτως ἦν καθὼς ἐκεῖνοι διισχυρίζονται, πάντως ἂν ὁ δίκαιος Νῶε κατεκρίθη κρίνας τὸν χλευαστὴν Χὰμ τοῦ εἶναι δοῦλον τῶν ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Μωϋσῆς, κρίνας τὸν συλλέξαντα τὰ ξύλα ἐν τῷ

[80] Eccli. xxiii, 22. [81] Matth. vi, 25. [82] ibid. [83] ibid. 33. [84] Matth. vii, 1. [85] I Tim. i, 7.

(17) Ex codice Ambrosiano 27, x sæculi egregiæ notæ; et ex Reg. 1993, item x sæculi

σαββάτῳ, ἐκέλευσεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς λίθοις αὐτὸν ἀποθανεῖν· ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Ἰησοῦς κρίνας καὶ τὸν Ἄχαν διὰ τῆς κλοπῆς πανοικὶ ἐξωλόθρευσεν. Ὁ δὲ Φινεὲς διὰ τὴν πορνείαν τὸν Ζαμβρὶ κρίνας, σειρομάστῃ ἐξεκέντησε. Καὶ ὁ Σαμουὴλ τὸν Ἀγὰγ τὸν βασιλέα τῶν Ἀμαληκιτῶν ἀνεῖλεν ἐνώπιον Κυρίου. Ὁ δὲ Ἠλίας κρίνας τοὺς ψευδοπροφήτας, ὡς χοίρους ἐν τῷ χειμάῤῥῳ ἀπέσφαξεν. Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος, κρίνας τὸν Γιεζῆ διὰ τὴν λῆψιν τῶν χρημάτων, λεπρὸν ἀνέδειξεν. Ὁ δὲ Δανιὴλ, κρίνας τοὺς ἀκολάστους γέροντας ἕνεκεν τῆς συκοφαντίας, νόμῳ Μωσαϊκῷ ἐτιμωρήσατο. Καὶ ὁ Πέτρος, λαβὼν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὸν Ἀνανίαν μετὰ τῆς γυναικὸς νοσφισαμένους ἐκ τοῦ ἰδίου κτήματος, κρίνας, παραυτὰ ἐποίησεν αὐτοὺς ἀποψύξαι. Καὶ ὁ Παῦλος ἔκρινεν Ἀλέξανδρον τὸν χαλκέα εἰπών· *Ἀποδώσει αὐτῷ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.* Ὑμεναῖον δὲ καὶ Φιλητὸν παρέδωκε τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῇ μηκέτι βλασφημεῖν. Αἰτιᾶται δὲ καὶ μὴ κρινούσας Ἐκκλησίας τῶν Κορινθίων φήσας· *Οὐκ ἔστιν ἐν ὑμῖν σοφὸς ὃς δυνήσεται κρῖναι ἀναμέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ; ἢ ὅτι οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν;* Εἰ τοίνυν πάντες οἱ δίκαιοι, κρίναντες, οὐ κατεκρίθησαν, μᾶλλον δὲ ἐκλεγέντες εἰς τὴν πνευματικὴν διακονίαν ἐξελέγησαν· πῶς οὐ δεῖ κατ' αὐτοὺς κρίνειν; Εἶπεν οὖν ὁ Κύριος· *Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε·* οὐχ ἵνα μέλλωμεν ἀκρίτως τι πράττειν ἢ ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ τοὺς Φαρισαίους καὶ Γραμματεῖς κρίνειν μὲν ἀλλήλους, ἑαυτοὺς δὲ μὴ διορθοῦσθαι. Οἷον ἔκριναν τὸν φονέα ἀποθανεῖν κατὰ τὸν νόμον, αὐτοί τε καὶ προφήτας παρανόμως θανατοῦντες· ἔκριναν τὸν μοιχὸν ὡς μοιχὸν κολασθῆναι, καὶ αὐτοὶ ὡς ἵπποι θηλυμανεῖς ἐχρεμέτιζον ἐπὶ τὰς ἀλλοτρίας γυναῖκας· ἔκριναν τὸν κλέπτην, αὐτοὶ ὄντες συλωταὶ τῶν ἀλλοτρίων χρημάτων. Ἦσαν δὲ καὶ *κώνωπα διυλίζοντες καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες.* Ὅτι δὲ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, φανερὸν ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Κύριον διὰ τῶν ἑξῆς πρὸς ἕνα ἕκαστον αὐτῶν· *Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου οὐ κατανοεῖς; Ἢ πῶς λέγεις τῷ ἀδελφῷ σου· Ἄφες ἐκβαλῶ τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου; Ὑποκριτὰ, ἔκβαλε πρῶτον ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου τὴν δοκὸν, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.* Εἰ δὲ αὐτὸς ἔχεις τὴν δοκὸν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου τῆς ἀκολασίας, ὢν τυφλὸς, πῶς δύνασαι ἀποστρέψαι τὸν πλησίον σου ἀπὸ τοῦ κάρφους τῆς μικρᾶς ἁμαρτίας; Ὁ δὲ θεσπέσιος Παῦλος, γράφων Ῥωμαίοις, καὶ αὐτὸς λέγει περὶ τῶν τοιούτων ὑποκριτῶν, καὶ σχηματιζομένων τὴν εὐσέβειαν· *Ὁ διδάσκων τὸν ἕτερον, ἑαυτὸν οὐ διδάσκεις· ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις· ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις· ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς· ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου, τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις·* καὶ πάλιν· *Ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνεις τὸν*

A rit damnaveritque, ut esset fratrum servus [86]. Moyses, item lato judicio in eum qui ligna collegerat die sabbati, jussit eum extra castra lapidibus necari [87]. Ejus quoque successor Jesus, sententia in Achan ob furtum prolata, cum domus supellectile tota exterminavit ipsum [88]. Phinees etiam Zambri fornicationis causa damnans, ipsum hasta confodit [89]. Samuel Agag regem Amalecitarum interemit in conspectu Domini [90]. Elias falsos prophetas damnatos, quasi porcos in torrente jugulavit [91]. Elisæus Giezi acceptæ pecuniæ reum damnavit, effecitque leprosum [92]. Daniel vero lascivos senes sycophantiæ causa ab se damnatos, juxta legem Mosaicam ultus est [93]. Petrus autem, qui accepit claves regni cœlorum [94], Ananiam cum uxore, quod partem pecu-
B niæ ex vendita propria possessione subduxissent, damnans, exstinctos subito cadere fecit [95]. Et Paulus quoque Alexandrum fabrum judicavit dicens: *Reddet illi Dominus secundum opera sua* [96]. Hymenæum vero atque Philetum tradidit Satanæ, ut ediscerent non ultra blasphema effari. Arguit autem Ecclesias Corinthiorum, quod non judicaverint, his verbis: *Non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? An nescitis quia angelos judicabimus* [97]? Si itaque omnes justi, qui judicaverunt, non ideo condemnati, imo vero ad spirituale ministerium allecti et cooptati sunt, quare non ut illi judicandum esse censeamus? Ait itaque Dominus: *Nolite judicare, ut non judicemini*, non
C ideo sane ut quid faciamus vel admittamus, de quo judicium non feramus; sed quia Pharisæi et Scribæ se mutuo judicabant et damnabant, ipsi vero non sese emendabant. Sic homicidam illum, secundum legem, capitis damnarunt, cum ipsi interea prophetas inique trucidarent; mœchum adulterii causa pœnas luere decreverunt, cum ipsi ceu equi lascivi hinnirent ad alienas uxores [98]: sententiam in furem tulerunt, ipsi raptores pecuniæ alienæ. Erantque *excolantes culicem, et deglutientes camelum* [99]. Quod autem tales fuerint Pharisæi atque Scribæ, palam est ex iis quæ singulis eorum in sequentibus ait Dominus: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? Aut quomodo potes dicere*
D *fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui* [1]. Quod si tu in oculo tuo habes intemperantiæ et libidinis trabem, ita ut cæcutias, qui possis proximum tuum avertere a festuca levis cujusdam peccati? Divinus autem Paulus ad Romanos scribens, de hypocritis hujusmodi, qui pietatem ementiuntur, talia fatur: *Qui alium doces, teipsum non doces; qui prædicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœcharis; qui abominaris idola, sacra expilas; qui in lege gloriaris, per præ-*

[86] Gen. IX, 26. [87] Num. XV, 35. [88] Josue VII, 25. [89] Num. XXV, 8. [90] I Reg. XV, 33. [91] III Reg. XVIII, 40. [92] IV Reg. V, 27. [93] Dan. XIII, 62. [94] Matth. XVI, 18. [95] Act. V, 1-10. [96] II Tim. IV, 14. [97] I Cor. VI, 5, 3. [98] Jerem. XV, 8. [99] Matth. XXIII, 24. [1] Matth. VII, 3-5.

varicationem legis Deum inhonoras [1]. Et rursum : *In quo enim judicio judicas alterum, teipsum condemnas : eadem enim agis qui judicas* [2]. Sicut et transgressores Paschalis, per Paschalis prævaricationem Christum inhonorant, cujus est Pascha. In qualibet igitur re, qui alium judicat, siquidem is idipsum peragat, seipsum judicat; velut duo illi senes, qui cum de Susanna quasi adultera judicium tulissent eamque damnassent, secundum Mosaicam legem, adulterii ipsi quoque damnati sunt. Pharao autem in qua mensura mensus est, remensum est ipsi : qui enim pueros in fluvio demergi ac suffocari jusserat, ipse quoque submersus periit in mari Rubro. Sacerdotes vero qui Zachariam ad altare trucidarunt, ipsi quoque sub altari a Romanis jugulati sunt : ut ediscas quod in qua mensura quis mensus fuerit, in eadem remetietur ei; et per quæ quis peccaverit, per hæc et punietur.

A *ἕτερον, ἑαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων.* Ὡς καὶ οἱ παραβάται τοῦ Πάσχα διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ Πάσχα τὸν Χριστὸν ἀτιμάζουσιν, οὗ ἐστι τὸ Πάσχα. Ἐν ᾧ οὖν τις κρίνει τὸν ἕτερον, καὶ δρᾷ τὰ αὐτὰ, ἑαυτὸν κρίνει· ὡς καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι· κρίναντες γὰρ τὴν Σωσάνναν ὡς μοιχαλίδα, ἐκρίθησαν ὄντες αὐτοὶ μοιχοὶ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ὁ δὲ Φαραὼ ἐν ᾧ μέτρῳ ἐμέτρησεν ἀπεμετρήθη αὐτῷ· ἀποπνίξας γὰρ τὰ βρέφη ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ αὐτὸς ὑποβρύχιος ἀπώλετο ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, φονεύσαντες τὸν Ζαχαρίαν παρὰ τὸ θυσιαστήριον, καὶ αὐτοὶ ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάγησαν· ἵνα μάθῃς, ὅτι ᾧ μέτρῳ τις μετρεῖ, τούτῳ καὶ ἀντιμετρεῖται αὐτῷ· δι' ὧν δὲ καὶ τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων καὶ κολάζεται.

Athanasii,

De incontaminatis mysteriis.

B

Nolite sancta dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ait Christus [4]. Id sane recti judicii est. Neque enim Dominus indiscriminatim ac sine distinctione dixit: Date sancta et margaritas omnibus ; sed, *Nolite dare sancta canibus*, id est malis operariis, dicente Apostolo : *Videte canes, videte malos operarios, videte porcos* [5] ; quo significantur libidinosi homines. Neque abs re sane, sed admodum congruenter porcis libidinosi comparantur. Quemadmodum enim si quis porcum ex cœno eduxerit, id sibi porcus damno esse arbitratur ; ita si quis libidinosum ex cœno voluptatis avertat, is temperantiæ consiliarium non amici, sed adversarii loco habet. Ne projiciamus ergo nostras incontaminatorum mysteriorum margaritas ante homines porcis similes. At dicet quispiam : Sacrorum participes esse volunt, et sunt tamen canes impudentes, et porci volutati in cœno voluptatis : tu vero ne dederis. Nam ægri quoque aquam postulant, sed medici vetant ; tyranni regiam purpuram expetunt, sed illius custodes, periculum suspicantes, non concedunt. Vide ergo tu quoque, diacone, ne indignis purpuram impeccabilis corporis præbeas ; ne rationi reddendæ, non secundum Romanas leges, sed secundum Domini dicta, obnoxius sis. *Nolite*, igitur, *sancta dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis*, inconsideratis scilicet cogitationibus, *et conversi dirumpant vos* [6], schismata hæresesque facientes.

(18) *Ἀθανασίου,*

Περὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλλετε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, φησὶν ὁ Χριστός. Καὶ γὰρ τοῦτο κρίσεώς ἐστιν ὀρθῆς. Οὔτε δὲ ἔφησεν ὁ Κύριος ἀδιορίστως ἢ χωρὶς διαστολῆς· Δότε τὰ ἅγια καὶ τοὺς μαργαρίτας τοῖς πᾶσιν· ἀλλά· *Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ*, τοῖς κακοῖς ἐργάταις, λέγοντος τοῦ Ἀποστόλου· *Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τοὺς χοίρους*, οἵτινές εἰσιν οἱ ἀκόλαστοι. Τοῖς δὲ χοίροις παραβάλλονται οἱ ἀκόλαστοι οὐκ ἀπεικότως, ἀλλ' οἰκείως καὶ προσηκόντως. Ὥσπερ γὰρ τὸν χοῖρον ἐάν τις ἀποσπάσῃ τοῦ βορβόρου, καὶ νομίζει ζημιοῦσθαι· οὕτω καὶ τὸν ἀκόλαστον ἐάν τις ἀποστρέψῃ ἀπὸ τοῦ βορβόρου C τῆς ἡδονῆς, λογίζεται τὸν συμβουλεύοντα τὴν σωφροσύνην εἶναι ἐχθρὸν, ἤπερ φίλον. Μὴ βάλωμεν οὖν τοὺς μαργαρίτας ἡμῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἔμπροσθεν τῶν χοιροτρόπων ἀνθρώπων. Ἀλλά φησι· Θέλουσι μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων· καί εἰσι κύνες ἀναιδεῖς, καὶ χοῖροι ἐγκαλινδούμενοι τῇ ἡδονῇ. Ἀλλὰ σὺ μὴ δῷς. Καὶ γὰρ οἱ νοσοῦντες ὕδατος ἐπιθυμοῦσιν· ἀλλ' οἱ ἰατροὶ οὐκ ἐπιτρέπουσι· καὶ οἱ τύραννοι ποθοῦσι τὴν βασιλικὴν πορφύραν· ἀλλ' οἱ φυλάσσοντες αὐτὴν οὐ παρέχουσιν ὑφορώμενοι τὸν κίνδυνον. Βλέπε οὖν καὶ σὺ, διάκονε, μὴ ἀναξίοις ἐπιδώσῃς τὴν πορφύραν τοῦ ἀναμαρτήτου σώματος· ἵνα μὴ εὐθυνθῇς οὐ κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους, ἀλλὰ κατὰ τοὺς δεσποτικοὺς λόγους. *Μὴ δότε* οὖν *τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε* D *τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς τοῖς ποσὶν αὐτῶν*, τοῖς ἀλογίστοις λογισμοῖς, *καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς*, ποιήσαντες σχίσματα καὶ αἱρέσεις.

Athanasii Alexandrini,

De falsis prophetis.

Ait Dominus : *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimento ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces : a fructibus eorum cognosce-*

(19) *Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας,*

Περὶ ψευδοπροφητῶν.

Εἶπεν ὁ Κύριος· Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύματι προβάτου, ἔνδοθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες·

[1] Rom. II, 21-23. [2] ibid. I. [4] Matth. VII, 6. [5] Philipp. III, 2. [6] Matth. VII, 6.

(18) Ex codice Reg. 1993, x sæculi. (19) Edit. Athan. p. 1026, ex codice Barociano.

ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Ἐὰν οὖν τινα ἴδῃς, ἀδελφὲ, ὅτι ἔχει σχῆμα σεμνοπρεπὲς, μὴ πρόσχῃς, ὅτι ἐνδέδυται κώδιον προβάτου, ὅτι ὄνομα ἔχει πρεσβυτέρου, ἢ ἐπισκόπου, ἢ διακόνου, ἢ ἀσκητοῦ· ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ περιέργασαι· εἰ ἔστι σώφρων, εἰ ἔστι φιλόξενος, ἢ ἐλεήμων, ἢ ἀγαπητικὸς, ἢ ἐν προσευχαῖς καρτερικὸς, ἢ ὑπομονητικός· εἰ ἔχει κοιλίαν θεὸν, καὶ τὸν φάρυγγα ᾅδην, νοσῶν χρήματα, καὶ καπηλεύων τὴν θεοσέβειαν, ἄφες αὐτόν. Οὐ γάρ ἐστι ποιμὴν ἐπιστημονικὸς, ἀλλὰ λύκος ἁρπακτικός. Εἰ δὲ οἶδας τὰ δένδρα δοκιμάζειν ἀπὸ τῶν καρπῶν, ποῖά ἐστι τῇ φύσει, τῇ γεύσει, τῇ πιότητι· πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἔργων ὀφείλεις δοκιμάζειν τοὺς χριστεμπόρους· ὅτι, φέροντες φημάριον εὐλαβείας, ψυχὴν κέκτηνται διαβολικήν. B Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ ἀκανθῶν οὐ συλλέγεις σταφυλὰς, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα, τί ὑπολαμβάνεις, ὅτι ἀπὸ παραβατῶν ἔχεις τι ἀγαθὸν ἀκοῦσαι, ἢ ἀπὸ προδοτῶν μαθεῖν τι χρήσιμον; Ἐκείνους τοίνυν ἀποστρέφου ὡς λύκους Ἀραβικοὺς, καὶ ἀκάνθας παρακοῆς, καὶ τριβόλους ἀδικημάτων, καὶ δένδρα πονηρά. Ἐὰν ἴδῃς συνετὸν, κατὰ τὴν συμβουλεύουσαν Σοφίαν, ὄρθριζε πρὸς αὐτὸν, καὶ σταθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου, ἵνα παρ' αὐτοῦ διδαχθῇς νόμου σκιαγραφήματα καὶ χαρίτων δωρήματα. Οὔτε δὲ λόγος σοφιστικὸς, ἢ σχῆμα ἐπιθετικὸν εἰσάγουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ πίστις τελεία καὶ ἀπερίεργος μετὰ τῆς ἐναρέτου καὶ διαλαμπούσης προνοίας.

(20) *Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.*

C *Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.* Ἐντεῦθεν ὠφελημένος ὁ θεῖος Ἀπόστολος, *ὀγκώδη* τὴν ἁμαρτίαν ὠνόμασε *καὶ εὐπερίστατον.* Τί γὰρ βαρύτερον καὶ βλαβερώτερον ἁμαρτίας; ὥσπερ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τί τῆς ἀρετῆς ἐλαφρότερον; *Ἡ μὲν γὰρ ἁμαρτία*, ὡς ἐν Παροιμίαις γέγραπται, *πολλοὺς τρώσασα, καταβάλλει τῷ βάρει, Σειραῖς τε τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται·* ἡ δὲ ἀρετὴ τοὺς ἀντιποιουμένους αὐτῆς ζωοποιεῖ καὶ εἰς ὕψος αἴρει, λέγοντος τοῦ Παροιμιαστοῦ· *Ξύλον ζωῆς ἐστι τοῖς ἀντιποιουμένοις αὐτῆς·* τοῦ δὲ Ψαλμωδοῦ· *Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος.* Διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἁμαρτία συμβολικῶς ἐπὶ ταλάντου διαμολίβδου καταιρομένη θεωρεῖται· ἐπειδὴ τοὺς χρωμένους αὐτῇ βυθίους D καταφέρει εἰς τὸν ᾅδην· καὶ οἷς ἐνυπάρχουσιν οἱ σαρκικοὶ ὄγκοι καὶ αἱ τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαι, καὶ οὓς ἡ ἁμαρτία περίσταται, τούτοις οὐκ ἔστιν ἐλεύθερον πρὸς τὸν Θεὸν τὸ ὄμμα. Ὁ ζυγὸς τοίνυν τοῦ Σωτῆρος χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν. Καὶ πῶς, φησὶν, ἐλαφρὸν, ὅταν λέγῃ· *Ἐὰν μή τις μισῇ πατέρα ἢ μητέρα·* καὶ, *Ὃς οὐκ αἴρει τὸν σταυρὸν, καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος·* καὶ, *Ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς ὑπάρχουσιν,*

A *tis eos* [7]. Si itaque quempiam videris, o frater, qui sit honesto indutus vestimento, ne attendas ipsi, etiamsi ovis pelle vestitus sit, et presbyteri, episcopi, diaconi vel ascetæ nomen habeat: sed ejus opera accuratius perpendas, an sit temperans, an hospitalis, an misericors, an charitatem habeat, an perseveret in orationibus, an sit patiens. Si deum ventrem habeat, et guttur infernum, divitiarum morbo laborans, pietatem pro quæstu habens, dimitte illum; non est enim pastor peritus, sed lupus rapax. Si autem nosti arbores ex fructibus probare, quænam scilicet sint natura, gustu, pinguedine; multo magis ex operibus periculum facere debes eorum, qui Christo ad quæstum utuntur; quia, dum aliquam sanctitatis famam præferunt, animam possident diabolicam. Quod si ex spinis non colligis uvas, nec ex tribulis ficus, quid opinaris posse te quid boni ex prævaricatoribus audire, et ex proditoribus quidpiam utile ediscere? Illos itaque aversare ut lupos Arabicos, et spinas inobsequentiæ, tribulos iniquitatis, arbores malas. Si videris sapientem aliquem, ex consilio Sapientiæ [8], mane vigila ad illum, stationes portarum ejus terat pes tuus, ut ab eo ediscas legis umbras, et gratiarum dona. Neque enim sophisticus sermo et habitus modestus introducunt in regnum cœlorum; sed fides perfecta ac minime curiosa, cum providentia virtutis plena et conspicua.

Sancti Athanasii.

Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est, et onus meum leve [9]. Hinc utilitate percepta divinus Apostolus, *ponderosum et circumstans* peccatum appellavit [10]. Quid enim gravius et damnosius peccato? ut e contrario, quid levius et utilius virtute? nam *Peccatum*, ut in Proverbiis scriptum est, *vulneratos multos pondere dejicit* [11], et *Unusquisque catenis peccatorum suorum stringitur* [12]. Virtus autem eos, qui se amplectuntur, vivificat et in altum erigit, ut in Proverbiis dicitur: *Lignum vitæ est iis, qui ipsam amplectuntur* [13]; et in Psalmis, *Suscipiens mansuetos Dominus* [14]. Idcirco peccatum quidem symbolice cum talento plumbeo demersum conspicitur [15]: quia sui cultores in profundum inferorum dejicit. Quibus autem insunt carnis pondera et cupiditates, et iis qui a peccato circumdantur, non liberum sane est oculos ad Deum erigere. Jugum itaque Servatoris suave est, et onus ejus leve. Et quo pacto, dicet quispiam, leve onus est, cum sic loquatur: *Si quis non odit patrem et matrem* [16], et, *Qui non tollit crucem, et sequitur me, non est me dignus* [17]; et: *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* [18]; imo etiam jubeat ipsam tradere animam? Id te do-

[7] Matth. VII, 15, 16. [8] Eccli. VI, 36. [9] Matth. XI, 29, 30. [10] Hebr. XII, 1. [11] Prov. VII, 26. [12] Prov. V, 22. [13] Prov. III, 18. [14] Psal. CXLVII, 6. [15] Zach. V, 7. [16] Luc. XIV, 26. [17] Matth. X, 38. [18] Luc. XIV, 33.

(20) Edit. Athan. p. 1008, ex Possini catena *in Matth.*

ceat Paulus qui ait : *Id enim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis, mire supra modum æternum gloriæ pondus operatur* [19]; et rursus : *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* [20].

A οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· ὅταν κελεύῃ καὶ αὐτὴν ἐκδοθῆναι τὴν ψυχήν; Διδασκέτω σε Παῦλος λέγων· *Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται*· καὶ πάλιν· *Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀνακαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.*

Prodit ex cod. Colb. membran. XI sæculi. Est Cat. in Matth.

Sancti Athanasii.

Propterea dico vobis, omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, sed blasphemia in Spiritum non remittetur illis. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei : qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro [21]. Hic apposite Apostoli dictum proferatur : *Littera occidit, Spiritus autem vivificat* [22]. Multa siquidem divinarum Scripturarum loca si secundum litteram intelligamus, in nefandas blasphemias incidimus, cujusmodi sunt quæ nobis nunc proponuntur Domini verba ; quæ si secundum nudas dictiones excipiamus, non solum in nefandas dilabemur cogitationes, sed etiam ipsum Dominum sibi adversari deprehendemus. Namque si *quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei;* quomodo idem Filius dixit : *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram angelis Dei* [23] ? Et rursus, si omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, quomodo et de otioso verbo rationem sumus reddituri [24] ? quomodo qui dicit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis [25] ? quomodo item Paulus ait : *Nolite errare : neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [26] ? Quæ si ita se habent, quomodo, quæso, omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus? Rursumque, si verum illud est, cur miser accusatur Origenes, quod finem aliquem pœnarum constituat; ac tandem remissionem omnium peccatorum, hominibus pariter et dæmonibus a Deo concedendam prædicet? Item, si blasphemia in Spiritum sanctum remissionem non habet, quid queritur Ecclesia Novatum pœnitentiam rejecisse? Illud autem obscurius et difficilius intellectu est, quod, qui dixerit verbum contra Filium remittetur ei; qui vero dixerit verbum contra Spiritum sanctum non remittetur ei, ita ut minor videatur Filius esse Spiritu sancto et Patre. Quid ergo nefarios Arianos rejicimus, qui Filium volunt esse inferiorem et minorem Spiritu ? Cur ergo Filius dicit : *Ego et Pater unum sumus* [27]; et : *Qui non honorat Filium, non honorat et Patrem* [28]; itemque hic ait : *Quicunque dixerit verbum contra Filium, remittetur ei* [29] ? Num blasphemia in Filium condonata est Arianis, Simonianis, Sabellianis, Photinianis, cæterisque omnibus, qui blas-

(21) *Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.*

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς. Καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν-
B ταῦθα καλὸν τὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰπεῖν· ὅτι *Τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ.* Πολλὰ γὰρ τῶν θείων Γραφῶν ἐὰν κατὰ τὸ γράμμα νοήσωμεν, εἰς ἀθέσμους βλασφημίας περιπεσούμεθα· οἷόν ἐστι καὶ τὸ νῦν προκείμενον τοῦ Κυρίου λόγιον· ἐὰν γὰρ κατὰ ξηροῦ τὰς λέξεις ἐκλάβωμεν, οὐ μόνον εἰς ἀθεμίτους ἐννοίας κατενεχθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἐναντιούμενον ἑαυτῷ εὑρήσομεν. *Ἐὰν γὰρ ὃς εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀφεθήσεται αὐτῷ·* πῶς αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶπεν, ὅτι *Ὁ ἀπαρνησάμενος αὐτὸν [ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων] ἀπαρνηθήσεται ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ;* Καὶ πάλιν ἐὰν πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, πῶς καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου ἀπολογίαν δώσομεν; πῶς ὁ λέγων τῷ
C ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός; πῶς δέ φησι καὶ Παῦλος· *Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὐ λοίδοροι, οὐ μέθυσοι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ μὴ κληρονομήσουσι;* Καὶ εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς λοιπὸν, εἰπέ μοι, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ ἐὰν πάλιν τοῦτο ἀληθὲς, διὰ τί λοιπὸν ἐγκαλεῖται ὁ ἄθλιος Ὠριγένης, τέλος κηρύττων τῆς κολάσεως, ὡς συγχώρησιν πάσης ἁμαρτίας γενέσθαι καὶ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς δαίμοσι παρὰ Θεοῦ; Πάλιν δὲ ἐὰν ἡ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημία οὐκ ἔχει συγχώρησιν, τί μέμφεται ἡ Ἐκκλησία Ναυάτον ἀποβαλλόμενον τὴν μετάνοιαν; Τὸ δὲ σκοτεινότερον καὶ δυσκατάληπτον ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον
D κατὰ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὥστε ἐλάττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς παρὰ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Πατέρα. Καὶ τί λοιπὸν ἀποβαλλόμεθα τοὺς μυσαροὺς Ἀρειανοὺς, τοὺς σμικρύνοντας καὶ καταβιβάζοντας τὸν Υἱὸν παρὰ τὸ Πνεῦμα; Καὶ πῶς ὁ Υἱὸς λέγει· *Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν·* καὶ, *Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα·* καὶ πάλιν ἐνταῦθά φησιν· *Ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀφεθήσε-*

[19] II Cor. IV, 17. [20] Rom. VIII, 18. [21] Matth. XII, 31, 32. [22] II Cor. III, 6. [23] Luc. XII, 9. [24] Matth. XII, 36. [25] Matth. V, 22. [26] I Cor. VI, 10. [27] Joan. X, 30. [28] Joan. V, 23. [29] Matth. XII, 32.

(21) Ex cod. Colb. 2544, qui est catena *in Matthæum.* In editis quoque comparet, sed magna sui parte truncatum.

ται αὐτῷ; Ἄρα οὖν, εἰπέ μοι, ἡ εἰς τὸν Υἱὸν βλασφημία συγχωρηθήσεται τοῖς Ἀρειανοῖς, καὶ Σιμωνιανοῖς, καὶ Σαβελλιανοῖς, καὶ Φωτεινιανοῖς, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι τοῖς εἰς τὴν τοῦ Υἱοῦ σάρκωσιν βλασφημήσασιν; Ἄπαγε τῆς ἀτοπίας. Εἰ γὰρ ὁ λέγων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρὲ, ἔνοχός ἐστιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, εἰς ποίαν λοιπὸν, εἰπέ μοι, γέενναν γεέννης ἐκβληθήσεται ὁ λέγων τὸν Θεὸν αὐτοῦ κτίσμα, καὶ οὐχὶ Θεοῦ Υἱὸν, ἀλλὰ δοῦλον καὶ ὑπουργὸν καὶ μικρόν; Καὶ εἰ ὅστις εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀφεθήσεται αὐτῷ, πῶς αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶπεν, ὅτι *Ὁ μὴ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ μὴ πίνων μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον*; Πῶς δὲ καὶ δύναταί τις, ἀτιμάζων τὸν Υἱὸν, μὴ βλασφημεῖν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα; Ὁ δὲ εἰς αὐτὴν βλασφημῶν δηλονότι ἀπαρνεῖται τὸ ἅγιον βάπτισμα· ὁ δὲ τοῦτο ἀπαρνούμενος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποδύεται. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου, ἐὰν τὴν θέρμην ἢ τὴν ἀκτῖνα αὐτοῦ καθυβρίσῃς, εἰς ὅλην τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀνατρέχει ἡ ὕβρις· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ τρισηλίου τῆς ἁγίας Τριάδος φωτὸς καὶ μυστηρίου ἡ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἀτιμία παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς θεότητός ἐστιν ἀτιμία. Τί οὖν ἐστι τὸ πρὸς Ἰουδαίους λεγόμενον, ὅτι *Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία τοῖς ἀνθρώποις ἀφεθήσεται· ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.* Νουνεχῶς ἀκούσωμεν, καὶ μὴ πλανηθῶμεν. Διττὸν εἶναι τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἄφραστον ἕνωσιν, φημὶ δὲ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, αἱ ἱεραὶ ἡμῖν διαβοῶσι Γραφαί· *Ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.* Τὴν γοῦν τοῦ Λόγου θεότητα ὁ αὐτὸς Χριστὸς Πνεῦμα ἅγιον ὀνομάζει, καθὰ καὶ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ἔλεγε, *Πνεῦμα ὁ Θεός*· τὴν δὲ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ Υἱὸν ἀνθρώπου· *Νῦν γὰρ*, φησὶν, *ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* Οἱ οὖν ἀεὶ τῷ Θεῷ προσκρούοντες Ἰουδαῖοι διττὴν πρὸς Χριστὸν τὴν βλασφημίαν ἐκέκτηντο· οἱ μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἤγουν τῷ Υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου προσκόπτοντες, προφήτην αὐτὸν, ἀλλ' οὐ Θεὸν εἶναι ἐνόμιζον, καὶ φάγον αὐτὸν καὶ οἰνοπότην ἐκάλουν, οἷς καὶ συγγνώμην ἔδωκεν· ἀρχὴ γὰρ ἦν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὔπω ἐχώρει ὁ κόσμος Θεὸν πιστεύειν γενόμενον ἄνθρωπον. Διό φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι *Ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου*, ἤγουν τοῦ σώματος αὐτοῦ, *ἀφεθήσεται αὐτῷ*. Τολμῶ γὰρ λέγειν, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μακάριοι μαθηταὶ τὸ τέλειον περὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος εἶχον φρόνημα, ἕως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῖς τῇ Πεντηκοστῇ ἐπεφοίτησεν. Ἐπεὶ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἰδόντες αὐτὸν, οἱ μὲν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν· ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου κατεκρίθησαν. Οἱ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤγουν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, βλασφημήσαντες καὶ λέγοντες, ὅτι *Ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια*, οὐκ ἀφίενται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπισημειώσα-

A phemias in Christi incarnationem protulerunt? Apage hanc absurditatem. Nam si is qui fratri suo dicit, Fatue, reus est gehennæ ignis; qualem, dic mihi, in gehennam gehennæ projicitur is qui affirmat Deum suum creaturam esse; non Filium Dei, sed servum, sed administrum, et parvum? Et si qui dixerit verbum contra Filium, remittetur ei; quomodo ipse Filius dixit: *Qui non manducat meam carnem, nec bibit meum sanguinem, non habebit vitam æternam* [30]? Aut qui, quæso, possit qui ignominia afficit Filium, non blasphemare in sanctam Trinitatem? Qui vero in eam blasphema dicit, is haud dubie abnegat sanctum baptisma; ac qui baptismum negat, profecto Spiritum sanctum exuit. B Et quemadmodum in sole isto sensibili, si calori radiisve ejus contumeliam feceris, in totam naturam solis recidit hujusmodi contumelia; ita quoque se res habet in trigemino sole Trinitatis et mysterii: contumelia in unam personam prolata, blasphemia est in universam plenitudinem deitatis. Quid igitur sibi vult dictum illud ad Judæos: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo neque in futuro* [31]. Prudenter audiamus, et ne seducamur. Duplicem esse Christum post inenarrabilem unionem, dico autem ex deitate et humanitate, sacræ nobis clamant Scripturæ: nam *Verbum caro* C *factum est* [32]. Deitatem ergo Verbi ipse Christus Spiritum sanctum appellat, quemadmodum ad Samaritanam locutus est, *Spiritus est Deus* [33]; humanitatem vero suam, Filium hominis vocat: *Nunc*, inquit, *glorificatus est Filius hominis* [34]. Judæi igitur qui semper Deum offenderunt duplicis adversus Christum blasphemiæ rei sunt. Quorum alii in carnem ejus, scilicet in Filium hominis, impingunt, prophetam, non Deum esse existimantes; ac voracem illum et potatorem vocabant [35]: quibus veniam dedit. Siquidem initium prædicationis erat, nondumque poterat mundus Deum illum credere, qui homo factus fuerat. Hinc Christus ait: *Quicunque dixerit verbum contra Filium hominis*, scilicet contra corpus suum, *remitte*- D *tur ei*. Ausim quoque dicere, neque ipsos beatos ejus discipulos, perfectam ipsius divinitatis habuisse notitiam, donec Spiritus sanctus in die Pentecostes in ipsos illapsus esset. Namque etiam post resurrectionem videntes eum, alii adorarunt eum, alii autem dubitaverunt; nec ideo tamen condemnati sunt. Qui vero in Spiritum sanctum, sive in Christi deitatem blasphema hæc dicta protulerunt: *In Beelzebul, principe dæmoniorum, ejicit dæmonia* [36]; iis sane non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Observandum porro est, non dixisse Christum, blasphemanti ac postea pœ-

[30] Joan. VI, 54. [31] Matth. XII, 32. [32] Joan. I, 14. [33] Joan. IV, 24. [34] Joan. XIII, 36. [35] Matth. XI, 19. [36] Luc. XI, 15.

nitenti remissionem dandam non esse; sed blasphemanti, sive in blasphemia perseveranti: siquidem condigna pœnitentia peccata omnia eluit. Quod autem dicitur, blasphemiam in Spiritum sanctum neque in hoc, neque in futuro sæculo dimitti; quidam re diligentius exquisita dicunt, quatuor modis peccatorum veniam concedi; duobus hic, duobus item in futuro sæculo. Cum enim peccatorum omnis temporis meminisse non possimus, ut hic pœnitentiam quilibet agere possit; idcirco Dominus noster, nobis hic pœnitentiam non agentibus, duos, ut dictum est, in futuro pœnitentiæ modos procuravit. Cum quis scilicet bona indifferenter egerit, sive misericordia et commiseratione commotus in proximum, sive quævis alia humanitatis officia præstiterit; ea porro in futuro sæculo, judicii tempore, in quam propendebunt partem, veniam consequentur. Et hic quidem primus est modus: secundus vero is est, cum quis peccatis constrictus, audita Domini voce dicentis: *Nolite judicare, ut non judicemini*, de nemine judicare, examinato vitæ instituto, ausus; utpote cultor præcepti, neque ipse judicatur. Neque enim mandati sui immemor est ille veracissimus. Duobus autem aliis modis hic venia obtinetur; cum quis nimirum peccatis obnoxius, divina dispensante providentia, miseriis, ærumnis morbisque affligitur. Modo namque sibi ignoto, his a Deo purgatur. Et si quidem tentatus gratias agat, mercedem ob gratiarum actionem accipit; sin se ingratum præbeat, de iisdem peccatis quorum causa corripitur, iterum judicatur: insuperque debitas ingrato animo pœnas luere cogitur. Igitur peccata in homines admissa, multis possunt rationibus condonari: nam si quis in hominem peccans, de alio homine bene mereatur, is quam in naturam peccavit eidem naturæ satisfecit. Sed blasphemia in Spiritum (quæ infidelitas est, nullam, nisi quis fidelis efficiatur, veniam admittens), utpote impietatis et infidelitatis peccatum, neque in hoc, neque in futuro sæculo dimittetur.

Athanasii Alexandrini,

De lunaticis.

Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur [17]. Lunaticis, non luna insaniæ causa est, neque enim luna ad malum et damnum inferendum hominibus creata est, sed ad ministerium optimis utilibusque rebus præbendum. Cum enim ex natura sua humida sit, suavissimum corporibus somnum procurat, noctis tenebras, colore lacteo ornata, demulcet; solem vero qui siccus calidusque est, æqua lance temperat, atque humore frigiditateque sua plantas omnes, prata, herbas, olera, ut mater vera in ulnis accipiens, fovet, et virescere facit; ita ut sub auroræ crepusculum, videre sit arbores densis frondibus ornatas, prata in summis floribus

A σθαι δὲ χρὴ, ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς, Τῷ βλασφημήσαντι καὶ μετανοήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται· ἀλλὰ Τῷ βλασφημοῦντι, εἴτ' οὖν ἐπιμένοντι τῇ βλασφημίᾳ. Ἡ γὰρ ἀξιόλογος μετάνοια πάντα λύει τὰ ἁμαρτήματα. (22) Τὸ δὲ μήτε ἐνταῦθα ἀφίεσθαι τῷ εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημήσαντι, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι, τινὲς ἐξετάζοντές φασι τέσσαρας εἶναι τρόπους δι' ὧν συγχώρησις ἁμαρτημάτων γίνεται· δύο ἐνταῦθα, καὶ δύο ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐφικνεῖται ἡ μνήμη ὅλου χρόνου μνημονεύειν τὰ σφάλματα, ἵνα ἐνταῦθα μετανοήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ᾠκονόμησε φιλανθρώπως ὁ Κύριος ἡμῶν μὴ μετανοούντων τρόπους μετανοίας ἐν μὲν τῷ μέλλοντι, ὡς εἴρηται, δύο· ὅταν τις ἀδιαφόρως ἀγαθοεργήσας, εἴτε εἰς οἶκτον καὶ συμπάθειαν πρὸς τὸν πλησίον κινηθεὶς, ἢ ὅσα ἄλλα φιλανθρωπίας B ἐχόμενα· ταῦτα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ζυγοστατούμενα, ἐφ' ἃ τὴν ῥοπὴν ἔχει, συγχώρησις γίνεται. Καὶ οὗτος μὲν ὁ εἷς τρόπος· δεύτερος δὲ οὗτος· ὅταν ταῖς ἁμαρτίαις συνεχόμενος, ἀκούων δὲ τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε*, φοβούμενος οὐδένα κρίνει ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν βεβιωμένων· ὡς φύλαξ τῆς ἐντολῆς οὐ κρίνεται. Τῆς γὰρ ἑαυτοῦ ἐντολῆς οὐκ ἐπιλήσμων ὁ ἀψευδέστατος. Οἱ δὲ ἕτεροι δύο τρόποι ἐνταῦθα τὴν συγχώρησιν ἔχουσιν· ὅταν τις, ἐν ἁμαρτίαις ὢν, οἰκονομεῖται ἐκ τῆς προνοίας ἐν συμφοραῖς, ἐν ἀνάγκαις, ἐν νόσοις· ὡς οὐκ οἶδε γὰρ διὰ τῶν τοιούτων καθαίρει αὐτὸν ὁ Θεός. Καὶ εἰ μὲν εὐχαριστεῖ πειραζόμενος, τὸν ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ μισθὸν λαμβάνει· εἰ δὲ ἀχαριστεῖ, δι' C ἃς μὲν ἁμαρτίας παιδεύεται, ἐκ τῶν τοιούτων κρίνεται· τὴν δὲ ὑπὲρ τῆς ἀχαριστίας εἰσπράττεται ποινήν. Ἐπεὶ οὖν ἅτινα εἰς ἀνθρώπους τις ἁμαρτάνει, πολλὰς ἔχει προφάσεις συγχωρήσεων· ἁμαρτάνων γάρ τις εἰς ἄνθρωπον, ἄλλον δὲ ἄνθρωπον εὖ ποιῶν, εἰς ἣν φύσιν ἥμαρτεν, αὐτῇ καὶ ἀπελογήσατο. Ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημία (ἔστι δὲ ἀπιστία, μὴ ἔχουσα ἑτέραν πρόφασιν συγχωρήσεως, εἰ μὴ τὸ γενέσθαι πιστὸν), οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ἀφεθήσεται τῆς ἀθείας καὶ ἀπιστίας ἡ ἁμαρτία.

Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας,

Περὶ σεληνιαζομένων (23).

Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει. Οἱ σεληνιαζόμενοι, οὐχ ὡς τῆς D σελήνης παραιτίας γινομένης τῆς αὐτῶν φρενοβλαβείας· οὔτε μὴν ἡ σελήνη ἐκτίσθη εἰς κακοποιΐαν, ἢ πρὸς βλάβην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλ' εἰς συνεργίαν καλῶν καὶ ὠφελίμων πραγμάτων. Οὖσα γὰρ κατὰ φύσιν ὑγρὰ, τοῖς σώμασι τὸν ἥδιστον ὕπνον προξενεῖ, τῆς δὲ νυκτὸς τὸ σκότος παραμυθεῖται, οὖσα γαλακτοφαής· τῷ δὲ ξηρῷ καὶ τῷ θερμῷ τῷ ἡλίῳ ἀντιταλαντεύουσα, τῇ ὑγρότητι καὶ τῇ ψυχρίᾳ πάντα τὰ φυτὰ καὶ τοὺς λειμῶνας, καὶ πᾶσαν πόαν καὶ βοτάνην, ὡς μήτηρ γνησία διὰ τῆς νυκτὸς ἐναγκαλιζομένη, ἀναζωπυρεῖ καὶ ἀναθάλλει· ὥστε ὑπὸ τὴν ἕω ὁρᾶσθαι καὶ

[17] Matth. XVII 14.

(22) Hæc ad finem usque, quæ in editis desiderabantur, et in editione Athanasii nostra separatim ponuntur, pag. 1008, ex mss. mutuati sumus.

(23) Hæc ex cod. Reg. 1993, x sæculi, fol. 323

A τὰ δένδρα τοῖς φύλλοις πεπυκνωμένα, τοὺς δὲ λειμῶνας βαστάζοντας ὑπεράνω τῶν ἀνθῶν τὸ μέλι τῆς ἐργασίας τῆς σοφῆς καὶ ἀόκνου μελίσσης, τὴν δὲ πόαν ἀγλαϊζομένην, πᾶσαν δὲ βοτάνην ηὐξημένην ἱλαρῷ προσώπῳ. Ὅθεν καὶ γαλακτοφαής ἐστιν, ὅτι, ὡς μήτηρ τῷ γάλακτι τρέφει τὸ νήπιον, οὕτω καὶ αὕτη τῇ πιότητι καὶ τῇ δρόσῳ μεγαλύνει τὰ σύμπαντα. Οὖσα δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, σημαίνει ἐνιαυτῶν κύκλους, μηνῶν ἐκπληρώσεις, καιρῶν καὶ χρόνων τροπὰς, τὸν προσήκοντα καιρὸν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ βεβαίου Πάσχα, λεγούσης τῆς Σοφίας, *Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς*· καὶ ὅτι φωστὴρ μειούμενος καὶ αὐξούμενος, *μὴν* τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστιν. Ἡ βίβλος τῆς Γενέσεως οὕτω διηγεῖται· *Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, εἰς φαῦσιν ἐπὶ* B *τῆς γῆς, καὶ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός· καὶ ἔστω εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτούς· καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς.* Πάντα δὲ ταῦτα ἠναγκάσθην παραγνῶναι τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν, ἵνα δείξω ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν μὴ εἶναι τὴν σελήνην αἰτίαν φρενοβλαβείας, ἀλλὰ τὸν κακομήχανον καὶ δόλιον διάβολον. Οὗτος γὰρ ὑπάρχει ἐν κακοῖς τεχνίταις· μὴ δυνάμενος ἄλλως πως τὰ κτίσματα ἐκθειάσασθαι, ἢ καταναγκάσαι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰδωλοποιίαν, ἐπιτηρεῖ τὴν νεομηνίαν τῆς σελήνης, ἢ ὅταν ἔχῃ ε', καὶ τότε ποιεῖ τὸν ἐπιληπτικὸν κράζειν, ἀφρίζειν, βάλλειν ἑαυτὸν κατὰ πυρὸς, ἢ ὕδατος, ἵνα οἱ γεννήτορες αὐτοῦ, ἢ οἱ ἀδελφοὶ, ἢ οἱ προσγενεῖς C ἀναγκασθήσωνται τῇ σελήνῃ προσκυνῆσαι, νομίσαντες, ὅτι αὕτη ἔπεμψε τὸν δαίμονα τῷ νεανίσκῳ. Ὅθεν καὶ οἱ Ἕλληνες βασίλισσαν αὐτὴν προσαγορεύουσι τοῦ οὐρανοῦ, οὖσαν δουλίδα τῆς νυκτὸς, καὶ ὑπηρέτριαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· οὐ μέντοι δέσποιναν ἢ ἄρχουσαν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰησοῦς ὁ διάδοχος Μωϋσέως ἐκέλευσεν αὐτοῖς εἰπών· *Στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαὼ, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλώμ, ἕως τοὺς πέντε βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων τροπώσομαι.* Ὁ τοίνυν ἐπιτάσσων ἄνθρωπος τῇ σελήνῃ, πῶς οἷόν τέ ἐστι παρ' αὐτοῖς κακοποιεῖσθαι αὐτὸν ἢ δεσποτεύεσθαι; Ἄπαγε οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ μηχανήματα τοῦ ἀποστάτου δράκοντος, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πλάνην καὶ δεισιδαιμονίαν.

mel, opus prudentis impigræque apis, gestantia, fœnum nitens, omneque herbæ genus auctum hilari facie. Unde lacteo colore est, quia veluti mater infantem lactat; sic et ipsa pinguedine et rore omnia succrescere facit. In cœlo posita annorum circulos, mensium terminos, temporum tempestatumque conversiones, veri ac firmi Paschatis congruens tempus indicat, Sapientia ita loquente: *A luna signum diei festi* [38]: et quia luminare est modo minutum, modo crescens, hinc *men* appellatur. Rem ita narrat liber Geneseos: *Et dixit Deus: Fiat lux in firmamento cœli, ad lucendum super terram, et ad principatum diei et noctis: et sint in signa et in tempora et in dies et in annos: et sint in lucem in firmamento cœli ad lucendum super terram* [39]. Hæc omnia vestræ pietati recitanda duxi, ut ex ipsis rebus atque ex Scripturis divinitus inspiratis ostenderem lunam non esse insaniæ causam; sed malignum dolosumque diabolum. Ipse namque inter malignos artifices annumeratur, et cum non possit alia ratione rebus conditis numinis speciem affingere, vel homines ad idolorum fictionem compellere, observat neomeniam lunæ: et cum ad quintum diem pervenerit, tunc procurat ut epilepticus clamet, spumas efferat, sese in ignem conjiciat aut in aquam, ut ejus parentes aut fratres, sive consanguinei, cogantur lunam adorare, rati ipsam puero dæmonium immisisse. Quamobrem Græci reginam cœli vocant ipsam; quæ tamen famula noctis est, et humanæ naturæ ministra, non autem domina et princeps. Quare Jesu Moysis successor præcepit ipsis, his verbis: *Stet sol contra Gabaon, et luna contra vallem Elom, donec quinque reges Amorrhæorum in fugam vertam* [40]. Homo itaque qui lunæ imperat, quomodo potest ab ipsis luminaribus malo affici, iisque subjici? Apage ergo machinas draconis apostatæ, ac gentilem errorem et superstitionem.

(24) *Ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.* Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει· *Ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως*, τουτέστι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὡς προοδοποιοῦσαν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς D διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἥντινα κλεῖδα ἦραν ἀπὸ τῶν μελλόντων δι' αὐτῆς εἰσέρχεσθαι

Quia clauditis regnum cœlorum [41]. Lucas autem ait: *Quia tulistis clavem scientiæ* [42], id est fidem in Christum, utpote quæ viam paret ad cognitionem veritatis et doctrinæ ipsius. Quam clavem abstulerunt ab iis qui ejus ope intraturi erant.

[38] Eccli. XLIII, 7. [39] Gen. I, 14. [40] Josue X, 12. [41] Matth. XXIII, 13. [42] Luc. XI, 52.

(24) In edit. Athan. p. 1009, ex Possino.

MONITUM IN EXCERPTA COMMENTARIORUM IN LUCAM

Hærebamus olim num Athanasius Commentaria in Lucam *edidisset, necne. Licet enim Catenæ* in Lucam *aliquot ejus fragmenta præferrent, non in promptu erat dicere ex Commentariisne, an ex aliis injuria temporum oblitteratis operibus hinc inde exsumpta a Catenarum auctoribus fuissent. His vero prolatis in lucem*

Commentariorum reliquiis, vix ambigendi locus superest : quod item de Commentariis in Matthæum *diximus. Nam series ipsa, Evangeliorum interpretem, cui unus ea explanandi scopus sit, arguit ; non autem scriptorem ἐκ παρέργου, sive ex occasione, Evangelii dicta afferentem : quod sane sagaci cuilibet perspicuum fore arbitramur. In editione autem Athanasiana nostra, nonnulla* in Lucam *ἀποσπασμάτια protulimus : verum sub hæc in multa alia incidimus, quæ sive ex codicibus mss. sive ex Catena edita* in Lucam, *jam triplo saltem auctiora prodeunt. Horum porro Athanasium vere auctorem esse produnt, cum styli genus plane Athanasianum, tum ea quæ contra Arianos, quasi cum hæc scriberentur turbas dantes, et Verbi deitatem impugnantes, afferuntur. Quæ oratione et arguendi ritu cum Athanasii contra Arianos velitationibus ita congruunt, ut ovum non sit ovo similius. Sub finem vero luculentum habet de expiandis in futura vita levioribus erratis testimonium : ubi clare dicit posse defunctos, qui ex segnitie vel ex procrastinatione aliquid omiserint, amicorum ope juvari ; secus eos qui improbe versati, pœnitentiam in hac vita non egerint.*

—

EX COMMENTARIIS S. ATHANASII IN LUCAM.

Et ecce eris tacens, et non poteris loqui, usque in diem quo hæc fiant ; pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo [43]. Zachariæ non credenti jure non parcit angelus, quia ille steriles alias mulieres, quæ antea pepererant, in exemplum habuit, ut docent Scripturæ sacræ. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* [44]. Neque solum ait angelus ad Virginem, *quod nascetur*, ne ipsi extrinsecus inductum corpus putaretur ; sed illud etiam addidit, *ex te*, ut quod nascebatur ab ipsa naturaliter proditurum crederetur. Sanctum autem vocandum erat, non quasi in ipso Filius Dei habitaturus esset, atque ex participatione esset sanctificandus ; sed quia utpote Filius Dei, vere ac secundum naturam sanctus esset, atque unus. *Et ecce Elisabet cognata tua* [45]. Cognatam autem sanctissimæ Virginis Elisabetam dixit angelus, sive quia ex uno eodemque proavo Jacobo ortum ducebant, sive quia ante datam legem Aaron, qui ex tribu Levi erat, Elisabetam uxorem accepit, filiam Aminadab et sororem Naasson [46], ex tribu Juda orti. Siquidem hic regia tribus Juda, ex qua sanctissima Virgo exorta est, sacerdotali tribui Levi conjuncta est, ex qua Elisabet erat. Quamobrem admirabili prorsus modo sapientissima sanctissimi Spiritus gratia curavit, ut etiam hæc Zachariæ uxor, perinde atque illa Aaronis conjux, Elisabet vocaretur ; ut vel ex nomine clare edisceremus, cognationem Virginem inter et matrem præcursoris Elisabetam, ex alia illa Elisabeta duci.

Cum porro dixit sanctissima Virgo : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [47] ; id declaravit : Tabula sum in qua quidquid scribæ placet, describitur. Scribat, pro lubito agat Dominus universi. Accepta angelus a sanctissima Virgine fidei confessione, abscessit ab illa.

Magnificat anima mea Dominum [48]. Sicut enim gloriam Deo afferre, non significat ipsi laudem

Καὶ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα· ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν (25). Οὐ συγγινώσκει δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ ὁ ἄγγελος ἀπιστήσαντι δικαίως· διότι εἶχεν ἐκεῖνος εἰς ὑπόδειγμα καὶ ἄλλας στείρας πρὸ αὐτοῦ γενομένας καὶ τεκούσας, ὡς αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουσιν. *Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ.* Οὐχ ἁπλῶς δὲ *τὸ γεννώμενόν* φησι πρὸς τὴν Παρθένον ὁ ἄγγελος, ἵνα μὴ ἔξωθεν ἐπεισαγόμενον αὐτῇ σῶμα νομισθῇ· ἀλλ' ἐπήγαγεν καὶ τὸ, *ἐκ σοῦ*, ἵνα ἐξ αὐτῆς φύσει τὸ γεννώμενον εἶναι πιστευθῇ. Ἅγιον δὲ κληθησόμενον, οὐχ ὡς ἔνοικον ἕξοντα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ μετοχῆς ἁγιασθησόμενον, ἀλλ' ὡς ὄντα κατὰ φύσιν ἅγιον, τῷ τὸν αὐτὸν Υἱὸν ὑπάρχειν Θεοῦ, καὶ ἕνα εἶναι. *Καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου.* Συγγενῆ δὲ τῆς παναγίας Παρθένου τὴν Ἐλισάβετ εἶπεν ὁ ἄγγελος, εἴτε ὡς ἐξ ἑνὸς προπάτορος τοῦ Ἰακὼβ ὑπαρχούσας, εἴτε διὰ τὸ πρὸ τῆς νομοθεσίας λαβεῖν τὸν Ἀαρὼν, ἐκ τῆς τοῦ Λευῒ φυλῆς ὄντα, γυναῖκα τὴν Ἐλισάβετ, θυγατέρα οὖσαν τοῦ Ἀμιναδὰμ, τὴν ἀδελφὴν Ναασσῶν, ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς ὑπάρχοντος. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα συνήφθη ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἰούδα φυλὴ, ἐξ ἧς ἦν ἡ παναγία Παρθένος, τῇ ἱερατικῇ τοῦ Λευῒ φυλῇ, ἐξ ἧς ὑπῆρχεν ἡ Ἐλισάβετ. Διὸ καὶ παραδόξως ἡ πάνσοφος τοῦ παναγίου Πνεύματος ᾠκονόμησε χάρις καὶ ταύτην τὴν Ζαχαρίου γυναῖκα Ἐλισάβετ προσαγορεύεσθαι, ὥσπερ καὶ τὴν τοῦ Ἀαρών· ὅπως διὰ τοῦ ὀνόματος ἐναργῶς μάθωμεν, ὡς ἐξ ἐκείνης τῆς Ἐλισάβετ ἡ πρὸς τὴν Παρθένον καὶ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ προδρόμου Ἐλισάβετ ὑπάρχει συγγένεια.

Εἰποῦσα δὲ ἡ παναγία Παρθένος· *Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου·* τοῦτο ἐδήλωσεν· Πίναξ εἰμὶ, φησὶν, γραφόμενος ὃ βούλεται ὁ γραφεύς. Γραφέτω, ποιείτω ὃ θέλει ὁ τοῦ παντὸς Κύριος. Δεξάμενος δὲ ὁ ἄγγελος τῆς παναγίας Παρθένου τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς.

(26) *Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον.* Ὥσπερ γὰρ τὸ δοξάζειν τὸν Θεὸν οὐχ ἔξωθεν εὔκλειαν αὐτῷ

[43] Luc. I, 20. [44] ibid. 35. [45] ibid. 36. [46] Exod. VI, 23. [47] Luc. I, 38. [48] ibid. 46.

(25) Hæc ex codice Regio 2426, x sæculi.
(26) Quæ sequuntur ex codice Reg. 1440 desumpta, cusa sunt, p. 1009.

φέρειν παρίστησιν, οὐδὲ τὸ ἁγιάζειν τὸν Κύριον προστιθέναι αὐτῷ ἁγιότητα σημαίνει· οὕτω καὶ τὸ μεγαλύνειν τὸν Θεὸν οὐκ ἐπίδοσιν μεγέθους προσάγειν αὐτῷ δηλοῖ· ἀλλ' ὁ μεγαλύνων αὐτὸν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ μετοχὴν εἰς ἑαυτὸν δέχεται. Ὅθεν εἴρηται· *Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον.* Ταῦτα δὲ οὐ δοκεῖ παράδοξα τῷ ἀκριβῶς ἐπισταμένῳ, ὡς ὁ Θεὸς οὐ δέχεται, ἀλλὰ χορηγεῖ τὰ ἀγαθά.

Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. Ἀλλ' οἷον τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα; Τὰς μὲν γὰρ ἄλλας ἀρετὰς ἀσκῆσαι θέλων ἕκαστος, ὑπὸ τοῦ νόμου ῥυθμίζεται· ἡ δὲ παρθενία, τὸν νόμον ὑπερβᾶσα, καὶ μείζονι σκοπῷ τὴν ἀγωγὴν τῆς πολιτείας ἔχουσα, γνώρισμα μέν ἐστι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, εἰκὼν δὲ τῆς τῶν ἀγγέλων καθαρότητος. Πολλὰ μὲν οὖν εἰπεῖν τις ἔχοι περὶ αὐτῆς· ἵνα δὲ μὴ ἐν φανεροῖς ἐνδιατρίβω λέγων, ἓν ἀντὶ πάντων τοῦτ' εἰπὼν, τῆς ἀρετῆς ταύτης δείξω τὸ μέγεθος. Ὁ γὰρ Δεσπότης τοῦ παντὸς ὁ Θεὸς Λόγος, θέλοντος τοῦ Πατρὸς ἀνεγεῖραι καὶ ἀνακαινίσαι τὰ πάντα, μητέρα τοῦ σώματος οὐ ἔμελλε φορεῖν οὐδένα πλὴν παρθένον ἠθέλησε γενέσθαι, καὶ γέγονε· καὶ οὕτως ἡμῖν ἄνθρωπος ἐπεδήμησεν ὁ Κύριος· ἵν' ὥσπερ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, οὕτω καὶ ἡ παρθενία ἐξ αὐτοῦ γένηται, καὶ δι' αὐτοῦ πάλιν εἰς ἀνθρώπους ἡ χάρις αὕτη δοθῇ, καὶ αὔξουσα διαμείνῃ. Ὅσον τοίνυν καύχημα παρθένων ἐστὶ τοῦτο, καὶ γνώρισμα τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, ἔξεστιν ἐκ τούτου μαθεῖν· Εἰ τῶν ἁγίων μαρτύρων οἱ γονεῖς εἰσι περίβλεπτοι διὰ τὴν τῶν υἱῶν ἀνδρίαν· καὶ χαίρει Σάῤῥα τεκοῦσα τὸν Ἰσαὰκ, καὶ μακάριοι ὅσοι ἔχουσιν ἐν Σιὼν σπέρμα, καὶ οἰκείους ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὥς φησιν ὁ προφήτης· πόσον ἄν τις εἴποι τὸ καύχημα τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ θεοειδοῦς Μαρίας, ὅτι μήτηρ τοῦ Λόγου κατὰ τὴν γένεσιν τῆς σαρκὸς γέγονέ τε καὶ χρηματίζει; καὶ γὰρ τὸν θεοντόκον τοῦτον στρατιὰ μὲν ἀγγέλων ὕμνησε· γυνὴ δὲ τὴν φωνὴν ἐπάρασα ἔλεγε· *Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.* Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυριοτόκος Μαρία καὶ ἀειπάρθενος, εἰδυῖα τὸ ἐν αὐτῇ γενόμενον, ἔλεγεν· *Ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί.* Ὁ δὲ γέγονε τῇ Μαρίᾳ, τοῦτο πάσαις ταῖς παρθένοις εἰς εὔκλειάν ἐστιν. Αὗται γὰρ ὡς ἀπὸ ῥίζης ἐκείνης λοιπὸν κλάδοι κρέμανται παρθενικοί.

(27) *Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται· καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.* Ὃς οὐχὶ κατὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἕνεκα τοῦ εἶναι καὶ ὑφεστάναι σάρκα πε-

A aliquam et honorem extrinsecus tribuere: neque etiam Dominum sanctificare, significat illi sanctitatem addere; sic magnificare Deum, non indicat ipsi conferre magnitudinis accessionem: sed qui magnificat ipsum, magnitudinis illius participationem in se recipit. Quamobrem dictum est: *Magnificat anima mea Dominum.* Quæ sane admiranda ei non videbuntur, qui probe noverit Deum nequaquam accipere, sed largiri bona.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes [49]. At qualis res est virginitas? Nam alias quidem virtutes si quis exercere velit, is a lege dirigitur: at virginitas, quæ legem superat, atque ad præstantiorem scopum vitæ institutum agit, indicium
B est futuri sæculi, atque una angelicæ puritatis imago. Multa sane de illa suppetunt dicenda; at ne manifestis in rebus moras traham, vel unum omnium instar erit, quo hujusmodi virtutis præstantiam declarem. Siquidem Deus Verbum omnium Dominus, cum vellet Pater omnia erigere atque renovare, matrem corporis, quod gestaturus erat, non aliam quam virginem esse voluit: quod ita factum est: atque ita Dominus ad nos homo peregrinatus est; ut quemadmodum omnia per ipsum facta sunt, ita quoque virginitas ex ipso oriretur, ac per ipsum hominibus isthæc gratia tribueretur, atque crescendo perseveraret. Quanta porro sit isthæc virginum gloria, et quod sit illud indicium ejus deitatis, hinc ediscere licet:
C si sanctorum martyrum parentes ob filiorum fortitudinem conspicui sunt, si gaudet Sara Isaac enixa, et beati sunt quotquot semen habent in Sion, et familiares in Jerusalem, ut ait propheta [50]; quanti æstimanda est gloria sanctæ Virginis ac divinæ Mariæ, quæ Verbi mater, secundum carnis ortum, est et vocatur? Enimvero divinum hunc partum cum angelorum exercitus celebravit, tum mulier alta voce dixit: *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti* [51]. Imo ipsa Dominipara et semper virgo Maria, cum nosset id quod in se gestum erat, ait: *Ex hinc beatam me dicent omnes generationes* [52]. Quod autem in Maria gestum est, id omnibus virginibus in gloriam vertit. Ipsæ namque velut ex illa radice ceu virginei pendent rami.

D *Et postquam impleti sunt dies purgationis eorum, secundum legem Moysis, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur: et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum* [53]. Qui non ut esset et exsisteret, aliorum hominum more, carnem induit; sed ut carnem sanctificaret, factus

[49] Luc. I, 48. [50] Isa. XXXV, 10. [51] Luc. XI, 27. [52] Luc. I, 48. [53] Luc. II, 22-24.

(27) Quæ sequuntur in eodem codice Regio 2440 exstant.

est homo. Quod si quis illud, *ut sisterent eum Domino*, de ipso Domino dictum excipiat, is sane a verisimilitudine labitur. Quandonam Dominus oculis Patris absconditus fuit, ut non posset ab ipso videri? Aut quis locus extra ejus ditionem positus, ut illic degens, Patri præsens non esset, nisi Jerosolymam allatus et in templum inductus esset? Cur figuratam hostiam offerebant, cum ipse sit veritas? An forte non pro illo, sed pro nobis hæc scripta sunt? Quemadmodum enim, Deus cum sit, non sui causa, natura homo, sine mutatione tamen, efficitur, carne circumciditur, baptizatur, etc., sed nostri gratia, ut nos, qui homines sumus, adoptione per gratiam dii efficiamur, et circumcidamur spiritualiter, non secundum legem, sordes peccati per baptismum abluamus, crucifigamur mundo, et resurgamus Deo; ita quod hic dicitur de purgatione eorum, et, *ut sisterent eum Domino*, et de figuratis hostiis, non ipsius, sed nostri causa gesta et scripta sunt, ut discamus quomodo nos purgare et sistere Deo debeamus, mystice ac spiritualiter offerentes ipsi par turturum, aut duos pullos columbarum. Turtur quippe temperantiæ et quietis symbolum est: nam solitudinis amans continentissimumque animal est; ita ut sive mare sive femina defunctis, neuter eorum alteri copuletur: pulli vero columbarum, innocentiæ et mansuetudinis typus sunt. Quotquot igitur sese per continentiam a carnalibus voluptatibus et concupiscentiis expurgant, ac per innocentiam et mansuetudinem ab ira et furore temperant, pulchras revera hostias afferentes, Dei aspectui patent, ac in Jerusalem cœlesti se sistunt. Nihil quippe ita Deo charum est ut innocentia et continentia. Ita sane nos continentes esse expetit, ut ne quidem ad concupiscentiam usque mulierem respiciamus [84]. De innocentia autem hæc ait: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli* [85], non corporea quidem statura; sed iis puerorum innocentiam significat. Mansuetudinis porro et humilitatis sese in exemplum proponit dicens: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* [86]. Quod si quis dixerit, Quare memorata animalia bina offerri præcepit, et alia quidem perfecta, alia pullos vult esse? huic reponam, cum homo ex duobus constet, anima scilicet et corpore, duplicem a nobis continentiam et mansuetudinem Deum requirere. Nam si corpore quidem a carnalibus voluptatibus abstineam, animo autem ad earum cupidinem movear, non continens, sed mœchus sum. Nam qui respexit, ait, ad concupiscendum, jam mœchatus est in corde [87]. Ac rursum, qui specie quidem mansuetus esse videtur; anima autem ad iram commovetur; non innocens, sed hypocrita et iracundus est, occultæ malitiæ operimentum habens ementitam illam innocentiæ speciem: quod genus hominum propheta subindicat his verbis: *Ore suo benedicebant et corde suo maledicebant* [88]. Ac rursus: *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem*

A ριβέβληται, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ ἁγιάζειν τὴν σάρκα γέγονεν ἄνθρωπος. Εἰ δὲ καὶ τὸ, *παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Κυρίῳ*, περὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τις ἐκλάβοι, καὶ οὕτως ἐκπίπτει τοῦ εἰκότος. Πότε γὰρ ἀπεκρύβη ὁ Κύριος ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Πατρὸς, ἵνα μὴ δυνηθῇ ὑπ' αὐτοῦ ὁρᾶσθαι; Ἢ ποῖος τόπος ἔξω τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ὑπάρχει, ἵνα ἐκεῖ ὢν μὴ παρῇ τῷ Πατρὶ, εἰ μὴ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνηνέχθη, καὶ εἰς τὸν ναὸν εἰσηνέχθη; Πῶς δὲ καὶ τὰς τυπικὰς θυσίας προσέφερον, αὐτοῦ ὑπάρχοντος τῆς ἀληθείας; Μήποτ' οὖν οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ταῦτα γέγραπται; Ὥσπερ γὰρ, Θεὸς ὢν, οὐ δι' ἑαυτὸν φύσει ἄνθρωπος ἀτρέπτως γίνεται, καὶ σαρκὶ περιτέμνεται, καὶ βαπτίζεται, καὶ τἄλλα, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς, ἄνθρωποι ὄντες, θέσει διὰ τῆς χάριτος γενώ-

B μεθα θεοὶ, καὶ περιτμηθῶμεν πνευματικῶς, ἀλλ' οὐ νομικῶς, καὶ τὸν ῥύπον ἀπονιψώμεθα τῆς ἁμαρτίας διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ σταυρωθῶμεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀναστῶμεν τῷ Θεῷ· οὕτω κἀνθάδε τὸ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, καὶ τὸ, *παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Κυρίῳ*, καὶ περὶ τῶν τυπικῶν θυσιῶν, οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ γεγένηται καὶ γέγραπται· ἵνα μάθωμεν καθαίρειν καὶ παριστάνειν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, μυστικῶς προσφέροντες αὐτῷ καὶ πνευματικῶς ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν. Καὶ ἡ μὲν τρυγὼν σωφροσύνης καὶ ἡσυχίας σύμβολον· φιλέρημον γὰρ τὸ ζῶον καὶ σωφρονέστατον· ὥστε τοῦ ἄῤῥενος ἢ τοῦ θήλεος ἀποθνήσκοντος, μηδ' ἕτερον αὐτῶν ἑτέρῳ συζεύγνυσθαι· οἱ δὲ νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν ἀκακίας καὶ πραότητος τύπος. Ὅσοι τοίνυν διὰ σωφρο-

C σύνης καθαίρουσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, καὶ διὰ τῆς ἀκακίας καὶ πραότητος ἀπέχονται θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ὄντως καλὰς θυσίας ἐπιφερόμενοι, ὀπτάνονται τῷ Θεῷ, καὶ παρίστανται εἰς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐπουράνιον. Οὐδὲν γὰρ οὕτω Θεῷ φίλον ὡς ἀκακία καὶ σωφροσύνη. Ἀμέλει τοσοῦτον ἡμᾶς εἶναι βούλεται σώφρονας, ὡς μηδὲ μέχρις ἐπιθυμίας ἐμβλέπειν γυναικί. Περὶ δὲ τῆς ἀκακίας φησίν· *Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία*, οὐ κατὰ τὴν σωματικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ τὴν ἀκακίαν διὰ τῶν παίδων σημαίνων. Πραότητος δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τίθησι λέγων· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*. Εἰ δέ τις εἴποι· Διὰ τί δύο καὶ δύο προσφέ-

D ρεσθαι τὰ εἰρημένα ζῶα ἐκέλευσε, καὶ τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ νεοσσούς; φημὶ, ὅτι, τοῦ ἀνθρώπου διπλοῦ ὄντος, τουτέστιν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, διπλῆν ζητεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Θεὸς τήν τε σωφροσύνην καὶ τὴν πραότητα. Εἰ γὰρ κατὰ μὲν τὸ σῶμα ἀπέχομαι σαρκικῶν ἡδονῶν, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν πρὸς ἐπιθυμίαν τούτων κινοῦμαι, οὐκ εἰμὶ σώφρων, ἀλλὰ μοιχός. Ὁ γὰρ ἐμβλέψας, φησὶ, πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ. Καὶ αὖθις ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον δοκῶν εἶναι πρᾶος, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν κινούμενος πρὸς θυμὸν, οὐκ ἔστιν ἄκακος, ἀλλ' ὑποκριτὴς καὶ μηνιαστὴς, ἔχων τῆς κεκρυμμένης κακίας τὸ ἐπικάλυμμα τὴν φαινομένην καὶ δοκοῦσαν εἶναι ἀκακίαν· οὓς ὁ προφήτης αἰνιττόμενος λέγει·

[84] Matth. v, 28. [85] Matth. xviii, 3. [86] Matth. xi, 29. [87] Matth. v, 28. [88] Psal. lxi, 5.

A Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο· καὶ αὖθις· Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Τῷ δὲ τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ νεοσσοὺς προσάγεσθαι προστάσσειν, δηλοῖ τὸ τὴν μὲν φρόνησιν καὶ σωφροσύνην τελείως ἡμᾶς δεῖ εἶναι· τῇ δὲ κακίᾳ νηπιάζειν, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἀλλ' ἴδωμεν ἐπὶ τίσι καὶ ποῦ καὶ πότε εἴρηται, ὅτι *Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον Κυρίῳ κληθήσεται·* καὶ τί τοῦ νόμου τὸ αἴνιγμα.

in cordibus eorum [59]. Quod autem alia perfecta animalia, alios pullos postulet offerri, id significat, nos prudentia et continentia perfectos esse oportere; malitia autem infantes, ut ait Apostolus. At videamus de quibus, ubi, et quando dictum sit, *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur:* et quodnam sit legis ænigma.

Cætera desunt.

(28) Εἰς τό· *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Κύριε, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ.* Οὐκοῦν καταφρονήσωμεν τὸν θάνατον· κἂν γὰρ δειλιάσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ τεθνηξόμεθα πάντως κατὰ τοὺς ὁρισθέντας ἡμῖν παρὰ τῆς Προνοίας χρόνους. Βέλτιον αὐτὸν μετὰ τῆς ἀρετῆς ἐκδέχεσθαι ὡς ἀπαιτούμενον, ἢ μόνον ἀκλεῶς ἀποδοῦναι. Ὁ μὲν γὰρ ἐν θεοσεβείᾳ τελευτῶν οὐδὲ ἀποθνήσκων ἐστίν· ὁ δὲ τῷ χρόνῳ μόνον ἀπαιτούμενος, ὡς ἑαυτῷ ζήσας, ἀνάγκην ἔχει καὶ τοῦ χρόνου λόγους ἀποδοῦναι καὶ μὴ ἀποδοὺς ἀκοῦσαι· *Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ζωῇ σου, νῦν δὲ ὧδε ὀδυνᾶσαι.* Ἀνδριστέον τοίνυν, ὡς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, ὥστε νεκροῦν ἤδη τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παρασκευαστέον εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα· ἵνα, κἂν φθάσῃ τοῦ χρόνου τὸ τέλος, ἢ κληθῶμεν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς· *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα·* ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔλθῃ, ἵνα εὕρῃ γρηγοροῦντας ἡμᾶς, καὶ μὴ κοιμωμένους αἰτιάσηται λέγων· *Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;* Ὕπνος δὲ ψυχῆς ἐστιν ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἀμνηστία τοῦ θανάτου.

In illud: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace* [60]. Mortem itaque contemnamus: licet enim reformidemus illam, B nihilominus tamen præfinitis a Providentia temporibus moriemur. Præstat enim eam, ut repetitum debitum, cum virtute excipere, quam sine gloria oppetere. Nam qui religiose diem obit, nequaquam moritur; qui vero de tempore solum requisitus fuerit, quasi sibi ipsi vixerit, necesse est etiam ut temporis rationem reddat: et si non reddat, id audiet: *Recepisti bona in vita tua, nunc autem hic cruciaris* [61]. Viriliter itaque agendum, ut præcepit Apostolus [62]; ita ut jam mortificemus membra quæ sunt super terram [63]; atque præparanda pro exitu sunt opera nostra; ut si temporis terminus accedat, aut vocemur a Salvatore, dicamus et nos, *Nunc dimittis servum tuum, Domine:* et si ipse Dominus venerit, nos vigilantes inveniat, nec dormien- C tes increpet his verbis, *Sic non potuistis una hora vigilare* [64]? Somnus porro animæ, est incuria et mortis oblivio.

Quæ sequuntur ibid. pag. 1010, *in sermone majore de Fide habes supra.*

(29) *Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου. Καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; Ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. Οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.* Ὅ γε μὴν δαίμων ὁ εἰπὼν, *Οἴδαμέν σε*, οὐκ ᾔδει αὐτὸν ἀληθῶς· ἀλλὰ τοῖς ῥήμασιν ὑπεκρίνετο. Καίτοι δὲ τἀληθῆ λέγοντα, ἀληθῆ γὰρ ἔλεγε, *Σὺ εἶ ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ*, ἐφίμου καὶ λαλεῖν ἐκώλυε· μήποτε μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἰδίαν κακίαν ἐπισπείρῃ, καὶ ἵνα καὶ ἡμᾶς συνεθίσῃ μηδέποτε τοῖς τοιούτοις προσέχειν, κἂν δοκῶσι τἀληθῆ λέγειν. Καὶ γὰρ ἀπρεπὲς, ἔχοντας ἡμᾶς τὰς θείας Γραφὰς καὶ τὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐλευθερίαν, διδάσκεσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῦ μὴ τηρήσαντος τὴν ἰδίαν τάξιν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων φρονήσαντος. Διὰ τοῦτο καὶ λαλοῦντα αὐτὸν τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις κωλύει λέγων· *Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;* Οἱ μὲν οὖν πιστοὶ δύνανται παρ' αὐτῆς τε τῆς πατρικῆς φωνῆς λεγούσης, *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου*

Et in synagoga erat homo habens spiritum dæmonii immundi, et exclamavit voce magna dicens: Sine, quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? Venisti perdere nos. Scimus te quis sis, Sanctus Dei [65]. Dæmon qui dixit, *Scimus te*, non vere sciebat ipsum; sed verbis simulabat. Etsi autem vera loqueretur, nam vere dicebat utique, *Tu es Sanctus Dei*, ipsum tamen frenabat Dominus coercebatque ne loqueretur; ne forte una cum veritate suam quoque malitiam disseminaret, utque nos assuesceret, nunquam illorum dictis, et si vera loqui viderentur, fidem habere. Siquidem indecorum est nos, divinis Scripturis ac Servatoris libertate instructos, a diabolo, qui proprium non servavit ordinem, et alia D pro aliis sensit, edoceri. Quamobrem illum, vel Scripturarum dicta proferentem, coercet dicens: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas* [66]? Possunt itaque fideles ab ipsa paterna voce dicente: *Hic est Filius meus dilectus* [66*], et ab angelis ipsum adorantibus, necnon a sanctis qui

[59] Psal. XXVII, 3. [60] Luc. II, 29. [61] Luc. XVI, 25. [62] I Cor. XVI, 13. [63] Coloss. III, 5. [64] Marc. XIV, 37. [65] Luc. IV, 33, 34. [66] Psal. XLIX, 16. [66*] Matth. III, 17; XVII, 5.

(28) Hæc habentur in eodem codice: editaque primum a nobis sunt Athan. t. I, p. 1010.

(29) Hæc in eodem codice Reg. quibus perquam similia habes in Epistola ad episcopos Ægypti et Libyæ, p. 215.

de illo scripserunt, ediscere, ipsum solum esse Filium et Verbum Dei. Ariani vero, utpote non pura mente præditi, cum non valeant a divinis et theologis viris id audire, vel a similibus sui dæmonibus ediscant, ipsos non quasi multi exsisterent, sed unum esse scientes, dixisse, *Tu es Sanctus Dei*, et *Filius Dei*. Nam qui hæresin ipsis suggessit, non dixit, *Tu es sanctus Dei*, quasi alii essent; sed, *Tu es ille Sanctus Dei*, quasi scilicet ipso solo exsistente. Apposite igitur articulus additur: nam unus est qui natura sanctus est, cujus participatione alii sancti evadunt. Ita plerumque vel ipsi mendacii artifices, ab ipsa veritatis perspicuitate coacti, vel inviti testimonium veritati ferunt. Siquidem dæmones non evangelistarum officium præstabant; sed cum veritatis lucem obtueri non valerent, clamabant: *Scimus te quis sis, Sanctus Dei.*

ὁ ἀγαπητός, καὶ παρὰ τῶν προσκυνούντων αὐτὸν ἀγγέλων, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων ἁγίων μαθεῖν, ὅτι αὐτὸς μόνος ἐστὶν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἀρειανοὶ δὲ ἐπεὶ τὴν διάνοιαν οὐκ ἔχουσι καθαράν, οὐδὲ δύνανται θείων ἐπακούειν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, παρὰ γοῦν τῶν ὁμοίων αὐτοῖς δαιμόνων μαθέτωσαν, ὅτι μὴ ὡς πολλῶν ὄντων ἀνεφώνουν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον εἰδότες ἔλεγον· *Σὺ εἶ ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ*, καὶ ὁ *Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*. Καὶ γὰρ ὁ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ὑποβαλὼν οὐκ ἔλεγε, *Σὺ εἶ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ*, ὡς ὄντων καὶ ἄλλων, ἀλλά, *Σὺ εἶ ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ*, ὡς μόνου ὄντος αὐτοῦ. Καλὴ οὖν καὶ ἡ τοῦ ἄρθρου προσθήκη· εἷς γάρ ἐστιν ὁ φύσει ἅγιος, οὗ κατὰ μέθεξιν καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι. Οὕτω καὶ αὐτοὶ πολλάκις οἱ ἐργάται τοῦ ψεύδους, ὑπὸ τῆς ἐναργείας ἀναγκαζόμενοι, μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ καὶ μὴ βουλόμενοι· ἐπεὶ καὶ οἱ δαίμονες οὐχὶ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐποίουν ἔργον, ἀλλ' ἀντιβλέπειν μὴ δυνάμενοι τῷ τῆς ἀληθείας φωτί, ἐβόων· *Οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.*

Jesus autem, his auditis, respondit ei dicens: Noli timere, crede tantum, et salva erit [67]. Fidem primo postulat Dominus ab iis, qui invocant ipsum; quemadmodum a cæco his verbis: *Credis quia possum hoc tibi facere* [68]? et lunatico ait: *Si credis, fiet* [69]. Id autem Servator postulat, non quod alterius ope egeat: ipse namque fidei quoque dominus et largitor est; sed ne videatur personas accipere, utque putetur ipsum credentibus annuere, hominesque sine fide beneficia non accepturos, atque ex infidelitate eadem amissuros esse. Nam cum gratiam confert, vult gratiam permanere; et quando curat, curationem nunquam cadere. Paralyticum ergo confirmabat dicens: *Sanus factus es, noli amplius peccare* [70]. Ac quemadmodum si medicus cum morbo laborantes adit, sciscitetur primum, an curari velint, ne ipso, repugnantibus ægris, medelam adhibente, inutilis cura evadat: eodem prorsus ritu Dominus curandos interrogabat, ipsisque credentibus gratiam conferebat, ut fide gratiam retinere possent: nam voluntatis animi fides argumentum est. Sic itaque jam: *Crede tantum, et salva erit.*

(30) *Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων· Μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.* Πίστιν γε ἀπαιτεῖ πρῶτον τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸν ὁ Κύριος· ὡς ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ λέγων· *Πιστεύεις, ὅτι δύναμαί σοι τοῦτο ποιῆσαι;* καὶ ἐπὶ τοῦ σεληνιαζομένου δέ φησιν, ὅτι *Ἐὰν πιστεύῃς, γίνεται.* Ἀπαιτεῖ δὲ τοῦτο ὁ Σωτήρ, οὐχ ἐπειδήπερ ἔχρῃζε τῆς παρ' ἑτέρων συνεργίας· αὐτὸς γὰρ καὶ τῆς πίστεως κύριος καὶ χορηγός ἐστιν· ἀλλ' ἵνα μὴ ὡς προσώποις χαριζόμενος φανῇ, ἀλλ' ὅτι τοῖς πιστεύουσιν ἐπινεύει, καὶ ἵνα μὴ χωρὶς πίστεως δέξωνται τὰς εὐεργεσίας, καὶ τῇ ἀπιστίᾳ ταύτας ἀπολέσωσι. Θέλει γὰρ χαριζόμενος παραμένειν τὴν χάριν, καὶ θεραπεύων ἀδιάπτωτον εἶναι τὴν θεραπείαν. Ἠσφαλίζετο γοῦν τὸν παραλυτικὸν λέγων· *Ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε.* Καὶ ὥσπερ ἄν τις ἰατρὸς εἰσιὼν πρὸς τοὺς κάμνοντας πυνθάνοιτο πρῶτον, εἰ βούλοιντο θεραπεύεσθαι, ἵνα μή, αὐτοῦ φροντίζοντος, κἀκείνων μὴ βουλομένων, ἀνωφελὴς ἡ θεραπεία γένηται, ἐναντιουμένων τῶν καμνόντων πρὸς τὴν τοῦ ἰατροῦ τέχνην· οὕτω καὶ ὁ Κύριος τῶν θεραπευομένων ἐπυνθάνετο, καὶ τοῖς πιστεύουσιν ἐχαρίζετο, ἵνα τῇ πίστει καὶ τὴν χάριν κατασχεῖν δυνηθῶσι· γνώρισμα γὰρ τῆς προαιρέσεως τῆς ψυχῆς ἡ πίστις ἐστί. Καὶ νῦν οὖν φησι· *Μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.*

Factum est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunque ieris, Domine. Et dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cœli domicilia; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet [71]. Quamobrem hunc scribam, qui se eum secuturum pollicebatur, verbo scilicet clamantem, ac mente nihil curantem, sed aliis pertractum negotiis videns Dominus, argumento eum pudore suffudit: neque aversatus virum repulit, neque velut ignarus ejus dictis de-

(31) *Ἐγένετο δέ, πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ, εἶπέ τις πρὸς αὐτόν· Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.* Διὸ καὶ τὸν γραμματέα τοῦτον ἐπαγγελλόμενον ἀκολουθήσειν αὐτῷ, καὶ τῷ μὲν ῥήματι βοῶντα, τῇ δὲ διανοίᾳ μὴ σχολάζοντα, ἀλλ' ἐν ἑτέροις ἀφελκόμενον ὁρῶν ὁ Κύριος, ἐδυσώπει διὰ τοῦ ἐλέγχου· καὶ οὔτε ὡς ἀπο-

[67] Luc. VIII, 50. [68] Matth. IX, 28. [69] Marc. IX, 22. [70] Joan. V, 14. [71] Luc. IX, 57, 58.

(30) Hæc in eodem codice.

(31) In eodem codice.

τρεπόμενος τοῦτον ἐδίωκεν, οὔτε ὡς ἀγνοῶν ἐπλανᾶτο ὑπὸ τῶν τούτου ῥημάτων· ἀλλὰ καὶ ὡς εἰδὼς ἤλεγχε, καὶ ὡς παιδεύων διωρθοῦτο. Μονονουχὶ γὰρ τοῦτο λέγων ἐδίδασκεν, ὡς ἄρα οὐδεὶς δύναται τῷ Λόγῳ ἀκολουθεῖν ἀναπαυόμενος ἐν ἀλόγοις, οὐδὲ τῶν ἀλόγων ὁ φίλος δύναται τὸν Λόγον δέξεσθαι, οὐδὲ ὁ τὰ ἄλογα φανταζόμενος δύναται τοῦ Λόγου μεταλαμβάνειν ἔννοιαν. Ἀμέλει ἐκ τῆς τόλμης τὸ γνώρισμα τῆς προπετείας καὶ ἀπαιδευσίας ἔξεστιν αὐτοῦ καταμαθεῖν. Εἰ γὰρ ἠπίστατο τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν, οὐκ ἂν ὅλως φαντασίαν εἰλήφει πνευματικοῦ Λόγου, οὐκ ἂν ἄνθρωπος ὢν ἐξισοῦν ἑαυτὸν ἐτόλμα τῇ τοῦ Σωτῆρος ἀκαταλήπτῳ δυνάμει λέγων· *Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.* Ἀκολουθεῖν μὲν γὰρ ἁπλούστερον τῷ Σωτῆρι πρὸς τὸ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀκούειν δυνατὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν· συνεκτείνεσθαι δὲ καὶ συντρέχειν αὐτῷ πανταχοῦ, τοῦτο καὶ ἀδύνατον καὶ τολμηρὸν τῷ ἐπαγγελλομένῳ. Οὔτε γὰρ ἀναπαυομένῳ αὐτῷ παρὰ τῷ Πατρὶ συνεῖναι δυνάμεθα· πῶς γάρ, ἄλλης φύσεως τυγχάνοντες; οὔτε πανταχοῦ αὐτῷ ὄντι συνδραμεῖν οἷόν τε. Ὁ μὲν γὰρ ἀχώρητος, οἱ δὲ χωρητοί· καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ παντὶ καὶ ἔξω τοῦ παντός ἐστιν, οἱ δὲ ἐν τῷ παντὶ μεμετρημένην ἔχομεν τὴν σύστασιν· καὶ ὁ μὲν Κύριος ἀκινήτως καὶ ἀμεταβάτως κινεῖ τὰ πανταχοῦ, καὶ τὰ ὅλα διοικεῖ· ἄνθρωποι δὲ, μεταβαίνοντες ἀφ' οὗ κινούμεθα, λειπόμεθα τῇ ἀπολείψει τοῦ τόπου πρὸς τὴν ἀμετάβατον πανταχοῦ τῆς θεότητος αὐτοῦ παρουσίαν. Ἀλλ' ὁ Κύριος κατ' ἀμφότερα τοῦτον διορθοῦται, καὶ τὸ μὲν ἀνέτοιμον τῆς προθέσεως διελέγχει, τὴν δὲ τῆς θεότητος αὐτοῦ μεγαλειότητα παιδεύει, λέγων· *Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι*, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἴσον δὲ τούτῳ εἰπεῖν ἐστι, τὰ μὲν γενητὰ πάντα χωρητὰ τυγχάνει, καὶ τόποις διΐσταται, ὁ δὲ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἀχώρητον ἔχει τὴν δύναμιν· ὥστε τοῦ μὲν λέγειν, ὅτι *Ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ ἀκολουθήσω σοι*, παῦσαι· εἰ δὲ μαθητεύεσθαι θέλεις, ἀπόστα τῶν ἀλόγων, οἰκειώθητι δὲ τῷ Λόγῳ· ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀλογίᾳ συνόντα Λόγου γενέσθαι μαθητήν.

(32) *Τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; Ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.* Τοῦτο οὖν σκόπει, πᾶς τις ὁ τοῖς ῥηθεῖσιν ἀμφισβητῶν, ὅτιπερ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ὁ μικρὰν ζύμην ἀρετῆς κτησάμενος, μὴ πεφθακὼς δὲ ταύτην ἀρτοποιῆσαι· ἀλλὰ βουληθεὶς μὲν, μὴ δυνηθεὶς δὲ τοῦτο, ἢ ῥαθυμίας ἢ ἀμελείας ἢ ἀνανδρίας ἕνεκα καὶ τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς· ἐπιφθασθεὶς δὲ καὶ θερισθεὶς παρ' ἐλπίδα, οὗτος οὐκ ἐπιλησθήσεται παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ· ἀλλ' ἐγερεῖ αὐτῷ μετὰ θάνατον τοὺς οἰκείους, καὶ τούτων τὰς γνώμας ἰθυνεῖ, καὶ τὰς καρδίας ἑλκύσει, καὶ τὰς ψυχὰς ἐπικάμψει, καὶ πρὸς ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν τούτου σπεύσουσι κινηθέντες. Ὅθεν καὶ ἀψαμένου τοῦ Δεσπότου τῶν καρ-

A ceptus est; sed velut gnarus coarguebat, et quasi erudiens corrigebat. Cum hæc enim diceret, docere videbatur, neminem posse Verbum sive Rationem sequi, si in irrationabilibus quiesceret, neque irrationabilium amatorem posse Verbum sive Rationem excipere, neque irrationabilia comminiscentem posse Rationis notitiam assequi. Ex ausu sane illius, temeritatis et inscitiæ ejus argumentum deprehendere licet. Nam si Verbi vim novisset, nequaquam sibi spiritualis Verbi commentitiam speciem effinxisset; neque, homo cum esset, incomprehensibili Servatoris virtuti sese exæquare ausus fuisset, dicens: *Sequar te quocunque ieris.* Etenim Servatorem simpliciter sequi ad doctrinam ejus audiendam, humanæ quidem naturæ possibile est, B idque ex ejus benignitate fieri potest; at cum illo una extendi ac concurrere ubique, id sane fieri nequit, et pollicentis audaciam prodit. Neque enim cum illo, in sinu Patris quiescenti, una esse possumus. Nam qui id præstare possimus cum alterius naturæ simus? Neque cum illo, qui ubique est, concurrere valemus. Nam ille quidem a nullo continetur, nos continemur; ille in universo et extra universum est, nos vero in universo dimensam habemus constitutionem; ille, Dominus scilicet, immobili et immutabili modo omnia movet, universa administrat; nos vero homines, transeuntes a loco unde amovemur, sane impares sumus, relicto loco, qui præsentiæ deitatis ipsius ubique existenti C et immobili exæquemur. Sed Dominus de utraque re corrigit illum, atque imparatum inconsultumque propositum arguit: magnitudinemque deitatis suæ docet, dicens, *Vulpes foveas habent*, et cætera. Fortasse vero his significatur, opificia omnia contineri loco, et loco dissita esse; at Verbum Dei virtutem habere, quæ a nullo continetur; ita ut a tali dicto, *Sequar te quocunque ieris*, abstinendum sit. Quod si erudiri velis, ab irrationabilibus absiste, et Rationi seu Verbo te applica: nam fieri nequit ut qui cum *irrationabilitate* degit, Verbi sive Rationis discipulus evadat.

Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentatum est totum [72]. Hoc ita-D que perpende, quisquis de dictis hujusmodi ambigis, quemlibet hominem qui parvum virtutis fermentum possidet, quique ad panem ex eo conficiendum nondum usus est, et tamen id voluit, sed segnitiei, incuriæ, ignaviæ, aut procrastinationis ergo non potuit, interceptum ac demessum quo tempore non exspectabat, apud justum judicem non venturum in oblivionem: sed (Deus) post ejus interitum familiares et cognatos ejus excitabit, eorum mentem diriget, corda pertrahet, animas flectet: atque ii ad opem et auxilium ipsi ferendum accedent. Quare iidem, movente Domino

[72] Luc. XIII, 21.

(32) Ex codice reg. 1995, XIII sæculi.

corda ipsorum, quæ defuncto deerant supplebunt. Qui autem improbe versatus in vita est, in spinis prorsus convolutus, atque impura materia plenus, qui nunquam in conscientiam ingressus est suam; sed absque metu et indifferenter voluptatum fœtoribus incubuit, omnes carnis concupiscentias exsequens, nihil prorsus de anima cogitans: sed corporearum solummodo rerum sensu affectus; cum deinceps interceptus e vita migraverit, ipsi nullus omnino porriget manum: atque ita cum ipso agetur, ut neque ab uxore, neque a filiis, vel a fratribus, aut a cognatis et amicis juvetur: neque Deus illum ullatenus curabit.

A διῶν αὐτῶν, ἀναπληρώσουσι τοῦ οἰχομένου τὰ ὑστερήματα. Ὁ δέ γε βίον πονηρὸν κεκτημένος, συμπεφυρμένος ὅλον ἀκάνθαις, πλήρη τε ὑλῶν ὄντα τῶν ἀκαθάρτων, ὃς οὐδέποτε ἐν συνειδήσει ἦλθεν, ἀλλ' ἀδεῶς καὶ ἀδιαφόρως ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐνέκειτο δυσωδίαις, πράττων ἁπάσας τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις, καὶ μηδὲν ὅλως περὶ ψυχῆς φροντίζων, ἔχων τε τὸ φρόνημα σαρκικὸν ἅπαν· εἶθ' οὕτω φθασθεὶς, ἐκδημήσει τοῦ βίου, τούτῳ παντελῶς οὐδεὶς ὀρέξει χεῖρα· ἀλλ' οὕτω πάντα τὰ κατ' αὐτὸν διαπραχθήσεται, ὡς μήτε ὑπὸ συνεύνου, ἢ τέκνων, ἢ ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ φίλων ἐπικουρηθῆναι τὸ σύνολον· ὅτι μηδὲ ἔχει Θεὸς ἐν μέτρῳ τοῦτον.

FRAGMENTUM IN EPISTOLAM I AD CORINTHIOS (33).

De his porro quæ scripsistis, ut loquar, *bonum est homini mulierem non contingere* [73]. Ad hæc omnia, exstat quoque sancti Athanasii interpretatio, in libro de honorabili conjugio. Præterea sic potest res explanari. Ad luxuriosos et carnales homines cum scriberet Paulus, eorum erga carnem suam amore usus est, ut fornicationem abjicere suaderet; sic dicens: Reliqua peccata animam lædunt, et ipsi soli damnum immittunt. Sed qui fornicatur una animæ et corpori suo nocet, illudque corrumpit et enervat: atque animalem et vitalem aufert vigorem. Ac si diceret: vestro saltem parcite corpori, quod curatis et fovetis cujusque ingentem sollicitudinem geritis.

B *Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι.* Ἔστι καὶ πρὸς τούτοις ἅπασι καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἑρμηνεία ἐν τῷ περὶ τοῦ σεμνοῦ γάμου. Πρὸς ὅλοις τούτοις ἡρμήνευσέ τις καὶ οὕτω. Πρὸς ἀφροδισίους καὶ φιλοσάρκους γράφων ὁ Παῦλος, τῇ αὐτῶν φιλοσαρκίᾳ συνεργῷ ἐχρήσατο πρὸς τὴν τῆς πορνείας παραίτησιν, τοῦτο λέγων, ὅτι Τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα ψυχὴν ἀδικεῖ, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην τὴν βλάβην παραπέμπει· ὁ δέ γε πορνεύων σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ἀδικεῖ, φθείρων αὐτὸ καὶ ἐκδυναμῶν, καὶ τὸν ψυχικὸν καὶ ζωτικὸν καθαιρῶν τόνον. Ὡσεὶ εἶπεν· Φείσασθε κἂν τοῦ σώματος ὑμῶν, ὃ περιέπετε καὶ θάλπετε καὶ οὗ πρόνοιαν πλείστην ποιεῖσθε.

SPURIA.

Admonitio. — *Sequentia duo opuscula ex codice undecimi sæculi membranaceo bibliothecæ RR. PP. S. Basilii Romæ mutuati sumus: ambo ejusdem farinæ, et sequioris ævi, ut ex vitiato linguæ Græcæ usu deprehendas. Primum vero subjuncta habet aliquot imperiti Græculi scholia, quæ subdere visum est. Isthæc enim, quod perquam brevia sint, nemini fastidium movere possunt.*

Sancti Athanasii episcopi Alexandrini, in dictum apostoli Pauli [74]: *« Novi hujusmodi hominem, raptum usque ad tertium cœlum, » et reliqua.*

C *Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου. ὅτι « Οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἁρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανὸν, »* καὶ τὰ ἑξῆς.

Renuntiabo vobis quod cum adhuc juvenis essem, ipsis auribus accepi a viris antiquis, sapientia prudentiaque ornatis, virtute florentibus, qui in asceticis laboribus consenuerant. Nam cum illi convenirent in unum et spiritualia colloquia miscerent, quæstiones in medium propositæ sunt: Qua de causa magnus ille Apostolus, solus ex omnibus sanctis, in tertium cœlum sublatus est, atque ibi audivit arcana verba? His ita respondit quidam ex illis: Audivi ego ab antiquioribus Patribus, quamdam ceu legationem et petitionem Deo et Domino, universorum moderatori, oblatam fuisse a sanctis illis Patribus remotioris ævi, ut Paulum apostolum virum qualem a sæculo non viderant, sibi ostenderet. Ex universa quippe terra, ex gentibus atque

Ἀπαγγέλλω ὑμῖν ἅπερ τοῖς ὠσὶν ἀκήκοα, ἔτι νέος ὑπάρχων, παρὰ παλαιῶν ἀνδρῶν, σοφίᾳ καὶ συνέσει κεκοσμημένων καὶ ἀρεταῖς κατηγλαϊσμένων, ἐν ἀσκητικοῖς ἀγῶσι καταγηρασάντων. Συνηγμένων γὰρ αὐτῶν καὶ πνευματικῶς περὶ ἀρετῶν διαλεγομένων, ἦλθον εἰς μέσον ἐρωτήσεις· Τί δήποτε μόνος ὡς ἐξαίρετος παρὰ πάντας ἁγίους ὁ μέγας Ἀπόστολος εἰς τρίτον οὐρανὸν ἤρθη, ἁρπαγεὶς ἐν παραδείσῳ καὶ ἐκεῖθεν ἀκούσας ἄῤῥητα ῥήματα; Ἀποκριθεὶς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶπεν· Ἤκουσταί μοι παρὰ ἀρχαιοτέρων πατέρων, ὡς πρεσβεία καὶ αἴτησις γέγονε παρὰ D τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων Πατέρων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην καὶ πάντων Κύριον, ὑπὲρ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅπως θεάσωνται τοιοῦτον ἄνδρα, ὃν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐθεάσαντο. Ἀπὸ γὰρ πάσης τῆς οἰκουμέ-

[73] I Cor. VII, 1. [74] II Cor. XII, 2.

(33) Ex codice Regio 2216, fol. 44.

νης καὶ τῶν ἐθνῶν καὶ νήσων πεφωτισμέναι ψυχαὶ, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν πίστει καὶ ἐλπίδι ἐκλάμπουσαι, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων καὶ ἐν ταῖς τῶν ἁγίων σκηναῖς συνηθροίζοντο. Ὧν πάντων ὁμολογούντων, ὅτι διὰ τῆς διδασκαλίας Παύλου τῆς θεογνωσίας τὸ φέγγος ἐδέξαντο· διὰ τοῦτο τὴν δέησιν καὶ ἱκεσίαν τῷ Δεσπότῃ προσήγαγον. Ὁ δὲ, πληρῶν τὸ αἴτημα τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς ἀνήγαγεν αὐτὸν πρὸς ἀσπασμὸν καὶ εὐφροσύνην τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων πατριαρχῶν, προφητῶν καὶ δικαίων ἁπάντων, εἴτε ἐν σώματι, ὡς αὐτὸς ἔφη, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, μόνῳ γνωστὸν τῷ Θεῷ, τῷ παραδόξως ποιοῦντι θαύματα καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Ἐκεῖθεν γὰρ εἶδε τὴν τῶν ἄνω στρατηγῶν διακόσμησιν, ἀγγέλων καὶ οὐρανίων δυνάμεων, καὶ τὰ ἄῤῥητα θαύματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλεῖν, ἢ ἀκοῦσαι.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Εἰ περὶ τὸν οὐρανὸν ὑπάρχουν (*sic*) καὶ παράκεινται αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ, ὡς λέγεται· καὶ γὰρ αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ ἐν οὐρανοῖς αὐλίζονται, καὶ ἄλλαι δικαίων ψυχαὶ ἐν παραδείσῳ, καὶ ἄλλαι ἐν γῇ πραέων· ἰδοὺ γοῦν οἰκίαι δικαίων· εἰς αὐτὰς ἁρπαγεὶς ὁ Παῦλος ὑπάρχων, ἁρπαγεὶς δὲ μετὰ τὸ βαπτίσαι αὐτὸν ὁ ἅγιος Ἀνανίας, ὅταν ἔπεσον ἀπὸ τοῦ Παύλου ὡσεὶ λεπίδες, ἀπὸ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἕως οὗ ὡμολόγησε καὶ εἶπε, καὶ τὴν Ἐπιστολὴν ἣν λέγει, *Ὁ ὢν εὐλογημένος*, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως ἐκεῖ ὑπῆρχον χρόνοι δεκατέσσαρες.

Διὰ τί οὐκ εἶπε Παῦλος· Ἐγὼ ἡρπάγην, ἀλλὰ εἶπεν· *Οἶδα ἄνθρωπον;* Ἢ διὰ τὸ μὴ γνῶσαι [γνωρίσαι] ἑαυτὸν εἰς ὑπερηφανίαν, καυχώμενον εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ;

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου· « Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ. »

Οἱ τὴν εὐσέβειαν σύντροφον ἔχοντες, καὶ ἐν τῇ τῶν θείων Γραφῶν μελέτῃ σχολάζοντες, ἐξ αὐτῶν τῶν Γραφῶν ἔχουσι ὁδηγὸν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πρῶτον μὲν εἰδέναι προσήκει τὴν τῆς Ἐπιστολῆς ὑπόθεσιν, καὶ ὅπως γέγραπται. Ἐπειδὴ ὁ θειότατος Παῦλος ἐξαιρέτως ἐν ταύτῃ τῇ Ἐπιστολῇ, ὡς πολλὰ παθὼν καὶ πειρασθεὶς παρὰ τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοφύλων καὶ ἀγνωμόνων Ἰουδαίων, ὧν καλεῖ ψευδαδέλφους, ἅπαντα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐμνημόνευσεν, καὶ εἰς οὓς τὴν αὐτὴν Ἐπιστολὴν ἐπιστέλλει, παραινεῖ λέγων· *Ἡδέως ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων φρόνιμοι ὄντες*· καὶ ἐπάγει· *Ἀνέχεσθε ὅστις ὑμᾶς καταδουλοῖ, ὅστις κατεσθίει, ὅστις κατεπαίρεται*, καὶ τὰ ἑξῆς τῆς Ἐπιστολῆς ἀκολούθως μνημονεύει, καὶ τὰ αὐτοῦ ἄπειρα πάθη αὐτοῖς διαγράφει λέγων· *Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως*· καὶ αὖθις προσάγει τοὺς πειρασμοὺς, τοὺς λιθασμοὺς καὶ ῥαβδισμοὺς, τὰ ναυάγια, τοὺς κινδύνους, τοὺς κόπους καὶ μόχθους, καὶ λιμοὺς καὶ δίψεις· καὶ ἅπαντα ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἐμνημόνευσε τῶν ἰδίων. Καὶ οὐχ

A insulis illuminatæ animæ, atque fide et spe in Deum splendentes, in regione viventium, et in sanctorum tabernaculis congregabantur. Quibus omnibus confitentibus se per Pauli doctrinam lucem divinæ cognitionis mutuatos; his permoti illi, Domino supplicarunt: qui ut servorum suorum voluntatem impleret, illum antequam ex hac vita discederet assumpsit et rapuit ad amplexum et lætitiam sanctorum patriarcharum, prophetarum et justorum omnium qui a sæculo floruerant; sive in corpore, ut ipse dixit; sive extra corpus; quæ res soli Deo nota, qui præter exspectationem opinionemque hominum miracula et portenta, quorum non est numerus, edit. Ibi enim vidit concinnum ordinem supernorum ducum, angelorum scilicet et cœlestium B virtutum, et arcana audivit miracula, quæ non licet homini loqui, vel audire.

SCHOLION.

Si in cœlo degunt et versantur sanctorum animæ, ut dicitur; etenim justorum animæ in cœlis habitant, et aliæ quædam justorum animæ in paradiso, aliæ vero in terra mansuetorum: en igitur domos justorum, in quibus raptus Paulus collocatus est. Raptus autem fuit postquam baptizatus fuerat a S. Anania, cum ab eo ceu squamæ ceciderunt [75]. Ab eo autem tempore usque ad illud, quo hæc confessus est et protulit, Epistolamque scripsit, ac dixit, *Qui est benedictus* [76], et cætera, intercur- C runt anni quatuordecim.

Quare non dixit Paulus: Ego raptus sum, sed, *Novi hominem*. An quia non noverat, aut ne in superbiam caderet, sed ut unius Dei gloriam celebraret?

Sancti Athanasii in dictum illud apostoli Pauli: « Datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ, qui me colaphizet [77]. *»*

Qui cum pietate educati sunt, et in meditatione divinarum Scripturarum versantur, ex ipsis Scripturis veritatem ducem mutuantur. Ac primo quidem sciendum Epistolæ ipsius argumentum, et quo pacto scripta fuerit. Postquam divinissimus Paulus in hac Epistola præcipue, cum multa passus, multa expertus mala esset a cognatis et a contribulibus D ingratisque Judæis, quos falsos fratres nuncupat; hæc omnia quæ sibi acciderant, hic commemoravit: hortatur eos quibus hæc epistola dirigitur, his verbis: *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes*; atque adjicit: *Sustinetis, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis extollitur* [78], et cætera in Epistola sua consequenter recenset, atque infinitas suas ærumnas describit hoc pacto: *In laboribus plurimis, in plagis supra modum* [79]; rursusque profert tentationes, lapidum et virgarum supplicia, naufragia, pericula, labores, ærumnas, famem, sitim, atque ut generosus athleta de omnibus quæ sibi acciderunt mentionem facit.

[75] Act. ix, 18. [76] Rom. i, 25. [77] II Cor. xii, 7. [78] II Cor. xi, 19, 20. [79] ibid. 23.

Nec iis sibi propriis contentus, etiam ea quæ extrinsecus advenerunt enarrat. *Quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum* [80]. Unde nunquam in conscientia sua quis infirmabatur, quin ipse infirmaretur, non quidem corpore, sed spiritu. Cum autem ærumnas in gloriam sibi verteret beatus ille vir, aiebat: *Gloriari certe non oportet, sed de infirmitatibus meis gloriabor* [81], id est de variis tribulationum mearum passionibus. Quamobrem alibi quoque ut optimus athleta, qui immortalem Dei gloriam præ oculis mentis haberet et consideraret, ait: *Non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* [82]: quia nempe divinissimus ille vir, qui superne erectum gerebat animum, omnia supplicia ceu delectabilem concentum et harmoniam reputabat. Rursumque visionem sibi immissam et oblatam, raptum in paradisum et arcana illa verba memorat. Quamobrem, utpote qui nollet de seipso gloriari, ait: *De meipso non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis* [83], ac si diceret, in tribulationibus et passionibus meis. *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis* [84], scilicet impedimentum ne erectis cervicibus extollar, *angelus Satanæ, qui me colaphizet.* Satan explicatur *adversarius.* Quidam enim B. Paulo in prædicatione obsistebant, ipsumque gravibus flagellis, multisque atrocibus pœnis affligebant ceu legis adversarium, non concedentes ut doctrinæ verbum clare prædicaret. Hos igitur divinus Apostolus deprimens, ceu filios diaboli Satan vocat. Eadem de causa qui primum apostolorum thronum occupavit Petrus, ut qui magistri sui sententiæ adversaretur, et neutiquam divina, sed humana solum saperet, Satan ab ipso Domino vocatus est, his verbis: *Vade retro me, Satan* [85]; id est, Adversaris divinæ ac salutari sententiæ meæ, quia passio mea communem mundo salutem allatura est. Cum igitur ter eadem de causa Dominum Paulus rogasset, ait illi: *Sufficit tibi gratia mea* [86]. Sufficit tibi ut vas electionis fias, ut præco omnium Ecclesiarum constituaris, ut usque ad cœlum et ad paradisum, adhuc in carne vivens, rapiaris, ut revelationem mysteriorum, quæ non hic effari licet, et quæ cœlestes ordines spectant quæque humanam omnem linguam exsuperant, eloquare, ut plenus divina sapientia, item Spiritu sancto repleare, et cum symmystis tuis apostolis una sedeas. Sufficiunt tibi hæc et similia a me tibi data munera, *Nam virtus mea in infirmitate perficitur* [87]; in infirmitate scilicet non corporis vel animæ, sed de tribulationibus, sive de tentationibus loquitur. Nam qui animi infirmitati obnoxius esset, qui posset animi ægritudines aliorum curare? Ipse namque divinus Apostolus dixit: *Cum infirmor, tunc* potens sum, tunc pravæ cogitationes passionum, tunc spiritu potens sum.

A ἠρκέσθη ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν παρεκτὸς ἐμνημόνευσεν, *Ἡ καθημερινὴ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.* Ὅθεν καὶ τῇ συνειδήσει τις ἀσθενῶν καὶ αὐτὸς ἠσθένει, οὐ σώματι, ἀλλὰ πνεύματι. Καύχημα δὲ ἔχων τὰς θλίψεις ὁ μακάριος ἔλεγεν· *Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι·* ἤγουν τὰ τῶν διαφόρων θλίψεών μου πάθη. Διὸ καὶ ἑτέρωθι, ὡς ἄριστος ἀθλητὴς καὶ τὴν ἀκήρατον δόξαν τοῦ Θεοῦ τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς κατανοῶν, λέγει· *Οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς·* ἐπειδὴ, ὡς τερπνὰ ὀρφίσματα ὁ θειότατος ἀνὴρ καὶ ἄνω τὸ φρόνημα κεκτημένος, ἅπαντα τὰ κολαστήρια ἐλογίζετο. Αὖθις ἐμνημόνευσε τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν αὐτῷ ὀπτασίαν,
B καὶ ἁρπαγὴν εἰς τὸν παράδεισον, καὶ τὰ ἄῤῥητα ἐκεῖνα ῥήματα· ὅθεν, ὡς μὴ βουλόμενος δι' ἑαυτοῦ καυχήσασθαι, ἔφη· *Ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου·* οἱονεὶ ἐν ταῖς θλίψεσί μου καὶ τὰ πάθη μου. *Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ,* ἤγουν ἐμπόδιον, ἵνα μὴ ὑψαυχενῶν αἴρωμαι, *ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ.* Σατᾶν ἑρμηνεύεται *ἀντικείμενος·* ἀντέκειντο γὰρ τῇ κηρύξει τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τινὲς, καὶ μάστιξι δεινοῖς καὶ πολλοῖς κακοῖς κολαστηρίοις τοῦτον ὡς τοῦ νόμου ἀντίπαλον κατεπόνουν, μὴ συγχωρούντων τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον σαφῶς κηρύξαι. Τούτους τοίνυν ὁ θεῖος ἀπόστολος ὑποβάλλων ὡς υἱοὺς διαβόλου Σατᾶν ὀνομάζει. Διὸ δὴ καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων πρωτό-
C θρονος Πέτρος, ὡς τῇ διδασκάλου γνώμῃ ἀντικείμενος, καὶ μὴ τὰ θεῖα, ἀλλὰ τὰ ἀνθρώπινα φρονῶν, Σατᾶν αὐτὸν ὁ Κύριος προηγόρευσε λέγων· *Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατᾶν·* ἤγουν, Ἀντίκεισαι τῇ θείᾳ καὶ σωτηριώδει γνώμῃ μου· ἐπειδὴ τὸ πάθος μου κοινὴν σωτηρίαν τῇ οἰκουμένῃ μέλλει ἐργάσασθαι. Ὡς οὖν τρισσῶς τὸν Κύριον περὶ τούτου παρακαλέσας, εἰρήκει αὐτῷ· *Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου.* Ἀρκεῖ σοι ἵνα σκεῦος ἐκλογῆς γενήσῃ, ἵνα ῥήτωρ τῶν Ἐκκλησιῶν κατασταθήσῃ, ἵνα μέχρι τὸν οὐρανὸν καὶ παράδεισον ἁρπαγῇς ἔτι ζῶν ἐν τῷ σαρκίῳ, ἵνα τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀῤῥήτων μυστηρίων καὶ τὰ τῶν ἐπουρανίων ταγμάτων ὑπὲρ πᾶσαν γλῶσσαν βροτείαν λαλήσῃ, ἵνα πλήρης θείας σοφίας, καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐμπλη-
D σθήσῃ, ἵνα συγκάθεδρος τῶν συμμυστῶν ἀποστόλων γενήσῃ. Ἀρκεῖ σοι τὰ δοθέντα σοι ταῦτα καὶ παραπλήσια παρ' ἐμοῦ χαρίσματα· *Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται·* ἀσθένειαν, φημὶ, οὐ τὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὰς θλίψεις, τοὺς πειρασμοὺς λέγει. Ὁ γὰρ ἀσθενείᾳ ψυχικῇ ὑποκείμενος πῶς ἑτέροις τὰ ψυχικὰ παθήματα ἰᾶσαι δύναται; Αὐτὸς γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἴρηκεν· *Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι,* τουτέστι, ὅταν ἀσθενῶσιν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ τῶν παθῶν ἐν ἐμοὶ, τότε δυνατός εἰμι τῷ πνεύματι.

potens sum [88], hoc est cum infirmantur in me pra-

[80] II Cor. XI, 28. [81] ibid. 30. [82] Rom. VIII, 18. [83] II Cor. XII, 5. [84] ibid. 7. [85] Matth. XVI, 23. [86] II Cor. XII, 9. [87] ibid. [88] ibid. 10.

INDEX GRÆCITATIS.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI VICESIMI SEPTIMI.

Ex typis MIGNE au Petit-Montrouge.